Eſt Monaſterij S. MARIÆ de Florentia
ad uſum
D. Petri Aloyſij della Torre.

1.2.4

1.4.139/2

Digitized by Google

XXIV

Digitized by Google

GERMANICORVM SCRIPTORVM,

QVI

RERVM A GERMANIS

PER

MVLTAS ÆTATES GESTARVM HISTORIAS

VEL

ANNALES POSTERIS RELIQVERVNT,

TOMVS ALTER:

QVO CONTINETVR GOTEFRIDI VITERBIENSIS PANTHEON, WERNERI ROLEWINCKII FASCICVLVS TEMPORVM, ET H. MVTII CHRONICA. AD HOS SCRIPTORES, MAGNA DILIGENTIA RECOGNITOS, ACCESSIT NVNC RECENS SECVNDI APPENDIX, NVNQVAM ANTEHAC IN LVCEM EDITA.

EX BIBLIOTHECA

JOANNIS PISTORII NIDANI, D.

VITAS AVCTORVM QVI HOC VOLVMINE CONTINENTVR, INVENIES IN PRÆFATIONIBVS.

EDITIO TERTIA

PLVRIMIS LOCIS EMENDATA, VARIIS NOTIS ET OBSERVATIONIBVS ILLVSTRATA,

CVRANTE

BVRCARDO GOTTHELFFIO STRUVIO,

SEREN. DVCVM SAXONIÆ, ET SEREN. MARCHIONIS BRANDENBVRGICI CONSILIARIO AVLICO, HISTORICO SAXONICO, ET IN ACADEMIA JENENSI PROFESSORE.

Cum Gratia & Privil. Sac. Cæſ. Maj. itemque Potentiſſ. Reg. Polon. & Elect. Saxoniæ Special.

PVB. FLORENTINAE BIBLIOTH.

RATISBONÆ,

Sumptibus JOANNIS CONRADI PEEZII, MDCCXXVI.

ANDR. WECHELI HEREDES GERMANICI NOMINIS AMATORIBUS
S. P. D.

Poſteaquam ſoceri obitu res typographica cum reliqua hæreditate ad nos devoluta eſt, id nobis unice curandum exiſtimavimus, ut tum cæteras ejus laudes tueremur, tum Germanici nominis ſtudium pro noſtra virili æmularemur. Quem animum noſtrum cum præclari quidam viri perſpexiſſent, quibus idem propoſitus erat ſcopus, ultro ſe inſtituto noſtro & duces & ſocios præbuerunt; in primis Joannes Piſtorius, vir ut in arte medica, ſic in hiſtoriarum cognitione magno cum judicio verſatus. Ejus itaque conſilio Germanicarum rerum ſcriptores in duas claſſes diſtribuimus. In prima eos poſuimus, qui univerſalem gentis hiſtoriam, vel à mundi primordiis, vel à remotiſſimis ſeculis auſpicati, per multos annos uſque ad ſua tempora deduxerunt: in altera eos conſociavimus, qui unius duntaxat populi aut principis res per aliquot annos geſtas memoriæ prodiderunt: & pro cujusque ſcriptoris ætate, locum ei in ſua claſſe attribuimus. Qua in re cum etiam moles tomorum ſpectanda nobis eſſet, ideoque Rolevvinkii Faſciculus in primum prioris claſſis tomum recipi non poſſet, in altero ſuæ claſſis tomo honeſtum ei locum aſſignare voluimus; atque ut ſtationem ſuam tueretur melius, idoneum ei comitatum addendum cenſuimus. Ea quoque in re lubenter nos idem Piſtorius, ut humanus eſt & promptus, adjuvit. Ejus igitur monitu in hoc altero tomo damus primum Gotefridi Pantheon; deinde Rolevvinkii Faſciculum, cum Linturii Appendice; tertio, Huldr. Mutii Chronica. Quorum duo priores à mundi exordio uſque ad ſua tempora hiſtoriam perduxerunt: ac Gotefridus quidem circa annum Chriſti 1186, in Henrico VI. ſubſtitit: Rolevvinkius autem, in Maximiliano I, & anno Chriſti 1484: Appendix Linturii, in eodem Maximiliano, & anno Chriſti 1514. Tertius vero, Mutius, non à mundi quidem principio, ſed à prima tamen Germanicæ gentis origine commentarios ſuos inchoavit, eosque continuo hiſtoriæ filo perduxit uſque ad annum Chriſti 1539, qui Carolo V. imperii annus fuit 20. Atque ut temporum intervallis disjuncti ſunt auctores iſti, ita etiam diverſo ſcriptionis genere poſteros & juvare & oblectare voluerunt. Gotefridus, velut in poeſi & proſa exercitatus, ſacra pariter & profana, nunc ſoluta, nunc metrica oratione perſequitur. Rolevvinkius, quæ partim è veteribus, partim è recentioribus excerpſit, circulis & dimenſis paginarum ſpatiis ita eſt complexus, ut tum diligentia utilitatem, tum artificio voluptatem lectori afferat. Appendix in cæteris quidem brevis eſt: at de facto Caroli VIII Gal-

lorum regis tam acrem inter duos ea ætate præſtantes viros diſceptationem interſerit, ut res pene in foro agitari videatur; hinc Germano accuſante, illinc Gallo regem ſuum defendente. Mutius vero, ut inter contribules ſuos eſt recentiſſimus, ita iisdem in multis eſt accuratior atque uberior. Nam (ut ipſe in præfatione teſtatur) non Latinos tantum rerum Germanicarum auctores evolvit; verum etiam, quotquot Germanicos ejusdem argumenti libros conquirere potuit, ſtudioſe excuſſit, & quæ Latini vel plane prætererant, vel manca & obſcura ad poſteros tranſmiſerant, è vernaculis libris probatioribus vel ſupplevit, vel illuſtravit; tanta diligentia & fide, ut de Germanorum origine, moribus, inſtitutis, legibus, & memorabilibus pace ac bello per tot ſecula usque ad annum Chriſti 1539. geſtis, nulla accuratiora ante illud tempus prodierint Chronica. Porro cum animadvertiſſemus hos auctores, præſertim priores, paſſim eſſe depravatos, operam dedimus, ut, quoad ejus fieri poſſet, hac editione noſtra emendatiſſimi prodirent. In Pantheo ſane multa integritati ſuæ reſtituit Henricus Petreus, vir magna eruditione atque acri judicio præditus, qui totum id volumen diligenter recognovit. Faſciculi cum duo nacti eſſemus exemplaria, alterum Argentinæ impreſſum à Joanne Priſio, anno 1488; alterum poſtea ſine nomine invulgatum, ubi ex utriusque collatione perſpeximus, recentius eſſe minus integrum, antiquius in plerisque ſecuti ſumus. In annorum tamen numero recentior editio viſa eſt interdum exactior. Qua de re cum decernere ipſi nollemus, quas in ambab. editionibus diverſitates invenimus, in finem operis rejecimus, & calculum lectori permiſimus. Ad nomina propria quod attinet, quia variis modis vitiata erant pleraque, Hebraica è receptis Bibliorum editionibus emendata ſunt: Latina & Græca è probatis auctoribus in integrum reſtituta. In barbaris atque ambiguis ea exemplarium ſcriptura retenta eſt, quæ viſa eſt magis conſentanea. In cæteris diligenter cavimus, ne ab exemplarium fide quidquam diſcederetur. Idem etiam factum in Appendice ac Mutio. Quod reliquum eſt, oramus, quotquot eſtis rerum Germanicarum amatores, ut & hos auctores grato animo accipiatis, & ſi quos habetis alios, qui lucem mereri videantur, eos quoque nobis & reip. impertiri ne gravemini. Valete. Francofurti, è typographeio Wecheliano, anno MDLXXXIV.

LECTO-

LECTORI BENEVOLO SALUTEM!

GOdefridus Viterbienſis, Presbyter, Conrado III. & Friderico I. Impp. à ſacris & ſcriniis, ac Henrici VI. temporibus, Imperialis aulæ capellanus, vir ſui temporis eruditiſſimus. Hic, ut ipſe teſtatur, Babenbergæ prima Grammaticæ artis documenta didicit, *(a)* in ſtudiis tantum profecit, ut Latine, Græce, Hebraice, Chaldaice fuerit doctiſſimus. Inde Conradi III. Friderici I. & Henrici VI. Impp. fuit Capellanus, *(b)* horum etiam temporibus Chronicon ſuum ſcripſit, ut ipſe ſæpius teſtatur. *(c)* Hoc quia omnium principum hiſtoriam continet, iſtique in Scripturis Dei appellantur, *Pantheon* inſcripſit, licet à nonnullis *Memoriæ Sanctorum* ſoleat allegari; prout ſe à Pignorio accepiſſe, docet Voſſius. *(d)* Orditur illud ab initio mundi, idemque usque ad Urbani III. Pontificatum perducit, cui etiam hoc Opus dicavit. Pleraque equidem proſa deſcribit, quæ dein ligato ſermone complectitur, haut ineleganter. Ad tempora Henrici V. Imp. usque ſua, ut ipſe ſub Henrico V. teſtatur, ex libris

(a) *Chron. p. XVII. a. 1062.*
(b) Hæc ipſe narrat p. XIV. ſub Henrico IV.
(c) Sub Henrico V. ſub Friderico I. ſub finem Catalogi Regum.
(d) *De Hiſtor. lat. lib. II. c. LIV.*

bris Oroſii, Euſebii, & aliorum, qui poſt eos ſcripſerunt, deprompſit, & quidem, ut ipſe ſcribit, ex omnibus armariis, & Latinis, & barbaris, & Græcis, & Judaicis & Chaldæis, vel ut ſub Friderico I. tradit, ſe ſecutum fuiſſe Euſebium, Dionyſium Areopagitam, Origenem, Hieronymum, Auguſtinum, Joſephum, Oroſium, Egeſippum, Strabum, & Solinum de vita Imperatorum. Ea, quæ ſequuntur, ſe vel ex viſu, vel ex relatu ſcripſiſſe, declarat. Diſtribuit hoc Chronicon in XX. libros, idemque ad a. 1186. usque perduxit, Catalogum Regum, ſingulorum Regnorum, & temporum diſtinctionem ſubnectit. Nec indiligens ſcriptor eſt, prout ipſum vocat Garſias Loayſa in notis ad Chronicon Gothicũ Iſidori. Negandum tamen haud eſt, eum quædam inſeruiſſe, quæ non ſatis fide ſunt digna, utpote, quæ ſub Ottone III. de Convivio ſanguinolento Romano, de cæde Comitis Mutinenſis, de ortu Henrici III. narravit, quæ aliorum deſtituuntur auctoritate, licet iniquius de eo *PHILIPPI LABBEI* ſit judicium, qui Chronicon hoc multis fabulis ineptiisque dicit fuiſſe refertum. Primus illud edidit *BASILIUS JOANNES HEROLDUS*, *Baſileæ 1569. f.* quem Piſtorius fuit ſecutus. Codicem hujus Godefridi ſervat illuſtris Reipublicæ Noribergenſis Bibliotheca publica, magnæ molis. Dum igitur ejusdem copiam obtinere haut licuerit, excellentiſſimus vir, *GODOFRIDUS THOMASIUS*, pro ſtudio ſuo in bonas litteras & hiſtoriarum monumenta, quod ſæpius jamdum fuit teſtatus, proque ſua in me voluntate, benevolum ſe exhibuit, atque manus obſtetricantes adhibente clariſſimo Viro, *JO. DAVIDE KöHLERO*, Hiſtoriarum apud Altdorfinos Profeſſore celeberrimo, me de hoc Codice edocuit, quod in partibus prioribus ita diſcrepet ab editione Piſtorii, ut totus fuiſſet deſcribendus, ex quo tamen plus tædii, quam bonæ frugis expectandum. In Hiſtoria Francica vero atque Germanica doctiſſimus Köhlerus varias lectiones ſedulo notavit, quæ etiam varias in ſe

con-

continent emendationes, quas ſuis locis ſubjeci, atque duumviris hiſce pro ſuſcepto hoc labore grates perſolvo publicas. Adjeci notas Viri Summe venerandi, *JO. MARTINI SCHAMELII*, primi apud Numburgenſes paſtoris, quas Hiſtoriæ pugnæ David cum Goliatho, ſeparatim, una cum Petri Apollonii Collatini Carmine de pugna Davidis & Goliæ, editæ, ſubjecit. In reliquis paucas inſerui adnotationes, dum pleraque faciant ad Hiſtoriam antiquiorem; quæ vero Germanicæ inſerviunt hiſtoriæ, pleraque in prioribus jamdum ſunt enodata, ad quæ ſubinde provocavimus.

PANTHEON

GOTFRIDI VITERBIENSIS,

Olim Notarii Regis Conradi Tertii & Friderici Primi Imperatoris, & Filii ejus Henrici ſexti: de univerſo veteri & novo Teſtamento; de omnibus ætatibus & temporibus ſeculorum, de omnibus mundi regnis & regibus & geſtis eorum, de omnibus Romanis Pontificibus & Imperatoribus Romanorum, aſſignando nomina & acta & annos & dies eorum: ab initio mundi usque ad tempora domini Urbani Papæ tertii, & usque ad prædictum Imperatorem Fridericum primum, & filium ejus, regem Henricum ſextum.

AD DOMINUM PAPAM URBANUM III.

Procemium.

Summo & univerſali Papæ Urbano III. domino & patri ſuo reverendiſſimo, Gotfridus Viterbienſis, ſacerdos indignus, ſeipſum in omni obſequio & obedientia ſubjectiſſimum.

Dum ſacroſanctæ matris noſtræ, Romanæ Eccleſiæ, culmen inſpicio, & ejus eminentiæ conſidero majeſtatem: illud ante omnia neceſſarium eſſe intueor, ut ſicut ipſa omnibus noſcitur præeſſe Principibus; ita omnes Reges, & Principes, & univerſæ orbis Eccleſiæ, doctrina ejus & regimine adornentur: & ab ea, tanquam à fonte juſtitiæ, totius ſapientiæ regulis inſtruantur: quia nullum ſcripturarum elogium noſcitur eſſe authenticum, niſi ab ejus ſapientiæ fluminibus, ſitientibus propinetur. Quare, ſi quod hiſtoriarum opus, nova per aliquem inſtitutione conficitur, ratio ſuggerit, ut, antequam in publicum deveniat, Apoſtolico examini præſentetur: quatenus, ſi acceptione dignum

eſſe

eſſe perpenditur, ejus mandato & judicio approbetur: & ab eo vires authoritatemque recipiat, cui terrena & cœleſtia divinitus ſunt commiſſa.

Eapropter, reverendiſſime pater, hoc opuſculum longo tempore ſimplicitatis meæ ſtudiis aggregatum, & de veteri & novo Teſtamento, atque de omnibus ferè hiſtoriis, in unum volumen ſub compendio redactum, ad honorem Dei, & emendationem ſeu approbationem ſanctæ Romanæ eccleſiæ, ante veſtrum examen perferre diſpoſui, veſtræque gratiæ præſentare curavi: ut ſi, authore Deo, per vos fuerit approbatum, ad alias eccleſias ulterius derivetur; & non ſolùm clerici, ſed etiam Reges & Principes habeant hoc opus à veſtræ ſanctitatis authoritate. Impoſſibile enim eſt, perfecti regiminis & regiæ poteſtatis excellentiam convenienter attingere his, qui mundi curſum & originem aut ſcripturarum dogmata ignorant. Imperator verò aut Rex, qui cæteris Principibus poteſtate præponitur, ſi fuerit Philoſophiæ neſcius, errare ſæpius quàm regnare videtur. Quia dum in cauſis Reipublicæ ſapientia indiget, cogitur eam ab aliis frequenter emendicare. Et ex hoc aliena ſæpius, quàm ſua cernitur virtute regnare. Omnes namque Reges debent rerum ſtatum, & juſtitiæ diſciplinam cognoſcere: quam ſola bruta animantia ignorant. Oportet etiam eos Creatori de his omnibus reddere rationem. Quia ipſi, quum legibus ſint abſoluti, non in legem, ſed in Deum potiùs, videntur peccare: unde dicitur, Tibi ſoli peccavi. *Quum ergo Reges, non in leges, ſed in Deum peccent, & Dei ſolius, veſtroque examini reſerventur: antiquorum regum vitam & geſta atque hiſtorias oportet eos cognoſcere: ut cauſæ præcedentium fiant eis in poſterum cautio futurorum. Ipſi quoque Principes, inter alia beneficia ſanctæ Romanæ eccleſiæ, gaudeant, ſe hunc hiſtoriarum libellum de fonte ſanctitatis veſtræ ſuſcipere: cujus inſtructi adminiculo poterunt ſubjectos ſibi populos rationabiliùs gubernare.*

Hoc autem opus non tantùm in proſis, ſed verſibus annotavi:

tavi: ut lectores ejus, ſi aliquando proſas legendo fuerint fatigati, quum verſus ſequentes inſpexerint, conſonantia & delectatione metrorum ad legendum ulterius provocentur: illi autem, qui verſus fortè non intelligunt, proſarum ſaltem lectionibus delectentur.

Intentionis autem noſtræ eſt in hoc opere, ab ipſa prima rerum creatione incipere; immo ante omnem creationem, ſcilicet à divina eſſentia, quæ eſt ante tempora, de qua frequenter quæritur; ubi erat tunc Deus? & in quo mundo? & quid operabatur? & quomodo eſt trinus, & unus Deus? & cujus erat dominus, dum nulla erat creatura? & quomodo Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas? & hujuſmodi alia. Item de angelis, de cœlis, de planetis & elementis, atque de creatione hominis: & deinceps univerſum vetus & novum Teſtamentum, omnesque hiſtorias gentium, regum & regnorum, ſub compendio perluſtramus. Quæ omnia per capitula in ordine diſponemus.

Nomen autem authoris libri eſt GOTFRIDUS: *quod interpretatur, Pax Dei. In lingua namque Teutonica,* Got *dicitur Deus: &* Frid *dicitur Pax. Ideoque hoc nomen huic operi ſatis convenire videtur: quum in hoc libro vetus Teſtamentum cum novo, Latinæ hiſtoriæ cum barbaris, & proſæ cum verſibus, ſub uno volumine, tanquam invicem pacificans, concedet.*

Æſtimo autem, in cauſis hujuſcemodi (ſicut mos eſt fieri) nonnullos æmulos invidiæ livore torqueri: qui, prius quàm librum conſpiciant, prius quàm magnam rerum copiam cognoſcant, fient mihi non æquitatis judices; ſed operis detractores. Adverſus quorum inſidias talem ad defenſionem mei voluminis conſtitui armaturam; ut per ſingula penè libri capitula, ſingula ſint authorum nomina, in teſtimonium præſignata: quæ & lectoribus authoritatem exhibeant, & meipſum à detrahentium immanitate defendant.

Itaque

Itaque ſuper vetus Teſtamentum hos habeo authores:

Moſem, Eſaiam, Joſephum, Danielem, & alios Prophetas: Jeſum Sirach, David, Salomonem, Heſter, Judith, Eſdra, & Machabæos.

In novo autem Teſtamento authores hos inducimus:

Omnes Apoſtolos, Clementem Papam, Dionyſium Areopagitam, Origenem, Johannem Chryſoſtomum, Athanaſium, Hieronymum, Auguſtinum, Ambroſium, Gregorium, aliosque nonnullos Eccleſiæ doctores.

Super hiſtorias verò gentilium habemus etiam

Joſephum, Dionem, Strabonem, Oroſium, Hegeſippum, Suetonium, Solinum, Julium Aphricanum, qui prima Chronica conſcripſit ſub Marco Craſſo.

De Chaldæis quoque habemus

Beroſum, qui omnia Chaldæorum ſcripta deſloravit.

De Ægyptiis inducimus

Manethon, hiſtoriographum & chronographum Ægyptiorum. Habemus etiam ab Ægyptiis Mochum, Eſtium, & Hieronymum Ægyptium, hiſtoriographos famoſiſſimos.

Materia igitur totius libri eſt, univerſum vetus & novum Teſtamentum, & univerſi Imperatores, Reges & regna, quæ fuerunt vel ſunt ab initio mundi usque ad tempora noſtra. Quorum omnium notamus originem & finem, nomina, ætates, & geſta.

Sola itaque nomina regnorum, ad majorem evidentiam, in præſenti procemio duximus ſubroganda:

* *Babyloniorum regnum,*	*Lacedæmoniorum,*	*Hebræorum,*
Aſſyriorum,	*Theſſalorum,*	*Græcorum,*
Indorum,	*Sicyoniorum,*	*Italorum omnium,*
Ægyptiorum,	*Lydiorum,*	*Francorum,*
Argivorum,	*Amazonum,*	*Teutonum,*
	Macedonum,	*Lombardorum,*

* Ordo hic confuſus.

 Hun-

Hunnorum,
Gothorum,
Viſigothorum,
Oſtrogothorum,
Anglorum,
Britonum,
Pannoniorum,
Athenienſium,
Medorum,
Trojanorum,
Romanorũ Regum & Conſulum,
Sicambrorum,
Senonũ Gallorum,
Saxonum,
Suevorum,
Siculorum,
Cretenſium,
Scytharum,
Avarorum, hoc eſt Ungarorũ priorum.
Vinulorum, qui ſunt in confiniis Aſiæ & Europæ, ſuper Mæotidas paludes.
Vandalorum: &
Sardorum regnum.
Item,
De Sibyllis vatidicis.

Similiter poſt omnes Reges poſuimus etiam hiſtorias Imperatorum; item omnium Pontificum Romanorum geſta, & annos, & menſes, & dies, nominaque eorum: à beato Petro, usque ad venerabilem Urbanum III. Papam: & usque ad dominum Imperatorem Fridericum I. & ad filium ejus dominum Regem Henricum VI. feliciter.
Amen.

OPERIS

Digitized by Google

OPERIS DIVISIO.

Hoc autem opus in viginti partes dividitur: videlicet,

Sub veteri Teſtamento, hæc:

	pars incipit à vel ab	& pervenit usque ad	
1	creatione rerum inviſibilium & viſibilium,	Adam,	1
2	Adam,	Noë,	2
3	Noë,	Abraham,	3
4	Abraham,	Moſem,	4
5	Moſe,	Joſue,	5
6	Joſue,	Samuelem,	6
7	Samuele,	David,	7
8	David,	Romam,	8
9	Roma,	Darium,	9
10	Dario,	Alexandrum Magnum,	10
11	Alexandro Magno.	Judam Machabæum,	11
12	Juda Machabæo,	omnes Prophetas,	12
13	omnibus Prophetis,	Johannem Baptiſtam,	13
	Sub novo Teſta-	*mento:*	
14	Johanne Baptiſta,	Bellum civile,	14
15	Bello civili,	Orientale imperium,	15
16	Orientali imperio,	Carolum Magnum,	16
17	Carolo Magno,	Anglos, & Saxones,	17
18	Anglis & Saxonibus,	Regalia inſignia,	18
19	Regalibus,	Catalogos,	19
20	Catalogis,	Urbanum III.	20

Omnes hæ partes certis capitibus diſtinctæ ſunt.

INVOCATIO AD DEUM, QUI EST PRINCIPIUM OMNIUM RERUM.

Principium rerum, primævaque geſta dierum,
Scribere me doceat Lumen de lumine verum,
Cujus ad imperium ſecula ſunt & erunt.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM

PARS PRIMA. (a)

DE DIVINA ESSENTIA ANTE OMNEM CREATIONEM, ET DE MUNDO ARCHETYPO.

DE mundi principio, & omnibus ejus ætatibus & regnis & regibus, (authore Domino) tractaturi, ante omnia de ipſo Deo aliquid prælibare intendimus, videlicet de Patre & Filio & Spiritu ſancto: & quomodo tres perſonæ ſint unus Deus: & in quo ſtatu, aut in quo mundo erat Deus, antequam cœlum & terram formaſſet, & antequam angelos vel aliquam creaturam feciſſet. Quæ omnia quum ſapientiam humanam, ſenſumque fragilitatis noſtræ exſuperent, plenariè non poſſumus explicare. Tentabimus tamen, quaſi modò geniti infantes, quibus perfectè loquendi facultas non ſuppetit, tanquam infantiliter de Dei

(a) Codex MStus in membrana Bibliothecæ Norimbergenſis in f. ſic incipit:

Incipit liber hic Panteon Gotfridi Viterbienſis, Cappellani Imperatoris Friderici primi, anno Domini milleſimo C. decimo in eceleſia Palaciana in Viterbio perfectum atque completum. Continet autem à principio mundi omnes ætates & reges & regua & Cronica & geſta eorum ſub compendio, & nomina eorum & genealogiam.

NB. Hæc minio ſcripta.

Poſt hæc ſic legitur:

Quicunque vult breviter & perfecte totum librum iſtum cognoſcere, legat ante omnia capitula iſta, quæ per XXX. particulas ſunt diſtincta.

Sequuntur iſtæ particulæ XXXIII. per folia octo integra. His finitis legitur iterum minio ſcriptum:

Prohemium ſuper librum Panteon magiſtri Gotefridi Viterbienſis ad Papam Gregorium Octavum de divina eſſentia de mundo archetipo de angelis de cælis de elementis de anima de corpore de unione animæ & corporis itidem de veteri teſtamento & de novo, de omnibus hiſtoriis ab initio mundi usque ad tempora Friderici Imp. I. & Papæ Clement. III. anno Papæ Clementis III. & Imperii Friderici XL. anno.

Cuſtos in fine paginæ eſt: *Summo & univerſali*, deficiunt deinde aliquot folia; & ſubſequens pagina incipit:

bimus. Eſt igitur catholica fides.

Sed plane non conveniunt cum typis expreſſis p. 6. & 7. ap. Piſt. ſequitur titulus:

Item de tribus perſonis ſecundum prophetas.

Capitulum ſubſequens incipit: *Audi Iſaiam*, & conſentiunt ſequentia cum impreſſis p. 7. usque ad finem.

Sed ſubjunguntur tria longe diverſa metra.

Primum incipit: *Unius eſſentiæ ſunt trine perſone.*

Alterum: *Ex patre ſunt cuncta per Chriſtum cuncta creata.*

Tertium: *Ante creaturam dum nulla foret genitûm:*

Quod eſt quæſtio cum reſponſione metrica.

Poſtea in Codice leguntur: *Incipiunt diverſæ quæſtiones & ſoluciones de divina eſſentia ſecundum Oroſium & Auguſtinum & Euſebium alioſque doctores.*

Per ſex integra folia.

His quæſtionibus & ſolutionibus finitis,

Titulus eſt: *De mundo & Archetipo.*

Textus incipit:

Fecerat Archetipum divina potentia mundum, qui verſus occurrunt in impreſſis p. 7. col. 1.

Dei eſſentia balbutire, in quantum ratio patitur, & ipſe permiſerit, cognoſcamus. Eſſemus enim tanquam gentes, quæ ignorant Deum, niſi credentes in Deum ſcientiam Dei inveſtigando quæramus.

Dicimus igitur, abſque præjudicio melioris ſententiæ; quòd Deus eſt ſubſtantia ſpiritualis, incircumſcripta, omnipotens, incommutabilis, & inæſtimabilis, & æterna, & tam incomparabilis pulchritudinis, atque tam ineffabilis ſuavitatis, ut angeli, qui ſolem in ſeptuplum ſua pulchritudine vincunt, jugiter deſiderent in eum aſpicere, & inſatiabiliter gloriæ ſuæ præſentiam deſiderare.

Deus à patrando dicitur Pater, quia omnia creat, omnia patrat. Dicitur trinus, & dicitur unus, ſicut (exempli cauſa) in ſolem conſpicimus. Eſt enim in ſole ignea ſubſtantia, ſplendor, & calor. Quæ tria inſeparabilia ſunt. Per ſolem intelligo Patrem; in ſplendore Filium; in calore accipio Spiritum ſanctum. Filius Dei dicitur ſapientia Patris; quia à Patre, ſicut ſplendor à ſole, procedit: Spiritus ſanctus amor Patris & Filii nuncupatur. Pater eſt vis divinitatis, quæ omnia patrat. Illa autem vis divinitatis, quæ omnia continet, & omnia diſponit, Filius appellatur. Qui verò omnia inſpirando vivificat & ornat, Spiritus ſanctus nuncupatur. Ex Patre ſunt omnia: per Filium omnia: in Spiritu ſancto omnia.

Quæritur autem à multis, Quum Deus ſit principium ſine principio, & maneat ab æterno, nunquid credendum eſt, quòd ante creationem hujus mundi ipſe ſolitarius fuerit, & ſine mundo aliquo? Ad quod dicimus, ſicut ſcriptum eſt, *quod factum eſt, in ipſo vita erat.* Per hoc patet, omnem creaturam in Dei prævidentia ſemper fuiſſe viſibilem: quæ poſtea per formam apparuit viſibilis in creatione ipſi creaturæ. Quemadmodum & arca vel domus concepta in mente artificis, & ad effectum perducta in formam, talis conſtat in forma, qualem eam artifex in mente geſtabat. Unde dicitur Deus non eſſe antiquior ſua creatura tempore, ſed dignitate, & ſemper in ſe mundum habuiſſe. Quem mundum philoſophi vocant archetypum, id eſt figurativum. De hoc mundo archetypo in conſequentibus verſibus exponemus. Propterea Deus Hebraicè dicitur אדני *adonai*: & Græcè Θεὸς *theos*, id eſt omnia videns: quoniam antequam te crearet, omnia vidit, omnia novit. Deus ubique eſſentialiter eſt: ſubſtantialiter autem in intellectuali cœlo creditur habitare. De quo cœlo poſtea dicemus, ubi de cœlis diſputabimus. Deus non circumſcribitur loco. Locus namque eſt res corporea, Deus autem incorporeus: unde & loco non circumſcribitur. Nam locus eſt terminus circumhabentis, ſecundum quod circuit circumhabitum. Deus enim quum ſit ſubſtantia intelligibilis, in locis intelligibilibus eſt, non in ſenſibilibus eſt ſenſibiliter: nec tenetur à ſenſibili loco, ſed ipſe tenet locum. Quum igitur dicitur Deus eſſe in nobis, non ut in loco, ita in nobis erit: ſed ſecundum quod coadeſt, & eo exiſtit, & operatur in nobis. Uſualiter autem dicimus; eſt in nobis; quum oporteret dicere; operatur in nobis. Quod enim eſt ſine tumore, ſine craſſitudine, & indiviſibile ſecundum partem, loco circumſcribi non poteſt. Ideoque intelligo; dum dicitur, eſſe in omni loco; id eſt, continet omnem locum, & omnia loca continentur ab ipſo. Fecit autem mundum ſola bonitate ſua, ut eſſent creaturæ, quibus ſuam gratiam impertiret. Dixit, & facta ſunt. Dicere Dei, eſt in Filio ſuo (qui eſt verbum ſuum) omnia creare. Unde ſcriptum eſt; *Omnia in ſapientia feciſti*: hoc eſt, in Filio, qui eſt ſapientia Patris. At hæc de mundo archetypo verſibus heroicis ſubſcribemus:

Fecerat archetypum divina potentia mundum,
Mente ſua clauſum, non rebus adhuc oriundum,
Non color aut forma, nec ſitus orbis erat: (a)
Cœlum formari non cœperat, aut variari,
Ange-

8

7

(a) In MSSt. ſic legitur:
Non color aut vera forma nec orbis erat,

Angelus aut Cherubin, ſol, luna, diesve creari
Non homo plaſmari, non erat unda mari.
Sidera non fuerant, nec erant elementa priora,
Aura vel aurora, calor, algor, tempus & hora, (a)
Aut labor, aut requies, motio ſive mora.
Nulla creatura fuerat; ſed cuncta futura
Pondere, menſura, numero, deitas paritura
Protulit in ſpecies, quas modò mundus habet.
Stabat in archetypo prius, & tunc mundus in ipſo; (b)
8 *Pòſt dedit angelicos cives, cœlos, & abyſſos,*
Pòſt loca ſideribus, pòſt elementa Deus. (c)
In terris, & aquis, & in æthere, corpora fudit;
Dans herbis plantiſque ſimul convivere brutis,
Dans ſpecies avium, quadrupedumque genus.
Omnia mente Dei poterant prius illa teneri,
Ejus & obſequiis, quaſi facta, potenter haberi:
Quippe Deo præſens tunc erat id, quod erit.
Non mutatur enim deitas, nec habet variari,
Creſcere vel minui, majorve, minorve putari:
Nec magis eſt locuples, plusve minusve potens.
Quæ loquor in ſumma, diffuſius ordine ponã:
Sed prius hic, quid ſit tempus, vel quomodo, promam,
Quid ſit perſona, quæ deitate ſonat.

Determinatio temporum, & quòd res faciunt tempora.

Res faciunt tempus, facit & dimenſio rerum,
Ætates, anni motus, mora, meta dierum,
Et ſpecies operum, quæ vel erant vel erunt.
Non ſibi, ſed rebus perituris tempora currunt,
Quæ vel erant, vel erunt, vel ſunt, vel origine ſurgunt,
Creſcunt, aut pereunt, ſemper aguntur, agunt.
Sed Deus antè fuit, quàm res, quæ tempora præſtant,
Hinc igitur reſtat, quia tẽporibus prior extat,
Adonai, Sabaot, alpha vocatus & o.
Principium ſine fine Deus, lux prima dierum,
Conditor eſt rerum, lumen de lumine verum,
Ejus ad imperium ſecula ſunt & erunt.
In ſe principio Deus unus cuncta creavit,
Ipſe creata ſimul pòſt in ſpecies variavit,
Et dedit humanis uſibus apta magis.
Eſſe Dei prius eſt, quàm mundus cœperit eſſe,
Omne quod eſt, eſſe cũ tempore, protulit ex ſe,
Nulla coæva Deo tempora, noſſe queo.

De trinitate & unitate in Deo, ſecundum fidem catholicam.

AD diſtinguendas ſummæ Trinitatis perſonas, & divinæ eſſentiæ myſteria declaranda, ſapientia humana non ſufficit. Nam cùm de Deo loquimur, modicum id, quod ſentimus, proferre in medium dubitamus; & de ejus eſſentia, ſine Prophetarum teſtimonio, quibus ipſe Deus divinitus inſpiravit, ſcribere non audemus. Itaque ante omnia, prophetica de Deo præſagia in medium (authore Domino) proferamus.

Audi Eſaiam; *Ego primus, & ego noviſſimus: manus mea fundavit terram: dextera mea menſa eſt cœlos: antequam fierent, ibi eram: & nunc Dominus Deus miſit me.* Ecce duæ perſonæ; mittens Pater Dominus Deus; & miſſus, Filius Deus. Tertia verò perſona exprimitur, cùm dicit; *& ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Scriptum eſt enim; *in principio fecit Deus cœlum & terram.* In eo vocabulo, quod dicitur *Deus*, intellige Patrem. Quod autem dicit *Principium*, intellige Filium. In illo verò, *qui ferebatur ſuper aquas*, intellige Spiritum ſanctum. David dicit in pſalmis; *verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu*

(a) Poſt hunc verſum legitur in Msto:
Non nemus aut flores legimus aut prata fuiſſe,
Non pecus aut piſces, nec aves nec flumina diſtas.
Non aqua non terra non levis ignis erat.

(b) Sequitur: Nulla creatura fuerat &c. ſic legitur in Mst.
Stabat in archetipo Deus & tunc mundus in ipſo.

(c) In Msto ſequuntur verſus XXI. longe plane alii; & deinde tractatio, *quod mundus de mente divina ita proceſſit, ſicut verba de mente artificis.*

Sequitur: *Particula ſecunda de Angelis & de diabolo, & de animabus ſanctorum. & de quæſtionibus diverſis inde movendis & earum ſolutionibus ſecundum ſanctos per unum folium.*

ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum. Ecce Dominus, Deus Pater: Verbum, Filius: & tertio loco Spiritus ſanctus. In alio loco dicit Pater; *Et ſpiritus meus erit in medio veſtri.* Et iterum; *ecce movebo cœlum & terram: & veniet deſideratus cunctis gentibus.* Ecce perſona Patris, & perſona Spiritus, & tertio loco Filius, cùm dicit; *veniet deſideratus.* Et alibi; *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* Et iterum; *tecum principium in die virtutis tuæ: In ſplendoribus ſanctorum, ex utero ante luciferum genui te.* Ex utero, id eſt, ex ſubſtantia Patris, vel ex pectore Patris; unde eructavit verbum bonum. Unde ait ſapientia; *ego ex ore altiſſimi prodii, primogenita ante omnem creaturam.* Eſaias autem manifeſtè dicit, Patrem genuiſſe Filium: *Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus ejus, peperit maſculum.* Hæc verba nos ita intelligimus, antequam virgo in carne Chriſtum parturiret, Pater genuit Filium in divinitate; & antequam in virgine tempus parturiendi veniret, Pater genuit eum ſine tempore. Item Eſaias; *nunquid qui alios parere facio, ego ipſe non pariam, dicit Dominus?* Filius eſt ab æterno, ſicut & Pater, ſicut ait David: *Ante ſolem permanet nomen ejus, & ante lunam ſedes ejus.* Item alius Propheta; *egreſſus ejus à principio, à diebus æternitatis.* Audi Eſaiam dicentem; *Tu es Deus, & in te eſt Deus.* In eo, quod dicit; *Tu es Deus:* intellige Patrem. In eo autem, quod dicit; *in te eſt Deus:* intellige Filium. Item idem ipſe Eſaias, ut unum ſolum Deum eſſe oſtenderet, ſubjunxit, dicens; *non eſt alius extra te Deus: verè tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael.* Pater quoque de Filio dicit; *ante luciferum genui te:* id eſt ante omnia tempora. Sicut & ipſe Filius, ſapientia, de ſeipſo teſtatur, dicens; *nondum erant abyſſi, & ego concepta ſum; necdum fontes aquarum eruperant; ante colles parturiebar. Quando præparabat cœlos, aderam. Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram, componens omnia.*

9

Quod ſi quæris, quomodo filius à patre ſit genitus? dicimus, quia ſuæ divinitatis arcana nec Apoſtolus didicit, nec Propheta, vel aliqua creatura cognovit. Eſaias enim dicit; *Generationem ejus quis enarrabit?* Dicit etiam beatus Job; *Sapientiam Dei patris unde invenies?* Item alibi; *Radix ſapientiæ, & origo Filii Dei, cui revelata eſt?* Chriſtus enim ſic à Patre venit, ſicut ſplendor à lumine: ſicut verbum ab ore: ſicut ſapientia à corde.

Iſta Prophetarum teſtimonia in hoc loco de trinitate ſufficiant. Qui autem plura voluerit, in tractatu Prophetarum hujus libri, quos inter novum & vetus Teſtamentum plenariè deſcripſimus, legat. Ibi enim de omnibus objectionibus & calumniis Judæorum poſuimus prophetarum autoritates, & ita plenas reſponſiones, ut Chriſtiani à Judæis, in diſputationibus hujuſcemodi, ſuperari non poſſint. In hoc autem præſenti titulo, de tribus perſonis, ſecundum Athanaſium, id eſt de fide catholica, verſificè ſuperaddimus; atque ſimilitudines de ſole, de igne, & de aliis quibusdam, ad declarandas tres unius ſubſtantiæ perſonas, dictavimus, ſicut annotata leguntur in metris.

Item de tribus perſonis.

Ante creaturam genitor Deus & genitura,
Primaque natura, novit ſtatuitque futura:
Prima ſalus vera, trinus & unus erat.
Filius à patre genitus, Deus in deitate,
Spiritus à patre, natique fuit bonitate.
Sic tres perſonæ, ſub deitate patent.
Hic unum, diverſa Deum tria nomina pandunt;
Eſt pater, eſt natus Deus, eſt & Spiritus almus.
Tres ita perſonas nomina trina ſonant.
Qualibet hic perſona Deus, Dominusque vocatur;
Sed Deus eſt unus qui creditur, unus amatur,
Unus adoratur, religione patrum.
Qualibet æternus Deus eſt, rerum dominator,
Qualibet omnipotens, cœli terræque creator. 10
Nec tamen eſſe Deos tres, perhibemus eas.

Exemplum trinitatis, & ſimilitudo de ſole.

Si qua loquor, quæ te moveant homo, reſpice ſolem,
Sol tibi ſplendorem ſemper parit atq; calorem.
Sol, calor, & ſplendor, ſic ſimul eſſe ſolent.
Tres quoque perſonæ ſic ſunt deitate ſub una,

Tunc incipiunt, quæ in impreſſis leguntur p. 10. *dum cœleſtium civium ſecreta.* — *usque ad p. 12.* — *& ad ſacram Ceciliam.*

Quod perſonarum ſubſtantia permanet una:
Quæq́; ſimul pariter, ſemper ubiq́; manent.
Exempli cauſa, Pater eſt ſubſtantia ſolis,
Filius eſt ſplendor, calor eſt utriusque vigoris,
Spiritus ipſe Dei, perpetualis ei.

Item ſimilitudo de tribus virtutibus animæ, in trinitate.

Fantaſia, & Ratio, Memoratio, tres animales
Virtutes ſubſtantivæ ſunt, & ſpeciales;
Spiritus has peragens, unus agendo manet.

Item ſimilitudo de folio triplicato, in trinitate.

Si triplicas folium, plica trina fit; eſt tamen unum,
In triplici folio tria ſunt, unumque reſumunt,
*Sic etiam varias * tres facit una vias.*

Similitudo de igne, in trinitate.

Eſt ignis, calor, & motus; ſic ipſa videntur,
Ut neque disjuncta, neq́; disjungenda putentur,
Nam tria ſic ſemper fervidus ignis habet.
Sic Pater & Natus, & Spiritus, in deitate,
Tres ſunt perſonæ, pariter ſibi perpetuatæ,
Et tres ſunt unum, quod ratione patet.

Item ſimile de gladio, in trinitate.

Ter Deus exprimitur, perſonaque trina notatur;
Ter tamen expreſſus unus Deus eſſe probatur.
Diſce per exemplum de ratione datum.
Nunc ſit in exemplis gladius, ſit mucro, ſit enſis.
Non ibi tres gladios ſub trino nomine ſentis;
Unus erit gladius, unus ut ipſe Deus.

Aliud ſimile de verbo, in trinitate.

Ex uno verbo tria pervenientia cerno.
Scribe volo, vis, vult, *tria ſunt, uno data verbo;*
Sed tres perſonas, vis, volo, vultque, *ſonant.*

Item ſimile de nomine, in trinitate.

Tres etiam caſus, ex uno nomine ſurgunt.
Dic juſtus, juſti, juſto, *tres ſunt ibi caſus:*
Sed tribus his unum nomen ineſſe datur.
Ter quoque ſol, ſol, ſol dictus, ſol permanet idem.
Nominibusque tribus dictus Deus, eſt Deus idem,
Nomina ſic tria ſunt, ut tria ſint & idem.

De creatione; & ordinibus angelorum; & de diabolo; & de animabus ſanctorum.

DUm cœleſtium civium ſecreta rimamur, ſupra modum fragilitatis noſtræ digredimur. Unde & de angelis loqui pertimeſcimus, quia ſolius Dei ſcire eſt, quomodo divinorum ſpirituum in cœleſti gloria natura conſiſtar. Novem tamen eſſe Angelorum ordines, ad explenda Dei miniſteria, eloquia divina declaranr. De quibus Paulus ſcribens ad Epheſios ait; *Supra omnem principatum & poteſtatem & dominationem & virtutem.* Item ad Coloſſenſes ait; *ſive throni, dominationes, principatus, poteſtates.* Inde & de Angelo, qui primus eſt conditus, propheta ait: *Omnis lapis precioſus operimentum tuum; ſardius, topazius & jaſpis, chryſolithus, onyx & beryllus, ſapphirus, carbunculus & ſmaragdus.* Per novem iſta nomina lapidum novem intelligimus ordines angelorum. Quibus omnibus ordinibus ille primus angelus ornatus & opertus fuiſſe dicitur; quia dum omnibus agminibus angelorum prælatus eſt, ex eorum comparatione clarior fuit: & beatus Gregorius ſubtilirer idem aſſeverat: ait enim; inter eos eſſe principatus ac poteſtates, qui Dei nutu mirabiliter dignoſcuntur. De quibus alii ad nos in mundum futura prænunciare mittuntur; alii à Deo ſunt inſtituti, ut ſigna & miracula frequentius facianr. Quidam autem ſubjectis ſibi Angelorum ſpiritibus præſunt, eisque ad explenda miniſteria principantur. Alii tanta divinitatis gratia replentur, ut in eis Dominus ſedeat, & per eos judicia divina decernar. Alii tanto provectiori ſcientia pleni ſunt, quanto claritatem Dei vicinius contemplantur. Quidam vero ita Deo conjuncti ſunt, ut inter eos & Deum nulli interſint, tantoque magis ardent amore, quanro ſubtilius claritatem divinitatis ejus aſpiciunt. De illis in Evangelio dicitur; *Angeli eorum in cælis ſemper vident faciem Patris mei, qui in cælis eſt.* De eis etiam Daniel propheta ait; *Millia millium miniſtrabant ei & decies centena millia aſſiſtebāt ei.* Unde nobis gravis oritur quæſtio. Si enim ſemper vident Deum,

* *Neſcio an non* res *pro* tres.

Deum, & ſi ſemper Deo aſſiſtunt, quo-
modo à Deo mittuntur in mundum,
qui nunquam à Deo recedunt? Diony-
ſius Areopagita dicit; Ex minoribus an-
gelorum agminibus foras, ad explenda
miniſteria,vel viſibiliter vel inviſibiliter,
mittuntur; ſcilicet, qui ad humana ſola-
tia, aut angeli, aut archangeli veniunt.
Nam ſuperiora agmina nunquam à ſu-
premis recedunt. Illa enim,quæ præe-
minent, uſum exterioris miniſterii non
habent. Contra quem Eſaias dicere vide-
tur, *volavit* (inquis) *ad me unus de Sera-*
12 *phim,& in manu ejus calculus, quem forcipe*
tulerat de altari: & tetigit os meum. In hoc
loco Seraphim, qui dicitur ardens vel
incendens, officii ſui nomen expreſſit,
quum carbone os Eſaiæ tetigit, ut pecca-
ta loquutionis incendendo curaret. Nos
autem aperte ſcimus, quia alii ſpiritus a-
lios mittunt, ut per illos miniſteria ex-
pleantur. Zacharias enim propheta ſic
ait: *Ecce angelus,qui loquebatur in me, e-*
grediebatur: Et alius angelus egrediebatur
in occurſum ejus, & dixit ad eum; curre,&
loquere ad puerum iſtum, dicens: Abſque
muro habitabitur Hieruſalem. Ecce ange-
lus ad angelum præcipit, ut currat & lo-
quatur. Unde dubium non eſt,quin ali-
us alium mittat. Minores verò ſunt, qui
mittuntur: majores enim, qui mittunt.
Sed hic de illis, qui mittuntur, certum
habemus, quia veniendo ad nos ita im-
plent exterius miniſterium,ut nunquam
tamen deſinat interius per internam
contemplationem. Igitur mittuntur,
& Deo ſemper aſſiſtunt. Paulus enim de
eis ait; *nonne omnes ſunt adminiſtratorii*
ſpiritus, in miniſterium miſſi, propter eos,
qui hæreditatem capiant ſalutis? Item le-
gimus, quòd ad Abraham angeli miſſi
ſunt; & ad Lot in Sodomis; & ad Tobi-
am; & ad Zachariam patrem Joannis
Baptiſtæ; & ad Mariam virginem; & ad
Petrum in carcere; & ad ſanctam Cæci-
liam. (a) Quomodo autem poſſunt
Deo aſſiſtere, & ſemper faciem Dei vi-
dere, qui pro noſtra ſalute in mundum
frequenter mittuntur? Hanc quæſtio-
nem beatus Gregorius ſuper Moralia in
Job ſubtiliter ſolvit, dicens; ſi, quantæ
ſubtilitatis ſit angelica natura, penſa-
mus, ipſi non ſic à divina viſione foras
exeunt, ut internæ contemplationis
gaudiis priventur. Quia, ſi conditoris
aſpectum, quando mittuntur, amitte-
rent, neque homines jacentes erigerent,
nec futura poſſent prænunciare, nec
fontem lucis, quem eundo ſic amitte-
rent, in cœleſtibus propinarent. Itaque
in hoc eſt angelica natura à noſtræ con-
ditionis natura diſtincta, quod nos &
loco circumſcribimur, & cæcitatis igno-
rantia coarctamur. Angelorum verò
ſpiritus loco quidem circumſcripti
ſunt, ſed tamen illorum ſcientia longè
ſupra nos incomparabiliter dilatatur.
Interius enim & exterius ſciendo diſtin-
cti ſunt, quia ipſum fontem ſcientiæ De- 13
um aſſiduè contemplantur. Quid enim
ignorare poſſunt illi, qui Deum, ſcien-
tem omnia, ſciunt? Angelorum itaque
ſcientia, comparatione noſtræ ſcientiæ,
incircumſcripta & inæſtimabiliter dila-
tata eſt: ſed comparatione divinæ ſcien-
tiæ ſatis anguſta. Similiter & ipſi ange-
lorum ſpiritus comparatione noſtrorũ
corporũ ſpiritus ſunt: ſed comparatione
ſummi & incircumſcripti ſpiritus Dei,
corpora ſunt. Igitur & à Deo in mun-
dum mittuntur,& Deo ſemper aſſiſtunt.
Per hoc enim,quod circumſcripti ſunt,
exeunt & mittuntur; per hoc verò,quod
incircumſcripti ſunt, intus cum Deo
ſemper ſunt, & ſemper Deo aſſiſtunt, &
ab eo nunquam recedunt. Ergo & fa-
ciem Dei Patris ſemper aſpiciunt, & in
mundum ad nos veniunt. Ad nos ve-
niunt ſpirituali præſentia foras exeun-
tes; & cum Deo ſunt, & præſentiam
Dei, à qua receſſerant, per internam
contemplationem conſervant. Sed quia
angelorum nomina perſtrinximus, ſu-
pereſt, ut officiorum ipſorum vocabu-
la exequamur. *Virtutes* igitur ſunt illi
ſpiritus, per quos ſigna & miracula fre-
quentius fiunt. *Poteſtates* ſunt illi, qui
etiam ipſis bonis ſpiritibus præſunt. *Do-*
minationes vocantur, qui poteſtates &
principatus in alta tranſcendunt. *Thro-*
ni ſunt illi ſpiritus vocati, quibus ad ex-
ercenda judicia præſidet Deus. Thro-
nus enim in Latino eloquio ſedes appel-

latur:

(a) Sequitur in MSto: Legimus etiam, quod ingreſſa Agnes turpitudinis locum an-
gulum dudum præparatum invenit.

latur: unde David; *tu ſedes ſuper thronum, qui judicas æquitatem.* *Cherubim* quoque dicitur plenitudo ſcientiæ; & ideo illa agmina ſublimiora Cherubim ſunt vocata. *Seraphim* verò vocantur, quæ, ſingulari propinquitate ſui conditoris, incomparabili ardent amore. Seraphim namque ardentes, vel incendentes (ut diximus) interpretantur, quia inter Deum & illos nulli interſunt. Ad illos autem ordines, quos diximus, angelorum tantos homines credimus aſcenſuros, quanti ſunt electi angeli, qui illic remanſerunt, ſicut ſcriptum eſt: *Statuit terminos gentium, ſecundum numerum angelorum Dei.* Ad hæc altera quæſtio nobis proponitur; quomodo diabolus inter angelos bonos aliquando ſcribitur eſſe? ut in libro Job; *adſuit* (inquit) *etiam Satan ante eos;* ſcilicet inter angelos. Qualiter cum electis angelis eſſe potuit, qui, damnatus per ſuperbiam, à cœlis & à ſorte angelorum dudum ejectus exivit? Unde dicimus; quia ſatis inter eos fuiſſe potuit, qui, quamvis beatitudinem amiſerit, naturam tamen angelis conſimilem non amiſit. Et ſi culpis aut meritis prægravatur, conditione tamen ſubtilis naturæ extollitur. Ergo inter filios Dei,
14 id eſt inter angelos, rectè Satan coram Deo adfuiſſe dicitur: quia intuitu illo, quo Deus omnipotens omnia ſpiritualia conſpicit, etiam Satanam, ordine ſubtilioris naturæ ipſius videt; teſte Scriptura, quæ ait; *Oculi Domini contemplantur bonos & malos.* Sed objicitur forſitan nobis, quia ſcriptum eſt; *beati mundi corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Satan verò, qui mundo corde eſſe non poteſt, quomodo videre poteſt Deum? Quod ita abſolvimus; quia dicit Scriptura, Satanam inter filios Dei, id eſt inter angelos coram Deo adfuiſſe: ſed non dicit eum vidiſſe Deum. Venit Satan, non ut videret, ſed ut videretur. Stetit enim coram Domino, ſicut cæcus ante ſolem: qui radiis quidem ſolis perfunditur, ſed lumen non videt, quo illuſtretur. Virtus autem divina, quæ omnia intuenda penetrat, immundum ſpiritum, non ſe videntem, poteſt videre; quia dum immunda Deum fugiunt, Deum latêre non poſſunt. Unde quia omnia nuda ſunt divino conſpectui, Satan adfuit præſens præſenti; ſed Deum ſe videntem non vidit. Quod autem dixit Satan ad Dominum ſe interrogantem; *circuivi terram, & perambulavi eam per gyrum in circuitu:* laboris ejus anguſtia deſignatur. Ideoque laborando terram circuit, qui in culmine cœli quietus ſtare contempſit. Qui dum ſe non transvolâſſe terram, ſed perambulâſſe inſinuat; quanto peccati ſui pondere in terra prematur, demonſtrat. Hinc ait David; *in circuitu impii ambulavit.* Quæritur autem, quomodo loquatur Deus ad angelos, vel angeli ad Deum? Quomodo ſanctorum animæ ad Deum, vel Deus ad ipſas loquitur? Quomodo Deus ad diabolum, vel diabolus ad Deum?

Dicimus itaque, quia Deus ad ſanctos angelos eo modo loquitur, quo eorum mentibus occulta ſua quaſi viſibilia oſtendit; ut quicquid agere debeant, in ipſa contemplatione deitatis legant: & velut quædam præcepta vocis ſint ipſa gaudia contemplationis. Et ſicut hominibus, per aures audientibus, aliquid voce exprimitur: ita præceptum Dei angelis Deum contemplantibus inſpiratur. Angeli autem Deo loquuntur, quum ad laudem Dei eorum mentes moventur: quia voces eorum non quaſi per diſtincta verba formantur, ſed mentes innumeris modis Dei celſitudinem admirantur & venerantur. Deus ergo tunc angelis loquitur, quum eis voluntas ejus manifeſtatur. Angeli autem tunc Deo loquuntur, dum per hoc,
quod Deum ſuper ſe aſpiciunt, in mo- 15
tum divinæ admirationis exurgunt.

Sanctorum animæ tunc loquuntur ad Deum, cùm earum deſideria ante conſpectum Dei extenduntur. Tanto enim in aures divinitatis majores voces ſive clamores exurgunt, quanto in ejus deſiderium ſeſe plenius fundunt. Animarum itaque verba ſunt ipſorum deſideria. (a) Unde Propheta ait; *deſideria cordis eorum exaudivit auris tua.* Reſpondere autem Dei ad animas ſanctorum,

(a) In Mſto leguntur: *Unde Dominus ad Moyſen, quid clamas ad me, h.e. quid vis, quid deſideras. Idem David Propheta ait: deſideria cordis &c.*

rum, eſt deſideria eorum complere, eaſque ſemper ad meliora deſideria roborare. *(a)* Quæritur, quum animam è corpore egredientem videre non poſſimus, quomodo animam vivere credimus poſt mortem? Hanc quæſtionem in Dialogo ſolvit Gregorius, dicens: Quid mirum (ô Petre) ſi animam egredientem non vidiſti, quam etiam manentem in corpore non vides? Et addit: Si, dum mecum loqueris, non vides animam meam, nunquid propter hoc me exanimem eſſe putes? Anima enim ſicut in corpore inviſibiliter eſt, ita inviſibiliter exit à corpore. Quòd ſi dicis; quòd cognoſcis animam vivam eſſe in corpore, ex ipſis motibus corporis cognoſcis: ſed ea diſcedente, motus ejus non ſentio; & ideo neſcio an vivat: reſpondeo, quòd res incorporea non videtur per rem corpoream; ſed res corporea videtur per incorpoream. Oculus namque tuus per omnia corporea aſpiciat; niſi res incorporea eum adjuvet, nihil videbit. Tolle enim mentem, & ſtatim oculus, qui videt, non videbit. Subtrahe animam inviſibilem à corpore, & oculi corporei aperti nihil videbunt. Unde ſequitur, quòd viſibilia nunquam niſi per inviſibilia poſſunt videri; & in hoc mundo viſibilia per inviſibilia diſponuntur. Sicut enim creator Deus eſt inviſibilis, ita ſibi angelos & animas creavit inviſibiles: uti ab eis Deo inviſibili inviſibiliter miniſtretur. Et ſicut Deus aſpirando, implendo & regendo, inviſibilia vivificat; ita per inviſibilia ſemper viſibilia in hoc mundo reguntur. Sed fortè (ô importune diſputator) dices; Non credo vivere animam extra corpus, niſi oſtenderis mihi aliquas ejus manifeſtas actiones & opera extra corpus: ſicut ea manente in corpore, per motus corporis eam vivere certioramur. Reſpice itaque corpora ſanctorum mortua & extincta, & partim in pulverem redacta, quales motus & actiones oſtendunt in
mundo. Ægri ad ipſa venientes ſanan- 16
tur; dæmones effugantur, mortui ſuſcitantur; & alia miracula per eas innumerabilia fieri comprobantur. Item animæ juſtorum corporeis oculis in cœlum deduci ſæpe videntur; aliæ in ſpecie hominis, ut ſancti Martini: aliæ in ſpecie columbæ, & aliis modis. Videntur etiam angeli deferentes eas: videntur Apoſtoli: videntur & alii ſancti Dei adſtare morientibus, & cōfortare eos, & deducere animas eorum. De quibus qui multa volunt legere & cognoſcere, ad Dialogum beati Gregorii recurrant, *(b)* moneo. *(c)* Loqui autem Dei ad diabolum, eſt ipſum diabolum de pravis ejus actibus arguere, & iniquitatis ejus impetus refrænare. Diaboli autem reſpondere, eſt omnipotentem Deum nihil poſſe celare: ſicut in Job ſcriptum eſt; *circuivi terram, & perambulavi eam.* Tunc enim interrogatus à Domino, nihil celare potuit, ſed circuitus & labores ſuæ pravitatis expreſſit. Notandum autem, quòd hunc mundum voluit creator conſtare ex angelis & hominibus. Angelorum quidem ordines novem conſtituit, hominum verò unum. In quibus trinitas deitatis & unitas deſignatur. Novenarius enim numerus per ternarium tertiò repetitus, ſignificat trinitatem. Unus verò ordo indicat unitatem. Ut Deus ab angelis & ab hominibus in trinitate, & unitate laudetur. Quòd ſi quæritur; quando Deus angelos creavit? dicimus, quòd

(a) Poſt hæc verba ſequuntur longe plures quæſtiones in Mſto per integrum folium, & incipiunt:

Quomodo ad diabolum loquitur Deus.

Poſt verba finalia: *ut ſimul abirent ſimulque narrarent*, ſequuntur, quæ in Impreſſis p. 15. leguntur: *Quæritur cum animam.*

(b) In Mſto leguntur: *curent ſtudia transferre legendo.*

(c) Hæc in Mſto non ſequuntur, ſed præmittuntur & ſubjunguntur paulo ante allatæ quæſtioni:

Quomodo ad diabolum loquitur Deus.

Impreſſa deinde cum Mſto per aliquòt folia non concordant usque ad p. 21. *de operibus ſex dierum*: tunc conſpirant usque ad verba: *Mane eſt incepti vel ordinandi operis principium.* * poſtea diſcrepant, omnia fere impreſſa ab iis, quæ in Mſtis paginis occurrunt.

tunc, quando dixit Deus, *fiat lux:* angeli facti ſunt. Lux ſcilicet de luce Deo. Unde & primus angelus dictus eſt Lucifer. Propterea dicit Pater Deus ad filium; *ante Luciferum genui te;* id eſt ante angelum illum, qui Lucifer eſt nuncupatus. Noluit dicere; fiant angeli; ſed dixit, fiat lux; ut per excellentiam lucis ſublimis natura angelorum inſinuetur. Græca autem lingua, *Angeli* nuncii dicuntur: *Archangeli* verò ſummi nuncii nuncupantur. Unde cœleſtes cives, ſemper quidem ſunt ſpiritus; ſed ſemper angeli, id eſt miſſi, eſſe non poſſunt: quia tunc tantùm angeli ſunt, quum per eos aliqua nunciantur.

Quæſtio, cujus erat Dominus, quum nulla erat creatura?

Ante creaturam, dum nulla foret genitura,
Nullaque natura, neque prodita forma futura,
Cui dominabatur, cum deitate ſua?
Denique quum Dominus Deus ipſe fuiſſe legatur,
Eſt opus ut pateat, cui materia dominatur.
Nam ſine materia non dominator erat.

17 Solutio quæſtionis.

Eſſentia quidem fuit, hic dominatio pridem,
Fitque relativè Dominus, pòſt conditor idem.
Hanc tibi de Domini nomine tolle fidem.
Omnia ventura ſibi ſunt præſentia ſemper,
Quæ quaſi facta videt, noſcitque creatque potenter,
Unde patet, Dominum jure fuiſſe prius.

Natura quidem angelica, tanquam ignis ſpiritualis eſſe deſcribitur, ut ait Propheta: *Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis.* Cùm autem nominamus angelos, dicentes, Michaël, Gabriel, Raphaël, ſcias hæc non eſſe nomina angelorum, ſed agnomina, ab hominibus inventa & frequentata; ut per hæc dignitas & officium eorum deſignetur. Ut Michaël dicitur, quaſi Deus, qui eſt præpoſitus paradiſi. Gabriel, fortitudo Dei. Raphaël, medicina Dei. Tanta eſt enim dignitas & ſcientia angelorum, ut videantur propriis nominibus non indigere.

Sic primus angelus, non proprium, ſed accidens nomen habuit, Sathahel, id eſt contrarius creatori; quia cùm vidiſſet, ſe omnes ordines angelorum gloria & dignitate præcellere, ſpretis omnibus, voluit Deo æqualis, imo major apparere. Unde à cœleſti aula in carcerem inferni, tanquam malefactor, detruſus, ſicut prius pulcherrimus, ita factus eſt teterrimus; prius ſplendidus, poſtea eſt tenebroſus; prius honore laudabilis, poſtea errore execrabilis. Qui etiam caſum ſuum præſcire non potuit, neque in cœlo una hora remanſit. Unde ait Chriſtus de eo; *quia in veritate non ſtetit.* Mox enim, ut creatus eſt, cecidit, nec unquam cum angelis beatam vitam duxit, ſed eam quaſi faſtidiendo projecit. Mox enim creatus per ſuperbiam intumuit, & ſeſe avertit à luce veritatis. Unde beatæ & angelicæ vitæ dulcedinem non guſtavit, quam nondum acceptam faſtidivit, eamque nolendo deſeruit & amiſit. Alii autem, qui cum eo erant, ejecti ſunt. In hoc præcipuè peccaverunt, quia ei conſenſerunt, placuitque illis extollentia ipſius; ita ut, ſi ipſe Deo prævaluiſſet, ipſi etiam intenderent cæteris angelis prævalere. Ideoque principes, & ſequaces ejus, cum eo projecti ſunt in infernum, & in hunc aërem tenebroſum: ubi tanquam in inferno ardentes, ſuppliciis intolerabilibus affliguntur. Quia propter hoc in aëre relicti ſunt, ut electi Dei per eos probentur, & magis coronentur; reprobi autem per eos ſeducantur, & cum eis in extremo examine perpetuis incendiis addicantur.

Quòd ſi quæritur, quare ad obedien- 18
tiam & pœnitentiam non ſunt reverſi, ſicut reverſus eſt homo? Dicimus; quia ſicut nullo inſtigante peccaverunt & ceciderunt, ita etiam nullo inſtigante pœnitere & reſurgere debuerunt. Eſt & alia ratio: Quia ſponte ſua malum elegerunt, juſtè ablata eſt eis voluntas bene volendi; ideoque nunquam poſſunt redire.

Quæritur, cur non redemit Chriſtus diabolum perditum, ſicut redemit hominem? Unde dicimus, quòd angeli omnes non ſunt ab uno angelo procreati: ſicut omnes homines, ab uno homine provenerunt. Sed omnes angeli pa-

riter ſunt à Deo creati. Unde ſi Chriſtus ab uno angelo angelicam naturam ſumpſiſſet, ſolum illum angelum redemiſſet, ut mori non poſſet: ſicut per ſolum hominem Adam, & omnis ejus generatio eſt redempta. Deus enim pro ſatisfactione noluit aliquid, niſi mortem accipere. Angeli autem mori non poſſunt. Et ideo irrecuperabiliter perierunt.

Ideo quæritur, quare non creavit eos Deus tales, ut peccare non poſſent? Dicimus; quia fecit hoc propter juſtitiam, ut aliquod initium boni vel mali ex arbitrio eorum fieret, quod à Deo remunerari debuiſſet. Nam ſi ita creati fuiſſent, ut peccare non poſſent, eſſent quaſi vinculo colligati, nullum per ſe ipſos haberent initium boni, quod eſſet remunerandum. Dedit ergo eis liberum arbitrium, ut ſua ſponte poſſent & vellent, & nollent, unde poſſint bene vel male remunerari.

Sed fortè dices, ô lector; quare creavit Deus diabolum, cùm ſciret eum malum eſſe futurum? Reſpondeo, quia propter operis ſui ornatum. Sicut pictor nigrum colorem ſubſternit, ut albus apparentior fiat; ſic per prævaricationem malorum juſti clariores fiunt.

Sed ſi dicis; quare loco illorum alios bonos angelos non creavit? Scias, quia alii pro eis reſtitui non debuerunt, niſi tales eſſent, quales illi fierent, ſi permanſiſſent, non viſa vel cognita ulla pœna peccantium; quod eſt impoſſibile. Nam quando illi peccaverunt, mox in pœnam tranſierunt.

Quæritur, ſi dæmones omnia ſciant? Dicimus, quia ex ſui natura multam habent ſcientiam, non tamen omnia ſciunt. Sed quanto angelica natura ſubtilior eſt, quàm humana, tanto in omnibus artibus ſunt peritiores: futura neſciunt,
19 niſi quantum de aſtrorum ſcientia colligunt, & quantum eis à Deo permittitur. Porrò, cogitationes & voluntates nemo ſcit niſi ſolus Deus, & cui ipſe voluerit revelare. Dæmones bonum nec ſciunt nec poſſunt. Ad malum verò efficaces ſunt, non quantum ipſi volunt, ſed quantum eis à bonis angelis permittitur.

Boni angeli in bono ita firmati ſunt, ut cadere non poſſint. Non poſſunt dico, quia nunquam malum volunt. Diabolus verò in bono confirmari non potuit, quia non tamdiu in cœlo permanſit, ut poſſet firmari. Nec tamen caſus diaboli fuit confirmatio aliorum, ſed meritum ipſorum. Cùm enim vidiſſent malos per ſuperbiam malum eligere; ipſi indignati elegerunt creatori fortius inhærere. Unde continuò pro remuneratione acceperunt confirmationem, & qui prius de ſua beatitudine incerti fuerant, facti ſunt certi.

Quòd ſi quæris, qualem formam habeant angeli? Dicimus, quia quaſi formam Dei. Sicut enim cera ſigillo impreſſa recipit ſigilli ſignaculum; ſic impreſſa eſt eis per ſignaculum ſimilitudo Dei. Unde ait ad diabolum Ezechiel: *Et tu Cherub, ſignaculum ſimilitudinis Dei fuiſti.* Sed ſignaculum ſimilitudinis minus eſt quam ipſa ſimilitudo. Unde interior homo noſter, id eſt anima hominis; dignior angelo creatus eſſe videtur, quia ad imaginem & ſimilitudinem Dei creata eſt. Minus eſt enim ſignaculum ſimilitudinis, quàm ipſa ſimilitudo. Sicut ſcriptura vel pictura minor eſt illo, qui ſculpitur, aut pingitur? Boni angeli omnia ſciunt, quia ipſum Deum, ſcientem omnia, ſciunt & vident & contemplantur; & nihil eſt in rerum natura, quod ipſi non poſſint.

Caſus autem malorum angelorum minuit numerum eorum. Veruntamen homo creatus eſt, ut impleatur numerus electorum, tam de ſubſtantia corporea, quàm de ſpirituali. Corpoream ſubſtantiam dico, de corpore hominis, quod conſtat ex quatuor elementis. Unde & microcoſmos, id eſt minor mundus vocatur. De quo poſtea, autore Deo, dicemus, cùm de creatione Adæ, primi hominis tractabimus.

Iſta de angelis & de animabus ſanctorum, & de iniquis ſpiritibus, pro modulo noſtro proſaicè deſcripſimus; conſequentia verò de eadem materia verſibus exprimemus.

Item de Angelis. 20

Angelus eſſe Dei cœlum, quum ſæpe legatur,
Creditur æternus immortaliſque creatus,

Nec

Nec tamen omnipotens, ut Deus eſſe datur.
Prima creatura fuit angelus, alma figura,
Tempore, menſura, ſatis optima, non moritura,
Virgine natura, cælica vita ſua.
Ter tribus ordinibus cæli ſtatione locatur,
Numine nominibus diſtinguitur & variatur,
Ferre miniſterium ſub deitate datur,
Nomina ſpirituum ſi lector in ordine quærit,
Poſſumus hic Michaël, Gabriel, Raphaëlque fateri,
Amplius in cleri neſcio ſorte geri.
Angelus eſt cælum, quod poſſidet ipſe creator,
Cæli cælorum, quibus alpha & ω dominatur,
Tota quibus deitas aſpicienda datur.

De anima hominis, quomodo fit cœlum Dei.

Interior quoque noſter homo fit in ordine cælum,
Fitque Dei ſolium deitatis numine plenum,
Si ſine peccato vixerit ante Deum,

Quomodo carnalis homo fit ſimilis Deo.

Carnalis ſic forma Deo ſimilanda putatur,
Quum ſit homo Chriſtus, homini Deus aſſimilatur,
Sic ſimilis Chriſto carne fit omnis homo.

Quòd internus homo noſter eſt dignior angelo in ſui creatione, ſecundum Euſebium.

Eſſe Deo ſimilis nequit angelus ipſe mereri,
Sicut Eſaias ſolet ipſe propheta fateri,
Suppoſitis titulis, qui mihi teſtis erit.
Dicit Eſaias, tu Cherub ante fuiſti,
Signaclum ſigni Domini, ſed pòſt cecidiſti,
Tu ſignum ſigni, ſed nec imago Dei.

De eodem, ſecundum Eſaiam.

Angelus ut ſignum narratur imaginis eſſe,
Sed nihil eſt illud, cui ſignum noſcitur eſſe,
Unde nec eſt ſimilis, ſi nec imago Dei.
Nam ſculptura facit ſignum, non par tamen illi
Cujus habet ſpeciem, neque cui ſignacula fingit,
Nec ſigni ſpecies ſignificata tenet.

De eodem, ſecundum Euſebium.

Eſſe Deo ſimilis ſolus valet ille videri,
Cui Deus unitus voluit ſub carne teneri,
Cujus & obſequiis angelus aptus erit.
Quum legimus quondam dixiſſe Deum, faciamus,
Civibus hoc tunc angelicis dixiſſe negamus,
Immo pater genito dixerat iſta ſuo.
Lucifer ipſe Deo ſimilis fieri meditatus,
Mox quaſi peccator pro crimine præcipitatur,
Quippe Deo ſimilis non erat eſſe datus.
Si non ille fuit ſimilis, quum maximus eſſet,
Credere non, alios ſimiles fore, dico neceſſe,
Aſt homo fit ſimilis, quum ſit imago Dei.

De operibus ſex dierum. 21

QUi vivit in æternum, creavit omnia ſimul. Omnia ſimul & ſemel fecit. Diſtinxit autem per partes in ſex diebus. Tribus diebus diſtinxit elementa, & tribus ea, quæ ſunt ſuper elementa. Primo die itaque fecit diem æternitatis, id eſt ſpiritualem lucem, & omnem ſpiritualem creaturam. Secunda die fecit cœlum illud, quod creaturam ſpiritualem à corporali ſecernit. Tertia, mare & terram. Aliis verò tribus diebus fecit ea, quæ infra ſunt. Quarta die fecit diem temporalitatis, & ſolem & lunam, & ſtellas in ſupremo elemento, quod eſt ignis. Deinde aërem & aquam. In aëre fecit volucres: in aqua piſces. Item in craſſiori parte aquæ fecit aquaticas aves. Quinta die, de ultimo elemento, id eſt de terra, fecit quadrupedia, & omnes beſtias. Et licet apud nos, lapides & metalla judicentur inſenſibilia, omnia tamen creata ſentiunt creatorem. Nihil enim fecit Deus, quod eum non ſentiat: omnia enim Deo animata ſunt, & Deo vivunt, & ſentiunt creatorem. Cœlum ſentit eum, quia ejus juſſu, inceſſabili revolutione, circuit ſemper. Unde dicitur; *qui fecit cælos in intellectu.* Sol & luna & ſtellæ ſentiunt Deum, quia loca ſui curſus inenarrabiliter ſervando repetunt. Terra ſentit eum, quia juſſu ejus firmata ſtat ſuper aquas, & fructum reddit in tempore ſuo. Flumina Deum ſentiunt, quia ſemper ad loca, unde effluunt, revertuntur. Mare & venti eum ſentiunt, quia imperante eo quieſcunt. Mortui eum ſentiunt, quia ad ejus imperium reſurgunt. Infernus eum ſentit, quia eo jubente reddit, quos devorat. Omnia bruta animalia Deum intelligunt,

Digitized by Google

gunt, quia legem à Deo inſitam jugiter cuſtodiunt. Hæc tamen omnia fiunt per miniſteria angelorum. Quod autem dicitur, Veſpere & mane; Veſpere, eſt finis jam conſummati præordinati operis. : Mane, eſt incœpti vel ordinandi operis principium. * Ad hæc de ſole & luna, atque de aliis planetis & ſtellis, quædam alia verſibus, ſecundum doctrinam beati Clementis Papæ, dicemus. Veruntamen cùm de firmamento & ſyderibus ſcribere pollicemur, non illam aſtronomiæ artem, vel omnium ſyderum ſcientiam promittimus, ſed ex libro Hierarchiæ, quem ſanctiſſimus Papa Clemens compoſuit; quem etiam Dionyſius Areopagita eſt imitatus, tam de
22 ſyderibus, quam de elementis pauca ponemus. Alios verò aſtrologos, aut necromanticos non ſequemur. Neque illas etiam philoſophicas tangemus mirandas ſubtilitates, ſed planè ac ſimpliciter, ſine præjudicio melioris ſententiæ, rudes & ſimpliees in hoc elogio intendimus erudire. Quòd ſi quis altiora quæſierit, absque hujus operis detractione, ſubtiliores doctores poterit plurimos invenire. Ea igitur, quæ nos ſcimus aut poſſumus, in propatulo verſificè ponemus.

De aſtris, ſecundum librum Hierarchiæ ſancti Clementis Papæ, & Dionyſii Areopagitæ.

Jam labor incumbit ſpecies deſcribere mundi,
Unde prior ſummi fuit orbis forma rotundi,
Primaque materies, tempora, ſigna, dies.
Fulget in Eccleſia liber aptus in aſtronomia,
Cui ſancti poſuêre patres nomē Hierarchiam,
Ille docet rectam ſcire per aſtra viam.
Primus eum Clemens conſcripſit Papa beatus,
Poſt Dionyſius hunc ab Athenis eſt imitatus,
Quos quia vera lego, nunc imitabor ego.
Altera doctrina necromantis in aſtrologia,
Conſona dæmoniis magis eſt quàm philoſophia,
Hanc ego Chriſticola ſcribere nolo viam.

De maſſa hyle, ex qua omnis creatura corporea facta eſt à lunari circulo inferius.

Corporeum quoddam prius à deitate creatum,
Confuſum, formaq; carens fuit, hyle vocatum,
Qua Deus ex maſſa cuncta creaſſe datur.
Dum confuſa foret gravis indigeſtaq; moles,
Conditor ex more formas dedit abſq; labore,
Dixit, & ilicò ſunt, quæ jubet eſſe Deus.
Optima pars maſſæ, quam noſcitur ipſe creâſſe,
Purior ac levior fuit, hanc ubi ſeparat ad ſe,
Inde prius cœlum dico creâſſe Deum.
Hoc cœlum firmamentum prius eſſe notatur,
Ænea materies aplanos eſt ritè vocatum,
In quo ſyderea noluit eſſe loca.
Omnia namque polo ſi ſydera fixa manerent,
Omnia ſe volvens ea volveret, atq; moveret,
Excurſusque pares, mole trahente, darent.
Rectius æthereo creduntur ſiſtere cœlo,
Nam variis ſtadiis curſu variantur ab ævo,
Una facit gyrum tardius, una prius.
Proxima ſunt terræ, quæ plus radiare videntur,
Quæ minus irradiant, magis illa remota putentur,
Orbiter æthereis ordine facta locis.
Errantes ſtellæ ſeptem dant lumina cœlo,
Quæ variis ſtadiis, curſu variantur ab Euro,
Signa movens ſignis quisque planeta ſuis.
Namq; planetarum locus, ordo, gradus variatur,
Eſt Sol, eſt Luna, Cyllenius & Venus, & Mars,
Juppiter, & gelidi ſtella nociva Senis.

De diverſitate cœlorum. 23

TRes cœli eſſe dicuntur. Unum corporeum & æthereum, quod videmus; alterum ſpirituum, in quo ſpirituales creaturæ, id eſt angeli, habitare dicuntur; illud enim cœlum ſpirituales creaturas à corporalibus omnino ſecernit. Tertium cœlum, id eſt empyrium, dicitur intellectuale; in quo ſanctorum animæ ſummam Trinitatem cum angelis contemplantur. *Cætera verſificè ſydera ferre placet.*

De æneo firmamento, quod ſeparat ſuperiores aquas ab inferioribus.

Inter aquas & aquas primum ſtetit ordine cœlum,
Ænea materies, velut ovi forma per ævum,
Volvitur æternis motibus ante Deum.
Nocte dieque ſuum ſic perficit ordine curſum,
Ut repetat rurſum requie ceſſante recurſum,
Sic fuit ac fiet, nec datur ulla quies.
Centenas aptas, minus una, fert cataractas,
Ordine compactas, cœleſtibus imbribus aptas,
Per quas diluvii plurima cauſa fuit.
Lucifer elatus de cœlo præcipitatus,

Cum reliquis ſociis per eas cecidiſſe putatur,
Nec tamen inde means ipſe paravit eas.
Inde cadunt imbres , rurſusque ſuperna capeſſunt,
Quorum temperie res in dulcedine creſcunt,
Indeque fructiferis vita coæva redit.
Hæc aqua terreſtris ſalſos dat ſalſa ſapores,
Mixta tamen rore dulces capit inde vigores,
Dulcia de more germina nata fovet.

De æthereo cœlo , in quo ſunt ſydera.

Extat & æthereum, quod adornant ſydera, cælum,
Luna fit inferior, ſol altius obtinet ævum,
Hæc duo dum currunt, ſydera mira gerunt.
Luna ſubalternè reſplendet ad infima terra,
Humiditatis opus magis omnibus apta referre ;
Nocturnas tenebras candida luna fugat.
Curſibus oppoſitis cælum cum ſole rotatur,
Cur? ne temperies plus limite digrediatur;
Sic Deus oppoſita, ſed moderata creat.

Quod ſubſtantia ſolis eſt octies major quàm terra.

Octupla ſtat major ſolis ſubſtantia terræ ,
Quinquupla luna poteſt terrarum climata ferre ,
Et quartam terræ parvula ſtella refert.
Perfectus motus perfectaque forma creata,
Ordine perpetuo currit, natura beata,
Obſequiis Domini ſtat , ſtatione data.

Quòd ſol in prima creatione ſua ſepties ſplendidior erat quàm nunc , & propter caſum primi hominis ſex partes ſui ſplendoris amiſit.

24 *Septupla lux ſolis fuerat, quam ſol dedit olim;*
Tunc ut Adam cecidit, cecidit pars multa nitoris ;
Septima pars nunc eſt, ſex periiſſe patet.

Quòd ſol omnia vivificat, auget & nutrit.

Sol magis in reliquis forma rutilante rotunda,
Omnia fœcundat, nutrit, fovet, auget , abundat,
Omnia vivificat, quæ mare , terra creat.
Circuit hunc mundum cita forma rotunda rotundum,
Lumine fœcundum facit omne, quod eſt oriundum,
Cunctaq́ dum refugit ſol , tenebroſa facit.
Dum latet inferius, nox eſt; dum deſuper extat,
Luce diem reparat, mirandaq́ lumina præſtat ;
Sic fuga dat noctem, luxq́ reverſa diem.
Sydera terrigenis naſcentia germina præſtant,
Frigida cum calidis jungunt ſimul ut coaleſcant ,
Et natos flores fertilitate fovent.
Sunt velut artifices mundi , noſtriq́ patroni,
Tempora dant , variis ſulcantibus arva colonis ;
Ipſaque dant homini vivere ſive mori.

Quòd ſtellæ ſentiunt & habent voluntarium motum.

De proprio , loquor , arbitrio dare ſydera motum ,
Vivere perpetuò, mundum diſponere totum,
Currere & ad proprium ſic remeare locum.
Mobile nam corpus , vel vi , vel ſponte movetur ,
Nulla tamen vis eſt , quæ tanta movere putetur,
Ergo voluntate ſydera mota patent.

Quòd ſydera naturali cibo ſuo veſcuntur quodammodo.

Syderibus natura cibos eſcasque paravit ;
Humor aquæ cibus eſt , quo vivere ſydus amavit ;
Veſcitur inde ſatis, nam recreatur aquis.
Sicut & in lignis pinguedine veſcitur ignis,
Humida ſydereis cibus eſt ſubſtantia ſignis;
Humida nam calidis ſunt ratione cibi.
Et , velut à terra veſcuntur & arbor & herba ,
Corpora ſyderea fovet humor , & unda ſuperna ;
Nam calor humore ſe refovere ſolet.
Sydera ſi brutis & plantis vivere præſtant,
Plus ea quam bruta , vel plantas , vivere conſtat,
Senſibus & vita ſtare probatur ita.

De ſuperioribus cœlis , ſecundum Platonem.

Creditur & plures cælos fundâſſe Creator,
Neſcio qua ſpecie , qua materia variatos,
De quibus hîc taceo, viderit illa Plato.
Nec tamen hoc cælum fateor noviſſe Platonem,
Quo Deus excelſus ſedet , imperat in regiones,
Hæc ut homo taceat , Paulica juſſa monent.

De diſtinctione elementorum, & primùm de igne.

Ipſe ſuperficiem remanentis in ordine maſſæ
Cōditor ad ſupera loca dicitur ante levaſſe,

Sicca

Sicca levis calida pars prior ignis erat.

De diſtinctione aëris ab igne.

25 *Proxima ſtans igni pars altera, dicitur aër;*
Humidus & calidus, levis eſt, flatuque ſuave.
Alta petit planè, ſummaque ſemper habet.

De diſtinctione aquæ ab aëre.

Tertia pars gravis eſt, patet inferiora petiſſe,
Humida frigida fit, potuit mox fluxa fuiſſe,
Hæc ita formata, fluxa vocatur aqua.

De diſtinctione terræ ab aqua.

Ultima pars maſſæ, quaſi fex gravis, infima quærit,
Frigida, ſicca manens, hæc terra meretur haberi,
Quomodo conveniant, ſermo legendus erit.

De actione & commixtione elementorum.

Nunc elementorum pateat natura priorum,
Unde fit actio, mixtio, paſſio, nomen eorum;
Quomodo conveniant, inſinuare volo.
Quattuor hæc ſibi ſunt contraria, per genituram;
Aggregat hæc, una virtute Deus, paritura;
Mixtaque dant unum germen, & inde ſumus.
Optima mixtura, ſibimet contraria, mota
Gignit, & hinc oritur ſubſtantia conſona tota,
Aſt in compoſitis non elementa locat.
Hoc elementatum non continet hoc clementum.
Et neque compoſiti pars eſt, neque partc retentum,
Deſinit eſſe quod eſt, compoſitumque manet.
Nam ſi compoſiti ſint componentia partes,
Jam neque tranſitio fit, nec commixtio partis,
Nec complexatum corpus ab inde datur.

De quatuor humoribus corporis.

Quattuor humores humano corpore tenti,
Sic, velut à patribus, generantur ab his clementis,
Progenie ſimiles, & ratione pares.
Fervida, frigida, ſicca, vel humida ſunt clementa,
Omnia corpora condita, conſona dant clementa,
Motibus, ordinibus, hæc magis, illa minus.
Ignis habet choleram, fert ſanguis ab aërc normam,
Terra melancholica eſt, fit aquis in flegmate forma,
Quattuor iſta ſimul corpora viva regunt.
Horum temperies dum corpora priſca foveret,
Omnia tunc poterãt ſatis incorrupta manere,
Tunc erat integritas omnia ſana ferens.
Aſt ubi peccatum corrupit materiatum,
Omnc, quod eſt natum, corrumpitur & variatur,
Febribus & morbis læditur omnc caput.

De etymologia elementorum.

Nomen id inventum quaſi dicitur Hylclementum,
Simpla fit & minima pars corporis hoc clementum,
Quo, velut à patrc, cuncta crcata patent.

Quòd elementa ſunt ſenſibilia, licet propter infectionem ſuam perfectè ſentiri non poſſint.

Corpora ſunt, quæ ſimpla loquor, poſſuntquc videri,
Sed vix illa poteſt quisquam ſine fece tueri,
Seu leve ſeu grave ſit, ſenſile corpus erit. 26
Ex incorporeo non dicas corpora naſci,
Ex inſenſibili non dicas ſenſilc naſci,
Hæc loquor cxempla Macrobiana bona.
Ex incorporeis non corpora nata putemus,
Senſibus humanis clementa ſubjecta videmus,
Spiramus, bibimus, tangimus, aſpicimus.
Hæc aqua, quam bibimus, ea verax eſt elcmentum;
Terraquc, quam premimus, nihilominus eſt elementum,
Sic quoquc ſenſibilis ignis & aër erit.
Sunt tamen infecta, viſuq; videntur inepta,
Appoſita, non unita, ſunt fcce referta,
Quæ ſi non video, non minus eſſe ſcio.

Quòd elementa non ſunt infecta per unionem, ſed per adjunctionem; ſicut aqua eſt juncta vino, & non unita; unde etiam ſeparari poſſunt.

Eſt aqua cum vino, ſed non aqua deſinit eſſe,
Quam ſi non videam proprium tamen obtinet eſſe,
Intcgra particulis eſt aqua tota ſuis.
Hæc duo juncta ſimul ſcio me disjungere nôſſe,
Sed res unitas ſolvi, negat unio poſſc,
Sic fore quum videas, hæc elementa ſcias.

Simile de lacte, in quo eſt caſeus & butyrum & aqua, non tamen unita, ſed adjuncta,

juncta, quia poſſunt ab invicem ſeparari.

Caſeus & butyrum pariter ſub lacte tenentur,
Non tamen unita, licet unum lac reputentur:
Sed res unita, non variatur ita.

Item ſimile de campana, cujus metalla poſſunt artificio ſeparari.

Funditur ex variis campana ſonora metallis,
Qui putat hanc uno ſubſiſtere corpore, fallit:
Nam manus artificis ſeparat illa ſatis.

Quòd res unita ſeparari non poteſt.

Unio naturæ neſcit diſſolvere partes,
Sed loca juncturæ facili diſſolvimus arte,
Solvitur & paries, unio vera manet.
Sic elementata, nunquam dicas elementa,
Nam licet infecta ſint omnia fece retenta,
Integra particulis ſunt elementa ſuis.

Quòd elementa componentia non remanent in compoſitis ut elementa, ſed deſinunt eſſe elementa, & fiunt aliud quid.

Non in compoſitis ſunt componentia rebus,
Nam neque ſunt, quod erant, neque fit, quod & ipſa fuerunt;
Fiunt non quod erant, deſiit id, quod erant.

Authoritas philoſophorum ſuper hoc.

27 *Dant Socrates & Ariſtoteles, quæcunque docemus,*
Atque Dioſcorides, Hippocras, Cous atque Galenus,
Hæc & ab his didici, quæ loquor ipſe tibi.

Quòd generatio ſit ex rebus elementatis per corruptionem & alterationem; & non ſit ex puris elementis.

Ex elementatis rerum generatio creſcit,
Sed ſine corrupto fieri generatio neſcit,
Integra corrumpi ſemina terra facit.
Nam quæcunque ſerunt homines, niſi jacta putreſcunt,
Germina non præſtant campi, neque ſemina reſtant,
Integra dum ſtabũt, germina nulla dabunt.
Sic igitur corrupta prius, pòſt ſemina creſcunt,
Humida cum calidis ſunt juncta, quibus coaleſcunt,
Hinc calor hinc humor gignere præſtat homo.

Verba authoris.

His patet exemplis, quæ novimus ex elementis,
Si tamen inventis, meliora poëmata ſentis,
Iſta dabis pueris, ſed meliora tibi.

Producat terra omnem animam viventem in genere ſuo.

Nunc jubet ex calidis levibusque volatile naſci:
Nunc avis ex avibus mandatur in aëre paſcis
Piſcibus ex minimis forma creatur aquis.
Quadrupedum genera parit, & ſerpentia terra,
Carnibus interea veſcuntur cuncta, vel herbas;
Nec tamen his paritas, aut tenor unus erat.
Quattuor hæc vivunt, ſed nulla cibaria mandunt,
Lelirus & talpa, maris halec, & ſalamandra,
Neſcio qua vita viva foventur ita.
Vivere dat plantis ſine ſenſibus & rationes
Bruta fovent ſenſum, minimaque vigent ratione,
Noxia nam fugiunt, proſpera ferre ſolent.
Diſtribuit plures avium modulamine voces,
Dans alias mites, alias dedit eſſe feroces,
Ut genus & forma, curſus & acta docent.

De diſſimilitudine avium & aliorum animantium, quæ creata ſunt.

Extat & in reliquis ſimilis diſcordia brutis;
Maxima ſunt minimis, mediocria victa minutis;
Moribus & curis ſunt variata ſuis.
Ignea pars igni fit conſona, terrea terræ;
Terrea, quadrupedum genus eſt, volucrumque ſupernè
Pars volat, & tamen hæc ſe variare ſolent.
Quicquid aqua pariunt, in aquis plerumque moratur,
Et genus aëreum ſuper aëra ritè levatur,
His tamen ex terris victus & eſca venit.
Terrea dum refero, vel cætera corpora nata,
Non loquor ex terra ſolius parte creata,
Ignis & aër ea terra ferunt & aqua.

Producant aquæ piſces in genere ſuo.

Amodo fœcũda gravidentur piſcibus unda;
Nunc avibus, nunc reptilibus, mare, pontus abundent;
Omne genus repens jam maris unda refert.
Hinc oritur Muſa Sirenaq́ plena canore,
Eximium cete pariter piſceſque minores,
Omne, quod unda creat, per maris alta meat. 28
Diſperſas coadunas aquas, detectaq́ terra
Floribus, arboribus, variis ornatur, & herba,

Hæque

Haſque vocat maria, quas coadunat aquas.
Fluctibus Oceani pontus ſua littora miſcens,
Evomit; & recipit miros quaſi menſtrua piſces.
Qua mare diſcedit ſæpius, atque redit.
Æquoreos quandoque boves ibi nauta capeſſit;
Piſcis ibi monachus, ſeu forma monaſtica creſcit.
Fertq́ cucullatum per maris alta caput.
Calceus eſt illi conformis & ampla cuculla,
Tam bene diſpoſita, qua non foret aptior ulla;
Et quaſi vox hominis garrula lingua ſatis.
Frons, manus, & vultus, hominum moderamine fultus
Dum facit inſultus, reboatque movetque tumultus,
Mergere naviculas ſæpius arte parat.
Piſcis ibi cantat quaſi gallus, voce ſonora,
Eſt canis, eſt urſus piſcis, maris hujus in ora,
Floribus arboreis fulva creatur avis.
Arbor obumbrat aquas, flos concipit & gravidatur,
Conceptum rejicit, in aquam cadit, aucta creatur;
Fit cibus egregius, nobilibusque datur.
Hæc avis à coitu ſtat libera, virgo putatur,
Non nidos, non ova parit, nulli ſociatur,
Sicut eam peperit flos, ita ſola fuit.
His ita diſpoſitis, & tam bene materiatis,
Vidit & applauſit Deus omnibus orbe creatis,
Creſcere dans cunctis, quæ generantur aquis.

Sententia Joſephi de paradiſo.

PAradiſum eſſe poſitum ad Orientem in terra Eden, & ultra Oceanum, Joſephus & alii aſſeverant. Dictis quorum etiam illa, quæ ſuper tractatum Enoch & Eliæ conſcripſimus, concordare videntur. Qui autem illa legere voluerit, in tractatu de Enoch ante diluvium ea poſita requirat, & legat mirabilia.

Idem de paradiſo verſificè.

Eſt locus excíſus, nullo prius ordine viſus,
Nec prius auditus; terreſtris id eſt Paradiſus;
Floribus orditus, deliciiſque ſitus.
Germinat hac illud vitæ memorabile lignũ,
Scire bonum valet, atque malum, qui veſcitur illo,
Quo mors aut vita pendula ſtabat ita.
Pars quaſi facta poli, regio vacat illa decori,
Non patet algori, neque ſubditur ipſa calori,
Dans habitatori non ibi poſſe mori.
Civibus angelicis meruit locus ille beari,
Fluminibus variis varia ſtatione rigari,
Gemmas mirificas alveus ille parit.
Flumina bis bina Paradiſus habere notatur.
Tigris & Euphrates Phiſonque Gehonque vocatur,
Aurum cum gemmis fluminis unda vehit.
Optima per fluvium currentia poma tenentur,
Infirmis oblata viris medicina videntur,
Solus odoratus ſanat odore caput.
Non oculus vidit, nec homo valet ore fateri,
Nulla beatorum valet optima vita mereri.
Quæ Deus hic ſanctis dona daturus erit.
Cherubin & Seraphin reſerant portas paradiſi,
Enſibus everſis per eam ſunt currere viſi. 29
Mens mea cum ſanctis illa videre ſitit.

Quòd paradiſus non ſenſit diluvium, neque ullam corruptionem: ſecundum Joſephum.

Tempore diluvii non ſentit aquas Paradiſus,
Altior eſt etenim, quam fluxus ad ardua niſus,
Terra vocatur Eden, quam Paradiſus habet.
Diluvii fluxus corrumpere cuncta probatur,
Sed Paradiſus eo nusquã variata putatur,
Nil ibi corruptum ſuſtinet eſſe Deus.
Nam locus ille ſacer ſat proximus eſt oriẽti,
Altus & æqualis luna, candore nitenti,
Et procul à noſtro fulget in orbe ſuo.

De paradiſo cœleſti, in qua ſunt angeli ante Deum: ſecundum papam Clementem, & Dionyſium Areopagitam.

Altera ſpiritibus cœleſtibus eſt Paradiſus,
Empirium cœlum, ſplendore ſuo redimitum,
Quo thronus eſt nati gloria ſumma patri.
Empirium pure cœli datur eſſe cacumen,
Ignea materies & fulgida, nec tamẽ urens,
Qua manet angelicus cœtus, & ipſe Deus.

Erat enim aſpectus ejus ſicut fulgur, &c.

Hinc velut ignitos ſolet angelus edere vultus,
Veſte nitens alba, fulgore, nitoreq́ fultus,
Igneus apparet, nec tamen igne calet.

Quis potuit ſcire & narrare illa, quæ erant ante hominis creationem? ſecundum ſententiam quorundam.

Fertur Adam longas laterum formâſſe columnas,
In quibus & rerum ſtatuit deſcribere ſummas;
A quibus accipimus, ſi qua vetuſta damus.

Sententia Euſebii, contraria priori.

Sed non fertur Adam quandoque propheta fuiſſe,
Sive prophetiæ præconia ſcripta dediſſe;
Nec placuiſſe Deo, ſe remanente reo.
Unde creata prius prior ipſe notâſſe negatur,
Nec docuiſſe ſuos ea tunc ignota putatur,
Altera ſed ratio, lucidiorque datur.
Æſtimo per Moſen ſecreta reperta priora,
Si bene proſpicias, Moſes novit potiora,
Spiritus ipſe Dei tunc reſeravit ei.
Sunt quoque revera, quibus hæc Deus ipſe revelat,
Enoch & Elias, Eliſæus, vel Hieremias,
Apocalypſis, David, hic minus, ille magis.

Quare Deus permittit hominem puniri, ſimilem ſibi? ſecundum Euſebium.

Si ſibi conſimiles homines facit ipſe Creator,
Quomodo puniri voluit perdique creatos?
Solvere ſi valeam, quæſtio digna datur.
Conficiunt reges ſimilem ſibi ſæpe monetam,
Quam niſi falſetur, refovent per ſecula lætam.
Si ſecus eſt, falſam damnat & eſſe vetat.
Sic ſit & humana ſpecies ſimilis deitati,
Dum vacat in ſacris, aſcribitur ipſa beatis,
Si variator erit, crimine jure perit.
Primus enim princeps cœli, ſummusque creatus,
Lucifer ingratus, tumida paritate levatus,
Dum data demeruit, pulſus ab arce ruit.
Hujus & elati mens obvia ſtans deitati,
Conſcia peccati, quia tunc ſtuduit paritati,
Debuit irati digna flagella pati.
Unde nec immeritò cum fulgure præcipitatur,
Numine nudatur, virtutibus evacuatur,
Cui locus inferior tartareusque datur.
Hujus ab exemplis decuit de jure caveri,
Ne mortem videatur homo peccando mereri,
Ne cadat à meritis, qui bona geſſit heri.

Dixit Deus, fiat lux.

Non aderant tenebræ, quum lux Deus ipſe niteret,
Sed loquimur tenebras, quia dum confuſa manerent
Omnia, ſunt formis lucida facta ſuis.
Lux erat ipſe Deus, ſed lux à luce creatur
Spiritus angelicus, cui cœlica vita paratur,
In quibus & legitur ſæpe ſedere Deus.

Quæſtio: Si homo eſt dignior angelo; quare dicitur; minoraſti eum paulò minus ab Angelis? ſecundum Euſebium.

Dum caro fit verbum, dum Chriſtus carne tenetur,
Carne minoratus paulò minus eſſe videtur,
Nam, quaſi ſervili veſte, latebat ibi.
Aſt animalis homo factus deitatis imago,
Non minor eſt, ſed dignior eſt, formata propago,
Nam patris in dextram præſidet alma caro.

PARTIS PRIMÆ FINIS.

31 # GOTFRIDI VITERBIENSIS 32
CHRONICORUM
PARS SECUNDA.

PROOEMIUM.

SCribentibus nobis de prima hominis creatione, quoties plura vel magis diverſa ponimus, quam in libris Moyſis ſcripta reperiuntur, idiotæ & invidi quidam ſubſannare videntur, aſſerentes, nos de propria adinventione omnia, & non de authoritatibus ſcribere, quæcunque ipſi in bibliotheca nequeunt invenire; tanquam extra illam aliæ non eſſent authoritates. Quapropter alios in præſenti capitulo multos aſſignare curamus antiquitatum autores, ampliora ſcribentes: à quibus ipſe Moyſes & Eſdras & Joſephus, aliique veteris Teſtamenti authores, ſi voluerunt, poterant plurima didiciſſe. Immo pro certo credimus, quòd ab eis plura, quàm ſcripſerint, didicerunt.

Primus itaque protoplaſtes Adam, quem omnium rerum ſcientiam, & omneis artes legimus habuiſſe; & poſt ſui creationem, diuturnitate temporum multa didiciſſe; potuit & voluit juniores ſuos ea, quæ ipſe noverat, edocere.

Poſtea filius ejus Seth, qui uſque ad portas paradiſi legitur proceſſiſſe, plura novit, & ad poſteros ea tranſmiſit.

Cujus filius Enos docuit ſuum filium Cainan.

Qui docuit ſuum filium Melalehel.

Ille etiam filium ſuum Jared.

Qui docuit Enoch.

Ille autem filium ſuum Mathuſalam.

Et ille filium Lamech, patrem Noë.

Ab Adam uſque ad Noë ſunt tantùm decem generationes iſtæ, quas diximus: quæ omnes ſeſe invicem videre, & docere potuerunt.

Ultimus autem eorum Noë, & tres filii ejus, qui nati ſunt ante diluvium, potuerunt omnes priorum antiquitates ad poſteros tranſmiſiſſe: & præcipuè filius ejus Sem, qui ante diluvium centum annis natus eſt. Et legitur poſt diluvium quingentis triginta quinque annis vixiſſe. Ille plurima vidit, & docuit.

Abraham quoque imbutus omnibus artibus Chaldæorum.

Et Beroſus, qui omneis libros Chaldaicos defloravit.

Et Mochus,

Et Eſtius,

Et Hieronymus Ægyptius.

Et alii authores barbari, qui permulta ſcripſerunt.

A quibus omnibus hiſtorias & authoritates trahimus, & tenemus & docemus.

DE CREATIONE PRIMI HOMINIS, ET DE ESSENTIA IPSIUS.

Diſputatio philoſophorum, quid ſit homo, quid ſit anima, & quomodo corpus & anima uniantur?

A Multis prudentibus viris confirmatum eſt; hominem ex anima intelligibili, & corpore, tam bene compoſitum, ut nequaquam oportuerit eum aliter fieri, vel conſiſtere. Sed ex eo, quòd intelligibilem dicitur habere animam, dubitationem habent; utrum ſuperveniens intellectus animæ, ut alius, aliam intelligibilem fecerit: an intellectum anima à ſemetipſa naturaliter poſſederit; & hic ejus ſit optima pars, ut oculus corporis.

Sed

Sed quidam, quorum eſt doctor Plotinus, aliam eſſe animam, & alium intellectum dicentes, ex tribus hominem conſtare volunt, corpore ſcilicet, & anima, & intellectu: quos imitatus eſt Apollinarius, Laodicenſis epiſcopus; hoc namque firmans fundamentum propriæ ſententiæ, & reliqua ſuperædificavit ſecundum doctrinam propriam.

Quidam verò non ſeparant ab anima intellectum, ſed ſuæ eſſentiæ principalem eſſe illum aſſeverant. Ariſtoteles autem poteſtate quidem intellectum complaſmatum eſſe homini refert: actu verò extrinſecus nobis contingere probat; non eſſentiam hominis ſupplen-
33 tem, ſed ſupervenientem ad profectum notitiæ & contemplationis animalium. Valde igitur paucos homines, & ſolos philoſophantes, actu intelligibilem habere animam confirmant.

Sententia Platonis de anima hominis.

PLato verò inquit, hominem non eſſe utrumque animam & corpus, ſed animam corpore tali utentem; melius contemplatus, quæ ſunt circa hominem. Et inde nos convertit ad animæ ſolius divinitatem & ſtudium, ut animam nos ipſos eſſe credentes, animæ ſola bona diligamus atque ſequamur. Virtutes quidem & beatitudinem, & non corporis deſideria, amemus; tanquam non exiſtentia hominis, ſed animalis principaliter, hominis verò conſequenter, quoniam & animal eſt homo.

Sed & aliter digniorem corpore animam eſſe, cunctis hominibus manifeſtum eſt. Ab hac namque movetur corpus, ut inſtrumentum; quod mors demonſtrat. Separata namque à corpore anima, omnino remanet immobile corpus, & abſque opere, ut ſemoto artifice, immobilia remanent inſtrumenta. Manifeſtum eſt autem, quia & inanimatis communicat; & irrationabilium animalium participat vita, & rationabilium notitia communicat. Communicat namque inanimatis per corpus, & per quatuor elementorum temperantiam. Plantis verò communicat & per hoc & per nutribilem virtutem, & generativam vitam. Irrationabilibus autem communicat, & in his quidem per moderationem & per motum ad placitum, & per appetitum, & per furorem, & per ſenſibilem atque flatilem virtutem. Hæc etenim omnia communia ſunt hominibus & irrationabilibus; licet non omnibus omnia. Conjungitur autem per rationabilitatem quoque incorporeis & intellectualibus naturis, ratiocinans & dignoſcens ac dijudicans ſingula, & virtutes ſequens, virtutumque ſummitates concupiſcens, beatitudinem ſcilicet: ideoque tanquam in medio eſt, intellectualis atque ſenſibilis eſſentiæ, homo: conjunctus quoque per corpus corporaleſque virtutes animalibus animatis & aliis inanimatis. Per rationabilitatem verò conjunctus eſt incorporeis ſubſtantiis, ut prædictum eſt. Creator enim gradatim & per modicum conjunxit ad invicem diverſas naturas: ubi unam eſſe uniuſque generis, omnem creaturam conſtaret. Unde bene maximè patet, unum eſſe omnium exiſtentium creato- 34
rem. Non enim ſolùm univit eſſentiam indiviſibilium, ſed partem, ſed & ſingula ad invicem adjunxit propriè. Quemadmodum namque in unoquoque animalium univit inſenſibilia ſenſibilibus, ut oſſa, axungiam, atque pilos, aliaque inſenſibilia ſenſibilibus nervis, & ſic ex inſenſibilibus & ſenſibilibus compoſitum eſſe animal: & non ſolùm compoſitum, ſed etiam unum exiſtens oſtendit. Eodem quoque modo fecit & in aliam, ſecundum ſpeciem creatam conjungens ad invicem gradatim proprietate & mutatione naturæ, ubi non multum diſtarent inanimata omnino à plantis, habentibus nutribilem virtutem. Neque hæ plantæ ab irrationabilibus & ſenſibilibus animalibus omnino diſtarent: nec irrationabilia à rationalibus alienarentur omnino, & inconvenientia non ſine quolibet eſſent naturali & colliganti.

Differt etiam lapis à lapide virtute qualibet. Lapis magnetes præcellere videtur aliquorum lapidum naturam ac virtutem, in hoc quod manifeſtè trahit ad ſe, atque continet ferrum, tanquam eſcam ſibi facere volens. Et non ſolùm in uno ferro hoc efficit, ſed & aliud per aliud ferrum continet, dando

cunctis

cunctis ferris habitis ſuam virtutem. Continet igitur ferrum, quando à magnete fuerit habitum.

Sic iterum conſequenter à plantis ad animalia procedens creator, non confeſtim ad mobilem & ſenſibilem pervenit naturam, ſed gradatim ad hoc & modicè ſtudioſe pervenit. Pinnas nanque & ericios marinos, velut ſenſibiles plantas fecit. Radicavit nanque hic in mari, quaſi plantas, & velut ligna appoſuit oſtraca, & ſtare fecit ut plantas, & ſenſus eis dedit tangibiles, omnium quoque animalium ſenſum communem, ut communicent plantis, quia radicantur & inſtant: animalibus verò, quia tactum poſſident. Spongiam igitur & quæ in petris innaſcuntur, & extendi & attrahi, cùm aliquem advenire ſenſerint, Ariſtoteles narrat. Ideoque hæc omnia talia antiqui philoſophorum conſueverunt vocare zoophyta. Iterumque creator pinnis, & aliis hujusmodi, proximavit mobilium animalium genus, ſed longius ire non valentium, circa verò locum eundem ſe moventium; ſcilicet qualia ſunt plurima eorum, quæ dicuntur oſtracodermata, ut vermes terreni. Deinde paulatim
35 creator apponens aliis plus ſenſibilitatis, aliis verò plus mobilitatis, ad perfectiora pervenit irrationabilium animalium. Dico autem perfectiora, omnes ſenſus habentia, longiusque ire valentia.

Iterumque creator promovens ab irrationabilibus ad rationabilem, rationale animal hominem fecit. Neque hoc repentè condidit, ſed prius aliis animalibus animales quasdam notitias & ingenia aſtutiasque ad ſalvationem indidit, ut propinqua irrationabilibus ipſa apparerent. Et ſic creavit hominem, verùm rationale animal. Hoc etiam modo, & in voce quærens, invenies ex ſimplici & uniformi equorum & boum exclamatione. Paulatim verò variam ac diverſam corvorum & modulantium avium voces, donec ad articulatam & perfectam hominis devenias vocem. Sicque articulatam adhibuit locutionem, notitiæ & rationi nuntiam eam faciens motionum & intellectus. Et ſic omnibus omnia concordanter coaptavit, colligavitque & in unum conduxit viſibilia & inviſibilia, genere hominum mediante.

Ideoque bene Moyſes creationem exponens, poſtremò & ultimò narrat, hominem factum, non ſolùm quòd omnibus rebus propter eum factis neceſſe eſſet prius creari uſui ejus omnia, & ſic ipſum utentem hominem apponi; ſed quia inviſibilis eſſentiæ atque viſibilis, quoddam oportuit fieri utriusque colligamentum, ut unum eſſent omnia, & ad invicem compatientia, nec à ſe ipſis aliena. Factum eſt igitur utrasque colligans naturas animal homo.

Ad enarrandum igitur breviter ſapientiam creatoris, hæc ſatis ſint: Quod in medio irrationabilis rationabilisque naturæ homo poſitus: ſiquidem corpori inflectitur, magisque corporea concupiverit, dilexeritque vitam irrationabilium: hisque meritò quoque connumerabitur, terrenusque vocabitur, juxta Paulum, & audiet: *Terra es, & in terram reverteris*; & *comparatus es jumentis, & ſimilis factus es illis.* Quòd ſi per rationalitatem egerit, floccipendens omnes delectationes corporeas, ad divinam & Deo dilectam vitam perveniet, homini principaliter diſpoſitam: & erit homo quaſi cœleſtis, ſecundum quod dictum eſt; *Qualis terrenus, tales & terreni; qualis cœleſtis, tales & cœleſtes.*

Rationalis verò naturæ capitale eſt; mala fugere, & averti à malis. Sed quia bonorum hîc quidem ſunt communia 36
animæ & corporis, hæc ad ſolam animam quidem magna pertinentia, dum corpore anima utitur, ubi virtutes: hæc verò ſunt ſolius animæ, ſed ipſam ſolam, corpore non indigentem, ubi beatitudo, & exiſtentium contemplatio. Quicunque igitur hominis vitam, ut hominis, vivere elegerint, & non ut animal, ad virtutem perveniunt, & ad beatitudinem. Sed quæ ad virtutes, quæve ad beatitudinem pertineant, in ſequentibus determinabitur, cùm de anima & corpore reddiderimus rationem. Ignoto nanque quid ſit noſtra anima, inconveniens eſt de virtutibus ejus diſſerere.

Sententia Hebræorum de homine.

HEbræi verò hominem in principio, nec mortalem manifeſtè; nec immortalem factum eſſe fatentur, ſed in medio utriusque naturæ. Ita quidem, ut, ſi corporales imitatus fuiſſet paſſiones, corporales incideret permutationes. Si autem animæ meditatus fuiſſet dona, immortalitate donaretur. Nam ſi in principio mortalem eum feciſſet Deus, nequaquam peccantem morte damnaret. Nullus etenim mortalem mortalitate infeſtat. Si verò iterum immortalem eum Deus feciſſet, nequaquam eum nutrimento egentem creaſſet. Nullum enim immortalium corporeo nutrimento indiget. Neque ſic facile pœnituiſſet. Sed factum immortalem, ſtatim mortalem fecit. Neque enim in peccantibus angelis hoc apparuit factum, ſed angeli juxta principalem naturam immortales permanſere, aliam recipientes pro peccatis vindictam & non mortem.

Melius eſt igitur aut hoc modo dignoſcere propoſitum, aut quòd mortalis creatus ſit, potens autem in procedenti tempore perfectè immortalis fieri, quod eſt poteſtate immortalis. Quia verò non contulit ei ante perfectionem cognoſcere ſui ipſius naturam, prohibuit guſtare lignum ſcientiæ. Erant nanque tunc potius, & modò ſunt, virtutes in plantis maximè: tunc verò velut in principio creationis mundi puriſſimæ exiſtentes plantæ, fortiſſimum exhibebant effectum. Erat igitur & guſtatio cujusdam fructus, notitiam faciens propriæ naturæ; & noluit eum Deus ante perfectionem ſcire propriam naturam; ne cognoſcens ſeipſum pluribus indigentem, corporali ſtuderet u-
37 ſui, derelinquens animæ virtutes. Et hac de cauſa prohibuit eum accipere fructum notitiæ. Sed transgrediens homo, & ſeipſum cognoſcens, à perfectione cecidit, & corporalibus neceſſitatibus egenus factus eſt. Operimentum igitur confeſtim quæſivit. Dicit enim Moſes: *Sciens homo quia eſſet.* Prius autem in extaſi fecerat Deus eum, & in ignorantia ſui.

Cadens igitur à perfectione, cecidit ſimiliter & ab immortalitate, quam poſtea recepit gratia creantis eum. Poſt ruinam verò, & carnium ſubintravit comeſtio. Prius enim eum à ſolis terræ fructibus ſatis habere juſſit, quia hæc erant in paradiſo. Sed deleta perfectione per ruinam, neceſſe fuit ſubintrare guloſitatem. Et quoniam corpus habet homo (omne autem corpus ex quatuor elementis conſiſtit) neceſſe eſt eisdem ſubjacere eum paſſionibus, quibus & elementa ſubdita ſunt, excisioni ſcilicet, permutationi, & diſcraſiæ, quæ ſunt ſolius corporis. Permutationi quidem, ſecundum qualitatem: diſcraſiæ autem, ſecundum inanitionem (diſcraſia, id eſt diſtemperantia: craſis, id eſt temperantia.) Exinanitur namque ſemper animal, per manifeſtos poros, & per immanifeſtos; de quibus poſtea dicemus. Neceſſe eſt igitur, aut evacuatis corporibus æqualia alimenta apponi, aut animal diſſolvi per indigentiam ciborum introeuntium. Siccis verò exiſtentibus & humidis corporibus etiam ſpiritu evacuatis, neceſſe eſt ſicco & humido nutrimento indigere animal, atque & ſpiritus. Eſt nanque nobis eſca & potus neceſſarius, propter elementa, ex quibus conſtamus; unumquodque enim proprio & ſimili cibo nutritur, contrario verò curatur.

Sed elementorum hoc quoque per ſe, hoc verò per quædam media inferuntur. Ut aqua, quæ nunc per ſeipſam, nunc verò mediante vino & oleo, vel cunctis humoroſis fructibus. Nihil enim aliud eſt vinum, niſi aqua vinum facta. Similiter autem & ignem accipimus, nunc quidem per ſe ab ipſo igne calefacti, nunc verò mediantibus his, quæ comedimus & bibimus. In cunctis nanque rebus, ſive major ſive minor pars ignis conſperſa eſt. Eodem quoque modo de aëre fit. Per ſe quidem utimur, aërem anhelantes, & circa nos illum diffuſum hærentes, & in comedendo & bibendo trahentes. Per alia verò, mediantibus omnibus aliis, quibus veſcimur. Terram verò per ſe quoque nullo modo accipimus, ſed per quædam media. 38
Terra nanque fit frumentum, & frumen-

mentum comedimus. Corniculæ autem & columbæ, atque perdices, frequenter terra cibantur, homo verò mediantibus ſeminibus & leguminibus atque carnibus veſcitur terra.

Quoniam verò non ſolùm per pulchritudinem, ſed & per ſenſum tangibilem homo præcellit cuncta animalia, non circumpoſuit nobis corium groſſum, ut bubus & aliis hujuſmodi; nec pilos magnos & ſpiſſos, ut capris & pecoribus & leporibus; neque ſpolia, ut ſerpentibus & piſcibus: neque cocleas, ut teſtudinibus, & oſtreis: nec ut avibus, plumas dedit homini: neque molles cocleas, ut locuſtis & cancris: neque pennas. Neceſſariò igitur ſenſibilitate eguimus, ut eum ſuperabundantem in nobis amplius, quàm aliis natura dediſſet. Propterea igitur nutrimento & ſenſibilitate familiari neceſſe habuimus. Et non ſolùm propter hoc, ſed ut fugeremus qualitatum diſtemperantiam & diſſolutionem continuationis corporis. Ideoque medicis & curatione medicorum opus habuimus. Nam permutatione facta qualitatum, neceſſe eſt per contrarias qualitates ad temperantiam reducere corporis conſtantiam. Non enim, uti quidam noverunt, calefactum corpus infrigidare, ſimpliciter pertinet medicis, ſed potius reſtituere ad temperamentum. Si enim frigidetur ſimpliciter, in contrarium morbum deveniet diſpoſitio.

Neceſſitas igitur fuit homini cibus & potus propter evacuationes & diaphoreſias. Senſibilitate quoque opus habuit, ut nullam naturaliter habeat fortem permutationem. Domo verò opus habuit propter diſtemperantiam aëris, & propter feras: curatione autem propter mutationes qualitatum, & ſenſibilitatem inditam corpori. Si enim non fuiſſet nobis ſenſibilitas, non doleremus: & non dolentes, curationem non quæreremus, & doleremus cum ignorantia, mali paſſionem non ſentientes.

Sed propter artes & diſciplinas, nos opus nobiſmetipſis habemus ad invicem. Quia verò egemus ad invicem, multi in unum convenientes, communicamus alterutrum, propter ea, quæ vitæ ſunt utilia, in congregatione hominum: quam congregationem & cohabitationem civitatem nominaverunt: ut de propinquo, & non de longe auxiliaremur ad invicem. A natura enim congregabile & civile animal factus 39
eſt homo. Nullus etenim ſolus ſibi ſufficit in omnibus. Manifeſtum eſt igitur, quòd civitates propter commutationes & propter diſciplinam conſtitutæ fuerint. Sed ex duabus his dignitatibus homo ſingulariter honoratus eſt. Solus etenim veniam percipit pœnitens, & hujus ſolius corpus, mortale exiſtens, immortale fit: & corpus quoque per animam, anima verò per corpus. Homo nanque rationalium ſolus ſingulariter habuit in pœnitendo venia dignus fieri. Nam neque dæmones, neque angeli pœnitentes, venia digni fiunt. Ex quo facto maximè Deus juſtus & miſericors apparet. Angelis nanque nullum habentibus compulſorium attrahens ad peccandum, ſed naturaliter exiſtentibus liberis à corporalibus paſſionibus & neceſſitatibus ac delectationibus, juſtè nulla conceſſa eſt venia illis pœnitentibus. Homo verò, quia non ſolum eſt rationalis, ſed & animalis, neceſſitas verò animalis ſunt paſſiones, quo merito frequenter collidunt rationem hominis, & ad peccandum impellunt. Quando igitur exurgens homo reliquerit hoc, & ad virtutes inceſſerit, donatur ei venia juſtæ miſericordiæ. Et ſicut proprium eſt homini riſibile, quia & ſoli huic ineſt, & omni; ſic ſecundum gratiam Dei proprium eſt homini ſuper omnem rationalem creaturam abſolvi per pœnitentiam à vinculis peccatorum. Etenim ſoli homini hoc donatum eſt & omni. Et ſemper in tempore mundanæ vitæ habet hoc; poſt mortem verò nequaquam.

De natura angelorum & hominum.

Similiter autem quidam angelos nequaquam volunt poſt ruinam per pœnitentiam percipere veniam, quia mori iſtorum eſt ruina. Sed ante ruinam, ad ſimilitudinem vitæ hominum, dignos fuiſſe venia. Sed peccantes angeli

geli dignam receperunt vindictæ juſtitiam, perpetuam quidem & ſine venia. Manifeſtum eſt igitur, quòd quicunque pœnitentiam non acceperint, ſingulari dono proprioque hominis proſcribuntur.

Proprium quoque eſt ipſi homini, artium diſciplinarumque doctrinam addiſcere, artiumque opera exercere. Ideoque diffiniunt, hominem animal eſſe rationale, mortale, mentis & diſciplinæ perceptibile. Animal quidem,
40 quia homo eſt ſubſtantia animata ſenſibilis, hoc eſt nanque animalis diffinitio. Rationale verò eſt, quia ut ſeparetur ab irrationabilibus; & mortalis eſt, ut dividatur ab immortalibus rationabilibus. Mentis autem & diſciplinæ perceptibile eſt, quia diſcendo inhærent nobis artes & diſciplinæ. Nam habet homo poteſtatem perceptibilem & mentis & artium: ſed actum diſcendo atque ſtudendo percipit. At dicunt, nos hanc diffinitionem apponere ſuperfluè. Valere enim abſque hac diffinitione volunt. Sed quia nymphas & alia quædam genera dæmonum introducunt, longæva quidem, ſed non immortalia, ut & ab his dividant hominem; appoſuere mentis & diſciplinæ perceptibilem. Nullum nanque illorum addiſcit, ſed naturaliter novit, quæ novit.

Hebræorum verò doctrina habet, omnia hæc propter hominem facta fuiſſe, velut ſubjugalia & boves pro terræ cultura, herbam autem propter boves. Eorum nanque, quæ facta ſunt, hæc quidem propter ſeipſa facta ſunt, hæc verò propter alia. Propter ſeipſa, rationalia omnia: propter alia verò, irrationalia & inanimata. Si igitur hæc propter alia facta ſunt, propter quæ facta ſunt, videndum eſt, nunquid propter angelos? Sed nullus ſapiens dicet, propter angelos ea facta fuiſſe. Quæ enim propter alia facta ſunt, ad conſiſtentiam eorum & permanentiam & requiem facta ſunt. Aut enim facta ſunt cauſa habitaculi illius generis: aut nutrimenti, vel operimenti, vel curationis, ſive deductionis, ſive repauſationis. Angelus autem nullius horum indiget. Nam neque receptaculum habet generis, neque nutrimento indiget corporeo, nec operimento, neque aliorum aliquo. Si autem indiget, non erit angelus. Manifeſtum eſt autem, quòd pro nulla alia natura facta ſint hæc, quæ angelis præmineat. Quanto enim amplius præminet, tanto plus nullo indiget. Quærendum eſt igitur naturam, rationalem quidem, indigentem omnibus præmemoratis. Quæ igitur altera talis apparet, præter hominem? Colligitur ergo propter hominem facta fuiſſe irrationabilia & inanimata.

Quia igitur, ut monſtratum eſt, propter hominem facta ſunt, ideo principem Deus eum conſtituit. Sed principis officium eſt, menſurato uſu, quibus principatur, uti; & non ad fatigationem, vel læſionem, ea indeficienter cogere, nec graviter & intolerabiliter onerare. Peccant igitur, qui irrationabilibus non bene utuntur. Nam nec 41
opus principis faciunt, nec juſtè. Secundum quod ſcriptum eſt: *Juſtus conſervat animas jumentorum ſuorum.*

Quòd Deus alia propter alia creavit.

AT juſtè quis dicet, nullum propter aliud, ſed unum quodque propter ſeipſum factum eſſe? Separemus igitur prius animata ab inanimatis, & videamus, ſi inanimata poſſunt propter ſeipſa facta eſſe. Si enim hæc propter ſeipſa facta eſſent, quomodo nutrirentur animalia? Videmus nanque naturam concedentem animalibus eſcas de terra & de fructibus & de plantis: exceptis ſarcophagis, id eſt rapacibus beſtiis, pauciſſimis. Sed & his quidem in eſcam habentibus animalia terram paſcentia; ut lupi & leones, agnos & capras & cervos atque porcos vorantes; & aquilæ habent perdices, phaſianos & lepores, & ſimilia, quæ fructus terræ ſunt depaſcentia. Sed & piſcium natura comeſtibilis ad invicem exiſtens, non ſe in omnibus extendit, ut omnes carnes comedant, ſed de comedentibus fecit pſychia, & alia quædam in aqua naſcentia. Si enim eſſent omnia genera piſcium ſarcophaga, id eſt vorantia, nequaquam vel ad modicum durarent, ſed perderentur: hæc quidem ad invicem,

cem, hæc verò per nutrimenti indigentiam. Ut hoc itaque non fieret, quidam de piſcibus facti ſunt à carnibus abſtinentes, & (ut ita dicam) marinam herbam paſcentes, ut ex his & alij ſalventur. Sed horum voratores facti ſunt illi, qui vocantur pſychia, & hi quidem aliorum, & hi alii iterum voratores exiſtentes, donec perveniant ad ultimam terram, eſcam mari habitam, aliorum ſubſtantiam ſalvantem.

Manifeſtavit ratio plantarum genus non propter ſe ipſum, ſed ad nutrimentum hominum, & aliorum animalium factum eſſe. Si igitur hoc propter hominem & animalia fuerit, manifeſtum eſt, quòd & cauſæ generationis & hominum incrementi propter hoc factæ ſunt. Igitur & aſtrorum motus & cœlum & tempora & pluviæ & omnia talia, propter hoc facta ſunt. In cibis velut in circulo, ſemper procedentibus indeficiens permaneat natura ferentium fructus, ut inveniantur hæc quidem propter fructus condita, fructus vero propter animalia, & etiam propter hominem.

Reliquum eſt igitur inſpicere, utrum
42 irrationalium natura propter ſeipſam facta ſit, an propter hominem. Sed inconveniens eſt ea merito & ſcientia expertia, & ad placitum naturalem tantùm viventia, & ad terram deorſum incurvata, ſervitiumque ex ſua figura demonſtrantia, dicere propter ſe facta eſſe. Multis aliis igitur de his dictu neceſſariis exiſtentibus, propriaque conſcriptione pro multitudine indigentibus, non recipienda à diſpoſitione propoſita, pro verborum prolixitate; ad brevia quidem & utilia perveniendum eſt nobis. Si igitur in homine, velut in imagine quadam inſpexerimus, quæ ſunt exteriorum, per eam cognoſcimus, demonſtrationem facientes eorum, quæ quæruntur eſſe.

Videamus etiam in noſtra anima irrationalitatem, ex quadam ejus parte. Dico autem eſſe irrationalem appetitum & furorem ad ſervitium data rationalitati. Et rationem hanc quidem principantem, hæc verò obſequentia. Et hanc quidem jubentem, hæc verò juſſa neceſſitatibusque, quibus ratio ſuppoſuerit, deſervientia, ut ſalvetur ſecundum naturam homo. Quòd ſi noſtrorum irrationabilium, rationale, quod in nobis eſt, dominatur: quomodo non conſequenter idem dominabitur exteriorum irrationabilium, ut ad neceſſitatem ei data ſint? Nam à natura eſt diſpoſitum, irrationale ſervire rationali, ut in nobis demonſtratum eſt. Manifeſtat autem hæc factura multorum animalium, ad ſervitium congrua facta: boves namque & omnia jugalia ad agriculturam & ad ferendam ſarcinam facta ſunt. Multa verò avium & aquatilium & terreſtrium, ad delectamentum homini ſunt. Modulationes verò dulciter ad ſuavitatem & requiem.

Quòd ſi non omnia talibus utilitatibus ſerviant, ſed quædam etiam hominem deſtruant, ſciendum eſt, quòd principaliter propter ſervitium hominis facta ſint, ut omnia convenientia ſint, nihilquè deſit in creatura, quod non ſit conveniens: neque venenoſa omnino aufugiunt auxilium præſtare hominibus. Quia & venenoſis ad proprium auxilium ratio humana utitur. Utitur nanque ipſis ad curationem læſionum eorundem, & medicamentum aliarum ægritudinum, quales ſunt ſerpentes theriacæ vocatæ. Compoſitiones, quales adinvenit ratio, ut & ab ipſis eiſdem venenatis oppugnentur venenata, & oppugnatis eis tanquam ab oppoſitis auxilientur.

Sed & data ſunt homini à creatore decem millia virtutum, his omnibus oppugnantium, repellere & contrahere & annihilare, atque digerere ſubdolas eorum poteſtates. Sed quia alia aliis conveniunt utilitatibus, communiter omnia ad curationem hominis perficiendam nata ſunt, etiam quæ aliis uſibus ſunt inutilia. 43

Et hæc quoque dicta ſunt ſecundum modernam ſubſtantiam noſtræ vitæ. Nam ſecundum primariam ſubſtantiam, nullum aliorum animalium auſum erat lædere hominem, ſed erant ei omnia famulantia & ſuppoſita, atque obedientia, donec ſe retinuit à propriis paſſionibus, & irrationalitate, quæ in ipſo

E 3 eſt.

eſt. Non ſe autem retinens à propriis paſſionibus, ſed contentus ab ipſis, dignè obtentus eſt & à feris exterioribus. Cointravit nanque & iſtorum læſio, cum peccato. Quod autem verum ſit, hoc manifeſtum eſt ex his, qui optimam vitam ducunt. Nam illæſi reperti ſunt à ferarum rabie, ut à leonibus Daniel, & Paulus à morſu viperæ.

Quis igitur dignè miretur nobilitatem hujus animalis, colligantis in ſeipſo mortalia cum immortalibus, & rationabilia conjungentis cum irrationabilibus, & ferentis in ſua natura omnis creaturæ imaginem? Et propterea homo microcoſmus Græcè nominatur. In tantum ſublimatus ad Dei præſentiam, ut propter eum ſint omnia & præſentia & futura. Propter quem Deus homo factus eſt, pertingens ad incorruptionem, mortalitatemque ignorans, in cœlis regnat homo ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus, cum Chriſto degit, filius Dei eſt, omni principatui ac poteſtati præſidet. Sed quis enarrare valebit hujus abundantes poſſeſſiones? Pelaga tranſit, cœlum contemplando tranſcendit, aſtrorum motus & diſtantias ac menſuras novit. Terram & mare uſufructu poſſidet, fera & cete decipit, omnem diſciplinam & artem & regulam dirigit, literis, quibus voluerit, exponit. A corpore in nullo impeditus, prophetat futura. Omnibus principatur, omnia tenet: gaudet in omnibus. Angelis & Deo loquitur, creaturæ jubet, dæmonibus imperat, exiſtentium naturam diſponit. Deo cooperatur, domus & templum Dei fit; & hæc omnia per virtutes acquirit & beatitudinem.

Sed ne videamur nimis accuratè in
44 laudem hominis prorumpere, & naturam non exponere, ſecundum quod propoſuimus, hic ſermo claudendus eſt: ſed maximè naturæ abundantias dicentes, naturam exponamus ipſam. Videntes igitur, quantam ingenuitatem percepimus, & quòd planta ſumus cœleſtis, ne degeneremus à natura, ut talibus donis non appareamus indigni, neque noſmetipſos tanta privemus poteſtate & gloria; ne pro modico tempore brevique delectatione, omnium ſempiternorum amittamus gaudium; ſed per bona opera & abſtinentiam malorum & rectam intentionem, cui maximè divinum cooperari ſolet, nec non & frequentibus orationibus ingenuitatem conſervemus. De his igitur ſufficiant hæc.

Sed quia hominem ex anima eſſe & corpore, præcedens ſermo propoſuit, prius de anima narrare incipiamus, derelinquentes ea, quæ valde ſunt ſubtilia & difficilia, plurimiſque inquirentibus ignota.

De anima ſententiæ philoſophorum nonnullorum diverſæ & incongruæ.

NOn ignotum eſt, antiquorum omnium ſententias de anima eſſe diverſas. Democritus nanque & Epicurus, & omnis Stoicorum ſecta, animam eſſe corpus fatentur. Et iſti idem hoc dicentes, de ejus eſſentia diſcordant.

Stoici nanque ſpiritum eam dicunt, calidum & inflammantem; Critias verò, ſanguinem eam dicit, & Hippon philoſophus dicit aquam: Democritus verò dicit eſſe ignem. Nam ſecundum eum, rotundæ figuræ ex atomis compoſitæ, ignis & aër, animam perficiunt. Heraclitus autem totius animam vaporem ex humidis eſſe dicit; eam verò animam, quæ eſt in animalibus, ex genere naſci exterioris vaporis dicit, & ejus, qui eſt in ipſis.

Iterumque dicentium, animam eſſe incorpoream, inepta eſt diſcordia facta. Alii nanque ſubſtantiam eam, & immortalem dicunt. Alii verò incorpoream, ſed nec ſubſtantiam neque immortalem. Thales autem primus dixit, animam eſſe, quod ſemper eſt mobile, & à ſeipſo mobile. Pythagoras autem ait, eſſe animam numerum, ſeipſum moventem. Plato verò inquit, eam eſſe ſubſtantiam intelligibilem à ſeipſa mobilem, ſecundum numerum convenientem. Ariſtoteles verò eam dicit eſſe explementum primum, cor- 45
poris naturalis officialiſque poteſtate vitam habentis. Dinarchus quoque ait, eam eſſe harmoniam quatuor elementorum, hoc eſt, temperantiã & concordiã elementorũ, non conſtantẽ ex vocibus,

bus, ſed in calidorum corpore, & frigidorum, & humidorum, & ſiccorum concordem temperiem.

Sciendum verò, quòd & horum alii animam ſubſtantiam eſſe dicunt. Ariſtoteles verò & Dinarchus non ſubſtantiam dicunt. Item alii quidam dicunt, unam & eandem omnium animam eſſe diverſam per ſingula; & iterum in ſeipſam redeuntem, velut Manichæi, & quidam alii. Alii verò multas & differentes ſecundum ſpeciem. Alii verò unam & multas. Omnia verò ſi dicantur his objicienda ſententiis, neceſſe eſt ſermonem producere.

Contra eos, qui dicunt animam eſſe corpus.

CONtra omnes, animam corpus eſſe dicentes, ſufficiant, quæ ab Hammonio magiſtro Plotini & Mummii Pythagorici dicta ſunt. Sunt autem hæc:

Corpora propria natura mutabilia & convertibilia eſſe, & diviſibilia, & omnino ad ignotum exſecabilia, nulloque in ipſis indiſſolubili permanente. Indigent aliquo componente, & conducente, & velut conſtringente, & continente ipſa, quod animam dicimus. Si igitur corpus erit anima, ut etiam ſi ſit tenuiſſimum, quid iterum erit, quod eam contineat? Monſtratum eſt nanque eſſe, corpus indigere continente, & ſic ad inconveniens, donec pertingamus ad eſſe incorporeum.

Quod ſi dicatur, velut Stoici aſſerunt, robuſtus modus circa corpora eſſe, introrſus & extrorſus movens: & qui movet extrorſus, qualitatibus & quantitatibus ſit determinativus: qui verò introrſus unione & eſſentia, interrogandũ eſt eos, quum omnis motus ab aliqua virtute ſit, quæ virtus ſit illa, & in quo eſſentietur? Si igitur virtus materia quædam ſit, eiſdem iterum utemur rationibus, quod ſine materia eſt, ſed materiatum: aliud quid erit à materia materiatum. Quod enim participat materia, materiatum dicitur. Quid erit igitur, quod participat materia? utrum materia illud idem, an immateriatum? Si igitur materia, quomodo materiatum, & non materia?

46 Quòd ſi non materia, immateriatum ergo. Si verò eſt immateriatum, non eſt corpus. Omne enim corpus materiatum eſt.

Quod ſi dicatur, quòd corpora tripliciter dimenſibilia ſunt; Anima verò per totum corpus diffuſa, tripliciter dimenſibilis ſit; ideoque & corpus: omnino reſpondebimus, quòd omne corpus ſit tripliciter dimenſibile. Sed non omne tripliciter dimenſibile, eſt corpus. Etenim locus & qualitas, incorporea exiſtentia ſecundum ſeipſa, ſecundum accidens in quantitate quantificantur. Similiter autem & anima per ſe ipſam adeſt indimenſibilis. Secundum accidens verò, in quo eſt exiſtente tripliciter dimenſibili, conſpicitur & ipſa tripliciter eſſe dimenſibilis.

Amplius, omne corpus ſi extrorſus movetur, inanimatum erit: ſi vero introrſus, animatum. Si igitur corpus eſt anima, & ſi extrorſus movetur, inanimata erit: ſi verò introrſus, animata. Sed eſt inconveniens, & animatam & inanimatam dicere animam. Non igitur corpus eſt anima.

Amplius, ſi anima nutritur, ab incorporeo nutritur. Eam nanque diſciplinæ nutriunt, ſed nullum corpus ab incorporeo nutritur: non igitur corpus eſt anima. Xenocrates ſic concluſit: Si autem non nutritur, quum omne corpus animalis nutriatur, non erit corpus anima. Et hoc quidem communiter contra eos, qui dicunt, corpus eſſe animam.

Contra eos, qui dicunt, animam eſſe ſanguinem vel ſpiritum.

DIcamus etiam nunc contra eos, qui probant, ſanguinem vel ſpiritum eſſe animam: pro eo, quia ſpiritu vel ſanguine ſeparato, moritur animal.

Non eſt ſanguis dicendus anima, quod quidam dignoſcentes eſſe, ſic ſcripſerunt & dicunt. Igitur ſi ſanguis eſt anima, quando pars ſanguinis effluit; effluit & pars animæ. Vaniloquia nanque ſunt hæc. Quia de homiomeris, id eſt, de conſimilibus pars ablata, idem eſt, quod & totum. Eſt enim aqua & multa & minima. Similiter & argentum & aurum, & omnes horum partes, non differunt ab invicem ſecundum eſſentiam. Sic igitur & ablatus ſanguis, non

non minus erit anima, quàm remanens ſanguis.

Sed illud eſt magis dicendum, quòd ſi ſanguis ideo eſt anima, quia eo ablato,
47 moritur animal, omnino & phlegma anima erit, & cholera utraque. Qualecunque nanque eorum defecerit, finem vitæ hominis conducit. Amplius quoque; Si horum quodlibet anima eſt, & hepar & cerebrum & cor & ſtomachus & renes & inteſtina, & alia multa ſunt anima. Quolibet enim horum ablato, moritur animal. Sed & multa ſunt animalia non ſanguinea: animata verò, ut quæ dicuntur ſelachia & malacya, vel ut ſepiæ marinæ & uligines & ſimilia, & omnia oſtracodermata, & molles habentia cochleas, ut locuſtæ & cancri & aſtaci. Si igitur ſunt animata, & non ſanguinea, manifeſtum eſt, quòd non ſit ſanguis anima.

Contra illos, qui dicunt animam eſſe aquam vel aërem.

PRoponamus rationes etiam contra eos, qui dicunt animam aquam eſſe, eo quod aqua vivificare videtur omnia, & ea abſque vivere ſit impoſſibile, ſed omnia deficiant: ſed nihil abſque nutrimento vivere putant. Igitur & eſcas omnes animam dicunt. Contra quos dicendum eſt, quum multa animalia ſint non bibentia, ut de quibuſdam aquilis dicitur & perdicibus, poſſintque vivere abſque potu, cur magis aqua erit anima, quàm aër? Ab aqua nanque poſſibile eſt abſtinere in longum, anhelare verò aërem, nec per modicum: ſed nec aër eſt anima. Multa nanque ſunt viventia, ſed aërem non anhelantia, velut apes & ſphicas, & formicæ, & reliqua non ſanguinea. Et marinorum multa, & omnia, quæcunque pulmonem non habent. Nullus nanque pulmonem non habens, anhelat aërem, quod & convertitur. Nam nullum non anhelans aërem, pulmonem habet. Quia verò & Cleanthi Stoici, & Chryſippi, referunt rationes quaſdam, exponendum eſt harum ſolutiones, ut eas Platonici diſſolverunt.

Contra illos, qui dicunt animam eſſe corpus.

OCcurramus illis nunc, qui dicunt animam eſſe corpus. Cleanthes nanque talem colligit ſyllogiſmum: Non ſolùm (inquit) ſimiles efficimur parentibus ſecundum corpus, ſed etiam ſecundum animam, paſſionibus, moribus ac diſpoſitionibus. Sed corporis eſt, ſimile atque diſſimile, & non incorporei. Corpus igitur (inquit) anima eſt. Sed ſi ſecundum animam ſimiles & diſſimiles, non dicimus ex partibus i totum non conſtabit. Sed falſum eſt, ſimile & diſſimile non eſſe incorporei. 48
Dicimus nanque numeros ſimiles eſſe, quorum latera ſunt ſimilia, ut ſex & viginti quatuor. Latera nanque ſex ſunt duo, & tria & quatuor. Et ſenarius numerus hanc habet analogiam, duo quidem ad quatuor, & tria ad ſex, dupla ratione referuntur. Nam quatuor, dupla duorum ſunt, & ſex trium: ſed incorporei ſunt numeri. Et figuræ quoque figuris ſimiles erunt, quæcunque angulos rectos habent, & latera ſecundum eandem rationem, circa rectos angulos. Sed & ipſi iidem figuram incorpoream confitentur eſſe.

Amplius, ſicut quantitatis eſt principium, æquale & inæquale: ſic & qualitatis ſimile & diſſimile proprium eſt: ſed incorporea eſt qualitas. Erit igitur etiam incorporeum incorporeo ſimile.

Iterum inquit; nullum incorporeum compatitur corpori, neque incorporeo corpus. Compatitur autem anima corpori. Condolet enim infirmanti, & exciſo; & corpus etiam animæ, tunc ſcilicet, cùm rubeſcente fit rubeum, pallidumque pavens. Corpus igitur (inquit) eſt anima. Sed alterum conceſſorum eſt falſum. Quod autem nullum incorporeum corpori compatiatur, nunquid nam in ſola anima hoc aderit? Hoc enim tale eſt, velut ſi quis dixerit; nullum animal ſuperiores genas movet. Crocodilus autem ſuperiores genas movet: non erit igitur animal crocodilus. ſed falſa propoſitio eſt, quæ dicit, nullum animal ſuperiores genas movet.

Ecce

Ecce enim crocodilus animal eſt, & ſuperiores genas movet. Eodem modo ſe habet, quum dicitur; nullum incorporeum corpori compatitur. Accipitur enim, quod quæritur in demonſtratione, quòd ſi quis conceſſerit verum eſſe, nullum incorporeum corporeo compati: tamen quod conſequitur, non erit manifeſtum: quod compatiatur ſcilicet anima infirmanti corpori, & exciſo corpori. Dubitatur enim, ſive corpus ſit, quod dolet, accipiens ab anima ſenſibilitatem, maneatque ipſa impaſſibilis, ſive etiam condoleat anima corpori. Prius autem tenetur magis à ſapientioribus: ſed nullus ex dubiis colligit ſyllogiſmos, ſed ex manifeſtis. Ex his quoque, quæ ſunt circa ſubſtantiam, oſtenditur, quædam incorporea compatientia eſſe corporibus. Qualitates
49 enim incorporeæ exiſtentes, patientibus corporibus patiuntur, & ipſæ in diſſolutione & generatione ſimul permutatæ corporibus.

De eodem.

CHryſippus verò dicit: Mors eſt disjunctio animæ à corpore. Nullum autem incorporeum à corpore disjungitur, neque corpori conjungitur: ſed anima & conjungitur corpori & disjungitur. Anima igitur (inquit) non erit incorporea. Sed horum verum eſt, mortem eſſe disjunctionem animæ à corpore. Non autem adjungi incorporeum corpori, falſum quidem eſt univerſaliter dictum, & in anima verum. Falſum quidem, eo quòd litera incorporea exiſtens, & adjungitur corpori, & disjungitur à corpore. Similiter & albedo. In anima autem verum eſt: non enim adjungitur corpori anima. Si enim adjungitur, manifeſtum eſt, quòd adjacet ei. Si autem adjacet, non toti adjacet. Impoſſibile eſt enim, corpus corpori totum toti adjacere, & ſic non erit totum animatum animal. Ut ſi adjungitur corpori, corpus quidem ex parte erit animatum, ſed totum non erit animatum animal. Quòd ſi totum ſit animatum, nec adjungitur, nec corpus eſt anima. Sed animal totum eſt animatum; Igitur neque adjungitur, neque corpus erit, & ſeparabitur, incorporea exiſtens. Quia verò non ſit anima corpus, manifeſtum eſt ex jam dictis. Quod verò non ſit harmonia, deinceps dicendum eſt.

Contra illos, qui dicunt animam eſſe harmoniam.

JAm impugnemus etiam illos, qui dicunt, animam harmoniam eſſe. Quia igitur Dinarchus harmoniam eſſe diffinivit animam: contradicens enim Socrati, animam harmoniam dixit eſſe; dicens imitari animam harmoniam, corpus verò lyram: Exponendum eſt hujus ſolutiones, quæ ſunt in Phædone Platonis.

Una igitur eſt, quæ conſtat ex præoſtenſis ab eo. Præoſtenſum eſt nanque, quòd diſciplinæ ſint rememorationes: hoc igitur acceptum velut manifeſtum, explevit rationem hoc modo: Si diſciplinæ rememorationes fiunt, erat anima noſtra, antequam in homine fieret. Sed ſi harmonia eſt, prius quidem non erat, ſed poſterius facta eſt, adaptato corpore. Omnis enim compoſitio non aliter ſe habet, quàm illa, ex quibus conſtat. Nam communio quædam eſt compoſi- 50
torum compoſitio, harmonia exiſtens, & non impedit eam, non præceſſiſſe ea, ex quibus eſt compoſita, ſed potius ſubſequi. Oppugnat igitur harmoniam animam eſſe animam; & diſciplinas & rememorationes eſſe. Sed hoc verum eſt. Falſum igitur eſt, animam harmoniam eſſe.

Amplius, anima & repugnat corpori, & principalem obtinet rationem, dominans ei; ſed harmonia neque præcedit, neque oppugnat: non eſt igitur anima harmonia.

Item harmonia ab harmonia, magis & minus eſt harmonia: in remittendo & intendendo rationem harmoniæ. Impoſſibile nanque eſt, magis & minus habere, niſi in ſonoritate. Si enim acutus ſonus & gravis deinceps permutentur, rationem quidem eandem ſervabunt in magnitudine vocum: ſed permutationem ſuſcipit harmonia, ſecundum ſonoritatem magis & minus extenſa. Anima autem ab anima, non erit magis

& minus: harmonia igitur non erit anima.

Amplius; anima virtutem & malitiam ſuſcipit: harmonia autem concordiam & diſcordiam non ſuſcipit: harmonia igitur non eſt anima.

Item anima ſuſcipiendo contraria, ſecundum partem eſt ſubſtantia & ſubjectum. Sed harmonia qualitas eſt, & in ſubjecto: ſubſtantia autem à qualitate aliud eſt. Igitur anima ab harmonia aliud eſt.

Harmonia igitur participare animæ, nihil inconveniens eſt, ſed non propter hoc harmonia erit anima. . Neque enim quia virtute participatur, virtus erit anima. Galenus autem teſtari videtur in demonſtrativis ſermonibus, tanquam nihil de anima appareat loquens: ſed eſt videre ex his, quæ dicit, ut magis velit criſim (id eſt temperantiam) eſſe animam. Hanc enim conſequuntur morum differentiæ, ex dictis Hippocratis confirmans rationem. Sed ſi hoc eſt, manifeſtum eſt, quia & mortalem eam eſſe noverunt. Non omnem autem animam, ſed irrationalem ſolam; animam hominis rationalis dubiũ eſt hoc dicere.

Quia verò non poſſit corporis criſis eſſe anima, ex hoc manifeſtum eſt. Omne corpus animatum & inanimatum ex quatuor elementis conſtat: nam horum criſis, id eſt temperantia, corpora conſtituit. Si igitur corporis
51 criſis eſt anima, nullum erit inanimatum. Et ſic colligitur ratio; ſi criſis corporis anima eſt, cùm omne corpus criſin habeat, omne corpus animam habet. Sed ſi omne corpus animam habet, nullum corpus erit inanimatum. Nec lapis ergo, nec ligna, nec ferrum, nec aliud quid inanimatum erit. Quòd ſi non univerſaliter omnem criſin corporis dixerit animam eſſe, ſed quandam: inquirendum eſt, quæ ſit illa criſis, quæ facit animal, animæ locum habens. Quamcunque nanque dixerit criſin, hanc eandem inveniemus & in animatis. Novem enim exiſtentibus criſibus, ut ipſemet de craſi loquens, demonſtrat; octo quidem inæqualibus & una æquali, ſecundum æqualem quidem, dicit conſtare hominem; ſecundum alias verò inæquales, alia animalia ſecundum ſpeciem, cum intenſione & remiſſione, ſecundum magis & minus. Sed inveniuntur novem craſes etiam in animatis, ſecundum magis & minus: ut ipſemet iterum in haplis, (hoc eſt, in libro Simplicium) demonſtravit.

Amplius; ſi anima criſis eſt, cùm craſes permutentur ſecundum ætates & tempora & diætas, & anima permutabitur. Sed ſi permutabitur, non eandem habebimus animam, velut & craſin: ſed modò erit leonis, modò pecoris, modò verò alterius cujuslibet, quod eſt inconveniens.

Item craſis non repugnat deſideriis corporis, ſed cooperatur; ipſa enim ea deſideria movet; ſed anima oppugnat; non igitur eſt craſis anima.

Item ſi craſis eſt anima, quum craſis ſit qualitas: qualitas verò & adſit & abſit præter ſubjecti corruptionem; & anima ſeparabitur abſque ſubjecti corruptione. Sed hoc non eſt verum: non igitur craſis vel qualitas eſt anima. Nam nec etiam ut alterum oppoſitorum naturaliter ineſſe dicunt animali, ut igni calorem. Inſeparabile nanque eſt hoc, ſed craſis apparet ſeparabilis. Præcipuè ipſi enim medici medicinali arte commutant craſes.

Amplius; omnes corporis qualitates ſenſibiles ſunt: anima autem non eſt ſenſibilis, ſed intelligibilis; qualitas igitur corporis non erit anima. Item corporis & ſpiritus cum diſpoſitione carnium & nervorum, aliorumque bona temperantia, eſt fortitudo: & calidorum & frigidorum & ſiccorum & humidorum bona temperantia, ſalus eſt: 52
& moderatio membrorum cum bono colore, pulchritudinem efficit corporis. Si igitur harmonia (hoc eſt concordia) ſalutis & fortitudinis atque pulchritudinis anima eſt, neceſſe eſſet hominem viventem nec infirmari, nec debilitari, nec deturpari. Sed frequenter evenit, non unam ſolùm, ſed has tres ſimul eucraſias deperdi, & tamen vivere hominem. Contingit nanque, eundem ſimul & turpem eſſe, & debilem & infirmum. Non igitur eucraſia corporis eſt anima. Quomodo igitur naturales quæ-

quædam malitiæ & virtutes hominibus adſint. Hoc tantùm verè contingit ex craſi corporis. Nam ſicut naturaliter ſunt ſalubres ex craſi & morbidi, ſic quidam naturaliter exiſtentes picrocholi, hoc eſt, conſtantes à malis choleribus, iraſcibiles ſunt, alii verò pigri, alii verò taciti. Sed quidem obtinent craſin & reſiunt. Sed aliud eſt,quod obtinet, aliud, quod obtinetur. Aliud eſt igitur craſis, & aliud anima. Corpus nanque organum, id eſt inſtrumentum exiſtens animæ, ſiquidem congruè coaptaretur, cooperatur animæ, ipſumque convenienter habet. Si verò incongruè obſtat, & tunc uſus rerum animæ oppugnatur ab incongruitate organi. Et ſi nimis repugnaverit, ad illud quoque convertitur: quemadmodum muſicus ſimul peccat cum diſtortione lyræ, niſi prius eam bene correxerit. Ideo igitur uſus animæ eſt ex congruitate corporis, ut componat illud organum ſibi congruum. Hoc autem facit ratione & moribus, hæc quidem intendendo, alia verò remittendo: velut in harmonia, ut ipſa ſibi congruum illud componat, eoque tanquam organo convenienter utatur.

Contra illos, qui dicunt animam eſſe explementum corporis.

HIc reſiſtamus Ariſtoteli. Ariſtoteles autem animam explementum dicens, nihil plus confert, quàm hi, qui dicunt qualitatem eam eſſe. Sed demonſtremus prius, quid dicat explementum?

Subſtantiam verò tripliciter dicit: hanc quidem ut materiam ſubjectam, quæ poteſtatem habet ad generationem: aliam verò formam & ſpeciem, ſecundum quam ſpecificatur materia: tertiam verò ex utriſque, hoc eſt ex materia & ſpecie factam, quæ relinquitur, ut ſit animata. Eſt igitur materia quidem virtus, ſpecies
53 verò explementum: & hoc quidem dupliciter: uno, ut ſcientia; alio verò, ut contemplari & ſtudere, quod eſt in actu eſſe ſcientiam: & quoniam in conſiſtendo animam & ſomnus eſt, & vigilia, ad hanc rationem vigilia erit contemplari. Somnus verò habere ſcientiam & non operari, ſed prior eſt ſcientia, quàm actus. Ideoque primum exemplum vocat ſpeciem, ſecundum verò actum, ut oculus & ſubjectionem & ſpeciem. Et eſt quidem ſubjectum in ipſo, quæ recipit viſum materia oculi. Vocatur & ipſa æquivocè oculus. Species verò ſive forma, & explementum primum oculi, eſt ipſe viſus, qui dat ei poſſe videre. Secundum autem explementum eſt actus oculi, ſecundum quem videt. Ut igitur mox genitus catulus nec unum habet explementum, poteſtatem verò habet explementum recipere: ſic oportet accipere inanimam. Ut enim ibi adveniens viſus explet oculum, ſic & in corpore nata anima explet animal: ut ſine corpore nunquam ſit anima, nec corpus abſque anima. Corpus etenim non erit abſque anima, quia corporis erit anima, & propter hoc in corpore conſiſtit. Et in tali quidem corpore per ſe ipſam non exiſtet, ſed primam quidem paſſibilem partem animæ animam vocat, ſeparans rationabilem. Sed oportuit totam ſimul accipere animam hominis, & non ſecundum partem; & hic debiliſſimæ partes de toto apparent.

Deinde corpus dicit habere poteſtatem vivendi, etiam antequàm fieret anima. Dicit enim, corpus poteſtate vitam habere in ſeipſo, ſed oportet corpus poteſtate vitam habens eſſe prius actu corpus. Sed actu corpus eſſe non poteſt, antequam ſuſcipiat formam. Materia nanque eſt informis & non corpus. Impoſſibile igitur eſt, quòd non eſt actu, poteſtatem habere, ut ex eo fiat aliquid. Si verò & corpus poteſtate ſit, quomodo, quod eſt poteſtate corpus, poteſtate vitam in ſeipſo habere poteſt? Aliter enim eſt in aliis, poſſibile habentem quid, & non uti ipſo: ſicut viſum habentem, non uti viſu. In anima autem impoſſibile eſt hoc. Nam neque dormiens erit abſque operatione animæ. Etenim nutritur & augmentatur & imaginatur, & anhelat, quod præcipuum indicium vitæ eſt. Ex his igitur manifeſtum, quòd poteſtate vivere non poteſt ineſſe alieni, ſed

54 omnino actu. Principaliter enim quod informat animam, nihil eſt aliud niſi vita. Vita enim innata eſt animæ, corpori verò conſequenter.

Quod dicit igitur, ſalutem idem eſſe quod & vitam, non vitam animæ dicit, ſed corporis. Et ſic cavillatur; corporalis etenim ſubſtantia, ſecundum partem contrariorum eſt ſuſceptiva, ſecundum ſpeciem verò nequaquam. Si enim ſecundum ſpeciem diverſa mutatio eſſet, permutaretur & animal: ideoquè ſubſtantia, ſecundum ſpeciem contrariorum, non eſt ſuſceptiva, ſed quæ eſt ſecundum ſubjectum, hoc eſt corporalis. Anima igitur, ſecundum nullum modum poteſt explementum corporis eſſe, ſed erit ſubſtantia incorporea, ſuimet expletiva eſſe. Secundum partem etenim ſuſcipit contraria, ut virtutem & vitium, quæ non poteſt ſpecies ſuſcipere.

Deinde dicit; explementum exiſtentem animam immobilem eſſe ſecundum ſeipſam. Moveri autem dicit ſecundum accidens, nihilque inconveniens eſſe, immobilem rem exiſtentem, movere nos. Etenim pulchritudo immobilis exiſtens, movet nos; ſed hoc eſt, quod eſt immobile, & movet. Sed quod naturaliter habet movere, movet, & non immobile. Si igitur corpus per ſe motum haberet, nullum eſſet inconveniens, ipſum moveri ab immobili. Unde igitur corpori eſt moveri, niſi ab anima? Corpus enim non eſt per ſe mobile. Primam igitur generationem motus volens oſtendere, non primam, ſed ſecundam oſtendit. Si enim immobile movit, primum fecit motum: ſi verò mobile, per ſe & aliter movit, ſic motus generationem expetiit. Unde fit prima generatio motus corpori? Dicere nanque à ſe ipſis moveri elementa, hæc quidem levia natura, hæc verò gravia, falſum eſt. Si enim levitas & gravitas motus eſſent, nunquam ſtarent levia & gravia: ſed ſtant, proprium aſſumentia locum. Non igitur gravitas & levitas cauſæ ſunt primi motus, ſed qualitates elementorum. Si autem & hoc concedatur, quomodo poſſet eſſe ratiocinari, & laudare, & diſcernere opera levitatis & gravitatis? Certè ſi concedatur, nec harum diſcernerentur opera, nec elementorum, nec corporum.

Amplius, ſi ſecundum accidens movetur anima, & corpus per ſe, etiam nec exiſtente anima, per ſe corpus movetur. Si autem hoc eſt, & animal erit absque anima. Inconvenientia autem hæc ſunt. Inconveniens ergo & antecedens. 55

Sed nec verum dicere eſt; omne quod eſt natura mobile, etiam à violentia moveri, nec eſſe violentia mobile etiam à natura moveri. Mundus enim natura mobilis, violentia non movetur. Neque iterum eſt ſecundum naturam mobile, hoc idem & ſecundum naturam quieſcit. Mundus etenim, ſol & luna ſecundum naturam mobilia, ſecundum naturam quieſcere non poſſunt. Eodem modo & omnia ſecundum naturam mobilia ſecundum naturam quieſcere non valent. Quies enim corruptio eſt animæ, omniumque ſemper mobilium. Ad hoc, & quod quæſitum eſt in principio, inſolutum remanebit: hoc eſt, unde corpus contineatur natura diſſolvi, natum. Sufficiant autem hæc pauca ex multis demonſtrare; animam non explementum eſſe, exiſtentem nec immobilem, nec in corpore naſcentem.

Contra eos, qui dicunt, animam eſſe numerum ſeipſum moventem.

PYthagoras autem conſulte aſſimilare ſemper & DEum & omnia numeris aſſuetus, definivit, animam eſſe numerum ſeipſum moventem. Quod & Xenocrates imitatus, exponit: non quod & numerus ſit anima, ſed quòd in numerabilibus ſit & in multiplicatis, & quia anima eſt, quæ diſcernit res, formas & figuras ſingulis apponendo. Ipſa enim eſt, quæ ſpecies à ſpeciebus diſcernens, diverſas eas mõſtrat alteratione ſpecierum & multiplicatione numeri. Sed per ſe mobilem & ipſe teſtatus eſt. Quia verò numerus non ſit, manifeſtum eſt ex hoc: Numerus quantitas eſt, anima verò quantitas non eſt, ſed ſubſtantia. Igitur anima numerus non eſt. Et ſi per plurima & numerum in intelligibilibus

bilibus ſubſtantiam eſſe velint, ut dicemus in ſequentibus.

Amplius, anima continua eſt. Numerus autem continuus non eſt. Numerus igitur anima non eſt. Item, numerus aut par eſt; aut impar: ſed anima nec par eſt nec impar: anima igitur numerus non eſt. Et iterum; numerus ſecundum appoſitionem creſcit; anima verò ſecundum appoſitionem non creſcit. Amplius; anima per ſe mobilis eſt; numerus verò deſcriptus eſt immobilis. Numerus unus & idem natura manens, nullam qualitatem numeris contingentem mutare poteſt: ſed
56 anima una eademque manens, ſed ſubſtantia permutat qualitates, ex indiſciplinatione ad diſciplinam perveniens, & à vitio ad virtutem. Antiquorum igitur ſententiæ de anima tales ſunt.

Contra eos, qui dicunt animam eſſe in corpore conditam.

EUnomius animam eſſe ſubſtantiam diffinivit incorpoream, in corpore conditam: non dignoſcens, ut peracutus exiſtens, quod temperet, ad idem conferre inconvenientia. Omne enim, quod ortum habet corporalem, ſimul & temporalem, corruptibile eſt & mortale.

Conveniunt quoque his, & quæ à Moſe dicta ſunt. Senſibilium etenim generationem deſcribens, nullam in ea intelligibilium manifeſtè poſuit naturam. Sed putantes quidam hæc ſentiunt, quibus non conveniunt. Si verò quis ex eo, quod poſt plaſmationem corporis immittitur anima, dixerit, poſt corpus eam fieri, peccavit à veritate. Neque enim Moſes tunc eam condi refert, quum corpori immittitur, neque ſecundum rationem ſic habetur. Si igitur mortalem eam dixerit, velut Ariſtoteles, qui dicit, eam in corpore naſci; & ut Stoici, qui dicunt ſubſtantiam incorpoream: prohibeo dicere in corpore conditam, ne nobis accedat opinio mortalis animæ, & omnino irrationabilis.

Et aliter; ſecundum eundem, nondum repletus eſt mundus, ſed ſemiplenus, nunc & ſemper appoſitione indigens, ſed quinquies milies, ut minimum ſubſtantiarum intelligibilium, unoquoque die fiunt ei. Et quod eſt deterius; quando expletur, tunc diſſolvetur, ſecundum eundem, perfectis hominibus in reſurrectione, animarum numerum explentibus: quo quid erit irrationabilius dicere, mundum tunc corrumpi, cùm perficitur? Valde enim tenerorum puerorum eſt modus iſte: in arenam campi, mox ut compleverint diſſolventium facta.

Nam dicere, non providentia & creatoris fieri animas, non ſubſtantiam novam, nec aliam quàm exiſtentem eſſe, inducere eſt, ſed exiſtentem animam per providentiam multiplicari. Ignorantibus eis, eſſe differentiam creationis & providentiæ. Providentiæ etenim opus eſt, ex uniuſcujuſque ſemine conſervare corruptibilium animalium ſubſtantiam. Dico autem, eorum, quæ fiunt per putredinem, ſed non creantur, ſicut fit in ſeminibus: quia horum 57
generationem alia iterum putredo conſervat. Creationis verò optimum opus eſt, ex non exiſtentibus exiſtentia facere. Si igitur ex uniuſcujuſque ſemine animæ fiunt, ratione providentiæ fiunt, & corruptibiles ſunt, ut alia, quæ ex progenie generis fiunt. Si verò ex non exiſtentibus inducuntur, ratione creationis fiunt, & non erit verum, quod Moſes ait: *Requievit Deus ab omni opere ſuo.* Sed utraque ſunt inconvenientia. Non igitur modò animæ fiunt. Illud enim, quod ait: *Pater meus operatur:* non ad creationem, ſed ad providentiam dictum eſſe ei placet.

Contra illos, qui dicunt, animam de anima procreari.

VIdetur autem Apollinario, animas ab animabus gigni, ut à corporibus corpora. Propagari nanque animam per generationem ait à primo homine, in omnes, qui ſunt ab ipſo, ut & corpus; & neque præexiſtere animas, neque modò creari. Hoc nanque dicentes, cooperatorem faciunt Dominum mœchis, quum ex his pueri naſcuntur. Et erit falſum quod ait; *Requievit Deus ab omnibus operibus ſuis:* ſi iterum & modò

 animas

animas creat. Sed quia omnia, quæ naſcuntur, per generationem uniuſcujuſque ſeminis oſtenduntur mortalia: ideo enim generant & generantur, ut corruptibilium permaneat genus: neceſſe erit, aut mortalem dicere animam ex uniuſcujuſque ſemine natam, aut per generationem eam fieri ſeminis. Quod autem ex adulterio generatur, providentiæ rationi relinquitur, ignotum nobis exiſtens. Sed qui novit, quomodo libet rimari, quæ ſunt providentiæ, novit omnino, quod generatur, vel per vitam ſuam, vel per ſeipſum, utile ad futurum: & ideo concedi illi inanimationem. Hujuſque rei ſufficiens accipimus indicium, Salomonem de uxore Uriæ & David genitum.

Contra Manichæos, qui dicunt, omnium hominum unam eſſe animam.

NUnc dicamus contra Manichæos. Conſequitur enim, ut Manichæorum ſententiam perſcrutemur, quam de anima habent. Fatentur verò eam immortalem & incorpoream, atque unam ſolam eſſe omnium animam diſperſam ac diviſam per ſingula corpora, inanimata quidem & animata: hoc qui-
58 dem amplius participare, hoc verò mi-
nus. Amplius animata, minus verò inanimata, multoque amplius cœleſtia: ut ſic univerſalis animæ partes eſſent animæ ſingulorum. Et ſi quidem individuè dividi eam dicerent, ut vocem in audientibus, moderatum eſſet malum. Nunc autem ipſam ſubſtantiam animæ dividi dicunt; &, quod omnibus eſt deterius, principaliter eam in elementis eſſe volunt, & diſpertiri cum ipſis in ortu corporum. Iterumque ad ſe reverti diſſolutis corporibus, ut aqua diſperſa, itemque collecta & commixta. Et dicunt, puras animas tendere ad lucem, lux exiſtentes. Graves autem à materia tendere in elementa, & ab elementis in plantas & animalia. Sicque ſubſtantiam ejus dividentes, & corpoream oſtendentes, ac paſſionibus ſupponentes, immortalem eſſe dicunt. Sed incidunt in contraria. Dicentes enim, diſcurrere graves animas ad elementa, ipſiſque commiſceri, iterum eas, poſt incorporationis ſeparationem, fatentur damnari, juxta magnitudinem peccatorum unientes eas, iterumque per ſe ſeparantes: eo quòd & umbræ, luce præſente, dividantur, & accedente nubilo uniantur. Sed impoſſibile eſt, hoc in natura intelligibili fieri. Etenim umbræ ſenſibilium ſunt: & ſi concedat eas quis & dividi & iterum uniri.

Contra Platonem, qui unam & multas animas eſſe affirmat.

PLato verò philoſophus & unam eſſe, & multas animas docet. Unam eſſe totius animam, multas verò partium, ut ad totum animandum totius anima ſit propria. Iterumque ad eam, quæ ſecundum partem ſit propria uniuſcujuſque anima. Et dicit; totius quidem animam diſtendi à centro terræ, uſque ad cœli terminos: non localiter eam diſtendi dicens, ſed intellectualiter. Hanc quoque animam eſſe circunferentem circulariter totum & continentem & conſtringentem, quod eſt mundi corporeum. Indigere autem corpora continente, in ſuperioribus monſtratum eſt. Facere verò hoc propriam ait animam. Vivere enim unumquodque propria vita, & corrumpi ſolutione propria. Nam ubi continetur & conſtringitur, corpus eſſe dicitur: quum verò diſſolvitur, corrumpi. Et vivere quidem ait omnia, non autem omnia eſſe animalia. Diſcernuntur enim ab animatis plantæ, quia creſcunt & nutriuntur, hoc eſt, naſcibili & nutribili vir-
tute. Irrationabilia verò animalia à 59
plantis ſenſibilitate, & rationabilia ab irrationabilibus rationabilitate. Et ſic omnia vivere dicentes, diſtare faciunt uniuſcujuſque naturam. Vivere igitur dicunt omnia inanimata per creabilem vitam, ſed quod continentur à totius anima, ut ſolummodo ſint, & non diſſolvantur. Hanc autem eſſe animam, quæ gubernat totum, & quæ mittit particulares animas, prius à Creatore factas. Oſtendit enim ab ipſo creatore leges ſibi datas, quibus oporteat hoc totum eam diſpenſare. Quas & generatorem vocat, & dantis virtutem ſufficienter diſ-

pen-

penſare nos. Dicuntur autem hæc in his, quæ fiunt de generatione.

Communiter igitur omnes Græci animam immortalem oſtendentes, incorporationis denudationem docent. Sed diſſentiunt de ſpeciebus animarum: hi etenim unam ſpeciem, rationalem ſcilicet, & hanc in plantam & in corpora irrationabilium procedere. Et horum hi, qui ſecundum quoſdam certos temporum circulos, hi verò, ut accidit. Alii autem non unam ſpeciem animalis, ſed duas rationales. Quidam verò multas, & tot, quot animalium ſpecies, hi verò maximè à Platone circa doctrinam hanc inſerti ſunt. Dicente etenim Platone; furioſas & iraſcibiles & capaces animas, luporum & leonum corpora induere: eas verò, quæ ſunt impeditæ circa inertiam, aſinorum, & ſimilium ſuſcipere corpora. Alii quidem proprie intellexerunt lupos & leones, & aſinos. Alii verò figurate eum dixiſſe intellexerunt, mores per animalia demonſtrantem.

Chronius autem in libro de Generatione ſic dicit, denudationem incorporationis, ut rationales omnes eſſe velit. Similiter autem ait Theodorus Platonicus, in libro, quod anima omnis ſpecies ſit. Et Porphyrius ſimiliter.

Jamblicus autem econtrario his incedens, ſecundum ſpecies animalium, animæ ſpecies eſſe dicit, hoc eſt, differentes ſpecies. Scriptus eſt ab eo unus liber, in quo deſignat, quia non ab hominibus ad animam irrationabilia, neque ab animalibus irrationabilibus in homines denudationes incorporationis fiunt: ſed ab animalibus in animalia, & ab hominibus in homines. Et mihi videtur, quòd iſte hac de re ſit melius contemplatus: non ſolùm quæ ſunt
60 ſententiæ Platonis, ſed & ipſius veritatis, ut ex multis aliis oſtenditur: maxime autem ex hoc, quia nec una rationabilium motionum apparet irrationabilibus animalibus. Neque enim artes, nec diſciplinæ, vel conſilia, nec virtutes, neque aliud ad intellectum pertinens, in ipſis eſt. Ex quo patet, quod non convertatur in ipſis rationalis anima. Etenim inconveniens eſt dicere irrationabilia rationalia. Quamvis enim valde novellis infantibus ſolus irrationalis adſit motus, rationalem tamen animam eos habere dicimus, eo quod creſcentes, rationalem patefaciunt actum, ſed irrationale in nulla ætate demonſtrat rationalem actum. Superfluo igitur habuiſſet rationalem animam, inutili omnino futura rationali virtute. Sed nec cum his ſuperfluum à Deo factum eſſe, ſimul omnes confitentur. Si autem hoc, beſtiis atque feris rationalis anima eſſet immiſſa ſuperfluo, nunquam valens opus ſuum demonſtraret, & eſſet reprehenſio dantis animam non neceſſariam corpori, neque artificis opus, nec ordinem, vel adaptationem ſcientis. Si verò quod dixerit, moveri ſecundum diſpoſitionem rationabiliter animalia, ſed figmentum eorum non eſſe ſuſceptibile operationis artificioſæ, firmans dictum ab hominibus, quia excîſis ſolis digitis manuum, plurimas artes diſperdant: non ſolvet, quod quæritur. Erit enim iterum hoc inconveniens; ut Deus inutilem animam adaptâſſet corpori & ſuperfluam & ocioſam, impeditam per omnem ætatem, ad operationes proprias. Ad hoc rationem quoque firmare tendant ex ignotis & non manifeſtis. Unde enim habent, quod ſecundum diſpoſitionem moveantur animalia?

Melius eſt igitur dicere, convenientem unicuique corpori adaptare animam, nihilque habere ſecundum diſpoſitionem animalia, amplius apparente in operibus eorum naturali ſimplicitate. Unaquæque enim ſpecies animalium, ſecundum proprium placitum, movetur in uſum & actum, ad quem facta eſt ab initio: & ſecundum hoc, figmentum hoc eſt verè incongruum. Hæc creator reliquit ea omnino abſque juvamine, ſed unicuique naturalem & non rationalem tradidit notitiam. Quibuſdam enim aſtutiam indidit, velut artis imaginem & umbram rationalitatis, ut præſentia declinent pericula & futura caveant, & ut congregetur creatura ad invicem, ut jam dictum eſt. 61 Quia verò non rationaliter hoc faciunt, patet, quod unumquodque

que animal ſecundum ſuam ſpeciem, ſimiliter operatur eadem, & non differt ab invicem in multiplicitate operationis, niſi fortè ſecundum magis & minus: ſed potius ſecundum unum placitum tota movetur ſpecies. Omnis enim lepus timet ſimiliter, & omnis lupus ſimiliter inſidiatur, & omnis ſimia ſimiliter & vanos actus imitatur. Quod non eſt in homine. Mille nanque ſunt ſemitæ actus humani, quia liberum quidem eſt, & ſuæ poteſtatis eſt rationale. Unde non unus & idem eſt actus omnibus hominibus, ut unicuique ſpeciei irrationabilium animalium. Nam à natura ſola hæc moventur. Quæ verò à natura ſunt, ſimiliter omnibus adſunt. Sed rationales actus alii ſunt ab aliis, nec ex neceſſitate omnibus idem.

Quòd ſi quis dixerit, pro vindicta delictorum in hac vana vita, animam ad alia tranſmitti corpora, ex poſterioribus faciens demonſtrationem; quidnam eſt, quod in prima corpora animalium immiſſæ ſunt rationales animæ? nondum peccantes in corporibus humanis, eo quod nondum in ipſis extiterint? Apponendus verò eſt huic ſententiæ Galenus, mirabilis medicus, qui probat per unamquanque ſpeciem animalis, diverſam eſſe animæ ſpeciem. Dicit enim in principio libri primi, de utili operatione membrorum ſic.

Multa ſunt animalium membra, hæc quidem magna, alia minora: hæc verò omnino in alteram ſpeciem indiviſibilia. Utilitas verò omnium eorum eſt anima. Corpus autem ejus eſt inſtrumentum, & ideo multum differunt ab invicem membra animalium, quia & animæ. Idem autem in ſequentibus ejuſdem libri, de ſimia quoque hæc addit: Quod ſi, ô ſapientiſſime reprehenſor, diceret natura contra te, deſiderio per animam animari, deriſoriam oportuit dari corporis compoſitionem? Sic vidit diverſis ſecundum ſpeciem corporibus, diverſas unitas eſſe animas, & hoc quidem de his.

Quia verò animam oſtendimus neque corpus exiſtentem, neque harmoniam, neque craſin, neque aliam aliquam qualitatem; manifeſtum eſt ex his, quod ſubſtantia quædam eſt incorporea anima. Quod etiam omnes confitentur. Quod autem nec corpus ſit, nec accidens, patet ex eo, quod incorporea ſit ſubſtantia, & non ſit aliquid habentium eſſe in alio. Hæc enim & ad- 62
ſunt & abſunt, præter ſubjecti corruptionem. Sed anima abſente, corpus corrumpitur. Eisdem verò utentem rationibus, convenit demonſtrare, animam immortalem eſſe. Si enim nec corpus eſt, quod natura eſt diſſolubile & corruptibile, nec qualitas, nec quantitas, nec aliud quid corruptibilium: reſtat, quod immortalis ſit. Multæ autem ſunt oſtenſiones ejus immortalitatis, à Platone & aliis. Sed illæ quidem obſcuræ, & ad intelligendum difficiles, vixque intelligibiles illis diſciplinis inſudantibus. Nobis autem ſufficit ad demonſtrationem immortalitatis ejus divinorum verborum doctrina, de ea continens, quod verum eſt: quia divinitus eſt inſpirata. Contra eos autem, qui non recipiunt Chriſtianorum Scripturas, ſufficiat oſtendere; animam nullum eſſe corruptibilium, cùm ſit incorruptibilis & immortalis; & de his quidem ſufficienter diximus.

De unione animæ & corporis ſententia, authore Gotfrido.

QUærendum autem, quomodo animæ & corporis materiati fiat unio, difficilis enim res eſt. Sed ſi iterum non ſolùm ex his, ſed etiam ex intellectu conſiſtit homo, ut quidam dixerunt, magis erit difficilior. Omnia enim convenientia in exiſtentia unius ſubſtantiæ omnino uniuntur. Omnia verò unita permutantur, & non manent, quæ prius erant, ut videtur in elementis. Cùm enim uniuntur, aliud quid fiunt. Quomodo igitur vel corpus unitum animæ, manet verum corpus: Vel quomodo anima incorporea exiſtens, & ſubſtantia per ſe, unitur corpori, & pars fit animalis, retinens propriam eſſentiam inconfuſam & incorruptam? Neceſſe eſt enim aut uniri animam & corpus, & commutari, & corrumpi utraque, ut elementa; aut non uniri, propter prædictas inconvenientias. Ad-

jacere

jacere autem, ut regionalis in regione, aut menſurabile in menſura; vel confundi, ut vinum & aqua.

Sed quod non poſſit adjacere corpori anima, in ſermone de anima monſtratum eſt. Eſſet enim ſolummodo illa pars animata, quæ proximaret animæ. Quæ verò non adjungeretur, eſſet inanimata. Sicque fit, ut non poſſet dici eſſe ea, quæ ſecundum appoſitionem,
63 ut ligna, vel ferrum, vel aliquid tale; & commixtio vini & aquæ utique corrumpitur. Neque enim pura eſt commixtura, neque vinum. Et talis mixtura per appoſitionem facta, refugit ſenſibilitatem, propter tenuitatem commixtorum. Manifeſtum autem ex hoc, quod iterum ab invicem poſſunt ſeparari. Spongia enim oleo intincta purat & fugat aquam. Sic & papyrus. Senſibiliter autem ſeparare perfectè unita, omnino impoſſibile eſt.

Si autem nec unitur, nec adjacet, nec commiſcetur: quæ erit ratio, ut dicatur animal unum? Plato igitur, propter hanc quoque inconvenientiam, non vult, animal ex anima & corpore eſſe, ſed animam corpore utentem, atque tanquam corpus induentem. Sed habet ratio hæc quoddam inconveniens. Quomodo enim unum eſſe poteſt cum indumento anima? Non enim eſt unum, veſtis cum veſtito.

Hammonius verò, didaſcalus Plotini, quæſtionem hoc modo diſſolvit; dicens, intelligibilia talem habere naturam, ut & uniantur valentibus ea ſuſcipere: quēadmodum corruptibilia & unita maneant inconfuſa & incorrupta, ut adjacentia. In corporibus enim unio per mutationem convenientium omnino operatur, quia in alia corpora permutantur, ut elementa incompoſita, & cibi in ſanguinem, & ſanguis in carnem, & reliqua membra corporis. In intelligibilibus unio quidem fit, ſed permutatio non conſequitur. Non enim conſiſtit, intelligibile ſecundum eſſentiam permutari, ſed aut integrum exiſtere, aut non exiſtens, non inveniri. Sed neque ad non exiſtens corrumpitur. Nam non eſſet immortalis anima, vita exiſtens, ſi in mixtura permutaretur. Anima alia fieret, jam non eſſentiva. Quid autem conferret corpori anima, ſi non obtinuiſſet ei vitam? Non igitur anima alia fit in unione. Oſtenſo igitur hoc, quod intelligibilia impermutabilia ſecundum eſſentiā ſint, neceſſariò conſequitur, quòd ipſa unita non corrumpantur, quibus uniuntur. Igitur & unitur, & inconfuſe unitur corpori anima. Quod autem unitur, compaſſio demonſtrat. Compatitur enim ſibimet animal, ut unum exiſtens. Quod verò & inconfuſa permaneat, patet, quòd anima quomodolibet ſeparata à corpore in ſomno, velut mortuum illud jacere relinquit; ſolummodo autem fumigans illud vita, ne omnino pereat. Secundum ſe in ſomnis operatur, diſponens futurum, & rebus intelligibilibus appropinquans. 64
Hoc quoque idem contingit, & quando ſecundum ſeipſam contemplata fuerit aliquid eorum, quæ ſunt. Tunc etenim (ut quidam noverunt) ſe ſeparat, & ad ſeipſam redit, ut accedat exiſtentibus. Incorporea enim exiſtens, per totum diffunditur, ut teneat corruptibilia. Manens incorrupta & inconfuſa, & conſervans quod ſuum eſt: & in quibus accedit, permutans ipſa ſecundum ſuam vitam, & non permutatur ab ipſis.

Nam ſicut ſol, ſua præſentia aërem in lucem permutans, facit eum lucidum, & unitur aëri lux, inconfuſè ei diffuſa: eodem modo & anima unita corpori manet omnino inconfuſa. In hoc ſolummodo diſtans, quòd ſol corpus exiſtens, locoque circumſcriptus, non ſit ubique, ubi & lux ejus, quemadmodum & ignis. Manet enim in lignis, aut in lucerna alligatus ut in loco. Anima autem incorporea exiſtens, & non circumſcripta loco, per totum corpus diffunditur cum luce, & non eſt pars corporis illuminata ab ipſa, quin ibi ſit anima. Unitur corpori, ſed ipſa tenet corpus. Neque in corpore eſt, ut in vaſe, vel utre: ſed magis corpus in ipſa. Non impedita eſt. Non enim tenentur à corporibus intelligibilia, ſed per totum corpus diffuſa & radicata & procedentia, non ſunt talia, ut loco corporali contineantur. Intelligibilia enim exi-

ſtentia, in locis intelligibilibus ſunt. Aut enim in ſe ipſis, aut in ſubjectis intelligibilibus, ut anima: quæ modò eſt in ſe ipſa, quando ratiocinatur: modò verò in intellectu, quando intelligit.

Cùm igitur in corpore dicitur eſſe, non ut in loco, ita in corpore erit: ſed ſecundum hoc, quod coëxiſtit, & quod coädeſt, ut Deus dicitur eſſe in nobis. Etenim per coëxiſtentiam, & quandam concluſionem, & diſpoſitionem ligari dicimus à corpore animam, ut dicimus amatorem ligari ab amata: non corporaliter, neque localiter, ſed per coëxiſtentiam. Quod enim eſt ſine magnitudine, & ſine tumore & indiviſibile, ſecundum partem localem, circumſcriptione non eget. Quod enim partem non habet, quo poteſt loco circumſcribi? Locus enim quanto ſubſiſtit? Nam locus eſt terminus circumhabentis, ſecundum quæ circuit circumhabitum.

Quòd ſi quis dixerit: Ergo & in Alexandria, & in Roma, & ubique eſt mea anima? Contingat eum locum iterum dicere: Nam & quod in Alexandria, & omnino ibi & ibi locus eſt. Sed
65 omnino anima in loco non eſt, niſi in coëxiſtentia. Monſtratum eſt enim, quod loco comprehendi non poſſit. Quando igitur in coëxiſtentia loci alicujus contigerit eſſe intelligibile, aut rei in loco exiſtentis, uſualiter dicimus, illud ibi eſſe, propter actum ejus, ibi oſtenſum locum, per coëxiſtentiam & operationem accipientes. Oportuit enim dicere, ibi operatur: & dicimus, ibi eſt.

Convenit equidem hæc ratio perfectius & maximè in unione verbi DEI ad hominem, per quam unitum manſit inconfuſum & incomprehenſum, non ſecundum animæ modum. Illa nanque exiſtens eorum, quæ multiplicantur, videtur compati corpori quomodolibet proprietatem, & tenere quandoque & teneri. DEUS autem verbum, in nullo à communicatione corporis & animæ mutatus, neque participans illorum infirmitati; ſed concedens ei ſuam divinitatem, factus eſt cum ipſis unum: manens unum, quod erat ante unionem. Novus itaque eſt iſte modus mixturæ & unionis, & commiſcetur, & manet omnino incommixtus & inconfuſus & incorruptus & immutatus: non conpatiens, ſed cooperans ſolùm, neque ſimul diſſolvendus, ſimulque permutandus, ſed adaugens illa: ipſe autem non diminutus ab ipſis; ut maneat immutatus & inconfuſus. Quod autem omnino ſit omnis mutationis expers, teſtis eſt Porphyrius, qui ſuam de Chriſto movit linguam. Firma verò ſunt nobis inimicorum teſtimonia, nullamque contradictionem ſuſcipientia.

Iſte igitur Porphyrius in ſecundo ſermone de Quæſtionibus commixtorum ſic ſcribit verbotenus: Non ignorandum itaque convenire, aliquam ſubſtantiam accipere complementum alterius ſubſtantiæ; & eſſe partem ſubſtantiæ, manente illo in ſua natura, poſtquam compleverit aliam ſubſtantiam, unumque cum alio factam & conſervatam in unum, quod ſecundum ſe ipſam, & majus, eam quidem & non converſam; convertentem verò illam, in quibus accedit ſua præſentia, in actum ſuum.

Dicit autem Porphyrius hoc de unione animæ & corporis. Si igitur de anima verus eſt hic ſermo, quia eſt incorporea, multo amplius erit verus de DEO verbo, magis & purius & ſecundum veritatem exiſtente incorporeo. Et hic, ut adverſarius, obdurat ora præſumentium dijudicare DEI unionem ad hominem. De hac enim gentilium multi riſum faciunt, dicentes, impoſſibile & incontingens & in- 66
conveniens eſſe, commiſceri mortali naturæ divinam permixturam & mutationem. Sed nos peritiſſimis eorum utentes teſtibus, exuimur cauſationem.

Dicitur autem à quibuſdam, maximè ab Eunomianis; uniri DEUM verbum corpori non ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum utriuſque virtutes. Non enim eſſe dicunt ſubſtantias unitas vel commixtas, ſed virtutes corporis virtutibus divinis commiſceri. Virtutes autem corporis officiales, juxta Ariſtotelem, dicunt eſſe ſenſus. His itaque virtutes divinæ commixtæ, unionem fecerunt

cerunt ſecundum illos. Sed novimus, quòd nullus eis concedet demonſtrantibus ſenſus, corporeas eſſe virtutes. Determinabitur enim in ſequentibus manifeſtè, quæ ſint propria corporis, quæve animæ, quæve utriuſque; & in propriis utriuſque ſenſus organicorum ponemus. Ipſa autem organa, hoc eſt inſtrumenta corporis dicimus eſſe. Melius eſt igitur, ut prædictum eſt, ſecundum propriam naturam incorporeorum, inconfuſè unionem fieri ſubſtantiarum: nequaquam meliori à deteriori, imò hac unione roborata à meliori. Quia verò eſt pura incorporea natura, diffunditur quidem ſine impedimento per omnia: per eam autem nihil, ut per totum ſe diffundendo uniat. Quia verò per eam nihil diffunditur, manet incommixta & inconfuſa.

Non eſt igitur cauſa hujuſmodi unionis beneplacitum DEI, ut quibuſdam glorioſis videtur viris, ſed natura. Accipere enim corpus per beneplacitum, ſi quis dixerit, bene dicet. Unicum verò non confundi, non fit ſecundum beneplacitum, ſed ſecundum propriam DEI naturam. Gradus autem animarum & aſcenſiones & deſcenſiones, quas Origenes inducit, nihil obaudientes divinis ſcripturis, neque accedentes Chriſtianorum doctrinis, prætereundum eſt.

Nomina omnia membrorum.

OMne corpus ex quatuor elementis eſt compoſitum, & ex his factum eſt. Singulariter autem ſanguineorum animalium corpora ex 4. humoribus conſtant, ſanguine, flegmate, rubeaque cholera & nigra. Ea verò, quæ non ſunt ſanguineorum, ex aliis humoribus & ex habito humore, ſunt in ipſis loco ſanguinis.

Singulariter verò dicitur, quando principaliter ex eiſdem aliquod fit, ut ſit ipſa 4 elementorum commixtio, 4 humores humorum non ſint homœo-
67 mera, id eſt ſimiles partes habentia, quæ ſunt membra corporis. Aſſimilant autem terræ quidem choleram nigram; aquæ verò flegma, & aëri ſanguinem, igni verò choleram rubeam. Omne verò compoſitum ex elementis, aut eſt firmum, aut humor, aut ſpiritus.

Ariſtoteles autem ſpecialiter de ſolo ſanguine vult fieri corpora animalium. Ex hoc enim & nutriri ſingula, & creſcere animalis omnia membra, & ſeminis generationem de ſanguine dicit haberi. Sed quia ex uno eodemque non videntur bene ſe habere, ut oſſa duriſſima & caro molliſſima, axungiaque fiant, placuit Hippocrati primò corpora animalium ex 4 humoribus ſigillatim compaginari, ut ex iis, quæ magis ſunt terreſtria & groſſiora, firmiora fierent membra, & ex mollioribus molliora. Inveniuntur autem multoties 4 humores in ſanguine, ut eſt videre in phlebotomiis, aliquando quidem aquoſo phlegmate abundatem in ipſo, quandoque autem cholera nigra vel rubea. Unde videntur quomodo libet ad invicem concordare viri.

Membrorum autem in animalibus ſunt hæc quidem homœomera, hæc enim non homœomera. Homœomera quidem ſunt, ut cerebrum, meningæ, nervi, medulla, os, dens, cartilago ſummoſa, connexiones, panniculi, omnes pili, ungulæ, carnes, venæ, arteriæ, pori, axungia, cutis: & quæ velut elementa ſigillatim habentur, ut ſanguis ſecundum quod, ſanguis eſt purus, & flegma, & cholera nigra & rubea. Tenon enim compoſitum eſt ex connexorio & nervoſis in his. Non homœomera, ut caput, thorax, manus, pedes, & alia membra hominis. Non enim in caput dividitur caput, ut nervus in nervum, & vena in venam, & caro in carnem. Omne verò non homœomerum ex homœomeris conſtat, ut caput ex nervis & carnibus & oſſibus. Vocantur autem hæc organica, id eſt officialia.

Deſcriptio autem eorum, quæ ſunt homœomera, hæc eſt: Homœomera ſunt, quorum partes toti, ſibimetque ſunt ſimiles. Simile verò non hic pro eodem oportet accipere. Non omne animal omnia membra corporis poſſidet, ſed quædam ſunt eorum decurtata. Hæc etenim ſunt ſine pedibus, ut piſces & ſerpentes: hæc ſine capite, ut cancri

cancri & locuſtæ, & quædam nocturnalium: in pectore autem habent ſenſus, eo quòd caput non habent. Alia carent pulmone, ea ſcilicet, quæ non anhelant aërem: alia verò veſicam non
68 habent, ut aves, & omnia non mingentia. Oſtracoderma autem plurimis carent membris. Immodicis nanque ipſis exiſtit hoc, quod animalibus eſſe videtur. Videntur autem quædam, etiam habita non habere: ut cervi videntur non habere choleram rubeam, eò quod in inteſtinis habeant eam diſperſam, & non apparentem: homo verò & omnia perfecta, in quantum oportuit, bene habent omnia. Similiter autem & ſecundum poſitionem membrorum, multa differentia eſt animalibus. Hæc etenim mammas habent in pectore, hæc verò in ventre, illa autem in femoribus: & alia quidem duas, alia quatuor, alia plures. Manifeſtum nanque, quòd natura connumeravit natorum numero pluralitatem mammarum.

Si autem quis perfectè hæc noſcere voluerit, legat ſermonem Ariſtotelis de Animalibus. Non ſunt enim hæc hujus conſcriptionis ex toto, ſed eſt velut deſcriptiones quaſdam & figuras apponere. Tranſeamus igitur ad rationem de formatione Adæ primi hominis, metricè declarandam: parvo prius elogio proſaicè præmiſſo.

Denominatio authorum, qui in hoc libro recipiuntur.

SEm filius Noë, ſicut ſuperius diximus, natus eſt centum annis ante diluvium: vixit annis 35 poſt mortem Abrahæ. Qui etiam vocatus eſt Melchiſedec, rex Salem, & mortuus eſt anno 35 poſt mortem Abrahæ. Ille primus ſacrificavit in pane & vino. Norma etiam ejus ſacrificii usque ad Moſen & Aaron perduravit, ejusque ſapientiam ad eos tranſmiſit.

Ad hæc Abraham artibus & ſcientia Chaldæorum imbutus, non ſolùm ſuos, ſed etiam Ægyptios, cùm in Ægypto peregrinabatur, legitur omnes artes docuiſſe. Unde prima ſapientia ab Ægyptiis ad Græcos, à Græcis ad Romanos, à Romanis ad Gallos & Hiſpanos legitur tranſmeaſſe.

Vide lector, quanta ſapientia fuit ante tempora Moſi & Joſephi. Moſes legitur quidem fuiſſe inſtructus cunctis artibus Ægyptiorum. Præterea tamen ante eum, & poſt eum, fuerunt authores gentiles multi, qui gentilium regum Annalia ſcribentes, ab initio mundi hiſtorias collegerunt, literisque barbaricis nihil intentatum reliquerunt. Quorum primus fuit Enoch, Noë filius, natus poſt diluvium, aſtrologus: qui fuit raptus in paradiſum. Unde arborem illam tuliſſe & plantâſſe dicitur, in qua poſtea
Chriſtus eſt crucifixus: de qua arbore in 69
ſequentibus dicemus, cùm de novo Teſtamento tractabimus. Ille multa conſcripſit, & poſteris reliquit. Item fuit magnus hiſtoriographus Manethon, qui deſcriptionem fecit Ægyptiorum: fuit etiam Beroſus, qui defloravit omnia ſcripta Chaldæorum: fuit Mochus, & Æſtius, & Hieronymus Ægyptius, & alii multi barbari hiſtoriographi. Moſen tamen, tanquam à Deo miſſum, inter omnes ſummum reputamus. Nec tamen propter eum alii ſunt abrogandi. Cætera verſus dicent de primi hominis creatione.

Quòd propter hominem mundus factus eſt.

Condidit hæc ex ſe, ſed non homo cœperat eſſe,
Tunc ſatis expreſsè viſum fuit eſſe neceſſe,
Ut quaſi ſtante domo, cultor adeſſet homo.

Quòd Adam de terra rubea formatus eſt.

Forma fit ex rubeo terrarum condita limo,
Flamine divino caro vivida ſurgit ab imo,
Vivere ſpirat ei ſpiritus ipſe Dei.
Terra caro facta, quinis fit ſenſibus apta,
Ordine compacta, tendit rationis ad acta,
Et rationali mente meretur ali.
Factus non natus ſtat Adam, tellure creatus,
Ipſe quidem genuit, non ipſe fuit generatus,
Evaque poſt genuit, nec generata fuit.
Tellus facta caro, fit Adam primæva propago,
Fit de carne caro, fit ab oſſe creata virago,
Nos quoque terra ſumus, nam caro fiet humus.
Nec terra ſola, ſed quattuor ex elementis,
Priſtina ſurgentis ſunt membra creata parentis,
Nomine terreno quatuor illa fero.

Quòd

Quòd humanum corpus dicitur Microcoſmos, id eſt minor mundus.

CUm legimus Adam de limo terræ formatum, intelligendum eſt, ex quatuor elementis. Mundus enim iſte major ex quatuor elementis conſtat; igne, aëre, aqua & terra. Humanum quoque corpus dicitur Microcoſmos, id eſt minor mundus. Habet nanque ex terra carnem, ex aqua humores, ex aëre flatum, ex igne calorem. Caput autem ejus eſt rotundum, ſicut cœlum. In quo duo oculi, tanquam duo luminaria in cœlo, micant. Venter ejus, tanquam mare, continet omnes liquores. Pectus & pulmo emittit voces, & quaſi cœleſtes reſonat harmonias. Pedes tanquam terra ſuſtinent corpus univerſum. Ex igni cœleſti habet viſum, è ſuperiori aëre habet auditum, ex inferiori habet olfactum, ex aqua guſtum, ex terra habet tactum. In duritie participat cum lapidibus. In oſſibus vigorem
70 habet cum arboribus. In capillis & unguibus decorem habet cum graminibus & floribus. Senſus habet cum brutis animalibus. Ecce talis eſt hominis ſubſtantia corporea.

Videndum eſt etiam, qualis ſit ſpiritualis ſubſtantia hominis, quæ anima vocatur. Anima creditur ex igne ſpirituali conſiſtere, in quo imaginem & ſimilitudinem Dei acceperit. Per imaginem, formam intelligimus: per ſimilitudinem, qualitatem conſideramus. Divinitas in Trinitate conſiſtit, cujus imaginem & ſimilitudinem anima tenet. Habet namque memoriam, per quam præterita recolit: habet intellectum, per quem inviſibilia intelligit: habet rationem, per quam mala reſpuit, & eligit bona. In Deo ſunt omnes virtutes. Unde & anima, ad ſimilitudinem Dei, capax eſt omnium virtutum. Et ſicut Deus à creatura comprehendi non poteſt, ſed omnia ipſe comprehendit: ita anima hominis à nulla viſibili creatura poteſt comprehendi: cùm ipſa viſibilia omnia comprehendat. Non enim poteſt ei cœlum obſiſtere, quin cœleſtia tractet: non abyſſus, quin infernalia cogitet.

Formavit autem Deus hominem de limo terræ, ad dedecus & confuſionem diaboli: ut forma fragilis & lutea intraret in gloriam, de qua ipſe glorioſus ceciderat. In hoc etiam homo habuit ſimilitudinem Dei; quia, ſicut Deus præeſt omnibus in cœlis, ita & homo omnibus præeſt in terris. Locus autem, ubi creatus eſt Adam, vocatur Ebron: ubi poſtea de paradiſo ejectus habitavit, ibi mortuus eſt, & ſepultus. Cætera verſus dicent.

Quòd Adam non in puerili forma, ſed virili creatus eſt, extra paradiſum.

Forma creata viri non ſit ſimilis puerili,
Immo tricennalis ſit conſona facta virili,
Una dies tribuit nomen & eſſe viri.
Unde Cain genuit ter quinque fluentibus annis,
Poſt generavit Abel, totidem venientibus annis,
Sic bis quindenis, natus uterque venit.

Quòd Eva in paradiſo formata eſt.

EVa creata eſt in paradiſo, de latere viri dormientis: ut ſicut in carne una, ita per dilectionem eſſet manſura. Unde Adam evigilans dixit: *Hoc os ex oſſibus meis, & caro ex carne mea. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ.* Eva non concepit, nec
peperit in paradiſo. Ubi ſi permanſiſ- 71
ſent, concepiſſet poſtea, & peperiſſet. Atque ſicut manus manui ſine concupiſcentia jungitur, ita mulier viro ſine concupiſcentia jungeretur. Et ſicut oculus ſine dolore ad videndum levatur, ita & ipſa ſine dolore & abſque ſordibus peperiſſet. Infans quoque natus ſtatim ambularet, & abſolutè loqueretur, quia circa ſingulos corporis defectus, de lignis paradiſi uteretur, & præfixo à Deo tempore, de ligno vitæ ederet: & ſic in uno ſtatu poſtmodum permaneret: atque tamdiu in paradiſo perſiſteret, uſque quo numerus angelorum, qui ceciderant, per homines reſtauraretur. Cætera de Eva verſificè ſubſcribemus.

Item de creatione Evæ, verſificè.

Dum ſtaret conſorte carens homo, dignus honore,
Sumſit ab actore requiem, plenumque ſoporem,
Ejus ut ex coſta fœmina prima foret.

Fœmina plaſmatur, os ſurgit ab oſſe creatum,
Nuda reſervatur, producitur, Eva vocatur,
Copula conficitur, innuba ſponſa datur.
Coſta fit ex coſta, caro fit pro carne repoſta,
Mortis adeſt porta, prima muliere ſuborta,
Fœmina prima fuit, quæ mala prima luit.
Optima primorum domus eſt paradiſus avorum,
Congerie florum thalamus redolebat eorum,
Nuda ſub arboribus pertulit Eva thorum.
Copula prima patrum fuit hæc, thalamusque priorum,
Eva prior mulier ſtat, Adam prior ille virorum;
Prima fit ipſorum vita loquela ſorum.

De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas.

Creſcite (factor ait) jubeo vos multiplicari,
Quæ mare, terra parit, his impero vos dominari,
Quæque volatilium pontus & aër alit.
Mandere de ligno (dixit) caveatis ubique,
Unde ſcientia fit, præſtanda, boniq; malique,
Ex ipſo ligno tangere nulla licet.
Quo ſi veſceris vir, morte tua morieris,
Si transgreſſor eris, nulla potes arte tueri,
Vivere ſi quæris, tu tibi cautus eris.

Qualiter diabolus per ſerpentem deceperit hominem.

DEcepit diabolus hominem per ſerpentem. Non quòd ſerpens loqueretur, ſed diabolus per ſerpentem: ſicut hodie loquitur per hominem obſeſſum, ſicut etiam angelus per aſinam loquutus eſt ad Balaham. Non quòd ſerpens, vel aſina ſcirent verba, quæ per eos reſonabant, ſed quia per eos ſpiritus loquebatur.

In pomo autem non fuit ſcientia boni & mali, ſed in transgreſſione. Homo enim ſcivit bonum ante peccatum; ma-
72 lum verò ſcivit poſt peccatum, per experientiam. Adam & Eva manſerunt in paradiſo per ſeptem horas tantùm: quia ſtatim cùm mulier fuit creata, fuit prævaricata. Tertia enim hora diei vir fuit creatus: hora autem ſexta mulier pomum comedit & viro porrexit. In hora nona Deus eos projecit è paradiſo: tunc poſiti ſunt Cherubim ante portas paradiſi, tenentes gladios igneos. Per ignem intellige murum igneum: per Cherubim verò, angelicam cuſtodiam, qua homo prohibitus eſt redire in paradiſum voluptatis. Tunc etiam Adam & Eva iverunt in Ebron; ibique vixerunt, & ibi ſepulti ſunt. Sciendum autem, quòd ab Adam usque ad Noë non pluit, nec hyems fuit, neque comederunt homines carnes, nec biberunt vinum. Hîc erat omni tempore temperies aëris, & abundantia omnium rerum. Quæ omnia per diluvium ſunt immutata, & corrupta. Cætera verſus dicet.

Prævaricatio Evæ per ſuggeſtionem ſerpentis.

Dante creatore, dum ſic homo fulget honore,
Surgit ab uxore tentatio plena dolore,
Vita, ſalus hominis, quæ peritura foret.
Hoſtis enim veri, tentator ait mulieri;
Fœmina ſi quæris cur mandere rem prohiberis,
Crede, quòd hoc comedens, ut Deus (inquit) eris.
Sic bona, ſive mala, lignum guſtando ſcietis,
Vosque deis ſimiles eritis, quid ab inde timetis?
Suſcipe, mande cibos, fœmina, daq; viro.
Credidit illa cito, ſumſitque deditq; marito,
Nec dedit invito, conguſtat & ille petito,
Nec ſcelus evadit, lapſus uterque cadit.
Quos pius admiſit Deus in medio paradiſi,
Tam male ſubniſi pomum ſunt ſumere viſi,
Pœnaque digna fuit, pulſus uterque luit.
Nunc peccatores ſubito nudantur honore,
Erubuit nudata caro, confuſa pudore,
Tunc prius agnoſcens nuda verenda fore.
Fronde perizoma faciunt, pudibunda teguntur,
Eſuriunt, ſitiunt, algent, miſerantur, aluntur,
Dum cadit ille reus, dicit ad iſta Deus.

Videte, ne comedat de ligno vitæ, & vivat in æternum.

En ſimilis nobis (inquit Deus) eſt homo factus,
Scitque bonum, pariterque malum rationibus aptus,
Nec ſibi jam vitæ mandere ligna licet.
Ne valeat, caveatis (ait) contingere lignum,
Vivet in æternum, ſi fortè comederit illud,
Attamen infelix vita dolentis erit.

Quæ-

Quæritur, cur Deus dederit Adæ cibum tranſitorium, quum eſſet Adam immortalis, ſi non peccâſſet?

Immortalis homo factus, dum crimina neſcit,
Cur Deus hunc veſci pereuntibus imperat eſcis?
Vir quoque par ſuperis, cur prius eſuriit?
73 *Sic data vita prior fuit his, ut alantur ab eſcis,*
Vita ſequens, eſcis veſci, per ſecula neſcit,
Iſta mori potuit, ſed nequit illa mori.
Poſſeque non cadere fuit his, ſed poſſe carebit
Vita futura mori, quia cum deitate manebit,
Eſt cibus unus ei, viſio ſola DEI.

Adam ubi es? Audivi vocem tuam Domine, & timui.

Quærit Adam Dominus, reſpondet & ille latenter;
Voce tua timui, latui, doluique pudenter;
Fœmina, quam dederas, cauſa doloris erat.
His Deus auditis, iratus eis maledicit,
Ad ſcelus enſi, requiem perdunt paradiſi,
Expulſiſque reis, ſic Deus inquit eis:
Digna tuis meritis, tranſgreſſor Adam, patieris,
Nam mea tranſgrederis mandata ſequens mulieris,
Tempore perpetuo vir maledictus eris.
Terra tibi tribulos, ſpinetaq; germinet ultro,
In ſudore tuo veſceris tempore multo,
Pro ſumpto pomo ſis maledictus homo.
Febribus & morbis plerunque perire putabis,
Sæpe tibi fructus tellus bene culta negabit,
Et ſteriles culmos vomere ſciſſa dabit.

Maledictio Domini ad Evam.

Fœmina tu prima (Deus inquit) in orbe creata,
Primaque peccatrix, prior ad delicta vocata,
Crimine damnata, perditione rata.
Concipies, nec parturies, niſi preſſa dolore,
Eſto tuo ſubjecta viro, confuſa pudore,
Hac tibi perpetuo nata flagella dolo.

Maledictio Domini ad ſerpentem.

Horrida ſerpentis aſtutia; mors morientis
Es quia languentis hominis, tentatio mortis,
Criminis ingluvies; crimina digna lues.
Tu maledictus eris, ſupra pectus gradieris,
Inferiora pedis hominis nocitura ſequeris,
Ipſe tui capitis inſidiator erit.

Quæritur, quare dicitur, Propter ſolum pomum ejecit Adam de paradiſo.

QUæritur, quare propter unius pomi comeſtionem ejecit Deus hominem de paradiſo, & voluit tam graviſſimam pœnam portare? Dicimus, quia non tantum propter pomum, ſed propter ſuperbiam & inobedientiam ſuam. Pro ſuperbia quidem, quia voluit eſſe ſicut DEUS: ubi dixit diabolus: *Eritis ſicut dii.* Per inobedientiam, quia reſtitit mandatis Creatoris. In quo ſcilicet caſu ſex peccata criminalia eſſe notantur.

Primum fuit ſuperbia, cùm DEO voluit eſſe æqualis; propter quod & ipſe, qui erat in terris omnium rerum prælatus, factus eſt omnium infimus. Unde ſcriptum eſt: *Omnis, qui exaltat cor ſuum, inmundus eſt coram DEO.* Secundum peccatum fuit inobedientia, de qua dicitur: *Scelus ariolandi eſt, nolle Deo obedire.* 74
Tertium fuit avaritia: quia plus concupivit, quàm ei fuerat conceſſum. Ideoque conceſſa perdidit. De qua dicitur: *Avaritia eſt idolorum ſervitus.* Quartum, ſacrilegium; quia vetitum ſibi pomum de loco ſacro ſubripuit, quaſi per furtum. Unde meruit à DEO de ſacro loco expelli, de quo dicitur: *Qui ſanctum profanavit, meruit à ſancto expelli.* Quintum fuit fornicatio, quia anima Adæ erat DEO quaſi conjuncta. Sed ipſa, ſpreto DEO, admiſit diabolum: & ſic, quaſi adultera, cum extraneo adulterium commiſit; ideoque DEI amorem perdidit: de hoc dicitur; *Perdes omnes, qui fornicantur abs te.* Sextum peccatum fuit homicidium; quia ſeipſum & omne genus humanum in mortem præcipitavit: de hoc dicitur; *Qui occiderit, morte morietur*, morte ſcilicet æterna. Unde & interior homo, id eſt anima Adæ mortua fuit, & mortua poſtea jacuit in corpore, tanquam cadaver in ſepulchro. Cætera verſibus exprimemus de Adam.

Qualem vitam duxerit Adam extra paradiſum.

Triſtis ab uxore ſtat Adam, nudatus honore,
Ruſtica rura fovet, manibus colit arva labore:
Terra ſibi tribulos germinat, unde dolet.
Nunc homo torpeſcit, languens languore fatiſcit,

Pane

Pane ſuo neſcit, vel Adam vel fœmina veſci,
Nam niſi de pomo mandere neſcit homo.
His Deus expulſis, raro quandoque refulſit,
Attamen indulſit, quod paſtor ab ubere mulſit,
Unde cibos miſeris, lac reparabat eis.
Fructibus arboreis, herbiſque frequenter aluntur,
Veſteque pellicia ſua corpora nuda teguntur,
Tunc erat ambobus terra caverna domus.
Nondum panis erat, neque gauſape, nullaque menſa,
Nec cibus excoctus, neque fercula carnea penſa,
Moreque brutorum rura vel arva colunt.
Panis in hoc mundo primos dedit eſſe labores,
Nam bene ſufficeret paradiſi ferre ſapores,
Nec foret eſuries, ſineque culpa foret.
Non erat his ferri ſpecies, neque maſſa metalli,
Non erat argenti pondus, neque circulus auri,
Nec manus artificis docta ſub arte fuit.
Dic homo, ſi prius eſt homo, quam ſua barba creatus?
Si prius eſt incus, vel malleus, arte paratus,
Forcipe qua forpex prima fuiſſe datur?

Adam dedit nomina omnibus animalibus.

Nomina reptilium, quæ pontus & æthera gignunt,
Quadrupedumque ſimul, vel Adam vel fœmina fingunt;
Omne genus rerum nomina prima ferunt.

De nativitate Cain & Abel.

Parturit Eva duos vario ſub tempore natos,
75 *Inde Cain fuit, alter Abel virtute beatus,*
Nec fuerat ſimilis vita, vel uſus, eis.

Abel obtulit agnum acceptabilem DEO, Cain verò paleam repudiatam.

Primus Abel juſtus Domino prius obtulit agnum,
Reddit ei Dominus meritum pro munere magnum,
Gratia nanque DEI plena refertur ei.
Obtulit & paleas excuſſo ſemine frater,
Quod quia fraude patet, contemnitur à deitate,
Quem neque corda latent, nec mala geſta placent.
Quumque Cain ſenſiſſet Abel captâſſe favorem,
Et munus pro fraude ſuum meruiſſe pudorem,
Fratris ad interitum corda manuſque movet.
Mens mala, furtiva, fratrem furibunda trucidat,
Primus in hoc mundo Cain impius eſt homicida,
Primus & inferni fertur inire viam.

Adam ploravit Abel annis centum, & vovit filios amplius non procreare.

Triſtis Adam deflevit Abel, plenuſque dolore,
Vovit ab uxore non amplius edere prolem;
Angelus adveniens frangere vota monet,
Dicit ei, te patre mei naſcentur Hebræi,
Dextra DEI donabit eis regnum Chananæi;
Filius ipſe DEI poſt orietur eis.
Utere conjugio, DEUS imperat (angelus inquit)
Seminibus terrena tuis DEUS ipſe relinquit,
Te patre, naſcetur virgine matre DEUS.
Voce data cœli, pater annuit ore fideli,
Ordine conjugii conſenſit Adam mulieri,
Unde piam ſobolem poſteritate gerit.
Natus ab hinc eſt Seth, Domino qui juſtus obœdit,
A fratris feritate Cain procul inde recedit,
Rebus & exemplis dogmata ſancta dedit.

Quum eſſet Adam centum & triginta annorum, occiſus eſt Abel, ſecundum Joſephum.

Quando Cain mactavit Abel, prior ille tyrannus,
Centum triginta protoplaſtus vixerat annos,
Et poſt hæc centum flet lachrymanter eum.

Ubi eſt Abel frater tuus? dicit Dominus.

Hoſtia tunc per Abel legitur primæva ſacrari,
Ante DEUM juſtus potuit prior ille notari,
Primus & exemplum mortis in orbe parit.
Iratus pro morte viri loquitur DEUS ipſi;
Eſt ubi frater Abel? Cain: Hoc ego neſcio, dixit,
Nunquid ſum cuſtos fratris & actor ego?
Non potes infelix (dicit DEUS) iſta tueri,
Terra necem poterit madefacta cruore fateri,
Semper eris profugus, vir maledictus eris.

De eodem.

Ille refert; Veniam videor non poſſe mereri,
Grandior eſt culpa, quàm gratia poſſit haberi,
Unde meis meritis pœna perennis erit.
Semper ero profugus, vagus & miſer, orbe latebo,
Et quia jam merui, perimar quocunque manebo,

Undi-

Undique terrigenis hoſtia mortis ero.

76 Qui occiderit Cain, ſeptuplum punietur, allegoria eſt.

In eo verbo, quod de Cain & Lamec dixiſſe legitur DEus, à ſanctis patribus allegoria notatur: Qui occiderit Cain, id eſt, ſi quis occiderit Cain, ſeptuplum punietur. Quaſi diceret: Si quis occiderit Cain, antequam peragat vel portet pœnam in vita ſua. Ipſe Cain poſt mortem ſuam in filiis ſuis ſeptuplum punietur, ſcilicet in diluvio, ubi ſeptem progenies Cain poſtea ſunt ſubmerſæ, quo caſu ſeptupla pœna Cain deſignatur. Similiter de Lamec intellige; qui occiderit, id eſt, ſi quis occiderit Lamech, antequàm pro occiſione Cain, quem ipſe occidit, in vita ſua ſentiat pœnam, ſeptuagies ſepties punietur poſt mortem, ſcilicet ipſe Lamech in filiis ſuis. Progenies enim Lamech 77. perierunt in diluvio. In quorum morte punitus eſt Lamech, ſeptuagies ſepties. Hanc allegoriam ponit Origenes & Euſebius, à quibus Auguſtinus & Hieronymus non diſcordare videntur. Cætera de Cain & de Lamech verſus dicet.

Item de Cain, verſificè.

Nolo, DEUS dicit, quòd morte Cain perimatur,
Quiſquis eum perimet, ſibi ſeptupla pœna feratur,
Inde Cain vita ſalva manebat ita.
Ergo Cain profugus tenuit partes Orientis,
Accipit uxorem, demens fit ab ordine mentis,
Procreat & natos poſteritate malos.

Cain primus conſtruxit urbem, nomine filii ſui Enos.

Quando Cain generavit Enos, conſtruxit & urbem,
Qua populos habitare ſimul rogat atque perurget,
Arte latronis ibi præda fit ampla ſibi.
Unde patet plures natos & Adam genuiſſe,
Ex quibus & populos genitos Cain aggregat ipſe,
Rerum raptores, qui ſua caſtra fovent.
Pondera, menſuras, Cain edidit, ordine metas,
Subjugat & populos ſibi, quos ſua continet ætas,
At ſcelus athleta, nulla nocenda vetat.

Septem progenies Cain in diluvio periêre, unde videtur allegoricè ſeptuplam pœnam portâſſe.

Septem progenies, quas ipſe Cain generavit,
Tempore diluvii ſub aquis Deus ipſe necavit,
Septenum numerum ſeptupla pœna parit.

Septuaginta ſeptem progenies Lamech in diluvio periêre, unde Lamech punitus eſt ſeptuagies ſepties.

Septupla ſeptuagies Lamech quoque pœna notatur,
Cui totidem ſoboles tunc unda necâſſe probatur,
Talis ab his numeris allegoria venit.

Quis primùm in mundo adinvenit tentorium vel tabernaculum. 77

In mundo Jadahel poſuit tentoria primus,
Venator prior ipſe fuit, feritate ferinus,
Primus & invalidis retia merſit aquis.

Quis primus adinvenit cantum & organum.

Vir de ſtirpe Cain Jubal, ſuper omnia flore
Gaudet, & in mundo prior invenit ipſe canorem,
Cantibus organicis, organa prima movens.

Quis primus fabricavit in ære & in ferro.

De Jubal, Tubal natus ferrarius extat,
Primus ab are tulit, quicquid bona formula præſtat,
Et ſpecies ferri primus in orbe dedit.

Verba auctoris ſub compendio.

Quia ſub compendio totum vetus Teſtamentum ſcribere promiſimus, in hoc loco ponere nomina & generationes omnium, quæ ſcripta reperiuntur, ſupervacuum æſtimamus, cùm in computatione illiusmodi nequeat utilitas inveniri. Ponamus igitur utiliora & neceſſaria, & veniamus ad diluvii cauſas, congruis authoritatibus explicandas. Sicut his verſibus explicamus.

Inutilia in hoc loco eſſe prætermittenda.

Nomina priſcorum Moſes enarrat avorum,
Qui mores, qua vita foret, quod tempus eorũ,
Quæ loca, quis numerus, quod pecus, atque ſorum.
Hac tibi ne fortè faſtidia lecta reportent,
Aggredimur fortem mundi deſcribere ſortem,
Qua Deus alluvii climata merſit aquis.

Qua de cauſa Deus dedit diluvium ſuper terram.

Diluvii cauſas, ſubmerſaque elimata terra,
Et culpas hominum libet exitiumq; referre,
Qua ſuper iratas arca natavit aquas.
Prava propago Caiu, variis ſceleroſa tyrannis,
Jam quaſi ſexcentis ab Adam currentibus annis,
Pro feritate ſui, geſta maligna fuit.
Ætatis mundi primæ juvenes oriundi,
Germine fœcundi, pluvia periêre ſub undis,
Dignaque diluvii pœna paterna fuit.
Quid mirum? vir iuire virum, coitumque ſororum,
Et fratrum violare thorum ſtuduêre ſuorum,
Corde, manu, ſcelerum præripuêre forum.

De generatione gigantum ante diluvium.

Tunc erat in terris populus, reus ille gigantum,
Terribilis, validus; celer ad ſcelus, ad bona tardus;
Qui nimis aute Deum ſe dedit eſſe reum.
Fœmina cum maribus, mas cum mare, vel muliere,
Crimina criminibus ſatagunt augere, movere,
Quisque fuit ſcelerum deteriora ferens.
78 *Prava creatura ſprevit metuiſſe futura,*
Turpis & impura fit ſorde ſua peritura,
Dedita peccatis, horrida facta ſatis.
Pœnitet hinc hominem Dominum quandoque creâſſe,
Crimine qui proprio cùm tanta nefanda patràſſet,
Crimina non timuit, quæ moriendo luit.

Præfatio authoris, de Enoch & de Elia.

QUoniam de Enoch ſacra ſcriptura in hoc loco porrigit mentionem de ipſo Enoch & de Elia, ea, quæ veraciter ſecundum authoritates antiquorum poſſumus, in medium proferemus. Joſephus dicit, paradiſum eſſe in terra Eden, in Oriente, ultra Oceanum. Quidam autem liber, in Eccleſia ſancti Matthæi, ultra Britanniam in finibus terræ, inter Actus Apoſtolorum noſcitur eſſe conſcriptus, in quo de Enoch & Elia & de eorum manſione ſatis diffuſe narratur. Quæ ſcripta cum Joſepho, ſecundum præfatam rationem, in eo tantùm concordare videntur, quòd paradiſus ultra Oceanum ſita in Oriente narratur, & quòd in ea Enoch & Elias ſervantur: & quòd loca, ſive regio paradiſi, eſſe aurea & gemmis precioſis conferta, putatur. Quatuor etiam flumina paradiſi, quæ aurum & gemmas ad ulteriora tranſportant, id ipſum ab effectu monſtrare videntur. Nos autem, ſecundum præfatam ſancti Matthæi ſcripturam, ea, quæ accepimus, verſificè hic annotamus, absque præjudicio aliorum, qui veraciora noverunt. Antiquiſſima enim, & arcana illa, non aliter ſcimus, niſi quantum ex ſcriptis præcedentium, de quorum veritate confidimus, erudimur. Verſus igitur audiamus.

De Enoch, qui translatus eſt in paradiſum.

Inter iniquorum turmas & geſta malorum,
Gemma beatorum fit Enoch, & forma bonorum,
Quem legimus ſolum tunc meruiſſe polum.

De Enoch & Elia, ubi & quomodo vivunt.

Qui legis hoc, quia vivat Enoch, ſi diſcere quæris,
Qualis ei requies, quæ vita ſit, erudieris,
Miraque ſi quæris, mira docendus eris.

Hiſtoria de Enoch & Elia.

Finibus Oceani maris eſt locus ultimus orbis,
Quo penitus nullis agitantur tempora morbis,
Eſt ibi temperies, perpetuata quies.
Eccleſiam ſancti ſub ea regione Mathæi,
Sanctifici tenuêre viri, monachi Galilæi,
Dantes Britaniæ dogmata ſancta Dei.
Qui marium fines ſcrutantur & ultima terræ,
Vt valeant populis poſt tempora longa referre,
Quas ibi materies, quæ loca mundus habet.
Littora Britaniæ locus ille tenet monachorum, 79
Vnde movet curſum ſanctiſſima turba virorum,
Mira per Oceanum multa videre volunt.
Vela vehunt validis erecta per æquora ventis.
His ſuper alta maris per tempora longa retentis,
Sola poli facies, æquora ſola patent.

Sic

Sic ratis in pelago plenis tribus extitit annis,
Longaq́ materies fuit iis, hinc inde vagandi,
Afflictiſq́ nimis deficit eſca viris.
In medio marium velut ærea ſtabat imago,
Fœminea ſpecie ſuper ardua ſaxa, virago,
Illa ſuis digitis pervia monſtrat eis.
Mox iter illud agunt, quod monſtrat inire
virago,
Hinc etiam poſt eras ſtetit altera rurſus imago,
Quæ ſimili digito monſtrat iter pelago.
Rurſus ad indicium digiti ſua vela ferentes,
Pergunt gaudentes, montana remota videntes,
Montibus inſpectis, ſpes bona venit eis.
Non ibi terra fuit, ſed mons erat aureus ille,
Aurea planities, ſurgunt & ab inde favillæ,
Quæ radios agitant, & quaſi fulgur erant.
Mirus odor montis, mirusque ſitus regionis,
Nec tamen hic aderant animalia ſive coloni,
Cùm fuerit regio tota referta bonis.
Dum ratis ad portum ſuper aurea littora vergit,
Pars tenet unarates hominum, pars altera
pergit,
Cernere quæ forma, quæ loca montis erant.
Dumq́ die tota montes peragrando laborant,
Veſpere conſpiciunt urbem regionis in ora,
Quæ validis muris aurea tota fuit.
Porta fuit clauſa, gens tangere non erat auſa,
Sed foris expectans noctis ſub tempore pauſat,
Ut videant homines, quos ibi mundus habet.
Non homo, non animal, neque vox ibi facta
pateſcit;
Nullus ab hinc exit, ſed mox, ubi mane dieſcit,
Urbis porta patet, quam penetrare placet.
Ingreditur cœtus ſanctiſſimus ille virorum,
Et videt ex auro ſpecies hinc inde domorum,
Non habitatorum cernit ineſſe forum.
Urbeq́ perſpecta, tandem ſatis intus & extra,
Invenit eccleſiam gemmis auroq́ retextam,
Et clauſtri ſpecies aurea tota nitet.
Aurea cum gemmis ſtabat quaſi virgo Maria,
In gremio matris quaſi filius, alma ſophia,
Altaris ſpecies aurea tota placet.
Aureus eſt paries gemmisq́ decenter abundat,
Aurea gemmata ſunt tecta, per omnia fulva,
Et ſpecies operis lautior arte fuit.
Adfuit his viſis odor inclytus, ut paradiſi,
Mens hominum, tremebunda prius, lætiſſima
riſit,
Orat & inquirit quis dominetur ibi.
Hæc erat ex numero quaſi centum turba virorum,
Et duo presbyteri, ſocii taxantur eorum,
Mirantur que chorum, perſpicuumq́ ſolum.
Mirantur nautæ loca tam deſerta manere,
Et ſatagunt homines aliqua ratione videre,
Quippe nec eccleſiæ clericus ullus adeſt.
Dum duo presbyteri clauſtrum perquirere
pergunt,
Fortè per oſtiolum loca parvula, ſplendida,
cernunt,
Atque vident binos ſede ſedere viros.
Hoſpitis officio ſurgunt ambo ſeniores,
Hosque ſalutantes, adhibent reverenter honorem,
Quærentes qui ſint, quid ſibi turba velit.
Reſpondêre viri; Regione ſumus Galilæi,
Diſcipuli Chriſti fuimus, ſanctiq́ Mathæi,
Hiſpanis dedimus dogmata ſancta Dei. 80
Venimus hanc patriam ſimul & loca ſancta
videre,
Vos decet, ô patres, nos cum pietate docere,
Quis rex eſt patriæ; quis loca veſtra tenet;
Vos duo quid facitis; quod opus; quod nomen
habetis;
Si Chriſtum colitis; ſi dogmata noſtra tenetis;
Si dabit Oceani nos remeare Thetis?

Item de eodem.

Inclyta barba ſenum fuerat, longiq́ capilli,
Candida cæſaries; nautique petentibus illis,
Surgentes pariter verba dedere ſenes.
Rex noſter Deus eſt, cœli terraque creator,
Cherubin & Seraphin cuſtodibus urbs habitatur,
Angelici cives mœnia noſtra tenent.
Cantibus angelicis ſolennia noſtra reguntur,
Corpora noſtra cibo cœleſti ſemper aluntur,
Vosque cibis noſtris (inquit) oportet ali.
Eſt æterna quies nobis nunquam variandis,
Una dies noſtra centum finitur in annis,
Nam centum ſemper continet una dies.
Dum tribus hic Phœbus potuit ſplendere diebus,
Annis tercentum ſenuerunt corpora rebus,
Sicut & in veſtris novimus eſſe locis.
In patria veſtra pueri dudum ſenuerunt,
Quos matres poſt diſceſſum veſtrum genuerunt,
Nullus & ex ipſis cras ibi vivus erit.
Septima progenies hominum, vel ſexta receſſit,
Terra novis populis & regibus undiq́ ceſſit,
Vosque ſenes eritis, quum venietis ibi.

 Vos

Vos duo presbyteri, qui Chriſto participatis,
Surgite pſallentes Domino, miſſamq; canatis,
Nos volumus veſtris participare ſacris.
Hoc ſuper altari placet ornamenta parari,
Et miſſam celebrem, cantumque Deo celebrari,
Et corpus Domini cum pietate dari.
Fine dato miſſæ, ſeniorum menſa paratur,
Panibus angelicis ſociorum turba cibatur,
Hæc bona, quæ comedunt, ſunt alimenta patrum.
112 *Elias & Enoch fuerant illi ſeniores,*
Sicut & ambo ſimul proprio teſtantur ab ore,
Ad quos & nautæ verba beata movent;
Vidimus in ſcriptis, quoniam pro nomine Chriſti,
Vos hoſtes antichriſti fieri ſtatuiſtis,
Et pro lege Dei bella geretis ei.
63 *Ipſeq; vos perimet, ſed corpora non tumulabit,*
Chriſtus eum poſt hæc propria virtute necabit,
Dicite quando fit hoc? Surgit & inquit Enoch;
Hæc, velut aſſeritis, ſtatuit divina ſophia,
Nec tamē hæc nobis dixit, quo tempore fiant,
Illa Deus tenuit clauſa futura ſibi.
Dicere quis tentat, quæ nulla docent documenta,
Mente Dei clauſa, ſunt illa futura retenta,
Indicio cæli tempus & hora venit.

Item de eodem.

Tunc ait Helias; tempus monet ut redeatis,
Pondera, ſi vultis, auri gemmæque feratis,
Proſpera navigio fit via veſtra ſatis.
Aura ſalutifera veſtris dabit æquora rebus,
Inque domos veſtras ducet vos quinque diebus,
Hic video juvenes vos, ibi cerno ſenes.

Item de eodem.

Tertia lux abiit, ſociorum turma recedit,
Navibus inventis, maris aura peroptima venit,
Quinque dies Deus his in redeundo dedit.
81 *Littora Britaniæ fineſque vident Galilæi,*
Eccleſiam ſancti conantur adire Mathei,
Quæ dederant olim dogmata ſancta Dei.
Non erat eccleſia, quam primitùs hi tenuerunt,
Non abbas, non ſunt monachi velut antè fuerunt,
Non urbs, non populus, mœnia prima ferunt.
Antiſtes novus eſt, nova plebs, novus eccleſiæ grex,
Eſt patriæ nova lex, & principibus novus eſt Rex,
Mortua ſunt vetera, ſingula nata nova.
Non loca, non homines, non cognovère loquelam,
Eruptis lachrymis, ſecum tenuère querelam,
Nam ſibi non patria; non homo notus erat.
Ipſi qui fuerant hodie forma juveniles,
Mane ſeneſcentes ſunt pelle piloque ſeniles;
Decrepitos, viles, ſe miſeroſque vident.
Quolibet ingenio tandem ſua geſta loquuntur,
Vix & ab Eccleſiæ monachis ibi ſuſcipiuntur;
Et referunt longas, quas habuère, vias.
Tres numerant annos peregrè ſuper æquora tentos,
Quos monachi ſcriptos cernunt ratione trecentos,
Sic etenim libri pagina monſtrat ibi.
Hæc apud eccleſiam ſancti ſunt ſcripta Mathei,
Sicut ibi dixère viri monachi Galilæi,
Qui mihi noluerit credere, credat eis.

Concluſio hujus ſermonis, de Elia & Enoch.

Elias & Enoch patria, qua ſunt, requieſcant,
Rurſus ad hiſtorias ſolertia noſtra recreſcat,
Scribere de Noë tempus & hora monet.

Quòd ſolus Noë inventus eſt juſtus in diebus ſuis.

Solus homo juſtus Noë, ſoluſque beatus,
Dicitur à Domino ſola pietate vocatus,
Et pater in mundo poſteritate datus.

Item de Noë & de arca.

Arca fit in medio Noëque labore paratur,
Omne genus rerum mandatur ut ingrediatur,
Binaque cum binis ſalva tenentur ibi.
Annis centenis arcam Noë fabricavit,
Tunc homines, ut pœniteant, plerumque vocavit,
Qui contra Dominum deſipuère magis.
Arte ferunt varias arca conſiſtere valvas,
Octoque fert animas hominum pro tempore ſalvas,
Omne, quod imponunt, ſub paritate colunt.
Stant pater & mater, ſtant & tres ordine nati,
Sem, Cham, cum Japhet, uxoribus aſſociati,

Cætera

Cætera diluvio cuncta periſſe rati.
Omnia dum genera rerum concluſa coartant,
Intus & exterius bene conſona clauditur arca,
Jam Deus ipſe pluit, jam caro lapſa luit.
Acriter enixi fontes rumpuntur abyſſi,
Cælitus emiſſi fluctus miſcentur in ipſis,
Et cataractarum fundit in orbe Pharon,
Quadraginta dies pluitur per climata mundi;
Mergit & infundit loca, regna, furentibus undis,
Nullaque jam ſpecies montis in orbe patet.
Montes Armenia cubitis ter quinq; latentes,
Suſcipiunt homines & opes; hinc inde fluentes;
Pluraque reptilium corpora merſa vehunt.
Ut Deus extinxit, quæ priſtina corpora finxit,
Æquora conſtrinxit, cælique foramina vinxit,
Et nimis iratas cedere juſſit aquas,
82 *Amodo compeſcit, quodcunq; fluore tumeſcit,*
Nunc aqua decreſcit, facies terrena pateſcit,
Speſque datur pacis, terra carebit aquis.
Miſerat ex arca corvum Noë patriarcha,
Ut referat, ſi fortè Deus mala noſtra coartat,
Nec tamen infelix corvus ab inde redit.
Mittitur innocua, fluctu recidente, columba,
Illa videns terram gaudet, quia deficit unda,
Frondis olivarum portat in ore parum.
Gaudet & ipſe pater, confiſus ea novitate,
Sperat homo pacem, ſola Domini pietate,
Nam reprimentur aquæ terraque ſicca patet.

De barbaris hiſtoriarum authoribus, qui erant ante tempora Moyſi.

AEſtimant quidam, à tempore diluvii uſque ad tempora Nini & Abrahæ nullas hiſtorias eſſe conſcriptas. Quorum temporum ſcriptores ſubſcriptos vixiſſe, Joſephus narrat.

Illorum autem unus, nomine Beroſus, ſic ſcribit: Navis Noë, quæ in Armeniam venit, circa montem Gordejum, adhuc aliqua pars eſt.

Item Manaſſeas Damaſcenus in libro Hiſtoriarum ſuarum octuageſimo ſeptimo, de eadem cauſa dicit: Eſt & ſuper Miliadam excelſus mons in Armenia, qui Paris appellatur, ad quem multos fugientes novimus à diluvio liberatos.

Item Joſephus dicit: Nemo putet falſa eſſe, quæ dicta ſunt ab hominibus primæ ætatis: illi nanque, tanquam noviter à Deo facti, diu viventes, & regionem ſectantes, Aſtrologiæ, & Geometriæ vacabant. Quas ſcientias ipſi diſcere non potuiſſent, niſi Deus vitam uſque ad annos ſexcentos eis ad ſpatium conceſſiſſet. Per tot enim annorum curricula magnus annus impletur. Cujus rei teſtes ſunt omnes illi, qui Ægyptiorum & Græcorum antiquitates primævas ſcripſerunt; quemadmodum Manethon ille, qui deſcriptionem fecit Ægyptiorum; & Beroſus, qui deflo- 48 ravit omnia ſcripta Chaldæorum; & Mochus; & Æſtius; & Hieronymus Ægyptius. Heſiodus quoque & Stathius & Philenus in hoc concordant.

Arca reſedit ſuper montem Armeniæ.

Montibus Armeniæ, dum fulgur & unda recedit,
Ducta manu Domini feliciter arca reſedit,
Gaudia terrigenis arida terra dedit.
Tanta fit ingluvies & aquarum fluxus abundans,
Quòd decimo menſe vix tota revertitur unda,
Vix quoque ſedatas terra reſumpſit aquas.

Erigit Noë altare Domino. 83

Omnibus egreſſis, quæ magna recluſerat arca,
Erigit altare Domino Noë patriarcha,
Prima fit hæc ara, thuraque prima parat.
Iſte creatorem primus placavit odore,
Primus & à Domino recipit placator honorem,
Qui pius & patiens hæc modò dicta movet.
Creſcite multiplices, vobis dabo germina terræ;
Aëris & marium bona vos diſpono referre,
Trado poteſtatem tollere, quæque placent.
Omnibus eſt licitum, ſine ſanguine, carne cibari,
Quicquid terra parit, quicquid ſolet orbe creari,
Sanguine poſtpoſito, mandite lege pari.
Ponam arcum meum in nubibus cœli, dicit Dominus.

Amodo diluvio mundum non perdere quæro,
Arcus & in cælo pactum ſit fœdere vero,
Jam pius & patiens & moderator ero.
84 *Tempora ſementis, ſeu meſſis, frigus & æſtas,*
Noxque dieſque ſimul (ait) amodo non requieſcant,
Motibus & curis perpetuata ſuis.

Verba authoris.

Diſtinxit Dominus tunc tempora quattuor iſta,
Nam neque ſic fuerant, prius ut modò cernimus ipſa,
Nec fuerant pluviæ ſic, nec amara dies.

De tribus figuris ex ſignificationibus in arcu pluviali.

Arcus habet ternos, plana ratione, colores;
Eſt aqueus, viridis, rubeuſque patente rubore;
Indeque tres ſenſus trina figura movet.
Diluvium jam præteritum dat aquoſa figura;
Igne, color rubeus docet, omnia poſt peritura;
Per viridem zonam vita moderna ſonat.
Mundus in extremis arcu pluviante carebit,
Ante quadragenis annis omnino carebit,
Judicii ſignum, quum latitabit, erit.

PARTIS SECVNDÆ FINIS.

GOTFRI-

Digitized by Google

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM
PARS TERTIA.

NOE EX ARCA EGRESSUS, PRINCIPIUM DAT SECUNDÆ ÆTATIS.

Quòd à Noë uſque ad Abraham ſunt decem generationes.

NOta, quòd prima ætas ab Adam uſque ad Noë habet decem familias, ſive decem generationes, ſive decem capita familiarum, quæ numerantur ſic: Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalehel, Jareth, Enoc, Mathuſalam, Lamec, Noë. Anni autem ab Adam uſque ad Noë (ſecundum Septuaginta interpretes) ſunt, bis mille ducenti ſexagintaduo. Secundum Hieronymum autem, mille ſexcentiſexaginta.

Item de eodem.

Dinumerans ab Adam natos Noë patriarcha,
Progenies ait eſſe decem, dum condidit arcam,
Quas ego verſiculis ordine pono meis.
Sunt ab Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalel, Jaret, Enoc,
Mathuſalam, Lamec, Noë fuit ultimus ex hoc;
Has ita progenies diſce fuiſſe decem.

Incipit procemium, egreſſo Noë & filiis ejus de arca.

Egrediente patre, veniunt tres ordine fratres;
(Joſephus & Moſes referunt hac omnia latè,
A quibus optatè Chronica noſtra patent.)
Cham, Sem, cum Japhet, primos genuêre parentes,
De quibus & vario poſuit Deus ordine gentes;
Ut vultus hominum, ſic variavit opus.
Quos peperit natura pares, quos patris honeſtas
Eſſe bonos voluit, depravat iniqua poteſtas;
Et cadit in vitium quaque propago ſuum.
Parvula paucorum fuit hic tunc turba virorum,
Moreque paſtorum labor eſt & quaſtus eorũ,
Arte ferunt aratrum, vomere rura colunt.
Non erat armorum ſeries, non templa deorum,
Idola non aderant illis, neque cultor eorum;
Quippe Deum ſolum cum pietate colunt.
Tunc neque Papatus fuerat, neque Pontificatus;
Non erat archatus, neque marchia, nec comitatus,
Non erat armatus miles in orbe datus.
Non erat ariolus, neque clericus ordine tonſus,
Non erat urbs, neque dux, neque rex, neque lex, neque conſul;
Prælia non aderant, nec gladiator erat.
Non fuerant viſa, qua nunc celebrata videmus,
Quis fuit inventor? vel ubi? vel quando? canemus,
Sed variis titulis, diſparibuſque modis.
Imperiale genus quod, & unde ſit, ecce canemus;
Quæ ſpecies regum fuerit primæva? feremus;
Unde ſit & regum linea? norma? genus?
Nec tamen in ſcriptis ſermone caremus Hebræo, 85
Nam benè concordant mea chronica cum Moſeo,
Omnibus in titulis commemoramus eos.
Omnia regnorum paſſim loca, prælia, pangam,
Geſta coæquæva per ſingula tempora tangam,
Sic genus & ſpecies chronica noſtra ferent.

De generationibus Cham filii Noë.

Cham genuit Chanaan, de quo veniunt Chananæi,
Atque Gomorrhæi, Jebuſæi, ſunt & Hevæi,
Sive Phereſæi, ſorte ferente Dei.
Has gentes populus partim delevit Hebræus,
Sanctus ab Ægypto cùm duceret hunc Moſeus,
Cui dedit è cœlis manna pluiſſe Deus.

De

De generationibus Japhet.

Naſcitur ex Japhet Aſſur, fratreſque ſequentes,
De quibus innumeræ veniunt per ſecula gentes,
Quarum cuncta dare nomina, poſſe caret.

De generationibus Sem.

Inter eos populos, quos Sem genuiſſe putatur,
Primus apud Babylon Nembrot regnâſſe notatur,
Longa decem cubitis regia forma fuit.

Sententia Joſephi, magni authoris.

JOſephus dicit, quòd Galatæ olim dicti ſunt Gamaritæ; à Magot, dicti ſunt Magogas. Medi à filio Japhet, Medeo. Janici dicti ſunt à Jano, filio Japhet. Cethinia inſula dicta eſt à Cethim. Cyprus inſula, & omnia loca maritima, olim in Græco dicta ſunt Cethim.

Creta inſula dicta eſt à Crete, primo rege Cretenſium, patre cœli, qui poſtea genuit Saturnum, patrem Jovis. Sicut his verſibus ſubrogatur.

Qualiter diviſæ ſint, & ubi generationes filiorum Noë. Sem ſcilicet habet Aſiam; Cham tenet Aphricam; Japhet autem Europam.

Traditione patrum, ſic divido germina fratrum;
Sem tenet archatus Aſiæ; Cham continet Aphros;
Japhet in Europa ſit pater ille patrum.

De Aſia iſtæ gentes exierunt, de ſemine Sem, teſte Joſepho.

Prodiit ex Aſia regnum prius Aſſyriorum;
Perſarum regnum fuit inde, ſimulque Medorum;
Inde fuit Babylon; quæ ſua regna colunt.

De Aphrica iſtæ gentes venerunt, ex ſemine Cham, teſte Joſepho.

Aphrica fert Numidas aliis virtute minores,
Inclyta Carthago caput extitit in regione,
Æmula Romanis, prælia longa movens.

86 De Europa iſtæ gentes venerunt, de ſemine Japhet, teſte Joſepho.

Roma ſub Europa ſit, Græcia, Troja, remota
Francia, Pannonia, gens Teutona, Gallia tota,
Omnis & Italia, pluraque magna loca.

Determinatio annorum ab Adam uſque ad Noë.

ANni ab Adam uſque ad Nembrod (id eſt uſque ad diviſionem linguarum) ſunt ſecundum Hieronymum mille, ducenti ſexaginta ſeptem: anni à Noë uſque ad Nembrot centum & unus. Numerantur autem ſecundum Joſephum, & ſecundum Iſidorum, hoc modo generationes, à diluvio uſque ad primum regem Babylonum Nembrot.

Sem genuit Arphaxad, biennio poſt diluvium; qui trigeſimoquinto ſuæ ætatis genuit Salem; qui anno trigeſimo genuit Eber; qui trigeſimoquarto anno genuit Rehu & Phalec, & Irari, patrem Nembrot. Tunc facta eſt confuſio ſeptuaginta duarum linguarum.

Rehu cùm eſſet annorum triginta duorum, genuit Seruc proavum Abrahæ. Seruc cùm eſſet annorum triginta, genuit Nachor. Nachor cùm eſſet annorum triginta octo, genuit Aram. Aram cùm eſſet annorum ſeptuaginta, genuit Abraham, anno quinquageſimoquinto imperii Nini.

Abraham vixit annis centum ſeptuagintaquinque. Poſt mortem autem Abrahæ vixit Sem filius Noë annis trigintaquinque: iſte Sem vocatus eſt Melchiſedech. A confuſione linguarum, uſque ad tempora Abrahæ, ſunt centum octuaginta ſex anni.

Anni autem à diluvio uſque ad Nembrot, ſecundum Septuaginta interpretes, ſunt quingenti triginta & unus: ſecundum Hieronymum, ſunt centum & unus: quos Hieronymus & Iſidorus ita computant, ſicut ſuprà dictum eſt; ſcilicet, Sem genuit Arphaxad, biennio poſt diluvium; Arphaxad anno trigeſimoquinto genuit Salem, &c.

De Nembrot, rege primo Babylonis, filio ſcilicet Irari.

De natis Irari, quem germine Sem generavit,
Naſcitur ille gigas, quem Nembrot ritè vocavit,
Forma decem cubitos continet, atq; magis.
Hic rogat Jonitum de Noë ſemine natum,
Artibus ut doceat regnum captare paratum;
Aſtrologus fuit hic, quod petit ille facit.
Iſte monet fratres, quos noverat eſſe feroces,

Et

Et ſocios de germine Sem, cunctoſque nepotes,
Ut dominum Nembrot ad diadema vocent.
87 *Qui neque conſenſum juveni, neque regna dederunt;*
Sed generatio Cham ſibi pòſt diadema tulerunt,
Hos & ei Babylon ædificâſſe ferunt.
Unde putant Nembrot de ſemine Cham generatum;
Cur? quia per Chanaan ſibi ſic diadema creatur;
Sed melior ratio præmemorata datur.

Sententia Joſeph de Nembrot.

Joſephus hunc Nembrot pingit; feritate minacem,
Et nimiùs audacem, validum, ſævum, ſine pace,
Nunc ſua pompa jacet, quam recitare placet.
Ipſe prior laterem coxit, prior edidit urbem,
In campo Senaar, ſtuduit componere turrem,
Qua putat in cœlum tangere poſſe Deum.
Nititur ipſe Babel turrim conjungere cœlo,
Poſſit ut inde Deo gens prava reſiſtere telo,
Si Deus alluvio perdere tentet eos.
Turre ſatis niſi, cœlum ſunt tangere viſi,
Quos ubi diviſit divina potentia riſit;
Æthera dum quærit, lingua maligna perit.

Hebræorum origo.

Fit modo linguarum confuſio prima novarũ;
Una prius fuerat, numerus ſubcrevit earum;
Mœnia facta ruunt, proficit ille parum.

Hebræa lingua fuit in orbe prima.

Una prius lingua fuit omnibus, una loquela;
Hæc eadem periit; quæ ſola vigebat Hebræa,
Solus Heber manſit, qui loqueretur ea.
Hanc nati didicère ſui, ſub turre Babeli,
Sic ab Heber patre geniti dicuntur Hebræi,
Totaque poſteritas nomina ſervat ei.

Sententia Euſebii de temporibus Nembrot.

EUſebius dicit: Temporibus Nini erant homines, magis ferino ac beluino more viventes, quàm humano. Non urbes ad ſocietatem, non mores ad honeſtatem, non leges ad juſtitiam habentes. Artium quoque & philoſophiæ nec etiam nomen erat apud illos, ſed agreſtes & vagi per deſerta absque ullis ſedibus vagabantur.

Tullius etiam dicit, in prologo Rhetoricæ: Fuit olim tempus, cùm magis homines paſſim beſtiarum more vagabantur, & ſibi in victu ferino vitam procurabant, nec ratione animi aliquid miniſtrabant. Unde neque nuptias celebrabant, nec certos filios habebant, ſed tanquam aper ſylveſtris cæca pugnandi libidine trahebantur; cùm tamen adhuc eis nullum eſſet genus armorum, neque uſus bellorum; propterea etiam ſine multa difficultate poterant vinci.

Semiramis regina, mortuo Nino marito ſuo, primo gentium expugnatore,
non eſt contenta terminis à marito impoſitis, ſed totam Aſiam, excepta India,
ſubjugavit, & poſt mortem mariti regnavit quadraginta duobus annis; quæ 88
neque morte hoſtium, neque hominum
coitu potuit ſatiari. Ninus autem ſagitta percuſſus, prius mortuus eſt. Semiramis quoque à quodam filio ſuo ſpurio tandem occiſa eſt; pro eo, quod ipſa eundem filium, inceſtuoſe ſecum concumbere provocâſſet. Ille idem filius pro ea regnavit, nomine Ninus. Filii autem Nembrot verſibus aſſignantur ſic.

De filiis Nembrot.

Octo tulit natos Nembrot, patria variatos;
Cres puer ex fratrum numero primus reputatur,
Cujus & in primis inſula Creta fuit.
Cres rex primus erat, cujus fuit inſula Creta,
Et Nembronita, rex Belus erat Ninivita,
Joſephus antiqua commemoravit ita.

De rege Belo, patre Nini.

Belus poſt Nembrot, regnum tenuit Babylonum,
Subjugat Ægyptum; regnum capit Aſſyriorum,
Ædificat Niniven, imperiale ſolum.
Filius eſt Ninus, conjunxque Semiramis ejus,
Non minor in bello, nec habet ſua prælia pejus,
Famaque reginæ major in orbe viget.
Magna Semiramis hæc, Nino coalente marito,
Sederat in Niniven, ſolio meliore petito,
Urbis opes renovans ad meliora cito.
Continuit ternas Niniven constructa dietas,
Has ſibi regina ſtatuit contingere metas,
Qua reliquos reges regna tenere vetat.
Prælia regina quoties mandaret iniri,
Sortiri ſolet arma viri, feritate virili,
Semper habens habitum, militiamq́; viri.

Celat enim ſexum, vult miles ab hoſte videri,
Regibus ac ducibus potuit magis ipſa timeri;
Fæmina terribilis prælia mira gerit.

Cham, filius Noë, ejicitur à regno ſuo, temporibus Nini, ſecundum Joſephum.

Temporibus Nini legitur Cham ſiſtere vita,
Abſtulit & regnum ſibi Ninus rex Ninivita,
Primus in aſtrologis Cham ſua ſcripta tulit.
Septem, quas legimus, Cham primus ſcripſerat artes,
Philoſophos docuit per ſydera noſcere partes,
Quas iterum reliqui pòſt didicêre viri.
Has artes longis Cham ſcripſerat ipſe columnis,
Ne vel ab igne ſimul pereant, vel hiantibus undis,
Ærea, vel lateris, quæque columna fuit.
Ninus eum pepulit, ne rex foret ipſe rebellis,
Omnibus exuſtis, quos ſcripſerat ipſe, libellis,
Nam timet arte ſua ne ſua regna ruant.

De Trebeta, filio Nini, qui urbem Treverim ædificavit in Gallia.

Filius eſt Trebeta, de Nini ſemine regis,
Cedere quem regno regina noverca coëgit;
Ut pater elegit regna noverca regit.
Pulſus ab hinc Trebeta ſubiit Germanica regna;
Fundat ibi Treberim, fluvio præſente Moſella,
Pòſt, eadem Treveris, Belgica Roma fuit.

89 Trebetæ epitaphium in civitate Treveri eſt hoc;

Nini Semiramis, quæ tanto conjuge felix,
Plurima poſſedit, ſed plura prioribus addit.
Non contenta ſuis, nec totis finibus orbis,
Expulit à patrio privignum Trebeta regno,
Inſignem profugus Treverim qui condidit urbem.

De alio Nino, filio Nini & Semiramidis.

Ex hac regina, Nini fuit altera proles.
Ut regeret Niniven, Syriam, ſimul & Babylonem,
Sed fuit inſipiens, mater & ipſa dolet.
Fæmina ſubtili ſtuduit tunc arte potiri,
Ne quid à populis pueri dementia ſciri,
Aut queat audiri vox fatuata viri.
Sub lare regali jubet hunc regina ſerari,
Ejus & ignotum vultum celebre venerari, 90
Atque per œconomos regia juſſa dari.
Hac potuit fatuus, ſapiens, ſub fraude videri,
Juſſaque ſic regis poterant mentita timeri,
Illeque nunc aliis regibus uſus erit.
Hac ſolet arte coli Rex (ut legimus) Babylonis,
Neſcit turba foris, quis ſit labor interioris,
Rex ibi neſcitur vivere ſive mori.
Tunc nec erat regnum Perſarum, ſive Medorum,
Non Chaldæorum, nec Hebræum, ſive Lydorum,
Non erat Ægyptus imperiale forum.
Nonque Corinthiorum regnum, neque Theſſalorum,
Sive Macedonicum, nec erat Lacedæmoniorum;
Tunc neque Troja fuit, nec violata ruit.
Non Argivorum, non regna Sicyoniorum,
Non Romanorum regnum, non Teuthonicorum,
Tunc neque Gallorum ſtabat in orbe Thronus.

PARTIS TERTIÆ FINIS.

GOTFRI-

Digitized by Google

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM
PARS QUARTA.

De nativitate Abrahæ.

ABraham natus eſt anno ab Adam (ſecundum ſeptuaginta interpretes) 3330. ſecundum Hieronymum, anno 2542. ab imperio autem Nini, natus eſt anno 55, regnante in Sicyonia rege Eurobis: anno quoque à diviſione linguarum 186.

Diximus in ſuperioribus, ab Adam usque ad Noë fuiſſe decem familias tantùm, ſive decem generationes, computantes ſic: Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalehel, Jareth, Enoc, Matuſalam, Lamech, Noë. Nunc etiam ſimiliter à diebus Noë usque ad Abraham generationes ſive familias ſingillatim voluimus computando monſtrare. Ut nihil deſit lectoribus ad notitiam omnium ſeculorum.

Noë igitur genuit Sem; qui genuit Arphaxad, anno ſecundo poſt diluvium. Ipſe quoque Sem vixit poſt diluvium annis 500. Arphaxad filius Sem, anno ætatis ſuæ 35, genuit Salem, qui primus ædificavit urbem Salem, quæ poſtea dicta eſt Hieruſalem. Salem, filius Arphaxad, anno 30 ætatis ſuæ genuit Eber, à quo dicti ſunt Ebræi, poſt diviſionem linguarum. Eber cum eſſet annorum 34, genuit Rechu; Rechu cùm eſſet annorum 32, genuit Seruc, proavum Abrahæ; Seruc quum eſſet annorum 30, genuit Nachor, avum Abrahæ. Nachor cùm eſſet annorum 38, genuit Aram. Aram cùm 70 eſſet annorum, genuit Abram.

Ecce diſtinximus omnes generationes, & familias à Noë usque ad Abraham: quarum nomina ſunt hæc; Noë, Sem, Arphaxad, Salem, Eber, Rechu, Seruc, Nachor, Aram, Abram: ſumma omnium ſunt 10. ſicut ab Adam usque ad Noë ſunt ſimiliter 10.

Vixit autem Abraham annis 175. Poſt mortem verò Abrahæ vixit Sem, filius Noë, annis 35. Ille idem Sem vocatus eſt Melchiſedec, rex Salem, & ſacerdos Dei; qui occurrit nepoti ſuo Abrahæ revertenti à prælio; qui primus ſacrificavit Deo in pane & vino; cui tunc Abraham dedit decimas omnium ſpoliorum. Modus ille ſacrificandi duravit usque ad Moſen & Aaron. Urbs autem Salem à quodam Hiebuſæo poſtea dicta eſt Hiebuſalem. Item poſtea à Nabuchodonoſor vocata eſt Hieruſalem.

Notandum autem eſt, per ſuprà dictas ſacrificiorum authoritates, quia ſacerdotium ſanctum non à Judæis, ſed à gentibus habet initium. Melchiſedec namque ante tempora Judæorum erat, homo gentilis, ſcilicet Sem, filius Noë, hu- 91
bitans in Canaan, qui primus ſacerdos Dei fuit poſt diluvium. Job quoque pro filiis ſuis legitur Deo aſſiduè oblationes & ſacrificia obtuliſſe: qui etiam homo gentilis ante tempora Judæorum fuit. Prius etiam fuit modus ſacrificandi in pane & vino, quàm in ſanguine hircorum aut vitulorum. Unde ſequitur, quia ſacrificia Chriſtianorum priora fuerunt ante Dominum, quàm ſacrificia Judæorum. Cætera de Abraham verſibus explicamus.

Item de nativitate Abrahæ, verſificè.

Jam variis populis de ſemine Sem generatis,
Et variis hominum linguis, dudum variatis,
Edidit & Thares germina ſancta ſatis.
Ex Thara fit Aram, fit & alter filius Abram,
Abram præclara ſedit cum conjuge Sara,
Quam Domino charā vita pudica parat.

Item de eodem Abraham.

Jam quinquagenum Ninus tranſcenderat annum,
Tempore naſcentis Abrahæ, ſic chronica pandunt;
Ipſe prior verum credidit eſſe Deum.
Juſtitia ſimilis Abrahæ, non venit ab arca,
Semine qui fidei, non ſanguinis, eſt patriarcha,
Ejus nanque fide nos veneramur idem.
Abram natura linguaque probatur Hebræus,
Pòſt fit Chaldæus patria, ſed pòſt Chananæus,
Myſtica ſit ratio, cur jubet iſta Deus.

Dixit Dominus ad Abraham: Ego ſum Deus, qui eduxit te de Hur Chaldæorum.

Chaldæos coluiſſe Deum narrabimus Ignem,
Ignis in Hebraico ſonat HUR moderamine lingua,
Hur Deus ignis erat, cujus & acta feram.
Hur igitur dum lingua Deum Chaldæa colebat,
Tunc pueros ſuper igne ſuos pro lege trahebant,
Qui bene tranſierat, purificatus erat.
Filius ergo Thare, quem nomine diximus Abram,
Et germanus Aram, Chaldaica vota negabant,
Quippe Deo cæli tunc holocauſta dabant.
Ambo ſed indignè pariter jactantur in ignem,
Indignè clamant lingua; moriãtur in igne,
Cur? quia, quem colimus, non coluere Deum.
Angelus accedens, Abram deportat ab æde,
Sed rogus excedens homines comburit & ædes,
Deperit uſtus Arã, ſalvus abivit Abram.
Unde Deus loquitur; Ego ſum Deus ille deorum,
Qui Chaldæorum te traxit ab Hur populorum,
Et Chananæorum juſſit adire ſolum.

Abraham tranſiit de Chaldæa in terram Chanaam.

ANno imperii Nini centeſimo decimo tertio; regnante apud Aſſyrios Nino quarto; regnante apud Sicyonios Telexion rege quinto; Abraham cum Sarai uxore & cum nepote ſuo Loth, filio adoptivo, tranſivit in Chanaan.

De Loth, nepote Abraham, filio Aram. 92

Abſtulit ignis Aram, de cujus ſemine ſit Loth;
Ille nepos patruum ſequitur, nutritus in Enrot;
In terra Chanaan nunc habitare parant.
Cum fieret ſterilis Sarai, nec ſemen haberet,
Factus adoptivus patrui Loth dicitur hæres,
Nomen & officium cum bonitate ferens.

Abram peregrinatur in Ægypto cum Sarai.

ABram fame compulſus, egreſſus à Chanaan, ſecedit cum Sarai in Ægyptum: & dum peregrinaretur, ibi docuit eos geometriam & aſtronomiam, atque alias artes, quas didicerat apud Chaldæos: & extunc Ægyptii artes noverunt, à quibus poſtea Græci didicerunt. A Græcis venit ſapientia ad Romanos: à Romanis ad Gallos. Ab Oriente enim venit principium ſapientiæ, & principium regum, principiumque bellorum, teſte Joſepho. In Occidente autem hæc omnia terminantur.

Item de peregrinatione Abrahæ, verſificè.

Orta fames valida de terra depulit Abram,
Tranſit in Ægyptum ſocia cum conjuge Sara,
Quolibet ingenio ſe recreare parans.
Vir rogat uxorem, ſe fingat ut ipſa ſororem;
Denique de more conſtringitur ipſe timore,
Ne dolus ad mortem fæmina pulchra foret.
Illa favet, ſtudioque cavet, ne vir moriatur:
Ingreditur, rapitur, ſua dum ſoror eſſe putatur,
Territus interea, vir quaſi frater erat.
Tollit eam Pharao, ſolennia magna parantur:
Præmia non pauca fratri pro munere dantur:
Ornatur thalamus: reſpicit iſta Deus.
Vox ait è cælis; Noli contingere Saram:
Abſtinuit rex, nam timuit, placavit & Abram,
Intuituque Dei plurima donat ei.
Fæmina gentili redit impolluta cubili,
Arteque ſubtili remeant à climate Nili,
Ne mora longa viri, damna reportet ibi.

Sic

Sic redit in Chanaan Sarai, cum Loth redit Abram;
Hinc holocauſta parant, Abram pater erigit aram,
Paſcit & in Silo nunc animalia Loth.

Loth dividit paſtores ſuos à paſtoribus Abrahæ: & habitat in Sodomis ſupra Jordanem.

Copia cùm pecorum nimis excreviſſet avorum,
Turbaque paſtorum male rixabatur eorum,
Dividitur populus, dividiturque forum.
Loth tenet irrigua fluvii Jordanis agrorum,
Ut docet hiſtoria, confinia ſunt Sodomorum,
Rura Gomorrhæi continuantur ei.

Loth capitur ab Elamitis, ſed Abraham liberat eum.

Loth manet in Sodomis, campisque vagatur apricis;
Rex venit armatus hoſtiliter ex Elamitis,
Et reliqui ſecum, tollat ut omne pecus.
93 *Loth capitur, paſtor rapitur, locus expoliatur;*
Inſequitur pater, eripitur Loth, latro necatur,
Taliter evadit Loth, Elamita cadit.
Dum rediit, captoſque tulit patriarcha ſuperbos,
Obvius eſt ſibi Melchiſedech, rex atque ſacerdos,
Presbyter ipſe Dei, rex benedixit ei.
Præbet ei decimas Abram, pro tempore primas,
Panem cum vino dat presbyter, ordine primo,
Ordine Melchiſedech, hoſtia ſancta fide hæc.

De rege & ſacerdote Domini, Melchiſedech.

Sem fuit ille ſenex, qui Melchiſedech memoratur,
Uſque dies Iſaac, qui pervixiſſe notatur,
Moreque Chriſticola ſic ſua ſacra refert.
Sic ſua progenies per tempora ſacrificavit,
Uſque dies Aaron, eadem ſacra non variavit;
Sed nova lex Moyſi pòſt holocauſta dedit.

De Iſmaële, filio ancillæ Agar.

Conſiliis Sarai ſterilis doctus pater Abram,
Suſcipit ancillam thalamo, quæ dicitur Agar,
Naſcitur Iſmaël, ſe generante patre.

De eodem Iſmaële.

Iſmaël hinc oritur, de quo venit Iſmaëlita,
Pòſt Iſaac venit, qui germinet Iſraëlitas,
Ioſephus & Moyſes iſta fatentur ita.

Non vocaberis Abram, ſed Abraham, dicit Dominus.

Nomen Abram ceſſat, Abraham patriarcha vocatur,
Uxor, non Sarai, ſed Sara vocanda notatur,
Prole repromiſſa ſpes bona ſemper erat.

Incipit circuncîſio prima in Abraham.

In Domino circuncidi mandatur Hebræus,
Amodo præputii ſignum portat Phariſæus,
Hiſque characteribus utitur ipſe Deus.

De viſione Abrahæ.

Tres videt ipſe viros, ſed & unum pronus adorat;
Tres ſimul implorans, unum pius hoſpes honorat;
Tres ſumpſère ſimul, quem dedit ipſe, cibum.
Tres ſunt perſonæ, dominus perpenditur unus:
Tres ſunt, tres comedunt, tribus obtulit, accipit unus:
Trina patet deitas; trinus & unus erat.

Loquitur Dominus cum Abraham de futura ſubverſione Sodomæ & Gomorrhæ.

Excidium Sodomæ, grandiſque ruina Gomorrhæ,
Nota fit hic Abrahæ; cauſam patriarcha perhorret,
Et petit a Domino, ne male perdat eos.
Ne perdat gratis juſtos ibi cum ſceleratis,
Ne, pro peccatis populi, ſit pœna beatis;
Reſpondit Dominus cum pietate ſatis:
Pro paucis juſtis, multis parcetur iniquis,
Si tamen adfuerint; alioquin turba peribit.
Tunc Abraham ſiluit; ſtat Deus ultor ibi.

Sodoma & Gomorrha ſubvertuntur à Domino. 94

Angelicos juvenes Dominus præmittit in urbe.
Loth prius occurrens, juvenes rogat, atque perurget
Nocte ſub hoſpitio velle manere ſuo.
Suſcipit hos hoſpes: ſed veſpere, nocte ſequente

 Con-

Concurrunt populi, juvenes violare volentes;
Ille domum claudit, ſtatque loquendo foris.
His, ait, hoſpitibus ſpeciem ſervate pudoris,
Si tamen, ô cives, vos cauſa perurget amoris,
Ecce meas natas tollite jure fori.
Trado duas natas, cam virginitate decoras,
Quas genus, & forma, cultusque potenter honorat,
Has dabo tam teneras, proſtituamque foras.
Patre loquente, magis populus clamore tumeſcit,
Loth ſtelus horreſcit, ſed ferre pericula neſcit,
Angelus in thalamum quàm citò traxit eum.
Clauſus & interius cito Loth, per tecta levatur,
Sponſaque cum natis evecta virum comitatur;
Ipſa retroſpiciens facta columna manet.
Mittitur à cælis eam fulgure ſulphur & ignis,
Digna mori dignis populis fit pœna malignis,
Fit lacus ignitus, totus in urbe ſitus.
Loth ubi ſalvatur, dum montis in arce moratur.
Jam genus humanum penitus periiſſe putatur,
Nemoque, præter Loth, vir repatatur ad hoc.
Filia concubita patris arte ſua gravidatur,
Ut reparent homines, ut mundus reſtituatur,
Sed pater iſta ſatis ebrius ipſe facit.
Una Moab peperit, de quo veniunt Moabitæ;
Altera gignit Amou, de quo veniunt Amonita,
Et varia gentes, in regione ſita,

Abraham, timens ruinam Sodomorum, iterum peregrinatur in Ægypto.

Terra Gomorrhea, Sodomaque peraſta platea,
Tum luit acta rea, vicina timet Chananæa,
Terraque Chaldaa mira veretur ea.
Erigit hinc aras Abraham cum conjuge Sara;
Conſuluit Dominum, dum geſta timeret amara;
Cedat ut à Chanaan, uxor & ipſe parat.
Dum peregrinatur, dum Sara virum comitatur,
Dum locus optatur, quo vita ſalute regatur,
Sorte ferente Dei, ſpes bona venit ei.
Nam Gerara rex Abimelech ſuſtepit Hebraum;
Sara timens Dominum, ſalvare ſtudet Phariſeum,
Eſſe ſuam ſponſam nanque negabat eum.
Ipſa nitens facie, vario variata decore,
Ducitur in thalamum, quia rex urgetur amore,
Gaudet, ut ingreditur rex, ſed & illa dolet.
Vox ait è cælis; Rex cede thoro mulieris,
Quam modo ſi quaris contingere; jam morieris;
Hac ubi ſtupra geris rex, periturus eris.
Redde viro ſponſam, thalamumque relinque petitam,
Rex timet auditum, fugit inde, vocatque maritum;
Dixit, & Exito fæmina, valde cito:
Tolle vir uxorem; cùm dixeris eſſe ſororem,
Fraude tua vereor cæli meruiſſe furorem;
Cur mihi tu mendax iſta flagella moves?
Ille refert; timui pro conjuge vera fateri,
Fingere me potius fratrem volui mulieri,
Peſtem nanq; viri fæmina pulchra gerit.
Rex ait; Abſcedas cum conjuge, munera tollas;
Si qua tamen merui, peccando pericula, ſolvas, 95
Nec me (quaſo) reum dixeris ante Deum.

§. De nativitate Iſaac.

ANno ab Adam 2640, à diluvio 332. Anno à diviſione linguarum 231. ab imperio Nini regis 155, natus eſt Iſaac, ſub rege quinto Aſſyriorum, regnante apud Sicyonios Telexion quinto, ſuprà memorato.

Item de nativitate Iſaac.

Dum centum foret annorum patriarcha beatus,
Sæpe repromiſſus Iſaac patri generatur,
Sara diu ſterilis, tota vetuſta parit.
Sara ſua prolis pariens elata favore,
Ejicit ancillam; ut forte fruatur honore,
Iſmaël ejicitur, ſed pater inde dolet.
Dicit ei Dominus; Noli pater inde moveri,
Iſmaël hic, ſine te, poterit mea dona mereri,

Aſt

Aſt Iſaac hares unicus (inquit) erit.

Iſmaël cum matre ſua ejicitur in deſertum.

Panibus aſſumptis, & aqua, pater, utre recepta,
Ancilla ſcapulis ea pondera ponit inepta,
Pellitur abſque mora mater & ille foras.
Ambo petunt deſerta Pharan, nullo comitante,
Dum comedunt, dum ſape bibunt, aſtu ſuperante,
Dumque morantur ibi, deficit unda ſibi.
Mater ibi miſera plorat, quoniam caret unda,
Nam graviore ſiti puer aſtuat, & perabundat,
Quarit & à matre, ſi quid in utre latet.
Siccatur pueri ſitiens caro, juncta calori,
Incipiente mori, flet fœmina nata dolori,
Ne videat mortem, vadit & ipſa mori.
Angelus accedit, dum mater ab inde recedit,
Et relevat puerum, cujus ſitis intima ladit,
Et fontem vivum, matre vidente, dedit.
Cujus aqua potu pariter veſcuntur & herba,
Arcus adeſt puero, quo fungitur, eſca fit herba,
Arte feras ladit, fercula carnis edit.
Nubit in Ægypto juvenis, proleſque creatur,
Gens ab eo genita, pòſt Iſmaëlita vocatur,
A quibus eſt Joſeph venditus atque datus.

De morte Saræ.

Annis centenis viſis, & bis duodenis,
Atque tribus plenis, Sara lux ultima venit,
Cujus & in morte vir patriarcha gemit.

Abraham ducit ſecundam uxorem nomine Cethuram.

Defuncta Sara, Cethuram tulit ille ſecundam,
Proleque fœcunda Cethura parientis abundat,
Nec tamen his genitis vir ſua rura dedit.
Omnia dans Iſaac, nil ipſi juris ademit,
Fratribus extremis, qua tunc bona contulit, emit.
Eſt Iſaac hares, patria jura tenens.

Chronica contemporanea de Jano, primo rege Italiæ, & de Cælio, rege Cretenſium, patre Saturni.

Regnat in Italia ſub eodem tempore Janus, 96
Ille coavus erat Iſaac, ſi vera legamus:
Nunc rex Calius eſt Cretica regna regens.
Calius in Creta legitur genuiſſe Saturnum,
Inſula, cui regnum ſervavit honore diurno,
Ut Deus in terra ritè vocatus erat.

Tentavit Deus Abraham, ut immolaret ei filium ſuum Iſaac.

Abraham tentatur, Iſaac vehementer amatur;
Immolet ut natum, Domino mandante, vocatur,
Pergit eum properè ſacrificare pater.
Nunc ſuper altari gaudet puer ipſe ligari,
Vult holocauſtari Domino, vivenſque ſacrari,
Vultque ſuo proprio ſanguine thura dari.
Ad patris ergo fidem pueri mens conſona pridem;
Praſtò fit ipſe quidem, parcit ſibi trinus & idem,
Voxque benigna Dei vota relaxat ei.
Cornibus affixus aries ſub vepre pependit;
Ut Deus oſtendit, libamen abinde rependit;
Sic pater abſcedit, ſic holocauſta dedit.

Verba authoris.

Rarò Deus tentat, ſed tibi tentâſſe videtur,
Ut fidei meritum, virtute ſequente, probetur,
Non ego laudo fidem, ni moderetur idem.
Cùm lego tentari, juſtum perpendo probari,
Ignibus arte pari ſolet aurum clarificari;
Clara magis clara, cauſa probata parat.

De conjugio Rebeccæ & Iſaac.

Patre ſeneſcente, ſumaque fluente ſenecta,
De Meſopotamia Batuelis nata Rebecca,
Pulchra ſoror Laban, pervenit in Chanaan.
Detulit auratos pulcherrima fœmina pannos,
Dum quadragenos Iſaac pertingeret annos,
Jungitur uxori, fretus honore thori.
Quot fuit annorum ſponſa veniente Rebecca,
Tot fuit hac ſterilis, prolíq; putatur inepta,
Pòſt generavit ei germina, ſorte Dei.
Dixerat antè pater, ne fœmina ſit Chananaa,
Qua dabitur puero, ſed ſponſa feratur Hebraa,
Edita de propria ſanguinitate mea.
A Chanaan Iſaac nulla ratione recedet,

Ipſe

Ipſe manens heres regionis erit Chananaa,
Hanc ego poſſedi, quam Deus ipſe dedit.

§. De morte Abrahæ.

ANno ab Adam 2735. à diluvio 467. Anno 285. imperii Aſſyriorum, regnante apud Aſſyrios rege Xerxe, cognomine Baleon; apud Sicyonios verò regnante Turmacho, rege Sicyoniorum ſexto. Mortuus eſt Abraham, & ſepultus juxta Saram in ſpelunca ſua.

Item de eodem verſificè.

Centenos ſexagenos, pariterque decenos,
Inſuper & quinos Abraham dum perficit annos,
Claudit eum tumulis hoſpita terra ſuis.
Iſmaël atque Iſaac Abraham patrem ſepelivit,
97 *Fitque ſpelunca ſibi tumulus, quam Sara ſubivit,*
Ambo jacent pariter, tumba fit una ſibi.

Iſaac peregrinatur in Ægypto cum Rebecca.

Orta fames Iſaac ejecerat à regione,
Venit ad Abimelech regem, ſuſceptus honore,
Se negat uxorem pulchra Rebecca fore.
Spōſa viri, ſimulata ſoror, ne vir moriatur,
Ficta ſoror formoſa thoro regis ſociatur,
Sed ne tangatur, voce minante datur.
Voce minante Dei, citò redditur uxor Hebræi.
Munda Rebecca redit, ſalvatur honor Phariſæi,
Munera larga vehit, quæ tribuuntur ei.

Incipit regnum Argivorum.

HOc tempore concipiente Rebecca, oritur regnum Argivorum: quod nomen habuit ab Argivo, primo rege ſuo; cujus primus ſucceſſor nunc regnat Inachus, rex Argivorum: regnante apud Aſſyrios Armamitra, rege ibi octavo. Apud Sicyonios verò regnante Leucippo. Apud Argivos regnante Inacho, primo vel ſecundo rege Argivorum. Naſcentibus geminis ex Rebecca, Jacob ſcilicet & Eſau.

Concipit Rebecca geminos in utero colluctantes.

Concipit ex Iſaac, Domino præſtante, Rebecca,
Luctantes geminos tumida matrice receptat,
Et gemini rara ventre duella parant.
Conſuluit Dominum mater, creſcente querela;
Iſta diu patiar? Cauſam Deus ipſe revelat;
Nanque nimis trepidans, mœſtaque mater erat.
Parturies binos populos, ex te venientes,
Tempore perpetuo contraria bella gerentes,
Primus erit major, poſteriorque minor.
Major jure fori dabitur ſervire minori,
Qui prior exierit, ſubjiciet ſe poſteriori,
Gens minor efficitur magna, favore poli.

De nativitate Jacob & Eſau.

Dum pareret teneros enixa Rebecca gemellos,
Proſiliens utero, luctatur uterque duello,
Planta pedis rapitur fratre trahente manu.
Qui prior apparet, ſic fratre trahente tenetur,
Ut quaſi poſterior vulgi ratione putetur,
Unde figuratè bella futura patent.
Rufus adeſt Eſau prior, hiſpidus atque piloſus;
Lenis pelle Jacob, cute, fronte, manu ſpecioſus;
Fitque Jacob placidus, frater in enſe probus.
Eſt Eſau patri charus, Jacob eſt genitrici,
Rarò manent ſocii, raroque videntur amici;
Iſte Deo placuit, diſplicet ille ſibi.

Eſau vendit primogenita ſua Jacob.

Eſuriens Eſau, laſſuſque reverſus ab agris,
Ventrem lenticulis à fratre petit ſaturari,
Hiſque protogenita vendere ſive dari.

Jacob ſubripit benedictionem Eſau. 98

Quum daret extremum tempus veneranda ſenectus,
Dum trepidat ſenium, crepitat raucedine pectus,
Clam vocat huc Eſau, quòd benedicat eum.
Pergere venatum, dum filius ille rogatur,
Ut benedicatur, ne fortè pater moriatur,
Mater ab oppoſitis altera vota tulit.
Nam parat audito pulmenta cupita marito.
Dicit & ipſa Jacob, thalamum genitoris adito,
Fercula, quæ tibi do, porrige cocta citò.
Ut benedicaris, Eſau fore te fatearis;
Rettu-

Rettulit ille; Per hoc potero pejora lucraris;
Palpat enim manibus, tactaque noſcit; ait.
Tunc ait illa; Manus & colla piloſa paremus,
Veſtibus his Eſau, tua lenia membra tegemus,
Si cadis arte mea, judicer ipſa rea.
Mater adaptavit, quacunque ſuprà memoravit;
Sic Jacob intravit, patremque cibo recreavit;
Patreque ſeducto, mox benedictus abit.
Fratre revertente, cibumque patri referente,
Territus ex factis miratur Iſaac vehementer,
Rore tamen cæli pòſt benedicit ei.
Heu ſupplantator, Eſau triſtiſſimus inquit,
Absque protogenitis vacuum me ſorte relinquit.
Conqueror ante Deum, percutiamq́; reum.
Mater ait; Fuge nate magis, ne ſic moriaris;
Germani ſub tecta mei volo ſuſcipiaris,
Quem ſi quaſieris, non morieris, ait.
Fratre minante ſatis, fugit alter ab arce furentis,
Conſilio matris ſecedit ab ade parentis,
In Meſopotamiam curat adire Laban.
Tunc pater inquit; Eat, uxor ſibi fiat Hebraa,
De regione mea: caveat ne ſit Chananaa;
Filius ergo meat, juſſaque ſervat ea.

Chronica contemporanea de regibus Italiæ & Græciæ.

Italia tunc Saturnus regnabat alumnus;
Primus erat Janus, ſed rex fuit ille ſecundus;
Tertius eſt Picus rex, probitate prior.
Saturnus ſtatuit, ſuper aquora vela moveri,
Denarios poſuit commercia ritè mereri.
Ipſe prior clypeos militis arte gerit.
Navibus Italiam prior hic ornâſſe putatur.
Ædificans Sutrium, dum vivit, ibi dominatur,
Triticeum ſemen primus in urbe ſerens.
Saturnus natum latuiſſe Jovem recitatur;
In Sutrio latuit, Latium locus ille vocatur,
Illud enim Latii nomen abinde fuit.
Gracia rege caret; nondum quis regnat in ipſa,
A Jove fit Danaus regnans, regnoque patriſſans,
A Danao Danais nomina prima dedit.

Supputatio regum & regnorum illius temporis, per eorum orbem.

HOc tempore imperat apud Aſſyrios Belochus, nonus rex Aſſyriorum.
Apud Argivos autem regnat Foroneus,
filius Inachi. Et apud Sicyonios eſt
rex Leucippus ſuprà memoratus. Iis- 99
dem diebus, ſub rege Foroneo, Græcia
dicitur legibus & judiciis primitus informata.
Phegius autem, frater Foronei,
tunc mortuus, tanquam Deus à Græcis
eſt adoratus. Inachi etiam filia, nomine
Iſidis, ab Ægyptiis pro maxima dea
eſt culta & venerata. Illa Iſis dicitur fuiſſe
regina Ægyptiorum, nata ex Æthiopia,
quæ literas Ægyptiacas adinvenit.

Jacob fugit à facie Eſau.

In Meſopotamiam pergente Jacob peregrino,
Ordine divino lapidis cùm dormit in imo,
Viſio magna Dei miſſa refulſit ei.
Scala Dei facta, gradibus cæleſtibus apta,
Angelicis pedibus recta ſtatione ſubacta,
Areeque fixa poli, ſtabat ad ima ſoli.
Qua patet aſcenſus ſurſum rurſumque reſcenſus;
Fit quoque concentus, cælo modulante retentus,
Nec licet hic ſcribi, qua modulantur ibi.
Evigilans patriarcha Jacob, terroreque tactus,
Angelicos tam terribiles conſiderat actus,
Et nimis expavit, cùm tremefactus ait;
O quàm terribilis locus eſt hic; aſtimo cæli
Porta, domusque Dei, poterit miranda videri;
Hic lapis in titulum ſanctificandus erit.
Erexit lapidem, quo pertulit ipſe ſoporem,
Deſuper infundens oleum, cordisq́; favore
Vota dedit Domino, verbaque ſancta movet:
Sit comes & cuſtos Deus hic mihi, ſitque viator,
Hoſtia pacifica me ſacrificante feratur
Tunc ovis, & vituli victima (dixit) erit.
Pergit ab inde Jacob; deus ipſe virum comitatur;

 Venit

Venit ad optatum Laban, domus apta paratur,
Gaudet in agnato Laban, & ipſe Jacob.

Chronica illius temporis de Minerva, & de diluvio in Græcia tunc facto.

Anno ab Adam 2968, à diluvio 626. Anno à diviſione linguarum 525. Anno imperii Nini regis Aſſyriorum 260. ſub tempore Ogygi, regis Eleuſinæ urbis, diluvium fuit: quod diluvium à nomine ipſius regis Ogygi eſt appellatum. Tunc etiam Minerva ad lacum Triconis in virginali ætate dicitur apparuiſſe, unde Tritonia vocatur: regnante decimo Aſſyriorum rege Baleo, & nono rege Sicyoniorum Meſapro, & Api rege Argivorum tertio. Cætera de eodem verſibus exprimuntur.

Item de eodem.

Tunc & in Auſonia, quæ Græcia prima putatur,
Altera diluvii ſpecies manâſſe notatur;
Particulare fuit, Græcia ſola luit.
Inſula tunc Thracia fertur genuiſſe Minervam,
Virgo fuit ſapiens, audax, armisq́; proterva,
Dogmata Philoſophis edidit illa ſuis.
Dicta prius Pallas fuit à Pallante gigante,
Nanque ſuis manibus hunc ipſa necaverat antè,
Lana ſuis digitis fila priora tulit.

Jacob accipit uxores, Rachelem & Liam, filias Laban avunculi ſui.

Laban habet geminas propria de conjuge natas,
Prima fuit Lia, Rachel altera ritè vocata,
Utraque ſponſa Jacob fit datione rata.
Fraude tamen Laban, cui ſervit, ut optio fiat,
Dum cupit ipſe Rachel, prior eſt ſibi tradita Lia,
Sed magis hic aliam tollere ſemper amat.
Lia prius peperit, Rachel infœcunda remanſit,
Conqueritur ſterilis, privataque ſemine planxit,
Et tandem peperit germina chara viri.
Lia Ruben parit & Simeon, peperit quoque Levi,
Poſt peperit Judam, tunc matrix clauſa quievit,
Poſt fit Gad, & Aſer, quos ſibi Zepha dedit.
Rurſus Lia parit, cujus de corpore nati,
Iſachar & Zabulon ſunt à patre ritè vocati,
Et numerum tribuum, catalogumque ferunt.
Poſt peperit geminos Balam, per crura Rachelis,
In genubus dominæ pariens ancilla fidelis,
Dan & Nepthalim nomina fingit eis.
Ipſa Rachel tandem fœcunda, Joſeph generavit,
Quem pater ipſe Jacob ſuper omnes ſemper amavit,
Hic & in hiſtoriis inclyta geſta parit.

Laban promittit dare Jacob, pro mercede ſua, omnes oves varias & maculoſas.

Cum parerent ambæ fœcundo ventre ſorores,
Et pater aſpiceret, numero ſuccreſcere proles,
Alloquitur ſocerum, verbaque mœſta movet:
Cum tibi ſervierim ter quinque fideliter annis,
Hisque mei tam dextra Dei benedixerit agnis,
Sunt tibi multiplices me faciente greges.
Pauca prius fuerant, quæ multiplicata videmus,
Tu locuples, ego ſum pauper, nihil (inquit) habemus;
Tolle greges, dixit, proſpiciamq́; mihi.
Ille refert, fundensque preces, dixit, remanebis.
Mercedis quodcunque velis, conductus habebis,
Accipe, quod quæris, tu mihi paſtor eris.
Tunc gener; Hoc faciam ſi factis dicta ſequeris;
Omne pecus fulvum me tollere ſi patieris,
Atq́; pecus varium; tunc ſocialis eris.
Dicta placent ſocero, rurſusque ſimul ſociantur,
Præmia, quæ petiit, genero ſortita locantur,
Omne Jacob ſecum ducit ad arva pecus.

Jacob ponit varias virgas in canalibus ovium bibentium, ut inde oves variæ generentur.

Dum biberent pecudes ad aquas retinente canali,
Impoſuit virgas varias, quas decoriavit,
Quando bibens aries gaudet, oviſque ſalit.
Arte parat virgas varias, ſic decoriatas,

Ut

Ut faciant varias pecudes, lana maculatas,
Quas ſibi pro pretio noverat eſſe datas.

101 Hic reddit author phyſicam rationem, quomodo oves variæ fiant.

Quomodo tunc fierent variæ, vel qua ratione,
Diſcere ſi cupias, lector, mea fiſtula ponet;
Erige nunc animum, phyſica noſtra docet.
Mittitur à cerebro ſemen, quo plaſma creatur,
Per medium frontis recipit veniendo meatum,
Cui color imprimitur, quem veniendo capit.
Spermatis aſpiciens phantaſtica cellula ſemen,
Hanc recipit ſpeciem, cui tunc color ille cohæret,
Plaſmaque conſimile forma creata feret.
Qualis erat ſpecies virgæ, cujusve coloris,
Tale fit in ventre matris ſemen genitoris,
Fit color interior, ſicut & ille foris.
Sic phantaſia ſignatur ſperma ſigillo,
Ut referat ſpeciem ſemen, quam ſumpſit ab illo,
Sic color eſt idem, quem ſibi preſſit idem.
Arte coloratas, & vellere ſic maculatas,
Multiplices acquirit oves paſtor numeratas,
Ditior eſt ſocero, divitiisque vacat.

Jacob fugit à facie ſoceri ſui, cum uxoribus & filiis, & cum gregibus ſuis.

Invidiæ ſoceri livor turbavit amores,
Dicit ad uxores paſtor, ſociasque ſorores,
Ut pariter fugiant, ſic iter ipſe movet.
Dum fugit in Galaad, quaſi ſex ſeptenve diebus,
Pauſat ibi, fœtis gregibus, vel amore quietis,
Et quia grex ſitiit, ſit ſibi larga Tethis.

Jacob fugit, & Laban perſequitur eum.

Dum generum ſocer inſequitur, turma comitatus,
Dum fuit iratus, Domini vox miſſa minatur;
Væ tibi, ſi referas aſpera dicta Jacob.
Antè quidem genero Deus ipſe, revertere, dixit;
Dum venit in Galaad, Laban tentoria fixit,
Et queritur, generum delituiſſe ſuum.
Dicit ei; te juſſa Dei mihi præcipientis
Salvificant, ne jam pereas gladio ferientis,
Quis dedit, ut fugeres, diriperesque greges?
Fraude meas natas deducis, & abſque decore,
Quas ego cum citharis ferrem, varioque canore,
Et teneros pueros nonne perire doles?
Idola furtiva, ſtudio ſublata Rachelis,
Acrius à genero Laban ſuper omnia quærit,
Ore loquens tumido, verba maligna dedit.
Idola, quæ repetit, neſcit Jacob in comitatu,
Unde ſuos omnes fore cogitat abſque reatu,
Dicit, ubi fuerint, ſontis habeto caput.
Quæſtio facta Jacob, dum ſit citò nota Racheli.
Idola clam poſuit ſub ſtramine clauſa cameli,
Et ſuper incubuit, verbaque finxit ei.
Eſt pater ecce mihi, quod & eſſe ſolet mulieri,
Surgere non potui, te quæſo, mei miſerere,
Nam graviter patior, plus patiebar heri.
Inſpectis reliquis loculis, nullisque repertis,
Idola jam petere ſtudium ceſſavit inertis,
Qui modò pacifica promere verba parat.
Quid faciam pueris aut matribus (inquit) eorum?
Semen enim femorum ſunt, & caro facta meorum,
Omnia, quæ tibi ſunt, his remanere volo. 102
Pace data genero, dixit; benedicte valeto,
Quæſo, meas natas pro poſſe decenter habeto,
Pro pueris itidem cum pietate peto.

Quare primum idolum in mundo, & quo tempore fuit.

Idola terrigenis referam quis condidit olim,
Ligna coli, cur jure poli voluère coloni,
Expedit exponi pro ratione boni.
Dum moreretur homo Belus, rex in Babylone,
Filius ipſius Ninus, dum regnat honore,
Mentis in ardore fata paterna dolet.
Patris ad effigiem, fit regia grandis imago,
Quæ fuit in reliquis primæva maligna propago,
Idola nam peperit, de quibus actor ago.
Nomen habet Beli, nimio venerata favore,
Servit ei regio, dat munera placat odore,
Sic patris effigiem Ninus honore fovet.
Quisquis in imperio meruit proſcriptus haberi,
Aut aliquas pœnas potuit peccando mereri,
Ante pedes Beli ſtans, bene ſalvus erit.
Hujus ad exemplum, veterum cenſura parentum,

Defunctis patribus ſic erigit idola centum,
Et ſimili more ſemper honore fovet.
Idola fingeutes per climata, per regiones,
Per varias linguas variabant idola nomeu,
Sicut & autiqui faua vocare ſolent.
A Belo, dixère Bahal; lingaa variatur;
Belzebub & Bahalim, ſeu Belfegor, inde vocatur;
Sic variabat atrum nomen imago patrum.
Indeque falſorum data ſunt reſponſa deoram;
Idola ſic fueraut habitacula dæmoaiorum;
Decipiunt populum, decipiuntqae ſolum.
Verſus in errorem ſic idola mundus adorat;
Mundus eos putat eſſe deos, veneratur, hoaorat,
Nulla creatoris juſſa vel acta ſouans.
Inde fit, & quòd Roma ſuis uteas ſimulachris,
Ia ſummis ſervare ſuis ſolet idola ſacris,
Et reveretur eos, dum putat eſſe deos.
Quomodo Romana potuit ſapieatia falli,
Sub ſpecie lapidis, vel ligni, ſive metalli?
Non alios miror deſipuiſſe viros.

Author loquitur.

Dæmoa ut à cælis meruit peccaudo fugari,
Addidit in terris homini vacuo dominari;
Cæpit adorari, functus honore pari.
Dæmoniis homiues ſubjici, culpis meruerunt,
Sed pòſt, dante Deo, virtutibus obtinuerunt,
Quodmodò dæmonia tartara regaa feraat.
Idola dejecit homo, qui prius idola fecit,
Hæc ubi projecit, cæleſtia regna recepit,
Hunc amat ergo Deus, qui fuit antè reus.

Jacob luctatur cum Angelo, ſupra ripam Jordanis.

Ampla Jacob ſoboles, & grex, & fætus abandans,
Exiit à Galaad, properans Jordanis ad andas,
Qua prius optatas ipſe vadavit aquas.
Nocte ſeqaente, Jacob ſolo ſuper amne morante,
Vir ſtetit ante virum, mandata Dei meditantem,
Et maaibus captum, fortiter angit eum.
Captus & ipſe capit, ſtriugitqae tenetque tenentem,
Nocte ſimul tota luctantur ibi vehementer. 103
Sed ueque vinciri vir valet arte viri.
Mane ſub aurora vir tendit ad ulteriora,
Utque Jacob dimittat eum, Deus ipſe perorat;
Eſt (ait) aurora, deſine, eede mora.
Sat ſumus eniſi, placet ut ceſſemus amici;
Rettulit ille, Prius per te cupio benedici;
Cedere non qaæro, ni benedictus ero.
Percatit in femore Dominus nervum Patriarchæ,
Et ſatis hunc arcet, dicens; contendere parce;
Dic mihi nomeu ad hoc: rettalit ille, Jacob.
Rurſus ait ſenior; dic: Cur mea nomina qaæris:
Non Jacob (inquit) eris, ſed & Iſraël ipſe voceris;
Hoc tibi perpetuo tempore nomen erit.
Tuque tuum, Domine, (dixit Jacob) exprime nomen;
Nolo, Deus dixit, Domini te quærere nomen;
Si Deus eſt tecum, uemo nocere poteſt.
Claudicat ergo Jacob, quia marcuit ilicò nervus,
Nec comedit aervos Judæus corde protervus,
Compatiens patri, qaem videt iſta pati.
Ille locus Phanuel vulgi ratione vocatar,
Quo Deus atque Jacob luctam celebrâſſe notatur,
Qua vada Jordauas prima reverſus adit.

Jacob pacificatur cum fratre ſuo Eſau.

Vallibas ac pratis Jordanis ab hinc peragratis,
Iſraël irati pergens per climata fratris,
Mittit ei gratis munera multa ſatis.
Tunc erat in Sehar Eſau, qaa dicitur Edom,
Unde ſuo fratri gaudeus occurrit in Eglon,
Nec tamen hæc recipit, quæ bona mittit ei.
Munere mittentis evanuit ira potentis,
Acceleraus Eſau, dum ſigna videt venientis,
Pronus in amplexa voce ſalutat eum.
Obtulit hoſpitium tunc, gaudia vir celebravit,
Munera præmiſſa non accipienda putavit,
Sunt mihi divitiæ, nil volo frater, ait.
In Meſopotamiam, quam dicimus eſſe Damaſceu,
Sic Jacob atq; Eſau, ſociis gaudentibus adſunt,

Et

Et benè pacificè verba benigna tenent.
Pace data fratri, feſtinat ad ulteriora,
Fortiter in Chanaan ſua turma venire laborat,
Arva tenet placita, jam ſua ſigna volant.

Dina, filia Jacob, opprimitur à filio regis Hevæi.

Dum Jacob in Chanaan pecudes per paſcua minat,
Cernere feſtinat regionem filia Dina,
Audet & ignotam pergere ſola viam.
Sola ſub arboribus dum filia ſtaret Hebræi,
Filius Hevai, dominus regni Chananæi,
Abſtulit organicum virginitatis ei.
Mæſta puella ſatis, pro rebus ei variatis,
In mediis pratis plorat bona virginitatis,
Placat eam juvenis pluribus arte datis.
Regis & in thalamum corrupta puella vocatur,
Ut Jacob uxorem det eam ſibi, ſæpe rogatur.
Dicit ad iſta pater; non ea verba placent.
Quum circunciſus populus noſcatur Hebræus,
Nubere nobiſcum non poſſet homo Chananæus,
Id quoque ne fieret; juſſerit ipſe Deus.
Si circuncidi velletis vos inimici,
Pro modulo legis, fieri poſſemus amici,
104 Et tibi lege pari noſtra puella dari.
Annuit his dictis pars regia conſona patri,
Et circuncidi ſatagunt ſe, præputiati,
Petrinis gladiis vulnera parva pati.
His ita conciſis & vulnere dante laborem,
Tertia majorem lux intulit ipſa dolorem,
Hoc ſymptoma dies tertia ferre ſolet.
Vulneribus tumidis nimis inſidiantur Hebræi,
Dum jacet in lectis languens populus Chananæi,
Impoſitis gladiis colla ſecantur eis.
Omnibus occiſis, tunc Dina puellula riſit,
Fratribus aſcitis, quæ tecta paterna reviſit,
Extinctiſque viris præda fit ampla ſuis.
At pater iratus, ſic arguit ordine natos;
Triſtis ego video reges in fraude necatos,
Iſtaque mors populi mors mihi (dixit) erit.
Ecce Jebuſæi vel Hevæi, vel Chananæi,
Atque Gomorrhæi, dicent: moriantur Hebræi,
Morſus ero mortis ſimplicitate mei.
De variis terris venient huc, plangere funus,
Parvula turma ſumus, pauci quaſi cernimur unus,
Jam timeo, ne nos morte coaquet humus.
Reſpondent pueri: Pater, ut quid tanta vereris,
Nónne ſóror noſtra ſtuprum fuerat mulieris?
Culpa fit horribilis, pœna perennis erit.
Dum timet iſta Jacob, cæleſti voce vocatur,
Tranſeat in Bethel, ibi pax ſibi plena paratur;
Pergit, & hinc pecudum compulit omne genus.
Tunc, faciente Deo, terror tenuit Chananæos,
Ne patria profugos hos perſequerentur Hebræos,
Hoc Deus ipſe reos ordine ſalvat eos.

Jacob erigit aram Domino in Bethel.

Erigit in Bethel aram patriarcha fidelis,
Migrat in Euphrata, partum celebrare Rachelis,
Benjamin hinc oritur, mater ab inde perit.
Nomina natorū Jacob edidit iſta ſuorum;
Eſt Ruben, Simeon, Judas, Levi, Gad, & Aſer,
Iſſachar, & Zabulon, Dan, Nephtalin, eſt quoque Joſeph.
Ultimus in cunctis Benjamin ille fuit.

De morte Iſaac.

ANno ab Adam 3090. A diluvio 658. Anno à diviſione linguarum 557. Anno imperii Aſſyriorum, 292, regnante apud Aſſyrios rege 11, Baleo; & Sicyoniorum rege 9, Meſapro nomine; & Argivorum rege tertio, nomine Api; moritur Iſaac, cùm eſſet centum octuaginta annorum. Tunc erant filii ejus Jacob & Eſau, centum viginti annorum. Poſt illa tempora tranſactis annis triginta, Joſeph venditus eſt in Ægyptum, regnante rege Ægyptiorum nomine Diapolyta, cognomen ejus verò erat Amaſes. Tunc fames intolerabilis orta eſt in Ægypto. Et Joſeph factus eſt princeps totius Ægypti, de quo Pompejus & Juſtinus, hiſtoriographi Ægyptiorum, ſic ſcribunt.

Joſeph inter fratrês ſuos minimus

105 fuit, cujus excellens ingenium erat. Sed eum fratres in Ægyptum mercatoribus vendiderunt, qui prodigiorum ſagaciſſimus erat: & ſomniorum intelligentiam condidit primus; nihilque ei divini vel humani juris incognitum videbatur; adeò, ut futuram agrorum ſterilitatem prædicens, fruges congregaſſet. Tantaque ejus experimenta fuerunt, ut non ab homine, ſed à Deo reſponſa viderentur.

Item de eodem, verſificè.

Centenis quinquagenis jam ter quoque denis
Annis præteritis, Iſaac lux ultima venit,
Cui Jacob atque Eſau digna ſepulchra dedit.

De Jove, filio Saturni.

Tempore, quo moritur Iſaac, rex Juppiter olim
Rexerat in Creta, cujus res ſcribere nolim,
Ritè Deus potuit Juppiter ipſe coli.
Rex homo cum fuerit, potuit Deus ipſe vocari,
Regibus & populis ſolus potuit dominari,
Rebus & ingeniis tunc erat abſque pari.
De Jove ſcripta prius miracula multa videmus,
Quæneque ſuſcipimus, neque vera fuiſſe fatemur;
Vere tamen volumus dicere, jure tenus.
Juppiter ex patre Saturno natus Athenis,
A quo quadrivii, triviique ſcientia venit,
Legis & artis ibi tunc idioma dedit.
De Jove ſummorum venit generatio regum,
A Jove principium tenuit deſcriptio legum,
A Jove philoſophi dogmata multa legunt.
Magnus Alexander Jovis eſt de germine proles,
Trojani, Græci reges, hoc ſemine florent,
Romulus, Æneas, germen ab inde movent.
Qui Jovianorum modò regna gubernat avorum,
Filius illorum deus eſt de prole deorum,
Juppiter his regnum tradidit, atque thronum.
Uxor prima Jovis Niobes regnavit Athenis,
Ipſa prior leges ſcripſit, quas Juppiter edit,
Et Trojanorum germina prima dedit.
Dardanus & Troius, Niobis de ſemine nati,
Mœnia Trojana ſunt condere præmeditati,
A Trojo Trojam ritè vocavit eam.
Altera ſponſa Jovis, pulcherrima fœmina Juno.
Pòſt genuit Danaum, quo principe ſtringitur uno
Græcia, quæ Danai nomina prima tulit.
Credite, Romana lex ante fuit Joviana,
Juraque mundana ſunt à Jove condita clara,
Et ſua progenies Romula regna tenet.
Quæ Romam venit lex, antè manebat Athenis,
A Jove Romani legum ſunt dogmate pleni,
Quas hodie leges diſcimus ipſe dedit.
Urbs Athena fuit ſub nomine facta Minerva,
Ut per eam ſemper artes ſapientia ſervet,
Hoc decus ingenii Juppiter ipſe dedit.
In terris qui tunc potuit vir ſummus haberi,
Hunc populi voluêre Deum ſummè revereri,
Sic Jovis in terra gloria major erat.

De Joſeph & ſomniis ejus, cùm ſexdecim eſſet annorum.

Dum ſextum decimum Joſeph tranſcenderet annum, 106
Atque magis cunctis pater hunc optaret amandum,
Semper erat thalami claviger ipſe patris.
Crimina peſſima, fratribus inſita, ſæpe revelat,
Nulla patris thalamo quæ noverat horrida celat,
Fratribus in multis pernicioſus erat.
Grandia ſomnia vidit, & omnia mane revelat,
Fratribus omnia ſunt nimis horrida, totaque vera;
Viſio qualis erat, pagina noſtra ferat.
Grandis erat meſſis, nobisque ſecantibus, inquit,
Ante meum veſtri cuncti cecidêre manipli,
Altera quæ fuerit viſio, narro tibi;
Sol & luna ſimul, undenaque ſydera prona,
Ante pedes cecidêre meos, mediaque corona
Solus adorari ſtansque videbar, ait.
Nunquid adorari, dicit pater, inde putaris?
Aut quaſi rex noſter fieri ſic poſſe probaris?
Hunc etenim ſenſum viſio dicta parit.
Ardua dum pueri mirantur ſomnia nati,
Perdere cùm poterint ſunt ipſum præmeditati,
Ne fieret princeps, ſic prohibere rati.
Dum numerus fratrum per paſcua lata vagatur,
Præcipiente Jacob, puer arripit ille meatum,

Ut

Ut videat fratres, ſic jubet ipſe pater.
Exit Hebron, venitque Sichen, dum paſcua quærit,
Contigit inde greges longa ſtatione moveri,
Ruſticus in Dothain æſtimo, dixit, erit.
Dum venit in Dothain puer, incipit ipſe videri,
Nemo putat vitam venientis poſſe tueri,
Somnia qui cecinit, dicitur, ecce venit.
Præmia, quæ meruit, ferus accuſator habebit,
Somnia ſi proſint, ipſo moriente patebit,
Nam manibus noſtris interimendus erit.
In medio fratrum Ruben puerum miſeratus,
Ne pereat penitus, plena pietate precatur,
Et removendo necem, fundit ad iſta precem.
Abſit, ait, fratrum manibus quòd ſic perimatur,
In fundum veteris ciſternæ projiciatur,
Ne pereunte reo commaculemur eo.
Fratribus auditis, Judas ait, Iſmaëlitis
Vendamus puerum, ſi parcere fortè velitis,
Ductus in Ægyptum ſit peregrinus ibi.

Joſeph venditur in Ægyptum, Putiphar eunucho Pharaonis.

Miſſa patri tunica eſt, quæ ſanguine tingitur hædi;
Triſtis ait; pueri fera peſſima membra comedit;
Qui mihi perpetua tempora flenda dedit.
Perpetuante patre lachrymas, gemitumque doloris,
Putiphar eunuchus emit hunc, princeps Pharaonis,
Præficit & domibus, innumerisque bonis.

Joſeph mittitur in carcerem Pharaonis.

Claviger eſt juvenis, forma ſpecieque decora,
Reſpicit hunc domina, ſecumque coire laborat,
Sæpe renitenti non datur ulla mora.
In medio thalami dum fœmina prona reſedit,
Veſte trahit juvenem, tractus ſine veſte recedit,
Spreta dolens mulier vociferando redit.
Currite vos famuli, ſuccurrite (dixit) amici:
Crimina tentantem juvenem luctamine vici,
Fortior exiliit, veſte manente mihi.

Crimine mentito, monſtravit & iſta marito,
Dicit & invito, cognoſcere facta venito, 107
Ultio ſit celebris, pœnaque magna citò.
Carcere regali puer eſt damnatus Hebræus,
Nulla ſorte reus, quia verus erat Phariſæus,
Unde ſuis meritis adfuit ipſe Deus.
Carcere conſimili piſtor pincernaque regis,
Conſocii Joſeph, diſcunt ſua dogmata legis,
Et quaſi doctorem ſemper honore fovent.
Hi duo, bina ſimul cùm ſomnia nocte viderent,
Conſilium Joſeph pariter nituntur habere,
Unde ſimul juveni ſomnia viſa ferunt.
Major ait; Vidi botros tres palmite natos,
In cratere meo, quos comprimo vivificatos,
Rex meus inde bibit, pocula chara ſibi.
Tunc puer; Ecce tribus ſic carcere ſtante diebus,
Te faciet Pharao primis conſiſtere rebus,
Fis modò charus ei, quæſo memento mei.
Piſtor, ut expoſita feliciter omnia ſcivit,
Poſcit, ut exſolvat, quæ ſomnia priſtina vidit:
Nam putat à ſimili læta venire ſibi.
Panes decoctos, me conficiente miniſtro,
Ante meum regem videor geſtare caniſtro,
Quos & avis cæli diſſipat (inquit) edit.
Joſeph ait; Faciet Pharao te mane vocari,
Et ſuper eculeum propter male facta levari,
Sic tua tunc roſtro viſcera carpet avis.
Obtinet effectum ſermo recolendus Hebræi,
Tempore pòſt modico Pharaonis viſio venit,
Anxius efficitur rex, timor inſtat ei.

Joſeph interpretatur ſomnia Pharaonis, & fit princeps totius Ægypti.

Tunc pincerna memor ſua geſta refert Pharaoni,
Et monet, ut Joſeph jam nunc habeatur honori,
Ut per eum valeant ſomnia viſa coli.
Carcere regali, quo cernitur ipſe morari,
Tollitur, ornari juſſus, lavacroque lavari,
Regis in aſpectu mane vocatur ali.
Quæſtio regia, viſio myſtica, mota pateſcit,
Curia regia ſomnia regia ſolvere neſcit,
At puer Hebræus ſolvet & ipſe Deus.
Rex, ſeptem vidiſſe boves, pinguedine pulchras,
Dixerat, & totidem nimia macredine ſiccas;
Pinguem poſt horam beſtia macra vorat.
In calamo ſpicas ſeptem rutilare venuſtas

Vide-

Viderat, & totidem vacuas, ventoque peruſtas;
Sed vacuæ craſſas ore patente vorant.
Beſtia ſeptena, nimia pinguedine plena,
Et calami ſpica, quæ tunc rutilabat amœna,
Tempora ſeptena fertilitatis erunt.
Pòſt venient ſiccæ nimia macredine vaccæ,
Et totidem ſpicæ venient, uredine fractæ;
Quæ ſunt ſigna famis, pernicioſa nimis.
Pinguia quæ fuerant, tunc tempora ſicca vorabunt,
Horrea plena nimis tunc funditus evacuabunt,
Et tibi non fructus optima rura dabunt.
Qui regni ſalvare velit ſtatum Pharaoni,
Horrea regia congreget omnia, detque reponi,
Sitque per Ægyptum pars tibi quinta boni.
Conſulo, lege fori præpone virum regioni,
Cuncta per Ægyptum tibi dent frumenta coloni,
Quæ parient anni fertilitate boni.
108 Quum fuerint anni ſteriles poſt hæc venientes,
Teque tuaſque tua recreabit copia gentes,
Sic dabitur populis eſca, favore tuo.
Dicta placent juvenis, procerum ſolertia plaudit,
Juſſus illius cœtus Pharaonis obaudit,
Et quaſi conſocium jam reverentur eum.
Dicit ei rex; Serve Dei, tibi jam ſociari
Me cupio, te ſubſtituo regno dominari;
Omnia, quæ teneo, ſuſcipe lege pari.
Sede mea ſola minor es, ſolaque corona,
Cætera, quæ teneo, regni tibi confero dona,
Et tibi rectori ſingula trado bona.
Annulus iſte meus, tuus eſt, regnique poteſtas,
Omnibus in populis tua jam dominetur honeſtas;
Tu pater Ægypti, proſpice (quæſo) mihi.
Ponitur in currum Regis puer ille beatus,
Laudatur, vehitur, præconibus inſinuatur,
Flectit ei procerum copia multa caput.
Nomen habet Joſeph, cognomen ab arte notatur,
Denique Salvator regni plerunque vocatur;
Nobilior genere, jam ſibi ſponſa datur.
Putiphares Joſeph ſocer, eſt princeps regionis,
Qui ſocer eſt, & presbyter eſt etiam Pharaonis,
Nomen habens Aſeneth, filia, ſponſa fit hæc.
Fertilitas venit, colitur, tandemque recedit;
Orta fames valida, bona priſtina prorſus ademit,
Cuncta per Ægyptum triſtia rura dedit.
Jam populo pereunte fame per climata Nili,
Horrea regia præcipit omnia rex aperiri,
Ut cibus à populis accipiatur ibi.
Fama recens frumenta refert venalia regis,
Quæ Joſeph tribuenda docet moderamine legis,
Ipſe domum regis ſuſtinet atque regit.

Fratres Joſeph deſcendunt in Ægyptum, ut emant frumentum.

Pane carens, preſſuſque fame patriarcha beatus,
Mittit in Ægyptum deferre cibaria natos,
Benjamin in thalamo detinet ipſe Jacob.
Novit eos Joſeph, ſed ab iis incognitus, inquit;
Dicite, qui ſitis, eſtiſne parente propinqui?
Exploratores vos ego dico fore.
Nos, ajunt fratres, ex uno credite patre,
Bis ſeni fuimus, unum periiſſe putato,
Ultimus in patria cum patre vivus abeſt.
Dicit eis Joſeph: Juro mihi per Pharaonem,
Ni videam puerum, non ibitis à regione,
Expedit, ut veſtra ſingula dicta probem.
Unus ait Simeon; Me carcere quæſo ligari,
Fratribus emiſſis valeant ut dicta probari,
Inque tuum thalamum parvulus ille dari.
Ite reverſuri, puerum deferte minorem,
Obſes erit Simeon, ne decipiam Pharaonem;
His dictis, reliqui mox iter inde movent.
Aſſumptis aſinis frumenta ciboſque ferentes,
Singula geſta patri referunt, de corde dolentes,
Sed magis inde patrem condoluiſſe patet.
Saccus ut excutitur, decuſſa moneta videtur,
Omne datum precium ſacco removente tenetur,
Mirantur pueri, plus pater ille vetus.
Flendo pater dixit; Joſeph fera magna voravit,
Benjamin Ægypti dominus pro morte vocavit,
His etiam Simeon commorietur, ait.

Rur-

109 *Rurſus ait genitor: Juvenem perdo Simeonem;*
Perdidimus Joſeph; puerum ſi perdo minorem,
In mœrore meo ſum moriturus ego.
Deficiente cibo, dicit Ruben genitori,
Crede mihi puerum, nato mihi crede priori,
Quem niſi reddiderim, judicer ipſe mori.
Dicit ei Judas: Pater optime, ne pereamus,
Crede mihi puerum, ſi vivere ſic valeamus.
Hunc niſi reddidero, do caput atque manus.
Ecce fame morimur, eſca pereunte perimus,
Sæpe repromiſſum puerum niſi ferre velimus;
Crede pater puerum non rehabere minus.
Eſſe neceſſe pater cùm jam ſatis ipſe videret,
Præſtat eis puerum cauta ſtatione movere,
Munera de Chanaan optima multa ferunt.

Joſeph occultat ſeipſum fratribus ſuis, præſente Benjamin.

Benjamin & fratres à Joſeph fratre videntur,
Stat puer in medio, pia viſcera cuncta moventur,
Et ruptis lachrymis proſilit ipſe foras.
Inde lavant vultum, faciem pro tempore mutat,
Rurſus ut ingreditur, juvenes eum pace ſalutat,
Atque vocans Simeon, ordine ponit eos.
Munera de Chanaan placidè porrecta recepit,
Et quid agat genitor, geniti ſolertia quærit,
Gaudia ſola ſibi pectore clauſa gerit.
Imperat ut ſedeant, vir doctus & ipſa Minerva,
Tempus & ætatem cunctis reſidendo reſervat,
Datque protogenita ſingula, ſorte ſua.
Mane jubet pueris frumenta ferenda parari,
Et jubet in ſaccis pretium velut antè ligari,
Benjamin in ſacco clauſerat ille cyphum.
Per medium terræ, cùm jam properanter abirent,
Retro vident hominem nimium clamando; Venite,
State citò juvenes: territa turma ſilet.
Reddite craterem domini, quem ſubripuiſtis,
Cur benefactoris bona tollere non timuiſtis?
Exceſſum ſceleris pœna ſequetur, ait.
Hoc cratere ſolet dominus meus auguriari,
His & in auguriis cognoſcit iniqua patrari;
Reſpondent juvenes inſimul ore pari;
Hoc vitium ſceleris hic quomodo poſſet haberi?
Præcipias quæri, qui ſe nequit inde tueri,
Principis Ægypti quàm citò ſervus erit.
Sit velut aſſeritis, vir ait, ſic opto doceri,
Sic damnandus erit fur, quem patet iſta mereri;
Quærite, quem veſtrûm pœna relata ferit.
Undique ſaccorum frumentum præcipitatur,
Omnia ſcrutatur vir, & omnibus inſidiatur,
Benjamin ex ſacco proſiliente cypho.
Pro pudor, imò dolor, nec ſic dolor, imò dolores,
Mens juvenum confuſa nimis, conſperſa rubore,
Concidit exanimis, mœſta, caduca, dolens.
Servulus arripitur, deducitur, atque ligatur,
Turma dolens ſequitur, confuſaque corde ſecatur,
Quiſque putat fratrum demeruiſſe caput.
Ante pedes Joſeph cùm turba caduca jaceret,
Neſcia quid referat, quid agat, quæ verba moveret,
Tota jacet ſtupida, viſcera fracta gerens.
Surgite, Joſeph ait; Nunquid non auguriari
Novimus? ut noſtra bona ſubriperetis avari?
Hunc puerum ſervum culpa remordet, ait.
Reſpondent triſtes; cùm non peccaverit iſte,
Nos omnes fratres ſervos pro crimine ſiſte; 110
Parvulus iſte puer cur mala noſtra luet?
Non erit hoc, inquit, ſed vos ſi vultis abire,
Tollite frumenta, me non prohibente redite,
Sed puero ſervo non remeare licet.
Clam loquitur Ruben; lingua modulatus Hebræa,

Hac meritò patimur, quia de patria Chananaa
Vendidimus fratrem; culpa reſurgit ea.
Arrigit huc aures princeps, auditque loquentes,
Cordeque compatitur, ſuſpirat ad hac vehementer.
Et dum verba movent, viſcera mœſta dolent.
Dicit ei Judas: Audi nos, optime prætor,
Si licet ordiri, quæ fecimus ordine retro,
Suſcipe, quæ loquimur, cum pietate precor.
Nos fratres miſeri quondam fuimus duodeni,
Fortuitus caſus unum tulit atque peremit,
Unde pater noſter nunc ſine fine gemit.
Pòſt habuit puerum, quem duximus ecce minorem,
Qui ſolet illius ſatis alleviare dolorem,
Ejus & aſpectus membra paterna fovet.
Sed tibi complacuit nos cogere per Simeonem,
Ut daret hunc puerum pater, eu pereundo dolore,
Qualiter hunc dederat, ſi placet, ipſe loquar.
Nos miſeri, veniente fame, quaſi jam morientes,
Et tua præcepta ſuper omnia corde timentes,
Quot ſumus hic nati, diximus iſta patri.
Da pater hunc puerum, da quæſumus absque timore,
Ecce fame morimur, per eum vivemus honore,
Nec dubites ſalvum cum pietate fore.
Tunc ait ipſe pater; Jam perdidimus Simeonem;
Perdidimus Joſeph; puerum ſi perdo minorem,
Triſtis ad infernum ſpiritus ire volet.

Joſeph manifeſtat ſe fratribus ſuis.

Exeluſis Joſeph populis, pro fratre loquente,
Acriter infremuit, lachrymarum fonte fluente,
Clamat, & exiliens fratribus ipſe refert.
Hic ego ſum Joſeph, ego ſum, confidite fratres,
Nil timeatis (ait) moveor digna pietate,
Ut Domino placuit, ſomnia noſtra patent.
Intulit amplexus gaudens, dedit oſcula cunctis,
Omnibus in medio divino munere junctis,
In thalamum regis fama relata venit;
Venerunt fratres Joſeph; rex gaudeo, dicit,
Quotquot ſunt fratres, quotquot ſunt ejus amici,
Si venient, adhibeat gaudia magna mihi.
Ferte meos currus, multosque parate camelos,
Currite, ferte patrem, cunctosque feratis Hebræos,
Nos quaſi dilectos ſuſcipiemus eos.

Nunciatur Jacob, quia Joſeph filius ejus vivit.

Fratribus in Chanaan celeri ſtatione regreſſis,
Dum referunt hac geſta patri, quaſi credere neſcit,
Et velut à ſomnis evigilanter ait;
Si Joſeph vivit, Joſeph mihi ſufficit, inquit,
Filius ipſe meus mihi gaudia plena relinquit,
Dimidiumque mei vivere teſtor ei.
Fit nova vita mihi, nova ſint mihi gaudia, dixit,
Spiritus his dictis, quaſi jam de morte revixit,
Joſeph vita pater, pergo videre pater.

Jacob conſuluit Dominum, an pergere expediat ei in Ægyptum ad Joſeph.

Ad puteum juramenti pater erigit aram,
Et petit, ut Dominus faciat nova prodita clara, 111
An iter expediat, quod pater ipſe parat.
Perge, Deus dicit, ſed & utenſilia ducas,
Semper ero tecum, te protego, teque reducam,
Quando reverteris, germine magnus eris.

Jacob intrat Ægyptum cum ſeptuaginta animabus.

Dum Jacob Ægyptum natis comitantibus intrat,
Detulit hinc animas numero quaſi ſeptuaginta,
Atque boves & oves, multiplicesque greges.

Lætior

Latior ingreditur curru pater ordine vectus,
Joſeph in amplexus patria dulcedine nexus,
Oſcula continuat, fletibus ora rigat.
Vita patris creſcit, caro torrida tota vireſcit,
Spiritus excreſcit, quia gaudia mira capeſſit,
Plena datur requies, lata fit illa dies.
Mane pater Joſeph perducitur ad Pharaonem,
Suſcipit ille ſenem multo veneratus honore,
Et jubet ut ſedeat, verba benigna movens;
Cuncta per Ægyptum noſti loca paſcua Joſeph,
Elige, quas partes cupias magis in regione,
Pone tuos fratres, qua magis arva placent.
His bene patratis, cunctisque per arva locatis,
In mediis pratis ſtatuas ſolatia patris,
Frumenti gratis porrige, mando, ſatis.
In terra Gerſen, ubi copia fulget agrorum,
Complacuit Joſeph diſponere caſtra ſuorum,
Vinetis, & agris, piſcibus, apta ſatis.

Joſeph vendit alimenta Ægyptiis.

Excreſcente fame, pretio quoque deficiente,
Murmurat Ægyptus, clamant nimis eſurientes,
Deficit argentum, deficit ipſe cibus.
Tolle boves; tollantur oves, armentaque terra,
Et populos concede tuos alimenta referre;
Terra jacet ſterilis, gens tua tota perit.
Omne genus pecorum Rex, dans alimenta, lucratur,
Vultque ſacerdotum genus undique gratis alatur,
Subditus ipſe Deis dat ſua gratis eis.

Item de fame Ægypti poſt quartum annum.

Quattuor ecce famis annis hac arte redemptis,
Undique frumentis plangunt miſeranter ademptis,
Clamor adeſt populi, gens alimenta petit;
Ut prius argentum, ſic nunc animalia deſunt.
Nil dare jam demum, niſi corpora noſtra valemus;
Nudi namq; ſumus, nuda remanſit humus.
Nos eme cum terra, ſervos ſub Rege reſerva,
Tota fame moritur populorum mira caterva;
Salvator noſter, annue, tolle preces.
Ille refert; Sic tollo preces, ut climata regni
Omnia ſint Regis; quicquid ſibi Nilus adegit,
Quicquid terra gerit, canone Regis erit.
Sic tamen in terra fructu volumus moderari,
Quinta quod ad fiſcum pars debeat inde locari,
Pro victu populi catera cuncta dari.
Cuncta ſacerdotum volo libera rura putari,
Quos facit ante Deos Pharao plerunque vocari,
Munere regali dat reverenter ali.
Hac ego lege pari ſtatuo ſic perpetuari,
Cuncta per Ægyptũ fiſcalia mando notari,
Regis & obſequiis lege manente dari,

Chronica illius temporis de regibus gentium. 112

HIs temporibus, apud Ægyptios conſtructum eſt idolum magnum in honorem Apis, Regis Argivorum; quidam tamen dicunt, in honorem Joſeph, qui liberavit eos à fame; quod idolum Serapis vocabatur, quaſi idolum Apis. Tempore autem chriſtianorum deſtructum eſt, ſub Theodoſio Imperatore.

De eodem ſimilia Chronica.

MOrtuo Api, filius ejus Argus, à quo & Argivi poſtea ſunt appellati, patri ſucceſſit in regnum. Hujus Argi temporibus mortuus eſt Jacob; regnante apud Sicyonios rege Erato; apud Aſſyrios adhuc vivente rege Baleo. Erant autem omnes anni Jacob centum quadraginta octo.

Tunc etiam, delatis aliunde ſeminibus, Græcia cœpit habere ſegetes primas. Et notandum, quòd Græcia, quæ per ſapientiam omnes ſuperexcellit provincias, ſemina ſegetum ab alienis; ſed leges & ſapientiam à ſe, & ex ſe, primùm recepit. Et prius judiciis & legibus, quàm ſegetum ſeminibus informatur. Cætera verſus dicunt.

De morte Joſeph in Ægypto.

Centenis quadragenis bis quattuor annis,
Iſraël in terris vixit dignè memorandis;

Vixit in Ægypto quinque, decemq́, duos.
Mandat in Ægypto ſua funera non ſepeliri,
Sed patrios tumulos ſtatuit reverenter adiri;
Tranſtulit hunc Joſeph, nam requieſcit ibi.

Item de eodem, ex chronicis librorum gentilium.

JOſeph in Ægypto moritur, imperante apud Aſſyrios Amynta vigeſimo ſe-
113 cundo rege: apud Sicyonios undecimo rege Clemineo: apud Argivos adhuc Argo regnante. Fuerunt autem omnes anni Joſeph centum duodecim. Cætera verſus habent de Joſeph.

Proles & ætas Joſeph.

Centenis annis plenus ſimul & duodenis,
Principis Ægypti Joſeph lux ultima venit,
Nephtalin & Manaſſes, progenitore gemit.

Chronica ejusdem temporis, de rege Cecrope, qui primus Jovi bovem immolavit, & primus Jovi aram erexit tanquam Deo.

Tunc Jacob è medio pro tempore fluxerat atas,
Cùm dominum Cecropem regem tenet inſula Creta,
Ille Jovi pecudes primus in orbe necat.
Mactat oves ſibi, ſive boves, prior erigit aram,
Morte bovis dat prima Jovi libamina chara,
Et venerans aras, idola, fana, parat.
Illis temporibus Moſes erat orbe ſuperſtes,
Tunc & Apollo fuit removens medicamine peſtes,
In cunctis medicis primus Apollo fuit. 114
Tunc Æſculapium medicum generavit Apollo;
Cujus & egregia conſcripta volumina volvo;
Hic, ubi mira gerit, fulminis igne perit.

PARTIS QVARTÆ FINIS.

GOTFRI-

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM PARS QVINTA.

A NATIVITATE MOYSI VSQUE AD JOSUE.

§ *Chronica illius temporis de diverſis cauſis.*

ANno. ab Adam ter milleſimo centeſimo vigeſimo octavo; à diluvio, ſexcenteſimo octuageſimoquarto; anno à diviſione linguarum quingenteſimo octuageſimotertio; ab imperio Nini, trecenteſimo vigeſimooctavo; regnante apud Aſſyrios decimoquarto rege Saphro; apud Sicyonios rege Orthopoli; natus eſt Moſes. Iisdem temporibus Prometheum fuiſſe ferunt, qui ob nimiam ſapientiam de luto homines feciſſe fingitur; Atlantem etiam patrem ejus, qui ob ſcientiam Aſtronomiæ cœlos portare dicitur, fuiſſe tunc ferunt. Hujus Atlantis ex Magia filia nepos Mercurius, qui etiam dicitur Hermes Ægyptius, ſeu Triſmegiſtus, magnus philoſophus fuit, qui miræ profunditatis libros philoſophicos edidit. Cætera de Moſe verſus narrabunt.

Moſes naſcitur.

Sicut arena maris numeroſaque ſydera cœli
Plebe per Ægyptum dum multiplicantur Hebræi,
Rex novus erigitur pernicioſus eis.
Rex ferus Amenoſis populum jubet angariari,
Hebraicos jubet infantes omnino necari,
Fœmineum ſexum ſervat, & optat ali.
Odit eos gratis, metuens, ne multiplicati
Si fierent, populis gentilibus aſſociati,
Poſſit ab inde capi terra, vel ægra pati.
Unde luti laterisque viris ſub pondere preſſis,
Major eis cunctis operum ſolertia creſcit,
Urget & angit eos jam quaſi morte reos.
Juſſit, ut infantes quicunque videntur viri,
Fluminis in pelago pereant per littora Nili,
Ne naſcendo viri multiplicentur ibi.

§ *Ex Euſebio & Dionyſio.*

NOta, quòd à tempore, quo Joſeph intravit Ægyptum, usque ad nativitatem Moſi, vel usque ad exitum Iſraël de Ægypto, iſti reges fuerunt in Ægypto: Amois regnavit in Ægypto annis vigintiquinque: Rex Nembroth, annis tredecim: Amenoſis annis viginti uno: Memphres, annis duodecim: Mesfar, qui dicitur Meraſis, annis viginti ſex: Tericimoſis, annis novem: Amenoſis, annis triginta uno. Eotempore natus eſt Moſes, ex patre Aram, de ſemine Levi, quum ipſe rex eſſet annorum duodecim. Cætera de Moſe verſus dicent.

De eodem verſificè.

Natus Aram crevit, genitus de ſemine Levi,
Qui genuit Moſen, ſub regis tempore ſævi,
Ne puer hic pereat, fit ſatis arte levi.
Nam picæ munito poſitus puer ipſe caniſtro,
Dum natat in fluvio, cauto faciente miniſtro,
Juncus eum tenuit, littoris ora tulit.
Dum mediis juncis potuit fiſcella vagari,
Filia regis adeſt Termut, ſatagitque lavari;
Parvulus apparens ubere lacte caret.
Germen Hebræorum jacet hic, ait una puella;
Filia regis ait; Puerum mihi (quæſo) reſerva,
Ut ſit adoptivus filius iſte meus.
Stans ſoror infantis procul, huc feſtinat adire,
Si vis nutricem? dixit; mandabo venire;
Curre puella, refert, accelerasque piè.
Attulit hæc matrem, puerum lactare volentem,

 Neſcia

Neſcia regina, dum cernit eam venientem,
Gaudet, & exorat, lactet ut abſq; mora.
Excreſcens Moſes, ſpecioſus cœpit amari,
Sub lare vulgari ſolitus nutrice morari,
Amodo regali præcipietur ali.
Quum ſemel ipſe puer intenderet in Pharaonem,
Arripit, & rejicit manibus ſuprema corona,
Significans regna ſic ruitura fore.

Moſes uxorem duxit.

Oderat Ægyptus populum vehementer Hebræum,
Oderat & juvenem, quem diximus hunc Moſeum,
Diligit econtra filia regis eum.
Magna per Ægyptum cùm fama foret Moſei,
Prorſus ei ſub Rege rei moderantur Hebræi,
Et Rex favit ei munere dante Dei.
115 *Joſephus exponit, quia charus erat Pharaoni,*
Æthiopes populi tunc bella dabant regioni,
Perditur Ægypti copia multa boni.
Plebs ubi vaſtatur, Moſes à rege vocatur,
Militiæ princeps fit, ſuſcipit is dominatum,
Obvius Æthiopum gentibus eſſe datur.
Invidet Ægyptus, dum cernit eum dominari,
Conſiliumque parat, qua debeat arte necari,
Aut modò ſerpentum dentibus eſſe cibus.
Sic per deſertum mandatur habere meatum,
Copia ſerpentum quo tanta manere putatur,
Devoret ut Moſen, conſociosque duces.
Cautus ad hæc Moſes non hac fuit arte caducus;
Nanque ſui fuit ingenii moderamine tutus,
Atque venenorum prævenit arte dolum,
Ducta ciconia, devorat omnia parta venena,
Protegit agmina militis omnia gutture plena,
Nec remanet ſerpens, qui modò damna ferat.
Æthiopum tangit confinia, terraq; plangit,
Diſſipat & frangit Nadaber, quam circumangit,
Pacta petit pacis Rex, toleranda ſatis.
Nam, licet invisum, Moſen pro pace petitum,
Filia conſpiciens decrevit habere maritum,
Ducitur in thalamum, rem tenet atque ſitum.

Moſes revertitur de Æthiopia in Ægyptum.

Rurſus in Ægyptum Moſes dum pergere quærit,
Sponſa dolet, gemitumque movens, cupit hoc prohiberi,
Spes ſua nanque perit, non ita, dixit, erit.
Annulus eſt Moſi datus incentivus amoris,
Alter erat removens, quòd habet fortuna prioris,
His erat uxoris mens variata dolis.
Subripit ex digitis primum, dat & acta ſequentis,
Sic uxoris amor cadit, eſt oblivio mentis,
Immemor efficitur, neſcit amare virum.
Fœmina plena dolis ſic fræna relaxat amoris,
Arte facit Moſes ſit ut immemor illa doloris,
Pergit ab Æthiopis finibus ipſe foris.
Victor ab his terris Moſes redit ad Pharaonem,
Ipſeque victorem Pharao ſuſcepit honore,
Invidet Ægyptus, ſicut & antè ſolet.

Moſes interfecit virum Ægyptium, & fugit in Madian.

Cum ſervo Regis homo dum rixatur Hebræus,
Aſpiciens Moſes, quia nemo videt phariſæum,
Percutiens ſervum vulnere mactat eum.
Tunc timuit, ne culpa ſibi tormenta refundat,
Sub ſabulo properè ſervum ſepelivit eundem,
Et putat hæc alios acta latere viros.
Quumque duos iterum certare videret Hebræos,
Arguit hos: ait alter ei, Me perdere quæris?
Debeo jam perimi ſicut & alter heri?
Territus hinc Moſes, iramque timens Pharaonis,
Currit ab urbe foris, regni fugitivus ab oris,
Circa deſertum jam ſua rura colit.

Moſes accipit uxorem filiam Jethro, ſacerdotis Madian, nomine Sephoram.

Nata ſacerdotis Jethro, de Madianitis,
Sephora fit conjux Moſi ſub palmite vitis,
Jurat, & inſcribit, quod remanebit ibi.
Tempore poſt modico Regis lux ultima venit. 116
Ægypti populus nimis eſt infeſtus Hebræis,
Et labor & livor crebrò recreſcit eis.
Jam dolor in cœlum planctusque reſultat eorum,
Reſpicit & Dominus miſerans tormenta ſuorum,
Venit, ut ipſorum ſalvet in orbe forum.
Fœderis antiqui memor eſt, qui ſydera condit,
Quod pepigit, quod juravit, quod ſæpe ſpopondit,
Per quod & à cœlis auxiliatur eis.
Eſt Abraham memor, eſt Iſaac memor & populorum,

Quos

Quos premit Ægyptus nimia feritate laborum,
Tollet & illorum pace ſequente dolum.

§ *Chronica ejuſdem temporis; unde dicantur Perſæ, & quare.*

ANno ab Adam 3615; à diluvio, 886; anno à diviſione linguarum, 785; anno Imperii Aſſyriorum 525, apparuit Dominus Moſi in rubo ardente. Eodem tempore, Perſeus à Græcia in Aſiam navibus transvectus, barbaras gentes domuit, easque nomine ſuo Perſas vocavit; & ab eo dicti ſunt Perſæ; à Perſis autem dictum eſt regnum Perſarum.

Prima apparitio Domini ad Moſen, in rubo ardente.

Dum Moſes minaret oves hinc inde vagantes,
Aſpicit hinc ardere rubum flamma crepitante,
Fronde tamen viridis eſt, velut antè fuit.
Vado videre rubum, dixit, mirabile ſignum,
Ardet, & illæſum jam permanet undique lignum,
Hæc Deus ipſe gerit, viſio grandis erit.
Ardet & incaſſum, quia non cadit ignibus aſſum,
Vox ait ex alto; Moſes, Moſes: ait, adſum;
Iſte locus ſacer eſt, ſta citò, ſige pedes.
Calceolos depone tuos, pedibusque reſolve;
Et virgam, quam ferre ſoles per paſcua, tolle,
Hæc loquor ipſe Deus: tu puer eſto meus.
Territus hinc Moſes faciem velamine celat,
Fortior efficitur tandem, faciemque revelat,
Magnus enim timor eſt, viſio major erat.
Dicit ei Dominus; Abrahæ Dominus Deus adſum,
En populum dignoſco meum diſcrimina paſſum,
Deſcendi, veni, quàm citò liber erit.
Vade, voca populum, populique voca ſeniores,
Dic, quia jam venit miſeris auferre dolores,
Puniet Ægyptum, quæ mala tanta fovet.
Ille refert; Domine, quis ſum, cui tanta revelas?
Traulus ego lingua, non eſt mihi digna loquela,
Quomodo tanta feram, qui modò nullus eram.
Dicit ei Dominus; Ego ſum Deus ille creator,
Et muti ſurdique Deus verus fabricator,
Vade, nihil timeas, te vocat iſte labor.
Tunc Moſes Domino; Precor, hæc mihi juſſa remitte,
Quem miſſurus eras, ſalvator, ab æthere mitte,
Ille poteſt populum ſolvere jure tuum.
Tunc velut iratus loquitur Deus; Eſt tibi frater,
Ore loquax Aaron, ipſum tibi junge loquacem,
Hic, quæcunque placet, dicere nulla tacet.
Ille tibi populo liquido ſermone loquatur,
Te ſecreta Dei cæleſtia noſſe paratur, 117
Te mea mandata myſtica ferre datur.
Montu Oreb locus eſt, ubi plebs mea ſacrificabit;
Sed penitus prius Ægyptum plebs expoliabit,
Hos in monte mihi ſacrificanda dabit.
Regna Phereſæi, Tebuſæi, ſeu Chananæi,
Atque Philiſtæi, populis trademus Hebræis,
Lacte & melle fluunt, quæ tribuemus eis.
Jam euncti, quia defuncti tibi ſunt inimici,
Nil timeas, conſtanter eas mea dextera vincet,
Te quoque victorem dextera ſumma fovet.
Nec ſubitò populus dimittitur à Pharaone,
Ni prius affligam terrore meo regionem,
Quæ lachrymas populi perditione movet.
Dicit ei Moſes; fuerit ſi quæſtio mota,
Quis Deus eſt, quod nomen habet, quæ ſint ſua vota,
Dic mihi quid referam? tu Deus iſta nota.
Dic; Ego ſum, qui ſum; Dominus præcelſus eorum;
Novit Abraham, dilexit Iſaac, Salvator avorum,
Iſraël & Joſeph, Nephtalin & Manaſſen.
Quid ſi ſigna petent, Moſes ait? exprime ſigna,
Dicit ei Dominus, facies miracula digna,
Projice tu baculum, quem geris ipſe manu.
Projecit, coluberque fuit, morſumque minatur;
Ille timet; Deus ipſe jubet cauda capiatur,
Quumque manu capitur, qui fuit, eſt baculus.
Rurſus ait; cognoſce magis, jam ſigna videbis,

Tolle

Tolle manum, ſubmitte ſinu, clauſamque tenebis,
Intulit & tenuit, factaque lepra fuit.
Alba nimis leproſa manus dum tota videtur,
In proprium revocare ſinum puer ipſe jubetur,
Dum tenet hanc gremio, fit manus apta caro.

Moſes & Aaron annunciant filiis Iſraël, apparuiſſe Dominum in rubo & veniſſe.

Doctus abit Moſes; Aaron occurrit eunti;
Ecce venit Dominus, dicunt populo pereunti;
Monſtrant ſigna Dei, plebs bona credit eis.

Sephora uxor Moſi circuncidit filium ſuum cultro petrino.

Incircumciſum portabat Sephora natum,
Cui Deus iratus puerum mactare minatur,
Petrino gladio tunc caro ſecta datur.
Ut legimus, primus gladius fuit ille petrinus,
Quo puerum circumciſum per tempora ſcimus,
Non legitur cultrum petra dediſſe prius.

Stetit Moſes coram Pharaone.

Stant Moſes & Aaron pariter coram Pharaone,
Virga Dei monſtratur ei, ſaliente dracone,
Hæc ubi ſigna fovent, credere dicta monent.
Philoſophi regis alios finxêre dracones,
Virga tamen Domini reliquos citò devorat ore,
Durior eſt lapide rex, neque juſſa tenet.
Rurſus ait Dominus: Sic dicite vos Pharaoni,
Dimittat populum, quia ſi dimittere nolit,
Verbera percipiet dignus & ipſe mori.
In proprio primogenito lædam Pharaonem,
Lædit ut ipſe meum, patietur & ipſe dolorem,
Iſraël Hebræus filius ipſe meus.

118 De prima plaga Ægypti.

Plaga fuit prima, dum ſanguine Nilus abundat,
Undique ſanguinibus fons, ſanguine rivus inundat,
Fons ubicunque tumet, ſanguinitate rubet.
Philoſophi regis eadem ſunt fingere niſi,
Quos Deus eliſit, confictaque carmina riſit.
Dæmonibus Dominus prævalet abſq; niſi.
Dum ſitit Ægyptus, gravis eſt anguſtia rerum,
Effodiunt puteos & aquas fodiendo tulerunt,
Omnis homo queritur, nec mala ferre queunt.
Plebs ait intra ſe; jam cernimus eſſe neceſſe,
Rex petat expreſſe, quod ſanguinis ultio ceſſet,
Et progente Dei jam moderetur ei.
Poſt mandata Dei magis affliguntur Ebræi,
Unde ſibi nocuiſſe putant verbum Moſei,
Et quaſi morte rei ſæpe loquuntur ei.
Nos facitis fœtere magis coram Pharaone;
Plus patimur, plus conterimur, creſcente labore,
Iſraël opprimitur, turba repreſſa dolet.

Secunda plaga Ægypti.

Altera ranarum fuit ultio magna novarum,
Quotquot ubique palus peperit, quot rivus aquarum,
Omnibus in domibus non nocuêre parum.
Tunc ſuper omnia vaſcula plurima rana reſedit,
Omnia fercula, cuncta cibaria, rana comedit,
Inque thorum regis deteriora dedit.
Philoſophi ranas etiam finxêre madentes,
Rana tamen Moſi magis affligebat edentes,
Spondet ei Pharao, quòd ſibi reddet eos.
Iſraël ignorat, neque ſentit pondera rana,
In terra Gerſen nullo ſunt tempore plagæ,
Tardius & mane ſingula læta manent.

Tertia plaga Ægypti.

Tertia plaga venit, cyniphes implent regiones,
Morſibus innumeris agitant hinc inde dolores,
Omnia perſtimulant, omnia læſa dolent.
Philoſophi nequeunt cyniphes per carmina ferre,
Undique per cyniphes urgentur & intima terra,
Nec modò philoſophi ſunt ſine clade ſui.

Quarta plaga Ægypti.

Inclyta muſcarum magnarum copia venit,

Ultio

Ultio quarta fuit, thalamo cum rege comedit,
Cuncta per Ægyptum vaſcula plena dedit.

Quinta plaga Ægypti.

Ultio quinta venit; perit omne pecus regionis,
Percutitur, moritur, plaga veniente furoris,
In domibus periit deperiitque foris.
In terra Gerſen animalia plena fuerunt,
Rex citus explorat, ſi ſic foret ordine verum,
Legati verum, rege dolente, ferunt.

Sexta plaga Ægypti.

Omnia corpora vulnerat, ulcerat, ultio ſexta,
Aulaque regia vulnere perdita funera præſtat,
Ulcera philoſophi tunc habuêre ſui.

Septima plaga Ægypti.

Septima plaga venit, cum grandine ſulphur & ignis,
Vaſtatis vehementer agris & ab arbore lignis,
Depereunt pecudes, bos, equus atq́ greges.
Iſraël in Gerſen manet integer, atq́ ſuperſtes,
Omnis ovis regionis obit, ſua ſunt ſine peſte,
Largius ipſe Deus protegit, auget eum.
119 *Tota per Ægyptum gens clamitat ad Pharaonem;*
Præcipe, quod populus diſcedat ab hac regione;
Ecce ſimul morimur, reſpice, plaga monet.

Octava plaga Ægypti.

Plaga fit octava nimia veniente locuſta,
Ventus adeſt calidus, tota regione peruſta,
Omne, quod explorat, denſa locuſta vorat.
Quicquid erat reliquum præmiſſo grandine natum,
Dum venit ad fructum bruco veniente voratur,
Iſraël in Gerſen gaudia plena tenet.
Omnibus in plagis, quas dextera ſumma patravit,
Rex magis atque magis requiem cum fraude rogavit,
Cras populus, cras, cras, egredietur ait.

Nona plaga Ægypti.

Ultio denſarum jam nona venit tenebrarum,
Per loca terrarum neque ſol neque ſydus earum
Fulget, ut aſpicerent lumina fortè parum.
Extitit illa tribus regio tenebroſa diebus,
Defuit his Phœbus tenebrantibus undique rebus,
Terra tamen Gerſen undiq́ lumen habet.
Rex ait ad Moſen & Aaron: Si vultis, abite,
Et veſtro libate Deo, citiusque redite,
Fœmina cum pueris ſtent pecudesq́ domi.
Alter ait: Cognoſce magis, Deus omnia quæret,
Quæret oves, armenta, boves, pueros, mulieres,
Omne decus patriæ plebs abeundo feret.
Denique neſcimus, quantum vel quomodo ſimus,
Quod munus, quod opus, quid ſacrificare velimus,
Omnia vult Dominus clauſa tenere ſinu.
A facie noſtra Pharao diſcedite dicit,
Cerno, quòd Ægypto facitis mala vos inimici,
Amodo nulla Dei dicta referte mihi.

§ Chronica illius temporis, unde dicuntur Danai, & quare.

ANno ab Adam ter milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo; anno à diviſione linguarum octingenteſimo primo; anno ab imperio Nini, regis Aſſyriorum, quingenteſimo trigeſimo quinto; Danaus quinquaginta parricidia una nocte inter filios fratrum ſuorum peregit. Unde poſt commiſſa ſcelera confugit ad Argos. Ubi à Stenelao, Argivorum rege, humanè ſuſceptus, poſtea eundem regem à regno infideliter expulit, & ipſe pro eo regnavit. Ab illo autem Danao Græci hodie Danai vocantur, & ipſius Danai perfidia ſunt notati. Unde in proverbiis dicitur; *Timeo Danaos & dona ferentes.* Eodem tempore facta eſt decima plaga Ægypti, ſicut in hoc loco verſibus continetur.

Decima plaga Ægypti.

Plaga venit decima, loquitur Deus ipſe deorum,
Finis adeſt horum, decima veniente laborum,
En faciam ſignum grande per omne ſolum.
Omnis in Ægypto primogenitus morietur,
A primogenito regis dolor incipietur,
Omnis homo genitum perdet, & omne pecus.
Per medios feriendo lares ibit paranymphus, 120
Percutiet primogenitos, quos repperit intus,
Prorſus Hebræa domus neſciet illud onus.
Signa tamen ſecũ populus retinebit Hebræus,

In quibus eſſe meus noſcatur homo Phariſæus,
Intereatque reus, vivat ubique meus.
Signa dabit, ſanguis hædi morientis & agni,
Quo jubeo tangi poſtes habitantis & ungi,
Ut domus à plagis ſalva ſit illa magis.
Ille ſit anniculus, maculis incognitus agnus,
Aſſus, & à populo totus properando vorandus,
Qualiter hunc comedent, regula noſtra docet.
Subcincti lumbis ſandalia veſtra feretis,
Geſtantes baculos, agnum properè comedetis,
Azyma, lactucas, tunc comedenda puta.

Allegoria de paſcha Domini, & de agno aſſo.

Eſt etenim phaſe, Domini ſit tranſitus iſte,
Neſcio, quid loquimur, ediſſere myſtica Chriſte,
Ut valeat populus myſtica noſſe tuus.
Agnus erat Chriſtus, gemino de germine dictus,
Aſſus, id eſt paſſus, moriendo Deus crucifixus,
Aſſat & hunc populus, dum crucifigit eum.
Ipſe caret maculis, quia mundi crimina tollit,
Sanguine nos redimit, quia nos moriendo reſolvit,
Frontibus inducit ſanguine ſigna crucis.
Os agni non comminui jubeo, Deus inquit,
In cruce dira Dei legimus non fracta relinqui,
Tunc quoq; mors agni vita redempta fuit.
Ægyptus fuit infernus, quo carcere tentus
Extrahitur populus, agno mediante redemptus,
Tunc ſine fermento vivere juſſit eos.
Azyma, pura fides, & mens bene munda notatur,
Zabulus & Pharao tunc in mare præcipitatur,
Eripitur populus, vincit ubique Deus.

Omne primogenitum Ægypti occiditur ab angelo percutiente.

Sanguine dum poſtes mandaret & oſtia tingi,
Agnus adeſt aſſus, veluti præceperat, igni,
Ultio dena reis venit, & ira Dei.
Omne ſupradictum Deus uno perficit ictu,
Rex prius invictus, nunc victus, ubique relictus,
Omne protogenitum perdit in orbe ſuo.
In medio noctis ſignato limine poſtis,
Ecce Deus fortis pertranſit, & angelus hoſtis
Percutit in gladio, verbere, Marte ſuo.
Primitus interimit primogenitum Pharaonis,
Inde ferit reliquos, ubicunque manent regionis,
Percutit omne domi, mactat & omne foris.

Pharao dimittit Iſraël ab Ægypto.

Hac nece ſortita, rex obtulit ultrò petita,
Urget & invitat, diſcedat ut Iſraëlita,
Ne pereant vita, ne moriantur ita.
Dum Deus hos cadit, gens prorſus Hebræa recedit,
Mutuò vaſa petit, populus præſtanter obedit,
Omne decus regni gens tremefacta dedit.
Iſraël ejicitur, Ægyptus & expoliatur,
Azyma conficitur, quod ab hinc properando feratur,
Inclyta lætitia plebis euntis erat.

Quot annis permanſit Iſraël in Ægypto. 121

Ductus in Ægyptum populus, quem carmine pango,
Bis centum triginta duos ibi manſerat annos,
Tempore quo venit, ſorte ferente redit.
Millia ſexcenta tunc ſub Pharaone retenta,
Dicimus exempta, Domini virtute redempta,
Exceptis pueris fœmineisque ſuis.

De rege Italiæ Pico, de Danao rege Græcorum, & de prima ficu, de primo caule, de prima oliva, & de aliis rebus mirabilibus.

Tunc erat Italicus ſapiens rex nomine Picus,
Regnat apud Græcos Danaus, primævaque ficus,
Nunc fit apud Danaos, caulis apud Siculos.
Juppiter ecce ſuas muris cingebat Athenas,
Succedit Cecrops rex, fingens idola ſcena,
Tunc prior in Creta crevit oliva ferax.
Tunc & Prometheus, qui filius eſt Atlantis,
Dat ſtatuas hominis humano more meantes,
Et quaſi viventis heris imago fuit.
Promethei primus factus fuit annulus arte,
Quem jubet ex illa manuum conſiſtere parte,
Qua meritò dignus nomen habet medicus.
Ille quidem digitus, ſub quadam traduce vena,
Reſpicit ad cordis loculum, qua gemma ſerena,
Quod virtutis habet, cordis in ima ferat,
Annulus ex ferro, primus fuit ad medicinam
Corporis humani ferro prohibente ruinam,

Quum

Quum neque per nervos damna venire ſinat.
Menſuras reliquis ſub eodem tempore Ceres
Inſtituit, ſegeteſque dedit ſub falce jacere,
Triticeos cumulos curribus arte ferens.

§. Chronica.

ANno ab Adam 3690. à diluvio 960. anno à diviſione linguarum, 859. anno ab imperio Nini, regis Aſſyriorum, quingenteſimo nonageſimoquinto, regnante apud Aſſyrios Scatite rege, apud Sicyonios Maratho rege, & apud Argivos rege Triopha; Moſes vir Dei, decem antea plagis Ægypto percuſſa, eduxit Iſraël de ſervitute liberatum, ſicut his verſibus continetur.

Armatus egreſſus eſt Iſraël de Ægypto.

Iſraël armatus dimittitur à Pharaone,
Exiit à tenebris laterum ceſſante labore,
Triſtior Ægyptus depopulata dolet.
Armatura Dei mirabilis adfuit illis,
Nube diem claudit, nocturnaque lucidat igni,
Dux Deus ipſe via nocte ſit atque die.

Pharao perſequitur Iſraëlem, in curribus & in equis.

Per loca deſerti, rubri maris arva ſequentes,
Retrò vident gentes Pharaonis ſigna ferentes,
Attoniti populi, turba refert Moyſi.
122 *Heu per deſertum populũ cur perdere vultis?*
Nónne erat Ægyptus variis ſuffulta ſepulchris?
Dum pateremur ibi, diximus iſta tibi.
Ecce Deus noſter (Moſes ait) opprimet hoſtes,
Si veniunt poſt vos currus Pharaonis ut obſtent,
Congaudete magis, jam morientur, ait.

Iſraël tranſit mare rubrum.

Vox ait ad Moſen, quid clamas territus ad me?
Jam virga mare tange tua, tranſite per amnem,
Ut via ſit populis per mare ſicca tuis.
Vir tangit, maris unda fugit, via ſicca pateſcit,
Stant quaſi murus aqua, virgam maris unda timeſcit,
Tranſit ad hinc populus, tranſit & omne pecus.
Mane, via dum fortè patent, Pharaone vidente,
Inſiliunt equites, veſtigia prima ſequentes,
Totaque gens regis curribus arma vehit.
Per medias dum miles aquas jam pergere tendit,
Ira Dei ſuccedit ei, meritumque rependit,
Et jubet, ut Moſi virga feratur aquis.
Tange maris fluxus, jungantur ut undique fluctus,
Fiat in Ægypto per ſecula plurima luctus,
Rex cum gente ſua crimina morte luat.

Submergitur Pharao in mari rubro.

Fluctibus æquoreis ſubmerſa manus Pharaonis,
Intulit Ægypto gemitum ſine fine doloris,
Corpora ſubmerſa protulit unda foris.
Prælia ſopita dum conſpicit Iſraelita,
Cernit inaudita, ſit ei gens mortua vita,
Plebs benè ſortita ſalva remanſit ita.

De aqua Amaren in deſerto, ubi caſtrá metati ſunt primo loco in deſerto.

Gloria cantatur Domino, feſtum celebratur,
Dirigitur populus, via per deſerta paratur,
Nunc ad aquas Amaren caſtra beata manent.
Aſt at eis aqua clara ſatis, ſed prorſus amara,
Turba bibit, magis inde ſitit, magis optat avara,
Plus populi clamant, pluſque ſitire parant.
Ipſe Deus ſigno Moſi jubet ordine digno,
Tangat aquas ligno, fiantque ſapore benigno,
Tangit, & ecce venit copia dulcis aquæ.

Iſraël caſtrametatur in Elim, ubi ſunt duodecim fontes, & ſeptuaginta palmæ.

Nunc abeunt, nihil inveniunt, deſerta ſubintrant,
Conſpiciunt palmas in Helim, quaſi ſeptuaginta,
Palma nitet pratis, prata rigantur aquis.
Pomis dactylicis, campiſque fruuntur amœnis,
Irrigui cernuntur ibi fontes duodeni,
Laſſus & eſuriens Iſraëlita venit.
Tranſit Helim, deſertaque Sin, ceſſante farina
Eſuriunt, metuuntque famis veniente ruina,
Clamant, ne populum morte perire ſinat.
Cur Deus aut Moſes nos in deſerta vocavit?
Ut quid in Ægypto non nos Deus ipſe necavit?
Cur modò nos Moſes huc moriendo trahit?
Quando ſedebamus ſuper ollas carne refertas,
Qua ſpeciem Cereris regio ditiſſima præſtat,

Tunc potuit ſaturos ipſe necare ſuos.
123 *Tempora funeſta Moſi ſeductio præſtat,*
Per loca deſerta, tantùm tumulatio reſtat,
Ecce fame morimur, dum ſine pane ſumus.
Jam Moſes & Aaron, dum jurgia ferre nequirent,
Tunc ajunt populo; Requieſcat ſpiritus iræ,
Plebs bona vade, ſile, nos miſeramur idem.
Quid ſumus ante Deum? nihil eſt hîc noſtra poteſtas;
Ad Dominum deferte preces, Deus omnia præſtat,
Pane poteſt populos hic ſatiare ſuos.
Voce Deus Moſi, populis jurgantibus, inquit,
Jam populi timuêre mei ſine pane relinqui,
Amodo de cœlo pane cibabis eos.
Veſpere jam carne ventrem ſatiabis inanem,
Angelicum panem ſumetis ab æthere mane,
Unde ſatis comedet plebs caritura fame.

De coturnicibus & manna de cœlo ſuper Iſraël.

Juſſit, & auſtralis volitat numeroſa coturnix,
In mediis caſtris, capitur denſiſſima turmis,
Maneque de cœlis undique manna dedit.
Manna jacet, ſpecie res aſſimilanda pruinæ,
Guſtus erat ſimilæ vel mixta melle farinæ;
Inde ſatis comedunt, jurgia cuncta ſilent.
Dum comedit plebs manna Dei lætiſſima feſto,
Exclamant, mana hu? quod dicimus eſſe, quid eſt hoc?
A mana hu, manna, litera noſtra notat.

Quo ordine, & qua menſura manna comedebat Iſraël.

Ordine manſura populis erat eſca futura,
Nec ſine menſura Deus hanc diſponere curat,
Nam fuit ambobus fratribus iſte modus.
Cuique viro menſura datur non amplius una,
Hanc homo quottidie manducet & ordine ſumat,
Hæc & in Hebraico dicitur eſſe gomor.
Dupla, die ſexta, datur hæc menſura requiri,
Sabbatha nam celebrant, neque tunc licet illud adiri,
Id non computruit, quod retinetur ibi.
Si qua dies alia plus juſto manna recludit,
Undique computruit, vermeſque putredo refudit,
Iſte modus mannæ, materieſque fuit
Manna quaterdenis annis duravit Hebræis,
Hic cibus in cœnis ita ſufficiebat egenis,
Ne foret eſuriens aut famelicus eis.

Cujus formæ vel coloris fuerit manna, & cujus ſaporis.

Manna, quaſi cæli ros, album mane reſedit,
Aſt ubi Sol venit, liquefactum prorſus ademit,
Rurſus & eſca Dei mane refulſit ei.
Præcipitur Moſes in vaſe recondere manna,
Idque reſervari Dominus per ſecula mandat,
Ut videant homines, quos modò mundus habet,
De templo Domini Titus cum Veſpaſiano,
Manna tulit Domini, Petrus tenet in Laterano,
Fabula non agitur, Chronica vera cano.
Ille cibus Domini tantum duravit Hebræis,
Donec ab Ægypto jam jura vident Chananæi,
Amodo quæ cupiunt, terra miniſtrat eis.

Percuſſit Moſes ſilicem, & egreſſa eſt aqua in Raphidin.

Dum foret in Raphidin, aqua tunc defecit alumnis, 124
Vir perit atque pecus, niſi flumina det ſitibundis,
Plebs male conſtrata, da pater (inquit) aquas.
Nónne vides, quia nulla quies reſtat pereundi,
Accelera, ne gens pereat, da flumina cunctis,
Per loca ſicca magis cur peritura trahis?
Ut quid ab Ægypto populus ſeductus abivit,
Nónne fuit melius per paſcua vivere Nili,
Ecce ſiti morimur, potus abundat ibi.
Ira movet Moſen, populi jurgante caterva,
Quid clamatis (ait) gens aſpera, turba proterva?
Quid tibi poſſe meum? credite poſſe Deum.
Tunc ait ad Dominum; videor quaſi jam lapìdari,
Oro, Deus, jubeas veſtigia noſtra rigari,
Qui populo dederas pervia ſicca mari.
Vox ait ad Moſen: Propera, procede parumper,
Ecce tuus baculus de ſaxo flumina rumpet,
Plebs mea tota ſatis jam ſatietur aquis.
Dum petra percutitur, mox flumina magna videntur,
Grex ſimul & populus pariter potare jubentur,
Congaudentque ſatis dum recreantur aquis.

Joſue pugnabat cum Amalech, & Moſes orabat.

Pugnaturus adeſt Amalech, princeps Chananæus,

Sub

Sub duce nunc Joſue populus pugnabit Hebræus,
Bella videt Moſes, quem juvat ipſe Deus.
Erectis ſurſum manibus dum ſtat Moſeus,
Vincit & exſuperat, victorque videtur Hebræus,
Depoſitis manibus fit fugiendo reus.
Rurſus ut erigitur divina manus Moſei,
Iſraël exſuperat, ſed deficiunt Chananæi,
Taliter obtinuit prælia turba Dei.
Hur & Aaron tenuêre manus rurſum Moſei,
Et lapidi, cui terga tulit, vir ſtando reſedit,
Sic gravitas manuum nulla nociva dedit.
Quumque ſuas partes Moſi facit optio fortes,
Solis in occaſum Joſue jam percutit hoſtes,
Arma tulit mane, victor ubique manens.

Quod tempore Joſue Troja cœpit ædificari.

Temporibus Joſue ſurgunt nova mœnia Troiæ,
Dardanus & Troius Jovis ambo ſemine pollent,
Hi duo Troiana mœnia prima parant,
Fratribus iis binis nova Troia creatur ab imis,
Undique ſublimis fit turribus inſita primis,
Militia populis plena ſuperba nimis.
Tempora ſi regum gentilia commemoramus,
Atrius in Græcis jam tunc regnaſſe putatur,
Faunus in Italia tunc dominator erat.

§ *Chronica illius temporis, quando data eſt lex in monte Sinai, qualiter tunc originem habuit regnum Amazonum.*

ANno ab Adam, 4005, à diluvio 1265, anno à diviſione linguarum 1164, anno imperii Nini regis Aſſyriorum 800, data eſt lex Moſi in monte Sinai. Eodem tempore ortæ ſunt mulieres, quæ vocantur Amazones, tali occaſione, ſicut hîc ſubſcribimus.

125 Quidam Rex Ægypti, nomine Veſor, indixit bellum contra gentes, quas tunc vocabant Scythas, à Scythia regione. Ubi Scythæ ſuper ipſum regem Veſorem triumphaverunt, & totam Ægyptum cum majori parte Aſiæ obtinuerunt. Tunc duo regii juvenes à Scythia expulſi, Plimus ſcilicet & Scolopejus, cum ingenti multitudine, in Ponto & Cappadocia conſederunt. Ubi dum vicinas provincias depopulantur, ipſi omnes per inſidias occiſi ſunt: quorum omnium uxores, exilio ſimul & viduitate permotæ, repletæ audacia, & fœmineæ fragilitatis oblitæ, maſculos ſuos, qui ſupervixerant, occidunt, & arma occiſorum ſuorum accipiunt, & patriam defendunt. Semel in anno à vicinis ſuis coitum ſumebant, filios maſculos necabant, fœminas verò ſervabant, dextras mammillas ferro urebant, ne arcum in præliis impedirent. Unde vocatæ ſunt Amazones, id eſt abſque mammilla. Mazon enim mammilla interpretatur. His dictis, ad hiſtoriam Hebræorum contemporaneam verſificè revertamur.

Lex Domini datur Moſi in monte Sinai.

De Raphidin, montis Sinai confinia quærit,
Lex Domini manibus Moſi mandatur haberi,
Scripta Dei digito fertur & ore Dei.
Imperat, ut montem nec homo, nec beſtia tangat,
Ne moriantur, ait; Moſes ea fortiter angat,
Ante Deum voveant veſte venire nova.
Montis enim Sinai loca non ſunt tangere digni,
Nec licet attingi, quæ ſpiritus ambiit igni,
Solus erit Moſes, cui modò ſancta patent.
Quadraginta dies ſub nube fuit Moſeus,
Tunc didicit, quæ pòſt docuit populum Phariſæum,
Solus & abſque cibo perſtitit ante Deum.
Scripſerat in lapide legalia jura creator,
Cumque tulit tabulas de montis culmine lator,
Conflatum vitulum repperit arte datum.
Stat Deus iratus populo, mortemque minatur,
Confractis tabulis, Moſes pro pace precatur,
Vixque ſuis precibus vivere turba datur.
Parce precor, parce Deus, iram deſuper aree,
Diceret Ægyptus, quòd eos ſeduxeris arte,
Ut ſimul innocuos plaga necaret eos.
Hac prece placatus Deus, ipſe reconciliatur,
Lexq́; reformatur, gens territa lætificatur,
Deſtruitur vitulus, parcit ad iſta Deus.

De conſtructione tabernaculi Domini per Moſem.

Cum populis habitare Deus pro tempore venit,

Venit ut inſtruat, ordinet omnia dogmate cœli,
Unde tabernacli forma paratur ei.
Ordine quo fieret, voluit de lege doceri,
Ut valeant inibi Domini reſponſa mereri,
Aula ſacerdotis ſacrificantis erit.
126 *Spontaneas vult primitias ibi ſanctificari,*
Vult aurum Deus, argentum jubet atque parari,
Gemmarum ſpecies ligna Cethina ferent.
Coccus bis tinctus, ſeu purpura, ſive hyacinthus,
Byſſus, & omne genus lapidum, foris ornat & intus,
Fit quoque lampadibus balſamus aut oleum.
Pelle hyacinthina ſacra tecta teguntur ad ima,
Pelliculis rubricatis ſunt tegmina prima,
Thura thymiamata ſuavis odoris erant.
Annulus & tabula, paxillus, vectis & arca,
Vaſa tabernacli Moſi ſunt dogmate parta,
Porticus adjicitur, ſanctaque vela ſimul.
Onychini lapides gēmarum fulgida forma,
Sacra ſacerdotum ſatis ornamenta perornant,
His non altare, non humerale caret.
Propoſitos panes, menſam, candelabra, vectes,
Lumina ſic holocauſta parant, altaria, veſtes,
Ante tabernaculum propitiatorium.
Ænea craticula, qua tunc holocauſta locabant,
Cortinas atrii funesque baſesque parabant,
Labrum cortina victima multa gerit.
Servabant veſtes veſtibula ſancta virorū,
Jura ſacerdotum, qui lege merentur eorum,
Quique vices Aaron obſequiumq́ colunt.
Artifices operum Deus inſtruit atque laborum,
Sculpere ſculptilia, ſpecies variare colorum,
Intus & exterius glorificare chorum.
Beſelehel fuit ille faber de ſemine Juda,
Aurea qui didicit facili diſponere cude,
Et lapidum varios mirificare modos.

Filii Levi portant menſam Domini & arcam.

Ara Dei, vel menſa Dei, ſeu vaſa vel arca,
Progenie Levi portantur nomine Cahat,
Sic geſtator eat ne ſacra tangat ea.
Hæc ſacra namque Dei nulli tangunt Phariſæi,
Tactor enim moritur, ſed Aaron frater Moſei,
Jure ſacerdotum tangit & aſtat ei.

Filii Gerſen portant columnas & baſes & capitella & claves.

Lora tabernaculi capitellaq́, ſive columnas,
Et claves, pariterq́, baſes, & cætera cuncta,
Progenies Gerſen lege jubente feret.

Præcepit Dominus à caſtris ejici omne, quod eſt immundum.

Omne, quod immundum per caſtra videtur haberi,
Imperat à caſtris Dominus prorſus removeri,
Nec populo ſpecies a modo ſordis erit.

Murmuravit populus, & multi ex eis ab igne vorati ſunt.

More ſuo linguis populus dat probra malignis,
Suppliciis dignis quosdam cito devorat ignis,
Cætera pars timuit, conticuitque ſibi.

Maria, ſoror Moſi, leproſa facta eſt.

Plebs ait ad Moſen; cibus hic jam nauſeat ore,
Trade cibos carnis, ſolito nos paſcito more,
Optat in Ægypto ſe modò turba fore.
Poſtulat à Domino Moſes quosdam ſeniores, 127
Qui modò clamores portent pariterque labores,
Murmur enim populi jurgia multa movet.
Hac prece de patribus ſtatuit Deus ipſe prophetas,
Edere judicia, quæ cauſa petebat & ætas,
Tollere, quæ reſecat lex, ratioque vetat.
Unde ſoror Moſi legitur dixiſſe Maria;
*Non Moſi tantùm, ſed & iſtis gloria * fuit,*
Nec Moſi ſoli ſunt modò verba poli.
Motus ob iſta Deus, ulciſcitur in muliere.
Mox elephantia facit illam peſte liquere,
Pellitur à caſtris, digna flagella ferens.
Septima facta dies, Moſi bonitate precante,
Viſcera reſtaurat, caro munda reſurgit ut antè,
Ultio digna fuit, lingua ſuperba luit.

Nauſeantibus eis manna, venit coturnix.

Dum

Dum peterent carnes, quia manna nauſeat eſca,
Ecce coturnicum Dominus quaſi flumina præſtat,
In mediis caſtris eſca volabat eis.
Tollere præcipitur, quantum valet ordine veſci,
Ferre modum neſcit populus, nam plura capeſſit.
Sed caro ſervata vermibus eſca natat.
Ira Dei mandatur eis dans fulgura dignis,
Millia bis dena, ter milleque devorat ignis,
Hæc ubi plaga venit, cætera turba tremit.

Dicit Dominus ad Joſue; noſter es, an adverſariorum?

Dum ſpeculatores præmitteret in regiones,
Terretur populus bellorum ferre labores,
Rurſus in Ægyptum jam remeare volens.
Motus ob iſta Deus, populum mactare minatur,
Ne pereant homines Moſes lachrymando precatur.
Qua prece de cœlis gratia parcit eis.

Aperta eſt terra, & deglutivit Dathan & Abiron, cum centum quinquaginta ſenioribus ſequacibus eorum, & cum uxoribus & filiis, omnique ſubſtantia eorum.

Lis erat in populo, contentio per ſeniores,
Solus Aaron, quia thura Deo referebat odore;
Ante tabernaculum jurgia multa movent.
Bis centum quinquageni fuerant ſeniores,
Jura ſacerdotum præſumentes & honores,
In quibus ira Dei ſæva flagella movet.
Dathan & Abiron, præfataque turba virorum,
Dum dare thura volunt præſente manu populorum,
Terra voravit eos obtinuitque ſolum.
Devorat infernus vivum cœtum ſeniorum,
Uxores, natosque ſuos, famulosque ſuorum,
Altus erat ſaltus, exitiique forum.

Murmuravit populus, & percuſſit è cœlo Dominus quatuordecim millia & quadringentos.

Murmurat ex more plebs improba, digna dolore,
Commovet à ſuperis Deus æthera, plena furore,
Copia conteritur, turba caduca dolet.
Millia biſſena, bis mille, quater quoque centum,
Trecentoſque viros legimus tunc morte re- 128
tentos,
Cætera plebs timuit, quæ ſine clade fuit.

Virga Aaron floruit, & protulit frondes & nuces in tabernaculo coram Domino.

Curat Aaron, ne murmure plus populus moriatur,
Et petit, ut ſignum Domino perhibente feratur,
Cui magis ante Deū ponere thura datur.
Conſtituunt virgas totidem, quot ſunt ſeniores,
Ut Deus oſtendat, quis dignior extet honore,
Cui ſimul incenſi gratia danda foret.
Arida virga nuces Aaron cum fronde reportat,
Nullaque de reliquis miracula virgula monſtrat.
Jura ſacerdotis florida virga tulit.

Filii Levi portant vaſa tabernaculi, & cortinas, & accipiunt decimas, & dant de ſuis decimis.

Vaſa tabernaculi ſervat generatio Levi,
Picta colore levi, ſacra cortinalia nevit,
Obſequium Domino nocte dieque dedit.
Suſcipit & decimas de fructibus undique terræ,
Unde ſolet decimas decimarū ritè referre,
Omnia Levita tunc decimabat ita.

Murmurante populo in deſerto Sin, dedit eis Moſes aquam de petra.

In deſerto Sin fluvio potuque carentes
Dum ſitiunt, dum jam pereunt, clamant vehementer,
Jurgia dant Moſi probraq; multa nimis.
Vox ait ad Moſen; ſitientes collige turmas.
Percute tu lapidem, fluviales jam dabit undas,
Ivit, & aſcivit, eſt aqua, turba bibit.
Increpat inde Deus Aaron ſimul & Moſēn,
Quod quaſi morte reum populum tueantur Hebræum,
Quorum durities peſſima turbat eum.
Tunc juravit eis; plebs, quæ modo jurgia quærit,
Regna repromiſſa nulla ratione videbit,
Imò ſuis meritis hic moritura perit.

Tu

Tu quoque dux populi, vel Aaron, non ingredieris,
Per loca deſerti peregrina ſepulchra mereris,
Hic cum fratre tuo tu moriturus eris.
Veſtibus exuitur Aaron virtute ſuperna,
Filius Eleazar veſtitur veſte paterna,
Unde ſacerdotis nomen onuſque tulit.
Mox ubi nudatur Aaron, in fata vocatur,
Et cadit exanimis, defunctus ad hoc tumulatur,
In deſerto Sin, ſic meruiſſe datur.

Murmurante populo, multi ex eis à ſerpentibus devorati ſunt.

Murmure creſcente populi, Dominumque movente,
Undique ſerpentes nimia feritate furentes,
Agmina multa vorant prorſus & abſque mora.

Aſina loquuta eſt ad Balaham prophetam.

129 *Rex ubi caſtra Dei Balac videt agmina lata,*
Ut maledicat eis, Balaham jubet ire prophetam,
Angelus athleta ſtans maledicta vetat.
Pergere dum properat Balaham, vectatus aſella,
Urget & inſtimulat, ſtans beſtia fixa rebellat,
Et loquitur domino verba timenda ſuo;
Cadere me noli, tibi ſervio prompta labori,
Reſpice ſigna poli, caveas obſtare furori.
Enſe potes Domini percutiente mori.
Erecto capite gladium videt ille minantem,
Si maledicis eis, ait angelus, interimam te,
Si cupias, vade: ſed maledicta cave.
Stans ſuper alta ſenex, dum caſtra beata videret,
Tunc voluit, ſed non potuit, maledicta movere.
Noxia dum voluit ferre, benigna tulit.

Chronica illius temporis de regno Argivorum, & de regno Sicyoniorum, & de morte Moſi.

ANno ab Adam quater milleſimo
quadrageſimoſexto; à diluvio, mil-
leſimo ducenteſimo ſexageſimoſexto;
anno à diviſione linguarum, milleſimo
centeſimo ſexageſimoquinto; anno im-
perii Nini, regis Aſſyriorum, octingente-
ſimo quadrageſimoprimo; regnante
apud Aſſyrios decimonono rege Amyn-
ta; apud Athenienſes verò quarto rege 130
Erichthonio; apud Sicyonios Corace
rege decimoſexto; apud Argivos, deci-
mo rege Danao, mortuus eſt Moſes; &
loco ejus ſubſtitutus JEſus, ſive Joſue,
dux & judex populi. Et extunc habuit
populus Judices, uſque ad Saul, primum
regem Hebræorum. *Cætera de Joſue
metra ſubacta ferent.*

De Joſue, filio Nave, ſucceſſore Moſi.

Extremo veniente die vita Moſei,
Dux Joſue famulus Moſi præfertur Hebræis,
Signa triumphantis ſæpe reportat eis.
Montis in arce Nabor ſtetit ante Deum Moſeus,
Monſtrat ei Dominus, quæcunque tenet Chananæus,
Omnibus inſpectis, addidit iſta Deus;
Sæpe repromiſſam populo nunc proſpice terram,
Hæc ſibi pollicita mea gratia regna reſervat,
Hanc Abraham petiit, hæc tribuetur ei.
At quia juſſa Dei tu præteriiſſe videris,
Melliſluam patriam Chanaan non ingredieris,
Hic ubi ſtas morere, jam moriturus eris.
Terra Moab fuit hæc, qua mortuus eſt Moſeus,
Signa ſepulturæ populus non vidit Hebræus,
Neſcio, quò corpus tranſtulit ipſe Deus.
Centenos & biſſenos jam vixerat annos,
Cùm legitur Moſes morientibus annumerandus,
Amodo de Joſue ſcripta legenda patent.

PARTIS QUINTÆ FINIS.

GOTFRI-

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM PARS SEXTA.

LIBER JUDICUM.

Joſue tranſit Jordanem ſicco pede, & omnis Iſraël cum eo.

Littora Jordanis Joſue tranſire paratus,
Juſſit, ut arca Dei per fluminis alta feratur,
Dum jubet ut fiat, præparat unda vias.
Unda fit ut paries, fluvio pro parte tumente,
Altera pars abiit, fundo ſicco remanente,
Tranſit ut arca Dei, turba ſecundat ei.
Fluminis ex fundo lapides traxit duodenos,
Et totidem poſuit, quos abſtulit ex alieno,
Ut ſacra geſta Dei perpetuentur ei.

Venit timor Hebræorum in omnem terram.

Rei volat audita, quia tranſiit Iſraëlita,
Undique contigua tremuerunt regna petita,
Regum quiſque timet, ne patiatur idem.

Joſue circuncidit populum poſt tranſitum Jordanis.

Nunc iterum circunciſus narratur Hebræus,
Denique plebs obiit, quam duxerat huc Moſeus,
Eſtque novus populus, quem regit ipſe Deus.
Amodo non manna, ſed fructibus à regione,
Eſca datur populo, vario variante ſapore,
Terraque melliflua gaudia magna fovet.

Dicit Dominus ad Joſue: Noſter es, an adverſariorum?

Dux erat in ſpecula, dum regna cupit ſpeculari,
Cui datur à Domino procul aſſiſtente vocari;
Noſter es, aut alius? retulit hic & ait:
Dux ego ſum populi, qui flumina calcat Hebræi,
Cui Dominus cæli jam regna dedit Chananæi;
Dixit, & ipſa Dei forma refulſit ei.
Dux bonus expavit, quem tunc Deus ore vocavit,
Pronus adoravit, Deus ipſe ducem relevavit;
Accelera, Jericho jam capietur, ait.

Raab meretrix ſalvat exploratores filiorum Iſraël.

Exploratores dux miſerat in regiones, 131
Hosque Raab meretrix placito ſuſcepit honore;
Mortis ab interitu ſalvat, & arte fovet.
Coccineum pannum murorum parte tetendit,
In ſignum populo, qui nocte dieque pependit,
Ne qua morte ream plebs ſacra perdat eam.

Arca Domini circunducitur, & cadunt muri Jericho.

Dux jubet, ut populus urbem ſuper arma requirat,
Arca Dei Jericho ter ducta quaterque regyrat,
Dum ſonuère tubis, murus ab urbe ruit.
Irruit, ut venit populus, gentemque peremit,
Sola Raab meretrix ſua ſeque redemta redemit,
Omne, quod in Jericho vixerat, igne perit.
Quicquid habet Jericho, mandat Deus igne cremari,
Vir, pecus, & mulier mandatur ubiq; necari,
Aurea vaſa Deo juſſerat æsque dari.
Vir fuit in populo tunc mandati violator,
Arguitur furti, juſſuque ducis lapidatur,
Ira Dei ſiluit, paxque reverſa datur.

Joſue ſuſpendit regem Egi in prælio.

Rex Egi cum plebe Dei dum bella rependit,
Interiit cum gente ſua, caſusque pependit,
Urbem regalem dux Joſuens habet.

Terror Hebræorum venit in omnem terram.

Terror Hebræorum loca regna gravat populorum,

Copia bellorum gladiis infertur eorum,
Viribus armorum diripuêre ſolum.
Quæ tenet arva mare, properant jam bella parare,
Flumine Jordane veniunt ad prælia mane,
Quotquot ibi reges cisque citraq́ manent.
Obvius extat eis populi moderator Hebræi,
Marte calente Dei, cadit omne decus Chananæi.
Omne, quod arma vehit, ſuppeditatur ei.

Gabaonitæ veniunt ad Joſue, & decipiunt eum.

Gens Gabaonita, metuens ſuccumbere vita,
Horruit audita, quæ fecerat Iſraëlita,
Arteque mentita, ſe, ſua ſalvat ita.
Dirigit ad Joſue juvenes hæc verba ferentes:
Reſpice legatos de longinquo venientes,
Jam ſumus attriti corde, labore, ſiti.
Calceolos noſtros fecit via longa vetuſtos,
Sunt veteres utres, & pallia rupta vetuſta,
In ducis ecce manus omnia noſtra damus.
Fœdere pacifico cupimus petimusque tueri.
Cum populo Domini jubeas nos ſemper haberi,
Ordine, quo petitis (dux pius inquit) erit.
Decipitur populus, quia dum longinqua putatur,
Proxima ſtat Gabaon, ſed pax data non violatur,
Ne gens fraude ſua falſa tuliſſe luat.
Fraude revelata, plebs imperat illa beata;
Vivat pace data Gabaon, ſed perpetuata
Ligna ferat populo, ſubdita geſtet aquas.

132 Sol ſtetit à Gabaon, dum Joſue pugnaret.

Rex Ebron, & rex Jerimot, & rex Jeruſalem,
Rex Eglon tunc, rexque Lachis, dum bella pararent,
Caſtra movent, Joſue prælia dira dare.
Iſraël in Gabaon certamine reſtitit illis,
Tunc pluit à Domino grando permixta lapillis,
Vulnera de cælis multiplicantur eis.
Regia ſigna ruunt, populi vexilla ſecuntur,
Percutiſ in gladio Joſue, gentes moriuntur,
Vulneribus lapidum corpora plura cadunt.
Sol ſtetit à Gabaon, fulſitque per æthera ſurſum,
Diſtulit occaſum, negat orbi luna recurſum,
Dupla fit illa dies, nulla fit enſe quies.
Reges quinque ſimul una latuêre ſpelunca,
Extrahit hos Joſue, poſtquàm necat agmina cuncta,
In cruce ſuſpenſos vulnere perdit eos.
Tunc regem Magedan & regem percutit Iran,
Et reges Eglon, & regem percutit Edron,
In regno Dabir, vir mulierque perit.
Omnia montana loca, regna capit mediana,
Et regis Sadoc terram tenet undique planam,
Et terram Gerſôn usque locum Gabaon.

Iſta ſunt nomina regnorum, quæ inſurgunt contra Joſue.

Hæc contra populum conſurgunt climata regum,
Rex Jabin, Aſſur, Joab, Eglon, Seremonque,
Rex Agaz, & rex Chanaan venit ex oriente.
Eſt & ab occiduis gens numeroſa nimis.
Venit Amorrhæus, Jebuſæus, venit Hevæus,
Rexque Phereſæus, Cethæus, venit Hethæus.
Ne timeas Joſue, tunc ait ipſe Deus;
Mox ubi pugnabis Joſue, reges ſuperabis,
Subnervabis equos, currus (ait) igne cremabis,
Arma tuis populis omnia capta dabis.
Sicut arena maris, dum prælia multiplicari
Dux videt, arte pari feſtinat ad arma parari.
Obvia gentilis copia vita cadit.
His citò deletis, Aſſur confinia cepit,
Quæ benè munita, populum ſeſeque recepit,
Cætera quæ cepit rura, cremanda dedit.
Climata Jordanis, maris omnia littora magni,
Terque decem reges ſuperat, necat, obtinet, angit,
Regnaque cunctorum, rex, loca, jura, forum,
Deſine, Muſa mea, Joſue taxare trophæa,
Bella gigantea manus inclyta geſſit Hebræa.
Quis numerare queat, quæ ſuperantur ea?

Joſue moritur, & ſepelitur in monte Ephraim.

Congregat ex more Joſue ſenior ſeniores,
Regnaque dinumerat Domini ſortita favore,
Scripta manu Moſi perpetuanda monet.
Innumeris cæſis populis terraque tyrannis,
Undecies vixiſſe decem Joſue datur annis,
Monte fit Ephraim tumba paranda ſibi.

Judas

Judas judicat Iſraël poſt mortem Joſue.

Dum cadit in fatum Joſue, Judas moderatur,
Suſcipit archatum populi, judexque creatur,
133. *Hoſtibus ingeritur, pugnat in omne latus.*
Percutit auſtralem patriam, facit eſſe jugalem,
Marte Phereſæum regem capit in Jeruſalem,
Undique Marte calet, victor ubiq; valet.
Sæpe creat ſibi turma duces, quibus arma tuetur,
Sæpe reos coluêre deos, plerunque merentur
Pondera peccati ſæva flagella pati.
Gentiles coluêre deos, tetigere puellas;
Idola dum celebrant, gentilia vota reſervant,
Aſtaroth atque Bahal idola gentis erant.

Reliquit Dominus quinque ſatrapas Philiſtinorum, ut experiretur in eis Iſraël.

Quinque Philiſtæos ſatrapas Deus & Chananæos
Servat, ut indomitos per eos caſtiget Hebræos,
Sic ſtimulabat eos, dum coluêre deos.
Bella Phereſæus vel Hevæus ſeu Chananæus,
Sic & Amorrheus, Sydonius & Jebuſæus,
Intulit in populum, ſic jubet ipſe Deus.
Tot mala tentantem plebem pro crimine tandem,
Rex Meſopotamiæ bello ſuperavit eandem,
Octoque plebs annis ſubdita ſervit ei.

§. Chronica.

ANno ab Adam quater milleſimo quinquageſimo ſexto: à diluvio, milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſexto: à diviſione linguarum milleſimo centeſimo ſeptuageſimoquinto; Anno imperii Nini regis Aſſyriorum, octingenteſimo quinquageſimo quinto: regnante apud Aſſyrios vigeſimo ſecundo rege Lamphere; Tunc Cadmus Græcas literas ſedecim fecit; Apollo etiam cytharam condidit, & artem medicinalem invenit. Eo tempore orti ſunt Theologi, qui de diis falſis carmina compoſuerunt, ut Orpheus, Muſæus, Linus: tunc etiam finitum eſt regnum Argivorum, & translatum ad Medos, unde fuit Agamemnon frater Menelai, mariti Helenæ, quæ rapta à Paride poſtea fuit. Eo tempore erat Othoniel Iudex in Iſraël, quemadmodum verſibus explicamus.

Othoniel judicat Iſraël, & eripit eos de ſervitute Syriæ.

Iſraël arctatus Dominū pro pace precatur,
Vir probus Othoniel, judex in plebe creatur,
Cujus ab officiis pax reparatur eis.
Eripit Othoniel populum, ſub rege Syrorum,
Pacis Hebræorum locus eſt, finiſque dolorum,
Unde per omne ſolum libera rura colunt.

Iſraël ſervit regi Eglon Moabitæ per duodecim annos, propter peccata ſua.

Dum quadragenus cum pace revolvitur annus,
Othoniel moritur, judex ad prælia magnus,
Dedita dæmoniis plebs citò lapſa fuit. 134
Idola quæſita rurſus colit Iſraëlita,
Tradit eos Dominus ſub Eglon regem Moabitam,
Plebs licet invita ſubdita ſervit ita.
Annis terdenis plebs improba ſerva reſedit,
Auxilium Domini populo peccante recedit,
Innumeros gemitus turba coacta dedit.
Jam ſatis attritis parcit Deus Iſraëlitis,
Quos pius & mitis citò liberat à Moabitis,
Tempora pacifica turba caduca ſitit.

Aoth ambidexter judicat Iſraël, & liberat eos de ſervitute Moab.

Surgit Aoth dux in populo, qui ſalvet Hebræos,
Pugnat utraque manu, gladio turbat Chananæos,
Interimitque Moab, qui cruciabat eos.
Portat Aoth ſua dona Moab, rex dona ferentem,
Suſcipit in thalamum ſolus ſolum venientem,
Qui citò transfixum corde peremit eum.
Oſtia cuncta domus clauſit prius, intus & extra,
Per loca poſterius patula ſalit ipſe feneſtra,
Et redit incolumis, rex moriendo luit.
Deficiente Moab, cum rege cadunt Moabita,
Omnia vincit Aoth, regnant ſatis Iſraëlita,
Succumbunt gentes in regione ſita.
Pax fuit in populo tunc octoginta per annos,

 Salvat

Salvat Aoth patriam, pellitque ſub enſe tyrannos,
Sorte ferente Dei, tumba paratur ei.

Sangar judicat Iſraël, & liberat à ſervitute, ubi quingentos viros uno vomere interfecit.

Erigitur Sangar, judex recolendus Hebrais,
Fitque Philiſtais cunctiſque timendus Hevais;
Quingentos equites vomere mactat eis.

Debora mulier prophetes judicat Iſraël, quum eſſet in ſervitute regis Jabin, & ducis ejus Siſaram.

Poſt obitum Sangar, peccaſſe leguntur Hebrai,
Plebs datur in manibus regis Jabin Chananai,
Judicioque Dei ſubdita ſervit ei.
More ſuo Dominus lachrymas vidit miſerorum,
In torrente Ciſon hoſtes delevit eorum,
Interimit Siſaram, ſuſtulit omne forum.
Dux regis Jabin Siſaram fit, nomine cujus
Nongentos bene faleatos dat in agmine currus,
Annis bis denis plebs ea ſervit eis.

§. Chronica.

ANno ab Adam 4061. à diluvio 2081. anno à diviſione linguarum 1180. anno imperii Nini regis Aſſyriorum 860. temporibus Deboræ propheteſſæ, ortum eſt in Italia regnum Laurentum (id eſt Sabinorum) ſub Jano, primo rege Italiæ. Cui ſucceſſit Saturnus, à filio ſuo, Jove illuc profugus. Deinde Picus rex, filius Saturni, qui cognominatus eſt Stercos,
135 pro eo, quod ipſe primus agros ſtercoravit. Poſt quem regnavit Faunus, & poſt eum Latinus; cujus mater nomine Carmentis, nympha, literas Latinas invenit. Latinus autem publicavit eas, & authorizavit.

Siſaram dux regis Jabin, victus fugit ad oſtium tabernaculi Domini, ſub pallio fœminæ abſconſus, quæ transfixit eum per tempora, & ibidem mortuus eſt.

Debora tunc mulier legitur vixiſſe prophetes,
Judicis officio dum regit ordine plebes,
Sub palma quadam fœmina ſola ſedens.
Illa virum Barach, Domino mandante, vocavit,
Et jubet, ut populum diſponat ad arma parari,
Neptalim & Manaſſes arma parabit, ait.
Sic in monte Thabor jubet agmina ſancta locari,
Promittens Siſarã cum gente ſua ſuperari,
Omne decus Jabin, imperiique ſui.
Ante virum Barach Siſaram certamine plexus,
Et profugus latitans mulieris veſte retectus,
Tempore transfixum fœmina perdit eum.
His ita deſtructis Domini virtute tyrannis,
Pace bona quadragenis populus manet annis,
Vota refert Domino turba redempta ſuo.

Traditur populus in ſervitutem, & liberat eum Dominus per Gedeonem.

Pax annis quadragenis quia venit Hebrais,
Rurſus juſſa Dei male deſpiciunt Phariſai,
Et quaſi ſæpe reis pœna reſurgit eis.
Sub Madianitas tradit Deus Iſraëlitas,
Pralia mortifera veniunt gravius repetita,
Octo gemens annis plebs ea ſervit ita.
Dux oritur Gedeon, cujus decet acta notari,
Subditus eſt Domino, Dominus jubet arma parari,
Dimicat in Madian, rex ab honore cadit.
Qui ſtando potavit aquas, ad bella vocatur;
Quique jacendo bibit, Deus imperat abjiciatur,
Tercentum juvenes ſtare bibendo videt.
Nec tamen hi pauci certaminis arma tulère,
Ardentes ad bella faces buccinaſque dederunt,
Sicque triumphantes plena tropha ferunt.
Salmanna, cum Zebee, tunc in bello ceciderunt,
Tunc quadragenis annis cum pace fuerunt;
Temporibus Gedeon regna quieta regunt.
Uxores de more fovens Gedeon adamavit,
Septuaginta quidem natos Gedeon generavit,
Copia natorum prælia dira trahit.

Abi-

Abimelech, filius Gedeonis, judicat Iſraël.

Natus ab ancilla fnit Abimelech Gedeonis,
Jndicat hic patriam, loca, jura tenens regionis,
Judicium populi enm feritate colit.
Germanos necat ille ſuos ſuprà memoratos,
Ipſeque poſt pauca rex a muliere necatur,
Dum jaciens lapidem, vulnerat illa caput.
Vulnere dum moritur, ſervum rogat ut juguletur,
136 *Ne tantnm dominum mulier mactaſſe putetur,*
Néve ſuum perdat regia fama decus.

De eodem Abimelech, filio Gedeonis ſpurio.

Viribus Abimelech Domini moderamine fractis,
Et tribus in populis annis cnm pace peractis,
In popnlo Tholam cnlmine ſummus erat.

Poſt Tholam ſuccedit Jahir, & judicat Iſraël.

Tholam bis denis annis ſua fata peregit,
Succeſſit Jahir judex, populumque ſubegit,
Hic annis totidem regna paterna regit.
Ter denos natos Jahir genuiſſe putatur,
Quos aſinis numero parili vectaſſe notatur,
Totaque tunc populi turba favebat eis.

Thola judicat Iſraël.

Tempore, quo Thola judex in patribus extat,
Vicerat Antheum manus Hercnlis arte palaſtra,
Et Trojanorum vaſtat in orbe ſolum.
Nunc regnat Laomedon, ariës fert velleris aurum,
Theſeus indomitum pugna perimit Minotaurum,
Quis Minotaurus erat, ſub brevitate feram.
Natus regina fuerat, ſervique coquina.
Semper amans crimen fuit hic, actorque ruina,
Tempora pacifica nulla manere ſinens.
Ejus erant geſta, ludos agitare palaſtra.
Actaque fnneſta tribnit ſua jura moleſta,
Moreque carnificis ſavus atroxque fuit.
Aurea Trojanis dum vellera protulit agnus,
Fama per omnia climata prodita, prodidit agnum,
Invidia Siculus Jaſon ademit eum.
Nunc Agamemnoni fit Gracia ſubdita ſoli,
Atreus hunc gennit, quem regem diximus olim,
Tollit apud Siculos undique jnra ſoli.
Italicum legimns nunc regna tenere Latinnm,
Tuſcia thnra deis legitur nunc edere primùm,
Unde ſatis latè nomina Tuſca patent.

Thola judicat Iſraël, & Latina litera & lingua fit in Italia.

Dnm judex Thola fit in Iſraël ille propheta,
Lingna Latina venit, fit litera dante poëta,
Verba loqui Graca jam nova lingua vetat.
Sola per Italiam fuerat tunc litera Graca,
Gramma novum tribnit Latius rex atqne poëta,
Tullia rhetorica limat, & atra vetat.

Traditur populus in ſervitutem Amon, quem tandem liberat judex ejus Iepte.

Dnm moritnr Jahir, judex populi Phariſai,
Spernunt juſſa Dei, ſimiles fiunt Chananais,
Aſtarot & Baalim thurificantur eis.
A Domino traduntur Amon ſimul Iſraëlita.
Ter quoque ſex annis dominantur eis Amonita,
Et reliqui regum ſava flagella ferunt,
Clamor in excelſis lachryma gemitnſque freqnentes,
Cum prece placatum revocant Dominnm miſerentem,
Miſſaque de cœlis pax reparatur eis.
Erigitnr Iepthe judex patria Galadites,
Terribilis, fortis, qni naſcitur ex meretrice, 137
Illeque fert popnli cnm probitate vicem.
Interfecit Amon regem, ſnperans Amonitas,
Reſtituit legem Domini, fovet Iſraëlitas,
Sex annis populum ſalvat & auget ita.

Abeſſam fit judex in Iſraël.

Nunc venit Abeſſam judex, vir Bethlehemita,
Paceque ſortita ſalvat benè regna petita,
Omnia defendens in regione ſita.
Terdenos natos datur Abeſſam genuiſſe,

Et totidem numero natas pulchras habuiſſe,
Annis ſeptenis jura paterna regit.

Angela judicat Iſraël.

Venit & Angelan judex, tutor regionis,
Hic legitur genitus de ſorte tribus Zabulonis,
Poſt annos denos fertur & ipſe mori.

Abdon judicat Iſraël.

Nunc veniens Abdon, cunctis moderatur Hebrais,
Filius eſt Helba, contrarius eſt Chananais,
Annis octo Dei terra favebat ei.
Iſte quaterdenos proprio de ſemine natos
Protulit, & recipit per eos totidem generatos,
Quos aſinis totidem ducere ſæpe ſolent.

§. Chronica illius temporis, de rege Trojanorum Laomedonte, & de Agamemnone rege Græcorum, & de Samſone fortiſſimo, & Hercule.

ANno ab Adam 4080, à diluvio 1300. anno à diviſione linguarum 1201. annò imperii Nini, regis Aſſyriorum 877. rapta eſt Helena à Trojanis: unde Troja decem annis obſeſſa periit. Menelaus Helenam uxorem recepit. Æneas profugus, ingreſſus Italiam, Latini regis filiam Laviniam uxorem accepit: de qua reges Albanorum, & poſtea Romanorum originem habuerunt. Reges etiam Francorum, ſive Franconum, id eſt Teutonicorum, ab eisdem Trojanis, per aliam lineam originem trahunt: ſicut in ſequentibus ſuo loco plenius (autore Deo) dicemus, quum de cauſis Romanorum tractabimus. Samſon autem & Hercules ſub tempore Trojanorum, pares ætate & fortitudine fuiſſe dicuntur, qui etiam ambo fraude fœminea perierunt. Samſon per Dalilam uxorem ſuam, opio potatus, & raſus, cæcatus eſt à Philiſtæis: Hercules verò per Deianiram, uxorem ſuam, tunica toxicata indutus, tanquam cera ad ignem dicitur liquefactus. Hoc autem ei fecit uxor ad vindictam, pro eo, quòd ipſe adamaverit puellam venuſtiſſimam, nomine Hialam. Servus autem miſſus ei ab uxore cum prædicta tunica, vocaba-
138 tur Lyca. Eo tempore terra, quæ hodie dicitur Italia, vocabatur Græcia major. Notandum eſt, quòd Æneas Trojam dicitur prodidiſſe, & ipſe necromanticus fuit, uxoremque ſuam diis immolavit, nomine Creuſam, filiam Priami, matrem Aſcanii. Tempore deſtructionis Trojæ, regnum Laurentum, id eſt Sabinorum, ceſſit in Latium, regnante Latino Sylvio, judicante Hebræos Samſone. Tunc erant aurea ſecula, ſine turbatione bellorum, ſub planeta Saturno. Sed Romanorum inchoante regno, venerunt tempora bellicoſa, & ferrea ætas. Nunc ad Hebraicam hiſtoriam revertentes, geſta Samſonis ſuppoſitis verſibus largius explicemus.

Samſon fortis judicat Iſraël, & liberat eum à ſervitute Philiſtinorum.

Rurſus apud Dominum graviter peccant Phariſæi,
Unde Philiſtæis populi traduntur Hebræi,
Temporibus longis ſuppeditantur eis.
Turba quater jam paſſa decem defleverat annos,
Quum fortis Samſon oritur, vir robore magnus,
Filius eſt Manube, corde manuq́; potens.
Ille Philiſtæos affligentes Phariſæos,
Sæpe jubente Deo fertur ſuperaſſe trophæo,
More giganteo Marte retundit eos.
Pugno Samſonem legimus mactaſſe leonem,
Cujus & ipſe favum mellis ſuſcepit ab ore,
Mortua dum ſicca beſtia tota foret.
Ille Philiſtæam, quæ tunc erat in regione,
Suſcipit uxorem, patre non præbente favorem,
Illud enim Moyſi lex inhibere ſolet.
Terque decem numero legitur mactaſſe virorum,
Ex Aſcalona, ſpoliumque recepit eorum,
Uxoriſque ſuæ detulit ante thorum.
Vulpibus inventis tercentum, tempore venti,
Ignibus accenſis caudas ligat, arte retentis,
Concremat & ſegetes, quas inimicus habet.
Arboribus, domibus, pariter cum meſſe crematis,
Vinetis devaſtatis, vel ab igne voratis,
Damna vident populi magna, dolentque ſatis.
Terra Philiſtina, montanàque parte marina,
Undi-

Undique feſtinant tantam punire ruinam.
Uxor & ipſe pater perditur, ipſe latet.
Sub petra latitabat Ethan, coguntur Hebræi
Reddere Samſonem, quia damna dedit Chananæis,
Quæritur in petra, ſicque loquuntur ei;
Nónne Philiſtæi penitus dominantur Hebræis?
Cur dominis inferre tuis non damna vereris?
Reddere te volumus, quod crucieris eis.
*Ille * differt necem, patiarque ligari,*
Me vinctum deferte virum poſthac cruciari,
Munda manus veſtra ſic remanebit, ait.
Samſon ut arripitur, populo plectente ligatur,
Funibus arctatur, deducitur ut perimatur,
In mediis campis hoſtibus ipſe datur.
Viribus argutis, citò proſpicit ille ſaluti,
Vincula nexa cuti leviter validiſſima rupit,
Mandibulas aſini vidit, easque tulit.
Oſſe Philiſtinos populos mactans aſinino,
139 *Plus quàm mille viros occidit in agmine primo,*
Nec fuit omnino corde leone minor.
Quum labor exigeret juvenem pugnando ſitire,
Poſtulat à Domino fluvium quemcunque venire;
Quo reparat vires, dummodo pugna ſilet.
Ut ſatiet ventrem, ſatis invocat omnipotentem,
Ex aſini dente recipit fontem venientem,
Vir ſedet atque bibit, ſic recreatur ibi.

Samſon portat ſuper humeros ſuos portas urbis Gazæ.

Ingreditur Gazam dum cum meretrice moratur,
Porta ſuburbana peſſundatur atque ſeratur,
Inſidiæ latitant, perdat ut ipſe caput.
In medio noctis vir tollit limina poſtis,
Et cum poſte ſimul ſublatis undique portis,
Portat eas tergo montis ad alta ſuo.

Dalila, uxor Samſonis, inſidiatur viro.

Suſcipit uxorem Samſon, cui Dalila nomen,
Dalila Samſonem ſuperavit & abſtulit omen,
Nata dolis mulier ſemper iniqua fovet.
Munere corrupta noviter ſtans Dalila nupta,
Dum videt in lucta juvenem certamine ducta,
Plurima blandita verba ferebat ita:
Non decet uxores (ait) ignorare maritos,
Ne variis animis vexentur amore petito,
Conſcia mens maneat prorſus utrinq; citò.
Qua virtute viros tantos tua dextera vicit,
Unde ſit hæc virtus, ego neſcio, Dalila dicit,
Indicet uxori mens tua (quæſo) mihi.
Rettulit hic; Si nervicis me fortè ligares,
Funibus evinctum me viribus ipſa probares,
Et virtute parem me tibi fortè dares.
Præparat inſidias mulier pro morte latenter,
Vincula diſrumpit Samſon connexa potenter,
Vinctus ut evadit, qui latet hoſtis, abit.

Querela lethalis Dalilæ, qua vir ejus Samſon deceptus & excæcatus fuit.

Dalila ſuſpecta thalamo de nocte recepta,
Quærere non ceſſans, iterũ meditatur inepta;
Urget ut illa magis, vir ſimulator ait:
Fune novo triplici ſi fortia membra ligentur,
Prorſus ut alterius hominis connexa tenentur,
Dicta probans mulier, vincula rupta videt.
Ordine ſubtili mulier proſtrata cubili,
Quomodo vinciri valeat, blandita requirit,
Dictaque ſortiri fertur ab ore viri.
Si crines capitis ſeptem filo laqueabis,
Et clavo retinente ſolo filum religabis,
Viſcera debilia victaque membra dabis.
Mox ubi tantillos filis ligat illa capillos,
Nexaque paxillo ponit, vir diripit illos,
Victa doloſa dolo concidit illa ſolo.
Importuna tamen mulier non deſinit, auſa
Quærere, quæ lateat ſub eodem robore cauſa,
Orat & irrepit, nocte dieque petit.
Gutta cavat lapidem, mulier blandita maritum,
Frangit & invitum fera peſſima fraude petitum, 140
Arte capit dirum fœmina blanda virum.
*Exprimit * ei vera Samſon, quæ pectore celat,*
Et ſine cautela mens infatuata revelat,
Viribus ut careat, qui modò fortis erat.
Dicit ei: Nazaræi ſervantur Hebræi,
Radere cæſariem ſpernunt omnes Phariſæi,
Hæc de lege Dei juſſa parantur eis.
Robur ineſſe meis tribuit natura capillis,
Quæ citò deficiet, ſi forcipe tondear illis,
Tunc ſimilis puero viribus (inquit) ero.
Hic ubi reſpondit, mulier reſponſa recondit,
Pocula dat opii, dormit vir, fœmina tondet,
Evocat inſidias, quæ prius intus erant.

Arte

Arte ſoporatus capitur, manibuſque ligatur,
Lumine privatur, deducitur, expoliatur,
Ejiciturque foras, volvat ut ipſe molas.

Samſon dejicit aulam & templum dei Dagon, ubi moritur ipſe, cum omnibus Philiſtæis.

Scribitur, in Gaza tunc aula fuiſſe rotunda,
*Sarcina cujus erat media * ſtante columna,*
Genſque Philiſtæa ſæpe reſedit ea.
Cumq́; recreviſſent Samſone molente capilli,
Gaudia feſtiva reparant communiter illi,
Et ſimul ante Dagon prandia magna colunt.
Sic ubi conveniunt tria millia fortè virorum,
Uxores puerique ſimul, famulique ſuorum,
Idola fana colunt, præbet & eſca forum.
Ludere Samſonē princeps jubet ante Dagonē,
Aſtaroth & Bahalim multo venerantur honore.
Saltat eis cæcus, ſtatque columna ſecus.
Gens erat immunda, medio fuit alta columna,
Hanc ubi peſſundat Samſon, cadit aula rotunda,
Unde cadente domo, concidit omnis homo.
Hos ubi delevit, plebs ſacra redempta quievit,
Annis viginti judex prius ille reſedit,
Judiciumque Dei lege favente dedit.

Chronica illius temporis, de Hippocrate, & de Pelope rege Græcorum, & de Italo rege Italiæ, & de Hercule atque Samſone, & de prima galea in Sicilia viſa ſuper Pharum.

Dum moritur Samſon, Hippocras viget orbe ſuperſtes,
Cujus ab antidotis tollunt medicamina peſtes,
Attamen in medicis primus Apollo fuit.
Græcia tunc Pelopem, Danai de ſemine regem,
Sumpſit, & accepto ab Athenis ſub Jove legem,
Italus Italiæ rex, modò regna reget.
Una fuit quondā Samſonis & Herculis ætas,
Formaq́; conſimilis Varrone canente poëta,
Sors mala fœminea fraudis utrunque necat.
Una fuit virtus, & geſta coæva duobus,
Fertur & ambobus unum fore corpore robur,
Diſſimilis regio, diſſimiliſque locus.
Condita Carthago tunc à Didone putatur,
Æmula Romanis, quæ pòſt inimica paratur,
Prælia dum quæris, ſub Scipione perit.
Tunc Siculo conjuncta Pharo fit prima carina,
Et ſuper æquora prælia regia ſunt modò prima,
Tunc agilis Siculis prima galea fuit. 141

§ Chronica illius temporis de regno Sicyoniorum, & de aliis cauſis.

ANno ab Adam 4279, à diluvio 1375, à diviſione linguarum 1274, anno imperii Aſſyriorum milleſimo, rege vigeſimo nono, Oneo imperante apud Aſſyrios; Rege etiam Athenienſium quarto Meſanto, regnante in Latio Ænea Sylvio, filio Poſthumi Faunii, filii Laviniæ: Eli ſacerdote judicante Iſraël, regnum Sicyoniorum defecit, quod octingentis annis vel amplius duraverat.

De Heli ſacerdote Domini in Silo, & de origine Samuelis.

Jura ſacerdotum Domini dum poſſidet Heli,
Helcana de Ramatha pater efficitur Samueli,
Anna prius ſterilis fit pia mater ei.
Voverat hunc Domino materq́; paterq́; fidelis,
Traditus eſt Heli, placet obſequiū Samuelis,
Seque puer Domino nocte dieque dedit.
Fertur & in Silo tunc fœderis arca fuiſſe,
Cujus ad obſequium Samuel puer editus ipſe, 142
Ante Deum ſabaoth veſte nitebat ephod.

De duobus filiis Heli ſacerdotis, ſacrilegio luxuriaque deditiſſimis.

Tunc natos habuiſſe duos datur ille ſacerdos,
Ordine presbyteros, avidos, luxuque protervos;
Ophni cum Phinees ad ſceleroſa celer,
Ante domum Domini ſcortum pepigere latenter,
Victima dum colitur, crudam rapiunt violenter,
Sæpe minus coctos diripuère cibos.
Propoſitos panes rapiunt hinc inde frequenter,
Quolibet alveolo carnes rapuère tridente;
In templo Domini regula nulla fuit.
Presbyter inſipiens populum parit inſipientem,
Ipſeque lege carens populū dat lege carentē,
Deſpicitur vita deſipientis ita.

Prophetia & viſio ſilent, propter peccata, & Deus parat hoſtem contra Hebræos.

Ira ſuper populum ſceleroſum venit Hebræum,
Unde Philiſtæum Dominus vocat, urget Evaum,
Ut quaſi morte reum depopuletur eum.
A facie Domini tunc projiciuntur Hebræi,
Somnia non veniunt, neq́; viſio fit Phariſæis,
Fit Deus omnipotens nunc alienus eis.

PARTIS SEXTÆ FINIS.

GOTFRI-

GOTFRIDI VITERBIENSIS
CHRONICORUM
PARS SEPTIMA.

SAMUEL.

Nocte quieſcenti ſacra vox loquitur Samueli,
O Samuel, Samuel: vocem puer æſtimat Heli,
Providus exiliens, concitus aſtat ei.
Dicit ei ſenior; non hac ego voce vocavi,
Eſſe magis Domini vocem, prius ipſe notavi;
Vade puer dormi, vade, magiſter ait.
Terque quaterque Dei vox inſonuit Samueli,
Et totidem vicibus puer ipſe cucurrit ad Heli,
Ignorabat enim quis loqueretur ei.
Dicit ei ſenior: Si plus hac voce vocaris,
Non venias ad me, reſpondens ipſe, loquaris;
Audio te Domine, præcipe quæſo magis.
Voce revertente, dum ſumeret ille ſoporem,
Sermo Dei rediit, Domini moderatus ab ore,
Dicta ſenis doctus, nunc puer apta movet.
Dicit ei Dominus; Verbum loquar, ô puer audi,
Quiſquis id audierit, tunc utraque tinniet auris.
Suſcipe, ne timeas dicta referre mea.
Omne malum, quodcunque loquar, veniet ſuper Heli,
Nam pueros cohibere ſuos legemque tueri
Noluit, à populo nunc abolendus erit.
Ipſe ruet, natique ſui gladio perimentur,
Et populo mea plaga venit, paſſim morientur,
Qui non corripuit, corripietur, ait.
Mane ſeni ſancita Dei puer ipſe revelat,
Clauſa tenens audita ſenex pro tempore celat,
Quippe timor Domini pectore magnus erat.

De plaga Philiſtinorum, quæ venit in populum Domini, tempore Heli ſacerdotis & filiorum ejus Ophni & Phinees.

Arma Philiſtæa dum rura premunt Phariſæa,
Plebs cadit enſe rea, gentes habuere trophæa,
Judicio Domini bella parantur ea.
Millia bis bina de plebe cadunt reſupina,
Quam Deus inclinat, damnat, premit, urget ad ima,
Ne mala, quæ celebrant, amodo ſtare ſinat.
Turba reverſa domum plangit cecidiſſe colonum,
Miraturque Deum ſe non habuiſſe patronum,
Rurſus ad arma volant, bella referre volunt.
Unde die quarta clamant; Portemus & arcam,
Presbyteros portare duos hanc inde coarctant,
Ophni cum Phinees hanc ſuper arma ferent. 143
Ad loca bellorum venit omne decus populorum,
Voce, tuba, trumba, clangor reſonabat eorum,
Immodicus ſtrepitus concutit omne ſolum.
Arca Dei prima præcedit & agmina minat,
Terra Philiſtina timet à reboante ruina,
Undique convenit, cordeque fracta gemit.
Quid faciemus, ait? venit Deus ille deorum,
Tutor Hebræorum, devaſtator regionum,
Venit & arca Dei, nemo reſiſtet ei.
Attamen ô ſatrapæ, forteſque reſiſtite gentes;
Cordeq; ſurgentes gladiis exponite mentes,
Ob peccata ſui plebs ea ſæpe ruit.
Agmine congreſſi pugnant certamine plexi,
Arca Dei cecidit, populus dans terga receſſit,
Et duo presbyteri primò necantur ibi.
Terdecies millena cadunt, pauciſque relictis,
Arca Dei capitur, populis in ſanguine victis,
Ducitur ante Dagon arca Dei ſabaoth.

Arca Domini capta eſt à Philiſtæis, & poſita ante deum Dagon, & vir quidam venit de prælio nuntiare hæc ſacerdoti Heli.

Vir, pereunte tribu, remanens ſub ſanguine vivus,
Vulnere paſſivus, currendo redit fugitivus,
Aſperſus cinere, geſta caduca refert.
Ante fores templi tunc ſede reſederat Heli,

Vir miſer aſtat ei, ſenior per ſingula quærit,
Quis ſit, & unde venit, quæ nova facta gerit?
Ille refert, miſera populi malè prælia parta,
Et natos cecidiſſe ſuos, ubi decidit arca,
Omne decus populi prorſus & arca ruit.
Tactus ab introrſum ſenior cadit ipſe retrorſum,
Confracta cervice cadens frangit quoque dorſum,
Victa ſenis vita fata coæquat ita.
Annis centenis minus uno vixerat Heli,
Jura ſacerdotum Deus ipſe dedit Samueli,
Amodo proſpiciam, quid facit arca Dei.

De plaga Philiſtinorum, qui tenebant arcam Domini captivam, & de caſu Dagon.

Urbs erat Azotum famoſa, caput regionis,
Qua fuit arca Dei pedibus ſubjuncta Dagonis,
Quem pro rege poli gens Chananæa colit.
Mane Dagon cecidit, relevat gens prava jacentem,
Rurſus mane cadit, deſtruxit & arca cadentem,
Nanque Dagon capite ſtat manibusq́ carens.
Mittit in urbe Deus varios per viſcera morbos,
Miſit eis morbos, dedit ileon, atque tenaſmon,
Natibus egreditur longaon absque loco.
Anus & ex talis coxa refricante pependit,
Intumuit, crepuit, putruit, mortemque rependit,
Iſta Philiſtæis intulit arca Dei.
Omnis homo turget, generalis plaga perurget,
Deficiunt turbæ, clamant vehementer in urbe,
Exeat arca Dei, ne moriamur ei.
Tollitur, ejicitur, circumq́ per arva refertur,
Inde magis moritur populus, ſub peſte repertus,
Intus & absque domo, clade necatur homo.
144 Fertur in Accaron, clamant magis Accaronitæ,
Tollite vos arcam, diſcedite, prorſus abite,
Quod ſibi vult Dominus, non retinere licet.
Altera plaga Dei patriam vehementer ademit,
Muribus innumeris ſegetum vaſtatio venit,
Vir mulierque gemit, fructus & herba perit.
Conveniunt ſatrapæ, recolunt hinc inde dolores,
Venit & ariolus necromanticus à regione,
Qualiter arca foret concilianda, monens.
Accipiunt vaccas fœtas, plauſtroque ſubartant,
Detentis vitulis imponunt deſuper arcam,
Ut videat populus, quid facit inde Deus.
Si rectas peragrando vias diſceſſerit arca,
Creditur hæc plaga Domini pro vindice parta,
Si cæcus arva capit, non Deus iſta facit.
Attamen hinc arcam vacuam dimittere nolunt,
Munera non parca capſa retinente reponunt,
Nam placare Deum dona ferendo volunt.
Quot retinent urbes, totidem fabricantur & ani,
Ex auro mundo fiant ut munere ſani,
Et totidem mures conſtituere fabri.
Procedunt vaccæ veſtigia recta ſequentes,
Iſraël aſpiciens vidit vaccas venientes,
Proſpicit & recipit, gaudet, easque tulit.
Intus & exterius videt, & conſiderat arcam,
Absque ſacerdote ſubitò fit victima vacca,
Confringunt currum, conficiuntque rogum.
At quia tam temerè Domini ſacra nuda videntur,
Ira movet Dominum citiusque perire merentur,
Unde datur populis inclyta plaga nimis.
De Bethſamitis, quos tunc peccaſſe notavit,
Una decem decies ſeniores plaga necavit,
Sed de plebe magis copia damna trahit.
Millia quinquaginta Deus de plebe peremit,
Quumque videt populus, quia tot commotus ademit,
Dixit & ingemuit, quid faciemus ei?
Inde vocant homines habitantes Cariathiarim,
Dicentes, Arcam Domini miſère Philiſtim,
Tollite vos arcam, vos teneatis eam.
Gaviſique ſenes, cunctisque Cariathiarintæ,
Suſcipiamus eam, dicunt, reverenter adite,
Suſcipit hanc Minadab, vir bonus à Galaad.
Filius Aminadab Eleazar ſanctificatur,
Sub quo cuſtode nunc arca Dei teneatur,
Sic requies populo, vitaque ſalva datur.
Arca Dei capta quum ſeptem menſibus eſſet,

Ultio

Ultio magna Dei dedit hanc remeare neceſſe,
Quum redit in patriã glorificata ſuam.
Reddit vota Deo populus de corde ſereno,
Projiciuntque deos, quoscunque tenent alienos,
Aſtaroth & Baalim comminuuntur eo.

Populus Iſraël petit regem à Domino, per Samuelem.

Poſtulat à Domino populus pro judice regem,
Qui neque juſta neget, neque ſpernat vivere lege,
Qui ſit Hebræorum jus, populumq́ regens.
Hæc ita dum quærit, jubet hunc Deus antè doceri,
Quis ſit honor regis, quod onus, quis faſtus haberi.
Hæc ſibi ſi populus vult, Deus (inquit) erit.

Samuel prænunciat populo omnia jura regis futuri.

Jura dedit Samuel regis relegenda futuri,
145 *Et ſpecies onerum populi, quæ ſunt habituri,*
Imputet ipſe ſibi, ſi quæ petita luit.
Rex faciet populum regales ducere bigas,
Inſtituens equites præcurrere ſæpe quadrigas,
Atque tribunales centurioſque pares.
Regis aratores faciet portare labores,
Ejus meſſores eritis fervente calore,
Grana feretis ei, ſæpius ante fores.
Conſtituet fabros, qui jugiter arma parabunt,
Inſtituet juvenes, ſua qui vineta putabunt,
Et reliquos homines, qui ſibi ligna dabunt.
Rex unguentarias veſtras faciet ſibi natas,
Focarias & panificas de more vocatas,
Regis ad obſequium nocte dieque datas.
Tollet oliveta vinetaquè ruraque terra,
Inſolitas operas faciet vos ſæpe referre,
Libera quæ nunc ſunt corpora, regis erunt.
Rex faciet ſegetes pro velle ſuo decimari,
Vinaque veſtra ſibi ſub eadem lege locari,
Atque ſuis famulis diripienda dari.
Ancillas ſervoſque tuos rex undique tollet,
Ipſe boves aſinoſque tuos hinc inde reſolvet,
Ut faciant opera, quæ jubet ille ſua.
De gregibus veſtris decimas ſub canone tollet,
Juraque tunc populi rex in ſua jura revolvet,
Vos faciet ſervos poſteritate ſuos.
Omnia præfata de rege, ſcias tibi nata,
Si qua moleſta tibi fuerunt ſub rege parata,
Tu tua facta luas, non ego frango rata.

§ Chronica.

ANno ab Adam 4389, à diluvio 1210, à diviſione linguarum 1109. anno imperii Aſſyriorum, 1100, regnante Rege Derzilo apud Aſſyrios; Samuel judicante Iſraël, Saul factus eſt primus rex Hebræorum, & ex tunc prophetæ & reges fuerunt in Iſraël. Nunc ad hiſtoriam Hebraicam verſificè revertamur.

Placuerunt populo omnia, quæ prædixit Samuel de rege futuro.

Iſraël ut dicit regalia debita fiſci,
Jura placent populo, regem petit & bene gliſcit,
Clamat & in cælum, poſtulat ante Deũ.

Saul cùm paſceret aſinas, electus eſt in regem Iſraël.

Vir de plebe Dei rex erigitur Phariſæis,
Germine Benjamin, unctus manibus Samuelis,
Saul, paſcens aſinas, formaq́ grandis ei.
Ex humero ſurſum præcelſior extat Hebræis,
Filius aſtat ei Jonathas, infeſtus Hevæis,
Terra Philiſtæi tota reſiſtit ei.

De rege Amon, qui ab unoquoque viro Hebræo quærebat tollere oculum dextrum pro tributo.

Rex etiam fervebat Amon ſuper Iſraëlitas, 146
Nam dextros ab eis oculos vult rex Amonita,
Territus hinc populus ſtat periturus ita.
Prima novo regi fuit hæc oblata querela,
Dum foret in Galaad, ubi regia jura revelat,
Planctus ibi populi tunc pereuntis erat.
Rex ſedet iratus, plebs undique tota vocatur,
Undique mandatur, citò vulgus ad arma paratur,
Nemo domi remanet, nemo vocatus abeſt.
Colligit ex populo tria millia mixta virorum,
Ter decies mille peditum inde meliorum,*
Impetus illorum terruit omne ſolum.
Mane ſub aurora, Dominum Saul pronus adorat,

Dum populus Domini feſtinus ad arma laborat,
Victus Amon cecidit, terra peruſta luit.
Laus nova ſit regi, novus eſt, nova magna peregit,
Hoſtibus extinctis hoſtilia regna ſubegit,
Turba favet regi, qui nova regna regit.
Saul redit in Galaad, populus victor comitatur,
Rurſus & erigitur, ſolium regni renovatur,
Qui fuit in ſpecie rex, modò cuncta tenet.
Vivat rex, vivat, clamat bona plebs rediviva;
Tempora paſſiva ſub eo ſunt omnia diva,
Quilibet in patriam glorificatus hiat.

Saul eligit ſibi de populo tria millia virorum.

Electos de plebe viros tria millia regis
Turba dedit, quos tunc cum rege manere coëgit,
Obſequio regis quilibet arma vehit.
Pars in monte Bethel cum rege manere leguntur,
Pars manet in Gabaat, Jonatha qui voce reguntur,
Catera pars populi vult habitare domi.

Jonathas facit aſſultum in Philiſtæos, ſolus cum armigero ſuo.

Caſtra Philiſtaa, qua demoliuntur Hebraa,
Dum videt in Gabaat Jonathas, capit inde trophaa,
Et graviter perimens expoliavit ea.
Fama volat, Saul & Jonathas ad pralia cincti
Diripiunt, perimunt, fortiſſima caſtra Philiſtin,
Unde Philiſtai congrediuntur eis.

Philiſtæi movent ſuper Iſraël decem millia curruum, & ſex millia equitum, & peditum non erat numerus.

Ter decies mille currus de gente parantur,
Bis equitum tria millia nunc ad bella vocantur,
Sicut arena maris catera turba ſalit.
Iſrael ut didicit, quia gens furibunda veniret,
Diſtulit exire, ſataguntque latenter abire,
Undique delituit plebs fugitiva ſilens.
Nunc in ciſternis populus latet atque cavernis,
Vir cubat in puteis, latebras magis optat avernas,
Quam periturus erat, dum latitare queat.
Agmina ſancta quidem, qua rex adduxerat idem,
Delituiſſe videt, fuerant qua fortia pridē,
Qua pereunte fide, Saul metuebat idem.
Sexcenti de plebe viri cum rege manebant,
Qui ſoli pro lege poli tunc arma ferebant,
Solaque de cœlo ſpes refovebat eos.

In toto Iſraël non erat gladius, præter gladium Jonathæ & gladium Saul. 147

Non erat in toto gladius vel lancea regno;
Ferrariusve faber, nec homo, qui portet emendum,
Solus cum Jonatha rex gladiatus erat.
Terra Philiſtai ferrum fabricabat Hebrais,
Nec licuit fabricare domi cunctis Phariſais,
Ne genus armorum fortè daretur eis.
Vomer & aſcia, ſarcula, raſtula, ſive ligones,
Furcula, runcula, falx, ſica defuit, & pugiones,
Omne genus ferri vendidit hoſtis eis.

Jonathas ſolus cum armigero ſuo percutit Philiſtæos.

Exiliens Jonathas ſolo comitante cliente,
Arripiens arcum, famulo dum contulit enſem,
Caſtra Philiſtaa mane videre meat.
Arduus ille locus, ſcopulis cum rupe pependit,
Impiger aſcendit properans, arcumque tetendit,
Qua ſibi proclivam proſpicit arte viam.
Confortat famulum Jonathas, ne fortè timeret,
Dicit ei, gentes poterit Deus has removere,
Deſuper auxilium jam miſerando feret.
Ipſe Deus ſignum nobis hac ſorte parabit,
Ecce Philiſtaus ſi nos homo fortè vocabit,
Vincere nos gentes mox Deus ipſe dabit.
Aſt homo ſi dicet; Diſcedite: prorſus abite,
Hac mihi parco vice, metuens diſcrimina vita,
Sic remeare licet, retrò petamus iter.
Vix manibus pedibusque viam rapuêre ſupernam,
Gens ubi proſpicit, hos putat exiliiſſe caverna,
Voceque tam leni dicit: Hebrae veni.

Pro-

Procedit Jonathas famuli feritate ſequente,
Proſilit ingentes feriens hinc inde potenter,
Munere dante Dei nemo rebellat ei.
Ipſaque ſe gladiis gens plena furore trucidat,
Ipſa ſui dum cæſa ruit, ſit gens homicida,
Gente cadente fera terror & error erat.
Cæcus Hebræorum ſtrepitum perſenſit eorũ,
Quæritur hinc Jonathas, ubi ſit dux magnus eorum,
Et quia defuit hic, eſſe putatur ibi.
Caſtra Philiſtæi dum cæſa vident Phariſæi,
Arca Dei præfertur eis, comitantur Hebræi,
Merſaque ſanguinibus dextra natabat eis.
Saul facit edictum dicens: Hominem maledictum,
Qui capiat victum, niſi viderit undique victum,
Omne Philiſtæum nam videt ipſe Deus.
Mel fuit in petra, quod longa paraverat ætas,
Plebs tamen abſtinuit, Saul rege vetante propheta,
Quippe cibum tangi regia juſſa vetant.
Neſcierat Jonathas, à rege cibum prohiberi,
Mellis enim modicum virga retinente comedit,
Poſtque ſuper gentes plena trophæa dedit.
Sole recumbente, Saul quærit ab omnipotente,
Si jubeat gentem perimi ſub nocte ſequente,
Sed reſponſa Dei non modulantur ei.
Rex ait; O populi, quiſnã maledicta mereri
Non timuit Domini? nulla valet arte tueri.
Si Jonathas fuerit, jam perimendus erit.
Dicit ei Jonathas, modicum de melle comedi,
Nunquid ob hoc moriar? Pater inquit, ob hoc morieris,
148 *Conſurgens populus, Non ita (dixit) erit.*
Iſta ſalus noſtra Jonatha de munere venit,
Tollamus Jonathan, Deus inde poteſt miſereri,
Salvus erit juvenis, qui bona tanta gerit.
Abſtinuit populus, ne plus modò perſequeretur,
Amodo plaga Moab, & Edon, Amonque ſequetur,
Percutiunt hoſtes longius atque ſecus.

Præcepit Dominus Saul, ut occidat regem Amelech, & omnem gentem ſuam, & omnia pecora ſua.

Poſt victos reges, poſt plurima prælia læta,
Juſſa Dei veniunt regi, referente propheta,
Vade premas Amalech, & nova bella petas.
Indicat & cauſam, quare non prælia pauſant,
Temporibus Moſi, quia gens Amalech fuit auſa
Bella referre Deo, Marte peribit eo.
Venit ab Ægypto quondam populus Moſei,
Dextra Dei conceſſit ei terram Chananæi,
Atque Phereſæi regna paravit ei.
Rex Amalech tunc in Joſue primus fuit hoſtis,
Et cuneis tulit arma ſuis contraria noſtris,
Ut cadat ergo reus, præcipit ecce Deus.

Verba authoris.

Longanimis Domini ſententia ſæpe moratur,
Digna tamen meritis tandem modulata paratur,
Peccatique ſui debita quiſque luit.
Si quis enim quærit bene vel male geſta mereri,
Spes bona nulla perit, nec enim ſub judice cœli
Vir bonus immunis nec malus ullus erit.
Longa (Deus dicit) Amalech peccata reviſi;
Nunc regem cum gente ſua te cadere miſi,
Cadite confiſi prorſus & absque niſi.
Vir, puer & mulier, pereant, animantia terræ,
Omnia, quæ vivunt, ſatagas occiſa referre,
Rex regioque ſua facta maligna luant.
Juſſio ſancita completur ab Iſraëlita,
Rex Amalechita capitur pugna repetita,
Cæſa carent vita multa per arva ſita.
Omnia cùm vicit, quæ regis erant inimici,
Saul male deliquit, quia plurima viva reliquit,
Vivus & hic Amalech carcere vinctus adeſt.
Quem quia non cadit, neque juſſis victor obedit,
Qui vincenda dedit, Deus à vincente recedit,
Adfuit & Samuel, miſſus ab ore Dei,
Dicit ei: mandata Dei ſpreviſſe videris,
Nec regem pecudumve gregem ſalvaſſe vereris,

Judicio cœli Saul maledictus eris.
Pœnituit Dominum, regem te ſede creaſſe,
Pœnitet ex ſtipula minimum te glorificaſſe,
Te melior veniet, qui tua regna reget.
Si non peccaſſes, regnum tibi perpetuaſſes,
Nunc alium regem Dominus Deus evocat ad ſe,
Omnia cui tradet, tu brevitate cades.
Saul ait; Hac pecora, quæ viva tenere videmus,
Sacrificanda Deo certa ſtatione feremus,
Non ea ſunt nobis viva, ſed ejus erunt.
Abſit, ait Samuel; Dominus non dona requirit,
Quærit obediri, non muneris arte potiri,
Pectora non pecora ſacrificate viri.
Non holocauſta Deus, ſed corda fidelia quærit,
149 *Munere non quærit ſed mente fideque mereri,*
Hæc qui dona gerit, lege beatus erit.

Saul projicitur à facie Domini, quia mandatis ejus non obedivit.

Saul rogat ante Deum Samuelis voce tueri,
Ut pietate velit Deus ipſe ſui miſereri,
Iratus Samuel, non ita (dixit) erit.
Rex metuens, chlamydis Samuelis prœripit oram,
Et ſatis implorat, ajens; Pro me pater ora,
Dum trahitur veſtis, ſcinditur abſque mora.
Sciſſa veſte ſua, Samuel iratus in ipſum,
Sic ait, Hoc regnum fiet te præſide ſciſſum,
Quo ſcindente peris, tu quoque ſciſſus eris.

Samuel occidit regem Amalech propria manu ſua.

Arripiens Samuel Amalech, jubet ut moriatur,
Pinguis homo nimium rex, agat, ritè vocatur,
Quem Samuel gladio percutit ex medio.
Poſt actas cades, Samuel remeavit ad ædes,
Nec Samuel regem, neque rex vidit Samuelem,
Amodo Davidica chronica Muſa feret.
A facie Domini Saul triſtis mane recedit,
Triſtis ad hæc Samuel damnato principe flevit,
Motus & inde Deus protulit iſta ſeni;
Cur hominem, quem deſtituit, tu compatieris,
Judiciis obſtare meis factisque videris,
Alterius regis cultor & unctor eris.
Ex pueris Eſai David mihi tolle minorem,
Ille mihi placuit, ſed ei præſtemus honorem.
Unge citò puerum, nulla ſit hora mora.

§ Chronica.

ANno ab Adam 4413, à diluvio 1255, à diviſione linguarum 1154, anno imperii regum Aſſyriorum Nini, 1155. apud Aſſyrios rege Triciade imperante; puer David, paſtor ovium, filius Iſai Bethlehemitæ, unctus eſt à Samuele in regem Iſraël.

David paſtor ovium ungitur puer in regem Iſraël, manu Samuelis.

Paſtor erat pecudum David puer ille fidelis,
Ungitur in regem Domini, manibus Samuelis,
Spiritus ipſe Dei continuatur ei.
Saul erat in Gabaa, quem ſpiritus ille malignus
Vexat & exagitat, graviori verbere dignum,
Infert dæmon ei digna flagella Dei.
Quæritur à medicis, qua debeat arte mederi,
Fertur eum cithara modulamine poſſe tueri,
Hanc ſibi ſi tulerit, quàm citò mitis erit.
Dum furor ille redit, dum regia viſcera lædit,
Subſidium quærit Saul rex David cytharœdi,
Venit & inſonuit, mitia membra dedit.
Sæpe furor regis, puero modulante, receſſit,
Sæpius acceſſit, toties puer ægra repreſſit,
Sic puer & cythara cautio regis erant.
Dum furor & rabies cythara reticente citatur, 150
Cuſpide vult puerum transfigere, ſed variatur,
Transfixus paries cuſpide namque patet.
Territus inde puer metuens à rege recedit,
Et velut antè fuit, pecudis fit paſtor & hœdi,
Debita ſubſidia cura paterna dedit.

Exercitus Philiſtinorum cùm Goliath ſtat, contra Iſraël pugnaturus.

*Iſraël egrediens in valle ſtetit * Terebinthi,*
Turba

* 1. Sam. XVII. 2. v. Adr. *Relandi* Palæſt. l. 1. p. 263. ed. Norib. de *terebintho* conf. *Salmas.* Hyles Jatric. (quæ Exercitt. in Solin. ſubjicitur) c. 104. f. 171.

Turba Philiſtaa, (1.) montana cacumina cinxit,
Prælia jam vetera cœtus uterque parat.
Exiit à caſtris Goliath, vir corpore fortis,
Spiritus horribilis, populique teterrimus hoſtis.
Acriter armatus circuit omne latus.

Verba authoris.

Arma viri ſi ſcire velis bello properantis,
Scire potes, mea Muſa docet, quia forma gigantis,
*Sex cubitos * plenè dimidiumque tenet.*
Grandis erat galea capiti, velut area teſta.
Æreus & clypeus, cervicibus altior extat,
Æris ad hac ocrea, crura pedeſq; fovent.
Ærea lorica penſat ſex millia ſiclos,
Cuſpis habet ferri ſexcentos pondere ſiclos,
Licia volventi groſſior (2.) haſta fuit.
Arma Philiſtai metuũt vehementer Hebrai,
Nec pugil in caſtris ex omnibus eſt (3.) Phariſais,
Qui pro lege Dei Marte reſiſtat ei.
Exiit edictum regis, quicunque Goliam
Vicerit, ille gener regis pro munere fiat,
Rexque ſibi ſocium ſede coæquet eum.

Prævaluit David in Philiſtæum in funda & lapide.

Venerat ad fratres deferre cibaria David,
Hæc ubi diſtribuit, dum regia dicta notavit,
Dumque Philiſtæos ipſe videret, ait;
Arma Philiſtai ſi dextera vincet Hebrai,
*Si ** pugilis caput abſtulerim Goliath Chananai,*
Enſe cadente reo, vis memor eſſe mei?
Ille refert; Meus eſto gener, ſociuſq; voceris,
Si poteris, ſicut loqueris, ſi dona mereris,
*Sed quia tam puer es, quomodo victor *** eris?*
Hic ait; ô Domine, potui mactare leonem,
Urſi terribilem novi ſuperare furorem,
*Cùm mihi paſcentem tollere vellet **** ovem.*
Ut Deus iſtarum mihi contèrit ora ferarũ,
Ne valeant pecudum pertingere membra mearum,
Sic & eum reputat perdere poſſe parum.
Spiritus immundus de ſordibus eſt oriundus,
Incircumciſus, ſed ego deitatis alumnus,
Arbitror immanem vincere marte (4.) canem.
Induitur magnis David regalibus armis,
Arma nocent membris greſſum prohibentia parvis,
*Et gladius pueri pendet ineptus ***** humi.*

Reji-

(1.) Quantitatem ſyllabarum non curat Gottfridus noſter, pro more iſtius ævi. v. *Fabric.* Bibliograph. in Carm. vetuſt. ſub fin. nec non Celeb. Dn. *Heumanni* Not. Crit. in idem Petri Cluniacenſis Carm. de Miſſa, quæ comparent in A. E. 1713. p. 542.

* Conf. Dn. D. *Maii* Oecon. Jud. div. P. 2. c. 4. p. 34. ſqq.

(2.) Groſſus, i. e. craſſus. v. *du Freſne* Gloſſar. Lat. f. 739.

(3.) Phariſæos tum quidem jamjam inter Judæos extitiſſe ſupponit Gottfridus: an hiſtoriam quoque ſacram habeat conſentientem, de eo conf. Joſeph. l. 13. A. J. c. 9. Druſ. de trib. ſect. l. 1. c. 10. nec non Voyſin Procem. ad Raymund pug. fid. &c.

** *Pugil* pro milite jam ſupra v. 17. Militum enim eſt athletarum ac pugilum more decertare. Hinc de cohortibus, quarum robur ac virtus in conflictu fuit conſpicua, Germani dicunt: ſie haben tapffer gefochten. Pugilare, apud Carol. *du Freſne* f. 513. eſt duello contendere. Hinc *pugil* in ſpecie notabit illum, qui duello contendit. conf. *Salmaſ.* Exerc. Plinian. c. 24. f. 205.

*** En verſus *acromonoſyllabicis* ſimiles, ubi anadiploſis quaſi obſervatur. v. *Keſchii* Poetica ſ. Palma. ſub Palma. p. 170.

**** Conf. Jo. *Ligtfoot.* in h. l. Opp. f. 55.

(4.) *Canem.* Ita contemtim olim Ethnicos appellabant Ebræi. Hinc in מדרש תלים f. 6. (citante Dn. *Schudt*, in Delic. Ebr. Philol. p. 176. ſcribitur ככלבים אומות עולם נמשלו i. e. nationes mundi aſſimilantur canibus. Hujusmodi autem convicium contra Chriſtianos etiamnum evomere ſolent Verpæ. conf. Eiſenmeng. Entdeckt. Judenth. P. 1. p. 713. & P. 2. 635. qui ſocios ſceleris habent Turcas ap. *Salden.* in Ot. Theol. l. 1. Ex. 7. §. 12. Gallorum: *canaille* inde deſcendere arbitratur Dn. D. *Cyprian.* in Not. ad *Franz.* Hiſt. Anim. P. c. 21. p. 725.

***** Cuſpis terram attingebat: Er muſte es ſchleppen. Ad femur enim accingi gladium, ut ad manus ſit in prælio, notum eſt ex Pſ. 45. 4. conf. *Lydius* de re milit. l. 3. c. 8. & *Pineda* de rebus Salom. l. 5. c. 4. f. 363. a.

Rejicit arma puer: nam ſingula reddidit illis,
Collectiſque pera (5.) trinis de more lapillis,
In manibus fundam detulit arte ſuam.
Sic (ait) incedam, ſic membra potentia cadam,
Arma viri fœda deitatis munere lædam,
In Domino dirum mortificabo virum.
151 *Terror ineſt populis, neque ſpes bona defuit illis,*
Mirantur puerum paucis bellare lapillis,
Confiduntque, Deum perdere velle reum.
Sic puer in baculo populis ſpectantibus ivit,
Mens ſceleroſa viri puerilia pectora vidit,
Et loquitur puero; Quid facis (inquit) ibi?
Fuſte canem quæris, mea non (ait) arma vereris?
En avibus cœli ſuper æthera projicieris,
Eſca meis (6.) canibus jam moriturus eris.
Alter ait; Confido magis ſuperare ſuperbũ,
In Domino bellare volo, verbumque protervum
Criminis ingluvies, vir maledicte, lues.
Evolat ex funda jacientis petra rotunda,*
Per medium frontis capiti confixa redundat,
Intima dum cerebri perforat, ille cadit.
Enſe carens David, caput amputat enſe cadentis,
Morſque ſua gentis fit tunc citò mors morientis,
Nempe Philiſtæi commoriuntur ei.
Gens fugit extemplo, tutore gigante perempto,
Gaudia ſunt populo pueri probitate redempto,
Rexque ſocer generũ lege receptat eum.
Optat eum Jonathas, ſocia regnare ſorore,
Ejus & eſt animo nimio connexus (7.) amore,
Gliſcit eum ſocium ſemper ubique fore.

Chronica illius temporis de Vlyſſe, & de Diomede, & de aliis mirabilibus.

ANno illo, quo David prævaluit in Philiſtæum, Ulyſſes condidit in finibus Hiſpaniarum civitatem Lixabonam. Eodem tempore, quædam quaſi incredibilia in Græcia contigiſſe leguntur; videlicet ſocios Diomedis in aves mutatos: quæ etiam aves, ipſo Diomede in Deum translato, circa templum ejus, in inſula Diomedea, non procul à monte Gargano ſitum, volitent, aquaſque ibi miniſtrent. Quod dictum Varro poëta (ut dicit Auguſtinus) in tantum probare videtur, uti eædem aves à Græcia venientes, eum tanquam civem ſuum viſitent & recognoſcant, aliaſque omnes aves à ſe tanquam alienigenas diris morſibus omnino repellant. Quod ut facilius credatur, introducit Varro in exemplum illam famoſiſſimam Circen, quæ ſocios Ulyſſis mutavit in beſtias: introducit etiam Arcades, qui tranſnatando ſtagnum leguntur in lupum converſi: de quibus addit, quia ſi ipſi humanas carnes non comediſſent, poſt octo annos iterum in humanam formam rediiſſent. Aſſerit item Varro; quendam hominem, nomine Demutum, de ſacrificio Arcadum guſtaſſe, & propter hoc in lupum eſſe mutatum, decimo tamen anno in priſtinam figuram eſſe reverſum: unde etiam dicit Varro; deum Arcadum eſſe deum Lycium nominatum. Græci enim lupum lycum vocant. Quæ omnia utrum amore deorum ſuorum 152
confingant, an ludificatione dæmonum vera eſſe putentur, non eſt meæ intentionis probare. Auguſtinus tamen dicit, de quodam viro, nomine Præſtantio, à filio ipſius Præſtantii ſe audiſſe, quòd venenum in caſeo ſumpſerit, unde in lecto quaſi dormiens, multis diebus jacuerit: ubi evigilans, caballum ſe factum eſſe, & annonam ſicut caballus por-

(5.) *trinis*) S. hiſtoria 5. lapillos enumerat 1. Sam. XVII. 40.

(6.) *canibus*) In Textu S. dicitur: *dabo carnes tuas beſtiis terræ.* Gottfridus denuo ſupponit, Goliathum Canes tanquam ſatellites adamaſſe.

* En! verſus leoninos, ubi & media & fines aut media tantum conſonant. Monachis medii ævi cumprimis in deliciis erant talismodi rhythmitationes: Hinc paſſim in ipſorum libris in Dictionariis & Commentariis Juris Civ. occurrunt. Integrum olim librum floſculis hiſce refertum congeſſerat ſolertiſſimus Philologus, *Mich. Neander*, prout ipſe fatetur in Erotem. Gr. L. Vitteb. An. 1577. ed. p. 510.

(7.) Notetur T. Ebraicus 1. Sam. XIIX. 1. quem illuſtrat *Pineda* l. c. f. 657. a.

portaſſe ſe, retulit. Narrat & idem Auguſtinus, cùm eſſet in Italia, de quibusdam mulieribus audiſſe, quæ viatoribus in caſeo dabant diabolica machinamenta, per quæ in jumenta converti videbantur: qui, peractis operibus ſibi tunc impoſitis, in humanam formam redibant, & mentem rationabilem teſtati ſunt ſe interim habuiſſe. Item de Macario eremita ſcriptum invenitur, quòd puella à maleficis in equum mutata, & ab amicis ipſi Macario præſentata, non videbatur Macario equa, ſed puella: amicis verò ſuis omnino videbatur jumentum: ubi vir Dei, ad Deum precibus fuſis, & puellam fecit omnibus apparere verè fœminam, & amicorum ejus oculos à præſtigiis dæmonum liberatos, fecit aſpicere veritatem. Unde apparet, dæmones humanas mutare formas in beſtias non poſſe, ſed oculos hominum ſuis machinationibus faſcinare, ita, ut aliud ſit corpus, & aliud videatur. Unde Paulus ad Galatas: O inſenſati Galatæ, quis vos faſcinavit? Nunc ad hiſtoriam Hebraicam verſificè revertamur.

Iratus Saul dixit, Mihi mille dederunt, & filio Iſai decem millia.

Gente Philiſtæa pereunte, reſurgit Hebræa,
Saul ut in urbe meat, occurrit amœna chorea,
Atque gigantea bella canebat ea.
Mille dabant regi Saul, denaque millia David,
Motus ob invidiam rex, cantica tota notavit,
Iratuſque magis, ſic furioſus ait:
Mille mihi tribuunt, genero tot mille dederunt,
Non mihi, ſed David, laudis potiora tulerunt,
Nec ſine ſupplicio cantica (dixit) erunt.
Laudibus oblatis, Saul odit opus probitatis,
Et parat in generum nocitura pericula gratis,
Protegit hunc Jonathas, compatiturque ſatis.
Conjugis in thalamo jubet hunc rex nocte necari,
Salvat eum Michol, lectumque jubet variari,
Sponſa viro vitam conſcia ſalvat ita.
Lignea nam lecto cooperta jacebat imago,
Ut complexa virum tenet hunc regina virago,
Percutitur gladio lignea ficta caro.
Fraus patet, ille fugit, timet illa, paterque minatur,
Filia jam generum ſic præripuiſſe notatur.
Conſocio Jonathas corde fidelis erat.
In patre propoſitum Jonathas dum ſentit iniquum, 153
Sæpe juvat ſocium, plerunque tuetur amicum,
Cui ferus, impatiens, intulit iſta pater:
Ultrò virum rapientis filius es mulieris,
Perdere te quærit, quem ſemper amore tueris,
Si rex David erit, gloria noſtra perit.
Alter ad hæc: Peto, parce pater, pax obſecro fiat,
Dum licuit, nos eripuit, moriente Goliath,
Fallere nolo fidem, tuque ſequaris idem.

David fugit à facie Saul in montana.

Inſtar erat lapidis cor regis & ira furentis,
Ille docet ſocium jam tela cavere potentis,
Præmonitus David, mane latenter abit.
Fugit ad Achimelech, ubi tunc erat arca Sophiæ,
Tollit ibi gladium, quem vicerat ipſe Goliæ,
Presbyter hunc aluit diſpoſuitque pie.
Fama refert regi, quæ presbyter ille peregit,
Colla ſacerdotum nece ſeptuaginta ſubegit,
Cætus ibi cecidit, qui loca ſancta regit.
In nece tantorum, quos aſſero, presbyterorum,
Abiathar ſolus de ſtirpe remanſit eorum,
Filius Achimelech deſeruitque ſolum.
Jura ſacerdotum tulit exul ab exule David,
Qui montana petens, juvenes ſibi conſociavit,
Cum quibus exilii longa pericla trahit.
Fama dedit regi generum ſub monte latere,
Cujus in excidium properat rex caſtra movere,
Circiter inſidias aucupis arte gerens.

David abſcidit oram chlamydis Saul in antro.

Tunc & ab inſidiis circundatus undique David,
Montis ad antra redit, quò diffugiens latitavit,
Ventris ad obſequium rex ibi ſolus adit.
Ventreque dum crepitat, dum ventris ad acta laborat,

David ab interius chlamydis clam ſuſtulit oram,
Neſcius egreditur rex, venit ille foras.
Stans procul hinc David, de montis vertice dicit,
Rex, cur perſequeris veſtigia ſemper amici,
Lædere te potui, tu quoque parce mihi.
Ut potuit veſtis tua me truncante recidi,
Sic potuit cerebrum me percutiente relidi,
Cùm tua ſub gladio vita fuiſſet ibi.
Me quaſi vermiculum tanto conamine quæris,
Et pulicem, bone rex, nimium vexare videris,
Judicet hæc Dominus, cur mala tanta geris?
Rex converſus ait: David, chariſſime fili,
Juſtior es ſocero, tu regno jure potiris,
Aſt ego non tribui debita facta tibi.
Pœnitet erroris, ceſſavit & ira furoris,
Te quoque jam generum ſtudio complector amoris,
Tu peto livoris ſtigmata pelle foris.
Nunc fili promitte mihi, cùm regna tenebis,
Quod natos in pace meos dominator habebis,
Hujus enim regni tu moderator eris.
Fœdere percuſſo, rex lætior inde recedit,
Ordine pollicitis David reverenter obedit,
Rex abit, & genero nulla nociva dedit.

David ingreſſus nocte tentorium regis Saul, tulit inde cyphum argenteum & lanceam regis.

154 *Noctis in obſcuro David ſocio comitante,*
Ingreditur thalamum regis, nullo vigilante,
Et tamen in regem nulla nociva refert.
Vidit aqua plena tunc pocula regis amœna,
Ipſe quibus fuerat ſolitus rex ſumere cœnam,
Haſtaque tunc lecto proxima regis erat.
Abſtulit illa quidem, ſed rex manet integer idem,
David abhinc remeat, quo venerat ordine pridem,
Nec tamen in regem vult violare fidem.
David in arce ſedens, clamat, vigilesq; vocavit,
Quid facitis vigiles? Ego ſum, cognoſcite David,
Non bene ſervatis, nec vigilatis, ait.
Ante thorum regis fuimus, ſed & inde redimus,
Nec tamen hunc Chriſtum Domini læſiſſe velimus,
Inde cyphum tulimus, quem modò condo ſinu.
Audit, & iratus ait Abner, militiæ dux,
Quis vocat infeſtus? quid vult? dic quæſo, quis es tu?
Quis requiem regis rumpere nocte venit?
Rettulit hic: Pro rege nec hic fuerat tibi cura,
Te duce, te vigili, ſua vita fuit peritura,
Sed nec ego vitam perdere quæro ſuam.
Lancea juncta cypho manet hic, ego tollere nolo,
Hæc puer accipiat, quia montis in arce repono,
Jura mei Domini tollere nulla volo.

De Nabal & Abigail in deſerto Carmeli.

Ruſticus in patria Carmeli, nomine Nabal,
Divitiis tunc innumeris quaſi fonte natabat,
Nil tamen hoſpitibus cum pietate dabat.
Grande viri fœnus fuit, & vir fœnore plenus,
Pauper erat David latitans & rebus egenus,
Cui ſpecus hoſpitium tunc dabat atque nemus.
Dirigit armigeros, eſcas ſibi quærere David,
Ruſticus armigeris alimenta petita negavit,
Probraque non modica turpiter orſus ait.
Dum redeunt juvenes, animi feritate timentes,
Audit eos David, iratus adhæc vehementer,
Quicquid habet Nabal, igne cremare parat.
Uxor erat Nabal, ſapiens vultuque decora,
Illa cibos varios, & dona parare laborat,
Pergit, & inſidias prævenit abſque mora.
Munus ut armigeris ſolertia dat mulieris,
Ipſa viro ſatagit veniam placando mereri,
Ira cadit juvenum, David amicus erit.
Dum redit Abigail, mulier formoſa fidelis,
Ære, domo, Cerere, multiſque referta camelis,
Febribus interiit fortè maritus ei.
Lege maritali magis hanc Deus ipſe beavit,
Denique complacuit recipi pro conjuge David,
Sponſa fit Abigail pronuba lege pari.

David habitat in Sicelech, urbe regis Achis Philiſtæi.

Urbs erat in patria Sicelech, de gente Philiſtim,
Quam David ſociiſque ſuis rex tradidit Achis,
David & Abigail tunc habitavit ibi.

De morte Samuelis in Rama.

Tunc moriens Samuel datur in Rama ſepeliri,

Cujus & exequias populus decrevit adiri,
Planxit eum David, conſociique viri.

155 Saul & Jonathas, & omnes fortes Iſraël interierunt in monte Gelboë.

Montis Gelboë cum bella gerenda venirent,
Dum properant hinc inde ſuas confligere vires,
Hoſtibus inſpectis Saul nimis arma timet.
Conſuluit Dominum, Dominus reſponſa negavit,
Fœmina pythonum pythonica ſana paravit,
Suſcitat & Samuel, qui redivivus ait:
Quid me ſollicitas? cur noſſe futura laboras?
Ecce manus Domini nulla tibi proficit hora,
Tu cum parte tua (rex) cadis abſq; mora.
Rurſus ei dicit: Domini te dextra reliquit,
Altera pars vicit, noſtri perimentur amici,
Cras eritis mecum, deſine, parce mihi.
Concidit exanimis rex, omni robore fractus,
Pallidus erigitur, mulieris voce retractus,
Ejus & armigeri condoluêre viri.
Fœmina compatiens pueris alimenta paravit,
Et regem, licet attonitum, guſtare rogavit,
Dum precibus victus guſtat, Eamus, ait.
Iſraël in campis totus quicunque remanſit,
Rege revertente committere prælia ſanxit,
Instructis cuneis ocius in arma ruit.
Ala Philiſtæa citò caſtra repellit Hebræa,
Vincit, & exſuperat, nanciſcitur ipſa trophæa,
Plenaque ſanguinibus Marte retundit ea.
Interiit Jonathas, numeroſaq; turba ſuorum,
Viribus armorum cadit omne decus populorum,
Iſraël interiit, deperit omne forum.
Ne rex à manibus gentilibus interimatur,
Armigero feriente ſuo, Saul enſe necatur,
Juſſus enim famulus perforat ipſe latus.
Mane revertentes repetunt campeſtria gentes,
Inde caput Jonathæ regiſq; ſimul referentes,
Aſtaroth ante Deum turba locavit eos.
Corpora cæſorum muris ſuſpenſa reponunt,
Grandis Hebræorum ſolertia nocte virorum
Corpora ſubripuit, quæ venerando colunt.

Philiſtæi reſpuunt auxilium David in bello, quia ſuſpectus eſt eis, in monte Gelboë.

Ductus in obſequiis regis, qui dicitur Achis,
Vir David, famuliq; ſui ſuper arma parati
Gentibus obſequium præbet & arma ſatis.
Diſplicuit ſatrapis ad prælia ducere David,
Quippe Philiſtæum Goliath prius ipſe necavit,
Unde putant ipſum velle nocere magis.
Segregat ergo ſuos David redeundo miniſtros,
Et redit in Sicelech, nullo revocante magiſtro,
Dum redit ipſe domum, ſentit in urbe dolum.
Ex Amalechitis venientes nanque latrones,
Expoliant Sicelech, capiuntque viros, mulieres,
Cum quibus uxores David abiſſe dolet.
Inſequitur David veſtigia prima ferentes,
Longius à patria videt illos nocte ſedentes,
Qua mediis pratis cœna ſit ampla ſatis.
Conſuluit David Dominum, ſi vincere poſſet,
Vade (Deus dixit) tua dextera conteret hoſtes,
Ivit & obtinuit, genſque caduca luit.
Irruit in cœnam tanquam furibunda leæna,
Intereunt hoſtes, ſtant fercula ſanguine plena, 156
Magna fuit præda, gloria major erat.

Armiger, qui nunciavit David, ſe occidiſſe Saul, occiditur tanquam malefactor.

Vulnere proſtrato populo vel Marte necato,
Fama refert bello Jonathan ſuccumbere prato,
Et regem gladio jam periiſſe ſuo.
Armiger interea, qui Saul prius enſe peremit,
Veſtibus exciſſis, laniato corpore venit,
Certior unde redit vir, nova certa dedit.
Sic & ſic cuncti victi ſunt (inquit) Hebræi,
Mortuus eſt Jonathas, ego regis fata peregi,
Signa tibi refero, quæſo memento mei.
Porto tibi regis armillas & diadema,
Amodo cum regno fiet tibi gloria plena,
Te Deus inſtituit, tolle quod ejus erat.
Triſtis & attonitus David cadit, atque reſurgens,
Ingemuit lachrymans alios deflere perurgens,
Planctus erat celebris, mæror ubique gravis.
Deplorant Jonathan bello cecidiſſe priorem,
Et plangunt pariter cecidiſſe viros probiores,
Regia membra dolent idolothita fore.
O mons Gelboë, mont ana referta cruore,
Non habeant pluvias, careant per ſecula rore,
Fertur adhuc ſterelis terra cruenta fore.

Qui tulit armillas juvenis, qui fert diadema,
De manibus David dum munera ſperat amœna,
Dona tulit mortis, denique dignus erat.
Dicit ei David: Tu, qui diadema tuliſti,
In Chriſtum Domini committere non timuiſti,
Officium mortis, morte ſequeris, ait.
Ictibus armigeri quantocius ille necatur,
Speſque dati ſceleris ſic morte viri variatur,
Fata ſui Domini nam moriendo luit.

157 Chronica illius temporis, de regibus & cauſis Trojanorum.

Iſtis temporibus Trojam deſcribit Homerus,
Anchiſem, Priamumque ſimul regnare feremus,
Geſtaque tangemus, me rogat ipſa Venus.
Naſcitur ex Priamo Paris, & laudabilis Hector,
De quibus annecto breviter quàm plurima, lector,
Cætera, quæ remanent, magnus Homerus habet.
De tribus in mundo mulieribus una movetur
Quæſtio, quæ ſpecie reliquis mage pulchra putetur,
Obtinet hîc Helena judiciale decus.
Illa Menelaum legitur meruiſſe maritum,
Cujus avus Jaſon rapuit vellus redimitum,
Unde dolus Paridis geſta rependit eis.
Velleris eſt cauſa, ſed erat plus fervor amoris,
Vult Paris hinc Helenæ corrumpere jura pudoris,
Unde ſimul poterunt Hector & ipſe mori.
Hiſtoria Priami ſi tædia fortè reportant,
Prælia Trojana Paridis conatibus orta,
En per verſiculos inſinuabo duos.

Verba authoris.

Utitur arte Paris, Helenam rapit, unde ſub armis
Græcia Trojanos denis devicit in annis:
Ultio digna fuit, diruta Troja luit.
Græcia Trojanos quæ tunc ſuperaſſe putatur,
Non erat ex Danais, gens Itala namque probatur:
Nobilis Italia Græcia major erat.
Judicio veri ſi quærimus iſta fateri:
Inclyta longævi reſcripta legantur Homeri,
Itala nam tellus Græcia major erit.
Juſſerat Iliades Menelaus ubique cremari,
Hinc Helenam recipit, quam primus amator amavit,
Lege maritali ſervat, honorat, alit.
Mortuus eſt Priamus, Paris, & probus Hector in illa, 158
Filia ſtat Priami Venus & Caſſandra Sibylla,
Vivit & Antenor, cujus & acta gero.
Exiit Æneas, flammis crepitante platea,
Filius Anchiſis Venerisque, ſibique trophæa
Virgilius melius carmine narrat ea.
Italicus legitur jam tunc regnaſſe Latinus,
Ipſe Latinorum ſignavit grammata primus,
Carmentem matrem ſic docuiſſe patet.

PARTIS SEPTIMÆ FINIS.

GOTFRI-

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM PARS OCTAVA.

DAVID REGNAT IN HEBRON.

Annos triginta David tranſcenderat ætas,
Cum prius in populo potuit regnare propheta,
Juſſa Dei refovens, noxia cuncta vetans.
Dum jubet ipſe Deus David diademate fungi,
Sola tribus Juda tenet hunc, regemque perungit,
Quem regni ſolio prima recepit Hebron.
In reliquis tribubus Isboſeth regia proles,
Filius occiſi regis, præſumit honores,
Ut pâter antè ſolet, regia jura colens.
Militiæ princeps Isboſeth, dicitur Abner,
Sed David regis princeps, Joab, regit agmē,
Quiſque ſuo regi regia jura regit.
Hi duo primates, regalia ſigna regentes,
Arma premunt armis, contraria vota gerentes,
Jura petit Domino regia quiſque ſuo.
Piſcina Gabaon Joab conſedit ad amnem,
Littoris alterius confinia præripit Abner,
Stant ſimul armati, bella patrare rati.
Abner ait: Surgant juvenes & cuſpide ludant.
Reſpondit Joab: Placet, ut ſe vulnere trudant,
Proſiliunt juvenes hinc & abinde decem.
Alter in alterutrum gladio luſere miniſtri,
Quiſque pugil pugilem perimit mucrone viciſſim,
Vulneribus paribus corpora caſa cadunt.
Cœtus uterque ſalit, congreſſus utrinque potenter,
Obtinet hic Joab, fugit altera pars vehementer,
Quingentique viri Marte necantur ibi.
Tunc Aſabel juvenem, caprearum more velocem,
Germanū Joab, Abner jugulavit atrocem,
Cujus & hic Joab frater & ultor erat.

Isboſeth, filius Saul, occiditur in dolo à ſervis ſuis.

Dum puer Isboſeth lecto dormire vocatur,
Fortè ſoporatus, furtim gladio jugulatur,
Ante pedes David depoſuêre caput.
Dum cauſam ſceleris cernit per ſingula David,
Perfidiam juvenum digna feritate notavit,
Criminis exemplar pœna ſequetur, ait.
Truncatis cunctis manibus pedibuſque virorum,
In cruce ſuſpenſa ſtent cætera membra latronum,
Qui perimunt dominum, talia dona volunt.

David tenet Monarchiam in Hieruſalem.

Hoſtibus extinctis, creſcunt magnalia David,
Iſraël applicuit, ſeſeque reconciliavit,
Ungitur in regem, regna monarchus adit.
Annis ſeptenis primò regnavit in Hebron,
Et triginta tribus tenuit diademata Sion,
Quæ ſibi præcipui culminis aula fuit.

David percutit Philiſtæos in valle Pharaſin.

Quum jam regnaret David, venêre Philiſtim,
Rexque reos percuſſit eos in valle Pharaſim,
Rurſus dum veniunt, rurſus in arma cadunt.

David deducit arcam Domini.

In terra Gabaath Domini conſederat arca,
Ut populus deducat eam, rex ipſe coarctat,
Hanc in Hieruſalem quippe referre placet.
Organa cum cytharis & tympana cum cytharœdis,
Ut reſonent Domino, geſtantur in agmine plebis,
Regia perſona tympana læta ſonat.
In curru poſuêre novo ſolenniter arcam,

Digitized by Google

Et juga, juncta bubus nova ſunt ex ordine parta,
Cantus erat celebris, gaudia magna nimis.
Preſſit turba bovem, bos calcitrat, & movet arcam,
Oza manu tenuit, metuens, ne decidat arca,
Quam quia ſuſtinuit, concitò morte luit.
Ante boves Oza legitur jacuiſſe necatus,
Inde vir interiit, quo credidit eſſe beatus,
Fit timor in populo, ſic pereunte viro.
Rex mortem metait fugiens, arcamq; relinquit.
Tangere quis poterit, vel eam quis deferet? inquit,
Si mihi non liceat, deferat alter eam.
Servat eam vir, dictus Obet, pro tempore clauſam,
Arca Dei dum clauſa domi ſanctiſſima pauſat,
Ipſius hoſpes Obet proſpera ſemper habet.
Dum locuples foret hoſpes Obet, plenuſque bonorum,
Ordine rex conſiderat hæc, cætusque ſuorũ,
Et ſtudet in propriam ſacra referre domum.
Dum veſtitus Ephod, arcam deducit in urbem,
*Saltat, & * in itinere cantabant undique turma,*
Spernit eum Michol, cur tenuiſſet Ephod.
Arguit illa virum, dicens: Quæ gloria regi,
259 *Si ſecus ancillas ſe diſcoopertus adegit?*
Turpiter in populo regia membra regit.
Rex ait: Ante Deum ſaltare decet Phariſæũ,
Ipſe Philiſtæum ſuperat, confortat Hebræum,
Judaicum regnum qui dedit eſſe meum.
More tui patris quia nolo ſuperbus haberi,
A Domino potui ſublimia dona mereri,
Mitis ego placui, vita ſuperba perit.

Hæc ſunt regna, quæ ſubjugavit David.

Climata quæſita rex obtinet Iſraëlita,
Gens licet invita ſibi ſubjicitur Moabita,
Terra ſibi Syria ſubdita ſervit ita.
Omne Philiſtæum regnum reveretur Hebræum,
Servit & Æthæum, Jebuſæum, ſervit Hevæum,
Servit Amorrhæum, placat, honorat eum,
Undique jam regnum regit. & dilatat amœnum,
Sabba tributarium tribuit per tempora frænum,
Servit rex Adazer, aurea fræna ferens.
Rex in Idumea, David tulit ampla trophæa,
Subdita ſit patria quæ prima fuit Chananæa,
Terra Gomorrhæi ſubdita ſervit ei.

Abſalon invadit regnum patris ſui David.

Gentibus & populis gentilibus exſuperatis,
Rebus Hebræorum per climata pace locatis,
Lis oritur gratis commemoranda ſatis.
Nam conſpiratis populis, ad iniqua paratis,
Filius Abſalon rapuit diademata patris,
Rex pius ejicitur, rebus & urbe datis.
Tollitur invito regnum, confertur iniquo,
Egreditur profugus David Jordane petito,
Optima pars populi pulſa remanſit ei.
Copia multorum cum rege ſtetit ſeniorum,
Ordine bellorum, cunei rimantur eorum,
Congregat Abſalon arma per omne ſolũ.
Stans patris ac nati cunei pro parte locati,
Pugna fit in medio, fugit hinc manus impia nati,
Milleque vicesies corpora cæſa jacent.
Digna flagella Deus puero pro fraude rependit,
Abſalon hinc profugus, quercu retinente pependit,
Nexus erat ramo tunc, quaſi piſcis hamo.
Quercus enim flavis fuerat connexa capillis,
Mulaque dum tranſit, perſona pependit in illis,
Solus erat juvenis, nam periêre ſui.
Vidit eum Joab princeps, feritate notatus,
Irruit in juvenem, nimioque furore citatus,
Cuſpide formoſum perforat ipſe latus.
Dixerat antè pater, natũ non velle necari,
Unde timent equites pueri de morte gravari,
Eſt latitans hodie quiſque timore pari.
Morte revelata, planxit rex horrida fata,
Gaudia ſunt aliis, ſibi mens mœrore gravata,
Arguit hunc Joab dux, ratione rata.
Non decet, ô Domine, regem ſuper hoſte dolere,
Nec decet hunc flere, qui te ſtuduit removere,
Gaudia non gemitum curia noſtra feret.
Surgit ab obſcuro, quo ſederat antè latenter.

Et ſedet in porta, regali more decenter,
Et loquitur populo mens rediviva ſuo.
Pars inimica ſatis timuit, rebus variatis,
Et quaſi rupta ratis vel prada parata piratis,
160 *Subjicitur gratis rebus & urbe datis.*
Subditur Achitophel, qui moverat undique lites,
Qui fuerant hoſtes, fiunt per climata mites,
Pergat ut ad propria gaudia, cuiq; licet.
Regia pars voluit quandoque mali reminiſci,
Rex nullos punire malos hoc tempore gliſcit,
Ultio nulla fuit, crimina nemo luit.

Esbinenob gigas occiditur in bello à David.

Regna quieta tenet David, pro parte marina,
Signa Philiſtina, renovant certamina prima,
Cum quibus Esbinenob vir fuit ille gigas.
Haſta fuit mira, quam miro corpore vibrat,
Cujus habet ferrum ter denas pondere libras,
Irruit in David, ſed prius ipſe cadit.
Abiſai frater Joab percuſſit eundem,
Qui reliquos hoſtes nimia feritate retundens,
Praſidio regis, regia ſigna regit.
Tunc metuens populus, ne perdat in agmine regem,
Conſtituere novam ſuper omnia pralia legem,
Amodo quod regem bella ſubire negent.
Nanque lucerna ſui regni rex eſt hodierna,
Quem populi ſervare volunt virtute ſuperna,
Ne, dum bella parat, vulnere fortè cadat.
Altera pugna fuit ſuper agmina facta Philiſtim,
Vir percuſſit eos, genitus de ſtirpe Bathaim,
Non erat hic David, gens inimica cadit.
Tertia pugna datur, qua Marte gigas jugulatur,
Litia volventi cui groſſior haſta dabatur,
Nomine Polymitus, perdidit enſe caput.
In quarta pugna victoria noſtra redundat,
Omnia peſſundat Jonathas in ſanguinis unda.
Germani David filius iſtud agit.
Inſonuit tunc Pſalterium moderamine David,
Diligo te Domine, virtus mea, tunc modulavit,
Et reliquos pſalmos glorificanter ait.

Sunamitis datur David in ſubſidium ſenectutis ſuæ.

Rege ſeneſcente jam frigida corporis atas
Viſcera debilitat, raucedine pectora fœdat,
Et juvenum curas fracta ſenecta vetat.
Aulitii regis famuli dixêre; Venite,
Subſidio vita ſit Abiſac ei Sunamites,
Sic dominum regem ſe recreare libet.
Nam ſenium refovere poteſt ſpecioſa puella,
Illa calore ſuo ſi membra ſenilia ſervat,
Proficiet vita: nam renovatur ita.
Arte puellari dum rex ſtuduit recreari,
Natus Adonias ſatagit rex antè levari,
Et nova continuò ſcandala magna parit.
Filius aſſenſu patris regnare putatur,
Curia primatum ſeducta, favere vocatur,
Cauſa citò David diſplicuiſſe datur.
Fraude revelata fuerat jam cœna parata,
Mox abit ingrata pars regia, fraude notata,
Delituit ſubitò cœna timore ſuo.
Erigitur Salomon, de conjuge natus Uria,
Quem Deus edocuit ſublimia philoſophia,
Hunc recipit regem regius ordo piè.
Regia de more dum mula vehit Salomonem,
Rex, duce pracone, tulit ornamenta corona,
Ceſſit Adonias, occuluitque dolens.
Subditur altari, metuens à fratre necari, 161
Voce ſalutari dat frater eum revocari,
Vivat Adonias, nil vereatur, ait.

De morte & ſepultura David in Bethlehem.

Annis tricenis bis ductis & duodenis,
Commemoranda ſenis David lux ultima venit,
Rurſus Adonia culpa legenda redit.
Poſcit Adonias pro conjuge nunc Sunamiten,
Iratus Salomon, negat ejus parcere vita,
Renuit & patris ſtupra puella pati.

Æneas intrat Italiam cum Aſcanio filio ſuo.

Nunc venit Æneas Trojana pericula paſſus,
Climata Didonis pertranſit, in æquora lapſus,
Naufragus Italia littora prima tenet.
Dum petit Italiam celeri vectante galea,
Victor

Victor apud Latium legitur captaſſe trophæa,
Qua Tiberis fluvius rura marina meat.
Ipſe gener Priami, propria de conjuge natum,
Duxerat Aſcanium, patria virtute probatum,
Cui genitrix Creuſa, filia regis erat.
Pulſus uterque foras, Latii conſedit in ora,
Dum ſimul explorant, quæ rura forent meliora,
Ad regem Latii concita fama volat.
Rex ait, Iliades, quid agunt ſtatione Quirites?
Cur veniunt? ſi bella volunt? ſi quærere lites?
Quo modo per campos regia ſigna nitent!
Urbe Preneſtina fuerat tunc regia prima,
Qua ſibi contigua favet optima terra Latina,
Regali ſede rex & amata ſedet.
Filius atque pater, tunc caſtra Latina videntes,
Ad regem veniunt, ſublimia dona ferentes,
Qualia ſunt dona, littera noſtra ſonat.
Magna fuit Priami quondam Trojana corona,
Quam pater Æneas regi pro munere donat,
Quum data dona ſonant, laudibus aula tonat.
Gaudet in adventu regum rex ipſe Latinus,
Fit pater Aſcanii chariſſimus ordine primus,
Servit ei Latii totus ubique ſinus.
Virgo venuſta nimis ſtat nata Lavinia regis,
Dum videt Iliades, ſpeciem placanter adegit,
Gaudia dans oculis, vulnus amore vehit.
Viſa nimis placuit forma rutilante puella,
Cujus amor faciet Latio conſurgere bella,
Atque duellares Marte ferire pares.
Hanc pater Aſcanii petit, & pro conjuge gliſcit,
Rex ubi præmiſſis precibus commercia diſcit,
Annuit, & latè dicta relata placent.
Mater ob oppoſito loquitur olam rege petito,
Non valet una duos mea filia ferre maritos,
Nec decet invito juſta negare citò.
Regi Tuſcorum quam deſponſaſſe videmur,
Tradere Trojano, videas quo jure valemus?
Nec ratio patitur, nec jubet ipſe Deus.
Ergo maritatam noli bis tradere natam,
Solvi conjugia nunquam patiare ſacrata,
Filia noſtra data ſtet datione rata.
Certè quod eſt juvenis probus & pulcherrimus ille,
Eſtque modis mille gladio præ major Achille,
Æneas ſenior ſtat probitate minor.
Mater ut Iliades ſic deſtituiſſe laborat,
Rex pater evacuat, quicquid regina perorat,
Ira movet regem, dixit & absque mora: 162
Fœmina vult juvenem thalamo, ſpernitque ſenilem,
Spernitur à Venere, quem gloria monſtrat herilem,
Omne putat vile, cui genitale ſilet.
Opto mihi generum, qui ſtirpe refulget avorum,
Cui dedit Italicum regnum cenſura deorum,
Det ſibi virgineum filia noſtra thorum.
Ecce deæ Veneri data ſunt reſponſa deorum,
Sorte futurorum, quia fiet mundus eorum,
His dedit Italicum Juppiter ipſe ſolum.
Nam deus ipſe deæ Veneri dixiſſe putatur,
Trojanæ ſoboli, quod & Itala terra paratur,
Cui video regnum ſic ſine fine datum.
Matre dolente ſatis, tunc virgo Lavinia planxit,
Quæſtio deſeritur, res imperfecta remanſit,
In dubium venit, quis modò ſponſus erit.

Æneas occidit Turnũ, regem Tuſcorum ſponſum Laviniæ: & tollit uxorem.

Tuſcorum regis fuit urbs Saturnia Turni,
Quam fundaſſe prius legitur fortuna Saturni,
Sponſa fuit Latii filia regis ei.
Fama refert, Latium Trojana claſſe petitum,
Indicat & ſponſam Turni variare maritum,
Enſeque congreditur ſponſus uterque citus.
Marte duellari manus hunc Trojana negavit,
Sponſam præripuit, regnum ſibi conciliavit,
Sic ſocero generum ſors variata parit.
Enſe ſibi ſocerum, regem facit eſſe Latinum,
Unde Tiburtinum caſtrum tenet atque Lavinum,
Virgo dolet Turnum ſuccubuiſſe virum.
Summa dolor tangit, regina Lavinia plangit,
Victor ad hac pangit, dominamque ſatis pater angit,
Ut citò victoriũ ſit ſocianda thorũ.
Sic licet inviſum recipit regina maritum,
Qui ſibi quæſitum regnum conformat amicum,
Hanc tenet aſcitus, gaudet honore citus.
Ex hac ſtirpe boni naſcuntur in orbe coloni,
Qui caput imperii fiunt, mundique patroni,

Regnant

Regnant jure fori, munere dante poli.
Cùm moritur Turnus ſubitò poſt bella patrata,
Se regina dolens, laqueo ſuſpendit Amata,
Cùm foret Æneæ filia ſponſa data.

§ De templo Salomonis.

ANno ab Adam 4443, à diluvio, 1285, à diviſione linguarum, 1184. Anno imperii Aſſyriorũ 1085. regnante apud Aſſyrios adhuc rege Triciade: Salomon, filius David, regnavit in Iſraël. Templum autem Salomonis conſtructum eſt, regnante apud Aſſyrios rege Eupale. Regnante in Italia Poſthumo Sylvio, filio Æneæ ex Lavinia. Cujus temporibus Alba civitas in Latio eſt ædificata, ab Aſcanio filio Æneæ, nato ex Creuſa, filia Priami, apud Trojam.

Judicium Salomonis inter duas meretrices de infante.

Iſtis temporibus Salomoni quæſtio venit,
Quid ſibi cauſa velit, ſi clam mulier mulieri
Subripit infantem? quid rationis erit?
Unus erat vivus puer, alter nocte necatus,
163 *Una petit vivum, petit altera, quod moriatur,*
Cognita ſic puerum mater habere datur.
Cùm foret in Gabaon Salomonis victima facta,
Non petit à Domino fieri ſibi regna ſubacta,
Imò quod ipſe Dei jura revelet ei.
Nocte quieſcenti dicit Dominus Salomoni,
Quid petis? ille refert, peto judicium rationis,
Quo valeam populis condere jura fori.
Rex neque divitias petiit, neque tempora multa,
Aut inimicorum fieri pro crimine mulctam,
Sed petit, ut docilis mens tribuatur ei.
Vox ait è cœlis, habeas, quæ munera quæris,
Juſta quidem quæris, ſed adhuc majora mereris,
Pacificus, ſapiens, dives amandus eris.

Salomon regnat, & templum Domino ædificat.

Templa parans Domino Salomon ſuperaddidit aurum,
Regibus evictis, ſuperat certamine Maurum,
Paxque datur populis undique plena ſuis.
Lignaque cedrina templo dedit, atque cethina,
Philoſophos ſuperat regis ſapientia mira,
Plurima dæmonia carminis arte ligat.
Pòſt malè peccavit, pòſt idola fana patravit,
Aſtaroth & Baalim, alioſque deos peramavit,
Quos & adoravit, proh dolor, inde cadit.

De Roboam, filio Salomonis, rege Iſraël.

ANno ab Adam 4483, à diluvio 1325. Anno imperii Aſſyriorum 1185. regnante apud Aſſyrios rege Triciade, diviſum eſt regnum Iſraël. Regnante Roboam, filio Salomonis, ſuper tribum Juda, & Benjamin: Jeroboam verò econtra regnante ſuper alias decem tribus Iſraël, in Samaria. Extunc autem reges Iſraël à Domino cœperunt alienari in Samaria & in Hieruſalem, & (ut breviter dicam) omnes reges peccaverunt, à David usque ad transmigrationem Babylonis, præter Ezechiam & Joſiam: fuerunt tamen inter eos prophetæ, ut Elias & Eliſæus & alii Deo dilecti. In tantum autem reges & populi Iſraël peccaverunt, quod projecti à facie Domini, omnes ſunt in captivitatem exiliumque deducti. Primùm Iſraël de Samaria, & poſtea Judas de Hieruſalem.

Regnum Iſraël dividitur inter Roboam & Jeroboam, ſervum ejus.

Pacificum pòſt dividitur regnum Salomonis,
Jeroboam contra Roboam partem regionis
Diripit, & turbant omnia mille modis.
Filius & ſervus parili rixantur honore,
Filius in Juda tulit ornamenta coronæ,
In reliquis tribubus ſuſtulit alter opem.
Divitias numerare ſuas & opes & honores,
Seu pacem cui noſſe placet, legat in Salomone,
Scribere de reliquis amodo Muſa monet.

Hìc incipit hiſtoria Romana. 164

Hactenus hiſtorica ſeries præceſſit Hebræa,
Amodo præcedant titulis Romana chorea,
Denique Judaica jure ſequuntur ea.
Nec veteris Teſtamenti referenda relinquã,

 Geſta

Geſta coæquæva recolens communiter, inquam,
Ponoque poſterius, quod patet eſſe prius.
Nec mirum, ſi poſterius ponantur Hebræa,
Imperium quia Romanum tulit inde trophæa,
Viribus & gladiis ſuppeditavit ea.
Si Latii reges numero cupis ipſe tenere,
Nomina catalogo potes hîc diſtincta videre,
Ordine quo peteres, chronica noſtra ferent.
Pagina noſtra ſonat, quo naſcitur ordine Roma,
Quæ tulit imperii Cæſar probitate coronam,
Carolus & reliqui Romula geſta tonant.
Linea Trojana patet hîc ſatis & Joviana,
Regnaque Romana ſatis hîc ſunt carmine clara,
Amodo de Latio fiſtula noſtra canat.

Æneas moritur, filius ejus Aſcanius ſuccedit ei in Latio.

Monte Prænestino Trojana potentia primo
Imperat in Latio, ſocero conſorte Latino,
Nanque ſolum Latii tunc tenuêre ſimul.
Conjuge prægnante, venerunt fata mariti,
Tunc pater Aſcanio nato ſua regna reliquit,
Quæ ſibi devicit Marte, calore, ſiti.
Parturit in ſylva regina Lavinia natum,
Poſthumus eſt infans, & Sylvius inde vocatus,
Nam patris humati natus in orbe fuit.
Suſcipit Aſcanius fratrem, ſylvis oriundum,
Officioque patris tenerè nutrivit alumnũ,
Quem legitur natis plus adamaſſe ſuis.
Aſcanius primus urbem ſibi condidit Albam,
Qua modo jura patris regina Lavinia ſalvat,
Quæ reliqui reges regia jura regent.
Progeniti reges ex ipſo ſemine nati,
Sunt Albanenſes hac poſteritate vocati,
Hi quoque Romana mœnia prima parant.
Aſcanius genuit Julium, primum Juliorum,
Quo patre ſummorum datur eſſe propago virorum,
Cæſar enim Julius detulit inde thorum.
Noluit Aſcanius Julium ſua regna tenere,
Sed magis inſtituit, quòd Poſthumus illa foveret,
Germano potius regia jura ferens.
Aſcanius rex Albanus, cùm ter duodenis
Annis regna regit, fratri ſua gloria venit,
Mater ei Latii jura paterna dedit.

De Sardanapalo, ultimo rege Aſſyriorum, qui primam culcitram fecit.

ANno ab Adam 5044 diſcurſis: à diluvio, 1273: à diviſione linguarum, 1172. Anno imperii Nini, regis Aſſyriorum 1236, à regno autem Beli, patris ejus 1305, & ab inſtauratione Babylonis ſub regina Semiramide, 1254. Regnavit apud Aſſyrios Sardanapalus, noviſſimus, ſcilicet triceſimus ſextus Rex Aſ-
ſyriorum, homo effœminatus & viliſſi- 165
mus, qui cum mulieribus ſemper inclusus, filare, texere & culcitras atque pulvinaria plumis implere, propriis ſuis manibus omnino delectabatur. Ipſe enim prima pulvinaria dicitur inveniſſe, & à ſcorto meretricum non diſceſſiſſe; qui dum inter fœminas reſidens filaret, & à præfecto ſuo, Arbato nomine, Medorum principe, ſic inventus fuiſſet, concitatum eſt adverſus eum ejus imperium, quia regem effœminatum ſe pati non poſſe, fatebantur. Quibus ille reſpondit dicens: Non habebitis de me triumphum, hoc dicto, ſeſe in magnum ignem projecit, ubi extinctus eſt. Ab eo tempore illud potentiſſimum imperium eſt à Medis devictum & ſubjugatum. Sicut deinceps, per tempora ſingulorum regum Hebræorum & Perſarum, ſive Medorum dicemus.

Denominatio omnium regum Aſſyriorum, & finis eorum.

COnſiderandum eſt, quòd eo tempore, quo regnum Aſſyriorum debilitari, & quaſi mori incepit, regnum Romanorum ab Alba urbe per ſucceſſores Æneæ uſque ad Romulum cœpit oriri, & ab urbe condita naſci. Nomina autem regum omnium Aſſyriorum ſunt iſta: Belus, Ninus, Semiramis, Zammeis, qui etiam dicitur Ninias, id eſt filius Nini & Semiramis, Arius, Alarius, Xerxes, qui & Baleus, Armamites, Belocus,

locus, Balejus, Althadas, Mamirtus, Mathaleus, Salmanaſar, Sennacherib, Sperus, Mamilus, Sparetus, Alcathades, Aminthes, Bellepares, Lamprides, Sophares, Lampares, Paminas, Sophar, Mitreus, Tautas, Teutheus, Oveus, Dercíles, Eupales, Laoſtenes, Piricíades, Osfraticus, Osfrathenes, Vacracenes, Tonoſcon, Coloros, qui & Sardanapalus. Hæc tempora erant, veniente Ænea in Italiam, & veniente Antenore cum Priamo juniore in Pannoniam, & inde in Germaniam, de quibus in hoc loco verſificè dicemus.

De Priamo juniore & de Antenore, qui poſtea vocati ſunt Sicambri, & poſtea Germani, & deinde Franci.

Italicis dominis poſitis, quos gignit Æneas,
De Priamo juvene, canat inclyea noſtra chorea,
Annue muſa mea, ſurge canamus ea.
In duo dividimus Trojano ſemine prolem,
Una per Italiam ſumpſit diademata Roma,
Altera Teutonica regna beata fovet.
Prole ſub Ænea, veniunt reges memorati,
166 *Nunc decet, ut Priami juvenis ſtent ordine nati,*
Clara ſit his titulis tota propago ſatis.
Amodo Teutonica ſublimia geſta notabo,
Ad Priamũ venio, de quo generoſa propago,
Carolus eſt genitus, cujus & acta dabo.
A Priamo Priamus juvenis pariente ſorore,
Prole nepos oritur, patruo recolendus honore,
Cujus & hiſtoriam promere Muſa volet.
Antenor potuit mediis elapſus Achivis,
Illyricos penetrare ſinus, acies juvenilis
Inſequitur Priami, tunc dominantis ibi.
Ducta per Illyricum vexit ratis alta leones,
Migrat in Ungariam, quæ fertilis obtulit omnem,
Terra ſatis placuit, gaudia multa movent.
Arte parant urbem ſimulantem mœnia Troja,
Quæ male vicinos poſt ad ſervilia coget,
Sic ut eos reges terra ſubacta roget.
Urbs ornata viris, nova dicta Sicambria, crevit,
Multiplicata nimis Trojana potentia ſævit,
Percutit & lædit, ſæpe cruenta redit.
Cùm foret innumeris urbs illa referta patronis,
Jam parat, ut reprimat Germanica regna colonis,
Igne, fame, gladiis, innumeriſque dolis.

De Hebræis & regibus eorum, tam in Samaria quàm in Hieruſalem.

Chronica Muſa mea nunc ultima ponit Hebræa,
Cuncta coæquæva breviter diſtinguo trophæa,
Cætera qui cupiat, biblia narret ea.
Defuncto Roboam, in Juda regnat Abias,
Regnat ab oppoſito Bahaſam, rex Iſraëlica,
Semper in alterutrum prælia dira micant.
Tunc erat in Syria Benadab, rex ille Damaſci,
Cum quo rex Juda ſua fœdera contulit Aſa,
Sed poſt hunc Aſam, filius eſt Joſaphat.

De rege Albanorum Poſthumo, filio Æneæ, ex Lavinia filia Latini regis.

Regna paterna tenens, fit Poſthumus unicus hæres,
Sylvius à ſylva meruit cognomen habere,
Quod reliqui reges poſteritate ferent.

Concordantia temporum regum Aſſyriorum & Hebræorum.

NOta, quòd poſtquàm regnum Aſſyriorum à Medis eſt ſubjugatum, tempora regum Medorum cum temporibus regum Hebræorum ita concurrunt, ſicut hîc ſupputamus.

Primus rex Medorum ſuper Aſſyrios, Arbatus nomine, regnat annis 28. Regnante in Judæa Ozia, & in Iſraël regnante Sela. Poſt Arbatum, apud Aſſyrios & Medos regnat rex Soſarmus, regnante in Judæa Achas, & in Iſraël regnante Phace.

Tunc orta eſt prima Olympias, & nominata eſt apud Elidem urbem Græciæ.
Tunc enim de quinto in quintum annum ludus in agone fiebat, quem vocabant Olympiadem, iſt eſt quinquenna-
lem. Per Olympiadem enim intelli- 167
gitur quinquennium. Luſtrum etiam quinquennium ſignificat. Poſt Soſarinum, regnat Madidus ſuper Medos & Aſſyrios, regnante in Juda Achaz, & in Iſraël Oſea.

Poſt Madidum, regnat Cardices ſuper Medos & Aſſyrios, regnante in Juda Ezechia: ducto jam Iſraël in captivitatem Aſſyriorum per Salmanaſſar. Poſt hunc Cardicem, Dioces regnat apud Medos, regnante in Judæa Manaſſe. Poſt Diocem, regnat Phrahortes, annis 22. Iſte regnum Medorum multis bellis cruentavit, regnante Joſia piiſſimo rege in Juda. Poſtea ſuper Medos regnat Diocles. Poſt quem regnat ſuper Medos & Aſſyrios Aſtyages. Qui crudelis & inhumanus, cuidam principi ſuo Harpago unicum filium occidit, patrique ſuo Harpago in menſa comedendum appoſuit. Oſtenſiſque cum capite ipſius filii & manibus, Harpago crudeliter improperavit, quia filium ſuum proprium comediſſet. Hujus Aſtyagis regis filiæ filius erat Cyrus rex Perſarum, qui ipſi Aſtyagi avo ſuo bellum indixit. Avus autem ejus Aſtyages, immemor ſceleris ſuprà memorati, Harpagum illum, cujus filium patri dederat in cibum, præfecit toti exercitui ſuo. Qui ſtatim ſe, & totum exercitum in obſequium Cyri regis Perſarum commiſit, & ſimul cum Cyro Aſtyagi rebellavit. Aſtyages autem alium exercitum apud Medos collegit, belloque conſerto, Perſæ fugere cœperunt. Tunc uxores Perſarum & matres, fugientibus Perſis fortiter inſultantes, pudenda muliebria detecta eis oſtendunt, clamantes & dicentes: Huc, unde exiſtis naſcentes, nunquid vultis iterum introire, ô Perſæ? His dictis pudore compulſi, Perſæ in prælium revertuntur, & adepti plenum triumphum, regem Aſtyagem capiunt. Cyrus autem avum ſuum Aſtyagem captum Hircanis præfecit. Et ſic Medorum imperium tunc finem habuit, quod per annos 258 legitur perduraſſe. Tunc tota monarchia pervenit ad Perſas. Hæc juxta Oroſium diximus. Iſte eſt Cyrus nepos illius Darii, qui regnum Babyloniorum deſtruxit, & regem eorum Balthaſar interfecit, ſicut legimus in Daniele. Unde ſecundum alios hiſtoriographos, Cyrus regnum Medorum in bello obtinuit, ſed jure hæreditatis, poſt mortem ſcilicet avi ſui Aſtyagis, & poſt mortem Darii filii Aſtyagis, avunculi ipſius Cyri. Sic enim legimus in Daniele: Rex Aſtyages appoſitus eſt ad patres ſuos, & filius ejus Darius, & regnavit Cyrus nepos ejus, pro eo. Sed opponitur nobis iterum per Danielem, quòd Darius ille, qui occidit Balthaſar, non filius Aſtyagis, ſed filius Aſſueri eſſe narratur. Potuit autem eſſe, quòd binominis fuit. Unde Joſephus in libro ſuo decimo ſic ait: Darius, filius Aſtyagis, Babyloniæ principatum deſtruxit cum Cyro nepote ſuo. 168

Origo regis Nabuchodonoſor.

QUidam quærunt, cujus filius fuerit Nabuchodonoſor, rex Babylonis? Reſpondemus, quia neque de regibus Aſſyriorum, neque de regibus Medorum ortus eſt: ſed de Chaldæis extraordinarius rex fuit, natus ex incerto coitu, ex quadam regiæ propaginis fœmina, qui ſtatim, ut natus fuit, eſt in ſylvam projectus, & à quodam homine leproſo, ibi tunc tranſeunte, inventus, & deportatus, & educatus, & ſuo nomine nominatus, ſcilicet à bubone, capra, & lepra. Bubo enim ſupra infantem ſtabat: capra eum lactabat: leproſus eum deportabat. Unde in lingua Armena & Chaldæa tria hæc nomina in uno nomine Nabuchodonoſor continentur. Nabuc enim, id eſt bubo: Chodir, capra: Noſor, lepra. Hic nanque tria componunt unum nomen, Nabuchodonoſor: quæ omnia, in tractatu transmigrationis Babyloniæ, plenius dicta, verſificè continentur, ubi de ipſo Nabuchodonoſor hiſtoriam plenius aſſignamus.

Denominatio omnium regum Medorum, & finis imperii eorum.

NOmina autem omnium Regum Medorum, hæc ſunt: Arbatus, Soſarmus, Madidus, Chardices, Dioces, Phraortes, Diocles, Aſtyages, Darius, Cyrus. A Cyro antea Perſæ habuerunt imperium. Unde extunc non Medorum, ſed Perſarum imperatores principaliter ſupputantur, uſque ad Alexandrum Magnum. Poſt quem Ptolemæi imperaverunt in Ægypto. Quibus poſtmodum ſubjugatis, imperaverunt Antio-

Antiochiæ reges. Poſt quos totum orbem obtinuerunt Romani. Nunc ad Hebraicam hiſtoriam revertamur, & reges Hebræos cum regibus Albanorum contemporaliter verſificè conferamus. Eliam etiam & Eliſæum & alios Prophetas interſeremus. Cætera verſus habent.

De Madab, rege Samariæ.

Nunc Madab regnat ſuper Iſraël, & male peccat,
169 *Idola nam reficit, fit ei cum dæmone ſecta,*
Sæpius ante Baal thura nephanda parat.

De Ænea Sylvio, rege Albanorum contemporaneo.

Sylvius Æneas Albano ſurgit honore,
Regna paterna tenens digno regit illa favore,
Albanos muros amplificare volens.

De rege Juda, nomine Bahaſa contemporaneo.

Rex Juda Bahaſa, non eſt in lege fidelis,
Interimens Madab ſuper ejus ſanguine ſævit,
Omnia, quæ ſua ſunt, interimenda dedit.

De Latino Sylvio, rege Romanorum contemporaneo.

Proſilit in regnũ nunc Sylvius ille Latinus,
Militis officio præmajor, & agmine primus,
Obtinet & Latii rure marique ſinum.

De Hela rege Iſraël, quem occidit ſervus ejus Zambri.

Nunc moritur Bahaſa rex Iſraël, unde levatur
Filius ipſius Hela, de more vocatus,
Servus ei Zambri ſuſtulit enſe caput.
Regnabat Zambri ſervus, Domino jugulato,
Ira movet populum pro crimine mortè patrato,
Adverſus Zambri, rex novus alter erit.

Amri, rex Iſraël, occidit Zambri.

Rex novus eſt Amri, cujus feritate necatur
Traditor, & corpus aula pereunte crematur,
Iſraël hunc Amri quærit habere caput.
Peccat rex Amri, Domini juſſis alienus,
Nam fuit idolatra, phano libamine plenus,
Lucus ei domus eſt, ad male facta nemus.

De Alba Sylvio, rege Albanorum contemporaneo.

Sylvius Alba venit, cui regni copia cedit.
Tempore quo Samnis, urbs condita Samne recedit,
Samnia poſt Romæ prælia multa dedit.

De Achab rege Iſraël, & de Elia propheta contemporaneo.

Mortuus eſt Amri, ſed Achab, rex Iſraël, ejus
Filius, ante Baal peccavit in idola pejus,
Et reficit Jericho nunc inhibente Deo.
Nunc & Elias eſt, ſummus per ſecula vates,
Qui jubet, ut pluviæ ceſſent per tempora latè,
Dum ceſſant pluviæ, fit metuenda fames.
Rex iratus Achab vatem jugulare minatur,
Vir fugit ulterius, cæleſti voce vocatus,
Cui cibus eſt, corvo ſæpe ferente, datus.

Oravit Elias, & non pluit annis tribus & menſibus ſex: ipſe autem jacebat in petra, & paſcebat eum corvus.

Dum latet in petra, Domino mandante, Propheta,
Paſcit eum corvus, ſed aquam dat ſubdita petra,
Sic & aquas alibi prorſus adeſſe vetat.
Poſt annos tres, & menſes ſex venit Elias, 170
Et facit, ut pluviæ populis per elimata fiant,
Nam mala corrigere rex properanter hiat.
Idola per patriam, ſeu templa prophana cremantur,
Atque ſacerdotes in eorum parte necantur,
Quos ubi rex cadit, gratia ſumma redit.

De Ægypto Sylvio, rege Albanorum contemporaneo.

Sylvius Ægyptus regnum ſuſcepit idipſum,
Condita nunc legitur urbs regia magna Corinthus,
Nunc Albanorum fulget in orbe forum.
Paſcitur Elias nunc, per carecta Sidonis,
Suſcitet ut puerum, fert fœmina plena doloris,
Quem vidua vivum reddidit ipſe foris.
Nunc ſub junipero cibus eſt pro vate paratus,
Quadragies revoluta dies, quem ferre notatur,
Unde propheta Dei vivere poſſe datur.

De Capi Sylvio, rege Albanorum contemporaneo.

Italis regna tenet Latii Capi Sylvius hæres,

 Caſtra-

Caſtraque per patriam ſublimia fertur habere,
Marſia ſubjicitur, digna tributa ferens.

Elias ungit Jehu inregem Iſraël, & ungit Eliſæum in prophetam.

Tranſit Elias nunc, Domino mandante, Damaſcum,
Ungat apud Syrios Azael, quo ritè peracto,
Ungat & in populum, quem vocat ipſe Jehu.
Ungat Eliſæum vatem, verè Phariſæum,
Cujus & obſequiis regnum tueatur Hebræum,
Et doceat populum ſemper amare Deum.

Achab, rex Samariæ, triumphat ſuper triginta reges, qui obſederunt eum.

Nunc & Achab, rex Samariæ, certamine victus,
Clauſus Samariæ muris, clauſuſque relictus,
Ter denos reges obſidione timet.
Hos omnes devicit Achab, rex Iſraëlita,
Rex Syriæ Benadab fugit à ſtatione petita,
Et reliqui reges exſuperantur ita.
Rurſus Achab contra Syrios & caſtra Syrorum,
Millia centena gladio delevit eorum,
Bis decies mille tunc redière domum.
Qui redière domũ, ſubitò cuncti perierunt,
Urbis enim muri ſuper illos tunc ceciderunt,
Sed regem Benadab vix abiiſſe ferunt.
Tunc metuens Benadab, legitur latuiſſe cubili,
Unde rogatur Achab, loculo nunc parcere vili,
Quo latuit Benadab, ne perimatur ibi.
Victor Achab, parcens victor, dum poſſidet arcem,
Jam regem Benadab ſub fœdere fortius arcet,
Sic datur ambobus pace redire domum.

De Carpenace, rege Albanorum contemporaneo.

Nunc Carpenates patria regnabat in illa,
Magna Tiburtina fuerat tunc nata ſibylla,
Regnat Ochozias, quem generavit Achab.

171 De Ochozia, rege Iſraël contemporaneo.

Tunc nec Ochozias à criminis arte quievit.
Ipſe Deum ſprevit: nam thura deis adolevit,
Tunc & Eliæ, ſic nuncius (inquit) ei.
Tu quia peccaſti (dicit Deus) en morieris,
Et veniam vitæ nulla ratione mereris.
Rex timet, & ſubitò verba remandat ei.
Miſſus ad excelſa, quò vates ſederat antè,
Dum properat princeps, regis turba comitante,
Intonuit vati verba ſuperba ſatis.
Serve Dei, citò ſurge, veni, rex te vocat, inquit.
Ille refert: Si ſum Domini, vos devoret ignis,
Dixit, & igne Dei turba peruſta perit.
His citò conſumptis, ſimilis legatio venit,
De quibus & totidem mox cœlica flamma peremit,
Ex quibus hæc regi dicere, nemo redit.
Bis quinquagenis bina vice morte peremptis,
Rex timuit, quia turba luit mandata videntis,
Legatos humiles rurſus adire jubet.
Dum miſſus proſtratus humi pro pace precatur,
Impetrat, ut non ſic, ſicut reliqui, moriatur,
Sic ab Elia vir vivus abire datur.

Elias & Eliſæus tranſeunt Jordanem, ſicco pede, & ſpiritus Eliæ duplex fit in Eliſæo.

Flumen Jordanis, quem circuit orbis Hebræus,
Tranſit Elias nunc, ſervuſque ſequens Eliſæus,
Quo baptiſari poſt tulit ipſe Deus.
Spiritus ipſius duplex datus eſt Eliſæo,
Nemo ſibi ſimilis populo naſcetur Hebræo,
Sed Nazareni gloria major eo.

Elias defertur in cœlum in curru igneo, vidente Eliſæo, & aliis multis.

Igneus eſt currus ſubmiſſus ab æthere cæli,
Vivus Elias quo, ſcripto perhibente, reſedit,
Vivere perpetuò cui Deus ipſe dedit.
Igniti cernuntur equi, qui lora tulerunt.
Turba prophetarum gemitum pro patre dederunt,
Qui teſtes rerum tempore ſemper erunt.

Eliſæus traxit aquam de ſilice, quæ dum flueret longius, verſa eſt in ſanguinem.

Rex Juda Joſaphat, rex Iſraël eſt modò Joram,
His ſociatus Edom, rex eſt de vertice Pharan,
Tres ſuper arva Moab regia caſtra parant.

Torri-

Torrida deſerti dum per loca ſigna feruntur,
Flumiua deficiunt, hominesque ſiti moriuntur,
Perſouat in cælum clamor & anteDeum.
Quumque ſiti populus moriens urgetur Hebræus,
Imperat in lapide fieri foveas Eliſæus,
De quibus & fluvios protulit ipſe Deus.
Dulcis aqua fluviis exercitus eſt recreatus,
Dum fluit inferius, ſapor & color eſt variatus,
Sanguis enim rubens fluxit in omne latus.
Fluxit & uſque Moab regem, qui ſanguiue viſo,
Æſtimat occiſos reges tres, agmine niſos,
Ut rapiant ſpolia, currit & ipſe citò.
Occupat incautos exercitus Iſraëlita,
172 *Interiit cum rege ſuo populus Moabita,*
Omnia depereunt iu regione ſita.

De Tiberio, rege Albanorum contemporaneo.

Regnat Tiberius, qui Tuſco flumiue merſus,
Nomina dat Tiberi, nec enim fuit inde reverſus,
Nam prius hac Alba nomeu habebat aqua.
Nunc oleum modicum per vaſcula plurima crevit,
Filius & vidua, vita redeunte, reſedit,
Panibus ex denis plebs ſaturata redit.

Naaman Syrus & leproſus curatur ab Eliſæo.

Leproſus Naaman curatur vate miniſtro,
Lepra caput Giezi, qui munera poſcit ab ipſo,
In Jordane natans miſſa ſecuris erat.

Eliſæus per medios hoſtes tranſit illæſus.

Hoſtibus obſeſſus Eliſæus ut interimatur,
Proſilit in medium, loquitur, bene concionatur,
Nullus eum tetigit, cùm loqueretur eis.

De eodem.

Hoſtis ait, monſtrato magis nobis Eliſæum,
Quem vatem reverenter habet populus Phariſæus.
Ille refert, venias, ecce videbis eum.
Mentibus obſcuris & ſenſibus infatuatis,
Neſcia gens Syria ſequitur veſtigia vatis,
Samariæ portas quos & inire facit.
Nunc jubet, incluſos perimat rex Iſraël hoſtes,
Aſt Eliſæus, ait, caveas rex, lædere fortes,
Non decet innocuos perdere morte viros.
Noſcis enim, gentes iſtas non eſſe nocentes,
Vade ciba juvenes, tua, me duce, caſtra petentes,
Simpliciter veniunt, ite, parate cibum.
Nemo viros læſit, gens hoſpita feſſa quievit.
Pace data, ratione rata, rex cautus obtdit,
Hoſpitibuſque cibos curia larga dedit.

Samaria obſeſſa & nimia fame compreſſa, mane per Eliſæum tantam habet abundantiam, quòd modius ſimilæ datus eſt pro denario uno.

Rex Syriæ cùm Samariæ circundaret urbem,
Igne, fame populum, longa ſtatione perurget,
Ter denos reges obſidionis habens.
Preſſa fame mulier, puerilia membra voravit,
Tunc Eliſæus ait, Dominum pro pace rogavi,
Ipſeque divitias cras ſine fine dabit.
Triticeas cras divitias hæc turba tenebit,
Cras modius ſimilæ ſolùm nummiſma valebit,
Qui timet eſuriens, cras ſatiandus erit.
Dicit ei quidam: Si fundant ſydera cœli
Semina triticea, tu non potes ipſa mereri,
Qui promiſſa geris, cras quoq; falſus eris.
Juſtus ait: Quæcunque loquor, completa videbis,
Viſaque non capies, incredule: nam morieris,
Iſraël eripitur, tu maledicte peris.
Nocte ſequente, furor cœlo minitante tumeſcit.
Rex Syriæ cum gente ſua fugiendo receſſit,
Miraque pompa Syri tota remanſit ibi.
Mane ſub aurora ſpolium plebs ferre laborat, 173
Obtiuet ex hora, quæcunque propheta peroprat,
Credere qui ſprevit, deperit abſque mora.

De Agrippa, rege Albanorum contemporaneo.

Ordine dum Latium ſuſcepit Agrippa decorem,
Ejus ab imperio tulit Alba frequenter honorem,
Maxima per populos prælia ſæpe movent.

De

De Jehu, rege Iſraël contemporaneo.

Rex novus erigitur Jehu, vindex Eliſæi,
Cujus & enſe rei reges perimuntur Hebræi,
Joram cum Joſaphat, ſic jubet ira Dei.

§ Chronica.

Nota, quia poſt Joram regem Juda, regnavit filius ejus Achazias. Poſt quem regnat filius ejus Johas. Poſt quem regnat filius ejus Amaſias. Poſt hunc regnat filius ejus Achaz annis 40. Poſt hunc Johatham, filius ejus regnat annis 16. Poſt Achaz, Ezechias regnat filius ejus. Omnes iſti reges erant legis prævaricatores. Propterea Eliſæus unxit Jehu in regem extraordinarium: qui ex mandato Dei occidit Joram, & omnes filios ejus, omnemque progeniem eorum.

De Jehu.

Terque quaterque decem natos Joram jugulavit,
Et genus illorum multa feritate necavit,
Omnis & idolatra, rege necante cadit.
Templa Beelzebub, ſed & idola cuncta deorum,
Atque ſacerdotes penitus delevit eorum,
Miſit in ariolos mortis ubique forum.
Undique Pythonem rex populit à regione,
Divinos necromanticolos deponit honore,
Munda domus Domini gaudia digna fovet.

Johas regnat in Iſraël.

Defuncto Jehu, Johas ſuccedit iniquus,
Crimine retitus vir ad idola phana petitus,
Filius eſt Jehu, ſed Deus odit eum.
Tædia jam pariunt Domino peccata virorum,
Jam quaſi non fieri ſtatuit defenſor eorum,
Idola dæmonibus nanque fovendo colunt.

Aſahel, rex Syriæ, affligit Iſraël.

Rex Syria jam tunc Aſahel percuſſit Hebræos,
Iſraël opprimitur, timor & dolor eſt Phariſæo,
Sæpe Deum repetunt, nec Deus audit eos.

De morte Eliſæi prophetæ.

Æger & exiguus nunc corpore ſtans Eliſæus,
Fine diem claudit, populus quem plangit Hebræus,
Iſraël & Juda tunc ſepelivit eum.
Poſt obitum vatis ſunt undique prævaricati,
Samaria reges quotquot ſunt tunc renovati,
Igne, fame, ferro, culpa necavit eos.

De Aremo Sylvio.

Sylvius Aremus patrio ſuccedit honore,
Cujus ab officio multo nitet Alba decore, 174
Pace frui voluit regna quieta colens.
Mergitur in Tiberi fluvio, natusque relictus,
Contra Samnites certamine præbuit ictus,
Dira per Apuliam plurima bella parans.

De Oſea, rege Samariæ.

Tunc in Samaria celebris regnabat Oſea,
Cujus temporibus plebs debilitatur Hebræa,
Nempe tributariam litera narrat eam.

De Salmanaſar, rege Aſſyriorum, qui captivavit Hebræos.

Surgens Salmanaſar, magnus rex Aſſyriorum,
Marte capit regem, loca depopulatur eorum,
Vincula rex patitur, datque tributa ſolum.
Tandem Samaria vario certamine capta,
Arma, viri, ſpolia, ſunt cuncta ſub hoſte redacta,
Plebs & in exiliis crimina priſca luit.
Finibus Aſſyria reſident ſuper arva Medorum,
Ad fluvium Gozin habitatio ſtabat eorum,
Utraque pars fluvii præbet utrinque forum.

Habitatores Babylonici in Samaria devorantur à ſerpentibus & urſis & leonibus.

Hoſpite ſtat vacua provincia Samaritana,
Arida montana remanent, ſpinoſaque plana,
Incola non agitur, prædia nullus arat.
Salmanaſar jubet, his Babylonis adeſſe colonos,
Quos facit in patria dominos, terraque patronos,
Atque tributario mandat arare ſolo.
Non placet hic Domino ſufferre viros Babylonum,
Tradit eos urſis, diſperdit in ore leonum,
Eſcaque ſerpentum ſunt, velut herba boum.
Venit ad Aſſyrios turba pereunte querela,
Mittat eis rex Salmanaſar pro clade medelam,
Nanque perit patria tota, vorante fera.

Mittat

Mittat eis homines, cæleſtia juſſa colentes,
Serpentes, urſosque malos removere potentes,
Et dare Samariam, vivere pace bona.
Unde ſacerdotes ad eos mittuntur Hebræi,
Dogmata ſancta Dei, qui lege colant Moſei,
His ibi tranſpoſitis, pax bona venit eis.
At licet hi fuerint, qui mittebantur Hebræi,
Non coluère Dei legem, tanquam Phariſæi,
Pars etenim legis pauca remanſit eis.
Et quia Samaria tunc lege remanſit inanis,
Rarò coutuntur Judæi Samaritanis,
Sicut & in ſcriptis pagina ſancta canit.
Sola tribus Judæ permanſit in urbe ſuperſtes,
Hieruſalem non ſenſit eas, quas aſſero peſtes,
Nec tamen à ſceleris pondere munda fuit.

De Aventino, rege Albanorum contemporaneo.

Surgit Aventinus rex, cujus nomine primo,
Montis Aventini nomen proceſſit ab imo,
Corpus Aventini regis habetur ibi.
Tunc Ezechias ſtatuit ſuccidere lucos,
Aſtaroth & Baalim confregit ubique caducos,
Undique Pythones prorſus abire monet.
Æneus hic ſerpens, quem ſuſpendit Moſeus,
A populo colitur, veneratur eum Phariſæus,
Æneus ille draco creditur eſſe Deus.
175 *Hunc Ezechias mandavit in igne refundi,*
Et reliquos hinc inde deos minuendo retundi,
Inde domus Domini terraque munda fuit.
Sola tribus Juda non ſervierat in Ninivitis,
Nulla tributa ſibi populus per tempora miſit.
Soli Judæi jus coluère Dei.

Sennacherib captivavit Hebræos.

Salmanaſar moritur, qui captivavit Hebræos,
Sennacherib ſuccedit ei, pulſans Phariſæos,
In terra Juda, circiter angit eos.
Omne genus pecorum prædamque ferens populorum,
Tranſtulit in Niniven, quæ copia plangit avorum,
Solaque Hieruſalem ſalvat in urbe bonum.
Tunc Ezechias cupiens captare favorem,
Theſaurum templi dat ei, totumque decorem,
Nec tamen in melius corda ferina movet.
Aſſyriæ dum Hieruſalem rex obſidet urbem,
Motibus aſſiduis populum belliſque perurget,
Inque Deum cœli probra ſuperba dedit.
Flectite colla meis, ſi vivere vultis Hebræi,
O vos Judæi, delete libros Moſei,
Omnia, quæ colitis, ſpernite juſſa Dei.
Cuncta Deus mihi regna meus Neſarach ſuperavit,
Et veſtrum reliquosque deos ſibi ſuppeditavit,
Amodo vos illi ſacrificetis, ait.
Plebs Domini ſuper alta ſedens pinnacula muri,
Pectore tam duris poterat ſermonibus uri,
Turba Dei ſiluit, lingua ſuperba furit.
Venit Eſaias Domino mandante propheta,
Qui timidis reparat populis ſolatia læta,
Regia ne timeant verba ſuperba vetat.
Tunc ait, ecce perit rex, qui vos perdere quærit,
Quem Deus ipſe ferit, nullo valet orbe tueri,
Angelicis gladiis jam feriendus erit.
Nocte ſubalterna gens interit illa ſuperba,
Millia bis centena cadunt, virtute ſuperna,
Undique conſtrata ſigna vel arma vacant.
Mane ſub aurora rex agmina perdita plorat,
Territus ex hora, ceſſit regionis ab ora,
Turba Dei reſilit, mira videre foras.
Dum redit in patriam Niniven rex Aſſyriorum,
Ante Deum Neſarach, plangit malè geſta ſuorum.
Tunc quoque natorum ſenſit adeſſe dolum.
Ramalech & Seraſar de regis ſemine nati,
Patris ad interitum ſtant, ante patrem gladiati,
Quem nece percutiunt tollere regna rati.
Monte ſub Armenia latitant fratres patricidæ,
Plangit eos Niniven, plebs Iſraëlitica ridet,
Succedit Seradon, patre cadente ſuo.

Incipit hiſtoria Tobiæ contemporanea.

Non decet immemores nos verſibus eſſe Tobiæ,
Cujus opus legimus cœli placuiſſe ſophiæ,
Vixit & ipſe piè noctibus atque die.
Corpora cæſorum ſub regibus Aſſyriorum,
Fertur Hebræorum ſolus ſepeliſſe virorum,
Tempore Salmanaſar captus & exul erat.
Qui media dum fortè die ſomno requievit,
Stercus hirundinis intima luminis ejus ademit,
Sic annis denis cæcus ab inde gemit.
Deditus his pœnis, vir paſcitur ex alienis,

Divitias quia jam dederat largitus egenis,
Sæpe cibo caruit, prandia nemo dedit.
Cæcus ubi fuerat, pauper, miſer, absque medela,
Pauperiem celat, ſine murmure, ſine querela,
Cùm mala tanta ferat, mente quietus erat.
Uxor adèuventis cùm paſceret hunc alimentis,
Hædus ei datus eſt, tranſmiſſus ab æde parentis,
Voce vir audita, territus inquit ita.
Hædus adeſt, dic unde venit, dic unde tuliſti?
Si furtivus erat, cur tollere non timuiſti?
Furta reperta dolo, tollere nulla volo.
Anna furens tota loquitur de parte remota,
Mente tua tota miſer es, mala ſunt tua vota,
Nos mala tanta vocant, nec Deus illa notat.
Dives eras, miſer es, ſi divitias tenuiſſes,
Plus tibi divitiis quàm religione dediſſes,
Ecce fame morimur, nec videt iſta Deus.
Si tua facta Deus tanquam bene geſta notaret,
Reſtaurans oculos tibi, non alimenta negaret,
Imò quod appeteres, cum pietate daret.
Filius unus erat Tobis cæco ſeniori,
Cujus & ipſe pater, nimio connexus amori,
Ne puerum perdat, vult magis ipſe mori.
176 *Dicit ei genitor, mihi dena talenta fuerunt,*
Quæ ſub conſcripto debet mihi jure Gabellus,
Hæc tibi ſi peteres, commoda longa dares.
Do tibi reſcriptum, quo jure tibi caveatur,
Partibus Indorum manet, urbe Rages habitator,
Perge, vale, fili, proſpice (quæſo) tibi.
Ille refert, ignoro vias, ignoro meatus,
Si tamen ullus erit juvenis mihi conſociatus,
Suſcipiam factum te mediante datum.
Stans puer ante fores juvenem videt ipſe morantem,
Ut peregrinantem, baculumque peramque parautem,
Renibus accinctum perſpicuumq; virum.
Dicit ei Tobis: Juveuum pulcherrime, quò vis?
Ille refert, quid vis? tecum volo pergere, ſi vis,
Si ſocius fias, en tibi monſtro vias.
Angelus eſt Raphaël, ſtans ſub ſpecie juvenili,
Cui loquitur Tobis, ductusque manu puerili,
Ingreditur thalamum, patre favente ſibi.
Dicit ei Raphaël, ſint gaudia magna Tobia,
Rettulit ille gemens, mea gaudia quomodo fient?
Dum mihi ſint tenebræ, nullaque læta dies?
Eſto animo fortis (Raphaël ait) ecce mereris,
Ut citò cureris, qui perdita lumina quæris.
Cur modò conquereris? crede, beatus eris.
Rurſus ait ſenior, miratus ob iſta Tobias,
Unde venis? quod nomen habes? ait hic, Ananias,
Mittere ſi cupias, inſinuabo vias.
Spondeo me verè, ſociumque ducemque fidelem,
Urbe Rages habitatorem cognoſco Gabelem,
Indeque ſi quæret, dena talenta feret.
Mater ait, permitto magis bona cuncta perire,
Quàm tenerum peregrè puerum patiamur abire,
Deſine tu juvenis, verba relinque via.
Tunc pater inquit ad hac, juvenes huc ambo venite,
Trado tuæ fidei puerum, conſtanter abire,
Det Deus omnipotens proſperitatis iter.
Angelus eſt Raphaël, qui dicitur hic Ananias,
Ductor adeſt pueri Deus, ignorante Tobia,
Quicquid eis fiat, carpit uterque vias.
Flumen erat Tigris de fonte fluens paradiſi,
Cujus aquis viſis, fluvii ſunt littore niſi,
Atque pedes Tobis fortè lavabat ibi.
Proſilit hinc piſcis validus mordere Tobiam,
Hic ubi piſcis hiat, timet, & vocat huc Ananiam, 177
Ecce fureus piſcis, dicit, Adeſto mihi.
Ille refert, Extende manus, fauceſque capeſſas,
Tolle moras, trahe, pelle foras, caro conferet eſcas,
Cepit, & obtinuit, traxit, ad arva tulit.
Dicit ei ſocius, Cultro citò viſcera ſinde,
Grandis enim medicina tibi promittitur inde,
Si jecur hinc tuleris felque, beatus eris.
Capta puer cadit citò viſcera, ſic & obedit,
Laſſus humi ſedit, ſapido de piſce comedit,
Et ſatur abſcidit, conſocioque dedit.
Pergit homo felix, quia ſubditus eſt Raphaëli,
Cum domibus quærit, celer appropiare Gabeli,
Suſcipit hunc Raguel, vir patruelis ei.
Coguitus ergo puer fit, & à Raguele receptus,

Charior

Charior effectus, quæcunque rogaret adeptus,
Filia cum patre viſa puella placet.
Sara decora ſatis fuit unica filia patris,
Septenis conjuncta viris, iisdemque necatis,
Dæmonis Aſmodei peſte perire dati.
Hanc petit uxorem, ſocio mandante Tobias,
Conſtitus ipſe pater, negat hoc, ait hinc Ananias:
Trade, nihil timeas, proſpera cuncta ſcias.
Aſmodeum jam dæmonium vinctum religabo,
Et tibi ne noceat, ſponſalia tuta locabo,
Securos aditus, dixit, utrique dabo.
Annuit ergo pater materque paranda paravit.
Nomine conjugii Sara puerum ſociavit,
Sanctus eis Raphaël, Nil timeatis, ait.
Judaico more doctus Raphaëlis ab ore,
Mundus ab uxore jacet hic, donec ſatis oret,
Orat, ut, uxore dante, propago foret.
Piſcis ibi jecoris partem jubet igne cremari,
Ut fumi virtute queat phantaſma fugari,
Plena ſalus juveni ſalvaque vita fuit.
Dum puer interius, ſponſa coëunte, moratur,
Sicut & antè ſolet, morituro tumba paratur,
Ad vitæ ſpatium ſpes bona nulla datur.
Mane reſurgentes ubi conſpexêre parentes,
Gaudia mirificant vivum remeare videntes,
Tunc juvenis vita ſalva remanſit ita.
Dæmone devicto, gaudent e domo Raguelis,
Sanus & incolumis puer eſt ſtudio Raphaëlis,
Alterius cauſa cura reſurgit eis.
Angelus inquit ei, Commendo te Rageli,
Ibo referre tibi de tenta talenta Gabeli,
Interea requies hic tibi (dixit) erit.
Tunc abiit, ſecumque tulit reſcripta Gabelo,
Ille dedit, quæcunque petit, vexitq; camelo,
Dupla dedit puero dena talenta ſuo.
Re bene patrata, ſolennia ſunt celebrata,
Conjuge dotata, convivia ſunt renovata,
Pondere duplata dena talenta data.
Tempus adeſt, & abire placet, juſſis Anania,
Nanque patris lachrymoſa ſatis ſtat cauſa Tobiæ,
Eſt ſibi nulla quies, nullaque læta dies.
Quumque vale dicto, ſponſa comitante rediret,
Præcedenſque canis ad tecta paterna veniret,
Inſinuante cane, ſingula læta manent.
Inſtruitur juvenis Tobis dictis Anania,
Unguento jecoris oculos palpare Tobia,
Ut careant tenebris aſpiciantque diem.
Ungit eum juvenis veniens juſſu Raphaëlis,
Donaque cum ſponſa præſentat ei Raguelis,
Lumina reddit ei lumine dante Dei.
Narrat & acta viæ quæcunque fuêre Tobia,
Quàm bene quamque piè fuerit ſtudiis Anania.
Gaudet ad iſta pater, cunctaque geſta placent.
Quærit & à ſocio, quis ſit, quo climate venit?
Ille refert, Veni tranſmiſſus ab æthere cæli,
Angelus hic Raphaël ſum medicina Dei.
Quæ mala pertuleras, divina potentia vidit,
Me meritis conferre tuis ſolatia miſit,
Lumina me voluit ſic reparare tibi. 178
Evolat hoc dicto, puero cum patre relicto,
Unde prius venit, ſaltu remeavit in ictu,
Vir miratus eum, laudat amatq; Deum.

De Nathanabo, magiſtro Alexandri Magni per idem tempus.

Nathanabus rex atque magus doctiſſimus ipſe,
Primus Alexandri doctor fuit atque magiſter,
Imò pater pueri matre latente fuit.

De Procace, rege Albanorum, contemporaneo.

Nunc regnat Procax, nunc primùm Sidon & Argus
Pondera, menſuras condunt libramine parvo,
Terrarum populus jam nova jura ferunt.

De Eſaia propheta per idem tempus.

Nunc de Meſſia præconia fert Eſaias,
Ecce Deum pariet ſine ſemine virgo Maria,
Viderat & Gedeon vellere ſigna pia.
Vellere compluto fuit area ſicca ſub udo,
Vicerat & Gedeon populo pugnante minuto,
Hæc ego de Chriſto ſigna fuiſſe puto.

Regi Ezechiæ additi ſunt quindecim anni ad vitam.

Prælia ſopita ſunt, mortuus eſt Ninivita,

Rex Ezechias metuens decedere vita,
Æger in extremis, corde precatur ita.
O pietas immenſa Dei ſuper æthera cœli,
Tu noſti, quid ſervierim, quàm mente fideli,
Ad ſpatium vitæ nunc miſerere mei.
Venit Eſaias cœleſti voce jubente,
Elongare dies regis, relevare jacentem,
Annos quindenos dat, miſerante Deo.

Procurator Nabuchodonoſor, regis Babylonis, venit Hieruſalem.

Nunc venit Beradach miſſus regis Babylonis,
Scrutatur templum cunctaque decus regionis,
Debiliora loci, divitiasque fori.
Divitias regis videt, aurum, pallia, veſtes,
Non erat ornatus regis, neque gaza ſuperſtes,
Nec templi velum, quod latuiſſet eum.
Stultitiam regis Eſaias vidit, & inquit,
Nil intentatum Babylonicus iſte relinquit.
Cuncta poteſt domino viſa referre ſuo.
Arguo te regem populum, magis arguo Juda,
Clauſa prius fuerant ſibi; jam ſunt omnia nuda,
Non ea jam noſtra, plus aliena puta.
Amodo ſunt, quæcunque tenes, regis Babylonis,
Vos faciet ſervos, captivitatisque colonos,
Omnia diripiet caſtra referta bonis.
Eunuchos faciet regis Babylonia natos.
Jam video populos ſervos hinc inde locatos,
Regis in obſequium poſteritate cadunt.

179 De Manaſſe rege Judæorum.

Nunc Ezechias vitæ rex tempora claudit.
Succedit Manaſſes natus, plebs tota ſubandit,
Non amat iſte Deum: ſed Deus odit eum.
Suſcipit ariolos & lucos plantat iniquè,
Aſtaroth & Baalim colit & veneratur ubique,
Idola per patriam jam fabricare libet.
In medio templi jubet idola fana locari,
Mandat adorari, jubet illis ſacrificari,
Peccavit Judas deſipuitque magis.
Voce prophetarum Deus illis ſæpe minatur,
Samariæ ſimilis, quod & ipſis pœna paratur;
Turba minas Domini peſſima non timuit.

De Amon rege Judæ, filio Manaſſæ.

Mortuus eſt Manaſſes, ſuccedens filius ejus,
In Juda regnavit Amon ſuper idola pejus,
Quem ſuperaſſe patrem phana colendo, patet.
Vixit Amon modicum, nato ſeditione ſuorum,
Fine ſuo clauſus finem dedit ipſe malorum,
Turba reos juſſit mortis inire forum.

De Joſia rege Judæ, filio Amon.

Natus Joſias recipit pro patre coronam,
Idola deſtruere fit regia curia prona,
Peſſima depoſuit, conſervitque bona.
De medio templi tunc abſtulit idola Solis,
Abſtulit & lunæ, ſimili conflata favori,
Phana Beelzebub non ſinit ille coli.
Aſtaroth & Baalim, conflata manu Salomonis,
Omne, quod in mundum per vitia videt regionis,
Diſſipat, & patrias ornat ubique bonis.

De Johas, rege Judæorum contemporaneo, filio Joſiæ.

Joſias moritur, Johas diademata quærens,
Non ſequitur benè geſta patris, ſed criminis hæres,
Extitit idolatra peſſima phana gerens.

De Amulio, rege Albanorum contemporaneo, & de Numitore fratre ejus, & de nativitate Romuli & Remi.

Semine procacis duo ſunt regum modò nati.
Amulius ſimul & Numitor ſunt ritè vocati,
Qui regnum Latium tunc habuere ſimul.
Amulius regnum rapuit, pulſo Numitore, 180
Rura colit Numitor, patrio dejectus honore;
Seque ſui regni ſorte carere dolet.
Filia Veſtalis fuit Ælia tunc Numitori,
Mœcha fuit, geminos peperit Marti genitori,
Fertur & inde mori filia lege fori.
Tunc gemini clàm ſub Tiberi ſunt rupe locati,
Quos meretrix lupi rapuit pro munere fati,

Officia

Officio matris nutrit amatque ſatis.
Quos tulit exiles ætate, fovet juveniles,
Corpore conſimiles animo miratur heriles,
Sed quæ eos genuit, ſtans lupa cauta ſilet.
Romulus & Remus cenſentur ab inde vocari,
Et patria variis paſtoribus aſſociari,
Quâ recolenda gregis candida ſylva parit.
Egregios juvenes pudet ignorare parentes,
Et lupa fert ipſos Tiberi jacuiſſe latentes,
Quam male projectos, ipſa levavit eos.
Dixit & Amulium pepuliſſe domo Numitorem,
Et juvenum matrem, vivam ſepeliſſe furore.
Perderet & prolem, ſi manifeſta foret.
Corde tument juvenes, multoque ſequente dolore,
Pro matris planxêre ſatis proprioque pudore,
Ut cadat Amulius, corda manuque movent.
Romulus & Remus ſocios habuêre latrones,
Amulium perimunt, & avum relevant Numitorem,
Et citò per Latium prælia dira movent.
Regna tenet Numitor valida virtute nepotum,
Ut ſibi ſuccedant, dat avi ſententia votum,
Romulus in totum regnat, habetque locum.
Tunc Zacharias vates erat ordine magnus,
Nunc & in Ægypto loquitur mirabilis agnus,
Tunc & Olympiadis mentio prima fuit.
Primus Olympiadis, quem tempore ponimus annum,
Ad caſum Troiæ tercentum perficit annos,
Inſuper & centum, chronica vera ferunt.
Lector Olympiadem quid ſit, ſi noſcere quæris,
Ludus apud veteres ſolitus quinquennis haberi,
Signat Olympiadem, quum revolutus erit.

De Joachim rege Judæorum.

Rex erat idolatra Joachim, dans phana deorum,
Spurcitiis cunctis quia pronus inhæret avorum,
Inquinat & fœdat templa per omne ſolum.
Tradit eum Dominus ſervum regi Babylonis,
Cenſus ab indigenis exquiritur & regionis,
Decidit à Domino plebs maculoſa dolis.
Judaicus populus liber prius undique viſus,
Servivit attritus conſtanter ad idola niſus,
Pœna flagellat eos, rege colente deos.

PARTIS OCTAVÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM
PARS NONA.

SIBYLLA PROPHETIZAT DE CHRISTO HIS TEMPORIBUS.

181 ANno ab Adam 5081, à
diluvio, 1359. à diviſio-
ne linguarum, 1258.
Anno ab imperio Nini,
1300 annis. A deſtru-
ctione Trojæ 414, poſt
Olympiadem ſextam. Regnante Eze-
chia in Juda. Regnante Oſee, in Iſraël.
Roma in monte Palatino, à Romulo &
Remo, vivente adhuc avo ſuo Numito-
re, condita eſt. Eodem tempore Eri-
threa Sibylla de Chriſto dicitur verſifi-
cè vaticinium hoc protuliſſe.

Judicii ſignum tellus ſudore madeſcet,
Et cælo rex adveniet per ſecla futurus,
Scilicet in carne præſens ut judicet orbem.
Unde Deum cernent incredulus atque fidelis,

Et cætera. Aliud quoque vaticinium Sibylla eadem de Chriſto proſaicè dixit ſic: *Poſtea in manus infidelium veniet. Dabunt alapas Deo manibus inceſtis. Et impurato ore expuent in eum ſputum venenatum. Dabit ipſe ad verbera ſanctum dorſum, & colaphos accipiens tacebit, ne quis agnoſcat, quò tendit verbum & unde venit, ut inferis loquatur. Et corona ſpinea coronabitur. Ad ſitim acetum, & ad cibum fel dabitur ei: hanc hoſpitalitatis menſam Domino miniſtrabunt. Tu, Judæa inſipiens, Dominum tuum non intellexiſti, ludentem mortalium ſenſibus, ſed ſpinis eum coronaſti, & horridum fel ei miſcuiſti. Velum templi ſcindetur, & media die nox erit tenebroſa nimis tribus horis, & ſuſcepto ſomno morte morietur: & tunc ab inferis regreſſus, ad lucem veniet, primo principio reſurrectionis oſtenſo.*

Regnante Romulo, Salmanaſar, rex
Aſſyriorum, duxit decem tribus Iſraël
captivas de Samaria in regnum Medo-
rum, ut ibi habitarent ſuper fluvium
Mozim. Eodem tempore Phalaris, Sicu-
lus tyrannus, dum innocentes homines
variis tormentis crudeliter aſſiduè affli-
geret, quidã faber ærarius, nomine Beril-
lus, volens placere illi regi, & aptum ſuæ
crudelitati munus offerre, taurum æne- 182
um fecit, cui ex latere januam compo-
ſuit, ut per eam homines cruciandi in-
ducerentur, & dum ignibus ſuppoſitis
urerentur, non gemitum hominis, ſed
mugitum bovis emittere viderentur.
Eundem itaque taurum æneum tyran-
nus gratanter accepit, & ipſum fabrum
in eum primitus poſuit, ut ipſe actor hu-
jusmodi tormentum primus experire-
tur, & ubi alios extinguere propoſuit,
ipſe mereretur extingui. Notandum
eſt autem, quòd ab initio editæ Urbis
parricidia ibi eſſe cœperunt, & Roma-
num regnum aſylum omnium adveni-
entium malefactorum vocabatur.

Verſus Juvenalis de urbe Roma.

Et tamen ut longè repetas, longeque revolvas,
Nomen ab infami genitum deducis aſylo,
Majorum quiſquis primus fuit ille tuorum,
Aut paſtor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

Cætera de Roma ſub noſtro carmine promam.

Roma incipit.

Summa fit ex minima ſub Martis ſydere Roma,
Romulus & Remus primam tenuêre coronã,
Filioli Martis, ſicut & acta ſonant.
Quæ modò Roma ſonat, fuit antè Valentia dicta,
Rebus ab antiquis urbs parvula, ſola relicta,
Nunc tenet imperium, judicat omne ſolum.
Urbs nova conſtruitur, ſed aſylum Roma vocatur.
Urbis circuitus ſubitò ſignatur aratro,
Hoc ſignum nulli præteriiſſe datur.

Remus

Remus erat primus ſigni ſaltu violator,
Quem dux militiæ ſubitò percuſſit aratro,
Remus ut interiit, lex ea firma fuit.
Innumeri Romæ populi dum ſuſcipiuntur,
Dumque Sabinarum mulieres diripiuntur,
Guerra datur patriæ, bella Sabina patent.
Fœmina Tarpegia ſtatuit tunc tradere Romam,
Prodita, quæ capitur, diſcerpitur, indeque prona,
Tarpejæ rupis nomina prima ſonant.
Robore Romano ſtans ſubdita terra Sabina,
Sub Tacito jam rege ſuo ſua fœdera minat,
Ut ſub pace ſua vivere Roma ſinat.
Rege ſibi Tacito jam Romulus aſſociato,
Præcipit ex populo centum reſidere ſenatu,
Quos facit in Latio jugiter eſſe caput.
Plebejos equites tunc rex ibi primus adegit,
Idola conſtituit, Romanaq; templa peregit,
Omne ſolum Latii cum probitate regit.
183 *Romulus in Capriæ fertur cecidiſſe paludem,*
Quæ rapuit regem fantaſtica fœmina ludens,
Indeque non rediit, quâ cecidiſſe pudet.
Nunc erat Oſea præclarus in orbe propheta,
Cujus de Chriſto legimus præconia læta,
Tunc Nabuchodonoſor ſedit in arce Sion.

Nabuchodonoſor, rex Babylonis, expoliat & captivat Judæam, & ponit ibi regem pro ſe nomine Sedechiam genere Judæum.

Nunc Nabuchodonoſor rex impius eſt Babylonis,
Obtinet imperium, furit undique more leonis,
Diſſipat & retinet climata cuncta ſoli.
Vicerat Arphaxad dominum regemque Medorum,
Pamphiliam, Phrygiam, regnum capit Aſſyriorum,
Orbem Judaicum vaſtat & omne forum.
Templa Dei veri jubet undique rex aboleri,
Se ſolum per regna Deum mandavit haberi.
Nemo ſibi ſimilis clade tyrannus erit.
Hic regem Joachim vinctum deportat Hebræum,
Atque catenatum populum ducit Phariſæum,
Omne, quod eſt ſanctum, judicat eſſe reũ.
Vinxit Hebræorum tunc millia dena virorum,
Ex omni Juda de collegio meliorum,
Atque novum regem juſſit habere ſolum.
Rex novus eſt ex Judæis, dictus Sedechias,
Cui Nabuchodonoſor jubet omnia ſubdita fiant,
Qui legem Domini perdere prorſus hiat.
Fit quaſi Chaldæus populus ſceleroſus Hebræus,
A facie Domini projectus erat Phariſæus,
Judicio cœli factus ubique reus.

Nabuchodonoſor deſtruxit Hieruſalem & templum, populumque ſervum facit.

Erigitur rex ille novus contra Babylonem,
Fraus patuit, rex intumuit, plenuſque furore,
Rurſus in Hebræos prælia dira movet.
Urbs bona Jeruſalem præcingitur obſidione,
Suſtinet & rabidum per tempora longa leonem,
Intus & exterius turba caduca dolet.
Rex novus incautus, nimio jam tempore clauſus,
Cùm jam Chaldæis obſiſtere non foret auſus,
Per medium muri lapſus ab urbe ruit.
Qui fugiens capitur, vincitur, & exoculatur,
Natus uterque ſuus patre conſpiciente necatur,
Urbs quoque Hieruſalem diruta tota jacet.
Deſtruitur templum, ſed primitus expoliatur,
In populo Domini miranda ruina paratur,
Vir cadit & mulier, pes, manus, atque caput.

De Nabuzardan, principe coquorum Babyloniæ.

Vir Nabuzardan, princeps malus ille coquinæ,
Addidit apprimè caſum tormenta ruinæ,
Ex omni populo nil remanere ſinens.
Tranſtulit ex plebe pueros ſimul & mulieres,
Agricolas cum pace domi juſſit remanere,
Aurea vaſa Dei prorſus ab urbe ferens.
Ex auro binas tunc detulit ille columnas,
Quas Salomon quondam formaverat arte rotundas,
Suſtulit altare perſpicuumque mare.
Forma columnarum, quas plaga tulit Babylonum, 184
Ter ſenos habuiſſe datur numeros cubitorum,
Non poterant currus, nec juga ferre boum.
Trans-

Transfertur Judæs nunc funditus à regione,
Migrat, & arva colit ſerviliter in Babylone,
Ira Dei facit hæc, ſicut & antè ſolet.

De etymologia hujus nominis Nabuchodonoſor.

Quid ſonet hoc nomen Nabuchodonoſor, videamus,
Quo caſu, quaſorte fuit, ſi geſta feramus,
Rem ſatis ignotam, prodigiumque damus.
Naſcitur incerto coitu puer ex muliere,
Fœmina mœcha domi puerum non auſa tenere,
Projicit in ſylvam, nil pietate gerens.
Bubo reſervat eum, lactat capra, virque leproſus
Fortè venit, miſeransque capit puerum ſpecioſum,
Nominat & puerum vir Nabuchodonoſor.
Hoc nomen tria continet hæc, quæ jam memoravi,
Quæ tria componens hoc nomine vir numeravit,
Sicut & inferius pagina lecta canit.
Nabuc, id eſt bubo: chodir, capra: noſora, lepra,
Hæc tria ſingula, tam bene conſona, nomina tetra,
Sunt Nabuchodonoſor, ſic docuêre metra.
Armena lingua noſcas hæc dicta fuiſſe,
Hæc & ab Armenis fateor me ſic didiciſſe,
Amodo rex idem ſomnia magna videt.

De tribus pueris Anania, Aſaria, Miſaël, & de puero Daniele conſocio eorum.

Judaicus populus migraverat in Babylone,
Dum pueros Nabuchodonoſor tulit à regione,
Quos & in obſequiis ejus adeſſe monet.
Indeque ſorte Dei multi pueri Phariſæi,
Germinis Hebræi qui juſſa colunt Moſei,
Moribus aulei confamulantur ei.
Veſtibus ornari jubet hos aulaque morari,
Carnibus egregiis ſemper vinoque cibari,
Moreque regali præcipiebat ali.
185 *Asfanat eunuchus datus eſt cuſtos puerorum,*
Et Manaſar ſocius convivia fecit eorum,
Deliciis pueros qui refovere volunt.
Tunc Azarias, Miſaël, Daniel, Ananias,
Vivere mente pia cæli didicêre ſophia,
Regis ad obſequia dum reverenter hiant.
Et quia lex neſcit veſci gentilibus eſcis,
Spreverat his eſcis Daniel pro tempore veſci,
Tres quoque conſocii participesque ſui.
Faba cibus fuit his, & aqua pro corpore potus,
Vidit ut hæc dapifer perterritus illicò totus,
Sic ait, ô pueri, non erit iſte jocus.
Pallida fit facies tenui faciente diæta,
Corpora deficient, nec erunt præcordia læta,
Talia nunc fieri regia juſſa vetant.
Si fuerint pingues alii rutilante rubore,
Vosque macri facie pulchro fugiente colore,
Pœna mei capitis dira ſequetur, ait.
Hi referunt, patiare parum denisque diebus,
Proſpicies, ſi diſcolor eſt macies faciebus,
Si melior fuerit, non timor ullus erit.
Suſtinuit dapifer, pueri tenuêre diætam,
Quumque dies tranſiſſe decem videt ordine metam,
Clarior his aliis forma colorque fuit.
Asfanat & Manaſar referunt hæc omnia regi.
Rex ubi perlegit, quæ vita pudica peregit,
Lautius hos pueros juſſit ubique regi.

Viſio Nabuchodonoſor regis Babyloniæ, interpretata per Danielem.

Viſio terribilis præcordia regia movit,
Dicere quam voluit, ſed eam Deus ipſe removit,
Immemor exiſtens ipſe dolebat ob id.
Rex vocat ariolos ſatrapasque magosque priores,
Quotquot in imperio cognoſcit & in Babylone,
Hisque dolens animo verba timenda movet.
Magna velut memini mirandaque ſomnia vidi,
Quæ doleo de corde meo potuiſſe relidi,
Neſcio quid vidi, quid meditabar ibi.
Ardua materies erat ordoque materierum,
Qui mihi nunc rerum poterit diſtinguere verum,
Jure pares procerum munere ſemper erunt.
Dicere ſi nequeunt, aut ſi mihi promere nolunt,
Arioli, qui phana colunt cœtusque magorum,
Inſimul ut pereant mando per omne ſolum.
Somnia rex quærit, ſed non valet arte doceri,
Nam quod mente gerit, nequeunt exponere cleri,
Sic apud ariolos viſio dicta perit.
Mira petens miræ ſuccenſus ſpiritus iræ,
Tres pueros pariterque magos jubet enſe perire,

Juſſit

Juſſit & ariolos morte perire ſuos.
Militiæ princeps Arioch pro morte magorum,
Suſcipit edictum, pariterque trium puerorum,
Utque cadat Daniel, regia juſſa volunt.
Dum jubet hos pariterque magos rex ipſe necari,
Cumque videt Daniel hominum tormenta parari,
Ad famulos regis corde precatus, ait:
Differat hoc fieri rex, obſecro mente fideli,
Fortè Deus cæli monſtrabit & hoc Danieli,
Cujus ab indiciis ipſe docendus erit.
Hæc puer implorat, Dominumque precando laborat,
Tres quoque conſocii ſecum vigilantius orant,
Rem ſibi quam petiit, dat Deus abſque mora.
Doctus ad hoc Daniel, regis feſtinat ad ædem,
Invenit & regem celebri conſiſtere ſede,
Qua Nabuchodonoſor imperat atq; ſedet.
Tunc ait, ô bone rex, pietas altiſſima cæli,
Somnia quæ petii, jam diſſeruit Danieli,
Ipſa tibi referam, laus referatur ei.
Rex erat in thalamis ſolido dans membra ſopori,
In medioque thori finem meditatus honori,
Vidit in orbe ſoli ſe quoque poſſe mori.
Quo meditante ſatis, qua ſurgat in urbe propago,
Aſtitit in ſomnis aſpectibus ejus imago,
Corpus habens varium, cujus & acta dabo.
Stabat ibi validus tanquam vir corpore rectus,
Cui caput ex auro, ſpecies argentea pectus,
Groſſior ex humeris inclyta forma fuit.
Ilia cum fæmore ſunt ærea, ferrea crura,
Fictilis eſt pedibus ferro permixta figura,
Talis erat ſpecies, totaque forma ſua.
Abſque manu lapis exciſus de monte receſſit,
Qui caput atque pedes ſtatuæ ventremque repreſſit,
Ad nihilum redigens, quicquid imago feret.
Tempora regnorum deſignat imago tuorum,
Rex Chaldæorum variatur & Aſſyriorum,
Nam cadet ipſorum pompa, corona, thronus.
186 *Te caput ex auro demonſtrat imago priorem,*
Monſtrat in argento, poſt te ſatis inferiorem,
Sic tua regna Deus diminuendo movet.
Ænea materies dabitur pejora mereri,
Et magis in ferro poterunt confuſa videri,
Fictilibus pedibus, tunc diadema perit.
Tunc lapis abſque manu cæſus de monte reſurget,
Percntiet que pedes, & ferrea crura peruret,
Conteret & pectus, comminuetque caput.
Tota cadet ſtatua quaſi mox extincta favilla,
Nec decor, aut ſpecies, aut forma vigebit in illa,
Æs, aurum, ferrum, cunctaque membra cadunt.
Ille lapis, qui conteret hoc, ſuper omnia creſcet,
Regnaque compeſcet, & climata cuncta capeſſet,
Et ſibi perpetuum congeret imperium.
Si cauſam quæres, quis debeat iſta mereri,
Ut valeat cæli princeps terraque videri,
Judicio veri reſpice, Chriſtus erit.
Hæc ubi verba dedit, citò rex à ſede recedit,
Mitior incedit, puero proſtratus obedit,
Seque ſuis pedibus cum pietate dedit.
Atque Deo cæli laudes dedit ore fideli,
Qui bona quæque velit cognoſcere dat Danieli,
Ipſe mihi princeps amodo (dixit) erit.

De aurea ſtatua Nabuchodonoſor, & de tribus pueris in fornace projectis.

Fecerat ex auro ſtatuam Nabuchodonoſor rex,
Lata fuit cubitis ſex, longa fuit decies ſex,
In campo duram rex celebrabat eam.
Quam colit, implorat, laudat, veneratur, honorat,
Quiſquis ab hac hora ſtatuam non pronus adorat,
In gladio pereat, non obeunte mora.
Inde tuba cecinit, cytharis cantuque boavit,
Omnis homo veniat reverenter eam venerari,
Iſte Deus meus eſt, hunc recolamus, ait.
Tres pneri ſprevêre deum regis Babylonis,
Accuſant illos ſubitò populi regionis,
Et cupit hos perimi turba repleta dolis.
Hinc regis furor intumuit, pueriq; vocatis,
Ejus in aſpectu manibus pedibuſque ligatis,
In loca fornacis hos jubet ipſe jaci.
Sexaginta novem cubitis tunc flamma volavit,
Quæ multos hinc inde viros furibunda voravit,

In pueris tamen his nil feritatis agit.
In medio flammæ nullo ſunt ordine læſi,
Veſtibus aut membris penitus non ignis adhæſit,
Nec capitis minimi tunc periêre pili.
Cantabant laudes Domino reſonantibus hymnis,
Exterius fervens, erat intus frigidus ignis,
Unde tribus pueris læſio nulla fuit.
Miratus fornacis opus, rex ipſe laborat,
Cernere quid faciant pueri, ſtant intus & orant,
Rem citus explorans, hos jubet ire foras.
Tres fuerant (inquit) pueri fornace ligati,
Quattuor en video, nullo ſunt igne cremati,
Prorſus & illæſi, nil habuêre pati.
Filius ipſe Dei quantus puer aſtitit illis,
Veſtibus aut membris ſani ſunt atque capillis,
Virtus ſumma Dei cælitus aſtat eis.
Sanctificos igitur pueros rex pronus adorat,
Cum populis ſatrapiſque ſuis ſolerter honorat,
Plorat & implorat: clamat & absque mora,
187 *Solus Hebræorum Deus eſt, rex ille polorum,*
Hunc volo, credo, colo, turbamque refuto deorum,
Idola deſtitui mando per omne ſolum.

Secunda viſio Nabuchodonoſor, de arbore pertingente usque ad cœlum, & de interpretatione Danielis.

Altior arce poli mens regis erat Babylonis,
Noctéque clauſa thoris, ſtans læta quiete ſoporis,
Vidit ab arce poli ſomnia digna coli.
De medio terræ ſtetit arbor ad alta supernè,
Viſa ſuos ramos ſuper omnia regna referre,
Texit fronde ſui, quicquid in orbe fuit.
Omnis avis Nili venit ejus fronde potiri,
Ex hac omne pecus potumque cibumque requirit,
Stant ſub ea pueri, fœmina, virgo, viri.
Tunc ait emiſſa vox cælitus ordine dicta,
Arboris abſcindas truncum radice relicta,
Nam licet ipſa perit, germen ab inde redit.
Ceſores veniunt, qui dum ſatis intima cædunt,
Quæ fuerant ſubtus viventia cuncta recedunt,
Quicquid ibi fuerat, prorſus ab inde vehunt.
Viſio qualis erit, ſermone patet Danielis,
Quid ſibi cauſa velit, ediſſerit ore fidelis,
Tu, de qua quæris, rex (ait) arbor eris.
Ecce tuis ramis terras, mare, ſydera tangis,
Quæque velis, frangis, ſalvas, alis, opprimis, angis,
Quæ mare, terra vehit, ſum tua dextra regit.
Tu, Nabuchodonoſor, factus dominus dominorum,
Imò per omne ſolum dictus Deus eſſe deorum,
Decidis, & comedes gramina, more boum.
Senſibus humanis, actiſque cibiſque carebis,
Brutus eris, quia bruta geris, nec iniqua vereris,
Conſimiliſque feris, vir feritatis eris.
Cognoſcent in te reges & regna regentes,
Quòd Deus exaltans humiles, reprimensque potentes,
Rex eſt regnorum, datque creatq; bonum.
Annis ſeptenis daberis ſuccumbere pœnis,
An neſcis, quia de cælis tua gloria venit?
Cui Deus hanc dederit cælitus, ejus erit.
Sed neque deſperes iterum tua regna tenere,
Nā diadema feres, tibi natus erit tuus hæres,
Cognoſces Dominum, ſanctaq; vota feres.

In capite anni apparuit viſionis effectus, cùm rex factus eſt brutus.

Terminus eſt anni, quo viſio noſcitur angi,
Quo meruit frangi regis diadema tyranni,
Deſiit ergo quies, venit amara dies.
Stultus in hoc verbo loquitur rex, ore ſuperbo,
Vah Babylon Babylon, proprio te robore ſervo,
Omnia regna rego, ſum Deus orbis ego.
Cumque loquendo ſedet, Deus altius intonat æde,
Prorſus ab hac ſede, tibi dico, ſuperbe recede,
Ut pecus incede, gramina pronus ede.
Brutus es, in terris fœno veſceris & herbis,
Eſto timor populis & pœna futura ſuperbis,
Exemplar regum, qui male regna regunt.
Verbere divino fit rex fera, more ferino
Paſcitur in limo, jacuit quaſi beſtia fimo,
In paſcente fera nil rationis erat.
Hunc ubi gramen alit, dum mente vagatur inani,
Principis inſani naſcuntur vertice cani,
Albior eſt aquilis, unguis ad inſtar avis. 188

De eodem.

Tempore pendente, dum rex fuerat ſine mente,
Sub ſeptem ducibus tota Babylone manente,

Dum

Dum rex facta luit, ſalva corona fuit.
Dum pater ipſe perit, gnatus diademata quærit,
Dictus Evilmerodab, vult regna paterna mereri,
Curia primatum, non ita (dixit) erit.
Dixit eum Daniel penitus non poſſe perire,
Unde putant ſatrapæ dominum poſt pauca redire,
Ipſis in medio clauſa corona ſilet.

De eodem.

Anno triceno, quo captivantur Hebræi,
Rex brutus recreatur homo moderamine cœli,
Correctus, ſapiens, ad meliora redit.
Congaudentque duces, qui præfuerant Babyloni,
Applaudunt populi, famulantur ubiq; coloni,
Rex re habet propria regna, favore poli.

Item de eodem.

Rex modò conſiliis regitur vatis Danielis,
Dogmata de cœlis dedit ipſe propheta fidelis,
Dicit ei, Bone rex, hæc tibi jura velis.
Lege Deum cœli ſtudeas ex corde vereri,
Cujus opem poteris ad regna tuenda mereri,
Sic tibi magnus eris, cras quoque ſicut heri.
Pœniteas, veniamque petas, commiſſaque plange,
A vino carniſque cibo te fortiter ange,
Sobrietate tua facta priora luas.
Sic annis ſeptem Daniel cum rege cohæret,
Rex jubet, ut fiat regni pro parte cohæres,
Cum natis ejus, jura coæqua gerens.
Reſpuit hæc Daniel, regis lux ultima venit,
Tunc alter Nabuchodonoſor pro patre reſedit,
Poſt menſes denos qui ſua fata dedit.

De Suſanna, à falſo crimine liberata.

Uxor erat Joachim ſpecie Suſanna decora,
Quam duo presbyteri, dum clam violare laborant,
Voce reluctantis mota querela ſonat.
Crimine pro falſo trahitur lapidanda fidelis,
Spiritus è cœlis loquitur labiis Danielis,
Liberat hanc Daniel, ſed periêre ſenes.

De Evilmerodab, rege Babylonis, filio Nabuchodonoſor.

Surgit Evilmerodab, Babylonis honore levatus,
Carceris è medio Joachim ſecum revocatur,
Et ſecum ſemper tractus amore ſedet.
Iſte puer Merodab, prius à patre carcere clauſus,
Dum patris in regnum ſuccedere non foret auſus,
Cum ſocio Joachim vincula longa tulit.
Cauſa fuit, cur vincla luit, quia patris honorem,
Deſipiente patre, voluit prius in Babylone,
Unde revertente patre, flagella dolet.
Poſt patris & fratris mortem ſua vincula ſolvit,
Eripiens Joachim, regni diademata tollit,
Et quaſi conſocium, ſervat, honorat eum.

Evilmerodab timet, ne pater ſuus iterum reſurgat à mortuis.

Rex Evilmerodab Joachim conjunctus amore,
Pertimuit, ne rurſus ei pater in Babylone,
Auferat imperium, conſociumq; monet, 189
Jura reſurgendi, ſcio te diſſolvere noſſe,
Ecce patrē vereor de morte reſurgere poſſe,
Dic, precor, ingènio quo mihi tutus ero?
Ille refert, corpus per fruſta trecenta ſecabis,
Vulturibus totidem ſua membra voranda parabis,
Sic tibi ſecura ſecula cuncta dabis.

De Baltaſar rege Babyloniæ, filio Evilmerodach.

Trina fuit proles Evilmerodach ſenioris,
Reguſar, & Laboſar, & Baltaſar, hic regionis,
Poſt obitum fratrum Baltaſar acta colit.
Baltaſar imperium nunc ſuſcipit in Babylone,
Somnia magna videt rex, horrida, plena timore,
Solvat ut hæc Daniel, curia tota monet.

§ Chronica illius temporis, ſub Baltaſar rege Babylonis.

ANnis ab Adam diſcurſis quinque millibus quingentis & quatuordecim. Anno à diluvio 1324. A diviſione linguarum 1224. Ab imperio Nini 1330. annis. A deſtructione Trojæ, annis 434. Olympiade ſeptima. Regnante Ezechia in Juda. Regnante Ozea in Iſraël. Anno ab Urbe condita 30, Numa Pompilius, filius Romuli, regnat

Romæ annis 40. Tunc etiam Nabuchodonoſor nomina trium puerorum, qui in Hebraico ſunt vocati, Ananias, Miſaël, Aſarias, mutavit in lingua ſua Chaldæa dicens, Miſac, Sidrac, & Abdenago. Eodem tempore, Numa Pompilio, filio Romuli regnante, multa genera ſimulachrorum facta ſunt Romæ. Capitolium ædificatum eſt. Tunc apud Hebræos regnabat Manaſſes, à quo Eſaias occiſus fuit. Tunc erat vivens Samia, id eſt Beneventana Sibylla.

De Numa Pompilio, filio Romuli, rege Romanorum ſecundo.

Jam Numa Pompilius tollit diadema paternum,
Suſcipe Romanum, mea Muſa, retexere regnum,
Jam magis ornatè geſta referre placet.
Numa duos menſes ſolenniter addidit anno,
Nomine qui reſonant Januarius & Februarius,
Antè decem fuerant, nec minor annus erat.
Hic Capitolia primitus imperat ædificari,
Regnaque Romula juraque regia magnificavit,
Nunc & Ero filia prima Sybylla canit.

Viſio Baltaſar regis Babylonis, de manu ſcribente in pariete, interprete Daniele propheta.

Baltaſar ut regnum tulit in Babylone paternum,
Mille ſui ſatrapæ magnalia regia cernunt,
Quos vocat, ut comedant fercula multa ſua.
Gens ibi Chaldæa, captivaque plebs Phariſæa,
Mira videre meat, celebri plaudente chorea,
Laude, tuba, cythara, feſta coluntur ea.
Dum comedunt, dum vina bibunt, poſt fercula centum,
Tunc libuit, quæ non decuit regem temulentum,
Nam ſacra vaſa Dei confamulantur ei.
Vaſa loquor templi Domini quondam Salomonis,
Quæ rapuit Nabuchodonoſor, princeps Babylonis,
Et Nabuzardan, qui coquus ejus erat.
Vaſcula divina Babylonis, facta rapina,
Regia nunc vina male commaculata propinant,
In quibus arioli vina bibere ſui.
Rex Satrapis hæc verba dedit, dum vina biberunt,
Iſta Dei mihi vaſa mei captiva dederunt,
His agimus laudes, qui bona cuncta ferunt.
Ecce mei ſtatuêre Dei, quòd lex Moſei
Viribus ipſorum cadat, & damnentur Hebræi.
Hæc ubi rex loquitur, adfuit ira Dei.
Vidit enim digitos hominis inſcribere muros,
Sola manus patuit, caſus ſcribendo futuros,
Manes, ethel, phares, litera, quam videt, eſt.
Hanc per ſcripturam metuit rex acta futura,
Territus eſt, ſua regna timens prorſus ruitura,
Sed nequeunt populi rem reſerare ſuam.
Litera multorum ſolvi nequit arte magorum,
Contremuêre duces, mens regia plena dolorum,
Advocat huc omnes, qui ſua phana colunt.
Attrahitur Daniel, qui ſolvere ſcripta rogatur:
Pollicitis multis rex & regina precatur,
Dicere, quid paries ordine ſcriptus habet.
Ille refert, dona teneat ruitura coronã,
Scripta tamen promam, quia cerno pericula prona,
Scriptus ibi paries deteriora ſonat.
More patris peccare tui plerunque videris,
Nam mutos ſurdoſque deos colis & revereris,
Tu ſacra vaſa reis pocula ponis eis.
Ligna, cuprum, lapides, aurum coluiſſe videris:
Qui flatum, regnumque dedit tibi, ſpernere quæris,
Judicio cœli rex periturus eris.
Jam Babylon capitur, rex his novus ecce levatur,
Defluit imperium, diadema tuũ variatur,
Perdere te video cum regione caput.
Baltaſar, his dictis, ſub eadem nocte necatur,

Atque

Atque Medus Darius rex in Babylone levatur,
Sic Medus & Perſa ſubjugat omne caput.

Daniel mittitur in lacum leonum, ſub Dario rege Medorum & Babylonum, avunculo Cyri.

Rex Darius Cyruſque nepos peramant Danielem,
Quem vatem ſibi primatem ſtatuere fidelem,
Unde pius Daniel regna ſubacta tenet.
Hoc aliis reguum ſatrapis penſatur amarũ,
Conſilium nunc concipiunt cœtus ſatraparum,
Tunc & apud regem dicta maligna movent.
Hanc populis, ô rex, petimus reponere legem,
Nemo Deum rogitet, niſi te ſolummodo regem,
E gladio pereat, qui tua juſſa neget.
Lex data tunc ſatrapis placuit, ſed non Danieli,
Orat enim ſemper Dominum, ſuper æthera cœli,
Quo fundente preces inſidiantur ei.
Hic ubi ſtans orat Dominum, dum pronus honorat,
Plebs foris explorat, quid agat ſtationis in hora,
Ante thronum regis mota querela volat.
191 *Cur tibi complacuit, bone rex, proponere legem?*
Cùm Daniel alium, quàm te, colat amodo regem,
Si vis jura coli, debet & inde mori.
Lege fori reus ipſe mori de jure vocatur,
Nec mirum, quia pœna virum petit, ut perimatur,
Quem niſi tradideris, tu perimendus eris.
Dum furor excreſcit, dum turba ſuperba tumeſcit,
Dicta perhorreſcit rex, ſed compeſcere neſcit,
Corde favet vati, compatiturque ſatis.
Mitigat ergo dolum, dicens populis Babylonum,
Hoc reor eſſe bonum, tradatur in ora leonũ,
Hoc ſatrapæ cupiunt, hoc mea jura volunt.
Territus ipſarum ſtrepitu rex ipſe minarũ,
Annuit, ut Daniel mergatur in ima ferarum,
Hoc potuit ſatrapis non placuiſſe parum.
Non dederant alimenta feris tribus ante diebus,
Ut citius, quàm nunc dabitur, caro miſſa voretur,
Nec fuit his auſus rex adhibere pecus.
Miſſus in ima loci, penitus non læditur ille,
Sanus & incolumis Domino fert cantica mille,
Clauſit ab externis rex pius ipſe lacum.
Cumque recedit, ait, Qui ſtat ſuper æthera cœli,
Verus Hebræorum Deus aſſiſtat Danieli,
Nónne ſuus Deus eſt? ipſe favebit ei.
Clamat ad hæc mala plebs, exlex reus eſt, pereat rex.
Rex abiit, ſiluit, doluit, latuit, metuens res,
Triſtior incedens parta pericla videns.
Filius Aſtyagis Darius, dominus Babylonũ,
Mane meat ſpectare lacum turbamque leonum,
Nam Danielis ibi flere pericla volunt.
Intus ut aſpiciunt, Daniel ſurgens ait, Adſum,
Ecce meum corpus nullo diſcrimine paſſum,
Omnia cerne Deum, rex bone, poſſe meum.
Rex ait exclamans, Magnus Deus eſt Danielis,
Imperat in terris regnans ſuper æthera cœli,
Hunc volo, credo, meum cœlitus eſſe Deũ.
Solus Hebræorum Deus eſt Dominus Dominorum,
Idola noſtrorum condamno, refuto deorum,
Eſſe Deum ſolum credo per omne ſolum.
Huc adeant ſatrapæ, forteſque viri Babylonum,
Sicut & hic Daniel mittantur in ora leonum,
Qui prius inſontem ſic periiſſe volunt.
Regis ad imperium rapitur cœtus ſatraparum,
Et cibus ipſarum conſumitur ore ferarum,
Mira vident alii, nec timuêre parum.

De origine & de dignitate & gente Suevorum.

Acta Suevorum poſt hæc & bella canemus,
Gallorum Senonum gentem ſecum referemus,
Hic loquar, unde fuit gens & origo ſui.
Quæ bona, qui mores ſibi ſint, quo gaudet honore,

Qua regione ſedet, quo ſit recolenda decore,
Cur prior in bello ſigna vel arma movet.
Orbe Macedonia peperit natura Suevos,
Tempore grandævos, proceres, ad prælia ſævos,
Ingenio validos, littera narrat eos.
Terra Suevorum prius extitit Italicorum,
Mucro Macedonicus populos ejecit eorum,
Marteque præripuit, quicquid in hoſte fuit.
Judicio cœli dominantur in orbe Suevi,
Culmen ad imperii gens audaciſſima venit,
Jam ſua progenies Romula regna regit.
Militia diri, cupiunt addita requiri,*
192 *Cæſar ab his meruit diadematis orbe potiri,*
Regnaque ſortiri, Marte calore viri.
Nunc ubicunque geri reſpublica prælia quærit,
Ordine primus erit, gladio vult primus haberi,
Moreque ſigniferi primus in hoſte ferit.
Corpore ſunt graciles, agiles, & robore magni,
Actibus ancipites ſunt, more leonis & agni,
Mitis & auſteri militis acta gerit.
Hoſpita terra ſatis ſua dat convivia gratis,
Vinetis & agris ibi copia fertilitatis,
Arboribus, pratis, flumine, piſce latis.
Fons ibi Danubii primum nanciſcitur ortum,
Cui facit Ungaria, Rutenia, Græcia portum,
Alpibus Italiæ terminus ejus adeſt.
Per medium patriæ Rheni decet acta referre,
Rhenus ab alpe cadens, medius rigat intima terræ,
Caſtrorum latè copia multa patet.

Alemanni unde dicti.

Rhenus ab antiquis deſcribitur eſſe Lemannus,
Indeque nonnulli referunt dictos Alemannos,
Sed vox æquivoca nomina falſa parat.
Illud ego nomen alia video ratione,
Quicquid priſca ſonent, quod ſentio, litera promet,
Lector ab hinc capiat, quæ magis apta ſonent.
Alle, *ſonat totum.* Man, *vir: ſi Teuthona lingua*
Hæc duo conjungat, totum vir, litera ſignat,
L geminata, ſatis nomina clara facit.
His ita dimiſſis, quibus acta Suevica ſcripſi,
Rurſus ad hiſtorias mea penna recurrere gliſcit,
Ad Cyri ſedem dactyle verte pedem.

§ Cyrus, rex Perſarum & Medorum, obſidet Babyloniam, & capit eam.

DUm Tarquinius Superbus ab Urbe
excluſus, Romam obſidione pre-
meret: Cyrus, rex Perſarum & Medo-
rum, totius Orientis jam obtento impe-
rio, caput ipſius imperii, Babyloniam
capiendam obſedit. Ubi quum unus
militum ſuorum fluvium Gangem,
qui unus de quatuor fluminibus para-
diſi eſſe narratur, temerè pertranſiret,
impetus fluminis eum ſubmerſit. Quo
caſu contriſtatus Cyrus, volens ulciſci in
fluvium, in quadringentos & ſexaginta
rivos eundem fluvium ſubdiviſum ac
derivatum, vetularum etiam pedibus
transmeabilem fecit. Simili quoque
ingenio fluvium Euphratem, per me-
diam Babyloniam fluentem, à proprio
alveo derivavit, & ſic urbem illam omni-
um urbium potentiſſimam cepit, anno
1400, poſt ipſius Babylonis fundatio-
nem: de cujus ſitu & everſione verba
Oroſii breviter inferamus. *Cepit Cyrus*
urbem (inquit Oroſius) *quam vel opere hu-*
mano extrui, vel humana virtute poſſe de-
ſtrui, incredibile fuerat apud mortales. De
ſitu quoque ejus idem Oroſius ſic ait:
Babylonia campi planitie latiſſima, per qua-
drum diſpoſita, murorum ejus incredibilis 193
erat firmitas & magnitudo. Erat enim la-
titudo, id eſt ſpiſſitudo muri cubitorum quin-
quaginta, altitudo ejus quatèr tantùm, lon-
gitudo verò 480. ſtadiorum ſpatiis circum-
cingitur: murus coctolatere, atque bitumi-
ne eſt pactus. Foſſata exteriora, ampla &
lata, quæ flumina circumvallabant. In
unaquaque fronte murorum quingentæ
portæ æreæ. Murorum autem latitudo, in
conſummatione pinnarum, utroque latere
habitacula defenſorum habebat. Et me-
dia intercapedine muri, quadrigas viginti
capiebat: domus defenſorum tricamerata,
proceritate mirabili præminebant. Eo
tempore Daniel de Cyro, & de Chriſto,
atque de Antichriſto multa prædixit. A-
bacuch etiam tunc Canticum fecit, di-
cens,

cens, Domine, audivi vocem tuam & timui, & cætera.

Cyrus, rex Perſarum & Medorum, ſuccedit avunculo ſuo Dario, in imperium.

Perſarum Dominus Darius regnique Medorum
Baltaſar interimit, regnumque capit Babylonum,
Obtinet Ægyptum, ſubjugat omne ſolum,
Quo moriente, nepos recipit diademata Cyrus,
Fit Cyrus virtute pius certamine mirus,
Et gladio dirus, conſilioque ſcius.
Cyrus, Hebræorum pater efficitur populorũ,
Solvit & exilium rex, vincula tollit eorum,
Quos jubet ad proprium nunc remeare ſolum.
Templa reformari vult, Jeruſalem reparari,
De variis terris decrevit eos revocari,
Lege jubet Moſi rex holocauſta dari.
Si cauſam quæris, cur compateretur Hebræis,
Scripſit Eſaias, quòd ab ore ſonat Danielis,
Præco fuit Cyri, ſcripſit & iſta ſibi.
Ante dies Cyri bis centam primus ab annis,
Scripſerat hæc Eſaias, quæ mea pagina pangit,
Inſuper addo decem, quos numerare decet.
Dixit enim Dominus: Cyrum mea dextera prendit,
Subjiciã gentes ſibi, cum diademate regni,
Ipſe mei populi vincula ſolvet, ait.
Ille domum Domini, templumque reædificabit,
Urbem Jeruſalem per circuitum renovabit,
Plebs mea legitima tunc holocauſta dabit.

Daniel deſtruxit Bahal, & draconem interfecit ſub rege Cyro.

Filius Aſtyagis Darius, rex ille Medorum,
Baltaſar extincto, diadema tulit Babylonũ,
Et regi Cyro ceſſit utrunque ſolum.
Cyrus nanque nepos erat, alter avunculus ejus,
Cyrus in imperio non rexit climata pejus,
Cui Daniel vates junctus amore placet.
Tunc erat ille Babaldeus in Babylone vocatus,
Vivere cunctatus, cultus, veneratus, amatus,
Cui cibus eſt multus nocte dieque datus. 194
Hunc ubi præſcivit Cyrus, reverenter adivit,
Hic ait, ô Daniel, deus iſte meus bene vivit,
Nónne poteſt credi vivere, quiſquis edit?
Quotidie manducat oves triginta potenter,
Et vini ſex vaſa bibit plerunque latenter,
Cogor ob iſta quidem prorſus habere fidem.
Dicit ei Daniel: Non eſt deus iſte, ſed eſt æs,
Deciperis, bone rex, tecum tua decipitur plebs,
Ipſe nihil comedit, ſed neque vina bibit.
Cyrus ait; mihi crede magis, quia ſentit & audit,
Et bibit & comedit, plaudit ſibi plebs, & obaudit.
Hæc ita ſi dubites eſſe, probare potes.
Ante Deum propone cibos, templo bene clauſo,
Si comedet, quæcunq; dabis, vino ſatis hauſto,
Crede Deo vero, cui famulabor ego.
Econtrà, ſi falſa loquor, ſi falſa probabis,
Idola, quæ colimus, tu comminuenda putabis,
Et mihi, quæ cupias, ſacra colenda dabis.
Dicta placent regi, placuit pactum Danieli,
Dicit ad hæc Daniel, confiſus robore cæli,
Rex bone, quod quæris fœdere, cautus eris.
His ita diſpoſitis, rex fortiter oſtia clauſit,
Hiſque ſigillatis, pactis pars utraque plauſit,
Nocte tamen cineres cribrat ibi Daniel.
Mane venit Cyrus, Danielque vocatus ad illum,
Rex ait, ô Daniel, bene proſpice, cerne ſigillum,
Integra ſigna mea, nónne videmus ea?
Integra ſunt, ait, hic ſed & integra nolo relinqui,
Rumpe ſigella citò, videas intrinſecus, inquit,
Intrat & aſpiciens, fercula nulla videt.
Cyrus ait, mihi plena magis victoria cedit,
Quæ dedimus comedenda deo, deus ecce comedit,
Et data cuncta ſibi vina falerna bibit.
Alter ait, pavimenta vide, veſtigia cœnæ,
Qui fuerint, qui detulerint alimenta moderna,
Ecce pedes hominum pingere cernis humum.
Fraude revelata, rex repperit antra parata,
Unde reſervata fuerat via, clam reſerata,
Inde rapi poterant fercula cocta data.
Ergo ſacerdotes perimit, templumq; deorum,
Uxores, pueri, ſimul interimuntur eorum,
Ipſe Babal periit, comminuitque eborum.

Rurſus

Rurſus ait Cyrus; vivens Deus in Babylone,
Eſt alius, quem ſi poteris delere draconem,
Ampla tuæ fidei ſpes mihi ſalva foret.
Non eſt ille deus, Daniel ait, ecce probabo,
Eſt draco terribilis, quem protinus ipſe necabo,
Et tibi ſerpentis viſcera fracta dabo.
Sic ubi ſerpentis ſpeciem videt ore patentis,
Projicit in ventris loca vas picis igne calentis,
Oſſa picis liquidæ viſcera rupta tenet.

Daniel iterum mittitur in lacum leonum ſub Cyro rege, ubi portat ei prandium Abacuch propheta.

Deficiente Babal, ſed & intereunte dracone,
Plebs doluit, terrorque fuit gravis in Babylone,
Ad ſolium regis mota querela venit.
Hic ajunt; Rex, trade virum, qui templa deorum
Deſtruxit, pariterque deos & nomen eorum,
Unde dolent ſatrapæ, qui tua phana colunt.
Nititur econtra vatem rex ipſe tueri:
Plebs ait ad regem, mortem potes ipſe mereri,
Tutor & abſconſor ſi Danielis eris.
Inde metu populi, ſtrepituque calente malorum,
Traditus eſt Daniel, detruſus in antra leonum.
Cyrus ad hæc doluit, militiæque chorus.
Abſque cibo fuerat furioſa caterva ferarum,
Nec tamen hunc læſit deus aut ferus unguis earum,
Sed famulantur ei ſingula ſorte Dei.
Tunc Abacuch in Judæa, cùm jam foret æſtas,
Detulit ad cœnam ſolitam meſſoribus eſcas,
Hinc Deus è cœlis intulit orſus ei.
Prandia cocta ferens Abacuch, porta Danieli,
In medio jacet ecce laci, vir corde fideli,
Aſtat & in Babylon turba leonis ei.
Ille refert: Domine, nunquam vidi Babylonem,
Neſcio quippe lacum, totamq; laci regionem,
Angelus inde ſenem fortius ire monet.
Angelus hunc portans Abacuch, retinente capillo,
Prandia dat, quæ vir tulerat, dum pervenit illò,
Ad loca dum venit, clamat, & inquit ei:
Serve Dei Daniel, Dominus tibi prandia miſit,
Tolle cibos, comede, te gratia ſumma reviſit.
Ille Deo grates retulit atque ſibi.
Angelus, his dictis, Abacuch, citus inde reportat,
Unde prius fuerat meſſis meſſoribus orta,
Et dedit ad propria ſic remeare loca.
Dum ſeptena dies lugenda foret Danielis,
Exiit à ſolio Cyrus rex ille fidelis,
Quærit & aſſciri funera ſancta viri.
Dumque venit flere Cyrus ſanctum Danielem,
Intus proſpiciens videt hunc ſine clade ſedere,
Quippe nihil rabida tunc nocuère feræ.
Vidit & exclamans inquit: Deus eſt Danielis,
Arbiter æthereus, diſtinguens ſydera cœlis,
Imperat in terris & dominatur eis.
Ingrediantur, ait, magni ſatrapæ Babylonum,
Interiora laci ſcrutentur & ora leonum,
Et necis ut Daniel experiantur onus.
Dixit, & injecti ſubitò ſunt ore vorati,
Rex pius & Daniel celeri ſunt laude levati,
Gloria ſumma Deo, qui bona cuncta facit.

De Sardanapalo, ultimo rege Aſſyriorum, qui primam culcitram adinvenit.

Ultimus Aſſyriæ rex, nomine Sardanapala,
Fecerat ex pluma plumaria, clauſus in aula,
Facta ſuis digitis culcitra prima fuit.
Fila videns regem contexere turba virorum,
Obſtupuit, dicens; Periit decus Aſſyriorum,
Fœmineus rex eſt, fœmineuſque thronus.
Non valet imperii rex fœmina jura tueri,
Quippe colum bajulat ſimilis factus mulieri,
Occidamus eum: rex ait; Hoc nec erit.
Nulla mea mortis dabitur victoria vobis:
Hæc dicens, validis ſe contulit ilicò focis,
Talibus interiit Sardanapala jocis.
Ipſis temporibus rex Arbanus ille Medorũ,
Deſtruxit regnum, quod diximus Aſſyriorum,
Obtinuit populum, diripuitque forum.
Lydorum quoque tunc regnum rex Cyrus adegit,

Argorum

Argorum nilominus hic diadema ſubegit,
Omne decus mundi Cyrus in orbe regit.

§ *Chronica.*

896 CYrus quum ſubjugaſſet Babyloniam, cum regno Medorum & Aſſyriorum, & regnum Lydorum & Argivorum: in ſuperbiam elatus, regionem Scythiam, cui tunc Tamira, regina Amazonum, dominabatur, cum exercitu ducentorum millium petit: & quum Araxim fluvium pertranſiſſet, caſtrametatus ibi, & gente Scythiea ad ſe callidè evocata, tertiam partem exercitus reginæ cum filio ejus interfecit. Unde regina poſtmodum Cyro inter anguſta montium provocato, & undique circumcluſo, eum toto exercitu eum ita delevit, ut nec unus remanſiſſet, qui alibi nunciaret. Caput ipſius Cyri gladio amputatum, in utrem ſanguine plenum ſubmerſit, dicens, Sanguinem ſitiſti, ſanguinem bibe. Res miranda & omni homini pertimenda, quum tantus princeps cum tanto exercitu viribus fœmineis potuit omnino extingui.

Regina Amazonum interficit Cyrum.

Venit Amazonida celebris regina Thomira,
Quæ gladio dira fuit, & certamine mira,
Et potuit Cyrum ſubdere Marte virum.
Ipſa caput regis ſub codẽ ſanguine mergit,
Dicens, Tolle, bibe, pravi gula peſſima regis,
Sanguinis es ſitiens, ſanguine merſa bibe.
Cauſa necis Cyri ſit filius ipſe Thomira,
Quem Cyri manus occidit, prohibens ſepeliri,
Unde caput Cyri ſanguinis atra bibit.

§ *Chronica.*

ANno ab Urbe condita 364, Suevi & Senones Galli, id eſt Burgundiones, Allobrogi, ſub duce Brennio Italiam intrant, Romam petunt, Fabium conſulem, bello eis occurrentem, cum toto exercitu ſuo extinguunt, & univerſam Romanam juventutem occidunt, domos ſubvertunt, & mille viros Romanos, extinctis aliis, in Capitolium obſeſſos, conſtringunt. A quibus tandem mille libris auri in tributum receptis, diſcedunt: & revertentes, à conſule Camillo apud fluvium Metaurum, ubi nunc eſt civitas Phanum, vincuntur. Tunc etiam ibi phanum ad honorẽ Fortunæ ædificaverunt. Unde & Phanum civitas nuncupatur. Cætera verſibus ſuppoſitis de Brennio explicamus.

De Brennio, duce Suevorum & Senonum Gallorum, per idem tempus.

Incoluit centum primæva Suevia pagos,
Non urbes, non caſtra volens, ſed rura vel agros, 197
Erudiens diros ſemper ad arma viros.
Metropolim fingunt populi cognomine Cymbrum,
Quam neque conſtringunt muro, nec in aggere cingi.
Nam ſua dextra fera, murus & agger erat.
Quando ſuper gentes exercitus ibat eorum,
Mille viros pagus dabat unus & arma virorum,
Sic ſibi centena millia ſemper erant.
Brennius ipſorum dux eſt, at & Allobrogorum,
Viribus illorum, dux prædo fuit populorum,
Diripuit ſpolium, terruit omne forum.
Sublato rerum ſpolio raptoque tributo,
Hæc eadem repetit, rediens anno revoluto,
Et patria populis dividit illa ſuis.
Rurſus in æſtate populo fruges reparante,
Eligit ex pagis tot millia, ſicut & antè,
Et redit ad ſpolia dux, ferit ate ſua.
Munera promiſſa ſpernit, præſentia quærit,
Quod manus arripuit, hoc ſolum credit haberi,
Quod videt, hoc credit, deſpicit id, quod erit.
Nullos conſtituit reditus, cenſusve futuros,
Præſentes tantùm quæſtus reputat valituros,
Unde queat populos magnificare ſuos.

De eodem Brennio.

Sede Biſuntinus fuerat tunc rex Seguinus,
Cujus erat Sauna fluvius, Rhodanusq́; marinus,
Primaque pars Araris Allobrogusque ſinus.

De Allobrogis.

Cùm loquor Allobrogos, fluvium perpendo Labroiam,
Quæ fuit urbs quondam grandis, velut altera Troia,
Nomen Avenza fuit, quæ peritura ruit.

Digitized by Google

Illa ſuperborum viguit feritate virorum,
Marte Suevorum periit primatus eorum,
Decidit armorum cultus, & omne forum.

De Sequana & Ligeri fluminibus.

Uxor erat Brenni, Seguini filia regis,
Cujus ab auxiliis dux Gallica regna ſubegit,
Sequana cum Ligeri Brennica ſigna vehit.
Fecit apud Gallos Senonenſem Brennius urbem,
Qua reſidens, hoſtes per eam bellando perurget,
Cujus & auxiliis Brittona regna tulit.
Cum loquimur Senones, hoc Sauna parit tibi nomen,
Indeque ſunt Senones, qui quondam mœnia Roma
Vicerunt, quorum Brennus erat dominus.
Defuncto ſocero, fit regni Brennius hæres,
Qui modò Romanum regnum confiſus habebat,
Intrat in Italias, agmina multa ferens.

Quot annorum erat Roma, tempore Cyri regis.

Tempore, quo regnat Cyrus rex ille Medorum,
Roma trecentorũ fuit annorum, ſed eorum,
Prælia Gallorum, diripuêre ſolum.
Italicas partes tunc ſævà Suevia preſſit,
Viribus illorum Romana potentia ceſſit,
Omne ſolum Latii, Romaque capta fuit.
Aſt loca præcipua Romæ, Capitolia dicta,
Non modò ſunt victa, ſed nec ſine clade relicta,
Cauſa ſalutifera garrulus anſer erat.
Nanque ſoporatis cuſtodibus, adfuit hoſtis,
Et quaſi jam fuerant penetrata foramina poſtis,
Sed vocat anſer eos jam quaſi morte reos.
198 *Exſurgunt vigiles, cùm Roma capi potuiſſet,*
Garrula ni ſubitò vox anſeris illa fuiſſet,
His tamen expulſis, integra cauſa fuit.

De aureo anſere, quem Romani coluerunt annis quadringentis.

Anſeris aurata tanquam Deus inde figura,
Ritè coli meruit, ſub honore diu valitura,
Quippe nec immunis anſer in urbe fuit.
Non aderant corda, neque congrua lina baliſtis,
Cùm lini ſpecies nuſquã foret ulla miniſtris,
Crinibus & caudis expoliantur equi.
Sic & ab his contorta pilis fit corda baliſtis.
Arcus diſtenti, ſubitò tenduntur abyſſis,
Indeque Romanis ſunt loca tuta magis.
Pòſt & equi corda per multa pericula rerũ
Deficiunt: ſed & accipiunt crines mulierum,
A quibus auxilium ſub brevitate ferunt.
Calva cupit mulier magis hic vel raſa videri,
Quàm viduata viro, bene compta ſub hoſte teneri,
Unde comas capitis raſa puella dedit.
Mortis in articulum Romana potentia ducta,
Pace data, cenſum tribuit, ceſſanteq́ lucta,
Mille libras auri Brennius inde tulit.

Item de Brennio.

Brennius ut remeat, ſequitur Camillus & angit,
Flumine Metauro, Fanenſia litora tangit,
Et ſuper Illyricum Marte fugavit eum.
Qua, quia Fortuna Romanis contulit omen,
Ædificant urbem, cui dant ex nomine nomen,
A phano phanum nomen habere canunt.
Brennius, Italia qui munera viribus haurit,
Flumine Metauri, pondus mane reddidit auri,
Victor & unde fuit, deteriora luit.

Brennius ædificat Mediolanum, Veronam, & Brixiam, & Senogalliam, & urbem Senam in Tuſcia.

Nunc ſuper arma tonat dux Brenno, creatque Veronam,
Qua contra Romã vòluit geſtare coronam,
Nam quaſi Veroma, dicta Verona ſonat.
Brixia fundatur, Ticina Papia paratur,
Et Mediolanũ, Brenno ſatagente novatur,
Urbs maris Illyrici nunc Senogallia fit.

Interpretatio Mediolani.

Sus fuerat medio, lanoſò vellere tergo,
A vario tergo dux Brennius intulit ergo,
Hæc Mediolani nomen habebit, ait.
Has urbes domini primi tenuêre Suevi,
Sub quibus Allobrògi fuerant, Senonesque coævi,
Has ita complevit Brenno labore levi.
Jam latè, quod dico, patet, ſunt nanque feroces,
Corpore veloces, agiles, fortes & atroces,
Hoſti-

Hoſtibus enſe nocent , ſicut & acta docent.

Brenno vincitur à Romanis apud Senas in Tuſcia.

Militia validas nunc Brenno relaxat habenas,
Ædificatque Senas, Tuſcorum robore plenas,
Cum quibus & Roma bella reverſa movet.
199 *Manlius Torquatus, conſul roburq́ ſenatus,*
Surgit in occurſum Senonum multis comitatus,
Et validis cuneis primus in hoſte ferit.
Lucius hunc Quintus ſequitur dictator ab intus,
Brenno videus Quintum , tunc & cadit in labyrinthum:
Nam labyrintheo Marte gravatur eo.
Roma ſagax cuneo Senones circundat utroque,
Gallicus ordo ruit , circundatus antê retroque
Terga dedit Senonum copia , Brenno quoque.
Brennica pars ceſſit , dum ſanguine terra madeſcit,
Agmina caſorum diſtinguere litera neſcit.
Victa manus Senonis fuſa per arva ruit.
Ad mala feſtinans , iterum dux agmina minat,
Et citò declinat per littora lata marina,
Quà Senonum cuneis Romula caſtra ferit.
Fortior effecta Romana potentia ſurgens,
Agmina Brennica fuſa per omnia morte perurget,
Pnuci ſunt Senones, qui remeare valent.

Trecentæ matronæ Romanæ & octoginta duæ præparant venenum dare maritis ſuis.

Tunc ſimul inventas matronas dico trecentas,
Octoginta duas Romano carcere tentas,
Convictas, propriis ferre venena viris.
Iratus populus jubet has potare venenum,
Et reliqua ſcelerum ſocia ſimul inde biberunt,
Conſcia ſi qua fuit, parta venena luit.

Brenno & Senones Galli tranſeunt in Græciam , cum ducentis millibus armatorum.

Romano jam ſopito pro tempore bello,
Eligit armatos bis centum millia Brenno,
Migrat & ad Danaos & citò vincit eos.
Centum millia tunc poſuit Græcis dominari,
Quos hodie Galatas dat Græca loquela vocari,
A Gallis Galatas publica fama vocat.

De Brenno, duce Suevorum & Senonum Gallorum.

De Græcis ſalit ad Delphos Brenni comitatus,
Haud procul à Thracia, ſola feritate vocatus,
Obtinet archatus prorſus in omne latus.
Idola magnorum videt undique multa deorum,
Magnus erat cultus, major theſaurus eorum,
Obſequio quorum ſubjacet omne ſolum.
Juppiter eſt major , pòſt admirãdus Apollo,
Pòſt Æſculapius , reliquos non nomine tollo,
Qui ſtant ante deos, & venerantur eos.
Aurea poma Dei parvi manibus tenuerunt,
Quæ magnis offerre deis quaſi tunc voluerunt,
Sicut in hiſtoriis Brennica geſta ferunt.
Juppiter ex auro texta cum pondere veſte,
Enituit, gemmaque ſibi ſunt arte retexta,
Sic Æſculapii, ſic & Apollo fuit.
Stat pater imberbis vir Apollo, ſed in Creta nati,
Aurea barba nitens Æſculapii memorati,
Miratus Brennus, riſit abinde ſatis.
Miror, ait, pater iſte ſenex imberbis habetur,
Aurea ſed nati pueri cur barba videtur?
Dedecus eſt patri, nolumus iſta pati.
Cur Jovis eſt auro veſtis gemmisque venuſta? 200
Frigida plus hyeme collum gravat, inquit, onuſta,
Nil valet algori, nec decet ipſa coli.
Lanea ſit veſtis ſibi, ſit levis apta calori,
Lanea barba patri ſit cana deo ſeniori,
Filius imberbis ſtet , ratione fori.
Credite vos Senones, vobis Deus iſta paravit,
Tollere nos aurum cenſura ſuperna vocavit,

Omnia, quæ video, tollite prorſus ait:
Omnia dum rapiunt; ſtant corpora nuda deorum,
Nuda verenda Jovis, ſed nuda pudenda ſuorum,
Hunc ego non patiar, dixit Apollo, dolum.
Albis virginibus ulciſcar dedecus iſtud,
Brenno luet, populusque ruet, nobis quoque priſcus
Reſtituetur honor, quem modò tollit homo.
Deſpicit ambigua Brennus reſponſa deorum,
Et jubet, ut locuples eat hinc modò turba ſuorum,
Ac properent auri pondera ferre domum.
Alpibus ingeritur dux, ad Galatas rediturus,
Obruitur nivibus, ſubito caſu periturus,
Deperit in nivibus miles ubique ſuus.
Albis virginibus tunc ultus Apollo putatur,
Dum mediis albis nivibus dux ipſe necatur,
Sic reſponſa Dei vera videntur ei.

§ De Cambyſe, filio Cyri regis Perſarum.

CAmbyſes, filius Cyri, quatuor nominibus nuncupatur. Vocatur enim Xerxes, vocatur Nabuchodonoſor, vocatur Aſſuerus, & vocatur Cambyſes, ſecundum diverſas ejus hiſtorias. Cambyſes templum Domini, à patre ſuo ex parte reſtauratum, prohibuit ædificari, & omnes Hebræorum cæremonias præpedivit: ipſosque Judæos tributarios fecit. Cambyſes 18 anno Tarquinii Superbi cœpit regnare. Iſtius Nabuchodonoſor fuit dux Holofernes, quem Judith caſtiſſima interfecit. Judith apud Judæos, & Lucretia apud Romanos contemporaneæ fuiſſe leguntur.

Item de eodem Cambyſe.

CAmbyſes novam Babyloniam in Ægypto dicitur inſtauraſſe, quæ olim ab Argivorum rege, nomine Api, condita, Memphis dicebatur. In ea etiam habitavit Pharao, quando filii Iſraël ab eo in luto & latere opprimebantur. In ea quoque poſtea Philadelphus Ptolemæus, Rex Ægypti, vero Deo templum ædificavit, ad ſimilitudinem templi Salomonis, ſicut poſtea dicemus. Non mireris lector, ſi Cambyſes iſte vocatur Nabuchodonoſor: Ille enim primus Nabuchodonoſor, rex Babyloniæ, centum annis ante Cambyſem mortuus erat; & poſt eum filius ejus junior Nabuchodonoſor, & poſt eum Evilmerodab, & poſt eum Baltaſar ille, ſcilicet quem Cyrus, pater Cambyſis, occidit. Temporibus autem Cambyſis erant Ju- 201
dæi in Hieruſalem per Cyrum regem revocati: quos Cambyſes filius Cyri, qui in hoc loco vocatur Nabuchodonoſor, eſt perſequutus per Holofernem ſuum ducem. Tunc vivebat Judith, quæ Holofernem interfecit. Cætera verſus habent.

Item de eodem Cambyſe verſificè.

Dum gladio Cyrum regina Thomira peremit,
Pro patre Cambyſes pleno diademate ſedit,
Nomina bis bina cui genitura dedit.
Eſdras nominat hunc Artaxes aut Aſſuerum,
Aut Nabuchodonoſor, aut Cambyſem, ſed in ævum
Quattuor hæc hujus nomina regis erunt.
In libris Heſter ſignabimus hunc Aſſuerum,
In libris Judith Nabuchodonoſor referemus,
Sed modò Cambyſem ſcripta ſubacta ferunt.
Hoc ſub Cambyſe cœpit Judæa gravari,
Hieruſalem templumque ſimul vetat ædificari,
Atque graves cenſus imperat inde dari.
Omnia, quæ Cyrus pater ejus contulit illis,
Quàm citò Cambyſes mandavit ubique refringi,
Sub cujus vita res ea manſit ita.

De ſeptem magis, & de Mergo puero.

MOrtuo Cambyſe ſine filio, & fratre ſuo Mergo puero remanente, ſeptem Magi cuſtodiebant palatium & regnum cum puero * Mergo. Unus autem Magorum, nomine Hermeides, puerum Mergum in templum occultè deductum, clam ſuffocavit, & fratrem ſuum

* *Herodotus Patizithen vocat, & Mergum nominat Smerdin.*

ſuum, Mergo coætaneum, regem ſubſti-
tuit. Reliqui verò ſex Magi hæc igno-
rantes, & de puero dubitantes, per mu-
lierem cubiculariam in ſomnis tentare
cœperunt, utrum puer ille aures habe-
202 ret, an non: ubi deprehenſum eſt, illum
utraque aure carere (Cambyſes enim eas
pro crimine fecit abſcindi) Quo cognito,
Hermeidem & fratrem ejus ceciderunt,
mittentes ſortem ejus, quis eorum ſex
magorum rex eſſet futurus. Sors au-
tem talis erat, ut cujus equus prius da-
ret hinnitum, euntibus eis ad templum,
ille regnaret. Darius ergo unus ex iſtis
Magis, equo ſuo cum equa ante fores
templi tota nocte ſervato, mane, dum
cum aliis pergeret, primum tulit hinni-
tum, & ſic in imperium eſt elevatus.
Eodem tempore Romani à perſequu-
tionibus Tarquinii Superbi ſunt libe-
rati.

De Dario, rege Perſarum, filio Hyſtaſpis.

Defuncto Cambyſe, magi ſeptem venientes,
Suſcipiunt totum regnum, pro rege regen-
tes,
Et frater regis Mergus adhæſit eis.
Mos erat, incluſos ſervare palatia reges,
Et ſeptem ſub rege magos tibi condere leges,
Cum quibus & Mergum tunc habitaſſe
ferunt.
Hunc Mergum datur Hermeides magus ar-
te necaſſe,
Et proprium fratrem vice Mergi ſede lo-
caſſe,
Clauſus ut ipſe lare regia jura daret.
Ejuſdem fratris fuit auris vertice ſecta,
Tangitur in ſomnis, patet auris caſa re-
perta.
Hunc igitur perimunt conſociumque ma-
gum.

De Tullio Hoſtilio, rege Romanorum contemporaneo.

Tullius Hoſtilius nunc tollit in Urbe coronã,
Ampliat & vallo ſatagit præcingere Romã,
Bella foris renovat fortis ad arma volat.
Purpura prima ſibi Romæ fuit, unde ſena-
tus
Dum videt ornatum ſimili titulo decora-
tur;
Flumine rex periit, rex modò Marcus
erit.
Tunc ſuper Allobrogos viguere Sicambra
trophæa,
Signa veretur Arar, ſpecioſa timet Baſilea,
Fertilis Alſatia geſta veretur ea.

PARTIS NONÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM PARS DECIMA.

TEMPLUM DOMINI RESTAURATUR.

De rege Perſarum Dario, filio Hyſtaſpis.

DArius iſte filius Hyſtaſpis fuit, & voverat Deo cœli templum & Hieruſalem reſtaurare, ſi quando eum in regnum Perſarum contingeret elevari. Unde commonitus per Zorobabel principem ſacerdotum, quod voverat, adimplevit. Eo tempore prophetaverunt ultimi prophetarum, Aggeus, Zacharias, Malachias: quorum unus ſic prophetavit de Chriſto & Eccleſia; *Erit* (inquit) *gloria domus ejus poſterior major quàm prior:* hoc Judæi de templo materiali intelligunt dictum, ſed omnino fruſtrantur.

203 Esdras eo tempore libros Hebræorum à Chaldæis combuſtos tanquam alter Moſes reparavit. Cætera verſus habent.

De eodem Dario, filio Hyſtaſpis, rege Perſarum.

Tali ſorte magi regem recreare laborant;
Cujus equus prior hinnitum prima daret hora,
Sit rex Perſarum non obeunte mora.
Fecit equum Darius magus huc de nocte venire,
Ductus equus præfertur equam de nocte ſalire,
Quo reſidet Darius pòſt veniente die.
Mane magi veniunt ſortem quamcunque videre,
Venit equus Darii coitum confiſus habere,
Dans prior hinnitum regia fata ferens.
Quàm citò cunctorum plaudit cenſura magorum,
Sit rex Perſarum Darius, princepſque Medorum,
Judicet imperium, regnet in omne ſolū.
Iſte Deo cœli Darius promiſerat antè,
Si fieret rex Perſarum Domino mediante,
Mœnia Jeruſalem cuncta paranda daret.
Jeruſalem nunc Zorobabel regit ille ſacerdos,
…us Darius promiſerat hinc removere ſuperbos,
Et templum veri conciliare Dei.
Hunc Darius rex pontificem promiſſa monentem,
Suſcipit exultans, auditque fovetque potenter,
Mœnia Jeruſalem cuncta parare volens.
Inſuper inventa per tempora longa retenta
Vaſa dat, & templa reparat, tribuens alimenta,
Quicquid amore Dei poſtulat, addit ei.
*Templa Dei paſſim cernens urbemque * vaſtare,*
Æmula Judæis doluit gens prava domaſſe,
Et velut antè ſolet, patria tota dolet.
Inde repleta dolis gens tota dolet regionis,
Et ſimul inſcribunt Dario regi Babylonis,
Diſſipet ut templum deſtituatque bonis.
Hoc (ajunt) templum ſi ſtabit in urbe potentum,
Reſpuet appenſum regi perſolvere penſum,
Urbs quoque ſicut heri tota rebellis erit.
*Scripta remittit ad hæc Babylonius *,*
*Eſt mea ſpes & vult mea lex ſalvetur ibi, **
Sic quoque tres reges conſtituere patres.
Cyrus, Cambyſes, reges ſic inſtituerunt,
Mœnia Jeruſalem ſurgant, velut antè fuerunt,
Sic decet imperium, ſic mea vota gerunt.

§ Chro-

§ Chronica.

ANnis ab Adam quinque millibus ſexcentis octuagintaquatuor, annis à diluvio 1307. annis à diviſione linguarum 1306, anno ab Urbe condita 375, cùm virgo Veſtalis Pompilia propter ſtuprum viva defoſſa eſt; tunc Xerxes, filius Darii, filii Hyſtaſpis, regnavit pro patre, de quo prælia multa & mirabilia geſta leguntur: ex quibus inter cætera pauca ponemus.

Xerxes adverſus Leoniden, regem Spartanorum, exercitum talem collegit; mille millia armatorum, mille ducentas naves roſtratas, tria millia navium oneratarum. Cui Leonides, rex Spar-
204 tanorum, cum paucis, id eſt quatuor millibus, occurrit, in locis arctiſſimis, & triduo cum eo pugnavit, ubi tunc ad ſuos dixiſſe refertur: Prandete apud ſuperos, cum inferis cænaturi. Et ſic auſus aggredi tantum exercitum, tota nocte illa, & die ſequenti pugnavit: hoſteſque ita compreſſit, ut omnes pariter morerentur: ipſe quoque Leonides cum ſuis occubuit. His & aliis præliis Xerxes nimis extenuatus, & à ſuis omnino contemptus, à præfecto ſuo Artabano tandem occiditur: & ipſe Artabanus regnat pro eo. Cætera de Xerxe verſus habent.

De Xerxe, rege Perſarum, filio Darii, filii Hyſtaſpis.

Vita boni Darii jam tunc in fata recedit,
Filius eſt Xerxes, cui tota monarchia cedit,
Qui populum Domini pace ſedere dedit.
Pontificis Joachim ſub lege reguntur Hebræi,
Ædificant templum cum Jeruſalem Phariſæi,
Omnia reſtituunt, nemo reſiſtit eis.
Subjugat Ægyptum Xerxes à patre relictă,
Græcia ſubjicitur ſub eodem principe victa,
Et probitate ſua plurima regna tulit.

De Eſdra & Joſepho, ſub eodem tempore.

Eſdras ipſius regis ſub tempore venit,
Joſephus in patria ſub eodem rege reſedit,
Dogmata de cælis doctor uterque dedit.

De Artabano, rege Perſarum.

Jam rex Artabanus diademata Perſica minat,
Naſcitur en Socrates vultu facieque caprina,
Cujus & egregium dogma fuiſſe ferunt.

§ Chronica.

ANno ab Urbe condita 70, annis ab Adam diſcurſis quinque millibus quingentis triginta ſeptem, à diluvio 1350, ab imperio Nini 1353, à deſtructione Trojæ 467, Ancus Martius, rex Romanorum, regnat annis viginti tribus.

De Anco Martio, rege Romanorum quarto, ſub eodem tempore.

Nunc Ancus Martius fit ſummus in urbe monarchus,
Roma triumphales nondum ſibi finxerat arcus,
Ille prior ſtatuit ſubdere regna ſibi.
Hic & Aventinum montem prior addidit Urbi,
Hoſtia juncta mari per eum bene condita ſurgit,
Morbo, non febri, Ancus in Urbe perit.
Tunc in Judæa vixiſſe datur Jeremias,
Eſt & in Auſonia Byzantia condita prima,
Urbs modò Dyrrhachium dat ſibi principium.
In terris medicus nunc ſummus in ordine claret,
Qui dedit antidota, finxitque poëmata, Thales,
Vixit Olympiades ter decieſque decem.
Intima Danubii nunc præripuère Sicambri,
Tollere jam ſat agunt, quæ Bagarus irrigat amnis, 205
Inclyta Patavia climata victa favent.

De Eſdra, qualiter libros Hebraicos à Chaldæis peruſtos reparavit, & novos literarum apices informavit.

DUm Xerxes regnaret in Perſide, Eſdras omnes libros Hebraicos à Chaldæis peruſtos reſcripſit, & novos apices adinvenit, atque modum ſcribendi à dextra in ſiniſtram inſtituit. Prius enim omnes antè & retrò, tanquam aratores ſcribebant: tunc etiam Græci, qui tredecim tantùm literas habebant, viginti quatuor literas ſuis poſteris conſtituerunt. Cætera verſus habent eodem titulo.

De

De Artaxerxe rege Perſarum, qui dicebatur Longimanus.

Longimanus dictus Artaxes, orbe reſedit,
Scriptaq; Judaica tunc Eſdras cuncta refecit,
Nam gens Chaldæa ſcripta cremavit ea.
Scripta Dei ſub Chaldæis ſunt igne cremata,
Quæ variis Eſdræ ſtudiis iterum reparata,
Plena ſuo populo ſunt valitura data.
Ipſe novos apices fingit ſcriptoque reponit,
Unde leves aditus lectoribus ordine promit,
Grammate Judaico quos jubet ipſe coli.
Sicut arantis opus ſolet antè retroque vagari,
Pagina ſcriptorum ſcribendo ſolebat arari,
Riteque ſulcari circiter orbe pari.
Nunc prius à dextra ſcripturas incipit Eſdras,
Qui modus Hebræis ſcribendo perenniter extat,
Nam cute vel cera ſcriptor arator erat.
Tempore, quo dextra ſua grammata corrigit Eſdras,
Græcia diſpoſuit ludos agitare palæſtra,
Grammata tunc voluit bis duodena coli.
Nanque prius ſex atque decem gens Græca legebat,
Nec plures apices tunc Græcus lector habebat,
Qui prior hæc docuit grammata, Cadmus erat.

§ Chronica.

Annis ab Adam 5781, à diluvio 1470, à diviſione linguarum 1369: anno ab imperio Nini 1380, anno ab Urbe condita 97, à deſtructione Trojæ 416, Rex Sedechias & omnis populus Juda captivati ſunt ſub Nabuchodonoſor in Babylonem. Eiſdem diebus Jeremias de Chriſto, & de Jeruſalem multa prædixit. Tunc etiam philoſophi eſſe cœperunt. Quorum unus Pythagoras ex ictibus malleorum diverſè concrepantium, muſicæ artis ſeptem diſcrimina vocum invenit. Poſt quem Socrates, omnium philoſophorum clariſſimus, Platonem & Ariſtotelem docuit & educavit. De quorum doctrina & inæſti-
206 mabili ſapientia uſque hodie mundus claret.

De Tarquinio Priſco, rege Romanorum quinto, per idem tempus.

Tarquinius Priſcus nunc ſuſcipit ordine regnum,
Subjicitur Capua, loca Samia, Troja, Salernum,
Iſte ſuam Romam murat, & orbe novat.
Signa Sicambrina, Trojanaque prælia magna,
Sentit & horreſcit validiſſima gens Alemanna,
Terraque Germana rura tuenda parat.
Regnum Bagoaricum nunc arma Sicambria tollunt,
Littora Danubii ſibi vectigalia ſolvunt,
Prælia jam Rhenus reddit ad arma ferus.

Item de Cambyſe.

Diximus ſuperius, Cambyſem eſſe quadrinomium; vocatur enim Cambyſes apud Perſas; vocatur Xerxes apud Eſdram; vocatur Nabuchodonoſor in libro Judith; vocatur Aſſuerus in hoc libro Heſter. Cujus hic geſta pauca verſibus explicabimus in proximo capite. Acta ſunt autem hæc de Heſter anno 290. captivitatis primæ Judæorum, ubi Ezechiel prophetavit. Ea tempeſtate Sicilia per terræmotum concuſſa: de Ætna monte ignis emiſſus, villas & agros combuſſit. Civitas Atlantis ab arida in mare contracta, inſula tunc facta eſt.

LIBER HESTER.

De Aſſuero rege, & Mardochæo, & Amano, qui Judæos interfectos cupiebat, & patibulo ipſe adjudicatur.

Heſter & Aſſueri placet inclyta geſta fateri,
In medio cleri volumus narranda moveri,
Quæ titulo veri condecet acta geri.
Divitias regis, mirabile culmen honoris,
Dicere non poſſet Plato, vel lingua Catonis,
Qualibus effertur regia pompa bonis.
Inclyta principibus fuerant convivia regis,
Delicias & opes oculis vehementer adegit,
Ordo miniſtrantis fercula mira vehit.
Copia vaſorum manibus geſtata virorum
Nec recipit numerum, neque pondus habetur eorum,
Nec veherent uſquam millia plauſtra boum.
Omnibus optata fuit huc regina vocata
Vaſtis, ut ornata faceret convivia grata,
Quæ nimis elata, non tulit acta rata.
Rennuit ad regem regina ſuperba venire,
Rex ita confuſus, plenuſque pudoris & iræ,
Conqueritur mirè, nec mala geſta ſilet.
Judicium quærit, quid habet regina mereri,
Juſſa

Juſſa ſui Domini quia renuit ipſa vereri,
Ultio judicii plena furoris erit.
De ratione data legitur ſententia lata,
Spernere quæ voluit regina venire vocata,
207 Cedat & à ſolio digna dolore ſuo.
Pellitur ergo foris, faſtu vacuata decoris,
Altera Judaici generis fert culmen honoris,
Tam citò deperiit fœmina niſa dolis.
Heſter fœcunda fuit hac regina ſecunda,
Gentis Hebræorum de ſtirpe nitens oriunda,
Et Mardochæi neptis, amica Dei.
Complacuit regi præferre ducem regioni,
Qui vice regnãtis ſuprema gubernet honoris,
Rex erit interius ſummus, & ille foris.
Annulus ergo duci datus eſt, & cura coronæ,
Jura, poteſtates, ſibi ſuſcipit in regione,
Unde vices regis ſuſtinet, atque fovet.
Curribus evehitur, præconibus inſinuatur,
Aman adoratur, plebs omnis eum veneratur,
Sed Mardochæus non veneratur eum.
Solum nanque Deum veneratur, adorat Hebræus,
Dux male confuſus, quia ſpernit eum Phariſæus,
Acriter iratus fortiter odit eum.
Cogitat ergo modum, quo vindicet in Phariſæum,
Nec ſatis eſt illi, ſi ſolùm perdat Hebræum,
Ni Judæorum perderet omne genus.
Ante domum propriam dux prima patibula ponit,
Ut Mardochæum videant pendere coloni,
Et pereant reliqui prorſus in orbe ſoli.
Fama volat, quæ dux Aman delebit Hebræos,
Nunc Mardochæus populuſque ſimul Phariſæus,
Fletibus ac precibus dicit; adeſto Deus.
Quumque ducis mira foret ira, furore ferino,
Heſter regina dolet, adventante ruina,
Et petit à Domino, ne mala tanta ſinat.
Imperat in populo jejunia nunc triduana,
Diſſipet ut Dominus mala, quæ præcogitat Aman,
Ne genus hoc Abraham ſub ducis arte cadat.
Tendit & ipſa queri ſcelus ante pedes Aſſueri,
Et ducis auſteri vult horrida facta fateri,
Judicio cæli rex bonus ultor erit.
Sed timet exire, niſi ſumpta licentia præſtet,
In Domino confiſa tamen, dum prodiit Heſter,
Gaudet & arridet rex, nihil illa timet.
Quumque manu regis ſolio conducta ſederet,
Rex ait ut peteret, quicquid placuiſſet habere,
Quicquid enim cupiat, regia cura feret.
Intulit illa; peto mecum te ſumere cœnam,
Sint mihi, ſintque tibi, rex, obſecro, gaudia plena,
Et ſimul hic Aman prandia noſtra gerat.
Annuit & venit rex in thalamoque reſedit,
Et duce præſente ſecum regina comedit,
Verbaque rex placito corde benigna dedit.
Exprime, quid cupias, quia nulla petita negabo,
Si medium regni peteres, dandum reputabo,
Et tibi, ſi cupias, hoc diadema dabo.
Exprimit illa dolens lachrymis perfuſa dolores,
Et ducis in populum tenſos feritate furores;
Audit & obſtupuit rex, nimiumque dolet.
Addidit illa; domi, rex, cerne patibula poni,
Stat mihi, pluſque tibi ſtat furca parata pudori,
Ante tuos oculos nos facit iſte mori.
Sorte crucis morimur, damnamur more latronum,
Filius ecce tuus de ſanguine cùm ſit eorum,
Iſte rubor tibi ſit, perpetuuſque dolor.
Rex ſalit ante fores, cœpitque furore gravari,
Dum jacet ante pedes, dominæ, ſatagitque precari,
Hæc fugit, hic ſequitur; rexque reverſus ait:
Ecce dolum video, patet hic, qua mente laborat, 208
Ante meos oculos pacis tibi denegat horam,
Ultio conſimilis mando ſit abſque mora.
Præcipitur ſubitò dux impius illaqueari,
Et propria furca, quam fecerat, ipſe levari,
Talia pro meritis dux ſibi dona parit.
Nunc Mardochæo tribuit rex regna regenda,
Omnia, quæ tenuit dux impius, ipſe gubernat,
Gaudent Judæi de pietate Dei.

De Servio, rege Romanorum ſexto, per idem tempus.

SErvius rex, filius ancillæ captivæ, ſed nobilis, ſuperaddidit Urbi tres montes, ſcilicet Viminalem & Quirinalem, & alium tertium. Urbem quoque cinxit foſſatis, fontes etiam attraxit per aquæductum. Socer fuit Tarquinii Priſci, à quo etiam per proditionem occiſus eſt. Qui Romæ poſtmodum pro eo regnavit. Cætera verſus habent de Servio, rege ſexto Romæ.

Item de eodem Servio verſificè.

Servius ad regni ſcandit diademata lautè,

Filius ancillæ captivæ, nobilis autem,
Germine regali natus, & aptus ali.
Hic per aquæductum ſatagit traducere fontes,
Treſque ſuæ Romæ ſtuduit ſuperaddere montes,
Mœnia foſſatis cinxit in orbe datis.
Cenſuit ipſe prior Romæ populum numerari,
Æqua ſuis numeris populo jubet arma parari,
Militis & populi jura coæqua dari.
Tarquinii Priſci natus gener extitit ipſi,
Ille gener ſocerum lethali cuſpide fixit,
Sic ſocer à generi proditione perit.
Natus Alexander rex eſt, ſua jam patet ætas,
Datque Malachias præconia ſancta propheta,
Dictus Bucephalus tunc equus ejus erat.
Præcipitat poſt Nathanabum puer ipſe magiſtrum,
Ille patricidam puerum prædixerat ipſum,
Auguriumque luit, ſi pater ipſe fuit.

§ Chronica.

ANnis ab Adam quinque millibus ſexcentis ſeptuaginta uno, à diluvio 1408, ab imperio Nini 1414. anno à diviſione linguarum 1307, à deſtructione Trojæ 501, ab Urbe condita 160. Judith interficit Holofernem.

Superiori titulo diximus, Cambyſem, filium Cyri, in libro Judith Nabuchodonoſor nominari. Cujus dux Holofernes per manus ipſius caſtiſſimæ Judith dicitur fuiſſe occiſus, ſub Ozia rege Samariæ, ſicut ſuppoſitis verſibus explicamus. Eisdem temporibus, anno ab Urbe condita 160. apparuit prodigi-
209 um tale, ut cœlum ardere videretur. Tunc Romæ graviſſima fuit peſtilentia, ita, ut maxima pars hominum moreretur. Ubi duo conſulares viri conſumpti ſunt, ſcilicet Lucius & Servilius. Tunc etiam ſervi contra dominos Romæ inſurrexerunt, duce Erbonio, viro Sabino, Capitolium incendunt; conſulem Valerium tandem de ipſis triumphantem occidunt. Sequenti anno homo ruſticus, nomine Quintus Cincinnatus, ab aratro in conſulem aſſumptus, de hoſtibus triumphavit, & ruſticano more jugum boum equis imponens, junctis ante ſe hoſtibus deductis, ipſe in habitu ruſtici, ſine aliis ornamentis, Urbem triumphator ingreſſus eſt.

LIBER JUDITH.

De Judith, & de Holoferne, duce regis Nabuchodonoſor, qui alio titulo vocatur Cambyſes.

Rex fuit Arphaxad ſuper omnia regna Medorum;
Quem Nabuchodonoſor rex vicerat Aſſyriorum,
Hunc quoque Cambyſem ſcripta fuiſſe volunt.
Ordinat iſte ducem, quem ſcripta vocant Holofernem,
Datque poteſtatem, quod & omnia regna gubernet,
Indomitos populos deleat orbe ſuo.
Ille per omne ſolum dum jura tulit regionum,
In Meſopotamiam vertit vexilla ſuorum,
Atque ſuper Syrios diripit omne bonum.
Adfuit Ozias tunc temporis Iſraëlita,
Hic ubi Samariam videt hoſte minante petitam,
Territus, ad populum dicta reponit ita:
Undique nos angit manus imperioſa tyranni,
Jam quaſi per portas aditus ſub robore frangit,
Ni manus alma Dei ſola reſiſtat ei.
Turba coacta foris, ſtetit intus plena timoris,
Quæ magis Aſſyrio voluit ſervire furori,
Quàm pro lege poli victa ſub enſe mori.
Suggerit Ozias, quinis differre diebus,
Quid ſi fortè Deus tribuet ſolatia rebus?
Ut redimat populos, hoſte cadente, ſuos.
Fœmina ſtans vidua celebris ſanctiſſima Judith,
In populum culpas nimium commota refudit,
Nam tentare Deum non decuiſſet ob id.
Ponere quippe dies Domino vel dicere metas,
Aſſiduè legimus noſtros vetuiſſe prophetas,
Nam tentare Deum dogmata ſacra vetant.
Rurſus ait; vidit Dominus, qui ſydera cudit,
Sæpe malos ſudit, & iniquos peſte retrudit,
Fundite (quæſo) preces, tollat ut ipſe neces.
Dixit, & abſque mora faciem lavat, atque colorat,
Veſtibus egregiis ſtans fœmina tota decora,
Per medias portas pergit, abitque foras.
Cum ſocia famula venit ad montana ſupernè,
Cui mediis campis elatus adeſt Holofernes,

Fœmi-

Fœmina ſtans facie ſplendida, viſa placet.
Quæritur unde venit, quid agat, quò pergere quærit,
Hæc ait; huc veni, te principe quæſo tueri,
Nam ſuper Hebræis tu dominator eris.
210 *Inſinuabo tibi qua te decet arte potiri,*
Ut citò ſortiri valeas, quæcunque requiris,
Jam tibi ſubduntur terra, propheta, viri.
Fœmina dum loquitur, pulcherrima tota notatur,
Ducta manu trahitur; thalamo ſedet, eſca paratur,
Inque ducis domibus manſio pulchra datur.
Nos (ait) à caſtris lex ire jubet Moſea,
Præcipe per caſtra, ſi fœmina tranſit Hebræa,
Aut ſi nocte meat, nemo repellat eam.
Hoc etenim reſtat, quia pergere cogimur extra;
Si placet, hoc præſta: dux præſtat, & intus & extra
In duce nanque Dei gratia favit ei.
Tertia nox venit, dux nocte ſopore quievit,
Nocte ducem magnum gladio ducis ipſa peremit,
Et caput ancillæ, portet ut illa, dedit.
Exiliunt pariter, feſtino calle meantes,
Per medias portas citò ſuſcipiuntur ovantes,
Confluxit populus, protulit illa caput.
Morte ducis ſcita, plebs exilit Iſraëlita,
Gens ducis aſcita fugit hinc ſub vulnere trita,
Inclyta Samaria ſalva remanſit ita.

De Artaxerxe, rege Perſarum, qui cognominatur Ochus.

ARtaxerxes Ochus, rex Perſarum, diſcedere ab armis & quieſcere totam Græciam jubet. Eo tempore Lacedæmonii, qui & Græci, Athenienſes bello preſſerant. Unde & utrique plurimum fatigati, quietem optabant. Eo tempore Romæ in medio foro ſpecus apparuit; unde conſultis diis, Roma diſpoſuit, ut ibi vivus homo deberet præcipitari; & ſic peſtilentia, inde exorta, ſedari. Obtulit ſe ad hoc Marcus Curtius, qui quum armatus pro ſalute Reipublicæ in ſpecum ſeſe præcipitaſſet, morte ſua horribilem illam voraginem clauſit. Iisdem temporibus Artaxerxes Ochus, ſubjugata jam Sidone, & Ægypto, & Syria, maximam partem Hebræorum, quos olim Salmanaſar captivaverat, in Hircaniam tranſmiſit, juxta mare Caſpium, inter altiſſimos montes, qui jam in multum populum creviſſe feruntur, & in diebus Antichriſti creduntur egreſſuri. Legimus etiam, ipſos ab Alexandro Magno illic inventos, & magis ac magis ipſis montibus intercluſos, ſicut poſtea in Alexandro dicturi ſumus. Cætera de Artaxerxe Ocho verſibus explicamus.

212

Mortuo rege Aſſuero & Cambyſe, ſuccedit Artaxerxes Ochus in imperio Perſarum.

Regis in urbe Chuſis Aſſueri vita recedit,
Poſt Artaxerxes, Ochus cognomine, ſedit,
Iſte per Ægyptum prælia multa dedit.
Nathanabus, rex Ægypti, nunc inde fugatur,
Æthiopum terras pulſus coluiſſe putatur, 211
Pòſt & Alexandri doctor in arte fuit.
Tempora pontificis tunc dicimus eſſe Joannis,
Poſt patrem Judam, qui reſtitit enſe tyrannis,
Et Judæorum rexit ubique ſolum.
Miſſus ei regis dedit aſpera facta vagoſus,
Expoliat templum, populus gemit undique totus,
Fitque tributarius, plebe dolente, locus.
Phyſicus Anagoſus moritur, claret Diogenes,
Claruit & Socrates, qui nunc ſibi nomine pœnæ
Parta venena bibit, pocula letha ſibi.

De Philippo, rege Macedonum, patre Alexandri, per idem tempus.

ARtabano rege Perſis imperante, Philippus filius Amyntæ, pater Alexandri Magni, per annos vigintiquinque tenuit regnum Macedonum. Fuit autem nutritus apud regem Thebanorum, nomine Epaminundam, virum ſtrenuiſſimum, & philoſophia præclarum. Apud quem in tantam ſapientiam fortitudinemque profecit, ut Græcorum civitates, quæ dominandi libidine ſingulæ cogitaverant imperare, omnes ſuo ſubjeciſſet imperio: inferioribus enim contra ſuperiores ſuadens, omnibus ad invicem callidè concitatis, omnium tandem efficitur Princeps & dominus: & ita liberam illam Græciam ſuis virtutibus & ingeniis, libertate privavit. Item Philippus civitatem Byzantium cinxit obſi-

obſidione: quæ hodie Conſtantinopolis appellatur, & condita fuerat à Pauſania, rege Spartanorum. Tunc Philippus in eadem obſidione, pecuniarum ſuarum copiis jam exhauſtis, relicta ſibi obſidione, pirata efficitur, & centum ſeptuaginta navium ſpolia rapuit, & militibus dedit. Item relicta ibi obſidione, ad Scythas & Amazones, prædandi cauſa, cum Alexandro filio ſuo feſtinat. Ubi non inventis theſauris, pecorum inæſtimabilem prædam deduxit. Item Athenienſes cum omnibus Lacedæmoniorum aliorumque Græcorum civitatibus ſubjugavit, & in ſervitutem redegit. Item, quum Alexander quaſi prodigus militibus erogaret, & magis quàm pater ab omnibus laudaretur: pater ad eum ſic dixiſſe narratur: *Fili, non æſtimes illos tibi eſſe fideles, quos pecunia corrupiſti. An propterea hoc facis, ut Macedones non regem ſuum, ſed miniſtrum te reputent, & rerum præbitorem.* Idem Philippus, dum Alexandro, fratri uxoris ſuæ Olympiadis, filiam ſuam copularet, in medio nuptiarum inter duos Alexandros ſedens, fili-
212 um ſuum ſcilicet & generum, à Pauſania, nobili juvene Macedonum, dolo occiſus eſt.

De Arſamo, rege Perſarum, patre Darii, quem poſtea Alexander devicit.

Poſt Occum regem fuit Arſamus ipſius heres,
Jacius antiſtes primatum fertur habere,
Arſamus in populo ſtat, mala multa ferens.

Sicambri eodem tempore Germaniam occupaverunt, unde etiam Germani appellati ſunt.

Jam quaſi quingentis tempus defluxerat annis,
Cum ſua Germanis infligunt bella Sicambri,
Igne, fame, gladiis, innumeriſque malis.
Littora Danubii, precioſaque littora Rheni,
Allexêre duces, fluviique meatus amœni,
Terraque luxurians dicit, amande veni.
Tanto quippe nitèt ſuper omnia regna decore,
Ut domini nimio Rheni capiantur amore,
Unde ſibi patrias has retinere volent.
Amodo Germani cupiunt de more vocari,
Moribus & lingua cum Teuthonicis variari,
Lingua magis placuit, qua Megus amne cadit.

Progenies Priami Germanica nomina quærit,
Et cupit à Rheno populus Germanus haberi,
Terra Sicambra perit, nemo Sicamber erit.

De Dario, rege Perſarum, quem Alexander devicit.

Arſamus interiit, Darius fit regius heres,
In Perſis pariterque Medis ſua regna coherent:
Huic & Alexander bella Macedo geret.
Philippus tunc interiit, rex ille Macedo,
Magnus Alexander claret, cujus decus edo,
Hic ſua geſta fero, ſcriptor & actor ero.

§ Chronica.

Annis ab Adam quinque millibus; à diluvio 1454: à diviſione linguarum 1353: anno ab imperio Nini 1449, à deſtructione Troiæ 536: anno ab Urbe condita 166: regnat Tarquinius Superbus Romæ.

De Tarquinio, rege Romanorum ſexto.

Poſt ſocerum, Tarquinius venit ille Superbus,
Et Romam turbare parat, feritate protervus;
Ardea terra fuit, quæ mala prima luit.
Hanc pater obſedit, dum filius arce receſſit,
Lucretia qui tunc thalamum de nocte repreſſit,
Nec ſcelus evadit, pulſus ab Urbe cadit.
Filius atque pater damnantur; aitque ſenatus:
Amodo non rege, ſed conſule Roma regatur,
Regibus ablatus ſit locus, hiſque datus.
Scripſit & Ovidius ſuper ipſo crimine verſus:
Dum foderet gladio tenerum Lucretia pectus,
Sanguinis & torrens egrederetur, ait:
Procedant teſtes, me non faviſſe tyranno, 213
Ante virum ſanguis, ſpiritus ante Deum.

Quod Germani & Romani à Troia venerunt, & quaſi pares & confratres ſunt æſtimandi.

Dum fortuna duces Germanos læta decorat,
Creſcit & alta ſonat ſuper omnia climata Roma,
Cujus ad imperium prælia magna tonant.
Hanc quaſi reginam metuit ſatis ora marina,
Terra

Terra Ciſalpina timet adventante ruina,
Sed loca Germana gaudia magna parant.
Nam quos Troia ſuos olim generavit alumnos,
Romanos & Germanos videt undique ſummos,
Et quaſi conſocios ſemper habebit eos.
Eſſeque Romanum Trojanum cauſa fatetur,
Germanus patriota ſuus fraterque videtur,
Mater eis populis Troia vetuſta fuit.
Nec populo populus nunc armis ſubjicietur,
Sed regni quaſi conſocius fraterque putetur,
Pace ſimul coëunt, publica jura petunt.
Germanus populus civis Romanus habetur,
Communis populus, regnum commune tenetur,
Sed tenet imperium Roma, regitque decus.

Catalogus regum Albanorum & Romanorum.

Aeneas reliquit in Latio regem Aſcanium. Cui ſucceſſit Poſthumus frater ejus. Poſt quem regnavit Latinus Sylvius. Poſt quem Alba Sylvius. Poſt quem Capi Sylvius, deinde Ægyptus Sylvius regnat annis 24

Capi Sylvius regnat annis 28

Carpenates regnat annis 13

Tiberius regnat annis 8

Agrippa regnat annis quadraginta. ſuo tempore eſt Homerus in Græcia.

Aremus regnat annis 19

Aventinus regnat annis 37

Procax regnat annis viginti tribus. Tunc Fidus & Argus menſuras & pondera reperiunt.

Amulius regnat annis quadraginta quatuor. Iſte Amulius depulit fratrem Numitorem: cujus Numitoris filia, Ælia, genuit Romulum & Remum. Tunc Achab in Iſraël, & Aſa ſuper Judæa regnabant.

Romulus regnat annis 39

Numa Pompilius regnat annis 40

Tullus Hoſtilius regnat annis 33

Ancus Martius regnat annis 23

Tarquinius Priſcus regnat annis 38

Servius Tullius regnat annis 33

Eo tempore fuit Cyrus rex Aſſyriorum.

Tarquinius Superbus regnat annis 35

214 Iſte prius excogitavit carceres & omnia genera tormentorum.

De omnibus Sibyllis, & de nominibus earum, & de patria, & origine, & actibus ipſarum, à diebus Alexandri Magni.

Sibyllæ generaliter omnes fœminæ dicuntur prophetantes, quæ * ob divinam voluntatem omnibus interpretari, & ventura pronunciare ſolebant. Tradunt autem doctiſſimi authores; decem fuiſſe Sibyllas. Quarum prima, Perſis: ſecunda Libyca: tertia Delphica eſt, quæ ante Trojana bella vaticinata eſt: quarta, Cumæa, in Italia: quinta, Erictea, in Babylonia orta, dicta Erythræa, ab inſula, in qua ejus dicta ſunt carmina: ſexta, Samiana, à Samo flumine Beneventano vocata: ſeptima, Amalthæa, vel Cumana: octava Helleſpontica: nona Phrygia: decima Tiburtina Græcè, Albunea Latinè vocatur; ex cujus carminibus multa de Deo & Chriſto ſcripta continentur.

Fuit igitur hæc Sibylla Priami regis filia, & ex matre Hecuba procreata. Vocata eſt autem in Græco Tiburtina; Latinè verò Albunea nomine, vel Caſſandra: & illa circuiens diverſas provincias ac partes orbis, prædicavit per Aſiam, Macedoniam, Eroſtachiam, Agagusdeam, Ciliciam, Pamphiliam & Galatiam. Quumque mundi partes vaticiniis ſuis repleſſet, inde venit Ægyptum, Æthiopiam, Bragadam, Babyloniam, Aphricam, Libyam, Pentapolim, Mauritaniam, & Palarinum. In omnes has provincias prædicavit, & ſpiritu prophetiæ repleta, prophetavit bonis bona, malis mala. Scimus nanque, quæ in præconiis ſuis annunciavit; & quæ in noviſſimis erant ventura prædixit.

Audientes igitur famam ejus Romani, ſtatim nunciaverunt in conſpectu Senatorum. Mittentes ergo ſenatores legatos ad eam, fecerunt ipſam cum magno honore deduci Romam. Centum igitur viri ex ſenatu Romano ſomnium in una nocte viderunt ſinguli. Videbant ſinguli quaſi novem ſoles eſſe in cœlo, qui ſigillatim diviſi, diviſas in ſe figuras habebant. Primus ſol erat ſplendidus & fulgens ſuper omnem terram. Secundus ſol ſplendidior & magnus, æthercam habens claritatem. Tertius ſol

ſanguineo colore flammiger, igneus &
215 terribilis, ac demum ſplendidus ſatis. Quartus ſol, quarta generatio eſt tempore Chriſti. Quintus ſol erat tenebroſus, ſanguineus & lampas, ſicut in tonitruo tenebroſo. Sextus ſol tenebroſus nimis, habebat aculeum ſtimulum ſcorpionis. Septimus verò ſol terribilis erat, & ſanguineum iterum habens in medio gladium. Octavus autem ſol erat effuſus, ſanguineum habens colorem in medio. Nonus autem ſol erat nimis tenebroſus, unum tamen habens radium fulgentem.

Quumque Romam ingreſſa eſſet Sibylla, videntes eam cives Romani, admirabantur nimiam pulchritudinem ejus: erat enim venuſto aſpectu, decora vultu, eloquens in verbis: atque Dei pulchritudine ſatis benè compoſita, ſuis auditoribus dulce præbebat eloquium. Venientes autem viri, qui ſomnia viderant, dicunt ad eam: Magiſtra & domina, quàm ad magnum decorem eſt corpus tuum; qualem nunquam in fœminis, præter te, vidimus: precamur, ut ſomnium, quod omnes nos in una nocte vidimus, quod futurum præmonſtret, aperias. Reſpondens Sibylla dixit ad eos: Non eſt æquum, in hoc loco, ſtercoribus pleno, & diverſis certaminationibus polluto, ſacramentum hujus viſionis detegere. Sed venite, aſcendamus ad Appenninum montem, & ibi adnuntio vobis, quæ ventura ſunt civibus Romanis. Et fecerunt, ut dixit. Quos interrogavit, & illi viſionem, quam viderant, narraverunt ei. At illa dixit ad eos: Novem ſoles, quos vidiſtis, omnes futuras generationes præſignant. Quod verò diſſimiles eos vidiſtis, diſſimilis erit vita in filiis hominum.

Primus autem ſol, prima generatio eſt: erunt homines ſimplices & clari, amantes libertatem, veraces, manſueti, benigniſſimi, amantes conſolationes pauperum, & ſatis ſapientes. Secundus autem ſol, ſecunda generatio eſt: erunt homines ſplendidè viventes, creſcentes multum, Deum colentes, ſine malitia converſantes in terra. Tertius verò ſol, tertia generatio eſt: exurget gens contra gentem, & erunt pugnæ multæ in Roma. Quartus autem ſol, quarta generatio eſt: erunt homines, quod verum eſt, abnegantes: & in diebus illis exurget mulier de ſtirpe Hebræorum, nomine Maria, habens ſponſum, nomine Joſeph, & procreabunt ex ea ſine commixtione viri, de Spiritu ſancto, nomine Jeſum: & ipſa erit virgo ante partum, &
virgo poſt partum: qui ergo ex ea na- 216
ſcetur, erit verus homo, ſicut omnes Prophetæ prædicaverunt: adimplebitque legem Hebræorum, & adjunget ſua propria inſimul, & permanebit regnum ejus in ſecula ſeculorum. Naſcente autem eo, exercitus angelorum à dextris & à ſiniſtris erunt, dicentes: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Veniet nanque vox ſuper eum, dicens: *Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite.*

Erant ibi ex ſacerdotibus Hebræorum, qui audientes hæc verba, indignati dixerunt ad eam: Iſta verba terribilia ſunt; ſileat hæc regina. Reſpondens Sibylla dixit eis: O Judæi, neceſſe eſt iſta fieri; ſed vos non credetis in eum. Dixeruntque; nos non credemus, quia verbum & teſtamentum dedit Deus patribus noſtris, & non auferet manum ſuam à nobis.

Reſpondit eis iterum: Deus cœli ſibi generaturus eſt filium, ut ſcriptum eſt, qui ſimilis erit patri ſuo, & poſtea ut infans per ætates creſcet, & inſurgent reges in eum & principes terræ. In diebus illis erit Cæſari Auguſto celebre nomen: & regnabit in Roma, & ſubjiciet omnem terram ſibi. Non multi, non pauci; non tres, neque duo, ſunt dii; ſed unus Deus, ſolus & immenſus, qui fecit cœlum, ſolem, ſtellas & lunam, frugiferamque terram & mare. Qui autem illum honorant, æternam vitam hæreditabunt, perpetuum cujus ipſi hæreditabunt paradiſum. Mortuorum verò ſimul reſurrectio erit; & claudorum curſus velociſſimus erit: ſurdi audient, & cæci videbunt: non loquentes, loquentur, ex quinque panibus, quinque millia hominum ſaturabit, & colligent reliquias fragminum duodecim cophinos, exinde replebunt in ſpecie populorum. Ventos compeſcens verbo, mare calcans,

cans, ambulans ſuper undas, infirmitates omnibus ſolvet: ſurgere faciet mortuos, repellens multos dolores: & de pane uno ſaturatio erit vivorum. Sed quum omnia fuerint perfecta, quæ dixi, in ipſo omnis reſolvetur lex, & impias manus infidelium poſtea inveniet.

Poſt hæc convenient ſacerdotes Hebræorum contra Jeſum, quia multa ſigna faciet, comprehendentque eum, dabunt Deo alapas manibus inceſtis, & in vultu ſacro expuent venenata ſputa. Da-
217 bit verò ad verbera ſanctum dorſum ſimpliciter, & colaphos accipiet: tacebit, ne quis agnoſcat, unde verbum venit: corona ſpinea coronabitur: ad cibum autem fel, & ad ſitim acetum dabunt, & ſuſpendent eum in ligno, & occident. Templi verò velum ſcindetur in medium, & dies erit tenebroſus per horas ſex, & ſortem mortis finiet tribus diebus ſomno ſuſcepto, & tunc ab inferis regreſſus, ad lucem veniet. Et nihil valebit eis; quia die tertia reſurget, & oſtendet ſe diſcipulis ſuis, & ipſis videntibus in cœlum aſcendet: & regni ejus non erit finis.

Dicunt me Judæi inſanam & mendacem Sibyllam; quum autem facta fuerint omnia, tunc demum reminiſcentur mei, & nullus poſtea me dicet inſanam, ſed Dei magnam Sibyllam.

Dixitque principibus Romanorum: Quintus autem ſol quinta generatio eſt: eliget ſibi Jeſus duos piſcatores de Galilæa, & leges ſuas docebit eos, dicens: Ite, & doctrinam, quam accepiſtis à me, docete omnes gentes, & per ſeptuaginta & duas linguas ſubjicientur omnes nationes. Sextus autem ſol ſexta generatio eſt, & expugnabunt iſtam civitatem annos tres & menſes ſex. Septimus verò ſol, ſeptima generatio eſt: & exſurgent duo reges, & multas facient perſequutiones in terra Hebræorum, propter Dominum. Octavus autem ſol octava erit generatio, & in deſertatione erit Roma: & præpugnantes ululabunt in tribulationibus & doloribus, dicentes: Putáſne peribimus? Nonus autem ſol, nona generatio eſt: & exurgent Principes Romani in perditione multorum. Tunc exurgent duo reges de Syria, & exercitus eorum innumerabilis, ſicut arena maris: & obtinebunt civitates & regiones Romanorum uſque ad Chalcedoniam. Et tunc multa erit ſanguinis effuſio. Omnia hæc quum reminiſcentur, civitas & gens contremiſcent in eis, & diſperdent Orientes. Et poſt hæc ſurgent duo reges de Ægypto, & expugnabunt quatuor reges, & occident eos, & omnem exercitum eorum, & regnabunt annos tres & menſes ſex. Et poſt eos alius rex per C literam nomine, potens in prælio: qui regnabit annis triginta, & ædificabit templum Deo, & implebit legem, & faciet judicium propter Deum in terra. Et poſt eum ſurget alius rex, qui regnabit paucis temporibus: & expugnabunt & occident eum. Poſt hæc verò erit rex per B nomine, & de B procedet rex Audon, & de Audon egredietur A, &
de A procedet A, & de hoc generabitur 218
A: & ipſe ſecundus A, erit bellicoſus nimis & prælator. Et de ipſo A naſcetur rex per R nomine, & de R naſcetur L, & poteſtatem habebit ſuper decem & novem reges. Et poſt hæc ſurget rex Salicus de Francia, per K nomine: ipſe erit magnus & piiſſimus, potens & miſericors, & faciens juſtitiam pauperibus. Tanta enim erit in eo virtutis gratia, ut per viam gradientem arborum contra eum inclinentur cacumina. Aqua enim occurrens, minimè curſum ejus tardabit. Similis autem imperio Romanorum rex antè non fuit, nec poſt eum futurus eſt. Et veniet Rex poſt eum per L nomine, & poſt hoc regnabit L, & poſt L triginta, & de L egredietur A, & ipſe A erit nimis bellicoſus & fortis in prælio, & multus erit per terram ſive per aquas: & non dabitur in manibus inimicorum, & morietur exul extra regnum, & in manu Dei anima ejus erit. Tunc exurget rex per V nomine, & ex una parte Salicus & alia Longobardus, & ipſe habebit in terra poteſtatem contra pugnantes, & contra omnes inimicos. Et in diebus illis procedet rex per O nomine, & erit potentiſſimus & fortis & bonus, & faciet juſtitiam pauperibus, & rectè judicabit: & de ipſo procedet alius O potentiſſimus,

mus, & erunt ſub eo pugnæ inter paganos & Chriſtianos, & ſanguis Græcorum eorum effundetur: & cor ejus in manu Dei, & regnabit annis ſeptem, & de ipſa muliere naſcetur rex per O nomine: hic erit ſanguinarius & facinoroſus, & ſine fide & veritate: & per ipſũ multa erit malitia in terra, & multa ſanguinis effuſio, & deſtructæ erunt Eccleſiæ in ipſius poteſtate. In aliis nanque regionibus tribulationes erunt multæ & prælia. Tunc ſurget gens contra gentem in Cappadociam, & Pamphiliam captivabunt in illo tempore, eo quòd non intravit per oſtium in ovile. Hic nanque rex regnabit per annos quatuor. Et poſt eum ſurget rex per H nomine, & in diebus ejus pugnæ multæ erunt, Syriam expugnabunt, & Pentapolim captivabunt. Ipſe enim rex erit ex genere Longobardorum. Tunc exurget alius rex Salicus per C nomine, & expugnabit Longobardos: & erunt prælia & pugnæ. Ipſe autem Salicus erit fortis & potens, & paucis temporibus erit regnum ejus. Tunc exurgent Agareni, & tyranni, & captivabunt Tarentum & Barro: & multæ civitates deprædabuntur. Et etiam volentes veni-
219 re Romam, & non eſt, qui reſiſtat eis, niſi Deus deorum, & Dominus dominorum.

Tunc venientes Armeni Perſidem diſperdent, ita ut non recuperentur civitates, quas deprædabunt, & accurrentes ipſi ponent foſſas juxta Orientem, & expugnabunt Romanos, & obtinebunt pacem aliquantiſper.

Et intrabit rex Græcorum, vir belligerator in Æpolim, & deſtruet templa idolorum: & veniet locuſta & bruchus, & comedent omnes fructus Cappadociæ & Ciliciæ, ac fame cruciabuntur: & poſtea non erit amplius.

Et conſurget rex Salicus alius, ſcilicet H, ut fortis & belligerator, & indignabuntur contra eum multi vicini & parentes. In diebus illis tradet fratri fratrem, & cum ſorore commiſcebitur, & multa nephanda hominum erunt in terra. Senes cum virginibus cubabunt, & ſacerdotes mali cum deceptis puellis. Epiſcopi malefactorũ ſectatores erunt, & fiet effuſio ſanguinis in terra, & templa ſanctorum polluent. Et erunt in populo fornicationes, immunditiæ, & Sodomiticum ſcelus, ita ut viſio ipſorum in contumelia ejus appareat. Et erunt homines raptores, contumelioſi, odientes juſtitiam & amantes falſitatem, & judices Romani immutabuntur. Si hodie ad judicandum admittuntur, alio die mutabuntur, propter pecuniam accipiendam, & non judicabunt rectum, ſed falſum.

Et erunt in illis diebus homines rapaces, cupidi & perjuri, & amantes falſitatem, & deſtruetur lex & veritas, & fiet terræmotus per loca diverſa, & inſulares civitates, & regiones dimergentur. Et erunt per loca peſtilentiæ hominum, & terra ab inimicis deſolabitur: & non prævalebit conſolari eos vanitas deorum. Poſtea exſurget rex per L nomine. Et erunt ſub illo bella, & duodecim annis regnabit. Et poſt hunc ſurget rex per F nomine, & veniens obtinebit, & regnabit aliquanto tempore, & veniet Romam, & captivabit eam, & non mortificabitur anima ejus in manu inimicorum ullis diebus vitæ ſuæ. Sed erit bonus & magnus, & faciet juſtitiam pauperibus, & ipſe vivet multo tempore. Poſt hæc verò ſurget alius rex per H, nomine: & de ipſo H, procedent duodecim H, & erit de genere Longobardorum & Teuthonicorum, & regnabit per annos centum. Tunc poſt eum exurget rex H nomine, Salicus de Francia. Tunc initium dolorum erit, qualis non fuit ab initio ſeculi. Et erunt in
diebus ipſius multæ pugnæ & tribulatio- 220
nes multorum & ſanguinis effuſio, & terræmotus per civitates & regiones, & terræ multæ captivabuntur, & non erit, qui inimicis reſiſtat, quia Dominus iratus erit in terra. Roma in perſecutione & gladio expugnabitur, & erit deprehenſa in manu ipſius regis. Et erunt homines rapaces, cupidi, tyranni, odientes pauperes, opprimentes inſontes, & ſalvantes noxios. Eruntque injuſti & nequiſſimi, & dominatores exterminii captivabuntur: & non eſt in terra, qui pro eis reſiſtat, & eruat eos, propter malitias eorum & cupiditates.

Et

Et tunc exurget rex nomine H animo conſtans. H ille idem, conſtans erit rex Romanorum & Græcorum. Hic ſtatura grandis, aſpectu decorus, vultu ſplendidus, atque per ſingula membrorum lineamenta decenter compoſitus, & ipſius regnum 122 annis terminabitur. In illis ergo diebus erunt divitiæ magnæ, & terra abundanter dabit fructum ſuũ, ita, ut tritici modium denario uno venundetur, modium vini denario uno, modium olei denario uno. Et ipſe rex Scripturam habebit ante oculos, dicentem: Rex Romanorum omne ſibi vendicat regnum Chriſtianorum. Omnes ergo inſulas & civitates paganorum devaſtabit, & univerſa idolorum templa deſtruet, & omnes paganos ad baptiſmum convocabit, & per omnia templa crux Chriſti Jeſu erigetur. Tunc nanque præveniet Ægyptus Æthiopiam munus dare Deo. Qui verò crucem Jeſu Chriſti non adoraverint, gladio punientur.

Et cùm completi fuerint 122 anni, Judæi convertentur ad Dominum, & erit ab omnibus ſepulchrum ejus glorioſum. In diebus illis ſalvabitur Iſraël, & habitabit confidenter.

In illo tempore ſurget princeps iniquitatis de tribu Dan, qui vocabitur Antichriſtus. Hic erit filius perditionis, caput ſuperbiæ, magiſter erroris, plenitudo malitiæ: qui ſubvertet orbem, & faciet prodigia & ſigna magna per falſas ſimulationes: deludet autem per artem magicam multos, ita ut ignis de cœlo deſcendere videatur. Et minuentur anni ſicut menſes, & menſes ſicut ſeptimana, & ſeptimana ſicut dies, & dies ſicut hora. Et exurgent ab Aquilone ſpurciſſimæ gentes, quas Alexander rex incluſit, Goth videlicet & Magoth. Hæc duodecim regna, quorum numerus eſt ſicut arena maris.

221 Cum autem audiet hæc rex Romanorum, convocato exercitu debellabit eos, atque proſternet uſque ad internecionem. Et poſtea rex veniet Hieruſalem, & ibi depoſito capitis diademate, & omni habitu regali, regnum Chriſtianorum Deo Patri relinquet, & filio ejus Jeſu Chriſto. Et quum ceſſaverit imperium Romanum, tunc revelabitur manifeſtè Antichriſtus, & ſedebit in domo Domini in Hieruſalem. Regnante autem eo, egredientur duo clariſſimi viri, Helias & Enoch, ad annunciandum adventum Domini: & Antichriſtus occidet eos, & poſt dies tres à Domino reſuſcitabuntur. Tunc erit perſequutio magna, qualis non fuit antea, nec poſtea ſubſequetur. Abbreviabit autem Dominus dies illos, propter electos, & occidetur virtute Domini Antichriſtus à Michaële archangelo in monte Oliveti. Quumque hæc Sibylla & alia multa Romanis prædiceret futura, quibus etiam ſignis ad judicandum Dominus venturus ſit, vaticinando verſus intonuit, dicens.

Verſus Sibyllini de Chriſto.

Judicii ſignum; tellus ſudore madeſcet;
E cælo rex adveniet per ſecla futurus;
Scilicet in carne præſens ut judicet orbem: 222
Unde Deum cernent incredulus atque fidelis
Celsũ cum ſanctũ, jam terminus extat in ipſo,
Sic animæ cũ carne aderunt, quas judicat ipſe,
Cùm jacet incultus denſis in vepribus orbis,
Rejicient ſimulachra viri, cunctã quoq; gazã,
Exuret terras ignis pontumque polumque;
Inquirens tetri portas effringet Averni,
Sanctorum ſed enim cunctæ lux libera carni
Tradentur ſontes, æternaq; flamma cremabit.
Occultos actus manifeſtans quiſque loquetur,
Secreta atque Deus reſerabit pectora lucis;
Tunc erit & luctus, ſtridebũt dentibus omnes.
Eripitur ſolis jubar, & chorus interit aſtrũ,
Volvetur cælum, lunaris ſplendor obibit,
Dejiciet colles, valles extollet ab imo:
Non erit in rebus hominũ ſublime vel altum,
Jam æquantur campis montes & cærula ponti,
Omnia ceſſabunt, tellus confracta peribit:
Sic pariter fontes torrentur fluminaque igni,
Sed tuba perſonitum triſtem dimittet ab alto,
Orbe genus facinus miſerũ varioſque labores,
Tartareumq; chaos, monſtrabit terra dehiſcẽs,
Et coram hoc Domino reges ſiſtentur ad unũ,
Recidet è cælis ignisque & ſulphuris amnis.

Tunc judicabit Dominus ſecundum uniuſcujuſque opus, & ibunt impii in gehennam ignis æterni; juſti verò vitæ æternæ præmium recipient, & cœlum novum, & terram novam: & mare jam non erit. Et regnabit Dominus cum ſanctis in ſecula ſeculorum; Amen.

PARTIS DECIMÆ FINIS.

X GOTFRI-

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM
PARS VNDECIMA.

ALEXANDER MAGNUS PHILIPPI FILIUS.

ANnis ab Adam 5888, à diluvio 1638: à diviſione linguarum 1537: ab imperio Nini 1731: à destructione Trojæ 772: anno ab Urbe condita 427: mortuo rege Græcorum Philippo, Alexander, filius ejus, in regnum ſucceſſit: de quo traditur, quòd non Philippi, ſed magis cujusdam nomine Natbanabi regis, ab Ægypto expulſi, & in domo Philippi tunc commorantis, filius fuerit. Igitur Alexander, terminis patris ſui non contentus, ſubitò cogitat obtinere imperium. Unde compoſitis rebus in Græcia, & aſſumptis ſecum paucis, ſcilicet 32000. peditum, & 7000. equitum, & 580 navibus, Darium regem Perſarum, Arſami filium, qui à Cyro 14 erat imperator Perſarum, propterea maximo bello aggreditur, quòd Darius à patre ſuo Philippo poſtulabat tributum. Cui Darius legatos & epiſtolam, ſuperbiam continentem transmiſit, dicens ſe regem regum & conſanguineum deorum, Alexandrum verò eſſe famulum ſuum. Miſit etiam Alexandro obviam exercitum militū 200000, qui ab Alexandro non minus ingenio, quam viribus ſuperati ſunt. Darius iterum reſtaurato exercitu, cum eo congreditur, ubi ipſe fugatur, mater Rogodom, & ſoror ejus & filia Roſanen, & uxor cum parvulis ejus capiuntur. Darius pro redimendis captivis, mediam
223 partem regni ſui obtulit Alexandro, ſed non obtinuit.

Alexander ſuper Darium victoriam bis adeptus, Parmenionem principem ſuum, navigio cum exercitu mittit, invadere claſſem Perſarum; ipſe verò cum exercitu tranſit in Syriam. Ubi reges ultrò ſe ſibi ſubjicientes, partim in gratiam recepit, quosdam permutavit, quosdam peremit: Tyrum & Sidonem cepit; Siciliam, Rhodum, & Ægyptum ſuæ ditioni ſubjecit. Eodemque tempore condidit urbem, quam Alexandriam nomine ſuo vocavit.

Judæis, tributa & forum ſibi denegantibus, minas terribiles intulit, & ad eos tanquam perdendos acceſſit. Sed Jadus princeps ſacerdotum, à Domino in viſione commonitus, cum proceſſione totius populi portans nomen Domini tetragam̃aton aureis laminis in fronte conſcriptum, ei venienti occurrit. Alexander, viſo nomine Dei, ab equo deſcendit, & nomen Domini pronus adoravit, atque animo mitigatus, per manum ſacerdotis templum intravit, datisque holocauſtis & oblationibus, Judæos in gratiam recepit, & à tributo per ſeptem annos abſolvit. Rurſumque Darii regnum invadit. Darius, ſpe pacis ablata, miro ſtudio bellum reformat. Ubi victus, dum fugeret, à ſervis ſuis, ob gratiam Alexandri, variis vulneribus foditur, & jam exhalante ſpiritu, in via relinquitur. Alexander, hoc dolo ſervorum comperto, & Dario mortuo invento, fecit edictum dicens: Quicunque ſe Darium dominum ſuum occidiſſe confitebitur, illum ſuper alios faciam eſſe notabilem & excelſum. Quo audito, ſervi interfectores Darii, ſpe magnæ remunerationis allecti, ſeipſos produnt. Quos Alexander in cruce fecit eſſe excelſos, & ab omnibus aliis pro meritis denotandos. Hoc tertio & ultimo bello Perſarum vires ita cecidiſſe feruntur, ut extunc illud potentiſſimum regnum ſervitutem patienter ferre videretur. Tribus his bellis quindecies centena millia Perſarum cecidiſſe fertur.

Re-

Reges Perſarum.

Hic eſt finis imperii Perſarum. Et hæc ſunt nomina omnium regum Perſarum. Cyrus, Cambyſes, Mergus cum ſeptem magis, Darius, Xerxes, Artabanus, Artaxerxes, qui & Aſſuerus, filius Darii & Pariſatidis, Artarxes, qui & Ochus, & Arxes filius ejus, Arſamus, & Darius filius Arſami. Omnes iſti reges in Perſide 225. annis imperaverunt.

224 Ex tunc Græci ſeu Macedones imperant. Quorum monarchia cum Alexandro incepit, & morte ejusdem Alexandri finivit.

His diebus alius Alexander, rex Epirotarum, avunculus Magni Alexandri, cum nepoti vellet ſuccurrere, à Brutis & Lucanis occiſus eſt. Igitur Alexander Hircanos & Brutos & Mandros imperio ſuo ſubegit. Reginam quoque Amazonum, nomine Aleſtram, procaciter cum muneribus ſpe ſuſcipiendæ prolis, ad ſe venientem ſuſcepit.

Inde in Indiam procedens, Porum, Indorum regem fortiſſimum, opulentiſſimum, & ſingulari congreſſu vicit & obtinuit. Rurſumque in ſignum ſuæ victoriæ regno reſtituit, & eum ductorem per ultimas & ignotas partes Indiæ ſibi conſtituit. De cujus domo aurea, & vinea aurea & argentea, atque de racemis ex hyacintho & ſmaragdo factis, verſificè inferius dicemus. Porus tandem cum contra Alexandrum perfidè moliretur, occiſus eſt.

Alexander ad arbores Solis & Lunæ acceſſit; à quibus etiam, qua morte & ubi eſſet periturus, audivit. Cum leonibus & ſerpentibus & unicornibus pugnavit. Brachmanicos per epiſtolas conſuluit.

Goth & Magoth æternaliter concluſit. Undecim tribus Hebræorum montibus æternaliter circumcinxit, de quibus omnibus in verſibus plenius dicemus atque jucundius.

Alexander, toto Oriente devicto, venit in Babyloniam; ubi totius Occidentis regum legatos ultrò ſe offerentium recepit; Romanis etiam terrorem incuſſit, ſcribens eis epiſtolam continentem ſic: *Si venero, venero.* Cui tunc Romani ſcripſiſſe leguntur: *Si veneris, invenies.* Horum tamen eventum mors Alexandri ſubitò præpedivit. Romani tamen prius ei miſerant clypeum aureum, & ipſe eis conceſſit regna & honores, quoscunque ipſi ſuis armis poſſent lucrari. Nondum enim Alexander vicerat Darium, regem Perſarum.

Res miranda, cùm 12. annis tantùm imperâſſet, omnes fines orbis inæſtimabili timore perterruit; quem etiam totum citò obtinuiſſet, ſi eum mors ſubitò non occupaſſet.

De Alexandro narrat Joſephus, dicens: *Cùm Alexander perſecutus Perſas, usque ad Pamphilicum mare veniſſet, ipſum mare ultrò apertum eſt ei: & ipſe ſicco pede tranſivit, ſicut olim per mare rubrum filii Iſraël tranſierunt.* Quod miraculum aut ideo fuit, quia Alexander erat magnus Dei cultor, aut quia per eum Deus ſuperbiam Perſarum fuerat punitur̃us.

Hæc de Alexandro proſaicè breviter tetigimus; cætera verſificè ſubſequentia diſponemus. 225

Item de eodem Alexandro Magno, verſificè.

Regnat Alexander per climata Græca monarchus,
Inde per imperium Perſarum dirigit arcus,
Cujus honor Darii Marte vel arte perit.
Dupla decennalis pueri iam fluxerat ætas,
Dum puer imperii Perſarum tollere metas,
Marte per athletas omnia regna vetans:
Tranſiit hinc Helleſpontum ſignisque ſuorum,
Marte prius Syriam titulis adjunxit honorum,
Obtinuit patriam diripuitque ſolum.
Obvia ſigna duces Darii numeroſa ferentes,
Ad Granicum fluvium dant prælia, ſorte cadentes,
Marte cadunt equites, terga dedêre duces.
Ira movet Darium, Darius movet arma potentum,
Atque duces revocare ſtudet, per climata centum,
Ultra cùque mare, miles & arma favent.
Tranſiit Euphratem Darius, populusque fugatus,
Bella Macedonibus majora referre paratus,
Omne, quod exciderat, nunc rehabere ratus.

Vicerat Hioniam puer idem Pamphiliamque,
Dum videt ad bellum Darium regem properantem,
Conveniunt reges, ſigna tulêre duces.
Terga dedit Darius, cecidit gens Perſica victa,
Stant ſoror & mater, ſtat filia capta relicta,
Rex ubi turba cadit, calle fugatus abit.
Stat Rogodon mater, Roſanen quoque filia capta,
Sunt & Alexandro jam Perſica regna ſubacta,
Uxor ad hac Darii capta ſub enſe fuit.
Perſa ruit, caſiſque ſuis certamine turbis,
Mœnia Perſipolis profugus rex præripit urbis,
Triſtis & in thalamo clauditur ipſe ſuo.
Fit velut exanimis, ſemotus ab ordine mentis,
Fata ſuæ gentis queritur, jacet in pavimentis,
Spes recidiva perit, vixque loquela redit.
Scribit Alexandro ſupplex ſatis absq; rigore,
Et repetit matrem natamque ſimulq; ſororem,
Magnaque pollicitans, hac ſibi dicta movet;
Dimidium regni noſtri cum pace tenebis,
Theſauros, quos poſſideo, tu ſolus habebis,
Et mihi conſocius rector & actor eris.
Scribit Alexander; defende tuas regiones
Ferro, non auro, quia non vendemus honores;
Tollere nam venio, vendere nulla volens.
Optat Alexander fieri per regna monarchus,
Inde ſuos proceres jubet arma referre Damaſcum,
Qua citò ſuccubuit bellaque prima luit.
Obſidet inde Tyrum, Sidonis tollit honorem,
Obſidione data, dum ferret in hoſte laborem,
Urbem Jeruſalem ſubdere colla monet.
Inſuper & cenſum, Dario de more ſolutum,
Poſtulat, atque forum fieri ſibi ſive tributum,
Ni facerent, totum perderet ipſe locum.
Jura ſacerdotum Jadus unus in Urbe regebat,
Hic & Alexandro deferre tributa timebat,
Nanque prius Dario ſubtitulatus erat.
Motus Alexander de corde minatur Hebrais,
Unde capit Gazan, gravis & ferus eſt Phariſæis,
Sed vox ſancta Dei læta reportat eis.
226 *Dicit eis Dominus: Nolite timere protervum,*
Obvius ad regem Jadus exeat antè ſacerdos,
Cum bene ſignita fronte ſedente mitra.
Auratis laminis mea nomina ſcripta beata,
*Jod, he, vau, he * portabit fronte locata,*
Illicò mens regis prona favebit eis.
Tunc & in urbe pia celebris proceſſio fiat,
In pſalmodia laudetur vera ſophia,
Hoc hodie fiat, rege meante via.

Tres proceſſiones principales.

Ter datur in mundo proceſſio ſancta notari,
Prima fuit Jericho, Joſue mandante parari,
Nunc & Alexandro noſcitur iſta dari.
Montis Oliveti fit tertia, qua Galilæi
Aſpexêre Dei ſaltum ſuper æthera cœli,
Cœtus Apoſtolicus proſpicit acta Dei.
Hac ubi juſſa Dei data percipiunt Phariſæi,
Occurrunt populi regi lætanter Hebræi,
Et Jadus hac ſancta nomina monſtrat ei.
Rex ubi ſancta Dei tetragrammata nomina vidit,
Cedit equo, proſtratus humi, ſe ſponte relidit,
Atque ſacerdotem pronus adorat ibi.
Arguitur rex voce ducum, cur pronus adoras?
Ille refert; quia non hominem, ſed nomen honoro,
Ipſum credo Deum, plus reverebor eum.
Hic verus Deus eſt, terram, mare, ſydera condit,
Qui mihi Perſarum regnum donare ſpopondit,
Ipſe dabit mundi climata cuncta mihi.
Rex templum, per pontificem conductus, adivit,
Ordine legitimo loca thurificanda requirit,
Multaque mirifice dona relaxat ibi.
Quærit & à populo, quæ nam bona gliſcit habere,
Turba petit patrias leges cum pace tenere,
Rex favet, & ſic plebs nulla tributa feret.
Rex abit, & regem Darium dominumque Medorum
Vincit Alexander; ſummus ſpoliator honorum,
Enſe perit Darius, ſubjugat iſte ſolum.
Vulnere ſervorum Darius perit ipſe ſuorum,
In medio belli dolus eſt inventus eorum,
Punit Alexander mortis in hoſte dolum.
Nomina ſervorum, lector, vis noſſe malorum?
Ariobarzanes & Baſſa nomen eorum,
Qui ſimul in Darium præripuêre dolum.

Planctus Alexandri ſuper Darium.

Vidit Alexander Darium ſuper arva jacentem,

Cuſpide

Cuſpide confoſſum, nudum miſerè morientem,
Judicioque Dei heu, miſeretur ei.
Veſte ſua complexus eum, tactuſque dolore,
Conqueritur regem regum caruiſſe decore,
Motus & ad lachrymas triſtia dicta movet.
Quis fuit auſus, ait, regum confundere regem,
Cujus ab imperio fert tota monarchia legem?
Omnia qui tenuit, omnibus (inquit) eget.
O pater Indorum, Perſarum, rexque Medorum,
Per ſummos tibi juro deos, per ſacra deorum,
Reddo tibi regnum reſtituamque thronum.
Tu pater eſto mihi, ſed ego tibi filius, inquit,
Te ſolo dominante volo tibi regna relinqui,
Optoque, dum vivis, filius eſſe tibi.
Dicit ei Darius: Miracula reſpice fili,
227 Imperium qui jam tenuit, per climata Nili,
Me modò non teneo, ſubditus ecce tibi.
Interitu perpende meo diſcrimina rerum,
Motibus innumeris variare momenta dierũ,
Omne, quod inſtituunt fata, perire ferunt.
Ecce vides, fili, jaceo ſub tegmine Nili,
Sorteque tam miſera morior miſer abſque cubili,
Talibus exemplis cautior eſto tibi.
Quando favet fortuna, tota natura rotunda,
Semper in ambiguis variè perverſa reducit,
Vertit & infernis, qui tulit alta prius.
Regna dat & tollit, levat, opprimit atque reſolvit,
Quos vocat, ejicit, erigit, obruit, omnia volvit,
Legeque mentita ſingula damnat ita.
Tu nimis extolli per prælia proſpera noli,
Regi nanque poli ſunt omnia ſubdita ſoli,
Ipſe tibi tribuet vivere ſine metu.
Parce meæ matri, mea filia ſit tibi conjunx,
Rectius inde tibi veniet vel gloria vel jus.
Sic poteris totas jure tenere meas.
Offer & uxori tua dona, parce ſorori,
Parcere victori laus eſt & culmen honori,
Qui tegit alta poli, det tibi regna ſoli.
Perſarum regnum poſtquam ſibi victor adegit,
Deſponſatur ei devicti filia regis,
Tradidit & ſocero digna ſepulchra ſuo.
Judaici populi puero ſcribuntur amici,
Indeque procedens, quicquid tenet India, vicit,
Sæpe ſui pereunt peſte, calore, ſiti.
Rex erat Indorum ſub eodem tempore Porus,
Climata regnorum tenuit triginta duorum,
Vicit Alexander prorſus ubique ſolum.
Vicit in urbe Suſi miranda palatia Pori,
Ex auro Pori regum fabricata decori;
Quæ ſtatuit Porus regia jura coli.
Artibus egregiis, erat aurea vinea regis,
Cui manus artificis pendentia grana ſubegit,
Omne genus lapidum vinea pulchra vehit,
Vinea palmitibus frondes ſpacioſa tetendit.
Copia gemmarum ſub ea velut uva pependit,
Et quaſi terrena tunc paradiſus erat.
Uva ſmaragdina viridis pendebat ad ima,
Grana hyacintina peperit ſibi vinea prima,
Hanc & Alexander tollere prorſus hiat.
Sic & Alexandri fuit aurea vinea Pori,
Ipſe miſertus ei, Porum reſtaurat honori,
Qui tandem meruit traditor inde mori.
Vicit Amazonides ibi rex, vicitque leones,
Tunc unicornes vicit varioſque dracones,
Qua populus Garamas nudus arare ſolet.
Vidit Hebræorum populos quaſi millia centum,
Sub duce Salmanaſar captos inibiq; retentos,
Qui de Samaria præda potentis erant.
Fertur Alexander hac plebe petente rogari,
Ejus ut auxilio queat in patriam revocari,
Rex, ubi res patuit, non miſerebor, ait.
Si populo peccante Deus vos hic religavit,
Juſſa Dei cœli per me nequeunt vacuari,
Ut Deus inſtituit, ſic maneatis, ait.
Inſuper ipſe preces devoto corpore fudit,
Ut Deus hos faceret alpina rupe recludi,
Ne magis hinc abeant; quod petit ipſe fuit.
Ardua montana fuerant hinc inde remota,
Quæ rex tranſpoſita videt huc, conjunctaque tota,
Concludunt populos, continuantque loca. 228

Author reddit rationem, cur montes tranſlati ſint; utrum per preces Alexandri, vel alio judicio.

Rege petente fit hoc, ſed non prece traduce regis,
Nec prece pagani fieri tam grandia legi,
Sed prece Chriſticolæ, ſæpe venire ſolent.
Dummodo transferri montes rex fortè perorat,
Incidit in punctum, fati quia venerat hora,
Nam ſi non peteret rex, tamen iſta forent.

De Goth & Magoth, quos Alexander inter montes concluſit.

 Fini-

Finibus Indorum ſpecies fuit una virorum,
Goth erat atque Magoth, dictum cognomen eorum,
De cauſis quorum ſcribere pauca volo.
Ex aliis ſcriptis poteris cognoſcere, quid ſit,
Narrat Eſaias, Iſidorus, Apocalypſis,
Tangit & in titulis magna Sibylla ſuis.
Carnibus humanis ſolet hæc gens ſordida veſci,
Quid ſit rex, vel lex, vel dux, vel jus ibi neſcit,
Regula tunc illis normaque nulla fuit.
Fertur ab his lupus atque canis vel rana vorari,
Funeribus voluit Goth, atque Magoth, ſaturari,
Turba cadaveribus veſcitur ore pari.
Patribus ipſorum tumulus ſit venter eorum,
Tumbaque natorum patris eſt in ventre ſuorum,
Tale dedit populo vita ferina forum.
Turpia ſunt plura, quibus utitur atra figura,
Vidit Alexander, quid turba facit peritura,
Præparat & meritis reddere digna ſuis.
Montis ob hanc cauſam tenet hanc ſub tegmine clauſam,
Sic quod in æternum diſcedere non erit auſa,
Ne ferat exemplum vita nefanda malum.
O lector, Goth atque Magoth, vis ſcire quid eſt hoc?
Tecta ſuper tecta, reſonant hæc nomina lecta,
Denique multiplici tegmine tecta fuit.
Gens ea, quæ tanto conamine clauſa tenetur,
Fine dato mundi, pôſt fortior egredietur,
Tunc quoque deficiet lex nova, lexq́ vetus.
Tunc Antichriſti robur præſtabitur iſti,
Ut queat eccleſiis gens ipſa reſiſtere Chriſti,
Ipſaque Chriſticolis tunc gravis hoſtis erit.
Tunc rex Romanus ſurget, teſtante Sibylla,
Viribus imperii, qui gentem deſtruet illam,
Qui rex Auſoniæ fiet & Italiæ.
Nomen & ille Dei conſcriptum fronte tenebit
Auratis laminis, cui mundus pace favebit,
Poſtea converſus relligioſus erit.
Chriſti ſive patris nomen, juſſu deitatis
Deferet auratis laminis in fronte ligatis,
Hoſtibus iratis prælia dando ſatis.
Denique pro Chriſto ſtatuet dimittere Romam,
Religione bona deponet in urbe coronam,
Stare Hieroſolymis, vivere mente bona.
Hujus erit conſtans animus longævaque vita,
Tunc convertetur Judæus & Iſraëlita,
Annis centenis rex remanebit ita.
Ex tunc terrigenis jam non erit ulla poteſtas,
Grandis & infeſta populis tribulatio reſtat,
Pax abolenda perit, turbidus orbis erit. 229
Iſta Sibyllinis ſcriptis præconia dixi,
Si nec in his contentus eris, patet Apocalypſis,
Et reliqui libri dent potiora tibi.

De diſputatione inter Alexandrum & regem Brachmanorum.

Brachmanides vidit, nec eos ſervire coëgit,
Scripſit eis, & ab his reſcripta volumina legit,
Quæ loca ſint regi, quomodo regna regit.
Scribite quas leges, quod opus, quæ jura tenetis,
Prælia ſi geritis, ſi tempora pacis habetis,
Bacchus adeſt vobis, ſive bibenda Thetis.
Quod genus armorum, vel opes, quæ forma ciborum,
Quis ritus, quis honor, quæ templa vel ara deorum,
Venditor aut emptor, quæ bona, quódve forum?

Reſponſio regis Brachmanorum.

Talia dum quærit cupiens rex ipſe doceri,
Hic ait; auſteri nolo ſub lege teneri,
Sed magis innatum jus mihi ſemper erit.
Prælia non gerimus, pia tempora ſemper habemus,
Vina perhorremus, ſed aquas potare ſolemus,
Nata mihi domus eſt, crypta, ſpelunca, nemus.
Non genus armorum teneo, neque templa deorum,
Non caro, non panis mihi dant alimenta ciborum,
Nec mihi ſunt urbes, neſcio ferre forum.
Idola non colimus, neq́ thura Diis adolemus,
Mente Deum verum colimus, veneramur, habemus,
Munera phana Deo reddere nolo meo.
Si Deus eſt, ſi cuncta tenet, ſi cuncta creavit,
Nec domibus claudi voluit, neque munus amavit,
Quærit adorari, non ſibi dona dari.
Si Deus eſt cæli, templo nequit ipſe teneri,
Si ſua, non tua ſunt, à te ſua quomodo quærit,
Tu ſua ſi tribuis, non tibi gratus erit.
Ergo ſupervacuum fuit, illi ſiſtere templum,
Aut dare, quæ ſua ſunt, aut idola condere centum,

Quæ

Quæ penitus miſeros novimus eſſe deos.
Quomodo te lapidis aut æris imago juvabit?
Quam manus artificis mutam ſurdamque paravit,
Cùm ſibi non habeat, non tibi dona dabit.
Vis placare Deum? vis noſcere, qualia quærit?
Dilige mente Deum, pete, crede, ſtude, reverere,
Hæc jubet ipſe geri, cras quoque ſicut heri.
Juſſa Dei ſunt hæc; bene fac, male facta relinque,
Sic facias aliis, ſicut fieri cupis in te,
Hoc facias homini, quod cupis ipſe tibi.
Munera des miſeris, quæ ferre Deo voluiſti,
Quæ tribuendo, bonum recipis, quod mente petiſti,
Arma, quibus noceas, bellaque nulla geras.

Reſponſio Alexandri ad regem Brachmanorum.

Dicit Alexander: Bone rex, errare videris,
Omnia, quæ colimus, dum vana fuiſſe fateris,
Nec mihi jam ſapiens, ſed maledictor eris.
Natus es in ſylvis, rudis es, quaſi beſtia creſcis,
Egregiis eſcis veſci, pro corpore neſcis,
Quid ſit honoris opus, militiæque jocus;
Non genus armorum, non bella venuſta virorum;
Neſcis te regem, neque me Dominum dominorum,
Nonque puellarum ſcis modulare chorum,
Dulcia cantica nulla, vel organa nulla jocoſa,
Sunt tibi triſtia, ſtas quaſi beſtia res tenebroſa,
Stas quaſi deſerta vel ſine fronde roſa.
Aula mihi grandis, ſublimis & arte decora,
Et thronus excelſus, me totus mundus adorat,
Quos volo ſuſcipio, quos volo pello foras.
Omnia caſtigo, tanquam Deus, ordine divo,
Omnia ſolvo, ligo, ſummo diademate vivo,
Fercula lauta cibo, ſunt mihi vina, bibo.
Retia mando mari, quoties volo piſce cibari,
Scimus & aëreis avibus ſemper dominari,
Quæ mare, terra parit, tollimus arte pari.
Eſt mihi vinea, ſunt viridaria fonte recluſa,
Sunt mihi carmina, conſona, tympana, lætaque Muſa,
Hiſtrio dat variis cantica plena jocis,
Dum canibus cervus capitur Philomelaque Niſo,
Dum volat accipiter, quaſi tunc ſumus in paradiſo,
Reſpice, quæ dico didyme crede citò.

Reſponſio regis Brachmanorum ad Alexandrum.

Brachman ait: Perpendo magis te deſipientem,
Derides, quæ recta vides, audi patienter;
Nam citò qui loqueris, tu tibi ſtultus eris.
Libera cuncta Deus animantia prima creavit,
Obſequiiſque ſuis ea libera ſtare putavit,
Ut videant homines, quanta creator agit.
Fecit Adam dominum ſuper omnia, tunc ad honorem,
Non ad opus mortis, nec ut opprimat inferiorem,
Sed magis, ut pariter libera, læta forent.
Arboreos fructus Deus illi ceſſit edendos,
Non pecudes, vel aves, hominesve dedit perimendos,
Nec varios flores, quos genitura fovet.
Culpa fuit cauſa, peccataque prima parentum,
Quod varias carnes comedit cenſura potentum,
Et terra flores mandat arare boves.
Primò Cain mactavit Abel, prior ipſe latronum
Incidit in vitium, ſpolianſque premenſque colonum,
Ædificans urbem preſſit ubique bonum.
Ejus ad exemplum rapuit poſt turba malorum,
Ex quibus (ô tu rex) ſtas ſummus in orbe latronum,
Omnia præcipitas, diripis omne bonum.
Dic mihi, quo jure moritur fur, judice fure?
Cur latro prædonem damnat, vel prædo latronem?
Cum parili laqueo dignus uterque foret?
Pro minimo ſi fur vitio ſuſpenditur ille,
Tu rapiens, quæcunque potes, per climata mille,
Dignior es meritis damna referre tuis.
Pro bove ſi potuit mortem ſic prædo mereri,
Tu qui regna rapis, qua vis ratione tueri?
Major es in culpis, pœnaque major erit.
Iſta creatori contraria vita videtur,

Unde

Unde minus ſtabilis tua gloria falſa putetur,
Deſine; crede mihi; rex miſerere tibi.

Alexander reſpondet ad regem Brachmanorum.

Rex miſer, ex nemore mundi ſpoliatus honore,
Vita tibi miſera eſt, ſenſus levis abſque decore,
Turpia non metuens, turpia ferre ſoles.
Non ego prædari ſoleo, nec iniqua lucrari,
Nec latro monſtrari merui, neque prædo vocari,
Orbis ego dominus ſummus & abſque pari.
231 Me genuit natura Jovis, cenſura deorum,
Lege ſupernorum regnum mihi cedit avorum,
Ecce mihi tribuit Juppiter omne ſolum.
Dividit imperium divina potentia mecum,
Dat mihi terrigenas, retinet cœleſtia ſecũ,
Et mihi regnorum tradidit omne decus.
Non igitur nunc alterius mihi vendico regnum,
Tollo meum proprium ſolium, rego jure ſuperno,
Jureque cœlicolo regna tuebor ego.
Jura damus populis, ſed nos non lege tenemur,
Unde nec ex factis aliquid peccaſſe videmur.
Quod mihi complacuit, lex mihi ſemper erit.

Reſponſio Brachmanorum ad Alexandrum.

Conditor es juris, qui ſpernere jura videris,
Crimina condemnas, qui crimine primus haberis,
Corripiens alios, deteriora geris.
Si legis ſancita legis, ſi canone degis,
Cur legis non juſſa regis, moderamine regis,
Tu tua geſta tegis, rex aliena regis.
Noſce tuas maculas, ſi noſcere vis aliorum,
Corrige te citius, ſi corripis acta tuorum,
Sic potes imperium, ſic retinere thronum.
Crede polum non eſſe thronum Jovis, atque deorum,
Nec regnum donare queunt, neque jura bonorum,
Imò ſub inferno tartara magna colunt.
Diſce, creatorem cœli fabricaſſe decorem,
Indeque dat nobis, quoſcunque tenemus honores,
Hunc tibi tu Dominum proſpice, noſce, cole.
Rex ego Brachmanico ſemper volo vivere more,
Non comedo carnes, vel aves, neque deſtruo flores,
Nec matris terræ viſcera ſcindo bove.
Pace bona teneo populum, teneo regionem,
In patria nullum niſi te cognoſco latronem,
Poma cibus mihi ſunt, quæ mea ſylva fovet.
Dant mihi divitias animantia ſingula terræ,
Quæ video, tango, teneo, poſſumq; referre,
Aſſiſtunt volucres & modulantur aves.
Non mihi ſunt, nec erunt, aurum vel avara metalla,
Ne vel avaritiæ vitio mea pectora fallant,
Vel valeant populi vertere corda mei.
Sola mihi cura ſit ad illa venire futura,
Quando Dei pura fiet manifeſta figura.
Qua veniente, meum credo videre Deum.

Item de Alexandro, quomodo locuta eſt ei arbor Solis & Lunæ, & prædixerunt ejus mortem.

Arboreas voces Solis Lunæque loquentes
Conſuluit, didicitque ſibi ſua fata frequenter,
Et licet hæc didicit, mors fuit ipſa ſibi.
His ita perſpectis, vicit tandem Babylonem,
Sæpe minas ſcripſit devincere mœnia Romæ,
Sed prius horribili ſorte venena tulit.
Æthera tranſiliit, fundi maris infima vidit,
Omne, quod audivit mirum, mirandus adivit,
Qui tandem lethi pocula morte bibit.

Verba authoris.

Dum cadit inclyta gloria regia, ſorte veneni,
Fracta potentia, ſciſſa monarchia, lapſa recedit.
Geſta ſub Antiocho promere Muſa veni.

Hiſtoria Romana, mortuo Alexandro. 232

POſt mortem Alexandri, in diverſis mundi partibus Romani triumphare cœperunt. In Macedonia, in Aphrica, apud Samnites, circa Jugurtinos, & circa Pyrrhum regem Epirotarum, & alias. De quibus ſingulatim per diverſa capitula ſuo loco tangemus.

In hoc autem loco illud ſpecialiter tangitur; quòd Romani, qui illo tempore ab hoſtibus occidi, ſed non capi poſſe di-

dicebantur, inter anguſta montium à Samnitibus capti, cùm Samnites occidendi eos poteſtatem haberent, ad majorem Romanorum ignominiam, veſtibus eos penitus denudatos, detectis eorum genitalibus, remeare fecerunt. Teſtatur autem Oroſius, ſic dicens: Si Romani Samnitibus talem fidem ſervaſſent, qualem ſibi ab eis ſervari volebant, aut hodie Roma non eſſet, aut Samnitibus ſubjaceret. Cætera verſificè explicamus.

Item de Romanis, ſub compendio, verſificè.

Roma Macedoniam tulit & certamine Perſas,
Bella Jugurtina vicit, plerunque reverſa,
Nunc ſub Tarpeja rupe Jugurta jacet.
Conſul Torquatus fertur nece perdere natũ;
Cur? Sine mandato, bello devicerat Afros;
Nam ſine mandato nil dedit eſſe ratum.
Marcus ad Æthiopes miſſus devincere Maurum,
Vincere tunc potuit, ſed honori prætulit aurum,
Quod quia corde ſitit, juſtius ore bibit.
Conſul Samnites evicit, & inde patronos
Abſtulit, & Roma poſuit ſuper arva colonos,
Sic etiam Siculos mandat arare ſolo.

Verba authoris.

Attamen antè lego Romanos Samnite victos,
Veſteque nudatos, feretroque patente relictos,
Dedecus hoc illis Samnia prima tulit.
Et ſi Roma fidem Samnitibus hanc tenuiſſet,
Quam ſibi ſervari voluit, prior ipſa luiſſet,
Totaque vel caderet, vel ſibi ſerva foret.

§ Chronica.

Annis ab Adam quinque millibus excurſis & nongentis quinquaginta; à diluvio 1650, à diviſione linguarum 1551. ab imperio Nini, 1840. à deſtructione Trojæ 866. ab Urbe condita 260. Tarquinio Superbo ab Urbe excluſo, Romani ſibi conſules, qui Reipublicæ potius conſulerent quàm præciperent, creaverunt. Quorum primus Brutus conſul conſtituitur; qui priorum regum
233 ſævitiam imitatus, filios ſuos & uxoris ſuæ fratres interfecit, & Rempublicam ſibi pro filiis dicitur adoptaſſe. Tarquinius autem, auxilio Porſennæ Tuſcorum regis, Urbem obſedit triennio, cepiſſetque, niſi idem Porſenna miſertus, Romanam obſidionem ſolviſſet. Cætera verſus habent.

Item de Romanis verſificè, & de primis conſulibus, poſt reges expulſos.

Regibus excluſis, regnat ſine rege Senatus,
Conſulibusque tribus regit orbũ & Urbis hiatus,
Dansque magiſtratus fulget in orbe caput,
Nunc dictatores fiunt pariterque tribuni,
Romanum regnum non amodo creditur uni,
Conſulibusque ſuis Roma beata fuit.
Roma quadringentis & ſexaginta duobus
Annis, bisque ſemel auxit ſub conſule robur,
Et tulit imperium glorificata ſuum.
Dictator primus, vir nomine Largus habetur,
Princeps militiæ, Caſſius annumeretur;
Pythagoras moritur, fulget in Urbe decus.
Primus erat Conſul vir, Brutus nomine, Romæ,
Valerius collega ſuus, plenus ratione,
Et regimen Romæ conſul uterque fovet.
Mira loquor, dum Valerius conſul moreretur,
Unde ſibi tumulus fiat neque nummus habetur,
Publica res tribuit, quo ſibi tumba fuit.

§ Qualiter regnum Alexandri diviſum eſt in duodecim partes, poſt mortem ejus.

Alexandro mortuo in Babylonia ex potu venenato, principes ejus coadunatum ab eo imperium inter ſe dividunt, & quaſi prædam undique diſcerpunt, atque ipſi ſub ſe totum Orientem longo poſtea tempore tenuerunt. Ptolemæus enim tenuit Ægyptum; Antipater tenuit Græciam; Seleucus, id eſt Antiochus, Syriam cum Antiochia & Babylonia. Caſſander tenuit Lyciam & Pamphiliam; Antigonus autem majorem Phrygiam: & alii alias quaſi rapuêre provincias, & ſingula portabant diademata, ſicut in libro Machabæorum ſcripta reperimus. Tandem unus contra alterum in tantam invidiam & odium devenerunt, ut mutuis vulneribus ſeſe interfecerint. Nam ut inter ſe poſſent liberius debacchari, Olympiadem, Alexandri matrem, & filium ejus quatuor-

decim annorum, nomine Herculem,
occiderunt Antigonus & Caſſander.
Ptolemæus autem Sother, qui tenebat
Ægyptum, in necem Judæorum vehe-
menter exardens, occaſione orandi in
234 templo Domini in Hieruſalem ſabba-
tho, nemine prohibente, intravit, & vi-
ros & mulieres ac pueros, cum omni
ſubſtantia eorum, captivos in Ægy-
ptum deduxit, & totius orbis mercato-
ribus pro ſervis vendidit. Unde & omnes
tunc per totum mundum leguntur fuiſ-
ſe diſperſi. Joſephus dicit; quia nun-
quam fuit tam magnum exilium He-
bræorum, ſicut hoc. Sicut & his verſi-
bus acta leguntur.

De primo Ptolemæo Sother, qui Alexandro ſucceſſit in Ægypto.

Regnat in Ægypto Sother primus Ptolemæus,
Cujus ab inſidiis populus vexatur Hebræus,
Deſtruitur, capitur, factus ubique reus.
Ille capit Syriam ſtatuitque ſedere Damaſci,
*Tunc dedit Hebræis mutanda * pericula naſci,*
Inſtituitque dolo bella gerenda ſolo.
Dixerat orandi ſtudiis intrare libenter,
Sabbatha dum ſervant, intrat, nullo prohibente,
Urbem Hieruſalem templaque ſacra tenet.
Inde capit populum, pueros ſimul & mulieres,
Et ſpolium quodcunque poteſt regionis habere,
Prorſus in Ægyptum ſingula capta ferens.
Vendidit hinc homines emptoribus in regiones,
Empta per omne ſolum gens vendita perdit honorem,
Non loquor exilium majus in orbe fore.

Chronica ipſius temporis de Appio, qui fecit viam Appiam Romæ, & de aliis.

Princeps Romanus nunc Claudius Appius extat,
Cujus & Appia pôſt via condita, ſtrataque reſtat,
Quæ modò Romanis nomen iterque parit.
*Conſtituit animi * nunc mœnia prima ſenatus,*
Urbs Beneventana tunc ædificata putatur,
Utraque Romano conſule facta ſuo.

Pyrrhus contra Romanos.

Annis ab Adam 5960: annis à diluvio
1660, à diviſione linguarum 1560;
à deſtructione Troiæ 871. ab Urbe con-
dita 264; initum eſt bellum Romano-
rum cum Tarentinis, advocato in auxi-
lium Pyrrho, rege Epirotarum, contra
Romanos, qui mirabilem multitudi-
nem equitum & peditum cum elephan-
tis in prælium ducunt. Romani ſub
conſule Levino, pariter & Pyrrhus, non
pro commodo temporali, ſed pro ſola
gloria & pro libertate tuenda, pugnam
conſerunt apud Heracliam, Campaniæ
civitatem, per quinquaginta dies pu-
gnantes, & mori potius quàm cedere
bello optantes. Romani terrore ele-
phantum, quos antea non viderant, con- 235
ſternati, in fugam vertuntur. Cæſa ſunt
ex eis quatuordecim millia & octingen-
ta ſeptuaginta peditum. Capti peditum
mille decem. Ex equitibus eorum cæſi
ſunt ducenti quinquaginta ſex, capti
octingenti duo. Signa Romanorum
perdita viginti duo. Pyrrhus verò quan-
tum detrimenti pugnando receperit,
ipſe in verbis ſuis ſic dicens, oſtendit:
Vici, inquit, *viros invictos, & ego victus*
ſum ab eis. Qui dum increparetur à ſuis,
cur ſe victum diceret, cùm ipſe viciſſet;
reſpondit: *Si iterum ſic vicero, revertar*
ſine milite in Epirum. Romani eiſdem
diebus aliud paſſi ſunt detrimentum;
quia eorum pabulatores, grandine per-
cuſſi, alii ſunt mortui, alii in via ſemivivi
inventi. Rurſus in Apuliæ finibus cum
Romanis Pyrrhus congreſſus, vincitur
& fugatur, ubi Romanorum quinque
millia, de exercitu verò Pyrrhi decem
millia cæſi ſunt. Ipſe quoque Pyrrhus
graviter in brachio eſt vulneratus. Ter-
tiò rurſus in Lucania, prælio inter eos
conſerto, cum utriusque partis maximo
detrimento, victus eſt Pyrrhus, & quin-
to anno ab Italia fugere compellitur.
Tanta autem virtute Pyrrhus pugnavit,
ut etiam à Romanis potuiſſet laudari.
Pyrrhus in Achaia ſaxo ictus, mortuus
eſt. Quo mortuo, Tarentini à Cartha-
ginenſibus accipiunt auxilium contra
Romanos.

De

De ſecundo rege Ptolemæo Philadelpho, per idem tempus in Ægypto poſt Alexandrum.

Rex Ptolemæus adeſt alter Sother Philadelphus,
Liberat Hebræos redimens per climata ſervos,
Placat Judæos, ſervat, honorat eos.
Millia centena bis denaque capta redemit,
Quodque ducentenis drachmis caput exulis emit,
Atque decem drachmis, donaq; plura dedit.

§ *Septuaginta interpretes.*

NOta, quia Ptolemæus iſte Philadelphus, volens ad plenum cognoſcere, ſi ſcripta Judæorum veraciter ex Deo eſſent: Septuaginta eorum interpretes, ad invicem, ſingulos in ſingulis cellulis ſeparavit, nec eos invicem conſilium aut colloquium habere permiſit, donec unusquisque per ſe cuncta transferret. Qumque ipſorum omnium dicta conferret, nullam inter eos potuit diſcordiam invenire; quo caſu credidit
236 & aſſeruit, uno Dei ſpiritu eos omnes omnia, quæ ſcripſerant, didiciſſe, & unum verum Deum eſſe, à quo omnia Judæorum ſcripta manarent. Iſte Philadelphus dicitur Eſdram prophetam in palatio ſuo tenuiſſe chariſſimum, & ejus petitione, Judæos maximè ab exilio revocaſſe. *Cætera verſificè pagina ſcripta refert.*

Septuaginta duos ſapientes parte remota,
Imperat Hebraica transferre volumina tota,
Nec voluit minimum prorſus abeſſe jota.
Dum quaſi legiſta Philadelphus tranſtulit iſta,
Inſtituit templum, templi Salomonis ad inſtar,
Ut quaſi lege Dei ſacrificaret ei.
Vaſa Dei, menſamque Dei, variosq; decores,
Judaico more, ſimili fabricavit honore,
Cultum conſimilem ſemper habere volens.
Aurea gemmifera menſa fuit inclyta forma,
Vaſaque gemmarum ſpecies miranda perornat,
Ut lux in tenebris aurea menſa fuit.
Urbs Pharaonis erat quondam cognomine Memphis,
Qua dedit hoc templum Domino Sother Philadelphus,
Hanc ſub Pompejo poſt cecidiſſe lego.

Chronica ejusdem temporis de diverſis præliis Romanorum, cum diverſis gentibus.

*Conſule Carthago legitur tunc juncta * Metello,*
Nummus ab argento fit in Urbe, ſed Aphrica bello
Undique ſuccubuit, victaque tota luit.
Annibal, ante ferox, obſederat acriter Urbem,
Innumeris cuneis graviter quàm circiter urget,
Sed citò morte ream Scipio ſalvat eam.
Annibal in bello Romanos undique vicit,
Annulos ex auro modios tres inde remiſit,
Quos rapuit gladiis Annibal ipſe ſibi.
Ad nihilum tandem poſt Annibal ipſe redactus,
Robore Romuleo pauperrimus undiq; factus,
Dum Romam timuit, letha venena bibit.
Primus ab argento Roma fit pondere nummus,
Cujus ab exemplo ſimilem facit undiq; mundus,
Et normam tenuit, quam ſibi Roma dedit.
Devincit Roma multos ſub conſule reges,
Tollit Athenienſes factas prius à Jove leges,
A Jove patre ſuo jura paterna legens.

§ *Carthago cum Roma.*

QUia Carthaginenſiū facimus mentionem, ratio ſuggerit, ut de ipſa debeant aliqua explicari. Carthago ante quàm Roma, ſeptuaginta duobus annis habuit originem, & à Tyro ædificata eſt, facta caput totius Aphricæ. Habuit autem potentiſſimos reges, & una de quatuor principalibus mundi civitatibus reputata eſt.

Fuit autem ſemper infelix, quia vel inteſtinis bellis, vel extrinſecis, ſemper infelicitatem portavit. Peſtilentia quoque frequenter afflicti ad remedium ſuum pueros impuberes deis immolabant. 237
Unde iratis diis, ut ipſi aſſerunt, imò irato Deo vero ſuper eorum ſceleribus, tam in Sicilia quàm in Sardinia infeliciter pugnaverunt: atque ſub temporibus regum Perſarum, Cyri, Darii, Philippi & Alexandri, uſque ad tempora Romanorum, multifariè ſunt attriti. Itaque

 dum

dum Carthaginenſes Tarentinis auxilium præſtant, à Romanis monentur, ut fœdus pacis, quo eis tenentur, non rumpant. Illi autem cum perjurio à fœdere diſcedunt. Quæ cauſa bellorum occaſio potiſſima fuit. Atque propter hoc, Romani Aphricanum bellum, quo nunquam majus fuit, intulerunt. De quo ſuis locis & temporibus per ſuppoſitos titulos aliqua inferemus: ſed hîc de regibus Antiochis; & primùm de Ptolemæo Evergete, aliqua verſificè, & de Chronicis ei temporaneis, dicemus, & poſt hæc de Carthagine.

De Ptolemæo Evergete, qui tertius regnat in Ægypto & in Antiochia poſt Alexandrum Magnum.

Regnat Evergetes, qui tertius eſt Ptolemæus,
Tunc erat Onias dictus princeps Phariſæus,
Nunc Jeſus Sidrac vivit, amatq; Deum.
Iſte ſuis manibus conſcripſerat Eccleſiaſten,
Ex alio titulo liber hic Sapientia nunc eſt,
Cujus & in choro ſcripta legenda colo.
Nunc & apud Rhodanum ſtant agmina Romula læta,
Quadraginta cadunt Gallorum millia cæſa,
Romani Gallos regna tenere vetant.
Nunc terræmotu legitur cecidiſſe coloſſus,
Conteritur prorſus, crus, venter, pectora, dorſum,
Servat Romanus nunc caput atque manum.

§ *Chronica.*

ANnis ab Adam excurſis ſex millibus centum & ſexaginta, à diluvio 1760, à diviſione linguarum 1660. annis à deſtructione Trojæ 1135. ab Urbe condita 483. Romani, Appio Claudio & Quinto Fabio conſulibus, Aphricanum bellum adorſi, Geronem regem Syracuſanorum, Penis familiarem conjunctum, primò debellantes in deditionem ſuſcipiunt.

Deinde Agrigentum urbem Siciliæ, in qua Penorum Præſidia & rerum copiæ, unà cum imperatore eorum Annibal tunc erant, obſidione cingunt & capiunt, paucis cum rege clam elapſis, reliquos ſub corona vendiderunt. Poſt hæc Penis navale prælium parantibus, à
conſulibus Romanis, Cajo & Duilio, claſ- 238
ſibus obviatur, ubi Romani victores fiunt. Rurſus à Carthaginenſibus bello reparato, à Scipione Lucio, & ab ipſo Cajo, conſulibus, ſub Hannone rege ſuo victi & cæſi, in fugam vertuntur.

Poſtea Marcus Regulus bellum Punicum ſuſcipiens, juxta fluvium Bagrada, caſtra metatus eſt. Ibi ſerpens miræ magnitudinis, cujus corium poſtea centum & viginti pedum fuit, plurimos de exercitu devoravit; quem Marcus Regulus arte & virtute necavit, coriumque pro miraculo Romam tranſmiſit. Idem Regulus cum tribus regibus ex Aphrica, ſcilicet duobus Asdrubalibus & Hamilcare, bellum conſeruit, eoſque in fugam convertit, cæſis ex eis ſeptemdecim millibus. Captis quinque millibus cum ſeptemdecim elephantis, & oppida octuaginta duo in deditionem recepit.

Carthaginenſes, tantis infortuniis fracti, & rebus extenuati, pacem petunt. Sed cùm duras conditiones audiſſent, malunt in libertate mori, quàm in ſervitute miſeram vitam ſervare. Unde & auxilia Hiſpanorum & Gallorum conquirunt, & Antippi regis Lacedæmoniorum ſubſidio per precium acquiſito; bellum innovant; utrobique acerrimè pugnatur. Romani in fugam vertuntur. Sic in hoc decimo bello Carthaginenſes glorioſè triumphant. Cæſa ſunt ibi Romanorum triginta millia. Regulus captus & catenatus, cum viris quingentis.

Romani hac clade comperta, ſub Ælio Paulo, & Lucio Metello conſulibus, Penis iterum bellum indicunt. Itaque tam navali quàm terreſtri prælio, Penis profligatis atque ſubmerſis, Carthaginenſes pacem petere iterum compelluntur. Ad quam petendam cùm Regulum captivum mitterent, abſciſſis ei oculorum palpebris, vigilando ipſum necaverunt; de quo Tullius poſtea ſic dixit: *Marcum Regulum ærumnoſum, nec infelicem, nec unquam miſerum reputavi. Non enim magnitudo animi ejus cruciabatur à Penis, non gravitas, non fides, non conſtantia, non ulla virtus, non denique animus ipſe, qui tot virtutum præſidio, tantoque comitatu, cum corpus ejus carperetur, carpi*

certè

certè ipſe non potuit. Hæc autem dicta modernis ad exemplum ſunt reſervata.

Romani iterum ſub conſulibus Atilio
239 & Luctatio, Carthaginenſes tot bellis &
calamitatibus attriverunt, ut tunc demum pacem & duras conditiones, à Romanis ſibi dudum propoſitas, quaſi libenter acciperent. Conditio autem hæc erat; ut trium millium talentorum pondus per annos ſingulos, usque ad viginti annos, Romanis pro expenſa perſolverent, Siciliamque atque Sardiniam, quas tunc occupaverant, dimitterent. Hæc pactio facta eſt vigeſimotertio anno poſt incœptum Punicum bellum. Ubi quot reges, quot conſules & principes, & ſenatorum ordines deperiſſent, quantæ ſtrages utriusque populi fuerint, nemo poſſet literis explicare.

In hoc loco ſubſequenter verſificè apponemus, qualiter Antiochus Magnus, cognomine Seleucus, à quo Seleucia urbs condita eſt, ſubjugavit Philopatorem regem Ægypti, qui erat quartus Ptolemæus à morte Alexandri Magni: & qualiter Judæi ab eodem Antiocho ſunt afflicti, & in tutelam Romanorum recepti.

De Ptolemæo Philopatore, quarto ab Alexandro: quem Antiochus rex Syriæ vicit, & imperavit pro eo, & Judæos fecit ſibi tributarios.

Regnum Philopator quartus Ptolemæus habebat,
Antiochus Syriam propria virtute regebat,
Qui duo, dum vivunt, prælia dira gerunt.
Obtinet Antiochus, ſed & interimit Ptolemæum,
Subjugat Ægyptum, populum quoque ſubdit Hebræum,
Atque tributarium canone fecit eum.

De eodem Philopatore, qualiter afflixit Judæos.

Rex gravis hoſtis erat, populus dolet absque medela,
Conſulibus Romæ defertur Hebræa querela,
Onias princeps ſummus Hebræus erat.
Miſſus Romanus Scipio datus eſt Aphricanus,
Et Scipio Naſica, collecto milite vadunt,
Cedat ut Antiochus contineatque malum.
Cogitur Antiochus, ſed eo ſub conſule jurat,
Amodo Judæis quia nulla feret nocitura,
Obſes & Antiochi filius ipſe fuit.
Filius hic obſes Seleucus ritè vocatur,
Cui pater Antiochus in Perſide fortè necatur,
Eſt caro per fruſta plurima ſecta ſua.
Nam tunc in phano Manube fertur cecidiſſe,
Atque ſacerdotum manibus caro ſecta fuiſſe,
Ultio digna Dei talia reddit ei.

De Seleuco, minori filio Antiochi, qui 240
ſuccedit in regnum, fratre ſuo Seleuco majore Romæ pro obſide manente.

Filius Antiochi minor, hic Seleucus honores
Suſcipit, Hebræis referens plus patre labores,
Onias princeps ſummus in Urbe dolet.
Mittit Heliodorum mandans loca ſancta gravari,
Sacra prophanari, templum jubet expoliari,
Seraphin & Cherubim comminuenda dari.
De latebris templi juvenes duo clam ſalientes,
Corpus Heliodori fodiunt, abeuntque latenter,
Dux ubi morte ruit, territa turba fugit.
Hi duo qui fuerint juvenes, nequit arte doceri,
Nam neque tunc ſciri potuit moderamine veri,
Joſephus hos miſſos dicit ab arce Dei.
Territus Onias occiſo principe plorat,
Suſcitet ut Deus hunc, populis lachrymantibus, orat,
Vivus Heliodorus proſilit absque mora.
Theſauri templi ducis hac ſunt morte redempti,
Cauſa reſurgentis, cor mollit, & acta potentis,
Deſinit Antiochus clade gravare locum.

§ Romana hiſtoria de Carthagine.

ANno ab Urbe condita quingenteſimo ſeptimo, gaudia Romanorum de victoria Carthaginenſium vertuntur in luctum. Roma enim inundatione Tiberis, incendio, caſuque domorum & hominum, mirabili ſtrage vaſtatur. Romani ipſis diebus cum Gallis habentes conflictum, primò vincuntur, ſecundò vincunt: tunc etiam Carthaginenſes pacem ſuprà memoratam ruperunt. Igitur civitas Carthaginenſium jam ſuſtinere non poterat, ut quæ prius regnis & regi-

regibus atque inſulis dominabatur, Romanis daret tributum: unde & Hamilcar, dux eorum, Romanis inferre prælium machinatur, ſed antè ab Hiſpanis occiditur, quam ad bellum Romanorum procedat.

Hannibal autem, filius Hamilcaris, qui ante aras deorum patri ſuo juraverat, quòd de Romanis vindictam acciperet; quàm citò urbem Saguntum, Romanis amicam in Hiſpania, obſidione circundat, capit & deſtruit: deinde cum inæſtimabili manu Gallorum in Italiam feſtinans, per alpes Pyrenæas, ubi mons Jovis nominatur, igne & ferro & ſanguine hircorum, primus iter aperuit, Galloſque Alpinos, ſibi reſiſtentes, devicit. Quum ad Ticinum perveniſſet; Romani ſub Cornelio Scipione, & Sempronio Longo conſulibus, cum Hannibale bellum com-
241 mittunt: ubi vincuntur, & ferè totus exercitus Romanorum deletur. Scipio autem per filium ejus, qui poſtea dictus eſt Aphricanus, graviter vulneratus, exemptus eſt.

Rurſus Romani præliantur, iterumque vincuntur. Tertiò Romani reſtaurato exercitu, pugnantes, in fugam vertuntur. Ibi Hannibal ſauciatur, dum Apenninum montem tranſiret, aſperitate hyemis, & nimietate vigiliarum, oculum unum amiſit.

Poſtea apud Cannas, & in aliis diverſis locis, de Romanis toties triumphavit, ut de manibus occiſorum nobilium Romanorum tres modios annulorum Carthaginem, in ſignum victoriæ, tranſmiſiſſet. Romani in tantis attriti miſeriis jam deſperantes, urbem deſerere & provinciam dimittere cogitabant. Unde dicit Oroſius; quia, ſi tunc Hannibal ad Urbem ſubitò proceſſiſſet, Romani proculdubio aut omnes in ſervitutem redacti, aut omnes cæſi fuiſſent. Nam Hannibal in Apulia circa Tarentum diu tunc moratus, multos de ſuis calore ac fœtore ibi amiſit. Interea Claudius ex prætore factus proconſul, exercitum Hannibalis natura & anguſtia locorum magis quàm viribus vicit, & aliis Romanis ſpem vincendi dedit. Item Scipiones Aſdrubalem, Pœnorum Imperatorem, cum exercitu in Italiam properantem, graviſſima pugna preſſerunt.

Hannibal ex Apulia caſtra movens, urbem aggreditur. Ubi dum viri & mulieres trepidantes ſuper muros Urbis ad mœnia tuenda confugerent, Hannibal à grandine & tempeſtate bis correptus, ab infeſtatione & impugnatione Urbis arcetur: ob quam cauſam Romani diis ſuis Urbem defenſantibus aſcribebant. Hoc autem factum eſt anno decimo, poſtquàm venit Aſdrubalis necati fama.

Romanis jam animo conſternatis, & eorum ærariis exhauſtis, Scipio, ſatis adhuc adoleſcens, ultrò ſeſe obtulit, quod Urbem & patrem atque patruum ſuum ulciſceretur: tunc enim erat vigintiquatuor annorum. Sic factus proconſul, cum exercitu Pyrenæum montem tranſcendit: & ibi capta nova Carthagine, ex ipſa præda urbis ſtipendia militibus ampliavit. Magonen, fratrem Hannibalis, captivum cum aliis Romam tranſmiſit. Pœnorum regem Aſdrubalem vicit, & octoginta civitates aut 242
deſtruxit, aut in deditionem recepit.

Interea Hannibal in Italia Martellum conſulem cum toto exercitu ſuo delevit. Criſpinum conſulem in inſidiis callidè evocatum pari modo necavit.

Aſdrubal, frater Hannibalis, ab Aphrica cum exercitu in auxilium fratris miſſus, in monte Pyrenæo Romanorum inſidiis prævenitur, & cum toto exercitu peremptus eſt. Captivi Romanorum quatuor millia, quos ducebat, liberati ſunt. Ceciderunt in eodem prælio de Romanis octo millia. De Aphris verò ceciderunt quinquaginta octo millia, & fuerunt capta quinque millia quadringenta quatuor. Caput Aſdrubalis fratri ſuo Hannibali projectum eſt in caſtra. Viſo capite fratris, ſtrageque ſuorum comperta, Hannibal animo fractus, tertiodecimo anno, quo ipſe intraverat Italiam, ſeceſſit ad Brutios; & ſic unus annus ſequens, inter eum & Romanos utraque parte verſa in tædium, ſine bello quievit. His temporibus Apollonius, rex Tyri & Sidonis, ab Antiocho juniore Seleuco rege, à regno Tyri

Tyri & Sidonis fugatur: qui navigio fugiens, mira pericula patitur. Sicut in ſubſequentibus verſificè exponemus.

De Apollonio, rege Tyri & Sidonis, & de ejus infortuniis atque fortunis.

Filia Seleuci regis ſtat clara decore,
Matreque defuncta, pater arſit in ejus amore,
Res habet effectum, preſſa puella dolet.
Stat ſcelus occultum, ſed non remanebit inultum,
Ante patris vultum flet preſſa puellula multum,
Crimen inhumanũ corde patraſſe manu.
Sorte jacente patre, rumor volat undique latè,
Qua niteat ſpecie ſua filia, qua probitate,
Hac tamen in populo ſordida culpa latet.
Patre requiſito, verboque ſatis repetito,
Paſcitur, ut proprio tradatur nata marito.
Progenies regum nanque rogabat eum.
Corde pater doluit, pro nata ſape rogari,
Solus enim voluit violentus amator amari,
Nec cupit hanc alii cum ratione dari,
Unde parat fraudẽ, qua ſe queat ipſe tueri,
Ante ſuam portã problemata juſſit haberi,
Qui ſciet hac (inquit) dicere, ſponſus erit.
Tunc & Apollonius Tyrus regnabat honeſtus,
Cui ſatis infeſtus fuerat rex ille ſceleſtus,
Cujus & inſidiis mira pericla tulit.
Tyrus Apollonius pradoctus grammate legis,
Antiochi regis ſcelerum problemata legit,
Cum patre concubuit filia, dixit ei.
Crimine detecto, metuit pœnalia lector,
243 *Nam dolet Antiochus patulo problemate lecto,*
Et parat ut pereat, qui modò lector erat.

De eodem Apollonio, fugiente à facie Antiochi.

Cedit Apollonius tormenta timens inimici,
Navigio celeri, Sidonia regna reliquit,
Qua prius incoluit regna paterna ſibi.
Dum fugiens plangit, Tharſenſia littora tangit,
Qua populos immenſa fames tam duriter angit,
Ut pereant vita, ſi tribulentur ita.
Hac ubi praſentit rex, ſubvenit eſurienti,
Copia frumenti populo praſtatur ementi,
Atque dedit gratis pondera multa ſatis.
Hoc erat auxilium, quo ſalva fit illa propago,
Unde fit in pago mox aurea regis imago,
Qua ſibi perpetuo munia laudis agunt.
Erigit interea, pergens ſuper aquora vela,
Dum ſine cautela pergunt, movet unda querelam,
Ventus enim validus turboque grandis erat.
Turbine de cœlis, ruptis ſuper aquora velis,
Regia pompa perit, ſed opes Neptunus ademit,
Enatat at infelix rex, caro nuda tremit.
Nuda ſub algore ſtant viſcera plena dolore,
Dedita mœrore, nudat aque prorſus honore,
Dum dat a damna dolet rex, ea dicta movet.
O male Neptune, fallax ſuper aquora numen,
Quo loca fortuna convertit in ima cacumen,
Et citò pracipitat, qua meliora parat.
Qua mihi Sidonem fortuna dedit regionẽ,
Nunc malè perverſa nomen mihi tollit & omen,
Fit gravis atque fera, qua mihi mater erat.

Item de eodem Apollonio naufragium paſſo.

Aſtitit interea miſerò piſcator, & inquit,
Heu quia te juvenem miſerum fortuna relinquit,
Dic quis es? unde venis? Naufragus inquit ei:
Qui fueram, non ſum, pelago quo neſcio veni,
Naufragus egredior, numen Neptunus ademit,
Tu pietate Dei vir miſerere mei.
Ille videns ſpeciem juvenis, formamque decoram,
Tradit ei media chlamydis, qua fungitur, oram,
Contulit hoſpitium, pavit & abſq; mora.
Convaluit, dum concaluit caro frigida regi,
Hoſpes ei bona pauca vehit, ſed largus adegit,
Lectulus hoſpitii ſtramina pauca dedit.
Naufragus inquirit, qua vir ſolet arte potiri,
Qua bona ſortiri, quod opus nunc poſſit iuiri,
Ut valeat miſeri ſurgere vita viri?
Parvulus hoſpes ait: Soleo piſcando vagari,

Retia

Retia mando mari, ſolitus ſum pauca lucrari,
Eſto mihi ſocius, ſi cupis arte pari.
Si tamen ignores piſcantis inire labores.
Aut ſi majores alibi ſperabis honores,
Eſt tibi materies utilis ante fores.
Archiſtrates rex eſt dominus noſtræ regionis,
Curia regalis ſatis eſt ornata patronis,
Qua bene te poteris plus recreare bonis.
Utere veſte mea, regiſque require plateam,
Filia regis ea reſidet, conſtante chorea,
Rexque per arva meas, vade, videbis ea.

244 Item de Apollonio, ubi ſuſcipit eum rex Archiſtrates, & dat ei filiam ſuam.

Regis erant feſta, juvenes luſere palæſtra,
Naufragus ad geſta veniens, prædoctior extat,
Aſpicit Archiſtrates, virque jocuſque placet.
Dumque pila ludunt, jaciunt, manibuſque retrudunt,
Incaluit ludus, placuit ſuper omnia nudus,
Naufragus arte ſui primus ubique fuit.
Balnea regis erant ſolita ſtatione parata,
Dum venit Archiſtrates regalia ferre lavacra,
Naufragus ingreditur, ſervitioque vacat.
Hic ubi ſe regi ſervi moderamine jungit,
Rex bonus injungit regalia membra perungi,
Pectora dans lavacro ritè lavanda ſuo.
Dum placet obſequium, jam regia menſa paratur,
Naufragus ad menſam præcone vocante vocatur,
Aſt homo nudatus verba dediſſe datur:
Non ego regali ſum dignus in æde vocari,
Nec convivari, neque ſedis honore locari,
Totus enim perii, me ſpoliante mari.
Rettulit hæc regi miſſus, qui juſſa peregit,
Rex ubi dicta legit, veſtes miſeratus adegit,
Hic ubi dona vehit, nuda verenda tegit.
Curia regalis convivia magna perornat,
Egregia norma, rex gaudia magna reformat,
Inclytus ornatus luſtrat utrunque latus.
Gaudia de more reſonant, rex fulget honore,
Naufraga pauperies nimio depreſſa pudore,
Erubuit comedens, dum ſua damna dolet.
Deflexo capite dum naufragus ille ſederet,
Et rex & proceres ſua geſta notanda viderent,
Arguitur juvenis triſtia facta gerens.
Dicit ad hæc quidam, quod cogitat ille, notavi,
Aurea ſi poterit clàm tollere vaſa putavit.
Nobilis Archiſtrates, non ita ſentit, ait.
Imò recordatur, quia naufragus expoliatus,
Non habet ornatus, quales decet hos comitatus,
Triſtior eſt cunctis, & dolet ipſe ſibi.
Advenit interea pulcherrima filia regis,
Organa cum citharis cantumque decenter adegit,
Unde domus regis gaudia magna vehit.
Virgineos geſtus & cætera curia laudat,
Naufragus arguitur, cur non ſuper omnia plaudat;
Rex ait, ô ſocie, nónne puella placet?
Ille refert; Bone rex, ſtrepitum nunc, ſi placet, arce,
Filia non artem novit, ſed percipit artem,
Ars ait arte mei plena patebit ei.
Filia deſiſtat, ſi noſcere vis cithariſtam,
Porrigat huc citharam, nos experiemur in ipſa,
Curia percipiet, quid mea Muſa poteſt.
Surgit Apollonius facie formaque decora,
Intonuit cithara, dedit organa voce ſonora,
Viſus eis ſatis eſt Orpheus arte bona.
Audit & obſtupuit Cleopatra puella canorem,
Præbuit & juveni magnum reverenter honorem,
Hunc quoq; doctorem vult ſibi virgo fore.
Traditur extemplo Cleopatra docenda magiſtro,
Tradidit & juveni varios pater ipſe miniſtros,
Et loca diſtribuit cantibus apta ſibi.
Docta ſatis tandem cithara, miroque canore,
Doctoris bona virgo ſui fervebat amore;
Languida de more pectora virgo fovet.
Neſcit Apollonius, qua langueat arte puella, 245
Indicat iſta patri, metuit pater edita verba,
Ingrediturque tacens, qua gravis illa jacet.
Filia conticuit, quærit pater, unde doleret;
Incipit hæc flere, lachrymas gemitumque movere,
Plorat & ipſe pater, viſcera mæſta ferens.
Filia quid pateris? Gravis eſt mihi paſſio, dicit,

Solve-

Solvere quam medici nequeunt, neque prorſus amici;
Væ mihi! cur moreris? dicito (quæſo) mihi.
Illa refert; diſcede pater, modicumque quieſcas,
Nam mihi plus morbi tua jam præſentia præſtat,
Scriptaque ſuſcipies, ex quibus iſta ſcies.
Filia ſcripta parat, quibus hæc dat geſta notari,
Nolo maritari regi, neque ſponſa rogari,
Naufragium paſſo me pater (oro) dari.
Naufragus ignorat, quæ filia ſcripta ſubegit,
Et tulit hæc regi, rex ſuſtulit atque relegit,
Menteque collegit, quid data charta velit.
Viſitat in thalamo rurſus pater ipſe puellam,
Et quæ ſcripta dedit, manibus concluſa reſervat,
Ac verbis placidis intulit iſta ſibi:
Quæ mihi ſcripſiſti, ſi filia corde petiſti,
Quod volo, quæſiſti, nec in hoc tibi quæro reſiſti,
Quod petis, ecce dabo, nanque libenter ago.
Non genus aut patriam juvenis, non nomina ſcimus,
Sed ſi virtutes actusque notare velimus,
Regibus eſt potior, nec probitate minor.
Læta puella ſatis, languoribus evacuatis,
Oſcula dat patri, ſurgens ſaniſſima gratis,
Gaudet & optatis voce reverſa patris.
Hoc ita præſcito juveni favet illa cupito,
Læta nec invicto contraditur ipſa marito,
Quo ſatis aſcito, ſana fit illa citò.
Copula regalis mandatur & aula parari,
Ille coronari rex & gener inde vocari,
In ſolio ſoceri ſedit honore pari.

Item de Apollonio, ubi mortuo Antiocho, ipſe eligitur in imperium Antiochiæ.

Antiochus moritur, nam fulminis igne crematur,
Filia cum patre parili de ſorte necatur,
Materies cineris corpus utrunque fuit.
Rege carent proceres, regemque creare laborant,
Quilibet illorum dominum ſe velle perorat,
Quiſque ſibi dominum quærit Apolloniũ.
Hunc dominum fieri primatum turba requirit,
Poſſit ut aſciri, regnique decore potiri,
Hæc ita ſortiri fata dedêre viri.
Litera miſſa foras, & miſſus ubiq; laborat,
Et ſatis explorat, qua rex manet orbis in ora,
Per varios fluctus miſſa carina volat.
Dum citò feſtina premit æquor miſſa carina,
Vidit Apollonius venientia vela marina,
Et ſtetit in prora quærere facta nova.
Quærit & à nautis, quid agant, quæ ſint nova rerum,
Si vel emenda gerunt, vel ibi venalia quærunt,
Reſpondent homines, & nova magna ferunt;
Mortuus Antiochus rex eſt, dominus dominorum,
Quærit Apollonium regem robur ſeniorum,
Hunc etenim ſolum regna tenere volunt.
Innumeri jam legati mittuntur in orbem,
Quærere per patrias, per ſingula regna, vel urbes,
Nos quoque legati, mittimur iſta pati,
Dicite (quæſo) viri, quo debeat orbe requiri, 246
Quo ſtudio, qua parte queat quæſitus adiri,
Orbis enim dominum patria quærit eum.
Archiſtrates loquitur, genero cautè reticente,
Quis ſit Apollonius, non noſco, ſive parentes,
Miror ubi latuit, qui modo ſummus erit.
Ridet Apollonius, conceptaque gaudia celat,
Se prius ignotum ſocero ridendo revelat,
Exprimit & nomen, quo reverendus erat.
Hic ego ſum, dixit, quem nuntius iſte requirit,
Ergo pater jubeas, ſi me cupis orbe potiri,
Omne quod eſt, vel erit, me quoque ſubdo tibi.
De nihilo nihilum pietas tua me relevavit,
Rebus adornavit, ſocero ſponſaque beavit,
Regem reſtituit, me recreavit, ait.
Hoc pater audito, loquitur verbo redimito,
Filia quid facimus? tu glorificata marito,
Ante virum propera, gaudia funde citò.
Tolle gener gemmas, aurum totumque decorem,
Antiochum tollas, quo congaudemus, honorem,

Sponſaque te ſequitur , munera multa movens.
Tu mihi par fueras , nunc orbe tuo dominaris,
Filius antè mihi, dominus nunc eſſe probaris,
Perge precor fili , ſuſcipe regna tibi.

Apollonius tendit Antiochiam , ſed uxor ejus in partu mortua, projicitur in mare.

Pergit Apollonius, ſocero cum pace manente,
Pergunt & nautæ , vento valido veniente,
Lætaque proſequitur ſponſa vocata virum.
Conjuge prægnante , redit hinc, qua venerat ante,
Sed maris in medio male tempeſtate minante,
Parturiens mater mortua viſa jacet.
Filia viva quidem , ſed mater obiſſe putatur ,
Capſa ſatis digna pro funere clauſa paratur ,
Quam ſibi pro tumulo rex tribuiſſe datur.
Fertur & indulta pro morte pecunia multa,
Quæ fierent pulchra dominæ quandoque ſepulchra,
Congrua reginæ cùm maris aura ſinet.
Flebilis hac arca dum fœmina ponitur arcta,
Arca tulit chartam conſcripto grammate partam,
Qua loquitur , quæ ſit , quid velit , unde venit.
In mare projicitur , per littora multa vagatur ,
Repperit hanc medicus; reſerat ; medicina paratur ;
Fœmina concaluit viva , movetq; caput.
Mortua regina loquitur, ſumpta medicina,
Huc licet , ô medice , me vexerit aura marina,
Sum quia regina, turpia nulla ſinam.
Vivere caſta volo , mea jam tibi munera dono,
Ne violanda thoro tribuar, lachrymoſa peroro,
Non habitare foro proſtituenda volo.
Annuit , & manè tulit hanc ad templa Dianæ ,
Ordine virgineo qua præcipit hanc habitare,
Atque deæ vana pinguia thura dare.

Apollonius, relicta filia in urbe Tharſia , pergit Antiochiam.

Pergit Apollonius , nimium pro conjuge plorans.
Tharſorum portum modica ſortitur in hora,
Suſcipit hunc populus, pergit & ipſe foras.
Parvula nata quidem citò commendatur ibidem ,
Rex redit in patriam, quam rexerat ordine pridem ,
Hoſpita non tenuit cum pietate fidem. 247
Filia regis erat ex nomine Tharſia dicta,
Urbeque Tharſorum populo rogitante relicta,
Pòſt data ſuppliciis hoſpitis arte fuit.
Tranquilio tunc hoſpes erat , cui parva puella
Eſt data , quam conjux Dionyſia nomine ſervat ,
Tharſenſis patria ſervat, honorat eam.
Hoſpitis unica filia parvula tunc generata
Eſt, cui Tharſia filia regia ſit ſociata,
Utraque nunc nata ſtat paritate rata.
Regis & ex thalamis nutrix ibi digna remanſit,
Ubere cujus ali pater hanc pro tempore ſanxit,
Quæ vacat obſequiis nocte dieque ſuis.
Una fuit nutrix, & vita coæva puellis,
Gloria diſſimilis, genus eſt & forma rebellis,
Parque deæ Veneri Tharſia pulchra fuit.
Virgo decennalis fuerat , cùm ſedula nutrix,
Fine diem claudens , tulit ultima gaudia lucis ,
Littore Neptuni tunc ſibi tumba fuit.
Ingemuit pro morte nimis nutricis alumna,
Quotidie lamenta movet , quia luctus inundat ,
Sola petit tumulum Tharſia ſæpe ſuum.
Regius ornatus dum virginis acta decorat,
Totus eam populus laudat , reveretur, honorat,
Hoſpitis invidia naſcitur abſque mora.
Filia nam propria minus hac formoſa videtur ,
Et minor ornatus, quo glorificetur, habetur,
Omne tulit ſecum Tharſia virgo decus.
Præcipitur ſervi manibus clàm virgo necari,
Ejus ut ornatu queat altera virgo parari,
Et magis aptari , ſplendidiorque dari.
Tranquilio dum ſæpe ſuo ſervo jubet iſta,
Hoſpita peſſima plus Dionyſia mandat & inſtat,
Clam tamen id quærit ſponſus & illa geri.

Tharſia filia Apollonii capitur à piratis , & venditur lenoni in civitate Militena.

More

More ſuo tumulum nutricis virgo requirit,
Servus ut hanc perimat, clam mane paratior ivit,
Fata ſuæ famulæ Tharſia plorat ibi.
Virgo videns animum ſervi, petiit miſereri,
Vir mala corde gerit, neque vult pietate moveri,
Imò tenens gladium, mors tibi (dixit) erit,
Dum timet illa viri collum feritate feriri,
Plorat, & inquirit, cur debeat iſtud iniri,
Dic homo, cur morior? Rettulit ille ſibi;
Fata tuæ mortis ſpecies tua pulchra meretur,
Et bonus ornatus, qui te gradiente videtur,
Auferet hoc ſecum noſtra puella decus.
Dum ratiocinium perimenda puella teneret,
Turba piratarum videt hanc, ſatagitque tenere,
Servus abit fugiens, ſola puella ſedet.
Mirantur nautæ faciem, formamque decoram,
Præda fit egregia, quam ferre pirata laborat,
Tharſia dum rapitur, navigat absque mora.
Procidit ante pedes regina puella virorum,
Narrat & horribiles caſus morteſque ſuorum,
Et petit, ut parcant commaculare thorum.
Dicit eis; Curate mei miſeræ miſereri,
Turpibus obſequiis ne me jubeatis haberi,
Credite, quòd fuerim filia regis heri.
Me peto vobiſcum ſub virginitate tueri,
Artibus & meritis juſtis ſcio juſta mereri,
248 Sæpe meis manibus quæſtus honeſtus erit.
Complacuit nautis, quod provida Tharſia dicit,
Et juvenum mentes ornata locutio vicit,
Caſtaque prævaluit virgo, relicta ſibi.

Tharſia venditur à piratis in urbe Militena, ubi regnat Athenagoras, qui ſalvat eam à ſtupro.

Vela dedit ventis, tulit altos nauta meatus,
Virgo ſuæ carnis nullos capit inde reatus,
Urbs Militena rati littora prima facit.
Magnus Athenagoras rex præfuit in Militena,
Urbs populo plena fuit, inclyta, dives, amœna,
Civibus in medio grande lupanar erat.
Tharſia venalis media producta platea,
Dum ſuper arva meat, concurrit ab urbe chorea,
Nam maris eſſe deam turba putabat eam.
Venditur emptori, qui ſtupra tenet regionis,
Arte lupanari vendebat jura pudoris,
Actor erat ſcorti, turpis amore fori.
Primus Athenagoras rex quærit habere puellam,
Primitias cui virgineas dum leno reſervat,
In thalamum regis Tharſia tracta venit.
Solus ubi ſoli rex debita quærit amoris,
Virgo ſuis lachrymis defendit jura pudoris,
Et petit audiri pro bonitate viri.
Parce mihi, bone rex, ſed plus tibi parcere cura,
Reſpice præterita, potius perpende futura,
Tu tibi præcipias nobilitate tua.
Regis Apollonii ſum filia, Tranquilioni
Dum commiſſa forem, ſum tradita perditioni,
Sumque manu ſervi juſſa ſub enſe mori.
Res erat in fatis, & ego quaſi perdita gratis,
Cùm properando ratis adiit me plena piratis,
Meque datam morti prædo pirata rapit.
Regula mercati, contraria nobilitati,
Dedita luxuriis gravis æmula virginitati,
Me tibi proſtituit, turpia lucra pati.
Hæc tibi diſpliceant, quia te decet atra vereri,
Regia ſum genere, cupio te rege tueri,
Sit mihi virginitas, cras peto ſicut heri.
Integra cenſeri cupio, volo caſta teneri,
Unde tibi laudem poteris ſine fine mereri,
Et tibi perpetuò gloria grandis erit.
Tharſia dum thalamo jam proſtituenda putatur,
Obtinuit probitate ſua, ne proſtituatur,
Alterius generis lucra parantur ei.
Tharſia lenoni cupiens lucroſa putari,
Verſibus & citharis ſtuduit quàm plura lucrari,
Unde lupanari diſtulit ipſa dari.
Nobilium dona conquirere Tharſia prona,
Membra pudicitiæ redimit, laudiſque coronam,
Lucraque multiplicat, dum cithariſta ſonat.
Taliter obtinuit, ne corpore commaculetur,
Néve lupanari, vel ſorde viri violetur,
Integra ſtat ſecum, fertque tenetque decus.

Apollonius pergit ab Antiochia in Tharſiam urbem, requirere Tharſiam filiam ſuam.

Magnus Apollonius cùm jam ſua regna teneret,
249 *Pergit ut & natam ſecū mereatur habere,*
Atque ſepulturam matris adire geret.
Rex pater ut venit, ubi ſit ſua Tharſia quærit,
Hoſpita defunctam ſatagit mentita fateri,
Rex ſine fine gemit, ſpeſque paterna perit,
Dicta pater credit, dolor inclytus intima lædit,
Triſtior incedit, dum per maris alta recedit,
Urbis ad arva redit, quæ Militona dedit.

Apollonius recognoſcit & recipit filiam ſuam in urbe Militena, per regem Athenagoram.

Grandis erat feſtiva dies, recolenda per urbem,
Adveniunt turba patremque venire perurgent,
Ut curet feſtis latus adeſſe ſuis.
Rex citò feſtinat clauſa latitare carina,
Quæ ſua ſentina tenebras, non gaudia minat,
Et jubet, ut famuli gaudia nulla ſinant.
Magnus Athenagoras rex advenit ex Militena,
Triſtitiam removere volens ad gaudia plena,
Nec ſibi permiſſum, quod cupiebat, erat.
Dicit Athenagoras; ô Tharſia virgo decora,
Verſibus & citharis hunc lætificare labora,
Munera percipies, quæ cupis abſq; mora.

Tharſia recognoſcitur à patre ſuo Apollonio.

Ad patris ignota ſolatia Tharſia venit,
Nec tamen arte ſua tormenta doloris ademit,
Nam pater in tenebris ſtans ſua fata gemit.
Hic gemit, illa canit, cantuque reſultat inani,
Nam pater inſanit, rumpuntur vertice cani,
Commotuſque magis, rex lachrymanter ait;
Vade puella foras, mea mens mærore laborat,
Longius à prora, ſi vis, tua dicta perora,
Si mea vis dona, deſine, vade foras.
Non tua dona volo, ſed quæ problemata promo,
Nunc mihi te ſolo ſolvi reſerante peroro,
Surge recede ſolo; te precor abſque dolo.
Tharſia fortunam memorat cantando paternam,
Et mala, quæ patitur, numerat pſallendo moderna,
Regis Apollonii triſtia fata canit.
Triſtis Apollonius gemitans, plenuſque dolore,
Gaudia non recipit, neque carmina digna canore,
Pulſaque calce patris Tharſia læſa dolet.
Læſa puella dolens plangit nimis & lachrymatur,
Cum gemitu planctuque ſuo patris memoratur,
Hos quoque verſiculos protulit ore ſuo:
Tharſia væ miſera, miſeri proles genitoris,
Regis Apollonii dolor & fortuna doloris,
Nunc utinam moriar, dedita ſæpe mori.
O pater infelix, ô nata caduca parentis,
Cauſa fui mortis genitricis, mors morientis,
Et patris & matris mortis origo fui.
Nunc & ego moriar, utinam neque nata fuiſſem,
Nec mihi nec patribus tot fata nociva dediſſem,
Mallem non naſci, vel malè nata mori.
O rota fortunæ, quæ tempore cuncta revolvis,
Cur mala, quæ patior, nullo mihi tempore ſolvis?
Hæc mala non merui, quæ modò læſa lui.
Quid merui? quid deſipui, quia læſa recedo?
Nunquid ob hoc patior, quia facta mei patris edo?
Regis Apollonii filia ſemper ero.

Apollonius recepit filiam ignotam, & fit lætitia magna in urbe Militena. 250

Geſta paterna canens dum verſibus exprimit illa,
Neſcia cui loquitur, patris eſt accenſa favilla,
Quæ ſatis ardore pectora mæſta movet.
Rex animo triſti dixit; Dic, quid ceciniſti?
Quo patre veniſti? patria qua nata fuiſti?
Dic citò, quid loqueris? quæ nova mira geris?
Illa genus patriamque refert, & cætera cuncta,
Quomodo perdita, captaque vendita, ſitque redempta,

Et

Et quod Athenagoras rex pius hoſpes erat.
Dum pater attentè conſiderat iſta loquentem,
Mox ait adflentem; Me Tharſia noſce parentem,
Jam tua cauſa patet, filia noſce patrem.
Verus ego genitor, tu filia vera propago,
Moribus & ſpecie materna videris imago,
Matris es indago, jus tibi patris ago.
Rapta patris veri dulcedine Tharſia quærit,
Filia cenſeri, regalia jura mereri,
Amodo dives erit Tharſia pauper heri.
Cognita nata patri fuit illicò vera medela,
Gaudia jam reparat, nata reſonante loquela,
Lux & vita patris filia regis erat.
Rex dedit amplexus, vivam redivivus adeptus,
Sæpeque complexus, ſatis eſt ſuper oſcula feſſus,
Nam velut exanimis, nata paterque cadit.
Deſerit alta ratis, rex lætus adeſt tribulatis,
Filia, vita patris, mediis ſtat Tharſia pratis,
Veſtibus auratis glorificata ſatis.
Stabat Apollonius, populo rogitante vocatus,
Ritè coronatus, ſolioque thronoque levatus,
Nobilis archatus ſtipat utrunque latus.
Narrat Athenagoras, quos pertulit ipſa labores,
Et varios caſus mortis, varioſque dolores,
Multorũ lachrymas pro pietate movens.
Teſtaturque patri, ſe teſtem virginitati,
Cùm fuerint illam multi violare parati,
Ipſa tamen meruit turpia nulla pati.
Rex & Athenagoras nunc à patre præmia quærit,
Cùm meruiſſet, heri patris gener optat haberi,
Filia tunc tacuit, ſed pater inquit, erit.
Ergo ſubarrari datur, & regina vocari,
Gaudia regali mandantur in urbe parari,
Sponſaque pro meritis Tharſia virgo dari.
Exilii priſci jam Tharſia vult reminiſci,
Et ſatis ulciſci, quæ pertulit, amodo gliſcit,
Prima lupanari pœna paretur, ait.
Tharſia contendit, reus in cruce leno pependit,
Quem rogus incendit, ſic Tharſia digna rependit,
Sic mala ſunt reprobis, ſic bona nata bonis.
Nititur & reliquas regina referre querelas,
Quomodo perdita, tradita, vendita, capta revelat,
Quantaque perfidia Tranquilionis erat.
Rex ubi ſigna movet, perdit citò Tranquilionem,
Perdit & uxorem, cujus Dionyſia nomen,
Tharſenſes cives gaudia multa movent.
Rex pater uxoris recolit nunc fata prioris,
Scire ſepulturæ loca vult, funuſq; doloris,
Qua potuit genitrix parturiendo mori.
Amodo poſt multa, cum Tharſia jam foret ulta,
Vela vehunt ultra materna videre ſepulchra,
Si qua revelare vir, mare, terra valet.
Dummodo regales laxant ſuper æquora naves, 251
Fortuitu mane veniunt ad templa Dianæ,
Qua genitrix planè viva potenſque manet.
Rex pius uxoris dum ſigna refert morientis,
Viva ſedens loquitur, cognoſcit & acta loquentis,
Viva videns vivum ſuſcipit illa virum.
Lætus Apollonius reginaque cum regione,
Exornant thalamum, geſtantur utraque corona,
Filia cum genero, gaudia mira movent.
Tempora paſſiva fugiunt, redeuntque dativa,
Mater adeſt viva, natamque videt redivivam,
Sic tota caſtigat, ſolvit & ipſa ligat.

Apollonius viſitat ſocerum Archiſtratem.

Viſitat Archiſtratem rex, ſponſa videt genitorem,
Poſt apud Antiochos, regum veneratus honore,
Obtinet imperium, regna paterna fovens.

§ Carthago deſtruitur.

SCipio Aphricanus totam Hiſpaniam pervagatus, à Pirenæo uſque ad Oceanum omnia obtinuit, & Romanis provinciam fecit. Annibal verò jam tota Aphrica à Scipione igne ferroque vaſtata, à ſuis in patriam revocatus eſt.

Qui interfectis omnibus Italicis militibus, qui eum ſequi nolebant, cum fletu Italiam dereliquit. Sed prius, unde mirandum eſt, Annibal bellis morbiſque ferè jam exhauſtus, Sempronium, conſulem Romanorum, cum exercitu ſecum bellantem devicit, & in Urbem fugere coëgit.

Cùm igitur Annibal ad Aphricanum littus appropiaſſet, miſit ſpeculatorem, qui de ſtatu terræ ſibi permutaret. Qui ad eum reverſus, dixit; ſe non Urbem ſed diruta ſepulchra vidiſſe. Annibal Carthaginem veniens, Scipionis colloquium petit. Ubi, dum ſe ambo mirabiles bellatores mutuis colloquiis aſpexiſſent, uterque alterum admiratus, pacis infecto negotio, diſceſſerunt. Rurſuſque inter eos bellum conſeritur. Quod magno utriuſque principis ingenio, virtuteque confectum. Romanis tandem plenam victoriam dedit. Cæſa ſunt ibi Carthaginenſium decem millia, elephanti octuaginta interfecti vel capti. Annibal Carthaginenſibus ſuadet, reſiduam ſpem eorum in pace ponendam, ipſeque cum quatuor militibus clam elapſus, ad Rumetum regem confugit.

Carthaginenſibus pax à Scipione, ſenatu aſſentiente, conceditur, Cajo Cornelio, Lentulo Publio conſulibus. Naves Carthaginenſium pluſquàm quingentæ in altum ductæ, in præſentiá & conſpectu urbis ſuæ, cremantur. Sci-
552 pio ab Aphrica devicta vocatus eſt Aphricanus; & Romam rediens, cum triumpho glorioſè receptus eſt.

Eo tempore, Punicum bellum, anno 18, poſtquam ſecundo initiatum erat, finitum eſt. Anno ab Urbe condita 546.

Eiſdem temporibus, apparuerunt prodigia in cœlo, videlicet, Sol minor ſolito, Solem pugnare cum Luna; duas Lunas ſimul exortas; duo ſcuta ſanguinem ſudaſſe; cruentas ſpinas in corbe à cœlo cecidiſſe.

Oroſius refert, quòd ipſis diebus civitas Campaniæ nobiliſſima, Tarentum deſtructa eſt. Per quam tam Pyrrhi regis Epirotarum, quàm Carthaginenſium bellum originem accepit. Extùnc Romani ex omnibus regnis & civitatibus & oppidis, quæ ſuprà nominavimus, auro, argento gemmiſque in immenſum ditari cœperunt. In prioribus enim bellis pecora tantùm & res exiguas rapuerunt. Cætera verſificè contemporanea dicamus de rege Antiocho Epiphane, & de Judæis in principio Macbabæorum. Quibus dictis, ad Romanam hiſtoriam revertemur.

De rege Antiocho Epiphane, fratre Seleuci, in principio Machabæorum.

Epiphanes, frater Seleuci, ſurgit & eſt rex,
Dicitur illuſtris, qui binis tempore luſtris
Obſes erat Romæ, vincula longa dolens.
Tunc in Judæis generatio peſſima crevit,
Jura Dei ſprevit, colit idola, diis adolevit,
Aſtaroth & Baalim tunc holocauſta dedit.
Quærit, ut Antiochus det eis pro lege lupanar,
Templaque det phana, ferat idola, conſtruat aras,
Plebs etenim vana lege carere parat.
Incircumciſi, ſceleroſo dogmate pleni,
Nomina permutant, dicantur ut Antiocheni,
Talibus Antiochus tractus & ipſe venit.
Dum venit Epiphanes, reverenter ſuſcipitur rex,
Gaudet & impia plebs, quia rex dedit, ut foret exlex:
Altera plebs doluit, quæ mala caſa luit.
Cœtus iniquorum gaudet ſuper acta malorum,
Cæſa beatorum ſunt millia multa virorum,
Turba ſacerdotum plangit & omne ſolum.
Hiſque datis damnis, biniſque fluentibus annis,
Rex rediit, bona cuncta dedit, rapienda tyrannis,
Omne decus Domini, vaſaque ſancta tulit.
In medio templi juſſit Jovis idola poni,
Spreta lege poli, comedunt porcina coloni,
Phana Bebelzebub juſſit in Urbe coli.
Corpora dat juvenum ſurſum crucifixa levari,
Et jubet infantes ad eorum colla ligari,
Sic ſenis & juvenis perdita vita cadit.
Impius Epiphanes montis Sion occupat arcē,
Datque Macedonibus, quibus hos crudeliter arcet,

Et

253 *Et jubet, ut crucient, quotquot habere poteſt.*
Lex periit, plebs interiit, loca ſanguine turgent,
Altera plebs exlex locuples permanſit in Urbe,
Moreque gentili thurificabat ibi.

De Mathathia, patre Machabæorum, per idem tempus.

Nunc Machabæorum pater exurgens Mathatias,
Plurima reſtaurat, quæ perdita flet Jeremias,
Legis enim Domini vult reparare vias.
Rennuit idolatris ſcelerum præbere favorem,
Catholicos populos, juvenes ſimul & ſeniores,
Legis in auxilium ſubdere colla monet.
Idola ſectantem perimit cum ſacrificante,
Aggregat aſtantem populum, ſub lege morantem,
Deſtituens aras, bella futura parat.
Ad loca tuta redit, metuens à principe lædi,
Cum quo ſecedit populus, qui rectus obedit,
Hoſtibus aſſiduis prælia ſæpe dedit.

Hæc ſunt nomina filiorum Matathiæ, qui dicuntur Machabæi.

Omnia natorum Matathiæ nomina panges,
Eſt Simon, Judas, Eleazarus, atque Joannes,
Quintus erat Jonathas, prælia mira parans.
Incircunciſos præcidit quoſque ſuorum,
Sabbatha reſtaurat, legemque reformat eorum,
Idola deſtituit, mundificatque ſolum.
Deſpicit Antiocho ſupponere colla tyranno,
Jura magiſtratus cùm jam benè rexerit anno,
Corpus adit tumulum, ſpiritus ante Deū.
Epiphanes, quia Judæis voluit dominari,
Motibus aſſiduis jubet his ſua bella parari,
Rettulit & populus prælia Marte pari.
Sabbatha non ſervant, quia pars adverſa proterva
Atrius enervat populum, dum ſabbatha ſervat;
Non datur ulla quies, nec vacat illa dies.

§ De bello Macedonico.

POſt Aphricanum bellum ſequitur Macedonum. Quod cum multo Romanorum detrimento, tandem victis hoſtibus, terminatum eſt. Quintio 254
Flaminio conſule pax data eſt eis. Qui poſt hæc Lacedæmonios pugnando devicit, obſideſque nobiliſſimos ab eis accepit, Demetrium Philippi filium, & Armidem, Navidis filium, acceptoſque, ante currum triumphalem, in Urbem deduxit. Romanorum captivi, qui ſub Annibale venditi fuerant, abraſis capitibus, in ſignum abolitæ ſervitutis revertuntur.

Eo tempore Lucius Fulvius, commiſſo prælio cum Cenomannis, qui Cremonam uſque pervenerant, & Placentiam devaſtabant, ſplendidè triumphavit. Item Flaminius proconſul Philippum regem, cum Thracis & Macedonibus atque Illyricis contra ſe venientem, multis millibus ex Macedonibus cæſis, ſubegit.

Hisdem diebus, Annibal apud Epheſum ad Antiochum Antiochiæ regem venit, eumque contra Romanos admodum concitavit. Unde & claſſis Antiochi Annibal præpoſitus efficitur, & à Scipione navali prælio ſuperatur. Statim ab Antiocho pax depoſcitur, & præſtatur.

Annibal ad Bruſiam, regem Bithyniæ, fugiens, dum à Romanis repoſcitur, veneno bibito, vitam finivit. Ipſis temporibus Scipio Aphricanus, vir omni laude digniſſimus, ab ingratis civibus ſuis expulſus, apud Liternum oppidum morbo conſumptus, obiit. Qui ſuo ſepulchro epitaphium ſic juſſit inſcribi: *Ingrata patria, nec oſſa mea habebis.* Nunc de Juda Machabæo, & actibus ejus, variatis dictaminum modulis, verſificè lectoribus ferculum proponamus, & poſtmodum rurſus ad Romanam hiſtoriam revertamur.

PARTIS UNDECIMÆ FINIS.

GOTFRI-

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM
PARS DUODECIMA.

JUDAS MACHABÆUS.

DEficiente patre, ſurgit Judas Machabæus,
Corde giganteus, quo principe regnat Hebræus,
Deficit Antiochus, prævalet ipſe Deus,
Judaicas gentes revocat, per regna latentes,
Marte premit proceres, perimit virtute potentes,
Militiaque ſui magnus in orbe fuit.
Loricam virtutis habens, animumque leonis,
Samariæ Syriæque ducem primum regionis
Fudit Apollonium, deſtituitque bonis.
Ejuſdem mucrone ducis cinctus Machabæus,
Alterius Syriæ dominum Simon Chananæum
Pòſt premit in bello, Marteque fudit eum.
Millia ſeptena tunc interfecta feruntur,
Armaque Judæis ſatis hinc collecta leguntur,
Plebs erat armata, reddere bella rata.

255 Antiochus movet exercitum adverſus Judam Machabæum.

Commovet Antiochum ſtrages, caſuſque ſuorum,
Armaque regnorum vocat infinita ſuorum,
Sic, ut Hebræorum diſſipet omne ſolum.
Juſſit, ut interea Lyſias deleret Hebræos,
Et malè Judæos cruciet, dictos Machabæos,
Vivere morte reos non patiatur eos.
Regna domi poſuit Lyſia ſub principe tuta,
Ipſeque Perſarum pergit captare tributa,
Cum quibus Hebræos ſuppeditare putat.
Hæc ubi dux Lyſias potuit mandata mereri,
Juſſit ad Hebræos elephantica caſtra moveri,
Montibus & planis prælia dira geri.
Eligit ergo duces tres adverſus Machabæum,
Nicanorem cum Gorgia ſimul & Ptolemæum,
Quorum militia quàm citò fundat eum.
Quadragies mille peditum, plus millia ſeptem
Tradit eis equitum, quibus agmina bellica ſeptent,
Inſuper arma Syri plura dedêre viri.
Judas in Maſphat, & millia quinque virorum,
Atque equitum mille, tulit agmina pauca ſuorum,
Cum quibus in Domino prælia ferre volunt.
Veſpere tres venêre duces, jam ſole cadente,
Qui Judam de nocte putant captare latenter,
Fraudeque præſcita, fraude cavetur ita.
Ignibus hic poſitis, Judas ad plana redivit,
Gens vacuis viſis loculis, montana requirit,
Errat, & in vanum nocte laborat ibi.
Ex improviſo Judæ certamine viſo,
Mane duces fugiunt, Machabæi robore niſo;
Nam fractis cuneis diripit arma citò.
Parte tamen tenta Gorgias bella retentat,
Obvius eſt Judas, reliqua jam parte perempta,
Ictibus argutis fudit & arma ducis.
Fudit & illorum tria millia cæſa virorum,
Armaque cunctorum Judas collegit eorum,
Detulit & ſpolium dives ad omne bonum.
Collectis magnis Lyſias hinc inde tyrannis,
Bella movens iterum, binis mergentibus annis,
Deterius cunctis victus & ipſe fuit.
Omnibus Antiochi ſatrapis ducibuſque fugatis,
Et locupletatis populis ac magnificatis,
Mœnia Hieruſalem gliſcit adire ſatis.
Quumque vident templum ſylveſtri frutice plenum,
Spurcitia cœnum, ſpectantibus eſt alienum;
Hæc ubi conſpiciunt, pectora mæſta gerunt.
Dum ſatis hic plorant, lachrymis dum fletus inundat,
Intus & exterius templi ſacra mœnia mundant,

Janua

Janua conficitur, porticus ampla datur.
Hæc ubi mundavit, equites hinc inde locavit,
Qui ſatis impugnent fortiſſima mænia David,
Arcis cuſtodes vincere Marte volens.
Tres anni jam tranſierant, ratione colendi,
Quum facies templi reparatur, menſe Decembri,
Quando prophanata cuncta fuère ſacra.
Urbe reſarcita penitus ſunt idola trita,
Nunc & Amonitam gentem premit Iſraëlita,
Caſtraque munita rumpit in orbe ſita,
Inde Timotheum ſatrapam vincit Machabæus,
Interit Hevæus, cecidit princeps Idumæus,
Obtinet Hebræus, vincit ubique Deus.
Intonat Antiocho gravis & celeberrima fama,
256 *Omnia montana Judas tenet, omnia plana,*
Reſtat ut Antiochi victa corona cadat.
Territus eſt ſuper omnia rex, plenusq; pudore,
Corde tumens, animoque ruens, ardensque furore,
Viſceribus fractis, peſte ſequente dolet.
Nam cadit à curru, confractus in interiora,
Vulnere colliſum jecur & diaphragma laborat,
Vermibus innatis fœtuit absque mora.
Exiit à ſtomacho fœtore referta putredo,
Horruit ipſe miſer, ſed plus eques ille Macedo,
Pelle ſub inflata vermis in ore natat.
Ipſe ſuo tandem victus fœtore ſuique,
Neſcit ubi fugiat, quia fœtor abundat ubiq;
Undique ſtat ſanies, membra cruore liquent.
Dum videt à cunctis miſera ſe ſorte relinqui
Cognitor ipſe ſui, jam morti proximus, inquit:
Debet homo vero ſubditus eſſe Deo.
Spondet & Hebræos non cogere ferre tributa,
Libertatis eis dat fœdus, eosque ſalutat,
Quos ſibi dilectos quærit & eſſe putat.
Antiochi puer Antiochus, dominus dominorum,
A patre tunc legitur fidei commiſſus eorum,
Rexque diem functus, fertur obiſſe thorum.
Rex moritur peregrè, montana dedère ſepulchrum,
Dedecus illatum ſibi morte reliquit inultum,
Ultio digna fuit, nam ſua facta luit.

De Antiocho juniore, filio Epiphanis, adverſus Judam Machabæum.

Junior Antiochus tollit diademata patris,
Filius Epiphanis, ſed & æſtuat actibus atris.
Prælia dans gratis deteriora ſatis.
Tunc equites fuerant viginti millia regi,
Et varios pedites quaſi centum millia legit,
Curribus innumeris turba vehenda vehit.
Stant numero triginta duo fortes elephantes,
Quisque tulit turrim, turrisque viros jaculantes,
Terque decem diros portat ubique viros.
Cuſtodes pedites, habet unica beſtia mille,
Quingentos loricatos equites, ſedet ille,
Qui ductor fuerat, ſignifer intus erat.
Beſtia docta fuit ad prælia, ſanguine mori,
Et rubei vini fit amica, bibendo colori,
Ut roſtro rapiat, quos videt ipſa mori.
Advenientia circuit agmina regia Judas,
Arma nitentia proſpicit omnia ſorte futura,
Et rediens acies inſtruit ipſe ſuas.
Judaicas fortes confortat ubique cohortes,
Nec docet humanas ſed cœli credere ſortes,
Vincant Judæi, ſorte favente Dei.
Occurrit genti Judas animo vehementi,
De regis tunc parte viri cecidère ducenti,
Hoſtibus invaſis pugna fit arcta ſatis.
Dum videt aſtantes Eleazarus hinc elephantes,
Æſtimat in primo regem fore bella citantem,
Dirigit huc acies ipſeque primus adeſt.
Per medium ventris penetrat corpus morientis,
Opprimiturque feræ juvenis ſub mole cadentis,
Beſtia dum cecidit, preſſus & ipſe ruit.
Parva manus Judæ nimio conamine niſa,
In medio gentis fuerat pars infima viſa,
Propterea ceſſit, ne morerentur ita.
Obtinet Antiochus campum, victorque remanſit,
Indeque Hieruſalem properans ad mænia tranſit, 257
Quam quum vaſtavit rex, ſatiatus abit.

Demetrius, filius Seleuci junioris, inſurgit contra Antiochum juniorem, filium Epiphanis.

Filius Antiochi Seleuci præmemorati,
Nomine Demetrius, repetit diademata patris,

Antiochus juvenis reſtitit arte ſatis.
Nam placuit ſatrapis,ut honor reddatur eidem,
Quem pater obtinuit, juſto diademate pridem,
Patria Demetrio præſtat ubique fidem.
Copia primatum,qua Demetrium veneratur,
Antiochum Lyſiamque capit, redditque ligatum,
Enſeque Demetrii perdit uterque caput.
Dum benè Demetrius, cum pace teneret honores,
Incipit Hebræis ſolitos renovare labores,
Unde Hieroſolymam regia ſigna movet.
Alchimus adverſus Judam fit in urbe ſacerdos,
Miſerat & Bachidem rex impugnare protervos,
Hic èn Judæam perdere cuncta meat.
Cunctos Judæos veniens ex urbe vocavit,
Pace data, dum bella vacant, dux caſtra locavit,
Judas, non veniam, ne pereamus, ait.

Bachides evocatos Judæos in dolo occidit ex eis ſexaginta millia, nec eos ſepeliri permiſit.

Nunc Juda remanente domi plebs arva capeſſit,
Duxque dolum texit, dum turba frequentius exit,
Turbaque dum vadit plurima, cæſa cadit.
Sexagies ſic mille viri gladio perimuntur,
Abſque ſepulturis omnes jacuiſſe leguntur,
Carnibus exutis eſca fuêre lupis.

Alchimus, ſacerdos per Demetrium factus, contra Judam Machabæum manſit in Hieruſalem.

Dux remeat Bachides, præſul tenet Alchimus urbem,
Qui proceres Bachidis retinet, quibus omnia turbet,
Lædunt Judæos, & Machabæus eos.
Alchimus afflictus tandem nimis à Machabæo,
Pergit ad Antiochum, fugiens accuſat Hebræos,
Judice Demetrio, curia damnat eos.
Alchimus & Nicanor eunt, dum pugna paratur,
Obvius eſt Judas, ſed vincitur atq; fugatur,
Integer ipſe tamen clauſus in urbe manet,

Nicanor revertitur, ſed Judas inſequutus interficit eum.

Caſtra movet remeare volens Nicanor ad urbem,
Pars Judæ, ſuper arma furens ad terga perurget,
Urget & inducit damna, pericla duci.
Nicanor primo gladio proſtratus in imo
Interiit, ſua gens periit, tergo reſupino,
Judas ſublatum detulit inde caput.
In facie templi ſuſpendunt colla perempti,
Membra ducis ſunt eſca lupis, linguamque potentis
Tunc avibus cœli plebs benedicta dedit.

Judas Machabæus recipitur in tutelam Romanorum contra Demetrium.

Judas Demetrii ſynthemate ſæpe gravatus, 258
Poſtulat à Roma ſolatia magna ſenatus,
Romanisque favet, conſociusque manet.
Demetrio ſub decreto Reſpublica mandat,
Ipſorum ſocios ne plus affligat & angat,
Amodo Judæos qui gravat, angit eos.
Intereà ſub Demetrio bellum revocatur,
Copia militia contra Judam renovatur,
Alchimus & Bachides ſigna tulêre duces.
Intulit & Judas tria millia mane virorum,
Quumque vident hoſtes, pars maxima cedit eorum,
Vix octingenti prælia ferre volunt.
Dicit eis Judas: Confidite, ne timeamus.
State viri fortes, pro lege Dei moriamur,
Sæpe ſolet magnam vincere parva manus.
Irruit in Bachidis cornu Judas ſibi dextrum,
Vincit & à tergo cornu feriente ſiniſtro,
Dum pars victa luit, victus & ipſe ruit.

Mortuus eſt Judas Machabæus, & ſepultus apud Mediam, cum planctu magno.

Mira viri probitas major feritate leonis,
Sic pro lege poli, pro tutela regionis,
Vivere dum potuit, maluit ipſe mori.
Planctus Hebræorum reſonat, gemitus ſeniorum,
Digna ſepulchra patrum nanciſcitur ipſe ſuorum,
Corpus apud Mediam fertur habere ſolum.

Romana hiſtoria de deſtructione Carthaginis, tempore Machabæorum.

Roma-

Romani hoc tempore, jam devictis Græcis, Syris, Hiſpanis & Aphris, Carthaginem, tanquam Romanæ urbis æmulam, delere decreverunt. Cujus ſitus, ſecundum Oroſium, talis fuiſſe narratur:

Muro amplexa 30 millibus paſſuum, tota penè mari cingebatur, atque faucibus aperiebatur, habentibus tria millia paſſuum. Murus triginta pedum latitudinis fuit, ex ſaxis quadratis, in altitudine cubitorum quadraginta. Arx, cui nomen erat Byrſe, paulò amplius quàm duo millia paſſuum tenebat. Ex una parte murus communis eſt urbis & Byrſe, arx imminet mari. Quod mare Stagnum vocant, quia objectu protentæ linguæ ſtrangulatur.

Cùm igitur Carthaginem Romani delere decreviſſent, ortum eſt tertia vice Punicum bellum, Lucio Cenſorino, & Marco Manlio conſulibus, anno 50 poſt ſecundum bellum. Igitur minor Scipio, qui tunc erat tribunus militum, unà cum conſulibus, Romanum exercitum in Aphricam ducit. Juxta Uticam caſtra metatur. Evocatisque ad ſe Carthaginenſibus, arma ſimul & naves ſibi dari præcipit. Quod dum ſine mora facerent, & per decem millia paſſuum
259 à mari & ab Urbe diſcedere præciperentur, pœnitentia ducti, & in Urbem reverſi, defenſare ſe parant. Duos Aſdrubales duces ſibi conſtituunt, arma quoque ſibi reparare, quibus utantur.

Romani autem Carthaginem acriter impugnant. Qui ad ultimam ſortem deducti, primùm Aſdrubales ſibi ſuſpectos necaverunt. Ad ultimum quoque Romanis in deditionem venerunt.

Itaque Carthago funditus diruitur, lapidibus murorum omnibus in pulverem comminutis. Ipſaque cremata ſeptemdecim diebus arſiſſe perhibetur, omnisque multitudo captivorum, exceptis paucis Principibus, vendita eſt. Regina Aſdrubalis, cum duobus filiis, furore fœmineo ignibus ingentibus ſe ingeſſit, in quo ipſa ultima regina, Didoni, primæ Penorum reginæ, moriendo ſocia fuit. Factum eſt autem Carthaginis excidium, anno ſuæ conditionis 700: anno verò ab urbe Roma condita 603, Cneo Cornelio, Lentulo Lucio, & Mucio conſulibus. Itaque bellum Punicum tertium anno, ex quo cœperat tertio, terminatur.

Nunc de Jonatha Machabæo, & de actibus ejus, verſificè aliquantulum delectemur: rurſumque ad Romanam hiſtoriam redeamus.

Mortuo Juda Machabæo, erigitur Jonathas in principem ſacerdotum, contra Demetrium & ducem ejus Bachidem.

Dum fert Demetrius, Juda pereunte, trophæum,
Erigitur Jonathas, populumque tuetur Hebræum,
Perdere jam Bachides morte minatur eum.
Dum mortem Jonathæ Bachides, plerumque requirit,
Abdita deſerti Techue compulſus adivit,
A facie Bachidis quo tueatur ibi.

De morte Joannis Machabæi, fratris Jonathæ.

Cura Joannis erat, quod viſitet hinc Nabutheos,
Et petat, ut ſecum populos tueantur Hebræos,
Plebs etenim Domini ſemper amavit eos.
Miſſus abhinc tandem, quendam pervenit ad amnem,
Inſidiæ magnæ ſaliunt, perimuntque Joannem,
Culpa fuit Zambri, qui latitabat ibi.
Nec tamen hæc culpa poſt hæc permanſit inulta,
Nuptia dum fieret Zambri, fuit acriter ulta,
Sponſa, vir, & ſocii, nam periêre ſui.

Jonathas pugnat cum Bachide, & fugat eum in deſerto Jechue.

Singula deſerti Bachides loca ſæpe requirit,
Ut queat occurſu Jonathæ quandoq; potiri, 260
Hæc ubi perquirit, vir videt arma viri.
Occurrunt ſibi ſigna ducum, Jordanis ad undas,
Grandis erat Bachidis acies & miles abundans,
Altera pars timuit, parvula nanque fuit.
Dicit ad hæc Jonathas: video, gravis imminet hoſtis
Ecce velut noſtis, non eſt fuga congrua noſtris,

Denegat hinc aditus flumen & inde palus.
In cælum clamate Deum, pugnaque virili
Quærite ſortiri, quicquid Deus inde requirit,
Fortiter in Domino belligerate viri.
Dixit, & in Bachidem fulgentia ſigna retorquet,
In Domino fortes confringit in hoſte cohortes,
Tergaque dat Bachides, agmina fuſa jacent.

Alchimus moritur, percuſſus paralyſi à Domino.

Alchimus interea triſtis, plenusque furoris,
Tecta domus Domini rumpi jubet interioris,
Acta prophetarum rupta jacere foris.
Ira Dei reſpondit ei, quia tunc paralyſis,
Oſſibus & nervis necat hunc omnino reliſis,
Sic annis binis terra quievit ibi.

Jonathas ſcienter incidit in inſidias Bachidis, & vincit eum.

Invifus Jonathas, dum fortè per arva rediret,
Inſidias poſuit Bachides, quibus ipſe periret,
Conſcius ille venit, qui latet, ille perit.

Simon Machabæus triumphat in Bachidem.

Caſtra movens Bachides, cum Simone bella patravit,
Simon eū reprimens, celeri virtute fugavit,
Hieruſalem Bachides Marte fugatus adit.
Iraque tunc Bachidis multos de plebe necavit,
Dixit enim: pereat quæ nos huc turba vocavit,
Cujus ab edictis turba perempta cadit.

Jonathas & Bachides faciunt pacem, & fiunt amici adinvicem.

Dum Jonathas Bachidesque forent tam corde minaces,
Gaudet uterque ducum ſub fœdere ponere pacem,
Fœdera conſtituunt, fœdus utrunq̃ placet.
Factus amicus eis Bachides reddit Machabæis
Caſtra, viros, ſpolia, prædasque remittit Hebræis,
Dat quoque Hieruſalem, dat, quod in arce tenet.
Filius Epiphanes regis, quem ſcripſimus antè,
Surgit Alexander, cœtuq̃ ducum comitante,
Subjugat Ægypti regna paterna ſibi.
Arteque ſubtili regit omnia climata Nili,
Demetrius timuit, quia regna paterna requirit,
Advocat auxilium qualibet arte ſibi.
Quærit amore pari Jonatham ſibi conſociari,
Vult & Alexander Jonathæ virtute juvari,
Alter in alterutrum rex feritate ſalit.
Littera Demetrii Jonathæ ſic miſſa perorat:
Captivos tibi reddo viros, tibi trado coronam,
Zonam purpuream, pluraque magna bona.
Eſto mihi ſocius, me vel mea lædere parce,
Do tibi Hieruſalem, patriam reddemus & arcem,
Et bona, quæ rapui, ſingula reddo tibi.
Libera Judæa tibi ſit, te rege redempta,
Annua plus auri tria millia tolle talenta, 261
Cum quibus ædifices, quæ tibi caſtra placent.
Venit Alexandri contraria charta priori:
Reſpue Demetrium, me ſuſcipe ſpe meliori,
Me tibi, teque mihi, vivere, ſive mori.
Demetrius fuit occiſor Judæ Machabæi,
Hoſtis & ipſe Dei, populi deſtructor Hebræi,
Perdere te ſtuduit, quomodo credis ei?
Rex tibi Demetrius promittere falſa laborat,
Aſt ego vera tibi promitto, daboque coronam,
Purpura cum zona ſit tibi, tolle moram.
Fœdera Demetrii ſprevit Jonathas Machabæus,
Fœdus Alexandri populus ſuſcepit Hebræus,
Amodo Demetrius fertur ab hoſte reus.
Bella gerunt reges, fortiſſima pugna paratur,
Vincit Alexander, rex Demetrius jugulatur,
Gloria ſit Jonathæ, terra quieta manet.
Demetrius de Demetrio tunc filius hæres,
Impar Alexandro, neſcit ſua regna tenere,
Mox abiit profugus prælia nulla gerens.
Demetrium puerū recipit ſic inſula Creta,
Qua materna domus fuit, urbs præclara Mileta,
Illaque maternus regna regebat avus.

Demetrio rege occiſo, Alexander Antiochus accepit uxorem, filiam Ptolemæi regis.

Extincto jam Demetrio, ſumptoque trophæo,
Victor Alexander natam petit a Ptolemæo,
Fitque gener à ſocero fœdere junctus eo.
Virgo venuſta data cum patre venit Cleopatra,

Regia

Regia mandata, ſponſalia ſunt celebrata,
Utraque lætata cur ita laude vacat.
Nunc ab Alexandro Jonathas cum pace vocatur,
Venit, honoratus ſtat, regibus aſſociatus,
Purpura regalis fit ſibi larga magis.
Scribitur hic Jonathas præcelſior inter amicos,
In medio regum jam ſede thronoque potitur,
Pluraque dum venit, rex ſibi dona dedit.
Regia quæ fuerint inſignia, perlege thema,
Aurea fibula, regia purpura, ſeu diadema,
Sceptrum regale, jam Machabæus habet.
Sic abit in patriam Jonathas, hæc dona reportans,
Qui dum per medias tulit hæc inſignia portas,
Organa cum citharis, urbs ſua læta tulit.
Vix annis binis ſunt hæc ſibi ſigna quieta,
Demetrius juvenis conſurgit ab urbe Mileta.
Hic & Alexandrum regna tenere vetat.

Demetrius, filius Demetrii, inſurgit contra Alexandrum in Antiochia.

Junior à Creta cùm Demetrius remearet,
Currit Alexander contraria bella parare,
Alter in alterutrum Marte, furore calet.
Demetrius ſtatuiſſe ducem legitur Ptolemæum,
Prima ſuper Jonatham vexilla tulit Machabæum,
Viribus Hebraicis ille repreſſit eum.
Victus abhinc Ptolemæus abit, Jonathaque ſequente,
Fugit in Azotum, ſuſcepit & urbs fugientem,
Armaque dux reparans, exit ab urbe volans.
Exit ab urbe foras, tentare pericla priora,
Vincit eum Jonathas, dux vergit ad interiora,
Sic tria millia ter cæſa per arva jacent.
262 *Addidit Azotum Jonathas comburere totum,*
Uritur ipſe Dagon, templum ruit undique notum,
Urit & in totum Marte calente locum.
Audit Alexander rex, quàm bene pugnet Hebræus,
Addit & in donis placare ſatis Machabæũ,
Veſteque purpurea latus adornat eum.

Ptolemæus rex aufert filiam ſuam Alexandro, & dat eam Demetrio juniori cum regno Antiochiæ.

Sperat Alexander ſoceri virtute juvari,
Unde ſuas urbes præcepit ei reſerari,
Sic ſocer in cunctis rector & actor, ait.
Ipſe ſocer ſcrutatur opes, ſcrutatur & urbes,
Et populus pro velle ſuo jurare perurget,
Claviger eſt plenè, regia caſtra tenens.
Vidit in Azoto Ptolemæus cuncta peruſta,
Plangebantque viri loca devaſtata venuſta,
Dicentes, Jonathas hæc tibi damna parat.
Diſſimulat Ptolemæus ad hæc, captuſque furore,
Cogitat hunc Jonatham confundere proditione,
Aut quocunque modo, fraus paritura foret.
Cogitat & genero rex tollere prorſus honorem,
Et dare Demetrio regnum, populique favorem,
Et prius uxorem ſe pepigiſſe dolet.
Scribit Demetrio, tibi (quæſo) reconciliari,
Urbibus & caſtris regni, dabo te dominari,
Uxor Alexandri vult tibi ſponſa dari.
Jure maritali tibi vult mea filia jungi,
Meque favente tibi, tecum diademate fungi,
Hæc tibi cùm fuerint, crede monarchus eris.
Litera Demetrio placuit, ſuper omnia grata,
Tradidit & natam Ptolemæus ei Cleopatrã,
Urbes & reliqua ſunt ſibi caſtra data.
Sic ſocer atque gener urbem tenet Antiochenam,
Ægypti tulit atque Aſiæ ſocer hic diadema,
Et parat ut Jonatham rebus & arte premat.
Triſtis Alexander, regni ſpoliatus honore,
Milite collecto, belli ſaliente furore,
Adverſus reges agmen & arma movet.
Bellum conficitur, rex regibus exſuperatur,
Victus Alexander, populo pereunte fugatur,
Et fugiens, Arabum tendit adire ſolum.
Natus Alexandri ſequitur patrem fugientem,
Maternos etenim reges habuêre parentes,

-. A quibus auxilium pro pietate petunt.
Rex Arabum, regis metuens iram Ptolemæi,
Tollit Alexandri caput & pro lege trophæi,
Muneris in ſignum, quàm citò miſit ei.
Munera funeſta Ptolemæo gaudia præſtant,
Febre ſed infeſta moritur Ptolemæus, & extans
Demetrius ſolus, tollit in urbe thronum.
Demetrio juvene ſolo jam regna tenente,
Impugnat Jonathas arcem David vehementer,
Concutit & reliqua cuncta nociva loca.
Tunc à Demetrio nimis aſpera litera venit:
Præcipimus David arcem non amodo lædi,
Sed quia læſiſtis, ultio (dixit) erit.
Territus eſt populus, quia ſcripta minantia legit,
Conſurgit Jonathas, portans ſua munera regi,
Et facit interea mœnia ſancta regi.
Pergit, & in dubium, quia nullo fœdere pacis,
Demetrii functus, pervenit ad arva minacis
Hoſtibus ingratis, fit via tuta ſatis.
263 Rex ubi præſentit ſublimia dona ferentis,
Ceſſavit feritas, tacuit turbatio mentis,
Suſcipitur Jonathas, mente favente bona.
Aurea ſpinula, regia purpura, regia zona,
Sceptraque regia, pallaque regia, magna corona.
Tradita ſunt Jonathæ, pluraque magna bona.

Demetrius, dimiſſo exercitu, habet ſeditionem in Antiochia, circa ſe factam à civibus.

Demetrius dum continet omnia, ſtringit honores,
Dum tenet omnia climata ſubdita, ſeu regiones,
Dimittens equites, prælia nulla movet.
Parvus ei remanens exercitus eſt peregrinus,
Indeque Demetrius vilis reputatur & imus,
Spernit & odit eum terra mariſque ſinus.

Tryphon, princeps Antiochiæ, eligit ſibi in regem Antiochum puerum, filium Alexandri decollati in Arabia.

Tunc erat in patria Tryphon, princeps memorandus,
Regis Alexandri fautor, vir robore magnus,
Qui pro morte ſui regis amara luit.
Ille videns cives omnes contemnere regem,
Ut faciant alium, poſuit ſub fœdere legem,
Natus Alexandri nunc ſua regna reget.
Trypho vocat puerum dominum, quem rex Arabita
Detinuit ſecum, viſo patre perdere vitam,
Sic & avi ſtudiis ille remanſit ita.
Rex Arabum cum gente ſua, procerumque ſenatu,
Erigit Antiochum puerum, tribuens comitatum,
Demetrius metuit, cum mala fama venit.
Poſcit in auxilium rex Demetrius Machabæum,
Et rogat, ut populum ſibi jam tranſmittat Hebræum,
Adverſus cives, qui tueantur eum.
Suſcipit à Jonatha tria millia miſſa virorum,
Rexque videns acies, ſatis eſt gaviſus eorũ,
Quas facit Antiochum mox habitare forum.
Antiochi cives ſtantes contra diadema,
Millia, centena fuerant, & bis duodena,
Sub quorum gladiis rex perimendus erat.
Ut perimat regem, conſurgit in urbe tumultus,
Rex ab Hebræorum populo fuit acriter ultus,
Nam rex eripitur, plebis & arma cadunt.
Millia centena cæſi jacuère plateæ,
Hebraicus populus nanciſcitur illa trophæa,
Millia quæ remanent, viva reſervat ea.
Salvantur regi, quos edita pugna ſubegit,
Qui redimunt vitã, ponentes fœdera regi,
Amodo non alio principe velle regi.
Civibus evictis, & Demetrio relevato,
Judaico populo certamine glorificato,
Gratia fit Jonathæ, fœdere ſtante rato.
Sed rex Demetrius, pòſt immemor obſequiorum,
Vexat Hebræorum populos, loca, jura locorum,
Nec pudet antiquum ſic iterare dolum.

Tryphon & puer Antiochus, filius Alexandri, vincunt Demetrium & tollunt Antiochiam.

Regis Alexandri jam filius eſt adoleſcens,
Junior

Junior Antiochus, eum Tryphone robore ereſcens,
Urbis enim procerum pompa vocabat eum.
264 *Rex Arabum juvat Antiochum, matriſque parentes,*
Demetrius metuens Arabes, vexilla ferentes,
Plus timet Antiochos intus in urbe ſuos.
Signa movent reges, mandatur & arma moveri,
Sanguine quiſque gerit regalia jura tueri,
Junior Antiochus primus in hoſte ferit.
Tryphonis in bello nullatenus arma quieſeunt,
Prælia concreſcunt, jam ſanguine rura madeſcunt,
Victaque Demetrii pars, ibi terga dedit.

Tryphon & Antiochus puer tenent ſimul regnum Antiochiæ.

Trypho puerque tenent urbem ſimul Antiochenam.
Gloria ſit plena puero, quia fert diadema,
Undique per patriam charus, amandus erat.
Dicit & Hebrais ſe munere velle mereri,
Ut veniat Jonathas regni modò jura tueri,
Major quam fuerit, me duce (dixit) erit.
Ut tenuit teneat urbes, loca, jura, coronam,
Sit ſibi fibula, purpura, ſceptraque, regia zona,
Aurea mitto ſibi vaſcula multa bona.
Me ſibi, ſeque mihi ſua jam conformet honeſtas,
Ut bibat ex auro, ſiat ſibi plena poteſtas,
Signifer imperii, tutor & ultor erit.
Simon erit ſecum princeps, regnique patronus,
Hinc & in Ægyptum teneat ſua juſſa colonus,
Fratribus ambobus, ſic honor eſt & onus.

Jonathas, cùm ſui ferè omnes fugerent, ipſe cum paucis ſuper Demetrium triumphavit.

Rector erat Jonathas Syriæ, Simonque Damaſci,
Demetrius per eos videt ampla pericula naſci,
Et parat, ut Jonathas qualibet arte cadat.
Obviat in bello Jonatha, virtute ſuorum,
Nunc & Hebræorum fugit omnis pompa virorum,
Mille viri tantùm tunc tenuêre ſolum.
Quum Jonathas vidit, quòd Hebræum robur abivit,
Planxit, & ingemitans veſtes à corpore ſcidit.
Orat, & in Domino prælia movit ibi.
Sic virtute Dei manus obtinuit Machabæi,
Et citò qui fugiunt, ad eum vertuntur Hebræi,
Copia Demetrii maxima ceſſit ei.
Sunt ibi Demetrii plus quàm tria millia cæſa,
Nulla fuit Jonathæ pars hoc certamine læſa,
Copia tunc ſpolii multa remanſit ibi.

Tryphon cogitat occidere Jonatham prius, & poſtea dominum ſuum regem Antiochum.

Junior Antiochus, cùm Tryphonis eſſet alumnus,
Odit eum Trypho, quia ſubditus eſt ſibi mundus,
Hunc & ob invidiam perdere morte parat.
Pectore concepta Trypho dum crimina celat,
Antè capit Jonatham perimi, nullique revelat,
Regis enim magnus tutor & ultor erat.
Advocat in fraudem populum ſic Trypho Hebræum,
Utque dolo, quocunque modo, capiat Machabæum,
Nomine colloquii ſæpe vocabat eum,
Terque quaterque vocat, toties venit ille vocatus,
Fraus caret effectu, quia pluribus eſt comitatus,
Robore militiæ munit utrunque latus.
Decipitur tandem, paucis de mille retentis,
Quumque dolo capitur, fert vincula decipientis,
Nec tamen interiit tunc datus ipſe mori.
Quotquot erant ſecum Trypho jubet ipſe necari, 265
Indeque Judæam per ſe putat exſuperari,
Mœnia cum populo perdere ſorte pari.

Simon Machabæus erigitur loco Jonathæ in principem Judæorum.

Fama refert, Jonathan ſub Tryphone fraude necatum,
Erigitur Simon, populique tenet dominatum,

Tryphon

Tryphon ad hæc venit, ſcriptaque mittit ei.
Dicens: Non dubites, Jonathan conſiſtere vita,
Sed quia theſaurum mihi debuit Iſraëlita,
Hunc habeo mecum, vir manet obſes ita.
Mittite theſaurum, detentus & ipſe redibit,
Mitte duos natos ejus, vel & ipſe peribit,
Quòd ſi vultis eum, dicta referte mihi.
Simon adinventas fraudes in Tryphone novit,
Mittere theſaurum tamen hunc & perdere novit,
Ne videatur ob id frater ab hoſte mori.
Ne dicant populi, fratrem cupit ille necari
Simon, ut in populo ſolus valeat dominari,
Sitque domi princeps ſummus, & abſque pari.
Filioli, remanere domi (dixit) jubentur,
Ne nati cum patre pati pariter videantur,
Néve dolor duplex ſit, pereunte patre.

Romana hiſtoria contemporanea; qualiter Corinthus capta eſt, & de Numantia civitate Hiſpaniæ, & de aliis cauſis.

ANno ab Urbe condita 603, Simon Machabæus, occiſo fratre ſuo Jonatha, fit princeps ſacerdotum in populo Judæorum, de cujus actibus in proximo ponemus, cùm de hiſtoria Romanorum ſibi contemporanea primitùs aliqua explicabimus.

Deleta igitur Carthagine, Corinthus inter omnes Macedoniæ & Achajæ urbes opulentiſſima, à Romanis igne ferroque deletur. Eo tempore in Hiſpania, ſub Mancino conſule, apud Numantiam male pugnatum eſt. Senatus ipſum Mancinum, qui victus cum hoſtibus fœdus iniit, rupto fœdere mittit, ut ab ipſis perimatur. Scipio Aphricanus conſul creatur, & contra Numantiam mittitur. Numantini, dum ſe ſuperari præſentiunt, volentes mori potius quàm ſervire, in medias acies Romanorum, furore ducti, proſiliunt. Romani certè fugiſſent, ſi Scipio non interfuiſſet. Ad ultimum Numantini cum hominibus & omni ſupellectili ſua, ne in aliquo Romani ſuper eos lucrari, vel triumphare viderentur, ignibus ſe ſuaque conſumunt.

Eo tempore Jugurtinum bellum eſt terminatum, Metello Marioque conſulibus. Tunc bellum Cymbricum, & Gallorum Teutonicorum, & Germanorum, tam miſerabiliter actum eſt, ut in uno bello octuaginta millia Romano- 266
rum & quadraginta millia Gallorum & lixarum, fuſa leguntur, Cajo Manlio conſule, & Quinto Cepio proconſule. Deinde Marius in quinto conſulatu ſuo eos vicit, cùm multis Romanorum detrimentis, ſicut ex præmiſſis dictis ſuperius poteſt perpendi.

Poſt hoc bellum ſequitur intrinſeca clades Romanorum. Orta ſunt enim bella inteſtina, Sylla, Cajo, Marioque auctoribus. Quibus per decem annos protractis, 150 millia Romanorum cæſa fuiſſe leguntur: ob quam cauſam ait Tullius: Romanam Rempubl. non ſolum imminutam, ſed penè fuiſſe amiſſam.

Poſt hæc Romanorum geſta dicamus de Simone Machabæo verſificè, atque de regibus Antiochiæ, Tryphone ſcilicet, & Antiocho juniore, & de Demetrio, qui omnes contemporanei Simonis Machabæi fuerunt. Tunc enim rex Demetrius per Tryphonem & per Antiochum juniorem dejectus ab Antiochia, confœderatus eſt cum Simone Machabæo contra Tryphonem, qui occiderat Jonatham, & occiderat Antiochum dominum ſuum in dolo, & regnabat ſolus in Antiochia. Quibus explicitis verſificè, rurſus de Romanis proſaicè ſcribemus.

Tryphon, accepto argento pro redemptione Jonathæ, interficit eum.

Suſcipit argentum Tryphon, Jonathamque retentum
Ducit in Hebraicos fines, ſed & agmina centum
Ducit, ut in totum perderet ipſe locum.
Reſtitit & Simon, animo præmajor Achille,
Quumque videt Tryphon, quia non devincitur ille,
Occiſo Jonatha, ſic redit in patriam.
Plangit eum populus, corpuſque per arva requirit,

Quod

*Quod tamen inventum jubet commodè * ſepeliri,*
Fratribus ac patribus junctus habetur ibi.

Tryphon, occiſo Jonatha, interficit Antiochum in dolo dominum ſuum.

Tryphon & Antiochus pariter ſunt calle meantes,
Explicat ipſe dolum, quem pectore preſſerat antè,
Nanque ſuum dominum fraude peremit cum.
Fraude ſua Tryphon regni tenuit diadema,
Sic Aſiæ totius habens inſignia plena,
Antiochi ſolii jam dominator erat.

Simon & Demetrius confœderantur adverſus Tryphonem.

Demetrio Simon ſcriptū cum munere mittit,
Et petit offenſas, quas fecerat antè remitti,
Spondet & auxiliis ſemper adeſſe ſuis.
Demetrio jam pace data, Simon capit arcem,
Et reliquas urbes cunctas præmunit & arcet,
Atque duces natos ordinat eſſe ſuos.
Simon enim ſenuit, fractusque laboribus, inquit:
Opto meis natis vexilla paterna relinqui,
Succedant juvenes, deficiente ſene.
267 *Dicit eis, eſtote meis ſimiles Machabæis,*
Bella deis inferte reis, guerram Chananæis,
Corde gigantæi juſſa tenete Dei.

Judas & Joannes, filii Simonis, triumphaverunt ſuper Tryphonem.

Tryphonis ut noceat exercitus exit ad amnem,
Occurruntque duces, Judas puer, atque Joannes,
Pervenit ad rabidas hoſtis & hoſtis aquas.
Dum metuunt amnem, primus vadit ipſe Joannes,
Reſtitit his ingens cum Tryphone Tryphonis agmen,
Plaga fit horribilis, pugnaq; magna nimis.
Victus abit Tryphon, preſſus gladiis puerorū,
Cæſa per arva jacent tria millia quinque virorum,
Viribus exhauſtus perdidit ille ſolum.
A pueris ducibus jam Tryphone Marte fugato,
Demetrius venit rex, ad nova bella paratus,
Antiochos cives vincere poſſe ratus.
Civibus Artaxes aſſiſtens tunc Mediæ rex,
Demetrium bello devincit, & in Medias rex
Vivum detentum, carcere claudit eum.

Hujus Demetrii profugus poſt prælia natus,
Ponticus Antiochus materna lege vocatus,
In Pontum patriam pulſus abire parat.
Inſula Pontus adeſt, ad quam datur ille fugari,
Maternis opibus vires inibi reparavit,
Sperat & imperium pòſt rehabere magìs.

Simon Machabæus, renovata cum Romanis amicitia, mittit eis aureum ſcutum.

Regibus ejectis, pax venit, pugna receſſit,
Omnis homo ſub vite ſua ſicnque quieſcit,
Optima pax populis rure domique fuit.
Simon amicitiam Romæ pacemque reformat,
Præparat ex auro clypeum; gemmiſque ſubornat,
Mille minas auri pondere forma tulit.
Munere placatus, clypeum tulit ille ſenatus,
Nec fuit ingratus, quia Simon eis ſociatus
Fœderis æterni munus ab inde tulit.
Ænea tunc tabula conſcripta ſolebat haberi,
Fœdera quæ poterant Romana legenda videri,
Quam poſuit Simon, montis in arce Sion.

Romana hiſtoria contemporanea, de Catilina & de aliis diverſis.

Regnante Antiocho Pontico, filio Demetrii, in Antiochia, & Tryphone inde fugato, bellum Catilinarium Romæ eſt ſubſecutum. Quod Saluſtius ſimul Jugurtino, lucidè ſatis deſcripſit, ſicut & in ſcholis doctorum ſolet frequentiùs lectitari. Ideoque ea nos non deſcribimus, quia omnibus nota eſſe videntur. Tangemus verò bellum inter Romanos, & Mithridatem regem, his temporibus factum.

De bello Romanorum cum Mithridate, rege Armeniæ, per idem tempus.

Anno igitur ab Urbe condita ſexcenteſimo ſeptuageſimo, Mithridates rex Armeniæ, & in Ponto, dum Nico- 268
medem regem Bithyniæ, Romani populi amicum, regno privare conaretur, à ſenatu, ne id ageret, monitus eſt, minis etiam gravibus inſertis, niſi ceſſaret. Unde motus Mithridates, non ſolùm Nicomedem à regno ejecit, ſed etiam Cappadociam igne ferroque vaſtavit, alio rege, nomine Barſane, amico Romanorum, inde expulſo. Deinde Epheſum

ſum veniens, edictum dedit, ut omnes cives Romani, qui illic inventi fuerant, necarentur. Inde etiam ducem ſuum Archelaum in Græciam mittens, Athenas & totam Græciam in deditionem accepit.

Contra Mithridatem Sylla tranſmiſſus, centum millia de exercitu ejus cecidit, urbemque Athenienſium diu à ſe obſeſſam, tandem recepit. Mithridates, ſuorum ſtrage comperta, mittit Archelao in auxilium 83 millium electorum. Ex quibus quinquaginta millia cæſa fuiſſe feruntur à Sylla. Archelaus cum Sylla tertia vice congreditur. Ibique vincitur, & univerſæ copiæ ejus funduntur. His & aliis innumerabilibus caſibus Mithridates exhauſtus, ad hanc devenit miſeriam, ut ipſe, qui totius imperator fuerat Orientis, & non gladio, ſed veneno ſe vinci poſſe timeret, ipſe ſe tandem veneno interficere cogitavit: veruntamen, quia naturam ſuam medicinis ita firmaverat, ut venenum ab eo bibitum nocere non poſſet, cùm à Romanis tot mortibus gravaretur, & inſuper filius ejus eum à regno pellere attentaret., cùm veneno ſæpius potato mori non poſſet, uxorem ſuam & filios primo loco interfecit, & poſt hæc militi ſuo collum gladio ſecandum ſupponit: taliterque ſeptuageſimo ætatis ſuæ anno extinctus, omnibus mortalibus exemplum miſerabile metuendumque reliquit.

De Pontico Antiocho, filio Demetrii, & de Tryphonis depoſitione.

Ponticus Antiochus, quem Demetrius generavit,
A ſatrapis in regna patris meruit revocari,
Et vice Demetrii patris, ad alta ſalit.
Trypho luit, ſolioque ruit, dejectus honore,
Navigio vectante ſuo, fugit à regione,
Deditus exiliis, Perſica rura colens.

Ptolemæus, dux Antiochi Pontici, occidit Simonem Machabæum, ſocerum ſuum, dolo in convivio, & duos filios ejus majores.

Antiochi dux militiæ fuerat Ptolemæus,
Quem generum ſibi conſtituit Simon Machabæus,
Dux gener ad cœnam fraude vocavit eum.
Tunc invitati fuerant cum Simone nati, 269
Dum convivati ſunt, ſedeque more locati,
Præcipit hos ſubitò traditor ille capi.
Ipſe necat ſocerum, natosque duos meliores,
Cepit & ipſe ſocrum propriam natosque minores,
Filius unus ad hæc exiit ante fores.
Dux ubi majorem videt evaſiſſe Joannem,
Non necat uxorem ſoceri, ſed ſervat eandem,
Et pueros parvos, matre tenente duos.
Simonis occiſi natus confugit ad urbem,
Quem ſibi pontificem faciunt ex ordine turba,
Hunc vocat Hircanum grandis Hebræa manus.

Joannes Hircanus obſidet Ptolemæum, interfectorem Simonis patris ſui, in arce Dagon.

Fama refert, quòd in arce Dagon ſtaret Ptolemæus,
Evocat Hircanus populum conſtanter Hebræum,
Igne, fame, gladio, Marte coarctat eum.
Dux ſedet obſeſſus, ſedet intus cum duce mater
Hircani fratresque ſui duo voce minaces,
Dux (ajunt) pereat, nosque perire placet.
Ecce mori volumus, ſi commoritur Ptolemæus,
Pro vita noſtra nunquā ſibi parcat Hebræus,
Ut cadat enſe reus, præcipit ipſe Deus.
Dux videt arctari cauſam, mortemque parari,
Et jubet Hircani matrem ſuper arce ligari,
Pendent & pueri, fune trahente pari.
Duxque flagellari jubet hos, mortemque minari,
Ni citò ceſſari faciant & ab hinc remeari,
Morte cadent pueri, mater & ipſa cadet.
Vinceret Hircanus, ſed compatitur modò matri,
Filius abſcedit, quia viſcera fert pietatis,
Diſcedunt populi, ſed dolet illa ſatis.
Vita ſalusque ducis mater, puerique fuêre,
Nec tamen hic potuit dux impietate carere,
Nam jubet, ut pereant, corda ferina gerens.

Antiochus Ponticus obſidet Hircanum in Hieruſalem.

Dum videt Hircanus, quia Ponticus occidet urbem,
Et populum Domini nimia feritate perurget,
Miti-

Mitigat ingenio viſa pericla bono.
Accipit inventa tria millia fortè talenta,
In ſacris templi David pietate retenta,
Quæ quaſi res ſacra ſub ſtatione vacant.
Inde trecenta dedit regi, ſtrepitumque removit,
De reliquo xenodochium componere vovit,
Ne populus Domini commoveatur ob id.
Rex abiit, pax emicuit, plebs læta revixit,
Atque novum xenodochium Hieroſolyma finxit,
Quo domus hoſpitibus lectus & eſca datur.

Determinatio omnium biſtoriarum, ſecundum magiſtrum Gotfridum.

POſt mortem Simonis Machabæi, & filii ejus Joannis Hircani, terminum accipiunt hiſtoriæ Machabæorũ. Omnes etiam aliæ canonicæ biſtoriæ finem habent, ſola Romana hiſtoria remanente. De Judæis autem Joſephus & Egeſippus à tempore Machabæorum ſeriem ſcripſerunt, & non ſolùm ſacerdotes, ſed etiam
270 reges poſtea, usque ad Herodem, ſub quo Chriſtus natus eſt, fuiſſe demonſtrant. Unde Judæi, qui in tranſmigratione Babylonis unctionem regum ſuorum defeciſſe aſſerunt, mentiuntur: quia poſt Machabæos regnavit Johannes, Hircani filius, nomine Ariſtobolus, & Alexander, frater ejusdem Ariſtoboli, & uxor Alexandri, nomine Alexandra: & poſtea Ariſtobolus, filius Alexandri. Et poſt Ariſtobolum regnavit frater ejus Hircanus, quem Hircanum Pompejus Magnus per violentiam fratri ſuo Ariſtobolo viventi ſubrogavit, ipſumque Ariſtobolum, captum in Hieruſalem, Romam vinctum tranſmiſit. Poſt quem poſtea Herodes alienigena, filius Antipatris pagani & matre Judæus, per potentiam Romanorum ſucceſſit.

Ex his omnibus patet, quia naſcente Chriſto ablatum eſt ſceptrum & regnum de Juda, ſecundum Prophetam dicentem: *Non auferetur ſceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus eſt;* ſcilicet Chriſtus. Hæc ad argumentum contra Judæos ſcripſimus, ſub compendio, quæ plenius per ordinem à temporibus Machabæorum usque ad Chriſtum ponemus.

Nunc igitur de Ariſtobolo, filio Joannis Hircani, verſificè dicamus, qui primus poſt tranſmigrationem Babyloniæ fecit ſe regem vocari, anno à transmigratione 482. Poſt Ariſtobolum autem ad hiſtoriam Romanam revertemur; de Pompeji Magni principatu ſeu conſulatu incipientes.

De Ariſtobolo, primo rege Judæorum, poſt tranſmigrationem Babyloniæ.

Deinde tulit natos Hircanus & urbis alumnos;
Primus Ariſtobolus fuit, Antigonusque ſecundus,
Tres alios fratres pòſt recitare placet.
Mortuus Hircanus, regina regna reliquit,
Acer Ariſtobolus matrem depellit, & inquit;
Non patiar matrem ſubſtituiſſe patrem.
Carcere tres fratres cum matre jubet religari,
Antigonum ſtatuit ſecum pro fratre morari,
Nec tamen in ſolio ſtare colore pari.

De uxore Ariſtoboli, quæ Antigonum dolosè perimit, propterea, quòd recuſaverat rem cum illa habere.

Uxor Ariſtoboli nimis Antigonum peramavit,
Nec tamẽ ille ſuo vult crimine commaculari,
Unde ſibi mortem fœmina mœcha parit.
Crimine mentito, ſic retulit illa marito;
Noveris Antigonum regno ſub fraude cupito,
Te cum parte tua perdere velle citò.
Conjuravit enim, cras ſigna notanda videbis,
Si veniens, armatus erit, ſi turba favebit,
Indicio veri, quod loquor (inquit) erit.
Motus Ariſtobolus, creditque favetque loquenti, 271
Inſidias mortemque parat fratri venienti,
Si venit armatus, perdat ut ille caput.
Dixerat Antigono prius hæc regina latenter;
Te precor armatum videam cras mane decenter,
Curia te videat, laudet & arma tua.

Ultio divina in occiſores Antigoni regis.

Formoſo vectatus equo, multis comitatus,
Neſcius Antigonus, Veneri tulit arma rogatus,
Miles ab inſidiis perforat enſe latus.
Hinc dolor, hinc gemitus, hinc planctus erat ſeniorum,

 Dum

Dum juvenis juvenum, flos florum, gemma bonorum,
Contigit innocuum mortis inire thorum.
Triſtis Ariſtobolus, quia perdidit hunc ſine cauſa,
Mox necat uxorem, quæ falſa referre ſit auſa,
Ipſeque morte ſui rex male facta luit.
Nam dolor & morbus ſimul invaſere tyrannum,
Æger erat ſemper, neque vita perficit annum,
Ultio juſta Dei digna refundit ei.
Iſte prior rex eſt, redeuntibus à Babylone,
Nemo prius voluit præſumere jura coronæ,
Plebs ſine rege fuit, nec diadema tulit.
Ante quater centum transactis obiter annis,
Octuagintaque plus, recto numero numerandis,
Plebs caruit rege, jura paterna regens.

Alexander, ſecundus rex Judæorum, poſt transmigrationem Babyloniæ, ſuccedit Ariſtobolo fratri ſuo.

Regis Ariſtoboli primus ſucceſſor honoris,
Frater Alexander, rex & princeps regionis,
Vita fuit ſcelerum, mors inimica bonis.
Iſte necat fratrem, quem regna cupiſſe veretur,
Alter ut ignavus, quia nil valuiſſe videtur,
Miles erat ſecum, cui negat omne decus.
Regnat Alexander, cognomen habens Machabæus,
Geſta ſui ſceleris populus non laudat Hebræus,
Ipſeque plus populum dixerat eſſe reum.
Odit eum populus, cunctis vitiis maculoſum,
Reſpuit exoſum, ſprevitque virum furioſum,
Odit eos planè rex, odiumque manet.
Quærit ab ipſis rex, quo tempore, qua ratione,
Ipſe ſui populi captare valeret amorem?
Reſpondetur ei, cùm morieris, erit.
Curat Alexander pacem quamcunque parari,
Quolibet ingenio, ſub qua videatur amari,
Pax datur à populo, ſed ſimulata magis.
Pace ſimul data, nova prælia ſunt renovata,
Demetrii regis acies à plebe vocata,
Verſus Alexandrum ſtat, feritate rata.
Victus Alexander, ſed non ſine clade cruoris,
Excitat in populum gladios, ſtimuloſque furoris,
Monſtrat ab effectu pectora, plena dolis.
Et quia Demetrium populus ſub fraude vocavit,
Millia quinquagies gladio feriente necavit,
Monſtrat & in reliquis horrida facta magis.
In cruce ſuſpenſos tenet octingenta virorũ,
Cum quibus uxorum pudibunda revelat eorum,
Præbet adulterii plena platea forum.
Rex, ubi ſtupra gerunt, ſedet in medio mulierum,
Aſpexêre viri miranda pericula rerum,
Quæ cruce ſuſpenſi, plus moriendo ferunt.
Uxores puerosque teneat, coram crucifixus, 272
Viſcera diſrumpũt pueris cernentibus ipſis,
Taliter inducit dupla flagella crucis.
In medio reſidens rex, læta mente comedit,
Sanguine, non vino mens ebria ſanguine ſævit,
Cantibus & citharis gaudia magna dedit.

Antiochus ſuccurrit populo afflicto ſub Alexandro: ſed ipſe Alexander perimit eum in bello.

Territus eſt populus, tanto ſæviente furore,
Et decies mille fugiunt ſimul à regione,
Antiochi regis fœdus & arma movent.
Antiochus cum Demetrio ſuperare ſuperbum
Stant, ſed Alexander ſolita feritate protervus,
Conterit Antiochum, tollit & enſe caput.
Æger Alexander victa ſtatione potentum,
Dum redit in patriam, quartana febre peremptus,
Uxori cedit, cui diadema dedit.
Nomen Alexandri retinet regina mariti,
Cui regnum, natoſque duos in morte reliquit,
Eſt prior Hircanus, frater Ariſtobolus.

Romana hiſtoria contemporanea, de univerſo orbe reipublicæ ſubjugando.

ANno ab Urbe condita ſeptingenteſimo, finito jam bello Mithridatis, aliiſque intrinſecis ſeditionibus uſquequaque ſopitis, Romani ſuis terminis non contenti, univerſum orbem in ſuam provinciam adunare proponunt. Unde

Unde Pompejus Magnus, conſul & dux conſtitutus, aſſumpto exercitu tranſiit in Aſiam, & brevi tempore Ægyptum & Antiochiam, atque univerſum Orientem in deditionem acquirit, quibusdam regibus permutatis, quibusdam receptis, imò ſubjectis: tandem ad Judæos arma convertit. Ubi quanta fecerit in templo Domini, & in Hieruſalem, poſt iſtum titulum, ſequens pagina inſinuabit.

In præſentiarum autem de Ariſtobolo, filio Alexandri, regis Judæorum, & de Hircano fratre ejus, quomodo alter alterum ſupplantavit, & quomodo Pompejus Ariſtobolum minorem natu, ſed viribus & animo potiorem, à regno deſtituit, & Hircanum inſtituit, & qualiter cepit Hieruſalem, & templum Domini celeberrimum violavit, verſificè diſponemus. Iterumque his dictis, ad ipſam Romanam hiſtoriam revertemur.

De morte reginæ Alexandræ.

Metellus, Leliusque duces, Marcus quoque Craſſus,
Conſule Pompejo, tunc deſtruxère Damaſcum,
Omnia jam Syria climata Roma tenet.
Regnat Alexandra, celebris regina potenter,
Ipſa placet populo, reparans ſacra templa decenter,
Morbus ut invadit, fœmina morte cadit.

273 Ariſtobolus, filius Alexandri minor natu, occupat regnum Judæorum, expulſo Hircano majore fratre ſuo.

Judicio matris, qua rexerat ordine regnū,
Debuit Hircanus regnum retinere paternum,
Frater Ariſtobolus Marte repellit eum.
Rex Arabum juvat Hircanum, juvat Antipaterque,
Victus Ariſtoboli virtute, fugatur uterq́,
Cæſaque nunc Arabum millia dena cadunt.
Obtulit Hircanus Romanis ſæpe querelam,
Quòd ſit Ariſtobolus rapiens regni diadema,
Nam prior Hircanus præficiendus erat.
Sprevit Ariſtobolus Romanos, motaque Roma
Judicat Hircanum dignum magis eſſe corona,
Judicium ſpernit rex, & ad arma volat.
Conſule Pompejo, premit hunc Romana poteſtas.
Impar Ariſtobolus poſt prælia plurima geſta,
Vix modò Hieruſalem clauſus in urbe tenet.
Intus Ariſtobolus circundatus, obtinet urbem,
Copia Pompeji muros mangonibus urget,
Talpaque Romana mœnia multa cavat.
Cœtus Hebræorum fervens feritate cruorū,
Mœnia murorum tenet indevicta ſuorum,
Sed latet ipſorum mortis in urbe dolus.
Intus & Hircani fuerat clam ſecta cohortis,
Quæ patulis portis aditum dedit undique mortis,
Conſul ut ingreditur, tollit ubique locum.
Confluit ad templum plebs plena timoris Hebræa,
Circiter armata premit hos Romana chorea,
Deſuper emiſſa ſaxa tuentur eam.
Ardua foſſata fuerant prius arte parata,
Ne manus armata valeat loca tollere ſacra,
Quæ niſi planata ſint, ea ſalva vacant.
Solos Judæos voluit Pompejus habere,
Hircani ſocios, qui tunc loca ſancta tenerent,
Sacra prophanari, dux nec ab hoſte ferens.
Munda reſervari cupit hæc Pompejus honeſtus,
Ne premat hæc polluta manus, maculetve ſceleſtus,
Solis Judæis ſancta relaxat eis.

§ De Pompejo.

Pompejus ob templi reverentiam cavere propoſuerat, ne pagani intrarent in illud, ne etiam ſacra vaſa vel alia, quæ in templo erant, attingerent vel commacularent. Unde voluit, ut ſoli Judæi Hircanum extra templum tollerent & ſervarent. Ariſtobolus autem ſtans ſupra pinnaculum templi, videns ex diſpoſitione Pompeji illuc ingredi velle, ſaxa deſuper jaciendo ſe defatigavit. Unde aſſiduè pugnantibus, vix poſt tres menſes Sylla in templum violenter irrupit, deinde impetu armorum gentilium omnia prophanata ſunt.

De Ariſtobolo & ejus audacia.

Stabat Ariſtobolus, retinens pinnacula templi,
Nec patitur fieri, quod fertur ab ore potentis,
Jactat enim lapides, nec via ſacra patet.
Vincere Pompejus templi loca non potuiſſet,
274 *Sabbatha Judæis niſi vel ſcenophegia fuiſſent,*
In quibus hi penitus non operantur opus.
Vix poſt tres menſes conſul viciſſe notatur,
Primus adeſt Sylla, per quem templum penetratur,
Furius & Fabius pòſt comitantur eum.
Romanis gladiis dum jam loca præripiuntur,
Turba ſacerdotum cadit, & ſubitò perimuntur,
Et ſuper altare corpora cæſa manent.
Nec tamen interea templi ſacra victima ceſſat,
Lingua ſacerdotum nec adhuc ſub vulnere feſſa,
Nec moriendo cadens deſinit ore canens.
Obſtupuit conſul, quia plebs ex parte necata,
Sedula ſacrificat, neque ceſſat victima ſacra,
Sacra miniſteria ſtant quaſi pace data.
Vulnera ſuſcipiunt, ſed pectora rubra cruore,
In medio mortis Domino dant ſemper honorem,
Turba ſacerdotum pſallit, ut antè ſolet.
Dum nequit Hebræus patulis diſcedere portis,
Iguibus abbreviat moriendo pericula mortis,
Captus Ariſtobolus, rex populuſque luit.
Omnia, quæ loquimur, populo pereunte patrata,
Turba minus doluit, quam quod modò gens ſcelerata,
Cherubin & Seraphin vidit & illa ſacra.
Omnia quæ fuerant in templo ſacra revelant,
Quæ Deus à populis cernenda per omnia celat,
Omnia propatulo gentibus ejus erant.
Undique Pompejus multa comitante caterva,
Cuncta Dei ſancta quaſi publica facta reſervat,
Dum tamen illa videt, pœnitet atque timet.
Theſauros videt in templo, ſed nec loca tangit,
Atque ſuos equites ne tangant, fortiter angit,
Omnia nanque Dei ſancta videntur ei.
Juſſerat & templi loca commaculata lavari,
Vaſaque reſtituens, petit ordine ſacrificari,
Jura ſacerdotum juſſit habere locum.
Cenſuit Hircano regnum, patriamque relinqui,
Conſul Ariſtobolum regem ſub carcere vincit,
Vincla tulit Roma, quæ moriendo dolet.

Julius Cæſar mittitur in Gallias, Romæ ſubjugandas.

ANno ab Urbe condita ſeptingenteſimo, reverſo ab Oriente Pompejo, & propter plurimas victorias cum mirabili triumpho recepto, Cajus Julius Cæſar ad Occidentis Gallias, Tranſalpinas & Ciſalpinas, atque ad Illyricum, ut domaret eos, miſſus eſt. Ipſo Pompejo & Lucio Bibulo conſulibus.

Has itaque robuſtiſſimas gentes Cajus Julius Cæſar, effuſo prius multo Romanorum ſanguine, in provinciam omnes redegit. Rheno etiam flumine transmeato, Germanos ferociſſimos, tam bello quàm muneribus, omnes devicit. Germanorum autem virtutem & fortitudinem qui ſcire deſiderat, Suetonium legat. Joſephus etiam & Egeſippus de ipſis, tanquam de hominibus mori non timentibus, incredibilem audaciam & fortitudinem atque virtutem deſcribunt.

Porrò, quum Cæſar in perdomandis
illiusmodi gentibus, unius luſtri termi-
num ſibi permiſſum tranſiſſet, reverten- 275
ti ſibi ad Urbem debitus triumphus à
ſenatu, ex Pompeji conſilio, eſt denega-
tus. Cajus Cæſar, ſpe fruſtratus, & ru-
bore confuſus, venit Ravennam, deinde
Ariminum tranſiens, ad Urbem feſti-
nans, cunctis ſociis amiciſque lacbryma-
biliter conqueſtus eſt de bis, quæ in ejus
injuriam agebantur. Interea Pompe-
jus cum civibus iram Cæſaris timentibus
ſecedit, primò Brunduſium, deinde
Dyrrbachium. Cæſar Urbem ingredi-
tur,

tur, fractisque ab ærario foribus, ſeptem millia centum & triginta quinque pondera auri abſtulit. Argenti etiam nongenta millia deportavit. Inde ad legiones, quas apud Ariminum reliqueras, reverſus, Alpes tranſiit. Ibique tam Gallos quam Germanos largiſſimis muneribus donat, & ante eos, injurias à Romanis civibus ſibi illatas, conqueritur & deplorat. Auxilium quoquè ab omnibus poſtulat, & impetrat. Soli Maſſilienſes ei auxilium denegant, quos & ipſe variis afflictionibus deſtruit & devaſtat.

Hic finem habent hiſtoriæ Hebræorum, & incipiunt geſta novi Teſtamenti.

AB hoc loco in antea * finem habent
hiſtoriæ Hebræorum, & incipit tra-
276 ctatus novi Teſtamenti, & nativitas &
acta Jeſu Chriſti. Quia verò univerſum
vetus Teſtamentum deſcripſimus, exce-
ptis Prophetarum dictis; neceſſe eſt, ut
omnes prophetias, de Chriſto prolatas,
in medium proferamus; ut per ipſa o-
mnia, quæ in novo Teſtamento ſcripturi
ſumus, tanquam à fonte veritatis, pro-
latis teſtimoniis, fides noſtra poſſit cor-
roborari. Quibus ſolenniter appoſitis,
à Joanne Baptiſta novi Teſtamenti ex-
ordium capiemus, & tam de Chriſto,
quàm de Romanis imperatoribus con-
temporaliter per ordinem, authore
Deo, ſingula diſtinguemus.

Incipit diſcordia inter Julium Cæſarem & Pompejum generum ſuum.

Vicerat Ægyptum Pompejus, & Iſraëlitas,
Et mare cis citra tulit omnia regna petita,
Migrat in Italiam, terra quieſcit ita.
Summus erat Romæ, tulit omnia jura coronæ,
Servit ei mundus, ſummum tenet undique nomen,
Sed Julium ſocerum regna tuliſſe dolet.
Sufficit egregia Pompeji ferre trophæa;
A modo Cæſarea fert prælia noſtra chorea,
Nam gener in ſocerum bella reformat ea.

PARTIS XII. FINIS.

GOTFRI-

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM PARS DECIMATERTIA.

Teſtimonia omnium prophetarum, quæ ſunt de Domino Jeſu Chriſto, ad defenſionem fidei Chriſtianæ, & Judæorum, ſive hæreticorum confuſionem.

CUm omnes veteris Teſtamenti hiſtorias ſecundum Moſen, & Joſephum, & ſecundum alios authores, pro modulo meo compendioſè ſub heroico metro, & proſaicè, uſque ad tempora Chriſti, Domino juvante, protulerim, & de ipſo Domino Jeſu Chriſto, ſub compendio aliquid dictaverim; cùm dicta Prophetarum, à veteri Teſtamento manantia, ad fidem Chriſti, & firmitatem novi Teſtamenti pertineant; antequam ad geſta novi Teſtamenti, vel ad nativitatem Chriſti perveniamus, & antequàm de Pompejo & Cæſare, aut de Romanis imperatoribus, qui omnes ſub temporibus novi Teſtamenti continentur, dicamus; de cætero, ad confuſionem adverſariorum Chriſtianæ fidei, & ad catholicæ Eccleſiæ defenſionem, dicta prophetarum per ſingulos fidei articulos lucidè breviterque collegimus, & ordine collocavimus.

Verumtamen, quia Judæi, noſtri adverſarii, ſcripturam metricè prolatam, pro minori forſitan authoritate ſuſcipiunt, quam ſi ſtylo ſimplici, ſicut ipſe Propheta protulit, verbotenus proſaicè proferantur; ego autem hæreticis occaſionem malignandi in hac parte ſubtraxi, & quicquid de prophetis dicere propoſui, ſtylo ſimplici, de verbo ad verbum, breviſſimè compilavi; ne fortè legentibus major eſſet obſcuritas; vel adverſariis occaſionem præſtarem; quum verba illiusmodi, quæ propriam ſeriem in ſua prolatione deſiderant, ſub heroico metro de verbo ad verbum proferri, ſine aliqua ſenſus diminutione, non poſſint. Igitur in Domino pro- 277
cedamus, paucis in principio verſibus prælibatis.

Deliberatio authoris.

Scribo prophetias veterum, ſignabo prophetas,
Poſt referam vatum loca, nomina, tempora, metas,
Et genus, & patrias, ſigna, ſepulchra ſua.
Dicta prophetarum metricè non edere quæro,
Ne metricè prolata cadant à tramite vero,
Simpliciter referam, nec variator ero.
Diceret hæreticus, vel perfidus hoſtis Hebræus,
Non metra, non verſus recipit ſermo Pharifæus,
Nec Moſes docet hæc, nec jubet ipſe Deus.
Ergo prophetias tali decet ordine promi,
Sicut ab antiquis vatum prolatio ponit,
Litera non patitur verſibus illa coli.

Incipiunt dicta prophetarum; & primùm, quòd Deus pater habet filium.

FIlius meus es tu, ego hodie genui te. Et iterum; *Tecum principium in die virtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorum, ex utero ante luciferum genui te.* Ex utero, id eſt, ex ſubſtantia ipſius Patris, ſive de pectore Patris; unde pater eructavit verbum bonum, ſecundum David dicentem: *Eructavit cor meum verbum bonum.* Item; *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Item; *Adorabunt eum omnes gentes, omnes reges ſervient ei.* Item de Chriſto; *Veniet ad templum ſanctum ſuum dominator, quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti, quem vos vultis.*

Notandum autem, quòd Chriſtus in eo, quod à Patre genitus eſt, filius dicitur: ſed in eo, quod à Patre in mundum miſſus

miſſus eſt, Angelus nominatur. Unde in Daniele Nabuchodonoſor, reſpiciens in fornacem, dixit: *Ecce ego video viros quatuor ſolutos, ambulantes, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei.* Item Deus ad Moſen: *Ecce ego mitto angelum meum, qui præcedat & cuſtodiat te: obſerva eum, & audi vocem ejus.* Quis eſt iſte angelus, cui Dominus dat nomen ſuum, & poteſtatem? Nemo certè, niſi filius, dicente David; *Quis in nubibus æquabitur Domino? aut quis ſimilis erit Deo inter filios Dei?* Item Eſaias aperte dicit, Deum patrem genuiſſe filium: *Antequàm parturiret, peperit, & antequàm veniret partus ejus, peperit maſculum.* Quaſi apertè dicat: Antequam virgo in carne Chriſtum parturiret, genuit Pater Filium in divinitate: & antequàm in virgine tempus parturiendi veniret, genuit eum Pater ſine tempore. Item Eſaias; *Nunquid qui alios parere facio, ipſe ego non pariam, dicit Dominus? & qui generationem aliis tribuo, nunquid ego ſterilis ero, dicit Dominus?*

278 Igitur ex his omnibus Judæus & hæreticus, aut credant, Chriſtum Dei eſſe filium, aut omnes prophetas dicant eſſe mendaces, qui iſta omnia prædixerunt.

Quòd ſi interrogant Judæi & hæretici, quo tempore, vel quomodo Pater Deus genuit filium? dicimus; quia ab æterno eſt filius, ſicut & Pater, teſtante David; *Ante Solem permanet nomen ejus, & ante Lunam ſedes ejus.* Item alius Propheta; *Egreſſus ejus à principio, à diebus æternitatis.* Item Pater dicit de filio: *Ante luciferum genui te;* id eſt ante omnia tempora. Sicut & ipſe filius, Sapientia Dei, de ſeipſo dicit: *Necdum erant abyſſi, & ego concepta ſum, necdum fontes aquarum eruperant, necdum montes gravedine conſtiterant, ante colles parturiebar. Quando præparabat cœlos, aderam. Quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram, componens omnia.*

Si autem quæritur, quando Filius ſit genitus? dicimus, quia ſuæ nativitatis arcana nec apoſtolus didicit, neque propheta, vel aliqua creatura cognovit. Eſaias enim dicit cap. 53. *In humilitate judicium ejus ſublatum eſt: generationem ejus quis enarrabit?* Dicit beatus Job; *Sapientiam Dei Patris unde invenies?* Item alibi; *Radix ſapientiæ, & origo filii Dei, cui revelata eſt?* Chriſtus enim ita à Patre venit, ſicut ſplendor à lumine, ſicut verbum ab ore, ſicut ſapientia à corde.

Quòd Chriſtus Jeſus eſt Deus & Dominus omnium.

Iſtas authoritates ſcripturarum objiciunt nobis Judæi & hæretici, abnegantes, Chriſtum eſſe Deum & Dominum. Dixit ad eoſdem Judæos Dominus in monte Sinai: *Audi Iſraël, Deus tuus unus eſt.* Et iterum; *Ego ſum Deus, & præter me non eſt alius.* Et iterum dicit: *Ego ſum Deus, & gloriam meam alteri non dabo.*

Nos autem ad hæc omnia reſpondemus, quia propter illius temporis ſtatum & neceſſitatem dicta ſunt iſta tunc eis. Erant enim rudes & indocti, & ad colẽda idola proni, ſicut aliæ gẽtes, propter quod adhuc eorũ imbecillitas doctrinã de ſubtilitate trium perſonarum in Deo capere non poterat, ſed ſatis erat eis tunc unum Deum cognoſcere, & tenere, & ab unitate Dei non recedere. Quod tamen ſæpe fecêre, ad idololatriã ſe convertentes. Et illa eis tunc dicta ſunt ſecundum temporalem intellectum.

Spiritualiter autem prophetæ prædicaverunt, Chriſtum eſſe Deum. Unde 279
David in pſalmis: *Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi, virga æquitatis virga regni tui. Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.* Attende, ô lector, quia dicitur Deus unctus à Deo. Chriſtus interpretatur unctus. Qua unctione eſt unctus? certe oleo lætitiæ à Patre.

Iſte eſt ille Chriſtus, quem Pater ſub perſona Cyri, regis Perſarum, olim ſic deſcripſit, & Deum ac Dominum eſſe prænuntiavit, per Eſaiam dicens capite quadrageſimoquinto: *Chriſto meo Cyro, cujus apprehendi dextram, ut ſubjiciam ante faciem ejus gentes, & regna & dorſa regum vertam, & aperiam ante eum januas, & portæ ejus non claudentur. Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam, & dabo tibi theſauros, & arcana ſe-*

cretorum, ut ſcias, quia ego Dominus, qui invoco nomen tuum, Deus Iſraël. Ecce in perſona Cyri, regis Perſarum, deſcripſit Deus Pater Filium ſuum Chriſtum Jeſum, cui ſubjecit regna per fidem Chriſtianam; cui revelata ſunt omnia; qui vectes ferreos in inferno confregit. Illum autem Cyrum, regem Perſarum, comparare Deo abſurdum eſt, cùm fuerit idololatra, & in eo non ſint iſta omnia completa.

Ad iſtum Filium Chriſtum dixit Deus in Geneſi capite primo; *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* De iſto Chriſto Domino ſcribitur in Geneſi, de Sodoma & Gomorrha. Ait enim capite decimo nono; *Et pluit Dominus ſuper Sodomam & Gomorrham ignem & ſulphur à Domino.* Ecce Dominus à Domino, prima ſcilicet & ſecunda perſona deitatis.

David ſimiliter dicit in pſalmis: *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.* Zacharias propheta dicit: *Hæc dicit Dominus exercituum: Poſt gloriam miſit me ad gentes, quæ exploraverunt me.* Chriſti vox eſt hæc, qui miſſus eſt ad gentes, poſt gloriam deitatis, quam habuit apud Patrem, quando exinanivit ſemet ipſum, formam ſervi accipiens, factus obediens uſque ad mortem. Iſte Chriſtus filius Dei eſt ille, qui dicit: *Lætare & lauda filia Sion, quia ecce venio, & habitabo in medio tui, dicit Dominus, & applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui, & ſcies, quia Dominus exercituum*
280 *miſit me.* Ecce Dominus à Domino exercituum miſſus dicitur, qui eſt Chriſtus, Deus noſter.

Opponunt autem nobis hæretici: Si Deus eſt Pater, & Filius Deus eſt; ergo duo dii ſunt, & non eſt unus deus. Audi ergo Eſaiam, utranque perſonam unum Deum eſſe dicentem: *Tu es Deus, & in te eſt Deus.* In eo quod dicit; Tu es Deus; Patrem oſtendit. In eo verò, quòd addidit; Et in te eſt Deus; Filium eſſe declaravit. Item ille ipſe Eſaias, ut unum ſolum Deum eſſe oſtenderet, ſubjecit; *Non eſt abſque te Deus. Verè tu es Deus, abſconditus Deus Iſraël.* Alibi etiam nomen Patris & Filii unum eſſe monſtratur, ipſo Patre ad Moſen dicente; *Attende illi, & ne inobediens ei fueris. Eſt enim nomen meum in illud.*

Quòd Deus in Trinitate eſt trinus & unus.

SI quæris homo; quur tres perſonas, videlicet Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ſub unitate pronuntias? Audi Eſaiam prophetam dicentem: *Ego primus, & ego noviſſimus. Manus quoque mea fundavit terram. Dextera mea menſa eſt cælos. Num à principio vel abſcondito loquutus ſum ex tempore? Antequàm fieret tempus, ibi eram; & nunc Dominus Deus miſit me.* Ecce duæ ſunt perſonæ; Dominus & Spiritus ejus, qui mittit, & tertia perſona ejuſdem Domini, quæ mittitur. Unde ſcriptum eſt: *In principio fecit Deus cælum & terram, & Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas.* In eo vocabulo, quo vocatur Deus; intellige Patrem dici. Quod autem dicit; in principio; intellige Filium. In illo autem; qui ferebatur ſuper aquas; intellige Spiritum ſanctum.

Item in Pſalmis David: *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.* De perſona trinitatis etiam dicit: *Spiritus meus erit in medio veſtri.* Attende lector. Ecce Deus loquitur de Spiritu ſuo. Poſt hæc de tertia perſona, id eſt de Filio ſuo ſubjunxit, dicens; *Ecce movebo cælum & terram, & veniet deſideratus cunctis gentibus.* Iſta pauca de Trinitate ſufficiant. Amodo de incarnatione Dei ſubnectam, qualiter Filius Dei factus eſt homo.

Quòd Filius, qui dicitur Deus, factus eſt homo.

ESaias de naſcente in carne filio Dei, ſic dixit cap. 9. *Parvulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum ejus.* Hoc ita 281
intelligas; Quia ſuper humerum portavit crucem, ſive titulum à Pilato conſcriptum, in quo principatus hodie eſſe notatur. Et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Conſiliarius, Deus fortis, Pater futuri ſeculi, Princeps pacis.

David item dicit: *Mater Sion dicit hoc; Homo natus eſt in ea, & ipſe fundavit eam altiſſi-*

altiſſimus. Huic prophetiæ Judæi contradicere non potentes, dicunt Chriſtum adhuc non veniſſe.

Daniel autem propheta tempus adventus Chriſti planè oſtendit, & annos enumerat, & manifeſta ejus ſigna prænunciat. Sic enim dixit Angelus Danieli: *O Daniel, adverte ſermonem, & intellige viſionem: Septuaginta hebdomadæ abbreviatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper urbem ſanctam tuam, ut conſummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur juſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia, & ungatur ſanctus ſanctorum.* Iſtæ ſeptuaginta hebdomadæ, à tempore Danielis numeratæ, proculdubio oſtendunt, quòd ſanctus ſanctorum, qui eſt Chriſtus, olim veniſſe oſtenditur.

Hebdomades nanque in ſacra Scriptura ſeptem annis continuantur, teſtante Domino ad Moſen: *Numerabis ſeptem tempora hebdomadis annorum;* id eſt ſepties ſeptem, quæ ſimul faciunt novem & quadraginta. A tempore autem Danielis uſque ad noſtra tempora plus quàm centum millia hebdomades * enumerantur. Ideoque jam natus eſt Chriſtus.

Quòd hoc nomen Jeſus per Moſem inventum eſt, & præfiguratum.

JOſue, filius Nave, à Moſe vocatus eſt Jeſus. Iſte poſt obitum Moſis, dux populi effectus eſt, & princeps, & terram promiſſæ hæreditatis diſtribuit: itaque mutatio nominis ſignificat, quia defuncto Moſe & legali præcone ceſſante, dux nobis Dominus Jeſus erat, qui nos futuros ad terram cœleſtis promiſſionis per fluenta Jordanis, id eſt per gratiam baptiſmatis ſanctificatos perduceret.

Quòd Chriſtus ex ſemine Abrahæ naſciturus erat.

DIxit Dominus ad Abraham: *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes;* hoc eſt, in Chriſto Jeſu: de quo etiam ait
282 David: *Et benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes gentes ſervient ei.*

Quòd Chriſtus tempore Herodis erat naſciturus.

DIxit patriarcha Jacob (Geneſeos capite quadrageſimo nono.) *Non auferetur ſceptrum de Juda, nec dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus eſt. Ipſe erit exſpectatio gentium.* Itaque non defecit principatus & regnum in Juda uſque ad tempora Herodis alienigenæ. Judæi autem dicunt, ſe adhuc Regem habere in quibusdam ignotis finibus terræ, quod falſum eſt. Dicit enim Oſea propheta capite tertio: *Sedebunt filii Iſraël ſine rege, ſine principe, ſine altari, ſine ſacerdotio:* quæ omnia ſcimus eſſe completa.

Quòd Chriſtus de ſtirpe David naſciturus erat.

DAvid dicit: *Juravit Dominus David veritatem, & non fruſtrabitur eum: de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem meam.* Et iterum: *Semel juravi in ſancto meo, ſi David mentiar, ſemen ejus in æternum manebit, & thronus ejus ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta, & teſtis in cælo fidelis.* Item in Libro regum: *Factum eſt verbum Domini ad Nathan dicens; Vade, dic ſervo meo David: Hæc dicit Dominus; Non tu ædificabis mihi domum ad habitandum: ſed quum dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod erit de utero tuo, & firmabo regnum ejus: hic ædificabit domum nomini meo, & erigam thronum ejus in ſecula. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium: & fidelis erit domus tua uſque in ſecula. In conſpectu tuo erit thronus tuus firmus jugiter.*

Quicunque omnia hæc putat in Salomone eſſe completa, nimis à veritate videtur errare. Ille enim vivente patre adhuc cœpit regnare. Unde alius intelligitur fuiſſe promiſſus, qui non ante mortem, ſed poſt mortem ejus promotus & confirmatus, eſt ſuſcitandus. Non ut domum Domini de parietibus lapideis ædificet, ſed de vivis & precioſis, ſanctis fidelibus. Salomonis nanque domum plenam fuiſſe mulieribus alienigenis, idola colentibus, conſtat. Ipſe etiam ab eis in eandem idololatriam ſeductus eſt: quia poſt bonum initium malum exitum habuit.

Quis igitur eſt iſte rex & filius David, cujus domus fidelis eſt in perpetuum, niſi Chriſtus, qui ex genere David natus

283 eſt, in quo & iſta completa ſunt omnia? De quo & ipſe Dominus dicit: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & ſuſcitabo David germen juſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet judicium & juſtitiam in terra. In diebus illis ſalvabitur Juda, & Iſraël habitabit confidenter, & hoc eſt nomen, quod vocabunt eum; Dominus juſtus noſter.*

Eſaias etiam propheta dicit, capite undecimo: *Egredietur virga de radice Jeſſe.* Virga iſta eſt Maria, quæ genuit florem, Dominum noſtrum ſalvatorem Chriſtum. De quo ſequitur dictum: *Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis; & replevit eum ſpiritus timoris Domini.* Eſaias iterum dicit de Chriſto, capite undecimo: *In die illa erit radix Jeſſe, qui ſtat in ſignum populorum; ipſum gentes deprecabuntur; & erit ſepulchrum ejus glorioſum.* Chriſtus verò ſtat in ſignum populorum; quia Chriſtiani ſignaculum crucis exprimunt in frontibus ſuis. Ipſum gentes deprecabuntur; & in eo totum jam cernitur eſſe completum. Sepulchrum ejus in tantum eſt glorioſum, ut cognoſcentes, quia per mortem ejus redempti ſumus, ſepulchrum ejus glorioſum exhibeamus & teneamus. Ipſe quoque locus, miraculis coruſcans, totum mundum trahit ad ipſum. De ipſa petra ſepulchri ſancti dicit Eſaias capite decimoſexto: *Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ de petra deſerti ad montem filiæ Sion.* Montem Sion intelligimus Hieroſolymam, in qua agnus Chriſtus habuit illud glorioſum ſepulchrum.

Quòd Chriſtus de virgine, ſine virili admixtione, natus eſt.

Eſaias dicit: *Loquutus eſt Dominus ad Achas dicens: Pete tibi à Domino Deo tuo in profundum inferni, ſive in excelſum ſupra.* Et adjecit: *Audite itaque domus Jacob*, id eſt, genus David, de qua ſtirpe regia deſcendit Maria: *Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emanuel, hoc eſt nobiſcum Deus.*

Objiciunt hîc nobis Judæi dicentes: Non dixit Virgo, ſed dixit, Juvencula. Quibus reſpondemus; quia non eſt ſignum vel miraculum, ſi juvencula pariat: ſed ſi virgo parit, hoc eſt miraculum & ſignum. Unde erubeſcat Judæus, quia illud eſt verè ſignum & miraculum, ſi virgo parit. Oportebat enim Chriſtum naſci in carne per mirabilem partum virginis.

Iterum de virgine dicit Eſaias capite 284
quadrageſimo quinto: *Rorate* (inquit) *cœli deſuper: & nubes pluant juſtum: aperiatur terra & germinabit ſemen, & juſtitia ſimul oriatur: ego Dominus creavi eum.* Per cœlos intelligimus verbum & ſapientiam Dei. Per nubes rorantes, ipſam viam, qua deſcendit. Per terram, intelligimus Mariam. Per hoc, quod dicit: Ego Dominus creavi eum; intellige, quia ſine omni admixtione hominis creatus eſt, ſola deitate creante.

De eadem virginali nativitate, dicit iterum in alio loco Eſaias: *Vidi* (inquit) *lapidem de monte abſciſſum ſine manibus præcidentium, & quum perveniſſet in terram, replevit orbem terræ.* Iſte lapis intelligitur Chriſtus, de quo Dominus dicit per Eſaiam: *Ecce mitto in fundamentis Sion lapidem precioſum, electum, angularem: & qui crediderit in eum, non confundetur.* Iſtum talem lapidem vidit Daniel ſine manibus abſciſſum, id eſt, ſine virili commixtione de virgine intacta natum. De monte, id eſt de Judæis duris & lapideis.

Quòd Chriſtus in Bethlehem naſciturus erat.

Micheas propheta ſic dicit: *Et tu Bethlehem domus Ephrata, tu non es parvula in millibus Juda. Ex te enim mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſraël: & egreſſus ejus ſicut à diebus æternitatis. Stabit* (inquit) *& videbit, & paſcet gregem ſuum in virtute & in honore & virtute nominis Dei ſui: & convertentur ei termini terræ, & erit iſte pax.*

Quòd magi Chriſto munera obtulerunt.

David in pſalmis dicit: *Et veniet, & dabitur ei de auro Arabiæ, tota die benedicent ei.* Et in alio loco David: *Reges Tharſis & inſulæ munera offerunt: reges Arabum, & Saba, dona adducent.* Balaham pro-

propheta dixit: *Orietur ſtella ex Jatob, & conſurget homo de Iſraël.* Magi enim in Oriente videntes ſtellam, per artem ſuam, ſignum Chriſti eſſe cognoverunt, & ſequentes ſtellam in Bethlehem, munera obtulerunt.

Eſaias propheta ad hæc dixit: *In tem-*
pore illo deferetur munus Domino exercitu-
um, à populo diviſo & dilacerato, à populo
terribili, poſt quem non fuit alius. Intelli-
gendum eſt hoc de populo Perſarum
robuſtiſſimo, terribili & divulſo: ex qui-
bus Magi venientes, Chriſto munera ob-
285 tulerunt. Item Eſaias: *Omnes de Saba*
venient, aurum & thus deferentes, & lau-
dem Domino annunciantes: & cætera.

Quòd Chriſtus manſuetus & pauper venturus erat.

Esaias dicit: *Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus veniet tibi juſtus, pauper, & manſuetus, ſedens ſuper aſinum indomitum.* Item Eſaias, ex perſona Dei Patris: *Ecce intelliget ſervus meus, & exaltabitur, & elevabitur, & ſublimis erit valde, & glorioſius inter filios hominum. Ipſe aſperget gentes multas, & ſuper ipſum continebunt reges os ſuum. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portavit; & nos portavimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo, & humiliatum. Ipſe autem humiliatus eſt propter iniquitates noſtras: & attritus eſt, propter ſcelera noſtra. Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum; & livore ejus ſanati ſumus. Omnes nos quaſi oves erravimus, unusquisque in viam ſuam declinavit, & Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrum. Oblatus eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum. De anguſtia & judicio ſublatus eſt: generationem ejus quis enarrabit? Quia abſciſſus eſt de terra viventium: propter ſcelus populi mei percuſſi eum, & dabit impios pro ſepultura, & divites pro morte ſua: eo quòd iniquitatem non fecerit, nec dolus fuerit in ore ejus: & Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Si poſuerit animam ſuã pro peccato, videbit ſemen longævum, & voluntas Domini in manu ejus. Pro eo quòd liberavit anima ejus, videbit, & ſaturabitur. In ſcientia quippe ſua juſtificabit juſtus ſervus meus multos, & iniquitates ipſorum ipſe portabit. Idcirco diſpertiam ei plurimos, & fortium dividet ſpolia, pro eo quod tradidit in mortem animam ſuam, & cum ſceleratis deputatus eſt. Et ipſe peccata multorum tulit, & pro transgreſſoribus oravit.* Eſaias item dicit: *Non clamabit, neque audient in plateis vocem ſuam. Calamum quaſſatum non conteret, & linum fumigans non extinguet. Sed in veritate judicium ſuum proferet, quoad usque ponat in terra judicium; & in nomine ejus gentes ſperabunt.* David iterum de Chriſto dicit: *Ego autem ſum vermis, & non homo, opprobrium,* &c.

Quòd Chriſtus rex & ſacerdos non oleo materiali, ſed oleo lætitiæ, Spiritu patris ſui, unctus eſt.

Esaias ex perſona Chriſti dicit: *Spiri-* 286
tus Domini ſuper me, propter hoc quòd unxit me: evangelizare pauperibus miſit me, prædicare captivis remiſſionem, & cæcis viſum. David etiam ad Chriſtum dicit: *Sedes tua Deus in ſeculum ſeculi: virga recta eſt virga regni tui. Dilexiſti juſtitiam & odiſti iniquitatem, propterea unxit te, Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.*

Quòd Chriſtus ſigna & prodigia erat facturus.

Esaias dicit: *Ecce Deus ipſe veniet, & ſalvabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum audient. Tunc ſaliet claudus ſicut cervus, & clara erit lingua mutorum.* Eſaias iterum: *Spiritus Domini ſuper me, eo quòd unxit me: ad annunciandum miſit me, ut mederer contritos corde, & prædicarem captivis remiſſionem, & cæcis viſum.*

Quòd Deus voluit omnibus hominibus in corpore apparere.

Esaias dicit: *Inglorioſus erit inter viros aſpectus ejus, & forma ejus inter filios hominum.* Hieremias autem dicit in libro Baruch: *Hic eſt Deus noſter, & non æſtimabitur alius ab eo. Qui invenit omnem viam prudentiæ, & oſtendit eam Jacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt.* Abacuch dicit: *Domine audivi auditum tuum, & timui. In medio duûm animalium cognoſceris. Dum appropinquaverunt anni, innoteſceris. Dum advenerit* tem-

tempus, oſtenderis. Iterum ipſe Abacuch dicit: *Videbunt gentes, & dolebunt populi;* id eſt Judæi. Eſaias iterum dicit: *Propter Sion non tacebo, & propter Hieruſalem non quieſcam, donec egrediatur ut ſplendor juſtus ejus, & Salvator ejus ut lampas accendatur, & videbunt gentes juſtum tuum, & cuncti reges inclytum tuum.* Et iterum Eſaias: *Vox ſpeculatorum levaverunt vocem ſimul, laudabuntque, oculo ad oculum videbunt eum.* Et iterum Eſaias: *Paravit Dominus brachium ſuum in conſpectu omnium gentium, & videbunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri.*

Quòd Judæi Chriſtum non erant recepturi, nec agnituri.

HIeremias dicit: *Prævaricatione prævaricata eſt in me domus Juda, ait Do-*
287 *minus. Negaverunt me, & dixerunt; Non*
eſt ipſe. Hoc Judæi adhuc dicunt, alium expectantes, qui eſt Antichriſtus.

Eſaias dicit: *Non eſt ſpecies ei, neque decor. Vidimus eum, & non erat aſpectus. Deſideravimus eum deſpectum & noviſſimum virorum, & ſcientem ferre iniquitatem, & quaſi abſconditus vultus ejus. Unde nec reputavimus eum.* His verbis prædicta eſt Judæorum incredulitas, quibus viſus eſt Chriſtus non habere ſpeciem neque decorem Dei, & ideo non cognoverunt eum, neque reputatus eſt ab eis eſſe Deus. Quem, quia non erant agnituri, Eſaias prædixit his verbis: *Audite cæli, & auribus percipe terra, quia Dominus loquutus eſt: Filios enutrivi & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me. Cognovit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui; Iſraël autem me non cognovit, & populus meus non intellexit.* Item Eſaias: *Auditione audietis, & non intelligetis, & cernentes non videbitis, & non ſcietis. Incraſſatum eſt enim cor populi hujus, & in tenebris ambulant.*

Quòd Judæi, non agnoſcentes Chriſtum, in unum conſenſum convenirent, ut Chriſtum occiderent.

DAvid in pſalmo: *Quare fremuerunt gentes?* id eſt Romani: *& populi,* id eſt Judæi, *meditati ſunt inania? Aſtiterunt reges terræ,* id eſt Herodes & Pilatus: *& principes,* ſcilicet ſacerdotum, *convenerunt in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſtum ejus.* Item David: *Circundederunt me canes multi,* id eſt Judæi, *concilium malignantium obſedit me.* Item alius propheta: *Facti ſunt mihi in ſagittam reciprocam. Hæc dicit Dominus: Projice illud ad ſtatuarium decorum, precium, quod appreciatus ſum ab eis.*

Notandum eſt omnibus, quòd Judas illud precium, quod pro nece Chriſti acceperat, reportavit, & projecit in templum. Illam pecuniam dixit Jeſus eſſe mercedem ſuam, quam reddebant ei pro omnibus operibus ſuis bonis, quas fecerat eis, ſuſcitando mortuos, reddendo eis viſum, auditum, & cætera; pro quibus omnibus Judæi dederunt in æſtimationem triginta denarios.

Quòd diſcipulus familiaris erat Chriſtum ad precium venditurus.

DAvid dicit: *Qui edebat panes meos, ampliavit ſuper me ſupplantationem.*
Et iterum: *Tu verò homo unanimis, dux* 288
meus, & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos. Hieremias etiam de ipſo Juda ſic prædixit: *Peccatum Judæ ſcriptum eſt ſtylo ferreo in ungue adamantino.* Hoc dictum tam Judæis, quàm Judæ traditori, bene congruit: quia peccatum eorum tam fortiter ſcriptum eſt, ut deleri propter duritiam eorum non poſſit.

Quòd Chriſtus tradidit ſemetipſum oblationem Patri pro nobis.

ESais dicit: *Oblatus eſt, quia ipſe voluit.* Et iterum: *Eò quòd tradidit in mortem animam ſuam, videbit ſemen longævum, & voluntas Domini in manu ejus dirigetur.* Item Hieremias ait: *Reliqui domum meam, diviſi hæreditatem meam, tradidi dilectam animam meam in manus inimicorum,* id eſt Judæorum.

Quòd Chriſtus traditus eſt ab impiis Judæis.

HIeremias teſtatur in Proverbiis, ubi liber Sapientiæ dicit: *Dixerunt impii, comprehendamus virum juſtum, quia inutilis eſt nobis, & contrarius operibus noſtris. Promittit ſe ſcientiam Dei habere, & filium Dei ſe nominat.* Et iterum: *Si enim*

verè

verè filius Dei eſt, ſuſcipiet illum, & liberabit eum de manu inimicorum: ut ſciamus reverentiam illius, probemus patientiam ejus. Morte turpiſſima condemnemus eum; id eſt afflictione crucis.

Quòd Chriſtus ab amicis & à diſcipulis erat derelinquendus.

DIcit Dominus per David prophetam: *Omnes amici mei dereliquerunt me, & ego relictus ſum ſolus.* Et iterum: *Quærunt animam meam, ut auferant eam.* Et rurſum: *Longè feciſti notos meos à me.* Et addit: *Elongaſti à me amicum.* Zacharias propheta etiam dicit: *Percutiam paſtorem, & diſpergentur greges.* Diſcipuli enim, capto Domino, fugerunt.

Quòd Chriſtus per falſos teſtes erat accuſandus.

OSea propheta dicit: *Væ eis, quoniam receſſerunt à me: ipſi vaſtabuntur, quia prævaricati ſunt in me. Ego redemi eos, & ipſi loquuti ſunt contra me mendacium. Ego erudivi eos, & confortavi brachium eorum, & ipſi cogitaverunt in me ma-*
289 *litiam. Reverſi ſunt, ut eſſent absque jugo, &*
facti ſunt quaſi arcus doloſus. David etiam dicit: *Inſurrexerunt in me teſtes, & mentita eſt in ſancto ejus.*

Quòd flagella, & palmas, & ictus, ſuſtinuit Chriſtus.

ET Job de Chriſto dicit: *Exprobrantes & conſpuentes percuſſerunt maxillam meam; ſectati ſunt pœnis meis.* David etiam dicit: *Ego in flagella paratus ſum.* Et iterum: *Congregata ſunt in me flagella.* Eſaias etiam dicit: *Non ſum contumax, nec contradico, corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus, faciem meam non averti ab increpantibus & conſpuentibus in me.* Hieremias etiam de eo dicit: *Dabit percutientibus ſe maxillam, ſaturabitur opprobriis.* Et iterum Hieremias: *Poſuiſti ſcapulas meas ad flagella, & maxillas meas ad palmas.*

Quòd ſpinea corona erat coronandus.

IN Canticis canticorum de contumeliis filii ex perſona Patris, Salomon ait: *Exite filiæ Hieruſalem, & videte coronam ſpineam, quam capiti ejus impoſuit ſynagoga.* Hieremias etiam dicit: *Spinis peccatorum ſuorum circumdedit me, propter iſtam.* Eſaias quoque dicit: *Plantavi vineam electam, & expectavi, ut faceret uvas, & fecit ſpinas.*

Quòd Judæi clamaturi erant, ut crucifigeretur.

HIeremias de ſynagoga dicit: *Reliqui domum meam, facta eſt mihi hæreditas mea, quaſi leo in ſylva. Dedit contra me vocem ſuam blaſphemans dicens: Crucifige, crucifige.* Et alibi ipſe Hieremias dicit: *Super quem aperuiſtis os veſtrum? adverſus quem acuiſtis linguam veſtram?* Et Eſaias dicit: *Ruit Hieruſalem, & Judas concidit, quia lingua eorum contra Dominum.* Iterum ipſe dicit: *Expectavi, ut facerent judicium, & fecerunt iniquitatem, & non juſtitiam, ſed clamaverunt.*

Quod milites veſte coccinea induerent eum.

ESaias propheta dixit, capite ſexageſimo tertio: *Quis eſt iſte, qui venit de Edom tinctis veſtibus de Boſra? Quare rubrum eſt veſtimentum tuum, & indumen-*
tum tuum tanquam calcantium in torculari? 290
At ille reſpondens ait: *Torcular calcavi ſolus.* Calcare ſe ſolum dixit torcular, quia ipſe ſolus pro mundo ſuſtinuit paſſionem, ſolus etiam delicta omnium hominum lavit Dominus Jeſus Chriſtus.

Quòd Chriſtus tacuit, dum pateretur.

DAvid dicit: *Factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo increpationes.* Et iterum: *Ego autem tanquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus, qui non aperit os ſuum.* Eſaias etiam dicit: *Sicut agnus coram tondente ſe, qui non aperit os ſuum, in humilitate judicium ejus ſublatum eſt.*

Quòd in ligno ſuſpendendus erat Chriſtus.

DAvid dicit: *Expandi manus meas;* ſcilicet in cruce. Et iterum: *Elevatio manuum mearum, ſacrificium veſpertinum.* Veſpertinum intellige, ſive in mundi

mundi hujus veſpera, ſive in ſolis occaſu. Item David: *Dominus regnavit à ligno.* Abacuch etiam dicit: *Cornua in manibus ejus.* Iterum Abacuch dicit de aſcenſione crucis: *Dominus fortitudo mea, conſtituit pedes meos ſuper excelſa, ut vincam in claritate ipſius.* Item alius Propheta: *Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam, & non cognovi, quia ſuper me cogitaverunt conſilia, dicentes: Mittamus lignum in pane ejus, & eradamus eum de terra viventium.* Panis iſte corpus Chriſti eſt, lignum autem crux eſt.

Quòd clavis in cruce fixus eſt.

DAvid dicit: *Foderunt manus meas & pedes meos, & dinumeraverunt omnia oſſa mea. Ipſi verò conſideraverunt, & conſpexerunt me, &c.* In Canticis canticorum dicit: *Manus meæ diſtillaverunt myrrham;* id eſt ſanguinem precioſum, quo redemptus eſt mundus. Malachias propheta dicit: *Plangent eum quaſi unigenitum, & dolebunt ſuper eum, ut doleri ſolet in morte primogeniti.* Dolere intelligimus Judæos in die judicii, quando videbunt in gloria deitatis ſedentem & judicantem ipſum, in quem transfixerunt.

Quòd inter latrones crucifixus eſt.

291 ESaias propheta dicit: *Et inter iniquos deputatus eſt.* Abacuch propheta dicit: *In medio duûm animalium cognoſceris;* id eſt inter duos latrones erat.

Diviſerunt ſibi veſtimenta ejus.

DAvid ita dicit: *Diviſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* Omnia quidem veſtimenta diviſerunt milites: ſed in tunicam Domini ſortem miſerunt, dicentes: *Non ſcindamus eam;* ſicut Evangeliſta teſtatur. Erat enim tunica inconſutilis, precioſa, & circumtexta. Quæ in alio loco dicitur naſcenti Chriſto de cœlo in ſinu matris fuiſſe porrecta, & poſtea in longum ad menſuram pueri creviſſe, ſicut ipſe puer usque in virilem ſtaturam creſcebat.

Quòd felle & aceto potatus eſt.

DAvid dicit: *Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potaverunt me aceto.* Dominus Jeſus Chriſtus ipſum clamavcrat, dicens: *Ego te plantavi vineam meam electam, quomodo converſa es in amaritudinem vitis alienæ?* Unde & Moſes ait: *Uva eorum uva fellis, & botrus in amaritudine ipſis.*

De eodem.

QUod hyſſopo circumdederunt ſpongiam plenam; in pſalmis ſic: *Aſperges me Domine hyſſopo, & mundabor: lavabis me, & ſuper nivem dealbabor.*

Quòd pro inimicis oravit Chriſtus.

ESaias dicit capite quinquageſimo tertio: *Et pro perſecutoribus & transgreſſoribus oravit.* Abacuch in perſona Domini dicit: *Dum conturbata fuerit anima mea in ira, miſericordiæ memor ero.* Jeſus Chriſtus enim, ardente ira Judæorum, contra eum dixit: *Pater ignoſce illis, quia neſciunt, quid faciunt.*

Quòd non pro ſuis, ſed pro noſtris peccatis mortuus eſt.

ESaias dicit: *Pro iniquitate populi ſui ductus eſt ad mortem.* Et iterum Eſaias: *Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & attritus eſt propter ſcelera noſtra: cujus livore ſanati ſumus.* Eſaias iterum capite quinquageſimo tertio: *Omnes nos quaſi oves erravimus, unusquisque in viam ſuam declinavit, & Dominus poſuit ſuper eum iniquitates omnium noſtrum.* 292 *Qui cùm peccatum non cognoviſſet, peccatum pro nobis omnibus factus eſt.*

Quòd verè mortuus eſt.

IN lege ſcriptum eſt: *Recubans dormivit ut leo, & ut catulus leonis, quis ſuſcitabit eum?* David in ſexageſimo ſeptimo pſalmo apertè dicit: *Deus noſter, Deus ſalvos faciendi nos; & mors Domini exitus mortis.* Hieremias ait: *Quaſi à ſomno ſuſcitatus ſum, & ſomnus meus dulcis mihi.* In Daniele quoque Angelus de morte loquutus, & de occiſione Chriſti: *Scito & animadverte ab exitu ſermonis, ut iterum ædificetur Hieruſalem, usque ad Chriſtum ducem. Hebdomadæ ſeptem, & hebdomadæ ſeptuaginta duæ erunt. Et rurſum ædificabitur Hieruſalem, & platea, & muri*

muri in anguſtia templorum, & poſt hebdomadas ſeptuaginta duas occidetur Chriſtus, & non erit ejus populus ille, qui eum negaturus eſt. Et erit clades Judæorum, & ſanctuarium & civitatem diſſipabit populus cum duce venturo. Populum iſtum intelligimus Romanum, cum Tito & Veſpaſiano.

Quòd tenebræ factæ ſunt eo moriente.

AMos propheta ait: *Et erit in die illa, dicit Dominus; Occidet Sol in meridie, & tenebreſcere faciam lumen.*

Quòd crura ejus non frangerentur.

DIxit Dominus ad Moſen: *Os non comminuetis ex eo.* Præceptum enim tunc fuit illis Paſcha celebrare, & occidere agnum ſine macula, in ſimilitudinem Chriſti futuro tempore naſcituri. Cujus agni oſſa confringere prohibiti ſunt à Deo per Moſen.

Quòd lancea latus ejus erat vulnerandum.

BEatus Job ita prædixit: *Confixit me, & poſuit me quaſi ſignum. Circundedit me, quaſi gigas, & vulneravit lumbos meos. Occidit me vulnere, & vulnere lanceæ ſuper vulnus clavorum.* Unde ait David: *Super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* Hieremias autem ait de ſynagoga: *Tetendit arcum ſuum, & poſuit me quaſi ſignum ad ſagittam. Miſit in re-*
293 *nes meos phialas pharetræ ſuæ.* Zacharias propheta dicit: *Videbunt, in quem confixeruut;* id eſt hominem Chriſtum, quem crucifixerunt.

Quòd de vulnere ejus ſanguis & aqua exiret.

ZAcharias propheta dicit; *Cùm egrederetur vir ab Oriente, ecce aquæ redundantes à latere dextro;* ſcilicet Chriſti. Item Propheta de eadem aqua dicit; *Flumina aquæ viventis egredientur de corpore ipſius.* Aqua iſta vivens eſt baptiſma, quod vivificat credentes in Chriſto.

Quòd ſepultus eſt Chriſtus.

DAvid dicit: *Collocaverunt me in obſcuro, ſicut mortuos ſeculi.* Eſaias item dicit: *Erit Dominus nominatus in ſignum æternum, quod non auferetur, & erit ſepulchrum ejus glorioſum.*

Quòd monumentum ejus lapide ſignaretur.

JEremias dicit: *Lapſa eſt in lacum vita mea, & poſuerunt lapides ſuper me: Concluſit vias meas lapidibus quadris, circumædificavit adverſum me, ut non egrediar.*

Quòd ad infernum deſcendit Chriſtus.

IN libro Eccleſiaſtes Dominus ipſe dicit: *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Deo.* David etiam dicit: *vita mea in infernum appropiabit.* Et iterum: *Æſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum. Factus ſum ſicut homo ſine adjutorio, inter mortuos liber.* Deſcendit enim ſicut homo in infernum, ſed ſolus inter homines ipſe liber fuit, quia mortem non timuit.

Quòd Chriſtus fideles ſuos de inferno liberavit, & in cœlum rediit.

DOminus Deus per Oſeam prophetam dicit: *Ego capiam, & vadam, & tollam, & non eſt, qui eruat. Videns revertar ad locum meum;* hoc eſt ad cœlum. Item Propheta: *Ego dormivi & quievi, & reſurrexi, quoniam Dominus ſuſcitavit me.* Rurſus dicit Propheta; *Tu autem Domine miſerere mei, & reſuſcita me, & retribuam illis.* Iterum etiam Propheta: *In pace dormiam, & requieſcam, quoniam tu Domine, ſingulariter in ſpe conſtituiſti me.* Eſaias ad hæc dicit: *Nunc exurgam, nunc exaltabor, nunc ſublimabor.*

Quod per triduum rediit ab inferis. 294

OSea propheta dicit: *Venite, revertamur ad Dominum, & ipſe cepit, & ſalvabit nos. Vivificabit nos poſt duos dies, & in tertia die ſuſcitabit nos, & vivemus in conſpectu ejus.*

Quòd Chriſtus miſſurus erat Apoſtolos piſcatores, in ſigno crucis.

JEremias propheta prædixit ſic: *Ego mittam piſcatores meos dicit Dominus, & piſcabuntur eos.* Item dicit: *Et mittam*

tam venatores, & venabuntur eos de montibus & collibus, & de cavernis petrarum. Hoc dictum ad converſionem gentium ſpiritualiter pertinere videtur. Quos quia poſt reſurrectionem ſuam Dominus ad prædicandum gentibus mitteret, Eſaias loquitur, dicens: *Veni, ut congregem eos ex omnibus gentibus & linguis: & venient, & videbunt gloriam meam.* Quoniam etiam dicit David: *Non ſunt loquelæ neque ſermones, quorum non audiantur voces.* Et iterum: *In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*

Quòd Chriſtus usque ad Patrem aſcendit in cœlum.

DAniel dicit: *Aſpiciebam in viſu noctis, & ecce in nubibus cœli, quaſi filius hominis veniebat.* Et addit: *uſque ad antiquum pervenit*; id eſt, ad Patrem. Item adjecit: *Et in conſpectu ejus obtulerunt eum, & dedit poteſtatem ei, & regnum: & omnes populi, tribus & linguæ ſervient ei. Poteſtas ejus poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum ejus non corrumpetur.*

Ecce oſtenſum eſt, quomodo filius hominis in nubibus cœli ſublatus eſt, & usque ad omnipotentem perductus. Videntes autem æthereæ poteſtates carnem Chriſti in nubibus aſcendentem, & portas cœli ingredientem, dixerunt: *Tollite portas principes veſtras, & elevamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio.* Unde David ſubjunxit, atque ait: *Aſcendit ſuper Cherubin, & volavit. Volavit ſuper pennas ventorum.* David iterum dicit: *Aſcendit in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.* Captivitatem ductam eſſe captivam, intelligimus carnem Chriſti de terris aſſumptam, quam ipſe Chriſtus, devicta morte, duxit ſecum captivam. Unde David in alio loco ad
295 laudem Chriſti hortatur omnes gentes, dicens: *Regna terræ, cantate Deo, qui aſcendit ſuper cœlos cœlorum ad Orientem.* Nota, quia locus ille, unde Chriſtus aſcendit in cœlum, eſt in partibus Orientis. Poſt hæc David ſubjunxit: *Viſi ſunt ingreſſus tui Deus, ingreſſus Dei mei, regis mei, qui eſt in ſancto.* Videntibus enim omnibus Apoſtolis & quingentis viris, aſcendit in cœlum.

Chriſti etiam aſcenſionem Salomon in Canticis Canticorum prædixit ſic: *Ecce hic venit ſaliens ſuper montes, tranſiliens ſuper colles*; id eſt, ſuper excelſos. Amos propheta ad hæc ait: *Ædificavit Dominus cœlos aſcenſum ſuum, & pollicitationem in terra formavit.* Eſaias dicente Domino ait: *Exaltabitur & elevabitur, & ſublimis erit valde.* Item David: *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.* Nunquid Archangelus aut Propheta ſedet à dextris Dei? Nam nullus eorum in ea gloria eſt, niſi ille ſolus, quem Deus dignum habet ſuo conſeſſu. Ille ſedet ad dextram Patris. Unde David: *Regnavit Deus ſuper gentes, Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam, & regnum ejus omnium dominabitur.*

Quòd Chriſtus ſedet ad dextram Patris, & miſit in Apoſtolos Spiritum ſanctum.

DAvid dicit: *Aſcendit in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus*: id eſt, dedit Spiritum ſanctum apoſtolis, poſt aſcenſionem ſuam. Unde Joel propheta: *Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filii veſtri & filiæ veſtræ. Senes veſtri ſomnia ſomniabunt: & juvenes veſtri viſiones videbunt.* Zacharias etiam dicit: *Effundam de Spiritu meo ſuper domum David, & ſuper habitatores Hieruſalem.* Iſtud impletum eſt, quando loquebantur variis linguis apoſtoli. Unde dixit David: *Non ſunt loquelæ neque ſermones, ubi non audiantur voces eorum.*

Quòd Chriſtus ad judicandum venturus eſt.

DEus *manifeſtè veniet, Deus noſter, & non ſilebit.* Si enim in primo humilitatis ſuæ adventu tacuit, in ſecundo tamen non tacebit, cùm venerit judicaturus, ut reddat ſingulis ſecundum merita eorum. Unde Propheta ſubjunxit: *Ignis ante ipſum ardebit.* De hac judicii examinatione per ignem, dicit Daniel: *Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus* 296
dierum ſedit. Veſtimentum ejus quaſi nix candidum, & capilli ejus, quaſi lana munda.

Thro-

Thronus ejus, flamma ignis. Rota ejus, ignis accenſus. Fulminis ignis, lampadesque egrediebantur à facie ejus. Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei. In judicio ſedit, & libri aperti ſunt; ſcilicet bonorum ac malorum geſtorum: quia ſingulis reddet ſecundum opera ſua. De illo ignis judicio Malachias ait: *Ecce dies venit ardens: Ut clibanus exuret eos, & omnes facientes iniquitatem accendet,* Eſaias etiam dicit: *Ecce Dominus in igne veniet, & quaſi verbo quadrigæ ejus, reddere in indignationem furorem ſuum, & increpationem ſuam in flamma ignis.* Eſaias iterum dicit: *Auditam faciet Dominus gloriam voci ſuæ, & terrorem brachii ſui oſtendet in conſummationem furoris, & in flamma ignis devorantis.* Nota, quia brachium Domini Chriſtus intelligitur. Eſaias iterum dicit: *Conſurge ſicut in diebus antiquis in generationibus ſeculorum, ad ſeparationem malorum & bonorum, quia in virtute ſurrexiſti, quando in principio percuſſiſti ſuperbum;* id eſt diabolum, ſeparando eum à conſortio bonorum angelorum. Eſaias iterum: *Dominus ſicut fortis egredietur, ſicut vir præliator ſuſcitabit cælum, vociferabit & clamabit, & ſuper inimicos ſuos confortabitur.* Item dicit Eſaias: *Væ potentibus in Iſrael, quia non ceſſabit iracundia mea in eis, & judicium faciam de inimicis meis, & cremabo eos igne.* Item Eſaias: *Induit ſe juſtitiam ſicut loricam, & circumpoſuit galeam ſalutis capiti ſuo: & operuit ſe veſte vindictæ, ut retribuat retributionem adverſariis ſuis.* Micheas etiam dicit: *Audite colles judicium Domini adverſum populum ejus.* Ezechias etiam dicit: *Immittam, dicit Dominus, furorem ſuper te, & judicabo te ſecundum vias tuas, & dabo ſuper te omnes abominationes tuas.* Joel propheta locum judicii denominat; *Exurgant* (inquit) *& aſcendant omnes gentes in valle Joſaphat, ibi ſedebunt in judicio omnes gentes in circuitu.*

Recapitulatio omnium ſuprà dictorum.

ECce vidiſtis ad confirmationem & fidem Evangeliorum Chriſti teſtimonia prophetarum, & legis teſtimonia, ex quibus declaravimus ſalvatoris Chriſti nativitatem, & nomen & genus
& patriamNativitaté,* paſſionem;& vir- 297
tutes; curationes atque miracula; ejus comprehenſionem, flagella, palmas, & conſpuitiones ejus; crucis ſuſpenſionem; fellis & aceti potationem; crucem, & tituli crucis inſcriptionem; ſepulchrum ejus; de inferno, de corporis ſui incorruptione; de reſurrectione carnis ejus; de aſcenſione in cœlum; de regno ejus æterno, & de futuro ejus adventu ad judicandum vivos & mortuos.

Item de eodem loquitur author.

DE cætero congruum eſſe conſpexi, de circuncifione Judæorum & de ſabbathorum ſupervacua obſervatione oſtendere, ad Judæorum & omnium hæreticorum confuſionem: inde ſcribere, & ad ſanctæ Eccleſiæ defenſionem & gloriam.

Scribam etiam breviter de ritu ſacrificiorum, quia locum & tempus non habet hodie. Scribam, quia vetus Teſtamentum propter gentes datum eſt, ita vel magis quàm pro Judæis. Scribam de vocatione gentium ad gratiam: ut in omnibus accipiamus noſtræ fidei firmitatem, ad laudem & gloriam Domini noſtri Jeſu Chriſti.

Quòd temporale ſabbathum & obſervantia ejus reprobata eſt.

NOmine ſabbathi uſurpant ſibi Judæi, ſed, quid ipſum ſabbathum valeat, ignorant. Legem carnaliter cuſtodiunt, cùm tota ſit ſpiritualiter inſpicienda; dicente Deo per David: *Aperiam in parabolis os meum, loquar propoſitiones ab initio.*

Si igitur lex & Prophetæ in parabolis & in ænigmatibus conſtat, non eſt carnaliter accipienda, ſed ſpiritualiter. Ocia enim ſabbathorum carnalia & à Domino & à ſanctis patribus evacuata ſunt & diſſoluta.

Si enim crimen eſſet in ſabbatho operari, Deus Pater in ſabbatho nollet operari. Sed operatus eſt Deus in ſabbatho. Sic enim ſcriptum eſt in Geneſi: *Complevitque Deus die ſeptimo opus ſuum, quod fecerat.* Ergo in principio ſabbathum ab ipſo Deo ſolutum eſt, quoniam opera-

tus eſt in ipſo, explens omnia in ſabbatho, & benedicens ſabbatho, quia in eo complevit omnia.

Item, ſi crimen eſt in ſabbatho operari, quare Joſue, ſucceſſor & diſcipulus Moſis, ſeptem diebus circuivit Hiericho cum arca Domini, cum toto exercitu, cum armis & tubis & buccinis &
298 clangoribus: & deſtruxit Hiericho: quum infra illos ſeptem dies certum ſit fuiſſe ſabbathum, in quo nemo tunc ibi requievit.

Item Machabæi communi conſilio & conſenſu omnes decreverunt pugnare die ſabbathi. In ſabbatho etiam de hoſtibus triumphaverunt.

Ex iſtis teſtimoniis cognoſcimus, quòd in iſto elementario die ſabbathi operari non eſt peccatum. Nec iſtud diurnum ſabbathum ſpectat ad fidem, ſed ſpirituale illud, quod veram requiem ſignificat. Nam hoc carnale gaudium non eſt datum propter purificationem, ſed propter tentationem, dicente Domino in lege: *Ut tentem eos, utrum ambulent in viis meis, an non. Sex diebus colligetis manna, ſeptimo non colligetis.* Itaque quum dicit; *Ut tentem eos:* apparet, ſabbathum non fuiſſe præceptum propter juſtificationem, ſed propter tentationem. Item dicit Dominus per Ezechielem prophetam: *Dedi eis præcepta non bona,* Et iterum: *Ceſſare faciam omne gaudium eorum & ſabbathum.* Item dicit: *Neomenia & ſabbatha veſtra odit anima mea.* Itaque ſi obſervanda ſunt ſabbatha, cur Deus ea ceſſare mandavit? Et ſi bona ſunt, quare ſabbatha Deus odit?

Judæi autem ſic objiciunt: Dominus dixit eis: Memento, ut diem ſabbathi ſanctifices: ſex diebus operaberis, ſeptimo autem die, ſabbathum Domini Dei tui eſt, non facies omne opus in eo. Nos autem ſic determinamus: In eo opere ſex dierum, ſex millium annorum opera demonſtrantur. Mille autem anni apud Deum unius diei ſpatio comparantur: ſicut ait David: *Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies una.* Horum ſex millium annorum ſabbathum eſt milleſimi ſeptimi anni tempus, & requies futuri regni ac ſeculi, ubi non erit ulla operatio [illegible]rum, ſed requies ſola ſanctorum.

Quæritur, quare dixit Hieremias: *Cuſtodite animas veſtras, & nolite portare pondus in die ſabbathi, nec inferatis per portas Hieruſalem, & nolite ejicere onera de domibus veſtris in die ſabbathi?* Intelligenda ſunt omnia iſta figuraliter. Scripta ſunt autem ad correctionem. Ille enim priſtinus carnalis homo, qui diem ſabbathi violare viſus eſt, dum ligna colligeret, propter quod eſt punitus, ſignificat formam ejus, qui in die judicii fuerit inventus cum opere carnali, id eſt, contraxiſſe ligna, fœnum, ſtipulam ad eſcam ignis convenientia: iſta colliget 299
in ſuam perniciem, quum in ultimo die fuerit judicatus, pellendus ab Angelis, & morte puniendus æterna.

De eſcis non repudiandis, ſecundum Judæos.

FActus eſt ſermo Domini ad Heliam prophetam, dicens: *Surge & vade in Sarepta Sydoniorum, & manebis ibi: præcepi enim mulieri viduæ, ut paſcat te.* Et ſurrexit, & abiit in Sareptam, ad portam civitatis, & accepit à vidua eſcam, & manducavit. Tunc Helias, juſſu Domini, vaſa ejus replevit, & apud ipſam alienigenam hoſpitatus eſt, & eſcis gentilibus apud eam uſus eſt. Notandum igitur, quia Helias cibis gentilibus nunquam veſceretur, niſi lex ſpiritualiter data fuiſſet. Immunda enim animalia, mores hominum immundorum ſignificant.

Quòd vetus Teſtamentum non propter Judæos tantùm, ſed propter gentes datum eſt.

DAvid propheta dicit: *Annunciabitur Domino generatio ventura, & annunciabunt cœli juſtitiam ejus, populo qui naſcetur, quem fecit Dominus.* Item David: *Ad annunciandum brachium tuum, generationi omni, quæ ventura eſt.* Eſaias etiam dicit: *De Sion exivit lex, & verbum Domini de Hieruſalem. Judicabit Dominus gentes, & arguet populos multos uſque in longinquum.* Item in Pſalmis: *Magnificabit Dominus facere cum eis, magnificabit Dominus facere nobiſcum, facti ſumus lætantes.* His teſti-

teſtimoniis manifeſtatur vetus Teſtamentum, prius datum eſſe Judæis, deinde gentibus eſſe conceſſum. Quod propterea datum eſt in typum, quia in eo poterant cognoſcere Chriſtum, quem Judæi mente cæcati non intelligunt.

Quòd Judæi non poſſunt intelligere literas Chriſti, niſi prius credant.

ESaias dicit: *Si non credideritis, non intelligetis.* Juſtus enim ex fide vivit. Propterea Abraham factus eſt pater multarum gentium, quia credidit Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam.

De circunciſionis abominatione.

300 DIlexit Deus Abraham ante circunciſionem, nec præcepit eum circuncidi, niſi poſtquàm Iſaac filius ejus natus eſt, & poſtquàm promiſit ei, dicens: *Multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenam maris.* Tunc injunxit ei circunciſionem, tanquam ſignum characteris, ut per hoc ſignum inter alias nationes admixti & diſperſi cognoſcerentur. Cùm enim in deſerto per quadraginta annos fuiſſent, quia tunc gentibus non erant admixti, ideo Dominus non præcepit eos in deſerto circuncidi. Sed poſtquàm tranſierunt Jordanem, & fuerunt inter gentes, tunc Joſue circuncidit eos.

Quia verò jam gentes crediderunt in Chriſtum, non indigent circunciſione carnis, ſed vitiorum in corde. Quam cordis circunciſionem prædixit Moſes filiis Iſraël, dicens: *In noviſſimis diebus circuncidet Dominus cor tuum, & cor ſeminis tui.* Unde & Hieremias, prævidens illud tempus eſſe proximum, in quo corda non præputia circuncidi debent, prædicat, dicens: *Circuncidimini Domino Deo veſtro, & auferte præputia cordium veſtrorum, Viri Juda & habitatores Hieruſalem, ne fortè ingrediatur, ut ignis, indignatio mea, & ſuccendatur, & non ſit, qui extinguat.* His verbis admonetur Iſraël, recedere à vetuſtate circunciſionis & legis, & ad gratiam novi Teſtamenti tranſire, & cordis circunciſionem tenere. Unde Dominus per Eſaiam; *Ecce novam faciam in deſerto viam, & flumina in loco inaquoſo, ad aquare genus meum electum, & plebem meam, quam acquiſivi.* His verbis quis aliud intelliget, niſi baptiſmatis factam purificationem?

Quòd Deus reprobavit ſacrificia Judæorum.

JAm de ſacrificii reprobatione, quòd victimæ Judæorum abjectæ ſunt, & in abominationem Dei tranſierunt: Dominus dicit per Eſaiam: *Quo mihi multitudo victimarum veſtrarum? dicit Dominus. Plenus ſum holocauſto arietum & adipe pinguium. Sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui, quum veneritis ante conſpectum meum. Quis quæſivit hæc de manibus veſtris? Ut ambularetis in atriis ſanctis meis? Ne afferatis ultrà ſacrificium fruſtrà. Incenſum veſtrum abominatio eſt mihi. Neomœnias, & ſabbatha veſtra, & alias feſtivitates veſtras,* 301
non feram. Iniqui ſunt cœtus veſtri Iſraël, & feſtivitates veſtras odivit anima mea, & facta ſunt mihi moleſta. Laboravi ſuſtinens, & quum extenderitis manus veſtras, avertam oculos meos à vobis, & quum multiplicaveritis orationes veſtras, non exaudiam. Manus veſtræ ſanguine plenæ ſunt. Item ipſe Dominus per Eſaiam: *Facta ſunt morticina eorum, quaſi ſtercus in medio platearum;* id eſt ſacrificia eorum. Morticina enim ſunt veteris legis ſacrificia, quæ apud Dominum jam tanquam ſtercora abjecta reputantur. Unde idem Eſaias in alio loco dicit: *Qui immolat bovem, quaſi qui interficit virum. Qui mactat pecus, quaſi qui excerebrat canem. Qui offeret oblationem, quaſi offerat ſanguinem ſuillum;* id eſt porcinum. *Qui recordatur thuris, quaſi adoret idolum.* Item Hieremias de ſacrificio Judæorum: *Ut quid mihi offertis thus de Sabba? & calamum ſuave olentem, de terra longinqua? Holocauſtomata veſtra non ſunt recepta, & victima veſtra non placent mihi. Propter hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo in populum iſtum ruinas, & ruent in eis patres & filii ſimul. Vicinus & proximus peribunt.* Joel propheta ſimiliter dicit: *Interiit de domo Dei veſtri ſacrificium & libatio.* Malachias propheta etiam dicit: *Non eſt mihi voluptas in vobis, ait Dominus. Et munus non accipiam de manu veſtra. Ab ortu ſolis uſque ad occaſum magnum eſt no-*

men meum in gentibus, & in omni loco offeretur & ſacrificabitur oblatio munda, in nomine meo, ait Dominus exercituum. His igitur Prophetarum teſtimoniis patet, ſacrificia Judæorum eſſe immunda, ſed gentium oblationes apud Deum eſſe acceptas.

Quod Judæi ſcripturas veteris Teſtamenti non intelligunt.

OMnia ſacramenta ſcripturarum ſignificationes & figuras habent. Judæi autem ea non intelligunt, quæ legunt. Sicut loquitur Dominus ad eos per Prophetam: *Dic* (inquit) *populo huic: Non audietis & non intelligetis, & cernentes non videbitis, & non ſcietis. Incraſſatum eſt enim cor populi hujus.* Et iterum: *Auferet Deus à Juda & Hieruſalem validum & fortem, judicem & prophetam, ſapientem de architectis, & prudentem eloquii myſtici.* Iſta certè omnia abſtulit ab eis Deus, & clauſit ab eis ſacramenta myſtica, ſecundum duritiam cordis eorum, ut non intelligant. Eſaias enim dicit: *Erit viſio vobis ſicut umbra libri ſignati*
302 *& clauſi, quem, quum dederit ſcienti literas, dicet; Lege iſtud: & ille reſpondebit; Non poſſum; ſignatum eſt enim.* De gentibus verò adjecit Dominus, dicens per Eſaiam: *In illa die audient ſurdi umbram iſtius libri, & oculi cæcorum videbunt.*

Ex his omnibus patet, quia patefacta ſunt gentibus myſteria legis, & Judæis ſunt clauſa. Sicut dicit Daniel: *Clauſi & ſignati ſunt ſenes usque ad tempus conſummationis, quousque impleatur viſio, ut cognoſcant omnia hæc.* Item attende lector: Moſi facies tegebatur, cùm deſcendiſſet de monte cum tabulis. Unde ſignificatur populus Judaicus excæcatus, ut legem non videat, nec intelligat, quia velamen Moſis tetigit corda eorum.

Quòd Deus duo Teſtamenta dedit in mundo.

QUod autem duo Teſtamenta, vetus ſcilicet & novum, hominibus à Deo ſint tradita, Salomon in Canticis canticorum declarat, dicens: *In vineis ſunt poma omnia, nova & vetera:* de quibus Dominus Chriſtus dicit: *Simile eſt regnum cœlorum homini patriſamiliâs, qui profert de theſauro ſuo nova & vetera.*

Quòd evacuato veteri Teſtamento, dandum erat novum Teſtamentum.

ESaias dicit: *Ecce ego facio nova. Ponam in deſerto viam, & in invio flumina. Glorificabunt me beſtiæ agri, dracones & ſtruthiones, quia dedi in deſerto viam, & in invio flumina.* Iſtis vaticiniis vult, nos veteris legis oblíviſci, & novam legem ſuſcipere. Novam enim demonſtrat, cùm dicit: *In invio flumina, & in deſerto viam;* & glorificatur in gentibus, quæ erant tanquam beſtiæ agri: *ſine doctrina populum acquiſitum,* dicit hunc mundum in æternum contra Iſraël. Unde ſubjunxit; *Non me invocaſti Jacob, neque libaſti.*

De novi Teſtamenti promiſſione dicit Eſaias: *Quæ prima fuerunt, ecce veniunt. Nova quoque annuncio, antequàm veniant.* Item per Hieremiam prophetam promittit nobis Dominus novum Teſtamentum dari, & vetus Teſtamentum evacuari. *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui Jacob & domui Judæ fœdus novum? Non ſecundum pactum, quod pepigi cum patribus veſtris in* 303
die, quando apprehendi ego manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti, pactum, quod irritum fecerunt. Sed hoc eſt pactum, quod feriam cum domo Iſraël. In his dictis facta eſt manifeſta commemoratio novi Teſtamenti nobis dandi, & veteris auferendi. Dicit item Propheta: *Hoc eſt Teſtamentum, quod ordinabo domui Iſraël per dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam ſcriptam in mentibus eorum, & in cordibus eorum;* non in tabulis petrinis ſcilicet, ſed ſecundum interiorem hominem, remota vetuſtate carnalis operationis; ubi carnalia tantummodo eis promiſſa ſunt. Nobis autem ſpiritualia & cœleſtia per novum Teſtamentum promittuntur in gloria ventura, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt.

Item dicit Eſaias: *Lux à me exibit, & judicium in lucem gentium.* Per hæc verba

ba

ba oſtendit: novum Teſtamentum commune eſſe Judæis & gentibus; Oſea propheta teſtante: *In die illa dicit Dominus, vocabit me vir meus. Non vocabit me ultra Balaham. Percutiam fœdus in die illa cum beſtiis agri, & cum volucribus cœli, & cum reptilibus terræ, & conteram arcum, gladium & bellum, & dormire eos faciam fiducialiter. Sponſabo te mihi in æternum, in juſtitia & judicio, in miſericordia & miſeratione & fide; & ſcies eccleſia mea, quia ego Dominus.*

Quòd non per circunciſionem, ſed per baptiſmum, promiſſa fuit olim remiſſio peccatorum.

QUòd per baptiſmum fieret purgatio peccatorum futura, non per circunciſionem, quæ fuerat in forma baptiſmi: ſcripturarum voces ad ipſum apertè declarant. De quo baptiſmo Eſaias ait: *Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris.* Quibus verbis in ipſum ſalvatorem Propheta oſtendit, de cujus fonte aquas prædicationis prædicat hauriendas, id eſt de fontibus Jeſu. Hoc enim nomen Hebraicum Salvator dicitur. Unde & ipſe Jeſus clamat: *Si quis ſitit, veniat ad me & bibat.* Item de baptiſmo per Ezechielem prophetam Spiritus ſanctus prædixit ſic: *Effundam ſuper vos aquam mundam, & emundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.* Joel etiam propheta dicit: *Stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lac per omnes rivos: inde fluent aquæ, & fons de domo Do-*
304 *mini egredietur, & irrigabit omnem terram;* id eſt omnes gentes. Zacharias de hoc fonte ait: *In die illa erit fons patens domui David, & habitantibus Hieruſalem, in ablutione peccatorum & menſtruatorum.* Nota lector; Quis eſt iſte fons patens, niſi in quo omnes renaſcuntur, & per quem peccatorum purificantur delicta & ſordes menſtruatæ? id eſt immundam animam ſalvari, quæcunque lavacro abluitur.

De quo fonte Joel propheta dicit: *Erit in die illa, exibunt aquæ vivæ de Hieruſalem, medium earum ad mare Orientale, & medium ad mare noviſſimum. In die illa erit Dominus unus & nomen ejus unum, & revertetur omnis terra, uſque ad deſertum.* Aquæ igitur iſtæ vivæ non aliud quam baptiſma demonſtrant, quod hominem infuſione ſancti Spiritus vivificat. Quid aliud eſt; *Exibunt aquæ de Hieruſalem?* niſi quia Dominus de Hieruſalem cum diſcipulis ſuis exiens, ait: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti.* Quòd autem pars aquarum media dirigitur in partes Orientales, intellige hoc ad populum circunciſionis. Medium autem ad mare noviſſimum intellige ad populum gentium: ut omnibus ſitientibus aquas ſuas Dominus largiatur, tam Judæis quàm gentibus, quæ in Chriſto credunt.

De iſtis aquis adhuc per eundem Joel prophetam dicitur: *Quòd egredientur de domo Domini, & creſcent in fluvium, & pergent ad ſolitudinem, ſive ad mare mortuum, & omnia ad quæcunque venerint, vivificentur, atque ſanentur.* Item idem propheta: *Converti me ad portam domus Domini, & ecce aqua egrediebantur ſubtus limen domus Domini, & ecce ad Orientem ibant.* Facies enim domus Domini reſpiciebat ad Orientem, & ecce aquæ redundant, ſtatimque aquæ antecedebant ad latus templi. Poſtremùm ad meridiem, ad meridianum altare, à dextro, id eſt ab undecimo latere.

Deinde dicit: *Traduxit me per aquas, & ait ad me: Aquæ iſtæ, quæ egrediuntur Orientales, & deſcendunt ad plana deſerti, utique adgentes, intrabunt mare, & exibunt, & ſanabuntur. Atque omnis anima vivens, quæ reſpicit, quocunque venit torrens, vivet, & erunt piſces multi ſatis;* id eſt renati. Et adjecit Propheta: *Poſtquàm fuerint aquæ illæ, ſtabunt ſuper illas piſcatores.* Hi ſunt apoſtoli atque docto-
res. *Plurimæ ſpecies erunt piſcium ejus:* 305
hoc eſt, ad ſignificandam veritatem gentium, ad undam lavacri venientium.

Unde iterum adjecit: *Sicut piſces maris magni, multitudines nimiæ, in ripis ejus utraque parte, omne lignum pomiferum, & non deficiet folium ex eis, & non deficient fructus ejus per ſingulos menſes. Afferte primitiva, quæ de ſanctuario egredientur, & erunt fructus ejus in cibum, & folium ejus ad medicinam.*

Micheas

Micheas quoque propheta de baptiſmi ſacramento, ſub figura tranſitus maris, ita revelat, dicens: *Secundum diem tranſgreſſionis ſua de Ægypto, oſtendam eis mirabilia:* Deinde hoſtes noſtros ſequentes, id eſt peccata noſtra præterita, tanquam Ægyptios in mare projectos, ita & in baptiſmo deleta, atque ſubmerſa & extincta, juxta illud Prophetæ dictum: *Quoniam miſericors convertetur, & miſerebitur noſtri, demergétque delicta noſtra, & projiciet in profundum maris peccata noſtra.* Quid enim clarius eſt hoc teſtimonio? quídve apertius? Omnis verus Iſraël exiit de Ægypto per fidem, dum renunciat ſeculo, ingrediturque mare rubrum, ſcilicet baptiſmum, Chriſti cruore ſignatum. Tunc etiam hoſtes ſe perſequentes intereunt, quia delicta moriuntur, ubi animæ in regeneratione reſurgunt.

Legimus etiam, Aaron in præfiguratione baptiſmi, aquis ablutum, ejusque filii paterni ſacerdotii participes, etiam aquæ purificatione ſanctificantur. Jam tunc quidem purgatio illa baptiſmi formam gerebat, cujus nunc lavacri ſacramento abluitur omnis populus Eccleſiæ in remiſſionem peccatorum.

Eſaias autem propheta inter alia oſtendit: nequaquam poſſe delicta Judæorum dimitti, niſi abluti fuerint à baptiſmo. Unde ait: *Lavamini, mundi eſtote.* Pro omnibus quippe victimis, quas memoraverat idem Propheta, pro cunctis neomeniis, & ſabbathis, atque aliis ſolennitatibus, ſolam baptiſmi purificationem præcepit: pro cunctis quoque inquinamentis peccatorum, ſolum lavacrum, quo tantùm peccata abluuntur, ſolummodo quæſivit.

306 Quòd Chriſmate omnia ſanctificantur per Chriſtum.

QUòd omnia ſanctificantur chriſmate, loquutus eſt Dominus ad Moſen: *Sume tibi aromata prima, & oleum de olivetis, faciéſque unctionis oleum ſanctum, unguentum compoſitum, & unges ex eo tabernaculum Teſtimonii, & arcam Teſtamenti, menſamque cum vaſis ſuis. Candelabrum & utenſilia ejus. Altaria thymiamatis & holocauſti, & univerſa, quæ ad cultum eorum pertinent. Sanctificabiſque eos, ut ſacerdotio fungantur: & filiis Iſraël dices: Oleum unctionis ſanctum erit mihi.* Ecce figura illius tabernaculi ad typum Eccleſiæ hodie ducitur: cujus omnium populorum diverſitas perungitur in teſtimonium ſanctitatis. Quæ univerſalis unctio per illam univerſitatem operum figurabatur, ut ſacri chriſmatis unctione delibuti, omnes ſanctificarentur; & ſanctificati ad gloriam Dei præparentur.

Quòd credentes in Chriſto per ſignum ſanctæ crucis ſalvarentur.

FIguram ſanctæ crucis, in frontibus fidelium deſignandam, per Ezechielem prophetam legimus prænunciatam. *Vocavit (inquit) virum, qui indutus erat lineis, & atramentarium ſcriptoris habebat in lumbis, & dixit ei: Signa thau in frontes virorum gementium & dolentium, ſuper cunctis abominationibus, quæ ſunt in medio ejus.* Et poſt hæc adjecit; *Tranſite per civitatem, & percutite. Non parcat oculus veſter, neque miſereamini. Senem, adoleſcentem, & virginem, parvulum, & mulierem interficite, uſque ad internecionem. Omnem autem, ſuper quem videris thau, ne occidas.*

Quòd litera Hebraica thau, oſtendit ſpeciem & formam crucis.

INtelligere oportet (ô lector) nos hanc ſententiam. Thau litera propriè oſtendit ſpeciem & formam crucis, cujus ſignaculo prænotati ſunt, quicunque ab exitio hujus ſeculi liberantur. Ejusdem ſigni typum præfigurabat in Ægypto ſignaculum ſanguinis agni immaculati. Quo imaginariè poſtes, id eſt frontes corporis noſtri, ſignantur: ut meritò dicamus: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine.* De hoc ſigno dicit Eſaias, ex perſona Domini: *Ecce, venio ut congregem de omnibus gentibus & linguis, & venient & videbunt gloriam: & ponam in eis ſignum crucis.* Et alibi ſcriptum eſt: 307
Erit (inquit) Dominus notus per lignum æternum, quod non auferetur. Hoc lignum eſſe intellige ſanctæ crucis. Unde ait David in pſalmis: *Dicite in nationibus, quoniam Dominus regnavit à ligno.*

Quòd

Quòd panis & vini ſacramentum futurum erat pro holocauſto.

QUòd panis & calicis ſacramentum Deo placitum eſſet, loco & virtute holocauſti, Scripturarum teſtimoniis demonſtrabimus. Hujus ſacrificii præfiguratio primo tempore in ſacerdotio Melchiſedech fuit inceptum & præſignatum.

Melchiſedech autem, ſacerdos Dei excelſi, cùm benediceret Abrahæ ob myſterium futuri holocauſti, panem & vinum obtulit Domino in ſacrificium. Hoc enim ille primum in typo filii Dei Jeſu Chriſti expreſſit.

David etiam ex perſona Dei Patris ſic dicit: *Ante luciferum genui te; Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech.* Chriſtus enim, tempore ſuæ paſſionis cùm cœnaret cum apoſtolis, implevit illud tale ſacrificium ſecundum Melchiſedech. Hoc etiam apoſtolis in ſuam commemorationem fieri juſſit. Has ergo victimas Judaicas, quales Aaron obtulit, hodie offerunt credentes, ſicut idem Melchiſedech, rex Salem, immolavit; id eſt panem & vinum, quod eſt corporis & ſanguinis Domini veriſſimum ſacramentum. De quo idem Dominus ait: *Qui manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo.*

Salomon etiam de figura hujus ſacramenti ſic ait: *Sapientia ædificavit ſibi domum, & excidit ſibi columnas 7. Immolavit victimas ſuas. Miſcuit vinum ſuum, poſuit menſam ſuam. Miſit ſervos ſuos, dicens: Si quis eſt parvulus, veniat ad me, & inſipientibus loquitur: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum meum, quod miſcui vobis. Derelinquite inſipientiam & vivetis, & ambulate per vias prudentiæ.* Dei autem ſapientia Chriſti menſam conſtituit, in qua mactavit & obtulit hoſtiam ſui corporis & ſanguinis. In quo miſcuit vinum ſui ſanguinis in calice divini ſacramenti. Menſa autem præparata eſt altare Domini. Miſit etiam Chriſtus ſervos ſuos apoſtolos atque
308 doctores ad inſipientes, id eſt ad omnes gentes, quæ verbum Dei ignorabant, & dixit eis: *Venite, comedite panem meum, & bibite vinum meum, quod ego miſcui vobis:* id eſt ſancti corporis Chriſti poculum percipite: cujus quidem gratia gentes ſumunt. Judæi autem non meruerunt. Unde Eſaias: *Hæc dicit Dominus: Ecce ſervi mei bibent, & vos ſitietis. Ecce ſervi mei lætabuntur præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione ſpiritus ululabitis, & dimittetis nomen veſtrum, & ſervos meos*, id eſt Chriſtianos *vocabitis nomine alio.* In quo, qui benedictus eſt ſuper terram, benedicetur in Domino, amen. Interficitur enim Iſraël; ſuccedit & gentium populus; tollitur vetus Teſtamentum, redditur nobis novum, cùm datur nobis ſalutaris gratia, & poculum ſanguinis Chriſti. Illis quoque fame ac ſiti areſcentibus, mutatur ex novo populo nomen aliud, ſcilicet Chriſtianum, & omnia, quæ ſunt geſta, reſonant gratiæ novitatem.

De vocatione gentium ad fidem.

DAvid propheta dicit: *Reminiſcentur & convertentur ad Dominum univerſi fines terræ, & adorabunt in conſpectu ejus omnes patriæ gentium.* Eſaias autem dixit: *Gentium populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis.* Et iterum Eſaias: *Congregamini, & venite & accedite ſimul, & ſalvi eritis omnes fines terræ, quia ego Deus, & non eſt alius, quia mihi curvabitur omne genu, & confitebitur omnis lingua. In memetipſo juravi, dicit Dominus, egredietur de ore meo verbum, & non revertetur ad me vacuum*, quoniam in fines terræ dilatabitur eccleſia Dei. Unde Eſaias prædixit: *Lauda ſterilis, quæ non paris, decanta laudes, quæ non pariebas: quoniam multi filii deſertæ magis quàm ejus, quæ habet virum, dicit Dominus. Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende: & ſanctum tuum gentes hæreditabunt, & civitates deſertas inhabitabunt.* Et iterum: *Quæſierunt me, qui non interrogabant: Invenerunt, qui non quæſierunt me.* Et iterum dicit: *Ecce ego ad gentes, quæ non invocabunt nomen meum, expandi manus meas ad populum credulum. Quæſierunt me gentes, quæ non interrogabantur;* quia

ſcilicet ad eos propheta non venerat, neque illis Chriſtum nunciaverat.

309 Cujus ergo populi ſunt iſtæ promiſſiones, niſi gentium, quæ requirunt Deum? Et quis eſt populus, de quo ait: *Expandi manus meas ad populum incredulum*, niſi perfida ſynagoga Judæorum? Sequitur: *Ecce ſervi mei comedent, & vos eſurietis*; quia ſcilicet neſcient panem verbi Dei. Vocato ex gentibus populo, Judæa jejunio areſcit. Iterum idem dicit: *Domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis*. Et iterum: *Venio, ut congregem ex omnibus gentibus, & populis, & linguis, & venient, & videbunt gloriam meam, & ponam in eis ſignum, & mittam ex eis, qui ſalvati fuerint, ad gentes in mari, & in Libya, & in Aphrica, tenentes ſagittam*, id eſt velocem verbi prædicationem. Hieremias etiam dicit: *Congregabuntur omnes gentes in nomine Domini in Hieruſalem, & non ambulabunt poſt pravitatem cordis ſui*. Item Hieremias: *Juravit Dominus in virtute & in judicio, & benedicent eum omnes gentes, ipſumque laudabunt*. Hieremias iterum de vocatione gentium: *Dominus* (inquit) *fortitudo mea, ad te gentes venient ab extremis terra, & dicent: Verè mendacium poſſederunt patres noſtri*. Rurſus Hieremias ad populum Iſraël: *Audite vocem tuba*. Et dixerunt: *Non audiemus*. Oſeas propheta dicit: *Miſerebor ejus, qui fuit ſine miſericordia: & dicam in populo meo; Populus meus es tu, & erit in loco, ubi dictum eſt ei: Non plebs mea vos. Ibi etiam vocabuntur filii Dei vivi*. Item dicitur in Sophonia: *Reddam populis labrum electum, ut vocent omnes in nomine Domini, & ſerviant ei, & poſt hac adorabit me de loco ſuo, & omnes inſula gentium adorabunt me*. Micheas etiam ait: *Erit in noviſſimis dierum mons domus Domini præparatus in vertice montium, & elevabitur ſuper colles, & fluent ad eum omnes populi, & properabunt omnes gentes & dicent: Venite, aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis ejus. Quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Hieruſalem, & judicabit populos multos, & corripiet gentes fortes uſque in longinquum*. Item Zacharias de eccleſia gentium: *Lauda & lætare filia Sion, quia ecce venio, & habitabo in medio tui, & ſcies, quia Dominus Deus exercituum miſit me ad te, uſque quo veniant populi, & habitent in civitatibus multis, & vadant habitatores unus ad alterum dicentes: Eamus & deprecemur faciem Domini: & quaramus Dominum Deum exercituum; uſquequo
veniant populi multi, & gentes robuſta, ad 310
quærendum Dominum Deum exercituum in Hieruſalem*.

Quòd omnibus hominibus mandatum eſt, credere in Chriſtum, ex authoritate ſacræ Scripturæ.

PAtriarcha Jacob in benedictionibus patriarcharum dixit: *Non deficiet princeps de Juda, & dux de fæmoribus ejus, donec veniat, qui mittendus eſt. Ipſe erit expectatio gentium*. David in perſona Chriſti ait: *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam & terminos terra*. Et iterum David dixit: *Conſtitues me in caput gentium, populus, quem non cognovi, ſervivit mihi, in auditu auris obedivit mihi*. Et David ait: *Ante Solem permanet nomen ejus, & ante Lunam ſedes ejus, & benedicentur in eo omnes tribus terra, omnes gentes ſervient ei: & dominabitur à mari uſque ad mare, & à flumine uſque ad terminos orbis terrarum. Ab ortu Solis uſque ad occaſum magnum eſt nomen ejus in gentibus*.

Jeſus à flumine Jordane, ubi baptizatus eſt à Johanne, dominandi ſumpſit exordium, & inde pervenit per fidem in gentibus, uſque ad terminos terræ. Item Propheta: *Levabit lignum in nationibus procul, & ſibilabit ad eum populus de finibus terra*. Unde alibi ſcriptum eſt: *Ego Dominus vocavi te juſtitiam tuam, & apprehendi manum tuam, & ſervavi te in fœdus populi, in lucem gentibus, ut aperires oculos eorum, & educeres de conglutione vinctos, de domo carceris ſedentes in tenebris*. Unde Dominus in alio loco dicit: *Educam cæcos in viam, quam neſciunt: & in ſemitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam. Ponam tenebras coram eis in lucem*. Item de Chriſto: *Ecce ſervus meus, ſuſci-*

ſuſcipiam illum, electus meus, complacuit ſibi in illo anima mea. Dedi ſpiritum meum ſuper eum, judicium proferre gentibus. Non clamabit, neque accipiet perſonam, nec audietur foris vox ejus. In veritate educet judicium, non erit triſtis, neque turbulentus, donec ponat in terra judicium, & legem ejus inſulæ expectabunt.

Intellige ô lector, Chriſtus ex ſuſceptione carnis humanæ ſervus eſt factus patris: ad Judæos veniens non eſt receptus. Ipſe judicium in gentibus protu-
311 lit. Quale judicium? Ut ex fide ſcilicet
judicarentur omnes. Ejus vox non audietur foris, hoc eſt in hæreſibus, & Judæis extra eccleſiam Dei poſitis.

Item de ipſo Chriſto in Eſaia: *Ecce intelliget ſervus meus, & exaltabitur, & elevabitur, & ſublimis erit valde, & inter Angelos aſpectus ejus, & forma ejus inter filios hominum.* Sicut ait David: *Specioſus forma præ filiis hominum.* Per prophetam Aggæum, Dominus de Chriſto in gentibus regnaturus, ſic dicit: *Spiritus meus erit in medio veſtrûm. Nolite timere, quia hoc dicit Dominus: Adhuc modicum, & ego commovebo cælum & terram, mare & aridam, & vocabo omnes gentes: & veniet deſideratus cunctis gentibus.* Hanc prophetiam nemo fidelis de Antichriſto intelligat. Gentes enim eum non deſiderant, neque deſiderabunt, ſed ſoli miſeri & impii & increduli Judæi, eum expectabunt.

Quòd regnum Chriſti manet in æternum.

DAniel dicit: *Videbam viſionem noctis, & ecce in nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & uſque ad antiquum dierum pervenit, & in conſpectu ejus oblatus eſt, & ipſi datus eſt principatus & honor & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ ſervient ei. Poteſtas ejus poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum ejus, quod non corrumpetur.* Per hoc teſtimonium probatur, Chriſtum à Deo Patre ita accepiſſe dominationem & regnum, ut poteſtas ejus ſit æterna. Daniel affirmat hoc, dicens: *In diebus illis ſuſcitabit Dominus cæli regem, qui in æternum non commovebitur, & regnum ejus populo alteri non dabitur, & percutiet & conteret univerſa regna, & ipſius ſolium ſtabit in æternum.* Eſaias ait: *Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis.* David etiam addidit, dicens: *Orietur in diebus ejus juſtitia & abundantia pacis, donec extollatur Luna*, id eſt uſque ad conſummationem ſeculi.

Uterque populus, Judæus & Gentilis, vocatur in regnum Chriſti.

ESaias dicit: *In die illa nutriet homo vaccam boum, & duas oves, & præ ubertate lactis comedet butyrum.* Vacca boum, eſt plebs ex ſemine patriarcha-
rum: oves duæ, ſunt eccleſiæ venientes 312
de gentibus: & idcirco duæ oves & una vacca, ſunt eccleſia ex gentibus: homo autem nutrit eam, ipſe Chriſtus eſt, qui dicit per Hieremiam: *Convertimini ad me filii revertentes, dicit Dominus: quia ego iterum aſſumam vos de civitate, & de cognatione, & dabo vobis paſtores juxta cor meum, & paſcent vos ſcientia atque doctrina.* Civitatem hanc intelligamus Judæam, ſive Hieruſalem. Cognationem verò, gentes. Paſtores autem, apoſtolos vel eccleſiæ doctores, Chriſti gratiam prædicantes. Sicut Hieremias Judæos Chriſto ſervire proclamat, dicens: *Et erit in die illa, ait Dominus exercituum, conteram jugum meum de collo tuo, & vincula illius dirumpam, & ſervient Domino Deo ſuo, & David regi ſuo, quem ſuſcitavit eis.* Item Ezechiel Chriſtum, ſub perſona David ſuper utranque gentem regnaturum, prædicat. *Rex (inquit) unus erit, omnibus imperans, & non erunt ultra duæ gentes, nec dividentur amplius duo regna, nec polluentur amplius in viis ſuis, & ſalvos eos faciam de univerſis ſedibus ſuis, in quibus peccaverunt, & mundabo eos: & erunt mihi populus, & eis ero Deus.*

Daniel autem propheta poteſtatem Chriſti, non ſolùm ſuper gentes, ſed & ſuper Judæos, à Deo patre datam, deſcribit, dicens: *Data eſt ei poteſtas & honor, tribus & linguæ ſervient ei.* Quæ linguæ

ſunt iſtæ, niſi gentium nationes? Micheas etiam propheta originem Chriſti declarat, dicens, cùm eum ſuper Iſraël dominaturum cognovit: *Et tu Bethlehem domus Ephrata, non es minima in millibus Juda. Ex te mihi prodibit dominator Iſraël. Stabit & paſcet gregem in virtute nominis Dei ſui, & magnificabitur uſque ad terminos orbis terræ, & erit iſte pax.* Amos quoque propheta dicit: *Præpara in occurſum Domini Dei tui Iſraël, quia ecce ego conſummans tonitruum, & creans ſpiritum, & nuntians hominibus Chriſtum ſuum.* Zacharias autem dixit: *Ecce rex tuus veniet tibi juſtus & ſalvator, & adſcendet ſuper pullum aſinæ, & poteſtas ejus à mari uſque ad mare, & à flumine uſque ad terminos orbis terræ.* Quæ prophetia, quomodo in Chriſto completa fuiſſet, Evangelia ipſa teſtantur.

Quòd Judæi in Chriſtum non erant credituri.

313 Moſes legislator pronunciat Judæorum incredulitatem. *Erit* (inquit) *Iſraël vita tua pendens ante oculos tuos, & timebis die ac nocte, & non credes vitæ tuæ.* Unde & Eſaias: *Domine, quis credet auditui noſtro? & brachium Domini cui revelatum eſt? Et vidimus eum, & non erat aſpectus.* His verbis demonſtrat, quòd Judæi Chriſtum videntes non receperunt. Quem quia neque credere, neque cognoſcere potuerunt, ſubjungit de excidio eorum, dicens Hieremias ſic: *Aſcendite muros ejus, & diſſipate: auferte propagines ejus, quia non ſunt Domini. Prævaricatione prævaricata eſt in me domus Juda, ait Dominus. Negaverunt me, & dixerunt: Non eſt ipſe: expectantes alium: qui eſt Antichriſtus.* Unde Jeſus Chriſtus dicit: *Ego veni in nomine patris mei, & non recepiſtis me. Alius veniet in nomine ſuo, & recipietis eum.* Item Hieremias: *Sermo Domini factus eſt in opprobrium, & non receperunt adhuc.* David autem, dum gentes crederent, dixit: *Populus, quem non cognovi, ſervivit mihi, in auditu auris obedivit mihi.* De Judæis autem dicit: *Filii alieni mentiti ſunt mihi. Filii alieni inveterati ſunt, & claudicaverunt à ſemitis ſuis.*

Qui ſunt alieni? Certè Judæi. Pro eo, quòd ipſi in perfidia permanentes, ab æternæ vitæ præmiis abdicati ſunt. Quæ præmia nobis à Chriſto promittuntur. Ad hæc etiam Eſaias ait: *Audite audientes, & intelligite. Videte viſionem, & nolite cognoſcere. Excæca cor populi hujus, & aures aggrava, & oculos claude: Ne fortè videant oculis ſuis, & auribus ſuis audiant, & corde intelligant, & convertantur, & ſanem illos.* Item alibi dicit: *Tota die extendi manus meas ad populum non credentem mihi: qui ambulant vias non bonas.* Hieremias ait: *Oculi ſunt illis, & non vident: aures ſunt eis, & non audient.* Et iterum: *Populo huic factum eſt cor inobediens & incredulum. Verbum enim meum projecerunt, & ſapientia nulla eſt in eis.*

Quòd Chriſtus à Judæis erat receſſurus, propter eorum duritiam & incredulitatem.

Hieremias ex perſona Judæorum dicit: *Tibi peccavimus, expectatio Iſraël, Salvator noſter. Quare ſicut extraneus factus es in terra? & quaſi viator declinans in nobis?* Ex his verbis accipitur, quia Chriſtus receſſurus erat à Judæa. Item alibi: *Quare ſicut colonus futurus es in terra, citò receſſurus?* ſcilicet à Judæa. Ali- 314
bi etiam ex perſona Chriſti dicit idem Hieremias: *Quis dabit mihi in ſolitudine diverſorium viatorum, & relinquam populum meum, & recedam ab eis? quia omnes adulteri ſunt, cœtus prævaricatorum, & extendunt linguam ſuam quaſi arcum mendacii & non veritatis.* Diverſorium illud intellige, eccleſiam gentium, ad quam divertit Chriſtus in ſolitudine, à Judæa recedens.

Quòd Judæi propter peccatum ſuum diſperſi ſunt per orbem.

Eſaias diſperſionem Judæorum ſic prænuntiat: *Ipſe redemit eos, & elevavit cunctis diebus ſeculi. Ipſi autem ad iracundiam eum provocaverunt, & reſpuerunt Spiritum ſanctum ejus, & converſus eſt eis in inimicum, & ipſe debellavit eos.* Oſea propheta ſic dicit: *Væ eis, quia receſſerunt à me: vaſtabuntur, quia prævaricati ſunt in me. Ego redemi eos, & ipſi locuti ſunt contra me mendacia: &*

receſ-

receſſerunt à me, & ego erudivi eos: & confortavi brachia eorum, & ipſi in me cogitationes mendacii cogitaverunt: reverſi ſunt, ut eſſent abſque veritate, facti ſunt quaſi arcus doloſus: abjecit eos Deus meus, quia non audierunt eum in nationibus. Eſaias etiam dicit: *Propter ſcelus populi mei, percuſſus ſum. Dabo impios pro ſepultura ejus.* Per Hieremiam Chriſtus in ſua paſſione ſic dicit: *Facta eſt mihi hæreditas mea, quaſi leo in ſylva: dedit namque continuò vocem ſuam, & ideo odi eam. Et dixit: Congregamini omnes beſtiæ: venite, & properate ad devorandum.* Venerunt enim beſtiæ agri, id eſt feroces principes gentium: & populi Judæorum traditi ſunt illis ad devorandum. Unde ſubjunxit in perſona Chriſti: *Propter me exterminata eſt exterminio omnis terra eorum;* ſcilicet Judæorum. Eſaias prænunciavit exterminium & diſperſionem Judæorum, dicens: *Effudit Deus ſuper populum ſuum indignationem furoris ſui, & forte bellum, & combuſſit eum in circuitu, & non cognovit: & ſuccidit eum, & non intellexit.*

315

Quòd Hieruſalem propter Chriſtum diſperſa eſt.

PEr Hieremiam ſic prænunciat, dicens Dominus: *Abſcondite muros ejus, & diſſipate. Auferte propagines ejus, quia non ſunt Domini.* Eſaias etiam ait: *Et provincia Judæ concidit, quia lingua eorum contra Dominum;* ſcilicet quando clamaverunt: Crucifige, crucifige, & quando dixerunt: Non habemus regem, niſi Cæſarem.

David propheta etiam prædixit deſtructiones & calamitates Hieruſalem propter Chriſtum, ſic: *Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potaverunt me aceto. Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributionem & in ſcandalum. Effunde ſuper illos iram tuam, & indignatio tua comprehendat eos: fiat habitatio eorum deſerta;* & in tabernaculis Judæorum non ſit, qui habitet, tanquam civis in Hieruſalem, ubi clamaverunt ipſi: Crucifige, crucifige. Item Daniel, poſt occiſionem eorum, prædixit deſtructionem Hieruſalem: *Muros Urbis & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo;* id eſt, Romanus exercitus cum Veſpaſiano & Tito.

Quòd Judæis à Deo repudiatis gentes vocandæ erant.

ESaias propheta ſic dicit: *Omnes gentes congregatæ ſunt ſimul, & collecta ſunt tribus.* Ecce foras ejicitur Iſraël, non habens oculos & aures & terrenas promiſſiones, & collegerunt ſe in unum diverſitates gentium. Ubi ſcilicet illi cæcati & ejecti ſunt, iſti introierunt: & ad iſtos pertinet hæreditas, quæ illis fuerat repromiſſa.

Adjungit etiam Propheta: Quòd gentes in locum & ſedem Judæorum ſucceſſuræ erant, dicens: *In diebus illis cantabunt canticum in terra Juda, Urbs fortitudinis noſtræ Sion, Salvator ponet in ea muros & antemurale, aperiet portas, & ingrediuntur gentes, cuſtodientes veritatem. Venient, & ſervabunt pacem, & in Deo ſperabunt, quia incurvabit, & usque ad terram deſtruet eam: usque ad pulverem conculcabit eam pes pauperis, & greſſus egenorum.*

316 His verbis intellige humilitatem gentium ſucceſſiſſe in ſedem & locum, unde ſuperbia Judæorum ceciderat. Unde idem Eſaias ad Judæos exprobrandos dicit: *Dimittetur nomen & hæreditas veſtra electis meis;* ſcilicet gentibus. Ipſi autem vos interficient, & ſervos ſuos vocabunt vos alio nomine. Ille populus meus benedicetur ſuper terram, benedicetur à Deo, amen. Et qui jurabit in terra, jurabit in Deo, amen. In terra, id eſt, in carne Chriſti jurat: in qua quicunque jurat, in Deo jurat.

Quòd Judæi omnes in fine mundi ſunt credituri in Chriſto.

OSea propheta dicit: *In diebus multis ſedebunt filii Iſraël ſine rege, & ſine principe, & ſine altari, ſine ſacrificio.* Deinde ſubjungit: *Et poſtea revertentur filii Iſraël, & inquirent Dominum Deum ſuum, & regem ſuum, & credent in Domino, in noviſſimis diebus.* Malachias etiam ante finem mundi Eliam dicit ſic eſſe mittendum ad converſionem Judæorum: *Ecce ego mittam vobis prophetam Eliam, antequàm veniat dies Domini magnus & admirabilis,*

rabilis, & convertet corda patrum ad filios, & corda filiorum ad patres eorum. Eſaias dicit: *Tunc converſi videbunt*; videlicet credent in Chriſto, atque intelligentes ſanabuntur, & cognoſcent omnia. Secundum hoc etiam dicit Hieremias: *In noviſſimis dierum agnoſcetis eam.* Sophonias etiam propheta ait: *Dabo vos in nomen & in laudem omnibus populis terræ, & convertam captivitatem veſtram coram oculis veſtris: dicit Dominus.* Ezechiel etiam dicit: *In noviſſimis diebus invitabo vos & in noviſſimo annorum veniam. Tollam vos de gentibus, & congregabo vos de univerſis terris, & reducam vos in terram veſtram, & effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab univerſis idolis veſtris mundabo vos, & dabo vobis cor novum, & ſpiritum novum ponam in medio veſtri, & auferam cor lapideum de carne veſtra, & faciam, ut in præceptis meis ambuletis: & judicia mea cuſtodietis, & habitabitis in terra, quam dedi patribus veſtris, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum, & ſalvabo vos de univerſis inquinamentis veſtris.*

Quòd gentes prius, & Judæi poſtea erant credituri.

VIdens David, quòd gentes prævenirent Judæos in fide, ſic dicit: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*: id eſt, prius, quàm Judæa, credet in Chriſtum gentilitas, peccatis denigrata. Unde Eſaias ait: *Cùm plenitudo gentium prius introierit, tunc omnis populus ſalvus fiet.* Et in Deuteronomio ſcriptum eſt: *Eritis in caput, incredulus autem populus in caudam:* quia in noviſſimis converſi erunt Judæi, mortuo prius Antichriſto.

Explicit tractatus ſuper omnes prophetias, quæ de Chriſto ſunt.

317 Jam incipiunt omnia nomina Prophetarum & patrum veteris Teſtamenti, & de origine & patria eorum, & de prædicatione & morte & ſepultura eorum, & primùm de David.

DAvid rex & propheta, de genere Juda, filius Jeſſe, natus in Bethlehem, à Domino vocatus in regnum, in triumphis glorioſus, promptus ad pœnitentiam pro peccatis, velox ad veniam. Qui leonem & urſum ſine gladio interfecit. Cithara ſua immundum ſpiritum depulit. Gigantes expugnavit. Annis quadraginta regnavit. Vixit autem ſexaginta. Sepultus eſt in urbe ſua Bethlehem, quæ alio vocabulo dicitur Ephrata.

De Salomonis vita & morte & ſepultura ejus.

SAlomon vir glorioſiſſimus, omni ſapientia plenus, theſauris & militia ornatus, Deo dilectus, rex in Hieruſalem ſuper duodecim tribus Iſraël, quadraginta annis regnavit. Sepultus eſt autem ad patres ſuos in Rama, id eſt, in Bethlehem.

De Elia propheta; origo, vita & finis ejus.

ELias Thesbites ſacerdos, magnus propheta, habitator ſolitudinis, fide plenus, in ſancta meditatione aſſiduus, tyrannos interfecit, virtutum ſignis effulſit. Triennio clauſit à pluvia cœlum, & orante eo, rediit pluvia. Mulieris filium mortuum ſuſcitavit. Ejus virtute farina hydriæ non defecit. Vas olei perpetuo fonte manavit. Ejus verbo ignis de cœlo ſuper ſacrificium deſcendit. Ejus verbo duo principes quinquagenarii cum ſuis militibus combuſti ſunt. Ipſe Jordanem tranſiens cum melote ſua fluvium interrupit, & ſiccis pedibus tranſivit. Ipſe in cœlum igneo curru raptus, aſcendit.

Item de Elia propheta, quomodo venturus eſt.

ELias iterum venturus eſt, ſecundum Malachiam prophetam, in fine mundi, præceſſurus Chriſtum, cum magnis prodigiis virtutibusque ſignorum. Ita ut bellum gerat cum eo, vel cum illo ſocio ſuo Enoch, qui cum eo venturus eſt: & occidet Antichriſtus eos. Cadavera quoque eorum in plateis inſepulta jacebunt.

Deinde ſuſcitata eorum corpora erunt à Domino, & regnum Antichriſti plaga 318
magna percutietur. Poſt hæc veniet Dominus, & interficiet Antichriſtum gladio oris ſui, & eos, qui adoraverunt eum;

eum; & regnabit Dominus cum omnibus Sanctis ſuis in gloria ſempiterna, amen. Elias de tribu Aaron, cùm in utero matris ſuæ eſſet in Galaad, Sobi pater ejus ſomnium vidit, quod naſcente Elia, viri candidis utentes veſtimentis, involvebant eum candidis, & ei pro cibis ignem ad nutrimentum ſubminiſtrabant. Prophetæ autem Hieruſalem hoc ſomnium interpretantes, dixerunt patri ejus: Ne timeas: erit enim natio ejus lumen verbumque ſcientiæ. Ipſe enim judicabit Iſraël in gladio & igne.

De Eliſæi prophetæ origine, & vita & ſepultura ejus.

HEliſæus propheta interpretatur Dei mei ſalus. Heliſæus, Eliæ diſcipulus ex oppido Amaelmahad, ex tribu Ruben natus eſt: cujus ortu aurea vitula in Galgalis mugitum dedit. Eademque vox perſonuit in Hieruſalem. Tunc quidam propheta præſagium dixit: Hodie in Hieruſalem natus eſt homo propheta, qui eorum deſtruet idololatriam. Heliſæus, Eliæ ſpiritu gemino impletus, pluribus & maximis virtutum ſignis emicuit.

Heliſæus Jordanem in tranſitu ſuo refrænatis undis, diviſum flumen retrò convertit. Heliſæus aquas Jericho ſteriles ad fœcunditatem perduxit. Heliſæus inſultantes ſibi pueros tradidit beſtiis, quarum ſubitò ſunt dentibus devorati. Heliſæus aquas ſanguineas in mortem hoſtium Judæorum diſcurrere fecit. Heliſæus fœminam ſterilem verbo fœcundat; cujus poſtea filium mortuum ſuſcitavit. Amaritudinem ciborum temperat. Ex decem panibus hordeaciis centum viros ſaturavit, & fragmenta collegit. Naaman leproſum ſanavit. Securim ferream de fundo Jordanis ſupernatare fecit. Hoſtem Syriæ cæcitate percuſſit. Incredulo principi mortem in Samaria prædixit. Hoſtium innumerabilem multitudinem diſperſit. Mirabilem famem unius diei ſpatio repulit. Cadaver hominis ſuſcitavit.

Heliſæi ſepulchrum in urbe Sebaſta uſque hodie venerabile apparet. Heliſæus duplicem ſpiritum habuit Eliæ, & dupliciter miracula fecit. Elias vivens, Heliſæus verò jam mortuus mortuum ſuſcitavit. Elias famem & ſiccitatem 319
intulit populo: Heliſæus autem unius diei ſpatio populum à fame incredibili liberavit.

De Eſaiæ prophetæ origine & vita, & ſepultura ejus.

ESaias filius Amos, qui interpretatur ſalus Domini. Amos propheta non eſt iſte, quem patrem dicimus Eſaiæ: ſed eſt alius vir, eodem nomine nuncupatus. Amos enim propheta natus eſt de genere paſtorum, de oppido Hiechuæ.

Pater verò Eſaiæ, nomine Amos, vir nobilis fuit in Hieruſalem. Iſte vir fuit magnæ ſanctitatis. Eſaias ſemper nudo corpore & nudis pedibus juſſu Domini converſabatur, in conventu populi. Eſaiæ oraculo rex Ezechias ſpatium 15. annorum à Domino obtinuit ad vitam, cùm jam eſſet moriturus.

Manaſſes corpus Eſaiæ ſerra lignea per mediam lineam corporis ſecari præcepit. Narrant Judæi cauſam, quare occiſus eſt Eſaias? Primò, quia appellavit eos populum Sodomorum & principes Gomorrhæ; Altera cauſa fuit, quia, cùm dixiſſet Dominus ad Moſen: *Non poteris videre faciem meam.* Eſaias dicere auſus eſt: *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum.* Sepulchrum Eſaiæ eſt ſub quercu Joel, ſecus decurſus aquarum.

De Hieremiæ prophetæ origine & vita, & ſepultura ejus.

HIeremias ex tribu ſacerdotali, natus in vico, qui dicitur Anatat, qui eſt tribus miliaribus ab Hieruſalem. Hieremias, ſacerdos in Judæa poſitus, Propheta in gentibus conſecratus, ante quàm plaſmaretur, in terra eſt agnitus, & ut virgo permaneret, admonitus.

Hieremias puer cœpit prædicare, arguens populum in delictis, & hortans ad pœnitentiam. Ipſe autem à perfidæ plebis crudelitate frequenter afficitur, ligatur, & in carcerem mittitur. Projicitur in lacum. Catenis cingitur. Ad ultimum autem in Ægypto, apud Taphias à

à populo lapidatur: ſepultus eſt in loco, ubi Pharao, rex Ægypti, habitabat. Quia verò Ægyptii ejus precibus à ſerpentibus fuerant liberati, ſepulchrum ejus apud eos in magna veneratione tenetur.

320 De Ezechielis prophetæ origine & vita, & ſepultura ejus.

EZechiel interpretatur fortitudo Dei, filius fuit Buzi, qui interpretatur deſpectus. Ezechiel ſacerdos, filius Buzi, genitus in terra Suſa, in typo Chriſti, filius hominis nuncupatur.

Ezechiel, captivus cum rege ſuo Joachim in Babyloniam ductus ad concaptivos ſuos, in Babylonia prophetavit, corripiens eorum offenſiones, & zelo Dei motus, cuncta eorum crimina & turpitudines arguens. Quem populus Iſraël dolo interfecit, pro eo, quòd ſeveritate vel authoritate pontificali ab eo corriperentur ob ſacrilegii impietatem. Sepultus eſt à populo in agro Maurim, in ſepulchro Sem, filii Noë, & filii Sem, nomine Arphaxad. Tunc erat quinta ætas mundi.

De Danielis prophetæ origine & vita, & ſepultura ejus.

DAniel propheta interpretatur judicium Dei, aut vir deſideriorum vel amabilis. Daniel de tribu Juda, genere nobilis, de proſapia regum & ſacerdotum. Ipſe puer cum rege Joachim, cum tribus pueris in Babylonem translatus eſt, & princeps omnium Chaldæorum effectus eſt. Vir glorioſus & aſpectu decorus, mente humilis, corpore caſtus, perfectus in fide, cognitor ſecretorum, præſcius futurorum.

De Abdiæ prophetæ origine & vita, & ſepultura ejus.

ABdias propheta Solonitis, de civitate Eliæ, Solomon regi prædixit, quòd per mulierem à mandatis Domini declinaret. Sepultus eſt Abdias juxta quercum in Silo.

Aggæi prophetæ origo & vita & ſepultura ejus.

AGgæus propheta natus eſt in Samaria. Iſte eſt ille, qui ad Hieroboam, vitulos immolantem, miſſus à Domino venit, eumque arguit immolantem. Alius autem propheta, juſſus ei in prædicatione tunc aſſiſtere, non aſtitit illi. Quem ad propria revertentem leo ſtrangulavit, quia ſocium fefellerat. Aggæus autem obiit, & ſepultus eſt in Bethlehem.

De Tobiæ prophetæ origine & vita, & ſepultura ejus.

TObias propheta interpretatur bona Dei, filius Ananiæ, de tribu Nephtalim, in civitate Chial, in regione Gali- 321
lææ. Iſte captus à Salmanaſſar exulavit in Ninive, qui per omnia juſtus, omnia ſua captivis & pauperibus erogavit, mortuos aſſiduè ſepelivit, caſu à ſtercore hirundinis cæcatus eſt, & tandem à Domino viſum recepit poſt decem annos; & divitias adeptus eſt à Domino. Sepultus eſt in Ninive civitate.

De tribus pueris Anania, Azaria, Miſaël, & de vita & morte eorum.

TRes pueri, ſtirpe regia clari, memoria glorioſi, ſcientia eruditi, fide pares, extinxerunt camini ardentis flammas & incendia. In medio ignis Deo hymnum cantaverunt. Sepulti ſunt ſimul ſub uno ſpecu in Babylonia. Ipſi pueri in Hebræo vocati fuerant, Ananias, Azarias, Miſaël. Sed Nabuchodonoſor poſtea eos nominavit Sidrac, Miſac, & Abdenago, quod eſt interpretatum laudabilis, glorioſus, & victor regnorum.

De Eſdra propheta, & vita & ſepultura ejus.

ESdras ſacerdos Dei & propheta, interpretatur ædificatio Hieruſalem: quidam dixerunt eum Malachiam, id eſt Angelum Dei. Iſte ſacræ ſcripturæ reſtauravit hiſtorias, alter lator legis poſt Moſen. Ipſe namque poſt captivitatem legem, à gentibus Chaldæorum combuſtam, renovavit: Hebraicarum literarum elementa invenit. Et ſcribere ſuos à dextra in ſiniſtram docuit, quia prius antè & retrò ſicut oratores ſcribebant. Ipſe reduxit Iſraël, & reædificari fecit Hieruſalem. Ibique ſepultus eſt ipſe.

De

De Zorobabel, & Nehemiæ prophetæ origine, & vita & ſepultura ejus.

ZOrobabel & Nehemias de tribu Juda, & prophetæ & ſacerdotes Dei, ſub Dario rege Perſarum, filio Hyſtaſpis, templum Domini reædificant, muros Hieruſalem extruunt, atque Iſrael ad priſtinum ſtatum reducunt; cultum quoque religionis, juſque ſacerdotum reſtituunt. Ipſi etiam in Hieruſalem ſepulti, requieſcunt.

De regina Heſter origine & vita, & ſepultura ejus.

HEſter regina, quæ interpretatur liberatrix populi ſui Iſrael, filia fratris Mardochæi, captiva de Hieruſalem in urbem Suſin tranſlata eſt: & ob ſuam formoſitatem connubiis regis Perſa-
322 rum, nomine Aſſueri, copulata eſt. Ipſa
ſe morti obtulit, ut populum à morte liberaret: & Aman ducem, populum Domini perdere volentem, ex præcepto regis crucifixit: & populum à morte & à ſervitute eripuit. Sepulta eſt in Suſi, urbe Medorum, in qua & ipſa regnavit.

De vidua Judith origine & vita, & ſepultura ejus.

JUdith interpretatur laudans. Interpretatur etiam vidua. Judith vidua, filia Merari, de tribu Simeon, magnanimis, in gloria virorum virtute præſtantior. Ipſa pro ſalute populi morti ſe obtulit, nec furorem regum trepidavit. Nam principem Holofernem dormientem necavit, ſalvoque pudore, ſuis civibus triumphum & caput ipſius principis reportavit. Vixit annis 105. Sepulta eſt in ſpelunca viri ſui Manaſſe, in civitate Napulia, quæ eſt in tribu Juda, inter Dothin & Balim.

De Zachariæ filii Barachiæ origine, & vita & ſepultura eorum.

ZAcharias, filius Barachiæ, interpretatur memoria Domini. Iſte fuit propheta atque ſacerdos, filius Joiadæ ſacerdotis, qui cognominatus eſt Barachias, quem populus, ex imperio regis Judæ Joas congregatus, lapidavit inter templum & altare. Quem ſublatum ſacerdotes ſepelierunt in Hieruſalem.

De Machabæorum origine & vita, & ſepultura eorum.

MAchabæus interpretatur nobilis vel triumphans. Ipſi Machabæi filii Matathiæ fuerunt quinque, Joannes, Simon, Judas Machabæus, Eleazar, & Jonathas. Machabæi iſti, quot triumphos geſſerint adverſus gentem Perſarum, & de circumfinitimis nationibus, & quomodo pro legis obſervantia ſint occiſi, manifeſta narrat hiſtoria.

Verba authoris.

EXplicat interpretatio nominum omnium prophetarum ſive patrum veteris Teſtamenti, ſecundum Iſidorum etymologiarum, authore magiſtro Gotfrido Viterbienſe. Incipiunt autem nomina omnium patrum novi Teſtamenti. Et de vita & origine, & prædicatione eorum omnium patrum, tam novi quàm veteris Teſtamenti.

PARTIS DECIMÆ TERTIÆ FINIS.

323 # GOTFRIDI VITERBIENSIS 324
CHRONICORUM
PARS DECIMAQVARTA.

NOVUM TESTAMENTUM.

De Zacharia & Elizabetha origine & vita & ſepultura eorum.

ZAcharias & Eliſabeth interpretantur juſti, teſtante Luca Evangeliſta, qui dicit: *In diebus Herodis regis Judæ ſacerdos, nomine Zacharias & uxor ejus Eliſabeth, de filiis Aaron: & erant* (inquit) *ambo juſti ante Deum.* Iſti in juventute ſteriles, in ſenectute verò fœcundi, ambo requieſcunt in Hieruſalem.

De Joannis Baptiſtæ origine & vita: & mors ejus.

IOannes Baptiſta, filius Zachariæ, ex tribu Levi ortus in Hieruſalem, Angelo nunciante conceptus: Chriſti prænuncius, præco judicis, propheta altiſſimi, vox verbi, amicus ſponſi, teſtis Domini, lucerna luminis, terminus prophetarum, baptiſmatis initium. Qui prænuntiatus vocem patris abſtulit. Nondum natus, Chriſtum prophetavit. Salutavit Dominum in utero. In columba cognovit, Jeſum in deſerto digito monſtravit. Cujus veſtimentum lanugo camelorum fuit, habitatio eremus. Victus ejus mel & locuſta. Qui dum Herodi prohiberet fraternum violare conjugium, in carcete mancipatur: caput ejus Herodias filia regis, pro ludi ſui præmio, à patre popoſcit, & ebrius pater aſſenſit, & illa illud matri ſuæ præſentavit. Sepultus eſt in Sebaſta, oppido Palæſtinæ, quæ olim Samaria vocabatur: quam Herodes, filius Antipatris, ad honorem Auguſti Cæſaris, Auguſtam Græco ſermone vocavit.

De Mariæ virginis origine & vita: & finis ejus.

MAria, quæ interpretatur ſtella maris, vel domina, vel illuminatrix, vel clara, ſignificat eccleſiam, ſtirps David, virga Jeſſe, hortus concluſus, fons ſignatus, mater Domini, templum Dei, hoſpitium Spiritus ſancti. Virgo ſancta, virgo perfecta, virgo ante partum, & in partu, & poſt partum. Salutationem ab Angelo accepit: quæ conceptionis myſterium non agnoſcit, partus qualitatem inquirit, & contra legem naturæ fideliter credidit. Quam Dominus virginem, virgini diſcipulo commendavit, ut ipſum mater haberet vitæ comitem: quem filium noverat integritatis, ut eam cuſtodiret. Quidam eam corporalem necem paſſam aſſerunt, ab hac vita migraſſe, pro eo, quod juſtus Simeon dixerit ei: *Et tuam ipſius animam gladius pertranſibit.* Dubium tamē eſt, ſi hoc de gladio materiali dixerit, an pro verbo Dei valido, & acutiore omni gladio. Specialiter autem nulla docet hiſtoria, beatam Mariam gladio fuiſſe peremptam, quia nec obitum ejus uſpiam legimus; quum tamen ejus reperiatur ſepulchrum.

De Simonis Petri origine & vita, & finis ejus.

SImon, obediens interpretatur, eò quòd obediens fuit Domino, dicenti: *Venite poſt me, faciam vos piſcatores hominum.* Petrus interpretatur, agnoſcens: eo quòd agnovit, dicens: *Tu es Chriſtus, filius Dei vivi.* Petrus ortus in vico Bethſaida, provincia verò Galilæa, quæ eſt juxta ſtagnum Genezareth, qui prius vocatus eſt Bar Jona. Petrus firmamentum petræ in Eccleſia eſt; Cephas, caput

put Eccleſiæ eſt. Petrus Apoſtolorum princeps eſt: primus confeſſor Dei & diſcipulus eſt. Paſtor humani generis, Claviger æthereus, Chriſti amator, Chriſti & negator. Confitendo laudatur, præſumendo elatus, negando lapſus, lachrymando purificatus. Confeſſione probatus, paſſione coronatus. Hic in Ponto & Cappadocia, Galatia, Bithynia, Aſia, atque Italia, Evangelium prædicavit, & talium virtutum ſignis effulſit. Mare pedibus gradiendo calcavit: præteriens, mortuos umbra ſua reſuſcitavit. Claudis greſſum reſtituit: paralyticis membra reparavit. Viduam defunctam, Dorcam, id eſt Tabitham, mortuam ſuſcitavit. Ananiam & Sapphiram terræ deglutienti tradidit. Simonem Magum cœlum aſcendentem ad terram colliſit. Antiochiæ 8, & Romæ 25 annis tenuit pontificatum, anno 36 poſt paſſionem Chriſti, à Nerone cruci-
325 fixus eſt, poſito capite deorſum. Sepultus eſt Romæ in Vaticano, ſecus viam triumphalem, tertio lapide ab Urbe, ad Orientalem plagam, tertio calendas Julias.

De Pauli apoſtoli origine & vita, & finis ejus.

Paulus interpretatur mirabilis. Paulus, qui prior Saulus, angelus gentium, advocatus Judæorum; à Chriſto de cœlo vocatus, in terra proſtratus, oculatus, erat cæcus & cecidit. Cæcatus vidit, atque ſurrexit. Perſecutor Eccleſiæ, vas electionis factus eſt. Ex lupo ovis. Vocatione inter Apoſtolos noviſſimus, prædicatione primus & ſummus. Gamalielis in lege diſcipulus. Evangelii præco. Cujus patria in Judæa fuit: genus ejus de tribu Benjamin. In ſecundo anno poſt aſcenſionem Domini baptizatus, dignitatem meruit apoſtolatus: & inter cæteros verbi Dei gloriam latius omnibus ſeminavit, & Evangelicam doctrinam ſuaprædicatione complevit: incipiens enim à Hieroſolymis uſque ad Illyricum, & per Italiam, Hiſpaniam uſque proceſſit, & nomen Chriſti multis adaperuit gentibus, quibus non fuerat declaratum.

Pauli miracula iſta ſunt: Raptus ter tium cœlum conſcendit. Spiritum pythonis obmuteſcere fecit. Adoleſcentem mortuum ſuſcitavit. Magum cæcitate percuſſit. Claudo proprium donavit inceſſum. Viperæ in ſeipſo morſum non timuit, ſed viperam in igne combuſſit: patrem Publii à febribus oratione ſanavit: pro Chriſti nomine paſſus eſt famem, ſitim, frigus, & nuditatem, die & nocte, in profundo maris fuit. Rabiem pertulit ferarum, multa verbera, carceris ſæpe tormenta, catenas, vincula: ligatus, à Judæis traditus, à gentibus lapidatur ad mortem. In ſporta dimittitur per murum. Virgis cæditur. In carcere vinctus, facto terræmotu, reſolvitur. Tandem à Nerone gladio decollatur. Eodem die quoque Petrus eſt crucifixus, tertio calendas Julii. Sepultus eſt Romæ via Hoſtienſi, anno 36, poſt paſſionem Domini; tertio ab Urbe miliario, contra Orientalem plagam.

De Andreæ origine & vita, & finis ejus.

Andreas Græcum nomen eſt, interpretatur decorus, primus vel ſecundus inter diſcipulos. Iſte in ſorte prædicationis Scythiam atque Achajam accepit. 326
In qua etiam, poſt multa miracula, cruce ſuſpenſus obiit, undecimo calend. Decembris.

De Jacobi apoſtoli fratris Domini origine & vita, & finis ejus.

Jacobus interpretatur ſupplantator, filius Zebedæi, frater Joannis, quartus in ordine. Duodecim tribubus, quæ ſunt in diſperſione gentium, ſcripſit. Atque Hiſpaniæ, & Occidentalibus gentibus Evangelium prædicavit. Et in occaſu mundi lucem prædicationis infudit. Ipſe ab Herode tetrarcha gladio cæſus, occubuit, octavo calendas Auguſti. Sepultus in arce Marmarica.

De Joannis apoſtoli & evangeliſtæ origine & vita, & finis ejus.

Joannes interpretatur gratia Dei. Joannes figuratur aquila, quia præ cæteris altius volando, in Evangelii prædicatione conſcendit. Ipſe eſt filius Zebedæi, frater Jacobi. Virgo à Deo electus, & præ aliis dilectus: qui de pectore Chriſti,

ſti, ubi recubuit, Evangelii fontem potavit, & quaſi unus de paradiſi fluminibus, verbi Dei gratiam in orbe diffudit: cui mater Chriſti, quaſi alteri filio, commiſſa fuit.

Hic in inſula Patmos relegatus, ſcripſit Apocalypſin. Occiſo autem imperatore Domitiano, ſolutus eſt, & ivit in Epheſum, ibique Evangelium noviſſimus edidit. Cujus miracula hæc ſunt:

Virgas ſylveſtres in aurum mutavit. Lapides, de littore collectos, in gemmas convertit. Item alias gemmas, confractas & contritas, in propriam formam reſtituit. Et matronam viduam, ad preces populi, ſuſcitavit. Iuvenem mortuum reddidit redivivum. Venenum abſque periculo bibit, & juvenem eodem veneno mortuum ſuſcitavit. Anno ſexageſimo ſeptimo poſt paſſionem Domini, tumulum (fratribus vale dicto) intravit, & tanquam in lecto facta oratione, quievit. Unde quidam eum non mortuum aſſerunt, ſed in ſepulchro vivum requieſcere & dormire affirmant: pro eo quòd terra ipſius tumuli ſcaturiens, & ſe commovens, ſemper ad ſuperna conſcendat, & in ſuperficies ſepulturæ ſe moveat, & pulvis quaſi flatum intus quieſcentis, ſemper ebullit. Vixit annis octuaginta novem. Requievit autem apud Epheſum, ſexto calendas Januarii.

327 *De origine Philippi, apoſtoli Chriſti, & vita & finis ejus.*

PHilippus interpretatur os lampadis. Ortus à Bethſaida civitate, unde & Petrus fuit. Gallis juxta mare Oceanum prædicavit Chriſtum. Ipſe Hierapoli, urbe Phrygiæ, crucifixus & lapidatus, obiit: ibique cum filiabus ſuis ſepultus eſt. Obiit tertio calendas Maji.

De origine Thomæ, apoſtoli Chriſti, & vita & finis ejus.

THomas interpretatur abyſſus, Didymus, id eſt dubius. Thomas Evangelium Chriſti prædicavit Parthis, Medis, & Perſis, Hircanis, Bactrianis, & Indis, tenens Orientalem plagam. Lanceis transfixus, mortuus eſt in Calamia, civitate Indiæ, ubi cum honore eſt ſepultus, duodecimo calendas Januarii.

De origine Bartholomæi, apoſtoli Chriſti, & vita & finis ejus.

BArtholomæus interpretatur aquæ ſuſpendentis. Bartholomæus nomen habet ex lingua Syria, ſcilicet Lycaonia. In ſorte prædicationis apud Judæos evangelium Matthæi in linguam eorum convertit. In ultimo, in Albana urbe majoris Indiæ vivus excoriatus eſt à barbaris, & juſſu regis Aſtyagis decollatus: ſicque terræ conditus eſt. Ejus autem paſſio eſt nono calendas Septembris.

De origine Matthæi, apoſtoli & evangeliſtæ Chriſti, & vita & finis ejus.

MAtthæus apoſtolus & evangeliſta, cognominatus Levi, primùm in Judæa evangelizat, poſtea in Macedonia prædicat: & paſſus in Perſide, requievit in montibus paſtorum, undecimo calendas Octobris.

De origine Jacobi Alphæi, apoſtoli Chriſti; & vita & finis ejus.

JAcobus Alphæus interpretatur juſtus vel excelſus. Ipſe Hieroſolymorum epiſcopus primus, cognomine juſtus, ſororis matris Domini filius: unde dicitur frater Domini. Qui etiam tantæ virtutis fuit, ut populi fimbriam veſtimenti ſui certatim tangerent. Ipſe à Judæis præcipitatus, lapidatus eſt, & juxta templum ſepultus. Joſephus eum dicit tantæ ſanctitatis fuiſſe, ut propter eum Hieroſolyma ſit deſtructa. Ejus natalitium eſt in calendis Maji. 328

De Juda, apoſtolo Chriſti, fratre Jacobi, & vita & finis ejus.

JUdas Jacobi interpretatur Juſtus. Ipſe fuit frater Jacobi, & in Meſopotamia atque in Ponto evangelizavit, & gentes indomitas, quaſi belluas, ſuo dogmate inſtruxit. Sepultus eſt in urbe Armeniæ, nomine Eriton, quinto calendas Novembris.

De Matthia apoſtolo, & vita & finis ejus.

Mat-

MAtthias unus de ſeptuaginta diſcipulis fuit: ſed pro Juda Iſcariote, factus unus ex duodecim: prædicavit in Judæa. Natale ejus eſt ſexto calendas Martii.

De Simone, apoſtolo Chriſti.

SImon Zelotes interpretatur Chananæus, vel poſſeſſio, vel poſſidens. Iſte creditur eſſe par Petri in cognitione, & ſimilis honore. Ipſe in Ægypto obtinuit principatum, & poſt Jacobum Juſtum tenuit cathedram Hieroſolymorum. Poſt annos autem ejus triginta, ſub Trajano imperatore, ſuſtinuit martyrium crucis. Requieſcit in Boſporo. Natale ejus eſt quinto calendas Novembris.

De Luca Evangeliſta, apoſtolo Chriſti, & vita & finis ejus.

LUcas Evangeliſta interpretatur medicus, ſive lucens. Natione Syrus, arte medicus, eloquio Græco eruditus. Quem dicunt aliqui fuiſſe proſelytum, & literas Hebraicas ignoraſſe. Pauli fuit diſcipulus, & individuus comes peregrinationis ejus. Obiit 74 vitæ ſuæ anno. Sepultus eſt in Bethania quindecimo calendas Novembris. Cujus oſſa translata ſunt in Conſtantinopolim, tempore Conſtantini Imperatoris.

De Marco Evangeliſta & apoſtolo Chriſti; & vita & finis ejus.

MArcus Evangeliſta interpretatur excelſus. Ipſe in baptiſmo filius Petri fuit, & diſcipulus. Cujus Evan-
329 gelium nonnulli à Petro dictatum dicunt. Ipſe ſibi pollicem dicitur abſcidiſſe, ne in poſterum ad ſacerdotium promoveretur. Marcus tamen primus tenuit cathedram Alexandriæ, primuſque eccleſias Ægyptiorum fundavit. Mortuus eſt octavo anno Neronis. In quiete ſepultus, ſeptimo calendas Maji.

De Barnaba, apoſtolo Chriſti, & vita & finis ejus.

BArnabas, prius dictus erat Joſeph, & interpretatur fidelis. Natus ex Cypro civitate, quæ à Cyro, rege Perſarum, condita eſt. Cum Paulo tenuit apoſtolatum. Deinde ſejunctus à Paulo, opus prædicationis exercuit. Cujus natale eſt Idus Junii.

De Timotheo, diſcipulo Pauli apoſtoli: & vita & finis ejus.

TImotheus epiſcopus ſanctus, diſcipulus Pauli, & ſpiritualis ejus filius. Quem puerum ſecum idem Paulus aſſumpſit. Ipſe pudicus & virgo permanſit. Natus fuit de civitate Lyſtrenſium. Sepultus eſt apud Epheſum, in loco, qui vocatur Pion, undecimo calendas Septembris.

De Tito, diſcipulo Pauli, apoſtoli Chriſti, & vita & finis ejus.

TItus, Pauli diſcipulus, & in baptiſmo ſpiritualis filius, natione Græcus: ex gentibus ſolus à Paulo circumciſus poſt Evangelium: qui ad deſtruendas aras Cretenſium, & ad eccleſias ædificandas ab apoſtolo relictus, ibidem in pace ſepultus eſt.

Verba authoris.

EXcurſis hactenus omnibus hiſtoriis Hebræorum & Aſſyriorum, Medorum, & Perſarum, & Alexandrinorum, & Ægyptiorum, & Antiochorum, & Macedonum, & Græcorum, & Apbrorum, & Francorum, & Romanorum: quia jam ad tempora nativitatis Chriſti pervenimus, qui eſt Rex regum & Dominus dominantium, ad ejus hiſtoriam ſtylum vertamus, à Joanne Baptiſta incipientes, à quo ſumit principium novum Teſtamentum.

De Joanne Baptiſta.

Adventum Chriſti lego præveniſſe Joannem,
Cujus erat baptiſma prius Jordanis in amne,
Maximus in cunctis vatibus ille fuit.
Vox clamantis erat, præceſſit & ordine verbum,
Chriſtus erat verbum, veniens à Patre ſupernum, 330
Qui ſub voce ſui notus in orbe fuit.
Vox ea teſtis erat, digito monſtraverat agnum,
Baptizavit eum pro mundi ſorde lavandum,
Dixit & eſſe Deum, quando lavabat eum.
*Quantus erat vates ſuus * cognoſcere verum,*

Nullus erat major inter natos mulierum,
Teſtis ei Deus eſt, ut ſacra ſcripta ferunt.
Eſtque ſacerdotis natus, quondam Zacharia,
Eliſabeth mater fuerat cognata Mariæ,
Sydus erat, veniens lucifer ante diem.
Incolit arbuſta deſerta, calore peruſta,
Vita fit anguſta, cibat hunc mel, ſive locuſta,
Aſperior Zona membra beata domat.
Vinaque non novit, terrena relinquere vovit,
Omne nephas odit, bona prædicat, atra removit,
Prædicat Herodi: ſed jugulatur ob id.
Invidiaque Dei, comburunt corpus Hebræi,
Et quaſi morte rei cineres ſpargunt Phariſæi,
Ne modò diſcipuli conſamulentur ei.
At caput in diſco tenuit pòſt filia regis,
Hoc dat Herodiadi matri, quæ crimen adegit,
Triſtis adeſt genitor, dum caput illa vehit.
Pòſt caput hoc ſacrum celebri conclave ſeratum,
Atque reſervatum, per ſecula ſit veneratum,
Regibus & populis ſpes valitura datum.

Qualiter inventum fuit caput Joannis Baptiſtæ.

Hoc caput Alpini Pipini tempore regis,
Fur monachus Hieroſolymis furtivus abegit,
Clamque pera clauſum, trans maris alta vehit.
Ad loca fortè venit, ubi ſunt nova bella patrata,
Pipini gladiis ſunt millia multa necata,
Rex ibi victor erat, nec ſine clade data.
Occiſi ſunt nanque ſui proceres duodeni,
Quos in eccleſia monachus tunc cernere venit,
In feretris poſitos curia tota gemit.
Stante procul monacho, ſurgunt à morte necati,
Et caput abſconſum rapiunt, dignè venerati.
Clamantes pariter, quis velit iſta pati?
Cur latitat magni caput hoc inſigne Joannis,
Qui tribuit nobis vitam, de morte vocandis?
Exeat ante Deum, nos veneremur eum.
Vidit & obſtupuit rex, totaque pompa ſuorum,
Abſtulit à monacho caput inclyta turma virorum,
Cantica lætitiæ dant reboante choro.
Rexque ducesque ſimul, quorum caro ſana revixit,
Ædificant mox eccleſiam pro nomine Chriſti,
Qua poſuère ſacrum relligione caput.
Decrevère duces omnes inibi monachari,
Et ſacrum caput hoc ibi perpetuò venerari,
Theſauros & agros omnia caſtra dari.

Liber generationis Jeſu Chriſti, filii David, filii Abraham, verſificè.

Geſta novi Teſtamenti per carmina promam,
Qualis, & unde tonat Chriſti generatio, ponam,
Sicut in eccleſia pagina ſacra ſonat.
Ex Abraham datus eſt Iſaac, de quo patre natus
Jacob, & hinc Judas, cum fratribus eſt generatus,
Judas de Thamar, dat Phares atque Zaram,
Datque Zaram Eſrom, Aram generatur ab Eſrom,
Ex Aram fuit Aminadab, quo ſemine Naaſon,
Quem genuit Salmon, gignit & ille Booz. 331
Datque Booz Obeth, de quo Jeſſe generatur,
De Jeſſe David rex atque Propheta creatur,
Ex David Salomon, qui genuit Roboam.
De Roboam venit Abias ille Joſaphat,
Qui genuit Joram, quo patre creatur Oſias,
Et poſt eum natus eſt Joachimque datus.
Qui genuit Manaſſem, quo natus Amon, dat Oſiam,
Quem Jechoniam pòſt genuiſſe ſcias.
Qui Jechonias migrans prius in Babylonem,
Gignit Salathiel captivus ea regione,
Natus Salathiel pòſt gignit Zorobabel.
Zorobabel dedit Eliachim, de quo venit Azor,
Naſcitur ex Azor vir dictus nomine Sadoch,
Ex Sadoch Achim, poſteritate venit.
Ex Achim Eliud, de quo datus eſt Eleazar,
Natus & Eleazar ſuſcepit in ordine Mathan,
Ex Mathan Jacob connumeratur ad hoc.
De Jacob Joſeph, cujus fit ſponſa Maria,
Quæ peperit Chriſtum, genitum de Patre ſophia,
Cui refero laudes, mente favente pia.

De patre & matre Mariæ virginis, & de ipſius nativitate, ſecundum librum de infantia Salvatoris.

Ordine mirifico divinitùs orta Maria,
Quomodo concepit virgo, peperitque ſophiam,
Scri-

Scribere me recta det Deus ipſe via.
Anna fuit Mater, Joachim narro genito-
torem,
Tempore longævo fuerant ambo ſine prole,
Anna fuit ſterilis, triſtis uterque dolet.
Et quia prole carent, plus deſpiciuntur ubi-
que,
Quotquot ſunt homines, dant probra fre-
quenter utrique,
Triſtitia cordis ſemper uterque liquet.
In templo vir & uxor erant ſervire libenter,
Expulit hos Simeon, cuſtos templi violenter,
A facie Domini cedite, dixit eis
Spernit (ait) ſteriles Dominus, ventres ſine
fructu.
Audit & erubuit mulier, pleniſſima luctu,
Flente ſimul Joachim, ſic vir & uxor abit.
Arva petens Joachim, commotus ab urbe re-
cedit,
Qua propriè paſcuntur oves, qua lactis &
hœdi,
Pauperibus Domini tunc alimenta dedit.
Anna domi, ſponſusque foris pro ſorte mora-
tur,
Illa domi, Joachim ruri, gemit atque preca-
tur,
Viſitet ut ſterilem cœlitus ille pater.
Spreverat ancilla dominam, dixitque fre-
quenter,
Contemnit Dominus te, ſpreveruntque pa-
rentes,
Non eris obſequiis amodo digna meis.

Angelus Gabriel annunciat Annæ nativitatem virginis Mariæ, ſecundum librum infantiæ Salvatoris.

Anna ſui dum pomœrii ſub flore ſederet,
Paſſeris ex nido pullos rutilare videret,
Mœſta ſatis loquitur, triſtia verba fe-
rens.
Me miſeram ſolam ſterilem fecit Deus, in-
quit,
Nec minimas plaſmator aves ſine prole re-
linquit,
Ah Pater è cœlis, rex miſerere mei.
332 Trade mihi ſobolem, ſterilis depelle pudo-
rem,
Non mihi, ſed tibi da, mirande creator, ho-
norem,
Prolem, quam dederis, ſpondeo ferre tibi.
Si dabis optatum ſemen, tibi confero na-
tum,
In templo ſervire tuo, tibi ſanctificatum,
Cùm dederis natum, mox tibi reddo da-
tum.
Angelus è cœlis Gabriel dicit mulieri;
Fœmina quod quæris, Domino donante me-
reris,
Indiciis veris quàm citò mater eris.
Filia nanque pia tibi fit, dicenda Maria,
Virgo Deum pariet, qui dicitur alma ſo-
phia,
Nomine Meſſias, ſpes bona, vita, via.
Sicut & uxori, ſic Angelus ipſe marito,
Dixit, & adjecit, ſponſam properanter
adito,
Fiat ut in Domino filia veſtra citò.
Currit ad hac Joachim, nihilominus Anna
cucurrit
Curſibus oppoſitis currunt, ſpes optima ſur-
git,
In mediis campis narrat uterque ſibi.
Sic vidi, ſic audivi, ſpes noſtra revixit,
Filia fit nobis cœleſti numine, dixit,
Spernere rem noli, ſuſcipe juſſa poli.
Vade marite, greges noſtros velut antè re-
ſerva,
Sic ego pergo domum, Domini cognoſcere
verba,
Cùm partus veniet, tempus & acta ſciet.

Maria virgo naſcitur, filia Annæ & Joachim.

Tempore, quo placuit Domino, parit Anna
puellam,
Nata maris ſtella, regina Maria novella,
In templo Domini nocte dieque fuit.
Ubere lactari didicit, tandemque cibari,
Crevit, & à cunctis meruit vehementer a-
mari,
Moribus & ſpecie dignior, absque pari.
Mos erat, in templo teneras ſervire puellas,
Quas ibi lege ſua cum religione reſervant,
Erudiuntque ſatis, nectere fila ſacris.
Juſſa Dei, legemque Dei, diſcunt meditari,
Vela Dei, veſtesque Dei diſcunt operari,
Hæc data virginibus ſunt ibi ſorte pari.
Stella maris, didiciſſe magis prædicta me-
retur,
Sanctior his, & doctior his, reverenter ha-
betur,
Omne tulit ſecum virgo Maria decus.
Sæpius his orat, magis his devota laborat,
Fletibus implorat lachrymans altaris ad o-
ram,
Vivere quod valeat virginitate bona.

Pſallere cùm novit, puerilia facta removit,
Primaque virgineo ſe vivere corpore vovit,
Hoc ſibi propoſitum clàm tenet ipſa domi.

Maria virgo deſponſata Joſeph, non vult maritari.

Poſt annos tredecim lex intulit, eſſe neceſſe,
Nubat ut expreſſe, quia tempore nubilis eſſet,
Vivere conjugio cogitur ipſa ſuo.
Quique ſacerdotum jubet illam ſolvere votum,
Cum tamen hoc votum fuerit ſoli ſibi notum,
Rennuit in totum ferre puella jocum.
Dicit ei mater; Paries ſub virginitate,
Filius à Patre tibi ſit, Deus ex deitate,
Dixit enim Gabriel; Tu ſibi ſola places.
Pluribus oblatis, nullum tulit illa maritum,
Turba ſacerdotum dijudicat illud iniquum,
Quod ſatis oblatum ſpreverat ipſa virum.
333 *Judicio Domini petit hoc ſynagoga requiri,*
Conjugio cujus jam debeat illa potiri,
Cujus & in thalamum ſit tribuenda viri.
Sorte ferente Dei, ſignum ſit ab æthere cæli,
In ſcapulis Joſeph tunc alba columba reſedit,
Hanc & ei ſponſam ſtans ſynagoga dedit.
Iratus Joſeph dictis omnino rebellat,
Tollite (dixit) eam, quia ſponſam nolo puellam,
Cernite, nam ſenui, non placet illa mihi.
Cœtus ait; tribuit ſponſam tibi diva poteſtas,
Si contemnis eam, cœli gravis ultio reſtat,
Plenaque ſuppliciis pœna ferenda tibi.
Territus his monitis timuit, ſponſamque recepit.
Nec tamen hic illi thalamo conjunctus adhæſit,
Caſta reſervari juſſa puella fuit.

Miſſus eſt Gabriel angelus ad Mariam virginem, deſponſatam Joſeph.

Mos fuit Hebræis, ſponſa noviter ſociata
Ante duos menſes non tangere virginitatem,
In quibus & Domino reddere vota placet.
Sponſa ſit interea thalami ſub tegmine clauſa,
Sic, ut ei nulla perſona loqui foret auſa,
Donec ſortiri debeat acta viri.
Quumque per ancillas ſervanda recluditur illa,
Aggreditur Joſeph aliam pro tempore villam,
Qua voluit fabricis ligna parare ſuis.
Quæ ſunt ancillæ proponam nomina recta,
Sephora, Suſanna, Jazabel, Babenque Rebecca,
His cuſtodita virgo manebat ita.
Dum ſedet in thalamis concluſa Maria fidelis,
Suſcipit à cœlis verbum ſancti Gabrielis,
Voce ſalutantis, Angelus inquit ei:
Gratia plena tibi, ſalve benedicta Maria,
Concipies pariesque Deum de Patre ſophiam;
Audit, & expavit lumine, Virgo pia.
Neſcio Virgo virum (dixit) dic, unde ſit iſtud?
Ne timeas, paranymphus ait, jam concipe Chriſtum,
Flamine de cœli quod loquor (inquit) erit,
Jam cognata tua ſterilis, confectaque tabe,
En per ſex menſes eſt ventre tumens Eliſabeth,
Quam fuerit ſterilis fœmina, germen habet.
En ancilla Dei; reſpondet virgo fidelis;
Fiat, ut in cœlis placuit, verbum Gabrielis;
Dixit, & ipſa fuit flamine plena Dei.
Quumque tumet ventre, feſtinat adire parentem;
Gaudia ſunt vetulæ pro matre Dei veniente,
Et puer in ventre gaudia prima movet.
Volvitur in ventre ſaliens gaudensque Joannes,
Mater ait: quid, & unde mihi, quia veneris ad me?
Filius iſte meus ſentit adeſſe Deum.
Matre Dei veniente mei, tua facta notavi,
Virgo Dei reſpondit ei: Deus iſta patravit,
Exaltans humiles, alta repellit, ait.

Joſeph videns Mariam prægnantem, voluit occultè dimittere eam.

Teſtibus ancillis, Virgo remeavit ad urbem,
Joſeph de villa, qua manſerat, illicò ſurgens,

Præ-

Prægnantis ventrem germen habere videt.
Unde furore tumens ſubitò, plenusque favillis,
Quærit ab ancillis, quidnam modò contigit illis,
334 Quis potuit thalamum commaculare meum?
Hæ referunt: Hic nemo fuit, non eſt locus ire,
Huc foribus clauſis ſolet Angelus ipſe venire,
Viſitat & cibat hanc, alloquiturque piè.
Angelus eſt, ſplendore nitens, nos terruit omnes,
Ingreditur, ſi quando placet, non novimus unde,
Nec valet audiri vox ibi ſacra viri.
Quid loquitur, quid dicat ei, nos ſcire nequimus,
Introitum prohibere ſibi ſi quando velimus,
Ingreditur planè, dum loca clauſa manent.
Credidit hæc Joſeph; Domino faciente patrari,
Sed timet à populo ſuper hac cauſa lapidari,
Crimen adulterii dum nova fama trahit.
Territus ex more, ventriſque patente pudore,
Triſtior efficitur, quia totum perdit honorẽ,
Deſerit & ſponſam, prorſus abire volens.
Joſeph culpatur, ſons nanque fuiſſe putatur,
Quòd thalamum ſua ſponſa ſuum violaſſe notatur,
Nam cuſtodiri debuit arte viri.
Quæritur & cauſa, cur Virgo tam bene clauſa,
Sic proprium fraudaſſe virum perpenditur auſa,
Eſſe tamen vera dicta Maria negat.
Quæritur examen Domini, quo Virgo probetur,
Quòve ſenex culpa tali caruiſſe putetur,
Utque reſervetur ſortis utrique decus.
Hoc erat examen, quod & inſtituit Moyſi lex,
Circuit altare Domini Joſeph, vicibus ſex,
Exorcizatas quàm citò potat aquas.
Si fuit in culpa, fit vultus ei maculoſus,
Si caruit culpa, fit vultus ei ſpecioſus,
Nec non lege pari ſors ſolet inde dari.
Sic potuit Joſeph culpa utraque * carere,
Credidit, & ſponſa prorſus ſine fraude manebat,
Et inculpatum nomen uterque tenet.
Angelico meruit Joſeph ſermone moneri;
Suſcipe vir ſponſam, non eſt opus iſta vereri,
Virgo Dei genitrix flamine (dixit) erit.
Virgo prius, nunc virgo manet, pòſt virgo manebit,
Venit ei virtute Dei, quod germen habebit,
Hujus myſterii ſæpe miniſter eris.
Credidit hæc vetulus, monitus ſermone maritus,
Et dedit obſequium, Domino mandante petitus,
Sic vacat obſequiis ſponſa Maria ſuis.

Chriſtus naſcitur in Bethlehem Judæ, in diebus Herodis.

Partus adeſt, aulaque caret virgo paritura,
Ad ſtabulum perducta boum regina futura
Parturit, obtenta virginitate ſua.
Parvulus eſt, & filius eſt ſub tempore Jeſus,
Ad lectum fuit eſca boum ſibi ſtramen obeſum,
Cognovit Dominum bos aſinuſque ſuum.
Horrida crypta nimis tenebroſaque luce niteſcit,
Virgo Deum pariens partus ſymptomata neſcit,
Nam quaſi non pariens, integra virgo manet.
Obſtetricare volunt partum binæ mulieres,
Et ſatagunt partus loculum de more videre,
Sed prohibet Joſeph, geſta ſecreta tenens.
Importuna tamen mulier dum tangere vellet,
Arida dextra manus remanet contracta miſellæ,
Rurſus ut hinc abeunt, aret utriq; manus.
Fæmina dum plorat, quia jam contracta laborat,
Angelus ex hora verbum ſibi dulce perorat,
Iſte puer ſanam te facit abſque mora.
Ante pedes pueri manus petit illa ſalutis,
Sanaque fit ſubitò manibus relevata caducis, 335
Integra fit penitus conſona membra cutis.

Verba authoris, ſub admiratione de partu Virginis.

Mira Dei proles genitura parit genitorem,

Virgo prius, pòſt virgo manens, parit absque pudore,
Fœminei ſexus nulla nociva dolens.
Filius aqualis Patri, ſe patre minorem
Carne ſub humana formavit, & inferiorem
Criminis humani tollere ſtigma volens.
Filius à Patre venit ſola pietate,
Sic verbum caro ſit, gravidatur flamine mater,
Trinus ad hac Deus eſt, nomina trina patent.
Filius Adonai, genitus ſub tempore Chriſtus,
Et Deus eſt & homo, gemino de nomine mixtus,
Sic duo junguntur, quod ſit utrunque Deus.
Unio natura ſic inſita conſtat ntrique,
Quod Deus eſt homo, Deus nnus regnat ubique,
Credere non aliter de deitate licet.

Quod Chriſtus eſt verus Deus & verus homo.

Chriſtus homo Deus eſt, idem Deus eſt homo Chriſtus,
Chriſtus verus homo, verus Deus eſt crucifixus,
Sed caro, non deitas, hoſtia mortis erat.

Similitudines de partu Virginis.

Ut radio Solis vitream penetrante feneſtram,
Permanet integritas, dum ſplendet & intus & extra,
Integra Virgo magis concipit atque parit.

Verba authoris.

Arida virga nuces legitur floresque dediſſe;
Et rubus illæſus, nec aduſtus in igne fuiſſe,
Sic parit illæſo corpore virgo ſuo.
Vellere compluto permanſit ut area ſicca,
Spina roſam genuit, fructum roſa protulit ipſa,
Sic fert mater enm, virginitate Deum.
Stercora corrupta ſi tangant lumina Solis,
Stercore corrnmpi nequit ejus forma coloris;
Eſt Deus in matre mundus, ut ipſe foris.

Angeli cantabant, Gloria in excelſis Deo.

Virgineum partum Joſeph pro tempore celat,
Angelus hunc Chriſtum paſtoribus eſſe revelat,
Qua vigilum peendis copia grandis erat.
Paſtores (inquit) annuntio gaudia cœli,
Salvator mundi, natus de Virgine, venit,
In Bethlehem Juda, filius ipſe Dei.
Ite, videte locum vigiles, dum tempus habetis,
Infantem clauſum pannis (ait) invenietis,
In fœno poſitum fert ara facta bonum.
Angelus ut loquitur, cœtus venit Angelicorum,
Gloria, paxque bonis cantatur in alta polorum,
Gaudent paſtores, aſpiciuntque polum.
Paſtores abeunt, Chriſtum cognoſcere natum,
Inveniunt puerum parva ſtatione locatum,
Orat & inclinat turba beata caput.

Magi veniunt Hieroſolymam, dicentes; 336
Ubi eſt, qui natus eſt rex Judæorum?

ANno ab incarnatione Domini tertio, anno verò ab Urbe condita 835, Herodes filius Antipatris, rex Judæorum, audiens à Magis Chriſtum eſſe natum, ſcelus immaniſſimum perpetravit. Timens enim, cùm eſſet alienigena, de ſemine David natum eſſe puerum, qui jure hæreditatis requireret regnum Judæorum, callidè per Magos loco & tempore naſcentis pueri perſcrutato, circa Bethlehem à bimatu & infra, omnes pueros occidi præcepit; Joſeph Chriſti nutritio prius per Angelum præmonito, & puero jam in Ægyptum tranſlato. Quod ſcelus advertens Deus, duriſſima & indecora cum clade morborum flagellavit.

Unde Joſephus in decimo ſeptimo libro Antiquitatum ſic ait: Herodem porrò indies major morbus urgebat, ſupplicia dudum commiſſi ſceleris expetens. Lento nanque igne extrinſecus in ſuperficie urebatur; intrinſecus verò majus condebatur incendium. Aviditas inexplebilis cibi ſemper inerat ei, nec tamen ſatiari valebat ingluvies, rabidis faucibus increata. Inteſtina ejus ulceribus intrinſecus obſecta. Verenda ejus putredine corrupta, ſcatere vermibus apparebant. Spiritus ejus incredibilis erat inflatio. Dicebant ergo illi, quibus divinandi erat peritia, has pœnas, ob multa ſcelera ab ipſo crudeliter geſta, divinitùs in eo depoſci.

Refert etiam Joſephus, quòd ubi ſalutis

lutis ejus apparuit deſperatio, ex ſingulis vicis & caſtellis Judæorum nobiles & primarios viros ad ſeſe vocatos in vincula poſuit. Acceſſita ad ſe ſorore ſua Salome, atque viro ejus Alexandro: Novi (inquit) Judæos de meo interitu gaviſuros. Sed potero habere lugentes, & exequias honorabiles, & plangentium multitudinem, ſi volueritis vos meis obedire præceptis. Statim ergo, quum exhalavero ſpiritum, omnes illos, quos in vinculis teneo, interficite, ut omnes Judæi & omnis domus defleat obitum meum.

Item Herodes, cùm vitæ ſuæ exitum adeſſe ſentiret, ad incidendum pomum cultellum popoſcit. Quo accepto, in ſeipſum ictum vibravit. Aſſerit etiam Joſephus, quòd antequam moreretur, poſt duos, quos antè necaverat, tertium
337 quoque filium interfecit. Mortuo Herode, Archelaus, filius ejus, ſucceſſit in regnum.

Item de Magis Hieroſolymam venientibus, verſificè narratur.

Hieruſalem venere Magi, ſtellam repetentes,
Quæ prius his exorta fuit, ſatis ex Oriente,
Nomine Baltaſar, Melchior, & Gaſpar.
Territus Herodes interrogat hic ſapientes,
Quid ſibi ſtella velit, quæ ſplenduit ex Oriente,
Quo legitur naſci Chriſtus in orbe ſoli?
Reſpondent Scribæ, ſi vis cognoſcere fide,
In Bethlehem Judæ naſcentis ſigna require,
Si ſuper his dubita, Chronica ſcripta Judæ.
Cogitat Herodes, puerum ſe perdere poſſe,
Et jubet ire Magos, pueri loca ſignaq; noſſe,
Ut necis in puerum perficiatur opus.
Stella Magis quæſita redit, dux eſt & eorũ,
Cernitur in Bethlehem natus Deus ille deorum,
Virgineo partu, virgineoque thoro.
Cernentes verum regem, tria dona dederunt;
In ſomnis moniti, per devia poſt abierunt;
Aurum, thus, myrrham, dona fuiſſe ferunt.

Herodes iratus occidit multos pueros in Bethlehem.

Nunc jubet Herodes pueros ſine lege necari,
Chriſtus in Ægyptum voluit cum matre fugari,
Ubere lactari, pauper & exul ali.

Joſeph in Ægyptum fugit.

Joſeph in Ægyptum deſerta per horrida tranſit,
Virgo labore viæ defeſſa, quieſcere ſanxit,
Umbra ſibi patula, palmaque grandis erat.
Pomaque dactylica dum cernit ab arbore prima,
Optat ut excelſa ſe palma reflectat ad ima,
Seque ſui fructus carpere pauca ſinat.
Dicit ad iſta puer: Altiſſima flectere palma,
Flectitur hinc palma, genitrix qua veſcitur alma,
Quæque ſibi voluit, dulcia poma tulit.
Dicit ei Joſeph, ex utribus unda recedit,
Urget amara ſitis, jam torrida viſcera lædit,
His puer arriſit, miraque verba dedit.
Exeat ex palma ſubitò radicibus unda,
Proſilit hoc dicto fons, indeque potus abundat,
Hinc abeunt mane, palmaque recta manet.
Nocte petunt antrum, cujus clauduntur in ore,
Inde vident ad ſe binos exire dracones,
Ante pedes pueri ſtant, mala nulla movent.
Jeſus ait matri: Noli conſpecta vereri,
Obſequiis noſtris poterunt hæc nata videri,
Cuncta ſalutifera cras tibi, ſicut heri.
Hinc ubi procedunt, occurrit turba leonum,
Obſequium ferre, tanquam domino regionum,
Et quaſi cum puero longius ire volunt.
Obſtupuit mater, ſocii ſimul obſtupuère.
Dicit eis Jeſus: Famuli nolite timere,
Se mihi ſubjiciunt, huc veniendo feræ.

De aſſumptione beatæ Mariæ Virginis.

Semper in obſequiis ſervata Maria Joannis, 338
Jam quinquagenis tranſactis Virginis annis,
Spiritus & corpus tranſiit ante Deum.
Corporis ipſius terræ pars nulla remanſit,
Veſtimenta tamen plebs eccleſiaſtica ſanxit,
Ut ſacra ſervari, ſemper honore pari.

In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum; verſificè.

In Patre principio, genitum Patris à Patre verbum,
Venit ab arce Patris, ſtans in Patris arce ſupernum,
Stans Deus hic & ibi, regnat utrìnque ſibi.
Absque Deo nihil eſt factum, ſunt cuncta per ipſum,
Atque quod eſt factum, ſtat vita perennis in ipſo,
Vitaque lux hominum, luxque beata Deus.
Lux nitet in tenebris, ſed non comprehenditur illis,
Miſſus homo fuerat Baptiſta diebus in illis,
Famaque tunc vera, magna Joannis erat,
Hic venit teſtis fieri de lumine Chriſto,
Crederet ut mundus, ipſo perhibente, per ipſum,
Non erat hic homo lux, lux erat ipſe Jeſus.
Induit humanam, ſervato numinè formam,
Stans quod erat, fit non quod erat, mundumque reformans,
Jura premit mortis, vita ſalusque bonis.
Sub ſpecie ſervi voluit parvus reputari,
In ſignis ac prodigiis mundum renovari,
Se cum pauperibus vivere lege pari.
Venerat ad propria, carnali veſte recepta,
Nec fuit accepta, quia cauſa putatur inepta,
Credere Judæum carne latere Deum.
Qui tamen hunc hic ſuſcipiunt, hi ſanctificantur,
Filioli, ſanctique Dei, ſub lege vocantur,
Hæc qui crediderit ſcripta, beatus erit.
Qui neque ſanguinibus, neque carne viri generati,
Sed fidei virtute, Dei ſunt flamine nati,
Vivere cum Chriſto ſub deitate dati.
Credere nos docuit, quia verbum fit caro factum,
In nobis habitavit homo Deus, unde ſubactum
Mundum dæmonibus, liberat ipſe Deus.
Vidimus in Chriſto, qualis ſit gloria Patris,
Filius eſt unigenitus, Jeſus deitatis,
Stat ſibi vera ſatis gratia plena Patris.

Verba authoris; quod impoſſibile ſit, ſcribere omnia miracula Chriſti.

Geſta Dei Chriſti metricè per ſingula dici,
Pagina non patitur, neque vos jubeatis amici,
Nec valet ingenium cuncta referre meum.
Quæ tamen ex cunctis his utiliora videmus,
Aut magis ignota, præſtante Deo, referemus.
Atque Prophetarum dicta movebo parum.
Quomodo virgineo voluit Deus ordine naſcî,
Quo lavacro ſtatuit mundo pereunte renaſci,
Quomodo mors mortis vitaque noſtra fuit.
Qua cruce, quo ligno patitur, pereunte maligno,
Quod morſus mortis mortem premit ordine digno,
Quod redimit ſanctos victor ab hoſte ſuos.
Acta reſurgentis ſcribemus, & alta petentis,
Pneumatis ardentis in diſcipulos venientis,
Dona ſalutifera, tempora, ſigna canam.

Quòd Chriſtus in terris tres mortuos 339
in terra ſuſcitavit, unum in domo, alterum in porta, tertium in ſepulchro.

Tres Deus in terris homines à morte vocavit,
Primò domi, pòſt in porta vivos relevavit,
Tertius à tumulo quatriduanus abit.
Surdis auditum, cæcis dedit ordine viſum,
Contractis greſſum, ſanavit dæmone niſos,
Sanans leproſos Chriſtus in orbe ſuo.
Reddidit & mutis ſola pietate loquelam,
Abſtulit & morbos populis, tribuitque medelam,
Quicquid in hoc mundo præcipiebat, erat.
Panibus ex quinque ſatiavit millia quinque,
Sportas bis ſenas de fracto pane relinquens,
Qui ſupereſt populis, ſe ſaturante ſuis.
Millia dæmonia verbi virtute fugavit,
Æquoreos fluctus pedibus calcando meavit,
In vinum puras numine vertit aquas.

De apparitione Domini in monte Tabor.

Eliæ, Moſi, fit ei præſentia teſtis,
Vox Patris intonuit; Charus mihi filius eſt hic,
Quo mihi complacui, reddite vota ſibi.
Offerri, tradi voluit, manibusque ligari,
In cruce configi, latronibus aſſociari,
Clauſaque ſub tumulo mortua membra dari.
Tunc Deus infernum virtute ſua penetravit,
Tarta-

Tartara confregit, Belial magnum religavit,
Cum reliquis patribus, traxit ab inde David.
Rupit & infernum fortiſſimus ille gigantum,
Unde dedit ſaltum Deus eſt relevatus in altum,
Miſit & à ſuperis pueumata ſancta ſuis.
Morſus & inferni mortis fuit actor Averui,
Victor ab æterui regui redit alta ſuperni,
In patris arce ſui, qua Deus ante fuit.
Hinc iterum veniet Judex, ut crimina purget,
Omnis homo cum carne ſua formaque reſurget,
Iudex pro meritis omnibus unus erit.
Pœna malos, ſed vita bonos æterna capeſſet,
Pœna malis, ſed vita bonis per ſecula creſcet,
His mors, his vita perpetuatur ita.

Innumerabilia eſſe miracula Chriſti & ſanctorum.

Sicut arena maris numero caret atque carebit,
Utque carent numeris fulgentia ſydera cœli,
Sic nec habent numeros inclyta ſigna Dei.
Ut taceam Chriſtum, quis dicere ſigna ſuorum,
Tempore vel numero poſſet tibi diſcipulorum?
Illud ego nequeo, nec numerare volo.
Nanque leguntur ægri variis jacuiſſe plateis,
Ut vivente Petro languentibus orbe choreis,
Umbra ſui capitis corpora ſanet eis.
Omnia de ſanctis, quorum doctrina remanſit,
Nou ego, cùm nequeam, miracula ſcribere ſanxi
Nou ea narrare philoſophia valet.

Maria Magdalena, & Maria Jacobi, & Salome, veniunt ad monumentum.

Ut videat Dominum devota Maria ſepultum,
Mane reſurgendo feſtinat adire ſepulchrũ,
Dicit & ad ſocias pectore mœſta ſuas:
Quomodo jam poterit nobis lapis iſte revolvi?
Denique magnus erat, ſed vix ea verba reſolvit,
Sublatum lapidem cùm lachrymata videt.
Aſpicit introrſus mulier, non eſt ibi corpus,
Angelus exortus ſedet albus, & intulit orſus;
Quem quæris mulier? hæc tacet; ille refert:
Quæris (ait) Jeſum? non eſt hîc, cerne trophæa,
Surrexit Dominus, vos prævenit in Galilæa,
Sicut dixit, ubi mira videbis ea.
Ne timeatis (ait) vos, ſed properando redite.
Dicite diſcipulis: Dominus ſurrexit, abite.
Voce ſubaudita, fœmina pergit ita.
Dum remeat, ſubitò juvenem conſpexit in horto,
Ad quem converſa, modicè ſub calle retorto,
Dicit ei: Dominum quis tulit inde meum?
Dic mihi tu, ſi tollis eum? Tunc alma ſophia,
Nomine ſub proprio, vocat hanc, dicitque, Maria;
Audit & agnoſcit fœmina verba pia.
Illa refert, Rabbi: vir ait; me tangere noli,
Nec mea membra coli tangive decet velut olim,
Ad Patrem nondum ſcando per aſtra poli.
Dicito diſcipulis; Dominus de morte revixit.
Sicut eis dixi, caro viva manet crucifixi,
Ite videre Deum, vivere conſtat eum.
His Petrus auditis, ſurgente Joanne reſurgit,
Ambo ſimul currunt, juvenis tamen, ante cucurrit,
Et loca proſpiciens, omnia vera videt.
Linteolos ibi compoſitos, ſurſum rurſumq́;,
Vidit, & exultans, pariter collegit utrunque,
Et redit ad ſocios, læta referre ſuos.
Inclyta geſta Dei, mirandaque ſigna trophæi,
Aſpiciendo viri, citò conſurgunt Galilæi,
Ut modò viventi confamulentur ei.

Apparuit Jeſus, januis clauſis in medio diſcipulorum.

Stabant diſcipuli, thalamo foribuſque recluſi,
Laude reſurgentis nondum ſed fletibus uſi:
Stante metu populi janua clauſa fuit.
Ingrediens Jeſus, dum janua clauſa maneret,
Dicit: Pax vobis, ego ſum, nolite timere;
Jam latus atque manus cernite, ſive pedes:
Hic ſum qui fueram, non me phantaſma putetis,
Oſſibus & carne corpus conſtare videtis,

Hæc duo non propriè ſpiritus ullus habet.
Tangite me totum, verumque reſumite Jeſum,
Et corpus palpate meum per vulnera læſum,
Tangere diſcipuli membra beata petunt.
Gaudent gaudentes, quoniam tetigêre loquentem,
Appoſitiſque cibis comedunt, ipſo comedente.
In fracto pane ſpes magis ampla manet.

Non erat Thomas cum eis, quando venit Chriſtus.

Hac vice non aderat Thomas, Domino veniente,
Cui referunt omnes; quia vidimus omnipotentem;
Crede quòd hîc fuerit; qui dubitanter ait:
Ni latus atque manus & crura pedesque videbo,
Ni digitum plagis fixum pro velle tenebo,
Prorſus ab hoc dubio non removebor ego.
341 *Tunc poſt octo dies, cum janua clauſa fuiſſet,*
Ingreſſus Jeſus, Thomæ prior intulit ipſe:
Huc infer digitum; reſpice, tange latus.
Dicit ei Thomas: Dominus meus & Deus es tu,
Reſpondet Jeſus: Quia tangis, credulus es tu,
Qui pòſt crediderit (dico) beatus erit.

Quæſtio & ſolutio, quomodo intrare potuit januis clauſis.

Qui potuit naſci de clauſa virgine matre,
Qui valet à terra cœlū tranſcendere latè,
Huic foribus clauſis ire redire patet.

De aſcenſione Domini in monte Oliveti.

Quadraginta Deus fuit hîc docuitque diebus,
In quibus humanis tribuit ſua dogmata rebus,
Quæ nos diſcipuli pòſt docuêre ſai.
Montis Oliveti præceſſio diſcipulorum,
Et quingentorum plus ſeptuaginta virorū,
Conſpiciunt Chriſti corpus inire polum.
In cœlum ſaliens, dixit: Pergatis in orbem,
Atque creaturis cunctis, per rura, per urbes,
Dicite regna Dei; geſta referte mei.
Salvus erit, qui crediderit, baptiſmate tactus:
Qui non crediderit, homo condemnatur, & actus;
Credenteſque Deo, ſigna ſequentur eos.
Tunc linguis ubicunque novis mea juſſa loquentur,
Quorum dæmonia ſermonibus eiicientur,
Serpentes tollent, abjicientque febres.
Mortiferum ſi quid biberint, non uſque nocebit,
Sermo meus, ſignis magis & virtute patebit,
Gratia de cœlis plena favebit eis.

De pentecoſte.

Dum pentecoſtes completur meta dierum,
Quinquagies Phœbus dum luſtrat climata rerum,
Spiritus intonuit fuſus in orbe Deus.
Stabat apoſtolicus ſub eodem tegmine cœtus,
Dumque Hieroſolymis expectat munera lætus,
Spiritus emicuit flammigerumque decus.
Verba loquente Petro, fulgentibus ordine ſignis,
Spiritus intonuit; datus eſt divinitus ignis,
Fitque repentè ſonus, plena fit igne domus.

De adventu Spiritus ſancti, in apoſtolos Chriſti.

Sub ſpecie flammæ deſcendit pneumatis ignis,
Cœtus apoſtolicus variis fert dogmata linguis,
Sacra ſuper cunctos flamma reſedit eos.
Septuaginta duas referebant ordine linguas,
Dixit Hebræorum circumſtans turba maligna;
Ebrietas facit hæc, vina Falerna patent.
Petrus adorſus eis, placidè reſpondit Hebrais:
Ebria turba Dei non eſt, ſed & hora diei
Tertia non tribuit vina bibenda meis.
Hæc Deus æternus promiſit ab ore Johelis,
Spiritus in populi fundetur corda fidelis,
Si tamen infelix credere vera velis.
More prophetarum miranda futura loquuntur,
Signa ſuper populum ſubita virtute feruntur,
Ex variis terris advena turba fuit.
Parthi vel Medi, Phrygii ſunt aut Elamitæ, 342
Pontus & Aſia, Meſopotamia, Pamphiliiq;,
Et reliquæ gentes orbis in orbe ſita.
Quiſque ſua lingua videt hos miranda loquentes,

Sunt

Sunt ibi nonnulli tam grandia ſigna timentes,
Spernunt Judæi ſingula ſigna Dei.

Author ponit comparationem inter vetus & novum Teſtamentum, utrum eorum ſit dignius & charius apud Deum.

Quot legimus quandoque tribus ſub lege fuiſſe,
Quot Joſue lapides datur ex Jordane tuliſſe,
Diſcipulos totidem reſpice Chriſtus habet.
Germen apoſtolicum venit de germine patrum,
Semine ſtans fidei, non ſanguinitate creatum,
Unde fides Abrahæ ſemen in orbe tenet.
Hoc genus electum, baptiſmate ſanctificatum,
Sub vero Joſue ſumpſitque deditque lavacrum,
Chriſtus peccatum fonte removit atrum.
Petra Deus petras has à Jordane levavit,
Diſcipulos duodenarios ubi conſolidavit,
Nam Petrus à petra nomen & acta trahit.
Tu Petrus, es petra, ſuper hanc (ait) ædificabo,
Te mihi clavigerum cœli terræque vocabo,
Solvere te mundum ſive ligare dabo.
Tunc noſtri ſub nube patres plerunque fuerunt,
Et merſo Pharaone, maris baptiſma tulerunt,
Sic etenim Pauli dogmata ſacra ferunt.
Judæi tunc manna Dei pro pane tulerunt,
Tunc & aquas fundente petra, de fonte biberunt,
Chriſtus aquas dederat, nam petra Chriſtus erat.
Regna Gomorrhæi, Jebuſæi, vel Chananæi,
Sorte jubente Dei, tunc lucrabantur Hebræi,
Terrea qui fuerant, terrea dantur eis.
Hæc eadem nos Chriſticolæ meruiſſe videmur,
Et majora ſatis cœli pietate tenemus,
Sicut & his titulis carmina noſtra ferunt.
Chriſtus ab Ægypti nos eripuit regione,
Per mare nos rubrum duxit, merſo Pharaone,
Mannaque quotidie nos alit atque fovet.
Tunc mare tranſimus, tunc à Pharaone redimus,
Tunc dolet Ægyptus, lavacrum dum fontis adimus,
Tunc ſine clade ſumus, manna miniſtrat humus.
Unda maris rubri, rubeo perhibente colore;
Significat Chriſtum roſeo viciſſe cruore,
Quo Pharao periit, tartara fracta dolent.
Ille fuit ſanguis hœdi morientis & agni,
Quo voluit tangi poſtes habitantis & angi,
Ne noceat famulos edita plaga ſuos.
Spiritus è cœlis Deus, in nobis fuit ignis,
Ipſe dedit nobis legis ſacra dogmata dignis,
In tabulis cordis, non tabulis lapidis.
Pro patria Chanaan tulimus cœleſtia regna;
Et pro terrenis ſperamus habere ſuperna,
Denique diſcipuli ſic docuêre ſui.
Plura dedit Petro, quam tunc Moſes habuiſſet,
Major erat Paulus, quam quiſque propheta fuiſſet,
Plura dedit reliquis, quàm quis in orbe tulit.
Hos fratres, illos ſervos, Deus ipſe vocavit,
Hos ſignis & prodigiis magis ipſe beavit,
Crede, quòd eſt Moſes his minor atque David.
Ob terrena Deum populus dilexit Hebræus,
Munera perpetua non quærit homo Phariſæus, 343
Nec promiſit eì regna ſuperna Deus.
Diſcipulis Chriſti ſpes non eſt rebus in iſtis,
Nec docet inſiſti terrenis regula Chriſti,
In cœlum repit, cœlica dona petit.
Innumeros pars noſtra viros à morte reſolvit,
Quotquot ſunt morbi, febresque, venenaque tollit,
Quicquid dæmoniis juſſit, ubique fuit.
Idola totius mundi pars noſtra fugavit,
Idolatras ad notitiam veri revocavit,
Omnis in orbe locus fert deitatis opus.
De cœlis inſedit eis tunc flaminis ignis,
Dans variis linguis, variiſque niteſcere ſignis,
Et ſonus illorum venit in omne ſolum.
Tranſtulit & montes pars hæc dans ſurgere fontes,
Et calcat maria, mundant à crimine ſontes,
Quando volunt, lapidis lympha pateſcit eis.

Unda

Unda fit his vinum, vinumque fit unda ſub illis,
Gemmas de minimis fecit pars noſtra lapillis,
De virgis aurum pars dedit iſta bonum.
Pars ea ſerpentes domuit, vinxitque dracones,
Sylvarumque feras, tigrideſque feroſque leones,
*Quicquid peſtiferum terra, * populusque movet.*
Ignis & aër eis obſiſtere non potuerunt,
Nam mare placatum, ventoſque poloſque dederunt,
Quorum virtutes non elementa ferunt.
Ut taceam vivos, cineres aut oſſa bonorum,
Nil minus exercent miracula præteritorum,
Anxiliis quorum ſtat atque viget que ſolum.

De ſancto Euchario & Materno.

Signa beatorum nequeunt numero numerari,
Attamen hic unum de millibus opto notari,
Unde ſit in reliquis gloria nota magis.
Eucharius fuit, atque ſuus collega Maternus,
Diſcipuli Petri, verbum coluère ſupernum,
Quos ſibi trans alpes Petrus abire jubet.
Quumque Jovis montem niveo jam calle ſubirent,
Ille Maternus obit, ſed iter timet alter inire,
Qui Romam rediens judicat acta via.
Præbet ei baculum, quo fungitur ordine Petrus,
Tactus eo ſocius ſurrexit pergere ſecum,
Perveniunt Treverim, prædicat ille Deum.
Dogma Dei ſeritur, baptiſmate terra beatur,
Qui fuit in tumulo, tulit illic pontificatum,
Sedis & efficitur Belgica Roma caput.
Quadragiuta dies fuit ille prius tumulatus,
Qui totidem Treveri tulit annis pontificatum,
Eſt & ibi baculus, quo ſibi vita datur.
Hæc ut perpetuis pateant miracula rebus,
Nullus habet baculum Roma per ſecula præſul,
Hoc erit in Treveri perpetuale decus.

Hic ponit ſub compendio de ſingulis apoſtolis originem & obitum & virtutem, & primùm de Petro.

Roma prius mundum totum viciſſe videtur,
Solus eam verbo potuit devincere Petrus,
Petri nanque throno ſubjacet omnis homo.

De Paulo.

Raptus & in cælum Paulus fit & in paradiſum,
Nocte dieque maris jacuit ſub gurgite vivus, 344
Indeque poſt rediens, omnia regna tenet.

De Joanne.

Regna Joannis erant ipſo vivente ſuperna,
Apocalypſis eum docuit cæleſtia regna,
Et patefecit ei ſingula facta Dei.
Ille ſuo tumulo poſtquam voluit ſepeliri,
Ejus ibi corpus corrumpere tumba nequivit,
Viva ſua carnis culpa remanſit ibi.
Dixerat ante Deus, quòd eum ſic opto manere,
Propterea verè legitur caro viva jacere,
Spiritus in cælo permanet ante Deum.

De Jacobo.

Multa Hieroſolymis Jacobus miracula fecit,
Corpus ad Hiſpanos divina potentia jecit,
Qua modo terra Dei munera portat ei.

De Andrea.

Bethſaida patria, ſed apoſtolus à Galilæa,
Extitit Andreas, cujus tibi narro trophæa,
Tu quoque Muſa mea, ſurge, canamus ea.
Innumeros populos in lege Dei ſolidavit,
Quinquaginta viros à morte ſimul revocavit,
De cruce poſt Chriſtum martyrizatus abit.

De Philippo.

Bethſaida civis quondam fuit ipſe Philippus,
Occiduos Gallos docuit cognoſcere Chriſtum,
Phrygia Hieropolis de cruce membra tulit.

De Thoma.

Quid tibi vis promat Gotfridus, Apoſtole Thoma?
India tota bona tibi ſervit & ipſa corona
Trans mare, trans Romam jam tua geſta ſonant.

De

De Matthæo.

Æthiopes nigros benè candidat ille Matthæus,
Dans Evangelium Chriſti, verus Phariſæus,
Quorum corda pius lucidat ipſe Deus.

De Barnaba.

Barnabas Cypricus, Joſeph fuit antè vocatus,
Moribus & meritis Paulum ſatis eſt imitatus.
Præmia martyrii pòſt moriendo tulit.

De Marco.

Marcus diſcipulus fuerat pro tempore Petri,
Hic Evangelium ſub Tito Cæſare fecit,
In populo Domini plurima ſigna dedit.
Crede, quòd ille liber, quem Marcus ſcripſerat idem,
Pauſat Aquilegiæ ſalvus, quem tempore pridem
Perlegi, vidi, quando morabar ibi.

De Bartholomæo.

Vicit & Armenos vir Bartholomæus & Indos,
Indomitos populos poſuit ſub lege benignos,
Idola comminuit, Aſtaroth, atque Bebir.
Filia Polymiti ſub dæmone perdita regis,
Salva fuit, verboque ſui rex dogmate legis,
Suſcipit ipſe Dei, terraque credit ei.
345 *Excoriatus ad hæc, ſanctus fuit atque peremptus,*
Cujus & inventum corpus retinet Beneventum,
Inſula ſed Tiberi deputat oſſa ſibi.

De Juda.

Frater erat Jacobi Judas, cognomine Juſtus,
In Meſopotamia manſit, ſermone venuſtus,
Et tulit in Ponto plura labore ſuo.
Indomitas gentes docuit baptiſmate fultus,
Eſt apud Armenos Erichthone ſub urbe ſepultus,
Illa ſepultura menſe Novembris erat.

De Matthia.

Matthias fuerat unus de ſeptuaginta,
Qui numerum duodenarium pòſt ſorte ſubintrat,
Judæ Iſcariotis ſit locus unus ei.

De Simon.

Simon Zelotes, interprete vir Chananæus,
Diſcipulus Chriſti, virtutibus eſt Phariſæus,
Et quaſi par Petri ſervat, amatque Deum.
Simon in Ægypto præſul, ſummusque virorum
Poſt Jacobum, fuit antiſtes Hieroſolymorum,
Martyrium ſubiit menſe Novembri crucis.

Verba authoris.

His titulis quæ de ſanctis, lector, tenuiſti,
Iſidorus docuit, veluti per me didiciſti,
Sic tibi contribui, ſicut & ipſe mihi.

De Luca.

Lucas proſelytus, medicus, regioneque Syrus,
Præditus eloquio, divino dogmate mirus,
Diſcipulus Pauli, conſociusque pius.
Chriſticolis ſpes magna fuit, vir dogmate fultus,
Caſtro Bethaniæ cùm jam foret ipſe ſepultus,
Conſtantinopolim rex pius oſſa tulit.

De Timotheo.

Diſcipulum Pauli deſcribo virum Timotheū,
Enutrivit eum Paulus, puerum Phariſæum,
Et docuit Chriſtum ſemper amare Deum.
Virgo fuit ſanctus, vitaque fideque pudicus,
Natus in urbe Lyſon, Paulique probatus amicus,
Eſt apud Epheſios corpus honore ſitum.

De Tito.

Pauli diſcipulus fuit omni tempore Titus,
Græcus erat patria, ſermone ſuo redimitus,
Prædicat in Creta, fundat & eccleſias.
Solus ad gentes circumciſus fuit ille:
Juſſerat hoc Paulus, devitans ſcandala mille,
Creta ſuum poſt hæc inſula corpus habet.

§ Verba authoris.

Expliciunt nomina & ortus & acta patrum principalium ſuper novum Teſtamentum. Incipiemus nunc ſcribere, qualiter lignum ſanctæ crucis natum in paradiſo fuit, & inde translatum, & in Hieruſalem usque ad tempora Chriſti ſervatum. Dicemus etiam de triginta denariis, quibus Chriſtus venditus fuit: quomodo primi in mundo nummi fuerunt, & qualiter de manu in manum ad Chriſti tempora pervenerunt.

346 Quòd lignum ſanctæ crucis natum fuit in paradiſo, & inde in monte Libani transplantatum, & Hieroſolymis conſervatum.

Narrat Athanaſius, quoniam Noë patriarcha
*Filiolos genuit binos, egreſſus ab arca,
Ex quibus Hiontus tunc erat aſtrologus.
Hic, patre narrante, didicit, quæ ſit paradiſi
Gloria, quam fuerant protoplaſti perdere viſi,
Quam petit à Domino, monſtret ut ipſe ſibi.
Raptus in ecſtaſi decus Hiontus paradiſi,
Vidit, & arriſit, loca ſingula ſancta reviſit,
In dubiumque venit, quid ſibi cauſa velit.
Neſcit ad hæc, ſi corpus habet, ſi ſtat ſine vita,
Aut ſi cum vita loca ſancta videt redimita,
Cernit inaudita, ſtans variatus iti.
Nunquid (ait) vivo? ſi vivo, domumne redibo?
Sed ſi non vivo (dixit) remeare nequibo,
Somnia, quæ video, ſorte probare volo.
In patriam ſi ferre queam tres ordine fructus,
Vivus ero, ſi non potero, ſine corpore ductus,
Exanimatus eo, nec remeare queo.
Quæ tria ligna lego, ſi transplantando eligo,*
Extra corpus ego non ſum, ſed corpore dego,
Corpus obiiſſe nego, quod ratione rego.

Trias quædam in ſacro ligno crucis.

Sic dubius ſtans Hionitus pater in paradiſo,
Quæ varios fructus diſcernens undique viſu,
Plantas arboreas tres tulit inde bonis.
Nomina ſunt, abies & palma, fuitque cypreſſus,
Quas pater Hionitus feliciter inde regreſſus,
Plantat diverſis diſparibusque locis.
Sed trahit has natura ſimul, pariter coaleſcunt,
Diverſis foliis, uno ſub cortice creſcunt,
Absque labore viri, ſola fit arbor ibi.
Unus erat truncus, ſed forma triplex foliorum,
Trina fit unius ligni natura colorum,
Trina Deum trinum ſignificare volunt.

Quonam tempore fuit hæc arbor hominibus nota.

Tempore, quo David templum jubet ædificari,
Arboris illius cœpit natura notari,
Et nova terrigenis cognita facta parit.
Dum montis Libani ſuccidi ſylva jubetur,
Arboris illius ſpecies miranda videtur,
Ut videt hanc David, lætus ovanter ait:
Arboris ex trina ſpecie fit trina figura,
Hac ego paſſuram perpendo Dei genituram,
Unde ſalus mundo fit bonitate ſua.
Hanc ego præcipio cum religione ſecari,
Quam volo ſervari, thalamoque meo venerari,
Gaudia nanque mihi trina figura parit.

Præparatio pro templo Domini conſtruendo per David.

Geſtat & aſſignat lapides rex, multaque ligna
Aſtruit & tigna, cæleſti numine digna,
Unde domus Domini ſacra paranda fuit. 347
Dicit ei Dominus: Quoniam vir ſanguinis es tu,
Nullo prætextu domus hoc fiat mihi quæſtu,
Qui poſt te veniet filius, extruet hac.

Dominus vult templum ſuum ab Salomone ædificatum, & præſcribit illi modum.

Morte diem functo David, Salomoneque ſumpto,
Vox ait à Domino: Salomon, conſtanter agunto,
Ædifices templum tu mihi pacificus.
Malleus in templo non tinniat atque ſecuris,
Conſona juncturis facies ſit lympida muris,
Petris quadratis, omnibus arte datis.
Paruit his Salomon, qui dum ſacra tecta pararet,
Propoſuit lignum templi ſtatione locare,
Quod pater in thalamo tam reverenter habet.
Colligitur menſura loci, menſuraque ligni,
Sed nimis apparet longum, ſub nomine tigni:
Pòſt tamen appoſitum, ſtat brevitate minus.
Rurſus in anguſta templi dum parte vocatur,
Dum menſuratum longum nimis eſſe putatur,
Deficit à medio ſub brevitate caput.
Nullius artificis potuit tunc arte parari,
Ut queat ex aliqua templi ſtatione locari,
Miratus Salomon rex, ſapienter ait:
Arbitror hoc lignum meliori numine dignum,
De cælis Deus ecce dedit mirabile ſignum,
Hæc ego corde meo ſigna relinquo Deo.
Ante fores templi jubet hoc rex ipſe reponi,

Ut

Ut videant illud reverenter ab urbe coloni,
Sperantes aliquid ſignificare boni.

Regina Auſtri venit conſiderare domum Domini.

Diverſis ornamentis dum rex parat illa,
Auſtralis regina venit in aula * Sibylla,
Munera dans regi, quæ numeroſa vehit.
Suſcepta reverenter ea tunc à Salomone,
Illa domum Domini conſiderat & regionem,
Aſpicit & lignum verba beata movens.
O radix ligni (dixit) tu ſis benedicta,
Cujus & hæc pars eſt pro mundi pace relicta,
Myſtica magna geris, porta ſalutis eris.
Miror (ait) regem ſtudio lignum revereri,
Per quod Hebræorum video regnum removeri,
Inde ſalus mundi, mors ſibi (dixit) erit.
Miſſus ab arce poli, de virgine debet oriri,
Quem video cæli regno terraque potiri,
Subjicietur enim terra polusque ſibi.

De cruce lignea & paſſione Chriſti.

Innotuit tandem populis verbum mulieris,
Cœpit & in ligno plebs iſta futura vereri,
Odit & hoc hodie, quod peramabat heri.
Sic modò feſtinans populus vitare ruinam,
Hoc in piſcina Siloë demergit ad ima,
Mergitur arbor, atris ut putrefiat aquis.
Temporibus longis, Siloë ſub rupe reſedit,
Extunc de cælis piſcina gratia venit,
Angelus in Siloë corpora ſana dedit,
Hæc etiam fuerat piſcina Probatica dicta.
348 Qua pòſt exhauſta fuit arbor, nigra relicta,
Temporibus Chriſti nigra jacebat ibi.
Hanc ſub Pilato fuerat Simon angariatus,
Monteque Calvario ſit in hac Jeſus cruciatus,
Furcatum legitur crux habuiſſe caput.
Furca manus tenuit, pedibusque pependit in ima,
Non habuit Chriſtus tunc, quo caput, ipſe reclinet,
Nam legimus titulum non tetigiſſe caput.
Tres habuit ſpecies crux unica, tresque colores,
Quinque Deus plagas, tres clavos, quinque dolores,
Carne quidem moritur, non deitate Deus.

Quòd triginta denarii, quibus venditus eſt Chriſtus, fabricati ſunt tempore Nini regis Aſſyriorum, & de manu in manum usque ad Chriſti tempora pervenerunt.

Denariis triginta Deum vendit Galilæus,
Quos & Apoſtolus hic deſcribit Bartholomæus,
Unde prius veniant? quis fabricavit eos?
Fecerat hos nummos Ninus, rex Aſſyriorum,
Et fuit ex auro Thares fabricator eorum,
Cum quibus inſtituit rex Ninivita forum.
Regia denariis erat his impreſſa figura,
Rebus ut æternis exempla daret valitura,
Formaque ſic fieret perpetuata ſua.
Filius illius Thares, qui dicitur Abram,
Suſtulit hos nummos poſt hæc, cum conjuge Sara,
Quando, jubente Deo, tranſiit in Chanaan.
His nummis tunc emit agros, ab Hierichonitis,
His etiam Joſeph eſt emptus ab Iſmahelitis,
Hos tenuit Pharao dives in ære ſuo.
Hosque Sibylla potens habuit regina Necaula,
Auſtri regina, quæ pòſt Salomonis ab aula,
In templum nummos dat reverenter eos.
Quos Nabuchodonoſor, templo prius expoliato,
Detulit in Babylon, ubi militis in ſolidatum,
Regibus in Sabba dicimus eſſe datos.
Hos reges Sabba, quos pòſt nova ſtella vocavit,
Cùm tria, tres ſocii, dona tulere magi.

De veſte Chriſti, è cœlis (ut putatur) miſſa.

Angelicis monitis his regibus inde regreſſis,
Mittitur è cælis puero digniſſima veſtis,
Hæc inconſutilis, mira colore fuit.
Hanc pater è cælis miſit, non fœmina nevit,
Longa ſit atque brevis, puero creſcente recrevit,
Temporis æquævi ſtamine texta levi.

Munera Chriſto oblata in fuga non detulit.

Dum jubet Herodes puerum pro morte requiri,

Mater eum timuit , fugiens ad climata Nili,
Ducta metu mortis virgo latebat ibi.
Tunc in ea crypta tria ſunt hac dona relicta,
Aurum, thus, myrrha, veſtisque Dei benedicta,
Paſtores veniunt, ipſaque dona vehunt.
Vir fuit aſtrologus, qui dona relicta removit,
*Omneque portentum Chriſti, Perſidam * novit,*
Armenus patria, juſtus, honeſtus erat.

Reſtituuntur munera & veſtis.

349 *Tempore, quo Chriſtus docuit, tunc Angelus iſti*
Dixit, dona Dei redde, quacunque tuliſti,
Munera ſacra Dei reſtituantur ei.
Redditur hac tunica brevis, in forma puerili,
Jeſus ut induitur, modulo fit longa virili,
Vidit & obſtupuit mens tremefacta viri.

De nummis proditoriis Judæ, & agro inde empto.

Denarios triginta Deo quos inde tulerunt,
In Gazam templi, Jeſu mandante dederunt,
Quos Judam pretio pòſt habuiſſe ferunt.
Detulit hos Judas Scarioth, facta nece Chriſti,
Quos rejicit, quia pœnituit pro morte magiſtri,
Seque necans laqueo, ventre crepat medio.
Tunc in agrum figuli nummos ter quinque dederunt,
Militibuſque ſuis totidem pro parte tulerunt,
Quos vigiles tumuli nocte fuiſſe ferunt.

Authoris cautio ſub nummis Judæ Iſcariothis.

Fortè putas lector, contraria me poſuiſſe,
Dum nummos illos ex auro ſcribo fuiſſe,
Nam liber argenti nomine, geſta dedit.
Marcus ob argentum, Dominum deſcripſerat emptum,
Non auri dixit numiſmata, ſive talentum,
Sed licet hoc taceat, non minus illud erat.
Mos fuit antiquis, auri nomen variare,
Atque per argentum diverſa metalla vocare,
Hoc uſu nunquam regula priſca caret.
Noſcè, quòd hac ſanctus ſic ſcripſit Bartholomæus,
Cujus ad Armenos ſermo narratur Hebræus,
Qualiter eſt auro venditus ipſe Deus.
Ergo patente nota ſolus neget hoc idiota,
Cujus habent vota, non diſcere facta remota,
Lectores dociles pagina noſtra vocat.

§ De prælio inter Cæſarem & Pompejum facto in Theſſalia, per Emathios campos.

ANno ab Urbe condita 710, temporibus Zachariæ & Eliſabeth, ante Joannis Baptiſtæ nativitatem, Julius Cæſar cum Gallorum & Germanorum inæſtimabili exercitu, hyemali tempore, Romam tendit. Pompejus urbem defenſare cupiens, univerſas gentes Orientales, quas ipſe ſuæ ditioni ſubjecerat, in auxilium per filium ſuum vocat. Principes Romanorum & ſenatus, & Lentulus, conſul, Pompejum Magnum in Græcia morantem, circa tempus, quo conſules renovandi erant, remoto à conſulatu ipſo Lentulo, Pompejum Magnum ducem Romanorum, favore omnium, creant. Pompejus ex una parte, Cæſar ex altera, univerſas ferè mundi copias, Romano ſanguine conquiſitas, ad effundendum ſanguinem Romanum congregaverunt. Jam enim
Roma cùm ab aliis vinci non poſſet, ipſa 350
ſe vincere conabatur. Juxta Poëtam dicentem: *In ſe magna ruunt.*

Igitur octuaginta octo cohortes ex utroque latere in totidem aciès diſponunt. In campis Theſſaliæ utrique conveniunt. Res miranda & auditu ſtupenda. Romani domini, quaſi unius matris & urbis filii, ſeipſos cum matre interficiunt, & mater & filii inteſtinis furoribus eviſcerantur. Ambigua itaque diu ſorte pugnantes, dum pars Julii atrociſſimis congreſſionibus in acie prævaleret, Pompejus terga convertit, Cæſar verò mirabiliter triumphavit. Cæſa ſunt ibi quindecim millia Pompejanorum, cum triginta tribus centurionibus.

Pompejus navigio per Cyprum fugit in

in Ægyptum. Ubi ſtatim, cum ad lit-
tus deſcendit, juſſus eſt à Ptolemæo re-
ge, quem ipſe creaverat, ob gratiam Cæ-
ſaris decollari.

Uxor Pompeji Cornelia, cum filiis fu-
git navigio, & periit. Cæſar Pompejum
perſequitur, & cùm Alexandriam perve-
niſſet, caput Pompeji cum armilla obla-
tum eſt ei. Quo viſo, flevit: & minas
intulit his, qui tantum principem occi-
dere non timuerunt. Cognitis autem
contra ſe Ægyptiorum inſidiis, in Ægy-
ptios arma convertit. Quibus citò de-
victis, Cleopatræ regnum dedit Ægy-
ptiorum. Ptolemæus autem cum nava-
li prælio victus, in ſcapham fugiens, ſub-
merſus eſt, & ab undis projectus in lit-
tore, per loricam auream cognitus
eſt.

Poſt hæc Cæſar Romam veniens, con-
ſul atque dictator ab omni populo voca-
tus eſt. Deinde contra Pompejanos in
Aphricam tranſtulit bellum, & apud
Tapſum cum Juba & Scipione bellum
conſeruit. Ubi Romanorum & barba-
rorum plurimam ſtragem fecit. Juba
autem victus, militi ſuo collum gladio
ferienti exhibuit. Scipio verò ſemetip-
ſum interfecit. Cato rigidus, apud Uti-
cam veneno hauſto, ſe interfecit. Cæ-
ſar inſuper nepotes Pompeji, & filiam
ejus Pompejam, juſſit occidi. Et ſic ur-
bem cum quatuor triumphis ingredi-
tur. Iterum Cæſar in Hiſpaniam con-
tra. Pompejanos milites proficiſcens,
cum plurimo ſudore illos devicit. In-
deque regreſſus, quarto anno poſt bel-
lum Theſſalicum, in quo Pompejum
primò fugaverat, Urbem totam poten-
tiſſimè tenebat, atque omnibus digni-
351 tatibus in urbe vacantibus, ipſe tenens
omnia, ſolus omnia Cæſar erat.

In ſummo igitur Cæſar culmine con-
ſtitutus, cùm altius non poſſet, nec in
eodem ſummo bonæ habitudinis diu
conſiſtere, cogitat eum inde fortuna
præcipitare. Sanè quum rempublicam
contra majorum patrum inſtitutionem
permutat, dum numerum ſenatorum
plus juſto multiplicat, dum ſenatui po-
teſtatem & honorem debitum non con-
ſervat, Brutus & Caſſius, conſentiente
ſenatu, eum in curia interficiunt. Hanc
Cæſaris hiſtoriam nos quidem breviter
terigimus, ſed Lucanus eam verſificè
& plenius eſt proſequutus.

Prooemium authoris, continuantis hi-ſtoriarum diverſitates.

Poſt opera Domini noſtri JeſuChriſti,
& poſt aſcenſionem ejus in cœlum,
vel etiam poſt adventum Spiritus ſancti,
nec non poſt apoſtolorum prædicatio-
nem, de quibus juxta parvitatis noſtræ
modulum loquuti ſumus; ſequitur, ut
de Romanis pontificibus, qui ſunt ca-
put omnium Chriſtianorum, dicamus.
Quòd ſi apoſtolicos ſimul cum impera-
toribus poſitos cerneret, magis appe-
tit * in tractatu omnium Imperatorum
capiat lectionem. Ubi à Julio Cæſare,
uſque ad Carolum, & à Carolo uſque ad
dominum imperatorem Fridericum,
& ſucceſſorē filium ejus, Henricum Re-
gem, planiſſimè inveniet nomina & tem-
pora, & annos & menſes, & dies eo-
rum, & Apoſtolicorum. Et quot pon-
tifices fuerunt ſub unoquoque impera-
tore.

Geſta autem eorum non omnia, quum
ſit impoſſibile, ſed magis neceſſa-
ria, atque auditu delectabiliora inve-
niet. In quibus cujuslibet hominis ani-
mus poterit jocundari, & erudiri. Quia
igitur naſcente Chriſto, imperatores eſſe
cœperunt, congruum eſſe conſpicimus,
juxta Chriſti tractatum, nomina & ge-
ſta ponere imperatorum: Chriſti enim
& imperatorum origo, & geſta, & tem-
pora, ſimul omni tempore currunt.

Et de geſtis Chriſti vel Apoſtolorum
vel pontificum Romanorum, aut ali-
quorum ſanctorum, nihil dicere poſ-
ſumus, niſi etiam tempora Imperato- 352
rum tangamus, & plerunque geſta Pon-
tificum Romanorum cum Imperato-
rum geſtis & temporibus miſceamus.

Itaque ab hoc loco in antea, à primo
Cæſare Julio, & à primo imperatore
Octaviano Auguſto, incipiemus: de qui-
bus ſcribendo, novum Teſtamentum,

& acta ſanctorum, cum eis contemporaliter, authore Domino, proferemus. Prius tamen hîc de Job pauca verſibus exponemus, & de Sem, filio Noë, qui & Melchiſedech eſt dictus, qui Deo ante legem, & ante tempora Hebræorum, ſacrificaverunt in pane & vino, cùm ipſi ambo non Hebræi, ſed gentiles fuiſſent.

Quòd Job rectus fideliſque fuit, etiam ſi neque Hebræus, neque Moſeus.

Scriptus Elia vel Enoch, Noë, Moſes, Abraham,
Iſaac atque Jacob, ſed ſcribitur ultimus hîc Job,
Surge Deus Sabaoth, doctor & actor ad hoc.
Dogmate de cælis Job rectus & ore fidelis,
Non fuit Hebrai generis, neque vir Moſei,
Et tamen alma Dei gratia favit ei.
Progenies Eſau, de gentibus eſt oriundus,
Natus & in Sehir, Syria regionis alumnus,
Deditus obſequiis nocte dieque Dei.
Non ovis aut vituli ſacri dat, vel ovibus hædi,*
Imò Deo cæli quaſi Melchiſedech adolevit,
Panibus & vino ſacrificanda dedit.
Inde vides lector, quia non prius à Moſeo,
Vita ſacerdotum, nec ab ordine venit Hebrao,
Nam ſacra gentiles prima tulêre Deo.
Melchiſedech etenim Gentilis erat Chananaus,
Filius eſt Noëi, Sem nomine, nullus Hebraus
Tunc erat in mundo, cum tulit illa Deus.
Melchiſedech Abraha dedit hac libamina vita,
Dum ſub eo reges victi fuerant Elamita,
Obtulit & decimas tunc prior ille ſuas.
Unde patet, gentes ad ſacra fuiſſe priores,
Conſtat & Hebraos libamine poſteriores,
Indeque Chriſticola ſacra priora fovent.
Si decimas Abraham pagano ſolvit Hebraus,
Non petat à nobis, ſed ſolvat eas Phariſaus,
Quod prius inſtituit cælitus ipſe Deus.

PARTIS DECIMÆ QVARTÆ FINIS.

GOTFRI-

353 # GOTFRIDI VITERBIENSIS 354
CHRONICORUM
PARS DECIMA QUINTA.

De diſcordia inter Cæſarem & Pompejum.

CÆſar apud Gallos ſummum contraxerat omen,
Suppeditans gentes, devicerat & regiones,
Sed ſine decreto tollere luſtra ſolet.
Concipit invidiam eitò Pompejana poteſtas,
Quod ſibi luſtra ſocer Cæſar ſine canone præſtat,
Indeque lege reum concio damnat eum.
Ira movet Julium, quia non damnandus haberi
Debuit ob meritum, ſed charus in Urbe teneri,
Nunc ſocer in generum durior hoſtis erit.
Cæſar ut occiduus regnis potuit dominari,
Æſtimat imperii ſolio ſe poſſe levari,
Urbis & orbis opes tollere ſorte pari.
Cæſar ad imperium potuit conſcendere primùm,
Ipſe ſocer generum gladio depellit in imum,
Vulnere depereunt ambo, ſed ille prius.
Ceſſit in Ægyptum Pompejus, ubi Ptolemai
Spado tollit ei jugulum; lætantur Hebræi,
Denique templa Dei rupit amarus eis.

De ſepulchro Julii.

Cætera Cæſarea nequeo narrare trophæa,
Litera Chaldæa nequit, aut Romana chorea,
Sed neque Muſa mea carmine tangit ea.
Nulla manus regum tot prælia mira patravit,
Nemo ſuis potuit conatibus aſſimilari,
Militia fuerit ſummus & abſque pari.
Mira ſepultura ſtat Cæſaris alta columna,
Dicta fuit Julia, ſed vulgus dicit Agullam,
Aurea concha patet, qua cinis ipſe jacet.
Quattuor hic annis, ſex menſibus, imperat orbi,
Transfixus gladiis mortalia fata reſolvit,
Vulnera, dum cecidit, bis duodena tulit.

Caſſius & Brutus ſunt fons & origo malorum,
Ordo ſenatorum ſceleri conſenſit eorum,
Sanguinis illorum fit modò grande forum.
Lucius Antonius conſors fuit Octaviani,
Hi duo, dum Julii perhibent ſe morte gravari,
Inſimul ultores ſunt, feritate pari.
Lucius Octavii ſponſam Juliique ſororem,
Conſocii regis matrem refovebat amore,
Cujus & intuitu Cæſaris acta dolet.
Lucius Antonius, ſocio Roma remanente,
Migrat in Ægyptum, ſuperans ea regna potenter,
Et Pompejanos punit ubique malos.
Tunc dedit Antipatri regni moderamen Hebræi,
Abſtulit Hircano regimen regni Phariſæi;
Cur? quia Pompeji gratia favit ei.
Iſtis temporibus tres fulgent ordine ſoles.
Tres quoque ſtant lunæ nunc cælitus in regione,
Tunc & aratores verba dedère boves.
Cur (ajunt) ſtimulo nos, ſtulte bubulce, perurges?
Deficient homines magis, & ſeges alta reſurget,
Nulla fames veniet, lædere parce boves.

Antipater, & filii ejus Herodes & Phaſelus, fiunt procuratores totius Judææ, Hircano ſacerdote in Hieruſalem exiſtente.

Cùm foret Antipater gentis moderator Hebrææ,
Filius Herodes recipit curas Galilææ,
Cætera Phaſelus frater ubique tenet.
Hircanus, qui rex fuerat, fit in urbe ſacerdos,
More ſacerdotum, reprimitque regitque protervos.
Quattuor hi proceres omnia jura tenent.
Impiger Herodes natu minor acta paterna,
Et loca fraterna valida virtute gubernat,
Rebus & officiis primus ubique fuit.

Digitized by Google

Ut potuit probitas Herodis multa videri,
Judicat hunc Roma meritis majora mereri,
Amodo Tetrarcha vir Galilæus erit.
Dicitur Antipater potu cecidiſſe veneni,
Unde ſuis natis prædicta Tetrarchia venit,
Lucius Antonius his ſua ſigna dedit.
Cùm foret Herodes Tetrarcha ſuper Galilæa,
Natus Ariſtoboli patria depulſus Hebræa,
Regulus Antigonus regna repoſcit ea.
Jure ſui patris patriam depoſcit Hebræam,
Poſtulat & Syriam, totamque petit Galilæam,
Lucius Antonius verba repellit ea.
Nec tamen Antigonus cœpta ratione quieſcit,
Tranſiit ad Perſas, ubi Parthica ſigna capeſſit,
Et rediit, patriam vincere Marte ſuam.
Agmina Perſarum, vexillaque Parthica multa,
Detulit Antigonus, nec damna reliquit inulta,
Urbem Hieruſalem præripit atque tenet.
Abſtulit Hircano cum labro complice naſum,
Ne fieret princeps, nec haberet pontificatum,
Hoc etenim Moſi lex inhibebat ibi.
Phaſelus captus manibus pedibuſque ligatur,
Et quia turpis ei cum carcere pœna paratur,
Concutit ad lapides nocte dieque caput.
Indeque dum moritur, datur hæc moriendo fateri:
Grata mihi mors eſt, neque vivere quæro mereri,
Nam mihi poſt mortem frater & ultor erit.
Tunc erat Herodes longa ſtatione remotus,
Rex Arabum nam colloquio cognomine Bochus,
Junctus ei fuerat, militiaque jocus.
Fama refert, fratrem miſera jam morte periſſe,
Antigonum Hieroſolymum regnum tenuiſſe,
Hircanum naſum deſeruiſſe caput.
Territus Herodes, triſtis, plenuſque furore,
Quærit opes Bochi regis, bellique favore,
Ille timens Parthos prælia nulla movet.
Anxius Herodes implorat opes Cleopatræ,
Cujus in Ægypto vires ſunt undique latè,
Spondet opes mulier, ſubſidiumque patet.
Providus Herodes timet inſidias mulieris,
Cujus avaritia vitio ſubnectitur æris,
Hoc etenim vitio jus ratioque perit.
Pergit ad optatum terraque marique ſenatum,
Conqueritur caſum proprium, patriæque reatum, 355
Judicat & ſocios morte periſſe ſuos.
Poſtulat ultores dominos, urbiſque favores,
A quibus Antipater ejus habebat honores,
Filius Herodes ſtat miſer ante fores.
Annuit his precibus Cæſar prior Octavianus,
Ordo ſenatorum favet, ac populus Medianus,
Annuit Antonius dux, procerumque manus.
Roma per Antonium jubet agmen & arma moveri,
Jam neque ſe poterunt Perſarum ſigna tueri,
Præparat & Parthis Parthica bella geri.
Imperat Antigonum prima ſtatione gravari,
Romanumque ducem Soſium ſuper arma parari,
Qui prior Antigono prima flagella parit.
Navigat Herodes, Soſio duce ſe comitante,
Hieruſalem capitur, populus perit, igne cremante,
Perſica pompa ruit, Parthica turba luit.
Victus & Antigonus, reliquis prius exſuperatis,
Ante pedes ſocii prece poſcit opus pietatis,
Sed magis obtinuit probra, maligna ſatis.
Antonio dedit Antigonum, regem Phariſæum,
Ille videns captum, regem damnavit Hebræum,
Interimitque reum longa ſecuris eum.
Rumpere dum templum Romana cupido paratur,
Supplicat Herodes, ne vim Soſius patiatur,
Vixque ſacris Domini pax valitura fuit.
Plus timet Herodes, ſi dentur ſancta videri,
Quàm proprii capitis caſus mandetur haberi,
Motus ad hæc Soſius, quod petis (inquit) erit.
Nulla revelata ſacra ſunt, neque commaculata,
Nulla prophanata, neq; ſunt loca viſa beata,

Salva

Salva domus Domini, mundaque tota fuit.
Dona dat Herodes ſua regibus atque magiſtris,
Plurima ſigniferis tribuit, rerumque miniſtris,
Nec fuit immunis miles in orbe ſui.
Re bene patrata, regina venit Cleopatra,
Cujus & Antonii mens fertur amore ligata,
Ejus enim ſtudiis nocte dieque vacat.
Fæmina plena dolis, dum lora teneret amoris,
Conſilii Cleopatra malis, ſine fronte pudoris,
Corde nephanda colit, quæ vomit ore foris.
Pulchra quidem nimis, absque fide, regina petulca,
Saccus opum, ſcelerumque locus, res crimine fulta,
Ad mala ſubtilis, nec ſatiata viris.
Poſcit, ut Herodes & Bocus rex Arabita,.
Regna ſimul perdant, pariter ſtatione petita,
Ipſaque regnorum jure fruatur ita.
Dux, licet ex more nimio præventus amore,
Renuit Antonius mulieri ferre favorem,
Unde nimis graviter fæmina niſa dolet.
Cui tamen ex parte tribuit, partemque reliquit,
Unde nec in totum, ſed partim fæmina vicit,
Quæ mortem regum poſcit, & ore ſitit.
Inſuper imperium Cleopatra laborat habere,
Suggerit Antonio ſummum diadema tenere,
Urbis & orbis opes tollere poſſe gerens.
Urget, ut uxorem propriam deponat honore,
Cæſaris Auguſti matrem Juliique ſororem,
Cæſar ob iſta dolens jam nova bella movet.
Rejicit uxorem, mæchamque tenet Cleopatram,
Sic ſuper Antonium nova ſunt certamina nata,
Antonius periit, ſic Cleopatra luit.
Imperat Auguſtus poſt prælia multa patrata,
Interit Antonius, regina perit Cleopatra,
356 *Ejus & uberibus aſpidis ora vocant.*
Filius & nata quos tunc habuit Cleopatra,
Nomine vulgari ſunt Sol & Luna vocata,
Sunt, quaſi mancipia, capta, morique data.
Ante triumphantis currum de more feruntur,
Ludibriis & convitiis miſeranter aguntur,
Cæſar, ut ille ruit, ſummus in orbe fuit.

Interfectio Julii Cæſaris vindicatur per Octavianum & per Antonium.

ANno ab Urbe condita 715, Julio Cæſare interfecto, Octavianus ſimul cum Lucio Antonio, qui ſororem Julii, nomine Octaviam, habebat uxorem, civile bellum innovat contra Pompeianos: &, poſt multa prælia bene geſta, Pompeium, filium magni Pompeji, occidit: & Brutum & Caſſium, interfectores Caji Julii, eousque coëgit, ut ipſi ſeipſos necarent. Romæ viginti millia militum cingulo militiæ privavit, triginta millia ſervorum dominis eorum reſtituit: & ſeptem millia ſervorum, quorum domini non extabant, patibulo affixit.

Interea Antonius, repudiata ſorore Julii Octavia, transtulit ſe in Ægyptum: ibique conjunxit ſibi adulteram Cleopatram, & Cæſari rebellare tentavit. Octavianus, jam domitis omnibus atque ſubjectis, adverſus Antonium navale prælium parat: à Brunduſio proficiſcitur in Cyprum. Congreſſique ambò principes, ab bora quinta diei usque ad ſeptimam, cum utriusque exercitus detrimento, acerrimè ancipiti victoria pugnaverunt. Sequens pars diei, cum ſequenti nocte, Cæſari in victoriam ceſſit. Prior ex bello cum ſuis fugit Cleopatra, quam fugientem Antonius ſequitur. Cæſa ibi duodecim millia de exercitu Antonii feruntur: vulnerata verò ſex millia.

Antonius navali prælio tertiò victus, quartum parans, denuò victus eſt. Dumque iterum ad ſtruendam claſſem laborat, omnibus ad Cæſarem confluentibus, in urbem Alexandriam ſe recepit, ſuis omnibus jam deſtitutus. Ubi dum imminere ſibi Cæſarem cerneret, ipſe ſe interfecit. Cleopatra autem, appoſitis ad mamillas ſerpentibus, mortua fuiſſe

perhibetur: Cæſar autem urbe Alexandria potitus.

Eo tempore imperium Græcorum finivit. In hac enim urbe, ab Alexandro Magno condita, Græcorum reges uſ-
357 que ad illud tempus regnaſſe leguntur. Unde quidam, monarchiam Græcorum uſque ad Octavianum perduraſſe, aſſeruerunt. Nam poſt mortem Alexandri Magni, dum principes ejus Aſiam ab eo conquiſitam inter ſe partirentur, in quatuor mundi partibus quatuor regna emerſerunt. Inter quæ duo fuerunt principalia, ad auſtrum Ægypti; cujus metropolis Alexandria fuit; Ad Orientem verò Syriæ, ſeu Aquilonem & Meſopotamiæ: cujus caput erat Antiochia, quam Seleucus Magnus rex Antiochus, à nomine patris ſui Antiochi, dicitur inſtauraſſe, & in ea ſedem regni Babyloniæ collocaſſe. Nam Antiochia ante illud tempus vocabatur Reblata. Eratque tunc caput Syriæ Damaſcus.

Interea legati Indorum & Scytharum ad Auguſtum Cæſarem veniunt, pacem petentes. Et ſicut olim Alexandro Magno in Babylone poſito, omnium regum & nationum Occidentalium ab eo pacem legati poſtulabant, & ſubjectionem ultrò offerebant; ita nunc vice converſa, tam ab Oriente quàm ab Occidente legati deditionem ei offerentes occurrunt.

Sic itaque jam ſedatis omnium ſeditionum motibus, toto orbe terrarum pace inaudita ſeculo jam reddita, totoque mundo ad Romanorum cenſum deſcripto, anno imperii Auguſti Cæſaris quadrageſimo ſecundo.

Chriſtus naſcitur.

ANno ab Urbe condita 752. Olympiade 193; (revolutis ab Adam 5500 annis; regnante in Judæa Herode, filio Antipatris, alienigena; hebdomada (ſecundum Danielem) ſexageſima ſexta, natus eſt Jeſus Chriſtus filius Dei, ex Maria virgine, ſecundum carnem filius David, in Bethlehem Judæ. Qui ut vera lux mundi, & vera pax eſſe monſtraretur, eadem nocte, qua natus eſt, Angelus cum luce magna paſtoribus apparens, prædicat gloriam in excelſis Deo & in terra hominibus pacem. Cui multitudo cœleſtis exercitus conſona cantica ſimul cum eo cantavit.

His dictis, de Octaviano Auguſto proſaicè, alia de eodem ſubſequentia, verſibus decantemus, ut utroque ferculo lectores reficiantur.

De exaltatione Octaviani Imperatoris, quem Romani volebant pro Deo habere.

Erigitur naſcente Deo rex Octavianus, 358
Germine Romanus, formoſus, ad omnia planus,
Militia validus, munere larga manus.
Fit gladius vomer, fiunt de cuſpide falces,
Mars ſiluit, pax emicuit, miles fuit auceps,
Naſcentis Chriſti tempore pax rediit.
Octavianus tunc potuit Deus ipſe vocari,
Nam bonitate ſui meruit reverendus amari,
Mundus eum coluit totus honore pari.
Urget eum cœtus, ſolus Deus ut vocitetur,
Ipſe timet, ſi major eo poſthac orietur,
Ne pereat nomen, perdat & ipſe decus.

Idolum Romæ.

Maxima tunc Roma Capitolica ſtabat imago,
Cujus in hoc titulo lectoribus acta notabo,
Atque Sibyllino dogmate dicta dabo.
Grandis imago nimis, potuit vix recta levari,
Sæpe levata ſatis, nulla valet arte juvari,
Quin cadat ulterius, nam recidiva cadit.
Unius vitula tandem datur arte levari,
Cujus & ingenio potuit ſic ipſa locari,
Ne cadat ulterius, ſtetque vigore pari.
Sed nec adhuc populus ſtabat ſub imagine tutus,
Spiritus à ſtatua ſic eſt in plebe locutus,
Cùm virgo pariet, tunc & imago cadet.
Turba negans partum cum virginitate creari,
Credidit hoc dicto ſtatuæ rem perpetuari,
Dicens, quòd nunquam germina virgo parit.
Octavianus ad hæc rex conſulit ore Sibyllam,
Ut Chriſti cauſas referat: cui retulit illa,
Major te veniet, ſigna futura vide.
Arte Sibyllina patuit ſibi cœlitus ara,
Qua videt angelica manifeſtius agmina clara,
Quæ puero regi cœlica regna parant.

In

In gremio matris ſtabat ſapientia Patris,
Dextra coronati pueri dat dona beatis,
Cœlitus emicuit gloria multa ſatis.
Cæſar ait: Video miracula millia mille,
Territus obſtupuit nimium, dixitque Sibyllæ:
Heu, minor hoc puero ſum reputandus ego.
Scribe Sibylla mihi, quis nam puer ille vocatur?
Quive pater ſuus eſt, aut quæ regina putatur?
Quod ſibi ſit regnum? quod diadema datur?
Rettulit illa: Dei Deus eſt de ſlamine natus,
Virginis ex utero ſine ſeminis arte creatus,
Perdita colligere rex ſine fine datus.
Deſine, Cæſar ait: Deus a modo nolo vocari,
Ille puer Deus eſt, quem mundus habet venerari,
Cui favet angelicus cœtus, & unda maris.
His dictis, Cæſar puerum devotus adorat,
Nunc aras & thura parans offerre laborat,
Prima Deo cœli tunc ibi thura dedit.
Poſt annos quinquagenos, menſeſque decenos,
Spiritus Auguſti reddit ſua tempora cœlo:
Surgit Tiberius nomine functus eo.

De fonte olei, qui fluxit in Tiberi.

Magna taberna fuit tunc emeritoria dicta,
Emeritis aſcripta viris, vitæque relicta,
De qua fons olei fluxerat in Tiberim.
Unde Sibylla canit; Tellus ſudore madeſcet;
Et reliquos verſus, quibus hæc tibi cauſa pateſcet,
Si ſuper his dubitas, ſcripta Sibyllæ legas.

359 De Auguſto Cæſare, Tiberio privigno, & Germanico Imperatoribus.

ANno ab Urbe condita 756, anno verò ab incarnatione Domini 15, Auguſtus Cæſar, anno imperii ſui 58 diem ſuum functus eſt; cui Tiberius privignus ejus in regnum ſucceſſit. Ille moderatiſſimè gubernans rempublicam, nec cives intus injuriavit, nec foris bellorum movit tempeſtates. Quarto autem imperii ejus anno, id eſt ab incarnatione Domini 19, Germanicus, filius Druſi, pater Caligulæ, de Germanis triumphavit. In tantum autem tunc temporis humanus fertur fuiſſe Tiberius, ut, dum augenda tributa præſides ſuaderent, reſponderit, Boni paſtoris eſſe, pecus tondere, non deglutire.

De templo Iſidis, Romæ deſtructo à Tiberio Cæſare.

HIs diebus miles quidam ſceleroſus, in templo Iſidis, Paulinam matronam, neptem Tiberii, dolo circunventam ſtupravit: ſicut hoc eodem capitulo inferius verſificè continetur.

De Joanne Baptiſta, per idem tempus.

ANno ab incarnatione Domini 30, anno verò Tiberii Cæſaris 15, cùm jam in Judæa quatuor principes, quos Græci tetrarchas vocant, Archelao mortuo, præſiderent; Johannes in deſerto baptiſmum pœnitentiæ incipit prædicare. Ad cujus baptiſmum Dominus Jeſus aquas ſanctificaturus advenit. Atque extunc prædicare, & facere miracula cœpit. Elegit enim principes duodecim, quos Apoſtolos appellavit. Inter quos, pro bono unitatis, unum conſtituit principem Petrum. Poſt quos viros 72. poſuit diſcipulos.

Brevi poſt hæc tempore interjecto, Joannes de inceſtuoſo connubio arguebat Herodem: propter quod in carcerem ponitur: & in die natalis Herodis (juxta Evangelium) inter epulas necatur. Idipſum Joſephus refert, bellumque maximum pro eo exortum inter Aretham regem Arabum, & Herodem: ubi triumphavit Aretha. Dixit autem Joſephus, hæc propter peccatum, quod in Joannem Herodes perpetraverat, accidiſſe. Hæc dixit Joſephus de Joanne.

De Chriſto autem idem Joſephus ſic ſcribit: Fuit his temporibus Jeſus, ſapiens vir, ſi tamen virum nominari fas eſt: erat enim mirabilium operum effector, doctorque hominum eorum, qui libenter ea, quæ vera ſunt, audiunt: & multos 360
quidem Judæorum, multos etiam de gentibus ſibi adjunxit. Et credebatur eſſe Chriſtus. Hunc, qui ab initio eum dilexerant, accuſatione primorum noſtræ gentis virorum, cùm Pilatus in crucem agendum eum eſſe decreviſſet, non deſeruerunt. Apparuit enim eis tertia die iterum vivus, ſecundum quod divinitus inſpirati prophetæ hæc & alia de eo inu-

numerabilia miracula futura eſſe prædixerant. Sed & in odium Chriſtianorum, qui ab ipſo ſunt nuncupati, & nomen perſeverat & genus.

Hoc propterea ego Gotfridus, de religione noſtra, doctiſſimi viri, Joſephi Judæi in hoc loco teſtimonium poſui, ut oſtenderem, Judæos de adventu Chriſti non ignorare; ſed ad damnationis ſuæ augmentum, invidia eos excæcatos vera de Chriſto credere noluiſſe. Cætera de Tiberio Cæſare & de Chriſto, & de actibus ejus, verſibus elucidanda ponemus.

Item de Tiberio Imperatore, ſecundo ab Auguſto, & de Chriſto, verſificè narratur.

Tiberio Romæ nunc ſubjiciuntur honores,
Cujus ad imperium ſævus damnatur Herodes,
Pilatus capitur, gens homicida dolet.
Judice Tiberio, Titus cum Veſpaſiano
Vindicat in populo Chriſtum, gladio mediano,
Poſtulat hoc ratio, vult crucifixa caro.
Exiit edictum ſub Cæſare, ſcribitur orbis,
Cœtus apoſtolicus jam mundat climata morbis,
Et videt in cœlum jam remeare Deum.
Spiritus intonuit, deſcendit ſumma poteſtas,
Dans varias linguas ſanctis, miracula præſtans,
Idola deficiunt, templa prophana ruunt.
Tiberii lepram divina Veronica ſanat,
Roſa nimis facies ſanatur Veſpaſiana,
Judaicos populos perdere Titus amat.
Pilatus Chriſti Romanis dogmata ſcripſit,
Prædicat eſſe Deum, quem perfida plebs crucifixit,
Et monet, ut vivant amodo lege pia.
Lege nova Chriſti monet hos, normaque teneri,
Cujus & imperio totus valet orbis haberi,
Tiberio placuit, quod petis (inquit) erit.
Tunc indignatus, reſpondit ad iſta ſenatus,
Lex aut archatus, niſi per me canonicatus,
Me quoque dante datus, non erit orbe ratus.
Sint licet iſta bona, non incipit hic mea Roma,
Dedecus æternum portaret noſtra corona,
Si qua per imperium lex aliena ſonat.
Annis Tiberius vixit tribus & duodenis,
Morte remiſit onus, reddens ſua tempora cœlis,
Sed prius in terris commoda multa dedit.

De templo deæ Iſidis, deſtructo à Tiberio.

Grandis in orbe ſoli dea ſcribitur Iſidis olim,
Nam quaſi voce poli reſponſa dabat regioni,
Roma ſuum templum juſſit in urbe coli. 361
Unica Tiberii neptis, matrona decora,
Iſidis in templo Paulina frequenter adorat,
Ut dea dicta ſibi conferat ampla bona.
Hæc ubi ſæpe meat media conſpecta platea,
Stans quaſi pulchra dea, celebri ſuffulta chorea,
Hanc ut habere queat miles, amabat eam.
Mundus eam quærit, ſed diſplicuit mulieri,
Cras quoque, ſicut heri, potuit nihil inde mereri,
Sic ſatis ægrotans, Mundus amore perit.
Inde viri facies pallore coacta liqueſcit,
Carnis adeſt macies, & amoris cauſa pateſcit,
Unde ſacerdotem poſcit, ut addat opem.
Poſcit, ut hanc nocte faciat templo reſidere,
Atque Dei promittat ei reſponſa movere,
Iſidis in ſpecie dicta doloſa ferens.
Intus erit Mundus, dum venerit ipſa latenter,
Ut quaſi juncta Deo coëat de nocte libenter,
Denique juncta Deo, ſponte fruetur eo.
Hoc præventa dolo, Paulina venire monetur,
Iſidis in forma, dum Mundus ab intus habetur,
Neſcia juncta viro perdidit illa decus.
Poſt ubi Paulinæ miles ſe monſtrat eunti,
Dura mihi fueras, inquit, pro te pereunti,
Te tamen obtinui functus amore tui.
Quando Deum tenuiſſe putas, te ſolus adivi,
Iſidis in templo tecum de nocte coivi,
Te ſatis aſcivi, teque fruebar ibi.
Milite pro ſcelere ſatis inſultante ſuperbo,
Audit & obſtupuit mulier triſtiſſima verbo,
Mallet & ipſa mori, quàm malè geſta coli.
Horruit auditam mulier decepta loquelam,
Judice Tiberio, ponens lachrymoſa querelam,
Curia tum doluit totaque triſtis erat.
Idola Tiberius jubet in Tiberim jaculari,
Atque ſacerdotes templumque ſub igne cremari,
Pulſus ab urbe foras miles honore cadit.
Illaque tunc ſceleri ſe non faviſſe probavit,
Denique ſe gladio Paulina pudica necavit,
Spiri-

Spiritus & ſanguis ſit mihi teſtis, ait.

Hiſtoria gentis Saxoniæ ſub illo tempore, qualiter venit de Macedonia.

Nunc bene procedo, dum tempora Saxonis edo;
Saxo, velut credo, patria fuit antè Macedo,
Regis Alexandri miles ubique fuit.
Rege diem functo, tulit à Babylone meatum,
Circuit Italiam ratibus, veniens Arelatum,
Siciliæque Pharon, tranſit in Oceanum.
Inde per Oceanum Britannica littora tranſit,
Flandria pertimuit, ſed nec ſine clade remanſit,
Guiſara Saxonica terminus ejus erat.
Reſpice, tu lector, cui regna notamus avorum,
Non tunc Saxonicum fuerat cognomen eorum,
Imò Turingorum crede fuiſſe ſolum.
Arva Turingorum dum fortè Macedo capeſſit,
Prælia compeſcit ſimulans, quaſi prælia neſcit,
Imò ſuo pretio quærit abinde cibos.
Fraudibus oſtenta mercator habens alimenta,
Falſaque frumenta vendit, mercede retenta,
Vendit ei carè, nec ſine fraude parat.
Plenus erat terra falſo velamine ſaccus,
Deſuper oſtenſus, pretio dum creditur aptus,
Inferius latè vendita terra patet.
362 *Fraude revelata, gravis eſt deriſio nata,*
Et nimis irata doluit gens ludificata,
Unde ferunt patriam venditione datam.
Conſilium capiunt, ut vendita terra feratur,
Quicquid enim ſeritur, ratio jubet ut repetatur.
Semine ſic illis vendita terra datur.
Dum jacet in ſaccis, cariſſima terra tenetur,
Nam per eam patria ſibi tradita tota videtur,
Saxo rapit penitus littora, rura, decus.
Fraus mala ſaccorum fuit inceutiva malorum,
Fraude Turingorum mors & labor inſtat eorum,
Jure Macedonibus tollitur omne ſolum.
Hinc oritur guerra, ſeritur pro ſemine terra,
Terra ſuper terram, patriam facit inſita ſervam,
Pars eniſa dolo ſit viduata ſolo.
Mentus in ardore dat bella Macedo furore,
Victa Turinga dolens fugit hinc aſperſa rubore,
Pacis opus petiit, fœdus inire volens.
Fœderis actores pacis poſuère tenores,
Ut patriam pariter teneant, lucrentur honores,
Armaque per populum nulla ferenda fore.
Pax ubi congeritur, ſub fraude Macedo veretur,
Ne male fruſtretur, ſi totus inermis habetur,
Unde breves gladios clam tulit arte ſecus.
Ipſe brevis gladius apud illos ſaxo vocatur,
Unde ſibi Saxo nomen peperiſſe notatur,
His quoque cultellis vita redempta fuit.
Ordine pacifico dum terra quieta locatur,
Undique Saxonibus ſua mors occulta paratur,
Utque dolo pereant torva Turinga parat.
Fraude mori dignus ſua congerit arma Turingus,
Facis habens pignus, movet ardua bella malignus,
Irruit in proceres, arma doloſus habens.
Saxo ſuo more cultro defendit honorem,
Hoſtibus ingeritur audacior ipſe leone,
Ictibus eripitur, victa Turinga dolet.
Gentis honorata viguit victoria latè,
Nam quoſcunque placet, ſuperant, ſolita probitate,
Quod loquor, ecce patet, ſubdita terra jacet.

De morte Tiberii, & exaltatione Caji Caligulæ, tertii ab Auguſto.

ANno ab Urbe condita 775; anno verò ab incarnatione Domini 39, Tiberius, vigeſimo tertio imperii ſui anno, veneno periit. Cui ſuccedit Cajus Caligula, tertius ab Auguſto, vir omnium ante ſe ſceleratiſſimus. Sorores enim ſuas, quas ipſe primò ſtupro polluit, poſtmodum exilio damnavit, & aliis innumeris ſe criminibus horribilibus inquinavit. Quarto autem anno imperii ſui à ſenatu interficitur. Inventi ſunt poſt mortem ejus duo libelli, quorum unus Pugio, alter Gladius dicebatur: in quibus electiſſimorum Romanorum nomina ſcripta erant, quos ipſe occidere propoſuerat. Arca etiam, cum vaſis multis venenis plenis, apud eum inven-

inventa eſt: quæ ſcilicet vaſa, in mare fuſa, plurimos piſcium interfecerunt. Hæc de Cajo Caligula, ad memoriam
363 ſuarum iniquitatum, proſaicè dicta ſufficiant. Cætera geſta, ſibi contemporanea, de aliis, verſibus ſupponam.

Item de eodem Cajo Caligula Imperatore, verſificè dictum.

Cajus Caligula fit Cæſar, ad omnia ſævus,
Nunc Evangelium deſcribit in orbe Mathæus,
Ut prius in terris juſſerat ipſe Deus.
Cajus Caligula bello ſuperavit Hebræos,
Interimit gladio, ſervoſque facit Phariſæos,
In templo Domini collocat ipſe deos.
Nomine quippe ſuo, Jovis eſt ibi grandis imago,
Hanc & adorare mandatur Hebræa propago,
Chronica ſic referunt, ut recitator ago.
Quattuor his annis, ſex menſibus enumeratis,
Cajus exſolvit Cæſar ſua tempora fatis,
Gaudia Judæis mors dedit ampla ſatis.
Tunc apud Antiochos Petrus pro præſule ſedit.
Cujus & in Chriſto monitis provincia credit,
Tunc quoque Cornelio dogmata ſacra dedit.
Tunc etiam legitur fieri converſio Pauli,
Cujus & eccleſia monitis reverenter obaudit,
Qui Stephanus fuerat, jam protomartyr erat.

De exaltatione Claudii, Imperatoris quarti ab Auguſto.

ANno ab Urbe condita 805; anno verò ab incarnatione Domini 44. occiſo Caio Caligula, Tiberius Claudius imperat, quartus ab Auguſto. Sub hoc Claudio, Herodes (Joſepho teſtante) Jacobum fecit occidi, & Petrum tenuit in vinculis, quem Angelus eduxit, & liberavit. Hoc ſcelus ab Herode perpetratum ultio divina punivit. Quod Lucas ſcribens, ſic ait: Cùm (inquit) *Cæſaream deſcendiſſet Herodes, & in die ſolenni regia veſte præclarè indutus, pro tribunali ſediſſet, ac de ſublimi concionaretur ad populum, cumque populus acclamaret ei, tanquam Deo, non ſicut homini: ſtatim percuſſit eum Angelus Domini, eo quòd non dedit gloriam Deo: & ſcatens vermibus expiravit.* A Joſepho hoc idem, ſed prolixius dictum invenies.

Hoc tempore Apoſtoli in omnes fines orbis diviſi ſunt. Petrus Romam ſortitur: Paulus, qui alios ſapientia præcellebat, Græcos ſapientes invadit: Johannes invadit Aſiam; Andreas Achaiam; Matthæus Æthiopiam; Thomas & Bartholomæus utranque Indiam; Simon Thaddæus Ægyptum & Meſopotamiam, deinde Perſidem & Scythiam; Philippus Hierapolim; Jacobus in Judæa remanens, Hieroſolymorum rexit eccleſiam: nam alter Jacobus ab Herode fuerat decollatus: qui tamen, ut dicitur, prius Hiſpanis prædicaverat, ubi adhuc ſepulchrum ejus habetur clariſſimum.

Iſti apoſtoli non armis, ſed verbis & 364
miraculis orbem aggreſſi, non alieno, ſed ſuo proprio ſanguine triumphantes, meliùs quàm Romani vicerunt.

Anno itaque imperii Claudii ſeptimo, tanta ſeditio in ſolennitate paſchæ Hieroſolymis orta eſt, ut de his, qui conſtipatione populi in foribus templi opprimerentur, triginta millia Judæorum invenirentur extincta.

Anno imperii Caji nono, omnes Judæi ab Urbe ſunt expulſi, quod tam Joſephus, quam Suetonius dicunt. *Claudius* (inquiunt) *Judæos, aſſiduè tumultuantes, ab Urbe expulit.* Claudius viginti ſenatores, & trecentos equites, parvis de cauſis perdidit. Ipſe verò Claudius, quarto decimo imperii ſui anno, veneno periit; Nero autem ei in imperium ſucceſſit.

De exaltatione Neronis, Imperatoris quinti ab Auguſto.

ANno ab Urbe condita 857; anno autem ab incarnatione Domini 59, Nero quintus ab Auguſto imperium ſuſcepit, vir omnium flagitioſiſſimus: qui Cajum Caligulam, avunculum ſuum, nequitia ſuperavit. Tantæ nanque petulantiæ fuit, ut aſſumpto varii veſtitus decore, tam Græciæ quàm Italiæ urbes, & theatra perluſtraret, ipſoſque hiſtriones ſuis joculationibus vinceret. Luxuriæ

riæ tam effrænis fuit, ut aurea ſibi retia ad piſcandum, & domum auream ad habitandum pararet. Urbem fecit in duodecim partibus ſuccendi: quæ quum per ſeptem dies arſiſſet, ipſe in altiſſima turri ſtans, cantilenas de incendio Trojæ quondam compoſitas, lætiſſimus decantabat.

Nero matrem & ſororem ſtuprare non abhorruit: Senecam magiſtrum ſuum interfecit: Nero primus in chriſtianos movit ſeditionem: Matrem ſuam eviſceravit. Nero audiens, Galbam in Hiſpania ab exercitu imperatorem eſſe creatum, animo fractus, à ſenatu hoſtis pronunciatur. Ipſe fugiens, apud quartum lapidem ab Urbe ſeipſum occidit, & (ut dicitur) à lupis eſt devoratus. Cætera de Cajo & de Nerone verſibus explicamus.

De Nerone, verſificè.

Scandit Nero thronum, blaſphemus in orbe colonus,
Nulla ſorte bonus, neque dignus honore patronus,
Saccus opum, ſcelerum ſignifer, orbis onus.
Nero ſuæ matris jubet intima viſcera ſindi,
Quo loculo ſtringi potuit, quo ſpermate gigni,
Quo jacet alveolo matre creatus homo.
Nero ſuam Romam voluit comburere magnam,
Cernere tunc cupiens, quantam daret undiq; flammam,
Ut viduata latè gaudia Roma daret.
365 *Nero puer quondam fertur metuiſſe magiſtrum,*
Dum tenet imperium, metuiſſe fatetur idipſum,
Unde virum Senecam, dum timet, ipſe necat.
Nero magum Simonem ſcelerum nutritor amavit,
Cujus & intuitu Petrum, Paulumque necavit,
Ipſe lupis rabidis perfidus eſca fuit.
Geſta Magi Simonis vel regis culpa Neronis,
Regibus exemplum pariunt, frenumque furoris,
Suntque timor reprobis, ſpesq; beata bonis.

Chronica contemporanea de Clodovæo, rege Francorum.

Nunc baptizatur Clodovæus in urbe Remenſi,
Angelus è cælis oleum dedit omnipotentis,
Gratia baptiſmi quo celebrata fuit.
Fertur adhuc oleum cæleſte Remis retineri,
Quo reges uncti, ſoliti ſunt regna mereri,
Unctio Francigenis hæc ita ſemper erit.
Tempore Tiberii, Cajique ſimulque Neronis,
Petrus erat papa Romæ, qui religionis
Dogma fidemque Dei primus in urbe colit.
Petrus in Antiochis octonis ſederat annis,
Bisque decem Romæ ſervit divina tyrannis,
Inſuper & quinque ſedit & octo dies.
Evangeliſtam Marcum fertur docuiſſe,
Qua crucifixus erat Petrus, tumulum tulit ipſe,
Raſuram capitis primus & ipſe tulit.
Linus erat vivente Petro, vivente Nerone,
Nanque vices ejus geſſit, Tuſcus regione,
Annis quindenis ultima fata colens.
Et Cletus, vivente Petro, Lino ſociatur,
Qui ſimul exterius curabant pontificatum,
Sed dabat interius dogmata ſacra Petrus.
Tradita non erat his papalis plena poteſtas,
Nec ligat aut ſolvit Linus Cletusve, ſed extant,
Sub vice pontificis pondera ferre Petri.
Qui ſocius Lini fuerat pro tempore Cletus,
Annis ter ſenis Romæ ſediſſe videtur,
Quorum temporibus vixit in Urbe Petrus.

De Galba, & de Othone, & de Vitellio, electis Imperatoribus, & de Veſpaſiano.

Galba ſextus ab Auguſto Imperator, Neronis morte comperta, Romam venit: ubi, dum nobilem quendam, nomine Piſonem, ſibi in filium adoptaſſet, ab Othone, tam Galba quàm Piſo, ſeptimo imperii ſui menſe necantur. Itaque dum Romæ Otho uſurpat imperium, Vitellius in Germania idem arripere conatur.

Item Veſpaſianus in Syria, contra Judæos à Nerone tranſmiſſus, multis malis eos attriverat: & Joſephum, eorum prudentiſſimum ac ſapientiſſimum ſacerdotem, in vinculis tenebat. Citò Veſpaſianus ab exercitu Neronis Imperator creatur. Joſephus iſte, de quo tam ſæpe loquimur, filius Matthiæ, non ſolùm inter

366 ter Judæos, ſed etiam apud Romanos poſtmodum tantæ authoritatis fuit, ut ſtatua ei in Urbe donata, libri quoque ejus bibliothecæ traderentur. Ejus autem opera ſunt in hiſtoria 20 librorum Antiquitatum. Liber etiam Machabæorum ſecundus ab eo dicitur compoſitus. Otho contra Vitellium bellum parat: ubi dum primò circa Alpes; ſecundò juxta Placentiam; tertiò in loco, qui dicitur Caſtoris, victor fuiſſet: quartò, quum ſuos jam vinci vidiſſet, ſeipſum occidit, menſe tertio, quo cœperat imperare. Vitellius Romam veniens regnum uſurpat. Multisque ibi crudeliter actis, cùm audiſſet de Veſpaſiano, primò quidem regnum dimittere cogitat, ſed poſtea confortatus à ſociis, Sabinum, fratrem Veſpaſiani, cum ſuis in Capitolium fugavit; ibique eum & ſuos omnes incendio & ruina, uno tumulo, & mori & ſepeliri coëgit.

Veſpaſianus autem hortatu principum, & Joſephi ſuprà memorati, ſuſcepit imperium; relictoque Tito filio ſuo in obſidione Hieroſolymorum, ipſe per Alexandriam Romam venit. Interea Vitellius à ſuis capitur, & tam per viam ſacram, quàm per forum, turpiter ductus, unco trahitur, & merſus in Tiberim communi caruit ſepultura.

Igitur à paſſione Domini quadraginta annorum ſpatio jam transacto, quem terminum Judæis tunc ad ſpatium pœnitentiæ indulſiſſe videtur, quum pœnitentiam deſpicerent, imò interficiendo duos Jacobos & Stephanum, peccata multiplicarent: ultio divina, ſicut eis à Domino prædictum fuerat, populo impiiſſimo ſupervenit. Sancti viri, qui tunc erant Hieroſolymis, revelatione divina præmoniti, ab Urbe ſecedunt, & in caſtello, quod dicitur Pella, ſe claudunt.

Civitas Hieruſalem Titi obſidione cingitur, in die magno paſchalis ſolennitatis, cùm populi extranei totius Judææ illuc confluxiſſent. Urbs tandem cum multo ſanguine Romanorum capitur; templum autem, ubi principes ſe & ſacerdotes receperant, maximo poſtmodum legitur labore devictum.

Titus itaque urbem & templum, juxta prophetiam Domini Jeſu Chriſti, delevit; nam lapidem ſuper lapidem non reliquit. Anno 1100 à reſtitutione ipſius templi, quando reſtauravit illud Darius, filius Hyſtaſpis, rex Perſarum. Ibi 6000 Judæorum interfecta leguntur, ſecundum ſcripta Cornelii & Suetonii.

Qui autem Judæorum miſerabilem occiſionem pleniùs cognoſcere volunt, 367 legant Joſephum, hiſtoriographum eorum; qui in ipſa die paſchali, tanquam uno carcere divina diſpoſitione concluſos, triceſies centena millia commemorat in Urbe fuiſſe. Ex quibus undecies centena millia igne, fame, ferro perierunt, præter illos, qui in villis & caſtellis aliis ſunt extincti.

Adjecit inſuper Joſephus in hæc verba: *Æſtimo, quia ſi eundem impiiſſimum populum Romani puniri diſtuliſſent, aut hiatu terræ, aut aquæ diluvio, aut ignibus Sodomitanis & fulminibus de cælo miſſis, eadem civitas ſupplicia pertuliſſet: quia nequiorem protulit ætatem hominum, quàm illi fuerint, qui eadem ſupplicia primitùs protulerunt.*

Judæi, qui tunc occiſi non ſunt, 80000 fuiſſe legimus, qui uſque in præſentem diem per totum orbem diſperſi cernuntur.

Titus, poſt triumphum tam magnificum, à toto exercitu imperator eſt appellatus. Veſpaſianus ſimul cum Tito Urbem ingreditur, ubi triumpho maximo & inaudito, uno curru ſedens cum filio, ductis ante ſe captivis, & bibliotheca Judæorum, ſuſcipitur. His diebus valde aucta eſt Reſpublica: denique Achaja, Lycia, Rhodus, Byzantium, Samothracia, Cilicia & Comogena, in provinciam Romanorum redacti, Romanis legibus & judiciis paruerunt.

Veſpaſianus anno decimo imperii ſui, fluxu ventris, in propria villa ſua moritur, juxta terram Sabinorum. Titus autem filius ejus, octavus ab Auguſto ſuccedit, excluſis à catalogo Imperatorum Vitellio & Othone. Fuit autem vir moderatiſſimus, qui frequenter dixit: *Dies perditur, in qua bonum non operamur.* Anno imperii ſui ſecundo, in villa, qua & pater ejus obiit, cum planctu omnium

omnium Romanorum defunctus eſt. Cætera de eodem verſificè canamus.

Item de exaltatione Veſpaſiani & Titi Imperatoris, octavi ab Auguſto, verſificè dictum.

Tempore Tiberii rex Veſpaſianus habetur,
Qui poſt Neronem Roma diadema meretur,
Hic & Hebræorum deſtruit omne decus.
Imperioſa manus conſurgit Veſpaſianus,
Filius eſt Titus, quem poſt hunc laude canamus,
Urbibus amborum crevit in orbe ſalus.
Filius atque pater populos deſtruxit Hebræos,
Pro ſolo nummo triginta dedit Phariſæos,
Sicut ab his emptus ſcribitur ipſe Deus.
Annis viginti fuit hic Tituſque duobus,
368 *Claruit ipſorū ſuper omnia climata robur,*
Inviſóſque Deo perdit uterque reos.

De exaltatione Titi Imperatoris.

Titus honoratus, populo plaudente levatus,
Prorſus Hebræorum legitur puniſſe reatus,
Clarus in eloquio, lux erat in populo.
Hic dedit Hebræis æterno tempore luctum,
Perditur illa dies (dixit) quâ ſtat ſine fructu,
Nil valet (inquit) honor Cæſaris abſque bono.
Papa fuit Clemens, Tito diadema tenente,
Anni ter terni, menſes duo, quo moriente,
Tranſierant, & ad hæc octo duoque dies.

De exaltatione Domiciani Imperatoris, noni ab Auguſto.

ANno ab Urbe condita 825; anno autem ab incarnatione Domini 83, Domicianus, nonus ab Auguſto, Tito fratri ſuo ſuccedit. Iſte ſuos tam occiſione quàm exiliis iniquè tractavit. Romanum exercitum apud Germanos & Dacos incautè perdidit. Iſte in tantam veſaniam devenit, quòd Deum & Dominum ſe juſſerit appellari. Ad ſimilitudinem Neronis in Chriſtianos movit perſequutionem. Ipſe Joannem Evangeliſtam, ultimum tunc Apoſtolorum, in Patmo inſula exilio relegavit, ubi etiam ſcripſit Apocalypſim. Domicianus in palatio ſuo occiſus, anno decimoquinto imperii ſui, dedecoroſè legitur fuiſſe ſepultus: cui Nerva ſuccedit, decimus ab Auguſto.

Item de eodem Domiciano verſificè dictum.

Titi Germanus nunc regnat Domicianus,
Perfidus, inſanus, ſanctis crudelis, amarus,
Perdat ut Eccleſias, mittit ubique manus.
Davidica de ſtirpe viros poſtquam ſuperavit,
Amodo ne reges fierent, omnino necavit,
Sic genus illorum prorſus honore cadit.
Sævus in imperio tu, Domiciane tyranne,
Mittis in exilium populo plangente Joannem,
Tu male diſcedis, clarior ille redit.
Rex annos ſex atq; decem vixiſſe notatur,
Tunc & Anacletus Romæ ſediſſe putatur,
Græcus ab Athenis, clarus in Urbe fuit.
Vixit Anacletus annis Romæ duodenis,
Atque dies ſeptem, cum menſibus ordine denis,
Poſt & Alexander nomine papa venit.

De Nerva Imperatore, decimo ab Auguſto.

Domicianus obit, ſed Nerva fit actor honoris,
Qui citò lege fori damnavit geſta prioris,
Nec patitur regis geſta maligna coli.
Fama Joannis adeſt, vir ab exilio revocatur,
Omne, quod inſtituit rex impius, evacuatur,
Omne malum rejicit Nerva, quòd ille tulit:
Imperium Nerva ſpatio præciditur anni,
Tempore cujus erat celebris doctrina Joannis, 369
Nunc & Alexander papa beatus adeſt.
Annis ter ſenis viventis tempore plenis,
Menſibus & ſeptem, ſua tempora præſul ademit,
Hic tamen ad requiem tres ſuperadde dies.

De Trajano Imperatore, undecimo ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 95, Nerva, unius anni imperator, qui omnes exilio detentos juſſerat revocari, mortuus eſt. Cui ſuccedit Trajanus, undecimus ab Auguſto; quem Nerva, adhuc

adhuc vivens, in filium adoptaverat. Iſte in urbe Agrippina, quæ hodie vocatur Colonia, in Francia, Imperii culmen accepit, & multas gentes trans Rhenum & trans Danubium prudenter ſubegit. In Oriente etiam ultra Euphratem, & ultra Babyloniam, multas regiones ſubjugavit.

Iſte Chriſtianos perſequi incepit: ſed citò ceſſavit. Ejus temporibus domus aurea Neroris ictu fulminis incenſa eſt, & cremata. Eo tempore Joannes ſolus, ſine ſanguinis effuſione, apud Epheſum in pace migravit. Trajanus decimo nono anno imperii ſui obiit, per fluxum ventris.

Item de eodem Trajano verſificè dictum.

Trajanus Romæ, Syriam tenet & Babylonem,
Finibus Indorum multas ſubjicit regiones,
Alter Alexander plurima bella movens.
Cæſare Trajano mediis regnante ſub annis,
Intonat Eccleſiis obitum veniſſe Joannis,
Tranſiit in tumulum corpus, & ante Deum.
Annis quindenis lux Cæſaris ultima venit,
Præſul Alexander Romæ tunc Papa reſedit,
Cujus apud Nervam tempora ſcripta dedi.
Trajano jam defuncto poſt tempora multa,
Gregorio papa, Romana potentia functa,
Trajani Regis geſta vetuſta legit.
Prælia geſturus pergebat ab Urbe monarchus,
Pontis apud Tiberim properans dum tranſiit arcus,
Obvia ſtat vidua, mota querela ſonat.
Stes (ait illa) meum rediens ulciſcere natum,
Nam morior, dum ſic video cervice necatum,
Hoc ſcelus imperium vindicet, ecce caput.
Cæſar ait; pugnabo prius, curabo redire:
Illa refert; ſi non redeas, quo vindice fiet?
Quam laudem Deus hic te meruiſſe ſciet?
Rex ſatis iratus jubet, ut vindicta feratur;
Pòſt abiit, ſed non rediit, quia Marte necatur;
Unde virum laudem plus meruiſſe patet.
Hoc pietatis opus dum Gregorio memoratur,
Ingemuit, pro morte viri multum lachrymatus,
Orat, ut alma Dei dextera parcat ei.
Dum jacet in precibus, ſtans angelus increpat illum,
Scis, quia non habuit baptiſmatis ille ſigillum?
Quomodo tu lachrymis dona neganda petis?
Aſt homo tu pacis, opus expetis hoc pietatis,
Quo ſemel indulto, non amplius iſta petatit, 370
Trajanus requiem, te rogitante, capit.
Exceſſit præſul, ſed non permanſit inultum,
Angelico pulſu femur ejus tempore multo
Claudicat, & pœna corpore ſigna tenet.

§ Chronica.

TEmpore Trajani, Clementi papæ ſucceſſit Evariſtus Romæ. Apud Antiochiam, poſt Evodium ſuccedit Ignatius. Hieroſolymis verò erat tunc Epiſcopus Polycarpus. Anno autem Trajani duodecimo, poſt papam Evariſtum ſuccedit Alexander Romæ. Apud Alexandriam, poſt Cerdonem ſuccedit Primus. Antiochiæ autem poſt Ignatium ſuccedit Heros.

De Adriano Imperatore, duodecimo ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 118, Adrianus, duodecimus ab Auguſto, ſuſcepit imperium. Adrianus cognominatus eſt Ælius, ab Ælia urbe, quæ prius vocabatur Hieruſalem. Iſte etiam Pater patriæ vocatus eſt, pro eo, quod juſtus & miſericors eſſet, & tributa debita omnibus remiſiſſet; Judæos in Palæſtinam, id eſt in Hieruſalem, quæ tunc ab ipſo Adriano Ælia eſt appellata, redire volentes prohibuit: ſed Chriſtianos ibi habitare permiſit; præcipiens, ne ultra Judæis in eam revertendi licentia præſtaretur. Eo tempore Egeſippus doctor fidei Chriſtianæ clariſſimus habebatur, qui ex Apoſtolica prædicatione quinque libros compoſuit, & hiſtoriam Judæorum, à Machabæis uſque ad excidium Hieruſalem, luculenter deſcripſit. Adrianus anno imperii ſui decimo octavo obiit.

Item de eodem Adriano dictum verſificè.

Cæſar Adrianus, functus diademate Romæ,

Urbis

Urbis Hieruſalem cupiens extinguere nomen,
Nominat hanc Æliam, rem variare volens.
Imperat Hebræis per climata, per regiones,
Ne vocitent hanc Hieruſalem, ſententia Romæ
Juſſit, ut hoc Æliæ nomen in orbe ſonet.

§ Chronica.

ANno tertio Adriani obiit papa Alexander, cui Xiſtus ſuccedit. In Alexandria mortuo Primo, ſuccedit Juſtus. Eo tempore urbs Hieruſalem ab Adriano Ælia vocabatur, & à gentibus inhabitabatur: propter quod etiam carebat Epiſcopo. Sed poſtea Chriſtianis in ea eſſe incipientibus, prior eorum fuit epiſcopus Marcus,Xiſto jam mortuo papa, & Teleſphoro ſedente. In Alexandria verò poſt Juſtum, Eumenides erat epiſcopus.

371 De Antonino Pio Imperatore, decimotertio ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 139, Antoninus Pius ſuſcipit imperium, decimus tertius ab Auguſto. Iſte etiam Pater patriæ dictus eſt: qui juxta duodecimum ab Urbe lapidem, anno vigeſimo imperii ſui obiit. Cætera de Antonino Pio verſus inſinuabunt.

Sed hoc nota, quòd Anno Antonini primo Teleſphorus, undecim annis papatu retento, obiit; cui Iginus eſt ſubſtitutus. Igino ſuccedit Pius papa. In Alexandriam poſt Eumenidem ſuccedit Marcus. Pius papa moriens, Aniceto papatum reliquit. Marcus in Alexandria ſubſtituit Celadionem. Egeſippus hiſtoriographus dicit, ſe tempore Aniceti Romam veniſſe.

Item de eodem Antonino Pio verſificè dictum.

Antoninus Pius eſt patriæ pater inde vocatus,
Parcere ſubjectis quia fertur ubique paratus,
Non cogit populos ferre tributa ſuos.

Galenus medicus.

Hujus temporibus fulget medicus Galenus,
Qui dedit antidotum, cujus nos dogma tenemus,
Tempus Hippocratis diximus eſſe prius.
Imperat Antoninus viginti circiter annos,
PapaTeleſphorus eſt Græcus, Romæ venerandus,
Annis undenis qui ſua fata dedit.
Inſuper & ſeptem menſes conſiſtere rebus,
Fertur, & undenis vitam finiſſe diebus,
Utilis in populo, dignior ante Deum.

De Antonino juniore, & Aurelio Commodo, fratre ſuo, decimo quarto ab Auguſto, & de papa ſui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 145, Antoninus junior, cognominatus Verus, cum Commodo Aurelio fratre imperium ſuſcepit. Hi Vologeſum, regem Parthorum, Armeniam, Cappadociam, Syriamque vaſtantem, gravi bello preſſerunt. Antoninus anno imperii ſui 19, moritur in Pannonia. Cui filius ejus Commodus, decimusquintus ab Auguſto, ſuccedit. Iſte Commodus multos ex ſenatoribus interfecit, & Reipubl. per omnia incommodus fuit: niſi quòd contra Germanos bellum feliciter geſſit.

Per idem tempus innumeræ hæreſes emerſerunt. Inter quas Taciani cujusdam hæreſis magis peſtifera fuit. Nam ab omnibus animalibus abſtinendum prædicabat, ingratus exiſtens Deo, qui 372
hæc humanis uſibus procreavit. Item nuptias refutabat, accuſans Deum, qui eas ad reſtaurationem humani generis fecit: adverſus quem Clemens ſcribens, inter cætera ſic dicit: *An & Apoſtolos improbat? Petrus enim & Philippus uxores habuerunt, & filias etiam virgines nuptui dederunt.*

Eo tempore Capitolium Romæ fulmine percutitur, & bibliotheca Romanorum, magna magnorum ſtudiis compoſita, ibidem concrematur. Aliud etiam incendium Romæ tunc exortum, templum deæ Veſtæ, & palatium, & plurimas urbis partes conſumpſit.

Commodus, poſt multa flagitia perpetrata, in domo Veſtilia dicitur fuiſſe ſtrangulatus, 13 imperii ſui anno. Cui ſucceſſit Ælius ſenex. Cætera de Antonino juniore, & de Commodo, verſificè leguntur. Sed hîc nota, quòd his

diebus, mortuo papa Aniceto, ſuccedit Romæ Soter. In Alexandria verò Agrippinus erat ſubſtitutus: Antiochiæ autem poſt Heronem Cornelius eſt ſubſtitutus. Eodemque Cornelio defunćto, Theophilus ſextus ab Apoſtolis ſedebat.

Item de eodem Pio Antonino, verſificè narratur; & de papa ſui temporis.

Junior Antoninus, rex æmulus eccleſiarũ,
Errorem ſequitur ſub ſchiſmate Cataphrygarum,
Fertur & eccleſiis non nocuiſſe parum.
Tunc erat Iginus Romanus papa beatus,
Quattuor atque decem regit annis pontificatum,
Plus quoque tres menſes, inſuper octo dies.
Imperat Antoninus minor, annis non duodenis,
Commodus imperio poſt ejus tempora venit,
Tractatus cujus jam recolendus erit.

De Commodo Imperatore, quintodecimo ab Auguſto, poſt Antoninum juniorem.

Commodus imperio felici tempore vivit,
Theodoſium nunc Philoſophus ſua carmina ſcribit,
Summus & interpres tunc erat ille ſibi.
Diſcipulus Pauli nunc Trophymus eſt Arelati,
Præſulis Irenii ſunt dogmate clarificati,
Quoſquos Lugdunum ſive Vienna capit.
Commodus imperio quindenis vixerat annis,
Inſuper & ſeptem Roma dignè memorandis,
Regibus & populis charus in orbe fuit.
Nunc & Anicetus Romæ ſtat papa ſecundus,
Natus apud Calabres, vir nobilis atque facundus,
Annis ter ternis qui ſua fata dedit.
Biſque decem ſuperadde dies menſesq́; quaternos,
Ejus doctrina legimus gaudere modernos,
Cujus & in Roma geſta beata ſonant.

373 De Ælio Imperatore, decimo ſexto ab Auguſto, qui cognominatur Pertinax, & chronica ſui temporis, & de Papa ſui temporis.

Ælius ſenex, decimus ſextus ab Auguſto, ex hoc, quod ad regnum electus pertinaciter reſtitit, Pertinax dictus eſt: quem quinto menſe, quo regnare cœperat, vel ſecundo, alios imperio anno imperii ſui * Julianus Juriſperitus, in placido occidit: qui dum regnum invadere molitur, à Severo juxta pontem Milvium vita privatur.

Item de eodem Ælio Imperatore, & de Papa ſui temporis.

Ælius unius anni ſtatione reſedit,
Attamen in populo qui ſufficienter obedit,
Viribus & meritis commoda multa dedit.
Papa Pius Romæ fuit annis tunc duodenis,
Biſque decem ſuperadde dies, quibus ordine ſedit,
Plurima Romanis dogmata ſancta dedit.

De Claudio Imperatore, decimo ſeptimo ab Auguſto; & de papa ſui temporis.

Claudius imperium recipit cum pace paratum,
Cui fundit ſua Roma preces, rogitante ſenatu,
Romanis natum præſtet ut eſſe caput.
Ipſe refert: vitiis ſatis eſt regnaſſe paternis,
Nolo meum natum maculis vexare modernis,
Sit ſibi divitiis vivere pace ſuis.
Claudius iſte decem, minus uno, vixerat annis,
*Cum quo papa Pius * tempore commemorandus,*
Cujus & ætatem me recitaſſe patet.

De Severo Imperatore, decimo octavo ab Auguſto, & de papa ſui temporis.

Anno ab incarnatione Domini 195. Severus natione Apher, qui ex eo, quod ultus erat Imperatorem, Pertinax dictus eſt, decimus octavus ab Auguſto, imperium accepit. Iſte ferociſſimus natura, quintam perſecutionem movit in Chriſtianos; Judæos & Samaritas, Parthos, Arabes, & Gebanos bello ſuppreſſit.

Eo tempore pater Origenis, Leonides, in Alexandria martyrium accepit, Origine adhuc puero, martyrium plurimùm affectante. Qui cùm ad juvenilem perveniſſet ætatem, & tam in Alexandria, quàm aliis regionibus magnificè, tam viris, quàm mulieribus prædicaret, timens,

timens, ne lubrica juvenilis ætas circa mulieres in vitium laberetur, ipſe ſibi manus injecit, & ſua genitalia ferro ſuccidit; exiſtimans etiam, ad litteram illud eſſe ſervandum, cùm dicitur: *Beati,*
374 *qui ſe caſtraverunt propter regnum cœlorum.* IſteOrigenes multa in Eccleſia Dei volumina egregia compoſuit. Severus magnam partem Britanniæ muris communivit. Ubi 15 imperii ſui anno, apud Ebora cum, diem ultimum clauſit.

De eodem Imperatore Severo, & de papa ſui temporis.

Sumptus ad imperium Severus Cæſar habetur,
Symmachus interpres ſub eo vixiſſe docetur,
Pace bona tenuit Cæſar in Urbe decus.
Nunc in Alexandria ſtudium datur urbe vigere,
Quo didicit, quæ pòſt docuit pollens Origenes,
Cujus & Eccleſia dogmata magna tenet.
Severus plenos duodenos perficit annos,
Papa Soter nunc ſede ſedet Romæ venerandus,
Annis undenis cujus & hora venit.

DeAntoninoAurelio Caracalla Imperatore, decimo nono ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 214, filius Severi, Aurelius Antoninus Caracalla, imperium ſuſcipit. Caracalla iſte aſperior patre, & libidinis intemperantiſſimus, novercam ſuam non timuit habere uxorem. Iſte, dum contra Parthos bellum molitur, ab hoſtibus inter Ediſſam & Carrham occiſus eſt. Cui Macrinus ſuccedit, qui eodem anno occiſus eſt.

De eodem Antonino Aurelio Caracalla verſificè.

Tertius Antoninus Severi filius extat,
Imperii qui Romulei fit diva poteſtas,
Ipſius Antonini longa columna fuit.
Nunc gens Gothorum movet incentiva malorum,
Opprimit Auſoniam, Perſas, terramque Medorum,
Primus & ipſorum fervet in orbe dolus.
Præſul Eleutherius quindenos perficit annos,
Sex menſes & quinque dies, Græcus venerandus,
Vixit & Antoninus ſex ſimul, atq; duos.

DeMacrino, Imperatore vigeſimo.

Cæſar Macrinus ſpatio perpenditur imus,
Nil habet hiſtoriæ, ſi promere geſta velimus,
Vix anni ſpatio vixit in orbe ſuo.
Cæſare Macrino poſt tempora pauca relicto,
Annis papa decem conſedit nomine Victor,
Atque duos menſes addo, decemque dies.

De Marco Aurelio Imperatore, vigeſimo primo ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 221, Marcus Aurelius, ſacerdos templi Heliogabali, 21 ab Auguſto, ſortitur imperium. Iſte fertur vitam duxiſſe flagitioſam. Ipſe etiam anno imperii ſui 4, à tumultu militum, cum matre ſua necatur.

Cui ſuccedit Aurelius Alexander, omnium voluntate creatus. Iſte ex matre, nomine Mammea, chriſtiana natus, rempublicam laudabiliter gubernavit; Xerxem quoque, regem Perſarum, maximo bello devicit: conſilio Ulpiani, 375
reipubl. ſe modeſtum & ſuavem exhibuit. Ipſe Alexander à tumultu militari, anno 12, apud Moguntiam occiditur.

Tempore Aurelii, mortuo papa Zepherino, ſuccedit Calixtus, mortuo citò Calixto, ſuccedit Urbanus: Urbano ſimiliter citò mortuo, ſuccedit Pontianus in papatum Romæ.

De eodem Aurelio Imperatore, vigeſimo primo ab Auguſto.

Imperat Aurelius, laudatus in orbe monarchus,
Arius erroris noviter prætenderat arcus,
Cogitur Eccleſia pace carere ſua.
Romanus præſul Zepherinus, vir venerandus,
Bis denos pariterque duos pervixerat annos,
Fertque duos menſes vita, decemque dies.

¶ Chronica.

ANno ab incarnatione Domini 238, Maximianus & Diocletianus habent imperium. Quorum temporibus Origenes librum de Martyriis compoſuit.

De Maximiano & Diocletiano Imperatoribus, 22 ab Auguſto.

Maximianus erat vir miles in Urbe cohortis,

Scandit ad imperium, Chriſti crudelior hoſtis,
Opprimit Eccleſias, miraq; damna parat.
Hic ſine decreto, cunctoque dolente ſenatu,
Seditione datus, conſcendit ad imperiatum,
Criminibus natus, perdere ſancta ratus.
Tresque decemque malis cùm rex male vixerit annis,
Urbanus papa tunc Urbe fuit venerandus,
Annis ter ternis vita beata fuit;
Menſibus undenis potuit plus vivere rebus,
Plus quoque biſſenis legitur vixiſſe diebus,
Sanctaque Cæcilia tunc ſua martyr erat.
Tunc Diocletianus princeps cum Maximiano
Imperium tenuêre ſimul, nullo mediano,
Unus eis fuerat quæſtus, & una manus.
Amboſimul Chriſto reparant per climata bellum,
Et ſimul in ſanctos agunt mortale duellum,
Perdunt eccleſias, ſcripta beata cremant.
Hi reges primùm gemmas in veſte tulerunt,
Nec prius in pannis gemmæ coriòve fuerunt,
Purpureos reges antè fuiſſe ferunt.
Rex Diocletianus ſedet annis bis duodenis,
Et Marcellinus tribus annis papa reſedit,
Atque duos menſes, quindeciesque dies.

De Gordiano Imperatore, vigeſimo tertio ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 241, Gordianus vigeſimus tertius ab Auguſto fit Imperator. Tunc Anterius papa, defuncto Pontiano, ſucceſſit. Quo mortuo, Fabianus per columbam è cœlo lapſam, & ſuper caput ejus manentem, dignus epiſcopatu ab omnibus judicatur.

376 Gordianus admodum puer, Parthis bellum indicit. Quos dum, diverſis prœliis proſperè geſtis, oppreſſiſſet: ipſe fraude ſuorum, anno ſexto imperii ſui, ſuper Euphratem interficitur. Tunc etiam in Antiochia defuncto epiſcopo Zebenno, ſuccedit Babilas. In Alexandria verò, Demetrio defuncto epiſcopo, ſuccedit Heraclas.

Item de eodem Gordiano Imperatore narratur.

Gordianus habet ſex annis ritè coronam,
Cælitus emiſſa recipit miracula Roma,
De Fabiano præſule, mira ſonant.
Dum foret in precibus ſanctorum turma recumbens,
Spiritus in ſpecie legitur veniſſe columbæ,
Indicat in cleris quis modò præſul erit.
Sic Fabianus fieri tunc Papa meretur,
Et tribus atque decem pius annis præſul habetur,
Ultrò menſis adeſt, bis quoque quinq; dies.
Pontianus erat poſt ipſum papa vocatus,
Quinque tenens annos, bis menſem pontificatus,
Charus & in populis præſul uterque fuit.

De Philippo Imperatore, vigeſimo quarto ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 248, Marcus Julius Philippus 24 ab Auguſto, cum filio ſuo Philippo, imperium ſortitur. Iſte primus Chriſtianus Imperator (a) fuit. Anno imperii ejus quarto completus eſt ab Urbe condita milleſimus annus; qui cum gaudio omnium ab Imperatore magnificis ludis & ſolennitate celebratur. Anno autem Imperii ſui ſexto, per fraudem Decii, & per tumultum militarem, ipſe Imperator cum filio ſuo necatur. Cui ſucceſſit Decius, ab Auguſto vigeſimus quintus.

De eodem Imperatore Philippo verſificè.

Suſcipit imperium populo plaudente Philippus,
Iſte prior Cæſar voluit cognoſcere Chriſtum,
Et dedit eccleſiis prædia multa ſuis.
Dum tenet imperium Chriſto memorabilis ille,
Principium Romæ fuit annis ordine mille,
Illeque ſolennis annus in Urbe fuit.
Cornelius Papa ſedit regnante Philippo,
Annis tota tribus ſtat vita, decemque diebus,
Annis ſeptenis Cæſaris hora venit.

De Decio Imperatore, vigeſimo quinto ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 253, Decius, ob odium Philippi Chriſtiani, immaniſſimam perſequutionem, ſeptimam à Nerone, in Chriſtianos commovit: qua, Fabiano Papa coronato, Cornelius cathedram Romæ ſuſcepit. De-

(a) Vide, quæ ſupra notavi ad REGINONIS a. 298.

Decius, quarto imperii ſui anno, cum
filio ſuo, inter barbaros interficitur, cui
Gallus cum Voluſiano filio ſuo ſucce-
377 dit, 26 ab Auguſto. Hujus diebus moritur Origenes, anno 70 ætatis ſuæ. His diebus, beatus Laurentius aſſus, in craticula martyrio coronatur. Et notandum, quòd Gallus & Voluſianus, ſecundum quosdam, ſimiliter Decii ſunt vocati. Qui, dum contra Æmilianum bellum pararent, anno imperii ſecundo interfecti ſunt. Æmilianus autem tertio anno, ex quo invaſerat imperium, 5 menſe vita privatur.

Tunc Stephano papa jam mortuo, Xiſtus Romæ tenuit pontificatum. Cætera verſus inſinuabunt. Tunc etiam Hieroſolymis Alexander Epiſcopus martyrio eſt coronatus : Heracle etiam epiſcopus Alexandriæ ſimiliter, cui epiſcopus Dionyſius ſuccedit. Cornelio Papa martyrio coronato, ſuccedit Lucius : quo citò mortuo, ſuccedit Stephanus Papa. Cætera verſus dicunt.

De eodem Decio Imperatore verſificè.

Decius unius anni diadema recepit,
Æmulus Eccleſiæ divina repellere cœpit,
Sæpeque Chriſticolis verbera ſæva dedit.
Antonius monachus recolendo numina clarus,
Vivit in Ægypto nunc ſummus Anachoritarum,
Cujus ab exemplis uon tenet ordo parum.
Decius in populum dum jure ſuo dominatur,
Papa ſimul Lucius tenet urbis pontificatum,
Orbe coæquævo pollet utrunque caput.

De Valeriano Imperatore, vigeſimo ſexto ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 259, poſt Auguſtum loco 26. Valerianus in Græcia, Galienus autem à ſenatu Romæ, Cæſares creantur. Iſti octavam poſt Neronem in Chriſtianos perſecutionem moverunt.

His diebus, Papa Xiſtus Romæ, & Cyprianus in Carthagine martyrio coronantur. Xiſto ſucceſſit Dionyſius.

Imperator autem Valerianus captus à rege Perſarum, nomine Sapore, cæcatur : & quamdiu vixit, regi Perſarum equum aſcendere volenti, dorſum ſuum curvavit : & ille per dorſum ejus, tanquam per ſtrepam, ſemper equum aſcendit. Galienus autem tam miſerabili ſocii ſui motus exemplo, erga Chriſtianos poſtea mitior eſt inventus ; & datis decretis, inſtituit, ut, quocunque more quisque velit, teneat, quod divinum eſt.

His diebus Alemani Italiam depopulantur. Gothi Græciam, Macedoniam,
Pontum & Aſiam pervagantur. Guadi
& Sarmatæ Pannonias armati ingrediuntur.
Hiſpania quoque Germanorum
inundatione deletur. Parthi autem Sy-
ria & Meſopotamia potiuntur : bis ma- 378
lis reſpublica intus & exterius minoratur. Galienus deſerta republ. apud Mediolanum interfectus eſt.

Tunc mortuo papa Dionyſio, Felix papa ſucceſſit. Ea tempeſtate apparuerunt Manichæi. Quidam enim homo, nomine Manes, Perſes, moribus & factis barbarus, execrabilem hæreſim docuit. Nunc enim Chriſtum ſe eſſe dicebat; nunc etiam ſe eſſe Paracletum prædicabar; atque ad ſimilitudinem Chriſti duodecim diſcipulos ſuos ad prædicandum mittebar, habens dogmata à prioribus hæreticis mutuata : cujus ſectatores usque hodie Manichæi vocantur.

Item de eodem Valeriano Imperatore, verſificè.

Imperii Valerianus dum captat honorem,
Gothica gens validos revocat per regna dolores,
Bella Macedonibus perniciemque movet.
Chriſticolas Valerianus dum perſequeretur,
A Perſis capitur, cæcatur ibique tenetur,
Ludibrium Perſis, perniciesque ſuis.
Nam quoties Perſarum rex equitare volebat,
In dorſo Valeriani cæci reſidebat,
Quo conculcato, pòſt reſidebat equo.
Jam Valerianus quindenum vixerat annum,
Cùm Stephanus primus jam papa foret venerandus,
Quattuor hic annos vixit honore ſuo.
Addo duos menſes, quibus eſt ſubſiſtere rebus,

Plus

Plus etiam vixit numero ter quinque diebus,
Sic Stephanus requiem papa beatus habet.
Temporis illius ſit Xiſtus papa ſecundus,
Græcus erat genere, doctiſſimus, ore facundus,
Poſtque duos annos facta reſolvit humo.
Menſibus undenis pervixit, ſexque diebus,
Cujus temporibus Laurentius aſſus habetur,
Jam reddunt cæſis lumina ſigna crucis.

De Valerio Imperatore, vigeſimo ſeptimo ab Auguſto.

Valerii Dionyſius ſtat tempore præſul,
Menſibus undenis, annisque duobus habetur,
Inſuper ad requiem ſex ſuperadde dies.
Cæſar Valerius ſex menſibus, octo diebus,
Fertur ab hiſtoriis Romanis ſiſtere rebus,
Pace bona tenuit, quicquid in Urbe fuit.

De Claudio Imperatore, vigeſimo octavo poſt Auguſtum.

ANno ab incarnatione Domini, 274, Claudius 28 poſt Auguſtum, conſentiente ſenatu fit Imperator. Iſte Gothos, qui jam per 20 annos Illyricum & Macedoniam fuerant pervagati, bello repreſſit, atque incredibili ſtrage delevit. Unde clypeus ei aureus, & ſtatua equeſtris decernitur à ſenatu. Anno autem imperii ſui ſecundo, morbo correptus, diem obiit. Cui Quintilius frater ſuus ab exercitu ſubſtitutus, decimo ſeptimo imperii ſui die, vitam finivit.

379 De eodem Claudio verſificè narratur.

Claudius imperii ſolio reſidere meretur,
Adverſus Gothos armis ſua regna tuetur,
Unde per Illyricum contulit arma ſecus.
Bella per Illyricum dum Claudius ampla moveret,
Gothus in arma ruens, quaſi deſpicit arma, temerè
Dimicat, & teritur, mira pericla ferens.
Claudius imperio datur annis ſtare duobus,
Nunc etiam Felix ſedet annis Papa duobus,
Terque duos menſes, adde duosque dies.

De Aurelio Imperatore, vigeſimo nono ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 276. Aurelianus, vigeſimus nonus ab Auguſto, ſuſcepit imperium. Iſte, quum eſſet vir bellicoſus, circa Danubium Gothos diverſis ac magnis præliis vehementer depreſſit. Ipſe etiam terminos Romani imperii reſtauravit in Occidendente. Deinde in Oriente digreſſus, reginam Genobiam, quæ occiſo marito ſuo Odenato, Syriam uſurpaverat, in poteſtatem redegit. Itaque tam Orientis quàm Aquilonis victor exiſtens, Romam reverſus, Urbem muris firmioribus honoravit. Item in Gallia ſuper fluvium Ligerim, civitatem Aurelianam, nomine ſuo conſtruxit.

Eccleſiæ Dei benignus prius apparuit, quam in fine vehementer afflixit. Ante oculos ejus fulmen de cœlo cecidit, omnibus hominibus terrefactis. Ipſe autem paulò pòſt, anno imperii ſui ſexto, ſubmergitur in Tiberi.

De eodem Aurelio Imperatore verſificè.

Suſcipit imperium vir peſſimus Aurelianus,
Eccleſiæ tormenta parans erat hæreſianus,
Mergitur in Tiberi, ceſſat iniqua manus.
Annis quinque malus tunc vixerat Aurelianus,
Papaque Romanus nunc præſidet Eutychianus,
Annis ter ternis cui pia vita manet.
Adde decem menſes, quatuor adde dies.

De Tacito Imperatore, trigeſimo ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 281. Tacitus trigeſimus ab Auguſto ſuſcepit imperium. Qui in Ponto, ſexto menſe occiſus eſt. Poſt quem, dum Florianus partem imperii invaderet, tertio menſe, ex quo id uſurpaverat, occiſus eſt apud Tharſum.

Item de Tacito Imperatore verſificè.

Tacitus unius tulit anni jura coronæ,
Eutychianus erat, ſub eodem tempore Romæ,
Vita brevis Taciti ſub brevitate ſonet.
Annis ter ternis præfatus Papa reſedit,
Atque decem menſes, quibus illi clerus obedit, 380
Bis binosque dies plus ſua vita dedit.

De Probo Imperatore, trigeſimo primo ab Auguſto.

Anno

ANno ab incarnatione Domini 282. Probus, trigeſimus primus ab Auguſto, adeptus imperium, Barbaros, qui Gallias occupaverant, fortiſſimo bello devicit. Ipſe autem, anno Imperii ſui ſeptimo, à militibus apud Firmium, in turri Serata interficitur.

Cui ſuccedit Carus, anno ab incarnatione Domini 288, natione Narbonenſis, ab Auguſto trigeſimus ſecundus.

De Caro Imperatore, trigeſimo ſecundo ab Auguſto.

Carus bella gerens, Perſarum parte remota,
Vincit, & eſt regio Perſarum ſubdita tota,
Fulmine percutitur, dum premit ipſa loca.
Suntque ſui nati gladio poſt pauca necati,
Carinus, Numerianus, ſunt ambo vocati,
Poſt annos quinque, Carus ab orbe cadit.
Cujus papa ſedet undenos circiter annos,
Menſes bis binos ipſi jungamus ad annos,
Inſuper & vitæ jungimus octo dies.

De Maxentio Imperatore, trigeſimo tertio ab Auguſto.

Cæſar ſeptenis Maxentius imperat annis,
Cujus & abſciſſum Tiberis caput abſtulit annis,
Dum Conſtantinus rex jugulaſſet eum.
Qui jugulavit eum, ſuſcepit in Urbe coronã,
Pro nece regis ei tribuit diademata Roma,
Taliter Imperium tunc habuiſſe ſonat.
Miltiades nunc papa ſedet Romæ tribus annis,
Octo dies, menſesq́ duos jungamus ad annos,
Magnus in Eccleſiis major in orbe fuit.

De Maximiano & Diocletiano, Imperatoribus ſuprà memoratis.

ANno ab incarnatione Domini 290, Diocletianus, ab Auguſto trigeſimus tertius, ab exercitu imperator creatur. Qui paulò pòſt Maximianum ex Cæſare ſocium ſibi & parem fecit Imperatorem; Conſtantium verò & Galerium Cæſares creavit. Iſte eſt ille Conſtantius, qui ex uxore Theodora, privigni ipſius Maximiani prædicti, genuit ſex filios, & ex Helena, ſua concubina, genuit Conſtantinum. Hanc Helenam quidam ex patria Treverorum oriundam aſſerunt. Alius de regno Perſarum, ubi Conſtantius ad tributa colligenda transmiſſus, eam legitur contigiſſe.

Imperatores autem, Diocletianus & Maximianus in Eccleſia Dei perſequutionem decimam, à Nerone, per Chriſtianos immaniſſimam, ſævius & crudelius aliis omnibus protraxerunt: ubi 381 quot millia Chriſtianorum interierint, non poſſet literis explicari.

His temporibus Imperatores beatum Mauricium in Gallias, ad expugnandos hoſtes Imperii cum legione ſua, deſtinaverunt, qui à beato Marcello Papa, cum legione ſua Chriſtiana, benedictione percepta, ſimul cum Imperatore Alpes per montem Jovis tranſcendit. Quumque apud Octodorum ad idololatriam (ſicut ibi mos fuerat) vocaretur, ipſe ſuique omnes Chriſtum confitentes, dum ſacrificia idolorum agere renuunt, martyrio coronantur. Paucos tunc ex ipſa legione fugientes Romani inſequuntur: ex quibus juxta fluvium Rhenum novem occidunt, in oppido, quod Bunna vocatur: Gerionem verò cum ſociis trecentis triginta in ſuburbio Coloniæ Agrippinæ urbis occiderunt. Similiter etiam Victorem cum trecentis quadraginta ſociis, in urbe ſub Colonia, olim Troia, nunc verò Santis vocata, interfecerunt.

Conſtantius ab Alemanis prius victus, ſecundo prælio tam acriter vicit, ut ſe- 382 ptuaginta millia hoſtium ibi cæſa numerentur. Cùm igitur Imperatores Eccleſiam mirabiliter afflixiſſent, ambo judicio Dei in dementiam verſi, Imperii dignitatem refutant, habitumque Imperialem deponunt; Diocletianus in Nicomedia, Maximianus verò Mediolani, anno vigeſimo imperii Diocletiani.

His diebus Papæ Marcellino ſuccedit Marcellus; Cui citò ſucceſſit Euſebius Papa: poſt quem paulò pòſt Miltiades Romæ papatum ſuſcepit.

Relicto imperio ab Auguſtis, Conſtantius & Galerius, qui eorũ Cæſares erant, Imperium inter ſe in duo diviſerunt. Galerius quidem Illyricum, Aſiam & Orientem retinuit; Conſtantio autem Italia, Gallia & Aphrica in ſortem devenit. Iſte Conſtantius erga omnes homines erat clemens, & erga Deum religione utebatur. Cultores Dei libenter venerabatur. Qui in Britannia moriens, filium Helenæ, Conſtantium, in Gallia Imperatorem conſtituit.

PARTIS DECIMÆ QVINTÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS
CHRONICORUM
PARS XVI.

IMPERIUM TRANSFERTUR AD GRÆCOS.

De Maxentio Imperatore, filio Maximiani.

Milites prætorii Maxentium, de quo ſuprà diximus, Maximiani Imperatoris filium, Romæ Imperatorem auguſtum creaverunt. Cujus pater Maximianus, qui jam Imperii dignitatem reliquerat, quum audiſſet Conſtantinum Gallis imperare, tranſit in Gallias, intendens Conſtantinum dolo circunvenire, qui à filia ſua, uxore Conſtantini, proditus, & à Conſtantino fugatus, in Maſſilia eſt occiſus.

Galerius autem Imperator, dum in Chriſtianos per decem annos perſequutionem crudeliter exerceret, tandem à Domino caſtigatus, diſſolutis introrſus viſceribus, vermes ſuperius eructabat. Deſperatus itaque à medicis, pœnas illiusmodi, judicio Dei, in ultionem ſibi datas eſſe cognovit. Unde & à perſecutione Chriſtianorum juſſit ceſſari. Ipſe autem paulò pòſt cum eodem dolore vitam finivit.

Interea Maxentius Imperator Romæ nimiam ſeveritatem in civibus exercebat. Atque inter alia facinora uxores ſenatorum aliorumque nobilium Romanorum violenter ad ſuam libidinem rapiebat, eisque publicè abutebatur. Ipſos ſenatores, objecto eis falſo crimine, proſcribebat. Magicis artibus utebatur in tantum, ut prægnantes fœminas eviſcerari præciperet, & locum infantis in ventre proſpiceret. Ibique factis præcantationibus magicis, futura ſibi faciebat prædici. Igitur adverſus eundem ſceleratiſſimum tyrannum Conſtantinus, jam amicus factus Chriſtianorum, 383 cùm à Romano populo clàm vocaretur, & ipſe ad hoc præparaſſet exercitum, erat anxius atque ſollicitus, quo modo ſine gravi hominum ſtrage Maxentium vinceret. Nocte autem ſoporatus, ſignum crucis igneo fulgore nitentis, ad Orientem per viſionem in cœlo conſpexit; atque admiratus, quid hoc eſſet, dum cauſam perquireret, angelos ad ſe audit loquentes: *O Conſtantine, in hoc vinces.* Mane autem facto, vocat ad ſe milites Chriſtianos, & cognito, illud ſignaculum Chriſtianæ fidei fuiſſe, gaviſus eſt valde ſuper viſione: frontem ſuam ſigno crucis Chriſti munivit, ſeque futurum Chriſtianum promiſit, ſi victoriam obtineret. Orabat autem, ut ſine ſtrage Romanorum civium à Deo victoria præſtaretur. In quo etiam Deus eum mirabiliter exaudivit.

Cùm enim Maxentius naves juxta pōtem Milvium in modum muſcipulæ, ad decipiendum ignarum militē, callide collocaſſet; Conſtantino autem jam in prælio apparente, Maxentius de victoria omnino deſperaſſet; citò, quaſi ſpiritu dæmoniaco incitatus, urgentibus hoſtibus, ad pontem Milvium fugit, & in ipſa machinamenta navium, quæ hoſtibus præparaverat, repentè proſiliit; ibique in Tiberim ſubmerſus, vitam finivit. Nullus præter eum exutroque exercitu legitur in eodem prælio periiſſe. Quumque Conſtantino Romæ cum ingenti gaudio pararetur triumphus, juſſit non ſibi, ſed Domino Jeſu Chriſto victoriam recognoſci. Crucem autem in curru triumphali præcepit conſtitui & adorari. Poſtea Conſtantinus à Sylveſtro eſt baptizatus. Quod autem de lepra ejus legitur, videtur apocryphum, quia in nullis libris authenticis, neque in Chronicis reperitur.

Nota,

Nota, quòd anni à tempore Petri Apoſtoli, principis Apoſtolorum, uſque ad Sylveſtrum Papam, ſunt ducenti nonaginta novem, & duodecim dies. Melchiade autem Papa mortuo, ſucceſſit Sylveſter, à quo in baſilica Lateranenſi baptizatus eſt Conſtantinus. Rurſus etiam, ſicut in multis ac diverſis Chronicis legimus, ſicut etiam Hiſtoria tripartita innuere videtur, ab Euſebio Nicomedienſi epiſcopo, in villa, quæ dicitur Aquilona, rebaptizatus fuiſſe narratur. Tres quoque filios ejus poſtea eodem errore legimus deviaſſe.

384 Cætera de Maxentio verſibus proponuntur. Alia plura de Conſtantino ſcribimus, quæ præſenti pagina ſupponuntur.

Conſtantinus, factus Chriſtianus, pacem omnibus eccleſiis reddidit. In quo facto Licinius Auguſtus, collega ejus, conſenſit. Ambo itaque Imperatores communiter legem faciunt, ut Chriſtus, qui Urbem à tyrannide Maxentii liberavit, ab omnibus colatur. Item ipſi ambo Galerio Maximino Imperatori, qui tunc Orientem tenebat, ſuper eadem cauſa ſcripſerunt. Galerius autem in tabulis æneis prius edictum perpetuum dederat, ut Chriſtiani ubique punirentur. Recepto verò amborum edicto Imperatorum, conſenſit; & ne amplius pro fide Chriſtiana aliquis puniretur, per omnia loca ſcripto Imperiali præcepit. Reddidit etiam cauſam, quia Chriſtiani, quantò magis puniuntur, tantò plus creſcunt. Mandat etiam, ut ad cultum deorum nullus, niſi propria voluntate, cogatur. Poſt pauca, Galerius Maximinus Lycinio Auguſto, rupto fœdere, bellum indicit. Ex qua cauſa, multis tam urbibus quàm provinciis profligatis, tandem venitur ad prælium; ubi, cùm Galerius exercitum ſuum fundi conſpiceret, turpiter aufugit. Inde reverſus ad propria, omnes ſacerdotes ſuos, tanquam deceptores, interfecit. Poſtea, cùm graviſſimis morbis à Domino ſe affligi perciperet, & mortem cerneret imminere, ſera pœnitentia motus, Deum Chriſtianorum confitetur, & pro eo ſcribit hoc modo:

Imperator Cæſar Galerius Maximus, Germanicus, Sarmaticus, pius, felix, invictus, auguſtus: Indeſinenter curam provincialium noſtrorum gerentes, utilitatibus eorum conſulentes, quæ ad commune & publicum bonum ſpectant, nunquam deſinimus providere. Unde cognitum eſſe omnibus non dubito, quod ex decreto Auguſtorum Imperatorum, Diocletiani & Maximiani, parentum noſtrorum, ab officialibus Imperii prædæ & direptiones multæ ſunt factæ. Igitur, ut in poſterum omnis metus Chriſtianis, & ambiguitas auferatur, hujus noſtri edicti lege ſancimus, ut omnibus hominibus innoteſcat, licere omnibus his, qui Chriſtianam ſectam religione venerantur, per noſtra indulgentiæ largitatem, ut unusquiſque, quemadmodum vult, & prout animo libet, religioni 385 *chriſtianæ ſolennitatique deſerviat. Sed & domos orationum, id eſt dominicas ædes, pro voluntate eorum permittimus. Illud etiam hac lege ſancimus, ut, ſi quæ domus, vel agri, vel qualibet prædia, ex bonis Chriſtianorum, antè Imperatorum juſſionibus ad jus fiſci fuerint ſociata: ſi qua comparata etiam ab aliquo ſunt, vel diſtracta, vel dono donata, hæc omnia in antiquum jus Chriſtianorum præcipimus revocari, & propriis dominis univerſa reſtitui.*

Reſpice lector, hæc fuit mutatio dexteræ excelſi. Poſt hæc Galerius propter diverſos morbos ac diuturnos, luce oculorum privatus, finem vitæ recepit. Licinius autem Imperator, collega Conſtantini, qui prius Chriſtianis ſeſe benignum exhibuit, omnes Chriſtianos à palatio excluſit, & perſequutionem omnibus intentavit. Contra quem Conſtantinus exſurgens, vicit eum præliis diverſis, primò in Pannonia, deinde ſæpiùs terra marique devictum ad deditionem coëgit, tandemque occidit.

Hic transfertur imperium à Roma in Byzantium.

IGitur Conſtantino abſque ſocio monarchiam obtinente, Eccleſia diutiſſimè tribulata reſpirat, plena in omnibus pace recepta. Tunc Conſtantinus generaliſſimum fecit edictum, ut per totum mundum Chriſtiana religio teneatur.

Tunc Imperator Sylveſtro Romano pontifici regalia inſignia conceſſit; & ipſe,

ipſe, ut majorem eccleſiis daret quietem, curiæ tumultum amovit, ſeque cum omni pompa ſua Byzantium, in regionem Græcorum tranſvexit. Ex qua donatione videtur Romanæ eccleſiæ Roma cum Italia & Gallia fuiſſe à Conſtantino collata.

Imperii verò fautores aſſerunt, Conſtantinum non ita regnum dediſſe, ſed Romanos pontifices tanquam ſummi Dei ſacerdotes, ob divinam reverentiam in patres elegiſſe, ut ab eis debeant benedici, eorumque apud Deum orationibus adjuvari. Adjiciunt etiam approbationem; quia Conſtantinus, cùm inter filios ſuos orbem diviſiſſet, uni dederit Orientem, alteri Occidentem, & tertio Ptolemaidem cum Babylonia. Quam rem honeſtus Princeps non feciſſet, ſi regna Occidentalia, cum quibus & Italia comprebenditur, eccleſiæ
386 contuliſſet. Theodoſio etiam, aliiſque multis religioſis imperatoribus, Romam cum regnis Occidentalibus in ſortem veniſſe, ac tenuiſſe affirmant. Ad hæc imperiales diſputatores Evangelia inducunt, ut illud; *Reddite, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo.* Item; *Dominus ipſe tributum pro ſe & pro Petro perſolvit.* Paulus etiam dicit: *Cui honorem, honorem: quia omnis poteſtas à Deo eſt.* Hic dicens ipſe Paulus, tunc non Petrum intellexit in verbo, ſed impiiſſimum Neronem, qui totius orbis tenebat imperium. Introducunt etiam Auguſtinum dicentem: Quo jure poſſides villam? divino aut humano? Divino * quia Domini eſt terra & plenitudo ejus. Si humano? Ergo à regibus. Si dicis; Quid mihi & regi? Reſpondet, Quid tibi & poſſeſſioni?

Eccleſiæ autem defenſores ita reſpondent: Chriſtus Eccleſiam ſuam mundanis poſſeſſionibus, quæ regalia dicuntur, voluit honorari. Non eſt credendum, quòd Deus Eccleſiam ſuam, quam ſanguine ſuo redemit, cui miſit Spiritum ſanctum, paracletum de cœlis, aliquo ſpiritu erroris decidi permiſiſſet, ut ea, quæ non debuit, poſſideret. Multi enim viri probatæ vitæ regalia hactenus tenuerunt, qui cum his regnum Dei acquiſiſſe creduntur.

Aliis etiam modis quàm plurimis poſſet probari, quòd & Conſtantinus eccleſiæ regalia juſtè contulit, & eccleſia licitè ſuſcepit. Si enim quæritur; unde reges hæc habeant? reſpondent; Dei ordinatione & electione populi. Quòd ſi Deus, hæc tribuendo regibus, injuſtè non fecit: quantò magis juſtè fecit Deus ordinando, ut à regibus, quibus ipſe dedit, ad perſonam eccleſiaſticam transferrentur? Sicut Deus voluntatem populi ad ordinandum regem ſub uno conſenſu diſponit; ita etiam principis voluntatem ad largiendum Eccleſiæ regalia provocavit. Cor regis in manu Dei. Omniſque poteſtas à Deo eſt. Ergo & Eccleſiæ poteſtas in terris à Deo eſt. Igitur & Deus regem habere regalia, juſtè diſpoſuit: & princeps juſtè dedit eccleſiæ, & eccleſia licitè digneque ſuſcepit.

Ego autem, ut de ſenſu meo loquar; Utrum Deo magis placeat gloria & exaltatio Eccleſiæ, quæ hoc tempore eſt; aut humiliatio, quæ primitus fuerat? confiteor me ignorare. Videtur multis quidem primus ille ſtatus ſanctior; iſte felicior. Aſſentio autem matri noſtræ Romanæ Eccleſiæ, quæ fundata eſt ſupra 387
petram, id eſt Chriſtum: Credo, quod credit; ſentio, quod ſentit; æſtimo poſſidenda, quæ poſſidet. Quod enim eccleſia nullo errore decipi poſſit, inde credendum eſt, quia portæ inferni non prævalebunt adverſus eam. Quòd autem fides ejus manet in æternum, inde credendum eſt, quia dixit Chriſtus: *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua.* Cætera ſuper his quæſtionibus, majoribus noſtris ſolvenda relinquimus. Pauca tamen verſificè adhuc de Conſtantino dicemus.

Item de eodem Conſtantino Imperatore, trigeſimoquarto ab Auguſto.

Rex Conſtantinus, ſi ſcribere vera velimus,
Verus Chriſticola fuerat ſub tempore primo,
Novit & hoc Oriens, occiduuſque ſinus.
Annis bis denis Rex cum diademate ſedit,
Euſebius binis annis tunc papa reſedit,
Inſuper & menſem, ter quoque quinque dies.
Sub Conſtantino Sylveſter Papa notatur,

Fertque

Fertque quater ſenis, minus anno, pontificatum,
Atque decem menſes fert, totidemque dies.
Baptizavit eum Sylveſter, idemque fatemur,
Arius hunc poſt hac corrupit, & inde dolemus,
Schiſmate namque ſuo commaculavit eum.
Hoc fuit in villa, quam ritè vocant Aquilonam,
Quando rebaptizans fœdaverat ipſe coronam,
Scripta tripartita teſtificantur ita.
Præſulis Euſebii manibus Nicomedienſis,
Turpe tulit lavacrum Rex, turpia dogmata ſenſit,
Tres quoque filioli ſic ſapuère ſui.
Rex Conſtantinus proceres in fraude Latinos
Duxit ab Italia, fierique coëgit Achivos,
Conſtituens Romam rebus & arce novam.
Tranſtulit imperium Græcis, tribuitque favorem,
Dans alienigenis, quem Roma tenebat honorem,
Itala deſtituens, Græcula regna colens.
Cardinis imperii tunc partibus enumeratis,
Terna tribus tribuit regalia climata natis,
Treſque tribus jubet his participare datis.
Occiduos primo, Græcos dedit ille ſecundo,
Ternus habet Babylon, Ptolemaidaque jure rotundo,
Taliter inſtituit, quicquid in orbe fuit.
Ipſis temporibus crux ſancta reperta levatur,
Helena ſancta fuit, cujus ſtudiis veneratur,
Ut ſit nomen latus crux benedicta caput,*
Cum Conſtantino Marcus quoque Papa ſedit,
Cui binis annis populus Romanus obedit,
Octo ſibi menſes adde, decemque dies.
Inter Sylveſtrum Petrumque dies numerando,
Colligo tercentos, minus uno circiter annos,
Si numerando decem jungo, duoſque dies.

388 *De tribus filiis Conſtantini, ſcilicet Conſtantio, Conſtantino & Conſtante, trigeſimiquinti ab Auguſto.*

ANno ab incarnatione Domini 341, Conſtantinus, filius Conſtantini, ſuſcipit imperium, cum duobus fratribus ſuis, Conſtantio & Conſtante; 35 ab Auguſto. Iſte à quodam presbytero, Arii diſcipulo deceptus, in Arianam hæreſim incidit. Arius eodem tempore ab Alexandro epiſcopo, ab urbe Alexandria, propter ſuum errorem, erat ejectus. Euſebius autem, epiſcopus Nicomediæ, qui Ariano veneno erat infectus, Imperatori Conſtantino juniori ſuadet, ut concilium celebretur, & Ario ibi audientia concedatur. Itaque tam Arius quàm Alexander ad concilium in palatium Conſtantinopolitanum vocantur. Ubi Alexander tota nocte in oratione perſiſtens, cauſam eccleſiæ Domino commendabat. Mane facto, Euſebius Arium ad Eccleſiam vocat. Qui dum eundo illuc, humanæ neceſſitatis cauſa, ad ſeceſſum declinat, juſto Dei judicio, viſcera, quibus fœtidum errorem portabat, in locum fœtidiſſimum eviſceratus, per inferiorem corporis meatum emiſit, & mortuus eſt.

Fautores Arii cum pudore & confuſione fugerunt. Attamen rem geſtam Imperatori celantes, per eunuchos Cæſaris contra catholicæ fidei doctores inſurgunt.

Poſt paucos dies Alexander moritur. Cui Athanaſius eſt ſubſtitutus: qui ferventis ingenii & in negotiis eccleſiaſticis vigilantiſſimus, non ſolùm contra hæreticos ſubtilis, ſed etiam contra Imperatorem ſtetit pro Eccleſia fortiſſimus agoniſta. Cujus virtutes & labores & fructus qui ſcire deſiderat, legat Hiſtoriam tripartitam.

Conſtantinus, dum contra Conſtantem fratrem ſuum bellum informat, juxta Alſam fluvium, non longè ab Aquilegia, à ducibus ejus occiditur. Conſtantius, occiſo Conſtantino, ſolus Orientem tenuit. Conſtans autem tenuit Occidentem. Itaque hæretici Ariani, metuentes, ne fortè, ſi Athanaſius adeundi principem acquireret facultatem, ipſum Imperatorem catholica fide ac religione imbueret; ipſi ad Imperatorem prius accedentes, circumveniunt eum, mentientes, Athanaſium eſſe virum 389
ſceleratum & flagitioſum, oſtendentes ei manum cum brachio cujuſdam Arſenii, quam dicebant Athanaſium ad exercendam artem necromanticam, inſtinctu dæmonum, à corpore ipſius Arſenii,

ſennii abſcidiſſe. Ad hæc, juſſu Cæſaris, ſynodus apud Tyrum congregatur: ubi Athanaſio ducto in cauſa, aſtitit prædictus Arſennius, habens utranque manum: quo comperto, hæreticorum mendacia cognoſcuntur, & ipſi mirabiliter erubeſcunt. Nec tamen Conſtantius Imperator, & ipſi hæretici, à perſequutione Athanaſii quieſcunt; imò eum ad fratris ſui Conſtantis imperium tranſire compellunt. Ipſe autem ab Imperatore Conſtante ſatis humanè ſuſceptus, & bonorificè habitus, & in cathedram ſuam poſtea potenter remiſſus eſt. Manſit autem tunc ibi in eccleſia Treverorum, cum Maximo ejuſdem eccleſiæ epiſcopo. In quo loco, fidem catholicam, ſcilicet *Quicunque vult*, ſcripſiſſe aſſeritur.

Eo tempore, Liberius ab Imperatore Conſtantio in exilium truditur, & Felix, ſuus diaconus, ei ab hæreticis ſubrogatur. Inter hunc Liberium & Sylveſtrum medius ſedit papa Julius. Iiſdem temporibus, Victorinus rhetor & Donatus grammaticus, Romæ clari babentur. Floruerunt tunc in eccleſia Dei glorioſi pontifices, Paulinus Treverenſis, qui Maximo ſucceſſit, Dionyſius Mediolanenſis, Euſebius Vercellenſis, & Hilarius Pictavienſis: qui omnes propter teſtimonium fidei Catholicæ in exilium tunc miſſi fuerunt. Ex quibus Hilarius ſcripturarum ſuarum variis munimentis Gallicanam eccleſiam adornavit.

Conſtans Imperator, adverſus Saporem regem Perſarum, vario eventu novem prælia geſſit. Noviſſimè autem indiſcretè congreſſus, fugit; & poſtea in oppido Elenau, juxta Hiſpaniam, dolo principis, nomine Magnentii, occiſus eſt. Idem Magnentius apud Auguſtodunum invaſit Imperium. In Illyrico verò milites quendam veteranionem ſenem creant Imperatorem. Conſtantius interea fratrem intendit ulciſci. Unde veteranionem ſenem primò purpuram deponere compulit. Poſtmodum etiam cum eo acriter dimicavit. Magnentius autem victus apud Lugdunum, ſeipſum occidit: & frater ejus Decennius, quem ipſe in Gallia Cæſarem creaverat,
390 laqueo ſeipſum ſuſpendit. Cætera de tribus filiis Conſtantini Magni, & de Ario, pauca verſificè ponimus.

Item de filiis Conſtantini verſificè narratur.

Cum Conſtantino Conſtans tenet omnia frater,
Catholicos qui perſequitur tota feritate,
Regibus Euſebius Arianiſta placet.
Contra catholicos dum diſputat Arius arte,
Naturæ ſecreta petens, divertit ab arce,
Qua male dum crepitat, viſcera preſſa crepant.
Præſul Athanaſius & Hilarius, absque ruina,
Ordine catholico reparant modò dogmata prima,
Ordo quibus cleri catholicandus erit.
Conſtans cum fratre ſedet annis bis duodenis,
Magna ſalus cleri tunc Marcus Papa reſedit,
Cujus & eccleſiis regula dogma dedit.
Hic octo menſes & binos perficit annos,
Bisque decem vixiſſe dies præſul venerandus
Fertur, & in populo mira dediſſe ſuo.
Papa ſedet Julius Conſtante ſedente beatus,
Undenis Romæ tenet annis pontificatum,
Ter ternos menſes Papa decemque dies.
Conſtans cum fratre ſemper fuit Arianiſta,
Exilio Julium Papam tranſmiſit ob iſta,
Conſtans morte perit, Papa ſolutus erit.
Nunc quoque grammaticæ ſummus Donatus in arte,
Hieronymo cum diſcipulo docet edere Partes,
Nos quoque diſcipulos condecet eſſe ſuos.

De Juliano apoſtata, imperatore trigeſimo ſexto, ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini trecenteſimo ſexageſimo quarto, Julianus poſt Conſtantium ſuſcepit imperium, ab Auguſto trigeſimus ſextus. Conſtantius eum, dum adhuc viveret, creaverat Cæſarem; qui prius ab imperatoribus fuerat clericus & lector ordinatus: ſed poſtea à militibus ſeductus, cingulum militare ſuſcepit.

Julianus à Conſtantio Cæſar creatus, cum de Germanis & Alemanis magnificè triumphaſſet, elatusque de proſperis ſucceſſibus, in quoddam templum intraſſet, corona, quæ ibi pendebat, cecidit

dit fortè ſuper caput ipſius: quo viſo, milites per hoc ſignũ prædicant ſibi imperiũ à diis augyriatum. Hoc itaque augurio, & priori proſperitate levatus Julianus, imperii nomen uſurpat, ac fidem Chriſti omnino contemnit.

Conſtantius interea contra Perſas parat exercitum, ſed fraude Juliani comperta, Romam ad civile bellum revertitur: ſed non pervenit, quoniam in ipſa via diem ſuum clauſit, anno ſui imperii vigeſimo quarto. Julianus igitur Augu-
391 ſtus creatus, prima fronte quaſi facta prædeceſſorum ſuorum arguens, præcepit ab exiliis epiſcopos revocari; deinde arte potiùs, quàm violentia, eccleſias debilitare intentat. Nam quaſi religionis intuitu, dicebat clericos à ludis & à malitia, poſtremò ab omni terrena poſſeſſione arcendos, tanquam eos, quibus lex Evangelica dicit: *Niſi quis renunciaverit omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Templa paganorum præcipit aperiri; faſtigia imperialia * ut coqui, eunuchi, tonſores & curſus publicos equorum & mularum, tanquam philoſophus imperat amputari. Lectionibus nocte vigilando atque ſcribendo, in die verò in ſenatu ſcripta ſua recitando, operam dabat: unde & philoſophos prorſus amplexus, ſolus poſt Julium Imperator, philoſophus dicebatur. Scriptis autem ſuis imperatores, ſuos prædeceſſores, & etiam Chriſtianos, admodum lacerabat.

His diebus erant in Eccleſia Dei epiſcopi religioſi & clariſſimi, Miletus Antiochenus, Maris Chalcedonenſis, Baſilius Cæſarienſis, Gregorius Nazianzenus. Ex quibus præfatus Maris epiſcopus Chalcedonenſis, dum Julianus Fortunæ ſacrificaret, reſtitit ei in faciem: qui philoſophica moderantia uſus, ſuaviter arguit epiſcopum, his verbis: *Neque Galilæus tuus te potuit à cæcitate curare.* Cui ſic reſpondit Maris epiſcopus: *Ego pro cæcitate mea gratias ago Deo meo, quia hoc in me propterea factum eſt, ut te impium apoſtatam non viderem.*

§ *Item de Juliano.*

Julianus, ſecundum Pythagoram dicebat, in ſe ſpiritum Alexandri Magni requieviſſe. Ipſe quoque, ad inſtar Alexandri, totum orbem ſibi ſubjugare parârat. Qua intentione, dum cum exercitu ad expugnandam Perſidem pergeret, & in eundo Baſilio Cæſarienſi epiſcopo, ſuæque eccleſiæ minaretur, poſt peractum bellum Perſarum, in reverſione ſua mortem inferre: ipſe, dum in prælio vertitur, telo de cœlo miſſo penetratur: qui dum telum ab alto contra ſe venire videret, non corde pœnituit, ſed obſtinatus Chriſto improperavit, dicens: *Viciſti Galilæe, viciſti.* Solebat enim Chriſtum ſemper Galilæum vel Nazaræum vocare.

Legitur autem in vita ſancti Baſilii, quòd Deus ſanctum Mercurium, cujus arma tunc in eccleſia Cæſarienſi pro memoria ejus pendebant, in prælium ad occidendum Julianum miſiſſe. Nam & 392
ipſa arma, in illa die in eccleſia requiſita, ibi non erant: die verò ſequenti in eccleſia more ſolito ſunt inventa, ſanguine humano conſperſa, & tanquam de prælio nuper reverſa. Quæ omnia inferiùs verſificè poſuimus, ut in eis lector magis delectaretur. Veruntamen, quia Porphyrius & Calixtus, aliique ipſius Juliani fautores, ſapientiam, pietatem atque philoſophiam ejus prædicant & commendant, & iniquitates ejus ſilentio prætereunt; nos, qui veritatem ſine adulatione vel odio proſequimur, de Juliani flagitiis, ſubſcripta ejus opera nephanda narramus.

Poſt mortem Juliani, ſimulachra, magica arte inſtituta & inventa, Socrates in Tripartita hiſtoria narrat, hic dicens: Quumque mortuus fuiſſet Julianus, & impio pius Imperator ſucceſſiſſet, ingredientes principes in templum, viderunt mulierem per capillos ſuſpenſam, extenſas manus habentem. Cujus uterum aperuerat Julianus, ut in hepate ipſius mulieris inſpiceret, ſi de Perſis poſſet victoriam adipiſci. Hoc nefas inventum eſt in loco, qui dicitur Carris. In Antiochia verò plurimas arcas ajunt in palatio fuiſſe repertas, humanis capitibus plenas, & in puteis multorum ſubmerſa corpora virorum: unde & in Antiochia tam Chriſtianos quàm paganos in theatris & plateis de morte Juliani ſceleratiſſimi,

ratiſſimi, mirabili tripudio præfatus ſcriptor aſſerit exultaſſe. Jovianus tamen corpus Juliani in Tharſo Ciliciæ honorificè ſepelivit. Quod corpus, ſicut in vita ſancti Fabiani legitur, rex Perſarum, Sapor nomine, juſſerat excoriari, & de ipſo corio, colore coccineo colorato, cathedram ſibi ad opprobrium Romanorum parari. Cætera de Juliano verſus inſinuabunt.

Item de eodem Juliano Imperatore verſificè demonſtratur.

Clericus Imperium ſuſcepit apoſtata Romæ,
Cui Julianus erat baptiſmatis ordine nomen,
Ille ſcelus patriæ, pravus ubique, fovet.
Ipſe Hieroſolymis jam templa jubet reparari,
Juſſit Hebræorum populos hinc inde vocari,
Lege facit Moſis ſanguine thura dari.
Sic odio Chriſti templum jubet ordine ſiſti,
Cumque parant templum priſca ſtatione magiſtri,
Illico Judæis obviat ira Dei.
Templa tremunt, pavimenta ruunt, & tigna ſub illis
393 *Ignibus è cælis pereunt exuſta favillis,*
Exiliunt lapides, area ſola manet.
Igneus extemplo globus eſt emiſſus in illos,
Incendens homines, veſtes, caput, atque capillos,
Aſtanteſque viri jure cremantur ibi.
Hæc ne fortuitu mala proveniſſe putentur,
Signa crucis confixa ſibi geſtare videntur,
Geſtant Judæi corpore ſigna dei.

Julianus apoſtata divino telo necatur.

Rex abit ad Perſas, ubi dum pugnare paratur,
Sancti Mercurii mucrone cadens penetratur,
Sicut & his titulis geſta reporto tibi.

Is morte ita præventus, non potuit efficere ea, quæ jam contra patriam divi Baſilii, & etiam contra ipſum Baſilium decreverat.

Noverat ipſe ſibi bellum campeſtre parari,
Ad quod dum properat, fertur pleruuque minari,
Exitium patriæ Baſilioque dari.
Ibo reverſurus dixit, ſatagamque redire,
Baſilium tunc pontificem mandabo perire,
Et populum pariter me remeante die.
Territus antiſtes populum vocat, atque precatur,
Sancta Dei genitrix, patriam ſibi quo tueatur,
Audit & in cælis verba ſonare Dei.
Dixit enim Chriſtus, Julianum perdite regem,
Prorſus enim ſanctam ſatagens diſperdere legem,
Imperat, ut populi dogmata ſancta negent.
Mittite Mercurium, ſecum pugnare duello,
Quippe minatus erat, ſi poſſet vincere bello,
Perdere tunc populum, Baſiliumque meum.
Enſis in eccleſia clypeuſque manere ſolebat,
Quo bene Mercurius vivens ſua bella gerebat,
Nunc tibi nec clypeus nec ſuus enſis erat.
Hæc quia ſic deſunt, potuit cognoſcere præſul,
Vindice Mercurio, regem fore corpore læſum,
Sicut & audierat voce tonante Jeſu.
Interea quidam vir de certamine venit,
Hic ait, advenit miles de culmine cæli,
Mercurius regi vulnera letha dedit.
Arma per eccleſiam populus dum bellica quærit,
Sanguine regali poterant conſperſa videri,
Quæ medio cleri nemo videbat heri.
Sic per Mercurium deus interimit Julianum,
In ſanctos Domini furientem, more ferarum,
Sicut & in ſcriptis geſta priora canunt.

Julianus Imperator cruorem ſuum ſpargit contra cœlum, Chriſto palmam præbens victoriæ.

Fluxit & à latere validus de vulnere torrens,
Quem manibus Cæſar ſpargebat in aëra longè,
Attonituſque magis, dum moreretur, ait:
O Nazarene, viciſti, magne minorem,
Ecce triumphanti proprium tibi reddo cruorem,
Sic miſer interiit, tartara regna fovens.

Item de Juliano, quomodo rex Perſarum fecit eum excoriari, ſicut legitur in vita ſancti Fabiani. 394

Regis Romani cæſum corpus Juliani,
Perſarum rex more boum jubet excoriari,
Cumque ſibi corpus protraheretur, ait;
Hoc corium nunc ſemper erit nobis ad honorem,
Fiat ut æterno ſic Roma ſubacta pudore,

Legeque

Legeque mancipii ſerviat ipſa mihi.
Sit ſpecies corii, rubeo vicina colori,
Indeque ſit cathedra conformis, & apta decori,
Unde dolens poterit Roma dolore mori.
Poſt annos binos Juliani vita recedit,
Damaſus Hiſpanus tunc Romæ papa reſedit,
Annos bis ſeptem qui ſibi ſine dedit.
Hisque duos menſes ſuperadde, dieſque decenos,
In quibus hæreticos deteſtatur Manichæos,
Poſt quoque Siricius papa repreſſit eos.
Annis quindenis idem quoque Papa reſedit,
Menſibus undenis Manichæa volumina cædit,
Quos & ab eccleſiis depulit ipſe ſuis.

De Joviano Imperatore, trigeſimo ſeptimo ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini trecenteſimo ſexageſimo ſexto, Juliano mortuo, & milite poſito in ſummo diſcrimine, Jovianus natione Pannonius, vir chriſtianiſſimus, votis omnium petitur ad imperium. Qui dum ſe chriſtianum eſſe, & ob hoc gentilibus diceret ſe imperare non poſſe; ipſi ſe, pro ejus amore chriſtianos eſſe firmabant.

Jovianus itaque trigeſimus ſeptimus ab Auguſto Imperator creatur. Iſte propter pericula Romani exercitus, fœdus cum Sapore rege Perſarum, Romanis quidem inglorium, ſed tempori inſtanti perutile, compoſuit. Ubi tradito quodam oppido, cum ſuperiori parte Meſopotamiæ milites cautè redeunt: deinde princeps catholicus epiſcopos, à Conſtantio in exilium miſſos, revocavit: templa idolorum claudi præcepit, eorumque ſacerdotes fugavit.

Poſt hæc Athanaſium epiſcopum, ut eum catholica fide imbueret, ſcripto rogavit. Qui ſub ſigillo & conſenſu omnium epiſcoporum Ægypti ſcripſit, & miſit ei fidem Niceni concilii: id eſt, *Credo in unum Deum, patrem omnipotentem, creatorem*, &c. Has literas Imperator gratanter ſuſcepit; & fidem catholicam edictis imperialibus roboravit: & ut omnes, qui ſacras virgines raperent, aut violarent, aut qui eas impudicè aſpicerent, capite punirentur, mandavit. Poſtea eum in Antiochia Atha-
395 naſius vidit, & de fide catholica pleniùs informavit.

Imperator autem in domo nuper calce delinita, quum eſſent prunæ appoſitæ, nocte ſuffocatus eſt, ætatis ſuæ anno trigeſimo tertio, imperii ſui menſe octavo. *Cætera verſificè geſta referre placet.*

De eodem Joviano Imperatore verſificè ſubinfertur.

Gloria Romulei ſolii ſit nunc Joviani,
Mente Deum coluit, nec culmine regnat inani,
Sicut & his titulis fiſtula noſtra canit.
Dum rogat hunc populus Romanum ſumere ſceptrum,
Cultor, ait, Chriſti ſum, vobis prorſus ineptus,
Chriſtum credo Deum, vos reprobatis eum.
Cœtus ait: Cupimus propter te credere Chriſto,
Quem dudum reprobaſſe pudet pro rege ſiniſtro;
Idola deſpicimus, te duce præſtò ſumus.
Te decet Imperium, ubi nos diadema paramus,
Nos etiam jam Chriſticolas te rege notamur,
Suſcipe, dum petimus, te tibi noſque damus.
Vita ſit ipſius duodenis utilis annis,
Congrua Chriſticolis, multumque nociva tyrannis,
Tunc quoque Siricii præſulis hora fuit.
Annis Siricius ter quinque ſedere notatur,
Menſibus undenis plus temporis annumeratur,
Inſuper & vitæ ter dedit octo dies.

De Phoca Cæſare, trigeſimo octavo ab Auguſto.

Phocas ter denis feliciter imperat annis,
Cum quo tres Papæ Romæ fuerant venerandi,
Primus Anaſtaſius præfuit ille pius.
Annis bis binis ſub Phoca Cæſare vivit;
Ad cathedram Petri poſt Innocentius ivit,
Annis ter quinque præſul & iſte fuit,
Atque duos menſes, vigintiquinque diebus.
Tertius eſt Soſimus ſub Phoca Cæſare præſul,
Viginti menſes, fert totidemque dies.

De Valentiniano Imperatore, trigeſimo nono ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini trecenteſimo ſexageſimo ſeptimo, Valentinianus cum fratre Valente, natione Pannonus, ſtirpe mediocri oriundus,

dus, animi verò & corporis magnitudine commendabilis,& moribus urbanus, ab Auguſto trigeſimus nonus, conſenſu militum in Nicea ſumpſit imperium. Iſte, dum Julianus Auguſtus templum ingrediens Fortunæ ſacrificaret, miniſtrum ſacrificii pugno percuſſit. Propterea Julianus, cui talia diſplicebant, eum à militiæ dignitate removit. Deus autem juſtus judex, qui dixit, *Centuplum accipies;* pro militia ei reddidit Imperium.

Valentinianus Valentem,fratrem ſu-
396 um, elegit ad imperium. Anno imperii ſui quarto, Gratianum filium ſuum fecit Imperatorem.

Eodem tempore, apud Atrebatas,vera lana cum pluviis mixta, viſa eſt è nubibus deſcendiſſe. Valentinianus, Auxenti Mediolanenſi epiſcopo defuncto, convocata epiſcoporum ſynodo, ſuadet alium ordinari: ubi Ambroſius præſens, adhuc catechumenus, ab omnibus poſtulatur. Unde Imperator eum, baptiſmi gratiam primitùs conſequutum, præcipit presbyterum ordinari. Interea Imperator Valens, cùm primitùs catholicus eſſet, ſuaſu Eudoxii epiſcopi Conſtantinopolitani,& ab uxore propria ſeductus, incidit in hæreſim Arianam, & ad hoc jurejurando ſe alligavit, atque à præfato epiſcopo Ariano eſt iterum baptizatus.

Eo tempore Valentinianus fortiſſimam gentem Saxonum, Francorum terminos invadentem, bello repreſſit. Ipſe autem imperii ſui anno undecimo, apud Brictionem oppidum, diem obiit. Cætera de Valentiniano verſus habent.

Item de Valentiniano verſibus enarratur.

Imperat ecce Valens cum fratre Valentiniano,
Gothorum ſocii fiunt ſub dogmate vano,
Arianiſta ſuis Cæſar uterque fuit.
Hos mala Gothorum lex legibus auxit eorum,
Iſtria rura colunt, maculant diadema decorum,
Expoliant patriam, diripiuntque forum.
Annis undenis vixiſſe Valentinianum
Scribimus, & fratris annos quaſi quinque notamus,
Hæreticos ambos dicimus atque malos.
Nunc Cæleſtinus ter ternis præſidet annis,
Adjicitur menſis, bis quinque dies numerandi,
De quibus in ſerie demitur una dies.
His quoque temporibus ſtat Xiſtus papa ſecundus,
Annis ter denis viget ejus dogmate mundus,
Pluſque decem reſidet præſul & octo dies.

De Valente imperatore, quadrageſimo ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 373, Valens, quadrageſimus ab Auguſto, Orientis rexit Imperium. Gratianus autem, & frater ejus junior Valentinianus, in Occidente regnabant. Valens itaque (ut diximus) Arianus, legem dedit, ut monachi ad militiam cogerentur. Unde multi monachi per Ægyptum, terreni regis contemnentes imperium, martyrio coronantur.

Valens per artem necromanticam perſcrutatur, quis poſt eum ſit regnaturus. Arte dæmoniaca ſunt ei literæ iſtæ quatuor demonſtratæ, th. e. d. a. Ipſe autem ab illo die omnes, quos iſtas lite- 397
ras in capite nominis potuit reperire, præcepit occidi. Unde factum eſt, ut Theodoſius comes, pater Theodoſii, qui poſtea imperium tenuit, ab eo præciperetur occidi. Qui prius baptiſmi gratiam apud Carthaginem conſequutus; percuſſori ſponte jugulum præbuit. Interea Gratianus Imperator catholicus apud Argentarium Galliæ oppidum, cum pauco Romanorum detrimento, triginta millia Alemanorum bello proſtravit.

Eo tempore controverſia oritur in regno Gothorum, inter Phridigernum & Athalaricum. Phridigernus cùm eſſet debilior, ab Imperatore Valente auxilio impetrato, Athalaricum in fugam convertit. Unde Phridigernus, amore Valentis Imperatoris, cum gente ſua fidem Arianam ſuſcepit.

Gothicæ literæ hoc tempore fuerunt inventæ.

Eo

EO tempore Gulfias, Gothorum epiſcopus, literas Gothicas adinvenit, & per eas in ſuum idioma literas divinas convertit. Non multò pòſt, tempore Gothorum elapſo, gens terribilis Hunnorum advenit, quæ gens (ſecundum ſcripta Jordanis, ipſorum interpretis & actoris) ex incubis & meretricibus eſt procreata, infra Mæotidas paludes, quæ ſunt in confiniis Aſiæ & Europæ. Hæc gens, conductu unius cervæ transmeantis, tranſivit inacceſſibiles prius illas paludes. Ubi usque adeò gentem Gothorum perterruit, ut rex Gothorum Hermanaricus, qui multas jam gentes devicerat, timore Hunnorum ſeipſum interfeciſſet, anno ætatis ſuæ 110. Gothi, poſt mortem regis ſui Hermarici, animo fracti, à Valente Imperatore petunt habitationes: quas Imperator eis largitur in Thracia, ubi Gothi à quodam duce ad convivium dolo invitati, cùm ipſi, priusquàm venirent, dolum præſenſiſſent, eos omnes, qui eos invitaverant, morte conſternunt, & tota ipſa regione, igne, ferroque deſtructa, diffunduntur ubique. Contra quos Valens procinctum parans, ab Antiochia movens, pœnitentia ductus, epiſcopos catholicos præcipit ab exilio revocari. Pugna in Thracia inter Gothos & Romanos conſeritur. Ubi dum Romanus fugit exercitus, Imperator Valens, ſagitta ſauciatus, in cujusdam parviſſimæ villulæ caſam fugit, ut latens vitam reſervet.
398 Quem inſequentes Gothi, ſimul cum caſa, igne conſumunt, anno Imperii ſui decimo quinto; poſt mortem verò fratris ſui anno quarto. Mortuo Valente, Gratianus, qui cum eo regnabat, cum fratre ſuo Valentiniano juniore tenet imperium.

De Gratiano Imperatore, quadrageſimo primo ab Auguſto.

Cæſar Romanus diadema tenet Gratianus,
Tunc erat Ambroſius ſub Chriſti dogmate clarus,
Martini Turonis extitit ampla ſalus.
Qui cupit Ambroſii per dogmata ſanctificari,
Qui ſibi Martini miracula vult numerari.
Non ego ſufficio, viderit ille magis.
Annis bis ternis vixit Cæſar Gratianus,
Tunc Pontianum Papam vixiſſe notamus,
Hunc annis quinque menſeque ſtare patet.

De Theodoſio Imperatore, quadrageſimo ſecundo ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 383, Gratianus (eſt autem Gratianus ab Auguſto quadrageſimus ſecundus) volens reipublicæ ſuo tempore ſubvenire, Theodoſium, natione Hiſpanum, virum fortem & religioſum, purpura induit, & imperatorem Orientis creavit. Theodoſius tam virtute quàm prudentia gentem Gothorum devicit: & Athalaricum, regem Gothorum, Conſtantinopolim ad ſe vocavit. Ibi tunc Athalaricus obiit. Gens autem Gothorum viſa manſuetudine Principis, voluntariè ſe ipſam imperio Romano ſuppoſuit. Theodoſius Arcadium, filium ſuum, ſocium imperii elegit.

Gratianus à Maximo, in Britannia imperium uſurpante, occiditur; & frater ejus Valentinianus ab Italia fugatur, qui ad Theodoſium veniens, benignè receptus eſt.

Anno ab incarnatione Domini trecenteſimo octuageſimo octavo, Gratiano interfecto, Theodoſius, quadrageſimus primus ab Auguſto, imperium Romanum ſolus obtinuit.

Erant tunc in Eccleſia Dei viri ſanctiſſimi, Martinus Turonenſis epiſcopus, Ambroſius Mediolanenſis, Severinus Colonienſis epiſcopus, Hieronymus presbyter, Auguſtinus catechumenus, à beato Ambroſio tunc baptizatus.

Theodoſius contra prædictum Maximum tyrannum movens exercitum, in partibus Aquilegienſium occidit eum. Deinde cum filio ſuo Honorio parvulo Romam venit, ibique rempublicam ordinavit. Valentiniano regnum Occiden- 399
tis reliquit. Ipſe autem Conſtantinopolim remeavit.

Porrò Valentinianus, dum in Galliam revertitur, fraude cujusdam Arbogaſti, & Eugenii (ut quidam aſſerunt) laqueo eſt ſuſpenſus. Eugenius ab Arbogaſto Imperator ibi creatur. Quidam dicunt, Valentinianum præ nimio dolore hoc genus

genus mortis ſibimet intuliſſe. Morte Valentiniani comperta, Theodoſius in Eugenium tyrannum parat exercitum. Tunc etiam ſcripſit in Ægyptum ad Joannem monachum, Eutropium eunuchum, & eventum rei à viro ipſo ſanctiſſimo requiſivit. Cui vir beatiſſimus plenam victoriam promiſit. Theodoſius confiſus in Deo, pergit, & Gothos contra tyrannos ante ſe præmittit. Quorum decem millia ab Arbogaſto interimuntur: procedit Imperator, & quum in Alpibus hoſtibus occurriſſet, ibique Arbogaſtus in eminentiori loco poſitus, ut meliorem pugnandi opportunitatem videretur habere, Theodoſius tota nocte proſtratus in precibus, mane in Domino confiſus, congreditur, & glorioſè triumphat. Ibi Eugenius captus occiditur. Arbogaſtus interfecit ſeipſum. Theodoſius autem, rebus omnibus bene diſpoſitis, anno undecimo poſt mortem Valentiniani, apud Mediolanum vitam finiens, in Domino requievit. Cætera de Theodoſio verſibus explicamus.

Item de eodem Theodoſio Imperatore verſificè narratur.

Fulget Theodoſius diademate poſt Gratianum,
Concilium reficit Conſtantinopolitanum,
Arius inſanus ſpernitur ore, manu.
Phanaque templa ruunt nunc prorſus, & idola ceſſant,
Aria ſcriptura perit, igne manuque repreſſa,
Dogmata catholica Cæſaris aula parat.
Vixit Theodoſius annis quaſi bis duodenis,
Atque duos ultra Lucius tunc Papa reſedit,
Tres annos vivit, menſibus octo ſibi;
** Inſuper adde decem pro ratione dies.*
Conſtantinopoli fertur caput eſſe Joannis,
Scriptaque Hieronymi, quæ multis contulit annis,
Bethlehemita domus miſit in omne ſolum.

Item de Theodoſio & Arcadio Imperatoribus.

Arcadius cum Theodoſio diademate fulget,
Eccleſiæ nunc catholicæ cenſura reſurget,
Ordo bonus cleri nunc caput orbis erit.
Scribitur Arcadius annis quater octo ſedere,
Cornelius Papa tres annos fertur habere,
Inſuper adde decem de ratione dies.
Fama Joannis tunc claruit Anachoretæ, 400
Ut foret audita defunctis reddere vitam,
Conſtantinopoli ſunt ſua membra ſita.

De Arcadio & Honorio fratribus, Imperatoribus, ſimul regnantibus, quaſi quadrageſimus tertius ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 390, Honorius Occidentis, & frater ejus Arcadius Orientis, poſt mortem patris ſui Theodoſii, ſortiuntur imperium, ab Auguſto quadrageſimo tertio loco; adhuc Damaſo papa Romæ, Theophilo in Alexandria, Joanne Hieroſolymis, Flaviano Antiochiæ, & Nectario Conſtantinopoli præſidentibus.

His diebus quidam monachus, nomine Dirimachus, ab Oriente Romam veniens, dum ludum gladiatorum tanquam inſaniam ſedare voluiſſet, à circumſtantibus eſt lapidibus obrutus & necatus. Quo comperto, Honorius Imperator eum inter beatos martyres cenſuit computari; & pro eadem cauſa ludum gladiorum, ne amplius ſic fieret, interdixit.

De Joanne Chryſoſtomo.

EO tempore Joannes Chryſoſtomus, qui interpretatur os aureum, apud Conſtantinopolim epiſcopus eſt ordinatus. Temporibus Honorii & Arcadii, viri ſanctiſſimi, Martinus & Ambroſius, de hoc ſeculo migraverunt.

Gothi, cùm ab Imperatoribus munera, quæ tempore Theodoſii accipere conſueverant, habere non poſſent, conſilio Ruffini patricii, diſcedunt à curia, & regem ſibi creant. Ruffinus poſtmodum detectus, propter commiſſum dolum, ante portas urbis Conſtantinopolis decollatur: caput ejus cum manu & brachio ejus dextro, ad improperium & ludibrium per omnes vicos urbis circumfertur. Arcadius, vir mitis & quietus, anno decimo quarto poſt obitum patris ſui Theodoſii, vitam finivit, & imperium Orientis filio ſuo, octenni Theodoſio reliquit; Anthemio præfecto tunc ipſum puerum regente. Ipſe etiam Anthemius muro fortiſſimo regalem

galem cinxerat urbem. Cætera de Honorio & Arcadio verſus habent.

Item de Arcadio & Honorio Imperatoribus verſificè narratur.

401 *Cæſar Honorius imperat omnibus Arcadiusque;*
Magnus in Epiro legitur tunc ſigna dediſſe
Præſul Donatus, forma beata patrum.
Nanque ſputo datur ille ſuo ſuperâſſe draconem,
Expuit in faciem ſerpentis, ea ſtatione,
Ut ſibi nec virus nec modò vita foret.
Ponderis in carne ſerpens datur hic habuiſſe,
Quod ſatis octo boum juga ducere non potuiſſent,
Tunc Auguſtini dogmatis hora fuit.
Nunc veniunt Hunni, Gothi, veniunt & Alani,
Væ fuit Hiſpanis, Gallia preſſa cadit.
Tempore quindenis tunc vixit Honorius annis,
Simplicius Papa totidem tunc vixerat annis,
Addeque plus ſeptem de ratione dies.

Honorius, defuncto Arcadio, imperat ſolus, quadrageſimus quartus ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 412, defuncto Arcadio, Honorius ab Auguſto quadrageſimus quartus tenet imperium Occidentis. Gothi cum rege ſuo Alarico, dum Honorius eſſet Ravennæ, per Dalmatiam & Venetiam digreſſi, in confinio Æmiliæ caſtrametantur; terram ad inhabitandum ſuperbè ab Imperatore poſcentes. Addunt etiam, quia, ſi gratis habere non poſſent, ipſi ultrò tollerent. Imperator, accepto conſilio, terram circa fines Hiſpaniæ, quæ tunc imperio erat rebellis, tradidit eis. Ad quam poſſidendam dum Gothi proficiſcuntur, Stilicus patricius, ſocius Honorii, eos fraudulenter inſequitur, prælioque cum eis commiſſo, militem perdit; ipſeque aufugit.

Hac de cauſa Gothi ad iram permoti, ad Æmiliam, unde venerant, ſubitò revertuntur; totaque ipſa provincia igne ferroque vaſtata, ad urbem Romam procedunt; quam etiam trepidantem irrumpunt, datiſque præceptis, ne Eccleſiæ violentur, aliquantis urbis partibus concrematis, prædam mirabilem tollunt. Interea Papa Innocentius, ne pœnas ipſius urbis aſpiceret, tanquam Loth juſtus remotus à Sodomis, Ravennæ morabatur.

His diebus pagani improbrabant Chriſtianis, dicentes; Romam temporibus Paganorum creviſſe, Chriſtianorum autem tempore decreviſſe, eique propter Chriſtianitatem inſolita pericula imminere. Ob quam cauſam beatus Auguſtinus tunc compoſuit librum de civitate Dei. Oroſius tunc hiſtorias ſuas texuit. Hieronymus eccleſiaſticam hiſtoriam ab Euſebio, epiſcopo Cæſarienſi, compoſitam tranſtulit.

Hæc autem tam terribilis irruptio Urbis facta eſt per Alaricum regem Gothorum, anno ab Urbe condita milleſimo centeſimo ſexageſimo quarto; anno autem ab incarnatione Domini quadringenteſimo decimo quinto. In eadem præda Wandalorum ſoror Honorii, Placidia, capta eſt, quam Ataulphus poſtea eſt in matrimonium ſortitus. 402

Interea quidam princeps Conſtantinus, imperium Galliarum invadens, Conſtantem filium ſuum, monachum, Cæſarem fecit. Sed paulò pòſt pater apud Arelatum, filius verò apud Viennam, regno vitaque privantur.

Gothi autem Romanorum victoria glorificati, per Campaniam, Apuliam & Siciliam, in Aphricam ire proponunt. Cumque in confinio Brutiorum incautè ſeſe mari committunt, multos ex ſociis perdiderunt. Rex Alaricus eorum tunc ultimum diem clauſit; quem Gothi in tantum luxerunt, ut amnem nomine Barentum, juxta civitatem Cozentiam, de alveo derivarent; ipſoque rege Alarico cum multis militum copiis ibi ſepulto, omnes captivos, qui hujus facti conſcii erant, occiderent; & poſtea amnem ad ſuum alveum revocarent. Gothi propter mortem Athalarici redire proponunt, atque Ataulphum regem ſibi creantes, Romam redeunt, ibique ea, quæ reliquerant, depopulantur. Ataulphus verò rex Gothorum, amore uxoris ſuæ Placidiæ, quæ erat ſoror Honorii Imperatoris, à finibus Romanorum diſcedit, & in Gallia prope civita-

tem Narbonenſem, ubi hodie villa ſancti Ægidii dicitur, in loco, qui usque hodie palatium Gothorum vocatur, conſedit, ſupra Rhodanum fluvium; à quo loco per Conſtantium comitem poſtea pulſus, in finibus Hiſpaniæ cum Gothis reſedit.

His diebus ſub Innocentio Papa, corpora ſanctorum Stephani protomartyris, & aliorum ſanctorum revelata ſunt Luciano presbytero, ſub Joanne epiſcopo Hieroſolymitano. Non multo pòſt tempore, ſub Bonifacio, qui Sozimo ſucceſſori Innocentii fuerat ſubſtitutus, Hieronymus presbyter obiit, anno ætatis ſuæ 91, in Bethlehem. Defuncto Papa Bonifacio, Cæleſtinus ſedit in Urbe. Hucusque Oroſius Chronica ſua perduxit.

Honorius Imperator trigeſimo primo Imperii ſui anno (quorum annorum duos cum patre, tredecim cum
403 fratre, reliquos cum filio fratris ſui regnaverat) Romæ obiit.

De Honorio & Theodoſio Imperatoribus, verſificè.

Rurſus Honorius & Theodoſius imperat aula,
Gothica peſſima gens rapit omnia flumine Sauna,
Wandalus Hiſpanos opprimit enſe malo.
Occupat, & captam violat gens Gothica Romam;
Deſtruit eccleſias, torpeſcit in Urbe corona,
Omnia diripiunt, quæ valuêre, bona.
Rex triginta tribus Theodoſius imperat annis,
Tunc non pervixit præſul Siſinnius annum,
Præſtat parva decem vita duosque dies.

Item de Theodoſio juniore Imperatore, quadrageſimo quinto ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 426, Theodoſius junior, quadrageſimus quintus ab Auguſto, patruo mortuo, ſolus habet imperium. Hujus virtutes in Tripartita hiſtoria omnibus ſuis prædeceſſoribus præferuntur. Inter quas & hæc commemoratur; quod, ad inſtar Alexandri Magni, dum in exercitu fervore ſolis & pulveris, atque itineris nimietate fatigatus, nimia ſiti laboraret, poculum aquæ jucundiſſimum ſibi oblatum, ne ipſe præ aliis ſolus haberet potandi refectionem, bibere recuſavit.

Tempore iſtius floruerunt Joannes Caſſianus eremita, qui Collationes, id eſt, vitas patrum conſcripſit; & ſanctus Germanus, Altiſiodorenſis epiſcopus.

Hucusque Theodericus epiſcopus, & Socrates, & Soſomenus, viri diſertiſſimi, hiſtorias produxerunt; quæ poſt modum in unum volumen redactæ, & à Caſſiodoro ſenatore, per Epiphanium ſcholaſticum, à Græco in Latinum translatæ, à tribus memoratis authoribus Tripartitæ hiſtoriæ ſunt nominatæ.

Tempore iſtius Imperatoris Theodoſii junioris, Wiſogothi, id eſt Auſtrales Gothi, habitabant in Galliis. Oſtrogothi verò, id eſt Occidentales Gothi, ex quibus Avares, id eſt Ungari, Pannonii & Longobardi deſcenderunt, tranſeunt Danubium. Oſtrogothi prius in Pannonia fuerunt commorati, poſtea in Thracia per 48 annos habitaverunt; deinde ad Occidentem venerunt.

Wandali autem, ſociatis ſibi Germanis, cum duce Modigiſilo, Hiſpanias occupaverunt.

Eo tempore Bonifacius comitatum Aphricæ ab Imperatore accepit; qui in Hiſpaniam tranſiens, Wandalis totam 404
Aphricam ſubjecit: qui univerſam terram vaſtantes, urbem Hipponenſem, cui tunc præerat beatus Auguſtinus, obſidione præcingunt. Beatus autem Auguſtinus, ne urbis ſuæ videret excidium, migravit ad Dominum, ætatis ſuæ anno ſeptuageſimo ſexto. Romani autem tradentes Wandalis tertiam partem Aphricæ, pacem cum eis fecerunt. Rex autem Wandalorum, Genſericus Arianus, chriſtianos affligens, epiſcopos in exilium miſit; & invadens Carthaginem, multis divitiis & ornamentis eccleſiaſticis ſpoliavit.

Anno imperii Theodoſii junioris trigeſimo, terræ motus horribilis Conſtantinopoli fuit; propter quem ibi divinæ commutationis cantatum eſt primitùs, Ἅγιος ὁ Θεὸς ἰσχυρὸς ἐλέησον ἡμᾶς: hoc eſt, *ſanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus immortalis, miſerere nobis.* Hoc canticum dum

à toto

à toto populo, cum Proculo ſuo epiſcopo, caneretur, illicò terræ motus ceſſavit: unde ab Imperatore, & ſorore ejus Pulcheria, tunc præceptum eſt promulgatum, ut hoc canticum per totum orbem de cætero caneretur.

De Atila, & ejus origine.

HIs diebus Atila Hunnorum rex, occiſo fratre ſuo Bleda, Thraciam & Illyricum cœpit vaſtare. Cui Theodoſius, datis ſeptem millibus libris, promiſſis etiam ſingulis annis mille libris, à ſuis finibus exire perſuaſit. Ipſe verò Theodoſius, paulò pòſt, apud Conſtantinopolim diem ſuum finivit, 41 imperii ſui anno; anno autem poſt mortem patrui ſui vigeſimo ſexto. Cætera de Theodoſio iſto verſus narrabit, & alia ſibi contemporanea.

De eodem Theodoſio Imperatore verſificè narratur.

Theodoſio ſolo regnum retinente minore,
Tranſit ab Hiſpanis gens Vandala plena furore,
Aphrica conteritur, totaque capta dolet.
Catholicus fuerat populus, qui dicitur Apher,
Aphrorumque fidem ſubvertit Vandalus acer,
Unde fides Chriſti pauca remanſit ibi.

Quomodo Diabolus apparuit Judæis in ſpecie Moſi.

Sub ſpecie Moſi loquitur nunc dæmon Hebræis,
Devotè qui ſuſcipitur ſatis à Phariſæis,
Qui dare dona Dei priſtina ſpondet eis.
Inſula Creta fuit, cui prædicat ille futura,
Omnia, quæ narrat, promittit eis valitura,
Spondet eis patriam conciliare ſuam.
Per mare tranſite, ſicco pede (dixit) abite.
405 *Atque Hieroſolymam, me præveniente, redite,*
Omnia, quæ ſcribi vultis, habetis ibi.
Quumque per æquoreos fluctus conducit Hebræos,
Turba ſimul ſequitur, ſpes magna fovet Phariſæos,
Impetus æquoreus quam citò claudit eos.
Parsque reſervata, quam non maris obruit unda,
Fit citò catholica Chriſti baptiſmate munda,
Cætera quæ periit, piſcibus eſca fuit.

De Martiano & Valentiniano Imperatoribus, quadrageſimis ſextis ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 453, Martianus, conſilio Pulcheriæ ſororis Theodoſii jam defuncti, 46 ab Auguſto, Imperium Orientis ſuſcepit: adhuc regnante Valentiniano in Occidente, qui erat 45. ab Auguſto. Martiano igitur & Valentiniano Imperatoribus, Atila rex Hunnorum, ſubjugatis ſibi fortiſſimis gentibus Oſtrogothorum, & Gepidarum aliiſque diverſis populis, totam Macedoniam, Myſiam, Achajam, & Thraciam pervagatur. Odiebat autem Atila Romanos, propter antiquam eorum dignitatem. Odiebat etiam Wiſogothos, propter eorum fortitudinem: utroſque etiam opprimere intendebat. Sed ambas gentes ſimul invadere, Romanos ſcilicet & Wiſogothos, non volebat: timebat enim, ne adverſus eum utrique ſociarentur, unde & eos per ſuam verſutiam ab invicem ſejungere, & in alterutrum concitare conabatur. Proinde Valentiniano Romanorum Imperatori in dolo ſcribebat, ſe contra Romanos agere nolle, ſed contra Wiſogothos. Scribebat etiam Wiſogothis, nihil contra eos agere, ſed contra Romanos.

Eutius autem tunc patricius Romanorum, fraudem Atilæ præcognoſcens, Theoderico regi Gothorum ex perſona Valentiniani Imperatoris ſcribit; monens diligenter, ut contra Atilam immaniſſimum tyrannum, totius orbis invaſorem, ipſe cum Romanis conveniret. Igitur Atila indicit Wiſogothis bellum. Wiſogothi autem per legatos rogantes Romanos, Eutium patricium accipiunt in auxilium. Hic Eutius autem, aſcitis ſibi Francis, & Sarmatis, & Burgundionibus, Saxonibus, Ripariolis, Brionibus, multiſque Celticæ ac Germanicæ nationibus, Wiſogothis ſuccurrit.

Atila verò cum Aldarico rege Gepidarum, & Vialamire Rege Oſtrogothorum, innumeriſque Regum nationibus, movet

movet procinctum. Itaque in campis
406 Catalauniæ uterque exercitus ſedet. Atila in interioribus viſceribus pecorum, per Pythones eventum rei perquirit; ſeque vincendum intelligit. Sed ex altera parte principem, omnium potentiorem, eſſe caſurum, in fœdiſſimis præſagiis auguriiſque præſenſit. Atila pugnam aggreditur, Romani tunc eminentiorem locum habebant. Itaque ab hora nona uſque in noctem acerrimum bellum protenditur. Theodericus autem rex Wiſogothorum, ſicut Atila in auguriis præviderat, in bello occubuit. Atila verò in fugam verſus, victum ſe prodidit, ſed noctis beneficio potuit occultari. Mane facto, Wiſogothi regem ſuum requirunt; ſed mortuo invento, iterum in hoſtes irruêre, cum Thuriſmundo, filio regis occiſi, diſponunt.

Eutius autem patricius, timens, ne fortè, ſi Hunni penitùs delerentur, Gothi excunc in nimiam gloriam elevati, Romam opprimerent, dicit ad Thuriſmundũ, filium Theoderici: Si fratres tui mortem regis cognoverint, regnum invadent. Tu ergo velociter domum revertere, ne in ſolio regni debeas à fratribus præveniri. Taliter à patricio ſeductus juvenis, relictis hoſtibus, domum feſtinanter abivit. Deprehenſum eſt poſtea, quòd Atila viribus ſuorum deſtitutus, de ſubſelliis ſuorum ignem ſibi magnum præparaverit. In quem, ſi in eum hoſtes irruerent, volebat immergi. Refert eorum ſcriptor Jordanis, quòd in eodem famoſiſſimo prælio ceciderint 165000, ex utraque parte; exceptis 15 millibus, qui in congreſſu Francorum & Gepidarum priori nocte corruerunt.

Thuriſmundus, occiſo Theoderici regis filio, à ſuis rex creatus, conſilio Eutii patricii, Tholoſam civitatem ſuam ingreditur.

Atila, recedentibus Wiſogothis, ſecurus jam factus, verſus Romam iter convertit, & in via obſidione cingit urbem Aquilegiam, metropolim Venetiarum. Quam longo tempore obſeſſam, cùm vincere eam ſe poſſe non crederet, atque de receſſione jam cogitaret, quadam die, circa muros urbis deambulans, videt ciconias pullos ſuos parvulos ex nidis extra civitatem portantes. Ubi advocans milites ait: Iſtæ aves futuram civitatis cladem perpendunt, propter quod etiam filiolos exportaverunt. Hæc aiens, milites ad everſionem loci fortiùs animavit. Unde inſtructis machinis,
variiſque tormentis, urbem repentè 407
devicit, & uſque adeò deſolavit, ut prioris formæ ædificii veſtigia non valeant inveniri. Aſſerunt multi, quòd urbem vacuam invenerit: quia cives per mare, quod eſt eis contiguum, reliquias ſanctorum in Venetias, cum omni ſupellectile, navigio detulerunt. Ibique deinceps perpetuò habitantes, Veneti, quaſi advenæ ſunt nominati. Unde inter Gradenſes, qui priores ipſius loci habitatores, & Aquileienſes, de patriarchatu uſque hodie controverſia verſatur.

Exercitus Atilæ ibi tantus fuit, quòd ſuis clypeis aggerem ad ſimilitudinem rotundi montis, ob futuram memoriam Atilæ, conportavit. Alii verò dicunt, eum per Cæſarem Julium fuiſſe congeſtum. Ego Gotfridus montem illum vidi meis temporibus bene munitum & inhabitatum.

Atila poſtmodum talibus elatus eventibus, omnes Venetias circueundo vaſtavit. Atque in Liguriam procedens, Mediolanum & Papiam crudeli animi adverſione depopulatus eſt. Atila de Liguria tendit Romam; cui Leo Papa longè occurrit: &, ne urbi noceat, precibus impetravit. Illud etiam Atilam ab Urbis acceſſu maximè refrænavit, quòd Alaricus, prior rex Gothorum, poſtquàm Romam expoliavit, ſubitanea morte deceſſit. His itaque de cauſis, Atila frænum retrò convertit, & ad propria remeavit.

Interea Valentinianus, virtutem Eutii præfecti æmulatus, eum cum Boëtio ſenatore, præcepit occidi. Ea propter & ipſe paulò pòſt ab inimicis eſt interfectus, anno imperii ſui trigeſimo. Quo mortuo, Maximus uxorem ejus Eudoxiam ſibi copulavit, & Imperium uſurpavit. Deinde Giſericum, Regem Vandalorum, ad Urbem vocat. Romani,

Vandalorum adventu perterriti, ulciſcuntur in Maximum, eumque necantes in minutiſſima fruſta decidunt. Ipſi autem metu Vandalorum fugientes, Urbem relinquunt.

Giſericus rex urbem quaſi vacuam ingreditur. Papa Leo ingredienti occurrit in porta, eumque ab incendio urbis, & occiſione civium, abſtinere precatur. Rex barbarus Urbem ingreſſus, omnem prædam rapuit, Eudoxiam cum duabus filiabus abduxit: atque per dies 15 in urbe moratus, ab incendio & occiſione civium abſtinuit, ſicut Papa rogavit. Facta eſt hæc ſecunda ab Alari-
408 co Romanæ urbis captivitas, per violentiam Vandalorum, anno ab Urbe condita, 1204. Poſtea Giſericus filio ſuo Tranſmundo filiam Valentiniani principis in matrimonium copulavit.

Atila verò ab Italia in patriam reverſus, nuptias celebrat, & eadem nocte, per fluxum ſanguinis de naribus, inebriatus expirat. Iſte eſt Atila, metus orbis, flagellum Dei, ſuperbus inceſſu, oculos furioſos circumferens, amator belli, manu propria temperatus, conſilio validus, ſupplicantibus exorabilis, propitius cunctis in fide receptis; forma brevis, pectore lato, minutis oculis, capite grandiore, rara barba, canitie conſperſus, ſimus naſo, colore tetro.

Undecim millium Virginum tempus & martyrium.

AUthor Jordanis ſcribit, in exercitu ejus fuiſſe quinquies centum millia. Atila undecim millia Virginum apud Coloniam ſimul martyrio coronavit. Nicaſium epiſcopum Rhemis occidit. Martianus Imperator paulò pòſt à ſuis fraude necatur, anno imperii ſui ſeptimo.

Item de eodem Martiano Imperatore verſificè narratur.

Nunc Cæſar Martianus ſtetit ordine primus,
Nunc rex Gothorum dat prælia Theodericus,
Quem timet Italicus pro feritate ſitus.
Obtinet Hiſpanos, belloque premit Catalanos,
Siciliaque Pharo poſuit tentoria pravo,
Omnia diripuit vulnere, Marte, manu.

De Papa Leone.

Sex annis Martianus vixit numerandis,
Primus papa Leo viginti præfuit annis,
His menſes denos jungito, biſque duos.

De Simplicio Papa, & Felice.

Simplicius Romæ poſt primum papa Leonem
Suſcipit Eccleſiæ dignè recolendus honorem,
Annos quindenos vita beata fovet.
Adde dies ſeptem, quibus hic non vixit ineptè,
Felicis Papa poſt annos exprime ſeptem,
Undenos menſes, octo decemque dies.
Tempore felicis fuerat rex Theodericus,
Impius, impatiens, Gothorum ductor iniquus,
Nomine Chriſticola, reſceleroſus erat.

De Gelaſio Papa.

Gelaſius Papa ſtat tempore Theoderici,
Et ſub Zenone Gothorum dogmata vicit,
Annis bis binis, menſibus octo fuit.
Ter ternoſque dies detulit ad requiem.

De Leone Biſſa, Græcorum Imperatore, quadrageſimo ſeptimo ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 440, 409
Leo Biſſa apud Conſtantinopolim Orientis ſuſcepit imperium, 47 ab Auguſto, qui filium ſuum Leonem ſocium imperii elegit. Occidentis verò imperium Mauronianus apud Ravennam accepit, qui juxta Taſtonam civitatem quarto regni ſui anno occiſus eſt. Poſt hunc Severus, ſine juſſu Auguſti, apud Ravennam tunc regnum invaſit. Qui etiam quarto anno Romæ diem obiit. Leo Imperator Zenonem, generum ſuum, Orienti præfecit. Leo imperator cum Oſtrogothis pacem componens, Theodericum filium Theodemari (ſcilicet Veronenſis) de quo Teutonici ſæpiſſimè miram narrant audaciam, obſidem recepit, cùm octo eſſet annorum. Leo Leonem, filium Zenonis generi ſui, qui Orientem tenebat, Imperatorem fecit. Ipſe autem obiit undecimo imperii ſui anno. Zeno Imperator Orientis Romam veniens, à populo & à Senatu gratanter receptus eſt.

De Zenone Imperatore, quadrageſimo octavo, ab Octaviano Auguſto.

ANno igitur ab incarnatione Domini 476, Zenon, natione Iſaurus, quadrageſimus octavus ab Auguſto, Imperium ſortitur. Porrò Occidentale imperium, id eſt Romanum, nepos ejus tenuit. Quo à regno pulſo, Oreſtes patricius filium ſuum, Auguſtum dicendum, Imperatorem Occidentis creavit.

Interea Odoacer, natione Rutenus, ex ultimis finibus Pannoniæ, cum Turcilinguis, & Cyris, & Herulis gentibus, ad invaſionem Romanorum movit exercitum. Cui dum Oreſtes patricius in terminis Liguriæ occurrit, viſa manu ejus, perterritus fugit, & in Ticinum ſe contulit. Quem Odoacer inſecutus, capta Urbe, occidit, atque inde per totam Italiam milite fuſo, regium nomen uſurpat. Iſte Odoacer, à terra ſua egreſſus, dum per inferiores Noricas partes, vel Pannoniæ ſuperiores, tranſiret, virum Dei Severinum, Ravennatem epiſcopum, qui verbum Dei prædicans, ad radicem montis cellam conſtruxerat, adiit; eumque de eventu rerum conſuluit. Qui ſpiritu prophetiæ omnia, quæ pòſt evenerunt, ei prædixit.

Auguſtus (proprium nomen eſt) prædictus, filius Oreſtis patricii, patre ſuo, eodem ſcilicet patricio, jam occiſo, & patria capta ac devaſtata, imperialem
410 purpuram ſponte depoſuit, undecimo menſe regni ſui. Odoacer, jam nullo ſibi reſiſtente, urbem Romam ingreditur ut hoſtis, ſibique ſubjectam tanquam rex ubique diſponit. Poſtremò, tota Italia ſervitio ſuo per quatuordecim annos mancipata fuit, &, tanquam Dominus, eam gravi ſervitute depreſſit. Cætera de Zenone verſus habent.

Item de Zenone Imperatore verſificè narratur.

Zeno pater patriæ dum regna paterna teneret,
Inclytus ejus erat Leo filius, unicus hæres,
Militia validus, prælia ſæpe gerens.
Ille necem quæſiſſe patris falsò reputatur,
Zeno pater, cui dicta patent, jubet ut moriatur,
Mater ab oppoſitis obviat arte ſatis.
Carcere detento mater triſtiſſima nato,
Curat ei ſimilem juvenem ſupponere fato,
*Filius evadit clàm, ſed * ille cadit.*
Æſtimat ergo pater morti ſuccumbere natum,
Servat eum mater, ficta ſpecie monachatum,
Annis ter quinis clauſus habetur ibi.
Filius ipſe Leo vulgi ratione vocatur,
Præcipitur, quicunque Leo dicat, moriatur.
Permanet edictum cum feritate ratum.
Annis quindenis dum ſic Leo clauſus habetur,
Aſtrologus cum Grammaticis ſatis arte docetur,
Philoſophus juvenis totus in arte fuit.
Nutrit avem mater, humano more loquentem,
Plangere quæ didicit juvenem, cum matre dolente,
Heu Leo, mi nate, gloria noſtra jacet.
Victima paſchalis Zenone ſedente paratur,
Pſittacus in medio plangit, luctus renovatur,
Heu Leo, dixit avis, cur Leo nate periis?
Claro ſermone dum nominat ipſe Leonem,
Corda ducum pietate movet, renovatque dolorem,
Et regina ſedens plorat, ut antè ſolet.
Zeno miratur, cur turba ducum lachrymatur?
Quærit & iratus, quæ cauſa, quis ille reatus,
Qui modò primatum turbat utrunque latus.
Mater ait: cognoſce magis, te Zeno timeri,
Cur plorat, cur turba dolet, timet ipſa fateri,
Noſcere ſi mavis, jam tibi narrat avis.
Zeno refert, tu (quæſo) mihi monſtra rationem,
Quem juvenem deplorat avis tua, quemve Leonem,
Viſcera nanque mea pſittacus iſte movet.
Edictum, quod protuleras (ait illa) recedit,
Te ſolum, ſi fortè velis, ſententia lædit,
Eſſe mihi licitum dicere, Zeno dedit.
Noſce tuum natum falſò damnâſſe relatu,
Vivere monſtratur, qui creditur eſſe necatus,
Tu pater, hic natus, me genitrice datus.
Pulchrior eſt Venere, ſapiens, validiſſimus armis,
Summis principibus charus, ſpes unica parvis,
Quem decet imperium jam retinere tuum.

Si

Si cupis ergo, duces paſchalia feſta tenere,
Me mihi, vel tibi te, lætum ſi quæris habere,
Ablue peccatum, rem pietate gere.
Eſto pater, feritate carens, ſerva rationem,
Mitte pater, natum dignare vocare Leonem,
Ipſe Deus jubet hoc, curia tota monet.
411 *Ceſſat ut illa loqui, primatum curia ſurgens,*
Dat pedibus proſtrata preces, regemque perurgent,
Tum prece, tum lachrymis, gaudia ferre ſuis.
Motus ad iſta pater, dum curia tota rogaret,
Eſſe mihi natum, dixit, non ipſe putarem,
Sileo nunc, vivit, opto petita dare.
Annis bis denis Zenonis gloria ſedit,
Alter Anaſtaſius tunc Romæ Papa reſedit,
Annus ei ſpatium ſolus in orbe dedit,
Undenos menſes, viceſieſque diem.
Symmachus eſt Papa cum principe Theoderico,
Sedit & Hormiſda ſub eodem præſul iniquo,
Nunc & Anaſtaſii Cæſaris hora venit.

De Anaſtaſio Imperatore, quadrageſimo nono ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 491, poſt primum regem Francorum Pharamundum, regnabat ſuper Francos Clodovæus, cujus tempore Zeno Imperator moritur, anno imperii ſui 17. cui ſuccedit Anaſtaſius 49, ab Auguſto. Conjugem autem accepit Ariadnem.

Regnante igitur Anaſtaſio in Oriente, Theoderico verò Ariano Romam premente, Symmachus & Laurentius pro papatu in Urbe contendunt; cui controverſiæ cum effuſione ſanguinis multorum, tam clericorum quàm laicorum, tribus annis protelatæ, Theodericus, ſynodo vocata, finem impoſuit. Nam Symmachum, ſaniori conſilio electum, in papatu firmavit; Laurentium depoſitum, in civitate Lucerna fecit epiſcopum. His temporibus rex Vandalorum Tranſmundus, Giſerici filius, propter fidem catholicam 220 epiſcopos in inſulam Sardiniam exilio tradidit.

Ipſis diebus, in Aphrica quidam Olympius Arianus, ſedens in balneo, dum ſuperbè blaſphemaret in Chriſtum, igneo gladio eſt de cœlo percuſſus. Alius quidam, cum ab Ariano quodam epiſcopo baptizaretur, dicente ipſo epiſcopo, *Baptizo te in nomine Patris, per filium, in Spiritu ſancto:* ilicò aqua tota de fonte diſparuit. (a) Hoc viſo, is, qui baptizandus erat, ad catholicam eccleſiam confugit, & baptiſmum ſuſcepit.

Interea Imperator Anaſtaſius Clodovæo, regi Francorum, per epiſtolas obtulit conſulatus ordinis dignitatem. Ipſe verò Imperator ab hæreſi Eutychiana propter admonitionem Papæ Hormiſdæ non recedens, imperii ſui anno vigeſimo octavo fulmine ictus, interiit. Clodovæus autem rex Francorum, anno trigeſimo regni ſui, vita deceſſit, & Lotharium, filium ſuum, cum tribus aliis 412
filiis, reliquit, qui regnum inter ſe diviſerunt.

Item de Anaſtaſio Imperatore verſificè narratur.

Cæſar Anaſtaſius per Gothos bella perurget,
Hæreticus Theodericus nunc opprimit Urbem,
Nec potuit Gothos tollere Marte ſuo.
Nunc duo Pontifices ipſis patuêre tyrannis,
Laurentius Symmachusque ſedent plenis tribus annis,
In quibus errorem Gothica turba fovet.
Catholicas nunc eccleſias gens Vandala claudit,
Cujus & errori regio devicta ſubaudit,
Fana per eccleſias Arianiſta parat.
Tranſmundus, rex ipſorum feritatis amicus,
Pontifices dedit exilio transgreſſor iniquus,
Centum pontifices carcere Sardus habet.

Miraculum in blaſphemum Arianum.

Blaſphemare Deum dum cernitur Arianiſta,
Fulgure de cœlis mox lingua peruritur ipſa,
Hæc ubi lingua luit, cætera turba fugit.

Miraculum in baptiſmo Ariani cujusdam.

(a) Vide *SIGEB. GEMBL. ad a.* 504.

Dum baptizare quendam cupit Arianiſta,
Unda parata ſibi ſubitò diſparuit ipſa,
Obſtupuit juvenis, conſuluitque ſibi.

De Juſtino Imperatore, quinquageſimo ab Octaviano Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 519, in Francia regnante Lothario, filio Clodovæi, cum tribus fratribus ſuis, Juſtinus ſenex, natione Iſauricus, vel Illyricus, quinquageſimus ab Auguſto, ſuſcepit imperium, conſentiente ſenatu.

His diebus Rex Hildericus, filius Transmundi, quem mater ejus Eudoxia docuit eſſe catholicum, univerſos epiſcopos, in exilium à patre ſuo relegatos, benignè revocavit.

Juſtinus Imperator, etiam zelo catholicæ fidei, hæreticos perſequebatur: ad quem Theodericus Arianus Joannem Papam tranſmiſit, denuntians, quia niſi Juſtinus à perſequutione Arianorum ceſſaret, ipſe Chriſtianos vellet affligere. Juſtinus, precibus Papæ Joannis inclinatus, aſſenſit, ipſumque Papam cum honore dimiſit; quem Theodericus & Boëtium prius necari præceperat; propter quæ ſcelera Theodericus, ab hac luce ſubitò raptus, imperii ſui 30 diſparuit: & juxta dialogum beati Gregorii, à quodam ſanctiſſimo eremita viſus eſt, à Joanne Papa & Symmacho, quos ipſe occiderat, in Ætna monte corporaliter in ignem præcipitari. Quod autem quidam dicunt, ipſum Theodericum
413 fuiſſe Hermenrico Veronenſi, & Atilæ contemporaneum, non eſt verum. Conſtat enim, Atilam longè poſt Hermenricum fuiſſe, Theodericum etiam longè poſt mortem Atilæ, quum eſſet puer octennis, Leoni Imperatori in obſidem datum fuiſſe. Theodericus, dum ei mors immineret, filium filiæ ſuæ Amalſiundæ, nomine Athalaricum, puerum decem annorum, Gothis principibus commendavit, cui & Imperium tunc Romæ reliquit; exorans Gothos, ut ſenatum & populum Romanum diligerent, & principem * ſororis ſuæ Juſtiniano relinquens imperium, octavo imperii ſui anno migravit à ſeculo.

Item de eodem Juſtino Imperatore verſificè narratur.

Juſtinus ſenior meruit nunc ſede levari,
Juſſit pontifices & ab exilio revocari,
Eccleſias aperit, flumine, rure, mari.
Juſtinus ſeptem feliciter imperat annis,
Tempora nunc veniunt Papæ numeranda Joannis,
Hic annos binos vixit in orbe ſuo.
Addere ter ternos menſes curemus ad annos
Octo, decemque dies, etiam ratione notandos,
Nunc quoque Gothorum fervet in orbe dolus.

De Felice papa.

Tertius eſt Felix Juſtini tempore papa,
Quattuor annorum cui tempora ſunt reputata,
Inſuper & menſes tres ratione vacant.

De papa Bonifacio.

Et Bonifacius eſt Juſtini tempore præſul,
Annorum cui binorum vix tempus habetur,
Vigintique dies dant ſibi digna quies.

De Juſtiniano Imperatore, quinquageſimo primo ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 527, Juſtinianus, ab Auguſto quinquageſimus primus, ſumpſit imperium, regnantibus in Francia adbuc filiis Clodovæi. Iſte chriſtianiſſimus imperium quaſi jam mortuum prudentiſſimè ſuſcitavit, rempublicam reparavit, de Perſis per Beliſarium patricium magnificè triumphavit; Leges antè editas, nimietate diffuſas, in compendium conformavit: atque, inter alia infinita eccleſiarum beneficia, eccleſiam ſanctæ Sophiæ, id eſt ſapientiæ divinæ, quæ eſt Chriſtus filius Dei, in Conſtantinopoli, miro opere & ornamento conſtruxit: regem Herulorum, nomine Craten, convertit & baptizavit.

Tunc etiam rex Hunnorum Garda, & cum eo mulier quædam vidua, ex principibus Hunnorum, & alii gentis illius,
centum millia baptiſmi gratiam recepe- 414
runt. Rex itaque Athalaricus, cum matre ſua Eudoxia, in tuitionem Juſtiniani Imperatoris ſuſcipitur. At Athalarico poſt pauca à ſuis occiſo, mater ejus Theodatum ſuſcepit in regnum: qui poſtea ingratus & perfidus, eam in balneo ſtrangulavit. Juſtinianus, Vandalis ab Aphrica prorſus eliminatis, Aphri-

phricam in Romanam provinciam reformavit. Theodatus traditor & ſtrangulator uxoris, pœnas Juſtiniani metuens, Agapetum Papam ad Imperatorem pro petenda indulgentia & pace transmittit; qua impetrata, fecit ſe ab ipſo pontifice ad fidem catholicam revocari: ubi & ipſe pontifex diem ſuum functus, dum per portam regiæ urbis ejus feretrum portaretur, cæcus quidam, tacto feretro, fuit illuminatus.

Poſt hæc Beliſarius patricius Theodatum, ob commiſſum in uxore ſcelus, & Witegeſium, poſt Theodatum regnum invadentem, captum ab Imperatore tranſmiſit: atque totum regnum Gothorum, quod Jordanis, actor eorum, per duo millia annorum & amplius ſtetiſſe commemorat, tunc finivit. Sic per eum, ſub Juſtiniano, tam Vandalis ab Aphrica, quàm Gothis ab Italia extirpatis, utraſque provincias in priſtinam Romanorum ſubjectionem reduxit.

Hucuſque Jordanis epiſcopus (natione Gothus, ut ipſe teſtatur in ſua Chronica) Gothorum hiſtorias protelavit.

Beliſarius patricius, cum Theodeberto, filio Clodovæi fratre Lotharii, qui cum ducentis millibus Italiam invaſerat, bellum commiſit: & rogantibus Francis, pacem conceſſit: atque ſine damno Romani militis Italia exire perſuaſit.

Interea Parthi totam Syriam & urbē Antiochiam invadunt, & depopulantur: quibus occurrens Beliſarius patricius, Vandalorum & Gothorum triumphator, vicit, & à terminis Romanorum repreſſit. His diebus Gothi, cum Rege ſuo Totila tumultuantes, in Italiam iter deflectunt.

De Lombardis, & Priſciano grammatico, item de regula ſancti Benedicti.

HIs temporibus gens Lombardorum, quæ ab inſula Scantia, quam alii vocant Scathinaviam, à qua etiam Gothi egreſſi fuerunt, cum Alboino rege ſuo, in Pannonia habitando, * qui non multò pòſt Italiam occupaverunt, (ſicut
415 poſtea dicemus) Beliſarius patricius in Italia manens, præcepto Theodoræ Auguſtæ, Sylverium papam invitus in exilium miſit. Vigilio quoque ſucceſſori ſuo ſimiliter fecit. Priſcianus tunc libros grammaticæ artis ad Julianum conſulem & patricium à Cæſarea ſcripſit. His etiam diebus beatus Benedictus abbas regulam monaſticam ſcripſit.

Juſtinianus, princeps egregius, Republica ſuo tempore ſatis ſublimata, anno 39 imperii ſui diem obiit.

Hucuſque Victor epiſcopus Turonorum, chronica ſua perduxit. Cætera de Juſtiniano & de pontificibus ſui temporis verſificè proferamus.

Item de eodem Juſtininno Imperatore verſificè narratur.

Suſcipit imperium pro tempore Juſtinianus,
Cujus & officio legalia jura petamus,
Jure ſuo regimur, nam ſua jura damus.
Ejus ab imperio gens Vandala victa fugatur,
Omne decus Domini virtute ſua reparatur,
Gaudet & eccleſia pace manente ſua.
Per triginta duos vitam deduxerat annos,
Hic quoque cum Gothis conflixit ſæpe tyrannis,
Gothorum princeps Athalaricus adeſt.

De Papa Joanne & Agapeto.

His modo temporibus fuit alter Papa Joannes,
Vixit & Agapetus reſidens tunc, præſul amandus,
Hi duo dum fuerant, Athalaricus erat.
Præſul uterque fuit, annis quaſi bis duodenis,
Gothorum regis Theobaldi copia venit,
Ille per Italiam peſſima geſta dedit.

De Sylverio papa, & Theobaldo rege Gothorum, ſecta Arianorum.

Vivit adhuc magnus, quem ſcripſi, Juſtinianus,
Sylverium papam ſub eo nunc commemoramus,
Octo ſibi menſes vivere ritè damus.
Sylverius ſine decreto fit Juſtiniani,
Theobaldus ſimul & Gothi nunc hæreſiani
Ipſum conſtituunt, Cæſaris ira ſalit.
Dum Theobaldus obit, commotus Juſtinianus
Imperat, ut Gothi, quos noverat hæreſianos,
Cedat ab Italia pernicioſa manus.

De Vigilio papa, & altero Gothorum rege.

Vigilius papa vixit cum Juſtiniano,

Vivere ſex annis quem tempore commemoramus,
Vigintique dies, plus quoque quinque damus.
Nunc rex Gothorum capitur dictus Vigilogus,
Juſtinianus eum miſſum ſibi morte malorum
Judicat, & gladio pertulit ille forum.

De Pelagio papa.

416 *Pelagius papa fuerat cum Juſtiniano,*
Annis bis binis, quem vivere commemoramus,
Plusque decem menſes de ratione damus.
Pelagius papa cùm vellet in Urbe ſacrari,
Pontifices ad ſacra duos peragenda vocavit,
Hi duo ſufficiunt ad ſacra, canon ait.
Sicque Ferentinus, ſic præſul adeſt Peruſinus,
Presbyter Andreas, hi tres tenuère triclinum,
Non fuerant plures, nec tibi narro minus.

De Joanne pontifice, & portento quodam.

Tertius eſt cum Juſtiniano papa Joannes,
Hic modò biſſenos cum Cæſare vixerat annos,
Undenos menſes viceſieſque diem.
Nunc acies quaſi pugnantes ſuper æthera viſæ
Sunt, velut ignitæ, multæque videntur ubique,
Quid ſit & unde venit, nec recitare licet.

De Juſtino juniore, Imperatore Græcorum, 52 ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 567, regnante in Francia Hilperico, filio Clotharii regis, cum tribus fratribus; Juſtinus junior, Juſtiniani nepos, natione Thrax, quinquageſimus ſecundus ab Auguſto, imperium, ab Eutychio patriarcha coronatus, ſuſcepit. Iſte Eccleſias, ab anteceſſore ſuo inſtitutas, multa largitione ditavit. Hujus diebus pax inter Romanos & Perſas rumpitur. Imperator autem ad Aretam, regem Indorum, Julianum transmiſit: qui eum (ſicut hic deſcribimus) ornatum invenit.

Stabat itaque rex penè nudus, habens circa lumbos tantùm cincturam, & linea veſtimenta auro contexta, & circa ventrem indumenta ſciſſa, margaritis pretioſis conſerta: in brachiis habebat quinos circulos, & aureas armillas; in capite, pannum gemmis ornatum; in collo torquem aureum. Super quatuor elephantes, rotis quatuor, curru excelſo innitebatur ſtans. Scutum parviſſimum deauratum, cum duabus lanceolis, in manu tenebat. Quem cùm Julianus contra Perſarum regem, nomine Eunucho armaſſet, reverſus eſt.

Item Juſtinus, miſſo Narſe, cum auxilio Longobardorum, Totilam, regem Gothorum interfecit, & Gothos de Italia radicitùs exſtirpavit: & Bucelinum, principem regis Francorum, ad devaſtandam Italiam miſſum, occidit: atque Sindoaldum, regem Brendonum, qui de comitibus Odoacri adhuc in Italia ſupererat, ſuſpendio peremit. Itaque cùm Narſes, deletis omnibus barbaris, Italiam in ſtatum priſtinum reduxiſſet, Romani (ut aſſolet) ejus proſperis ſucceſſibus invidentes, apud Auguſtum atque apud uxorem ejus accuſabant. Quamobrem Imperator miſit Longinum, ad occupandum locum ejus, in Italiam.

417 Sophia quoque Auguſta, furore muliebri ſuccenſa, Narſen ſicut eunuchum inter mulierculas ſuas ponendum, & more mulierum ſibi ſerviturum minabatur. Quæ omnia Narſes graviſſimè ferens, Neapolim ſe contulit, miſſaque legatione Longobardos in Italiam vocavit: quorum adventum igneæ acies in cœlo (teſte Gregorio) præceſſerunt, & viſæ ſunt à multis, quæ & futuram effuſionem ſanguinis indicabant. Ex tunc Roma non ſolùm provincias Tranſalpinas, ſed & ipſam Italiam, quæ ab illo tempore à barbaris, quos Longobardos vocamus, inhabitatur, amiſit. Porro Juſtinus Imperator Tiberium comitem in filium adoptavit, & Cæſarem legit, cùm verò ſe moriturum cognoſceret, vocato ad ſe Eutychio pontifice & ſenatu, Tiberium ex Cæſare fecit Auguſtum. Ipſe autem undecimo imperii ſui anno diem obiit.

De eodem Juſtino verſificè, & de Papa ſui temporis.

Juſtinus minor, imperii dum ſede ſederet,
Ungaricos proceres ſecum decrevit habere,
Adverſus Ligures prælia multa gerens.
Vigilogus, rex Gothorum, tunc prælia geſſit,
Hiſpanos feritate ſua gladioque repreſſit,

Qua

Qua multas urbes diſſipat atque tenet.

De Papa Pelagio.

Surgit Pelagius nunc Roma Papa ſecundus,
Germine Romanus, diſcretus & ore facundus,
Sed ſine Juſtini lege reſedit ibi.

Lombardi Romam & Italiam premunt; inundatio magna; & Fabianus Papa eſt.

Nam Lombardorum violenta manus populorum,
Igne, fame, gladio, partes premit Italicorum,
Urbs erat obſeſſa Romuleumque ſolum.
Tantaque nunc orbi pluviarum copia cedit,
Quòd populus jam diluvium conſurgere credit;
Destruxit pontes, plurima damna dedit.
Nunc minor undenis Juſtinus præſidet annis,
Tunc primus Benedictus erat præſul venerandus,
Uno plus menſe ſexque decemque dies.
Mira fames Ligures, & belli copia preſſit,
Primaque Lombardis ſuper illos gloria ceſſit,
A longis barbis nomina fama trahit.

De Tiberio Conſtantino, Imperatore Græcorum, quinquageſimo tertio ab Auguſto.

Anno ab incarnatione Domini 576, Tiberius Conſtantinus, natione Thrax, ab Eutychio patriarcha coronatur: qui ab Auguſto quinquageſimus
418
tertius imperavit. Iſte dum in palatio ſuo deambularet, & crucem in pavimento ſculptam videret, dixit: Elevetur ſignum crucis hoc à pavimento; crucem enim Domini debemus adorare, non pedibus conculcare. Qua ſublata, iterum aliam crucem ibidem ſculptam invenit: qua rurſus inde ſublata, tertiam iterum crucem ibi ſculptam aſpexit. Quapropter ibidem profundam foveam fieri juſſit, ubi fodiendo, multum aurum invenit.

Similiter poſtea mortuo Narſe patricio, in puteo quodam aurum plurimum eſt inventum: quæ omnia Imperator more ſuo pauperibus erogavit. Idem Imperator, Italia tunc à Lombardis vaſtata, ſub Papa Benedicto, multas naves ab Ægypto frumento onuſtas, Romanis fame laborantibus miſit, Perſas per ducem Mauricium glorioſè devicit, quem poſtea ſibi generum & Cæſarem fecit. Item Hilperico, regi Francorum, mirifica dona tranſmiſit.

His diebus Gregorius, Romanæ eccleſiæ archidiaconus, à Papa Pelagio Conſtantinopolim miſſus, Moralia Job Leandro deſcripſit; atque Eutychium, ipſius urbis epiſcopum, de fide reſurrectionis errantem, coram Imperatore correxit. Tiberius autem, ſubſtituto ſibi in imperio genero ſuo, Mauricio, anno imperii ſui ſexto, in pace quievit. Cætera de Tiberio verſus habent.

De eodem Tiberio Imperatore, & de Papa ſui temporis, verſificè narratur.

Tiberius cum Pelagio nunc præſule ſedit,
Gothica gens tandem proprio ſe vulnere cædit,
Sic ſibi tunc finem turba maligna dedit.
Cæſar ſex annis, undenis Papa quieſcit,
Undenos menſes Papæ ſubjunge dieſque,
Inſuper ad requiem jungere quatuor diem.

De Mauritio Imperatore, quinquageſimoquarto ab Auguſto, & de Papa ſui temporis.

Anno ab incarnatione Domini 583, Mauricius ex Cappadocia oriundus, primus de genere Græcorum, ab Auguſto quinquageſimus quartus imperat.

Hujus diebus beatus Gregorius, Imperatoris conſenſu, ſuſcepit pontificatum Romanum. Tunc ſanctus Columbanus Scotus, Luxovienſis abbas, perſequutione compulſus, in civitatem Italiæ Bobium venit, ibique obiit. Tunc 419
Romericus, in monte ſuo Romerico, nobile cœnobium ſanctimonialium fecit, ſcilicet in regno Lotharingiæ.

Tunc etiam in Suevia, ſub diœceſi Conſtantienſi, Eccleſia ſancti Galli, valde honorabilis conſtructa eſt, eo vivente, quum eſſet abbas (ut dicitur) quadringentorum monachorum; qui omnes ſancti eſſe creduntur, uno ſolo excepto Hebruino; qui dimiſſo tunc ordine monaſtico, factus eſt major domus, id eſt, primus poſt regem in regno Francorum, per Brunihildam reginam, ſed nequiſſimam fœminam; cujus inſtinctu, ille

ille Hebruinus eccleſiam Dei eſt perſequutus, & quoſdam martyres fecit. Brunihilda tamen pro his peccatis dignam pœnam portavit: ipſa nanque à rege Clothario ad caudas equorum indomitorum ligata & tracta, finem miſerabilem, ſed dignum accepit.

Mauricius Imperator, dum beatum Papam perſequi non ceſſaret, anno decimonono imperii ſui videt in viſione monachum ante ſe ſtantem cum gladio vibrato, dicentem ſibi: *Ecce tu morieris.* Quo viſo, perterritus, culpamque ſuam cognoſcens, papæ Gregorio & epiſcopis atque abbatibus religioſis humiliter ſcripſit, ut apud Deum ſuis precibus impetrarent, quo Deus eum pro ſuis culpis, non in futura, ſed in præſenti vita puniret. Ipſe quoque idipſum apud Deum multis lachrymis exorabat. Quum ergo Deus, ad Eccleſiæ petitionem, Imperatorem vellet audire, videt Imperator in ſomnis ſe coram crucifixo apud æneam portam palatii ſtare, vocemque terribilem audire: *Date Mauricium, date Mauricium.* Et iterum; *Ubi vis, ô tu Maurici, reddam tibi mala, quæ feciſti? hic, an in futuro?* Cumque ille reſpondiſſet, dicens: *Non in futuro;* Juſſit eum cum uxore & liberis & cum omni ſua cognatione, ad Phocam duci & tradi. Mane facto, Philippo genero ſuo ad ſe vocato, ſomnioque narrato, ait: Nunquid Phocam illum cognoſcis? Ille reſpondens; Juvenis eſt, inquit, & temerarius. Nuncii interea, quos ad viros Dei Mauricius miſerat, tunc reverſi, ſimilia reſponſa ab eis in ſomnis viſa renuntiabant. Itaque exercitus à Mauricio miſſus, dum per ejus avaritiam fame laborarent in ſeditionem verſi, Phocam ſibi creant Imperatorem. Quod audiens Mauricius, præfatæ viſionis præſagium eſſe percepit.
420 Phocas inſecutus Mauricium juxta Chalcedoniam, eum, culpam ſuam recognoſcentem, cum uxore & filiis, ſecundum viſionem prædictam, decollavit. Cætera de Mauricio verſus habent.

Item de eodem Mauricio & de Papa ſui temporis.

Tempore Mauricii Romæ diademate functi,
Catholicæ ſunt Eccleſiæ baptiſmate juncti,
Gothorum populi, munere dante Dei.
Mauricii tempus viginti perficit annos,
Inſuper annus erit, recto numero numerandus,
Sub quo Gregorii vita beata venit;
Treſque decemque ſimul regit annis pontificatum,
Urbis & orbis honor per eum dignè relevatur,
Annis ſex menſes jungo, decemque dies.

De Mauricio Imperatore, & Papa Gregorio, qui ſcripſit in Job & Ezechielem.

Gregorius cum Mauricio dum ſede levatur,
Contemnit ſedem, devitat pontificatum,
Juſſu Mauricii, cogitur atque venit.
Iſte Job expoſuit, luſtravit & Ezechielem,
Dogmate paſtorum præfulget, & in Daniele,
Hujus & Eccleſiæ gloria magna ſedet.

De Phoca Imperatore, quinquageſimoquinto ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 603. Phocas, quinquageſimusquintus ab Auguſto, imperium ſortitur, habens uxorem Leontiam nomine. Iſte primò patricii cujuſdam ſtrator fuit, poſtea miles, ad ultimum Imperator. Anno Imperii ejus ſecundo, beatiſſimus Papa Gregorius migravit ad Dominum. Tunc tertius Bonifacius Papa impetravit à Phoca, ut, ipſius authoritate, Romana eccleſia caput omnium diceretur Eccleſiarum. Nam Conſtantinopolitana eccleſia ſe primam (puto propter regni ſedem illuc translatam) inſcribebat. Poſt hunc alius Bonifacius, quartus à beato Gregorio, precibus ab eodem Phoca Auguſto obtinuit, ut templum à Domiciano Imperatore conſtructum, quod Pantheō vocabatur, Eccleſiæ Dei datum, in honore omnium Sanctorum dedicaretur.

His diebus Coſdroas, Perſarum rex, Orientem pervagatus, multas Romanis provincias abſtulit, ac vivificæ crucis vexillum ab Hieroſolymis aſportans, in ſolio ſuo, ubi ſe ut Deum adorari fecerat, poſuit. Phocas autem, cùm multa ſcelera & homicidia perpetraret, ab
Heraclio, Heraclii patricii prætoris Aphricæ filio, vocatu Priſci patricii generi 421
ſui,

ſui, octavo imperii ſui anno interficitur. Cætera verſibus explicentur.

Item de eodem Phoca verſificè ponitur.

Phoca ſedet Cæſar, reſtaurat & undique læſa,
Agmina Lombarda ſub eo ſunt plurima cæſa,
Et dedit Eccleſiis pace ſedere ſuis.
Imperio Phocæ Lombardus ab Urbe fugatur,
Tuſcia Spoletum virtute ſua revocatur,
Pax erat Italicis, ſed recidiva ſatis.
Octo ſedens annis, Phocas tenet imperiatum,
Nunc Fabianus præclarus Papa vocatur,
Anni ſolius cui modò vita fuit.

De Papa Bonifacio, qui à Phoca Imperatore primatum omnium Eccleſiarum obtinuit.

Tertius eſt Papa Bonifacius ille benignus,
Qui petit à Phoca munus per ſecula dignum,
Ut ſedes Petri prima ſit, ille dedit.
Prima prius fuerat Conſtantinopolitana,
Eſt modò Romana, meliori dogmate clara,
Petrus enim princeps dogmata prima parat.
Octo capit menſes vitæ Bonifacius iſte,
Bisque decem numerando dies pro tempore ſiſte,
Sic tempus Papæ ſub brevitate cape.
Quartus cum Phoca Bonifacius ille notatur,
Annos tres, octo menſes, cui vita paratur,
Vigintiquinque poſt ſuperadde dies.

De templo Pantheon, Bonifacio dato.

Phoca Bonifacio dat Pantheon ante ſacrari,
Qua cuncti ſtatuêre Dei ſua fana parari,
Idola conſtitui, pinguia thura dari.
Hæc domus immunda ſacra benedicitur unda,
Dæmonis exiſtens ſit ſancta Maria Rotunda,
Primaque dæmonii, nunc manet aula Dei.

De Papa Deuſdedit.

Papa Deuſdedit cum Phoca Cæſare ſedit,
Cui ternis annis populus Romanus obedit,
Vigintique dies plus ſibi vita dedit.

De inclinatione Romæ, ſub Phoca Imperatore.

Iſte fuit Phocas cum ſeditione levatus,
Milite fautore regnat, nolente ſenatu,
Tunc pars nobilium perdidit enſe caput.
Nunc gens Perſarum Romanis ſubdita pridem,
Jam transgreſſa fidem, populus non permanet idem,
Prælia permiſcet, Roma caduca ſilet,
Cùm fuerit domina, perdit gens Romula Perſas,
Sic & Hebræorum ſunt prælia priſca reverſa,
Romanus populus perdit utrunque ſolum.

De Heraclio juniore, Imperatore Græcorum, quinquageſimo ſexto ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 612, Heraclius, occiſo Phoca, à Sergio patriarcha coronatus, quinquageſimus ſextus ab Auguſto, ſortitur imperium, 422 regnante in Francia Lothario, filio Hilperici. Iſte anno Imperii ſui ſecundo genuit filium Heraclium Conſtantinum, ex Eudoxia. Mortua verò Eudoxia, filiam ſororis ſuæ, Martinam, inceſtuosè ſibi copulavit, & ex ea filiam Heraclonam ſuſcepit.

Hucusque Iſidorus episcopus hiſtoriam ſuam perduxit. Anno imperii ſui octavo, dum Heraclius à rege Perſarum Coſdroë pacem peteret, nec impetraret: ipſe quarto poſtea anno, qui erat imperii ſui duodecimus, exercitum movet in Perſidem. Eundo autem in ponte Danubii, cum filio Coſdroæ habuit ſingularem conflictum. Quo ibidem occiſo, & parte exercitus ipſius, tunc ad Chriſtianitatem converſus proceſſit, atque omnem Perſidem devaſtavit. Coſdroëm in ſolio aureo tunc, unà cum cruce Domini ſedentem, occidit, & lignum ſanctum inde accepit. Inde reverſus Conſtantinopolim cum triumpho, poſtea crucem Hieroſolymam reportavit. Ubi in introitu ipſius portæ miraculum magnum apparuit: quod miraculum ego verſificè in fine capituli hujus annotavi. Ab

Ab illo tempore exaltatio ſanctæ Crucis cœpit ab Eccleſia celebrari.

His diebus Anaſtaſius quidam in Perſide, magus prius, poſtea Chriſtianus & monachus, cum aliis ſeptuaginta, martyrium ſub judice Marzabona, pro fide Chriſti ſuſcepit à Perſis. Cujus tunica poſtea quidam dæmoniacus indutus, curatus eſt. Hujus corpus Heraclius de Perſide aſportavit.

Eo tempore Machomet, quem Saraceni hodie colunt, natus de ſtirpe Iſmahelis, patre gentilis, matre Judæus, legem ſuam prædicabat.

Eiſdem diebus, mortuo Lothario rege Francorum, Dagobertus, filius ejus, ſatis puer erat; quem Arnolphus (qui tunc Major domus erat) educavit. Idem Arnolphus poſtea Metenſis epiſcopus fuit. Iſte Dagobertus in Francia ſolus regnabat; ſed fratri ſuo Heriberto circa Ligerim fluvium paucas urbes & pagos dimiſerat. A Clodovæo enim usque ad iſtum Dagobertum, regnum Francorum, inter diverſos fratres variè diviſum, & inter filios filiorum confusè & inæquabiliter regnatum erat. Terminus autem regni Francorum erat jam
423 ab Hiſpania usque Pannoniam, habens in uno fine Aquitaniam, ex alio autem capite ducatum Bavariæ, qui protenditur usque Ungariam. Aquitaniam quidem in Occidente, Bavariam in Oriente habebat rex Francorum. Dagobertus itaque, unicus rex Francorum, leges Bavaris dedit. Qui dum, patre ſuo Lothario adhuc vivente, cum Saxonibus bellum iniſſet, ab eis graviter eſt vulneratus. Unde poſtulato & accepto à patre auxilio, iterum cum Saxonibus pugna congreditur. Quibus glorioſè victis atque fugatis, univerſam Saxoniam ſuæ ditioni ſubjecit: omnesque illius gentis maſculos, qui gladio Dagoberti ſtatura fuerant longiores, ejus imperio legimus tunc fuiſſe peremptos. Eo tempore beatus Cunibertus Colonienſis erat epiſcopus.

Heraclius interea à Sergio patriarcha ſeductus, hæreſi Eutychiana inficitur: inſuper fit mathematicus & aſtrologus: tunc per conſtellationes cognovit, quòd homines circumciſi eſſent ejus imperium vaſtaturi. Exiſtimans autem homines illiusmodi eſſe Judæos, miſſis ad Dagobertum legatis, omnes Judæos poſtulat juſſu regio baptizari. Quod etiam impetravit. Ipſe quoque Heraclius de Judæis ſui imperii ſimiliter fecit. Non multò pòſt Agareni, qui omnes ſunt circunciſi, imperium ejus invadunt. Quos dum Heraclius, miſſo exercitu, cogitat cobibere, quinquaginta millia de ſuo exercitu perdidit. Nam Heraclius, apertis portis Caſpios educit, homines ſæviſſimos, quos Alexander Magnus, propter eorum immanitatem, ſuper mare Caſpium olim concluſit, & cum iſtis adverſus Agarenos Imperator bellum inſtaurare proponit. Angelus autem Domini, eadem nocte, dum mane fuerant pugnaturi, de Imperatoris exercitu quinquaginta millia interfecit. Unde fractus animo Imperator, ex dolore fit tumidus; & in bydropiſin verſus, anno Imperii quadrageſimo ſeptimo emiſit ſpiritum.

O judicia Dei juſtiſſima! quia Heraclius per virtutem & ſignaculum victorioſiſſimæ crucis glorioſiſſimè triumphaverat; poſtea Dei & ipſius crucis oblitus, magis in auguriis, quàm in divino auxilio confidebat; ab Agarenis, qui nec inter viros fuerant computandi, meruit infeliciter ſuperari. Cætera de Heraclio, & de cruce, atque de Coſdroë, verſibus exponamus.

Item de Heraclio, & de exaltatione ſanctæ crucis, & de Papa ſui temporis. 424

Heraclius ſtat magnificus, diademate ſummus,
Gothorum rex mirificus regnat Siſimundus,
Multos Judæos ſubdidit ille Deo.
Expedit Heraclii jam Cæſaris acta fateri,
Qui crucis & cleri ſtuduit loca, jura tueri,
Pro cruce quanta gerit, ſermo canendus erit.
Urbs bona Davidica, modica ſub pace quieta,
Fertur ab antiqua Perſarum gente petita,
Marte requiſita, crux latitabat ita.

De Coſdroë.

Coſdroës iratus diſponit, ut urbs capiatur,
Urbs

Urbs ubi pugnatur, capitur, populusque ligatur,
Quumque crucem rapuit Perſica gens abiit.

De aula Coſdroë, & filio ejus.

Coſdroïs aula fuit, valida teſtudine plexa,
Intus habens latera gemmis auroque retexta,
Qua velut atherea ſydera fixa micant.
Sub ſpecie cœli potuit domus illa videri,
Deſuper inſtituit currus quandoq́ moveri,
Unde fereus ſtrepitum fulmina ficta dedit.
Cœlibe mentita ſedet impius arce petita,
Cum cruce quæſita, putat illic vivere vita,
Nec metuit mortem, dum reſideret ita.
Filius ex ipſa patris feritate patriſſat,
Acriter amiſſa fert prælia, ſanguine mixta,
Militibusque ſuis in loca ſancta ruit.

Heraclius Perſarum victor.

Obviat Heraclius, reprimens virtutē ſuperbum,
Ponteque Danubii celebrat cum rege duellum,
Et virtute crucis diripit arma ducis.
Impius occiſus cadit hic, ſed credere viſus,
Devictus populus rediit, baptiſmate niſus,
Miles & ipſius credidit in Dominum.

Coſdroës decollatur.

Signa jubet Cæſar per climata Perſa moveri,
Coſdroës abſconſus memoratis tegmine cœli,
Deditus interiit, cœlica pompa perit.
Amputat Heraclius regis caput enſe malignum,
Obſequium dignum recipit venerabile ſignum,
Ad loca Davidica cum cruce ſigna micant.
Montis Oliveti, victorum munere freti,
Dum portas penetrare putant cum Cæſare læti,
Porta fit ut paries, turba repulſa redit.
Adfuit angelicus pro Cæſare ſermo venuſtus,
Nolo, quod Auguſtus gemmis procedat onuſtus,
Intrantis Chriſti ſit memor ipſe ſibi.
Auferat ornatus, humilis pede progrediatur,
Heraclii manibus jam crux benedicta feratur.
Porta reformatur, ſpes via larga datur.

Tom. II.

Sufficit Heraclii breviter narraſſe decores,
Me vocat ad reliquos regum mea Muſa labores,
Carolus & reliqui grandia geſta movent.
Imperat Heraclius annis quaſi ter duodenis,
Quo crucis & cleri celeberrima gloria venit,
Illa recordatio perpetualis erit.

De Severino Papa. 425

Temporis Heraclii ſuccedit Papa Severinus,
A tribus edoctus pater eſt ad dogmata primus,
Fertque duos annos ipſe, duosque dies.

De Honorio Papa, & Joanne.

Præſul Honorius eſt ipſo cum Cæſare magnus,
Ipſe duodenos in vita perficit annos,
Menſibus undenis, lux quoque dena venit.
Temporibus Heraclii Theodorus ordine ſedit,
Qui poſt ſex annos, & menſes quinque recedit,
Octo decemque dies plus ſibi vita dedit.

De Pyrrho, patriarcha Conſtantinopolitano.

Conſtantinopoli tunc Pyrrhus erat patriarcha,
Quem probitate ſua Theodorus ille coarctat,
Romanæ ſedi quod famulator erit.
Geſta ſua partis anathemate Pyrrhus ademit,
Romana ſe pontifici ſupponere venit,
Annis perpetuis ſponſio talis erit.
Temporis Heraclii Mauricius ordine ſedit,
Conſtantinopoli, cui Paulus præſul obedit,
Tunc ſibi Romana dogmata Papa dedit.
Sex annis vivit Mauricius ordine rerum,
Et menſem, ſpatio viginti quinque dierum,
Tempora pontificum ſic numeranda ferunt.

De pontifice Eugenio.

Eugenius Papa ſub eodem tempore ſedit;
Vita duos annos peragens à ſede recedit,
Adde duos menſes, ter dabis octo dies.

De Heraclio Conſtantino Imperatore, filio Magni Heraclii; & chronica ſui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 639, regnante in Aphrica Dagoberto, Conſtantinus Heraclius, Heraclii filius, quinquageſimus ſeptimus ab Auguſto, re-

regnum adeptus, quarto imperii ſui menſe, fraude novercæ ſuæ Martinæ, Pyrrhique patriarchæ veneno necatur; ipſaque cum filio ſuo Heraclona regnum uſurpans, per duos annos tenuit. Mutilatis ergo naribus filii ſui, matriſque ipſius lingua abſciſſa, Conſtans Conſtantiniani, Heraclii filii, filius, à ſenatu Imperator creatur. Pyrrhus quoque patriarcha ſceleris illius author in exilium truditur; & in locum ejus Paulus ſubrogatur. Hic eſt Pyrrhus, qui cum Cyro Alexandrino epiſcopo, hæreſim, quæ duas in Chriſto voluntates negabat, condidit. Cætera verſus habent.

Item de eodem Conſtantino tertio, & Papa ſui temporis, verſificè narratur.

Tertius accedit Cæſar Conſtantinianus,
426 *Papaque Romanus reſidet nunc Vitalianus,*
Grandis in eccleſiis ſit per utrunque ſalus.
Octo tulit Cæſar pro vita temporis annos,
Papa quater ſenos annos, ratione notandos,
Et menſes ſeptem vixit, & octo dies.

De Papa Deodato.

Papa Deodatus ſub eodem tempore venit,
Annis bis binis, & bino menſe recedit,
Quinque dies ultra, tunc ſua vita dedit.

De pontifice Dionyſio.

Papa Dionyſius ſub eodem rege notatur,
Annis quinque ſedens, & menſes quinque notatur,
Octo diebus ei plus quoque vita datur.

De Agapeto Papa.

Agapetus Papa ſub eodem tempore ſedit,
Poſt annos binos, & menſes octo recedit,
Biſque dies ſeptem, plus ſibi vita dedit.

De Conſtante Imperatore, filio Conſtantiniani, quinquageſimo octavo ab Auguſto; & chronica ſui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 642, pulſo cum matre Heraclona, Conſtans, Conſtantiniani filius, quinquageſimus octavus ab Auguſto regnavit. Hic cùm in eandem, quam avus ſuus Heraclius, hæreſim fuiſſet lapſus, Martinum Papam, eò quod Paulum patriarcham, Pyrrhum, & Cyrum, habita ſynodo excommunicaſſet, apud Cerſonam in exilium miſit; ubi multis miraculorum ſignis refulgens, migravit ad Dominum.

Porrò Conſtans, congregata ſub Vitelliano Papa ſynodo, hæreſim abdicavit, ac beato Petro miræ magnitudinis Evangelia, auro cooperta, gemmis ornata, miſit. Ipſe verò non multis pòſt diebus, Italiam à Longobardorum poteſtate eripere volens, per æquora navigando, Tarentum applicuit. Pòſt Beneventum veniens, omnes penè civitates, quas Longobardi inhabitabant, cepit. At civitatem Luceriam ad ſolum usque proſtravit: deinde accepta obſide ſorore, Rumaldi ſcilicet, Grimaldi regis filia, Neapolim iter flectit. Inde ad Urbem iter tendens, Vitellianum Papam, in ſeptimo milliario obvium, cum clero & populo habuit. Ac ita honorificè Romam ingreſſus, beato Petro pallium auro textum obtulit.

Cogitabat autem imperium ad Urbem retransferre, eo quòd Conſtantinopolitanos, qui ei de ſacrilegio, in Martinum Papam commiſſo, conſilium dederant, tanquam hæreticorum fautores, exoſos haberet.

Hujus diebus beata Gertrudis virgo, Pipini Groſſi filia, beato fine quievit. 427
Dagoberto quoque mortuo, Clodovæus filius ejus ſucceſſit. Nam alius filius, Sigibertus ſcilicet, dum adhuc viveret, Auſtraſiam reliquerat, eumque Cuniberto Colonienſium præſuli, & Pipino Groſſo commendaverat.

Conſtans Imperator Heraclius ab Urbe digreſſus, Siciliam ingreditur: ubi per ſex annos moratus, fraude ſuorum in balneo occiditur, anno imperii ſui octavo. Quo mortuo, milites quendam Mitium nomine, Imperatorem creaverunt. Hoc comperto, Conſtantius, Conſtantiniani filius, intravit Siciliam, & Mitium cum interfectoribus patris ſui occidit; rebusque in Heſperia compoſitis, Conſtantinopolim redit. Cætera de Heraclio Conſtante verſus habent.

Item de eodem Conſtante, Imperatore Heraclio, & de Papa ſui temporis.

Hera-

Heraclio regnante datur Leo Papa ſedere,
Annos vita decem menſemque refertur habere,
Pollet in eloquio ſcripta beata ferens.

De Benedicto pontifice.

Temporibus Heraclii nunc Papa venit Benedictus,
Ter ternos menſes vivit, tumuloque relictus,
Octo dies tenuit, quos ſibi vita dedit.

De Theodoſio Imperatore, filio Conſtantis Heraclii, & chronica ſui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 670, Theodoſius Conſtantinus, filius Conſtantis Heraclii, cum duobus ſuis filiis, Heraclio & Tiberio, quinquageſimus nonus ab Auguſto, ſortitur Imperium. His diebus, Anſgiſus, filius beati Arnulphi, Metenſis epiſcopi, qui Major domus prius fuerat in regno Francorum, dignitatem Majoris domus adipiſcitur. Conſtantinus Theodoſius, anno imperii ſui decimo ſeptimo, vitam finivit.

De Juſtiniano Imperatore, filio Theodoſii, ſexageſimo ab Auguſto, & chronica ſui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 686, Juſtinianus, Theodoſii Conſtantini filius, ſexageſimus ab Auguſto imperat. Iſte compoſuit pacem cum Saracenis: & Aphricam ab eis liberatam Imperio Romano ſuppoſuit.

428 *Progenies omnium Carolorum, ab Anſgiſio, filio Arnoldi epiſcopi Metenſis, qui prius fuerat dux Francorum & Major domus.*

EO tempore Pipinus, filius Ansgiſii, factus Major domus, totum regnum adminiſtrabat Francorum. Cujus Pipini Groſſi, ab hoc loco in antea, anni & geſta ponuntur in catalogo regum Francorum. Reges enim Francorum à temporibus iſtius Pipini Groſſi, qui erat Major domus, omnibus regni negociis & honoribus denudati, nomine ſolo regnabant; econtra Majores domus curam & fortitudinem regni tenebant.

Juſtinianus à Leontio patricio, quem ipſe per tres annos in vinculis tenuerat, naſo & labro mutilatur; qui Leontius per tres annos occupat imperium, ipſo Imperatore mutilato, interim in exilio detento. Poſt illos tres autem annos Tiberius, qui cognominatur Abſmarus, eidem Leontio ſimiliter naſum abſcidit, eundemque in monaſterium truſit, atque ipſe regnum uſurpatum ſeptem annis detinuit.

His diebus, ſub Sergio Papa, ſynodus Aquilegiæ congregatur. Juſtinianus, quem Leontius patricius prius mutilaverat, per adjutorium regis Bulgariæ, urbem Conſtantinopolim captam recepit, & poſtmodum per ſex annos tenuit. Iſte tunc cepit Tiberium & Leontium. Quos etiam in catenis poſitos, per plateas trahi præcepit, univerſo populo poſt eos clamante ſic: *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Ipſe etiam colla eorum calcans, ad ultimum decollavit eos. Alios quoque, qui perpetratæ factionis erga eum rei extiterant, diverſis pœnis fecit cruciari. Item quotieſcunque de naribus mutilatis guttam rheumatis ſtillantis tergebat, toties aliquem illorum necari præcipiebat. Ipſe etiam Gallicinum patriarcham, erutis oculis, Romam in exilium miſit, & Cyrum abbatem, qui ei neceſſaria miniſtraverat, fecit patriarcham, atque Tiberium, filium Cyri, conſortem regni ſibi conſtituit. Deinde Philippicum, quem ipſe in Ponto relegaverat, comprehendere voluit. Philippicus verò ab exercitu Imperator creatus, ſexto milliario ab urbe Conſtantinopoli pugna commiſſa, Juſtinianum occidit; filium quoque Juſtiniani fideles Philippici necaverunt.

De Philippico Conſtantinopolitano Imperatore, & chronica regum Francorum per idem tempus. 429

ANno ab incarnatione Domini 713, Philippicus, 61 ab Auguſto, imperium accepit. Tunc in Francia ſolo nomine junior Dagobertus regnabat. Pipinus verò Groſſus, Major domus, omnem regni honorem & poteſtatem habebat. Eo tempore populus Romanus ſtatuit, ne chartæ ipſius Philippici in eccleſia, vel etiam juſſa ejus Romæ reciperentur, cùm eſſet hæreticus; ne-

que nomen ejus inter miſſarum ſolennia recitaretur. Iſtè, cùm in die ſancto Pentecoſtes, egreſſus à balneo, poſt meridiem lecto cubaret, à Ruffino & Theodoro, per Auream portam ingreſſis, comprehenſus excæcatur; poſt annum & undecim menſes, ex quo cœperat regnare.

De Anaſtaſio Imperatore, ſexageſimo ſecundo ab Auguſto; & chronica ſui temporis.

ANno ab incarnatione Domini 714, Artemius, qui mutato nomine dictus eſt Anaſtaſius, 62 ab Auguſto, accepit imperium, & tribus annis regnavit.

Tunc mortuo rege Francorum Dagoberto juniore, & Pipino Groſſo, Carolus Martellus, filius Pipini Groſſi ex Alpheida, qui fuit avus Caroli Magni, factus eſt Major domus, qui regnum Francorum per 27 annos adminiſtravit, regibus adhuc, ſed ſine honore & utilitate, ibi manentibus. Iſte Carolus Martellus, Regunifridum quendam, regnum invadere volentem, multis bellis preſſit, Buguariam & Sueviam ſubjugavit; Guaſconiam, Saxoniam & Phryſiam devicit, Saracenorum 385 millia occidit. Igitur, dum regnum Francorum multis modis ſub bellicoſiſſimo principe Carolo Martello augmentaretur, Imperium verò Græcorum minueretur, milites adverſus Anaſtaſium Imperatorem creant Theodoſium, licet invitum: qui conſerto prælio, Anaſtaſium vicit, & presbyterum fecit eum ordinari.

De Theodoſio ſecundo Imperatore, ſexageſimo tertio ab Auguſto.

THeodoſius iſte ſortitus imperium 63 ab Auguſto, uno anno imperavit. Cui ſuccedit Leo 64 ab Auguſto, manente adhuc in Francia Carolo Martello.

De Leone Imperatore Græcorum, ſexageſimo quarto ab Auguſto.

430 ISte 64 ab Auguſto Imperator, vocatus Leo, imagines Domini juſſit incendi, & ſanctos ſuæ iniquitati reſiſtentes decollari. Inter quos paſſa eſt ſancta Theodoxia, cujus corpus adhuc integrum Conſtantinopoli cum ingenti veneratione ſervatur.

Gregorius Papa, cùm vidiſſet Imperatorem Leonem iniquum & incorrigibilem, totam Italiam à ſuo imperio diſcedere perſuaſit. Eo tempore reliquiæ ſancti Auguſtini de Sardinia in Papiam à Luprando, rege Lumbardorum, deportantur. Tunc etiam Beda venerabilis presbyter in pace quievit. His diebus Saraceni Conſtantinopolim per triennium obſidione cinxerunt; tandemque ſine victoria receſſerunt. Romæ quoque 300000, per peſtilentiam tunc perierunt. Leo imperator, imperii ſui anno quarto, moritur; cui ſuccedit filius ejus Conſtantius.

De ultimo Conſtantio, Imperatore Græcorum, ſexageſimo quinto ab Auguſto.

COnſtantius igitur imperat anno ab incarnatione Domini 742, ſexageſimus quintus ab Auguſto. Iſte maleficus ſacrificabat dæmonibus, patre ſuo deterior factus, luxuriæ & omni immunditiæ deditus, eccleſiam Dei affligebat; unde etiam ſuis iniquitatibus ipſe & pater ejus meruiſſe videntur, ut eorum regnum divideretur. Anno imperii illius Leonis primo, Carolus Martellus, filius Pipini Groſſi, moritur, relictis tribus filiis, Carolomanno, Pipino Nino, & Griphone: quorum Gripho minor, inquietus, à fratribus apud Alverniam captus, & detentus in prælio, cum uxore ſua Suanichilda, in quodam caſtello permanſit. *Cætera verſificè pagina noſtra refert.*

Item de Theodoſio Imperatore, verſificè, & de Papa ſui temporis.

Theodoſii vita fuit annis bis duodenis,
Cujus & Eccleſiis ornatus tempore venit,
Hic & imaginibus ordine ſtare dedit.
Gregorius cum Theodoſio ſtat Papa ſecundus;
Annis ipſe decem fuit urbis & orbis alumnus,
Ter ternos menſes, ter tulit octo dies.
Tempore Gregorii præſul Bonifacius extat,
Sede Moguntina miracula plurima præſtat,
Gratia baptiſmi Teutona regna tulit.

PARTIS DECIMÆ SEXTÆ FINIS.

GOTFRI-

431 # GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM PARS XVII. 432

IMPERIUM TRANSFERTUR AD FRANCOS.

§ Proœmium Authoris.

Superius promiſiſſe me memini narraturum, qualiter Franci, quorum facimus hic mentionem, in Galliam venerunt, & qualiter à Romanorum principatu ſejuncti, in propria ſua authoritate & poteſtate manere cœperunt.

Tempore igitur, quo Æneas poſt Trojæ deſtructionem in Italiam venit, Priamus junior, nepos magni Priami ex ſorore, & cum eo Antenor, Trojanorum princeps, cum 13000 per mare Illyricum *(a)* in Venetias venerunt. Ibique Paduam civitatem ædificantes, in qua hodie ipſe Antenor honorificè ſepultus, more regio invenitur, per Mæotidas paludes, in Scythiam regionem ſedes ſuas poſuerunt, civitatem Sicambriam ædificantes, unde etiam Sicambri ſunt nominati.

Cùm autem toto orbe in provinciam Romanorum ſubacto, ipſi etiam inter alios ſubacti fuiſſent, elapſo tempore, Germaniam occupaverunt, ubi etiam Germani de cætero ſunt vocati.

Deinde cùm Imperator Valentinianus impugnatos Alanos, & inter Mæotidas paludes receptos, delere non potuiſſet, edictum protulit, ut gens, quæcunque Alanos vinceret ac deleret, per decem annos proximos libera eſſet ab omni tributo. Quare Germani, ipſius gloriæ cupidi, *(b)* adverſus Alanos movent exercitum, eoſque vincunt, & omnino extinguunt, unde per decem annos liberi à tributo fuerunt;& propter eandem victoriam à Valentiniano Imperatore Franci, id eſt feroces, ſunt perpetuò appellati.

Expletis autem decem annis, dum Romani à Francis ſolita tributa repeterent, Franci ob ipſam libertatem effrænes jam facti, ipſum tributum ſolvere renuerunt. Habuerunt autem inter ſe principes antiquos (ut dixi) Priamum & Antenorem. Quapropter, dum à Romanis contra eos pugnatur, occiſo in prælio Priamo rege eorum *(c,)* in partes regni Thuringiæ ſe contulerunt cum principibus ſuis, filiis ſcilicet Priami & Antenoris; nomine Marcomede & Sunone. Porrò defuncto Sunone, communicato conſilio, filium Marcomedis, nomine Pharamundum, regem ſibi creaverunt.

Leges quoque per authores ſuos, Guiſogaſtaldum & Salagaſtum, compoſitas, extunc habere cœperunt. A Salagaſto illo lex Salica nomen accepit; qua lege uſque hodie Franci utuntur, qui etiam Salici nuncupantur. Mortuo autem Pharamundo, filius ejus Crinitus ſucceſſit, à quo Francorum reges Criniti ſunt appellati.

His temporibus Francia creſcere, Roma autem minui cœpit, ut ſuprà dixi. Gentes enim, quæ ſubactæ Romanis fuerant, jam per ſe ipſas regnare didicerunt. Romani è converſo, qui ſemper imperaverant, ſervire gentibus cogebantur. Gothi enim cùm ipſam Urbem *(d)* eſſent depopulati, ultra Ligerim

(a) MS. *Cum XIII. millibus armatorum.*
(b) MS. *Ipſi* gloriæ cupidi.
(c) MS. Occiſo Priamo, rege *tertio* eorum.
(d) MS. Gothi enim cum *jam* ipſam.

gerim fluvium in Gallia conſederunt. Burgundiones quoque juxta Rhodanum habitaverunt; qui & ipſi paulò pòſt reges habere cœperunt. Sic etiam Franci, Rheno tranſmiſſo, Romanos, qui illic habitabant, fugaverunt. Poſtea captis urbibus, Tornaco & Cameraco, atque inde paulatim progreſſi Remis, Sueſſonam & Aurelianum, & Coloniam, quæ tunc dicebatur Agrippina, Treverim, ac penè totam Galliam atque Germaniam, ab Aquitania uſque in Bavariam ſibi vendicant atque ſubjiciunt. Clodovæo, rege Francorum defuncto, Merovæus filius ejus, à quo Franci Merovæi ſunt appellati, ſucceſſit in regnum. Quo moriente, Hildericus ſucceſſit: qui dū luxurioſe viveret, à ſuis expellitur à regno, & ad regē Thuringorū, *(a)* Biſinum nomine, ſeceſſit: à quo humaniter receptus, uxorem ſuam Biſinam, reginam pulcherrimam, latenter tetigit. Poſtea idem Hildericus, iterum in regnum Francorum *(b,)* per interventum amicorum ſuorum receptus eſt. Poſt cujus veſtigia ſequuta eſt Biſina regina; quæ interrogante Hilderico
433 rege, ad quid veniſſet? reſpondit; Ad te venio, tecum permanſura. Tenuit itaque rex eam pro uxore, genuitque ex ea filium Clodovæum. Sed dum Hildericus expulſus à regno, in Thuringia (ut diximus) moraretur, Ægidius quidam Romanus, loco ejus ſubſtitutus eſt in regno Francorum. Poſt octo annos, Hildericus revocatus in regnum, urbem Agrippinam invadit, & ejectis inde omnibus Romanis, qui Ægidio favere videbantur, ſuos fautores impoſuit, Francos: unde & eandem urbem, quæ uſque in illud tempus dicebatur Agrippina, præcepit propter incolatum Francorum perpetuò Coloniam appellari. Mortuo autem Ægidio, filius ejus, Siagrius, in civitate Sueſſona regnavit.

Hildericus Rex, vita decedens, Clodovæo filio ſuo regnum dimiſit. Iſte Clodovæus primus Chriſtianus fuit inter reges Francorum, à beato Remigio baptizatus. Siagrius filius Ægidii, dum contra Clodovæum regnare aut certare non poſſet, ſeceſſit ad Alaricum regē Wiſogothorum, *(c)* qui Alaricus nonus erat ab Alarico Magno, rege Gothorum, à quo ſuprà diximus Romam captam & depopulatam *(d.)* Siagrius à Clodovæo repoſcitur. Alaricus ei eum remittit. Qui remiſſus, necatur; omneſque Romani, qui tunc in Galliis habitabant, ita ſunt exterminati, ut nec unus poſſet in omnibus Galliis reperiri.

Videntur mihi Franci in illis temporibus linguam Romanam, qua uſque hodie utuntur, ab illis Romanis, qui ibi habitaverant, didiciſſe. Quæ autem lingua eis prius fuerit naturaliter, nos ignoramus, Itaque Clodovæus, ſubjugatis Alemanis, jam Chriſtianus factus, Gothis & Aquitanis bellum indicit. Quò dum pergeret; votum vovit beato Martino apud Turonum; qui jam 112 annos poſt obitum ſuum habebat. *(e)* Cumque triumphaſſet in Gothos, & Alaricum eorum regem occidiſſet, reverſus Turonum, gratias egit Deo & beato Martino. Ditata etiam tunc eccleſia ſancti Martini, equum ſuum, quem prius iturus ad prælium dederat ſancto Martino, per ſuam pecuniam redimere volens, centum ſolidos cuſtodi eccleſiæ, pro equi ipſius redemptione tranſmiſit. Equus verò ſtetit immobilis. Hoc audiens rex, conſiderat beatum Martinum illud equi pretium parvipendiſſe. Quare & alios centum ſolidos inſuper pro equi redemptione porrexit: quibus enim datis velociter ſequutus eſt equus, & regi præſentatus. *(f)* 434
Unde fertur dixiſſe Clodovæus: *Sanctus Martinus eſt bonus auxiliator: ſed carus negotiator.*

Hæc

(a) MS. *Baſinum.*
(b) MS. *In regno* Francorum.
(c) MS. addit: *in Guaſconiam.*
(d) MS. addit: *fuiſſe.*
(e) MS. addit: *& equum ſuum optimum ei dedit.*
(f) MS. Repræſentatus.

Hæc omnia de origine Francorum ponimus in hoc loco, *(a)* ſub titulo Leonis Imperatoris, *(b)* cujus temporibus Græci dominium Romæ omnium perdiderunt, & Franci imperium Romanum in Occidente *(c)* habere cœperunt. Primò quidem per Carolum Martellum, ducem Francorum, quem Pipinus Groſſus, Major domus, genuit ex Alpheida duciſſa, *(d)* occulto coitu. Deinde per Pipinum Nanium, filium ipſius Caroli Martelli. Poſtea per Carolum Magnum, filium Pipini Nani, primum Imperatorem Francorum. Deinde per Ludovicum filium Caroli; & deinceps uſque in præſentem diem; ſicut in poſterum per diſtincta capitula ſuis locis & temporibus, authore Deo, referemus.

De ultimo Leone, Imperatore Græcorum, 66 ab Auguſto; cujus temporibus imperium Græcorum ad Francos eſt devolutum; & de Romanis Pontificibus illius temporis, & chronica diverſorum.

Cæſaris imperium nunc fertur adeſſe Leonis,
Sedecies ductis annis (e) *fert lora decoris,*
Ultimus eſt ipſe, quem ſua Roma colit.
Gregorius ſedit cum Cæſare Papa Leone,
Annis ritè decem Romanum geſſit honorem,
Menſes ter ternos addita vita fovet. (f)
Inſuper ad requiem pertulit octo dies.
Carolus Martellus dux Franciæ regna regebat,
Pipinus Nanus dux tunc cum patre ſedebat,
Plurima Gothorum bella frequenter erant.
Græcorum reges hucuſque licet memorari,
Quos loquor Italiæ tunc imperio dominari,
Nunc & in Italia Græca corona cadit.
Vertimur ad Francos, quorum virtute tueri
Itala gens poterit, ſecuraque Roma teneri,
Carolus Martellus (g) *tutor & author erit.*
Pipinus Nanus fieri rex inde meretur,
Qui poſt Martellum papalia jura tuetur,
Fit quoque patricius, fert & in Urbe decus.
Carolus imperium poterit poſt iſta mereri,
Cujus & Eccleſia poterit virtute tueri,
Ejus ab imperio Græca corona perit.

De genealogia Caroli Magni, à temporibus atavi ſui Pipini Groſſi, & qualiter ipſa progenies obtinuit regnum Francorum: quæ poſtea ſortita eſt Romanum Imperium, & totum orbem.

ANno ab incarnatione Domini 710, 435
mortuo Dagoberto, minore rege *(h)* Francorum, filius ejus parvulus in tutela Pipini Groſſi, qui erat Major domus, remanſit. Qui etiam poſt pauca per inſidias quorundam periit. Tunc Grimoaldus, filius legitimus Pipini Groſſi, regnum uſurpans, à conſanguineis Dagoberti Regis defuncti captus eſt: & tandiu in arcta cuſtodia detentus, donec ibi mortuus eſt.

Eodem tempore pars illa Galliæ, in qua eſt Sequana fluvius & Ligeris, vocabatur Gaudina: ubi duo reguli fratres, ex conſilio matris, invadunt regnum Francorum, *(i)* id eſt Teutonicorum, ſuper Rhenum fluvium, cùm ibi tunc rex non eſſet. Et primo impetu urbem Wormatiam invadunt, ubi à Francis bello repreſſi, iterum reparatis viribus, civitatem Moguntiam obſidione cingunt. Ad hæc Franci regem non habentes, Carolum Martellum, filium Pipini Groſſi, natum ex Alpheida, regem facere decreverunt: qui coronam quidem recipere renuit, ſed vexillum eorum contra Gaudinos ſuſcepit, & cum regibus præfatis prælio conſerto, utrunque regem manu ſua in prælio occidit: atque cum ipſa victoria præcedens Rhemis & Pariſiis,

(a) MS. non habet: *loco.*
(b) MS. addit: *Græcorum.*
(c) MS. legit: & Franci imperium Romanum *Romæ & in* occidente.
(d) MS. *Alfrida.*
(e) MS. legit. *Hic modo quindenis annis.*
(f) MS. *plus ſua vita fovet.*
(g) MS. *Carlo martellus dum.*
(h) MS. *juniore* rege.
(i) MS. *Abjune.*

ſiis, omnem Gaudinam provinciam ſubjugavit.

Tunc idem Carolus Martellus perpetuo decreto conſtituit, illam provinciam Gaudinam eo nomine non nominari, ſed Francigenam appellari: in lingua verò Teutonica juſſit eandem provinciam vocari nomine ſuo Carlingam, & eos homines nomine ſuo vocari Carlingos, ſicut à Cæſare Cæſarea dicitur: quod vocabulum omnes Teutonici uſque hodie ſervaverunt. Dicunt enim, Vado in Carlingam, venio de Carlinga, homo ille Carlingus eſt, & linguam habet Carlingam. In lingua autem Latina, vocant eos Francigenas, quaſi genitos à Francis. Teutonicos verò Occidentales, id eſt ciſcitraque regnum, Francos vocant. Terram quoque ipſam Franciam à Francis dicunt. Franconiam quoque, à quodam duce eorum Francone, vocare eam conſueverunt. Itaque de ipſo Carolo Martello, qualis fuerit, & quot filios reliquerit, dicamus.

De Carolo Martello.

ANno igitur ab incarnatione Domini 714, Major domus erat iſte præfatus *(a)* Carolus, cognomine Martellus,
436 qui pater Pipini Nani fuit, & avus Caroli Magni, qui dux & Majordomus Francorum exiſtens, natus ex Alpheida duciſſa, per concubinatum, ex patre duce Pipino Groſſo; ſua prudentia omnes Gallias & Hiſpanias vicit & ſubjugavit, & eccleſiam Romanam atque Italiam à Gothis liberavit. Et ipſe primus decimas eccleſiarum conſenſu Papæ Zachariæ militibus dedit in feudum, pro eccleſiæ Dei neceſſitate. Eo tempore Beda presbyter obiit, nono calendas Junii; qui multa ſcripta eccleſiis contulit.

Carolus Martellus reliquit duos filios, Pipinum & Carlomannum, qui ſimul duces & Majores domus Francorum dicebantur. Sed poſt annos 4, Carlomannus fecit ſe monachum in monte Caſſino. *(b)* Pipinus verò per Papam Zachariam, ex electione Francorum, factus eſt rex Francorum, Hildrico ignavo rege, per Francos tunc monacho *(c)* in monaſterium miſſo. De Pipino verò natus eſt Carolus Magnus. Cætera verſus habent, de Leone Imperatore, & Carolo Martello.

De primo adventu Gothorum in Italiam tempore Leonis, Imperatoris Græcorum, quando Carolus Martellus Italiam à Gothis liberavit.

Cæſare Græcorum diadema tenente Leone,
Plaga venit Romæ pax deperit à regione,
Gothica nam rabies prælia dira movet.
Adſcelus edoctos peperit Guaſconia Gothos,
Copia Gothorum genus eſt ſpecieſque malorum,
Viribus ipſorum præda fit omne ſolum.
Marte premunt Ligures, pariunt hinc inde dolores,
Tuſcia conteritur, ſentit quoque Roma furores,
Itala terra dolet, mors erat ante fores.
Roma requirit opem; Leo non dedit; inde Quirites
Amodo per Francos ſatagunt has tollere lites;
Teutonici veniunt, Francica ſigna nitent.
Gregorio Papa totoque petente ſenatu,
Carolus Martellus committere bella vocatur,
Liberet ut patriam, munus ab Urbe datur.
Militis ad pretium decimas reſpublica donat,
Papa vocat proceres, veniant defendere Romam,
His dedit eccleſiâ tunc decimata bona.
Copia Gothorum Martelli Marte fugatur,
Roma reformatur, pax eccleſiæ reparatur,
Gloria Francorum fulget in Urbe caput.

De morte & ſepultura Caroli Martelli; & de filio ejus Pipino Nano, cum duobus fratribus ſuis.

ANno ab incarnatione Domini 743, defuncto Carolo Martello, & ſepulto eo in Liguriæ civitate, quæ vocatur Aquis, 437
(d) Pipinus filius ejus, dictus Nanus, & frater ejus Carlomannus, cùm tertium fratrem eorum Griphonem, tanquam hoſtem

(a) MS. abeſt præfatus.
(b) MS. *in monte Siraphi prius, & poſtea in monte Caſſino.*
(c) MS. *tunc monachato.*
(d) MS. *Aquiſgrani.*

hoſtem ſuum, à regno fugaſſent, regnum inter ſe dividunt. Carlomannus accepit Auſtriam, id eſt *Oſterrich*, *(a)* & Alemanniam, id eſt Sueviam & Turingiam: Pipinus autem Burgundiam & Neuſtriam atque provinciam cis Rhodanum ſortitur. Deinde multis præliis ab eis contra hoſtes commiſſis, anno ab incarnatione Domini 746, quando Fuldenſe monaſterium fundabatur, Carlomannus fratri ſuo Pipino omnem terram relinquit: & ipſe monaſticum habitum, in monte Sirati, *(b)* ubi olim latuit beatus Sylveſter, per papam Zachariam aſſumit: *(c)* & inde propter nimiam hominum frequentiam, ad montem Caſſinenſem ſe transfert, & clericus factus, ibidem vitæ finem expectavit. Ibi etiam (ſicut dicitur) aliquando porcos cuſtodivit: ibique in introitu Eccleſiæ beatam ſepulturam accepit.

His temporibus Pipinus, dux Francorum, factus eſt Patricius Romanorum.

ANno ab incarnatione Domini 751, cùm in regno Francorum Regibus ſolo nomine regnantibus, Majordomus omnem regni adminiſtrationem ac poteſtatem haberet, & eccleſia à Gothis atque à Longobardis afflicta inſtanter à Francis auxilia poſtulaſſet; Pipinus dictus Nanus, cùm eſſet Majordomus, ad Zachariam Papam legatos ſuos, Burchardum ſcilicet Guerzeburgenſem epiſcopum, &Pholradum capellanum ſuum, gratia ſciſcitandi tranſmiſit: & quid de regno Francorum ei videretur agendum, quæſivit. Papa itaque, melius eſſe illum regem, qui regni totius curam & poteſtatem habet, quàm illum, qui ſolo nomine rex eſt, remandavit. Stabat enim in rege ſola nominis umbra: in Pipino verò poteſtas & dignitas efficaciter apparebat. Erat tunc Hildericus rex ignavus & inutilis, ex antiquorum regum Francorum genealogia: qui reges à Mirovæo, filio Clodii, omnes Mirovæi fuerant appellati: qui etiam inane regis nomen habebant. Reverſi ſunt igitur Pipini ab Urbe legati, & omnis Gallia conſilio Papæ Zachariæ libenter conſenſit.

Pipinus fit rex Francorum. 438

ANno igitur ab incarnatione Domini 752, authoritate Papæ Zachariæ, Pipinus à Bonifacio, Moguntino archiepiſcopo, aliiſque regni Principibus, in civitate Sueſſiona, in regnum eligitur. Sequenti anno, Papa Zacharia defuncto, Stephanus Papa ſucceſſit: qui cùm ab Agiſtulpho, rege Lombardorum, multa mala pateretur, Pipino à prælio Saxonum revertenti, ubi etiam de morte fratris ſui Griphonis nuncium recepit, occurrit in villa, quæ dicitur Cariſius: rogans eum, ut eccleſiæ Romanæ ſuccurrat. Cætera verſus habent.

De Gothis & de Lombardis, à quibus Pipinus eccleſiam Romanam & totam Italiam liberavit.

Marte prius Gothis procul à regione remotis,
Gens venit Hunnorum, Ligurum contraria vocis,
Omnibus Italicis pernicioſa locis.
Hæc gens bella gerens, dum dimicat hoſte minante,
Fœmina pugnando crines ſibi porrigit antè,
Barbaque mentita, pendula pendet ita.
Mirantur Ligures longas ſub pectore barbas,
Quumque vident barbas, metuunt quaſi beſtia larvas, (d)
Gens Ligurum timuit, ceſſit, & arma dedit.
Sic Longobarda meruit gens illa vocari,
Niſa ſuper Ligures hoc ingenio dominari,
Vicit & Apuliam, littore, rure, mari
Rex Lombardus erat Luprandus in urbe Papia,
Qui gravat eccleſiam, Romam premit uſq; Sueriam,
Nec patitur patriam pacis habere viam. (e)

(a) abeſt in MS.
(b) MS. *ſiracti*.
(c) MS. aſſumſit.
(d) MS. quaſi beſtia *ranas*.
(e) Verſus iſti in MS. abſunt.

Papa coarctatur, Leo Cæſar ad iſta vocatur,
Spes ibi nulla datur, rex Francorum rogitatur,
Sed neque rex venit, cùm foret umbra caput.
Hildericus tunc ignavus regnaſſe videtur,
Qui neque Francorum regnum virtute tuetur,
Nec bene regales novit habere lares.
Pipinus, dux Francorum, ſua regna tueri
Curat, & ipſe domus major cenſetur haberi,
Rex & patricius, qui citò magnus erit.
Pipinus, dux Francorum, tunc regna regebat,
Regis & officium plenè ſub rege tenebat,
Rex ibi tunc vacuo nomine vilis erat.
Coram principibus dum rex in ſede ſederet,
Nil ibi præciperet, niſi dux prius ille juberet,
Jura, poteſtatem, dux erat ipſe gerens.
Rex erat Hildricus, qui tunc regnaſſe putatur,
Umbra fuit regis, non rex, ſi jure notatur,
Francia ſi poterit, non erit umbra caput.
Tunc rex Luprandus regnabat in urbe Papia,
Opprimit & Romam, ſimul & Papam Zachariam,
Et nimis Eccleſiam perdere ſemper hiat.
Dum regimen regni Francorum Nanus haberet,
Rex tamen Hildricus vacuus viliſque ſederet,
Nanus Apoſtolico ſcripſerat iſta ferens:
Si cupis Eccleſias regni virtute juvari,
Præcipias regem validum fortemque levari,
Robur ad hæc patriæ nos retinemus, ait.
439 *Nam rex Hildricus, cui nomen Francia præſtat,*
Res quaſi funeſta, cui non datur (a) ulla poteſtas,
Nudum nomen habet, ſed mihi terra favet.
Scribe pater Francis, pete, ſuggere, præcipe ſemper,
Ut faciant regem patria gladioque potentem,
Nam nihil auxilii principis umbra facit.
Litera papalis Francis celeberrima venit,
Erigitur ſolium, Pipino gloria cedit,
Quippe ſibi regnum Francia tota dedit.
Hildricus factus monachus, caput ipſe totondit,
Seque monaſterio ſub religione recondit,
Sic Fortuna fuit, ſic rota verſa ruit.
Sede Moguntina regem Bonifacius ungit,
Regis ad obſequium ſe Francia ſubdita jungit,
Ad regem Nanum cedit ubique ſalus.
Sic probitate ſua regnum Pipinus adegit,
Corpore qui minimus, res ad meliora redegit,
Et melius reliquis ſubdita regna regit.
Ejus ſponſa fuit grandis pede, nomine Berta,
Venit ab Ungaria, ſed Græca matre reperta,
Cæſaris Heraclii filia nanque fuit.
Ex hac mixtura fit ſumma corona futura,
Carolus eſt Magnus, quem Berta fuit paritura,
Scripſit viſa prius, jungitur arte ſua. (b)

§ Chronicum.

TRojanam propaginem in duo genera regum quondam fuiſſe diviſam; id eſt in Æneam & Priamum juniorem. Æneas venit in Italiam, à quo omnes Romani reges & Imperatores exierunt. Priamus verò junior *ivit in Germaniam*, *(c)* à quo omnes Germani ſive Teutonici reges nati ſunt. Iſtæ itaque duæ progenies à Troia venientes, in unum Carolum Magnum concurrunt, cùm ſit Teutonicus patre, & Romanus ſive Græcus à *matre Berta. (d)*

Pipini origo.

In duo diviſa Trojana propago parentes,
Jungitur in Berta Pipini ſemine ventre,
Semine Pipini Troia fit una ſibi.
Si modò Teutonica, Romanaque germina quæres,
Gemma parentelæ ſtat Carolus unicus hæres,
Romuleus matre, Teutonicusque patre.
Pipini regis digreſſio ſcripta quieſcat,
Contra Lombardos Pipini geſta pateſcant,
Qualiter eccleſiam juverit, ecce canam.

Item de Pipino, qualiter fit rex Francorum, per Papam Zachariam.

An-

(a) Jamque non exſtat, cui non datur.
(b) Stirps diviſa prius ungitur arte ſua.
(c) Venit in Germaniam.
(d) ſubjungitur: ſicut inferius verſibus exprimitur.

ANno ab incarnatione Domini 754, Pipinus per Stephanum Papam à fidelitate Hilderici, prædicti Francorum regis, cum omnibus Franciæ principibus eſt abſolutus. Tunc etiam, Hilderico tonſurato & monachato, atque in monaſterium detruſo, Pipinus regalem recipit unctionem. Eo tempore finem accepit regnum Merovæorum; in-
440 cipit autem regnum Carolorum, qui Græcorum imperium Romæ poſtea obtinuerunt. Ex hoc etiam facto, Romani pontifices mutandi regnum trahunt authoritatem. Pipinus igitur extunc regnum Francorum nomine & re laudabiliter gubernavit.

§ Chronicum.

ANno autem ab incarnatione Domini 755, Pipinus rogatus à Papa Stephano, contra Aſtulphum, regem Longobardorum, movet exercitum, & Italiam intrare diſponit. Cùm autem Longobardi per anguſta montium, poſitis ante ſe ad tuitionem validis muris, defenſionem ſibi paraſſent; Pipinus, occiſis ex eis plurimis, murorum clauſtra confregit, & pertranſiens, in plano Lombardiæ reſedit. Aſtulphus rex in Papiam ſe colligit, ubi à Pipino obſeſſus 40 obſides dare, atque inſuper jurare compellitur, ne Romanam eccleſiam amplius infeſtaret; ubi Stephano Papa honorificè cum militia Francorum Romam remiſſo, ipſe in Franciam remeavit. Hoc anno Bonifacius Moguntinus archiepiſcopus, qui eccleſiam Fuldenſem, aliasque multas fundaverat, à Phryſonibus, quibus prædicaverat, martyrio coronatur. *Cætera, ſi qua placent, verſibus acta patent.*

De obitu Luprandi, regis Lombardorum, & de Aſtulphi regis exaltatione, & de primo introitu Pipini in Italiam.

Luprandus moritur, Aſtulphus ſede levatur,
Cujus & Eccleſia graviore furore gravatur,
Ejus primatu Roma perire (a) datur.
Aurea Romanus ſibi ferre tributa jubetur,
Romanus præſul nuſquam ſua jura tuetur,
Græci diſſimulant, nec ſua regna juvant.
Nunc prece Pipinum repetunt ad prælia primum
Vincere Ticinum, regemque repellat ad imum,
Liberet Italiam Romuleumque ſinum.
Venit, & obſedit regem, pariterque coëgit
Reddere Romanis, quæ tunc Aſtulphus abegit,
Gratia ſit regi, qui loca ſancta regit.
Viſitat almificam Pipinus in agmine Romam,
Nec tamen in Roma voluit geſtare coronam,
Fit modò patricius, nomen honorque tonat.
Inde Moguntinas patria remeavit ad ædes,
Regia Francorum, quæ tunc erat inclyta ſedes,
Qua Germanorum gloria ſumma ſedet.
Dum rex Luprandus regnaret in urbe Papia,
Papa prius dictus ſua fata tulit Zacharias,
Annis vita decem, bis quoque menſe ſedet.
Ter ſenos numerando dies ſuperaddis ad annos,
Erigitur Stephanus Romæ præſul venerandus,
Cujus & à ſtudiis pax rediviva fuit.

De ſecunda rebellione Aſtulphi regis, & de ſecunda victoria Pipini ſuper eum. 441

REx Lombardorum (b) Aſtulphus, poſt Pipini diſceſſionem, ruptis promiſſionibus adverſus eccleſiam, ſævior ſolito apparebat. Unde Pipinus iterum cum fortitudine Italiam ingreditur; rurſusque Aſtulphus in Papia obſeſſus, omnia corrigere, fortioribus promiſſionibus & pluribus obſidibus coarctatur. Inſuper eccleſiæ Ravennam cum quibusdam aliis urbibus coactus eſt reſignare. Ipſe autem Pipinus in Galliam eſt reverſus.

Sequenti anno, Græcorum regno (ſicut ſuprà taxavimus) decreſcente, Francorum autem regno plurimùm jam ſublimato, legati Conſtantini Augu-

(a) Roma parere.
(b) Longobardorum.

ſti de Græcia cum magnis muneribus ad Pipinum venerunt, apud Compendium. Thaſſilo quoque, dux Bavarorum, cum ſuis principibus tunc regi Pipino fidelitatem & ſubjectionem exhibuit. Poſt hæc etiam Saxones graviſſimo bello Pipinus devicit, & tributarios fecit. Non multò pòſt Gunifarium *(a)* magnum Aquitaniæ ducem prælio preſſit, & obſides dare coëgit. Iterum dux Guaifarius ab Aquitania, Thaſſilo etiam dux ab Aguaria, *(b)* incipiunt rebellare. Pipinus poſt diverſa prælia Guaifarium interfecit. Thaſſilonem quoque ſufficienter oppreſſum ſubjugavit. Deinde Turonis infirmatur Pipinus, & Pariſios deportatus, anno 14, à die, qua in regem unctus eſt, anno verò, ex quo poſt patrem ſuum acceperat principatum, 23, diem obiit, relinquens duos filios, Carolum & Carlomannum. *Cætera verſificè pagina noſtra refert.*

Item de eodem Pipino verſificè narramus.

Dum putat Aſtulphi ſcelus evaſiſſe ſenatus,
Rex Lombardorum mox ad graviora paratur,
Nullaque jam requies ejus ab arte datur.
Præſul ab Aſtulpho queritur tormenta moveri,
Vita petit cleri Pipini more tueri,
Si modò tardus erit, Roma repreſſa perit.
Alpibus evectus celeri Pipinus hiatu,
Milite congreditur, Aſtulphus Marte fugatur,
Urbe ſua clauſus quærere pacta datur.
Jurat, & obſidibus ſua quæſtio tota ligatur,
Amodo ſi Papa Lombarda peſte gravatur,
Auferat obſidibus regia pœna caput.
Pace reformata, Petro datur hoſtia grata,
Francia Brachata loca viſitat illa beata,
Et redit in patriam, pace manente rata.

442 De exaltatione Deſiderii, regis Lombardorum, & de Rachiſio adverſario ejus.

Aſtulphi regis dum vita die breviatur,
Rachiſius frater monachus regnare paratur,
Cui Deſiderii pars inimica fuit.
Diviſis populis, & regibus his tribulatis,
Arma premunt armis, & pluribus inde necatis,
Oppoſitis cuneis pugnat uterque ſatis.
Nunc Deſiderio Stephanus dat Papa favorem,
Jurat & ille ſibi, non lædere prorſus honorem,
Quem ſuper Italicos Papa tenere ſolet.
Rachiſius cedit monachus, pars altera ſedit,
Gens Ligurum Deſiderio reverenter obedit,
Nam ſibi ſubſidii tempora Papa dedit.
Rara fides Liguris; violat rex fœdera pacis,
Fœderis ante dati jam nexibus evacuatis,
Concutitur gratus Papa dolore ſatis.
Hæc ubi Roma ſapit, doluit rebus variatis,
Stat quaſi fracta ratis, vel præda parata piratis,
Undique quaſſatis rebus & igne datis.

Carolus Magnus, filius Pipini, erigitur in regnum Francorum, mortuo Pipino.

ANno ab incarnatione Domini 768, imperante adhuc in Græcia Conſtantino quinto, Carolus Magnus, filius Pipini Nani, regnum dividit cum fratre ſuo Carlomanno, & incipit regnare. Iſte primo loco Hunaldum, qui occiſo duce Guaiphario, bellum in Aquitania renovabat, ad Lupum ducem Guaſconiæ fugavit: & poſtmodum, tam ipſum quàm Lupum in deditionem accepit. Inde ſequenti anno, in Wormatia generali curia celebrata, limina apoſtolorum, cauſa orationis viſitare diſponit. Anno tertio regni ejus Carlomannus, frater ejus, moritur, & uxor ejus cum filiis ad Deſiderium, regem Lombardorum, confugit.

Carolus itaque jam ſolus regnum adeptus, Saxoniam cum exercitu ingreditur, omnibusque ferro & igne vaſtatis, acceptis inde obſidibus, revertitur; dehinc rogatu Adriani Papæ, Italiam ingreditur, & Deſiderium, Longobardorum regem, Ticini obſidione incluſit. Ibique dimiſſo exercitu, Romam orationis gratia pergit. Inde reverſus, Urbem

(a) Guaifarium.
(b) legendum: *Bajoaria.* In MS. eſt *Baguaria.*

bem fatigaram *(a)* ad deditionem compulit, regemque captivum abduxit. *(b)*

Inter hæc Saxones, abſentia regis elati, fide poſtpoſita, contigua terræ ſuæ loca populantur. Porrò Rex, ſubacta Italia, reverſus in Franciam, tripartito ordine militum, Saxoniam ingreditur, incendiisque vaſtata terra, prædam immenſam diripuit, & non multò pòſt regreſſus, denuò ab eis obſides accepit.

443 His diebus Conſtantinus perſequutor, trigeſimo quinto imperii ſui anno, mortuus eſt, eique filius ſuus Leo ſucceſſit, & Græcorum monarchiam per ſex annos ſatis debiliter tenuit in Græcia.

De Leone, Imperatore Græcorum ſexageſimo primo ſuprà memorato, & chronica ipſius temporis.

ANno igitur ab incarnatione Domini 776, Leo, ſexageſimus ſextus ab Auguſto, Imperium Græcorum accepit. Hic primò viſus eſt mitior; unde & principes filium ejus Imperatorem poſtulant.

Per idem tempus Saxones more ſuo, non ſemel, ſed ſæpe pactum mentientes Carolus diverſis præliis preſſit, ac plurimis ex eis fidem chriſtianam accipere perſuaſit. Porrò Leo Imperator ſexto imperii ſui anno moritur. *Cætera verſificè geſta referre placet.*

Item de Pipino, & de generatione ipſius, verſificè narramus: & quomodo Carolus vocatus eſt in auxilium Romanæ eccleſiæ, in Italiam.

Pipinus moritur, conſurgit Carolus acer,
Natus in Ingelehein, cui Berta ſit Ungara mater,
Pipinusque pater, chronica vera patent.
Dupla fuit juveni menſura puſilla parentis,
Major erat probitas, ſpecies, audacia mentis,
Fama fuit celebris, gloria multa nimis.
Nunc moritur Stephanus, memoratus Papa ſecundus,
Annis quinque ſuo viguit ſub dogmate mundus,
Inſuper in finem pertulit octo dies.
Tertius accedit Stephanus Roma venerandus,
Quem Deſiderius perturbat ubique tyrannus,
Temporis exigui vir modò Papa fuit.
Nam tribus hic annis & menſis quinque reſedit,
Ter ſenos ſuper addo dies, quibus ipſe reſedit,
Cui Deſiderius tempora torva dedit.
Erigitur poſt hunc Adrianus Papa beatus,
Cui Deſiderius perturbat pontificatum,
Hic & opem Caroli preſſus ubique petit.
Vixit Adrianus viginti quattuor annis,
Addo decem menſes, denosque dies numerandos,
Inſuper & ſeptem ſic ſuperaddo dies.
Carolus egregius papalia ſcripta relegit,
Scribit ei Papa, mala quæ Lombardus adegit,
Et petit, ut Chriſti conferat arma gregi.
Francorum proceres pariter cum rege rogantur,
Ut ſimul eccleſiam virtute ſua tueantur,
Actaque Pipini commemorantur ibi.
Fertur ad hæc, procerum ſententia talis haberi:
Si velit eccleſia Francorum Marte tueri,
Carolus Imperio præficiendus erit.
Nam labor eſt vacuus ſic Italiam ſuperari,
Ni maneat princeps, qui poſſit ei dominari,
Geſtet & Imperii jura colore pari;
Qui tenet archiva, quæ ſæpe cadunt recidiva, 444
Tempora paſſiva ſibi ſunt, ſed pauca dativa,
Nam mala caſtigat, nec tamen ipſa ligat:
Sit rex Francorum Romæ dominus dominorum,
Imperium teneat, terram premat Italicorum,
Atque ſuper Danaos auferat omne ſolum.
Regis opem precibus dum Roma per omnia quærit,
Dum petit, ut patriam dignetur ab hoſte tueri,
Dicit, ut Imperium tollat ut alter heri.
Rex ait: Italicos ego renuo ferre labores,
Ni ſimul Italicos habeam conſtanter honores,
Qui mihi ſi fierent, pax valitura foret.

Pralia

(a) Urbem Papiam fatigatam.
(b) addit Ms. *cum uxore & filia.*

Prælia Pipini perpendo mei genitoris,
Quanta ſuper Ligures probus intulit arma doloris,
Nec tamen abſtinuit turba reniſa dolis.
Non valet Italica ſine principe terra teneri,
Si requiem cleri cupitis ſine rege tueri,
Qui fuit error heri, cras quoque major erit.
Nil valet archatus, dum nullus eo dominatur,
Nec valet imperium, niſi Cæſaris enſe regatur,
Subjectam patriam regia norma parat.
Roma potens viguit, dum Cæſar in Urbe reſedit,
Publica res crevit, gens Itala pace quievit,
Terra ſuis dominis digna tributa dedit.
Tempora, quæ memini, ſi Roma cupit reparari,
Aut Deſiderii regis ſcelus evacuari,
Expedit Imperii, quæ peto, jura dari.
Rex ubi verba dedit, populus petit arma moveri,
Jura ſui cleri petit, optat & ipſe tueri,
Nam Deſiderii Roma furore perit.
Curia Francorum precibus conſentit eorum,
Tollat ut Imperium victoria Teutonicorum,
Stringat & Italicum fiſcus ubique ſolum.
Signa movent proceres, rex præcipit arma parari,
Tranſit & ad Ligures, quibus amodo vult dominari,
Sed Deſiderius prælia dira parit.
Campus apud Ligures Mortaria ritè vocatur,
Rex ubi congreditur, Ligurum pars victa fugatur,
Sic Deſiderii copia terga dedit.
Pro nece multorum, quæ facta fuit populorum,
Dicitur illorum Mortaria nomen agrorum,
Quæ peregrinorum ſtat modò grande forum.
Tunc duo conſocii meritis vitaque beati,
Amis & Amilius parili ſunt Marte necati,
Carolus his tribuit digna ſepulchra ſatis.
Obſidet egregiam modò rex cum rege Papiam,
Et jubet, ut gladiis Francorum ſubdita fiat,
Reddat & eccleſia, quæ male rapta tenet.
Urbs nimis obſeſſa dolet, igne fameque repreſſa,
Vulnere defeſſa, Lombarda ſuperbia ceſſat,
Et licet invita, clauſa remanſit ita.
Dux ibi mirandus tenuit vexilla Rolandus,
Sic & Oliverius ſocia probitate notandus,
Hos pro rege (a) duces tunc habuêre truces.
Viſitat interea regina potentia Romam,
Nec modò Cæſaream voluit captare coronam,
Orat, & ad Ligures ſigna reverſa volant.
Carolus Italiam, poſtquàm remeavit ab Urbe,
Viſitat & ſuperat, fiſcoque ſubeſſe perurget,
Reddit & eccleſiis prædia digna ſuis.
Rex Deſiderius, quem Marte recluſerat intus,
Traditur exilio pariter cum conjuge vinctus,
Cujus Aquiſgrani carcere vita cadit.
Dum Deſiderium regem rex Carolus angit,
Ante ducentenis & quinque fluentibus annis, 445
Itala Lombardis ſubdita terra fuit.

Hiſtoria Lombardorum, qui prius Vinuli vocabantur.

DUo duces Lombardorum *(b)* ab inſula Scatinavia fuerunt, Hibor ſcilicet & Hangio: *(c)* quorum mater fuit Gambara, ſapientiſſima. Iſti tunc egreſſi, in finibus Oceani maris, ſub rupe, quæ vocatur Altiſſima, ſeptem viros à longiſſimis temporibus ibi poſitos, inveniunt dormientes, Romano more precioſè veſtitos, & tam veſtibus quàm corpore incorruptos: de quibus, quum unum quidam veſtibus expoliare tentâſſet, tangentis eos manus protinus aruerunt: propter quod alii omnes amplius eos attingere non tentaverunt. Locus autem ille, & ipſa provincia, & populi illi, Vinuli vocantur, & crudis carnibus veſcuntur, & ſanguinem bibunt, ſicut hiſtoria Lombardorum teſtatur.

(a) Hos pro *lege* duces.
(b) Duo duces *de terra* Lombardorum.
(c) Ivor ſc. & Gion.

ſtatur. Crudis etiam & hiſpidis coriis beſtiarum, quaſi cervis conſimilibus induuntur; & nunquam ſine arcu tenſo & ſine ſagittis incedunt. Omni tempore nives habent, & in quibusdam locis eorum tempore æſtivo dies clara in medio noctis noſtræ habetur, & quaſi tunc ſine noctibus eſſe videntur. Dum apud nos eſt ſolſtitium, Sol tamen ibi non videtur. Dies ibi minores ſunt, quam alibi; ſed noctes longiores: quia ſcilicet, quanto ibi à Sole longius diſceditur, tanto Sol ipſe terræ vicinior apparet, & umbræ longiores excreſcunt.

Lombardi, à Scatinavia exeuntes, cum ducibus ſuprà dictis, in regione Scoringa aliquandiu conſederunt. Illo tempore Ambrietaſius, dux Vandalorum, vicinas quasque provincias bellis premebat. Unde multis elatus victoriis, nuncios ad Vinulos mittunt, ut vel Vandalis tributa perſolvant, aut ſe præparent ad bellorum certamen. Sic Hibor & Angio, duces Vinulorum, ſimul cum Gambara matre ſua, deliberant, melius eſſe armis tueri libertatem, quàm tributorum ſolutione libertatem fœdare. Mandantque Vandalis per legatos, pugnaturos ſe potius, quàm ſervituros.

Refert Toclacus, hiſtoriographus antiquitatis, fabulam ridiculoſam: quòd Vandali accedentes ad idolum ſuum Godam, victoriam de Vinulis poſtulaverint; illeque reſponderit, ſe illis victoriam daturum, quando primum
446 Orientem ſolem conſpexiſſet. Refert econtra; Gambaram ad deam, nomine Feriam, uxorem ſcilicet Godam, tunc acceſſiſſe, & pro Vinulis victoriam ab ea poſtulaſſe: eandemque deam Feriam conſilium dediſſe, ut mulieres Vinulorum crines ſuos diſſolutos ante faciem ſuam ponerent, & primo mane cùm viris adeſſent, ſeſeque pariter videndas verſus feneſtram, per quam Godam eas aſpiceret, collocaret. Quod & factum ita fuiſſe refertur: quos cùm Godam ſole Oriente inſpiciens, vidiſſet, dixit, qui ſunt hi Longibarbi? *(a)* Cui Dea Feria reſpondit, dicens; ut, quibus ipſe nomen tribueret, victoriam etiam condonaret. Itaque Vinulis (ſicut ajunt) ſic victoriam conceſſit. Hæc quidem fabuloſa dicta videntur.

Verum autem nomen Lombardorum eſt, à longa barba, ferro intacta, Longobardos eosdem Vinulos appellari. In lingua enim Vinulorum *lang*, *(b)* id eſt longa: *bart*, id eſt barba, interpretatur. Votam autem quidam *Gotham*, *(c)* adjecta litera dixerunt. Ipſe eſt, qui apud Romanos dicitur Mercurius, & tunc ab univerſis Germanis ut Deus adorabatur. Unde usque hodie Goth in Teutonico, Latinè dicitur Deus. Vinuli igitur etiam hodie Longobardi dicuntur.

Commiſſo igitur decies cum Vandalis prælio, & pro libertate contendentes, Vinuli victores fiunt. Qui magna poſtmodum fame coacti, in eadem provincia Scoria animo ſunt conſternati. De qua egredientes, dum in Moringam provinciam tranſire diſponerent, Aſſipidi eorum iter impediunt, denegantes eis tranſitum per terminos ſuos. Porrò cum Longobardi magnas hoſtium copias cernerent, & pro ſuorum paucitate cum illis congredi non auderent, tandem neceſſitas conſilium adinvenit. Simulaverunt enim Langobardi, ſe in caſtris ſuis habere Cynocephalos, id eſt homines canina capita habentes. Quos etiam divulgant, apud hoſtes pertinaciter prælia gerere, humanum ſanguinem bibere: atque ſi hoſtem non poſſint attingere, proprium ſanguinem potare. His hoſtes auditis, crudelique * effecti, *(d)* bellum, quod indixerant, committere formidabant. Habebant tamen apud ſe virum fortiſſimum, de cujus viribus omnimodis confidebant: quem ſolum pro omnibus objiciunt pugnaturum; mandantes Langobardis, ut unum eorum illi opponerent, qui cum eo pro omnibus ſingulare iniret certamen: ea ſcilicet conditione, ut ſi Lango- 447
bardorum pugil eum vinceret, ipſi tranſitum

(a) Qui ſunt hi Lonbardi.
(b) *Lanc.*
(c) Got autem, quem Deum Gotan.
(d) *Timidique* effecti.

tranſitum liberum obtinerent: ſin alter illum vinceret, ipſi, ſicut venerant, repedarent.

Adhæc homo quidam, de genere ſervorum Langobardorum, ſe obtulit pro omnibus pugnaturus: ea quidem conditione, ut ſi vicerit, libertati donetur. Langobardi gratanter, quod poſtulat, pollicentur. Ita cùm ſervus hoſtem viciſſet, Langobardi in Mauringuam pervenientes, tranſeunt in Rugulandam: ubi modicum commorati, procedunt in provinciam Anthap, & inde in terram Bathaib: deinde in Burgandam, quam per annos aliquot poſſederunt. Interea mortuis duobus ducibus Langobardorum, Hibor ſcilicet & Angione, ipſi ſibi regem creaverunt.

Regnat igitur Agelmund, filius Agionis, de progenie Vinulorum, qui apud eos nobilior habebatur. Iſte ſuper Longobardos annis triginta tribus regnavit.

Hujus temporibus quædam meretrix uno partu enixa ſeptem infantes, crudeliter omnes in piſcinam projecit necandos. Rex autem Agelmund equo reſidens, dum in piſcinam fortè veniſſet, haſta, quam ferebat, miſeros tangebat infantes. Quorum unus extenta manu, haſtam apprehendit. Rex miſericordia motus, & rem altiùs admiratus, mox illum ab aqua levari præcepit, atque per nutricem ſummo ſtudio mandat alendum: eumque à piſcina, quæ dicitur Lama, Lamis appellavit: qui cùm creviſſet, factus eſt juvenis bellicoſus, multaque virtute notatus, ita ut defuncto rege Agelmundo, ipſe regnum laudabiliter gubernaret.

Interea, dum Langobardi ab omni hoſte ſecuros ſe eſſe putarent, Bulgari eos medio noctis invadunt, regem Agelmundum & magnam partem ſuorum occidunt, regiſque unicam filiam captivam deducunt.

Langobardi, poſtea reſumptis viribus, Lamiſionem ſuprà memoratum regem ſibi conſtituunt. Qui mox in Bulgaros arma convertit. Primo igitur bello cùm Langobardi terga vertiſſent, rex Lamiſio eos confortat, ſervis benè pugnantibus libertatem, omnibuſque præmia larga promittit. Unde omnes armati in hoſtes Bulgaros manus convertunt, omnes penè proſternunt, ſpolia & arma infinita diripiunt, & glorioſiſſimum habent triumphum. Extunc & Longobardi ad exercenda prælia ſemper audaciores eſſe cœperunt.

Rege Lamiſione defuncto, qui ſecun- 448
dus regnavit; Letha pro eo regnavit. Qui tertius eorum rex, cùm annis quadraginta regnaſſet, ſuccedit ei filius ejus Gildehoc, quartus à primo rege eorum. Quo defuncto, quintus rex Gildehoc regnum ſuſcepit. Paulò pòſt Langobardi, à finibus illius egreſſi, tranſeunt in Rugulanda, id eſt in patriam Rugorum: ubi propter terræ fertilitatem aliquandiu remanſerunt. Interea moritur rex Gildehocus: cui ſuccedit Claſſo, filius ejus. Defuncto quoque rege Claſſone, filius ejus Guado ſuccedit, ſeptimus rex Langobardorum. Tunc egreſſi de Rugulanda, habitaverunt in campis patentibus, quos lingua eorum Felda vocabant: ibique tribus annis manſerunt.

Defuncto Guadone, ſuccedit Gualtaris, filius ejus, in regno octavus. Omnes autem reges illi fuerunt Adelingi, id eſt de nobiliori proſapia, quæ apud illos dicitur Adelinga. Gualtaris rex, cùm ſeptem annis regnaſſet, obiit. Cui ſuccedit Alduinus nonus in regnum; qui Langobardos in Pañoniam perduxit. Iſte Alduinus habuit filium Alboinum, militem audaciſſimum; qui, dum Gepidorum rex contra Lombardos pugnaret, filium regis Gepidorum uno gladii ictu extinxit, & de eiſdem Gepidis glorioſè triumphavit.

Eo tempore Juſtinianus Imperator legum multiplicitatem abbreviavit, & Imperium in diverſis partibus orbis mirificè dilatavit: ſicut in tractatu ejus, dum de aliis imperatoribus ſcriberemus, ſatis eſt enarratum.

His diebus beatus Benedictus abbas erat apud locum, qui dicitur Sublatus; & paulò pòſt tranſiit ad montem Caſſinum.

Mortuo Alduino, rege Langobardorum, filius ejus, prædictus Alboinus, quem genuit Rudilinda regina, vir bellicoſiſſimus, & per omnia ſtrenuus, ſuc-

cedit

cedit patri in regnum, decimus regum Langobardorum. Iſte accepit in uxorem filiam Clotharii, regis Francorum, nomine Glotſuindam: *(a)* de qua genuit unam tantùm filiam, nomine Abbiſindam. *(b)*

Obiit interea Turiſindus, rex Gepidorum: cui ſuccedit Cunimundus in regnum, qui rupto cum Lombardis fœdere, bellum cum eis potius, quàm pacem elegit, ut antiquas patris ſui injurias, & fratris ſui necem vindicaret. Itaque rex Alboinus, cum Avaribus, qui prius Hunni, ſed poſtea Avares à regibus ſunt
449 appellati, perpetuum fœdus compoſuit: deinde ad indictum ſibi Gepidorum prælium properavit: dum Gepidi ad bellum procedunt, Avares, ſicut cum Albuino condixerant, Gepidorum regnum invadunt. Quo audito, Gepidi in anguſtiis poſiti, & animo conſternati, ex conſilio ſuo eligunt cum Lombardis prius pugnare: deinde Hunnos, id eſt Avares, à patria removere. Igitur Gepidi & Lombardi bellum committunt. Hoc prælio Gepidi uſque adeo ſunt extincti, ut nec unus ex eis nuncius remaneret. Albuinus in eo prælio regem Gepidorum Cunimundum occidit, & de teſta capitis ejus ſcyphum ad bibendum paravit. Hoc genus ſcyphi, apud illos dicitur ſcapha, *(c)* Latinè autem dicitur patera.

Albuinus, filiam Cunimundi occiſi, nomine Roſimundam, deduxit captivam. Quam quia Glotoinda, filia regis Clotarii, prior ſcilicet uxor ſua, jam obierat, ipſam captivam in ſuam perniciem (ſicut poſtea patuit) duxit uxorem. Ex illo tempore, Lombardi ſupra modum ditati & exaltati. Gepidi verò quaſi extincti, perpetuò ſervituti Hunnorum, id eſt Avarorum, ſunt mancipati.

Igitur, cùm circunquaque frequentes Longobardorum victoriæ perſonarent, Narſes chartularius Imperialis, qui tunc præerat Italiæ, bellum adverſus Totilam regem Gothorum præparans, cùm jampridem Longobardos confœderatos haberet, legatos ad regem Albuinum direxit, quatenus ei pugnaturo cum Gothis auxilium miniſtraret. Tunc Albuinus ei exercitum direxit, qui Romanos adverſus Gothos juvaret: quibus ſuſceptis, Romani cum Gothis bellum committunt. Quibus uſque ad internecionem pariter cum Totila ſuo rege deletis, honorati multis muneribus, victores ad propria remearunt.

Extunc Romani, Longobardorum amici in Pannonia ſemper fuerunt. Igitur Narſes, deleta gente Gothorum, & hoſtibus Romanorum in diverſis mundi partibus ſuperatis, invidiam ſibi apud Romanos contraxit. Romani eum apud Juſtinianum Imperatorem & apud Sophiam Imperatricem, falſis delationibus graviſſimè accuſabant. Juſtinianus imperat, ut Narſes ab Italia diſcedat, & Conſtantinopolim redeat, Longino præfecto, loco ejus in Italia conſtituto. Sophia quoque regina contra eum graviſſimè commota, minas ei 450
graviſſimas inferebat, dicens; eundem Narſem eunuchum ita ſe velle deprimere, ut in lanificio & in tela texenda eum cum aliis mulieribus vivere oporteret. Ad quæ verba Narſes eunuchus dicitur reſpondiſſe, quòd talem telam ei ordiretur, quam ipſa omnibus vitæ ſuæ temporibus complere non poſſet. Itaque odio metúque exagitatus, in Neapolim Campaniæ civitatem ſecedens, legatos mox ad Longobardorum gentem dirigit, mandans, ut pauperrima Pannoniæ rura defererent, & ad Italiam cunctis refertam divitiis, poſſidendam venirent: ſimulque miſit multimoda pomorum genera, aliarumque ſpecies rerum, quarum Italia fertilitate lætatur. His & aliis dictis, Longobardorum animos Narſes ad intrandam Italiam vehementer allexit.

Longobardi legationem læti ſuſcipiunt; de futuris commodis extolluntur, & ad intrandam Italiam præparantur. Eodem tempore, igneæ acies in aëre apparuerunt, Italiæ ſanguinem, qui poſtea effuſus eſt, corruſcantes.

(a) Glochoſindam.
(b) Albiſſindam.
(c) *Scala.*

Albuinus rex Lombardorum, intraturus Italiam, ab omnibus amicis ſuis Saxonibus petit auxilium, ut ſpatioſam Italiam cum pluribus poſſeſſurus intraret. Ad quem de Saxonibus viginti millia virorum cum uxoribus & filiis, cum Longobardis perpetuò manſuri, venerunt. Hoc audientes reges Francorum, Clotharius & Sigibertus, Suevos, & alias gentes, in locis, unde Saxones exierant, collocaverunt.

Albuinus ſedes ſuas, id eſt, totam Pannoniam, amicis ſuis Hunnis, id eſt Avaribus, ea conditione reliquit, ut, ſi Longobardos aliquo tempore regredi oporteret, liceat eis ad ſuas poſſeſſiones in Pannoniam remeare.

Habitaverant Longobardi Pannoniam annis quadraginta duobus; à qua egreſſi ſunt menſe Aprili, indictione ſecunda, cum uxoribus & liberis Italiam poſſeſſuri.

Anno ab incarnatione Domini 588, Albuinus ingreſſus Italiam, apud Forumjulii circa Venetias nepotem ſuum Gilphulſum *(a)* primo loco Ducem conſtituit, eique illas Italiæ partes commiſit.

Eodem tempore moritur Clotharius rex Francorum, & regnum Galliæ inter filios ejus quadrifariè dividitur. Quorum primus, Aribertus, ſedet Pariſiis; ſecundus Guthrannus, ſedet Aureliani;
451 *(b)* tertius Hilpericus apud Senones, tenet ſedem Clotharii patris ſui; quartus Sigibertus ſedet in urbe Metenſi. Romæ tunc erat papa Benedictus; in Aquilegia verò Paulus erat patriarcha, qui metu Lombardorum, ad Gradum, *(c)* (id eſt Venetiam) cum omni theſauro eccleſiæ ſuæ, & cum ſuppellectili confugit. Eodem tempore Avares, qui & Hunni, ſive Ungari, audita morte regis Francorum Clotharii, ſuper filium ejus Sigibertum arma convertunt; quibus ille in Thuringia occurrens, juxta Albim fluvium de eis optimè triumphavit, illiſque poſtulantibus pacem dedit.

Albuinus cùm Terviſium perveniſſet, epiſcopus ejus eccleſiæ Felix ei occurrit; cui rex petenti ſuper omnibus bonis eccleſiæ privilegii ſui firmamenta conceſſit. Albuinus Veronam, omneſque alias Venetiæ civitates, præter Paduam & Mantuam & montem Silicis, vicit. Venetia enim non in paucis inſulis, ſicut quidam æſtimant, conſtat, ſed etiam terminos à finibus Pannoniæ uſque ad Aldam *(d)* fluvium tenet (Laudenſium & Mediolanenſium.) Probatur hoc per libros Annales, in quibus civitas Bergamum inter alias civitates Venetiæ numeratur. Dicitur autem Liguria circa Mediolanum & circa Papiam, quaſi à legendis leguminibus, quibus omni tempore plus quàm aliæ provinciæ abundare videtur. Liguri uſque ad fines Suevorum & Burgundionum terminos ſuos extendunt.

Albuinus rex Lombardorum, uxorem ſuam Roſimundam cogit bibere ex teſta capitis patris ſui Cunimundi, regis Gepidorum: quam ipſe in ſimilitudinem ſcyphi fecerat præparari.

ALbuinus rex in quadam ſua magna ſolennitate, in convivio ſolenniter reſidens, cum ſcypho illo, quem de capite Cunimundi, regis Gepidorum, ſoceri ſui, ſibi fecerat præparari, imperat, ut in præſentia omnium reginæ propinetur, quæ, dum facti ſceleris ignara, poculum bibitura tuliſſet, dicit ei rex Albuinus; Bibe cum patre tuo. *(e)* Quo dicto, Roſimunda regina, magis quàm credi valeat, contriſtata, ingenium & animum ad hujus ſceleris ultionem convertit. *(f)*

Rogat igitur, ad hoc perpetrandum, ipſius regis pincernam, nomine Helmegis, & alium militem, nomine Paradeum. Erat autem Helmegis nutritius & collactaneus regis, miles fortiſſimus: 452
qui dum prima fronte non conſenſiſſet, regina ſubtiliori uſa ingenio, imperat ancillæ ſuæ admodum ſpecioſæ, ut ſeſe pin-

(a) Giſulſum.
(b) Arelati.
(c) ad gradum in Venecia, ubi nunc eſt eccleſia ſancti Marci.
(d) ad Adam fl.
(e) Vide infra *MUTIUM* ſub finem libri V.
(f) Vide *SIGEBERTUM GEMBLACENSEM a.* 574.

pincernæ ad coitum ſequenti nocte ſupponat. Quod cùm puella ſemel aut his peregiſſet, regina in ipſa nocte, clàm remota puella, ſeipſam militi ignoranti ſubjecit; expletaque cum eo libidine, dixit: Quam fœminam me eſſe exiſtimas? Ille reſpondens, nominavit puellam. Ait illa: Reginam me eſſe cognoſcas; unde niſi meis dictis parueris, ipſo Albuino te feriente, peribis. Elige igitur magis illum occidere, meumque regnare feliciter, quàm illo vivente, meque te accuſante, perire. Ad hoc Helmegis pincerna in anguſtiis poſitus, quaſi invitus ſequitur mulieris præceptum; tandemque iniquum conſilium peſſimum ſortitur eventum.

Qualiter autem Regina & Helmegis, pincerna regis, cum milite Paradeo hæc ſcelera inchoaverint & terminaverint; qualiter etiam ipſi poſtmodum perierint, ſubjecta pagina verſibus heroicis explicabit: quibus perlectis, ad hiſtorias Imperatorum iterum convertemur, & de Carolo, ſuiſque ſucceſſoribus, hiſtorias proponemus.

Item de Albuino & de Roſimunda verſificè, qualiter illa ſe vindicat. Et ipſa tandem veneno moritur.

Anni ſexcenti fuerant poſt tempora Chriſti,
Quando per Italiam Lombardus prælia ſiſtit,
Lombardus Vinuli nomina priſca tulit.
Regibus antè novem jam præteritis Vinulorum,
Venit in Italiam rex Albuinus eorum,
Sic Lombardorum ſcripta priora volunt.
Ducta per Ungariam quondam Lombarda corona,
Occupat Italiam, ſedem tenet urbe Verona,
Taliter hiſtoriæ ſcripta priora ſonant.
Primus in Italiam rex Albuinus eorum
Vicit ab Ungaria bello gentem Gepidorum,
Interimens regem, diripienſque forum.
Tunc Gepidi caput inde tulit regis Cunimundi,
Sub ſpecieque ſcyphi capitis parat oſſa rotundi,
Victor & inde bibit pocula chara ſibi.
Interea ſua ſponſa prior moritur Glodoſunda,
Filia regis ei Gepidi fit ſponſa ſecunda,
Hæc Roſimunda fuit, cujus & arte luit.
Ipſe caput ſoceri, quem fecerat enſe necari,
Arte Scyphum fieri ſtatuens, auroque ligari,
Vina ſuæ ſponſæ præcipit inde dari.
Fœmina neſciſſet, quod teſta paterna fuiſſet,
Vina nec hauſiſſet, niſi diceret impius ipſe,
Teſta tui patris eſt, cum patre nata bibe.
Dum bibit immunda data vina gemens Roſimunda,
Pectora peſſundat, lachrymæ vehementer inundant,
Occiſique patris res fit amara ſatis. 453
Crimen inauditum, regemque perhorret iniquum,
Præparat inviſum regina necare maritum,
Dum caput abſciſſum comperit eſſe ſcyphum.
Inſtruit ancillam, forma ſpecieque decoram,
Ut ſibi pincernam coitu conjungat in hora,
Illa quod implorat, perficit abſque mora.
Nocte ſequente venit regina, loquens mulieri,
Militis hujus ego volo te lecto removeri,
Opto mihi fieri, quod tibi fecit heri.
Abiit, ſe proſtituit regina latenter,
Ignarum tenet ipſa virum, perpeſſa libenter,
Expletiſque jocis, incipit ipſa loqui;
Quomodo reginam tu non tetigiſſe vereris?
Ecce tui regis gladio digne morieris,
Ni mihi credideris, hoſtia mortis eris.
Vir putat ancillam, ſed vox ſonuit Roſimundæ,
Unde vir expavit, mulier confortat eundem,
Cœpit & ordiri facta (a) futura viri.
Elige, quod cupias, duo ſunt, quæ conſpicis in te,
Aut regem perimes (inquit) vel rex perimet te,
Elige ſorte fori, vivere ſive mori.
Te licet invitum (dixit) mihi quæro maritum,
Rex eris, & regem gladio jugulabis iniquum,
Si mihi credideris, quàm citò ſummus eris.
Dum regina dolet nimium pro morte paterna,
Vindice pincerna citò vindicat acta moderna,
Rege ſoporato ſuſtulit ille caput.
In precium mortis tribuit ſe fœmina forti,
Theſauroſque ſuos in eum poſt pauca retorſit,
Indeque poſt plura præripuêre fugam.
Nanque Ravennatum ratibus rapuêre meatum,

Qq 3 *Dux*

(a) MS. fata.

Dux urbis ſuſcepit eos tribuitque theatrũ,
Patria tunc illis magna Ravenna fuit.
Cum Duce regina clandeſtina fœdera quærit,
Si pincerna perit, ſi morte poteſt removeri,
Sponſus reginæ dux ibi ſolus erit.
Dum pincerna venit, potum parat illa veneni,
Potans præbet ei, ſimul & potare coëgit,
Fœmina mœcha bibit, nota venena ſibi.
Illa prius moritur, defungitur ille ſequenter,
Fraus ibi fraude perit, moritur mors morſa decenter,
Sic gravis ira Dei digna rependit ei.

De Conſtantino Imperatore Græcorum, ſexageſimo ſeptimo ab Auguſto, regnante in Francia Carolo Magno.

ANno ab incarnatione Domini 781, regnante in Francia Carolo Magno, Conſtantinus filius Leonis, ſexageſimus ſeptimus ab Auguſto, in Imperium ſucceſſit Græcorum: cujus filia Carolo Magno à matre deſponſata, alii copulatur: cujus Imperii anno tertio, idem Carolus Rex Romam veniens, ab Adriano Papa honorificè ſuſcipitur: ibique ſancto Paſcha celebrato, Pipinus filius ejus, in regem Italiæ, & Ludovicus alius ejus filius, in regem Aquitaniæ unguntur. Ipſe autem Carolus, univerſo Romano populo acclamante, patricius Romanus appellatur.

454 Circa idem tempus, Carolo paſcha Domini in loco, qui dicitur Ingelheim, quarto milliario ab urbe Moguntia, celebrante, Taſſilo cum majoribus Bavariæ Principibus venit: ubi dum accuſatus à Bavaris, quòd fidem Carolo non ſervaſſet, immo Avares ad regnum devaſtandum duxiſſet, de his & de aliis majeſtatis reus & capitali pœna plectendus judicatur. Rex tamen miſericordia motus, in monaſterio Lauracenſi, quod ipſe conſtruxerat, eum monaſticum habitum aſſumere, & de peccatis ibi pœnitere permiſit.

Conſtantinus interea Imperator, conſilio matris ſuæ Irenes, (ut ajunt) non multò pòſt cæcatus, imperii ſui anno primo, diem obiit; regnavitque poſt eum mater ſua quinque annis: unde poſtquàm in manum fœminæ devenerat imperium, dignum erat ut ad Francos, viros potentiſſimos, transferretur.

Leo papa Romæ fuiſſe cæcatus & lingua mutilatus, & iterum à Deo redintegratus.

EOdem tempore Leo papa, anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo nonageſimo nono, poſt mortem papæ Adriani ſuccedens, à Romanis flagitioſiſſimè tractatur, ita, ut oculis una die bis cæcatus, & lingua bis truncatus fuiſſet, & in capella quadam recluſus eſt. Sequenti nocte, à quibusdam fidelibus ad baſilicam beati Petri perductus, ubi virtute Dei oculos & lumen oculorum, & linguam cum loquela recepit. Deinde ad regem Carolum tranſiens, eventum rerum deplorat. Igitur Carolus, ſubjugatis ſibi jam Bavaris, & Danis, & Saxonibus, atque Aquitanis, Normannis & Britannis, & Pannoniis, multiſque aliis provinciis, ad urbem Romam, ulturus Papam, tendebat. Leo papa prius per legatos in ſedem ſuam reſtitutus, tunc ei venienti ad decimum lapidem occurrit, & honorificè eum ſuſcepit. Tranſactis poſt hæc decem diebus, rex in populo facta concione, cauſam adventus ſui exponit, ubi Leo papa ſpontanea voluntate, nullo eum cogente, à crimine ſibi objecto, tactis ſacro ſanctis Evangeliis, ſe purgavit. Cætera verſus habent.

Item de eodem Leone papa tertio, verſificè, quomodo cæcatus eſt, & lingua truncatus.

Prorſus ab ecclesia Ligurum jam peſte remota,
Plebeque Romulea gaudente per omnia tota,
Volvitur ambigua ſorte ferente rota. 455
Papa Leo capitur, proceſſio dum celebratur,
Corpore conteritur, radicitus exoculatur,
Cæcus & horribili carcere papa jacet.
Suſtulit & linguam penitus gens illa maligna,
Cùm foret indigna papalia tangere ſigna,
Linguam cùm rapuit rurſus ab inde tulit.
Mane ſub aurora res vertitur ad meliora,
Dum

Dum populus plorat, dum carcere papa laborat,
Carceris è medio tollitur arte foras.
Triſtior Eccleſia dominum cùm cernere quærat,
Vulnera mortifera reficit clementia vera,
Lumine participat, qui modò cæcus erat.
Præſul habens oculos videt omnia lumine priſco,
Gloria ſit Chriſto, qui mira patravit in ipſo,
Quo meruit cæcus frontis habere decus.
Obtinet & propriam linguam, redeunte loquela,
Audit & eccleſia, papa recitante, querelam,
Pollet in eloquio, qui modò mutus erat.
Authorum ſceleris, Lector, ſi nomina quæris,
Campulus, Eccleſiæ primicerius ordine cleri,
Author erat ſceleris, quem data pœna ferit.
Nomine Paſchalis, cantor, papaque ſacriſta,
Sacrilegas dedit inſidias, nam perpetrat iſta,
Ambo pares ſcelere ſunt, pariterque luent.

Leonis querela apud Carolum, & de Campulo & Paſchali reis.

Quæ Leo paſſus erat, populus tormenta revelat,
Carolus interea ſuſcepit ab Urbe querelam,
Et jubet, ut veniat præſul, & ille meat.
Hæc ubi papa gerit, ſolatia regia quærit,
Multaque Romulei ſecum tulit agmina cleri,
Ultio martyrii, quod Leo portat, erit.
Curia Francorum precibus miſeretur eorum,
Quærit & ipſorum quæ ſit modò cauſa laborum,
Stans Leo conqueritur, narrat & ipſe dolum.
Tempus ut exegit, Leo rettulit omnia regi,
Quæ mala collegit, quæ Campulus ille peregit,
Compatitur miſeris, qui diadema regit.
Corde dolent mites, plorant pietate Quirites:
Præſulis horribiles properant extinguere lites,
Caſtra movent proceres, regia ſigna nitent.
Copia primatum ſuſcepit ab Urbe ſenatum,
Suſcipit archatum ſibi papa reconciliatum,
Pax velut optatur, rege jubente, datur.
Campulus & reliqui, quos noxia culpa notavit,
Traditur exiliis, quia crimina tetra patravit,
Præſul & Eccleſia gaudia longa trahit.

Qualiter & quando Carolus Magnus factus eſt Romanorum Imperator, ſexageſimus octavus.

ANno ab incarnatione Domini 801, ab Urbe condita 1552, Carolus Magnus 33 regni ſui anno, à Leone tertio, ſummo pontifice, coronatur, omni populo Romano tunc acclamante, & laudes imperiales canente. Eſt igitur Imperator Carolus 68 ab Auguſto vocatus.

Carolus igitur Auguſtus illos, qui in
papam ſacrilegium commiſerunt, Cam-
pulum ſcilicet primicerium, & Paſcha- 456
lem ſacriſtam, capitali ſententia condemnatos, interventu papæ vivere permiſit, & ad pœnitentiam agendam exilio relegavit.

Porrò Irene, Græcorum Imperatrix, miſſis legatis, pacem inter Græcos & Francos ordinari rogavit. Cum quibus Carolus, miſſis ſuis nunciis, Irenen in uxorem ſibi poſtulavit. Cui dum Irene annuiſſet, Eutius patricius, præſentibus legatis Caroli, fratrem ſuum Nicephorum fecit Imperatorem, & Irenen in monaſterium truſit. Nicephorus idem, factus Imperator, legatos ſuos cum legatis Caroli tranſmiſit, & fœdus tunc inter ſe literis ac nunciis firmavêre. Rex quoque Perſarum Carolum Imperatorem muneribus ſuis tunc honoravit. Cætera de coronatione Caroli verſus habent.

Item de coronatione Caroli Magni verſificè narratur.

Undique papali gaudens Leo pace beari,
Dum ſuper altari ſatagit divina parari,
Ordine regali regia metra canit.
Laudat & Eccleſia, populo plaudente, coronam,
Imperii zonam ſatis obtulit inclyta Roma,
Laudibus Imperii fortiter aula tonat.
Rex ubi laudatur, dum Cæſar in Urbe vocatur,
Cantica miratur, quibus à populo reboatur,

Iſta-

Iſtaque principibus dicta referre datur;
Imperii nomen qui vult mihi promere Romæ,
In vacuum promet, niſi nomine conferat omen,
Nil agitur pro me, ni valitura ſonent.
Laudibus Imperii tantùm nequit orbis haberi,
Effectum cum laude geri reſpublica quærit,
Si laus vana perit, gloria riſus erit.
Aſt quia complacuit populo me laude levari,
Papaque Cæſarea voluit me ſorte ſacrari,
Ne videar pavidus, ſuſcipiamus (ait.)
Quod non Roma tenet, gladio mea dextra requiret,
Opto ſuper Danaos procerum (a) prætendere vires.
Urbis & orbis opes conferat iſta dies.
Imperii nomen non rennuo tollere Romæ,
Nanque ſuper Danaos capiemus jura coronæ,
Tollere ſic nomen curia tota monet.
Carolus Imperii ſuſcepit in Urbe coronam,
Cujus & auxiliis reparat ſua tempora Roma,
Sicut & in titulis pagina noſtra ſonat.

Carolus Romæ coronatus, cogitat invadere Imperium Græcorum.

Carolus ut fungi ſtatuit diademate mundi,
Pontificis ſummi manibus decrevit inungi,
Cæſareis aquilis nomen onusque tulit.
Clerus ei cecinit, populus ſua jura ſubegit,
Nec tamen Imperii tunc plenum culmen adegit,
Nam Leo Græcorum rex diadema regit.
Quumque foret magni terroris fama per orbem,
Quod caput Italiæ jam Carolus obtinet Urbem,
Gliſcit ut & Romam poſſit habere novam.
Non ſatis eſt regem Romæ captaſſe favorem,
Nec putat Imperium pleno retinere decore,
457 *Unde ſuper Danaos protinus arma movet.*
Migrat in Auſoniam, pleno petit iſta rigore,
Græcus ut imperium ſibi deferat abſque tenore,
Ille necem metuens, congrua pacta movet.

Nicephorus, Græcorum Imperator, à Bulgaris occiditur: Michaël gener ejus erigitur, Carolo jam Romæ imperante.

Anno ab incarnatione Domini 812, Nicephorus, Græcorum Imperator, à Bulgaris publico congreſſu necatur. Cui gener ſuus Michaël in regnum ſubſtituitur. Iſte nuncios Caroli, ad anteceſſorem ſuum miſſos, honorificè dimiſit, ſuosque legatos cum eis ad Carolum deſtinavit, & pacem cum eo renovatam firmavit. Is etiam dum contra Bulgaros exercitum ducit, non proſperis uſus ſucceſſibus, revertitur, depoſitoque regno, monachus efficitur.

De Leone Græcorum Imperatore, jam Carolo Romæ imperante.

Leo, filius Bardi patricii, Imperator in Græcia, cum quo rurſus Carolus pacem perpetuam hoc modo componit, ut alter alterius ſemper frater nominetur, & alter ab altero ſemper juvetur; Græcus autem Imperator Orientem; Carolus verò ſuique ſucceſſores habeant Romam cum toto Occidente. Quibus omnibus in pacem compoſitis, Carolus, orationis cauſa, Hieroſolymam per Conſtantinopolim tranſit. Factaque ibi oratione, per Siciliam (ſicut dicitur) remeavit: atque inde per Calabriã & Apuliam Romam rediit: ubi, recepta benedictione, in Gallias rediens, apud Aquiſgranum eccleſiam beatæ Mariæ opere mirifico ædificavit.

Item Carolus per admonitionem angeli, in Hiſpanias parat exercitum, ubi (ut ajunt) per annos quatuordecim laboravit, plurimas gentes convertit, plurimos amiſit. Inde Aquiſgranum reverſus, poſt infinitas victorias, in palatio Aquiſgrani, ubi ipſe principalem ſedem regni Francorum conſtituit, finem vitæ ſuſcepit, anno quadrageſimo ſexto regni ſui; ſubactæ verò Italiæ anno quadrageſimo tertio; Imperii autem ſui anno decimo quarto; ætatis ſuæ anno ſeptuageſimo ſecundo. Sepulturam honorabilem in eadem ſanctæ Mariæ eccleſia imperiali more ſortitus eſt.

Erat autem Carolus (ut quidam ſcripſerunt

(a) MS. noſtras protendere.

pſerunt) corpore amplo ac robuſto, ſta-
tura eminente, apice capitis rotundo,
458 oculos habuit prægrandes & vegetes,
naſum paululum excedentem medio-
critatem, caniciem pulchram, faciem
lætam, & hilarem. Eloquentia erat co-
pioſus & exuberans: in cibo tempera-
tus: in potu temperatior. Regni ejus
tunc erat terminus à Bulgaria, ſive ab
Illyrico, usque ad Hiſpanos: atque à
Danis, usque ad Pharum Siciliæ. Ex-
ceptis adjacentibus regionibus, utpote
Boëmia, Polonia, Dalmatia, Hiſtria, Ve-
netia, Britannia, aliisque provinciis.
Cætera verſificè geſta referre placet.

Item de pactione facta inter Carolum & Græcorum Imperatorem verſibus explicamus.

Pacta parant reges, ut frater uterque vocetur,
Dividit Imperium, ſed honor communis habetur,
Græca tenet Græcus, fit ſibi Roma vetus.
Unde duæ ſummæ geſtantur in orbe coronæ,
Si fuit una prius, binæ ſunt ordine Romæ,
Unus erat Cæſar, nunc duo jura colent.
Unus erat dominus mundi, præcelſus honore,
Nunc duo ſunt, fratrum dupla ratione decores,
Fratris adhuc nomen fingere ſæpe ſolent.
Græcia tranſegit, placuit transactio regi,
Conſenſu Græci Carolus ſibi culmen adegit,
Legibus obtinuit, quod quaſi præda fuit.
More ſuo fratres tali ſunt fœdere facti,
Ut ſimul Imperium teneant, ac pace coacti,
Roma vetus noſtris, ſed nova ceſſit eis.
Conſilio, gladio, ſpondetur utrunque juvari,
Nomine fraterno cenſetur uterque vocari,
Vult ſibi jure pari culmen uterque dari.

De quatuor principalibus ſedibus imperii Romani, in Occidente.

Scribere vera volens, quot ſint loca prima coronæ,
Quattuor imperii ſedes video ratione,
Nomina proponam, ſicut & acta ſonant.
Primus Aquiſgrani locus eſt, poſt hæc Arelati,
Inde Modætia regali ſede locari,
Poſt ſolet Italiæ ſumma corona dari.
Cæſar Romano cum vult diademate fungi,
Debet Apoſtolicis manibus reverenter inungi,
Percipietque patrem, cui loca ſancta patent.
Abſque manu papæ, quem protulit aurea Roma,
Non decet, ut capiat monocrator in Urbe coronam,
Cælica tunc dona gratia ſumma tonat.
Illud ab Imperio fieri de more fatemur,
Nam placare Deum ſacra ſuſcipiendo ſolemus,
Placat pontificem rex, & honore fovet.
Talia jure fori nulli tribuuntur honori,
Jure poli ſoli Petri donantur amori,
Nam ratione poli condecet illa coli.
Ungit eum præſul, ſed Chriſtus inunctor habetur,
De cœlis divina manus, quæ corde videtur,
Cui bene rex offert illud & omne decus.
Dum ſacra pontificis manus hunc benedicere ſiſtit,
Longa (a) manus Chriſti ſua munera dirigit iſti,
Donaque miſſa Dei porrigit unctor ei.
Ungitur in Chriſtum Domini, ſed eum Deus ungit, 459
Unctio pontificis dat ei diademate fungi,
Eſt vice papa Dei, qui benedicit ei.
Teſtis enim mihi Pſalmus erit, qui cantica junxit,
Inveni David ſervum mihi, quem Deus unxi.
Unxi, non unxit, litera narrat ibi.
Ipſe quidem Samuel tunc perſonaliter unxit,
Nec legitur: Samuel unxit; ſed ego Deus unxi:
Ex oleo ſancto cœlitus ipſe meo.
Sic oleo non corporeo diadema ſacratur,
Materiale tamen oleum ſacrare putatur,
Pontificiſque manus conficit alma ſacrum.
Si quæris: quid papa gerit, quid honoris habebit?
Clavigerum loquor æthereum, cui mundus obedit,
Terrea cum ſuperis cui Deus ipſe dedit.

Carolus pergit peregrinus Hieroſolymam, per Conſtantinopolim, ſed revertitur per Siciliam, Calabriam & Apuliam.

Carolus Auſoniæ tandem lucratus honores,

(a) *Larga* manus Chriſti.

Inde Hieroſolymam ſubiit eum pace labores,
Jam crucis almificæ ſolvere vota volens,
Viſitat illorum veſtigia ſancta locorum,
Qua natus, qua paſſus erat, Deus ipſe deorum,
Qua tulit æthereum virgo Maria thorum.
Rex ut adoravit, Jordane lavandus hiavit,
Rebus honoravit regalia mœnia David,
Tunc regnum Siculi nave reverſus adit.

Carolus revertitur à Hieroſolymis.

Dum rate feſtina regem vehit unda marina,
Urbe Panormita portum eapit abſque ruina,
Omne ſolum Siculi munera ſolvit ei.
Carolus hic Siculum recreat baptiſmate regem,
Quem jubet eccleſia Romana ſumere legem,
Catholici populi dogma tulêre Dei.
Mons ibi ſtat magnus, qui dieitur eſſe Rolandus,
Alter Oliverius, ſimili ratione vocandus,
Hæc memoranda truces conſtituêre duces.
Mons ibi flammarum, quas evomit Ætna, voeatur,
Quo lapis ignitus cum ſulphure præcipitatur,
Hoc ibi tartareum dieitur eſſe caput.
Latrat ibi Scylla, dat plurima damna Charybdis,
Inde rates pereunt, homines merguntur in ipſis,
Gurgitis unda Phari damna pericla parit.
Carolus videns loculis, quæ damna feruntur ab illis,*
Miratur, patrias Ætna rutilare favillis,
Urbi Meſſana dixit, amiea vale.

Item de eodem.

Tranſit ab inde Pharum, quem gurgite ſenſit amarum,
Rerum multarum eernens ibi damna ſuarum;
Unde ferunt regem non doluiſſe parum.
Suſcipit hunc Calaber, properant vexilla potentum,
Omne ſolum capiunt ſubita probitate retentum,
Undique cum pace ſubdita terra jacet.
Inde per Apuliam miranda potentia Romam
Venit, & Imperii geſtavit in urbe coronam,
Organa cum cithara, fiſtula, trumba ſonant.
Tunc Aaron, rex Perſarum, Carolo remeante,
Muneribus placavit eum, mittens elephantem,
Vaſaque tunc auri plurima miſit ei.

Angelus Domini præcepit Carolo, pergere contra Hiſpanos. 460

Pace data Roma, papa reſidente Leone,
Carolus ex morte diadematu auctus honore,
In patriam rediit regna paterna eolens.
Carolus Imperii dum gaudia vult renovari,
Tempore paſchali ſolio ſedet Imperiali,
Regibus ac ducibus regia dona parit.
Nocte quieſcenti loquitur vox cœlica regi,
Quem jubet Hiſpanos Chriſti ſupponere legi,
Audit & obſtupuit, qui diadema regit.
Mane revelata fit regia viſio grata,
Curia laudata, ſatis eſt ad juſſa parata,
Cœlica mandata ſtant ratione rata.
Dum ſuper Hiſpanos vult Carolus arma parari,
Gaino prior eomitum dat eonſilium variari,
Et requiem petiit tunc ſuper arma dari.
Hine ait (ô Cæſar) nunc himber & algor abundant,
Flumina ſunt valida, pluviæ torrentis inundant,
Aſperitas hyemis eſt metuenda nimis.
Parcite principibus, equites hyemando quieſcant,
Flumina deficiant, glacieſque niveſque liqueſcant,
Solis in ardore tunc tua ſigna move.
Si placet, interea legatum mitte potentem,
Qui videat, ſi fortè queat eonvertere gentem,
Ne pereat gladio maxima turba tuo.
Mittere magnificum poteris pro pace Rolandum,
Ejus ego ſermone reor populum revocandũ,
Si cum pace redit, laus tibi major erit.
Ceſſat ut iſte loqui, favet inclyta curia votis,
*Carolus * tamen metuit ventura perieła nepotis,*
Ne ſua mortiferis traderet arma locis.
Surgit, & infremuit plenus feritate Rolandus.

Dixit;

Dixit; ob invidiam ſatagit me tradere Gainus,
Mens inimica latet, jam maledicta patent.
Ibo, nec horribiles ſpernit mea dextra labores,
Spero, quòd imperio multos referemus honores,
Sit Deus in medio: dux ſua ſigna movet.
Rex timet eventum, ſunt nanque pericula centum,
Turba ducum comitatur eum, cœtuſque potentum,
Millia ter dena tunc ducis agmen erat.
Dux ubi ſumit iter, pergunt ſine pace Quirites,
Undique multiplices peperit via peſſima lites,
Bella parant gentes in regione ſita.
Nocte ſub obſcura venit Angelus, alma figura,
Bella ducis dura prædicit ubique futura,
Spondet & auxilium, ne ducis arma ruant.
Coge tuas acies (ait Angelus) ecce potentes,
Sex video reges hoſtilia ſigna ferentes,
Quos ubi Marte feris, me duce victor eris.
Dixit, & auratis clypeis montana refulgent,
Agmina Francorum circunda (a) Marte perurgent,
Vulnera dant ſtrepitum, corpora cæſa cadunt.
Agmina mirandi ſecuit manus apta Rolandi,
Enſe ducis magni reges periêre tyranni,
Enſe triumphali deperiêre mali.
Quinque ferunt reges aciei fronte fuiſſe,
Quos ajunt quinque ducis ictibus hic cecidiſſe,
Angelus hic lucis protegit arma ducis.
Clarior è cœlis ferit Angelus agmina telis,
Cujus in auxiliis ſtetit inclyta turma fidelis,
Ceſſit & hoſtis ei, ſorte ferente Dei.
Talia multorum ſunt prælia facta locorum,
Hoc facit armorum victoria Teutonicorum,
461 Viribus ipſorum vincitur omne ſolum.

In Pampilona fuerat tunc ſumma corona,
Cui Barſellona, regioque ſubeſt Aragona,
Atque Taraſcona ſive Girunda bona.
Summus ab hac urbe rex David ad arma recurrens,
Agmina Francorum belli ſtatione perurgent,
Prælia dira gerit, victus ab inde redit.
Pellitur interius rex David in agmine victus,
Acriter afflictus, quia cum duce pertulit ictus,
Ante domum regis dux ſua ſigna regit.
Dux petit alloquiū modica ſub pace teneri.
Rex favet, & cauſas, cur venerit, ordine quærit,
Seria res agitur, ſermo tenendus erit.
Romulei dux Imperii proponit honorem,
Et jubet, ut tribuat fiſcalia jura coronæ,
Hæc ubi juſſa movet, rex tumet, (b) atq; dolet.
Ira movet regem, quia juſſa recepit amara,
Iſta ſuis paribus (c) fuerant fiſcalia rara,
Rurſus in arma ruens bella furore parat.
Solvitur armatis cenſura breviſſima pacis,
Hoſtis ut antè ducis rejicit rex juſſa minacis,
Utitur inſidiis hoſtis uterque ſatis.
Lis patet abſque mora, redeunt ad bella priora,
Rex nequit ire foras, præcluſus ad interiora,
Cæſaris in patriam Francica ſigna volant.
Prælia mirandus tulit infinita Rolandus,
Militis officio præcelſus in orbe notandus,
Sydus honeſtatis, dignus honore ſatis.
* Carolus revertentis recipit vexilla nepotis,
Gens mala catholicis nimis eſt contraria votis,
Rex parat hæreticis bella referre locis.
Rex jubet Imperii victricia ſigna moveri,
Nec modò ſe poterint Hiſpanica regna tueri,
Judicio cœli turba maligna perit.
Qualiter Hiſpanos ſuperavit Carolus olim,
Hujus ego libri titulis ſubſcribere nolim,
Alterius moduli ſors dabit illa coli.
Prorſus ab hac cede mecū, mea Muſa, recede,

(a) Circumdata morte.
(b) Rex *timet* atque dolet.
(c) Iſta ſuis *patribus*.

Mecum læta ſede, prolem mihi Cæſaris ede,
Cæſaris ad genitos (a) dactyle verte pedem,

Ludovicus, filius Caroli, exaltatur in Imperium, ſexageſimus nonus ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 815, Ludovicus, filius Caroli Magni, (quem ipſe Carolus adhuc juvenis (b) ſucceſſorem ſibi & Imperatorem conſtituit) comperta morte patris, ad palatium Aquiſgrani redire feſtinat ab Aquitania; ubi conſenſu omnium principum imperator creatur, ſexageſimus-nonus ab Octaviano Auguſto. Qui primo regni ejus anno, per delationes quorundam comperit, quoſdam regni primates adverſus Leonem papam conſpirantes interfectos fuiſſe. Ad quod perſcrutandum vocat ad ſe nepotem Bernardum, regem Italiæ; qui Romam pergens, ibique ægritudine tactus, ſtatum rei per comitem Heroldum
462 Auguſto mandavit. Leo quoque papa, miſſis ad Ludovicum nunciis, de his, quæ ſibi impoſita tunc fuerant, ſe purgavit. Pauco poſt tempore tranſacto, Leo moritur, & Stephanus ſubſtituitur. Qui ſtatim præmiſſis nunciis, qui eum ad Imperatorem dicerent eſſe venturum, ilicò itinere abrepto, ſubſequitur. Imperator eum Rhemis cum honore ſuſcepit, ubi papa, celebratis miſſarum ſolennibus, Ludovicum Romanorum Imperatorem laudibus imperialibus pronunciavit.

Imperator poſtea Aquiſgrani Lotharium filium ſuum ſocium imperii legit. Alios filios duos, reges vocatos, unum Aquitaniæ, alterum Bavariæ (c) præfecit. Sed paulo pòſt, Bernardum nepotem ſuum regem Italiæ, cum aliis Italiæ civitatibus, contra ſe reperit conjuraſſe: adverſus quem dum Ludovicus parat exercitum, ille animo fractus occurrit, & tradit ſe Imperatori. Imperator tunc Aquiſgrani, data ſententia in Bernardum, & alios ſuæ factionis conjuratores, cùm eſſent capite puniendi, juſſit eos omnes cæcari.

Deinde filium ſuum Lotharium in Italiam mittit, ubi Lotharius, rebus ordinatis, in ſancto paſcha à Romano pontifice invitatur, & ab eo in Imperium coronatur.

Poſtea Ludovicus, propter mala uxoris ſuæ opera (ut dicitur) à regno pellitur, & iterum reſtituitur. Deinde poſt pauca, anno imperii ſui ſexto, diem ſolvit extremum. Anno ab incarnatione Domini octingenteſimo quadrageſimoprimo, dum Lotharius, filius Ludovici, reverſus ab Italia, monarchiam habere proponit, fratres ejus Carolus & junior Ludovicus, Imperii dignitate & nomine carere nolentes, Lothario bellum indicunt. Cunctiſque viribus regni ſimul hinc inde contractis, mirabilem habent congreſſum apud Fontaniacum, ubi vires totius regni Francorum uſque adeò ſunt imminutæ, ut jam non regnum eorum dilatare, ſed ſua cogitet vix unuſquiſque contra gentes circumpoſitas poſſe tenere. Ibi Carolo & Ludovico vix victoria cruenta & miſeranda conceſſit. Deinde concordia inter ſe facta, his tribus fratribus ſic dividitur imperium: Carolus à mari Britannico uſque ad fluvium Moſam, partem obtinuit: Lothario, à Moſa uſque ad Rhenum fluvium, Belgica Gallia ceſſit: quæ uſque hodie Lotharingia, ſuo nomine ſolita eſt appellari: Ludovicus autem à Rheno verſus Orientem omnem 463
Germaniam, Alemaniam, & (d) Bavariam in ſorte ſuſcepit.

Item de eodem Ludovico Imperatore verſificè narramus.

Carolus egregium genuit regem Ludovicum,
Quem Deus almificum ſibi conformavit amicum,
Lege ſua clerus jure vocatur herus.
Hic pater eccleſiam vario prævenit honore,
Veſte, domo, Cerere, cujus fuit aucta favore,
Jure ſuo legitur grandis ubique fore.
Hic proprias habitare domos, equiteſque tenere,

Nos

(a) Ad Karli ſobolem dactile.
(b) Adhuc vivens.
(c) Alterum Baguariæ.
(d) Baguariam.

Nos facit, & veſte varia griſeaque nitere,
Niſus & accipiter hac quoque lege ſedet. (a)
Talis honor clero niſi Cæſare dante veniret,
Grande genus comitum cleri juga nulla ſubiret,
Ruſtica ne fieret, nobilitate viget.
Rex homo catholicus fovet, auget, amatque beatos,
Suſcipit & ternos divino munere natos,
Quos facit & regno participare ſuo.
Dividit hic proles, ſubdividit & regiones,
Attamen Imperii ſummos habet unus honores, (b)
Seque duo reliqui ſede carere dolent.
Climate ſejuncti ſunt, non diademate functi,
Sed neque pontificis manibus ſcribuntur inuncti,
Ira gravis pueris, guerraque magna fuit.
Unus apud Francos Lotharius orbe reſedit,
Carolus eſt alter, cui Sequana Gallia cedit,
Climata Bavariæ ſic Ludovicus habet.

De Lothario Imperatore, filio Ludovici, ſeptuageſimo ab Auguſto.

DIviſo Francorum regno, Lotharius, cui (ut dixi) cum Lotharingia Romanum imperium devenerat, ſeptuageſimus ab Auguſto imperavit. Theophilo mortuo, filioque ejus Michaële apud Græcos in urbe regia imperante, Normanni per Ligerim fluvium intrantes, civitates quaſdam irrumpunt, & in ſabbatho ſancto paſchæ epiſcopum, ex more generale baptiſmum celebrantem, cum clericis interficiunt; ac circunquaque diffuſi, cunctam ferro flammaque vaſtantes provinciam, Andegavenſem quoque ac Turonenſem occupantes urbes, beati Martini eccleſiam cremare non verentur. (c)

Eo tempore Carolus, cui (ut ſuprà dixi) Occidentalia regna in diviſione ceſſerant, capit Carolum, regem Aquitaniæ, ac epiſcoporum conſilio, tonſum monachum Sueſſione, in monaſterio ſancti Medardi fecit.

Porrò Lotharius Imperator tribus filiis ſuis regnum, quod eum con-
tigerat, partitur: Ludovico Itali-
am cum nomine Imperatoris, Lo-
thario Lotharingiam, Carolo Pro- 464
vinciam tradens: ipſe verò, ordinatis
omnibus, in Promianſi (d) monaſte-
rio, decimo ſexto imperii ſui poſt mor-
tem patris anno, monachus efficitur.

Vide, ad quantum defectum Romanum Imperium devenerit, ſcilicet, ut in tres partes diviſo regno Francorum, tertiæ partis tertia pars eſſet ejus Imperium.

Quum igitur Lotharius, depoſito cingulo militiæ, monachus fieret, anno ab incarnatione Domini 855. Ludovicus, filius ipſius Lotharii ſereniſſimus, ſexageſimus tertius ab Auguſto Octaviano, ſuſcepit imperium, tunc in Conſtantinopoli regnante Baſilio, qui occiderat Michaëlem.

Tunc Lotharius, frater ejus, qui Lotharingiam pro parte regni ſuſceperat, accepit uxorem Theobirgam, ſororem abbatis Huguberti. Non multis poſt diebus, Carolus, frater ipſius Lotharii, qui Provinciam pro parte regni ſuſceperat, moritur. Unde Lotharius, frater ejus, qui regnum tenebat Lotharingiæ, contra patruum ſuum Carolum, qui tenebat Aquitaniam, contendit. Interea idem Lotharius abbati Huguberto, fratri ſcilicet reginæ uxoris ſuæ, ducatum inter montem Jurum & montem Jovis commiſit. (e)

Porrò rex Ludovicus, alter patruus ipſius Lotharii, qui Germaniam & Bavariam tenebat, multa prælia contra Slavos magnificè geſſit; captumque principem eorum, Raſtil, luminibus privavit. Deinde idem Ludovicus rex, ſcilicet Germanorum & Bavarorum, ad regnum Galliæ, quod Carolus, frater ejus, in diviſione regni acceperat, à quibuſdam principibus ipſius Galliæ vocatus, in partes illas cum exercitu tranſiit, & regnum Caroli fratris ſui invaſit, & usque Senonas proceſſit. Quumque, relicto ibi exercitu, in Germaniam Bavariam-

(a) *Abeſt hic verſus.*
(b) Attamen Imperii Lotharius ardet honores.
(c) Non reverentur.
(d) Legendum: *in Prumienſi.*
(e) Vide, quæ notavi ad *REGINONIS a. 859.*

que rediſſet, principes, qui eum illuc invitaverant, in gratiam regis ſui redierunt. Unde exercitus Ludovici, qui ibi remanſerat, à Gallia exire compellitur.

His diebus Saraceni, ex Aphrica progreſſi, Beneventanorum regionem, quæ olim vocabatur Samnitum, devaſtabant. Contra quos Imperator Ludovicus, viribus repentè undecunque contractis, Lotharium fratrem ſuum in adjutorium invitat. Qui cum exercitu ingreſſus Italiam, cùm iniquè & enormiter iret, tam ex calore quam morſibus
465 aranearum, in pœnam culparum ſuarum, de gente ſua multos amiſit. Ipſe quoque Lotharius in via morbo correptus, apud Placentiam obiit.

Carolus autem rex Galliæ, audita morte Lotharii, regnum ejus, ſcilicet Lotharingiam, invadit. Ad hæc Imperator Ludovicus, ipſum regnum Lotharingiæ, cum Carolo patruo ſuo, habita inter ſe pactione, diviſit. Ita tamen, quòd Ludovicus Imperator Aquiſgrani palatium cum ſua portione haberet. Non multo pòſt tempore tranſacto, Adalgiſius, dux Beneventanus, ſub fiducia Græcorum, adjunctis ſibi Campanis, Lucanis atque Samnitibus Ludovico Imperatori rebellare proponit. Imperator itaque, collatis copiis, Beneventum belló invadit. Cui Adalgiſius, in dolò datis muneribus, à finibus ſuis diſcedere perſuadet. Imperator rediens, omnes civitates Campaniæ & Lucaniæ, præter Capuam, ſine gravibus laboribus cepit. Capua etiam deinde capta, & epiſcopo cum clero portante reliquias ante pedes ejus, cum lachrymis veniam poſtulante, in gratiam eos recepit, totamque Campaniam & Apuliam à Græcis mundavit.

Paulo pòſt Imperator ex conſilio Adalgiſii ducis, dimiſſo exercitu, Beneventum ingreditur; Dux & cives, circa meridiem, in Imperatorem dormientem faciunt inſultum; ipſumque cum palatio comburere minantur, niſi jurejurando promittat, ſe fines eorum amplius non ingreſſurum. Imperator, poſt hanc ignominioſam pactionem, Romam venit; ibique coram Joanne pontifice, qui Adriano ſucceſſerat, præſente ſenatu, cauſam ſuam exponit: propter quod Adalgiſius dux à ſenatu hoſtis judicatur. Imperator à juramento, quod non ſponte, ſed pro vita ſervanda fecerat, abſolvitur per Apoſtolicum. Quamvis tamen eſſet abſolutus, ad evitandum ſcandalum, non ivit Beneventum: veruntamen reginam illuc cum exercitu deſtinavit. Adalgiſius perterritus, in Sardiniam fugit, & ab ira Cæſaris declinavit. His diebus Franci creant ſibi regem Othonem, filium Roberti.

Item de eodem Lothario Imperatore verſificè narramus.

Solus in Imperii Lotharius arce reſedit,
Jureque Teutonicis Romana monarchia cedit;
Juraque Teutonicus Cæſar in Urbe dedit.
Tunc rex Danorum baptiſma recepit Heroldus,
Filius ipſius cum matre puer Manigoldus,
Et reliqui populi chriſma tulêre ſui.
Imperium cum patre ſuo Ludovicus adeptus,
*Italia ſub patre tenet moderamina * receptus,*
Uſque Pharum Siculi regia ſigna tulit.

De Carolo ſecundo, Imperatore Romanorum, ſeptuageſimo primo ab Auguſto. 466

ANno ab incarnatione Domini 874, Ludovicus, ſuaviſſimus Imperator, ultimum diem clauſit, anno imperii ſui decimo nono. Eodem anno Carolus, patruus ejus ſenior, Occidentalis Franciæ rex, cum ſuis Francigenis Romam veniens, Imperium à Romanis (ut dicitur) pecunia impetravit. Regnavit itaque ab Auguſto ſeptuageſimus primus.

Non multo pòſt frater ejus Ludovicus, rex Germanorum & Bavarorum, in caſtro Francofurt diem obiit, qui tres filios reliquit, ſcilicet Carlomannum, Ludovicum, & Carolum.

Porrò Carolus Imperator, morte fratris ſui Ludovici audita, regnum Lotha-

tharingiæ molitur invadere. Primo itaque loco Aquiſgrani palatium occupavit, & uſque Coloniam progreditur. Interea Carlomannus, primogenitus Ludovici, Bavarorum & Germanorum regis defuncti, Italiam ingreditur, & tentat tollere Imperium. Veruntamen frater ejus Ludovicus apud Germanos & Bavaros cœperat jam regnare; qui quum audiſſet, patruum ſuum Carolum in fines regni ejus, ſcilicet Aquiſgrani & Coloniæ introiſſe, miſſa legatione, à regno eum cedere monet. Quo non ceſſante, ad pugnam progreditur, & ambo juxta Rhenum apud Andernacum præliantur. Carolus in fugam convertitur, multis ex utraque parte proſtratis.

Poſt hoc Ludovici filii tres, conventione inter ſe facta, regnum Teutonicum, à patre ſibi relictum, dividunt hoc modo: Carlomannus accipit in portionem Bavariam, Pannoniam, Carinthiam, Bohemiam, & Moraviam: Ludovicus accipit Orientalem Franciam, ſcilicet circa Rhenum, & Thuringiam, Saxoniam & Fbriſiam & Lotharingiam: Carolus accepit in portione Alemanniam, id eſt Sueviam; & quaſdam civitates Lotharingiæ, *(a)* propter vini copiam.

Carolus interea ſecundus, Imperator prædictus, à Gallis Romam petiit; indeque rediens, contulit ſe Papiam. Ibi nunciatur ei Carlomannus, filius fratris ſui Ludovici, qui tenebat Bavariam, cum magno exercitu Italiam intraſſe. Tunc Imperator in Franciam redire volens, veneno interiit.

467 Anno ſecundo Ludovicus, filius Caroli junioris, qui dicebatur Balbus, obiit; relictis duobus filiis, ſcilicet Ludovico, & Carlomanno: quoniam tertium eorum fratrem, qui poſtea dictus eſt Carolus, mater ejus tunc in utero geſtabat. Cujus regnum Provinciam, quam pater ejus Carolus, filius Imperatoris Lotharii, in diviſione regni pro parte acceperat, Boſo, cui Carolus Imperator Galliam nuper tradiderat, invadit, & primo loco Lugdunum venit: ibique à Lugdunenſi archiepiſcopo in Regem Burgundiæ & Provinciæ ungitur: qui à dictis adoleſcentibus, Ludovico & Carlomanno, arcetur. *(b)*

De nativitate regis Francorum Arnulphi, ſeptuageſimi ſecundi ab Auguſto.

Anno ab incarnatione Domini octingenteſimo octuageſimo, Carlomannus, Ludovici filius, cui Bavaria in ſortem devenerat, poſt multos triumphos, quos peregerat, moritur, & in loco Odino in Bavaria ſepelitur, relinquens filium ex nobili fœmina, ſed non legitima: quem, tanquam de origine Carolorum progreſſum, Arnulphum vocaverunt. Iſti Arnulpho poſtea monarchia ceſſit.

Sed Ludovicus, Orientalis Franciæ rex, audita morte fratris, Bavariam adiit, eamque ſibi ſubjecit; Arnulpho prædicto ducatum Carinthiæ cum caſtro, quod dicitur Moſeburg, donavit.

De illo rege Carolo, qui à fratribus ſuis acceperat Alemaniam in portionem, ſeptuageſimus tertius ab Auguſto.

Anno ab incarnatione Domini octingenteſimo octuageſimo primo, Carolus, qui Alemaniam pro portione acceperat, in Italiam movet exercitum, totaque Lombardia in deditionem accepta, Romam venit: ubi à Johanne papa in Imperium conſecratur, ſeptuageſimus tertius ab Auguſto Imperatore.

Ea tempeſtate Normanni, regnum Ludovici per fluvium Guala navigio ingreſſi, palatium Noviomagi incendunt: deinde Coloniam & Aquiſgranum cum tota illa provincia devaſtant. Inter hæc Ludovicus ipſe obiit apud Francofurt, & in monaſterio Lauraceſi ſepultus eſt.

Normanni autem, regis Ludovici morte comperta, ſecuriores effecti, urbem nobiliſſimam Galliarum Treverim invadunt, & in ipſa cœna Domini, cum 468 adjacente provincia, igne conſumunt, & epiſcopum ipſius urbis occidunt. Deinde

(a) Ms. Burgundiæ.
(b) Ms. arcetur atque depellitur.

inde præda Francorum onuſti, ad naves revertuntur.

Hæc dum in Galliis agerentur, Carolus tertius Imperator in Italia morabatur. Principes autem, tam Galliæ quàm Germaniæ, omnes eum precibus pulſant, quatenus fratre ſuo Ludovico rege Germanorum jam mortuo, redeat accipere regnum paternum, & patriam liberet à Normannorum incurſione; qui feſtinans revertitur, aſſumptisque Lombardis & Bavaris, Saxonibus & Phryſonibus, Alemanis atque Thuringis, aliisque pluribus contra Normannos, qui adhuc in regno morabantur, movet exercitum.

Itaque Gotfredus, rex Normannorum, Chriſtianus efficitur, & ab Imperatore de ſacro fonte ſuſcipitur. Filiam quoque Lotharii uxorem accipit Giſlam, *(a)* & totam terram Phryſonum in dotem; & ſic à finibus regni cum ſuis diſceſſit.

Anno ſequenti Ludovicus, filius Caroli, regis Francigenarum, obiit, & in monaſterio ſancti Dionyſii ſepultus eſt; & fratrem ſuum Carlomannum hæredem regni reliquit. Non multò poſt Carlomannus, in venatione ab apro percuſſus, diem obiit.

Occidentalis ergo Galliæ principibus jam amiſſis, Carolum Imperatorem, qui tunc ſolus de ſtirpe Carolorum ſupereſſe videbatur, ultrò invitant, eique venienti omnes ſubjiciuntur. Paulò pòſt autem idem Carolus Imperator corpore & animo in tantum ægrotat, ut ab hominibus inutilis habeatur. Propter quod Arnulphus ſuprà memoratus ad Imperium ab omnibus eſt electus, anno ab incarnatione Domini 886.

Infirmus autem Imperator Carolus ad tantam penuriam devenit, ut etiam pane carens, ab Arnulpho paucos reditus ad vitæ ſolatium grataanter accepiſſet. Ab hoc tempore, uſque ad primum Othonem Imperatorem, invenimus, in Imperio confuſè fuiſſe regnatum. Carolo enim iſto mortuo, qui ſeptem annis regnavit, & ſeptimo anno privatam vitam, relicto Imperio, vixerat, Imperium diverſis modis ſcindebatur: cùm ſingulæ provinciæ ſingulos reges nitebantur creare. Arnulpho tamen pars maxima ceſſit.

Tunc Italia & Lombardia ſibi regem Berengarium, Forojulienſem conſtituit, & alium regem fecit, Guidonem Spoletanum. Rex Berengarius tunc à rege Guidone pulſus, ad Arnulphum confugit. 469

His diebus gens Ungarorum ex Scythia egreſſa, & à Pincenatis propulſa, in Pannoniam primitus venit, & ejectis inde Avaribus, perpetualiter ibi permanſit. Iſta gens Ungarorum illo tempore tam belluina, tam inculta fuiſſe narratur, ut carnibus crudis ad cibum, humano verò ſanguine uterentur ad potum, quemadmodum & Pbalagi. Pincenates uſque hodie ſanguinem beſtiarum appetunt, & carnibus equorum & vulpium, luporum etiam & cattorum crudis utuntur.

Porrò Arnulphus totam Orientalem Franciam, quæ hodie Teutonicum regnum vocatur, id eſt, Bavariam, Sueviam, Saxoniam, Thuringiam, Phryſiam & Lotharingiam rexit, & totum Rhenum. Occidentalem Franciam verò Odo tenuit, Arnulphi authoritate.

Poſt hæc Normanni Arnulphi regnum invadunt, & duces ſibi occurrentes extinguunt. Arnulphus autem eos poſtea tanta virtute proſtravit, ut viventes pauci remanſiſſent. Deinde anno ab incarnatione Domini 894. compoſitis omnibus rebus in Germania, Arnulpbus cum exercitu Lombardiam ingreditur; captaque civitate Bergamo, comitem Ambroſium in furca ſuſpendit, unde tota Italia perterrita, ſuæ ſe ditioni ſubjecit. Arnulphus in Galliam per montem Jovis rediit.

Ea tempeſtate Guido, qui regnum Italiæ uſurpaverat, moritur. Cujus filius Lambertus, Romam veniens, fecit ſe Imperatorem vocari. Arnulphus filio ſuo, Cendebuldo ſpurio, tunc donavit Lotharingiam. Deinde Arnulphus à papa Formoſo vocatus, iterum Italiam ingreſſus, Romam venit, quam & armis tunc cepit, & ab ipſo Pontifice coronatus eſt, & Auguſti nomen ſortitus. Poſtea

(a) Giſlan.

ea eos, qui adverſus pontificem ſeditionem moverunt, decollari præcepit. Reverſo ab Urbe Arnulpho, Lambertus, filius Guidonis Spoletani, qui Imperium invaſerat, moritur, & Ludovicus, filius Boſonis, à Longobardis ad Imperium invitatur.

Reperi ego Gotfridus, *(a)* in quibusdam geſtis Romanorum; poſt Carolum tertium, tanquam Imperio à Francis ad Lombardos translato, Ar-
470 nulphum in catalogo Imperatorum non nominari; & Ludovicum, cæterosque poſt ipſum, in numero Auguſtorum poni. Alii autem Arnolphum in catalogo ponunt; eos autem, qui poſt eum confusè usque Othonem regnaverunt, non Imperatores & Auguſtos, *(b)* ſed invaſores & Anguſtos appellare conſueverunt. Non multo pòſt, mortuo Othone *(c)* rege Francorum Occidentalium, & in eccleſia ſancti Dionyſii ſepulto, Carolus ibi rex creatur. Arnulphus duodecimo regni ſui anno, Imperator (ſecundum quæ ſuprà taxatum eſt) diem ſuum obiit, & juxta patrem ſuum Ludovicum, apud Odinum in Bavaria ſepelitur. Monſtratur tamen ſepulchrum ejus in monaſterio ſancti Heimerani Ratisbonæ. *(d)*

De rege Cendebuldo, filio Arnulphi Imperatoris.

Cendebuldus erat rex, de non conjuge natus,
Filius Arnulphi regis, regni (e) dominator,
Nec tamen Imperii tunc diadema tulit.
Vir fuit impatiens, ſuper omnia deditus iræ,
Fertur Agrippinum dominum ſic fuſte ferire,
Præſul ut exanimis nocte ſit atque die.

Tom. II.

Cendebuldus obit, pravæ feritatis amicus,
Legitimus puer erigitur, dictus Ludovicus,
Ejus erat frater, legitimusque puer.

De Ludovico puero, rege Francorum, filio Arnulphi regis, ſeptuageſimo quinto ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini noningenteſimo primo, Ludovicus filius Arnulphi, in loco, qui dicitur Phoreim, *(f)* rex creatur: atque à principibus Lotharingiæ, qui offenſi erant, Cendebuldus invitatur ad regnum totius Belgii. *(g)* Regio enim illa Belgica Gallia appellatur. Quo comperto, Cendebuldus, dum multa mala committeret, regnumque multa præda & incendio & cæde cruentaret, tandem à Comitibus Stephano, Gerardo, & Mafrido, in bello occiditur. Itaque Ludovicus, Arnulphi filius, regno liberè potitur.

His diebus Ungari Lombardiam pervagantes, incolas terræ ſibi occurrentes, ſagittis ſuis occidunt: atque provincia crudeliter depopulata, in patriam ſuam revertuntur. Anno ab incarnatione Domini noningenteſimo quinto, Ludovicus, filius Boſonis, imperium adeptus, Berengarium expulit. Quumque totius regni *(h)* pro ſuo arbitrio potiretur, dimiſſo milite, Veronam cum
paucis ſe contulit; ubi à civibus captus 471
per traditionem, revocato Berengario, excæcatus eſt. Berengarius extunc regnum Italiæ cum imperio Romano obtinuit.

Circa idem tempus Albertus, nobiliſſimus comes Francorum, nepos ſcilicet Othonis ducis Saxonum, ex filia, Conradum *(i)* occidit, qui à quibusdam dicitur *(k)* Ludovici regis fuiſſe filius;

Ss pro-

(a) Legi ego Godefridus.
(b) Ms. & non Auguſtos.
(c) Ms. Boſone.
(d) Vide *REGINONEM a. 880. MARIANUM SCOTUM a. 899.*
(e) Ms. Reni.
(f) Ms. Forcheim.
(g) Ms. Belgicæ.
(h) Ms. Cumque totius Ytaliæ regno.
(i) Ms. addit: Comitem.
(k) Qui Albertus à quibusdam.

propter quod rex prædictum Albertum, in caſtro Babenberg, ubi nunc epiſcopatus nobilis eſt, bello invadit. Ille vero impotens, quum regi reſiſtere ſe non poſſe videret, conſilium ab Othone *(a)* Moguntino Archiepiſcopo poſtulavit. Archiepiſcopus in caſtrum tunc munitiſſimum Babenberg *(b)* adiit Albertum ipſum, eumque ad regis præſentiam venire perſuadet, data ei dextra, quòd eum ſecurum & indemnem in ipſum caſtrum ſuum reduceret. Albertus comes, recepta fide & promiſſione Othonis *(c)* archiepiſcopi, cum eo pergens, à caſtro ſuo aliquantulum egreſſus, ait ad archiepiſcopum: Domine, debuimus in caſtro prius prandium ſumere, quàm pergeremus ad curiam regis. *(d)* Oportebit enim nos tota die hac jejunare. Cui archiepiſcopus: Rectè, inquit, loquutus es; revertamur in caſtrum, & modicum comedamus. Albertus comes verba ſacerdotis, quæ dicebantur in dolo, ſimplicibus auribus more antiquorum accepit, & in caſtrum cum epiſcopo velociter rediens, accepto datoque prandio, nulla alia ſecuritate ab epiſcopo requiſita, *(e)* in conductu ejus ad regem perrexit: ubi poſitus in cauſa, capitali ſententia condemnatur. Condemnatus autem, monet archiepiſcopum de facta ſecuritatis ſuæ promiſſione. Archiepiſcopus reſpondit: Se fidei promiſſionem ſervaſſe, ipſumque è caſtro egreſſum, ſanum & indemnem in caſtrum ſuum reduxiſſe. Tali fraude circumventus ipſe Albertus, in eadem curia decollatur. De cujus bonis eccleſia Babenbergenſis (ut dicitur) poſtea conſtructa, divitiis ampliatur.

Si autem Otho *(f)* Archiepiſcopus, qui pro ſalute regni hoc feciſſe aſſeritur, in hac cauſa peccaverit, non meo, ſed auditorum judicio reſervetur. Ego tamen ſi feciſſem, æſtimarem me, etiam Saracenum conducendo, peccaſſe. Ex iſtius Alberti ſanguine alius Albertus originem traxiſſe narratur, qui poſtea marchiam Orientalem, id eſt, vulgariter dictam *Oſterich*, quam alii dicunt Pannoniam ſuperiorem, ab Ungaris e- 472
reptam, Romano imperio adjecit.

Ludovicus, rex Franciæ Orientalis, anno regni ſui 12 *(g)* ſine hærede deceſſit. Secundum ſcripta quorundam, in iſto rege Ludovico, & in fratre ſuo Cendebuldo ſuprà memorato, Carolorum genealogia finem accepit, ad tempus. Unde quidam ſic ſcripſit: Ultimus Auguſtorum Romæ fuit Auguſtulus: ultimus verò Carolorum in Francia fuit Cendebuldus. Igitur, Ludovico jam defuncto, Otho, dux Saxonum, ab omnibus petitur. Princeps autem clariſſimus Otho, tanquam ſenio gravatus, rex fieri recuſabat. *(h)*

Item de eodem rege Ludovico puero verſificè narratur.

Iſte puer pietate valens, tribus imperat annis,
Ultimus eſt iſte Carolorum germine ſanguis,
Attamen à latere germina Carlus habet.

De primo Conrado rege poſt Ludovicum puerum, ſeptuageſimo ſeptimo ab Auguſto.

Anno ab incarnatione Domini nongenteſimo decimo tertio, Conradus primus, filius Conradi illius, quem occiderat prædictus comes Albertus, conſilio prædicti Ducis Othonis, qui regnum accipere renuit, conſenſu omnium Francorum, Rex creatur, quem quidam aſſerunt fuiſſe filium fratris Regis Ludovici, tunc defuncti, & propterea eum ponunt noviſſimum omnium Caro-

(a) Potius *Hattone* juxta Mst.
(b) Vide, quæ notavi ad *REGINONIS a. 905. MARIANUM SCOTUM a. 905.*
(c) Ms. Hattonis.
(d) Ms. Priusquam ad curiam regis iremus.
(e) Ms. ab epiſcopo iterum requiſita.
(f) Ms. Hatto.
(g) Ms. tertio.
(h) Ms. addit: Quo recuſante Conradus primus accipit imperium.

rolorum. Anno regni ſui primo Ungari ad depopulandam terram rurſus effuſi, à Suevis & Bavaris juxta Henum fluvium ſternuntur. Poſtea dux Bavarorum Arnolphus, Conrado regi rebellans, cum uxore & filiis ad Ungaros fuga lapſus eſt.

Conradus rex, anno regni ſui ſeptimo, diem obiit, ejuſque conſilio Henricus, filius Ducis Othonis, in regnum ſubrogatur, anno ab incarnatione Domini noningenteſimo & vigeſimo. Ab illo tempore dicunt quidam, poſt Francorum Imperium fuiſſe Teutonicorum Imperium. Unde etiam à Leone papa dicunt iſtum Othonem primum Teutonicorum regem dictum eſſe. Nam iſte, de quo agimus, Henricus Dux oblatam ſibi à ſummo pontifice Imperii dignitatem renuiſſe perhibetur; propter quod etiam non numeratur in Catalogo Imperatorum Teutonicorum. Mihi autem ex multis ſcripturarum authorita-
473 tibus patuit, regnum Teutonicorum, quod Imperator Fridericus noſtro tempore poſſidet, partem eſſe regni Francorum. Ibi enim primi Franci fuerunt, cis citraque Rhenum, quæ hodie Francia Orientalis, uſque ad terminos Bavariæ appellatur. Francia verò Occidentalis eſt regnum illud, quod eſt cis citraque Sequanam & Ligerim fluvios; quæ provincia prius dicebatur Gaudina: ſed à Carolo Martello, avo Caroli Magni, primùm Francia, vel Francigena, id eſt à Francis genita, eſt appellata. In lingua verò Teutonica, unde ipſe Carolus Martellus fuerat oriundus, vocavit eam nomine ſuo Carlingam, ſicut à Cæſare Cæſarea, & ab Alexandro Alexandria nuncupatur. Hoc autem ideo fecit, quia ipſe eos ſuo gladio ſubjugavit, & regno Francorum adjunxit. Alia quædam ratio ad hæc ſatis manifeſta monſtratur. Denique ſicut in ſuperioribus patet, tempore Caroli Magni, regis Francorum, tota Gallia, id eſt Celtica & Belgica Lugdunenſis, omniſque Germania, quæ eſt à Rheno uſque ad Illyricum, una Francia fuit. Poſtea verò, regno inter filios filiorum diviſo, aliud Orientale, aliud Occidentale regnum Franciæ dicebatur. Utrunque tamen vocabatur Regnum Francorum.

In Orientali ergo regno Francorum, (a) quod uſualiter dicitur Teutonicum, deficiente ſtirpe Carolorum, Henricus, primus de gente Saxonum, ſucceſſit in regnum, manente adhuc in Occidentali Francia, id eſt Pariſiis & Rhemis, rege Carolo quodam, de progenie ſimiliter Carolorum. Iſtius Henrici filius, Otho, poſtea Imperium Romanum reduxit ad Francos, quod jam à Longobardis fuerat uſurpatum. Et propterea idem Otho forſitan primus Rex vel Imperator Teutonicorum dictus eſt, quia ipſe primus, extra progeniem Carolorum, rex, de ſanguine Saxonum, factus, non quidem primus apud Teutonicos regnavit, ſed primus Imperium Romanum à Lombardis ad Teutonicos revocavit, quod à Lombardis fuerat uſurpatum.

Notanda eſt autem hic varietas in nominibus regum Francorum, quomodo primitùs à Merovæo rege, ſucceſſores ejus dicti ſunt Merovæi: poſtea à Carolo Magno, ſucceſſores ejus vocati ſunt Caroli vel Carlini; ab Othone verò Imperatore dicti ſunt Othones; deinde ab Heinrico Henrici.

Item de eodem Conrado rege primo, 474
ultimo autem Carolorum, verſificè.

Semine Carlorum jam deficiente virorum,
Surgit Conradus lateris cognatus eorum,
Obtinet imperium Teutonicumque ſolum.
Conradus rex eximius ſedet ordine primus,
Hoſtibus ingeritur, contraria pellit ad imum,
Subjugat Ungaricos, Illyricoſque ſinus.
Conrado primo natus non extitit hæres,
Mirantur proceres, quis ſceptra mereretur habere,
Vita datur fatis, plebs dolet inde ſatis.

De Henrico primo rege Francorum, qui cognominatur Auceps.

ANno ab incarnatione Domini 920 Henricus Othonis dictus filius, (b) in

(a) Ms. quod uſualiter ab antiquis dicitur.
(b) Ms. Ottonis ducis filius.

in Francia Orientali regnavit, Occidentalem Franciam tunc Carolo quodam rege Pariſiis regente. Quidam Celtici ſcriptores aſſerunt, eum primò ducem Saxonum tantùm fuiſſe, & tunc Carolo ſubjeciſſe. Et poſtea conſilio Giſelberti ducis, generi ſui, qui Belgicam tenebat, à regno ipſius Caroli, cum omnibus Orientalibus diſceſſit, & regium nomen aſſumpſit. Alii dicunt, eum poſt mortem Conradi primi in regnum ab omnibus Orientalibus fuiſſe electum, nec unquam aliquid eum de manu illius Caroli ſuſcepiſſe.

Poſt hæc ipſe Henricus rex Ungaros, in Saxoniam violenter ingreſſos, incredibili cæde proſtravit. Iſte Henricus rex ſacram lanceam Imperii, quæ coram Imperatoribus fertur, à Rodulpho, rege Burgundiæ, multis extorſit. Alii dicunt, à Boſone, rege Provinciæ, fuiſſe eam ad Imperium tranſlatam. *(a)* Ipſe autem Henricus rex, poſt multa virtutis ſuæ opera, dum ad obtinendum Imperium Romam pergeret, antequàm Romam perveniſſet, diem ultimum clauſit, relicto filio Othone primo, qui factus eſt Imperator, anno regni ejus decimo ſeptimo. *(b)*

Item de eodem Henrico primo verſificè ſubnotatur.

Henricus dux Saxonicus regnare vocatur,
Legati mittuntur ei, qui ſæpe rogatus
Noluit imperium ſumere, ritè datum.
Invenêre Ducem veterano more ſedentem,
Aucupis officia ſua retia perficientem,
Ut modicas caperet inſidianter aves.
Et quia ſimpliciter fuit his præſentibus auceps,
Amodo perpetuo cognomine dicitur Auceps,
Cùm tamen egregium mundus haberet eum.
Dux igitur cùm plus petitur ſibi ſumere Romam,
Jurat in æternum capiti non ferre coronam;
Cùm ſibi ſufficiant, quæ tenet ampla bona.
475 *Cogitur Henricus regnantis numine fungi,*
Cogitur in regem tandem reverenter inungi,
Nulla tamen capiti miſſa corona fuit.
Coram rege ſecus ferri diadema jubetur,
Ut bene ſervetur, quicquid juraſſe videtur,
Signa tamen plenè regis ubique tenet.
Ex hoc Henrico rex primus naſcitur Otho,
Cujus & egregia nunc geſta referre peropto,
Jam tres Othones promere Muſa monet.

De primo Othone, Imperatore Romanorum, ſeptuageſimo octavo ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 936, Otho primus, nobilis hæres Henrici primi, in regnum ſuccedens, in palatio Aquiſgrani, à Moguntino Hilberto Archiepiſco, coronatur. Iſte Sclavos Boëmos ſibi reſiſtentes compeſcuit: Belgicos, dum ei tranſitum *(c)* Rheni prohiberent, vertit in fugam, totaque terra Belgica igne ferroque vaſtata, caſtrum ſitum in monte Capri, obſedit: unde Ludovicus, filius Caroli regis Occidentalis Galliæ, terram Belgicam, quam pater ſuus perdiderat, *(d)* ſub hac occaſione recuperare intendens, Alſatiam provinciam ingreditur. Quo audito, Otho rex ſolvit Capri montis obſidionem, & expulſo ab Alſatia rege Ludovico, Breſecam obſedit.

Interea dux Giſibertus, qui ſororem Othonis regis habebat uxorem, adverſus Francos, tanquam hoſtis regis Othonis, uſque ad Andernacum procedit: ubi à Francis victus, fugiens in Rhenum ſubmergitur, ſuis omnibus cæſis, aut fuga delapſis. Rex autem Otho iterum Belgicam ingreſſus, totam in deditionem redegit: & ex tunc omnes Teutonici Reges ſine contradictione Belgicam ſemper tenuerunt.

Poſt hæc rex Ludovicus uxorem ducis Giſiberti, quæ erat ſoror regis Othonis, & vidua, in matrimonium accepit. Ipſe verò non pòſt multò à ſuis à regno ſuo expulſus, ad Othonem veniens, petit auxilium. Quo habito, de-

(a) Ms. ad imperium tempore primi Ottonis tranſlatam.
(b) Ms. vigeſimo ſeptimo.
(c) Belgicos principes, dum eis.
(d) Pater ſuus ante perdiderat.

deviĉtis ſuis hoſtibus, in regnum per Othonem eſt reſtitutus.

Poſt hæc, apud Ingelheim, in præſentia amborum regum, Marino ſedis Apoſtolicæ legato adjunĉto, ſynodus celebratur.

Eo tempore Berengarius Italiam nimia feritate premebat, & Adilind, vidua Lotharii Imperatoris defunĉti, ab eo captiva tenebatur. Otho autem Italiam potenter ingreſſus, reginam liberat, eamque ſibi in uxorem conſociat: atque Berengario depulſo, natale Domini Papiæ celebravit; ibique Conradum du-
476 cem contra Berengarium relinquens, ipſe in Galliam Teutonicam remeavit. Berengarius, conſilio ducis Conradi, ad Othonem pergit; & per ipſum Conradum, & per filium regis Othonis Letulphum, veniam impetraturus. Ubi, cùm per triduum ei rex audientiam denegaſſet, vix tandem per ducem & per regiam prolem obtinuit, quòd ei Otho apud Regium in Lombardia diem illuc veniendi præfixit: ubi poſtea præſentatus, regnum Italiæ de manu Othonis ſuſcepit; excepta marchia Veronenſium & Aquileienſium. Reverſus in Italiam Berengarius, per ſuam tyrannidem totius in ſe odium Italiæ concitavit. Tunc Letulphus, filius regis, adverſus patrem moliri tentavit; ſed citò converſus, gratiam Regis recepit.

Eo tempore Ungarorum gens erupit, totamque terram quaſi locuſta cooperuit; atque ſuper fluvium Lichum, juxta civitatem Sueviæ Auguſtam, conſedit. Quibus Otho, precibus & hortatione Uldarici, ſanĉtiſſimi illius urbis Epiſcopi, in Domino confiſus, occurrit; tantaque illos virtute proſtravit, ut non ſolùm ab infeſtatione aliorum quieſcerent, ſed pro ſe timentes, terram ſuam vallo & palude munirent. Cecidit in eo prælio gener regis Conradus, (a) & dux Vormatienſis. Barbari autem, exceptis ſex viris reſiduis, omnes gladio narrantur extinĉti. Hujus mali author dicitur quidam comes de Stira in Bavaria extitiſſe; quem Ungari, tanquam eum, qui eos in mortem eduxerat, occiderunt: terra autem ejus redaĉta eſt in regium fiſcum.

Eo tempore ab Apoſtolica ſede veniunt legati, de tyrannide Berengarii conquerentes, & defenſionem Othonis in Italia poſtulantes. Guabertus etiam epiſcopus Mediolanenſis, Gualdo Cumanus epiſcopus, cum aliis Italiæ principibus, pro eadem cauſa, ad Regem venerunt.

Otho autem Aquiſgrani in palatio filium ſuum Othonem tunc in regnum ſublimavit: deinde collecto exercitu in Italiam, per vallem Tridentinam, intravit, totaque ſibi Italia ſubjugata ad Urbem progreſſus, à Johanne papa, & toto populo, digniſſimè receptus, & imperatoris nomen ac dignitatem ſortitus. Iſte Otho Imperator, ſecundum illos hiſtoriographos, qui Arnolphum in catalogo Imperatorum poſuerunt, & alios, qui interim in Italia imperium tenebant, à catalogo excluſerunt. 77 eſt 477
ab Auguſto Oĉtaviano; ſecundum Romanos verò hiſtoriographos, qui Arnolphum à catalogo imperatorum excludunt, & Ludovicum atque duos Berengarios, & Hugonem, & Berengarium, Lotharium, itemque Berengarium, & Albertum, in numero & catalogo priorum ponunt, iſte Otho eſt 84 ab Auguſto.

Ab eo tempore regnum Romanorum, poſt Francos & Longobardos Imperatores prædiĉtos, ad Teutonicos reverſum eſt, & ad Francos Orientales, unde jam quodammodo (b) videbatur elapſum. Ego autem tunc imperium à Francis non dico aliquando fuiſſe ſublatum, ſed eclipſim paſſum, quam diu tot & tam diverſi invaſores imperium confuſè tenuerunt.

Otho Imperator ab Urbe rediens, Papiæ paſcha celebravit: ſed Berengarius Imperatorem fugiens, latitavit. Anno ſequenti Otho in monte ſanĉti Leonis obſidet Berengarium, cujus filius Albertus in Corſicam inſulam fugit: qui poſtea ad Joannem Pontificem Romanum

(a) Conradus dux Wormac.

(b) Unde & à quibuſdam quodammodo.

num accedens, in partem ſuam *(a)* multis promiſſionibus inclinavit. Quo audito, Otho Imperator, dimiſſa obſidione, Romam ducit exercitum; ubi quidam Romani timentes, unà cum pontifice Joanne fugiunt: alii datis obſidibus, Othoni ſubduntur. Imperator poſtea, miſſa legatione, ſcribit Joanni Papæ, ut redeat; quo redire nolente, Otho, congregata ſynodo, ſubſtituit Leonem: quod videns Albertus, filius Berengarii, iterum in Corſicam fugit. Hæc omnia utrum licitè, an illicitè facta tunc fuerint, ad hoc opus non pertinet *(b)* explicare; propoſui enim res geſtas deſcribere, non rerum geſtarum reddere rationem. Imperator Berengarium in deditionem accepit, quem in Bavariam exilio relegavit.

Othone tunc Romæ manente, Romani, communicato conſilio cum vicinis caſtellis, ſtatuunt occidere eum. Sed dum proditio conſilia *(c)* præveniſſet, Imperator inſidias ſatagit præcavere, & de Romanis multos nece proſtravit: deinde centum obſides ab eis, interpoſitis ſacramentis, accepit. Poſtea tamen ad Spoletum, Papa rogatus, obſides relaxavit, Othone recedente.

Romani papam Joannem recipiunt in Urbem, expulſo Leone. Leo apud Camerinum Imperatorem velociter adiit, ibique cum eo paſcha celebravit. Interea Joannes moritur, cui à Roma-
478 nis Benedictus eſt ſubrogatus. Otho, tam pro Leonis expulſione, quàm pro Stephani ſubſtitutione, iratus, ad urbem feſtinat: quam obſidione conſtrictam, & fame incredibili fatigatam, ad deditionem coëgit; tali duntaxat conditione inſerta, ut apertis portis, eum ſuſciperent, & Benedictum ſuæ juſſioni repræſentarent. Tunc Imperator Leonem in cathedram reſtituit, & inde Benedictum depoſitum ſecum deducens, in ſuam Franciam remeavit. Non multò pòſt, deficientibus à ſe Italicis, Imperator Alpes tranſcendit, & natale Domini Romæ celebrato, tredecim ex majoribus præter præfectum, Romanis, qui erga papam Leonem moverant factionem, patibulis una die ſuſpendit. Deinde filium ſuum Othonem fecit à Leone pontifice coronari, & Auguſtum vocari, eique filiam Conſtantinopolitani Imperatoris, Theophaniam, in matrimonium junxit. Deinde trigeſimo ſeptimo regni ſui anno, Imperii verò decimo tertio, diem ultimum clauſit. Iſte eſt ille Otho, qui Græcos in Apulia & Calabria ſuperavit, & Romanorum imperium ad Francos Orientales reduxit.

Ipſe primus in Goslaria Saxonica *(d)* argenti fodinas invenit. Metropolim etiam Magdeburg, ubi ſepultus eſt, ornamentis & theſauris plurimis decoravit. Berengarius exul, & uxor ejus, apud Babenberg mortui ſunt. Denarii, qui vocati ſunt Otholini, ab hoc Othone ſunt in Italia conſtituti.

Item de eodem Othone primo verſibus ſubrogatur.

Otho coronatus Paſchalia feſta peregit,
Adfuit & celebris primatum curia regi,
Fercula, quæ docuit, regia menſa vehit.
Menſa cibos coctos tenuit prius illa paratos,
Quàm veniant domini, vel more ducum ſedeatur,
Ille cibus miſeris pauperibuſque datur.
Dux puer accedens, magni ducis unicus hæres,
Cùm foret eſuriens, dum fercula prompta videret,
Accipit ut comedat, cor puerile gerens.
More ſuo dapifer vitio variabilis iræ,
Non timuit puerum graviori fuſte ferire,
Inde puer cecidit, vulnere ſtratus humi.
Miles adeſt, puero cuſtos datus, atque magiſter,
Vindicat egregiè dominum, quem percutit iſte,
Vulnere nam dapifer mortuus ipſe jacet.
Turba gemit, rex Otto venit, cauſamque requirit,
Ille jacet, dum turba tacet, mandat aperiri,
Quæ fuerit pueri, quæ modò cauſa viri,
Quæ-

(a) MS. accedens eam in partem.
(b) MS. ad hoc opus meum non pertinet.
(c) MS. ſed dum proditionem conſilio.
(d) MS. in Goslaria civitate Saxonica.

Quærit & authorem mortis, quiſnam foret ille.
Ille ſtetit medius, animo quaſi major Achille,
Nec negat hunc ipſum fuſte necâſſe virum.
Rex ait: Ergo mori dignus ratione videris,
Criminis auctorem dum te ſatis ore fateris,
Digna tuis meritis hoſtia mortis eris.
479 Miles ait: Diſcerne magis, quid juris habetur,
Judicio ne præcipiti res acta putetur,
Eſt quia paſcha Dei, rex miſerere mei.
Ira movet regem, timet ille mori ſine lege,
Cùm rex juſta neget, miles rapit illicò regem;
Rex proſtratus humi, juſta negaſſe luit.
Dum tenet Ottonem, barbam trahit, atque granonem,
Guttur & ora premens, gravior feritate leone,
Ni foret auxilium, mortuus Otto foret.
Sub loculo ſcamni regem crudeliter angit,
Unguibus infixum guttur conamine frangit,
Nunc pede, nunc manibus, turba retraxit eum.
Otto ſedet ſtupidus, turpi ſtatione levatus,
Barba pilis caruit, guttur dolet excoriatum,
Laude coronatum ſtat ſine laude caput.
Turba dolens, ſtans ante fores cupit hunc cruciari,
Otto reum defendit eum, juſſitque vocari,
Vir ſtetit & ſiluit, incipit Otto loqui:
Judicio ſiſti legum ratione petiſti,
Dum tibi non licuit, tetigit me dextera Chriſti,
Non tua, ſed Domini verbera digna lui.
Digna lui, quia paſcha fuit, cùm parcere poſſem,
Me libuit, quod non licuit, dedit ultio noſſe,
Porto furore mei digna flagella Dei.
Parcius iſta tamen punire tibi potuiſſes,
Quàm ſine raſore barbam manibus rapuiſſes,
Amodo quæ cupias, ordine dicta feras.
Miles ut exponit, quæ ſit modò cauſa furoris,
Mitigat Ottonis ſymptomata vi rationis,
Sic datur incolumis miles abire foris.
Nec datur hinc ire, quod debeat ipſe redire,
Læſor enim ſi quando redit, reminiſcimur iræ,
Si mala deliteant, livor & ira ſilent.
Poſt rediit tempus, quo rex foret ipſe peremptus,
Aut male detentus, ſed militis enſe redemptus,
Corpore ſtat ſano, cujus & acta cano.
Quando ſub arce poli canis eſt adjuncta leoni,
Ut placet Ottoni, caſtrum datur obſidioni,
Clauſos lege fori judicat Otto mori.
Dum media dormire die rex ipſe ſoleret,
Et proceres ſomni requies hinc inde teneret,
Vir ſedet in lavacro balnea ritè gerens.
Rege ſoporato, citò proſilit hoſtis ab urbe,
Ut perimant regem, curſum latitando perurgent,
Solus eos miles qui lavat, ille videt.
Ex lavacro ſaliens, clypeum rapit atque mucronem,
Prævenit hoſtiles Ottone jacente furores,
Clamat, & ex more prælia dira movet.
Regia pars creſcit, timet hoſtis, & inde receſſit,
Miles ut inſequitur nudus, fera pugna caleſcit,
Aſpicitur latè nudus, & acta patent.
Miratur Cæſar, nudum præcedere fortes,
Nam ſolum nudum cernit ſuperare cohortes,
Laus equitis nudi grandis ubique fuit.
Mane ſequente jubet equitem rex Otto venire.
Miles adire timet, ne, ſi reminiſcitur iræ,
Priſtina culpa viri ſit memoranda ſibi.
Dumque venit compulſus eques, rex hæc ait illi:
Nónne tuis manibus noſtri periêre capilli?
Nónne furore tui barba pilata fuit?
Miles ait: Fateor, ſed erat mihi culpa remiſſa;
Non decet, ut culpas iterum rex ſuſcitet ipſas;
Securus venio rege vocatus ego.
Surgit in amplexus equitis mirabilis Otto,
Dicit ei: Gaudere meis te rebus adopto;
Regia facta geris, ſemper amicus eris. 480

De ſecundo Othone, Imperatore Romanorum, ſeptuageſimo nono ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 975, Otho ſecundus, magni Othonis filius, qui à Leone Romano pontifice fuerat coronatus, patri in Imperium ſucceſſit, octogeſimus quintus ab Auguſto imperavit. Iſte, dum Græcos incautè per Calabriam perſequitur, amiſſo milite, de navi exiliens, natando eva-

evaſit. Qui poſtea nono Imperii ſui anno Romæ obiit, & ante eccleſiam ſancti Petri in concha marmorea honorificam habuit ſepulturam.

Tradunt de eo Romani, quòd ipſe Otho, capta Benevento, oſſa ſancti Bartholomæi inde aſportaverit, & ea Romæ in inſula Tiberis, quæ dicitur Lycaonia, in eccleſia, quæ nunc vocatur ſancti Bartholomæi, in concha porphyretica collocaverit, & poſtmodum eaſdem reliquias cum eodem ſarcophago, per Tiberim in mare, & per mare in ſuam Franciam deducere cogitaſſet: eo autem morte prævento, reliquiæ Romæ ſic remanſerunt. *(a)*

Item de eodem Othone ſecundo, Imperatore, verſificè ſubnotamus.

Otto ſecundus adeſt, Roma diademate functus,
Latus Apoſtolicis manibus diſcedit inunctus,
Jus dedit Italicis undique pace frui.
Rex ubi diſceſſit, gens Itala bella capeſſit,
Juſſio vileſcit, procerum diſcordia creſcit,
Regia delituit pax, quia nulla fuit.
Terra perit, gens preſſa gemit, belloque gravatur,
Rex venit iratus, concurrit ab Urbe ſenatus,
Suſcipit Imperii regia Roma caput.
Imperii vocat Otto duces comiteſque potentes,
Pontifices ſimul eccleſia recipit venientes,
Et queritur, populos pace carere ſuos.
Judicis officio numerat, quos culpa notavit,
Pœnaque præcipitur ducibus condigna parari,
Ultio terribilis dira flagella parit.
Ante gradus Romæ, menſas jubet Otto parari,
Multaque circuitu jubet ordine ſcamna locari,
Et loca principibus undique more dari.
Dum cibus aſtruitur, dum potus & eſca paratur,
Dum proceres comedunt, dum lætior hora putatur,
Otto per armatos cingit utrumque latus.
Præco jubet, taceant, & ne quis ab hinc moveatur,
Qui loquitur, qui ſe moveat, gladio feriatur;
Turba timet procerum, terror ubique datur.
Crimina ſcripta ducum, quæ juſſerat antè notari,
Ante ſuas menſas jubet Otto ſibi recitari,
Damnat & obtentos crimine lege pari.
Qui meruit, damnatur ibi pœna capitali, 481
Sanguine nobilium jam menſa poteſt maculari,
Otto ſibi capita vult quaſi fercla dari.
Humani capitis dum menſa cruore madeſcit,
Non minus antè datis rex imperat undique veſci,
Mittit & ingratis fercula cocta ſatis.
Taliter alludit ſceleri, ſi corpora fudit.
Sic ſcelus excludit, ſic pacis commoda cudit,
Sic ſua pax viguit, ſic reus acta luit. *(b)*

De Othone tertio, Imperatore octuageſimo ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 984, Otho tertius, admodum puer, patri in regnum ſuccedens, octuageſimus ſextus ab Auguſto, ſuſcepit Imperium. Hujus diebus Albertus, epiſcopus Boëmorum, prædicans Pruſſis, martyrio coronatur.

Otho Imperator tertius, anno imperii ſui 17, diem ultimum clauſit, & Aquiſgrani in eccleſia ſanctæ Mariæ ſepultus eſt. Duo iſti poſteriores Othones, quamvis brevitatis cauſa de eis pauca dixerimus, tam feroces, tam mirabiles fuerunt, ut unus pallida mors Saracenorum, vel ſanguinarius; alter autem Otho, Mirabilia mundi ſolitus ſit nuncupari. De iſto tamen tertio Othone quædam alia verſificè deſcripſimus, quæ in præſenti capitulo ſubnotamus.

Item de tertio Othone Imperatore verſibus ſubrogatur.

Eſt juxta Mutinam comitis domus, Amula dicta,
Imperii tunc obſequiis juſſiſque relicta,
Qua vacat hoſpitiis crebrius Otto ſuis.
Corpore glorificum comitem, vultuque decorum,

Dum

(a) Ms. ſic remanſiſſent.
(b) De convivio equidem hoc ſanguinolento Romano, præter Godfridum, nullus ex antiquis facit mentionem. Sequitur illum *SIGONIUS ad a. 980.*

Dum regina videt, ſtimulis urgetur amorum,
Et cupit hunc regis clàm violare thorum.
In vitium regina virum dum flectere credit,
Veſte trahit comitem, tractus ſine veſte recedit,
Spreta dolens mulier, vota nephanda dedit.
Protinus aſcito queritur regina marito,
Suggerit, ut comitis caput amputet enſe petito;
Crimine mentito credidit Otto citò.
Dum comes in culpa domina teſtante putatur,
Jam dolus aſtruitur, citò mors indigna paratur,
Nec locus inſonti pandere vera datur.
Indicat uxori propriæ comes acta pudoris,
Dicens; opto mori, quàm regis abeſſe decori,
Se mihi proſtituit fœmina digna mori.
Et quia delitui, fugiens luxum mulieris,
Judicor ad mortem, mihi non licet acta fateri, (a)
Tu mihi poſt mortem conſcia teſtis eris.
Si dubium videatur eis, quod teſte probabis,
Judicio candentis eos ferri ſuperabis,
Sic mihi poſt mortem gaudia fama dabit.
Uxor ait: Fuge, quum poteris, ne ſic moriaris;
Ille refert: Magis opto necem, quàm ſons reputari:
Qui fugit, ille magis ſuſpicioſa trahit.
Dixit, & in fatum præcone trahente vocatur,
482 *Inſequitur comitiſſa virum, quia fraude necatur,*
Morte data comitis detulit ipſa caput.
Judicii cauſas dum præcipit Otto parari,
Imperat & viduas celebri præcone vocari,
Hisque piis ſtudiis jura cupita dari.
Aſtitit occiſum plorans comitiſſa maritum,
Et queritur, quia judicium dat Cæſar iniquum,
Cui pro more loci nititur arte loqui.
Dicit ei: Dic, pœna reis quo jure paratur,
Si rupta quandoque fide vir fraude necatur?
Rettulit Otto: Caput perdere jure datur.
Intulit hæc: Tua te, Cæſar, ſententia damnat,
Fraude meum jugulaſſe virum te crimine, pandam,
Si vis jura coli, te decet inde mori.
Hæc tacuit; rex obſtupuit, dicens mulieri;
Neſcio, quid quæris, neque vera tuliſſe videris,
Hujus enim ſceleris quis tibi teſtis erit?
Ecce caput comitis (dixit comitiſſa) paratum,
Fraude tua periit, proprium cognoſce reatum,
Suſcipe judicium, te perhibente datum.
Rex ait: Iſte comes meruit pro crimine mortem;
Illa negat, cupiens ignitam ſumere ſortem;
Rex parat ignita, fœmina vincit ita.
Dum laqueo juris ſe conſpicit Otto ligari,
Mira viri bonitas ratione poteſt ſuperari,
Fœmineis manibus ſe ſinit ipſe dari.
Dum regem comitiſſa tenet, dat regis honeſtas,
Ut capitis ſit plena ſibi collata poteſtas,
Sic, ut & arbitrio ſtet, cadat ipſe ſuo.
Cogitat illa modum, quo regem perdere poſſit,
Inducias tunc rex modicas pro tempore poſcit,
Addunt & proceres cum pietate preces.
Innumeris precibus procerum ſimul & mulierum,
Regia vita decem ſpatio datur eſſe dierum,
Sic ratione verum fœmina vicit herum.
Jam decima veniente die, caſumque minante,
Otto redit, comitiſſa venit, quæ venerat antè,
Rex ubi dixit, Ave: rettulit illa, cave.
Tollit eum comitiſſa reum, miranda leæna;
Dum trahitur, dum præcipitur ſuccumbere pœna,
Fœmina victa prece diſtulit ipſa necem.
Diſtulit, & dixit: Ita nunc triſtiſſima parco,
Ut poſt octo dies gladio ſit pœna monarcho,
Sic data tunc vita pendula pendet ita.
Pace dies octo rediens dum perficit Otto,
Tunc precibus cum Principibus rurſus petit octo,
Septima dat requiem poſt numerando dies.
Septima præteriit, rurſus cupit octo mereri,
Ut ſex ipſe dies habeat cum pace tueri,
Conſilio cleri fœmina dixit, erit.
Nec tamen illa dedit, niſi rex promitteret illi,

(a) Ms. non audeo vera fateri.

Quòd prius ignitis pereat regina favillis,
Hoc ubi convenit, vita redempta redit.
Pro tribus induciis tribuit tria caſtra monarchus,
Nec fuit in reliquis concedere plurima parcus,
Nomina caſtrorum novimus atque ſolum.
Si capis illorum confinia noſſe locorum,
Climate Tuſcorum, populus monſtratur eorum,
Me quoque non latuit ſæpe videre ſolum. (a)

De ſecundo Henrico, ſcilicet Claudo, Imperatore Romanorum octuageſimo ſeptimo ab Auguſto.

483 ANno ab incarnatione Domini milleſimo primo, Othone tertio ſine hærede defuncto, Henricus Claudus, filius Hezilonis, natione Noricus, & dux Noricorum, id eſt Bavarorum, ab omnibus regni principibus electus, octuageſimus ſeptimus ab Auguſto rex creatur.

Iſte multis bellis proſperè geſtis, in Germania, Bohemia, Italia & Apulia; poſtremò à Domino data ſibi requie, quum eſſet chriſtianiſſimus, epiſcopatum nobiliſſimum Babenbergenſem glorioſè fundavit, & locupletavit. Regi quoque Ungarorum Stephano ſorore ſua copulata, tam ipſum Regem, quàm totum ipſius regnum vocavit ad fidem. Hunc Stephanum omnes Ungari ut ſanctum venerantur, pro eo, quòd per eum initium fidei acceperunt.

Henricus, Imperator piiſſimus, anno regni ſui vigeſimo quarto, Imperii autem anno undecimo, diem functus, in eccleſia Babenbergenſi humatur: ubi ſepulchrum ejus crebris miraculis ſæpe & manifeſtè ornatum tota illa provincia magnificè veneratur. Cætera de ipſo Henrico Imperatore, & de civitate & eccleſia Babenbergenſi, ego, qui ibi prima documenta Grammaticæ artis didici, tanquam eorum alumnus, verſibus explicavi.

Item de eodem ſecundo Henrico, Imperatore Romanorum, Claudo: & de civitate & glorioſa ejus Eccleſia, quæ vocatur Babenberg, id eſt, mons Pavonis, verſificè dicamus.

Bavaricus fluvius, vulgò Radiantia dictus,
Norica rura fovens, varieque vagando relictus,
Montis Pavonis urbis amæna colit.
Nomine vulgato mons Babenberga vocatur,
Flumine craſſatur, vicinaque terra rigatur,
Ponsque ſuperſtratus, cingit utrumque latus.
Urbs laudanda nimis, montis ſuccreſcit ab imis,
Indeque ſublimis fit turribus inſita primis,
Montis in urbe tamen culmina clerus habet.
Agmine murorum ſeries præcincta domorum,
Excluſis laicis, munitio fit dominorum,
Clericus illorum ſpernit adire forum.
Dogmate grammatico clerus ſolet ille beari,
Nullaque vulgaris vox audet in urbe ſonari,
Sola ſolet cunctis lingua Latina dari.

De eccleſia Babenbergenſi.

Eccleſiæ forma montis caput auget & ornat,
Grandis ibi norma cleri recidiva reformat,
Divitiæ latè rebus & arte patent.
Otto, pater patrum, tenet ordine pontificatum,
Nobilium fratrum dilatat honore theatrum,
Ipſe ſacer ſacrum præſtat, adæquat utrum. (b) 484
Fulget in eccleſia mirandi ponderis aurum,
Quò minus eſt Danais ſolitis perſolvere Mauris,
Pallia purpurea quis numerare queat?

De monte Pavonis, & ejus forma ſituque.

Mons Pavonis habet colles ſibi collaterales,
Tres quaſi conſimiles, urbis quoque participales,
Ipſe nitens medius, præminet abſque pare.
Pulchrior illorum loca maxima dat monachorum,

Tem-

(a) Iterum hæc ſola Gottfridi fide nituntur, quem ſequitur *ANDR. PRESBYTER Chron. Bavar. p. 29. SIFFRIDUS PRESBYTER ad a. 998. SIGONIUS lib. VII. p. 183.*
(b) Ms. adæquat atrum.

Templaque multorum reliqui dant canonicorum.
Quartaque pars fluvio præbet utrinque forum.
In crucis ergo modum poſuit ſibi Pavo colonum,
Qui veneretur eum, foveat celebretque patronum,
Ipſe ſuis famulis præbet ab urbe bonum.
Stat medius Petrus, Stephanus ſibi dexter habetur,
Vertice ſtat Jacobus, læva Michaël retinetur,
Fertque ſecus fluvium virgo Maria decus.

De ſepultura Cæſaris Henrici.

Cæſaris Henrici ſancti, cognomine Claudi,
Lector opes audi, quo poſſunt munere claudi?
Hæc & majora ſunt ſua multa bona.
Cujus & oſſa bona ſunt ad miracula prona,
Hoc opus, hæc dona ſua contulit alma corona,
Unde per eccleſias cantica digna ſonant.

Babenbergæ author prius ſtuduit.

Laude vacans iſta recolo mihi tempora priſca;
Priſca fuit puero mihi Babenberga magiſtra,
Mens mea quæ didicit, reddit amica ſibi.
Reddere non potui quantum, ſed reddere quale,
Ecce mea volitant alias properantius alæ,
Me vocat hiſtoria, Pavo beate, vale!

Item de eodem Henrico Claudo laudes ſcribuntur.

Henrici Claudi meritum ſolenniter audi,
Cui decet applaudi, cujus metra porrigo laudi,
Sumptus ab arce ſoli regnat in arce poli.
Conjuge virginea virgo permanſit & ille,
Catholicas dedit eccleſias numero quaſi mille,
Pauperibus, viduis, ſpes, via, vita fuit.
Nunc & in altari ſua cernimus oſſa ſacrari,
More ſalutari ſolennia digna parari,
Corpora debilium plurima ſana dari.

De ſecundo Conrado, Imperatore Romanorum octuageſimo ſecundo ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 1020, defuncto Henrico Imperatore Claudo ſine filiis, Conradus dux, natione Francus, conſilio ipſius Henrici Imperatoris (cujus tamen gratiam non habebat) *(a)* ab omnibus electus eſt in Imperium, octuageſimus ſecundus ab Auguſto Octaviano. Iſte ex matre, de primis Francorum regibus, qui à Trojo venerant, & à ſancto Remigio fuerant baptizati, originem traxerat: & prædeceſſoris ſui Henrici Imperatoris Claudi
neptem, quam nolente Imperatore ac- 485
ceperat, uxorem habebat, nomine Giſilam, de genere Carolorum. Sicut illo tempore quidam per iſtos verſiculos inſinuavit:

Quando poſt decimam numeratur in linea (b) quarta,
De Carolo Magno proceſſit Giſila prudens.

Iſta Giſila primùm Arnulpho, duci Suevorum, nupta fuit, & ex eo geminos peperit, Herneſtum ſcilicet, & Hermannum; quo mortuo, accepit iſtum Conradum, de quo inpræſentiarum narramus.

Erat itaque Conradus iſte armis ſtrenuus, conſilio providus, ſapientia florens, peritus & jure civili & in religione Chriſtiana devotus. In principio regni ſui dux Polonorum Boleslaus, quem prædeceſſor ſuus Henricus noviter regno ſubjecerat, per ſeipſum rex vocari intendit; & ab Imperio dividi omnino proponit; qui, cum morte propoſitum præveniſſet, Miſiconem filium ſuum, ſucceſſorem relinquit. Ille, dum patrem imitari cogitat, & inſuper fratrem ſuum Othonem à patria expuliſſet: Rex tam expulſum ejus fratrem in patriam reducturus, quàm de contumacia Miſiconis ſe & regnum vindicaturus, in Poloniam tranſit.

Miſico, quum non poſſet reſiſtere, ad Ulricum, Boëmorum Ducem, qui etiam tunc hoſtis Imperii erat, confugit. Quem cùm Ulricus regi reddere, & per hoc in gratiam cogitaſſet redire, Rex eum ſub perfidia illiusmodi recipere contempſit. Miſico autem, accepto à

(a) Ms. cujus tamen, dum viret, gratiam.
(b) Ms. numeratur linea.

rege ducatu Poloniæ, coronam, quam pater ejus ſibi imponere contra imperium cogitaverat, Conrado reſignavit, ſeque ditioni ſuæ ſuppoſuit. Ipſe verò Miſico poſt hæc à ſuo armigero occiſus eſt.

Ab illo tempore provincia Polonorum imperio noſtro ſolvit tributum. Conradus filium ſuum poſt ſe ordinat regnaturum, nomine Henricum, adhuc puerum: quo facto, Italiam ingreditur, ad quem Erneſtus privignus ejus, dux, conſilio matris ſuæ Giſilæ reginæ venit, & gratiam regis obtinuit, promittens, ſe cum eo in Italiam tranſiturum.

Conradus Romam venit, & in die Paſchali procedens inter duos reges, Cutonem ſcilicet Anglorum, & Rodulphum, regem Burgundionum, avunculum Giſilæ reginæ ſuæ, à Joanne ſummo pontifice eſt coronatus, & Imperii dignitatem, toto populo plaudente ſortitus.
486 Eadem hebdomada bellum inter rixantes Romanos & Teutonicos oritur. Fugatis autem cæſiſque ibi multis Romanis, Imperator triumphavit.

Conradus Imperator per montem Pirenæum in Franciam ſuam rediit, ubi cùm Erneſtum, privignum ſuum ducem prædictum, regno rebellare jam velle audiſſet, viribus Imperii terra marique propulſum, in ſylvis converſari coëgit, ubi poſtmodum à fidelibus Imperii occiſus fuit: cujus Ducatum frater ſuus Hermannus ſuſcepit.

Eo tempore Rodulphus Burgundiæ rex moriens, Henrico, filio imperatoris Conradi, nepoti ſuo, regnum cum corona, aliiſque inſignibus, ſub teſtamento reliquit. Unde comes Celticus Otho aſſerens, ad ſe regnum Burgundiæ, ſeu Lugdunenſis Galliæ, pertinere, invadit illud. Imperator ad hæc indignatus, cum exercitu in regnum illud intravit, & Othonem ad deditionem coëgit, & omnes principes illos in ſuam fidelitatem ſuſcepit.

Deinde populo Italiæ contrà Imperium machinante, venit Mediolanum, captumque ipſius civitatis epiſcopum, qui factionis illius reus dicebatur, apud Aquilegiam in exilium miſit, qui tamen poſtea clàm aufugit. Imperator Cremonam pergens, Romanum ibi obvium habet pontificem. Quo cum multo honore dimiſſo, ipſe propter ealorem ad montana ſecedit. Interea Otho comes, ruptis juramentis, in Burgundia iterum rebellat, ubi à fidelibus Imperii occiditur, & vexillum ejus Imperatori in ſignum victoriæ tranſmittitur. Conradus cauſa orationis Romam vadit; & inde in Apulia, multis civitatibus viſis, per mare Adriaticum redire diſpoſuit: ubi à diſtemperantia aëris principes multos amiſit. Deinde reverſus in Franciam, ad civitatem Trajectum inferiorem pervenit; ibique infirmatus obiit, anno regni ſui decimo ſeptimo, Imperii verò decimo quarto. Cætera de Imperatore Conrado ſecundo verſibus exponamus.

Item de eodem Conrado Imperatore verſificè narratur.

Dux erat ex villa, quam ritè vocant Guebelingam,
Inclyta nobilitas regum generatur ab illa.
Militis officio ſummus in orbe ſuo.
Hoſtibus infeſta fuit ejus ubique poteſtas,
Magna ducis geſta fuerant, ſed major honeſtas,
Clarus in eloquio, dignus honore ſuo.
Henrici cognata fuit, quem jam memoravi, 487
Ipſaque pulchra ducem clandeſtina tunc adamavit.
Cujus & à gremio germina clara trahit.
Hanc rapuit, ſponſam tenuit dux pluribus annis,
Cæſareis tunc ſubjacuit pro tempore bannis,
Proſcriptus latuit, damnaque longa luit.
Cæſar ut agnoſcit ſua proxima tempora morti,
Edocuit proceres, regem præferre cohorti,
Et ſimul inducit tradere regna duci.
Sit licet in bannis, inquit, proſcriptus ab annis,
Hic valet à validis defendere regna tyrannis,
Et bene Romuleum continuare ſolum.
Rex claudus moritur, dux à dominis revocatur,
Conveniunt proceres, ut rex alius ſtatuatur,
Cum quibus hic juvenis plebe petente fuit.

De

De Cuano duce, & luſoria voce ejus pro rata accepta.

CUano dux erat *ſummus (a)* inter Principes, ſperans ſine dubio Imperium obtinere; qui à cæteris principibus interrogatus: Quiſnam ad imperium aptior videretur? Reſpondit quaſi deriſoriè dicens: *Nepos meus, dux Conradus, videtur ad Imperium aptiſſimus.* Credebat enim hoc eſſe impoſſibile, & propterea eum nominavit. Quo audito, univerſi laudant eundem Conradum, & eligunt eum: dux verò Cuano contrà dixit: ſed tamen prævaluit electio univerſorum. Tali autem modò tunc Conradus imperavit.

Item de eodem Cuano duce, & nepote ejus Conrado.

Dux erat in patria præcelſus, nomine Cuno,
Ille procul dubio confidit habere coronam,
Sed de Conrado ſpes modò nulla ſonat.
Conſedere duces, electio vult agitari,
Conrado dux ille petit diadema parari;
Fraude quidem petiit, nec cupit illud agi.
Dum petit, hi laudant; laudantibus ipſe reſiſtit;
Sed prohibente duce regnum contraditur iſti,
Vox ita fraudata ſtat ratione rata.

COnradus ſecundus Imperator nulli violatori pacis parcebat. Unde comes Lupoldus violator pacis, timens occidi ab Imperatore, fugit in ſylvam remotiſſimam, ibique cum uxore ſua ſolus in tugurio latitabat. Contigit Imperatori è venatione ſua fortuito caſu illuc divertiſſe, & ea nocte ibi manſiſſe. Uxor comitis eàdem nocte peperit maſculum, quo vagiente, vox de cœlo ait: *O Imperator, infans iſte erit tibi gener & heres.* Hac voce tertia vice audita, ſurgit Imperator diluculo, & inventis duobus ſuis famulis, dixit: Ite & occidite illum infantem. *(b)* Qui euntes accipiunt infantem, ſed miſerti ipſius, non occidunt, ſed ſuper arborem ponunt, atque relinquunt. Regi autem repræſentant cor leporis, pro corde infantis. Rex autem eos remuneravit. Tranſiens poſtea inde dux quidam, invenit & deportat infantem, & adoptat eum in filium. Imperator longè pòſt in domo Ducis videt puerum, & habet ſuſpectum, ne ſit ille, quem præcepit occidi; & aſſumit eum quaſi pro cliente, & præcipit, ut ad Reginam literas ſuas portet, in quibus præcipiebat Reginæ, ut viſis literis, ſtatim faciat eum occidi. Puer autem rem ignorans pergit, & in domo ſacerdotis cujusdam hoſpitatur, qui ei dormienti literas ſubripuit, & aperuit; & viſa ibi morte pueri, alias literas ſcripſit in hunc modum: Quum videris hunc puerum, ô Regina, ſtatim da ei filiam noſtram in uxorem, ſicut diligis vitam tuam. Et iſtas literas repoſuit in marſupium pueri. Puer neſcius abiit; & ita filia Regis ſtatim tradita eſt ei. *(c)* 488

Item de eodem Conrado Imperatore, & de pace ſui temporis, verſibus explicamus.

Conradus pro pace duces deponit honore,
Et pacis ſancita facit conſtare favore,
Quiſque ducum metuit, ne ſibi pœna foret.
Unus erat Comitum pacem violaſſe notatus,
Cui domus in latebris nemorum clàm paratur,
Nam Regem metuit, dum latitabat ibi.
Uxor & ipſe Comes, dum ſic latuère dolentes,
Regem Conradum videt ipſe Comes venientem,
Diſperſis ſociis ſolus & ipſe fuit.
Hoſpitium petiit, quia veſper atetra coëgit,
Quæ poſſunt miſeri, referunt ſolatia Regi,

 Quic-

(a) Ms. Nota quia Cuno duxerat ſummus.
(b) Ms. addit: & cor ipſius repræſentate mihi.
(c) Iterum fabulæ auctor eſt Gottfridus, quem ſequuntur *MARTINUS POLONUS p. 368. LANGIUS Chron. Citic. ad a. 1039. Fel. FABER Hiſt. Suev. lib. I. cap. XI. NAUCLERUS vol. II. Gen. XXXV. WERNERUS ROLEWINCK ad a. 1034. M. CHRON. BELG. ad a. 1025.* Aſt contra fidem coævorum. Patet etiam contrarium ex diplomate Conradi II. Imp. Epiſcopatui Mindenſi conceſſo, quod Chronico Mindenſi eſt ſubjectum a. 3. in quo Henricum prolem ſuam vocat.

Quicquid equus voluit hoſpita larga dedit.
Filius eſt Coxiti ſub eadem nocte creatus,
Suſcipiunt puerum forma ſpecieque beatum,
In ſomno Regi viſio magna fuit.
Vox ait: Ecce tuus puer hic erit unicus hæres,
Omnia percipiet, quæcunque videris habere,
Hunc tibi tu generum poſteritate feres.
Mane ſub aurora rex pergit ad ulteriora,
Et dolet & plorat generum ſic tollere lora,
Ut puer hic pereat, cogitat \ abſque mora.
Protinus ex nemore veſtigia nocte ſequentes,
Ecce canes famulique manent, regem repetentes,
Mirantes dominum nocte periiſſe ſuum.
Rex vocat inde duos juvenes, aliiſque relictis,
Utitur aſtrictis ſceleroſo pectore dictis;
Ite ſimul, pueri cor citò ferte mihi.
Dum puerum quærunt, curat Deus ipſe tueri,
Nam puero pueri pietate volunt miſereri,
Judicio cœli ſalvificandus erit.
In manibus dum plaſma ſuum tenuêre parentes,
Armigeri venêre viri puerum rapientes,
Ut medio nemorum vita relinquat eum.
489 *In puerum dum reſpiciunt animus variatur,*
Nam ridet quocunque videt, riſuque precatur,
Ne cadat in fatum tam puerile caput.
Armigeri cùm jam puero cupiunt miſereri,
Incipiunt, quæ concipiunt ex ore fateri,
Reſpice natus heri, quomodo pulcher erit?
Unus ait: Concedo magis te vivere vita,
Quàm gladio tua parva meo ſint membra petita,
Morteque mentita tu remanebis ita.
Alter ait: Totum cupio diſſolvere votum,
Ponamus puerum nemorum ſtatione remotum,
Ne lupus hunc comedat nidificabo locum.
Signa tamen mortis qua calliditate feremus?
Ille refert, Canibus leporem campo capiemus,
Cor quoque tollemus, quo ſimulabo ſcelus.
Dixit; & ecce lepus juvenum per crura reſurgens,
Armiger inſequitur clamando, caneſque perurget,
Sic pietate Dei victima fertur ei.
Arboris in ramo puerum lachrymando relinquunt,
Cor leporis demonſtrantes mendacia fingunt,
Juxta mandatum jam ſcelus eſſe datum.
Cæſar habet grates, & gaudia magna duobus
Præſtat & ambobus ſceleris pro munere robur,
Nam bene complacuit perditionis opus.
Contigit hinc tranſire Ducem, qua nunc jacet infans,
Audit & obſtupuit, pueri vox altius inſtat,
Quumque videt puerum Dux, citò tollit eum.
Suſcipit infantem nimium gaviſa Duciſſa,
Noctis in obſcuro, dum cum Duce luderet ipſa,
Se queritur ſterilem magna Duciſſa fore.
Dux ait: Hunc puerum poteris ibi fingere natum,
Finge precor partum, de te fateare creatum.
Quippe manu Domini ſuſpicor eſſe datum.
Annuit audito mulier formoſa marito,
Hinc, ait, Exito, thalamo properanter abito,
Omnibus inſinua me peperiſſe citò.
Sic ego de more partus ſimulabo laborem,
Tu dictis moderare meis, præſtaque favorem,
Ut reputent, puerum me generante fore,
Fama volat genuiſſe Ducem, peperiſſe Duciſſam,
Aſpectu facieque puer formaque patriſſat,
Creſcit, & inducit gaudia magna Duci.
Cùm puer Henricus quindenum ſcanderet annum,
Militis officio cenſetur honore levandus,
Prorſus enim ſpecies corpus & acta placent.
Interea Rex ipſe venit, puer aſtitit illi,
Forma recens, facieſque nitet, flavique capilli,
Dum quaſi flos lucet, rex vocat ipſe Ducem.
Dic mihi, quis puer eſt? Meus eſt, dux intulit illi;
Cæſar ait: Totus forma ſimulatur Achilli,
Hunc (ait) obſequiis continuabo meis.
Dux ait: Oro pater, tenero nunc parcite nato,
Cùm fortis, cùm miles erit, juvenem revocato,
Ut vacet obſequio tunc meliore dato.
Dum pater implorat, dum ſic retinere laborat,
Rex ferus evacuat penitus, quæcunque perorat,
Atque ſibi puerum detulit abſque mora.

Anxia

Anxia mens Regis juvenem ſolerter adegit,
Quis pater aut mater ſibi ſit, narrare coëgit,
Sum Ducis, ille refert, me ducis aula regit.
Rex quia jam ſterilem cognoverat eſſe Duciſſam,
Æſtimat enixa puerum quia non foret ipſa,
Et quia ſic dubitat, noxia corde parat.
Nam putat hunc puerum, quem juſſerat antè necari,
490 Hunc & ad Imperii metuit diadema vocari,
Unde citò puero morte pericla parit.
Ipſe manu propria properat cùm ſcribere chartam,
Quæ puerum portare necem ſub fraude coarctat,
Fit puer Urias, arripit ergo vias.
Fertur Aquiſgrani ſeptem properaſſe diebus,
Ipſe caret ſociis, nec abundat ad omnia rebus,
Presbyter hunc recipit, ut jubet ipſe Deus.
Feſſus & eſuriens ſcamno capit iſte ſoporem,
Presbyter aſpicieas juvenem fulgere decore,
Prandia diſpoſuit delicioſa fore.
Charta boni pueri burſa retinente pependit,
Presbyter hanc aperit, & eam cognoſcere tendit,
Fortè necem pueri quàm citò cernit ibi.
Presbyter, ut potuit pueri perpendere mortem,
Protinus in melius ſatagit convertere ſortem,
Noxia raſit abhinc, hæc bona ſcripſit ibi.
Hæc regis dum ſcripta legis, Regina, videbis
Hunc puerum, facies generum, charumque tenebis,
Si dare diſtuleris, hoſtia mortis eris.
Mane puer ſurgens ait: Hoſpes chare valeto,
Ille refert: Domine, famulum me ſemper habeto,
Rex mihi cùm fueris, tunc memorare peto,
Riſit ad hæc juvenis, riſumque fuiſſe putavit,
Verſus Aquiſgranum feſtinus iter peragravit,
Neſcius in ſcriptis quid ſibi charta parit.
Aſpiciens Regina, videt juvenem venientem,
Miratur formam, faciem, vultumque nitentem,
Mox puer ut venit, regia ſcripta dedit,
Ipſa legit, ſed lecta tegit, ſecreta reponens,
Nata videns, vagabunda (a) ſilet, perhibente rubore,
Mater eam citius cernere ſcripta monet.
Regia mandata nimio perplexa rigore
Lecta, docent dominam regis metuiſſe furorem,
Et ſpecies juvenis hæc peragenda monet.
Non erat, ut poſſent regis præcepta negari,
Curia dat juveni thalamum de more parari,
Filia præcipitur quàm citò ſponſa dari.
Altera poſt pauca regis data litera, quærit,
Si juſſis Regina ſuis reverenter obedit?
Illa refert; Cuncta perficienda dedi.
Aſpera ſcripta quidem, te præcipiente, relegi,
Sed quia pertimui citò contradicere Regi,
Omnia contribui, quæ tua charta vehit.
Nata maritata, ſponſalia ſunt celebrata,
Curia lætata, ſolemnia magna parata,
Filia noſtra parem gaudet habere marem.
Legit & obſtupuit reputans hæc omnia (b) Cæſar,
Urget equos, feſtinat iter, curſumque coæquat,
Commotuſque ſatis ſede reſedit aquis.
Filia cum matre procerum turba comitante,
Aſtitit, & generum præfert, quem prætulit antè,
Sponſa manu ſponſum ducit amanda ſuum.
Turgidus ille ſedens, quid agat, quid dicat in illam,
Neſcit, & intumuit, ardenſque furore favillat,
Stant furor & ratio pectore tuſa (c) ſuo.
Ira, furor cordis, contraria ſtant rationi,
Obviat & ratio ſocia pietate furori;
Stans gener in medio credit abinde mori.
Filia cum matre, fervente patris feritate,
Plena timore tacet, vultu variante minacem,
Mors & vita ſimul Regis in ore latent.
Ira retens inferre necem pœnamque laborat,
Parce pater, differre placet, natura perorat,
Natura precibus vincitur abſque mora. 491
Dum gravis in Rege fieret luctatio mentis,
Obtinet in cauſa ratio, fugit ira potentis,
Reſpicit uxorem lætus, ut antè ſolet.
Dicit ei: Sancita Dei nequeunt vacuari,
Quod volui, jam non potui, Deus ipſe negavit,
Quæ Deus inſtituit, nos patiemur, ait.
Uxor ad hæc inſtat: Deus (inquit) contulit iſta,
Prorſus ab humana cœli ſapientia diſtat,
Hæc

(a) Ms. tremebunda.
(b) Hæc ſomnia.
(b) Ms. niſa.

Hæc ſunt acta Dei, mens tua cedat ei.
Si generum tamen ingenuum natura notaret,
Nec fortuna mihi, neque filia damna pararet,
Si ſecus eſt genere, gaudia nulla daret.
Cogitur hinc Regi Dux inſinuare, quod egit,
Inde duos juvenes verum recitare coëgit,
Compulit & Comitem, quem Nigra ſylva tegit.
Dum Comes adductus credit ſibi creſcere luctus,
Cognitus eſſe pater, recipit pro tempore fructus,
Nam gener Imperii filius ejus erit.
Cæſar ubi potuit de nobilitate doceri,
Pace frui regis valet, & gener ipſe mereri,
Iſte mihi ſocius & gener (inquit) erit.
Quumque videt, quòd & ipſe fidem puero violavit,
Plaudit ei, quem dextra Dei ſervavit, amavit,
Tu gener Imperii, tu mihi natus, ait.
Rex cadit in fatum, regis gener ille vocatur,
Ordine laudatur, ſocero gener aſſociatur,
Sic rota fortunæ rem variaſſe datur.
Ille locus nemorum, quo vir fuit ille creatus,
Nobilis eccleſia monachis Hirſaugia (a) vocatur,
Magna Creatori nunc ibi pompa datur.

De tertio Henrico Imperatore, filio Conradi ſecundi Imperatoris, octuageſimo tertio ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini milleſimo quadrageſimo, Henricus tertius ſuprà memoratæ Imperatricis Giſilæ filius, qui cœperat patre vivente regnare, patre mortuo, ab Auguſto octuageſimus tertius cœpit imperare. In ipſo dignitas imperialis, quæ per longum tempus extra Carolorum genealogiam deducta jam exulaverat, ad nobiliſſimum germen Carolorum, per matrem ejus Giſilam, eſt revocata.

Iſte Henricus, patri ſuo æqualis in virtutibus, & præcelſior fuiſſe perhibetur. Primò quidem Bohemorum Ducē, Imperio tunc offenſum, in deditionem accepit. Petrum autem, regem Ungarorum à regno expulſum & exulem, ſuſcepit; atque inſerto (b) prælio cum Ungaris, innumerabilem eorum multitudinem fudit: Pannoniamque ingreſſus, Petrum ipſum regno ſuo reſtituit. Accepit poſtea nobiliſſimi principis Galliarum, Pictaviæ & Aquitaniæ ducis, Wilhelmi, ſororem, Agnetem, in uxorem. Cumque more regio apud Ingel- 492 heim nuptias celebraret, univerſos joculatores abire permiſit inanes; atque ea omnia, quæ eis fuerant largienda, pauperibus dedit.

Circa idem tempus in eccleſia Romana eſt confuſio gravis exorta, tribus invaſoribus ſedem illam occupantibus. Quorum unus Benedictus vocabatur. Atque ad majoris miſeriæ cumulum, diviſis inter ſe patriarchiis, earumque reditibus, unus apud ſanctum Petrum; alter apud ſanctam Mariam Majorem; tertius, id eſt Benedictus, in palatio Lateranenſi ſedebat. Omnes vitam turpem (ut accepimus) & flagitioſam habebant. Tunc quidam presbyter, nomine Gratianus, Eccleſiæ Dei in tanta confuſione compaſſus, præfatos viros adiit, eiſque à ſancta ſede cedere, pecunia perſuaſit. Benedicto, qui inter illos majoris videbatur authoritatis, reditibus Angliæ, pro pacis compoſitione, relictis. Propter quod Romani eundem Gratianum presbyterum, tanquam eccleſiæ liberatorem, ad ſummum pontificium communiter elegerunt, eumque Gregorium ſeptimum vocaverunt.

Imperator, his auditis, Romam pergere feſtinavit. Cui Gratianus apud Sutrium occurrit, eique coronam precioſam, ad captandam ejus benevolentiam, donavit. Imperator eum tunc benignè ſuſcepit, ſed poſtmodum collecta ſynodo, propter notam ſimoniæ, cedere perſuaſit; eique Suidegerum, Babenbergenſem epiſcopum, conſenſu eccleſiæ ſubſtituit; quem etiam Benedictum (c) placuit nominari.

Extunc canonica electio Romanorum pontificum uſque adeò ſuffocata fuiſſe

(a) Ms. Hirſavia.
(b) Ms. in ſexto.
(c) Ms. Clementem.

fuiſſe narratur, ut iſte Benedictus *(a)* & Aldibrandus & alii quatuor ſequentes, ab Imperatore conſtituti, in catalogo Romanorum pontificum ſcripti reperiantur. Qualiter autem Eccleſia Dei partim ſub Leone juniore; ad plenum verò ſub Alexandro, liberam electionem rehabuerit, ſicut probatorum virorum aſſertione didicimus, poſtea autore Domino referemus. Cætera de Henrico tertio verſibus explicamus.

De eodem Henrico tertio.

Henricum dixêre Nigrum, barba nigricante,
Romuleum tulit Imperium Papa mediante,
Proſpexit populis cum probitate ſuis.
Teutonicus dictus tunc Papa fuit Benedictus, (b)
Romanis qui principibus cum pace relictis,
493 *Ad patriam rediit, nobilis unde fuit.*
Curia Romana pariter cum Cæſare pergit,
Copia Teutonica digno moderamine ſervit,
Urbeque Wormatia fit ſibi prima quies.
Pluribus alloquiis cum Cæſare Papa vagatur,
Papa loco moritur, qui Babenberga vocatur,
Tunc Leo Teutonicus Papa recepit onus.

De quarto Henrico, Imperatore Romanorum, 84 ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini 1047, Henricus quartus, rex victorioſus, Romæ in die natalis Domini, à Clemente Papa coronatus, 84 ab Auguſto, Imperii nomen dignitatemque ſuſcepit. Inde per Apuliam ducto exercitu, ad patriam cum honore revertitur.

Eodem anno, mortuo Sguidegero, id eſt Clemente Papa, Popia *(c)* Aquilejenſis patriarcha, in locum ejus Romæ ſubrogatur. Non multò pòſt rex Ungarorum Petrus, à quodam ſuo cliente, nomine Andrea, oculis regnoque privatur. Tunc mortuus eſt Popio, *(d)* id eſt Damaſus Papa. Cui Bruno, Tullenſis epiſcopus, id eſt, Leo Papa, Romæ ſuccedit. Ille nobili Francorum proſapia oriundus, authoritate Imperiali, ad ſedem beati Petri fuerat deſtinatus: qui cùm aſſumpta purpura per Gallias iter ageret, contigit eum Cluniacum venire, ubi Aldibrandus Papa ſuprà memoratus Prioratus officium miniſtrabat. Ipſe eum adiens, æmulatione Dei plenus, conſtanter de incepto redarguit: illicitum aſſerens, ſummum pontificem per manum laicam ad gubernationem univerſalis eccleſiæ introire. Veruntamen (inquit) ſi meis conſiliis te credere volueris, efficere poteris, quòd neque Regis animum exacerbabis, neque ſanctæ eccleſiæ auferes in electione pontificis libertatem. Inclinatur ille ad admonitionem Aldibrandi Prioris, & purpuram deponit, & habitum peregrini aſſumit, & iter arripiens, eundem Aldibrandum ſecum deducit. Igitur cùm ambo Romam ſimul veniſſent, conſilio Aldibrandi, Bruno in ſummum pontificem eligitur. Qua cauſa Romana eccleſia qualitercunque tunc cœpit ad electionem ſui pontificis noviter informari.

Interea Imperator ingreſſus Belgicam, Gotfridum & Balduinum Duces ad deditionem coëgit. Poſt hæc ſynodus Moguntiæ celebratur, in præſentia ipſius Papæ Leonis, & Henrici quarti, Imperatoris.

Ad hæc Imperator adverſus Andre- 494
am, qui (ut ſuprà narravimus) dominum ſuum Petrum, Regem Ungarorum, oculis regnoque privaverat, exercitum movet, & Pannoniam ingreditur. Sed incolis terræ undique latitantibus, cunctisque Ungariæ victualibus vel abſconditis, vel contaminatis, aut veneno infectis, exercitum illic ſuſtentare non valens, Pannonia devaſtata, reverſus eſt. Item ſequenti anno, Pannoniam hoſtiliter aggrediens, Leonem Papam ſecum deducit, & Andream fugavit, atque omnia feliciter ordinavit.

Terra Roberti Guiſcardi in Apulia.

(a) Ms. Clemens.
(b) Ms. Teutonicus dictus Clemens eſt Papa beatus.
(c) Ms. Pompo.
(d) Ms. Pompo.

EO tempore gens Normanniæ conſurgens, ſub Roberto Guiſcardo, viro ſtrenuiſſimo, & magnæ recordationis Duce, Apuliã ingreditur, ubi incolas terræ variis modis, nunc potentia, nunc dolo & fraude, afflixit. Quos dñ LeoPapa, Romam cum militia à Gallia rediens, incipit coërcere, & ab Apulia intendit expellere; conſerto cum eis prælio, multiſque proſtratis, victus cogitur fugere Beneventum. Tanta autem ibi ex utraque parte cecidit multitudo, ut acervus ibi poſtea factus ex oſſibus mortuorum, usque hodie ab indigenis ſoleat viatoribus oſtentari.

Anno extunc proximo Papa Leo moritur, & in eccleſia ſancti Petri ſepultus, miraculis coruſcare monſtratur. Cui ſuccedit Gebehardus, Æſtetenſis epiſcopus, qui Victor Papa eſt nominatus. Illi quoque ſucceſſit Stephanus, Teutonicus natione.

Imperator rurſus Italiam ingreſſus, comitiſſam Beatricem, matrem ſcilicet comitiſſæ Mathildæ, conſanguineam ſuam, viduam Bonifacii marchionis, ſecum deduxit.

De recuperatione ſancti ſepulchri, anno Domini milleſimo ſexageſimo ſeptimo.

DEfuncto Gregorio 7, Papa apud Salernum, Gilberto autem Romæ per Imperatorem cathedram & Urbem poſſidente, pauci Romani propter metum Imperatoris abbatem Deſiderium de monte Caſſino, invitum ad papatum traxerunt: qui etiam dato precio cuſtodibus occultè, qui civitatem Leoninam cuſtodiebant, ſub ſilentio noctis eum apud ſanctum Petrum in cathedram po-
495 ſuerunt, & Victorem eum nominaverunt. Ipſe verò fluxu ventris ſtatim detentus, vitam finivit. Cujus loco epiſcopum Hoſtienſem Othonem, id eſt Urbanum Papam conſtituerunt.

Eodem tempore civitas Hieruſalem à Paganis conculcata erat, atque detenta. Sepulchrum autem Domini ab eis quæſtus cauſa venerabiliter habebatur, vivente adhuc Imperatore Henrico quarto, & Alexio rege Græcorum. Tunc præfatus Urbanus Papa, propter miſeriam Hieroſolymorum tranſiens in Gallias, ad defenſionem ſancti ſepulchri Chriſtianorum arma commovit, atque ex diverſis nationibus centum millia hominum ad arma collegit: eiſque Duces ſuſcriptos præfecit, Ducem Lotharingiæ Gotfridum de Boillon, Comitem ſancti Ægidii, Reinmundum comitem Flandriæ, Robertum & Hugonem, fratrem Philippi Regis Franciæ. Curam autem omnium eorum in Chriſto epiſcopo Podienſi commiſit. Rumores iſtos alii Chriſtiani audientes, ex omnibus regionibus & linguis & inſulis Chriſtianorum homines cum inæſtimabili multitudine affluxerunt, aſſerentes ſe Apoſtolos, & prædicatores Chriſti eſſe, atque adverſus inimicos crucis Chriſti pugnatores.

Gotfrido igitur duce, per Bulgariam cum magna difficultate Conſtantinopolim pervenerunt, ubi multum dolum & impedimentum à Rege Alexio perpeſſi, commiſſa cum Græcis pugna, Pontem urbis regiæ expugnant, & tranſeuntes, ſuburbium ſuccendunt. Ibi recenſitis trecentis millibus bellatorum, in Nicenam turrim quondam Chriſtianorum venientes, eam à paganis expugnaverunt, & Imperatori eam dederunt. Deinde per maritimam Rutenorum progreſſi, tantam rerum abundantiam invenerunt, ut bos pro ſiclo, & aries pro nummo, teſte Roberto Comite, venderetur. Principes etiam Saracenorum ſibi occurrentes bello preſſerunt. His elati ſucceſſibus, obſidione Antiochiam cingunt, ubi per novem menſes morantes, deficientibus copiis, & exercitu debilitato, valde humiliati ſunt. Deus autem eorum miſertus, urbem cum omni copia Turcorum tradidit in manus eorum.

Cùm igitur rumor eorum univerſum Orientem terreret, rex Babyloniorum dirigit ad eos legatos, poſcens confœderationem eorum in dolo: cum quibus legatis pergunt in Babyloniam legati Francorum, & honorificè ſuſcepti, dum 496
proceritas & pulchritudo eorum aſpicitur, dum virtus & magnanimitas ipſorum

rum conſideratur, dum *(a)* magis eſſe quàm homines ab illius terræ indigenis aſſeruntur. Rex Babyloniæ, accepto à ſuis conſilio, movet illicò exercitum, & Hieruſalem cingit obſidione, dicens eis; ſe cum Francis fœdus & amicitiam contraxiſſe; *(b)* cum quibus etiam eos velle deſtruere, niſi ſe & urbem Regi Babyloniæ ſubditos exhiberent. Turci itaque urbem tenentes, propter metum Chriſtianorum, ſe & urbem in manus Regis dederunt. Qui, ejectis omnibus Turcis, urbem cum Saracenis munivit, & ſic Chriſtianorum propoſitum ſuo ingenio præpedivit.

Inter hæc Chriſtiani, capta (ut diximus) Antiochia, quia Deum non dignè glorificaſſe videntur, tanta cinguntur multitudine Saracenorum, ut priorem ubertatem fames tam intolerabilis ſequeretur, ut etiam vix ab humanis carnibus abſtinerent. Reſpiciens autem Dominus populi ſui contritionem, lanceam, qua Chriſti ſanctiſſimum latus legitur perforatum, in locis illis per revelationem eis monſtravit; cujus virtute Chriſtiani confiſi, quamvis debiles & famelici, cum Saracenis bellum committunt, fuſisque viriliter omnibus, non ſua, ſed Chriſti fortitudine, hoſtes vicerunt. Inde procedentes in Syriam, Barram & Murtam urbes ceperunt: ubi moram facientes, tanta iterum inopia narrantur attriti, ut etiam humana corpora fœtida famelici aliqui devorarent. Poſt hæc ad civitatem ſanctam, jam à Saracenis inhabitatam atque munitam, acies direxerunt. Quam obſeſſam cùm capere non poſſent, habito religioſo conſilio, Chriſtum humilitatis magiſtrum imitantes, nudis eam pedibus circuire diſponunt. Igitur in die, quæ dicitur diviſio Apoſtolorum, civitas capitur; & hoſtes ibidem comprehenſi tanta ſunt occiſione proſtrati, ut in porticu Salomonis ſanguis occiſorum usque ad noſtrorum equorum genua perveniret. Ex tunc civitas Hieruſalem usque nunc, authore Deo, *(c)* à noſtris poſſidetur.

Porrò admiratus * Babyloniorum, qui & rex Mempheorum & Alexandrinorum vocatur, apud Aſcalonam manens, innumerabilem collegit exercitum, tanquam Hieruſalem & Antiochiam per ſuam potentiam recepturus. Legatos autem Francorum adhuc in Aſcalona apud ſe retinebat. Ad hæc Chriſtiani, ſarcinis ſuis & infirmis in Urbe relictis, exercitui Babyloniorum in 497
campo occurrunt. Cumque infinitam hoſtium multitudinem conſpexiſſent, fuſis ad Dominum precibus, cum paucis contra hoſtes procedunt. Et mirum in modum per divinum auxilium, cum quinque millibus equitum, & quindecim millibus peditum, Saracenorum centum millia equitum, & trecenta millia peditum, vertere terga compellunt, & ſpolia immenſa diripiunt. Ceciderunt ex Saracenis in eo prælio plus quàm centum millia gladio extincti, ſed circa portam Aſcalonæ ducenta millia in introitu civitatis ſunt ſuffocata. Innumeri quoque ſubmerſi & ſpinis irretiti periiſſe referuntur.

Peracta victoria, principibus ad propria remeantibus, dux Gotfridus exercitum, qui remanſit, ſtrenuè ſapienterque conduxit. Ipſe etiam Romanos & Teutonicos, invicem ſæpe ob invidiam rixantes, tanquam utriusque linguæ peritus, ad pacem & concordiam, ut ſimul commanerent, ſuis ſtudiis ſalubriter informavit. Interea Urbanus Papa, qui ultra mare exercitum direxerat, celebrato concilio apud Clarmontem, Romam revertitur, & Gilbertum, qui per Imperatorem cathedram Romæ tenebat, ab Urbe expellit: ſola illi domo Creſcentii, id eſt caſtello ſancti Angeli remanente. Inde cathedra ſua recepta, egreſſus ab Urbe, Apuliam, Calabriam atque Siciliam peragravit: unde quàmplurima collecta pecunia, Romam reverſus, cuſtodes caſtri Creſcentii pecunia corrupit: atque in hunc modum expulſo Gilberto, ad ultimum tam Urbe quàm cathedra liberè potitur. Ipſe paulò pòſt in fata conceſſit, & cathedram Paſchali Papæ reliquit.

(a) Ms. Dii.
(b) Ms. contradixiſſe.
(c) Ms. usque ad tempora Imp. Friderici, auctore Deo.

Interea Chriſtianis ad ſanctum Domini ſepulchrum confluentibus, dux Gotfridus in Hieruſalem moritur; eique Balduinus, frater ejus, ibidem ſubrogatur, & autoritate ſummi Pontificis Rex appellatur. Anno Domini 1100.

Eo tempore, quo primus Balduinus factus eſt Rex Hieruſalem, Gilbertus moriens, horribiliſſimo ſchiſmati, tanquam Ægypti denſiſſimis tenebris, finem imponit.

Anno ſequenti Conradus, filius quarti Henrici Imperatoris, cui pater Italiam commiſerat, obiit, anno ſcilicet 9, ex quo à patre diſceſſerat, & in civitate Florentia honorificè ſepultus eſt. Poſt hæc Imperator, pater ejus, apud
498 Moguntiam nativitate Domini celebrata, Henricum filium ejus, qui fuit quintus Henricorum, regnaturum poſt ſe, principibus aſſignavit: ſeque Hieroſolymam iturum devovit, & publicè pronunciavit. Anno ſecundo iterum apud Moguntiam Imperatore exiſtente, Henricus, filius ejus, contra eum rebellionem molitur apud Ratiſbonam, conſilio Bavarorum, habens occaſionem, quod pater excommunicatus à Romano pontifice haberetur. Aſſumptiſque principibus, Saxoniam contra Imperium facilè commovendam intravit, ubi apud Quintlineburg univerſos Saxones ſuæ voluntati conjunxit.

Tunc Ruthardus, Moguntinus archiepiſcopus, à ſede ſua diu per patrem Imperatorem expulſus, filio ejus Henrico quinto adhæſit, & apud villam Northuſen concilio celebrato, Imperatorem tanquam ſimoniacum condemnavit. Item Henricum Magdeburgenſem electum; ſed ab Imperatore reprobatum, conſecravit. Inde in Moguntiam per auxilium filii redire propoſuit. Sed pater in Moguntia cum militia manens propoſitum præpedivit. Poſt hæc filius caſtrum Noricum, id eſt Nurenberg, *(a)* expugnavit.

Item de eodem Henrico quarto Imperatore.

Henricus quartus cùm eſſet puer, mortuo patre, ſub cuſtodia matris ſuæ Agnetis Imperatricis fuit; quæ aliquanto tempore prudenter Imperium rexit. Poſtea filius, conſilio laſcivantium à matre alienatus, per ſe cœpit regnare. Hæc diſceſſio maximæ diſcordiæ ſeminarium fuit. Imperatrix aſpiciens iniquas rerum mutationes, cum fluctibus turbationis nollet involvi, religioſam vitam elegit, & ad monaſterium Fructuarienſe ſe tranſtulit. Inde poſtmodum Romam pergens, ibique aliquantam moram faciens, vita deceſſit, & in eccleſia beatæ Petronillæ, in tumba marmorea honeſtè ſepulta eſt.

His diebus Alexander, primò Lucenſis epiſcopus, poſtea communi voto & electione promotus in ſummum Pontificem, eccleſiam Romanam, diu jam ancillatam, in priſtinam libertatem reduxit. Nam Cadulum, Parmenſem epiſcopum, Romanam ſedem armata manu occupare volentem, conſtanter repreſſit. De iſto Cadulo & de iſto Alexandro ſcriptus eſt verſus in camera 499
Lateranenſi:

Regnat Alexander, Cadolus cadit, & ſuperatur.

Itaque Imperium Henrici in ſeipſum dividitur, & conſpirantibus Saxonibus, rebelliones fiunt. Detractiones & inhoneſta plurima de Imperatore ad aures ſummi pontificis referuntur. Hanno, Colonienſis archiepiſcopus, & Germanus *(b)* Babenbergenſis epiſcopus, Romam mittuntur. Qui peracta legatione revertentes, literas apoſtolicas Regi aſſignant, per quas ad ſatisfactionem de ſimonia aliiſque enormitatibus commonetur. Eodem tempore Saxones manifeſtè rebellant, & urbes & caſtella, quæ rex in Saxonia conſtruxerat, auferunt, & omnino ſubvertunt.

Anno ſecundo Alexander Papa decedit, & Aldibrando archidiacono ſuo, qui Gregorius ſeptimus fuit, apoſtolatum reliquit. Quod quia ſine Imperatoris conceſſione actum eſt, ſchiſma graviſſimum narratur exortum. Ipſe itaque Gregorius Papa ad ſimoniam extirpandam, & clericorum incontinentiam repri-

(a) Abeſt in Codice gloſſa, i. e. Nurenberg.
(b) MS. Hermannus.

primendam intendens, Imperatorem ipſum ad ſynodalia pro hujuſmodi frequenter vocavit. Connubia clericorum, à ſubdiaconatu, & ſuprà, per totum orbem Romanum, edicto decretali, in æternum prohibuit, ac ſeipſum athletam Dei pro domo Domini murum conſtituit.

Imperator Saxones bello petit, & juxta fluvium Hunſtrot bello incerto, cæſis hinc inde quàm pluribus, cruentam victoriam vix obtinuit. Cecidit ibi Gebehardus, pater Ducis Lotharii, qui poſtea imperavit, & Erneſtus, pater Alberti marchionis.

Eodem anno Wilhelmus, comes Normanniæ, majorem Britanniam, quæ nunc Anglia nuncupatur, expugnavit, regemque ipſius Eraldum occidit. Deinde Normannis ibi poſitis, totaque provincia in ſervitutem redacta, ipſe ibi regnavit.

Anno ſequenti Imperator accepit uxorem, filiam Othonis marchionis Italici, nomine Bertam. Papa tantùm Imperatorem excommunicavit; ejuſque conſilio Saxones ſibi Rodulphum regem creaverunt; quo poſtea in bello occiſo, & Herimanno principe Lotharingiæ ſibi ſubſtituto, ipſe quoque citò interficitur. Ante hunc Imperatorem non legimus aliquem à Romano pontifice excommunicatum, aut Imperio privatum: niſi fortè illud pro excommunicatione reputetur, quòd Philippus,
500 primus Chriſtianus Imperator, ad breve tempus à Romano pontifice inter pœnitentes legitur collocatus. Aut illud, quod Theodoſius, ob cruentam hominum cædem, à liminibus eccleſiæ legitur ſequeſtratus.

Interea Gregorius Papa ſeptimus potentia Imperiali ab Urbe pellitur. Cujus loco Gilbertus Ravennas intruditur.

Item de eodem Henrico quarto verſibus ſubnotatur.

Henricus quartus Guebelingo ſtemine ſurgeus,
Regna per Italiam multa feritate perurget,
Ut tribuant Domino digna tributa ſuo.
Omnia dum recipit, quæ rapta vel aucta putavit.
Romani bona pontificis plerunque gravavit,
Papa doleus factis, non patiemur, ait.
Cur petat illicitum Cæſar, citò Papa requirit,
Eccleſiæque bonis qua vult ratione potiri?
Pax mea jam periit pro feritate viri.
Deſpicit Henricus Papæ quamcuuque querelam,
Nec cupit eccleſiam aliqua placare medela:
Nauque potens armis cordeque magnus erat.
Invidia fertur uimia potuiſſe notari,
Et nimia feritate ſua uequam reputari,
De quibus exempla pagina pauca dabit.
Si probitate virum, vel equum pollere putaret,
Ejus ad iuteritum, quæ poſſet, iniqua pararet,
Inſidias mortis fraude doloque daret.
Miles erat regi ſpecioſus, & altus honore,
Ille datur nudo pugno mactaſſe leonem,
Militis officio ſummus in orbe ſuo.
Huuc videt invitus rex, inſidiator iniquus,
Invidus Henricus probitatis atrox inimicus,
Cujus ab iuſidiis deperit ille citò.
Fertur eques regi talis quandoque fuiſſe,
Cui virtute parem nullum natura dediſſet,
Hic in aquis Rheui, rege jubente, perit.
Prava per Imperium dum regia fama notatur,
Ira movet proceres, gens Teutoua tota gravatur,
Et dolet Imperium turpe fovere caput.
Curia Francorum collecta ſimul dominorum,
Crimina geſtorum regis condemnat eorum,
Expertumque volunt jam reprobare dolum.
Nunc ab Apoſtolico procerum ſenteutia quærit,
Si princeps ſcelerum rex jure poteſt removeri,
Papa refert: meritò deſtituendus erit.
Gregorius Papa nunc ſeptimus extat in Urbe.
Pòſt venit Urbanus, qui regia facta perurget,
Fert quoque Paſchalis tempora plena malis.

Henricus male ſortitus fit ab hinc anathema,
Rodulphus cum Saxonibus tulit hoc diadema,
Cum quibus eccleſia regia jura premat.
Junctaque Saxonibus conſentit & inclyta Roma,
Aurea Rodulpho tranſmittitur inde corona,
Bella per Imperium multiplicat a tonant.
Scriptus & inſertus fuit in diademate verſus,
Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodulpho;
Hæc ita Saxonibus miſſa corona datur.
Sede Moguntinus tunc præſul in ordine primus,
Extitit Albertus, ſævus, feritate ferinus,
Nec tamen ingenio vel probitate minor.
501 *Hic ſuper Henricum magis omnibus eſt inimicus,*
Sie & Agrippinus præſul, celebris Fridericus,
*Alberto * de Treveri, fit gravis hoſtis ei.*
Undique conſpirant, veniunt certamina mira,
Signa, pares Aquilæ veniunt ad prælia dira,
Saxo tribus vicibus Marte repreſſit eum.
Pugna redit quarta, regem male Saxo coarctat,
Nam quaſi jam parta fuerat victoria quarta,
Aſt ubi bella gerit rex novus, enſe perit.
Dum fugit Henricus, comitum fugiente caterva,
Miles ei ſignum media ſtatione reſervat,
Dicens: Quò graderis, reſpice, victor eris.
Hoc ego Rodulphum gladio tibi dico peremptum,
Rex negat eventum, ſed eum trahit ille retentum,
Rex ubi fata gemit, publica fama venit.
Miles ait: Surge, tua gloria magna reſurget,
Saxo fugit, quia rex cecidit, tu curre, perurge,
Dum tractus rediit victor & ipſe fuit.
Nec tamen ut vivit, victorem pœna reliquit,
Mortibus addici regem faciunt inimici,
Filius ejus ei tollere regna ſitit.

Henricus junior tollit Imperium adverſus patrem ſuum.

Efficit ingratus præſul procerumque ſenatus,
Patris ad interitum quod habet diademata natus,
Ex ope Pontificis omnia poſſe ratus.
Fit pater, ut fuerat ſub præſule rex anathema,
Filius erigitur Henricus habens diadema,
Et ſtudet, ut penitus jura paterna premat.
Pellitur ergo pater, nimia procerum feritate,
Nec penitus natus patris caruit pietate.
Leodii genitor pauper inopſque latet.
Henricus Magnus, numero quartus reputandus,
Quinquaginta duos vita perfecerat annos,
Bella quibus nati fertur amara pati.
Tunc obiit, tunc Leodii voluit tumulari,
Canonici ſtuduêre ſui corpus venerari,
Moreque regali condere membra lari.
At quia rex voluit vivens anathema mereri,
Papa caput cleri jubet hinc corpus removeri,
Cunctaque Leodii mox anathema ferit.
Pellit & à ſacris corpus, rebus variatis,
Filius oſſa patris doluit fore cum ſceleratis,
His citò ſublatis, longius ire facit.
In patriam Spiram, qua Rhenica littora gyrat,
Oſſa patris minat, nimium commotus in iram,
Aphra capella fuit, quæ patris oſſa tulit.
Rex ita translatus, feretroque novo reſeratus,
Quinque reſervatus annis fuit intumulatus,
Omnibus ingratus, ludibrioque datus.(a)
Hoc genus horroris nato fit cauſa doloris,
Tempora mœroris renovat feretrum genitoris,
Pulſus ab eccleſiis dum jacet ipſe foris.
Sacra ſepultura, Papa prohibente, negatur,
Annulus & baculus niſi Papa reſtituatur,
Cum quibus eccleſias vendidit ille ſuas.
Vendidit ille, quia raro caruit ſimonia,
Quæ nota ne fiat, vetuit divina ſophia,
Papaque mente tali (b) tollere prorſus hiat.
Henritus verè defuncti Cæſaris hæres,

Amo-

(a) MS. Tam male damnatus ludibrioque datus.
(b) MS. pia.

AmodoPontificum baculos prohibetur habere,
Hoc etenim fieri regula nulla feret.
502 *Vendere Pontifices non poſſunt amodo reges,*
Illud enim ſacræ prohibent per ſecula leges,
Expedit,ut Simonis crimina quiſque neget.
Henricus quintus tunc incidit in labyrinthum,
Hoc laqueo cinctus,foris eſt arctatus & intus,
Eccleſiæ cedit, dona coacta dedit.
Hæc duo duntaxat Cæſar repetita relaxat,
Eccleſias,paſſas rabiem, non amodo quaſſat,
Guerra dedit requiem,pax rediviva placet.
Annulus & baculus papalia jura ſequuntur,
Sic & ab Imperio meritò mundana reguntur,
Jura coæquata ſtant ratione rata.
Sacra ſepultura nunc Cæſaris eſt valitura,
Aurea ſtructura patris eſt,dans gaudia plura,
Sanctaque Spirea membra recondit ea.

Normanni invadunt Apuliam tempore quarti Henrici Imperatoris.

Henrici quarti dum gloria vergit ad imum,
Sentit & Apulia Normannica prælia primum,
Vincitur & Calaber nunc, Siculuſque ſinus.
Dux ibi Normannus Willelmus primo notandus, (a)
Poſtque * *Robertus magnus Viſcardus adeſt memorandus,*
Cujus & in modico maxima geſta dabo.
Paganos Siculos hic in ſua jura redegit,
Apulus & Calaber victus ſibi colla ſubegit,
Quos modò Willelmus rex probitate regit.

Robertus Viſcardus combuſſit Lateranum, dum Imperator Papam Paſchalem captum Romæ teneret.

Non erat Henrico licitum defendere terram,
Nanque per Imperium fuerat validiſſima guerra,
PapaquePaſchalis vincula captus adit,(b)
Henricus quintus dum geſtat in Urbe coronam,
Audet Viſcardus partim comburere Romam,
Hinc Lateranenſis porta peruſta ſonat.
Tranſit ut ad Danaos, referunt ſibi prælia Græci,
Regis ibi Danai pars extitit hoſtia lethi,
Copia fit ſpolii, miraque maſſa necis.
Dux erat in rebus pauper,(c)dives probitate,
Addidit ex corio nummos expendere latè,
Cum quibus & Danai copia victa jacet.
Devictis Danais,poſt tempora fertilitatis,
Reddidit argentum pro denariis coriatis,
Militibus gratis dat ſua dona ſatis.
Robertus Viſcardus obit tandem ſine prole;
Rogerius Germanus ei ſuccedit honore,
Climata Siciliæ poſſidet atque fovet.
Rogerius Paganus erat de more vocatus,
Rogerius de Rogerio comes eſt generatus,
Gemma ſui generis, & probitate caput.
Gemma fuit, regnare ſui meruit probitate,
Apulus & Calaber fit ei ſubjectus & Apher;
Quod loquor,ecce patet, terra ſubacta jacet.
Rogerii regis hic tempus & acta relinquam,
Cæſaris Henrici quinti rem primitùs inquã,
Pòſt quoque Rogerio tempus & acta dabo.

Item de quinto Henrico, juniore filio quarti Henrici, octuageſimo quinto ab Auguſto.

Henricus junior contra patrem movet exercitum, & pater contra eum. 503 Utriuſque autem exercitus ſupra Rhenum fluvium caſtrametatur, Rheno in medio exiſtente, & alterum ab altero ſeparante. Erat autem patris maxima potentia in exercitu Bohemorum, & in marchione Auſtriæ Lupoldo. Quam rem cùm filius conſideraſſet, tam DucemBohemorum nomineBoroez,quàm marchionem Lupoldum, largiſſimis promiſſionibus ab auxilio patris ſui avertit: quibus abeuntibus, pater debilitatus, à campo cedere compulſus, confuſus diſceſſit. Ab illo itaque die pater minuitur, filius autem augetur. Poſtea filius & pater apud Pinguiam caſtellum colloquuntur: ubi filius monet, ut pater per Apoſtolicum exeat ab excommunicatione, qui petit principes apud Moguntiam congregari, ibique coram eis de eadem cauſa tractari. Itaque petente

(a) MS. Jure.
(b) MS. Paſchalis captus abinde cadit.
(c) MS. Vixerat in rebus pauper.

rente patre, generalis curia Moguntiæ indicitur: ibique pater & filius omnibus principibus præſentantur.

De Hieroſolymis.

Circa idem tempus Balduinus, rex Hieroſolymorum, Aſcalonam obſeſſam ſibi tributariam fecit. Commiſſoque prælio cum Saracenis (cùm ipſe tantùm quatuor millia bellatorum haberet) hoſtium quinquaginta millia Dei magis, quàm hominum virtute proſtravit; uno Saracenorum principe capto, & altero occiſo.

Tunc Alexius, rex Conſtantinopolitanus, Chriſtianæ proſperitatis adverſarius, Turcos in deſperationem jam poſitos in amicitiam ſuam confœderavit, eiſque turrim Niceam, Chriſtianorum ſanguine conquiſitam, conceſſit.

Interea generali curia Moguntiæ congregata, præſentibus Apoſtolicæ ſedis legatis, Imperator coram omnibus excommunicatus pronunciatur. Unde etiam ipſe in caſtro quodam cuſtodiæ mancipatur: ubi, dum audientiam petunt principes, eum dolo circunveniunt, & quodammodo cogunt, ut filio ſuo regalia inſignia non differat reſignare: anno ſcilicet regni ſui quinquageſimo tertio, Imperii ſui verò quadrageſimo. Reverſi igitur principes à patre ad filium, Imperialia inſignia detulerunt: eumque tunc à patre electum denunciantes, per manus legatorum Romani pontificis creant Imperatorem, no-
504 nageſimum ſecundum ab Auguſto Octaviano.

§ *Author.*

Hucusque tam ex libris Oroſii quàm Euſebii, & aliorum, qui poſt eos ſcripſerunt, authoritatibus fulti, ſcripta noſtra poſuimus. Cætera autem, quæ ſequuntur, quia recentis memoriæ, & quaſi noſtrorum temporum ſunt, nos ea nobis à viris probabilibus tradita, & partim à nobis oculata fide conſpecta, & auribus noſtris audita, quantò veracius poſſumus (favente Domino) lectoribus proponemus.

Nota; me Gotfridum, hujus libri authorem, capellanum & notarium fuiſſe regis Conradi tertii, & Friderici Imperatoris, & filii ejus Henrici ſexti: quorum temporibus hæc omnia cis citraque mare per annos quadraginta ſum perſcrutatus, ex omnibus armariis & Latinis, & barbaris, & Græcis, & Judaicis, & Chaldæis. *(a)*

§ *De Henrico quarto.*

Imperator Henricus quartus, omnibus regalibus filio reſignatis, & omnium Principum ſuffragio deſtitutus, & factus egenus; dum per Rhenum fluvium Coloniam perveniſſet, ibi non ſicut exul, ſed ut Imperator, à civibus ſuſcipitur. Indeque procedens Leodium, inſinuavit omnibus tam verbo quàm literis, à Principibus ſe fuiſſe deceptum, & ad reſignanda regalia filio coarctatum. Tranſacto pauco tempore, pater apud Leodium moritur, & more regio ibi ſepelitur. Sed poſtea, mandato Romani pontificis, à cœmeterio ejicitur, eique omnis Chriſtiana ſepultura denegatur. Corpus autem ejus à Leodio in urbem Spiram, ſcilicet ſupra Rhenum (ubi ipſe in honorem ſanctæ Mariæ mirabilis ſtructuræ eccleſiam fundaverat, ſed non perfecerat) eſt in feretro deportatum, & in capella ſanctæ Aphræ, ſine ſepultura, per ſpatium quinque annorum in feretro conſervatum. Quid autem de eo poſtea fuerit factum, in fine hujus capituli inferiùs verſificè referemus. *(b)* Quid igitur filius faciat, videamus.

Henricus quintus Imperator capit Papam Paſchalem.

Henricus quintus, mortuo patre, mirabili collecto exercitu, tertio anno poſt obitum patris, per montem Jovis tranſit Pyrenæum, Romam proficiſcens. Quumque ſupra Padum caſtrametatus,
præciperet exercitum recenſeri, inven- 505
ti ſunt triginta millia militum, exceptis omnibus, qui ad eum de Italia confluxerunt. Inde per montem Apenninum tran-

(a) Nota - - Chaldæis. Abſunt hæc omnia in MS. quod pergit, poſt verba; proponemus: Imperator Henricus IV.

(b) MS. Factum, ſuperiori titulo ſatis eſt verſibus explicatum.

tranſiens, Bargum *(a)* Pontis Tremuli turribus & muris valde munitum, qui tranſitum exercitui prohibere tentavit, expugnavit atque deſtruxit. Deinde Peruſiam procedens usque Aretium, civitatem ipſam deſtruxit, pro eo, quòd cives illi Eccleſiam ſancti Donati, id eſt Epiſcopium, quod eſt extra civitatem, deſtruxerant, ſedem epiſcopalem infra mœnia civitatis ponere intendentes. His ita peractis, Romam pervenit, & in gradibus beati Petri à Papa Paſchali, cunctisque cardinalibus, & à populo Romano, cum crucibus in proceſſione, cum tripudio & gaudio magno ſuſceptus eſt. Ipſe autem Papam Paſchalem, conſilio quorundam ſceleratorum, captum detinuit, & Ulrico patriarchæ Aquileienſi cum reverentia cuſtodiendum commiſit. Tunc orto ex improviſo tumultu, & ornatu Eccleſiæ cunctisque rebus clericorum invaſis atque diſtractis, qui expectabant gaudium, luctum incurrunt.

Occaſio autem & cauſa illius captivitatis talis fuiſſe narratur: Quia Imperatore Romam tendente, Papa cum eo tali pactione convenerat, ut Imperator Epiſcoporum inveſtituras dimitteret; Papa autem econverſo Imperatori omnia epiſcoporum regalia relaxaret. Hæc pactio ſacramentis & obſidibus inter Papam & Imperatorem aſſeritur firmata fuiſſe. Quam dum, renitentibus Epiſcopis, Papa adimplere non poſſet, quum per omnia innocens eſſet, tanquam reus cuſtodiæ eſt mancipatus. Hujus factionis conſiliator præcipuus dicitur fuiſſe Albertus, tunc Imperatoris cancellarius: qui poſtea fuit archiepiſcopus Moguntinus. Quem tantùm Imperator poſtea, per divinum judicium, fortiſſimum ſenſit inimicum.

Papa aliquandiu capto & detento, Imperator à civibus revocatur, & Epiſcoporum inveſtituras, id eſt annulum & baculum, à Papa recipiens, ipſum Papam & cives Romanos muneribus reconciliare curavit: & à Papa coronatus, favorem & nomen Imperiale ſortitur, anno ab incarnatione Domini milleſimo centeſimo undecimo; anno verò regni ejus, ex quo pater regalia ſibi reſignaverat, ſexto.

His ita tranſactis, ſynodo Epiſcoporum poſtea celebrata, privilegium ab 506
Imperatore minis & terroribus extortum, tanquam pravilegium reprobavit. Imperator ab Urbe in Franciam reverſus, filiam Henrici regis Anglorum, Mathildam, in uxorem ſibi conjunxit, nuptiasque magnificas Moguntiæ celebravit. In ipſa curia Lotharius, Dux Saxoniæ, qui poſtea fuit Imperator, tunica lanea pro pœnitentia indutus, & pedibus diſcalceatus, procidit ante pedes Imperatoris. Tantus enim terror omnes invaſerat, ut aliquis voluntati ſuæ reſiſtere non auderet. Cæterum in ipſa nuptiarum celebratione, ubi omnes convenerant, factæ ſunt contra terribilitatem ejus multæ Principum conſpirationes; & extunc tam manifeſtè, quàm occultè multi incipiunt rebellare. Ex conſilio autem & ſuggeſtione Archiepiſcoporum, Friderici ſcilicet Colonienſis, & Alberti Moguntinenſis, & aliorum quorundam, Calliſtus Papa, qui poſt Paſchalem & Gelaſium Romæ pontificatum acceperat, Imperatorem excommunicationis vinculo innodavit. Schiſmate itaque renovato, Imperator Romam pergens, Burdinum, natione Hiſpanum, in cathedram per ſuam violentiam collocavit: quem Romani apud Sutrium poſtea captum, & camelo (ut dicitur) ſuperpoſitum, cum ignominia deportaverunt, & in cavea prope Salernum perpetuæ cuſtodiæ tradiderunt. Imperator videns à ſe regnum paulatim deficere, & exemplum patris ſui mente revolvens, atque metu anathematis, quo urgebatur; collecta generali curia apud Wormatiam, inveſtituram Epiſcoporum, ſcilicet annulum & baculum, in manus legati apoſtolici, nomine Lamberti, qui poſtea fuit Papa Honorius, publicè reſignavit: per quem etiam ab anathemate eſt abſolutus. Papa quoque Imperatori tale privilegium ſcripſit, ut epiſcopi omnes tam Ciſalpini quàm citra, *(b)* non prius Epiſcopi ordinentur,

(a) Ms. Burgum.
(b) Ms. tam Ciſalpini, quam extra.

tur, quàm per manus Imperatoris de regalibus ſint inveſtiti.

Imperator de Romanis ulciſci deſide-
rans, feſtinato curſu in Italiam, Urbem
obſedit: quibus contra eum incautè
progreſſis, plurimos cepit; quos ferè o-
mnes aut cæcavit, aut denaſavit. Deinde
reverſus in patriam, morboque corre-
ptus, obiit, & in civitate Spira, ubi eccle-
ſiam ſuprà memoratam complevit at-
que ditavit, ſepultus eſt juxta patrem &
507 avum & atavum ſuum, anno regni ejus
decimo nono, Imperii verò decimo
quarto. *Cætera verſificè geſta referre placet.*

Item de captivitate Papæ Paſchalis, & de guerra inter Imperium & eccleſiam, verſibus ſubornatur.

Cùm foret Henrico ſubjecta per omnia Roma,
Unctus Apoſtolicis manibus, ſumptaque corona,
Cepit Apoſtolicum, rumor in Urbe ſonat.
Bella parat populus, ſuccurrit ab Urbe ſenatus,
Prævalet Henricus, pars præſulis expoliatur,
Papa caret Manto, captus ab hoſte ſuo.
Quæſtio nunc oritur, cur carcere Papa tenetur?
Reſpondetur eis; Quia ſuſtulit omnia præſul,
Abſtulit Imperio pontificale decus.
Nam bona Pontificum, quæ nititur ipſe tenere,
Contulit Imperium, quæ debeo Cæſar habere;
Amodo qui teneat, Cæſare dante feret.
Annulus & baculus de noſtro munere venit,
Undique Pontifices regum ſunt munere pleni,
Cæſaris officium quomodo Papa gerit?
Rettulit eccleſia, ſi quærimus æqua fateri,
Annulus & baculus nunquam de Cæſare venit,
Nam Deus eccleſiis cælitus iſta dedit.
Omnia, quæ Reges per tempora priſca dederunt,
Non modò ſunt regum, ſed cui data jure fuerunt,
Nec Deus hoc patitur, nec tua jura ferunt.
Cùm tua ſit regni, tua ſit cuſtodia juris,
Carceribus noſtris mala das exempla futuris,
In ſanctum Domini dum feritate furis.
Conditor es juris, qui ſpernere jura videris,
Jam neq; jura Dei, neque regia jura vereris,
Eccleſiam crucias, qui cruciandus eris.
Dedecus eſt, fontem juris, confundere legem,
Et magis eſt timidum, cælorum ſpernere regem,
Cùm ſacra jura neges, triſtia regna reges.
Cur laicus quærit tradi ſibi munera cæli?
Ut Deus inſtituit, electio conſona cleri,
Judicio cæli libera ſemper erit.
Tu tua ſi repetis, repetes, quæ tu tribuiſti,
Hæc cùm non dederis, cur tollere propoſuiſti?
Tradere te decuit, tollere nulla mihi.
Si, quodcunque datur, ratio monet, ut repetatur,
Dos tua tollatur, nobis quoque noſtra feratur,
Hoc ita ſi cupias, quærimus eſſe ratum.
Imperium dedimus, tu pauca dediſſe videris,
Ex ope pontificis Cæſar Romanus haberis,
Vincula pontifici qua ratione geris?
Quicquid agat præſul, quicquid ſacra turba fatetur,
Reddere cogetur, quod Cæſaris eſſe videtur,
Illud & in ſcriptis firmat uterque ſecus.
Annulus & baculus, vel cætera, quæ memorantur,
Cæſaris ad juſſum penitus reddenda parantur,
Papaque Paſchalis ſic ſpoliatus abit.

De excommunicatione Imperatoris Henrici quinti, propter papæ Paſchalis captivitatem.

Papa dolens lamenta movet, totumque per orbem
Eccleſiam ſua charta vocat properanter ad Urbem,
Hæc ubi conſedit, Cæſaris acta dedit. 508
Tunc ait: O Patres, à Cæſare ſcripta notate,
Et quodcunque placet, ſuper his decreta parate,
Me quoque Pontificem non fore, juſſa date.
Peccatis mala veſtra meis veniſſe notavi,
Officiis me deſtitui dignum reputavi,
Me quoque depoſui, ne pereatis, ait.
Hæc ait, & mitram rejicit, Mantumque relinquit,
Ordinet eccleſia ſine me, quicquid placet, inquit,
Moreque Pontificis judicet ipſa ſibi.
Scripta legunt cleri, rex pontificalia quærit,
Annulus & baculus ſub Cæſare fertur haberi,

Copia

Copia pontificum non ita (dixit) erit.
Extortum Papæ ſcriptum contra rationem
Uritur; & priſcum tibi conciliamus honorem,
Tolle pater Mantum, curia tota monet.
Rurſus in Henricum quintum nova bella gerentur,
Priſtina mota patri ſibi jam tormenta moventur,
Ut pater antè fuit, ſic anathema luit.
Littera Papalis ſimul & papale ſigillum,
Miſſa per Imperium gravis excommunicat illum,
Et cunctos proceres, qui ſua juſſa tenent.
Nunc Paſchalis obit, ſuccedit honore Calixtus,
Sede Viennenſis Regumque propagine mixtus,
Germine Francigenæ Cæſaris hoſtis erat.

Diſputatio inter Imperialem curiam & Papalem; quis eorum eſſet major in illo tempore.

Curia Papalis contendit & Imperialis,
An ſit inæqualis, vel debeat æquiparari,
Partibus oppoſitis, curia Regis ait;
Spiritus eſt Papa, carnis velamine clauſus,
Hunc quaſi terrenum deſcribere quis foret auſus?
Terrea cum ſuperis qua paritate gerit?
Eſt quoque par ſuperis, (a) cœlum datur ore tenere,
Qua ligat & ſolvit, qua regna videtur habere,
Carnis in exilio ſpiritus aſtra tenet.

Allegatio in contrarium de Imperatore.

Cæſar lex viva ſtat regibus imperativa,
Legeque ſub viva ſunt omnia jura dativa,
Lex ea caſtigat, ſolvit, & ipſa ligat.
Conditor eſt legis, neque debet lege teneri,
Sed ſibi complacuit ſub lege libenter haberi,
Quicquid ei placuit, juris ad inſtar erit.
Qui ligat ac ſolvit, Deus ipſum protulit orbi,
Diviſit regnum divina potentia ſecum,
Aſtra dedit ſuperis, cætera cuncta ſibi.

Reſponſio curiæ Romanæ contra Imperatorem.

Pars quoque Papalis ſic obviat Imperiali,
Sic regnare damus, quòd Petro ſubjiciaris,
Jus etiam nobis Chriſtus utrunque parit.
Spiritus & corpus mihi ſunt ſubjecta potenter,
Corpore terrena teneo, cœleſtia mente,
Unde tenendo polum, ſolvo ligoque ſolum.
Æthera pandere, cœlica tangere Papa videtur,
Nam dare, tollere, nectere, ſolvere, cuncta meretur,
Cui dedit omne decus lex nova, lexque vetus.
Annulus & baculus quamvis terrena putentur,
Sunt de jure poli, quæ ſignificare videntur,
Reſpice jura Dei, mens tua cedat ei. 509
Reddit apoſtolico Cæſar, quæcunque rogavit,
Pax bona conficitur, ſublata Deo reparavit,
Jura ſuæ partis latus uterque trahit.

De Lothario Imperatore, octuageſimo ſexto ab Auguſto, poſt Henricum quintum.

ANno ab incarnatione Domini milleſimo centeſimo vigeſimo quinto, defuncto abſque hærede Henrico quinto, principes Moguntiæ conveniunt; ibique habito de ſucceſſore conſilio, quatuor regni optimates, Lotharius Dux Saxonum, Fridericus Dux Suevorum, Leopoldus Marchio orientalis, Carolus Comes Flandriæ, ad regnum deſignantur.

Tandem Lotharius natione Saxo, patre Gebehardo, voto omnium, renitens, valde acrè clamans, ad regnum tractus, præſente legato ſedis apoſtolicæ, nonageſimus ſecundus ab Auguſto regnavit.

Iſte per omnia humiliavit progeniem Henrici Imperatoris: contra quem Dux Fridericus & frater ejus Conradus, nepotes Henrici Imperatoris ex ſorore, diu rebellaverunt. Propter quod Papa Honorius, ſucceſſor Calixti, eos excommunicavit.

Verumtamen prædictus Conradus, à fratre ſuo Friderico, & à quibuſdam aliis, factus eſt rex contra Lotharium. Qui cum pauco exercitu intravit Italiam, & Mediolani apud Modœtiam co-

(a) Ms. Papaque par ſuperis.

ronam portavit. Deinde ad partes Romanorum proceſſit, & tandem rebus exhauſtus in patriam remeavit, pacemque cum Lothario componens, dimiſſo regno, quievit. Eodem tempore, Romæ Honorio mortuo, oritur ſchiſma inter Innocentium & Anacletum. Innocentius autem tranſiens in Galliam, venit Leodium: ubi Lotharius ei occurrit, auxiliumque promittit. Unde Innocentius Papa, apud Clarum montem concilio celebrato, Romam rediit, & Regem Lotharium, in Lateranenſi palatio apud ſanctum Salvatorem coronavit. Non enim poterat apud ſanctum Petrum morari, propter potentiam Anacleti, filii Petri Leonis.

Lotharius in patriam rediit; rurſusque renovato exercitu, Romam poſt biennium remeavit. Ubi aſſumpto ſecum Innocentio, in Apuliam tranſiit, & Rogerium Siculum, qui tunc dux Apuliæ vocabatur, inde fugavit, & Rainonem
510 comitem ibi ducem conſtituit. Civitatem Barum cepit, & totam Apuliam occupavit. Inde reverſus, Veronæ morbo correptus, vitam finivit, anno regni ſui duodecimo; cui Conradus ſuprà memoratus per electionem Principum in regnum ſucceſſit. (a)

Item de Lothario verſificè, & de Duce Conrado contra eum erecto, ſed tandem pacificato.

Non erat Henrico quinto tunc maſculus heres,
Sed ſoror hunc genuit (b) qui regna meretur habere,
Tertius Conradus rex diadema geret.
Conradus Dux imperium captare paratur,
Lotharius Dux Saxonicus contrà relevatur,
Sed magis invidia quàm ratione datur.
Livor & invidia recolebant geſta priorum,
Quos Henricorum fortuna repreſſit avorum,
Sic modò Lotharius tollit habetque thronum.
Tranſit in Italiam Conradus, ibiq; receptus,
Eſt Mediolani diadema potenter adeptus,
Bellaque rex regi fortis utrinque vehit.
Schiſma fuit regno, ſunt & nova ſchiſmata Romæ,
Nam duo ſunt Papæ, binæque fuêre coronæ,
Schiſmatis errores mundus adeſſe dolet.
Unus Anacletus fuerat ſub ſchiſmate præſul,
Innocentius eſt, qui contrà Papa tenetur,
Hæc duo fert ſecum ſchiſmata Roma vetus.
Cedit Anacletus, alterque ſedere meretur,
Regnat Lotharius, Conradus amicus habetur,
Summus & Imperii ſignifer ipſe fuit.
Lotharius ſenuit, Conradi longa juventus
Obtulit obſequium, ſed pòſt, ſene prorſus adempto,
Succedens juvenis regia jura tulit.
Interea juvenis regni vexilla tenebat,
Fit prior in Ducibus ſemper, primusque ſedebat,
Hoc ſibi nobilitas, dignaque forma dabat.
Imperat hinc annis ſic Lotharius duodenis,
Bis videt Italiam, Romam quoque denuò venit, (c)
Et ſemel Apuliam cum feritate premit.
Rogerius nunc dux Siculus regnare putatur,
Pulſus ab Apulia, qui Cæſaris enſe fugatur,
Cæſar habet Barum, vincit & usque Pharum.
Rainonem creat ipſe ducem, cui cuncta relinquit,
Quem dux Rogerius poſt hoc certamine vincit,
Et facit Apuliæ ſe ſine fine ducem.
Indeque ſe regem juſſit dominumque vocari,
Moreque regali regalia ſigna parari,
Atque per Apuliam magna tributa dari.
Hoſtis ei Papa ſatis Innocentius extat,
Intrat in Apuliam, regi contraria præſtat,
Captus ibi cedit, regia jura dedit.

De exaltatione Conradi tertii poſt Lotharium Imperatorem, octuageſimi ſeptimi ab Auguſto.

ANno ab incarnatione Domini milleſimo centeſimo trigeſimo nono, Conradus ſuprà memoratus, 93 ab Auguſto, apud Confluentiam, inter Moguntiam & Coloniam, in regnum eligitur,

(a) Addit Ms. Eo tempore ego per Lotharium poſitus ſum puer in ſcolis apud Babenberg.
(b) Ms. At ſoror hunc peperit.
(c) Ms. Romam bis ordine venit.

511 tur, præſente Deodevino Portuenſi Epiſcopo, apoſtolicæ ſedis legato. Statimque Aquisgrani in ſede Caroli à Principibus conſtitutus, ab eodem legato eſt coronatus.

Saxones tamen & Dux Bavariæ Henricus tunc in eum non conſenſerunt. Aſſerebant etiam, eum non regem legitimum, ſed per ſubreptionem creatum. Rex præfigit eis omnibus curiam generalem apud Babenberg: ad quam venientes, ſimul cum Imperatrice, vidua Lotharii, in gratiam & pacem regis fuere omnes recepti, excepto ſolo Duce Bavarorum Henrico, qui cognominabatur Superbus, apud quem etiam inſignia regalia contumaciter adhuc detinebantur. Erat enim gener defuncti Imperatoris Lotharii; & ex hoc tenens regalia, ad regnum, quantum poterat, aſpirabat. Coactus verò tandem, regalia, id eſt crucem & lanceam & coronam reddidit: gratiam autem regis non impetravit. Poſtea verò judicio Principum à rege proſcriptus, ab omnibus ſuis derelictus, vix quatuor militibus comitatus, in partes Saxoniæ miſerabiliter ceſſit. Atque poſt pauca vitam finivit.

His temporibus Rogerius Siculus Apuliam rurſus ingreſſus, cum duce Rainone, quem Lotharius ibi præfecerat, habet conflictum, victuſque fugatur. (a) Interea Anacletus, filius Petri Leonis Romæ moritur; & eo mortuo, ſchiſma terminatur. Poſt pauca dux Apuliæ, Raino vel Rainaldus, moritur. Rogerius in Apuliam revertitur, & terram duce orbatam, nec rebellantem, occupat, principem Robertum Capuanum, cum omnibus nobilibus ejicit, & reſiduos variis tormentis affligit. Ad ultimum ſe regem Siciliæ & Apuliæ præcipit appellari. Princeps Robertus Capuanus, cum omnibus comitibus expulſis, ad regem Conradum ſeceſſit. Rex benignè omnes recepit, & longo tempore in Alemania ſecum tenuit: ſed in Apuliam tranſire non potuit, quia eum gravis imperii neceſſitas præpedivit.

Ad hæc Papa Innocentius, vir magnanimus, cum populo Romano contra Rogerium collecto exercitu, Apuliam ingreditur: ubi incautè conductus, in loco, qui vocatur Gallazu, à Rogerio capitur. Eoque cum reverentia coacto, Rogerius nomen & authoritatem regiam, cum benedictione apoſtolica, tam in Sicilia, quàm in Apulia, ſicut voluit, plenariè impetravit.

Rogerius extunc, authoritate apoſto- 512
lica rex exaltatus, quum jam nullum præter Conradum Regem haberet obſtaculum, Velſonem ducem, fratrem ſcilicet Henrici ſuprà memorati, pecunia ſua conductum, contra Conradum in Alemania concitavit. Quem rex in uno prælio juxta caſtrum Winisberg eleganter vicit, ſuoſque grandi occiſione proſtravit. Altera vice Henricus, filius Conradi, qui ſi vixiſſet, poſt eum fuerat regnaturus, eundem Velſonem bello devicit. Velfo tamen, dum Conradus vixit, pro Rogerio ſtetit, & regnum pro viribus impedivit.

His temporibus Romani cœperunt innovare ſenatum, qui longis ante temporum curriculis ita ceſſaverat, ut nec mentio ejus Romæ haberetur: quem Papa Innocentius ingenio, precio, & minis ſolvere conatus, non potuit; morboque præventus ſub ea diſcordia diem ultimum clauſit; cui ſacerdos laudabilis Cæleſtinus ſucceſſit: quo infra annum defuncto, in cathedra Lucius Papa conſedit. Lucius ſecundus itaque intendens ſenatum extinguere, cum ingenti militia Capitolium Romæ conſcendit, ut ſedentes ibi tunc ſenatores cum dedecore removeret. Senatus autem populuſque Romanus ad arma converſus, Papam cum ſuis omnibus à Capitolio in momento repellunt. Ubi Papa (ſicut tunc audivimus) lapidibus magnis percuſſus, uſque ad obitus ſui diem, qui proximè ſequutus eſt, non ſedit in ſede. Cui tunc ſucceſſit Eugenius, Abbas ſancti Anaſtaſii Romæ, de ordine Clarevallenſium.

Cujus tempore obiit rex Conradus apud Babenbergam: cui ſucceſſit Fridericus

(a) MS. victuſque ſecedit.

cus nepos ejus, Dux Suevorum. Tunc Conſtantinopoli Manuel imperabat, habens uxorem Teutonicam, ſororem ſcilicet uxoris regis Conradi, natam de Sulzbach, filiam nobiliſſimi Comitis, in terra Bavarorum. Cætera de rege Conrado, qualiter ivit ultra mare, & de rege Rogerio, & de filio ſuo rege Wilhelmo; & item de Wilhelmo rege, filio Wilhelmi, verſibus adnotamus.

Item de Conrado tertio, qualiter Rex Rogerius contra eum tollit Apuliam, & per Velfonem ducem infeſtat regnum Teutonicum.

Lothario moriente, venit Conradus honeſtus,
513 *Hoſtibus infeſtus, ſapiens, ad cuncta modeſtus,*
Qnem ſatis imperium laudat, & omne ſolum.
Dum timet hunc Siculus, dnm perdere regna veretnr,
Velfoni dat dona Duci, quo ſæpe tuetur,
Hoc duce ſuſtinnit bella ferente decus.
Undique Conradus Siculos arctare minatur,
Præmia Velfoni magis ille referre paratur,
Diraque cum rege prælia Velfo movet.
Contra Velfonem mens regia plena furore,
Imperii virtute ſui defendit honorem,
Vultibus oppoſitis inſimul arma movent.
Dextera Conradi gladio conformis Achilli,
Signifero veniente Dncis, capnt amputat illi,
Hic ubi Marte cadit, Velfo repulſus abit.
Multimoda tunc cæde data ſumptoq́; trophæo,
Conradus virtnte datur major Machabæo,
Omne decus Velfo tempore perdit eo.
Rogerii regis Siculi venit ultima vita,
Filius ipſius Wilhelmus regna cupita
Suſcipit, & vita tempore regnat ita.
Tempus abit, Conradus obit, miranda poteſtas,
Succedit Fridericus ei, relevatur honeſtas,
Interea Siculus rex ſine clade fuit.
Nulla dedit Siculo Fridericus prælia Regi,
Nam Mediolani tunc prælia longa peregit,
Sic rex Wilhelmus regna quieta regit.

De duobus Wilhelmis.

Wilhelmus poſt Wilhelmnm ſuccedit honore,
Formoſus, gladioque probus, ſummuſq́; decore,
Qui magis Anſonia dignus honore foret.
Dnm jam Wilhelmus ter denos perficit annos, (a)
Cæſar apnd Danaos Manuel moritur memorandus,
Tunc quoque Francigenis rex Ludovicus obit.
Imperium nunc Græcornm rapit ille tyrannus,
Andronicus, princeps ſcelerum, vir nec memorandus,
Græcorum proceres ejus ab enſe cadunt. (b)

De pace inter Imperatorem Fridericum & Lombardos.

Expedit hic dici, qnòd & Imperio Friderici
Omnes Lombardi ſic efficiuntur amici,
Sicut ei placuit, rex patet acta ſibi.
Filius ipſius, Henricus, ad alta levatur,
Ritè coronatur, uxoris honore beatur,
Fit regis Siculi filia ſponſa ſibi.
Sponſa fuit ſpecioſa nimis, Conſtantia dicta,
Poſthuma, poſt patrem materno ventre relicta,
Jamque tricennalis tempore virgo fuit.

Item

(a) MS. triginta peregerat annos.

(b) In MS. hæc ſequuntur: Andronicus princeps, conſobrinus Manuelis Imperatoris, tempore juventutis ſuæ rapuit quandam ſuam conſobrinam, cum qua ſeceſſit in terram Turcorum, ibique uſque ad obitum Manuel tanquam exul permanſit. Defuncto Manuele, & filio ejus Alexio pro patre regnante, Andronicus cum exercitu Turcorum Conſtantinopolim venit, & urbe occupata Alexium & ſororem ejus Manam & maritum ejus Ramerium Lombardum, marchionem de monte ſerrato, interimit. Omnes fere grecie principes aut occidi aut cecari præcipit, Latinos omnes in grecia commorantes mandat occidi, ſe ſolum imperatorem jubet terribiliter venerari. Unum ſolum principem Yſaac de regio ſanguine ficta dilectione in urbe ſervavit, quem tandem ſuſpectum ſimiliter perdere cogitavit.

Ille cum de nocte occaſione colloquii ad Andronicum vocatur, ut pereat, dolo præſcito fraudeque præcognita, nuncium, qui eum ad mortem vocat, manu ſua repente interficit, & apud S. Sophiam convocatis civibus, cauſam traditionis exponit, aſſerens univerſum populum ſimiliter periturum, niſi tyrannus Andronicus perimatur. Facto igitur clamore in populo Andronicus capitur, & membratim ſucciditur uno oculo cecatus, ut cum altero uſque ad mortem ſua tormenta videret; Itaque prius à mulieribus & à populo lapidatur, laqueo per omnes vicos urbis dedecoroſe trahitur, & miſerabiliter exanimatur.

Item de Conrado tertio, qualiter ultra mare perrexit cum exercitu chriſtianorum.

Conſilio Seneca, ſpecie Paris, Hector in armis,
Regnum bis ſenis Conradus rexerat annis,
Cùm tulit in ſcapulis inſita ſigna crucis.
Unde Ciſalpina gens omnis erat peregrina,
Quam neque per maria vexit ratis ulla marina,
Imò per Ungariam præripuêre viam.
Tunc rex Francigena Ludovicus mente ſerena
Signa crucis tulerat, numerum ſi noſcere quæras,
Millia millena militis agmen erant.
Reges & populos latuit fortuna futuri,
Nam fuerant noſtri pro lege Dei morituri,
Conſtantinopolim miles uterque venit.
514 *Inde per Iconium via regum recta paratur,*
Fraudeque Græcorum male per deſerta vagatur,
Unde fame pereunt, ſpes bona nulla datur.
Millia Turcorum veniunt ad bella virorum,
Copia Maurorum ferit agmina Teutonicorum,
Perforat ipſorum pectora, caſtra, thorum.
Nunc rex Francorum comes aſtat Teutonicorum
Perditur armorum ſeries, ornatus equorum,
Plena jacent feretris prata, platea, forum.
Cùm labor infeſtet, calor irrogat undique peſtes,
Qui fuerant equites, pergunt moriendo pedeſtres,
Æger ubique jacet, prælia noſtra tacent.
Tunc rex Conradus multis (a) tulit arma diebus,
Enſe regens equites, ceſſantibus undique rebus,
Sic loca pacifica Teutona ſigna petunt.
Adfuit egregius Fridericus dux Suevorum,
Æqua ſuo patruo regit agmina Teutonicorum,
Hoſtibus ingeritur, protegit ipſe forum.
Dummodo feſtinant nimiam vitare ruinam,
Inveniunt binas (b) per littora forte carinas,
Unde Hieroſolymam præripuêre viam.
Tunc magis iraſci ſtuduit ſuper urbe Damaſci,
Prælia contraxit, cœpit victoria naſci,
Urbs obſeſſa luit, nam quaſi capta fuit.
Ni foret ob precium res vendita proditione,
Urbs peritura foret, noſtriſque dediſſet honorem,
Rex pro fraude dolens, ſigna reverſa movet.
Ipſe ſuis manibus rex tantus erat gladiator,
Ut gladio feriente ſuo nullus tueatur.
Indeque per medium corpora cæſa cadunt.
Ad ſua regna redit, modico poſt tempore vivit,
Palmigerique viri pauci redeunt redivivi,
Paceque rex obiit, nam requieſcit ibi.
Anno milleno, centeno, terque deceno,
Atque quater deno, reddit ſua tempora cælo.
Cui famulabar ego, qui mea metra lego. (c)

De exaltatione Imperatoris Friderici primi, nepotis Conradi tertii, octuageſimi octavi ab Auguſto.

Anno ab incarnatione Domini 1146, anno etiam ab Urbe condita 1918, annis verò ab Adam ſex millibus trecentis triginta quinque tranſactis, Fridericus Primus, filius Friderici Ducis Suevorum, fratris ſcilicet Conradi Regis, natus ex clariſſima progenie Carolorum; poſt Conradum tertium apud Francofordiam communi voto, & conſenſu omnium Principum, electus eſt ad Imperium, nonageſimus quartus ab Octaviano Auguſto. Cujus in hoc loco brevem tractatum ad obſervandum catalogum Imperatorum facimus, ne ordo nominum ipſorum interrumpatur, ſi fortè nomen ejus in hoc catalogo non aſſignatur. Alibi autem de actibus ejus omnia ferè principalia, quæ geſſit in Italia, verſificè dictata poſuimus, ubi de Mediolani deſtructione, & de aliis ſatis compendiosè narramus.

Gratias igitur agimus creatori, à quo bona cuncta procedunt: quia, ſicut in exordio libri hujus ſpopondimus, univerſum vetus & novum Teſtamentum in ſumma complectente verſificè aſſignavimus: & ab initio mundi uſque ad præſentem diem, ſub tempore Domini Imperatoris Friderici, & domini Papæ Urbani tertii, (d) omnia regna mundi, omnes reges, & acta regum, ſub compendio, & nomina & tempora & annos eorum, 515

(a) Ms. denis.
(b) Ms. aliquas.
(c) Ms. Cui famulus fueram tunc Gotifridus ego.
(d) Ms. Clementis III.

eorum, atque omnes Romanos Pontifices, & annos & menſes & dies eorum per ordinem deſcripſimus; qui etiam Imperatores, cum quibus apoſtolicis vixerunt. Diſtinximus chronica omnia, quæ catholicæ Eccleſiæ inſeruimus. *(a)* In omnibus autem iſtis nihil fabuloſum ſcienter addidimus, ſed authores catholicos & authenticos ſecuti ſumus, ut Euſebium, Clementem papam, Dionyſium Areopagitam, Origenem, Hieronymum, Auguſtinum, Joſephum, Oroſium, Egeſippum, Strabum, & Hionium, & Solinum de mirabilibus, & Suetonium de vita Imperatorum. *(b)*

Item de eodem Friderico Imperatore verſificè notamus.

Regibus antiquis deſcripſimus omnia latè,
Tu minor ætate, Friderice, prior probitate,
Jam tua geſta patent, quæ recitare placet.
Nam Friderici tempora, prælia, geſtaq; novi,
Indeque maxima, vel magis optima promere vovi, (c)
Qui tulit, aut movit, quæve recepit ob id.
Dum canimus magni regis, mea Muſa, cacumen,
Sub brevitate ſuum ſtudeamus tangere numen,
Altius incipias, organa noſtra tument.
Nunc tibi lingua mea panget, Friderice, trophæa,
Acta gigantæa canat omnis in orbe chorea,
Tu quoque, Muſa mea, ſurge, canamus ea.
Flos fuit ex flore regum Fridericus honore,
Sumpſit eum regem Germania plena favore,
Imperii dominum ſemper habere volens.
Rex ut Aquiſgrani Carolorum ſede reſedit,
Ordine legitimo Germania prorſus obedit,
Finibus Italiæ rex ſua ſigna dedit.

De civitate Mediolani, & de guerra ejus cum Friderico Imperatore.

Urbs Melana potens, meritis dicenda leæna,
Viribus eximia, populis & milite plena,
Sæva, ſuperba, fera, tota rebellis erat.
Urbibus annexa fuit hæc, quibus omnia vexat,
Quæ fuerint urbes, exponere nomina reſtat,
Brixia, Terdona, Crema, Placentia bona.
Rex ubi Teutonicam meruit captaſſe coronam,
Quærit & Italicam, quia ſic docet inclyta Roma.
Per medios Ligures regia ſigna volant.
Signa ſui regis ſpernit Melana vereri, 516
Sed propria virtute ſua vult rura tueri,
Neſcia, quòd ſibi mors rex Fridericus erit.
Hanc ubi rex angit, regalibus undiq; bannis,
Diſſipat & frangit, ſex Marte fluentibus annis,
Urbs, quæ ſumma fuit, Marte repreſſa (a) luit.
(Rex modò diſſimulat mala, quæ Melana meretur,
Ad reliquas urbes exercitus ire jubetur,
Et ſuper Aſtenſes arma tulêre duces.
Rex abiit, Melana ſibi non præbet honorem,
Tempus erit, quo facta luet, contrita furore,
Roma vocat regem, rex ſua ſigna movet.)

De Aſtenſi civitate.

Magna timens regem mox deſerit Aſta colonum,
Ad caſtrum novum cuncti ſua cuncta reponunt,
Unde ſuum vacuum deſerit Aſta ſolum.
Nec penitus vacua, deſerta relinquitur Aſta,
Turribus everſis, inventa cibaria vaſtant,
Alterius muri nulla ruina fuit.
Dum rex egreditur, melior fortuna paratur,
Jurat ei populus, ſic Aſta reconciliatur,
Culpa fuit modica, gratia plena datur.

Item de eadem Aſta civitate.

In Ligurum patria manet urbs, quæ dicitur Aſta,
Inclyta divitiis, modico munimine vaſta,
Quæ citò ſuccubuit, nec tamen ipſa ruit.

De civitate Terdona, per Fridericum ter deſolata.

Amodo Terdonæ ſupereſt recitare dolorem,
Quæ Mediolani veteri ſubnixa furore,
Conſueto more vult inimica fore.
Rex ubi caſtra movet, metuit fera turba leonem,

Cin-

(a) Ms. quæ Catholica tenet eccleſia, inſeruimus.
(b) Addit Ms. & alios multos.
(c) Ms. volui.
(d) Ms. caduca.

Cingitur horribili procerum Terdoua labore,
Miles ut aggreditur, plebs fugitiva dolet.
Undique rex arcet, populus ſecedit ad arcem.
Nec ſibi ſic patet (a) ſtringens eques undique partes,
Urbs capitur planè, turba cacumen habet.
Hinc cibus arctatur, fons tollitur, iude paratur,
Talpa cavans, aries, mangonibus injaculatur,
Perforat interius, rumpit utrunque latus.
Proxima jam morti cedit gens ſubdita ſorti,
Introitum regi patulis dedit undique portis,
Plebis membra tameu vitaque ſalva manent.
Inſita telluri rex mœnia præcipit uri,
Inde cadunt muri populi digne perituri,
Sic Terdona ruit, quæ ſatis alta fuit.
Inclyta Terdona uimis iraſcente coroua,
Victa ruit prona, capiens tria triſtia dona,
Quippe tribus vicibus diruta tota domat.

Qualiter à Terdona Romam conſecrandus proceſſit.

Hæc ubi complevit, celebris legatio venit,
Pergat ut hinc properè papalia jura tueri,
Ex ope pontificis jam monocrator erit.
Utque moras purget, vehementer Papa perurget,
Rex bonus exurgens aquilas direxit ad Urbem,
Dantque Placentina rura cremata viam.
Servit ei Parma, Bononica tranſiit arva,
Alpe ſatis parva Florentia pertulit arma,
Nuncius Achaiæ Palæologus adeſt.
Arnaldus capitur, quem Brixia ſeuſit alumnum,
517 *Dogmata cujus erant quaſi pervertentia mundum,*
Strangulat hunc laqueus, ignis & unda vehunt.
Tuſcia devota ſeſe dedit undique tota,
Nota vel iguota ſubduntur regna remota,
Ad Pendentis Aquæ prædia caſtra jacent.
Ad vitæ meritum veuiunt vexilla Viterbum,
Unde patens erebus fontem facit igne protervum,
Fortis ibi populus, miles ad arma probus.
Optimus indigenis fons balnea multa paravit,
Fertilis eſt patria, quam copia multa beavit.
Nam genus & ſpecies fertilitate trahit.
Illic Roma ſuos voluit requieſcere feſſos,
Emeritos equites, ſenio ſeu vulnere preſſos,
Sic vitæ meritum, res facit ipſa locum.

Verba authoris.

Longa per obſequia cum vita labore gravetur,
Si ſenio premitur, ſi vulnere debilitetur,
Hic habeat requiem ſæpe ſenile decus.
Si præclara velit Cæſar ſua geſta foveri,
Hoc decus Imperii decet omni lege teneri,
Debeat ut ſenibus vita quieta geri.
Non hæc ſervorum ſit gloria, ſed dominorum,
Si defectorum ſtet ſalvus honor ſeniorum,
Si nitet ipſorum veſte platea, forum.
Si miſerum præſtat famulum, ſi diva poteſtas,
Dedecus infeſtat dominum, cui ſervit egeſtas.
Non ſibi, ſed Domino ſtat miſer ille ſuo.
Regia præveniunt tentoria plurima Romam,
Geſtat ut Imperium Romana ſede coronam,
Cui favet eccleſia, publica ſigna tonant.
Romanus populus antiquos expetit uſus,
Rex deſpexit eum primatum milite tutus,
Nil petit, imò jubet, Roma furore tumet.
Spe malè fruſtratus diſcedit abinde ſenatus,
Acriter iratus Romanus ad arma paratur,
Vincere primates regis & arma ratus.
Rex animo fortis movet agmina multa cohortis,
Papa dedit patulis aditum per devia portis,
Tecta beata Petri nocte ſub enſe petit.
Mane ſub aurora ſedem tenet atque coronam,
Munere baſilicam Petri reverenter honorat,
Roma dolens plorat, rumor in urbe ſonat.

Qualiter Imperator ab apoſtolico Adriano coronatus eſt apud ſanctum Petrum, ſine Romanorum conſenſu; unde pugnatum eſt cum Romanis, ſed Imperator obtinuit.

Decipitur Roma, dum ſic capit ille coronam,

(a) Ms. parcet.

Regia perſona recipit Papalia dona, (a)
Ungitur, erigitur, rumor in Urbe ſonat.
Præſul Adrianus Romanaque curia tota,
Tunc ſine Romanis complevit regia vota,
*
Acriter iratus conſurgit ad arma ſenatus,
Proſilit armatus Cæſar, feritate citatus,
Marte ſecus Tiberim fervet utrunque latus.
Plebs abiit, rex obtinuit, multisque necatis,
Unda fuit (b) Tiberis, defenſio ſola fugatis,
Sanguine tincta ſatis turba natabat aquis.

De Spoleti deſtructione.

His ita completis, Papali munere freti,
518 *Dum remeant læti, reſident ſuper arva Spoleti,*
A quibus & Cæſar danda tributa petit.
Falſa moneta venit, falſum citò Cæſar ademit,
Prælia nanque gerit, multos de plebe peremit,
Intus & exterius plebs ſuperata gemit.
Imperat Auguſtus, pereat locus igne peruſtus,
Qui fuerat vacuus miles, remeavit onuſtus,
Debita qui ſtrevit reddere, cuncta dedit.

De Veronenſium traditione inter Alpes, ubi Imperatorem & totum exercitum, inter anguſta montium concluſum, extinguere cogitaverunt.

Regales Aquilæ veniunt ad plana Verona,
Flumina dum tranſit rex, durius invenit omen,
Monte coarctatis bella Verona movet.
Montibus anguſtis, & fluminis ordine cincti,
Rex, proceresque ſui fuerant quaſi carcere vincti,
Concluſique ſuas non habuère vias.
Armaruunt, quia ſaxa pluunt de monte relaxa, (c)
Interimunt, quaſſant proceres à vertice ſaxa,
Armaque militibus nulla valere queunt.
Quattuor has pœnas ſpatio ſenſère dierum,
Quo ſine ſpe vita tolerant diſcrimina rerum,
Vulnera ſuſcipiunt, nec tamen ulla gerunt.
Paſſibus occultis ſuper alta cacumina tendunt,
Unde Veronenſi populo malè facta rependunt,
Plebsq́ ſupercilii montis ad ima redit.
Nunc pede truncari, nunc funditus exoculari
Rex jubet ingenuus, laqueo ſuper alta levari;
Talis honor reprobis debet ob iſta dari.

De nuncio ſchiſmatis inter Alexandrum & Octavianum, tempore prædicti Imperatoris.

Præſul Romanus tunc mortuus eſt Adrianus,
Venit Alexander, cui reſtitit Octavianus,
Schiſma fit eccleſiæ, pugnat utrinque manus.
Schiſmate fervente Friderica potentia venit,
Quæ Mediolanum poſt multa potenter ademit,
Quo ſatis abſorpto, lis recidiva redit.
Conſpirant Ligures, profugus rex inde receſſit,
Omneque jus regis Lombarda ſuperbia preſſit,
Ipſa ſibi dominans tunc quaſi Cæſar erat.
Rex rediit, Morianna luit, Cilenia cluſa
Præbuit introitum regi, pereunte Seguſa,
Et reliqui Ligures regia ſigna timent.

De civitate Alexandria, quæ nunc dicitur Cæſarea, in Lombardia.

Burmia cum Tanaro palearum fecerat urbem,
Quam ſubitò veniens rex obſidione perurget,
Succurrunt Ligures, bellica ſigna patent.
Cæſar

(a) Ms. tulit imperialia dona.
(b) Ms. fluit.
(c) Ms. quæ turba relaxat.

Cæſar ab oppoſito mox obſidione relicta,
Obviat his, plebs obſtupuit, quæ ſtans quaſi victa,
Pacta petit pacis, plena timore ſatis.
Nudatos gladios nuda cervice gerentes,
Cæſaris ante pedes veniunt, veniam repetentes;
Cæſar amore Deiparcere ſanxit eis.
Regia mandata jurat gens pacificata;
Ante dies octo pax decidit evacuata,
Guerra velut fuerat, ſtat recidiva, rata.
519 *Urbs Mediolanum meliùs reparata reſurgit,*
Fortior effecta Lombarda potentia turget,
Utraque pars tumida fortis ad arma volat.
Rex prius obtinuit: ſed pòſt fugiendo receſſit. (a)
Nec tamen à patria ceſſit, ſed verbere feſſi
Tam rex quàm Ligures jam ſuper arma ſilent.
Annis ter ſenis tribulatis ſchiſma recedit,
Vincit Alexander tandem, cui Cæſar obedit,
Paceque conſedit, conſiliumque dedit.

De rege Henrico ſexto, filio domini Friderici Imperatoris, octuageſimo nono ab Auguſto.

DE domino rege Henrico, filio domini Friderici Auguſti, adhuc adoleſcente, geſta non tenemus. Videmus autem ejus elegantiſſimam formam, laudabilem militiam, audaciam & largitatem, benevolentiam, pietatem, juſtitiam, & veritatem; atque omnes regias virtutes, quas ex ætate adoleſcentum poſſemus optare. Qui licet natura & literatura ſuper omnes coætaneos, ſapientia & ſenſuum ſubtilitate videatur pollere; nos quidem, ſi plura neſcimus, plura tamen temporum ratione conſpeximus, plura etiam experti ſumus, ſalva ejus majeſtate, cogitavimus, ut ei aliquas admonitiones in medium proponamus; per admonitiones ad laudabiles mores, & ad juſtitiam & judicium informetur, & ad regias virtutes, quibus ſibi conceſſum glorioſè (b) & honeſtè regat imperium, verſibus heroicis animetur.

Item de rege Henrico ſexto, adhuc adoleſcente, proponitur quædam forma regnandi, qualiter Imperium debeat laudabiliter gubernare.

Henrico ſexto ſacra ſunt diademata præſto,
Tu pater, hoc feſto, Friderice, monarchus adeſto,
O pater, ò nate, regia metra patent.
Regibus antiquis, Henrice monarche, cohæres,
Tu diadema feres, Romani culminis hæres,
Romula ſigna geres, ſecula noſtra tenes.
Imperii ſydus, plaudunt tibi menſis & idus,
Metra tibi fidus regalia dat Gotefridus,
Quæ tibi ſæpe legas, ut bene regna regas.
O juvenis juvenum, flos mundi, gloria regum,
Urbis & orbis honor, cui plaudunt tempora rerum,
Suſcipe conſilium, quod mea metra ferunt.
Sordibus implicitos pravosq; cavebis amicos.
Omnibus æquus eris: ſed caſtigabis iniquos.
Proſpice, quicquid agis, te tibi noſce magis.
Lautius (c) *eſt tibi te ſolum conſtringere legem,*
Quàm varios populos, aut magnos vincere reges.
Hæc ſi mente leges, rex bene regna reges.
Si tua nolueris, neque publica vota (d) *vereri,*
Qua ſore te regem poteris ratione fateri?
Si tibi non fueris, nec mihi rector eris.
Doctor Alexandri Magni pravos ſibi mores
Finxit, & inceſſus inhoneſtos abſque decore; 520
Rex puer hæc didicit: ſed didiciſſe dolet.
Vicit Alexander Darium, ſimul & Babylonem:
Sed nequit impreſſum ſibimet devincere morem,
Quo ſemel imbuitur teſta, tenere ſolet.
Tu puer explora, ſi te nota prava colorat,
Prorſus & abſque mora vitium removere labora,
Nanque vetus vitium neſcit abire foras.
Dum tibi cuncta licent, non quæras cuncta licere,
Nam quæ ſæpe licent, poterũt tentata nocere,

(a) Ms. bello victorque receſſit.
(b) Ms. quibus auctore Deo in poſterum glorioſe.
(c) Ms. Cautius eſt.
(d) Ms. jura.

Res etenim licitæ noxia ſæpe ferent.
Legum fræna tenens frænote fortiter arce,
Plus aliis, minus ipſe tibi pro tempore parce,
Dum nullum metuis, ſis metus ipſe tibi.
Vita Pharaonis, ſceleroſaque geſta Neronis,
Et transgreſſoris monſtrant culpæ Salomonis,
Quæ mala ſint reprobis, quæ bona nata bonis.
Has tibi tam duras veterum propono figuras,
Ut ſacra ſcriptura tibi ſit doctrina futura,
Hac poteris patrias arte fovere tuas.
Judicis officio loca ſacra decenter honora,
Pace frui, punire malos, Henrice, labora.
Si ſcelus exploras, pax erit absque mora.
Eccleſias jubeas multa pietate foveri,
Semper in adverſis te ſubveniente tueri,
Eccleſiæ precibus vult diadema geri.
Si cupias veri regis promiſſa mereri,
Auxilio cleri ſtudeas, Henrice, doceri,
Ut placeas Domino cras quoque ſicut heri.
Pauperis aut viduæ dũ cernis adeſſe querelas,
Promptius exhibeas plena pietate medelas,
Judicium miſeri cum pietate geras.
521 *Prima poli, poſtrema fori ſic jura coæqua,*
Ut jus prævaleat, quantum tua ſuppetit ætas,
Omne malum reſeca, noxia cuncta veta.
Expedit interdum ſancita remittere legum,
Ne pereat feritate mala clementia regum;
Nam puto ſæpe Deum vivere velle reum.
Indulgere tuis tua ſic dignetur honeſtas,
Ut magis abſolvat quàm puniat alma poteſtas,
Si miſerando feris, rector amandus eris.
Judicio reſidens animũ ſic comprime judex,
Ne ſcelerum vindex vultus ſit pectoris index,
Et quæ ſunt pœnæ proxima, clauſa tene.
Et qua ſorte bonus cauſæ ſit utrinque patronus,
Par quoque portet onus extraneus atque colonus,
Et nihil arcanum polluat arte manum.
Currant Marte ſuo parili diſcrimine lites,
Nec reprimant miſeros ſub majeſtate Quirites,
Lite cadant lites Judicis arte ſitæ.
Si varios teſtes cupiant producere partes,
Ne dolus interſit, examine cuncta coarctes,
Atque memor pueri tunc Danielis eris.
Si ſupereſt charta, cauſam per ſcripta coarcta,
Nec ſceleri parcas, ſi falſa prodiit arca,
Falſo, fraude, dolo, non tibi plaudat homo.
Si ſcelus ulciſci ratio certiſſima poſcit,
Rex age, quod ſubitò tua debeat ultio noſci,
Ultio tarda fovet crimina, damna movet.
Si mea vincla prius ſubitò punita fuiſſent,
Nulla Moguntini tibi captio damna dediſſet,
Crimina non fieri regia pœna facit.

Item ad regem Henricum admonitio.

Laudibus inſpectis, quas audis commemorari,
Nolo ſuperborum cupias veritate levari,
Tædia nam populis vita ſuperba parit.
Proximus eſſe deis hac forſan laude putaris,
Rex moritura caro, caveas ne decipiaris,
Es quia mortalis, mors tibi fata parit.
Corpore mortalis, mortalia ſic moderaris,
Ut rex jure pari cum pauperibus moriaris,
Divitis & miſeri vita coæva cadit.

De nuptiis Henrici Sexti.

ANno ab incarnatione Domini milleſimo centeſimo octuageſimo ſexto, indictione ſexta, ſexto calendas Februarii, rex Henricus ſextus cum regina Conſtantia, filia Rogerii regis Siciliæ, nuptias glorioſas celebravit Mediolani apud ſanctum Ambroſium, anno ætatis ſuæ vigeſimo primo, anno autem regni ſui decimo ſeptimo. (a) 522

PARTIS DECIMÆ SEPTIMÆ FINIS.

GOTFRI-

(a) Addit Ms. Poſtea cito mortuo rege Wilhelmo, regina Conſtantia ei ſucceſſit.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM PARS XVIII.

DE ANGLIS ET SAXONIBUS.

De nonnullis Eccleſiæ perſequutoribus.

CHronica, quæ perhibent regnaſſe Diocletianum,
Cùm regnaſſe ſibi referunt tunc Maximianum,
Climata Britaniæ quem tenuiſſe canunt.
Fecerat hunc apud hos regionis Roma patronum,
Quem perhibent ſat pacificè tenuiſſe colonum,
Hunc patria dominum ſemper habere volunt.
Attamen in ſanctos exarſerat ille furore,
Undique Chriſticolas deleverat à regione,
Omnia catholica ſcripta cremare volens.

De Maximiani prole.

Maximianus obit, ſcelerum ſceleroſus amator,
Deſerit & geminos propria de conjuge natos,
Uter & Aurelius nomen häbere datos.
Mater habens pueros, procul à regione recedit,
Pars ubi Britania ſibi clam reverenter obedit,
Conſcia quòd pueris terra paterna redit.
Hoſtibus amotis tali moderamine totis,
Securi vivunt pueri, procul inde remoti,
Sed nova ſors oritur pernicioſa locis.
Defuncti regis fratrem facit inſula regem,
Nomine Conſtantem monachum, qui canone degens
Tempore pòſt modico Britona regna regit.

De Voltigerno, Anglorum duce.

Voltigernus dux Anglorum ſummus habetur,
Carus apud proceres tota regione tenetur,
Cujus ob auxilium regna tenet monachus.
Ille docet, quòd multa vocet rex arma virorum,
Ut valeat punire malos quoſcunque ſuorum,
Et ſibi ſubjiciens ſtringat ubique ſolum.
Charta vocat, quos merce locat per regna Quirites,
Utque ſolet commota movet Britannia lites,
Bella fovent gentes in regione ſita.

Quamobrem Saxones Oceanum transfretarunt.

Saxo vocatus ad hæc ad regia bella monetur,
Cujus & innumera populorum turba movetur,
Arma per Oceanum militiamque ferunt.
Miratur jam rex, cur copia tanta veniret,
Saxo refert: quia tota domi remanere nequiret,
Terra foret modica milite plena loca.
Plena viris terra, jam penè carebat & herba,
Hæc tua nos terra, cùm ſit ditiſſima, ſervat,
Tu tibi belligeros nos retineto viros.
Turba ſumus, quam pellit humus ſortita parentum,
Sorte pari remanere lari vult turba potentum,
Nos quoque ſors miſit regna tenere tibi.

Saxones à Voltigerno duce humaniter recepti.

Voltigernus ait: Nova ſint tibi gaudia regi,
Cui Fortuna truces ſortis bonitate ſubegit,
Sic modò tu tua rex regna quieta regis.
Da tua Saxonibus fortiſſima caſtra foveri,
Jura, poteſtates, ſub Saxonis arce teneri,
Saxonis officio da tua bella geri.
Cordis amicitia, quam Voltigernus habebat,
Inſita Saxonibus ſic Saxonis acta fovebat,

Sic quoque Saxo duci corde fidelis erat.
Saxo tenens patriam regis bonitate levatus,
Occulta feritate ducis ſubitò variatur,
Rex ducis ingenio perdidit enſe caput.
Cum duce tunc equites ficto gemuêre dolore,
Ulciſcique necem falſò ſtatuêre colore,
Cordeque lætifico triſtia geſta movent.
Arce truces ſtatuêre ducem conſiſtere regem,
Saxonica virtute ſedens tenet omnia lege,
Enſeque Saxonico regnat in orbe ſuo.
Hujus erat regis miles de ſemine natus,
Dux Volgimerus, vulgi ratione vocatus,
Militiæ princeps clarus, ad arma potens.
Ille dolet, quòd regna ſolet ſua Saxo tenere,
Nam fieri, ſi Saxo perit, vult regius hæres,
His & ob invidiam tunc gravis hoſtis erat.

De Orſone & Engiſto.

Tunc erat Anglorum regalis copula fratrũ,
Orſus & Engiſtus Angra ratione vocati,
523 *Hi duo Saxonibus ritè fuere caput.*
Dum movet introrſus dux Volgimer arma ſeorſum,
Reſtitit his prorſus ſaliens Engiſtus & Orſus,
Inſula Britonum præſtat utrunque dolum.
Volgimer & Saxo, ſua dum certamina taxant,
Utraque pars paſſa, Britannica prædia quaſſat,
Vulneribuſque datis mors fit utrinque ſatis.
Volgimer ut regnum ſatagit vexare paternum,
Saxonibuſque locum cupit annihilare modernum,
Saxo movet pacis dicta favore patrum.
Rex vocat iratum patria dulcedine natum,
Et quaſi pacatus ſibi ſponte reconciliatur,
Talibus alloquiis rem moderatur ei.

Saxonum commendatio.

Saxonicæ gentis cur opprimis agmina, fili?
Cùm regni ſit amica mei cuſtoſque cubili?
Sintque bonæ fidei, belligerique viri?
Hæc regni diadema mei, me teſte, paravit,
Hoſtiles probitate dies ſatis alleviavit,
Quam male perſequeris, rem bene geſſit, ait.
Pacificos largire dies, depone furorem,
Saxonibus tu redde tuum conſtanter amorem,
Hæc tibi proficuo, me moriente, foret.
Cùm regni ſis, nate, mei ſpectabilis hæres,
Saxonica probitate potes tua jura tenere,
Hi tua jura ferent, & tua bella gerent.
Volgimer acta patris non ſuſcipit ordine pacis,
Saxo quaſi gratis juvenis fert bella minacis,
Attamen iratis reſtitit enſe ſatis.
Orſus & Engiſtus Saxo non ſuſtinet iſtud,
Undique per patriam contraria prælia ſiſtunt,
Et ducis ardore bella movente movent.
Dum furit introrſus tellus Britannica prorſus,
Tranſiit Oceanum mare dux Engiſtus & Orſus,
Et redit in patriam frater uterque ſuam.
Angria Saxonicos dominos rediiſſe revelat,
More Macedonico proponitur alta querela,
Quam mala Volgimeri prælia Saxo ferat.
Undique per patriam ſonitu fervente querela,
Fœmina cum maribus ſua nititur arma movere,
Inſula Britonum jam nova bella feret.
Orſus & Engiſtus propriam duxere ſororem,
Quæ ſpecie formaque datur meruiſſe decorem,
Regis ad accubitum digna Corinna foret.

De Angria regina & regione, & cæteris actis.

Angria regina nomen tulit à regione.
Fœmina Teutonica roſeo ſuffulta colore,
Cujus in obſequium ſigna Macedo movet.
Plena per æquoreos fertur ratis inclyta fluctus,
Inſula Britonica parcos videt undique luctus,
Dum ratis arma gerit, ſubdita terra perit.
Saxonicæ gentis rex Voltigernus amator,
Pacis utrinque dator, cupit eſſe reconciliator,
Et petit alloquio bella ſilere dato.
Bella ſilent, dum pacta vident, vexilla quieſcunt,
Colloquiis hincinde datis fera corda tepeſcunt,
Rex parat iratis fœdera ſtricta ſatis.

Pacis

Pacis ab hac hora dum rex dare pacta laborat,
Rixa ſcelus renovat, rixantur in ulteriora,
Miles ad arma volat, pax perit abſque mora.
524 Saxonici populi valida ſtant cuſpide fulti,
Unde ſuis cultris hoſtes perimuntur inulti,
Omne decus patriæ Saxonis enſe jacet.
Viribus Anglorum vires ſuperantur eorum,
Enſe Macedo bonum ſuperat perimitque colonum,
Saxo tulit patriam, diripuitque ſolum.
Volgimer elatus hoſtiliter inde fugatus,
Viſa morte patrum timet hic incurrere fatū,
Per medium nemoris labitur atque fugit.
Tempore pòſt modico fertur periiſſe veneno,
Undique per patriam Saxo viget ordine pleno,
Amodo Saxonibus plena trophæa fero.
Regis amicitia, qua ſæpe Macedo revixit,
Regis in obſequium victorum pectora fixit,
Subditus unde ſibi Saxo remanſit ibi.
Conſona Saxonibus fit regis ubique voluntas,
Saxo patrem regem reputat, quocunque triumphat,
Quippe ſuo regi climata victa regit.
Orſus & Engiſtus quaſi conregnare videntur,
Nam cum rege ſimul communia regna tuentur,
Rex pater, hi nati, poſteritate ſui.
Victima principibus mandatur amœna parari:
Rege ſedente lari datur Angria virgo vocari,
Sydere ſplendidior, gaudia forma parit.
Angria regina maris huc evecta carina,
Fratribus inclinat, regique decora propinat,
Et citò regale pectus amore ligat.
Virginis aſpectus penetrat ſine vulnere pectus,
Mox amor injectus latuit ſub pectore tectus,
Mentis in ardore tela puella movet.
Veſtibus auratis nituit coma flava capillis,
Pocula dum recipit, oculos rex intulit illi,
Dumque videre libet, dicit: Amica bibe.
Guſtat ut illa, refert: Mecum bibe diva poteſtas;
Rex ait: Ergo ſede, tua me conſtringit honeſtas;
Sub lare regali te decet (inquit) ali.
Pocula præbentis dulcantur in ore potentis,
Inde calor mentis impellit ad acta volentis,
Plus ubi vina bibit, plus adamare libet.
Menſa brevis, fortuna levis, pro virgine venit,
Cor regis, quod virgo vehit, ſub pectore ſævit;
Tracta manu leni, dicit; Amanda veni.
His ita prævisis, virgo celeberrima riſit,
Fratribus aſcitis, regi ſua dicta remiſit,
Si cupit Angrorum lege parare thorum;
Et mihi lege bona vult participare corona,
Regis ad obſequia ſint agmina Saxona prona.
Verba placent fratri, ſponſa fit abſque mora.
Orſus & Engiſtus ſocia regnante ſorore,
Amodo majore funguntur ubique favore,
Inſula tota favet, regna quieta manent.
Brito timet factum, quia Saxo tenet dominatum,
Ne ſibi primatum reputet vincendo paratum,
Vendicat imperium Saxo labore datum.
Viribus Angrorum cœpit malè terra gravari,
Nomine vulgari datur Angriterra vocari,
Illud & Angrorum nomen ab urbe trahit.
Moribus & linguis victoribus aſſimilatur,
Angria perpetuò victore vocante vocatur,
Angria dicta per R tunc ibi non erat L.
Gregorius Papa, cujus baptiſmate pollent,
Nomina dans dedit L, prius R de nomine tollens,
Sic velut Angelicos Papa vocavit eos.
Tunc erat in patria mons, culmen habens ſpecioſum,
Qua rex Angrorum caſtrum parat imperioſum,
Nec potuit lapidum pondera ferre locus. 525
Quotquot enim muri coalent hodie valituri,
Mane cadunt vacui, pòſt cras iterum ruituri,
Quicquid ponit ibi, ſubdita terra bibit.
Mirantur populi, mirantur ab arte magiſtri,
Quicquid ibi lapidum poterint jactare magiſtri,
Deperit absque mora: nam lupa terra vorat.
Rex jubet ariolos longa ſtatione vocari,
Et magica mox arte ſibi jubet inſinuari,
Mœnia cur recidant, quæ ſibi terra trahit.
Cur cadat, ignorant; ſed quomodo ſtare valerent,
Fingere conſilium mendaciter illicò quærunt,
Quod ſimul inveniunt, rege jubente ferunt.
Hunc, ajunt, montem, ſuperi ſibi conſtituerunt,
Sæpe ſibi reges libamina magna tulerunt,
Quæ niſi tu dederis mœnia nulla ferunt.
Mu-

Munera ſacra deis, quæ te modò ferre jubemus,
Nec tu ferre potes, neque nos in rebus habemus,
Nec dabit hæc penitus, inſula, terra, nemus.
Sanguinis humani petit hic torrente ſacrari,
Corpore fundari, pòſt deſuper ædificari,
Murus ab hinc ſtabit, ſi memorata dabis.
Nec tamen humanum petit hæc tua victima corpus,
Cujus ab humano ſit ſemine conditus ortus,
Natus erit matre filius abſque patre.
Conſilio vatum rex amodo certioratus,
Undique legatos direxit ad iſta paratos,
Quæritur optatus, ſorte ferente datur.
Inveniunt puerum fantaſmatis arte creatum,
Nomine Merlinum, vatem ſine dogmate vatum,
Partu fœmineo, ſed ſine patre datum.
Suſcipit inventum puerum pars magna potentum,
Ejus in adventu caſtrum putat eſſe redemptum,
Corpus Merlini ſi tumuletur ibi.
Quæritur à matre, quo ſpermate, qua novitate,
Filius à matre potuit naſci, ſine patre.
Rettulit illa, patet incubus eſſe pater.
Ad regem Merlinus ait: nihil hic operaris,
Vatibus ignaris, caveas ne decipiaris,
Nil tibi proficui turba maligna parit.
Ecce meum corpus ſi mittitur arte ſeorſum,
Mox erit abſorptum, cadet urbs tua, rupta retrorſum,
Multiplicando dolum perdis utrunque bonum.
Duc (ait) Ariolos, turbamque jubeto magorum
Dicere, murorum quæ ſit modò cauſa tuorum,
Quid ſibi fata volunt, quis ſit in arte dolus.
Dicere ſi norunt, tu dogma tenebis eorum,
Si male decipiunt, gladius ſit pœna malorum,
Pòſt ego murorum conſolidabo ſolum.
Verba placent pueri, rex illicò dicta requirit,
Nec valet arioli, quod poſcitur arte potiri,
Pœna datur ſceleri, quam puer inquit, ibi.
Carcere multorum reſerat rex colla magorum,
Ut ſi fortè dolum puer exſuperaret eorum,
Fiat in ariolos mortis ubique forum.
Amodo Merlini verbis datur inſinuari,
Cur lapis inde cadit, quo rex jubet alta parari,
Cur opus artificis concava terra trahit?
Si cupis inviſa (puer inquit) ænigmata dicam,
Montis in arce ſita ſtat deſuper unda petita,
Terra ſuperpoſita pendula pendet èta.
Portat onus terræ, cruſtaque natante, ſupernæ,
Amplius inferre finis, nequit undula ferre,
Pondera preſſa bibit, quæ ſuper addis ibi.
Ut pateat dubium, montis latus infodiatur, 526
Inde tibi fluvius, quem neſcis ut egrediatur,
Siccus abinde lacus ſiccaque terra datur.
Nomine Merlini rex imperat hunc aperiri,
Magnus apertus ibi fluvius monſtratur adiri,
Caſtra ſuis populis rex fabricabit ibi.
Reſtat, ut illorum rex puniat acta magorum,
Quorum ſæpe dolus fuerat ſibi cauſa dolorum,
Concremet ipſorum corpora tecta torum.
Dum cadit ariolus, dum montis ad acta venimus,
Undiq. Merlinus vates fit ſummus & imus,
Ut docet Oceanus, Iſcotiæque ſinus.
Egrediente lacu, terret gravis unda colonum,
Gurgitis è medio ſurgit tetra forma draconum,
Undique dant ſtrepitum, concutiuntque ſolum.
Climata Cornubiæ bini petière dracones,
Rufus & albus erant, errore premunt regiones,
Territus hinc populus rura timendo colet.
Uter & Aurelius, quos charta ſuprà memoravit
Principis Italici de ſemine Maximiani,
Militis officio tunc valuère magis.
Uter in arma furens invadit & ipſe draconem,
Cujus ad interitum datur ingeſſiſſe mucronem,
Indeque plebs patriæ gaudia magna movet.
Qui prius Uter erat, juvenis, milesque decorus,
Uter Pendragon ſub lege vocatur eorum,
Nomine ſerpentis nomen habere volunt.
Fama recens vagabunda necem gerit ipſa draconis,
Uter eum jugulaſſe reum datur ore mucronis,

Terror

Terror ineſt regi, famaque læta bonis.
Ad regem Voltigernum dum fama veniret,
Dicit: Merline, tu quæſo futura require,
Nam regina timet, dum nova tanta videt.
Dic (precor) augurium nobis Merline draconum,
Quid rumor, quid fama ſonat, partis regionum?
Uter & Aurelius, quæ ſibi jura volunt.
Merlus ait: Ventura magis ſi noſcere gliſces,
Jam regni metuenda tui ſymptomata diſces,
Fortuitosque dies applicuiſſe ſcies.
Has ego ſerpentes binos loquor eſſe potentes,
Uter & Aurelium, jam regna paterna petentes,
Judicioque Dei terra redibit eis.
Quæ bona Saxonibus ſunt, aut tibi ſubdita, tollent,
Militis officio, patriaque juvamine pollent,
Cæſar enim Romæ poſſet uterque fore.
Sanguinis inſani pueri ſunt Maximiani,
Semine Romani, fervent feritate ferali,
Tu tibi (ſi poteris) proſpice, Merlus ait.
Inſula dividitur, populi duo ſceptra ſequuntur,
Regibus ambiguis regalia jura reguntur,
Bellaque Saxonicis ſunt nova nata locis.
Obtinet Aurelius, regnum ſibi conciliatur,
Voltigerna manus gladio cadit atque fugatur,
Perdit & archatum, perdit & ipſe caput.
Angria regina, regis viduata ruina,
Bella refert prima, neque viribus extitit ima,
Prælia fert varia, damna, pericla, minas.
Orſus & Engiſtus, ſeu cætera Saxona virtus,
Acriter obſiſtunt, regnum rapientibus iſtud,
Pro nece proſtrati regis amara pati.
Uter & Aurelius, dum regna paterna capeſſunt,
Viribus excreſcunt, ſed & Angrica bella tumeſcunt,
Regibus iratis arma tulère ſatis.
Poſt varias cædes hincinde cremantur & ædes,
527 *Conveniunt plebes, quas ferre pericula tædet,*
Pacis apud proceres fœdus inire ſedet.
Sic modus eſt pacis; quòd ritè reconciliatis
Saxonibus gratis tribuat rex fœdera pacis,
Urbibus & feudis, rebus, honore datis.
Angria regina, pacis ſumpta medicina,
Regibus inclinat, ſecedit ad arva marina,
Quæ ſibi pacifica caſtra tenere ſinant,
Aurelius primogenitus, regnique monarchus,
Sic pacis ſancita facit, ſic proſpicit actus,
Ut reparet patriæ gaudia, læta quies.
Confovet optima, diſſipat horrida, regia norma,
Prælia deprimit, abdita rejicit, apta reformat,
Rex erat, imò pater, geſta paterna patent.
Attamen admiſſa patris feritate patrizat,
Nam prius inflixa renovat tormenta remiſſa,
Et tenet erroris dogmata plena dolis.
Æmulus ipſe Dei, populi fit tutor Hebræi,
Atria ſcripta vehit, ſectamque fovet Manichæi,
Catholicique rei prorſus habeutur ei.
Poſt annos paucos, poſt multa pericula rerum,
Suſcipit Aurelius fatum finemque dierum,
Juſtus apud proceres, ſed reus ante Deũ.

Defuncto Aurelio, rege Anglorum, erigitur Uter, qui & Pendragon dicitur.

Poſt regis fatum dominus terræ variatur.
Rex obit Aurelius, germanus ad alta vocatur,
Erigitur ſolium, verſa corona datur.
Uter Pendragon rex eſt cognomine dictus,
Viribus invictus, cujus draco decidit ictu,
Moribus & ſpecie regia forma placet.
Uſus erat, regem proceres ad paſcha vocare,
Nuncia lætitiæ convivia magna parare,
Regis & à ſolio regia dona dare.
Ferre nec eſt licitum ſine conjuge dona maritum,
Imò ſimul veniunt, dominum laudare petitum,
Præbet eis ſolitum principis aula ſitum.
Dividit alterutrum domiuus convivia rerum,
Dextera fit procerum, fit & altera pars mulierum,
Rex ſedet in medio, fercula digna ferunt.
Dux ibi Cornubiæ tunc primus in ordine ſedit,

Uxor in oppoſito, cui nomen Hierna, comedit,
Cui citò rex oculos luxuriando dedit.
Dum ſedet alta roſa, magis omnibus eſt ſpecioſa,
Fercula multiplicat rex omnibus invidioſa,
Per varios oculos catera turba notat.
Hac ubi ſubriſit, oculos compota remiſit,
Nutibus inniſi, nexi ſunt pectore viſi,
Fœmineas latebras tactus amore ſitit.
Curia magnarum commota ſedet dominarum,
Nam velut ignarus rex non videt agmen earum,
Reſpicit hanc nimium, catera cuncta parum;
Hunc amor involvit; citò rex convivia ſolvit;
Dum cupit hanc tolli cauſam, rota verſa revolvit,
Territus exurgit dux, & Hierna fugit.
Mane ſub aurora fugiunt ſtationis ab hora,
Laxa ducis lora, loca præripiunt potiora,
Ad loca Cornubia fertur Hierna volans.
Dum fuga facta ſonat, rex uſtus amore laborat,
Imperat, ut redeant, dux pergit in ulteriora,
Dum fugit illa foras, rex furit abſque mora,
Lex erat, ut nuuquam proceres à rege recedant,
528 *Ni prius his reditum conceſſa licentia quærat,*
Utque domum rediens regia ſcripta ferat.
Regula præfata quum jam foret evacuata,
Ad Ducis interitum ſunt regia bella parata,
Terraque damnata perditione rata.
Arte ſatis forti parat ille reſiſtere forti,
Sæpe tulit patulis regalia prælia portis,
Sæpe dedit gratis prælia dira ſatis.
Rex tenet obſeſſum, procerum virtute repreſſum,
Abſtulit ingreſſum, reſtrinxit ab urbe regreſſum,
Juſſit & induci prælia multa Duci.
Sic amor occultus regali pectore fultus,
Efficit inſultus, equitum movet ipſe tumultus,
Dat quoque languere regia membra terens.
Nunc amor injectus penetrat ſine vulnere pectus,
Viſceribus tectus amor eſt pallore repertus,
Tela nec evadit, preſſus amore cadit.
Dum ſic eſt, Gothorum petit auxilium medicorum,
Nec valet antidotum cauſas removere dolorũ,
Neſcit enim medicus, quod ſit amoris onus.
Quum timet ipſe mori, datur optima cura labori,
Merlinus fert conſilium ſtudio meliori,
Mirus in auxiliis, miraque facta colit.
Quærit & à medicis, quæ ſit modò cauſa doloris,
Dicere dum nequeunt, gravis eſt ſibi pœna pudoris,
Quæ latet interius, promitur ira foris.
Merlus ait regi: te cauſa perurget amoris,
Ite foras medici, labor eſtis ubique labori,
Regia deſerite, quærite jura fori.
*Quæſo torum regis noſtra imitate * legi,*
Depulſis medicis ſolatia Merlus adegit,
Inde domus regis gaudia digna vehit.

De Merlino propheta Anglorum.

Rex modò Merlini, quæ ſit medicina, requirit,
Ille refert; volo te nemorum ſtatione potiri,
Tuque meis ſtudiis mira videbis ibi.
In Ducis ecce tuam faciam tranſire figurã,
Nunc ita manſuram, rurſusque tibi redituram,
Forma Ducis pura ſit modò forma tua.
Hac ego ſorte ſuos in noſtros verto miniſtros,
Ut putat ecce Ducis ſervos, qui viderit iſtos,
Me quoque ſervili pelle videbis ibi.
Vultibus arte datis, pro velle tuo variatis,
Nominibus variis forma variante vocatis,
Velle tuo poteris luxuriare ſatis.
Amodo Cornubiam curemus adire Ducisſã.
Sanet ut infixa tibi vulnera pectoris ipſa,
Qua ſatis aſcita, tunc remeabis ita.
Sis licet in guerra, caſtri conſcende ſuperna,
Quam cupis interea, te pulchra videbit Hierna,
Dum mentita viri forma ſedebit ibi.

De eodem.

Vatis ad indicium gaudet rex, illicò ſurgens,
Edita perficere ſocios mandata perurgens,
Pergit, ut iſt ager at, qui prius ager erat:
Non erat in caſtro tunc cum duce pulchra Corinna,
Altera part montis ducis altera caſtra reſignat,
Qua reſideus plenè ſemper Hierna manet.
Imperat armatos rex hic remanere miniſtros,
Ducere promittens equites plures ſuper iſtos,

Hae

Hæc via mentita regis habetur ita.
Rex ubi carpit iter, paucis comitatus alumnis,
529 *Montibus ingeritur per ſumma cacumina ſummis,*
Suſcipit ut proprium magna Duciſſa virum.
Regis in adventu dat gaudia turba potentum,
Organa cùm centum reboant, ſub laude retentum,
Laude canunt Dominum, villa, platea, forum.
Regis in amplexu dat pro duce fœmina nexum,
Artibus impreſſum vultum ducis, oſcula, fletum,
Arte ſuper ducit oribus ora ducis.
Tunc nova de rege faciunt exponere regem,
Ille refert: regem pravam præcedere legem,
Dum, qui regna regit, deſtruit ipſe gregẽ.
Rex, ait, armatis infert mihi prælia gratis,
Deſtruit atque capit bellis mea caſtra patratis,
Attamen arma ſapit noſtra nociva ſatis.
Me premit injuſtus, locus eſt mihi circiter uſtus,
Imminet incurſu, bello ſum totus onuſtus,
Hic mihi nunc requiem conferat una dies.
Fortiter ingemuit, cùm vidit Hierna maritum,
Hoſtibus attritum, nimioque labore petitũ,
Condolet ignitum Marte perire ſitum.
Nocte ſedent plena, regem vocat inclyta cœna,
Rex ſatis accelerat, conſedit Hierna ſerena,
Sed magis in Venerem cor comedentis erat.
Fit modo menſa brevis, mens ſaucia pauca comedit,
Clauditur interius, dominaque favente reſedit,
Cætera, quæ petiit, larga Corinna dedit.
Nocte jacent tota, veniunt ſolatia mane,
Illa refert germen utero conſiſtere planè,
Qui pater efficitur, lætior inde manet.
Noxque dieſque ſimul ſubitò ſignatur & hora,
Lætitia plenus pater eſt, & abire laborat,
Mox, quæ ſigna gerit, rex memoranda dedit.
Quæ fert ſigna pater, retinet ſibi conſcia mater,
Et quæ mater habet, ſecum rex deferet acer,
Nec patuit matri ſubdola forma patris.
Cedit ab uxore dux fictus, adit que laborem,
Dum redit in nemore priſco renovatur honore,
Scribere nunc placuit, quid ſua turba facit.

Uter Pendragon rediens à colluſione duciſſæ invenit ducem occiſum, & caſtrum ejus captum.

Rex ubi de caſtris, Merlo comitante, receſſit,
Miles ab incepto modicum ſua caſtra repreſſit,
Et datis inſidiis ſic latitabat ita.
Miles ab arce ducis, dum caſtra relicta videret,
Irruit in paucos, ſpolium confiſus habere,
Dux quoque cum reliquis proſilit arma ferens.
Regis ab inſidiis exercitus obviat illis,
Jura ſui domini manibus defendit Achillis,
Dux miſer hic capitur, perdit & enſe caput.
Altera pars equitum, quæ cum duce venit ab arce,
Fuſa jacet penitus, regis manus obtinet arcem,
Regia regale ſigna cacumen habent.
Dum redit ex nemore rex hoſtis adire laborem,
Signa videns caſtri, proprium cognoſcit honorem,
Tunc iter accelerans, gaudia digna movet.
Prælia victorum laudat ſine fine ſuorum,
Quoslibet ad libitum ſocios ditavit eorum,
Inde cupit reliquum tollere Marte ſolum.

Item de Hierna duciſſa, obſeſſa in arce ſua.

Uter Pendragon jubet Anglica ſigna moveri, 530
Viribus armorum ſe quærit Hierna tueri,
Neſcia quòd ſocia regis & uxor erit.
Sub ſpecie pacis recipit mandata minacis,
Ut veniat mediis componere fœdera pratis,
Ne pereat gratis rebus & arce datis.
Illa refert: habeo fortem ſuper arce maritum,
Hic tibi colloquium teneat pro pace petitum,
Non decet, ut mulier quærat ad arva ſitũ.
Rex ait: ingratum cognoſce ducem jugulatum,
Deſere morte datum, melius jam percipe factum,
Ne tibi ſit dubium, reſpice, tolle caput.
Saucia mortiferis cauſis, infixaque telis,
Concidit exanimis mulier turbata fidelis,
Verbaque cùm rediit, vix rediviva dedit.

Mors injuſta ducis tibi rex non proficit , inquit ,
Ipſe mihi prolem, quam geſto, ventre relinquit,
Si pater enſe perit, filius hoſtis erit.
Urbs mea tam fortis, tua non timet arma cohortis,
Nec patulis portis metuit diſcrimina ſortis ,
Dum puer hic vivit, ipſe manebit ibi.
Rex ait: ô domina, ſecretius (oro) loquamur,
Geſta tibi referam, quæ chara ferenda putamus ,
Ex quibus indicia digna favore damus.
Pone ſupercilium, cœptumque relinque furorem ,
Si mihi credideris, ſummum retinebis honorem,
Gaudia percipies , quæ lachrymata doles.
Vix devicta prece mulier fortiſſima regi
Ceſſit, & alloquiis animum reverenter adegit,
Amodo Merlini mira loquentur ibi.

Loquitur cum duciſſa.

Rex placator ait: pro te mea bella paravi,
531 *Te nimis optavi, nimiumque coactus amavi,*
Fune tuo potui vinctus amore trahi.
Sub ducis effigie tecum quandoque reſedi,
Deditus ingeniis lecto rutilante quievi,
Baſia cum reliquis actibus ore dedi.
Ore tuo didici, quia germina venter haberet,
Unde tibi placuit propriè mea ſigna tenere,
En tua, quæ teneo, reſpice , noſce, gere.
Hic, quem ventre tenes, meus eſt, hunc opto tenere.
Iſte meæ patriæ rex eſt, regnique cohæres,
Tu regina ſedes, & diadema feres.

Hierna duciſſa recognoſcit dicta Regis ; & tradit ſe illi.

Credidit abſque mora, cognovit & acta priora ,
Illicò majora recipit, ſpernitque minora,
Abſtergit lachrymas, pellit amara foras.
Splendida fit facie , capit illicò læta colorem,
Pallida quæ fuerat, recipit regina ruborem ,
Clarior eſt flore, cùm prius ægra foret.
Miles ut inquirit, quidnam ſibi cauſa requirit .
Illa jubet regi caſtrum properans aperiri,
Undique ſuſcipiens juſſa colenda viri.
Nuptia regalis datur illicò mira parari,
Illa ſubarrari, reginaque ſumma vocari ,
Pace vacant populi flumine, rure, mari.
Indice Merlino rex & regina requirit,
Plaſma jacens utero, quo debet honore potiri,
Fœmina ſi fuerit, dignáve forma viri ?
Lætus ait vates : en gaudia magna parate ,
Currite primates , cœloque reſolvite grates,
Nam, quæ ventre latent, mira futura patent.
Hic erit Arturus rex, ſummus in orbe futurus,
Prælia geſturus, loca Gallica rex habiturus ,
Nomine Magnus erit, vulneribuſque perit.
Nec perit omnino, maris obſervabitur imo,
Vivere perpetuò poterit ex ordine primo, 532
Iſta tibi refero, cætera claudo ſinu.
Arturi , qui tantus erat, ſi bella requiris ,
Omne ſolum variis potuit devincere miris,
Viribus & gladiis præfuit ipſe viris.

PARTIS DECIMÆ OCTAVÆ FINIS.

GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM PARS XIX.

De regalibus inſignibus, videlicet de ſancta cruce, de gladio, de lancea ſacra, de ſceptro, de pomo aureo, de corona, de diademate: quid ſignificent gemmæ in corona: quid ſignificet aurum in corona: quid ſignificet criſta in corona:

CÆſar juſſit heri, quæ ſint inſignia quæri,
Quæ caput Imperii dignè perhibentur haberi,
Et cur ſigna gerit, quid rationis erit?
Ut ſcriptura tonat, crux, enſis, ſceptra, corona,
Lancea, palla, bona nobis inſignia donant,
Reſtat, ut exponam, quid ſua ſigna ſonent.

Quid ſignificat illa crux?

Crux caput Imperii, datur (a) hæc medicinaque morbis,
Climata quadrati per brachia continet orbis,
Crux eſt ſcala Dei, ſpes, via, vita reis.
Hac datur aſcenſus juſtorum merce repenſus,
Hac latro ſuſpenſus, recipit pro crimine cenſus,
Hanc ſolet Imperium ferre per omne ſolum.
Brachia diſtenta mundum complexa retentant,
Cunctaque portenta Chriſti virtute retenta,
Crux velut athleta noxia cuncta vetat.
Unde per hoc ſignum, quo tollitur omne malignum,
Imperii dignum caput eſt venerabile ſignum, (b)
Prælia virtutis dant ſibi ſigna crucis.
Crux datur Imperio ſpeciali jure ferenda,
Quippe vicem Chriſti tenet hic ad regna tuenda,
Et gerit in terris ſigna colenda crucis.

Quid ſignificat gladius Regalis vel Imperialis.

Judicii ſignum gladius monſtrare videtur,
Quo malefactorum feritas ceſſare jubetur,
Ut latro fruſtretur, rex tenet arma ſecus.
Præcipitur gladius vibratus ſemper haberi,
Puniat ut ſubitò, potuit quod culpa mereri:
Nam ſi tardus erit, pax vacuata perit.
Jura ſibi ſoli Deus edere, condere patrat,
Ut gladio laqueoque ſuo mala preſſa quieſcant,
Si mala non premeret, principis umbra foret.
Sic ſibi regna Deus ſubjicit, ſic jurgia legũ,
Quod valet humano lucrari ſanguine cælum,
Munera grata Deo dat pereunte reo.
Enſe quieſcente compeſcere non valet orbem,
Sanguinis humani torrente poteſt moderari,
Qui regnare volet, ſanguine jura colet.

Quid ſignificat ſceptrum regale?

In manibus regum dum regia ſceptra tenentur,
Tunc quaſi per virgam compeſcere cuncta videntur,
Pænaque præſtatur, quæ ratione datur.
Uſibus innumeris & legibus undique fultus,
Inſtruit hic homines dignos prætendere cultus,
Regia virga tamen, quo moderentur, habet.
Plura ſolent homines per climata fingere jura,
Cæſar ſceptra tenens, novit diſtinguere plura,
Imperat & virga jura valere ſua.
Vita, genus, lingua varia, variant regiones,

 Una

(a) Ms. fuit.
(b) Ms. lignum.

Una nequit cunctos diſtinguere regula mores,
Unde per Imperium plurima jura moveat. *
Lex ſupereſt legi, rex regi pluribus unus, (a)
Par ſupereſt paribus, mos moribus, uſibus uſus,
Imperat his unus, cujus in orbe ſumus.
Lex Romana locum ſuper omnia jura meretur,
Nec tamen evacuat, quod in his rationis habetur,
Vult magis atque minus Cæſar habere ſimul.

Quid ſignificat lancea Imperialis, & unde venit?

Lancea Mauricii reliquis præmaxima ſignis,
Plurima Chriſticolis peperit miracula dignis,
Clavus nanque Dei junctus habetur ei.
Subjicit Imperio bello geſtata potentes,
Motibus ipſius nequeunt obſiſtere gentes,
Hac ubi bella movet, vincere cuncta ſolet.
Lancea ſancta ſolet regnorum vincere lites,
Ipſa facit proceres Romanos eſſe Quirites,
Ex hac Cæſar habet, quod ſibi regna favent.
Rex Arelatenſis illam dum Boſo teneret,
Et ſibi pugnanti ſemper fortuna faveret,
Extitit indigetis terror amara ferens.
Nunc liber expone, quo caſu, qua ratione,
Traditur Imperio poſt hæc ſacra lancea Romæ,
Et cur Boſonem littera noſtra ſonet.
Boſo formoſus, rex magnus, rex animoſus,
Inſomnis totus, quandoque fuit furioſus,
Inde ſoporatus alligat enſe latus.
Hunc requieſcentem ſomno quicunque vocaret,
Regia dextra virum mox plena furore necaret,
Solus & absque pare dormiit ipſe lare.
Tempore natalis Domini rex eſt Arelati,
Pontifices ſacri ſurgunt ad feſta parati,
Noctis ad officia laude canore dati.
Dumque gerit ſacrum, præſul quo miſſa canatur,
Rex venit iratus, quia non fuit ante vocatus, 533
Fuſteq; mitratum percutit ipſe caput.
Res plangenda ſatis, præſul cum ſanctificatus
Percutitur gratis, ſolennibus evacuatis,
Amodo noſcatis, quid Deus inde facit.
Tam male tractati tunc pontifices Arelati,
Milite collecto, veniunt ad bella parati,
Cæleſtis fati digna patrare pati.
Unde coarctatus rex ſurgit ad arma vocatus,
Vincitur, ejicitur, ſtat præſul honorificatus,
Rex dolet iratus, ludibrioque datus.
Mens devicta dolet, nimio confuſa pudore,
Nec regnare volet, quia bello perdit honorem,
Optat, ut & monachi jam ſibi vita foret.
Imperii ſolium cùm maximus Otto teneret,
Et valitura ſatis mundi fortuna faveret,
Huic rex Boſo loquens verba gemendo refert:
Trado tibi regnum, cunctos depono decores,
Amodo noſtra tibi ſacra lancea præſtet honores,
Sola mihi monachi vita colenda foret.
Do tibi Vivarium, Lugduni ſede ſedebis,
Hæc duo cis Rhodanum, me traduce, caſtra tenebis,
Rex ibi Francigenis prædia nulla petit.
Lancea Mauricii, mea quam tibi dextera tradit,
Eſt caput illorum, quæ nunc mea regna notavi,
Nunc caput Imperii lancea ſancta dabit.
Qua dubius Sauna, Rhodanus fluit, eſtque Vienna,
Cis mare Tyrrhenum fuerant Boſonica regna,
Huic ſimul Allobroges & Morienna favent.

Quid ſignificat globus aureus, qui Regum manibus geſtatur?

Aureus ille globus, pomum vel palla vocatur,
Unde figuratum mundum geſtare putatur,
Quando coronatur, palla ferenda datur.
Significat mundum, forma perhibere rotundum,
Intus habet plenum, terreſtri pondere fundum,

Quem

(a) Ms. viſus.

Quem tenet arcanum palla ferenda manu.
Hæc fuit ex terris mundi collecta quaternis,
Ut foret Imperii manibus geſtanda ſupernis,
Hæc tulit Imperium Julius arte ſuum.
Taliter hunc mundum geſtat manus una rotundum,
Regius includit ſic omnia climata pugnus,
Taliter omne, quod eſt, regia pompa tenet.

Quid ſignificat crux poſita ſuper aureum pomum?

Crux ſupereſt pomo cœli ſuper inſita dono,
Suſcipe corde bono, rex, quæ tibi myſtica promo,
Teque ſedente throno, proſpice quid ſit homo.
534 Crux & palla ſimul pariter connexa tenentur,
Hæc magis, illa minus, parte reverenda videntur,
Hæc ferit, hæc ſanat, hæc perit, illa manet.
Si mundana cupis pugno concludere regna,
Significata crucis tibi ſint reverenter habenda,
Servulus eſto Dei, qui tua ſceptra regit.

Quid ſignificat diadema Imperiale?

Hoc diadema ſonat duplam conferre coronam,
Quod veterem Romam mundanaque climata donat,
Hoc quicunque tenet, ſummus in orbe ſedet.
Dupla corona manet, quia dum complectitur urbem,
Continet & reliquum faſtu diadematis orbem,
Sic facit eſſe ſuas una corona duas.
Non loquor eſſe duas numeri ratione, ſed actu,
Urbis & orbis habet ſolium diadema ſubactum,
Hæc duo continuans omnia Cæſar erat.

Quid ſignificant gemmæ precioſæ in corona, & quis eas inſtituit?

Julius inſtituit gemmas ſupereſſe coronæ,
Ut precioſa foret lapidum gravida decore,
Nunc liber exponet, quid ſibi gēma velet.
Quattuor in cunctis ſunt inſita myſtica gemmis,
Durities, virtus, ſplendorq́, colorq́, perennis,
Hæc, qui Cæſar erit, myſtica noſſe velit.
Duritie conſtans, virtute refertur honeſtus,
Eſt bona fama color, ſplendor ſine crimine quæſtus,
Quattuor iſta geret, qui diadema feret.

Quid ſignificat aurum in coronis?

Aurea materies regalibus apta coronis,
Indicat imperium mundi ſupereſſe patronis,
Circulus eſt orbis forma rotunda ſoli.
Aurum cuncta ſuo ſuperat fulgore metalla,
Imperium ſuperat, quos orbis continet aula,
Et bene Romuleo jure gubernat eos.
Suſcipit innumeras aurum tractabile formas,
Suſcipit & varias Romana monarchia normas,
Flexibilis, facilis, aurea forma ſuis.

Quid ſignificat criſta in corona Imperiali?

Dicitur auguſta circlo ſuperaddita criſta,
Publica res aucta planè monſtratur in iſta,
Qui diadema gerit, victor & author erit.

PARTIS DECIMÆ NONÆ FINIS.

GOTFRI-

535 # GOTFRIDI VITERBIENSIS CHRONICORUM PARS XX. 536

Catalogus omnium Pontificum Romanorum, & omnium Imperatorum Romanorum; & etiam omnium Regum, qui fuerunt ab initio mundi uſque ad Papam Urbanum tertium, & uſque ad Imperatorem Fridericum primum, & ad filium ejus, regem Henricum ſextum.

PAPÆ.

Salvator noſter DOMINUS NOSTER JESUS CHRISTUS ſedit in hoc mundo annis triginta duobus, menſibus tribus.

Pontifices Romani.

Petrus apoſtolus, ſedit annis viginti quinque, menſibus quinque, diebus quatuor.

Linus Papa, ſedit annis undecim, menſibus tribus, diebus duodecim.

Cletus Papa, ſedit annis duodecim, menſe uno, diebus decem.

Clemens Papa, ſedit annis novem, menſe uno, diebus decem.

Anacletus Papa, ſedit annis novem, menſibus quinque, diebus undecim.

Evariſtus Papa, ſedit annis novem, menſibus quinque, diebus decem.

Alexander Papa, ſedit annis decem, menſibus ſeptem, diebus quinque.

Xyſtus Papa, ſedit annis decem, menſibus quinque.

Teleſphorus Papa, ſedit annis undecim, menſibus quinque, diebus viginti & uno.

Hyginus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus duobus, diebus tribus.

Anicetus Papa, ſedit annis decem, menſibus quatuor, diebus tribus.

Pius Papa, ſedit annis decem, menſibus quatuor, diebus quatuor.

Soter Papa, ſedit annis novem, menſibus ſeptem.

Eleu-

IMPERATORES.

JUlius Cæſar, regnavit annis quatuor, menſibus ſex.

Octavianus Imperator, regnavit annis quinquaginta ſex.

Tiberius Imperator, regnavit annis tredecim.

Gajus Caligula Imperator, regnavit annis tribus, menſibus decem.

Claudius Imperator, regnavit annis quatuordecim, menſibus quinque.

Nero Imperator, regnavit annis tredecim, menſibus novem.

Hic fuit prima perſequutio.

Galba, Vitellius & Otho Imperatores, regnaverunt anno uno.

Veſpaſianus Imperator, regnavit annis novem, menſibus undecim.

Titus Imperator, regnavit annis duobus, menſibus duobus.

Domicianus Imperator, regnavit annis quindecim, menſibus quinque, diebus duobus.

Hic fuit ſecunda perſequutio.

Nerva Imperator, regnavit anno uno, menſibus quatuor.

Trajanus Imperator, regnavit annis novemdecim, menſibus quinque, diebus quindecim.

Hic fuit tertia perſequutio.

Adrianus Imperator, regnavit annis viginti, menſibus undecim.

Hic fuit quarta perſequutio.

Antoninus Pius Imperator cum filiis ſuis, regnavit annis viginti duobus, menſibus tribus.

Marcus Verus Antoninus Imperator, cũ fratre ſuo Aurelio Comodo, regnavit annis

PAPÆ.

Eleutherus Papa, ſedit annis undecim, menſibus novem, diebus tribus.

Victor Papa, ſedit annis undecim, menſibus ſeptem, diebus duodecim.

Severinus Papa, ſedit annis novem,

537 menſibus novem, diebus decem.

Calliſtus Papa, ſedit annis quinque, menſibus duobus, diebus decem.

Urbanus Papa, ſedit annis novem, menſibus decem, diebus duodecim.

Pontianus Papa, ſedit annis quinque, menſibus ſex, diebus duobus.

Anteros Papa, ſedit annis tribus, menſe uno, diebus novemdecim.

Fabianus Papa, ſedit annis duodecim, menſibus duobus, diebus undecim.

Cornelius. Papa, ſedit annis tribus, menſibus duobus, diebus quatuor.

Lucius papa, ſedit annis tribus, menſibus quatuor, diebus quinque.

Stephanus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus ſex, diebus duobus.

Xyſtus Papa, ſedit annis duobus, menſibus ſex, diebus octo.

Dionyſius Papa, ſedit annis quinque, menſe uno, diebus quatuor.

Felix Papa, ſedit annis quatuor, menſibus quatuor, diebus quinque.

Eutychianus Papa, ſedit menſibus decem, die uno.

Cajus Papa, ſedit annis undecim, menſibus quatuor, diebus duodecim.

Marcellinus Papa, ſedit annis novem, menſibus quinque, diebus ſex.

Marcellus Papa, ſedit annis quinque, menſibus octo, diebus viginti & uno.

Euſebius Papa, ſedit annis duobus, menſibus duobus. Iſti omnes martyres fuerunt.

Miltiades Papa, ſedit annis tribus, menſibus ſeptem.

Sylveſter Papa, ſedit annis viginti tribus, menſibus decem.

IMPERATORES.

annis viginti novem, menſibus quatuor. Hic fuit quinta perſequutio.

Commodus Imperator, regnavit annis tredecim.

Ælius Pertinax Imperator, regnavit menſibus ſex.

Severus Imperator, regnavit annis novemdecim. 538

Antoninus Caracalla Imperator, regnavit annis ſeptem.

Alexander Imperator, regnavit annis duodecim.

Macrinus Imperator, regnavit anno uno.

Marcus Aurelius Imperator, regnavit annis quatuor.

Hic fuit ſexta perſequutio.

Maximinus Imperator, regnavit annis tribus.

Gordianus Imperator, regnavit annis ſeptem.

Philippus cum filio ſuo Philippo, primus Chriſtianus Imperator, regnavit annis ſeptem.

Decius Imperator, regnavit anno uno.

Hic fuit ſeptima perſequutio.

Gallus Imperator, cum filio ſuo Voluſiano, regnavit annis duobus.

Valerianus Imperator, cum filio ſuo, regnavit annis quindecim.

Hic fuit octava perſequutio.

Claudius Imperator, regnavit anno uno.

Aurelianus Imperator, regnavit annis quinque, menſibus ſex.

Hic fuit nona perſequutio.

Tacitus Imperator, regnavit menſibus ſex.

Probus Imperator, regnavit annis ſex, menſibus quatuor.

Carus Imperator, cum Carino & Numeriano filiis, regnaverunt annis tribus.

Diocletianus & Maximianus Imperatores, regnaverunt annis viginti.

Hic fuit perſequutio Chriſtianorum decima.

Conſtantius, & Galerius, & Licinius Imperatores, regnaverunt annis duobus, menſibus ſex.

Conſtantinus Imperator, regnavit annis triginta, menſibus decem.

PAPÆ.

MarcusPapa,ſedit annis duobus,menſibus octo, diebus viginti.

Julius Papa, ſedit annis undecim, menſibus duobus, diebus ſex.

Liberius Papa,ſedit annis ſex, menſibus tribus, diebus quatuor.

Felix Papa, ſedit anno uno, menſibus
quatuor,diebus duobus.Liberius ab exi-
539 lio reverſus. Nota, Felicem, qui in cata-
logo Pontificum poſitus eſt, ab hæreticis fuiſſe Liberio ſubrogatum, vivente Liberio: ſed quare in catalogo ſtet, interroga Romanos.

Damaſus Papa, ſedit annis quindecim,menſibus quatuor,diebus duobus.

Syricius Papa, ſedit annis undecim, menſibus undecim.

Anaſtaſius Papa, ſedit annis tribus, menſibus decem, diebus duodecim.

Innocentius Papa, ſedit annis undecim,menſibus duobus, diebus viginti & uno.

Soſimus Papa, ſedit anno uno, diebus undecim.

Bonifacius Papa, ſedit annis tribus, menſibus octo, diebus ſeptem.

Cæleſtinus Papa, ſedit annis ſeptem, menſibus decem, diebus ſeptemdecim.

Xyſtus Papa, ſedit annis octo, menſe uno.

Leo Papa,ſedit annis viginti uno,menſe uno, diebus tredecim.

Hilarius Papa,ſedit annis ſeptem,menſibus tribus, diebus decem.

Simplicius Papa, ſedit annis ſex, menſe uno, diebus ſeptem.

Felix Papa,ſedit annis octo, menſibus ſex, diebus ſeptem.

Gelaſius Papa, ſedit annis quatuor, menſibus octo, diebus octodecim.

Symmachus Papa,ſedit annis novem, diebus ſeptemdecim.

Hormiſda Papa, ſedit annis duobus, menſibus novem, diebus ſeptemdecim.

Joannes Papa, ſedit annis duobus, menſibus novem, diebus ſedecim.

Felix Papa,ſedit annis quatuor,menſibus duobus,diebus tredecim.

Bonifacius Papa, ſedit annis duobus, diebus viginti ſex.

Joannes Papa, ſedit annis duobus, menſibus quatuor, diebus ſex.

Aga-

IMPERATORES.

Conſtantinus cum Conſtantino & Conſtante fratribus, Imperatores, regnaverunt annis triginta quatuor, menſibus quinque, diebus viginti tribus.

Julianus Imperator; regnavit annis duobus, menſibus ſex.

Jovianus Imperator, regnavit annis 540
octo.

Valentinianus Imperator, regnavit annis undecim.

Valens Imperator, regnavit annis quatuor.

Gratianus cum fratre ſuo Imperatores, regnaverunt annis ſex.

Valentinianus Imperator, regnavit annis duodecim.

Theodoſius Imperator, regnavit annis viginti ſeptem: cum utriſque, & poſt utroſque filios.

Arcadius, & Honorius, Theodoſius cum Valentiniano,Imperatores, regnaverunt annis triginta duobus.

Honorius & Arcadius Imperatores, regnaverunt annis viginti quinque.

Valentinianus cum Martiano Imperatores, regnaverunt annis novem.

Martianus Imperator, regnavit annis ſex, poſt Valentinianum.

Leo Imperator,regnavit annis ſeptem.

Zeno Imperator, regnavit annis ſeptemdecim.

Anaſtaſius Imperator, regnavit annis ſeptemdecim.

Juſtinus ſenior, Imperator, regnavit annis ſeptem.

Juſtinianus Imperator, regnavit annis triginta quatuor.

Juſti-

PAPÆ.

Agapetus Papa, ſedit annis undecim, menſibus decem, diebus undecim.

Silverius Papa, ſedit anno uno, menſibus quinque, diebus undecim.

Vigilius Papa, ſedit annis tredecim, menſibus ſex, diebus viginti & uno.

Fabianus Papa, ſedit anno uno, menſibus quinque, diebus tredecim.

Pelagius Papa, ſedit annis undecim, menſibus decem, diebus viginti ſeptem.

541 Joannes Papa, ſedit annis duodecim, menſibus undecim, diebus viginti ſex.

Benedictus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus duobus.

Pelagius Papa, ſedit annis decem, menſibus duobus, diebus decem.

Gregorius Papa, ſedit annis tredecim, menſibus ſex, diebus decem.

Sabinianus Papa, ſedit anno uno, menſibus quinque, diebus vigintiocto.

Bonifacius Papa, ſedit annis novem, diebus vigintiduobus.

Deusdedit Papa, ſedit annis tribus, menſe uno.

Bonifacius Papa, ſedit annis quinque, menſibus decem.

Honorius Papa, ſedit annis quinque, menſibus decem.

Severinus Papa, ſedit annis duobus, diebus quatuor.

Johannes Papa, ſedit anno uno, menſibus octo, diebus novemdecim.

Theodorus Papa, ſedit annis ſex, menſibus quinque, diebus quatuordecim.

Martinus Papa, ſedit annis ſex, menſibus duobus, diebus viginti ſeptem.

Eugenius Papa, ſedit annis duobus, menſibus novẽ, diebus viginti quatuor.

Vitalianus Papa, ſedit annis quatuordecim, menſibus ſex.

Adeodatus Papa, ſedit annis tribus, menſibus duobus, diebus quinque.

Donnus Papa, ſedit anno uno, menſibus quinque, diebus decem.

Agatho Papa, ſedit annis duobus, diebus quatuor.

Leo ſecundus Papa, ſedit annis decem, diebus tredecim.

Benedictus Papa, ſedit menſibus decem, diebus duodecim.

Johannes Papa, ſedit anno uno, diebus novem.

IMPERATORES.

Juſtinus minor, Imperator, regnavit annis ſeptem.

Tiberius Imperator, regnavit annis 542 ſex.

Mauricius Imperator, regnavit annis triginta & uno.

Phocas Imperator, regnavit annis octo.

Heraclius Imperator, regnavit annis triginta ſex, cum Conſtantio, filio ſuo.

Conſtantinus, filius Heraclii.

Conſtantinus junior.

PAPÆ.

Conon Papa, ſedit menſibus undecim, diebus viginti duobus.

Sergius Papa, ſedit annis tredecim, menſibus novem.

Joannes Papa ſextus, ſedit annis tribus, menſibus duobus, diebus ſexdecim.

Joannes ſeptimus Papa, ſedit annis duobus, menſibus ſeptem.

Siſinnius Papa, ſedit diebus triginta.

Conſtantinus Papa, ſedit annis ſeptem, diebus viginti.

Gregorius Papa, ſedit annis quindecim, menſibus viginti duobus. 543

Gregorius Papa, ſedit annis decem, menſibus novem, diebus vigintiquatuor.

Zacharias Papa, ſedit annis decem, menſibus octo.

Stephanus Papa, ſedit annis quinque, menſibus tribus.

Paulus Papa, ſedit annis decem, menſe uno.

Conſtantinus Papa, ſedit anno uno, & diebus tribus.

Stephanus Papa, ſedit annis tribus, & menſibus ſex.

Adrianus Papa, ſedit annis viginti quatuor, menſibus decem, diebus tredecim.

Leo tertius Papa, ſedit annis viginti, menſibus ſex.

Stephanus Papa, ſedit menſibus ſeptẽ.

Paſchalis Papa, ſedit annis octo.

Eugenius Papa, ſedit annis ſex.

Valentinianus Papa, ſedit menſe uno, & diebus undecim.

Gregorius quartus Papa, ſedit annis tredecim.

Sergius ſecundus Papa, ſedit annis tribus. Iſte Papa fuit primus, qui nomen ſuum mutavit; & ſequentes omnes idem fecerunt.

Leo quartus Papa, ſedit annis octo, menſibus quinque.

Papiſſa Johanna non numeratur.

Benedictus Papa, ſedit annis duobus.

Paulus Papa, ſedit annis decem.

Nicolaus Papa, ſedit annis decem, menſe uno.

Adrianus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus undecim.

Johannes Papa, ſedit annis decem, menſe uno.

Martinus Papa, ſedit anno uno.

Adria-

IMPERATORES.

Juſtinianus junior.

Leo.

Tiberius.

Juſtinianus Imperator.

Philippus Imperator.

Anaſtaſius Imperator. 544

Theodoſius Imperator.

Leo, Conſtantini filius.

Conſtantinus, cum filio Leone.

Pipinus, jam Francorum rex, & patricius Romanorum.

Leo, poſt mortẽ patris ſui, Imperator.

Carolus Magnus, jam rex Francorum, & patricius Romanorum.

Conſtantinus cum matre Irene, Imperatrice poſt filium ſuum.

Nunc Imperium transfertur ad Francos.

Carolus ille Imperator Francorum.

Ludovicus, cum Lothario filio.

Lotharius Imperator, poſt patrem ſuum.

Item Lotharius Imperator, cum filio ſuo Ludovico.

Ludovicus ſecundus Imperator, poſt patrem ſuum.

Carolus ſecundus, Imperator.

Carolus tertius, Imperator.

Arnol-

PAPÆ.

Adrianus Papa, ſedit anno uno, menſibus tribus.

Stephanus Papa, ſedit annis ſex.

Formoſus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus ſeptem.

Bonifacius Papa, ſedit annis duodecim.

Stepbanus Papa, ſedit anno uno, menſe uno, diebus quindecim.

Romanus Papa, ſedit annis quatuor.

Theodorus Papa, ſedit anno uno.

Johannes Papa, ſedit anno uno.

Benedictus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus ſex.

545 Leo quintus Papa, ſedit menſibus duobus.

Chriſtophorus Papa, ſedit menſibus ſex.

Sergius Papa, ſedit annis ſex, menſibus quatuor.

Anaſtaſius Papa, ſedit annis duobus, menſe uno.

Lando Papa, ſedit menſibus quinque.

Joannes Papa, ſedit annis quatuor, menſibus duobus.

Leo ſextus, Papa, ſedit annis ſeptem, diebus quindecim.

Stephanus Papa, ſedit annis duobus, menſe uno.

Johannes Papa, ſedit annis tribus, menſibus decem.

Leo ſeptimus, Papa, ſedit annis tribus, menſibus ſex.

Stephanus Papa, ſedit annis tribus, menſibus quatuor.

Martinus Papa, ſedit annis tribus, menſibus ſex.

Agapetus Papa, ſedit annis novem & menſibus octo.

Johannes Papa, ſedit annis quatuor, & menſibus tribus.

Benedictus Papa, ſedit anno uno, menſibus quinque.

Leo octavus Papa, ſedit annis duobus, menſibus tribus.

Johannes Papa, ſedit annis quinque, menſibus undecim.

Benedictus Papa, ſedit anno uno, menſibus quinque.

Donnus Papa, ſedit anno uno, menſibus ſex.

Bonifacius Papa, ſedit menſe uno.

IMPERATORES.

Arnolphus, ſecundum quosdam.

Secundum Romanos, iſti in Italia Imperatores ſunt.

Ludovicus, Imperator in Italia. 546

Berengarius, in Italia Imperator.

Hugo, Imperator in Italia.

Guido, Imperator in Italia, & filius ejus Lambertus.

Berengarius in Italia imperat.

Lotharius in Italia.

Berengarius in Italia cum filio ſuo Alberto.

Nunc imperant Teutonici.

Otho primus, Imperator Teutonicus.

Otho ſecundus, Imperator Teutonicus.

Digitized by Google

PAPÆ.

Benedictus Papa, ſedit annis novem.

Johannes Papa, ſedit menſibus octo.

Johannes Papa, ſedit menſibus quatuor.

Johannes Papa, ſedit annis decem, menſibus ſex.

Gregorius Papa, ſedit anno uno, menſibus ſex.

Johannes Papa, ſedit menſibus decem.

Silveſter Papa, ſedit annis quatuor & menſibus quinque.

Johannes Papa, ſedit menſibus quinq;.

Johannes Papa, ſedit annis tribus.

Sergius Papa, ſedit annis tribus.

Benedictus Papa, ſedit annis undecim, menſibus undecim.

547 Johannes Papa, ſedit annis novem, menſibus ſex.

Benedictus Papa, ſedit annis quatuordecim.

Sylveſter Papa, ſedit menſibus duobus.

Gregorius Papa, ſedit annis duobus, menſibus duobus.

Clemens Papa, ſedit menſibus novem.

Damaſus Papa Teutonicus, ſedit menſe uno.

Leo Papa Teutonicus, ſedit annis quinque, menſibus quinque.

Victor Papa Teutonicus, ſedit annis duobus, menſibus quatuor.

Stephanus Papa Teutonicus, ſedit menſibus octo.

Benedictus Papa, ſedit annis decem.

Nicolaus Papa, ſedit annis tribus, menſibus ſex, diebus viginti quinque.

Alexander Papa, ſedit annis novem, menſibus ſex.

Gregorius Papa ſeptimus, ſedit annis quindecim, menſe uno, & diebus octo.

Victor Papa, ſedit menſibus quatuor, diebus ſeptem.

Urbanus Papa, ſedit annis undecim, menſibus ſex, diebus octodecim.

Paſchalis Papa, ſedit annis novemdecim.

Gelaſius Papa, ſedit anno uno, diebus ſex.

Calliſtus Papa, ſedit annis quinque, menſibus decem, diebus tredecim.

Honorius Papa, ſedit annis quinque, menſibus ſex, diebus viginti novem.

In-

IMPERATORES.

Otho tertius, Imperator Teutonicus.

Henricus primus, Imperator. 548

Conradus primus, Imperator.

Nota, quòd ante iſtum Henricum Imperatorem fuit alter Henricus Rex, Saxo; qui dicitur primus Henricus rex, ſed non Imperator.

Similiter fuit alter Rex Conradus primus; ſed non Imperator.

Iſti verò ſunt, primus Henricus, & primus Conradus, Imperator Teutonicus. Henricus tertius in regno; ſed in Imperio eſt Henricus ſecundus, ratione Henricorum.

Henricus Imperator tertius: ſed in regno quartus Henricus eſt, ratione Henricorum.

Henricus Imperator quartus: ſed ratione Henricorum eſt quintus. Iſte Henricus cepit Papam Paſchalem: & iſte refutavit Eccleſiæ annulum, & baculum epiſcoporum.

Lo-

Innocentius Papa, ſedit añis tredecim, menſibus ſex, diebus quatuordecim.

Cæleſtinus Papa, ſedit menſibus quinque, diebus undecim.

LuciusPapa, ſedit menſibus undecim.

Eugenius Papa, ſedit annis octo, menſibus quinque, diebus decem.

Anaſtaſius Papa, ſedit anno uno, diebus quinque.

Adrianus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus novem.

Alexander Papa, ſedit annis vigintiduobus.

LuciusPapa tertius, ſedit annis tribus.

Urbanus Papa tertius, ſedit nunc.

Lotharius ſecundus.

Conradus tertius.

Fridericus primus.

Henricus ſextus, cum patre ſuo Friderico, regnat.

FINIS CATALOGI PONTIFICUM ET IMPERATORUM ROMANORUM.

CATALOGUS REGUM ITALICORUM.

549 Italus, primus rex Italiæ, regnavit annis quadraginta & uno.

Janus rex Italiæ, regnavit annis viginti ſeptem.

Saturnus rex Italiæ, regnavit annis triginta quatuor.

Picus rex Italiæ, regnavit annis triginta & uno.

Faunus rex in Laurento, id eſt in Sabinia provincia, regnavit annis viginti novem.

Latinus rex in Latio, regnavit annis triginta duobus.

Æneas rex Italiæ, regnavit annis triginta ſex.

Aſcanius rex Italiæ, regnavit annis triginta ſex.

Poſthumus Silvius, filius Laviniæ, regnavit annis triginta novem.

Æneas Silvius, regnavit annis viginti duobus.

Latinus Silvius, regnavit annis quinquaginta.

Alba Silvius, regnavit annis trigintaquatuor.

Capetus Silvius, regnavit annis triginta quatuor.

Capys Silvius, regnavit annis viginti ſeptem.

Calpetus Silvius, regnavit annis tredecim.

Tiberinus Silvius, regnavit annis octo.

Agrippa Silvius, regnavit annis quadraginta & uno.

Alladius Silvius, regnavit annis vigintiquatuor.

Aventinus Silvius, regnavit annis trigintaſex.

Procas Silvius, rrgnavit annis vigintitribus.

Amulius Silvius, rex in Latio ultimus, expulſo fratre ſuo Numitore, in Alba regnavit annis quatuor & quadraginta.

Deinde urbe Roma tempore Numitoris condita, Remus & Romulus Romæ regnaverunt: quorum mater fuit Rhea Silvia, virgo Veſtalis, quam alii dicunt Ægliam.

ROMANORUM TEMPORA.

Roma condita eſt anno ab Adam ter milleſimo quadringenteſimo octuageſimo quarto: anno autem ab Imperio 550
Nini milleſimo treceteſimo: anno verò poſt everſionem Trojæ quadringenteſimo decimoquarto; olympiade tertia; regnante etiam tunc Oſee in Iſraël.

Poſt Romulum autem regnavit Romæ Numa Pompilius, annis quadraginta.

Tullus Hoſtilius, regnavit annis trigintaduobus.

Ancus Martius, regnavit annis vigintiquatuor.

TarquiniusPriſcus, regnavit annis triginta ſeptem.

Ser-

Digitized by Google

Servius Tullius, regnavit annis quadraginta quatuor.

Tarquinius Superbus, regnavit annis viginti quinque.

Ejecto Tarquinio Superbo, regnaverunt:

Conſules,
Senatores,
Dictatores,
Tribuni,
Magiſtri militum,

Per annos quadringentos ſexaginta quatuor.

Poſtea à Julio Cæſare, qui his ſucceſſit, fuerunt Imperatores, & Romani pontifices: quemadmodum antea deſcripſimus.

§ Jam de regno Aſſyriorum dicturi ſumus, quod cœpit anno decimo quinto Saruch, proavi Abrahæ. Duravit autem uſq; ad annum quintum Oziæ regis Judæorum. Illud regnum habuit triginta & octo Reges, quorum nomina ordine ſequuntur. Duravit autem illorum regnum in ſuo ſtatu, annis mille trecentis & duobus.

CATALOGVS REGVM ASSYRIORVM.

HI ſunt reges Aſſyriorum:
Rex Babyloniæ Nembrot, gigas decem cubitorum.
Rex Belus Aſſyriorum.
Rex Ninus Aſſyriorum.
Regina Aſſyriorum Semiramis, uxor Nini, poſt eum.
Rex AſſyriorumZameis, qui &Ninias, filius Nini & Semiramidis.
Rex Arius Aſſyriorum.
Rex Aralius Aſſyriorum.
Rex Baleus Xerxes Aſſyriorum.
551 Rex Armamitres Aſſyriorum.
Rex Belochus Aſſyriorum.
Rex Baleus junior Aſſyriorum.
Rex Altadas Aſſyriorum.
Rex Mamitus Aſſyriorum.
Rex Mancaleus Aſſyriorum.
Rex Spherus Aſſyriorum.
Rex Mancaleus alter, Aſſyriorum.
Rex Sparetus Aſſyriorum.
Rex Aſcatades Aſſyriorum.
Rex Amyntas Aſſyriorum.
Rex Belochus junior, Aſſyriorum.
Rex Belopares Aſſyriorum.
Rex Lamprides Aſſyriorum.
Rex Soſares Aſſyriorum.
Rex Lampares Aſſyriorum.
Rex Pannias Aſſyriorum.
Rex Soſarmus Aſſyriorum.
Rex Mitreus Aſſyriorum.
Rex Tautanius Aſſyriorum.
Rex Teuteus Aſſyriorum.
Rex Tyneus Aſſyriorum.
Rex Dercillus Aſſyriorum,
Rex Eupales Aſſyriorum.
Rex Laoſthenes Aſſyriorum.
Rex Pyriciades Aſſyriorum.
Rex Ophrateus Aſſyriorum.
Rex Ophraganeus Aſſyriorum.
Rex Aſtraſapes Aſſyriorum.
Rex Tonos Concoleros, qui &Sardanapalus vulgariter nuncupatur.

Sub iſto Sardanapalo periit regnum Aſſyriorum: & Medi ſubjugaverunt illud; anno ab Imperio Nini milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſexto: à regno verò patris ſui Beli, milleſimo trecenteſimo quinto: ab initio autem Babyloniæ, vel inſtauratione ſub regina Semiramide, milleſimo centeſimo ſexageſimoquarto. Tunc prædictus Sardanapalus, noviſſimus & viliſſimus rex Aſſyriorum, primam culcitram ſeu prima pulvinaria adinvenit, & ſuis manibus fecit. Ob quam cauſam principes ejus verecundia moti, voluerunt interficere eum; ille autem dixit eis: Non habebitis de me triumphum: & hoc dicto, projecit in ignem ſemetipſum, in quo extinctus eſt.

CATALOGVS REGVM MEDORVM.

I*Sta ſunt nomina regum Medorum, poſtquàm ſubjugaverunt ſibi regnum Aſſyriorum.*

Primus rex Medorum Arſaces, regnavit annis viginti octo. Cui poſtea ſucceſſit

Rex Medorum Soſarmus: cujus regni anno decimoquinto, Olympias primùm apud Ælidem urbem Græciæ cœpit nominaai. Soſarmo regi ſucceſſit 552

Rex Medidus. Poſt quem fuit

Rex Medorum Cardiceas, cui deinde ſucceſſit

Rex

Rex Medorum Deioces. Et poſt eum regnavit

Rex Medorum Phraortes, qui regnavit annis duobus & viginti. Cui ſucceſſit

Rex Medorum Cyaxares. Et poſt eum venit

Rex Aſtyages.

Iſtius Aſtyagis nepos ex filia, Cyrus, rex Perſarum, bello eundem avum ſuum Aſtyagem devicit, & regnum Medorum ſubjugavit; avum ſuum, regem Aſtyagem, Hyrcanis præfecit: & ipſe regnum Medorum ſub regno Perſarum conſtituit. Duraverat autem Imperium Medorum ducentis quinquaginta ſeptem annis.

CATALOGUS REGUM PERSARUM.

Iſti ſunt reges Perſarum:

Rex Perſarum Cyrus. Cui ſucceſſit

Rex Perſarum Cambyſes, quadrinominis; qui & Xerxes ſecundum Eſdram; qui & Nabuchodonoſor ſecundum hiſtoriam Judith; qui & Aſſuerus ſecundum hiſtoriam libri Heſter. Poſt iſtum Cambyſem ſucceſſit

Rex Perſarum Darius, filius Hyſtaſpis, qui templum Domini reſtauravit. Dario ſucceſſit filius ejus.

Rex Perſarum Xerxes. Cui ſucceſſit alius

Rex Perſarum Artaxerxes; poſt quem venit

Rex Perſarum Darius nothus. Deinde

Rex Perſarum Magnus Artaxerxes. Cui ſucceſſit

Rex Perſarum Darius Ochus. Dario iſti ſucceſſit

Rex Perſarum Arſames, qui & Arſes. Cui ſucceſſit

Rex ultimus Perſarum Darius Codomanus.

Hunc Darium devicit Alexander Macedo: & ſubjugavit Perſas & totum Orientem.

Mortuo Alexandro Magno, principes ejus ſic inter ſe diviſerunt Imperium.
553 Ptolemæus accepit Ægyptum; Antipater Græciam; Seleucus, à quo dicitur Seleucia, accepit Syriam & Babyloniam; Caſſander accepit Lyciam & Pamphiliam; Antigonus majorem Phrygiam;

quorum unuſquiſque diadema ſibi impoſuit.

CATALOGUS REGUM HEBRÆORUM.

Saul.
David.
Salomon rex totius Iſraël.
Roboam in Juda.
Hieroboam in Iſraël.
Baaſa in Iſraël.
Abiam in Hieruſalem.
Rex Aſa in Hieruſalem.
Rex Joſaphat in Hieruſalem.
Rex Samariæ, Hela.
Rex Zambri in Samaria.
Rex Amri etiam in Samaria.
Rex Achab in Samaria.
Rex Ochozias in Samaria.
Rex Joſaphat in Juda.
Rex Joram in Juda.
Rex Azachias in Juda.
Rex Joachim in Juda.
Rex Achas in Juda.
Rex Ezechias in Juda.
Jehu rex Samariæ.
Rex Joas in Samaria.
Rex Hieroboam in Samaria.
Rex Zacharias in Samaria.
Rex Sellum in Samaria.
Rex Manacho in Samaria.
Rex Phaceja in Samaria.
Rex Oſee in Samaria.

Regnante eodem Oſee, Salmanaſſar, rex Aſſyriorum, cepit eundem Oſeam, & captivum deduxit cum omni populo Samariæ, & poſuit eos ſuper fluvium ſum Moſim, in terra Medorum.

Rex Ezechias tunc erat in Hieruſalem.
Rex Manaſſes in Hieruſalem.
Rex Amon in Hieruſalem.
Rex Joſias in Hieruſalem.
Rex Joas in Hieruſalem.
Rex Joachim in Hieruſalem.

Iſtum captivum duxit Nabuchodonoſor, cum omni populo Judæorum in transmigratione Babylonis.

Ab hoc loco in antea deficiunt omnes reges Hebræorum, tam in Hieruſalem quàm in Samaria: quia in captivitate ſunt.

Poſt quadringentos autem annos ite- 554
rum

rum reges habuerunt in Hieruſalem, poſt tempora Machabæorum;

Regem ſcilicet Joannem Hyrcanum,
Regem Ariſtobulum.
Regem Alexandrum.
Regem iterum Ariſtobulum.
Regem Hyrcanum iterum.
Regem Herodem alienigenam, filium Antipatris, viri pagani, & matre Judæa. Cujus tempore natus eſt Chriſtus, Rex regum.

CATALOGUS REGUM TROJANORUM.

Jupiter rex, & filii ejus.
Dardanus, rex primus in Troja.
Trojus, rex ſecundus in Troja.
Laomedon rex Trojæ.
Priamus rex Trojæ.
Anchiſes rex Trojæ.
Hector rex Trojæ.
Paris rex Trojæ.
Priamus junior rex Trojæ.
Antenor rex Trojæ.
Æneas rex, è Troja.

CATALOGUS REGUM GRÆCORUM.

Rex Jupiter Athenis.
Rex Danaus filius ejus.
Rex Pelops in Græcia.
Rex Atreus in Græcia.
Rex Menelaus in Græcia.
Rex Agamemnon in Græcia.
Rex Philippus, pater Alexandri Magni.
Rex Alexander Magnus.

Tunc ſubdiviſum eſt ipſum regnum inter duodecim principes Alexandri, uſque ad tempora Romanorum, qui omnia regna obtinuerunt.

CATALOGUS REGUM SICYONIORUM.

Sicyonia eſt regio, quæ prius vocata eſt Api: poſtea verò, mutato nomine, vocata eſt Peloponneſa.

Regnum Sicyoniorum cœpit anno vigeſimo quarto Nacbor avi Abrabam, perduravit uſque ad annum Heli, ſacerdotis Domini in Silo. Duravit autem hoc regnum per annos noningentos ſexaginta duos. Et habuit hos reges vigintiſex.

1	Ægialeus	regnavit annis 52	
2	Europs.	45	
3	Selchin,	20	555
4	Apis.	25	
5	Thelaſion.	52	
6	Ægidius.	34	
7	Tburimachus.	45	
8	Leucippus.	53	
9	Meſſapius.	47	
10	Heratus.	46	
11	Plemnæus.	48	
12	Orthopolis.	63	
13	Marathius.	30	
14	Marathus.	20	
15	Ericbthreus.	55	
16	Choar.	30	
17	Epopeus.	35	
18	Laomedon.	40	
19	Sicyon.	45	
20	Polybus.	40	
21	Inachus.	42	
22	Phæſtus.	8	
23	Adraſtus.	4	
24	Polyphides.	31	
25	Pelaſgus.	20	
26	Zeuſippus.	32	

CATALOGUS REGUM ÆGYPTIORUM.

Regnum Ægyptiorum, ſub Belopatre Nini cœptum, ſub Nino etiam fuit, & ſub uxore ſua Semiramide: quibus mortuis, remanſit inter principes Ægypti: qui per electionem ſtatuère ſibi regem, ſub nomine iſto dynaſtiæ. Cujus etiam ſucceſſores ſinguli vocati ſunt ſimiliter dynaſtiones. Regnum Ægypti ante tempora Abrahæ habuit quindecim dynaſtiones, id eſt, reges Ægyptiorum.

In nativitate autem Abrahæ jam erant dynaſtiæ ſeptemdecim. Ex tunc reges Ægypti cœperunt vocari Thebæi. Rurſus poſtea, mutato nomine, reges illi vocabantur Paſtores.

In vigeſima autem dynaſtia cœperunt vocari Pharaones. Alio quoque nomine vocati ſunt Diapolitæ.

Pharaones autem per diverſa tempora eorum fuerunt ſeptemdecim, uſque ad Cambyſem filium Cyri, regis Perſarum, qui primus ſubjugavit Ægyptum. Notãdum autem, quòd ab illo tempore, quo Joſeph deſcendit in Ægyptum, uſque

ad

ad nativitatem Moſis, reges (id eſt Pharaones) quinque in Ægypto fuerunt, quorum nomina ſunt hæc.

Rex Amois, regnavit annis quindecim.

556 Rex Nembrot, qui regnavit annis tredecim.

Rex Amenophis, regnavit annis viginti & uno.

Rex Memphres, regnavit annis viginti duobus.

Rex Meſphat, regnavit annis viginti-ſex.

Sub quo rege Aram, filius Levi, anno ætatis ſuæ ſexageſimoquinto, genuit Moſen. Quem filia Pharaonis, nomine Termut, collectum de flumine educavit. Qui etiam Iſraël de Ægypto eduxit.

CATALOGUS REGUM ÆGYPTI ET ANTIOCHIÆ POST MORTEM ALEXANDRI MAGNI.

Poſt mortem igitur Alexandri ſucceſſit in Ægypto primus Ptolemæus, cognominatus Soter. Qui regnavit in Ægypto annis novemdecim. Secundus rex Ptolemæus Ægypti vocatus eſt Philadelphus. Tertius Ptolemæus vocatus eſt Euergetes. Quartus Ptolemæus vocatus eſt Philopator. Adverſus iſtum Philopatorem ſurrexit Antiochus Magnus, qui & occidit eum, ſubjugavitque Ægyptū & Judæam & Perſidem: & regnavit annis trigintaſex. Iſte habuit duos filios, Seleucum & Soter. Seleuco illo, qui erat major natu, Romæ exiſtente in obſidatu, frater ejus Seleucus, minor natu, ſucceſſit patri in Imperio Antiochiæ, & eſt cognominatus Epiphanes. Iſte Epiphanes filiū fratris ſui Demetriū ejecit è regno. Iſte Epiphanes uſque adeò oppreſſit Judæos, ut in templo Domini idola ponerent, & ea adorarent. Tunc ſurrexit Matathias, pater Machabæorum, contra Antiochum, & poſt eum Judas Machabæus. Antiochus Epiphanes regnavit annis duodecim: cui ſucceſſit filius ejus Eupator, & regnavit annis duodecim. Huic ſucceſſit in Antiochia Demetrius rex, filius Soter. Sub iſtius Demetrii Imperio occiſus eſt Judas Machabæus. Hunc Demetrium occidit Alexander. Cujus patrem, præfatum Eupatorem, ipſe occiderat, & ipſe regnat pro eo. Iſtum Alexandrum poſtea occidit Demetrius Creticus, filius prædicti Demetrii, & regnat pro eo. Poſtea filius iſtius Alexandri, vocatus Antiochus Magnus, receptus eſt in regnum Antiochiæ, & fugavit inde Demetrium. Tryphon autem, princeps Antiochi pueri, occidit ipſum puerum dominum ſuum, unde & ipſe re- 557
gnavit pro eo, quum adhuc Demetrius, quem ille puer ejecerat, captus apud Arcaxem, regem Arabum, teneretur. Tryphone autem in prælio armis attrito, ſurgit Demetrius, filius Demetrii captivi, & receptus in regnum Antiochiæ, imperat. Tryphon verò * iſto Demetrio, Johannes Hyrcanus, de progenie Machabæorum, erat ſummus ſacerdos. Cujus filius Ariſtobulus, primus rex Judæorum, poſt captivitatem Babyloniæ, eſt conſtitutus. Cui ſucceſſit Alexander filius ejus, rex Judæorum. Alexandro autem ſucceſſit filius Ariſtobulus. *

Et ipſe regnavit pro eo, quum adhuc rex Demetrius expulſus apud Arabes captus detineretur. Tryphone autem à Machabæis in prælio nimis confecto, Demetrius, filius Demetrii captivi, recipitur in regnum. Tryphon verò, fuga lapſus, abiit in Perſidem.

Eo tempore Ariſtobulus, ex genere Machabæorum, factus eſt rex Judæorum primus, ſcilicet poſt tranſmigrationem Babyloniæ quadringentis quadraginta ſeptem annis.

Ariſtobulo ſuccedit alter Ariſtobulus, quem occidit conſul Pompejus, & fecit Antipatrem procuratorem Judææ.

Cui ſuccedit Herodes, filius ejus, in regnum.

Eo tempore natus eſt Chriſtus Dominus: & ſubactum eſt regnum Judæorum, Antiochia jamdudum à Romanis ſubjugata.

CATALOGUS REGUM ARGIVORUM.

Regnum Argivorum inceptum eſt eo anno, quo natus eſt Jacob & Eſau, filii Iſaac, ſub primo rege eorum Inacho.

Duravit autem uſque ad annum decimum quintum illius mulieris prophetæ, quæ vocabatur Debora, in Iſraël. Permanſit etiam regnum Argivorum in ſuo ſtatu, per annos ducentos ſexaginta quatuor. Diſſipatum verò eſt atque deſtructum ſub Græcorum rege Danao, à quo omnes Græci, uſque hodie, Danai ſunt vocati.

Eodem tempore rex Phoronæus, filius Inachi, primi regis Athenienſium, & uxor ejus Niobe, primas leges Græcis dederunt apud Athenas, & primi ſtatuerunt cauſas ſub judice agitari; & locum judicii appellaverunt forum.

558 *CATALOGUS REGUM BABYLONIORUM.*

Regnum Babyloniæ computatum eſt ſub regno Ægyptiorum, vel Aſſyriorum. Veruntamen ſub temporibus Nabuchodonoſor, qui non fuit de genere regum Babyloniorum vel Aſſyriorum, ſed fuit quaſi extraordinarius, utputa ſpurius, ex incerto coitu procreatus; cœpit Babyloniæ Imperium præminere uſque ad tempora Cyri regis Perſarum & Medorum; qui Babyloniam ſubjugavit, & imperio Perſarum adjunxit. Ponemus ergo catalogum regum Babyloniorum ab ipſo Nabuchodonoſor, uſque ad Cyrum.

Rex Nabuchodonoſor, qui Hieruſalem deſtruxit, & Judæos omnes captivavit.

Rex Nabuchodonoſor, filius primi.

Rex Evilmerodach, etiam filius illius.

Rex Reguſar, filius Evilmerodach.

Rex Laboſar, etiam filius Evilmerodach.

Rex Baltaſar, etiam filius Evilmerodach.

Iſte Baltaſar vidit manum ſcribentem in pariete. Quam viſionem Daniel interpretatus eſt, dicens, quia divideretur regnum ejus, & ipſe rex gladio periret. Quo dicto, ſequenti nocte venit Darius Rex Medorum, & Cyrus nepos ejus ex filia, rex ſcilicet Perſarum, & occiderunt regem Baltaſar, & totum regnum Babyloniæ obtinuerunt.

CATALOGUS REGUM FRANCORUM.

Regum Francorum genealogiam nobiliſſimam, multis tamen authoribus ignotam, per catalogum diſponemus, incipientes ab Adam uſque ad Noë; & à Noë uſque ad primum regem Babyloniæ Nembrot; & ab illo de rege ad regem, uſque ad reges Trojanos; & inde uſque ad Carolum Magnum; & ab illo uſque ad Fridericum Imperatorem, & filium ejus regem Henricum. Igitur ab Adam ordiamur.

Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalehel, Jareth, Enoch, Matuſalem, Lamech, Noë, Sem filius Noë, Arphaxad filius Sem. Arphaxad genuit Salem, Salem genuit Heber, Heber genuit Phalec, & Irari patrem primi regis Nembrot, in diviſione linguarum. Nembrot, primus rex hujus mundi in Babylonia, genuit octo filios; quorum primus fuit Cres, à quo 559
Creta inſula nomen accepit. Cres, primus rex Cretenſium, genuit Cælium.

Cælius genuit Saturnum.

Rex Saturnus genuit Jovem.

Rex Jupiter genuit Dardanum & Trojum.

Rex Troius ædificavit Troiam nomine ſuo, & genuit Laomedonta.

Rex Laomedon genuit Priamum & Anchiſen.

Rex Anchiſes genuit Æneam, à quo omnis nobilitas regum Albanorum & Romanorum deſcendit.

Rex Priamus major habuit ex ſorore ſua nepotem, Priamum juniorem; qui Priamus, & Antenor cum eo, poſt Troiæ deſtructionem, tranſierunt navigio per mare Illyricum, cum tredecim millibus armatorum per Venetias, ibique civitatem Paduam ædificaverunt: in qua etiam Antenor habet honorabilem ſepulturam. Inde tranſierunt in Mæotidas paludes: ibi ædificaverunt urbem Sicambriam, à qua ipſi vocati ſunt Sicambri. Deinde proceſſu temporum obtinuerunt Germaniam, à qua vocati ſunt Germani. Poſtmodum quoque ab Imperatore Valentiniano vocati ſunt Franci, id eſt feroces. In Germania igitur regnan-

regnantes, primum regem ſuum habuerunt filium Priami ſuprà memorati, nomine Priamum, quem Imperio Romano rebellem, Romani in prælio occiderunt. Tunc remanſit filius Priami, quem vocabant Marcomirum, cujus filium Pharamundum Germani ſibi regem creaverunt. Leges etiam tunc, per ſuos authores, Guiſogaſtaldum & Salagaſtum, compoſitas, habere cœperunt. Ab illo autem Salagaſto lex Salica nomen accepit. Qua lege Salica usque hodie uſi Franci. Unde & ipſi Franci Salici nuncupantur.

Mortuo autem rege Pharamundo, ſuccedit rex Crinitus, filius ejus: à quo reliqui Francorum reges omnes Criniti ſunt appellati.

His temporibus Franci accreſcere; Romani verò minui cœperunt. Gentes enim, quæ fuerant Romanis ſubjectæ, per ſeipſas regnare cœperunt. Romani econtra gentibus ſervire cogebantur.

Gothi enim, cùm ipſam Urbem jam eſſent depopulati, ultra Ligerim fluvium in Gallia conſederunt. Burgundiones
560 nes tunc regem habere cœperunt. Franci etiam Romanos, qui tunc circa fluvium Rhenum habitabant, fugaverunt. Defuncto rege Crinito, ſucceſſit rex Gildibertus, qui ex regina, nomine Biſſina, genuit Clodovæum.

Rex autem Clodovæus genuit Mirovæum.

Rex Mirovæus genuit alium Mirovæum, à quo reges reliqui omnes Mirovæi ſunt appellati in Francia.

Rex Ildricus, filius Mirovæi, genuit alium Clodovæum.

Rex iſte Clodovæus, fuit primus Chriſtianus rex Francorum; quem ſanctus Remigius baptiſavit.

Iſte Clodovæus Alemannos ſubjugavit: Gothos, id eſt Vaſcones, devicit.

Anno ab incarnatione Domini ſeptingenteſimo quinquageſimo primo, reges Francorum ſolo nomine regnabant. Erat autem apud eos Princeps de cognatione eorum, qui vocabatur ex officio ſuo Major domus: totum enim illud regnum regebat. Quorum primus dicitur fuiſſe Arnuldus, qui poſtea fuit epiſcopus Metenſis.

Cujus filius Anſgiſus poſt eum fuit Major domus. Poſt quem fuit filius ejus Pipinus, Major domus, qui cognominabatur Groſſus, cujus filius fuit avus Caroli Magni, Carolus Martellus. De quo natus eſt Pipinus Nanus, dux etiam Francorum & rex, & Major domus. De quo natus eſt Carolus Magnus, primus Francorum Imperator.

Ex tunc fuerunt in Francia Imperatores, usque hodie. Quorum

Carolus Magnus primus Imperator fuit.

Ludovicus ſecundus, Francorum Imperator.

Lotharius primus.
Lotharius ſecundus.
Carolus ſecundus.
Carolus tertius.
Arnulphus.
Cendebuldus.
Ludovicus puer.
Conradus primus.
Henricus primus.
Otho primus.
Otho ſecundus.
Otho tertius.
Henricus ſecundus.
Conradus ſecundus.
Henricus tertius.
Henricus quartus.
Henricus quintus. 561
Lotharius Saxo.
Conradus tertius.
Fridericus primus.
Henricus ſextus, filius Friderici.

Ecce habes Lector, ab Adam usque ad Fridericum & filium ejus Henricum, plenam genealogiam & plenum catalogum Regum, ſive Imperatorum Francorum. Deo gratias.

CATALOGUS REGUM GOTHORUM.

Gothorum gens eſt diverſa. Sunt enim Wiſogothi, quos nos vocamus Waſcones, circa provinciam Cataluniam & Aragonam. Sunt etiam Auſtrogothi, in plaga Auſtrali. Quorum omnium una eſt origo: ſed propter diverſa climata

eorum nomina ſeu cognomina ſunt diverſa. Quorum reges fuerunt iſti:

Rex Theodericus primus.
Rex Theodericus ſecundus.
Rex Theobaldus.
Rex Alaricus.
Rex Dalaricus.
Rex Witigous.
Rex Vigivus.
Rex Sigiſmundus.
Et alii quidam.

CATALOGUS REGUM LOMBARDORUM.

Lombardi olim in patria ſua, à qua priùs venerunt, vocati ſunt Vinuli, in plaga Auſtrali in provincia Scatinavia. Unde venientes, in principio duos duces habuerunt, Ivor, & Agion, & matrem eorum Gamaram. Quibus mortuis, creant ſibi Lombardi regem Agilmundum, filium Agionis, qui regnat annis triginta tribus. Quo defuncto, creant ſibi regem Lamiſonem. Quo defuncto, Lecha rex regnat pro eo. Qui cùm quadraginta annorum regnaſſet, ſucceſſit ei filius Gildeoc. Quo de-
562 functo, ſuccedit rex Claſſo, filius ejus. Quo defuncto, ſuccedit filius ejus Guado. Quo defuncto, ſuccedit filius ejus Gualtaris, octavus in regno Lombardorum.

Rex Gualtaris, cùm ſeptem annis regnaſſet, obiit. Cui ſucceſſit Aldoinus, nonus rex Lombardorum. Iſte Aldoinus primus perduxit Lombardos in Pannoniam. Eo tempore Juſtinianus Imperator legum multiplicitatem abbreviavit. His diebus ſanctus Benedictus abbas erat in Sublacu. Mortuo igitur rege Alduino, filius ejus Alboinus ſuccedit, decimus regum Lombardorum. Iſte interfecit Cunimundum, regem Gepidorum, & filiam ejus Roſimundam accepit uxorem: & de capite ipſius regis Cunimundi fecit ſibi ſcyphum ad bibendum parari. In quo etiam fecit, ut filia propinaret, dicens ei: Bibe cum patre tuo. Illa autem ulta injuriam ſuam & patris, fecit eum occidi: ſicut in libri hujus corpore continetur.

Igitur cùm ubique Lombardorum victoriæ perſonarent, rege Alboino adhuc in Pannonia manente, Narſis præfectus Italiæ, & carthularius imperialis, vocat ipſum Alboinum cum omnibus Lombardis in Italiam. Ubi mortuo Alboino, ſuccedit Luprandus. Quo mortuo, ſuccedit Agiſtulphus. Quo mortuo, ſuccedit Deſiderius.

Deſiderium illum cepit, & in exilium deportavit Carolus Magnus Imperator. Extunc Imperatores & reges Francorum tenuerunt Lombardiam ſibi ſubjugatam, uſque ad tempora Friderici Imperatoris, & filii ejus regis Henrici ſexti.

Quorum temporibus ego Gotfridus iſtiuſmodi librum compoſui & conſcripſi, ad honorem Dei, & Eccleſiæ atque Imperii & ad omnium lectorum perpetuam utilitatem. Precor igitur omnes hujus libri lectores, ut amore Dei & ſummæ charitatis intuitu benedicant animæ meæ & parentum meorum; Amen.

FINIS CATALOGORVM OMNIVM REGVM.

CATALOGVS PAPARVM ET IMPERATORVM SYNCHRONVS.

Dominus Jeſus Chriſtus, primus & ſummus Pontifex, ſedit in hoc mundo, annis triginta duobus, & menſibus tribus, ante aſcenſionem ſuam.

Petrus apoſtolus in partibus Orientis prædicando, ſedit annis quatuor. In epiſcopatu verò Antiochiæ ſedit annis octo. Romæ autem in papatu ſedit annis viginti quinque, menſibus duobus, diebus quatuor.

Diſtinctio temporum. 563

Octavianus Imperator Auguſtus fuit tempore Petri apoſtoli, & imperat annis quinquaginta ſex.

Tiberius, privignus Octaviani, fuit tempore Petri, & imperat annis tredecim.

Gajus Caligula fuit tempore Petri, & imperat annis tribus, menſibus decem, diebus octo.

Claudius imperat tempore Petri, annis quatuordecim, menſibus octo. Tempore

pore Claudii venit Petrus apoſtolus Romam, ubi ſedit annis viginti quinque. Et cum eo Linus fuit coadjutor Petri in papatu, annis novem, menſibus tribus, diebus duodecim.

Cletus cum Lino coadjutor Petri, ſedit annis duodecim, menſe uno, diebus decem. Iſti duo, Linus ſcilicet & Cletus, fuerunt eò epiſcopi, & coadjutores Petri. Unde Joannes apoſtolus tertio ſcribit omnibus epiſcopis Galliæ & Germaniæ, ſic: Petrus, princeps apoſtolorum, adjutores ſibi aſcivit Linum & Cletum, non tamen pontificium aut poteſtatem ligandi atque ſolvendi tradidit eis, ſed in exterioribus eum juvabant.

Nero Imperator tempore Petri fuit, & imperavit annis tredecim, menſibus novem.

Galba & Vitellius, & Otho, poſt Neronem invadunt Imperium, & ſe invicem bellis & contentionibus citò extinguunt. Quibus ſuccedit Veſpaſianus.

Diſtinctio temporum.

Clemens primus Papa, poſt Petrum, ſedit annis novem, menſe uno. Tunc ceſſavit papatus diebus viginti uno, poſt obitum ſuum.

Veſpaſianus tempore Clementis, imperat annis novem, menſibus undecim, diebus viginti duobus. Cujus tempore
564 coloſſus erectus eſt, qui fuit altus centum & octo pedum. Tunc urbs Adventia condita eſt apud Allobrogos, ſuper Ararim fluvium. Veſpaſianus obiit fluxu ventris.

Titus tempore Clementis, imperat annis duobus, menſibus duobus, & facundiſſimus fuit.

Domicianus, frater Titi, tempore Clementis imperat annis quindecim, menſibus quinque, diebus duobus. Iſte ſuperbus præcepit, Deum & dominum ſe vocari. Chriſtianos perſecutus eſt, & Johannem Evangeliſtam in Patmum inſulam relegavit. Omne genus David regis interfecit. Eo tempore Capitolium Romæ, & forum & porticus, & ſtadium, & thermæ Trojanæ, & Pantheon, ædificata ſunt. Domicianus à ſuis in palatio occiditur. Cadaver ejus in plateas turpiter tractum eſt à populo Romano.

Nerva, tempore Clementis, imperat anno uno, menſibus quatuor. Iſte omnia, quæ Domicianus fecerat, damnavit: & quæ ille damnaverat, abſolvit. Unde Johannes tunc ab exilio rediit, ubi ſcripſerat Apocalypſim.

Diſtinctio temporum.

Anacletus Papa, ſedit annis novem, menſibus duobus, diebus undecim. Ceſſat diebus tredecim.

Trajanus tempore Anacleti, imperat annis novemdecim, menſibus ſex, diebus quindecim.

Diſtinctio temporum.

Evariſtus Papa, ſedit annis novem, menſibus decem, diebus duobus. Ceſſat diebus novemdecim.

Adrianus Imperator tempore Evariſti, regnat annis viginti, menſibus undecim. Tunc tertia perſequutio fuit Chriſtianorum, ſatis gravis.

Diſtinctio temporum.

Alexander Papa, ſedit annis decem, menſibus ſeptem. Ceſſat diebus viginti quinque papatus Romæ poſt eum.

Ælius Imperator tempore Alexandri Papæ, regnat annis viginti, menſibus undecim. Iſte Hieroſolymam, à ſe reparatam, vocavit nomine ſuo Æliam: & Judæos omnes, in remotiſſimis partibus, exilio relegavit, ne in ea amplius habitarent, & ne civitas Hieruſalem vocaretur in æternum, ſed Ælia.

Diſtinctio temporum. 565

Xyſtus Papa, ſub Decio Imperatore, ſedit annis decem, menſibus quinque. Ceſſat diebus duobus.

Decius Imperator, tempore Xyſti, regnavit anno uno. Oroſius dicit, annis tribus.

Diſtinctio temporum.

Teleſphorus Papa, ſedit annis undecim, menſibus quinque, diebus viginti & uno, ſub Antonino. Ceſſat diebus ſeptem.

Antoninus Pius Imperator, ſub Teleſphoro Papa, imperat annis viginti duobus, menſibus tribus. Eo tempore

Ga-

Galenus medicus claruit, Pergami natus.

Hyginus Papa, ſub Antonino Imperatore, ſedit annis quatuor, menſe uno, diebus quatuor.

Diſtinctio temporum.

Marcus Antoninus, tempore Aniceti, annis novemdecim, menſibus quatuor, die uno, cum fratre ſuo Lucio Aurelio. Lucius iſte apoplexia moritur. Antoninus verò filium ſuum Commodum vocat ad Imperium. Iſti leges aſperas temperaverunt, & ſcripta fiſcalia omnia in foro publico incenderunt.

Anicetus Papa, ſub Marco Imperatore, ſedit annis undecim, menſibus ſex, diebus tribus. Ceſſat Papatus diebus decem.

Item ſub Marco Pius Papa, ſedit annis decem, menſibus quatuor, diebus quatuor. Ceſſat cathedra poſt obitum ejus diebus tredecim.

Item ſub eodem Marco Imperatore, Soter Papa, ſedit annis novem, & menſibus ſeptem. Ceſſat diebus viginti & uno.

Eleutherus Papa, ſedit annis quindecim, menſibus novem, diebus tribus. Ceſſat diebus decem poſt eum cathedra Papalis, ſub Commodo.

Commodus Imperator, tempore Eleutheri regnat annis tredecim.

Ælius Imperator Pertinax, ſub Eleuthero, infra ſex menſes occiditur. Poſt hunc Julianus menſibus ſeptem imperat: eumque Severus occidit, & ipſe fit Imperator.

Diſtinctio temporum.

Victor Papa, ſedit annis undecim. Ceſſat diebus duodecim ſub Severo cathedra Petri.

Severus Imperator, ſub Papa Victore, regnat annis novemdecim. Iſte in Britannia partem inſulæ, à mari uſque ad mare, vallo munivit, quod erat in
566 longitudine centum triginta milliarium, & multis turribus communitum. Severus ille Imperator apud Eboracum ſepultus eſt.

Diſtinctio temporum.

Severinus Papa, ſedit annis octo, menſibus ſeptem, diebus decem, ſub Aurelio. Ceſſat diebus ſex.

Antoninus Aurelius Caracalla, tempore Severini, imperat annis ſeptem. Iſte aſperior Severo patre ſuo fuit, & à Perſis occiſus eſt.

Diſtinctio temporum.

Calliſtus primus, Papa, ſedit annis ſex, menſibus duobus, diebus decem. Ceſſat diebus ſex.

Alexander Imperator, tempore Papæ Calliſti primi, regnat annis duodecim. Iſte vicit Xerxem, magnum regem Perſarum, in prælio.

Diſtinctio temporum.

Urbanus Papa, primus, ſedit annis quatuor, menſibus decem, diebus duodecim. Ceſſat cathedra diebus triginta poſt obitum ejus.

Macrinus tempore Urbani, imperat anno uno. Cujus hiſtoria non habetur.

Diſtinctio temporum.

Pontianus Papa, ſedit annis novem, menſibus ſex, diebus duobus. Ceſſat diebus decem.

Marcus Aurelius Antoninus tempore Pontiani, imperat annis tribus. Iſte in ſtupro & in omni turpitudine mortuus eſt, & turpem famam reliquit.

Anteros Papa, ſedit annis duodecim, menſe uno, diebus duodecim. Ceſſat diebus octo.

Maximus Imperator, tempore Anteri regnat annis tribus, & perſequitur Chriſtianos.

Diſtinctio temporum.

Fabianus Papa, ſedit annis quatuordecim, menſibus undecim, diebus undecim.

Gordianus, tempore Fabiani imperat annis ſeptem. Iſte puer à ſuis deceptus, in Parthico bello occiſus eſt. Eo tempore claruit Origenes.

Diſtinctio temporum.

Cornelius Papa, ſedit annis duobus, menſibus duobus, diebus tribus. Ceſſat poſt illum cathedra, diebus triginta & uno.

Philippus Imperator, cum filio ſuo Philippo, eſt primus Chriſtianus Imperator, tempore Cornelii Papæ, imperat annis ſeptem. Anno autem ejus quar- 567
to completus eſt annus milleſimus ab Urbe

Urbe condita, propter quod facti ſunt Romæ ludi theatrales in campo Martio tribus diebus & tribus noctibus. Iſtum Philippum, & filium ejus Philippum occidit Decius in dolo, & ipſe factus eſt Imperator, & perſequutor Chriſtianorum, in odium ejus Philippi.

Diſtinctio temporum.

Lucius Papa, primus, ſedit annis tribus, menſibus quatuor, diebus tribus. Ceſſat diebus triginta & uno.

Decius Imperator, tempore Lucii regnat annis tribus, & perſequitur Chriſtianos. Fuit autem ſeptima perſequutio.

Diſtinctio temporum.

StephanusPapa, ſedit annis octo, menſibus ſex, diebus duobus. Ceſſat diebus duodecim.

Gallus cum Voluſiano, tempore Stephani primi, Papæ, imperat annis duobus, menſibus quatuor. Iſti duo Imperatores in dolo ſunt occiſi ab Æmiliano. Ipſe quoque Æmilianus poſtea occiſus eſt, quarto menſe. Eo tempore Cornelius Papa corpora Sanctorum de Catatumba levavit & dedicavit.

Diſtinctio temporum.

Xyſtus Papa, ſecundus, ſedit annis duobus, menſibus ſex, diebus quindecim. Ceſſat diebus trigintaquinque.

Valerius cum filio ſuo Galieno, nunc regnat annis quindecim. Et eſt perſequutio octava in Chriſtianos facta per illos. Eo tempore Germani, id eſt Teutonici, Galliam pervagati, Italiam devaſtant. Nunc etiam gens Gothorum Macedoniam, Græciam, Pontum, & Aſiam depopulantur. Imperator Valerius à Sapore, Perſarum rege, capitur & cæcatur. Qui dum vixit, talem pœnam portavit, ut regem Perſarum equum aſcenſurum ipſe proprio ſuo dorſo ſemper levaret ſuper equum.

Dionyſius Papa ſub eodem Valerio ſedit annis quinque, & menſibus duobus. Ceſſat poſt eum pontificatus diebus quinque.

Felix Papa, ſub eodem Valerio Imperatore, ſedit annis quatuor, menſibus quatuor, diebus quinque. Ceſſat poſt eum cathedra Papalis diebus quinque.

Diſtinctio temporum.

Eutychianus Papa, ſedit menſibus decem, & die uno, tempore Imperatoris Claudii.

Claudius, tempore Eutychiani, imperat anno uno, menſibus novem. Iſte Gothos, Macedoniam & Illyricum vaſtantes, incredibili ſtrage delevit. Et propter hoc ei clypeum aureum, & haſtam auream Senatus in Capitolio dare decrevit. 568

Diſtinctio temporum.

Cajus Papa, ſedit annis undecim, menſibus quatuor, diebus duodecim. Ceſſat Papalis cathedra poſt eum diebus ſex.

Aurelianus, tempore GaiiPapæ, imperat annis quinque, & menſibus ſex. Iſte Gothos ſumma virtute depreſſit, & Romam muris firmioribus cinxit, & Solis templum conſtruxit. In Chriſtianos ille nonam perſequutionem concitavit. Et ipſe tandem occiſus eſt.

TacitusImperator, ſimiliter Gaji Papæ tempore, regnat menſibus ſex.

Item Florianus, ſub eodem Gajo, regnat menſibus tribus.

Probus ſub eodem Gajo Papa, imperat annis ſex, & menſibus quatuor.

Diſtinctio temporum.

Marcellinus Papa, ſedit annis novem, menſibus quinque, diebus duodecim. Ceſſat diebus ſex.

Carus Imperator, cum filiis ſuis Carino & Numeriano, tempore Marcellini Papæ, imperat annis tribus. Iſte devictis Perſis, quum eſſet ſupra fluvium Tigridem, cum duobus filiis ſuis, ictu fulminis occiſus eſt.

Marcellus Papa, ſedit annis novem, menſibus quinque, & diebus viginti uno. Ceſſat ſedes Papalis diebus viginti.

Diocletianus & Maximianus tempore Marcelli, imperat annis viginti. Diocletianus ſocium ſuum Maximianum ſuſcepit in imperium, eumque in Aphricam direxit, ut eam defenderet à Quingentianis. Præterea plures Cæſares ſibi elegit, videlicet Conſtantium, Licinium, & Galerium. Ipſe etiam Diocletianus tanquam Deum ſe adorari præcepit. Et ipſe prior gemmas in veſtibus & in calceamentis portavit. Prius enim reges alii ſola purpura utebantur. Diocletianus iſte in Oriente, & Maximianus in Occidente, omnes eccleſias Chriſtianorum præ-

præcipiunt devaſtari, & libros comburi, & Chriſtianos omnes occidi. Iſta perſequutio decima omnibus aliis im-
569 manior & diuturnior fuit. Diocletianus ille apud Nicomediam, & Maximianus Mediolani, purpuram depoſuerunt.

Diſtinctio temporum.

Euſebius Papa, ſedit annis duobus, menſius duobus. Ipſe autem & ſuprà ſcripti Papæ omnes martyres fuerunt.

Conſtantius, & Galerius, & Licinius Cæſares, Diocletiani, tempore Euſebii Papæ fuerunt, & imperium Romanum rexerunt.

Diſtinctio temporum.

Miltiades Papa, ſedit annis ſeptem, menſibus ſeptem, in Papatu.

Valerius, & Conſtantius, & Licinius Cæſares ſuprà memorati, regnant tempore Miltiadis Papæ, annis duobus: quorum Conſtantius Hiſpaniam ſubegit, & de Alemannis triumphavit, & filiam regis Britanniæ, nomine Helenam (defuncto prius patre eius, nomine Jobel) accepit uxorem, de qua genuit Conſtantinum. Quamvis alii aſſerant, ipſum Conſtantinum fuiſſe ſpurium filium Helenæ, puellæ tabernariæ, in finibus Perſarum genitum; dum pater ejus Conſtantius, pro colligendis tributis publicis, legatione in Perſide fungeretur. Ipſe Conſtantius pater in Anglia apud Eboracum dicitur eſſe ſepultus.

Eodem tempore Maxentius, filius Maximiani, Romæ creatus eſt Imperator: quem Conſtantius poſtea, à Romanis vocatus, juxta pontem Milvli interfecit: & ipſe regnavit annis triginta, menſibus decem. Regnum verò Britanniæ Tacherio, avunculo ſuo, reliquit. Et priùs quidem Chriſtianos perſequutus eſt, poſtea verò per Sylveſtrum Papam accepit ſacrum baptiſmum.

Sylveſter Papa, ſedit annis viginti tribus, menſibus decem. Ceſſat diebus quindecim.

Iſte Sylveſter, anno quarto Imperii Conſtantini, factus eſt Papa, & eum baptizavit. Sed ſicut Tripartita narrat hiſtoria, & Euſebius Cæſarienſis in Chronicis teſtatur, ipſe poſtea rebaptizatus eſt à quodam Euſebio Ariano, epiſcopo Nicomediæ, in villa, quæ vocatur Aquilona.

Conſtantinus, tempore Sylveſtri & Martini Papæ, imperat annis triginta, menſibus decem. De quo ſatis diffusè in corpore hujus libri, ſub tractatu Imperatorum, loquuti ſumus.

Marcus Papa, ſedit annis duobus, men- 570
ſibus octo, diebus viginti. Ceſſat diebus quindecim. Iſte Marcus Papa fuit temporibus Conſtantini Imperatoris.

Diſtinctio temporum.

Julius Papa, ſedit annis undecim, menſibus duobus, diebus ſex. Ceſſat diebus quindecim.

Conſtantius cum Conſtantino & Conſtante, imperant tempore Julii Papæ, annis viginti quatuor, menſibus quinque, diebus viginti tribus: quorum Conſtans, edomitis Gallis, & in pace receptis, in Hiſpania occiſus eſt. Conſtantinus autem, dum fratri ſuo Conſtantio bellum inferre pararet, juxta Aquileiam eſt occiſus. Sic ad Conſtantium monarchia pervenit: qui in hæreſim Arianorum lapſus, & ab eis rebaptizatus, graviſſimam catholicis intulit perſequutionem. Cujus auxiliis Ariani omnes catholicos epiſcopos carceribus & aliis variis tormentis ſunt demoliti. In qua perſequutione Athanaſius, Alexandrinus epiſcopus, Hilarius Pictavienſis, & Euſebius Verſellenſis, conſtantiſſimi & invincibiles apparuerunt. Eo tempore claruit Baſilius Cæſarienſis, Victorinus rhetor; & Priſcianus & Donatus grammatici.

Diſtinctio temporum.

Felix Papa, vivente Liberio Papa, & in exilio poſito, ab hæreticis conſtitutus, ſedit anno uno, menſibus quatuor, diebus duobus. Ceſſat cathedra diebus triginta octo.

Liberio autem ab exilio Conſtantii Imperatoris poſt biennium reverſo, & in Papatum reſtituto, Felix, qui ei viventi fuerat ſubrogatus, aliæ civitati prælatus eſt. Quare autem idem Felix in Catalogo catholicorum apoſtolicorum ſcriptus ſit, ego ignoro. Vos autem Romanos interrogate, ſi placet.

Diſtinctio temporum.

Julianus apoſtata, temporibus Liberii &

& Felicis Papæ imperavit annis duobus, menſibus ſex. Iſte à puero fuit Chriſtianus, & eccleſiæ Romanæ ſubdiaconus. Sed poſtmodum ad idolorum cultum converſus, & apoſtata paganiſmus factus, perſequutus eſt Chriſtianos, & in odium Chriſti, templum Hieroſolymis reparari præcepit. De Juliani autem vita & morte in corpore hujus libri lar-
571 giùs continetur. Tempore Juliani claruit Didymus, & Baſilius Cæſarienſis epiſcopus.

Diſtinctio temporum.

Damaſus Papa, ſedit annis octodecim, menſibus quatuor, die uno. Ceſſavit ſedes Papalis poſt eum diebus viginti.

Jovianus tempore Damaſi Papæ, imperat annis octo. Iſte omnem exercitum Conſtantii ad fidem catholicam revocavit.

Diſtinctio temporum.

Syricius Papa, ſedit annis quindecim, menſibus undecim. Cathedra non ceſſat.

Valentinianus tempore Syricii, imperat annis undecim.

Valens, filius Valentiniani, ſub eodem Papa Syricio, imperat annis quatuor.

Gratianus Imperator cum fratre ſuo Valente, imperat ſub eodem Papa, annis ſex.

Diſtinctio temporum.

Anaſtaſius Papa, ſedit annis tribus, menſibus decem, diebus duodecim. Ceſſavit poſt eum pontificatus diebus viginti & uno.

Valentinianus ſecundus, imperat tempore Anaſtaſii Papæ, annis duodecim.

Diſtinctio temporum.

Innocentius Papa, ſedit annis undecim, menſibus duobus, diebus viginti uno. Tunc Roma ab Alarico, rege Gothorum, capta eſt, ipſo Papa tunc Ravennæ commorante.

Theodoſius imperavit annis viginti ſeptem, tempore Innocentii Papæ primi.

Diſtinctio temporum.

Soſimus Papa, ſedit anno uno, diebus undecim. Ceſſat diebus undecim.

Arcadius cum Honorio & Theodoſio & Valentiniano, imperat annis triginta duobus ſub eodem Papa.

Diſtinctio temporum.

Bonifacius Papa, ſedit annis tribus, menſibus octo, diebus ſeptem. Ceſſat diebus novem.

Honorius & Arcadius tempore Bonifacii Papæ, imperat annis viginti uno.

Cæleſtinus Papa, ſedit annis ſeptem, menſibus decem, diebus ſeptemdecim. Ceſſat diebus viginti. Iſte verò Scotis in Chriſto credentibus primum mittit epiſcopum, nomine Palladium.

Diſtinctio temporum.

Valentinianus cum Martiano imperat 572
annis novem.

Xyſtus Papa, ſub eodem Valentiniano, ſedit annis octo, menſe uno. Ceſſat diebus viginti duobus.

Diſtinctio temporum.

Leo Papa, ſedit annis undecim, menſe uno, diebus tredecim. Ceſſat diebus ſeptem. Tunc facta eſt quarta ſynodus ſexcentorum triginta Patrum ſub Martiano Imperatore contra Eutychen: ubi conceſſum eſt, Theotocon, id eſt Dei matrem eſſe Mariam: & prohibitum eſt dicere, duas in Chriſto eſſe perſonas. Eo tempore Atila intrat Italiam: ad quem egreſſus Leo Papa, ut Urbem non ingrederetur, obtinuit: unde Atila frænum retro convertit.

Diſtinctio temporum.

Martianus poſt Valentinianum ſub Leone Papa imperat annis ſex.

Diſtinctio temporum.

Hilarius Papa, ſedit annis ſeptem, menſibus tribus, diebus decem. Ceſſat diebus decem.

Leo Imperator, regnat annis ſeptem in Conſtantinopoli.

Diſtinctio temporum.

Simplicius Papa, ſedit annis quindecim, menſe uno, diebus ſeptem.

Zeno Imperator tempore Simplicii Papæ, regnat annis ſeptemdecim.

Felix Papa, ſedit annis octo, menſibus ſex, diebus ſeptem. Ceſſat diebus quinque. Iſte fuit ſub Zenone.

Diſtinctio temporum.

Gelaſius Papa, ſedit annis quatuor, menſibus octo, diebus octodecim. Ceſſat diebus ſeptẽ. Hoc tempore Genſericus, rex Gothorum, capit urbem Romam; & per dies quatuordecim omnibus bonis expoliat; ſed hominibus ad eccleſias con-

confugientibus parcit; & ita locupletatus recedit.

Anaſtaſius Imperator tempore Gelaſii, regnat annis ſeptemdecim.

Symmachus Papa ſub Anaſtaſio, ſedit annis novem, diebus ſeptemdecim.

Diſtinctio temporum.

Hormiſda Papa, ſedit annis novem, diebus ſeptemdecim. Ceſſat diebus ſex.

Juſtinus ſenior, ſub Hormiſda, regnat annis ſeptem.

Joannes Papa ſub Juſtino, ſedit annis duobus, menſibus novem, diebus ſedecim. Ceſſat diebus quinquaginta octo. Iſte à Theoderico, Gothorum rege, car-
573 cerali inedia maceratus, poſt diuturnam pœnam peremptus eſt.

Mercurius Papa, ſedit ſub Juſtiniano.

Bonifacius Papa, ſedit annis duobus, diebus viginti ſex. Ceſſat diebus ſeptuaginta ſex.

Diſtinctio temporum.

Joannes Papa ſecundus, ſub Juſtiniano, ſedit annis duobus, menſibus quatuor, diebus ſex. Ceſſat diebus ſex.

Agapetus Papa, ſub illo ſedit annis undecim, menſibus decem, diebus undecim. Ceſſat diebus viginti ſeptem.

Silverius Papa, ſedit anno uno, menſibus quinque, diebus undecim. Ceſſat diebus ſex.

Vigilius Papa, ſedit annis ſeptemdecim, menſibus ſex, diebus viginti & uno. Ceſſat diebus viginti quinque. Nunc fit quinta ſynodus ſub Juſtiniano, contra Theodorum.

Fabianus Papa, ſedit anno uno, menſibus quinque, diebus tredecim.

Diſtinctio temporum.

Pelagius Papa, ſub Juſtino Imperatore, ſedit annis undecim, menſibus decem, diebus viginti ſeptem.

Benedictus Papa, ſub eodem Juſtino, ſedit annis quatuor, menſibus duobus. Ceſſat menſibus tribus.

Juſtinus imperat annis ſeptem.

Joannes Papa, ſub Juſtino, ſedit annis duodecim, menſibus undecim, & diebus viginti ſex.

Diſtinctio temporum.

Tiberius imperat annis ſex.

Benedictus Papa, ſub Tiberio, ſedit annis quatuor, menſibus duobus.

Diſtinctio temporum.

Mauricius imper. annis viginti uno.

Pelagius Papa, ſecundus, ſub Mauricio, ſedit annis decem, menſibus duobus, diebus decem. Ceſſat menſibus ſeptem.

Gregorius Papa, ſub Mauricio, ſedit annis tredecim, menſibus ſex, diebus decem. Ceſſat menſibus quinque. Iſte convertit Anglos.

Diſtinctio temporum.

Phocas Imper. regnat annis octo.

Bonifacius P. tertius, ſedit annis novem, diebus viginti duobus. Ceſſat diebus triginta ſex. Tunc conſecratum eſt Pantheon.

Diſtinctio temporum.

Heraclius Imperator, cum filio ſuo Conſtantino, imperat annis triginta ſex. Per eundem Heraclium facta eſt exalta- 574
tio ſanctæ crucis.

Bonifacius quartus, Papa, ſub Heraclio, ſedit annis quinque, menſibus decem. Ceſſat diebus quatuordecim.

Deusdedit Papa, ſub Heraclio, ſedit annis tribus, menſe uno. Ceſſat diebus ſexaginta ſeptem.

Honorius Papa, ſedit annis duodecim, menſibus undecim, diebus ſedecim. Ceſſat anno uno, menſibus ſeptem, diebus octodecim.

Severinus Papa, ſedit annis duobus, diebus quatuor. Ceſſat menſibus quatunr, diebus viginti ſex.

Joannes Papa, ſedit anno uno, menſibus octo, diebus novemdecim. Ceſſat diebus quadraginta tribus.

Diſtinctio temporum.

Conſtantinus Imper. filius Heraclii.

Theodorus Papa, ſedit annis ſex, menſibus quinque, diebus octodecim. Ceſſat anno uno, diebus duobus.

Martinus Papa, ſedit annis ſex, menſibus duobus, diebus viginti ſeptem. Ceſſat anno uno, diebus viginti.

Eugenius Papa, ſedit annis duobus, menſibus novem, diebus viginti quatuor. Ceſſat menſibus duobus, die uno.

Vitallianus Papa, ſedit annis quatuordecim, menſibus ſex. Ceſſat anno uno, diebus tredecim.

Diſtin-

Diſtinctio temporum.

Conſtantinus junior, Imperator.

Deodatus, ſedit annis tribus, menſibus duobus, diebus quinque. Ceſſat diebus octo.

Donnus Papa, ſedit anno uno, menſibus quinque, diebus decem. Ceſſat diebus duobus. Iſte conſtruxit locum, qui dicitur Paradiſus, ante eccleſiam S. Petri.

Agatho, ſedit annis duobus, diebus quatuor. Ceſſat anno uno, menſibus quinque, & diebus quinque. Nunc ſexta ſynodus celebratur Conſtantinopoli centum quinquaginta epiſcoporum, ſub Conſtantino, pronepote Imperatoris, contra Georgium patriarcham.

Leo Papa, ſedit menſibus decem, diebus ſedecim. Ceſſat diebus duodecim.

Benedictus Papa, ſedit menſibus duobus, diebus viginti.

Joannes Papa, ſedit anno uno, diebus novem. Ceſſat menſibus duobus, diebus octodecim.

575 Conon Papa, ſedit menſibus undecim. Ceſſat menſibus quatuor, diebus viginti duobus.

Diſtinctio temporum.

Juſtinianus junior, Imperator.

Sergius Papa, ſedit annis tredecim, menſibus novem.

Leo Papa, ſedit ſub Juſtiniano juniore annis duobus, menſibus novem.

Diſtinctio temporum.

Joannes Papa, ſedit annis tribus, menſibus duobus, diebus ſedecim. Ceſſat menſe uno, diebus tredecim.

Joannes alius, Papa, ſedit annis duobus, menſibus ſeptem. Ceſſat menſibus octo.

Siſinnius Papa, ſedit diebus viginti. Ceſſat menſe uno, & diebus novemdecim.

Diſtinctio temporum.

Juſtinianus Imperator.

Conſtantinus Papa, ſedit annis ſeptē, diebus viginti. Ceſſat anno uno & diebus quadraginta.

Philippus Imperator, regnat tempore ipſius Conſtantini Papæ.

Diſtinctio temporum.

Anaſtaſius Imperator, regnat tempore Gregorii Papæ.

Gregorius Papa, ſub ipſo Anaſtaſio ſedit annis quindecim, diebus viginti duobus. Ceſſat diebus triginta quinque.

Diſtinctio temporum.

Theodoſius Imperator. Sub eo ſedit Gregorius Papa tertius, annis decem, menſibus novem, diebus viginti quatuor. Ceſſat diebus octo.

Leo Imperator, cum Conſtantino filio ſuo, regnat tempore ipſius Gregorii Papæ.

Diſtinctio temporum.

Conſtantino cum filio ſuo Leone imperante,

Zacharias Papa, ſedit annis decem, menſibus octo.

Diſtinctio temporum.

Stephanus Papa, ſedit annis quinque, menſibus tribus. Ceſſat diebus triginta quinque. Tempore ipſius Stephani Papæ, Pipinus dux Francorum factus eſt rex Galliarum & patricius Romanorum. Hildericus verò, qui prius fuerat rex Francorum, ignavus & inutilis, tonſus & monachatus eſt.

Paulus Papa, tempore Pipini regis & patricii, ſedit annis quinque, menſe uno. Ceſſat anno uno. Tempore ipſius Pauli & Pipini, Leo imperat.

Diſtinctio temporum.

Stephanus Papa, tempore Caroli regis Francorum & patricii Romanorum, ſedit annis tribus, menſibus ſex. 576

Adrianus Papa, tempore Caroli regis & patricii, ſedit annis quatuordecim, menſibus decem, diebus viginti ſeptem.

Leo Papa, tertius, imperante Conſtantino in Græcia, cum matre ſua Irene, & regnante Carolo Magno in Francia, ſedit annis viginti, menſibus ſex. Iſte primùm Carolum Magnum pro Imperatore ſuſcepit, & laudes Imperiales ſolenniter ei Romæ cantavit. Nunc ſeptima ſynodus Nicena ſub Conſtantino, & Irene Imperatrice, matre ejus, celebrata eſt de imaginibus ſanctorum. Carolus Magnus Imperator, tempore Papæ Leonis, & deinceps tertii, imperat annis quadraginta ſex.

Diſtinctio temporum.

Ludovicus Imperator, filius Caroli Magni

Magni, imperat poſt patrem cum filio ſuo Lothario.

Stephanus Papa, tertius, ſub Ludovico & Lothario, ſedit annis ſeptem.

Paſchalis Papa, ſedit annis ſex.

Eugenius Papa, ſedit annis ſex.

Valentinus Papa, ſedit annis undecim, ſub eodem Imperatore.

Diſtinctio temporum.

Lothario imperante, poſt patrem ſuum Ludovicum,

Gregorius quartus, Papa, ſedit annis quatuordecim.

Sergius Papa, ſedit annis tribus.

Leo Papa, ſedit annis octo, menſibus quinque, ſub eodem Lothario & filio ejus Ludovico.

Benedictus Papa, ſub eodem, ſedit annis duobus.

Diſtinctio temporum.

Ludovicus Imperator, regnat poſt patrem ſuum.

Paulus Papa, ſub eodem Ludovico, ſedit annis decem, menſibus duobus. Ceſſat anno uno.

Stephanus Papa, ſedit annis quatuor.

Nicolaus Papa, ſedit annis decem, menſe uno.

Adrianus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus undecim.

Diſtinctio temporum.

Carolus ſecundus, Imperator, poſt Ludovicum ſecundum, regnat.

577 Joannes Papa, ſedit annis decem, menſe uno, ſub Carolo ſecundo.

Diſtinctio temporum.

Carlomannus imperat poſt Carolum ſecundum.

Martinus Papa, ſub Carlomanno, ſedit anno uno, menſibus tribus.

Adrianus tertius, Papa, ſedit anno uno, menſibus tribus.

Stephanus Papa, ſedit annis quatuor.

Diſtinctio temporum.

Arnulpho imperatore, ſecundum quoſdam,

Formoſus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus ſeptem.

Bonifacius Papa, ſedit annis duodecim.

Stephanus Papa, ſedit anno uno, menſe uno, diebus octodecim.

Romanus Papa, ſedit annis quatuor.

Theodorus Papa, ſedit anno uno.

Joannes Papa, ſedit annis duobus.

Diſtinctio temporum.

Ab hoc loco inantea ponimus, ſecundum ſententiam Romanorum, illos Imperatores, qui in ſola Italia leguntur regnaſſe. Ludovicus imperat in Italia.

Chriſtophorus Papa, ſub Ludovico, ſedit menſibus ſex.

Sergius Papa, ſub eodem Ludovico, ſedit annis ſex, menſibus quatuor.

Diſtinctio temporum.

Berengario imperante in Italia, Anaſtaſius Papa, ſedit anno uno, menſe uno.

Lando Papa, ſedit menſibus quinque, ſub iſto Berengario.

Joannes Papa, ſedit annis quatuor, menſibus duobus, ſub Berengario primo.

Diſtinctio temporum.

Hugone imperante in Italia,

Leo Papa, ſedit annis ſeptem, diebus quindecim.

Diſtinctio temporum.

Guidone imperante in Italia, & filio ejus Lamberto,

Stephanus Papa, ſedit annis duobus, menſe uno.

Joannes Papa, ſub eiſdem, ſedit annis quatuor, menſibus decem.

Diſtinctio temporum.

Berengario ſecundo imperante in Italia, Leo Papa ſedit annis tribus, menſibus ſex.

Diſtinctio temporum.

Lothario imperante in Italia,

Stephanus Papa, ſedit annis tribus & menſibus quatuor. 578

Diſtinctio temporum.

Berengario tertio imperante in Italia, cum filio ſuo Alberto,

Marinus Papa ſedit annis tribus, menſibus ſex.

Diſtinctio temporum.

Ab hoc tempore inantea incipiunt ſoli Teutonici imperare.

Othone primo Teutonico Imperatore,

Benedictus ſedit anno uno, menſibus quinque.

Leo Papa, ſub eodem Othone primo, ſedit anno uno, menſibus tribus.

Joan-

Joannes Papa, ſub eodem Othone, ſedit annis quinque, menſibus undecim.

Diſtinctio temporum.

Othone ſecundo Imperatore, Benedictus Papa ſedit anno uno, menſibus quinque,

Donnus Papa, ſedit anno uno, menſibus ſex.

Bonifacius Papa, ſedit menſe uno.

Benedictus Papa, ſedit annis novem.

Joannes Papa, ſedit menſibus octo.

Joannes Papa, ſedit menſibus quatuor.

Diſtinctio temporum.

Othone tertio, Teutonico Imperatore,

Joannes Papa, ſedit annis decem, menſibus ſex.

Gregorius Papa, ſedit anno uno, menſibus ſex.

Joannes Papa, ſedit menſibus decem.

Silveſter Papa, ſedit annis quatuor, menſibus quinque. Iſte vocabatur Gilbertus.

Joannes Papa, ſedit menſibus decem.

Joannes Papa, ſedit annis tribus.

Sergius Papa, ſedit annis tribus.

Diſtinctio temporum.

Nota, quia plures ſunt Henrici reges, quàm Henrici Imperatores. Unde cùm legitur Henricus Imperator primus, ratione imperii, primus quidem eſt; ſed ratione Henricorum, ſecundus eſt: fuit enim unus rex Henricus ante iſtum. Idem intellige de Conradis.

Henricus, primus Imperator, cognomine Claudus, qui inter Henricos notatur ſecundus. Cujus tempore

Benedictus Papa, ſedit annis undecim, menſibus undecim.

Joannes Papa, ſedit annis novem, menſibus ſex.

579 *Diſtinctio temporum.*

Conrado primo imperante, qui inter Conrados notatur ſecundus, Benedictus Papa ſedit annis quatuordecim.

Silveſter Papa, ſub eodem Conrado, ſedit menſibus duobus.

Gregorius Papa, ſub eodem, ſedit anno uno, menſibus ſex.

Clemens Papa, ſub eodem Conrado, ſedit menſibus novem.

Damaſus Papa, Teutonicus, ſedit menſe uno.

Leo Papa, Teutonicus, ſedit annis quinque, menſibus quinque.

Victor Papa, Teutonicus, ſedit annis duobus, menſibus quatuor.

Stephanus Papa, Teutonicus, ſedit menſibus octo. Omnes ſub eodem Conrado ſecundo.

Diſtinctio temporum.

Henricus, ſecundus Imperator: ſed ratione Henricorum regum, tertius numerandus eſt. Fuerat enim ante omnes Henricos & ante omnes Othones quidam Henricus rex, ut diximus: ſed non Imperator, de gente Saxonica, cognominatus Auceps. Similiter fuit ante omnes Conrados primus Conradus, rex Teutonicorum: ſed non erat Imperator. Tempore autem iſtius Henrici ſecundi Imperatoris, Benedictus Papa ſedit annis decem.

Nicolaus Papa, ſedit annis tribus, menſibus ſex, diebus viginti quinque.

Diſtinctio temporum.

Henricus Imperator tertius: ſed ratione Henricorum, quartus eſt numerandus. Tempore iſtius Henrici, Alexander Papa ſedit annis novem, menſibus ſex.

Gregorius ſeptimus, Papa, ſedit annis quindecim, menſe uno, diebus octo.

Victor Papa, ſedit menſibus quatuor, diebus ſeptem.

Urbanus Papa, ſedit annis undecim, menſibus ſex, diebus octodecim.

Diſtinctio temporum.

Henricus Imperator quartus, qui ratione Henricorum numeratus eſt quintus. Iſte eſt Henricus, qui cepit Papam 580
Paſchalem Romæ, & iſte refutavit eccleſiæ Romanæ annulum & baculum epiſcoporum.

Paſchalis Papa, ſub eo, ſedit annis novemdecim.

Gelaſius Papa, ſedit anno uno, diebus ſex.

Cal-

Calliſtus Papa, ſedit annis quinque, menſibus ſex, diebus tredecim.

Honorius Papa, ſedit annis quinque, menſibus ſex, diebus viginti octo.

Diſtinctio temporum.

Lotharius ſecundus, Imperator, regnavit annis duodecim, fuit Saxo.

Innocentius Papa, ſedit annis tredecim, menſibus ſex, diebus quatuordecim.

Cæleſtinus Papa,ſedit menſibus quinque, diebus undecim.

Lucius Papa,ſedit menſibus undecim.

Diſtinctio temporum.

Conradus, rex Teutonicorum & Romanorum, regnat annis quatuordecim.

Eugenius Papa,tempore Conradi tertii, ſedit annis octo, menſibus quinque, diebus decem.

Diſtinctio temporum.

Fridericus primus, Imperator, imperat nunc annis triginta ſeptem.

Anaſtaſius Papa, tempore Friderici, ſedit anno uno,diebus quinque: vivente etiam Eugenio ſuprà dicto.

Fridericus ſecundus, regnat.

Adrianus Papa, ſedit annis quatuor, menſibus novem. Iſte unxit Fridericum in Imperatorem.

Alexander Papa, ſedit annis vigintiduobus,imperante Friderico,& regnante cum patre filio ejus,Henrico ſexto.

Lucius Papa, imperante Friderico, & filio ejus,Henrico, regnante, ſedit annis tribus.

Urbanus tertius, Papa, ſedit ſimiliter imperante Friderico, & regnante filio ejus Henrico: ſedet nunc feliciter, Amen.

FINIS CHRONICORUM GOTFRIDI VITERBIENSIS.

LECTO-

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO SALUTEM!

WErnerus Rolewinck, de Laer, natione Teutonicus, patria Gueſtphalus, ex diœceſi Monaſterienſi, Carthuſienſium domus ſanctæ Barbaræ in Colonia Agrippina. Natale ipſius tempus ignoratur, claruit tamen circa ſeculi XV. finem, Maximiliano I. imperante. Sic enim de eodem *TRITHEMIUS:* (a) *Vivit adhuc in Carthuſia Colonienſi provectæ ætatis, & varia conſcribit ſub Maximiliano, Romanorum Rege, Anno Domini, quo iſta ſcripſimus 1494.* *JACOBUS PHILIPPUS BERGOMAS* (b) de eodem ita ſentit: *Wernerus, natione Theutonicus, patria Weſtphalus: Ordinis Carthuſienſium. Prior ſanctæ Barbaræ in Colonia Agrippina. Vir divinarum ſcripturarum ſtudioſiſſimus: valde eruditus, ingenio excellens, religioſaque converſatione: per hoc tempus præclara edidit opuſcula, quibus ſe utilem præſentibus pariter & futuris declaravit.* Neque tamen confundendus iſte eſt cum Wernero Rolevinccio, Profeſſore Hamburgenſi, quem in ſua

(a) *De Script. Eccleſ. n. 929.*
(b) *Lib. VI. fol. 431.*

ſua ad Jo. Reccium epiſtola commendat *JO. CASELIUS (a)* qui ſub medium ſeculi decimi quinti vixit, dum, teſte *VOSSIO*, a. 1502. defunctus fuerit noſter Wernerus. Prædicatur tamen, tanquam vir in divinis ſcripturis ſtudioſiſſimus, & valde eruditus, ingenio excellens, vita & converſatione devotus. *(b)* Varia ipſius ſunt opuſcula, inter quæ etiam de laudibus Weſtphaliæ liber reperitur, quem a. 1514. correctum atque emendatum edidit *ORTUINUS GRATIUS*, & poſt eum, *GODEFRIDUS GUILIELMUS LEIBNITIUS. (c)* Hoc autem, quo maxime inclaruit, eſt Faſciculus temporum, ab initio mundi, ad ſua usque tempora, de quo ſic teſtatur *VOSSIUS. (d) Primum quidem deſiiſſe videtur in anno* CIↃCCCCLXX. *qui penultimus Paulli II. Sane Manuſcriptus noſter non ulterius producitur. Ex inde pauculis additis, pertigit usque ad annum* CIↃCCCCLXXIV. *qui erat Sixti IV. annus tertius. Ad Sixti tempora perduxiſſe ait Boſtius in viris illuſtribus Carthuſianis, capite ultimo. Atque hic finit vetuſtiſſima, quam habeo, editio, Lovanii procurata anno* CIↃCCCCLXXVI. *Nomen auctoris æque ibidem, ac in Manuſcripto, deſideratur, ſolum dicitur opus iſthoc propriis cujusdam devoti Carthuſienſis, & viri hiſtoriarum ſtudioſiſſimi manibus, ab initio mundi usque ad Sixti Papæ IV. tempora, contextum eſſe: ſed Joannem Veldner ſumma diligentia, majorique inpenſa, nonnullis additis imaginibus, ad finem usque deduxiſſe. Poſtremo autem pertexuit auctor opus ſuum usque ad annum* CIↃCCCCLXXX. *quo ait papam factum Innocentium VIII. Atque*

(a) Reperitur iſta inter Opuſcula varia à *JO. GOES* collecta *p. 176.*
(b) *TRITHEMIUS* Cat. Script. Eccleſ. *n. 929. HERM. HAMELMANN lib. I. de viris in Weſtphalia ſcientia ſcriptisque illuſtribus p. 138.*
(c) *Tom. III. Script. Brunſvvic. n. XV.*
(d) *de Hiſt. lat. lib. III. c. VI. p. 369.*

Atque hic recentiſſimæ etiam editiones deſinunt. Labitur autem Voſſius, dum a. 1480. deſiiſſe dicit Wernerum, cum potius ad a. 1484. usque hunc deduxerit faſciculum. In Chronologia equidem ſingularem adhibuit curam Wernerus, in hiſtoria tamen brevis eſt, & plerumque profert, quæ alias ſatis ſunt cognita, ut ſupervacaneum duxerim, multa ad eundem adnotare. Quæ vero ſub anno 1104. de Monaſterio Rubeimontis, & Wilerio, Comite Gruriæ, adducit, indagare nondum licuit. Appendicem adjecit *JO. LINTURIUS,* ab anno 1475. ad 1514. usque. Paſtor hic erat in Curienſi Civitate, vulgo dicta *Hof,* Marchionatus Brandenburgici, ut ipſe de ſe memorat, *(a)* licet nec *ENOCH WIDEMANNUS,* cujus Chronicon Curienſe Manuſcriptum poſſideo, nec *JO. ANDREAS PLANERUS* in Hiſtoria Variſciæ, qui tamen Eccleſiaſtas Curienſes recenſet, *(b)* nec *JO. CHRISTOPHORUS LAYRITZIUS,* qui Curienſem ſcripſit Hiſtoriam, ejusdem faciat mentionem, niſi quod idem Jo. Linthneri, Plebani Parochialis olim Eccleſiæ S. Laurentii vicarii, recolat memoriam, qui exeunte ſeculo decimo quinto vixit, *(c)* an vero idem fuerit cum noſtro Linturio, definire non audeo. Brevis quidem hæc eſt Appendix, varia tamen comprehendit ſingularia, quæ Curienſem potiſſimum Civitatem & terras Variſcorum Brandenburgicas concernunt. Quare ſic de eo judicat *VOSSIUS: (d) Linturius ille, Hoffienſis in Voitlandia paſtor fuit: atque iſtud in cauſa eſt, cur ita res alias deſcribat, ut Voitlandiam tantopere, maximeque Hoffienſem ſpectet eccleſiam.* Inter hæc ea, quæ ad annum

(a) ad a. 1089.
(b) p. 163.
(c) p. 50.
(d) c. l.

annum 1089. de D. Theodorico Morung, bullis papalibus contradicente, ad a. 1495. & alibi, de Franconiæ nobilibus, ſe ſteuris Imperii opponentibus, enarrat, præ aliis notari merentur. In ſingulis hiſce cum eodem convenit dictus Enoch Widemannus. Nec minus lectu digna ſunt *JACOBI WIMPHELINGII* ſcripta & epiſtolæ ad Robertum Gaguinum, legatum Gallorum ad Germanos, ſuper raptu Annæ Britannicæ à Gallorum Rege, Carolo VIII. facto, quibus doctus ille vir zelum ſuum pro Maximiliano Imp. demonſtravit.

FASCI-

Digitized by Google

FASCICVLVS TEMPORVM OMNES ANTIQVORVM CHRONICAS COMPLECTENS,

AVCTORE WERNERO ROLEWINCK, WESTPHALO.

PROLOGVS.

GEneratio & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronunciabit, *ſcribitur Pſalmo cxliiij. Cum non ſine multa diligentia ſanctorum patrum ſtudia temporum decurſus ſupputarunt, non dubium, quin magna utilitas eccleſiaſticis viris, & præcipue illis, qui eccleſiaſticam politiam gubernare habent, inde proveniat: nec ulli ſtatui hominum hoc parum prodeſſe credendum eſt, ſi temporata mente ad rerum geſtarum hiſtorias, quas ob diurnam memoriam ſtudioſi viri conſcripſerunt, oculos levent: quamvis plerique id minus perſpectent. Decet namque viros virtuoſos præcedentium facta ſæpe ad memoriam revocare, ut bonis exemplis diſcant dignis operibus inſiſtere; ut in malis valeant perditionis ſcopulum declinare. Verum, niſi precioſum a vili ſeparetur, ſtulta concupiſcentia ſe temperare non valens, in tenebrarum voraginem præcipiti curſu mergeretur. Ob hoc ſancti doctores videntes, quod ad intellectum ſacrarum ſcripturarum, & eccleſiæ regimen, hiſtoriarum decurſus ex parte neceſſarius eſſet, ſimulque omnium geſtorum congeries inutilis, tum pro ſui magnitudine, tum pro ſuperfluorum & vilium factorum repetitione ſupervacua, quaſdam nobis hiſtorias canoniſarunt, amputatis fabulis ſuperſtitioſis, ac genealogiis interminatis, quæ ad rem non pertinent. Sicque factum eſt per maximos eorum labores, ut pene ſimul tota temporum hiſtoria breviſſimo ſtudio a quolibet intelligente, jam nedum ſine labore, imo cum cordis oblectatione poſſit incorporari. Decuit quoque ad ornatum ſcripturæ, ut hac pulcritudine non careat, quæ omnibus gentibus tanquam lucerna præfulgida in obſcuro loco proponenda fuit. Ingenium inſuper humanum, quod magnifice plura comprehendere faciliter poteſt, hoc delicioſo prato diverſorum florum privari non debuit: in quo varia virtutum exempla reperiens, factaque reproba æque conſiderans, illa carpere, hæc præterire moneretur. Videre enim ſupra modum eſt delectabile, qualiter primi noſtri parentes, ex quibus originem duximus, inſtituti fuerunt a ſummo omnium gubernatore Deo: deinde quis decurſus eorum, quomodo defecit & profecit rationabilis creatura in ſapientia, virtute, potentia, ſanctitate, longævitate, & ſic de aliis: & in omnibus his divinum regimen admirari, quam ſit Deus mirabilis in creaturis ſuis, qui nunquam adminiſtrare ceſſavit illis, quos condidit: quanta creatoris longanimitas & miſericordia, & quam inſcrutabilis divinorum judiciorum abyſſus. Hæc & infinita alia pervolans humana induſtria pennis quibusdam internæ contemplationis, non ſolum præterita & præſentia, ſed etiam futura metitur, dum ex ſimilibus ad ſimilia progreditur: cui ſi bona voluntas adjuncta fuerit, tædio quodam incolatus hujus in Deum ſurgit ad laudandum & regratiandum, & contemplandum: cupiens diſſolui, & eſſe cum Chriſto in æternum. Incipit ergo hæc contemplatio in jocunda contemplatione creaturarum, & finit in feliciori tædio earundem, & appetita creatoris, juxta illud Pſal.* Quid enim mihi eſt in cœlo? & a te quid volui ſuper terram? Mihi autem adhærere Deo bonum eſt. *Hoc forte in præaſſumpto verbo idem Pſalmiſta nobis perſuadere nititur, dicens:* Generatio & generatio laudabit opera tua, & potentiam tuam pronunciabunt. *Quaſi dicat, Per omnia, quæ in mundo caſura cernimus, ad te, qui nunquam deficis, tendere debemus. Quæ utique ſententia valde accommoda eſt ad propoſitum noſtrum. Cum enim, teſte Auguſtino, plura in ſacra ſcriptura commemorantur, quæ nihil ſignificant, & tamen neceſſaria ſunt, propter ea, quæ aliquid ſignificant, neceſſe eſt talibus ita uti, quamvis ſterilia ſunt, ſicut illa, quæ fœcunda devotione im-*

mediate in Deum mentem noſtram ſubtollunt: alioquin non recte ſcripturam legimus, in qua ſemper Spiritus ſanctus loqui credendus eſt. Sunt ergo arida, quoad ſuperficiem litteræ; ſed gravida, quoad ſpiritualem intelligentiam. Quæ autem ita aliena ſunt, ut nequaquam ſpiritualiter intelligi poſſunt, aut non expedit: omni tamen veneratione digna ſunt, propter finem, in quem ordinantur, qui eſt ſcire & diligere Deum. Et de hoc genere videtur eſſe ſupputatio annorum, quæ in ſacra hiſtoria diligentiſſime annotata continetur. De qua, ut idem Auguſtinus teſtatur, hoc certiſſime tenendum eſt, quod tanta eſt divina auctoritate roborata, ut omnino falſiſſimum ſit, quicquid ab ea ita diſcrepat, ut cum ea omnino concordari non poſſit. Quæ cum ita ſint, mirum valde videtur, cur ſanctæ ſcripturæ tractatores de hac materia in tantum ſunt diverſi in pluribus locis uſque hodie, ut aut omnino aut vix nequeant concordari. Et redit illa antiqua & famoſa quæſtio de tranſlatione lxx interpretum, an potius ei ſtandum ſit in ſupputatione annorum, an textui Hebræorum, quem Moyſes ille maximus & primus legis provulgator edidit. Hic contriverunt ſancti doctores ingenia ſua, & quilibet pro captu ſuo dixit, quod ſenſit. Et quia periculoſum eſt de magiſtrorum eccleſiæ judicare ſententiis, (ut dicit Hieronymus ſuper Danielem,) & nimis laborioſum eſt omnia retexere: ideo Beda poſt alios, qui ſtudioſius in hac materia ſudarunt, elegit modum Oroſii, qui ſatis concorditer cum Hieronymo & Euſebio & aliis magis authenticis de his loquitur, & dicit, eccleſiam hunc modum tenere, licet alios non reprehendat. Quare actum videtur, ut hæc ſupputatio magis vulgata ſit in libris plurimorum poſtea ſcribentium. Auguſtinus etiam in xv libro de civit. Dei multa de his tractat: ſed ſatis diſſentit a poſitione Bedæ, quia ſequebatur exemplaria, quæ tunc magis vulgata fuerunt, ut etiam patet in homiliis ſuis, & maxime ſuper pſalmos. Poſitio autem Oroſii & Bedæ habet, quod a creatione mundi uſque ad nativitatem Abrahæ fluxerunt anni iij^m clxxxiiij, ſecundum ſeptuaginta. Hebræi minus habent, mccxxxvi, quia ſecundum Biblia correcta juxta Hebraicam veritatem, ab Adam uſque ad nativitatem Abrahæ, ſunt anni tantum mdcccc xlviij. Deinde ſatis concordant cum Hebræis ſeptuaginta interpretes, uſque ad deſtructionem templi, quæ vocatur communiter tranſmigratio Babylonis. Sequentia tempora non habentur ex canonica ſcriptura, ſed ex aliis hiſtoriis tam Judæorum, quam gentilium. Et iterum ibi eſt diverſitas, ſed non nimis magna. Simul igitur colligendo, ſecundum Bedam, a mundi creatione uſque ad Chriſti nativitatem, veniunt anni v^m cxcix. & hic eſt modus eccleſiæ. Unde verſus, Unum tolle datum ad milia quinque ducentis, Naſcenti Domino Beda dat a protoplaſto. *De ulteriori diſcuſſione hujus quæſtionis vide, ſi placet, Auguſtinum ubi ſupra, & Hieronymum, & alios locis ſuis. Hic autem, quia brevitati ſtudemus, prolixitas ipſa nobis vitanda eſt. Colligere namque diſpoſuimus, juvante Domino, ex pluribus libris faſciculum quendam temporum a mundi creatione uſque ad præſens; in quo tam ſacrarum ſcripturarum, quam diverſarum aliarum hiſtoriarum facta, tanquam in memoriali quodam compendioſe religabimus. Faciam proinde, juxta ſententiam Flori, quod ſolent, qui terrarum ſitus in brevi quaſi tabella depingunt; ita totam humani generis imaginem, temporumque decurſus in pauculis foliis complectar. Nec mihi conſcius ſum aliquid me poſuiſſe, quod non in fide dignis hiſtoriis habeatur: aut aliis libris eccleſiaſticorum doctorum; ſive quod non ex eorum dictis aperte ſequatur. Ubi autem dubium fuerit, an ſic vel aliter, hoc ipſum etiam ita, ut reperi, pari modo annotavi. Et ne ipſa ſuperficies hiſtoriæ devotis tædioſa eſſet, perſæpe ſententias quaſdam floridiſſimas applicavi ex ſanctorum dictis, quæ devotionem redolent pariter ac doctrinam. Autoritatem ergo dantes his, qui ante nos laboraverunt, nos pro modulo noſtro in labores eorum intravimus, ſparſim hinc inde carpentes, quod potuimus. Et ut ſciatur, quo ordine eos ſecuti ſumus, primo totum tempus veteris Teſtamenti v^m clxix annorum in quinque ætates diſtinctum, reperimus in quodam libello, qui Iſidoro aſcriptus videbatur, ubi multum artificialiter procedit, deducendo annos mundi uſque ad tempora ſua, ſcilicet Heraclij, qui cœpit regnare circa annos Domini dcxij: ſed ſupputationem ſuam non ordinavit ſecundum Æram Chriſti, ſicut nec Oroſius. Et hunc ſequimur in duabus primis ætatibus, ſimiliter & in duabus ſequentibus, exceptis paucis. Quia textus, ſecundum Hebraicam veritatem, a nativitate Abrahæ uſque ad capti-*

Digitized by Google

*captivitatem Balylonicam, apud nos magis eſt correctius, & diligentius explanatus. Et ideo ſequimur eum: parum tamen refert. In quinta ætate majorem laborem habuimus, propter nimiam diverſitatem hiſtoriarum. Et veniam precor, quia jam unum, jam alium, prout melius putavi, ſecutus ſum. An autem debite ſingulos annos ſupputavi, lectori judicium committo. Lineam autem Aſſyriorum & Romanorum & aliorum ex diverſis hiſtoriis laborioſe ſatis coaptavi: rogans, ut, ſi cui tranſcribere placuerit, diligenter obſervet ſpacia & numerum correſpondentem, ne longius aut ſtrictius ponat, quam exemplar habet. Alioquin & labor peribit, & fructum non reportabit. Eritque opus eo mendoſius, quo compendioſius, niſi hoc ſtudeat diligenter obſervare. Si autem debite, quod facile arbitramur, hæc incorporaverit, non modicam ei præbebit illuminationem ad intelligendam ſaeram ſcripturam & libros Auguſtini & Hieronymi, & Oroſii, & aliorum, &c. ſi vera ſunt, quæ in pluribus libellis ſcripta reperimus. Porro in ſexta ætate ſequimur Chronicam Martin, i& Vincentii, qui compendioſe procedunt uſque ad tempora ſua. Poſt eos, per annos fere cc, ſequor notabilem librum quendam, cujus auctorem neſcio, qui pene uſque ad tempora ſua extenditur. Quæ autem depoſt acta ſunt memoria digna, ſicut audivimus & vidimus, fideliter prioribus ſuppoſuimus. Quæ omnia in ſequentibus ſumma brevitate patebunt. Modus autem procedendi planiſſimus eſt, & groſſitudini ruſticanæ adeo amicus, ut in pariete quidem depingi poſſit, eo quod ilico ſine omni difficultate intuentibus ſe offerat. Depinxi igitur in medio folii circulos * cum nominibus perſonarum debitis, pro quolibet tempore, & infra & ſupra lineas duas: quarum ſuperior cum numero ſuo deſcendit ab Adam uſque ad Chriſtum, juxta ſeriem prædictorum, ſignificans, ut quicquid ex adverſo illius numeri ſcriptum ſive ſuperius ſive inferius, etiam circa illa tempora factum veriſimiliter credatur. Secunda linea, id eſt inferior, retrorſum aſcendit a Chriſti nativitate uſque ad mundi creationem; ut eadem facilitate unico numero inſpecto, ſciatur, quot annis hoc aut illud factum ſit ante Chriſti nativitatem. Quod ideo ſic ordinavimus, quia hæc Æra magis ſolennis eſt apud nos, & citius ſolet requiri. Poſt Chriſtum ſimul ambæ deſcendunt ad tempora noſtra paulatim creſcendo: ita ut ſuperior ſemper oſtendat ætatem mundi, & inferior ætatem Chriſti, quod planiſſime patebit locis ſuis. Et quia ex multis libris mendoſe ſcriptis modum hunc non levi labore ad lineam veritatis correximus, obſecramus pro Chriſto lectorem, ne inciviliter manum ad corrigendam hanc annorum ſupputationem apponat, niſi prius toto opere perſpecto. Quod non ideo dicimus, quaſi nullibi erraverimus, ſed ad aviſandum de nimia diverſitate doctorum in hac materia. Et frequenter poſitio unius eſt involutio alterius. Ubi autem errorem invenit, clementer ignoſcat, & corrigat ex prædictis, quos ſequimur. Facile enim in numeris erratur, & ſæpe negligenter deſcribuntur, & negligentius emendantur, ut dicit Auguſtinus xv libro de civitate Dei.*

FINIT PROLOGVS.

De numero, qui in ſequentibus per	I.	X.	C.	M.
litteras exprimitur, hæc conſidera:	II.	XX.	CC.	II^{M}
	III.	XXX.	CCC.	III^{M}
I monos; v quinque; x denos; duo xx vigenos.	IV.	XL.	CCCC.	IV^{M}
XL duplat idem; triplicat lx; l quoque ſola	V.	L.	D.	V^{M}
Quinquaginta facit: ſed nonaginta dat xc.	VI.	LX.	DC.	VI^{M}
C dat centenos: ſed quingentos tibi dat d.	VII.	LXX.	DCC.	VII^{M}
DC ſexcentos; M mille; C ſi præit, aufert	VIII.	LXXX.	DCCC.	VIII^{M}
Centum. Sic numerum debes conſcribere totum.	IX.	XC.	DCCCC.	IX^{M}
	&c.		vel, CM.	&c.

* Qui vero in hac editione, ſine rei diſpendio, mutati; ſimulque minores circuli, cum figuris ligneis, omiſſi fuerunt.

FASCICULUS TEMPORUM, OMNES ANTIQUORUM CHRONICAS COMPLECTENS,

INCIPIT FELICITER.

Dies primus.	In quo Deus fecit lucem, & diviſit lucem a tenebris.
Dies ſecund.	In quo fecit Deus firmamentum, & diviſit aquas ab aquis.
Dies tertius.	In quo congregavit Deus aquas in unum locum, & apparuit arida.
Dies quart.	In quo fecit Deus ſolẽ & lunã & ſtellas, & poſuit eas in firmamento, &c.
Dies quint.	In quo fecit Deus piſces & volucres, & cete grandia ex aqua.
Dies ſextus.	In quo fecit Deus beſtias & hominem.
Dies ſept.	In quo requievit Deus ab univerſo opere, quod patrarat.

IN principio creavit Deus cœlum & terram. Dicit beatus Auguſtinus ſuper Gen. quod major eſt hujus ſcripturæ auctoritas, quam omnis humani ingenii perſpicacitas. Et quia de tempore hic principaliter intendimus, principium temporis breviter tangere placuit. Unde eſt advertendum ſecundũ doctores, quod quatuor coæquæva in principio creata ſunt a Deo ex nihilo, in quo relucet creatoris ſum̃a potentia. Hæc autem ſunt, cœlum empyreum, angelica natura, materia quatuor elementorum, & tempus. Et hoc vocant opus creationis, quod factum fuit ante omnem diem. Poſt ſequitur opus diſtinctionis, in quo relucet ſum̃a creatoris ſapientia: quod factum fuit in tribus diebus primis. Deinde ſequitur opus ornatus, in quo relucet ſum̃a creatoris bonitas: quod factum fuit in tribus diebus ſequentibus, ut patet clare Gen. I. Septima autem die requievit ab omni opere, quod patrarat, non qua-*

Hic incipit prima ætas mundi: & habet annos IIᴹ. CCXLII. durans usque ad diluvium.

noſtrum. Eva mater omnium

Adam I homo

Anno mundi I.

vixit a. DCCCCXXX. & genuit XXXII. filios, & totidem filias.

An. CCXIX.

Adam vir ſanctus cunctis diebus vitæ ſuæ prophetiæ ſpiritu claruit: pœnitentiam magnam ac diuturnam fecit: filiis ſuis præcepta juſtitiæ dedit, præcipiens, ut a conſortio Cain ac filiorum ejus omnino abſtinerent, nec cum eis matrimonia jungerent. Hic primus noſter parens uno peccato a paradiſo nos expulit: ſed ſancta converſatione ſua ac pœnitentia exemplum nobis dedit ad regni cœleſtis gaudia remeandi. Qui autem hoc non ſequitur, de primo juſte conqueri non poterit.

ANno primo mundi, die ſexta formavit Deus Adam in agro Damaſceno, & Evam de coſta ejus; collocans eos in paradiſo, ut operarentur, & cuſtodirent illum: præcepitque eis, ne de fructu ligni guſtarent, ſub pœna mortis. Eodem die, cum peccaſſent, ſtatim ejecit eos de paradiſo in terram maledictionis, ut in ſudore & ærumna viverent, donec morerentur, &c. ut patet Gen. I.

Humanum genus ideo Deus ex uno homine inſtituit, ut commendaret, quam ei grata ſit in pluribus unitas. Quæ conſideratio multum electis prodeſt, ſanctis angelis in æterna pace ſociandis. Verum tanta immanitate peccandi defecerunt homines, ut tutius atque pacatius inter ſe beſtiæ viverent. Neque enim unquam inter ſe leones, aut inter ſe dracones, qualia homines bella geſſerunt. Vinculum concordiæ diligit Deus. Hæc Auguſt. lib. XII. de civitate Dei.

Delbora — Soror

Abel — Dei *

Cain †

Calmana. — Soror & uxor mundi.

Civitas terrena ab homicida Cain incepit usque ad homicidam Lamech.

* ſi operando laſſus; ſed novam creaturam facere ceſſavit, cujus materia vel ſimilitudo non præceſſerit. Quod autem dicitur Joan. V. *Pater meus usq; modo operatur; & ego operor*, intelligitur de continua univerſæ creaturæ adminiſtratione: quia, quod condidit, continere & gubernare non ceſſat, & in hoc relucet creatoris ſumma perfectio, quia ſibi ſoli ſufficit, nec eget creaturis: ſed potius econtra, quia virtus creatoris eſt cauſa ſubſiſtendi omni creaturæ, & hoc eſt, quod ſeptima dies veſperam non habet. De his plenius vide Magiſtrum ſecundo ſententiarum, & doctores deſuper copioſe ſcribentes. Porro ſequens tempus licet Deum nobis oſtendat, quo ad hæc quatuor prædicta, ſcilicet ſummam potentiam, ſapientiam, bonitatem, & per conſequens, ſummam perfectionem: tamen ſpecialius oſtendunt divinam miſericordiam & juſtitiam, juxta illud Pſalmi, *Miſericordiam & judicium cantabo tibi Domine.* Et iterum, *Univerſæ viæ Domini miſericordia & veritas.* Miſericordia tamen ſceptrum tenet, quandiu viatores ſumus: quæ nulli petenti veniam negat. 3

Æras plurimas diverſorum regum, gentium, aut operum magnificorum, aut perſonarum ſublimium, hinc inde annotavi. Quibus utuntur aſtronomi in ſuis calculationibus ab Adam usq; Alphontium. Et nota, quod *Æra* eſt tempus famoſum alicujus gentis vel ſectæ, incipiens ab aliquo effectu, qui eſt nobilis bonitatis vel malitiæ, & vulgariter poteſt dici *Datum*, juxta quod publicæ conſcriptiones fiunt. Unde & ſanctus Leo hujus nominis primus, frequenter hoc termino, *Æra*, utitur in epiſtolis ſuis.

Hiſtoria (ut Cicero dicit) eſt teſtis temporum, lux veritatis, magiſtra vitæ, nuntia vetuſtatis. Utiliſſimum ergo eſt, hiſtorias plures noſſe, atque in his verſari, ut aliorum exemplo utilia ſequi, noxiaque vitare poſſimus.

CXXX.	CCCCXXXV.	DCXXV.
Seth vixit annis DCCCCXII.	Enos vixit annis DCCCCV.	Cainan vixit annis DCCCCX.

Anno ante Chriſti nativitatem IIII M DLXXIIII. IIII M DCLXXIIII. V M LXIX.

Iſte Seth natus eſt CXXX anno Adæ: quorum Moyſes prætermiſit C, quib. luxit Abel in valle plorationis prope Ebron. Ipſe etiã pro oleo miſericordiæ impetrando paradiſũ adiit.

Iſte Enos cœpit invocare nomen Domini, forte aliqua verba deprecatoria invenit, aut imagines fecit pro colendo Deo, ſicut modo fit in eccleſia.

* Iſte Abel primus martyr eccleſiam inchoavit, quia in gratia mortuus fuit. Si enim ab Adã inchoata fuiſſet, nõ foret continuata. Hic (ſecundum Auguſt.) civitatem Dei condidit, cujus primus civis fuit. Et quia juſtus fuerat, Deus ejus oblationem acceptavit.

Enoch — In hoc Enoch Cain ſuam dedicavit civitatem; licet — Irath — Mananeel — Matuſalem.

vix IV viros ſcriptura dicat tunc fuiſſe: quia non omnes numeravit, qui tunc eſſe poterant, ſed illos tantum nominare neceſſe putavit, quos ſuſcepti operis ratio poſtulavit.

† Iſte Cain ſceleratus primo civitatem condidit terrenam, in qua ſuos poſuit propter timorem, eo quod rapinas & violentiã exercebat. Unde ſuſpicabatur, ſibi talia reddenda, qualia faciebat. Ideo in tuto ſe recepit. Hinc fratrem ſuum Abel propter invidiam occidit: & punitus à Domino vagus, &c. à Lamech occiditur.

Auguſtin. XIV. lib. de civitate Dei, Fecerunt itaq; civitates duas amores duo: terrenam ſcilicet amor ſui, usq; ad contemptum Dei; cœleſtẽ vero, amor Dei usque ad contemptũ ſui. Deniq; illa in ſeipſa; hæc in Domino gloriatur. Illa quærit ab hominib. gloriã: huic autẽ Deus conſcientiæ teſtis maxima eſt gloria. Ad illã pertinet Cain, qui primo natus eſt, & civitatem condidit: ad iſtam pertinet Abel, qui ſecundo natus eſt, & tanquam peregrinus hic converſatus: quia gratia prædeſtinatus, civis ſurſum erat.

Mundi ætates ſimilitudinarie accipiuntur ſecundum ætates hominis, & à diverſis diverſimode aſſignantur:rationibus multis aſtruuntur, quare ſic vel ſic convenientius inchoent vel terminent:de quibus nihil ad præſens. Sed quantũ nunc ſufficit,eſt advertendũ,quod ſex ſunt ætates mundi.Quarũ prima incipit à mundi creatione,& durat usq;ad diluviũ:& habet,ſecundumHebraicam veritaté,annos MDCLVI. ſecundũ LXX interpretes(ſicut Iſidorus ponit,&alii quã plures,quos hic ſequimur) habet annos IIm CCXLII. & ſic differunt in añis DLXXXVI: quos Hebræi minus habent in hac ætate. Et juxta hunc computũ, Matuſalẽ mortuus eſt ante diluviũ:eodem tamen anno,quo diluvium fuit.Secunda ætas incipit à diluvio,& durat usq;ad nativitatẽAbrahæ,& habuit ſecundumHebræos annosCCXCII:ſecundũ LXX, DCCCCXLII. & ſic differunt in annisDCL:quos iterũ Hebræi minus habẽt.Quæ autem ſit ratio tantæ diverſitatis,invenire non potui.Tertia ætas incipit à nativitate Abrahæ, & durat usq; ad initiũ regni David,habens ſecundũHebræos annos DCCCCXLI: ſecundũ LXX, DCCCCXL. Quarta ætas incipit à principio regni David,& durat usq;ad tranſmigrationem Babylonis: & habet annos CCCCLXXXIV,ſecundũ Hebræos: ſed ſecundum LXX, CCCCLXXXV. Quinta ætas incipit à tranſmigratione Babylonis,ſcilicet, quando Hieruſalem deſtructa fuit, & templũ in ea incenſum:& duravit usq;ad benedictã nativitatẽ Chriſti,habens annos ſecundum hunc modũ prætactum,quem hic ſequimur,DXC.& ſicut prædictum eſt,grandis eſt altercatio de ſupputatione annorum hujus ætatis. Diverſi diverſimode computant:ſed non minus multum differunt inter ſe.Eligat quivis,quod ſibi placuerit:quod nobis viſum fuit,poſuimus.Sexta ætas incipit à Chriſti nativitate,& durat usque ad finem mundi,cujus terminum ſolus Deus novit. Et hæc dicitur ſenectus ſive hora ultima. Adam moritur, ſepeliturque in Ebron.

Anno mundi	DCCXCV.	DCCCCLXX.	MCXXII.
	Malaleel vixit annis DCCCXCV.	Jareth vixit annis DCCCCLXII.	Enoch annis CCCLXV.
	IIII m CCCCIII.	IIII m CCXXIX.	IIII m LXXVII.

Curioſitas.

Nota,quod omnes artes vel ſcientiæ ſeculares, liberales ſive mechanicæ,vel phyſicæ, humanæ curioſitati deſervientes, à filiis Lamech leguntur inventæ.Et ſic filii adulterini primũ ſubtiliores aliis fuerunt. Et quia timebant futurum periculum diluvii & ignis, ideo Tubal easdem artes in duabus columnis ſculpſit, una lateria; & alia marmorea.

Jahel. Ada Tubal. Tubalcain. Sella. Noema.

Bigamia. Lamech. Satis Lamech ab iſtis uxoribus afflictus fuit: quia per quæ quis peccat, per hæc & punitur.

Iſte Lamech primus contra naturam & mores bigamiam inſtituit, adulterium committendo. Ipſe etiam Cain occidit, non tamen voluntarie.

Iſte Enoch juſtus placuit Deo, & propter nimiã ſanctitatẽ ſuã tranſtulit eũ Dominus in paradiſum, ubi cum Helia vivit in magna corporis & ſpiritus tranquillitate, usq; ad Antichriſti advẽtum. Tunc enim exibũt propter confortationẽ electorum, & martyrio coronabũtur. Enoch ſcripta reliquit.

Iſte Jahel portatoria paſtorum primus inſtituit, & tentoria fecit.

Concupiſcentia aurium.

Iſte Tubal pater canentium in citharis & organis, & muſicæ artis inventor. Proportiones quoq; ſonorum ex malleorum ſonitu perpendit. *Concupiſcentia oculorum.*

Iſte Tubalcain fuit primus malleator & faber in cuncta opera æris & ferri, & inventor artis ſculpturæ.

Concupiſcentia carnis.

Iſta Noema invenit artem variæ diverſæque texturæ: lanam & linum in fila traxit, & pannum texuit, propter levitatem, nam antea pellibus beſtiarum pro veſtibus utebantur.

Nota (ſecundum doctores) debitam pœnam hoc tempore mundo inflictam. Quia enim luxuria abundavit, quæ corpora polluit, ideo per aquam terra lota & mundata fuit: in fine autem mundi, quia cupiditas abundabit, per ignem exuretur. Aurum enim & argentum igne purgari ſolent.

Hoc ſignum fœderis quod do inter me & vos, & ad omnẽ animã. Geneſ. IX. 4

Arcus pluvialis ſive iris duos colores principaliter habet, qui duo judicia repræſentant. Aqueus diluvium præteritum figurat, ne amplius timeatur. Igneus, futurum judicium ſignificat per ignem, ut certitudinaliter expectetur.

Structura arcæ.

Habitatio animalium immitium	Habitatio hominum & avium.	Habitatio animalium mitium.
Apotheca fructuum.	Apotheca herbarum.	
Semina.	Stercoraria.	

Arca Noe habuit in longitudine CCC cubitos: in latitudine, L cubitos: & in altitudine, XXX: & in ſummitate, I cubitum. Geneſis VI.

Jonichus, filius Noe.

MCCLXXXVII. MCCCCLIV. IIm CCXLII.

Matuſalem vixit annis DCCCCLXIX.	Lamech vixit annis DCCLXXVII.	Tempus diluvii.

IIm DCCCCL VII. IIIm DCXLV. IIIm DCCCCXII

Hic incipit ſecunda ætas mundi, durans uſque ad Abraham: & habet annos DCCCCXLII.

Anno vitæ Noæ DC factum eſt diluvium.

Noe vixit annis DCCCCL.

Hic Matuſalem ſeniſſimus, (quo ad multitudinem annorum) omnium, quos ſcriptura commemorat. Cum enim D annos haberet, dixit ei Dominus, *Ædifica domum ſi vis: quoniam adhuc D annis vives.* Reſpondit, *Propter tantillum temporis non ædificabo domum:* & ſub arboribus & circa vepres dormivit, ut prius conſueverat.

Iſte Lamech cum jam ſenuiſſet, & caligaſſent oculi ejus, a puero ducebatur: qui putans, quod feram vidiſſet, indicavit ei, ut ſagittaret: & ſic ipſum Cain transfixit. Unde ob hoc puerum verberibus adeo afflixit, ut etiam moreretur.

Noe vir juſtus, gratiam invenit coram Domino. Cum enim jam eſſet añorum D, genuit Sem, Cham & Japheth. Arcam de mandato Domini ædificare cœpit, eamque in C añis perfecit. Centeſimo ergo anno jam arca completa, iterũ Dominus apparuit ei, mandans, ut cum uxore ſua & filiis, eorumq; uxoribus, arcam intraret, & cum animalibus: & ſtatim diluvium inundavit, ſtetitque aqua ſuper altiſſimos montes cubitis XV. Gen. VII. Et nota, quod eodem die dominico in Majo, in quo ingreſſus fuit, año revoluto, cum univerſis, quæ ibi erant, egreſſus eſt. Poſt diluvium accidit ipſi Noæ illa famoſa ebrietas: cujus occaſione ipſe filiis, ſcilicet Sem & Japheth, pro honore paterno & honeſta verecundia benedixit: filio vero ſuo Cham pro irriſione & irreverentia maledixit. Et hic (ſecundum Auguſt.) fit prima mentio de ſervitute, & per oppoſitum de nobilitate. Nec putandum eſt, quod omnes de Cham deſcendentes fuerint ignobiles & impotentes, cum ipſi cœperunt primo eſſe potentes ſuper terram, ut patet de Nemroth, & regibus Chanaan, & Afrorum, &c. Nec omnes de Sem & Japheth fuerunt virtuoſi, ſive nobiles aut potentes, cum pene omnes in idololatriæ crimen ceciderunt, & ab aliis oppreſſi ſæpe fue-

Ab iſto Chus Æthiopes perhibentur progeniti.

Chus

Saba, ab hoc Sabæi, id eſt Arabes.

Ejula, ab hoc Getuli in remotioribus Africæ partibus eremo cohærentes.

Sabathaca.

Nemroth. Iſte Nemroth gigas X cubitorum, cœpit eſſe potens in terra, & erat robuſtus venator corã Domino, Hic miſerabile vitiũ libidinis dominãdi per tyrannidem inchoavit: quo deinceps usq; hodie mundus adeo eſt contritus, ut dici nõ poſſit. Fuit autem principiũ regni ejus Babylon & Arath, & Arehat, & Calanne in terra Sennaar.

Regma. Saba, Dadan. Ab hoc Sabæi.

Sabatha. Iſti nomina perdiderunt. i. Æthiopes occidental. i. Sabatheni.

Ab iſto Meſraim, Ægyptii ſunt exorti.

Meſraim

Cham Africam obtinet. XXX generationes.

Chanaam. Ab iſto progeniti ſunt Afri, & Phœnices, & Chananæorũ gentes.

Sidon, Hetæus, Amorræus, Gergeſæus, Jebuſæus, Hevæus: Arathæus, Cinæus, Samarites, Amathæus, Aradius: oẽs populi noti.

Futh. ab iſto Libyes dicuntur exorti. Unde & Mauritanus fluvius usque in præſens Futh dicitur, omnesque circa eum regiones Futhenſes.

Iſte Cham videns verenda patris, nunciavit fratribus, deridens eum: ob quod maledictus fuit ab ipſo, horrendum exemplum præbens omnibus deriſoribus.

Anno mundi

Sem vixit annis DC.

. Iſte Sem biennio poſt diluvium genuit Arphaxat, & fertur fuiſſe Melchiſedech, qui primus poſt diluvium condidit urbem Salem; ipſa eſt Hieruſalem, & ab eo deſcenderunt generationes XXVII.

Aſcham poſſidet.

Pro intellectu horum eſt advertendũ, quod veriſſime de iſtis tribus filiis Noe LXXII. gentes procreatæ ſunt, ut patet Gen. X. Unde, ad deſignandũ myſteriũ hoc, Dominus Jeſus LXXII. diſcipulos miſit ante faciẽ ſuã, ut dicitur Lucæ X. De hac materia diligenter tractat Auguſt. XVI. de civ. Dei, & inter cætera dicit, quod plures alii nati ſunt, qui propterea non ſunt cõmemorati, quia gentibus aliis naſcendo anteceſſerunt: ipſi autem gentes facere nequiverunt. Harum autem gentium vocabula partim manſerunt, ita, ut hodie quoq; appareat, unde fuerint derivata; ſicut ex Aſſur Aſſyrii, & ex Heber Hebræi: partim temporis vetuſtate mutata ſunt, ita, ut vix homines doctiſſimi, antiquas perſcrutantes hiſtorias, nec omnium, ſed aliquarũ ex iſtis origines gentium reperire potuerunt: & ſi omnia conſiderentur, plura mutata, quam manentia nomina apparent.

Iſte Japhet a patre benedictus eſt, propter ingenuam nobilitatem, dilatationemque ei imprecabatur, & ab eo deſcenderunt generationes XV. Hos VII filios habuit Japhet; & VII generationes fecerunt.

Japhet Europam habet.

Gomar. Ab iſto deſcenderunt Galatæ, & poſt Gallici, ediditque generationes III.

Magog. Ab iſto Scythæ & Gothi traxerunt originẽ, ſecundũ Hieronymum.

Ab iſto Sarmatæ venerunt, quos Græci Regios vocant.

Aſſenes. Ab hoc Peſtagones.

Riphat. Ab iſto Phryges.

Togorma.

* runt: ſed hæc maledictio & benedictio vitia & virtutes reſpicit, propter quæ, vel quas homo veraciter dicitur nobilis vel ignobilis. Habuerunt tamen quædam ſpecialia privilegia à Deo, propter merita patris ac benedictionem.

Ex iſtis tribus filiis Noæ, ſcilicet Sem, Cham, Japhet, ipſo adhuc vivente, juxta Philonis hiſtoriam, XXIVᴹ &c. virorum nati ſunt, extra mulieres & parvulos, habentes ſuper ſe tres principes, videlicet Nemroth, Jectan, & Suphene. 5

Ab hoc Aram progeniti ſunt Syri, quorum metropolis Damaſcus. Unde & in Hebræo Syria dicitur Aram.

Hus. Iſte Trachonitidi & Damaſci principatum tenuit. Unde & Job fuit de terra Hus.

Ludim, Anamin, Laabim, Neptuim, Phetruſim, Celluim: genuit hos ſex filios. De his egreſſi ſunt Philiſtiim, & Capturim. Alii ignoti ſunt nobis.

Aram hos IV genuit: Hus. Hul. Mes. Gether.

Lud. Ab hoc ſunt Lydi.

Iſti IV fuerunt filii Sem, fratres Arphaxat.

Aſſur. Iſte Aſſur, quia nolebat rebellare contra Deū in ædificatione turris Babel cū Nemroth, ideo fugit de terra Señaar ad aliam regionem longinquam prius non habitatam, quæ ex ejus nomine vocatur Aſſyria: & ædificavit civitatem, quæ poſtea vocata eſt Ninive; quæ fuit metropolis totius regni. Iſte populus ſemper crudelitatis infamiam habuit.

Elam. Ab hoc Elamitæ principes Perſidis.

IIᴹ CCXLIIII	IIᴹ CCCLXXIX.
Arphaxat vixit an. CCCXXXVIII.	Sale vixit annis CCCXXXIII.

Anno ante Chriſti nativitatem IIᴹDCCCXX IIᴹDCCCLV.

Jonichus obtinuit terram Etham.

Iſte Jonichus fuit filius Noæ, de quo Moyſes tacet: ſapiens, primo poſt diluvium Aſtronomiam invenit, & quædam futura prævidit, & maxime de ortu quatuor regnorum, & eorum occaſu. Cumque pater dediſſet ei munera, ivit in terram Etham, & habitavit ibi gentem conſtituens. Hic fertur conſiliūm dediſſe Nemroth, quomodo regnare poſſet.

Auguſt. lib. XVI. de civit. Dei dicit: Poſt benedictionem filiorum Noæ uſque ad Abraham nulla fit mentio aliquorum juſtorum. Nec eos tamen defuiſſe crediderim: ſed ſi omnes commemorarentur, nimis longum fieret, & eſſet hæc magis hiſtorica diligentia, quam prophetica providentia.

Madai. Ab iſto Medi veniſſe putantur, ſemper potentiſſimi.

Javan. III generationes fac.

Elisa. Ab hoc Elyſii, & poſt Æoles.

Tarſis. Ab hoc Cilices, ubi eſt civitas Tarſus.

Ab hoc Jones (qui & Græci) progeniti ſūt. unde & mare Jonium dictum eſt.

Cethim. Ab hoc Cethæi, id eſt Cyprii.

Dodanim. Ab hoc Rhodii.

Thubal. Ab hoc Iberi (qui & Hiſpani) licet quidam ex eo & Italos ſuſpicātur.

Moſoch. Ab hoc Cappadoces. Unde & urbs apud eos Mazecab dicitur.

Thiras. Ab illo Thraces vel Thiraces.

De malitia hujus Nemroth pleni ſunt libri. Forte divino judicio actum eſt, ut Nero in ejus vocabulo plane ſe offerat, qui ſimilem infamiam habuit. Nam poſt confuſionem linguarum ad Perſas abiit, & eos ignem docuit colere, Babylone relicta filio ſuo Belo, qui ei ſucceſſit. Et ſic deinceps poſteritas ejus regnum illud obtinuit uſque ad quartam chiliadem, ſecundum Methodium. Sed Auguſt. dicit, eum fugatum inde: & quod filii Aſſur illud regnum obtinuerunt, & tenuerunt uſque ad annos MCCCV. Iſti tres principes cum populis ſuis convenerunt in campum Sennaar, formidantes diluvium iterum poſſe inundare; dixeruntque: Ædificemus turrim, cujus altitudo pertingat uſque ad cœlum. Gen. XI. Videns autem Deus ſtultitiam illorum, miraculoſe in pœnam peccati confudit linguas eorum: & ſic diſperſi ſunt per totum mundum.

Nemroth princeps de Cham.

Jectan frater Phaleg de Sem.

Suphene princeps de Iapheth.

Ab iſto Heber Hebræi nominati ſunt. Nam in domo illius, in diviſione linguarum ſola Hebræa lingua remanſiſſe deſcribitur, quæ ante humana dicebatur: qua omnes communiter utebantur.

Anno mundi	II^{M} DIX.		II^{M} DCXLIII.
Linea Chriſti.	Heber vixit an. CCCCXLIIII.	Hic (ſecundum Hebræos) dicitur ſpiritum prophetiæ habuiſſe. Et habuit duos filios, ſcilicet Jectan, & Phaleg.	Phaleg vixit an. CCXXXIX.
	II^{M} DCXC.		II^{M} DCXLI.

Iſte Jectan, exemplo Nemroth, accipit principatum ſuper filios Sem. Et habuit filios XIII, qui omnes fecerunt generationes principales. Sed populi iſti (ſecundum Hieronymum) non ſunt nobis noti, vel propter terrarum longinquitatem, vel propter mutationes populorum & nominum, vel contriti guerris & ſubverſionibus vel aliis de cauſis.

Jectan.

Elmodad	Deda
Saleph	Hebal
Aſarmoth	Abimael
Jare	Saba
Adhuram	Jophir
Jazal	Eiula
Johab populi ignoti.	

Iſte Phaleg, filius Heber, ſic dictus eſt, quia in diebus ejus facta fuit confuſio linguarum, quaſi ipſe diviſus ſit ab aliis: quia in domo ſua permanſit lingua priſtina. Unde (ſecundum Auguſtinum) in hoc non parvum juſtitiæ veſtigiū apparuit, quod iſta domus libera fuit ab hac pœna: quaſi non fuerit particeps in culpa. Et nota (ſecundum eundem) quod numerus linguarum fuit ſecundum numerum generationum LXX. Auctus autem eſt numerus gentium multo amplius quam linguarum. Nam in una lingua plurimas gentes novimus. Nobilitas circa hæc tempora fertur introducta. Et nota, quod pluribus de cauſis inſtituta fuit. Prima fuit neceſſitatis. Creſcente enim humano genere, cum homines ad malum proni eſſent, oportuit prohibere inſultus pravorum adverſus bonos: & ideo eligebatur aliquis vir bonus, juſtior cæteris atque prudentior, qui communitati præſideret, virtuoſos promoveret, mediocres defenderet, & malos coërceret. Hinc dictus eſt nobilis, quaſi virtute præ aliis notabilis. Unde Hieronymus: Nil aliud video in nobilitate appetendum; niſi quod nobiles quadam neceſſitate conſtringantur, ne ab anti-

Hoc regnum Scytharũ licet ſit vetuſtiſſimum: tamen quia barbarorũ eſt, inter principalia regna minime computatur. Unde propter illius populi ineptitudinem ſive groſſitiem, regio illa ſemper dicta eſt barbarica; & eſt magna valde: quia a Mæotidis paludibus incipiens inter Danubium & Oceanum ſeptentrionalem, uſque ad Germaniã porrigitur. Et eſt prima pars Europæ: in qua primum regnavit Tanaus de ſtirpe Japhet. Gothi (i. Ungari) ſunt de his, & Dani, &c.

Scytharum regnum oritur prope Danubiũ.

Amazonũ ſive Maſſagetarum regnum oritur, i. fœminarum inter Scythas & Albanos verſus ſeptentrionem. De Scythis trahunt originem.

Hic oritur Ægyptiorũ regnum, quod diverſis altercationibus crebro mutatum fertur: & ſæpe fit mentio de his in ſacra ſcriptura. Et duravit uſque ad Auguſtum.

Sores.

Hic oritur regnũ Aſſyriorum.

Æra principalis Euſebii & gentilium, qui antiquiora tempora commemorant, hic inchoant communiter. Hoc regnũ pene nunquam pacatum fuit. 6

Belus I rex Aſſyriorum annis LXV.

Iſte Belus fuit primus rex Aſſyriorum: & dicitur a quibuſdam Saturnus, qui in obſcuro regnaſſe perhibetur: quia parvum habuit dominium. Et iſte fuit primus, quem error populi deum fuiſſe putavit. Unde diverſæ gentes diverſimode eum nominant, ſcilicet Bel, Baal, Baalim, Beelphegor, Beelzebub, &c. Et ſtetit hic enormis error in genere humano ultra II^M annorum.

II^M DCCLXXIII.		II^M DCCCCV.
Reu vel Ragau annis CCCII.		Saruch vixit an. CCXXX.
II^M CCCCXXVI.	II^M CCXCIIII.	Anno ante Chriſti nativitatem

* quorum probitate degenerent. Secunda cauſa fuit dyſcolia plebium, quæ rectum judicium ignorabant: licet tamen inter ſe pacate viverent. Nam adeo hebetes fuerunt, quod nihil magis impendere potuerunt, niſi quod vulgari opinione celebrabant. Unde expediebat pro earum pace conſervanda, ut ex natalibus nobilium principes haberent. Tertia cauſa proceſſit ex aliqua fortitudine ſingulari. Nonnunquam enim communitates gravatæ ob incurſus hoſtiles tale edictum ſanciverunt, ut, quicunque patriam a talibus liberaret, jus nobilitatis pro ſe & hæredibus ſuis perpetuo obtineret. Hoc modo quam plures nobilitati leguntur.

Quarta cauſa ex abundantia divitiarum ſumitur. Aliquando enim populares nimia penuria victualium attenuati, tradiderunt ſe & ſua alicui diviti, ut hoc pacto malum inopiæ temperarent, & eum deinceps velut nobilem & dominum recognoſcerent. Inveniuntur etiam quædam nobilitates per divinum oraculum inſtitutæ, licet paucæ: quarum aliquæ permanſerunt, ut in David: aliquæ cito defecerunt, ut in Saul & Jeroboam, & quibuſdam aliis. Plurimæ quoque leguntur nobilitates per violentiam & tyrannidem introductæ: quarum ſimiliter aliquæ cito deſtructæ & penitus deletæ fuerunt; aliquæ ſtabiles permanſerunt. Et nota, quod ſecundum veteres hiſtorias, raro aut nunquam in paganiſmo nobilium ſtirpes perpetuatæ fuerunt, propter tyrannidem & ſuperbiam. Multæ etiam apud Chriſtianos propter eandem cauſam deletæ ſunt, ſecundum illud Eccleſ. X. *Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Dominus, & ſedere fecit mites pro eis.* Item nota, quod nemo unquam nobilitatem odio habuit: quia eſt bonum per ſe appetibile, ſicut virtus aut religio. Sed multi ſancti eam fugerunt ob grande periculum, quod in ea latet, propter difficultatem maximam ipſi annexam. Hoc ſatis in ſancto propheta David apparuit, quem ipſemet Deus tam peculialiter elegit. Relinquitur ergo, quod vix pauciſſimi ad tantam ſublimitatem idonei fuerunt.

Sicyoniorum regnum hic oritur.

Ægialeus.

Iſte Ægialeus fuit primus rex Sicyoniorum. Nota, ſicut dicit Auguſt. XVIII. de civit. Dei: Regnum Sicyoniorum admodum parvum erat, de quo doctiſſimus Varro velut antiquo tempore exorſus eſt. Pervenit tandem ad Athenienſes; deinde ad Latinos; deinde ad Romanos.

Huic ſucceſſit Europs, ſecundus rex Sicyoniorum, & duravit uſque ad tempora Heli ſacerdotis & judicis Iſrael.

Bactrianorum regnum hic oritur.

Zoroaſtes.

Iſte Zoroaſtes dicitur fuiſſe Cham, filius Noæ. Hic (ſecundum Auguſt.) dicitur riſiſſe, quando natus eſt. Nec aliquid boni monſtruoſus ille riſus por-

Reges Aſſyriorum.

Ninus II rex, monarcha primus, regnavit annis LIV.

tendebat, cum omnibus commune ſit flendo hunc mundum intrare. Artem namque magicam invenit, & a Nino in bello ſuperatus eſt, qui ejus libros combuſſit.

Auguſtinus: Inter plurima regna terrarum, in quibus terrenæ utilitatis vel cupiditatis eſt diviſa ſocietas, quam hujus mundi civitatem univerſali vocabulo nuncupamus, duo regna cernimus longe proveniſſe clariora: Aſſyriorum primum: deinde Romanorum; ut temporibus, ita & locis inter ſe ordinata atque diſtincta. Illud prius in Oriente; hoc poſtea in Occidente ſurrexit. In fine illius, initium fuit hujus. Regna cætera cæteroſque reges velut appendices dixerim.

Anno mundi	IIIM XXXV.		IIIM CXIIII.
Nachor vixit an. CXLVIII.	Linea Chriſti.		Thare vixit annis CCV.
	IIM CLXIIII.		IIM LXXXV.

Iſte Thare, poſt mortem filii ſui Aram, exivit de Vr Chaldæorum, & peregrinatus eſt in Charram cum filiis & nepotibus ſuis. Fertur, quod propter injurias illatas ſibi a contribulibus ſuis, eo quod nollet adorare ignem, receſſerit. Et dicitur ab Hebræis communiter, quod Nemroth ibi regnavit, qui dictus eſt alio nomine Amraphel, rex Sennaar: quem diu poſt hæc Abraham ſuperavit & percuſſit, ut dicitur Gen. XIIII.

Idololatria oritur. Nota, ſi bene revolvas hiſtorias, reperies, quod tria principaliter homines ad idololatriam induxerunt: ſcilicet, affectio circa morientes, timor & adulatio apud reges, & diligentia artificum circa ſculpturam. Dæmones autem in idolis latentes, & reſponſa dantes, hunc errorem confirmaverunt nimis; ita, ut capitali pœna plecteretur abſque dilatione, qui ei ſe obfirmaret. Acceſſit inſuper fraudulenta poëtarum laudatio, qui miſeros damnatoſque homines in cœlum compoſitis carminibus extulerunt. Et pulchre eodem tempore, cum dæmones loqui hominibus cœpiſſent, miſit clemens Dominus angelos ſuos, ut quibusdam electis ſuis etiam viſibiliter loquerentur, ne ſimul tota humanitatis maſſa errore peſſimo deperiret.

Tempora groſſa & rudia, in quibus humanum genus nimis defecit a perſpicuitate naturalis luminis. Et ideo neceſſe fuit inſtitui leges poſitivas, ut earum adminiculo homo rediret ad priſtinam & naturalem intelligentiam. Vide ſuper hoc doctorem ſanctum in prima ſecundæ. Nota, quod multæ iniquæ leges ab hominibus inſtitutæ fuerunt contra dictamen rectæ rationis: & multi homines, qui cæteris ſive in potentia, ſive prudentia, &c. præſtantiores erant, dii putabantur. Omne enim, quod erat inſolitum, reputabatur quaſi divinum.

Ninive. Hanc civitatem magnam Ninus ampliavit, & ex ſuo nomine Niniven appellavit: quæ eſt metropolis Aſſyriorum. 7

Melchiſedech rex Salem. Iſte Melchiſedech vulgariter dicebatur rex juſtus, propter eximiam ſanctitatem. Panem & vinum obtulit Abrahæ in magnum myſterium. Fuit enim ſacerdos Dei altiſſimi. Gen. XIV.

Iſte Ninus libidine dominandi permotus, ut latius regnare poſſet, finitimis, id eſt vicinis ſuis, bella intulit. Et quia populus adhuc rudis fuit, nec bellandi, nec armorum peritiam habuit, cito pene totam Aſiã ſibi ſubjugavit, factusq; eſt primus monarcha Orientalium. Cumq; nimis doleret de morte patris ſui Beli, fecit ſibi in ſolatium ſuum imaginem ejus: cui tantam reverentiam exhibebat, ut quibuscumque reis ad ipſam confugientibus parceret & pœnam indulgeret. Hujus exemplo plures ſuis caris mortuis imagines dedicare cœperunt. Videntes autem maligni ſpiritus curioſitatem populi, intus latuerunt, & reſponſa dederunt, deos eſſe dixerunt, ac divinos honores ſibi fieri decreverunt. Sicque hoc infeliciſſimum idololatriæ crimen introductum eſt, divinæ majeſtati permaxime offenſivum, & in tantum hæc veſania crevit, ut capitali ſententia plecteretur, qui eos homines fuiſſe affirmaret.

Hic incipit tertia ætas mundi, durans usque ad David, & habet annos DCCCCXL.

Abrahã filius Thare vixit annis CLXXV.

IIIM CLXXXIIII.

Magnus iſte amicus Dei Abraham naſcitur anno XLIII Nini regis.

ΛX ᴎII

Iſte Aram mortuus eſt ante Thare, patrem ſuum, in Ur Chaldæorũ, id eſt in loco, qui Ur dicebatur. Quod autem dicitur, quod in ignẽ projectus fuerit eum Abraham, &c. fabulæ ſunt Judæorum, ſecundum Magiſtrum in hiſtoriis, & alios.

Aram filius Thare frater Abraham — genuit

Iſta Melcha fuit filia Aram, uxor vero Nachor; & genuit Hus, Bus, Batuel, cum aliis V, ut patet Geneſ. XXII. Sed de uno, ſcilicet Batuel fit perſecutio propter Rebeccam, uxorem Iſaac.

Nachor filius Thare, frater Abraham — genuit

Iſte Nachor exivit cum patre ſuo Thare de Chaldæa, & venit in Charram Meſopotamiæ, & permanſit ibi.

Moab pr. Moabitarum.

Loth — Iſte Loth cum exiſſet de Sodomis, genuit hos duos filios, de duabus filiabus ſuis, ebrius fuit factus. Hic vir ſanctus fuit, qui etiam angelicam meruit viſitationem, ſicut & Abraham.

Melcha

Amon — Iſte eſt pater Ammonitarum.

Hus — de hoc deſcendit Job, ſecundum quosdam.

Batuel — Iſte Batuel fuit filius Nachor, quem peperit ei Melcha. Hic manſit poſt mortem patris in Charram, & poſteritas ejus.

Bus — de hoc deſcendit Balam & Heliu.

Laban genuit Lea, Rachel — uxores Jacob.

Rebecca

Treveris extrui-tur in Almania ſuper Moſellam fluvium, civitas antiqua, &c.

AnteRomã Treveris fuit annis mille trecentis.

Abraham IV. reges percuſſit propter Loth, quia ceperant eum: ut patet Gen. XIV. Quorũ unus dicitur fuiſſe Nemroth: & dicitur hic Amraphel. Hoc tẽpore primũ ſancti angeli in forma humana apparuerunt hominibus.

Reges Aſſyriorum

Semiramis, III.

Iſta Semiramis relicta uxor Nini fuit: quæ prima poſt mortem regis aggreſſa eſt Indos, & obtinuit eos: & ſic per totam Aſiam regnum Aſſyriorum dilatatum eſt. Civitatem maximam Babyloniæ inſtauravit & muris circumdedit. Hæc a filio ſuo Nino dicitur interfecta, eo quod ipſum ad illicitum concubitum auſa fuerit provocare, ſicut recitat Auguſtinus XVIII. de civitate Dei. Magiſter in hiſtoria dicit, quod proprio filio nupſit, & ex eo filium genuit, qui Babyloniam caput regni inſtauravit.

Ninus, quartus

Iſte Ninus, filius Magni Nini & Semiramidis, fertur matrẽ propriam occidiſſe.

Thelxion.

Iſte Thelxion Sicyoniorum quintus rex fuit: quo regnante, adeo ibi mitia & læta tempora fuerunt, ut cum defunctum velut Deum primitus colerent, ſacrificando & ludos celebrando. Huic ſucceſſit Thauriacus, cui idem fecerunt.

Anno mundi	IIIM CCXXXIIII.	IIIM CCLXXXIIII.

Hic incipit illa dulcis & devota hiſtoria patriarcharum noſtrorum, qui verum Deum coluerunt, & colendo prædicaverunt. Vide Gen. XII. uſque ad finem.

Iſaac vixit annis CLXXX.

MDCCCLXXVI	MDCCCXCI

Nota diligenter, quod anno Abrahæ LXXV. de magnifica gloria ſummi Dei elapſũ eſt verbũ miſericordiæ ſuper humanum genus: quia tunc cœperunt oracula promiſſionum Dei apparere. O quã ſuave verbũ! Vide Auguſtinum XVI. de civit. Dei. Item Gen. XV.

Sodoma & Gomorra propter peccata horribiliter ſubvertuntur hoc tempore.

Sarai uxor Abraham.

Iſta Sarai diu ſterilis, tandem gratia divina fœcundata parit Iſaac nonagenaria, mulier ſancta. Alio nomine dicitur Jeſcha.

Cetura concubina Abrahæ.

Hanc Abraham poſt mortem Saræ duxit in uxorem: de qua orti ſunt plures filii, & gentes, ut patet Gen. XXV.

Madian

Madan

De hac Agareni. Et fuit concubina Abrahæ.

Cedar

Agar Ægyptiaca fam. Saræ.

Iſmahel homo ferus

Iſte Iſmahel fuit filius Abrahæ, & gen. hos II cum X aliis.

Nabaioth.

Uxor Loth retroſpiciens in ſtatuam ſalis, repente converſa, magno commonuit ſacramento, neminem in via liberationis præterita deſiderare debere.

Hic oritur regnum Argivorum, ſive Græcorum, ubi primo Inachus regnavit: & duravit uſque ad tempora Delboræ.

Inachus.

Iſta primo dicta fuit Jo, filia Inachi. Sed in Ægyptum navigans, ibi literas docuit: & Iſis vocata eſt, & pro magna dea colitur a ſtultis plebibus. 8

Jupiter fabulatur cum Iſide concubuiſſe: ex qua divina quædam proles orta putatur a groſſiſſimis plebibus. Hoc ſtudium fuit quorundam maleficorum, taliter ſua aut potentum ſtupra excuſare.

Iſis

Arius quintus

Iſte eſt quintus rex Aſſyriorū, ſub quo natus eſt Iſaac, ſecundum Auguſt.

Xerxes ſeptimus

Hic dicitur Xerxes antiquus, qui Baleus vocatur, ſub quo natus eſt Jacob, regnante tunc apud Sicyonios Thuriaco, quem quidam Thurimachum ſcribunt.

Armamitres octavus

Hic eſt, ſecundum Auguſt. VIII. rex Aſſyriorum, ſub quo Deus apparuit Iſaac, promittens ei, quæ promiſerat patri ejus, regnante apud Sicyonios Leucippo, etiam VIII. rege.

Abraham moritur, & ſepelitur in Ebron.

Iſtis temporibus Prometheus, frater Atlantis, primo dictus eſt feciſſe homines, tum quia de rudibus doctos fecit, tum quia legitur feciſſe hominum imagines, quas arte quadam deambulare fecit. Etiam primus annulum invenit, in quo gemmam incluſit, & quarto digito portari juſſit, propter venam cordis, quæ illuc tendit.

III^M CCCXLIIII.	III^M CCCCXXXIIII.
Jacob vixit annis CXLVII.	Judas filius Jacob, quartus, ab hoc tribus regia deſcendit, & tandem Chriſtus Dominus.
MDCCCLVI.	MDCCLXVI. Anno ante Chriſti nativitatem

Iſte Eſau vendidit primogenita fratri ſuo Jacob. Ipſe eſt pater Idumæorum: & montem Seir poſſedit. Et primo equas aſinis junxit: unde orti ſunt muli.

Eſau

Rebecca uxor Iſrael gen. E. & I.

Lea uxor Jacob, filia Laban.

Iſta Lea, lippa oculis, genuit ſex filios, & unam filiam.

Nota, quod a nativitate Iſaac uſque ad exitum de Ægypto fluxerunt anni CCCC. Vide Lyram Geneſis XV.

Ruben — tribum facit. & perdidit primogenita.

Simeon — tribum facit,

Levi — Sacerdotalē tribum legimus ab hoc deſcendiſſe.

Iſachar — tribum facit.

Zabulon — tribum facit.

Dina — filia non facit tribū in Iſrael.

Hæc cum exiret videre mulieres regionis, corrupta eſt a Sichem.

Bala fam. Rachelis conj. Jacob gen. hos.

Dan — tribum facit, de qua Samſon natus eſt.

Nephtalim — tribum facit.

Zelfa famula Lea, conj. Jacob gen. hos.

Gad — tribum facit.

Aſer — tribum facit.

Rachel uxor Jac. gen. hos.

Joſeph — tribum facit duplicem, primogenita ſunt ejus.

Manaſſes.

Ephraim.

Benjamin — tribū facit, de qua Paulus natus eſt.

Iſte primus in Græcia inſtituit judicia, legesque conſcripſit. Hic habuit fratrem, qui menſes & annos docebat obſervare; & ſacella conſtituit ad colendos Deos: propter quod a rudi populo inter Deos connumeratus eſt, & ei boves immolabant. Dictus eſt Phegeus.

Reges Aſſyriorum.

Phoroneus.

Diluvium in Achaja tempore Ogygi, regis Eleuſinæ.

Serapis,

Iſte Serapis, tertius rex Argivorum fuit, dictus Apis. Cum in Ægyptum navigio veniſſet, & ibi mortuus fuiſſet, factus eſt a cæca gente omnium maximus Ægyptiorum Deus. Tunc etiam mirabilis ſuperſtitio incepit de bove diſcolore, quã Apim vocabant, eo quod vivus coleretur: & illo mortuo, dæmones vitulũ ſimilem ibidem procurabant ad decipiendũ rudẽ populũ. Inde venit, quod filii Iſrael ſimiliter delirabant. Quid hac ſtultitia miſerabilius in homine rationali?

Belochus nonus.

Telchines Rhodũ condiderunt.

Sub iſto Belocho locutus eſt Dominus ad Jacob, repromittens ei, quæ promiſerat patrib. ſuis: quæ ſunt hæc duo, ſcilicet poſſeſſio terræ promiſſionis, id eſt Chanaan, & benedictio omnium gentium in ſemine ipſius, quod eſt Chriſtus Dominus.

Baleus decimus.

Sub iſto mortuus eſt Iſaac, regnante tunc apud Sicyonios Meſſapo IX rege.

Minerva.

Hæc apud lacum Tritonidem, poſt iſtud diluvium primo apparuit, & plures artes invenit ibi, & præcipue lanificium, & dea facta eſt, ſecundum errorem gentilium.

Pharao.

Iſte Pharao rex Ægypti (alias Nephres) ſuſcepit Joſeph, & exaltavit eum, propter ſomniorum interpretationem.

Anno mundi IIII^M. CCCCXLV.

Linea Chriſti. Phares.

MDCCLV.

Her.

Filius Judæ, nequam, percuſſus eſt a Domino.

Sua. uxor Judæ, hos III genuit:

Onan.

Sela.

Iſte Sela filius Judæ, cum adhuc parvus eſſet, non dedit eum Judas Thamar, ſed eã viduam remiſit in domũ patris ſui. Cũ autẽ creviſſet, timuit dare, ne occideretur, ſicut fratres ejus. Unde & Thamar ſimulans ſe meretricẽ, concepit in bivio de Juda, & genuit Pharez & Zara, ut patet Gen. XXXVIII.

Linea pontificum.

Thamar.

Hæc ab Her & Onan, filiis Judæ viduata, genuit ab ipſo Juda geminos filios, ſcilicet Pharez & Zara.

Iſaac moritur.

Zara.

Levi filius Jacob, pater omnium Levitarum vixit a. CXXXVII.

Levitæ ab hoc Levi grandem honorem ſacerdotalis dignitatis adepti ſunt, propter Moyſen & Aaron. Ex his etiam Chriſtus deſcendit propter affinitatem tribuum, hujus & Judæ, & propter myſterium, quia Chriſtus ſummus ſacerdos, & rex æternus ſic debuit naſci, & nobis innoteſci.

Merari.

Caath annis CXXXIII.

Geſrom.

Joſeph.

Iſte Joſeph vir ſanctus, & gloria domus Iſrael, filius Jacob, natus eſt anno ejus cx. Et cum eſſet annorum XVI, venditus eſt. Anno autem XXX, ſtetit coram Pharaone, interpretans ſomnia ejus: qui ſublimavit eum. Et quia caſtus fuit, & timoratus, ideo a Domino ubique dirigebatur.

Atlas magnus aſtrologus hoc tempore fuit: qui & cœlum humeris portaſſe dicitur, propter peritiam aſtrorum. Mercurius multarum artium peritus, claruit: quas hominibus tradens, deus putabatur. 9

Omogerus primus ad aratrum boves junxit.

Corinthus conditur.

Argus. Iſte Argus quartus rex Argivorum fuit: ex cujus nomine illud regnum nomen accepit. Hic poſt obitum Deus haberi cœpit, templis & ſacrificiis honoratus.

Amithus. Hoc tempore Græcia ſegetes habere cœpit, delatis aliunde ſeminibus.

Iſte fuit duodecimus rex Aſſyriorum, ſub quo mortuus eſt Joſeph, regnante Sicyoniorum Plemnæo rege XI.

Apollo Delphicus clarus habetur: & poſt mortẽ Deus habitus eſt. Hic etiam dicitur Python: & artem illam magicam invenit, quæ dicitur Pythonica: de qua fit mentio in ſacra ſcriptura.

Jacob patriarcha ſanctus, videns diem mortis ſuæ imminere, vocavit omnes filios ſuos, annuncians eis, quæ futura erant: aperteque de Chriſto prophetat, dicens: *Non auferetur ſceptrum, &c.* mortuusque ſepelitur in Hebron glorioſe a Joſeph. Geneſ. XLIX.

Pharao. Amenophis ignorabat Joſeph, & juſſit pueros ſubmergi, ut habetur Exod. 1.

Memphis conditur, civitas Ægypti.

III^m DXLIIII.	III^m DXCIII.

Eſrom.

Anno ante Chriſti nativitatem	MDCV.	MDCLV.

Athenæ.

Athenas Cecrops condidit: & ex Minerva nomen accepit. Ibique Cecrops primo regnavit. Hæc civitas nutrix liberalium artium & multorum philoſophorum fuit: tamen ludificantibus dæmonibus ſuperſtitioſa eſt effecta. Vide Auguſt. XVIII. de civit. Dei mirabilem hiſtoriam.

Joſeph moritur annorum CXX, & conditus aromatibus, repoſitus eſt in loculo in Ægypto.

Iſuar. Circa iſta tempora incipit hiſtoria libri Exodi.

Amram. vixit annis CXXXVII.

Iſte Amram fuit filius Caath, filii Levi. Hic accipiens uxorem ſtirpis ſuæ, genuit ex ea in Ægypto Aaron, Moyſen, & Mariam.

Hebron.

Ozihel. Servitus Iſraelitici populi incipit, durans annis CXLIV.

Hic oritur regnum Athenienſium. — Cecrops I rex Athenienſium.

Iſte Cecrops fuit primus rex Athenienſium. Hic multas ſuperſtitiones ibidem inſtituit nunquam antea in Græcia viſas. Ab hoc primum Jupiter deus prædicatur: eique bovem offert.

Bos in Ægypto exit de flumine in feſto Serapis, & elevatur in aëre, & rurſum intrat & non comparet, & pro deo colitur a ſtulta plebe.

Reges Aſſyriorum. ——— Saphrus ———

Iſte Saphrus fuit XIV. rex Aſſyriorum, ſub quo natus eſt Moyſes in Ægypto, regnante Sicyoniorum XII Orthopoli, & Argivorum quinto Criaſo.

Diluvium Deucalionis factum in Theſſalia: & Phaethontis fabularum incendium. Et vocatur ideo Deucalionis, quia in ejus regno maxime fuit.

Pharao Bochoris.

Iſte Pharao nonus a Nephre, non audivit vocem Domini, nolens dimittere filios Iſrael. Quare decem plagis attritus, poſtea cum ſuis in rubro mari ſubmerſus fuit.

Anno mundi	III^M DCXLIIII.
Linea Chriſti.	Aram.
	MDLV.

Filii Iſrael ſunt in magna ſervitute & tribulatione.

Moyſes. primus judex an. XL, naſcitur, & ponitur in aqua. Vixit autem an. CXX.

naſcitur ante Moyſen annis III.

——— Aaron ———

Maria. Iſta Maria prophetis fuit, & carmen cecinit: leproſa fuit ſeptem diebus propter murmur. Moritur in Cades deſerti Sin: & ibidem ſepelitur.

Job vir ſanctus.

Iſte Job patientiæ ſpeculum, circa hæc tempora naſcitur, de linea Nachor, filii Thare, fratris Abrahæ. Vixit annis multis: quia poſt flagella vixit annis CXL. Et eſt poſitio Auguſtini, Gregorii, Lyræ, &c. ſcilicet III generatione poſt Jacob. Et ſic fuit contemporaneus Moyſi, licet diu poſt eum vixerit. Vide Auguſt. lib. XVIII de civit. Dei. Rabbi Salomon expoſitor in libro, qui dicitur Sanhedrin, in capitulo Helech dicit, quod de DC^M qui egreſſi ſunt de Ægypto cum Moyſe per mare rubrum, non intraverunt terram promiſſionis, niſi duo tantum, ſcilicet Caleph & Joſue: cæteri omnes mortui ſunt in deſerto, propter peccatum murmurationis, filii vero eorum obtinuerunt eam. Sed & ipſe Moyſes ipſam quidem vidit, ſed intrare non meruit.

Lacedæmon conditur. Nota, quod (ſecundum Auguſtinum) circa hæc tempora multa 10 mendacia & fabuloſa annotantur à Græcis hiſtoriographis, quæ communiter multo minora ſunt, quam fama jactantur. De modico negotio magna prædicant.

Liber Pater vinum invenit primo in Græcia: & Argos condidit. Ipſe eſt Dionyſus Bacchus, filius Semeles, nepos Cadmi regis Thebæorum, & pro deo cultus eſt.

Hercules Antæum vicit. Nam (ſecundum Auguſtinum) plures fuerunt Hercules, & Liberi Patres: quos indoctum vulgus aut putavit aut voluit deos fuiſſe.

Aſcatades.

Sub iſto Moyſes eduxit populum de Ægypto. Rexit autem tunc apud Sicyonios Marathus; apud Argivos Triopas, noviſſimo tempore Cecropis, Athenienſium regis primi.

Apteras, rex Cretæ, primo mellis colligendi uſum invenit. Hujus filia ex inceſtu concepit: de quo mirabilia narrantur. Et poſt ibi idem filius regnavit: & dictus fuit Avidis. Leges fecit: & boves aratro primus junxit.

Iſte Aminadab primus poſt Moyſen fide plena ingreſſus eſt mare rubrum, aliis trepidantibus. Propter quod regalem ſtirpem meruit procreare.

IIIM DCLXXXVIII.

Aminadab. Nahaſſon. Princeps tribus Judæ in deſerto.

Anno ante Chriſti nativitatem MCXL.

Iſte Aaron à Deo vocatus, digne ſummum ſacerdotium ſibi aſſumpſit. Et Teſtamentum æternum ſibi & filiis ſuis ſtatuitur. Moritur annorum CXXIII. & ſepelitur in monte Hor, filiusque ejus Eleazarus in pontificatu ſuccedit.

Aaron I pontifex vixit annis CXXIII. Ithamar. Eleazar. Balaam prophetat, & occiditur.

Nadab Abiu. Iſti duo offerentes ignem alienum, percuſſi ſunt à Domino.

Moyſes I Judex in Iſrael.

Iſte Moyſes, de cujus laude reſonant cœlum & terra, omnium prophetarum & hiſtoriographorum excellentiſſimus fuit: Deum vidit facie ad faciem clare. Quod de nullo alio, præterquam de Paulo Apoſtolo, ſcriptura teſtatur, in hac fragili carne. Ratio eſt utrobique eadem: quia ſunt duo patresfamilias: ille circumciſionis, iſte in præputio, dantes teſtimoniũ de divina eſſentia, & docentes, unum Deum verum colendũ eſſe. Ergo iſti duo tanquam primicerii debebant prius videre, ut poſtea legitime teſtificari poſſent: alii autem in figuris. Judicavit Iſrael XL annis.

Lex datur in monte Sina.
Liber Leviticus ſcribitur.
Liber Numerorum promulgatur.
Tabernaculum præparatur.

Core cum CCC viris perit.
Datan & Abiron vivi abſorbentur.
Multa milia proſternuntur propter murmur.
Deuteronomium ſcribitur.

Circa iſtud tempus inceperunt reges in Italia regnare, & multotiens nomina variarunt. Ex quibus Romanorum propago clarius deducitur.

Reges Italiæ.

Janus primus rex in Italia.

Iſte Janus primus omnium regum Italiæ dicitur fuiſſe filius Noe: qui palatium extruxit, quod dicitur Janiculum: & poſt pro magno deo habitus fuit. Duas facies ei figurantes, & in principio anni ejus feſtum celebrantes, quaſi eſſet finis præteriti, & principium futuri anni. Inde Januarius menſis dictus.

Reges Aſſyriorum. Amictus.

Iſte Amictus fuit octavus rex Aſſyriorum: ſub quo mortuus eſt Joſue, regnante apud Sicyonios Corace rege XVI, apud Argivos decimo Danao, apud Athenienſes quarto Erichthonio.

Erichthonius, quartus Athenienſium princeps, primus in Græcia quadrigam junxit.

Anno mundi	IIIᴹ DCCXXV.
Linea Chriſti.	Salmon. Rahab ejus uxor.
	MCCCCLXXIIII.

Hiſtoria libri Joſuæ hic incipit: in quo mirabilia bella Iſraelitici populi deſcribunt, & diſtributio terræ promiſſionis.

Hîc (ſecundum quosdam) texitur hiſtoria deſtructionis Benjamin, & civitatis Gabaon, propter ſtupri crimen, &c.

Pontifices. Eleazarus.

Iſte Eleazarus, ſecundus pontifex, cum Joſue diviſit Iſraeli terram promiſſionis: & ab eo deſcendunt pontifices usque ad Chriſtum, paucis exceptis.

A Joſue usque ad Aioth anni XL.

Judices. Joſue ſecundus.

Iſte Joſue vir bellicoſus fuit: primo in deſerto Amalech vicit, poſt mortem Moyſi ipſe à Deo judex conſtitutus fuit ſuper Iſrael, ut terram populo divideret. Cujus bella, & opera, & religioſa mens, in libro ſuo deſcripta ſunt.
Moyſes moritur.
Jordanis ſiccatur.
Jericho capitur.
Sol in cœlo immobilis ſtat, ut filii Iſrael hoſtes perſequerentur.

Italus rex juxta Albulam fluvium, id eſt Tiberim, civitatem condidit, ubi poſt Roma condita fuit: à quo tota Italia nuncupata fuit. Tros in Dardania regnat, & Troiam condidit. Fabulæ multæ à Græcis annotantur. Sibylla Erythræa in Babylone orta, multa prophetat de regno Judæorum, & Troia ſubvertenda, & de Chriſti incarnatione, & beata virgine Maria. 11

Saturnus. Iſte Saturnus de Creta inſula dicitur veniſſe in Italiam, & ibi regnaſſe: quē deliti idololatræ mira cæcitate hominem fuiſſe negant: cū tamen eum regnaſſe dicant. Et primus ſtercus ſuper agros projicere docuit. Quare etiam Stercutius dicitur: & Romani Stercoriani poſt dicti ſunt, & etiam Saturniani. Affirmant ipſum fuiſſe patrem Jovis.

Picus. Iſte Picus, Saturni filius, primus rex Laurentum fuit, bellator egregius, & augur: & inter Deos numeratus eſt.

Lampares. Iſte eſt XXIII rex Aſſyriorū, ſub quo hiſtoria Delboræ annotatur (ſecundum Auguſt.) & regnum Argivorum defecit.

Cadmus condit Thebas, regnans ibi, & Græcas literas invenit. Phœnix venit in Tyrum & Sidonem, & regnavit ibi, & uſum literarum tradidit eis & coloris Phœnicei, quo capitalia facerent.

Sibylla Samia, Phemonoe dicta, aperte prophetat de Chriſto & de paupercula ejus matre.

Rechab, de quo deſcendit ſtirps valde religioſa, hoc tempore fuiſſe creditur. Ipſe autem de Jethro, ſocero Moyſis, deſcendit: & converſus fuit ad Judaiſmum.

III^M DCCLXXV.	III^M DCCCXXV.

Booz, filius Gaal de Rahab. — Booz.

Anno ante Chriſti nativitatem	MCCLXXIIII.	MCCCCXXIIII.

Rahab. Iſta Rahab cum eſſet meretrix, recepit nuncios filiorum Iſrael, qui ad explorandū Jericho miſſi fuerunt: & abſcondit. Quapropter ipſa cum domo ſua ſalvata, & uxor Salmon effecta, genuit ex eo Booz.

Hic fit ſaltus per evangeliſtas uſque ad Booz & Obed: quia ad minus inter eos fluxerunt anni CCLXXII. quod tempus ad unū hominem referri non poteſt. Et ideo hic ponūtur V, magis ad denotandū tempus, quam rem geſtam. Dicit tamen Nicolaus de Lyra, quod juxta hiſtoriæ veri- *

Hiſtoria libri Judicum hic incipit.

Phinees. Iſte Phinees cum adhuc junior eſſet, zelavit pro Domino, transfigens luxuriantes. Et ita placatus eſt Dominus.

De Benjamin.

De Juda.

IV.

Othoniel III. Iſte Othoniel, frater Caleb junioris, liberavit Iſrael de oppreſſione regis Meſopotamiæ, quem percuſſit. Ipſe accepit Axam in conjugem: quæ petivit irriguum ſuperius & inferius, à patre ſuo Caleb. Judicum I.

Aod a. LXXX. Iſte Aod percuſſit Eglon, regem Moab, & liberavit Iſrael. Fuit enim vir fortiſſimus, & utràque manu pro dextera utebatur. Poſt hunc fuit Sangar, qui percuſſit de Philiſtiim DÇ viros vomere. Jud. III.

Sangar. Iſte Sangar fuit quintus judex: & non interponitur, quia annos non habet.

Hiſtoria de idolo Michæ ſecundum expoſitores communiter dicitur accidiſſe poſt Joſue in illis VII annis: ſed Hebræi dicunt, quod tempore Othoniel.

Occaſio Trojanorum bellorum oritur: quæ tanquam ſcintilla minima fuit: eo quod Laomedon non recepit Herculem & Jaſonem cum honore debito: & ex tantillo tot creverunt mala. *Caveat ſibi quiſque*, ait comicus. Sibylla Delphica ante Trojana bella vaticinata eſt de Verbi incarnatione abſq; maris coitu. Et ſi hæc vera ſunt, tunc gentibus apertius, quam Judæis, revelatum eſt myſteriũ incarnationis. Quod valde mirum videtur. Similiter dicendum videtur de Job.

Reges Aſſyriorum.

Faunus.

Iſte II rex Laurentum fuit, qui etiam deus fuit illorum, qui ſic voluerunt vel putaverunt.

Laomedon rex Troiæ occiditur, & filia ejus Heſione capitur, & in Græciam ducitur: propter quæ ſecuta ſunt bella graviſſima, & mala horrendiſſima. Vide hiſtoriam Trojanam.

Tauranus.

Iſte Tauranus dicitur fuiſſe XXIV rex Aſſyriorum, excidiumque Troiæ ſub ipſo factum fuiſſe, aliqui affirmant: ſed forte primæ & non ſecundæ. Hoc etiam tempore Thola judicavit Iſrael.

Hercules Ilium vaſtat, id eſt Troiam, cum Jaſone: quæ ſtatim à Priamo reædificata fuit. Idem Hercules XII facta peregit: agonem Olympiacum conſtituit, multa bella confecit, & plurima mendacia enormia de ipſo conficta ſunt. Tandem poſtquam multos ſuperavit, ipſe morbum ferre non valens, quo laborabat; ſed ab eo ſuperatus, flammis ſe injecit, & mortuus, inter deos translatus eſt.

Anno mundi IIIM DCCCLXXV.

Linea Chriſti. Booz.

MCCCXXIIII

* tatem fuerunt ibi tres viri, Booz appellati, ſibi viciſſim ſuccedentes. Quod quia ex canonica ſcriptura non patet, pro ſolido aſtruere non audemus. Hoc tamen certiſſimum eſt, quod inter principium judicatus Joſue, quando Salmon accepit Rahab, quæ genuit Booz, uſque ad nativitatem David fluxerunt anni circiter CCCLXVII: ubi tamen niſi tres ab evangeliſtis generationes ponuntur.

Pontifices. Abiſue

	De Ephraim. VI.	*De tribu Manaſſe.* VII.	*De Manaſſe.* VIII.
Judices.	Debora an. XL.	Gedeon an. XL.	Abimelech an. XXXIII.

Iſta Debora fuit mulier: & propter gratiam prophetiæ delatus eſt ei honor, ut judicaret Iſrael. Unde de mandato Dei vocavit Barac, ut percuteret hoſtes Iſrael, & invaluerunt filii Iſrael contra Jabin, regem Chanaan, & Siſaram principem militiæ ejus: & deleverunt eos.

Iſte percuſſit IV reges, ſcilicet Oreb, Zebee, Zeb & Salmana. Et humiliatus eſt Madian coram Iſrael. Judicum VI. &c.

Iſte Abimelech filius naturalis Gedeon; non vocatus à Domino, ſed malitioſe ingeſſit ſe ad principatum, occiſis LXX fratribus ſuis. Quare etiam mala morte vitam finivit. Judicum XI. Nomen enim regium ſibi inique imponi juſſit.

Sibylla Phrygia fertur vaticinata fuiſſe Anchiſæ,& de flagellatione potentum terræ, & de 12 deſcenſu Dei de Olympo. Anchiſes ex dea Venere generat Æneam, qui regnavit in Italia. Hæc ficticia deceptores rudiũ populorũ confinxerunt:quib.ſua ſtupra &adulteria palliarunt.

Carmentis, filia Evandri, literas Latinas invenit.

Latinus. Ex hoc Latinorum regnum dici cœpit: & Laurentum defecit.

Helena rapitur à Paride,filio Priami.Ipſa autem regina fuit,uxor Menelaï regis.

Priamus rex Troiæ, filius Laomedontis: poſtquam civitatem mirabiliter exſtruxerat, bellum inchoavit contra Græcos in malum ſuum.

Anthanis.

Hector primogenitus Priami,totus legalis,prudens, fidelis, & incomparabilis fortitudinis & ſtrenuitatis.

Trojanum bellum decennale famoſiſſimum.

Sub iſto bella Trojana facta deſcribuntur,regnante apud Athenienſes Mneſtheo, apud Sicyonios Polypede.

Amazones ſunt mulieres ferociſſimæ, quæ arma ſumpſerunt, & horrendiſſima mala per cannos perpetrarunt tam in Aſia, quam in Europa, urbes delendo.

Agamemnon rex,frater Menelai regis,totius exercitus Græcorum dux, bellat contra Troiam: & tandem cepit traditorie & ſcandaloſiſſime.

Carthago primò conditur à Carchedone Tyrio. Ipſam ſæpe deſtructam ferunt, & iterum reædificatam.

IIIm DCCCCXXV.

Booz.

Anno ante Chriſti nativitatem MCCLXXIIII.

Troia deſtruitur.

Bocci.

De Iſſachar IX

De Galaad. X

De Galaad. XI.

Thola an.XXXIII. — Jair an. XXII. — ſine judice an. XVIII. — Jephte an. VI.

Iſte Thola rediit ad priſtinum modum,ſcilicet, quo judices præerant, per modum directionis conſilii magis, quam dominii.

Iſte Jair habuit XXX filios, quos principes XXX civitatum conſtituit. Quia ipſa bona in ſilentio & pace tranſeunt. Patet quod in dieb. iſtorum duorũ Iſrael Domino adhæſit: & ideo cũcta proſpere advenerũt.

Poſt mortem Jair filii Iſrael, peccatis veteribus addiderunt nova: & traditi ſunt in manus Philiſtiim,& filiorum Am̃on XVIII annis:& oppreſſi valde,projecerũt idola,&clamaverunt ad Dominum. Tunc Jephte, facto ſuper ſe ſpiritu Domini,percuſſit regem Am̃mõ,& ſeditioſos de monte Ephraim,filiamque unicam ſtulte immolavit. Jud. XI.

Græci pereunt miſerabiliter poſt captã Troiam, tã in mari quã in terra, repatriando: & proditores affligũt. Infeliciſſimũ porro fuit hoc bellũ, ubi nemo laudẽ, omnes damnũ reportarunt. Ulyſſes vir facundiſſimus, poſt multa maris pericula, ad uxorem ſuam Penelopen caſtiſſimam pervenit.

Reges Italiæ. Æneas an. III. — Aſcanius XXVIII.

Iſte Æneas, poſt deletam Troiam, à Græcis relegatus, venit ad Italiam cum XX navibus, & plurima bella conſtituit. Hic fertur in conjugem habuiſſe filiam Priami Creuſam, & deus factus errore vulgi. De hoc etiam Ænea dicuntur deſcendiſſe Julius Cæſar, & Octavianus Auguſtus.

Iſte Aſcanius, filius Æneæ de Creuſa, Albam civitatem condidit: & regnavit illic. Unde ipſe dictus eſt rex Albanorum: & conſequenter poſteri ſui dicti ſunt Albani. Hic Albanorum primus, & Latinorum tertius rex fuit.

Reges Aſſyriorum.

Fabulæ ſtultiſſimæ de Ulyſſe & Circe. Vide Auguſt. XVIII de civitate Dei. O qualiter deceptus fuit homo!

Troia vaſtatur atrociter, tradita per Antenorem & Æneam, vitioſiſſime fracta fide.

Æra Græcorum principalis. Propter hanc victoriam Græci hiſtorias & alia facta conſcripſerunt, anno primo vel ſecundo poſt captam Troiam. Ipſe eſt tertius annus Abdon, judicis Iſrael.

Lacedæmoniorum regnum primum oritur: ubi primum Euryſtheus regnavit.

Corinthiorũ regnum oritur: ubi priũm Aletes regnavit.

Anno mundi IIII^M XXV.

Linea Chriſti. Booz. Obed.

MCLXXIII

Hiſtoria libri Ruth.

Ruth. Iſta Ruth Moabitis, uxor Booz, genuit Obed, patrem Jeſſe.

Pontifices. Ozi. Iſte Ozi de ſemine Aaron, per lineam Eleazari, pontifex fuit: quo mortuo, nutu Dei tranſiit pontificatus ad lineam de Ithamar, annis CXX: in qua Heli primus ſummus ſacerdos fuit, ab Ithamar ultimus.

	XII.	XIII.	XIV.	XV.
Judices.	Abeſan an. VII.	Ahialon annis X.	Abdon an. VIII.	Samſon an. XX.

Iſte dicitur fuiſſe Booz, qui Ruth in conjugem duxit.

Sub iſtis tribus tempora quieta fuerunt: & ideo nihil notabile actum eſt tunc in Iſrael. Et nota, quod iſtum Ahialon LXX interpretes nõ habent, nec etiam tempus ſine judice ſupra poſitum: ſed iſta tempora aſſignat Joſue, qui non habet tempus ſpecialiter diſtinctũ, ſecundum Hebraicam veritatem. Et ita concorda ſupputationem annorum ſecundum quemlibet, alioquin errabis.

Iſte Samſon fortiſſimus fuit, & liberavit Iſrael de manibus Philiſtiim, & propter mirabilem ejus fortitudinẽ putabatur fuiſſe Hercules. Ejus mirabilia opera vide Judicum XIII.

Anglia, quæ olim Albion, nunc circa iſtud tempus Britannia nuncupari cœpit, a Bruto 13 Romano, vel potius Italico, obtinetur. Ipſe enim fugatus a ſuis, ad Trojam ivit, collecto exercitu de reliquiis Trojanorum. Poſt grandia bella filiam regis Græcorum accepit uxorem. Deinde per maria vagando, locum aptum quærentes, caſu veneruot in Angliam, inſulam

Silvius a. XXIX.

optimam, ubi deletis paucis gigantibus tempore Heli ſacerdotis, deinceps tenuerunt uſque ad tempora Sergii papæ, circa anoos Domini DCXC. Ab hoc Silvio Æneæ de Lavina filia Latini, Reges ſequentes dicti ſunt Silvii. Fuit enim ſilva nutritus & venatione. Hic natus eſt poſt mortem patris ſui. Unde poſthumus Æneæ dicitur, quia poſt humationem ipſius natus eſt, juxta illud Virgil. *Tu poſthuma proles*, &c.

Oneus.

Iſte Oneus eſt XX rex Aſſyriorum, ſub quo ceſſavit regnum Sicyoniorum; quod ſtetit annis DCCCCLVIII, regnante Athenis Melantho XVI, tempore Heli.

Codrus rex Athenienſium, ſeipſũ voluntarie morti tradẽs, liberavit populum ſuũ. Dignum exemplum paucis aut oullis imitandum principibus reliquit. Unde ob hanc miram fidelitatem a ſanctis doctoribus allegari ſolet, quaſi quædam figura Chriſti in eo præceſſiſſet.

Hectoris filii tanquam veri hæredes Iliũ receperunt, id eſt Trojã, expulſis poſteris Neſtoris.

Francio & Turcus Trojani fugientes, duo regna conſtituerunt. Longe tamen poſt Amalech deletur per Saul, & deſinit eſſe populus, ſicut prædixit Moyſes, Exodi XVII.

Julius, filius Aſcanii, a quo Juliorum familia originem & nomen traxit.

Liber Regum primus hic incipit.

IIII^M LXXV.

Jeſſe vel Iſai, pater David.

Anno ante Chriſti nativitatem M CXXIIII.

Saul primus rex Iſrael.

Iſte Saul, primus rex Iſrael, regnavit an. I vel XL cum Samuele, & fuit de tribu Benjamin: qui ante ſuſceptum regnum electus & bonus erat: ſed poſt miſerabiliter defecit. Ejus opera vide I. Regum IX.

Iſte Jeſſe fuit binominis: quia etiam dictus fuit Iſai, pater David: de quo multotiens fit mentio in ſacra ſcriptura, quia Chriſtus ab eo deſcendit.

Zaraia

Merajoth.

Iſte & etiam III ſequentes non fuerunt ſummi ſacerdotes, propter cauſam dictam: ſed Sadoch de eis deſcendit, quem Salomon conſtituit ſummum pontificẽ ſecundum verbum Domini in manu Samuelis, rejecto prius Abiathar de ſacerdotio, qui fuit ultimus de linea Ithamar, ut patet III. Reg. II.

Ophni.

Heli XVI. an. XL.

Samuel.

XVII. cum Saul annis XL.

Phinees

Iſte Heli fuit judex & pontifex, & habuit hos II. filios. Et quia non ſufficienter eos corripuit, pariter cum illis punitus eſt a Domino.

Iſte ſanctiſſimus vir Samuel, de ſterili matre natus, miniſtravit coram Domino a pueritia uſque ad ſenium optime converſatus. Non tamen fuit pontifex: quia non erat de ſemine Aaron, ſed Choræ: vel (ſecundum Auguſt. in libro Retractationum) fuit de Aaron: ſed non filius ſacerdotis. Judicavit Iſrael cunctis diebus vitæ ſuæ: quia vere fidelis propheta Domini fuit omnibus amabilis. Reges unxit duos, ſcilicet Saul primo: deinde David: non tamen ut ſtatim regnaret, ſed quando Dominus diſponeret. Hic ſolus & Moyſes leguntur oraſſe pro inimicis in toto ve-

Athenienſes poſt mortem Codri magiſtratus habere cœperunt adminiſtrandæ reipublicæ. Carthago iterum condita dicitur a Didone regina: quia jam forte deſtructa fuerat.

Reges Italiæ. —— Æneas Silvius an. XXI. —— Latinus Silvius an. L. —— Alba Silvius an. XL. ——

Iſte Æneas, filius prædicti Silvii Poſthumi, regnavit an. XXXI, tempore Saul.

Iſte Latinus Silvius regnavit an. L. tempore David.

Iſte Alba filius fuit Æneæ Silvii. Hic ædificatã Albam civitatẽ (a qua Albani dicti ſunt) forte inſtauravit.

Venetiæ & Padua extruuntur a relictis Trojanorum.

Homerus hoc tempore fuiſſe putatur: qui multa mendacia conſcripſit, ſicut Sibylla Erythræa prophetavit. Alii dicunt, quod tẽpore Achas.

Regina Saba, audita fama Salomonis, venit videre eum. Et, quia fuit prophetiſſa, Sibylla dicebatur: quia prophetavit de ligno ſanctæ crucis, & de excidio Judæorum. Fuit enim cultrix unius veri Dei.

Iſte David rex II. Iſrael, vir ſecundum cor Dei electus, in regem unctus eſt in adoleſcentia per Samuelem: poſt mortem Saul regnavit an. XL: cujus opera plurima in primo & II. lib. Regum ſcripta ſunt. Ipſe denique quaſi quidam ſtupor in humano relucet genere. In quo unquam hæc convenerunt? Tanta humilitas, & ſublimitas tanta? tanta ſtrenuitas, tanta mititas? tam grandis ſecularium cura, tam pura & devota ſpiritualium contemplatio? tot homines perimere, tot lacrymas fundere?

Hic incipit quarta ætas mundi, durans usque ad transmigrationem Babylonis. & habet an. CCCCLXXXV. Christi.

IV^{M}CXXV. Linea MLXXIV.

David ſecundus rex Iſrael regnavit annis XL.

Anno mundi IIII^{M}CLXV.

Gad. Iſti III prophetabant tempore David.
Nathan, filius fratris David, & adoptivus Iſai.
Aſaph.

Salomon regnavit an. XL.

MXXXIIII.

Salomon iſte rex pacis, ex dono Dei, ſingularem habuit excellentiam ultra omnes homines, qui unquam in mundo fuerunt, in ſapientia, divitiis, deliciis, & gloria, ac familiaritate cum Deo. Nam etſi Moyſes & David, Petrus, Paulus, Hieronymus & Auguſt. & cæteri conſimiles eum in ſapientia & ſanctitate exceſſerunt: non tamen in gloria & divitiis. Item, quamvis Auguſt. & cæteri quidam anteibant illum in gloria, poteſtate, & divitiis: non tamen in ſapientia, &c. Et ſic omnia iſta conjunctim taliter nemo, ſicut ipſe, habuit. Et hic tantus miſerabiliter defecit.

Pontifices. —— Amarias. Achitob —— Sadoc.

Judices. Achitob Achimelech Abiathar

Iſte Achitob, filius Phinees filii Heli, fuit pater Achimelech, quem percuſſit Saul cum omni domo ſua, propter David, ut patet 1. Reg. IX.

Iſte Abiathar fugit ad David: & fuit glorioſus cunctis diebus. David, & pontifex, &c. Secundus liber Regum incipit a tempore David, quando cœpit regnare.

Iſte Sadoc quia nõ declinavit ad partem Adoniæ, ſed fuit cum Nathan pro Salomone: ideo in pontificatum ſublimatus fuit, rejecto Abiathar de ſacerdotio: & ſic pontificatus rediit ad filios Eleazari.

* teri Teſtamento. Unde evangelicam perfectionem probantur impleviſſe, etiam ante tempus promulgationis ejusdem. Vitam ipſius vide in principio & conſequenter primi lib. Reg.

Digitized by Google

Æra principalis huius hiſtoriæ ſacræ eſt hæc, ſcilicet fundationis templi. Ipſe eſt annus quartus regni Salomonis, poſt egreſſionem de Ægypto CCCCLXXX, ut patet III. Reg. VI. 14

Atys Silvius annis XXIV.

Templum Salomonis.

Iſte alio nomine dictus fuit Ægyptus: & regnavit tempore Roboam.

De templi dedicatione, ac cæteris feſtis Judæorum eſt notandum, quod primo habuerunt ſeptem feſta, ſcilicet Sabbathum, in qualibet ſeptimana: Neomeniam, in principio cujuslibet menſis: Paſcha, XIV. Luna Aprilis: Pentecoſten, quinquageſima die poſt Paſcha, in memoriam datæ legis: feſtum tubarum, prima die Septembris, in memoriam liberationis Iſrael: feſtum propitiationis vel afflictionis, decima die Septembris: feſtum Scenopegiæ, quod fixionem tabernaculorum ſonat, XV die Septembris. Poſtea circa hæc tempora ſupervenit feſtum Encæniorum, hoc eſt dedicationis templi: deinde tempore Heſter, feſtum Purim, id eſt fortium. Et hæc notula valet ad intelligentiam ſcripturarum diverſarum.

Reges Juda incipiunt.

IIII[M] DCCV.

Iſrael in flore: & nec ante nec poſt fuerunt huſuſcemodi dies in Iſrael.

Roboam regnavit an. XVII.

Anno ante Chriſti nativitatem DCCCCXCIIII.

Hiſtoria tertii libri Regum incipit a tempore, quando David mortuus fuit, & Salomon regnare cœpit. Vide ibi opera magna & multa ipſius uſque ad cap. XII, & a principio ſecundi libri Paralip. uſq; ad capitulum X. Ahias Silonites prædicit Jeroboam, quod ſit regnaturus ſuper Iſrael.

Reges Iſrael incipiunt.

Semeias clarus habetur: qui poſtea compeſcuit Roboam, ne pugnaret contra Jeroboam, & ſcripſit geſta eorum. Abdo propheta clarus habetur: qui poſt contra vitulos prophetavit.

Jeroboam Ephratæus regnavit ſuper Iſrael annis XXII.

Nota, quod (ſicut dicit Auguſt. XVII de civit. Dei) Salomon bonis initiis malos exitus habuit. Quippe ſecundæ res, quæ plerunque ſapientum animos fatigant, magis huic obfuerunt, quam profuit ipſa ſapientia, etiam nunc & deinceps memorabilis, & tunc longe lateque laudata. Et in revelationibus beatæ Brigittæ legitur, quod Salomon & Ariſtoteles non ſibi, ſed aliis didicerunt.

Iſte Roboam ſucceſſit Salomoni patri ſuo in regno: ſed in patientia non ita. Deceptus namque conſilio juvenum amiſit X tribus: eo quod imprudenter reſpondit populo, ut patet III. Reg. XII, & II. Paralip. X.

Achimaas. Iſte fuit filius Sadoch, ut patet I. Paralip. VI.

Iſte Jeroboam fuit primo de familia Salomonis, & bonus: ſed factus rex peſſimus idololatra, & peccare fecit Iſrael, in ducendo populum ad idololatriam; & multa mala ſecuta ſunt, imo totius populi deſtructio. Ipſe fuit figura Machometi, ut patebit loco ſuo, ſicut Antiochus Antichriſti. Opera etiam Jeroboã & duritia mentis ejus patent III. Reg. XII, & ſequentib. capit. Et nota, quod iſtud exemplum perniocioſiſſimum fuit poſteris, & uſque hodie eſt, & in futurum erit. Quia plu-

De ſanctorum exemplis, qui juxta decurſum temporis fuerunt viciſſim, & non ſimul, dicit Greg. in Moralibus, quod mira diſpenſatione divinitus actum ſit: & quandoque ad illuminandum noctem præſentis vitæ velut aſtra in hoc mundo radiarunt, donec verus lucifer, id eſt, redemptor humani generis ſurgeret. Nam ad oſtendendam innocentiam actionis venit Abel, ad docendam munditiam venit Enoch, ad inſinuandam longanimitatis, ſpei, & operis remunerationem venit Noe, ad manifeſtandum obedientiam venit Abraham, ad demonſtrandum conjugalis vitæ caſtimoniam venit Iſaac, ad inſinuandum laboris toleranriam venit Jacob, ad reddendum pro malo bonam retributionis gratiam venit Joſeph, ad oſtendendum manſuetudinem venit Moyſes, ad informandum contra adverſa fiduciam venit Joſue, ad oſtendendam inter flagella patientiam venit Job. Et ſic paret, quomodo in temporibus priſtinis admodum parvus fuit numerus perfectorum. Sed circa hæc tempora prophetarum valde creverunt ſanctitatis exempla: quando etiam plures martyriſati ſunt pro fide unius veri Dei. Ecce quam fulgentes ſtellas in cœlo cernimus, ut inoffenſo operis pede iter noſtræ noctis ambulemus. Seſac, rex Ægypti, proſperatur in multis, & gentes bello ſuperat, & contra Roboam aſcendit, & poſt in Jeruſalem.

Reges Albani in Italia.

Capys Silvius a. XXVIII. Iſte fecit Capuam in Campania: regnavit ibi.

Azarias, filius Obed, propheta, clarus habetur: & de captivitate prædixit, II. Paralip. XV.

Anani propheta hic increpavit Aſa: & ideo incarceratur.

Anno mundi	IIII^M CCXXII.	IIII^M CCXXV.
Linea Chriſti.	Abia regnavit annis III.	Aſa regnavit annis XLI.
	DCCCLXXVII	DCCCLXXIIII.

Iſte Abia mixtus erat: quia aliquando bene ſe habuit, ut patet in bello & ſermone longo contra exercitũ Iſrael, in victoria divinitus data: aliquando peſſime: quia idololatravit; & ob tam magnam ingratitudinẽ percuſſus a Domino, parum regnavit, ut patet III. Regum IX. & II Paralipom. XIII.

Iſte Aſa in principio regni, & deinceps pene uſque ad XXXVI annum valde bene ambulavit, ſicut David: & percuſſit Æthiopes contra ſe venientes: & abſtulit idola. Sed poſt hæc iniit fœdus cum rege Syriæ Benadab, propter Baaſa regem Iſrael, qui incepit aſcendere contra ſe: quod diſplicuit Domino. Unde miſit ad eũ prophetam Anani, quem ſtatim incarceravit; & ideo doluit pedes, quia podagricus factus eſt; & plagatus eadem pœna, qua prophetam vexavit, obiit, ut patet III. Regum XV, & II. Paralip. IV. & XV & XVI capitulo.

Pontifices.

Reges Iſrael.

*res quærentes occaſione dominãdi, retrahunt ſubditos a jugo fidei, diverſum & alienum cultum inſtituendo, ut patet per prædictũ Machometum, & ſequentes ſuos. Similiter Græci volentes recedere ab obedientia eccleſiæ, ſcienter prolapſi ſunt in varios errores, novum modum in divino aſſumentes officio: & ob hoc miſerabiliter ſæpius exterminati ſunt.

Nadab an. II. Iſte Nadab, filius Jeroboam, incepit regnare anno ſecundo Aſa regis Judæ: & fecit malum, ſicut pater ejus: & percuſſit eum Baaſa, & regnavit pro eo, ut patet III. Regum XV.

Baaſa a. XXIV. Iſte Baaſa incepit regnare anno III Aſa, & ambulavit in peccatis Jeroboam, cujus omnem domum percuſſerat de mandato Domini: nec audivit Jehu prophetam, ut rediret. III. Reg. XV.

Circa hæc tempora ſanctorum doctorum ſcripta, quæ vidi, gentilium hiſtorias non commemorant. Et puto illam forte cauſam, quod ad intellectum ſacræ ſcripturæ nihil conferant. Unde usque ad Sardanapalum, ultimum monarcham Aſſyriorum, nullam mentionem faciunt de aliis intermediis. Et nota, quod qui- 15

Carpentus Silvius an. XXXIII. Iſte regnavit in Italia, tempore Joſaphat.

busdã imperitis mirũ valde videtur, quare ſancti viri ſic diligenter ſcrutati ſunt hiſtorias gentiũ: cum tamen in ſcriptis ſuis moneant, nos ſurſum cor habere,

Tiberius Silvius annis IX. Iſte Tiberius ſubmerſus fuit in Tiberi: quæ antea dicta fuit Albula, ideo ab eo nomen accepit.

& terrena faſtidire, juxta illud: *Non loquitur os meum opera hominum.* Et illud: *Laudem Domini loquitur os meum.* Pro quo eſt advertendum, quod multiplex neceſſitas eos ad hoc cogebat. Fuerunt enim quidam hæretici & gentiles, qui ſacram ſcripturam calumniabantur, quaſi falſa eſſet: eo, quod indebite aſſignarent decurſum temporum: & multa dixerunt facta eſſe aliis temporibus, quam ipſa narraret. Sed poſtquam Hieronymus & alii intelligentes applicaſſent ſimul hiſtorias, patuit ignavia eorũ: eo, quod optima concordia fuit, ſicq; factũ eſt, ut ſacræ ſcripturæ novũ teſtimonium accederet de inimicis, quod firmiſſimum eſt: quo tamen non indiguit: quamvis utile fuerit propter imperfectos. Alia neceſſitas idem expetiit pro- *

Jehu filius Anani, propheta, mittitur contra Baaſa regẽ Iſrael: & martyrio coronatur ab eo, propter verbum Domini, ut patet III. Reg. XVI capitulo.

Numerus bellatorũ in Jeruſalẽ CCLX^{M}, exceptis illis, quos poſuit Rex in urbibus Juda. Omnes hi ad manum Regis.

IIII^{M} CCXL. IIII^{M} CCLXVI.

Joſaphat regnavit an. XXV.

DCCCCLX. DCCCCXXXIII. Anno ante Chriſti nativitatem

Iſte Joſaphat ſatis bonus fuit & glorioſus, dives & devotus in via Domini. Nec aliquid mali de ipſo legitur, niſi quod impiis regibus Iſrael quandoque præbuit auxilium, & quædam parva alia. Et ideo Dominus fuit cum illo, & pacem dedit, & pugnavit pro eo, ut patet II. Paralip. XVII. cum tribus aliis capit. ſequentibus.

Iſte fuit filius Achimaas. Porro primo Paralip. VI, ubi ponitur catalogus pontificum,

Azarias. Iſte Azarias genuit Joanan. & Reg. IV. dicitur, quod Joiada iſti ſucceſſit. Forte binominis fuit, vel eſt vitium ſcriptoris. Samaria conditur. Jericho extruitur.

Iſte Ela anno XVI Aſa, regis Judæ, cœpit regnare. Percuſſit eum Zamri cum omni domo patris ſui. III. Reg. XVI.

Ela annis II. filius Baaſa.

Zamri dies VII. Iſte delevit domum Baaſa, & ſtatim percuſſit eum Amri, & regnavit pro eo.

Amri an. XII. Iſte cœpit regnare anno XXXI regis Aſa: & fecit malũ, ſicut anteceſſores ſui.

Benadab. Iſte Benadab, filius Tabremon, filii Abezion regis Syriæ, iniit fœdus cum Baaſa, & rupto fœdere illo, percuſſit fœdus cum Aſa rege Juda: & ex tunc turbaverunt reges Syriæ regnum Iſrael. III. Reg. XV.

Achab a. XXII. Iſte Achab fuit filius Amri, pauper homo, & totus devius, valde inſtabilis, pueriliter mitis, & furioſe ſtrenuus. Incepit regnare XXXVIII anno Aſa: & ſuper omnes, qui ante eũ fuerant, inique egit. Si habuiſſet ſemper bonã directionẽ, multa mala non feciſſet: ſed impia Jeſabel plus regnabat quam ipſe: & impulit ipſum, ut ſequeretur ſe, &c. Jeſa- *

*pter idololatriam deſtruendam: quia enim tota ſimul gentilitas falſos deos coluit, neceſſe fuit indagare originem illius erroris, ut manifeſte poſſit improbari cultus ille vaniſſimus impiorum dæmonum, ſicut late patet per Auguſt. in libris de civit. Dei: ubi lucide probat, quod doctores gentilium in propriis libris ſuis ſibiipſis contradicunt, & pue-

Reges Italiæ. Agrippa Silvius an.XL.

riliter nimis & groſſe procedunt: ita, ut etiam philoſophi ac cæteri virtuoſiores utriusq; ſexus homines eos verbis & ſcriptis redarguerent. Tertia cauſa æque neceſſaria fuit vacillorum adhuc in fide, tempore primitivæ eccleſiæ: qui ſeducti ſæpius fuerunt à paganis, dicentibus, quod melius eſſet colere idola, quam Chriſtum; quia tempore chriſtianitatis ſemper fuerunt diffortunia, & tempore cultus deorum magna proſperitas. Quod omnino falſum fuit, ut patet ex propriis eorum hiſtoriis, ſicut Oroſius luculenter probat, & etiam Auguſt. ſimiliter & Ambroſius: qui omnes clare oſtendunt, quod tempora chriſtianitatis fuerunt multo gratioſiora, quam idolorum ſive crudelium dæmonum, ut infra patebit in locis ſuis. Similiter & aliæ plures cauſæ, quæ ex parte ſupra tactæ ſunt, & quædam infra dicentur. Verum in omnibus eſt bonam reperire contemplationem: & pia mens ubique proficit: eo, quod diligentibus Deum omnia in bonum cooperentur. De hac materia vide plenius in libris præallegatis.

Elias Thesbites, propheta magnus, claret ſanctitate vitæ & miraculorum gloria. Hic regum malleus fuit. Qui etiam in paradiſum curru igneo ſubvectus eſt, ut patet III Reg. XVII. Ipſe dicitur duplicem ſpiritum habuiſſe, ſcilicet prophetiæ, & miraculorum: qui etiam requievit ſuper Eliſæum.

Anno mundi	IIII^M CCXCI.		IIII^M CCXCIX.
Linea Chriſt.	Micheas propheta prædicit moriturum Achab. III. Regum XXII.	Joram regnavit an. VIII.	Ochozias vel Aazias anno I.
	DCCCVIII		DCCCC.

Iſte Joram, peſſimus filius de bono patre, occidit fratres ſuos, & ambulavit in viis regum Iſrael, & ideo miſerabiliter plagatus in omnibus, infeliciter obiit. II. Paralip. XXI. Athalia, uxor ejus, fuit filia Achab naturalis & Amri, modo loquendi communi: quia avus ejus fuit.

Pontifices. Joiada vixit an. CXXX.

Iſte Joiada inclytus fuit, & amovit Athaliam, ne regnaret ſuper Judam; conſtituitq; Joas filium Joram propter ea. IV. Reg. XI, & II. Paralip. XXII. Hic ſolus poſt Moyſen legitur vixiſſe CXXX annis. Joſabeth, ſoror Joram, uxor ejus fuit.

Iſte Ochozias fecit malum corā Domino, ſicut pater ejus: & ſtatim occiſus eſt à Jehu cum omni domo Achab. Athalia vero mater ejus, audiēs mortuū ſuū filiū, ſurripuit regnū, & occidit omne ſemē regiū, & regnavit VI annis: & ſeptimo anno, Joiada pōtif. fecit eam interfici. IV. Reg. XI. & II. Paralip. XXII & XXIII.

Reges Iſrael Ochozias an. II. — Joram an. XII.

Fames magna in Iſrael, juxta verbum Eliæ.

Iſte fuit filius Achab, qui miſit ad Beelzebub deū Accaron conſulendum, ſi poſſet ſanari. Propter quod obiit, juxta verbum Eliæ. IV. Reg. I.

Iſte incepit regnare XVIII anno regis Joſaphat, loco fratris ſui Ochoziæ. Hunc obſidebat Benadab in Samaria: & divinitus meritis Eliſæi fuit liberatus. IV. Reg. VI, VII, &c. Quia ſecutus fuit peccatum Jeroboam, interfectus eſt à Jehu cum omni domo patris ſui. IX & X capit. ubi ſupra.

Reges Syriæ.

* bel, filia Regis Sidoniorum, uxor Achab, quoddam totius malitiæ prodigium, prophetas Domini occidit, & ſanctum Naboth: & alia multa fecit mala, &c.

Lycurgus philoſophus his temporibus floruit: qui licet gentilis fuerit, tamen leges juſtiſſi- 16
mas, naturali juri & divino conſonas Lacedæmoniis dedit: nec quicquam cenſuit, cujus non ipſe exemplum prius daret. Auri argentique uſum, & omnium ſcelerum materiam ſuſtulit. Fundos omnium æqualiter inter omnes diviſit, ut æquata patrimonia neminem potentiorē altero redderent. Convivari oēs publice juſſit, ne cujus divitiæ in occulto eſſent. Juvenibus nō amplius, quam una veſte uti toto anno permiſit: nec aliquē cultius quam alium progredi voluit, nec opulentius epulari. Emi ſingula nō pecunia, ſed comparatione merciū juſſit. Pueros puberes non in forum, ſed in agrum deduci juſſit, ut primos annos non in luxuria, ſed in omni opere ac labore agerent: nihil eos ſomni cauſa ſubſternere, & vitam ſine pulmento degere; nec prius in urbem redire, quam viri facti eſſent. Conſtituit virgines ſine dote nubere, ut uxores non pecuniæ cauſa eligerentur, ſeveriusque matrimonia ſua coërcerent, cum nullis dotis frænis tenerentur. Maximum honorem non divitum & potentum, ſed ſenum eſſe conſtituit. Et, quia hæ leges duræ videbantur, jurejurando eos aſtrinxit, ne quid de tā divinis legibus mutarēt, donec rediret. Et ſic extra patriā profectus, voluntarium perpetuo duxit exilium, ut ſuis legibus æternitatē daret. Moriens etiā præcepit oſſa ſua in mare projici, ne, ſi ad patriam deferri contingeret, Lacedæmones ſe à juramento ſolutos eſſe putarent. O hominem gentilem, qui pene ſolus amputas ab omnibus chriſtianis etiam ſanctis omnem ſuperbiendi materiam! Non glorientur martyres noſtri, quaſi aliquid magni pro vita æterna fecerint, quando talia videmus paganos feciſſe. Vide Auguſtin. II, III & V. de civit. Dei.

Aremulus Silvius an. XIX.

Hic præſidiū Albanorū inter montes, ubi Roma nūc eſt, poſuit. Regnavit autem tempore Joas, regis Judæ.

	IIII^M·CCC.	IIII^M CCCVI.
	Athalia regnavit annis VI.	Joas regnavit an. XL.
Anno ante Chriſti nativitatem	DCCCXCIX.	DCCCXCIII.

Iſta per tyrannidem invaſit regnum: & occiſa eſt.

Iſte Joas, dum adhuc infans eſſet, ſubtractus fuit ab interfectione, quæ exercebatur ab Athalia. Cū autē eſſet annorū VII, conſtituit eū Joiada regē. Et optime ſe habuit cunctis diebus, quibus rexit eū idem venerandus ſacerdos Domini: ſed poſt mortē ejus delinitus blanditiis magnatum, qui odio habebant ſacras ceremonias humilis obedientiæ Moſaicæ legis, depravatū eſt cor Regis in interitum ſuū & illorum, cunctis retro nationibus horrendū relinquens exemplum, quam ſit grave piaculum humilibus nolle conſentire. II. Paral. XXIII. & XXXIV.

Jonadab, filius Rechab, clarus habetur. De his ſtirps valde religioſa deſcendit: qui tanquam peregrini converſati ſunt ſine agris, &c. & deſcenderunt de Jethro ſacerdote, ſocero Moyſi.

Eliſæus propheta ſurrexit loco Eliæ, duplici ſpiritu utriusq; teſtamenti, timoris ſcilicet & amoris præditus, qui tam reprobis quam electis per omnia gratus extitit, clarus virtutibus, & miraculis glorioſus. IV. Reg. II, &c. Moritur autē anno MCLIII poſt nativitatē Abrahæ.

Jehu an. XXIX.

Iſte Jehu, rex unctus à puero Eliſæi, percuſſit Joram cum omni domo Achab, & etiam Ocboziā regem Juda: & deſtruxit domū Baal, & prophetas ejus occidit. Unde meruit poſteris ſuis regni ſedem usq; ad quartam generationem. IV. Reg. IX & X.

Azahel

Iſte Azahel, exigentibus demeritis ſuis, occulta Dei juſtitia promotus fuit in regem Syriæ, ut affligeret filios Iſrael, & ſuam prolongaret iniquitatem. Afflixit autem Iſrael ultra modum, ut patet IV. Regum X.

Iſte Aventinus Silvius XXXIII annis regnavit. Ab hoc mons Aventinus nomen accepit: in quo ſepultus fuit. Hunc dicit Auguſt. lib. XVIII de civit. Dei, etiam inter falſos deos annumeratum à ſtultis gentibus.

Reges Italiæ. — Aventinus Silvius annis XXXIII.

Notabile quoddam factum ac relatu dignum hoc tempore in Britannia fertur accidiſſe. Fuit ibi rex quidam, Leir nomine, filiis carens; ſed tres pulcras filias habens, quibus regnum dividere cogitabat. Ut tamen ſciret, cui potiorem partem daret, a ſingulis interrogavit, quantum ipſum diligerent. Prima & ſecunda reſponderunt ſub juramento, quod plus quam proprias animas; tertia autem videns ſenem blanditiis credere, ſerioſius reſpondit, quod ipſum ut patrem diligeret: neque ut amplius interrogaret, protinus ſubjunxit: *Quantum habes, tantum vales, tantum te diligo.* Iratus pater duabus regnum diviſit: tertiam autem exheredavit. Quam tamen rex Franciæ propter nimiam pulchritudinem ſine omni dote in conjugem accepit. Seneſcente autem Leir, a duabus filiabus ac earum maritis regno privatur, & in tantum deſpicitur, quod vix cum uno famulo ab ipſis teneretur. Recordatus igitur priſtinæ gloriæ & injuriæ, quam juniori filiæ fecit, quæ ſibi veritatem dixit, cum fletu in hanc vocem erupit: O filia, quam vera ſunt dicta, quæ mihi reſpondiſti: *Quantum habes, tantum vales, tantumque te diligo.* Dum igitur habui, quod dare potui, viſus ſum eis valere, quæ non mihi, ſed donis meis amicæ fuerunt. Interim dilexerunt me; ſed magis munera mea. Nam abeunti-*

Anno mundi	IIII^M CCCCXLVI.
Linea Chriſti.	Amazias regnavit an. XXIX.
	DCCCXXIV.

Iſte Amazias bonis initiis malum habuit finem, quod commune ſatis usque hodie in poteſtatibus apparet. Multos namq; officium deſtruxit etiam notabiliter probos, cujus exempla hic ſunt plurima. Hic etiam deos Seir adoravit, &c. II. Paralip. XXV.

Pontifices. — Azarias.

Zacharias filius Joiadæ lapidatur, & glorioſo martyrio coronatur. II. Paral. XXIV. Increpavit enim Joas, quod dereliquiſſet Dominum.

Eliſæus moritur, & oſſa ejus prophetant: quia mortuus ſuſcitatur eorū contactu. Et tres victorias habuit Iſrael contra Syros meritis ejus.

Iſte Azarias, boni patris bonus filius, titulum laude dignum promeruit: quia pro zelo legis conſtanter reſtitit Oziæ, regi Judæ, volenti ſacrificare. II. Paralip. XXVI.

Reges Iſrael. — Johaas an. XVII. — Joas an. XVI.

Iſte Joas valde attritus eſt cum tota gente ſua ab Aſahele, rege Syriæ: & ideo deprecabatur Dominum, & pauxillum relevatus eſt. IV. Reg. XIII. & cœpit regnare XXIII anno Joas, regis Judæ.

Iſte Joas percuſſit Syros tribus vicibus, juxta verbum Eliſæi: & tulit urbes de manu Benadab, filii Azahelis, & reſtituit regno ſuo. Ipſe etiā afflixit Amaziam non volens, ſed compulſus, ſuperbiam ejus humiliavit. IV. Reg. XIII. Et cœpit regnare XXXVII anno Joas, regis Judæ.

Reges Syriæ. — Benadab.

Iſte Benadab fuit filius Aſahelis. Et debet ſcribi per D, ſecundum Hieronymum.

Proca illo regnante, Phidon Argivus & menſuras & pondera reperit, cum apud Hebræos 17
Amaſias in Judæa, & Jeroboam in Iſrael regnarent.

Procas Silvius a. XXXIII.

Hic Procas, filius Aventini, regnavit annis XXXIII, tẽpore Oziæ, regis Judæ. Unde Virgilius laudes ejus extollit in hoc verſu: *Proximus ille Procas, Romanæ gloria gentis.*

Reges Aſſyriorum.

Iſte Sardanapalus totus vitioſus fuit, pulvinariaque primus reperit: habitu muliebri indutus, inter mulieres deliciis vacavit. Ob hoc indignati vaſalli ejus, noluerunt amplius ipſi obedientiam ſervare: aggreſſi etiam ipſum debellarunt. Quod cernens, ſeipſum concremavit. Fuerunt tamen reges Aſſyriorum potentes ſine monarchia, uſque ad deſtructionẽ Ninivæ.

Monarchia Aſſyriorum illa magna ceſſat, quæ ſtetit ultra MCCXL. annos, & ſurgunt tempora horrenda pene uſque ad Chriſti nativitatem: in quibus humanus ſanguis, ultra quam credi poteſt, in omnibus mundi partibus tanquã aqua effuſus eſt. Vide Chronica Oroſii libro ſecundo, & aliorum.

Sardanapalus.

*bus muneribus, & ipſi abierunt. Tandem cum non haberet, quod comederet aut indueret, ab ipſa juniore filia clementer ſuſcipitur, regnoque glorioſe reſtituitur. Similia plura reperies. Nota, plerunque dulciloquos fidelitate, fideles dulciloquio carere.

IIII^M CCCLXXV.

Sine rege annis XIII.

Anno ante Chriſti nativitatem DCCCXXIIII.

Nota, quod regnum Judæ poſt mortem Amaſiæ fuit XIII annis ſine rege. Quod ſubtiliter oportet accipere, ex collatione annorum regum Iſrael & Juda: quia Amaſias cœpit anno ſecundo Joas, regis Iſrael; & Ozias, filius Amaſiæ, cœpit anno XXVII. Jeroboam, regis Iſrael. Quod tempus extendit ſe ad XLI. annos, a quo ſubtrahe annos Amaſiæ: & ſic manent XIII, quibus Ozias parvulus erat, nec adhuc ad regnum aptus.

Hoc autem LXX, & multæ aliæ hiſtoriæ non habent, ſed alibi hoc ſupplent. Et ſecundum hoc oportet concordare eas: alioquin errabis quoad ſupputationem annorum.

Jonas propheta, filius Amathi, clarus habetur: & multa prædixit, quæ non ſunt ſcripta. Hic poſt hæc mittitur ad Niniven, ut patet in ejus libro. Dicitur autem, quod ipſum Elias ſuſcitaverit a morte adhuc puerum.

Jeroboam an. XLI.

Iſte Jeroboam cœpit regnare anno XV Amaſiæ, regis Judæ. Hic ſatis bellicoſus & victorioſus fuit, & contrivit regem Syriæ, & reſtituit regnum Iſrael, ſicut prius; inſuper & Damaſcum, juxta verbum Jonæ prophetæ. Attende, quam ſit inſtabilis ſtatus regnorum. Iſrael contritus uſque ad noviſſimum, humiliatus eſt valde. Syri elevati jam ab infimis, miſerabiliter deprimuntur. Sic, qui fuit ſupra, fit infra; & econtra, qui fuit infra, aſcendit ſupra, ut poſt deſcendat infra. Hæc eſt rota volubilis hujus temporis: & ideo non eſt mirum, quod pauci electi ad hoc aſſumuntur a Domino; & quod viri ſenſati hujuſmodi inſtabilitatis negotium totis viribus fugere contendunt. Vide Auguſtin. de civit. Dei in pluribus locis. Si boni regnant, multis proſunt; ſi mali, econtra,

Reges Italiæ. Arbacus I rex Medorum.

Iſte Arbacus vicit Sardanapalum, dominum ſuum; & monarchiam ejus primus deſtruxit & ad Medos tranſtulit, ſpe magis quam re, quia Darius hoc fecit.

Reges Aſſyriorum. Phul.

Iſte Phul & ſequentes, recuperare volentes monarchiam, non modice turbarunt terram: & aſcendit etiam ad Iſrael, & cepit Therſan. Et factus eſt Manahen, rex Iſrael, ei tributarius. IV. Regum XV.

Ozias, qui & Azarias, duplici nomine. Et uno quidem atque eodem tempore Eſaiam, Oſee, Joel, & Amos prophetaſſe, ex rebus, quæ ponuntur in titulo, cognoſcimus, quod principium verbi Domini fuit in Oſee filio Beri. Amos autem, pater Eſaiæ, non (ut plerique autumant) tertius XII prophetarum eſt: ſed aliis diverſiſque apud Hebræos ſcribunt literis. Iſte quidem primam & extremam literam habet, Aleph & Sade; ille vero Hain & Samech. Tradunt etiam Hebræi, Oſee, & Amos, & Eſaiam, & Joel, ac Jonam iisdem prophetaſſe temporibus, videlicet in diebus Oziæ, Joachan, Achaz & Ezechiæ, Regum Juda; & in diebus Jeroboam, filii Joas, regis Iſrael.

Anno mundi		IIII[M] CCCLXXXVIII.
Linea Chriſti	Ozias vel Azarias annis LII.	
		DCCCXI.

Iſte Ozias fecit, quod bonum erat coram Domino, nec aliquid mali de eo ſcriptum eſt, niſi quod adolere voluit incenſum ſuper altare thymiamatis, prohibente eum ſacerdote Azaria, propter quam inobedientiam percuſſit eum Dominus lepra, ut patet II. Paralip. XXVI cap. Etiam tunc terræmotus factus fuit, & cineres altaris effuſi ſunt.

Pontifices.

Oſee propheta primus de XII, mittitur contra decem tribus.
Joel ſecundus de XII, prophetat de Juda, & futura ejus tribulatione.
Amos tertius, contra gentes multa prophetat, & ſpecialiter contra X tribus.
Abdias quartus de duodecim, prophetat contra Edom.

Reges Iſrael.

Hic regnum Iſrael fuit ſine rege annis XXXIII. quod patet ex collatione Regum Juda, &c.

Sine rege an. XXXIII.

Zacharias menſ. VI.

Iſte Zacharias fuit filius Jeroboam, & cœpit regnare anno XXXVIII. Oziæ regis Judæ: & fecit malum, ſicut prædeceſſores ejus. Et hic eſt quartus poſt Jehu, & percuſſit eum Sellum, & regnavit pro eo: qui ſtatim percuſſus a Manahen, regno & vita caruit, ut patet IV. Regum XV.

Reges Syriæ.

Macedonum regnum hic oritur. Caranus I Macedonū rex

Iſte Caranus, primus rex Macedonum, fuit filius Arbati, 18 regnavit annis XXVIII. De hoc regno deſcendit Alexander Magnus. Deſtruitur autem tempore Oniæ, pontificis pii.

Lacedæmoniorum reges deficiunt;

Amulius Silvius an XLIII.

Lydorum incipiunt.

Iſte Amulius Silvius regnavit an. XLIII, & fratrem ſuum Numitorem de regno ejecit: & poſt ipſe a Romulo & Remo fratribus geminis occiſus eſt, & Numitor reſtitutus fuit in regnum ſuum: quia fuit avus eorum.

Teglatphalaſar.

Spartani (ipſi ſunt Lacedæmones) per annos L cum Athenienſibus cruentiſſima bella committunt: ubi ſemper incerta victoria fuit. Terra marique pugnatum eſt.

Iſte Teglatphalaſar cepit terram Nephthalim, & Galilææ: & eos, qui trans Jordanem erant, tranſtulit in Aſſyrios. Poſt etiam ob rogatum Achaz, obſedit Damaſcum, & Raſim interfecit; & Syros tranſtulit in Cyrenen, ut patet IV. Reg. XV, & XVI cap. Thonos Concoleros, qui vocatur Græce Sardanapalus, XXXVI Aſſyriorum rex, Tarſum atque Anchialon condidit, & in prælio victus ab Arbace Medo, ſemet incendio concremavit. Vſque ad id tempus fuiſſe reges Aſſyriorum hiſtoria refert, & fiunt anni ſimul MCXCVII. Omnes autem anni regni Aſſyriorum a primo anno Nini ſupputantur MCCXL.

IIII^M CCCCXIIII.

Anno ante Chriſti nativitatem . DCCLXXXV.

Eſaias nobilis propheta, primus de quatuor principalibus, claret; qui evangeliſta magis, quam propheta dicitur a ſancto Hieronymo, propter evidentiam prophetiæ ſuæ. Hic miſſus eſt a Domino cum Jaſub, filio ſuo, in occurſum Achaz, ut diceret ei, ne timeret a duabus iſtis caudis titionum fumigantium, quos vocat Raſim & Phacee: eo, quod in ipſis eſſet finiendum regnum Syriæ, id eſt Damaſci; & regnum Samariæ, id eſt decem tribuum; quæ alio nomine dicebatur Ephraim.

Amarias.

Jonas mittitur ad Ninivitas, qui audierunt eum: ſed Iſrael nec multis credidit.

Sellum menſ. I. — Manachen annis X. — Phaceja an. II.

Iſte Manahen cœpit regnare anno XXXIX Oziæ regis Judæ, fecitque malum coram Domino, & tradidit eum Dominus in manus regis Aſſyriorum, qui indixit ei talenta argenti mille. IV. Reg. XV.

Iſte Phaceja fuit filius Manahen. Fecit etiam malũ; & percuſſit eum Phacee, regnavitq; pro eo. Cœpit autẽ regnare LI anno Oziæ, regis Judæ.

Raſin.

Iſte Raſin, rex Syriæ, vaſtavit Judam, tempore Achaz: propter quod obſedit eum Teglatphalaſar in Damaſco, & cepit civitatem, & ipſum interfecit, & tranſtulit populum.

Rhea filia Numitoris, in templo deæ Veſtæ ſervivit: quæ poſt admiſit amaſium, & concepit, peperitque gemellos, Romulum & Remum. Ob hoc ipſa viva ſepulta fuit propter inceſtum: infantes projecti ſunt foras, & mirabiliter a lupa nutriti referuntur. Porro ob reverentiam Romanorum dixerunt poëtæ, quod Mars deus belli concubuerit cum ea: ſtuprum totaliter aut pallliantes, aut excuſantes, vel honorantes.

Reges Italiæ. Numithor. Iſte Numitor reſtitutus in regnum, ſtatim poſt a Romulo occiſus fuir, ur Oroſius teſtatur.

Reges Aſſyriorum.

Sibylla Erythræa, omnium aliarum Sibyllarum clarior, hoc tempore quidam dicunt quod vixerit; alii, quod ejus carmina circa hæc tempora ſunt inventa: ipſa autem ante bella Trojana vaticinata ſit apertiſſime de Chriſto, & pulcre. Vide Auguſt. XVII. de civit. Dei.

Olympias prima a Græcis inſtituitur. Et hæc eſt Æra famoſiſſima tam Latinorum, quam Græcorum. Et (ſecundum Hieronymum) Olympias una quatuor annos completos continet. Et ſecundum iſtum computum, anno XL. Oziæ vel circa, iſta Æra incipit, ſcilicet anno mundi IVM CCCCXXVIII. ſecundum ſeptuaginta interpretes, circa L annum Oziæ. Et nota, quod Chriſtus naſcitur Olympiade CXCIII, quæ faciunt annos DCCLXXII.

Anno mundi	IIIIM CCCCXL	IIIIM CCCCLVI.
Linea Chriſti.	Joatham regnavit annis XVI.	Achaz regnavit an. XVI.
	DCCIX	DCCXLIII

De hoc Joatham nihil mali ſcribitur, niſi quod excelſa (more aliorũ) non abſtulit, ut patet II. Paralip. XXVII.

De hoc Achaz nihil boni habetur. Dereliquit Dominum, & derelictus eſt etiam ipſe ab eo, & percuſſus cum populo ſuo valde eſt a regibus Iſrael & Syriæ. II. Paralip. XXVIII.

Pontifices. Achitob.

Micheas propheta VI. de XII, prophetat contra Hieruſalem & Samariam.

Reges Iſrael. Phacee an. XX. ſine rege an. VIII. ut ſupra. Oſee an. IX.

Nam propheta VII, prophetare cœpit contra Niniven.

Iſte Phacee cœpit regnare anno LII Oziæ. Sicut fecit, ſic factum eſt ei: quia Oſee conjuravit contra eum, & interfecit ipſum, regnavitque pro eo. Fecit etiam pactum cum Raſin: & vaſtarunt Judam. Et ideo Teglatphalaſar oppreſſit eum, & tranſtulit quaſi tres tribus in Aſſyrios. IV. Reg. XV.

Iſte Oſee, ultimus rex Iſrael, cœpit anno XII Achaz, regis Judæ; & fecit malum, &c. Anno IX regni ejus captus eſt a Salmanaſſar, & Iſrael tranſlatus eſt in Aſſyrios, ut habetur IV. Reg. XVII.

Nota, quod Oroſius de hoc Romulo multa mala ſcribit, ſcilicet fratris ſui & avi, & aliorum 19
probatiſſimorum virorum iniquam mortem, & violentias, tyrannideſq; plures. Congregavit enim paſtores & latrones, &c. cum quibus civitatulam extruxit, & per illam vi alios oppreſſit circumcirca potentes. Poſtquam crevit, elegit C ſenes pro conſilio, quos appellavit ſenatores; & mille pugnatores, quos milites vocavit: profecitque in ſublime. Tandem ob demerita ſua inter deos connumeratus eſt, eo quod percuſſus a tonitruo nuſquam comparuiſſet. Hoc enim ad cumulum ſuæ damnationis acceſſit, ut eo magis tormentaretur apud inferos, quo in terris ejus memoria celebrior haberetur; quã virtutibus non meruit, ſed falſa vulgi adulatione, aut vera deceptione adeptus eſt. Prædicti ſenes poſt mortẽ Romuli regnaverũt, anno cum dimidio expectantes, ſi forte rediſſet.

Romulus primus rex Romanorum an. XXXVII.

Salmanaſſar.	Sennacherib.	Aſſaradon filius Sennacherib.

Iſte Salmanaſſar obſedit Samariam, anno IX Oſeæ regis Iſrael, cepit eã, & regẽ miſit in carcerem, & Iſrael tranſtulit in Aſſyrios. Et ceſſavit regnum Iſrael, quod ſtetit annis CCLXXXII.

Iſte Sennacherib aſcendit in Judæam contra Ezechiam, virũ ſanctum: & percuſſit Dominus exercitũ ejus, ſcilicet CLXXXV M viros bellatores. Ipſe autẽ turpiter fugiens, pervenit in Niniven, & afflixit Judæos & Tobiam, tandem a ſuis filiis occiſus eſt. IV. Reg. XIX, & II. Paralip. XXXIII.

IIIM CCCCLXXII.

Ezechias regnavit an. XXIX.

Sol X lineis revertitur, & ſic illa dies erat longior aliis, X horis. O magnum portentum, ſtrages hoſtium, additio annorum!

Anno ante Chriſti nativitatem DCCXXVII.

Iſte Ezechias, optimus filius de peſſimo patre Achaz, ambulat coram Domino corde perfecto, excelſa abſtulit, & domum Dei inſtauravit. Nec ſimilis ejus fuit ante eum in regibus Juda, & ergo Dominus glorificavit eum. IV Reg. XVIII, XIX, XX, & II Paralip. XXIX, XXX, XXXI.

Anno ante Chriſti nativitatem DCCXV, Roma in monte Palantino a gemellis condita eſt, velut ſecunda Babylonia. Verum tempore paupertatis nuſquam alter locus ea ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit. Et quanto rerum minus habuit, tanto minus cupiditatis habebat. Poſt divitiæ avaritiam & luxuriam induxerunt.

Conditionem Urbis Titus Livius per XIV Decades, id eſt CXL libros proſequitur: ſed hodie non omnes reperiuntur. De ipſo facit beatus Hieronymus mentionem in epiſtola ad Paulinum; & Seneca in ultimi Declamationum libri prologo.

Æra principalis Romanorum Oroſii, Martini, & aliorum. Ipſe eſt annus XII Ezechiæ, ſecundum Hebræos; ſecundum LXX, ultimus Achaz.

Urbs ROMANA conditur anno mundi IVM CCCCLXXXIV.

Tu regere imperio populos, Romane, memento.
Hæ tibi ſint artes, paciſq; imponere mores,
Parcere ſubjectis, & debellare ſuperbos.

Nota (ſecundum Auguſtin. XVIII. de civit. Dei) quod Cicero magnis laudibus Romuli aſcribit, quod non rudibus & indoctis temporibus, quando facile homines fallebantur, meruerit honores divinos, ſed jam eruditis & expolitis. Unde patet vanus idololatrarum error: quia, etſi his temporibus doctis illuminati ſunt, quam ſit ineptum, quod antiqui levibus motivis decepti, homines mortuos, deos factos putent, & ob hoc ipſi amplius neminem inter Deos aſcribendum decreverunt: non tamen ceſſarunt a cultura talium falſorum deorum, ſed morem antiquum ſervantes, & augentes, quod dictis vetant fieri, factis approbant. Unde conſtat, eos non eſſe excuſatos, imo, Apoſtolo teſte, plus illis peccare.

Reges Romani.

Remus a fratre occiditur, anno III. ff. de heredi. l. ult.

Merodach primus rex Babyloniæ.

Reges Babyloniæ incipiunt.

Iſte Merodach, primus rex Babylonis famoſus, receſſit a monarchia: nec obedivit Aſſarando regi Aſſyriorum, & reges Babyloniæ cœperunt eſſe potentes usque ad Baltaſar. Vide Magiſtrum in hiſtoria.

Tobiæ hiſtoria devotiſſima, & tota exemplaris, hic texitur.

VII. ſapientes: Thales Mileſius, Solon, Chilon, Periander, Cleobulus, Bias, Pittacus — clarus habetur, qui poſt theologos, id eſt poetas, σοφοὶ dicti ſūt, id eſt ſapiētes. Iſte etiam Thales primus potuit prædicere defectum Solis & Lunæ, ut dicit Auguſtin. VIII. de civit. Dei.

Anno mundi	IIIIᴹDI.
Linea Chriſti.	Manaſſes regnavit an. LV.
	DCXCVIII.

Iſte Manaſſes, peſſimus filius optimi patris, fecit malum ſuper omnes, qui ante ipſum fuerunt: & ſanguinem innocentem fudit plurimum, propter quod rex Aſſyriorum vaſtavit Judam, & ipſum Manaſſem cepit, & in carcerem miſit. Poſtea ad cor rediens, & Dominum deprecans, & exauditus fuit, & in regnum ſuum reſtitutus, omnia, quæ ante fecerat, deſtruxit, & in via Domini recte ambulans, non ſine grandi admiratione omnium, qui eum ante noverant, vitam beatam duxit, ut patet IV. Reg. XII, & II. Paralip. XXXIII. capitulo.

Pontifices. Sadoch.

Catana.

Iſte Numa maximus idololatra fuit, & urbem adeo ſimulacris replevit, ut ipſe ſibi 20
locum reperire non poſſet. Hoc modo Auguſtinus ſtultitiam ejus deridet, quaſi magna injuria ſibi facta ſit, quod ipſe non ſit inter deos aſcriptus, qui deorum cultum ſic promovit. Hic Januarium & Februarium anno addidit. Mirum ſupra modum eſt, quod hi viri præcellentiſſimi ingenii in cunctis pene, quæ ſub ſole geruntur, tam acute diſſerebant, & in agnitione veri Dei ſic delirabant. Gratias agamus Domino Deo noſtro.

Numa Pompilius an. XLII.

Nota (ſecundum Auguſt. lib. III. de civit. Dei) quod ab urbe condita usque ad Auguſtum tam continuæ pugnæ extiterunt, ut pro miraculo habitum ſit, ut unus annus poſt bellum Punicum ſine bello tranſierit, exceptis XLII annis Numæ, quibus pax continuata fuit.

Romani populi ſtatum & decurſum luculenter & breviſſime deſcribit Florus Lucius per annos ſeptingentos, quatuor ei dans ætates. Unde ait: Si quis magnitudinem imperii cum anis conferat, ætatem ultra putet. Ita enim late ubiq; in orbe terrarum arma circumtulit, ut qui res ejus legunt, non unius populi, ſed totius generis humani facta diſcant. Nam tot laboribus periculisq; jactatus eſt, ut ad conſtituendum ejus imperium, contendiſſe virtus & fortuna viderentur. Item ait: Tanta in virtute fiducia eſt, ut ille rudis, ille paſtorius populus, vereq; terreſter, oſtenderit, nihil intereſſe virtutis, equis, an navibus; terra, an mari dimicaretur. Item: O populum dignum orbis imperio, dignũ omni favore & admiratione hominum ac deorum! Compulſus ad ultimos metus ab incepto non deſtitit, ſed abſens ſimul præſensque pugnabat.

IIII^{M} DXXVIII.

Anno ante Chriſti nativitatem DCCII.

Eſaias martyrio coronatur cum multis aliis: eo, quod Regis opera peſſima reprehendit.

Sibylla Samia (ſecundum quosdam) his dicitur fuiſſe temporibus. Et nota, quod ſancti doctores non utuntur dictis Sibyllarum ac aliorum gentilium, ad confirmationem fidei ſanctæ chriſtianæ: ſed & eas nec prophetico ſpiritu claruiſſe, ſed arreptitias fuiſſe dicunt. Unde Auguſt. contra Manichæum diſputans, dicit: Si quid veri de Deo Sibylla vel Orpheus aliive gentium vates aut philoſophi dixiſſe perhibentur, valet quidem aliquid ad paganorum vanitatem revincendam; non tamen ad iſtorum auctoritatem complectendam. Quantum enim diſtat de Chriſti adventu inter prædicationem angelorum, & confeſſionem dæmonum, tantum diſtat inter auctoritatem prophetarum, & curioſitatem ſacrilegorum.

Sellum. Elchias.

Zaleucus, vir juſtiſſimus, leges condidit: & inter cætera decrevit, ut qui adulterii crimen committeret, utroque oculo privaretur. Quod cum filius ejus commiſiſſet, juſſit ipſum exoculari. Verum tota civitas aliquandiu ei reluctabatur. Tandem victus inſtantia populi, ne lex a ſe condita violaretur, ſuo prius, deinde filii oculo eruto, utrisque uſum videndi reliquit. Sicque mirabilis æquitatis temperamento ſe inter miſericordem patrem, & juſtum legislatorem partitus eſt. Diſce, o chriſtiane, quanta diligentia debeas ſancta Dei tui præcepta cuſtodire, ſi ſic maluit paganus puniri pro juſta lege ſua, quam eam inultam relinquere. Hæc & multa ſimilia oportuit in populo carnali obſervare cum ſumma ſeveritate, quatenus timore pœnæ a pravis cohiberentur.

Byzantium conditur: quæ poſtea Conſtantinopolis dicta eſt.

Reges Romani. Tullus tertius a.XXXIII.

Iſte Tullus, alio nomine Hoſtilius, non ferens tempus pacifice tranſire, ob turbationem, quam ſuſcitavit vicinis ſuis, poſt longa quietis tempora, merito hoſtilitatis

Reges Babyloniæ.

nomen ſibi acquiſivit. Et quia diſſipat Deus gentes, quæ bella volunt, ipſe cum omni domo ſua a fulmine percuſſus, interiit. De iſto etiam Tullo ſic dicit Valerius libro III.cap.IV. Hunc in cunabulis primo accepit agreſte tugurium, ejusque adoleſcentia in pecore paſcendo fuit occupata, validior ætas imperium rexit: ſed ſenectus ejus in altiſſimo majeſtatis faſtigio fulſit.

Ninive deſtruitur per regem Medorum. Et regnum Aſſyriorum penitus ceſſavit, ſicut prædixerant Naum propheta, & Tobias.

Anno mundi	IIII M DLVI.	IIII M DLXIII.
Linea Chriſti.	Amon regnavit annis II.	Joſias regnavit annis XXXI.
	DCXLI.	DCXLIII.

Iſte Amon, ſecundum textum Hebræorum, duobus tantum annis regnaſſe perhibetur: ſed (ſecundum LXX) annis XII. & ita ſupplentur hic X anni a LXX de illis XIII ſupra ſine rege. Et ſecundum hoc aptandæ ſunt

Pontifices. Azarias filius Elchiæ fuit.

hiſtoriæ aliæ, quæ communiter ſequuntur LXX. Hic idem rex fecit malum coram Domino, & percuſſus a ſervis ſuis, ſine pœnitentia obiit.

Iſte Joſias, optimus filius de perverſo patre, gratia ſingulari præventus, adhuc in pueritia requiſivit Dominum, & usque in finem perſeveravit laudabiliter. In quibusdam exceſſit Ezechiam, proavum ſuum. Et ideo dicitur non habuiſſe ſimilem in regionibus Juda. Ejus religioſam vitam, & opera ſancta plurima vide IV Reg. XXII, XXIII, & II Paralip. XXXIV.

Tobias moritur annorum CXX, vir ſanctus, plenus operibus bonis, & prophetiæ ſpiritu clarus: prophetavit namque de deſtructione Jeruſalem & templi, quaſi jam factum eſſet: cum tamen adhuc futurum eſſet, propter certitudinem prophetiæ. Statim poſt ejus mortem uxor ejus mortua eſt. Et egreſſo Tobia juniore cum filiis ſuis, Ninive deſtructa fuit.

Sophonias prophetavit deſtructionem Jeruſalem & reædificationem.

Olda propheteſſa, uxor Sellum, prophetat Joſiæ regi.

Jeremias ſecundus de majoribus, prophetare incepit adhuc puer, XIII anno Joſiæ regis, contra Hieruſalem & templum: & prophetavit annis XLII, præter illud, quod prophetavit in Ægypto. Grandis duritia populi, & grandis plaga, quæ punit eum.

Iſte Ancus fuit quartus Romanorum rex. Hic primum pontem trans Tiberim inter montem Aventinum & Janiculum fecit, & Oſtiam civitatem condidit ſupra mare, decimo ſexto miliario ab urbe Roma.

Oſtienſis civitas conditur; cujus epiſcopus benedicit papam.

Ancus quartus a.XXIII.

Nabuchodonoſor, monarcha Babyloniorum.

Iſte Nabuchodonoſor bellicoſiſſimus fuit, & victorioſiſſimus per omnia, eo quod eſſet virga furoris Domini, ut puniret peccata populorum multorũ. Hic primo erat rex Babyloniæ: & poſtea obtinuit regnum Aſſyriorum, quod deſtructum eſt a Medis: & factus eſt monarcha. Et ſecundum hoc diverſimode computantur anni ejus: quia diu regnavit. Multipliciter de ipſo ſcriptura loquitur, jam bona, jam mala: quæ diligenter ſancti expoſuerunt. Placet tamen quibusdam, quod propter pœnitentiam illam magnam, quæ ſcribitur in Daniele, ſit ſalvatus, & quia ſcriptura vitam ejus concludit in laude & confeſſione unius veri Dei. Idem ſentit Nicolaus de Lyra Daniel. IV. Dicunt doctores quidam, quod Deus inſpiravit ſibi, ut vindicaret ſe de inimicis ſuis: ſed ipſe inſtinctu iſto abuſus fuit per ſuperbiam & invidiam: & ſic non meruit per hoc, quod inſtrumentum fuit divinæ juſtitiæ. Forte de omnibus poſt pœnituit meritis Danielis.

Urias propheta occiditur a Jechonia, rege Juda. Et Jeremias incarceratur.

Abacuc prophetat contra Nabuchodonoſor, & Babyloné. Sunt tamen opiniones, quo tempore fuerit, &c.

IIII^M DLXXXIX.		IIII^M DC.	
Joachas regnavit menſ. III.	Jechonias vel Eliachim vel Joachim an. XI.	Joachim vel Jechonias menſ. III.	Sedechias regnavit annis XI.
DCXI.		DC.	Anno ante Christi nativitatem

Hic Joachas ſtatim poſt mortem patris conſtitutus fuit rex in Jeruſalem: ſed quia non fuit ſecutus exemplum pii patris ſui Joſiæ, ideo Pharao Nechao cepit eum, & duxit eum in Ægyptum. IV Regum XXIII.

Hic etiam fuit filius Joſiæ, frater Joachas: & conſtitutus a Pharaone rex in Jeruſalẽ: & ut daret mulctã, &c. & quia fecit malum, nec audivit prophetas, adſcendit contra eum Nabuchodonoſor, & factus eſt ei ſervus tribus annis. Cumq; rebellaret, venit iterũ rex Babylonis contra eum, & vinctum duxit in Babylonem. Non quod illuc ductus ſit, ſed immutatum fuit conſilium Nabuchodonoſor, & interfecit eum in Jeruſalem, & projecit corpus ejus extra murum, juxta prophetiam Jeremiæ XXII. & tulit ſecum vaſa Domini, & poſuit ea in templo ſuo. Paralip. ultimo.

Saraias

Iſte Joachim fuit filius Jechoniæ, & fecit malum: & ideo ſtatim amotus eſt, ne regnaret, & vinctus tranſlatus eſt in Babylonem, & multi cum eo tranſlati, IV Regum XXIV.

Iſtum Saraiã interfecit Nabuchodonoſor Rex in Rabata, cum aliis conſiliatoribus Sedechiæ. Regum ultimo. Hic fuit filius Azariæ.

Iſte Sedechias, tertius Joſiæ filius, & malus, non audivit Jeremiã prophetã: & ideo periit miſerabiliter, & omnis Juda cum eo, & eruti ſunt oculi ejus. Regum ultimo, & Jeremiæ LII.

Ananias. Azarias. Miſael.

Daniel adhuc juvenis Suſannam liberat, & in conſpectu regis cum ſociis ſtat, &c. & poſtea interpretatur ſomnium regis, & in ſublime tollitur. Daniel. I.

Ezechiel prophetat in Chaldæa tranſmigratis deſtructionem Jeruſalem, & tandẽ martyriſatur.

Mardochæus.

Omnes hi cum Joachim ducti ſunt in Babylonem adhuc pueri. Baruch propheta.

Iſte Priſcus ludos inſtituit,& circum Romæ ædificavit: Capitolium fabricare cœpit: & dictum eſt Capitolium, quaſi caput ſolum: quia in fundamento inventum fuit caput ſine corpore, quaſi prophetia futuri: quia ibi poſtea ſenatus reſedit,quaſi unum caput totius orbis.

Reges Romani. Priſcus Tarquinius annis XXXVIII.

Reges Babyloniæ. Nabuchodonoſor.

Iſte Nabuchodonoſor filius Nabuchodonoſor magni fuit. Hic horrum, qui ſuſpenſilis dicitur, maximis expenſis uxori ſuæ fabricavit. Multa magnalia peregit, ita ut Herculem tranſcendiſſe actuum magnitudine memoretur. Et de manubiis hoſtium templum Belis magnifice decoravit.

Aſtyages,rex Medorum,unicam habuit filiam,quam cuidam militi plebeio tradidit,ne ex ea nobilis filius naſceretur,propter cauſam, quam Magiſter recitat, ne ſcilicet repelleretur à regno a nepote ſuo,ſicut prædixerant ſibi conjectores.Et quod verebatur,ei accidit. Nam ex ea natus eſt Cyrus, qui ipſum ſuperavit. Templum Salomonis incenditur a Chaldæis, & Jeruſalem deſtruitur.Et hæc eſt una de principalibus Æris hujus ſacræ hiſtoriæ. Stetit namq; hoc templum CCCCXLII annis, ſcilicet a fundatione ipſius inchoando, quæ fuit facta quarto año Salomonis.Et ab hac deſtructione uſque ad deſtructionem,quæ facta fuit per Titum, f. XLII anno poſt Chriſti paſſionem, fluxerunt anni DCLXII.

Hic incipit quinta ætas

IV^{M}DCXI.

Transmigratio Babylonis facta eſt an. XI. Sedechiæ

DXC.

mundi, durans uſque ad nativitatem Chriſti, & habet annos DXC.

Tres pueri projiciuntur in fornacem ſuccenſam, & miraculoſe liberantur a Deo. Vide Dan. III.

Jeremias in Ægypto prophetavit,& regibus Ægypti prædixit,quod eorum idola ſubverterentur, cum virgo pareret: & ex hoc ſacerdotes in ſecreto templi loco imaginem virginis cum puero adoraverunt.Oratione ſerpentes de terra fugavit,&c.Tandem zelans pro populo, increpavit idololatriam populi ſui, & lapidatus eſt ab eis. Sed Ægyptii glorioſe ſepelierunt martyrem ſanctum in ſepulchris regum, propter beneficia ſua.

Pontifices. Joſedec.

Iſte Joſedec, filius Saraiæ, egreſſus eſt, quando tranſtulit Dominus Judam & Jeruſalem per manus Nabuchodonoſor regis, ut patet I. Paralip. VI. & eſt ductus cum aliis captivis in Babylonem. Dicunt aliqui,iſtum fuiſſe Eſdram ſcribam & ſacerdotem: aut forte frater ipſius fuit.

Ezechiel poſt multa, quæ glorioſe geſſit, etiam precibus ſuis aquas Chobar condenſavit, ut filii Iſrael ambularent ſuper eas: Chaldæi autem ſubmerſi ſunt. Tandem percuſſis impiis quibusdam a ſerpentibus, quos redarguit, cæteri exacerbati, ipſum equis diſtraxerunt, & per crepidines ſaxorum excerebraverunt eum, martyrem Domini glorioſum facientes.

Abacuc propheta Danieli prandium attulit, dum in lacu leonum eſſet apud Babylonem, ſecundum Hieronymum. Vide in libro ipſius.

Ludus Scacorum reperitur a Xerxe philoſopho, pro correctione Evilmerodach tyranni, 22
qui ſuos magiſtros & ſapientes occidere conſuevit. Et hoc ſolatio indirecte attractus fuit ad ementionem.

Iſte Servius Tullius ſervilis conditionis fuit ex parte matris, quæ ancilla captiva fuit, ſed nobilis. Hic laudes habet ab hiſtoriographis magnas, quod in omni ſtatu fuit, & ubique notabiliter ſe gerebat. Tres montes urbi addidit, & foſſas juxta muros duxit. Servius an. XLIV.

Evilmerodach. Iſte Evilmerodach fuit frater Nabuchodonoſor, jam immediate præcedentis. Hic Joachim levavit de carcere, & magnificavit eum, & corpus patris effoſſum juxta conſilium ejus diviſit CCC vulturibus, ne reſurgeret a mortuis, qui de beſtia redierat in hominem.

Regaſar. Sabuſar. Baltaſar.

Iſte tres fuerunt fratres, & filii Evilmerodach, qui ſucceſſive regnaverunt: & Baltaſar fuit ultimus rex Babyloniæ, qui interfectus fuit a Dario & Cyro. Non enim habebat filium: & ſoror Darii fuit mater ejus. Ideo præoccupavit regnum Darius cum adjutorio Cyri. Nec adjuvit Dominus ipſum: quia vaſa ſancta indigne tractavit. Danielis V.

IIIIM DCXXXIIII.		IIIIM DCLIX.
Salathiel		Zorobabel
DXV.	DXI.	Anno ante Christi nativitatem

Iſte Salathiel fuit filius Jechoniæ regis Judæ, quem genuit poſt tranſmigrationem Babylonis, ut evangeliſta Matthæus dicit.

Daniel, vir deſideriorum ſanctus & electus, clarus habetur: cujus etiam opera Deus miraculis glorioſis approbavit.

Iſte Zorobabel ſecundum imperium Domini fundavit templum, & manus ejus perfecerunt: ſed longe poſt, ut patet Esdræ VI.

Esdras, ſacerdos de ſtirpe Aaron, claret ſanctitate vitæ & ſapientia: cujus grandi induſtria & labore totus Judaicus ſtatus in melius reformatus fuit.

Babylon deſtruitur.

Babylon illa magna capitur, & aufertur poteſtas ejus, ſicut prædixerunt prophetæ ſancti. Hæc fuit prima & maxima civitas totius orbis, de qua incredibilia ſcripta ſunt. Et hæc tanta una nocte defecit, ut oſtendatur, quod ad iram Dei omnis potentia pulvis ſit & favilla. Dicitur veriſſime, quod eam humano opere extrui, vel humanis viribus deſtrui potuiſſe pene incredibile videbatur. Unde grande ſpectaculum evidensque exemplum mundus haberet, ſi informari poſſet, ſeu etiam vellet.

Sibylla Cumana de Chriſto prophetavit: & Tarquinio IX codices attulit, in quibus erant ſcripta decreta Romanorum. Sibylla Helleſpontia de agro Trojano nata, bis dicitur fuiſſe temporibus: & prophetavit ſic de Chriſto: *Jeſus Chriſtus naſcetur de caſta*, &c.

Reges Romani. — Tarquinius VII. Superb.

Iſte Tarquinius Superbus Servio interfecto meliore ſe, arripuit regnum, Hic primus omnium tormentorum genera excogitavit: & poſt de regno expulſus eſt propter ſtuprum Lucretiæ a filio ſuo commiſſum. Et noluerunt amodo Romani habere reges, propter tyrannidem eorum.

Darius primus monarcha Perſarū. — Cyrus regnavit annis XXX.

IſteDarius fuit conſobrinus Aſtyagis, quem in filium adoptavit, quia non habuit niſi unicam filiam: & dedit ei regnū, quia Cyrus contra eum pugnavit: & tamen ambo victi ſunt a Cyro: ſed tanquam nepos eos tractavit benigne, qui avo ſcilicet Aſtyagi regnum Hyrcanorum conceſſit, & Dario Medorum.

Iſte Cyrus rex Perſarum fuit primo, & de poſt tranſtulit monarchiam ad Perſas. Hic ex parte patris plebejus fuit: ſed mater ejus erat filia regis Aſtyagis. De iſto prophetavit Eſaias. Et Babylonem vicit: Baltaſar interfecit: Danielem magnificavit, & Iſrael remiſit in Judæam, ut templum reædificarent, ut patet Eſdræ primo.

Hiſtoria libri Esdræ incipit.

Anno mundi IIII^M CLXXXIIII.

Linea Chriſti.

·AXQ

Templum fundatur

Aggæus & Zacharias prophetant, confortantes populum, & provocantes ad ædificandum templum.

Pontifices. Jeſus

Iſte Jeſus, filius Joſedech, ſacerdos magnus tanquam regens; & Zorobabel tanquam dux, poſt reditum populi Iſrael de Babylone præfuerunt. Et iſte modus uſque ad Herodem ſervatus eſt, ut ſacerdotes ſummi eſſent principales & duces ſubſtituti. Semper tamen duces erant de tribu Juda, juxta prophetiam Jacob. Et ſub hoc regimine ſacerdotali optimo, non legitur populus declinaſſe a veritate fidei, ſicut ante: quia tempore Judicum & Regum ſæpius ad idololatriam corruit. Et nota, quod Judæi iſti, qui hic redierunt, & poſtea diſperſi ſunt in omnem terram, juxta prophetiam David, *Diſperge illos*, pſalmo LVIII: fuerunt omnes de tribu Juda, Benjamin & Levi: & pauci de decem tribubus, qui aufugientes junxerunt ſe iſtis. Illi autem, qui in montibus Caſpiis relegati ſunt, nunquam redierunt, ſecundum Hebræos.

Cyrus, poſt multa bella tandem, cum ad Scythas declinaſſet, a regina Tomyri capitur, & cum toto exercitu ſuo ad CC^M occiditur. Caput ejus præciſum in utrem humano ſanguine plenum projecit, dicens: *Satia te ſanguine, quem ſitiſti.*

Arphaxad, poſt mortem Cyri, per vim obtinuit regnum Medorum, & ædificavit civitatem grandem Ecbatanis: & diſpoſuit rebellare contra Nabuchodonoſor, id eſt Cambyſem: & tamen ab eo victus fuit, ut patet Judith primo.

Phalaris,Siculus tyrannus,multos innocentes depopulatur.Hic quondam illum artificem, 23
qui taurum æreum fecit ad puniendum homines, in eundem ipſum projecit primum, ut experiretur,quod fecerat: & clamor ejus per os tauri ſonuit terribiliter, quaſi boatus beſtiæ; & ſic tyrannus injuſtus invenit aliquando, quem juſte puniret. Iſtud factum dicit Oroſius anno ante Urbem conditam LXIII. vel circa, &c. Et,ut dicitur,Sicilia ſemper nutrix tyrannorũ fuit.

Lucretia,fœmina nobilis & honeſta, a filio regis violenter oppreſſa, ſeipſam ſtulte gladio interemit. Hæc in exemplum caſtitatis allegari ſolet: ſed non excuſatur ab homicidio, ut dicit Auguſt. 1. de civitat. Dei.

Cambyſes II. filius Cyri an. VII.

Babylonia nova in Ægypto conditur a Cambyſe, qui totum illud obtinuit regnum.

Ereneides III. an. medio.

Iſte Cambyſes, filius Cyri, & ſecundus magus, varie nominatur a diverſis. Apud Eſdram Artaxerxes dicitur, vel Aſſuerus. In hiſtoria Judith, quæ ſub eo facta fuit, vocatur Nabuchodonoſor. Hic potenter interdixit, ne Hieruſalem aut templum reædificarentur: & pater ejus tantummodo præcepit, ne civitas extrueretur, & etiam tunc principes, Cyro ignorante, impediverunt opus domus Domini. Hic quendam iniquum judicem vivum excoriari fecit, & filium ſuper paternam cutem ſedere juſſit, ut hoc modo ſcelus vitaret, & recte judicaret.

Iſte Ereneides,tertius magus, duxit filiam regis in uxorem: & non diu poſt moritur. Pantaptes, filia Cambyſis, fuit his duobus ſucceſſive in conjugem ſociata,ſecundum Hieronymum ſuper Danielem libro III.

IIII^M DCCIX.

Anno ante Chriſti nativitatem CCCCLX.

Hiſtoria Judith hic texitur. Ipſa autem exemplar totius pudicitiæ ponitur.

Holofernes, princeps militiæ Nabuchodonoſor Cambyſis, multas terras domino ſuo ſubjugavit: & tandem venit ad Bethuliam,& ibi a Judith muliere interficitur, ut patet Judith II. & XIII.

Pythagoras primus Philoſophus.

Nota, quod gentilium ſapientia, quæ totaliter de creaturis fuit, primo incepit a diis, quando adhuc tempora groſſa fuerunt: quia tunc, qui paulo plus aliis ſciebant, a populo rudi dii putabantur. Poſt hæc crevit prudentia: & tunc theologi venerunt. Ipſi ſunt poëtæ antiquiores, qui de ſalſis diis multa mendacia finxerunt urbano ſermone. Si iſti ante veniſſent, profecto dii putarentur: ſed tempus obfuit eis. Poſt hos venerunt ſapientes, id eſt σοφοὶ, qui mira jactantia gloriam ſuam celebraverunt: nec tamen divinum aut theologicum honorem meruerunt, propter tempus: quia jam melius ſciebant. Malam tamen conſuetudinem cum cæteris continuavere: licet novos deos fieri prohiberent. Demum philoſophi claruerunt, quorum iſte primus fuit: eo quod humiliter reſponderet, ſe non ſapientem fore, ſed amatorem ſapientiæ. Hi communiter contradixerunt idololatris: & plures trucidati ſunt, plures timore fecerunt ſicut alii. Pejores fuerunt, qui, muneribus acceptis, etiam contra propriam conſcientiam cultum ſacrilegum extulerunt. Vide Auguſtinum de civitate Dei.

Damo, & Lyſis, diſcipuli Pythagoræ, hanc ſectam continuavere. Ubi per quinquennium ſilentium ſervabatur: & poſt eruditi, loquebantur.

Anno CCXLIV. ab Urbe condita, Romani loco regum ordinaverunt duos conſules, qui per unum annum regerent, ne ex mora temporis in ſuperbiam erigerentur: & ut unus alterum corrigeret, ſi erraret aut excederet. Leonida, rex Spartanorum, cum IV^{M} hominum LXX^{M} Perſarum pene trucidavit. Mirabile dictu. Ait ſuis: *Prandete hic, tanquam apud inferos cænaturi.* Et ita factum eſt, quia ex fatigatione ceciderunt ſuper mortuos, & mortui ſunt cum illis pariter.

Conſules incipiunt.

Brutus, primus conſul.

Lucius. Mutavit Roma principatum: ſed non evaſit tyrannidem.

Reges Perſarum. Darius Hyſtaſpis, quartus magus.

Iſte Darius fuit unus de VII magis: & ſubtiliter regnum acquiſivit. Hic recuperavit regno Perſarum Aſſyrios, & Babyloniam, Aſiam, Macedoniam perdomuit. Cumque regis Scytharum filiam in uxorem deſideraret, & ei dare nollet, ob hoc cum DCC^{M} contra Scythas venit, non veritus pro unius hominis libidine tot millia virorum mortis periculo exponere: quod utique incautum & crudele & injuſtiſſimum fuit. Unde turpiter fugatus, LXXX^{M} amiſit. Tandem cum reſiduis a paucis Athenienſibus, puta XI^{M} ſuperatus, CC^{M} Perſarum amiſit. Volens autem ſe poſt fugam vindicare, in ipſo apparatu concidit. Et (ſecundum quoſdam) bona ſpes eſt de ipſo, quia habuit fidem unius veri Dei, cui templum & ſacrificia fieri præcepit, &c. Vide Lyram ſuper VI. c. Eſdræ.

Democritus philoſophus ſeipſum excæcavit, & de divite ſe pauperem fecit ob amorem ſapientiæ.

Anno mundi IIII^{M} DCCXXXIIII.

Linea Chriſti. Abiud. Iſte fuit filius Zorobabel: ſed de ipſo & aliis perſequentibus uſque ad Joſeph nihil habetur in ſcripturis, niſi quod a Matthæo numerantur: & ideo nec tempus eorum debite ſciri poteſt.

ƆƆƆƆXCV.

Nota, quod (ſecundum Magiſtrum) Darius, inſtinctu Zorobabel, juſſit reſumi opus domus Dei, præcipiens principibus ſuis, ne aliquo modo impedirent, ſed juvarent. Vide etiam Eſdræ V. & VI. cap. De hac Æra ambiguum eſt, propter diverſitatem doctorum.

Aggæus & Zacharias anno ſecundo Darii increpaverunt populum propter negligentiam eorum, ad ædificandum domum Domini: & ſolicitabant Zorobabel, ut loqueretur ſuper hoc Regi: & annuit Rex: & accenſum eſt cor populi, ut ædificarent templum, ut patet Eſdræ VI.

Pontifices. Joachim.

Templum perficitur anno VII. Darii. Aggæus de hoc templo prophetavit, quod gloria ejus major erit quam primi. Quod eſt intelligendum ſpiritualiter, quia Chriſtus Dominus, deſideratus cunctis gentibus, hoc corporali præſentia ſæpius ingrediendo, magnifice glorificavit, & oblatus fuit in eo, in die purificationis Mariæ. Alioquin non poteſt ſtare veritas prophetiæ, quia iſtud ſecundum quaſi nihil fuit reſpectu primi. Auguſtinus hic fortiſſimum ſumit argumentum contra Judæos, quia hæc autoritas neceſſariiſſime intelligatur de eccleſia, quæ eſt domus Dei ex vivis lapidibus: quia hoc templum nec unquam habuit parem gloriam, taceo majorem. Vide Auguſtin. XIX. de civit. Dei.

Iſte (ſecundum Joſephum) cognominatus eſt Joſedech, ſub quo civitas Hieruſalem extructa eſt, ut dicit etiam Euſebius, ſicut etiam patet Neemiæ XII.

His quoque temporibus Pythagoras philoſophus claruit: qui Samo oriundus Croton degit. Noviſſime Metapontum adiit: ibique ſepultus eſt.

Iſte dictator creatus fuit, ut conſules præiret potentia contra inimicos. 24

Dictator nomen eſt officii dignioris.

Titus Quintius repertus in rure, ab aratro ſumptus eſt, & in dictatorem creatus. Hic Romam jam pene deſperatam propter adverſos caſus, magnifice conſolatus eſt triumphis ſuis.

Hoc tempore facta eſt Romæ diſſenſio plebis a ſenatu.

Publius. Tempore horum conſulum, fames & peſtilentia gravis Romam corripuere: & bellum Veientanum atrociſſimum fuit.

Xerxes, filius Darii, quintus magus. Iſte Xerxes multitudine populorum, quos collegerat, terras movit & undas: & tamen pene nihil ei proſpere ſucceſſit. Amiſit quippe in brevi tempore deciesnovies centena millia virorum. Item tandem poſt modicum per Artabanum præfectum ſuum occiditur. Græcorum autem numerus, qui victores extiterunt, longe major erat occiſorum. O tempora dolenda, &c. Vide Oroſium. Narrat enim beatus Hieronymus in epiſtolis ſuis, quod Xerxes, cum de ſublimi loco innumerabilem exercitum vidiſſet, fleviſſe dicitur: eo quod poſt C annos nullus eorum ſuperfuturus eſſet.

Artabanus VII. menſib. Iſte Artabanus non ponitur in catalogo regum Perſarum, quia parum profecit. Tamen Hieronymus videtur eum numerare ſuper Danielem lib. III.

Fabiorum glorioſiſſima familia Urbis, bello Veientano proſternitur.

IIIIM DCCLIX.

Eliachim. De hoc nihil habetur in ſcripturis, niſi Matthæi primo.

Anno ante Chriſti nativitatem CCCCXL.

Eſdras, vir ſanctus atque doctiſſimus, velut alter Moyſes, in populo venerandus habitus eſt. Hic primum de Babylone cum cæteris venit: ſed iterum paterna ſolicitudine motus, rediit, ut plures lucrifaceret, & ſecum adduceret. Tempore autem iſto legem cæteroſque libros ſanctos reparavit, quos combuſſerant Chaldæi: felix teſtimonium orbi relinquens, novos & faciliores apices invenit. Quo feliciter in Spiritu ſancto peracto, venit iterum Hieruſalem cum multitudine magna, regalibuſque privilegiis, ut doceret populum. Eſdræ VII. Obiit in ſenectute veneranda. Sepultus ibidem.

Malachias propheta claret: ſic dictus, id eſt angelus, propter optimam vitam & Deorum aſpectum. Ajunt, quod ore eodem, quo prophetaverat, angelus Domini apparens, eadem iterabat.

Anaxagoras philoſophus claruit. Hic habuit ſucceſſorem, qui dicebatur Archelaus, magiſter Socratis.
Heraclitus tenebroſus.
Æſchylus, tragœdiarum ſcriptor.
Sententias horũ floridas vide in ſpeculo Vincentii.
Pindarus poëta. Sophocles.
Euripides. Socrates naſcitur.
Herodotus, hiſtoriarum ſcriptor.
Empedocles, & plures alii claruerunt tempore Xerxis.

Parmenides & alii philoſophi notabiles, maxime in moralibus claruerunt.
Socrates philoſophus. Hic habet magnas laudis prærogativas: quem etiam beatus Hieron. ſibi in exemplum proponit & aliis. Fuit enim miræ patientiæ, & ſemper æquanimis: & ſubtilius de primo ente, id eſt Deo, fertur ſenſiſſe. Pro quo tandem venenum in carcere bibit. Plato diſcipulus ejus. Hippocrates & plures alii fuerunt tunc nominati viri, quorum labores permanſerunt.

Verginius filiam propriam gladio transfigit, ne ſervituti traderetur. Et ob hoc tribuni inſignia deponere cogitur. Vide Titum Livium de conditione Urbis lib. III.

Romani. Marcus. Goeus. Tribuni.

Lex XII tabularum Romæ inſtituta eſt. Decem enim tabulæ à Græcis delatæ ſunt, quibus duæ additæ ſunt a Romanis, an. CCC ab Urbe condita. Ipſe eſt annus mundi IV^{M} DCCLXXXIV.

Decem viri inſtituti fuerunt loco conſulum, quia nimis conquerebatur de perverſo regimine conſulum, &c.

Reges Perſarum. Artaxerxes Longimanus annis XXI.

Iſte Artaxerxes eſt, ſub quo Eſdras venit Hieruſalem: & Neemias fuit pincerna ejus: quem poſt miſit ad ædificandum muros civitatis.

Xerxes menſ. II. Sogdianus menſibus VII.

Roma in conculcatione incenſa, & muri ejus deſtructi. Nam Senones Galli cum Romanis pugnant, & capta eſt urbs præter Capitolium: quod etiam perdidiſſent, ſi vigil anſer ex laſſitudine pugnæ dormientes Romanos non excitaſſet. Quapropter Ambroſius, exprobrando eis ingratitudinem chriſtianæ proſperitatis, dicit, eos magis debere ſacrificare anſeribus, quam diis. Idem Auguſtinus. Os inferni in medio Urbis horribiliter apparuit, de cujus exhalatione plures interfecti fuerunt. Ubi, cum ſe Marcus Curtius armatus projeciſſet, ceſſavit plaga impiorum dæmonum.

Iſti duo parum profuerunt nec profecerunt.

Anno mundi IIII^{M}DCCLXXXIIII.

Linea Chriſti.

CCCCX.

Hebdomadæ Danielis hic incipiunt. De his eſt grandis altercatio inter doctores, & labyrinthus maximus. Vide Hieronymum ſuper Danielem, & Lyram, & Ulricum lib. V. cap. IV.

Porro Beda computat per annos lunares, & incipit a vigeſimo anno Artaxerxis.

Neemias, vir benigniſſimus ac devotione præcipuus, fuit pincerna Artaxerxis, regis Perſarum. Hic vigeſimo anno ejus juxta Dei voluntatem miſſus eſt ab eo, ut inſtauraret murum Hieruſalem, & ædificavit eam in anguſtia temporum. Expleto autem opere, miraculoſe ignem ſanctum repererunt: & murum dedicaverunt. Deinde rediit ad Regem, & iterum reverſus eſt Hieruſalem, & mortuus eſt, ibique ſepultus juxta murum, quem ædificavit. Vide in libro ejus. Et hic finitur hiſtoria librorum, qui ſunt de Canone.

Hieruſalem reædificatur a Neemia, & aliis filiis Iſraël, & habet tres habitationes. Prima habitatio eſt communis populi, ſcilicet artificum laborantium in mechanicis. Secunda habitatio eſt nobilium & prophetarum. Tertia habitatio eſt regis & ſacerdotum. Item habet VI portas: quarum prima dicitur vallis Joſaphat. Secunda ſterquilinii. Tertia vetus vel judiciaria. Quarta piſcium, vel David. Quinta fontis Silos, vel aquarum: ſexta gregis, vel probaticæ piſcinæ.

Cratinus primus comicus, qui ſub ſpecie jocalitatis aperte vitia redarguit.
Archytas Tarentinus, magiſter Platonis.
Alcibiades Socraticus.
Eudoxus aſtrologus.
Epicurus vorax.
Diogenes Alexandro potentior & ditior fuit: eo, quod quicquid dare potuit, contempſit: quicquid auferre vel inferre, non expavit.

Ludi ſcenici inſtituuntur, ut peſtilentia ceſſaret Romæ. De his Auguſtinus multa tractat 25 diligenter, improbando Deorum falſitatem, qui talibus ludis placari poſcebant. Ita turpiter iſti exercebantur, ut nedum honeſti viri & fœminæ his intereſſe non vellent, ſed nec vel de longe intueri. O ſacrilegia Deorum, quibus novella Romanorum indoles ad tanta crimina pravo trahebatur exemplo! Ita pro depellenda temporali peſte corporum acceſſitus eſt perpetuus morbus animarum.

Tribuni loco conſulum inſtituuntur. Verum hæc mutatio magnam perniciem reipublicæ invexit: eo quod ſinguli cum imperatoriis inſignibus proceſſerunt, donec per vim coacti, hujusmodi faſtum deponerent & tyrannidem. Nulla autem reſtat jam

Darius nothus annis XIX.

ſpes tranquillitatis adipiſcendæ Romanis, niſi per ſolam patientiam, quam vera Dei ſapientia Chriſtus edocuit.

Iſte Darius gravem manum miſit contra Athenienſes, unde tandem contriti ſunt, qui ſupremi fuerunt, juxta morem mutabilitatis humanæ. Sub eo Ægyptus receſſit a Perſis. Hic habuit fratrem, nomine Cyrum, bellicoſiſſimum. Vide Oroſium libro II.

Mediolana civitas conditur, ſic dicta, quia ibi tunc apparuit ſus, quæ pro media parte portabat lanam pro pilis. Hoc modo omnia glorioſa mundi a parvis & pene vilibus ortum habent, & in idipſum tandem revertuntur.

His temporibus Athenienſes XXIV. literis uti cœperunt, cum antea XVI. tantū literas haberent.

IIII^m DCCCIX.

Anno ante Chriſti nativitatem CCCXC.

Bella Athenienſium famoſiſſima, quaſi ſecunda Trojana, circa hæc tempora fuerunt: & conſumpti ſunt miſerabiliter, & in ſervitutem redacti. Quo modo perierunt, qui dominabantur populis. Plato, philoſophus divinus nominatiſſimus, claret: quem Auguſtinus extollit, quaſi ultra de divina ſcriptura aliquid ſenſerit. Ariſtoteles diſcipulus ejus fuit.

Iſte Eliaſib vel Eliſaphat ſucceſſit Joachim in pontificatu, ut dicit Euſebius. Et

Eliaſib.

ulterius communiter doctores ſequuntur Joſephum, ut Magiſter dicit: quem ſe etiam Euſebius ſequi teſtatur.

Dionyſius Siculus, tyrannus peſſimus, de Sicilia expellitur. Hic erat diſcipulus Platonis: ſed non imitator. Quodam tempore vidua quædam paupercula pro ipſo diis immolabat, obſecrans, quatenus diutius viveret: ipſo retro ſtante ſecretius, & admirante. Completo autem ſacrificio, acceſſitam interrogans, ait: Cur ſic pro me oras, qui ſemper tibi moleſtus fui? Illa reſpondit: Domine, avus veſter tyrannus fuit, & vaccam unam mihi abſtulit: & non retinui niſi tres: rogavique deos, ut moreretur, ſi forte ipſo defuncto, filius ejus, pater veſter, mihi eam reſtitueret: ſed ille pejor, ne dum illam retinuit, imo unam ſimiliter abſtulit: & remanſerunt mihi niſi duæ. Iterum imprecata ſum contra eum, ut moreretur, ſperans a vobis mihi reſtitui vaccas meas. Vos autem peſſimus omnium nihil mihi reddidiſtis: inſuper etiam afflictam afflixiſtis, unam auferendo. Timui ergo, ne poſt mortem veſtram adhuc crudelior veniret, qui hanc ſimiliter auferat: & fame moriar. Ideo deos exoravi pro vita veſtra: infeliciter experta, quod bene continue res in deterius dilabuntur. Hæc ſunt verba vetera, & nova practica, cujus experientiam non omnes æqualiter advertunt. Qui autem hæc patiuntur, a riſu ſe continere noverunt.

Iſte Camillus Furius dictus, extitit, qui afflictæ reipublicæ magnifice ſubvenit, expugnando ſcilicet Veientes, qui per X continuos annos valde Romanos attriverant. Hunc tantum virum poſtea ingrata civitas damnavit. Oroſius dicit, hanc victoriam magis utilem quam nobilem fuiſſe, quia ſine ullo digno Romanæ virtutis teſtimonio clandeſtina obreptione facta fuit. Nec ob hanc injuriam deſtitit, quin rediret iterum de exilio, denuo patriam defendens. Et hoc magnum eſt exemplum patientiæ chriſtianis, ſecundum Auguſtinum.

Dictator Camillus.

Romani.

Reges Perſarum. Aſſuerus vel Artaxerxes annis XL.

Iſte Aſſuerus cognominatus eſt Mnemon, Darii & Paryſatidis filius a LXX. ab Hebræis autem Aſſuerus dictus: & habuit fratrem nomine Cyrum, quem poſt mortem patris, in bello ſuperatum, occidit: quia niſi per lethale bellum libido dominandi nequibat mitigari: cum tamen tot terras poſſideret, quod merito plus quam C. regibus ſuffeciſſent dominia earum. Hic primo Vaſti reginam pulcerrimam duxit in uxorem: quam tamen poſt abjecit, & Heſter, virginem de ſtirpe Benjamin, loco Vaſti ſumpſit, & Mardochæum, patruum ejus, ſublimavit, Aman prius ſuſpenſo. Hic videtur homo pacificus fuiſſe, ſed nimis luxurioſus, ut patet in libro Heſter I. & II. Fertur etiam filios CCC. habuiſſe, e quibus Darius, quem in regem ſublimavit, & XL. alii nobiliores conjurarunt, ut eum interficerent jam ſenem, ut ſic licentius regnarent. Quo comperto, omnes fecit occidi. Quia *per quæ quis peccat, per hæc & punitur.*

Anno mundi

Linea Chriſti. Azor.

CCCLXVI

Heſter hiſtoria hic texitur, ſecundum doctores Latinos. Vide Lyram hic, & etiã Daniel. cap. IX.

Mardochæus Judæus, vir ſanctus, clarus habetur; & primus poſt Aſſuerum in toto regno Perſarum: ſemper tamen humilis, & devotus cultor Dei, & fratrum amator. Et, ſecundum hanc computationem Latinorum, tempore exaltationis ſuæ fuit annorum CCLIX. Vide Lyram.

Samnites medii ſunt inter Picenum, Campaniam, & Apuliam.

Pontifices.

Ariſtoteles audivit Platonẽ XVIII. annum gerens. Hic poſt fuit magiſter Alexandri.

Demoſthenes orator fuit.

Speuſippus poſt Platonem Academiam tenuit.

Xenocrates ſucceſſit mortuo Speuſippo.

Hermes Triſmegiſtus, qui & Mercurius dictus eſt, fuit circa hæc tempora.

Lacedæmones (ipſi ſunt Spartani) expugnantur, & in ſervitutem rediguntur: quorum improba dominandi cupido infinita mala ſuſcitavit.

Apuleius & Hermes, diſcipuli Platonis, in templorum locis & porticibus verſantes, nihil aliud quã de virtutibus cogitabant: qui oculos effodiſſe leguntur, ne per eorum viſum a contemplatione ſapientiæ avocarentur.

Cobares philoſophus, qui ait: *In ſuo negotio quiſq̃, hebetior eſt, quam in alieno.*

Xenocrates graviſſimus philoſophorum, & caſtiſſimus fuit.

Manlius Torquatus pugnam inchoavit atrociſſimam cum Gallis, percuſſoque Gallo, qui 26
eum ad ſingulare certamen provocavit, torquem auream de collo ejus tulit, & ſuo impoſuit. Unde ipſe & poſteri ejus dicti ſunt Torquati.

Titus Quintius

Iſte Quintius dictator, cruentiſſima congreſſione bellum a Manlio inchoatum perfecit: & victor fidelis factus, in eadem paupertate permanſit, ſicut ante, IV. jugera ſuis manibus colens. Hunc in exemplum adducit Auguſtinus de civitate Dei, contra avaros & ſuperbos chriſtianos quosdam.

Gajus Marcius.

Sub hoc Gajo facta eſt pugna Tuſcorum, quorũ octo millia capti fuerunt.

Ochus an. XXIV.

Iſte Ochus (qui & Artaxerxes) Ægyptum revocavit ad Imperium Perſarum, Nectanabo rege in Æthiopiam pulſo. Et plurimos Judæorum in tranſmigrationem egit, & juxta mare Caſpium collocavit: qui nimis creverunt ibi. Hic etiam miſit Vagoſum principem trans flumen, qui tributa per Esdram dimiſſa repetiit, ſcilicet ſeptimi anni, propter ſabbatha terræ. Mirum eſt, quomodo hic (ut putatur) filius Heſter, ita fuit Judæis infeſtus. Marco Valerio (teſte Eutropio) evenit victoria contra Gallum ſive Gallos, propter corvum, qui inſidens ejus brachio, eruit oculos Galli cum roſtro: ex quo poſtea cognomen ſumpſit, Marcus Valerius Corvinus. Ariſtoteles famoſiſſimus, & omnium philoſophorum ſubtiliſſimus, claret, ſectamque peripateticorum conſtituit,

Arſamus anno I.

Iſte Arſamus (qui & Argus) ſucceſſit Ocho, & parum regnavit.

IIII^M DCCCXXXIIII.

Anno ante Chriſti nativitatem CCCLXV.

Vagoſus, præfectus Ochi, templum ſuperbe intrat, & ſpoliat, & tributa miniſtris Dei imponit, propter diſſenſionẽ pontificis cum fratre ſuo Jeſu, quem occidit. Sidon deletur ab Ocho, rege Perſarum. Erubeſce Sidon, ait mare.

Philippus rex Macedonũ, pater Alexandri putativus, per xxv. años tyrannidem exercet, fractis ſacramentis, ita elatus, ut licere ſibi omnia, quæ cogitaviſſet, putaret. Tandẽ doloſe occiditur.

Judas.

Iſte Judas vel Joiada, filius Eliſaphat, fuit ſum̃us ſacerdos tempore Mardochæi: cui ibidem epiſtolas miſit de obſervatione dierũ Purim, ut patet Heſter IX.

Joannes.

Iſte Johannes, filius Judæ, habuit fratrem, qui dicebatur Jeſus, & aſpirabat ad pontificatum. Quapropter familiaritatem Vagoſi præfecti trans flumen ſibi comparavit. Confiſus autem ſuper hoc, altercari cum Johanne cœpit in templo: & adeo incitavit fratrẽ, ut eum occideret.

Fabricius, vir dignæ memoriæ, nulla potuit induſtria Pyrrhi regis à Romana civitate divelli, promiſſa etiam quarta parte regni. Tandem Pyrrhus ait: Hic ille Fabricius, qui difficilius a virtute, quam ſol a curſu ſuo averti poteſt.

Quintus Curtius philoſophus. Hic contra Alexandrum multis rationibus ſerioſe diſſeruit, eum increpando: *Si Deus es*, inquit, *beneficia largire, non auferas: Si homo, ſemper id cogita, aliis poſtpoſitũ.* Calliſthenes philoſophus, condiſcipulus Alexandri ſub Ariſtotele, ab eo occiditur: quia eum pro Deo non adoravit. Et multas tyrannides ſimiles idem Alexander perfecit, magis ductu propriæ complacentiæ, quam rectæ rationis: quod valde commune eſt apud potentes: indignanter accipiunt, ſi quis proferat vel faciat, quæ eis non placent: quod periculoſiſſimum eſt & ſibi & aliis.

Minucia, virgo veſtalis, propter inceſtum, viva ſepulta eſt. Hæc & ſimilia allegari ſolent in exemplum chriſtianis, quam legaliter & diſtricte vitia etiam apud gentiles puniebantur.

Romani.

Marcus. Iſte Marcus cum V^M Romanis pugnavit cōtra Gallos, quos in fugā vertit, & graviter trucidavit.

Valerius.

Manlius. Deciús. Iſti duo conſules contra Latinos pugnantes, Decius occiſus fuit, & Manlius triumphavit. Sed quia proprium filium occidit, ſolitas laudes non habuit. Ille namque filius contra imperium conſulū pugnavit contra hoſtes, & quamvis victor extitit, tamen propter inobedientiam virgis cæſus, & capite punitus fuit. Hoc in laudem patris Auguſtinus allegat.

Reges Perſarum.

Darius an. XXIV. Iſte Darius potentiſſimus auſus eſt a Græcis tributa expetere. Quæ fuit occaſio deſtructionis totius monarchiæ Perſarum, quæ hic translata fuit ad Græcos, juxta prophetiā Daniel. Fertur, quod amiſerit quinquies decies centena milia bellatorū, quos omnes Alexander de Perſis occidit. Circa hæc tēpora dicit Oroſius, quod nox uſque ad plurimā diei partem tendi viſa eſt: & ſaxea grando, i. veri lapides de nubibus deſcendentes, terrā feriūt.

Dedicatio prima apud Romanos. Nota, quod Romani uſque ad iſta tempora nunquā ſe capi permittebant, vel in ſervitutem redigi; ſed aut vinci aut occidi maluerunt. Sed circa hæc tempora hæc eorū animoſitas ſedata fuit a Samnitis. Verū Papirius hoc ſcandalum amovit, quando poſt vicit Samnitas, licet majus dedecus, ſcilicet perjurii, tunc Roma contraxit.

Anno mundi IIII^M DCCCLIX.

Linea Chriſti.

CCCXL.

Alexander naſcitur ex Olympiade, uxore Philippi regis Macedonum, adultera per Nectanabum necromanticum regem Ægypti; qui per incantationes illudebat ei, quaſi Deus Amon concubuiſſet cum ea. Hoc colludio, potentum adulteria & ſtupra ſolebant excuſari, aut etiam honorari: ſed pauperum capitali pœna feriebantur.

Pontifices.

Exercitus Darii primus DC^M: ſecundus XXX^M peditum, & centum milia equitum: tertius CCC^M peditum, & centum milia equitum. Et in hoc tertio congreſſu, Darius lethaliter vulneratus cum fugeret, miſerabiliter ſolus in via derelictus obiit, Alexandro præſente, quem licet inani miſericordia, tamen regali cum honore ſepeliri juſſit.

Jadus. Iſte Jadus irato Alexandro occurrit pontificalibus indutus: & placatus ſubito rex de equo deſcendit, venerabatur antiſtitem, & cum pace & gaudio intravit civitatem, fecitque ſibi afferri codicem Danielis, & exponi prophetiam, quæ de ipſo loquitur. Quibus peractis, gaviſus eſt valde: quia omnia, quæ per ſomnium ante viderat, debito ordine complebantur. Et viſum eſt ſibi, quod ipſe eſſet ille, de quo hæc prophetata fuerunt. Et majorem ex hoc ſumpſit audaciam pugnandi contra Darium: oblatoque ſacrificio, juſſit petere Judæos, quæ vellent, & conceſſit, ut ſuis legibus uterentur, & quod ſeptimus annus eſſet abſque tributo, propter ſabbatha terræ. Vide Auguſtinum.

Menander comicus.

Speuſippus philoſophus.

Antiochia, Edeſſa, Seleucia, civitates conduntur.

Philemon philoſophus.

Menedemus philoſophus.

Iſte Papirius, cum adhuc puer eſſet, prudentiſſimus fuit, & pulchrum mendacium finxit, 27
ut matri celaret ſecretum conſulatus. Cum autem vir factus eſſet, adeo bellicoſus fuit, ut Alexandro, cujus adventum Romani formidabant, merito objiceretur, nec quicquam de diis curabat, ſed augures infauſta prædicentes deridebat: & hoc in magnam ejus laudem referunt doctores ſancti: quia in hoc ſe virum prudentem & magnanimum oſtendit.

Papirius.

Philippus. Iſte Philippus fuit rex Macedonum, frater Alexandri, ſecundum Hieronymum.

Ptolomæus rex Ægypti an. XI.

Reges Ægyptiorum.

Alexander Magnus monarcha Græcorum an. XII. Iſte Alexander Magnus dictus, propter mirabilem victoriam, quam habuit de toto mundo, quaſi in brevi tempore: quod evidens fuit judicium iræ dei contra peccatores illius temporis. Nam aliqua miracula oſtendit ſibi deus, adjuvando manus ejus: quia mare Pamphylicum ſibi diviſum fuit, ſicut olim mare rubrum Judæis, quando perſequebatur Darium. Etiam oratione fuſa, montes Caſpii clauſi ſunt, & Judæi quidam perverſi incluſi. Tandem in Babylone, hauſto veneno, moritur, anno ætatis ſuæ XXX, anno monarchiæ V, Macedonum XII. Hoc modo multæ hiſtoriæ concordant.

Antigonus. Non fit hic proſecutio de hoc in prophetia Danielis. Ergo nec ſancti doctores intromittunt ſe de ulteriori annotatione.

IIII^MDCCCLXXXIIII.

Sadoch. De hoc nihil habetur, niſi quod cum aliis numeratur. Matth. I.

Anno ante Chriſti nativitatem CCCV.

Nota, quod defuncto Alexandro, cum XII illi, quibus regnum diviſit, inter ſe non poſſent concordare, infinita bella ſurgunt, & multiplicata ſunt mala ſuper terram ultra modum. Tandem contritis aliis, iſti IV, ſcilicet Antigonus rex Aſſyriorum, Ptolomæus Lagi filius, rex Ægypti, Philippus rex Macedonum, & Seleucus rex Syriæ, obtinuerunt poteſtatem, juxta prophetiam Danielis. Vide Oroſium. De regno vero Ægypti principaliter hic fit proſecutio: quia Judæis quandoque infeſti, quandoque favorabiles fuerunt reges ipſius. Quod ideo evenit, quia reges Syriæ pene ſemper cum Ægyptiis pugnabant: Iſrael autem in medio eorum jugiter affligebatur, quocunque ſe verteret, jam ab hoc, jam ab illo. Et primo iſte Ptolomæus eos graviter afflixit, eoſque capiens doloſe vendidit. Et hac occaſione diſperſi ſunt in nationibus, ut patet Actuum II: ipſe autem impunitus non evaſit. Vide Oroſium.

Reges Syriæ.

Tempora horrendiſſima. Undique vox ſanguinis, & clamor pugnæ. Mira dei patientia.

Seleucus. Iſte Seleucus vel Nicanor, filius Antiochi, poſt multa bella, cum Babyloniam devicisſet, totius Aſiæ diadema ſibi impoſuit, anno XII poſt mortem Alexandri. Et ab hac ætate ſcriptura Machabæorum regnum Græcorum enumerat, ut dicit Euſebius.

Exercitus Alexandri (ut dicit Oroſius) fuit peditum XXXII^M, & equitum IV^M. Naves CLXXX. Ac tam parva manu univerſum terrarum orbem, utrum admirabilius ſit, quia vicerit, an quia aggredi auſus fuerit, incertum eſt. Summa occiſorum de Perſis, ab exercitu Alexandri admodum parvo, fuere quinquies decies centena millia. Hæc idem. Alexandriæ XII, ab Alexandro conditæ ſunt, ſcilicet, quolibet anno regni ejus, una.

Horum Conſulum tempore territi ſunt Romani, quia IV populi Italiæ contra eos in unum fœdus coierunt, quos tamen ſubtiliter paulatimque vicerunt. Vide Oroſium.

Romani. Fabius. Dolabella. Decius. Domitius. Æmilius. Curius. Marcus.

Horum tempore CVIII[M] Romanorũ a Gallis occiſa ſunt: nec apparet, quando Romani juſtum bellum habuerunt.

Iſte cum Romanis contra Tarentinos juſtiſſimum bellũ egit, auxilium ferente Tarentinis Pyrrho, rege Græcorum. Bellatum eſt ultra IV an. tandem victo Pyrrho & in patriam redeunte, miſerabiliterque moriente.

Iſte tertium bellum contra Epirotas geſſit, & cæſis XXIII[M] Pyrrhum fugavit.

Reges Ægypti. Ptolomæus Philadelphus an. XXXVIII.

Iſte Philadelphus rex devotus, & unius veri Dei cultor, valde gratioſus erat Judæis: quorum CLXXX[M] ſolvit a captivitate, & libertate præſtita, plures exaltavit. Hoc autem totum fecit, ut placaret ſibi deum Iſrael, cujus mirabilia audivit, & legem habere deſideravit. Nec potuit transferri in aliam linguã, niſi a devotis & dignis, cum debita reverentia & ſolennitate. Quidam namque attentaverunt eam inferre in hiſtorias ſuas, quos divina plaga tetigit, donec pœniterent. Hic vero miſit ad Eleazarum, ut doctos & idoneos viros ſibi deſtinaret: quod libenter fecit.

Tarentini cum Carthaginenſibus fœdus inierunt. Ex hoc Punica bella inchoata fuerunt. Peſtilentia gravis Romæ fuit: quæ ſemper breves inducias ibi habere conſuevit. Verum hæc nimis magna fuit, præſertim in mulieribus & pecoribus, ita, ut etiam in utero cõmuniter necarentur, animaliumq; genus defecturum putaretur.

Anno mundi IIII[M]DCCCCIX.

Linea Chriſti. Achim.

CCX.

Hoc tempore Romani Samnitas poſt multa damna oppreſſerunt. Proprium enim eis fuit nihil proſpere ſecum agi, niſi poſt longiturnos labores & pericula. Unde dicit Auguſt. quod multo vixiſſent felicius Romani, ſi depoſito faſtu, dominandi morẽ ſimplicium ſectati eſſent.

Pontifices. Onias. — Simon.

Iſte Onias fuit filius Jadi.

Hic propter ſanctitatem vitæ ſingularem fuit Juſtus populo cognominatus. Quod frequenter contigit pluribus aliis. Hic Oniam adhuc puerum reliquit.

Olympias, mater Alexandri Magni, mulier tyrannide plena, occiditur, & mortem imperterrita ſuſcepit, ſine omni ſigno muliebris pavoris, ſicut filius ejus fortiſſime mortuus fuit. Mira conſtantia in fœmineo ſexu propter humanæ laudis extollentiam.

Reges Syriæ. Antiochus.

Ab hoc Antiocho, qui erat ſecundus rex Syriæ poſt Alexandrum Magnum, omnes ſequentes reges Syriæ dicti ſunt Antiochi.

Soſtratus Pharum in Alexandria conſtruxit in mari. Eſt autem Pharus turris maxima, paſſus XX habens, fundata in mari ſuper VII cancros vitreos. Unum de ſeptem mirabilibus mundi.

Chryſippus Philoſophus. Hic dixit, quod ſtultus nulla re ſcit uti, ut contra ei, nulla re opus eſt.

Fulgor rationalis circa hæc tempora ceſſavit, ſecundum Joſephum: quia appropinquante ſole, defecit aurora, id eſt, Chriſto, qui infallibilem veritatem docturus, proxime venturo figuralis conſultio terminata eſt. Vide magiſtrum ſuper eo.

Genutius. Iſte Reginorum urbem cepit,& legionẽ militum Romanorum Romæ miſit, qui omnes virgis cæſi & ſecuri percuſſi ſunt a civibus in medio fori, quia non legitime ſe habuerũt. Ita ſtricte tunc Romæ judicabatur, ut nec victoribus parceretur, ſi in modico excederent.

Sempronius. Iſte adverſum Picentes bellavit, & terra tremuit,quaſi ſanguinem fundendum horreret accipere: & pene omnes ab utraque parte corruerunt, paucis Romanis quaſi victoribus exceptis.

Appius. Iſte Appius Syracuſanos & Pœnos ſuperavit, & mul-

Claudius. ctam impoſuit. Viam Appiam ſtravit, aquas Claudias induxit.

28 *Gneus.* Iſte fraude circumventus Hannibalis, interfectus eſt ab eo.

Gajus. Hic totum exercitum Hannibalis conterens,cum in fugam convertit.

Ptolomæus Evergetes an. XXVII.

Prodigia magna Romæ fuerunt. Fulgura ædes, muros, mœnia &c. combuſſerunt. Flamma ſciſſa hiatu terræ eructata V. jugera exuſſit. Item non longe poſt fontes verſi ſunt in ſanguinem, & lac de cœlo viſum eſt manare.

Iſte Evergetes fuit filius Philadelphi, & totus victorioſus. Hic poſt vaſtatam Syriam & Siciliam, & partem Aſiæ, inter innumera ſpolia, quæ cepit, etiam deos eorum, quos Cambyſes in Perſas transvexerat, revexit: ideo Evergetes dicitur, quod revectionem ſonat.

Hannibal ſenior primum bellum Punicum inchoavit, qui ſemel & iterum ſuperatus a Romanis, tandem ab exercitu ſuo lapidibus obrutus moritur. Infortunatus fuit.

IIIIM.DCCCCXXXX. IIIIM.DCCCCLIX.

Anno ante Chriſti nativitatem CCXI. CCXCV.

Septuaginta interpretes legem transferunt de Hebræo in Græcum, cum grandi miraculo, tot viri in LXXII. diebus totam ſacram ſcripturam interpretati ſunt, cum ſumma concordia,ſpiritu ſancto omnia præſidente &c. Vide Auguſtinum XVIII. de civitate Dei pulchre. Verum Hieronymus non per omnia concordat,ut patet in ejus prologo ſuper Biblia.

Eleazarus. Iſte fuit frater Simonis,& miſit Ptolomæo LXXII. viros prudentes ad interpretandum legem, de qualibet tribu VI. Quod autem dicuntur LXX tantum,uſus ſacræ ſcripturæ obtinuit, quæ quandoque ſubticet parvum numerum, excreſcentem ſuper aliquam ſummam.

Antiochus. Iſte Antiochus pugnam graviſſimam habuit contra Philadelphum,regem Ægypti. Et quia non potuerunt in concordiam bellando pervenire, per alium modum pacificati ſunt. Accepit enim Beronicen, filiam regis Ægypti,in uxorem, juxta prophetiam Danielis. Vide Hieronymum ibidem.

Onias. Iſte Onias, filius Simonis Juſti, zelo legis, vel potius ex avaritia, tributa negavit Evergeti,propter quod tota Judæa pene fuiſſet periclitata,ut dicit Joſephus,qui eum inhonorum fuiſſe teſtatur, &c.

Crates Thebanus auri pondus projecit in mare, malens ſubmergere divitias, quam ipſe ſubmergi ab eis.

Eraſiſtratus, medicus & conſul,clarus habetur.

Iſte Regulus primum totus victorioſus III reges vicit,& LXXIII civitates ſubegit: ſerpentem maximum CXV pedũ extinxit. Tandem cum nimis rigidus eſſet contra hoſtes, nolens pacem dare, niſi ſub magno tributo, ipſi deſperati congreſſi ſunt cum eo, & contrito exercitu ceperunt eum, & adhuc libenter pacem habuiſſent: ſed vir fideliſſimus maluit mori in magnis pœnis, quam perniciosã pacẽ dare. Ejus laudes Auguſtinus valde extollit. Narrat Valerius libro IV, quod ab aratro accerſebantur, ut conſules fierent. Unde refert Attilium, quem ſemen aſpergentem viderant, qui miſſi erant a ſenatu, ad eum accerſendum, & ad imperium populi ſuſcipiendum: ſed illo ruſtico opere attritæ manus ſalutem publicam ſtabilierunt, & ingentes hoſtium copias poſſederunt. Quique more arantium boum jugum rexerunt, triumphalis currus habenas retinuerunt. Nec defuit his robur, eburneo ſceptro depoſito, agrum ferre, ſtipẽ ab aratro repetere. Patriæ enim bona, non ſua, unuſquiſque augere properabat, pauperq; in divite, quam dives in paupere verſari malebat. Et his virtutibus olim Romana indoles pollebat. Quare non immerito totius mundi monarchiam meruerunt.

Romani. Regulus. Attilius.

Æmilius. Fabius. Iſti duo dolentes de Reguli captione, eum liberare venerunt, ſed nihil profecere.

Reges Ægypti. Ptolomæus Philupator a. XVII.

Iſte fuit filius Evergetis, & pugnavit contra duos fratres, ſcilicet Seleucum & Antiochum Magnum, & ſuperavit, dejiciens multa millia, & tamen non prævaluit. Vide Hieronymum ſuper Danielem.

Anno mundi

Linea Chriſti. Eliud.

Joſephus, legatus populi Judaici, etiam invito Onia, iram regis mitigavit, & ab eo conſtitutus eſt dux Judææ & finitimarum nationum. Hic habuit filium parvulum, Hyrcanum nomine, cujus ſtupendum ingenium pater pulchre exploravit, dando ipſi CCC juga boum ſine loris, ut araret & ſeminaret in deſerto. At puer non puerile conſilium excogitavit. Nam X juga occidit, carnes operariis dedit, & de pellibus retinacula fecit.

Pontifices.

Nemo glorietur, etiamſi a Deo aperte ad officia promoveatur: cum neſciat, quid in occulto Dei tremendo judicio de ſe diffinitum ſit.

Simon. Iſte Simon, Oniæ filius, magnas laudis prærogativas habet. Eccleſiaſtici L. qui templum in melius reformavit, & civitatem prævaluit amplificare, & religioſus totaliter fuit.

Reges Syriæ. Antiochus.

Iſte Antiochus, dictus Callinicus, erat filius Antiochi Θεὸς de prima uxore Laodice, quæ virum ſuum veneno extinxit, & Beronicem cum filiis ſuis occidit, iſtumq; Callinicum, filium ſuum, pro patre regnare fecit, & propter hoc Evergetes horribiliter vaſtavit Syriam.

Porro iſte Callinicus duos filios reliquit, ſcilicet Seleucum & Antiochum Magnum, qui ambo regnaverunt.

Ptolomæus Philopator Judæos vicit, occiſis LX millibus armatorum. Et nota, quod Judæi divina permiſſione, quaſi ſine intermiſſione affligebantur, ne in idololatriam caderent, ſicut olim ſolebant.

Iſte per multa bella & crebras victorias adeo contrivit Carhtaginenſes, ut pacem peterent: quam etiam magnis pactis conſecuti non diu ſervaverunt.

Luctatius

Sempronius.

Valerius.

Annus pacis hoc tempore fuit poſt primum bellum Punicum, & quaſi 29
pro miraculo reputatum eſt, quia in CCCCXL. annis nunquam pacem habuere Romani.

Horũ tempore, contra Faliſcos & Gallos varia ſorte bellatum eſt: poſt quæ per unum tantum annum viſcera Romana ſanguinem non fuderunt.

Fulvius.

Iſte Fulvius Illyricos vicit, cujus tempore Amilcar, dux Carthaginenſium, pater Hannibalis, ab Hiſpanis occiſus eſt.

Portenta quædam Romanos terruerunt, quaſi prophetando eis mala, proxime ventura ab Hannibale.

Epiphanes.

Cleopatra, filia Antiochi Magni, erat uxor ejus, quam accepit, dum eſſet annorum XIII.

Iſte Epiphanes fuit filius Philopatoris, & mortuo patre ſuo, fuit IV. annorum. Quare Antiochus pugnavit contra duces ejus, & tulit omnia de manu ejus, præter Ægyptum. Cum autem eſſet annorum VIII, deſpondit ei filiam in dolo, conſentiente Epiphane filio ſuo, i. Antiocho nobili. Mortuo autem Antiocho Magno, filius ejus antiquum dolum perſequitur, & iſtum Ptolomæum Epiphanem occidit doloſe in convivio: ſed non obtinuit Ægyptum, quia Ægyptii fortiter reſiſtentes, turpiter fugarunt eum.

Plaga grandis ex aqua & igne urbem conſumpſit quaſi.

Coloſſus corruit propter terræmotum. Fuit enim imago ærea fuſilis CXXVI. pedum.

IIII^{M} DCCCCLXXXIIII.

Anno ante Chriſti nativitatem CCXV.

Jeſus Sirach librum Eccleſiaſticum edidit, quem Panareton vocant; a Pan, quod totum, & arete, quod eſt virtus, quaſi totus virtuoſus.

Iſte Onias, propter tyrannidem Antiochi, aufugit cum multis Judæis in Ægyptum, ſimulans, ſe velle implere prophetiam Eſaiæ XIX. videlicet ædificando templum: ſed in hoc peccavit ſuperſtitioſe agendo. Rex autem Epiphanes gratioſe ſuſcepit eum, tradens ei terram Heliopoleos, & templum extruxit.

Onias.

Reges Syriæ.

Seleucus.

Iſte Seleucus Ceraunus dictus, filius Callinici, occiditur anno tertio.

Antiochus.

Nota, quod iſti duo fratres, ſcilicet Seleucus & Antiochus, volentes vindicare ſanguinem patris ſui & aviæ, quos interfecit Evergetes rex Ægypti, exercitum magnum ducunt contra Philopatorem, filium Evergetis: ſed ante congreſſum Seleucus moritur, & tunc Antiochus proſequitur bellum, & totum exercitum perdidit, vix aufugiens, ne caperetur, rurſumque congregans populum, venit contra Epiphanem, filium Philopatoris, adhuc puerum IV. annorum, & habuit ſecum Philippum, regem Macedonum & multos alios: & obtinuit contra duces Ptolomæi, id eſt pueri prædicti, fugavitque Scopam ducem ejus, & Judæam cum multis aliis acquiſivit civitatibus, & Oniam gravavit adeo, ut fugeret. Et quia armis Ægyptum capere non poterat, doloſe deſpondit Epiphani filiam ſuam Cleopatram, cogitans, ut ſic quaſi amicus regnum intr. *

Romani. Lucius. Gajus.

Hi cõſules robur totius Italiæ congregantes, habuere in exercitibus ſuis DCCC. millia armatorum, propter timorem Gallorum, quos valde timebant: tandem Galli contriti ſunt.

Scipio. Flaminius an. XVII.

Bellum Punicũ, quod duravit an. XVII. Scipio prius occurrit, & cæſus eſt pene ibi Romanus exercitus. Poſt Sempronius ſimiliter ſuperatur: deinde Flaminius occiditur cum exercitu XXV^M.

Paulus. Terentius.

Roma in mœrore. Tot enim fuerunt occiſi, quod urbem pene reliquiſſent.

Iſti congreſſi ſunt contra Hannibalem, & ibi tota ſpes Romanorum periit, occiſis XLIV^M, & poſt continue ſuperatur uſque ad deſperationem.

Reges Ægypti. Philometor annis XXXVII.

Iſte Philometor filius Epiphanis ex Cleopatra fuit. Hunc, dum adhuc puer eſſet, valde oppreſſit Antiochus Nobilis, multis dolis & inſidiis: ſed Romani miſerunt legatos, qui mandantes Antiocho, ne ultra infeſtus eſſet amicis eorum, cauſam belli terminarunt. Marcus namque Popilius circulum fecit in circuitu Antiochi, dicens: Senatus populuſque Romanus præcipiunt tibi, ne egrediaris de hoc circulo, donec reſpondeas. Videns ergo impius, quod tyrannidem continuare non poſſet, ait: Si ſic viſum eſt Senatui & populo Romano, recedendum eſt. Dimiſſa ergo obſidione Alexandriæ, furibundus ad pauperculas Judæorum reliquias divertit, vindicans in eos, quod non potuit in potentiores ſe, ut patet in libro Machabæorum primo.

Anno mundi V^M.XXXIIII.

Linea Chriſti. Eleazar.

CXCV.

Templum Domini in Ægypto extruitur ad inſtar Hieroſolymorũ, quod permanſit uſque ad Veſpaſianum, & tunc funditus dirutum fuit.

Plautus eloquens fuit.

Titus Livius, tragœdiarum ſcriptor floridiſſimus: forte plures fuerunt ſic vocati.

Pontifices. Simon. Jaſon, Menelaus. Alcimus. Onias

Iſte Simon, filius Oniæ, pontificatum tenuit poſt fugam patris ſui.

Iſti III. quamvis de genere ſacerdotali fuerint, non ſunt ponendi in linea pontificũ, propter idololatriã & opera peſſima; nec debite intrarunt, ut patet in multis locis libri Machab.

Iſte Onias dictus pius, vir ſanctus, fuit gratus Deo & hominibus: nedum bonis, ſed etiam dyſcolis. Tandem injuſte occiditur ab Andronico, II. Machabæorum IV.

Reges Syriæ.

* intraret ad ſpoliandum. Sed non prævaluit, quia res innotuit eis. Tandem, cum præſidium Hannibali ferret contra Romanos, ſuperatus eſt, & tributarius factus Romanis. Nihil poſt infortunii viſus eſt habuiſſe. Nam cum ſuperiores provincias pervagaretur, & in Perſidem veniſſet: deceptus a ſacerdotibus, templum Naneæ intravit cum paucis, & ibidem miſerabiliter occiſus eſt, & membratim diviſus, ut patet II. Machabæorum I. Et reliquit duos filios, ſcilicet Seleucum, qui primo regnavit, & Epiphanem. Hi ambo ſic peſſimi fuerunt, quod in eorum comparatione aliquid honeſtatis ipſe putabatur habuiſſe.

Proverbium notabile Scipionis Africani fuit, Romanos non extolli in proſperis, nec dejici in adverſis. Item, nunquam minus ſolus ſum, quã cum ſolus ſum: nec minus ociosus ſum, quam cum ociosus ſum. 30

Scipio. Iſte glorioſiſſimus adoleſcens, annos natus XXIV, quaſi ſecundus Machabæus, miſerante Deo, ſtatum Romanæ reipublicæ jam prolapſum, contra ſpem in ſpem erexit, Hannibalem fugavit, ſuperavit Hiſpaniam, Africam devicit, Antiochum Magnum in ſervum redegit, Aſiam tributariam conſtituit. Hic tantus ab ingrata patria exul moritur.

Quintus. Flaminius. Hic bellum Macedonicũ confecit, ſuperatoque Philippo rege pacem dedit. Et hic ceſſat regnum Macedonum: vicit etiam Lacedæmones, & venditos Romanos collegit.

Terentius comicus clarus habetur.

Hannibal, atrociſſimus Pœnorum, (id eſt, Africorum) rex, cum eſſet annorum IX, juravit patri ſuo ad aras, quod in odium Romanorum ſibi ſuccederet: quod fideliſſime implevit infideliſſimus ipſe. Nam Romanos pene in exterminium delevit, urbem etiam uſque ad ſolitudinem deduxiſſet, ſi non divinitus impeditus fuiſſet. Nobilium Romanorum tot una vice peremit, ut tres modios annulorum e digitis eorum extraberet. Item, in flumine quodam de corporibus Romanorum quaſi pontem fecit, ut exercitum ſuum transduceret. Tandem a Scipione victus, ſæpeque fugatus, miſerabiliter ſe veneno peremit.

Acies igneæ videbantur in aëre ſuper Hieruſalem, diebus XL, & ſequitur plaga. II. Machabæorum V.

Heliodorus intravit templum, ad ſpoliandum ærarium, ſed divinitus percuſſus, vix ad vitam rediit, orante pro eo Onia, ut patet II. Machab. III.

Anno ante Chriſti nativitatem

Triumphi Romæ tres celeberrimi circa hæc tempora fuere ſimul, ſcilicet, Africani ex Africa: Asdrubal ante currum. Metelli ex Macedonia: Andriſcus, qui & Pſeudophilippus, ante currum. Mummii ex Corintho: ante currum ſigna ænea & tabulæ pictæ, & alia urbis inſignia ſunt prælata.

Seleucus. Iſte Seleucus, ioers filius Antiochi Magni, fuit pauper bomo, groſſus & deſpectus, indignus honore regio. Peſſimus fuit, ſicut pater ejus, & parum regnavit; quia frater ejus regnum fraudulenter arripuit. Hic etiam Heliodorum miſit ad ſpoliandum templum. Qui bene correptus vacuus rediit, ut patet II. Macbab. III. Nota, quod occaſione bujus ſchismatis multa mala oriuntur, quouſque regnum Græcorum, i. Syriæ per Romanos in provinciam redactum fuit.

Matathias. Iſte vir ſanctus, & omni laude digniſſimus, percuſſit zelo ſuo peccatores, confiſus in domino Deo Iſrael, ut patet I. Macbab. II. & habuit filios quinque ejusdem zeli. Verum ipſe non erat pontifex, ſed tres filii ejus.

Antiochus. Iſte Antiochus dictus Epiphanes, i. nobilis, filius Antiochi Magni, a capite uſque ad pedes, intus, foris, totus nequam fuit, & ob hoc figura antechriſti dicitur. Hic martyres plures fecit crudeliſſime. Doloſe Ægyptum iotrare diſpoſuit, ſicut pater ejus: ſed non perfecit. Quia Romani poſuerunt frænum in oaribus ſuis. Tandem ſine manibus cum inutili pœnitentia contritus eſt. Ejus opera peſſima, & quomodo obſes fuerit Romæ, & qualiter prophetia Daniel completa ſit io eo, vide in libris Machab. & doctoribus ſuper Danielem.

Hieruſalem deſtruitur & penitus deſolatur ab Antiocho Epiphane, templum incenditur, ſed paulatim per Judam & fratres ejus reformatur.

Romani. Marcus. Cato. Horum tempore lex illa, quæ ſub Appio Tribuno lata fuerat, ne qua mulier aliam, quam ſemiunciam auri haberet, & ne diverſi coloris veſtimento, nec vehiculo per urbem uteretur, abolita eſt.

Tiberius. Gracchus. Iſti Hiſpaniam expugnaverunt bellis horridis.

Statius Cæcilius, comœdiarum ſcriptor.

Reges Ægypti. Evergetes an. XXVIII. Hic fuit filius Philometoris, & frater Cleopatræ, uxoris Alexandri regis Syriæ, de quo habetur 1. Macbab. X.

Ariſtobulus Judæus, peripateticus philoſophus, qui ad Philometorem explanationum in Moyſem ſcripſit commentarios.

Bella continua & plurima fuerunt adeo, quod tædet doctores tam gentilium quam Chriſtianorum, ea ad memoriam revocare. In quibus miranda eſt conſtantia Romanorum vel duritia, quod nulla tribulatio, nullus metus eos terrere potuit, quod aliquando ſe ſubdidiſſent quantumlibet potentiſſimo regi: ſed omnibus ſe ſine intermiſſione opponentes, varias fortunæ mutationes experti ſunt. Amor namque libertatis, & appetitus laudis, cum obſervatione nihilominus honeſtatis ſecularis diſtrictiſſima, ita medullitus transfixit eos, ut pro his res & ſubſtantiam, & tandem ipſam vitam dare paratiſſimi fuerint. Et ob hoc Macbabæi deſiderabant eorum ſocietatem.

Anno mundi

Linea Chriſti.

Templum purgatur a Juda & fratribus ejus, poſtquam tribus annis propbanatum erat, ut patet I. Machab. IV. & II. Machab. X.

Septem Machabæi cum matre fideliſſima martyrizantur, II. Machab. VII.

Eleazarus cum multis aliis glorioſo martyrio coronatur, II. Machab. VI.

Pontifices. Judas an. III. — Jonathas an. XIX.

Hic eſt ille nominatiſſimus triumphator in Iſrael, qui nec ſimilem habuit ante ſe, nec poſt. Ejus opera glorioſa & magnifica vide in libris Machabæorum. Poſtea in bello ſtrenue ſtans, cecidit pro legibus ſanctis, martyrem ſe Domino offerens. Et ſucceſſit ei frater ipſius Jonathas, qui crevit in gloria, & fideliter ſtetit in teſtamento. Tandem doloſe occiditur a Tryphone, cum duobus filiis ſuis.

Reges Syriæ. Antiochus.

Iſte Antiochus Eupator, filius Epiphanis, adhuc adoleſcens, habuit tutorem Lyſiam, & cum glorioſum exercitum contra eos duxiſſet, non longe poſt ambo a ſuis occiſi ſunt, propter timorem Demetrii filii Seleuci, ut patet I. Machabæorum VII.

Demetrius. Iſte Demetrius, filius Seleuci, tanquam verus hæres intravit regnum Syriæ, & occiſo Eupatore, ſemper Judæis infeſtus fuit. Tandem pugna inita contra Alexandrum filium Eupatoris, occubuit.

Tempore horum Conſulum, magnum bellum Macedonicum fuit, in quo primo Romani 31
ſuccubuerunt, deinde iterum conflictum eſt, & pari clade utriſque partis in hyberno, id eſt hyeme, diſceſſum eſt. Tertio Lucius regem vicit, qui poſtea apud Albam in cuſtodia defecit, & filius ejus junior didicit opus manuale Romæ, ad tolerandam inopiam.

P. Licinius. Lucius Æmilius.

Longinus. Paulus.

Scipio Naſica, prudentiſſimus Romanorum, inter cætera, duo valde notabilia dedit conſilia, memoriæ digna: primo, ne Carthago deleretur, quatenus occaſione extrinſeci belli interna concordia & fortitudo perpetua propter continuum exercitiũ apud Romanos perſeverarent. Secundo, ne in urbe aliquo modo theatrum conſtituerent, quia inimiciſſimum hoc eſſe dixit bellatori populo, ad nutriendam deſidiam, laſciviæq; commentũ. Quam ſapienter hæc conſuluerit, ſequentia tempora declararunt. Vide Auguſt. de civ. dei, & Oroſium lib. II. mirabile remedium vitiorum.

Reges Ægypti, qui per hanc lineã continuãtur, ſemper habuerũt ſocietatẽ cũ Romanis, & tamdiu regnabãt, quandiu ipſis fidelitatem ſervabant.

Nota, quod nulla alia cauſſa fuit, quod ſic crevit poteſtas Romanorũ ſuper alios, niſi quod virtutes, quæ exuberabant, in eis micabant, & præcipue juſtitia, quam ſumme colebant. Et quandiu ſervaverunt modeſtiam, & dilexerunt juſtitiam, invicti ſemper ubiq; manſerunt: corrupti vero, ubiq; faciliter devicti leguntur. In quadam etiam revelatione divinitus facta beatæ Brigittæ habetur, quod Dominus teſtimonium perhibet ipſis antiquioribus Romanis, quod nuſquã homines in mundo ex puris naturalib⁹ juſtius vixerunt. Qualia autem luminaria ex eis tempore chriſtianitatis reſplenduerunt, in ſequentibus patebit.

V^M.LIX.

Nathan.

Anno ante Chriſti nativitatem CXL.

Cicero Arpinas naſcitur, matre Helena, patre equeſtris ordinis, ex regio Volſcorum genere.

Iſte Simon, vir prudentiſſimus, ab adoleſcentia ſua uſq; in ſenium optime converſatus, ſemper victorioſus, tandem nequiter occiditur a genero ſuo, ut patet I. Machabæorum ultimo. Fuit autem filius Mathathiæ, & rexit annis VIII.

Simon an. VIII.

Iſte Alexander, filius Epiphanis, ſemper gratioſus fuit Judæis, & apparet, eum meliorem fuiſſe inter omnes reges Syriæ, de quibus pauca virtuoſa, aut nulla referuntur. Hic Cleopatram, filiam regis Ægypti, accepit in uxorem: verum rex Ægypti inique egit contra eum, propter quod rex Arabum timens, ipſum Alexandrum decollavit, ut patet I. Machabæorum X & XI.

Alexander.

Iſte Antiochus, filius Alexandri adhuc puer, ſuadente Tryphone, aliquid molitus eſt pro recuperatione regni, ſed parum profecit, juxta illud: *Semen impiorum peribit.* Quia ſtatim ab eo occiditur. Tryphon autem cum peſſime ſe in omnibus gereret, omnis exercitus eum dereliquit: factuſque profugus, nullibi tutum reperit locum.

Antiochus. Tryphon.

Demetrius.

Iſte Demetrius ſatis crevit in brevi tempore propter regem Ægypti, qui alienavit ſe ab Alexandro, & reſavebat ipſi. Et quia ambo ſunt ſtatim mortui poſt diſſenſionem, ideo quievit terra paulisper in conſpectu Demetrii. Tandem capitur a rege perfide, & incarceratur.

Anno ab urbe condita DCII, inchoatum eſt tertium bellum Punicum, tempore horum Conſulum, & finitum anno IV.

Lucius Licinius. Lucius Cenſorinus. Servius.

Romani. Fulvius.

Aulus. Marcus. Flaccus.

Horum tempore puer ex ancilla naſcitur quadrupes, quadrimanus, oculis IV.

Ætna mons igneus flammas evomit horribiliter, & loca vicina vaſtavit quinta. Scipio Numantiam delevit.

Reges Ægypti. Ptolomæus Soter an. XVII.

Hujus tempore Cicero Varroque naſcuntur.

Horum tempore Celtiberi Romanos triverunt, & Scipio Publius in Africam ivit, ibique multas gentium ſtrages dedit. Sergius autem Galba a Luſitanis victus, amiſſo exercitu vix aufugit.

Carthago, illa nobiliſſima metropolis Africæ, deletur a Scipione & conſulibus, arſit per XVII dies continuos. Miſerum ſpectaculum. Multi venditi ſunt, multi ſe flammis tradiderunt. Corinthus ſimiliter vaſtatur eodem anno a Romanis, quæ opulentiſſima fuit, toti orbi nota.

Servile bellum in Sicilia, ubi conſpirarunt LXX^M ſervorum. Hujuſmodi bella perículoſiora ſunt cæteris, quia crudeliora, nec curant de patriæ ſalute.

Anno mundi V^M CIX.

Linea Chriſti.

XC.

Nota ſignum infallibile, quando videlicet militaris celſitudo bellum delectabiliter appetit, & occaſionem quærit, tunc ſequitur finis communiter miſerabilis, juxta illud Prophetæ: *Diſſipa gentes, quæ bella volunt.* Nam dum plerumque fortes fortiter contra fortes agere voluerunt, pariter cum fortibus, in quos impegerunt, ceciderunt. Eſt ſiquidem miſerabilis victoria, quando victor paucos, aut nullos milites retinet. Unde audacia plurimum nocet, quando providentia non gubernatur.

Pontifices. Joannes a. XXVI.

Iſte Antiochus Emiſenus cum exercitum CC^M haberet, & hiſtriones cum ſcortis plures ſe immiſcerent, facile a rege Spartanorum oppreſſus interiit.

Hic præfuit annis XXVI, vel XXXIII, propheta religioſus, & ſtrenuus dux. Ptolomæum ſocerum ſuum fugavit, Samariam captam ſolo æquavit. Tandem rebus optime adminiſtratis, morte vicinā ſentiens, cum quinq; filios haberet, quorū nullus ad regimen populi valeret, uxorem ſuam diſertiſſimā Judæis præfecit, & filiis. Verum nihil pietatis in filiis fuit.

Reges Syriæ. Antiochus.

Antiochus. Iſte fuit filius Demetrii, qui confortatus Tryphonem perſecutus eſt, & fugavit eum, & primo Judæis benignus fuit: ſed poſtquam prævaluit, fecit ſicut patres ſui, ſed non impune. 1. Machabæorum.

Peſtilentia maxima fuit in Africa, & perierunt ultra mille millia.

Bella ſocialia oriuntur, quorum hæc prima cauſſa ſive origo fuit. Gracchus nominatus a 32 nobilibus, cepit cauſſam quærere contra eos: communem populum nitebatur ad ſe trahere, dicens, quod agri deberent dividi

L. Cæcil. Metellus. æqualiter, & etiam pecuniæ, &c. & ab hoc tumultus ſuſcitatur, in quo ipſe occiſus eſt, & multa ſecuta ſunt. Vide Oroſium.

Titus Quintius.

Quint. Fabius. Iſte Fabius cum parvo populo regem Armeniæ ſuperavit, & merſi ſunt CLXXX^M armatorum in Rhodano.

Maximus. Quintius delevit Gallos, qui ſub radice Alpium ſiti fuerunt, qui nunc Sabaudi dicuntur.

His præſidentibus, juſſa eſt Carthago reſtitui, & Romanorum famulis repleta eſt, & in urbe inteſtinum bellum vertitur atrociſſime.

Ptolomæus Alexandri. Iſte regnavit annis X. Ejus tempore Poëta Lucretius naſcitur, qui poſtea ſeſe amatorio furore interfecit.

Mithridates, rex Ponti & Armeniæ, per annos XL. geſſit atrociſſima bella contra Romanos, non modico ſanguine fuſo. Sæpe victor, ſæpe victus, tandem proprios filios peremit: hauſtoque veneno, uxores, pellices ac filias ſecum extinxit, ſicque miſerabiliter periit, qui infinitos peremit. Hic (ut Oroſius teſtatur) maximum nobis argumentum ſuæ ſententiæ reliquit. Cum enim omnium ſuperſtirioſiſſimus fuerit, in fine expertus eſt, quod falſos deos coluerit. Sic non agit nobiſcum Deus noſter, cui ſi fideliter ſervimus, nequaquam mala morte perire nos ſinit. Vide pulcre libro VI.

Anno ante Chriſti nativitatem

Regnum Judææ reſtituitur, quod interruptum fuit annis CCCCLXXV a tempore Ezechiæ usque ad Ariſtobulum. Iſte Ariſtobulus, primus rex & ſacerdos, uno tantum anno præfuit, & diadema ſibi impoſuit, nec fuit contentus de teſtamento patris: ideo matrem cum filiis incarceravit, propter quod miſerabiliter periit cum fratre ſuo Antigono, qui eum juvit, &c. Vide magiſtrum in hiſtoriis.

Ariſtobulus.

Alexander. Iſte Alexander vel Jannæus præfuit annis XXVII, vel XXXVIII, & totus tyrannus fuit: quamvis primum modeſtus appareret. Officium enim fecit notum, qualis intus fuerat. Fratrem occidit, & in XII annis circiter quinquaginta millia interfecit, qui facinora ejus deteſtabantur. Tandem moriturus, duos filios reliquit, ſcilicet Hircanum & Ariſtobulum. Verum uxorem regnare conſtituit, quia gratiam populi habuit.

Philippus. Iſte Philippus, ultimus rex Syriæ, a Romanis ſuperatus eſt, & ceſſavit regnum Græcorum, id eſt Syriæ, quod ſtetit annis CLXXXIII.

Antigonus, frater regis, invidia reginæ occiditur. Ubi dicit Joſephus, quod certum documentum præbuit, omnem benevolentiam, jusque naturæ criminationibus cedere, nullamque optimatum rerum affluxionem tantum valere, ut invidiæ perpetuo poſſit obſiſtere.

Horum tempore rex Numidarũ valde Romanos attrivit: ſed ipſe tandem ſuperatus eſt. Ita tunc Romana ingenuitas deſecit, ut diceretur: O urbem venalem, & mature perituram, ſi emptorẽ invenerit. Quaſi dicat, fides in te periit.

Romani.

Publius. Scipio Naſica.

Gajus.

Lucius Calfurnius.

Manlius.

Temporum horum Teutonici & Germani & Cimbri adunati ſunt, contra quos Romani præliarunt, ſæpeq; victi, tandem eos ſuperavere ſubtiliter, & deleti fuerunt CLX^M. & innumerabiles ſeipſos occiderunt: & ſtatim poſt iterum inteſtinum bellũ Romæ fuit, quod Manlius cõſul ſedavit.

Reges Ægypti.

Ptolomæus Cleopatræ filius.

Iſte regnavit annis VIII: ſub quo Saluſtius hiſtoriographus naſcitur.

Ptolomæus Dionyſius.

Iſte regnavit annis XXX. Sub eodem tempore Virgilius & Horatius Poëtæ naſcuntur.

Bella inteſtina externaque circa hæc tempora in tantum prævaluerunt, ut pro magno miro habitum ſit, quod ſtatus Romanæ reipublicæ penitus non perierit. Unde patet, quod nihil potuerit bellicus labor ad pacem procreandam, niſi a ſummo Deo illud donum largiatur: non a falſis diis, quibus tota Roma ultra mille annis ſervivit. Vide Oroſium ad longum de his bellis.

Virgilius Maro in pago, qui Andes dicitur, haud procul a Mantua, naſcitur. Dehinc Cremonæ ſtudiis eruditur.

Anno mundi. V^M.CXXXIV.

Linea Chriſti. Jacob.

LXVI.

Iſte Jacob fuit pater Joſeph naturalis, ſed Heli pater ejus legalis fuit. Hunc Matthæus, illum Lucas commemorat.

Hoc tempore multa prodigia inſolita terruerunt Romanos, & ſtatim poſt in diverſis provinciis deletus eſt Romanorum exercitus.

Pontifices.

Varro Marcus doctiſſimus claret: qui tam multa legit, ut aliquid ei ſcribere vacaviſſe miremur. Tam multa ſcripſit, quanta vix aliquis legere poſſit, ut dicit Terentius.

Alexandra.

Hæc Alexandra fuit uxor Alexandri prædicti, & præfuit annis IX, & fecit tyrannides plures, licet prius ſimulata ſanctitate religioſa famaretur: & Hircanum in ſacerdotem promovit, & ut poſt ſe regnaret, inſtituit. Hæc in linea pontificum ponitur propter ſupputationem annorum, non quod officium pontificale exerceret, quod non licuit. Hæreſis Phariſæorum circa hæc tempora oritur. Et nota, quod tres erant ſectæ in Judæa, ſcilicet Phariſæorum, Sadducæorum & Eſſæorum. Hi omnes a communi vita reliquorum Judæorum diſtincti, multis erroribus implicati, propter aſperitatem vitæ ſanctiores ſe aliis dixerunt. Vide magiſtrum in hiſtoriis circa baptiſmum Johannis. Item adhuc duæ ſectæ a quibusdam aſſeruntur, ſcilicet, Arbonæi & Genuſtæ.

Cicero Marcus Tullius, maximus Rhetor, claret.

Fimbria Ilium vaſtat, i. Troiam antiquam Romanorum, ſed illa ſtatim eam reſtauravit.

Julius Cæſar poſt ſanctus

L. Sylla.

Gajus Marius Lucius.

Iſti duo conſules contra ſe invicem bellantes, primum civile bellum inchoarunt: cujus occaſionem & progreſſum miſerabilẽ Oroſius perſequitur: totque occiſi ſunt, ut Syllæ diceretur: Cum quibus tandem victuri ſumus? In bello armatos, in pace inermes occidimus. Et ex tunc proſcriptio inſtituta eſt.

Pompejus.

Marcus.

Iſti duo conſentientes, ſimiliter reſtiterunt 33
Julio: & ob hoc II. bellum civile oritur, annis quatuor durans: in quo totum mundum concurriſſe contra ſe breviter dixerunt. Tandem Pompejus ſuperatur, capiteque plexus paulatim miteſcit.

Cleopatra annis XX.

Huic Julius Ægypti regnum dedit, monens, ut magis amicitiam Romanam, quam arma experiri ſtuderet. Tertio autem anno hujus Cleopatræ, Julius ſumpſit imperium. Et ſic finitur hic calculus Latinorum, per hanc lineam deſcendentium ad Chriſtum, & ſequitur ſupputatio annorum per lineam Romanorum.

Bella civilia incipiunt, quæ continuata fuerunt per annos XL, & adeo attrita fuit urbs, ut neceſſario regimen ipſius mutaretur, licet ad multos annos optime rexiſſent conſules. Infelix prorſus conditio mundani ſtatus, qui nunquam in deliciis durare potuit & gloria: quamvis hæc ſummo ſtudio quærat. Quantæ dementiæ eſt, hoc ſemper ſudore & ſanguine quærere, quod cum adeptum fuerit, nullo pacto retineri poteſt? Prudentiſſima illa Roma hoc non potuit, & tu valebis? Chriſtum ſequere, ne pereat labor tuus.

Pompejus ſemper victorioſus, XXII. reges ſubegit, tandem poſtquam templum prophanaſſet, nunquam poſtea dicitur pugnaſſe, quin vinceretur. Similiter non longe poſt, Craſſus, præſes Syriæ, templum etiam auſus eſt ſpoliare, quod Pompejus non fecit: & ob hoc, auro in os ejus fuſo, interiit. *Sic pereant inimici tui domine.* Multa exempla de his inveniuntur, qui non timent divina & clerum dehoneſtare, quod (juxta vulgare dictum) mala morte perire ſolent. Hoc aperte etiam prophetavit Moyſes Deuteron. XXXIII. *Percute dorſa inimicorum ejus*, id eſt, Levi: *& qui oderunt eum, non conſurgant.*

Catilina famoſus tyrannus, conjurat contra patriam in urbe: in Etruria vero extinguitur, occiſo ibi Catilina. Romæ conſcii conjurationis occiſi ſunt.

Virgilius, excellentiſſimus poetarum, clarus habetur, & mira fecit.

Hyrcanus.

Iſte Hyrcanus fuit filius Alexandri, qui mortua matre, in regno ſucceſſit, in quo modicum proſperitatis habuit propter partialitates populi. Nam ſtatim a matre ſuperatus eſt, & poſt iterum reſtitutus auxilio Arabum. Tandẽ factus tributarius Romanis, in pace aliquo tempore regnavit, ſed non nomine regis. Noviſſime miſerabiliter obiit, deceptus fraude Parthorum, quos Antigonus contra eum duxit. Vide plene magiſtrum de his.

Romæ numerati ſunt CCCC^M & LXIV^M hominum, omnes incolæ civitatis.

Libraria CCCC^M librorum comburitur in Ægypto. Unde patet, quanta fuerit antiquitus diligentia in libris colligendis. Erubeſcant, qui nunc librorum copiam non comparant, cum quaſi exiguo pretio colligi poſſit.

Tres ſoles apparuerunt in cœlo verſus Orientem, qui paulatim in unum corpus ſolare redacti ſunt. Grande ſpectaculum grandia præfiguravit, quaſi Aſia, Africa & Europa ſub una monarchia ſtatim conjungi deberent. Item quod dominium L. Antonii & M. Antonii in unum redirent. Sed potius notitia unius & trini Dei toti orbi futura imminebat.

Horatius Flaccus Satyricus claret hoc tempore.
Salluſtius Criſpus hiſtoricus.
Poſidonius Stoicus.

Scipio ſeipſum jugulavit.
Juba rex jugulari ſe fecit.

Cæſares.

G. Julius Cæſar an. V. Ab hoc cæteri vocantur Cæſares.

Iſte Julius tantæ fuit acuitatis, ut mens illius & manus ad impoſſibilia ferme ſuffecerint. LII. vicibus pugnavit ſolus, Marcum Marcellum ſupergreſſus, qui tercenties novies fertur pugnaſſe. Hic Pompejo ac cæteris nobiliſſimis Romanis occiſis, imperium arripuit. Tandem anno V. imperii ſui conſpiratione Bruti ac Caſſii dolo occiditur, ipſe dominator orbis.

Petrejus gladio ſe perfodit, & multi alii de nobiliſſimis Romanorum: quia noluerunt Julio ſubdi, aut timuerunt ab eo occidi, ſicut plures jam occiderat.

Plotius primus Romæ Latinam Rhetoricam docuit.
Hecaton Stoicus, qui dixit: *Omne honeſtum in arduo eſt. Si vis amari, ama. Quæris, quid perfecerim? amicus mihi eſſe cœpi.*
Titus Livius hiſtoricus.
Marcus Callidius orator.

Anno mundi.

Linea Chriſti.

Judæa tributaria fit Romanis, propter partialitatem duorum fratrum, ſcilicet Ariſtobuli & Hyrcani. Uterque enim invidentiæ cauſſa ſubjecit ſe Romanis, ut regnare poſſet &c.

Cato nominatiſſimus, videns Cæſarem triumphare, cui ipſe non favebat, apud Uticam ſeipſum occidit, juxta illud: *Maluit Cato mori, quam deroget urbis honori.* Sed propter hoc (ſecundum Auguſtinum) non excuſatur a peccato.

Pontifices.

Antigonus.

Iſte Antigonus, filius Ariſtobuli, ubique infideliter egit, nec Romanis obedivit, magnam plagam terris intulit, ut Hyrcano expulſo, regnare poſſet. Regi enim Parthorum permiſit talenta mille, & virgines quingentas, ut ſe juvaret, Lyſania nepote ſuo id procurante: & ſic Hyrcanus ejectus eſt, Phaſelus occiſus eſt, & Herodes fugatus. Sed cum Herodes Romam veniſſet, & ſenatui cuncta narraſſet, Auguſtus eum regem Judææ creavit, mittens cum eo exercitum, qui Hieruſalem ceperunt, & Antigonum captum duxerunt ad Antonium: qui eum ſecuri percuſſit, & Herodes confirmatus eſt in regno, ceſſavitque ſceptrum de Juda, ſicut prædixit Jacob.

Diodorus, ſcriptor hiſtoriæ Græcæ.
Ovidius Naſo.
Gajus Falcidius.
Cornelius hiſtoricus.
Marcus Varus. Hic ait, *Nihil magnificum docebit, qui a ſe nihil didicit.*
Cornelius Gallus.
Meſſala Poëta, & multi alii his fuere temporibus.

Iſte Octavianus, nepos Julii, cum eſſet adhuc adoleſcens, imperium ſumpſit, juventutem 34
ſuam viribus actibuſque decoravit, V^M bella geſſit. Et breviter, totum mundum poſt multa bella in unam tandem monarchiam redegit. Hic eſt ille unicus, qui ſecundum non habuit; ſub quo conticuit orbis terrarum, ac prompte obedivit, agente hoc divina providentia, ut Chriſti nativitatem temporalis pax illuſtraret. Hic gloriabatur, ſe Urbem marmoream reliquiſſe, quam lateritiam ipſe invenit. Fuit pulcerrimus corpore, ingenio ſubtiliſſimus, fortunatiſſimus in omnibus: ſed vitio carnis non caruit. Ipſe eſt, qui fecit deſcribi totum mundum, ut dicitur Lucæ XX: cujus LII anno natus eſt Chriſtus Dominus, ſalvator mundi, qui pacem æternam ſuis largitur.

Octavianus Auguſtus, monarcha Romanorum, annis LVII. menſ. VI. dieb. X.

Imperatores Romani per hanc lineam continuantur, qui omnes Auguſti dicuntur, propter ſingularem hujus Auguſti excellentiam. Juſtum equidem eſt, ut ille omnibus nomen tribuat, qui cunctis vivendi normam, & regendi modum conſtituit. Tanta ſiquidem in eo probitas ac ſtrenuitas emicuit, ut vix credibile ſit, quod unquam deſtituta natura humani diſcurſus talem edere potuerit. Quid ultra? Chriſtum cum benedicta matre ſua videre meruit, quaſi ipſe primicerius extiterit vocationis gentium; nec unquam poſt hæc Dominus vocari voluit. Aram ei primus extruxit: Humilitatis, clementiæ, civilitatis, patientiæ, diſciplinæ, quæ rariſſime in tanta ſublimitate conveniunt, exemplar ipſe fuit. Bellum non niſi coactus accepit. Ait enim: *Magnum eſt diſpendium aureo hamo piſces capere; quia hami deperditi damnum nulla poteſt captura piſcium comparari.* Detrahentibus ſibi ait: *In libera civitate liberas decet eſſe linguas.* Milites ociari nequaquam aut deliciari permittebat, quo-*

V^M CLIX.

Joſeph circa hæc tempora naſcitur; poſt ſponſus Mariæ.

IX

Bos loquitur aranti: *In brevi deſinent magis homines, quam jumenta:* vel, ut quidam libri habent, *frumenta.*

Sceptrum de Juda aufertur, & dux de femore ejus: quia in proximo ſanctus ſanctorum venturus eſt, juxta prophetiam Jacob Geneſ. XLIX.

Lugdunum in Gallia conditur a Munatio Planco oratore, qui fuit diſcipulus Ciceronis.

Herodes a. XXXVII.

Reges Judææ.

Iſte Herodes dictus Aſcalonita, Idumæus, primus rex alienigena apud Judæos fuit. Ejus hiſtoriam Magiſter diligenter proſequitur. Et refert, eum fuiſſe virum ſtrenuum, & fide dignum, & in omnibus notabiliter ſe habuit. Gratus valde Romanis & populis, qui pacem amabant. Multa etiam opera memorabilia fecit. Verum in ſenectute ſua, cum nimis vellet placere Romanis, & audiſſet de ortu Chriſti, timens pelli e regno, tanquam alienigena, miſerabiliter defecit ſenſu; & antiqua probitate amiſſa, innocentes occidit, & plures de filiis ſuis. Tandem omnibus odioſus, morbo invaleſcente, flebili morte deſtituitur.

Monarchia Romanorum omnium maxima circa hæc tempora incepit. Cum enim (ut teſtatur Hieronymus, & alii ſancti doctores) per totum orbem in diverſis provinciis bella pullularent, ſubito cunctis mirantibus, pacata ſunt, & Romano principi colla ſubmiſerunt, ut aperte Dominus Deus hominibus oſtenderet, quia illam univerſalem pacem non bellicus labor, ſed ipſe donaſſet. Semper uno finito bello, aliud ſequebatur, aut plura, pejorque ſciſſura ſequebatur: ſed Chriſti nativitate propinquante, urbs quievit, & orbis.

Sibylla Tiburtina clara habetur: quæ de Chriſto prophetavit, & Auguſto reſpondit, ne ſe Deum, juxta ſtultitiam paganorum, putaret. Et oſtendit illi virginem pulcerrimam in cœlo, tenentem puerum in brachiis, & ait. *Hic puer major te eſt: ipſum adora.*

Imperatores.

*rum profeſſio inſtituta eſt ad laborem. Filias ſuas in lanificio fecit inſtrui, propter mutabilitatem temporalium. Nendi texendique non ſolum artem, ſed uſum habebant. Nec ad ſe, niſi vultu maturo ſine omni veſtium curioſitate accedere permittebat. Regna, quæ jure belli quæſierat, præter pauca, reddidit, aut alienis benigne tribuit. Teſtem ſe in judiciis interrogari, & repelli æquiſſimo animo patiebatur. Plures habuit ſibi maxime familiares; qui cum melius poterant, eum extinguere etiam publicis bellis nitebantur. Alii ter quaterque periuri, cum gratiam poſcerent, vitam & bona ab ipſo impetrarunt. O quam multi fuerunt, qui ſe de tam nobili ſanguine progenitos gloriabantur, ſed mores non imitabantur!

Maria naſcitur anno ante Chriſti nativitatem XVI, vel circa.

Anno mundi	V^{M}CLXXIX.		V^{M}CXCIX.
Linea Chriſti.	Joachim & Anna clarent ſanctitate vitæ: qui poſt ſingulari gratia meruerunt procreare florem totius felicitatis Mariam, omnium creaturarum excellentiſſimam, quæ Deum nobis genuit.	Joſeph. Maria.	Antequam convenirent, inventa eſt Maria habens in utero de Spiritu ſancto, ut dicit Matthæus.
	XX.		Anno primo ante Chriſti nativitatem

Burgundiones orti ſunt, gens ſemper valida; ſic dicti, quia ſuper Rhenum fluvium burgos plures habent.

Marcus Agrippa, gener Octaviani, ſupra Rhenum civitatem Agrippinam condidit, quæ poſt dicta eſt Colonia.

Hiſtoria evangelica omnium ſcripturarum ſanctiſſima hic texitur.

Anno mundi V^{M}CXCIX (ipſe eſt primus ante nativitatem Chriſti) cum jam eſſet deſponſata Maria Joſeph, miſſus eſt angelus Gabriel a Patre luminum, Deo totius conſolationis, ad ipſam, ut annuntiaret ei, quod venerit plenitudo temporis pro reconciliatione humani generis: & quod per ipſam Dei filius hunc mundum intrare vellet. Hoc igitur omnium ſecretorum ſecretiſſimum, mirabilium mirabiliſſimum, ſalubrium ſaluberrimum, deſiderabilium deſiderabiliſſimum, myſteriorum profundiſſimum, circa hæc tempora diu expectata, adimpletum eſt, ut Deus homo fieret. Quis audivit unquam ſimile? O ſi ſapiat iſtud in palato mentis noſtræ! Vide devotiſſimam hiſtor. Lucæ I.

Zacharias & Elizabeth fuerunt ambo ſanctæ vitæ: & parentes ſancti Johannis Baptiſtæ.

Johannes Baptiſta naſcitur, quo nemo major inter natos mulierum ſurrexit.

Roma in flore. Et numerati ſunt cives ejùs, & deſeripti nonageſies trecenta millia & 35 octuaginta millia.

Valerius Maximus fuit hoc tempore, vir maximæ famæ.
Nonnulli reges in honorem hujus Cæſaris Auguſti civitates condebanr, quas Cæſareas appellarunt, ſicut Mauritana & Palæſtina, & Auguſta in Almania: quæ uſque nunc urbes clariſſimæ ſunt. Et multi reges ex regnis ſuis venerunt, ut ei obſequerentur.

Æra chriſtianorum principaliſſima, omnium Ærarum notiſſima celeberrimaque. Ipſe eſt annus Octaviani LII, Olympiadis centeſimæ nonageſimæ tertiæ, Et (ſecundum Bedam) annus mundi V^{M} CXCIX. completus. Verſus: *Unum tolle datum ad millia quinque ducentis, naſcenti Domino Beda dat protoplaſto.* *Item, ante Chriſtum ducentum minus uno millia quinque.* Et hic tanquam probabilior modus ab eccleſia ſervatur, & eſt magis vulgatus. Sunt & alii diverſi modi ſupputationum, quidam breviores, ut Hebræorum; quidam longiores, ut Methodii, & aliorum: de quibus immenſus eſt labor de ſingulis tractare, utilitas vero modica. Vide ſingula in locis ſuis.

Hic incipit ſexta ætas
mundi, durans uſque ad
finale judicium, habens an-
nos quot novit Dominus.

V^{M}CXCIX.
completo
I.
mundi

JEſus Chriſtus Dominus noſter ex Maria virgine naſcitur ann.

Natus eſt circa hæc tempora Dominus noſter de virgine pura, novo ordine, ſecundum prophetica promiſſa. Et hæc eſt plenitudo temporis, de quo Apoſtolus dicit: *Quando miſit Deus filium ſuum in mundum.* Ob hoc incipit hic ſexta ætas mundi, cujus finem ſolus Deus novit. Et dicit Auguſtinus, quod hæc ætas dicitur ſenectus, quæ ſæpe extenditur ultra omnes præcedentes ætates. Quia plerique hominum vivunt uſque ad centeſimum vigeſimum annum, aut ultra. Et notum eſt, quod ſexagenarios ſenes vocamus. Unde fatuum eſt, velle determinare quotiditatem ejus. Plures enim hoc attentarunt, qui omnes fuere decepti, ſicut probat doctor ſanctus.

Procuratores Judææ.	Archelaus an. IX.	Coponius.	Marcus.
	Iſte Archelaus fuit filius Herodis: & procuravit annis novem; ſub quo Dominus rediit ex Ægypto. Hic propter ejus ferocitatem a Judæis accuſatus, relegatus eſt in Viennam, Galliæ urbem.	Hic loco Archelai ſubſtitutus eſt.	Sub iſto moritur Salome, ſoror Herodis.

De principatu Romano ſic dicit Cicero in libro de Officiis: Certum eſt, fuiſſe aliquod tempus, quo ſine regibus vivebatur. At poſtquam jure gentium poſſeſſiones cœperunt dividi, non alia de cauſa reges ſunt inſtituti, niſi juſtitiæ fruendæ. Nam cum initio premeretur multitudo ab his, qui majores opes habebant, ad unum aliquem virum confugiebant virtute præſtantem, qui prohiberet injuriari tenuiores, æquitatem conſtituendo, ſummos cum infimis pari jure pertingeret. Cumque adhuc regnantibus regibus debiliores nonnunquam opprimerentur, leges conſtitui placuit, quæ ad judicandum non odio aut gratia ducerentur, ſed tales inopi, quales potenti præſtarent aures. Quo fit, ut leges non ſolum populum, ſed regem quoque obligare ſciamus. At ſi regem contemnere leges, capere bona ſubditorum, violare virgines, ſtuprare matronas, & cætera illicita facere videamus, nonne illo ſubmiſſo, alius ſublimatur, qui & bene gubernare, & legibus novit obtemperare?

Imperatores. — Tiberius privignus an. XXIII.

Hic fuit Octaviani adoptione filius, vir magnarum virtutum, & pius pater in ſubjectos ſibi. Ajebat namque quibuſdam principibus, qui cupiebant gravare plebem: *Boni paſtoris eſt tondere pecus, non decoriare.* Item cum ſuaderent ſibi, ut balivos mutaret, dixit: *Vidi quendam muſcas ægri vulneribus inſidentes fugare; quem æger increpavit, dicens, quoniam venturæ ſunt ſitibundæ, ut ſugant. Iſtæ tantum, quia plenæ ſunt, locum occupant.* Quaſi diceret: Conſultius eſt, ut locupletes teneamus, quam illis amotis, de-

Anno mundi	VMCCXI.

JESUS CHRISTUS annorũ XII in templo doctores audit.

Anno Chriſti	XII.

Anni Chriſti per hanc lineam continuantur.

Nota, quod nihil reperitur de infantia Salvatoris, & operibus ejus, uſque ad baptiſmum Johannis, apud evangeliſtas, niſi quod duodennis remanſit in Hieruſalem audiens doctores, &c. Hoc autem, quod dicitur: *Et erat ſubditus eis*; tanquam granum ſalutare multipliciter teritur a doctoribus & devotis perſonis uſque hodie conantibus perſuadere, quæ fuerit converſatio Chriſti in illis XVIII annis. Ille autem liber, qui de infantia Salvatoris intitulatur, qui jam diu inter apocrypha deputatus eſt, nil autoritatis affert. Nec veriſimile eſt, quod talia divina opera, & glorioſa miracula pueriliter inter pueros fecerit, qui vix tempore debito ad hujuſmodi facienda potuit etiam a matre ſua benedicta inclinari, & ſimiliter apoſtolis, &c. Dixit enim: *Nondum venit hora mea*, &c. & *Non ſum miſſus, niſi ad oves, quæ perierant domus Iſrael.* Igitur omnibus credere, & nulli credere, æque vitioſum eſt.

Procuratores Judææ.	Annius Rufus primus.	Valerius Gracchus annis XI.

Sub hoc moritur Auguſtus.

Iſte palam vendidit ſacerdotium. Qui plus dedit, ille obtinuit. Et ſic plures in brevi fuerunt.

*nuo tenues ditare cogamur. O magnum prudentiſſimi viri conſilium! Taliter enim quidam 36 fraudulenti ſolent inſidiari principibus, ut ſcilicet communem populum contra eos provocent. Quo facto, ſciunt, quoniam neceſſarii ſunt eis, cogentes deinceps eosdem, ſcilicet tam principes quam populum, ſicut volunt, ac ſuis aſtutiis magis magisque involventes. Maxima prudentia principum eſt, ut ſe taliter agant, ne plebibus exoſi fiant; omnesque contrarium ſuadentes abjicere ſtatim debent, ut famam ſuam dilatent, quod communitatem diligant. Hoc tam paganorum quam ſanctiſſimorum virorum conſilium ſemper fuit. Exempla ſunt quotidiana, &c. Hic etiam Tiberius bene de Chriſto ſentire cœpit, & eum pro Deo coluit, &c. Dicunt quidam, quod tandem crudelis factus ſit contra potentes. Si hoc verum eſt, quis ſcit, quo judicio actum fuerit? Magnum utique pietatis argumentum fuit, quod ſubjectis & pauperibus ſemper gratioſus extitit; pacem etiam habuit cunctis diebus ſuis. Omnes Chriſti ac Chriſtianorum contradictores ſine omni miſeratione delevit, & Pilatum exilio damnavit. Moritur tandem cum ingenti gaudio multorum: ſed pejor eo ſucceſſit. Vixit annis LXXVIII, & imperavit annis XXIII.

Johannes Baptiſta, ſanctiſſimus, ab Herode decollatur: qui arguit eum de adulterio. Ille fuit Herodes Antipas, tetrarcha Galilææ, qui propter hoc crimen & temporaliter & æternaliter eſt punitus cum Herodiade, &c.

Super omnia, bone Jeſu, amabilem te mihi reddit calix, quem bibiſti, ait Bernardus.

V^MCCXXIX.	V^MCCXXXII.
JESUS CHRISTUS, Dominus noſter, in Jordane baptiſatus eſt.	JESUS CHRISTUS, Dominus omnium, pro ſervis moritur, annorum XXXIII & III. menſium.
XXX.	XXXIII.

Circa hæc tempora grande ſpectaculum mundo innotuit a ſeculis non auditum. Revelatio aperta beatiſſimæ Trinitatis: Pater in voce, Filius in carne, Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ. Et hic ungitur nobis Chriſtus, verus Salvator in lege promiſſus, qui eſt via, veritas & vita; & præter quem non eſt ſalus. Jam hic texitur hiſtoria trium annorum doctrinæ ipſius fructiferæ cum miraculis plurimis & glorioſis, qualia nunquam viſa ſunt.

Sub hoc Johannes Baptiſta cœpit prædicare: & Dominus paſſus eſt, quem ipſe ob timorem Cæſaris injuſte damnavit ad mortem crucis: & ideo poſt miſerabiliter periit, ſeipſum occidendo. De funere autem hujus mirabilia narrantur.

Pontius Pilatus.

In anno XXXIV Chriſti multa mirabilia facta fuerunt. Nam ipſo die paſſionis ejus terra tremuit; petræ ſciſſæ ſunt; ſol obſcuratus eſt; monumenta aperta ſunt, &c. Die paſchæ Dominus reſurrexit cum multis. Deinde poſt dies quadraginta glorioſe in cœlum aſcendit cum præda magna, &c. In die Pentecoſtes venit Spiritus ſanctus ſuper apoſtolos, &c. Et hæc omnia noſtræ ſalutis æternæ ſunt ſacramenta, in quibus devotæ mentes quotidianam inveniunt refectionem. Beatus, qui verſatur in his, quoniam fructum percipiet ſempiternum.

Sancta mater Eccleſia comparatur civitati: de qua glorioſa dicta ſunt, ut dicitur in Pſal. LXXXVI. Quid glorioſius ea eſſe poterit, quam glorificavit tota ſimul beata Trinitas, quam defendit divina majeſtas, quam illuſtrat divina claritas, quam regit divina bonitas, cujus caput Chriſtus Jeſus, verus Deus & homo; cujus cives omnes electi ſunt, cujus miniſtri angeli, illi beatiſſimi ſpiritus, excubantes ſuper muros ejus die ac nocte? Hæc eſt, quam ædificavit unigenitus Dei ſupra firmam petram: nec portæ inferni prævalebunt adverſus eam. Hæc eſt Sion illa dilecta, cujus portas diligit Dominus ſuper omnia tabernacula Jacob. Hæc eſt ſponſa illa immaculata, non habens maculam neque rugam, quam non vili clinodio, ſed precioſo ſanguine ſubarravit Dominus. Hæc eſt mater pulcræ dilectionis & agnitionis, & ſanctæ ſpei: quæ filios generat in æternum regnaturos. Hanc prænunciaverunt patriarchæ, hanc prædixerunt prophetæ, hanc ſimul omnis illa veteris Teſtamenti laborioſa ſervilisque obſervantia dominam recognoſcit. Et quid ultra? Cœlum, terra, mareque cum omnibus, quæ in eis ſunt, nonne huic famulantur myſterio? Igitur glorioſa dicta ſunt de te, civitas Dei: *Beata tu Hieruſalem, quis ſimilis tui, quæ ſalvaris in Domino? Negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis. Pro patribus tuis naſcentur tibi filii: nec deficies in ſempiterna ſecula. Benedic, Domine, fortitudini ejus, & opera manuum ejus ſuſcipe. Percute dorſa inimicorum ejus; & qui oderint eam, non conſurgant. Audi, Domine, vocem ejus, & ad populum ſuum introduc eam. Deus virtutum convertere, reſpice de cælo; vide & viſita vineam iſtam, & perfice eam, quam plantavit dextera tua. Fiat manus tua ſuper virum dexteræ ejus, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui tecum vivit & regnat in unitate Spiritus ſancti, Deus in omnia ſæcula ſæculorum benedictus.* Amen.

Jeſus Chriſtus, verus Deus & verus homo; unica proles intemeratæ ac perpetuæ virginis Mariæ ſecundum humanitatem, deſcendens de ſemine Abrahæ per lineam regalem & ſacerdotalem; ſponſus unicus, & caput immediatum ſanctæ univerſalis eccleſiæ, Rex regum, & Dominus dominantium, æternus pontifex, & judex vivorum & mortuorum, XXXIII annis & menſibus tribus peregrinari dignatus eſt in hac lacrymarum valle, docens primum opera viam vitæ, poſt etiam verbo, ut Evangeliſta teſtatur. Cum autem eſſet annorum XXX, a ſummo patre omnium, Deo, baptiſatus jam in Jordanis fluvio, unctus fuit nobis in primum ac ſummum pontificem, ac epiſcopum animarum noſtrarum per Spiritum ſanctum, qui corporali ſpecie tanquam columba in ſpiritum deſcendens, teſtimonium ſibi perhibuit, quoniam ipſe eſt vere Salvator mundi, juxta vaticinium Iſaiæ prophetæ ſancti. Hic elegit diſcipulos LXXII, quos miſit ante faciem ſuam in omnem civitatem & locum, quo erat ipſe venturus, dans eis poteſtatem ſanandi infirmos, & omnes languores, &c. & XII apoſtolos, quos miſit in orbem univerſum ad prædicandum evangelium. Nec amplius, quam hos duos ordines inter diſcipulos Domini eſſe cognovimus, quorum formam nunc in eccleſia tenent presbyteri & epiſcopi. Nam apoſtolis ſuccedunt epiſcopi, & LXXII diſcipulis presbyteri. Quibus duobus ordinibus tota eccleſia eſt commiſſa tanquam hierarchis, ut patet in decreto Damaſi papæ, & habetur LXVIII diſt. c. Cor epiſc. Tandem pius Dominus pro grege ſuo moritur, acerbiſſima paſſione conſummatus, omnium martyrum caput, & ipſe martyr. Poſtquam autem a mortuis reſurrexit, in cœlum aſcendit, & Spiritum ſanctum miſit. Et tunc primum cultus chriſtiani nominis incepit, qui ad finem uſque durabit.

Chriſtus Jeſus promiſſus in prophetis, ſecundum veritatem fidei noſtræ, eſt verus Deus & verus homo. Quam veritatem ex teſtimoniis ſacræ ſcripturæ cogimur concedere. Similiter, ſecundum eandem veritatem conceditur, quod Chriſtus fuit natus de muliere, paſſus, mortuus & ſepultus. Quæ quidem omnia de Deo concedimus fuiſſe vera: non tamen in quantum Deus, ſeu ſecundum naturam divinam, ſed ſecundum naturam aſſumptam, ſcilicet humanam. Sic tamen prædicta de Deo dicuntur ſecundum veram fidem, ut in nullo derogetur divinæ perfectioni apud eum, qui ſacra teſtimonia recte ſcrutatur, & ſanam habet rationem.

Digitized by Google

Johanes ſcripſit in Aſia Græco ſermone: *In principio erat verbum, & verbum erat apud, &c.*

Lucas ſcripſit in Græcia ſermone Græco: *Fuit in diebus Herodis, regis Judææ, &c.* 37

Johannes.

Ego ſum lux mundi. Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, &c. Ego ſum, qui teſtimonium perhibeo de meipſo; & teſtimonium perhibet de me Pater. Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco meas: & cognoſcunt me meæ. Ego ſum via, veritas, & vita. Nemo venit ad patrem, niſi per me. Ego ſum vitis vera, &c.

Lucas.

Amen, amen dico vobis: Cælum & terra tranſibunt; verba autem mea non tranſibunt. Qui crediderit, & baptiſatus fuerit, ſalvus erit: Qui vero non crediderit, condemnabitur. Quod vobis dico, omnibus dico. Vigilate. Neſcitis enim, quando Dominus veniet, &c. Sol contenebrabitur, & luna non dabit ſplendorem ſuũ. Et tunc videbunt filiũ hominis venientẽ in nubib. cæli, &c.

I
E
S
V
S
CHRISTVS SALVATOR
M
V
N
D
I

Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua. Et tu aliquando converſus confirma fratres tuos. Qui major eſt in vobis, fiat ſicut minor. Ego autem in medio veſtrum ſum ſicut qui miniſtrat. Videte ne ſeducamini. Multi enim venient in nomine meo, dicentes quia ego ſum. Nolite ergo ire poſt illos. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras &c.

Marcus.

Ecce ego mitto vos, ſicut oves in medio luporum. Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes. &c. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius eum timete, qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam. Omnis, qui confitetur me coram hominibus, confiteb. &c.

Matthæus.

Marcus ſcripſit in Italia, ſermone tamen Græco: *Initium Evangelii Jeſu Chriſti.*

Matthæus ſcripſit in Judæa Hebraice: *Liber generationis Jeſu Chriſti, filii David.*

ARTICVLI DVODECIM FIDEI CATHOLICÆ.

Petrus.	Credo in Deũ, Patrem omnipotentem, creatorem cœli & terræ.	Jeremias II. *Patrem vocabis me, & poſt me ingredi non ceſſabis.* Exodi XX, *Non habebis Deos alienos coram me.* Iſa. XLV, *Ego Dominus, & non eſt alter, creans tenebras, & formans lucem.* Pſalm. CXIII, *Deus autem noſter in cælo omnia*, &c.
Andreas.	Et in Jeſum Chriſtum, filium ejus unicum, Dominum noſtrum.	Abacuc ult. *Ego autem in Domino gaudebo, & exult. in Deo Jeſu meo.* Pſal. II, *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hod. gen. te.* Johan. IV, *Ego & pater unum ſumus.* Coloſſ. I, *Qui eſt imago inviſib. Dei.* Pſalm. VII. *Verbo Domini cæli firm.*
Joannes.	Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine.	Iſaias VII, *Ecce virgo concipiet, & pariet fil. & vocab. nomen ejus Emanuel.* Jere. XIII, *Mulier circumdabit virum.* Galat. IV, *Miſit Deus filium ſuum, factum ex muliere.* Ezech. XLIV. *Porta hæc clauſa erit, & non aperietur; & vir*, &c.
Jacobus.	Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus.	Zach. II, *Aſpicient ad me, quem crucifixerunt, & plangent, &c.* Iſa. LIII. *Tanquam ovis ad occiſionem ductus. Vere languores noſtros ipſe portavit*, &c. Et 1. Pet. III. *Chriſtus ſemel paſſus eſt pro nobis, juſtus pro injuſtis.*
Thomas.	Deſcendit ad inferna; tertia die reſurrexit a mortuis.	Oſeæ XIII, *Ero mors tua, O mors*, &c. *In die tertia ſuſcit.* &c. Pſalm. XV, *Nec dabis ſanctum tuum videre corrupt.* Epheſ. IV, *Deſcendit primo in inferiores partes terræ.* Rom. VI, *Chriſtus reſurgens ex mortuis jam non moritur.*
Jacobus.	Aſcendit ad cœlos; ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis.	Amos XI, *Ædificat in cælo aſcenſionem ſuam; Dominus nomen illi.* Pſalm. LXVII, *Iter facite ei, qui aſcendit ſuper occaſum.* Et ibid. *Aſcendit in Altum, cap. duxit captivitatem.* Michææ II, *Aſcendit, iter pandens ante eos.*
Philippus.	Inde venturus eſt judicare vivos & mortuos.	Malach. III, *Aſcendam ad vos in judicio, & ero teſtis velox.* Pſal. XCV, *Judicabit orbem terræ in æquitate; & populos in veritate ſua.* Job. XIX, *Fugite a facie gladii: quoniam ultor iniquitatis eſt gladius; & ſcitote eſſe judi um.*
Bartolomæus.	Credo in Spiritum ſanctum;	Joel. II, *Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem.* Job. XXVI, *Spiritus ejus ornavit cælos.* Sapient. I, *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*, &c. Pſalm. CXL, *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.*
Matthæus.	Sanctam eccleſiam catholicam;	David Pſ. XXXV, *Confitebor tibi in eccleſia magna.* Sophon. III, *Invocabunt nomen Domini, & ſervient ei humero uno.* Matth. XVII, *Si peccaverit in te frater tuus, dic eccleſiæ: Quod ſi eccleſiam non audierit*, &c.
Simon.	Sanctorum communionem; Remiſſionem peccatorum;	Michæas VII, *Deponet omnes iniquitates noſtras, & projiciet in profundum maris omnia.* Pſal. CXVIII, *Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtod.* &c. Ezech. XVIII. *Vivo ego (dicit Dominus) nolo mortem peccatoris*, &c.
Judas.	Carnis reſurrectionem;	Ezech. XXXVII, *Aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulchris veſtris.* Job. XIX, *In noviſſimo die de terra reſurrecturus ſum, & in carne mea videbo Deum Salvat.* Philipp. III, *Reformabit corpus humilitatis noſtræ, confor.* &c.
Matthias.	Et vitam æternam. Amen.	Daniel. XII, *Multi de his, qui dormiunt in pulv. ter. evigil. alii in vitam*, &c. Pſalmo LXI, *Tu reddes unicuique jux.* Matth. VII. *Ibunt hi in ſupplicium æternum; juſti autem*, &c. 11. Cor. V, *Domum habemus non manufactam*, &c.

Hiſtoria Actuum Apoſtolorum hic texitur. 38

Spiritus ſanctus venit ſuper Apoſtolos in linguis igneis. Et hic oritur cultus Chriſtiani nominis, ſcilicet in die Pentecoſtes, ſecundum ſanctum Auguſtinum.

Stephanus lapidatur, & protomartyr inclytus Domino conſecratur.

Saulus proſternitur, & Paulus egregius prædicator erigitur: qui abundancius omnibus laboravit.

Philo diſertiſſimus, cujus libri inter Eccleſiaſt. computantur, clarus habetur, natione Judæus.

Imperatores. Gajus Caligula, an. III. menſ. X.

Iſte Gajus nepos Tiberii erat ſecundum carnem, ſed non moribus, quia totus per verſus fuit, & tyrannus, qui ait: Utinam populus Romanus unam cervicem haberet. Conqueſtus eſt ſæpe, quod ſua tempora pacifica fuerunt, & bella libenter habuiſſet, occaſiones etiam quæſivit. Tandem a ſuis occiditur conſilio ſenatorum, cum magno gaudio univerſorum: & ſenatus reſtituere nitebatur regimen, ſicut antea fuit, ſed non prævaluit.

Beatiſſimus Petrus, glorioſus Apoſtolus Chriſti Jeſu, præſuit Eccleſiæ catholicæ, ſecundum Hieronymum, annis XXXVII. ſecundum Bedam, XXXIX. tenuit namq; pontificatum in partibus Orientis annis V, ſecundũ Hieron. ſecundum Bedã VII. deinde Antiochiam veniens, ſedit ibi annis VII, docens populum viam veritatis, & Simonem Magum fugavit. Inſuper prædicavit diſperſis ex circumciſione fidelibus, qui erant in Ponto, Galatia, Cappadocia, Aſia, Bithynia: quibus poſtea de Roma, tanquam per eum converſis, direxit epiſt. primam. Audiens autem, Simonem magum Romanos deludere, zelo fidei Romam adiit, anno quarto Claudii. Cumque ibidem verbum Dei prædicaret, & Simonis maleficia detegit, & multos ad fi-*

Vᴹ. CCXXXIII.

Petrus primus papa. Judæus.

Hæc eſt ſeries Romanorum pontificum, per quam fit ſupputatio annorum ſubſequentium: cujus principalis Æra & ipſa Chriſti benedicta nativitas, concurrentibus nihilominus annis mundi, ut patet apertiſſime in his duabus lineis, cum figuris numerorum annotatis.

XXXIIII.

*dem convertit diſcipulos etiam per diverſas provincias miſit, per quos Chriſtiana fides glorioſe dilatata eſt. Evangelium Marci tanquam ex ore ſuo ſcriptum approbans, fidelibus tradidit. Jejunium quadrageſimale inſtituit ante paſcha, & ante natalem Domini tres hebdomadas, & quartam imperfectam venerari ab omni populo chriſtiano in memoriam primi & ſecundi adventus. Tandem poſt plurima ſanctitatis inſignia, cum jam in Romana ſede annis xxv, menſibus VII, diebus VIII. ſediſſet, martyrio coronatur a Nerone. Alia ejus opera plurima, ac miracula ſtupenda vide in Actibus Apoſtolorum, & in libro Clementis, & in hiſtoriis tam ſcholaſtica quam eccleſiaſtica Bedæ, quam aliis. Paulus Apoſtolus, egregius prædicator, raptu ſublimis: qui evangelium non ab homine, neque per hominem didicit, ſed per revelationem Jeſu Chriſti. Cum eſſet ferme annorum XXVII, vel circa, atrociter cœpit eccleſiam aſſequi zelo Judaico: ſed mox a Domino correptus immutatur, & factus eſt de lupo agnus, de perſecutore fideliſſimus prædicator. Anno autem XIV. converſionis ſuæ, apoſtolatum cum Barnaba ſuſcepit a ſpiritu ſancto in gentibus, ut dicitur Act. XIII. anno XXVII. venit Jeruſalem, ubi capitur, Act. XXI. anno XXX. Romam venit, Act. ult. anno XXXVIII, vel circa, cum beato Petro a Nerone martyrium paſſus eſt. Hic inter ſanctos, tam in altitudine contemplationis, quam in fervore actionis prærogativam obtinuit: quia ultra omnes viatores clarius Deum vidit, & arcana verba audivit, quæ non licet homini loqui: & tanquam totum mundum genuiſſet, ſollicitabatur omnem hominem introducere in regnum cœlorum. Quis ſic cucurrit? quis ſic laboravit Græcis evangelium exponens? quis ſic afflictus, percuſſus, infinitis periculis excoctus? quis ſic gloriari poterit, ut dicat: *Plus omnibus laboravi*, & in ſapientia mundana, & conſiliis hujus ſæculi, ſalva omni juſtitia & fide: quia ſic emicuit, ut etiam ampliſſimo ſenatui miranda contulerit. Ejus laudes Johannes Chryſoſtomus deſcribit.

Digitized by Google

Jacobus major Apoſtolus, martyrio coronatur ab Herode Agrippa,& Petrus incarceratur, ut patet Actuum XII. corpus autem beati Jacobi miraculoſe transfertur in Galliciam Hiſpaniæ: & ibi eſt ſedes patriarchalis poſt facta quaſi a ſiniſtris, reſpectu Romæ.

Helena, regina Adiabenorum, converſa ad fidem, ſuſtentavit pauperes Chriſti fideles in Hieruſalem, tempore famis ſub Claudio.

Petronella, filia ſancti Petri, virgo ſacra fuit.

Prudentiana virgo, & Praxedis virgo, ſorores Titi & Novati.

Imperatores. Claudius an. XIV. menſ. VII.

Seneca ſtoicus clarus habetur, magiſter Neronis: a quo poſt coactus eſt ſeipſum occidere.

Iſte Claudius inconſtans animo fuit, & totus obliviofus & guloſus: bellandi occaſionem libenter habuiſſet, ſed parum pugnavit, & facile quoſdam paucos hoſtes ſuperavit. Tandem cum XXXV. ſenatores occidiſſet, cum CCC equitibus pro minimis cauſſis, veneno mortuus eſt.

Aſſumptio Mariæ virginis, glorioſæ matris Dei, facta eſt XII. annis poſt aſcenſionem Domini noſtri Jeſu Chriſti, ſecundum Hieronymum doctorem.

Perſius Satyricus.
Juvenalis Satyricus.
Lucanus Poeta, patruus Senecæ.
Ovidius Poeta.

Anno mundi V^M.CCXLIII.

Papæ.

Anno Chriſti XLIIII.

De perſecutionibus eccleſiæ eſt diligenter advertendum, quod ſicut in antiquo Teſtamento inimicus humani generis ſemper electos multiplicibus machinationibus perſecutus eſt: ita, imo multo amplius in novo, hoc eſt, tempore gratiæ, quando jam cognitio & cultus veri Dei in toto orbe radiare cœperat: & primo per gladium, ſicut patet in perſecutione Stephani & Jacobi, ac aliorum innumerabilium: in quo exercebatur eccleſiæ patientia. Secundo per falſam doctrinam, & hoc multipliciter. Primo per falſos Judæos, qui ſunt in ſynagoga ſathanæ, ut patet in diſputatione Petri, Stephani & Pauli: qui omnes clare informaverut ſimplices, quod Jeſus eſt Chriſtus in lege promiſſus, contra frivolas aſſertiones perverſorum Judæorum: & hæc uſque in finem durabit, & tempore Antichriſti graviſſima erit. Tertio per magos & incantatores. Videns namque antiquus hoſtis, quod per Chriſti nominis divulgationem cultus ſuus abolendus eſſet, implevit vaſa iniquitatis ſuæ: qui per magicam artem rudes deciperent, ne in Chriſtum crederent, cum & ipſi ſe pro aliquibus magnis jactarent, quaſi filii Dei eſſent, in ſignis & prodigiis mendacibus, ut patet in Simone Mago, Menandro, Aroes & Arphaxat. Quarto per falſos chriſtianos ſuperbiæ ſpiritu tumentes: qui, inſtigante inimico, plures hæreſes ſeminarunt, ut patet in Hebione Cerintho. Et quid plura? dicit beatus Bernardus, quod totus iſte mundus conjuravit contra Chriſtum. Et Auguſt. *Qui non habuit perſecutionem, non eſt Chriſtianus.* Omnia ergo fidem impugnant, ſed firmum fundamentum ejus ſtabile perſeverat, habens ſignaculum hoc: *Novit Dominus, qui ſunt ejus.* Nec eſſet aliquo modo poſſibile, quod fidei ſacramentum inter tot inſidiatores ſic floruiſſet, niſi cultores ejus divina majeſtas protexiſſet, divina ſapientia illuminaſſet, divina bonitas foviſſet, juxta Chriſti promiſſionem firmiſſimam, qui cum eisdem ſemper fuit, & in finem perſeverat. Hinc Hilarius ait: Proprium eſſe ſolet eccleſiæ, ut tunc vincat, cum læditur; tunc intelligat, cum arguitur; tunc ſecura ſit, cum deſeritur; tunc obtineat, cum ſuperata videtur.

Prima perſecutio eccleſiæ fit Romæ juſſu Neronis, in qua beatiſſimi principes chriſtiani 39
populi, ſcilicet Petrus & Paulus, martyrio coronati ſunt cum aliis plurimis.

Refert Seneca de Nerone, quod erat naturaliter ab infantia ſemper clementiſſimus, & ita gratioſus, ut nemo unquam populo Romano gratior eſſet, ita ut in oblivionem venirent cæteri principes propter favoris magnitudinem. Verum poteſtas multos probiſſimos fecit atrociſſimos.

Prodigia plura terruerunt Judæos, ante excidium Hieruſalem. Vide mirabilia in eccleſiaſtica hiſtoria.

Nero annis XIII. menſ. VII.

Beatiſſimus Chriſti evangeliſta, Marcus, martyrio coronatur, anno Neronis primo, ut dicit Philo contemporaneus ejus, apud Alexandriam Ægypti, ubi epiſcopus erat conſtitutus a beato Petro: ſepultus ibidem miraculis claruit, & ſucceſſit ei Anianus, vir ſanctus.

Iſte Nero omnium hominum ſceleratiſſimus fuit, adeo, ut nomen ejus usque hodie pro aliquo peſſimo poni ſoleat: & quia contra optimam Chriſti legem primam ſuſcitavit perſecutionem, merito Antichriſti figuram tenuiſſe deſcribitur. Tandem a ſenatu hoſtis pronunciatus, cum turpiſſime fugeret, ſeipſum occidit: & læta eſt Roma, quaſi victoriam obtinuiſſet contra aliquem peſſimum inimicum, cultioribusque veſtibus ſe induentes, epulati ſunt.

Simon magus multas ſuperſtitiones Romæ exercuit, & quia ſimile applaudit ſuo ſimili, ideo peſſimus Nero, ſpreto conſilio Senecæ viri doctiſſimi, hunc peſtiferum ſibi ſociavit. Tandem uterq; poſt infinita ſcelera in barathrū damnationis æternæ turpiſſima morte deſcendit.

Vᴹ.CCLIII. | Vᴹ.CCLXIII.

Petrus, ſuperato Simone mago, & infeliciter mortuo, juſſu Neronis crucifixus eſt, & in Vaticano ſepultus, ultimo Neronis anno.

LIIII. | LXIIII.

Pax illa univerſalis totius orbis, quam Romani habuerunt per annos ferme LXX, perpaucis bellis exceptis ac parvis, circa hæc tempora, propter ſæviriam Neronis turbata eſt, & provinciæ quædam receſſerunt ab obedientia Romanorum, quia fidem Chriſti perſequi cœperant. Judæa & Hieruſalem graviſſimis perſecutionibus & inteſtinis bellis attrita eſt, propter peccatum illud maximum, quod in filium Dei commiſerunt: & circa hæc tempora etiam in foribus templi ipſo feſto paſchali XXXᴹ necati ſunt, & continue duravit diſſenſio, donec penitus deleti ſunt. Barrabam enim petierunt, & non Jeſum mitem & humilem.

Hi omnes diſcipuli ſancti Petri martyriſati ſub Nerone tyranno, & multi alii, quorum nomina ſunt in libro vitæ.

Martialis, epiſc. Lemoniacenſ.	Savinianus epiſc. Senonenſ.	Potentianus.	Altinus.
Flavius conſul, qui & Clemens.	Serotinus.	Eobaldus. Mennius epiſ.	Catalanenſ.
Epiſ. Metenſis, patruus Clemētis.	Eucharius epiſc. Trevirenſis.	Simiſius ep. Sueſſenſ.	Titus ep.
Thecla, diſcipula Pauli.	Trophimus epiſc. Arelaten.	Oneſimus ep. Epheſ.	(Creten.
Domitianus ſubdiaconus, a	Creſcens epiſc. Galatenſis.	Vitalis martyr.	Felix martyr.
beato Mennio a morte	Nazarius.	Proceſſus.	Protaſius.
ſuſcitatus.	Celſus.	Martinianus.	Gervaſius.
Epaphras epiſc. Coloſſenſis.	Torpes martyr.	Felix martyr.	Conſtantia mart.

Jacobus minor, apoſtolus, ac Hieroſolymorum epiſc. a Judæis occiditur, anno VI. Neronis.

Paulus, glorioſus apoſtolus, cum beato Petro eodem tempore, ſed non eodem loco, capite plexus eſt ad aquas Salinas, in via Hoſtienſi.

Iſte Veſpaſianus mediocris parentelæ, obſcureque natus, ſemper glorioſe triumphavit. Nam ſub Claudio & Nerone, quocunque mittebatur, laude digna patrabat. Triceſies & bis cum hoſtibus conflixit. Periclitante autem republica, propter diſcordiam præcedentium, imperator, licet invitus, eſt creatus, & rediit tranquillitas priſtina. Pax inſuper in toto orbe pronunciata, juxta tempora Octaviani, propter quod immenſum reſpublica crevit. Moritur tandem profluvio ventris, ſtando. Ajebat enim: *Stantem decet imperatorem a terris recedere.* Ejus virtutes multæ diligenter ſunt conſcriptæ.

Imperatores.	Galba. Otho. Vitellius.	Iſti III diverſis provinciis imperare cupientes, in uno anno ſeſe interfecerunt.	Veſpaſianus. an. IX. menſ. X. d. XII.

Hieruſalem deſtruitur anno ſecundo Veſpaſiani a Tito, filio ejus, interfectis XI centum millibus, venditisq; LXXX^M Judæorum: & extunc defecit regnum Judæorum, nec conſurget ante tempus Antichriſti. De hac horrenda ſtrage mira leguntur. Vide Joſephum. Nota, quod propter hanc ultionem legitime factam dicunt doctores, quod in toto mundo Chriſtus pacem tribuit, ſicut in nativitate fecit.

Joſephus, hiſtoriographorum nominatiſſimus, clarus habetur, natione Judæus. Verum libri ejus in multis locis vitio ſcriptorum ac longitudine temporum corrupti ſunt.

Apollinaris, ſanctus martyr, occiſus eſt Ravennæ, ubi epiſcopus a beato Petro miſſus fuit. Et nota, quod nec Veſpaſianus nec Titus quicquam contra eccleſiam fieri juſſerunt, ſed aliqui judices inferiores perſequebantur fideles prætextu priorum mandatorum.

Anno mundi	V^M. CCLXXIII.

Papæ.	*Italicus.*	Linus mart. an. X. menſ. III. dieb. XIII.

Anno Chriſti	LXXIIII.

Sanctiſſimus papa Linus tantæ perfectionis fuit, ut eccleſiaſticarum rerum diſpenſatione, etiam adhuc beato Petro vivente, meruerit diſpenſator ab eodem conſtitui. Hic ſtatuit, ut mulier velato capite eccleſiam intraret. Tandem martyrio coronatus, ſepultus eſt in Vaticano, juxta magiſtrum ſuum ac patrem beatum Petrum.

Thomas, qui Parthos in ſortem accepit, martyriſatur in India, omnium Orientalium apoſtolus.

Andreas, qui & Scythiam accepit in ſortem, in Achaia martyriſatur.

Matthæus, qui Æthiopes ſortitus fuerat, in Æthiopia.

Simon & Judas martyriſati ſunt in regionibus Perſidis.

Bartholomæus, qui Indiam accipit in ſortem, poſtquam prædicavit Lycaoniæ antiquioribus, in Albano, urbe majoris Armeniæ, martyriſatus eſt.

Titus diaconus, Pauli diſcipulus, apud Paphum quievit.

Evodius, epiſcopus Antiochiæ, ibidem eſt martyriſatus.

Sileas apud Macedoniam martyriſatus eſt.

Scotica gens oritur ex Pictis & Iberis in Albione, quæ eſt pars Angliæ.

Lucas, diſcipulus Pauli, in Bithynia migravit ad Dominum.

Philippus per Phrygiā XX an. prædicans, Hierapoli quievit in Domino. Sed in paſſionali dicitur, quod fuerit crucifixus. Solus ipſe & Joannes evangeliſta non ſunt martyriſati: cæteri vero omnes occiſi fuerunt.

Matthias in Judæa, vel Ægypto coronatur. De tempore, & loco, & modo martyrii ejus diverſæ ſunt ſententiæ.

Barnabas, coapoſtolus Pauli, Cypris occiſus eſt.

Digitized by Google

Perſecutio ſecunda ecclesiæ fit Romæ, juſſu Domitiani, & pax univerſalis totius orbis ite- 40
rum per ipſius ſævitiam turbata eſt, & multæ nationes ſe Romanis oppoſuerunt, innumerabilesque fideles martyrio coronati ſunt. Vide hiſtoriam Cornelii Taciti.

Iſte Domitianus, filius Veſpaſiani, & frater Titi, primo quidem clemens fuit, & multa Romæ conſtruxit, ſcilicet Pantheon: ſed mox defecit, & crudeliſſimus factus eſt ac ſuperbiſſimus, ita, ut tanquam Deus coli vellet. Senatores quosdam interfecit, in chriſtianos ſecundam perſecutionem ſuſcitavit. Tandem omnibus odioſus, in Palatio a ſuis occiſus eſt, & cum dedecore ſepultus.

Titus, filius Veſpaſiani, annis III. — Domitianus annis XIV. — Nerva anno I. menſ. IV.

Iſte Titus fuit miræ benignitatis, & triumphator maximus, ſupra modum largus: toto corde ſuis ſe inimicis crebro reconciliavit, patrem ſuum virtutibus ſuperans, Deliciæ humani generis dici meruit. Mira diſpenſatio ſuperni rectoris, nunc optimus, nunc peſſimus, nunc parcus, nunc prodigus: nunc ſic, nunc aliter inſtitutus ad regni gubernacula provehitur. Quis abyſſum tantorum judiciorum ſcrutari prævalet? Moritur Titus anno III, & tantus luctus in urbe fuit, ut morituros eos pariter putares. Menander Samarites, ſuperbiſſimus necromanticus, Simonis magi diſcipulus, Chriſtum negavit, & ſeipſum Salvatorem mundo deſtinatum aſſerult: incredibilia figmenta compoſuit, & multos non prædeſtinatos decepit, cum quibus & ipſe periit. Vide hiſtor. eccleſiaſt. III.

V^{M}CCLXXXIII.

Romanus. Cletus martyr an. XI. menſ. I. dieb. XI. ex patre Æmiliano.

LXXXIIII.

Iſte Cletus primus invenitur ſcripſiſſe in ſuis literis: *Salutem & apoſtolicam benedictionem.* Ordinavit presbyteros XXI in Romana urbe menſe Decembri: peregrinationes ad ſanctos approbavit, dicens, *quod validior eſt ad ſalutem ſancti Petri viſitatio, quam duorum annorum jejunium.* Excommunicavit inſuper, qui hujusmodi viſitationes impediunt aut diſſuadent, tandem martyrio coronatur ſub Domitiano VI Kalendas Maji, ſepultus in Vaticano.

Hæreſis Nicolaitarum, qui indifferenter uxoribus utuntur, dicentes, *omnia debere eſſe communia inter chriſtianos.*

Cerinthus hæreſiarcha ſurrexit turpuloſus ac libidinoſus totus: a quo dicta eſt hæreſis Cerinthiana. Hic dixit, legalia eſſe ſervanda.

Hebion hæreſiarcha, a quo Hebiones hæretici dicti ſunt, qui dicunt, Chriſtum purum hominem fuiſſe, & Paulum apoſtatam legis, &c.

Maria Magdalena, & ſoror ejus Martha.

Marcella ejus pediſſequa.

Lazarus earum frater, epiſcopus Marſilienſis.

Maximus epiſc. Aquenſis. Hic viaticũ dedit Magdalenæ.

Hi migraverunt ad Dominum in partibus Marſiliæ.

Julianus, qui & Simon leproſus, epiſc. Cenomanenſis.

Julianus alius, qui utrumque parentem neſcius occidit.

Ariſtarchus & Priſcus mart.

Paulus epiſc. Narbonenſis.

Saturninus epiſc. Toloſanenſis.

Martialis epiſc. Santonenſis.

Georgius epiſc. Belliacenſis.

Auſtregiſilus epiſc. Luturienſis.

Cantianus epiſc. Turonenſis.

Irenæus epiſc. Lugdunenſis.

Ferruntius epiſcopus Beſuntionenſis.

Eutropius epiſc. Auriſitanenſis.

Fronto epiſc. Petragonicenſis.

Dionyſius epiſc. Pariſienſis.

Eutopius epiſc. Aquitanenſis.

Hi venerandiſſimi patres ſortiti ſunt regiones Franciæ a Domino, omnes ſancti.

Marcus Agrippa, præfectus urbis, Perſas devicit : & ob hoc Pantheon extructum eſt, id eſt, templum omnium Deorum, juſſu Sibyllæ: ipſe etiam Agrippinã ſupra Rhenum complevit, quæ antea fuit ab Agrippa condita. Hæc eſt Colonia ſecundũ quoſdam.

Imperatores.

Iſte Nerva ſenex adoptavit Trajanum in filium, primoque edicto omnia fore ſacta Domitiani retractavit.

Trajanus an. XIX. dieb. XV.

Iſte Trajanus optimus dicitur fuiſſe inter omnes Auguſtos. Hoc ſolum in eo culpatur, quod zelo falſorũ deorum Chriſti fidem extinguere niſus eſt, arbitrans, ſe in hoc obſequium præſtare Deo. Dicitur quidem, quod non per ſe, ſed per ſuos fideles perſequebatur. Forte hoc ad tempus verum fuit: quia conſtat, quod aliquando ipſemet juſſit quoſdam tormentari, & occidi. In fine mitigavit edictum, ut non occiderentur, niſi caſu invenirentur, aut ſe offerrent : ſed parum hoc profuit, quia invida plebs per hujusmodi nihil artata fuit. Ejus laudes pro nihilo ducerem, niſi beatus Greg. ejus pietate commotus, lacrymas fudiſſet, & eum ab inferno liberaſſet. An autem ſalvatus ſit, usque hodie dubium eſt, & grandis altercatio doctorum. De hoc etiam diverſæ revelationes devotarum perſonarum reperiuntur, quæ omnes, quas ego vidi, hoc intendunt, quod non velit Dominus aliud, niſi ut cum timore ſalutem noſtram operemur, & de hujusmodi curioſis quæſtionibus quieti ſimus, eo quod non ſine cauſa hæc & ſimilia eccleſiam ſuam vult latere.

Iſte idem Trajanus apud Agrippinam Galliæ inſignia imperii invitus ſumpſit, Germaniam reſtituit, Orientales provincias, Babyloniam, Seleuciam, extremaque Indiæ, ſecundus poſt Alexandrum, perdomuit &c. In omnibus his adeo pius permanſit, ut omnibus gratus, nulli exiſteret gravis: quod de paucis legitur &c. Hæc inſignia ſunt veræ & non fictæ nobilitatis. Ita ſemper vixit, ut imperio digniſſim⁹ haberetur: ita principatũ ſugit, quaſi nullus foret ineptior.

Anno mundi VᴹCCXCIII.

Papæ, Clemens primus, martyr. *Romanus,* De regione Cælio monte, ex patre Fauſtino, annis IX. menſ. II. dieb. X.

Anno Chriſti XCIIII.

Sanctus Clemens primum a beato Petro, ut dicitur, ordinatus fuit ſibi ſucceſſor : ſed propter periculum voluit ante ſe beatum Linum & Cletum pontificari, ne videlicet hoc exemplo prælati ſubſtituerent ſibi, quos vellent. Hic ſecit geſta martyrum per regiones conſcribi. Similiter & ipſe multos libros edidit. Statuit etiam, ut cathedra epiſcopalis in eminentiori loco poneretur, & quod baptizatus, prout citius poterit, cõfirmetur. Tandem martyriſatur ſub Trajano, ſubmerſus in mari : & de ejus funere mira ſcripta ſunt. Corpus ejus tempore Nicolai primi repertum fuit, & Romæ translatum. Taurinus, epiſcopus Eboracenſis, & Gangericus ejus frater, epiſcopus Cameracenſis, diſcipulus beati Dionyſii. Joannes evangeliſta adductus juſſu Domitiani ab Epheſo Romam, cum ſacrificare nollet idolis, ponitur in dolium ſerventis olei : ſed cum nil læſionis ſenſiſſet, relegatus eſt in Patmon inſulam, ibique Apocalypſim ſcripſit. Rediens autem Epheſum tempore Trajani, in pace quievit. Dionyſius annorum XC, Ariopagita venerabilis pater, lumen orbis, martyrio coronatur in Gallia cum Eleutherio & Ruſtico, ubi miſſi fuerunt a beato Clemente.

Eutropius epiſc. Sanctenſis, martyr.

Sanctinus epiſc. Meldenſ. cum Antonio a morte ſuſcitato, diſcipulus Dionyſii.

Jovius Athenienſ. presbyter & martyr, diſcipulus Dionyſii.

Carannus martyr, Carnutenſium prædicator, diſcipulus Petri.

Simon, Cleophæ filius, frater Judæ, epiſcopus Hieroſolymorum CXX annorum crucifixus eſt, martyr Domini glorioſus.

Regulus epiſc. Arelat.

Eugenius Toletan.

Eutyches martyr.

Perſecutio tertia eccleſiæ a Trajano exercetur, in qua perempti fuerunt infiniti. Tandem 41
cohibita fuit interventu Plinii ſecundi, ſed non totaliter.

Judæi devaſtant provincias multas, & quaſi amentes incredibili motu ſub uno tempore per diverſas mundi partes exarſerunt, nulli parcentes, civitates plures deſolavere: nec tamen prævaluerunt, ut regnum adipiſcerentur: quia primo per Trajanum, ſecundo per Adrianum deleti ſunt. Sic Chriſtus utrobique vindicatur. Nunquam enim Romani impune perſecuti ſunt eccleſiam: ſed nec unquam honore aut emolumento caruerunt, quotieſcunque fideles honoravere. De hoc plenius vide Oroſium. Timotheus, epiſcopus Epheſiorum, diſcipulus Pauli, martyriſatur. Plutarchus, nobiliſſimus philoſophorum, claret, magiſter Trajani, cui epiſtolam optimam ſcripſit.

Ignatius doctor glorioſus, epiſcopus Antiochiæ, diſcipulus Johannis, martyrio coronatur nobiliſſimo. Hujus cor ſciſſum in ſe aureis literis hoc dulce nomen *Jeſus* inventum eſt habuiſſe deſcriptum. Ait enim in epiſtolis ſuis: *Amor meus crucifixus.* Beatam virginem in carne vidit, eique epiſtolas ſcripſit, in quibus ſic habetur: *Chriſtiferæ Mariæ*, &c. & illa dulciter reſpondit, ſcribens: *Ignatio, dilecto condiſcipulo, humilis ancilla Chriſti: veniam ad te*, &c.

Phocas martyr paſſus eſt ultimo tempore Trajani, cui ſpiritu prophetico dixit: Trajane, perge ad ulterioris abyſſi loca, & ad præparata tibi tormenta feſtina: ubi nocte perpetua & ſævo exurendus es incendio: triduo hac in luce verſaberis, quo emerſo, caligo te mortis excipiet. Nec enim inultus innocentium ſanguis diutius eſſe poteſt. Et Trajanus die tertia expiravit ventris profluvio.

V^M CCCIII.

Anacletus mart. an. IX. menſ. II. dieb. X.	Græcus. De regione Athenienſ. ex patre Antiocho.	Evariſtus martyr, Græcus. an. X. menſ. VII. dieb. II.

CIIII.

Iſte Anacletus beatiſſimus fideles monuit per epiſtolam, ut presbyteri præ omnibus honorarentur, dicens, quod Deo ſacrificantes non debeant vexari, ſed ſupportari, atque ab omnibus venerari: & presbyteri, quando ſacrificant, teſtes ſecum habeant, & maxime epiſcopi, ut Domino perfecte ſacrificare probentur. Item ſtatuit, ut clericus nec barbam nec comam nutriat. Ipſe memoriam beati Petri conſtruxit. Ordinavit etiam VII. diaconos cardinales in urbe. Item, quod epiſcopus à tribus debeat epiſcopis conſecrari. Item, quod ordinatio clericorum palam celebretur. Tandem XII anno Trajani martyrio coronatur, ſepultus in Vaticano apud corpus beati Petri.

Plinius ſecundus, orator & philoſophus, multa ſcripſit. Mitigavit etiam Trajanum, ut retractaret ſententiam latam contra chriſtianos, ſcribens ei, quod nihil mali facerent, ſed virtutibus inſiſtentes, Chriſtum tanquam Deum ante lucem ſurgentes laudarent.

Iſte Evariſtus ſanctus martyr ſtatuit, ut epiſcopus a plebeiis non accuſetur, & ſeptem diaconos ordinavit, ut aſſiſterent epiſcopo prædicãti propter honorem verbi Dei, ne ab æmulis detraheretur epiſcopo, quod falſa prædicaverit. Item, quod conjuges publice ſponſentur a parentibus, & a ſacerdote ſolemniter benedicantur. Tandem martyriſatur anno III. Adriani, ſepultus apud corpus ſancti Petri.

Domicilla martyr.
Eufroſyna martyr.
Theodora martyr.
Sulpicius martyr.
Servilianus martyr.

Iſte Adrianus in multis commendatur. Chriſtianis ſatis gratioſus extitit. quosdam tamen nolentes ſacrificare puniri juſſit, & occidi. Univerſalis quaſi fuit in omni ſcientia: pacem omni tempore babuit: Pater patriæ dictus eſt: leges multas condidit: prohibuit etiam, ne chriſtiani ſine proceſſu judiciali damnarentur: Hieruſalem funditus deſtruxit, & poſt reinſtauravit, omnino prohibens, ne Judæi intromitterentur, ſed chriſtiani. Invitus ad imperium venit, ſed optime rexit. Cumque ſenatus obſecraret, ut filium Cæſarem appellaret, Sufficere, inquit, debet ut ego invitus regnaverim; cum non merear. Principatus enim non debetur ſanguini, ſed meritis: & inutiliter regnat, qui rex naſcitur, & non meretur. Exercendi prius ſunt virtutibus, qui regnare debent: & cum in eis profecerint, adeo ut probentur illos virtutibus antecedere, quos debent bonoribus anteire, invitati aſcendant, & ſe civium ſuorum votis non ſubtrahant.

Hieruſalem reſtauratur per Adrianum, & nomine ejus Ælia vocata fuit. Et amplificata fuit; ita ut locus paſſionis eſſet intra muros, qui prius extra fuit. Et hæc eſt tertia reſtauratio. Quia ter deſtructa fuit, ſcilicet a Chaldæis tempore Sedeciæ, ab Antiocho tempore Machabæorū, & a Tito tempore Veſpaſiani.

Imperatores. Adrianus Ælius, an. XXI.

Secundus philoſopbus in ſilentio degit, & ad interrogata Adriani ſcripto reſpondit.

Euſtachius, alio nomine Placidus, & Theoſpita ejus uxor, & duo filii ejus Agapetus, & Thesbites, quorum miri actus leguntur, circa bæc tempora fuerunt: qui omnes juſſu Adriani glorioſo martyrio coronati ſunt.

Ariſtides philoſophus apologeticum pro chriſtianis fecit: quem videns Trajanus, placatus eſt.

Anno mundi	V^M CCCXIII.	V^M CCCXXIII.
Papæ. Alexander primus, martyr.	Romanus. Ex patre Alexandro, de regione Capitrauri. an. VIII. menſ. V. dieb. II.	Xyſtus I. martyr. an. X. — Romanus. De regione Violata, ex Paſtore patre. menſ. III. dieb. XXI.
Anno Chriſti	CXIIII.	CXXIIII.

Iſte Alexander majorem partem ſenatorum Vrbis convertit ad Dominum. Hic ſtatuit, aquam benedictā cum ſale aſpergi in domibus fidelium, ut de conſe. di. III. aquam. In canone addidit memoriam paſſionis, ſcilicet: *Qui pridie quam pateretur* &c. Item, ut vinum ſit mixtum cum aqua in calice, propter repræſentandam unionem Cbriſti & eccleſiæ, de conſe. di. II. c. I. & ut oblatio fieret ex azymo modica quantitate. Tandem martyriſatur ſub Adriano, cum multis, quos ad fidem converterat. Sepultus in via Numentana. Poſtea translatus fuit ad eccleſiam ſanctæ Sabinæ.

Quirinus martyr tribunus.
Theodatus martyr diaconus.
Eventius martyr, & presbyter.
Quadratus epiſcopus Athenienſ. diſcipulus apoſt.
Hermes præfectus urbis, martyr.

Aquila genere Ponticus, orator, floret, qui ſecundus interpres Moſaicæ legis fuit. Primo enim fuerunt LXX de Hebraico in Græcum transferentes: ſecundo iſte de Græco in Latinum primus interpres fuit.

Iſte Xyſtus ſtatuit, ut diceretur: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* & quod myſteria ſacrata non tangerentur niſi a miniſtris, de con. di. I. in ſancta. Item, ut corporale non fiat ex ſerico, ſed ex puriſſimo lino contexto, & non tincto. Et, ut mulier ſacra vaſa altaris & pallas non tangeret. Item, ut quicunque epiſcopus vocatus ad ſedem apoſtolicam, rediens ad eccleſiam ſuam, non ſuſciperetur, niſi cum literis apoſtolicis. Item, ut miſſa non niſi ſuper altare celebretur. Item etiam miſit Peregrinum epiſcopum genere Romanum, cum aliis fidelibus in Galliam. Tandem martyrio coronatus extra portam, *Domine quo vadis?* ſepultus in Vaticano.

Galenus medicus, Pergami oriundus, interpres Hippocratis, Romæ claret.
Ibita martyr.
Callocerus martyr.
Maria martyr, & virgo.

Ptolomæus rex mirabilis in mathematicis, omniũ aſtronomorum præcipuus, plus addidit, quam ante ſe inventum reperit, & plura ſcripſit. Cerdo hæreticus. Hic fuit magiſter Mardonis. 42

Iſte Antoninus gener fuit Adriani, & filius adoptivus, vir utique peritiſſimus, & natura benignus: quod non facile in uno homine reperitur. Prudentia præcellentes communiter non ſunt excellenter benigni & tranquilli, ex natura præcipue: & econtra excellenter benigni ſunt communiter minus induſtrii: vir autem iſte in utriſque excellenter dotatus fuit. Ob hoc multæ provinciæ, quæ ab aliis imperatoribus receſſerunt, ſub iſto voluntarie redibant: quia vere pater patriæ fuit; omnibus carus, nullis acerbus, fidelibus clementiſſimus erat. Unde & Pius dictus eſt, & ab eo ſequentes imperatores appellati ſunt Pii. Ait enim: Malo, Scipionis exemplo, unum civem ſervare, quam mille hoſtes occidere.

Antoninus Pius an. XXII.

Quod autem aliqui martyres ſub eo coronati ſunt, non ex ſuo, ſed priorum mandato proceſſit. Tanta ſiquidem crudelitate aereæ poteſtates invidam plebem commoverunt, ut nec ſummi imperatores poſſent eam ſedare ad plenum. Ita exoſum fuit chriſtianum nomen apud idololatras, & maxime apud pontifices & ſacerdotes templorum, qui principes & populum provocabant adverſus Chriſti fideles: quia viderunt, quod ſtatus & quæſtus diminuebatur, & ad contemptum eſſet venturus tantus faſtus eorum: quia chriſtiani dicebant, quod indifferenter omnes dii dæmones eſſent, a quibus tota ſimul communitas ſperabat temporalem ſimul & æternam felicitatem. Ideo non mirum, quod etiam pacato principe adhuc inferiores perſequerentur chriſtianos tanquam blaſphemos.

Vᴹ CCCXXXIII.		Vᴹ CCCXLIII.	
Teleſphorus martyr,	Romanus ex Anachorita. an. IX. menſ. III. dieb. XXII.	Hyginus martyr, an. IV.	Græcus de Athenis, ex patre philoſopho. menſ. III. dieb. VIII.
CXXXIIII.		CXLIIII.	

Iſte Teleſphorus ſtatuit cantari hymnum angelicum, ſcilicet *Gloria in excelſis*. Et evangelium ante ſacrificium, & in natali Domini cantari tres miſſas propter multas cauſſas &c. Itẽ, quod clerici jejunare debeant per VII hebdomadas plenas: quia, ſicut debet eſſe diſcreta vita clericorum, ſic & jejunium. Etiam ſtatuit, ut nullus miſſam ante tertiam præſumat canere. Tandem martyrio coronatur. Sepultus apud ſanctum Petrum in Vaticano.

Decem millia mart. crucifixi ſunt in Armenia in monte maximo Arath. Quorum feſtũ celebre colitur X. Kal. Julii cum magna devotione, quia multa obtinuerunt cultoribus ſuis a Domino.

Peregrinus epiſcopus Antisfodornens. mart.

Serapia martyr, & virgo.

Sabina martyr, & nobilis vidua.

Fides, Spes, & Caritas, cum Sophia nobili matrona, matre earum, martyriſatæ.

Juſtinus philoſoph. diſcipulus Pompeji, libros ejus abbreviavit. Hic etiam librum de chriſtiana religione edidit, quem Antonino tradidit, & benignum chriſtianis fecit.

Iſte Hyginus clerum compoſuit, graduſque diſtinxit: & ut patrinus & patrina infantem ſuſciperent in baptiſmo, confirmatione, & catechiſmo. Scripſit etiam unam epiſtolam generalem omnibus fidelibus de uno & trino Deo. Item quod nullus epiſcopus Metropolitanus, excepto Romano pontifice, audeat ſuffraganeum ſuũ condemnare, niſi cauſſa in concilio provinciali ſuorum epiſcoporum fuerit ventilata. Tandem martyrio coronatur, ſepultus in eccleſia ſancti Petri.

Marcion hæreticus, quem Polycarpus dixit eſſe primogenitum diaboli.

Valentinianus hæreticus dixit, Chriſtum cœleſte corpus attuliſſe. Pompejus Trogus, natione Hiſpanus, hiſtorias totius orbis a Nino uſque ad Octavianum deduxit.

Taurus nobiliſſimus Philoſophus, Athenis claruit. Hic ait: *In publico mos populi, in privato naturæ jus gentiumque ſervetur.*

Perſecutio quarta fit juſſu Antonini Veri, in qua innumerabiles utriuſque ſexus coronati ſunt, ſed non impune. Lues enim magna, id eſt peſtilentia, ſecuta eſt per totam Italiam & reliquas provincias, bella, terræmotus, inundationes fluminum, agmen locuſtarum &c. Item, exercitus Romanus ubique conſumptus eſt.

Bellum Marcomanicum (ut dicit Oroſius) graviſſimum fuit: quia barbaræ nationes exercitum rudem Romanorum in gyro circumdederunt: ſed militibus quibuſdam chriſtianis clamantibus, *Chriſte adiuva nos*, ilico fulgura terruerunt barbaros, ita ut fugerent. Ob hoc Chriſti nomen celebre factum fuit: & Imperator non ſibi, ſed ipſi victoriam tribuit, & ſententiam mitigavit.

Imperatores. Marcus Antoninus Verus. Lucius Aurelius Commodus. an. XIX.

Iſti duo imperium ſumpſerunt poſt Antoninum Pium, & extunc bini imperare cœperunt: ſed Lucio mortuo, Antoninus ſolus imperium tenuit, qui bonus & victorioſus fuiſſe deſcribitur, niſi hoc, quod chriſtianis quartam perſecutionem juſſit inferri. Dicitur, quod tantæ ſeveritatis & conſtantiæ fuit, quod ad nullum eventum unquam vultum mutaverit, ſive ex lætitia, ſive ex mœrore, etiam dum adhuc puer eſſet. Tantæ fuit humanitatis, ut quadam vice, cum jam exhauſto ærario, nil haberet, quod militibus daret, nulli volens eſſe moleſtus, magis elegit vaſa aurea & ornamenta uxoris, & aliam ſupellectilem vendere, quam ſenatum vel provincias prægravare. Sed victoria habita, & illa recuperavit, & provinciis tributa relaxavit. Papias, Joannis auditor, Hieropolitanus epiſc. claruit, fecit librum explanationum ſermonum Domini.

Anno mundi V^M CCCLIII.

Papæ. Pius primus, martyr. Italicus de civitate Aquileja, ex patre Rufino. an. IX. menſ. IV. dieb. XXI.

Anno Chriſti CLIIII.

Hic ſtatuit pœnam contra negligentias, quæ accidere poſſunt circa ſanguinem Chriſti, ut patet de con. di. II. ſi per neg. Item, quod feſtum Paſchæ ſemper in dominico die celebretur. Item, quod hæreticus veniens de Judæorum hæreſi recipi debeat, & baptizari. Hic fecit ordinationes quinque, & tandem martyrio coronatur, ſepultus apud ſanctum Petrum in Vaticano.

Polycarpus, epiſcopus Epheſinus, Johannis apoſtoli diſcipulus, Romam venit, & plures ab hæretica labe revocavit. Magnus labor ſanctorum, & ingens triſtitia tunc erat: quando foris materialis gladius, intus ſerpentinum virus erroris eccleſiam corrupit. Et hæc duplex perſecutio diu duravit. Si quandoque ceſſavit gladius, hæreticorum tamen perfidia magis ac magis invaleſcebat, & multiplicabatur. Tandem idem vir ſanctus martyrio coronatus fuit ſub Antonino Vero cum aliis XII. ex Philadelphia.

Hermes, doctor fidei, plura ſcripſit: cui angelus Domini apparuit, dicens, quod Paſcha dominica die celebretur. Poſtea martyriſatur.

Juſtinus philoſophus, ad fidem converſus, multa ſcripſit cōtra hæreticos, & martyrio coronatur.

Juſtus, epiſcopus Viennenſis, martyriſatus eſt.

Photinus, epiſc. Lugdunenſis, cum multis aliis coronatur.

Alexander medicus, & Ponticus puer, martyres.

Felicitas cum ſeptem filiis paſſa eſt. Mirabile ſpectaculum. Sic olim VII. Machabæi cum matre.

Pontianus glorioſus martyr.

Flocellius puer martyr.

Siminicus puer martyr.

Novatus cū aliis viginti duobus.

Praxedis, oratione fuſa, quievit in Domino poſt longiſſimos labores.

Victor miles, & Serena uxor ejus, martyres.
Concordius ſubdiaconus mart.
Marcellus martyr.
Valerianus martyr.
Hegeſippus & libros fecit de Hiſtoriis apoſtolorum & martyrum, usq; ad tempus ſuum.
Attalus de Pergamo, fundamentum eccleſiæ, martyr.

Cataphrygæ hæretici exorti ſunt de Pbrygia, qui dicunt ſe 43
ſolummodo habere ſpiritum ſanctum, nec apoſtolis, nec aliis datum. Montanus, Priſca & Maximilla autores eorum fuerunt.
Tbeophilus, epiſcopus Antiochiæ.
Apollinaris, Hieropolitanus epiſc.
Narciſſus, patriarcha Hieroſol.
Dionyſius, epiſc. Corinthiorum.
Gaius martyr.
Philippus epiſc. Creteſ.

Prothus & Hyacintbus, de quibus mirabilis habetur hiſtoria.

Blandina ſanctiſſima mulier paſſa eſt.
Tertullianus Africanus in eccleſia inſignis habetur.

Commodus Aurelius cum Lucio Antonino, annis XIII.

Iſte Commodus, filius Antonini Veri, totus infamis & lubricus fuit: & adeo incommodus, ut inimicus humani generis diceretur. Interfecit quamplurimos ſenatores, & maxime, quos animadvertit nobilitate induſtriaque excellere. Tantæ fuit ſuperbiæ atque jactantiæ, ut ſæpe leonis pellem induens, oſtenderet, ſe eſſe regem hominum, ſicut leo beſtiarum. Verum, ubi ſplendet conſtantia martyrum, tædet amplius de carnalitate hominum mundanorum ſermonem texere.

Prima pax eeeleſiæ data eſt, ſed non diu ſtetit.

V^M CCCLXIII.		V^M CCCLXXIII.	
Anicetus martyr an. IX. menſ. III. dieb. IV.	Syrus, ex patre Johanne de vico Mirea.	Soter I. martyr menſ. III. dieb. XXI.	Campanus, ex patre Concordio, de civitate Fundana.
CLXIIII.		CLXXIIII.	

Iſte Anicetus plures canones edidit, qui in decretis in diverſis locis habentur, ſicut & aliorum ſanctorum primũ ſanguinem ſuum pro teſtaméto dederunt. Nam ob boc ſancti canones dicti ſunt, quia primum ab apoſtolis, deinde a martyribus & doctoribus ſanctis, quales pene omnes prælati in primitiva eccleſia fuerunt, & a ſacris conciliis conſtituti ſunt: nec humana adinventione, ſed ſancti ſpiritus unctione ac juſſu dictati ſunt. Et qui temerarie eos reprehendit, in ſpiritum ſanctum blaſphemare perhibetur, ut in cap. violatores XXV. q. I. Multa ſtatuit iſte Anicetus de ſtatu epiſcoporum, ac conſecratione. Tandem martyrio coronatus ſub Antonino, ſepultus in via Appia in cœmeterio ſancti Calliſti.

Iſte ſtatuit, ut monacba velum portaret, ſed pallas ſacras non tangeret, nec incenſum poneret in eccleſia. Et quia multa pericula ſolebant circa matrimoniũ contingere, ideo conſtituit, quod legitima non babeatur uxor, niſi per ſacerdotem fuerit benedicta, & a parentibus ſolemniter tradita, & a paranymphis cuſtodita. Tandem poſt ſanctam vitam, ſanctiore morte migravit ad Dominum, coronatus martyrio, & ſepelierunt eum fideles in Vaticano in eccleſia ſancti Petri, & ceſſavit epiſcopatus diebus XXII.

Theodotion, tertius divinæ legis interpres.

Nota bic diligenter, quod (ſecundum ſacros doctores) imperium ſæpius contra eccleſiam fortiter egit, ſed nunquam prudenter. Unde cum ſimul tota cohors ſapientium dicat, nobile vincendi genus eſſe patientiam, patet, quod eccleſia per patientiam nobiliter ſibi imperium ſubegit. Hoc ſiquidem tempore imperatores dixerunt, nolumus ut præcipiatur nobis, cũ nos univerſis præcipere babeamus, doctiores omnibus bominibus ſoli Romani prædi-*

Quinta perſecutio eccleſiæ fit juſſu Severi: quam ilico divina ultio ſubſecuta eſt, propter civilia bella, in quibus Romani nimis attriti fuerunt.

* camur. Poſtea ſine gladio aut fuſte cum longanimiter ſuſtineret eccleſia, ad hoc deventum eſt, ut majeſtas Romani imperii ſolemniter ac humiliter profiteretur, quod imperiales leges non dedignarentur ſacris canonibus obedire. Hæc eſt mutatio dextræ excelſi. Igitur *vincere ſi vis, diſce pati.* Signum perfectæ prudentiæ eſt, imprudentem ac inſufficientem ſe æſtimare. Ipſa enim temporalium rerum continua mutabilitas omnem humanam providentiam deridere ſolet.

Clemens Alexandrinus philoſophus.

Alexander, Narciſſi ſucceſſor, magiſtri Origenis.

Imperatores. Ælius Pertinax. Severus annis XVIII. menſ. VI.

Pantænus ſtoicus, Africanus hiſtoricus.

Iſte Ælius, vir grandævus, invitus accepit principatum: nunquam accepit munera, nunquam ad ulciſcendum ſeductus eſt. Sexto menſe interemptus eſt a Juliano ambiente imperium. Sed non profecit: & ſicut fecit, ſic factum eſt ei a Severo. Iſte Severus genere Afer, deſtitutum imperium adeptus, tria civilia bella confecit. Primum namque Julianum, invaſorem imperii, expugnando occidit Romæ, ſecundo contra Peſcennium, tertio in Gallia, contra Albinum, ſocium Juliani, cum multo utriusque partis ſanguine bellavit & vicit. Hic natura ſævus, multis ſemper bellis laceſſitus, fortiſſime quidem rempublicam, ſed laborioſe rexit. Parthos, & Arabes, Adiabe- *

Symmachus, quartus divinæ legis interpres.

Anno mundi	VM.CCCLXXXIII.	VM.CCCXCIII.
Papæ.	Eleutherius mart. an. XV. De oppipo Nicopoli, Græcus ex patre Habundo. menſ. VI. dieb. VI.	Victor martyr annis X. Afer ex patre Felice. menſ. II. dieb. XII.
Anno Chriſti	CLXXXIIII.	CXCIIII.

Iſte Eleutherius juxta ordinationem apoſtolorum conſtituit, ut nulla eſca uſualis repudiaretur a chriſtianis, quæ rationabilis eſſet & humana. Item, quod nullus a ſuo gradu dejiceretur, niſi prius accuſatus convinceretur, exemplo Domini, qui Judam accuſatum non ſuſtinuit, & quicquid interim inter apoſtolos egit, pro dignitate miniſterii ratum permanſit. Item, ut abſente eo, cujus cauſa ventilatur, ſententia nullatenus proferatur. Miſit etiam legatos Lucio, regi Britonum, qui eum cum populo ſuo baptizaverunt. Tandem martyrio coronatus ſepelitur in Vaticano, apud ſanctum Petrum.

Leonides, pater Origenis, pro Chriſto decollatur, & martyr efficitur. Et Origenes tunc XVII añorum ſe cum patre martyrio obtulit: ſed pia matris fraude impeditus, totum patrimoniũ perdidit, eo quod chriſtianus eſſet, &c. Ipſe autẽ docendo ſcholares grãmaticã, matrem & VII fratres ſecum de precio paſcebat.

Iſte Victor propter diſſenſionem de termino paſchali celebravit concilium in Alexandria Palæſtinæ, cui ipſe interfuit, & Narciſſus, & Theophilus, & Irenæus &c. Viri ſancti. Ubi ſtatutum eſt, quod ſemper dominico die paſcha celebrari debet, obſervata luna XIV Aprilis usque ad XXI. quia tantus, vel circa eſt ſaltus Lunæ & poſtea reditus. Hoc autem factum eſt, ne judaizare videatur eccleſia. Plures tunc epiſcopi Aſiæ & Orientis cum Judæis paſcha celebrabant. Item ſtatuit, quod exigente neceſſitate ubique & in omni aqua naturali poſſit conferri baptiſma. Tandem martyrio coronatur, ſepultus apud ſanctum Petrum in Vaticano.

Anglia, quæ quondam Britannia dicta eſt, ad fidem convertitur ſolenniter, rege Lucio primum baptizato: deinde ſubjectus populus, ejus exemplo, fidei colla ſubmiſit pacifice. Fuganus & Damianus, quos Eleutherius papa miſit, primo illic prædicaverunt.

Digitized by Google

Heu, heu, ubi manſit antiquorum Romanorum tanta probitas, ſtrenuitas,legalitas, ac incomparabilis prudentia & honeſtas! Siquidem hoc tempore imperium ad manus ſtultorum devenit.

Nota,quod ſtultus,ſi ſe ſtultum putat,adhuc aliquid de lumine naturalis intelligentiæ habet: ſed ſi ſe ſapientem æſtimat, tunc completa eſt ſtultitia ejus,nec erudiri poteſt, ſed ſapientes perſequitur, ſimilesque ſibi ſociat.

Antoninus Caracalla an. VII.

Iſte Antoninus patre aſperior vixit: libidinis impatientiſ- 44
ſimus fuit, ita ut novercam ſuam duceret in uxorem. Papinianum juriſconſultum, & doctrinæ legalis theſaurum, occidit: & ſicut fecit, factum eſt ei, quia ab hoſtibus circumventus, occiſus eſt peſſimus ipſe cum gaudio multorum. Nota, quod hic mos ſtultorum ſemper fuit, ſi potentes ſunt, ſapientes perſequuntur: quibus ſublatis, neceſſe eſt,ut ipſi quoque pereant. Solus enim intelligens gubernacula poſſidebit,ut dicitur Proverbiorum I.

Baſſianus,filius Severi.

*nos, Judæos, & Samaritas ſuperavit, & multa toto orbe Romano imperio recuperavit. In ſtudiis civilibus & philoſophia clarus fuit. Quintam perſecutionem in chriſtianos ſuſcitans,multa infortunia paſſus eſt. In Britannia, poſt gravia prælia firmiſſimam vallem munivit CXXXII paſſuum cum turribus crebris, & a mari usque ad mare perduxit: ibique apud Eboracum oppidum morbo obiit.

Irenæus,Lugdunenſis epiſcopus, cum magna multitudine cleri & populi martyrio coronatur.

Audetius ſubdiaconus, diſcipulus ſancti Polycarpi, martyriſatur.

VᴹCCCCIII.		VᴹCCCCXIII.	
Romanus.	Severinus martyr, ex patre Habundo. an.IX.menſ.VI. dieb. X.	*Romanus.*	Calliſtus I. martyr, ex patre Demetrio. annis V. menſ.II. dieb. X.
CCIIII.		CCXIIII.	

Iſte Severinus ſtatuit,ut omnes chriſtiani XII annorum in die paſchæ ſacramentum euchariſtiæ accipere debeant in publico, & omnia vaſa altaris vel vitrea vel ſtannea eſſent, non lignea, ſicut antiquitus fiebat conſecratio pretioſi ſanguinis in ligneis vaſis. Unde creſcente tempore, ſubcrevit & decus eccleſiæ: quia vitrea poſt prohibita ſunt, ut patet de conſe. diſt. i. ca. Vaſa: & multa alia ſtatuit ſalubria. Tandem martyrio coronatur, ſepultus in pace Chriſti.

Artemonis hæreticus dicit, Chriſtum eſſe purum hominem, & absque Deo, plures habuit, qui hanc hæreſim tenuerunt.

Iſte Calliſtus inter cætera,quæ fecit bona,cœmeterium in via Appia extruxit,ubi martyrum millia ſepulta ſunt. Hoc jam dicitur cœmeteriũ beati Calliſti. Iſte ſtatuit jejunia quatuor temporum obſervari. Ipſe fecit eccleſiam beatæ Mariæ trans Tiberim. Ipſe cœlibatum univerſis ſacerdotibus induxit. Tandem martyrio coronatur, ſepultus in cœmeterio ſuo.

Ulpianus, juris legalis conſultus maximus, ut patet in corpore juris civilis per totum.

Origenes, doctor egregius, ac ſanctitate vitæ incomparabilis,clariſſimus habetur in eccleſia Dei. De hoc tempore ſemper extrema reperimus ſcripta.Quidam dicunt eum optimum,quidam peſſimum fuiſſe. Supra modum mirum eſt, quod viri graviſſimæ autoritatis ac ſanctiſſimæ vitæ ita contradictorie de ipſo ſcripſerunt. Vide in hiſtoria eccleſiaſtica lib.VI. & alibi &c. Concordiam ſuper his reperire non potui. An autem ſit ſalvatus, an non, Domino cognitum relinquimus &c. Grandis labyrinthus a diverſis texitur de Samſone, Salomone, Trajano, & iſto Origene, an videlicet ſalvati ſint,an non:quæ quia ſine periculo neſciuntur, nec etiam eccleſia certificata eſt de his, Domino totaliter committenda ſunt.

Google

Iſte Alexander habuit matrem chriſtianam, nomine Mammæam, cum qua Origenem presbyterum audire curavit. Hic fuit virtuoſiſſimus, & rempublicam ſalubriter gubernavit, conſilio Ulpiani uſus, qui fuit legalis ſcientiæ princeps. Xerxem, regem Perſarum, maximo bello oppreſſit, & corpus ſancti Thomæ apoſtoli juſſit transferri de India ad Syriam: & ſic venit ad Ediſſam, civitatem Abagari, in qua litera ſcripta habebatur de manu Salvatoris. Tandem etiam iſte Alexander tumultu militari occiditur apud Moguntiam.

Sexta perſecutio eccleſiæ facta eſt juſſu Maximini, ſed non evaſit impunitus: quia ſtatim interfectus fuit, poſtquã perſequi chriſtianos cœperat. Hic præcipue contra prælatos & clerum fuit.

Imperatores. Macrinus Antoninus Aurelius an. I. an. III. — Alexander Mammææ an. XIII. — Maximinus an. III.

Barbara. — Palmatius cum uxore & omni familia.

IſteMacrinus, cum filio ſuo Diadumeno, invaſit imperium, & militari tumultu occiditur. IſteAntoninus obſcœniſſime vixit, & ideo cum matre occiſus fuit tumultu militum, ſicut & Macrinus.

Quinta editio reperta eſt hoc tempore in Jericho, cujus autor ignoratur, & ideo dicitur communiter vulgata.

Cæcilia mart. Tiburtius mart. Valerianus mart. Felix martyr.

Lucianus mart. Cyriacus mart. Julita mart. Mertina mart. Privatus mart.

Iſte Maximinus nulla ſenatus voluntate imperator factus, tandem devictis Parthis & Germanis, ab exercitu tertio anno occiditur.

Anno mundi	V^{M}.CCCCXXIII.	V^{M}.CCCCXXXIII.

Romanus. Papæ.	Urbanus I. *Romanus.* martyr an. VIII. menſ. XI. dieb. XXI.	Pontianus *Græcus.* martyr an. V. mẽſ. II. die I.	Anteros martyr an. III. menſ. I. dieb. XI.

Anno Chriſti	CCXXIIII.	CCXXXIIII.

Iſte Urbanus genere nobilis, ab infantia chriſtianus, multos ad fidem cõvertit. Omnia ſacrata myſteria fecit argentea vel aurea vel ſtannea. Tandem martyrio coronatur, ſepultus cum ſancta Cæcilia &c. Prædia cepit eccleſia poſſidere tempore hujus, de quibus clericis & notariis ſumptus deputabat, qui geſta martyrum conſcripſerunt. Antea vivebant more apoſtolico, qui in Actibus Apoſtolorum ſcribitur.

Iſte Pontianus (ut dicitur) ſtatuit, ut Pſalmi die noctuque per omnes eccleſias cantarentur, & ut ante celebrationem miſſæ ſacerdos *Confiteor*, &c. præmitteret. Hic in exilium miſſus in inſulam Sardiniæ, ibidem martyrio coronatur. Sanctus Fabianus corpus ejus reduxit Romam, & ſepelivit in cœmeterio ſancti Calliſti.

Anelinus martyr. Maximus martyr.
Aſtorius martyr. Calopedius martyr.

Iſte Anteros conſtituit, quod epiſcopi de ſede in ſedem poſſent transferri, & ut geſta martyrum conſcriberẽtur. Tandem martyrio coronatur, & ſepelitur in cœmeterio ſancti Calliſti.

Nota, quod in quibusdam hiſtoriis habetur, quod Cyriacus ſucceſſit Pontiano immediate, & papatum dimiſit, ut cum virginibus martyrio coronaretur: ſed ratio temporis hoc non permittit, ut patet in legenda undecim millium virginum.

Iſte Gordianus adhuc puer, devictis Parthis, a ſuis fraude occiſus eſt.

Iſte Philippus XXXIV. ab Auguſto imperator creatus eſt, & filium ſuum Philippum conſortem regni fecit: ambo chriſtiani fuerunt, & primus omnium imperatorum chriſtianorum hic caput eſt: (a) & poſt tertium annum imperii ſui ad gloriam Chriſti celebravit cum ingentibus ludis milleſimum annum urbis conditæ. Tandem fraude Decii occiditur.

Septima perſecutio ecclesiæ facta juſſu Decii, acerba nimis, ſed non diuturna. Quia ſicut contigit priorib. ſic illi: quia ſtatim occiſus fuit. 45

Gordianus an. VI. — Philippus an. VII. — Chriſtianus. — Decius an. III.

Mirum ſpectaculum circa hæc tempora fuit videre de duplici genere martyrum, ſcilicet Chriſti, & dæmonum. Martyres Chriſti fuerunt ſancti papæ, & alii prælati cum fidelibus ſuis ſubditis: qui pro chriſtiana republica in fide ſancta trucidabantur: martyres diaboli, fuerunt imperatores, & cæteri principes cum militib. ſuis, qui pro republica, & dæmonum cultura ſe & ſuos interficiebant, ut regnare poſſent. Par pœna, ſed diſpar cauſa. Non mirum eſſe debet, quod Chriſtus habet martyres: ſed valde mirum eſt, quod diabolus habet martyres. Verum martyres diaboli & mundi quotidie inveniuntur, & in ma-*

Iſte Decius totus tyrannus invaſit imperiũ, interfectis duobus Philippis, dominis ſuis: & ſicut fecit, factum eſt ei, quia cum filio ſuo occiſus eſt.

V^M CCCCXLIII.

Romanus.	Fabianus martyr. an. XIII.	ex patre Fabiano. menſ. XI. dieb. XI.	Schiſma primum in eccleſia Dei fuit circa hæc tempora: quia Novatus contra Cornelium tenuit ſe pro papa, licet non eſſet.

CCXLIIII.

Hic ſanctiſſimus Fabianus, cum, defuncto papa, cum cæteris fidelibus expectaret futuri papæ electionem, ſubito columba candida ſuper caput ejus deſcendit, dicens, *Romæ epiſc. ordinaberis*. Ob hoc ſtatim electus fuit. Hic ſtatuit, ut chriſma ſingulis annis in cœna Domini conſecretur, ut patet de con. di. III. C. literis ipſe etiam diviſit regiones diaconis, qui geſta martyrũ integre colligerent. Tandem poſt multa, quæ ſanctiſſime geſſit, martyrio coronatur ſub Decio, ſepultus in cœmeterio Calliſti: cujus feſtum agitur XX. Febr. Trypbon puer, qui dæmones expellebat, in Nicæa paſſus eſt. Porphyrius philoſophus, qui ſcripſit prædicabilia, maximus hoſtis fidei, ſtolide contra veritatem catholicam latravit: cujus veſaniam ſancti doctores compeſcuerunt, nec ultra profecit, nec intellexit, de quibus affirmavit.

Agatha virgo, & mart.
Septem dormientes.
Abdon & Sene martyr.
Antolia virgo, & mart.
Victoria virgo, & mart.
Moyſes presb. & mart.
Maximus presbyt. mart.
Nicoſtratus diac. mart.
Serapion martyr.
Apollonia virgo, & mar.

Alexander, epiſcopus Hieroſolymorũ mart. Africanus Julius floruit in ſcripturis eccleſiaſt. nominatiſſimus. Dionyſius, Alexandrinorum epiſc. diſcip. Origenis, multa ſcripſit.

Cyprianus glorioſus doctor, epiſcopus Carthaginenſis, clarus habetur, & poſt martyrio coronatur.

Novatus presbyter eccleſiæ Romanæ, ambiens epiſcopatum, factus eſt hæreticus, lapſis ſpem veniæ denegando. Concilium autem ſexaginta epiſcoporum contra eum tempore Decii fuit congregatum, in quo damnatus eſt.

(a) Vide, quæ notavi ad *REGINONEM a. 198.*

Iſte Gallus cum Voluſiano civile bellum molientes contra Æmilianum, interfecti ſunt: & Æmilianus tertio menſe occiditur.

Iſte Valerianus primum ſatis bellicoſus fuit, & victorioſus: ſed poſtquam chriſtianos perſequi cœperat, ſtatim fuit captus a rege Perſarum, & in viliſſima ſervitute apud eum conſenuit. Ob hoc territus Gallienus, pacem eccleſiis reſtituit. Sed quia non plene vindicavit chriſtianorum ſanguinem, pluribus bellis attritus fuit Romanorum exercitus. Tandem pius Dominus non dimiſit rempublicam omnino periclitari, quia multi tyranni illico fuerunt interfecti, & proſperitas rediit inſperata. Vide Oroſium.

Imperatores.	Gallus cum Voluſiano an. II.	Valerianus Gallienus an. XV.

*gno numero: Chriſti autem non ſic. Quot hodie pro mundi pompa, carnis deliciis, terrenis divitiis libenter agonizant, & tandem, nemine cogente, voluntarie ſuccumbunt? ſed Chriſtus nemini præcepit, ut fideles occideret, licet ad breve tempus hoc fieri permiſerit. Vide, quomodo non eſt gloriandum martyribus noſtris, quaſi aliquid dignum geſſerint pro æterna gloria: quando ſic omni tempore videmus decertaſſe vanos pro infamia falſa, ut patet per Auguſtinum de civitate Dei lib. V. Vide pulcra ibi, &c.

Priſcus mart. Malchus mart. Marinus mart. Fructuoſus martyr.
Patricius mart. Protus mart. Hyacinthus mart. Eugenia mart. Claudia mart.

Anno mundi V^M·CCCCLIII.

Papæ,	Cornelius martyr. an. III. menſ: II. dieb. X.	Roman.	Lucius martyr an. III. menſ. III. dieb. III.	Roman.	Stephanus I. martyr an. III. menſ. III. dieb. XV.	Roman.	Xyſtus II. martyr an. II. menſ. XI. dieb. VI.	Romanus.

Anno Chriſti CCLIIII.

Iſte Cornelius celebre nomen ſanctitatis habet, & ſuper morbū caducum ſingulariter accepit poteſtatem a Domino. Hic corpora ſanctorum Petri & Pauli levavit, & honorificentius repoſuit in locis decentibus, cum beata Lucina. Tandē cum multis aliis martyrio coronatur. Ipſe ſancivit, ut ſacerdotes pro certa cauſſa jurare poſſent, ſi vellent.

XL. martyres Romæ. CCC in Africa, & alii infiniti paſſi ſunt.
Euſebius martyr.
Habundus martyr.

Iſte Lucius ſtatuit, ut duo presbyt. & III. diaconi ſemper cum epiſcopo ſint, & ſequantur eum in omni loco propter teſtimonium probitatis: licet conſcientiæ ſecuritas ſufficeret ſibi pro ſua ſalute: tamen propter malevolos, omnem epiſcopū habere bonum nomen apud eos, qui foris ſunt, ut patet de conſe. diſt. I. jubemus. tandē martyrio coronatur ſub Valeriano.

Cæſarius diac. martyr.
Julianus martyr.
Concordia martyr.
Cyrilla filia Decii.

Iſte Stephanus ſtatuit, ne aliquis veſtibus ſacris, præterquam ad cultū Dei, utatur, ut patet de conſe. di. I. veſtimenta &c. tandem martyrio coronatur in celebratione miſſæ: quia templū Martis oratione ſubvertit. Quirinus martyr.

CCLXII martyres Romæ.
Abacuc martyr.
Leontius cōſularis.
Felix martyr.
Irenæus martyr.
Trophia uxor Decii.

Iſte Xyſtus fuit pater ſpiritualis ſancti Laurentii: & ſtatuit, quod miſſa ſuper altare fieret, quod antea non fiebat. Tandem mart. coronatur cum aliis pluribus ſub Gallieno, qui alieno nomine dicitur Decius ſecundum Vincentium & alios. Et hæc verior poſitio eſt, ut patet in legenda ſancti Laurentii.

Laurentius mart.
Feliciſſimus mart.
Agapetus martyr.
Romanus martyr.
Hippolytus martyr.

Octava perſecutio facta eſt juſſu Valeriani, propter quam graviſſime plagati ſunt Romani. 45
Jam enim ſub Decio communis peſtilentia fuit in omnibus mundi partibus, quocumque edicta nepharia diſperſa fuerunt: ſed hæc ultio gravior totum humanum imperium corrupit, quouſque ne dum factores, ſed etiam conſentientes tanto facinori delerentur. Nam undique bella ſurrexerunt, &c. & Dacia trans Danubium in perpetuum aufertur. Et videtur eſſe prima diminutio Romani imperii, quæ non fuit recuperata. Nona perſecutio eccleſiæ fit juſſu Aureliani, in qua multi paſſi fuerunt. Fulmen quoque de cœlo cadens, iræ divinæ ſignum, principem terruit, & ad revocandam ſententiam monuit: ſed quia noluit, ideo ſtatim periit.

Claudius. Quintilius annis II. dieb. XVII.	Aurelianus an. V. menſ. VI.	Tacitus menſ. VI. Florianus menſ. III.

Iſte Claudius de Gothis nobiliſſime triumphavit, qui jam per XV. annos Illyricum Macedoniamque vaſtarunt: & ideo ſtatuam auream meruit, & morbo interiit.

Sabellius hæreticus, negat Chriſtum filium Dei eſſe.

Iſte Aurelianus primo chriſtianis benignus fuit: quare ubique glorioſe triumphavit, præcipue contra Gothos: ſed pravorum conſilio deceptus, cum chriſtianos ſæviſſime perſequeretur, nunquam poſt bonum diem habuit, & ſtatim occiſus eſt.

Iſte Tacitus bonus fuit: ſed parū regnavit, occiſus in Ponto.

Iſte Florianus non fuit imperator, ſed forte Cæſar, etiam occiſus in Tarſo.

V^M CCCCLXIII.	V^M CCCCLXXIII.

Dionyſius I. martyr. annis II. menſ. XII.	Græcus.	Felix primus, mart. annis II. menſ. X.	Romanus.	Eutychianus mart. an. VIII. menſ. X. dieb. IV.	Tuſcus.

CCLXIIII.	CCLXXIIII.

Iſte Dionyſius diſtinxit parochias, mandās, quod paſtores contenti eſſe debent terminis ſuis. Cœmeteria conſtruxit in urbe propter pœnitentias, & baptiſmata, ut patet XIII. q. i. eccleſias. Tandē martyrio coronatur, ſepultus in pace Chriſti.

Iſte Felix ſtatuit ſupra memorias martyrum miſſas celebrari. Item, feſtum dedicationis eccleſiæ ſingulis annis ſtatuit agi. Tandem martyr. coronatur, ſepultus in eccleſia ſua, &c.

Iſte Eutychianus ſanctiſſimus, ac devotiſſimus, per diverſa loca CCCXLIV martyres ſepelivit manu ſua. Hic ſtatuit, ut fruges ſuper altare & fabæ benedicerentur. Tandem martyrio coronatur, ſepultus in cœmeterio Calliſti. Marcus confeſſor (ſecundum quaſdam hiſtorias) ponitur in linea paparum, & quod poſt Felicem tenuit ſedem annis VIII. Hic ſolus evaſit martyrium inter tot continuas perſecutiones, ſepultus in eccleſia ſua in media Roma: ſed Damaſus, & Vincentius, & Martinus non faciunt mentionem ejus.

Manichæorum hæreſis impiiſſima & groſſiſſima exoritur a quodam Mane Perſa, barbaro moribus, &c. Hic poſuit duo principia.
Victor. Victorinus.

Columba virgo, & mart.
Theodora.
Leonilla.
Cornelius.
Cyprianus.

Quirinus mart. Patroclus.
Symphorianus. XLVIII. mart.
Agapetus. CCCXLII. mar.
Priſcus. Maurus.
Paulus I. eremita claret virtutibus.

Maria Ægyptiaca, quæ peccatrix fuit, mirabilem pœnitentiam egit in deſerto per annos XLVII. hoc tempore fuit, vel (ſecundum alios) anno Domini CCCLXXX. Vitam ejus ſcripſit abbas Zoſimas. Et hoc magis videtur.

Decima perſecutio eccleſiæ fit juſſu Diocletiani & Maximiani, quæ omnibus præcedentibus gravior fuit, & X annos duravit. In tantum fervebat, ut in XXX. dieb. XX^M coronarentur, eccleſiis & ſacris libris combuſtis.

Iſte Probus victorioſus fuit, multa bella confecit, Bonoſum & Proculum apud Agrippinam interfecit: ipſe autem a militibus apud Firmum occiſus eſt.

Iſte Diocletianus obſcure natus, ſuperbiſſimus fuit, plurima bella confecit, Maximianum primo Cæſarem, deinde Auguſtum fecit propter neceſſitatem bellorum: & Galerium, & Conſtantium Cæſares. Tandem per multam ſanguinis effuſionem, reſtituto regno, juxta terminos priores ambo purpuram depoſuerunt, ut juniores ſubſtituerent, & ipſi in privato otio conſeneſcerent. Tandem Diocletianus veneno obiit.

Imperatores. Probus annis V. menſ. IV. — Carus cum fil. Carino & Numeriano an. II. — Diocletianus. Maximianus.

Iſte Carus bellum cum Parthis geſſit: & poſt fulmine percuſſus obiit.

Concilium Antioebenum contra Paulũ Samoſatenũ hæreticum, in quo damnatus idem fuit, & epiſcopatu privatus.

Claudianus. Papias. Alexander. Felicianus. IV. coronati.

Dioſcorus. Babilus. Longinus. Sempronian⁹. Victor. Marcellianus.

Serapion. Carpophor⁹ Gereon. Urſus.

Mauricius, dux exercitus Thebeiæ legionis, cum eadẽ legione coronatus apud Sedunum.

Anno mundi V^M CCCCLXXXIII.

Papæ. Gajus mar. annis XI. menſ. IV. dieb. IX. — Marcellinus mart. a. VIII. menſ. II. dieb. XXII. Romanus. ex patre Projecto.

Anno Chriſti CCLXXXIIII.

Iſte Gajus conſtituit, ut nemo epiſcopos, vel alios clericos apud judicem ſecularem audeat accuſare: & quod paganus vel hæreticus chriſtianum accuſare non poſſit, vel notam infamationis ei inferre. Item quod gradatim qui dignus eſt, ad ordines aſcendat, ut ſcilicet primo fit oſtiarius: deinde lector: exorciſta: acolytus: ſubdiaconus: diaconus demum presb. Hic fugiens perſecutionem, in cryptis babitando, tandem martyrio coronatur ſub Diocletiano. Ejus feſtum agitur X. Kalendas Maji.

Caſtorius cum uxore.
XXX^M martyrum.
Baſilius cum ſeptem.

Iſte Marcellinus ob ſævitiam perſecutionis comprebenſus, tria grana thuris in ſacrificiũ idolis impoſuit: ſed poſtea publice pœnituit, & capitalem ſententiam pro fide ſuſcepit. Corpus autem ejus inſepultum xxx. diebus jacuit, propter timorem anathematis: ſed poſtea, juſſu ſancti Petri, a Marcello bumatũ eſt, juxta pedes ejus. Ejus feſtum agitur XVI. Jan.

Petrus. Eraſmus.
Juliana. Chriſtina.
Leontius. Theophilus.

Sebaſtianus.
Cyriacus.
Euphemia.
Chryſanthus.
Nicoſtratus.
Claudius.
Maurus.
Orontius.
Marcus.
Tranquillinus.
Tiburtius.
Victorianus.
Caſtulus.
Menas.
Dorotheus.
Bonifacius.
Juſtina.
Dorothea.

Chryſogonus.
Felix.
Hilaria.
Daria.
Zoe uxor Nicoſtrati.
Jaſon.
Diodorus.
Martianus.
Polycarpus.
Chromatius.
Vincentius.
Symphorian⁹.
Cæſarius.
Nobilis.
Gorgonius.
Pelagia meretrix convertitur per abbatẽ Veronem.

Georgius. Pancratius. Blaſius. Primus. Felicianus. Albanus. Vitus. Modeſtus. Creſcentia. Anaſtaſia.

Pax eccleſiæ reddita eſt per Conſtantinum,& in tantum firmata, ut, quicunque 47
læderet chriſtianum,puniretur. Hæc revera eſt mirabilis mutatio dextræ excelſi,juxta illud Pſalmi: *Filia Babylonis miſera. Beatus, qui retrib. tib. retrib.* &c. Templa etiam idolorum,ipſo jubente,clauſa ſunt, & prohibita ſacrificia, juxta illud Iſaiæ Prophetæ: *Dii, qui non fecerunt cælum & terram, pereant de terra.* Incredibile enim fuit,hoc ſuſpicari,quod unquam humanum genus ab hoc errore poſſet abſolvi:in quo a diebus Nini, regis Aſſyriorum, usque ad hæc tempora, per annos II^M CCC,erat miſerabiliter implicatum. Verum digitus Dei eſt hoc, & magna miſericordia ejus, non hominis meritum.

Galerius. Conſtantius an. II.

Conſtantinus Magnus a. XIII.

Donatianus. Rogatianus. Coſmas. Damianus. Quintinus. Vitalis. Agricola.

Iſti duo pacifice diviſerunt ſibi imperiũ: ſed non diu vixerunt. Et grandis altercatio,&civilia bella poſtea oriuntur:quæ omnia ſub Conſtantino quieverunt. Aliqui etiam Cæſares tunc creati fuerunt, qui chriſtianos maxime perſequebantur: quorum Maxentius unus fuit.

Pantaleon. Katharina. Margarita. Lucia virgo. Agnes. (rus. Chriſtopho- Simplicius.

Iſte Conſtantinus, imperator glorioſiſſimus, celebre nomen reliquit,in bellis victorioſus, in gubernanda republica prudens, in negotiis fidei incomparabiliter devotus. Ejus pietas & ſanctitas ex mulris ſanctorũ libris adeo emicat, quod indubie inter ſanctos annumerandus eſt.Græci dicunt, cũ in fine vitæ ſuæ monachum effectum. Et Euſebius & Oroſius & alii diligenter ejus facta deſcripſerunt.

V^M CCC CIXCIII. V^M DIII.

Romanus.	Marcellus I. martyr, annis V. dieb. XXII.	Græcus.	Euſebius mart. a. II. menſ. VI. dieb. XXV.	Afer.	Miltiades mart. a. III. menſ. VI. dieb. VIII.	Romanus.	Sylveſter annis XXIII. menſ. X. dieb. XXI.

CCXCIIII. CCCIIII.

Iſte Marcellus magnam habuit cum Maxentio altercationem,dicens: *Boni principis eſt eccleſias contritas reparare, & Dei ſacerdotes honorare*, ut patet XCVI di. Item ſtatuit, quod concilium generale non poſſit celebrari ſine auctoritate papæ,ut patet XVII. di. c. ſynodum. Item elegit XV cardinales in urbe propter ſepulturas, & baptiſmum, &c. Tandem poſt longam cuſtodiam jumentorum, iti cuſtodiam publicam recluſus, moritur tyrannide Maximiani, ſepult⁹ in cœmeterio Priſcillæ, via ſalaria. In Anglia pene tota fides extincta eſt hoc tempore a Maximiano. Similiter & Treveris a Rictionaro.

Iſte Euſebius ex laico iti papam aſſumptus eſt: fuit enim medicus. Quod ſæpe factum cõſtat temporibus anterioribus. Hic ſtatuit, ut laicus ſuum epiſc. accuſare non poſſit, niſi a fide exorbitaret, ut II. q. VII. c. laicus, &c. Tandem martyrio coronatur ſub Maxentio,&c.

Iſte Miltiades ſtatuir,quod die dominico, & feria quinta nullo modo deberet jejunium obſervari propter reverentiam Domini,vel quia illos dies pagani quaſi ſacrum jejunium celebrabant, de conſ. d. III. cap. jejunium. Tandem mart. coronatur,ſicut omnes prædeceſſores ſui. Et nota, quod hic eſt ultimus martyrum a ſancto Petro XXXIII in ordine pontificum Romanorum: qui omnes ſanguinem fuderunt pro teſtamento ſancto. Et tunc laudabile fuit II. Greg. epiſcopatum appetere.

Iſte Sylveſter, glorioſus confeſſ. Chriſti, multipliciter eccleſiá decoravit: tam in ſcripturis, quam in miraculis admirabilis fuit: decreta multa cõſtituit: hæreſes damnavit: patrimoniũ beati Petri, ſ. regnum Italiæ, cum tota urbe a Conſtant. ſuſcepit, & ad cultum eccleſ. convertit: Helenam cum Judæis baptiſavit, & alia in- fititia ſancto fine conſummavit.

Antonius abbas ſanctiſſimus, potens in opere & ſermone, clariſſimus univerſo orbi habetur. Paſnutius, diſcipulus ejuſdem Antonii, & alii ſancti eremitæ & monachi, in deſertis locis hoc tempore claruerunt. Euſebius Cæſareæ Palæſtinæ epiſc. divinis ſcripturis ſtudioſiſſimus fuit. Zoſimus abbas, qui Mariam Ægyptiacam reperit: tamen quidam libri dicunt, quod fuerunt ambo tempore Valentiniani.

Helena regina, mater Conſtantini, mulier ſancta, & admirandæ devotionis & activitatis, crucem Chriſti reperit, LXXII collegia fundavit, totumque ſtatum eccleſiæ incomparabili fervore glorificavit. Conſtantia, filia Conſtantini Magni, virgo ſancta, cum multis aliis, in ſancto propoſito Domino ſervivit. Hæc leproſa fuit, ſicut pater ejus: ſed meritis beatæ Agnetis mundata fuit. Nicolaus, epiſc. Mireæ civitatis, ſanctus per omnia & venerabilis habetur. Athanaſius, epiſc. Alexandrinus, doctor glorioſus, & conſtantiſſimus confeſſor, edidit ſymbolum, *Quicunque vult*. Patricius epiſc. Ægyptiorum, qui oculum in perſecutione amiſit. Arius, hæreticus peſſimus totus hypocrita, aſſerit trinitatem perſonarum: ſed unitatem eſſentiæ negat. Supra modum iſta hæreſis afflixit eccleſiam. Sylveſter papa, antequam alia concilia celebrarentur, convocavit CCLXXII epiſcopos, & Caſtim, & alios hæreticos damnavit, & plura conſtituit decreta. De poſſeſſionibus eccleſiæ, quas prælati circa hæc tempora habere inceperunt, grandis altercatio ſæpe inter doctores fuit: quibuſdam dicentib⁹, quod

Cometa apparuit ante mortem Conſtantini. Unde dicit Macrobius, quòd mors Conſtantini denunciata eſt per ſtellam crinitam inuſitatæ magnitudinis, quam Græci vocant cometam. Sequuntur mala infinita, quæ diu durabant.

Imperatores.

Anno mundi	VMDXIII.	VMDXXIII.

juſtum & utile eſſet, ut eccleſia in temporalibus abundaret, & honorem terrenum haberet: alii econtra, quod non. Nec mirum, quicquid enim eccleſia facit, vel dicit aut habet, ſignum eſt, cui contradicitur. Elegit diu in paupertate & penuria vivere, ſignum eſt, cui contradicitur. Suſcepit demum gratis oblata temporalia, ſignum eſt, cui contradicitur. Sed ſi diligenter advertimus, tunc aperte invenimus, quod Dominus hoc prædixit & promiſit electis ſuis, ſcili-

Anno Chriſti	CCCXIIII.	CCCXXIIII.

cet quod eſſent recepturi agros cum perſecutionibus, ut patet Matth. X. & dicente beato Petro, *Ecce duo gladii.* Huic Dominus reſpondit, *Sufficit*. Ubi beatus Bernard. ſcribens ad Eugenium papam dicit, quod utrumque gladium Chriſti ordinatione papa ſuſcepit, alioquin non dixiſſet, *Sufficit*, ſed, *Nimis eſt*. Gladium ſpiritualem per ſeipſum, ſecularem ſive materialem per alios regit ſive perſonas laicas. Sanctus autem Thom. talem format rationem ex dictamine juris naturalis & divini: ex quo tota chriſtiana vita ordinatur principaliter ad finem ſpiritualem, & non temporalem. Ideo ſummus pontifex, qui eſt vicarius Chriſti in terris, cui commiſſa eſt hujuſmodi ordinatio, debet habere plenam poteſtatem præcipiendi Chriſti fidelibus pro inconſecutione hujus finis tanquam architector: quia ei, ad quem pertinet ultimi cura finis, ſubdi debent illi, ad quos pertinet cura antecedentium finium, & ejus imperio dirigi. Qui debet enim uti armis, imperat fabro, qualia debeat facere arma. Et quia finis iſte eſt digniſſimus, ſcilicet conſecutio cœleſtis gloriæ, ideo ſacerdotium eccleſiæ eſt ſublimius cuicunque poteſtati terrenæ. Quare eccleſia dicitur ſanctum regale ſacerdotium: cui omnes reges chriſtiani populi oportet eſſe ſubjectos, ſicut ipſi Domino Jeſu Chriſto, a quo hoc regale ſacerdotium derivatur. Tanto ſiquidem eſt regimen ſublimius, quanto ad finem altiorem ordinatur. Unde patet, quod in lege Chriſti reges debent ſacerdotibus eſſe ſubjecti. Quare mirabiliter divina providentia factum eſt, ut in Romana urbe, quam Deus providerat chriſtiani ſacerdotii principalem ſedem futuram, hic mos paulatim inoleſceret, ut civitatis rectores ſacerdotibus ſubderentur. Sed ſi chriſtiana religio principaliter eſſet inſtituta, propter temporalia conquirenda, tunc reges eſſent præponendi ſacerdotibus, ſicut olim fiebat in veteri lege, & in paganiſmo: ubi totus cultus divinorum tendebat ad illum finem, ut temporalibus bonis ditarentur. Hæc Thomas. Sancta Brigitta lib. IV. c. LXXVI ſcribit, quod beata virgo Maria hæc verba ſibi dixerit in quadam revelatione: Eccleſia Dei primis temporibus pau-

Perſecutio XI eccleſiæ fit juſſu Conſtantii Ariani, in qua grandi turbine fides ſubverſa fuit, 48
multi martyrio coronati, multi exilio damnati, & chriſtiani ſuper altaria mactabantur, ſicut prædixit ſanctus Antonius.

Iſti tres fuerunt filii Conſtantini Magni: ſed nihil paternæ virtutis in eis fuit. Quapropter tam ſtatus reipublicæ, quam eccleſiæ valde turbatus fuit. Regnum enim diviſerunt, & civilia bella geſſerunt, in quibus Conſtantinus & Conſtans perierunt, & ſic totum regnum Conſtantio pervenit: qui Ariana hæreſi depravatus, catholicos perſequitur, & multa bella ſurgunt, ita ut nullam deinceps quietem haberet. Tandem inopinata morte præventus, infeliciter obiit.

Conſtantinus, Conſtantius, Conſtans, ann. XXIV.

Hibernia convertitur ad fidem, per quandā ancillam captivam.

Simon, archiepiſc. Seleuciæ, martyriſatur in Perſide. XVI^M martyrum, & alii infiniti paſſi ſunt.

Synodus 1. Nicena univerſalis CCCXVIII epiſcoporum.

Iſta ſacroſancta ſynodus prima de quatuor, quarum autoritas eſt ſicut IIII evangeliorum, juſſu Sylveſtri & Conſtantini congregata fuit in Nicæa, civitate Bithyniæ: in qua fuerunt CCCXVIII epiſc. catholici, viri ſanctiſſimi, miraculis glorioſi: qui omnes unanimi conſenſu Arianum, etiam ibidem potentem & contumacem, damnaverunt: ſymbolum ediderunt, & fidem exponentes, plurima ſtatuerunt, ut patet XVI diſt, c. Sexta ſynodus. Donatiſtæ hæretici oriuntur in Africa: ſic dicti a quodam Donato. Dicunt, eccleſiam tantummodo in Africa manſiſſe apud ſe: & rebaptizabant catholicos: diu duravit.

V^M DXXXIII.			V^M DXLIII.
Romanus.	Marcus annis II. menſ. VIII. dieb. XX.	Romanus.	Julius annis XI. menſ. II. dieb. VIII.
CCCXXXIIII.			CCCXLIIII.

Iſte Marcus conſtituit, ut ſymbolum publice in eccleſia cantaretur &c. Itē, quod epiſc. Hoſtienſ. papam conſecraret, & pallio uteretur. Alexander ep. Alexand. notabiliſſim⁹ in cōcilio Niceno.

Iſte Julius multas perſecutiones ſuſtinuit a Conſtantio Ariano, & per X annos ſuſtinuit exilium. Tandem mortuo Conſtantio, ad ſedem ſuam rediit, & duas baſilicas extruxit. Tandem beata morte potitus, ſepelitur in cœmeterio Calopodii. Amos pater IV^M monachorū. Item alius Amon. CCL. clerici cum aliis monachis, & ſacratis virginibus ab Arianis interfecti ſunt. Pachonius vir clariſſimus, pater innumerabilium monachorum & monialium: qui indifferenter omnes recepit juxta regulam ab angelo ſibi datam: in Ægypto fuit. Maximus, epiſc. Treverenſis, magnus confeſſor.

* per erat in temporalibus voluntarie. Proceſſu vero temporis, ut amici Dei ferventiores & expeditiores eſſent ad prædicandum verbum Dei; & ut ſciretur, quod non divitiæ malæ ſunt, ſed abuſus earum: ideo ſub Sylveſtro & aliis bona temporalia eccleſiæ data ſunt, quæ viri ſancti longo tempore ad neceſſitatem ſuam ſolam, & amicorum Dei, & pauperum ſuſtentationem diſpenſabant. Ergo tales ſcito amicos Dei, qui contentantur de diſpoſitione Dei, & ipſe videt eos. Hæc illa. Dicunt quidam, quod nedum temporalem ſuſtentationem neceſſarium fuit eccleſiaſticos habere, ſed etiam temporalem juriſdictionem ad compeſcendam iniquam audaciam volentium bona eccleſiaſtica ſuis uſibus appropriare. Nec decuit, ut prælatus poteſtate ſpirituali præditus, poteſtatem, cui imperet, ab alio mendicet, ſed propriam eam poſſideat. Hæc omnia firmiſſime probantur ex legendis & dictis ſanctorum patrum, qui temporalia dominia & poſſeſſiones terrenas latiſſimas juſte habuerunt. Quis enim audeat dicere, quod tot ſancti pontifices, viri utique ſummæ perfectionis & literaturæ, miraculis glorioſi, qui omnia temporalia arbitrabantur ut ſtercora; quorum doctrina fulget eccleſia, ſicut ſol & luna; quorum ſcripta ſuos lectores ſancti ſpiritus igne accendunt; quorum plures propriam vitam pro defen- *

Perſecutio XII eccleſiæ fit juſſu Juliani peſſimi apoſtatæ,qui ſanguinem chriſtianorū idolis vovit;ſed non impune:quia divinitus occiſus fuit per Mercurium ſanctum martyrem,jubente beata virgine. Eunomius hæreticus corpore & anima leproſus,a quo Eunomiana hæreſis, dicit,Chriſtū non natura,ſed gratia ſimilem Patri.Macedonius hæreticus negavit, ſpiritum ſanctum æqualem patri & filio.Hæreſis magna.Flavianus & Deodatus.Hi choros pſallentium in duas partes diviſerunt,& vigilias ad ſepulchra martyrum inſtituerunt.
Paulinus epiſc. Treverenſ.
Hilarion & Donatus mart.

Lana de cœlo pluit.Grando maxima interfecit homines & jumenta apud Conſtantinopolim.

Imperatores.	Julianus anno I. menſ. VIII.	Jovinianus menſ. VIII.	Valentinianus annis XI.

Paulus Simplex diſcip. Antonii, qui merito obedientiæ cito ad perfectionem venit.

Iſte Julianus primo chriſtianus,demum monachus; tunc magus; deinde apoſtata: tandem Cæſar, & dolo Auguſtus fuit: totaliter fidem nitebatur deſtruere.

Victorinus. Macarii duo.
Donatus grammaticus,magiſter Hieronymi.

Iſte Jovinianus catholicus & bonus fuit: ſed parum regnavit.

Iſte Valentinianus devotus totaliter fuit, & in fide ſtabilis, divina ordinatione ad imperium pervenit.Quia enim ſub Juliano maluit tribunatum amittere,& exilium perpeti,quam fidem abnegare: ideo, retribuente Chriſto,meruit ad imperium ſublimari: ſemper victorioſus fuit: Saxones & Burgundiones vicit.

Juliana martyr. Johannes & Paulus martyres.

Anno mundi V^M DLIII.

Papæ.	Liberius annis XVI. menſ.VII. dieb. III.	Romanus.	Schiſma ſecundum eccleſiæ inter Liberium & Felicem evenit propter Arianos, quibus favebat Liberius: & ideo tanquam hæreticus a catholicis dejectus fuit, & Felix in papam aſſumptus.

Anno Chriſti CCCLIIII

Iſte Liberius primo catholicus, fervide contra Arianos proceſſit. Ob hoc Conſtantius Arianus eum in exiliū miſit,& clerus de conſenſu ejuſdem Liberii, Felicem presbyterum in papā ordinavit:qui amplius Arianos expugnavit in tantum,ut Ariani ipſi Conſtantium rogarent, ut Liberius reſtitueretur tanquam eis magis favorabilis: & ſic Liberius revocatus fuit, & Felix dejectus. Sed quia Liberius Arianis favebat, idem Felix cum catholicis eum admonitum, & contumacem, tanquam hæreticum de eccleſia ejecerunt. Et tunc ſchiſma factum fuit & perſecutio magna fidelium.Et nota,quod primum Romana eccleſia circa hæc tempora infamem papam habuit:quia omnes anteceſſores Liberii fuerunt ſancti & exemplares,ut ſupra patet,per an.CCCL.&c.

Juſtina imperatrix, Ariana ſecrete, tempore viri ſui: ſed impia uxor piiſſimi Valentiniani imperatoris, multum poſt perſequitur catholicos, & præcipue Ambroſium.

Didymus cæcus ab infantia, divinitus factus eſt doctor magnus, & epiſcopus Alexandrinus.

Greg.Nazanzenus,doctor egregius in oppido Nazanzeno epiſc. vel Conſtantinop. Gordianus, & Epimachus, & alii multi mart. Rufinus presb.multa ſcripſit,& hiſt.eccleſ.tranſtulit. Baſilius Magnus confeſ.& epiſc.Cæſarienſ.claruit. Quiriacus epiſc.& mart. Gallicanus mart.
* ſione libertatis eccleſiaſticæ tradiderunt, martyrio coronati; quis, inquam, audeat dicere, tales ac tantos tam multos, ſic deliraſſe,ut hujusmodi temporalia contra juſtitiam ac Dei voluntatem detinuiſſent. An non potius uſque hodie contradictores eorum formidabili vidimus morte conſumptos? juxta quod imprecatus fuit eis Conſtantius, quando paginam imperialis teſtamenti propriis manibus ſuper venerandum corpus beati Petri poſuit, diſt. XCVI. Conſtantius. Quis unquam temerator, niſi pœnituiſſet, hanc maledictionem eva- *

Hieronymus presbyter & cardinalis incepit clareſcere in eccleſia Dei, de Dalmatia oriundus, ſemper ſanctiſſimæ vitæ fuit: hæreticorum malleus, ac totius chriſtianæ veritatis ſolidiſſimum fundamentum: doctor principalis non ſolum Latinis atque Græcis, verum etiam Hebraicis literis eruditus fuit. Priamus quidam nobilis de ſemine Trojanorū, qui in Lombardiæ partibus venerat, rebellavit contra imperium: ſed mox interfectus ab exercitu Romanorum fuit. Sed filii ejus fugientes, regnum Franciæ inchoarunt, invitis Romanis: & Coloniam extruxerunt, & ibidem ut coloni habitare cœperunt. Marcomirus, filius prædicti Priami, fuit dux eorum: ſed Pharamundus, filius ejus, fuit primus rex Franciæ. Colonia autem ante hæc tempora dicebatur Agrippina. 49

Valens cum Gratiano & Valentiniano an. IV.

Burgundi fiunt chriſtiani.

Iſte Valens frater fuit Valentiniani, & cum eo diu regnavit: ſed timore ejus conceptam truſam exercere nequaquam auſus fuit. Sed eo mortuo, cum ſolus regnaret, catholicos perſequitur, & monachos ad militandum revocavit. Tandem, poſt multa infortunia, impia morte periit, tamen cum aliqua pœnitentia.

Gratianus cum Valentiniano annis VI.

Synodus III, Conſtantinopolitana univerſalis CL. epiſcop. contra Macedonium hæreticum.

Iſte Gratianus videns rempublicam pene jam deſolatam, Theodoſium Cæſarem fecit, qui ubique victor exiſtens, multa reſtituit. Tandem per Maximum tyrannum dolo occiditur: & ille nō longe poſt juſte a Theodoſio morte punitus.

VMDLXIII.	VMDLXXIII.

Felix ſecundus, mart. an. I. menſ. I. dieb. II.	Romanus.	Damaſus an. XVIII. menſ. II. dieb. X.	Hiſpanus.

CCCLXIIII	CCCLXXIIII.

Iſte Felix vir ſanctus, Conſtantium Auguſtū hæreticum declarans, de papatu dejicitur: & tandem capitis abſciſſione, martyr Chriſti conſecratur.

Iſte Damaſus, glorioſus confeſſor, multa laude digna patravit, adjutus floridiſſimorum ſtudiis, quorum grandis numerus tempore ſuo claruit: choros cantantium ordinavit in eccleſia: *Gloria patri* &c. poſt ſingulos pſalmos dicere juſſit, rogatu beati Hieronymi. In verſibus dictandis excellentiſſimus fuit, plurimaque ſcripta reliquit, & præcipue hiſtoriam paparum & martyrum. Concilium etiam II. univerſale. I. Conſtantinopolitanum contra Macedonium celebrare fecit. Ejus feſtum agitur XI. Decemb.

Tempore iſtius Damaſi papæ vaſtas illas Ægyptias ſolitudines, hactenuſque diffuſas, quas propter ſitim & ſterilitatem, periculoſiſſimamque ſerpentum abundantiam converſatio humana non noverat, habitatio monachorū complevit, ſcilicet Arſiſius, Perichius, Pemenes, Paſtor, Zoſimas, Marina, Euphroſyna, Joſeph, Syrus, Agathon, Achilis, Gelaſius, Arſenius, Lucius, & alii innumerabiles, quorum eſt digna memoria. Ambroſius, Romanus doctor principalis, mittitur a Valentiniano ad Mediolanum, & ſtatim in epiſcopum divinitus eligitur, ut ipſe teſtatur in libro de officiis: Rapimur de tribunalibus ad infulas, cogimur ſimul diſcere & docere.

Galerius, vir ſanctus & miræ patientiæ, Romæ claruit. Martinus epiſc. Turonenſ. claruit in Gallia, vir admirandæ ſanctitatis, de Pannonia oriundus, extitit.

Johannes eremita ſanctiſſimus, qui Theodoſio triumphum prædixit.

*ſit? Revera poſſumus adducere illud Gamalielis Actuum V, *Si a Deo eſt, non poteritis diſſolvere*, &c. Tanta ſiquidem per hujus mundi potentes pariter & ſapientes facta legimus con-*

Auguſtinus Carthaginenſ. de Africa rhetor maximus, & in omni philoſophia ac poëtria incomparabilis, inſuper omne ſcibile, quod unquam philoſophi reperire potuerunt, in juventute ſine magna difficultate adeptus. Circa hæc tempora ad Mediolanum mittitur, ubi ſtatim a beato Ambroſio convertitur, & in Chriſti nomine, poſtpoſita Manichæorum hæreſi, baptiſatur. Hic crevit in doctorem eccleſiæ præcipuum, & hæreticorum malleum valentiſſimum: non longe poſt in epiſcopum Hipponenſem ſublimatus, totam eccleſiam ſuarum fonte doctrinarum per annos LIII. abundantiſſime irrigavit.

Imperatores. Cathol. Theodoſius a. XI.

Iſte Theodoſius immenſæ religioſitatis extitit, epiſc. & eccleſiæ fideliſſimus. Ideo in omnibus adjutus eſt a Domino miraculis etiam apertis: hoſtes ſuperans, ſibi & omnibus principibus oſtendit, quantum valeat ad victoriam obtinendam oratio devota cum lacrymis: ab innumeris barbaris circumdatus, Chriſtum ſuppliciter invocans, glorioſus victor non ſuis manibus, ſed divinis triumphavit auxiliis. Nam tela, quæ hoſtes contra eum miſerant, retrorſum acta, in ipſos atrociter revertebantur. Quod videntes barbari, pavore nimio proſtrati, continuo ſeſe chriſtianiſſimo principi ſubdidere. Unde & poëta Claudianus, licet paganus, hoc idem teſtatur, dicens: *O nimium dilecte Deo, tibi militat æther: & conjurati veniunt ad claſſica venti.* Quam humiliter ſe habuit in correctione Ambroſii, patet in legenda ejusdem. Vide Auguſt. lib. ult. de Civit. Dei; & quomodo idola ſubverti cum templis juſſit, & quomodo Johannem eremitam conſuluit &c. & quomodo flagrabat magis benefaciendi caritate, quam dominandi cupiditate. Moritur tandem bene diſpoſita republica, quam deſolatam invenit. Primo ſtabularius fuit: ſed propter virtutes promotus eſt.

Anno mundi	V^{M}DLXXXIII.

Papa, Sericius annis XV. menſ. XI. dieb. XV. Romanus.

Anno Chriſti	CCCLXXXIIII.

Iſte Sericius ſtatuit, ut de ipſa ſecta Manichæorum nullus reciperetur, niſi cum tali pacto, quod in monaſteriũ retruderetur, ibique pœnitentiam ageret cunctis diebus, & in fine vitæ tantum̃odo viaticum ſumeret. Omnes etiam illius ſectæ, quos reperit, exilio damnavit.

Priſcillianus epiſc. Hiſpaniæ cadit in hæreſim peſſimam. Inde hæreſis Priſcilliana.

Haitanarius, rex Gothorum, perſequitur chriſtianos in terra ſua, ubi multi mart. coronati. Firminius epiſc. Ambianenſ. Honoratus & Sabinus ibidem, omnes ſancti confeſſores. Placilla, uxor Theodoſii, de pauperibus maximam curam habuit, quibus ſuis manibus officioſiſſime ſervivit.

Marcellus epiſcopus Appaniæ, martyr.

Paula vidua ſanctiſſima, & filia ejus Euſtochium virgo claruerunt: quarum beatus Hieronymus ſæpius meminit, vitamque Paulæ dignis laudibus conſcripſit.

Theophilus epiſc. Alexandriæ.

Servatius, Tungrorum epiſcopus, qui dicitur fuiſſe cognatus Chriſti, floret.

Severinus epiſc. Colonienſ. magnæ auctoritatis & ſanctitatis fuit.

* tra patrimonium eccleſiæ pene in omnibus finibus totius chriſtianitatis, ut nequaquam credibile ſit, quod humano modo potuiſſet inſultus hujusmodi toleraſſe; ſive aliquid recuperaſſe poſt tam crebras deſperataſque ſpoliationes. Sed quia de cœlo dimicatum eſt contra eos, ideo ut fumus perierunt univerſi hoſtes eccleſiæ uſque in præſens. Ubi Conſtantiæ Arrianus, Julianus apoſtata, Valẽs, Haitanarius, Alaricus, Genſericus, Honoricus, Attila, Sevo, Totila, Theodericus, Conſtantius III. & V, Leo III. & IV, Henricus III & IV, Fredericus primus & ſecundus, Otho IV, & Lodovicus IV, & cæteri præſumptores cum ſuis complicibus, qui quaſi ho-*

Roma capitur a Gothis, & incenditur, & fit illa ſamoſa altercatio inter paganos & fideles: quia pagani cum magna blaſphemia nitebantur fidem extinguere, & culturam Deorum reaſſumere, ſed non prævaluerunt: quia Alaricus rex Gothorum met Chriſtianus fuit, & pepercit omnibus confugientibus ad ſacra: & ſic conſuſa ſuit impietas paganorum, eoque non potuerunt probare diſſortunium eveniſſe, ex eo, quod Roma abjeciſſet idololatriam, & fidem recepiſſet. De hoc Auguſtinus in libro de civitate Dei, & Oroſius abundanter tractant. 50

Claudius poeta Romæ. Patricius magnus pater, Hybernorum apoſtolus, circa hæc tempora in Hybernia veneratur: cum ſuis ſororibus angeli ſæpe colloquio fruitur.

Arcadius cum Honorio an. XIII.

Iſte Arcadius puer adhuc, quando pater ejus defunctus ſuerat: & quidem ſatis bonus: ſed plures adverſitates cum ſratre ſuo Honorio perpeſſus eſt, quia multa pericula & tyranni de gentibus barbaricis, Scythis, Gothis, Wandalis & Hunnis ſurrexerunt, qui multas provincias depopulati ſunt. Et niſi Chriſti gratia ſingulariter Chriſti fidelibus principibus ſuccurriſſet, totaliter periiſſent.

Macezel comes Arcadii, meritis ſanctorum, quos ſecum duxit, exemplo Theodoſii cum V^{M} perterruit hoſtium LXX millia, ſancto etiam Ambroſio ſibi in viſione apparente &c. ſed poſt elatus, ſanctos viros cœpit perſequi, & eccleſiam temerare auſus eſt: & ſtatim occiditur, probavitque in ſe uno, ad utrumque ſemper divinum vigilare judicium, quando & cum ſuperavit, adjutus; & cum contempſit, occiſus eſt. De hoc ſunt infinita exempla etiam hodie.

. Sanctus Heraclides, qui ſcripſit vitas patrum ad Lauſum epiſcopum.

Prudentius poëta chriſtiauus.

V^{M}DXCIII.

Romanus	Anaſtaſius 1. an. III. dieb. XXVI.

CCCXCIIII.

Iſte Anaſtaſius ſtatuit, quod, cum ſanctum evangelium legeretur, omnes ſtare deberent: & qui caret aliquo membro, non deberet fieri clericus. Hic fecit fieri unam baſilicam prope ſcholam Mamertini. Pelagius hæreticus, & Sceleſtinus, & Julianus epiſcopus, a quibus peſſima hæreſis Pelagiana, dicit, hominem ſine gratia poſſe mereri: & baptiſmum, & orationes eccleſiæ irritas eſſe, &c. Auguſtinus multum contra eum laboravit.

*ra una eccleſiam privare nitebantur, aut ſuffocare, nunquid prævaluerunt? Ecce hodie floret cultus Dei cum gloria: & illi, ſi pœnitentiam non egerunt, apud inferos contremiſcunt. Sed nunquid humana virtute id actum credimus? Minime. Igitur *ſi Deus pro nobis, quis contra nos?* Ecce regnat fides ſancta, videntibus & invidentibus inimicis: dentibus ſuis ſremenribus, & tabeſcentibus, nil contra manum Omnipotentis valentibus, juxta propheriam Pſalmiſtæ, dicentis: *Dixit Dominus Domino meo, Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ad ſcab. ped. tuorum.* Et iterum: *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea. Etenim*, &c. Et quia grandia mala contigerunt aliquando propter hujusmodi diſputationes, ſuggerenribus quibusdam impiis in aures principum, quod Eccleſiaſtici terrena dominia licite non poſſiderent: ideo apoſtolica ſedes inhibuit, ne amodo fiant, neque ulli liceat deinceps in dubium revocare, quod tantis ſanctiſſimorum virorum doctrinis & exemplis conſtat roboratum. Advertant ſenſati principes, quod eis utile ſit & ſalubre, poſt tot annorum curricula, ac varios rerum eventus, ubi nullus unquam proſperatus eſt: neque ſibi promittant inconſulte poſſe immutare, quod ſpiritu ſancto durante ſtatutum eſt, ac tot patronos & cœlorum inſpectores præſidentes jam habet.

Chronica ſancti Hieronymi finit hic circa annos Domini CCCLXXX.

Conſtantinus, comes Honorii, mirabili felicitate in brevi multos tyrannos, & barbaros proſtravit, Chriſti adjutorio ſuffultus. Et nota, quod ſicut (dicit beatus Hieronymus) Romani in princi pio erant fortiſſimi, ſic in fine debiliſſimi. Nam ad propulſandum hoſtes neceſſe eſt quotidie barbaros convocare.

Iſte Honorius clementiſſimus fuit. Cumque dicerent ei, cur rebelles non occideret, ait: *Utinam eſſet mihi poſſibile ad vitam mortuos revocare.* Et ob piam fidem, quam in Chriſto habuit, multos tyrannos obtinuit ſine ſanguinis effuſione, & periculoſa illa tempora paulatim ſub eo quieverunt. Et hic finitur hiſtoria Pauli Oroſii presbyteri, qui hoc tempore claruit.

Reliquiæ ſancti Stephani protomartyris hoc tempore inveniuntur in Hieruſalem.

Imperatores. Honorius, filius Theodoſii cum Theodoſio minore annis XV.

Maximus, epiſcopus Nolanus, prophetiæ ſpiritu claruit.

Oſſa Samuelis prophetæ translata ſunt Conſtantinop. ab Arcadio. Donatus epiſcopus.
Ticonius Afer multa ſcripta reliquit. Epiphanius epiſc. Tholomacius mar.
Sulpicius Severus. Oroſius. Siſinius. Martyrius. Alexander.
Dorotheus. Melania. Diocles. Ancilla. Nathanael.
Iſidorus primus. Sulta. Ammon. Pachonius. Alexandria.

Johannes Chryſoſtomus exilio damnatus, ab Eudocia regina, uxore Arcadii, ibique moritur ardore ſolis. Et Arcadius excommunicatur ab Innocentio, eo quod conſenſit.

Anno mundi	V^M DCIII.	V^M DCXIII.
Papæ,	Innocentius primus. Albanenſis. an. XV. menſ. II. dieb. XX.	Soſimus annis III. menſ. VIII. Græcus. dieb. IX.
Anno Chriſti	CCCCIIII.	CCCCXIIII.

Iſte Innocentius ſtatuit, quod non ſolum presbyteri, ſed omnes chriſtiani deberent ungi oleo infirmorum, & ſabbatho jejunium celebrari, & ad miſſam oſculum pacis dari, pluresque regulas Dei eccleſiæ & monaſteriis & Judæis & paganis tradidit, ut patet XXVIII. q. i. nunquid &c. Hic damnavit ad inſtantiam concilii Africani hæreſim Pelagianam cum ſuis hæreſiarchis. Vide XXIV. q. i. de hac materia. In quanta reverentia olim ſancti doctores, patres, & principes, & concilia habuerunt apoſtolicam ſedem, ut nihil auderent ſine conſenſu domini papæ diffinire, de hac materia ſunt plures epiſtolæ ſancti Auguſtini, & aliorum ſcripta.

Iſte Soſimus ſtatuit, ne clerici tabernas teneant, aut vina vendant: & ut cereus benedicatur in ſabbatho ſancto: & quod ſervus non fiat clericus, niſi prius liberatus ſit a domino ſuo. Ipſe miſit legatos ad concilium Carthaginenſe, pro roboratione ejusdem.

Talmud Judæorum, quod ſonat apud eos doctrina, componitur circa hæc tempora, anno Domini CCCC a duobus ſummis Rabbi, ſcilicet Rabbina & Rabbaſſe: liber utique grandis, & major X. Bibliis. In eo ſunt inexecrabilia mendacia, turpia, fatua, abominabilia, contra legem Dei, legem naturæ, & legem ſcriptam. Videntes namque Judæi legem ſuam quotidie deficere, fidem chriſtianam proficere in toto orbe, etiam cum gloria temporalium, hos duos deceptores inſtigarunt, quatenus hunc librum componerent, & tanquam Moiſis ſcriptis firmam adhiberent fidem, prohiberentque ſub pœna mortis, ne quis aliquid negaret de his, quæ in eo continentur. Factum eſt ita ad ſuam infelicem excæcationem, & ſuorum perpetuam damnationem. Ne autem ſimplices haberent occaſionem recedendi a tanta falſitate, injunxerunt eis, ut interrogati de difficilibus, reſpondeant: Nos hæc non intelligimus, ſed Rabbi noſtri potuerunt reſpon-*

Genſericus, rex Wandalorum, infinita mala fecit per longum tempus in diverſis mundi partibus, tyrannus peſſimus, & Arrianus: præcipue religioni chriſtianæ, & nobilitati infeſtus fuit. Romam cepit, Africam deſtruxit: ſub quo Auguſtinus moritur, anno Domini CCCCXL. 51

Attila rex Hunnorum, Flagellum Dei, tyrannus atrociſſimus, longo tempore perſequitur humanum genus: tandem confoſſus moritur peſſime more tyrannorum. Alibi dicitur, quod proprio ſanguine ſuffocatus fuit. Johannes Caſſianus eremita, ejectus a Chryſoſtomo de Conſtantinopoli, venit Marſiliam, collationes patrum ſcripſit & alia. Et fuerunt infiniti ſancti eremitæ & monachi. Amanus epiſc. Aureliacenſ. civitatem ſuam liberavit ſuis meritis ab Hunnis.

Timotheus hæreticus, dicit, Chriſtum verum Deum & hominem quidem eſſe: ſed addit falſum dicendo, divinam naturam converſam eſſe in humanam.

Palladius epiſcopus mittitur ad Scotos.

Theodoſius ſecundus fil. Arcadii, an. XXVII. cum Valentiniano.

Hic Theodoſius totus catholicus fuit, & devotus princeps: nec tamen valuit prohibere barbaros, quin multas provincias vaſtarent, permittente Deo. Grandis namque exercitus Gothorum totum Romanum imperium in partibus Occidentis vaſtavit: ſed in Oriente tranquilla pax fuit & ſanctitas.

Concilium Carthaginenſ. fuit CCXVIII. patrum contra Pelagium hæreticum: in quo ſanctus Auguſtinus ſolennis triumphator contra hæreticos apparuit, cunctos vincendo.

Saxones hoc tempore Angliam intrare cœperunt, & paulatim creſcentes, tandem totum regnum, & diadema obtinuerunt.

VMDCXXIII.

Bonifacius primus an. VIII. dieb. VIII. Romanus.

Cæleſtinus primus annis VIII. dieb. IX. Romanus.

CCCCXXIIII.

Iſte Bonifacius ſtatuit, ne mulier tangeret pallam altaris, aut lavaret. Ipſe habuit ſchiſma cum Eulalio presbytero, qui ſecum electus fuit; & prævaluit: quia major & ſanior pars ſecum erat, & imperator etiam cum uxore ſua ei magis favebat.

Iſte Cæleſtinus inſtituit dici pſalmos ante miſſam. Et ex hoc exordium ſumpſit uſus, quem poſt & eccleſia ſervavit de introitu, & graduali, & tractu. Tempore ejus celebrata eſt ſancta ſynodus Epheſina contra hæreſim Neſtorii, epiſcopi Conſtantinopolitani, qui negabat, beatam Mariam veram eſſe matrem filii Dei.

Schiſma quartum, quod fuit inter Bonifacium & Eulalium. Cauſa fuit diſcordia eligentium. Et obtinuit Bonifacius, quia major & ſanior pars erat ſecum.

Prædeſtinatorum ſerpit hæreſis, quæ dicit, nil prodeſſe ad vitam, quod ſancti virtuoſe agunt.

Hieronymus obiit, miraculis inauditis clarus. Euſebius, diſcipulus Hieronymi, claret poſt eum. Neſtorius, epiſcopus Conſtantinopolitanus, dicit, Chriſtum purum hominem, non Deum. Hæreſis magna.

Lupus, Trecaſſinus epiſcopus, floruit, qui Attilam mirabiliter a præda compeſcuit.

Cyrillus, Alexandrinus epiſcopus, fuit in concilio Epheſino.

* dere vobis. Sic traditi ſunt in reprobum ſenſum, ut plus his nugis credant, quam Moyſi aut Chriſto. Verumtamen plures in diverſis mundi partibus converſi crebro leguntur: aliqui pro fide magna fecerunt, & utiliſſima ſcripta reliquerunt.

Tota Gallia, etiam Africa, Hiſpania &c. interiit permiſſione divina ab incurſu barbarorum quingentorum millium: & omnes pene civitates in terram proſtratæ fuerunt, exceptis paucis, quæ ſanctos epiſcopos habuerunt: ob quod divinitus protectæ ſunt. Et fuerunt tempora horrenda. Civitas Metenſis muros babuit inſuperabiles: ſed corruerunt propter peccata civium: & ſic exuſta fuit. Eccleſia Dei iſto tempore valde tribulatur, & præcipue in Africa. Nam Auguſtino mortuo, totus clerus aut martyriſatur, aut expellitur a ſedibus ſuis in exilium: nec fuit ſimilis perſecutio ibi usque tunc, propter Genſericum regem Wandalorum, & Honoricum filium ejus, qui fuerunt Arriani, & eccleſias clauſerunt. Tandem etiam ipſi male perierunt more ſolito. Hilarius, epiſcopus Arelatenſ. claret in Gallia.

Merlinus de Incubo genitus, claret in Britannia ſpiritu prophetiæ: cujus inſtinctu Vor-

Imperatores.

tigonus, rex Britonum, valde dilatavit fidem Chriſti. Huic ſucceſſit Uter Pandagorum, frater ejus, qui fuit pater Arcturi, de quo prophetavit idem Uter 1. caput Draconis. Quia per draconem in ſtella prænunciatus eſt.

Synodus III. Epheſina univerſalis CC Patrum contra Neſtorium hæreticum.

Patricius, filius ſororis ſancti Martini, mittitur in Hiberniam a Cæleſtino papa, vir mirabilium operum. Vixit annis CXX.

Judæi plures ſubmerguntur in mari, decepti per diabolum, qui eis apparuit in ſpecie Moyſis, quaſi vellet eos introducere in terram promiſſionis: quidam vero evadentes fidem Chriſti receperunt.

Paulinus epiſc. Nolanus vir ſanctus, de quo Gregorius loquitur in Dialogo ſuo.

Anno mundi		V^{M}DCXXXIII.
Papa.	Xyſtus III. an. VIII. dieb. IX.	Romanus.
Anno Chriſti		CCCCXXXIIII.

Iſte Xyſtus vir ſanctus erat, totus humilis & miſericors, eccleſiam ſanctæ Mariæ majorem ædificavit. Habuit quendam æmulum, nomine Baſſum, qui eum diffamavit: de quo cum ſe concilio purgaſſet, ſtatim poſt Baſſus moritur: quem tamen propriis manibus ſepelivit.

Germanus, epiſcopus Antiſiodorenſis, tres mortuos ſuſcitavit, & etiam aſinum ſuum defunctum, omnium pedes lavit ſine exceptione.

Eucherius, Lugdunenſ. epiſcopus & doctor.

Severus, Treverenſ. epiſcopus ſanctus.

Mamertinus, abbas in monaſterio ſancti Germani, & Allodius fuit ante eum.

Septem dormientes evigilant, quos Decius ante CC annos in ſpelunca recluſit.

Petronius, epiſcopus Bononienſ. fecit vitas Patrum, vir ſanctæ vitæ ab infantia.

Marianus monachus, & plures alii ſancti & docti viri floruerunt.

Eutropius presbyter ſcripſit plura.

Victorinus Maſſilienſ.

Maruchas epiſc. filium regis Perſarum â dæmone liberavit, & multum ibi fides crevit.

Terræ motus maximus apud Conſtantinopolim, per quatuor menſes, & infans dixit, ut cantarent: *Sanctus Deus, ſanctus fortis, ſanctus & immortalis miſerere nobis:* & ſic ceſſavit. Hoc poſtea in Chalcedonenſi ſynodo confirmatum eſt.

Feſtum ſancti Petri ad vincula inſtituitur, & ſtupenda miracula per ejus catenam fiunt.

Cœlum ab Aquilone efficitur quaſi igneum: & fulgurantes haſtæ apparent.

Terræ motus continui, & ſigna plura fuerunt.

Codex editur, qui & liber Theodoſianus appellatur: qui omnium principum legitimorum habet fines.

Beatiſſimus Johannes Baptiſta caput ſuum revelat duobus monachis, qui Hieruſalem venerant. Gothi autem, quia eundem patronum ſibi elegerant, invicti permanſerunt diu. Undecim millium virginum cohors apud Coloniam Agrippinam martyriſatur ab Hunnis: & Colonia ſtatim poſt etiam deſtruitur.

Luna obfuſcatur. 52

Cometa apparet.

Et poſt pauca, apud Toloſam Galliæ rivus ſanguinis longiſſimus fluxit tota die.

Martianus cum Valentiniano, annis VII.

Iſte Martianus catholicus fuit, & cum Valentiniano imperavit: ſed poſt apud Conſtantinopolim interemptus fuit, conſpiratione ſuorum. Hic in ſomnis vidit arcum Attilæ confractum, ex hoc ipſum intelligens mortuum: & ſic factum eſt.

Ælius patricius contra Attilam pugnat, fugans eum: & cæſa ſunt ibi, ſcilicet in territorio Aurelianenſ. CLXXX^{M} pugnatorum.

Synodus IIII. Chalcedonenſ. univerſalis DCXXX patrum contra Eutychem hæreticum, qui fuit abbas Conſtantinopolitanus. Hic dixit, unam naturam eſſe verbi Dei, & carnis. Et Dioſcorus, olim epiſcopus Alexandrinus, defenſor illius fuit.

V^{M}DCXLIII.		V^{M}DCLIII.
Leo primus annis XXI. menſ. I. dieb. XXVIII.	Tuſcus.	
CCCCXLIIII.		CCCCLIIII.

Iſte Leo ſanctiſſimus longo tempore cum multiplici fructu præfuit eccleſiæ, tunc infinitis periculis laboranti, propter tyrannides principum, & hæreſes varias falſorum doctorum. Plures ſermones & epiſtolas ſcripſit ita egregie, ut inter omnes doctores florem dictaminis reportaſſe dicatur: & quæcunque dixerit, ſic ſunt approbata, ut nulli fas ſit in minimo ab illis diſſentire. Ipſis ſuis meritis Attilam a Roma & Italia avertit. Manum ſibi amputavit propter quandam tentationem: ſed beata virgo ipſam reſtituit. In canone addidit, *Sanctum ſacrificium, immaculatam hoſtiam.* Synodum Chalcedonenſ. juſſit celebrari, mediante Martiano imperatore. Tandem plures agones beata morte patitur, ſepultus apud ſanctum Petrum. Feſtum ejus agitur in vigilia apoſtolorum Petri & Pauli: quidam dicunt XI Aprilis.

Genoveva virgo claret Pariſiis: quæ fuit velata a ſancto Germano.

Walleranus, epiſc. ſanctus.

Marinus, epiſcopus Epheſiorum.

Juvenalis, epiſc. Hieroſolymitanus.

Anatolius, Conſtantinopolitanus epiſcopus.

Hi duo fuerunt in concilio Chalcedonenſi principales.

Tempore hujus pontificis myſterium beatiſſimæ trinitatis evidenti miraculo in partibus Galliæ declaratur. Cum enim quidam epiſc. celebraret, vidit ſuper altare tres guttas clariſſimas æqualis magnitudinis cadere: quæ ſimul defluentes, & in unum conjunctæ, gemmam pulcherrimam effecerunt: quam cum epiſc. in medio crucis aureæ poſuiſſet, omnes aliæ ceciderunt.

Nicaſius Remenſ. epiſc. martyrio coronatur cum Eutropia ſorore ſua. Ab Hunnis truncatus ait: *Domine vivifica me, ſecundum verbum tuum.*

Arcturus, rex Britanniæ nominatiſſimus in victoriis, CCCCLX viros gladio ſuo interfecit. Eccleſiæ Dei ſubvenit, & fidem valde ampliavit, omneſq; terras Franciæ, Daciæ, Norvegiæ, &c. ſibi ſervire coegit. Perditur tandem, nec usque hodie ſcitur, ubi manſerit. Ethicius ſenator in Burgundia tempore famis IV^{M} pauperum ſuſtentavit, & cœleſtis promiſſionis vocem audire promeruit. Anglia in flore tempore Arcturi: cui terdena regna ſervierunt, ſed tempore parvo. Meretrix quædam peperit infantes VII uno partu, & in piſcinam projecit: & unus factus eſt rex Longobardorum. Eliſæi prophetæ oſſa transferuntur de Samaria in Alexandriam.

Perpetuus, epiſc. Turonum.

Imperatores. Leo primus, an. XVII. Iſte Leo (ſecundum quoſdam) fuit verus catholicus: ſecundum alios autem dicitur, quod nimis imprudenter imagines ſanctorum juſſit comburi: propter quod a papa excommunicatus fuit. Videtur tamen, quod hoc nō Leo primus, ſed Leo III. fecerit, tempore Gregorii III, quia tunc fuerunt tempora turbulenta & inquieta.

Zeno annis XII. Iſte Zeno fuit Arrianus, & totaliter crudelis contra catholicos: fœdus inüt cum Gothis, & filium Leonis interficere volens, alter ſimilis ei offertur. Ipſe Theodericum puerum, poſtea regem Gothorum, a patre ſuo in obſidem accepit. Venetiarū civitas inclyta conditur, aut potius ampliatur circa hæc tempora, anno Domini CCCCL: non a paſtoribus, ſicut Roma, ſed a potentioribus & ditioribus provinciarū advenis, illic propter perſecutionem Attilæ confugientibus. Mirum eſt, & ſummo laudis extollendum præconio, potuiſſe a tot tamque diverſis urbium & oppidorum populis conditam civitatem per annos mille cum tali incremento ac gloriæ ſplendore, unanimique ſagacitate conſervari.

Anno mundi			V^{M}DCLXIII.	
Papæ.	Hilarius I. annis VI. menſ. III. dieb. VI.	Sardus.	Simplicius annis XV. menſ. II. dieb. VII.	Tiburtinus.
Anno Chriſti			CCCCLXIIII.	

Iſte Hilarius dedicavit eccleſiam beati Stephani juxta baſilicam beati Laurentii. Hic conſtituit, ut nullus pontifex ſibi ſucceſſorem conſtituat, ut habetur VIII q. I. plerique. Sepelitur in monaſterio ſancti Laurentii, quod ipſe conſtruxit. Sub ipſo Dionyſius, abbas Romanus, cyclum paſchalem perpetuum adinvenit: qui vocatur tabula Dionyſii, continens annos DXXXII.

Marci evangeliſtæ corpus transfertur ad Venetias de Alexandria.

Litaniæ majores inſtituuntur a Mamerto, epiſc. Viennenſi.

Remigius, Remenſis epiſcopus, qui poſt Clodovæum regem Franciæ convertit.

Proſper epiſc. vir clarus ſcientia & ſanctitate vitæ, de Aquitaniæ terra.

Theodorus, epiſc. Syriæ, ſcripſit Chronica, & plura alia.

Cyprianus, Amſilienſis epiſcopus, vir ſupra modum miſericors, totum, quod habuit, fratribus in neceſſitate dedit.

Hæreſis Acephalorum fuit, quæ impugnavit concilium Chalcedonenſe.

Iſte Simplicius diviſit urbem in quinque regiones, & plures eccleſias dedicavit. Hic conſtituit, ut clericus inveſtituram non recipiat a laico: quod fuit poſt per alios magis roboratum, ut patet XVI q. VI. per totum. Sepelitur in Vaticano.

Fulgentius, epiſc. Ruſpenſis, claret, luculentiſſimus doctor, ſcientia & fide plenus, natione Afer.

Achatius, epiſc. Conſtantinopolitanus, in hæreſim cecidit, & damnatus, & famoſus hæreticus fuit.

Bonifacius martyr, & alii multi martyres.

Diſputatio illa famoſa facta eſt apud Carthaginem contra Arrianos, juſſu Honorici regis: 53
cujus ſcripta habentur: ſed prævalentibus catholicis, rex impius, Arriana hæreſi plenus, eos uſquequaque perſequitur: ſed non impune. Nam octavo anno regni ſui percuſſus a Domino, ſcatens vermibus, miſerabiliter expiravit. Eugenius, epiſc. Carthaginenſ. & Felix, epiſcopus Abritanenſis, cum aliis epiſcopis & clericis, & eccleſiæ membris, numero IV^M DCCCCLXXVI, miſerabiliter tractantur, & in exilium mittuntur ab Honorico, rege Wandalorum: & totus clerus Africanus fortiter pro Chriſto agonizat uſque huc.

Multi martyres, manibus & linguis abſciſſis, recte loquebantur.

Guntaramundus, rex Wandalorum, qui poſt Honoricum rexit, Eugeniũ ab exilio revocavit: ſed Caſtrimundus, qui poſt IX. annos ei ſucceſſit, iterum eccleſias claudit, CCXV. epiſcopos exiliando: erga quos Symmachus papa clementiſſimus fuit.

Dionyſia cum filio ſuo Majorico, & Germana.

Dativa Leontia, filia ſancti Germani epiſcopi.

Æmilianus medicus.

Fames incredibilis facta eſt, quæ totam Africam vaſtavit & alias regiones, occaſione cujus plures ſancti & ſanctæ facti creduntur propter eleemoſynas ſuas.

Theodericus, qui Arrianus fuit, rex Gothorũ, totam Italiam poſſedit longo tempore, & quaſdam tyrannides contra fideles fecit: ob quod fuit projectus poſt mortem in os Vulcani per Johannem papam, & Symmachum patriciũ, quos injuſte necavit, ſecundum Gregorium in Dialogo ſuo.

Victorianus proconſul, martyr mirabiliter cruciatus eſt, & Victoriana honorabilis matrona, & alii plures.

Inventio ſancti Michaelis in monte Gargano facta fuit hic.

V^M DCLXXIII.						
Romanus.	Felix III. annis IX. menſ. XI. dieb. XIX.	ex patre Felice, ex regione Faſciole.	Gelaſius annis IX. menſ. IIX. dieb. XIX.	Afer.	Anaſtaſius II. an. III. menſ. XI. dieb. XXIII.	Romanus.
CCCCLXXIIII.						V^M DCLXXXIII. / CCCCLXXXIIII.

Iſte Felix ſanctus eſt, ut patet ex ſermone beati Greg. ubi narrat de tribus ſororibus matris ſuæ. Fuit enim atavus ejus. Hic conſtituit eccleſias ab epiſcopis dedicari. Hic damnavit Achatium, eo quod ad communionem receperat Petrum Alexandrinum. Epiſcopus hic ſtatuit, quod accuſato dandæ ſunt induciæ, ut ad reſpondendum ſe parare poſſit: & quod accuſatores & judices tales eſſe debeant, quod omni careant ſuſpicione & macula. De ipſo fit mentio LVI. diſtinct. Oroſius.

Iſte Gelaſius canonem miſſæ ordinavit, præfationem, hymnos, tractatus, orationes, ſicut Ambroſius fecit: & inter libros authenticos & apocryphos diſtinxit XV. diſt. ſacroſancta.

Hic tempora ordinandi & examinandi presbyteros ordinavit. Ipſe etiam imperatorem excommunicavit, & excomunicari poſſe oſtendit. XCVI. diſſ. duo. Sub eo Deus corpus Barnabæ & Evang. Matthæi revelavit.

Iſte Anaſtaſius primo bonus fuit: ſed poſtea ſeductus ab Achatio, & communicavit ei. Et ob hoc clerus ſeparavit ſe ab eo. Et quia voluit reſtituere Achatium occulte, licet non potuit, divino judicio percuſſus eſt, inteſtina ejiciendo, XIX. diſ. Anaſtaſius &c. & hic videtur II. infamis papa, de toto catalogo pontificum uſque huc: quia primus ſcilicet Liberius favebat Arrianis: iſte Neſtorianis, utrobique concurrente veſania imperatorum.

Johannes Damaſcenus, ſecundum quoſdam, fertur his temporibus fuiſſe. Alii dicunt, quod poſt Gregorium, manum injuſte ſibi amputatam beata virgo ei reſtituit. Multa ſcripta ſubtilia reliquit. Solennis, epiſcopus Carnutenſus vir ſanctus, inſignis habetur.

Paſchaſius vir ſanctus, de quo facit mentionem Gregorius in Dialogo, quod grave ſuſtinuit purgatorium: quia in ſchiſmate pertinaciter adhæſit Laurentio uſque ad finem vitæ: ſed ante mortem pœnituit. Sancta Brigida in Scotia claret.

Clodovæus, primus chriſtianus rex Franciæ, circa bæc tempora baptiſatus eſt a ſancto Remigio. Habuit enim uxorem chriſtianiſſimam, nomine Clotildis: quæ fuit filia regis Burgundiæ, quæ ſæpius monuit eum, ut, relicta idololatria, in verum filium Dei crederet: ſed non acquievit. Poſtea cum bellaret adverſus regem Almaniæ, corruere cœpit exercitus ejus, & infuſis lacrymis ait: Jeſu Chriſte, quem regina mea prædicat eſſe filium Dei, qui ſubvenis in tribulatione, & das auxilium in te ſperantibus, tuum devotus poſtulo auxilium &c. & ſic babita victoria, venit cum IV^M ad baptiſmum: & columba cœlitus ampullam cum chriſmate attulit: unde reges Franciæ uſque bodie inungi ſolent: exemploque ejus totum regnum fidem ſuſcepit, & deinceps ſemper victorioſus fuit, & Gothos ſuperavit &c. cœpitque extunc devotus eſſe erga Deum, & ſanctos ejus, & præcipue erga ſanctum Martinum, cui precioſum equum cum aliis muneribus obtulit; cumque velle eum redimere, juſſit dari C. ſolidos argenti: ſed nequaquam equus ſe movit. At rex, Date (inquit) adhuc C. & tum equus ſolutus abiit ad nutum regis. Tunc cum lætitia rex dicit: Vere beatus Martinus bonus eſt in auxilio: ſed carus in negotio. Et hic videtur quaſi ſecundus Conſtantinus, & ſecunda Helena rememorari.

Imperatores. Anaſtaſius, annis XXVI.

Iſte Anaſtaſius malum habet teſtimonium: quia factus fuit hæreticus per Achatium, Conſtantinopolitanum epiſcopum: & cum a papa moneretur per ſolennes legatos, ut ab Arriana perfidia diſcederet, reſpondit: Nos cum ſimus imperator, jubere volumus; non autem nobis juberi. Quod arrogantiæ verbum æternæ humiliationis, licet inutilis, ſubſecuta eſt ultio, quia parum poſt juſto Dei judicio fulmine percuſſus interiit, ſenſatis principibus ſuæ veſaniæ horridum relinquens exemplum. Ipſe etiam miſerabilis fuit, nec unquam meruit victoriam, Deo pariter odibilis & hominibus.

Anno mundi V^M DCXCIII.

Papæ, Symmachus an. XV. menſ. VII. dieb. XXVIII. Sardus.

Anno Chriſti CCCCXCIIII.

Iſte Symmachus vir bonus, cleri & pauperum amator, fuit electus cum Laurentio, & bis habuit contentioſum ſchiſma cum eodem: ſed prævaluit judicio eccleſiæ, & Theoderici regis, XVII. diſ. concilia. Hic complevit hymnum angelicum, *Gloria in excelſis Deo*, &c. & cantari inſtituit, & multa utilia ſtatuit. Verum cum Laurentium ex miſericordia feciſſet epiſcopum Micerinum, non reddidit ſibi vicem juxta beneficia præſtita, ſed iterato erexit ſe contra eum: nec ſic profecit, quia cum Symmachus ſe plene purgaſſet coram ſynodo de objectis criminibus, cum gloria reſtituitur, & Laurentius cum ſuis damnatus fuit.

Schiſma quintum, quod fuit inter Symmachum & Laurentium. Cauſſa fuit diſcordia eligentium: ſed Symmachus obtinuit judicio concilii, in quo Theodericus rex perſonaliter fuit, quia major pars erat ſecum. Sed poſt annos quatuor ſurgit iterum altercatio in clero propter crimina objecta Symmacho: & factum eſt ſchiſma ſextum eccleſiæ. Sed cum Symmachus ſe purgaſſet coram concilio & rege, reſtituitur cum gloria, & Laurentius damnatus fuit.

Symmachus patricius martyr clarus habetur, vir ſanctus & ſtrenuus: qui regi Theoderico injuſto ſæpe obſiſtit, ob quod tandem ab eo martyriſatus eſt cum Johanne papa.

Boetius vir conſularis, incomparabilis ſcientiæ, & in omni virtute perſpicuus, fuit gener prædicti Symmachi, & poſt multa, quæ glorioſe geſſit, tandem exul jugulatur pro juſtitia a Theoderico, ſepultus Papiæ. Dicunt quidam, eum canoniſatum ſub nomine Severi. Quanta autem ſcripſit, tota chriſtianitas teſtis eſt. Habuit uxorem prudentiſſimam, nomine Elphe quæ fecit hymnum, *Olivæ bina*, &c. & *Felix per omnes*, &c. de Petro & Paulo.

Gerhardus, primus epiſcopus Laudunenſis, vir ſanctus, habuit primo uxorem, quam dimittens, & iterato admittens, genuit ex ea virum ſanctum Latronem, qui ei in epiſcopatu ſucceſſit. Mirabilem egit pœnitentiam. Arnulphus epiſcopus Turonenſ. 54

Siberanus Scotus cum ſuis fratribus & ſororibus claret ſanctitate. Vedaſtus Atrebatenſ.

Leonardus Loviocen. Et Liphardus diſcipuli Remigii. Evodius Titubenſ. epiſc.

Severinus abbas Agaunenſis, qui Clodovæum, regem Franciæ, ſanavit.

Digniſſimus, & Gordianus, & alii multi martyriſati ſunt a Laurentio ſchiſmatico.

Cantianus Rothonenſis.

Maxentius, abbas Pictavienſis.

Juſtinus primus, annis IX.

Concilium Aurelianenſe celebratur juſſu Clodovæi, quod ſanctus Melanius congregaſſe dicitur. Et nota, quod multa fuerunt concilia Aurelianenſia.

Iſte Juſtinus totus catholicus fuit, & omnia, quæ Anaſtaſius contra eccleſiam fecit, retractavit, ſummum pontificem devote requiſivit, ſcilicet venerabilem papam Hormiſdam: & ſe libenter obedire velle intimavit. Quod factum eſt: quia, cum ſanctus Germanus, epiſcopus Capuanus, ad eum veniſſet ex parte papæ, ut epiſcopos de exilio revocaret, ſtatim fecit, cum magna lætitia eum ſuſcipiendo. Ipſe magis etiam feciſſet pro fide, niſi eum tyrannis Theoderici regis impediviſſet. Carilephus, vir valde ſanctus, qui nunquam voluit videri a mulieribus, nec a regina devota Franciæ.

	VMDCCIII.		
Campanus.	Hormiſda, an. IX. dieb. XVII.	Johannes I. annis III. menſ. IX. dieb. XVIII.	Tuſcus.
	DIIII.		

Iſte Hormiſda vir miſericordiarum fuit: eccleſiis multa ornamenta contulit: pauperum eleemoſynis intentus. Ipſe clerum compoſuit, & Græcos reconciliavit, qui fuerunt excommunicati propter hæreſim Neſtorianam. Sepultus eſt apud ſanctum Petrū: ubi dedit trabem argenteam, penſantem libras mille XL. Hic conſtituit, ſi quis miſſam ſe ſimulaverit celebraſſe, perpetuo ſit irregularis.

Avitus, abbas Aurelianenſis, qui oravit pro filiis Clodovæi.

Elphes, uxor Boetii, mulier devota moritur, quæ epitaphium ſuum met compoſuit, dicens;

Elphes dicta fui, Siculæ regionis alumna,
Quam procul a patria conjugis egit amor.
Porticibus ſacris jam nunc peregrina quieſco,
Judicis æterni teſtificata thronum.

Solinus Sidonius doctor.

Melanius conſularis regis floret.

Albinus vir ſanctus cum aliis.

Victor, Marſus Lantonus, cum aliis pluribus illuſtribus viris, qui tunc floruerunt in Gallia.

Iſte Johannes ſanctus eſt, & martyriſatus a Theoderico, rege Gothorum, Arriano, qui tunc juſſu imperatoris, in Italia regnavit. Nam in cuſtodia afflictus, moritur cum Symmacho & aliis æque catholicis viris, cujus feſtum agitur XXVII. menſis Maji. Hic cæcum illuminavit Conſtantinopoli.

Theodericus, Gothorum rex, ſubito defunctus, a quodam ſancto eremita viſus a Johanne papa & Symmacho, quos ipſe occiderat, nudus & diſcalceatus in ollam Vulcani demergi. Vide in lib. Dialogorum ſancti Gregorii. Videant igitur & intelligant hoc principes.

Germanus, Capuanus epiſc. claret.

Vigor, Boiacenſ. epiſc. qui mortuū ſuſcitavit. Caſſiodorus glorioſus vir, & doctor luculentus fuit, primo ſenator, cancellarius regis Theoderici: deinde monachus, plura ſcripſit.

Duo legislatores excellentiſſimi hoc tempore claruerunt, Benedictus videlicet pater maximus, & Juſtinianus imperator. Horum primus totius eccleſiæ fulcimentum, & norma religionis, inclytiſſimos habuit diſcipulos, & plures numero: & obtinuit orbem terrarum &c. Ad cujus honorificentiam hoc etiam accreſcit, quod non alius quilibet ex magiſtris eccleſiæ vitam illius digeſſit, quam inſignis ille diſertiſſimus papa Gregorius: quia totum, quod fecit, quaſi aurum fulget. Divinitus enim diſpoſitum eſt, ut cum idem legislator excellentiſſimus in cæteris modis ſit a Deo decoratus, etiam hinc majori autoritate tam ipſe, quam legislator ejus roboretur: quod eandem vitam ſummus apoſtolicæ ſedis pontifex ordinavit.

Claudius, epiſcopus Viennenſ. nobiliſſimus inter doctores claret.

Imperatores. Juſtinianus I. an. XXXVIII.

Iſte Juſtinianus excellentiſſimus fuit per omnia. Nam in ipſo concurrerunt tria, quæ principem glorioſum faciunt, ſcilicet potentia, ſapientia, & religioſa mens ad divinum cultum. Per primum hoſtes ſuperavit: per ſecundum juſtis legibus mundum ordinavit: per tertium Deum glorificavit, ejuſque miniſtris eccleſias ædificando opes plures donavit. Nota, quod leges civiles, quæ Romanæ dicuntur, ante iſtum inſignem virum prolixæ fuerunt, quas ipſe admirabili brevitate correxit, & ad XII. libros coarctavit, & omnibus unum codicem ordinavit, quem codicem Juſtinianum appellari voluit. Fecit etiam librum Inſtitutionum, quem in IV. diſtinxit libros. Novas quoque leges, quas ipſe fecerat, in unum volumen redactas, Novellas vocari ſtatuit, quæ communiter Authenticæ appellantur: & ſunt per collationes diſtinctæ. Omnium etiam magiſtratuum, & judicum ſeu juriſconſultorum leges, quarum IIM librorum eſſe dice-*

Anno mundi		V^{M}DCCXIII.
Papæ,	Felix IIII. annis IV. menſ. II. dieb. XIII.	Samius.
Anno Chriſti		DXIIII.

Iſte Felix juſſit infirmos inungi ante obitum. Unde patet, quod unum ſæpe inſtituitur, cujus ſemper fit executio. Aut ergo neceſſe eſt ſæpius replicari: aut forte abolevit, quod prius ſtatutum fuit. Verum principaliter per Chriſtum inſtitutum eſt, quia omnia ſacramenta per Chriſtum tradita ſunt eccleſiæ. Hic inſtituit etiam, ut anniverſarius dies dedicationis eccleſiarum & altarium celebretur.

Ordo ſancti Benedicti.

Ut prior ordinibus cunctis præſtantior iſte:
Sic erit in fine cunctis conſtantior ipſe.

Sacer ordo Benedicti utitur amictu miti pro ſuo velamine.

Albo, nigro, camelino, lana texta ſine lino, prout eſt religio.

Hic monarcha monachorum, patriarcha eſt cunctorum, qui ad ſe confugiunt.
Cœnobitis præbet normam, & anachoritis formam vias rectas ingredi.
Cujus regularis uſus nunc ubique eſt diffuſus inter orbis climata.
Nam ſpecus cultus divini, locuſque montis Caſſini redolent virtutibus.
Hinc Fuldenſes cum fervore, clauſtra multa cum decore regunt in Almania.
Aſſunt & Cluniacenſes, ſimulque Camedulenſes cum Ciſtercienſibus,
Valumberni, Sylveſtrini, ſuperſunt & Cæleſtini ſub diverſo habitu.
Montis Oliveti patres, humiliatique fratres ſub eadem regula.
Vigent quoque Juſtinenſes, cum candore Bursfeldenſes his diebus ultimis.

Perſecutio iterum in Africa fit catholicis a Wandalis, Arrianis. Epiſcopis quibusdam linguæ abſcindebantur: & tamen recte loquebantur.

Antonii abbatis corpus invenitur, & in Alexandriam transfertur.

Totila, rex Gothorum, multas exercet tyrannides: & pene tota Italia deſtruitur. 55

Belliſarius patricius, comes Juſtiniani, mirabiliter de Perſis triumphavit. Deinde miſſus ad Africam, Wandalorum gentem delevit. Dehine Romam liberavit a Gothis, quæ per totum annum fuit obſeſſa: regem etiam Gothorum cepit, & ad imperatorem duxit. Et Roma ſæpius capitur a Gothis, & quaſi in nihilum redigitur.

Arator poëta floret. Caſſius Marnienſ. epiſcopus.

Priſcianus grammaticus. Maurus, diſcipulus ſanctiſſimi patris Benedicti, claret.

Nicetius Treverenſ. epiſc. Romanus monach⁹, qui ſanctum Benedictũ pavit in ſpelunca.

* bantur, grandi labore abbreviari fecit, & ad numerum librorum L redegit, & ipſum librum Digeſtorum ſeu Pandectarum appellari mandavit: & debet ſcribi per dg .ſed hodie mirabili errore apud omnes per duplex ff ſcribitur, quaſi per myſterium dicatur: quia communis error faciat legem. Cauſa autem eſt, quia dg antiquitus quandam ſimilitudinem in ſcribendo habebant cum ff duplicato. His legibus totus mundus extunc & deinceps usq; nunc ordinatur & regitur, paucis exceptis, quæ per ſacros canones ſunt prohibitæ tanquam mortiferæ: quia cum lege divina non poterant concordare, aut non conveniunt chriſtianorum moribus. Et hoc idem imperator tanquam vetus catholicus deſideravit ab eccleſia fieri, dicens: Non dedignantur leges humanæ ſacris canonibus obedire. Plurimæ etiam leges ſunt canonizatæ: per quod eccleſia ſummam oſtendit exemplaritatem, humiliter ſe ſubmittens legibus humanis, in quantum non impediunt conſecutionem ſui finis, qui eſt vita æterna: quam promiſit Deus cuſtodientibus legem ſive mandata ſua.

VMDCCXXIII.		VMDCCXXXIII.
Bonifacius ſecundus annis II. dieb. XXVI. Romanus.	Joannes II. annis II. menſ. IV. dieb. VI. Romanus.	Agapetus I. annis II. menſ. XI. dieb. XVIII. Romanus.
DXXIIII.		DXXXIIII.

Iſte Bonifacius ſtatuit, ut clerici ſint diviſi a laicis in celebratione miſſæ. Hunc quidam libri dicunt electum in diſcordia cũ Dioſcoro: & fuit ſchiſma XXXVIII. diebus: ſed mortuo tunc Dioſcoro, idem Bonifacius obtinuit. Alii dicunt, quod hoc ſit factum tempore Siſinnii, ut infra patet.

Victor, Capuanus epiſc. qui cyclos paſchales ſubtili modo deſcripſit. Gregorius, epiſ. Lingonenſis, de ſenatoribus, qui prius habuit uxorem.

Theophilus, qui homagium diabolo fecit: ſed per beatã virginem Mariam reconciliat⁹ eſt.

Benedictus junior, qui a Totila multa paſſus eſt.

Iſte Johannes cum Juſtiniano imperatore magnam habuit concertationem, an videlicet in Chriſto una, vel duæ eſſent naturæ: probante autem papa, quod duæ, imperator ait: Aut conſenti nobis, aut in exilium ibis. Tunc papa gaudenter dixit: Ego ad Juſtinianum imperatorẽ chriſtianiſſimum venire deſideravi: ſed, ut video, Diocletianum perſecutorem inveni: tamen minas tuas in nullo timeo. Tunc imperator humiliavit ſe, proſtratus ante pedes papæ.

Domicianus Tungrenſ.

Medardus, Novionenſ. epiſcopus.

Iſte Agapetus plene revocavit Juſtinianum ab errore Eutychetis. Hic conſtituit proceſſiones fieri diebus dominicis. Hic patriarcham Conſtantinopolitanum depoſuit, ſcilicet, qui duas naturas in Chriſto negavit. Moritur Conſtantinopoli, & relatus eſt Romam, & ſanctus eſt, cujus feſtum agitur XXII. Aprilis.

Gildardus, epiſc. Rothomagenſ. frater ſancti Medardi.

Clodoaldus, filius regis Franciæ, presbyt. monaſterium condidit.

Germanus, Pariſienſ. epiſc.

Eleutheri⁹ Tornacenſ. epiſ.

Signa horribilia apparuerunt. Quædam ſtella contra lunam veniens, intravit.

Uvæ de ſambuco naſcuntur. Hyems gravis fuit, ita, ut aves frigore labefactæ manu caperentur.

Fames tam validiſſima tunc fuit, ut in quibuſdam locis matres proprios pueros manducarent. Cœlum etiam ardere viſum eſt in Galliis. Et ſanguis ſtillavit a nubibus.

Theodebertus rex Franciæ fuit: qui beato Mauro, tunc abbati Andegavenſi, plurima bona dedit pro ſuſtentatione monachorum, ſub regula ſancti Benedicti Deo ſervientium. Similiter & Clotharius, ejus filius: magnis enim miraculis idem beatus Maurus claruit per omnia, ſicut Benedictus magiſter ejus venerabilis.

Imperatores.

Radegundis, Francorum regina, uxor Clotharii, claret ſanctitate: quæ poſt monaſteriũ intravit.

Iſta Synodus damnavit hæreſim Theodori, qui dixit, alium eſſe Deum verum, & alium Chriſtum: & quod beata virgo non ſit Dei genitrix, ſed hominis tantum, &c. ſatis cum Neſtorio concordabat. Et nota, quod ſæpius hæreſes variant nomen juxta hæreſiarchas ſuos: quia hæc dicta fuit in primitiva eccleſia Hebionitarum: & ſæpius fuit deſtructa, & iterum machinatione diaboli reſuſcitata. Et ſic de aliis ſimiliter eſt intelligendum, ſæpe tamen aliquid variant aut apponunt, ut non ſit omnino ſimile. De hac vide XXIV. q.III. c, quidam.

Synodus IV. Conſtantinopolitana contra Theodorum & omnes hæreticos alios.

Hæc Synodus eſt ſimilis auctoritate, ſicut quatuor evangelia.

Anno mundi			VᴹDCCXLIII.		
Papæ,	Sylverius mart. a. III. menſ. V. dieb. XI.	Campanus.	Vigilius annis XVII. menſ. VI. dieb. XXVI.	Romanus.	
Anno Chriſti			DXLIIII.		

Iſte Sylverius martyr eſt, quia pro fide in exilio interfectus fuiſſe dicitur, procuratione Theodoræ imperatricis: quia Anthemium epiſc. deſtitutum & condemnatum propter hæreſim reſtituere noluerit. Hic factus eſt papa per vim. Rex enim Gothorum Theodatus corruptus pecunia, minas clero & populo intulit, niſi in electionẽ convenirent. Ejus feſtum agitur XX. Junii.

Feſtum purificationis glorioſæ virginis Mariæ inſtituitur apud Conſtantinopolim ad ſedandam peſtem gravem. Et nota, quod ſæpius leguntur eadem feſta inſtituta a diverſis, non ſine cauſa. Quia autem non ſunt recepta, vel inoleverunt, aut aliquid ſuperadditur &c. Dicitur, quod etiam Sergius prædictum feſtum inſtituit, vel forte ſuperaddidit luminaria ferenda.

Iſte Vigilius male intravit papatum: ſed tamen beoe ſe rexit, & perſecutionem ſuſtinuit, ſicut Sylverius. Gothos ſuperavit glorioſe. Tandem in exilio moritur, poſt graves perſecutiones in Conſtantinopoli, perpeſſas a Theodora: & martyr creditur. Feſtum ejus agitur XXVI. Jun. Ipſe juſſit concilium Conſtantinopoli celebrari. Et fuit primo archidiaconus Sylverii, & cupidus ad papatũ. Dedit modum Imperatrici, qualiter Sylveriũ amoveret: quæ eum poſtea pejus tractavit: & fune in collo ejus miſſo, per totam civitatem trahitur a mane usq; ad veſperam &c. Hoc prædixit Belliſarius, patricius Romanus, qui Sylverium invitus exiliavit, ſic inquiens: Hujus machinator ſceleris non effugiet iram judicis cuncta cernentis. Sed de omnibus poſtea pœnitens, & fortiter pro fide agoniſans, feliciter vitam finivit. Herculianus, epiſc. Peruſinus, a Totila, ſecto capite, martyriſatur. Paſtores verba canonis ſuper pane proferentes interierunt. Hic conſtituit canonem ſubmiſſa voce, & non niſi ſuper ſacrificia legi.

Digitized by Google

Templum ſanctæ Sophiæ maximum in Conſtantinopoli conſtruitur per Juſtinianum. 56
Putatur, quod a conditione mundi non ſit tale opus ita complete factum: in quo idem Juſtinianus glorioſus imperator honorifice ſepultus eſt in pace Chriſti.

Tempora ſatis turbulenta, & mortalitas magna in Italia. Quamdiu fuit imperium bipartitum, fuerunt conturbationes continuæ, & beatus Gregorius ſæpius facit mentionem de his.

Puer quidam Judæus circa hæc tempora cum aliis pueris chriſtianorum communionem accepit: quapropter pater indignatus, ipſum in fornacem projecit: ſed illæſus exivit, dicens: Mulier illa, quæ in eccleſia eſt depicta, puerum in brachiis tenens, pallio ſuo ignem excuſſit.

Juſtinus ſecundus, annis XI.

Iſte Juſtinus bonus fuit in principio, & bene catholicus: ſed ſuaſu uxoris degeneravit in crudelitatem & avaritiam: & factus omnibus odioſus, amens efficitur. Et Narſes quidam eunuchus, vir ſtrenuus, & totus devotus, miſericors, erat patricius ejus: qui merito ſanctitatis ſuæ ubique triumphavit: Totilam interfecit, & omnes barbaros devicit, totamque Italiam quietam reddidit: ſed diabolus invidens ei, quod cuncta bene diſponeret, ſuſcitavit cor imperatricis Sophiæ contra eum, ita, ut etiam Imperator inconſulte alienaret ſe ab eo: & ob illam ingratitudinem & injuriam ultus ſe fuit, & introduxit Longobardos, & avertit Italiam, ne eſſet ſub imperio usque ad tempora Caroli. Notabile exemplum eſt hoc, ne principes audiant invidas mulieres, per quas diabolus ſæpe ſolet facere, quod per ſe non poteſt.

V^M DCCLIII.

Pelagius 1. annis IV. menſ. X. dieb. XVIII. — Romanus.

DLIIII.

Iſte Pelagius ſtatuit, quod hæretici & ſchiſmatici debeant per ſecularem poteſtatem arceri, XXIV. q. v, relegentes: & plura alia. Hic diffamatus & culpatus fuit de morte Vigilii: ſed coram omni populo tangendo crucem & evangelium, ſacramento ſe purgavit. Hic conſtituit novem præfationes in miſſa decantari, quas Gelaſius compilavit.

Judæus quidam iſto tempore imaginem crucifixi telo transfixit occulte: & ſanguis exivit, Judæum extinxit: ſed chriſtiani hoc comperto, ipſum lapidibus continue obruerunt.

Stephani ſancti protomartyris oſſa delata ſunt Romam, & in una tumba cum ſancto Laurentio locata.

Mons magnus in Galliis mugitum dedit: diſciſſus ab alio monte, & cum hominibus & eccleſiis in Rhodanum præcipitatur.

Gaſimunda, regina Franciæ, uxor Hilperici regis, qui eam jugulavit nocte, ſancta mulier, miraculis claret.

Machutes, diſcipulus ſancti Brandani, mirabilia fecit.

Fortunatus, poëta Italicus, & epiſcopus Pictavienſis, multa ſcripſit.

Columbanus, pater venerabilis, clarus in Hibernia, & poſt venit in Burgundiam: deinde in Almaniam, conſtituens monaſterium Luxonienſe, *(a)* & factus eſt in gentem magnam.

Leonardus eremita ſanctus Cenomanenſis fuit.

Agericus, Virdunenſis epiſcopus, hoc tempore clarus habetur.

(a) Vide, quæ notavi ad *REGINONIS a. 517.*

Acies igneæ viſæ ſunt in cœlo: de quibus Greg. in Homil. & de veſtibus quorundam verus ſanguis effluxit. Domus etiam cujuſdam aſperſa ſanguine apparuit, & ſigna in vaſis, quæ non potuerunt ablui. Brandanus in Scotia claret, vir ſanctus, pater III^M monachorum: de quo mirabilia leguntur. Pugna ſancta oritur inter Germanum, epiſcop. Pariſienſ. & Childebertum, regem Franciæ: quorum quilibet certabat ad ſubveniendum debilibus & pauperibus, & quia unus alium prævenit, non modica concertatio erat inter eos. O ubi manſerunt hæc! Johannes Eleemoſynarius, epiſc. Alexandrinus, clarus habetur. Sicdictus, propter eleemoſynas, quas faciebat. Quid ultra? Quod habuit, hoc totum dedit.

Samſon epiſc. Dolenſ.
Echbinus Britannicus.
Imperatores.
Similianus abbas.
Sindulphus presbyter.

Tiberius ſecundus annis VII.

Iſte Tiberius, vir ſanctus, fuit miſericordiſſimus, multas eccleſias reſtauravit. Eratque tam profuſus in muneribus largiendis, ut uxor ejus ipſi diceret, quod dilapidator eſſet bonorum imperii. Cui ille: Confido in Domino, quod fiſco noſtro non deerit pecunia, ſi de his, quæ Dominus nobis contulerit, eleemoſynas faciendo, theſauros conquiramus in cœlo. Et ſtatim poſt, cum vidiſſet crucem ſculptam in pavimento, ait: Levate tabulam, quia indignum eſt, ut crux pedibus conculcetur, quæ debet cum reverentia in pectoribus & frontibus fidelium poni: ibique maximum reperit theſaurum. Ipſe Perſas vicit.

Hoſpitius, & quidam Winnatus Brito clarent in Gallia ſanctitate.

Leander Gothos convertit, poſt epiſcopus Hiſpalenſ. cui Gregorius miſit libros Job.

Anno mundi		VMDCCLXIII.		VMDCCLXXIII.
Papæ,	Joannes III. annis XII. menſ. XI. dieb. XXVII.	Romanus.	Benedictus I. an. IV. menſ. I. dieb. XVIII.	Romanus.
Anno Chriſti		DLXIIII.		DLXXIIII.

Iſte Johannes reſtauravit cœmeteria martyrum, & eccleſiam beatorum apoſtolorum Philippi & Jacobi. In diebus ſuis multa ſigna & prodigia inſolita, ſignificantia cladem futuram, qualis nunquam fuiſſe putatur. Tandem poſt multa bona opera moritur, ſepultus apud ſanctum Petrum.

Iſte Benedictus multas ſuſtinuit perſecutiones: & vidit mala gentis ſuæ propter famem, peſtilentiam, & hoſtes: quia Longobardi totam Italiam invaſerunt. In quibus laboribus moritur, ſepultus apud ſanctum Petrum.

Paulus Leonenſ. epiſcopus.
Amandus vir ſanctus, poſt epiſc. Trajectenſ.
Ungalotus presbyt. & alii ſancti floruerunt.

Italia, tempore hujus pontificis, abſolvitur a jugo Conſtantinopolitano, & cœperunt Romani dominari per patricios, & fit regnum Italiæ habitatio Longobardorum.

Recharedus, rex Gothorum, quem hiſtoriæ tradunt virum fuiſſe virtuoſum, cum eſſet Arrianus, in concilio Toletano anno Domini DLXXIV primum converſus eſt ad veram fidem, & cum eo tota gens Gothorum, monitu & induſtria Leandri, epiſc. Hiſpalenſ. Magna gratia in populo barbaro, qui hucuſque malam habuere famam, & nunc ſanctos habere incipiunt.

Gregorius, filius Gordiani ſenatoris, Romæ clarus habetur: qui ſex monaſteria in Sicilia fundavit, & unum in urbe, in quo fit monachus ex prætore: & poſt divinitus papa eligitur.

Gregorius, Turonenſ. epiſc. expoſitiones ſacræ ſcripturæ fecit.

Maglorius, epiſcopus Dolenſ. ſancti Samſonis ſucceſſor.

Maurus, diſcipulus ſancti Benedicti, eo tempore obiit, ſepultus Pariſiis.

Iſte Mauricius habuit filiam Tiberii, nomine Conſtantiam, quam ei pater ejus tradidit cum imperio, dicens: Sit tibi imperium meum cum hac puella, utere ea feliciter, & habe in mente, æquitatem & juſtitiam præcipua eſſe inſignia optimi imperatoris. Quibus dictis, piiſſimus Tiberius expiravit. Mauricius autem, ſumpto imperio, multum utilis fuit reipublicæ. Tandem cum beato Gregorio nimis detraheret, & mortem comminaretur, contra ſe divinam provocavit iram. Meritis tamen beati pontificis hic punitus fuit, eo quod pro ſe quotidie oraſſet. Fuit enim expulſus de regno, fugatus ad inſulam quandam, & ibi cum uxore & duobus filiis per Phocam interemptus eſt. Si bene ſervaſſet doctrinam ſoceri ſui, illum ante pedes ſuos habuiſſet proſtratum, quem nunc ſuper ſe ſenſit levatum. Tamen de ejus ſalvatione bona ſpes eſt, propter cauſam prædictam: 57

Mauricius Græcus an. XXII.

Antiochia ſubvertitur per angelum Dei, qui in veſte alba apparuit: & tantum unus vir eleemoſynis vacans, liberatus fuit. Quidam dicunt, quod medietas civitatis ſubruta fuit, & aliam ejus medietatem vir ille precibus ſuis ſalvavit.

Tunica Domini inconſutilis reperta eſt in Saphat, & in Hieruſalem poſita.

Inundatio pluviarum maxima fuit, ita ut ſecundum diluvium crederetur iterum venturum. Et per Tiberim multitudo ſerpentum cum dracone magno in mare deſcendit: ſed a fluctibus præfocati, & ad litus projecti, totum aërem ſua putredine corruperunt. Et ſecuta eſt mortalitas maxima in Italia, quæ dicitur inguinaria; ita ut etiam corporali viſu ſagittæ cœlitus venire, & ſingulos quoſque percutere viderentur. *(a)*

Vᴹ DCCLXXXIII.

Pelagius V. annis XII. menſ. I. dieb. X.	Romanus.	Hic conſtituit, ut memoria defunctorum fiat in omni miſſa, poſt elevationem hoſtiæ ſalutaris.

DLXXXIIII.

Iſte Pelagius ordinatus fuit abſque juſſione Principis. Et Longobardi obſederunt Romam. Et vaſtatio magna fuit: & quod male inchoatum fuit ſub eo, in pejus proficiebat, propter tyrannidem barbarorum, & peſtem. Ipſe miſit Gregorium ſanctum virum ad diverſa loca, in negotiis eccleſiæ expertiſſimum. Tandem in peſte inguinaria moritur. Sepultus apud ſanctum Petrum.

Mirabilia quædam circa hæc tempora contigiſſe narrantur. Cometa apparuit. Puer quadrupes, alter duos vertices habens, nati ſunt Byzantii. Sanguineæ haſtæ & lux clariſſima per totam noctem videbantur. Puer ſine oculis & manibus: qui a lumbis infra erat ſicut piſcis. In Nilo etiam apud Ægyptum duo animalia apparuerunt humanæ formæ, vir & mulier, horribilia aſpectu. Quaſi per unum diem ſol a mane uſque ad meridiem minoratus eſt de tertia parte. Quæ omnia aliquid novi ſolent ſignificare. Quidam putant, quod præfiguraverunt beſtialem & monſtruoſam ſectam Saracenorum, quæ quaſi tertiam partem chriſtianitatis in brevi corrupit; & non longe poſt hæc tempora ſurrexit.

Hermigildis, filius regis Wiſigothorum & Hiſpanorum, convertitur de infidelitate Ariana ad catholicam fidem: a patre ſuo martyriſatus eſt.

(a) Vide, quæ notavi ad *REGINONIS a. 517.*

Litania major inſtituitur a ſancto Gregorio. Et angelus Domini apparuit ſupra caſtrum Adriani. *Regina cæli* cantaverunt angeli primum &c. Et grandis illa plaga ceſſavit.

Auguſtinus venerabilis monachus, vir ſanctus, cum Johanne & Mellito, & aliis mittitur ad Anglicos convertendos. Et nota, quod ſæpe fit mentio de diverſis regnis & provinciis, quod crebro converſa ſunt ad fidem: quia non ſemper in eis permanſit fides, propter diverſas cauſas. Sic de Anglia, Francia, Perſia, & Judæa. In hoc ſingulariter Roma privilegiata fuit, quia ibi nunquam defecit fides Petri.

Phara, virgo ſancta & nobilis, & frater ejus.

Phato comes, & poſt Meldenſ. epiſcopus, & frater ejus.

Carnealdus epiſc. Lugdu. claruerat.

Deſiderius epiſc. Viennenſ. mart.

Imperatores. Phocas annis VIII.

Goar, vir ſanctus, ſuper Rhenum claret: & multi alii utriuſque ſexus homines fuerunt dignæ memoriæ. Vide in regiſtro Gregorii.

Iſte Phocas tumultu militum factus Imperator, dominum ſuum Mauricium occidit, & alios plures. Et quia male incepit, in pejus profecit, & peſſime complevit: quia Romani graviſſime contra Perſas prælantes fugati ſunt, & multas provincias perdiderunt. Et tandem ipſe ſuperatus ab Heraclio occiſus fuit. Coſdras, rex Perſarum, Hieruſalem cepit, & alias multas civitates: & valde attrivit chriſtianos, occiſis XC^{M} & crux cum Zacharia patriarcha capitur, &c. poſt, cum ſe Deum putaret, interficitur ab Heraclio. Dicitur, quod tantæ fortitudinis Heraclius fuit, quod leones ſæpe proſtraverit in arena. Furſeus vir ſanctus, filius regis Hiberniæ, claret.

Gangericus, Cameracenſ. epiſc. Marculpus, abbas Horcaſenſ. conſtituit, quod lumen ſemper ardeat in eccleſia, dum miſſa celebratur. Item, quod papa ſit indutus alba præcincta, longa & ampla.

Anno mundi		V^{M}DCCXCIII.	V^{M}DCCCIII.
Papa.	Gregorius I. an. XIII. menſ. VI. dieb. X.	Romanus.	
Anno Chriſti		DXCIII.	DCIIII.

Iſte Gregorius nobilis genere, ſed nobilior virtute; ſed & ſanctitate nobiliſſimus, ordinis ſanctiſſimi patris Benedicti monachus digniſſimus: qui merito magnus dicitur, propter plura, quæ excellenter habuit, ſcilicet potentiam, divitias, virtutes, nobilitatem, ſapientiam, ſanctitatem, famam, experientiam. Nihil eum in omni ſtatu latebat, puta, qui bene in omni ſtatu exercitatus fuit. Sub eo paulatim mala præteritorum temporum quieverunt. De ejus incomparabili utilitate, qua eccleſiæ Dei vigilantiſſime præfuit, plures conſcripti ſunt libri. Sed & ipſe doctor principalis unus de quatuor, quanta ſcripſerit, tota ſimul teſtis eſt eccleſia. Ipſe denique ſolus cum beato Fabiano, poſt ſanctum Petrum, divinitus in toto catalogo pontificum Romanorum ad pontificatum eſt aſſumptus. Ipſe plura inſtituit, ut patet in ejus regiſtro. In canone addidit: *Dieſque noſtros in tua pace diſponas*, &c. *Deus in adjutorium*, ante initia horarum juſſit dici. Totum officium eccleſiaſticum ſtylo pulcriori, & ordinatiori, & compendioſiori modo renovando compoſuit: quod permanet uſque hodie. Et dicitur Gregorianum de omnibus officiis tam epiſcoporum quam aliorum inferiorum, prælatorum ſive ſubditorum. Quid ultra? Quanta gratia emicuerit, quanto ſcientiæ lumine præditus fuerit, quantum præſentibus & futuris exemplo operis & ſcripturis prodeſſe ſtuduerit, mortalis lingua aut vix aut omnino non poſſet explicare. Hic conſtituit, quod confeſſor nec nutu, nec verbo, nec ſigno confeſſionem prodat. *Servus ſervorum Dei*, titulus totius humilitatis ſummis pontificibus hic a beato Greg. inſtituitur, & permanet uſque hodie.

Walbertus vir ſanctus, frater Pharonis, diſcipulus ſancti Columbani & ſancta Blidethildis, uxor Pharonis, & plures diſcipuli ejusdem ſancti Columbani floruerunt: ſcilicet Gallus, Euſtachius, Attila, Valaricus, &c. Andœnus, Hildemacus.

Iſidorus, Hiſpalenſis epiſcopus, inter doctores notabiliſſimus, multa ſcripta reliquit gravida ſententiis & auctoritate. Hic vir ſtudioſiſſimus ultra LXX ſectas hæreticorum enumerat: qui contra eccleſiam Dei ſucceſſu temporis ſurrexerunt, & damnati ſunt a ſanctis patribus viciſſim uſque ad tempora hæc. Vide XXIV. q. III. c. Quidam. Ipſe etiam Mahometum, qui in Hiſpaniam venit, capi juſſit: ſed admonitus a diabolo fugit. Adalaoth, rex Longobardorum, baptiſatus eſt, & fidem Chriſti ſuſcepit. Theudelina, Longobardorum regina chriſtianiſſima, virum ſuum, nomine Agiſulphum, ad fidem convertit, & cum Romano imperio pacem habere fecit: ad quam Gregorius lib. dialog. transmiſit. 58

Heraclius, an. XXXI.

Iſte Heraclius ex parte bonam, & ex parte malam famam habuit in chronicis. Quia in quibusdam valde ſancte ſe habuit, ut patet in legenda ſanctæ crucis: quomodo miraculoſe vicit Perſas, & Coſdram occidit: ſed poſt victoriam, converſatus cum patriarcha Jacobitarum, cum ipſo de fide diſceptavit, volens eum ad rectam viam revocare: ſed, proh dolor, ab eo deceptus, incidit in hæreſim Monethelitarum, in qua moritur. Unde patet, quam ſtultum ſit cuilibet chriſtiano, excedere conſtitutam ſibi a Deo regulam. Quando enim laici intromittere ſe volunt de illis & ſimilibus periculoſis quæſtionibus fidei: & quando clerici bellis ſe ultro ingerunt, raro aut nunquam ſortitur bonum effectum. Maneat quilibet in vocatione ſua, & exerceat ſe in his, quæ ſunt ſui officii. Alioquin ſi inordinate procedit, Spiritus ſanctus aufert ſe: ſine quo nemo quicquam boni poteſt perficere. Simile de Oſia, rege Juda, ut II. Paralip. XXVI. & ſunt exempla plurima quotidie. Verum iſta maledictio venit ſuper Heraclium propter ſuperbiam ſuam. Quia poſt illam victoriã*

V^{M}DCCCXIII.

Sabinianus an. I. menſ. V.	Tuſcus.	Bonifacius tertius, menſ. VIII. die. XXVIII.	Romanus.	Bonifacius IIII. an VI. menſ. VIII. dieb. XII.	Marſus.

DCXIIII.

Iſte Sabinianus ſtatuit pulſum campanarum ad horas diei. Et quia tenax fuit, & ſancto Greg. detrahere non timebat, ab eo percuſſus, interiit. Et hic eſt tertius de toto catalogo pontificum, qui formidabili morte & culpabili vita notatus eſt.

Iſte Bonifacius ſtatuit, ut nitidus pannus ſuper altare poneretur.

Iſte Bonifacius conſecravit Pantheon, id eſt templum omniũ Deorum: ubi chriſtiani periclitabantur a dæmonibus. Et eſt pulcra ſimilitudo, quomodo Spiritus ſanctus ex malis inſtitutis paganorũ ſcit eligere ſanctum exercitium devotionis, quaſi medicina fiat ex veneno. Ubi enim impii colebant dæmones, ibi chriſtiani colunt omnes ſanctos: *ſic ars deluditur arte.* In hoc templo quidam ſcholaris cæcus coram Judæis incepit reſponſorium, *Gaude Maria*; & continuo lumen oculorum accepit. Mahometus, deceptor orbis, propheta falſus, nuncius ſathanæ, præcurſor Antichriſti, complementum hæreſis, ac totius falſitatis prodigium, circa hæc tempora veſaniam ſuam oſtentare incepit. Fuit enim magus, & mercator viliſſimus: & factus princeps latronum, ſubtiliter Arabes ſibi attraxit: qui tunc valde ab Heraclio gravabantur. Perſas vicit & gentes alias multas, quibus dedit legem ſuam, dicens, ſe eſſe prophetam ſanctum, & a Deo miſſum. Hoc eum docuit quidam Sergius apoſtata, tam a fide, quam a converſatione monaſtica: qui ipſam legem compoſuit. Hic velut alter Jeroboam, decem partes abſtulit domui David, id eſt eccleſiæ Chriſti: quia pene totum mundum decepit: & niſi Carolus & alii quidam principes, juvante Deo, cultores ejus coercuiſſent, totaliter fidem exterminaſſet. Sæpius crevit, & decrevit uſque hodie. Finem novit Deus.

Feſtum omnium ſanctorum inſtituitur a Bonifacio quarto.

Æra Machometi ipſa eſt Albigæra, qua utuntur præcipue Arabes & alii Saraceni: eſt (ſecundum Campanum) anno Chriſti DCXXI cum XII. dieb. poſt conceptionem ejusdem Chriſti Domini noſtri: ita quod inter Chriſti conceptionem, & hanc Æram cucurrerunt dies CCXXVI^{M}. DCCCCXXXII. incepit feria quinta: quia Chriſti conceptio erat feria VI. Et nota, quod Saraceni utuntur annis lunaribus, quorum quilibet continet XII. lunationes æquales, hoc eſt CCCLIV. dies, ſalvo biſextili. Nam in XXX. annis habent XI. biſextiles, quorum quilibet habet CCCLV. dies. Et tunc redit, ſicut a principio. Nota, lunatio præciſa XXX. annos habens lunares, reducit medias lunationes ad conſimile temporis initium.

Cunibertus epiſc. Colonienſ. Auſtregiſilus Biturienſ. Johannes Tungrenſ.
Sulpicius Bituriensſis. Salaberga mulier ſancta. Magnobodus Andegavenſ.

Imperatores.

Lupus epiſcop. Senonenſ. Graulio epiſc. Cæſarauguſtan. Oſwaldus, rex Normannorum, Anglorum, Scotorum, Britonum, fuit vir valde ſanctus, & operibus miſericordiæ deditus, & undique triumphavit glorioſe. Ejus brachium cum dextera manu, quibus eleemoſynam fecit, integrum perſeverat apud urbem Bembamburch. Fuit enim interfectus a Penda, Mertiorum rege: ſed poſtmodum Oſomi, frater Oſwaldi, eundem Penda interemit, & gentem Mertiorum ad fidem Chriſti converti fecit, & Pictos regno ſuo, id eſt Angliæ, ſubdidit.

* pauperes ſibi ſubjectos nimis inhumaniter oppreſſit: quod Deo ſemper diſplicet. Et fuit etiã poſt hæc nimis infelix, & plura perdidit. Moritur tandem infeliciter, hydropiſi & hæreſi maculoſe infectus. Dagobertus, vir omnibus bonis moribus compoſitus, rex Franciæ fuit: cujus tempore eccleſia ſcilicet Dionyſii Pariſiis divinitus dedicatur.

Anno mundi				
Papæ.	Deusdedit an. III. dieb. XX.	Romanus.	Bonifacius V. annis V. dieb. XIII.	Campanus.
Anno Chriſti				

Iſte Deusdedit fuit vir ſanctiſſimus. Dum quendam leproſum oſcularetur, ſtatim mundatus eſt: multa bona ſtatuit. Item quod contra ſimoniacum teſtes eſſe poſſint meretrices & criminoſi.

Iſte Bonifacius conſtituit, ut nullus de eccleſia extrahatur, & ut acolytus non audeat reliquias levare. Unde patet, quanta fuit olim devotio in chriſtianitate. Hoc tunc clericis prohibebatur, quod nunc mulieres etiam indifferenter faciunt & cæteri quicunque.

• Sigibertus, filius regis Dagoberti, cum baptiſaretur a ſancto Amando, Trajectenſi epiſcopo, reſpondit, *Amen*, clara voce, infans adhuc XL. dierum. Alcharanus liber componitur a Machometo, & tribus magiſtris ſuis, quibus diabolus & autoritatem & induſtriam miniſtrabat. Primus magiſter erat quidam Judæus, aſtronomus maximus: ſecundus, Johannes de Antiochia hæreticus: tertius, Sergius Arianus. Hi legem abominabilem confinxerant, reſecantes, quicquid arduum erat in credendo, & difficile in operando: concedenteſque omnia, ad quæ mundani homines proni erant: ſcilicet gulam, luxuriam, rapinam &c. Unde factum eſt, ut per potentiam & dolum deciperent in brevi maximam multitudinem hominum beſtialium. Et quia lex iſta nimis inhoneſta & confuſa erat, quidam humana verecundia permoti, plura retractarunt, ac velut expoſitores rationabiliter interpretabantur aliqua nimis mendoſa. Unde quidam chriſtiani etiam literati hoc colludio decepti fuerunt: qui hiſtorias transmarinas non viderunt. Quare autem tam infamis homo legifer factus ſit, & talem tradiderit legem, duplex ratio redditur. Prima, quia Deus non permiſit, ut aliquis bonæ famæ homo a diabolo aſſumeretur, & legem ſaltem humano modo rationabilem traderet, ſicut nec olim niſi ſerpenti permiſſus fuit, quando Evam tentavit. Secunda, quia Machometus ſumme arrogans fuit: ideo, quicquid deſiderabant carnales, conceſſit, jam ſic, jam aliter diſpenſando. Et ex hac colliſione doctrinarum variarum & contrariarum*

Imperium Romanorum circa hæc tempora ubique in orbe terrarum cœpit deficere irrecu- 59
perabiliter. Nam in Oriente Saraceni, & in Occidente Gothi dominia aſſumpſerunt, & deinceps tenuerunt. Item Saraceni de exercitu imperatoris interfecerunt CL^{M} pugnatorum. Et hoc iterum maximum habemus exemplum, quod nihil ſtabile eſt ſub ſole, quando etiam tanta defecit poteſtas & prudentia. Cauſa hujus diverſimode aſſignatur. Quidam dicunt, quod hoc fecit inſatiabilis Romanorum avaritia: qui ſibi ſubditas nationes jugo ſervitutis intolerabili opprimebant. Quod omnibus principibus & prælatis timendum eſt: quia, quandiu Romani oderunt avaritiam, & dilexerunt æquitatem, dominium orbis habuerunt. Alii dicunt, quod hæreſis Orientalium hoc fecit, ubi communiter imperatores habitabant: & ſæpe cum perverſis perverſi facti ſunt. Nec eſt quicquam, quod ita nequeat occaſui ſubjacere, quam vera religio. Sed neque in principe aliquid lucidius, quam recta fides. Aliqui dicunt, quod cauſa hujus defectus fuit ſuperbia dominorum, qui ſubjectos deſpiciebant, canes aut aſinos nuncupando, vel ſimiliter. Propter quod pudore & dolore incitati, erexerunt ſe, & fecerunt, quod cernim⁹. Forte omnes hæ ſimul ſunt una cauſa. Quia perquod aliquid naſcitur, per ejus oppoſitum deſtruitur. Et ſic jam omnes IV. monarchiæ defecerunt: & non reſtat alia niſi Antichriſti, cujus adventum Deus novit. Interim dominia hinc inde diverſimode variantur in particulari.

Dagobertus, rex Franciæ, interfecit Anglicos, qui tunc Saxones vocabantur, omnes excedentes menſuram gladii ſui. Putant quidam, quod hæc crudelitas Francorum fuit cauſa æternæ invidentiæ & diſſenſionis Anglorum contra Francigenas, non ſine damno utriusque usque hodie. Mittat pius Dominus ſpiritum pacis inter eos & alios.

Aidanus epiſcopus claret in Anglia ſanctitate, diſcipulus ſancti Columbani.

V^{M}DCCCXXIII.				V^{M}DCCCXXXIII.	
Honorius II. an. XII. menſ. XI. dieb. XVII.	Campanus.	Severinus anno I. menſ. VIII. die. XXVIII.	Romanus.	Johannes IV. an. I. menſ. IX. dieb. XVIII.	De Dalmatia.
DCXXIIII.				DCXXXIIII.	

Iſte Honorius fuit vir largiſſimus, pauperibus quotidianas eleemoſynas dedit, multas eccleſias argento & auro dotavit. Statuit apud ſanctum Petrum fieri litanias, & clerum erudivit & honeſtiſſime ordinavit. Fecit eccleſiam ſancti Adriani: in qua XI^{M} ſanctorũ quieſcunt.

Iſte Severinus fuit vir benignus & ſanctus, amator cleri, erga pauperes largus, erga regimen eccleſiæ diligens, quam in prædiis & ornamentis mirabiliter ampliavit. Quo tempore quidam Mauricius cum ſuis ſatellitibus eccleſiæ theſauros diripuit, infelix ſacrilega, non veritus miraculum grande. Nam cum totam urbem incitaſſet, contra ærariũ Lateran. nullus potuit ipſum, non dico, infringere, ſed ne intrare quidem. Quod videns, pace ſimulata tandem perfecit, quod intendebat, accipiendo, quod pro ſuſtentatione pupillorum ac viduarum & pauperum chriſtianiſſimi imperatores illic poſuerant: ſed omnia infeliciter perierunt. Heraclius fuit particeps ſacrilegii hujus factus: cui miſit partem de pecuniis elatis. Sed o quam multipliciter pro hujusmodi damnificati fuerunt! Eligius artifex, ſanctus vir, pater fuit ſpiritualis iſtorum, qui multa monaſteria fundarunt in Francia. Tepuit fides in Oriente, & fervet hic in Occidente. Aurea, ſancta abbatiſſa, Pariſiis claret: præfuit III^{M} puellis, juſſu Eligii viri ſancti. Erubertus, rex Angliæ, primus ibi idola deſtruxit.

Iſte Johannes multa millia hominum de ſervitute redemit eccleſiæ theſauris, pia motus intentione, per Hiſtriam & Dalmatiam. Hic fecit adduci reliquias ſanctorum Vincentii & Anaſtaſii, & aliorũ martyrum, & Romæ reverenter collocavit.

* totus lib. confuſus eſt, nec aliquo modo concordabilis. Demum idem quaſi coactus reſpondit, quod XII^{M} verba eſſent in Alchorano, quæ mendacium continerent; cætera in veritate perſiſterent.

Iſte Conſtantinus fuit filius Conſtantini, filii Heraclii: qui quarto menſe imperii ſui a noverca ſua veneno exſtinctus fuit. Et ideo, quia breve tempus rexit, non fit mentio de ipſo. Ipſe autem Conſtantinus ſucceſſit ei, & noverca illa cum ſuis eſt exiliata, & fuit peſſimus tyrannus & hæreticus, doloſus, totus invidus, & catholicis infeſtus: nec Martino papæ pepercit. Contra Longobardos exercitum ducens, ſuperatus eſt. Et Romam veniens, cum reverenter eſſet a Vitaliano & civibus ſuſceptus, non retribuit juxta beneficia ſibi impenſa debitam viciſſitudinem, ſicut decet principem. Inſuper & tyrannidem magnam & ſacrilegia perpetravit, omnia pulcriora dejiciendo & transportando: quare tandem in balneo a ſuis militibus, qui ejus malitiam noluerunt diutius tolerare, interfectus fuit: & ſic miſerabiliter vivens, infeliciſſime mortuus eſt, ſolito more ſacrilegorum & tyrannorum, Deo juſte judicante ſuos.

Imperatores. Conſtantinus III. an. XXVII.

Londoalus epiſc. Treverenſ. Hieruſalem capta fuit a Machometiſtis, quibus Hunarus præfuit: qui in loco antiqui templi novum erexit ſuperſtitioſum & prophanum, ablata prius cruce.

Nota diligenter, quod multa mala ſequuntur, quando dominium perturbatur. Hoc ſuperius de Aſſyriis & Medis & Parthis clare patuit, & Græcis & aliis ſimiliter, & crebro de Romanis: ſed hic præcipue. Nam Saraceni Africam & Siciliam invadentes, cum non eſſet, qui tyrannidi eorum reſiſteret, etiam Hiſpaniam ſibi ſubjugarunt, undique chriſtianum nomen delendo: in quo turbine multi martyres effecti ſunt, qui conſtantes permanſerunt, & fuit tribulatio magna. Turbato enim dominio, mali homines aſſumunt audaciam malefacien- *

Anno mundi					VMDCCCXLIII.	
Papæ.	Theodorus I. annis VI. menſ. V. dieb. VIII.	Græcus.	Martinus I. annis VI. menſ. I. dieb. XXVI.	Tuſcus.	Eugenius I. annis II. menſ. VIII. dieb. XXII.	Romanus.
Anno Chriſti					DCXLIIII.	

Iſte Theodorus ſuper omnes miſericos fuit, & largiter benignus, pauperum amator, Iſte ſtatuit cereum benedici in ſabbatho ſancto: & Paulum Conſtantinopolitanenſ. epiſcopum, qui aperte catholicos cruciavit, anathemate perculit.

Iſte Martinus ſanctus eſt, & fortiter pro fide agoniſavit. Dum quidam eum, extracto gladio, interficere vellet adhuc ante altare conſtitutum, ſtatim cæcus efficitur. Ipſe, convocata ſynodo in urbe, damnavit Syrum, Alexandrũ, Sergium, Pyrrhũ, & Paulũ hæreticos. Quare Conſtantin⁹ eũ in exiliũ miſit. Ejus feſtũ agitur X Nov.

Iſte Eugenius ſanctiſſimæ vitæ, omnibus amabilis & benignus, conſtituit, quod perpetuam caſtitatem omnes presbyteri, diaconi, & ſubdiaconi ſervarent. Sepultus apud ſanctum Petrum.

Jodocus, filius regis Britañiæ, eremita ſanctus, claret.

Londoalus, vir ſanctus, claret: qui beatũ Lambertũ docuit. Arnolphus beatæ vitæ, pater Pipini, dux Lotharingiæ; demum eremita, poſt epiſc. Metenſ. ejus uxor ſancta Doda Treveris incluſa, Chriſto vacabat. Et ſanctus Clodulphus, ejus filius, epiſc. Metenſis. Dicunt quidam, quod fuit avus Caroli Magni: ſed hoc mens non admittit, nec ratio temporis conſonat: ſed Carolus Martellus fuit pater Pipini illius, qui erat Caroli Magni pater.

Ragiulpha, virgo ſancta, claruit in Gallia.
Severa, abbatiſſa ibidem, ſoror ejus.
Gertrudis, cognata eorum.
Forſeus cum Foliano, & Ulcano, fratribus ſuis, omnes filii regis Hiberniæ, venerunt in Galliis: & ſunt omnes ſancti.

Sigibertus, rex Francorum, XII monaſteria fundavit. Et fit magnus fructus in Francia & Anglia per viros ſanctos. Nauta quidam, negando pauperi panem, hac pœna percutitur, ut omnes ejus panes in lapides convertantur, ſicut idem pauper ei imprecabatur.

Ignis cecidit de cœlo, & iris magna apparuit, ut putarent homines, conſummationem 63 ſeculi adveniſſe: & ſigna ingentia fuerunt, ita ut areſcerent viventes præ timore, propter tonitrua & fulgura, & ictus eorum maximos, & aquarum inundationes incomparabiliter exceſſivas, & periit innumera hominum & animalium multitudo, & ſequitur peſtilentia graviſſima, cum ſigno iræ Dei. Cunctis viſibiliter apparuit, quod unus angelus bonus & unus malus, Romam nocte circumierunt: & quot vicibus domus aliqua percutiebatur, tot ex ea ſequenti die interibant. Tot tunc moriebantur, ut etiam parentes cum filiis, fratres cum ſororibus unanimiter in feretro poſiti, ad tumulum portarentur. Sæpe hujuſmodi ſigna oſtendit Dominus piiſſimus ad terrorem peccatorum. Sed utinam exemplis aliorum terreremur, ut a peccatis deſiſteremus. Dicunt tamē quidam, quod hæc peſtilentia facta ſit tempore Benedicti ſecundi.

* di, & ſe & alios depravandi in vita & doctrina: & ad populos & ad principes corrumpendos, & eſt revera horrendum ſpectaculum, qualiter miſerabilis iſte mundus agitatur ſine intermiſſione. An non ſatis durum eſſet, poſt labores & ærumnas, tandem mortis dominio ſubjacere, niſi etiam tot cladibus & terribilibus plagis continue laniari? Non ſufficit humano generi ſemel a Deo damnationis diram accepiſſe ſententiam, niſi & plurimas ſibi peccando ſuperaddat. Solum igitur peccatum eſt cauſa miſeriarum harum, divina ſeveritate juſte ſe vindicante. Verum nemo ſic cogitet, quaſi hæc digna ſit retributio pro tantis piaculis, ſed reſpectu futurorum, quæ peccatoribus debentur. Iſta ſunt quaſi quædam ſuavia præludia. O quis finis illorum, qui non credunt, ſi etiam tanta hic patiuntur electi! Sanctus Claudius archiepiſc. Biſuntinenſ. & poſt abbas monaſterii ſancti Eugenii, claret in Burgundia.

VMDCCCLIII.				VMDCCCLXIII.			
Vitalianus annis XIV. menſ. VI. dieb. II.	Campanus.	Adeodatus annis IV. menſ. II. dieb. V.	Romanus.	Demus annis III. menſ. II. dieb. V.	Romanus.	Bonifacius VI. annis IIII. menſ. II.	Roman9
DCLIIII.				DCLXIIII.			

Iſte Vitalianus cantum Romanorum compoſuit, & in organis concordavit. Ipſe etiam habuit gratiam imperatoris, qui ſuis prædeceſſoribus offenſivus fuit: tamen poſtea non ſic permanſit: nec usque huc nō potui invenire, quod unquam eccleſia Romana habuit plene poſt mortem Conſtantini Magni dominium urbis, & aliorum, quæ ipſe contulerat: niſi forte temporibus quorundam piiſſimorum principum paucorum. Imo iſte Vitalianus pro magna gratia accepit, quod imperator iſte peſſimus privilegia eccleſiæ confirmaret: & tamen de poſt infregit. Hic præfecit eccleſiæ Cantuarienſi Theodorum, monachum valde literatum.

Iſte Adeodatus fuit tantæ benignitatis, ut omnem hominem a magno usq; ad minorem, a ſe conſolatum dimitteret. Sepultus apud ſanctū Petrum.

Corpus ſanctiſſimi patris Benedicti, & corpus ſororis ejus ſanctæ Scholaſticæ transferuntur de monte Caſſino ad monſterių Floriacenſe. Hoc Gallici dicunt: ſed Italici omnino contradicunt, quod adhuc ſit in Caſſino monte. Maneat pietas, & revelabitur veritas.

Iſte Demus decoravit illum locū ante baſilicam ſanctiPetri: qui dicitur paradiſus. Sepultus ibidem.

Iſte Bonifacius non habetur in quibusdam libris, & ſequens dicitur Bonifacius VI. Hic dicitur, ſecundum quosdam, perfeciſſe paradiſum apud ſanctum Petrum. Rationem hujus diverſitatis non reperi.

Forſeus Latiniacum, & Folianus Foſſenſe cœnobium erexit, dono ſanctæ Gertrudis: ubi ibidem martyriſatus quieſcit.

Clodoveus, rex Francorum, irreverenter corpus ſancti Dionyſii diſco operiens, & os brachii ejus fregit, & furtive deportavit: ob quod in amentiam verſus fuit.

Iſte Conſtantinus fuit catholicus, & bonus zeloſus per omnia contra hæreticos. Eccleſias reparavit, & Græciam Romanæ eccleſiæ reconciliavit. Synodum ſextam congregavit: in qua permiſſum eſt Græcis presbyteris uxoribus legitimis uti, ac cæteris Orientalibus: ſed Occidentalibus nequaquam, quia cœlibatum voluntarie tempore Gregorii, & ante ſuſceperunt. Et eſt hic mature advertendum, quantum bonitas principis valeat ad bonum & quietum eccleſiæ ſtatum & fidei promotionem: & econtra, quantum malitia principis noceat. Hæc iſti duo Conſtantini, ſcilicet pater & filius, clariſſime oſtendunt. Verum, permittente Deo, Saracenis & Bulgaris reſiſtere non valuit, ſed cum eis pacem fecit, annua tributa ſolvendo. Ita invaluit illa maledicta ſecta. Tandem bona potitus morte, tranſivit ad Chriſtum, ſepultus in Conſtantinopoli.

Conſtantinus IV. an. XVII. filius Conſtantini.

Imperatores.

Nota, quod ſex ſunt ſynodi principales, quarum autoritas eſt par evangeliis: quia evangelica veritas per eas declarata eſt contra ſex principales hæreſes, quæ nimis invaluerunt contra eccleſiam, propter hæreticorum ſubtilitatem ad decipiendum ſimplices, & tyrannidem, ad affligendum conſtantes, & terrendum puſillanimes. Iſta Synodus VI damnavit hæreſim Monothelitarum, qui unam voluntatem & operationem in Chriſto dixerunt.

Synodus VI. Conſtantinopolit. CCLXXXIX. patrum.

Iſta Synodus par in authoritatibus quatuor principalibus præhabitis, condemnavit hæreſim Monothelitarum.

Anno mundi	V^{M}DCCCLXXIII.						V^{M}DCCCLXXXIII.	
Papæ,	Agatho, annis II. menſ. VI.	Siculus.	Leo II. an. III. menſ. X. dieb. XVII.	Siculus.	Benedictus II. a. II. menſ. X.	Romanus.	Johannes V. a. VI. die. XVIII.	Syrus.
Anno Chriſti	DCLXXIIII.						DCLXXXIIII.	

Iſte Agatho vir ſanctus fuit: qui dum leproſum quendam oſcularetur, ſtatim mũdatus eſt. Ipſe reconciliavit eccleſiam Ravennatem, quæ diu fuit rebellis: & nunc ad obedientiam Romanæ eccleſiæ rediit, edocta, quod non eſt bonum, contra ſtimulum calcitrare. Ipſe etiam de conſenſu principis juſſit celebrari ſextam ſynodum, ubi Græci redierunt ad obedientiam apoſtolicæ ſedis, poſt plagas varias. Quia tale unusquisque reperit ſuum inferius, qualem ſe ſuo exhibet ſuperiori. Qui bene obedit Deo & prælatis ſuis, ille ſimiliter bonam in ſubjectis ſuis invenit obedientiam, & econverſo. Hæc eſt lex divinæ juſtitiæ.

Iſte Leo vir ſanctus fuit, Græca & Latina lingua ſufficienter eruditus, eloquentiæ quoq; ſingularis, erga pauperes non ſolum mentis pietate, ſed etiam ſtudii labore ſollicitus. Hic conſtituit pacem dare poſt *agnus Dei:* & ut pro uſu pallii archiepiſc, nihil perſolvere teneatur. Ejus feſtum agitur III. Julii. Sepultus in eccleſia ſancti Petri.

Iſte Benedictus fuit per omnia virtuoſus, & vita ejus concordabat cũ nomine. Ejus tempore fuit maxima peſtilentia. Hic ab imperatore piiſſimo factus eſt papa. Sæpe enim iſte honor factus eſt imperatoribus ab eccleſia propter cauſas varias pro tempore concurrentes.

Iſte Johannes fuit vir ſtrenuus, moderatiſſimus & ſcientia redimitus, de Antiochia.

Cæſaria, regina Perſarum, clam ad Conſtantinopolim venit, & ſe baptiſari fecit. Quod rex audiens, mandavit, ut rediret: ſed illa noluit, donec pacifice veniens cum LX millibus baptiſma ſuſciperet. Novit Dominus, qui ſunt ejus. Maluit mulier ſancta gloriam tantam abjicere, quam Chriſti paupertate non inſigniri. Quis eam hoc docuit in medio nationis?

Hiſpani circa hæc tempora, magnifice contra Saracenos bellare incipiunt, divinitus adjuti, 61
tertam parvam reſpective contra totam Africam defenſarunt, glorioſo apoſtolo Jacobo eos adjuvante uſque in præſens. Vide generalem hiſtoriam Hiſpaniæ, & reperies ſolennem catalogum militum chriſtianorum. Stella magna apparuit in Oriente, & magna peſtilentia ſequitur. Et mons quidam in Campania eructavit ignem. Callinicus marinum ignem invenit: *(n)* & Romani Saracenorum naves combuſſerunt. Bulgarorum regnum oritur, quod valde attrivit imperium: & a Scythia egredientes Thraciam invaſerunt.

Juſtinianus ſecundus, an. X.

Iſte Juſtinianus fuit filius Conſtantini, vir bonus, prudens, & largus, & Romanum impetium non modice ampliavit, eccleſiaſtica officia quampluriinum honoravit, multas leges condidit: ſed poſtea depravatus, cum ſextam ſynodum infirmare voluiſſet, & eccleſiam turbare, X. anno ſui impetii a Leone patricio, & Tiberio & Callinico patriarcha captus fuit, privatuſque naſo & lingua, regno expellitur, & apud Criſonam exilio religatur. Et fit magna turbatio in eccleſia propter ſchiſmaticos & hæreticos. Nota, quod, quando in ſummis dominiis fiunt violentiæ, tunc errores multiplicantur: quia non eſt, qui corrigat errantes, & a malo cohibeat. Hoc valde ſæpe experta eſt eccleſia. Unde facta eſt altercatio inter Leonem & Tiberium: & prævaluit Tiberius, & Leonem abſciſſo naſo exiliavit, anno tertio imperii ſui: & regnavit pro eo. Juſtinianus fugit ad Saracenos & Bulgaros, qui eum reſtituerunt, occiſis Leone & Tiberio, qui hæreticis favebant, & tunc reconciliavit ſe gremio ſanctæ matris eccleſiæ, & valde pœnituit. Sed, quia nimis crudeliter vindicavit ſe contra adverſarios, ita ut etiam innocentes pueros vellet occidere, ideo interfectus fuit cum filio a Philippo, quem exulaverat.

Vᴹ DCCCXCIII.

Romanus	Zena an. II. menſ. XI. dieb. IX.	Syrus.	Sergius I. annis IX. menſ. VIII. dieb. XXIII.

DCXCIIII.

Kilianus vir ſanctus, natione Scotus, in Franconia fidem Chriſti prædicavit. Goſbertum ejuſdem regionis ducem convertens, ut Scellam, fratris ſui uxorem, quam illicite tenebat, dimitteret, perſuaſit: qua propter, ipſa jubente, ſecrete cum ſociis ſuis occiſus fuit, &c. Pipinus 1. dux Francorum, multas victorias habuit, & Friſones ſuperando, ad fidem perduxit. Fuit enim fide catholicus, & eccleſiæ Dei ſpiritualis defenſor. Verum in uno exceſſit, quod adulterium commiſit ad tempus, &c. Rex Adiulfridus fit monachus, poſt epiſc. Ludifrid. Leodegarius Auguſt. epiſcop. Ediltrudis regina Angliæ, tribus viris nupta, virgo permanſit. Et alii plures ſancti. Vide in Speculo.

Iſte Zeno fuit vir valde ſanctus, qui nec unquam ſe cauſis actibuſque ſecularibus immiſcuerat. Erat enim aſpectu angelicus, canicie venerandus, moribus quietus, religioſæ vitæ, ſermone veridicus, animo ſimplex. Hic electus fuit concorditer etiã laicis conſentientibus. Magna enim diſſenſio erat: quia clerus intendebat in Petrum archipresbyt. & exercitus in Theodorum presbyt. ſed Spiritus ſanctus omnia tandẽ vota concordavit in iſtum digniſſimum.

Iſte Sergius magnæ ſanctitatis, & commendabilis vitæ fuit: & in electione ejus magna diſſenſio fuit. Nam una pars cleri elegit Theodorum archipresbyt. altera Paſchalem: ſed, volente Domino, tandem in hunc venerabilem virum convenerunt. Hic corpus ſancti Leonis I. tranſtulit Wirzeburg, revelante ſibi Deo. Ipſe etiã invenit magnam partem ſanctæ crucis in loco obſcuro. Regem Angliæ, qui & Saxonum, baptiſans, ſtatim ad cœlum tranſmiſit. *Agnus Dei* ter cantari juſſit ad miſſam. Et idem reduxit ad unitatem ſynodum Aquileienſ. quæ noluit recipere ſextam ſynodũ Conſtantinopol. & fuit grande ſchiſma in eccleſia Dei, quia duo univerſalia concilia contra ſe diſſentiebant. Tandem mortuus ſepelitur apud ſanctum Petrum.

(n) Vide ſupra *SIGEBERTUM GEMBLACENSEM a. 678.*

Weſtualia convertitur ad fidem circa hæc tempora. Ubi primum duo Edualdi, ſcilicet Albus & Niger presbyteri ſancti de Anglia venientes, prædicaverunt: qui ibidem in villa quadam Laer dicta, ſuis precibus fontem de rupe duxerunt, & Campum ſanctum ſic dictum uſque hodie conſecrarunt in uſus pauperum: ubi ſæpe mira contigerunt contra teſtamentum ſanctorum volentibus facere: & horribiliter plagati ſunt. Tandem martyriſati ſunt in comitatu de Hoja prope Bremenſ. civitatem: corpora autem eorum tranſlata fuerunt ad Coloniam. *(a)* Beda venerabilis presbyter, & monachus ac pater graviſſimæ autoritatis, claret in Anglia: multa ſcripta & hiſtoriam valde famoſam reliquit, fidelis laborator in eccleſia uſque in ſenectam.

Sancta Oda, duciſſa Aquitaniæ, claret.

Sanctus Lambertus, filius Apri comitis, poſt multa opera ſanctitatis, martyrio conſummatus eſt a Dodone duce Araniæ: quia dixit, quod ſoror ejus Alpaida non eſſet legitima uxor Pipini: quia eam duxit contra fas, vivente adhuc Plectrude. Hic eſt zelus Heliæ & Johannis.

Sanctus Hubertus tranſtulit ſedem epiſcopalem cum corpore ſancti Lamberti ad Leodium.

Imperatores.	Leo tertius annis III.	Tiberius tertius annis VII.	Juſtinianus annis VI.

Iſti duo invaſerunt imperium. Idem, qui ſupra iterato, videlicet filius Conſtantini. Romani multos Saracenos interſecerunt hoc tempore. Duo etiam reges Angliæ veniunt Romam, & fiunt monachi, immortali Domino deinceps militantes. Friſia convertitur ad fidem Chriſti: ubi primum prædicavit ſanctus Willibrodus, epiſc. Trajectenſis, & poſtmodum ſanctus Bonifacius.

Anno mundi VᴹDCCCCIII.

Papa.	Leo tertius an. II. menſ. IX.	Roman⁹.	Johannes VI. annis III. menſ. II. dieb. XXIII.	Græcus.	Joannes VII. annis III. menſ. VII. dieb. XVIII.	Græcus.	Siſinnius, dieb. XX.	Syrus.	Conſtantinus primus annis VII. dieb. XV.

Anno Chriſti DCCIIII.

Iſte Leo ſanctus fuit papa per patrocinium Romanorum: & non ponitur in catalogo pontificum, forte propter malum introitum. Et ſequens dicitur Leo III. nihil tamen male egiſſe ſcribitur, nec papa fuit.

Iſte Johannes vir ſanctus fuit, & martyrio coronatus eſt: ſed a quo, aut propter quam cauſam, non invenitur in hiſtoriis: putatur tamen a ducibus Lombardorum, ſcilicet Beneventano aut Spoletano, pro defenſione jurium eccleſiæ. Uterque enim iſtorum vexabat eccleſiam & terras ejus: quia vicini fuerunt, & multos ceperunt. Tandem ſepelitur apud ſanctum Sebaſtianum ad Catacumbas.

Iſte Johannes eloquentiſſimus fuit ſacũ dia, & eruditus ſcientia: oratorium beatæ Mariæ conſtruxit, in quo ſepultus eſt.

Michaelis ſancti archangeli templum in mari conſtituitur, ſicut in Gargano. Aripertus, Longobardorum rex, vir pius, miſericors, & juſtus. Hic ſecrete per regnum ſuum ſolitus erat ire, & de ſingulis inquirere, qualem juſtitiam ſui vaſalli populo faciebant. Bonum exemplum. intus pugnæ, foris timores, & econtra.

Iſte Siſinnius parũ ſupervixit, & habuit ſchiſma contra Diſcotium: & continuatur nihilominus poſt inter Bonifacium & Diſcotium. Tandem mortuo Diſcotio, qui per vim tenebat papatum, Boniſacius reſtituitur. Nec fit his memoria, quia forte propter ſchiſma in dubium venit, an eſſent veri ſucceſſores beati Petri. Et fuit tribulatio in eccleſia undique: Et ſic ſeptimum ſchiſma continuatur.

Iſte Conſtantinus fuit vir mitiſſimus, & ita benignus, quod ab omnibus amabatur. Ipſe ivit ultra mare Conſtantinop. ad Juſtinianum imperatorẽ, & cũ magno honore receptus fuit, & Philippũ tanquã hæreticũ excomunicavit: quia imagines ſanctorum deleverat. Sepultus apud ſanctum Petrum.

(a) Hæc ipſe *ROLEWINCK lib. II. de laud. Weſtphal.* uberius declaravit, potiſſimum vero *BEDA Hiſt. Eccl. G. Angl. lib. V. c. XI.* & *NIC. SCHATENIUS Ann. Weſtphal. lib. VI. p. 352.*

Carolus Martellus, filius Pipini, immenſas victorias habuit contra infideles, divinitus adjutus, fuit victor glorioſus per omnia. Sed quia bona eccleſiaſtica ſibi uſurpavit propter neceſſitatem bellorum, ideo in pœnis infernalibus anima ejus viſa eſt ab Eucherio, viro ſancto, cruciari. O quæ pœna erit illis, qui his noviſſimis diebus tot aviſati exemplis, pertinaci animo, non pro fidei ſaltem defenſione, imo pomparum jactantia vana eccleſiis, ejuſque miniſtris, contra divinarum humanarumque comminationes legum, taxationes exactioneſque graviſſimas imponere non formidant? Credant hi a Deo immutabilem ſententiam ſuam, dicto Carolo oſtenſam, imperio ſimiliter experiendam. 62

Philippus anno I. menſ. VI. — Anaſtaſius annis III. — Theodoſius anno uno.

Iſte Anaſtaſius fuit vir bene fidelis, & catholicus. Et quia Philippum excæcavit, ideo Theodoſius, contra eum pugnans, devicit, & ordinatus presbyter, quiete vivendo.

Iſte Philippus fuit hæreticus: & præfuit modicis diebus. Et quia interfecit dominum ſuum, ipſe etiam male periit: & ſicut fecit, factum eſt ei.

Iſte Theodoſius totus catholicus & humilis fuit. Et præciſe, ſicut fecit, factum eſt ei: quia Leo eum depoſuit: & in presbyterum eſt ordinatus.

Hæreſis imaginum ſerpit: quæ ſic dicitur, quia imagines ſanctorum, quæ ſunt libri laicorum, auferre voluerunt, quaſi idololatriæ cultum. Videtur, quod moti fuerunt ex inſtinctu Saracenorum. Et ſic patet, quomodo eccleſia exercetur continue.

Magnus, archiep. Maguntiæ. Eucherius, epiſc. Aurelianenſ. Wolframus, epiſc. Senonenſ. Agilopus, epiſc. Colonienſ. Ægidius, abbas ſanctiſſimus, clarus habetur: qui ex Græcia in Galliam venit.

VMDCCCCXIII.

Gregorius II. an. XVII. menſ. VIII. dieb. XX. — Sytus.

Hic conſtituit, Feriam quintam per Quadrageſimam jejunare, quod Miltiades papa prohibuerat: & quia non habebant propria officia.

DCCXIIII.

Iſte Gregorius vir caſtus, divinis ſcripturis eruditus, loquela facundus, conſtans animo, rerum eccleſiaſticarum defenſor ſolicitus, & hoſtium eccleſiæ impugnator fortiſſimus. Et nota, quod circa hæc tempora inceperunt ſe opponere imperatoribus domini papæ plus ſolito, etiam in temporalibus, propter perfidiam eorum; & etiam transferre imperium de gente in gentem, prout tempus poſtulat. Hic Leonem anathematiſavit, eo quod imagines ſanctorum exureret. Idem namque Leo juſſit iſti Gregorio, ut etiam combureret: ſed non curavit; imo contra eum audacter juſſit oppoſitum. Et ſic patet, quod deſtructionis imperii principalis cauſa fuit hæreſis. Nam ob hoc fideles populi unanimiter eum prælatis ſuis adhæſerunt domino papæ, & coëgerunt imperatores ceſſare a tyrannide hæretica. In Orientalibus circa hæc tempora valde defecit vera fides, propter impiam perfidi Machometi legem; & per conſequens omnis virtus, ſapientia, & honeſtas. De qua lege execrabili tot turpia & carnalia prodierunt ficticia, ut nulli unquam ſapientes in rebus divinis & humanis exercitati, a principio ei crederent, ſed homines beſtiales in deſertis morantes, omnis doctrinæ prorſus ignari: per quorum multitudinem aliquos armorum violentia in ſuam legem peſtifer ipſe coëgit, ut dicit doctor ſanctus in ſumma contra gentiles lib. 1. cap. VI. Nulla etiam divina oracula præcedentium prophetarum ei teſtimonium perhibent: neque documenta veritatis attulit, niſi quæ de facili naturali ingenio cognoſci poſſunt: nec ſigna ſupernaturaliter facta adhibuit: quin potius vera, quæ docuit, fabulis & falſiſſimis doctrinis immiſcuit, carnales voluptates permittendo, & eiſdem conformia præcepta tradendo. Et, quia voluptati carnalibus habenas relaxavit, idcirco mobile ruſticale vulgus facile poſt ſe traxit, ſummo Deo ipſis irato, qui talem legiſlatorem occulto ſuo, ſed ſemper juſto judicio ſuper eos conſtituit. Verum verſutus ille peſſimus aſtuto conſilio libros veteris & novi Teſtamenti ſuis ſequacibus non reli-

Bonifacius, archiepiſc. Maguntinenſ. Bochoniam, Franconiam, Bavariam, Thuringiam, Haſſiam, Sclavoniam, Friſiam cum reliquis Almaniæ provinciis catholicæ fidei ſubjugavit. Urbem etiam Herbipolenſem epiſcopatum de voluntate papæ fecit: cui ſanctum Burchardum præfecit. Anno vero XXXVI. ſui epiſc. cum multis chriſtianis martyriſatus eſt in Friſia. Cumque ad Fuldenſ. monaſterium, quod ipſe in Bochonia conſtruxerat, corpus ejus reduceretur ſepeliendum, omnes campanæ ubiq; divina virtute ſine motu alicujus hominis ſonuerunt. Theodolus epiſc. Sedunenſ. Conſtantinopolis a Saracenis obſeſſa fuit: ſed per beatam virginem liberatur. Et cuidam eremitæ viſio mirabilis oſtenſa eſt de Joſeph, qui Dominum ſepelivit. Et poſt paucos annos XXX^{M} hominum in peſtilentia obierunt ibidem &c.

Egbrech ſanctus de Hibernia venit in Galliam.

Imperatores. Leo III. cum Conſtantino filio ſuo annis XXV.

Iſte Leo cum eſſet potens, Theodoſium depoſuit & pro ipſo regnavit. Et fuit ſeductus per quendam apoſtatam, ut omnes imagines ſanctorum auferret, & exureret: quare etiam tam bellis quam peſtilentiis, ac aliis difſortuniis punitus fuit. Et quia correptus a Greg. tertio pertinax manſit, ideo totum regnum Occidentis ab eo abſtulit, mandans, ne ipſi obediret aliquis, vectigalia interdicendo. Et quia hæretice vixit, ſancti viri ei contradixerunt: & martyriſati ſunt ab eo plures. Tandem in perfidia miſerabiliter defunctus eſt.

Pelagius, rex Hiſpaniæ, grandi miraculo regnum illud cœpit recuperare. Germanus exulatur. Hermus epiſc: Lobienſ. Petrus epiſcop. Damaſcenus.

Rachobodus, dux Friſonum, maluit eſſe cum pluribus in inferno, quam cum paucis in cœlo. Non enim novit preſſuras ejus. Malus jocus. Sed filius ejus morte ſubita territus, cõverſus fuit.

Anno mundi	V^{M}DCCCCXXIII.	V^{M}DCCCCXXXIII.

Papa, Gregorius III. an. X. menſ. VIII. dieb. XXIII. Romanus.

Eo tempore in Wormatia fuit archiepiſcopatus, qui nunc in Maguntiam eſt translatus.

Anno Chriſti	DCCXXIIII.	DCCXXXIIII.

Iſte Gregorius digne ſucceſſit prædicto & nomine & opere, ejusdem zeli & conſtantiæ: & animoſe contra Imperatorem proceſſit, & obtinuit intentum. Concilium generale celebravit in urbe, anno pontificatus ſui primo, contra hæreticos: in quo imaginum ſanctarum veneratio approbatur, & contradictores excommunicantur. Carolum etiam vocavit in ſubſidium eccleſiæ contra Longobardos. In canone addidit: *Quorum hodie ſolennitas,* &c. Viennæ archiep. inſtituit.

Monaſterium ſancti Benedicti reformatur in monte Caſſino a quodam cive Brixiano. In Almania quædam monaſteria ditiſſima fundantur, & magnifice dotantur, ſ. Fuldenſ. & Hirsfeldenſe.

Saraceni proficiunt in pejus, & totam Hiſpaniam ſibi ſubjiciunt: & niſi Carolus Martellus occurriſſet, Galliam ſimiliter invaſiſſent. Et nota, quod pluries eos defecit, & ſemel CCC^{M} & ultra de ipſis occidit, de ſuis MD tantummodo proſtratis. Lebuinus, presbyter ſanctus Anglicus, prædicat in Velua, & poſt in Saxonia antiqua, id eſt Weſtualia. Ejus corpus in Daventria colitur.

* quæ legendos: nec etiam diſputationem permiſit iniquam faciendam, ne hac occaſione ſua falſitas detegeretur. Quin potius ſe dixit in armorum potentiam miſſum, non in ſignis aut miraculis, aut doctrina ſupernaturali. Quod utique leonum, ferarum, latronum ac tyrannorum rabiei magis eſt proprium, quam ſpiritualis legislatoris. Sic (heu) terra olim fructifera atque illuſtrium virorum fœcunda, nunc tribulos profert, & ſpinas æternis incendiis exurendas. Quamvis enim uſque hodie Saraceni infinitis divitiis abundent, & pompis inæſtimabilibus atque deliciis vacent: tamen ita pueriliter deſipiunt, & pertinaciter adhærent his, quæ ſunt contra rationem, ut omnis vir doctus ac timoratus eorum conſortium fugiat, & eos velut caninos ac beſtiales cum ſummo tædio abominetur atque devitet.

Pipinus, filius Caroli Martelli, fit rex Franciæ, per papam Zachariam, & fuit vir valde catholicus, & per omnia victorioſus, & eccleſiæ Romanæ ſpecialis defenſor: & in nullo degener a paterna ſtrenuitate. 63

Carolomannus, frater dicti Pipini, divino tactus timore, dimiſſo regno, fit monachus.

Rachis, rex Longobardorum, per Zachariam admonitus, ut a perſecutione Romanorum ceſſaret, acquievit: inſuper & monachus efficitur.

Constantinus V. an. XXXV. Hæreticus.

Iſte Conſtantinus totꝰ perverſus, & hæreticus peſſimus fuit, ita ut etiam dæmoniis im̄olaret. Eccleſiam perſequebatur, & nihil dignum memoria egit, & ſic, permittente Deo, eccleſia longo tempore afflicta eſt more ſolito: quia in hoc mundo preſſuram habebat, & agros cum perſecutionibus colebat. Mirabilia contigerunt circa hæc tempora. Nam terræ motus mirabilis: & civitates quædam montanæ, diviſis montibus, una cum illis transmigraverunt ad loca campeſtria, ultra ſex milliaria: & non ſunt fractæ. In Meſopotamia terra dirupta eſt ad duo milliaria, & animal mulinum loquitur humana voce. Cinis de cœlo cecidit. In mari Pontico glacies fuit, in ſpiſſitudine XXX. cubitos habens, per C milliaria: & nix XX cubitorum ſicut mons: tam grande frigus erat. Stellæ ceciderunt de cœlo, id eſt a ſub: & territi ſunt homines, æſtimantes finem mundi adeſſe. Vide in Speculo. Quam mirabilem immutationem hæc ſigna præoſtentarunt, ſequentia declarant. Sanctus Scurinus, primus abbas Fuldenſ. monaſterii, clarus habetur in Bochonia. Translatio Mariæ Magdalenæ de civitate Aquinenſi ad Verſiliacum facta a Gerhardo, duce Burgundiæ.

VM DCCCCXLIII.

Zacharias annis X. menſ. II. dieb. XV.	Romanus.	Stephanus ſecundus annis V. die. XXVIII.	Romanus.

DCCXLIIII.

Iſte Zacharias fuit benignus, & omni virtute ornatus, omnibus amabilis, propter mititatem ſuam. Ipſe regem Franciæ, ſcilicet Hildericum depoſuit, & in locum ejus Pipinum inſtituit, quia utilior fuit. Et hic patet, poteſtas eccleſiæ quanta fuerit hoc tempore: quæ regnum illud famoſiſſimum tranſtulit de veris hæredibus ad genus Pipini, propter legitimam cauſam, ut habetur XV. q. V. Alius.

Hildericus rex monachus efficitur, forte motus propter illam horrendā damnationem Caroli Martelli. Quia periculoſum eſt eſſe in poteſtate: & pauci evadunt ſecuri. Quanta fecit pro fide idem Carolus, & tamen propter vanam illam cauſam damnatus eſt? Remigius, Rothomagenſ. archiepiſcopus, claret ſanctitate.

Lullus, vir ſanctiſſimus, & ſucceſſor beati Bonifacii in archiepiſcop. Moguntinenſi, miraculis claret. Corpus ſancti Sylveſtri transfertur Monaculum, fundatum ab Ancelmo.

Iſte Stephanus per omnia utilis fuit eccleſiæ Dei tam in verbo, quam in doctrina, ſpiritualia & temporalia ſtrenue gubernando: pauperum amator & defenſor erat. Hic Pipinū unxit in regem Francorum, & contra Longobardos miſit, ut eos compelleret ad reſtituendum eccleſiis, quod multo tempore minus juſte detinuerant. Quod & factum eſt. Ipſe etiam transtulit imperium de Græcis ad Francos, ut patet extra de elect. Venerabilem: quam Leo tertius poſt executionem damnavit.

Cœnobium in Caturcenſi territorio dedicatur a Domino, præſente Stephano papa & Pipino rege.

Caput ſancti Johannis Baptiſtæ in Aquitaniam venit. Et plures amici Pipini interfecti in bello, redivivi ſubito reſederunt.

Turci, qui de montibus Caſpiis exiiſſe dicuntur, Armeniam majorem infeſtant & vaſtant. Et cum peſtilentia eos attereret, ſuaſi ſunt a chriſtianis, ut in modum crucis ſe tonderent: & ſic ceſſavit, & extunc illum ritum ſervaverunt. Tempora ſanguinolenta & multum turbulenta fuerunt undique: quia Saraceni & pagani & etiam chriſtiani inter ſe plurima bella geſſerunt: quorum Carolus Magnus, divina virtute adjutus, principalis actor fuit, & triumphator glorioſus, licet non ſine magna ſtrage ſuorum per longa tempora. Vide in geſtis ejus.

Horribile factum contigit Turonis, quia cum monachi eccleſiæ ſancti Martini deliciis & pompis vacarent, omnes, uno excepto, ab angelis ſuffocati ſunt. Et Alcuinus illud reformavit plene. Imperium bipertitum circa tempora iſta: quia Stephanus papa tranſtulit Itali-

Imperatores.

am &c. in Carolum adhuc juvenem: quæ Leo tertius poſtea infeudavit. Conſtantinus autem Græciam cum aliis regionibus transmarinis laborioſe retinuit.

Carolus adhuc juvenis, ſed egregiæ indolis, incipit regnare ſuper Francos: & fuit filius Pipini, mater ejus Berta vocabatur.

Martyres infiniti facti ſunt a Conſtantino, illo peſſimo hæretico. Putatur, quod vix fuerit aliquis Imperatorum & etiam paganorum, qui tot trucidaverit: & afflicta eſt eccleſia valde, & ſatis precioſe emit venerationem imaginum ſanctorum, propter ſanguinem effuſum largiter. Verum Imperator impiiſſimus non manſit impunitus: nam completo myſterio iniquitatis præfinitæ, horribiliter clamans, *Igni ſum inextinguibili traditus*, ſpiritum exhalavit.

Anno mundi	V^M DCCCCLIII.		V^M DCCCCLXIII.		V^M DCCCCLXXIII.	
Papæ.	Paulus I. annis X. menſe I.	Romanus.	Conſtantinus II. an. II. menſ. I.	Romanus.	Stephanus III. an. III. menſ. V. dieb. XXVIII.	Siculus.
Anno Chriſti	DCCLIIII.		DCCLXIIII.		DCCLXXIIII.	

Iſte Paulus vir ſanctus fuit & mitiſſimus, fecit conſtitutionem de divino officio ſervando in XL. Ipſe nulli malum pro malo reddebat, ſed cum paucis familiaribus de nocte per omnes cellas infirmorum & pauperum incarceratorũ circuivit, eis neceſſaria miniſtrando. Viduis & pupillis & aliis egenis papale debitum exhibuit, opem ferendo, tanquam verus imitator ſancti Pauli apoſtoli.

Iſte Conſtantinus fuit laicus, & ſubito factus presbyter, tyrannice papatum invaſit, & magno ſcandalo præfuit, quamvis parum: ſed zelo fidelium ejicitur, & oculis privatur. Et iſte videtur fuiſſe quintus infamis papa inter tot usque adhuc: ita Spiritus ſanctus illam ſedem ſanctam apoſtolicam in omni honore & ſanctitate cuſtodivit.

Iſte Stephanus omnia errata Conſtantini emendavit, degradatis his, quos ille ordinavit in ſynodo generali, ſepultus in Vaticano.

Gengulphus martyr claret miraculis: in Gallia fontem emit, quem in Burgundia oriri fecit. Fuit itaque ſeparatus ab uxore ſua adultera, cujus anus cantavit: eo quod derideret miracula ejus.

Sanguis de imagine Chriſti emanavit, & omnes ſanavit: & Judæi, qui ipſam pupugerunt, converſi ſunt. Pulchre pius Dominus oſtendit miraculum grande tempore iſto, pro confutatione hæreſis, & confortatione fidei.

Ludgerus vir ſanctus, velut alter Moyſes, ab utero matris ſuæ Domino conſecratus, innumeras gentes ad fidem convertit, Friſonum & Saxonum apoſtolus: primus epiſcopus Monaſterienſis fuit, pluribus miraculis claruit, & cœnobia fundavit. Obiit tandem in Belderbecke, & ſepultus in Werdena, anno Domini DCCCIX. Sergius epiſcopus a Deo plagatus eſt, eo quod indignum papatu conſecravit: quia os & manus ejus aruerunt.

Sol obſcuratus non apparuit XVII. diebus. Signum crucis apparuit in veſtibus homi- 64
num. Et ſanguis de cœlo in terram profluxit.

Lamina aurea inventa eſt in Conſtantinopoli, ſuper corpus cujusdam defuncti in ſepulcro, in qua ſic erat ſcriptum: *Chriſtus naſcetur de virgine Maria, & ego credo in eum. O ſol, iterum videbis me ſub Conſtantino & Irene.* (a)

Iſte Leo etiam perverſus fuit: minus tamen, quam pater ejus. Hic cupiditate victus, coronam quandam cujusdam eccleſiæ abſtulit, & capiti ſuo impoſuit: ſtatimque febre corripitur, & ſpiritum exhalavit. Habuit uxorem piiſſimam, nomine Irenen, quæ regnavit ſtatim poſt eum, cum filio.

Leo IV. annis V.

Conſtantinus VI. annis X. cum Irene.

Iſte Conſtantinus bonus & pius fuit, & matrem ſuam amovit a regno, ut ſuis negotiis fœmineis intenderet: ſed illa ſimulato rancore, poſtea ipſum exoculavit, & etiam filios ipſius: & iterum regnavit III annis. Demum cum Græci perciperent, quod Carolo Magno nubere voluiſſet, ipſam ceperunt, & in quodam monaſterio recluſerunt, Nicephoro aſſentientes.

Synodus Conſtantinopolit. contra hæreſin imaginum.

Iſta ſynodus VII celebrata fuit contra hæreſin imaginum, in qua iterum Græci reconciliati ſunt poſt plagas ſolitas, confitentes, Spiritum ſanctum ex Patre procedere.

V^{M}DCCCCLXXXIII.

Adrianus I. an. XXIV. menſ. X. dieb. XVIII. — Romanus.

DCCLXXXIIII.

Iſte Adrianus fuit vir præclariſſimus, & nobiliſſimus genere & potentiſſimus, & multa magnifice patravit. Et (ut videtur) ante eum non fuit ſimilis ſibi in gloria temporali & divitiis, diruta reædificavit, turres & muros extruxit: regnum Longobardorum ceſſare fecit per Carolum Magnum: ſynodos duas ſolenniter celebravit: eccleſias & monaſteria multa inſtituit, & jus Carolo ſuper ordinatione ſedis Apoſtolicæ & inſtitutione epiſcoporum, abbatum, &c. in generali concilio dedit, propter violentias tyrannorum coërcendas, ut patet LXIII. diſt. per totum. Tandem hic beatus pontifex, poſt laudabilem vitam, ſepelitur apud ſanctum Petrum. Hic inhibuit officium Ambroſianum, præterquam in eccleſia Ambroſiana in Mediolano: & officium Gregorianum ubique obſervari inſtituit.

Saxones convertuntur ad Chriſtum, populus olim duriſſimus, & Gallorum perpetuus inimicus: ſed a Carolo ſuperati, colla ſubmiſerunt. Et eſt mirabilis diſpoſitio judiciorum Dei, & inperſcrutabilis, quomodo proficit fides, & deficit pro diverſitate locorum & temporum. Jam Ægyptus & Africa a Saracenis vaſtatæ fuerunt, & ecce, quaſi fides volaſſet, ad populum paganum pervenit: & hujus ſimile ſæpe reperitur.

Francia in flore, & tota Gallia ſimul ubique triumphatrix, etiam ultra montes & mare, ſicut olim Roma.

Et Gothorum regnum & Longobardorum ceſſare facit: quod incepit anno Domini CCL: vel circa.

Studium univerſale, quod olim fuit translatum de Athenis ad Romam, circa hæc tempora per Carolum transfertur Pariſios.

Hæreſis Feliciana, a Felice autore, condemnatur. Hæc dicit, Chriſtum eſſe filium Dei adoptivum.

(a) Vide ſupra *SIGEBERTUM GEMBLACENSEM. a. 782.*

Ogerus dux de Danamarchia, princeps chriſtianiſſimus, floruit. Hic tempore Caroli Magni chriſtianitati obtinuit fere omnes partes tranſmarinas, ab Hieruſalem uſque ad arbores ſolis, Deo ſibi propitio, & apertis & magnis miraculis exercitum confortante, & in ſuperiori India ordinavit imperium, cui præfecit Johannem, filium regis Friſonum, dictum *Prieſter Johann*, propter devotam & ſanctam vitam, quam duxit: & ſubjecit ei XIV Barones cognationis ſuæ: qui alia dominia circumquaque tenebant, ut ibi chriſtiana religio permaneret.

Hieruſalem circa hæc tempora recuperatur per Carolum cum tota terra ſancta, & Saracenorum ſecta ubique vaſtatur atrociter, quia tempus miſerationum venit.

Imperatores. Nicephorus an. IX. — Michael annis II.

Iſte Nicephorus avarus fuit, pluresque læſit: fuitque ad imperium per Græcos ſublimatus: ſed non profuit, quia ejus tempore imperium Orientale quaſi ad nihilum redactum: & Romani ad Carolum Magnum ſe unanimiter contulerunt. Aquiſgrani inſtituitur peregrinatio ſeptennalis ſolenniſſima, propter reliquias precioſas, quas Carolus ibi apportavit.

Spinea corona Domini floruit in manu Caroli, & transfertur de Conſtantinopoli Pariſios. Et in translatione reliquiarum mortuus eſt, reſuſcitatus Aquisgrani.

Iſte Michael vir catholicus, amabilis omnibus, & univerſos ſanæ doctrinæ adverſantes nitebatur extinguere: ac omnes, quos læſerat avaritia Nicephori, conſolatus eſt, ipſos ditando.

Anno mundi	VᴹDCCCCXCIII.	VIᴹIII.
Papæ. Leo III. annis XX. menſ. V. dieb. XV. Romanus.		
Anno Chriſti	DCCXCIIII.	DCCCIIII.

Iſte Leo fuit vir valde ſanctus, totus mitis, & ſcientia plenus. Cujus ſublimationi invidentes amici prædicti Adriani, cum in die ſancti Marci litanias cum clero perageret, a quibusdam perverſis capitur, lingua privatur, & oculis effoſſis, in carcerem mittitur. Sed pius Dominus ſervum ſuum non dereliquit: quinimo eum per omnia ſanavit, membra ipſi reſtituendo. Deinde ad Carolum perrexit in Franciam, ſingula narrans, quæ ſibi illata eſſent: a quo etiam honorifice ſuſceptus fuit, & ſtatim rex cum eo Romam revertitur, & ultionem de inimicis ejus fecit, tanquam juſtitiarius trecentos viros in campo Lateranenſi decollari fecit, & plures alios, qui papam non defenderunt, exilio perpetuo relegavit: diademaque imperii a Leone ſuſcepit, Romanis acclamantibus: *Carolo Auguſto a Deo coronato vita & victoria a Deo ſubminiſtretur.* Tandem poſt laudabilem vitam, idem pontifex ſepelitur apud ſanctum Petrum. Hic fuit genere & natione Alemannus, frater comitis de Calwe.

Tullinus, rex Ungarorum, alias princeps Avarorum, ſe & patriam ſuam Carolo dedit, & baptiſ. eſt.

Aaron, rex Perſarum, miſit Carolo corpus ſancti Cypriani & Sperati, & caput ſancti Pantaleonis.

Amelius, comes Alvernenſis, gener Caroli, martyr.

Corpus ſancti Bartholomæi transfertur Beneventum de Lipertania.

Amicus & Bericanus martyres occiſi ſunt in Campania.

Iſuardus monachus juſſu Caroli collegit omnes legendas, & actus ſanctorum de toto orbe in unum volumen poſt Hieronymum, Bedam & Florum. Et omni die concurrebant ultra CCC feſta, & ideo inſtitutum eſt, ut dicatur in martyrologio, & aliorum plurimorum martyrum confeſſorum, &c.

Paulus diaconus juſſu Caroli collegit lectiones cuilibet feſtivitati convenientes, ex optimis dictis ſanctorum patrum.

Translatio imperii facta eſt per ſanctum Leonem papam tertium de Græcis ad Francos, 65
cum unanimi conſenſu Romanorum, juſtis & neceſſariis cauſis, poſt longam patientiam eccleſiæ Dei, quæ diu Græcorum emendationem expectabat: ſed quia nimis defecerunt a primorum pietate, dimiſſi ſunt.

Signum rubeum dominicæ crucis, & multæ haſtæ apparuerunt. Et ſequitur ſtrages magna chriſtianorum. In Roncivallo occiſi ſunt multi reges, duces & comites de exercitu chriſtianorum ultra XV^{M} pugnatorum, Deo permittente.

Milo de Anglere, dux exercitus Caroli, pater Rolandi, cum multis chriſtianis occiſus eſt in bello ab Argolando.

Carolus I. Magnus an. XIV.

Sol ſtetit ſpatio trium dierum, ut Carolus vinceret.

Gerhardus dux Bavariæ, in Pannoniam congreſſus, martyriſatur.

Iſte Carolus dictus Magnus, cum jam regnaſſet in Francia XXXIV. annis, aſſumptus eſt in imperatorem Romanorum: & imperavit annis XIV. Quantæ prærogativæ fuerit hic in omnibus, quæ principem laudabilem faciunt, quis digne laudare ſufficiet? Hoc unum pro nunc ſufficiet, quod a principio uſque ad finem, in tanta rerum tempeſtate, ſic laudabiliter ſe habuit, ut non ſit inventus, qui eum in aliquo reprehendere potuiſſet. Revera quid poſſit fragilis homo in illo cauſari, quem divina virtus continue direxit & protexit? Sic ergo recte laudamus eum, ſi in Domino opera ejus magnificemus. Tandem morte ſancta potitus, ſepelitur Aquiſgrani, anno vitæ ſuæ LXXII. Ejus legendam ſcripſit Emardus. Refert Turpinus ar-*

VI^{M}XIII.

Stephanus quartus, annis III, menſ. VII. Romanus.

DCCCXIIII.

*chiepiſc. quod Carolus erat corpore decorus: ſed viſu ferus. Statura ejus pedum octo, & facies ejus palmum & dimidium in longitudinem poſſidebat: barba vero eius palmum unum. Frons erat unius pedis. Militem armatum ſuper equum ſedentem a vertice ſimul cum equo ictu cum ſpatha ſcindebat: quatuor ferraturas equorum ſimul facile manibus extendebat: militem armatum recte ſtantem ſuper manum ſuam ſola manu velociter elevabat. Leporem integrum, aut duas gallinas, vel anſerem edebat, modicum vinum & lymphatum bibebat. Tam parcus in bibendo erat, quod ſemper in cœna raro plus quam ter bibere ſolebat.

Iſte Stephanus multos captivos redemit, & Ludovicum, filium Caroli, imperatorem coronavit. Moritur Romæ, ſepultus in eccleſia ſancti Petri.

Compoſtellæ eccleſia & patriarchalis ſedes ordinatur, & extruitur in honore ſancti Jacobi. Et impletur petitio Mariæ Zebedæi: quia Johannes a dextris apud Epheſum, & Jacobus a ſiniſtris; Roma in medio. Nota myſterium.

Epiſcopatus quinque dotantur per Carolum in Almania magnifice: ſcilicet Maguntinenſ. Colonienſ. Treverenſ. Saltzburgenſ. & Sedunenſ.

Signa multa præceſſerunt mortem glorioſi & ſancti imperatoris Caroli. Nam eclipſis ſolis & lunæ ultra ſolitum fuit. Apparuit per VII. dies macula nigri coloris in ſole. Porticus precioſus Aquiſgrani cecidit funditus. Pons maximus Maguntiæ tribus horis combuſtus eſt. Cernens autem piiſſimus Imperator mortem ſibi imminere, omnes theſauros ſuos prælatis commiſit eccleſiis diſtribuendos: & Ludovicum primogenitum conſtituit imperatorem: alium Teutonicis ſive Almanis; tertium vero Hiſpanis præfecit.

Cometa apparuit valde ſingularis & terribilis. Unde Imperator attonitus, cum Egmado philoſopho contulit, dicens, quod mutationem regni mortemque principis portederet. Verum philoſophus nolebat eum contriſtare, ſed verbum prophetiæ allegans, ai *A ſignis cæli nolite timere.* At Imperator devotus, Non aliud (inquit) timere debemus, ni illum, qui noſtri & hujus creator eſt ſideris. Sed ejus clementiam laudare tenemur, qui noſtram inertiam (cum peccatores ſimus) talibus admonere dignatur indiciis. Quia ergo talia portenta, cum apparent, omnes communiter tangunt, omnes pro poſſe ad meliora feſtinare debemus, ut miſericordiam in illo dominante conſequi valeamus. Et pie creditur, quod hac humilitate Dominum placavit, quia non ſuper eum plaga pervenit, ſed ſuper Italiam, incurſu Saracenorum.

Imperatores. Ludovicus primus an. XXV.

Iſte Ludovicus fuit filius Caroli, & magnæ clementiæ: propter quod dictus eſt Pius. Habuit duos fratres, quos ſuperavit: & ambo habuere malum finem. In adverſis patiens erat, & in fine ſemper vincebat, quia erga Deum & eccleſiam devotus permanſit. Etiam filii ejus perſequebantur ipſum, quos benigne ad pœnitentiam reduxit. Tandem bene ſingulis diſpoſitis, bona morte diem clauſit extremum. Et quia humana infirmitas delicias diu ferre non poteſt, filii ejus ad miſeriam declinarunt. Et eſt bene infelix conditio, quando totiens ſine ceſſatione experimur, & in his, qui ante nos fuerunt, id totiens factum legimus, ſcilicet communiter, paucis exceptis, felicitas generationis unius raro pariat felicitatem ſubſequentis. Idem magnum concilium Aquiſgrani congregavit: in quo regula & honeſtus modus vivendi canonicorum & canonicarum compilatus eſt. Hic balſamatus & inconſumtus in eccleſia Metenſi oſtenditur.

Anno mundi			VI^M XXIII.				VI^M XXXIII.	
Papæ.	Paſchalis I. an. VII. dieb. XVII.	Romanus.	Eugenius II. an III. menſ. II.	Romanus.	Valentinus diebus XL.	Romanus.	Gregorius quartus an. XVI.	Romanus.
Anno Chriſti			DCCCXXIIII.				DCCCXXXIIII.	

Iſte Paſchalis magnam adhibuit diligentiam reliquiis ſanctorũ, & innumera corpora ſacra levavit, & honorifice recondidit, ſicut in viſione ſanctæ Cæciliæ mandatum ſibi fuit.

Iſte Eugenius vir præclarus, & magnæ ſanctitatis & ſimplicitatis fuit, mũdi contemptor, & ſola, quæ Chriſti ſunt, ſapuit. Hic mart. coronatus eſt per laicos Romanos, ſepultus ad ſanctum Petrum.

Iſte Gregorius, mortuo Valentino, qui breviter poſt electionem e medio ſublatus fuit, eligitur, & multa bona fecit, viditque triſtia tempora propter varias plagas graſſantes in populo. Hic multorum ſanctorum corpora levans de terra, honorifice repoſuit in altaria. Ejus petitione Ludovicus & Guigo, marchio Lombardiæ, Saracenos de Italia fugarunt. Moritur tandem poſt innumerabilia bona opera, eodem tempore, quo & Imperator. Sepultus apud ſanctum Petrum.

Rabanus poëta & monachus, poſt abbas Fuldenſ. deinde archiep. Maguntiæ, doctor magnus, claruit, & plura ſcripſit. Et Strabus, diſcipulus ejus, etiam notabilis in ſcientia & virtutibus eodem tempore fuit. Honoldus, rex Danorum, circa hæc tempora baptiſatur Maguntiæ cum uxore & filiis: cui imperator Friſiam dedit. Translatio plurimorum facta eſt hoc tempore. Sebaſtianus, & Gregorius papa Sueſſionenſis.

Sanctus Marcellinus & Petrus de Roma in Galliam tranſlati ſunt: & ſanctus Vitus in Saxoniam, & ſanctus Geneſius in Angliam transfertur. Carolus monaſteria ſolennia tot fundavit, quot in alphabeto literæ habentur: & cuilibet una præponebatur.

Schiſma octavum erat inter Eugenium & Siſinnium propter diſcordiam eligentium: ſed Eugenius obtinuit, quia pars major erat cum eo.

Tempora cruenta iterum ſurgunt. Cauſa eſt debilitas imperii: quia, mortuo Ludovico, filii ejus mutuo ſe contriverunt. Quod audientes Saraceni, & Saxones, & alii Occidentales, erexerunt ſe contra eos. Et facta eſt plaga gravis. Annona de cœlo pluit in Vaſconia frumento ſimilis, hahens tamen grana breviora. Tempeſtas maxima oritur in Gallia, & terræmotus: & multæ villæ & domus cœleſti igne cremantur: homines & jumenta ictu fulminum exanimantur: & cum grandine lapides immenſi ponderis cadunt, & fragmen glaciei deſcendit, cujus latitudo VI. pedum, longitudo XVI, altitudo duorum fuit. Et peſtilentia magna ſequehatur. 66

Puella quædam XII. annorum, poſt ſacram communionem VI. menſihus in pane & aqua jejunavit: deinde per triennium omnino abſtinuit ab omni ciho & potu.

Lotharius primus annis XV.

Iſte Lotharius, mortuo patre, imperium ſumpſit: bahuitque duos fratres, ſcilicet Ludovicum & Carolum, quos nitebatur excludere ab hæreditate paterna: ſed illi contra eum hoc hellum moverunt, in quo tot ah utraque parte ceciderunt, quod ſimile non eſt factum in gente illa: & Lotharius fugit. Quidam autem magnates eos conpoſuerunt, regna dividendo. Nec valuerunt reſiſtere adverſariis ſuis, propter hanc ruinam militum: & ideo undique fines eorum invaſerunt hoſtes. Sicſie quando vult nimium, fit minimum. Qui hucuſque alios defenderunt, jam ſeipſos defendere nequeunt. Quid faciet humilis herba deſerti, ſi ſtare non valet alta cedrus Libani? Omnia fac cum conſilio: alioquin pœnitebis poſt, ſed tarde. Nota exemplum. Tandem Lotharius renuncians ſeculo, monachus effectus eſt: in cujus obitu fuit magna concertatio inter angelos & dæmones: ſed, orantibus monachis, dæmones fugati ſunt.

VI^M XLIII.

Sergius II. annis III. menſ. II. — Romanus.

DCCCXLIIII.

Iſte Sergius vocahatur antea Os porci. Et quia nomen erat inhoneſtum, & tantæ dignitati inconveniens, ideo mutato nomine, Sergius vocari elegit. Et ab iſto in antea omnes proprium nomen mutaverunt. Sed hoc quibusdam non placet, ſed dicunt, quod hoc faciunt exemplo Chriſti, qui apoſtolis nomina impoſuit, &c. ſimiliter & de patriarchis. Et hæc videtur melior ratio hujus variationis.

Dionyſii, ſancti doctoris, libri ſunt translati de Græco in Latinum: quos Michael imperator miſit Ludovico. Et XIX. ægroti ſanati ſunt.

Feſtivitas omnium ſanctorum eſt translata ad Kal. Novemb. per Gregorium quartum: & Galli & Germani inceperunt & ipſum celehrare hoc tempore. Et hahetur ſermo Rahani de eodem ſatis pulcer. Plaga horribilis ſuper Romam & totam Italiam facta eſt. Nam quidam perfidi chriſtiani miſerunt clam ad Soldanum Saracenorum, ut cito veniret: & Roma capitur, & eccleſia apoſtolorum ſtabulum equorum efficitur. Sed Ludovicus cum Gallis & Lomhardis totam illam infinitam multitudinem fugavit, non ſine multa ſanguinis effuſione chriſtianorum. Et Siciliam & Apuliam etiam hoc tempore Saraceni vaſtarunt: & Tuſcia in ſolitudinem redacta eſt.

Gallia pene tota vaſtatur a Normannis & Friſonibus, & aliis, circumquaque concrematis civitatibus, &c. Hic iterum nota mutabilitatem temporum: quia per longa tempora Galli triumphatores in orbe fuerunt, hic proſternuntur: nec unquam poſtea ad priſtinam redeunt poteſtatem & gloriam. Dominabantur enim quondam in Italia, Hiſpania, Germania, in Saxonia: imo ultra mare.

Digitized by Google

Saraceni de Africa venientes, iterum Romam invadunt, & eccleſias apoſtolorum dehoneſtant, ſpoliantes undique &c. Redeuntes autem cum ſpoliis, ſubmerſi ſunt in mari.

Duodecim duces Bohemorum ſunt baptiſati, procuratione Ludovici, fratris Lotharii.

Fames magna in Germania fuit, ita ut pater filium devorare vellet.

Maguntia circa hæc tempora in magna afflictione fuit per triennium. Dæmon publice apparuit, & domos incendebat, & ſacerdotes lapidavit, qui aquam benedictam aſpergebant, & dæmones fugabant.

Octavæ aſſumptionis beatæ Mariæ inſtituuntur a Leone papa.

Imperatores. Ludovicus ſecundus annis XXI.

Aimundus, rex Angliæ, vir ſanctus, mart. eſt: & Angliam devaſtavit.

Magniradus eremita martyriſatur.

Iſte Ludovicus, filius Lotharii, fuit a Sergio papa in regem coronatus: & ad tempus cum patre regnavit, & poſt ſolus annis XXI. Hic habuit filium, nomine Carolum, quem diabolus invaſit, & vexavit coram patre: quia contra eum conſpirationem tractaverat. Ejus tempore multa mirabilia contigerunt.

Sancta Helena imperatrix transfertur a Roma in Franciam.

Gloria, laus & honor tibi ſit rex, &c. componitur a quodam epiſcopo captivo, in feſto palmarum: propter quod ab Imperatore dimiſſus fuit, & reſtitutus.

Coloniæ horribilis tempeſtas oritur: & fulmen eccleſiam ſancti Petri ſcidit, & III. interfecit homines, & ſex ſemivivos reliquit: habuit formam draconis.

Radulphus, epiſcopus Bituricenſis, claret ſanctitate.

Anno mundi		VI^{M}LIII.			VI^{M}LXIII.	
Papæ.	Leo IV. annis VIII. menſ. III. dieb. VI.	Romanus.	Benedictus tertius annis II. menſ. VI.	Romanus.	Nicolaus I. annis IX. menſ. II. dieb. XX.	Romanus.
Anno Chriſti		DCCCLIIII.			DCCCLXIIII.	

Iſte Leo ſanctus fuit, in quo & ſerpentina prudentia, & columbina ſimplicitas habitaverunt. In monaſterio educatus, primo in ſcientia & ſancta converſatione, tanquam verus monachus profecit. Hic factus papa, ſtatim reparare ſtuduit eccleſias, quas Saraceni paulo ante deſtruxerant. Collectam, *Deus, qui beatum Petrum*, &c. *Deus, cujus dextera beatum Petrum am.* &c. fecit contra Saracenos. Fuit ſcripturarum ferventiſſimus prædicator & perſcrutator, orationibus & vigiliis jugiter intentus. Sepelitur tandem poſt ſanctam mortem in eccleſia ſancti Petri: cujus feſtum XVII. Kal. Auguſt. agitur.

Leonina civitas juſſu Leonis ædificatur ad defenſionem ſancti Petri prope Romam.

Iſte Benedictus nomine & re ab omnibus eſt beatiſſimus dictus. Hic ſtatuit, ut clerici ordinate incederent, & honeſte.

Germanus. Johannes.

Iſte Nicolaus tantæ ſanctitatis extitit, ut poſt magnum Gregorium papam vix ullus in ſede Romana apparuit illi comparandus. In ejus ordinatione Ludovicus præſens fuit. Tandem poſt multa bona, morte ſanctiſſima potitus, ſepelitur in eccleſia ſancti Petri apoſtoli.

Iſte Johannes Anglicus cognomine, ſed natione, Maguntinus, circa hæc tempora dicitur fuiſſe. Et erat fœmina habitu veſtita virili. Sic in divina ſcriptura profecerat, ut par ei non inveniretur: & in papam eligitur. Sed poſt imprægnata, cum publice in proceſſione pergeret, peperit: & moritur. *(a)* Et hic ſextus videtur fuiſſe papa, qui nomen ſanctitatis ſine re habuit uſque huc: & ſimiliter, ſicut alii, a Deo plagatus fuit. Nec ponitur in catalogo pontificum. Nugantur aliqui, hac de cauſſa nullum Almanum in papam eligi: quod falſum eſſe conſtat.

(a) Vide, quæ notavi ad *MARIANUM SCOTUM a. 854.*

Sanguis pluit de cœlo in Italia tribus diebus, & locuſtæ innumerabiles Galliam devaſtant, 67
ſenas habentes alas, ſex pedes, duos dentes lapidibus duriores, ut caſtrorum acies turmatim volantes, ſpacium diurni itineris quatuor aut V milliaribus extendentes. Tandem usque ad mare Britannicum pervenientes, ventorum flatu ſubmerſæ ſunt: ſed æſtu Oceani ad littus rejectæ, ex putredine ſua aërem corruperunt. Unde mortalitas magna & fames prævalida ſubſecuta eſt, ita, ut pene tertia pars hominum ibi conſumpta ſit. Et ſic additur dolor ſuper dolorem Gallicis: quia bellis laceſſiti, jam fame etiam perierunt.

In Saxonia villa quædam cum omnibus penitus abſorbetur in momento.

Carolus II. an. III. menſ. IX.

Bulgarorum rex cum gente ſua ad Chriſti fidem convertitur, qui etiam in tantum profecit, ut, dimiſſo regno, monachus efficeretur. Filius autem ejus apoſtatavit, quare reſumpto regno, ipſum cepit, & oculis effoſſis, ipſum incarceravit, & alium ſubſtituit, ac ſacrum habitum reaſſumpſit.

Mimenus, rex Britonum, a ſancto Maurilone interficitur, dum Franciam vaſtaret.

Caput ſancti Greg. & brachium ſancti Leonis ad Senon. eccleſiā ſunt translata per Joā. pap.

Iſte Carolus dictus eſt Calvus: & habuit fratrem, qui dicebatur Ludovicus, & erat rex Germaniæ: qui bellum inſtituit contra ipſum. Sed Carolus intoxicatus, obiit ante congreſſum. Hic multa monaſteria fundavit.

Synodus Conſtant. celebratur, quæ VIII eſt in ordine Græcorum a quinta Conſtantinop.

Johannes diaconus ſcripſit vitam beati Gregorii in IV libris, & miſit Johanni papæ opus laudabile.

VI^M LXXIII.

Adrianus ſecundus, annis V.	Romanus.	Johannes VIII. an. X. dieb. II.

DCCCLXXIIII.

Iſte Adrianus excommunicavit Lotharium, fratrem imperatoris, regem Lotharingiæ, propter adulterium: ſed cum ille Romam veniens, utexcuſaret ſe, & communicaſſet indigne cum optimatibus ſuis, omnes infra annum mortui ſunt: & rex in via mortuus eſt, cum veniſſet Placentiam.

Iſte Johannes unxit Carolum imperatorem, & injuriam paſſus fuit a Romanis, quia dicto imperatori non favebat: & in cuſtodia poſitus fuit. Ipſe Formoſum, Portuenſem epiſcopum, ejecit, & degradavit: quod fuit occaſio mali.

Cyrillus vir ſanctus, pene omnium Sclavorum doctor & apoſtolus, corpus ſancti Clementis papæ reperit in Criſona, mari exſiccato, & Romam tranſtulit. Et in ſua eccleſia reconditur.

Johannes Scotus, doctiſſimus in ſcripturis, in Franciam venit, & rogatu Ludovici, Hierarchiam Dionyſii de Græco tranſtulit in Latinum, & poſt a diſcipulis confoſſus ſtylis, moritur. Et nota, quod ſæpius libri ſancti Dionyſii tranſlati ſunt.

Charitas refriguit valde circa hæc tempora in omni ſtatu, & iniquitas plus ſolito cœpit abundare. Jam enim gladius & hæreſes ex magna parte ceſſarunt: ſed ambitio, & avaritia, & cætera vitia, fræna laxantes, amplius quam illæ hæreſum perſecutiones chriſtianam fidem perſequebantur.

Normannia convertitur tertia generatione: poſt hæc Robertus naſcitur, qui Apuliam, Calabriam, Siciliam acquiſivit, Venetosque & Alexium, Imperatorem Græcorum, ſuperavit.

Ungari gens inculta oritur : exit a Sicilia, & a Pincernatis propulſa, in Pannoniam venit, ibique manens, expellit incolas. Carnes crudas comederunt, & humanum ſanguinem biberunt, ſicut Phalangi. Hi poſtea Romam, & alia bona eccleſiæ per longum tempus invaſerunt, ſicut olim Gothi, & ſic continuatur tribulatio.

Flandria efficitur comitatus: & Balduinus primus comes ibidem fuit. Gallia autem nimis fuit vaſtata ante fœdus Rollonis: quia Germani videntes Coloniam Treverim exuſtas, &c. junxerunt ſe Francis. Et ſic Rollo, dux Normannorum, baptiſatur, accipiens Gillam, filiam regis, in uxorem, confirmata ſibi regione Normanniæ.

Imperatores.	Carolus tertius annis XII.

Sonderoldus, epiſc. Maguntiæ, a Normannis martyriſatus eſt.

Iſte Carolus dictus eſt Groſſus ſive junior : qui Galliam & Germaniam pacifice poſſidens, a Johanne papa in imperatorem coronatur. Tandem, poſt glorioſam victoriam, Normannos ad fidem perduxit : quia jam Francis reſiſtere non valuerunt. Et quatuor annis ſuper Francos regnavit : & factus inutilis, abjicitur.

Sanctus Martinus translatus fuit de Turone Antiſidorum, & curavit leproſum. Deinde reportatus, curavit paralyticum, & cæcum contra voluntatem eorum. Et fructeta regionis veſtita ſunt foliis ſupernaturaliter, &c. Vide pulchram hiſtoriam in legenda ipſius.

Anno mundi	VIMLXXXIII.			VIMXCIII.
Papa,	Martinus II. an. I. menſ. V.	Adrianus III. an. I. menſ. III.	Stephanus V. an. VI. dieb. IX.	Romanus.	Formoſus an. V. menſ. VI.
Anno Chriſti	DCCCLXXXIIII.			DCCCXCIIII.

Iſte Martinus parum præfuit: ſimiliter & Adrianus, & iſte Adrianus ſtatuit, ut imperator nullo modo ſe intromittat de ſummi pontificis electione. Sed apparet, quod hæc conſtitutio parum obtinuit. Imo Leo octavus directe contrarium ſtatuit poſtea. Et forte pro varietate temporum ſic oportuit ſtatuta hujusmodi variari, ut patet extra de ſpon. Non debet.

Corpus ſancti Calliſti transfertur in Franciam.

Hujus Stephani tempore corpus ſancti Martini translatum fuit propter timorem Normannorum. Et nota, quod libri ſatis diſcordant de tempore horum pontificum, cum linea imperatorum. Et forte hoc factum fuit propter ſcandaloſas contentiones & intruſiones, quæ in utroq; ſtatu fiebant, &c. ſed non eſt vis. Sufficit enim nobis, debita tempora diſtinguere, & ea, quæ digna ſunt, memoriæ commendare.

Iſte Formoſus fuit primo epiſc. Portuenſ. & a Johanne propter inobedientiam privatus erat & degradatus usque ad laicalem ſtatum : ſed per Martinum reſtitutus eſt, & contra juramentum non ſolum Romam venit, ſed etiam papatum ſuſcepit : propter quod facta eſt altercatio magna. Schiſma IX. eccleſiæ & ſcandaloſiſſimum fuit (ſecundum quosdam) inter Formoſum & Sergium. Nam Sergius a Formoſo reprobatus a papatu, fugit in Franciam: & tandem papa factus, revertitur Romam ſecrete, & Chriſtophorum cepit, & Formoſi corpus effoſſum dehoneſtavit. Fuit etiam in ſchiſmate iſto aliud minus & breviſſimum, inter Leonem & Chriſtophorum prædictum. Nam Chriſtophorus per vim rapuit papatum, Leone incarcerato : ſed ſtatim etiam ipſe per Sergium captus eſt, tanquam invaſor. Quidam enim dicunt, quod monachus effectus ſit: & multiplicata ſunt mala ſuper clerum & eccleſiam totam.

Cluniacenſium ordo patrum, quaſi ſtella matutina in medio nebuloſæ tempeſtatis hujus 63 & ſcandaloſæ, in magna humilitate & fervore rutilare cœpit atque proficere per Adonem monachum, virum ſanctum, ac cæteros quamplures æque perfectos. Hi primi ordinis ſanctiſſimi patris Benedicti, qui jam in plerisque locis cecidit, reformatores extiterunt. Et nota, quod divitiæ fuerunt ſæpius cauſa caſus ordinis ſacri, & paupertas reformationis. Devotio nanque peperit divitias. Sed (heu) filia ſuffocavit matrem! O abyſſus imperſcrutabilis judiciorum Dei! ecce tam in imperio, quam in papatu altercatione ſcandaloſa tenebreſcente, exortum eſt hic in tenebris lumen rectis corde.

Arnulphus annis XII.

Iſte Arnulphus plene compeſcuit Normannos, qui jam ultra XI annos Galliam vaſtarunt. Tandem a medicis deſperatus, mirabili infirmitate, ita ut a pediculis conſumeretur, defecit, & mortuus eſt.

Heu, heu, Domine Deus, quomodo obſcuratum eſt aurum, mutatus eſt color optimus! Qualia contigiſſe circa hæc tempora etiam in ſancta ſede apoſtolica, quam usque huc tanto zelo cuſtodiſti, legimus ſcandala! Quales contentiones & æmulationes, ſectæ, invidiæ, ambitiones, intruſiones, perſecutiones! O tempus peſſimum, in quo defecit ſanctus, & diminutæ ſunt veritates a filiis hominum! Verumtamen poſt hæc tempora fuerunt multi ſancti papæ: ſed non ſic continue, & in tanto numero, ſicut in præcedentibus. Eia! quis conventus, quæ congregatio, quis homo jam ſecurus erit, ſi ſic defecit ſanctitas primitiva?

VI^{M}CIII.

Bonifacius VI. dieb. XV.	Stephanus VI. an. I. menſ. III.	Romanus I. menſ. III, dieb. XI.	Theodorus II. dieb. XX.	Johannes IX. an. II. dieb. XV.	Benedictus IV. an. III. menſ. II.

DCCCCIIII.

Iſti octo pontifices ſucceſſive ſequentes, brevi tempore ſederunt. Neſcio aliquid notabile de ipſis dicere: quia non niſi ſcandaloſa de his reperi, propter inauditam in ſancta ſede apoſtolica contentionem. Unus contra alium, & ſimul contra ſe mutuo. Nam Stephanus confirmans facta Johannis octavi, Formoſum damnavit, & ejus facta irrita decrevit, & corpus ejus mortuum dehoneſtavit: digitis duobus abſciſſis, manum in Tiberim projici mandavit, omnino ingratus, contumeliam pro gratia reddens: quia Formoſus ipſum antea epiſcopum Anagniæ fecit. Sed breve tempus finem impoſuit negotio. Rurſus poſt hæc Theodorus omnes actus Stephani reprobans, facta Formoſi approbavit. Similiter & Johannes IX ſequens in concilio Ravennæ coram LXXIV epiſcopis damnavit facta Stephani, & Formoſum confirmavit. Sergius autem directe contrarium ſenſit, & Formoſum damnavit.

Cluniacum monaſterium famoſiſſimum ac ſanctiſſimum conſtruitur a Bernone, duce Aquitaniæ, dono etiam Avæ comitiſſæ, ac Guilhelmo pio principe Burgundiæ. Quod poſteà beatus Hugo, abbas ejusdem cœnobii, mirabili ampliavit opere. Vide circa annum MXCIV.

Imperium iterum transfertur, & dividitur. Nam Franci non juvabant eccleſias, quas patres eorum exſtruxerant, ſed diſſipabant: nec Romanis præbebant auxilium contra Longobardos, qui multum infeſtabant eos. Ideo de communi conſenſu excluſi ſunt ab imperio: & Italici in Italia, & Almani in Almania cœperunt usque ad Othonem, qui utrobique regnavit. Franci autem coguntur nunc manere in terminis ſuis, experientes omnium rerum eſſe periodum, ſicut alii rotam fortunæ aſcenderunt & deſcenderunt.

Comitatus Bleſenſis oritur ex nobili ſtirpe Normannorum. Gelo primus.

Imperatores.	Ludovicus III. annis VI.	Berengarius I. annis IV.	Conradus, vel Hugo, annis VII.	Almanus.

Iſte Ludovicus non babuit papalem benedictionem, propter inſolentias eorum, qui in Italia dominabantur, & Berengarium conabantur expellere: ſed cum pro ipſo regnare cœpiſſet, Veronæ capitur, & excæcatur: & Berengarius reſtituitur. Et hic ultimus eſt de ſtirpe Carolina, qui imperium tenebant.

Iſte Berengarius prudens in armis fuit, & bellum babuit cum Romanis, & etiam cum Ludovico prædicto: nec fit aliqua mentio de iſto & ſequentibus usque ad Othonem, apud Vincentium in Speculo hiſtoriali.

Iſte Conradus, filius Ludovici, inter imperatores non computatur, quia non regnavit in Italia, ſed in Almania tantum. Et Hugo, quia in Italia tantum.

Anno mundi				VI^{M}CXIII.				
Leo quintus dieb. XL.	Chriſtophorus I. menſ. VII.	Romanus.	Sergius III. annis VII. menſ. III. dieb. XVI.	Romanus.	Anaſtaſius II. an. II. menſ. II.	Laudo menſ. V. dieb. XXI.	Romanus.	
Anno Chriſti				DCCCCXIIII.				

Monſtrum habens caput caninum, & cætera membra ſicut homo, præſentatur Ludovico. Et bene potuit monſtruoſum ſtatum ſignificare hujus temporis, ubi homines ſine capite quaſi canes latrando hinc inde vacillabant.

Iſte Sergius cum Romam rediiſſet, auxilio Francorum Chriſtophorum cepit, & ſedit pro eo: & in ultionem ſuæ repulſæ, corpus Formoſi extraxit de ſepulchro, & indutum ſacerdotaliter in pontificali ſede decollari fecit, & in Tiberim projici. Piſcatores autem in eccleſiam ipſum importarunt, ſacris imaginibus ſe inclinantibus, & eum ſalutantibus venerabiliter, cunctis videntibus qui aderant. Omnia inſuper, quæ ipſe Formoſus fecerat, irrita decrevit.

Anaſtaſius & Laudo parum præfuerunt.

Odo vir ſanctus, primus abbas Cluniacenſ. fervorem monaſticum in monaſteriis reſuſcitavit, & plura ſcripſit. Dialogum beati Gregorii, ipſo annuente, coarctavit ſub uno volumine. Hic pater multorum monachorum fuit.

Elphredus, rex Angliæ, vir totus virtuoſus, VIII horas in orando, legendo & ſcribendo expendit, VIII in negotiis regni, VIII in cura corporis: reditus etiam optime diſpenſavit.

Stephanus, epiſcopus Leodienſ. claret ſanctitate & ſcientia. Fecit hiſtoriam ſancti Lamberti cum notis; & alias plures, ſcilicet de Trinitate, & inventione ſancti Stephani.

Ungari incipiunt Romam & cætera bona eccleſiæ vaſtare. Et totam Ruſciam deſtruunt, 69
interfectis maribus & fœminis, omnia ſpolia ſecum portantes. Taxis eorum rex fuit, qui decem modios nummorum recepit a Berengario: & poſt ſingulis annis redeuntes, fines Romanorum invadere ſolebant per multa tempora. Cauſa hujus mali fuit ingratitudo Romanorũ, quia prædictum Marchionem expulerunt: & ideo ultus ſe fuit hoc modo, vocando barbaros, ſicut Narſes olim fecit, tempore Juſtini ſecundi. Poſtea interfectus eſt.

Saraceni, qui dominabantur circa hæc tempora in Italia, devicti ſunt a Johanne papa, & Marchione Alberico.

Berengarius II. an. VIII.

Sanctus Wibertus, qui cœnobium Gemelatenſ. fundavit, claret in Lothoringia.

Fons ſanguinis fluxit Januæ, ſignificans cladem ſtatim ſequentem per Saracenos, qui eam ceperunt, & occiſis cunctis, ſpoliarunt.

Henricus an. XVIII.

De iſto Berengario non eſt conſonantia in libris, quando regnaverit.

Quidam dicunt, poſt Berengarium primum. Alii, poſt Hugonem: ſed non eſt curandum. Tempora iſta ſatis confuſa fuerunt: quia, qui plus potuit, plus fecit.

Iſte Henricus dux Saxonũ fuit, & totus inclytus. Nec ipſe inter imperatores computatur: quia tantum in Almania regnavit. Ipſe habuit uxorem ſanctiſſimam, nomine Mathildam, ex qua genuit duos filios, Othonem & Henricum. Et Otho ſucceſſit ei in Imperio; & Henricus in Almania habuit plures terras: tertium filium Brunonem, qui etiam ſanctus fuit, & XIII. annis archiepiſcopus Colonienſis, & vir magnæ perfectionis: qui etiam monaſterium ſancti Pantaleonis fundavit.

VI[M] CXXIII.									VI[M] CXXXIII.
Johannes X. annis XIII. menſ. II. dieb. III.	Romanus.	Leo VI. menſ. VI. dieb. XV.	Romanus.	Stephanus VII. an. II. menſ. I. dieb. II.	Romanus.	Johannes XI. annis IV. menſ. X. dieb. XV.	Romanus.	Leo VII. an. III. menſ. V. dieb. X.	Romanus.
DCCCCXXIIII.									DCCCCXXXIIII.

Iſte Johannes fuit filius Sergii papæ, tam carne quam moribus. Etiam rapuit præſulatum. Et tandem miſerabiliter occiditur a militibus Guidonis, poſito pulvinari ſuper os ejus, dum in carcere teneretur. Poſt eum quidam alius Johannes intruſus fuit: ſed ſtatim ejectus eſt. Et ideo non ponitur in catalogo ſummorum pontificum.

Adamarus vir ſanctus, ſucceſſor ſancti Othonis, abbatis Cluniacenſ.

Theodardus, abbas ſancti Eliæ, claret ſanctitate.

Dunſtanus, epiſcop. Cantuarienſ. ſanctus, plura monaſteria fundavit. Et didicit in die mortis ab angelo, *O Rex gentium, dominator omnium:* & vidit beatam virginem Mariam.

Bohemia convertitur ad fidem Chriſti. Et in Praga eccleſia cathedralis erigitur.

Regino, abbas Pruniẽſ. Chronica ſcripſit eleganter.

Siptineus, dux Bohemiæ, ad fidem converſus eſt, vir utique fideliſſimus. Boleslaus filius ejus, ſed perverſus. Qui poſtea fratrem ejus, ſanctum Wencelaum, occidit, ſcilicet anno primo Othonis I. & ob hoc ab Othone cum tota Bohemia ſuperatus fuit, & vaſtatus per annos XIV.

Almania circa hæc tempora plus ſolito cœpit inſignes habere perſonas in utroque ſtatu & ſexu. Domoſque ejus principales, ſcilicet Saxoniæ, Bavariæ, Auſtriæ, Haſſiæ, ac cæteras fidei lumen valde illuſtravit. Sed & in ſapientia & probitate plures claruerunt141glorioſe, & nominati ſunt in orbe. Sic ſic dum una gens cecidit, altera ſuccrevit: ut non glorietur omnis caro, niſi in Patre luminum; a quo eſt omne bonum optimum, & omne donum perfectum. Ipſe eſt, qui olim ad Samuelem loquebatur: *Ego glorifico glorificantes me: & qui me contemnunt, erunt ignobiles.*

Dani idololatriam poſtponunt. Uſque ad hæc enim tempora Chriſtum colendo, etiam idolis ſacrificabant, dicentes, quod dii eſſent antiquiores & potentiores eo. Sed clericus quidam, ſcilicet Anſgarius, contradicens, ignitum ferrum portavit illæſus: & ſic fuerunt plene informati.

Elthefcanus rex Angliæ, vir miræ devotionis, floruit, ex matre humilis nationis, ſcilicet filia paſtoris, quæ vidit ex ſe prodire lunam, quæ totam Angliam illuſtrabat. Quod factum eſt: quia iſte rex tantam habuit devotionem ad divinum cultum, ut nullum monaſterium dimitteret indotatum. Hæreſis Anthropomorphitarum in Italia repullulat: ſed Raherius epiſcopus, & cæteri extirpant eam.

Imperatores. Berengarius III. annis VII. Iſte Berengarius imperavit in Italia; cujus tempore fuit magnum ſchiſma: & Henricus moritur, & Otho in Almania cœpit regnare. Lotharius ſecundus an. II.

Carolus, rex Francorum, a comite Hiberto exulatur & martyriſatur Paronam.

Sancta Mathildis regina, uxor Henrici, claret ſanctitate, & ſupra modum humilis & miſericors: quæ totam ſtirpem Saxonum ſua nobilitavit virtute. Hæc poſt obitum viri diu in viduitate permanſit, & monaſteria & hoſpitalia plura fundavit: in adverſis patientiſſima, in orationibus ita pervigil, ut totum pſalterium ante matutinas exolvere ſolita fuerit. Tandem ſpiritu prophetiæ mortem prædicens, migravit ad Chriſtum, ſanctam ſobolem relinquens in conſolationem totius eccleſiæ.

Iſte Lotharius moriens, quando Otho regnavit in Almania, reliquit uxorem nomine Dalvidam, *(a)* quæ poſtea eidem Othoni nupſit.

Anno mundi			VI^M CXLIII.					VI^M CLIII.		
Papæ.	Stephanus VIII. an. III. menſ. IV. dieb. XV.	Germanus.	Martinus III. an. III. menſ. VI. dieb XIV.	Romanus.	Agapetus II. an. VIII. menſ. VI. dieb. X.		Johannes XII. an VII. dieb. X.	Romanus.	Benedictus quintus menſ. II. dieb. V.	Tuſcus.
Anno Chriſti		DCCCCXLIIII.				DCCCCLIIII.				

Iſte Stephanus a quibusdam Romanis mutilatus fuit.

Iſtius Agapeti tempore ſanctus Odo, primus abbas Cluniacenſ. in Domino obdormivit.

Iſte Johannes venator fuit, & totus lubricus: fœminas publice tenebat. Quapropter depoſitus fuit per Othonem: ſed non curavit. Tandem cum uxore cujusdam ſe oblectans, a diabolo in tempore percutitur, & ſine pœnitentia ſubito moritur. Eja Deus æterne, quam diſpares ſunt illi prioribus! O abyſſus judiciorum Dei! quis inveſtigabit ea? Nec fuit iſte digne electus, ſed per patrem ſuum intruſus, quoniam potens erat. Schiſma X. eccleſiæ fuit inter Johannem XII. & Leonem VIII. quia Johannes, cum male intraſſet, & pejus vixiſſet, depoſitus fuit; & Leo ſubrogatus. Sed tamen Leo obtinuit auxilio Imperatoris, licet bis fugatus fuiſſet.

Majolus vir ſanctus, qui fuit tertius abbas Cluniacenſ. eximii fervoris & abſtinentiæ, & reparator monaſticæ diſciplinæ, claret.

Iſte Benedictus a Romanis eligitur contra Leonem; ſed ab Othone deponitur, & in exilium apud Saxones miſſus eſt. Malum principium raro habet bonum finem. Time, eruditus periculo alterius. Sanctitas papas dimiſit, & ad imperatores acceſſit hoc tempore, ſicut clare apparet.

Wenzeslaus, princeps Bohemiæ, de bono patre melior filius, martyriſatur ab iniquo fratre ſuo. Iſte vir ſanctus fuit, humillimus & miſericordiſſimus.

Bruno, archiepiſcopus Colonienſ. vir ſanctus, frater Othonis; qui claret in Almania, utrumque gladium ſtrenue gubernando: & ſancti Pantaleonis monaſterium fundavit in Colonia, & epiſcopio ducatum contulit, reliquiſque pluribus ornavit.

(a) Potius *Adelheidem*.

Imperium transfertur ad Almanos. Hi enim, ſecundum nominis ipſorum interpretatio- 70
nem, dicuntur, quaſi omnes viri; in armis utique ſtrenuiſſimi; catholicæ fidei ferventiſſimi defenſores. *Al* enim lingua eorum omnes, & *man* vir ſonat: inde Almani, id eſt omnes viri. Nec poteſt infelix homo informari, ut illum ſcopulum declinet, in quo tot jam vidit etiam potentes periclitatos. Monſtrum in Italia, mulier habens duo capita, & cætera membra uſque ad umbilicum, una comedente vel dormiente: alia quandoque neutrum faciebat. Diu vixerunt, & pariter tandem obierunt: Eduinus rex Angliæ, qui omnes monachos expulit a regno, & ſanctum Dunſtanum in Flandriam truſit, & tamen ejusdem ſancti meritis ab inferis liberatur.

Berengarius IV. annis IX.

Iſte Berengarius magna tyrannide premebat Italiam. Quare Dominus papa & alii Romani vocaverunt Othonem, ut liberaret eos. Quod & factum eſt. Et capto per vim Berengario, bis exulavit eum, & relictam Lotharii ſibi uxorem accepit, quam tyrannus incarceraverat.

Etgarus, rex Angliæ, pene omni anno monaſterium fundavit.

Otho primus annis XII.

Iſte Otho primus erat imperator Almanus, (a) totus victorioſus, velut alter Carolus; eccleſiæ Dei defenſor ſolicitus, & promotor ſingularis. Ob quod meruit dignitatem imperialem, multos infideles convertit. Benedictum papam, invaſorem eccleſiæ, duxit ſecum ad Saxoniam; ibique moritur in exilio. Omnibus tandem pacatis, obiit, plenus bonis operibus, divitiis & gloria ditiſſimus, & prole digna. Sepultus Magdeburg in Eccleſia ſancti Mauricii, quam precioſe fundavit.

VI^M CLXIII.				VI^M CLXXIII.
Leo VIII. anno I. menſ. IV.	Johannes XIII. an. VII. menſ. XI. dieb. V.	Benedictus VI. anno I. menſ. VI.	Bonus vel Donus anno I. menſ. VI.	Bonifacius ſeptimus menſ. VI. dieb. X.
DCCCCLXIIII.				DCCCCLXXIIII.

Iſte Leo communi voto eligitur, depoſito Joanne. Hic ſtatuit, ut nullus papa fieret ſine conſenſu imperatoris, propter malitiam Romanorum, qui ſuos intrudebant. Hic omnes donationes, factas eccleſiæ a Juſtiniano & Carolo & aliis, Othoni conceſſit, & ſuis ſucceſſoribus, ut Italiam ab invaſoribus defenderet.

Iſte Johannes gravem injuriam paſſus fuit, a Romanis captus, & exul factus. Sed Otho duriſſime hanc perculit, nobilibus occiſis, & quibusdam in exilium miſſis. Nota, quod hic occiduntur, ſicut in primitiva eccleſia: ſed non fiunt martyres, ut iſti. *Par pœna, ſed diſpar cauſa.*

Iſte Benedictus captus fuit, & in caſtro ſancti angeli ſtrangulatus. Et iſte Bonus, qui alio nomine Donus, parũ ſedit.

Iſte Bonifacius per Romanos, ſtrangulato Benedicto, in papam eligitur, & deprædata eccleſia, fugit in Conſtantinopolim: poſt reverſus, Johanni diacono cardinali oculos eruit: & ipſe deinde ſubito extinctus eſt.

Sanctus Otho, epiſc. Cantuarienſ. & ſanctus Bruno Colonienſ. transferunt corpora ſanctorum Elyſii, Patrocli, Privati, Gregorii, cum baculo ſancti Petri, de Roma ad Coloniam.

Oſwaldus, reverendus Vingorniæ epiſc. poſt Eboraci archiepiſc. Rameſiæ monaſterium fundavit.

Achelvoldus, reverendus epiſcopus Vintonienſ. multa fecit. Eccleſia Magdeburgenſ. glorioſe extruitur, & dotatur per Othonem primum. Et archiepiſc. ejus fit Primas Almaniæ. Et nota, quod tempore Othonis tertii fuit in ea quidam archiepiſc. nomine Udo, qui per beatam virginem promotus fuit: ſed poſt propter malam vitam horribiliter damnatus eſt. Unde, *Ceſſa de ludo, quia luſiſti ſatis Udo.* Schiſma XI. fuit inter Benedictum V. & Leonem VIII. ſed Leo obtinuit.

(a) Hic alias primus dicitur Imperator Teutonicus *OTTONI FRISINGENSI lib. VI. c. XVII. XXIV. RADEVICO lib. I. c. VI.* & aliis, quia per ipſum Imperium Romanum a Francis ad Teutonicos fuit translatum, de quo *CONRING. de Imperio Romano cap. X.*

Ungaria incipit hoc tempore ad fidem converti; ubi primo prædicavit vir Dei, Adelbertus epiſc. Pragenſis. Adelbertus vir ſanctus, claruit, natione Bohemus, & primus epiſc. Pragenſ. revelante Deo Pannoniam veniens, ſanctum Stephanum, primum Regem Ungarorum, cum multis baptiſavit. Deinde Polonos in fide confirmavit. Tandem Pruthenis in inferiori Almaniæ regione prope mare commorantibus prædicans, ibi martyrio coronatus eſt.

Stephanus, primus rex Ungariæ, chriſtianus, ſanctus vir fuit. Et fit gratia magna in populo barharo, & idololatriæ cultui hucuſque dedito. Annona pluit de cœlo, & piſciculi parvi in Albonia. Carolina ſtirps ejicitur de regno Franciæ, & comes Pariſienſis arripuit regnum circa hæc tempora.

Imperatores. Otho ſecundus annis IX. — Otho tertius annis XVIII.

Iſte Otho fuit filius Othonis primi, per omnia fidelis & ſtrenuus defenſor eccleſiæ: plura hella contra infideles habuit: ſed in ultimo pene totum exercitum amiſit in Calabria. Ipſe tamen dum tota mente ſanctum Petrum invocaſſet, mirabiliter liberatus fuit. Ipſe habuit filiam Imperatoris Conſtantinopolitani, de ſanguine Romanorum, in uxorem. Et fuit coronatus a Benedicto ſeptimo. Moritur Romæ. Sepultus in eccleſia ſancti Petri honorifice.

Iſte Otho per omnia imperio & nomine dignus juxta paternam prohitatem, fideliſſimus eccleſiæ fuit: multa bella proſpere geſſit: Deo & ſanctis devotus extitit: reliquis ſanctorum maximam reverentiam exhibuit, &c. Tandem poſt multos labores Romæ vitam finivit.

Anno mundi	VI^M CLXXXIII.					VI^M CXCIII.	
Papæ.	Benedictus VII. an. X. menſ. VI.	Johannes XIV. menſ. VIII.	Johannes XV. menſ. IV.	Johannes XVI. an. X. menſ. X. dieb. VI.	Saxo.	Gregorius V. an. II. menſ. VI.	Johannes XVII. menſ. VI.
Anno Chriſti	DCCCCLXXXIIII.					DCCCCXCIIII.	

Iſte Benedictus coronavit Othonem II. & fecit capi plures Romanorum. Congregavit etiam concilium Remenſe contra regem Franciæ: ubi Gilbertus necromanticus deponitur, & Rudolfus reſtituitur in gradum priſtinum.

Horũ primus in caſtro ſancti angeli fame afflictus, per IV. mẽſes defecit, & moritur. Et alter parũ ſupervixit.

Iſte Johannes fuit in armis eruditus: & plures libros compoſuit. Hunc Creſcentius patricius in tantum afflixit, quod urbem exiverit, & pro Imperatore nuncios mitteret. Quod audientes Romani, ipſum revocant, & uſque ad terram proſtrati, veniam petunt. Jam enim aliquot annis experti fuerunt ludum Almanorum. Vilis conditio hominũ, nolle obedire niſi cum non poteſt reſiſtere. Tandem pace facta, Romæ mortuus eſt.

Iſte Gregorius factus fuit papa ad inſtantiam Imperatoris Othonis tertii, vir venerabilis & ipſius Othonis conſanguineus. Dictus fuerat antea Bruno, & cum parum ſediſſet, & jam imperator ab Urbe receſſiſſet, Placentinus intruditur a Creſcentio conſule propter pecuniam: & Johannes XVII. vocatur. Et factum eſt ſchiſma diebus paucis. Nam Imperator reverſus, Creſcentium cepit, & capite truncavit: Johannem autẽ antipapam exoculari, & cæteris membris mutilari fecit, nihil eum juvantibus ducatis ſuis. Quia enim fecit, quod non debuit, paſſus eſt quod meruit. Et nota, quod iſte Greg. cum Othone prædicto ordinavit electores imperii in Almania, (a) qui deinceps permanſerunt uſque nunc, nec potuerunt Franci aut alii infringere. Comitatus Sabaudiæ inclytiſſimus oritur ex nobiliſſimo ducum Saxoniæ ſanguine, qui etiam hoc tempore imperium tenebant: ubi primum Beroldus, vir in armis ſtrenuus, multis expulſis, dominari cœpit.

(a) Eandem Electoribus originem tribuit *MUTIUS lib. XIV.* Plures ejuſdem ſententiæ adſeclas longo numero enumerat *CHRIST. GEWOLDUS de Septemviratu cap. V. VI.* & *THULEMARIUS de Octoviratu cap. VII. §. VII.* In eadem defendenda totus eſt *SIMON SCHARDIUS* in ſuo *de origine Electorum* Tractatu. Verum, cum diem coævi, hiſve proximi plane taceant, atque Imperatorum electio uſque ad Interregni tempora, per omnes Principes fuerit facta, merito eadem rejicitur. Compara *Syntagma Juris Publici cap. XVI. §. III.*

Electores imperii poſt Othonem tertium inſtituti fuerunt, non propter aliquam culpam 71
Saxonum, ſed ad præcavendum pericula futura. Hi ſunt ſeptem principes in Almania potentiſſimi. Primi tres ſpirituales, ſcilicet archiepiſcopi Maguntinenſ. Treverenſ. Colonienſ. Et tres ſeculares, ſcilicet Palatinus, qui eſt comes Rheni; Marchio Brandeburgenſ. Dux Saxonum. Rex Bohemorum eſt mediator. Unde habentur verſus in ſpeculo Vincentii:

Maguntinenſis, Treverenſis, Colonienſis,
Quilibet imperii ſit cancellarius horum.
Et Palatinus dapifer: Dux portitor enſis:
Marchio præpoſitus Cameræ: pincerna Bohemus.
Hi ſtatuunt Dominum cunctis per ſecula ſummum.

Verum quidam dicunt: Hac occaſione aquila multas pennas amiſit, & in fine totaliter nudabitur.

Henricus primus annis XX.

Gilla, virgo prudentiſſima, ſoror Henrici Imperatoris, poſt nupſit ſancto Stephano, Regi Ungariæ: & multum juvit ad plenam converſionem Ungariæ.

Heribertus, archiepiſcop. Colonienſ. vir ſanctus, clarus habetur. Iſte Henricus vir ſanctus fuit, dux Bavariæ, & concorditer electus, propter legalem & ſanctam famam, quam habuit. Habuit ſororem æque virtuoſam, quam ſancto Stephano, Regi Ungarorum, dedit, & totam Ungariam ad plenam fidem perduxit. Uxor ejus fuit ſancta Kunegundis, cum qua in virginitate *(a)* permanens, cœlibem vitam duxit. Plura bella tam in Almania, quam in Italia contra rebelles juſte & proſpere confecit: eccleſias quamplurimas & monaſteria fundavit, & magnifice dotavit. Tandem beato fine quievit. Sepultus in eccleſia Bambergenſi, quam fundavit, & cathedralem fecit fieri; miraculis coruſcans. In vita ſancti Laurentii exemplum ponitur de ipſo & uxore.

VIMCCIII.

Sylveſter annis IV. menſ. I. dieb. VIII.	Gallicus.	Johannes XVIII. menſ. V. dieb. XXVI.	Johannes XIX. annis V.	Romanus.

MIIII.

Iſte Sylveſter factus eſt papa auxilio diaboli, cui homagium fecit, ut cuncta ei ad votum ſuccederent. Dictus fuit Gilbertus: & gratiam regis Franciæ inimicus ſibi procuravit: unde factus eſt archiepiſcop. Remenſis: tamen ejectus ſtatim fuit per concilium, jubente Benedicto ſeptimo. Deinde gratiam Imperatoris acquiſivit: & fit epiſc. Ravennæ; poſt papa. Sed finem ſolitũ cito habuit, ut puta, qui ſpem ſuã fallacibus dæmonibus commiſit. Speratur tamen de ejus ſalvatione propter certa indicia ſepulcri ipſius, & pœnitentiã, quam in fine fecit, graviſſimã, membris abſciſſis, & avib⁹ datis.

Iſti duo Johannes poſt ſe mutuo ſederunt: & primus parum præfuit: alter annis quinque, ſepultus apud ſanctum Petrum.

Adelboldus, epiſcopus Trajectenſis, hoc tempore clarus habetur.

Fulbertus, epiſcopus Carnotenſis, ſimiliter.

Elphegus, epiſcopus Cantuarienſis, qui poſt martyriſatur a Danis.

Odilo vir ſanctus, abbas Cluniacenſis, ſucceſſor ſancti Maioli. Hic diem animarum inſtituit poſt feſtum omnium ſanctorum, tempore Johannis XVIII, quod poſtea per totam eccleſiam approbatum eſt.

Medericus, abbas Eduenſis, vir clarus habetur.

Gerhard. epiſc. Cameracenſ. martyriſatur ab Ungaris: ligatus ſuper bigam de monte currit.

Herigerus, abbas Lobienſis. Et Albo, abbas Floriacenſis, & plures alii.

(a) Figmentum omnino eſt, quod de Cunigundæ virginitate efferunt Scriptores quidam Pontificii. Sic enim Auctor Vitæ ejus apud *CANISIUM* p. 386. *Liberos ſecundum carnem nec habebat, nec expectabat, quando quidem eam, quam pro conjuge habere videbatur, Chunigundam, nunquam cognoviſſe comprobatum eſt.* Idem dicitur in Bulla Innocentii III, de Canoniſatione, apud *GRETSERUM de divis Bambergenſibus* p. 424. Verum ex diverſis Henrici II. diplomatibus contrarium plane pateſcit. Sic enim in diplomate apud *LEIBNITIUM Cod. Jur. Gent. diplom. in Prolegomenis Tom. II, p. 19.* de a. 1013. Imp. ſe Eccleſiæ privilegium concedere ait, *pro conjugis, prolisque regiæ incolumitate,* Et in alio apud *SCHATENIUM Ann. Paderborn. Tom. I. p. 424. qualiter nos rogatu diligentiſſimæ conjugis noſtræ, qui duo ſumus in carne una. DITMARUS* etiam *lib. VI. p. 381.* Imp. inducit, tali modo in Synodo Francofurtenſi loquentem: *Ob recompenſationem futuram, Chriſtum hæredem elegi, quia in ſobole acquirenda nulla ſpes remanet mihi,* Exinde concludimus, Henricum, ſpe prolis ſuſcipiendæ, connubium iniviſſe, verum ſpe ſua fuiſſe deſtitutum. Adde *CONR. SAM. SCHURTZFLEISCHII diſſ. de innocentia Cunigundæ, GUNDLINGII Otia Tom. III. c. III.* Syntagma Hiſtoriæ Germanicæ *diſſ. XIII. §. XXLX.*

Tranſlatio glorioſa ſanctorum martyrum, Candoaldi, Adriani, Amancii, facta fuit Gandavi hoc tempore.

Hieruſalem iterum capitur a Saracenis, permittente Deo: & glorioſum ſepulcrum Domini ab infidelibus poſſidetur. Et Judæi multis in locis metuentes, baptiſantur.

Luna in ſanguinem verſa apparuit, & terræ motus magnus. Facula ardens, & fulgur inſtar turris, cecidit cum maximo ſplendore. Sequitur fames valida. In Lothoringia fonticulus aquæ in ſanguinem verſus eſt, & multa ſigna circa hæc tempora contigerunt. Mortalitas fuit maxima pene per totum orbem, ut ſepelientium tædio adhuc vivi ſpiritum trahentes, obruerentur cum mortuis. Siccitas magna & ardor ſequitur.

Simeon vir ſanctus, Siracenſis monachus, claret Treveris.

Gnoto, epiſcopus Leodienſis, ſpiritu ſapientiæ & ſcientiæ claruit.

Imperatores.

Choriſantes quidam fuerunt circa hæc tempora, qui per totum annum ſaltabant, propter peccatum inſolentiæ: quia in vigilia nativitatis Chriſti in cœmeterio quodam, choriſando impediebant quendam ſacerdotem in prima miſſa, quam devote faciebat: ſed quia nolebant ceſſare, maledixit eis cum imprecatione, dicens: *Utinam ſic per annum ſaltaretis.* Et factum eſt ita. Fuerunt tandem a beato Heriberto abſoluti. Et quidam eorum valde pœnituerunt, ita ut ſancti effecti fuerunt, & miraculis claruerunt. Secundum quoſdam, contigit in villa Saxoniæ in eccleſia ſancti Magni, & filia ſacerdotis cujuſdam avulſis brachiis ſaltavit. Fuerunt autem numero XIX, quarum tres fœminæ erant, omnes breviter obierunt. *(a)* Sancta Kunigundis, uxor Henrici Imperatoris, & virgo perpetua, claret operibus bonis. Poſtea monaſterium ingreſſa obiit, miraculis coruſcans. Henricus, rex Ungariæ, virgo cum ſponſa ſua obiit, miraculis coruſcando. Fuitque filius ſancti Stepbani regis.

Anno mundi		VI^{M}CCXIII.		VI^{M}CCXXIII.	
Papæ.	Sergius IV. an. II. menſ. VII.	Tuſculanus.	Benedictus VIII. an. XI. menſ. XI. dieb. XXI.	Romanus.	Johannes XX. annis XI.
Anno Chriſti		MXIIII.		MXXIIII.	

Iſte Sergius fuit ſanctæ vitæ, & exemplaris converſationis. Sepultus in eccleſia ſancti Petri.

Iſte Benedictus habuit ſchiſma maximum: quia ejectus fuit, & quidam alter ſubrogatus. Hunc poſt mortem vidit quidam epiſcopus in miſerabili ſpecie, dicentem, ſe graviter affligi: & quod nihilominus ſperaret de miſericordia Dei. Et nihil ſibi prodeſſe, quod pro ſe factum eſſet: quia de rapinis fuit. Miſitque eum ad Johannem papam, ut de tali theca ſummam pecuniæ acciperet, & pauperibus daret. Quod ipſe fideliter implens epiſcopatui ceſſit, & timore perculſus, ſibi providens in futurum, monaſterium intravit.

Iſte Johannes bellum babuit cum Romanis.

Schiſma XIII. eccleſiæ fuit inter Benedictum octavum, & quendam alium intruſum: ſed poſt Benedictus obtinuit, ejecto iterum intruſo.

Robertus, rex Franciæ, compoſuit ſequentiam, *Sancti Spiritus aſſit nobis*, &c. Et reſponſoria, *O Juda & Hieruſalem*, &c. *Cornelius Centurio*, &c. cum notis, & alleluja, *Eripe me*, &c. Ipſe fuit vir miſericordiarum.

Rogerus, epiſc. Beluacenſ. totus inclytus claret.

Durandus, epiſc. Leodienſ. obſcuro genere natus.

Adelbertus ſanctus, epiſcopus Metenſis.

Elbertus, abbas Gemelatenſis.

Campanus, doctor inſignis & devotus, maximusque aſtronomus claret. Hic invenit errorem parvum in calculatione Ptolemæi, quoad medium motum lunæ: videlicet, quod in II^{M} CLX annis lunaribus deficit una dies, & in quibusdam aliis ſimiliter. Excuſat autem tantum virum, quod hoc non provenerit ei ob defectum ingenii, ſed ob penuriam temporis, maxime quoad motum octavæ ſphæræ; ad quem longum tempus requiritur. Ejus theorica & computus ſunt optima.

(a) Vide infra *MUTIUM lib. XIV.*

Tempus effœminatum incepit circa annos Domini M; in quo fides Chriſtiana valde cœpit 72
deficere & declinare a priſtina virilitate: ut patet in prophetia ſanctæ Hildegardis, & in multis regionibus chriſtianitatis nec ſacramenta, nec eccleſiaſtici ritus ſervabantur, auguriis & maleficiis intendentes. Et erat ſacerdos, ſicut populus. Sed miſericors Dominus contra hæc mala iterum plures apoſtolicos viros ſuſcitavit, qui hanc ariditatem bonis exemplis & prædicationibus irrigarent, Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Et multi ordines maximo fervore ſuccreverunt, ut periculoſum tempus illuſtrarent: de quibus poſt conſequenter fit mentio. Et quia jam ſæpe hujusmodi reformationes factæ fuerunt præter ſpem, & ſequentibus futuræ ſunt, ideo fatuum eſt determinare, quod Antichriſtus tunc vel tunc veniet, propter malitiam temporis, quod plerique attentaverunt:

Conradus primus annis XX.

quos omnes fefellit ſua opinio, & evangelica deriſit ſanctio, & ipſa temporis reprobavit experientia. Horum errorum immenſus eſt numerus.

Iſte Conradus fuit dux de Franconia, quæ eſt pars Almaniæ. Hic multas leges edidit, & pacem diſtrictiſſime ſervare, ſub pœna capitis juſſit. Sed comes Lupoldus accuſatus, de terra ſua fugit, cupiens magis ruſticane vivere, quam ſolenniter mori. Cujus tamen filius mirabiliter ad Imperium pervenit nutu divino, contra voluntatem Conradi, accepta filia ejus in uxorem.

Egelmotus, archiepiſc. Cantuarienſ. miſit brachium ſancti Auguſtini in Angliam. Ejus epiſtolare habetur.

Gulhelmus Divionenſis.
Ricardus Virdunenſis.
Popo Stabulenſis.
Elias Colonienſis.
Oſtertus Leodicenſis.
Stephanus Leodunenſis.
Hi omnes abbates venerabiles circa hæc tempora floruerunt.

VI^M CCXXXIII.

Benedictus IX. annis XIII.	Tuſculanus.	Silveſter tertius dieb. LVI.	Gregorius VI. an. II. menſ. VI.		Almanus.	Clemens II. menſ. IX. dieb. VII.

MXXXIIII.

Iſte Benedictus fuit nepos Benedicti octavi, totus lubricus: & ideo damnatus apparuit cuidam in ſpecie monſtruoſa & horribili. Caput & cauda erant aſinina, reliquum corpus ſicut urſus; & ait: Noli expaveſcere: ſcito me hominem fuiſſe ſicut tu es: ſed ſic me repræſento, ſicut olim exiſtens infelix papa beſtialiter vixi. Tempore ejus ſchiſma ſcandaloſum nimis fuit: quia ipſe ejectus erat, & iterum reſtitutus; & iterum ejectus.

Iſte Silveſter electus fuit, expulſo Benedicto. Sed econtra ejicitur: & Benedictus reſtituitur. Quo iterum ejecto, Greg. ſubſtituitur. Qui cum eſſet rudis literarum, alterum papam ad Eccleſiaſtica officia exequenda ſecum conſecrari fecit. Quod cum multis non placeret, tertius ſuperinducitur, qui ſolus vices duorum adimpleret. Dimicantibus inter ſe Henricus ſuperveniens, omnes depoſuit, & Clementem II. ſubſtituit: a quo ſtatim ſe coronari fecit, promittentibus Romanis, ſine ipſius conſenſu, ſe nunquam papam electuros. Et ſic quinque ſedentibus, ſextus inſtituitur. Verum de iſto Gregorio Guilbertus dicit, quod fuit vir ſanctus, & contra Henricum bellum habuit, & raptores ſancti Petri extinxit. Et cum magno miraculo fit ſepultus, &c. Schiſma XIV. eccleſiæ, ſcandaloſum & confuſione plenum, fuit inter Benedictum IX. & alios, ut patet infra. Cauſa fuit mala vita Benedicti, aut iniquus introitus. Hic notat Ptolemæus, quod faſtus ſummorum pontificum habuit ſemper malum exitum: & fuit occaſio, & eſt cauſa multorum ſchiſmatum. Notabile eſt: Fulbertus, Carnotenſis epiſcopus, in infirmitate viſitatur a beata virgine: & de ejus lacte ſanctiſſimo recreatus eſt.

Iſte Clemens dictus fuit ante Sindegerus Bambergenſ. epiſc. qui factus fuit papa per Imperatorem propter unionem recuperandam, ut jam dictum eſt ſupra, &c.

Hela auguriatrix in Anglia fuit; quam dæmon de eccleſia extraxit horribiliter.

Corpus gigantis Romæ invenitur immenſæ magnitudinis, incorruptum, cum lucerna, quæ non poterat flatu extingui. Statua marmorea erat in Apulia; cujus caput oſtendit theſaurum ſubtiliter. Monſtrum. Duæ mulieres in Gallia, omnia membra ſingula usque ad umbilicum, & diviſim operabantur. Una mortua alia ſupervixit, triennio mortuam portans.

Palumbus presbyter Romæ fuit Necromanticus, contra quem diabolus oravit: & obiit.

Sanctus Theobaldus vir notabilis, de Francia, recluſus eremita, hoc tempore claruit.

Carolſus, Mertiorum regis filius, martyriſatus fuit a matertera.

Edmundus rex, vir ſanctus, a Danis martyriſatus eſt.

Imperatores. Henricus II. an. XVII.

Iſte Henricus fuit gener Conradi, *(a)* in ſylva natus, & bis ad occidendum traditus: ſed tamen, Deo protegente, illæſus evaſit adhuc puer. Cum autem imperator eſſet effectus, in loco nativitatis ſuæ nobile monaſterium ædificavit, quod usque hodie Urſania nominatum eſt. Vide pulcram hiſt. in Chron. Martini & Vincentii. Hic omnes joculatores a curia ſua removit; & quæ his dari conſueverant, pauperibus erogavit. Hic victorioſus fuit, & Italiam intrans, Pandulphum, Campaniæ principem, cepit: Abbatem Fuldenſ. ſedavit, qui tunc potentiſſimus fuit: Bochonienſibus atque exercitu ejusdem Imperatoris ſe mutuo interficientibus in eccleſia Maguntin. in die ſancto Pentecoſtes, diabolo in aëre vociferante, & cantante: *Hunc diem bellicoſum feciſti:* quem etiam increpavit.

Bardo vir ſanctus, archiepiſcopus Maguntinenſis, claret.

Anno mundi	VIm CCXLIII.		VIM CCLIII.	
Papæ.	Damaſus ſecundus dieb. XXIII.	Leo IX. annis V. menſ. II. dieb. VI. Almanus.		Victor II. annis II. menſ. III. Almanus.
Anno Chriſti	MXLIIII.		MLIIII.	

Iſte Damaſus invaſor fuit eccleſiæ: & ſubito defunctus eſt: & ſtatim Romani petierunt ſibi dari pontificem, ſed non Teutonicum ſive Almanum. Ad hoc enim non poterant inclinari, ex mala conſuetudine indurati. Tunc iſtum Leonem, virum ſanctum, ad hoc inclinavit, ut papatum acciperet: ſed poſtea de hoc fecit conſcientiam, & reſignavit: & denuo eſt electus. Hic Chriſtum in ſpecie leproſi nocte in lecto ſuo collocans, mane ipſum non invenit. Tandem poſt laudabilem vitam, ſancta morte potitus, miraculis claret. Ipſe multa ſcripſit & fecit. Erat antea epiſcopus Tulenſ. & audivit angelos dicentes: *Ego cogito cogitationes pacis, & non afflictionis, dicit Dominus.*

Iſte Victor, vir bonus & venerabilis, timore imperiali factus eſt papa. Sic enim diſpoſita fuit apoſtolica ſedes hoc tempore, quod ſancti viri duplici timore ſe ſubtraxerunt, ſcilicet divino, & humano: quia tanto officio ſe indignos arbitrabantur, & tyrannidem Romanorum quotidie ſuſtinere tæduit. Sed compellente Imperatore, quidam nihilominus acceſſerant ſimiliter duplici timore. Timebant enim Deum offendere ſic vocati; etiam offenſam principis. Iſte idem Victor multos ſimoniacos depoſuit in concilio Florentino, & etiam fornicarios. De pluralitate beneficiorum, quæ circa hæc tempora nimis invaluiſſe videtur, & deinceps continuata, multumque dolenda ambitione prælatorum & ſimoniaca labe, quamplurima ſcripta ſanctorum patrum habentur deteſtantia abuſiones iſtas. Et nota, quod facile inventi ſunt pauperes clerici & doctores, qui pluralitatem beneficiorum, & pompam eccleſiaſticorum reprehenderunt, donec offerret ſe occaſio principandi. Qua accepta, communiter avaritia excæcavit eos. Fertur de quodam magiſtro magnæ literaturæ, qui valde ſublimiter diſputavit contra divi- *

(a) Vide, quæ ſupra notavi ad *GOTFRIDUM VITERBIENSEM*, ſub Conrado II.

Cyclus magnus annorum finitur hoc tempore, ſcilicet anno Domini MLXIII. continens 73
annos DXXXII: qui ad rationem omnem paſchalis computi utilis eſt, & ab ævo in ævum in ſemetipſum ſine errore revolvitur. Et ſequenti anno cyclus magnus annorum DXXXII, a nativitate Domini exactus incepit; in cujus fine erit labor & dolor: & (ut quidam dicunt) terminabitur anno Domini MDXCV. Eduardus vir ſanctus, rex Angliæ, claret ſpiritu prophetiæ. Nec reperi plures aliquos reges in aliquo regno ita juſtos & ſanctos, quam in Anglia.

Mathildis comitiſſa, triumphatrix inclyta, Normannos expugnat, & Imperatorem debellavit, pro eccleſia glorioſe laboravit. Et tandem totum ſuum patrimonium ſuper altare ſancti Petri obtulit. Berengarius, epiſc. Turonenſis, erronee dogmatizavit de ſacramento altaris: & poſt informatus, retractavit, & ſanctæ vitæ fuit: ſed diſcipulos convertere nequivit. Et

ſequitur hæreſis magna, quæ ſatis afflixit eccleſiam longo tempore. Ipſe negat verum corpus & ſanguinem Chriſti eſſe in ſacramento, ſed figuram tantum. Vide de con. di. II. Ego Berengarius, &c

Elburga, virgo ſancta, filia Eduardi Regis.
Etgitha, Edgari regis filia, virgo ſancta, claret.
Walburga, virgo ſancta & abbatiſſa fuit.
Lanfrancus, epiſcopus Cantuarienſis, magiſter Anſelmi, ſcripſit librum per modum dialogi de ſacramento, & alia.

Petrus Damianus, doctor graviſſimæ autoritatis, & religioſus valde, claret.
Anſelmus, vir ſanctus, epiſcop. Cantuarienſ. doctor excellens, & beatæ virgini devotus.
Adrianus chronographus, & monachus Fuldenſis, vir clariſſimus, floret.

VI^M CCLXIII.

Stephanus IX. menſ. IX. dieb. XXVIII.	Almanus ex Lothoringia.	Benedictus X. menſ. IX.	Nicolaus II. annis II. menſ. VI. dieb. XXVI.	Burgundus.

MLXIIII.

Iſte Stephanus parum ſupervixit: & ſequens Benedictus, cum per vim paparum rapuiſſet, & IX. menſibus ſediſſet, ceſſit.

Iſte Nicolaus concilium celebravit contra Berengarium, qui errore deceptus, contra fidem dogmatizavit: ſed plene correptus, revocavit, ut patet de con. di. II. Ego Berengarius. In eodem concilio factum eſt decretum de electione papæ, *In nomine Domini*, di. XXIII.

tias prælatorum & faſtum eorum, quaſi omnino ſic vivere non liceret, &c. Hæc cum nuntiata domino papæ fuiſſent, plauſibiliter reſpondit: Demus ei bonam præpoſituram, & hæc & illa beneficia: & bene pacatus erit. Factum eſt ita. Et ecce, protinus ſententiam mutavit, dicens: Nunquam intellexi materiam hanc præter modo. Quippe qui de inope dives, de contemptibili repente glorioſus apparuerat. Hos beatus Hieronymus, velut peſtes quaſdam contagioſas, vitandos pronunciat. Dixit quidem notabile verbum: Qui habet unum beneficium competens, & eo legitime utitur, recto calle ad patriam tendit. Qui unum ſuperaddit, uno oculo conſcientiæ privatur. Qui aliquid adhuc plus acceptat, etiam altero lumine privatus, totaliter excæcatur, & deinceps, quæcunque poterit, coacervat. Hanc maledictionem inſatiabilis avaritiæ olim præſignabat Jeroboam, Rex Iſrael, qui licet divinitus ad regnum pervenerat, ſtatim tamen a cultu Dei receſſit: fecitque duos vitulos aureos, ne populus Iſrael ad templum Domini aſcenderet. Factum autem eſt hoc verbum in peccatum, ita ut omnes ſequentes reges hunc cultum ſacrilegum obſervarent in deſtructione regni. Ita de Eccleſiaſtico ſtatu timendum eſſe, ſancti viri communiter aſſeverant, & jam in pluribus mundi partibus completum cernimus. Clerici, qui nihil poſſidere deberent, præter rationabilem competentiam; neque ſe de temporalibus intromit-

Gotfridus de Bulion, dux Lothoringiæ, victor glorioſus, pro eccleſia, velut alter Carolus, undique dimicat. Qui tandem Hieruſalem cepit, factus ibi rex. Habuit fratrem æque victorioſum, Balduinum nomine; qui ei in regno ſucceſſit, & erat totus inclytus, miraculoſa bella geſſit. Finitur ſucceſſio regum Angliæ. Et Wilhelmus, dux Normannorum, interfecto Araldo, regnat pro eo. De quo fit mentio in hiſtoria conceptionis beatæ Mariæ.

Pariſiis horribile factum contigit de quodam magiſtro magni nominis, qui ter exclamando, dixit ſe damnatum. Quapropter multi ſolennes viri ſeculo abrenunciaverunt, & diverſas religiones inſtituentes, celebre nomen poſteris reliquerunt, & exemplum.

Mures infinitæ conveniunt, quendam potentem circumvallantes in quodam convivio: *Imperatotores.* & non poterant abigi, donec devoraſſent eum. Idem cuidam principi Poloniæ contigit. Mirum valde.

Syracuſana civitas magnum terræmotum ſuſtinuit: & major eccleſia cecidit dominica die, omnibus oppreſſis, quatuor exceptis miraculoſe.

Urſmarius *(a)* præſul ſanctus, eccleſiam ſancti Petri fundavit, ipſo ſibi revelante in Flandria. Maurillius, epiſcopus Rothomagenſis.

Schiſma XV. eccleſiæ fuit inter Alexandrum & Condulum, epiſcopum Parmenſem: ſed Alexander obtinuit, licet Imperator contradiceret judicio concilii. Et major pars fuit ſecum. Diu ſtetit.

Anno mundi	VI^M CCLXXIII.	
Papa.	Alexander II. annis XI. menſ. VI. dieb. XXV.	Mediolanenſis.
Anno Chriſti	MLXXIIII.	

Iſte Alexander fuit vir ſanctus, & ſtatuit, ut nullus miſſam audiat presbyteri, quem ſcit habere concubinam, ſub pœna excommunicationis, ut patet XXXII. diſt. Præter hoc. Et habuit ſchiſma cum quodam Codulo: ſed poſtea purgavit ſe in Mantua coram concilio de ſimonia; & Codulus tanquam ſimoniacus & invaſor repudiatur.

Ordo Grandimontenſis inchoatur hoc tempore, per ſanctum virum Stephanum nobilem, Avernorum ſtipite progenitum. Ordo canonicus cœpit florere in Beluacenſi eccleſia: qui primo ab apoſtolis, poſtea a beato Auguſtino regulariter inſtitutus, ſub magiſtro Ivone præpoſito, poſt Cornotenſi epiſcopo.

*tere, omnia poſſidere, omnia volunt gubernare. Idcirco (ut beatus Bernardus dicit) quia ordinem nullum ſervat, illuc properant, ubi ſempiternus horror inhabitat. Olim phariſæi contra avaritiam diſputantem Dominum deridebant, & inſanum judicabant: ſed nunc Dominus ſubſannat eos. Caveas lector, qui multa occupas beneficia, ne idem facias, neque eadem patiaris. Deus non irridetur: ſed quæ ſeminaverit homo, hæc & metet. Noli ſequi conſuetudinem periculoſam. Noli te per papæ diſpenſationem excuſare. Ad oculum vides, quod vituli aurei adorantur: ſed cæteri mactantur. Sed quæ neceſſitas, quæ reverentia eſt in hoc Deo exhibita, quod de numero miniſtrorum ejus propemodum medietas eſt reſecata? Si enim cuilibet beneficio permitteretur dari ſuus poſſeſſor, numerus ſervorum Dei eſſet duplex; qui modo eſt ſimplex. Sequere conſilium eorum, qui Deo jam in cœleſtibus conjuncti ſunt, ne cum vitulis aureis æterno igni conſleris. Quid prodeſt ultra prohibitos beneficiorum titulos coadunare, quando etiam ſimplices communiter videmus in frugali honeſtate amplius abundare?

(a) Potius *Urſinarus*, vide *SIGEBERTUM GEMBLACENSEM a. 1081.*

Solita pericula contigerunt circa hæc tempora, ſcilicet inundatio aquarum nimia cum damno immenſo. Aves domeſticæ ſylvaticæ fiunt. Peſtilentiæ maximæ. Et plures ſacro igni conſumpti ſunt, exeſis carnibus & membris inſtar carbonum. Terræmotus in Anglia, ut ædificia eminus reſilirent: & furor ventorum, qui DC domos Laudoniæ confregit. Fames & ictus fulgurum ultra modum, &c. Et fons ſanguinis XV. diebus emanavit, & diabolus palam locutus eſt hominibus in pago quodam viſibiliter apparendo. 74

Translatio ſancti Nicolai de Mirrea ad Barrenſes. *(a)* Et corpus ſancti Clementis, primi epiſcopi Metenſis, inventum eſt Metis; quem epiſcopi ibi ordinaverunt. Et X^M peregrini occiſi ſunt Hieruſalem per Arabes.

Arnulphus, abbas ſanctus, poſt archiepiſc. Lugdunenſ. ordinem regularis vitæ inſtituit.

Cono, epiſc. Treverorum, cujus tempore multa corpora martyrum inveniuntur, quos olim Rictionarus occidit.

Hugo, vir ſanctiſſimæ & caſtiſſimæ vitæ, claruit, epiſc. Gratianopolitanus, qui in LIII. annis nullius fœminæ faciem vidit, una paupercula excepta, quamvis quotidie pluribus conſilium & auxilium dederit, confeſſiones etiam recipiendo. Hic ſancti Carthuſiani propoſiti præcipuus cooperator fuit; & poſtea etiam habitum a ſancto Brunone ſumpſit, inſigneque exemplum præbuit.

Schiſma XVI. eccleſiæ fuit inter Gregorium VII. & archiepiſc. Ravennenſ. Cauſa fuit tyrannis Imperatoris, & diſſenſio quorundam epiſcoporum. Majus fuit omnibus ante habitis, & duravit uſque ad Urbanum ſecundum.

VI^M CCLXXXIII.

Gregorius VII. an. XII. menſ. I. dieb. IV.	Cluniacenſis.

MLXXXIIII.

Iſte Gregorius fuit vir ſanctus, & multas perſecutiones pro juſtitia perpeſſus eſt. Hic antea dicebatur Hildebrandus, Prior Cluniacenſ. & fuit legatus in Gallia, & dure proceſſit contra ſimoniacos. Quendam etiam epiſcopum miraculoſe vicit de ſimonia: quia non potuit contradicere Spiritui ſancto. Factus autem papa, ſynodum celebravit, in qua contra eos ſimili zelo proceſſit, & contra presbyteros uxoratos, amovendo eos a divino officio. Fuerunt enim tempora ſatis arida. Et quia juſtitiæ rigorem niſus eſt tenere ſolito more, contra eum multi inſurrexerunt. Et primo Cinthius, præfecti filius, eum cepit, cum primam miſſam in nocte nativitatis celebraret: & in turri ſua poſuit: ſed Romani turrim deſtruunt, & papam liberant, & Cinthium extra urbem ejiciunt. Deinde Imperatorem excommunicavit propter diſſidium: qui poſt veniens ad ipſum, & pluribus diebus nudis pedibus ſuper glaciem ſtans, vix abſolutionem impetravit. Sed Imperator non perſeveravit in humili obedientia, quam cœpit; quinimo in Wormatia contra eum protenſum concilium celebrando,*

Ordo Carthuſienſium ſanctiſſimus incepit hoc tempore per Brunonem, virum ſanctum, natione Almanum, de Colonia Agrippina, magiſtrum in theologia, cum ſex aliis venerabilibus viris in diœceſi Gratianopolitanenſi. Hic ordo (teſte beato Bernardo) inter omnes eccleſiaſticos ordines primatum tenet, non ratione temporis, ſed rigoroſitatis. Unde ipſe vocat eum ſpecioſiſſimam columnam eccleſiæ. Verum, quia propter nimiam abſtinentiam paucis portabilis erat, & ne diu parvus maneret, poſtea ab eccleſia moderatus fuit; nec unquam a ſancto propoſito cecidit, ſingulariter a Spiritu ſancto præſervatus uſque hodie.

(a) Vide *SIGEBERTUM GEMBLACENSEM a. 1087.*

Terra ſancta hoc tempore ex magna parte recuperata eſt, & Hieruſalem, & ſepulcrum Domini glorioſum cum Antiochia & aliis civitatibus multis de manibus Saracenorum. Creduntur transfretaſſe ultra CC^M christianorum. Quantus autem zelus fuerit in omni populo ad hoc opus perficiendum, & quomodo ex omni ſtatu ſenes & juvenes, divites & pauperes confluerent, nemine pellente, vix aliquis ſine lacrymis aut dicere vel audire poſſet. Paſſagium enim iſtud fuit beatæ virginis Mariæ, quæ mirabiliter duxit & protexit propugnatores ſuos, ſicut oſtenſum fuit in viſione. Principes fuerunt plures, ſcilicet Godefredus de Bulion, qui etiam Leonem interſecit; & fratres ejus Euſtachius & Balduinus: Boemundus, dux Apuliæ: Hugo, frater regis Franciæ, & plures alii; qui pro fide ſe diſcrimini dantes, & glorioſe vicerunt, & nomen æternũ ſibi acquiſierunt, in

Imperatores. Henricus tertius an. XLVIII.

omnibus magnifice a Domino delectati. Vide hiſtoriam in ſpeculo Vincentii.

Iſte Henricus videtur fuiſſe homo multum inquietus, & ſatis afflixit virum ſanctum, Gregorium VII, papam. Et primo quidem veniam petens, abſolutionem meruit: ſed non perſeveravit, quinimo de novo quendam antipapam contra eum, tanquam idolum erexit. Et iterum Gregorius eum excommunicavit: & electores imperii ducem Saxoniæ pro ipſo elegerunt: quem Henricus cruento bello ſuperavit. Et tunc Romam veniens cum antipapa ſuo, Gregorium & cardinales perſequitur: ſed ſtatim Robertus, rex Apuliæ, eum fugavit, & papam cum cardinalibus liberavit. Fuit nihilominus vir eleemoſynis deditus. Et ſexageſies & bis acie collata, dimicavit. Tandem miſerabili morte vitam finivit in carcere, a proprio filio detentus. Sicut fecit, factum eſt ei.

Anno mundi					VI^M CCXCIII.
Papæ.	Victor III. annis I. menſ. IV. dieb. IV.	Abbas Caſſinenſis.	Urbanus ſecundus annis XIII. menſ. IV.	Cluniacenſis.	
Anno Chriſti					MXCIIII.

Iſte Victor per ſomnium vidit Deum, ſuæ dignationi in ſolitudine Carthuſiæ habitaculum conſtruentẽ. Et dicitur, quod ſpiritu prophetiæ pollebat. Fuit exſtinctus per venenũ in calice miſſum.

Iſte Urbanus antea dictus eſt Otho, & fuit monachus Cluniacenſis. Multum laboravit in eccleſia Dei; regem Franciæ excommunicavit propter adulterium. Concilium primo celebravit apud Clarum montem, in quo ſtatuit horas beatæ Mariæ dici quotidie, & in ſabbatho ſolenniter officium fieri. Dicitur, quod hoc beata virgo fratribus in Carthuſia revelavit. Aliud concilium Turonis celebravit, pro recuperanda terra ſancta: & provocavit populum occidentalem ad transfretandum, qui tunc in Lancea Domini triumpharunt. Hic babuit magiſtrum Brunonem pædagogum; qui fuit Prior Carthuſiæ: quem etiam lateri ſuo ſociavit in papatu. Et multum profectum in eccleſia fecerunt.

Ordo Ciſtercienſ. incepit per Robertum abbatem, & Albericum ſucceſſorem ejus, & videntur quaſi ſecundarii reformatores ordinis ſancti Benedicti, cujus regulam habent: & multas curioſitates & abuſiones abdicarunt, & ſimpliciter ſecundum ſanctam ſimplicem regulam vivere cœperunt, & mirabiliter in brevi tempore creverunt in omnibus. Habuit viros ſanctiſſimos, & plures numero.

* alium loco ſui eligi fecit ab epiſcopis. Et fit ſchiſma longo tempore. Inſuper & adbuc in caſtro Sancti Angeli ab Imperatore, videlicet Henrico tertio, cum cardinalibus incarceratur; ſed per regentem Apuliæ liberatur. Tandem in Apulia moritur, miraculis coruſcans.

Soles duo apparuerunt. Terræ motus magnus fuit. Stella per diem fulguravit. In Italia 75
pluit ſanguis. In Antiochia terra abſorbuit plura ædificia. Et porcellus naſcitur cum capite humano. Pullus naſcitur quadrupes. Et mulier quædam enixa fuit monſtrum; ante ſicut homo, retro facies canis, & cætera membra. Lancea Domini reperta eſt in Antiochia a quodam ruſtico, cui beatus Andreas apparuit, & locum oſtendit. Et quidam percurrendo ignem XIII pedum, cum ea totum exercitum lætificavit, & certificavit: eo quod minime læderetur, ſicut Dominus ſibi apparens mandaverat.

Helimandus, Laudunenſis epiſcopus, clarus habetur.

Henricus quartus annis XV.

Toletum, civitas Hiſpaniæ nobiliſſima, tollitur hoc tempore de manibus Saracenorum per Adelfonſum regem, octavo anno obſeſſionis.

Iſte Henricus ſatis exceſſivus fuit in quibusdam, & primo erga patrem ſuum, quem cepit, & in carcere eum mori fecit: etiam contra Pontifices Romanos, eo quod deberet reſignare inveſtituram epiſcoporum & abbatum; & nollet, ſicut nec pater ejus. Tandem ad cor rediens obedivit, & multa damna eccleſiis illata fideliter reſtituit. Moritur tandem ſine prole juſto Dei judicio: quia patrem ſuum dehoneſtavit. Quod valde ſæpe contigit aliis ſimilibus. Sepultus eſt in eccleſia Spirenſi prope Rhenum cum aliis regibus: in cujus epitaphio verſus iſte fuit inſcriptus: *Filius hic, pater hic, avus hic, proavus jacet iſtic.*

VI^M CCCII.

Paſchalis II. annis XVIII. menſ. V. dieb. VII. Tuſcus.

MCIIII.

Iſte Paſcbalis diligenter laboravit pro eccleſia contra imperatores & reges, ſuper reſignatione inveſtituræ epiſcoporum & abbatum: & ſatis profecit. Multa etiam perpeſſus eſt a falſis fratribus: etiam Imperator eum cepit cum cardinalibus, & per duos menſes in vinculis tenuit, & ſchiſma babuit. In omnibus tamen triumphavit, & glorioſum & pacificum finem habuit. Sepultus Romæ in eccleſia ſancti Salvatoris. Et eccleſia rectiſſime comparatur lunæ, quæ creſcit & decreſcit, & quaſi deficere videtur: ſed tamen ad plenum revertitur, propter illuminationem ſolis æterni, qui eſt Chriſtus Dominus, ſponſus ejus.

Schiſma XVII eccleſiæ fuit inter Paſchalem ſecundum & tres prælatos, ſcilicet Albertum, Arnolphum, & Theodericum, qui favore Imperatoris erexerunt ſe: ſed mala morte perierunt: & Paſchalis obtinuit, quia juſte electus fuit: & Deus fuit pro eo.

Ivo, Carnotenſis epiſcopus abbreviando compilavit decretum apoſtolicum poſt Iſidorum: & poſt eum, Hugo Catalaunenſis: poſt quem Gratianus.

Ordo Ciſtellenſis incepit ſub Herdingo abbate. Et nota, quod non æque ordines inceperunt. Hugo Cluniacenſis abbas, vir ſanctus, & pietatis viſceribus totus affluens, revelatione divina templum monaſterii Cluniacenſis virtute Dei, non arte virili venuſtiſſime ampliavit, ſicut hactenus cernitur. Hic multorum monaſteriorum pater extitit, quæ tunc in diverſis mundi partibus conſtruebantur, & eccleſiæ Cluniacenſi ſubjiciebantur, propter famam ſanctitatis ſanctorum monachorum, qui tunc ibidem converſabantur. Hic etiam inclytiſſimos habuit diſcipulos, inter quos Udalricus monachus ad Almaniam pro reformatione regularis vitæ directus, miraculis claruit. Monaſterium Rubeimontis fundatur ab incolis loci illius, & per Wilerium, comitem Gruriæ *(a)* dotatur.

(a) Quale hoc monaſterium Rotenburgenſe, & quinam hi Comites Gruriæ, adhuc eſt ignotum, niſi quod *CRUSIUS Ann. Suev. lib. IX. p. II. p. 371.* inter Monaſterii Zvveifaltenſis benefactores memoret *Ogge* de *Grurin*, libera ſtirpe ortum.

Tyrus capitur a chriſtianis: & Leodium multis plagis atteritur. Terræ motus, &c. Et Balduinus, Rex Hieruſalem, capitur. Acies in cœlo apparuerunt. Moſa ſuſpenditur, & alia multa monſtra fuerunt, quæ forte Tartarorum tyrannidem proxime futuram ſignarunt. Ventus maximus fuit, & turres & ædificia ſubruit.

Wilhelmus, rex Angliæ peſſimus, obiit, à Deo percuſſus: quia nullum conventum fieri permiſit. Petrus Alfonſus, doctor notabilis, fuit Judæus natus: ſed converſus poſtea, ſcripſit aliqua eleganter. Extra Romam, in monaſterio ſancti Laurentii, monachus quidam admirans quomodo, &c. cingulo ſoluto, audivit: *Sic potuit Chriſtus clauſo prodire ſepulchro.*

Malachias vir ſanctus, archiepiſc. Hiberniæ, claret: qui totam illam gentem reformavit.

Imperatores.

Ejus vitam beatus Bernardus ſcripſit. Flandria ex parte ſubmergitur.

Hugo de ſancto Victore claret Pariſiis, natione Almanus de Saxonia, doctor magnus: qui alter Auguſtinus dicebatur tempore ſuo.

Sanctus Gerhardus, Bituricenſis epiſcopus, & ſanctus Anſelmus, Laudonicæ civitatis epiſcopus, qui gloſſas interliniares in pſalmis ordinavit.

Bernardus incipit clareſcere adhuc juvenis; qui poſt intravit ordinem Ciſtercienſ. deinde factus abbas, Claramvallem fundavit. Hic crevit in doctorem magnum & apoſtolicum virum, tot miracula fecit, & tantum honorem habuit, ut ſimilis ei in his nunquam creditur fuiſſe. Vide vitam ejus, &c. Pater CLX monaſteriorum fuit: & velut alter Moyſes habitus eſt ubique.

Anno mundi		VIᴹ CCCXIII.		VIᴹ CCCXXIII.
Papæ.	Gelaſius II. an. II. dieb. V.	Campanus.	Calliſtus II. annis V. menſ. X. dieb. XI.	Burgundus.
Anno Chriſti		MCXIIII.		MCXXIIII.

Iſte Gelaſius, timore Henrici Imperatoris, cum cardinalibus Caietam acceſſit: & deinde per mare veniens in Burgundiam, apud Cluniacum mortuus eſt, & ſepultus. Idem Imperator ſchiſma contra eum fecit, erigendo quendam Hiſpanum Benedictum: quod etiam poſtea cum Calliſto continuatum eſt. Schiſma XVIII. eccleſiæ fuit hoc tempore: quia Benedictus quidam, favore Imperatoris, erexit ſe contra Gelaſium, & etiam contra Calliſtũ conſequenter: ſed miſerabiliter periit; & qui juſte electi fuerunt, obtinuerunt more ſolito.

Ordo Templariorum incepit hoc tempore: qui prius albis uſi ſunt mantellis: poſt rubeam crucem ſuperpoſitam portaverunt. Et Hugo & Ganfredus fuerunt primi fundatores ejus. Et beatus Bernardus regulam compoſuit.

Ordo Præmonſtratenſ. incepit per virum Dei Notbertum. Ricardus de ſancto Victore, pietate plenus, & doctor floridiſſimus, claret.

Iſte Calliſtus fuit filius comitis Burgundiæ: & electus fuit in locum Gelaſii. Et dum rediret Romam, prætenſum Benedictum cepit, & equitare ante ſe fecit ſupra mulam ignominioſe, ita, ut verſa facie, cauda pro fræno uteretur, & usque ad Urbem ageret, ubi truſus fuit in carcerem. Et papa cum Imperatore pacem fecit. Hic doloſe ſynodum celebravit, in qua damnavit fictos quoſdam religioſos, qui plures hæreſes ſecrete & publice ſeminabant contra ſacramenta, & bona eccleſiarum. Fecit libellum de miraculis ſancti Jacobi. Statuit etiam hiſtoriam Caroli deſcriptam a beato Turpino, Remenſi archiepiſcopo. Fundavit monaſterium Bonivallis, Ciſtercii ordinis.

Stephanus vir venerabilis, abbas Ciſtercii tertius: qui beatum Bernardum cum fratribus ſuis ad ordinem ſuſcepit.

Tartari, permiſſione divina, circa hæc tempora montem exiiſſe putantur, in quo clauſi fuerunt in magna miſeria & fame: quia nimis multiplicati erant; gens vilis, & ſterilis. Et plagarunt poſt mundum, omnia ſubjicientes, juxta illud Moyſis: *In gente ſtulta irritabo illos.* Mirum valde, quomodo illi, qui in maxima ſervitute fuerunt, jam non armis, ſed pelliciis & baculis omnia proſternunt, & dominantur univerſis. Hæc judicia tua, Domine. Sic olim Aſſyrii, Medi, Perſæ, Græci & Romani, Gothi, Hunni & Wandali, Saraceni & Arabes, Bulgari, Africani, Franci, Almani, Turci, Hiſpani, &c. flagella iracundiæ tuæ fuerunt, quilibet in tempore ſuo: eo, quod homo noluerit obedire tibi. Siccitas magna fuit, ut flumina, lacus, fontes, putei ſiccarentur. Ignis in terra ſubintrans biennio non potuit extingui aqua, & fuit plaga horribilis. Et quædam mulier IV maſculos peperit. 76

Lotharius ſecundus an. XII.

Iſte Lotharius fuit dux Saxoniæ: & erat vir bonus, & fidelis eccleſiæ: & coronatus ab Innocentio ſecundo, quem etiam fideliter juvit contra Petrum Leonis. Hic beatum Bernardum in maxima reverentia habuit, & alios viros religioſos, quorum etiam meritis magnas victorias ſe gloriabatur obtinuiſſe, & præcipue contra Rogerium, invaſorem regni Siciliæ: quem fugavit & alium ſubſtituit, de commiſſione domini papæ.

Petrus Abelardus inſignis fuit doctor: ſed in hæreſim cadens, ab Innocentio damnatur. Hic precium redemptionis evacuavit.

Setzelo vir ſanctus in diœceſi Treverenſi fuit: qui etiam brumali tempore in mediis nivibus totaliter nudus inceſſit.

Richardus de ſancto Victore, pietate plenus, & doctor floridiſſimus, claret.

VI M CCCXXXIII.

Honorius II. annis V. menſ. II. dieb. VIII.	Bononienſis.	Innocentius II. annis XIV. menſ. VII. dieb. VIII.	Romanus.

MCXXXIV.

Iſte Honorius in gratiam recepit Rogerium, & inveſtivit eum in ducatu Apuliæ, facto homagio: qui fuit rex Siciliæ, & magna poſt pro fide fecit. Hic duos patriarchas depoſuit, Aquileienſem & Venetũ: quia reperit, eos faviſſe ſchiſmaticis. Moritur tandem Romæ, ſepultus in eccleſia Lateranenſi. Et idem Rogerius poſt ab Innocentio removetur; quia ſibi contrarius fuit.

Ordo ſancti Johannis Baptiſtæ Hieroſolymitani inchoatur hoc tempore, a venerabili Raimundo, viro operibus miſericordiæ dedito: & valde crevit. Hi vovent ſe pauperibus ſervituros.

Iſte Innocentius fuit vir valde devotus; & tales ſuo lateri ſociavit. Hic habuit ſchiſma per VII. annos contra Petrum Leonis; qui ſe Anacletum nominavit, & per vim papatum rapuit, adjutus a ſuis amicis. Quod videns Innocentius, cum duabus galleis fugit in Galliam, ubi fuit glorioſe ſuſceptus a beato Bernardo, qui tunc omnes reges & principes in manibus ſuis habuit: & provocavit eos, ut reducerent dominum papam ad ſedem ſuam. Et plura de eo narrantur in vita ſancti Bernardi. Tandem pacatis omnibus, & horribiliter divino judicio adverſariis conſumptis, pacifice & utiliter eccleſiæ præſedit. Sepelitur in Laterano glorioſe, plenus operibus ſanctitatis, &c.

Udalricus, pater ſanctus, natione Almanus de Ratiſbona, vas utile in domo Domini poſitus, conſummatæque religionis, monachus Cluniacenſ. multis clarus miraculis, a ſancto Hugone ad Suicerorum fines directus, primo monaſterium Montisrotgerii, quod a Bernenſ. oppido quaſi duob. miliarib. diſtat, dono Lutoldi de Runlingen, nobilis viri, fundavit, & ſecundũ in nigra ſylva, ubi nunc quieſcit. Hic primum Almaniæ monaſteriis conſuetudines Cluniacenſ. eccleſiæ invexit.

Johannes de Temporibus moritur, qui vixerat CCCLXI. annis. Fuit enim armiger Caroli, & uſque ad hæc tempora duravit. Paſſagium magnum contra Saracenos factum eſt. Ludovicus & Lotharius crucem ſuſceperunt, & beatus Bernardus, divino doctus ſpiritu, crucem prædicando plures provocavit; ſed non contigit, ſicut ſperabant: quia Græci dolum magnum fecerunt, cum calce farinæ mixta intoxicantes exercitum.

Viſiones Tondali factæ ſunt in Hibernia horribiles, &c.

Viſiones ſanctæ Eliſabeth hoc tempore factæ fuerunt.

Rogerius, rex Siciliæ, Græcos vaſtavit uſque Conſtantinopolim: & Ludovicum, regem Franciæ, a vinculis liberavit.

Imperatores.	Conradus ſecundus annis XV.	Viſiones ſanctæ Hildegardis virginis, & prophetiæ plurimæ apud Treverim fuerunt.

Johannes de Pino ſcripſit librum lingua Gallicana, per modum viſionis, Mandavie dictum.

Iſte Conradus fidelis & inclytus princeps fuit. Et quia hoc tempore bonum regimen fuit in eccleſiaſtico ſtatu, ideo principes prompte obediebant, propter exemplaritatē prælatorum. Unde iſte rex cruce ſignatus erat a beato Bernardo, & transfretavit cum multis, & miraculoſa bella geſſit pro dilatatione dominii chriſtiani in terra ſancta: paſſus eſt etiam magna diſpendia propter dolum Græcorum. Ludovicus Pius, rex Franciæ, claruit, qui magna pro fide fecit, & a beato Bernardo cruce ſignatur, & ultra mare tranſiens, captus fuit, & multa mala paſſus, multaque prælia glorioſe geſſit. Et Henricus, frater ejus, monachus efficitur, poſt epiſc.

Ediſſa, quæ olim dicebatur Rages Medorū, ſemper invicta & ſancta, hoc tempore deſtruitur.

Anno mundi	VI^M CCCXLIII.		
Papæ.	Cæleſtinus II. menſ. V. diebus. X.	Lucius II. menſ. XI. dieb. IV.	Eugenius III. annis V. menſ. IV. dieb. XX.
Anno Chriſti	MCXLIV.		

Schiſma XIX eccleſiæ fuit inter Innocentium II. & Petrum Leonis, propter diſcordiam eligentium. Et Innocentius obtinuit, quia major pars erat ſecum, & beatus Bernhardus per ſeptem annos laboravit pro unione fortiter.

Iſti duo parum præfuerunt: quia ambo in peſtilentia obierunt. Et ſunt ſepulti in eccleſia Lateranenſi.

Iſte Eugenius ante fuit monachus beati Bernardi in Claravalle, & miſſus ab eo Romam, cum aliis pro inſtauratione monaſterii ſancti Anaſtaſii, & ibi abbas efficitur: & non longe poſt ex inſperato in papam electus eſt. Hic cum eſſet ſimplex, Deus eum mirabili gratia & eloquentia perfudit. Beatus etiam Bernardus illum ſolennem librum de conſideratione ad eum ſcripſit. Romani autem ſolito more ferveſcentes, ſeditionem faciunt. Qua propter vir ſanctus dedit locum iræ, & in Galliis veniens, priſtinum locum dilectæ Claravallis humiliter benigneque viſitavit. Alloquitur fratres non ſine lacrymis, memor priſtinæ & tam pulchræ quietis jam perditæ: miſcens ſermonibus avulſa a corde ſuſpiria: hortatur & conſolatur, & ſe inter eos fratrem & ſocium, non dominum vel magiſtrum, &c. rem difficilem agens, diverſarum in uno homine proprietatem exhibens perſonarum. Sagmenta ei circumferebantur & pulvinaria, lectus ejus palliis opertus cortina ambiebatur purpurea: ſed ſi revolveres operimenta, invenires laneis comploſa ſtramina & paleas conglobatas. Homo in facie, Deus videt in corde. Ipſe vero bona coram Deo & hominibus providebat, æternum omnibus monachis & pontificibus exemplum relinquens. Demum vale dicens fratribus cum multis lacrymis, ſolitis inquietudinibus redditur. Romamque reverſus, glorioſe ſuſcipitur, clamantibus univerſis: *Benedictus, qui venit in nomine Domini.* Obiit tandem in magna ſanctitate, ſuis meritis illuſtrando Romam miraculis pluribus, ſepultus in baſilica ſancti Petri. Moritur ſtatim etiam beatus Bernardus eodem anno.

Peſtilentia ſacri ignis. Et puer quidam liberatus ab igne, omnem hiſtoriam mundi, textum 77
evangelii, Actus apoſtolorum, &c. tanquam in libro legeret, aliis pronunciavit. Hugo de ſancto Victore, doctor inſignis, hoc tempore moritur: cui, cum jam in extremis laboranti fratres hoſtiam ſimplicem pro corpore dominico darent, eo quod cibum retinere non poſſet; ille per Spiritum cognoſcens, dixit: *Miſereatur veſtri Deus fratres. Quare me deludere voluiſtis?* Quib. ſtupentibus, & verum corpus Chriſti afferentibus, ille videns, quod recipere non valeret, elevatis in cœlum manibus, ſic oravit: *Aſcendat filius ad patrem, & ſpiritus ad Dominum, qui fecit illum.* Et inter hæc verba ſpiritum exhalavit: & corpus dominicum ibidem diſparuit.

Petrus, Tarentaſienſis epiſc. vir integerrimæ religionis.

Guilhelmus, puer in Anglia, crucifigitur a Judæis, in die ſancto paraſceves. Et erat tunc puer ibidem, qui vidit infernum.

Fridericus I. a. XXXIII.

Iſte Fridericus fuit vir magnorum operum, ita ut quidam dicunt, quod poſt Carolum Magnum in geſtorum magnificentia, orbis ſimilem non habuit. Et nota, quod hujusmodi comparationes ſunt cum moderamine accipiendæ, non ſimpliciter, ſicut ſolet dici de Salomone. Poteſt enim eſſe, quod aliquis ſimplex miles in aliquo negotio ita magnifice ſe habeat, quod vere dici poteſt de eo, quod nunquam ſimilem habuerit in illo; ſed non in omnibus. Verum iſte idem Fridericus in uno crimine gloriæ ſuæ intulit, quod cum Alexandro papa altercavit, & contra fas ſchiſmaticos fovebat longo tempore. Veruntamen poſt pœnituit, & veniam petens, & crucem pro ſatisfactione ſuſcipiens, ultra mare ivit: & poſt magnos triumphos, in quodam fluvio ſubmerſus fuit improviſe:

VI^M CCCLIII.

Anaſtaſius IV. annis II. menſ. IV. dieb. XXIV. Romanus.

MCLIIII.

Iſte Anaſtaſius fuit abbas ſancti Rufi Valentinenſis diœceſis: primo quidem in cardinalem, & poſt in papam aſſumitur. Hic conſtruxit palatium novum apud ſanctam Mariam rotundam. Moritur, ſepeliturque in Laterano.

Gratianus monachus hoc tempore decretum compilavit: & ab Eugenio papa III. approbatur, ut ipſe ſit epiſc. in Tuſcia incluſiva, unde oriundus fuit.

Petrus Lombardus, epiſc. Pariſienſis, frater Gratiani, librum ſententiarum edidit, & gloſſas pſalterii, & epiſtolarum Pauli, & plura alia.

Petrus Comeſtor, frater Gratiani & Petri Lombardi, *(a)* hiſtoriam ſcholaſticam compoſuit, & alia.

Comes Murienſis factus eſt humillimus, converſus in Carthuſia.

Theobaldus, comes Campaniæ, vir totus miſericors.

HugoFolieti ſcripſit librum de caſtro animæ.

Wilhelmus, eremita ſanctiſſimus, circa hæc tempora claruit: qui olim dux Aquitaniæ fuit, & comes Pictavienſis. Hic primum totus dyſcolus fuit. Ad quem cum beatus Bernardus, ut eum reconciliaret, directus fuiſſet, & ille modis omnibus reconciliari renueret, vir Dei ad altare celebraturus acceſſit, ipſo duce tanquam excõmunicato præ foribus expectante. Cum autem *Pax Domini*, &c. dixit, corpus dominicum ſuper patinam ponit, & ſecũ tollit, atque ignea facie & flam̃eis oculis foris egreditur, dicens ad ducem: *Rogavimus te*, inquit, *& ſprevisti nos. Ecce ad te proceſſit virginis filius, qui eſt Dominus eccleſiæ, quam tu perſequeris*, &c. Statimque velut alter Paulus, tremens cecidit, &c. qui poſt lorica ſuper nudo veſtitur:

(a) Hunc errorem notavit *GUIDO PANCIROLLUS de claris Legum interpretibus lib. III. cap. III.* & potiſſimum *GERH. a MAESTRICHT Hiſt. Jur. Eccleſ. n. 296.*

Sol obſcuratus fuit hoc tempore. Fames magna facta eſt. Terræmotus inſuper maximus fuit: Antiochia cum Tripoli & Damaſco ceciderunt. I^{M} hominum ſubmerguntur, & mare retrogradum verſum eſt. Tres lunæ apparuerunt in cœlo, & in medio ſignum ſanctæ crucis. Et tres ſoles viſi ſunt: & ſtatim poſt ſol iterum obſcuratus fuit ab hora ſexta usque ad horam nonam.

Viſio horrenda facta eſt epiſcopo Lingonenſi, a quodam eremita jam defuncto, dicens, quod XXX^{M} hominum deceſſerant ſecum: inter quos beatus Bernardus ſtatim evolaſſet, tres in purgatorium deſcenderant: omnes alii in inferno perpetuo cruciandi ſubmerſi fuerunt.

Boemia fit regnum: antea ducatus fuit.

Imperatores.

Norwegia, quæ eſt inferior regio Almaniæ, convertitur ad fidem: ubi primum prædicavit Adrianus, legatus & cardinalis Albanenſis, poſtea papa.

Sanctus Thomas, Cantuarienſis archiepiſcopus, martyriſatur hoc tempore in Anglia pro eccleſia, in eccleſia, in loco ſancto, & in tempore ſacro inter manus ſacerdotum & religioſorum, &c. Ad cujus exequias, dum clerus pro introitu miſſæ, *Requiem* &c. inciperet, ſtatim angelorum chori aſtantes, voces cantantium interrumpunt, martyris miſſam intonant, *Lætabitur juſtus*, &c. Hic multis claret miraculis. Et Henricus, rex Angliæ, miſit ſolennes ambaſiatores, & excuſavit ſe de nece ejus; & crucem ſuſcepit poſt triennium. Sanctus vero Thomas non longe poſt canoniſatur ab Alexandro.

Anno mundi	
Papa.	Adrianus quartus annis V. Anglicus.
Anno Chriſti	

Iſte Adrianus, natione Anglicus, fuit epiſcopus Albanenſis, vir magnanimus, & verbi Dei cum zelo prædicator egregius. Regem Siciliæ & Romanos compeſcuit cum cenſuris. Ipſe ante legatus fuit in Norwegia, & gentem illam barbaricam convertit, & inſtituit. Poſt electus in papam, officium ſuum honorificavit. Et dicitur, quod primus papa fuit, qui cum curia in urbe veteri moram contraxit. Hic fecit gyronem in Radicafano, & turribus munivit: & multa comparavit a comitibus circa locum ſanctæ Chriſtinæ. Sepultus eſt in Vaticano.

Hæreſis Waldenſium, ſeu pauperum de Lugduno, incepit; cujus inventor fuit Waldenſis civis Lugdunenſis. Qui cum dives eſſet, relictis omnibus, paupertatem evangelicam ſervare voluit: & ſcribi fecit aliquos libros Bibliorum in vulgari cum nonnullis ſanctorum auctoritatibus. Qui minus ſane intelligens, ſuo inflatus ſenſu, apoſtolorum officium uſurpavit, prædicando ubique, & ſuos ad prædicandum mittendo, errores plures ſeminavit. Moniti autem reſponderunt: Deo magis obediendum quam hominibus, prælatos & cleros aſpernando. Tandem contumaces excommunicati ſunt, & expulſi a patria: & poſt in concilio hæretici denunciati ſunt. Et factum eſt in grande malum & laqueum magnum ſimplicibus, & devotis perſonis ſcandalum immenſum. Et utinam hodie eſſet finis.

Olim ſancta fides catholica per potentes principes, per argutos philoſophos, per ſubtiles hæreticos, ac cæteros viros ſpectabiles impugnata fuerat. Diebus autem iſtis per viliſſi-*

Almani, qui apud Tuſculanum pro Imperatore morabantur, Romanos apud montem 78
portum invadunt, & tot à nona uſque ad veſperas occiderunt, ut nunquam ex Romanis tot milia occiſi legantur, licet tempore Hannibalis tot occiſi ſint, ut tres cophinos annulorum, quos de digitis procerum occiſorum idem Hannibal extrahi fecit, Carthaginem deſtinaverit, &c. Horum multi apud ſanctum Stephanum & ſanctum Laurentium ſepulti ſunt, & habent hoc epitapbium:

Mille decem decies † ſex decies quoque ſeni.

Sanctus Richardus fuit hoc tempore, qui a Judæis martyriſatus fuit Pariſiis. Et Judæi expelluntur a regno.

Corpora ſanctorum trium regum hoc tempore transferuntur de Mediolano ad Coloniam Agrippinam, per venerabilem Rainoldum, archiepiſcopum Colonienſem. Fuerunt namque hæc corpora ſacratiſſima primo per Helenam, Conſtantini matrem, rapta, & de India ad Conſtantinopolim perducta: quæ poſtea Euſtorgius epiſcopus Mediolanum tranſtulit: ubi uſque ad hæc tempora permanſerunt. Sed cum Fridericus Imperator quaſi cum innumerabili Almanorum exercitu Mediolanum obſediſſet, & tandem cepiſſet, prædictus archiepiſcopus, qui tunc in comitatu Imperatoris erat, eadem corpora vix magnis precibus impetravit, & Coloniam ſecum perduxit, &c. & extunc Colonia floruit.

Sanctus Bernardus canoniſatur per Alexandrum: & propter coneurſum populi prohibuit eum abbas, ne plura miracula faceret: & obedivit mortuus.

VI^{M}CCCLXIII.	VI^{M}CCCLXXIII.
Alexander III. an. XXI. menſ. XI. dieb. XIX.	

MCLXIIII.	MCLXXIIII.

Iſte Alexander vir ſtrenuus fuit, & habuit longum ſchisma XVII. annorum, & quatuor ſchismaticos vicit ſucceſſive, & excommunicavit eos: qui omnes mala morte perierunt. Prævaluit etiam contra Imperatorem, & ad unionem revocavit. Duo concilia celebravit, unum Turonis, aliud in Urbe. Tandem omnibus non ſine gravi labore compoſitis, puta qui adverſus talem regem dimicavit, glorioſe Romam revertitur, & eos, qui propter perſeverantiam ejecti fuerunt, reſtituit. Moritur poſt, ſepultus cum patribus ſuis in pace Chriſti. Item, idem papa ordinem Carthuſienſium confirmavit, eum ſubſcriptione omnium cardinalium, ſuſcipiens eum ſub protectione ſancti Petri, & ſua dando privilegia aliqua, quibus Lucius & alii numero XI. plurima ſuperaddiderunt, & monaſteria extruxerunt.

Schiſma XX. eccleſiæ grande fuit inter Alexandrum & quatuor ſehismatieos: ſed Alexander obtinuit. Duravit annis XVII.

Ordo Wilhelmitarum a ſancto Wilhelmo eremita, olim duce Aquileienſi, nomen & originem traxit. Ejus diſcipulus fuit ſanctus Albertus eremita, qui ordinem iſtum educavit.

*mos idiotas ac laicos pauperrimos extitit non modice tribulata. Quaſi dicat eccleſia: Jam utique debeo affligi, ſi nec iſti a tribulatione ceſſant, qui vita ipſa videbantur indigni, quorum converſatio Deo & hominibus odibilis eſt, qui ad nihil, quod eſt, valent, niſi quod mentiuntur me zelare, ut ſic efficacius noceant. Fuerunt nihilominus poſtea quidam ſubtiliſſimi hæretici, qui iſtam hæreſim Waldenſium defendere conabantur, & plura regna & populos deceperunt: cum quibus tandem miſerabiliter exterminati, perierunt.

Berchtoldus, dux de Zeringen, filius Conradi Imperatoris olim ſecundi: qui dominabatur ab Argentinenſi civitate uſque ad Valleſienſ. multas munitiones & oppida fundavit contra inſolentias tyrannorum, qui hoc tempore vulgum opprimebant. Ædificatoque Friburgo in Briſgavia, ſecundum Friburg in Nochtlandia, contra Sabaudos oppidum inexpugnabile extruxit, anno Domini MCLXXIX. & poſt duodecim annos Bernam.

Leodium capitur, deprædatur, vaſtatur, & mulieres ac virgines opprimuntur: religioſæ tamen ac timoratæ mirabiliter liberatæ fuerunt, nec alicujus pollutionis contagium paſſæ ſunt, ſicut Dominus oſtendit ſanctæ Mariæ de Ögnies. Vide in vita ipſius.

Hieruſalem iterum, permittente Deo, capitur a Saracenis, & glorioſum ſepulcrum cum ſancta cruce, propter peccata chriſtianorum, & præcipue luxuriæ & crapulæ. Nam rarus erat

Imperatores.

in monaſteriis, rariorque in ſeculo, quem non morbus luxuriæ infeciſſet. Et quia tota terra ſordeſcebat facinoribus, ideo projecit Dominus populum ſuum, inducens multas tribulationes ſuper ipſum, ut vel ſic ad eum contritus rediret. Paſſagium grande ordinatur hoc tempore: quod factum fuit tempore Clementis III. & Fridericus Imperator crucem accepit, & multi principes cum eo. Et factus eſt concurſus maximus: ſed parum profecerunt, nec aliquid recuperaverunt præter ſolum Achos.

Sancta Alpiadis, virgo ſanctiſſima, claret: quæ humiliter nata, ſubulca erat in terra Senonenſi. Cibo ſpirituali utebatur, ſed nullo corporali: tamen venuſta facie. Multas habuit revelationes.

Anno mundi			VI M CCCLXXXIII.		
Papæ.	Lucius III. annis IV. menſ. II. dieb. XVIII.	Tuſcus.	Urbanus III. anno. I. menſ. X. die. XXVI.	Lombardus.	Gregorius VIII. menſ. II.
Anno Chriſti			MCLXXXIIII.		

Iſte Lucius fuit epiſc. Oſtienſ. qui poſt Veronæ moritur, habens tale epitaphium:

Luca dedit lucē tibi, Luci; pontificatum
Oſtia, papatum Roma, Verona mori.
Imo Verona dedit verū tibi vivere, Roma
Exilium, curas Oſtia, Luca mori.

Pulcri verſus quaſi quoddam apologeticum, &c.

Iſte Urbanus fuit oriundus de civitate Mediolanenſi. Ad eum venit Joachim de Calabria. Hic cum audiſſet captam Hieruſalem a Saracenis, nimio dolore tactus obiit, ſepultus in Ferraria.

Iſte Gregorius, natione Beneventanus, magnum zelum habuit pro terra ſancta, & cœpit practicare de modo recuperandi eam: ſed ſtatim obiit Piſis.

Sanctus Bertoldus, Carmelici montis Hermicolis ab Aimerico Antiocheno patriarcha in Priorem aſſignatus, fama celebriori multis innoteſcit. Hic inter cætera præclaræ ſuæ ſanctitatis indicia, animas quamplurimûm fratrum, quas Saracenorum abſumpſit gladius, cum corona martyrii ab angelis in cœlum deferri vidit.

Abbas Joachim fuit, qui plurima prædixit, & ſcripſit. Et in quibusdam erravit, ut patet in principio decretalium. Sciſcitantibus etiam principibus, an ire deberent ad terram ſanctam, reſpondit: Non, quia tempus nondum adveniſſet.

Sanctus Hugo, epiſcopus Lingonienſis, ordinis Carthuſienſium in Anglia, innumeris claret miraculis hoc tempore.

Sanctus Anshelmus, epiſc. Bleſinenſis, ordinis Carthuſienſium, claret bona vita.

Prodigia magna apparuerunt inter Clarummontem & Compendium: quia lapides quadrangulares ad quantitatem ovorum cadebant: & fulgura cremantia villas. Et corvi in roſtris carbones ignitos portantes, incendentes domos ac villas, & multi ictibus fulminis perierunt. Vide in ſpeculo Vincentii. 79

Regnum Tartarorum incepit, & crevit valde: & usque hodie eſt majus in orbe, & fecerunt plagam in mundo maximam.

Livonia, regio Septentrionalis magna, convertitur ad Chriſtum pro parte.

Henricus quintus annis VIII.

Iſte Henricus fuit filius Friderici, & accepit Conſtantiam, filiam regis Siciliæ, in uxorem, occaſione cujus ſubjugavit ſibi totum regnum Apuliæ, fugatis illis, qui illud tenebant.

Philippus annis XII.

Schiſma oritur poſt mortem Henrici. Nam quidam elegerunt Philippum, ducem Sueviæ, fratrem ejusdem Henrici. Alii Othonem, filium ducis Saxoniæ. Et facta eſt altercatio magna, & bella in Almania. Tandem Otho prævaluit, quia papa Innocentius tenuit cum eo. Philippus enim ſtatim poſt pacem, quam cum Othone fecit, interfectus eſt doloſe a Lantgravio; & ſic Otho obtinuit, & Romam veniens, ab Innocentio coronatur, contra conſilium multorum & voluntatem. Et verſa eſt benedictio in maledictionem: quia eodem die, fracto juramento, contra eccleſiam cœpit tyranniſare ſtolidiſſime. Quare ſtatim excommunicatur, & deponitur: & tandem in contumacia moritur.

VI^M CCCXCIII.

Clemens III. an. III. dieb. XVI.	Romanus.	Cæleſtinus III. an. VI. menſ. VIII. dieb. XI.	Romanus.

MCXCIIII.

Iſte Clemens ordinavit monaſterium extra murum, quod dicitur ſancti Laurentii; & quædam alia ædificia. Ejus tempore factum eſt paſſagium magnum, contradicente abbate Joachim: quia nondum veniſſet tempus.

Iſte Cæleſtinus in die ſancto Paſchæ coronatur; & die ſequenti coronavit Henricum Imperatorem. Ipſe etiam fecit fieri palatium apud ſanctum Petrum.

Ordo Teutonicorum dominorum incepit circa hæc tempora in Pruſſia ſub Cæleſtino papa tertio. Ortum habuit ex ordine ſancti Johannis Hieroſolymitani.

Ordo ſanctæ Trinitatis circa idem tempus incepit.

Berna conditur.

Berna, civitas Imperialis, conditur anno Domini MCXCI. Berchtoldus namque, dux de Zeringen inclytiſſimus, jam pluribus monaſteriis ac munitionibus ædificatis, denuo hunc locum nemorum vaſtitate condenſum, humanis habitationibus aptum, perluſtrans, urſum quendam venuſtiſſimum arte venatoria ibidem cepit: a quo prædicto loco nomen impoſuit. Nam urſus, lingua Teutonica *beer* ſonat, &c. Unde hæc civitas robuſtiſſimos viros, tanquam urſos, enutrire conſuevit: qui præ cæteris confœderatis juſtitiæ zelatores, multorum tyrannorum colla Dei virtute calcarunt.

Conſtantinopolis recuperatur a chriſtianis: & Balduinus, comes Flandriæ, imperator ibi efficitur. Crux prædicatur quinque vicibus, & hoc in aëre oſtenſum fuit: quia cruces diverſorum colorum quinque numero in aëre patenter reſplenduerunt. Crucefignati plures glorioſiſſime evolarunt ad cœlum: & quidam divinitus punitus fuit, eo quod crucem prædicare noluit. Rex Aphricæ chriſtianis bellum intulit; & fugatus eſt, perieruntque amplius quam C^M Saracenorum.

Imperatores. Otho IV. annis II.

Nota, quod circa hæc tempora leguntur miracula glorioſa. Et plurimæ revelationes factæ ſunt de iniquis mercantiis & uſuris. Et in vita ſanctæ Mariæ de OEgnis fit mentio de quadam vidua optimæ vitæ; cui beata virgo cum ſancto Petro & multitudine angelorum aſtitit in agonia: & vix dæmones abegerunt. Et tandem Dominus met advenit, & funeris officium adimplevit. Nec tamen propter hæc pœnas purgatorii evaſit: maritus enim ejus mercator fuit, & quædam per fraudem acquiſierat. Quosdam etiam de familia ducis Lovaniæ hoſpitio exceperat; qui de injuſte acquiſitis in ejus domo multa expendebant, de quibus perfecte nondum reſtitutionem fecerant. Ideo anima hujus tam ſanctæ viduæ purgatorii ignibus exurebatur. Nota, lector, gratioſam providentiam Dei. Quando hæc mulier erat in ſtatu mutabilitatis, ne ex vehementia doloris vel timoris in peccatum decideret: conſolata eſt a beata virgine, a ſancto Petro. Quando autem per mortem evaſit periculum amplius peccandi, juſtitiæ rigorem experta eſt. Pœna enim ejus fuit dilata, non ſoluta.

Anno mundi			VI^M CCCCIII.
Papæ.	Innocentius III. a. XVIII. menſ. IV. dieb. XXIV.	Campanus.	Wilhelmus Pariſienſis incepit ordinem Auguſtinenſium, qui dicuntur mendicantes. Albertus, patriarcha Hieroſolymitanus, ordinem Carmelitarum inſtituit in monte Carmelo.
Anno Chriſti			MCCIIII.

Iſte Innocentius magnis laudibus extollitur: quia utilis fuit valde eccleſiæ Dei. Quod opera ejus teſtantur. Nam fecit fieri hoſpitale ſancti Spiritus. Et renovavit eccleſiam ſancti Xyſti. Compoſuit decretales ſermones, ac librum de miſeria humanæ conditionis, & multa glorioſa alia. Ipſe coronavit Othonem, & etiam depoſuit: quia non ſervavit fidelitatem. Hæreſes plures damnavit, ſcilicet Albienſ. contra quos crucem prædicari fecit: item Almerici: & librum abbatis Joachim contra Petrum Lombardum. Confirmavit ſanctum Hugonem Linconienſem, Carthuſienſis ordinis. Tandem poſt plura bona, pacem faciendo inter Piſanos & Januenſ. moritur apud Peruſiam, & ibidem ſepelitur. Hic conſtituit, quod ultra quartum gradum conſanguinitatis licite matrimonium contrahatur. Item quod chriſtiani non ſerviant Judæis in domibus vel in agris. Item, quod Judæi portent veſtes, quibus omni tempore cognoſcantur: & non permittantur in diebus lamentationum prodire in publicum: imo feneſtras & januas claudere compellantur. Nec novas ſynagogas erigant, ſed antiquas reficere poſſunt, & non ampliare.

Dominicus Hiſpanus, vir ſanctus, apoſtolicæ perfectionis æmulator, mirabili zelo perſequitur hæreticos, miraculis claret, & ordinem Jacobitarum ſive Prædicatorum inſtituit.

Franciſcus Italicus, vir incomparabilis fervoris, ac ſummæ perfectionis, paupertatis evangelicæ exemplar perlucidum, multis claret miraculis. Et ordinem Minorum inſtituit.

Maria de OEgnes claret miraculis in diœceſi Leodienſi. Et multæ aliæ virgines, viduæ, & ſanctæ maritatæ fuerunt ibidem.

Sancta Clara fulget virtutibus.

Pueri de Almania XX^{M} & amplius, diabolica macbinarione decepti, cruce ſignantur, quaſi 80
Deus per eos vellet recuperare terram ſanctam, ſecundum illud, *Ex ore infantium*, &c. Sed cum ad mare veniſſent, a piratis doloſe in navibus rapiuntur, quaſi eos ad Jeruſalem ducere promittentibus. Verum multos ſubmerſerunt, & alios vendiderunt Saracenis. Et ſie patet, quid de ſimilibus in futurum faciendum ſit, ſi ſimilis caſus occurreret. Paſtores pecorum ſimiliter de Hiſpania convenientes, cum turba gravi Pariſios venerunt, & omnia bona cleri vaſtarunt, invidis plebibus gratulantibus. Sed cum etiam laicorum bona cœpiſſent devorare, ſtatim expugnati fuerunt, & perempti. Et ſie pater, quod diabolus etiam ſuas cruces prædieavit.

Simon, comes Montisfortis, velut alter Carolus, mirabiliter triumpbavit contra hæreticos, habens ſecum epiſcopos & abbates ſanctos, præeipue ſanctum Dominicum. Fugavit aliquando C^{M} hæreticorum cum paucis, puta VIII. millibus catholicis.

Friderieus II. an. XXX.

Concilium Lateranenſe in Urbe MCCCXV. prælatorum.

Iſte Fridericus fuit filius Henrici prædicti: & electus fuit contra Othonem, ut eum expugnaret: quod & fecit. Et extunc incepit eccleſiam laniare. Quare excommunicatur & deponitur per Honorium, qui eum coronavit. Et multa mala fecit, & contumax diu permanſit. Et morte præventus ſine ſacramentis a proprio filio ſuffocatur. Sic iterum multa exempla hic ſunt de perſecutoribus eccleſiæ, quam miſerabiliter perierunt. Ipſe etiam filium ſuum Henricum ſuffocavit. Quapropter ab alio filio ſuo, cum ægrotaret, ſuffocatus fuit, tempore Innocentii papæ quarti.

VI^{M}CCCCXIII.

Honorius III. an. X. menſ. VIII. die. XXVIII.	Romanus.

MCCXIIII.

Iſte Honorius multos honoravit, & canonizavit plures ſanctos. Fridericum coronavit, & etiam depoſuit, propter rebellionem. Eccleſiam ſancti Laurentii extra muros, & baſilicam, quæ dicitur Sancta ſanctorum, renovavit. Decretales compoſuit. Ordinem Prædicatorum & Minorum confirmavit. Tandem moritur, & ſepelitur Romæ in eccleſia beatæ Mariæ majoris.

Ordines IV. mendicantium, videlicet Prædicatorum, Minorum, Auguſtinenſium, & Carmelitarum, confirmantur ab Honorio, &c. Præponuntur tamen Prædicatores Minoribus, in literis papalibus: quia VI menſibus ante ipſos confirmati fuerunt.

Ludovicus, filius regis Ceciliæ, frater Minor, vir ſanctus, hoc tempore clarus habetur.

Ordo Crueiferorum circa hæc tempora renovatus eſt per Innocentium tertium, anno pontificatus ſui XVIII, jam devicta hæreſi Albienſium, per cruce ſignatos. Fertur, beatum Quiriacum, Hieroſolymitanum epiſc. olim hujus ordinis primicerium extitiſſe, ſtatim poſteaquam ſancta Helena crucem invenit: ſed Julianus apoſtata eundem Quiriacum cum fratribus occidit. Et ſic longo tempore idem ordo abolitus fuit. Tempore autem Innocentii IV apud Lugdunum crevit, & privilegiis dotatus eſt ab eodem.

Guilbelmus, epiſc. Nivernenſ. vir ſanctus & doctiſſimus, claret: qui duo millia pauperum tempore famis quotidie paſcebat.

Hieruſalem deſtruitur usque ad ſolum, excepto templo & civitate David, a Corradino filio Staphadim.

Stephanus, ſanctus Pater & Prior domus portarum ordinis Carthuſienſium; & poſt epiſcopus Digenſis.

Lapis grandis cecidit in monaſterio ſancti Gabrielis, habens ſignum ſanctæ crucis, & imaginem Chriſti expreſſam, & deſuper aureis literis ſcriptum, *Jeſus Nazarenus rex Judæorum*, & cæcum illuminavit. Friſia pene tota ſubmergitur fluctibus marinis; in qua perierunt plusquam C^M hominum, propter irreverentiam factam ſacramento a quodam pugile, ſicut poſtea revelavit beata virgo Maria. Et conſtructa eſt eccleſia in eodem loco, ubi hoſtiæ ceciderunt; & ceſſavit quaſſatio. Tartari devaſtant horribiliter Ungariam & Poloniam. Et fit ingens terror in chriſtianitate. Sed precibus ſanctorum impediti ſunt, ne procederent.

Vacat Imperium multo tempore poſt depoſitionem Friderici, & etiam poſt ejus mortem. Et ideo plures anni aſſcribuntur Friderico, licet paucis juſte in eccleſiæ obedientia regnaverit: quia non ſtatim alius in locum ejus electus fuit. Mons quidam maximus in Burgundia inferiori dividitur, & currit per multa milliaria, & quinque millia hominum ſuffocavit: & tandem ad alios montes acceſſit mirabiliter.

Decretales compilantur per Raimundum ordinis Prædicatorum, de mandato Gregorii IX; & ad ſtudia mittuntur.

Sancta Elizabeth, filia regis Ungariæ, vidua, omni virtute & ſancta vita pleniſſima.

Thomas de Aquino, doctor ſanctus, claret.
Albertus Magnus, epiſcopus Ratiſponenſis, de quo mira dicuntur.
Euſtachius (qui & Bonaventura) doctor devotus.
Alexander de Halis, doctor irrefragabilis.
Vincentius ſpeculator omnem materiam ſcibilem collegit.

Anno mundi	VI^M CCCCXXIII.		VI^M CCCCXXXIII.	
Papæ.	Campanus.	Gregorius IX. an. XIV.	Mediolanus.	Cæleſtinus IV. dieb. XVII.
Anno Chriſti	MCCXXIIII.		MCCXXXIIII.	

Iſte Gregorius plures canoniſavit: & contra Fridericum conſtanter eccleſiam defendit. Et Romanos corruptos pecunia, facta proceſſione ſolenni a Laterano uſque ad ſanctum Petrum, cum capitibus apoſtolorum, mirabiliter revocavit, ita ut contra Fridericum pene omnes cruce ſignarentur. Quapropter idem Fridericus ab Urbe receſſit longius. Ipſe librum decretalium per Raimundum compilari fecit. Tandem plenus tribulationibus propter tyrannidem Friderici, & aliorum, moriens, migravit ad Chriſtum.

Iſte Cæleſtinus vita & ſcientia laudabilis, ſenex & debilis moritur. Sepultus in eccleſia ſancti Petri. Fuit epiſcopus Sabinenſis.

Sanctus Angelus Hieroſolymitanus Carmelita, vir ſanctioribus adnumerandus, nominis ſui vere ſpeculum, velut nubes imbrifera prædicando circumquaque diſcurrens, innumeras Chriſto lucrifecit animas; cui etiam tandem poſt plura miracula effuſione proprii ſanguinis, mortis vicem reddidit.

Sanctus Cyrillus, Græcus, mellifiui Carmeli Prior, doctorque cum vitæ ſanctitate, tum prophetiæ ſpiritu conſpicuus, multa conſcribit poſteris profutura ſeculis: & copioſis miraculis Dei procurat gloriam, mundoque ſtuporem.

Petrus de Tarentaſia, poſtea papa; & plures alii ſancti & literati floruerunt in diverſis mundi partibus: quos divina bonitas miſit pro fidei defenſione: alioquin tota pene fides periiſſet, propter hæreticorum multiplicitatem, & ſubtilitatem ſimul, & potentiam.

Hugo Cardinalis, qui tota Biblia poſtillavit.
Magiſter Jordanus ſanctus, doctor mirabilis.
Magiſter Udalricus, diſcipulus Alberti.

Judæus quidam in Hiſpania, apud Toletum fodiendo invenit lapidem, in quo erat liber 81
vetuſtiſſimus, in quo ſeriptum erat: *In tertio mundo filius Dei naſcetur de virgine Maria, & pro ſalute hominum patietur.* Et quod liber deberet inveniri iſto tempore, ſcilicet Ferandi virginis Caſtellæ. Et ſtatim Judæus baptiſatur cum omni familia ſua. Ludovicus, rex Franciæ, vir ſanctus, crucem accepit, & transfretavit mare, & capitur. Et multa de ipſo laude digna ſcripta invenies. Vaticinium quoddam ſacrilegum de ceſſatione evangelii Chriſti, & evacuatione ſacramentorum eccleſiæ ante annos Domini MCCLX. quod experientia temporis exufflavit. Plura talia taliter mendoſa reperies facta & dicta.

Henricus VI. an. IV.

Lantgravius Thuringiæ.

Bonus chriſtianus moritur in Turcia, miraculis clarus.

Peregrinus quidam beatæ Mariæ occiditur clam in diœceſi Andegavenſi. Et ſtatim cultellus homicidæ non ceſſavit ſtillare ſanguinem, donec ſuſpenderetur interfector iſte.

Wilhelmus annis IX.

Comes Holandiæ.

Iſti duo fuerunt electi ex mandato domini papæ contra Fridericum, ſucceſſive: ſed non prævaluerunt tyrannidem ejus ſuperare, quia potens nimis erat: nec fuerunt coronati morte præveniente. Ultimus horum interfectus fuit a Friſonibus, qui fuit ante comes Holandiæ.

Edmundus, archiepiſcopus Cantuarienſis, canoniſatur ab Innocentio.

Petrus novus martyr ab hæreticis occiditur, multis clarus miraculis.

Stanislaus, epiſcopus Cracovienſis, ab iniquo principe interfectus eſt.

VI^M CCCCXLIII.		VI^M CCCCLIII.	
Januenſis.	Innocentius quartus annis XI. menſ. VI.	Alexander IV. an. VII. menſ. III. dieb. IV.	Campanus.
MCCXLIIII.		MCCLIIII.	

Iſte Innocentius plures canoniſavit. Fridericum per ſententiam diffinitivam depoſuit, & anathematiſavit, tanquam hoſtem eccleſiæ, anno ſui pontificatus, adjutus a Januenſibus. Tandem mortuo Friderico, idem papa cum magno exercitu Apuliam ingreditur. Et poſt paululum Neapoli moritur. Sedes cardinalium diu vacuæ reſtaurantur, de perſonis ex diverſis mundi partibus electis per Innocentium. O frequens Saracenorum inſultus! Fratres ordinis Deiferæ Mariæ de Carmelo, a tranſmarinis partibus, ubi in pluribus locis multiplicati fuerant, in ciſmarinis venerunt paulative: diverſas regiones orbis incoluerunt, teſte Vincent. in Spec. hiſtor.

Iſte Alexander quendã Manfredum, pſeudoregem Siciliæ, excommunicavit. Duos falſos libros condemnavit, loquentes contra mendicitatem & evangelium Chriſti. Moritur tandem Viterbii, & ibidem ſepelitur.

Martinus, qui chronica abbreviavit.

Alexander de Villa Dei, ordinis Minorum, qui doctrinale compilavit, vir ſanctus, ac theologiæ ſacræ profeſſor, claret.

Sancta Clara canoniſatur ab Alexandro quarto, circa annum Domini MCCLIV.

Contra pluralitatem beneficiorum facta eſt illa ſolennis diſputatio Pariſiis anno Domini MCCXXXVIII. in qua determinatum eſt per ſanctos doctores, quod nemo ſine periculo peccati mortalis tenere poteſt duo beneficia, quorum alterum ſufficeret ad ſuſtentationem ſuam, &c. Et quidam, quos avaritia excæcavit, aliter opinati, fecerunt contrarium: quos flagellum divinæ juſtitiæ horribiliter damnavit, & punivit. De hoc ſunt plura ſcripta & exempla in diverſis locis, &c. Dicit quidam ſanctus doctor, quod medietas miniſtro-*

Superiores Almani, qui Swiceri vocantur, pauci quidē numero, plures nobilium tyrannos, qui eos injuſtis exactionibus opprimebant, divino ſuffulti ſuffragio, de finibus eorū potenter expugnant, & ſe deinceps fraterno fœdere conglobantes, multa bella admiratione digna, eccleſias, orphanos ac viduas defendendo, geſſerunt: & nominati ſunt in orbe.

Alphonſus. Æra Alphonſi famoſiſſima apud aſtronomos. Et eſt anno Chriſti MCCLI. Quod nota diligenter: quia ad multum deſervit in aſtronomia.

Paſſagium grande factum eſt, in quo ſanctus Ludovicus rex Franciæ fuit, parum profecit.

Poſt longam imperii vacationem, electores in duo ſe dividentes, hos duos, videlicet Alphonſum, regem Caſtellæ & Legionis, & Richardum, comitem Cornubiæ, fratrem regis Angliæ, elegerunt. Et fuit ſchiſma annis multis. Tandem mortuo Richardo, Alphonſus coram Gregorio X, intuitu pacis, voluntarie ceſſit omni juri, ſi quod haberet. Erat enim vir prudens, & maximus aſtronomus. Ejus tabulæ famoſæ ſunt, quas fecit: quia compendioſæ. Feſtum venerabilis ſacramenti inſtituitur per Urbanum IV. cum indulgentiis.

Imperatores annis XV. ſimul. ſchiſma.

Richardus.

Concilium Lugdunenſe D. epiſcoporum, & XL. abbatum, & aliorum prælatorū circa M, celebratur per Gregorium X: ubi Græci & quidam Tartari ſolennes baptiſati fuerunt.

Anno mundi			VI^M CCCCLXIII.			
Papæ.	Urbanus IV. an. III. menſ. I. dieb. IV.	Gallicus.	Clemens IV. an. III. menſ. IX. dieb. XXV.	Provincialis.	Gregorius decimus annis IV. dieb. X.	Lombardus.
Anno Chriſti			MCCLXIIII.			

Iſte Urbanus fugavit exercitum Saracenorum per cruce ſignatos, quem Manfredus contra eccleſiā miſerat: & contulit regnum Siciliæ comiti Provinciæ, qui fuit frater regis Franciæ, ut fugaret Manfredum. Tandem moritur Peruſiæ, & ibidem ſepelitur. Et Manfredus poſtea vita & regno privatur per Carolum.

Iſte Clemens ſanctus fuit, & prophetico ſpiritu prædixit, hoſtes eccleſiæ tanquam fumum perituros. Unde creditur, quod Deus ejus meritis tribulationes plurimas extinxit. Hic habuit antea uxorem & liberos.

Iſte Gregorius ſatis accidentaliter venit ad papatum: quia, cum eſſet archidiaconus Leodienſis, & iviſſet ultra mare, cauſſa devotionis, ibidem exiſtēs in papam eligitur. Verſus:

Papatus munus tulit archidiaconus unus. Hunc patrem patrū fecit concordia fratrū.

Verum hoc a Spiritu ſancto factum non dubium eſt, quia valde bene ſe habuit, non intendens pecuniarum lucris, ſed eleemoſynis pauperum. Fecit etiam ordinationem unam quinque epiſcoporū cardinalium, quamplurimū laudabilem, quia boneſtas & valentes perſonas aſſumpſit. Moritur tandem Aretii. Sepultus ibidem honorifice.

Benedictum ſit dulce nomen Domini noſtri JEſu Chriſti, & glorioſiſſimæ virginis Mariæ matris ejus in æternum, & ultra. Amen. *Nos cum prole pia benedicat virgo Maria.* Amen. Quicunque hæc legerit toties quoties, habet tres annos indulgentiarum, quos Clemens conceſſit, ob rogatum Ludovici ſancti, regis Franciæ, ſolenniter.

Speculum hiſtoriæ Vincentii hic finitur.

*rum Dei eſt quaſi reſecata per hoc genus avaritiæ, quod unus plura beneficia permittitur habere. Sed quia vel unum poteſt digne adminiſtrare, aut propriis pro peccatis ſatisfacere.

Piſcis marinus in ſimilitudinem leonis captus fuit anno primo Martini papæ,& dabat plan- 82
ctus horribiles: & adductus in urbem veterem, cunctis oſtenſus eſt, quoniam monſtrum hoc, vulgo interpretante, eſſet ſignum futuri diſſidii. Quod & factum eſt: quia ſtatim poſt Sicilia, interfectis alienigenis, & fœtibus in materno utero occiſis, crudeliter ab obedientia Caroli ſui regis, & per conſequens eccleſiæ receſſit, & Petrum, Arragonum regem, aſſumpſit. Et multa mala ſecuta ſunt. Et in Urbe partialitas ſurrexit: quia Urſini contra Hanibaldos cum multa ſanguinis effuſione pugnarunt. Item & inter Saracenos multa millia occiſa fuerunt. Et ideo non mirum, quod patrimonium eccleſiæ patitur ſolito more, quia tempus eſt, ut judicium incipiat ab eccleſia Dei. Verum Carolus non longe ante Martinum obiit, bene diſpoſitis ſingulis, & devote ſacramentatus: Petrus vero, inobedientiæ filius, infeliciter mortuus eſt ex vulnere, quod in bello ſuſcepit, ſicut ſolent mori perſecutores eccleſiæ: quia durum eſt fragili homini contra ſtimulum calcitrare.

Rudolphus annis XVIII.

Iſte Rudolphus fuit comes de Habsburg, probus, & in armis ſtrenuus, & prudens, electus apud Baſileam. Hic oppidum Paterniacenſe obſidens, auxilio Bernenſium cepit. Poſt aliquos vero annos, per certos nobiles, inimicos pacis, contra Bernenſes provocatus, Bernam diu inaniter obſedit. Gnanus autem quidam, quem ſecum ducebat, cum jam ab obſidione recederet, Bernam inſpiciens, ipſam dominandam toti patriæ, ſpiritu prophetico prædixit. Tandem idem Imperator crucem ſuſcepit pro terra ſancta.

VI^M CCCCLXIII.								VI^M CCCCLXXIII.
Innocentius quintus menſ. V. dieb. II.	Lombardus	Adrianus quintus menſe I. dieb. IX.	Januenſis.	Johannes XXI. menſ. VIII.	Hiſpanus.	Nicolaus tertius annis I. menſ. IX.	Romanus.	Martinus quartus annis IV. menſ. I. Gallicus.
MCCLXIIII.								MCCLXXIIII.

Iſte Innocentius fuit de ordine Prædicatorum, famoſus doctor, antea vocatus Petrus de Tarentaſia. Moritur ſtatim Romæ, & ſepultus eſt in Laterano.

Iſte Adrianus fuit nepos Innocentii quarti. Et etiam ſtatim moritur Viterbii, ibique ſepelitur.

Iſte Johannes fuit ſcientiis diverſis famoſus, ſed moribus ſtolidus, omnibus tamen communis. Hic cum diceret diu victurum ſe, ſtatim cum camera nova corruit, & mortuus eſt Viterbii.

Iſte Nicolaus magnificus fuit in ædificiis extruendis, & bene rexit Urbem diebus ſuis: & ordinationem cardinalium fecit anno primo pontificatus ſui: & ſecundo moritur. Unde ſequitur turbatio Romanorum, propter patriam Urſinorum & Hanibaldenſium, & homicidia.

Iſte Martinus fuit religioſorum amator, & piis operibus valde intentus. Hic excommunicavit Imperatorem Conſtantinopolitanum, eo quod non redierat ad fidem, ſicut promiſit in concilio Lugdunenſi. Propter quod multa paſſus fuit, & tota eccleſia ſimul. Similiter & Petrum, regem Aragoniæ, invaſorem regni Siciliæ, excommunicavit. Tandem poſt multa bella, quæ inſtruxit contra perfidos Judæos, & tribulationes, moritur Peruſiæ, miraculis clarens.

Jordanus Teutonicus, doctor ſolennis, & magiſter ſecundus in ordine Prædicatorum, clarus & ſanctus habetur.

Cometa viſus eſt, ſignum mali: quia plura ſecuta ſunt afflictiva chriſtianitatis. Tartari invadunt regnum Conſtantinopolitanum, multaſque terras Imperii occupant, ſtragem indicibilem de hominibus facientes.

Tripolis capitur a Saracenis, & chriſtianitatis nomen ibidem deletur.

Achon, illa fortiſſima & inexpugnabilis civitas, capitur a Soldano & Saracenis, propter diſcordiam vitiaque nationum in ea commorantium, & deleta fuit: & conſequenter tota ſimul terra ſancta occupatur a Saracenis, propter nimia peccata chriſtianorum, qui ibidem morabantur. Hoc etiam tempore chriſtiani perdiderunt cum Achone XV. civitates nobiles, & XII. caſtra, occiſis CCC^{M} chriſtianorum. Quod maxime evenit propter diverſum dominium, & regentes civitatem non concordabant: & etiam propter ſtultitiam cruce ſignatorum.

Imperatores.

Bellum maximum & grave inter Januenſes & Piſanos, occaſione inſulæ Corſicæ. Tandem in mari Piſani victi ſunt & capti, pluſquam XII^{M} hominum, qui interfecti ſunt, & perdiderunt XLVIII. galeas, exceptis aliis navigiis, & præter illas, quæ ſubmerſæ ſunt in mari. Terræmotus etiam magni fuerunt in Tuſcia, ſignantes mala multa, quæ ſecuta ſunt ibidem.

Franciſcus Petrarcha, poëta, & eremita, hoc tempore claret: qui ſcripſit plura eleganti ſtylo.

Anno mundi			VI^{M}CCCCLXXXIII.		
Papæ.	Honorius quartus annis II. die I.	Romanus.	Nicolaus quartus annis IV. menſe I.	Lombardus.	Cæleſtinus quintus menſ. V. dieb. V.
Anno Chriſti			MCCLXXXIIII.		

Iſte Honorius fuit homo temperatus, & magnæ diſcretionis, libenter habens pacem, nulli læſivus. Hic prædicari fecit crucem contra Petrum, invaſorem regni Siciliæ.

Carmelitæ, hujus tempore, dimiſſis mantellis variis, cappas albas ſumpſerunt.

Iſte Nicolaus fuit dictus frater Hieronymus, miniſter generalis in ordine Minorum. Qui licet bonus homo in ſe fuerit: tamen multa infelicia eccleſiæ ſuo tempore acciderunt. Nam multa bella orta fuerunt in Urbe, ipſius occaſione: quia nimis adhæſit uni parti. Poſt hunc vacavit Sedes annis II, menſibus ſex.

Iſte Cæleſtinus totus ſanctus fuit, & ob hoc cum per años duos cum medio cardinales concordari non poſſent, ipſum tandem de eremo vocantes, elegerunt. Et ſtatim propter onus papatui reſignavit. Et ab eo dictus eſt ordo Cæleſtinorum. Canoniſatus eſt per primum Clementem, ſub nomine ſancti Petri confeſſoris. Cujus feſtum eſt XIV. Kalend. Junii.

Ordo Cæleſtinorum inchoatur per virum ſanctum Cæleſtinum, qui in papam electus eſt: nec unquam a propoſito ſancto cecidit uſque hodie.

Nicolaus de Lyra, doctor Theologiæ, clarus habetur Pariſiis. Hic fuit Judæus natione: converſus autem, valde profecit in ordine Minorum: ſcripſit ſuper tota Biblia, & alia. Et fuit anno Domini MCCCXXX. Vide in libris ſuis. Alii dicunt, quod fuit de Brabantia, de parentibus chriſtianis, ſed ob paupertatem viſitavit ſcholas Judæorum, & ſic didicit linguam illam. Vel, iſte Nicolaus a Judæis informatus eſt in pueritia.

Cometa apparuit. Et ſequitur ſtatim bellum Flandrenſe, ubi cecidit flos militiæ Gallicanæ. 83
Anno Domini MCCCII.

Terræ motus etiam magni fuerunt, nec auſi fuerunt homines manere in civitatibus, & papa Bonifacius quieſcebat in prato.

Wernherus puer ſanctus, ruſticanus, martyriſatur a Judæis, requieſcit in Beraco.

Eodem tempore, ſcilicet anno Domini MCCLXXVIII, quidam alius puer, nomine Rudolphus, ſimiliter a perfidis Judæis martyriſatus eſt in Berna: qui multis miraculis claruit. Judæi vero ſceleris hujus perpetratores, a Bernenſibus mortis ſententia plectuntur. Hac occaſione Rudolphus Imperator Bernam cum XXX^{M} pugnatorum obſedit: ſed tamen parum profecit.

Adulphus annis VI.

Iſte Adulphus fuit comes de Anaxone: & non fuit coronatus per papam: quia obiit in bello, quod cum Alberto, duce Auſtriæ, habuit.

Nobiliſſima Aconenſium civitate a Saracenis deſtructa, demum Deiferæ Mariæ in Carmelo monaſterium ad IV. milliaria civitati vicinum, ab eiſdem igne crematur, fratribus inventis in eo perfidorum gladiis trucidatis. Et tunc (prob dolor) ordo Carmelicus mellifluum locum ex toto perdidit, in quo a tempore Heliæ & Heliſæi prophetarum II^{M}CCXXI. annis perſtiterat.

Sanctus Ludovicus, olim rex Franciæ, canoniſatur hoc tempore, per Bonifacium papam octavum.

Alanus, doctor univerſalis, claret in Burgundia. Hic ad tempus pœnam taciturnitatis incurrit coram pluribus, eo quod in principio ſermonis divinũ auxilium more ſolito non invocaſſet.

VI^{M}CCCCXCIII.

Bonifacius octavus annis VIII. menſ. IX.	Campanus.	Benedictus undecimus menſ. VIII. dieb. XVII.

MCCXCIIII.

Iſte Bonifacius fuit vir in his, quæ ad curiam pertinent, experientiſſimus. Et quia parem non habuit prudentiæ ſuæ, ultra modum in tantam arrogantiam erexit ſeipſum, ut dominum totius mundi ſe diceret tam in temporalibus, quam in ſpiritualibus. Et multa magnifice fecit, quæ in fine miſerabiliter defecerunt. Deditque exemplum cunctis prælatis, ne alta ſaperent, ſed forma facti gregis, magis ſtuderent amari a ſubditis, quam timeri. Hic eſt, de quo dicitur, quod intravit ut vulpes, vixit ut leo; & moritur ut canis, &c. Sepultus eſt Romæ.

Jubilæus inſtituitur a Bonifacio de centeſimo in centeſimum ſemper duraturus. Et fuit primus Jubilæus anno MXXX.

Liber ſextus decretalium publicatur, & fuit miſſus ad ſtudia univerſalia, per Bonifacium octavum.

Feſtum quatuor evangeliſtarum, & quatuor doctorum inſtituitur, ſcilicet Hieronymi, Auguſtini, Ambroſii, Gregorii.

Sanctus Albertus de Tarpano, Carmelita Siculus, vir meritis, ſignis, doctrinaque clarus, ac totius perfectionis exemplar, VII. Idus Auguſti migravit ad Dominum.

Iſte Benedictus vir ſanctus fuit, de ordine Prædicatorum, & parum ſupervixit: & obiit Peruſiæ. Ibidem ſepultus in eccleſia Prædicatorum, miraculis coruſcans. Hic ſubortum diſſidium inter regem Francorum & Bonifacium ſedavit, & privilegia reſtituit & libertates, quibus rex privatus erat. Et vacavit ſedes per annum ſequentem & plus, propter diſcordiam cardinalium, qui tunc fuerunt.

Johannes Scotus, doctor ſubtilis, claret.

Johannes Andreæ, juriſta maximus, claret Bononiæ: qui plura ſcripſit ſolenniter.

Rhodus inſula capitur de manibus Turcorum, per dominos ordinis ſancti Johannis Hieroſolymitani, cum quinque adjacentibus. Et fuit bellatum annis IV: & finaliter chriſtiani obtinuerunt.

Templarii deſtruuntur ſubito, mirantibus univerſis, quomodo tanti domini ſic inſperate perimuntur. Magiſter ordinis comburitur Pariſiis. Cauſa autem publicata fuit poſtea, quæ fuit vana profeſſio cum abnegatione Chriſti, & expuitione ſupra crucem in opprobrium crucifixi, prout plures eorum confeſſi fuerunt. Et ſtetit ordo iſte annis CLXXXIV.

Judæi expelluntur de regno Franciæ, omnibꝰ eorum bonis confiſcatis, illuc minime reverſuri.

Imperatores. Albertus primus annis X. — Henricus ſeptimus annis V.

Iſte Albertus fuit dux Auſtriæ, filius Rudolphi prædicti. Hic primum a Bonifacio reprobatus, deinde ab eodem confirmatus, propter regẽ Franciæ tunc inimicum eccleſiæ. Cui etiam Alberto idem papa regnum Franciæ ſubjecit, ſicut & alia regna: ſed nihil profuit. Tandem occiditur a nepote ſuo.

Iſte Henricus fuit comes Lutzenburgenſis, in militaribus actibus ſtrenuiſſimus: pacem per terrã & aquã tenere cupivit. Victor glorioſus, & bellator invictus extitit. Et fuit coronatus a Clemente quinto. Tandẽ intoxicatus fuit, ſumendo eu-*

Concilium Viennenſe, in quo præſedit Clemens.

In iſto concilio multa ſtatuta fuerunt pro ſalubri regimine eccleſiæ, & hæreſium extirpatione. Et Minores intra ſe tumultuantes, concordati fuerunt: pars una dicta fuit ſpiritualium: alia utique non habuit vocabulum hoc.

Anno mundi	VIᴹDIII.
Papæ.	Clemens V. an. VIII. menſ. X. — Johannes XXII. an. XVIII.
Anno Chriſti	MCCCIIII.

Iſte Clemens fuit tantæ prærogativæ in expediendis negotiis eccleſiæ, quæ tunc plurima fuerunt, ut etiam abſens eligeretur. Concilium celebravit Viennenſe, & librum VII. decretalium, qui vulgariter Clementinarum dicitur, compilari fecit. Inquiſitores contra Templarios miſit, Venetos ſuperavit, regulam Minorum declaravit, Templarios condemnavit, & ordinem ſancti Johannis Hieroſolymitani exaltavit. Tandem poſt multa, quæ laudabiliter egit, moritur. Sedes vacat annis II. menſ. III.

Iſte Johannes totus glorioſus fuit, quo ad ea, quæ in activa vita exercenda ſunt. Conſtitutiones Clementinas publicavit, & ad univerſalia ſtudia miſit. Multos ſanctos canoniſavit. Epiſcopatus pingues diviſit. Contra pluralitatem beneficiorum multa bona inſtituit. Hæreticos plures præcipuo zelo damnavit, &c. An autem ſalvatus ſit, an non, Dominus etiam ſuis devotiſſimis revelare noluit. Ipſe etiam fundavit domum boni paſſus ordinis Carthuſienſis, ſuper Durentiam prope Avinionem.

Schiſma XXI. inter Johannem XXII. & quendam Petrum de Carbario, de ordine Minorum. Cauſa fuit tyrannis Ludovici, qui ſcindere nitebatur unionem eccleſiæ, eo quod Johannes papa eum excommunicavit, & ideo iſtum Petrum in idolum erexit, & veneratus eſt eum: ſed nihil profecit, quia ſtatim ſucciſum eſt, & Petrus venit ad pedes Johannis, veniam petens, & obtinuit: tamen fuit conſervatus ut hoſtis, omnibus diebus.

Dulcius, hæreſiarcha Novarienſis, cum Margarita uxore ſua hæretica, & complicibus ſuis combuſti fuerunt: ſed prius membratim conciſi fuerunt. Crux etiam tunc prædicata fuit.

Gerhardus de Bononia, ordinis Magnæ Mariæ de Carmelo, doctor Peruſiæ, ſapientiæ & doctrinæ opinione celebris, poſt plurium librorum editionem, in Avinione vitam exivit.

Pauperes de Lugduno, qui ſe dixerunt de tertia regula Franciſci, tanquam hæretici damnati ſunt, & combuſti pluribus locis & vicibus, cum ſuis articulis erroneis. Unus articulus fuit, quod Chriſtus & apoſtoli nihil habuerunt in proprio vel communi: & quod nullum jus habuerunt in his, quæ ſcriptura dicit eos habuiſſe, &c. 84

Beguardi multi combuſti ſunt Pariſiis, propter hæreſim pauperum de Lugduno, quia ſub ſpecie boni mala ſuſcitare conabantur. Et Michael, generalis Minorum, fuit cum ſibi adhærentibus probatus hæreticus. Numerus combuſtorum tam de ordine eodem, quam aliorum, CXIV.

Thomas de Aquino, doctor ſanctus, canoniſatur L. anno poſt obitum ſuum.

Ludovicus IV. an. XIII. Ludovicus, Toloſanus epiſc. filius regis Siciliæ, ordinis Minorum, canoniſatur.

Iſte Ludovicus fuit dux Bavariæ, & contempſit coronationem domini papæ. Quapropter ab eo depoſitus eſt, & multus ſibi labor & pericula ſucceſſerunt. Niſus eſt etiam ſcindere unitatem eccleſiæ, & Fridericum, ducem Auſtriæ, contra ſe electum vicit. In tribulatione & contumacia usque ad finem durus permanſit, grande periculum animæ ſuæ reportando. Tandem Carolus contra eum eligitur, qui prævaluit, & Ludovicus de equo cadens ſubito moritur.

* chariſtiam. Hæc leguntur in libris, & fama feruntur, per quendam de ordine Prædicatorum facta: ſcilicet fratrem Bernardinum de monte Politiano, &c. Sed tamen ordo excuſatur de his per quaſdam literas teſtimoniales, (a) quas apud ſe habet. Cui placet, requirat hujusmodi apud profeſſores ejusdem ordinis: & plene informabitur de his ad omnem copiam.

VIMDXIII.

Clementinarum liber publicatur, & ad ſtudia univerſalia dirigitur per Johannem papam XXII.

VIMDXXIII.

Benedictus XII. an. VII. menſ. II. dieb. XVIII.

MCCCXIIII.

Declaratum eſt per Johannem XXII. edicto perpetuo, hæreticum eſſe cenſendum, aſſerere, Chriſtũ & apoſtolos nihil habuiſſe in proprio, nec in cōmuni. Item: affirmare, quod Chriſto ejusque apoſtolis in his, quæ eos habuiſſe ſacra ſcriptura teſtatur, nequaquam jus utendi competierit, nec illa donandi, aut ex ipſis alia acquirendi, erroneum & hæreticum idem papa Johannes declaravit.

Idem Johannes papa collegit de libris prædeceſſorum ſuorum ex ordine beatiſſimi patris Benedicti, ſanctos canoniſatos, & prælatos plures numero, qui comprehenduntur in ſequentibus:

Mitis & invicte Chriſti verna Benedicte: In cælo ſiſti tot fratres promeruiſti.
Quingentos quinq; quinquaginta millia quinq; Ad te translatos prius omnes canoniſatos.
Papæ ſunt bis duodeni, cardinales bis milleni, in mundi hierarchia.
Archiepiſcopi dati, ſeptem millia creati, in fide catholica.
Quindecim millia digni, pietateque benigni, ſcribuntur epiſcopi,
Ac milleni quinque deni abbates ſeptuageni, cum quaterno numero.
O quam plures ſine mitra refulſere inde citra prælati eccleſiæ!
Quotquot ſanctæ moniales, conſorores & ſodales, degunt ſocialiter!
Non eſt noſtræ facultatis compenſare dicta factis, ac ſtylo diſſerere.
Sed quis alter confeſſorum ſecum ducit talem chorum per cæli palatia?

MCCCXXIIII.

Iſte Benedictus fuit monachus monaſterii Bollenſis, ordinis Ciſtercii, & vocabatur Jacobus de Furno, ab infantia bonæ vitæ, & magiſter in theologia. Factus autē papa, reformavit ordinem ſancti Benedicti & Ciſtercii. Quod neceſſe fuit. In largiendis beneficiis dur* fuit, & ne indignis conferrentur, decretalem edidit, quæ ſic incipit, *Benedictus Deus in donis*, &c. Et multos privavit. Erat fervidus fidei cum ſeveritate zelator, & ob hoc multis minus carus. Tantæ rigoroſitatis fuit, quod vix cognoſcere voluit conſanguineos ſuos, dicens, papam conſanguineos non habere.

(a) Quas exhibet *STEPHANUS BALUTZIUS Miſcell. Tom. I. p. 162.* & quidem, ut ait, ex veteri membrana authentica Vide de hoc *MARTINUM DIFENBACH, de vero mortis genere, quo Henricus VII. obiit,* ſigillatim agentem, & Syntagma Hiſtoriæ Germanicæ *diſſ. XXV. §. XV.*

Johannes Mandevil, doctor in medicinis, & miles in armis, natione Anglicus', fuit circa hæc tempora. Et mirabilem peregrinationẽ quaſi totius mundi perfecit: & ſcripſit eam tribus linguis.

Aſtronomi maximi fuerunt Pariſiis hoc tempore, videlicet Johannes de Ligneriis, Johannes de Saxonia, Johannes de Muris, & Buridanus, maximus philoſophus, qui invenit viam modernorum.

Ventus magnus fuit, qui terras movit & undas, & ædificia plurima ſubruit.

Spiritus Guidonis multa revelavit in civitate Alexii circa Romam. De hoc pulcer liber eſt ſcriptus. Aquarum inundatio fuit maxima, non ex pluviis, ſed ſcaturientium terræ venarum. Damna fecit infinita in toto orbe.

Imperatores.

Carolus quartus an. XXXI.

Iſte Carolus fuit rex Bohemiæ, vir prudens & aſtutus. Hic juſſu Clementis fuit electus; adhuc vivente Ludovico Contumace. Et quia humiliter ſancti Petri benedictionem, ac papæ coronationem expetiit more aliorum bonorum, ideo in omnibus bene directus fuit, & prævaluit contra omnes adverſarios ſuos. Ipſe multa ſtatuit, & præcipue legem favorabilem pro perſonis & rebus ſpiritualibus, quæ adhuc Carolina dicitur. Tandem moritur, divitiis plenus & gloria. Sepultus Bragæ. Bellum maximum inter Philippum regem Franciæ, & Eduardum regem Angliæ fuit, & tanta ſtrages, ut mare Flandrenſe aliquot diebus tinctum ſanguine videretur.

Peſtilentia graviſſima fuit, ita quod vix vivi ſufficiebant ad ſepeliendum mortuos. Item multæ villæ deſertæ diu manſerunt.

Anno mundi	VI^{M}DXXXIII.	VI^{M}DXLIII.
Papæ.	Clemens VI. annus X. menſ. VI. dieb. XVI. Lcomonicenſis.	
Anno Chriſti	MCCCXXXIIII.	MCCCXLIIII.

Iſte Clemens fuit nomine & re totus virtuoſus, multaque per Benedictum rigoroſe facta mitigavit, & quosdam privatos reſtituit. Laudabilis fuit rigor ſeveritatis Benedicti, ſed multo amabilior fuit benignitas Clementis. Hic erat ſermocinator egregius, & ſermones multos collegit. Nullum inconſultum a ſe abire permiſit. Electus fuit anno Chriſti MCCCXLIII, ut in bulla quadam reperi.

Declaratum eſt per Benedictum, quod animæ ſanctæ, quæ nihil habent purgabile, primo ſtatim, ut decedunt, faciem Dei vident. Aliter ſentire aut dogmatiſare, eſt hæreticum.

Ordo novorum militum Jeſu Chriſti inſtituitur in Portigalia, per Johannem XXII, contra Saracenos.

Judæi per totam Almaniam fuerunt combuſti, quia fontes & puteos intoxicarunt, ſicut plures eorum confeſſi fuerunt, id eſſe verum.

Anno MCCCXXXV fundata eſt domus ſanctæ Barbaræ ordinis Carthuſienſis in Colonia Agrippina, illo in loco (ut pie creditur) ubi olim beatus Severinus ſancti Martini animam in cœlum deferri conſpexit, angelico cum concentu.

Odericus vir ſanctus, de ordine Minorum, in Aſia & India evangeliſando diſcurrit, miraculis clarus. Et quatuor ſanctorum martyrũ corpora ſui ordinis de civitate Hormas tranſtulit per mare, ad ſuperiorem Indiam in civitatem Carram, non ſine miraculis. Et deſcripſit peregrinationem ſuam.

Ludolfus Carthuſienſis, Prior Argentinenſis, qui vitam Chriſti compilavit egregie & alte.

Multitudo procerum, qui Louppen, caſtrum cum XXX^{M} peditum, & MCC equitum obſederunt, per II^{M} Swiceros fugantur, interfectis IV^{M} pugnatorum, & tribus comitibus. Anno Chriſti MCCCXXXIX.

Portentum ignis in cœlo viſum eſt, quod a philoſophis vocatur candela rotunda. Et eodem anno ſurrexerunt MCCCLI. cruciflagellatores. Hæc ſecta peſtifera ſurrexit in ſuperiori Almania, & ad inferiorem deſcendit, demum ad partes Gallicanas. Confluebant hujusmodi ex diverſis doctis & indoctis, nobilibus & ignobilibus. Flagellabant autem ſe cum flagellis nodoſis, acubus inſutis, &c. & niſi papa prohibuiſſet, multa mala attentaſſent. 85

Sanctus Juo Brito, doctor juris, canoniſatur: quia fuit advocatus pauperum, & ſanctæ vitæ. Hic ſolus inter omnes juriſtas modernos ſanctus computatur.

Taliarandus, cardinalis ſancti Petri ad vincula, prælatus devotus, & amicus religioſorum, & promotor bonorum fuit. Viſio flebilis facta cuidam eremitæ, in præſentia domini Innocentii papæ VI, dum adhuc cardinalis eſſet. Unde ajebat: Vidi animas in infernum deſcendere ſicut nives denſiſſimas, in purgatorium ſicut nivem rariſſimam: ſed ad paradiſum tantum tres vidi introire, ſcilicet illius epiſcopi, ac illius viduæ Romanæ, & illius Prioris Carthuſienſis. Quæ omnia ſic poſt reperit vera, & extunc maximam devotionem erga viros religioſos habuit, & præcipue Cluniacenſes & Carthuſienſes. Hos enim duos ordines ſpecialiter præ cæteris privilegiavit, & ab omni patriarcharum, archiepiſcoporum, epiſcoporum, & quorumcunque principum, &c. jurisdictione, viſitatione, taxatione, & qualicunque vexatione exceptos eſſe decrevit, ſub anathematis vinculo: eoſque ſub ſancti Petri ac Romanæ eccleſiæ protectione ſuſcepit.

Sibertus de Belre, Almanus, & Johannes Wolfigram, Anglicus, Carmelici ordinis, illuſtribus connumerandi, ad ſalutis ſcientiam verbis ſcriptiſque quamplures erudiunt.

VI^M DLIII.

Innocentius VI. annis X.	Leomonicenſis.

MCCCLIIII.

Jubilæus mutatur per Clementem de quinquageſimo in quinquageſimum, propter brevitatem humanæ vitæ. Idem etiam Clemens monaſterium & ordinem Cluniacenſẽ multis & maximis privilegiis dotavit, ab omnibus inquietudinibus exemplum ſub beatorum Petri & Pauli apoſtolorum tuitione imperpetuum ſuſcepit.

Johannes de Bachone Carmelico, theologicæ ſapientiæ, canonicæque ſcientiæ princeps, Pariſiis, & demum per Angliam clarus cognoſcitur. Guido de Pirpiniatio ex Priori generali Carmelicæ religionis, primum Majoricenſis, ac demum Cluniacenſis pontifex, doctor inter præcipuos commendatus, & ut alter Helias, pro domo Domini ſerioſius poſt correctorium juris, & alia quamplurima volumina percommendata, librum contra omnes hæreſes ſcripſit, quem domino Gancellino, cardinali Albenenſi, præticulavit.

Iſte Innocentius fuit amator religioſorum, & fecit fabricari in regno Franciæ propter ſanctum Andream ex oppoſito Avinionis, monaſterium ordinis Carthuſienſis, & multa privilegia eidem ſancto ordini conceſſit. Ibidemque ſepelitur. Fuit etiam canoniſta maximus.

Johanna, regina Franciæ virtuoſa & humilima, &, ut pie creditur, ſancta, obiit anno Domini MCCCXLIX. Studium Bragæ inſtituitur, & privilegiis dotatur ab Innocentio VI, intuitu Caroli Imperatoris.

Lector quidam, Paulus nomine, negando beatam virginem conceptam fuiſſe ſine peccato originali, coram toto clero & populo in Cracovia cecidit, & expiravit, ſermone nondum finito, ut teſtatur magiſter Henricus de Haſſia. Quod factum plures terruit in hac materia ſcribentes. Fatuum eſt enim de ſecretis Dei nimis curioſius inveſtigare.

Digitized by Google

Terræmotus maximi fuere per diverſa loca. Et Baſilea tota cecidit MCCCLVI. cum multis caſtris in circuitu. Tunc homines velut beſtiæ in ſiluis commorantur, nec civitates intrare audent. Bella etiam plura & peſtilentiæ & fames fuerunt. Terra in multis locis aquam albam & fœtentem evomuit, quæ caſtra & loca fortia caſui dedit. Tempora inſuper periculoſa, propter hæreſes & ſectas plures. Et ſuperbia & iniquitas nimis invaluit: & populus curioſus & levis nimis. Unde in libro beatæ Brigittæ I. cap. XLV. dicitur, quod ſecundum rigorem juſtitiæ mundus merito deberet perire: quia pejor eſt, quam tempore diluvii: ſed precibus ſanctorum miſericorditer parcit ei.

Eclipſis ſolis fuit in principio Martii, & duravit quaſi duabus horis.

Imperatores.

Circa hæc tempora promiſit Carolus quatuor electoribus telonia & vectigalia imperialia, quæ ſita fuerunt in terris ipſorum. Et ſurgit diſputatio grandis pro & contra. Nam una poſitio probare contendit, quod hoc non liceat, nec expediat ſic exoſſare imperium, ut nullas vires contra adverſantes retineat. Alia econtra putat rationabiliter hoc factum, ne ipſorum electorum regiones gravarentur, ſtante pro tunc tot principum violenta incurſione, nihilque curantium de imperialium fulminatione præceptorum. Quare ergo ipſi electores præ cæteris exactionari deberent, cum non eſſet, qui defenderet, aut manum afflictis adjutricem porrigeret. Quæ autem iſtarum firmior ſit, videant, quorum intereſt. Quid vero de his Æneas poëta laureatus ſenſerit, in hiſtor. Bohemorum plenius continetur. Hoc pro certo ſcimus, quod ſive ſic, ſive aliter diſputatio concludatur, mundus iſte curſum ſuum a ſolita vanitate & inſtabilitate non retrahet. Nihil ſtabile ſub ſole, ſed cuncta ſubjacent vanitati, ut Sapiens ait.

Anno mundi	VIᴍDLXIII.
Papæ.	Urbanus quintus an. VIII.
Anno Chriſti	MCCCLXIIII.

Iſte Urbanus fuit abbas Maſſilienſis, ordinis ſancti Benedicti, decretorum doctor: & ſanctus reputatur. Fecit crucem prædicari contra Turcos: & paſſagium ordinavit. Ad ipſum beata Brigitta fuit miſſa a Chriſto pro confirmatione regulæ. Tandem intoxicatus obiit.

Brigitta vidua ſanctiſſima, de regno Suetiæ, clara habetur, multas revelationes habuit informativas ad omnem ſtatum eccleſiæ. Et ordinem inſtituit, cujus ipſa patrona eſt. Ejus feſtum agitur XXIII. Kal. Junii. Ordo Salvatoris (qui vulgariter ordo ſanctæ Brigittæ) circa hæc tempora inchoatur, cujus regulam ipſe Salvator met dictavit.

Conſtitutio, ne in vinea, publicatur contra ſimoniacam pravitatem, primo anno Urbani papæ quinti, in Urbe apud ſanctum Petrum.

Johannes de Rupeſciſſa, de ordine Minorum, multa prædixit mox futura de duobus Antichriſtis, & deſolatione terrarum, & generali conculcatione cleri, & reductione totius orbis ad fidem Chriſti: pluraque alia ante annum Domini MCCCLXX: quæ dixit ſibi revelata a Domino Jeſu. Sed non evenerunt. Et diu in vinculis tentus, grandia ſcripſit de futuris. Et nota, quod pene ab initio fidei hujuſmodi prænoſticatores fuerunt, & quotquot tempus determinatum prædixerunt de hujuſmodi arcanis, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate, decepti ſunt. Ideo non eſt hujuſmodi revelationibus amplius fidendum.

Catharina de Senis, virgo incomparabilis ſanctitatis fuit. Cujus vitam ſcripſit magiſter Jordanus, ordinis Prædicatorum, confeſſor ejus, Obiit autem an. MCCCLXXX. Multum juſtificavit partem Urbani VI, dicendo, ipſum eſſe verum papam. Et de ſchiſmate prophetiſavit. Habuit etiam virginem ſecum ſanctam Catharinam, filiam beatæ Brigittæ, & alias plures utriuſque ſexus perſonas venerabiles.

Anglici cum Britonibus & multis aliis populis barbaris, plus quam XL^M Alſatiæ Sungaviæque fines invadunt: caſtra quamplurima cum urbibus uſque ad ſolium evertunt: virgines & mulieres violenter opprimunt: eccleſias cum monaſteriis igni ſuccendunt. Tandem, poſt multas tyrannides, cum Bernenſium terminos ſimiliter deprædare attentaſſent, maxima multitudo, cum duce eorum, a Bernenſibus interſecti ſunt in Frowenbrun: reliqui vero per Swiceros aggreſſi, miſerabiliter ceciderunt, Anno Chriſti MCCCLXXV, in die ſancti Stephani protomartyris. 86

Secta chyriſantium tranſivit anno Domini MCCCLXXIII.

Et fuit Rhenus magnus incomparabiliter.

Wenzelaus annis XXIV.

Bartholdus & Baldus fuerunt hoc tempore maximi legiſtæ.

Iſte Wenzelaus, filius prædicti Caroli, regis Bohemiæ, & adhuc patre vivente, electus eſt in regem, cum adhuc puer eſſet: ſed non curavit de imperio: & ideo poſt multas admonitiones depoſitus fuit. Nobilem ejus indolem libidinoſa vita polluit: & fuit finis ejus ſine honore. Nimis enim degener erat a moribus & virtutibus ſui genitoris: nec unquam imperiali diademate coronatus eſt. Paterna autem probitas in Sigismundum fratrem ejus tranſiſſe fertur, ut infra patet.

Petrus de Caſa, ex Priori generali Carmelitarum, epiſcopus Vaſionenſis, ac Hieroſolymitanus patriarcha, virtutis forma, doctrinæque ſpeculum, clarus habetur. Quem quamplura miracula Deo conregnare prædicant.

VI^M DLXXIII.		
Gregorius XI. annis VIII.	Schiſma peſſimum oritur, quod duravit annis XL.	Urbanus ſextus annis XI. Clemens ſeptimus annis XV.
MCCCLXXIIII.		

Iſte Gregorius ſuit dictus Petrus de Bellaforte, Lemnonienſ. diœceſ. diaconus cardinalis. Obiit Romæ in pace Chriſti. Poſt eum ſequitur tribulatio, quam Dominus beatæ Brigittæ præoſtendit, propter peccata cleri.

Stigma Chriſti mulier quædam in manibus & pedibus habuit, & motabatur in oppido Delfft, in partibus Holandiæ.

Iſte Urbanus electus fuit in Urbe, propter vim Romanorum: ſed cardinales hoc metu ſecerunt, & non ex animo. Quapropter fugientes ad civitatem Fundorum, dixerunt, eum non eſſe papam: & elegerunt loco ejus dominum Robertum de Gebennis, eodem anno: qui dictus Clemens VII. & hinc oritur ſchiſma peſſimum.

Schiſma XXII. omnium ſchismatum, quæ ante fuerunt, peſſimum & ſubtiliſſimum. Adeo enim perplexum ſuit, ut etiam doctiſſimi & conſcientioſi viri non valerent diſcutere, cui eſſet magis adhærendum. Et ſuit continuatum per annos XL. cum grandi ſcandalo totius cleri, & grandi jactura animarum propter hæreſes: & alia devia, quæ tunc pullularunt, eo quod non eſſet diſciplina in eccleſia contra hujuſmodi. Et ideo ab iſto Urbano VI, uſque ad Martinum quintum, neſcio quis fuit papa.

Alexandria, Ægypti civitas opulentiſſima, a chriſtianis capitur.

Cauſa humanæ malitiæ a doctis viris multiplex aſſignatur, inter quas non minima eſt, quod parentes filios non educant diſciplinate, ſed permittunt eos ad placitum deliciis affluere. Petulantia igitur cum ex conſuetudine in naturam tranſierit, nec erubeſcere nec timere poteſt. Fitque cervix dura, donec paupertate, bellis, laboribus & aliis tribulationibus molleſcat, attrita. Flagellum ergo ſibi præparat, qui filios non caſtigat.

Lupoldus, dux Auſtriæ, cum maximo comitatu militaris exercitus, nobilium deluſus conſilio, confœderatos (qui Swiceri vocantur) apud Sempachum potenti prælio invaſit. Verum illi, licet pauci, id eſt MDC, Deum, qui protector eorum eſt, invocantes, maximam hanc multitudinem effugarunt, ipſo duce interfecto cum VIII. comitibus, CXX. militibus, IV^{M} pugnatorum, & pluribus nobilibus, qui de Auſtria, Alſatia, Sungavia, & Briſgauvia, &c. illuc ad pugnam convocati erant. De Swiceris vero tantum CXXII. interfecti ſunt, anno Domini MCCCLXXXVI, die IX. menſis Junii. Et poſt duos annos nobiles, qui remanſerunt, iterum cum VI^{M} pugnatorum revertentes, per CC. viros de Glarona, in fugam verſi ſunt, occiſi duo millia CCCC.

Henricus Oyta, ſacræ Theologiæ profeſſor famoſus,

Imperatores. — Robertus annis IX.

Henricus de Haſſia, etiam doctor theologiæ, fuerunt in Wienna duo luminaria eccleſiæ.

Gerhardus Groet claret ſanctitate vitæ & ſcientia, & incepit congregationem fratrum in Daventria, & plura ſcripſit. Johannes de Rusburch clarus habetur, vir admodum devotus & illuminatus: etiam multa ſcripta in Teutonico reliquit. Vincentius de Valentia, (alias de Ferra) vir ſanctus, claret miraculis multis. Canoniſatus eſt poſt a Calliſto III. quod & ſibi prædixit ſpiritu propbetico Bernardus, diſcipulus ejus.

Iſte Ropertus (alias Robertus dictus) fuit dux Bavariæ, & comes Palatinus Rheni, vir juſtus & catholicus, coronatus a Bonifacio IX. Hic cum grandi exercitu Almanorum intravit Italiam contra Johannem, ducem Galiaſe: ſed cum jactura gravi rediit, dignus habitus, ut pro juſtitia pateretur.

Anno mundi	VI^{M}DLXXXIII.	VI^{M}DXCIII.
Papa.		Bonifacius nonus annis XV.
		Benedictus XIII. annis XXI.
Anno Chriſti	MCCCLXXXIIII.	MCCCXCIIII.

Iſte Bonifacius eligitur Romæ, loco Urbani. Dictus fuit Petrus de Thomacellis. Et continuatur ſchiſma.

Feſtum viſitationis beatæ Mariæ inſtituitur ab Urbano VI. ſecundum formam ſacramenti Euchariſtiæ; propter impetrandam unionem meritis beatæ Mariæ perpetuæ virginis.

Iſte Benedictus fuit electus in Avinione, in locum Clementis, & dicebatur Petrus de Luna. Et perduravit uſque ad concilium Conſtantienſe: ſed nec tunc quidem obedire voluit, ſed ſemper permanſit pertinax. Moriens tandem in regno Arragoniæ, juſſit cardinalibus ſuis, quod ſtatim alium loco ſui eligerent. Quod & fecerunt, & idolum elevantes, Clementem octavum vocaverunt: ſed tamen nihil profecerunt.

Hæreſis perverſa Jobannis Wiklef in Anglia, & Johannis Hus in Bohemia, Hieronymi de Braga pullulavit, & multos infecit, & ſub habitu ovino lupinam feritatem abſcondentes, totum eccleſiaſticum ſtatum ſubvertere nitebantur. Adjuvit eos tempus peſſimum propter ſcandaloſum ſchiſma. Hæreſis Adamitarum pullulare cœpit in Bohemia, ſed ſtatim extincta ab hæreticis fuit, ſcilicet Huſſitis. Erat enim nimis groſſa & inverecunda. Nam nudi incedebant, & indifferenter cum fœminis luxuriabantur.

Sanctus Petrus Thomæ, ex carmelita Pactenſis epiſcopus, & patriarcha Conſtantinopolitanus, doctorque præcelebris, ſummique regis ſignifer bellicoſus, poſt innumeras, quas habuit nedum cum ſpiritualibus, ſed & corporalibus crucis inimicis, victorias, poſt quamplures conſcriptos libros ac patrata miracula, in Famaguſta, regni Cypri civitate, corpus exivit, in feſto Epiphaniæ.

Cometa apparuit, qui Veru appellatur, ſatis ſingularis, cum coma & radiis ſurſum erectis, 87
capite deorſum pendente, in occidente tranſiens verſus ſeptentrionem. Hunc inter cæteros cometas, qui apparere ſolent, aſtronomi peſſimum eſſe dixerunt. Sed quia non mane, ſed tempore veſpertino apparuit, ideo ſignificabat tarde evenire illa, quæ communiter minatur.

Raro vidi prænoſticationes, de influentiis cœli factas, veritate fulciri. Nam de futuris contingentibus non eſt determinata veritas. Ac ſapientia hujus mundi ſtultitia eſt apud Deum, ut Salomon, & Apoſtolus teſtantur. Inſuper, qui ex nihilo omnia creavit, ille per electos ſuos amicos poteſt ea faciliter immutare, dicente Propheta Pſal. CI. *Opera manuum tuarum ſunt cœli, & ſicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur.* Et licet ſtellæ & planetæ cauſent generationes & corruptiones in iſtis inferioribus, ut patet II. Phyſicorum. Nam hoc ſe non extendit ad actus & opera hominum, ſicut ſunt prælia, diſſenſiones, preſſuræ gentium, &c. Ad talia etenim licet per influentiam cœli homines aliquando inclinentur, non tamen neceſſitantur: alias arbitrium hominis non eſſet liberum. Ideo Ptolemæus dicit: *Vir ſapiens dominabitur aſtris*, ſci- *

Francia ante hæc tempora diu in flore, hic in mœrore & conculcatione fuit, juxta morem variabilitatis temporalium. Et nota, quod Franci etiam extra patriam ſuam, ſcilicet in Turcia, hoc tempore miſerabiliſſime ceciderunt in bello, quia noluerunt audire concilium Sigiſmundi, regis devotiſſimi, propter arrogantiam ipſorum: & captus fuit dux Burgundiæ, interfectis pluſquam C M chriſtianorum. Anno Domini MCCCXCVI.

Ludovicus, dux Aurelianenſis, frater regis Franciæ, occiſus eſt Pariſiis, inſidioſe, anno Chriſti MCCCCVII. & fuit occaſio infinitorum malorum.

VI M DCIII.

Gregorius XII, annis XII.	Johannes XXIII, an. IV.
Innocentius VII, annis II.	Alexander V, anno I.

MCCCCIIII.

Iſte Innocentius fuit electus Romæ in locum Bonifacii: & dicebatur antea Coſmarus de Peruſia.

Johannes Baleſtarii carmelita, & doctor egregius, multa ſcripſit.

Petrus de Eliaco, theologus;

Johannes Gerſon, diſcipulus ejus, etiam doctor theologiæ, clarent Pariſiis.

Iſte Gregorius fuit electus Romæ, loco Innocentii: & vocabatur antea Angelus Coranus, ceſſit Conſtantiæ.

Iſte Alexander fuit electus in concilio Piſano; dicebatur Petrus de Candia: & ſic additum eſt ſchiſma ſchiſmati, quia tres gerebant ſe pro ſummis pontificibus.

Iſte Johannes ſucceſſit Alexandro, & primum quidem bene inchoavit pro unione, & fuit in concilio Conſtantienſi, & obtulit ceſſionem papatus: ſed poſt depravatus, latenter fugit, & tamen nil profecit ei. Capitur tandem, & ſic ceſſavit coactus, factus iterum cardinalis. Sepultus Florentiæ.

Trifarius curſus temporum reperitur, qui ſe miro ordine alternat, & ſecundum hunc omnis ſtatus, & omnis conditio ſe gubernat. Primus eſt abundantiæ: ſecundus indigentiæ: tertius temperantiæ. Cum enim temporalium abundantia arridet homines, ſic fiunt animoſi, & grandia attentant, prolesque velut futuri ſublimes, delicate & pompoſe educant. Sequitur ex his faciliter diſcordia, quando nullus alteri cedere didicit, donec apte bella cuncta ad paupertatem deducant. Indigentes igitur effecti, prudentiam addiſcimus, moleſte experti, quod non ut volumus, ſed ut permittimur, operamur: temperate deinceps vivere ac meticuloſe ſolemus. Generat denique temperantia divitias, quæ iterum ut prius animum tumidum reddunt, & eum in circuitu ſempiternæ inſtabilitatis ambulare cogunt. Juxta commune igitur proverbium, *Divitiæ pariunt animoſitates, animoſitas bella, bella paupertatem, paupertas mediocritatem, mediocritas divitias, divitiæ iterum animoſitates*, &c. Hoc eſt, quod Pſal. notat, dicens: *In circuitu impii ambulant.*

Cometa apparuit anno MCCCCVIII. & ſtatim poſt Leodium cecidit, XI^{M} interfectis. Domini Brutheni contra regem Poloniæ bellantes ſuperati ſunt, occiſis XX^{M}.

* licet reſiſtendo influentiæ cœleſti. Concilium Piſanum, in quo inchoata fuit materia de modo faciendæ unionis. Duos enim depoſuit, & tertium ſubſtituit, & ſic pejus ſchiſma factum eſt: quia non prævaluit exequi bonum, quod crevit.

Imperatores. Sigismundus annis XXVII.

Iſte Sigiſmundus, rex Ungariæ & filius Caroli, vir chriſtianiſſimus, & humilimus, adeo devotus, ut merito canonizari debuiſſet, juxta quorundam piorum vota. Hic afflictæ eccleſiæ & pene deſolatæ ſua mirabili ſapientia & induſtria ſuccurrit: nec in aliquo ſibi ac ſuis pepercit, donec plena unio fieret. Contra Turcos IX. bella habuit, ubique triumphando. Quid ultra? Quæ de Conſtantino, Theodoſio, Carolo, Othone, cæteriſque imperatoribus laude digna ſcribuntur, huic ſecure poſſunt applicari. Eligitur anno MCCCCIX, cum jam XXIII. annis regnaſſet in Ungaria: coronatur ab Eugenio.

Concilium Conſtantienſe magnum anno MCCCCXVI.

In hoc ſacroſancto concilio fides chriſtiana, quæ jam multis annis quaſi titubare videbatur, fortiter exurrexit. Ibi ſchiſma peſſimum XL. annorum terminatum eſt: ibi hæreſes damnatæ, & duo hæreſiarchæ, ſcilicet Johannes Hus, & Hiero-*

Anno mundi $VI^{M}DCXIII.$

Papæ. Martinus quintus an. XIV. Romanus.

MCCCCXIIII.

Iſte Martinus electus fuit per concilium Conſtantienſe, depoſitis aliis contendentibus, qui diu ſchiſma habuerunt: & ſic rediit unio diu deſiderata, & neceſſaria pro fidei defenſione. Hic fuit papa potentiſſimus, ſuper omnes dives, & juſtitiarius magnus. Plateas & ſtratas publicas ſecuras reddidit, hæreticos delevit, multa bona patravit, adjuvante ſibi inclyto principe Sigiſmundo. Pro terra ſancta recuperanda, multos theſauros congregavit: ſed morte præventus, res impedita fuit, & concilium breviter ante mortem congregari juſſit in Baſilea.

Maxima multitudo avium ſatis ignotarum, in magnitudine quaſi paſſeres, de Gallia venientes, prope Bernam, ſpacium itineris ferme unius miliaris Teutonici in longum, & quartam partem unius miliaris in latum volando, occupabant. Et ſtatim poſt Sigismundus cum glorioſo comitatu illuc advenit.

Michael de Anguavis Carmelita, totius chriſtianitatis luminare, poſt editionem multorum voluminum, terras liquit.

Conſcientia pura ſecundum timorem Dei olim in prælatis vigens, eccleſiam Chriſti laudabiliter vita & exemplo rexit & provexit. Dehinc, ſucceſſu temporis, cum jam eccleſia in temporalibus abundare cœpiſſet, oblita quodammodo *con* de conſcientia, ſcientia, quæ inflare ſolet, multos in eccleſia præſidere fecit, qui ſacram ſcripturam diverſis verſutiis palliantes, juſtitias Domini rectas, quæ cor lætificare conſueverunt, propter delicias carnis falſificare non timebant, multas hæreſes & ſectas ſeminabant, & plura beneficia pinguia per papam diſpenſando cumulabant. Verum tamen aliqui, licet pauci, *con* cum ſcientia reti-*

Boemia vaſtatur atrociter per Sigiſmundum & principes Almaniæ, propter hæreſim 88
Huſſitarum. Et fuit crux data & prædicata contra eos. Regnum Franciæ florentiſſimum miſerabiliter ſupra modum vaſtatur per Henricum, regem Angliæ, qui etiam non valens quietos dies in deliciis ſufferre, poſtquam alios afflixit, non ſine grandi jactura ſuorum, infeliciſſime morbo peſſimo vitam finivit. Item Johannes, dux Burgundiæ, idem regnum æque laceravit: & ipſe etiam poſt occiditur. Quod fuit infinitorum malorum occaſio. Tandem dominus cardinalis ſanctæ crucis, ordinis Carthuſienſis, pacis modum inter eos reperit: ſed Angli noluerunt recipere, ſed Burgundi tantum. Johannes, dux Burgundiæ, atrociter occiditur in conſpectu regis Franciæ, ſtatim poſt treugas initas, cum ſacramentum diviſim ambo ſumpſiſſent. Et ſequuntur multa mala longo tempore.

* nymus, combuſti fuerunt, & plura bona inſtituta. Determinavit etiam eadem ſancta ſynodus, quod concilium legitime congregatum repræſentat eccleſiam univerſalem, & poteſtatem habet a Chriſto immediate, cui omnis ſtatus, etiam papalis, obedire tenetur in his, quæ ſunt ad generalem reformationem eccleſiæ, ſcilicet in fide & moribus, tam in capite quam in membris. Item, quod deinceps concilium de decennio deberet celebrari, & plura alia bona.

·· Duo amantes in præſentia Sigismundi fatuo amore conglobati, cum ſe ad libitum frui non poſſent, horribili infirmitate percuſſi ſunt, ita ut mulier expiraret, vir etiam vix curari poterat. Unde apparet, quantum ſit hoc malum vitandum, quod nullo conſilio acquieſcere poteſt.

VI M DCXXIII.

Eugenius IV. an. XVI. Venetus.

MCCCCXXIIII.

Iſte Eugenius fuit electus pacifice in urbe, mortuo Martino, & indubitatus papa habitus: ſed poſtea breviter expulſus de Roma fuit, ut nudus fugeret. Item a concilio Baſilienſi citatus, & etiam depoſitus: ſed non curavit. Et ob hoc iterum ſchiſma oritur, quod ſtetit usque ad obitum ejus. Qui favebant ſibi, multa laude digna de eo dixerunt, e contra, qui ei adverſabantur, plura enormia ſibi impoſuerunt, ut moris eſt. Tamen quicquid eſt, ante ſuſceptam dignitatem fuit vir abſtractæ vitæ, puta fratricella, & bonæ famæ. Quod poſtea fertur feciſſe, divino judicio relinquo. Ipſe etiam Romam recuperavit, adjutus a Venetis, & majorem obedientiam habuit.

* nentes, conſcientia pura, & ſcientia ſancta illuminati, multos ad juſtitiam erudierunt; qui jam quaſi ſplendor firmamenti in æterna felicitate rutilare creduntur. Sed (heu) nephandis his temporibus jam *con* cum *ſci* de *conſcientia* abraſis, ſolum *entia* ſponſam Chriſti gubernare videmus, perſonas videlicet conſcientia ſcientiaque carentes, & velut entia inſenſibilia, Deum nec ſanctos ejus verentes, beneficia ſuper beneficia ſibi uſurpare. Et quod plus eſt, videmus viliſſimos quosque laicos, parœcias, & monaſteria, & (quod nephas eſt dicere) oblationes altarium amodiare. Hinc patrimonium Chriſti ſolis miniſtris ejus deputatum, & pauperibus diſtribuendum, in uſus devenit tyrannorum & meretr.cum: eccleſiæ & monaſteria ſacra in loca deſerta rediguntur. Hinc guerræ mortiferæ, deſtructiones civitatum & regnorum, mortes innocentium lamentabiles, & mala infinita nunc facta cernimus: quæ omnia ex pompa epiſcoporum, & inſatiabili avaritia prælatorum deteſtanda proceſſiſſe cognovimus.

Tres ſoles viſi ſunt in cœlo, & ſequitur ſtatim triplex regimen in eccleſia, ſcilicet Eugenii, concilii, & neutralitatis. Multa dicuntur, &c. Item, Ventus maximus fuit an. Chriſti MCCCCXXXIV.

Liduit virgo ſancta in Holandia fuit, & ibidem ſepulta oppido Schidam dicto. Quæ mirabili infirmitate diu detenta, ubique patitur, id eſt in toto corpore, juxta nomen ſuum.

Bernardinus, frater Minor, qui novam reformationem inchoaverat, & multa bona in eccleſia fecit, moritur, miraculis fulgens innumeris.

Johannes de Capeſtrano, frater Minor, diſcipulus Bernardini, ſtatim poſt obitum ejus præfuit reformationi novæ: claret miraculis. Moritur anno MCCCCLVI, habita victoria contra Turcos.

Imperatores.

Albertus anno uno.

Iſte Albertus fuit dux Auſtriæ, & gener Sigiſmundi. Ideo aſſumptus fuit in regem Bohemiæ & Ungariæ, propter filium ſci-*

Concilium Baſilienſe in Spiritu ſancto legitime congregatum.

In hoc concilio multa bona inſtituta fuerunt pro reformatione eccleſiæ in capite & in membris. Habuit principium glorioſum, ſed finem humilem ac tribulatione plenum, propter ſchiſma. Mirabilis rerum eventus, prævaluit concilium Conſtantienſe contra tres papas, eos dejiciendo, & quartum inſtituendo, cum tot baberet adverſitates, & a nullo confirmatum fuiſſet: illud autem tanta autoritate collectum & firmatum, nec unum potuit vel in modico reducere ad normam ſui propoſiti: imo econtra proceſſus ejus impeditus fuit ab uno. Ibi debile principium, & finis glorioſus; hic econtra præciſe.

Anno mundi		VI^M DCXXXIII.	
Papæ.	Felix V. an. IX.	De Sabaudia.	Eugenius depoſitus fuit anno Chriſti MCCCCXXXIX, die X, menſis Julii. Et Felix eodem anno, VII Novembris. Et oritur ſchiſma usque ad annum MCCCCXLVIII.
Anno Chriſti		MCCCCXXXIIII.	

Iſte Felix fuit dux Sabaudiæ, princeps devotus, & ſenex; vidit filios filiorum ſuorum. Hic cum jam cœlibem vitam duceret, electus eſt in papam a concilio Baſilienſi, depoſito Eugenio, & fuit ſchiſma longo tempore, & non babuit magnam obedientiam, quia neutralitas ſubintravit. Tandem defuncto Eugenio, ceſſit Nicolao, propter favorem unionis, factus legatus Franciæ, & cardinalis Sabinianus. Hic monaſterium Ripalenſe prope lacum Lauſannenſem, magnifice inſtauravit. Ibique ſepultus eſt in pace Chriſti. Schiſma XXIII inter Eugenium & Felicem, & duravit annis XVI. Cauſa fuit ſatis nova, nec ante bæc tempora viſa, quia concilium Baſilienſe depoſuit Eugenium, unicum & indubitatum papam, ideo, quod non ſervaret decreta conciliï Conſtantienſis, ut dicebatur: nec obedire curavit concilio Baſilienſi, aſſerens, magis econtra debere fieri. Unde oritur grandis altercatio ſcribentium de hac materia pro & contra: nec poterant concordare usque hodie. Nam una pars dicit, concilium eſt ſupra papam: alia pars econtra dicit, non; ſed papa eſt ſupra concilium. Deus ſuper omnia benedictus det pacem ſuam in eccleſia, ſancta ſponſa Chriſti, ſemper. Ludovicus Alamandi, epiſc. Arelatenſ. cardinalis, vir ſanctæ vitæ ac miræ patientiæ, ſingularisque columna concilii Baſilienſis, cui diu præſedit, multis coruſcat miraculis. Prohibitum fuit in ſacro ſancto concilio Baſilienſi, ne principes ſeculares, conſules, ſive communitates, &c. eccleſias & viros eccleſiaſticos talliis ſive collectis, &c. aggravare præſumerent ſub anathematis vinculo. Anno Domini MCCCCXLIV, XXI menſis Auguſti, Ludovicus primogenitus regis Franciæ, & Dalphinus Viennenſ. intravit patriam Alſatiæ, cum multitudine copioſa armatorum. Et eandem patriam a Baſilea usque Argentinam miſerabiliter devaſtavit. Et hac die, ſcilicet XXV Auguſti, ante Baſileam idem Dalphinus prævaluit adverſus Schuitenſes: & ceciderunt mortem de i-*

Conſtantinopolis, civitas imperialis, capitur ab infidelibus Turcis, tradita per quendam 83 Januenſem, qui per triduum conſtituitur a Turco rex, juxta promiſſum, & die quarto decollatur. Et fit planctus in tota chriſtianitate & timor grandis. Multi chriſtiani trucidati ſunt, & innumerabiles venditi. Imperatoris corpus jam mortuum, decapitatum fuit ex livore Turci: & periit pene totaliter fides in Græcia.

Bella plurima in diverſis locis diu continuata, præcipue in Saxonia, Weſtphalia, Flandria, Pruſcia, Suevia, Bochonia, & ſpecialiter in Anglia ſtrages grandis.

Friderìcus III. an. XLII.

Iſte Fridericus, dux Auſtriæ, electus fuit in regem Almaniæ, & diu diſtulit coronari a papa, propter ſchiſma. Tandem facta unione, a Nicolao cum magna gloria imperiali diademate extitit in urbe coronatus; vir utique pacificus & quietus, & patientiæ ſingularis, nec odiens clerum. Filiam quoque regis Portigaliæ ſumpſit in uxorem. Anno autem MCCCCLXXI, magnam fecit convocationem principum in Ratiſpona, propter incurſionem Turcorum, proponens eis, quod jam infra XX. annos chriſtianitas diminuta eſſet ad C leucas, vel quaſi: & monuit, ut ad reſiſtendum ſe pararent.

* licet ejus, quia alium hæredem non reliquit. Hic electus fuit Franckfordiæ in regem Almaniæ, anno Domini MCCCCXXXVIII, die XVII. Martii: ſed ſtatim intoxicatus, obiit. Alii dicunt, quod profluvio ventris. Vir utique totaliter virtuoſus, & adeo pius, ut tota plebs diceret, quod mundus ejus præſidentia non eſſet dignus. Reliquit unum filium parvulum, cui ſimile contigit, & duas filias.

VIMDCXLIII.	VIMDCLIII.
Nicolaus quintus an. VIII. Januenſis.	Calliſtus III. annis III. menſ. V. Catalanus.
MCCCCXLIIII.	MCCCCLIIII.

Iſte Nicolaus de oppido Sarraſana, inter Januam & Lucanam civitatem, electus in Urbe, anno MCCCCXLVII, loco Eugenii, adhuc pendente ſchiſmate, paulatim ubique obtinuit obedientiam, mirantibus omnibus, quod vir humillimæ nationis ſic prævaleret contra ducem Sabaudiæ, qui fuit quaſi affinis cunctis principibus chriſtianitatis, & tamen dimiſſus ab omnibus. Sed ſtatim ſequenti anno unio rediit, cedente Felice: quia placuit Domino per abjecta mundi glorificare nomen ſuum. Hic fuit magiſter in theologia totus activus, & in conceptibus locuples; multa diruta reædificavit, & grandem murum Romæ in circuitu Palatii conſtruxit, & totum murum Romanum reintegravit, propter timorem Turcorum. Item, verſus in Urbe publicatus: *Lux fulſit mundo, ceſſit Felix Nicolao;* videlicet anno MCCCCXLIX.

Iſte Calliſtus, vir valde ſenex, electus fuit anno Domini MCCCCLV: & continue infirmus, nec potuit zelum ſuum perficere, quem contra Turcos concepit, impediente ſenio, morteque præveniente. Moritur anno MCCCCLVIII, ipſo die ſancti Xyſti, in quo feſtum transfigurationis Domini inſtituit, anno uno elapſo.

Johannes de Capeſtrano, frater Minor, diſcipulus Bernardini, ſtatim poſt obitum ejus, præfuit reformationi novæ: claret miraculis. Moritur anno MCCCCLVI, habita victoria contra Turcos. Jubileus cum magna devotione per totam chriſtianitatem celebratur, & ingens multitudo ad limina ſanctorum confluit. Dominus etiam papa roſam, in dominica Lætare conſecratam, inclyto principi Lantgravio Haſſiæ transmiſit, multis virtutibus redimito: qui ab Eliſabeth, ſancta matre ſua, fuit proles ſexta. Feſtum transfigurationis Domini inſtituitur a Calliſto, pro gratiarum actione illius victoriæ miraculoſe factæ, contra Turcum in Ungaria.

*pſis duo millia, vel circa, in domo leproſorum apud ſanctum Jacobum, ipſamque domum leproſorum combuſſerunt & deſtruxerunt. Anno quo ſupra.

Victoria miraculoſa cœlitus datur chriſtianis in Ungaria trans Danubium, contra Turcum magnum: & perdidit multos, & fugit timore hoſtium perculſus, cum nemo eum perſequeretur. Sola manus Dei terruit eum, in die ſancti Xyſti, anno MCCCCLVI. Sanctus Johannes de Capiſtrano præſens fuit ibi, & provocavit populum trepidantem ad perſequendum infideles fugientes. Et facta eſt ultio magna. Dixerunt enim Turci, quod tam immenſus numerus armigerorum inſequebatur eos, quod vix auſi fuerunt reſpicere, & ideo fugiſſent relictis omnibus. Ipſi fuerunt ſancti angeli. Pueri ſancti Michaelis peregrinantur cum magno fervore, per turmas, viam longam ad mare. Et fit timor cunctis, ne ſpiritus nequam agitaret eos: ſed ſtatim ceſſavit propter tædium itineris, & famem, quam patiebantur. Anno

Imperatores.

MCCCCLVII. Et anno præcedenti fuit maximus terræmotus in Neapoli, & perierunt XL^M hominum. Librorum impreſſionis ſcientia ſubtiliſſima, omnibus ſeculis inaudita, circa hæc tempora reperitur in urbe Maguntina. Hæc eſt ars artium, ſcientia ſcientiarum, per cujus celeritatis exercitationem theſaurus deſiderabilis ſapientiæ & ſcientiæ, quem omnes homines per inſtinctum naturæ deſiderant, quaſi de profundis latibularum tenebris proſiliens, mundum hunc in maligno poſitum ditat pariter & illuminat. Virtus etenim infinita librorum, quæ quondam Athenis, vel Pariſiis, cæteriſque ſtudiis ſine bibliothecis ſacris, pauciſſimis quibusdam ſtudioſis manifeſta fuit, per hanc in omni tribu, populo, natione, & lingua ubique divulgatur, ita ut veriſſime impletum cernamus illud, quod dicitur Proverb. 1. *Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem ſuam; in capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis profert verba ſua, dicens: Uſquequo parvuli diligitis infantiam, &c.* Quamvis vero porcos ſpernere margaritas ſciamus, nihil in hoc prudentis læditur opinio, quo minus oblatas comparat margaritas.

Anno mundi		VI^M DCLXIII.		
Papæ.	Pius ſecundus annis VI.	Tuſcus de Senis.	Paulus ſecundus annis VII.	Venetus.
Anno Chriſti		MCCCCLXIIII.		

Iſte Pius electus eſt anno Domini MCCCCLVIII, & vocabatur Æneas, vir eloquens, & orator magnus poetaque laureatus. Imperatoris ambaſiator ante fuit, & in concilio Baſilienſi notabilem tractatum ſcripſit pro autoritate ejusdem. Ipſe etiam canoniſavit ſanctam Catharinam de Senis, MCCCCLXI. Hic paſſagium ordinare cupiens, cum plures ex Almania veniſſent Romam, ipſos cum benedictione remiſit ad propria, eo quod non ſuffeciſſent. Et ſtatim ipſe poſt moritur, Anno Domini MCCCCLXIV, die XIV. Auguſti.

Turci dolo quidem & fraude obtinuerunt Boſſenorum regnum, & ducatum deſpotis Serviæ, & plura loca & regna in partibus Orientis, Achajam provinciam, & inſulam Mitylenen, Anno MCCCCLVIII.

Iſte Paulus electus eſt anno Domini MCCCCLXIV, & ſtatim approbavit celebrationem feſti præſentationis beatæ virginis glorioſæ, ſicut Pius. Hic in ſignandis petitionibus maturus fuit, & juſtitiæ tenax. Quaſi melius foret pauca condonare, & ea firmiter ſervare, quam plura ſignare, & ſtatim revocare. Grande palatium conſtruxit apud ſanctum Marcum: ante completionem moritur. Anno MCCCCLXXI, die XX. Julii.

Jubileus mutatur in favorem animarum per Paulum de XXV. in XXV. annum, ut, quia abundabat iniquitas, ſuperabundet & gratia. Reformatio magna plurimorum monaſteriorum in diverſis mundi partibus fit. Et nota, quod hujusmodi reformationes crebro leguntur factæ: ſed pene nulla remanſit, quin ſolito more per ſucceſſum temporis ad priſtinum relaberetur languorem, poſt venerabilium patrum mortem. Maguntia capitur, anno MCCCCLXI.

Johannes Soreth, Prior generalis, ac reformator Carmelici ordinis, vir ſanctæ vitæ, & ſingulariter Chriſto fructificus, poſteaquam Carmelum totum XX. rexerat annis, Andegavis obiit, ubi quamplurimis nunc miraculis coruſcat.

Eubœa civitas, vulgo dicta Nigroponte, capitur ab infidelibus Turcis anno MCCCCLXX. 90

Cometa apparuit in principio anni MCCCCLXXII. circa feſtum Agnetis, tranſivit ſuper Coloniam in oppoſito libræ, & caudam longam, quaſi graduum XXX. miſit ad Occidentem. In feſto ſancti Blaſii ſtetit in ariete, & miſit caudam quaſi ad pleiades, verſus Orientem: vaga nimis erat, alba, quandoque & flammea, crinitaque valde. Sequuntur bella & epidemiæ in diverſis partibus. Et anno ſequenti fuit æſtas ferventiſſima, & ſiccitas inaudita, & in quibusdam terris ignis ſub terra ſuccenſus uſque ad arenam fuit. Eremita quidam devotus in partibus Schuicerorum prope Underwalden, in magna humilitate ſolo corpore dominico ſingulis menſibus refectus, a XV. annis & ultra abſque corporali cibo vixit. Carolus, dux Burgundiæ, primum memorabile bellum cum rege Francorum habuit in loco dicto Amondleri,(a) de quo fugatis hoſtibus nobiliſſime triumphavit anno MCCCCLXV. Poſt duos inſuper annos Dinant, & paulo poſt Leodium civitates potentiſſimas totaliter deſtruxit: anno etiam LXXIII. intravit terram Geldriæ, & obtinuit eam, totumque ducatum Lotharingiæ. Sicque per multa bella victorioſus ſemper permanens, cum Nuſciam ſuper Rhenum quaſi per anni ſpacium inaniter obſediſſet, tandem potenti cum exercitu ad Schuicerorum fines caſtra movit; ubi ſtatim a II^{M} aggreſſus prope Grandiſonum, cum gravi damno terga vertit. Eodem tamen anno rediens de oppido Moreti, quod obſidebat, iterum relictis omnibus, potenter fugatus eſt cum ſuis, occiſis XX^{M} anno MCCCCLXXVI, die X mil. martyrum. Noviſſime in obſidione civitatis Nancejæ, a confœderatis atroci prælio trucidatus eſt victorioſiſſime, anno MCCCCLXXVII, V menſis Januarii. Epitaphium cujus editum tale extat: *Te piguit pacis, tæduitque quietis in vita. Hic jaces Carole, jamque quieſce tibi.* Reliquit filiam hæredem unicam,

VI^{M} DCLXXIII.

Xyſtus quartus an. XIII.	Januenſis.	Maximiliani uxorem: quæ cum duos genuiſſet filios, paulo poſt de equo elapſa, fractis cervicibus expiravit.

MCCCCLXXIIII.

Iſte Xyſtus ante cardinalatum fuit generalis in ordine Minorum electus, Anno Domini MCCCCLXXI. Vocabatur antea Franciſcus de Savona prope Januam, bonæ famæ & morum. Fuit etiam vocatus ad cardinalatum abſque ſcitu ſuo. Eodem año orator Bernardus Juſtinianus Venetorum recitavit coram eo, quod Turcus abſtuliſſet chriſtianitati II. imperia, IV. regna, XX. provincias, & CC. urbes, populumque abſque numero utriuſque ſexus: hortabatur quoque, ut ad reſiſtendum ſe diſponeret. Beatus Simon martyriſatur in civitate Tridentina. Anno MCCCCLXXV. die tertia ante feſtum Paſchæ (ut fertur) Judæi azymum eorum cum ſanguine chriſtiano faciunt. Tunc Judæi ante domum parentum ſuorum, infantem Simonem in menſe ſuæ ætatis XIII. ceperunt, eumque crucifigaliter tenebant, ut ſanguinem undique ex corpore ſuo traherent.

Puella quædam, nomine Stina, in partibus Weſtphaliæ, in oppido, quod Hamo dicitur, aperte ac veriſſime ſtigmata dominicæ paſſionis habuit in manibus & pedibus ac latere, virgo noviter converſa, Anno MCCCCLXIV. Poſt ſpacium autem XV. hebdomadarum circa feſtũ venerabilis Sacramenti coram XII. teſtibus oſtendit ea, & prædixit, quod poſt duas horas redirent; quia tunc non invenirent ea. Et ſic factum fuit, quia loca illa ſanata erant.

Turci etiam terra marique cum potenti ſuo exercitu Rhodum civitatem obſidentes ag-*

Puellæ monſtrum tempeſtate iſtac in Veronenſi agro naſcitur, quæ unum caput tantum habet, ſed duos pedes, duaſque vulvas habens, ex ipſis ambabus vulvis ſuperfluitates emittebat: inſuper quatuor brachia, ſed duo groſſiora, quæ pro voluntate movebat; alia tenuiora, & immobilia erant: ventres etiam duos circa ſtomachum conjunctos habebat. Hanc parentes per Italiam circumferentes, precia ab inſpicientibus mendicabant. Fuerunt aquarum inundationes maximæ, ventique horribiles multa ædificia ſubvertentes, anno MCCCCLXXXI.

(a) *PONTUS HEUTERUS Rer. Burgund. lib. V. cap. I.* eam vocat pugnam Monherriciam, eandemque V. Kl. Auguſti 1465. factam fuiſſe dicit. *FRANC. HARÆUS Ann. Brabant. p. 426.* locum & prælium tali ratione deſcribit: *Nam quinto Kalend. Auguſti ejuſdem anni ad Mohendricum (pagus eſt haud procul Pariſiis Aureliam tendenti) acriter pluribus inſultibus decertatum eſt. Rex Ludovicus tandem Corbeliam beneficio noctis evaſit, Carolus nocte illa & die inſequenti in loco pugnæ victor conſtitit.*

Iſte Maximilianus, archidux Auſtriæ, & dux Burgundiæ, filius Friderici tertii Imperatoris prædicti, vir utique magnæ virtutis & prudentiæ inſignitus, ac rei militaris ſcientia non ſine belloſis laboribus a juventute peritus, fortunatus ac virtuoſus. Quem ob virtutum ſuarum laudem, archiprincipes, ſacri imperii electores, in regem Romanum unanimi corde, præſenti patre ſuo, in Franckfordia anno Domini MCCCCLXXXVI elegerunt, & paulo poſt in Aquiſgrana, imperiali civitate, coronaverunt, & more ſancto verum regem futurum imperatorem unxerunt. Duxitque in uxorem Mariam, filiam Caroli ducis Burgundiæ; ex qua produxit Philippum, Burgundiæ ducem. Habuit quidem bella plurima memoriæ digna. Secundo enim anno ducatus ſui Burgundiæ, prope Flandriam cum Gallicis maximum habuit bellum, quo magna cum victoria Francorum potentiam ſuperavit. In hac laudabili electione obiit in Franckfordia illuſtris princeps, elector Albertus Marchio Brandenburgenſis; ſenex ipſe electionem & ſceptri imperialis adminiſtrationem devote exegit. Obiit etiam ibidem venerabilis ac devotus princeps, Johannes comes de Werdenberg, epiſcopus Auguſtenſis, qui propter electionem ad Franckfordiam venit.

Imperatores. Maximilianus primus,

Item Maximilianus Romanorum rex, deficientibus a ſe nequiter Gandenſibus, a Brugenſibus, cum etiam majeſtatis ſuæ juramento devinctis, in vincula conjectus eſt, captis ſimul ac partim trucidatis omnibus, quibus apud majeſtatem ſuam, poſcente illorum fide, aliquid gratiæ aut nominis fuit.

Anno mundi VI^M DCLXXXIII.

Papæ. Innocentius octavus an. Genuenſis.

Anno Chriſti MCCCCLXXXIIII.

Innocentius papa ejus nominis octavus, patria Genuenſis, patre Aron, Ciborum *(a)* familia mediocri, ſed honorata natus; Johannes Baptiſta antea vocatus, poſt Xyſtum pontificem, ex cardinali presbytero ſanctæ Cæciliæ, hoc anno idibus Auguſti pontifex creatus, ſedit annis. *(b)* Hic cum inter cæteros patres pauperior humaniorque haberetur, propter ipſius humilitatem, humanitatemque ac comitatem, pontificum munus obire promeruit. Ferebatur etiam in rebus gerendis prudentiſſimus atque magnanimus, eo quod Senis & in Urbe legationis officio cum optime functus fuiſſet, magnam ſui regiminis & prudentiæ ſpem patribus dedit: & apertum Eccleſiæ theſaurum univerſis Chriſti fidelibus in peccatorum ſuorum remiſſionem diſpenſavit liberaliſſime.

Matthias, rex Hungarorum, e manibus divi Frederici, Romanorum Cæſaris, ſubacta ditioni ſuæ Auſtria, apud Wiennam rebus humanis feliciter exemptus eſt, Anno MCCCCXC.

*grediuntur, offendentes ipſam plagis innumeris bombardarum, muros deſtruentes, & undique alias muri partes conſcendentes, & multos variis modis accidentes: tamen ex utraque parte multi mortui ſunt. Demum ab obſidione deſtiterunt, illatis utrique parti damnis innumerabilibus. Denique partes regis Siciliæ invadentes, multa loca devaſtant, homines rapiunt trucidantque, ac eorum bona deprædantur: & immaniſſimæ clades fiunt. Tandem acceperunt Otranti civitatem, archiepiſcopum ipſius civitatis per medium ſecant; & quaſi omnes in urbe occiduntur pro fide; tamen conſtanter, donec potuerunt, agentes viriliter, & non ſine Turcorum etiam aliquali ſtrage multorum.

EXPLICIT FASCICVLVS TEMPORVM.

(a) Illuſtris hæc familia ad hodiernum uſque diem, de qua PLATINA p. 350. *Eadem vero gens, quæ Genuam migravit avito nomine retento, Cybo græca voce, ex gentilicii clypei inſignibus appellati ſunt. Eſt enim in eo rutilo colore decorato transverſa faſcia, pluribus quadris ceruleo atque albo colore alternis æquisque ſpacus confecta, quæ Cybi latine, græce vero κύβοι vocantur.*

(b) Hiatus hic: ſedit autem annos VII.

APPENDIX AD FASCICULUM TEMPORUM WERNERI ROLLEWINCK, 91
AUTORE JOANNE LINTURIO.

ANno Domini 1475, viguit maxima peregrinatio ad *(a)* D. virginis in *Niclashauſen*, in partibus Rheni, diœceſeos Moguntinæ, ubi quidam juvenis, laicus, ſimplicianus, per quendam necromanticum, ut fertur, deceptus, qui in alba veſte ſub ſpecie beatæ virginis eidem apparuit, docendo ipſum ſeminare zizania contra clerum. Ad novum igitur dogma ſimplices undique agitati concurrerunt. Laici devoti, per inſignia mirabilia veneno perfuſa moti, & ea conſpicientes, etiam usque ad diſturbium, contra Herbipolitanum epiſcopum per turmas ſeſe erigunt, qui armigerorum impetu depulſi: & tandem captus juvenis, tanquam hæreticus probatus (licet ſeductus) igne incineratur; & ceſſat peregrinatio prædicta.

Anno 1484, Innocentius octavus, Rom. Pontifex Italus, circa Bartholomæi feſtum eligitur, 28 Auguſti. Veneno inficitur: ſed reconvaluit tunc Dei auxilio.

Anno 1485, Matthias, rex Ungariæ, poſt diuturnas lites, Viennam, Metropolin Auſtriæ per biennium obſedit, econtra Friderico tertio Imperatore laborante, nec valente. Matthias igitur rex circa Penteoſtes feſtum, anno 1485, prædictam civitatem, fame incolas urgente, pacifice ingreditur. Imperator de provincia diſcedens, ad imperiales civitates pergit.

Anno 1486, lites contra Papam oriuntur, & rex Neapolitanus cum ducibus Romam obſedit exercitu multo: ſed Papa vicit omnes bono medico.

Anno 1486, dum prædictus Fridericus Imperator imperiales civitates peragraſſet, deſcendit ad Rheni partes, filium unicum, Maximilianum nomine, Francofordiam advocans, qui nuper Burgundiæ dux effectus erat; & principes electores etiam illuc convocavit, ubi dictus Maximilianus, filius Imperatoris, circa Dominicam *Reminiſcere*, in Rom. regem concorditer eligitur, & in Aquisgrano, corona Caroli Imperatoris ex Noriberga allata, regaliter coronatur. Erant ibi Francofurti in electione Berchtoldus Moguntinenſis, Hermannus Colonienſis, Joannes Trevirenſis, Archiepiſcopi: Bambergenſis, Auguſtenſis, Eyſtettenſis, Spirenſis, Wormatienſis, Miſnenſis, Triſtenſis, *(b)* Verdunenſis, Cameracenſis, epiſcopi: Philippus Palatinus, Erneſtus Saxoniæ dux, Albertus Marchio Brandenburgenſis, electores: & Joannes, & Rupertus, & Caſparus, Palatini comites a Veldentz; & Albertus dux Saxoniæ, & Fridericus, & Joannes, filii Erneſti electoris Saxoniæ; & Henricus dux Brunſchwicenſis, & N. dux Geldriæ, & Chriſtophorus, & Albertus, & Fridericus, Marchiones Badenſes, & Wilhelmus Henrici, & Wilhelmus Ludovici filius, Landtgravii Haſſiæ, & Georgius Teutonici ordinis, & Otho, & Fridericus Hennebergenſes comites, & alii comites innumerabiles, & nobiles, & Abbates. Facta itaque electione regis Romanorum, poſtquam coronaretur rex, illuſtris Princeps, ele-

(a) *M. ENOCH WIDEMANN in Chronico Curienſi Msto* dicit, hanc peregrinationem fuiſſe concitatam, durch einen Trommelſchläger und Hirten.

(b) Tergeſtinus Hiſtriæ Epiſcopus, hic inter ſtatus in Comitiis comparentes computatur, qui etiam apud *MüLLERUM Reichs-Tags Theatro unter K. Fridrich dem V. P. VI. cap. I. p. 3.* inter reliquos ſtatus recenſetur. Idem fit in Catalogo Statuum Imperii apud *GOLDASTUM Conſt. Imper. Tomo uno p. 13.* Licet alias non occurrat.

electorum ſenior, Marchio & Camerarius regni Romanorum, in monaſterio S. Petri, Francofurti, ſabbatho * debitum perſolvit carnis, migrante paulo poſt temporis Antiſtite Auguſtenſi, ibidem Francofordiæ, ad Dominum. Inſuper referentibus peregrinis, hebdomada tertia poſt Paſchæ feſtum, Aquisgrani cum corona rex Romanorum coronatus eſt, & regaliter ibidem cæremoniis peractis divinis, & auro & argento in viæ medio projectis, prætorium adiens, cibo refectus eſt, ubi primum morſum de bove integerrime aſſo, in quo ſus, & in ſue agnus, & in agno gallina, & in gallina ovum erat, ſumpſiſſe viſus eſt: & juſſit vinum abundantiſſime, tanquam de fonte undam, tota die fluere.

Eodem anno 1486, die Veneris ſancti Georgii, tunc feſtum præcedente Paſchæ, poſt feſtum quartæ hebdomadæ, aëre influxu cœleſti frigeſcente, nix in montanis altioribus partibus cecidit valida, & vinum & annonam valde perdidit.

Anno 1487, die Jovis, Converſionis ſancti Pauli, deceſſit Philippus, epiſcopus Bambergenſis, natione comes de *Henneberck*, magnus venator: & octavo die electus eſt Henricus natione *Gros* in præſulem Bambergenſem.

92 Eodem anno, circa Philippi & Jacobi feſtum, diæta Imperialis Noribergæ celebrata eſt; ubi inter Principes Electores, Marchiones Joannes, Fridericus, & Sigismundus, fratres, in ornatu equitatus famam præ cæteris tenuerunt principibus. Sed parum ibidem effectum eſt, quamvis diu congregati fuiſſent.

Anno 1488, nobiliſſimus Rex Romanorum, qui etiam Dux Burgundiæ fuit, a Civitatenſibus in *Bruck* partibus Flandriæ ſuis ſubditis, circa principium Quadrageſimæ captus fuit, quibus Gandavum & Ipra civitates confœderatæ ſunt. Venerunt ipſi tunc in auxilium Principes electores, & regni Romani cæteri principes, circa feſtum ſancti Georgii ejuſdem anni, & ipſum a captivitate liberaverunt.

Anno eodem, Dominica V poſt Trinitatis, fœto peperit uxor cujuſdam laici ſeu coloni duos canes, & mane feria ſecunda, peperit tres adhuc canes parvos, ad modum murium, tres vivos & duos mortuos, quos mulieres præſentes abſconderunt ſepeliendos. Accidit hoc in villa *Nempſcha*, ſub capella *Poſſeck*, ſub limitibus Laſa. Nomen coloni erat N. Duner.

Anno eodem, circa feſtum ſancti Michaelis, Rex Hungariæ cum ſuo exercitu ducem Joannem de Saga de provincia expulit per vim, & obtentis civitatibus, quas poſſederat præfatus Dux in Sileſia, circa Carnisprivium, poſtea Duces Miſnenſes, in eorum diſtrictu prope Stolpam & Torgam, impugnare cœpit; ſed non prævaluit. Et pace facta, Ruthenos illius exercitus invaſit, & civitates & oppida eorum devaſtavit plurima, eam ob cauſam. Nam albus Dux, dominus eorum, ita vocatus, adjuvit Turcum contra Regem Poloniæ: quod Rex Hungariæ vindicavit & in eo, & in ſuis, anno 1489.

Anno 1489, celebratur dies regia per ipſum regem Hungariæ, in *Lintz*, oppido Auſtriæ, circa feſtum ſancti Galli, una cum Maximiliano, rege Romano, & quampluribus regibus & ducibus, pro concordia de provincia Auſtriæ.

Anno eodem, quidam Legatus a latere miſſus cum Jubilæo, & maximis indulgentiis a Papa Innocentio, dum Norinbergæ moram duceret, Doctor Theodoricus *Morung*, Canonicus Bambergenſis, Herbipolenſis, & Eyſtatenſis Collegiatarum Eccleſiarum, &c. bullis contradixit papalibus in eo, quod Papa non haberet animis in purgatorio annum Jubilæum impartiri, niſi per modum ſuffragii. Et idem Norinbergam veniens, in egreſſu ad Herbipolin, circa Norinbergam capitur per clientes Marchionis Friderici, & vulneratus ducitur in *Kadlſpergk*. Abſolvit Legatus clientes, & ad manus ſanctiſſimi eundem Doctorem captivum tenuit, committendo ipſum dicto Principi. Tandem etiam ipſum inhabilitavit propter libellum famoſum (quem paſſionem ſacerdotum ſub Principe Marchione Alberto, patre dicti Friderici, intitulaverat) editum tempore perſecutionis ſacerdotum, ſub Prin-

Principe illuſtri,Marchione Alberto, ex parte cujusdam *Steura*, quam ab eis aliquatenus exegit idem Princeps in ſuo diſtrictu. *(a)* Qui libellus per eundem Doctorem confeſſus fuiſſe dicebatur. Etiam propterea, quod Papalibus bullis contradixit, & quod ſacrilegus incantator, & quod ſub laici veſtitu, nocturno tempore armatus, ut cliens equeſtris, inceſſit. Et hic Doctor captus tenebatur adhuc anno 1494, circa feſtum Michaelis, incarceratus a Marchione Friderico in quodam caſtro *Rauhenculm*. Iſte Legatus, nomine Raymundus Pegerandi, Doctor S. Theologiæ, Francigena, miſſus ad Franciam & Alemanniam, Jubilæum poſuit ad diœceſes & civitates & oppida per Alemanniam. At dum Bambergæ anno 89 Jubilæum poſuiſſet, Licentiatum Joannem *Groman de Munchpergk*, qui ſecum Pariſiis ſteterat, Commiſſarium per diœceſin Bambergenſem ad prædicandum Jubilæum miſit. Hic Licentiatus S. Theologiæ & Pariſienſis magiſter, Joannes *Groman*, poſuit Jubilæum in *Hof*, oppido, ubi ego eram paſtor, die Omnium Sanctorum: & duravit per menſis ſpacium. Ordinavit quindecim Confeſſores in capella ſancti Michaelis, etexit crucem, & poſuit capſam, & in ſingulis diebus prædicavit per ſe vel per alium. Confeſſionalia diſtribuit, unum pro 70 numis Franconicis, in quibus nullus caſus fuit exceptus, niſi aliquis reſervandus Papæ. Septem eccleſias ordinavit, ad inſtar ſeptem capitalium eccleſiarum in curia, & penes trecentos florenos collegit in capſam: & penes 600 confeſſionalia diſtribuit per alium in domo dominorum. Sed tota pecunia collecta fuit ſurrepta in *Cronach* & *Freyburg*. In *Cronach* a filio ruſtici, & in *Freyburg* a paſtore, quos ambos diabolus viſibiliter in forma hominis & canis adjuvit: qui capti & factum confeſſi diriſſime interfecti ſunt.

Anno 1490, Matthias, rex Hungariæ, deceſſit, rugitum, ut bos, in extremis emittendo, in caſtro Viennæ, feria ſecunda Palmarum. Et poſtea fit diſceptatio pro regno Hungariæ. Nam nobiliſſimus Maximilianus, rex Romanorum, Uladislaus rex Bohemiæ, & dux Albertus, filius regis Poloniæ, frater Uladislai, quorum quilibet pro rege Hungariæ primum ſe geſſit. Sed nobilis dux Albertus ceſſit regi Bohemiæ fratri ſuo, qui per dominos generoſos & nobiles pro rege electus habebatur; rex autem Romanorum per vulgates provinciæ pro rege tenebatur. Hi duo litigarunt pro regno, & imprimis circa feſtum Bartholomæi anno, &c. 90, ubi ſimul pugnando ex utraque parte convenerunt, & præliando plures ex ipſis ſuccubuerunt: ſed regis Bohemiæ clientes tunc campum ſeu victoriam obtinuerunt, & manſit ille rex Hungarorum. 93

Anno 1491, die ſancti Georgii, illuſtriſſimus & nobiliſſimus Maximilianus, rex Romanorum, conventum Principum electorum, & aliorum multorum in *Nurnberg* celebravit. Et fecit illi dux Alborum Ruthenorum obedientiam per legationem ſuam, & tunc ei multa dona dedit, offerendo pelles hirſutas & ſimilia, ſuoque dominio ſe ſuosque ſubjugando. Hic Principum conventus ſive convocatio ad longum, nimirum usque ad tempus autumnale, duravit ſine concordia.

Eodem anno Carolus, rex Franciæ, repudiavit filiam Maximiliani, & rapuit deſponſatam Maximiliano regi Romanorum, ducíſſam Brittanniæ.

Eodem anno inaudita noſtris ſeculis viguit caritas annonæ, in Areſi, Suevia, Bavaria, & partibus Italiæ vicinis, quæ creſcendo ad triennium perdurat, ita ut fames eos multiformiter a territoriis peregrinari faceret, ut in aliis terris, maxime in Thuringia, Miſnia, & ſuperiori provincia Marchionum, & hic circa oppidum *Hof* victualia peterent, ac frumenta & ſiliginem emerent ibidem. Vidi ego viros de oppido *Suvatz*, apud Tridentum ſito, cum XVIII equis ſolitarie & pedibus incedentes (prout in montanis conſueverunt facere in eis mercimonia) ad emendum ſiliginem in *Hof* veniſſe, & V feria poſt Petri & Pauli, quorum dies IV feria poſt Dominicam quartam Trinitatis erat, ſex octalia ſiliginis floreno uno emiſſe, cum ſiligo ante

(a) Videmus hic exemplum, etiam clericos tributis provincialibus fuiſſe ſubjectos. Eadem, quæ hic refert Linturius, confirmat *ENOCH WIDEMANN in Chronico Curienſi Mſto ad h. a.*

ante tres hebdomadas duobus florenis in *Hof*, in foro venderetur, & ita in primo eorum adventu deſcendit. Emerant pro 20 florenis ſiliginem, ſex octalia (ut dixi) pro uno floreno: quam ſiliginem uno floreno emptam in Tridento & ſua patria quinque florenos valere dixerant libentiſſime, aut ſex florenos.

Anno 1492, Impetator Fridericus circa diem ſancti Georgii illuſtrem Principem, Marchionem Fridericum, Romani Imperii capitaneum ordinatum, ad bellum præparare, & Auguſtam ad campum *Lechfeldt* cum cæteris principibus recipere ſe demandavit. Qui Marchio obediens V feria poſt Georgii, quæ ſecunda feria Paſchæ fuerat, plus quam quadringentis armigeris equeſtribus, & centum curribus, & totidem cum equeſtribus de *Onoltzbach* poſtea illuc comparendo, exivit. Brevi poſt temporis ſpacio, dum congregati eſſent in *Lechfeldt* ultra 20000 armatorum, concordia facta eſt inter Imperium & duces Bavariæ, qui eidem fuerant rebelles.

Eodem anno moritur Innocentius Papa, die ſanctæ Annæ, & eligitur Alexander ſextus.

Eodem anno, poſt feſtum ſancti Martini, cecidit lapis quidam trium centenariorum, & ultra, in Elſatia, ex clara ignita nube, cœlo alibi ſereno, maximo cum ſonitu, qui fuit diſcolor, & durus. Eodem tempore viſa eſt crux rubea circa lunam magna, cœlo ſereno.

Eodem anno, in feſto ſancti Joannis Evangeliſtæ, 27 Decemb. frigus intenſum fuit, & cœlum ſerenum: & viſi ſunt tres ſoles in Iride pulcherrima, & in circulo integre circa meridiem usque ad veſperam, & duo extremi ſoles in circulo integræ Iridis apparebant, quaſi tecti alba nube. Sol tamen orientem verſus lucidior apparuit Sole occidentali; item circulus Iridis integer circuibat verum corpus Solis. Mane autem prodigia alia in ſole viſa erant. Sol ſanguineus in ortu ſanguinem in altum ad trabis modum ſparſerat, & hoc ſæpius.

Anno 1493, circa feſtum S. Bartholomæi, fama divulgavit, Imperatorem Fridericum III deceſſiſſe: & ſic factum erat, die Lunæ 19 Auguſti. Fuit vir pacificus & devotus, qui facto igne in pede accenſus, pede abſciſſo, denique eodem igne interiit.

94 Eodem anno æſtas fuit ſatis temperata. Sed certi dies calidiſſimi interjecti erant. Tempus autumnale ſatis calidum fuit, & ſiccum, ita ut quinta feria in Angaria, ante feſtum ſancti Michaelis Archangeli, audirentur tonitrua nociva & horribilia, & fulgetra lucidiſſima nocturno tempore tunc viſa ſunt.

Eodem anno Turci ceciderunt ſtrage gravi de manibus Alemannorum in Ungaria, procurante Uladiſlao, rege Bohemorum & Ungarorum. Nam anno 92, Turci occiderant magnum, vocatum nigrum, exercitum regis Uladiſlai. Sequebatur tum per Alemannos Dei nutu vindicta, anno 93. Ungari autem indignati de aliorum Alemannorum contra Turcas victoria, de cætero ſibi volentes hunc vendicare honorem, Turcis autumnali tempore, circa Simonis & Judæ feſtum, eodem anno 93, intrantibus cum 18 millibus pugnatorum ipſi occurrerunt. Cum humilibus DEUS det gratiam, per Turcas circumdati omnes ibi occiſi ſunt, paucis demptis, qui captivi ducti ſunt. Nam ſex millia Alemannorum, quos Rex ad prælium hoc ordinaverat, inter ſequendum Hungaros interfectos repererunt.

Dictum eſt, quomodo Carolus, rex Franciæ, deſponſavit ſibi primo filiam Maximiliani, regis tunc Romanorum. Et dum præfatus Maximilianus, rex Romanorum, deſponſaſſet ſibi Duciſſam Britanniæ; Carolus, rex Franciæ, vi eam rapuit, & ſibi deſponſavit, repudiata filia regis Romanorum. Unde gravis altercatio juxta vaticinia de hoc dicta oritur. Tandem fit pax. Sed mira ſunt & metrice & proſaice utrinque conſcripta de matrimonio, quod rex Romanorum per legatos de præſenti contraxerat, & per regem Franciæ violatum erat, quorum quædam hic interponere volumus.

Ad

Ad Carolum Franciæ regem, pro Maximiliano rege oratio.

Luſtra jam octo fruendæ hujus vitæ propitia mihi fata dederunt, quibus ne ſcriptis quidem abſens mortalium quempiam laceſſere, impetere, capere molitus ſum. Sciebam enim, id eſſe non mediocre puſillanimitatis flagitium ac vindictæ. Et modo quam mihi ipſi contumeliam temerarius afferret; aure ſurda tranſire potuiſſem. Verum cum non mihi, ſed ſupremo maximoque Romanorum regi, Maximiliano, neſariam injuriam ac indigniſſimum facinus rex alius deſignaverit; quo id pacto non moderate quidem, ſed moleſtiſſime ac acerbiſſime mihi ferendum, a viris æquitate juſtitiaque præditis non poſſet exiſtimari: quippe qui germanus ſum, & germanorum regi obnoxius, & merito turpe judicarer membrum, ſi non capiti contumeliam paſſo misererer, &c. Quantum vires ſuppetunt, vel ingenii lucubratiuncula, non ſatagerem lamentari. Nam & non modo Germanus, *(a)* ſed etiam ex inſigni Romani imperii oppido *(b)* natus ſum, quod ex quatuor ejus vicis aut caſtellis non eſt abjectius aut obſcurius, & non abſque ſingulari regum atque Imperatorum liberalitate & honore collato, illuſtris aquilæ præclaro ſigno refulget. Quid quod ego ex præteritis conjecturam faciens, maximam conſtantet ſpem habui, ſi unquam noſtro ſeculo res Chriſtiana, tot fluctibus & procellis in hunc uſque diem agitata; ſi regnum Romanorum, florem antiquum, potentiam & majeſtatem reſarcire poſſit; ea omnia duce Maximiliano feliciter propediem futura; eumque tanquam ancoram & ſalutis portum, fidei & imperii incrementum, fortunam, decus, & gloriam reſtituere, dirigere & componere poſſe? tantum principem, tam invictum, tam victorioſum belli ducem, tam magnificum, & majora facturum regno, cujus Romanum regnum humeris fulcitur & quieſcit; quis nam (quem ſe imperio Romano ſubjectum non pudet fateri) æquo animo ferat rara & inaudita contumelia nunc affici, graviſſimam injuriam pati, uxorem arripi, & eam, quæ indiviſa ſecum caro futura erat, attrectari, caſtiſſimum thalamum violari, & una jucundiſſimam ſpem gratæ poſteritatis auferri? Nemo mihi ſuccenſeat, humaniſſimi patres: ponderate rem ipſam: cogitate facinus: ſcelus exquirite: & quantum in ſe contineat horrendæ impietatis, animo volventes diſcutite. An hæc inſignis contumelia patienter eſt ferenda? an hoc flagitium chriſtianum hominem non ſufficiat permovere. Ego quidem ita judico, quisquis tali peccato blanditus fuerit, eum honeſti, nunquam aut catholici viri ſolo nomine dignum eſſe & fore: neque ego te ex regio Francorum ſanguine natum crederem, Carole, niſi te 95
Luduici, Franciæ regis, filium eſſe certo ſcirem: qui fidem Chriſti amplificarunt, eccleſiæ ſuiſque pontificibus opitulati ſunt, & rebus præclare geſtis, Chriſtianiſſimorum inſignem titulum meruerunt: quorum nonnulli ob vitæ ſanctitatem, inter divos & beatos cœlicolas relati ſunt. Eos tibi majores, avos, & proavos extitiſſe, perſuaderi mihi non poſſet? ſic quidem ipſa ſanguinis ſucceſſio, & legitima prolis ex parentibus traductæ propagatio bonas & malas conditiones ſecum transfert. Ego ve te, Carole, regia majeſtate dignum crederem, cujus eſt impios quoslibet & injuſtos ulciſci; bonis autem & meritis optata præmia referre? Hoc regis officium, hoc principis munus, ut ab injuriis & calumnia cæteros quoſque defendat, contra legem & inique agentes cohibeat, caſtiget, exterminet. Sed quæ major impietas? quæ ſpurcior iniquitas? quænam calumnia execrabilior? quæ injuriarum atrocior, quam optimi regis optimæ filiæ illudere, & eam abjicere, explodere, abdicare, quam tu, nolente ſocero, interveniente tamen populi conſenſu, optaſti, voluiſti, duxiſti uxorem? quæ major omnium perverſitas? quæ truculentior ſævitia?

(a) *JACOBUS WIMPHELINGIUS* hujus orationis eſt auctor. Quare *JO. TRITHEMIUS Cat. Script. illuſtr. n. DCCCCXXV.* inter ipſius opuſcula refert ad Regem Franciæ orationem, *lib. I. Luſtra jam octo fruenda.* Immo, ipſe infra in epiſtola ad Robertum Gaguinum, ſolutæ ſuæ orationis, contra Franciæ Regem, facit mentionem.

(b) Sletſtadtum intelligit, inter Imperiales Alſatiæ Civitates.

quæ tyrannorum crudelitas inexplicabilior, quam filiam nobilem, quæ iam pridem ultro in Maximilianum expreſſis verbis de præſenti conſenſum præbuit, (qui ſolus ratum & verum indiſſolubileque matrimonium facit) ab alienis nuptiis violenter abſtrahere; conjugem viro ſuo viventi rapere; & a viva adhuc uxore dilectum maritum excludere ac ſeparare; indiviſam carnem ſcindere; & in loco electi ſponſi, odioſum adulterum quieſcere, ſuoque ſinu injuſte ſoveri? an non ſatis viſum eſt tibi, Carole, ſoceri turpiter ejeciſſe filiam; niſi etiam turpiſſime rapuiſſes uxorem? Et ut te impudentiſſimum oſtendas, auſus es, ut tibi id liceat, a clementiſſimo juſtiſſimoque omnium pontifice licentiam poteſtatemque duplicis adulterii poſtulare. Credis tu, beatiſſimum patrem in flagitium, in adulterium, in raptum, in ſacrilegium, in ſummam iniquitatem tuam conſentire, blandiri, confirmare: deceptus es conſilio tuorum. Non eſt temptandum apud primam ſedem, ut propter te tuamque potentiam, Deum execrabiliter offendere; quos Deus conjunxit, ſeparare; divinas ſanctiones conculcare; ſacratiſſimas leges infringere; jus, fas, pium, æquum, juſtum, ſanctum, honeſtum, fidem & religionem confundere, violare, inficere, labefactare præſumat. Honeſtum petito, & dabitur tibi a Romano Pontifice. Uxorem alienam reddas: tuam retineas: errati veniam petas, & impetrabis. Dic Carole, nunquid ne tibi mentis aut animi tui latens quædam ſententia, cum cordis etiam tremore ac metu remurmurans, definit, iniquum ac impium eſſe, quod feciſti? Satis tibi paganorum eruditione perſuaſum eſſe debuit: ſi omnes deos homineſque celare poſſimus; nihil tamen injuſte, nihil libidinoſe, nihil incontinenter eſſe faciendum. Honeſta enim bonis viris, non occulta quæruntur. Numquid, Carole Rex, ſi diſpenſatum etiam fuerit (quod nunquam crediderim) animi tui pacem & tranquillitatem perditurus es, quoad vives? Latebit in conſcientia teſte ſemper frigidus anguis, qui te mordeat, pungat, excruciet. In hac re memineris Carole, Deum te adhibere teſtem, id eſt (ut Tullius arbitratur) mentem tuam, qua nihil homini dedit ipſe Deus divinius. Et ſi forſitan obfirmata cervice & indurato corde futurus es, adeo ut internum tuum judicem ac reprehenſorem negligas, & nequaquam animadvertas; nonne juſtiſſimum Deum tandem timebis? nonne vel hominum pudorem habiturus es? ubi erit regia virtus? ubi erit regalis honeſtas? ubi timor Dei? ubi pietas in fratrem? ubi fides in æqualem? ubi obſervantia in ſeniores? in principes natu majores? in regni patres? in conſiliarios? ubi obedientia in confeſſorem tuum? quos non credo omnes hoc in vitio tibi prorſus aſſentiri; tametſi inter tot aulicos opiner adulatores quoque multos inveniri, qui ſolent ex ſtultis inſanos facere: præſertim cum nihil ſit, quod credere de ſe non poſſit, cum laudatur diis æqua poteſtas: *Satyrus ait.* Perpulchre id Plato ſentiebat, & paucis admodum verbis ſignificavit: *Difficile eſt*, inquiens, *& plurima laude dignum, in magna peccandi licentia juſte vixiſſe.* Verum, cum doctiſſimis optimiſque viris Franciæ regnum abundet (quippe in quo & illuſtres viri, epiſcopatus, & nobiles Academiæ florent) apud te quoque graves & præſtantes viros eſſe in precio non dubito, qui & auſint, ne blando quidem tactu molliter animi tui vulnera palpare, ſed inſtar ſanctiſſimi Baptiſtæ conſtanter arguere, qui Idumæum principem ſui amatorem viriliter increpabat, inquiens: *Non licet*
96 *tibi habere Philippi fratris tui uxorem*: non ſolum inceſtum, ſed etiam adulterium ipſum acerrime deteſtatus: & quidem, quod frater infidelis infideli fratri conjugem vi rapuiſſet. Quid quod frater Chriſtianus Chriſtiano fratri dimidium corporis auſers? An credis chriſtianæ fraternitatis conjunctionem infidelium germanitate viliorem? Erras: ſic quidem naturam gratia perficit & excellit: & fidem caritatemque cum in omnes homines, tum maxime in domeſticos religionis & fidei obſervare jubemur. Si Deus per os Baptiſtæ voluit infidelem corripi: quid de te fieri dignum eſt; qui non ſolum Chriſtianus, verumetiam chriſtianiſſimus dici gloriaris? Si tanta rerum calamitas, & Trojani regni fundamentalis everſio, raptum & adulterium Paridis ſecuta eſt, quo Rex regi, gentilis gentili, par pari, contumeliam intu-

intulerat: Quid tandem fiet, dum tu rex primo atque ſupremo regi, Chriſtianus Chriſtiano, gener ſocero, tantam injuriam, contumeliam, impietatem, ignominiam & proditionem attuliſti? Non hæc certe juſtiſſimus Deus impune poterit prætérire. Ac veluti raptu & adulterio ſuo Paris Trojanæ ſubverſionis; ita tu (vereor) nobiliſſimi Francorum regni lamentabilis excidii, ruinæque infandum ſeminarium & dirum fomentum cauſamque præſtabis. Non hæc ſupremus omnium rector ſuſtinere poterit, qui matrimonium inſtituit; qui fracto ſacramento, velut inſtitutor & auctor, offenſam accipit; qui adulterium prohibuit; qui adulteris paſſim in lege maledixit; qui mœchos ſaxis obrui juſſit; qui Abimelech, regem Palæſtinorum, auferentem ſummo patriarchæ uxorem Saram, corripuit, dicens: *Redde viro ſuo uxorem: Si autem nolueris reddere, ſcito, quod morte morieris tu, & omnia, quæ tua ſunt*: ille, inquam, Deus, qui per Moyſen, manſuetiſſimum belli ducem ac legislatorem, ſanxit, puellam viro deſponſatam, ſi alius forte pro libidine ſua contrectaſſet, cum ultimo ſupplicio plectendum; qui adultero Davidi: *Non recedet*, ait, *gladius de domo tua uſque in ſempiternum: eo quod deſpexeris me, & tuleris uxorem Uriæ Ethæi*; qui & in evangelio, cum judicialia præcepta moderaretur & evacuaret, Legis tamen naturalis obſervantiam mandavit, inquiens: *Prout vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter*. Lex illa natura eſt, & a lege Dei æterna derivatur, cui ſemper obtemperandum eſt: niſi forſitan nihil exiſtimas contra naturam fieri in hominibus violandis. Quid ergo tecum diſſeram, qui omnimodo hominem ex homine tollis? At ſi ad honeſtatem nati ſumus; ea ſola expetenda eſt, (ut Zenoni viſum) aut certe omni pondere gravior eſt habenda, quam reliqua omnia, quod Ariſtoteli placet. Neceſſe eſt, ſi Rex juſtus eſſe voles, hanc te turpitudinem, naturali honeſtati contrariam, deſerere, qua nihil tetrius, nihil fœdius excogitari poteſt. Si enim natura non patitur, ut aliorum ſpoliis noſtras facultates, copias, opes, augeamus; & huic quoque vitio natura repugnat, ut alterius conjuge rapta, perverſæ noſtræ libidini ſatisfaciamus. Neque, ſi Deus ſimulare etiam velit, ſtabile eſſe poteſt, aut manſurum diu regnum tuum, quod & legibus & juſtitia non fulcitur, & bonis artibus præclariſque moribus non adminiſtratur. Non poſſunt diu ſubſiſtere latrocinia. Et qualia ſunt regna, dicit Aurelius, adempta juſtitia, niſi latrocinia magna? Nec reprehenſibile Philippi Macedonis regnum potuiſſet tam diu ſubſiſtere, ſi non in ſuos commilitones juſtitia quadam uſus fuiſſet. Veriſſimum enim eſt, abſque ſumma juſtitia rempublicam adminiſtrari non poſſe. Nihilque tam inimicum civitati aut regno, quam injuſtitia. Enimvero cum rex aut princeps lex animata ſit, ad quam ſubditi tanquam ad exemplar reſpiciunt; operæ pretium eſt, illum omni virtute, & præſertim juſtitia, pollere, qui cæteris imperandi ſumpſit auctoritatem. At cum in rege aut principe paſſiones & vitia dominantur; univerſum regnum ſubmittit ruinæ: quoniam, dum miſere voluptatibus intendit, a regni cura ſenſim remittitur, & ſuo quidem exemplo ſubditi ad vitia licentius inclinantur. Memoriæ proditum eſt, Romanum quondam imperium dividi & exhauriri cœpiſſe, Nerone imperante: cujus aula omnia devoravit; maculavit libido; ſuperbia exinanivit. Romanis ad ea flagitia (ut conditio eſt omnium hominum) proclive declinantibus, eorum reſpublica indies labefactata eſt. Quod Cato cum Scipione in ſenatu deplorat: *Nolite*, inquiens, *O vos Romani, exiſtimare, majores veſtros rempublicam armis ex parva magnam feciſſe, ſed alia fuere, quæ illos magnos fecere: domi induſtria; foris juſtum imperium; animus in conſulendo liber, nec delicto nec libidini obnoxius. Pro his nos habemus luxuriam, avaritiam, publicæ rei egeſtatem.* Itaque Carole, ſi regnum tuum florere cupis, non imitabere laſciviam abjecti animi, & arbitrio carentis ſuo: non imitabere libidinem Paridis & Herodis: ne imitare temeritatem Caii Cæſaris, qui omnia jura divina & humana pervertit, propter eum, quem ſibi ipſe opinionis errore finxerat, principatum: imitare, Carole, avos & progenitores tuos, Clodovæum, Clodoaldum, Dagobertum, Pipinum, Carolum Magnum, Ludovicos, qui omnes hoc unum vitium, tanquam lethife- 97

rum

rum virus, gelidumque ſerpentem, horruiſſent: & quorum plerique, inſigni virtute prædici, Imperio Romano detulerunt, erexerunt, nobilitarunt. Cave, rex Carole, ne ſequaris veſtigia Caroli Martelli, primogenitoris tui; qui ob tyrannidem, ab Eucherio, Aurelienſi præſule, in tormentis apud inferos viſus eſt. Cave, rex Carole, ne ſequaris alterius cujusdam progenitoris tui veſtigia, qui ab Angliæ rege, apud ſummum pontificem, Innocentium tertium, fractæ pacis & rupti fœderis initi, jurejurandoque firmati, quondam accuſatus eſt. Cave, ne ſuperſtes adhuc tibi tuoque nobili regno ex hac labe & turpi nota non mediocrem quoque jacturam tandem videaris attuliſſe: ne tibi eveniat, quod merito omnibus accidere conſuevit; qui male vivendo, conſulendo providendoque expectant proſperum rei ſucceſſum. Et vos, ô prudentiſſimi conſules, ô viri præſtantes, qui Carolo regi proximi ſemper eſtis, providete, ne ſimul cum tanto raptu & adulterio intereant omnes bene & ſancte vivendi mores & artes; ne ſubito per magnam ſeu periculoſam potentiam legum metu, omnes, qui lateri ſuo cohærent, animi virtutes ducant eſſe ſuſpectos. Vereamini, ne apud regem veſtrum pudici adulteris; ignavi fortibus; bonis perditi; gravibus & ſanctis ganeones ac adulatores, in amore & amicitia, in magiſtratibus bonoribuſque, præferantur. Et quoniam in nobiliſſimo Franciæ regno regali politiæ Ariſtocratia feliciter conjuncta eſt; ô vos inclyti patres, & illuſtres parlamenti judices, quorum eximia laus toto reſonat in orbe; (datis enim inprimis operam, ut juris & judiciorum æquitate ſuum quiſque teneat; ut neque tenuiores propter imbecillitatem circumveniantur; neque locupletibus ad ſua vel tenenda vel recuperanda obſit invidia. Solet enim conſtantiſſima prudentia veſtra jus cuique dicere; juſta decernere; juſtitiam colere; juſtitiam fovere, proſequi, defenſare; quamvis inter regem & abjectum repeciatorem coram vobis cauſam verti contingat) adeſtote. Cauſa enim nunc agitur univerſi regni veſtri, famæ, decoris, honeſtatis, gloriæ, celſitudiniſque regiæ. Fama nunc agitur regni, populi, militiæ, cleri, gymnaſiorum, principum, antiſtitum, religioſorum, conſulum, præceptorum, & patrum, eorum denique omnium, quorum ſalus ex virtute ac gloria regis pendet. Nolite, quæſo, patres admittere, ut veſtri regni tot ſeculis celebratæ laudes hac una labe tandem intereant, caliginem contrahant, aut ad nihilum redigantur.

Tu quoque, ô ſacratiſſime clementiſſimeque Cæſar, aperi theſauros, & ſuccurre filio, neceſſitatem habenti. Et vos, ô Romani Quirites; ô Hiſpaniarum, Angliæ, Portugaliæque reges; ô vos principes, urbes, milites, & proceres Romano imperio fideles & obnoxii; mementote, ex claritate ac triumpho Maximiliani veſtram dignitatem, commodum & gloriam pendere: tædeat, obſecro, Germaniam perpetua macula deſerti regis obfuſcari. Demum Maximiliane, Rex regum, (cum pace & venia tua loquar) elige tibi viros, conſilio, prudentia, ingenio, auctoritate, eloquentia, maturitate, juſtitia, conſtantia, præſtantiores, quorum vel in Germania magna copia eſt (ut in Catalogo virorum illuſtrium *(a)* meminimus) ut illorum ductu imperii monarchiam feliciter adminiſtres. Non enim viribus, aut velocitate, aut celeritate corporis, res magnæ geruntur, ſed conſilio, autoritate, ſententia: quæ quidem non in juventute, non in calamiſtratis, ſed in ſenectute, & optimarum diſciplinarum cultoribus, inveniri poſſunt; in Philoſophis, qui moralem philoſophiam; qui politicam præcipue norunt; qui hiſtoricos veteres legerunt; qui divinas & humanas leges non ignorant. Scito, Maximiliane, Græcorum ducem nunquam optaviſſe, ut Ajacis ſimiles haberet decem; ſed Neſtoris quinque: quod ſi accideret, non dubitabat, quin brevi ſit Troja peritura. Tales ergo conſiliarios aſſume, qui Deo & ſibi ipſis ſint fideles; caritatem, & zelum ha-

(a) Singularem equidem Wimphelingii Catalogum Virorum illuſtrium extare, non noverim, in Epitome vero Rerum Germanicarum multos illorum temporum commendat. Licet potius Trithemii Catalogus Scriptorum Eccleſiaſticorum intelligi videatur, ad quem Additiones fecit Wimphelingius.

habentes; benigni; patientia præditi; non ambitioſi; qui non inflentur; boni
publici amatores; qui non quærant, quæ ſua ſunt, ſed quæ communia; qui ſint
veraces in verbo; conſtantes in judicio; in commiſſo fideles; in arcanis taciti &
ſecreti; qui docti ſint & experti; in quibus ſapientia major & prudentia viget;
qui ad ea, quæ juſta, quæ honeſta, quæ reipublicæ & regno tuo neceſſaria videntur,
eloquentia ſua vel ore vel ſcriptis cæteros valent potenter inducere, cohortari, per-
ſuadere. Hos viros acceſſe; iſtos dilige; illis utere familiariter. Devita & repel-
le procul abs te virginum corruptores monialium, ſacrilegos, raptores aut viola- 98
tores, adulteros, blaſphemos, maledicos, calumniatores, bilingues, fallaces, ob-
locutores, aſſentatores, impios, feroces, & inmiſericordes, in arma & necem ſine
conſilio promptos & præcipites, bonarum artium hoſtes, æmulos cleri, & paupe-
rum oppreſſores, & (uno verbo) Dei timorem non habentes: ſed his omnibus abje-
ctis & excluſis, optimos viros vita, moribus, prudentia, præclaros elige, quales in
Germania (crede mihi) facile conſecuturus es. Habes enim principes electores:
habes eorum cancellarios prudentiſſimos & eloquentiſſimos: habes in cathedrali-
bus & collegiatis eccleſiis prælatos: habes in gymnaſiis, in cœnobiis doctiſſimos
& ſapientiſſimos viros, qui quandoque tibi tuoque regno prudentia, conſilio, fa-
cundia, multarum hiſtoriarum cognitione, ſalubriter prodeſſe poſſunt: hos elige:
hos ad te voca: hos ama, fove, & tua benevolentia complectere. Profecto, quan-
tum ad ingenui & præclari animi regiique corporis tui vires attinet, ea quidem ha-
bes, quæ victorioſum principem, quæ maximum regem decent. Diceris enim
magnanimus, laborum patiens, tempeſtatum contemptor ſub dio & papilioni-
bus, prædicaris intrepidus ad ardua, terribilia, lethifera, ubi vix tenui filo mors a
vita diſiungitur: ſed neque tibi hæc, Maximiliane, ſufficere credas; neque id quo-
que unquam tibi perſuadeas, ſatis eſſe & fore ad patriam tutandam, quod bonos
& perfectos conſules nactus ſis: porro alterum quoque neceſſarium eſt, ut & tu ipſo
conſilio, prudentia, & dandis ore tuo reſponſis intendas. Neque enim vernacula
lingua tuis ſolum ſatellitibus, ſed his omnibus loqui poſſe, vel Romano ſermone,
qui te urgentibus negociis adituri ſunt, regiam tuam majeſtatem decebit. Nihil
eſt, quod principi favorem & affectum populi magis conciliet, quam gratia ſermo-
nis: immo indignus aliquantulum regno videtur, qui ad ſeſe venientes vel non
intelligit, vel eis reſpondere non poteſt. Mithridatem, Ponti Regem, quis non
commendabit, qui viginti duabus gentibus quibus, imperavit, abſque interprete
loquebatur? Aulus Gellius teſtis eſt. Sigiſmundus, Romanorum Rex, Ladiſlai patris
tui patruelis, avus maternus, quod plurima noſſet idiomata, perpetua laude me-
ruit extolli. Audivi ego ipſe ex grandævo quodam & veraci viro, nonnullos ora-
tores Alemanos ad Martinum quintum, Romanum pontificem, miſſos fuiſſe, in-
ter quos comes erat, eleganti & procero corpore eminens ſupra cæteros omnes.
Cum Pontifex de more illos ſalutare & alloqui cœpiſſet: non potuit linguæ com-
mercio ad comitem uti, quippe qui ſermone, quem a matris uberibus didicerat,
contentus, neque Romanam, neque Italicam linguam norat. Subridens Pon-
tifex, ait circumſtantibus: *Ecce bella beſtia*, ſignificans eum bellum eſſe corpore, ſed
beſtiam taciturnitate. Comes, ubi verba & mentem Pontificis ex collegis ſuis cogno-
vit, bono pudore permotus; tres filios ad Academiam Italiæ Bononienſem miſit: ut
literis operam darent: nolens unquam caræ poſteritati, quod ſibi contigerat, for-
ſitan evenire. Nec patrem ſpes fefellit. Nam filii omnes ſummo ſtudio cæteris
multis præſtantiores evaſere, uſque adeo, ut unus eorum in Agrippinæ Archiepi-
ſcopatum, duo reliqui, alter poſt alterum, in Monaſterienſis eccleſiæ antiſtites,
doctrinæ merito digne fuerint exaltati. Itaque paterna confuſio filiis laudem pe-
perit & gloriam immortalem. Quiſquis ergo Regum vel laudibus extolli, vel a ſuis
amari deſiderat, linguæ commercio utatur ad omnes, neceſſe eſt. Tibi ergo, Maxi-
miliane, nitendum eſt, ut audire per te ipſum ſubditos & advenas, intelligere, af-
fari & reſpondere poſſis. Stoliditatis & imprudentiæ clam arguitur princeps,

dum coram oratoribus exteris aut quibuſvis alienigenis, interprete ſolo loquente, ipſe tacet & obmuteſcit. Occurrunt plerunque negocia, quæ tibi ipſi duntaxat referre & tuto committere ſubditi velint, nec interpreti confidunt. Cæterum Rex, qui per alios loquitur & reſpondet, nihil certe magis, quam nudum regis nomen, meretur. Mulieri (ut Homerus ait) taciturnitas decus affert: at non itidem viro. Itaque, ſereniſſime Rex, ut regnum, ut milites, clerum, & cives, feliciter regas; prudentes, & ipſam prudentiam, eloquentiam, & affabilitatem, amicitiæ parentem, ama, ſectare, amplectere: quæ ut facilius compares, literas cole; libros dilige; lectioni intende: quæ te omnem diſciplinam, omnem virtutem, omnem prudentiam, omnem juſtitiam docebunt, qua ſola temporale hoc regnum tibi creditum prudenter & egregie tandem gubernabis. Exemplar accipe a Julio, terrarum domitore, qui cum in Gallia bellum gereret, diem armis, noctem li-
99 teris dedit. Quid autem terſius, quid eloquentius ſcribi poteſt, quam ea commentaria, quæ ipſe de ſe condidit? Exemplar accipe in Sigiſmundo, qui orationes elegantes & devotas ad deputatos in ſynodo Conſtantienſi habuit; plurimos reges diſſentientes eloquentia ſua pacificavit, & multa præclare geſſit: quæ ſine jugi literarum ſtudio & aſſidua lectione nequaquam fieri potuiſſent. Cum tibi nonnunquam, Maximiliane, per otium licet (non enim ſemper bella geruntur, cura, ut ſaltem legantur, te ipſo auſcultante, hiſtoriæ veteris Teſtamenti; & doctrinæ morales; Ariſtotelis politica, vel in vernaculam linguam traducta; Valerius Maximus, Saluſtius, Vegetius de re militari, Titus Livius, Suetonius de duodecim Cæſaribus, Seneca de clementia ad Neronem, Ægidius de regimine principum, Decades Blondi, Henricus Ariminenſis de quatuor virtutibus cardinalibus, hiſtoriæ Regum & Imperatorum, Platina de moribus pontificum, Joannes Gerſon in conſiderationibus, quas rex aut princeps habere debet. Utinam tibi ex eodem opuſculo enchiridion facias: quo ſaltem, dum rem mane divinam audire ſoles, partim uti poſſis. Denique, Maximiliane, ut te rege beata ſit reſpublica, caveto in primis, ne Germanicæ nationis theſaurus, & pecunia (quæ nervus eſt belli) abſorbeatur, aut prorſus evaneſcat. Tum, ſi obſcœnos & perverſos oderis; prudentes conſiliarios (quales deſcripſimus) advocaveris; literarum ſtudio delectatus fueris; rerum publicarum & privatarum utilitati & opulentiæ intenderis: poteris Romano imperio conſulere; Germaniæ priſcum decus augere; nobilis Auſtriacæ domus inſignem claritudinem perpetuare; hoſtes vincere, pacificare diſcordes, rebelles ſubigere, læſæ majeſtatis reos caſtigare; ſacroſanctam eccleſiam tueri; & eos, qui chriſtianam religionem inficiunt, perſequi, omnemque regni ſtatum in melius reformare. Et tandem pacificatis principibus, ac bellis omnibus exterminatis, ſubactiſque rebellibus, opportunitas major præſtabitur, faciliuſque poteris Turcas & Saracenos conterere; Machometiſtas voluptati deditos extinguere; & mari commode tranſito, non ſolum chriſtianorum ſanguinem, quem ſæpe gens impia fudit, ulciſci; ſed etiam ſanctiſſimam urbem ab infidelium ſpurcitie ſacrilegiſque manibus liberare, ut liceat devotis Chriſticolis, urbis illius mœnia tuto & viriliter accedere; varios ſummo in gaudio motus geſtire; jubilis & canticis optimum maximum Jeſum venerari; & in faciem proſtratos, lacrimis ubertim genas irrigantibus, ſanctam urbem, ſanctum venerandumque Domini ſepulchrum ſalutare; atque ut id non rara, ſed frequens faciat Chriſtianorum multitudo, & pulchrum ſit, cernere ſumma in lætitia, in omni exultatione deoſculari loca, ubi Dominus operatus eſt ſalutem; in medio terræ ſingulorum genas lacrymis irrigari, laudes, hymnos, pſalmos certatim cum presbyteris & clero, populum quoque decantare; & eos, licet pauciſſimos, qui jam urbem ſanctam & montem Synai babitant Chriſtianos, nobis paſſim adventantibus oſtendere, ubi Dominus JEſus natus; ubi in horto captus; ubi verberatus; ubi paſſus; ubi deinde converſatus; ac demum aſcenderit in cœlos. Neque enim tu, Maximiliane, imbecillior futurus es Gothefrido, Lotharingiæ duce, cui inſignis hæc victoria, Deo quondam propitio, fuerat conceſſa. Neque inclyta

ſem-

ſemper loca, in quibus noſtra ſalus & noſter legiſlator Chriſtus pro nobis paſſus eſt, impiorum malitia contaminari poterunt, & ab eis indigne poſſideri; ſpem tibi & non mediocrem recuperandæ terræ ſanctæ fiduciam faciat, Maximiliane rex, Chriſti Jeſu (quo nihil verius, nihil certius) teſtimonium: qui cum ruinam & excidium urbis Hieroſolymæ vaticinaretur, inter cætera ſubdidit: *Et Hieruſalem calcabitur a gentibus, donec impleantur tempora nationum.*

Roberto Gaguino, ordinis ſanctæ Trinitatis miniſtro generali, Francorum regis Oratori, Jacobus Wimpfelingus Sletſtadenſ. ſalutem.

VIr non viſe, at ex literis cujusdam amiciſſimi, qui inter Allobroges habitat, mihi & laudate & dilecte, gaviſus ſum, quoniam te coram videre nequeo, ſaltem literis viſitare: diceris de conceptu virgineo nuper Elegiaco carmine cecinisſe. Et quoniam ego mihi videor in eadem re quoque nervis uſus; cupio, ſi unquam fieri poſſet, carminis tui copiam nanciſci. Jam autem, propter commune literarum humanitatis ſtudium, ad te mitto carmen Sapphicum, quod heſterno veſpere confinxi. Si vera eſt de tuo rege fama; æquo animo feres ſcripta noſtra: ſin falſa, & ficta eſt; propter magnitudinem tamen publici rumoris, quia ad Italos uſque & cæteras gentes penetravit, ignoſcito mihi precor. Adonium ipſum, præterquam in principio, deinceps ita leges, tanquam ſit introſertum, ut ſententiæ cæterorum verſuum ſibi invicem cohæreant. Nam ob legem & conditionem 100
hujus generis verſiculorum, non neceſſitate ſententiarum aut argumenti toties me idem dimetrum intermiſcuiſſe tu ipſe noſti. Vale, ex Spira pridie Idus Februarii, anno Domini &c. 1492.

Carmen Sapphicum Jacobi Wimpfelingi Sletſtadenſis ad Robertum Gaguinum, Francorum regis Oratorem.

REgis ex raptu tetrico procacis,
Qui dolo fœdat thalamos pudicos,
Quæ prius gratos dederant odores,
Lilia marcent.
Filiam nuper Aquilæ potentis
Gallus elegit, rapuit, amavit;
Compotem regni cupiens futuram:
Lilia marcent.
Corde nutanti poſuit pudorem
Inmemor juſti, fugiens honeſtum;
Negligit famæ titulos vetuſtæ.
Lilia marcent.
Integro luſtro placuit puella:
Et ſimul vita fruitur ſuavi:
Sperat & tædas ſibi præferendas.
Lilia marcent.
Ut decet, ſponſam fovet, oſculatur,
Aſſidet, ſtringit niveis lacertis,
Dat manus, ridet, recreatque mæſtam.
Lilia marcent.
Conjugis totum ſtudet exhibere
Munus, at fruſtra. Silicem quis optet,
Ut nivem aut ceram fluidam, reſolvi?
Lilia marcent.
Mox amor Galli bonus & pudicus
Carneo victus; vitioque virtus
Victa: langueſcunt, cecidere, lugent,
Lilia marcent.
Sponſa, quæ cordi fuit & placebat,
Diſplicet: conjunx ſoceri placet nunc.
Magne cur Princeps adeo vacillas?
Lilia marcent.
Dic mihi cauſam ſubitæ repulſæ,
Cur tuam ſpernis, alienam amaſti?
Sic volo, dices: ſatis eſt poteſſe.
Lilia marcent.
Dic, ubi regis decor aut honeſtas?
Dic, ubi verus pudor & cor altum?
Dic, ubi virtus animuſque conſtans?
Lilia marcent.

Roberto Gaguino, Franciæ Regis Oratori, Jacobus Wimpfel. Sletſtad. S. P. D.

PRopter magnitudinem famæ, multitudinemque rumoris (qui cum adeo inter diverſas gentes invaluerit, non poteſt non habere momentum) interpretabere pro tua ſapientia, me nihil temere, indigne aut inconſulto feciſſe: præſertim cum non poſſis exiſtimare, Sapphico noſtro violari vel famam vel dignitatem tuam. Quod ſi ego arbitrarer, nunquam ad te miſiſſem. Sed mihi ita perſuadeo (poteſt

 fieri

fieri,ut fallar) eam rem laudi tibi potius,quam vituperationi fore:ut dum tibi noſtræ ſententiæ jacula perſpecta eſſe cœperint, facilius ea tibi forſitan eliſum iri contingat. Si vero putas nihil intereſſe mea, velim mihi ignoſcas, quod animi mei dolori (qui magnus eſt) obtemperans, minus videor rationem habuiſſe gravitatis & prudentiæ tuæ. Nam & indigna, quam rex noſter accepit, contumelia, viſa eſt mihi, non ſuæ ſolum majeſtati, ſed univerſæ quoque Germaniæ, & Alemanis denique omnibus, infandum probrum, labem, injuriam & ſempiternam ignominiam attuliſſe. Cogita: veluti tu Francus jure & natura Francorum regem colis & amas, ita ego Germanus, regi Germanorum obnoxius, merito turpiſſimum judicarer membrum, ſi non tanto capiti,contumeliam paſſo, ſaltem ingenii mei vena condolere & miſereri ſtuduiſſem. Ne autem me ex omnibus duntaxat animo perculſum credas, ecce, reverende pater, mitto Italorum carmina, qui ne hoc quidem facinus æquo animo putant eſſe ſuſtinendum: ſed eis indigna eſt viſa rei facies, & non tolerabile ſtuprum. Videbis, ſi verba mentem judicant, etſi ex habundantia cordis os loquitur; illos exteros longe acerbius ferre hoc peccatum, & eos majori indignatione commoveri, acriorique cenſura & minis durioribus tantam inhumanitatem deteſtatos. Et quis non obſtupeſcat, audiens horrendum regis tui facinus? Cujus majores non ſolum eccleſiæ tribulationibus ſuccurrere, non ſolum Romanis pontificibus in ſua ſede reponendis, verum etiam omnibus frequenter injuſta paſſis opem ferre conſueverunt: tanquam nobilis Franciæ domus templum eſſet miſericordiæ, quale apud Athenas fuiſſe memoratur, ubi cunctis afflictis erat præſto ſubſidium. A ſumma laude ad ſummam labem clariſſimam domum ſubito cecidiſſe, & miſeremur vobis, & nobis ipſis dolemus. Quid quod ego, qui mirifice ingeniis excellentibus (quale tuum eſt) delector; non poteram aptius opportunitatem, qua te ad ſcribendas mihi literas invitarem, niſi hac
101 unica via nanciſci? Scio enim mihi voluptati, & gloriæ fuiſſe confido, ſi literas ornatiſſimas a doctiſſimo præſtantiſſimoque omnium viro ego, licet obſcurus & imperitus, accepiſſem. Vale, ex Spiris 16. Kalend. Marcii, anno 92.

De raptu Caroli, Gallorum Regis, Chronica ex urbe miſſa.

Reginæ volucrum thalamos invaſerat ales
Criſtata, & turpi infecit adulterio.
Reginæ volucrum natam prius abſtulit illam,
Et zonam ſolvit peſſima virgineam.
Nunc rurſum inductæ concedit nata novercæ
Stragula fallacis prodigioſa viri.
Hæc papa: hoc ipſi,totum qui vertitis orbem
Cardinei, fertis crimina tanta viri?
Ferte licet: liceat gallo miſcere hymenæos:
Mox iter hoc paſſer diſcet inire ſalax.

Aliud.

Jure tuo violas alienum,Carole,lectum,
Jure tuo prædas & aliena rapis.
Quis negat licuiſſe tibi, lex Julia quamvis
Bina negat, cum ſit jam potuiſſe ſatis?
Jura ligant miſeros: ſummis,ſi credere dignum eſt,
Principibus nulla vivere lege licet.
Eſſe tamen ſuperos cœlo,qui talia curent,
Si verum eſt; properat vindicis ira Dei.

Robertus Gaguinus, ordinis ſanctæ Trinitatis miniſter generalis, Juris Pontificii tibi deditus interpres; Venerabili viro, Jacobo Wimpſelingo Sletſtadenſi, literarum humanitatis Profeſſori S. P. D.

Literæ tuæ Heidelbergæ in legatione mihi agenti, nocte fere concubia redditæ ſunt: vixque otium fuit, eas perlegendi; quod ſcribendis literis ad legationem noſtram perneceſſariis occupatiſſimus eram. Percurri tamen celeriter: nec quicquam fuit,quo offenderer, præter lyricum illud tuum ſapphicum, quod neque excogitaſſe te, neque me legiſſe vellem. Eſt enim adverſus innocentiſſimi Franci Regis conſcientiam, non ſcite (quod tua venia dixerim) ſcriptum. Nam cum de regum majeſtate nihil contaminate loqui deceat: tum ejus maxime lædi celſitudinem

nem puritatemque minime oportuit, quam neque tu unquam, neque quiſquam
geſtorum ejus conſcius, inſimulare poſſit. Igitur edere in eum eulogia, parum
temperantis eſt ingenii; & ejus maxime, qui eloquentiæ excellentia jactatur: cujuſ-
modi ipſe re eſſe arbitrarer, niſi illud præter me carmen nemini commune eſſe fa-
ctum aſſeverares. Conſules ergo modeſtiæ & honori tuo; nec æthereo illud lu-
mini, ſed igni & favillæ committes. Atque ut te commonefaciam, rerum, quas
accuſas, animadverto duo tantum eſſe capita, quorum in primis regem in judici-
um adducis: repudiatæ primum (ut ipſe judicas) filiæ regis Romanorum; deinde
receptæ in conjugem, quæ regis Maximiliani uxor eſſe vulgo ferebatur. Quæ duo
ſic profecto in controverſia verſantur, ut utrumque diluere mihi facile ſit, ſi epiſto-
læ lex admitteret. Sed juſtam epiſtolæ magnitudinem exceſſero, ſi totius cauſæ at-
tinentias percurram: perſtringam tamen paucis quæſtionem: Margaretha Auſtriæ,
annum nondum agens quartum, ad Carolum Delphinum Viennenſem impube-
rem, ſperati ad pacem matrimonii gratia, deducta eſt. Eadem (defuncto Caroli
patre rege) poſt aliquot annos, ad Romanum regem nondum adulta remittitur.
Omitto in hac re, quod impuberum ante pubertatem inanis eſt ad nuptias aſſenſus:
& dum pubeſcunt, liberum eſſe illis ſponſaliorum pœnitere: quæ lex, ut canoni-
cum inſtitutum, præſenti negocio maxime convenit. Et ne forte neſcias, rex Ro-
manus, Margarethæ pater, pactum de nuptiis ſemper improbavit; tum quod a
Flammingis, ſe inconſulto & reclamante, conflatæ conjuratæque eſſent; tum quod
plus grandis erat dos filiæ deſignata, & quæ acceſſione hæreditatis, ſi filiæ frater
archidux præ ſorore moreretur, augeri poſſet. Nec defuerunt, qui ad refellendas
mox nuptias conſtantiſſime diffamarent, Francum regem puellam, renuente pa-
tre, occupare atque diſtinere. Et quo hæc facilius admittas, dum virguncula in
Francia educatur; nullum in filiam amoris indicium durus pater oſtendit; neque
benevolentiam in regem ullam opere exhibuit; nec ſaltem ſimulavit: quin po-
tius, ſperatum ſi volet, generum bellis laceſſunt. Regi quoque Anglorum (quem
Francis hoſtem eſſe pueri non neſciunt) fœdere ſe aſtrinxit: recepto cingulo,
quod tibiæ ornamento eſt Anglis. Filia ergo, quæ pacis cauſa futura uxor ſpe-
rari potuit, cum præter bellum nihil videretur allatura, volenti patri non injuria
remittitur. Quieſcam alia plurima, quæ cauſæ regis Francorum ſuffragantur, 102
brevitati epiſtolæ conſulens, perſcribere. De Brittonibus deinceps breviter agam.
Bello Brittannico, rex Romanus auxiliaribus Anglis maxime patrocinabatur, vireſ-
que impendebat ſuas: nec ſpes alia pacis compendioſior occurrebat, quam eam a
Franco rege duci uxorem, cujus gratia plerique principes, & inter alios Romanus,
Anglusque, Brittanniam tueri adnitebantur: quibus quidem nuptiis caſte religioſe-
que celebratis, illud feliciter accidit, ut Brittonum omnium aſſenſione pax patriæ
reddita ſit. Neceſt, quod cum livore æſtimes, regem ditandi ſe gratia in nuptias
properaſſe: quippe qui ante connubii diem Brittannia potiebatur: legitimoque
proprietatis jure eam terram ſibi pertinere certo conſtabat: ſed pacis conſidera-
tio pacificum regem adduxit, pacem Brittonibus dare fœdere conjugii: quo Roma-
nus rex minime (ut plerique autumant) offenſus eſt, quaſi rex Francus obnoxiam
ſibi antea connubio virginem occupaverit. Itaque ne modeſtum regem arbitreris
inconſulte & temeritate aliqua in conjugium prorupiſſe; omnia, quæ ad honeſta-
tem & religionem pertinent, priusquam tori leges admitteret, ante tulit: ſiquidem
eam puellam, quæ nunc regina eſt, & eos, quos ſui & rerum ſuarum curatores cu-
ſtodesque virgo habebat, jurisjurandi religione addictos, percontatus eſt, quid-
nam de hoc, quod de regis Romani matrimonio ferebatur, veritas obtineret. Qui
ſancta & innocenti fide Deum teſtati, nullo conjugali fœdere cuiquam mortali-
um virginem obnoxiam teneri aſſeveraverunt: ſed ſimulatum tantum, ad cautio-
nem quandam, & ſtratagema belli, matrimonium fuiſſe, ne gens terræ Brittanniæ
Franco regi ſe dederet. Nec tibi fecerint fidem deſtinati ad connubium procura-
tores: qui tametſi quatuor eſſent, nulli illorum tamen erat in ſolidum conjugii ge-

rendi decreta facultas: quod unum juris maxime providentia cautioneque ſtatutum eſt. Huic potiſſimum vero duo libri ſexti capita aſtipulantur: unum titulo de electione *Si quis.* Alterum de procurat. *Si duo:* ſcriptum deprehendes. Quorum hæc ſententia eſt: Rem ſpiritualem nomine alieno gerere poſſe neminem; niſi qui ſit per ſe & ſeorſum unicus negocii geſtor conſtitutus. Quod ſi quoque legitimo aliquo procuratore matrimonium geſtum eſſet, illud nihilominus a domino ratihabitione confirmari lex ſtatuit: quod inſtitutum in eo, de quo diſceptatio eſt, negocio omiſſum fuit. Egi regis cauſam, quam potui, breviſſime: quamvis aliis auxiliis plurimis cauſa juvetur. Tu nunc ſine invidia cogitato penſiculate ſcrupuloſeque: nec ſtateram, quo maxime ipſe fortaſſe cupis, nequiter inclinare permittito. Sed hæc hactenus. De libello, quem de conceptu virginis carmine a me editum ſcripſiſti, nullam tibi communionem hoc tempore exhibere poſſum, quippe quem apud me non habeam: ſed cum opere impreſſorio multis diſſeminatus locis ſit, facile illum aſſequeris. Tuum autem opus, quod eodem argumento & ſtyli genere ſcripſiſſe te dicis, ſi commune mihi feceris, in deliciis habebo. Vale, & me ama. Heydelhergæ 14 die Februarii, anno Chriſti 1492.

Roberti Gaguini, Franciæ Regis oratoris, Elegiacum ad Jacobum Wimpfelingum Sletſtadenſem.

Lilia frondeſcunt, ſemperque virore recenti
Æthera per ſummum candidiora volant.
Illa nec inſurgens aquilo, nec chorus adurent:
Fomes erit zephyrus, Aura benigna, Deus:
Quin etiam cuſtos opulenti liliger orti
Carolus humorem gnaviter indit agris,
Curat & amplexu magno prætendere ſepem,
Hoſtibus ut pugnax ſit cohibenda manus.
Unde igitur fieri marcentia lilia clamas,
Eſt quibus adjuta plurima fibra ſua?
Numquid odoratum ſentis, Naſute poeta,
Quod ſuave inſpirat Pampinius hic redolens?
Diſce prius mentem, quem fers peccaſſe, coloni,
Et lance appendas, quod pia cauſa gerit.
Non erit hic raptor; nec certe fædus adulter;
Nec temere quemquam diſpudiaſſe feres.

103 Sequitur reſponſio Jacobi Vimfelingii Sletſtaten. primum ad epiſtolam, deinde ad carmen Roberti Gaguini.

Roberto Gaguino, Franciæ Regis oratori, Jacobus V. Sletſtatenſis S.P.D.

Epiſtolam tuam legi, quæ me non mediocriter pungit: etſi paulo modeſtius ſcripſiſſe videris, quam ore præſens loquebare. Putabas enim, me regis tui læſæ majeſtatis reum, quod in oratione mea ſoluta, & carmine lyrico falſo & repudii & raptus crimina objeciſſem. Fateor, de Regum majeſtate nihil contaminate loqui decere. Sed & hoc regum intereſt, ut regia & præclara vita polleant, de qua nihil impium vere & incontaminate muſſitare, ne dicam loqui, poſſimus. An vero credis, impune quælibet facere, hoc ipſum ſcilicet regem eſſe? Si in ea es ſententia, falſo certe judicas, inter regem & tyrannum nihil prorſus intereſſe. Quod ſi de tyrannis quoque nihil ſcribendum eſſe putas: quonam modo ad poſteritatis notitiam Lucii Syllæ, Caji Marii, Damaſippi, Hannibalis, Mithridatis, Ptolemæi, Dionyſii, Phalaridis, Neronis, Juliani apoſtatæ, Caroli Martelli, præclara facinora pervenire potuerunt. Si vera eſt fama de tuo rege, etſi ego tacebo, lapides tamen & jumenta loquen-

quentur: ſi falſa eſt, facilius ego ſcripta mea comprimam, quam Rex tuus occaſionem, tanto rumori & famæ datam, occulere poſſit. Vellem profecto me, publica fama deceptum, falſa ſcripſiſſe. Vellem (ut etiam in aſpectu tuo dixi) condignam libens pœnam ſuſtinere falſitatis. Scripſi, regem tuum Maximiliani filiam repuliſſe. Vellem, non repuliſſet. Scripſi, regem tuum ſponſam Maximiliani, quæ data fide publica tuto ſperabat per Galliam ad ſponſum proficiſci, intercepta via, præter omnem metum abduxiſſe, & ſibi elegiſſe uxorem. Vellem, non duxiſſet. Vellem, ut integræ & infectæ res eſſent: tum calamum cohiberem, & quæ prius effinxi, ſupprimerem, veluti ſerio rogabas. Fateris, regem tuum ſponſaliorum (ut tuis utar verbis) pœnituiſſe ita, ut jure potuit; & filiam patri non injuria remiſiſſe volenti. Eſt ne id officium conſtantis & magnanimi ſenatus, nobiliſſimam filiam, quam dudum elegit, voluit, abduxit, educavit, tot annis apud ſe detinuit, & morigeram ſenſit, præter culpam abjicere, excludere, repellere? Quid ſi tibi commemorem unas literas, in quibus ſe Carolus Regem, & Margaretha Reginam Francorum hoc anno ſimul ſubſcripſerunt? Quid ſibi vult, quod Carolus adhuc natu junior, impio ſuorum ſuaſu, jam alienandus & dividendus a Margaretha, mœrebat? Ingemuit, lacrymas fudit. Et quid ni doleret? quippe qui nimirum in animo ſuo ſibi eam decreverat, & gaviſus eſt eſſe futuram uxorem, qui pium in eam conjugis affectum habuit, caſte cohabitavit, uniceque dilexit; qui nihil in præclara virgine ſenſit, quod ſibi diſpliceret. Quid enim in ea ſibi diſplicere potuiſſet? Genus an educatio? Si patris genus quæras, nata eſt ex nobilis Auſtriæ ducatus illuſtri domo; quæ quidem multos Romanæ reipublicæ reges & imperatores; quæ ſæpe Bohemiæ, ſæpe Hungariæ, & aliquando Poloniæ, electos reges dedit. Si maternum genus quæras; nata eſt ex inclyta Burgundionum familia. Maternus avus, & Maximiliani ſocer Carolus dux fuit, illuſtris, potens, magnanimus, bello plurimum valens. Avia paterna, Leonora, Portugaliæ regis filia fuit. Avia vero materna ex regali Anglorum ſanguine deſcendit. Quid ad tanta majorum ſtemmata claritatis accedere potuiſſet? Si diſplicet educatio, apud Carolum, Franciæ regem, & per ſuos, multis annis comiter, ſancte, laudabiliterque (ut tu ipſe aſſeverabas) educata eſt; haud dubie, quin naturali virtuti & optimæ indoli ex egregia inſtitutione morum & diſciplinæ manifeſtum acceſſerit incrementum. Talem ego puellam Carolum excluſiſſe crederem, niſi coactus fuiſſet ſequi conſilium Achitophelis, aut conſilium Roboam natu juniorum? De duciſſa Britannica multis mecum verbis egiſti, & ea partim ſcribis, quemadmodum procuratorium irritum fuerit & inane. Quid intereſt de procuratorio altercari: cum de utraque perſona, quæ invicem contrahere cupiebant, liquido conſtabat? Nullus error perſonæ commiſſus eſt. Duciſſa voluit & conſenſit in noſtrum regem: rex noſter conſenſum præbuit in eandem filiam Britannicam, ea per negotiorum geſtores acta ſunt. Quid refert, ſi nullus eorum in ſolidum plenam habuerit auctoritatem? Animorum conſenſus, per verba de præſenti expreſſus, matrimonium facit: etiam inter abſentes, utcumque de conſenſu conſtet: præſertim, ſi nullus perſonarum error intervenerit. Quid tu in anfractibus juris obambulas? quid nodum in ſcirpo quæris? quid de ſupervacuo procuratorio diſputas? Subſtantiam rei pondera: conſenſum animadverte: voluntatem & affectum mutuum penſiculare memento. Si mihi æris mutuati debitor eſſes, & 104
mitterem ad te famulum, tenui & trita veſte amictum; Tu diceres, Nolo tibi reddere pecuniam; quia ſervum lacera toga veſtitum, tuo nomine poſtulantem, ad me miſiſti: num quid legitimam cauſam negatæ reſtitutionis haberes? Aut ſi ego negotiorum geſtorem cum imperfecto forte procuratorio miſiſſem, ad extorquendum a debitoribus pecuniam eis creditam; tu interea deprehenſo nuntio præriperes numos meos, aſſeverans eſſe tuos, ex imperfectione procuratorii: nonne injuſta rapina rem alienam tibi vendicares? Ita tu procuratorii defectu, quem allegas, matrimonium, quod neceſſario & pleno conſenſu rite contractum eſt, caſſare ſtudes. Hæc ſunt inventa filiorum hujus ſeculi: hæc ſunt fraudes, doli, nugæ, ambages

bages eorum, qui cum jus & juſtitiam fugiant, juſtam ſententiam contra ſe ferendam timeant; mox ſtudent impugnare procuratoria, ut cauſa vel differatur, vel ut adverſæ parti laqueos ponant. Tu religioſus es: exerce opera ſanctæ & religioſæ vitæ, quam præ te fers & profiteris. Tuum eſt, innocentiam, veritatem & juſtitiam defendere; non effingere dolos, non ponere laqueos, non pravas cauſas tueri, non juſtas velle conculcare. Noli deinceps, Roberte, arguere duciſſam Britannicam, primores ducatus, & omnes hujus rei conſcios, violati jurisjurandi: noli dicere, quod omnes hi dejerarint. Dicebas enim apud me, omnes iſtos jurejurando, fide integra, uno ore teſtificatos, ſibi nihil prorſus conſtare de matrimonio, inter regem noſtrum & duciſſam contracto; ſed omnia ſimulata, ficta & ſubornata fuiſſe, quo minus Britones ultro ſeſe Francorum regis ſubjicerent ditioni. Quid eſt, quod tot homines Britannicos vos Galli jurejurando aſtrinxiſtis ad dicendam veritatem: niſi quia rumor & ſuſpicio ſaltem matrimonii inter Maximilianum & Britannicam contracti ad vos pervenerat. Si vinculum hoc timuiſtis, cur non etiam Maximilianus auditus eſt? Non ſuffecerat audire puellam: at eum quoque, cujus maxime intererat; cujus negotium & cauſa vertebatur; qui alter conjugum creditus, aut ſaltem famatus eſt; cui injuria fieri non debuit. Puta, Romanorum regem convenire, conſulere, audire, teſtificari, ratio decernebat; poſtulabat æquitas; juſtitia voluit; honeſtas optavit; religio flagitabat. Dicis, regem tuum nihil inconſulto feciſſe. Et Roboam ipſe, cum conſilia adoleſcentum, qui nutriti fuerant cum eo, Jeroboami & Iſraheliticæ gentis inobedientiam & ſchiſma mercatus eſt. Dicis, de matrimonio Maximiliani nihil cuiquam Britonum conſtare: & tamen procuratorium ipſum vehementer impugnas. Videor mihi (ni fallor) quandam in verbis tuis controverſiam videre. Dicis, Regem noſtrum non habuiſſe ratum conjugium per procuratores initum. Quam verum id ſit, audiat rex tuus non Regem noſtrum, ſed univerſos principes, qui ſuperioribus diebus, de hoc connubio cæteriſque rebus tractaturi, Nurenbergæ convenerunt. Spero tamen omnia hæc, ſicut acta ſunt, in lucem ſuo tempore proditura. Spero juſtum Deum veritati & juſtitiæ opitulaturum, in quo ſolo rex noſter confidit. Tu per excogitatas ſubtilitates manifeſtum reatum & veram culpam palliare (ut ita dicam) & obumbrare videris; neque Deum reſpicis: neque conſcientiæ tuæ obtemperas, neque ſaluti regis tui conſulis. Veniet illa dies, qua, cum rex tuus magis adoleverit; prudentiam rerum majorem nactus fuerit; conſcientiam perpetuo repugnantem & continuum animi ſui bellum ſenſerit; maledicet, horrebit, execrabitur, conſilia eorum omnium, qui ſibi de rejicienda Maximiliani filia, vera ſua conjuge, & ſuper ducenda Britannica ſoceri ſponſa, impium, impurum, injuſtum, atrox & tartareum conſilium præſtiterunt. Vale ex Spira, XI Kal. Marcii, Anno Chriſti 1492.

Carmen Elegiaco & Sapphico mixtum Jacobi Wimpfelingi Sletſtatenſis, reſpondens carmini Elegiaco Roberti Gaguini.

Cuncta, quibus Caroli volitantia crimina purgas,
Viſa fuere ſtatim fabula ficta mihi.
Quid vero multis nitar contendere verbis,
Et vacuare tuos, docte Roberte, locos?
In lucem verum ſucceſſu temporis ibit:
In lucemque ætas abdita quæque feret.
105 *Multa, ſub arcanis quæ jam ſunt tecta latebris,*
Mox aderunt claro lucidiora die.
Lilia quam placidum dederint quis neſcit odorem?
Quæ quondam ducibus ſigna fuere piis.
En nunc ut quondam floreret priſtina virtus,
Nec marcere quidem lilia muſa canat.

Si

Si nunc, ut quondam regum pia geſta vigerent;
Lilia tuta altis ſepibus usque forent.
Si rex majorum veſtigia carperet; enſe
Tutus ab hoſtili lilifer hortus erat.
At quia virtuti ſucceſſit amara libido;
Putrent & marcent lilia, odora prius.
Lilia non metuis marcere aut poſſe refelli,
Quod Rex humorem gnaviter indit agris?
Falleris. Autumno modo lapſo, te precor, audi
Agricolæ quantum ſuſtinuere malum?
Viſi equidem cunctos ſunt exercere labores,
Quantos toto anno vinea ſæpe petit.
Quippe fimo pingui curant adoleſcere vites,
Et faciunt operas tempore quasque ſuo:
Attamen heu grandes venti gelidæque pruinæ
Bacchiferos miſere depopulantur agros:
Spe fruſtratus ager ſucco reſpondet amaro:
Proque uva dulci ſola labruſca manet.
His animadverſis, frater Roberte memento,
In rebus dubias omnibus eſſe vices.

Aliud Carmen.

Franciæ regnum, ſcio, præpotenti
Principum, cleri, populi caterva,
Et ſuperbarum grege civitatum,
Eſſe coruſcum.
At novo regis Caroli reatu
Sceptra qui læſit temere Quirini,
Quæ dabant quondam placidos odores,
Lilia marcent.
Candor eſt florum nebula repulſus,
Ac odor nares vitioſus angit:
Quæ decus narras habitura ſemper,
Lilia ſqualent.
De potentatu tibi gloriaris,
Septa quod Gallos ſpacioſa cingant:
Sub manu juſta Domini tonantis
Omnia pendent.
Teutonum nervos, animosque fortes,
Martis expertos, pater, imbecilles
Credis? An ſpondet Carolo triumphum
Noſtra ſimultas?
Cum duæ forſan aquilæ repugnant;
Alteri gryphes cupiant nocere;
Mutuo belli poſito furore
Vincitur hoſtis.
An negas, vires Aquilæ potentis
Candidos flores violare poſſe?
Terreat nuper reparans puella
Lilia regni.

SEd jam redeo ad hiſtoriam.

Anno 1494, in die S. Fabiani & Sebaſtiani, in nocte ventus fuit ſumme 106

fortis, ita ut plura rumperet tecta, & ædificia lignea funditus plurima everteret. Audiebatur quoque mugitus in aëre cœlo ſereno.

Eodem anno Maximilianus, Rex Romanorum, duxit filiam Ducis Mediolanenſis, circa feſtum Nativitatis Chriſti, in uxorem; & propter incurſum Turcorum non celebravit nuptias ante Carnisprivium: jam circa medium Quadrageſimæ celebravit primum.

Eodem anno circa feſtum S. Bartholomæi, incepit regere peſtis in partibus Rheni, Franconiæ, Sueviæ, & Bavariæ. Erat autumnus calidus, ita ut 4 feria ante feſtum Michaelis audirentur tonitrua, & fulmina nociva magno cum vento.

Eodem anno, quidam juvenis 14 annorum abſtulit venerabile ſacramentum Euchariſtiæ in *Weiſſenſtadt* de Monſtrantia, in magna hoſtia, quod Corpus Chriſti defertur. Et quarta feria, qua proxime ſupra, quando fulmina & tonitrua audiebantur maxima, inventum eſt circa Capellam S. Wolffgangi trans piſcinam, & juvenis poſt octavam comburitur in *Culmbach*.

Eodem anno, circa feſtum Nativitatis Chriſti, Carolus, Rex Franciæ, intravit Romam magno cum exercitu. Tandem Papa coactus, Alexander VI, ipſum ad S. Angeli caſtrum intromiſit, ubi capitaneum ſuum poſuit. Et ipſe Carolus bellandi gratia contra Regem Neapolitanum proficiſcitur: poſtea illo devicto, revertendo domum pergit: ſed a Venetis in campo circumvallatus, prope Bononiam ipſe decem millia ſoldatorum Venetorum, ſuis quingentis tantum occiſis, in via S. Kiliani proſtravit.

Anno 1495, Dominica Palmarum, Maximilianus, Rex Rom. illuſtriſſimus, Alemanniæ Principes convocat ad Eccleſiæ negotia tractanda, & propter bellum Turcicum, cum quibus in Worms civitate, ad feſtum usque Jacobi, conſilia habuit. Fuerunt ibi in perſona: Rex Romanorum Maximilianus, qui venit 18 Martii; item Epiſcopus Moguntinus, Berchtoldus Hennebergenſis; item Hermannus Colonienſis, & Joannes Trevirenſis; item Palatinus Philippus; & Saxoniæ Dux Fridericus, Electores; item Dux Lotharingiæ; item Archiepiſcopus Salisburgenſis; item Epiſcopi, Spirenſis, Wormatienſis, Curienſis, Freyſingenſis, Eyſtadienſis, Tollenſis, *(a)* Kenchenſis, *(b)* & Magiſter Teutonicus, & Abbas Fuldenſis, &c. item Principes ſeculares, Ludovicus, & Philippus, & Ruprechtus, & Fridericus, & Georgius, & Joannes, & Henricus; omnes fratres & filii Electoris Philippi Palatini; & Ottho dux Bavariæ; & Joannes Palatinus; & Albertus & Fridericus, duces Saxoniæ; & Fridericus Marchio Brandenburgenſis; & Wilhelmus Dux Juliacenſis; & duo Wilhelmi Haſſiæ Landtgravii; & Henricus & Ericus duces Brunſwicenſes; & Magnus & Henricus, duces in *Meckelburg*; & Joannes Landtgravius in *Leuchtenburgk*; & Rudolfus & Philippus Principes de *Anhald*; Item Henricus, & Ottho, & Wilhelmus, & Georgius, Ordinis Teutonici, omnes Comites Hennebergenſes; & Eberhardus Wirtembergenſis, qui tunc factus eſt primus dux, ſicut poſtea dicetur. Summa: Principes in propria perſona 45; Comites vero, ſine illis, qui cum Principibus erant, circiter 67, qui per ſe venerant. Deinde multi legati abſentium Electorum, & Principum, & Regum exterorum, & urbium. Ibi cum magna pompa regalia ſua acceperunt Electores & Principes, clerici & laici. Et propterea fuit dicta *Magna Diæta Wormatienſis*. Ibi etiam tractatum fuit, ut in Chriſtianitate tam pax, quam juſtitia in adminiſtratione ſervaretur, & hoſtibus Chriſti ipſis Turcis reſiſtentia fieri poſſet. Hujus intuitu decreti, Imperator *communem denarium dictum* per Chri-

(a) Tulenſis ſine dubio in Lotharingia Epiſcopus, intelligitur.

(b) Chiemſeenſis, ſive Chiemenſis intelligi videtur Epiſcopus, qui Salisburgenſis eſt Suffraganeus, qui in Matricula olim locum habuit, licet utrorumque Epiſcoporum nec *JO. PHILIPPUS DATT in Volumine novo Rerum Germanicarum lib. V. cap. II. n. 4.* nec *MÜLLERUS in Theatro Comitiorum ſub Maximiliano I. P. II. c. III.* ubi Status, qui in Comitiis hiſce comparuerunt, recenſent, nullam faciant mentionem.

Chriſti Eccleſiam dari ab omnibus & ſingulis, impoſuit: quem denarium militares per Orientalem Franciam, tertia feria poſt Luciæ, anno 1495, in *Svveinfort* oppido congregati, & per reverendiſſimos & illuſtres Principes, Henricum Bambergenſem, Laurentium Herbipolenſem, epiſcopos, & Marchionem Fridericum Brandenburgenſem, convocati, expreſſe hunc dare contradixerunt, dicentes, ſe liberos Francones eſſe, & imperio non pecuniis, ſed corporibus & ſumptibus contra Eccleſiæ hoſtes inſervire velle. Congregantur denique poſtea in Montanis, in Suevia, Franconia, *an der Ron*, *Notenbaldt*, *(a)* & alibi iterato, ſeorſim per diſtrictus nobilitares, agitantes negotium impoſitæ *ſteuræ* a Maximiliano, Rege Romanorum, & illi ſe opponentes; prout in *Culmbach* nobiles congregati, quarta feria ante *Oculi* concorditer concluſerunt, ſeque cum aliis ſupra dictis confœderarunt, ſe non daturos.

Ibidem, eodem in anno, in Diæta Wormatienſi, Comes Wirtenbergenſis Eberhardus in ducem promotus eſt: quod ſic actum fuit. Venit Comes Eberhardus Wormatiam cum multis clientibus, & ſpecialiter cum novem comitibus, & 37 nobilibus, & doctoribus, & multis equis. Ideo in die Martis poſt Diviſionis Apoſtolorum, venit ille Eberhardus, & ducitur a duobus Landtgraviis Haſſiæ, duobus Wilhelmis a dextra; & a Ruldolpho principe de *Anhald*, ex ſiniſtra parte, qui ante nobiliſſimum Regem Romanorum in pedes ceciderunt. Sic Rex ille comitem ex ordine comitum poſuit, & fecit illum ducem; & primo pallium ducale, deinde pileum ducalem, tertio gladium ducalem, & arma & titulum Ducis dedit. Ibi primo Itelfritz Zolrenſis, & Hans a *Werdenbergk*, & Craft ab *Hohenloh*, petierunt regalia a Rege Romanorum. Tum deinde ſellam Cæſaris cum nigro & fulvo vexillo circum equitari juſſit; & ipſe cum quinque vexillis, cum ducentis equis, deinde poſt venit. Fuerunt autem quinque vexilla: unum Wirtenbergenſis Ducatus, quod portavit Simon Wecker, Comes in *Zvveybruckh* & *Bitſch*; ſecundum fuit Ducatus *Teck*, quod portavit comes Wolfus a *Furſtenbergk*; tertium fuit comitatus Mompelgardici, quod portavit Simon Dominus in *Falckenſtein*; quartum fuit fulvum vexillum, cum nigra aquila, quod fuit Imperii *Sturm* vexillum, quod portavit Bernhardus, comes in *Oberſtein*; quintum fuit totum ruffum, quod eſt ſanguineum vexillum, & ſignificat regalia, quod portavit Stephanus, Baro de *Gundelfingen*. Sic fuit ille inthroniſatus & dotatus a rege Romanorum. 107

Anno 1496, ſexta feria hebdomadæ Pentecoſtes, viſi ſunt tres circuli ſolem hora nona usque ad meridiem circumire, qui ad modum Iridis tricolores extiterunt. Circa illos quartus circulus apparuit in quantitate lapidis molaris. Quintus ſemicirculus tres majores a Sole ſeptentrionem verſus ſe curvando pertranſivit. Hæc viſio apparuit in *Onoltzbach*, ubi illuſtris Princeps, Marchio Fridericus, reſidet.

Anno eodem quidam capitaneus in oppido *Hof*, ſimplex nobilis, nomine Joannes de *Reitzenſtein*, domicilium habens in *Schvvartzenſtein*, prope *hindern Schvvartzenpach*, more Tyrannorum, ſedile quoddam de Eccleſia S. Michaelis in *Hof*, in quo duæ cives ſolebant ſtare, ad domum communem, per advocatum, Petrum *Ochſen*, & duos famulos fecit deportari, ſabbatho circa veſperas, altera die poſt Joannis Baptiſtæ. Quo facto, ipſe cum actoribus minori excommunicatione per prælatos Bambergæ fuit excommunicatus. Qui vi voluit per magiſtrum Erhardum *Kunigsdorffer*, prædicatorem & privatum executorem, abſolvi. Quo dicente, ſua de poteſtate non eſſe; miſit prædictum advocatum cum quatuor famulis ad præfatum prædicatorem, & pro tunc etiam animarum curam gerentem, ſpoliandum: qui vi intrantes domum ejus, quatuor deportaverunt libros ſpolii nomine. Vitati igitur ſunt in divinis. Factum eſt ſpolium ſecunda feria poſt viſitationem, die S. Ulrici. Poſtea in feſto S. Chiliani ad veſperas, ſilentium ſive ceſſatio divinorum offi-

(a) Am Odenvvald.

officiorum poſita eſt, & duravit ad octavam. Cogebantur denique factores ad reſtitutionem tam ſedis quàm ſpolii: alias non fuiſſent abſoluti. Inde ſecuta pœna.

Eodem anno, iterato Carolus Rex Franciæ intravit regnum Neapolitanum, depellendo Regem cum Regina, circa feſtum Corporis Chriſti. Propoſuit etiam regere Eccleſiam DEI. Scripſit ſe Regem Chriſtianitatis, & Papa cepit fugam ad civitatem quandam maris, *Proes* dictam. Obtinuit vero regnum Neapolitanum, & revertitur cum magno ſpolio. Veneti autem percuſſerunt exercitum ejus multum; ipſe tamen evaſit incolumis.

Eodem anno, ſecunda feria poſt Margaretæ, quæ dies Margaretæ erat 4 feria ante Annæ, tempeſtas prope oppidum *Munchpergk* circa nemus orta eſt ſæviſſima, ita ut fruges ultra & citra nemus per oppida & villas, usque ad nemus Bohemicum valde contererentur, cecideruntque lapides ad quantitatem ovorum gallinarum, rotundi & triangulares; habentes facies humanas regales, cum diadematibus ſuper capita: quod miraculum presbyteri, nobiles, & ſeculares viderunt.

Eodem anno, die S. Petri ad vincula, congregantur iterum nobilitates de partibus ſuperioris Alemanniæ, per ſuos Capitaneos, ad hoc deputatos, de quolibet territorio, contradicentes regi Romanorum Maximiliano, nec volentes impoſitam dare *Steuram*. Et quanquam dicebant, ſe velle pugnare contra infideles; tamen diabolicum latebat venenum ſub melle. Erant namque in una confœderatione decem millia nobilitatum & ultra, qui ſinguli cum duobus equis conſcribebantur,
108 præter principes, qui ipſis adhærebant. Congregatio hæc erat in oppido *Svveinfortt.* Medio tempore jam notato, Rex Romanorum Maximilianus & Carolus Rex Franciæ, qui ante inimici ad invicem erant, in Tridento conveniunt, cunctis cum Curialibus, qui a Venetis tuentur, tunc ita prope, ut a quolibet die amborum regum conſules poterant convenire, commiſſaque negotia ſimul tractare. Temporibus illis oriuntur plagæ in Alemannia, ita ut certi tam clerici quam laici percuterentur ulceribus, a vertice capitis usque ad plantas pedum incluſive, ad modum ſcabiei puerorum, vel morbillorum, quibus excoriatis & decidentibus, creverunt alia eodem in loco, ad medium aut integrum annum durantia ulcera. Et vocatur dicta plaga malum Francigenum, & non immerito. Nam quos tunc in varietate veſtium & ſuperbia ſequebantur Alemanni, merito etiam cruciabantur ipſi Francigenum plaga. Judicataque eſt altera lepra, & peſſima. Nam & viri & mulieres, in pudendis maxime, inde paſſi ſunt, & e civitatibus & plebe, ut leproſi, ejecti, ſoli morantes & gementes.

Eodem anno, 5 feria poſt omnium ſanctorum feſtum, ſurripitur de Eccleſia S. Michaelis in oppido *Hof* venerabile ſacramentum, in 50 particulis & amplius, cum argentea Monſtrantia novem marcarum.

Anno 1497, poſt feſtum Nativitatis Chriſti, per 12 noctes, magna mutatio & varietas aëris viſa & audita eſt: ita ut jam nives caderent; jam plueret usque ad inundationes magnas aquarum; itemque venti fortiſſimi flarent, ita ut multa ædificia caderent. Interea de menſe Februario tonitrua magna audita ſunt, fulminaque durantia, oblongas magnæ quantitatis ſcintillas, ad quantitatem ſcaſſorum communium, in media regione aëris usque ad terram, ad modum fabricæ emittentia, continue viſa ſunt, ita ut incendia inde timerentur. Nam ad feſtum S. Thomæ, anno 96, proximo ante; Principes, Henricus progenie *Gros* ex montanis Bambergenſibus, epiſcopus Bambergenſis, & Marchio Fridericus Brandenburgenſis mandata ſuper collectione & extorſione ab omnibus communis denarii emiſerant.

Eodem anno, circa Purificationis feſtum, Rex Romanorum Maximilianus Romam verſus, ut imperiali corona ab Alexandro VI coronaretur, proficiſcitur: ſequentibus ipſum illuſtribus Principibus & Ducibus; Friderico & Joanne fratribus, Ducibus Saxoniæ; Joanne Duce de *Saga*; Duce de *Meckelburg*; Duce Pomeranorum; Duce Stetinenſi; Duce de *Braunſvveig*; & Duce Georgio de Bavaria Landtshutenſi.

hutenſi. Sed per Carolum, Regem Franciæ, pro tunc impeditur. Itaque revertitur a Florentia & Venetiis ad Alemanniam, aliorum Ducum tamen nullus ultra montana venit in Italiam, & plures cum Romanorum Rege in *Inſpruck* per Quadrageſimam anno 97. degunt.

Eodem anno, ſecunda feria poſt Lætare, intravit nobiliſſimus Rex Uladislaus Bohemiæ & Ungariæ ex Ungaria ad Pragam, competenti cum familia; duos Epiſcopos & unum ſuffraganeum ſecum adducens, ad corrigendos & cohercendos tali medio exceſſus dominorum in Bohemia, & omnium inhabitantium: ſed pro tunc nihil effecit memorabiliter. Nam propter Turcorum incurſus cogitur iterato ingredi Hungariam.

Præterea poſt feſta paſchalia, *communis denarius* ſive *ſteura* contra Turcum per Marchionem Fridericum & Henricum Epiſcopum Bambergenſem in ſuis territoriis & diœceſibus dari cogitur, per omnem populum & clerum. Si quis pauper non habuit, ſtatim pignoratus fuit.

Eodem anno, infra octavas Pentecoſtes, contigit, quod filii duo præfecti in *Munchpergk*, quendam piſcatorem publica in platea, ipſo de aquis tranſeunte, expectantes, lethaliter vulnerarent. Unde fit ſeditio in oppido, & campana ſonante, concurrit communis populus. Sicque dum filii evaſiſſent, capitur præfectus, cujus ad querelas capiuntur poſtea viginti oppidani, ut ſuper facto in *Culmbach* reſpondeant. Et poſtea eodem anno, nobiliſſimo rege Ungariæ & Bohemiæ Uladislao in Praga exiſtente, quidam Dux potens in Sileſia, ex quodam diſturbio, cum Epiſcopum gubernatorem cum duobus aliis læſiſſet, ipſe Dux juridice ob crimen læſæ Majeſtatis decollatur. Anno 97. in æſtate.

Eodem anno, ſecunda feria ante feſtum nativitatis Beatæ Virginis, Marchio Fridericus obſedit caſtrum *Gutenbergk*, & 5. feria proxima obtinuit, ſabbatho proximo omnibus domum remeantibus. Nobiles caſtri evaſerunt nocturno tempore: quorum unus Mauricius de *Gutenbergk* inimicus factus, caſtrum *Schellenbergk* circa *Weiden* pro munitione inhabitavit: quod caſtrum præfatus Marchio Fridericus, illuſtris princeps, cum ſuis de montanis obtinuit & fregit. Actum V. feria hebdomadæ 5. poſt Trin. in vigilia S. Margaretæ virginis. 109

Anno 1498, poſt feſtum nativitatis Chriſti, incepit hyems intenſo cum frigore grandique caſu nivis vigere. Poſtea poſt octavam Epiphaniæ, viſæ ſunt Irides pulchræ, integri & ſæpe medii circuli, circumgyrantes ſolem in ortu & occaſu: In extremitatibus Iridis duo alii ſoles apparent, ſed tamen opaciores. Statim poſt, principes electores Alemanniæ per Regem Romanorum Maximilianum monentur ad parandum ſe ad bellum. Sic & civitates Imperiales, quatenus quiſque cum certa ſumma ſoldatorum ſe ad bellum præparet. Et tunc principum & presbyterorum ruſtici in diſtrictu *Hof* bellare in armis cupiunt, & mittunt legatos duos ſacerdotes ad illuſtriſs. principem Fridericum Marchionem pro exoneratione: & exonerati ſunt hac vice. Duravit hyems fervida ſine interruptione in montanis, uſque ad medium Quadrageſimæ, ad feſtum Annunciationis, quod cecidit in Lætare.

Eodem anno, circa Dominicam *Oculi*, egregius vir, D. Theodoricus *Morung*, emittitur, qui ad nonum uſque annum captus fuit, ut habes in 89. anno. De ipſo reperitur hiſtoria. Is vero D. D. reſtitutus honoribus priſtinis, plebanus in *Hof* efficitur: ſed poſtea anno 1501. in Herbipoli a nobilibus tribulatus, clam Romam proficiſcitur, & fit Alexandri VI. familiaris.

Eodem anno principium æſtatis fervebat calore, ſed medium & finis humore, ita ut per inundationes aquarum tam fœnum, quam fruges multis in locis perirent. Et ſequitur caritas, ita ut unum octale ſiliginis novæ in *Hof* valeret in autumno quatuor groſſos Turnos, qui erant 48. denarii Francici: quod eo tempore inſolitum fuit.

Eodem anno illuſtriſſimus Princeps, Marchio Fridericus, & Reverendiſſimus Domi-

minus Bambergenſis Heinricus, ex Groſorum familia, altercabantur per totam æſtatem & autumnum, propter caſtrum *Streipergk*, & nobiles eosdem de *Streipergk.* Sed fine bellorum tumultu pacificantur tandem.

Eodem anno, ſecunda feria ante feſtum S. Martini, veſperi circa horam quartam, cum toto die pluiſſet, audita ſunt tonitrua horribilia, & viſa ſunt fulmina cum granulis.

Eodem anno erat magna diæta in Auguſta civitate.

Anno 1499, Hic annus fuit ſatis inquietus. Comes de Haſſia Caſſellanus altercabatur cum duce Brunſwicenſi. Marchio vero Fridericus plus quam mille pedeſtres præfato comiti transmiſit in auxilium, quorum aliquot de Curia *Regnitz* emiſſi die Circumciſionis, anno 99, cogebantur exire. Præterea hac lite ſedata, grande diſſidium oritur inter nobiliſſimum Romanorum regem, & ipſos Switenſes in alta Alemannia; ita, ut quod vulgo extitit longe prædictum, nimirum rempublicam non fieri meliorem, niſi incipiat *Bundtſchuch* vel *Calceus fœderis*, jam jam ipſo facto probaretur. Nam Rex prædictus cum Suevis confœderatis pluribus tam principibus quam populis, tam ſpiritualibus quam ſecularibus, ſibi junctis, unam tenent partem, & nominant fœdus: & Switenſes cum Venetis & Italis aliquibus & Rege Gallorum confœderati, tenent alteram partem. Exivit primo illuſtriſſimus Dux Bavariæ Monacenſis, capitaneus confœderationis Suevorum, Quadrageſimali tempore, cum Illuſtriſſimo principe Caſimiro Marchione, filio Friderici, & aliis contra Switenſes: ſed revertitur vacuus, pluribus ex utraque parte occiſis. Nullus enim niſi vi tentus capitur in hoc bello, ſed occiduntur tantum. Tandem Pentecoſtes tertia feria, vocatur Illuſtriſs. Princeps & Dominus D. Fridericus Marchio Brandenburgenſis in Capitaneum confœderationis Suevorum, & exit eo die de Onoltzbach cum ſuis. Nihilominus ut amator juſtæ pacis, inſidiantibus pro eadem aliis, laboravit: nihil tamen pro pace effecit. Circa feſtum S. Chiliani exeunt Switenſes cum duabus turmis bellatorum, & vi Regnum Romanum impugnant, Rege cum ſuis non repugnare volente pro tunc, nec poſt uſque ad Nativitatis Beatæ Virginis, ejusdem anni: ſed ſtatim poſtea concordant. Interfecti comites a Switenſibus unus de *Potzſchir*, unus de *Thirſtein*, Comes Henricus de *Furſtenbergk*, & Comes Gregorius de *Caſtell.*

Eodem anno, feria VI, in vigilia S. Viti, circa occaſum Lunæ, luna fuit primo mutata in nigredinem, poſtea per medium in duas partes diviſa, quaſi eſſent duæ lunæ; quarum una ſaltavit contra aliam retrograde, & ex adverſo contra aliam,
110 & fuerunt rubricatæ. Tandem uniuntur econverſo, & dant occaſum, ut una luna. Illis temporibus multæ fiunt confœderationes, tam in Suevia quam alibi. Et nobiles, qui anno 1496. confœderati erant, opponunt ſe magnifico Romanorum regi, ex parte *denarii communis*, quem Regi noluerunt dare.

Eodem anno, Sabbatho poſt Jacobi, quæ erat V. feria, audiebantur tonitrua cum coruſcationibus circa villam *Swweigenpachan der Sal*, intra quos certi lapilli ultra unam libram librabant, cum acuminibus ad modum digiti.

Anno 1501, circa principium Quadrageſimæ, apparuit crux rubra magna cum corona regali mane circa ſolem. Nam valde Turcus in propria perſona debellaverat inſulas Venetorum: & civitatem, *Madon* dictam, ſpoliavit, & incineravit.

Eodem anno Ludovicus, dux Mediolanenſis, a Rege Franciæ captus eſt, apud quem etiam mortuus eſt.

Eodem anno cecidit de cœlo, circa inventionis S. Crucis feſtum, figura armorum paſſionis Chriſti ſanguinea, ſuper peplum cujusdam virginis in *Maſtrik Grilete:* quæ lavans peplum poſt octavam, ſuper cecidit iterum hujusmodi ſanguinea figura, nec deleri potuit de peplo crux Chriſti, corona ſpinea, lancea, flagella, &c. Alii dicebant, quod etiam in *Lubeck* factum eſſet. Et alibi in pluribus locis cruces ceciderunt rubri aut fuſci coloris: ſequuntur plagæ, ſubitanei motus, & magnæ peſtilentiæ, & malum Franciæ, quaſi acuta lepra, quæ ante & modo ad 10. annos durat, & nondum finis. Eo-

Eodem anno etiam cecidit de cœlo crux ſanguinolenta in Aquiſgrano, quæ ad imaginem Beatæ Virginis ibidem collocatur.

Eodem anno crux ſanguine aſperſa cecidit ad caſtrum quoddam circa *Nurnbergk*: & ſequitur circa B. Bartholomæi feſtum maxima inundatio aquarum, in Bavaria, Bohemia, & alibi, quæ antea viſa non eſt in memoria ſaltem hominum.

Eodem anno diſſenſio oritur inter illuſtrem Principem, Marchionem Fridericum, & oppidanos Noribergenſes: & celebrata diæta Erphordiæ inter eos.

Anno eodem nobilis Joannes de *Reitzenſtain* impugnavit diœceſin Bambergenſem, & combuſſit 24. villas. Ex adverſo omnes villæ ſuæ incendio perierunt. Tandem fit pax, eodem anno.

Anno 1502, proxima Dominica poſt Viti, quæ erat quarta feria, filius Marchionis Caſimirus proſtravit de Nurnbergenſibus prope oppidum quaſi quingentos viros: quorum ſoldati & ſubditi in caſtris audientes, pervenerunt in *Swabach* ex adverſo contra Marchionitas, & proſtraverunt plures ex eis. Inde fit pax.

Eodem anno oritur nova ſecta & plurimorum confœderatio in partibus Rheni, qui propria autoritate & vi multos ſpoliaverunt ſacerdotes ditiſſimos; dividentes hæc bona inter pauperes ſacerdotes, quia dicebant, omnia bona debere dividi æqualiter; volentes corrigere & occidere ſacerdotes & nobilitates. Sed excommunicantur, ſubjugantur, cremantur ut hæretici, & occiduntur alias multi: quorum capitaneus ſupremus dictus Joannes *vom drath*, nobilitaris, habens plurima millia ſuæ ſectæ more Bohemorum.

Eodem anno Egrenſe oppidum per quendam concivem, Joannem *Knitzel* dictum, inimicabiliter invaditur, altera die poſt feſtum S. Ægidii, videlicet ſexta feria, de nocte: & comburuntur prope oppidum tres villæ, & pereunt 8. perſonæ ignis occiſione, & pariunt duæ puerperæ abortivos. Exinde, vigilia Nativitatis B. Mariæ Virginis, occaſione nocturnæ vigiliæ, civis Paulus *Friſler* ante portam inferiorem ob rebellionem cujuſdam, qui vigilare debuit, coactus ſe ab eo defendere, eundem vigilem occidit. Inſuper die B. Virginis regreſſi concives de peregrinatione B. Virginis in *Culem* prope *Egram*, iterum unus ex improviſo telo confixus moritur. Et orta fuerat hæc lis ex levi cauſa.

Anno 1503, Sabbatho *Judica*, circulus magnus albus ad modum Iridis integræ ad latus circuibat lunam, & luna videbatur, quaſi albe nube eſſet tecta; nec lucide lucebat, quamvis ſerenum eſſet cœlum.

Eodem vero anno ceciderunt cruces in ſuperiori Alemannia, in Noriberga, Ratisbona, Landshuta, & alibi, ad veſtes virorum & mulierum: plus tamen mulierum, ut opinor, propter horribilem ſuperbiam, luxuriam, avaritiam, homicidia, intrinſeca bella, inobedientiam Eccleſiæ Catholicæ & erga ejus præcepta, & tribu-
lationem cleri in omni libertate, propter vim laicorum tunc regentium, & ordi- 111
nem verſum quaſi in omni ſtatu. Fuerunt autem coloris fuſci ad rubedinem declinantes, & ſecundum ſuperbiæ diverſos colores in togis & camiſiis: quæ etiam in pauperibus tunc excellenter viguit: & omne malum regimen, prout ſupra anno 1500. & 1501. in inferiori Alemannia & Rheno factum eſt, ut iſto loco diximus. Qui etiam cruces extinguere conati ſunt, ſerpentes ad collum uſque ad introitum habuerunt, aut qui maledixerunt ipſis ſaltem. Sic Bambergæ, Egræ, in *Hof*, *Culmbach*, Miſnia, Bohemia, totoque pene Romano imperio, eædem cruces viſæ ſunt in veſtibus hominum variis formis, ſecundum omnia arma paſſionum Chriſti. Speratur inde tempus miſerendi.

Eodem anno, in octava S. Urbani, in die Jovis, pluit ignis in *Coburgk* oppido. Item eodem anno, in vigilia S. Apoſtolorum Petri & Pauli, in aëre nubes fortuitæ omnimodæ, ut civitates, caſtra, &c. Bohemiam verſus viſæ ſunt: & proxima vigilia viſitationis B. Mariæ, apparuit Iridis arcus integer ſolitorum colorum, circumgyrans ſolem hora duodecima meridiei. Item Joannis & Pauli veſperi, circa octavam, ſereno cœlo, viſus eſt draco magnus in cœlo, circumgyrans cum cauda

da ſua ſignum Thau: & eodem tempore Rex Ungariæ & Bohemiæ Uladiſlaus ſuſcepit pacem cum Turco, qui antea Capitaneus Eccleſiæ factus contra Turcum nihil nobiliter egit. Sed Dux Joannes Corvinus ſub Rege Ungariæ noluit tenere pacem cum Turcis, ſed ad principes Alemanniæ ex Provincia proficiſcitur. Verum per Regem revocatur a *Saltzberga*, & ventilata pax confirmatur.

Eodem anno vulgatur grandis peregrinatio ad Beatæ Virginis in *Grimmenthal* ſub generoſo comite de *Hennebergk*, & diœceſi Herbipolenſi, ubi talis concurſus fit, principaliter propter malum *Frantzoſiæ*, alias acutam lepram & ardentem dictam, quæ ultra decennium durat, ita ut quaſi 300. Mauri equites ſive Æthyopes, circa feſtum Pentecoſtes per Sileſiam tranſirent, illuc peregrinando.

Eodem anno deceſſit Papa Alexander VI, veneno intoxicatus, in vigilia Nativitatis B. Virginis. Eodem die deceſſit Epiſcopus Bambergenſis, Vitus de *Schoninbergk*, & eligitur Georgius *Marſchalck* in Epiſcopum. Romæ vero electus eſt in Papam Pius III, qui duntaxat octodecim diebus poſt coronationem rexit, etiam veneno intoxicatus: & eligitur Julius ſecundus, & fuerunt iſto tempore ſchiſmata peſſima.

Anno 1504, erat hyems ferventiſſima, intenſo cum frigore diu durante.

Anno eodem, 4. feria ante Purificationem B. Virginis Mariæ, (& erat ſexta feria in anno biſextili, in ſigno leonis, in Oppoſitione) generoſus Sebaſtianus *Schlickh* contra oppidanos in *Cubito*, cum ad tres hebdomadas diſſenſionem habuiſſent, diſturbium a caſtro movit; & quaſi 200. interfectis a 14. nobilibus, & oppidanis, qui confœderati erant ipſis, victum manu oppidum cum uxoribus & pueris exeuntibus; præfatus *Schlickh* domus ſpoliavit: & ultra 40, in urbis domo *vom Pluen* quatuor, interfecti ſunt. Et quidam D. *Schenckh*, ipſi *Schlickh* in auxilium veniens, cum præda ſive ſpolio reverteretur e Monaſterio in *Waltſain*, a generoſo de *Burgavv* captus recipitur, & una cum ſpolio ad *Tachavv* ducitur. Obtinent nobilitates cum oppidanis Cubitenſibus jus ſuum in Praga coram magnatibus Bohemiæ. Et tres generoſi *Schlickh*, Nicolaus, Wenceslaus, & Sebaſtianus, in facto hoc contra regia mandata agentes, infames & rei judicati ſunt & declarati. Interea ipſi *Schlickh* combuſſerunt nobilium præfatorum omnia allodia & villas. Ex adverſo & alii etiam ex utraque parte ſeinvicem proſternentes & occidentes, per totam æſtatem ſequentem.

Eodem anno deceſſit illuſtris Princeps Georgius, Dux inferioris Bavariæ, ſine virili hærede: cujus unicam filiam deſponſavit illuſtris Dux Rupertus, filius Philippi Palatini, Comitis Rheni, qui Rupertus & filios & filiam unam ex ea genuerat. Et quia Dux Georgius cum Duce Alberto Bavariæ de Monaco ante obitum provinciæ contractum iniit, ut, qui citius ſine hærede diſcederet, alterius provinciam obtinere deberet. Et interea dicebatur Dux Albertus Monacenſis in mortem Ducis Georgii per medium nobilitatis machinatus fuiſſe; ita quod provincia Georgii ei de jure cedere non deberet, ſed filiæ, quam Rupertus duxerat, & ejus hæredibus. Habebantur diætæ inter Ducem Albertum & Rupertum per Regem Romanorum Maximilianum, ſororium Alberti, per ejus legatos & alios principes: ſed nihil efficiunt. Interea Rupertus excommunicatur majori excommunicatione per legatos, & bannitur per Regem Romanorum cum ſuis. Tandem, poſt feſtum Paſchæ,
112 confœderantur Marchio Fridericus Brandenburgenſis, &c. cum oppidanis Noribergenſibus, cum duce Alberto, & Romanorum rege. Surgit bellum durum, ita ut, pluribus interfectis hinc inde, oppidulis & villis undecunque combuſtis, monaſteriis & Eccleſiis incenſis, ſpoliatis religioſis & clericis, & prælatis, & pauperibus villanis depauperatis, qui ut plurimum orbati, in rubetis præ timore verſabantur; plures fame perirent; qui inventi, gramen præ fame comedentes, adhuc in ore habuerunt: ita ſæviente Tyrannide, ut Bohemi per Rupertum ſalario conducti, & circa Ratiſponam per Regem Rom. cum ſuis aggreſſi, ex utraque parte gladio ceciderunt: ſed pars Marchionis Friderici tandem vicit. Et dicebatur, quod die 5. poſt

poſt feſtum Nativitatis Beatæ Virginis, circa quatuor millia virorum ex utraque parte corruerint gladio; ita ut vulgo diceretur, quod præcurſio Antichriſti hæc eſſet mora per Regem Rom. & crucium ſupra ſignatarum myſterium jam practicaretur. Tantæ enim tyrannides exoriebantur, ut nec ſacerdotes eum ſacra communione, nec mulieres puerperæ quamplures, nec aliæ in ſtrata ſecure incederent; quin apud pudenda, proh dolor, pecuniæ quærebantur. Diæta circa nativitatem Chriſti celebratur in *Inſpruck* de pace, ſed nihil efficitur.

Anno 1504, in die S. Sixti, tertia feria, Marchionitæ ſtragem paſſi, circa *Habmut*, *Wenſidel* & *Kemnat*, & intereunt plures. Alii fugam dederunt, cum in triplo Palatinenſes exceſſiſſent. Cauſſa eſt, quia ſabbathina nocte præcedenti ipſi Marchionitæ ſolenne Monaſterium Beatæ Virginis in *Waldtſachſen*, ordinis Ciſtercienſium ſpoliarunt, devaſtarunt, & incendio uſque ad ſolum conſumpſerunt. Ita in plagam ejus factum eſt ſecundo die ſtatim.

Anno 1505, in die S. Erhardi, in noctis crepuſculo, circa oppidum *Pilſn* Bohemiæ, muliere prætereunte ſignum magnum crucifixi, cum latronibus a latere, ante oppida conſuete poſitum, ſe inclinavit verſus dextrum latronem, ita ut trabes crucis fragorem magnum facerent. Mulier audiens & videns oppidanis narravit: qui exeuntes viderunt ſignum Chriſti ad latronem, & latronem ad Chriſtum verſos eſſe, inferiori ſtipite non verſo: & ita ſe imagines aſpiciunt adhuc.

Eadem nocte, Pragæ piſcatores in *Elba* viderunt cadere ſuper aquam in magno ſpacio e cœlo quatuor nigras fuligines, & deſuper ſigna rubea ſanctæ Crucis.

Eodem anno, circa feſtum Pentecoſtes, iterum diæta celebratur pro pace, per Regem Rom. Maximilianum & principes. Ibi bellum in Alemannia intercipitur: ſed rex Franciæ per ducem quendam adeo filium Regis Romanorum in Flandria tribulavit bello forti, quod Rex Rom. cogebatur de Colonia filio venire in ſubſidium. Ibidem per æſtatem bellant, tandem pacificantur. Et poſtea princeps Burgundiæ & Flandriæ, filius Maximiliani Regis Romanorum, veneno interiit.

Eodem anno, Sabbatho poſt Tiburtii, fuit dies aliquantulum turbida. Nihilominus ſol adeo pallide & glauce reſplenduit, ac multum triſte, ac ſi in eclipſi magna eſſet. Erat tamen altera dies poſt oppoſitionem Maji. Et Dominica proxima poſt oriebatur ſanguinolentus multum. Sequitur aliqualiter ſiccitas.

Eodem anno, potentiſſimus rex Hungariæ, Uladiſlaus, unicam habens filiam, illam nepoti Regis Rom. ſupradicti Maximiliani deſponſar: qui ad compactata, per prius ſuper regno Hungariæ, per literas & ſigilla habita, Ungariæ regnum regi Romanorum reſignare ſatagebat, eo quod ab illo tempore, quo cum Turco paciſcitur, apoplexia tactus regno inutilis fuit. Verum Ungariæ magnates reſtiterunt, & filium Comitis Magni Stephani in coadjutorem & futurum in regem contra regem Romanorum & prius compactata elegerunt & erexerunt: qui aggregato exercitu, regi nolenti inſurrexit. Rex ipſe regem Romanorum vocat in ſubſidium ſui, & ut jactata exciperet, uſque poſt feſtum S. Martini expectatur adhuc. Qui contra veniens, ſtrage modica Hungaros domuit, qui econtra in Auſtria regi Romanorum Maximiliano ſubjecta, ſtragem fecerunt. Sic pacificatur lis.

Eodem anno, circa feſtum S. Michaelis, & circa novilunium Novembris, apparuit magna ſtella nova, hora quarta, vel circa, ante ortum diei, perdurans uſque ad octavam horam diei, ſecundum medium horologium; lucens per terras & oppida pulchre & lucide quaſi luna, non tamé omnino tam luminoſe, ſicut luna. Oſtendit denique iter mane ambulantibus ſatis lucide, tranſiens a meridie quaſi occaſū verſus, aliam minorem præcedentem ſe ſtellam habens, quæ adhuc duas minores præcedentes ſe habuit.

113 Anno 1506, celebravit Marchio Fridericus ſolenne convivium Carniſprivii cum Joanne duce Saxoniæ, duce de Mechelnburgk, Epiſcopo Georgio *Schenckhen.* * & aliis baronibus, comitibus, & multis nobilibus. Tunc poſt diſparuit ſuperior ſtella.

Eodem anno, feria VI, Vigilia S. Pauli eremitæ, mane viſi ſunt tres ſoles. Et eadem nocte in Oppoſitione viſæ ſunt duæ integræ lunæ. Una tamen minor alia.

Eodem anno, circa Nativitatis Chriſti feſtum, initio anni, ignis in quantitate dolii cecidit e cœlo ad montem patibuli. Deſuper cecidit vir magnus, niger, extenſis brachiis ad ignem, & combuſtus fuit: poſt cecidit ſtella ignita quaſi ſuper prætorium, & verſa cecidit ad montem *Plaſſenbergkh,* & circa montem caſtri in Culmbach.

Poſt Dominicam Cantate, apparuit albus circulus circa meridiem, circa ſolem, per certas horas. Et in feſto Pentecoſtes celebrat Papa Julius concilium cum Minoribus Romæ: qui duplices erant pro tunc, & in duas ſectas duntaxat diviſi, ſc. *de obſervantia* & *de reformatione,* qui vicem tenent Martinianam.

Eodem anno, altera poſt Joannis Baptiſtæ, in & circa thermas Schlikenſium, vulgariter *im Warmenbad,* cecidit nix in ſpiſſitudine pedis, & per diem & noctem jacuit per certam diſtantiam. Altera die reſolvitur.

Anno 1507, Maximilianus Rex Romanorum, diæta tunc in Conſtantia cum principibus Alemanniæ celebrata, exercitum congregat proficiſcendo Romam, pro corona Imperiali. Et quanquam Papa Julius ſecundus uno exercitu cum & in ſuis pro eo, & ipſe rex Rom. Maximilianus ex altera parte pro ſe exercitu ſuo, laborarunt; tamen Veneti ſuis exercitibus & poteſtate Papam detinuerunt, & regem Romanorum vicerunt, eumque ad propria remeare compulerunt. Sed Papa transmiſit Cardinales ad Tridentum, cum corona & Imperiali titulo, ipſum coronando & titulo inſigniendo, ſed prudenti uſus conſilio, titulum recepit Cæſaris; Coronam vero Romæ (ut decet) afferre recipiendo voluit: ubi dicitur treugam contra Venetos, ad triennium tunc inſtituiſſe cum rege Franciæ & Arragoniæ.

Anno 1508. multi fiunt terræ motus. Et obiit Albertus dux Bavariæ, & Philippus Elector Palatinus.

Anno 1509, die quinta feria poſt Quaſimodogeniti, in *Eger* ſentitus eſt terræmotus infra tertiam & quartam horas poſt meridiem. Poſtea circa feſtum S. Trinitatis, quidam nobilis auratus, Georgius de *Gedbitz* in *Libenſtein,* cum diffidaſſet quendam Joannem *Mollerſick* in *Haſla,* cui ſecunda feria poſt congregato exercitu vaccas cepit, & tres interemit ex laicis. Unde commoti Egrenſes, caſtrum *Libenſtein* obſederunt in vigilia Corporis Chriſti, & obtinuerunt 17 nobiles, decem equeſtres, & 40. pedeſtres ex arce, ſub pacto militaris captivitatis: quos Egram ducunt, & in duo hoſpitia publica locant. Mane Corporis Chriſti proceſſione non tanta, quidam ex nobilibus fugam petierunt. Unde communis populus ſeditionem maximam fecit; & unum nomine *Havvenſtein* interfecit. Quo ſepulto, alii ad prætorium recipiuntur; pedeſtres autem clauſuris mancipantur, quos rex ſibi mitti petiit. Sed Egrenſes negant. Emittit rex juramentum, niſi ipſi præſententur, quod nolit eſſe Rex. Sed bono medio fractum intercipitur, ita ut omnes captivi in quatuor curribus veherentur, & ultra mille armati cum bombardis ob cautelam, quos Egrenſes conduxerant, uſque ad limites medii miliaris una proficiſcerentur; ubi de regis commiſſo, generoſus Sebaſtianus *Schlick* Cubitenſis obvius, regis in nomine captivos loco regis ab Egrenſibus recepit, quos ilico Egrenſibus reſtituit. Reducuntur ad Egram; nobiles ad prætorium, cæteri ad turres. Unus de-

deniquе,nomine *Geſeller* dictus, ſeorſum concluditur fame perimendus: quia Pragenſium inimicus, tam viris quam mulierculis nefanda attulit ludibria.

Eodem anno, Veneti graviter debellantur. Et Maximilianus Wormatiæ apud electores & principes in diæta auxilium quærit: ſed non obtinet pro tunc. Et Cæſar ſcriptis invehitur contra ſtatus Imperii tunc & poſtea.

Eodem anno, ſunt etiam combuſti quatuor ordinis Prædicatorum apud Bernenſes.

Anno 1510, Auguſtæ fuit magna diæta: & Erphordiæ fuit magna diſcordia inter ſenatum & cives, adeo, quod unus magnus civis fuit ſuſpenſus a plebe.

Eodem anno, *Paul From*, ex Pomerania, malus Chriſtianus, duas hoſtias venerabilis Sacramenti ex cibario furatur cum Monſtrantia, & vendit hoſtias Judæis in *Spandavv* urbe pro novem Marchicis groſſis. Judæi vero hoſtias cum multis injuriis confoderunt; & poſtea in tres partes una ſciſſa, ſanguinolenta eſſe viſa fuit: idque ſæpe factum eſt. Tandem omnes capiuntur, & feria ſexta poſt diviſionis Apoſtolorum triginta & octo comburuntur, & duo baptizati decapitantur, & *Paul From* laceratus cum forficibus deinde comburitur. 114

Eodem anno, multi fiunt terræ motus in Italia, Florentiæ, Ravennæ, Venetiæ, & alibi.

Anno 1511, generale concilium ad inſtantiam regis Romanorum & regis Franciæ inchoatum eſt in Piſa a Papa, & terminatum in Mediolano.

Anno 1512, multa clades infertur Venetis a Gallo: & Italia paſſim miſerabiliter vaſtatur.

Anno 1513. *Frantz von Sickingen* Wormatienſes impugnat: & fuit magnum diſturbium in *Wurms* inter ſenatum & cives: & rex Romanorum quosdam cives decapitari fecit.

Eodem anno, mortuus eſt Papa Julius: & ſequitur eum Leo X.

Eodem anno, 11. Auguſti, concurrerunt in Arteſia Maximilianus Cæſar & Henricus rex Angliæ in perſona. Et ſuper fluvium *Litz* apud Terbonam fugant Gallos, & capiunt decem ſigna: & capitur dux de *Longeville*, & alii quamplures: & occiduntur plures quam centum nobiles, & Terbona comburitur. Poſtea obſidetur *Tornax*.

Anno 1514. Ulricus Dux de *Wirttembergk*, volens gravamina terræ in debitis tollere, convocavit ſuos, ut darent *ſteuram*, de floreno unum numum. Ibi Schorndorffenſes pagi rebelles, videlicet *Bittelſpach*, *Heppach*, & *Grumbach* veniunt in *Schorndorf*, & volunt ſenatum cogere in ſuam partem: ſed ſenatus non vult. Erant vero villani circiter duo millia, & de illis villis ſupra dictis, & hi alios ad ſe trahunt, & libras, quibus carnes ponderantur, in aquam valde injurioſe projiciunt. Sed admoniti a duce, orant ſuppliciter pro venia, & promittunt ſe velle eſſe obedientes: non tamen diu durat. Nam ad Pentecoſtes iterum rebellant Leobergenſes & Schorndorffenſes, & circum ducem Ulricum veniunt, & voluerunt illum occidere. Nam unus clamavit, *Occidite illum nebulonem*. Sed Deus prohibuit. Ibi oppidum Schorndorff capiunt & claudunt, & parant ſe, quaſi vellent bellare, & ferme mille & octingenti in monte, *Cappelsbergk* dicto, ſupra *Bittelſpach* morantur contra prælatos, & nobilitates, & alios honeſtos viros, quos voluerunt omnes occidere. Accurrunt quotidie quamplures etiam ex fidelibus ſubditis, & fit quaſi magnum bellum. Leobergenſes tamen ſtatim redeunt & jurant. Sed Schorndorffenſes in *Ramsthal* inſaniunt & jurant in pauperem Cunradum. Ibi *Ernſt vom Furſt* nobili-

taris ducit quingentos Tubingenſes, & Dux adhuc centum alios, & multi accurrunt de fidelibus, & fugatur exercitus pauperis Cunradi. Venit etiam dux cum 1800. equis, & multis fidelibus ſubditis ſuis. Ibi omnes Schorndorffenſes in oppidum convocati, capiuntur principales, & primum feria ſecunda poſt Sixti, *Hans Volmar*, & *Baſtian Schvvartzhanſen* filius, & *Jorglin Kremer*, tanquam capitanei, decapitantur. Deinde iterum feria tertia poſt Sixti, alii ſeptem decapitantur; & iterum feria quarta poſt Sixti alii ſex; denique Tubingæ adhuc duo. Reliqui fugam petierunt. Populus communis fuit in gratiam receptus. Miſerat nobiliſs. Cæſar Max. comitem a *Montfort*, Georgium & Chriſtophorum *Schenck* a *Limpurgk*, & Doctorem *Schad*. Miſerat etiam Pal. Comes Valentinum *Schenck* ab *Erpach* cum tribus nobilibus; & Chriſtophorus Marchio de *Bada* miſerat Ulricum *Landſchad*; & Herbipolenſ. Epiſcopus Ludovicum ab *Hutten*. Venerunt vero in perſona Epiſcopus de *Strasburgk*, & de *Coſtentz*. Ibi etiam erant, *Hans* & *Chriſtoff* comites de *Werdenbergk*, Georgius Comes de *Hohenloh*, *Wolf* & *Joachim* comites de *Zolren*, fratres, Ulricus ab *Helfenſtein*; Ludovicus a *Levuenſtein*, Rudolfus a *Sultz*, Wilhelmus & Georgius *Truchſeſs*, & legati Suuitenſium. Hi omnes venerunt Tubingam, & volebant conſultare, quomodo ruſtici cogi poſſint, & tandem pacificarunt ſubditos cum Duce. Hoc bellum vulgariter dicebatur *der arm Chunrad*, id eſt pauper Cunradus. Eodem anno Joannes *Pfefferkorn* baptizatus Judæus, feria quarta poſt Ægidii, in Halla propter nefanda ſcelera & malefacta cum ignitis forficibus laceratur, & aſſatur ante caſtrum Mauritii in Judæorum cœmeterio.

FINIS APPENDICIS JOANNIS LINTURII
ad Faſciculum temporum.

DE

LECTORI BENEVOLO SALUTEM!

HUldericus Mutius, prout Conrado GESNERO, ipſi Tigurino, dicitur alias male Henricus, Helvetus erat, & quidem eidem Geſnero dicitur Huguualdus Durgeus. Hoc igitur certum, ipſum ex Territorio Turgovienſi fuiſſe ortum, & prout mihi videtur, ex vico quodam Hugwald dicto. Parentes ejus habitaſſe dicuntur in villario Stocken, proxime Epiſcopicellam, urbem Turgaviæ primariam. De ipſius ſtatu nihil conſtat, niſi quod Geſnerus ipſum vocat Baſileenſis Gymnaſii Profeſſorem. Varia hic Mutius, eodem teſte, ſcripſit, utpote de ſtudiorum ſuorum prooemio libellum, Epiſtolam ad omnes, qui Chriſtum ex animo quærunt, & prout addit, cœpit etiam ſcribere de agricultura, alia multa nobis incognita. Potiſſimum vero inter illius ſcripta eſt, de Germanorum prima origine, moribus, inſtitutis, legibus & memorabilibus pace & bello geſtis omnibus, omnium ſeculorum, ad menſem Auguſtum anni trigeſimi, anni ſupra milleſimum quingenteſimum libri Chronici XXXI. ex probatioribus Germanicis ſcriptoribus, in latinam linguam tralati, auctore H. Mutio. Multa hic invenies, lector, quæ apud Latinos hactenus partim omnino non, partim

obſcuriora fuerunt, Baſileæ apud Henricum Petrum, menſe Auguſto anno 1539. f. quam primam editionem ad amuſſim ſecutus fuit Jo. Piſtorius, ita, ut etiam errores Typographicos ſequeretur. Proletaria multa profert, ubi circa antiquiora tempora verſatur, nec in rebus mediæ ætatis ubivis certa ſequitur; magis accuratus eſt, ubi ad tempora ſeculi decimi quarti & quinti ventum fuerit, quæ ipſius ætati ſunt propiora. Aliorum Annales ſequitur, in plerisque tamen ſolito eſt brevior, illuſtrandæ tamen Germanorum Hiſtoriæ haut parum inſerviens.

DE

DE GERMANORUM PRIMA ORIGINE, 1
MORIBUS, INSTITUTIS, LEGIBUS ET MEMORABILIBUS PACE ET BELLO GESTIS, OMNIBUS OMNIUM SECULORUM USQUE AD MENSEM AUGUSTUM ANNI TRIGESIMI NONI SUPRA MILLESIMUM QUINGENTESIMUM, LIBRI CHRONICI XXXI, EX PROBATIORIBUS GERMANICIS SCRIPTORIBUS IN LATINAM LINGUAM TRALATI, AUTHORE H. MUTIO.

D.D. EUSTATHIO QUERCETANO SUMMO PHILOSOPHO ET MEDICO, H. MUTIUS S.

CVm multas nationes, ob animi ingeniique cultum, & philoſophiæ ſtudium, potiſſimum medicinæ, peragrans, doctiſſime Euſtathi, viſitares etiam in Germania claros eruditione viros, & in noſtro florentiſſimo gymnaſio magna cum tua laude, auditorumque fructu legeres publice, ſtudebas cum exactiſſima Latinæ Græcæque linguæ cognitione, Germanicam quoque linguam conjungere: & cum lingua notitiam rerum conſequendi gratia, diligenter meliores autores, qui Germanorum res geſtas germanicè ſcripſerunt, conquirebas, in quibus ubi olfeciſti, pro tuo exquiſito judicio, multa præclara eſſe & digna, quæ ad Græcos & Latinos tranſmittantur, rogabas me, ut memorabilium ea, quæ aut omnino non, aut certe non tam bona fide, neque tam clare eſſent apud Latinos, transferrem in linguam Romanam. Quod quantopere recuſarim, ſcis: neque enim ignorabam, me oneri tanto non eſſe ferendo, nec erat ocium. Nunc vero tandem ſum aggreſſus, quanquam nihilo magis ocioſus quam tum: tamen animi gratitudinem declarare cupio valde erga te, a quo cum in aliis medicinæ partibus, tum præcipue in anatomicis & re herbaria, multa, candide & amice tradita, ſi non didici, ſaltem audivi. Quam ob rem omnes libros hiſtoricos germanice ſcriptos, quos habere potui aut extare ſcivi, ſtudioſe excuſſi, & quæ viſa ſunt inſigniora, ſcituque digna, verti tibi in linguam Latinam, atque adeo tibi uni, non judicium, ſed candorem & amorem in me tuum reſpiciens. Nec hic mihi ſtudio fuit, ullam vel ingenii vel artis laudem conſequi, ſatis abunde exiſtimans me præſtitiſſe, ſi morem gererem tibi, cui pro noſtra amicitia nihil meorum poteſt diſplicere. Qua autem feſtinatione occupatiſſimus ſcripſerim, vides facile, ex tumultuariæ diſpoſitionis modo & ex elocutionis genere. Fidem certe, quæ ſola hiſtorias commendat, non deſiderabis. Porro, ne quid 2
diſſimulem, primo ſequebar quosdam ſcriptores non certiſſimæ per omnia fidei: ſed ubi primum animadverti, meliores conſului, neque temere cujuslibet veſtigia ſecutus ſum. Cum

hæc

hæc leges, compater cariſſime, fac memor ſis, quantopere petieris hoc, adeoque imperaris mihi. Ego rerum Germanicarum ſcriptorem quempiam optarim exoriri magni ſpiritus, conſilii, & artis, qui ingentia dictuque vix credibilia facta hujus populi altiore quopiam tono celebret, quique tot inſignes victorias hexametro ſono efferat. Sed nemo mortalium ulla orationis vi unquam conſequetur. Si Germani facultate dicendi, quemadmodum bellica armorum virtute, Romanos Græcoſque ſuperaſſent, dii immortales, quantæ eſſent res, quæ jam ignotæ & obſcuræ pleræque jacent. Dolendum profecto, tali materiæ nullum hactenus dignum fabrum contigiſſe. Idcirco ego nulla magis cauſa, tuo impulſu, tantæ molis onus ſubivi, quam quod ſpei nonnihil eſt, aliquem majoris ſpiritus & oris, meam debilitatem, onere viribus longe potentiore ſuppreſſam, levaturum, qui poſſit digne res omnibus nominibus maximas e tenebris eruere. Spero enim, ubi apparuerit, qualisnam materies ſit, aliquem peritum fabrum manus admoturum. Quam ob cauſam, nullum aurium lenocinium adhibuimus, ſed fidem ſancte, quod eſt palmarium hiſtoriæ, obſervavimus, niſi a quopiam ſcriptore falſi ſimus, quod tamen in pauciſſimis fieri potuit. Mirari ſatis non poſſum, quod hanc nationem multi ſcriptores ita prætereunt, ceu nulla eſſet mundi pars, etiam autores, qui quoque deſcribere conati ſunt, quid apud Antipodas & in terris non habitabilibus agatur, nec uno verbo vel nominant Germaniam. Porro (quod hic locus alioqui requirere videbatur) de utilitate hiſtoriæ, hoc eſt ſpeculi & magiſtræ mortalium vitæ, ſupervacuum eſt ad te ſcribere, qui in illis jucundiſſimis, quæ inter nos frequentiſſima fuerunt, colloquiis, mecum ſæpe ſapienter diſſeruiſti, quam nulla re promptius animi prudentia pariatur, melius judicium formetur, & rectius vita inſtituatur, quam ex accurata hiſtoriarum obſervatione & frequenti lectione. Eſt enim hiſtoria hominum vitæ imago. Hanc utilitatem veteres haud dubie viderunt, qui pro illiteratis multa monumentorum genera, tropæa, imagines, ſtatuas, &c. poſuerunt in locis, in quibus homines maxime conveniunt. Et his rebus magis uſi ſunt, cum adhuc nullus uſus erat literarum. Quæſo, ſi ex ſacris literis detrahas hiſtoriam, quid reliqui erit? Si auferas ex ſtudiis literarum hiſtoriam, quid obſecro, manebit, quod magnopere uſui eſſe poſſit? Quid canitur a doctis, & a vulgo? quid loquuntur homines in rebus ſeriis & ludicris, in omnibus conventibus? nonne ſi demas hiſtoriam, omnia muta erunt? Sed nihil opus his ad te, ut dixi. Accipe igitur, ut petiiſti, brevibus, quicquid Germani ſcriptores memorabile habent, de Germanorum rebus: bonique conſules, ſi quid eſt rudius, alienioreque loco dictum. Vale in Domino, tuam aliorumque valetudinem curans & conſervans quamdiutiſſime. Baſileæ anno M. D. XXXIX, Menſe Auguſto.

DE

DE GERMANORUM RITIBUS, MORIBUS, LEGIBUS, ET OMNIBUS GESTIS OMNIS PRÆTERITÆ ÆTATIS CHRONICORUM LIBER I. 3

GENUS ET ORIGO GERMANORUM A TUISCONE FILIO NOE.

SUnt autores, inter quos eſt & Nauclerus & Beroſus, qui tradunt, poſt diluuium Noë inter reliquos filios genuiſſe & Tuiſconem gigantem, qui Germanorum progenitor, genuit Mannum. Manno aſſignant progeniem hanc: Mannus genuit Ingæuonem, qui produxit Iſtæuonem, ex quo Hermionem natum dicunt, cuius filius Marſus; rurſus huius Gambriuius, ex quo genitus fertur Suueus, qui pater Vandali eſt; cui prolem adſcribunt Hunnum, patrem Herculis: Hercules autem factus parens, Teutone filio. Hæc ferè etiam Tacitus habet. Hinc vocitatos Ingæuones proximos Oceano, medios Hermiones, cæteros Iſtæuones, Marſos, Gambriuios, Sueuos, Vandalos. Iohannes Viterbienſis tradit, Noë numeroſam proſapiam habuiſſe; Tuiſconem autem Germanorum & Polonorum Danorumque autorem & patrem eſſe. Idcirco genus Tuiſconis ad Noë, ſicut Enos ad Adamum rectè refertur. Uxor Noë, quæ peperit illi Tuiſconem, tribus nominibus, Veſta ſcilicet, Terra, & Titea appellatur. Atque ita pulchrè Beroſus Cornelio Tacito conſentit, Tuiſconi matrem fuiſſe Tellurem. Longeque fallitur hoc loco Diodorus Siculus, exiſtimans, propter hæc nomina, Noë multas fuiſſe mulieres. Nam tres appellationes unum unius mulieris nomen eſt. Suntque absque dubio ſynonyma. Quemadmodum etiam Noë appellatus eſt Ianus, bifronsque pingitur, quod bina ſecula vidit. Eodem Beroſo, non dubiæ fidei autore, Sarmatia & Germania Tuiſconi ſorte obtigit. Cui Beroſi opinioni aſtipulatur & C. Tacitus. Scribit enim, Germanos ſedem & nouam regionem quærentes, poſt longos variosque errores, in Oceani littoribus terram primum attigiſſe. Propter has cauſas, diu Germani ab Italis & Gallis Tuiſci vocati ſunt, quod nomen adhuc non ſolum in Germanorum, ſed ferè omnium gentium ore eſt.

Beroſus (quem quidam, inter quos eſt etiam Metaſthenes, Perſicarum rerum ſcriptor, fide dignum authorem ducunt, quemque Ioſephus libris antiquitatum ſæpe citat, libro hiſtoriæ ſuæ quarto) ſcriptum reliquit, quod à diluuio poſt centum triginta unum annum, prima & potentiſſima urbs Babylonia ædificari cœpta ſit. Tunc etiam temporis Noë, qui & Ianus eſt vocitatus, Tuiſconem filium ſuum in Europam miſiſſe, & illi tradidiſſe regnum à flumine Tanaë ad Rhenum usque. Sicut & Tacitus ſcribit, Tuiſconem deum terra editum, & eius filium Mannum, autorem & conditorem gentis. Item ſcribit Beroſus, quod anno 4 Nini regis Aſſyriorum, Tuiſco Germanos circa Rhenum legibus & inſtitutis correxit, & in ordinem redegit, quemadmodum Iubal apud Celtiberos, & Samotes leges tulit Celtis. Secundus Germanorum rex fuit Mannus, Tuiſconis filius. Scribit enim Beroſus: Sexto anno Semiramidis reginæ Aſſyriorum, iuxta Rhenum, Mannus Tuiſconis filius, Germanorum regnum obtinuit. Tertius Germanorum rex fuit Ingæuo, filius Manni, tempore Nini, filii Nini. Hermionem, quartum ferunt Germano-

rum regem fuiſſe, tempore Arali, ſeptimi Aſſyriorum regis. Quintus eorum rex fuit Marſus, tempore Balei, octaui regis Aſſyriorum: a quo dicti ſunt Marſi, hincque eſt regnum Marſorum, teſtibus Plinio & Cornelio Tacito. Gambriuium ſextum regem in Germania faciunt hiſtoriæ, tempore Belachi, Aſſyriorum regis. Hic
4 Gambriuius ſtrenuus & fortis bello fuit. Ioannes Annius quibusdam coniecturis colligit, hunc primum coronatum regem Germaniæ fuiſſe. Sueuum ſeptimum regem ſcribunt, Baleo, undecimo rege Aſſyriorum ſeu Babyloniæ, imperium obtinente. Ab hoc putantur Sueui nominati. Hic Tigurinæ non ignobilis urbis conditor fertur. Vandalus Germaniæ octauus dicitur rex, Altada duodecimo in Aſſyria regnante. Nonum tradunt Teutonem fuiſſe huius nationis regem. Ab hoc ſunt Germani dicti Teutones. Fuit autem tempore Manniti, tredecimi Babyloniæ regis, qui primum diis ſacrificare inſtituit. Decimus rex Hercules fuit, tempore Macalei, decimi quarti Babyloniæ regis. Hunc omnium virorum fortium primum in prælia ituri Germani, carminibus cantuque celebrabant, autore Cornelio Tacito. Hæc de regibus Germanorum, autoribus citatis.

Veriſimile eſt, ſicut iudicat etiam Ioannes Viterbienſis, quod, quemadmodum Germani à Tuiſcone nomen acceperint, ita Alemannos à Manno, Tuiſconis filio, ſecundo rege ſuo, vocatos. Et a ſeptimo rege ſuo Sueuo nominatos Sueuos, ſicut à nono rege Teutone appellati ſunt Teutones. Germani vero longo poſt tempore ab exteris nationibus, Gallis ſcilicet & Italis, dicti ſunt. Cuius nominis cauſam arbitror fuiſſe, quod belli tempore tam fraterno animo ſemper partiri ſint pericula & ſucceſſus: & quod ii, qui domi remanſerant, paſcentes, ruſticanteſque, uxores & liberos pro communi patriæ ſalute militantium alebant: poſt annum, qui in bello fuerant, reuertentes domum, viciſſim rura colebant, nutriebantque familias, qui in eorum locum exire, lege inſtitutoque in bellum cogebantur. Hæc viciſſitudo & mutua mutatio cum magna germanaque fide fiebant. Nec autem usquam germani fraternique animi magis apparent, quàm in præliis, ubi vitæ capitisque agitur periculum. Hanc cauſam hujus nominis eſſe, idonei ſunt autores. Porrò ex nominibus omnibus illis nouiſſimum eſt Germanus; nec multum, quod ſciam, ante Chriſtum natum in uſu fuit: quanquam hoc nomen etiam ſit apud Titum Liuium primæ decadis libro 6. Iulius quoque Cæſar in Commentariis cum lib. 3. tum aliis quibusdam locis, huius nominis meminit. Facit & Cornelius Tacitus mentionem huius nominis. Item Strabo Geographiæ lib. 7. Trans Rhenum, inquit, verſus orientem Germani habitant, gens forma & moribus non prorſus diſſimilis Gallis. A Romanis vero frequentius Teutonici vocati ſunt. Ita ſine dubio vocabulum Germani minus eſt vetuſtum. Quando autem aut per quem primum ſic appellati ſint, ſcribit Nauclerus ſe neſcire. Quanquam vero minus vetus ſit reliquis nominibus; tamen quam vetuſtum ſit, videmus ex Liuio. Poſt enim urbem Romam conditam, anno centeſimo ſexageſimo, fuerunt Germani in Italia, quo tempore Brennus Romam incendit.

Omnes, qui digni ſunt, quibus fides habeatur, coſmographi, nempe Ptolemæus, Hegeſippus, Cornelius Tacitus, Beroſus, Strabo, & ſi qui ſunt alii huius loci conſentientes, ſcribunt, Rhenum Germaniam a Galliis ſeparare, eſſeque utriusque nationis terminum. Nec eſt dubium obſcurumue, Gallos olim usque ad Rhenum occupaſſe omnia; atque ſic Rheno diuiſas Germaniam & Gallias. Hinc palam eſt, Argentinam & Moguntiam & maiorem Baſileam, reliquaſque in ea Rheni ripa urbes in Gallia ſitas. Germani enim virtute roboris, armiſque præſtantiores ſuis non contenti, Gallos expulerunt. Ferunt etiam quidam ſcriptores, Gallos aliquando Germanica lingua locutos, ſed bellis omnia confuſa. Solinus in collectaneis ad Auguſtum dicit, Germaniam eſſe populoſam, pertinereque a Polonûm ſiue Sarmatiæ montibus per Hercyniam ſylvam usque ad fines Rheni, & ortum Danubii. Plinius lib. 4. cap. 13. ſuis quoque finibus Germaniam deſcribit. Sed nobis parum cognitum, quid ſibi velit. Adeo per temporis bellorumque iniuriam, nomina ciui-

tatum

tatum & regionum partim interciderunt, partim mutata ſunt. Vixque eſt inuenire aliquid, quod ſuum priſtinum nomen tueatur. Ptolemæus & Corn. Tacitus libro de Germaniæ ſitu & moribus ſimiliter ſcribunt, Germaniam eſſe imprimis nobilitate & magnitudine inſignem: Rheno & Danubio à Gallis, Rhetis, & Pannoniis; montibus vero a Sarmatis Dacisque ſeparari. Hi veterum Germanorum fines ſunt. Sed nunc ſingulari armorum animique robore ad ſua adiecerunt multa, verſus meridiem, orientem & ſeptentrionem, transgreſſi, poſſeſſoribus fugatis, flumina & montes, omnes ſuperarunt difficultates. Cuius rei teſtimonio ſunt Germani tranſrhenani in Gallia, ut ſupra dictum eſt. Tantumque acceſſit Germaniæ, ut duplo hodie maior ſit, quam Strabonis, Ptolemæi, Pliniique tempore habita eſt. Nam Germani omnes regiones & populos, qui lingua Teutonica cuiuscunque idiomatis utuntur, ſibi aſſerunt: quantumuis varia ſit huius linguæ dialectus.

Germaniæ omnes naturæ dotes tantum variant cum iis, quæ olim illi, ſi credimus Romanis & Græcis ſcriptoribus, fuerunt, adeoque fere omnia aliter habent, ut hæc abunde poſſint eſſe argumento (ſi ſcriptores non mera mendacia & ſomnia mandarunt literis) cœlum & regionum naturam mutati: etſi philoſophi phyſici non concedant. Sed Domini verbo obediunt omnia elementa, faciunt omnia hæc, iuxta iuſſum & imperium Domini exercituum. Hoc benedicente, & aperiente manum, terra fert fructum ſuum, fertilitateque omnia implentur: maledicente, & manum claudente, ſterilis redditur terra, & omnia pereunt, ut Pſal. 103. *Dante te illis, colligent; aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Auertente autem te faciem, turbabuntur. Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem ſuum revertentur. Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ.* Et Pſal. 32. *Miſericordia Domini plena eſt terra. Verbo Domini cœli firmati ſunt: & ſpiritu oris eius, omnis virtus eorum.* Hoc genus ſententiis tota eſt plena ſcriptura. In hunc modum ſolet eſſe viciſſitudo in donis Dei: mutanturque ſic attes, animi, ingenia, & regna, fierique ſolent morrales poſt varia dona & victorias ſucceſſusque, arrogantes & molles, vitiisque infinitis inquinantur. Quare poſt longam patientiam, non perpetuo ferens Dominus Deus, puniensque ingratos, dat fructum ferentibus. Sic eſt mutata fertilitas, propter populi peccata; terræ promiſſionis, quæ prius fluebat melle, vino & lacte, iam vix ſpinis & tribulis ferendis eſt habilis. Notum eſt, quales fructus in teſtimonium & ſignum Iſraeli Ioſue & Caleb ex illa attulerint terra, quæ jam eſt deſolata, deſerta, & colono prorſus non reſpondens; ſicut etiam Sodoma & Gomorrha ante maledictionem omnibus rebus abundauerunt, ut iure habitæ ſint paradiſus & pinguedinis domus. Propterea Ezechiel cap. 16. perditionis eorum nullam aliam reddit cauſam, quam omnium rerum affluentiam ſine magnis operis, & luxum, qui ſolet comitari ocium, & fructuum absque labore copiam. Sic verum exiſtimo, Germaniam aliquando fuiſſe barbaram, horridam, & infœcundam; ſemper tamen bellicoſam, aliisque populis fortiorem, quemadmodum conſueuit eſſe gens laboribus indurata & exercitata, parumque ciuilibus mollioribusque moribus imbuta. Sed Dominus iam tandem quoque hanc terrarum orbis partem reſpexit, ita, ut ex verbo & gratia Domini vix unquam fuerit regio vel fertilior, magisve habilis ad omne genus fructus producendos, vel felicior ingeniorum animorumque bonitate, magnitudine & præſtantia. Quibus enim gentibus, quæſo, in ulla cedit arte? imo quos populos, qui & ſunt & fuerunt, non longo intervallo poſt ſe relinquit? Iam incipiunt Phyſici diſputare de temperie media & ſumma, cui aſcribunt illam benedictionem Domini in Germania, quam olim tribuerunt Aſſyriis, Perſis, Terræ promiſſæ Iſraeli, Medis, Græcis, Italiæ. Iam illud ver illamue Domini benedictionem in Germania omnes mirantur cum ſtupore populi. Nihil in hoc mundo vanitati obnoxio ſolidum, immutabile, & incorruptibile. Fuerunt alia olim etiam ſecula apud Ægyptios, Græcos & Romanos, eruditione & artibus omnibus excellenter dotata & exculta, ſed temporis iniuria, quæ omnia conſumit, artes & homines interciderunt. Id quod ſine dubio nobis poteſt

euenire, ſi ingrati fuerimus Domino Deo, omnium bonorum largitori. Etiam nunc cauſæ paulo oculatioribus non ſunt obſcuræ. Et niſi Domino, qui omnia propter ſeſe facit, aſcripſerimus in vera humilitate & timore Dei, in deſpectum barbariemque maiorem priore relabemur. Nam Dominus propter peccata, cum alia, tum potiſſimum ſuperbiæ, molliciei & luxus, transfert animos & regna, ita ut repente leones immutentur in lepores. Quare ambulandum in lumine, antequam prætereat. Ne quis ſibi in illis donis placeat, arroganterque alios deſpiciat; Dominus deiicit ſuperbos de ſede, exaltat humiles. Qualis aliquando Germania fuerit, eſt apud L. Anneum Senecam in lib. de gubernatione mundi. Dicit enim, errare eos incertis ſedibus, perpetuas hyemes illic eſſe, ſolum infœcundum, nullas ædes, venationibus viuere, ubicunque nox feſſos laboribus deprehendit, cubare ſub frondibus aut in ſpeluncis foueiſue; pellibus veſtitam aut etiam nudam
6 gentem eſſe; miram illis eſſe frigoris patientiam. Non diſſimilia ſcribit & Tacitus: Quis porro præter periculum horridi & ignoti maris, Aſia, aut Africa, aut Italia relicta, Germaniam peteret? Informem terram, aſperam cœlo, triſtem cultu conſpectuque, niſi ſi ſit patria. Addit poſt pauca: Terra etſi aliquanto ſpecie differt, in uniuerſum tamen aut ſylvis horrida, aut paludibus fœda, humidior qua Gallias, ventoſior qua Noricum ac Pannoniam aſpicit, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fœcunda: ſed plerumque improcera; ne armentis quidem ſuus honos aut gloria frontis; numero gaudent, eaque ſolæ & gratiſſimæ opes ſunt; argentum & aurum propitii an irati Dei negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ venam argentum aurumue gignere, quis enim ſcrutatus eſt? poſſeſſione & uſu haud perinde afficiuntur, &c. Hæc Tacitus. Talia de Germania refert etiam Strabo, & alii plures ex Græcis & Latinis. Næ iſta videntur mera mendacia, & figmenta omnibus, qui hodie hæc legunt aut audiunt. Nam quo loco & ſtatu ſint hoc tempore Teutonicæ res ad aſtra ſublatæ, nouit totus mundus. Sed iice autores grauitate & doctrina inſignes excuſari poſſunt, iudicio Domini, de quo paulo ante. Si iam cernerent iſti rerum ſcriptores germanas res, non poſſent non ſuffundi rubore. T. Liuius putat, Germaniam totam nihil niſi horridam ſiluam eſſe, ad quam nullus unquam mercator veniat; nec quiſquam ad eos accedere propter feritatem auderet, niſi cum valida militum armorumque manu. Idem quoque demonſtrat, in iis Italiæ locis, in quibus nunc ſunt pulcherrimæ urbes, Bononia & Mutina & aliæ, deſertum & ſylvam fuiſſe. Iulius Cæſar tradit, neque agriculturam neque uſum belli intermitti apud Germanos: ſed priuati ac ſeparati agri apud eos nihil eſſe; neque longius anni tempore uno in loco incolendi cauſa remanere conceſſum eſſe; neque multum frumento, ſed maximam partem lacte atque pecore vitam degere, multum in venationibus eſſe. Et hoc vitæ genus & quotidianam exercitationem, libertatemque vitæ, ab omnique officio ac diſciplina vacationem, vires alere, & immani corporum magnitudine homines efficere. Additque in eam conſuetudinem adductos, ut locis frigidiſſimis nullis veſtibus, exceptis pellibus, utantur. Quæ Cæſar in Commentariis de Sueuis ſcribat, cuilibet in promptu eſt legere, ut nihil opus ſit pluribus. Facile eſt videre eo loco, quomodo indurati fuerint ad laborum & bellorum incredibilem patientiam, quam frugali vita fuerint contenti, modo ſalua eſſet auro precioſior libertas. Ex quibus cauſa barbariei patet. Nec mirum, terram a Domino ſtatim poſt Adami lapſum maledictam, ſine diligentibus cultoribus nihil produxiſſe quam tribulos & ſpinas; omnia erant obſita ſentibus, quæ iam ſunt veſtita pulcherrimis & fœcundiſſimis vinetis & pomariis. Nihil eſt tam felicis ingenii, quod non cultum, fructum producat ſuum. Quamquam ſint autores phyſici, qui opinentur ex reuolutione cœleſtium virtutum, & per hoc temperiei mutatione regionum fœcunditatem mutari in ſterilitatem, & ſterilitatem rurſum in fœcunditatem: idque adeo, ut ubi nunc eſt mare, aliquando terras; & ubi terra, illic maria fuiſſe. Sterilem autem fieri fœcundam terram, indicant etiam Romani ſcriptores, qui queruntur, non eandem eſſe ſua-

ſuarum terrarum fœcunditatem; diſputantque in eo, num etiam terra ſeneſcat,
effœtaque reddatur ſenectute, ut animalia. Quæ mutatio facta ſit in Canaan, ſci-
mus. Natura rerum infirmis elementis ſubiectarum eſt fragilis, corruptionibus &
mutationibus expoſita; nihil eſt tam ſplendidum & magnificum, quod non redi-
gatur ad nihilum, & in contemptum veniat; omnia veteraſcunt, ut veſtimentum.
Dominus ſolus immutabilis manet, & qui in eo ſunt, unum cum illo facti. In Aſia
& Africa, aliisque memorabilibus locis iam multa iacent neglecta, infrugifera, &
deſerta, quæ vix ſerpentibus iam alimentum ſufficiunt, ubi fuerunt ingentes ciuita-
tes populoſiſſimæ. Ubi fuit Babylonia? Ubi fuit Niniue? Ubi Troia? Ubi Thebæ?
ubi reliquæ, de quibus tam magnifice loquuntur hiſtoriæ? Ecce rerum humana-
rum miſeram conditionem! Quid miſeri extollimur? quid cæci inflamur in tam
caducis rebus? Babyloniæ urbis amplitudo & altitudo nota eſt: ſed ubi fuerit,
ignoratur locus; eſt iam habitatio Sirenum, draconum, crocodilorum & venefi-
carum aliarum ferarum. Dic mihi campum, ubi Troia fuit, & eris mihi magnus
Apollo? Ægyptus, quæ ex Nili exundatione paradiſus erat, iam ſuas laudes non
tuetur, nec reſpondet colonis ſuis. Quid igitur mirum, ſi ex Germaniæ eremo fa-
ctus eſt hortus, omnibus & ad voluptatem & neceſſitatem ſufficientibus plantis
conſitus, omniaque pene dixerim, ferens ſine culturæ diſciplina? Quem in mo-
dum omnia ſphærica reuolutione mutentur a Domino, in ſacris literis cum aliis 7
locis pluribus, tum clariſſime Solomon in Eccleſiaſte tradit. Multa faciunt, ut ego
perſuadear, Germaniam felicitate non ulli orbis partium cedere. Quanquam enim
ſunt, qui prædicent Aſiæ, Africæ, Indiæ, Italiæ, aliarumque dotes; tamen cum Pli-
nio judico feliciſſimam regionem, quæ ſuis contenta, alienis nihil opus habet; cui-
que eſt temperatus aer. Concedo aliis hyemes minus rigentes: ſed caloribus æ-
ſtatis magis ferventibus affliguntur. Fructibus alii aliis abundant, ſed habet & Ger-
mania ſuos peculiares; taceo de animalium aliarum regionum nocentiore veneno.
Non facile eſt conferre in hunc modum terrarum felicitatem: nam nullam partem
eſt inuenire, quæ ferre omnia poſſit; ſemper negatum eſt alii, quod in aliam colla-
tum videas; non dico in præſentiarum, quam diues auri & argenti, aliorumue me-
tallorum ſit Germania: quamque omnibus rebus ad vitam laute degendam copio-
ſe ſibi ſufficiat, nihil prorſus externi egens, ſi vellet: quid enim opus eſt de his plu-
ribus dicere, quæ in oculis omnium in claro die conſtituta ſunt? Italiæ, Hiſpaniis, &
Galliis fere prorſus omnia metalla negantur, niſi quæ a mercatoribus Germanis
mercantur.

De Germania ſcriptum Cornelius Tacitus reliquit, Germanos indigenas, mini-
meque aliarum gentium aduentibus & hoſpitiis mixtos, qui olim non terra, ſed
claſſibus aduectos: & aliquot populos Tacitus, Plinius, Oroſius, Strabo, Ptole-
mæus commemorant, ſed nominibus nobis adeo incognitis, uti mirari ſatis non
poſſim, qua temporis injuria adeo perierint regionibus ſua nomina. Nec minus
eſt mirabile, quod nullus ex autoribus cum alio conſentit in nomenclatura, ſed
quilibet alia tribuit regionibus & urbibus nomina; cum tamen in uno fere ſeculo
tres inſigniores vixerint. Strabo enim ſub Tiberio, Cornelius Tacitus ſub Traia-
no, Ptolemæus imperante Antonino Pio, floruerunt. Iſta ſunt nomina popu-
lorum Germaniæ apud Strabonem, Bructeri, Suevi, Caldui, Marcomanni, Liuii,
Zumi, Butones, Mugilones, Sabini, Senones, Sicambri, Catti, Gambruuii, Cat-
tuarii, Chaubi, Cimbri, Caulci, Campſiani, Biſurges, Cheruſci, Catiſci, Ampſa-
ni, Cheinſci, Landi, Sabatii, Heumunduri, Boii. Cum Strabone Cornelius in
pluribus variat. Oroſius his vocabulis appellat, Uſipetes, Tencteros, Friſos, Ago-
riuarios, Dulgibinos, Taſuarios, Chauchos, Longobardos, Reudingos, Auia-
rios, Varmos, Eudoſos, Suarmos, Nuithomos, Hermunduros, Nariſcos, Qua-
dos, Marſignos, Gothos, Oſos, Buros, Ligios, Arios, Heluetianos, Mannumos,
Heliſios, Naharualos, Rhingios, Lemones, Suiones, Venetos, Fennos, Vanda-
los. Ptolemæus multa alia habet, quæ recenſere ſuperuacuum exiſtimo. Tam

diuerſæ impoſitionis nominum non fuit alia cauſa, quam quod doctiſſimi hi autores ſibi putarint licere pro animi arbitrio imponere nomina barbaræ nationi, ſicut & adhuc hodie Germani peregrina libenter imponimus nomina, vel Græca vel Latina. Huc facit, quod olim in Germania, autore Tacito, nec viri nec mulieres nouerunt literas. Etiam ipſi Galli, antequam Romano imperio fuerint ſubjecti, nullas omnino literas attigerunt, nec etiam viderunt. Græci aliquando illis Græcas literas oſtenderunt, quas pro miraculo habuerunt. Ex his dubium non eſt, illa Germanis nomina impoſita a Græcis vel a Latinis. Romanis enim ſingulari ſtudio fuit, linguam Latinam cum imperio propagare, & pleraque aliis appellationibus nominare. Noſtro tempore Germaniæ regiones appellantur hoc genus nominibus. Ea pars, quæ non multum abeſt a fontibus Danubii & Rheni, Sueuia vocatur, quam ſolam Alemaniam quidam volunt. Huic vicina eſt Heluetia; Alſatia, Brabantia, Selandia, Holandia, Friſia, Dania, Saxonia, Thuringia, Haſſia, Francia Orientalis, Boemia, Scbleſia, Polonia, Bauaria, Pannonia.

Iulius Cæſar memoriæ mandauit, quod Germanis vita omnis in venationibus ſtudiiſque rei militaris fuerit: quodque a paruulis duritiei & laboribus ſtudeant. Quique diutiſſime impuberes permaneant, maximam inter ſuos laudem ferre. Hoc enim ali ſtaturam, ali hoc vires, neruoſque confirmari putant, & cætera, quæ eo loco ſcribit, in promptu ſunt. De his Tacitus ſcribit, quod aliquando ſupra modum inculti barbari fuerint, in ſordibus & magnis ſudoribus a prima juuentute educati, in omni domo, inquit, nudi & ſordidi; in hos artus, in hæc corpora, quæ
8 miramur, excreſcunt; ſua quenque mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur; dominum ac ſeruum nullis educationis deliciis dignoſcas. Inter eadem pecora, in eadem humo degunt, donec ætas ſeparet ingenuos, virtus agnoſcat. Sera juvenum Venus, eoque inexhauſta pubertas; nec virgines feſtinantur: eadem juuenta, ſimilis proceritas, pares validique miſcentur, ac robora parentum liberi referunt. Seuera illic matrimonia. Dotem non uxor marito, ſed uxori maritus offert: interſunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quæſita, nec quibus noua nupta comatur, ſed boues & frænatum equum, & ſcutum cum framea gladioque. In hæc munera uxor accipitur. Atque inuicem ipſa armorum aliquid viro affert. Hoc maximum vinculum, hæc arcana ſacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne ſe mulier extra virtutum cogitationes, extraque bellorum caſus putet, ipſis incipientis matrimonii auſpiciis admonetur, venire ſe laborum periculorumque ſociam: idem in pace, idem in prælio paſſuram auſuramque. Hoc iuncti boves, hoc paratus equus, hoc data arma denunciant: ſic viuendum, ſic pereundum. Accipere ſe, quæ liberis inuiolata ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rurſus quæ ad nepotes referantur. Ergo ſepta pudicitia agunt, nullis ſpectaculorum illecebris, nullis conviuiorum irritationibus corrupta. Hæc fere ad verbum Tacitus de moribus Germanorum. Sunt & alia apud alios autores, ex quibus coniicere licet, de morum ſeueritate & inſtitutis ita tetricis, ut tamen non per omnia honeſta diſciplina caruerint. Scribunt quidam, olim Germanas mulieres fortiter pro patria pugnaſſe, & iam laborantibus in dubii martis periculo viris, in multis non vulgaribus præliis prompte viriliterque fortes auxiliares manus attuliſſe, res aliquando pene fractas aliquando reſtituiſſe, & ab incunabulis liberos ad arma educare & exercere ſolitos. Quæ conſuetudo adhuc noſtro tempore durat, ita, ut hæc natio toti orbi abundè ſatis militum mittat. Propterea ſuos liberos Marti dedicabant, quem præter alios deos colebant. Nam aſtrorum periti affirmant, peculiariter Martem virtute ſua, &, ut loquuntur, influxu ſuo reſpicere Germaniam, ut non ſolum uſu & exercitatione in militari diſciplina & robore animi & corporis cæteris præſtent, ſed etiam natura. Quare Dionyſius vocat eos natura bellicoſos. Quando matrimoniis iungebantur, utrique ſponſo & ſponſæ prædicebatur; adeptos ſuorum laborum & moleſtiarum ſocium, &, ut pacis & belli tempore mutuam ſancte inuiolatam ſeruarent

uatent fidem, omniaque communia ducerent pericula, & pacis tranquillitatiſque
commoda, ocia & labores, bona & mala. Hoc iunctis ſub unum iugum bo-
bus, equo inſtructo, & armis utrinque datis, ſignificabatur. Item, ut facultates
a maioribus acceptas auctiores ſuis liberis & poſteris relinquerent. Mulieres vero
arcentur a comeſſationibus publiciſque ſpectaculis,quo ſumma dos,mulierum pu-
dicitia illibata permaneret. Qua diſciplina factum eſt, ut adulteria rariſſima apud
eos fuerint. Deprehenſæ in adulterio maritus iure omnem cæſariem euellere pro
arbitrio potuit. Et eiectam cum ſumma ignominia ex domo per omnes urbis pla-
teas, vel etiam per omnes regionis vicos, duriſſimis verberibus agebat. Quoque
ſeuerior erat in peccata uxoris, hoc vir laudatior habebatur. Nec hic ulli perſo-
narum reſpectui locus erat. Propter has cauſas, apud eos boni mores plus vale-
bant, quàm apud alios bonæ leges. Diuerſitas ſuppliciorum eſt ex delictorum
varietate. Proditores & transfugas arboribus ſuſpenderunt. Ignauos & degene-
res animo, imbelles & corpore infames, paludibus & cœno merſerunt. Ita di-
uerſitate ſupplicii puniendo, ſcelerum naturam oſtendebant. Leuioribus pecca-
tis pro cuiuſque delicti magnitudine equorum pecorumque numero conuicti mul-
tabantur. Multæ pars reipublicæ vel regi, pars ipſi, qui vindicabatur, vel propin-
quis eius exoluebatur. Non iunctas ſedes incolebant, ſed ſeorſum diſcreti rura
ſua colebant, ſicut fontis, aut campi vel nemoris occaſio admonuit. Quiſque
ſuam domum certo ſpacio circumdedit, vel propter incendii periculum, vel pro-
pter barbariæ ædificandique imperitiam. Subterranei ſpecus, multo fimo onera-
ti, erant illis hyeme receptacula & domus, & frumento fructibuſque aliis horrea
& cellæ. Et hoc modo & brumæ rigores, & hoſtium depopulationes fallebant.
Veſtitus erat ſagum aut fibula, vel etiam ſpinis contextum. Totos fere dies ac
noctes ad focum ſedebant. Locupletiſſimi eorum a vulgo diſtinguebantur veſti-
bus non laxis & fluitantibus, ſicut Sarmatæ ac Parthi, ſed ſtrictis & ſingulos cor-
poris artus exprimentibus. Geſſerunt & plerique ex ipſis ferarum pelles, maculis
quandoque variegatas. Nec alio veſtimentorum genere mulieres, quam viri ute-
bantur: niſi quod fœminæ ſæpius linea veſte purpuris variata induebantur: ſed ſine
manicis, brachia & lacertos, totamque anteriorem pectoris partem nudæ: etſi
fuerit, ut dictum eſt, ſumma in matrimoniis caſtitas. Pro diis creaturas viſibiles 9
coluerunt,ſicut Lunam & Solem. Mercurio præcipue diuinos honores exhibuerunt;
cuius imagines adhuc hodie quibuſdam locis extant: cui ſanguine humano, viuo-
que homine ſacrificabant aliquando. Sed Martem & Herculem pecude quapiam
placabant. Iſidi quidam Sueui ſacrificabant. Non ferebant, deos ſuos humana
effigie pingi aut ſculpi. Nemora & lucos diis dedicabant, & illa ex deorum nomi-
nibus appellabant: propterea quod illi abſcondita vident. Quidam terram deam
vocabant, honoribuſque diuinis colebant:quod alma tellus omnia producat. Sunt
præterea multa apud autores, de veterum Germanorum ſuperſtitione, & diuina-
tione, & auguriis, quæ non duco operæ pretium eſſe enarrare omnia: quanquam
adhuc hodie cæca & chriſtianæ lucis ignara mortalitas infinitis ſuperſtitionibus in-
voluta ſit. Magna æquitate agrorum limites diuidebant, & ne quid iniuſtè inæqua-
literque fieret, quotannis poſſeſſionibus mutatis, veteres migrabant coloni inui-
cem in aliorum agros. Qui ex magnatibus, ſicut hodie fit, quando à bellis vaca-
bant, ocio, ludendo, ſomno & conuiuiis vitam ducebant. Rei familiaris curam,
& culturam agrorum mulieribus, ſenioque defectis aut alioqui imbellibus com-
mittebant. Summus magiſtratus, apud quem belli tempore vitæ neciſque ius
erat, temporibus pacis abrogabatur, conſtitutis in ſingulis pagis iudicibus. Publicè
conuentus comitiaue agebant: ſilentio a ſacerdote indicto, & re propoſita, reges,
magnates aut alioqui lingua & autoritate præpollentes ſententiam ordine dice-
bant: magiſque exorant, quàm imperant, quod volunt. Si vulgo ſententia diſ-
plicebat, magnis clamoribus explodebant; probantes autem, armorum concuſ-
ſione & ſonitu animi propenſionem ſignificabant. Bellis confectis, centum du-
ces,

ces, viros ex omni populo prudentia & probitate inſigniores, ſeligebant, qui lites dirimerent, cuſtodes eſſent legum. Sed omnia publica & priuata armati agebant. Nec erat illis conceſſum ius vel belli ſuſcipiendi, vel alias aliquid maioris momenti agendi, niſi prius populo vel ciuitate conſulta. Iuuentus bello fortis magnis honoribus & præmiis afficitur, ſupraque alios nobilitatur. Nobilitas apud eos non ex maiorum ſtemmate, ſed ex fortiter geſtis iudicatur. Nec tamen deſunt autores ex majorum egregiè factis, & prolem laudem nobilitatemque conſecutam. Et iuxta factorum magnitudinem & claritatem, per gradus ad regum latus ſedes tribuebatur. Nobilitas aliis armis & animo fortior, hoſtibus viciniſque omnibus terrori erat; ſæpeque vel ſolo nomine vicerunt, & in officio vicinos continuerunt. Ad hos legationes cum muneribus frequenter mittebantur ab exteris. Nulla gens propenſiore animo peregrino hoſpitia offert, & omnem humanitatem oſtendit in omnes, advenas præſertim. Ducuntque in pleriſque locis pro bono omine eſſe, ſi cui Deus hoſpitem peregrinum egenum mittit. Nam ſine deo fieri non poſſe rectiſſimè perſuaſi ſunt. Atque utinam hanc humanitatem non exuerent his peſſimis nouiſſimis temporibus, quibus prædictum eſt, homines fore ſine omni caritatis affectu. Germanorum humanitatis, & præcipue in peregrinos, facilitatis veſtigia adhuc manent; ſed refrixit etiam hæc caritas in multis. Hoc de Germanis veteres autores Romani teſtantur. Magnum flagitium iudicatum apud Germanos, peregrinum quapiam vel leui iniuria afficere. Quamobrem confugientes ad ſe, & auxilium aduerſus potentiorum iniurias petentes ſumma vi & integritate defendunt, & ius perſequuntur iniuriam patientium, ultro ſine ſpe præmiorum: ſed ſolum propter ſolam humanitatem & miſericordiam erga infirmiores. Hilari fronte & affabilitate non vulgari, cibum & reliqua neceſſaria indigentibus communicant. A ſomno ſtatim calida lavare conſueuerant. Dormiunt autem libenter uſque in diem à curis ſoluti. Cibi generibus minimè exquiſitis utuntur. Nullis condimentis & illecebris voluptatum & effœminata mollitie vincebantur. Cibus erat venatio aut arborei fructus, aut lac, ex lacteque confecta. Sed in potando immodicos ſemper fuiſſe, negari non poteſt. Exiccandis poculis ſemper certarunt, & adhuc certant. Quique capaciora uno hauſtu ſæpius exhaurit, robuſtior habetur. Et hæc non ultima laus eſt. Nec in hoc pugnæ genere minus pertinaces ſunt, quam in præliis. Potu utuntur ex hordeo & aliis frumenti ſpeciebus cocto, vino ſapore non abſimili, & ut merum, inebriat. Sunt quoque autores, qui reliquerunt ſcriptum de Sueuis, quod paſſi non ſunt ad ſe in-
10 uehi vinum, quod molles animo & effœminatos reddat. Nec ad conuiuia, nec ad opus eunt niſi armati. Paratiores ſemper ad verbera quàm verba, etiam poſt calices. De magnis rebus conſultant inter potandum. Aperti ſunt, minimè nigri & fallaces, nihil diſſimulare, nihil celare, nihil adulari, nihil fingere, non repoſtum odium in pectore, & ore riſum gerere, ſcientes. Ludo nimium dediti, præſertim aleæ; & non dubitant audaces omnes facultates ſemel deponere: imo ſuorum ipſorum corporum libertatem non raro deponunt. Et victus ſic, nihil repugnans, victori ſe vinctum præbebat ſeruum. Tanta ſemper fuit apud eos fidei obſeruatio. Spectacula eorum omnia erant exercitatio & tractatio armorum; ſummum decus ſcire rem militarem. Malebant ſic ſe exercere, quam venas argenti & auri in terra abſtruſas magnis ſudoribus effodere. Nec enim precium hoc hæc metalla habebant, ſicut partim ſupra diximus, partim in ſequentibus ubi offeretur occaſio, narrabitur. Vaſis aureis & argenteis, quæ dono acceperant ab exteris, ut fictilibus uſi ſunt: quanquam Romano imperio viciniores, propter uſum & commercium, monetam præcipue Romanam & acceperint & expoſuerint. Sed nullus amor aut honor lamæ, *(a)* uſui vero ſolum. Remotiores autem aliis rebus commutabant, rarius pecunia utentes. Munera ſemper amarunt, quod quid

(a) Sic etiam editio Baſileenſis, forſan legendum: *lamina*.

quid commodi incommodiue adferat patriæ, rerum noſtra memoria declararunt
euentus. Nunc in quo luxu, quibuſque inutilibus peregrinis rebus intricata ſit
Germania, ſine dolore recordari quis poſſit, qui hos veterum mores audit? Per
hos certe iuſtitia extrema veſtigia fecit, excedens terris. In proximos frequen-
ter hoſtiles excurſiones exercebant, & propter rapinas & propter exercendam iu-
uentutem, ne ocio emolliti, belli temporibus inutiles redderentur; ſimul ut vici-
nis terrorem incuterenr. Et ex ducibus ad huiusmodi incurſiones paratior, à po-
pularibus præ cæteris laudibus vehebatur. Adeoque non dedecori erat, alienas
gentes diripere, vt etiam laudis plurimum datum ſit, qui plurimum domum re-
tulit rapinarum. Ita factum eſt, vt nunquam cum hoſte confligere, etiam iuſtis
bellis confectis, deſierint. Ex nobilioribus reges creabantur: duces verò, pro-
pter factorum magnitudinem eligebantur, ſed communibus omnium ſuffragiis.
Tantumque abeſt, ut regibus liceat tyrannidem exercere, vt etiam nihil audeant
conſtituere in rebus quoque exigui momenti, ſed omnia populo ſciente & con-
ſentiente, agere coguntur, & vel ob minimam tyrannidis ſuſpicionem è regno
repelluntur. Atque ita rex & duces magis exemplo quàm imperio plebeios præ-
cedunt. Primi domi conſtitutiones legum factis exprimunt. In præliis primi
hoſtem adoriuntur, in prima acie conſtituti. Primi, ſi quid operis in caſtris lo-
candis exigitur, manus admouent. Noctu & die per omnes locorum difficulta-
tes primi proficiſcuntur: reliquus exercitus hos ſequitur, ab his exemplum in o-
mnibus functionibus capit. Supplicia criminum capitalium leuiorumque flagi-
tiorum in manu ſacerdotum erant, non ex authoritate regum aut principum, ſed
deorum. Religionem enim deorum ſupra omnem humanum magiſtratum col-
locabant. Perſuaſioque hæc de diis ſuperſtitioſa ſeditiones cauebar, & plebem in
officio retinebat, quod per alios principatus impoſſibile erat. Quanquam inſcius
non ſim, Iulium Cæſarem ſcribere, ſummum in bello imperatorem apud Ger-
manos habuiſſe necis & vitæ ius & poteſtatem. In præliis cognatos & amiciſſi-
mos quosque locabant, quam coniunctiſſime poterat fieri; quo minus alterum
alter deſereret, pugnaretque fortius quiſque pro familiariſſimo quoque. Et ob
has cauſas etiam uxores & prolem inter impedimenta habere, & præliaturis o-
ſtentare & commendare: eorum captiuitatem & crudelem trucidationem, ſi vin-
cerentur; præmia, & ſpolia, & laudem, & gloriam, & pacis commoda, ſi vince-
rent, ob oculos ponere. Hoc per duces eloquentiores fieri ſolebat. Etiam per
mulieres, infantes in ulnis mammiſque adhibitos oſtendere. Ipſæque arma non
raro in manus capere, in acie locum viriliter defendere, hoſtem repellere: quibus
incitamentis & facibus vix quicquam excogitari poteſt, quod etiam ignauiſſimum
excitet, ut ſi non aliam cauſam reſpiciat, vel pudore compellatur adverſus ho-
ſtem. Obſidum loco nubiles virgines dabant, & viciſſim accipiebanr. Hoc vi-
detur illis peculiare fuiſſe in deliberationibus magnarum rerum, nullius, quantum-
uis abjectæ in ſpeciem perſonæ, conſilium ſpernere, etiam mulieres audire. Ve-
ſpaſiani tempore fuit Velleda mulier, propter bona conſilia pro dea Germanis ha-
bita. Hoſtem aggreſſuri, carminibus Herculem celebrabant & inuocabant, &
clamoribus quibusdam ad terrendum hoſtem confictis, vti unà omnium voce ſo-
liti ſunt. Sic ſuos in ſpem vocari, hoſtes confundi animo ſperantes. De hoc can- 11
tus & clamoris genere Tacitus, & alii quidam. Arma eorum haud noſtris nunc ſi-
milia fuerunt; expedita & leuiora feruntur fuiſſe. Omnia agreſtia, nihil picti &
effœminati, quod effœminatum animum argueret. Equites equis non prorſus
diſſimilibus iis, quibus hodie Turcus vtitur. Relinquere equos, ſi loci præliique
ratio flagitate videbatur, aut feſſis & vulneratis concedere peditibus; ipſi pedites
viciſſim pugnare conſueuerunt. In quem uſum equos in omnem euentum aſ-
ſuefactos habebant. Pugnando in præliis, omnes ad principem exercitus reſpi-
cere, omnibus curæ eſſe, vt illum imitentur, vt placeant illi; illi viciſſim ſtudium,
vt ad animoſitatem exercitum prouocet. Nullum maius dedecus, quam princi-

pe relicto fugere: imò principe viuo, & re non prorſus deſperata, reſpicere, fugere relictis armis, aut principe, flagitium haberi conſueuerat maximum. Nec poſtea vnquam conceditur tali adeſſe publicis conuentibus, vel ſacris eorum. Itaque contemptim tractabantur, vt multi laqueo vitam finierint, vel alio quopiam genere ſibi mortem conſciuerint. Pace diutius durante, iuuentus, præcipue nobilior, patria relicta, quærere hoſtem, & aliis ſine prorſus titulo bellum inferre ſolebat. Sic vitæ diſcrimina & labores ſubire, quam domi ignobiles in otio torpere, maluerunt. Honeſtioremque quæſtum ex ſanguine humano, quam ex terræ cultura barbari iudicabant. Funera non tanta religione & apparatu, quanto alii populi, curabant. Nobiliorum cadauera cum armis & equis comburunt: deinde tumulo in viridi quopiam horto aut prato ſepelierunt. Nec lamentationibus funera proſequuntur. Viris enim vitio datur; mulieribus propter ſexus infirmitatem nonnunquam conceditur. Mercatores, non vt aliquid importarent, ſed ut ſpolia ab hoſtibus accepta emerent ab illis, Germaniam adire conſueuerant: nunc mercatorum facultatibus & multitudine antecedit ferme omnibus nationibus, veterum nulla fuit negotiatio & quæſtus, quam bellum, venatio, agricultura, paſtiones pecoris, quæ multis locis ſolæ in uſu fuerunt. Pagi & oppida non muro, ſed foſſa circundata longe diſtabant. Nam maior pars agri ſilveſtris & inculta manebat. Veriſimile eſt, ex pagis qui tum fuerunt nobiliores, quæ nunc ſunt ciuitates, originem ſuam habere. Rhenani a Rauraca Baſilæa ad oceanum uſque fuerunt aliis magis politici, propter Galliæ viciniam: qui mores, exuta barbarie, ciuiliores ante Germanos, acceperunt: quod vicini fuerunt Romanis, quibus ciuilitate Græci præceſſerunt. Græci autem ab Ægyptiis ciuilem vitam mutuati ſunt. Coloniam Agrippinam & Treuerim primum omnium politioribus moribus a Gallis acceptis, ad ciuilem vitam perueniſſe ferunt. Dicunturque vetuſtiſſimæ imperii ciuitates, ædificatæ a Trebeta, ante natum Chriſtum anno 1548. temporibus Abrahami. Apud Germanos olim nemo poſſidebat propria rura, ſed ſingulis annis mutanda fuerunt, cedendumque aliis, ne quis arrogaret ſibi terram, quæ communis omnium alma mater exiſtit: néue libido poſſidendi animos hominum ſtultos occuparet, præriperentque alii aliis, quod fruendum omnibus dat Dominus. Pernicioſum nimirum putantes, hominem ſibi agrum aſſerere, de quo tot ante ceſſerint, omniaque metat orcus. Certe illam ſtultam humanæ mentis arrogantiam etiam annus Iubilæus ille in ſacris literis videtur cauere. Erat ciuitatibus ſingulare ſtudium, quam longiſſime nullum habere vicinum, quanque latiſſime omnia circum ſe habere ſilueſtria, & nullis habitata hominibus. Et hoc laudi præcipue erat. Sed primi libri hic finis eſto. In ſequentibus ordine perſequi egregie dicta & facta Germanorum conabor. Sequi autem viſum eſt Cæſarum tempora, a Brenno incipiens ad Carolum hunc V. pergens, ſi annuerit Dominus. Ne cui autem videatur abſurdum & præter rationem, quod ordine Cæſarum meam diſpoſitionem inſtituo. Nemini opinor non cognitum, quantum Romanis ducibus cum Germanis, rurſum Germanis cum Romanis fuerit negotii; alterique alteros claros reddiderunt.

Sed hic primi libri finis eſto.

DE

DE GERMANIS 12

LIBER SECUNDUS.

DE VETERUM GERMANORUM ANTE NATIVITATEM CHRISTI GESTIS.

ANnis 364. poſt Romam conditam, Senones, Sueui, & ii, qui nunc 364
Heluetii vocantur, Italiam ingreſſi ſunt hoſtiliter, duce Brenno, vt Iuſtinus refert, gratia nouarum ſedium quærendarum, patriam, propter inteſtinas ſeditiones & rapinas relinquentes, atque in Latio incolas expulerunt, Tuſcos primum; ædificaſſeque feruntur nobiliorum urbium quasdam, nimirum Mediolanum, Comum, Vincentiam, & alias, quæ nunc partim Venetis, partim ducatui Mediolanenſi, partim Romano pontifici ſunt ſubiectæ. Mantuam quoque volunt quidam ab his cœptam ædificari. Tuſci, duce Rheto nomine, ſe in vicinas alpes, & montium loca inacceſſa receperunt, fugientes militem Germanum & Gallum: vocaruntque regionem à duce Rhetiam, & ſe Rhetos. Porro ij non contenti, agro Tuſcorum occupato, hoſtili animo Romam verſus profecti ſunt, omniaque depopulantes, incolaſque trucidantes & eiicientes, in poteſtatem redegerunt. Quibus mature obuiam miſſi ſunt a ſenatu populoque Romano duces cum validiſſima militum manu: ſed reſiſtere non valentes, frequentibus præliis victi ſunt, accepitque Roma maiorem, quam unquam antea cladem. Aliquoties ita trucidati ſunt, ut vix euaſerint præliorum teſtes. Tandem etiam ad iam, tot cladibus acceptis, terrore confuſam Romam, ipſam urbem venerunt, ſucceſſibus elati & barbarie feroces hoſtes: quam expugnarunt facilè, propugnantibus metu exanimatis, captam crudeliſſime diripuerunt, nulli ætati ſexuique parcentes. Quidam ab altera parte fuga ſibi conſuluerunt: cum quibus pontifices, Veſtæque moniales virgines egreſſi ſunt cum ſuis ſacris reliquüs & ſimulachris deorum. Nam irruentibus hoſtibus non occurrerunt, ſed e regione in fugam ſe coniicientes, focos & penates, & ſenio defectos parentes hoſti trucidandos deſeruerunt, multis urbis locis incendio exuſtis, & magnis viris Romanis multis trucidatis, obſeſſoque Capitolio (quod Romanis ſolum ex omnibus ſupererat) ſex totis menſibus fruſtra, nam fortiter confiſi loci munitione, defenderunt Romani. Diciturque ſeruatum à vigili anſere. Nec Galli & Germani ſine magna ſuorum iactura Capitolium conati ſunt capere. M. Torquatus in ea propugnatione prudenter multa geſſit. Inter alia hoſti ſperanti deditionem Capitolii propter cibi penuriam, proiecit ultro liberaliter panem ex Capitolio, quo de pertinaci futuræ deditionis ſpe barbaros, iam etiam commeatu indigentes, deiiceret. Nec eum rei expectatio fefellit. Barbari enim homines capiendi Capitolii animum deſpondentes, pacto certo auri pondere, Romanis in Capitolio reliquis Romam reddiderunt. Parantibus verò diſceſſum Germanis & Gallis, F. Camillus in his turbis ex exilio vocatus, & dictator factus, milite comparato, mira celeritate, non expectante hoſte barbaro, abituros, omnia tuta putantes, nihil iam timentes, negligenterque omnia adminiſtrantes, quaſi re bene geſta & confecta, adoritur, vertit in fugam, maiorem partem trucidat, ſpolia recipit. Itaque incenſum Romæ ignem ſanguine hoſtium extinctum recte quidam dixerunt. Atque hoc modo Camillus, ex inuidia a ſuis ciuibus in exilium miſſus,

rem Romanam reſtituit; in quo viro cenſent autores, quod abundè ſatis prædicabile fuiſſet, quod hoſti ſe propter iniurias non adiunxit. Quo ore igitur ſonanda animi magnitudo, quod etiam auxiliares manus fractis prorſus rebus attulit? Hoc tempore conſultabant Romani de bello in Germanos & Gallos ſuſcipiendo, ne aliquando denuo armati Romam contenderent, & tempus belli pleriſque opportunum videbatur, poſt recentem fugam & hoſtium cladem: ſed aliter viſum eſt Camillo, cui ſumma erat rerum poteſtas: qui maluit, ſe prius recolligeret, & præſenti contra hoſtem ſucceſſu contenta eſſet Roma, quæ ſimilior erat aceruo lapidum, quàm ædificatæ vrbi. Sed qui volet, hæc pleniſſime in hiſtoriis cognoſcet. Ego propterea paucis verbis indicare volui, vt admonerem, quo ſeculo primum longius profecti ſint in militiam Germani. Nam ante hoc tempus, neque Italiam, neque vllam remotiorem regionem hoſtiliter ingreſſi ſunt. Poſt multas a Brenno ciuitates in Italia ædificatas, profectus eſt cum armata Gallorum & Sue-
13 uorum (quorum maior pars abſque dubio ex iis montibus fuit, quos hodie Heluetii poſſident) manu in Aſiam, præmiſſo prius legato, Belgio Germano cum Germanis; qui totam Aſiam ita terruit ſuo aduentu, vt magna vi pecuniæ plurimi reges pacem ab eo emerint, legationibus undique ad eum miſſis, pacem petentibus. Ptolemæus rex Macedoniæ, comparato exercitu, reſiſtere conatus, victuſque, captus, truncatus, capiteque eius a Germano milite per totam Macedoniam circumlato, incuſſerunt ingentem formidinem Macedonibus & vicinis regionibus omnibus. Depopulata igitur Macedonia & Aſia, totaque Græcia, ſecutus eſt & Brennus maioribus copiis, & quæ relicta fuerant, deuaſtat omnia, non parcens templis & eorum aris. Sed, ut hiſtoriæ uno loquuntur ore, vbi Apollinis templum diripuerunt in Delphis, multi terræmotu perierunt, multi fulminibus perierunt, multi gladio perierunt: multi peſte perierunt: vehementerque copiis afflictis, & Brennus ipſe imperator vulneratus grauiſſime, doloris impatiens, ſibi mortem conſciuit. Quidam ſcribunt, pugione transfoſſum periiſſe. Alii alio mortis genere periiſſe tradiderunt. Poſt ducis mortem, Germani & Galli occuparunt opportunas in Aſia ſedes: dictique a Græcis Galatæ, quod nomen ſeruant. Hinc Gallogræcia dicta eſt.

Quod Cimbri & Sueui, & populi in iis montibus, quos Heluetii inhabitant hodie, in Illyrico, tota Græcia, Hiſpania, Italia geſſerint, quanque difficilia bella confecerint, poteſt ex variis hiſtoriis colligi: quantumuis diſſimulanter pauca ex plurimis vix uno digito attingant. Solet enim humanum ingenium ſua exaggerare, quæ putat eſſe laudi, aliena vero extenuare, vel etiam deprauare. Neque enim veriſimile eſt ex rerum ignorantia factum. Quantis copiis Aurelius Scaurus conatus ſit Germanis reſiſtere, quo pacto fuſus ſit, quot milia amiſerit, quomodo captus & interfectus, ſi enarrare vellem, iuſto volumine vix poſſem. Quid dicam de M. Æmilio, qui cum ingenti apparatu multiſque legionibus aduerſus Germanos miſſus, extinctus eſt cum uniuerſo exercitu, in quo habuit 100 millia peditum, præter equitatum & impedimenta? Ex omni illo numero vix euaſerunt octo animæ. In quo luctu, quoque metu tum fuerit Italia & ipſa urbs Roma, cogitatione melius quam verbis conſequi poſſum. Nam iam ante ediderant barbari multa ſuæ crudelitatis exempla, quare vehementer timuerunt, ne imminens ferox hoſtis Italiæ, ſuperatis alpibus, direptaque Italia, excinderet totam Vrbem. Nam tales iactabantur minæ ex hoſtium ore auditæ. Et iam Romanum imperium ſubiectum in Germaniam & Gallias per nuncios iactabant. Sed Domino aliter viſum eſt. Nam Marius contra illos miſſus, prudenter cunctanterque exultantes & ferocientes barbaros, multis præliis victores repulit, expectata locorum opportunitate, & hoſtium commeatus penuria (quæ res plurimum in bello habet momenti) adortus eſt, pugnaruntque totum fere diem dubio marte; ſed Germani frigoris patientiores, quam æſtus, calorem in valle ſoli expoſita, tempore anni calidiſſimo non ferentes, ſub veſperam diſſipati, tergum verterunt. In quo prælio vtrinque

que infinita hominum multitudo deſiderata eſt: ſed Germani potiores ſuos duces amiſerunt, & regem ipſum † Teutobochum. Sed ſub idem tempus, Q. Catu- † Teutobum. lum, in alpes cum non contemnendis copiis miſſum, ad prohibendos hoſtes, non ſine magna Romanorum cæde, ex præſidiis deiecerunt Germani. Niſi Catulo ſubueniſſet mature Marius (qui vt ante cunctatione, ita hic feſtinatione prudentiſſime vſus eſt) actum erat de legionibus Catuli. Marius contra barbaros vſus temporis & locorum commoditate. Nam vt alios cunctanter magno conſilio, ita illos feſtinanter mane nebuloſo tempore, obſeruatis ſolis exortu & vento, vt eſſent hoſtibus infeſti, aggreſſus eſt, & ſole hoſtibus aduerſo, & nebula & puluere excitato, per ventum fretus, vicit, & occidit fere ducenta millia, ſupra quadraginta millia captis. Ibi inauditum apud alias gentes, mulieres Germanorum, & mulieres ſecutæ caſtra, memorandum exemplum pudicitiæ & magnorum animorum ediderunt. Nam cum in vallo & munitionibus caſtrorum primo impetu non potuerunt Romani eas redigere in poteſtatem, & cernentes, ita viriliter munitiones defendere, vt morituras potius animaduerterent, idque non inultas, quam ſe hoſti traderent, conditiones deditionis obtulerunt illis: ſed illæ omnes recuſarunt, niſi promitterent, illæſam omnium pudicitiam fore. Quod cum negatum illis eſt, ſibi & ſuis liberis conſciuerunt mortem, ne veniret earum pudicitia in manus eorum, qui ſuos caros coniuges occiderant: aliæ ferro, aliæ laqueo, aliæ ſe præcipitando in aquam (quæ ab vno latere caſtrorum erat alta, quod etiam ſingulare munimentum caſtrorum fuit) paucæque ex magno numero in hoſtis manus peruenerunt. Sunt quoque inuentæ, quæ quanquam captæ, cum congreſſuris viris tam 14
pertinaciter certarunt, vt animas in pugna reliquerint. Interea ita caſtra defenderunt, vt hæc omnia peregerint, & omnia, quæ vſui putarunt fore hoſtibus, in ignem iecerint. Nec paucæ ſeipſas in ignem coniecerunt. Quædam irruerunt in hoſtium arma denſiſſima, in certiſſimam mortem: ſed ſecum hoſtium aliquot ad inferos rapientes. In hoc prælio multi duces, & rex ipſe Cimbrorum Beleus, occubuerunt. Et in hac pugna fractæ Romanæ res ſunt per Marium reſtitutæ, non tam militum virtute, quam ducis prudenti aſtutia. Quæ niſi ſucceſſum habuiſſent, Romanum imperium totum ſuppreſſum erat Germanorum armis.

Quicquid ſe ullo modo effert, & ſuis viribus confidit, Dominus deiicit. Nemo eſt ita creaturis munitus, quem Deus non exuat ſuo tempore. Omnem faſtum deprimit: & ſtultitia eſt ſibi placere in creaturis, quas omnes Dominus propter ſe fecit: & nulla eſt maior vanitas, quam hominem ſibi arrogare vel culicem. Regna Aſſyriorum, Perſarum, Medorum, Alexandri Magni, ab alio ad alium tranſlata ſunt: tandem peruenerunt ad Romanos, qui etiam iam fuerunt Troës. Eorum imperium fruſtatim ſciſſum, fere tot tyrannos habet, quot oppida vel vicos. Sic hæc pereunt & tranſeunt. Perit omnis arrogantia. Nec enim Deus ferre poteſt. Omnis virga amplius non neceſſaria, & inutilis facta, in ignem mittitur. Exitus tyrannorum operæ precium eſt conſiderare, quam miſeri inexpectatique fuerint. Videmusque diuæ virginis cantionem per omnia ſecula impleri: *Deponit potentes de ſede, exaltat humiles. Deus perpetuo ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam. Quod vult aliquid videri, in nihilum redigitur, vocatque Deus, quæ non ſunt, tanquam ut ſint.* 1. Corinth. 1. Roman. quarto. Huius diuini iudicii omnes hiſtoriæ teſtes ſunt: ſuntque plenæ exemplis omnes. Quanti reges, quanta regna & imperia, quantæ urbes, quantæ reſpublicæ deletæ ſunt, vt ne veſtigium quidem remaneat? Omnium exitii cauſa nulla prorſus eſt, quam ſuperbia cordis, cæcæque mentis humanæ Dei gloria deſtitutæ & vacantis. Quid Troiam, Græciam, Pharaones, Romanos, & Conſtantinopolitanos principes, Romanum ſenatum, populum Iſraëliticum; quid alios reges & Imperatores commemorem? Quid aliud habent omnes hiſtoriæ? Quin nunc Turca tam breui in tantum faſtigium potentiæ eſt euectus, vt vel ſolus ſatis abunde indicio ſit, quam inconſtantes mutabileſque ſint

 huma-

humanæ res. Sic non fortuna, ne gentiliter loquar, ſed Deus omnia verſat, omnia mutat.

Vt redeamus ad Germanorum geſta. Vicinos olim ſæpe compoſuiſſe, & coëgiſſe ſuum iudicium ſequi; aliiſque nationibus, vt adhuc hodie res ſe habet, ſemper metuendos fuiſſe, non eſt obſcurum (quantumuis diſſimulent hiſtoriarum ſcriptores) Heduis & Sequanis diu de imperio litigantibus. Petierunt Sequani a Germanis, contra Heduos alioqui potentiores, & peiorem habentes cauſam, auxilium: qui percognita vtriusque factionis cauſa, Rhenum transgreſſi, a quibus Hedui victi, dareque obſides coacti, & perpetuis pacis conditionibus compoſiti, ad votum Sequanorum, & arbitrium Germanorum ſunt. Nec hoc bellum leue fuit, ſed Heduorum omnis nobilitas in prælіis eſt interfecta. Vnus tamen ex Heduis Romanos ſolicitauit aduerſus Ariouiſtum, Germanorum regem, & Sequanos; qui commemorando, quid Germani tandem auſuri eſſent, quæque eorum fama iam eſſet per omnem Galliam, & in Hiſpanias usque pervenire inciperet; quæ contra opinio de Romanis, ſi ſocios desererent, eſſet futura: & hoc genus perſuaſionibus aliis facile induxit Romanum Imperatorem ad auxilium ferendum, & cogitandum de bello aduerſus Germanos ſuſcipiendo. Nam iam maiorem partem poſſeſſionum & in agro Heduorum & Sequanorum occupauerant Germani; & quotidie numerus aduenientium ex Germania augebatur, vt breui haud dubie veteres Gallos colonos omnes eiecturi viderentur. Huc accedebat, quod non habuit minimum momenti ad Romanos excitandos, quod Ariouiſtus rex vir erat natura ferox, & ad bellum quoduis oblatum perficiendum promptiſſimus. Vi armorum omnia agere, nihil illi maiori ſtudio eſſe, quam imperii ſui fines propagare, Romanos, vbicunque occaſio offerebatur, omnibus modis conatibusq; aperte & clam impedire. Sedulo cogitare de ſibi ſubiicienda Gallia. Romanorum præſidia ex ea eiicere. Nam Iulius Cæſar multa præſidiis tenebat loca in Galliis. Quare Cæſar facile coniectura, quam magnæ Ariouiſti regis ſpes eſſent (quid enim non ſperaret etiam de Italia, capta tota Gallia?) aſſequi: & quid moliretur, oculis conſpicere potuit: viditque totam Galliam ſuam futuram, ſi hunc hoſtem vinceret. Propter vero ſupra commemoratas cauſas, quæ in hoc rege erant, prudenter diligenterque contra talem minime contemnendum hoſtem cenſuit agendum. Quamobrem viſum eſt illi ad Ariouiſtum legationem mittere, cum talibus mandatis: Vt ad quempiam medii itineris locum certum & commodum conueniret Cæſarem, de communibus rerum publicarum commodis, & vtriusque ſuo & Ariouiſti iure, & componendis rebus turbulentis, colloquendi gratia. Reſpondit barbaro & elato animo Ariouiſtus, ſe mirari, quid iuris & negotii eſſet Romanis in Gallia, quæ armorum vi & iure belli ſua eſſet facta. Nihil ſibi apud Cæſarem eſſe negotiorum, ſi quid ille velit, ad ſe venire poſſe. Hæc nimium ſuperbe renunciauit Cæſari. Quibus auditis, Cæſar cenſuit hominem barbarum ferocientem aliter tractandum: remiſitque legatos, qui ſeuero vultu & animo illi nunciarent, vt in memoriam reuocaret, ex gratia & beneuolentia ſenatus populique Romani ſe ſalutatum appellatumque regem. Quænam ſit ingratitudo, non velle vel ad colloquium venire propter pacem, euitandaque multa incommoda & pericula. Quum autem non velit venire, hæc eſſe, quæ velit: Primum, ne in poſterum in Galliam trans Rhenum Germanos ducat. Deinde, vt Heduis obſides reſtituat. Poſtremo, ne ulla cauſa amplius arma ſumat contra Romanos eorumue ſocios: ſi hoc faciat, fore amicum populi Rom. ſi non, ſe Romanos ſociosque eorum ſumma vi defenſurum, nec ullo modo Heduos inultos relicturum. Nec enim Romanos talem contemptum in ſe recipere ſolitos. Ad hæc reſpondit Ariouiſtus rex, Ius belli eſſe, vt victor cum victis pro ſuo arbitrio agat. Et hoc etiam Romanos cum ſuis agere. Quum igitur ipſe Romanis non præſcribat, quid cum victis agant, ſe quoque non velle impediri. Heduos victos ſuis armis, obſides ſe non redditurum; nec arma aduerſus eos moturum, quamdiu pacis conditionibus & promiſſis ſatisfecerint. Quod autem Cæſar minetur, ſe ulturum eos,

eos, poſſe eum venire, ſi cupiat. Neminem impune hactenus contra ſe & Germanos arma ſumpſiſſe. Se effecturum, vt ſentiat, quæ vires, quodque robur ſit Germanis, qui iam quatuordecim annis ſub dio obduruerint perpetuis in militia, nunquamque interea temporis domum venerint: inuictosque hactenus fuiſſe. His auditis, Cæſar feſtinandum eſſe iudicauit. Diligenter igitur copiis collectis, quamprimum ad Arioviſtum contendit. Nec ſegniter, minorique conatu Arioviſtus aduerſus Cæſarem in Sequanos profectus eſt. Sed celerior Cæſar opportuniora loca & urbes Sequanorum Romanis præſidiis muniuit. Sed facile Cæſar vidit, quantopere miles Romanus Germanum timeret: quanque in magna exiſtimatione fortitudinis inuictæ eſſet Germanus. Quare hunc metum longa oratione exemit: Primum, vt orationi viam ad exterritos & metu ſtupidos animos faceret, Arioviſtum non temere contra Romanos bellum moturum, qui ſe conſule, tot beneficia accepiſſet a Romanis, præſertim cognitis ſuis poſtulatis, & æquitate conditionum. Deinde incipit commemorare Marii factorum ſucceſſus, ſuam diligentiam. Hos Germanos cum Arioviſto eſſe, quibus cum ſæpenumero Heluetii congreſſi, non ſolum in ſuis ſedibus, ſed etiam in illorum finibus plerunque ſuperaſſet: qui tamen pares eſſe Romanis non potuerint (quod tamen fictum erat, neque enim Heluetii Romanis vnquam ceſſerunt, ita vt habeant, quod glorientur) Galloſque magis aſtutia quam virtute ab Arioviſto victos. Poſt hæc, prætextus varios timoris diluit. Quidam enim metuere ſe rei frumentariæ penuriam; quidam itineris difficultates volebant videri. De quibus pro tempore & propoſito prudenter vbi dixit, conuerſi ſunt mirabiliter omnium animi, alacritateque mentium cupere prælium, præ ſe ferebant. Cæſar igitur arripuit per commodiſſima iter, ſine omni ceſſatione, aduerſus Arioviſtum cum ſuis contendit. Audito aduentu Cæſaris, Arioviſtus mittit ad eum, qui nuncient, quod antea de colloquio poſtulaſſet, id licere fieri: additque cauſas, quare iam cupiat ultro, quod ante recuſarit. Et conueniendi conditionibus ſtatutis; & vterque ſuis comitibus in equis ſtipatus, Cæſar primum Romanorum beneficia erga Arioviſtum recenſuit, quo rex a ſenatu ſalutatus eſſet; quodque, dona miſſa ampliſſima eſſent, nihil etiam promerenti. Commemorabat quoque quam cari eſſent Romanis Hedui, multis ex cauſis. Taleſque confœderatos ſuos ſolere non ſolum defendere, ſed etiam augere Romanum ſenatum. Addidit etiam
ſuam priuatim animi propenſionem & beneuolentiam erga Heduos. Deinde, ut ob- 16
ſides Heduis reſtitueret, poſtulauit; nec unquam ſociis Romanorum inferret bellum. Et ſi traductos Germanos reducere non poſſet, ſaltem efficeret, vt in poſterum nulli Rhenum tranſirent. Ad hanc Cæſaris orationem Arioviſtus reſpondendo, ſua in bellis geſta recenſuit, cauſaſque, quare ſit iure & merito rex appellatus: reddiditque ſui in Galliam aduentus cauſam, victoriamque ſuam in prælio cum vniuerſis Galliæ copiis, commemorauit, vno prælio totius Galliæ vires a ſe ſuperatas. Si malint denuo fortunam martis experiri, ſe eſſe accinctum: ſi verò velint potius in rerum tranquillitate quieſcere, ſibi iure promiſſum ſtipendium deberi. Se amicum populi Romani factum, vt iuuetur, non vt iniurias ferat. Se traduxiſſe Germanorum copias: neque enim inermem potuiſſe venire ad defendendos iniuriam ferentes. Nam non veniſſe ad oppugnandam Galliam, ſed a factionum altera rogatum. Se priorem in Gallia eſſe quam Romanos, adeoque ſuam eſſe hanc prouinciam; Cæſaremque propter nullam Heduorum cum Romanis neceſſitudinem, ſed ad opprimendos Germanos veniſſe. Quare niſi quamprimum decedat cum ſuis omnibus copiis, hoſtis loco eum habiturum. Neque enim ſe ignarum, inquit, etiam magnam gratiam initurum apud multos Romanæ reipublicæ principes, ſi Cæſarem interficiat. Id ad ſe clara multorum voce perferri. Igitur non eſſe, vt timeat ſe contra Romanos principes facturum, ſi reſiſtat Iul. Cæſari. Poſtremo pollicetur, gratum ſe fore, ſi diſcedat ex Gallia ſua. His Arioviſti poſtulatis Cæſar multis contradixit, ſe non poſſe vllo modo facere, neque Romanæ fidei ſocios deſerere. Item ſi temporis diuturnitatem ſpectandam iudicet, populi Romani

ni iuſte imperium Galliæ deberi: ante enim bonam partem Galliæ bello victam a
Q. Fabio Maximo. Ecce, dum vtrinque hæc contrauertuntur, equites Germani
moræ impatientes, ad Romanos propius adequitant, in eosque tela & lapides mit-
tunt. Qua re nunciata Cæſari, ſtatim ad ſuos aduolauit, & cum comitatu ſuo ad ex-
ercitum ſe ex periculo recepit: & in vulgus militum ſparſit, quam potuit odioſiſſi-
me, Ariouiſti in colloquio libertatem, vel ſi quis mauult, arrogantiam; quo pacto
Romanis ex omni Gallia interdixiſſet. Quomodoque impetum feciſſent contra
fidem in Romanos Germani. Quibus modis maieſtas Romani nominis contemne-
retur a barbaro rege. Atque ita incenſos omnium animos reddidit. Iterum igitur
cupiebant colloquendi gratia conuenire: ſed Cæſar impetum Germanorum metu-
ens, mittit ad regem legatos, qui quumprimum venerunt, vt proditores aut ſpe-
culatores coniecit in vincula, ſtatimque exercitum ad Cæſarem promouit propi-
us. Cæſar exercitum aliquot diebus in conſpectum Germanorum in acie produ-
xit; ſed loco iniquiore continuit. Equites primis diebus fortiter pugnarunt vtrin-
que. Germani tali pugnæ genere vſi ſunt: Erant tot peditum, quot equites, ho-
rum alteri ad alteros ſe in prælio, vt res ipſa requirebat, recipiebant, aliquando
coniuncti, aliquando ſeparati pugnabant. Pedites miræ erant celeritatis, æqua-
runt equorum, jubis nonnunquam ſubleuati, curſum, quandocunque erat opus
feſtinatione. Interea Cæſar opportunioribus locis caſtra munit. Ariouiſtus forti-
tudine & alacritate ſuorum fidens, miſit exercitus partem ad munitiones Cæſaris
oppugnandas. Hic toto die acerrime pugnatum eſt, usque dum nox diremit pu-
gnam. Et quanquam Romani in munitionibus ſuis ſuperioreque loco conſtituti
fuerint: tamen tanta conſtantia & robore Germani pugnarunt; ut Cæſar ipſe ho-
„ ſtis ſcribat, *Solis occaſu, ſuas copias Ariouiſtus, multis & illatis & acceptis vulneribus, in*
„ *caſtra reduxit*. Ex his verbis quiuis facile intelligere poteſt, quomodo eo die Ro-
mani vix in caſtris ſe defenderint, tantum abfuit, vt in æquum campum deſcen-
dere auſi fuerint. Sed nimium confiſi, poſtridie eius diei, iterum locis iniquiſſi-
mis adorti hoſtem, & magna parte exercitus Cæſaris trucidata, tandem propter ni-
miam locorum iniquitatem & munitiones, diligentia Cæſaris factas, coacti ſunt
cedere, vtrinque occiſis infinita pene hominum multitudine. Sed poſtea & in il-
las & in alias Galliæ partes irruerunt hoſtiliter, viceruntque longe ſæpius, quam
victi ſint. Cum igitur ſæpius Galliam diriperent, & omnibus modis Romanorum
conatus impedirent, Cæſar neceſſario belli molem omnem in Germanos verten-
dam iudicauit. Commeatu igitur comparato, delectuque habito militum & equi-
tum, aduerſus Germanos (qui in Gallia ſedes occupauerant, expulſis incolis Gallis
Romanorum ſociis) proficiſcitur: qui venienti obuiam miſerunt legatos, cum his
„ mandatis, Populi Romani amicitiam ſe ſeruaturos, neque unquam bellum prio-
17 „ res Romanis illaturos. Si autem quis illis prior inferat bellum, ſe minime recu-
„ ſaturos. Neque enim Germanæ virtutis eſſe, bellum deprecari, ſed hoſtem re-
„ pellere & perſequi: nec hactenus quenquam impune laceſſiſſe Germanos. Expo-
„ ſueruntque longa oratione adventus ſui cauſas, & voluntatem erga Romanos:
„ quanti vſus eſſe poſſint Romanis in militia, ſi ſedes occupatas cum pacis tranquil-
„ litate illis conceſſerint volentes. Nec hoc ſe propterea dicere, quod animum
„ deſpondeant, ſe non poſſe defendere armis capta, (neque enim parem Germanis
„ nationem inueniri usquam) ſed malle poſſidere cum gratia Romanorum,
„ quàm inuitis illis. Ad hæc Cæſar, nullo modo ſe laturum, vt ipſi Romanorum
„ ſocios eiiciant, & occupent agros eorum: maleque eos de Romanis ſentire, qui
„ hæc ſperent aut petant ab ipſis. Nullos in Gallia habitatoribus vacuos agros eſſe,
„ qui ſufficiant multitudini tantæ. Præterea pollicetur illis auxilium contra hoſtes
„ ſuos, vt poſſint redire ad patrias ſuas ſedes. Hoc reſponſo reddito à Cæſare, mo-
uit propius ad Germanos caſtra, feſtinandum cenſens, antequam eorum copiæ
congregarentur. Nam diſperſas intellexerat. Iterum igitur legati Germanorum
ad Cæſarem redeunt, petuntque æquiſſimas pacis conditiones, quas Cæſar omnes
re-

recuſauit, nimirum videns Germanorum paucitatem; fidens verò ſua multitudine.
Quod ubi Germani non obſcurè intellexerunt, tamen potius fortiter voluerunt,
quicunque eſſet dubii martis futurus euentus, pugnare, quam turpi fuga ſe ex pe-
riculo eripere. Ubique primum equites Cæſarianos conſpexerunt (qui erant nu-
mero quinque mille: Germanorum autem equites erant vix octingenti: multi enim
quibusdam de cauſis ab exercitu aberant) Germani impetum in eos faciunt, ſtatim-
que (etiam Cæſare ipſo teſte) Romanos perturbauerunt, fugaueruntque, interfe-
ctis multis. Rurſus Cæſarianis reſiſtentibus, relictis equis, Germani in pedes deſi-
lierunt, ſuffoſſisque equis, compluribusque Germanorum deiectis, denuo reliquos
in fugam coniecerunt, perſecutique ſunt illos usque ad Cæſaris exercitum. In ea
pugna equeſtri plures Romanorum equitum interfecti ſunt, quam Germanorum
fuerint. Et in his fuerunt quidam imprimis nobiles. Poſt hoc prælium ſperabant
iam Cæſarem poſſe ad æquiores conditiones adduci, conueniunt igitur (vt conue-
nerat inter Cæſarem & legatos) cum principibus ſuis & ſenioribus ad Cæſarem in
caſtra, credentes Cæſaris fidei, vt de induciis agerent. Sed Cæſar, quos ad ſe venire
iuſſerat, captos ſeruari præcipit, continuoque copias ſuas omnes educit caſtris, &
acie triplici inſtructa, ad Germanorum caſtra properat, & ducibus principibusque
per inſidiam deſtitutos inexpectatus aggreditur, expectantes pacis conditiones.
Et quanquam diſceſſu principum ſuorum turbati, nullum ſpatium habuerint con-
ſulendi, nec arma arripiendi: dumque incipiunt deliberare, velintne in caſtris ſuos
continere, an aperto marte, eductis copiis, pugnare. Intelligentes, ſe perfidia cir-
cumuentos, & animi doloribus (propter ſuos caros natu maiores & principes, qui
fidei hoſtis credentes, vltro in manus Cæſaris ierant) triſtitiaque confuſos (his o-
mnibus accedebat, quod ab exercitu magna equitum & peditum pars frumentan-
di & pabulandi gratia aberat) ecce hoſtis concitatus irruit in ſic paratos. Sed pudor
& Germana virtus prohibuit fuga ſalutem petere, id quod facile erat: nam equita-
tus ita erat metu conſternatus ex priore prælio, vt vix in vltimo agmine a longe ſit
ſecutus. Sine igitur ordine arma celeriter arripiunt, & in obuium hoſtem, perfi-
dia eius incitati, feroces ruunt, acriterque pugnarunt diu, donec puerorum & mu-
lierum multitudo ex hoſtium manibus effugeret. Porrò Cæſar mulierum & pue-
rorum fugam videns, equitatum trepidantem, ad alios vſus inutilem, miſit ad hos
conſectandos: qui crudeles & irati propter priſtini diei ſuam turpem fugam, infan-
tes & mulieres inermem multitudinem trucidarunt. Vbi viri in caſtris pugnantes
clamorem audiuerunt, & ſuos trucidari viderunt, nefandam ſobolis & matrum
cædem non diutius ferre valentes, ex caſtris proruperunt, impetumque in equites
faciunt, & magnum numerum ex equis deiiciunt, imponuntque in hoſtiles equos
mulieres cum pueris. Atque ita armati, repellentesque hoſtem, ſe trans Moſam
in tuta receperunt. Ingens eo die mulierum & puerorum Germanorum numerus
perit, magnus quoque vtrinque virorum numerus. Cæſar poſt illa intelligens, a
Germanis Romano Imperio ſemper fore in Galliis periculum, & in Germania in-
teſtina bella eſſe: vocareturque a factionum, vt fit, partibus. Vbii nanque diu cum
Sueuis, quibus pares eſſe non poterant, bellum geſſerant: preſſique diu, ad Cæſa-
rem, quem audiebant cum magnis copiis in Gallia eſſe, legatos mittunt, fœdus in- 18
eunt cum eo, vt auxiliares manus contra Sueuos ferat: eſſe enim ſuperioris Ger-
maniæ populos inuictos, niſi coniunctis viribus eos adoriantur: neque contentos
fore, niſi etiam Gallias tandem in poteſtatem redigant, & poſtea etiam Italiam ve-
xent. Atque hæc Cæſar etiam non admonitus timuit antea, quare omnino tranſ-
portandum in Germaniam per Rhenum copias cenſuit. Quibus ex cauſis non
nauibus tranſierit Rhenum, ſed potius ponte; quoque pontis genere traduxerit,
ſcribit ipſe: idcirco his immorandum non cenſeo. Porro omnibus copiis tranſ-
portatis per pontem, volens terrorem incutere Germanis, ædificia frumentaque
paſſim ſuccendit. Et cum in Vbiorum regionem pervenit; quibus auxilia laturus
venerat, cognouit, Sueuos eſſe in armis omnes, in vnumque locum conueniſſe,

hoſtem lætos animoque plane Germano expectare, & ſi veniat, ipſos obuios excepturos, imo etiam abiturum perſecuturos, quare celeriter ſe in Galliam recepit: & ne Sueui inſequi poſſint, pontem deſtruit, qui magno ſumptu & laboribus factus erat. Nam Sueuorum nomen erat exercitui Cæſariano terrori tanto, vt non difficile videret Cæſar, quid facto opus eſſet. Iterum Britannico & quibusdam leuioribus aliis confectis bellis, tranſire Rhenum conſtituit Iulius Cæſar, nam non ceſſabant in Gallia eum multis modis vexare. Confecit igitur alium pontem per Rhenum; ſed quum primum per exploratores intellexit, Sueuorum & aliorum Germanorum belli apparatum & vires animosque, iterum ſe in Galliam recepit, pontemque reſcidit. Neque enim cenſuit, tutum eſſe cum Sueuis bellum in ſuo agro gerere, qui in alienis plerunque inuicti fuerint. Quibus cauſis ductus Cæſar, magnam multitudinem Germanorum magnis ſtipendiis conductam in exercitu ſuo habuit. Nam victum Pompeium & tot bella feliciter in Italia & Hiſpania aliisque nationibus geſta, debet haud dubie Germanis.

DE

Digitized by Google

DE GERMANORUM
MORIBUS ET FACTIS
LIBER TERTIUS.

De bellis Germanorum geſtis cum Auguſto, Tiberio, & aliis Romanis principibus.

TEmporibus Auguſti Octauiani Imper. Romani, eſt in Germaniam
miſſus cum exercitu Rom. Druſus, qui imparatos ex improuiſo
oppreſſit, qui circa Rhenum habitabant, & Vſipetes, Haſſos, qui-
que in illis habitabant regionibus. Sed Sueui omneſque vicini
repente armis ſumptis, hoſtem aggreſſi in fugam coniecerunt, &
magna Romanorum multitudine interfecta, in quibus ferunt viginti centuriones
occiſos. Et actum erat plane de Druſi copiis, niſi barbari inſolentes iam victoria,
negligentiſſime omnia adminiſtraſſent, nam iam ceu victores traduntur ſpolia diſ-
tribuiſſe, omniaque egiſſe, ac ſi plane viciſſent. Sed id accidit illis, quod omnibus
ſuperbientibus & hoſtium ſuorum contemptoribus; negligenter enim omnia ad-
miniſtrantes, ceu in vado nauigantes, Druſus, collectis ſuis omnibus, loco & tem-
pore ſibi commodiſſimo, opprimit nihil timentes; nec tamen inulti mortui ſunt,
Romanorum enim magna perit multitudo in ea pugna. Et vel a mulieribus incre-
dibilem Romani acceperunt cladem. Intra munitiones enim caſtra defendentes, in
oppugnantes emiſſis omnibus telis & lapidibus, multiſque militibus ſic cadenti-
bus, tandem omni reliqua materia, qua hoſtem repellerent, deficiente, ſuos libe-
ros in terram colliſos, in faciem oppugnantium proiecerunt. In hoc prælio, ſi vſ-
quam alibi, apparuit, quam crudele animal homo ſit. Sed Druſus tandem (ſic vi-
ſum fatis vel potius Domino) eam regionem in Romanorum prouinciam redegit.
A Moſa flumine vſque ad Rauracam Auguſtam, vbi nunc inclyta ciuitas Baſilea eſt,
ædificauit arces numero circiter ſexaginta: effecitque magnis operis, vt Hercynia
ſylua eſſet peruia, multiſque locis habitabilem. Nam ante aduentum illius Druſi,
ſcribunt quidam, Hercyniam ſyluam deſertum hominibus inhabitabile & inacceſ-
ſum fuiſſe, ferarum domum. His temporibus primum Germani, exuta paulatim
barbarie, ad humaniores & ciuiliores peruenerunt mores, Romanis moribus & le-
gibus aſſuefacti. Alia prorſus facies non ſolum hominum, ſed etiam cœli & terræ
videbatur tunc in Germania. * Mortuo in Germania Druſo, nomen impoſitum
eſt a prouincia Romano imperio adiecta, Germanicus, ſicut conſueuerant Roma- 19
ni fortibus viris nomina a regionibus adiicere, quas deuicerant, ut Scipio Aphrica-
nus, &c. Porro immatura morte Druſus admodum adoleſcens abreptus eſt, ex
vulnere, quod a Germanis acceperat. Data eſt hæc Druſi prouincia Q. Varo. Sed
Germani iugi impatientes, ad libertatem aſpirabant. Nec enim eam humanitatem
& æquitatem, qua imperia retinentur, Romani oſtendebant. Nec enim facilius
eſt aut minoris ingenii artiſue parta tueri quam acquirere. Germani igitur natu-
ra ingenioque ad libertatem nati, Vari hominis odioſe tumidi & ſuperbi non feren-
tes dominationem, eligunt ducem, quo Romana cum præſide Varo præſidia eii-
ciant. Varus confidens Romanis legionibus, nihil a Germanis (quos iam iugum
accepiſſe, & aſſuetos ferre, ſeruoſque animos effectos putabat) timens, non vere-
tur magnam multitudinem conuocare, vt leges pro arbitrio præſcribat, iubeatque,

quod libuit. Illi conueniunt cum duce Arminio viro forti, & ad aſſerendam libertatem omnibus nominibus idoneo, Romanos nimio tranquillitati ſucceſſibusque confiſos opprimunt, arces & captas vrbes ſolo æquant, tres Romanorum legiooes trucidanr. Captorum, quorum magnus fuit numerus, aliis manus, aliis oculos, aliis aliud membrum exciderunt. Principis Vari corpus, quod milites terra obruerant cum ſignis militaribus, duabus aquilis, effoſſum fruſtatim diſſecuerunt, & in paludem proiecerunt. Romani igitur, qui maria ad meridiem & occidentem & orientem fere omnia occupata teoebant, Rhenum ſeruare non potuerunt. Poſt Romanos eiectos, vtramque Rheni ripam occuparunt Germani. Sunt adhuc in vtraque ripa veſtigia vrbium & munitionum Romanarum tunc temporis disiectarum. Atque illo tempore abolitum eſt Romanum nomen & imperium apud Germanos; quod magnum erat vsque ad Parthos & Indos. Quo io loco hoc factum ſit, dubitant ſcriptores: ſunt, qui volunt in agro Vindelicorum factum. Strabo alio vult loco factum. Eſt, qui putat factum, ubi iam *Franckfordia* eſt. Tacitus putat factum in ſylua *Teutoburgenſi.* Ego exiſtimo non vno loco, ſed paſſim per diſpoſitas munitiones inſtitutæ a Druſo prouinciæ: quanquam aliis locis collectiores fuiſſe vires Romanorum, maximumque præſidium Varum ſecum habuiſſe veriſimile eſt. Hæc clades vehementer Auguſtum afflixit, capiteque in parietem grauitet illiſo, ſæpe clamauit: *Quintili Vare, redde Romanis Romanas legiones.* Poſt hæc geſta, miſſus a Senatu eſt in Germaniam frater Druſi, Tiberius, cum quindecim legionibus, quæ erant maximus eo tempore exercitus Romanus. Hic Germanos bello grauiſſimo impetiuit, magna damna illis inferens, magna viciſſim accipiens. Toto perpetuo triennio durauit bellum hoc, vix poſſet multis libris explicari dignè pro rei magnitudine. Nec vllum grauius magisque ſanguinolentum Romani, poſt Punica, geſſerunt bellum. Sed tandem maiore parte exercitus amiſſa, a Sueuis vicinisque Germanis, multis præliis victus Tiberius diſceſſit, vel, vt verius dicam, fugit ex Germania. Quanquam non inſcius ſim, Romanos de ſe hæc ita ſcribere, vt alienam gloriam in ſe verbis transferant. Sed finis & fuga ex Germania Tiberii ſatis abunde, qui victores fuerint, arguunt. Poſt hunc Veſpaſianus contra Germanos miſſus eſt, cum valida manu, magnisque conatibus eos aggreſſus, frequentibus præliis fere totum exercitum perdidit. Ferme enim quadraginta præliis conflixit. Tandem deſperato propoſito, redit domum. Sunt & alii, qui rebus parum proſpere geſtis, multisque amiſſis, redierunt domum. Antonini Aurelii & Alexandri Cæſarum conatus, & expeditionum contra Germanos apparatus, noti ſunt: qui etiam ad arbitrium & votum, atque adeo nutum Germanorum cooditiones fœderis compoſuerunt. Galenus, medicus ille ſummus, Romanis principibus carus, rogatus, vt comes eſſet Imperatori, reſpondit, homines non eſſe pares vrſis, non carentibus ratione; quare non iturum comitem, quos eſſet periculum triſtiores redditurum. Traianus non imperando, aut armis aliquid apud Germanos potuit efficere, ſed looge aliis artibus, nempe manſuetudine, humanitate, & iuſtitia ſibi eos deuicit. Quid dicam, quid Norici, Sueuique cum iis, qui Heluetiæ montes inhabitant, in Italia ſæpe geſſerint, totam vaſtauerint, ædificia igne exuſſerint, ſedes occuparint, aut præda onuſti domum redierint victores?

Alexander cognomento Magnus, poſtquam totum Orientem, Aſiam, Africam & magnam Europæ partem ſubegit, vocatusque propterea & habitus dominator orbis terrarum, tamen ad fines Germanorum nunquam pervenit. Neque
20 enim conſultum putauit Germanos attingere. Etiam Darius & Cyrus, illi potentiſſimi reges, cum ad Danubium pervenerunt, Germanos veriti retroceſſerunt. Quemadmodum infinitæ, penè dixerim, potentiæ Turcus, cum omnibus ſuis collectis viribus, vbi primum aſpexit terribili toruoque vultu Germaniam, virtute Germanorum repulſus, turpiſſima fuga, innumerabili multitudine amiſſa, ſalutem inuenit. Quæ res cum propriam hiſtoriam requirat, à nobis non tractabitur: quanquam hic Germana virtus a nemine ſatis poſſit prædicari. Dominus det gra-

tiam

tiam & lucem, vt ei ſoli gloriam aſcribamus, alioqui durabilis gloriatio non
erit. Lyſimachus rex potentiſſimus, cum vsque ad Danubium peruenit
cum exercitu infinitæ multitudinis, à Germanis multitudine imparibus vi-
ctus eſt: cuius exercitu deleto, ipſe rex Lyſimachus captus eſt à rege Ger-
manorum Romechete. Hac fortitudine in bello Germani conſecuti ſunt a-
pud exteras nationes, vt de illis hoc genus diuerbia ferantur: "*Qui pugnare*
„velit infeliciter, cum Germanis pugnet. Germanos amicos habe: vicinos vero minime.
„Germanos vrſos eſſe ratione præditos.„ Hinc eſt, quod Romani Imperatores titulos
& cognomina omnia poſthabuerint Germanici cognomine; ut Domicianus Ger-
manicus, Nerua Germanicus. Et Tiberius ſuum filium cognominauit Germani-
cum, nulla prorſus alia cauſa, quam propter inſignem fortitudinem, animi ma-
gnitudinem, fidemque huius populi. Tam tenaces ſemper fuerunt fidei, vt Im-
peratores quidam Romani (inter quos Iul. Cæſar & Auguſtus fuerunt) eos fidos ſui
corporis cuſtodes habuerint, vt noſtro tempore rex Gallorum, & Romani Pont.
Scribunt etiam Romani, inter quos Tacitus eſt, neminem vnquam cum Germa-
nis bellum geſſiſſe, quem non pœnituerit; quique non plus incommodorum,
quam commodi acceperit. Atque certum eſt, Germanis defuiſſe eruditos viros,
qui facta ingentia eorum deſcriberent: & falſo ab alienis ſcriptoribus multa de-
torta & deprauata, vt eſt ingenium omnium hominum. Item non eſt dubium,
Romanos maxima quæque ſua bella Germano milite confeciſſe. Et quis adhuc
hodie rex aut princeps aliquid audet ſine Germanis? Et qui aliquid contra German.
egerunt, militibus German. factum eſt. Quod magna ex parte milite Germano
Carthaginem ceperint exciderintque Romani, autores digni, quibus credatur, ſunt.
Cuius belli ſcriptores plures ſunt, vt nullus mentioni noſtræ relinquatur locus.
Redeundum igitur nobis ad propoſitum, titulusque, qui eſt de Germania, reſpi-
ciendus. Ferunt hiſtoriæ, Auguſtum principem Rom. imperii, tempore toto re-
gni ſui non habere, quod queri iure potuerit, niſi in conatibus contra Germanos.
Nam hic vir libidine nimia regnandi ductus, auſus eſt Germanos primus, ſi credi-
mus autoribus, armis laceſſere; ſed Germani, duce Harminio, prælio ſuperarunt
Romanos, trucidaruntque fere triginta millia. Reliqui fuga ſibi conſulentes, in
Italiamque trepidi peruenientes, tantum terrorem incuſſerunt Italiæ & Romanæ
vrbi, vt conſultauerint multi de fuga in Aſiam, Africamque; & nauibus omnibus,
ne eſſet ſequendi facultas, quibus non eſſet opus, exuſtis. Sed neſcio, quid Har-
minio accidit, quod hoſtem non usque in Italiam perſecutus ſit. Dominus, qui
ponit terminum mari, ponit etiam terminum hoſtis furori. Alioqui ſæpe, ſi re-
ſpicias tantum hominum conſilia, mirabere, quare hic non progreſſus longius ſit;
quare retroceſſerit. Sic enim homini intuenti creaturas, non regem Imperato-
remque, cuius eſt omnis poteſtas, apparet.

Traianus non vulgaria contra Ungaros & Germanos bella geſſit. Germa-
niam, quæ tota deſciuerat, iterum redegit in prouinciam, atque beneuolentem ha-
buit. Quæ ante nullis armorum viribus domari potuit, huius beneuolentia & co-
mitate victa, iugum tulit: ſed non oneribus grauioribus degrauata. Talem enim
pacem prætuliſſet bellis, etiam ſi dubius Mars eis certo fauiſſet perpetuo. Quam
bene audierit hic apud Germanos, quamque carus illis fuerit, ſunt adhuc reliqua
quædam monimentorum veſtigia. Item Marcus Antonius Verus multum nego-
tii habuit in Germania cum iis, qui ſunt in extremis, qui habitari poſſunt, locis.
Qui cùm bonus, vt eſt hominis animalis captus, vir eſſet, facile Germaniam circa
Rhenum & Sueuos in officio detinuit; quorum opera facile fuit, repugnantes
barbaros repellere. Quod autem perſecutus non ſit vsque ad vltimas glacies, mi-
rum non eſt; neque enim operæ pretium fuit magno capere homines in locis in-
cultis degentes, nihil habentes, neque ædificia, neque ſupellectilem vllam, niſi cor-
tices arborum, aut pelles ferarum. Huic Imperatori ſingulare ſtudium fuit, vt 21
Germania latius miteſceret: nam liberalia ingenia habere eos, deprehendit hoc
melius, quam alii Imperat. quo fuit doctior in philoſophia. Nam philoſophatum

ſedulo fuiſſe, ſcribunt hiſtoriæ. Marcus Antoninus Verus (quem dicunt ita formatum philoſophiæ præceptis habuiſſe animum, vt ſemper in eodem vultus aſpectu viſus fuerit) longo & magno bello, quod illi cum Germanis fuit, exhauſit non ſolum ærarium, ſed omnem etiam domeſticam pretioſiorem ſupellectilem. Tantæ molis erat Germanos bello tentare. Hic ſæpe fretus potentia & commeatus copia, cunctando & occupando altiora loca, aliiſque circumſtantiis ſibi fauentia occupauit, coëgitque Germanos, quantumuis frugales & patientes, paruoque contentos, propter cibi penuriam pugnare in locis & temporibus iniquiſſimis: & ſæpe tamen, deſperatis rebus in Germania, de reducendo exercitu cogitauit. Itaque moriens, Germaniam relinquere coactus eſt, vt nulla parte magis Romano timeret imperio. Proptereaque etiam orationem ad ſuos ſummos amicos habuit: in qua commendauit filium, periculum enarrans, quod illi a fortuna, a ſucceſſu rerum & infortunio, potiſſimum a Germanis eſſet. Maximinus, qui militauerat ſub Alexandro Seuero, omnia, quæ acceperat, milites & reliqua in Germania conſumpſit. Nam craſſus & ſtupidus venter, neque ſuis neque alienis parcens, poſt mortem Alexandri Germanis non dubitauit inferre bellum, aliquid præclare agere meditans; idcirco rem difficillimam conatur, parum expendens, majorne vtilitas an incommoditas etiam ad victorem rediret. Poſſetne confici res tanta, quantumue eſſet diſcriminis & certi periculi. Et quid aliter faceret talis venter? Aggreditur igitur Germaniam, dans & accipiens ingentia mala. Nam ferus tyrannus nemini parcit, exurit omnia, nihil mouetur, quantum numerum ſuorum perdat. Spe enim præmiorum, & propter omnigenam licentiam, militibus impiis ab impio Imperat. conceſſam, ſemper ex Gallia & aliis nationibus, etiam ex ipſa Germania colluuies peſſimorum nebulonum confluebat, ſemperque reficiebantur legiones, quantumuis multitudinem flagitioſorum hominum quotidie Germani occiderent. Sicque perdens multas legiones, ipſe ſibi ſemper cavit, & magnam pecuniæ vim ex præda corradens, vnde animus quotidie efferebatur, ita vt odioſus omnibus hominibus tandem redditus ſit. Et Romani videntes, quot ſuorum in Germania perderet, nihil omiſerunt, quo eum minuerent, & imperio priuarent. Et ipſe in oratione ad ſuos quadam, querens de Romani ſenatus populique injuriis ſibi illatis, nihil habet maius, quod exprobret, quam quod Romanam maieſtatem a Germanorum manu defenderit. Nam, vt dixi, ſciebat Romanis a nulla orbis plaga maius imminere periculum. Voluitque maximum videri, quod feciſſet negocium Germanis.

Decius, tyrannus verius quam Imperator cum Germanis Thraciam depopulantibus grauia geſſit bella. Et multis præliis victus, tandem tam numeroſo exercitu & valido, vt ipſe & filius exultantes, ceu victoriam certam adepti, manus cum Germanis conſeruerint. Ipſumque ferunt Decium ita ſuos collocaſſe, vt nullus fugæ pateret locus. Fortiter igitur pugnante Decio & filio, vterque occiſi ſunt. Atque hoc bellum memorabile, ſolum æternam fortitudinis laudem parere poſſet Germanis. Impares numero, totum diem & noctem fere totam pugnarunt, & exercitum pene extinxerunt Romanum. Quanta materia Romanis & hæc fuiſſet ſcribendi, ſi ipſis ceſſiſſet, quemadmodum Germanis. Decius, artibus & viribus corporis & ingenii vir incomparabilis, in imperio tanto conſtitutus, victus ſatis loquitur, vt verbis opus non ſit meis. Et in hoc bello tanta varietas euentuum dicitur fuiſſe, vt ſæpe ita locis iniquioribus Germani circumuenti fuerint, vt Decius nihil de victoria dubitarit. Sed cum Dominus, qui tyrannos a facie ſua, ceu ventus vehemens puluerem proiicit, non amplius voluit per illud vas iræ ſanctificare ſanctos ſuos (nam magnam Chriſtianorum multitudinem ſupplicio affecit) cum ignominia ad inferos deiecit. Nec enim vnquam diu in hac luce tulit, qui effuderunt ſanguinem ſanctorum ſuorum. Et hoc loco non intempeſtiue admonemur, quod Dominus vltus eſt ſuorum ſanguinem per Germanos. Quam miſere perierit multis vulneribus acceptis, in palude ſuffocatus ſit Decius, cum ſatis memoriæ iam olim mandatum ſit, nihil opus eſt pluribus. Licinii Valeriani tempori-

poribus, trecenta Germanorum millia Italiam inuaſerunt, & maximam prædam
domum miſerunt: veneruntque in ſpem etiam capiendi Romam ipſam. Fugit-
que, quicquid audiuit aduentare Germanos. Tantus huius nominis extitit terror.
Sub idem tempus, cædibus & incendiis impleuerunt Germani Gallias: nec erat
vel ex Romanis, nec ex Gallis, qui reſiſtere auderet. Nec tunc temporis Pon- 22
tus aut Aſia tutæ fuerunt à Germanis, nam vehementer ab illis afflictæ ſunt. His
etiam temporibus, Vngaria à Germanis eſt deuaſtata; victoreſque domum redie-
re præda graues. Nec vulgarem laudem meruerunt Germani, tempore, quo
Æmilianus non procul à Moguntia eſt occiſus. Erat in Germania his ferè tempo-
ribus dux nomine Poſthumus, qui adeo excellebat arte militari & aliis dotibus, vt
milites eum euexerint ad imperium totius exercitus: qui militibus Germanæ na-
tionis magis fidens, quocunque Germanos habere potuit, magno ſtudio conſcri-
pſit. Romani Gallique hoc videntes, & omnia merito timentes, cogitarunt de
occidendo Poſthumo, aut quoquo modo tollendo. Per proditionem igitur
interfectus eſt hic maximæ in bellicis rebus ſpei vir. Sed quanquam dux illis ſubla-
tus fuit: tamen Germani collectum exercitum in officio ſeruarunt, aliumque in oc-
ciſi locum ſubſtituerunt, & transferentes bellum ex Germania in Gallias. In hac
expeditione, Gallos non vno tantum prælio vicerunt, & præſidia Romana peni-
tus in Galliis ſuſtulerunt. Hac tempeſtate magnam iacturam & detrimentum
Romanum imperium paſſum eſt: & multum Germanorum ſucceſſus aduerſus
Romanos promouerunt bella, quæ illis eisdem temporibus fuerunt in orientalibus
regionibus cum Perſis & Ægyptiis. Tantumque negotii exhibuerunt Germani
Rom. imperio, vt Perſæ & Ægyptii nullo negocio Romanum iugum abiecerint.
Flauius Claudius non ſemel conflixit cum Germanis magnis præliis victus, victor-
que viciſſim. Germanos verò in Italia prædando occupatos ex improuiſo impro-
uidos, ſuiſque viribus & fortunæ mendaci nimium confidentes, oppreſſit, ma-
gnaque multitudine occiſa, expulit omnes ex Italia. Quamobrem illi ſunt ſtatu-
ti Romæ ſummi honores, erecta ſtatua illi eſt aurea. Neque enim leuem hoſtem
vicerat, aut ſaltem cohibuit, ne progrederetur longius. Aureliani temporibus
ex longa cœli temperie bona, nulla peſtis conſumpſerat populum in Germania,
& omnibus iis regionibus, quæ ſunt ad Septentrionem: quare cogitauerunt de
occupandis cultioribus terris. Inuitabat verò etiam in Italiam rerum omnium co-
pia: & quod Romanis in Oriente difficilia erant bella: quare Italiam inuaſerunt
infinita multitudine; quibus neceſſario occurrere coactus Aurelianus, omnibus
optime ordinatis, & locis & tempore electis, congreſſus eſt. Pugnatumque eſt
eo prælio toto die, tandem terga dedere Romani, vixque Imperator cum paucis,
qui circum eum fuerunt, euaſit. Quæ clades & fuga Romanis tantum incuſſit ter-
rorem, vt ex Vrbe multi fugerint. Germanis iam exultantibus, geſtientibus, ni-
hil timentibus, & omnia negligentiſſime adminiſtrantibus, tetroque domum ſcri-
bentibus, ſe dominos Italiæ & vrbis ipſius Romæ; ecce alio interim conſcripto
exercitu, reuertitur Aurelianus, omniaque diligentiſſime adminiſtrans, nihil
timentes, in diuidenda præda & locorum occupandorum electione occupatos
Germanos adoritur. Pugnant vtrinque acriter: ſed Aurelianus vincit, tribuſque
præliis ab eo ita victi, extenuati ſunt Germani, vt domum reuerti coacti ſint. Poſt
hæc bella, Aurelianus, conſcripto Germano milite, contendit aduerſus rebelles
in Oriente; & proſpera vſus fortuna, ſæpe vicit eos mari & terra. Probus poſt
mortem Aureliani, contra Germanos, qui Gallias tenebant, multis locis profi-
ciſcitur magno apparatu. Cum igitur aliquot diebus iter feciſſet, inueniebat ex
iis, quos explorandi cauſa præmiſerat, flumen itinere vnius diei abeſſe, trans quod
flumen omnes Germani conſediſſe, & in neceſſitatem belli multa feciſſe, expecta-
reque cupide Germanos, quod ex captiuis intellexit. Expectarique quotidie auxi-
lia ex Germania; iamque copias Rhenum tranſiſſe. Impedimenta omnia, pue-
ros, ſenio defectos, mulieres, reliquamque turbam ad arma inhabilem, in locum
natura

natura & arte munitiſſimum conieciſſe. Habereque magnam commoditatem vecturæ ad commeatum, & poſſe longo tempore intra munitiones ſeſe tueri. His rebus auditis, Probus alio loco, quam expectabant Germani, exercitum traduxit, delegitque locum caſtris talem: Mons erat non admodum altus, qui leniter deſcendebat ad flumen; ab altera parte aſper, & propter rupes inacceſſus; ad radicem montis erant fontes & patens campus; hunc occupat caſtris Probus. Non procul ab hoc loco alius erat collis, non diſſimilis ſitu & ad flumen deſcenſu, ſed paululum humilior; hunc tenebant Germani. Inter igitur vtrorumque caſtra erat planicies, ſed maiore parte ſylueſtris. Probus igitur poſt caſtra locata ſe Germanis cum paucis equitibus oſtendit, collocauitque in inſidiis milites, qui la-
23 borantibus poſſent auxilium ferre. Nec Germanis viſum eſt ſuos prorſus continere in caſtris. Prælium igitur leuius equeſtre cum hoſtium equitatu commiſerunt. Poſt commiſſum prælium, ſtatim ex occulto exiliunt pedites Romani, Germani ſe receperunt intra munitiones. Sequenti die iteratur prælium equeſtre: ſed Germani, pro more ſuo, ferebant ſecum pedites, qui ita inſedebant equis, vt videri non potuerint ab hoſtibus. Congreſſi igitur, territis re non expectata Romanis, & occiſis quibuſdam, multis captis, fuga reliqui ſibi conſuluerunt. In poſterum diem, vtrique Romani & Germani e caſtris educunt copias inſtructas. Pro-
,, bus longiſſima oratione ſuos cohortatus eſt, vti cogitarent, nullum fugæ locum
,, eſſe propter flumen, per hoſtes ipſos viam faciendam, aut pereundum. Ger-
,, manorum iniurias & contumelias in Romanos exaggerauit, quantum potuit plu-
,, rimis. Si ſuſtineant primum impetum barbarorum, victoriam certam conſe-
,, cuturam. Numero ſe ſuperiorem, certa præmia propoſita victoribus, victis
,, certa mors, aut certe duriſſima morteque grauior ſeruitus. Huiuſmodi in hanc ſententiam multa dixit ad excitandos & inflammandos militum animos. Germanorum duces non minus ſuos adhortati ſunt, vt priſtinæ fortitudinis memoriam tenerent; nullam in fuga ſalutem eſſe. Vincendum aut pereundum. Cum igitur non longe abeſſent hoſtes, & vtrinque animi incitati & parati ad dimicandum eſſent, prælium commiſſum eſt. Diuque pugnatum eſt, dubio in neutramque partem inclinante ſe marte. In prima coitione magna Romanorum militum multitudo in flumen compulſa eſt. Poſtremo cum cedere coacti ſunt Romani, receperunt ſe intra munitiones, interim nox incidit; Germanique progreſſi in locum iniquiſſimum, inſequendo hoſtem per noctem diſſipati, alii dormierunt, alii exuebant occiſorum corpora, iam ſecuri ceu victores. Sed matutino tempore, redintegrato prælio, diſperſos adoriuntur ex ſuperiore loco, & ſine negotio in fugam coniiciunt. Sed cum fugiendo vſque ad flumen peruenerunt, ex deſperatione pugnarunt rurſus, & iterum retro agunt hoſtes: & equites Rom. interuenientes, rurſum ad flumen egerunt Germanos. Nec tamen a pugna ceſſarunt, donec fides illis data ſit, quod Probus eos velit aut dimittere in Germaniam ſuam, aut in numerum militum aſcribere. His Germanis conſcriptis, Probus profectus eſt in Italiam, quam miſerè affligebant Gothi, quos vicit & expulit ex omni Italia. Hiſque Germanis militibus vſus eſt fideliſſimis in omnibus orientis partibus: & omnes motus bellorum feliciter compeſcuit. Primum enim domum aliquot diuites dimiſit in Germaniam, & cum iis ſimul, qui alios conſcriberent; qui ſelectiſſimos, quotquot volebant, facilè inueniebant. Sperabant enim diuitias; & magna erat bonitatis & liberalitatis fama Probi. Pacato igitur Romano imperio per vniuerſum ferè orbem, Proculus & Bonoſus ſeipſos imperatores vocabant, & occupabant aliquot prouincias: inuocabantque Germanos, illis pollicentes montes aureos. Nec enim eos latebat, ſe impares fore Probo, niſi eſſent illis auxiliares manus Germanorum. Sed Germani, ob fidem & probitatem Probi, denegabant illis auxilium. Quamobrem breui nec magno negotio deleuit eos Probus. Nec enim iam tum, vt nunc, vlla ſpes poterat eſſe victoriæ contra Germanos milites, ſine Germanis. Conſtantinus in Germania non imperauit, ſed per omnia Germanis

Digitized by Google

manis inſeruiuit, hocque maximæ laudi & autoritati fuit illi Romæ, & in toto Ro-
mano imperio, quod dictus ſit Germanis imperare. Dictumque eſt de eo vulgo,
quod in aliis nationibus imperator ſit, in Germania adulator atque etiam ſeruus.
Iulianus quoque non mediocre bellum geſſit cum Germanis. Poſtquam enim
Gallias deuicit, Germani, qui trans rhenum Galliæ loca occupauerant, non ſatis
valentes erant ad reſiſtendum Romanis: quanquam primum Romanorum impe-
tum ita ſuſtinuerint, vt plures hoſtium interfecerint, quam Germanorum perie-
rint eo bello. Pugnatum autem eſt apud Argentinam vrbem. Nodomarius, Ger-
manorum rex, periit eo prælio. Sed nemo inſequi eos audebat: ſtatim enim rur-
ſus collecti in altera ripa Rheni, hoſtem prohibituri, ne tranſiret, armati conſi-
ſtebant. Itaque poſuit rurſum, eiectis ex Gallia Germanis, Rhenum finem Ro-
mani imperii. Hoc prælium tantum nominis & fauoris peperit Iuliano, vt mox
a pugna ſalutatus ſit Romanorum Imperator. Nam, vt ſæpe dictum eſt, tam præ-
clarum propter difficultatem, habitum eſt cum Germanis non infeliciter pugnaſſe.
Neque enim laudem meruiſſet vllam, ſi cum alio hominum genere dimicaſſet
tanta ſuorum iactura, & non longius a finibus imperii Romani ſubmouiſſet. Va-
lentinianus imperii ſui anno tertio, aut (vt alii volunt) quarto, volens aliquod præ- 24
clarum facinus in memoriam ſui relinquere, cum legionibus expeditis ſex, aut ſe-
ptem, & equitatu valido in fines Sueuorum proficiſcitur, quod hi neque Romano
imperio parebant, imo quod ſine intermiſſione Romanorum ſocios incurſioni-
bus vexabant, & quod moliri expeditionem tranſalpes dicebantur: & quod potiſſi-
mum videtur mouiſſe eum, quod nulla maior laudis materia inueniri poterat. Hæc
enim pars Germaniæ, vt ſatis dictum eſt, longe plurimum totius Germaniæ viribus
& militaribus virtutibus, omnibus hominibus excellens fuit. Habetque militum
copias imprimis magnas. Tangit Romanum imperium, vnde illi infeſta eſt. Sue-
uis igitur, ſimul atque de Romanorum exercitu cognitum eſt, equitatum pedita-
tumque cogere, omnibus, qui vel per ætatem, vel per infirmitatem bello adeſſe vti-
liter non poterant, in ſylvas inacceſſaque loca abditis (qualia loca apud illos fue-
runt multa) bella parare inſtituerunt, & hoſti obuiam ire, antequam exſpectaret.
Progreſſique longius, in conſpectum venerunt Romani. Cœperunt ergo Germa-
ni eos ex locis ſuperioribus prohibere, & prælium committere: ſed non niſi ex locis
natura & hominum induſtria munitis; quæ erant iam olim ad propulſandum ho-
ſtem præparata. Frequentibus enim foſſis & arboribus ſucciſis, aditus præcluſe-
rant omnes. Pauci ex foſſis & ſyluis cum multis Romanis pugnabant, facileque ab
ingreſſu prohibebant. Sed Romani ſimulantes fugam, aliquanto longius fugie-
bant: quos primum quidem fugientes perſequi vetabant ſeniores rerumque peri-
tiores; quod inſidias ſuſpicabantur. Et ſic aliquot dies conſumpti ſunt. Quotidie
vero incautiores redditi Germani, poſterioribus diebus effuſim eruperunt ex mu-
nitionibus ſyluarum, ſecutique ſunt in planitiem æquam, fugam ſimulantes Roma-
nos. Quo vbi peruenerunt, diſperſos & nihil tale expectantes Romanæ legiones
& equitatus adoritur, acriter utrinque pugnatur, cadunt plurimi: ſed ſine ordine
numeroque inferiores, Germani cedere coacti ſunt: & in ſyluas collesque compul-
ſi, eodem die redintegrarunt pugnam, multos denuo vtrinque amiſerunt: noxque
pugnam diremit. Die ſequenti imprudentibus Romanis, inque muniendis caſtris
occupatis, ex improuiſo ex ſyluis euolauerunt Germani, magnoque impetu in ho-
ſtes facto, qui erant in operis occupati, omnes occiſi ſunt: ſed munitiones erant fir-
miores, quam vt expugnari potuerint. Defatigatis igitur Sueuis, noctеſcit, ipſi paſ-
ſim iacentes expectarunt craſtinam lucem. Qua orta, rurſum caſtra oppugnare
cœperunt, & tam pertinaciter in propoſito perſeuerauerunt, vt nunquam plurimi
omni genere telorum emiſſo ex vallo, perirent, nec eſſet poſſibile, aggeres tranſcen-
dere, tanta propugnante multitudine; tamen non deſtiterunt, donec ad eam rari-
tatem redacti ſunt, vt vel cæco apparere potuerit, nihil effici contra caſtra poſſe.
Accedebat, quod etiam ex paucis illis reliquis vix vnus atque alter inuentus ſit, qui

non grauiter vulneratus fuerit. Nec alia eſt laus, quam hæc, qua ſe de Germanis iactare poſſit Valentinianus. Nec enim inſcius ſum, ſcriptores quoſdam tradere, victos ab eo Germanos, præcipue Sueuos & Saxones. Porro Germanis militibus Sequanos & Heduos ſubditos ſibi reddidit. Nam Germanis carus redditus fertur, ob animi dotes eximias, & odium eius in vitia: præſertim autem odiuit auaritiam. Quam magnas res Conſtantinopoli geſſerint Germani, Valente poſt Valentinianum imperante, ſatis cum non ſit memoriæ mandatum, hic paucis attingendum videtur. Germani tempore Valentis Vngaria depopulata, & deuictis reſiſtentibus omnibus, peruenerunt Conſtantinopolim, eamque terruerunt non mediocriter vrbem. Contra quos Conſtantinopolitana reſpub. copias coëgit, quantas potuit maximas, & conſtituebant conferere cum barbaris manus: quanquam exterriti animi militum ſuorum eſſent, & barbarorum animos ad pugnam paratiſſimos, rerumque ſucceſſibus efferatiſſimos cernerent. Multa ſui timoris præbebant ſigna: Primum, quod paſſi tamdiu fuerunt diripi tot ciuium egregie ædificatas villas & cultiſſima rura: quodque non ſubuenerant etiam ciuibus iis, qui ad mœnia urbis & occiſi & capti ſunt. Deinde, quod aliquoties egreſſi, mox intra muros ſe recipiebant, quodque etiam egreſſi, ſe in altioribus locis continebant, nec de locis editioribus deſcendebant. Poſtremo, non obſcurum de ſuo timore indicium dederunt, quod muri noctesque dieſque pleni hominibus cum omni ad propugnandum excogitato genere inſtrumentorum, quodque iter facientes eorum copiæ confuſæ, neque ſigna, neque militares ordines ſeruare videbantur. Tamen omnino rem prælio committendam cum viderent, & prælio, quod non poſſit non eſſe cruentiſſimum, quærebant commoditatem loci & temporis, nihilque omittebant, quo hoſtem ad locorum quampiam iniquitatem perducerent. Eaque iam rerum erat conditio, huc ſcilicet de induſtria deducta, vt, qui priores promontorium ad mare quoddam attingerent, ſpem habituri eſſent rem confici poſſe, alterosque vinci, ſine ſuorum ſanguine, aut certe non multo. Eo igitur dum contendunt Græci cum ſuis, Germani, quod primum non animaduerterant, locorum ignari, tandem & feſtinatione hoſtium conſilium intelligunt. Et cum eſſent propiores loco, quem petebant Conſtantinopolitani, priores Germani eo peruenerunt, atque ex hoc loco contra hoſtem copias in acie collocant. Græci expectatione falſi, quendam natura munitum locum idoneum caſtris, in eo conſtiterunt. Germani quotidie libere vagari paſſim per agros, & hoſtem prouocare in æquum campum, aliquando etiam non ſatis cauti periculo ſeſe expoſuerunt nimium indiligentes & temerarii, hoſtemque nimium contempſerunt; & niſi ingens pauor occupaſſet animos Conſtantinopolitanorum, ſine negocio & absque vulneribus uniuerſas copias barbarorum extinxiſſent; ſed aliquandiu tenuerunt ſe in caſtris Germani, ſuſpicantes eos auxilia expectare, quamobrem magis irritare & omnibus modis ad pugnandum occaſionem dare, nihilque omittere, quo dimicare cogerentur. Tandem in eum locum rem deduxerunt, vt neceſſario illis decertandum eſſet. Igitur die quodam, cum barbari in locum omnibus modis iniquum deſcendiſſent, cum viderent omnino conferendas cum hoſte manus, proruperunt præter Germanorum expectationem ex caſtris, acriterque pugnarunt, quia videbant, aut moriendum aut vincendum. Fuit prælium cruentiſſimum, neutris ceden-

dentibus, iis ex deſperatione & neceſſitate, illis ex animorum ferocitate & confidentia pugnantibus. Sub veſperum tandem ad raritatem redacti, Conſtantinopolitani fuga ſalutem quærere cœperunt. Valens Imperator vulneratus telo, perlatus eſt in villam vicinam: quem Germani perſecuti, villam incenderunt: quo incendio perit hic Imperator Valens, derelictus a ſuis omnibus, & graviter vulnere laborans. Quanto metu poſt hoc prælium concuſſa ſit ciuitas, ante ita pauore conturbata, qualisque facies fuerit illi, facile quis videt, ne longior ſim, lectori cogitandum relinquo. Poſt hanc pugnam, late longeque omnia incendiis, rapinis, compleuerunt. Cumque eſſet vrbs ipſa Conſtantinopolis in magna formidine, & certo præſentique periculo, ipſa Cæſaris vxor pacem ab hoſtibus magna ſumma pecuniæ emit: iuuitque eos nauibus & frumento, aliisque ad profectionem neceſſariis, vt diſcederent. Sic Dominus per hos Germanos hunc Arianæ hæreſis defenſorem, Valentem, ſupplicio affecit. Fuit enim inprimis ſtudioſus Arii doctrinæ hic Imperator, & orthodoxæ fidei hoſtis. Odio proſecutus eſt non vulgari omnes, qui non iurarunt in ſectam, quæ ipſi arriſit, Arii. De reditu Germanorum in patriam nihil habeo certi, quod ſcribam. Eodem tempore mare multis locis exiccatum, in alia loca eſt translatum. Cauſæ ſunt Phyſicis in promptu.

DE GERMANIS
LIBER QUARTUS.

HOc ſeculo, ſicut reliquis omnibus, quæ fuerunt hactenus, omnes
nationes Germanorum auxilia in omnibus bellis petebant: nec fe-
re vllum bellum paulo grauius ſine Germano milite eſt geſtum vs-
quam gentium. Arcadii & Honorii ætate, Ruffinus nomine, dux
exercitus ſummus, cum cogitaret de Arcadio e medio tollendo,
nullam ſpem negocii conficiendi inuenire potuit, niſi per Germanos. Quapro-
pter magnam vim pecuniæ mittit Alarico, regi Germanorum, magniſque promiſ-
ſis ſolicitat, vt veniat quamprimum. Sed cum eſſent omnium oculi in Germanos
26 coniecti, & nihil in Germania agi potuiſſet, quod non diligentiſſime obſeruaretur
a principibus regibusue, Arcadius reſciuit omnem rem: idcirco detruncatum ca-
put Ruffini per totam vrbem & exercitum oſtentauit, ceu proditoris. Hoc factum
eſt per legatum Honorii, fratris Arcadii, Stilconem veteratorem, qui diu quæſita
occaſione, qua Imperatorem ſaceret filium ſuum Eleutherion, quam ob cauſam
multis dolis, multas inſidias, magna aſtutia excogitauit. Quos potuit, alienauit ab
imperio Romano, quoſque potuit, in arma contra Romanos exciuit. Bellorum
fomites excitauit omni conatu. Germanorum cum bene noſceret ingenium, ne-
gauit illis ſtipendium promiſſum, pro quo militabant. Quod Imperatoribus ſua-
debat, non ignarus, quod de ſuo iure nihil concederent Germani, & quod militia
meriti eſſent, pro quoque vitæ ſubiiſſent periculum, armis, ſummaque vi poſtula-
turos. Nec hæc expectatio bominem fefellit. Nam irritati iniuria & debiti ſtipen-
dii negatione, ſtatim cum quibuſdam vicinis Gallis conſpirarunt Germani aduer-
ſus imperium. Conuenerunt autem paucis diebus ſupra 400 militum, & ſocios
Romanorum proximos quoſque depopulantur. Tantus furor fuit Germanorum,
ſicut ſolent iraſci ſupra modum ingenia natura ferocia, cum iniūria fit eis, ut ne re-
ſiſtere quidem quiſquam tentarit. Rapiendo igitur & contrucidando defatigati,
præda onuſti, reuertuntur domum. Alaricus non longo poſt tempore, fœdere
icto cum Radagaſo, rege Gotborum, conſcripſerunt, quam poſſunt, maximas copi-
as, quas diuiſas, ita vt ſi neceſſitas vſusue poſtularet, biduo aut triduo cogi in vnum
poſſent. Primum Vngariam inuaſerunt, in qua quicquid prædæ adepti ſunt (ſunt
autem maxima adepti & ex multis rebus & ex vocalibus) retro domum miſerunt.
Depopulata Vngaria, expulſis, captis, & trucidatis Romanorum præſidiis, omnes
munitiones demoliti ſunt. Hic iterum exanimatum eſt Romanum imperium me-
tu. Nec mirum, multitudo enim hoſtium numerari non potuit. Hinc in Thra-
ciam profecti, ex qua legatos cum copiis Romanis eiecerunt primum. Deinde
pro animi libidine omnia tractarunt. Ex his autem, qui effugerant periculum, pri-
mum ex præſidiis Romanis coniunxerunt ſibi paſtores & aratores quoſdam, occu-
paruntque locum natura munitiſſimum, aqua & foſſis, vbi aliquid magnifacere
cogitarunt. Quam ob cauſam ſimularunt metum ſummum, & effecerunt, vt
hoſtes perſuaſi fuerint, illuc mulieres & pueros, infirmam turbam confluxiſſe.
Quam ob rem, poſtquam ventum eſt ad eum locum hoſtibus, egreſſæ ſunt fœmi-
næ quædam cum infantibus, quæ ferocem boſtem ad miſericordiam commoue-
rent, ſupplicesque ſalutem petierunt ſibi & reliquis, quæ confugiſſent in eum lo-
cum, obtuleruntque illis ſeſe, & quæcunque haberent: mox emiſſæ ſunt aliæ mu-

lieres

lieres forma inſigni, quæ animos principum exercitus in ſe facile conuertere po-
tuerunt; quæ quoque prioribus conſentanea dixerunt. Ducum barbarorum qui-
dam miſericordia deuicti, quidam amore capti, nihil ſuſpicantes mali, abuteban-
tur illis. Cumque aliæ prodirent forma inſignes mulieres, plane perſuaſum eſt il-
lis, nullos viros illic eſſe. Nec enim naturam humanam hæc poſſe vllo modo pati.
Ergo iam incipiebant clam ſe ſubducere illis, qui erant in aliquo eminentiore lo-
co exercitus, & ingrediebantur per eas viarum anguſtias, per quas hæ mulieres ve-
nerant, qui omnes clam ingreſſi, clam ſunt trucidati. Nam quum primum ingreſ-
ſos comprehenderunt ii, qui propter ſingularem peritiam & vſum in rebus bellicis
ſe conſeruarant, ſibique loco cauerant, & ex captis omnem hoſtium multitudinem,
propoſitum, ſpem, fortunas, opinionem de illis, qui confugerant in eum locum, ho-
ſtibus inacceſſum, cognouerunt, & qui diſſentientia loquebantur, duriſſime torti di-
cuntur. Tandem cum multi ſic amiſſi ex exercitu eſſent, inceptum eſt dubitari in ex-
ercitu, quo nam iuiſſent, quæue eſſent ceſſandi cauſæ. Quod vbi cognouerunt Ro-
mani & Thraces, qui cum iis erant, emiſerunt alias paucas quaſdam ſtatim mulie-
res cum infantibus, quæ queſtæ miſerabiliter apud ſummos exercitus rectores, de
quotundam virorum inexhauſta libidine, qui ingreſſi eſſent, propterea ne vi-
derent, egreſſas, ſed potius hoſti ſe tradere, quam hæc neganda videre, quæ illi
perpetrarent. Quod vbi auditum eſt, conuocant concilium, deliberaturi de lon-
giore profectione, cumque aliis de rebus agendis, tum de illa turba mulierum &
puerorum, quæ illuc confugiſſet. Interea dum hæc narrantur & aguntur, plures
mulieres illas quærunt. Interficiuntur autem omnes, quotquot introierunt. Erat
anguſta ſemita per rupes, & multis flexibus nunc aſcendebat, iterumque deſcen- 27
debat per cliuos: in interiore loco erat amplus campus lacubus & fluminibus cir-
cundatus, lateque patebat hic locus, capereque potuit magnam multitudinem
populi & pecoris alimenta & pabula. Igitur cum aliquot dies eſſent illic morati
certas ob cauſas, & paulatim multos ex primoribus perdidiſſent (nam huius rei
fuit adhuc ignarum vulgus in exercitu) nec tamen quiſquam ſentiebat amiſſum vl-
lum: iam enim nullo per totam regionem hoſte exiſtente, quiſque ſine omni peri-
culo vagabatur, quocunque libuit. Diſcedebant igitur ab exercitu variis ex cau-
ſis, hi regionis ſitum videndi, illi defoſſas opes, vt ſolet in his caſibus fieri, inue-
ſtigandi cauſa, alii aliam ob cauſam errarant per totum illum agrum. Porro ho-
ſtes abſconditi, qui facile videre poterant, tandem futurum, vt mitterent viſum
in locum illum, quæ illuc congeſſiſſent, qui & quantus hominum numerus ſe il-
lic ſeruaſſet, & quæ eſſet loci natura, quærebant rationem, qua hoc periculum
declinarent. Ergo mulieres quaſdam facundia præſtantes cum infantibus ſuis
emiſerunt. Quarum orationis hæc fere fuit ſumma: Maximas calamitates, du-
riſſimos caſus nihil neceſſe eſſe multis verbis exponere. Ob oculos enim ita poſi-
ta, vt vel duriſſima ſaxa mouere poſſent. Ex vultu principum exercitus ſeſe col-
ligere, eorum animos miſericordia tactos. Nec ſe ignorare, belli iure hæc ſe pa-
ti propter Romanos, quos magis ſciant incuſandos, quam hoſtes fortes viros,
qui ſine dubio non venerint, abſque aliqua iuſta aut ſaltem probabili cauſa contra
Romanos, nimium ſuperbe multis imperantes, quibus coacti, ipſi hactenus pa-
ruiſſent. Atque vtinam, inquiebant, vos, qui huic exercitui præeſtis, habuiſ-
ſemus reges. Nam ſicut mulier bene eſt tuto ſecura, quæ habet virum fortem &
induſtrium; ita gens, cui eſt rex fortis & induſtrius. Hæc namque, vt veſtra in-
ſignis fortitudo ſatis oſtendit, paſſi non eſſemus. Nunc qui reſpeximus Roma-
nos, ab illiſque expectauimus auxilia, noſtros cariſſimos progenitores, dulciſſi-
mos natos, iucundiſſimos coniuges amiſimus. Foci ſunt exuſti, omnia ſolo æ-
quata ſunt. Et vtinam contigiſſet mori. Felices enim ſunt, qui hæc non vide-
runt, feliciſſimi, qui primi periere. Quot conſciuerunt ſibi mortem? quædam
laqueo finierunt ſibi vitam: magna pars præcipitata eſt ſua ſponte in aquam, ſuf-
focataque eſt. Doloribus periere non paucæ mulieres. Prægnantium multæ

 abor-

abortierunt. Multæ ſe in incendia iniecerunt. Adhuc hodie inueniuntur, quæ
mori cupiunt. Nos rogatum venimus, obteſtamur & obſecramus vos per hu-
manitatem, communemque hominum ſocietatem, qua nos coniunxit natura pa-
res, vt liceat nobis viuere in caſtitate, quam noſtris vouimus maritis, qui pro nobis
mortem oppetiere. Nam vno omnes conſenſu decreuimus aut mori, aut caſti-
tatem ſeruare coniugii ſuperſtites. His ita longa oratione expoſitis, demonſtra-
re conatæ ſunt, nihil facultatum ſecum habere, niſi quandam vulgarem quotidia-
no vſui neceſſariam ſupellectilem. Nec enim temporis ſpacium fuiſſe, conuaſandi
aliquid maioris momenti. Vix eripuiſſe ſe cum puellis, quas matres argento &
auro, precioſioribusque rebus omnibus potiores habeant. Imo præſentius in-
expectatum fuiſſe periculum, quam vt vitæ conſulerent, paucis exceptis. Totum
enim exercitum teſtimonium perhibere, quot in ipſa fuga correptæ ſint nudæ. In
hanc ſententiam cum multa mulieres viriliter dixiſſent, cum lachrymis miſerabiliter
omnia: reſponſũ eſt illis, ſe miſſuros cũ illis comites, qui animos earũ erigant & con-
ſolentur. Nullum amplius periculum illis, quæ primo impetu non occubuerint. Et
huius generis cætera. Illæ ſine hæſitatione (ſiue quod hoc prouiderant, ſiue quod
mulieres natura promptiores ſunt fingere cauſas & excogitare mendacia) reſpon-
derunt, eſſe in eo loco incluſas quaſdam, quæ adhuc non redierint ad montem,
doloreque adhuc recenti inſanire: quam ob cauſam non licere legatis, tuto ad eas
accedere. Si enim pauci veniant, ab inſanis facile ſuperari: ſi validiori manu co-
nentur ingredi, non paſſuras. Certum enim eſſe omnibus potius mori, quam in
alienorum virorum manus peruenire. Apud ipſas ſummum piaculum haberi, cum
iis hoſtibus rem habere, a quibus ſui necati ſint viri. Cumque vtrinque diu ſic
orationem & ſententiam commutarunt; cumque nihil ſe efficere viderent mulie-
res, omninoque ſtatuerent hoſtes videre, quidnam ageretur in anguſtiis illis clau-
ſis, petierunt, vt concederent illis primum reuerti ad eas, a quibus miſſæ eſſent
mulieribus, vt illis nunciarent hoc. Quod facile concedebant, nihil videntes ma-
28 li, quod hinc oriri poſſet (nam totus hic locus per omnem regionem ab exercitu
circundabatur, vt effugere non magis poſſent, quam ſi in arce eſſent incluſæ, ob-
ſeſſæ ab omnibus partibus) ergo permittebatur illis hæc poſtulatio: ſed ea lege,
intra biduum reſponderent, non aliud, quam quod ipſi vellent principes exerci-
tus. Igitur quam poſſunt ocyſſime, reuerſæ, concilio conuocato hæc referunt.
Diu conſultantes, aliis aliud faciendum videbatur. Craſſior turba voluit, quam
plurimos admittere vſque ad locum quendam, in quo ſine negocio aliquot millia
perdi potuiſſent. Alii volebant tantum reges admittere cum ſuis familiariſſimis,
vt illis miſerrimis modis tractatis & necatis, exercitus rectoribus deſtitutus, in pe-
riculum ſine ratione rueret. Eſſe enim belluam ſine capite, multitudinem caren-
tem rege, ſciebant. Non defuerunt, qui cenſebant, perſeuerandum in prima pe-
titione, & cum prioribus mandatis remittendas eaſdem: tantum additis quibuſ-
dam argumentis ad perſuaſionem, & exorandum aptioribus, quam priora fuiſ-
ſent. His varie iactatis in omnes partes, tandem vicit eorum ſententia, qui cen-
ſebant, reges ſolum, & regibus proximos inuitandos, vt ſupplicium dignum de il-
lis ſumerent: & exercitus poſtea irritatus, temeritate barbarica ſe in periculum præ-
cipitaret, aut diuiſus in partes factione ſue, imperandi cauſa. Quid enim domi-
nandi cæca libido non facit? Poſtridie igitur reuerſæ ad principes exercitus, multa
conqueſtæ de ſua fortuna, & alia, quæ videbantur ad propoſitum facere, poſtre-
ma orationis parte orant, vt reges accedant, vt ſuis oculis præſentes cernant mi-
ſerrimum ſtatum ancillarum ſuarum. In ſpem enim indubiam vocari, reges mi-
ſeris viduis & orphanis, infirmæ puerorum & mulierum turbæ opem laturos:
omneſque regiam vultus regii maieſtatem reuerituras. Iram enim ita refrixiſſe,
vt nullum amplius periculum ſit, modo nihil amplius petant faciantue. Hoc ge-
nus cum multa multis dixiſſent, reſponſum eſt, ex exercitus conſpectu reges
abeſſe nullo pacto poſſe, ne qua ſeditio oriatur inter milites (hoc verene dixerint,
an

an viderint periculum eſſe poſſe, in clauſtra illa cæca ingredientibus, incertum eſt)
ſed miſſuros, quorum fidei non dubitent ſuam ipſorum vitam concredere. Cum
hæc mulieres audirent, ſupplici voce obteſtatæ ſunt, vt & hæc prius referre ex gra-
tia regum liceret. Reges reſpondent, propter ſexum fœmineum, & hoc ea con-
ditione illis permittere: ſed nullam moram interponi velle: idcirco quamprimum
poſſet fieri, redeant. Hæc igitur perferunt ad ſuos reſponſa. In qua re cum diu
deliberarent, quid facto optimum eſſet: poſtquam multa commutata variis ſen-
tentiis, placuit illos futuros legatos ſaluos remittere. Nam nullius momenti omni-
no vtilitatem ad ſe ex eorum morte peruenire videbant. Sed omnibus viris &
armis in interiora antra abſconditis, & veſtibus tectis, anteque illos mulieribus
inſaniam ſimulantibus conſtitutis, quas dentibus frementes, aliæ fingebant a ſe
magna vi retineri, ne ruerent in legatos. Cum igitur diutius morarentur, miſſi
ſunt aliquot viri ad illas cum interprete. Obuiæ igitur illæ, quæ ibant ad exerci-
tus principes, ducunt intro, vbi cum paruulis ſuis liberis mulieres nudæ pedes &
pectora, minimaque ſui corporis parte tectæ raris lineis pannis. Quæ ita ornatæ
erant, vt facile quantumuis inhumanum cor ad miſericordiam flectere, & Veneris
cupidine incendere poſſent. Illi igitur conſolati illas primum, ſpeque facta liber-
tatis, non audentes ad frendentes dentibus inſanas propius accedere, iam ſatis o-
mnia perſcrutata & cognita arbitrantes, incipiebant incenſi amore, ludere cum
nudis mulieribus. Quæ tamen pertinaciter & conſtantiſſime repugnabant, nec
vllis promiſſis vinci poterant. Siue quod viros habuerint omnes ſuos latentes
proxime, ſiue quod iudicarent, præſtare incenſos, non extinctos abire, ad para-
tas inſidias ad finem optatum perducendas. Nam inſanique amore nihil aliud co-
gitare poterant, quam Venerem. Cæco ergo amore nihil penitus ſcrutante, &
diligentiam omnem excludente, ex recenti victoria nihil recte proſpiciens animi
elatio, abierunt, cupidi quamprimum redire cum fortiori manu: ſed cum nobi-
lioribus tantum. Inuidebant enim plebeiis militibus ad illas veneres. Vbi igitur
ventum eſt ad reges, eminentiorisque loci duces, læti omnia nunciant, & ſuam di-
ligentiam in perſcrutandis omnibus angulis prædicant, omnia ſuis oculis expoſita
fuiſſe aſſerunt. Formas & habitus nudorum muliebrium corporum depingunt,
adfingunt multa, quæ grata commilitonibus ſuis, aptaque ab eodem igne, quo ipſi
correpti erant, ad ſocios incendendos videbantur. Quibus creditis (nam pruden-
tiores & fideliores miſerant) certiores reddunt de iis rebus omnibus, quotquot pu-
tabant ſufficere ad cogendas mulieres, armati quidem, ſed ſine vllius periculi ſu- 29
ſpicione, ſine ordine per anguſtias viarum irruunt. Incluſi vero, ocyus armis cor-
reptis, per exploratores numero aduolantium cognito, abſcondunt ſe in locis op-
portunis: & vbi iudicabant ſatis multos intromiſſos, oſtenderunt ſe, prohibebant
reliquos, qui omnes re noua perterriti, ſe in pedes coniecerunt, multique in illa fu-
ga perierunt. Intromiſſi capti gratiam petebant, ex quibus vbi omnia reſciuerunt,
quæ putabant operæpretium ſcire, contrucidant omnes. Reges autem in extre-
mo agmine non peruenerunt intro, quod vehementer doluerunt Thraces, & cum
ipſis alii incluſi. Quibus inſidiis commoti Germani reges, (nam ſuos chariſſimos
perdiderunt) magnis conatibus multis diebus expugnare tentarunt; ſed fruſtra.
Nam inexpugnabilis erat locus, & ipſa oppugnatio cum incredibili iactura coniun-
cta fuit: magnam enim multitudinem amiſerunt impoſſibilem rem molientes. Por-
ro, cum omnes res neceſſarias abunde intra munitiones haberentur, Germani au-
tem commeatu eſſent deſtituti, profecti ſunt verſus Italiam, omnia in itinere de-
uaſtantes. Radagaſus rex ſuis ſimulachris Romano ſacrificauit ſanguine. Perue-
nerunt ea profectione Romam cum centum milibus armatorum, omnia diripien-
tes. Romanum vulgus in fide Chriſtiana parum recte inſtitutum, ſe ob deorum
cultum omiſſum, & deiecta deorum ſimul atque dearum ſimulachra, hæc pati
clamitabat, vt ſolet fieri, cum in rerum tranquillitate ore omnes confitentur Chri-
ſtum, deinde aliquid incidit adverſitatis: quamlibet enim cauſam ſui infortunii vult

caro

caro potius videri, quam verum, nempe peccatum. Atque ita Romæ, dum factio factioni imputat cauſam, & arma in ſe vertebant, hoſtis peruenit intra muros, parteſque, quæ ita mutuo flagrabant odio, omnes ſine delectu occiſæ ſunt, eſtque vrbs ipſa Roma capta, direpta, habitationibus partim captis, partim occiſis. Hic vidiſſes in tribulationibus, quid cor pium, vereque pendens a Deo, ſabbathiſmum agens Domino, quidque gaudium illud verum in Spiritu ſancto in perpetuum permanens, præſtet impio cordi & ſuperbo in ſe confidenti, in ſe reſpicienti, & gaudio hujus mundi finem mox habenti, multiſque miſeriis mixto. Nam Chriſtiani læti, vocati ad nuptias ibant, nihil expectantes quam regnum Dei, laudantes Dominum, qui per hæc media ad ſua tabernacula reciperet ſuos. Nam aliam ianuam non eſſe, quam talem, iam ante frequenti meditatione crucis Domini Ieſu didicerant. Illi, qui antea ita calcabant terram ſuperbe, vt etiam aſtra & cœlos deſpicerent, ſe omnia a ſeipſis habere putantes, ſe robur ipſum, ipſam prudentiam & ſapientiam exiſtimantes, ita viuentes, atque ſi ſempiterni eſſent futuri ſuperſtites, accedente iudicio Domini ita confunduntur, conſternantur animo, vt nullo modo tantum habeant reliqui animi, quantum porcus. Fuga, deſperatione, timore, mala conſcientia, dolore, deſiderio rerum, quas ſibi arrogaverant, amiſſione ſui theſauri, cruciantur. Eſt eorum opſonion mors: illorum, qui militauerunt Domino, vita æterna. Sed Dominus vaſis iræ non ſolet diu parcere. Stilco igitur, copiis collectis, in opportuna itinera, quibus redituri videbantur, ſuis locis diſpoſuit. Nec expectatio fefellit eum; nam onuſti præda barbari, ſine ordine omnique metu domum properantes, in anguſtiis iuxta Apenninum montem oppreſſi ſunt. Eſtque occiſa ingens multitudo. Nihil certe habeo, an rex Radagaſus occubuerit illic, an euaſerit. Certe id contigit illis, quod adhuc noſtra ætate militibus ex Italia redeuntibus ſæpe accidit: opprimuntur enim per itinera, niſi coniunctim proficiſcantur. Nec mirum, gentem bello afflictam vltionis cupidam eſſe, & omnem occaſionem paria referendi quærentem. Poſt hæc, mox Alaricus rex, cum aliis Germanorum copiis, Italiam ingreditur; qua terrefacta, mittit ad Imperatorem Honorium legatos, qui nuncient illi, aut pugnandum Cæſari cum Germanis, exponendumque totum imperium certo periculo; aut, ſi malit quietem & pacem, experirique, quales amici ſint Germani, concedat illis ſatis amplam regionem, quæ excipere liberaliter poſſit Alaricum cum ſuo exercitu, vxoribus & liberis. Honorius ſibi imperioque non mediocriter metuens, non diu conſuluit, vtrum vellet pugnare ne, an agrum concedere ſufficientem Alarici copiis. Quamobrem ſtatim reſpondet, ſe ſemper populi Germani amicitiam cupiuiſſe, & gaudere ſibi occaſionem oblatam gratificandi illis, & cupere perpetuam amicitiam. Obtulit igitur illi Galliam, quam acceptam ſperabat: ſemper enim illi inhiabant Germani. Nec alioqui in officio manſerant Galli, Romanum ſemper aſpernantes imperium. Ac-
30 cedebat, quod illis temporibus ab aliis Germanis erat occupata magna ex parte. Sic etiam ſperabat Honorius Imperator, barbaros contra barbaros diuturno bello laboraturos, ſeque invicem ſic conſumpturos hoſtes Romanorum. His rebus ſic conſtitutis, verſus Galliam profecti ſunt. Placentiæ cum copiis aliquandiu moratus Alaricus, putans nihil amplius vſquam ſibi infeſtum in Romano imperio, nihil igitur feſtinat. Stilco vero ex ſuperiori ſucceſſu adhuc elatus & confidens, ſimul omnem jam diu mouens lapidem, vt aut ipſe aut filius ejus ad imperium perueniret. Et iam incipiebat bene Romæ & in exercitu audire: nec enim parua res habebatur, quod paulo ante geſſerat, de quo iam eſt dictum. Quare palam iam timiditatis arguebat Honorium, qui tantum barbaris contra Romanorum gloriam conceſſiſſet, ignominioſiſſimum Romano nomini aiebat, has cum barbaris conditiones, potius quiduis audendum fuiſſe. Quam ob cauſam Saulem, ſuum legatum, clanculum bene copiis bonis inſtructum, mittit Placentiam, ad opprimendos illos Germanos, iam paſchatos feſtum celebrantes, bene iam potos, depoſitis armis,

mis, nihil de pugna cogitantes. Et prima coitione plane ex ſententia ſucceſſit: ſed poſtquam Germani arripuerunt arma, & datum eſt tempus & ſpacium pugnæ, totum Stilconis exercitum, qui Sauli duce contra Germanos venerat, contrucidauerunt, ad vnum vsque omnes deletos ſcribunt hiſtoriographi. Tum demum Stilco confuſus, ignaruſque quid ageret, incipit adulari Honorio, in cuius nominis honorem ſe omnia conatum voluit videri. Quare petit auxiliares manus ab Honorio, prælium inceptum, certam eſſe victoriam, modo ipſe admoueat ſuas vires. Sed Honorius propoſiti cogitationumque Stilconis non ignarus, ſciebat ſine dubio, Stilconem ſic petiuiſſe iter ad imperium, & calumnias eius certis nunciis tenebat: ideo mittit ex ſuis, qui Stilconem & filium eius, iam ex fuga recenti, maléque geſta re, omnibus præſidiis deſtitutos, interficiant. Et hoc feciſſe fertur Honorius non ſolùm ex priuato odio, quod imperium affectabat Stilco & filius eius, ſed vt Germanis fidem faceret, contra ſuam voluntatem hoc tentaſſe Stilconem. Sed nullo ſtatuto exemplo, nec vllis quantumuis cohærentibus argumentis fides Alarico & reliquis Germanis fieri potuit: nec induci vllis rationibus potuerunt, vt irati crederent inuito Honorio hæc conatum Stilconem. Facinus enim maius videbatur. Quare relicto inſtituto itinere, reuerſi aduerſus Romam contenderunt, & deuaſtauerunt totam Italiam, Romam expugnarunt, Honorium expulerunt, filias eius, Gallam & ſororem eius Placidiam, ceperunt. Et cuiuis apparet, cum hæc in manus eorum peruenerint, nihil non in poteſtatem eorum redactum. Omnia igitur conuaſauerunt, & captiuos omnes duxerunt, quos non trucidarunt, nec a templis abſtinuerunt manus. Placidiam, quia erat inſignis forma, ſororem Honorii, duxit vxorem Alaricus. Hæc mulier tantum excelluit formæ & animi gratia, vt pacem conciliarit inter fratrem Honorium & Alaricum maritum. Hic rex Alaricus, aut quia timuit Dominum, aut quia ſic Dominus voluit, edixit militibus ſuis, ne vllo pacto Chriſtianos aut eorum bona quis attingeret, aut etiam eos, qui ad eorum eccleſias confugiſſent. Conuerſatio enim ſanctorum erat tam inculpata & ſincera. Et vt magis caueret, ne qui læderentur Chriſtiani, ſtatim Romam reliquit, eduxitque omnem exercitum, ſeueriter animaduertens iu eos, qui Chriſtianos læſerant. Hoc quidam ferunt ex precibus vxoris ſuæ feciſſe. Alioqui decreuerat, radicitus tollere Romam, aliamque ad ſui nominis memoriam ædificare. Sed Placidiæ gratia tantum apud hominem valuit, vt a propoſito deſiſteret. In his rerum felicibus ſucceſſibus libere duxit exercitum, in quolibet Romani imperii loco. Porro, poſt tres annos, exercitus ignauiæ incepit eum accuſare: totum Romanum imperium potuiſſe tribus, quibus regnarat, annis ſubiugare ſine difficultate, clamantes. Sic animi eius placiditatem interpretantes. Propterea decollauerunt ipſum. Sigerichum elegerunt in locum eius, virum fortem: ſed etiam tranquillitas & pax cordi fuit homini magis, quam exercitui placuerit. Cum igitur Romani nihil omitterent, quo pacem componerent, adiecit & hic Sigerichus animum ad pacem: ſed non ferens exercitus rerum tranquillitatem, quam videbant futuram, obtruncarunt & hunc Sigerichum. Eligunt autem in locum eius Valliam, qui vulgi voluntatem animaduertit longius proficiſcendi, nihil non fecit & dixit ad populi nutum. Volens igitur morem gerere plebi, præparabat magnam nauium multitudinem, quibus exercitus partem in Africam tranſmittat, vt Romanum imperium ſubigeret in illis regionibus. Sed naufragio perierunt omnes ad unum, qui nauibus ſeſe com- 31 miſerant. Maris etenim & nauium illarum imperiti erant. Hac clade accepta non leui, init quoque fœdus cum Honorio Cæſare. Mittit igitur Vallia Honorio ſororem, viduam Alarici regis, vxorem, quam collocat Conſtantino cuidam Romano, cuius opera fideli in bello vſus fuerat Honorius; & hunc ad commune imperium aſſumit. Ex hoc Conſtantino & Placidia Valentinianus eſt natus. Hic Conſtantinus auxilio Valliæ & Germano milite, profectus eſt contra Sequanos & Germanos Francos. Deuicerunt etiam coniunctis viribus Hiſpaniam, in qua opti-

mas poſt hoc bellum elegerunt ſibi ſedes Germani. Conſtantinus ſibi aſſeruit Toloſam. Sed breui poſt obiit. His occaſionibus Germani exceſſerunt ex Italia, & manſerunt in Hiſpaniis. Quidam illorum ex Hiſpania migrare coacti ſunt in Africam. Carion tradit, quod Carolus quintus, & eius progenies, ex his Germanis originem ducat: ego nihil auſim hic definire. Hi omnes non bene Germanorum lingua vſi dicuntur. Copioſiſſime hæc poteris, ſi libet, legere apud Oroſium lib. 7. capitibus 26, 27, 28, &c. Dum hæc in Italia, Gallia, Hiſpania & Africa ſunt geſta, infeliciter habuerunt ſe res in Germania, omnia fuerunt plena armis, rapinis, & latrociniis; populis circa utranque Rheni ripam habitantibus, & Sueuis, & Francis, & Saxonibus, & reliquis inter ſe cruenta inteſtina bella exercentibus, alii alios diripuerunt, nulla ædificia ab incendiis tuta fuerunt. Hinc factum eſt, vt conſumptis inuicem viribus incolarum, vt Vngari & Vangiones totum flumen Rhenum a fonte vſque in mare ab vtraque ripa deuaſtarint. Pulcherrima Rheni oppida partim diripuerunt, partim tota ſuſtulerunt. Wurmatia hoc anno fere tota eſt diruta, & Moguntia fere tota exuſta eſt. In ipſis eccleſiis multa millia hominum occiſa ſunt. Et Argentina pene eo anno ſolo eſt æquata. Circa hæc tempora, Franci Orientales, aucta prole, cum ager natalis habitatorum multitudinem non caperet, inceperunt cogitare de aliis quærendis ſedibus. Quas ob cauſas, emiſerunt ex ſuis viginti tria millia in Galliam, quam hoſtiliter ingreſſi ſunt; expulſiſque Gallis, occuparunt agrum eorum, & coluerunt: hæc geſſerunt ductore Ibro Germano, homine corpore & animo præcellente. Hujus expeditionis tempore, adbuc regium nomen inter Francos erat inuſitatum. Quidam, Marcomirus nomine, tyrannidem affectauit in illis Francis, qui in Galliis habitabant: & hic muris & foſſis circummuniuit vrbem eorum in Galliis, ad incurſiones hoſtium excludendas. Huius Marcomiri filium, Pharamundum, propter ſingularem in rebus militaribus induſtriam, regem ſuper ſe conſtituerunt Franci. Qui primus leges, quibus inter ſe vterentur, tulit; quibus communem vitæ ſocietatem tueri poſſent. Poſt hunc Pharamundum, in regnum ſucceſſit filius eius, nomine Clodius; & ſic deinceps regnauerunt ſucceſſione: de qua alibi ſatis. Porro, poſtquam Conſtantinus, cui Honorius ſororem matrimonio iunxerat, quemque ſocium imperii aſciuerat, mortuus eſt, menſe imperii ſui ſeptimo, Honorius ſummam rerum bellicarum, & copias ipſas Ætio viro militari commiſit: qui poteſtate aſſumpta, duxit exercitum validiſſimum in Gallos, Francos rurſum ex Galliis compulit, in patriam Germaniam, & multos occidit. Sed Franci, excitatis Sueuis, coëgerunt ingentem manum, & obuiam profecti ſunt magnis conatibus Ætii. Ætius barbarorum ſæuitiam & iram veritus, fugit ex Galliis in Hiſpanias. Quæ fuga Ætii ſupra modum Honorium male habuit. Quare Ætio exautorato, ſubſtituit Caſtinum, primæ nobilitatis virum, ſperans idoneum, qui cum Germanis bellum gerat: ſed opinio fefellit Honorium; nam etiam hic Germanorum nomen timuit adeo, vt reſiſtere nuſquam auderet. Quod adeo dolori fuit Honorio, vt propterea mortuus feratur. Vires enim vniuerſas Romanas collectas vertere volebat in Germanos. His temporibus Arcadii & Honorii, fuerunt multa ſeditionum ſeminaria in Eccleſia, multæ hæreſis cauſæ. Joannes Chryſoſtomus, epiſcopus Conſtantinopolitanus, eſt in exilium miſſus, propterea, quod Eudoxiam reginam in publica concione Ieſabel nominarat. Eſt quoque concilium celebratum Conſtantinopoli; in quo Ioannes Chryſoſtomus condemnatus eſt. Lucius tyrannidem aduerſus Chriſtianos exercuit. Vixerunt hoc tempore multi hæretici homines ſibi placentes, omnes odio proſequentes, qui non iurarant in eorum verba, quique non adulabantur illis. Volebantque hæretici omnium rerum primi eſſe, omnes ſuſpectos habebant, inter ſe-
32 ſe clanculariis diſſidentes odiis, etiam ii, qui prorſus idem ſentire volebant videri. Hac ætate vixerunt etiam Cæleſtinus & Pelagius. Cum res fidei & religionis maxime iactarentur vbique, diſputarentque, qui confitebantur Chriſtum cum Iudæis acriter, finxerunt Iudæi ſuum Talmuth, in quo commenti ſunt infinita, ridiculaque

quemendacia. Tantum fecerunt Chriſtiani Iudæis negotii, vt præceperint publico mandato Iudæi, ne quis periculo capitis diſcederet,aut dubitaret de veritate eorum omnium, quæ eſſent in Talmuth commentata, non magis quam quæ eſſent in Moſe & reliquis prophetis. Nec multum poſt, anno nimirum 423. celebratur illud magnum conſilium Epheſi contra Neſtorium, &c. Interea Germanorum, qui in Hiſpaniis remanſerant, non ſatis concordes quidam, ceſſerunt ex Hiſpaniis in Africam, vbi deuictis incolis, occuparunt quæque cultiſſima: & Romani imperii robur, vbicunque potuerunt, labefactarunt. Nam quo potentia Romana minor erat, hoc erat tutior fortuna eorum. 423

Habebant Franci regem, militarem virum, nomine Claudium, qui diu expectata occaſione ſuſcipiendi belli in Romanos, audita de imperio diſſenſione, & de quibuſdam Romanorum cladibus; & quod neceſſariis bellis tenerentur aliis interris Romani, delectum inter ſuos habuit, & mira celeritate inuaſit totam Galliam, & fugauit, occidit, & cepit omnes Galliam inhabitantes: ſubegitque paucis menſibus totam Galliam, expulſiſque omnibus incolis, Francis habitandam dedit; qui primum locuti Germanorum, hoc eſt ſua lingua, bellorum iniuriis factum eſt, vt maternam linguam amiſerint, loquantur expulſæ gentis ſermone. Romani hoc fieri paſſi ſunt inuiti. Circa hæc tempora validam inprimis manum mittit Theodoſius adverſus quendam Bonifacium, quem conſtituerat imperii vicarium. Bonifacius ſolicitat vbique in Africa & Hiſpania habitantes Germanos & Gothos, promittit illis magnam pecuniæ vim, aut ſi malint, partarum regionum partes certas. Ii intelligentes ex vſu ſuo eſſe, Romanum imperium quam minime quieſcere, quam maxime minui & infirmari, ſtatim arripiunt arma, occupant Mauritaniam, diripiunt Numidiam, & capiunt Carthaginem & multas vrbes: quæ omnia in ſuis manibus ſeruant, neque quicquam Bonifacio reddunt; imo & ea, quæ antea poſſederat, eripiunt. Sueui ſoli regnum obtinebant in Gallitia ſub rege ſuo Emerico, qui regnavit 33. Poſt Emericum regnum ſuſcepit inter Sueuos Rixilla, qui vero nobili prælio Romanas legiones multas deleuit, & capit vrbes Emeritam, Hiſpalim, Carthaginem, & Bethicam, reliquaſque, quarum me nomina fugiunt: Theodoſio & Valentiniano incredibiliter dolente, quod ita imperium fractum vident Romanum & indies magis debilitari. Quare Valentinianus quoquo modo putauit pacem faciendam cum iis Germanis, qui in Africa ſedem fixerant. Igitur concedit illis plus, quam petere aut ſperare auſi fuiſſent; & ampliora promittit: viciſſim petit, vt iuuent illum, quo recuperare poſſit Hiſpaniam & Gallias. Nam nihil non poſſe opera Germanorum ſperabat. Fœdus eſt his conditionibus ictum. Genſericus præerat illis in Africa Germanis. Qui ſtatim crudeliſſime totam Africam deuaſtarunt, omnia rapinis, cædibus, & ſanguine complentes. Hic Genſericus erat vir crudelis, hoſtis omnium hominum, & quo quiſque humanior, hoc magis odiuit eum. Singulari odio ſacerdotes & nobiles proſecutus eſt; hoc genus hominum occidit miſerabiliter. Arianæ hæreſeos quosdam paſſus eſt præeſſe plebi, templorum bona diripuit, in prophanos vſus eccleſiaſticas facultates dilapidauit. Sicque ſubegit Genſericus ſibi totam Africam ad Æthiopiam vſque. Hæc qui certius & plenius cognoſcere cupit, legat Blondum. In his rerum turbationibus, amiſſa eſt & Anglia de imperio. Nam Scoti, Picti, & Albinenſes, coniunctis vno tempore viribus, oppreſſerunt Britanniam. Angli in angulo quodam regionis ſuæ munitione ſe defenderunt, ne tota gens extingueretur: ſed cum viderent, ſe non diu ſic durare poſſe, quin venirent in manus hoſtium, miſerunt in Germaniam ad Saxones, implorabant eos, vt laborantibus ſubuenirent: qui ſtatim magnis copiis aduolauerunt, & vicerunt Scotos & Pictos; eiecerunt que ex Anglia omnes eorum hoſtes: ſed ipſi Saxones occuparunt ſedes eorum, nec reſtituerunt Anglis ſua, quibus tulerant auxilia. Vario genere mortis affecerunt nobilitatem, maxime Romanam. Itaque dominari in Anglia cœperunt Saxones. De his, qui cognoſcere cupit, plura ex authoribus in promptu eſt petere. Genſericus Africam obti-

obtinens totam, non contentus illa, cupiebat regnum propagare, & Romanum imperium debilitando, ſua confirmare; quare quam maxima potuit claſſe, in Siciliam nauigauit. Siciliam autem cum cuperet liberare bello Valentinianus, mittit
33 cum copiis Sebaſtianum,cognomento,Magnum in Africam, vt ſic reduceret Genſericum ad ſua, transferretque bellum ex Sicilia. Nec iudicium feſellit Valentinianum: nam mox relicta Sicilia, redit in Africam. Sebaſtianus ille,degener animo, nihil nititur præclare agere ex iuſſu & voluntate Valentiniani, ſed quibuſdam artibus effecit apud Germanos, vt illum dominum fecerint in Luſitania. Non diu autem perfidum nebulonem ferentes occiderunt. Valentinianus proficiſcitur Conſtantinopolim,ad ſuum cognatum Theodoſium,& ducit filiam eius in vxorem. An-
45 no 45, ex Vngaria Atila, virga, vt ſe ipſum nominabat, Dei, inuaſit inaudita crudelitate Germaniam, deuaſtauit ex Pannonia vſque in Heduos omnia, totam peruagauit Germaniam, miſeriſque modis eam vbique afflixit. Poſtea ingreſſus Galliam, nec minus crudeliter tractavit eam. Supererat adhuc angulus quidam in Gallia, adhuc ſubiectus Romano imperio; quem locum tenebat Aetius, qui Atilæ crudelitatem videns,cum Francis, qui Gallias tenebant,ſerio egit communicauitque conſilia, quibus rationibus Atilæ poſſit reſiſti. Germani in Galliis & ipſi timebant Atilam; quare libenter iunxerunt ſe Aetio. Atila vehementer timuit Francos; nam partim expertus fuit eos ſuo damno, partim fama peruenerat ad eum, quales eſſent in armis. Ergo & ipſe legationibus & epiſtolis egit cum ipſis, cupiens eos a Romanorum ſocietate auellere. Multis igitur modis tentauit corrumpere Dietricbum, Germanorum tum in Galliis regem. Sed Germani, videntes nepbandos Atilæ conatus, omnes eius conditiones, & amicitiam eius recuſabant. Coniunxerunt ſe arctiſſime,contra bunc communem boſtem, Romanis. Itaque poſt multā acta & conſultationes, ventum eſt vtriſque partibus in æquum campum,acieque vtrinque inſtructa, non procul a Toloſa. Erat ab altera parte Dietrich, Germanorum rex cum ſuis, & Aetius Romanus cum ſuis; ab altera Atila cum ſuis copiis. Igitur magnis clamoribus & animis congreſſi ſunt, pugnatumque eſt vtrinque per totum diem, dubio marte, donec tandem ſub veſperam in fugam actus Atila: neque enim diutius propter raritatem ſuorum, qui remanſerant, conſiſtere poterat. Supra quinquaginta millia amiſit eo prælio Atila. Occubuit quoque eo prælio Dietricb, rex Germanorum. Tanto dolore ex ea clade Atila affectus eſt, vt pene ſibi mortem conſciuerit: itaque infirmatus eſt, vt ſe conferre coactus ſit in Vngariam, vnde venerat. Vbi collectis viribus innumerabilium copiarum, Italiam inuaſit, multaſque vrbes Italiæ radicitus ſuſtulit, omnia incendio ſanguineque implens. Sunt qui tradunt, Pontificem Leonem ei obuiam veniſſe in ſuis pontificalibus ornamentis, rogaſſeque eum, vt a propoſito deſiſteret; expoſuiſſeque ei potentiam Domini,qui gubernat omnia: Atilamque commotum pontificis verbis, iterum in Vngariam reuerſum, ibique nuptias celebraſſe, ſubitaneaque morte prima nocte, qua nouam nuptam compreſſit, interiiſſe. Nec deſunt idonei, quibus fides adhibeatur, autbores, qui tradiderunt, hunc Atilam ante has expeditiones Meſiam, Achaiam, Macedoniam, Armeniam, Thraciam, & Sicambriam ſibi ſubegiſſe: multos reges, multoſque populos ſibi tributarios feciſſe. Magna quoque Germaniæ pars amicitiam cum boc Atila inierat. Theodoſius dicitur comparaſſe omnia neceſſaria ad bellum gerendum cum hoc Atila: ſed in apparando dum occupatur, Theodoſius peſte correptus, moritur. Hic Theodoſius eſt autor Codicis,operis in iure inprimis præclari. Erat vir ſapiens, literatus, pacis amans. Interrogatus, cur „ non vltionem de hoſtibus ſumeret, reſpondit, vtinam viuerent omnes, qui „ meo mandato mortui ſunt, cum expendo vitæ dotes, & uſum mira„ bilem partium humani corporis.

DE

DE GERMANIS
LIBER QUINTUS.

NOn longe poſt bæc, iuſſit Valentinianus obtruncari Aetium fortem
ducem bello, quia ſuſpectum habebat ambire imperium. Nec
habebat vlla ſigna, niſi quod facta & dotes dignæ Imperatore erant
in Aetio. Et certe quouis loco dignus iudicabatur Aetius, poſt
illam magnam aduerſus Atilam victoriam. Poſtremo fecit pa- 34
cem Valentinianus cum Genſerico, rege Germanorum in Africa habitantium, &
regionem partitur cum eo contra maieſtatem Romani nominis. Genſericus mul-
tos ex militibus & equitibus, qui conſpirauerant aduerſus eum, obtruncauit. Cum
forti viro Aetio ruit magna ex parte Romanum imperium. Et poſt interfectum
Valentinianum, videbatur actum eſſe de Romano imperio: quanquam multi vo-
luerint appellari Imperatores. Et Maximus Romæ arrogauit ſibi regnum: pro-
pterea quoque Eudoxiam, viduam a Valentiniano relictam, vxorem duxit. Eu-
doxia virago cupiebat ſuos hæredes imperium conſequi; ad quod perficiendum
a nemine putauit ſe melius iuuari, quam confidentiſſimo homine Genſerico.
Quare vocauit eum ad ſe Romam ex Africa, vt auxilium ferret aduerſus Maximum.
Genſericus occaſionem occupandi plura non omiſit, quam primum parat profi-
ciſci Romam, non ſine magna manu venit: ſed Romani non voluerunt talem ho-
ſpitem amicumue expectare, fugerunt ex vrbe in montes & ſolitudines. Maximus,
imperii affectator, quoque arripuit fugam: ſed milites gratificari volentes Genſe-
rico, occidunt eum. Genſericus ingreſſus vrbem, diripiendo eam, conſumpſit
quatuordecim dies; & Eudoxiam viduam maiora molientem, quam ſexus capit
muliebris, captam cum duabus filiabus ducit ſecum in Africam. Hanc mulierem
ſuperbia turgidam ſic afflixit infortunium, vt mœrore oſſa pene exaruerint. Sed
iudicium domini iuſtum eſt. Tunc a Germanis ſecundo Roma direpta & deua-
ſtata eſt, anno 466. Poſt direptam Romam, etiam Italiæ vrbes omnes diripue- 466
runt, multas præclaras ſolo æquarunt. Neapolim ſolam capere non potuerunt:
reuerſique ſunt in Africam. Sicque Romanum imperium finem in occidente ha-
buit; durauitque nomen imperii tantum Conſtantinopoli. Quanquam enim
Iuſtinianus rurſus in occidente poſtea imperium aſſerere conatus ſit, & per Beliſa-
rium & Narſetem multa receperit; tamen poſt Valentinianum nullus Imperator,
qui meruerit hoc nomen, extitit in Italia. Multi quidem ſeſe appellabant Cæſa-
res, ſed alius alium ſtatim interfecit. Germani incurſiones in omnes fere nationes
faciebant, iam nullo reſiſtente. Franci tenebant Gallias, vexabant Hiſpanias, &
Italiam. Africam tenebant etiam Germani. Saxones in Britannia regnabant.
Ita erant res imperii fractæ. Hinc magnæ & quotidianæ cauſæ bellorum. Antea
enim cum omnia eſſent ſub vno Cæſare, quieſcebant neceſſario, nunc quilibet ager
cum habeat ſuum regem, quæ cauſæ bellorum ſint, in multis locis quotidie
videmus. Franci in Gallia cæteris, qui vbiuis gentium degebant, terrori erant.
Genſericus, rex in Africa, videns omnia in Romano imperio debilitata, nibil iun-
ctum, omnia diſſolutas ſcopas, exiſtimavit, tempus eſſe propagandi ſuum imperi-
um (nam in tota vita ſua declarauit ſatis, quantam ambitionem dominandi habue-
rit) igitur quantiscunque potuit copiis collectis, & omnibus neceſſariis præparatis
ad expeditionem, magna claſſe in Italiam nauigat, populatur omnia obuia, quo ac-

ceſſum habuit. Sed Anthemius, auxilio Cæſaris Leonis contra inſtructus ſufficientibus copiis, reſiſtit illi, capit omnem occaſionem & loci & temporis opportuni dimicandi cum homine: poſt aliquot dies venerunt alteri alteris in conſpectum. Quanquam Genſericus videret ſibi omnia eſſe iniquiora: tamen pudore noluit in præſentiarum pugnam detrectare, veritus, ne hoſti accederent animi, ſuis alacritas minueretur. Etſi igitur multa diſplicuiſſent, quæ ad futurum deſiderabat prælium: inſtructus tamen acie, maluit videri petere hoſtem primus. Quare congreſſum eſt, pugnatum eſt, in fugam actus Genſericus cum ſuis eſt, ex Italia eiectus eſt, amiſſis nauibus & militibus, Genſericus cum paucis fugit in Africam. Poſt hoc tempus ſtatim quidam tyrannus, Richimerus nomine, obſidet Romam: qui paucos præter Germanos habuiſſe in exercitu ſuo dicitur, in oppugnando primum laborat, tandem tamen expugnatam diripit, Anthemium fruſtatim dilaniat. Sed Richimer ille paucis poſt menſibus moritur. Auguſtulus, lapſi imperii omen, Cæſar coronatus, pacis conditiones cum Genſerico componit. Sperabat enim opera & auxilio Genſerici imperatorum Romanis: ſed Odoacer, rex Gothorum, cum valida manu Germanorum irruit in Italiam; cui ſe Oreſtes, pater Auguſtuli, cum milite Romano opponit. Cum vero iam eſſet prælio confligendum, eſſentq; hoſtes proximi, Oreſtes territus eſt, cum vidit quantam vim militum Odoacer habuit, arripuitque fugam, antequam inceperit pugnare; locisq; tutis & urbibus munitioribus quæſiuit
35 ſalutem. Poſtremo confugit Oreſtes cum ſuis omnibus Ticinum, vrbem munitiſſimam, quem Odoacer perſecutus obſedit, breuique expugnat, quanquam non ſine negocio & ſuorum iactura, omnia conuaſat, incendit vrbem, ſolo adæquat; ex omnique Oreſtis exercitu, qui numeroſus fuit, pauciſſimi euaſerunt: interfecti enim pene omnes ſunt: & Odoacer ſua ipſius manu Oreſtem interfecit. Itaque ſtatuit exemplum in ea vrbe, vt omnes vltro venerint, quæque enim eandem formidabat fortunam, pacem petierint, ſeſe dederint, ſua omnia hoſti crudeli obtulerint. Auguſtus fuga vitæ ſuæ conſulturus, abiecit imperatoria ornamenta omnia, valedicens imperio, quod reuera nullum erat reliquum. Hunc habuit finem incomparabile illud Romanorum regnum. Ab Auguſto, ſub quo fuit in ſummo
77 vigoris ſtatu, vſque ad Auguſtum diminutum & finitum, anno 477. Facile inueniunt fata viam, cum eſt aliquid finiendum. Omnia ſic ſubiecta ſunt vanitati, omnia prætereunt: quem Dominus terminum ſtatuit, nihil præterire poteſt. Videmus, quumprimum ordo, qui rebus robur & vim, vt durent, addit, confunditur, actum eſſe. Dum omnes volebant Cæſares eſſe, nullus vlli locus eſt relictus. Poſt has res confectas, Oreſtem occiſum, fugatum Auguſtulum, in fidem receptas multas ciuitates, territam Italiam, Odoacer Romam profectus eſt, nemine reſiſtente, factus eſt dominus totius Italiæ. Romani animo abiecti (vt enim res ſeſe offerunt, ita magni aut humiles ſumus,) omnia exhibuerunt homini barbaro, quæ ſeruos æquum eſt exhibere dominis ſuis. Omnem ergo humilitatem animi oſtendebant illi, regem ſuum appellabant, deducebant magno comitatu in Capitolium, offerebant illi omnia ſua. Honorem deorum quoque in hunc barbarum conferebant. O ſuperba Roma, vbi eſt illa ſeueritas, grauitas, quæ contempſit totum orbem terrarum? Ubi eſt decorum illud, quod vt ſeruares, euertiſti tot inſignes populos! tot populos diruiſti! Sed omnis faſtus hominis bulla eſt. Hic Odoacer tyrannidem pro animi libidine exercuit Romæ, & in Italia tota annos quindecim, nominauitque Romam Odoacriam. Odoacer in imperando primum non fuit infelix. Italos mancipiorum loco habuit, Germanis militibus, quorum armis ad illum locum peruenerat, donauit magna. Hic Odoacer tam immanem tyrannidem exercuit vltimo anno, vt Romani coacti ſint circumſpicere, vndenam petere poſſent auxilia. Ad Zenonem igitur miſerunt, qui implorarent auxilium aduerſus difficillimum latu tyrannum. Zeno igitur miſit auxilio Romanis oppreſſis Dietrich, quem vo-

vocant de Berna; *(a)* qui prudenter & aſtute cenſuit tractandum tyrannum, & anſam in manus dedit Dietricho Odoacer. Nam videns non contemnendum hoſtem Dietrichum Germanum, obtulit illi commune Italiæ imperium, amicitiamque petit ſempiternam cum illo. Dietrich intelligens, dolo malo hæc omnia fieri; tamen cum vulpe cenſens, vulpem eſſe oportere, inuitauit igitur illum, poſtquam vtrinque magna beneuolentiæ ſigna alter alteri oſtenderat. Odoacer inuitatus non dubitat venire, ſed ſtipatus ſui corporis fideliſſimis cuſtodibus, quos omnes interficit Dietrich. Odoacer igitur hunc habuit finem: qui dum tolerabiliter in Italia tyrannidem exercuit, tulerunt illum; ſed vbi nimium extendere voluit, vt in prouerbio eſt, arcum, peſſumiuit. Neque enim quicquam violentum in humanis durare poteſt: nec eſt vllum regnum ſtabile inter homines, quod non beneuolentia & comitate adminiſtratur. Dietrich ergo ſolus, ſuſcepto regno, regnauit in Italia, in magna tranquillitate annis 32. Nec eſt memoriæ mandatum, in Italiam ab vllo vnquam domino tantum beneficiorum collatum. Collapſas vrbes reſtituit magnis impenſis, Romam vrbẽ ædificiis nouis ornauit plurimis. Culta rura mirum in modũ amauit. Quod autem fuerit hic Dietrich natus Germ. ſunt autores boni, & ipſum nomen Dietrich indicat: ſonat enim in Germanica lingua, factis diues. Porro ſupra mentio eſt facta etiam Dietrichi Germanorum ducis, qui etiam iuuit in Atila vincendo, & fortiter dimicans in prælio contra Atilam, occubuit. Sunt, qui ſcribunt, huius conſanguineum fuiſſe. In hunc modum regnauit hic Dietrich in Italia magna laude, mortaliumque commodo magno.

Huic in regno ſucceſſit filiæ eius filius Adelrich, qui octo annis bene regnum Italiæ adminiſtrauit. Nam Dietricho fuerunt tantum tres filiæ, nulli filii: quarum vnam collocauit Alarico, regi Gothorum, aliam filiam iunxit matrimonio regi Heduorum; tertiam cuidam nobili viro Germano militari nuptui dedit. Poſt Adelrichum, regnauit cognatus Dietrichi, qui latrocinio ſuſtulit filiam cognati ſui Dietrich: qui tamen pauculis menſibus poſt dignas factis ſuis pœnas dedit. 36 Dietrichum hunc, hominem barbarum, literas literatosque viros ſingulari odio habuiſſe, quidam tradunt; quod idoneos putauit, qui regnum affectarent. Propterea capitis ſupplicio affeciſſe virum doctiſſimum in omni philoſophiæ genere, Boëtium, & quosdam alios innocentes occidit. Sed iuſto iudicio fit, vt tyranni, qui tales doctos viros interficiant, perpetuo infames reddantur omnibus ſeculis. Nec enim Apollo inultos relinquit ſuos myſtas. Pontificem quoque Ioan. I. in carcere coniectum fame perire coëgit. Diermar, rex Gothorum, fuit illius pater, qui miſit eum ad Imperatorem Conſtantinopolim, cumque Odoacer nimium affligeret Italiam, miſſus eſt, vt diximus, qui laborantibus ferret auxilium. Finem autem vitæ habuit morbum apoplexiæ. Poſt hæc mox tempora iterum Saxones, delectu habito, nauigarunt in Angliam inſulam, qui primo prohibiti ab inſularibus, ne littus attingerent; ſed poſt longam pertinaciam peruenerunt ad petita littora, incolisque ſuperiores victores euaſerunt, regem Britanniæ, nomine Ambroſium Aurelium, occiderunt. Itaque multis diebus ſæuierunt, vt omnes Angli, relicta Inſula, ad exteras nationes fugerint, vitæque fuga conſuluerint. Quæ gens ante quoque occupatam, iam totam capit; & totum illud regnum obtinet adhuc hodierno die. Breui ita aucta eſt in inſula, vt regibus Galliæ ſæpe intulerint bella. Sed, vt fateamur verum, cum opus fuit illis auxiliaribus copiis, ad manus habuerunt ſemper Germanos, Saxones ſuos. De his rerum ſtatibus qui plura cupit, legat Æneam Siluium: item Blondum Decadis I libro ſecundo. Sunt & alii authores, ſed in quibusdam variant.

(a) Vocatur in Chronicis, potiſſimum Germanicis, *Dietrich von Bern*, male intellecta patria eius, eum potius Veronenſis fuerit celebratiſſimus ille Oſtrogothorum Rex Theodericus, de quo hic eſt ſermo, prout *JO. PERINGSKIOLD notis ad Jo. Cochlæi Vitam Theoderici p. 240.* vberius demonſtrauit. Rationem vero huius nominis reddit Chronicon Gozecenſe *p. 222.* quod hæc Ciuitas *a Latinis Verona, a Teutonicis Berne nuncupatur.*

riant. Nec enim conuenit, quoties Angliam Saxones armata manu inuaſerint. Veriſimile eſt ſæpius ſubmiſſos alios, poſtquam ſemel ſedem illic fixerant.

Hoc Zenonis tempore, incepit Clodouæus, rex Galliæ, confiteri Chriſtum, in inſignia ſua accepit lilia. Clodovæus a Germanis multum paſſus eſt, ſæpe ab illis victus; multa quoque mala intulit illis, ſæpeque vicit eos: quæ bella digna eſſent multis libris, & ocioſo ſcriptore. Hoc etiam tempore Honoricus, maior natu filius Genſerici, loco patris in Africa regnauit: erat autem Honoricus hic totus hæreſi Arianæ deuotus. Expulit ergo omnes, qui ab Ariana factione diſſentiebant, ſpoliatosque omnibus bonis in exilium miſit omnes, & eorum ædificia igne conſumebat. In hac perſecutione Carthagine pulſus eſt Eugenius, orthodoxus epiſcopus, cum quingentis perſonis, quæ Arianæ ſectæ non conſenſerant. Tandem finem habuit miſerabilem, qualem Herodes, vermibus enim conſumptus eſt, periitque exeſo a vermibus corde. Sic Dominus ſuos vleiſcitur, ipſe retribuit. Secutaque eſt hanc perſecutionem in Africa tanta fames, vt omnes viæ eſſent plenæ cadaueribus, nec viui ſuffiecerent ſepelire mortuos. Comedebant folia & radices, & alia non apta humanis corporibus alimenta. Hine ſequebantur morborum infinita earca genera, hinc peſtis, & mortes.

Arcturus, Magnus Anglicani populi rex, circa hæc tempora conatur recuperare inſulam Angliam, eiectis Saxonibus, quos paulo ante Diglas non modico prælio fuderat. Dux Saxonum Cognius non audebat rem committere prælio; quare continebat ſe in munitionibus locorum & vrbibus. Arcturus quotidie magis cupiebat confligere, & properabat: nam aduentare Germani dicebantur, Cognius cedebat, ubicunque commode potuit. Poſt longos & varios errores, contulit ſe cum ſuis Eboracum, expectaturus illic auxilia ex Germania. Arcturus igitur obſidione premit Eboracum: poſtquam vero percepit, aduentare ſexcentas naues, plenas Germano milite, ſoluit obſidionem, & occupat loca munitiora in inſula, & mittit ad minoris Britanniæ regem Henelum, petitque ab eo auxiliares manus, alioqui actum eſſe de vtriusque facultatibus in Anglia. Hic Henelus videns præſens periculum, omnes, quas potuit, copias cogit, & feſtinans coniungit ſe Arcturo; qui coniunctis viribus quærunt tempus & locum pugnæ aptum: quibus Saxones copiam libenter faciunt pugnandi, conferunt manus vtrinque infinitus hominum numerus, primis aliquot diebus; ita ſoluit nox prælia, vt neutri ſibi victoriam aſſerere iure potuerint. Vtrisque acerrime pugnantibus, ceu pro focis & aris fieri conſueuit, tandem nonnihil cedere coacti ſunt Saxones, multitudine nimirum obruti. Arcturus magnam Angliæ partem recepit, Inſulas etiam Orcades, Hiberniam, & Noruegiam in poteſtatem redegit, etſi hoc nihil videri poſſit; nec enim in Noruegia habitabant homines, exceptis feris quibusdam, pauculis venatoribus ſub terra
37 in ſpeluncis degentibus. Breui poſt venerunt ex Germania noua auxilia Saxonibus, qui Arcturum vicerunt, & in prælio interfecerunt, receperuntque fere rurſus totam inſulam. Poſt huius Arcturi mortem, rex Vertegernus Saxones bello aggreditur, implicanturque difficili & longo bello. Poſt longas rerum viciſſitudines, quales in grauioribus bellis eſſe ſolent, vincit Saxones, regnoque eiicit. Sicque reſtitutum eſt Angliæ regnum vsque ad regem Melgon, qui luxuria & laſciuia perditus fuit, quique ſubitanea morte abreptus eſt, cui ſucceſſit rex Creticus. Interea temporis parauerant ſe ad vltionem Saxones; quare coactis magnis copiis, rurſus ex Germania profecti ſunt in Britanniam. Et poſt multas fortunæ mutationes, vincunt Anglos cum rege ſuo Cretico, deploratisque rebus, de relinquenda inſula cogitant. Quam ob rem fugerunt ex inſula, quibus effugere gladium datum eſt. Epiſcopi & ſacrificuli in Gallias cum ſuis eccleſiaſticis ornamentis & reliquiis conceſſerunt: alii alio fugerunt: ceperuntque totum regnum Saxones, & iamnullo mouente bellum, poſſidebant omnia, & fruebantur prouentibus inſulæ. Pontifex Gregorius miſit poſtea ad illos Auguſtinum quendam monachum, qui doceret illos

illos religionem Chriſti in Britannia (nam antea non confitebantur Chriſtum Sa-
xones:) Hic igitur monachus conuertit illos, ſi non ad veram Chriſtianam pieta-
tem, at ſaltem ad humaniores mores. Beda libro primo de geſtis Anglorum ſcri-
bit, Saxones a Vertigerno rege ſtipendio conductos, anno 449, tempore Martiani 449
& Valentiniani: ſed ſtipendio non contentos fuiſſe, inſulam inuaſiſſe, & tempore
Ambroſii Aureliani, eieciſſe Anglos; & varios fortunæ caſus fuiſſe, iam Saxones
victores, mox rurſus victos fuiſſe, donec tandem Saxones domini euaſerint. Et
anno 582, Chriſtus illis per Auguſtinum monachum a Roma miſſum, per Pontifi- 582
cem prædicatus eſt, qua efficacia ſpiritus, nemo facile dixerit. Atalarico, filio filiæ
Dietrichi de Berna, Italiæ res non peſſime adminiſtrante octo annis, Italia non in-
feliciſſime vixit: ſed mortuo Atalarico rege, mater eius, filia Dietrichi, artibus qui-
buſdam traduxit regiam poteſtatem in Theodatum, cognatum ſuum, quem ama-
uiſſe dicitur etiam obſcœne. Sed hic Theodatus e medio ſuſtulit hanc mulierem,
ſuam conſanguineam; cui regnum debebat. Hoc latrocinium male habuit Ro-
manum populum & ſenatum; male vero & habuit omnes Germanos, qui in Italia
primas tenebant; peſſime autem omnium habuit Iuſtinianum Imperatorem, cui
erat a maioribus commiſſa. Iudicauit igitur Iuſtinianus, ſatis occaſionis cauſæque
ſibi oblatæ vlciſci latrocinium, Romanam libertatem aſſerere a ſeruitute & tyran-
nide barbarorum. Ad quod perficiendum nemo videbatur magis idoneus Beli-
ſario, qui paulo ante Africam iterum ad imperium reduxerat, eiectis barbaris: cui-
que libertas Romana curæ eſſe videbatur, minimeque auarus erat vir. Hic igitur
contra Theodatum miſſus, cum omnibus Iuſtiniani copiis, & ad bellum neceſſariis.
Sed Theodatus ſibi mali conſcius, formidoloſus erat vir, agit clam cum Beliſario,
proditurus ſuos. Quod olfacientes Germani, alium creant regem, Wittig nomi-
ne, qui interfecit Theodatum. Contra hunc bellum gerit Beliſarius, legatus Iuſti-
niani, rara prudentia: nam Wittig habebat exercitatum veteranum militem, &
hunc numeroſiſſimum. Beliſarius continebat ſe intra vrbium muros, aut alias in
editioribus locis; Wittig obſidebat eum, patienter multa fert obſeſſus, donec tan-
dem, id quod expectauerat, fame coactus Wittig, diſcedere coactus ſit. Germani
igitur & Gothi, quia ipſi capere voluerunt Beliſarium, & ſemper continuerat ſe in-
tra muros vel munitiones, nihil minus ſuſpicantes, quam hoſtem auſurum egredi,
abeunt ſine ordine famelici; ecce erumpit Beliſarius, extremum agmen aggredi-
tur, cædit magnum eorum numerum, ipſum regem Wittig capit. Sed tamen col-
legerunt ſe, & vtrunque ordinati, repugnant tandem; & ſic nondum deſponde-
runt animum. Beliſarius timens ſuis, ne ſcilicet multos amittat, reducit intra mu-
ros Romæ. Iuſtinianus componit pacem cum illis, datque illis certos limites habi-
tandos inter montana & Padum. Poſtque receptam & liberatam Romam, Nea-
polim, & Siciliam, reuocauit ad ſe Iuſtinianus Beliſarium. Quidam putant, timuiſ-
ſe Iuſtinianum, ne poſt illos tantos ſucceſſus, Imperatorem ſeſe appellaret Beliſa-
rius. Et certe fauor Italiæ & Romæ & militum inuitare eum potuerunt ad vſur-
pandum nomen hoc. Sed in Beliſario nihil talis perfidiæ fuit: cuius rei argumen-
to ſatis eſt, quod vocatus cum omni obedientia & reuerentia ad dominum ſuum
Conſtantinopolim, aduolauit. Magno igitur triumpho Conſtantinopolim in- 38
greſſus eſt, ducens ſecum Wittig regem, & multos captos nobiles ex Gothis Germa-
niſue. Interim ex Italia in Germaniam frequentes commeabant nuncii, qui ſoli-
citarent & euocarent bellicoſiſſimos quoſque: nam nihil agere aliud, quam de vl-
tione cogitare, amiſſa recuperare. Hæc agunt ii, dum illi Conſtantinopoli trium-
phant, & gaudio perfunduntur, ſortis futuræ neſcii. Interea Totila rex creatur a
Germanis in Italia. Erant autem non mediocriter debilitati a Beliſario. Propter-
ea Cæſariani in Italia omnia licenter & crudeliter agunt, & contra Italos & Germa-
nos: idcirco iniuriis ſuis quotidianis magis atque magis quotidie excitabant Ger-
manos, vt cogitarent de vltione. Illi tuta omnia putantes, nihil artium militarium
exercentes, ſatis erat illis nomen Cæſaris. Totila omnia diligenter adminiſtrare,

negligentiam ſummam ſimulare, omnia diſſimulare, bona verba dare; interim ni-
hil omittere, quod videbatur ad futuram pugnam facere, ſuos adhortari, ſi vſus ve-
niat, vt fortiter pro libertate pugnent. Cæſariani gloriari, & ſuperba loqui, multi-
tudinem numerare, oſtentare ſeſe. Totila ſuas copias, quæ erant 8000, iuxta Pla-
centiam in planiciem deducit, in acie collocat, hoſtem prouocat, qui deſcendit in
eandem planiciem cum 20000, ſed in quibus Totila habebat duo aut tria millia,
quos ſibi fauere ſciebat, & qui victoriam Totilæ vel vita emiſſent. Quæ res pepe-
rit Totilæ victoriam. Congreſſi igitur pugnarunt aliquot boris: ſed ii, qui faue-
bant Totilæ in Cæſarianis partibus, verterunt tergum: conturbataque eſt tota acies
Cæſariana, occiſique ſunt ab illis Germanis 8000, cum non plures Germanorum
fuerint. Nec eſt hic, quod quisquam hoc factum tam memorabile aſcribat virtuti
cuiusquam, ſed tantum babet momenti apud hoſtes eſſe, qui nobis fere ex animo
faueant. Sunt clara & multa exempla, quæ referre poſſem. Sed laudem illam ve-
hementer auxit clementia in victos, & modeſtia poſt victoriam tantam. Quo gene-
re virtutis tantam ſibi conciliauit animorum beneuolentiam & gratiam, vt multæ
vrbes, quas nunquam oppugnaſſet, vltro ad eum venerint, eius fidei ſeſe commi-
ſerint. Iuuenes captos infinitos ſeruatos ad ſua liberos dimiſit. Virginum caſtita-
tis curam geſſit. Matronas ab iniuriis defendit. Omnes maiores Italiæ ciuitates re-
cepit ſine impenſis. Neapolim receptam, laborantem omnium rerum penuria,
commeatu iuuit. Dimiſſis militibus Cæſarianis incolumibus, rura coli mandauit: &
effecit, vt in tota Italia omnia etiam ruri ſub dio eſſent tuta. His rebus ita compoſitis,
Romam contendit, quæ ſe dare negauit; multis agit cum ipſis: ſed fruſtra videt ſe
verbis tentare rem. Quare manus admouet, poſtque longam obſeſſionem per
545 proditionem capit eam, anno 545. Et ne vanus baberetur, multos primo impetu
(nam hoc illis & grauiora minatus fuerat, ad deditionem adbortans eos) interfecit,
& facultates ciuium diripi permittit: ſed ſtatim rogatu ſummi pontificis Pelagii,
præcepit militibus, ne quem amplius necarent, ne vllam mulierem vi comprime-
rent. Item, vt ne quis attingeret bona eccleſiarum. Habuitque Totila in bis po-
ſtulatis omnibus militem ſatis obſequentem. Pontifex Pelagius mittit ad Iuſtinia-
num, docetque eum, omnibus modis pace eſſe opus cum Totila, alioquin ipſum in-
cenſurum Vrbem, & non relicturum lapidem ſuper lapidem. Sed Iuſtinianus nul-
lis rationibus induci potuit ad vllas pacis conditiones, tantum confidit Beliſarii mi-
litaribus virtutibus, & felicitate. Totila cogitationes Iuſtiniani non obſcure intel-
ligens, magna commouetur ira, præcipit omni populo Totila, excedant ab Vrbe,
vbi habitare debeant, indicat. Iuſſit deinde muros deiicere, et demoliri turres, &
in omnibus partibus incendere Vrbem. Quibus omnibus factis ad animi libidinem,
profectus eſt in Calabriam, cepit omnes vndique vrbes. Rauennam vero iam pete-
bat, quæ adbuc Cæſariana erat. Interim adpulit ad Italiam cum copiis Cæſarianis
Beliſarius, peruenitque in vrbem Romam apertam, & multis partibus deiectam &
exuſtam, ſine habitatore omnino, eam babuit loco caſtrorum. Incipit eam reſar-
cire, foſſas impletas euacuat, muros reficit, turres ligneas erigit ad muros, munit
compendio, quocunque poteſt: hæc omnia adminiſtrantur militariter cum feſti-
natione, menſisque ſpacio perficiuntur. Romani ciues ad patrios lares conflu-
xerunt. Nec Totila interea quieſcebat, ſed comparatis aduerſus Beliſarium neceſ-
ſariis omnibus, feſtinat cum exercitu Romam, quam primo accurſu capere cona-
39 tus, repulſus eſt a Beliſario. Sed Totila ad muros per omnia loca obſidioni apta
diſponit præſidia, quantumque potuit, probibuit ne inuehi poſſent alimenta. Cum
autem ſpes capiendi inpræſentiarum Romam non eſſet, diſceſſit a muris aliquanto
longius, ita tamen, vt commeatus inuehi non poſſet. Interea Beliſarius, reuoca-
tur Conſtantinopolim: vt autem vocaretur, effecit vxor eius. Beliſarius, deſperans
de rebus Cæſaris in Italia, facilis acquieuit, reditque relinquens Italiam, Conſtanti-
nopolim. Poſt Beliſarii abitum, recepit Totila omnia in Italia, Romamque nonni-
hil reſtitutam. Reuocauit igitur omnes ciues Totila Romam, & reſtituit illis bona
illo-

illorum omnia, multaque beneficia in vrbanos contulit. Itaque nihil omiſit, quod ad ornandam & augendam Romam facere videbatur, vt appellatus ſit *pater patriæ.* Neque enim mitis & benignus pater ad filium iuuandum procliuior eſſe poteſt, quam hic fuit in iuuandis & augendis ciuibus. Idcirco meruit incredibile omnium ſtudium & amorem. Iuſtinianus vero grauiter ferens, ſibi totam Italiam ereptam, aliumque in ea pro rege haberi, miſit igitur in Italiam Narſetem, virum rei militaris ſcientiſſimum & animo forti. Totila, aduentu eius cognito, periculum præſentiens, munit vrbes, augetque copias. Narſes magnis præmiis ſolicitat Germanos, ſine quorum manu contra Totilam nihil tentandum præuidens. Collecta igitur robuſta Germanorum manu, & recenti, Narſes properat in Italiam, efficitque, vt in æquum campum eum ſuis deſcendat Totila, qui ſuorum militum virtuti confidebat plurimum. Pugnarunt igitur aliquot diebus, fuitque aliquamdiu mars anceps: ſed tandem vicerunt ii, qui nuper in Germania conſcripti erant a Narſete; occiſusque eſt Totilas, vir animis & corpore vere magnus. Gothi vero & Germani, qui iam aliam naturam induerant, tamdiu ſcilicet in cœlo Italico morati, nondum prorſus fracti poſt Totilæ mortem, alium elegerunt regem Teiam, qui militaribus dotibus præclaris nobilis erat. Sed & hunc cum magna clade, recens nouaue ex Germania manus adducta, occidit. Poſt hanc ſtragem, in qua Teiam occiſum diximus, adeo debilitati ſunt, vt pacem a Narſete rogarint. Huncque habuit finem regnum illud, quod a Dietricho de Berna auſpicatum durauit vsque ad Teiam. Fuerunt (ni fallor) anni ſedecim. Pacis conditiones cum iis, qui ſupererant, fuerunt eiusmodi, vt relinquerent Italiam, conferrentque ſe domum, ibique colerent terram, nec vnquam aduerſus Romanum imperium acciperent arma. Quod iuramento ſe facturos promiſerunt. Narſes, tota Italia & Roma recepta, ædificiis, quæ potuit, omnia decorauit. Magna quoque dona contulit in Germanos, quorum opera & virtute tantas res confecerat. Iuſtinianus quoque Cæſar abſens fertur magnas gratias habuiſſe Germanorum fortitudini. Sanciuitque etiam Iuſtinianus fœdus cum iis Germanis, qui in Gallia habitabant, qui Franci erant; conceſſitque illis partes certas Galliæ, ea nimirum lege, vt ſicubi opus eſſet, armis ſuis Romanum imperium defenderent. Hæc ſuperiora, quæ tradidimus, cum omnia per Germanos ſint geſta, aut certe quorum maxima pars Germani fuerunt, non intempeſtiue a nobis videntur breuiter tractata. Operæ precium vero eſt animaduertere, quoties a Germanis capta & direpta ſit Roma. Ab Alarico primum, deinde a Genſerico, mox a Totila, poſtremo iterum a Totila. Atque hoc pacto imperium, Iuſtiniani tempore, induſtria Beliſarii & Narſetis adiutum eſt; maximaque bella ſunt feliciter geſta. Porro Germani, quorum auxilio vicerat Narſes, nullis ſtipendiis, nullis muneribus ſatiari poterant. Videbant enim ſibi deberi victoriam, ſe victores cepiſſe Italiam; quare occuparunt, quæ illis arridebant, loca, Cæſaris mandata & preces contemnentes. Ab illisque videbat Iuſtinianus nouum periculum imminere. Iamque regnum tenebant, & muneribus quotidianis & pollicitationibus continendi fuerunt, ne latius occuparent, animumque ad maiora adiicerent, pluresue ex Germania inuitarent. Ii regnauerunt in Lombardia fere annis 300. Hic cogitandum prudenti lectori relinquo, quid periculi ſit, alienam gentem inuitare in patriam. Narſes interea Italiæ res adminiſtrabat, mortuo iam Iuſtiniano, circumque ſe habuit Germanos, quibus omnia debebat: Romanis autem non omnibus placebat. Quare aduerſus eum Iuſtino ſcribunt, grauiterque accuſant eum, adduntque, niſi liberentur ab illius tyrannide, reddituros ſe vrbem hoſtibus. Poſt hanc accuſationem, ſtatim aduerſus Narſetem non auditum miſſus eſt a Cæſare Longinus ex Græcia in Italiam. Narſes Neapolis cum ſuis Germanis Longini aduentum expectabat. Sed cum primum intellexit, contra ſe bellum a Cæſare decretum parari, miſit legatos in Germaniam, qui adducant milites. Simul ſcribit Albuino regi, qui multos Pannones & Germanos ſub ſe habebat, vt veniat ad ſe in Italiam, pro-

promittit illi aureos montes, promittit illi Italiæ regnum, ſub ſole (ſic enim vocabat) pulcherrimum. Sine omni difficultate Cæſarianos ſe eiecturum. Conatus Cæſaris interpretatur illi. His partium conſiliis & conatibus cognitis, Pontifex Ioannes olfaciens periculorum magnitudinem, molitur rebus periclitantibus ſubuenire. Primum igitur incuſat duriter Romanos, quod hunc virum odio & inuidia, ſuo magno damno præſentique & certa pernicie proſequantur, qui tam bene meritus ſit de Republica Romana, vt meruerit nomen *patris patriæ*. Item qui omnibus vitam donarit: nam aliquando omnium vitæ necisque ius in manibus eius fuerat. Quique tot ornamentis vrbem & Italiam decorarit. Tandem Pontifex hoc genus argumentis effecit, vt Romani cum lachrymis obteſtati ſint Pontificem, vt conueniret Neapolis Narſetem, & eum illis placaret, deprecaretur culpam, ſe obſecuturos Narſeo conſiliis & authoritati. Pontifex proficiſcitur Neapolim, agit longa oratione Romanorum cauſam, apud Narſetem impetrat, quæ cupit. Adducit eum ſecum Romam. Romani ſuppliciter orant eum, vt ignoſcat, condonetque culpam, perſuadentque illi, vt Alboino nunciet, vt cum Germanis ſuis in Pannonia maneat, in Italia iam non eſſe, quod agat. Sed Alboinus, iam comparatis copiis, accinctus erat ad iter in Italiam, nec potuit retineri. Compoſitis igitur in Pannonia rebus, & qui præeſſent illis regionibus conſtitutis, Italiam petit cum magna multitudine. Habuit vero præcipue Sueuos multos & Saxones, quos etiam iuſſit liberos & vxores conſequi, vt expulſis Italis, nouum populum nouus rex in nouo regno haberet. Venit igitur cum innumerabili multitudine armatorum, mulierum, liberorum & pecudum, primum in Venetorum agrum, quorum omnia, præter Venetias vrbem, capit. Poſthæc Inſubriam & Mediolanum capit, & ſic deinceps omnia diripit, agros ſuis diuidit, quotidie ſine intermiſſione ex Germania plures ſequebantur, quibus omnibus poſſeſſiones dabantur. Multæ vrbes claues offerebant, per ſacerdotes & mulieres gratiam petentes. Longinus, Cæſaris legatus miſſus contra Narſetem, Rauennæ ſe continuit, & vrbes quasdam præſidiis munit. Nec quieſcebant ii Germani, qui a Narſete vocati in Italiam, ſibi optimas ſedes delegerant: proximos enim incurſionibus vexabant. Atque ita Germani diuerſarum partium tenebant Italiam.

Alboinus iam contentus iis regionibus, quas ceperat, quieſcere in ocio cupiens, ludis & ſpectaculis intentus eſt Veronæ, quam regni ſui primam ſedem voluit eſſe. Volens igitur laborum ſuorum aliquando fructum percipere, indulget genio, comeſſationibus vacans. In quopiam igitur conuiuio Alboinus liberalius potus, coëgit ſuam vxorem Roſimundam bibere ex ſui patris cranio, quod ornatum erat auro: (Nam Alboinus ſocerum ſuum occiderat quibusdam ex cauſis) Roſimunda uxor antea parum æqua marito, propter patris mortem, fit longe inimiciore animo in eum, poſtquam coacta eſt bibere ex nefando poculo. Quare exaſperata mulier, cogitat, quo modo interfici poſſit Alboinus, inuenit viam, premit propoſitum, occiditur Alboinus per iuuenem, cum quo Roſimunda adulterium commiſerat. (a) Germani funus procurant, adulterum, quem voluit adultera regem, recuſant. Ipſa cum magna vi pecuniarum confugit ad hoſtem Longinum, cui cum propter formam & pecuniam placuiſſet, complexus eſt eam, reginamque futuram, ſed ſi ſuſtuliſſet veneno iuuenem, quo cum conſueuerat rem habere, cuiusque opera interfecerat maritum ſuum Alboinum. Mulier ad quoduis facinus audax, conſentit Longino; & cum egrederetur iuuenis ex balneo, & ex conſuetudine peteret poculum, exhibuit venenum in potu, bibit, rapitur ſtatim per calefactum corpus balneo veneni vis, ſentitque mox mortem bibiſſe. Accipit exemplo, quod reliquum erat in calice (nam non ebiberat totum) & per vim infundit ſcorto Roſimundæ. Sicque iuſto iudicio diuino ambo periere. Perueniuntque ad Longinum hoſtis ſui regii theſauri, ſine eius ſtudio & cura. Germani Italiæ optimas partes occupant, faciuntque inter ſe leges & ſtatuta, quibus pace

(a) Vide *SIGEBERTUM GEMBLACENSEM a. 574. GOTFRIDUM VITERBIENSEM Chron. p. XVII.* in hiſtoria Albuini.

ce & bello viuant. Temporibus, quibus ſupra dicta ſunt geſta, occuparunt Sueui
vtramque Rheni ripam, paulatimque ſemper latius in Gallias extenderunt manus,
vt non obſcure videre potuerint, quid tandem auſuri eſſent. Quare mature ve-
nienti malo occurrendum Franci cenſuerunt. Copiis igitur coactis, bellum Sue-
uis inferunt. Sueui non aſſueti cedere hoſti, opponunt ſe Francis, aliquoties con- 41
greſſi victi ſunt Sueui; ceſſere igitur tandem, ripasque Rheni Francis poſſidendas
conceſſerunt. Quantum negotii fecerint Germani Exarchis in Italia, refertæ ſunt
omnes hiſtoriæ. Igitur diutius mihi hic immorandum non cenſeo. Erat etiam il-
lis temporibus acris quædam contentio inter Francos in Gallia & Hiſpanos in ne-
gotio religionis, dierum obſeruationibus, præcipue de paſchatis die, quem diem
celebrabant Franci decimoquarto Calend. Maii: Hiſpani vero feſtum paſchatos
agebant duodecimo Calend. Aprilis. Quam litem iudicarunt Romani Pontifices.
Tiberius Imperator poſt confectum bellum Perſicum, ducit copias in Lombar-
diam contra Germanos illic degentes: ſed quicquid gloriæ & nominis ſibi in bello
Perſico pepererat, hoc omne hic amittit. Fugatus eſt a Lombardis non ſemel
tantum turpiſſime. Clephis rex ab illis Germanoitalis electus poſt Alboinum,
occupauit omnes fere in Italia vrbes, agros pro arbitrio diuiſit. Gallos & Italos
ſeruos fecit, Germanos agrorum dominos. Omnibus igitur in poteſtatem reda-
ctis, obſidione Romam cingit. Cumque eſſet deditioni proxima, peteretque Ro-
ma iam conditiones deditionis, ecce a quodam, quo familiariter vſus fuerat, Cle-
phis interficitur. Conturbato igitur morte regis exercitu, reſpirare Romæ datum
eſt. Mortuo hoc rege, magna inter populum hunc fuit contentio de magiſtratu
eligendo, aliis volentibus regem, aliis aliud genus cupientibus magiſtratus. Nam
hic rex vltimus Clephis in ſubiectos iuxta ac rebelles, in ſocios & hoſtes fuit durus
& crudelis. Quare triginta elegerunt viros, quibus rerum gubernationem com-
miſerunt: qui proſpere egerunt, & propter vnanimitatem terrori fuerunt omni-
bus gentibus. Clotharius, rex Francorum, ex Germanis originem ducens, intelli-
gens Germanos in Italia fortiores, quam vt quiſquam contra Italiam cogitare de-
beat quicquam, ipſe vero videns alioqui Italiam diuturnis bellis debilitatam, vt ſibi
eam ſubiicere facile poſſet, ſi Germani eam relinquerent. Quare frequentibus le-
gationibus, miſſis donis, quibus corrumperet præfectos, conatur efficere, vt Italiam
deſerant, diuitesque & onuſti auro domum redeant: quod ipſis laudi & maximæ
rei futurum ſit. Sed illi nullis apte cohærentibus verbis mouentur, potius, quæ in
Italia pacata non ſunt, componunt, quæ non in manibus habent, capiunt. Cam-
paniam horreum Italiæ excolunt. Quod videns rex Clotharius, magis muneribus
aureisve telis pugnare conatur; tandem flectit animos eorum. *Auri ſacra fames,
quid non mortalia cogis pectora?* Sed non omnes ibant. Erant enim, qui conſilium
regis Galliæ intelligebant, quare magis iraſcebantur regi, qui pecunia regnum Rem-
publicamue Germanorum in Italia ita diſturbaſſet. Ergo ii cum Lombardis &
Italis inuadunt reges Galliæ vicinia, capiunt munitiſſima quædam loca breui tem-
pore; præter alias vrbes, expugnant Taurinum, validum naturaque loci munitum
oppidum, diripiunt multa eius loci loca, & multitudinem hominum infinitam tru-
cidant, cum magna & precioſa præda reuerſi ſunt in Italiam. Itemque Saxones &
alii Germani profecti ſunt in Italiam, & ſedes quæſiuerunt feliciores, quam in Ger-
mania habuerunt. Cum quibus Clotharius, Galliæ rex, pacem facit, promittitque
illis rex, ſi vellent in patriam, ſe effecturum, vt Saxones per Sueuos, qui Saxoniam
tenebant, libere domi habitare poſſent. Saxones igitur magno numero mulie-
rum & liberorum & pecorum domum eunt: ſed Sueui nullis neque precibus, ne-
que minis moueri poterant, vt cederent Saxonibus, aut illis locum in patrio ſuo ſo-
lo darent. Vt ſemel dicam, res deuenit ad arma, partes nullis æquis conditioni-
bus conuenire poterant. Concurrunt vtrinque, acies inſtruitur, manus conſe-
runt, Sueui poſt longam pugnam victores euadunt, obtinent agrum Saxonicum,
Saxones expellunt. Hinc adhuc hodie Sueuorum linguæ & morum
veſtigia ſunt non obſcura in Saxonia.

42 DE GERMANIS

LIBER SEXTUS.

583 TIBERII gener Mauricius, imperium Romanum vel potius Conſtantinopolitanum aſſecutus, anno 583: quo tempore Longobardos & illos Saxones, qui erant in Italia, Sueuorum victoria contra Saxones peſſime habuit. Quod videns Dotrula, vnus ex triginta illis ſummis loco regis magiſtratibus, natione Sueuus (neque enim obſcura odii in ſe ſigna dederunt) timens igitur peiora, deſciuit a ſuis, iunxit ſe Exarcho, qui agebat Rauennæ. Cuius defectio totum eorum regimentum perturbauit; nam ille Sueuus optime nouit, qua parte hæc regnandi ratio infirmior conuelli poſſet. Quamobrem aliam adminiſtrandi regnum ſuum rationem ineundam iudicarunt. Elegerunt igitur Antharim, filium Clephis regis, cum decem iam annis ſine rege per triginta illos non male adminiſtraſſent Rempublicam, pacis & belli tempore. Antharis ergo armis adoritur Dotrulam, qui per paucitatem ſuorum reſiſtere non diu potuit, breueque fuit illud bellum. Dotrula vincitur; ſed effugit manus hoſtis. Aliquamdiu inducias Longobardi fecerunt cum Exarcho: ſed finitis induciis, bella magna & cruenta exorta ſunt inter Germanos & Cæſarianos, qui & ipſi vſi ſunt perpetuo Germanis militibus. In his tumultibus bellorum, veneno extinguitur Antharis: a cuius morte vehementer controuerſum eſt inter Italogermanos de rege. Conuenit tandem, vt eſſet rex, cui demortui regis Antharis vxor Teudelina eſſet nuptura. Nupſit autem Agilulpho, fecitque eum regem nuptiis ſuis: qui ſeuerus vir fuit, inobedientibusque durus; magnaque animo proponens. Quod Mauricius Imperator videns, occurrere conatur. Nouo igitur Exarcho, Romano nomine, facto, cui magnam vim pecuniæ, & exercitum infinitæ multitudinis dedit, quo eilceret Germanos & Lombardos ex Italia. Quam prouinciam Romanus hic nouiter ſuſcepit, caplens primo impetu multas vrbes, quas tenebant Germani. Tandem tamen corruptus, a quo vel qua re incertum mihi eſt, Cæſaris exercitum prodidit; receperuntque Germani omnes amiſſas vrbes. Infelix prorſus fuit his temporibus ſtatus rerum in Italia. Nam Cæſariani maiori oneri erant ſuis, quam hoſtes. Quare quotidie deſciuerant, occaſione qualibet oblata, ad hoſtes. Huius Mauricii, Conſtantinopolitani Imperatoris, ætate, graues fuerunt diſſenſiones inter Gregorium I. Rom. Pont. & patriarcham Conſtantinopolitanæ eccleſiæ. Cumque mecum expendo vtriusque animum & ſententiam, video animi humilitate longe propius ad Chriſtum accedere Gregorium, quam hunc patriarcham, qui neſcio quid ſuperbe ſpirabat, inflatus inanibus titulis. Ætate Mauricii ingentibus malis obruta fuit Italia. Id quod queritur ſæpe Gregorius, qui inciderat in illa infelicia tempora. Hic Lombardi inter ſeſe inteſtina exercebant odia; neque enim omnes ii triginta principes agnoſcebant regem Agilulphum; præter enim expectationem quorundam illi Regina nupſerat. Illic rapinis & latrocinio implebant omnia Exarchi, qui quoque vno tempore plures fuerunt. Atque ita *quicquid delirant reges, plectuntur Achiui.* His cauſis repleta erat Italia cædibus, incendiis, rapinis; quas peſtes indiuiduus comes ſequitur fames, quæ Italiam vehementer afflixit iſtis temporibus. Gregorius Pont. plus ſperans æquitatis & pietatis in Agilulpho, quam Mauricio, homine auaritia perditiſſimo, temporum ſtatum apud Agilulphum deplorat, adhortaturque, vt humanarum diuinarumque

rerum

Digitized by Google

rerum rationem habeat, vt decet magiſtratum, qui a Deo eſt. Mauricius, humilioris animi homo, pecuniæ inhiat, nihil curans regni fortunas, nullam publicarum rationem habens, priuata tantum curauit. Quare & ſtipendium militibus debitum non ſoluit, facultates innocentibus eripuit per vim & calumnias. Cum vero intelligeret Agilulphus, alienatam a Cæſare Italiam, Romam, & Pont. anſam ſibi oblatam exiſtimauit, totam Italiam ſibi ſubiiciendi. Quare delectu habito, hoſtem laceſſere incipit, expugnauitque aliquot oppida, venitque ad mœnia Romanæ vrbis, obſidetque Romam totum integrum annum. Mauricius auarior, quam vt velit exponere tantum pecuniæ in milites, vt Romam urbem liberet obſeſſam, & laborantem omnium rerum penuria. Gregorius Pontifex nec Cæſari, nec Agilulpho in vlla re obſequitur, vt ſanguinis humani reus fiat. Nam vterque non ſæpe eius autoritate abuti conatus eſt: profeſſus libere ſe operam daturum, ne reus fiat mortis vllius hominis. Se enim alium profiteri ſpiritum; ſeque ſperare vas miſericordiæ Domini. 43
Mauricius ſtudio pecuniæ inſaniens, milites in hyberna mittit ad amiciſſimos, cumque omni ſubiectione obedientes, quos hoc modo exhaurit. Porro, vbi hic Imperator videt, de ſe actum eſſe in Italia, ſomnioque de futura ſua nece eſſet admonitus, vt inuidiæ & odio ſuo ſatisfaceret, commouet Lombardos & Germanos aduerſus Romam, quam angue pejus odit. Et quaecunque via potuit, nocuit Romanis ciuibus. Ex hoc odio fecit quoque Ioannem, epiſcopum Conſtantinopolitanum, caput omnium epiſcoporum, etiam Romani. Hac ætate Sigisbertus, Francorum rex, in Galliis videns motus varios Italorum, Imperatoriſque ignauiam, in ſpem vocatur rei bene gerendæ in Latio, cum magna manu venit: ſed cum magno dedecore repellitur a Germanis. Poſt quam Sigisberti Regis fugam, vniuerſam habuerunt ſibi ſubiectam & audientem Italiam Germani. Circa hæc tempora inceptum eſt Mahometicum illud regnum, nunc longe potentiſſimum, a paruis exordiis auſpicatum, de quo vt pauca dicam, liceat a Germania digredi parumper.

Anno 630, Mahometh, vir obſcuris parentibus natus, ſed, vt re ipſa apparet, 630
doloſus ingenio, & inſignis impoſtor, ſe pro propheta & rege in Arabia, apud Saracenos alioſque populos oſtentauit. Et creditum eſt illi incredibiliter. Et quis ſatis mirari poteſt, hominem tam humilis loci & abiectum dementare maiorem partem orbis terrarum? Et quanquam in multis ſuperſtitionum generibus euidens ſit humanæ mentis cæcitas: tamen hic vel euidentiſſima eſt hominum cæcitas, quæ hominem animalem & impurum ita colit, veneratur & adorat, vt nulla religio iam latius pateat, plura hominum corda occupet. Sic illudit Satan in cordibus eorum, qui pereunt. Tanta eſt errorum efficacia. Euectus eſt autem, quod Teſtamentum vtrunque nouum & vetus interpretatus eſt carni, vt placuit, impiiſque militibus adulatus eſt: qui libenter dulci errore impliciti crediderunt, & probauerunt, quod palato ſapuit ſuo, mendaciiſque ſeducti, conſolationem in peccatis habuerunt ad tempus: ſed male tecta peccata ſuper corda, ſcripta diuino digito, inuenerunt ſine dubio in fine ſeductos miſeros mortales. Porro creſcendi in maius talis incidit occaſio huic factioni: Agareni in Arabia erant ad bella & rapinas latrociniaque promptiſſimi, qui ſtipendiis Romanis meruerant in bellis, quæ diu durauerant, Perſicis. Poſtquam autem ſtipendia huic perdito hominum generi negata ſunt a Romanis ducibus, coniurarunt per ſeditiones in Romanorum duces; eſtque auctus ſupra modum numerus illorum. In hac ſeditione euectus eſt Mahometh. Nam elegerunt ſibi hunc in regem, qui ingenioſus fuit ad fallendum & circumueniendum, quoſcunque libuit. Mahometh videns multitudinem ſecum ſentientium, cogitauit aſtute, non poſſe in officio ſeruari ſine religionis ſancta quapiam ſuperſtitione. Quare primum omnium ſtudet eos imbuere religionis opinione & zelo, efficitque, vt in illum eſſent ceu magnum e cœlo demiſſum prophetam. Igitur videns apud quoſdam Chriſtum magnum, apud quoſdam maiorem Moſen, utriſque ſatisfacit, ſcripturam pro animi libidine, ceu mollem ceram fingens, promit-

mittens illis benedictionem bonaque terræ, libertatem, beatam in hoc ſeculo vitam, aduerſus hoſtes victoriam certam, etiam felicitatem & quietem pacis poſt hanc vitam: damnans & refellens omnes ſectas in religione: omnia carnalia promiſſa profitens: Spiritus ſanctificationem & carnis mortificationem diſſimulans. Hæc erant carni grata. Omnes prophetæ, qui hominibus ſtudent placere, talia docent, vt ſtudia carnis non damnent. Hoc propoſitum & hos conatus Mahomethis iuuit Sergius monachus, qui veram fidem abnegarat, vel potius nunquam guſtarat: qui multas in elementis conſtitutas ceremonias excogitauit: Vxores maritis plures conceſſit: Militibus, qui occumberent, religionem illam defendentes, promiſit futuras delicias in cibo & potu, & venere, flumina olei, vini & mellis, lactis, vt rura paradiſi ſua ſponte ferentia omne genus fructuum. Quo autem maior illi haberetur fides, faciebat comitialis morbus, quo ſæpe cadebat, ſpumam ex ore mittens. Prædicabat autem ſic ſe a ſpiritu prophetico corripi, qui eum doceret. Nec enim ſplendorem angeli & vocem Dei incommotum ſe poſſe audire. Quoties igitur redibat ad ſe, recolligens ſe ex morbo, conuocauit populum, exponens illis voluntatem & mandata Domini. Prædicabat autem, quicquid ad populum in obedientia conſeruandum facere putauit. Hoc ſane prudenter fecit:
44 ſic enim ſæpe factitatum eſt a magnis viris. Sic ſimulavit Romulus colloquium & commertium deorum. Nec enim poſſibile eſt, regere homines nulla religione imbutos. His artibus creuit in admirandam magnitudinem. Primum Arabiam ceperunt, mox magnam partem Syriæ. In Damaſco poſuit ſedem ſuam Mahometh. Non longo poſt tempore totam ſubegerunt Ægytum. Poſt expugnatam Ægyptum, deuicerunt Perſas. Imperatores Romanos ſæpe eo tempore ſuperarunt: ſunt & ipſi ſæpe itidem ſuperati. Antiochiam expugnatam miſerabiliter diripuit. Sunt, qui tradunt, etiam illo tempore Hieruſalem ab illis obſeſſam, poſt annum expugnatam: nihil auſim hic affirmare. Hoc negari non poteſt, multas ab eo prouincias breui Romanis ereptas. Simulachra gentium, & idolorum cultum vbique deiecit, imperans vnum deum adorari & coli. Quo edicto multorum conciliauit ſibi animos. Sed non vero cultu paſſus eſt coli Deum cœli & terræ, qui, quia magnus cum ſit, prudenter eſt colendus. Moſem & Joannem magnos prophetas iudicauit; ijs maiorem Chriſtum, vt quem Deus ex virgine ſine ſemine virili naſci voluerit ad ſeruiendum gloriæ diuinæ: ſed ſe ſecundum poſt Chriſtum fecit prophetam. Hocque perſuaſit ferè toti orbi, vt nulla religio, nullumque regnum iam amplius potentiuſque ſit. Sed Dominus, cum illius ſapientiæ viſum fuerit, finiet hanc beſtiam: cum enim tempus aderit, euaneſcet, ſicut ſtipula rapitur a vento vehementi. Anno 870, iterarunt Saraceni bella cum Perſis; neque enim res Perſicæ unquam omnino fractæ fuerunt. Perſæ Turcas vocarunt in auxilia, qui habitabant iuxta montem Caucaſum, vocabanturque Tartari. Perſæ igitur horum auxiliis vicerunt hoſtem. Poſteris autem temporibus nunquam Turcæ reliquerunt Aſiam, ſicut conſueuit fieri, cum aliena gens inuitatur. Turcæ illi erant militares & equeſtres viri, neſcientes alium quæſtum, quàm bella & rapinas. Itaque ſunt facti domini in Aſia, Saracenos ſub iugum domuerunt; ſed rurſum Saraceni religione ſua Mahomethis Turcas deuicerunt. Sicque factum eſt, vt nemo facile pronunciarit, vtrum Turcæ Saracenis, an Saraceni Turcis magis imperarint. Coaluerunt igitur hi in vnum populum (tanta eſt vis ſuperſtitionis) creuitque imperium illorum paulatim uſque ad Othomannum, qui vixit anno milleſimo trigenteſimo. Hic Imperator Turcarum magna geſſit, dilatauitque fines regni ſui ſupra fidem. Numerant adhuc hodie ab hoc Turcæ ſuam originem. Hæc Turcarum poteſtas Romanum imperium labefecit etiam totum in oriente. Nam, vt dictum eſt, in occidente iam olim perierat. Turcæ occupant omnia in oriente, Ægyptum, Syriam, Aſiam, Africam, Thraciam, Græciam, &c. Sed nimium longe fortaſſe digreſſi, redeamus in Germaniam. Sed nobis in itinere obuiam veniunt in Italia Germani, quorum conatus & facta ſunt paucis oſtendenda. Luitpran-

prandus igitur, rex Germanorum, qui inhabitabant Italiam, multa ſub iugum in Italia mittit, præcipuas vrbes expugnat. Iamque ab eo obſeſſa Roma magnopere laborabat. Pontifex opem quærit non apud Leonem, Imperat. Romanum, a quo peti primum decebat; ſed apud Carolum Martellum, Francum, Francorum in Gallia regem. Id fecit pontifex odio Cæſaris, nec non quod parum poſſe Cæſarem intelligebat. Carolus igitur, rex Franciæ, cum Germanis veniens, multum valuit apud Luitprandum autoritate; & etiam pecunia autoritatem ſuam auxit. Effecit igitur, vt rex Luitprandus, ſoluta obſidione, diſcederet; pontificique Romano reddidit multa oppida, inter quæ fuerunt Narnia & Ancona in agro Piceno, & quæcunque Lombardi in Hetruria triginta iam annos poſſederant. Simul omnes captos reddidit ſine precio: fecitque pacem cum Romanis decem annos. Hoc quoque tempore inuaſerunt Turcæ Thraciam, & Armirathus, ſummus eorum belli dux, cum maxima claſſe adpulit Conſtantinopolim, quam mari & terra circumdat, & ab omnibus partibus oppugnat perpetuo triennio. Sed temeraria pertinacia Turcarum infinitos perdit: periere enim innumeri peſte, fame, & frigore, & gladio. Claſſem penè totam oppidani igne abſumpſerant. Nam diſcedere coactis Turcis, vix quinque triremes ſupererant ex tribus millibus, quas ſecum adduxerant. Poſt diuturnam illam obſidionem, quam ciuitas hæc paſſa fuit, venit peſtis, quæ vix tertiam hominum partem ſuperſtites in Vrbe reliquit. Leoni 3. ſtudium & cura vnica erat, qua via poſſit pontificis Romani odium in ſe vlciſci, qui regem Galliæ vocarat Romam, ſeque eius fidei commiſerat. Quare, quum primum per Turcas & peſtilentiam fieri potuit, miſit cum copiis & neceſſario apparatu Romam Marinum, cuius fidem & induſtriam in militaribus negociis ſpectatam habebat, vt captum Papam ad ſe adduceret, ſi poſſet; ſi non, vt occideret: ſi 45
nec id poſſet, vt e Roma eiiceret. Sed aliter viſum eſt Domino: in itinere enim tetigit manus Domini hunc legatum. Poſt hunc, cum eisdem mandatis eſt miſſus Romam Paulus Exarchus. Sed Papa admonitus, hoſpites hos excepit, ſicut meruerant. Qui enim captum veniebant, eos capit; multique ex his occiſi ſunt. Exarchus tamen euaſit Rauennam. Quanquam Turcæ non ceſſarent iniuriis non ferendis afficere Chriſtianos, & barbari Italiam graui iugo premerent: tamen Leo Imperator nihil aliud cogitauit dies & noctes, quam de ſupplicio ſumendo de Papa. Nullis impenſis parcit: mittit milites & pecuniam Exarcho Rauennam, vt Pontificem in carcerem ducat, aut occidat, aut quoquo modo de gradu deiiciat, alium in locum ſubſtituat. Papa Germanos in auxilium vocat, qui præſentes auxilium ferentes, Exarcho in itinere obuii eripiunt pecuniam magnam, & capiunt multos ex eius familiaribus. Epiſtolæ Gregorii ad Bonifacium monachum, euangelium in Germania prædicantem, abunde teſtantur, hoc primum tempore Germaniam ad religionem Chriſti conuerſam. Quanquam enim quidam in Germania Chriſtum profeſſi ſint antea: tamen cultus dæmoniorum adhuc vulgo in vſu fuit, præcipue vero ad Rheni ripas, Treueris, Coloniæ, Moguntiæ, &c. In hanc enim ſententiam ſcribit Pontifex ad Germanos: Propterea ad vos noſtrum ſanctum „ fratrem Bonifacium miſimus, vt vos baptizet, & in Chriſtiana fide erudiat. Ad„ hortatur etiam idem Pontifex Saxones, vt Bonifacium audiant, & doctrinæ eius obediant. Idcirco ſcribit quoque Gregorius 3. Bonifacio, illi Germanorum apoſtolo, vt omnem idololatriam abroget. Et in eadem epiſtola adhortatur eum, vt doceat Germanos, ne ita fugiant peſtilentiam, atque ſi manus Dei ab homine effugi poſſit. Scribit etiam Gregorius 3. ad epiſcopos Sueuiæ & Bauariæ, vt excipiant digne hunc Bonifacium, & doctrinæ eius obſequantur, & omnes ritus gentiles abiiciant: laudatque Pontifex hunc apoſtolum, quod verbum eius tam efficax in Domino fuerit, vt conuerſi ſint eius prædicatione ſupra centum millia hominum (hanc conuerſionem quidam aſcribunt Carolo, regi in Gallia Francorum) peruenitque vſque in Pannoniam ſua prædicatione, & conſtituit vbique diaconos & epiſcopos, celebrauitque aliquot concilia, quorum vnum Auguſtæ fuit: in quibus mul-

tas ordinationes, quibus vteretur eccleſia, inſtituit. Præcipue vero ad orationes frequentes & ieiunia & eleemoſynas adhortatus populum ſcribitur. Et inprimis laudauit boſpitalitatem. Feruntúrque multi inuenti ſancti viri, qui relictis, quæ mundi ſunt, vacarint contemplationibus & orationibus, mortui mundo, conſolationem in ſpiritu & contemplationibus habentes. Certe quales fuerint maiores noſtri, declarant eccleſiarum & monaſteriorum ædificia & facultates. Quales fratres olim in monaſteriis fuerint, demonſtrant bibliothecæ: declarant quoque eorum inſtitutiones: quas ſi poſteri aliqui eorum non ita prævaricati fuiſſent, nunquam Dominus eos paſſus fuiſſet peruenire in tantum contemptum. Dominus dirigat nos in vias rectas.

Carolus Martellus, Caroli Magni auus, princeps Francorum in Galliis, ſæpius triumphauit vicitque boſtes, quam credi poſſit. Præter alias vero expeditiones, quas obiuit maximas, ex Galliis Rhenum transgreſſus eſt copiis non minus inſtructis, quam numeroſis. Subiecítque ſuæ ditioni Sueuos, Saxones, Bauaros, breuiter totam Germaniam: obliterauítque, quicquid reliqui erat de Romano imperio in Germania. Imperauítque ita, vt populus Germanus, alioqui ad libertatem aſpirans, obedireque neſciens, volens imperio eius obſecutus ſit. Eius temporibus Turcæ, qui iam olim quædam Hiſpaniæ loca occuparunt, latius propagare regnum ſemper tentabant. Cuius morbi principiis obſtandum prudentiſſimus rex exiſtimauit. Comparatis igitur omnibus ad graue bellum & diuturnum neceſſariis, proficiſcitur in Hiſpanias. Quo vbi venit, reperit hoſtes in vallo, & munitionibus manu factis & natura munitis, cum omni commeatus copia. Carolus, etſi dimicare in votis habebat: tamen veritus munitiones aggredi, præſertim tanta multitudine propugnatorum repletas. Ex aduerſo igitur munire iubet ex tempore caſtra, vallo pedum 15, foſſamque iubet fieri duplicem; turres erigi imperat altiores turribus hoſtium, quo tela longius in hoſtem mitterentur. Hoc opus cum abſolutum fuit, frumentatum longius mittit ſuos; ſed multos ſimul. Nam caſtra eiusmodi erant, vt a paucis defendi potuerint facile. Interim multos per dies procurrentibus vtrinque Turcis & Francis ſiue Germanis, contendebatur, aliquanto
46 longius alteri alteros inſequebantur vſque ad caſtra. Item pabulatores alii aliis non mediocre detrimentum afferebant. Cum per multos ſic inutiliter tererentur dies, & animadverteret Carolus, hoſtem commeatu longè abundantiore vti, poſſeque diu obſidionem ferre, & ſic propterea muniuiſſe caſtra; nec locum eum claudi poſſe niſi maiore exercitu, mittit domum in Gallias & Germaniam, vt nouæ conſcriptæ copiæ maximis itineribus ad ſe venirent. Ipſe interea laceſſit hoſtem, quibus poteſt modis prouocat, hoſtes quotidie maiore numero erumpunt ex caſtris, Francos ſubmouent longius, ſtationes ſemper equitum diſpoſitas habentes, qui ſuis laborantibus ſubueniant. Cognitis ſtationibus Turcarum equitum ſolitis, Carolus in arbuſtis inſidias diſponit, eodemque ſequenti die equites mittit, qui inducant Turcas in inſidias: circumuentosque per diſpoſitas inſidias omnes aut occidunt, aut captos in caſtra perducunt. Irritati hoſtes ſunt hac clade ſuorum: nam nec pauci & ex prima nobilitate perierant, & capti ſunt multi. Ex his captis omnia hoſtium conſilia extorquet Carolus; quibus percognitis, ſua conſilia aliter, atque primum inceperat, inſtituit. Animaduertit, hoſtes quidem diligentius ſtationes equitum diſponere, ſed auidiores etiam noſtros & immoderatius inſequi. Quamobrem quotidie prælia committuntur leuiora in conſpectu Turcarum & chriſtianorum. Cum vero Turcæ cognouiſſent, alias nouas copias venire, præuiderant obſeſſionem, quam in animo Carolus habebat: ergo nocte dimittunt ætate prouectos & alias infirmiores & impedimenta; mane luce orta armati, inſtructa acie, ſequuntur impedimenta & commeatum: quos vltimo agmine inſequitur Carolus, nec paucos ita trucidat. Sed hoſtes iterum ſe recipiunt ante noctem in collem, vbi caſtra muniunt. Carolus e regione non paulo humiliore loco caſtris eligit locum, foſſaque circundat ex tempore facta. Hinc rurſum leuioribus præliis congrediun-

diuntur. Erat autem ita auctus auxiliaribus copiis nouis ex Germania exercitus Caroli, vt quantumuis ampla caſtra concludere obſidione potuerit. Quare ſtatuit Carolus ſuis caſtris includere Turcarum caſtra; ſed ipſi incommoda præuidentes, quæ certa hinc erant futura, potius copiam pugnandi facere ſtatuunt, quam expectare certam captiuitatem. Educunt igitur in latiſſimum campum, qui ſubiectus collibus erat, & alacritatem animorum cupientium pugnam præbuerunt. Carolus ſuos cohortatus longa oratione, quid hoſtis animi habeat, quid futurum ſit, ſi vinceret, quanquam hoc non timendum: certam enim victoriam ſe habere, hoſtem ſimulare illam animorum lætitiam, quam potiſſimum equites oſtentabant. Iamdiu de fuga cogitare, inuitum e caſtris exiuiſſe: ſed peiora certumque exitium timuiſſe. Quare Deum illos in manus ſuas dediſſe. In virtute illorum totius orbis, qui Chriſtum confiteantur, fortunas poſitas. Explicans, quantum ſit in hoc prælio ſitum. Videns autem ex vultu, exercitus animos erectos, & ad pugnam paratos, aduerſus hoſtem exercitum ducit, habens ſolis & ventorum rationem. Primum igitur equeſtre prælium commiſſum eſt; qui nullo modo noſtros ſuſtinere valentes, fugiunt, paucique incolumes euaſerunt. Hæcque fuga facta in vtriuſque exercitus conſpectu, terruit vehementer Turcarum peditatum, e contra alios animauit. Concurritur igitur, pugnatur: ſed Turcæ in fugam primo impetu poſt vnam atque alteram horam vertuntur, ſed vſque ad ſequentis diei veſperam cæduntur. Scribitur in hiſtoriis, eo prælio ſupra trecenta millia Turcarum occiſos. Ex copiis Caroli deſiderati ſunt circiter duo millia tantum. Hoc bello liberauit Hiſpanias a Turcis. Potuiſſetque, ſi libuiſſet, ſibi aſſerere Hiſpaniam vniuerſam, tanta erat iam nominis eius vis, tantus omnium erga eum amor & fauor. Confecto ex animi voto bello hoc, redit in Gallias, ibi Hedui & Sequani, neſcio quid noui moliti erant; ſed eos leui opera compeſcuit. Omnibus in Galliis pacatis rebus, in Phriſios ducit copias, quos adhuc idololatras ad Chriſtianam profeſſionem cogit, ſed cruentis præliis. Deiecit templa gentilia, in quibus erant ſimulachra dæmonum. Hoc eſt factum anno 725. 725

Poſt hoc tempus, iterum viribus collectis, Saraceni ſiue Turcæ petunt magna, vt ſemper conſueuerunt, multitudine Hiſpanias, hoſtiliterque omnia, crudeliter omnia obuia trucidantes. Coniunxerunt autem etiam ſe illis Gothi, qui multis annis habitarant in Hiſpaniis. Has ob cauſas Carolus, quam maxima manu in Galliis & Germania coacta, quam poteſt celerrimè occurrit. Nam cogitabant de tota Europa Turcæ capienda ea expeditione. Et niſi Dominus per illum Carolum prohibuiſſet, actum erat: adeo reliqua omnia erant propter diſſenſiones & in minutas partes, quæ iungi non poterant, diuiſiones infirmata. In Romanis Imperatoribus, qui non tam re, quam nomine Imperatores nominabantur ex veteri conſuetudine, nulla erat ſpes, nullum robur. Vt vno verbo expediam illam expeditionem Caroli, hoſti quam primum occurrit, ne longius graſſans, omniaque vaſtans, vires acquirat procedendo, & tot mortales occidantur, & capti abducantur. Inuenit hoſtem paratum dimicare, fidentem infinita multitudine, adoritur, vincit, maiore exercitus Turcici parte occiſa, reliquos fugat ita, vt nullus conſiſtere auſus fuerit, donec venerit ad naues, cum quibus ſe crediderunt mari. In his neceſſario ſuſceptis bellis, omnium fructuum decimas in ſtipendia militum & equitum contulit, conſentientibus ſacerdotibus. Hic vir, natione Germanus, nulli neque Græcorum, neque Romanorum, ſiue felicitatem & dexteritatem in rebus agendis, ſiue geſtorum magnitudinem reſpicias, cedit. Moritur autem anno 35. regni ſui. Reliquit tres filios, Carolomannum, Pipinum, & Gripbonem. Carolomanno & Pipino teſtamento dedit, quæ armorum belliue iure aſſecutus fuerat. Mater grauiter tulit, quod pater teſtamento prætererat Griphonem. Illum igitur incitat & impellit ad petendam æquam hæreditatis paternæ partem. Petit in-

ſtioctu matris æquam partem, illi negant. Ius ſuum armis perſequi conatur: ſed duo fratres cooiuncti, fortiores vincunt, in cuſtodiam Griphonem coniiciunt. Deinde partiuntur ditiones inter ſe. Carolomanno obuenit Germania, nempe Saxonia, Sueuia, & reliquæ in Germania partes, & Galliæ pars quædam. Pipinus pro ſua parte accipit Gallias & Phriſiam. Pipinus fratrem ſuum Griphonem ex cuſtodia liberum dimittit, habetque eum non vulgari inter ſuos loco. Erat autem ſolum ex patre frater; genituſque fuit Carolo ex concubina: Pipinus vero & Carolomannus nati ſunt ex legitima. Liberatus ergo Gripbo, quoque ſurgere cupiens, non contentus vita libera & nulla re egente, iungit ſibi temerariam militum turbam, & inuadit primum hoſtiliter Bauariam, & Taſſilonem, Bauariæ principem, ad deditionem compulit, atque ducatum occupat. Pipinus iniquo ferens animo fratris ſui iniurias, quas intulerat Taſſiloni, confœderato ſuo: æterna enim inter Pipinum & Taſſilonem pax erat confirmata. Quamobrem victo fratre, & iterum capto, reſtituit principem Taſſilonem. Iterumque libertate dooavit fratrem ſuum Pipinus, deditque illi honeſtas & principe dignas poſſeſſiones: ſed mala hominis mens nata ad ſeditiones, confugit ad Aquitaniæ principem, aliam ibi quærens cópiam. Illic eſt hic Gripho interfectus. Henricus Cornelius Agrippa ſcriptum reliquit, eſſe ex conſilio & iuſſu Pipini interfectum. Atque hoc modo regnum Galliæ ad Pipinum peruenit: cuius pater Carolus Martellus, de quo ante diximus, ſed de quo nemo ſatis dicere poteſt, effecit, quicquid unquam cooatus eſt: vel boc ſolo excelluit omnes, qui ante eum fuerunt, quod Germaniam ſubegit ſibi; quod nec Iulius, nec ante eum Auguſtus, nec alius quiſquam vnquam potuit. Maſſiliam ſemper inuictam vrbem cepit; toties Turcas ſuperauit, quoties cum illis pugnauit. Effectumque eſt his rebus, vt re Galliæ rex fuerit: omnes enim omnium oculi in eum ſolum coniecti fuerunt. Childerichus nomine rex fuit, mulieroſus, mollis, & ventri deditus, nullius frugi homo, admioiſtrauit omnia regni negocia per conſiliarios, omniſque res agebatur ex conſilio aliorum principum virorum; in quorum numero primus fuit primo Carolus Martellus, poſtque mortem eius Pipinus. Cum igitur Childerichus contemneretur ab omnibus, eſſetque ſummo loco inter ſuos Pipinus, Pipinum multi ſtimulauerunt, vt ipſe regnum aſſumeret, ſuper ea ſcribunt Romam ad Pontificem Zachariam, accuſantes Childerichum mollitiei. Pontifex intelligens animum Pipini, eſſeque e re ſua talem habere ſibi obſtrictum; contraque hoſtes eccleſiæ videns egregium ſe nactum defenſorem. Igitur approbat conſilia Pipini aduerſus Childerichum, inutilem eccleſiæ regem. Suffragio Pontificis Romani accedente, eligitur Pipinus io regem Galliæ. Childerichus reliquum vitæ priuatus in monaſterio tranſegit. Hoc Romanus Pontifex non abſque magno iudicio fecit; nam illos poſtea babuit dedititiſſimos eccleſiæ, & ſi antea dediti fuerint Romanis Pontificibus. Pontifex autoritate eccleſiaſtica ſua iuſiurandum remiſit illis, qui Childericho obnoxii erant, & inclioarunt ſe ad partes Pipini. Bonifacius, qui religionem Chriſtianam apud Germanos prædicauit, miſſus à Pontifice Romano, vnxit Pipinum, & coronauit in regem: veſtiuit ergo Childerichum habitu monachi; apud quem religioſa quædã opinio tantum valuit, vt cum quiete cum mooachis vixerit, non reputans iniurias
48 & contemptum. Hoc tempore Papa Zacharias effecit etiam, vt Rachis, Longobardorum rex, relicto bello, cum vxore ſua & filiis viſitaret Romanas reliquias ſanctorum; deſertaque uxore cum filiis, vitam monaſticam ingreſſus ſit. Huic frater Aiſtulphus in regno ſucceſſit: qui rex factus, ſtatim inuadit Italiam. Reducitur cum copiis domum, pecunia data a Pontifice Stephano, fœdus ineunt quadraginta annos: ſed quatuor taotum menſes ſeruauit fœdus. Poſt quatuor enim menſes cootra fœdus Rauennam obſidens expugnauit, & ſub ſuam poteſtatem redegit. Pontifex ſcribit Conſtantino V. eius nominis, qui habitabat Conſtantinopoli; ſignificatque illi per literas & legatos, niſi ſubueniat Italiæ, ſtatim a-

ctum

ſtum eſſe, niſique veniat quam primum cum valida manu, alia auxilia inuocanda
illi fore. Aiſtulphus nunciat Papæ, niſi dedant ſe Romani cum Vrbe, omnes peri-
turos gladio, & hoc iureiurando confirmat. Papa concione habita, præcipit ieiu-
nia omni populo in ſaccis & cineribus. Videns ſpei & auxilii nihil in Cæſare Papa,
mittit ad Pipinum Germanum, Galliarum regem, petit & obſecrat eccleſiæ in ſum-
mo diſcrimine conſtitutæ ſubueniat, nihil non pollicetur illi & cœleſtium & terre-
ſtrium bonorum. Seipſum velle ad Pipinum venire promittit Papa. Carolus, fi-
lius Pipini, obuiam Pontifici proficiſcitur, usque ad fines Galliæ, quod iter erat cen-
tum miliarium. Pipino vero obuius fit Pontifex tria miliaria ab urbe Cariſiaco,
deſcendit de equo, oſculatur pedes Pontificis, & ducens equum Pontificis capiſtro
per pedes vsque in vrbem Cariſiacum. Promittit obſecranti Pontifici, nomine
ſanctæ eccleſiæ, auxiliares manus, & iuramento interpoſito, pollicetur omnibus
ſuis publicis & priuatis facultatibus eccleſiam defenſurum. Quas ob cauſas vnxit
Pontifex Pipinum (quanquam ante per monachum Bonifacium quoque in regem
vnctus fuerat) & filios vxoremque eius Gertrudam, benedixit illis & poſteris eo-
rum, & excommunicauit omnes, quicunque bella aut gererent, aut in poſterum eſ-
ſent geſturi. Pipinus, titulis & benedictionibus multiplicibus a Pontifice datis, læ-
tus, & ſpe bona plenus, cum numeroſo exercitu hoſtem petiturus procedit. Ai-
ſtulphus anguſtias alpium præſidiis munit, prohibiturus Pipinum, ne poſſit tranſire
montes: ſed Pipinus ſecum ducebat Germanos, duros bello, aſſuetosque aſcende-
re rupes, &c. Cedere igitur coactus Aiſtulphus, recepit ſe Papiam. Ibi obſeſſum,
& ad deſperationem redactum coëgit dare quadraginta obſides, ne vnquam nego-
cium faceret Romano Pontifici ſeu eccleſiæ, & vt omnia ablata eccleſiæ reſtitueret,
& damnum, quod ab illo acceperat Romana eccleſia, compenſaret. His rebus ex
animi ſententia confectis, dedit Pipinus Pontifici equitum & peditum aliquot
millia, qui Pontificem Romam tuto & honorifice deducerent. Porro vbi Pipinus
cum ſuis copiis, relicta Italia, domum venit, dimiſitque exercitum, Aiſtulphus ni-
hil eorum, quæ promiſerat, ſeruat, ſed inexpectatus ex improuiſo aduolat ad mœ-
nia Romæ, iam omnia pacata & tuta putantis, ſuburbana ædificia omnia exurit.
Maiorem cladem eo bello accipit Roma, quam antea vix vnquam. Pontifex ite-
rum ad Pipinum mittit, rei indignitatem & perfidiam indicans & exaggerans. Pi-
pinus feſtinanter venit maiore belli apparatu, quam prius. Cæſar moleſte tulit
contemptum illum, quod Pontifex alieno auxilio vteretur, mittitque ſtatim exer-
citum in Italiam, præuenitque Pipinum Cæſaris exercitus. Cum venit Pipinus, pe-
tunt ab eo legati nomine Cæſaris, vt reſtituat Cæſari, quæ bello acquiſita Pontifici
dederat, quorum ius ad Cæſarem pertineat. Reſpondit Pipinus, non ſuo nomi-
ne eſſe hæc capta, neque ſibi voluiſſe ſeruare, quod tamen facile potuiſſet; ſe no-
mine eccleſiæ bella illa geſſiſſe, donaſſe eccleſiæ, nec ſe vnquam mutaturum, quod
non temere fecerit. Hoc reſponſo accepto, diſcedit Cæſaris Conſtantinopolitana
legatio. Pipinus ſecundo cogit Aiſtulphum, vt ſatisfaciat Pontifici, & reſtituat,
quæ ad Pontificem & eccleſiam ſpectabant, hæcque omnia facere coëgit, dum
præſens in Italia fuit adhuc Pipinus; dareque coëgit obſides, quos voluit Ponti-
fex. Et diſcedens Pipinus, aliquandiu moratus eſt in montibus, expectans, an per-
fidus rex rurſum res nouas moliri vellet. Sed Aiſtulphus mortuus eſt in venatio-
ne morte ſubitanea. Quæ morbi mortiſue cauſa fuerit, incertum eſt. In cuius
locum eligunt Deſiderium, qui rex factus, a Pontificis partibus ſemper ſtetit. Poſt
hæc tempora, cum exercitu proficiſcitur Pipinus in Saxones, quos prælio victos,
ſed cruento prælio, etiam Pipini exercitu vehementer afflicto, melioreque eius
parte cæſa, victos tamen, inquam, fecit ſibi tributarios, coëgitque, vt iurarent ſe 49
facturos, quicquid oneris imponeret. Præter alia exegit quotannis trecentos e-
quos, quorum quilibet armatum equitem ferre poſſet. In Aquitania octo annis
perpetuis bellum geſſit Pipinus, antequam ſubiici potuerint, iugumque ferre vo-

 luerint

luerint. Scribunt hiſtoriarum autores, ſepties graui bello petitos a Pipino, vltimo
regem eorum occiſum, & ſubiectos Pipino. Poſt hos ſub manum ſuam redactos,
breui moritur Pipinus Lutetiæ. Poſt huius mortem, multa multi fabulantur e-
ueniſſe & apparuiſſe in aëre, & terra, & aquis. Ego, quia nugas iudico, nihil ho-
850 rum ſcribo. Anno 850, Edenulphus, originem ex Saxonia ducens, rex Angliæ,
quam maiore parte Saxones tenebant, collegit decimas omnium fructuum terræ
& pecoris, tulitque eas Romam, obtulitque Pontifici Romano Leoni IV: vouit-
que, in toto regno ſuo ex ſingulis domibus duos argenteos quotannis Romam ſe
miſſurum. Quod hactenus ad noſtram usque ætatem facticatum eſt in An-
851 glia. Anno 851, erat inaudita omnibus retro ſeculis in Germania fames;
hominesque in ædibus, & rure & viis mortui fame
reperiebantur.

DE

DE GERMANIS
LIBER SEPTIMUS.

PAulo pluribus arbitror dicendum, quod omnium rerum longe ma-
ximum eſt, qua ratione quandoque Chriſti religio in Germania
cœperit, quibusue initiis creuerit. Anno igitur 720, vix decimus 720
quiſque Germanorum hominum Chriſti ferebat nomen. Qui-
dam de Chriſto quædam audierant; quare ſimul cum idolis cole-
bant Chriſtum, nihil de eo recte ſentientes. Nec ego vsquam inuenio de vllo apo-
ſtolo, qui Germanis prædicarit, ante hunc Bonifacium, qui a Pontifice Romano, vt
antea quoque dictum eſt, miſſus fuit in Germaniam. Ante eum fama & rumore
incerto auditum de Chriſto, dubium non eſt. Porro, quo pacto religio & mores
in Germania habuerint ante annum ſeptuageſimum quintum, ſatis arguunt epiſto-
læ Bonifacii apoſtoli, per Pontifices Romanos in Germaniam miſſi: quas epiſtolas e
Germania ad quatuor dedit Pontifices, nempe Gregorium II. & III. ac ad Zachari-
am, & Stephanum eius nominis II. Rurſum ſatis epiſtolæ Pontificum ad Bonifa-
cium prædicatorem indicant, qualis, quod attinet ad religionem, ſtatus tunc tem-
poris in Germania fuerit. Qui hæc plenius cognoſcere ſtudet, euoluat bonæ, meo
iudicio, fidei ſcriptorem Nauclerum. In Bauaria fuit vnus tantum paſtor, cui fuit
nomen Vnulo, qui tamen ante Bonifacium non fuit: nam Bonifacius, cuius diſci-
pulus erat, eum in eum locum conſtituit. Ita hic primus & ſolus eccleſiæ præfuit
in Germania. Poſt hunc, aliis locis quibusdam alios ordinauit epiſcopos, Erfurdiæ
unum. *(a)* Deinde conſtituit Herbipolitanum antiſtitem. Quid officii functioniſ-
ue illis commiſerit, facile quiuis coniicit. Et plane ſerio, quæ docebantur Germa-
ni, exequebantur, teſtantur tot pinguia monaſteria & collegia ſpiritualium tum
mulierum, tum virorum, qui ſine dubio non peſſime primum vixerunt. Bonifa-
cius queritur in literis ſuis ad Romanos Pontifices, quod abuſus infiniti in Germa-
nia magnopere ſuæ doctrinæ impedimento ſint. Animales, inquit, homines tem-
pora quædam anni habent, quibus inſaniunt, crapula ſe degrauantes & inebrian-
tes, comeſſationibus totos dies & noctes vacantes, clamantes ferino more, ſaltan-
tes, & canentes cantiones obſcœnas, quæ facile mores corrumpunt bonos. Mu-
lieres ſe exponunt meretricio quæſtu venales. Hoc genus multa queritur valde ob-
ſtare ſuæ prædicationi & bonis inſtitutis Chriſti.

Item ſcribit idem Bonifacius ad Zachariam Pontificem, quod Carolomannus,
Francorum rex, petat ab eo, vt res eccleſiæ in Galliis componat, ſynodo habita.
Nam iam tum vulpes ſubingreſſæ fuerunt in eccleſiam in Galliis. Ad quæ Bonifa-
cii reſpondet Pontifex, omnibus modis occaſionem corrigendis eccleſiaſticis rebus
& perſonis non negligendam. Et præcipue admonet eum, vt, ſicubi inueniat ſacer-
dotes presbyteroſue eccleſiæ, adulteros, quique plures habeant vxores, non vna
contenti, vel qui milites & latrones ſint, quique non animum ad orandum ſedulo 50
& paſcendum gregem habeant, qui non precationibus & ieiuniis vacent, hos omnes
officio priuet, alios probatos in eorum locum ſubſtituat. Anno 742, conci- 742
lium in Gallia habuit Carolomannus: vir religioſus enim erat hic princeps, &
magnæ curæ fuerunt illi res religionis. Huic in Gallia concilio præfuit Bonifacius,
ille Germanorum apoſtolus: ad quod munus a Carolomanno rogatus fuerat. Hic
Caro-

(a) Vide Hiſtoriam Landgrauiorum Thuringiæ *cap. VI.*

Carolomannus poſt illam ſynodum, relinquens regni gubernationem & curam aliis, ingreditur monaſterium, veſte monaſtica indutus a Pontifice. Vt paucis indicem, quid decretum ſit in eo concilio: ſtatuerunt, vt in Galliis quotannis congregata ſynodo; res & perſonæ in eccleſia emendentur. Singulæ ciuitates ſuum habeant epiſcopum; ſuper omnes vero archiepiſcopus ſit Bonifacius, cui omnes obſequi debeant. Sacerdotes adulteri aut ſcortatores non debeant de eccleſia viuere, neque miniſtrare eccleſiæ. Cogendos vero & adhortandos ad pœnitentiam. Item ſpiritualem vitam profeſſi, & eccleſiarum presbyteri non armati incedant, ſed præ ſe ferant toto habitu pacem. Neque militent in bello, niſi qui a principibus & magiſtratibus eliguntur, vt miniſtrent in ſacris. Statuerunt etiam, vt rex Galliæ ſemper in familiaribus ſuis habeat vnum aut alterum epiſcopum cum diaconis. Item ſpiritualem vitam profeſſos, non debere ſe immiſcere negociis ſecularibus, ludis & venationibus vacare non debere; ſed iugiter ſemper orare pro populo. Nullus presbyter ad officium eccleſiaſticum debeat aſſumi, niſi prius ab epiſcopo & ſynodo communi ſit probatus, ſitque doctrinæ & vitæ ſpectatæ. Cauendum quoque etiam atque etiam, ne ritus gentiles, a quibus auelli imperita & rudis plebs non poterat breui tempore, in eccleſiam irrepant. Quod plane caueri omnino non potuit. Item quod deprehenſus ſpiritualem vitam profeſſus, in ſcortatione, debeat in carcerem duci. Si fuerit presbyter, in carcere conſeruetur integrum biennium, deinde flagellatus coram eccleſia dimittatur, viuatque priuatus in labore manuum. Si autem clericus fuerit, ter in anno debet duriter virgis cædi, poſtque annum dimitti, nec recipi in miniſterium eccleſiæ debet, niſi pœnitentiæ veræ clara ſigna ſpecimenque certum reſipiſcentiæ præbeat. His etiam modis monachos & moniales plectendos. Veſtitusque ab idiotis laiciſue diuerſus eſt in hoc concilio conſtitutus. Quid in hac ſynodo de matrimonio ſacerdotum ſit conſtitutum, inuenies in iis ſcriptoribus, qui hanc ſynodum diligentius literis mandarunt. Conſtitutum eſt quoque in hoc concilio, vt monachi ſuas profeſſiones rigide obſeruent, nec a regulis, quas ſemel vouerunt, diſcedant, & belli tempore ieiuniis & orationibus conſuetis addant orationes & frequentiora ieiunia. Item ſtatuitur, quod debeant pecunia certa ſtatura multari, qui aliquid ſacrorum gentilium faciant. Hoc genus multis conſtitutionibus, quæ videbantur ad bonos mores puramque religionem facere, ordinatis, Carolomannus dat Bonifacio literas ſuo ſigillo conſignatas, ad omnes Galliæ & totius Germaniæ principes & magiſtratus, ad quoscunque venturus ſit, vt eum excipiant, tutoque poſſit ſuum miniſterium in eccleſiaſtico negocio exequi, defendant, ſicubi opus ſit, eum. Illum omnibus rebus, quibus opus habeat, iuuent. Poſt multos exhauſtos labores, multasque peregrinationes facit eum Archiepiſcopum Moguntinum Zacharias Papa, & Colonienſis eccleſiæ præfecturam adiungit. Nam meritus in omni ſua peregrinatione bene eſt de Romana eccleſia, effecitque, vt multi Romam peterent cum oblationibus. Contra hunc apoſtolum miſſum a Pontificibus Romanis, duo docti viri inſurgunt. Nomina eorum erant Adelbertus Gallus, & Clemens Scotus, ii hæretici declarantur, quod nominabant hunc Bonifacium adulatorem & mollem martyrem, ſimul cum vita doctrinam eius incuſabant. Conferebantque curſum eius & vitæ genus ad apoſtolorum exempla. Quod odioſiſſimum erat. Bonifacius de his hæreticis Pontifici ſcribit, accuſatque eos grauiter. Pontifex excommunicat eos & omnes, qui eis crederent, aut audientes eſſent. Simul prohibet, ne publice doceant, aut in eccleſiis vllum locum habeant. Poſtquam Stephanus II electus ad Pontificatum Romanum eſt, ſcribit ad eum Bonifacius, Moguntinus epiſcopus, quid Romanæ eccleſiæ ſua prædicatione adiecerit, quid porro in animo habeat, quod ad augendam eccleſiam pertineat. Precaturque quoque ſuppliciter, vt eum diſcipulum ſanctitatis ſuæ agnoſcat, & offert ſe ſuaque omnia ad ſanctitatis eius pedes. Subiicitque doctrinam ſuam, & quam traditurus ſit, & quam hactenus do-
51 cuerit, iudicio Pontificis. In eadem epiſtola petit, vt boni conſulat, quod tardius
quam

quam voluerit, ad eum ſcripſerit: ſe enim pugnaſſe cum gentibus, quæ fere trigin- 51
ta eccleſias labefecerint. Poſt aliquot epiſcopatus ſui Moguntini annos, eligit vi-
carium quendam Lullum in eccleſiam Moguntinam, ipſe per Rhenum naui deſcen-
dit in Phriſiam, ad prædicandam religionem Chriſtianam, ibi moritur. Sunt auto-
res, inter quos Nauclerus eſt, qui dicunt, ab incredulis occiſum: poſtea vectum in
monaſterium Fulda, quod ipſe ſuis impenſis ædificarat, & rebus neceſſariis inſtru-
xerat. Scribunt, ubi funus monaſterio appropinquauit, omnes campanas ſolito
melius ſonaſſe, ſponteque ſua abſque humana aut alterius animalis aut rei ope pul-
ſaſſe. Quod relinquo iudicandum aliis, an credendum ſit. Multa huiusmodi fi-
gmenta & ſomnia extant, quæ etiam faciunt, vt vera non credantur. Et in hoc con-
fingit ingenioſus mille artifex Satan. Conſtantinus V. his temporibus peruenit ad
imperium Romanum, cui fuit vxor Irene Germana, principis Bauariæ filia. Hæc
mulier, & Conſtantinus maritus eius, propter imagines lethaliter inuicem ode-
runt: Conſtantinus enim imaginum oſor, omnia ſimulachra deiecit & fregit; illa
aduerſatrix viro, magnis impenſis reſtituit fractas imagines: quas rurſum confra-
ctas combuſſit Imperator. Mulier loco vnius ablatæ, reparauit binas imagines.
Quod maritus ferre coactus ab vxore ſuperba & faſtu turgida, quia habuit ſecum
ſentientes omnes Romanæ eccleſiæ principes, & patrocinantes ei. Porro non diſ-
ſimulandum arbitror, alios ſcriptores aliter hæc habere, qui ſcribunt, Irenen illam
fuiſſe vxorem Leonis IV; & hunc Conſtantinum V. fuiſſe eius ſocerum; Conſtan-
tinum autem VI. eius filium extitiſſe. Et quod hæc Irene ſoceri ſui Conſtantini V.
cadauer e ſepulchro eruerit, & exuſti cinerem in mare miſiſſe, propterea, quod
imagines deiecerit & combuſſerit. Et propter eandem cauſam, crudelis mulier e-
ruit oculos filio ſuo, quem ipſa genuerat, & æterno carceri tradidit cæcum; nullam
aliam ob cauſam, quam quod patris aduerſus imagines animum gerebat. Poſt-
quam hæc pattauit inhumana, ſuperſtitioſa mulier, concilium conuocauit Nice-
num, in quo fuerunt trecenti triginta epiſcopi: in quo eſt definitum, imagines poſ-
ſe tolerari; & literas neſcientium libros eſſe. Poſtquam acceſſit huius ſynodi auto-
ritas mulieris opinioni & voluntati, impleuit omnia Conſtantinopoli & in tota ori-
ente templa ſimulachris. Poſt illa, in Romanam eccleſiam officia ſua Irene mittit
ad Pontif. Rom. legatum ſuum, qui ageret cum Pontifice, vt Pontifex ſuam autori-
tatem interponendo efficeret apud Carolum Magnum Francum, vt eam vxorem
duceret. Dotem fore Romanum Imperium, ſicque Carolum fore dominum oc-
cidentis & orientis. Pontifex, intelligens e re ſua Carolum ſuum mancipium quam
potentiſſimum eſſe, agit diligentiſſimum internuncium, nihil omittens, quod ad
rem perficiendam putauit idoneum. Hoc Irenes conſilium & practicam illam re-
ſciuit Nicephorus, Conſtantinopolitanosque commouit, quid hinc futurum ſit ex-
plicat, oratione negocio & propoſito ſuo conuenienti perſuadet, captam Irenen,
condemnatam ad æternos carceres in cuſtodiam duci. Sunt, qui ſcribunt in exi-
lium miſſam: ſed captam. Dedit hæc ſuæ impietatis has pœnas. Alias ſperauit nu-
ptias, aliam cæca futurique ignara mens aulam ſomniauit & expectauit.

His temporibus Huni, peregrinus populus, veniens ex Aſia, magno numero ob-
ruit Vngariam & Pannoniam. Sunt, qui ab his volunt dictam Vngariam, ante Pan-
noniam nuncupatam. Hi imminentes Germaniæ, a Germanis ſunt repulſi; ſed non
incolumes: perit enim in una pugna fere totus exercitus. Quare experti Germano-
rum virtutem, vertebant vim bellorum ſuorum in Conſtantinopolitanum re-
gnum; quotidieque aliquid in oriente Saraceni ſibi ſubiecerunt, quod erat imperii
Romani. Iam fataliter enim ruebat, deuoluebaturque ad alios. Romani erant in
ſolos Galliarum reges Francos intenti, qui indies creſcebant. Tentatunt quidem
aliquando Conſtantinopolitani principes ſuam fortunam aduerſus Turcas, ſed fri-
gide: animus illis erat in patinis domi. Delicias & præſentem luxum corpori arri-
dentem præferebant gloriæ veræ & virtuti, quæ durat. Quare factum eſt, vt tribu-
tarii cum magna ignominia facti ſint Turcis, ſolamque Thraciam reliquam habue-

rint, imo non habuerint, ſed in ea Turco ſeruierint: nam plus fere tributi annui co-
gebantur Turco dare, quam ipſi acceperint. Et talis erat rerum ſtatus, vt omnes
paulo cordatiores præuiderint & prædixerint, niſi reges Galliæ cum Germanis re-
bus in extremo periculo conſiſtentibus ſubueniant, omnia, cum velit, in poteſta-
52 tem Turcæ fore. Sed principibus plerisque & eccleſiaſticis & ſecularibus, quos
vocant, fuit gratius ocium in deliciis & pompa aulica, quam vt ſervare voluerint
760 tot homines, regna tam eximia. Anno 760. moritur Aiſtulphus, Longobardarum
rex, de quo ſupra. Regnum igitur inuadit Deſiderius, princeps Hetruriæ. Tam
grauiter tulit Rachiſius, Aiſtulphi frater, regnum ad alienos peruenire, vt relicta
vita monaſtica (nam in monaſterio fuit monachus) coëgitque exercitum, quem
ducit aduerſum Deſiderium. Porro omnes Longobardæ fauebant & ſtudebant
fratri regis ſui. Deſiderius inuocat Romanum Pontificem, promittit ſe & ſua de-
uota futura Pontifici Romano, ſe omnibus ſuis facultatibus defenſurum eccleſiam,
non ſe regem Longobardarum futurum, ſed Pontificem Romanum. Hæc omnia
iuramento, quam poteſt religioſiſſimo, confirmat. Accuſat multis nominibus a-
poſtatam monachum (ſic enim vocabat) niſi odiret & contemneret religionem,
non reliquiſſet, inquit, vitæ genus, quod ſemel inſtituerat. Præterea fratrem ex-
emplo eſſe, quid debeat eccleſia ab illo expectare. Omniaque, quæ unquam Ai-
ſtulphus in Romanos Pontifices fecerat, commemorando exaggerat. Pontifex
perſuadetur, ſcribit imperioſe Rachiſio, a propoſito deſiſtat, in monaſterium ſe
conferat, pœnitentiam agat. Si hoc facturus ſit, ſe eum abſoluturum; ſi non, ex-
communicaturum & perſecuturum, donec redigat, vt neſciat, quo ſe vertat, & cæ-
tera hoc genus plura minatur. Moxque appellat Deſiderium regem, & vngit eum.
Eratque tanta iam Romani Pontificis autoritas, vt Longobardæ coacti ne hiſcere
quidem auſi fuerint contra regem Deſiderium. Cum autem Pipinus, Caroli Magni
pater, vita eſſet defunctus; atque etiam Papa Paulus laboraret morbo, a quo non
poſſe liberari vno ore præſagiebant omnes Romæ medici, quod vbi cognouit De-
ſiderius rex (nam eiusmodi res latere reges non poſſunt, quibus ſunt longiſſimæ
aures & multi oculi) noua ex rei euentu conſilia capit, nouas magnasque ſumit ſpes,
impiger natura ad res huiusmodi ſic gerendas homo, mittit feſtinanter principem,
cui præter alios fidebat plurimum, Romam cum muneribus & militibus, vt donis
primum Conſtantinum, ſuum fratrem, Papam conaretur efficere; ſi dona hoc effi-
cere non valerent, vi & armis extorqueret electionem fratris ſui. Sperabat au-
tem, per fratrem ſuum ad pontificatum euectum ſe fore Imperatorem Roma-
num, & fratris autoritate & potentia magna geſturum. Conſilio & conatui illi
euentus reſpondet, ſuffragiis quorundam eligitur hic Conſtantinus, frater Deſide-
rii, & vi armisque in pontificatu per fratris operam detinetur, contra Philippi-
cum, qui etiam electus fuerat, multoque pluribus ſuffragiis; ſed arma eum de ſede
deiecerunt. Romani vero moleſte ferentes vim illam, coniunxerunt ergo ſe car-
dinalibus & epiſcopis, & elegerunt Stephanum, eius nominis tertium, & fratrem
Deſiderii Conſtantinum cogunt, vt pontificatum reſignet. Deſiderius venit poſt
has turbas Romam, ſimulat ſe harum rerum omnium ignarum, electum Pontifi-
cem aduerſus fratrem ſuum familiariſſime & blandiſſime alloquitur, admiſſus ad
oſcula pedum gratias agit. Iraſcitur fratri Conſtantino, quod tantam rem conatus
ſit contra patres, quos regi Spiritu ſancto ſe credere affirmat. Iubet de inſtincto-
ribus & iis, qui illi autores Pontificatum petendi fuerunt, ſumere dignas pœnas.
Indigniſſime ſe ferre ſimulat, quod rem tantam celarit ſe: ſed non mirari, neque
enim fratrem neſcium fuiſſe, quo animo tuliſſet Deſiderius, ſi de hoc propoſito, &
iſta nephanda vi certior factus fuiſſet. Iurat quoque Pontifici, ſe patrocinaturum
omnibus ſuis opibus & viribus ſedi apoſtolicæ: pacemque æternam cum eccleſia
pollicetur ſe ſeruaturum, aucturumque eccleſiam, quibuscunque rebus poſſet: &
eam religionem ſibi cordi eſſe, perſuadere conatur, quicunque Pontificem offen-
dat, offendere & ipſum Deum. Hæc omnia ex falſo corde procedere ſciebant

pon-

pontificii, neque quicquam credebant illi, qui antea ſatis rebus ipſis teſtatus fuerat
animum ſuum malum in Pontifices. Deſiderius vero intelligens ſe ſuſpectum eſſe
perfidiei, nihilque illi credi in Romana curia, contraque ſe aliquid parturire pon-
tificios, aperte fit hoſtis Papæ, declaratque animum palam in Pontifices Roma-
nos. Quicquid putauit Romano Pontifici nocere, efficit, nulla impenſarum ra-
tione babita: tantum odium potuit in viro alioqui pecuniæ ſtudio inſaniente. Præ-
ter reliqua detrimenta, quibus incommodauit Romanæ curiæ, reſtituit Cæſaris
Romæ præfectum Affiartam in priſtinum locum & poteſtatem ſuam, iuſſitque
ſeruos eccleſiæ orationibus vacare. Quos a partibus Pontificis ſtare cognouit
Romanos, necauit, multoſque ſuſpectos tantum Pontificis fouere partes, in exi-
lium miſit. Epiſcopis quibusdam exautoratis, qui ſcilicet Pontificem iuuabant, 53
alios hoſtes Pontificis elegit; quasdam pontificiæ ſedis vrbes expugnatas pro ſuis
poſſidet. Pontifex clam hæc omnia queritur apud Carolum, Galliæ regem, in
quo omnes ſuas babebat ſpes poſitas. Sed dum hæc per legatos agit in Galliis,
mittit ad Deſiderium Abbatem, cui in mandatis dedit, vt obteſtetur Deſiderium
humiliter, vt a propoſito deſiſtat, vrbes eccleſiæ armis ereptas reſtituat, nempe
(ni fallor) Fauentiam, Ferrariam, Comachum, Rauennam, Vrbinum, Eugubium,
Senogalliam, Bleram, Oriculum. Hæc petit Papa, non quod ſperaret aliquid a
Deſiderio, ſed vt negligentiorem eum reddat, perſuadeatque ſibi, nullum aliud
quæri medium a Pontifice. Deſiderius inflatus ſucceſſibus, ſuperbe & contu-
meliose reſpondet legato Abbati. Iubet Pontifici renunciare, vt ipſe veniat, ſe-
cumque præſens agat, alioqui ſe Romam venturum, boſpitem non commo-
dum. Papa, boc nuncio audito, munit præſidiis vrbem, claudit portas, procu-
rat commeatum & omnia, quæ ad bellum obſidionemque ferendam neceſſaria vi-
debantur. Precibus per frequentes legatos inuocat regem Galliarum. Deſide-
rius, vbi certior fit, vnde Pontifex ſperet auxilium, & Carolum conſcribere exer-
citum, quem ducat in Italiam, iterum conatur per aſſentationem ſe inſinuare Pon-
tifici, ſed fruſtra. Et Deſiderii ſtupiditas magna ſine dubio fuit, qui ſperauit, ſe
fidem aut gratiam apud Pontificios reperturum, qui toties perfidus contra fidem
& fœdus & iusiurandum egerat. Carolus igitur, conſcripto magno exercitu Ger-
manorum & Gallorum, pedetentim verſus Italiam ducit copias: ſed mittit prius
legatos, qui verbis agant cum Deſiderio, vt eccleſiæ reddat poſſeſſiones, quas oc-
cuparat. Pollicetur amicitiam, alioqui omnibus viribus pontificiam ſedem de-
fenſurum minatur. Vim præterea magnam ſe dare velle pecuniæ, vt res com-
ponatur, ne bello tam graui agendum ſit. Deſiderius, quo ad æquiores condi-
tiones ſubmittit ſe, Francus hoc elatior, durior, & pertinacior fit. Velociter igi-
tur claudit præſidiis omnes vias in montibus, per quos iter erat ex Gallia Carolo.
Carolus fretus milite Germano, hoſtem in montis anguſtiis adoritur, quantum-
uis in locis iniquis. Difficultas fuit magna; ſed maior militum virtus. Per loca
iter faciunt, quæ non videbantur acceſſa bomini. Quidam cum præſidiis in an-
guſtiis pugnantes, præſidia deiiciunt. Ita multitudine & robore militum per an-
guſtias irrumpit, boſtem in fugam agit, qui, multis amiſſis, fugit in munitiſſimas
Italiæ vrbes, quas Carolus obſidens capit: quanquam fere omnes vltro obuiam
venerint, & ſe ante aduentum hoſtis in poteſtatem obtulerint. Quidam amico-
rum Deſiderii Conſtantinopolim fugiunt. Carolus ſine prælio totam fere Itali-
am ſibi ſubiicit; reginam, Deſiderii vxorem, quoque ad deditionem cogit. His
rebus feliciter ex animi voto peractis, Carolus Romam venit ad Pontificem Adria-
num, qui erat tum Papa, excipitur ceu obediens filius a patre. Carolus genibus
flexis oſculatur pedes Adriani. Benedixit igitur Carolum Pontifex liberaliſſi-
ma benedictione. Poſt benedictionem, feriunt inter ſe fœdus æternum, inter-
poſito iuramento religioſiſſimo; & tale fœdus amicitiamque, qua arctior nulla
excogitari poteſt. Quicquid Pipinus donorum & priuilegiorum contulerat

in ſedem pontificiam Romanam, id omne filius eius Carolus non modo ratum habet, ſed multipliciter liberaliſſime auget, ingentibus muneribus condonat Romana templa. Hæc omnia iureiurando literis & ſigillo corroborat. Nondum autem Deſiderius erat captus, aut e medio ſublatus, ſed obſeſſus Papiæ per partem regii exercitus, dum hæc Romæ aguntur. Igitur coniungit Carolus exercitum, quem ſecum habebat Romæ, illi, quem ante Papiam reliquerat, ad obſidendum Deſiderium. Igitur Papia vehementi fame & crudeli peſtilentia laborante, aucta ad mœnia obſidione, dediderunt ſe vrbani, in vincula coniicitur Deſiderius cum vxore & liberis, & in cathenis ducitur in triumpho in Gallias. Collocat præſidia Francorum ex Germania, Mediolanum, Papiam, Veronam: ſed quid nomina locorum commemorem? Omnia fere oppida, omnia rura Francis complet, datque illis habitationes per totam Italiam. Præuidebat enim, fratrem Deſiderii Aldegiſum, qui confugerat ad Cæſarem Conſtantinopolitanum, collecta quapiam manu, conaturum recuperare fraternum & paternum regnum. Id quod accidit non multo poſt diſceſſum Caroli ex Italia. Venit enim Aldegiſus cum maioribus, quam quiſquam expectarit, copiis, adiutus ab Imperatore Conſtantinopolitano. Qui quum primum attigit Italiam, exceptus eſt ab iis Germanis, qui propterea erant in Italia relicti a Carolo, amiſſiſque copiis fere omnibus, ipſe Aldegiſus ca-
54 pitur, trucidaturque. Itaque Italia multis diuturnis bellis ſine intermiſſione fatigata, beneficio Caroli Galliarum regis, pace & tranquillitate fruitur. Adrianus poſt hæc cogit concilium, adiutus a Carolo: in quo concilio datur plena poteſtas Carolo, eligendi Pontificem Romanum, nec licere ſtatuitur vlli religioſorum aut ſecularium, quos vocant, principem contra vel dicere vel ſentire. Item in eo concilio decernitur, vt omnes epiſcopi & archiepiſcopi pallium a Carolo Germano, Francorum rege, comparent. Quicunque contra aut dixerint aut fecerint, vt excommunicentur, habet eadem conſtitutio. Hæ conſtitutiones multas contentiones pepererunt, antequam poſteri Pontifices a poſteris Imperatoribus Romanis hæc priuilegia rurſus extorſerint. Ante hoc bellum, Carolus ſtatim a patris ſui morte armis Aquitaniam imperio ſuo adiicit, victo & expulſo Aquitaniæ principe, qui confugit ad regem Vaſconiæ, quo cum amicitiam & neceſſitudinem veterem habebat. Carolus minatur regi, niſi reddat Hunuldum (nam hoc nomine vocabatur Aquitaniæ princeps) ſe omnem vim belli in ipſum translaturum. Qui cum cogitaret & deliberaret, quid honeſtum, vtile & neceſſarium eſſet: & non ſtatim humiliter faceret, quæ petebat Carolus, inuadit armis regem, Hunuldi hoſpitem, vincit, ambo dediderunt ſe, iureque illo belli fit Caroli Aquitania & Vaſconia. Interea moritur Carolomannus, tota nobilitas elegit Carolum, vt ſolus regnet: quoniam rariſſimam felicitatem & dexteritatem in rebus potiſſimum bellicis videbant in viro. Poſt hæc tertium ſuſcepit bellum, quod pater Pipinus poſt ſe imperfectum reliquerat. Nec difficilius periculoſiusue, aut etiam magis diuturnum vllum bellum geſſit. Erant nanque aduerſus Saxones, qui ſunt Germani & duri, laboribus aſſueti, nec dum erant Chriſtiani, cum iis bellum triginta annis geſſit, & cruentum bellum. Sæpe victus diſcedere coactus eſt, ſæpe victor, compoſita conditionibus pace diſceſſit; ſed a diſceſſu nihil obſidibus datis, nihil promiſſis, nihil iuramento, nihil literis conſignatis mouebantur, deſciuerunt ſæpe. Carolus diu inops conſilii, quid ageret cum hominibus barbaris, qui nulla ratione & via in officio retineri poterant, tandem huic malo mederi volens, incolas educit ex ædibus ſuis, aliis in eorum agrum miſſis, diſperſitque Saxones per Germaniam, & Gallias; quoſdam in Latium ad colenda rura miſit. Hacque ratione domuit, qui nullis armis, minis & cædibus domari poterant. Factus autem eorum dominus, idolorum cultum & ritus gentiles deteſtandos ſuſtulit, coëgitque eos ad Romanæ eccleſiæ ceremonias, quibus diu repugnantes vix aſſuefacti ſunt, multis occiſis propter ritus ſuos gentiles, a quibus auelli tam difficile poterant. Erant conſtituti Scabini, quos nomi-

minant,quibus erat poteſtas laqueo ſuſpendendi, aut gladio interficiendi omnes,
qui gentiliter ſacra faciebant, aut eccleſiaſticas ceremonias contemnebant, con-
tra facientes vel etiam loquentes. De iis ſcribit Æneas Siluius. Saxonibus omni-
noſub iugum miſſis, Turcæ iterum in Hiſpaniis multa vaſtarant, abductis incolis,
ipſi ſedes & poſſeſſiones occuparant, ſemperque latius ſua propagarant. Carolus
igitur a Pontifice & Hiſpanis inuocatur, maiorum ſuorum quoque exemplo inui-
tatur. Parat igitur profectionem in Hiſpanias aduerſus Turcas, qui maioribus a-
nimis & copiis, quam prioribus temporibus illud bellum ſuſceperant. Venit Ca-
rolus, Turcæ intelligentes regem cupidum pugnandi, videntes ſimul ſuorum ala-
critatem & animos ſpe victoriæ futuræ plenos, deſcendunt in planitiem, ad præli-
um paratos ſe oſtentant. Carolus ſuos pro tempore adhortatus eſt, & in memori-
am reuocat, quam ſine Chriſtianorum ſanguine Pipinus pater ſuus illos vicerit.
Iamque multo potentiores ſe, pluribuſque inſtructos copiis, diſſimulans maio-
rem Turcarum multitudinem. Hæc cum multis & eloquenter (fuit enim facun-
dus) dicit, equitatus vtriuſque exercitus concurrunt. Turcæ leuioribus ſuis equis
cedunt, incertum an de induſtria, an impetum noſtrorum non potuerint ferre,
noſtri incautius ſequuntur, fugientes vſque poſt peditatum Turcarum, quo cir-
cumuenti, ad vnum omnes ſunt partim occiſi, partim capti. Sicque perit equi-
tatus fere totus, in quo multum ſpei habebat Carolus. Pauci, qui circa regem
manſerant, apud exercitum ſupererant: ſed ii pauciores, quam vt magno vſui
eſſe poſſint. Hîc vero erant tam propinqui exercitui, vt referre pedem non lice-
ret. Alioqui conſilium fuiſſet intra munitiones reducere exercitum, & reparare
equitatum. Confuſus igitur Carolus, cogitur inuitus pugnare, etſi videret ſuo-
rum animum iamdudum in pedes delapſum; poſt ſcilicet equites amiſſos, in qui-
bus magna erat pars victoriæ. Turcæ geſtientes animis, curſu citato in noſtros 55
irruunt, qui diutius acriuſque pugnarunt, quam prudens harum rerum iudex ſpe-
raſſet: ſed tamen poſt tres quatuorue horas in fuga ſalutem quærunt; quæ paucis
ſaluti eſſe potuit, pauci incolumes euaſerunt, cum equitibus, qui reliqui erant, Ca-
rolus euaſit. Quantus terror Italiæ & Galliæ illam Caroli fugam ſecutus ſit, verbis
conſequi non eſt poſſibile: Saraceni enim perſequebantur fugientes vſque ad fines
Hiſpaniæ. Carolus animo non fractus ſuos conſolatur, Deum ſic paſſum ſuos
tentari; ſed non prorſus abieciſſe. Pollicetur breui rerum mirabilem viciſſitudi-
nem. Nec hoc factum virtute Turcarum, ſed temeritate equitum, qui præcipi-
tarint ſe, cum eſſent victores, in certam mortem. Iam enim victoriam in mani-
bus ſibi fouiſſe, ſi illi caute inſecuti fuiſſent hoſtes fugientes. Iam hoſtes elatos vi-
ctoria ſuæ hanc virtuti aſcribere, omnia negligenter adminiſtraturos. Mittit ex-
templo nuncios in Germaniam & Italiam, qui cogant exercitum, quam poſſint,
maximum. Omnes vbique parati ſunt commune periculum depellere. Conue-
nit exercitus ex Germania, Galliis & Italia, quantus vix hominum memoria fuit
eodem tempore congregatus, mira velocitate, non credibilibus itineribus obuiam
veniunt hoſti, iam omnia victa putanti. Carolus quam arctiſſime cogit copias,
quo ſpeciem paucorum præberet exercitus, donec hoſtes ſe demiſerunt in æquam
planitiem. Vbique ventum eſt, vt neuter exercitus ſine pernicie in caſtra redire
poſſet, imperat, vt equites laceſſant Turcarum equitatum: laceſſiti accurrunt, im-
petum vero noſtrorum non ferentes, vel, vt quidam iudicarunt, ex compoſito fu-
gientes vertunt terga; ſed noſtris præceptum fuerat, ne cupidius perſequentes eos,
circumuenirentur. In medio igitur curſu ſiſtunt equos. Cum igitur eo deducti
eſſent, vt neutris liceret in caſtra redire, pugna deuitata, diducit Carolus ſuum
exercitum, qui ſpiſſiſſime ſteterat, & aciem inſtruit. Quam multitudinem hoſtis
videns, intelligenſque propterea coactos fuiſſe in anguſtias, quo ipſe in hactenus
deſcenderet, timorem diſſimulare ita non potuit, quin daret clara ſuæ formidinis
ſigna. Carolus ſuos alloquitur, certum ſe habere oraculum a Deo, hos ſibi in ma-

nus datos. Iam animo victos, circumſpicere fugam, &c. Scribunt hiſtoriæ de comite Palatino Colando *(a)* Germano, quod ante prælium commiſſum, ſingulari prælio equeſtri, quod paribus conditionibus comparatum erat, Turcam nobilem in re militari inſolitæ ſtaturæ virum vicerit, & interfecerit; ſed ita feſſus in ea pugna fuit, & ſiti confectus, vt & ipſe correptus febre, mortuus ſit. De illo viro & alia inſignia facta referuntur. Singulari alio certamine vicit principem Marſurium. Cohortatus milites, vt iam dixi, Carolus ſignum pugnæ dat, concurritur, acerrime pugnatur, equitatus noſtri pars in fugam actum hoſtilem equitatum ſubmouet longius, & diſſipatos, quos conſequi poſſunt, interficiunt noſtri. Reliqua pars (nam in duas partes diuiſerat equitatum) hoſtilem ordinem perrumpit. Perturbato ordine, coniiciunt ſe in pedes, vertuntque terga, quibus obuii noſtri equites victores, qui diſſiparant, imo deleuerant Saracenorum equitatum, interficiunt ſine numero multitudinem hoſtium, detentoſque hoſtes per equites noſtros peditatus aſſequitur: occiduntur igitur & capiuntur incredibili numero. Recuperatis ergo omnibus in Hiſpania, hoſtibus ſubmotis vſque in Africam & Aſiam, Carolus dimittit exercitum, redit triumphans ad ſuos. Non diu poſt, hoc bellum feliciter ad finem perductum, Princeps Bauarorum ab vxore ſua (quæ erat filia Deſiderii regis, de quo ſupra, & odio propter patrem Deſiderium habuit Carolum) irata perſuaſus, Carolo indicit bellum. Quod conſilium vxoris illi ceſſit, qualem plerunque mulierum maxime ira commotarum conſilia euentum habere ſolent. Boëmos igitur & Vngaros contra Carolum euocatos, ſtipendio & promiſſis ampliſſimis conductos, quos cum conſcriptos vno atque altero menſe aluiſſet, inciperentque deficere neceſſaria, incipiebant Vngari & Boëmi reuolare in patriam. Hocque plures fecerunt, quod Caroli nomen aduenientis terruit eos. Bauarus diſceſſu militum, quibus ſe & fortunas ſuas crediderat, confuſus, a Carolo petit pacem & gratiam; deteſtans ſe, qui tam ſtultus fuerit, vt ſtulta vxoris conſilia exequi conatus ſit. Carolus vocat Bauarum Taſilum (nam hoc principi nomen erat) ad ſe Wormatiam, vbi forte erat, cum ibi pax ſit, dantur a principe regi obſides 12, addito religioſe iuramento. Carolus firmam exiſtimans pacem, profici-
56 ſcitur in Gallias, dimittens copias. Vxor principis, filia Deſiderii, patris calamitatum, quas a Carolo acceperat, non oblita, ira obcæcata, non ceſſat maritum, a quo amabatur, incitare aduerſus Carolum. Rurſum igitur inſanis iratæ vxoris conſiliis & precibus inductus, contra fœdus & iuramentum Regi præſtitum agit. Quare a Pontifice Romano excommunicatur, & tribus locis contra eum mittit Carolus tres exercitus, quorum minimus erat validior multo Bauaro principe. Erat autem ipſe Rex in exercitu eo, qui ab ea parte venerat, vbi eſt Auguſta Vindelicorum. Venit ergo Princeps, deſperatis rebus ſuis, ad Carolum, ante eum in terram procidens, ſuppliciter gratiam & miſericordiam petens, & vtcunque excuſans, refellenſque quædam obiecta. Carolus magnam ſemper laudem putans victis & ſupplicibus ignoſcere, & multa condonare, iræque non obedire, ignoſcit, renouare iuramentum & obſidibus prioribus addere filium, ex Principe legitimo toro natum, imperat. Hæc fiunt, Carolus conſolatum & admonitum, quod boni viri officium ſit, dimittit ad ſuos, ipſe in Galliæ regnum reuertitur. Porro cæcus erga vxorem amor, & cæca vxoris ira manebant. Vxor non deſinit ſecum reuoluere patris ſui miſerias, & in quo loco poſſet eſſe, niſi hic Carolus fuiſſet, quotidie repetit veterem ſuam cantilenam apud maritum, a quo amari impenſius ſe ſciebat. Multa, quibus Carolus poſſet minui, excogitat. Saxones expectare occaſionem iamdiu, qua iugum Caroli abiiciant. In Italia res nouas pleroſque principes viros, & eccleſiaſticorum & ſecularium optare. Neminem vſquam gentium eſſe, qui Caroli potentiam non imminutam velit. Iamiam enim futurum, vt omnibus

(a) Rolandus intelligitur, de quo multa fabulatur Ioannes Turpinus.

mnibus principibus ſeu mancipiis, ad nutum illi ſeruiendum ſit. Exprobrat etiam ſubinde, quod facile videat, ſe non amari, qui ita patris ſui iniurias negligat. Hoc genus figmentis iterum vincit mariti amore languentis animum cæcum. Sed accidit illi, quod omnibus contingit, qui mulierum (nam omnes ſtultæ ſunt, linguacitate faciunt quædam quidem, vt non cordatis videantur prudentes, cum ſint cæteris vt nequiores, ita ſtultiores; quare naturæ diuinaque lege viros ſequi debent, ceu vir deum, quocunque vocat) conſilia ſequuntur. Iterum enim accuſatur apud Carolum de perfidia, quodque res nouas molitus ſit contra Carolum. Carolus mittit ad eum, expoſtulat, minatur illi. Ille petit, ſe præſentem præſenti excuſare. Carolus iubet venire, venit, conatur ſe excuſare; ſed non potuit accuſatoribus ex aduerſo reſpondere, quod eſſet ad excuſationem ſatis. Extabant exemplaria literarum, quibus in Italia commouere voluerat quoſdam Principes. Extabant eius facta & dicta, quæ negari non poterant. Damnatur ergo læſæ maieſtatis crimine. Orabatque ſolum pro tempore, quo poſſit peccatorum ſuorum pœnitentiam agere ante mortem. Carolus donauit illi vitam; clauſit vero illum & filium eius in monaſterium, vt illic pœnitentiam agerent. Reliqui omnes eius proſapiæ in exilium mittuntur.

DE

DE GERMANIS
LIBER OCTAVUS.

CUm igitur Bauariam ſuam feciſſet iure, de quo dictum, cauſas bel-
lorum dederunt vicina Pannonia & Vngaria, aduerſus quos octo
bella geſſit annos. In his bellis ſæpe pugnatum eſt; Marsque du-
bius modo in illam, modo in aliam partem inclinauit ſe: ſed ma-
ior potentia, maiores opes & copiæ Caroli tandem ſuperiores eua-
ſerunt. Sed tantum ſanguinis prius effuſum eſt, vt in multis oppidis ne vnus qui-
dem vir inueniri potuerit. Nam pertinacia eorum tanta fuit, vt ſe dare noluerint,
donec ad eam raritatem redacti ſint, vt nulla reliqua ſpes eſſe poſſet. Omnis no-
bilitas in Vngaria & Pannonia periit in iis octo annis. Bellum, in quo plus ſit effu-
ſum ſanguinis, vix fuit vnquam. Inexhauſtos theſauros reperiſſe dicitur Carolus
apud Vngaros. His ſpoliis & his theſauris multas eccleſias & monaſteria ædifica-
uit rex Carolus, ampliſſimeque donauit ſacerdotum collegiis, quæ ex hoſte conſe-
cutus erat. Multas diuitias eccleſiarum & monaſteriorum collegia acceperunt
ab hoc rege. Sed diſſimulandum non eſt, quod ſumma cura ſtuduerit cauere, ne
perſonæ irreligioſæ illa bona conſumerent: voluit enim ocium contemplandi &
orandi illis facultatibus fouere, voluit educari bonos & doctos viros ad pietatem,
qui alios erudire ad iuſtitiam valerent. Ita non minus religione quam bellicis re-
57 bus magnus fuit. Cuius quidem virtutes & triumphos, pace & bello res geſtas
conſequi non poſſumus verbis: nam fortitudine & ſingulari induſtria Galliarum
regnum a patre ſuſceptum ita dilatauit, vt quantumuis amplum, duplum tamen
reddiderit. Acceperat enim hæreditate a patre eam partem Galliæ, quæ inter
Rhenum & Ligurim fluuium, Oceanumque & mare Balearicum ſita eſt.
Acceperatque eam partem Germaniæ, quæ inter Saxoniam, & Danubium
& Salam fluvium, qui Sorabos a Thuringis ſeparat; & regionem, quam
incolebant Alemani & Boioarii. His a patre acceptis, adiecit armis Aqui-
taniam, & Vaſconiam, totumque Pyrenæi montis iugum usque ad Ibe-
rum amnem, qui apud Nauarros ſcaturiens fertur, per fœcundiſſima Hiſpaniæ ru-
ra, iuxta mœnia Dertoſæ vrbis, Balearico mari influit. Adiecit quoque Italiam
totam usque in Calabriam minorem, vbi ſunt Græcorum & Beneuentanorum con-
finia. Adiecit etiam Saxoniam citra & trans Albim, magnam Germaniæ partem.
Adiecit & Pannoniam & Vngariam, & regiones ſitas in altera Danubii ripa, Da-
ciam ſcilicet, Iſtriam & Liburniam Dalmatiamque. Adiecit etiam barbaras illas
gentes, quæ intra Rhenum ac Viſtulam fluuios, Oceanum mare & Danubium de-
gunt: quæ Germanis annumerantur, quanquam moribus & habitu diſſimiles ſint,
lingua autem non multum variant. Accedit etiam ad gloriam huius Caroli, quod
omnes non modo finitimi reges, ſed etiam in extremis terris habitantes, eum ceu
dominum ſuum honorarint, munera miſerint, multis modis animum ſuum erga
eum declararint beneuolum. Aaron, rex Perſarum potentiſſimus, miſit ad Caro-
807 lum hunc legatos, anno Domini 807: qui ferebant illi ampliſſima munera, plane-
que digna, quæ a tali rege ad tantum regem mitterentur. Erant autem tria tento-
ria, vario colore diſtincta faberrime, inuſitatæ magnitudinis, omnia byſſina tam
tentoria, quam funes eorum. Miſit etiam per eosdem legatos dono pallia ſerica
multa, in quibus ars materiam quantumuis precioſam vincebat. Et precioſiſſima
unguenta ac balſamum, & horologium ex auro miro artificio compoſitum, in quo
12 horarum curſus ad Clepſydram vertebatur, cum totidem æreis ſphærulis, quæ
ad

ad completionem ſingularum horarum decidebant, & caſu ſubiectum cymbalum
tinnire faciebant. Habebat quoque horologium duodecim equites, qui per duo-
decim feneſtras completis horis exibant, ſinguli ſingulis horis exeuntes, feneſtras
ſingulas claudebant, quæ apertæ erant: ſicque cum die claudebantur omnes fene-
ſtræ. Inerant præterea mirabilia alia in horologio illo, quæ enumerandi locus hic
non eſt. Imperatores quoque Conſtantinopolitani frequentes ad eum miſerunt
legatos, amicitiam eius expetentes, vel, vt veriſimilius eſt, timorem ſuum decla-
rantes. Quibus & ſi ſciuit non poſſe carum, tamen propter communem pacem
& vitanda ſcandala cum illis ſocietatem & pacem ſeruauit. Quanquam non igno-
raret, Græcos Francorum potentiæ inimicos eſſe, & Conſtantinopolitanis Impe-
ratoribus in ore & corde eſſe illud frequens, τὸν Φράγκον φίλον ἔχε, γείτονα δὲ οὔ.

Carolus multa loca regnorum ſuorum ædificiis exornare, maxime eccleſiarum
fabricas curæ habuit. In his operibus eius eximium eſt, templum Aquisgrani ex-
tructum mirabili magnificoque opere, ad cuius ædificationem e Roma & Rauen-
na marmora & columnas aduexit. Imperauitque vbique in regno ſuo abbatibus
& epiſcopis, prælatisque aliis eccleſiarum, vt honeſte ædificent, ne pecunia in lu-
xum victus conſumeretur. Monaſteria quoque ſcribunt fundaſſe, vt ita loquar,
ſecundum numerum alphabeti literarum, in ſingulis monaſteriis ſingulas aureas li-
teras poſuiſſe. Suis quoque impenſis pontem Moguntiæ fecit trans rhenum quin-
gentorum paſſuum: qui tamen incendio conſumptus eſt, anno ante mortem ipſi-
us. Quod præſagii de morte eius loco eſt habitum. Et palatia operum eximiorum
ædificauit, vnum non longe a Moguntia, iuxta villam Ingelheim, in qua villa na-
tum ex Pipino patre & Bertha vxore eius. Aliud palatium Nouimagii ſuper Vahu-
lam fluuium conſtruxit. Vt redeamus ad bella ab eo geſta, non multum poſt de-
uictos Vngaros & Pannones, de quibus paulo ante diximus, cum copiis Carolus
miſit filium ſuum Carolum in Daniam ſeptentrionalem, contra eius populi regem
Gotfredum, qui quotidianis excurſionibus Saxones & Phriſios vicinosque alios de-
vaſtabant. Cum bic rex Gotfredus in animo haberet maius aliquid gerere, eſſer- 58
que in exercitu maiore, quam vnquam antea habuerat, interficitur a ſuo ipſius filio,
propter repudiatam matrem ſuam, & aliam a patre ductam. Dani alium mox e-
legerunt regem, qui cum Carolo componit pacem. Atque vtrinque dimittitur
exercitus. Sunt autores quoque, qui ſcriptum reliquerunt, poſt hactenus omnia
dicta, ab eo petiiſſe auxiliares copias & conſilium Conſtantinum, Conſtantinopo-
litanum Imperatorem, aduerſus Turcam. Ipſumque Carolum, collecta vndique ex
Germania, Galliis, Hiſpaniis, & Italia manu, in Aſiam profectum, Turcos frequen-
tibus præliis victos profligaſſe, & in ea expeditione vsque Hieroſolymam perue-
niſſe incolumem, incolumique exercitu, multas illinc ſecum adportaſſe reliquias,
quæ adhuc hodie in quibusdam Germaniæ & Galliarum eccleſiis maioribus oſten-
tantur. Vbi rediit ex Hieroſolyma in regna ſua, exceptus eſt cum omni, quæ ab
homine excogitari potuit, reuerentia. Vxores habuit primam Hirmigardam, fili-
am Deſiderii, Longobardorum regis: quam poſt primum ſtatim annum repudia-
uit. Cauſam iuſtam ſcribunt fuiſſe: ſed nullam audio. Poſt banc repudiatam, du-
xit nobilitate & forma incomparabilem e gente Sueuorum puellam, nomine Hilde-
garden, de ſtirpe Gotfredi, ducis Sueuorum. Hæc fecit Carolum tribus filiis pa-
rentem; quibus impoſita ſunt nomina hæc: Carolus, Pipinus, & Ludouicus. Mor-
tua autem eſt Hildegardis, anno Domini 783, Calend. Maii. Poſt hanc, duxit fili- 783
am Rudolphi, comitis de Francia orientali, nomine Faſtradam, ex qua genuit filias
duas, Theoderatam & Hiltrudem. Habuit autem ex Hildegarde etiam tres filias,
nominibus Rutrudem, Bertham & Giſelam. Anno Domini 794, moritur Fa- 794
ſtrada: hac defuncta, Lutgardam duxit vxorem, quæ ſterilis apud eum manſit. Poſt
mortem Lutgardæ, vſus dicitur concubinis, primum Gerſuinda ex Saxonia, quæ
illi peperit filiam, quæ nominata eſt Adeltrad. Deinde aliam habuit concubinam
Reginam (ſic enim vocabatur) quæ genuit ex illo Drugonem & Hugonem, elegan-

tes puellos. Poſtremo concubinam habuit, appellatam Alindam, ex qua natus eſt Theodericus. Variant in his non parum authores: hæc mihi omnia diligenter expendenti vero propiora viſa ſunt. Tres vero ſolum ex legitimo toro ſuſcepiſſe filios, abunde teſtari mihi videtur teſtamentum, *(a)* quod poſt mortem ſeruandum ordinauit. Sie enim ad verbum ſonat: *In nomine Patris, & filii, & Spiritus ſancti. Imperator Cæſar Carolus, Rex Francorum inuictiſſimus, & Romani rector Imperii pius, felix victor ac triumphator ſemper Auguſtus, omnibus fidelibus ſanctæ Dei eccleſiæ, qui ſub noſtro imperio conſtituti ſunt. Sicut omnibus vobis notum eſſe credimus, quomodo diuina clementia, cuius nutu ad occaſum tendentia ſecula per ſucceſſiones, generationum reparationes generantur, tres nobis dando filios, magno nos miſerationis ac benedictionis ſuæ ditauit munere; quia per eos, ſecundum vota noſtra, ſpem noſtram de regno confirmauit, & curam obliuioni obnoxiæ poſteritatis leuiorem fecit. Ita & hoc vobis notum fieri volumus, quod eosdem per Dei gratiam filios noſtros regni a Deo conſeruati, & conſeruandi regni vel Imperii noſtri hæredes relinquere, ſi ſic diuina maieſtas annuerit, optamus, non vt confuſe atque inordinate, aut ſub totius regni iurgium, vel litis controverſiam eis relinquamus, ſed trina partitione totum regnum diuidentes, quam quisque illorum tueri vel regere debeat, deſcribere & deſignare volumus, eo videlicet modo, vt ſua quisque portione contentus, iuxta ordinationem noſtram, & fines regni ſui, qui ad alienigenas extendantur, cum Dei adiutorio nitatur defendere, & pacem atque caritatem cum fratre cuſtodire. Diuiſiones vero adeo conſeruati & conſeruandi Imperii vel regni noſtri tales facere placuit: Vt Aquitaniam totam atque Vaſconiam, excepto pago Turonico, & quicquid inde ad occidentem atque Hiſpaniam reſpicit, & de ciuitate Niuernis, quæ eſt ſita ſuper fluuium Ligerim, cum ipſo pago Niuernenſi, pagum Analenſem atque Alſenſem, Cabillonenſem, Matiſconenſem, Lugdunenſem, Sabaudiam, Tarantaſiam, montem Ciniſium, vallem Seguſianam vsque ad Cluſas; & inde per terminos Italicorum montium vsque ad mare, vel vsque ad Hiſpanias continetur, hoc eſt, illam portionem Burgundiæ, & Prouinciam & Septimaniam vel Gothiam, Ludouico dilecto filio noſtro conſignauimus. Italiam vero, quæ & Longobardia dicitur, & Boioariam, ſicut Taſſilo tenuit, exceptis duabus villis, quarum nomina ſunt Ingoldeſtat* & *Latrahahof, quas quondam Taſſilo beneficio noſtro tenuit, & pertinent ad pagum Nortgouue. De Alamania par-*
59 *tem, quæ in Auſtrali ripa Danubii fluminis eſt, & de ipſo fonte Danubii currenti limite vſque ad Rhenum fluuium in confinio pagorum* Clergoue & Hegoue *in locum, qui dicitur Auge: & inde per Rhenum fluuium, ſurſum verſus vſque ad alpes, quicquid intra hos terminos fuerit, & ad meridiem vel orientem reſpicit, vna cum ducatu Cunenſi, & pago* Durgoue, *Pipino dilecto filio noſtro ordinamus. Quicquid autem de regno noſtro extra hos terminos fuerit, id eſt, Franciam & Burgundiam, excepta illa parte, quam Ludouico dedimus, atque Alemaniam, excepta portione, quam Pipino dedimus, Auſtriam & Neuſtriam, Thuringiam, Saxoniam, Friſiam, & partem Boioariæ, quæ dicitur Nortgoue, dilecto filio noſtro Carolo conceſſimus, ita, vt Carolus & Ludouicus viam habere poſſint in Italiam ad auxilium ferendum fratri ſuo, ſi ita neceſſitas extiterit. Carolus per vallem Auguſtanam, quæ ad regnum eius pertinet, & Ludouicus per vallem Seguſianam, Pipinus vero & exitum & ingreſſum per alpes Noricas atque Curiam. Hæc autem tali ordine diſpoſuimus, vt ſi Carolus, qui maior natu eſt, prius, quam cæteri fratres ſui, obierit, pars regni, quam habebat, diuidatur inter Pipinum & Ludouicum, ſicut quondam diuiſum eſt regnum inter nos & fratrem noſtrum Carolomannum, eo modo, vt Pipinus illam portionem habeat, quam frater noſter Carolomannus habuit; Ludouicus vero illam partem, quam nos ſuſcepimus. Si vero Carolo & Ludouico viuentibus, Pipinus debitum ſortis humanæ compleuerit, Carolus & Ludouicus diui-*

(a) Carolum M. equidem a. 806. in villa Theodonis, feciſſe partitionem inter liberos, teſtantur *ANNALES METENSES* atque *FULDENSES ad a. 806.* an vero hoc teſtamentum ſit genuinum, plurimum adhuc diſputatur. Exhibet illud *PETRUS PITHOEUS* inter Francorum Annales *p.283.* cum hac rubrica: *Charta diuiſionis Imperii, quæ in quibusdam exemplaribus Karolo Magno adſcribitur, non certa fide.*

diuidant inter ſe regnum, quod ille habuit, vt ab ingreſſu Italiæ per Auguſtam ciuitatem accipiat Carolus Vercellas & Papiam; & inde per Padum fluuium termino currente, vſque ad fines Rhegienſium; & ipſum Rhegium, & ciuitatem nouam atque Mutinam vſque ad terminos ſancti Petri. Has ciuitates cum ſuburbanis territoriis, & quicquid inde Romam per Genuam eſt ad læuam, vna cum ducatu Spoletino accipiat Carolus. Quicquid autem a prædictis ciuitatibus Romam eunti ad dextram iacet de prædicto regno, id eſt, portionem, quæ remanſit de regno Tranſpadano, vna cum ducatu Tuſco vſque ad mare Auſtrale, & vſque ad illius prouinciam, Ludovico cedat. Quodſi, cæteris ſuperſtitibus, Ludouicus fuerit defunctus, eam partem Burgundiæ, quam regno eius adiunximus, cum Prouincia & Septimania ſiue Gothia vſque in Hiſpaniam, Pipinus accipiat; Carolus vero Aquitaniam atque Vaſconiam. Quod ſi filius cuilibet horum trium fratrum natus fuerit, quem populus eligere velit, vt patri ſuo ſuccedat in regni hæreditate, volumus vt conſentiant patrui ipſius, & regnare permittant filium fratris ſui, in portione regni paterni. Placuit etiam inter prædictos ſtatuere atque præcipere, propter pacem, quam inter eos perpetuo manere deſideramus, vt nullus eorum fratris ſui terminos vel regni limites inuadere præſumat, neque fraudulenter ingredi ad conturbandum regnum eius, vel marcas muniendas, ſed adiuuet vnuſquiſque illorum fratrem ſuum, & auxilium ei ferat contra inimicos eius, iuxta rationem & poſſibilitatem, ſiue contra cæteras nationes. Neque aliquis illorum homines fratris ſui pro quibuslibet cauſis ſeu culpis ad ſe confugientes ſuſcipiat ad interceſſionem pro eis faciendam; quia volumus, vt quilibet homo peccatis & interceſſione indigens, intra regnum domini ſui, vel ad loca ſancta, vel ad honoratos homines confugiat, & inde iuſtam interceſſionem mereatur. Similiter volumus, vt quem liberum hominem, qui dominum ſuum contra voluntatem eius dimiſerit, & de vno regno ad aliud profectus fuerit, neque ipſe rex ſuſcipiat, neque hominibus ſuis conſentiat, vt talem recipiant. Hoc non ſolum de liberis, ſed etiam de ſeruis fugitiuis ſtatuimus obſeruandum. Quapropter præcipimus, vt poſt noſtrum diſceſſum vnuſquiſque accipiat beneficia in regno domini ſui, & non alterius, ne forte per hoc, ſi aliter fiat, ſcandalum poſſit aliquod accidere; hæreditatem autem ſuam habeat vnuſquiſque illorum hominum abſque contradictione, in quocunque regno hoc eum legitime habere contigerit. Vt vnuſquiſque liber homo licentiam habeat poſt mortem domini ſui ſe commendandi inter hæc tria regna, ad quodcunque voluerit, ſimiliter & ille, qui nondum alicui commendatus eſt. De traditionibus autem & venditionibus, quæ inter partes fieri ſolent, præcipimus, vt nullus ex his tribus fratribus ſuſcipiat de regno alterius aliquam traditionem vel venditionem a quolibet homine rerum immobilium, hoc eſt terrarum, vinearum, ſyluarum, ſuorumque, qui iam caſſati ſunt, ſiue cæterorum, quæ hæreditatis nomine cenſentur ex auro & argento, & gemmis, & armis ac veſtibus, necnon & mancipiis non caſſatis, & his ſpeciebus, quæ proprie ad negotiatores pertinere noſcuntur; cæteris vero liberis hominibus hoc minime interdicendum iudicauimus. Si cauſa controuerſiæ inter partes propter terminos aut confinia regnorum orta fuerit, quæ hominum teſtimonio diffiniri non poteſt, volumus, quod ad declarationem rei dubiæ, iudicio crucis Dei, voluntas & rerum veritas inquiratur, nec unquam pro tali cauſa cuiuslibet generis pugna vel campus ad examinationem iudicatur: ſi vero homo de vno regno hominem de altero, de infidelitate contra fratrem domini ſui apud dominum ſuum accuſaverit, mittat eum dominus eius ad fratrem ſuum, vt ibi comprobet, quod dixit. Super omnia autem iubemus, vt ipſi tres fratres curam & defenſionem eccleſiæ S. Petri ſimul ſuſcipiant, ſicut quondam ab auo noſtro Carolo & beatæ memoriæ Pipino rege a nobis poſtea ſuſcepta eſt, vt eam cum Dei adiutorio ab hoſtibus defendere nitantur, & iuſtitiam ſuam, quantum ad ipſos pertinet, & ratio poſtulauerit, habere faciant. Similiter & de cæteris eccleſiis, quæ ſub illorum fuerint poteſtate, præcipimus, vt iuſtitiam ſuam & honorem habeant; & paſtores atque rectores venerabilium locorum habeant poteſtatem rerum, quæ ad ipſa pia loca pertinent, in quocunque de his tribus regnis illarum eccleſiarum poſſeſſiones fuerint. De filiabus autem noſtris iubemus, vt poſt noſtrum diſceſſum licentiam habeat vnaquæque eligendi, ſub cuius fratris tutelam ſe conferre velit; & quæcunque ex illis monaſticam vitam elegerit, liceat ei honorifice viuere: quæ autem iuſte & rationabi-

liter a condigno viro ad coniugium quæſita fuerit, eique coniugalis vita placuerit, non ei denegetur a fratribus ſuis, ſi & viri poſtulantis & fæminæ conſentientis honeſta & rationabilis fuerit voluntas. Poſtremo ſtatuimus, vt quicquid adhuc de rebus ac conſtitutionibus his noſtris decretis addere voluerimus, ſic a prædictis dilectis filiis noſtris obſeruetur, ſicut ea, quæ in his iam ſtatuta ſunt ac ſcripta. Hæc autem omnia ita diſpoſuimus, atque in ordinem firmare decreuimus, vt quandiu diuinæ maieſtati placuerit hanc corporalem agere vitam, poteſtas noſtra ſit ſuper à Deo conſeruatum regnum atque imperium iſtud, ſicut hactenus fuit: & vt obedientes habeamus prædictos filios noſtros, atque Deo amabilem populum noſtrum cum omni ſubiectione, quæ patri a filiis & imperatori ac regi a ſuis populis exhibetur, Amen. Hoc Caroli teſtamentum aſcribere viſum eſt propter eos, qui non ſatis diligentes, in hiſtoriis quiduis in qualibet charta inuentum credunt, literis, ceu certum, mandant. Quod genus ingeniorum in cauſa eſt, quod ita variant, vt in infinitis aliis rebus, de huius Imperatoris filiis: eſt enim magna controuerſia, qui ex uxoribus, quique ex concubinis Carolo nati ſint. Diſſenſioni cauſam dedit vxorum concubinarumque, quas multas habuit, & ex illis prolis diuerſitas. Quoniam autem duo filii, Pipinus & Carolus, immatura morte abrepti ſunt: quorum alter, nempe Pipinus, quinque filias, & vnum filium, Bernardum, ex ſe genitos reliquit, Carolus ſenex mutat neceſſario teſtamentum, ſolum igitur Ludouicum inſtituit hæredem conſortemque Imperii; Bernhardum autem, nepotem ex filio, Italiæ regem facit. De theſauris ſuis regiaque pecunia omnia diligenter ordinavit, & quæ ad eleemoſynas, & quæ ad filios filiaſque hæredes ſuos peruenire uoluit. Hac ergo ratione facultates omnes ſuas partitus eſt: Partibus tot factis, quot opus erat ad inſtitutum, ex omni genere ſupellectilis, cuius precium ſupra fidem fuiſſe ferunt. Largitiones erant ab illo conſtitutæ illis eccleſiis, Rauennæ, Mediolanenſi, eccleſiæ, quæ eſt Forumiulii, illi, quæ erat Gradi, item eccleſiæ, quæ Coloniæ erat, item Moguntinæ, item, quæ Iuuaniæ erat, quæ vernacula lingua nominatur Saltzburg, item eccleſiæ, quæ Treueris eſt, item illi, quæ apud Senones eſt, quæ eſt Veſontii: illique, quæ Lugduni eſt, item quæ eſt Rothomagi, quæ Remi eſt, illique, quæ eſt Arelatæ, eccleſiæ Viennenſi, eccleſiæ, quæ erat Tarentaſiæ, illi etiam, quæ Ebroduni eſt, item quæ de Burdegalæ, item eccleſiis apud Turones & Bituriges.

Conſtituit etiam liquido, quid hæredum quiſque accipere deberet, ne qua controuerſia poſt mortem exoriretur. Quid pauperibus elargiendum eſſet, quid ſeruis in aula, quid viduis, quid pupillis, quid nubilibus virginibus pauperibus donandum eſſet, omnia religioſiſſime ordinauit. Quæ & quanta & qualia quibuſque dederit, cum longius ſit enumerare, & in aliis obuium ſit ſcriptoribus,
810 breuitati ſtudens in præſentiarum prætereo. Anno domini 810, Princeps Hunnorum Cacannus conuenit Carolum, petens ſibi concedi habitare iux-
61 ta Carnotum, quoniam propter incurſiones Sclauorum in priſtinis ſedibus ſuis durare nequeat. Cui Imperator Carolus omnem humanitatem exhibendo oſtendit, quicquid petiit, concedens illi, donatumque liberaliter muneribus regiis iuſſit habitare, ubicunque circa Carnotum vellet. Hunc Cacannum, quia Chriſtianus erat, ſedulo cohortatus eſt ad eccleſiarum curam, in eumque vſum inſumendam dedit ei pecuniam non modicam. Propter quam largitionem hoc hic recenſuimus. Quoniam autem in Caroli rebus impliciti ſumus, quicquid inciderit, & quocunque forte iter duxerit, illac eamus, vt expediamus hinc nos. In liberis & nepotibus erudiendis liberaliter diligentiſſimus fuit. Nec enim deſidia & ignauo ocio perire paſſus eſt quenquam ſuorum. Hominem enim ocioſum male cogitare, & Satanæ huius aëris ante rerum renouationem domino obnoxium eſſe, & eius tentationibus expoſitum, non ignorabat. Quamobrem magnum illi ſtudium fuit, vt ſtudio diſciplinarum mares eſſent occupati, & fœminæ lanificio & aliis muliebribus artificiis ſemper eſſent occupatæ. Vtrique vero imprimis pietate & ſanctimonia inſignibus perſonis viris & mulieribus (qui tum in

mo-

monaſterio plurimi inueniebantur) erudiendos & inſtituendos in religionis negotiis tradebat. Neque enim ſatis eſſe genuiſſe prolem, niſi excultam, vtilem educando & erudiendo redderet. Hinc factum eſt, vt tot honeſta virtutum virilium & muliebrium exempla prodierint ex huius familia. Hoſpitalitatem diligenter, ſicut ex ſacris literis doctus fuerat, coluit. In excipiendis & alendis peregrinis tam largus fuit, vt non modo aulæ, ſed toti regno oneri eſſe, calumniati ſint quidam ex familiaribus & œconomis eius; qui videlicet animales ratione ducti, ſpiritu diuino deſtituti, non cogitantes, quam mirabiliter Dominus impleat omnia, cum velit, benedictione; cumque claudit manum, omnia egeant. Non cogitantes, quantum numerum Chriſtus aluerit quinque ordeaceis panibus. Sed non ii tantum ſic putarunt: totus enim mundus lumine vultus Dei carens ſic putat. Nonne quotidie audimus, niſi peſte aut gladio multitudo hominum e medio tollatur, annonæ vilitatem non expectandam, cum contrarium clariſſime Dominus quotidie declaret? Videmus enim in familiis, quæ non numeroſæ ſunt, feſtinantes ex nocte in noctem in re quærenda, tamen ſemper egere, & mutuo accipere, & non reddere. Cernimus rurſus alias, quæ numeroſiſſimæ, cum ſilentio & quiete nihil feſtinant; ſed opus ſuum facientes, curam in Domino reiicientes, abundare omnibus rebus, aliis dare mutuo, & multa largiri pauperibus. Item cum iraſcitur, vt ſic dicam, Dominus, poſt infinitam peſte conſumptam multitudinem, ſequitur quandoque maxima fames, & plenis horreis. Et contrarium apparet etiam, cum benedicit Dominus, quantauis enim multitudo hominum ſit, & horrea vacua; tamen annona ad extremam vilitatem peruenit. Sed ad Carolum redire tempeſtiuum eſt. Fuit corpore euſarco & quadrato, laborum patiente, ſtatura iuſta, oculis ſplendentibus & prægrandibus, naribus paulo oblongioribus, vultu læto & puro, ſanguine ſuffuſo, inceſſu virili magis quam ſuperbo. Brachiis, manibus, & pedibus proportione reliqui corporis mediocribus. Voce clara, & facundia non vulgari: erat enim copioſus & memoria rara. Nec vnam tantum calluit linguam; latinam linguam ita didicerat, vt ea prompte viua voce vſus ſit, eleganter autem ſcribendo. Græcam intellexit; ſed in colloquio vti parum quiuit. Gallorum linguam & Italorum fere æque nouit atque maternam Germanicam. Artibus liberalibus, earumque doctis profeſſoribus, magnum honorem magnaque præmia præbuit. Doctos, quos fama commendabat, ad ſe vocauit, aut vt in celebribus locis docerent, honeſtis conductos ſtipendiis curavit. Ipſe vſus eſt præceptoribus Petro Piſano in literis Græcis, in dialecticis & rhetoricis, & aſtrorum ſcientia mathematicisque omnibus vſus eſt præceptore Britanno Alcuino Diacono. Scribunt autores, quod hic Alcuinus a rege Angliæ legatus miſſus ſit ad Carolum de magnis regnorum negotiis: & ſic alterum alteri cordi fuiſſe, vt manſerit Alcuinus apud Carolum. Eſt etiam mandatum literarum monumentis, illis temporibus duos Scotos ex Bedæ diſcipulis, Claudium, & Ioannem nomine, veniſſe ex Hibernia in Galliam, viros in literis ſacris & diſciplinarum omni genere ſupra modum doctos; qui in ciuitatibus per plateas clamabant, ſi quis ſapientiæ cupidus eſt, veniat. Loquebantur autem non de humana ſapientia, ſed ea, quæ a Deo eſt. Fama de his permanat ad Carolum, qui vocauit eos, dicitque ſe veræ ſapientiæ cupidum eſſe, venalémne habeant? Reſpondent, venalem habere: ſed iis, quibus non eſt pecunia, gratis dare ſe. Rex auditis eis, per aliquot 62
dies probauit ſpiritus eorum, iudicauitque bonos; quare gratias egit Deo, quod miſerit illos ad ſe. Rogauit igitur eos, quid nam pro ſapientia poſtularent. Reſponderunt, Ingenia & animos capaces philoſophiæ, & locum aptum ad philoſophandum, & in quo ſe ex ruſtico quæſtu iumentorum & ſeruorum operis, & ſuis etiam operibus, quantum ſatis eſſet ſapientiæ, exercitii corporalis. Nam habere debere modum corporis exercitium. Illorum ergo alterum præfecit pueris nobiliſſimis, quos putauit ad rerum gubernationem aliquando perventuros. Magni enim referri iudicauit ſapiens rex, recte & ſapienter inſtitu-

tos eos, qui alios regere deberent. Alterum vero, nempe Ioannem, in frequens monaſterium ordinis ſancti Auguſtini iuſſit ire,& in eo monachos ad pietatem erudire. Ab iis viris, & Alcuino Anglo, habuit initium Pariſienſis ſchola. Carolus nullum vnquam intermiſit diem, quo non aliquid in hiſtoriis, vel in ſacris literis, vel aliis diſciplinis legerit: tamen corporis exercitationem nunquam omittens, quo in negotiis pacis & belli laboribus corpus ſufficeret. Neque enim ocio torpida corpora vere viuere dici poſſunt: ſunt enim ita diſſoluta, vt mors non multum mutet in illis. Et infeliciter viuunt: nec enim delicatus cibus & potus, quantumuis bene præparatus, ſapit illis. Et quid poteſt non eſſe infelix, quod contra naturam viuit? Carolus igitur ſapienter victus, rationem ordinatam obſeruans, exercuit ſe equitando & venando, mittendis telis, curſu nonnunquam. Oblectatus eſt etiam lauacro calidarum aquarum, propterea Aquisgrani ædificauit regias ædes: ibique libenter vitam egit. Fuiſſe ſcribitur modici potus, cibi paulo liberalioris. Inter comedendum, lectione hiſtoriarum, aut quæſtionibus philoſophiæ oblectatus eſt. In iuuandis pauperibus ſe ipſum vincit: neque enim vlla virtus in eo præſtantior fuit. Miſit eleemoſynas trans mare in Syriam, Ægyptum, Africam, Hieroſolymam, Alexandriam, breuiter in omnia loca, vbi cognouit pauperes Chriſtianos degere. Regibus transmarinis pauperes ſæpe commendauit, quod quo diligentius facerent, amicos & ſocios habuit, opemque eis in neceſſitatibus pollicetur. Minatus contra non ſemel regibus gentilibus, ſi pergerent Chriſtianos perſequi, ſe vltorem venturum. Idque aliquoties fecit, nec enim ſemel tantum propter eam ſolam cauſam bella ſuſcepit. Pauperum vero in regno ſuo præcipuam rationem habuit. Admonituſque aliquando a quopiam familiari, ne quibuſuis petentibus, etiam indignis, daret, reſpondiſſe fertur, & qua caritate nos tulit hactenus Pater cœleſtis, ad cuius legem nos collati ſumus, ipſa impuritas & iniuſtitia, latrones & fures? Religionem Chriſtianam religioſiſſime excoluit, multas horas diei, multas noctis in orationes collocans. Ieiuniis etiam cum periculo valetudinis exercuit corpus. In eccleſia voluit omnia ſerio maximaque honeſtate & grauitate agi, idque a perſonis ſpectatæ vitæ in morum puritate. Pſallendi, orandi, & cantandi ritus in eccleſia inſtituit, vt animis Deo deuotis omnia fierent, voluit. Scribitur & a Nauclero, eccleſiæ Tubingenſis præpoſito, bonæ fidei autore, quod Carolus cuidam nobili adoleſcenti epiſcopatum contulit, qui mox actis regi gratiis, lætus diſcedens, & ante palatium, in ſellam equi ſibi adducti e terra inſiliit geſtiens. Carolus diligens perſonarum probator eccleſiaſticarum, hoc cernens per feneſtras, iuſſit adoleſcentem reuocari, dixitque illi, video ex moribus & geſtibus tuis, te bello aptiorem quam epiſcopatui, vbi oportet eſſe viros pietatis, & bonorum morum exemplaria. Tu igitur mecum ibis contra hoſtes militatum, alii magis idoneo imponemus munus epiſcopi: moxque contulit alii epiſcopatum. Imperatque illi, vt præſens in exercitu ſit, die conſtituto. Legitur etiam de eo, quod quoque alias non dubitauit, non modo verbis reprehendere & confutare epiſcopos, ſed ex eccleſiis eiicere, propter mores paſtore indignos. Quæ iam olim ſcripta ſuis locis præſtat, opinor, legi, quam hoc tempore repeti. Cum autem ſentiret ſe ſenio grauari & impediri a neceſſariis regnorum functionibus, habitis omnium principum comitiis, Ludouicum filium imperii regnorumque omnium hæredem & vicarium, dum ſuperſtes eſſet, inſtituit. Bernhardum autem, nepotem ex Pipino filio, vita defuncto, Italiæ Principem conſtituit, appellarique regem & vnctionem regibus debitam a Pontifice petere iuſſit. Hæc rata vbique habuerunt omnes amici. Et hæc ordinatio conſenſuſque omnium hoſtibus terrori fuit magno. Ita rebus ordinatis & pacatis, in liberale ocium ſe contulit, quod orando, legendo, audiendo doctos viros, venando non raro, & ſuos ad iuſtitiam, animi robur & mo-
63 deſtiam, fortitudinem adhortando, praua in regno corrigendo conſumpſit. Hic cum adhuc aliquot annos in ſenectute non triſti, bonaque bene actæ vitæ conſcientia egiſſet, correptus eſt febre, qua per medicorum conſilia & abſtinentiam mitigata,

gata, nonnihil conualuit; ſed recidiuo febris redit, comitante eam pleuritide, ſeptimo die pſallens & orans, in Domino obdormiuit ſeptuagenarius, & cum omni reuerentia regaliter ſepultus eſt Aquisgrani, non ſine magno in plurimis locis planctu. Numerantur prodigia, quæ eius mortem præceſſerunt, ſolis defectio, lunæ eodem anno tres defectiones, Sphæra, quæ in apice templi apud Aquisgranum erat, fulmine deiecta, in eodem loco porticus, qua ex ædibus Palatinis ad templum via erat, corruit. Et pontem, quem ipſe Moguntiæ inſignem conſtruxerat, conflagraſſe antea diximus. Diutius fortaſſe immoramur in hoc Carolo deſcribendo, & recenſemus, quæ videri poſſunt cuipiam alieniora ab inſtituto: verum, cum per hunc tantopere Germania ſit ornata & exculta, de qua ex profeſſo ſcribimus, nihil de illo nimium videri debet. Quare nihil morati moroſorum calumnias, etiam alia eius geſta narrabimus, quæ hactenus non ſatis diximus. Geſſit etiam bellum non vulgare cum Saxonibus & Anglis; geſſit autem per militaris diſciplinæ peritiſſimum virum Adolphum. Erat belli ſuſcipiendi cauſa, quod ſeditioſorum Britannorum & Saxonum turba magna communem pacem turbarant in Anglia, eratque regnum ita turbatum, vt honeſtis moribus nullus locus eſſet. Quibus igitur pax & rerum tranquillitas erat cordi, petebant contra ſeditioſos illos auxilium a Carolo, qui ante ſæpe alias apud alias nationes iuſtitiam petentibus, & iniuriam patientibus contra iniuſtos communem ſocietatem turbantes, auxilium tulit. Hoc enim vere regium, hoc Principis Chriſtiani iudicauit, quam plurimos bonos iuuare, minimeque multos lædere. Cum igitur ſuppreſſas leges, religionem, omnes bonos, audiret, mittit ſuum ducem bello maximum Adolphum cum exercitu ſatis ad hoſtes magno. Nauigat igitur ſecundis ventis cum copiis in Angliam; cumque non procul ab Angliæ littore abeſſet, ecce Angli & Saxones, qui de belli apparatu diu ante certiores erant facti, Adolphum cum ſuis egredi nauibus prohibebant, nouoque tormentorum genere, quibus magnos mittebant lapides in naues, multosque ſic perdiderunt. Adolphus inductus erat in magnas difficultates, naues propter pondus reduci a littore non potuerunt. Deſiliendum e nauibus erat omnino militibus, quibus erant loca ignota, & in aqua fluctibusque cum hoſtibus dimicandum, loco prorſus iniquo; nam Saxones & Angli ex arido aut parum admodum in aqua conſiſtentes expeditiſſimi, locis notis pugnabant, & telorum noua genera coniiciebant mira denſitate. Quibus difficultatibus quidam in exercitu milites non mediocriter perterriti ſunt, & ſtudium alacritatemque dimicando conſuetam, ſicut in cæteris pugnis, non oſtenderunt. Sed Adolphus magnæ vocis oratione fortiter ſuos allocutus, primam coitionem eſſe acriorem, magno animo ad littus contenderent, hoſtes in fugam ſpem habere, nobis (inquit) aut vincendum cum gloria æterna, aut ignominioſe in aqua pereundum: videtis enim ipſi nullum locum fugæ. Pollicetur que victoribus magna præmia, & primis militibus, qui in aridum perueniant, ſingulis mille aureos clara voce promittit, & addit, qui mauult turpiſſime ſuffocari, quam fortiter vincere, ceſſet: ego faciam, quod mei eſt officii; & cum hoc verbo iniecit ſe in medios hoſtes. Tum etiam cunctantes, partim exemplo, partim oratione, partim præmiorum ſpe commoti, anteuerterunt ducem, & quisque prorumpit media hoſtium tela, vt littus attingat, conſequatur hos mille aureos. Statimque hoſtes referre pedem coacti ſunt parum; tantum tamen, vt Adolphus in ſicco iam cum maiore parte exercitus conſiſtens, pugnaret. Diuque ſic acerrime eſt ab vtrisque pugnatum. Angli & Saxones non parum deſponderunt animum, cum vidiſſent impares ſe fuiſſe hoſti, cum adhuc eſſet impeditus in fluctibus, multo minus iam reſiſtere poſſe colligebant, cum æquum locum eſſent aſſecuti hoſtes; quare vehementer perturbati ſunt. Animis victis, nulla eſt in reliqua in corporibus exanimatis ſpes. Quam ob cauſam, cum Adolphus cum ſuis omnibus in terra ſicca conſtitit, animi omnium ſunt erecti; hoſtium vero deiecti. Quare tergum vertentes, fugæ ſe commiſerunt. Adolphus parum tutum ratus, per ignotam regionem longius inſequi hoſtem, veritus, necubi

bi eſſent poſitæ in hunc euentum inſidiæ: neque enim ſperare potuit, ita hoſtem
64 victum iri, antequam ingrederentur Angliam, quam liberandam venerit. Iubet igitur eos bono eſſe animo, maximum & difficilimum belli confectum, hoſtes territos. Caſtra muniunt in editiore colle, naues reparant, & in altum reducunt, vulneratis medentur, exploratores mittuntur, vbinam hoſtes conſtiterint, ſcire petunt. Nomina militum conquiruntur, qui primi littus attigerant in ſuperioris diei pugna. Ibi vero ingens fit contentio: nam quinque millia petunt præmium, quorum quiſque primum ſe fuiſſe conatur probare: ipſe dux Adolphus omnino exiſtimauit fidem ſeruandam ſibi propter autoritatem & nomen ſuum; hactenus enim nomine ſuo bono fretus, feliciter exercitui imperauerat, quod opus eſt vnicuique, qui imperare hominibus quocunque modo cogitat, ſiue pueris, ſiue maioribus natu: vbi enim in contemptum venit quiſpiam, & futilis leuiſue habetur, nemo audit eum, contemtoque capite, membrorum reliquorum nullum ſuam functionem obit. Adolphus igitur, qui ſuis oculis præſens viderat ſimul vno tempore plures audaciſſime perrupiſſe hoſtes, & in aridum littus perueniſſe, vt ergo cernerent, fortiter factis præmium apud eum eſſe, & quoque liberaret fidem ſuam, & ad reliquum belli haberet paratiores: nam, quantum ſupereſſet difficultatis, ſcire nondum poterat (neque enim adhuc ad eum delatum erat, quid hoſtibus animi vel ſpei ſupereſſet, quid molirentur, vbique conſtitiſſent) addit illis decem millibus, quos promiſerat aureis, alia aureorum quadraginta millia, diuiſitque eam pecuniam in eos, qui præmium petebant, iuſte autem pleroſque petere ſciebat. Quam pecuniam optime collocatam demonſtrarunt difficiles caſus, & neceſſitates ancipiteſque pugnæ ſequentis temporis. Interea redeunt exploratores, referunt, hoſtes caſtris munitis in colle, viduo arboribus, inter duas ſyluas ſito, caſtra muniuiſſe, & muniendo adhuc occupari. Adolphus ex exploratorum verbis hoſtium timorem coniicit, quamobrem ocyſſime, præſidiis ad naues tuendas relictis, properat, vt ex recenti fuga territos adoriatur. Vbi venit, locum diligenter perſpicit, aggreditur expugnare caſtra ea parte, qua minus firma videbantur, & ſuis minimum noceri poſſit telis & tormentis, quo genere armorum plurimum fidebant hoſtes, relinquens ſimul liberum hoſti ad fugam exitum; nam propterea iuxta ſyluas caſtra locaſſe videbat, vt haberent, quo ſe expugnatis caſtris reciperent. Hic erat videre, quantum virium & animorum illa aureorum 50 millia addidiſſent militibus, quiſque enim ex quinque illis millibus voluit probare, non collocatum præmium in indignũ. Potiſſimum vero illi, qui quibusdam putabantur non meritos accepiſſe, factis audacibus vſque ad extremã temeritatem hanc a ſe ſuſpicionem amouere nituntur. Reliquus vero exercitus nititur declarare, non animum & fortitudinem defuiſſe, aut virtute illis inferiores eſſe, ſed locum illis ereptum (neque enim tantum loci fuit, vt omnibus ſimul poſſibile fuerit capere littus. Ita illa honeſtiſſima contentione aſcendunt vallum, irrumpunt in caſtra per media hoſtium; ſed ex fuga priore confuſorum tela, Angli & Saxones eiiciunt ſe ex caſtris, qua fugæ patebat locus, diffugiunt in ſyluas, ſed magno numero occiſorum ad caſtra relicto. Ex captiuis cognoſcit Adolphus, quanto terrore hoſtes confuſi ſint: aperte enim inter eos dici vna omnium voce, non homines eſſe Gallos aut Germanos, ſed deos aut dæmones in ſpecie hominum. Verumque erat, quod dicebant, quanquam non qui fieret, ſciebant: Deus enim per homines de illis ſupplicia ſumebat, & Dei manus vere pugnabat contra eos. Conuocatis ſuis, poſt expugnata hoſtium caſtra, Adolphus prædicat virtutes militum, & gratias agit, laborum præmium pollicetur. Diuidit ſpolia, quæ in caſtris nacti erant: erant autem ſpolia varia & magna. Diſceditque hinc paululum propter cadauerum fœtorem. Mittitque leuioris armaturæ milites circa & in ſyluas, qui hoſtium veſtigia ſecuti, explorent quidnam agant. Læti per nemora quærunt hoſtem, cum peruenerunt eo, vbi hoſtes laſſi quieuerunt, vix cum eſſent quingenti, hoſtium eſſet iuſtus exercitus, attoniti ſpectabant ex arboribus, quid hoſtes agerent. Iamiamque ſubducere ſe clancu-

cu-

culum parabant, ecce hoſtium exercitus, qui totus illic conuenerat ex fuga, conſpectis illis, coniicit ſe in pedes, fugitque non aliter atque ouium grex conſpecto lupo. Qui igitur ad explorandum miſſi erant, ſequuntur; ſed tardioribus pedibus. Vbi venerunt ad eum locum, in quo hoſtes quieuerant, inuenerunt relicta poſita in arboribus plurima arma, inuenerunt & multa alia ex impedimentis relicta. Hic igitur vnam atque alteram horam morati, admirati ſunt formidinem hominum, deinde reuerſi, onerati hoſtium armis & aliis ſpoliis, ad ſuos, quæ acciderunt & quæ viderunt, referunt. 65 Poſtera luce veniunt ex tota Anglia legati ciuitatum, ſe ſuaque offerunt Carolo, regi Francorum & Galliarum, inquiunt ſe iam tranquillitatem Angliæ ſperare, gratias agunt, &c. Quos conſolatus Adolphus, bene ſperare iuſſit, ſe propterea a rege ſuo miſſum, vt florentiſſimum regnum liberetur, boniſque locus & ocium honeſtum ſit, leges & inprimis religio floreant ad honorem & gloriam omnipotentis Dei. Hoſtes igitur ſuperati, omnique ſpe erepta, miſerunt legatos eodem tempore & ad Adolphum, & ad Carolum in Galliam, humiliterque petunt gratiam & pacem, & ſedes in Anglia, ſe legibus & religioni obedituros, obſides, quotquot & quoſcunque vellet, daturos, & quæcunque Carolus imperaſſet, cum omni obedientia prompte facturos. Adolphus, vbi cognouit etiam legatos hoſtium apud regem eſſe, nihil reſpondet, expectatque regis ſententiam & voluntatem. Carolus victis ignoſcit, peccata condonat (quod illi peculiare fuit.) Iubet, vt Adolphus quam longiſſime diſſitas ſedes præbeat iis, qui in caſtris & in coniuratione fuerunt, quo disiuncti minus ſeditionem denuo excitare poſſent. Adolphus mandata exequitur, pacem, leges & religionem in Anglia tota, iuxta Caroli præſcriptum, ſtatuit & firmat, obſideſque ab illis acceptos ad ſe recipit. Reditum igitur ex Britannia apparans, naues reficit, imponit copias, ſoluit eas. Ecce ſubito improuiſa tempeſtas cooritur, & claſſis in diuerſas partes maris disiicitur, nauesque per totam eam obſcuram noctem anchoris iactis, diſperſæ in mari ſtant, fluctibusque æſtu maris excitatis obruuntur, miſereque affliguntur. Fitque ingens exercitus perturbatio. Redire igitur coacti ſunt ad portus Angliæ: naues enim plurimæ ad nauigandum inutiles factæ ſunt. Magno ſtudio & cura adiuuarunt eos in reparandis nauibus certatim omnes Britanniæ ciuitates: paucisque diebus in reficiendis nauibus conſumptis, nacti ſerenitatem & maris tranquillitatem, iterum ſe crediderunt æquori, proſperaque in Gallias vsque nauigatione vſi ſunt. Atque ita eſt hoc bellum finitum, quod in Anglia ſtatus felix pacatusque conſecutus eſt. Animique gratitudinem omnes ſingulatim ciuitates, variis muneribus miſſis, declararunt erga Carolum regem Galliarum, qui illis hæc ocia fecerat.

DE GERMANIS
LIBER NONUS.

QVod de conſpiratione Pipini filii in Carolum patrem ſuum, propter
nouercam Faſtradam, quæ fuit legitima vxor Caroli, ſcribitur,
mihi non cohærere videtur, malamque ſubeſſe fidem ſuſpicor.
793 Anno 793 (ſi hiſtoriæ non fallunt) viſitauit omnes terras ſibi ſub-
iectas, præſertim Franciam Orientalem in Germania, conciliumque Francofurti celebrauit, multis epiſcopis, monachis, & ſacerdotum præpoſitis
illic congregatis. In eo concilio damnata eſt Felicianorum hæreſis, & opinio eo-
796 rum, qui imagines in templis non ferendas putant & docent. Anno 796, Leo
Pontifex Romanus 3 Carolo Magno claues S. Petri miſit, & vexillum Romanæ ciuitatis. Quæ dona accepta & grata fuerunt incredibiliter Carolo. Pontifici igitur pro his reddidit magnam vim auri & argenti, quam in Vngaria nactus armis,
depoſuerat apud principem Henricum Foroiulienſem. Præterea edixit Romanis,
qui nondum omnes per omnia Papæ obediebant, vt iureiurando promitterent, ſe
facturos, quicquid Papæ conſtituiſſent mandaſſentque, aut mandarent, aut etiam
in poſterum mandaturi eſſent. Iusiurandum hoc ſine tergiuerſatione coacti ſunt
Pontifici iurare; quanquam inuiti plerique ſecerint: ſed tantum Caroli autoritas
valuit. Quam autem iuuiti iurarint, Pontificibusque ita ſe manciparint, declarant
ea, quæ poſtea Romæ acciderunt. Anno namque ſecundo poſt iuramentum,
798 nempe anno 798, conati ſunt in libertatem ſe aſſerere, & Reipublicæ Senatuique
aſcribere, quicquid Cæſaris erat. Quibus exordiis omnia eſſent orta, & poſtea
peruerſa allegantes, & ſe ita defendentes. Hoc intolerabile viſum eſt Leoni 3 Pontifici, qui iura Romæ Cæſaris ipſe ſperabat. Aperte igitur contra Romanorum
conatus ſecit & dixit. Quibus rebus in ſe concitauit iram omnium Romanorum.
66 Leo contemnens iram illorum, in proceſſione igitur quadam & pompa nihil expectans mali, omnia tuta putans, ſeditione a Romanis ciuibus facta, de equo abiicitur, Pontificio ornatu exuitur, pugnis colaphisque cæditur, ſemimortuus in carcerem trahitur. Tantaque hæc acta ſunt crudelitate, vt omnes cardinales exanimati fugerint, & tota curia exterrita diffugerit. Verum, vt nihil recte curari poteſt in populo, qui in partes diuiſus diſſentit, habuit & ſuos amicos inter Romanos,
qui ſtudebant Cæſarianis & Pontificiis rebus contra Rempublicam; a quibus paucos poſt dies e carcere liberatus eſt, & confugit ad Principem Spoleti. Romani ergo ubi audiuerunt, Papam e carcere liberatum, ſævierunt in omnes ſuſpectos crudeliter, etiam in Palatium Pontificium & domos eorum, quorum opera putabatur
liberatus. Leo ad Carolum Magnum in Gallias feſtinauit, opem & auxilium
quærens; Romani ad eundem mittunt ſuos legatos, ſe excuſantes, refellentesque
pontificiam accuſationem, grauiterque rurſum accuſarunt Leonem. Carolus vero
claudit aures ad Romanorum accuſationem contra Papam, patrocinatur Pontifici. Romani hoc cernentes, triſtes redeunt, ad Senatum omnia referunt, ſenatus
neſcire, quid agat, quo ſe vertere debeat, ſciens potentiam & in rebus gerendis Caroli ſucceſſus, omnes ſe purgare, dicere, nunquam placuiſſe audax impaſſibileque
facinus, adulari Pontificiis, aduerſam factionem damnare. Quidam, qui primi
autores fuerant, fugere; quibus ſcilicet excuſationi nullus locus erat. Carolus
Leonem Pontificem Romam remittit cum equitatu forti, comitantibus eum quibusdam epiſcopis, ſequitur eum Carolus cum copiis. Romam vbi venit Pontifex,
ob-

obuiam procedentes omnes eccleſiaſticæ perſonæ, eum excipiunt honorificentiſſime cum pompa maxima, proceſſerunt autem illi obuiam vſque ad pontem Miluium. Carolus, poſt pauculos dies ſequitur, quoque venit Romam: qui excipitur omnis generis inſtrumentis muſicis, pulſatiſque omnibus campanis. Octauo die poſt aduentum eius ſedit auditurus ſeditionis & tumultus cauſas. Ex Romanis, etſi viderent iudicis animum inclinari in diuerſam partem, & aufugiſſent autores; tamen inuenti ſunt, qui cum periculo magno veritatem non dubitarint proferre. Præfati igitur, quæ ad propoſitum & regis animum videbantur apta, nefanda & capitalia ſcelera Leoni obiiciebant, & omnia probabant argumentis, quæ conuelli non poterant; cumque eſſent excalefacti in media accuſationis oratione, iuſſi ſunt tacere. Cardinales, epiſcopi & abbates, qui una ſedebant cum Carolo, cauſas audituri, clamabant, Sedem Romanam, eccleſiarum omnium caput, iudicandi ius habere omnes, a nemine vero debere iudicari. Propter hanc eccleſiæ autoritatem, noluit Carolus iudicare in hac cauſa, relinquitque iudicium ſanctitati pontificiæ. Nauclerus hæc ſcripta habet, vbi, ſi quis cupit legere, inueniet. Poſt hæc cogitauit Leo 3 quibus rationibus efficere poſſet, vt ſedes Romana haberet defenſorem, ſi quid tale aliquid accideret, quandoquidem Cæſares Conſtantinopolitani non ſatis viribus & opibus pollerent ad defendendam Romanæ ſedis dignitatem, & hactenus in ſeditionum & tumultuum, ciuiliumque bellorum motibus, Romam deſeruiſſent. Quas ob cauſas in Occidente opus eſſe Imperatore, qui hæc curet. Multa autem ob merita, nemo inueniebatur dignior Carolo, rege Galliarum: Primum ob tot officia ab eo collata in eccleſiam Romanam, & tot priuilegia conceſſa Pontificibus Romanis. Deinde, quod eſſet fortiter factis clarus per totum terrarum orbem, tantæque autoritatis, vt ſolus nomine ſolo plus poſſet, quam multi alii cruentiſſimis bellis, qui Italiam & Hiſpanias ab hoſtibus ſæpe liberaſſet, Turcasque ſuperaſſet multis maximis prælijs. Poſtremo, ob eadem merita & beneficia in Romanam eccleſiam maiorum ſuorum, quorum egregie facta ad aſtra eſſent ſublata apud omnes gentes. His ex cauſis Pontifex, cum conſenſu ſuorum Cardinalium & epiſcoporum, appellat Carolum Magnum, Galliarum regem, Imperatorem Romanum in Occidente. In die natiuitatis Chriſti, cum miſſam celebrauit Pontifex, vertit ſe ad populum, & pronunciauit Carolum Romanum Imperatorem in toto Occidente. Omnis populus, apertis tibiis, clamarunt, Deus Carolo inuicto, Auguſto Imperatori, largiatur pacem, victoriam contra hoſtes, incolumitatem, & annos vitæ longiſſimos. Alii clamabant, Dominus omnipotens fortunet omnes greſſus omniaque conſilia eius. Et ſtatim auream gemmis diſtinctam, precioſiſſimam coronam impoſuit illi Pontifex. Atque ita peruenit ad Germanos a Græcis ius Romani imperii. Scribunt autores, totum regnum Caroli nuncupatum regnum Franciæ, Germaniam vſque ad Vngaros vocatam regnum Franciæ 67
Orientalis; Gallias & Phriſiam regnum Franciæ Occidentalis nominatum. A Carolo autem rege regnum Franciæ vocatum eſt. Nam Carolus Germanus Francus fuit. Multa ſunt apud varios autores, quo pacto imperium a Græcis tranſlatum ſit ad Germanos. Huc etiam facit Canon de conſec. diſt. 1. in qua aperte dicitur, quod Romanum imperium a Græcis ad Germanos deductum ſit. Item aliis locis ſcribitur, quod Romanum imperium in perſona Caroli ad Germanos ſit tranſlatum. Legimus etiam in ſpeculo Hiſtoriali, quod Carolus natus ſit Germanus, maternamque illum habuiſſe linguam Germanicam; & Germanica nomina menſibus & ventis Carolum hunc primum impoſuiſſe. Fuit enim ingenio felici, & literis variis culto, quæ dotes illi etiam ab iniquis conceduntur. Et profecto non vulgaris ingenii fuit, illa nomina imponere menſibus & ventis Germanico ſermone, quæ habent. Lingua Germanica etiam locutos in Gallia tempore Caroli, teſtantur monimenta multa veterum. Hoc beatus Rhenanus notauit, vir in omni genere literarum excellenter doctus & vere philoſophus. Proptereaque vere beatus ſuis contentus ſine ambitione viuit rex, &, quod ad noſtrum propoſitum facit,

hiſtoriarum omnium ſeculorum ſcientiſſimus & iudex acutiſſimus. Quem virum ſi
pluribus deſcriberem, non poſſem dici non reſpexiſſe libri titulum. Videntur enim
tales magna pars Germaniæ. Lotharius, Ludouici Pii filius, teſtatur, omnes libe-
ros Caroli Magni etiam Germanice locutos, nempe natos Francos. Fuitque ma-
gna linguæ Saxonum & Francorum ſimilitudo, propter commercia & bella inter
eos aſſidua. Porro nihil tam certum, quod non inter mortales, ad mentiendum
& fingendum ingenioſos & inclinatos, in controuerſiam vocetur: quare etiam in-
uenti ſunt, qui negare auſi ſunt, Carolum hunc Magnum Germanum fuiſſe, Ger-
maniæ maximum virum inuidentes. Quod autem Germanus fuerit, abunde ſatis
magno teſtimonio ſunt eius veſtes, uxores, & liberi. Irenicus probat hoc ex ma-
iorum eius genealogia, quam recenſet a Clodouæo vsque ad Carolum Magnum
lib. 3. cap. 17. Eſt & in Decretis comprobatum. Baldus teſtatur, Flauius Forliui-
enſis, Otho Friſingenſis, Vrbanus II. Platina in vita Adriani, & Gotfridus Viter-
bienſis, & reliqui autores, quos enumerare longum eſt, omnes conſentiente vno
ore dicunt, hunc Carolum Magnum in Francia Orientali natum. Nauclerus, Lu-
poldus Bambergenſis, Eginhardus, Cancellarius ipſius Caroli, cui tuto credi poteſt;
addunt etiam locum in Francia Germaniæ, in quo eſt natus, nempe Ingelheim.
Marlianus dicit, Carolum natum in pago, Lupilia nomine; & ſcribit, omnes eius
maiores, cognatos, & liberos fuiſſe Germanos. Cui ſubſcribit Ganguinus. Egin-
hardus, Cancellarius eius, ſcriptum reliquit, Carolum Germanica ſemper pro ſua
peculiari lingua vſum, plerunque apud Germanos verſatum, niſi vrgentibus re-
gnorum negociis, & bellorum tumultibus, nunquam Germania egreſſum, tanto-
pere ſcilicet delectatum patrio ſolo, patriæ moribus, cœli, ſub quo natus erat, dul-
cedine. *(a)* Et per totam ſuam ætatem non aliter veſtitum, quam conſuetudine
& more Germanorum, præter bis Romæ, rogatu Pontificis Adriani, & Leonis ter-
tii, veſtitu Romanorum more vſum, propter conciliandos ſibi morum veſtium-
que ſimilitudine, Romanorum animos: ſed egreſſum Vrbe mutaſſe, & Romanum
habitum ceu onus depoſuiſſe. Quanquam quid opus eſt probare rem clariſſi-
mam? nos tamen hæc pauca ex pluribus addidimus, ne quis dubitet illorum, qui
incidunt in eos, qui audent hoc in dubium vocare, aut etiam impudenter nega-
re, quos miſſos faciamus; neque enim digni ſunt, qui aut legantur, aut nominis
eorum vlla mentio fiat. Iis vero autoribus, quos citaui, nemo dubitet credere:
fidei enim maiorem rationem habuiſſe animaduerto, quam dictionis elegan-
tiæ, idque laudo. Neque enim in hiſtoria aliud æque requirimus aut expecta-
mus, atque certam fidem. Suos etiam filios & filias & uxores a Germanorum
cultu nihil differre voluit, filiosque in armis & exercitationibus in ocio & vena-
tionibus ad conſuetudinem Germanorum aſſuefecit. Exercuit autem eos a pri-
ma adoleſcentia non ſegniter, quo indurati ſufficerent ſeriis rebus bello & pa-
ce. Porro, qui dicunt imperii Romani ius primum per Carolum ad Francos
translatum, & poſtea a Francis ad Germanos deductum per Othonem I. ii toto
errant cœlo. Ignorant enim Francos Germanos, putant Gallos Francos eſſe,
cui errori occaſionem dedit id, quod ſupra dictum eſt, regnum Galliæ etiam vocita-
tum regnū Franciæ (quod nomen ad noſtra tempora obtinet) propter reges eius ex
68 Francia Germaniæ. In his qui dubitat, idem clara luce cæcutit. Loquunturque
contra paulo ante citatum decretum, & contra Canonem in cap. Venerabilem.
Quibus locis ſatis eſt comprobatum, imperium Romanum in perſona Caroli pri-
mum ad Germanos veniſſe: quanquam poſterioribus temporibus Pontifices Ro-
mani & alii ſæpe tentarint hoc ius Germanis eripere. Propterea, quod Germani
Cæſares quidam non voluerunt mancipia eſſe quorundam, & non omnia ad nu-
tum quorundam implere ſanguine. Et plane, quantum ego ex omnibus rerum
circumſtantiis conìicere poſſum, nullæ fuerunt aliæ cauſæ, quod quidam ita ad Be-
ren-

(a) Diuerſas de Caroli M. loco natali ſententias retulimus in Syntagmate Hiſt. German. *diſſ. VII. §. IV.* atque demonſtrauimus, ipſum omnino fuiſſe Germanum.

rengarii & Hugonis Arelatenſis, & aliorum quorundam ocii & pacis communis
turbatorum tyrannidem conniuerunt, imo & clam iuuerunt ad imperium, &
communem mortalibus ſalutarem almam pacem turbandam. Quorum malo-
rum, quæ adhuc hodie orbem affligunt, cauſæ ſunt apertiores, quam vt inuehen-
dum ſit mihi in autores bellorum. Nec eſt noſtri propoſiti aut conſilii, perſtrin-
gere quenquam. Reuertar igitur ad Carolum, cuius æquitatem cum ubique tum
potiſſimum in Italiæ rebus ordinandis videmus. Longobardis enim victis, ſedes
tribuit circa Mediolanum & Papiam, & in his locis, quos hodie adhuc vocant Lom-
bardiam. Exarchatum Rauennæ nominauit Romaniolam, vt quæ Romani eſſet
Pontificis. Græcos omnes eiecit ex Italia, Siciliam & Neapolim conceſſit propter
pacem Conſtantinopolitanis Imperatoribus: quas facile ſibi ſubiicere potuiſſet, niſi
maluiſſet rerum tranquillitatem. Reliquam totam Italiam imperio Occidentali
adiudicauit. Paxque facta eſt inter Irenen & Carolum, & cum Nicephoro, ea con-
ditionum lege, vt Veneti ſuis legibus vterentur, eſſetque ciuitas libera, neutri ne-
que Occidentis, neque Orientis imperio obnoxia. Hoc factum eſſe traditur an-
no 803. Non longo poſt tempore, in Germaniam venerunt ad Carolum Impera- 803
torem princeps & epiſcopus Venetiarum, cum magnificentiſſimis muneribus, pe-
tentes ab eo priuilegiorum & libertatis donatæ confirmationem. Ad quam eorum
petitionem Carolus Auguſtus facilis plura, quam petierunt, conceſſit: ſed vo-
luit, vt etiam his a ſe conceſſis priuilegiis accederet Pontificis conſenſus & auto-
ritas. Ea fuit Carolus modeſtia, & erga Romanam ſedem obſeruantia. Veneti
autem, breui poſt tempore beneficiorum Caroli non ſatis memores, egerunt, ne-
ſcio quid aduerſus Carolum, egerunt autem tantum contra eum, vt illis indicto
bello, in eos miſerit Pipinum cum exercitu. Pipinus, vbi cum Germano milite ap-
propinquat Venetiarum ditioni, ex agro paſſim Veneto, & ex vrbibus etiam mu-
nitioribus fugerunt in vrbem Venetiarum. Idcirco Heracliam nouam urbem, &
Equilium vacuas reperit Pipinus: totamque eorum in ea parte, in Italia ſcilicet, di-
tionem cepit Pipinus, nullo reſiſtente. Nicephorus in hoc bello ſuas ſimultates
cum Carolo diſſimulare non potuit: contra enim fœderis leges & fidem miſit Ve-
netis auxilia, & illos concitauit aduerſus Carolum, conatus & alios eodem tem-
pore excitare. Quæ res Carolum non mediocriter commouit. Quare auget
copias, maiorique vrget bellum animo & apparatu. Profuit autem non parum,
quod Venetorum quidam Principes Carolo fauebant. In vrbe igitur nihil ſolide
diſcordes proponere poterant; & erant debiliores Nicephori manus, quam expe-
ctarant; Caroli autem copiæ indies creſcebant, ex quibus cauſis factum eſt, vt Ve-
neti deſponderint animum, petierintque pacem, adeoque vt ſe facturos, quicquid
iuſtum & æquum eſſe, iudicaret ipſe Imperator Carolus. Igitur nouum fœdus
inter Carolum & Venetos eſt factum: cuius hæ præcipuæ conditiones erant, pri-
mo, ne vnquam mitterent Conſtantinopolitanis principibus auxilia, néue ab illis
peterent auxilia, & nihil prorſus commune commertiumque cum illis haberent.
Secundo, vt ſicubi neceſſitas exigeret, vt Carolo opus eſſet nauibus, vt certum
numerum nauium bonarum darent, & certam ſummam pecuniæ contra Turcas
conferrent. Tertio, vt quandocunque vſus poſtularet, vt illi loca eorum & por-
tus omnes paterent, etiam Venetiæ ipſa vrbs. Hæc ſunt literis & ſigillis, iura-
mentiſque corroborata.

Porro Veneti cum ſint fere omnes mercatores, aut ſi qui ſunt, quibus nullo am-
plius quæſtu eſt opus, ex mercatura has facultates ſunt conſecuti. Non diu igitur illá
iacturam facultatum ferunt; vident enim aut mercatura rem quærendá, aut deſe-
rendá patriam, mutandumque locum. Neque enim vineta in mari conſerere, aut
æquor arare poterant. Ob has cauſas cum Principibus Conſtantinopolitanis ite-
rum contra leges pacis redeunt in gratiam. Neque enim mercaturam exercere
poſſunt, niſi amici ſint Conſtantinopolitanis. Quapropter cum Turcis tam diu-
turnam pacem noſtra memoria ſeruauerunt.. Nec diu poſſunt durare in ea po-

69 puli frequentia, niſi amico vtantur Turca, qui tranſmarina fere omnia loca ſub ſuo premit imperio, ex quibus ad nos per Venetos apportantur merces. Quamobrem ſi quando incidunt cum Turca belli cauſæ, breue ſolet eſſet bellum. Pacem enim emunt magno, quam pecuniam ex Europa, quæ eius fruitur mercibus, large recipiunt. Hanc defectionem Venetorum non laturus Imperator Carolus, multo quam prius apparatu belli ampliore inuadit eos, duce Pipino. Venetorum ſubditi, vt antea ex oppidis & agris paſſim ſe intra mœnia Venetiarum recipiunt. Pipinus omnia habitatoribus & omnibus rebus vacua facile in poteſtatem redigit. Erat autem conſilium & ſpes Venetorum, non diu cum tanto exercitu permanere poſſe in caſtris. Ipſi vero habebant omnia neceſſaria in vrbe vberrime, & libere nauibus per mare, quo volebant, inuehere poterant; neque enim nauali facultate Pipinus pollebat. Ipſi vero claſſem habebant magnam & bene inſtructam, & qui eam regebant periti ſſimos, ad pugnamque naualem expeditiſſimos. Cum igitur Pipinus aliquandiu ſic in caſtris tempus fruſtra tereret, Venetique nullum deditionis aut timoris ſignum præberent, ſed ſe intra mœnia continerent, intellexit, eorum ſpem eſſe breui diſceſſuram. Erat primum conſilium Pipini, captum agrum & vrbes aduenis habitatoribus tradere, fortibuſque viris ex Germania, & Italiam reliquam illis iungere, vt quando Veneti poſt exercitus diſceſſum recipere conarentur, vna coniuncti reſiſterent. Sed Carolus iubet eum nullis impenſis parcere, claſſem quoque parare, qua etiam ab vſu maris prohibeantur. Pontifex in claſſe paranda, & tota Italia iuuat eum. Poſtquam circumdedit vrbem mari & terra, pontem ab arido vſque ad urbem, magnum opus facere inſtituit: cum autem pene erat ad vrbem perductus, igne a Venetis miro artificio & materia facto, correptus media nocte totus conflagrauit; periitque ea nocte magnus militum, qui in ponte erant, numerus. Claſſem quoque eius incendere conati, ſed Itali, qui in ea erant, cauerunt: ſed nauali prælio congreſſi, cedere coacti ſunt Pipini naues, vna atque altera amiſſa. Quibus rebus non parum commotus eſt ira Pipinus, ſed quo magis cupit vlciſci, hoc minus ſpei eſt fieri poſſe. Videt enim inexpugnabilem vrbem, videt obſtinatos ciuium animos. Pudet ſic diſcedere, rebus infectis. Imperator Carolus ſubornat Pontificem, vt ſe interponat, & qualemcunque poſſit, pacem faciat. Pontifex ad Venetos mittit legationem, epiſcopum virum facundia & prudentia inſigniter dotatum: qui vbi venit ad Venetos, & Pontificis voluntatem & poſtulata de pace expoſuiſſet, reſponderunt, Se nullis rationibus poſſe mercaturam, qua ciuitas cœperit, & in eam magnitudinem creuerit, & hactenus conſeruata ſit, relinquere, niſi velint & cœlum mutare. Sed ad impoſſibilia promittenda adactos a Carolo, quæ ſeruare vllis legibus nemo cogatur. Quare aut libertatem ſuam velle retinere, aut extrema omnia tentare. Si Carolus velit eis integrum relinquere cum Conſtantinopolitanis & etiam cum Turcis mercaturam exercere, habiturum amicam ciuitatem, & quæ officia iuſta nunquam ſit negatura. Interea Pipinus reparare naues, ſimulare ſe alios milites ex Germania expectare, moliri maxima quæque. Veneti reſpondent Pontificis legato, ſi poſſit efficere, vt in quiete poſſint ſtatum ciuitatis conſeruare, ſalua libertate, maximi beneficii loco habituros. Donant præterea munuſcula non vulgaria, legato; qui horum reſponſo audito, ad Carolum proficiſcitur in Germaniam, agitque apud Carolum Venetorum cauſam, & exponit Pontificis voluntatem de facienda pace, quaſi ignarus, quod hoc Carolus a Pontifice petierit. Et incertum eſt, an diſſimularit ſe ſcire, an vere neſcierit. Carolo magnopere placuit taciturnitas & fides Pontificis. Venetorum cauſam ſerio agit, quod tueri ſtatum vrbis ſine Græcorum & aliorum exterorum commertio non poſſint. Si ex agricultura aut pactione viuere velint, vrbem relinquendam neceſſitate coactos, inuitos contra Cæſaream Caroli maieſtatem egiſſe. Caroli virtutes a plurimis Venetiarum principibus viris prædicari candidiſſime. Nihil æque cupere, quam a Carolo occaſionem præberi, quo animum ciuitatis erga eum declarare poſſint.

Petere

Petere pacem, ſed cum libertate coniunctam, ſed in qua vrbis ſtatus poſſet durare, ſed poſſibilem ſeruatu; contraque quam non cogantur, velint nolint, agere. Carolus a Pontificis legato epiſcopo placatus, & Venetis beneuolus redditus totus, reſpondet, ſe maiora Pontifici non negare aut poſſe aut debere. Venetis ignoſcere, & quæcunque ad augendam ciuitatem faciant, concedere. Epiſcopum, multis officiis collatis, dimittit, cupitque arbitros Pontificem, & hunc legatum de componenda pace cum Venetis, fit pax, ſua omnia recuperant, libere cum omnibus commertia agunt, dimittitur exercitus. Hoc pacto hoc eſt finitum bellum. 70
Graue quoque cum Boëmis geſſit bellum, contra quos cum copiis Carolus Magnus miſit ſuum filium Carolum. Qui cum Boëmiæ appropinquaſſet, obuiam illi Boëmi venerunt, vtile putantes, hoſtem in fines ſuos non admittere. Collocarunt igitur præſidia per omnia loca montium & ſyluarum, per quæ hoſtem venturum putabant. Vno vero loco congregatus eſt exercitus, qui in animo habebat excipere hoſtem prælio. Quibus Boëmorum rationibus cognitis, Carolus ſuas ex illorum rationibus moderatur. Ergo iter tenuit, per quod venturum expectabant, quamdiu potuit, & paruis itineribus iuit per aliquot dies. Hoſtes colligunt maximas vires ſuas in vnum locum, & bene muniunt caſtra, & obſtruunt magnis laboribus vias. Simulat ergo ſe parare ad perrumpendam omnem eam munitionem per hoſtes; ſed acceptis viarum peritis ductoribus, ſub crepuſculum noctis iubet omnes ſe cibo reficere, promittit laboris præmium, iubet vt cogitent, quam paruis itineribus hactenus ſint ducti, totos dies ſæpe iam quieuiſſe, vt vna hac nocte ſint animis parati, rogat, ſine omni diſcrimine ducturum in medium hoſtilem agrum: ſed hac nocte feſtinandum. Incenditque ignes adiecta materia, qua ignes per totam noctem durent, præbeantque ſpeciem manentis exercitus; taciteque propere abducit exercitum per loca, qua minime a Boëmis expectabatur. Inuenit tamen ea quoque præſidiis munita, ſed infirmis: iis igitur partim captis, partim occiſis, partim fugatis, peruenit ſine negocio in hoſtilem regionem. Erat autem ea nox ſtellis & luna clara. Luce orta, Boëmi mirantur inſolitum ſilentium, exploratores nunciant hoſtes nuſquam apparere, ſubito timent, ne illud ſit, quod erat, nempe aliam viam ingreſſos, tamen diſcedere non audent, metuunt enim inſidias. A meridie nunciatur illis, in caſtris vt aduolent, hoſtes vaſtare omnia. Boëmi properant ad ſuos parentes ſenes, vxores, caros liberos, & focos defendendos. Eo die hoſtem conſequi non poſſunt, ſed veniunt ad vaſtata & incendiis conſumpta ædificia, nouam & deplorandam patriæ faciem. Feſtinant igitur per totam noctem eam, & ſequentem lucem, confuſi dolore & ira, eo veſperi veniunt in hoſtium conſpectum, qui caſtris munitis, quieſcunt laboribus & longis itineribus fatigati. Boëmi, ceu irrationales irritati animantes, feſſi & fame debilitati, ad caſtrorum vallum inexpugnabile currunt magno clamore. Repulſi igitur aliquoties, multis amiſſis, alio loco non minus firmo tentant, & ſic per totam noctem fruſtra oppugnant caſtra, amittuntque magnam copiarum multitudinem. Luce orta, videns Carolus non compotes mentis, conſilium ex tempore capit, nempe videns, aut omnes ſine ſuorum iactura oppugnando caſuros, ſi velint pergere, vt ea nocte ſine ratione fecerant; aut diſceſſuros, vt quiete & cibo ſe reparent. Quare equitatum paratum iubet ad portam expectare, vt cum primum ſignum datum illis ſit, erumpant, & extremum agmen abeuntium carpant, alio loco in eundem vſum erumpendi. Boëmi, vbi vident multos laſſitudine & fame deficere, & expugnari caſtra non poſſe, collem, qui aberat circiter quingentos paſſus, occupaturi, ſe in pedes coniiciunt: ſed fatigati, tardius feſtinare coguntur. Emiſſi equites, & peditatus magna pars a Carolo, non extremum agmen carpunt, ſed vniuerſas pene copias obrutas contrucidant, pauci effugiunt. Atque ex captiuis cognitum eſt, totius Boëmiæ vires hic fuiſſe collectas. Carolus mouet triduo poſt prælium caſtra, expugnaturus vrbes. Boëmi mittunt, qui pacem petant, qui obſides daturos, qui quicquid iubeat facturos, polliceantur. Prorſus

ſus enim erant fracti & victi: nam etiam perierat in oppugnandis caſtris Princeps eorum Lechon. Carolus imperat obſides, conditiones fœderis præſcribit. Quid ſingulis annis Carolo Magno tribuere debeant, ſtatuit, & reducit exercitum incolumem, tot hoſtibus occiſis, quod mirabile rarumque auditu eſt. Porro cum tam multa hactenus dicta ſint de Francis Germaniæ, non eſt, quod quiſquam miretur: eſt enim magna pars ſuperioris Germaniæ, & ante Carolum eiuſque maiores clari, præter alios Germanos, fuerunt bellicis laudibus, Valerianum a ſuis finibus repulerunt. Druſus Germanicus expertus eſt illorum fortitudinem. Poſt eum Gaius armis eorum cedere coactus eſt. Vitellius quoque eorum roboris teſtis eſt. Domicianum ſi quis roget, reſpondebit, quales fuerint in bello. Traianus, qui inferiorem Germaniam ſubiecit ſibi ad fines Francorum vſque, a Francis abſtinuit. Aurelianus apud Moguntiam vicit eos prælio; ſed minime inultos. Pro-
71 bus ſæpe vicit in ſuperiore & inferiore Germania: ſed à Francis accepit detrimenti plurimum. Valentinianus & Theodoſius etiam Francos cedere Romanis coëgerunt; ſed non ex agro Franciæ ceſſerunt, fortiter a ſuis focis hoſtem, quantumuis potentem, repulerunt. Quæ autem prima ſit Francorum origo, multi fabulantur multa inutiliter. Francos eſſe ſuperiores Germanos, clariſſime ex Strabone, autore optimo, probari poteſt, qui temporibus Auguſti vixit, & cum Romanis in militia ſæpe verſatus eſt. Hic autor diſerte Francos vicinos facit Vindelicis, quos attingunt vna parte adhuc noſtra ætate. Hac occaſione autem euecti ſunt in tantam potentiam. Gallienus, Romanorum Imperator appellatus, Romæ in omni genere luxus vixit, parum curans imperii res: venit igitur in contemptum ignauus venter. Erat autem in Germania dux, dotibus multis boni Imper. ornatus, nomine Poſthumus, qui ab exercitu cui præerat, appellatus eſt Imper. Quod vbi ad Gallienum peruenit, homo iraſci, amicos conuocare, auxilia eorum inuocare, exercitum, quem poteſt per facultates maximum, conſcribere, contra Poſthumum mittere, graue pondus auri polliceri, qui caput ad ſe ferret Poſthumi, quaſi eſſet in vado, ſi modo haberet caput Poſthumi, mentis inops venter putauit, non cogitans ſe deſpici, & pro fœmina ſcorto haberi. Audiens verò hanc iram Gallieni, & contra ſe mitti exercitum (quanquam nihil inexpectatum illi erat) ex Roma, Poſthumus copias ſuas auget Germano milite, & præcipue Francis, qui tum propter belli, præter alios, laudem bene audiebant. Maximam igitur Francorum multitudinem in exercitum aſſumit, expectat duces mollis hominis Gallieni ſine ſolicitudine; putat enim delicati principis ſeruos quoque delicatos, nimirum ita contemnens hoſtem, conferens virtutem ſui exercitus, ad aduenientis Romani robur. Confiſus igitur militum virtute, nihil periculi timet, quare per proditionem facile occiditur, præcipue tanto occiſori præmio ſtatuto. Poſthumo igitur interfecto, Francorum copiæ non propterea ſtatim diſſoluuntur, ſed cum eſſent ſatis contra potentiſſimum hoſtem magnæ, vnanimes ſtatuunt perſequi bellum, & non propter vnicum hominem Poſthumum domum vacuos redire. Deliberant igitur, qua potiſſimum parte Rom. imperium ſit aggrediendum illis. Alii primo, alii alio loco aggrediendum cenſebant. Tandem vincit ſententia eorum, qui ſequi Rhenum conſulebant, usque ad Treuerim, & apud Treueros tranſire Rhenum, Galliasque inuadere, & ſedes illic quærere ſub feliciore & temperatiore cœlo. Poſtquam hæc diligenter deliberarunt, ſine ceſſatione viam propoſitam arripiunt, omnia usque ad Treueros, quæ in itinere erant Romani imperii, populantur. Treuerim expugnatam in poteſtatem ſuam redigunt, & Galliam fere totam capiunt, ſedes in ea eligunt, de qua re eſt in ſuperioribus quoque dictum. Ex his Francis nobilioribus fuit proſapia Caroli Magni. Non deſunt, qui volunt, eam regionem ſubiectam illis fuiſſe, quam iam comes Palatinus habet. De magnitudine animi & fortibus felicibusque factis Caroli maiorumque eius nimium fortaſſe cuipiam dixiſſe videmur. Quare multa apud alios obuia omittimus. Maximum, quod in hoc viro præcipue laudibus vehendum judico, eſt, quod non ſatis

habuit

habuit genuiſſe prolem, niſi etiam educaret recte, & vt mortalibus vſui eſſe poſ-
ſet. Quod non ſatis putauit regna acquirere, niſi bonis legibus, moribus, & recta
religione inſtituta, in pace liberali ocio locus eſſet. Quapropter vbique locorum
tot concilia celebrauit, tantam adhibuit diligentiam in perſonis, qui & religioni &
Reipub. præeſſent. Eas ob cauſas tot ſcholas, vt loquuntur, fundauit, ad diſcen-
das bonas artes, bonos mores, Chriſtianam doctrinam imprimis. Autor eſt eius
Vniuerſitatis, quæ eſt Bononiæ, & eius, quæ eſt Papiæ, eiusque, quæ Lutetiæ eſt.
Nec alio propoſito tot fundauit monaſteria, niſi vt iuuentus bene in illis inſtituta,
vtilis eſſet exemplo & doctrina hominibus, & qui in illis conſeneſcere, mundi ſtul-
titia & pompa contempta, contemplationi & orationi ſe tradentes, ſtatuerent, do-
cerent morum probitatem, veramque religionem populum. Multa de hoc eius
nunquam ſatis laudato ſtudio ſunt apud autores, nos vno teſte adducto ſatis habe-
bimus. Sic igitur fere ad verbum eſt ſcriptum apud Nauclerum. Carolus pro ſuo
religionis ſtudio, Vlmam regiam villam abbati & conuentui Augiæ maioris dedit,
qui eccleſiæ iura, decimas, tributa, penſiones, per præfectos ſuos inde accipiebat:
ſed Vlmenſes iam ad libertatem ſuam non ſine maximo, vt legimus, incommodo
redierunt, donationem ſuam Carolus literis confirmauit, quarum hic exemplum
habes, *(a) In nomine ſanctæ & indiuiduæ trinitatis, Carolus diuina fauente gratia Imp.*
Auguſtus: Si ſanctorum monaſteriorum loca, ne labantur, frequenter ſuſtentamus, ſu- 72
ſtentando ditamus, non ſolum Deum per hoc nobis placamus, ſed etiam noſtri totius regni
ſtatum corroboramus. Quapropter omnium præſentium ac futurorum comperiet indu-
ſtria, qualiter Vlmam, noſtram regalem villam, pro anima noſtræ ac parentum noſtrorum
remedio, ad monaſterium, quod conſtructum eſt in inſula, quæ in Alemaniæ partibus ſita,
Sintleobeſana *(b) nuncupatur, vbi venerabilis præſul Hetto ſpirituali turmæ præeſt, cum*
omnibus appendiciis ſuis, & locis adiacentibus, tradimus atque transfundimus, vt fratres
ibidem regulariter ſubſiſtentes, & diuino operi die nocteque iugiter inſudantes, dum a no-
ſtris ſumptibus alacriter procurantur, aſſiduis eorum precibus. Deum nobis propitium face-
re dignentur, vt cum prædictis Hetto cum fratribus ſuis, monachis videlicet atque clericis,
in præfata inſula, exterioribus viris remotis, Deo ſeruire liberius atque ſecurius inſiſtere va-
leat, cum ipſius abbatis deſiderio, ſuorumque monachorum rogatu, Adelbertum cognatum
noſtrum in ſupra dicta Vlma aduocatum ac defenſorem conſtituimus, & eundem, quia, qua-
les futuri homines ſint, ignoramus, ne ſtatuta noſtra vel quiſquam ſuorum ſucceſſorum
transgrediatur, in præſenti cum iuramento tenaciter eligamus. Hac de cauſa noſtra pla-
cuit prouidentiæ, eodem Adelberto defuncto, in præſentia abbatis, ſuorumque ſucceſſorum ac
fratrum, videlicet monachorum, hoc perpetua ponere poteſtate, vt ſapientium vſi conſiliis,
ex his, quos inter potentes nouerint, & inuenerint, meliores ſeculi & æquitatis amatores
eligant huic loco, ſicut & in ceteris locis ſuis, competenter aduocatos & defenſores: eo tamen
tenore, vt quandocunque ſui commiſſi præuaricator, aut in rebus vel hominibus (quod vulgo,
Balmundt *(c) dicitur) exiſtat, ſtatim ſine mora, ſine judicio aduocatiam perdat. Qui*
aduocatus & omnes ſui ſucceſſores, quale ſeruitium in præfata villa Vlma ab Augenſi ab-

(a) Eadem donatio reperitur apud *IO. NAUCLERUM Chronogr. Vol. II. Gen. XXVII. p. 698. CRUSIUM Ann. Suev. lib. I. p. II. p. 10.*

(b) Intelligitur Monaſterium Augiæ diuitis, vulgo *Reichenau*, de quo *CASP. BRUSCHIUS Chron. Monaſt. Germ. p. 30. Augia dives, vulgo die Reichenovv, olim Sindleoſana, vt Nauclerus refert, a Gallico quodam præfecto Sindeleſio ſic dicta, qui inſulam iſtam S. Pyrminio excolendam incolendamque dedit. Inſignis inſula eſt, lacus Cellenſis, Veneti aut inferioris Bodamici.* Concordat *CRUSIUS Ann. Suev. lib. XI. p. I. p. 294.*

(c) Balmundt, falſus tutor, ab antiquo Francorum *Bal*, falſus, & *Mundt*, tutor, qui male tuetur rem ſibi demandatam. Vide du *FRESNE*, voce *Ballomer*.

bate eiuſdemque miniſtris deinceps percepturi, vel qualem iuſtitiam ipſi abbatibus ſint facturi, breuiter hic determinauimus. Statuimus ergo & præcipimus, ſi præſens Adelbertus aduocatus, vel quiſquam ſuorum ſucceſſorum in prædicta villa placitare voluerit, quando vel qualiter aut quotiens hoc fiat, in abbatis arbitrio pendeat, & ab eo diſponatur, vt non compluribus quam 30. equis ad placitandum veniat: & tale ſeruitium, quale tunc reperitur, & quod prædicta militum & equorum multitudini congruat & ſufficiat, eidem aduocato prælibato abbas decenter & honeſte exhibeat. Et vt hoc nunc & in futuro cunctis pateat, regali noſtro imperio ſancimus & confirmamus, vt nullus aduocatus in præfata villa maius ſeruitium ab Augenſi abbate, vel a ſuis miniſtris, quaſi ex debito exigat, aut ad libitum ſibi ſtatuat, ipſe ſiue quaſi ex iure vltra ſtatutum quicquam vſurpare ſibi vel vendicare audeat. Inſuper ſtatuimus atque iubemus, quicquid placitando ibidem acquirat, tertia parte ſibi retenta, duas abbati reddat, & nullum aduocatum vel exactorem præter ſe, ſine abbatis permiſſione conſtituat. Addimus, quod nihil priuati muneris vel ſeruitii in eadem villa, vel a quolibet locorum illuc pertinentium, ſiue a cellariis, quaſi ex debito & ſtatuto ſibi iure exigat, ac manſiones vel pernoctationes vſpiam frequentare audeat. Quod ſi præſens aduocatus, vel quiſquam ſuorum ſucceſſorum hæc noſtra ſtatuta transgrediatur, ſine iudicio & abſque ſpe recuperationis iubemus, vt aduocatia ſtatim priuetur, & alter fidelior ac iuſtitiæ amantior ſano conſilio in eius locum ſubrogetur. Et vt hoc ſcriptum noſtrum atque decretum ab omnibus firmius
813 *obſeruetur & obnixius, annuli noſtro ſigno ſigillique impreſſione firmari iuſſimus. Datum anno ſalutis 813.* Sed ſatis ſint hæc de hoc incomparabili viro, cuius memoria delectati prolixiores fuimus. Quis enim non cupiat perpetuo eſſe cum huiuſmodi viris?

DE

DE GERMANIS 73

LIBER DECIMUS.

815 A Natiuitate Chriſti anno 815, Caroli Magni, Imperatoris Romanorum, Gallorum, Francorumque regis, filius Ludouicus, regnorum imperiique aſſumpſit habenas, propter ſummam in religionem obſeruantiam, & ſingularem pietatem clementiamque Pius dictus. Quumprimum audit patrem Aquisgrani vita defunctum, illuc properat, iuſta patri perſoluit, ſtudium & curam omnem ad adminiſtrationem imperii & regnorum conuertit, nullis laboribus abſtinuit, quo omnia in tranquillo feliciqueſtatu perſeuerarent. Nam maxima in rebus adminiſtrandis prudentia & cura eſt opus poſt magnorum principum mortem, ſolent enim tum multa moueri, multi res moliri nouas. Ad quam peſtem excludendam impiger fuit hic nouus Imperator Ludouicus. Primum ergo legationes , quæ ad patrem venerant, quæ multæ erant , & de rebus maximi momenti, patienter audiuit, & reſpondit. Comitiis mox habitis magnatum , ad leges cuſtodiendas & pacem communem conſeruandam, legatos in regnorum omnia loca mittit. Paucis poſt menſibus, venit ad Imperatorem in Gallias, qui tum agebat in Aurelianis , Pontifex Romanus Stephanus, qui Leoni ſucceſſerat, de publicis eccleſiæ commodis ſtabiliendis, & ſeditionibus tollendis acturus. Pontifex cum omni, qua potuit fieri, reuerentia eſt exceptus ab Imperatore. Et non minore cura & ſedulitate res eccleſiæ curat Ludouicus Pius, quam Pontifex ipſe. Noluit enim ſuorum maiorum veſtigia deſerere. Hoc autem præcipue dicitur Imperatori Pio placuiſſe in Pontifice, quod orauerat pro ſuis perſecutoribus & illis Romanis, qui in cauſa Leonis Pontificis in exilio erant. Solennibus poſtea ſacris ex more celebratis, Pontifex Stephanus corona imperiali Ludouicum coronauit, Romanorumque Imperatorem ſalutat. Rebus igitur eccleſiaſticis ex animi voluntate ordinatis, dimittitur Pontifex Romam. Eo anno, eccleſia Reatina vacante, vt ſic loquar , Pontifex noluit electum epiſcopum conſecrare, niſi ab Imperatore Pio obtinuiſſet prius licentiam. Habetur in Decretis 63 diſtinct. ca. Lectis. Ex quo ſatis clarum eſt, tunc inueſtituras epiſcopis præſtitiſſe. De quo Imperatorum iure prius eſt dictum. Leo, Imperator Conſtantinopolitanus, hoc anno legationem miſit ad Ludouicum Pium, qui petant confirmari & renouari fœdus, quod inter Carolum Magnum & Conſtantinopolitanum Principem fuit. Quod facile impetrarunt ab eo Principe, cui nihil antiquius pace & rerum tranquillitate. Eo quoque anno moritur Stephanus Pontifex; in eius locum eligitur Paſchalis, Romanus natione. Hic, quoniam electus erat, non accedente Imperatoris Ludouici calculo ſeu autoritate , ſine mora legatos ad Imperatorem mittit, qui præueniant accuſatores, & antequam animus eius, irritatus propter læſam maieſtatem, aliquid apud ſe contra electionem ſtatuat. Veniunt ergo legati, antequam vlla fama de ea re ad Pium permanaſſet. Exordiis muniunt ſibi viam, tractant oratoriis artibus Principis animum, tandem huc euadunt, paratum ſe deponere, ſi diſpliceat Imperatori, pontificatum, imo non aſſumptum, niſi autoritate eius confirmetur. Culpamque reiiciunt in clerum & populum ; ſed propter probitatem vitæ & pietatem tantopere fauiſſe omnes illi, neminem digniorem inuentum, non ambiuiſſe, miniſterium ducere & onus, quod inuito impoſuerint,

paratum,ſi iubeat Imperator, alii cedere. Qua oratione Cæſar perſuaſus, ratam habuit eius electionem: ſed ne poſthac fieret ſe inſcio, edixit, inquiens populo & clero,maiorum inſtituta, leges, & pacta eſſe ſeruanda, in poſterum impune non læſuros maieſtatem, quate cauerent, nec hæc ſua facilitas & clementia cos audaciores redderet ad leges præuaricandas. Itaque dimiſit, vt ſimul facilem & ſeuerum virum, ſineque leuitate clementem Romæ prædicarent. Poſthæc apud Aquiſgranum generalem habuit ſynodum eccleſiaſticorum & ſecularium procerum: in qua de vitiis ex eccleſia tollendis, de reformandis, quæ in deterius labebantur, multis eccleſiaſticis rebus & perſonis, de ſcholis inſtituendis, de probandis perſonis in miniſterium eccleſiæ aſſumendis, de perſonis in monaſteriis alendis, de rationibus tuendæ pacis, de ritibus eccleſiaſticis, de pſallendo & cantando non ore tantum,
74 ſed & corde; deque aliis ad ſocietatem & vitam felicem mortalium facientibus, eſt tractatum. In eo quoque concilio tres habuit filios, quos illi Hirmegarde peperit legitima uxor: quorum Lotharius in imperii conſortium admittitur, futurusque pronunciatur Cæſar: Ludouicus Boioariæ rex creatur: Pipinus Aquitaniæ rex declaratur. Nam illa fuerunt filiis nomina. Porro Lotharium, imperii conſortem, in Italiam legauit, vt eius res, quod ad imperium attinet, gubernaret, ſed prius iuſſum proficiſci Romam, vt a Pontifice Paſchali diademate coronatus, plus authoritatis & iuris accederet. In ſuperioribus eſt dictum, Ludouico, Caroli Magni filio, fuiſſe duos fratres Germanos, nempe Pipinum & Carolum, qui ambo vita ſunt defuncti ante mortem patris. Sed reliquit Pipinus filium, nomine Bernhardum, qui ius regni Italici ad ſe pertinere voluit. Pater enim eius Pipinus ab Imperatore patre ſuo fuit rex conſtitutus ſuper Italiam, & mortuo Pipino, Italiæ regnum ab eodem Carolo Magno auo ſuo eſt traditum Bernhardo, Pipini filio. His cauſis contra patruum ſuum Ludouicum, & filium eius Lotharium arma parat, copias cogit, omnes in alpibus, quibus venturus putabatur Ludouicus Imperator, vias præſidiis firmis occupat, exercitum quotidie auget, vrbes munit, ſe Pontifici inſinuare nititur, ſolicitat ad defectionem quoſdam. Hæc omnia nunciantur Carolo, cum adhuc eſſet congregata ſynodus Aquiſgrani, Ludouicus cauſam ſuam in comitiis agit, nullis præſentibus, qui nomine Bernhardi ex aduerſo illi reſponderent, quanquam fuiſſe dicuntur, qui cauſam Bernhardi iuſtam iudicarint, & percognitam habuerint; tamen nemo contra mutire, nemo non præſenti Imperatori adulari, omnes nepotem eius Bernhardum crimine læſæ maieſtatis condemnare, hoſtem communem imperii iudicare, omnes polliceri auxiliares manus aduerſus ſeditioſum, læſæque maieſtatis reum. Imperator milites per totam Germaniam & Gallias conſcribit, & cogit copias longe, quam opus fuiſſet, maiores, properat Italiam verſus. Vbi venit ad alpes, Bernhardus veritus, ne magis commoueret animum patruum Ludouici, ſi reſiſteret, præſidia deducit, quibus obſtruxerat in alpibus vias. Intellexit enim, contra ſe totum imperium vno omnium conſenſu conſpiraſſe, ſuasque copias ad Imperatoris collatas omnino impares, Imperatoremque bellum poſſe producere, ſi opus ſit, in multos annos, ſe vix pauculos menſes. Confiditque veniam & gratiam ſe inuenturum apud Imperatorem, qui ſtudeat clemens & pius haberi, illisque nominibus iam per totum orbem bene audiat, & apud patruum ſuum propter ſanguinis coniunctionem. Quare ad Imperatorem patruum ſuum confugit, genibus flexis ante eum procumbens, in hanc ſententiam in eum affatur, Se auſum accedere ad eum, apud quem ſciat maximis delictis veniam, quemque ſciat propter caritatem Chriſti etiam hoſtibus non ſolum ignoſcere, ſed & benefacere. Pietate illa confiſum deprecari culpam, agnoſcere ſtultam ſuam puerilem temeritatem, ætatis erroti ignoſcat; poſthac reueriturum ſe maieſtatem cum omni debita obſeruatione. Non ſua malitia factum, ſed impulſu quorundam factum, ſeſe fortunasque ſuas in illius manum & voluntatem ponere, cum pace ratum habiturum, quicquid eius bonitas ſtatuat. Admonuit ſimul eum vnitatis ſanguineæ, voluntatis Caroli Magni, mentionemque non tempeſtiuam impru-

prudenter fecit iuris ſui in fine orationis, putauit, opinor, animum ad cognoſcen-
dam cauſam paratum. Ludouicus Imperator patruus, offenſus, vt creditur, ora-
tionis fine, qui de iure Bernhardi regnum Latinum fuit, nepotem adhuc admodum
adoleſcentem & tres epiſcopos (quorum inſtinctu potiſſimum tantam rem cona-
tus fuerat) ſcilicet Theodolphum Aurelianenſem, Valfredum Cremonenſem, &
Anſbelmum Mediolanenſem ſecum Aquisgranum captos duxit, multis tamen
prius, qui ſtuduerant Bernhardi partibus in Italia, antequam diſcederet, iugulatis
viris. Concilio Aquisgrani habito, in quo omnes, vt fieri conſueuit, aſſeſſores
prius quam conſulerent aut ſententiam ferrent, diligenter explorauerunt, quæ eſ-
ſet animi Imperatorii ſententia & voluntas, qua cognita, rogati eam ferebant ſen-
tentiam, quæ maxime placitura viſa eſt principi. Horum igitur iudicio damna-
tus Bernhardus rex, nepos Imperatoris, capite luit pœnas. Epiſcopi, propter re-
ligionem, qua non licebat eos occidere, ſunt in exilium miſſi. In hac ſynodo pu-
tant quidam eorum locorum Italiæ ius ab Imperatore Ludouico pontificiæ ſedi
donatum, de quo Volaterranus lib. Geograph. Nam in eo concilio defini-
tum eſſe, quid iuris Pontifex, quid Cæſar habere debeat in adminiſtrandis rebus
imperii. Item declaratum eſſe, per quas regiones & facultates, cenſus & vectigalia
Romana ſedes ſuſtentari honeſte debeat. His rebus ex voto Principum diſpoſitis, 75
incidit grauiſſimum bellum cum Saxonibus, qui, vt ſæpe alias, ab imperio defe-
cerant, Viromacho duce & defectionis autore, qui affectauit regnum, propter-
eaque hanc ſeditionem excitauit. Ludouicus igitur Cæſar opibus & copiis præ-
pollens multis regibus, nedum Saxoniæ vni parti Germaniæ, adoritur Saxones,
Viromachus ſuæ factionis turbam contra ducit; ſed Saxoniæ vrbes & magiſtratus,
etiam illi, qui Viromacho promiſerant eandem cum illo fortunam laturos, veniunt
ad Imperatorem, ſe excuſant, petunt, vt per eum in pace viuere poſſint, hunc
turbatorem pacis Viromachum e medio tollat, ſecum inutilem ocioſorum collu-
uiem hominum habere, quoſdam coactos metu eius caſtra ſequi. Et negant com-
meatum paſſim ii quoque, quos maxime ſuos putauit. Quod cum vident pau-
lo cordatiores in caſtris Viromachi, ſuum conſilium repudiant, & deſperatis re-
bus, caſtra deſerunt, domum ſe recipiunt, purgant ſe alius aliter, quidam dicunt
ſe coactos ab eo, alii dicunt nefandum & temerarium eius propoſitum contra im-
perium neſciuiſſe, aliudque, neſcio quid, ſe voluiſſe agere. Contra hoſtes fidei
ſuſceptam expeditionem putaſſe. Sic igitur ſociis, amicis, commeatu, commi-
litonibus præcipuis deſtitutus Viromacbus, facile eſt victus, & interfectus: eiuſ-
que morte eſt bellum finitum, rediitque Saxonia in viam. Ecce alio loco alia tem-
peſtas. Erat Angliæ princeps Nortmannus nomine, (ſunt qui & illum ex maio-
ribus Saxonem fuiſſe) qui bis aut ter fœdifragus, victus a Francorum regibus, to-
ties gratiam & veniam conſecutus eſt, iam iterum contra datam fidem res contra
imperium nouas molitur, & coacta nebulonum magna multitudine, occupat
magnam Britanniæ partem, & turbat totam eam inſulam, vt neque legibus, neque
religioni eſſet vllus locus. Contra quem vbi miſit copias ſuas Imperator, idem
fere accidit illi Nortmanno, quod iam diximus Viromacho contigiſſe: & ſolet ple-
riſque accidere, qui turba multorum nebulonum nituntur contra leges. Vt vno
verbo hoc bellum expediam, Nortmannus vincitur, obtruncatur, alma pax Angliæ
redditur. Mox ab alia plaga e regione alia exoritur atra tempeſtas in inferiore
Pannonia. In ea enim regione quidam nobilitatis primæ, Linteuintus nomine,
contra Romanum imperium magnam multitudinem excitauit, quaſdam etiam
vrbes ea factio habuit: quam cum indies creſcere intelligeret Imperator, matu-
re occurrit creſcenti ſeditioni. Mittit enim ex ſuperiore Germania militum ſele-
ctiſſimorum ſufficientem multitudinem contra quantaſuis copias. Linteuintus
ſuas conſtituit in vrbibus aut alioqui munitis locis expectare, vt aut cogerentur
locis iniquioribus ſecum dimicare, aut producto bello tandem diſcedere infectis
rebus. Sed conſilium fefellit eum: copiæ enim Imperatoris occuparunt omnia

per totam Pannoniam & Vngariam loca, beneque præſidiis muniuerunt. Linteuintus ſuos diuiſos tribus habuit partibus; qui cum viderunt, omnia vbique hoſtem in manu habere, ſeque obſeſſos adeoque captos, longe numero inferiores eſſe, etiamſi collecti eſſent omnes, non poſſe autem conuenire videbant, hoſtem vero per facultates poſſe bellum, ſi ſit neceſſe, ducere in multos annos, quare deſperarunt. Accedebat maximum incommodum, nempe ita erant obſeſſi, vt alii non potuerint ſcire, quid alii agerent, aut cum illis ageretur. Duces exercitus, etſi viderunt hoſtem in manibus ſuis eſſe, tamen cupientes quam primum negocium expedire, eam partem oppugnare occipiunt, quæ victu facilior videbatur: ſed nihil proficiunt, niſi voluiſſent perdere multos fortes milites, maluerunt autem tempus terere longius, quam expugnare caſtra, cum iactura tot militum. Ergo aliud tentant. Induunt ergo milites prorſus, quali habitu veſtitos viderunt illos, quorum caſtra oppugnare conati erant; præmittuntque equites ouantes ad illos, qui alias partes duas obſidebant, & iubent, vt præparent ſe ad expugnationem illorum, alios eſſe trucidatos omnes, præter paucos captos: primum quidem non crediderunt, ſed mox cum viderunt venientes vinctos, qui erant induti veſtibus ſimilibus ſociorum ſuorum, ſtupefacti nihil amplius dubitauerunt, pacem hoſtes & miſericordiam petunt, facturos ſe, quæ imperet Imperator, promittunt. Facta deditione, æquas conditiones pacis conſecuti ſunt. Leges ſunt reſtitutæ, & quietus ſtatus in Pannonia & Vngaria. Contra Vaſcones miſit filium ſuum adoleſcentem Pipinum: ſed datis illis ſenioribus conſiliariis, qui eius iuuentutis feruorem temperarent, ſuperantur bello hoc Vaſcones, & iugum imperii illis imponitur, redit victor triumphans Pipinus. Eodem tempore vxor Ludouici Pii, Hirmogardis regina, moritur. Anno poſt eius mortem proximo, duxit Guelphi comitis filiam Iuditham, quam ex multis forma & nobilitate præſtantibus virginibus elegit. Hæc peperit illi filium, qui vocatus eſt Carolus Caluus. His temporibus Michael Conſtantinopolitanus, qui Leoni in imperio orientis ſucceſſerat, miſit Ludouico Imperatori maximi precii munera, inter quæ fuerunt libri diui Dionyſii de diuinis nominibus, & de cœleſti hierarchia latinitate donati.

76 (margin, beside "Ludouici Pii, Hirmogardis regina, moritur.")

822 Anno a natiuitate Domini 822, Lotharium filium miſit in Italiam, ad ſuſcipiendam regni Latii gubernationem. Lotharius ergo Romam profectus, gratia conſequendi, quæ putabat ad regem futurum neceſſaria. Igitur in Baſilica ſancti Petri vngitur & coronatur a Paſchali Pontifice, appellatur & ſalutatur rex a toto pontificio, qui tum aderat, populo. Sed Romanæ vrbis magna pars, & per Italiam multæ ciuitates & principes, regem recuſarunt, multa aduerſus eum intolerabilia facientes. Quare Lotharius cogitur adire patrem, vt auxilio & conſilio eius adiutus, Italiam obedientem reddat. Ecce in itinere nondum Italia egreſſus e Roma, ſequuntur nuntii, qui ſignificant, Theodorum Romanæ eccleſiæ primicerium, & Leonem eius generum, in patriarchatu Lateranenſi primum oculis crudeliter effoſſis, poſtea decollatos, idque perpeſſos nulla alia cauſa, quam quod Imperatori & regi Lothario ex animo fauebant, neque dubium vllum erat Lothario, hanc cauſam fuiſſe, quod tam atrocibus ſuppliciis affecti erant illi duo ſummi amici Imperatoris. Eſt etiam vulgo creditum, Paſchalem Pontificem huius facinoris conſcium fuiſſe, atque etiam iuſſiſſe fama erat. Multæ concurrebant, quibus veriſimile fiebat, cauſæ: tamen Imperatores Ludouicus & Lotharius adduci non potuerunt, vt hoc de Pontifice crederent. Neque enim probabile illis videbatur, ex ſede apoſtolica tantum profectum facinus. Curienſem igitur Comitem, nomine Hunfredum, & quoſdam alios, quorum prudentiæ & fidei fidebant, Romam mittunt inquirendi gratia veritatem, committuntque illis, vt nihil omittant, quo illam cauſam percognoſcant. Pontifex Paſchalis, audito oratorum Ludouici patris, & Lotharii filii aduentu, triginta conuocatis epiſcopis, quos ſciebat contra ſe nihil facturos aut dicturos, admiſſis etiam oratoribus Imperatorum, innocentiam ſuam iuramento teſtatur: nam aliis argumentis difficilis

pur-

purgatu erat. Etiam occiſos pronunciauit iure cæſos, tanquam maieſtatis reos.
Ipſoſque interfectores, qui latere non poterant, quique erant familiares Pontifi-
cis, de familia videlicet S. Petri, abſoluit, beneque de Repub. meritos iudicauit.
Quibus plane iudiciis tam ſuſpectum ſe multis Paſchalis reddidit, vt nihil prorſus
dubitarint, eius iuſſu ſcelus perpetratum. Legati igitur abeunt, re ſatis explo-
rata. Paſchalis cum animaduerteret viris ſe ſuſpectum, eosque dolere caſum in-
terfectorum, veritus, ne apud Imperatores liberius dicerent de hoc facto, mittit
ſimul cum eis ſuos oratores, qui cauſam ſuam apud Imperatores agerent. Qui
vna perueniunt ad Imperator. Hunfredus vir liber animo & lingua, & veritatis
amicus, enarrauit omnia ordine. Amicos illos interfectos Ludouici & Lotharii
Imperatorum fuiſſe, dubium non erat: quare putauit grauius laturos Imperato-
res, ſubridendo iram indicans dixit, Pontifex iureiurando ſuam innocentiam pur-
gauit, ſunt ex familia eius, qui latrocinium perpetrarunt, Pontifex non tantum
abſoluit eos, ſed & magnifice meritos de Repub. iudicauit. Quæ iudicia cui
non ſunt certa indicia, quod non ſolum diſſimulante, vt prius ſuſpicabamur, ſed
iubente hoc ſit factum? Poſtero die audiuntur Pontificii oratores, hi excuſant Pa-
ſchalem, multa in trucidatos dicunt, ſed mortui non reſponderunt: quanquam
non obſcura erat tota res, vt nullo contradicente, res ipſa ſatis negocium mani-
feſtarit. Ludouicus Pius hic multis nimium Pius viſus eſt in Pontificem Paſcha-
lem: nam duos Cæſaris amicos, quibus Romæ nullos habuit ſinceriores, crede-
bant tam miſeris modis, quibus dictum eſt iam, necatos Paſchalis conſilio & iuſſu,
nulla alia ex cauſa, quam quod nimium confidenter reſtiterint Pontificiis conati-
bus, contra imperatorium ius. Sed Ludouicus intentus in ſanctitatem Pontifi-
ciæ ſedis, memorque, quomodo erga eam affecti fuerint maiores ſui, cauendum
putauit, ne aliquid non paternum daret. Semel namque propoſuerat omnibus
viribus Romanæ ſedis dignitatem defendere & augere, id quod per omnia impe-
rii ſui tempora diligenter executus eſt: neque enim vllus Pontificum, quorum,
dum ipſe regnauit, fuerunt quatuor, non vſus eſt eius opera, auxilio, & ſudo-
ribus: ſæpe autem eius adiumento opus fuit illis in ſeditionibus Romanorum, &
aliorum hoſtium eccleſiæ. Hoc tempore, autore non indiligente rerum ſcripto- 77
re bibliothecario, clarius definiuit Ludouicus, quæ in Italia ciuitates imperio, quæ
eccleſiæ iure ſubiectæ eſſe debeant. Imperio autem aſcripſit in Hetruria, Aretium,
Cluſium, Piſtorium, Volaterras, Florentiam a Carolo Magno reſtauratam, Lu-
cam vrbem, Piſas, Peruſiam. Reliqua omnia in Hetruria Romanæ eccleſiæ at-
tribuit. Præterea in Vmbria adiunxit Tudertum, vltraque Apenninum Roma-
niolam, & totum Rauennæ vrbis Exarchatum. Et quo in Imperatoris liberali-
tate Pontifices nihil deſiderarent, Ludouicus totum ius eligendi (ſi credimus iis,
quæ literis ſunt commiſſa) Papam conceſſit Romanæ curiæ, epiſcopis, abbati-
buſque, & reliquis ſacerdotum principibus, cum antea, vt eſt ſupra dictum, ſine
calculis Imperatorum ius non haberent epiſcopum Romanum eligendi. Hoc
enim ius Adrianus Papa fecit Carolo & ſucceſſoribus eius. De hoc tex. eſt 63.
diſt. Ego Ludouicus. *(a)* In quo loco tamen hoc iuris ſibi & ſe ſequentibus Im-
perator. conſeruatum voluit, vt creatus & conſecratus quilibet Papa ſtatim le-
gatos ſuos ad Imperator. mittat, qui fœdus & pacem inter Pontificem & Im-
perator. renouent & ſtabiliant. Quod ius Francorum, hoc eſt, reges Galliæ ad
noſtram vſque ætatem putant ad ſe pertinere. Alii volunt Imperatoribus hoc
ius datum. A natiuitate Chriſti, tempore Ludouici Pii, anno 823, in comitiis
Francofordiæ celebratis, venerunt ad Ludouicum duo fratres, quorum vterque
ad ſe pertinere iure contendebat regnum Wilzorum: quare litis iudicem & arbi-
trum communi conſenſu elegerunt Imperatorem, vt, quicqnid ille iudicaret, vter-
que haberet ratum. Venerunt autem & alii legati de regno Wilzorum, ex qui-
bus cum Ludouicus intellexiſſet, iuniorem natu gentem optare, melioriſque indo-
lis

(a) Quid de hoc Ludouici diplomate ſit ſentiendum, explicauimus in Syntagmate Hiſt. Germ. *diſſ. VIII. §. IV.*

lis ipſe vidiſſet eum eſſe, ſtatuit, vt iunior regnum gubernaret; ſed fratrem eo loco haberet, quo deceret. Cumque videret periculum, ne diſcordia fratrum euaderet in tragicum quempiam finem, non dimiſit eos, dooec vidit placatum maiorem, quem ſuſpendit magnis promiſſis, liberaliſſimeque ambos donauit muneribus Imperatore dignis, & iureiurando ſacramentoque concordia inter eos facta, cum pace dimiſit. Venerunt & alii magni principes, qui ſententiam & conſilium petierunt huius Imperatoris. Miſſa ſunt & illi magna a magnis regibus munera, & a ciuitatibus magnis. Hactenus fuit Ludouici imperium felix, tempeſtates ortæ ſine magnis tumultibus ſedatæ fuerunt: ſed ſequentibus annis eo regnante, inteſtinis odiis & bellis omnia miſcentur magno hominum malo, & externi hoſtes in Chriſtianos ſæuierunt. Prodigia quoque acceſſerunt tot, vt fatalia hæc infelicia tempora ſint credita. In Germaniæ quibuſdam locis terræ motus euertit multa ædificia. Grandines magnitudinis tantæ, quales prioribus ſeculis nunquam viſæ ſunt, ceciderunt, homines & pecora interemerunt. Narrantur præterea multa, quæ prudens omitto, quia plerique nullam his rebus fidem habent, & certe plerunque ſunt vana. Mortuo Paſchali Romano Papa, creatur Eugenius in locum eius, Pont. 101: qui regnauit Romæ annis tribus. Vbi accepit Lotharius, imperii conſors patris ſui Ludouici, Eugenium factum Pontificem, Romam petit, vt communi voluntate, conſilio & ſententia cum Pontifice ſtatum Romæ vrbis & totius Latii reformaret: erant enim varii motus, fomites bellorum, & mutua principum virorum odia in vrbe ipſa & per reliquam Italiam. Et Lotharius Eugeniuſque ſcribuntur, magnam tum rebus in Italia vacillantibus opem & ſalutem attuliſſe. Tunc temporis, teſtimonio Blondi, primum Lotharius Imper. & rex Italiæ, magiſtratus in vrbe Roma conſtituit, qui populo ius dicerent, & cauſas cognoſcerent, interque partes litigantes ſententiam ferrent. Ex quo patet, ante libertate vſos, ſed per diſſenſiones & ſeditiones libertatem amiſerunt: neque enim regnum in ſe diuiſum durare poteſt vnquam. Hoc tempore, Saraceni iterum inuadunt Hiſpanias, magnam hominum & pecoris multitudinem abducuot, & multa loca populantur, vrbes direptas incendio conſumunt. Quam ob cauſam, Lotharius ad patrem Ludouicum properat, coniunctis viribus ſtatuunt quam primum ducere copias aduerſus hoſtem Turcam, conſcribitur exercitus per Germaniam, Gallias, & Italiam, conſcriptæ copiæ ducuntur recta in hoſtem, qui numero infinito erat, & omnibus rebus bello neceſſariis inſtructus: & quod noſtris plurimum attulit difficultatis, loca in iis regionibus bello ducendo omnia apta præoccupauit. Fuitque omnino neceſſe noſtris, aut redire, vnde venerant, hoſtemque graſſari pati; aut cum hoſte conſerere manus iniquioribus locis. Redire domum intacto hoſte, non conueniebat: erat enim res plena turpitudinis, ignominiæ, & periculi & damni. Reliquum erat tentare fortunam in quantauis loci difficultate. Primum igitur caſtella quædam oppugnare viſum eſt: ſed quæ non aperta erant
78 & vacua, erant præſidiis validis, & multiplicibus communita. Quare nequicquam oppugnare conati ſunt. Iacturaque maxima fortium virorum erat coniuncta cum oppugnationibus illis. Igitur vbi vident, non eſſe conſilium tempus conſumere, & perdere booos milites, & nihil tamen efficere in oppugnandis caſtellis & vrbibus, nihil intentatum relinquunt, quo hoſtis prouocetur ad pugnam: ſed fruſtra omnia tentant. Hoſtium quidem exercitus non continebat ſe in vrbibus, ſed ſub dio oſtentabat ſe noſtris, in loco tamen inacceſſo, ita ſcilicet natura ſimulque opera hominum munitus erat. Habebant a latere flumen latum & profundum, nauigabile a tergo mare; ab altero latere erat mons altus foſſis in eo factis, ſic vbi opus putabant eſſe, a fronte altum & latum vallum ioter duas foſſas. Noſtri montem nituntur aſcendere, ſed hoſtes verticem tenent, deuoluunt ingentia ſaxa, obruuntur multi. Aliquot dies vehementer laborarunt, ſed fruſtra. Hic premi Romanum Imperatorem Francorumue regem audientes Bulgari, Pannonias hoſtiliter inuadunt, ad quos debellandos, & ab inſti-

ſtituto prohibendos Ludouicus ſe conuertit, in Hiſpania tamen relinquens ſufficientes copias, quæ obſtent Turcis, ne progrediantur graſſando latius. Poſt diſceſſum Ludouici cum copiarum parte, leuiora aſſidua prælia fuerunt inter Chriſtianos & Turcas, habueruntque varios euentus: nunquam tamen iuſtum vtriuſque exercitus prælium eſt commiſſum. Noſtri Hiſpaniæ vrbes reliquas muniuerunt, & hoſti vbique præſidia oppoſuerunt, hacque ratione bellum ita eſt ductum per aliquot annos. Habuitque res inter eos non aliter atque cum inter duas vicinas regiones eſt perpetua inimicitia. Sicque ſunt detenti Turcæ, non ſine magnis impenſis, donec tandem fatigati receſſerint.

Anno Domini 830, ſynodus magna eſt celebrata Aquiſgrani, præſente & præſidente ipſo Gregorio quarto Pontifice, qui patria Romanus fuit. Quæ ſynodus coacta eſt ob nullam potiorem cauſam, quam vt vita ſacerdotum & monachorum ita eſſet inſtituta, vt etiam tacentes Chriſtum docerent exemplo, & bona opera prædicarent faciendo. Eſt in ea ſynodo ex patrum ſententiis multis viuendi modus præſcriptus profitentibus ſpiritualem vitam. Statutum eſt communi ſententia huius concilii, vt epiſcopi & clerici nec precioſis, nec ſericis veſtibus, neque baltheis aureis aut gemmatis vtantur, ſed quæ mundi faſtus ſunt, deſpicientes, ſolum cogitent cœleſtia. Qui non ſit ſic animatus, inutilem eſſe ad ſpiritualem vitam; ordinemque dehoneſtare, vt male audiat, multoſque a bonis operibus impedire, & efficere, vt religio contempta iaceat. Ergo ſcandala illa non ferenda in eccleſiaſticis perſonis, decretum eſt per hanc ſynodum. Per id tempus Mauri in Sicilia graſſantur hoſtilibus factis, Papa implorat Ludouici & Lotharii Imperatorum brachium, vt ferant Siculis auxilium. Imperatores tergiuerſantur ad alios hoc bellum potius pertinere, nempe ad Imperatorem Conſtantinopolitanum: ſe tamen non negare & ſuas manus, ſi videant, ſerio rem agi ab iis, a quibus potiſſimum debeat. Dum hæc aguntur prolixius, quam res Siculorum & vicinorum ferebat, vicini, quorum paries incendio proximus erat, quorumque focis, vxoribus & proli ferox hoſtis imminebat, coniuncti tribus pugnis inter Carthaginem & Vticam, Mauros ſuperant: & liberata eſt Sicilia ab hoſte, ſine aliorum adminiculo. Per ea tempora Ludouicus Imperator, filio ſuo Carolo Caluo, quem illi genitum ex uxore eius Iudith ſupra ſcripſimus, dedit Sueuiam, Rhetiam & Burgundiam. Hoc alii filii Imperatoris grauiter tulerunt: multi igitur prælati eccleſiaſtici ſe interpoſuerunt, patrem cum filiis concordem reddere conantes: præter alia media, quibus eos reconciliare nitebantur, ſuaſerunt Carolo, vt matrem Caroli, vxorem ſuam Iudith, tanquam malorum omnium autorem, a ſe abdicaret. Conſilio ſpiritualium patrum obſecutus, repudiauit vxorem: ſed ſpe fruſtratus eſt; neque enim hæc media animos filiorum placare potuerunt. Ergo magnatum multi (qui gerebant in cordibus ſuis repoſitum odium erga Ludouicum, alius alia ex cauſa, plurimi vero ob interfectum adoleſcentem nobilem Bernhardum) filios iuuenes per ſe ſatis furentes incitare non deſinunt, cum illis conſpirant. Ludouicus, nihil tale a liberis ſuis ex ſe genitis expectans, capitur, captum amici plerique deſerunt, ad filios deſciſcunt, filiis nemo reſiſtere audet, multi aſſentantes illis, factum laudant. Quare in frequentiſſimo principium conuentu, cogitur omnem imperii poteſtatem deponere, filiis omnem dignitatem imperialem conferre. Deinde in monaſterium includitur, cuſtodibus adhibitis, quibus confidebant filii. Ex qua cuſtodia poſt vnum annum liberatus eſt, opera (ita Deo diſponente) multorum principum, quorum conſilio & prudentia parata quoque erant illi ad manum copiæ & loca, quo ſe reciperet, quibus fretus imperium & vxorem recepit. Filium Lotharium, qui magnis copiis venerat, in Italiam compulit redire. Vbi receptum imperium vident, qui antea parum proſpecte filiis adulati fuerant, ceu iam actum eſſet de Ludouico, fugiunt. Remenſis archiepiſcopus, qui contra Ludouicum cum filiis conſpirauerat, deponitur ab archiepiſcopatu, damnatus læſæ maieſtatis, vita propter vnctionem donatur illi, in exilium mittitur. Propter hos in imperio graues motus, & quod viderent inter Principes Chriſtianos tan-

830

79

ta diſſidia, Saraceni innumerabili multitudine per potum Centumcellenſem in Ita-
liam irruerunt , omnia expugnantes & vaſtantes , ceu torrens ex impro-
uiſo inundans, omnia ſecum rapit, ſegetes, ædificia, arbuſta & arbores cum ſuis
radicibus; Romam vrbem obſidione cingunt, capiunt, omnia conuaſant, occi-
dunt mulieres, pueros, puellas & infantes; Eccleſia ſancti Petri equorum ſtabu-
lum fit, excindunt multas egregias ædes, magnam partem Vrbis incendunt, tem-
pla diruunt multa celebria: omnem Tuſciam populantur eodem modo. Gregori-
us Pontifex mittit ad Cæſares, mittit ad omnes Principes vbique, aduolat cum Ger-
manis maxime iis, qui Heluetiorum montes incolunt, Guido Marchio, quoscun-
que alios poteſt ex alpibus ſecum ducens, cum hoſte congreditur, fit inauditum
prælium, pugnatur a noſtris fortiſſime, vincitur hoſtis; ſed cum noſtrorum ſan-
guine ſupra menſuram multo. Hoſtis ita fugatur, vt tamen omnem prædam ſe-
cum tulerit, in itinere Siciliam & Tarentum, Apuliamque vaſtarit. Lotharius a
patre in Italiam repulſus, iraſcitur, quoscunque putauit patri ſtudere, occidere, pa-
tris præfectos interficere, eccleſias expoliare, (quod patri moleſtiſſimum iudica-
uit) legatos a patre miſſos contemnere, illis minari, Geruicam, ſororem ducis Bern-
hardi, viuam in vaſe claudi, & in flumen Ararim proiici iuſſit. Imperatorem hæc
filii inſania & impietas vehementer male habuit; quare Ludouico & Pipino filiis in
gratiam receptis, contra Lotharium copias ducit, vbi vtriusque patris & filii exer-
citus eſſent in caſtris, non longo interuallo diſtantibus. Lotharius facile perſpicit,
ſibi omnia eſſe in toto imperio infeſta, amici adulatores incipiebant eum deſerere,
multi deficere, quod diffidebant cauſæ & viribus Lotharii. Inops igitur conſilii
Lotharius, incipit cauere, ne amplius irritet parentem, mittit ad eum, qui tentent
animum eius, an vlla gratia ſit ſperanda. Qui erant miſſi, neſcio quid retulerint, fi-
lius ipſe ſupplex patrem accedit, culpam grauemque pœnam meritum fatetur;
ſed per viſcera Chriſti, per viſcera paterna miſericordiam rogat, &c. Pius pieta-
tis memor, verbis corripit & confutat verbis filium, in gratiam recipit, Sacramen-
to ſibi deuinctum in Italiæ regnum remittit. Non diu poſt hanc cum filiis con-
cordiam Imperatoris Pipinus, Aquitaniæ rex, obit diem ſuum: quo mortuo, Aqui-
tania de rege ſubrogando ad Imperatorem legatos mittit; ſed Imperator maiori-
bus auocatur, vt in ea de rege re nihil agere poſſit. Ludouicus enim filius, rex Ba-
uariæ, magnis coactis copiis, Germaniam inuadebat, huic occurrens pater, mor-
bo corripitur grauiſſimo apud Moguntiam: in quo morbo, per quadraginta dies
ſcribunt nihil comediſſe neque bibiſſe, niſi quotidie ſacramentum panis & vini,
corpus & ſanguinem Domini Ieſu. Lotharius filius ex Italia vocatus adfuit ægro-
to, quem benedixit pater, imperium totum commiſit ei, data illi in manus corona
imperiali aurea & enſe, quo vſus fuerat in præliis. Commendat illi Iuditham, &,
vt permittat eam, relicta hæreditate in pace frui. Cum Carolo fratre pacem ſer-
uare imperat. Ludouico filio Bauarorum regi ignoſcit. Rogat Lotharium, vt
inter fratres concordiam conciliet & alat; religionem, & honorem gloriamque
Dei in primo loco ſemper habeat, cogitet, ſemper hanc horam, quæ illi iam aſſit,
& illi aduentitare. Extremis horis nihil curabat terrena, paſſionem Chriſti medi-
tabatur, orabat perpetuo, obdormiuit ſui imperii anno 26, regio ritu magnificen-
841 tiſſime in eccleſia Metenſi ſepultus eſt. Anno Domini 841. poſt Ludouici Pii mor-
tem ſuſcepit imperii faſces Lotharius, filius eius primogenitus. Statim a morte
patris, ingens diſſenſio orta eſt inter filios de regno Francorum. Fratribus enim
80 eadem ſententia manebat contra Carolum Caluum fratrem, quæ erat, cum patrem
in cuſtodiam captum coniecerunt. Lotharius, patris iuſſu, voluntate extrema, &
precibus nihil erat immutatus, diſcordias aluit fratrum, non cogitabat nouiſſimam
patris horam, quam vt memoria perpetuo haberet, pater moriturus admonuit.
Tantum poteſt ambitio, tantum dominandi cæca libido, tantum in filiis huius mun-
di poteſt ille, qui tentat & obcæcat mentes hominum. Et in hac cæcitate ſtultitia-
que detinet pleroſque, donec carne infirmati oculi illis aperiantur, vt videant va-
nitatem huius mundi, elementorum corruptionem. Vident autem omnes, cum
reſoluitur hoc tabernaculum corporis noſtri.

DE

DE GERMANIS
LIBER UNDECIMUS.

Pipinus rex, de quo paulo ante, Aquitaniæ rex, filius Ludouici Pii, mortuus, reliquit filium, nomine Pipinum, qui venit de Aquitania, Lotharius ex Italia reuertitur, vterque cum copiis non mediocribus, voluerunt omnino contra Carolum Caluum regnum Francorum diuidere in tres partes, ex autoritate teſtamenti aui ſui, Caroli Magni, non arbitros admittere, qui inter eos iudicent, ſed eogere volunt. Ex aduerſa parte Carolus & Ludouicus coniuncti, ſua mordicus retinere, nihil prorſus propter pacem fratribus cedere volunt. Vtriſque pro iudice eſt voluntas. Dum ita alteri alteris vltro citroque legatis miſſis arroganter imperant, & viciſſim reſpondent, vtrinque exercitus creſcunt, odia augentur, quare pugna inopinata committitur in agro Altiſſiodorenſi. Magis pertinaciter & acriter vix eſt vnquam pugnatum, ſtragesque facta eſt maior inter fratres, quam inter maiores eorum & hoſtes. Quæ tamen cædes quam multæ & magnæ fuerint, audiuimus. Carolus & Ludouicus victores, ſed ſine menſura ſanguinis ſuorum. Lotharius cum iis, qui illi ex cruentiſſimo prælio reliqui erant, Aquiſgranum ex fuga ſe recipit: hic intromiſſus, munit vrbem, ſed fruſtra: ſine mora enim fratres hoſtes ſequuti, ex Aquiſgrano deturbatus, Viennam confugit, ſperans, ad ferendam obſidionem eam firmiorem, quam Aquiſgranum. Fratres, dum terror illius recens, dum nullum ſpacium cogitandi de reparandis viribus, dum victo nullus amicus, qui audeat propter victorem illum iuuare, ſtatuunt perſequi; dum autem eum properantes ſequuntur in itinere, veniunt multi ad eos ex multis regionibus, qui ſe interponunt, placare iram fratrum nituntur, veniunt & Pontificis Sergii legati, quorum erat vnus Archiepiſcopus Rauen. cui nomen erat Georgius, cuius caſum operæ precium erit vna aut altera litera indicaſſe. Hic Archiepiſcopus antea quoque componendi pacem gratia, a Pontifice legatus cum eſſet apud Lotharium, forte fortuna die, quo prælium committendum erat, Lothariusque in fugam eſſet actus a fratribus, epiſcopus iuxta impedimenta Lotharii euentum prælii expectans, fugiente Lothario, amiſit fere trecentos equites (tot enim comitatus venerat) vix elapſus eſt ex hoſtium manu. Legati igitur multa excogitant, quæ ad ſedandos & conciliandos animos fratrum videbantur facere. Lotharium, ante ſemper intractabiliorem, nunc fortuna humiliorem reddiderat, quæ res ad pacem faciendam momenti attulit plurimum. Nec parum fecit ad conſenſum fratrum, quod omnium vires attritæ erant per illam diſcordiam; omnes enim ubique facultates in milites & apparatum belli conſumpſerant. Poſt multas igitur conditiones, & media propoſita, illa placuerunt: Vt Carolus eſſet rex Galliæ, haberetque ſibi ſubiectas omnes regiones, quæ ab Oceano vsque ad Moſam ſunt; Ludouicus rex Germaniæ vocaretur, haberetque ſub ſe Germaniam, Pannoniam, Boemiam, Morauiam, Sclauorum regna, Bauariam, Franciam Germaniæ, Thuringiam, Friſiam, Saxoniam, Sueuiam, quæ dicebatur, ni fallor, Alemania; Lotharius Imperatoris nomen ſolus fratrum haberet, ut pater Ludouicus ordinauerat, genteſque ſubiectas teneret, Romanos, Italos, eoſque Gallos, qui habitant in Narbonenſi prouincia, & qui Belgæ nominantur, a Rheno vsque ad Moſam, quæ Galliæ pars a Lothario Lotharin-

gia eſt a poſteris vocata. Sed Pipinus, nepos eorum ex fratre Pipino, ſortitus
eſt regnum patris ſui, Aquitaniam. His ita confirmatis iuramentis & ſacramentis,
81 modisque omnibus, qui requiruntur ad huiusmodi, quisque recipit ſe in ſuum re-
gnum, ſed prius fœdere facto, vt cuiuslibet hoſtis eſſet communis omnium, &c.
843 Anno poſt natiuitatem Domini 843, Lotharius filium ſuum (in quem inſtituen-
dum literis, præceptis ſalutaribus philoſophiæ & religione, non tantum operæ col-
locauit, quantum progenitores eius in ſuos) qui illi primogenitus fuerat, con-
ſortem imperii in frequenti principum conuentu facit, & mittit Romam comi-
tatum maximis copiis. Adoleſcens indulgenter, molliter & male educatus, ſu-
perbiens, inflatus titulis, non cogitans ſe hominem, in itinere inter amicos & ſubie-
ctos omnia cædibus implet, pulcherrima ædificia incendit, euertit vrbes. Cum
autem Romæ appropinquaſſet, illique vniuerſus ſacerdotum chorus obuius ve-
niſſet, canendo *Benedictus, qui venit in nomine Domini, oſanna in excelſis:* obuiam et-
iam ciues Romani in ordine primi pueri, mox adoleſcentes, quos iuuenilis ætas
ſequebatur, deinceps reliquæ ætates usque ad decrepitos ſenes. Sicque comitan-
tur eum usque ad Baſilicam ſancti Petri, ibi expectat Pontifex eum, mutuoque
oſculo dato, una eunt ad argenteas portas, quæ clauſæ erant. Conuertit ſe Pon-
tifex ad adoleſcentem, inquiens: Iam ex te ſcire cupio, quo ad nos animo vene-
ris, defendendi ne Rempubl. an perturbandi, ſæuiendi an benefaciendi. Si ani-
mus eſt tibi tueri leges bonas, & maiorum ſapientiſſima inſtituta, patebunt fores,
& ingredieris; ſin eſt tibi alia mens pronior ad malefaciendum, limen hoc ne tan-
gas, enſem oſtendens poſitum ſupra ianuam, dicit: Viden' gladium, omnium ſce-
lerum vltorem? Pontifex prudenter ſic cum adoleſcente egit, qui nullos ante
præceptores habuit, a quibus liberaliter aliquid diſcere poſſet; ſed in ſinu adu-
latorum educatus erat, id quod non ignorabat Pontifex. Simul omnia, quæ per-
petrarat ſcelera in itinere, audierant Romæ: quare male ominati ſunt de eius im-
perio. Adoleſcens Pontifici reſpondet, Officium ſe facturum boni principis, ve-
ſtigia ſequuturum maiorum ſuorum. Ne quid vereatur, ſed bono ſit animo, iu-
bet. Aperiuntur igitur fores, ingreſſi genibus flexis orant ante altare. Paucis
poſt diebus, in frequenti eccleſia Pontifex Ludouicum oleo ſancto inungit, coro-
nat, regem Italorum appellat. Coronatus rex petit, vt Romanus ſenatus ſibi, ceu
ſuo regi iusiurandum præſtent, quod illi negatum eſt; ſed Lotbario ſe dixerunt,
ceu Imperatori iuraturos. Rurſum hoc tempore Saraceni Siciliam & Tarentum
opprimunt, Crotoniatem ſinum in Italia capiunt, Saba rege Maurorum duce. Ho-
ſtibus occurrit Theophilus, Imperator in Oriente, cum Venetorum claſſe nauium
60: ſed claſſis partim perit, partim in hoſtium poteſtatem peruenit. Theophi-
lus, ſuis fere omnibus amiſſis, vincitur, fuga ipſe vitam ſuam vix ſeruauit. Sara-
ceni victoria elati, Illyricum & Raguſium & Anconam diripiunt, & magna parte
incendio conſumunt: toto mari libere graſſantur: ecce coortis tempeſtatibus
ita afflictantur naues fluctibus, vt ad vnum omnes perierint. Nortmanni eodem
tempore (intelligentes nimirum fruſtatim diuiſum imperium per diſcordes fratres)
Aquitaniam vaſtant, poſt hanc, Hieram inſulam, moxque longius progreſſi in Gal-
lias, Burdegalam, Santonas, Lutetiam, Turonium, Nouiomagum, Aurelianos, Pi-
ctauos miſeris modis afflixerunt. Ex Aquitania incolis expulſis, ſibi hanc ſedem
elegerunt. Eodem tempore Carolus Caluus in Anglia geſſit bellum, propter
quod Nortmannis occurrere non vacauit illi, quod alioqui percupiebat: ſed bel-
lum illud Angliæ ex animi ſententia confecit, niſi quod Anglis, ad ſeditionem præ-
ter alias gentes tum procliuis, fidere non auſus fuit. Quare in componendis rebus
853 longiore mora opus erat. Anno Domini 853, defertur ad Lotharium fama, Leo-
nem Pontificem conari transferre imperium a Germanis regibusue Francorum,
ad Imperatores Conſtantinop. quare cum potenti militum manu Romam conten-
dit. Leo excipit Imperatorem cum omni reuerentia, ac ſe purgat, ita vt nullum
ſcrupulum Lothario relinqueret. Delatores diligenter conquiruntur, ſuppli-
cium-

ciumque de illis ſumitur. Itaque diſcedit a Pontifice Lotharius, ſine vlla ſimultate aut ſuſpicione. Mox poſt illam purgationem, coniunctis viribus, Pontifex, & Auguſti Lotharius & filius eius Ludouicus, contra Saracenos ducunt exercitum, & vincunt. Anno a natiuitate Domini 855, Lotharius filiis ſuis, quorum tres fuere, regna diuidit, Ludouico primogenito Imperatoris nomen ſoli relinquit, & Latium, vrbisque Romanæ ius; Carolo filio natu minimo Prouinciam Narbonenſem poſſidendam dat; Lothario ſuo filio ſecundo Lotharingiam regendam attribuit. In hunc modum omnibus ex animi ſententia ordinatis, recordatus eorum, quæ illi pater moriens prædicauerat, vanitati mundi bona cœleſtia anteponens, vitam cœlibem elegit, monaſticam amplectitur in Premenſi monaſterio. Ludouicus ſolus imperii habenas annis 21 regit. Hoc Ludouico imperante, totam Galliam locuſtæ implebant, ſex pedibus & ſex alis, duobus duriſſimis dentibus, gregatim volantes, omnes fructus terræ depaſcentes, & deuaſtantes vsque ad Oceanum, in quo ſubmerſæ & æſtu maris ad littus reiectæ, computruerunt. Maxima mox eſt fames ſecuta, & crudeliter ſæuiens peſtis, vt vix tertia pars hominum in Galliis ſuperſtes manſerit. Hac tempeſtate Lotharii filiorum duo tantum in viuis erant, Carolo vita defuncto, qui in Burgundia regnauit, & Prouincia. Duo igitur fratres eius ſuperſtites, partiti eius regnum, Lotharius Burgundiam, Ludouicus Prouinciam accipit. Lotharius, vxore Theoberga repudiata, ſine iuſta cauſa aliam duxit, conſenſu quorundam epiſcoporum (qui pompam mundi ſtultam maioris faciebant, quam eccleſiaſticas ad bonos mores & populum in religione continendum inſtitutas) vel potius adulatorum. Quibus tamen alii boni patres epiſcopi prælatique ſe oppoſuerunt, & patrocinantes veritati & inſtitutioni Dei, vehementer reſtiterunt adulatoribus legumque diuinarum contemptoribus. Lotharius intelligens, a bonis omnibus ſibi contradici, leues quosdam ſibi aſſentiri, pudore & timore inductus, Galdradam, quam duxerat ſecundis nuptiis, repudiauit, priorem nempe Theobergam, ſed cum non conueniret illi cum illa, non diu fert eam: iterumque reiecta, pellicem, contemnens religionem, & bonos ſanctitate inſignes viros, qui illum libere admonebant. Sed deprauatus animus correctione nulla emendari potuit, carnis illecebris & illuſionibus Satanæ irretitus. Ne autem ſilentio præteream, quid Ludouicus, de quo ſupra, rex Germaniæ egetit interea temporis, vir virtute militari cum quibusuis maioribus ſuis conferendus, idque teſtantur eius egregie geſta contra varios hoſtes. Duxit copias Germanorum magnas aduerſus irrequietam & rapinis intentam gentem Sclauos, qui magno exercitu contra erant parati. Cum igitur vtrique Germani & Sclaui in æquo planoque campo caſtra muniuiſſent (nam eo animo vterque exercitus deſcenderat in planitiem, vt confererent manus; ſed neutris viſum erat tempeſtiuum pugnare, nec erat integrum receptui canere) neutrique haberent vel aquam, vel quod ederent, neceſſario factum eſt, vt aquatum, frumentatum, & pabulatum irent in eadem loca. Erat autem in vicinia nihil horum: quare quotidie equites & pedites ex vtroque exercitu peribant. Germani quanquam fere ſemper ſuperiores redibant cum ſpoliis: tamen non ſine iactura multorum vincebant, ſæpe etiam vincebantur: neque enim potuit fieri in tam frequentibus præliis, vt non aliquando victi diſcederent. Ob quotidianas igitur cædes commotus Ludouicus, educit ſuos e caſtris, hoſtem ad prælium iuſtum prouocans: ſed hoſtes attenuati quotidianis illis pugnis, in frumentationibus & aquationibus, in caſtris perſeueranter ſe continent. Ludouicus cauſam detrectandi prælium intelligit. Deliberat ergo, velit ne ita producere bellum, & paulatim hoſtem conſumere, an caſtra, quæ altis latisque foſſis erant circumdata, oppugnare, vtrunque non ſine ſuorum ſanguine copioſo fieri videt: ecce nunciatur hoſti, auxilia venire, quæ res ſalutaris conſilii occaſionem dedit. Videns enim paucitatem, quæ reliqua erat ex tot pugnis in caſtris hoſtium, diuidit ſuum exercitum in quatuor partes, quatuorque locis circum caſtra hoſtium ſingulas iubet ſingula munire caſtra. Quibus factis foſſis, conjungit quatuor

855

82

illa caſtra, vt hoſtis ſine difficultate e caſtris egredi non poſſet, nec ſe aduenientibus ſuis coniungere: itaque munit vallis & foſſis Ludouicus, vt a paucis defendi poſſent. Ita incluſus hoſtis, nullam habet ſpem reliquam, quam aduentura auxilia, qui aperiant eis viam. Carent aqua, carent cibo & pabulo & ligno hoſtes; Germani, nullo impediente, omnia neceſſaria (quanquam e longinquo petenda erant) conuehunt, vt in menſem ſufficiant, ſi forte hoſtis veniat numeroſior, propter quem non liceat egredi, vt habeant ſatis, donec illi vel ad deditionem compellantur, qui erant incluſi (nam ſatis ſciebant vltra octo dies inediam perferre non poſſe,) vel in certam cogantur erumpere mortem ſine diſcrimine, propter Germanorum munitiones. Hoſtes ergo, cum expectata auxilia tardius venirent, (neque enim nunciarant ſuis tantopere præſenti ſaluatore opus eſſe) poſtera luce, mane ſupplices extendunt brachia, abiectis armis, petunt vitam ſibi donari, quidlibet facturos, quod imperetur, pollicentur. Ludouicus conditionibus omnibus, quæ ſibi placuerunt, præſcriptis, Sclauiſque iurare coactis, inermes di-
83 miſit: Principem tamen eorum luminibus priuaſſe legitur, vt inutilis ad ſeditiones & tumultus excitandos redderetur, homo ferox & impius animo. Non poſſum mihi temperare, quin narrem ſomnium, a magnis autoribus etiam pro hiſtoria ſcriptum, iocos enim ſeriis miſcere ſemel, nemo tam moroſus eſt, vt puto, qui offendatur. Scribunt igitur quidam autores, alioqui non nullius fidei, Ludouico, Germanorum regi, patrem ſuum Ludouicum Pium apparuiſſe in ſomniis, rogaſſe & adiuraſſe, vt eriperet eum a pœnis illis & tormentis infernalibus, quibus agitatus ſit hactenus ſine vlla requie. Propterea Ludouicum hunc regem nomine patris ſui, multa bona feciſſe opera, & eleemoſynas in multa paſſim monaſteria diſtribuiſſe. Hoc genus ſomnia quantum fidei mereantur, quamque ex ſcriptura probari poſſint, in hoc opere non eſt diſcutiendi locus. Vt ad Carolum Caluum redeam. Hic, poſtquam deuicit Britannos, itaque eos in ſuam poteſtatem redegit, vt rex Angliæ factus ſit; poſtquam ergo omnia ita diſpoſuit in Anglia, vt cauerit, quantum per humanam prouidentiam fieri poteſt, omnes ſeditionis cauſas & anſas, inſtituit contraire Nortmannis. Illis igitur Andegauiam vrbem obſidentibus, & longe lateque circa eam omnia vaſtantibus, ocyſſime expeditionem in eos parat. Ecce, iam ad profectionem omnibus comparatis, incidunt, quæ eum retinent. Carolomannus enim, filius eius ex vxore priore ſacris initiatus, ſed male feriatus iuuenis, collecta flagitioſorum nebulonum turba, perturbat & affligit, quacunque rapit eum inſania, omnia. Pater igitur ſolicitus, vt corrigat filium, primoque captum in carcerem duci iubet, cumque certa de ſe præberet indicia, nullam ſpem reſipiſcentiæ eius eſſe, ſacra more, quo ſolet fieri, adimuntur illi, luminibus priuatur, ne liberatus forte, aliquid mali facinoris perpetret, in monaſterio Corbienſi, in cuſtodia ſeruandum tradit: ex quo tamen cæcus auxilio, ductu monachorum quorundam euaſit, confugitque ad Ludouicum. Alius filius Calui, Carolus nomine, mutato habitu, vt non agnoſci poſſet, militem temerarius adoleſcens prouocat, experiri cupiens eius animi robur, & ſuum oſtendere; miles prouocatus, adoleſcentem interficit. Præter illos, fuit illi alius filius, nomine Ludouicus Balbus. Interea, dum propter filios impeditur a propoſita expeditione, Nortmanni vrbe Andegauia potiti ſunt. Quare poſthabitis omnibus rebus, maturat profectionem Caluus contra Nortmannos, hoſtes inuenit intra Andegauiæ muros, quibus confidebant. Obſidione igitur ab omnibus partibus includit hoſtem in vrbe, adiuuantibus Anglis. Hoſtes videntes vrbem, & ante eam hoſtem ita circumuallatum, vt eruptionibus infeſtari non poſſet, ſe autem egredi nullo modo poſſe, deſperantes igitur, ad Carolum mittunt, qui pacem petant, conditionibus, non quas ipſi meruerint, ſed quibus æquum ſit hominem cum homine, optimum principem iræ dominum cum ſupplicibus victis agere. Carolus obſides imperat, pacem pro ſuo arbitrio præſcribit. Eſt optio data Nortmannis a Caluo, vt, qui velint Chriſtianam religionem profiteri,

illi

illi in regno ſuo viuerent liberi, iureque vterentur communi ciuium: qui vero non vellent, quam primum ſe in ſuam patriam, ſterilem & incultam terram, reciperent. Maxima pars Chriſtianam religionem profeſſa, manſit in Galliis: reliqui petierunt patrium cœlum. Huius belli cum Nortmannis, Calui tempore, Saraceni magna multitudine Samnium, quæ hodie regio Beneuentanorum vocitatur, omnino attriuerunt. Quos contra Ludouicus arma comparat, nec ſegnius Lotharius copias ſuas cogit, coniunctique aduerſus hoſtem eunt, quem mari & terra victum illis regionibus expellunt, præda ſpoliatum, maioreque parte cæſum. Ea igitur omnia illic reſtituta per religionem & ius, ducibus & præſidiis aduerſus repentinas hoſtium incurſiones muniuerunt,&in ſua verba iurare magiſtratus conſtitutos iuſſerunt. Non multo poſt, Beneuentanus dux, non contentus ſua ſorte, altioraque quærens, quæ plerunque cum periculo ſunt coniuncta, nouas moliturres, vicinos populos ſibi libertatis promiſſione adiungit. Imperator ſeditionem audiens, & conatus contra imperium, armatas aduerſus eum mittit copias. Confœderati hoc audientes, eum deſerunt, deſpondet ipſe animum, ad Imperatorem legatos mittit, mitigat exaſperatum animum Imperatoris oratione & precioſis muneribus, recepto in fidem Duce Beneuentano Andaliſio (nam illi hoc erat nomen) ducit exercitum contra Andaliſii ſocios, Campaniam ingreſſus, vbique ſatisfactione accepta, minimum, quantum per tantas copias licuit, damni dedit. Capuæ appropinquanti Imperatori proceſſit obuiam epiſcopus, cum clero vniuerſo eius eccleſiæ, procidenteſque omnes ad pedes eius gratiam poſtula-
runt, quam conſecuti ſunt. Græcos leues, qui ſeditionis illius autores fuerant, 84
omnes ex Campania & Apulia expulit, ſtatuit, ne aut illi aut alii Græci vnquam in poſterum reciperentur in eas regiones, quod propter leuitatem dicebantur ſemper nouis rebus ſtudere: quod hominum genus tranquillitati & paci hominum altrici eſt inimiciſſimum. Andaliſius immemor beneficii ab Imperatore accepti (ſub melle oblita lingua cor doloſum texerat)inſidiis Imperatorem aggreſſus, eum interficere nefando latrocinio voluit: ſed apud Dominum nondum fuit decretum, vt moreretur: quare ſeruatus comprehendere perfidum latronem magno ſtudio nititur. Andaliſius omnibus facultatibus ſuis, quæ venerunt in manus Imperatoris, relictis, fuga vitam inuenit. Poſt aliquot menſes ferebatur hic Andaliſius in Sardinia eſſe. Ludouicus hic Imperator natus ex Germania, & ex Germanis (ne quis nos a propoſito longe aberrare putet, cum ſcribimus tot in aliis nationibus geſta) & Pontifex Rom. Nicolaus vna ſtatuerunt, ne vllus ſecularium (ſic enim loquuntur) principum, etiam Imperatorum, conuentibus vel conciliis clericorum interſit, quacunque de re agatur, Clerici vero ſecularium perſonarum conuentibus intereſſe poſſint & debeant: ſi vero controuerſia aut negotium de fide religioneque ſit, ſeculares poſſe intereſſe, decretum eſt: religionem enim communem omnibus Chriſtianis eſſe, referreque, vt omnibus notiſſima ſit. De hoc textu 96. diſt. c. Vbinam. In eadem diſtinct. plura ſunt ſcripta de Ludouico hoc. Mortuo Nicolao Pontifice, eligitur Adrianus 2. Propter Pontificem eligendum miſit ſuos Romam legatos, cum ſeriis mandatis (nam ſtudebat ſingulariter cuipiam, quem cupiebat ad pontificatum euehere. Sed hoc curia Romana intelligens, cauendum putauit, ne ſit Pontifex nimium Cæſaris amicus; quare conueniunt propter electionem ſæpe, non vocatis Imperatoriis nunciis; & ſi quando vocant, parum ad rem pertinentia tractant: creatur ita Pontifex, legatis Imperatoris non admiſſis. Quod vbi factum audiuerunt a Cæſare miſſi, vehementer commoti aſtutia & temeritate hominum: quamobrem conqueruntur læſam maieſtatem, contemptum illum non ferendum. Romani nihil habuerunt, quod prætexerent: ne tamen nihil dicerent, dicunt, illum virum tantum vitæ probitate excellere omnes, tamque carum eſſe vniuerſo populo, vt a multitudine, quæ regi non potuerit, ſit omnium votis petitus & electus, antequam vocari potuerint legati Cæſariani. Quam frigidiſſimam excuſationem ad Ludouicum ferunt,

pri-

primo enarrantes ordine, quo dolo quibuſque artibus res ſit acta. Etſi ergo Im-
peratorem male habuit, diſſimulare tamen certas propter cauſas viſum eſt ei. Vt
ergo ſe purgaret, ne putaretur infenſus Adriano electo Pontifici, propterea, quod
ille alium voluit (nam hoc erat per totam Romam cognitum) ſcribit Romam pro-
lixe, laudatque eos, quod ſincere, nullo reſpectu vano, elegiſſent virum proba-
tiſſimum & pontificia ſede digniſſimum. Recte Dominum ita diſpoſuiſſe, a quo
hæc fiant, cuius ordinationi nemo reſiſtere poſſit. Suos non potuiſſe ſcire, quis
magis idoneus eſſet ad pontificatum, fortaſſe, quod ſui legati ſua ſuffragia indi-
gniori (quod non ita familiariter conuixiſſent, & omnes cognitos habuiſſent) de-
diſſent. Præſtare, vt per ciues eligantur ad huiusmodi ſumma munera, quibus
perſonæ, quibus per conſuetudinem ſint cognitæ. Salutatque ſimul Adrianum
Pontificem, & gratulatur illi. Primo anno pontificatus Adriani ſecundi, Lotha-
rius rex, quem ante, propter ſine cauſa repudiatam vxorem excommunicauerat
Nicolaus Papa, venit Romam, purgat ſe, & poſt ſatisfactionem, in teſtimonium
innocentiæ ſuæ, communicat menſæ Domini; communicabant vero etiam cum eo
eius aulici primores; qui participarant cum eo, omnes ante annum periere. Lo-
tharius, poſt illam participationem menſæ Domini, ſemper triſtior eſt conſpectus,
& ad ſuos rediturus, in itinere moritur. De eius morte variant hiſtoriæ; ſed ſi
quis diligentius animaduertat, nulla eſt controuerſia. Qui enim dicunt, in iti-
nere redeuntem ex bello, quod geſtum eſt eo tempore cum Saracenis, nihil ali-
ud dicunt, quam illi, qui dicunt, iter e Roma facientem periiſſe. Nam ex Saracenico
bello veniens, Romam petiuit, cum eſſet non longe a recta deflectendum. Vt ſubin-
de ingrediamur Germaniam, Rege Ludouico in Germania, fuerunt quidam Sue-
uiæ principes, ex Caroli Magni proſapia, qui morum & vitæ ſanctimonia veteribus
ſanctis patribus comparari poſſe viſi ſunt: quorum vnus, Wigbardus nomine, ædifi-
85 cauit monaſterium ſancti Benedicti Lucernæ, vbi nunc præpoſitura illa diues eſt;
primusque abbas in eo monaſterio inculpate cum fratribus ſuis vixit: quorum vitæ
exemplum longe plus valuit in corrigendis hominum animis, quam aliorum bene
ſonantia verba, prolixæ conciones. Dietlandus, dux Sueuorum, monaſterium e-
remitarum ingreſſus, abbasque in eo ſanctiſſime cum ſuis vixit, multum doctrina &
exemplo profuit. Sanctus Huldrichus, Sueuiæ princeps, monaſterium ad lacum
Thuricenſem fundauit. Manſem, Sueuorum rex, monaſterium Manſmunſter fun-
daſſe ſcribitur. Fuerunt multi alii in Germania primo loco nati, qui faſtu huius
ſtulti mundi contempto, ſe ad vitam monaſticam, vbi vigiliis, orationibus, medi-
tanda cruce Domini exercerent ad pietatem, & alios docerent & commouerent ad
caritatem, veramque lucem & gaudium, quod eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.
850 Anno a natiuitate Chriſti 850, fames vix vnquam audita afflixit Germaniam. Fertur
in hiſtoriis & bonæ fidei hiſtoriis, quod quidam a Rheno, in quæ loca præ cæteris
fames maior premebat, cum vxore & puero filio petiturus Thuringiam, vbi pau-
lo remiſſior erat caritas, cum eſſet in ſilua, & puer præ fame deficeret, & ipſi pa-
rentes, incepit cum vxore de mactando & comedendo puero tractare. Vxore ad
tantum facinus non conniuente, nihilominus rapiens & tenens puerum ſtricto gla-
dio, iamiam percuſſurus, ecce vidit duos lupos ceruam captam dilaniare, accur-
rens igitur, & lupis abactis, carnes ceruæ accipit, quibus cum filio ſaluo & vxore
veſcitur. Quod ſi factum eſt (id quod ego nec negare nec affirmare auſim) non-
ne memorabile eſt exemplum, quam mirabiliter Deus cum hominibus agat. Poſt
hanc caritatem anno 8, vel (ut aliqui volunt) ſeptimo, terræ motus maximi per
Germaniam in diuerſis locis fuerunt, ita, vt multæ montibus altis impoſitæ arces
corruerint, & in illis ſuperbi ſtulteque inflati viri & mulieres perierint. Moguntiæ
collapſum eſt, concuſſis fundamentis, eo anno templum S. Albani. A Chriſti na-
876 tiuitate anno 876. Ludouicus Imperator vita hac defunctus eſt: cuius morte audi-
ta, Carolus Caluus comparat copias, Romam longiſſimis itineribus contendit, ex-
ceptus a Pont. Joanne pro more, hoc eſt magna pompa, creatur omnibus cere-

moniis

moniis, quibus conſueuerat fieri, Imperator, Italiæ imperat magno ſupercilio glo-
rioſus: ſed frater eius, Germanorum rex, non laturus eum ſine vllo iure imperi-
um ſibi ſoli aſſerere, copias conſcribit, profectionem parat in Italiam. At Caro-
lus dum in Germania, quæ ad bellum neceſſaria ſunt, parantur, Italiæ rebus vtcun-
que ex tempore ordinatis, in Gallias reuertitur, vt illic compararet milites, quibus
fratri ſe opponeret. Reuerſus in Galliam totus fuit immutatus habitu corporis &
animi moribus, inaniter inſolito veſtium genere ſe oſtentans, & a ſuo nomine im-
perat nomina noua imponere ciuitatibus. Carolopolin vrbem Compendium vo-
cat. Ad Germaniæ regem mittit legatos cum ſuperbiſſimis minis, prædicare eos
iubet ſuam potentiam & omnium orbis terræ regum amicitiam, & parata non ſo-
lum auxilia, ſed & paratam obedientiam. Venturum in Germaniam cum tanta
multitudine, vt exhauſtis fluminibus omnia ſicco tranſire poſſit pede. Iamque
nunc ſe miſereri patriæ ſuæ Germaniæ, cum animo proſpiciat ſuperatas calamita-
tes. Ludouicus nihil inanibus fratris ſui, non amplius Germani hominis, ſed va-
niſſimi Græci (nam ſic veſtitus erat) minis mouetur, quæ deſunt, reliqua ad expe-
ditionem diligenter comparat: ſed inopinato morbo correptus, Francofordiæ
moritur. A morte patris filii, quos tres habuit, diuidunt regnum paternum in
tres partes: Ludouico Franciam, quam vocant Orientalem, Thuringiam, Saxoni-
am, Friſiam, & partem de regno Lotharii dederunt, & appellatus eſt rex Oſtro-
franciæ. Bauaria, Pannonia, Carinthia, Sclauorum regio, Boemia, Morauia, ſunt
attributæ Carolomanno; & vocarunt illum regem Bauariæ. Alemaniam, quæ
nunc Sueuia nominatur, & partem regni Lotharii ſortitus eſt Carolus. Diuiſo in
hunc modum Ludouici, regis Germanorum, regno, Carolus Caluus, ratus diuiſa
debiliora, quam cum vnita coniunctaue fuerunt, bellum parat in nepotes, nullam
plane cauſam belli habens: ſed frater eius, rex Germanorum, exercitum ſufficien-
tem contra Carolum habuit. Ergo ſuperbus homo nihil curans conſanguineam
neceſſitudinem, nihil expendens, quid iuſtum, quid non, cum exercitu Germani-
am inuaſurus, Coloniam peruenit. Duo fratres (quod ſciebat Caluus) erant aliis
diſtenti occupationibus, tamen iuſſerunt conſcribi copias, quas, ſi opus eſſet, fratri
mitterent. Ludouicus igitur, fortis animi & bonæ indolis iuuenis, rex Oſtrofran-
ciæ, mittit ad Caluum patruum ſuum legatos, qui de pace agerent, eumque admo- 86
nerent modeſte, quo pacto res earumque cauſæ haberent. Pacem ſe malle cum
iactura ſuarum facultatum, quam bellum cum iactura hominum vitæ & faculta-
tum. Fore bellum tale, vt ad victorem quoque plus mali peruenturum ſit quam
boni. Præſtare vt coniunctis viribus contra Turcas militent. Caluus inflatus ſpi-
ritu ſuperbo, nihil audit de pace, contemptim reſpondet. Ludouicus interea au-
cto exercitu, ſimulat nihil minus ſe velle quam pugnare, nec eſſe ita paratum, vt
cum tanto Thraſone audeat congredi. Caluus nihil timens aliquid iuuenem ten-
taturum, abſentibus maxime natu maioribus fratribus. Nam ſatis exploratum
habet, eos adhuc imparatos eſſe, omnia igitur negligenter adminiſtrat, exercitum
ducit, ceu nullum haberet hoſtem. Hæc intelligens Ludouicus, bene rem geren-
di ſibi datam anſam videt: apud Andrenacum igitur aggreditur hoſtem, nihil tale
expectantem. Germani pugnant fortiter, vincunt, cum magna ignominia Caluus
glorioſus rex fugit a facie, quem tantopere deſpexerat, Ludouici nepotis. Multi ex
proceribus Calui in hac pugna deſiderati ſunt. Huius regis tempore, Flandria in-
culta neglectaque iacuit, ferarum domus; in ea igitur ædificauit vicos quoſdam, &
cultores paſtoreſque induxit, præfectum dedit illis Balduinum nomine, virum au-
dacem, qui regis ſui filiam Judith, abſente rege, rapuit, & pro vxore ea vſus eſt. Rex
iraſcitur grauiter: ſed in aula habuit amicos (an facinoris conſcii fuerint, neſcitur)
apud regem primæ autoritatis, qui primum conſiliis retinent regem; ne in primo
furore hominem conficiat, poſtea cum viſus eſt regis animus capax rationum, a-
gunt etiam cauſam Balduini apud regem, virum ſtrenuum, & ad magna natum,
magni vſus in bello eſſe poſſe. Horum oratione placatus animus Caroli, Balduino

ignoſcit, vxorem filiam concedit, Flandriam loco dotis dat, Comitem Flandriæ appellat. Hic Balduinus per totam vitam ſuam fuit in excolenda & ornanda Flandria; nec ignauius eam excoluit Arnulphus, filius Balduini, qui ſucceſſit patri. Hic ingenioſus fuit in ordinandis rebus publicis, & ad augendam hominum frequentiam multa excogitauit: quæ etſi vtilia eſſent gubernatoribus vrbium & regionum (quorum multi imprudentia ſua minuunt frequentiam hominum, quæ regionis vrbiumque decus eſt, & fere maximus prouentus) tamen hæc edocere propoſiti noſtri nunc non eſt. Imperante hoc Carolo Caluo, Campaniam totam miſere deuaſtant Saraceni, freti inteſtinis Chriſtianorum principum diſſidiis. Tota Italia, rege deſtituta & Imperatore, vocat Caluum: ſed ille non, vt res exigebat, properat, prius creat regem, Boſonem, fratrem vxoris ſuæ, & dat illi regnum Prouinciam. Deinde Romam proficiſcitur, cum Saraceni iam, nauibus oneratis præda, ex Italia receperant ſe ad ſuos. Duo filii Ludouici, regis Germanorum, in Italiam patruum ſuum Caluum ſequuntur cum copiis Germanorum: nam conatus eius impii illos peſſime habebant. Eo vero animo erant, non ceſſaturos, niſi aut ipſi eſſent victi & in nihilum redacti, aut patruo vita & imperium eſſet ademptum. Tantopere erant commoti iniuria, & ſcelerate hoſtili animo erga ſui fratris filios. Carolus, audiens Romæ aduentum nepotum cum Germanorum electiſſima manu, Romam relinquit, anguſtias clauſurus, qua veniebant, morbo correptus non periculoſo, neque graui, in quo vſus eſt medico Iudæo Sedechia, qui perhibetur illi dediſſe venenatam potionem, ignorantiane (vt ſæpe per imperitos medicinæ profeſſores fit) an ex compoſito, ignoratur. Caluus mortuus eſt, cadauer conditur aromatibus, vt eo ferant, quo ipſe voluerat: putredinem vectores ferre non valentes, mandant humi Vercellis. Inde poſt aliquot annos alio eſt tralatum. Cauſam hic autores habent quidam, quæ mihi non probabilis videtur. Imperatore Caluo mortuo, de imperio fuit contentio magna. Fuerunt enim multi principum Romæ & aliis locis, qui cupiebant Carolum, Sueuorum regem, qui cum copiis ſuis aduerſus Caluum in Italiam venerat, ſocio expeditionis fratre Carolomanno: Pontifex vero reſtitit illi, cupiens Ludouicum Balbum, Calui filium, nec non alii proceres cum Pontifice una ſentiebant. Pars tamen, quæ ſtudebat Carolo, Sueuorum regi, erat fortior. Pontifex ergo captus, in cuſtodiam ducitur: ſed non diu poſt quorundam opera liberatus, ad Ludouicum Balbum confugit, cum quo aliquamdiu habitauit, deinde diademate coronauit eum, & Imperatorem appellat. Et apud eum pontificia vtitur functione, & multa eccleſiaſtica diſſidia tollit, & diſcordias componit. Poſtea apud Trecas vrbem ſynodum cogit, in qua ad fidem Chriſtianam pertinentia ſunt multa inſtituta, & in Flandria, vt nunc dictum eſt, quæ culta iam erat, & habitatoribus referta, epiſcopus eſt ordinatus, qui rudem erudiret ad religionem &
87 pietatem populum. Qui a ſimplici & nondum ad malitiam exercitato populo, cum timore & reuerentia acceptus eſt, & cum deuotione animi ſecuti ſunt doctrinam eius. Operaque ſecuta ſunt auditionem. Porro in his turbis Saraceni, tempus ſemper obſeruantes, Italiam inuadunt, diripiunt magnam eius partem. Præter cætera autem montis Caſſini monaſterium miſerrimis modis tractauerunt: quare reuocant Pontificem, vocant Cæſarem, quærunt territi Romæ & in tota Italia auxilium. Pontifex cum Caroli copiis & aliorum principum manu in Italiam veniens, recreauit totum Latium: breuique expelluntur hoſtes omnes ex Italia. Poſt hæc omnia Ioannes Pontifex animaduertens plus præſidii in Sueuorum rege Carolo, quam in Balbo, & Carolum hunc amicis Romæ abundare: quamobrem creat eum Cæſarem, appellatque Carolum tertium: Balbi imperatorium nomen vertitur in riſum, nec ſcribitur in albo Imperatorum. His temporibus fuerunt comitia Furonæ, vbi certis conditionibus pacem fecerunt inter ſe Ludouicus Balbus, & Ludouicus, filius Ludouici regis Germanorum. Paucis poſt menſibus Balbus, quemadmodum fit, iam ſe quieturum, iam ſe in portu nauigare, ocio iam felici & dulci fruiturum poſt tot pericula, tot mala & labores, dicens, in morbum lethalem incidit, & in vrbe Compendio obit. Dominandi inſana libido principum incredibiliter affixit regnum, quod Balbo ſubiectum fuerat. Vxoris Balbi defuncti vita frater, Boſo, vir nihil humile in animo verſans,

ſans, paruiſque non contentus, practica, vt ita dicam, multiplici regno inſidiatus eſt. Principes, vbi eius conatus olfecerunt, reſtiterunt, & Germaniæ regibus oportere dari regnum, vnanimiter dixerunt. Vota omnium principum concordantium videns Boſo, conſequendi regni ſpem deponit omnem. Sed Germanici reges mortui eodem tempore ſunt. Ne Boſo, reginæ frater, tyrannidem rurſum affectaret, principes ſedulo cauendum putabant. Balbus mortuus, filios duos reliquerat, Ludouicum, & Carolomannum, natos ex concubina. Hos, quanquam illegitimos, faciunt una reges. Hi reges creati, cum Nortmannis Galliam infeſtantibus pugnant, & eos vincunt nobili prælio. Quæ res illis magnum nomen, & fauorem totius Galliæ peperit. Victoria illa quoq; prædicata & grata fuit apud Germanos. Nam & hos infeſtare Nortmanni incipiebant. Sed iterum collectis viribus, Nortmanni in Galliam graſſati ſunt eodem anno, quo a fratribus regibus ſunt profligati: cum quibus iterum congreſſuri fratres, parant ſe. Cum eſſent iam parata omnia, hoſtemque alacres peterent, Ludouicus moritur. Boſo autem, videns nothum Carolomannum, bello implicitum & pene fatigatum, denuo ſolicitat in regno omnes, qui videbantur aliqua pollere autoritate, ſed fruſtra; non mediocriter tamen turbat Carolomannum cum Nortmannis difficile bellum gerentem. Carolus, Sueuorum rex & Auguſtus, audiens Nortmannorum iniurias & iniuſtos conatus, & Carolomannum in magnis difficultatibus conſtitutum eſſe, ex Germania mittit in Nortmannos copias, quarum virtute Nortmanni victi ſunt. Sed ne aliquid de induſtria diſſimulare videar, non deſunt autores, qui dicunt, Nortmannos hac tempeſtate nullo modo potuiſſe repelli, & victores frequentibus minoribus præliis diſceſſiſſe, & Principes Galliæ pacem petiiſſe, Friſiamque Nortmannorum duci dediſſe. Alios duces adductos, vt diſcederent, auri magno pondere, & ita victos auro, non ferro, ex Gallia Nortmannos profectos. Adhæc Nortmannis Carolomannus annuum tribuit tributum: ſed non diu poſt illud inhoneſtum fœdus Carolomannus vixit. Cuius mortem vbi audiuerunt Nortmanni, arma recipiunt, hoſtili animo Galliam petunt, Pariſios obſidentes, circa eam paſſim omnia perdunt. Tota igitur Gallia non habet, quo reſpiciat, vndeue expectet ſalutem, quam ab Imperatore Craſſo. Concordibus ergo votis eum optant, rogant vt veniat, opemque in extremo periculo conſtitutis ferat, ſe illi commendant deuouentque totos. Imperator miſeratus ſtatum Galliæ, videns, eos a ſe ſolo pendere, & quid incommodi ſimul & turpitudinis ſit, eos deſerere; rurſum quanta vtilitas & gloria ſit, eos ſeruare, magnis in Germania copiis conſcriptis, imperato etiam certo militum numero ciuitatibus in Italia, ita temporibus profectionem ordinauit, vt ſimul eodem tempore ex Germania & Italia copiæ conueniant in ea loca, in quibus hoſtis erat. Idque diligenter obſeruatum eſt. Conueniunt copiæ non longe a Lutetia, quæ ab hoſte obſeſſa & ita preſſa erat, vt a deditione parum abfuerit. Iamiamque actum de ea erat, niſi Imperatoris aduentu recreata ſpiritum recepiſſet. Ho- 88
ſtes potentem & numeroſum aduerſariorum exercitum videntes, ſuos, vt obſidendi ratio exigebat, diſpoſitos ſeparatim per partes, collectius continent in alio caſtrorum genere. Soluitur igitur arcta illa obſidio. Imperator (præſcripta certa ad hoc hora) iubet omnes, qui ferre arma poſſint, in hoſtem erumpere, eadem hora ſe cum ſuis adfuturum, ſignificat ex ſummo magiſtratu paucis, qui multitudinem iubent paratam ad conſtitutam horam adeſſe oportere, cumq; iam acie inſtructa eſſent ituri in hoſtem, multitudini conſilium & iuſſa Imperatoris exponunt, victoriam eſſe certam, affuturum Imperatorem cum Germanorum electiſſimis. Adhortantur eos, vt in conſpectu Imperatoris ſuam oſtendant virtutem. Venit hora, vtrinque ruunt in hoſtem, ſanguinolenta fit pugna, Imperator ſuperat, vt cedere cogantur hoſtes, ſed non franguntur prorſus: recipiunt enim ſe non procul ab eo loco in munitiora loca. Inceptum eſt agi de pace, Cæſar & omnes principes pacem cupientes, potius acceperunt paulo iniquiores conditiones, quam fortuna poſtulare viſa ſit. Conceſſa eſt igitur habitanda Nortmannis ea regio, quæ vltra Sequanam eſt. Noſtra ætate adhuc ea vocatur Nortmannia. Ad ſeptentriones habitant illi, idque nominis impoſitio non inepta complectitur: *Nort* enim ſeptentrionem eorum lingua vernacula ſignificat, *Man* virum. Et Germani vocant ventum aquilonem a ſeptentrione flantem *Nortvvind*, hoc eſt ſeptentrionalis ventus.

DE GERMANIS
LIBER DUODECIMUS.

888 POſt Domini natiuitatem 888, Imperatore Craſſo mente capto ex
intemperie cerebri, alium Principes Imperatorem appellauerunt,
nempe Arnulphum. Craſſus poſtquam incepit inſanire, aut ſal-
tem non omnino eſſe mentis compos, tantum vnum annum vi-
xit. Eſt humi mandatus cum omni regali & imperiali reuerentia
& honore. Minori tamen planctu, propterea, quod animo nibil valebat, inuti-
lisque imperio erat factus. Hic Arnulphus vir quidem induſtrius & animo ma-
gnus, ſatisque prudens, propter quas dotes meruit eam apud principes exiſtima-
tionem, vt electus ſit Imperator, neque vero opibus & facultatibus valuit ſatis.
Erat enim is imperii ſtatus, vt, niſi aliæ eſſent facultates, imperium non ſufficeret
ad tuendam dignitatem Imperatoris & hoſtibus reſiſtendum, omnino nomen im-
perii magis erat gloriæ, quam rei. Quas ob res Arnulphus hic nec Gallias, nec
alia loca, vt volebat, & rerum ſtatus exigebat, tutari poterat. Galliæ ergo optima-
tes deliberant, qua ratione ſibi conſulant, & de rege creando tractant. Ludoui-
cus Balbus, præter filios ex concubina duos, de quibus paulo ante, reliquit vxo-
rem reginam grauidam; peperitque poſt mariti mortem filium, qui nominatus
eſt Carolus Simplex, qui iam natu decem annorum erat regni paterni hæres.
Igitur optimates puerum regem creant, tutoremque præficiunt puero Odonem,
comitem Pariſienſem. Hic puerum ſtuduit regno vtilem reddere, bene inſtituen-
do. Vbi nouem annos nomine pueri regnum iuſte & cum laude gubernauit,
moritur; ante mortem vero adoleſcentem regem commendat regni optimati-
bus. Adoleſcens, ſuſcepto regno, Britannorum regis filiam, nomine Edinam,
vxorem duxit. Quidam tradunt, tutorem Odonem cum Carolo Simplice ma-
gnas poſtremis annis habuiſſe ſimultates: nam Carolo iam ætate maturo Odo-
nem noluiſſe cedere. Odonem autem adoleſcenti, quantumuis bonæ ſpei iuueni,
facile reſtitiſſe, quoniam Odoni totum regnum fauiſſet, ob ſingulares eius dotes in
bello & pacis tempore eximias. Nortmannos, qui eo regnante ſæpe Galliam ve-
xauerunt, feliciter & fortiter ſæpe victos, ſuæ ipſius vitæ periculo repulit; ſed
ſemper contra eos vſus cum Francis Orientalibus, tum Germanis aliis. Carolus
Simplex etiam eorum furori ſæpe reſtitit. Et vt firmior eſſet pax, magisque Gal-
lia quieſceret liberata ab eorum incurſionibus, Rolloni, Nortmannorum principi,
filiam vxorem dedit; ſed prius ſuſcepit Chriſtianam religionem Nortmannus.
Porro Robertus, Odonis frater, Princeps Aquitaniæ, arma parat aduerſus regem
Simplicem, volens ſibi regni partẽ nomine fratris deberi, vrbes quasdam expugna-
89 tas ſibi iurare cogit. Vbi audiuit, regem in armis eſſe, nolens ſuos bello affligi
contra regem, cum copiis inſtructis proficiſcitur: ſed rex longe numero & vir-
tute militum ſuperior, excipit eum prælio, occiditur dux Robertus. Rex iam
omnia tranquilla putans, quibuslibet confidit: quare iter forte facientem illac
hoſpitio blande excipit eum Herebertus apud Peronem, cepitque impius hoſpes
Simplicem regem hoſpitem. Edina Regina ad Eduardum patrem in Angliam
fugit, cum filio paruulo Ludouico. In Gallia capto rege, miſcetur cœlum ter-
ræ, plena ſunt omnia tumultibus. Procerum multi regnum affectant, quilibet
ſe iudicat digniorem, qui alios gubernet. Qua diſcordia freti Saraceni, iam non
fines

fines vltimos Galliæ bello tentant, ſed interiora fere omnia vaſtant. Rex igitur
malis auſpiciis & fero creatus eſt Richardus, Burgundiæ ducis filius, non ſatis enim
exercitatus & peritus fuit in militari diſciplina. Qua facultate tamen in primis opus
erat, propter Saracenorum crudelitatem, qui tum quoque Burgundiam depopu-
labantur. Porro Richardus & Carolus Simplex capti eodem tempore moriun-
tur. Regnum iterum deſtitutum eſt gubernatore in magnis fluctibus & tempe-
ſtatibus. Poſt longas contentiones, proceres in Anglia Edinam, vxorem Sim-
plicis, defuncti vita, & filium eius Ludouicum reuocant, regnum, paternam
hæreditatem, offerunt, venienti obuiam procedentes gratulantur, regem ſalu-
tant, ſe ſuaſque fortunas illi committunt. Magnis & variis hic iuuenis rex petitus
eſt inſidiis, ex quibus omnibus ſeruatus eſt & ereptus Germanorum, vt narrant
hiſtoriæ, opera & fide. Sed ne quis exiſtimet, nos oblitos propoſiti, profeſſos
ſcilicet de Germanis ſcripturos, immorari vero in aliarum nationum rebus, præ-
ter decorum. Horum omnium, quæ hactenus tradidimus, Germani fuerunt
longe maxima pars, & Principes, quos narrauimus, plerique omnes originem
duxerunt ex Germanis. Propius tamen nunc redimus ad Germanorum res ge-
ſtas. Arnulphus, de quo paulo ante, Imperator appellatus in infelici imperii
tempore. Maharenſes, ex Morauia gens, initio imperii huius Germaniam affli-
xere miſerabiliter. Cauſa eius belli eis fuit, quod Ludouicus, Germaniæ rex, Ger-
manorum copiis ſuperatos maxima clade affecerat. Quare Principum diſſen-
ſiones audientes, venerant ſe vlturos. Illis igitur Arnulphus ſe oppoſuit; ſed quan-
tum profecerit, ſatis arguunt fœdera cum illis facta. Data eſt enim illis Boëmia,
in qua liberi habitarent. Nec erat vlli cordatiori obſcurum, quantum mali & diſ-
criminis eſſet, Germanis talem habere vicinum, ſed danda fuit, ita ferebat res.
Ex Boëmia igitur breui poſt tempore egreſſi, Germaniam vaſtarunt. Arnulphus
contra eos ducit ſuos: ſed aliquoties ita præliatum eſt, vt Arnulphus auxiliares
copias aduocarit ex Vngaria. Vngari magna multitudine in Germaniam venientes,
non multo minus dederunt, quam hoſtes, damni. Vicerunt quidem hoſtem,
pugna cum maximis, quæ vnquam fuerunt, conferenda. Ex Germania igitur pro-
fligatis Maharenſibus, Vngari promiſſam pecuniam improbe exegerunt ab Impe-
ratore. Quam cum non haberet, promiſſis effecit, vt repeterent patriam. Cum
autem dies ſoluendi adeſt, non habet Imperator, vt ſatisfaciat. Qua cauſa Vn-
gari Germaniam vſque ad Friſiam depopulati ſunt. Germani vero recordati ſuæ
priſtinæ virtutis, & ob trucidatos liberos, ſenio defectos parentes, & vxores,
commoti, cum furore arripiunt vno animo omnes arma, hoſtium exercitum
pene deleuerunt totum. His temporibus tota Europa tumultuata eſt inteſtinis
ſeditionibus belliſque. Arnulphus Cæſar in Galliis bello magno implicitus, & in
eo miram fortunæ inſtabilitatem expertus eſt. Ædificia igne conſumuntur, ſub-
uertuntur arces & vrbes, magna omnium rerum penuria ſequitur, fame vulgus
perit. Germania quoque fame laborat, bellis, quæ iam diximus, exhauſta. In
Latio factiones multæ omnia confundunt. Guido, dux Spoletanus, ſolicitat quaſ-
dam vrbes in ſuas partes, quaſdam terret, quas ſcilicet corrumpere nequit vanis
promiſſis. Berengarius, Princeps Foroiulii, Guidoni ſe opponit, cum ciuitatibus
artibus eiſdem agit, quibus Guido. Præter illas fuerunt factiones pernicioſæ, quas
enarrare longum eſſet. Sic tota Italia perturbata, maximis affecta eſt malis.
Berengarius ſuperior Guidonem vincit, fœdus victor cum Imperatore facit. Ar-
nulphus paulo poſt Italiam cum exercitu petit, a Pontifice rogatus, quem factio-
nes fere oppreſſerant. In Italia de omnibus ſupplicium ſumit Imperator, qui ad-
uerſi fuerunt Pontifici. Bergamum, vbi hoſtium quidam Pontificis erant, obſeſ-
ſum, vique expugnatum eſt ab eo: cuius ciuitatis comitem laqueo ſuſpendit. Per 90
totam Italiam aut fugatis, aut e medio ſublatis inimicis Papæ & ſeditionum auto-
ribus, ſtatu pacatiore reddito Italicarum rerum, Romam accedit, fores apertas
ſibi fore exiſtimans. Sed quanquam vocatus a Pontifice ſit, tamen quoniam fa-

ctionum multæ erant partes, illa, quæ aduerſa erat Papæ, tanta potentia in Repub. pollebat, vt vrbis portas clauſerint, & aditus omnes muniuerint, illis, qui a Pontificia ſede non diſceſſerant, & Pontifice repugnantibus. Intra mœnia igitur vrbis tumultus, cædes, dolus, nemo ab alio tutus. Partium alia ſperare, alia deſperare, alia meditari fugam, alia tractare, quomodo velit vti victoria: omnes parturire dolos & labores, conſultare, vigilare, inſidiari. In his turbis & diſcriminibus Pontificii præualent, vrbs aperitur, Imperator ingreditur, excipitur a Pontifice Formoſo honorifice. Qui ſibi conſcii ſunt aliquid aut feciſſe aut dixiſſe, fugiunt ex vrbe. Multi tamen ob etiam ſuſpiciones leues crudelibus pœnis afficiuntur. Volebant enim Pontifex & Cæſar exempla ſtatuere, ne in poſterum aliquis auderet contra Pontificem aliquid moliri. Guidonis facultates, quas in Italia habuit maximas, afflixit, & fere totas contriuit. Referam & quod de vxore Guidonis ſcribitur. Hæc mulier obſeſſa in quadam vrbe, nacta proditorem ex Arnulphi Imperatoris familiaribus, per quem ſomniferum lethaleque venenum potui dedit Imperatori, qui ante vrbem in tabernaculis erat. Quo veneno hauſto, tam alto ſomno eſt oppreſſus, vt toto triduo non potuerit excitari. Decoxit tamen naturæ in Imperatore vis, vt mortuus non ſit, vel potius, Deus diutius volens illum in hac vita habere, ſeruauit: alioqui mortis genere hinc illi decedendum fuit. Arnulphus hac potione corpore & animo ignauior factus, Italiæ propter veneficia infenſus, ſuam Germaniam repetit. Nec multo poſt tempore Arnulphus pediculorum multitudine ex corpore eius naſcente conſumptus eſt, nec potuerunt vlla arte pediculi tolli. Sublatis enim genitis, ex ſubiecta corrupta corporis materia alii naſcebantur; his ablatis, ex ſeminario in putredine relicto, alii iterum proueniebant, ſemperque ita numerus auctior eſt redditus. Itaque toto fere corpore conſumpto, magni doloris morte excedit ex hoc ſeculo. In monaſterio Diui Emerani Ratiſponæ ſepultus *(a)* eſt. Mortis tempore pollebat potentia & opibus: ſed tempore, quo imperii adminiſtrationem accepit, non ſatis ad imperii dignitatem tuendam diues fuit. Filium legitimum Arnuphi a morte patris ſtatim Principes fecerunt Imperatorem; erat autem nomen illi Ludouicus. Primo eius imperii anno, Vngari Germaniam (propter patrem mortuum; nam viuente Arnulpho, nihil aliquot annis tentarant contra Germanos) inuadentes, vaſtantque vſque in Bauariam. Quidam volunt, quod ingentibus copiis totum Noricum agrum vaſtarint; & in Sueuia aliquoties, incolarum virtute, præliis ſanguinolentiſſimis victi & repulſi, tamen ad extremum ſuperaſſe Sueuos, eorumque regionem crudeliter incendio & ferro depopulatos, vſque ad ipſum Danubii fontem perueniſſe, qui eſt caput ſiluæ Hercyniæ. Quod tamen verum non eſſe arbitror. Neque enim in eo loco iſtis temporibus erant Germanorum res, & Vngarorum virtus tanta, vt eo vſque credendum ſit Vngaros perueniſſe. Ludouicus Imperator iuuenis, magnis vndique copiis coactis, obuiam properat; neque enim in initio imperii ſui voluit ferre ſuos, & præter alias nationes ſui imperii caros deuaſtari. Vbi venit ad Lycum fluuium cupidius, vt ſunt iuueniles animi concitatiores, cum hoſte dimicandum quamprimum quærit. Vngari ſæpius acie inſtructa, animum eius ad pugnandum cupidum intelligentes, in quendam depreſſiorem locum, arbuſtiſque ſilueſtrem inſidias ponunt, cum reliqua exercitus parte expedita committunt prælium cum Imperatore. Pugnant fortiter Cæſariani, hoſtis paulatim cedit, ſe, quantum poteſt fieri, defendens recedendo, noſtri nihil ſuſpicantes periculi, ſequuntur cedentem & in inſidias ducentem hoſtem. Vbi ad locum inſidiarum ventum eſt, prorumpunt ab omni parte inſidiæ.

(a) Sepultus quidem Oettingæ Bauariæ, prout *REGINO* docet *ad a. 880. MARIANUS SCOTUS ad a. 899.* Ipſius corpus tamen Ratiſponam, in Monaſterium S. Emerani fuit translatum, prout docet *OTTO FRISING. Chron. lib. VI. c. XIII.*

diæ. Germani, & ſi non potuerunt non commoueri re inopinata, tamen pugnarunt ita, vt diu anceps fuerit prælii euentus; ſed qui in inſidiis fuerunt, nimium ſuo impetu perruperant aciem Cæſaris; quare tandem fugere coacti ſunt. Poſt hanc fugam ita ſunt hoſtium animi ſublati, vt totam Germaniam in ſua manu eſſe putarint. Imperator, vt pacem conſequi poſſet, dedit priuatim occulte hoſtium ducibus magnam pecuniam, publice magnam etiam dedit, maiorem ſe daturum promiſit. Annuum quoque tributum hoſtibus pollicitus eſt. Ægreq; inducti ſunt, vt redierint domum. Ludouicus duxit vxorem Lutgardā, filiam Othonis ducis Saxonum. Dum regnauit hic Ludouicus, octo Pontifices mortui 91 ſunt, regnauit vero ſolum duodecim annos. Non multo poſt prælium iam dictum, Vngari contra pacta, non contenti tributo annuo, quod bona fide numerabatur quotannis a Ludouico, repetunt, maioribus viribus, quam ante, aggrediuntur Germaniam. Cum quibus in Bauaria Germani bis congreſſi, bis ſuperatos in Vngariam repulerunt. In poſtrema eorum fuga quidam volebant illos perſequi vsque in Vngariam, & illic cum illis ducere bellum: ſed conſilium non placuit omnibus: plerique enim maluerunt domi quieſcere, quam hoſtem tam atrocis animi ſequi. Sed id euenit, quod ii prædixerant, qui eos perſequendos cenſebant. Redibant enim tertio, & ſuperatis multis Germaniæ partibus, omnia impleuerunt ſanguine. Primum verſus ſeptentrionem Thuringiam, Saxoniam miſerrimis modis tractauerunt. Deinde conuerſi rurſus in Sueuiam, eandem crudelitatem in ea exercuerunt, ſed multis per omnes eas regiones amiſſis. Erat vero illis liberum per Bauariam captam iter: quare occiſis ſuccedebant ſemper alii, confluxerunt enim ſemper ſine intermiſſione alii. Ex Sueuia vertuntur in Rauracorum agrum, vbi Baſileam (quæ vrbs feliciſſime creſcebat) vaſtatam & direptam incendunt; ſed diſcedentibus hoſtibus, ignis extinctus eſt, neque multum dedit damni. Alſatiam quoque totam diripiunt. Inde progreſſi, in Lotharingiam peruenerunt, in cuius agris nullum ædificium erectum paſſi ſunt, omnia ſolo æquant. Eodem furore penitius in Gallias intrauerunt, & non remiſſiore crudelitate debacchati ſunt per omnia fere loca Galliæ redeuntes, ibant per ea Germaniæ loca, quæ prætererant antea, & ceu furiis agitati, nulli neque ætati neque ſexui parcunt: cum maxima præda, ſed infinito ſuorum numero amiſſo, in Vngariam redierunt. Nec Italia ab Vngarorum iniuriis tuta fuit: vaſtarunt enim & illam totam, nullum angulum prætermiſerunt, quem non afflixerunt. In Italia tamen non eſt illis datum graſſari, ſine memorabilibus præliis. Itali, aduenientibus Vngaris, territi vehementer ſunt, quoniam audierant, quid in Germania, quid in Gallia feciſſent: & dicebantur humanis carnibus veſci. Quare in tanta tempeſtate quærebant iam, quem imperatorem facerent gubernandi peritiſſimum, non ex fauore, ſed ex iudicio. Berengarius Foroiulienſis dux eligitur, quoniam præter cæteros fortis & felix in bellis viſus eſt. Hic igitur belli Dux & Imperator electus, quam maximas copias cogit, hoſti Vngaro obuiam it: & quia hoſtes videbantur fatigati, & hoſtem nondum expectare, imparatos opprimere volens, aggreditur eos: ſed numero & virtute militum inferior, poſtquam vna atque altera hora pugnatum eſt, fugatus exercitum pene totum amiſit. Poſt hoc prælium Italia multo quam antea magis conterrita eſt. Vngari victoria inſolentiores, & cæde ſuorum iracundiores redditi ſunt. Taruiſium obſidione circumdederunt, & expugnauerunt, & direptum deſolatum reliquerunt. Deinde ciuitatem Venetorum nouam incenderunt, Equilium, Clodiamque diripuerunt, & ſic furibundi pergentes vbique graſſantur. Tandem dato magno pondere auri & argenti a Berengario (quod vbique ex omnibus ciuitatibus & epiſcopis & a Pontifice collegerat) Italia excedentes, reuertuntur, vnde venerant. Porro Ludouicus, eius nominis tertius Imperator (quamuis eo tempore plures in Italia regnarunt: ſed non ſunt agniti pro Imperatoribus in plerisque imperialibus regionibus, quare nec nos iſtos in numero Imperatorum recenſebimus) non laturus Berengarium in Italia imperare, & Imperatoris nomine appellari, coactis

ctis copiis in Italiam properat, omnibus rebus poſthabitis: habuiſſet enim multo magis neceſſaria ad ſtatum regni ſui conſeruandi, ſi non magis reſpexiſſet titulorum gloriam, quam ſuorum ſubditorum tranquillam vitam. Germanorum aduentu audito, Berengarius, quantum licet fieri, per infauſtam pugnam nuper habitam cum Vngaris, exercitum comparat. Magnæ fuerunt Berengarii difficultates, exhauſtus pecunia (omnem enim dederat hoſtibus Vngaris) territus miles, quo conſueuerat vti, Italus, & propter rem improſpere geſtam cum Vngaris, a multis male audiebat, apud multos fauorem & æſtimationem perdiderat: homo in his anguſtiis omnibus nondum animo victus eſt. Confidit etiam, cum nihil habeat, in quo ſperet: neque enim milite ſuo confidere potuit. Ludouico igitur aduenienti obuiam procedit, vt Italiæ non videatur fractus. Quamprimum enim timoris & deſperationis ſignum ſi præbuiſſet, hoſtique cedere, & non congredi audere viſus
92 eſſet, ciuitatum pleræque deſciuiſſent ad fortiores partes. Itali enim ſemper eo ſe inclinarunt, vbi maiorem fortunam maioremque potentiam vident: etſi omnes homines cum inſtabili fortuna mutantur. Niſi hoc ſic habuiſſet, Berengario longe conſultius erat, munire vrbes, omnia ex agris præripere hoſti venturo, in munitiores vrbes conuehere, præſidia in vrbes diſponere, ſe intra mœnia continere, ita ducendo bellum Ludouicum fatigare. Sed hanc timoris ſignificationem vitandam cenſuit, propter quas dixi, cauſas. Quamobrem alacritatem ſimulare, ſpargere in vulgus, eſſe Ludouicum imbellem virum, quibuslibet hoſtibus tributarium factum, nihil ad hoc eſſe periculi, ſimulare ſe non modo pugnam non detrectare, ſed etiam nihil æque cupere. Nihilo minus, quantum potuit, locis cauit, ne eſſet dimicandum: videbat enim ſuos inutiles pugnæ. Poſtquam vero in conſpectum hoſtium venerunt Itali, ita metu confuſi ſunt & exanimati, ſicut ſolent eſſe, qui in iudicio damnati ducuntur ad ſupplicium. Etſi igitur facile præuidet, qua fuit in militaribus rebus prudentia & experientia, ſi congrediatur, quis ſit futurus euentus rei: tamen pertinax in homine animus tentare voluit rem, in qua certam ſciebat perniciem. Congreſſis igitur in prælium copiis, primam coitionem non ferens Berengarius, fugatus eſt. Poſt prælium ſtatim ciuitates inceperunt deficere ad Ludouicum, excluditur Berengarius, Ludouicus intromittitur. Berengarius etiam poſt illam fugam, & Italiæ defectionem, animam non deſpondet, alia via aggredi hoſtem meditatur, parturit dolos, virtute ſuorum fracta. Ludouicus victor, videns Italiam totam ſuam eſſe, ab omnibus enim ciuitatibus iam mittebantur legati, claues, quacunque ibat, veniebant obuiam, nullus erat aduerſarius timendus: quare non admodum ſolicitus remiſit curas. Ergo cum Veronæ eſſet, a quibusdam familiarium ſuorum, qui acceperant a Berengario pecuniam, proditus eſt. Nam proditores illi intromiſerunt Berengarium in vrbem nocturno tempore: ab illo captus eſt ea nocte, luminibusque priuatus Ludouicus, & dimiſſus. Sed ſunt autores, qui putant ita priuatum oculis, vt mori eum neceſſe fuerit: nam Berengarium ita videri voluiſſe contemnere poteſtatem eius: & probabile eſt, quod dicunt illi. Neque enim veriſimile eſt liberum luminibus ademptis voluiſſe dimittere talem regem. Statim igitur poſt ereptos oculos mortuus eſt. Regnum poſt huius mortem obtinuit Berengarius in Italia. Anno poſt obitum Ludouici Im-
913 peratoris (qui fuit annus a natiuitate Chriſti 913) contentio de imperio magnorum bellorum in Europa fuit cauſa. Alium in Galliis, alium in Italia, alium apud Germanos volebant Imperatorem. Franci occidentales, id eſt Galli, prædicabant id, quod verum erat, genus Caroli Magni non inueniri in Germania, eius generis apud Gallos eſſe reliquias. Supererat enim Ludouicus nomine, filius Boſonis, qui genitus erat ex filia Imperatoris Ludouici ſecundi, quem Imperatorem multæ magnæ ciuitates, & Principes præcipue in Gallia, volebant. Germani contra noluerunt, qui eſſet alienis moribus & animo a Germania, qui non eſſet educatus in Germania. Quare elegerunt vnanimiter fere omnes Ludouicum, nepotem Ludouici tertii, ducem Francorum in Germania, & Princeps quoque legitur fuiſſe Lotharin-

ringiæ. Hunc electum appellant regem & Imperatorem: ſed Itali Berengarium ſuum Imperatorem appellabant, negabant Germano coronam imperialem. Ex his diſſenſionibus grauia bella orta, afflixerunt miſere populum, qui ſub Imperatorum tutela felicem & tranquillam vitam debebat agere. Ergo Ludouico ea via, qua dixi, mortuo, Franci & Saxones Othonem, Saxoniæ Principem, cupiebant Imperatorem: ſed Otho ſenio confectus, oblatum imperium recuſans, ſuaſit, vt potius Conradum eligerent, quem iam dixi electum. Otho tamen ſemper ſe adfuturum communi paci, & imperii dignitati iurique ad imperium Germanorum, promiſit. Huius Conradi imperii anno ſecundo, quidam principum in regno eius meditari cœperunt res nouas contra Imperatorem, quos ille ſingulari ſapientia compreſſit, & ſine armorum tumultu in leges ſuas perduxit. Vnus tantum illorum, nempe Princeps Bauariæ, non fidens illi, conſcius ſui animi & propoſiti contra illum, fugit cum tota familia ſua ad Vngaros, quos non ceſſauit excitare in Conradum Imperatorem, nec nihil effecit, ſed plus ſuis conſiliis nocuit Vngaris, quam Germanis. Magno enim prælio eodem anno a Germanis ſuperati ſunt, & innumerabili multitudine occiſa, cum ignominia fugiunt in patriam. Sequenti deinde anno iterum redeunt, iterumque repulſi; & multis occiſis, ad ſuos reuerſi, ſequente vere, rurſum maioribus copiis, quam priùs, Germaniam inuadunt, & primo
quidem impetu non potuerunt retineri, ſed longius progreſſi, collectis omnibus 93
Germaniæ viribus, victi fugati ſunt. Poſt hoc prælium, ſequentibus annis proximis quibuſdam, non reuerſi ſunt. Erat hoc tempore dux Saxonum, nomine Henricus, Othonis filius, iuuenis maximi animi, & in militaribus virtutibus peritiſſimus, qui aliquoties ſpecimen ſuæ præſtantiæ dederat in præliis cum Vngaris: nam eo tempore vicinas regiones cladibus afficiebant. Hunc Conradus, ob has dotes, ob quas diligendus erat omnibus, odit inhumaniter. Cuius iuuenis pater Otho de Conrado optime meritus fuerat, cuique debebat nomen Imperatoris, vt eſt iam auditum. Et cum Conradus intelligeret, quid eſſent omnes homines iudicaturi de ingratitudine ſua, ſi palam cum illo armis rem ageret, de dolo & inſidiis cogitauit. Ad hanc rem neminem iudicauit aptiorem Hattone, epiſcopo Moguntino, quem in inſidiis fabricandis mille artificem ſciebat, & audentem & paratum ad quoduis facinus. Cum illo ergo communicat Conradus conſilia ſua. Hatto pollicetur nefandam operam, facile ſe poſſe addit (nam in ea arte erat iam exercitatus.) Occaſione igitur quæſita, Hatto inuitat Henricum, magnum, neſcio quid, inquiens ſe habere, quod cum illo communicet. Aduenientem Henricum ficto vultu læto excipit Hatto latro, in conuiuio donat illi auream torquem, quæ venenato auro erat facta, ita, vt qui ſemel in collum iniiceret, veneni vis penetraret per veſtes etiam ad cordis penetralia, & breui necaret, nec nihil manibus tractando nocuit. Hatto igitur, allata per famulum, manibus medicamine præparatis, in collum iniecturus erat lethale donum Henrico, qui per quendam admonitus clanculum, recuſauit. Poſtea ille, qui admonuerat Henricum, ſoli exponit omnia, & Comitem Albertum tali torque eſſe ſublatum per hunc epiſcopum. Hattoni ergo roganti, cur tantopere ſuum munuſculum renueret, reſpondiſſe ſcribitur Henricus, ſibi non eſſe durius collum, quam Comiti Alberto. Latrocinio illo ergo Henricus ſupra modum iratus, cognouerat autem poſt, Conradi odio ſubornatum hunc proditorem. Quamobrem proxima quæque Saxoniæ ſuæ, quæ ad Conradum pertinebant, inuadit, & ſuæ ditioni adiicit, nec finem graſſandi facit vllum. Hatto ſe (propter proditionem ſuam manifeſtatam, & propter quæ ſequebantur mala) mœrore & triſtitia conficit, animique ægritudine moritur. Quidam multa ſcribunt, quomodo Satan non modo animam eius, ſed & corpus a morte tractarit, quæ ego neſciens, an omnia vera ſint, taceo. Rex in tota fere Germania (nam omnibus erat nota beneficentia Othonis, patris Henrici, erga Conradum) peſſime audiebat, propter ingratitudinem & proditionem; omnia vero bene dicere de Henrico omnes, iuſtam cauſam habere,

merito latrocinium illud vlciſci, mala, quæ accipiebant ab Henrici exercitu, magis
aſcribere Conrado, quam Henrico. Nullum autem occupandi aliena finem fa-
ciente Henrico, Conradus copiis conquiſitis, fratrem ſuum Eberardum primum,
non ad recipienda, quæ occupauerat Saxonum dux, ſed ad Saxoniam depopulan-
dam, vt revocaret cum exercitu Henricum ad ſuos defendendos. Eberardus in-
flatus regiis & imperialibus fratris ſui titulis, non aliter agit rem, atque cum hypo-
didaſcalus iuſſus eſt a ludimagiſtro punire puerum. Cum peruenit ad oppidum
Heresberg, minis ſuperbeque dictis oppugnat. Saxones eum excipiunt magna
multitudine, pugnatur vtrinque primo impetu fortiter, ſed a parte Eberardi non
ſatis pertinaciter; verterunt enim mox poſt primam coitionem tergum, & ma-
xima parte exercitus amiſſa, reliqui fuga ſibi conſuluerunt. Nec poſt illam cla-
dem non mediocrem, demiſit Conradus ſuperbiam, adhucque contemptor hoſtis,
copiis reparatis & auctis, mittit legatos ad Henricum cum minis, qui Henricum ter-
reant, vt ſponte petat gratiam, & ſe dedat, fortaſſe inuenturum miſericordiam a-
pud Imperatorem. Legati ad Henricum vbi venerunt, quid facturus ſit, niſi ſe vl-
tro dedat, Imperator, ſe eius miſereri, ſuadent, vt gratiam petat, ſpem miſericordiæ
conſequendæ faciunt. Henricus cum non haberet numero parem exercitum,
non diffidit tamen ſuis copiis. Aderat, cum Henricus cum legatis ageret, vir ma-
gno animo Dietmarus Saxo, qui legatis præſentibus, magna voce aſſeueranter di-
xit, Triginta legiones, quas voluiſti copias, paratæ ſunt, quocunque voles die, er-
go minis ne moueare Conradi. Hoc dixit, vt audirent legati, & omnes comites
famuli legatorum. Legati, cum vident, Henricum Saxonem ceu immobile ſaxum
nihil mutari mandatis & minis ſui Imperatoris, redeunt ad Conradum, referunt,
94 quæ egerint, quæque a quodam viro graui de legionibus audierant. Quæ etiam
per famulos in vulgus totius exercitus, & per legatos inter primates diuulgata ſunt:
quo nuncio mirabiliter territus eſt totus exercitus regius, & ideo in ipſa nocte
Franci, relicto Conrado, conferunt ſe domum: neque vlla ratione copiæ conti-
neri potuerunt: itaque & Conradus, caſtris relictis, coactus eſt redire, vnde vene-
rat. Tantas copias Dietmarus vno ficto verbo vicit. Nunc accedemus ad de Hen-
rico primo hiſtorias, in quibus ſi quid erit cuipiam non ſatis credibile, meam li-
beratam volo fidem, nam autores ſequar, quibus maxime credendum iudico:
velimque neminem tam iniquum eſſe, vt etiam plurima vera reiiciat, propter
quidpiam adfictum. Poſt hanc e caſtris mirandam fugam, Conradus in grauem
morbum incidit, deſperataque valetudine, & ex morbo humiliatus, reſipuit, an-
tea, valente carne, obcæcatus per ſuperbiam animus erat. Quare omnes regni
proceres conuocauit, præter ducem Saxoniæ Henricum, hancque orationem ha-
buit ad illos: Videtis, amici, conditionis noſtræ miſeriam, iam ego nudus ex hac vi-
ta migrabo, quemadmodum & ingreſſus ſum nudus. Propterea obteſtor vos o-
mnes, vt cogitetis iam, quæ ego iam cogito, quæque omnes olim cogitabimus:
neque enim effugiet veſtrum hanc horam quisquam, acceleratisque omnes huc.
Quare ita geratis vos, vt poſſitis reſpondere rationem expoſtulaturo, vt poſſitis
inimico reſiſtere, ne detis illi, quod contra vos habeat calumniator ille. Quærite
pacem, ſubditorum vtilitatem, communem concordiam ſectemini. Videtis ſuper-
biam vanam eſſe, vanitatem eſſe, quæ nos prima putamus. Ne igitur ſtultiſſima
ambitione ſeducamini: & his tam malis temporibus eligite non ex fauore, ſed iu-
dicio, prudentiſſimum, rerum omnium peritiſſimum, & quæ pacis & quæ belli
ſunt, iuſtiſſimumque; talem ego expertus ſum Henricum, ducem Saxoniæ, quo
cum bella, vt ſcitis, geſſi. Principes, qui aderant, mirati, quod hoſtem ſuum, quem
angue peius oderat, iam ita prædicet, & Imperatorem velit. Cæterum pedibus
omnes ibant in eius ſententiam, deligendo Henricum: quoniam tempora talem re-
quirebant virum. Eberhardus, frater regis, ſolus omnium iniquiore ferebat ani-
mo. Nec mirum: nam ipſe præ cæteris ſperauerat imperium fratris ſui. Illam triſti-
tiam animaduertens Conradus, in hanc ſententiam affatur eum: Quid tu triſtior
es?

es? Num quod minus laboris & oneris cupio tibi imponere? Beatior eris, ſi nihil ſupra vires tuas aſſumpſeris. Num tibi exempli ſatis ſum? Si mihi hæc vita eſſet iterum viuenda tot annis, quot vixi, turbas & illas curarum moleſtias ſi poſſem effugere, magni boni loco ducerem, latentem vitam in ocio, non ignauiter ocioſo, omnibus regnorum potentatibus præferrem. Non quod te ocioſum, ſine vlla rerum adminiſtratione velim eſſe, tantum tibi concedemus, quantum ſatis eſſe putamus viribus tuis. Vides animos, fortunam, felicitatem, ſucceſſus Henrici, quem fata poſcunt Imperatorem. Quare acceptis diademate, ſceptro, & gladio regali, ad Henricumque perlatis, æternam pacem & amicitiam inito cum eo viro, qui ferendis oneribus tantis ſufficiet. Eberardus nouiſſimæ voluntati fratris conſentit, videt enim, omnes concordibus animis Henricum velle regem & Imperatorem. Paucis poſt obdormit Conradus, & regalibus exequiis ſepelitur. Eberardus, quod frater iuſſit de Henrico, effectum dat, fert ad eum, quæ iuſſit, pacem & amicitiam init. Habitis ſtatim principum comitiis apud Frideslare oppidum, conſentientibus omnium ſuffragiis, Henricus eſt rex Germaniæ creatus. Regnauit annos 18. Hunc Henricum teſtantur hiſtoriæ originem generis habuiſſe a Carolo Magno, fuiſſe enim matrem eius ſororem vltimi regis ex proſapia Caroli. Vehementer rure delectatus eſt hic vir, ſicut conſueuerunt ſemper omnibus ſeculis nobiliora ingenia omnia. Aucupio quoque animum ſæpe relaxauit, hinc cognominatus eſt Henricus Auceps. Hunc propter animi dotes, militares virtutes, & Germanorum virtutem, quæ illis neceſſaria ſæpe fuit, Romani Pontifices Imperatorem agnouerunt. Et conſtitutiones eccleſiaſtici iuris abunde teſtantur, qualem erga religionem & ſedem Romanam habuerit animum. Quoniam de Germania ſcripturos in titulo promiſimus, & hic Cæſar Germanorum non vulgare decus e Saxonum prima nobilitate ortus eſt, Saxoniam delineabimus, & pauca de inſtitutis vetuſtis eorum dicemus. Ab Oriente Saxones habent Schleſios & Pruthenos: a meridie Francos Germaniæ, & Bauaros: a ſeptentrione Danos: ab Occidente Viſeram fluuium. Intra hos fines ſiti ſunt Thuringi, Pomeranii, Miſnenſes & Brandenburgenſes, quæ appellationes apud vetuſtiores non ſunt: cadunt enim ceu folia magis, quam aliud genus vocabulorum, nomina locorum, & mutantur. Caroli Magni tempore ad religionem Chriſtianam conuerſos, traditum eſt. 95
Vſi ſunt autem legibus, ex quibus facile eſt videre, a quopiam inſtitutos, qui philoſophos in Græcia audierunt. Multa enim Platonis legibus conueniebant. Diſtributi fuerunt in nobiles, liberos & ſeruos. Nobiles defendebant ab hoſtium incurſionibus reliquam multitudinem, & iudicabant controuerſias, cuſtodiebant leges, impotentiorem ab iniuriis potentioris defendebant. Multitudo ciuium liberorum vectigalia, & annuum tributum dabant. Æqualitas erat in matrimonio inſtituta. Et ex qua familia, quo tempore ætatis contrahendum eſſet, conſtitutum fuit, pulchreque Platonis reſpondebant hæc omnia placitis. Hæc arbitror ab iis inſtituta, qui militatum abierant in Græciam, & ex illis quenpiam præſtantis ingenii illic didiciſſe, reuerſumque in patriam docuiſſe. In religione cultuque deorum barbariores fuerunt. Quibusdam enim diebus, humanis hoſtiis ſacrificabant Mercurio, & illos, qui mactandi erant, homines venerabantur ceu deos, omneſque certatim aliquid muneris in diuinam hoſtiam conferebant. Deos ſuos humanis formis non fingebant, piaculum inexpiabile habebatur imagini mortalis animalis aſſimilare deos immortales. Neque in templa, vt aliæ gentes, collocabant, nam maiores eſſe iudicabant eorum ſcilicet deos, quam vt ſub tectis ab homine factis habitent. At nemora & ſyluæ fuerunt illis domus deorum, & nominibus deorum appellabant ſyluas, ceu nos templa. Equorum hinnitum, auium volatum, & vocem religioſiſſime obſeruabant, & omnia conſilia, omnes actiones functioneſque vitæ ad auſpiciorum illorum rationem inſtituebant. Solem præterea, Lunam, & alia, quæ notata erant illis ſidera, abeuntia religioſe valedicebant: venientia cum lætis gratulationibus excipiebant, ceremoniis ad hæc ſolen-

lennibus ordinatis. Ingentis magnitudinis arboris truncum in aperto campo ere-
ctum venerabantur, vocabant lingua vernacula *Tedermans ſul*, quod latine eſt o-
mnium communis columna. Quanto negotio a Carolis ſint victi, & mutare
inſtituta religionis coacti, & quoties deſciuerint contra initum fœdus cum Impe-
ratoribus, & quare a natali ſolo ſint translati per Gallias & Germaniam, antea
ſatis dictum eſt. Nunc tempeſtiuum eſt redire ad Henricum Saxonem, Othonis
filium, quem genuit illi ſoror Ludouici tertii, ſi hæc ſcribentibus credimus. Hen-
ricus ante adeptum regnum habuit vxorem Mechtildam, ex qua filiam habuit oo-
mine Gerburgam, quæ vxor facta eſt ducis Lotharingiæ, quo mortuo, nupſit re-
gi Galliarum Ludouico. Hæc Mecbtilda genuit filium Henrico, vel potius orbi
terrarum toti, Othonem Magnum, de quo in ſequentibus dicetur. Poſt hunc
Othonem, geouit alium filium, nomine Henricum. Poſt buoc tertium peperit,
qui nominatus eſt Bruno: Hic factus eſt epiſcopus Colonienſis eccleſiæ. Henricus,
regni admioiſtratione ſuſcepta, de pace fouenda & facienda cogitauit: ſed eam
ſine armis non poſſe parari, propter Vngarorum iniurias. Quare comparatis
copiis, aduerſus Vngaros profectus eſt, & ex tota Pannonia eos eiecit, & fines re-
gni muniuit, oe eſſent hoſtium incurſionibus obnoxii. Primum omnium in re-
gni ſui initio ſtuduit Germaniam vnanimem reddere, ſciens coocordantem Ger-
maniam omnibus hoſtibus fortiorem. Nec magni illi laboris fuit, concordiam il-
la facere. Vnus enim Burcardus, Sueuorum dux, nonnullas ob cauſas oonnihil
rebellauit, quem beneuolentia & animi comitate placauit. Verum pacata Ger-
mania, & iam vnanimiter regem agnoſcente Henricum, iterum exoritur ex Vö-
garia tempeſtas: Arnoldus enim ille, dux Bauariæ, qui Vngariam a Conrado Im-
peratore fugatus erat, redit cum validiſſima Vngarorum manu in Bauariam. Im-
perator igitur coacto exercitu occurrit illi, & adiuuantibus etiam Imperatoris par-
tes Bauaris, ad deditionem compulit. Hoc bello ex animi ſententia confecto
(vſus in omnibus conſilio Huldrichi, Auguſtenſis epiſcopi, viri vitæ ſaoctimonia,
veraque ſapientia, quæ a Deo eſt, inſignis) ob cauſas iuſtas, cum copiis Germani-
cis petit Lotharingiam. Vbi transgreſſum Rhenum audiuerunt Galli cum exer-
citu, territi, de pace impetranda & facienda quoquo modo cogitant: mittunt
legatos, mittuot munera, offerunt vrbium claues. Rex Galliarum, Carolus, pe-
tit cum eo facere æternum fœdus. Quamobrem obuiam venit illi apud Bunnam,
Lothariogiæ vrbem, & appellans eum Imperatorem, dona offert. Lotharin-
giam, præterque eam quicquid inter Rhenum & Moſam eſt, Burgundiam reddit
Carolus Henrico. Nam nomine imperii ad ſe pertinebant hæc, & propterea vt
recuperaret, venerat. Reuertitur igitur io Germaniam, non prius quam illi populi
96 omnes in eius leges & nomen iurarint. Dum hæc agit in Galliis Henricus, Vnga-
ri Italiam miſerrime vaſtant: & ſatis graſſati per Italiam, Germaniam quoque in-
uadunt, & depopulantur multa loca Germaniæ: ſed tot ex illis occiduntur quoti-
die, vt ad paucitatem redacti, converſique ad patriam ſint, nolentes redire. In
ipſo reditu captus eſt a Germanis Vngarorum Princeps, Imperatorique Henrico
adductus eſt. Vngari poſtularunt, vt Henricus captum dimitteret, magnam auri
vim offerentes pro illo, adeo carus fuit illis. Apud Henricum vilius fuit pace au-
rum. Pacem igitur poſtulauit, quæ inter eos facta eſt. Fine horum tumultuum
facto, Henricus operam dat, vt & ſint, qui rura colant, & qui vrbes inhabiteot, &
qui ſe ad futura bella in diſciplinis militaribus exerceant. Duxit quoque copias in
Sclauos vel Hunellos, *(a)* vt quidam vocant, cum quibus ſæpe congreſſus, va-
riam belli fortunam expertus eſt: oeque enim ex ſedibus ſuis facile cedit vlla gens.
Fatigauit tamen eos frequentibus præliis, & producendo bellum, vt in oppido
Brennenburgum continere ſe ſint coacti. Quam cum vidit Imperator inexpugna-
bilem, propter aquas, parauit lignorum maximam copiam, & reliqua, quæ ad fri-
gus

(a) Legendum potius *Heuellos*, qui ad Hauelam habitabant.

gus arcendum neceſſaria ſunt, & expectata hyeme, caſtra poſuit ſuper glaciem ab
ea parte vrbis, a qua minime propter aquæ altitudinem ſibi timebat, vbique erat
hoſti expoſitiſſima; caſtris in glacie poſitis. Quare breui cepit eam, a qua pen-
debat tota circa eam regio. Idcirco cum vrbe venerunt ea omnia in poteſta-
tem Henrici. Diſpoſitis ſecundum ſuas leges pro arbitrio rebus Brennenburgi,
in Dalmatiam exercitum ducit, occupataque regione tota vſque ad oppidum Gra-
na, hanc exercitu circundat, poſtulans primo adueniens, vt vltro ſe dedant, iu-
ſtiſſimis conditionibus omnia ſe acturum, nulli ſe nociturum, quod ad vitam &
quod ad facultates attinet, ſpondet. Oppidani pertinaciores, quam illis bonum
erat, confidebant propugnaculis & propugnatoribus, quos habebant in vrbe,
ſuperbius reſpondent, & tela in Germanos mittunt, & noctu ſemel atque iterum
in caſtra erumpunt, & non paucos vulnerant; quoſdam etiam occidunt. Qui-
bus rebus irritatior redditus eſt animus Imperatoris. Quare edicit militi expugna-
turo vrbem, vt omnes puberes vtriuſque ſexus interficiant, pueris & puellis par-
cant, prædamque vrbis facultates concedit militibus. Hic quoque habitatoribus
comparatis, & rebus ordinatis, vertit ſigna contra Boëmos, quos victos (eorum
vrbibus expugnatis, captoque rege) tributarios fecit. Poſt hæc geſta, Henricus
cum magna laude ad ſuos venit, dimittitque exercitum. Paucis poſt menſibus, Vn-
gari veniunt, petunt, quæ promiſerat illis, cum pacem fecerunt, munera. Henri-
cus Imperator tot ſucceſſibus, & tanta ad regnum ſuum acceſſione confidentior
factus, non reſpondet illis, nec ad ſe admittit, vt audiat. Legati incenſi ira, incen-
dunt omnes Vngaros, & comparatis maximis copiis, ſine mora properant in
Saxoniam, quos cum viderent ad ſua tuenda paratos, & ſicubi neceſſitas aut vſus
requireret, etiam ad pugnam accinctos, prætereuntes igitur Saxoniam, in Thurin-
giam magnis itineribus per ſyluas veniunt, & vno impetu peruaſtant eam, & ab-
ducunt viros & mulieres corpore valentes, illis vſuri in vecturis & aratris. Porro,
cum primum nunciatum eſt Henrico, Vngaros eſſe in armis, magna multitudine
aduenire, aduerſa forte valetudine graui laborauit: præſenti tamen animo, iubet
cogere copias, & morbi maturationem iubet medicos accelerare. Medicis ti-
mentibus, ne ægritudo animi grauiorem efficeret morbum, inquit vir robuſtus a-
nimo, quin iam remitto curas, quo tota vis naturæ cum morbo pugnet: eſt enim
mihi quam primum opus valetudine. Et vehementer diſſuadentibus medicis, ad-
huc morbo laborans ad exercitum fertur, cum quo hoſti obuiam properat, quam
poteſt celerrime, nam ſæuiebant crudeliter. Vbi appropinquauit Henricus ex-
ercitui hoſtili, ſuos ad prælium animans, in hanc ſententiam locutus eſt: Videtis,
fortiſſimi milites, veſtram patriam, veſtros, quibus alemini, agros, veſtros focos,
parentes, vxores, prolem veſtram, leges & religionem ab impio & immiſericordi
hoſte vaſtari, & crudeliter in conſpectu noſtro perdi. Videtis hoſtem in conſpe-
ctu veſtro (qui longe viribus corporis & animi maioribus noſtris, & nobis ſemper
ceſſit) territum, circumſpicere fugam, qui de abſentibus vobis, vt ex ca-
ptiuis cognouimus, contemptiſſime locutus eſt. Quare memores noſtrorum
maiorum fortitudinis, quam experti ſunt omnes exteræ nationes in ſuis regioni-
bus, ne patiamur hoſtem in media Germania graſſari. Sunt res noſtræ iam eiuſ-
modi, vt aut vincendum, aut prodenda hoſti patria & omnia noſtra. Nec erit in
fuga vlla ſalus, & ſi qui fuga poſſent elabi, grauiora morte, exilium, & in exilio 97
fames, & ſeruitus eſſent perpetienda. Victoriam, quæ facilis erit (modo fortiter
ſuſtinuerimus primam coitionem) conſequentur pax, ſumma omnium, qui hic ſunt,
gloria & præda ex hoſte magna, duplexque victoribus numerabimus, inquit,
ſtipendium. Quare virtutem patrum noſtrorum æmulati, & implorantes Deum,
qui pugnabit pro nobis iuſtiſſimam cauſam habentibus, contra diuini & humani
iuris contemptores. Inuocantes igitur poſt hanc Henrici orationem Dominum
Deum, alacres prælium committunt. Pugnatur pertinaciter primo impetu ab
vtraque parte, ſed hoſtes vertunt tergum, fugæque ſeſe committunt. Trucidatur

infinitus eorum numerus, impedimenta eorum & omnia, quæ abiecerant arma, venerunt in Germanorum poteſtatem: plurimi quoque capti ſunt Vngarorum. Exercitus eorum eſt diſſipatus, vt conuenire non potuerint vſque in Vngariam. Hoc memorabile prælium in triclinio arcis Metsburg Henricus iuſſit depingi, vt ſæpius memoria eius occurrens, animi voluptatem ex eo ſæpe acciperet. Porro munera & tributum, quod Vngaris dabat ante prælium, pauperibus poſtea dari instituit. Nec minor prælio gloria eſt ſecuta, pro meritiſque digna eſt illi habita gratia ab omnibus: Imperatorem ſeruatorem, patremque patriæ omnes vno vocabant ore. Fama facti peruenit ad omnes extremas nationes terræ. Legati cum muneribus a longinquis regionibus veniunt, & amicitiam petunt, obſequiumque ſuum offerunt. Non multo poſt hæc tempora, Nortmanni Danique mari & terra deprædantur Friſiam, quorum conatus repreſſit, eoſque domuit, vt domi poſtea diu manſerint, potius victum quærentes piſcando, paſcendo, agroſque colendo, quam cum vitæ diſcrimine rapiendo. Abroditos quoque pugna ſuperauit: nec eum ſupplicantibus pacem prius facere voluit, quam Chriſtianam religionem agnoſcerent. Religionis enim ante omnia rationem habuit, ad quam puer a præceptoribus ſuis ſaluberrime inſtitutus fuerat, a quibus doctus erat, nulli Principũ Dei religioniſq; irriſorum aut contemptorũ non imminere certũ interitum malum, ſi non corporis (quod tamen ſæpe videmus accidere) at certæ animæ: cuius perditio quanto horribilior ſit, quam corporis, didicerant illi Principes recte inſtituti. Anno Domini 923, eſt in eccleſiam Auguſtenſem vocatus ad munus epiſcopi Huldrichus, vir vitæ morumque puritate præclarus: fuit autem ex primi loci nobilitate a Kiburgo arce & Dillingen. In epiſcopatus autem munere eccleſiæ fideliter miniſtrauit circiter quinquaginta annos. Hoc tempore, ocio & alma pace fruitur Germania, nullo iam hoſte eum laceſſere audente, omnia, quæ hominibus & voluptati & neceſſaria ſunt, viliſſima, aureumque plane tempus. In Italia omnia tumultuantur, omnia inteſtinis laborant odiis, & ſeditionibus & incurſionibus vexantur. In Aſia perturbantur magis etiam. Saraceni claſſibus obſident Conſtantinopolim multis partibus. In Germania rident omnia. Numerantur a ſcriptoribus prodigia, quæ præſagia fuiſſe volunt mortis Henrici, quæ conſulto prætereo. Vocabatur a factionum partibus in Italiam Henricus, frequentibus literis & legationibus: volens autem bonus Princeps ei imperii parti conſulere, parat expeditionem, quanquam videret in ea maximas difficultates. In parando, in lethalem ægritudinem incidit, & moritur: Othonem, Magnum cognomento, regni hæredem conſtituit.

923

DE

DE GERMANIS
LIBER DECIMUS TERTIUS.

ANno eodem, frequens Principum conuentus Aquiſgrani, in quo eſt communibus vna omnium voce electus rex & Imperator Otho Magnus, Henrici primogenitus filius, & ſtatim poſt electionem vnctus ab epiſcopo Moguntino Hildeberto, cui magnam bibliothecæ partem Fuldenſis monaſterii deberi putant: fuit enim in eo monaſterio ante epiſcopatum monachus, vitæ integritate & literis eximius. Poſt vnctionem appellatus eſt rex & Romanorum Imperator. Veniunt ad eum legati a Conſtantinopolitanis, a Romanis, ex Hiſpania, breuiter ab omnibus orbis partibus, gratia fœderis & amicitiæ cum eo faciendæ. In Imperii eius anno primo Boislaus, vir ſanguineus, referens omnibus coloribus Cain, occidit fratrem ſuum Wenceslaum, Principem Boëmiæ, virum ſpectatæ ſanctitatis. 98 Cuius rei improbitate commotus Imperator, qui in animum induxerat officio ſuo, quantum poſſet fieri, ſatisfacere, & iuſtos & ſubiectos tueri, iniuſtos & ſuperbos debellare, mittit igitur aduerſus impium fratricidam copias, in vltionem ſanguinis innoxii: ſed latronis peccata nondum erant omnia completa, nondum finis eius aderat: quare Othonis exercitus ſæpe pugnando varium martem expertus eſt. Interea nunquam ceſſauit Boislaus tyrannus bonos ſupprimere & occidere, malos primo loco habere & euehere. Otho, pio zelo motus, non fatigatur: poſt annum enim quartum decimum demum victum Boislaum mancipium ſuum facit. Per eadem tempora, etiam ducibus Bauariæ, fratribus diſcordantibus, iuſtam & æquam cauſam habentibus, patrocinatus eſt, iniuſtis & contemptoribus legum punitis. Hanc eius iuſtitiam improbi iniquiſſimo ferebant animo, qui quiduis in quoslibet licere maluiſſent, vt eſt ingenium impiorum & corruptorum animorum: ex quorum numero fuit comes Palatinus Eberardus, qui ob iniurias quaſdam aliis innocentibus illatas, ab Imperatore fuit ignominia notatus; quam ſuperbus homo non ferens, nominis ſuis maculam bello diluere conatur. Ergo ſolicitat variis modis & rationibus, quoſcunque vel morum ingeniique ſimilitudo, quæ ad amicitiam coniungendam eſt efficaciſſima, vel ſanguinis cognatio illi iunxerat. Habebat autem conſanguineos & aliqua affinitatis neceſſitudine deuinctos plurimos: multo vero plures illi amici fuerunt propter morum ſimilitudinem: maiorem enim nemo negare poteſt eſſe peruerſorum multitudinem hominum, quam rectorum. Mali igitur plurimi fauebant cauſæ eius. Et commouit Giſilbertum, Lotharingiæ ducem, cui erat vxor ſoror Imperatoris Othonis. Ii ergo cum aliis quibuſdam coniunctis copiis, primum adoriuntur fratrem Othonis, Henricum, ducem Bauariæ, & in loco deprehenſum non munito obſidentes capiunt, & abducunt in arces ſuas munitiſſimas in cuſtodiam. Hæc celeritate freti fecerunt. Sed cum primum rei fama ad Imperatorem deuenit, reſiſtendum venienti malo, ne creſceret in peius, occurrendum quam primum iudicauit. Capit igitur vi arcem, in qua frater erat captus, quem in ſuum locum reſtituit. Venerunt autem plerique factionis autores in manus Imperatoris, quos iugulauit. Eberardum mittit in exilium: quem paulo poſt in gratiam receptum reuocauit, & reſtituit non ſolum iuſtus, ſed & benignus Imperator. Eberardus Palatinus

latinus non mutatus damnatione & exilio, neqne Imperatoris gratia & reſtitu-
tione, incipit ſtatim rurſus parere laborem & dolotem, inſidias meditari, exci-
tare ſeditionem aduerſus Imperatorem, affectibus obcæcatus; nec veretur poten-
tiam Imperatoris, nec diligit eius bonitatem. Quid huiusmodi hominibus acci-
dat, ſatis eſt ſeculorum omnium exemplis declaratum. Nihil igitur intentatum
relinquit, Lotharingiæ ducem iterum in ſuam ſententiam inductum, ſeditionis ſo-
cium accepit: cuius opera vſus eſt apud Henricum Saxoniæ ducem, fratrem Otho-
nis Magni. Semper enim erant occultæ ſimultates inter fratres. Nam Henricus
perſuaſus erat, ſibi omne ius deberi imperii, qui natus erat, patre iam Imperatore
appellato, cum Otho Magnus natus ſit illi, antequam regnum adeptus fuerit.
Quamobrem captabat occaſionem omnem ſui iuris perſequendi: ſed hactenus
fortior & felicior frater fuerat, quam vt aliquid auſus fuerit tentare. Quapropter,
qui circumſpiciebat vltro omnia, vbi poſſet anſam perueniendi ad paternam hære-
ditatem arripere, facile inducitur ab illis duobus. Credebat vero potiſſimum du-
ci Lotharingiæ, qui habebat ſororem horum fratrum, Othonis & Henrici. Ii
ergo tres coniuncti videntur ſibi totus orbis eſſe, tantum ſuas vires & potentiam
conſiliaque, non etiam aduerſarii quid contra habeant, expendunt. Putant iam
totius mundi oculos in ſe conuerſos. Sperant plures acceſſuros: propterea in
Galliam, Italiam, vrbemque Romam mittunt literas, plurima adfingunt; ve-
ris maiora ſcribunt omnia, ſuas copias, ſuas opes facultatesue & ſocios plures
habete ſe, mentiri non verentur: & cauſas rebellionis falſas fingunt. Et per illa
mendacia expectatione Gallias, Italiam, & Romanum Pontificem ſuſpen-
dunt. In Germania quoque iam inueniebantur, qui euentum incipiebant
timere: & alius aliud ominabatur. Factioſi enim ſua quam turgidiſſime oſtenta-
bant, quo intentos in potentiam & vires Impetatoris in ſe conuerterent, aut ſaltem
99 auerterent ab Imperat. Hanc quoque ob cauſam feſtinant occupare aliquid, & an-
te exſpectatum in caſtris eſſe, quo ſpem ſuis facerent. Ad ripam igitur Rheni alte-
ram quædam capiunt, & exultant ceu victores. Ferebaturque fama velox Ro-
mam, iam pene e Getmania pulſum Imper. Otho creſcenti malo obuiam prope-
rat. Cum venit ad alteram hoſti oppoſitam Rheni ripam, pars alacrior vel potius
nimium temeraria dicto non audientium militum Rhenum tranſeunt, hoſtium
multitudini oblati occiduntur omnes. Imper. nauium copiam non habet, quibus
exercitum ſtatim transmittat, non ſine maximo animi dolore trucidari ſuos con-
ſpicit. Eberardus & factionis alii, ſcribunt in longinquas regiones paſſim, prælio a
ſe victum Othonem, eius exercitum deletum, ipſum non auſum fuiſſe transgredi
Rhenum, alioqui etiam iam aut occiſum aut captum, fractum eſſe viribus & ani-
mo. Hæc ſparguntur per Gallias & Italiam, ferturque fama Conſtantinopolim
vsque: ſed Imperator mirabili celeritate comparat, quæ neceſſaria erant ad exerci-
tum transmittendum. Transmiſſo exercitu, hoſtem aggreſſus fugat, vix elabitur,
multis vulneribus acceptis, Henricus. Fama præuenit Henricum in Saxoniam
(Henricus enim in itinere medendis vulneribus occupatus, longiorem traxerat
moram) alii occiſum in prælio, alii ex vulneribus mortuum poſt pugnam, dice-
bant. Quare omnes Henrici ciuitates & arces deſciuerunt ad Imperatorem, præ-
ter duo oppidula Mersburgum & Schidigen. Henricus de ſuorum defectione in
itinere certior factus, properat domum, quanquã nondum conualuerat, venitque
in arcem ſuam Mersburgi cum paucis comitibus. Imperator eo propetat, obſi-
det fratrem, ad deditionem facile compulit: gratiam a fratre petit. Imperator ab-
horrens a fraterno ſanguine, donans illi vitam, & verbis confutatum in exilium
mittit: nam non confidit illi, qui fraternum fœdus ſemel violauerat. Henricus etſi
nihil habet, & eum amici omnes fere deſerunt, de vltione cogitat. Quare adit Gi-
ſilbertum, ducem Lothariogiæ, cuius auxilio arma contra frattem iterum ſumit, &
illis denuo Eberardus ſe iungit. Erat etiam Fridericus, Moguntinus epiſcopus, Hen-
rico belli ſocius, ſed clam: Imperator enim eo viro in conſiliis vtebatur, & fidebat
illi

illi plurimum: nihilque mali de viro ſpiritualem vitam profeſſo venit Imperatori
in mentem. Hic igitur Epiſcopus ſe ad Imperatorem confert, illos læſæ maieſtatis
reos puniendos, bello perſequendos eſſe docet. Inter alia ſuadet Imperatori, vt
caſtellum Briſacum, ad Rheni ripam in Germania ſitum, expugnet, quod erat tum
comitum Palatinorum, eratque ſub poteſtate Eberardi. Imperator archiepiſcopi
conſilio obſequitur, caſtellum expugnaturus venit: Epiſcopus, qui auxilia promi-
ſerat, cum ſuis quoque adeſt. Poſitis circum caſtellum caſtris, epiſcopus conatur
variis viis prodere Imperatorem: ſed aliter viſum eſt Domino, omnes eius cogita-
tiones irritæ fiunt. Non ſemel a prudentibus bonis amicis admonetur Impera-
tor, recedat ab hac obſidione, multa ſibi diſplicere ſuſpectaque eſſe. Nam Impe-
rator omnia agebat ex conſiliis proditoris. Quæ multis bonis ac prudentibus diſ-
plicuerunt: & mirabantur conſiliorum Imperatoris rationem. Parturiente archi-
epiſcopo ſuam proditionem, Eberardus cum Giſilberto tranſeunt Rhenum, & va-
ſtant omnia, quæ ad Othonis ditionem pertinebant. Proditoris autoritate detine-
tur rex in obſidione, ne ſuccurrat ſuis: neque audiebat quenquam alium. Tan-
dem Vto & Conradus, cognomento Sapiens, proceres ex Sueuia, non ferentes
diutius Germaniam ita ab hoſtibus affligi, ſuas copias accipiunt, Eberardum & Gi-
ſilbertum aſſecuti, vincunt, copiis eorum fere deletis. Cadit Eberardus pugnans,
Giſilbertus fugiens in Rheno eſt ſubmerſus. In eo prælio fuiſſe Argentinenſes cum
Eberardo, cladeque maxima affecti dicuntur. Fuere & alii multi ex principibus vi-
ris & claris ciuitatibus, ſocii factionis & cladis Eberardi. Venit Lotharingia poſt
Giſilberti mortem in poteſtatem Imperatoris, & quæ fuerunt Eberardi, titulo iuris
belli Imperator occupat. Archiepiſcopus ille proditurus regem, vbi videt ſua
conſilia non ſuccedere, ſed omnia præter animi ſui ſententiam fieri; &, qui illi ma-
ximus ſcrupulus fuit, ex captiuis veritus cogniturum Imperatorem, quod eſſet ſo-
cius Eberardi, & quid moliretur, ab Imperatore cum omnibus ſuis recedit, & ad
Henricum, qui prælio non interfuerat, concedit: nam Henricus in militibus con-
ſcribendis & apparatu belli inſtruendo erat occupatus. Sperat igitur Epiſcopus
apud Henricum ſe inuenturum copias ſatis magnas, quibus ſe tueri poſſint: ſed
Henricus poſt caſum Giſilberti & Eberardi, animo conſternatus, & ſpe omni ſub- 100
lata, deliberat, velitne fugere, & in exilio non modo contemptus & ignobilis, ſed
in extrema inopia viuere, an potius precatores ſibi parare. Maluit vero experiri
fratris animum prius, quam abiret in exilium. Sciens autem, apud fratrem Impe-
ratorem abbates & epiſcopos plurimum valere, quare rogatus, aliquot abbates &
epiſcopos mittit ad fratrem, qui impetrarunt illi gratiam. Imperator fertur illum
durius obiurgaſſe, & perfidiam eius illi expoſuiſſe, vt ſuffuſus rubore agnoſcere
Henricus dixerit, ſe non mereri veniam. Ignouit ei Imperator, ſed præ manibus
illi dedit non tantum, vt aliquid nouarum rerum moliri potuerit, neque enim pri-
mum confidit illi. Poſtquam vero vidit eum humiliatum vere eſſe, addit illi plu-
ra. Tandem cum perſpectam habet ſatis fidem eius, præficit illum ducatui Boioa-
riorum. Pontifex Moguntinus, ille bonus vir, confuſus in ſe, neſcit quo ſe vertat,
agitat eum iudicium Domini. Venit Moguntiam, ſed ciues noluerunt eum recipe-
re, quoniam Imperatoris hoſtem eſſe cognouerunt. Errat igitur, vbique excludi-
tur, ſparſo vbique rumore de eius nefando propoſito. Quare proditur Imperato-
ri, & captus in Saxoniam ductus, cuſtoditur. Imperator tam humanum & bene-
uolum animum habuit, vt illum, qui tam nequiter illius imperio & vitæ inſidiatus
erat, non ſolum ſuperſtitem eſſe paſſus ſit, ſed breui in priſtinum locum reſtituerit.
Poſt hæc apud Germanos geſta Ludouicus, rex Galliæ, variis agitatur ſeditionibus
& rebellione ſuorum. Mittit ad Imperatorem, petitque ab eo auxilia. Imperator
magnis ex Italia, maioribus ex Germania copiis coactis, in Galliam ducit, tumultus
ſedat, rebelles compeſcit, hoſtium plurimos occidit, multos capit, omnes vincit,
Galliarum res pro animi ſui voluntate ſapienter diſponit, magna laude in Germani-
am ſuam reuertitur, in qua emendanda corrigit, & pro meritis, animiue dotibus,

quemque ciuitatibus & regionibus præficit. Diligens in primis ſuit, vt religioni
ſuus maneat honos. Id fieri aliter non poſſe, quam vt perſonæ eccleſiis miniſtran-
tes quam probatiſſimis ſint moribus, & præſtent aliis hominibus præſtantia inge-
niorum & animorum probitate, vt eos ſuſpicientes, æmulari omnes cupiant. Ob
hanc cauſam ſtatuit, ne quis in monaſteria accipiatur aut improbæ mentis, aut abie-
ctæ indolis, ſed qui apti ſint ad bene inſtituendam iuuentutem, morum ſanctimo-
nia ingeniique cultu. Non diu poſt negocia, quæ fuerunt Othoni in Galliis, qui-
busdam potentioribus in Italia omnia diuina & humana, cœlum & terram confun-
dentibus, Agapetus ſecundus, Pontifex Romanæ eccleſiæ, legationem mittit ad O-
thonem, cuius laus pacis & belli tempore iam per totum ſere orbem clara erat, pe-
tit, vt labentibus in Italia rebus ſuccurrat, Berengarii ſuperbiam intolerandam eſſe.
Hoc petunt & alii Italiæ Principes. Otho motus autoritate Romanæ ſedis, cupiens
leges & religionem in Italia eſſe ſaluas, conſcripto exercitu, contendit recta in Ita-
liam (quanquam denuo Vngari inciperent in Germanos mouere ſigna) Longobar-
dos primum ſubiugauit. Berengarius de ciuitate in ciuitatem fugiens, tandem to-
to relicto regno, conſulit vitæ ſuæ. Id multo magis faciunt alii proceres Italiæ, Be-
rengario inferiores. Otho in fidem ſuam toto Italiæ regno ſuſcepto, iniuſtis ſup-
preſſis, iuſtis erectis, cuſtodes legum, cauſarum iudices conſtituit, religionem, qui-
bus poteſt viribus, tuetur. Adelheidam reginam, vxorem Lotharii, Italiæ regis,
Papiæ in carcerem duxerat Berengarius, quam Otho liberatam vxorem duxit; &
pro maieſtate imperatoria Ticini celebrat nuptias, poſt quas, in Italia pro virili o-
mnibus ordinatis, & præſidiis conſtitutis per ciuitates, reuertitur cum vxore in
Germaniam, non ſine magna gloria: nam magnas res breui tempore confecerat.
Ludolphus, filius Imperatoris, triſtior ob patris nuptias, non diſſimulare po-
tuit, quod moleſte matrimonium eius ferret, nam dicteriis in patrem ſenem,
nouum nuptum luſit, & iracundus a facie patris in Saxoniam ſe contulit. In-
cipit meditari bellum, & quos putat habere cauſam, aduerſus patrem ſtimu-
lat, inter reliquos Conradum Francum, generum Othonis, virum bellicis
laudibus clariſſimum, ſibi adiungit. Imperator pater, celerius reſiſtendum
temerariis conatibus cenſens, collecto peditatu & equitatu, primum cona-
tur vrbes eorum expugnare, id quod facile fit: omnes enim vrbes, quas fi-
lius & gener Othonis habuit, non tam Ludolphum & Conradum, quam O-
thonem patrem, Dominum agnoſcebant. Quare ſine negocio omnia eorum
venerunt in poteſtatem Imperatoris: gener & filius cum ſuo exercitu decreuerunt
expectare patrem Moguntiæ, ſperantes patrem confiſum copiis, in oppugnando
101 vrbem temere ſuos ad mœnia adducturum, & facile a ſe repelli poſſe, ſine ſuorum
diſcrimine: paternarum vero copiarum magna ſtrage, ſic (inquam) congredi
præſtare ducebant, quam aperto marte loco æquo pugnam committere. Nec eo-
rum rationes ſefellerunt eos: Imperator enim, qui ſine vlla difficultate occupa-
uerat omnia eorum, præter hanc vrbem, accedit non ceu ad oppugnandam vr-
bem, in qua totus exercitus propugnatorum ſit, ſed ceu pater ad filium reprehen-
dendum, ſæpe muris deiectis per arietes & alia machinarum genera, intrare vr-
bem conatus, ſæpe reiectus, militibus, qui cadebant, foſſas implentibus: quoque
plures cadunt, hoc irritatior Otho (ſolent enim hæc vehementer commouere bo-
nos duces, a quocunque hoſte fiant, multo vero magis patrem, ſi filius hæc audeat
contra ſuum genitorem) incautius reducit milites, & prædam vrbis & ampliora ſti-
pendia promittit, ſi capiatur. Duos menſes perpetuos ita laborat obſidendo &
oppugnando. Porro, cum Ludolphus videret patrem tam conſtanter vrgere pro-
poſitum, de pace agendum ſtatuit: non tamen ſerio, ſed tantum vt patris animum
experiretur, qualis eſſet. Inter autem agendum de pace, expertus eſt animum pa-
tris erga ſe ita commotum, vt placari poſſe nullam videret ſpem. Poſt illas indu-
cias, quæ factæ erant gratia de pace agendi, quidam deſciuerunt ab Imperatore ad
hoſtes, ſuaſu ducum Bauariæ, quorum regnum Otho dederat ſuo fratri Henrico,

quod

quod grauiter ferebant Bauarorum duces, & relicta Moguntia, properarunt ad Ratiſponam, vrbem Henrici, in qua erant theſauri & vxor liberique eius, & expugnarunt ex improuiſo aduenientes, potiti præda magna, vxorem Henrici cum liberis nudos dimiſerunt. Otho Imperator, Moguntiæ diſpoſitis rebus, Ratiſponam cum copiis petit, hoſtes, in eam inuecta annona, ex vicinis agris muniunt vrbem. Imperator non aliter diu fruſtra laborat in obſidione, quam antea Moguntiæ: tamen conſtituit non diſcedere, niſi vrbe recepta. Circumſepſit autem eam milite, vt neque egrediendi, neque ingrediendi vllum eſſet ſpacium. Vrbani, poſt diuturnam obſidionem, cœperunt omnium rerum penuria laborare, & contra Principes ſuos ſeditioſa propter famem loqui. Quare belli duces coacti ſunt de pace agere, induciæ paucorum dierum conſtitutæ ſunt, agitur de conditionibus pacis: ſed Imperator nullas pro meritis ſatis dignas pœnas in filium ſuum ſtatui poſſe dixit, & duriores conditiones præſcripſit, quam vt accipere potuerint. Redeunt ergo in vrbem legati, pace non impetrata. Poſt hanc de pace tractationem, vrbem parte infirmiore oppugnare nititur (quoniam ex exploratoribus cognouerat, diſſenſiones eſſe inter vrbanos: vulgus enim famem diutius non velle ferre) in ea oppugnatione occubuere multi fortes viri. Arnoldus, Boioariorum dux, qui Ratiſponam capiendi autor fuerat, telis confoſſus cecidit. In illa oppugnatione nihil effecit. Vrbani iterum mittunt de pace ad Imperatorem: ſed Imperator, ceu immobilis lapis, nullis ſupplicationibus moueri poteſt, donec epiſcopi quidam & Principes alii placarunt animum, iniuriis infinitis a filio illatis merito iratum. Facta eſt igitur pax, vel potius tantum induciæ vſque ad conſtitutum diem. Poſt hæc Imperator reuertitur ad ſuos; Henricus Ratiſponam recipit: ſed prima nocte incenſa eſt a neſcio quibus nebulonibus, & plusquam media pars incendio conſumpta eſt. Paucis poſt diebus, conſilio quorundam virorum prudentum, Ludolphus ſupplex accedit ad patrem, & ad ſolum ante pedes eius proſternitur cum lacrymis, obteſtatur patrem, vt ignoſcat, Se agnoſcere, inquit, magnitudinem peccatorum ſuorum: tamen auſum accedere ad eum, qui ſciat, ſe etiam patrem habere in cœlis, a quo etiam miſericordiam ſperet: & cætera locutus eſt ita, vt patri & omnibus, qui aderant, moueret lachrymas. Apud paternum animum inuenit gratiam, & vſque ad finem vitæ in fide permanſiſſe tradunt. Porro Conradus, Imperatoris gener (de quo ante) cum hæc non ſucceſſiſſent, alia via peiore tentauit Imperatori nocere. Ad Hungaros enim profectus eſt, & illis ſpem prædæ conſequendæ fecit: qui propter inuidiam facile perſuaſi, alioqui omnem occaſionem captantes, imo ſine omni occaſione ſæpe Germaniam inuadere ſoliti, conſcribunt copias, quas cum Conrado in Bauariam ducunt. Eodem tempore, ab alia parte Sclaui Germaniam infeſtabant. Otho igitur Imperator, primum miſſis aduerſus Sclauos copiis, ipſe obuiam Hungaris it, peruenit Auguſtam vſque: ibi de hoſtium conſiliis & exercitus magnitudine per exploratores cognouit, quantum potuit. Conradus gener, opera cognatorum ſuorum, ex Boëmia & Bauaria & Francia Orientali coëgit non contemnendas copias, quas in caſtris non procul ab Auguſta habuit ſecum. Erat autem hic Conradus vir non ſolum audacis, ſed etiam 102
perſpicacis animi, & in bellicis præcipue laudibus præſtans, propter quas naturæ dotes elegerat Otho eum generum. Cum igitur certior eſt factus, Imperatoris copias appropinquare, receſſit, & iubet Hungaros propius ad ſe mouere caſtra, neque enim conſultum putabat, numero longe inferiorem pugnare, cum ſocias copias Hungarorum adiungi poſſe videret. Imperator contendit aduerſus hoſtem omnia diripientem: cumque eſſet alter exercitus alteri in conſpectu, acies vtrique inſtruere, & loca apta ſibi occupare, certatim adhortari ad fortiter pugnandum, in odium & inuidiam aduerſarium adducere, victoribus magna promittere, fugientibus turpitudinem & periculum, & alia incommoda ob oculos ponere. Otho ab vna parte habebat Lycum fluuium, quem tranſiſſe putabat omnes hoſtium copias, ad huius fluminis ripam impedimenta omnia ponit, & aciei extremum a-

gmen, nihil periculi ab hac parte veritus, quanquam eo loco flumen in latitudinem diffuſum minus altum erat, quam aliis locis: itaque vertit a fluuio aciem ſuam aduerſus hoſtes, admonuitque ſuos, cogitarent fugæ locum non eſſe, omninoque aut oportere vincere, aut ſuffocari in aqua, de induſtria autem eos in eum adduxiſſe locum, diſſimulauit. Hungari & Conradus ſuas inſtructas copias continent intra foſſam, quam ex tempore fecerant; Othoni ſua propius ſigna admouenti, copiam non faciunt pugnandi, niſi voluiſſet foſſam transgredi, quod non ſine magno diſcrimine fieri potuiſſet. Cunctandi autem hæc erat cauſa: poſtquam Conradus animaduertit ſoceri ſui Imperatoris rationes, ſtatim mittit expeditos equites circiter quingentos, cum totidem peditibus, clam per arbuſta, quæ ad ripam fluminis erant, per longiores viarum ambages, vt transgreſſi fluuium, obſeruarent tempus prælii, iterumque per flumen impetum facerent in extremum agmen Othonis. Aduentus autem eorum ſignum expectabant, quod erat ex alta arbore fumus non magnus, ne aduerſarii a tergo aliquid ſuſpicarentur periculi. Cum ergo ſignum viderunt, ſine mora reddiderunt ſignum viciſſim, & eduxerunt extra foſſam exercitum, committitur pugna. Primum impetum Germanorum Hungari non ferunt, Germaniſque iam ceu victoribus exultantibus, ecce illi ex inſidiis in extremum agmen ruunt, & ordines perturbant. Re noua perterriti Germani, tota acies confunditur, vtrinque occubuere multi, acerrime a meridie vsque in noctem pugnatur, noxque diremit pugnam. Per totam noctem Imperator ſuos recolligit, reficere cibo corpora iubet, conſolatur, parum ſupereſſe laboris perſuadere conatur. Luce poſtera exorta, inſtructis copiis, adoritur hoſtem diſperſum, ſtatimque fugatum aut occidit aut capit, minor pars elabitur. Porro mane Conradus videns victos Hungaros, vertit arma ſua in ſocios ſuos fugientes, & ita pugnando ſtatuit præſtare mori, quam aut peruenire in Imperatoris manus, aut Hungaros fugientes ſequi, quibus fuerat illius memorabilis cladis autor: qui ſine dubio quopiam crudeli ſuppliciorum genere illum affeciſſent. Quare non prius ceſſauit currendo & occidendo, donec cadens laſſitudine, æſtu, & vulneribus expirarit. Ita in hoc prælio ſunt Vngari tractati a Germanis, vt poſtea nunquam induci potuerint, vt Germaniam hoſtiliter ingrederentur. Omnis enim eorum nobilitas hic eſt deleta. Tres principes, quos vocabant regulos, viui capti ſunt: quos Otho quidem ſeruare voluit, ſed aliis exercitus Principibus viſum eſt aliter cum illis agendum. Nam operæprecium putabant, eos quam crudeliſſime necare, vt exemplo territi, non facile redirent; idque factum eſt. Alii ſcriptores aliud mortis genus habent. Iis, qui ſcribunt laqueo ſuſpenſos, credo. Imperator conſecutus victoriam, ſine ſuperbia gratias agit Deo, cui adſcribendum omnia nouit, decreuitque per omnes eccleſias gratiarum actiones omnipotenti Deo. Partem exercitus mittit aduerſus Sclauos, partem dimittit. Hoc tempore cruces ſanguineæ in veſtibus hominum denſe cohæſerunt, & corruperunt veſtes. Ungaris ad modum, quem dixi, victis, nec minus Sclauis, & Principibus Galliarum & Germaniæ omnia ex voluntate & ſententia Imperatoris, Othonis primi, gerentibus, Italia, tyrannide Berengarii preſſa, ad Othonem in Germaniam mittit legatos, qui opem orent aduerſus tyrannum, qui in eccleſiaſticos ubique, etiam Romanam ſedem, aliasq;, quas vocant, ſeculares Respublicas intolerandam tyrannidem exercuit. Mittunt autem non vulgares legatos, ſed maximos Principes ſuos, epiſcoposq; aliquot præſtantiores, mittunt omnes inſigniores Italiæ ciuitates ſuos legatos, mittit Pontifex ipſe ſuos. Nihil omittunt, quo videbatur Otho moueri poſſe. Otho
103 præſentibus legatis epiſcopis, in celebrique aliorum procerum conuentu, Othonem filium ſuum, nondum octauum ingreſſum, regem ſolenniter ereat Aquiſgrani: vngiturque puer in regem, ab archiepiſcopo legato Pontificis, appellaturque mox Imperator Otho 2. Poſt hæc acta Imperator, collectis copiis, in Italiam mouit caſtra, perduxitque copias ad Papiam vſque: quæ ciuitas gauiſa eſt, quod venit liberaturus a tyrannide Italiam, ſimulat quidem ſe inuitam capi, ſed nullum ex

exer-

exercitu Othonis tangit, ſtatimque altero die intromittit Othonem cum nobilioribus aliis, & iurat in verba eius. Ab hac diſcedens, reliquas ſimiliter ſine negotio ciuitates capit. Videns Berengarius Othonis potentiam, & ſuorum alienationem defectionemque, in munitiſſimam arcem ſe cum filio ſuo, conſorte regni Alberto, recepit, & indies munitionibus adiecit alias: nam ſibi mali conſcius, ſupra modum pauore confuſus erat. Otho in itinere ſine ſanguine humano totam Italiam ſibi ſubdidit, & tandem Romam venit, vbi exceptus eſt honorificentiſſime ab vtriſque, ſpiritualibus ſcilicet (vt vulgariter loquar) & ſecularibus; & a Joanne duodecimo Papa vngitur, & coronatur, appellatur Romanorum Imperator: tamen ante unctionem & coronationem, vel vt quidam autores tradunt, etiam antei ngreſſum Romæ, iurauit Pontifici, ſe imprimis Romanam apoſtolicam ſedem, & totam eccleſiam, poſthabitis omnibus, defenſurum, & aucturum; & in magno dignoque honore habiturum totum clerum, nihil ex Pontificum placitis mutaturum, nihil illis oneris impoſiturum, quicquid in Italia aut alibi eſſet eccleſiæ Romanæ, non modo non ſibi vſurum, ſed etiam ab aliorum iniuriis vendicaturum: idque iuramentum eadem forma & ſententia daturum, cuicunque committeret Italiæ adminiſtrationem. Id eſt ſcriptum in cap. Tibi Domino, 63. diſtinct. Dum hæc Imperator Romæ agit, Berengarius mittit filium ſuum Albertum in inſulam Corſicam cum magno theſauro. Ipſe conſtituit latere in monte ſancti Leonis, in quo loco fiduciam habuit etiam propter munitiones. Imperator diutius paulo ceſſauit Romæ, cupiens Ioannem Pontificem corrigere, vt digne officio viueret, relicta peſſima in omni genere ſcelerum vita: ſed nihil profecit, quinimo Pontifex alienatus eſt ab Imperatore, & iunxit ſe partibus Berengarii, cum quo ei morum ſimilitudine magis conueniebat. Quare poſtquam Imperator deſperauit de emendatione vitæ Pontificis, quærit Berengarium, quem vbi cognouit filium miſiſſe ad Pontificem, & amicum ſociumque belli illi factum Pontificem, Romam redit. Pontifex ſe plerisque ſciens odioſum, ob corruptiſſimam vitam; ſimul certior factus ab amicis quibusdam, quam irato animo eſſet in eum Imperator: quem enim odio habuiſſet ſemper, ob vitam omnis generis vitiis inquinatam, nunc multo magis odiſſe, quod ſe peſſimis tyrannis adiunxerit, aduerſus quos Pontifex vocauerat Othonem. Quamobrem, vbi Pontifex de reditu Imperatoris cum exercitu audiuit, territus, parat fugam, dimittit filium Berengarii Albertum in Corſicam inſulam, vbi antea fuerat. Et antequam Romam reliquit, omnes proceres, quos ſuſpicabatur Othonis rebus ſtudere, palam trucidauit, aut per dolum ſuſtulit e medio. Inter quos fuiſſe memorantur duo cardinales. His perpetratis, ſubduxit ſe, latitare volens. Imperator vbi Romam venit, exceptus eſt, & ſenatus vna cum populo Romano rogarunt eum, vt reſpiceret eccleſiæ miſerum ſtatum, vt poſſit alius creari Pontifex, vir vitæ innocentia ſede illa dignus. Imperator quam minimis motibus ſemper omnia agere cupiens, reuocare ſtatuit Ioannem illum, ſperans, poſt illam fugam & exilium, & gratiam veniamue mutaturum vitam. Scribitur igitur illi, mittuntur nuncii: ſed Papa Joannes ad inſaniam redactus, nemini fidit, in quadam arce, in inacceſſis ſaxis ſita, habitat inter ſcorta cum quodam ſimilis farinæ homine, ad quem e Roma grauis ære venerat. Hanc ocioſam ludendo, ſcortando, bibendo vitam maluit, quam ſummum eccleſiæ epiſcopatum.

Otho, vbi audiuit hominis voluntatem & voluptatem, iubet, vt ipſi Romani eligant ad pontificatum virum quempiam eruditione & morum probitate præſtantem. Nam ea modeſtia erat Otho, vt nulli vnquam aliquid de ſuo iure aut autoritate detraxerit, & ſibi arrogarit. Romani igitur cum clero, elegerunt Leonem octauum. Hunc Imperator confirmauit, exiſtimans virum bonum eſſe. Leo multa de ſe pollicetur, blandiſſime affatur & tractat Cæſarem. Ita Romanæ vrbis & eccleſiæ rebus compoſitis, pergit perſequi Berengarium, quem cum filio 104
& vxore capit, nam ex Corſica inſula forte venerat filius ad patrem Berengarium, & eius vxorem miſit in Franciam Orientalem, vt ibi priuati degerent in exilio (ne-

que enim vllum erat periculum, ne homo ignotus in ignota regione, cuius linguam non callebat, aliquid noui moliretur, quantumuis animoſus & ingenioſus ad ſeditiones) Filium Berengarii miſit Conſtantinopolim. Interea temporis, Ioannis Papæ conſanguinei & amici effecerunt, vt Romani iterum ad Joannem mitterent, & illi pontificatum offerrent. Ioannes iam plenus priuatæ vitæ, ſed non luxus, libenter oblatum papatum recipit: igitur Leonem deponunt, hic recipitur. Leo proficiſcitur ad Imperatorem, queritur de iniuria ſibi illata a Romanis, accuſat eos grauiſſime, quod bene monentem ferre non potuerint, & qui nimium fauerit Cæſari; Cæſaris hoſtem receptum propter odium in Cæſarem, & aliquid iamdudum contra Imperatorem parturire. Tantum odium cepiſſe eos Germanorum, vt quiduis velint potius experiri, quam diutius imperium in Latio ferre. Otho Leonis querimonias iuſtas credens (omnia enim, quæ ab eo dicebantur, apte cohærebant, & probabilia erant) ira commotus, ſine longiore deliberatione ad vrbem properat. Dum hæc ad Cæſarem a Leone Pontifice perferuntur, & dum Romam ducit exercitum Cæſar, Ioannes Pontifex Maximus nuperrime reſtitutus, in adulterio deprehenſus, occiditur. Romani obuiam Cæſari mittunt, excuſant ſe, viciſſimque accuſant Leonem: petebant quendam Benedictum confirmari ab eo. Otho ſe negat facturum, arguit eos inconſtantiæ, docet, quantum mali in tota Romana eccleſia hæc adferant, quantum religioni officiant: imperat, vt recipiant Leonem, quem ipſi elegerant paulo ante. Multas obiiciebant cauſas, ex quibus non eſſet Leo hic recipiendus: ſed poſtquam hoc fixum in animo Imperatoris videbant, promiſerunt ſe facturos, ſperantes diſceſſurum ſic cum exercitu: Otho vero nimium negotium vrgebat, ſe præſente reſtitui voluit. Romani obſtinati, recuſant ſe facturos, quod ſuperiore die promiſerant, & Benedictum creant Pontificem vno ferme conſenſu, paucis Cæſaris amicis exceptis, qui tamen nec mutire audebant; qui clam quotidie Othoni ſcribentes, exaſperabant aduerſus Romanos animum eius magis. Cæſar, quæ ſunt circa vrbem & ſuburbana, omnia hoſtiliter vaſtat, obſidione tam diuturna premit vrbem, vt ingens multitudo fame perierit. Scribunt autores incredibilia de caritate & penuria in Vrbe, modium furfuris triginta veniſſe ducatis. In extrema tandem neceſſitate aperiunt portas, captumque dederunt Cæſari Papam Benedictum, & omnia imperata eius facturos promittunt, veniam ſuppliciter orant, Leonem recipiunt. Otho nihil fidendum illis ſciebat; quare ſtatuit omnino Romæ manendum, donec omnia conſtitutionibus, & perſonis ſibi & Leoni amicis muniret, eius rei gratia Romæ moratus eſt aliquandiu. Romani, dum Romæ eſt, quærunt viam interficiendi Imperatorem. Cumque perueniſſent eorum inſidiæ ad Imperatorem, multos capite plexit, quoſdam in exilium miſit, nonnullos captos reliquit Pontifici. Imperauit obſidum magnum numerum. Leo, adhuc præſente Othone, fecit in gratiam eius, quicquid gratum illi eſſe poſſe putabat. Etiam poſt diſceſſum eius, in frequenti ſynodo Romæ coacta, ſtatuit, vt Imperatori eſſet eligendi Pontificem poteſtas, tranſlata ea autoritate a populo Romano. Cuius rei teſtimonium eſt text. diſtinct. 63. cap. in ſynodo. Hoc autem mortuo Papa, Romani immemores conſtitutionis illius, creant Pontificem Ioannem 13. pauloque poſt rurſum deponunt ſeditione cruentiſſima. Pontificii currunt ad Othonem, a quo ſolo auxilium ſperabant. Otho, audita re, ſine mora petit cum exercitu Romam. Eo vbi peruenit, exceptus eſt reuerentia ficta, & gratulatione fucata ſupra fidem magna. Otho ingreſſus Vrbem, ſtatim altero die partium cauſas audiuit, autorum magiſtratuum alios alio ſupplicii genere affecit, quoſdam iugulauit, quoſdam in carcerem coniecit, conſules ſecum in Germaniam abduxit. Non longo poſt tempore, Othonis Imperatoris filio Othoni deſpondetur Theophania, Nicephori Conſtantinopolitani Imperatoris filia. Circa idem tempus Saraceni Italiam diripiunt, aduerſus quos mittitur Othonis Magni filius Otho cum Germanorum copiis. Saraceni victi ita ſunt ab Othone iuniore, vt tamen maiorem partem prædæ ſecum nauibus abduxerint.

rint. Græci ſocii in eo bello Saracenorum fuerunt, quare Otho, ſuperatis Saracenis, vertit arma in Græcos, quibus aliquot prælüs victis, eripuit illis Calabriam, & Apuliam. His geſtis, Ioannes Papa huius nominis 13. Othonem 2. appellat Im-
peratorem, illi impoſita prius corona imperiali. Anno a natiuitate Chriſti 974, 105
Otho Magnus moritur in Saxonia, & ſepelitur in eccleſia, quam ipſe ſuis impen- 974
ſis ædificauerat Magdeburgi, regni eius anno 36. Qualis fuerit hic Imper. ex ſuperioribus facile colligitur. Pacis amantiſſimum, (quam duco maximam laudem in Principe fuiſſe) teſtes ſunt omnes de eo hiſtoriæ; nec unquam vſque vllum bellum ſuſcepit alia quam pacis cauſa. Iuriſperitos, vbicunque potuit eos habere, in cognoſcendis cauſis adhibuit; quod, cum probi ſunt, quantum emolumenti adferat ad hanc vitam feliciter degendam, nemo ſanæ mentis ignorat. Ingeniorum meliorum amator vehemens fuit. Argenti aurique venas apud Saxones primus inuenit, & ex illis apertis magnum cepit fructum. Qualis religione fuerit, teſtantur multa monaſteria ædificata ab eo, & eccleſiæ epiſcopales ab eo conſtructæ, & magnis reditibus dotatæ: ex quibus ſunt Magdeburgenſis eccleſia, Brandenburgenſis, Mersburgenſis, Cicenſis, & Miſnenſis. In Dania quoque ordinatis eccleſiis epiſcopalibus, ſubiecit eas epiſcopo Hamburgenſi. Vt ſemel dicam, religionem honoremque Dei antepoſuiſſe omnibus aliis rebus, teſtantur facta eius omnia. Eo regnante, peruenerunt multi ad fidem Chriſtianam, neque aliud æque illi curæ fuit, atque vt Chriſtianam propagaret religionem. S. Huldrichus epiſcopus ſcribitur anno poſt Othonem obdormiuiſſe in Domino.

DE

DE GERMANIS
LIBER DECIMUS. QUARTUS.

A Patris morte, Otho 2. eligitur vno omnium fere Principum conſenſu,
a patre & Pontifice iam ante Auguſtus appellatus, & coronatus.
His annis, Pragenſis epiſcopus, Adelbertus, reliquit epiſcopalem
ſedem & delicias (in quibus conſueuerunt hoc genus homines qui-
dam conſumere vitam) & prædicando functus eſt epiſcopi munc-
re, per Vngariam prædicauit, & vbique epiſcopos exemplis & doctrina admo-
nuit ſui officii: & in Pruſiam profectus, ſequens veſtigia Chriſti & apoſtolorum,
odio habitus eſt a mundo, qui odit crucem Chriſti, veramque humilitatem, præ-
cipue in prædicantibus verbum Dei in nomine Domini. Tandem idem illi acci-
dit, quod iis, quorum imitabatur exemplum, nempe pro nouatore & ſeductore
occiſus eſt. Qui poſt bonum certamen lætus teſtimonium veritati perhibuit ad-
uerſus hunc ſuperbum mundum. Primo anno imperii Othonis 2, dux Bauaro-
rum Henricus, filius Henrici, fratris Othonis Magni, aduerſus Othonem conatur
excitare ſeditionem, omnia tentat, copias incipit cogere. Quod vbi peruenit ad
Imperatorem, conatui eius ſtulto occurrit, & domuit eum. Eodem anno Lo-
tharius, rex Galliæ, cum magnis copiis venit in Lotharingiam, quam Carolus Ma-
gnus, armis ereptam Galliæ regibus, adiunxerat ſuo imperio. Lotharingia autem
recuperata, & adiecta Franciæ imperio, pergit Lotharius, in ſpem vocatus Aquiſ-
grani capiendi: cum autem intelligeret eam ſpem vanam fuiſſe, agros in illis re-
gionibus inhumaniſſime vaſtat, magnam prædam adeptus; audiens Othonem cum
Germanorum exercitu aduolare, redit Lutetiam Pariſiorum. Otho videns ſuæ
fidei concreditos tam miſeris modis afflictos, tot ædificia exuſta, depopulatos late
agros, hoſtem cum tanta præda abiiſſe, omnino perſequendum hoſtem, & reta-
lionem reddere decreuit. Quamobrem hoſtem ſequendo Pariſios vſque, in iti-
nere omnia, quæ erant regum Gallorum, depopulatus eſt. Pariſios vbi perue-
nit, hoſtem in harenas prouocauit, ſed fruſtra; ſuburbia incendit, & omnia in
adiacentibus agris contriuit. Poſtquam autem vidit hoſtem intra mœnia ſe con-
tinere, nullaque eſſet ſpes capiendæ vrbis, & ſimul audiuit Conſtantinopolita-
norum aduerſus imperium ſuum propoſitum, reducit exercitum, cui, extremum
agmen carpentes hoſtes, non mediocriter nocuerunt. Nec pauci ſubmerſi ſunt
in Axona fluuio. Hæc illi in reditu incommoda acciderunt. Vbi venit Aquiſ-
granum, conuenerunt omnes regni eius proceres, exercitum auctiorem acceſſio-
ne nouorum militum reddiderunt, in Italiamque feſtinanter ducunt, prius tamen
cum Lothario, Galliæ rege, pace facta, receptaque Lotharingia. Iam Baſilius &
Conſtantinus, Conſtantinopolitani Imperator. cum ſociis Saracenis, quibus cum
106 paulo ante fecerat fœdus, Barum vrbem vi expugnatam diripuerunt, ciui-
um quoſdam captos in Græciam miſerunt, quoſdam occiderunt; pauci
hoſtilibus manibus elapſi ſunt. Quo exemplo crudelitatis territæ vicinæ
ciuitates, vltro ſe dediderunt. Itaque totam Apuliam & Calabriam occu-
parunt. Otho, quantum potuit, feſtinauit, venitque Romam, imperauitque ſin-
gulis Italiæ ciuitatibus certum numerum armatorum, tumultuarieque delectu ha-
bito, per Italiam profectus eſt cum ingentibus copiis aduerſus hoſtiles copias. Vbi
per-

peruenit in Apuliam, Græci & Saraceni primos venire videntes Rom. & reliquos
Italos (nam hos præmiſerat) ſtatim venientes adorti ſunt, ſperantes hos ſocios vi-
ctos, reliquos etiam German. pugnæ minus aptos fore: non tantum autem pro-
pterea ſine cunctatione aggreſſi ſunt illos, ne totus exercitus colligeretur, ſed quod
molliores Italos ſciebant, & minus bellicoſos. Nec iudicium illud illos fefellit,
nam ſtatim poſt commiſſum prælium Romani & reliqua Italorum turba, abiectis
ſignis, fugerunt. Qua multitudinis tantæ fuga, reliquus exercitus non potuit
non turbari. Quo factum eſt, vt & reliquæ copiæ Othonis verterint tergum. Præ-
ſtitiſſet ſine dubio, abſque milite Italo cum German. Otho. bellum hoc geſſiſſe: ſed
ſic fata volebant. Otho, fuſo exercitu, fugiens, a nautis aut natans, aut in parua
ſcapha nauigans (nam variant autores) capitur, ignotus tamen. Profuit vero il-
li, quod nautarum linguam adprime callebat. Tandem tamen a quodam mer-
catore Sclauo agnitus eſt: ſed illi negociatori promiſit magna Imperator, ne pro-
deret, ſed pro virili adiuuaret eum. Nam in naui erat ſolis ſæpe colloquendi co-
pia. Cum igitur venirent in vrbem Roſam, vbi erat forte Epiſcopus Metenſis
Theodericus, expectans belli euentum, hunc epiſcopum accedit mercator, iubet,
vt eum redimat, nam non magno æſtimari, & nautas lucro inhiare. Epiſcopus
exiguam quandam æris ſummam pro Imperatore numerat nautis. Hac ratione
liberatus Otho, quumprimum ad ſuos venit, cogit exercitum ex ſola Germania,
vt animaduertat in Italos præcipue Romanos & Beneuentanos, qui degeneres ani-
mo fugæ fecerant initium. Ducit ergo exercitum in Beneuentanos, quorum vr-
bem expugnatam incendit. Ab aliis deinde Italis abſtinuit: euomuerat enim
magnam partem iræ in Beneuentanos. Quod reliquum erat, effudit in Roma-
nos. Nam Beneuentanis ſubuerſis, petit Romam, & inuitauit Romæ omnes
Principes vtriuſque ordinis ſacri, & (ſic enim loquuntur) ſecularis, in ipſoque
conuiuio necare in conſpectu conuiuarum iuſſit omnes, qui fuerant turpiſſimæ
fugæ autores. *(a)* Sic enim turpitudinem fugæ aliis adſcribendam declarare vo-
luit. Propter hanc in illos, qui fugerant tam turpiter, animaduerſionem, cogno-
minatus eſt Sanguinarius. Illud fugæ dedecus tam male habuit virum, vt poſt
hanc cladem nunquam læta fronte conſpectus ſit. Et mœrore triſtitiaque animi
confectus, non longo poſt tempore moritur. Sæpe ſuam infelicitatem cum gemi-
tu queſtus fertur, quod non reſpondere datum illi ſit maiorum ſuorum factis. Mor-
tuus eſt autem imperii ſui anno 10. Suſpicio etiam eſt, veneno a Romanis ſublatum.
Quidam autorum ſcriptum reliquerunt, in illa pugna Othonis cum Græcis & Sa-
racenis, occubuiſſe multos Principes, epiſcopos & alios proceres, ex Germania
quosdam nominant, Henricum epiſcopum Auguſtenſem, Wernherum abbatem
Fuldenſis monaſterii, & alios multos numerant. Anno poſt natiuitatem Chriſti
948, Othone 2 Imper. vita defuncto, Principes, quorum erat eligere Imperato- 948
rem, diſcordabant, aliis eligentibus Henricum, Boioariorum ducem, nepotem
Othonis primi, aliis volentibus Othonis 2 filium, Othonem nomine, natum an-
nos 12. Dum ita lis pendet, nulli volunt aliis cedere. Henricus capit puerum
Othonem, & appellat ſe, principibus quibusdam adiuuantibus, Auguſtum: ſed
multos hoc facto iniuſto & tyrannico a ſe alienauit, qui antea illi ſtuduerunt, iam
quoque accedunt ad illos, qui Othonis 2 filium voluerunt. Quare illi principes
coniunctis copiis vi reperierunt puerum, bonam de ſe ſpem præbentem; & addu-
ctum Aquisgranum, in frequenti Principum conuentu vnxerunt in regem: &
mox appellatus eſt Otho 3. Suſcepto imperio, maiora conatur & efficit, quam ætas
illa conſueuit. Habuit enim ſtatim multos, qui rebellabant, contra quos tanta
fortuna vſus eſt & victoriis tam frequentibus, vt miraculum mundi vocatus ſit.
Itali non agnoſcere voluerunt hunc Imperator. elegerunt alium, nomine Creſcen-
tium Nomentanum, qui Romæ tantam exercuit in omnes tyrannidem, præcipue

 in

(a) De Conuiuio hoc Romano truculento *GOTFRIDUS VITERBIENSIS p. XVII. p. 480. SIGONIUS de Regno Italiæ a. 980.* licet etiam hoc in dubium vocetur.

in eccleſiaſticos, vt Papa fugere coactus ſit in Hetruriam. Pontifex & omnes præla-
ti Romani ſcribebant ad Othonem, petebant auxilium, admonentes eum, quid ma-
iores fecerint eccleſiæ boni, & quod propterea Deus ſecundarit vias eorum. Appel-
107 lant eum Imperatorem, vt ſemel dicam, nihil omittunt, quod facere putant ad
commouendum Othonem. Creſcentius vero Germanorum aduentum veritus,
(præcipue quod eum non latebat, quo animo eſſet Italia, quod ſcilicet tota Otho-
nem peteret) mittit ad Pontificem, quos putat maxime apud eum autoritate & fi-
de valere, per eos rogat eum, vt redeat Romam, promittit illi amicitiam, obedien-
tiam, & contra quoslibet aduerſarios patrocinium. Hæc iuramento & ſacramen-
to confirmaturum. Præterea enumerat incommoda, quæ ex Germanorum ad-
uentu ſint futura, in memoriam multa exempla, quæ peregrini exercitus fecerunt
in Italia, reuocat. Pontificii omnes rogant, vt redeat. Papa impietatem militum,
& bellorum mala timet, redit, effundit ſe Creſcentius & vniuerſa ciuitas Romana
illi obuiam, excipiturque magna gratulatione & reuerentia omnium. Otho, Gal-
liarum & Germaniæ rebus aliquandiu occupatus, quibus vtcunque diſpoſitis, Ita-
liam petit, vbique excipitur reuerenter. Romam vbi venit, Creſcentius & Ponti-
fex prodeunt obuiam, exhibentes omnem honorem, & rogant, vt in Italia pacem
faciat, ſed ad arbitrium partium, quæ Romæ erant. Effeceruntque apud Otho-
nem, vt ſimul Italiam totam pacatam atque adeo obtemperantem Romanis red-
deret, & quam primum cum exercitu excederet Roma, quod illis gratiſſimum &
vtiliſſimum erat. Nam volens Romanis gratificari, ſtatim vertit ſigna in Capua-
nos & Beneuentanos, quibus non conuenerat cum Romanis, illos adegit ad con-
ditiones, quas Romani volebant. Hoc tempore creatur Pontifex Romanæ ec-
cleſiæ Germanus, filius Othonis, ducis Sueuiæ, cognatus Othonis 3. nomine Bru-
no: qui Papa factus, eſt nominatus Gregorius quintus. Othonem 3. hic Ponti-
fex coronauit, & Auguſtum appellauit. Quibus rebus Romæ magna pompa fa-
ctis, Otho Germaniam repetit. Poſt Imperatoris diſceſſum Romani iniquo ani-
mo ferunt, Germanum barbarum (vt ipſi vocant) hominem in Pontificem ele-
ctum, moliuntur in illum multa clam, & palam quoque minantur. Quibus rebus
factum eſt, vt ſe clam ſubduxerit ex Vrbe: profectusque in Hetruriam, mittit ad
Othonem Cæſarem, conſanguineum ſuum, & ſperat Romanos vltro ſe reuocatu-
ros, vt Ioannem Pontificem ante eum reuocabant: ſed nemo venit ad eum e Ro-
ma, qui vocet, quinimo ne in Hetruria quidem tutum ſe intelligit. Quare ſuæ ſa-
luti conſulturus, repetit patrium cœlum Germaniam, Othonique omnia exponit,
Romanorum iniurias, & Italorum cum in Germanos omnes, tum potiſſimum in
Imperatores odium, quantum poteſt, exaggerat. Romani Creſcentium rurſum
aduerſus Cæſaris voluntatem conſulem faciunt, & Pontificem alium creant Græ-
cum, hominem non indoctum, nomine Ioannem. Mirum eſt, non exemplis tot
ſuperioribus ſapere mortales, vt abſtineant a ſeditionibus & defectionibus huius-
modi, quas conſequi fere ſemper ſolent maximæ calamitates. Otho nomine Pon-
tificis & conſanguinei vehementer excandeſcens, cogit exercitum, quo cum vbi
vrbi appropinquauit, clauduntur portæ, muniuntur & firmantur loca, quæ hoſti
potiſſimum expoſita videbantur. Otho obſidens Vrbem, paucis diebus capit, po-
puli Romani magna parte eum adiuuante. Conſul Creſcentius & Ioannes Ponti-
fex fugiunt in arcem Adriani. Illam conatur expugnare Otho: propugnatores
vero arcis fortiter ſe defendunt primo, tandem cum nullam ſpem viderent illo-
rum, qui erant in arce, maior pars veniam ſperabat apud Othonem: quare ape-
ruerunt arcem, ſupplices ad Imperatorem veniunt, vt ignoſcat petunt, Creſcen-
tius fuga ſalutem quærens, captus eſt, & prius circumductus aſello, membris
truncatus, deinde ſuſpenſus eſt ante Vrbem. Ioannes etiam captus, luminibus
priuatus eſt. Reſtituitur in locum ſuum Gregorius 5. qui expulſus ante annum
reſtitutus eſt. Huius Othonis tempore electores Principes ſunt inſtituti. Otho
enim 3. non habens hæredem filium, decreuit in frequentibus comitiis Princi-

pum

pum, vt in poſterum perpetuo Francofurti eligatur Imperator.. Conſtitutis tribus electoribus archiepiſcopis, Moguntinenſi, Colonienſi, Treuerenſi, his addidit quatuor alios Principes ſeculares, quos vocant, nempe regem Boemiæ, qui & archipincerna imperii debeat eſſe; Marchionem Brandenburgenſem, quem voluit eſſe camerarium; Ducem Saxoniæ, qui eſſet mariſcalcus; & Palatinum comitem Rheni, qui dapifer eſſet. Hos electores ſeptem conſtituit, penes quos eſſet omne ius & poteſtas eligendi Cæſarem. *(a)* Huic Othonis conſtitutioni Gregorius Pontifex addidit aliam, volens patriæ dignitati conſulere. Sanciuit enim, vt ſoli Germani eligant, & non alium eligant, quam Germanis parentibus natum. Statuit quoque idem Pontifex, vt poſt electionem primum appelletur tantum Romanorum rex: coronatus vero & vnctus, benedictioneque accepta a Romano Pont. tum demum appelletur Imper. Auguſtus. 108 Poſt Gregorii Pontificis mortem, Othonis aliquando pueri præceptor, Silueſter ad pontificatus aſcendit faſtigium, ita per gradus opera ſuorum diſcipulorum aſcendit. Fuit enim & Roberti regis Franciæ præceptor. Huius pontificatus anno primo, venit Otho Romam, illic ordinabat imperii eccleſiæque ſtatum, ferebat pro conditione temporis leges, cauſas grauioris momenti cognouit. Romani iniquo animo (vt ſemper antea quoque factitare conſueuerant) ferunt hominem Germanum in vrbe Roma, omnium gentium aliquando domina, iura pro animi arbitrio dare & mutare, conſpirantque propterea contra Othonem. Primum per inſidias magnum militum eius numerum occidunt, deinde properant ad obſidendum Imperatorem in palatio. Et cum iam eſſet in extremo periculo conſtitutus, venit ſummus eius & fidelis amicus, Hugo, Italiæ Marchio, & Henricus, dux Boioariæ, & (quanquam ſcirent ſatis, Romanos a propoſito non poſſe auocari: tamen vt ſic mora interpoſita, & ſpacio accedendi Imperatorem dato, gratia colloquendi & tractandi de conditionibus pacis, aliqua occaſio elabēdi forte offerretur) petunt a Romanis, vt de conditionibus pacis agi concedatur, ſe media habere, quibus ſperent pacem fieri poſſe. Romani, etſiquoque ſciebant, nullas conditiones ſe accepturos (nam iam actum eſſe de Othone, captumque eſſe iudicabant) tamen ne dici poſſent furere, audiendos cenſebant. Dum igitur res tractatur, adeunt præfati Principes ſeorſum ad vtroſque. Sub hoc prætextu colloquendi de fœderis conditionibus ſubduxit ſe Otho cum Silueſtro Pontifice, Hugone & Henrico adiuuantibus. Fertur Hugo Romanum ſenatum rogaſſe, vt debeat Othoni conſulere, quod optimum putet illi eſſe, velle & Romanis conſulere, quod putet optimum, nam vtriſque conſultum ſe optare) Romanos reſpondiſſe, hoc ipſi adeo per illos licere, vt non bonum virum iudicent, niſi hoc faciat, cuius maxime cauſa Romam venerit. Deinde abiiſſe, commutaſſe veſtes cum Othone, & idem famulos Hugonis cum famulis Othonis feciſſe, & ſic euaſiſſe Imperatorem. Hugonem Romanis iratis reſpondiſſe, nullum melius conſilium ſe habuiſſe, cum ſenſerit propoſitum Romanorum. Otho elapſus e manibus Romanorum, opera & induſtria Principum, quos dixi, reparato exercitu vlturus Romanos, in itinere hauſto veneno, moritur. Quis exhibuerit, certant autores, eſt qui ſcribat, Creſcentii vxorem miſiſſe, amatoriumque fuiſſe. Quod mihi non fit veriſimile: Romanorum ſcelere clam per quempiam illi datum credo. Corpus delatum in Germaniam, ſepultum eſt partim Auguſtæ, partim Aquiſgrani; Auguſtæ inteſtina, Aquiſgrani reliquum. Ante & poſt huius Othonis mortem, prodigia per Germaniam viſa enumerantur multa, terræ motus, cometes, ardentes in aëre faculæ interdiu. Poſt vita defunctum Othonem, Principes electores per Gregorium, Pontificem Romanæ eccleſiæ, inſtituti, quemadmodum eſt ſupra dictum, iuxta pontificiam conſtitutionem Francofurti conueniunt, & eligunt Imperatorem, ducem Bauariæ, comitem Bambergenſem. Hic primus ex legibus conſtitutis a Gregorio quinto electus eſt, nullo ſucceſſionis re-

(a) Hanc traditionem ſatis iamdum confutauimus in Syntagmate Iuris Publici *cap. XVI. §. III.*

ſpectu. Porro de huius maiorum genealogia, & ducum Bauarorum apud plures
autores ſcribitur, quam vt hic repetenda ſint. Hic Henricus appellatus eſt ab ele-
ctoribus imperii Henricus ſecundus: ſed Itali, quem Germani crearant Henricum
Aucupem, parentem Othonis Magni, non connumerabant inter Imperatores;
hunc ergo primum vocant. Sed opponi aduerſus eos poteſt textus ille, Conſtitu-
tio & eſt palea. 63. diſtinct. Hæc conſtitutio enim dicitur primi Henrici cum Ro-
manis Pontificibus. Henricus coronatus & vnctus in regem eſt ab archiepiſcopo
Moguntino, nomine Willegiſo. *(a)* Galliæ reges & Principes primis annis eius im-
perii plurimum illi fecerunt negotii; ſed Imperator ita cum illis ſæpe pugnauit feli-
citer, vt illa bella magnam exiſtimationem & gloriam pepererint illi. Quare factum
eſt, vt aliæ poſtea nationes exemplo Gallorum doctæ, minus rebellarint. Vix e-
nim eſt aliud, quod magis ſtabiliat & quietum ſtatum faciat, ac tueatur regnum,
quam bona de Principe exiſtimatio. Gallia ſedata ſingulari felicitate & virtute,
exercitum victorem ducit in rebelles Boemos & Sclauos, cum quibus ſæpius con-
greſſus, ſemper victor diſcedit, admodum exiguam ſuorum iacturam paſſus. Præ-
lio vero præter alia maiore poſtremo victi, pacem petunt, iugumque admittunt.
109 Subiugatis Boëmis & eorum Principe Bodiſlao, apud illos iura & leges in rebus
prophanis ac ſacris ordinauit. Ex illa expeditione expeditus, in Germania diſpo-
nit, quæ prius per bellorum occupationes non potuit. Eodem tempore Baben-
bergenſem epiſcopatum inſtituit, & ditauit: eodemque loco bina ædificauit mona-
ſteria, in quibus orando, ieiunando & vigilando ſancti educarentur viri. Fuit Hen-
rico Imperatori frater, epiſcopus Auguſtenſis eccleſiæ, vir non ſatis officio reſpon-
dens: hic Henricum fratrem odio & inuidia proſecutus eſt vehementiſſime, nullo
alio nomine, quam propter ratam eius pietatem & egregia feliciaque geſta. Im-
perator iuxta Chriſti doctrinam non reddidit illi malum pro malo, ſed pro iniu-
riis illatis non ceſſauit illi benefacere, coaceruans prunas ſuper caput dicentis in
corde ſuo, non eſt Deus. Henricus improbis, vt ſcribitur, precibus principum
impulſus, ducit vxorem Kunigundem, filiam Sigisfridi comitis Palatini. Kuni-
gundis genus alii aliud faciunt, magnaque diſſenſio eſt inter autores. Non de-
ſunt, qui originem eius a Carolo Magno ducunt, *(b)* qui facile refelli poſſe mihi
videntur. Qui multa de hac re cupit, legat Chronica Norinbergenſia. Henricus
ſecundus, decimo imperii ſui anno, Italiam cum Germanorum copiis ingreſſus,
eam pacauit, diſcordiarum & ſeditionum cauſis ſublatis, quantum potuit fieri.
Romæ honorifice & reuerenter exceptus eſt, corona imperiali a Pontifice Benedi-
cto accepta, & iuramento Pontifici præſtito, ducit exercitum contra Saracenos,
qui Italiam miſere vexabant, Capuam autem tum occupabant, ad illos illuc con-
tendit, & virtute Germanorum militum victos illinc expulit. Illis profligatis, Sa-
bagonum, ducem Conſtantinopolitanum, qui Saracenos iuuabat, & incitabat ad-
uerſus Romanum imperium, perſequi ſtatuit per omnes difficultates. Nouam vr-
bem hic Sabagonus ædificauit ad fines Apuliæ, in loco munito, & vnde commo-
diſſime Italiam hoſtes infeſtare poſſent. Eo loco, propter eandem cauſam, Han-
nibal caſtra muniuit. Hanc vrbem oppugnat Henricus menſibus quatuor perpe-
tuis, cumque iam peterent oppidani pacem, deſperatis rebus, deditionem vltro
offerrent ſatis ſeruilem, ſed nollet Henricus, niſi duce Sabagono tradito in manus
ſuas, ecce tantus æſtus & feruor ſolis incidit, vt Henricus & alii Germani non aſſue-
ti caloribus illis, ſoluere obſidionem coacti ſint, quare oblatas ab oppidanis dedi-
tionis conditiones cum obſidibus accepit, Romamque reuertitur, magnam mili-
tum

(a) Immo, non unctus, ſed prout *DITMARUS lib. I. p. 325.* teſtatur: *epiſcopalis un-
ctionem benedictionis à Herigero Archiepiſcopo exhibitum anteceſſorum more
priorum, non deſiderauit, nec ſuſcipere voluit, ſed prorſus ad hoc indignum ſe
affirmauit.* Vide etiam *WITTICHINDUM lib. I. p. 636.*
(b) Vide Auctorem Vitæ Cunegundis, qui vel *NONNOSIUS*, vel *ADELBOLDUS*
fuiſſe dicitur.

tum multitudinem non tolerare tales calores valentes, perdidit ea æſtate. Vinum enim nimium vinoſum non extinguebat, ſed magis incendebat inflammata & exiccata corpora. Aqua bona deerat, paluſtrem turbidamque quamlibet obuiam ingurgitabant. Multa, quæ tunc temporis in inſomniis viderit, narrant ſcriptores, quorum cum fides ſit plerisque ſuſpecta, & qui cupiet legere talia, apud multos nimium plura inueniat, prætereunda mihi duxi. Hoc verum eſſe nemo dubitet, Imperatorem hunc timuiſſe Deum, in orationibus, vigiliis, ieiuniis, & ſacris, quæ vocantur officiis frequentem fuiſſe; ſed an hæc, quæ traduntur, miracula egerit cum ipſo Deus, non auſim affirmare. Vnum miraculum referam, quod accipimus accidiſſe tempore Henrici: In eccleſia quadam Saxoniæ, celebrante ſacerdote miſſam in vigilia natiuitatis Domini, 18 viri, 15. vero mulieres in cœmeterio ſaltarunt. Impeditus eorum ſtrepitu in ſacris occupatus ſacerdos imprecatus eſt illis, vt ita choreas ducant per totum annum, id factum eſſe ſcribunt Vincentius, & Ioannes de Columna. (a) Tunc primum illam ſaltationem, quæ noſtra ætate multos vtriusque ſexus homines afflixit, ortam affirmare quidam non dubitant. Mihi non videtur veriſimile. Henrico ſecundo ab eccleſiaſticis merito debentur magnæ laudes: quare non miror, ſi gratitudine animi ducti, quædam veris adfinguntur: quanquam ſi pium & paternum erga ſuos animum, & benefaciendi propenſam voluntatem, operaque ipſa reſpicias, verorum ſatis habent, quibus eum prædicent, & ad aſtra ferant. Cum forte Argentinæ eſſet aliquando, ceremoniæque & preces ſacerdotum illi arriderent, conſors eorum regulæ, vt ſic loquamur, factus eſt: ſed inſtituta pro ſacerdote viro probæ vitæ præbenda, qui regis in ſacris eſſet vicarius, ipſe diſceſſit, auocatus publicis imperii negotiis. Ea præbenda Argentinæ ad noſtram vsque ætatem vocata eſt regalis. Eccleſia maior Baſilienſis inſigni opere eſt ab eo reſtaurata, non ſine maximis impenſis. Cum enim magna terræ (quæ ſoluta eſt ſabulo tota), moles minaretur templi ruinam, imo ædificium labefactatum iam rueret in Rhenum (eſt enim edito loco ad ripam Rheni ſitum) Cæſar Henricus tam amœni loci, & templi ad diuinos honores ædifi- 110
cati ruinam animaduertens, ſuis impenſis aggeri ruenti oppoſuit murum materia & opere inſignem & fortem, cuius fundamenta in Rheno iacta ſunt: remouitque totam templi molem a ripa paſſus 14. Quod hoc opus Baſileæ ciuitati fecit, maximam cauſam fuiſſe, non eſt dubium, quod ea ciuitas bene merita fuerat de eo in bellis, quæ in Galliis, Boemia, & Italia cum Saracenis geſſerat. Euecta in altum erat hoc tempore in Sueuia familia quædam Guelfonum, quæ referebat genus ſuum ad Troianos, huius monimenta conſpiciuntur in aliquot eccleſiis & monaſteriis, nempe *Alttorff* & ad Vineta, vocant *Weingarten*: in his enim quidam illorum ſepulti ſunt. Horum quidam Tubingam obſedit anno poſt natiuitatem Chriſti
1165. coniunctis ſociis epiſcopis Auguſt. Spiren. & Wormat. Bertoldo duce de 1165
Zeringen, Marchione de Veltenburgo, Hermanno de Baden Marchione, & cæteris aliis, qui fugati ſunt omnes ab oppidanis & Hugone Palatino, multi capti, plurimi occiſi ſunt. Fuit memorabile & ſanguinolentum prælium. Henricus vxorem ſuam non attigerat: ipſa viciſſim caſtitatem ſeruare cupiens, conſenſerat ſponſo; ita ambo degebant vitam cœlibem. Satan, qui nunquam quieuit, neque quieſcet ante conſummationem, ſuſpectam Imperatori reddidit reginam Kunigundem nomine adulterii (cum quodam enim equite aurato rem habere conabatur malas cogitationes ſuggerens diabolus, perſuadere Henrico) Henricus incuſat eam, quur ſimulet & profiteatur caſtitatem coram hominibus, grauius iudicium eam manere, Dominum, qui corda & oculos fecit, omnia videre, etiamſi fallat homines. Caſtiſſima virgo, pudico & modeſto vultu conſtanter negat, & ſe gaudere, inquit, quod Dominum teſtem habeat, cuius teſtimonio ipſa ſit contenta: nam repoſitam in corde ſuo certam fiduciam, manifeſtam fore ſuam innocentiam, cum

 Do-

(a) Vide etiam ſupra *WERN. ROLEWINCK ſub a. 1004.*

Domino tempeſtiuum fuerit viſum. Vt autem Henrico hic ſcrupulus, quem Satan illi iniecerat, eximeretur, conuenit inter eos, vt regina ambularet ſuper ferrum candens (vomerem candentem ſcribunt fuiſſe) quæ poſtquam inuocauit nomen Domini, vt propter gloriam ſuam probaret innocentiam ancillæ ſuæ, læta, ſed modeſtiſſima fronte, nudis pedibus ferrum igne iamiam extractum & adhuc rubens calcat toties, quoties voluerunt ii, qui aderant teſtes miraculi, quod Deus cum virgine ſua ancilla operatus eſt. Qui ſcribunt, ex impulſu Satanæ hoc excogitatum ab Henrico, vt cogeret vxorem ſuam, quam nunquam cognouerat, nec cum illa conſuetudinem ſe habiturum decreuit, non ſequitur, quod illi inferunt (pene dixerim calumniatores) eſſe ſatis iudicii, Henricum tyrannum potius fuiſſe, quam ſanctum virum. Quur non cogitant, quibus quantiſque tentationibus ſancti Dei a Satana ſint tentati, & non raro inducti nonnihil? Concedo enim iam argumenti gratia (nam ego nihil auſim aſſerere) tentatorem ſuggeſſiſſe Henrico, ſiue per hominem quempiam, ſiue ſine medio, vt in hunc modum probaret ſuæ ſponſæ caſtitatem. In his, vt in omnibus hoc genus rebus, nemo niſi ſpiritualis, cui ſcriptura diuina eſt cognita, recte iudicat: quare meum iudicium non interponam. Illis temporibus grandines in Germania tam latæ cecidere, vt caritatis magnæ cauſa fuerint, contra verbum vulgo iactatum, *Grando nulla caritatem facit.* Henricus Cæſar, multo ante præuidens, ſui corporis reſolutionem inſtare, conuocat ergo Principes, & prædicit, ſe contra ius & ſanctionem pontificiam de eligendo Imperatore non facturum, plenamque poteſtatem, quantum in ſe ſit, relinquere electoribus principibus, qui, quem putent guberoandi peritiſſimum & vtiliſſimum præſentibus temporibus, eligere poſſint: ſperare ſe tamen nemioem grauius laturum, aut in malam interpretaturum partem, ſi dicat, quis ipſi videatur imperio vtilior. In hanc ſententiam præfatus modeſtiſſime, nominat Conradum, Sueuum natione, & ex matre regiæ ſtirpis, additque cauſas, quare illum imperio iudicet idoneum, bello enim & pace ſe eius integritatem, pietatem, & animi inuictum robur perſpexiſſe. Obdormiuit paulo poſt hanc orationem Henricus, & ſepultus eſt Babenbergæ. Principes pedibus eunt in ſententiam Cæſaris, eligitur Conradus; ſed non vnanimiter: erat enim quidam Boioariorum dux opibus & autoritate præpollens, vocabatur Cuno, qui Conradum deſpiciendo, & largiendo munera, & aliis malis artibus ambiebat imperium. Et putatur a quibusdam non multum abfuiſſe, nullaque alia res eum impediuit magis, quam quod faſtu turgidior, contemptim nimium vbique loquebatur de Conrado, qui ab omnibus vir magnus & bonus habebatur. Conradus vxorem habuit de vetuſtiſſima Carolorum ſtirpe: quæ genuit illi Henricum, qui patri ſucceſſit, appel-
111 latuſque eſt Henricus 3. Libenter hic Conradus habitauit Limpurgi, quæ fuit arx inter Nemetes & Vangiones. Poſtea arcem illam mutauit in monaſterium; inter Nemetes & Vangiones ſitum eſt, nomen adhuc antiquum obtinet: etſi a Comite de Lyningen, Emichione, exuſtum ſit monaſterium. Non diu poſt ſuſceptum a Conrado imperium, Bodiſlaus dux Poloniæ, ſpreta Conradi autoritate, ſeipſum regem appellauit, & tributum, quod debebat Conrado ex fœdere, negauit. Quem maieſtatis imperialis contemptum iniquiſſime ferens Conradus, cogere copias incipit: interea moritur Bodiſlaus, duos filios relinquens, nominibus Miſiconem & Othonem, ambos ſtrenuos ex ſtrenuo patre: quorum alter, Otho ſcilicet, nolens Conrado rebellare, periculoſum nimirum exiſtimans, a fratre regno eiicitur; quare fugit ad Imperatorem, apud quem multa pro ſe contra Miſiconem germanum fratrem dicit, currentemque Conradum concitat magis. Coactis igitur copiis in Poloniam profectus, aſſumpto Othone Miſiconis germano, quærit hoſtem rebellem, militibus prohibens, ne quem ex plebe non armata tangerent, & manus abſtinerent ab omnium facultatibus, eſſe enim hoc regnum magis Othonis, qui eſſet in exercitu ſecum, quam Miſiconis. Miſico, ſuorum animos magis inclinari ad fratris partes (ſiue quod Imperatorem timebant, ſiue quod melio-

liorem de ſe præbebat Otho ſpem) videns, deſperat, cedit, in Boëmiam fugit,
(nam illius rex Waldricbus erat hoſtis Imperatoris) ſed boſpes exceptus, a rege ho-
ſpite tutus non fuit; Waldrichus enim Miſiconem, quem ſupplicem ſuſceperat,
coniectum in vincula mittere ad Conradum, exulemque ducem, qui ſe fidei eius
commiſerat, perfidus proditor, tradere boſti decreuit. Hoc clam Boëmus per
literas ſignificat Conrado, ſperans boc nefando munere gratiam Imperatoris re-
dempturum. Conradus deteſtatus regis impietatem, clam admonet, vt aliorum
fidei ſe credat, ſi velit eſſe ſaluus, ſimul regis illi mittit literas. Miſico, proditoris
animo cognito, bonitatemque & magnanimitatem Imperatoris videns, ſubducit
ſe ex Boëmia, & vltro ſupplex venit ad Conradum, illique offert tributi ius, quod
debitum pater negarat dare, imperio ſe obſequuturum pollicetur, veniam temeri-
tatis iuuenilis rogat. Impetrat veniam, componuntur æquis partibus fratres,
Polonia imperio tributaria manſit. Conradus, filio ſuo Henrico rege appellato,
& rebus Germaniæ pacatis, Romam petit magnis comitatus copiis, gratia imperia-
lem coronam accipiendi, in itinere Mediolani ſuburbia incendit prouocatus; &
iamiam erat expugnata vrbs, niſi propter beatum Ambroſium abſtinuiſſet. Vbi
vrbi appropinquauit, obuiam procedunt omnes omnium ordinum, habuitque
in ſuo comitatu aliquot potentes reges. Eſt autem mox coronatus, & appella-
tus Cæſar Auguſtus a Pontifice Joanne 20. Cum autem Romæ paruo tempore
moratus eſſet, Romani militum licentiam grauius ferentes clam conſpirant, incau-
tos opprimere conantur, electa ad boc temporis & loci opportunitate. Cum
igitur omnia eſſent conſtituta, inſidiæ ſuis locis diſpoſitæ, horaque aggrediendi
adeſſet, magno impetu Germanos nihil periculi timentes adoriuntur: ſed Germa-
nus miles præſenti animo & virtute arma arripit, vrbanum boſtem repreſſit. Mul-
ti ſunt vtrinque cæſi. Non in contemnendo diſcrimine fuit totus exercitus Impera-
toris, & per boc Imperator ipſe. In animo enim Romani habuerunt totú exercitum
delere; & conſiliorum rationes non erant vanæ, tot inſidiarum dolis erant inſtru-
ctæ, & tam apte omnia erant diuiſa locis, & temporibus. Porro, qui de boc Con-
rado cognoſcere volet, qua pietate, quaque ſeueritate fuerit, legat eius conſtitu-
tiones ſeu decreta. Scribuntur multa de eo a Vincentio, a Gallo, Gotfrido Vi-
terbienſi, Martino, Hermanno, quæ ex narrationis ſerie non conueniente, tem-
poribuſque & perſonis non congruentibus facile iudicari poſſunt, verane, an ficta
ſint. Mirum, inueniri ingenia, quæ huiusmodi nihil ad inſtituendos mores fa-
cientibus fabulis gaudeant. Sub idem tempus, quo Conradus in Italia corona-
tur, Dux Sueuiæ Erneſtus, priuignus Imperatoris, molitur in Germania res ad-
uerſus Conradum nouas, confiſus fortitudine militum, quos Sueuia producere
conſueuit, & quorundam nobilium amicitia: coactis ergo copiis, diripere finiti-
mos ſibi, Imperatori ſubiectos cepit, & quædam non ſatis munita occupauit. Con-
radus, comparato exercitu, opponere ſe illi cogitur, antequam vires acquireret:
hoſtis autem fuit victu facilis, quoniam maior pars Sueuiæ Imperatori ſtudebat,
nec habere per facultatum tenuitatem poterat ſatis robuſtum exercitum; quare
diſſipatus eſt exercitus, dux aliquandiu errans per ſiluarum latebras, tandem etiam
occiſus eſt. Hermanno fratri Erneſti, amico imperii, Sueuiæ ducatum Conra- 112
dus dedit. Conrado imperante, fueruntin eccleſia bæreſes quædam: præter re-
liquas fuit in Gallia epiſcopus, qui allatas e cœlo epiſtolas prædicauit, quæ pa-
cem & aurea ſecula eſſent facturæ in terra, argumentum earum eſſe, vt arma omnes
commutarent in inſtrumenta ad operas neceſſaria, ablata bona nullus repeteret,
iniurias quaslibet quilibet ferret, ieiunarent omnes pueri quoque & ſenio defecti
quibusdam diebus certis, quos nominauit, ſabbatho a pinguedine abſtinerent
omnes. Hæc ſeruanda omnibus bominibus præcipiendum. Huic bomini cre-
debant multi. Epiſcopis omnibus, etiam Romano, hæc per literas ſignificauit.
Contra illum autem multi pugnabant, potiſſimum vero Gerardus Cameracenſis
illi reſtitit, affirmans, Natura ita ſe res humanas habere (nec aliter conſiſtere vl-
lam

lam Rempublicam poſſe) vt ſint iudices magiſtratusue, milites & agricolæ,horum nullos ſine alterius adiumento perdurare poſſe. Scripſitque hic Gerardus plura aduerſus dictam hæreſim. Tandem Pontifice Romano curante, ſublata eſt hæc opinio. Poſtquam Roma rediit in Germaniam Conradus, Itali ſeditionem concitarunt contra eos, qui res Imperatoris procurabant. Imperator igitur, collectis in Germania viribus, Italiam repetit. Itali Vngaros & Sclauos ſocios ſibi iungunt, impares enim ſatis experti ſunt ſe eſſe Germanis. Conradus igitur in Italiam feſtinantius venit, Sclauis & Vngaris ceſſantibus, Brixiam & Mediolanum capit, traduntur que illic Cæſari conſpirationis autores, qua ſatisfactione contentus, non grauius tractat illas ciuitates. Vbi Cremonam peruenit, obuiam fit illi Pontifex Maximus, vt placet animum exaſperatum Germani Cæſaris, & ne Romam veniat omnino, aut ſaltem non tam hoſtili animo. Compoſitis ex animi ſententia rebus in Italia, vertit ſigna in Vngaros & Sclauos, qui erant in itinere, vt Italiam contra Imperatorem iuuarent. Imperator locis opportunis præſidia & inſidias ponit, cauet, ne quis ex ſuo exercitu præcurrat, & nunciet illis aduentum ſuum. Vngari & Sclaui ſine omni metu ibant, hoſtem in Italia expectaturi; Conradus erumpit ex inſidiis quatuor partibus, hoſtes oneribus preſſos, ſine ordine iter facientes, ſine ſuorum ſanguine in fugam agit, magnamque multitudinem occidit & capit. Hoc Conradi factum, omni hominum memoria dignum, miror tam ieiune literis commiſſum. Hoc quoque tempore, per ſuos duces legatos, Othonem Celticum, Burgundiæ ducem, victum, prælio occidit, Burgundiam imperio ſubiicit. Magna poſt hæc Conradi fuit apud omnes gentes exiſtimatio, ſolaque nominis autoritate plurimum in mortalium rebus potuit. Quare imperii rebus compoſitis, Romam profectus eſt, quia audierat, Pontificem vexari quorundam iniquitate & malitia: & Græcos Nortmannoſque de regno Apuliæ contendere: quos pacauit paucis verbis. Iuſſit enim, vt ab armis diſcederent, & viris bonis arbitris rem pacifice componerent, Romanum quoque Pontificem ſola autoritate & minis ab iniuriis inimicorum liberauit. Omnibus igitur ſuccedentibus ex voto, ſine omni labore, ocioſe vrbes Italiæ & regiones viſitat animi gratia, & per longas ambages maris Adriatici redit in Germaniam. Iamque totus quietus, nihil videns periculi, laboris & magni negotii, dixit: Iam quietam degam vitam, iam ocioſo licebit in amœnis oblectari hortis, venationibus, &c. Ecce (quod ſolet plerunque illis hominibus euenire, qui iam ſibi exhauſtos labores omnes putant, ocioque frui incipiunt) corripitur a lethali morbo, quem paucis diebus mors conſequitur. Mortuus eſt Traiecti, ſepultus vero Spiræ, vbi ædificauit templum, inſigne opus. Poſt Conradi obitum, quosdam electorum male habuit, quod Henricum contra legum conſtitutionem declarat Imperatorem ante mortem: quanquam alias fatebantur eum Imperio dignum videri. Tamen cum intelligerent, patrem tantæ autoritatis fuiſſe, & filium optari ab omnibus, non poterant alium præter illum

1040 eligere. Succedit igitur patri, anno poſt natiuitatem Chriſti 1040. ſtatimque primo imperii anno cum Boëmis geſſit bellum toto ſemeſtri tempore, & in anguſtiis & ſiluis multos Germanos amiſit, infelix bello viſus eſt in principio. Hyeme enim aſpera reducere cogitur exercitum, non modo re infecta, ſed magno militum numero amiſſo. Hoc non ſine maxima animi ægritudine tulit: quamobrem primo vere reparatis & auctis copiis, alia via alioque conatu hoſtes aggreditur, priore

113 enim æſtate didicerat, quid opus eſſet ad hoc bellum conficiendum. Hoſtes ſimilem belli rationem exiſtimabant, quæ præcedente anno fuerat, ad hancque omnia ſua parauerant. Id quod futurum præuidit Henricus, & accedens ad hoſtes, ſimulat idem ſibi eſſe propoſitum: aliter autem eos aggrediens, perturbat omnes eorum rationes, vincit prælio, capit ducem eorum, eo eos adegit, vt ſupplices pacem petierint. Per conditiones igitur dux eſt liberatus, & Boëmia tributaria imperio facta. Fuit celebris Treueris ſynodus, in qua multa de pace communi Chriſtianorum egit Henricus Imperator. omnibus omnia in ſe delicta condonavit,

vt

vt paci conſuleret. Facta eſt pax per totum fere imperium. Duxit vxorem tertio imperii anno, Agnetem nomine, virginem moribus & forma mirabiliter præſtantem, & nobilem; erat enim filia ducis Pictauienſis, qui ex prima nobilitate fuit. Celebrauit nuptias frugaliter, iudicauit enim magis Dominum Deum actus ſuos matrimoniumque forturiaturum, ſi impenſas, quas exigunt magnificæ illæ ſtultæ mundi pompæ, iuberet in pauperes elargiri. Paulo poſt nuptias, Godefridus, Lotharingiæ dux, aduerſus imperium molitur ſeditionem. Omnibus rationibus ſolicitans omnes, quibus vllo modo cauſas opinatur fingi poſſe contra Imperatorem aut imperium. Sua enim referre magnopere exiſtimauit, minus potentem eſſe Imperatorem. Iamque non contemnendam ſocietatem adeptus erat, cum Henricus cognouit eius cogitationes, multi adſerebant eius dicta & conatus, maioraque veris fingebant. Imperator diſſimulat ſe male habere, ſimulat ſe omnia contemnere, aliud agere, meliora de hoc duce ſperare. Quamprimum vero omnibus Principibus ſcribit, conuocatque Spiram omnes ceu comitia celebraturus, nec de ſuo propoſito quicquam cuiquam dixit. Quæ ex Lotharingia perferuntur, rapit interpretando in meliorem partem. Venit autem ad conuentum magis armatus, numeroſioreque comitatu; iubet etiam alios imperii principes adducere plures, & armis inſtructiores. Et ne quis aliquid ſuſpicari poſſet, etiam iis, qui ſummi erant amici & ſocii periculorum ipſius Godefridi, nunciat, vt comitatiores armatis veniant, nullam addens cauſam, niſi vt viderent exteri legati, qui venturi eſſent ex Græcia, quantis armorum viribus pollerent, cum pacis tempore ſic armatos conſpicerent. Et quo magis excluderet omnem ſuſpicionem, abbatum, monachorum & epiſcoporum imbellem (tunc temporis) turbam venire imperat, ceu de religionis negocio multa tractaturus. Conuenit magna equitum, & peditum non parua multitudo. Dux Lotharingiæ comitiorum finem ſtatuit expectare, motus excitatos ſedat, exuit ſe armis, ſociis venturis (quos expectabat multos: neque enim parua res erat, Nortmanni & Galliarum multi proceres conſpirarant) renunciat euentum huius conuentus expectandum, nihil timens, quam fortaſſis excommunicationem. Primo igitur conſeſſu expectari Græcos oratores dixit, nihil interea agi poſſe: ſed ſeorſum vnoquoque principe vocato, propoſitum ſuum exponit, & voluntatem ſingulorum explorat. Sequenti die conuocatis omnibus, qui parati cum eo erant, quo vellet proficiſci, diligentiæ ſuæ rationem reddit (nam multi putabant ſuperuacuum fuiſſe tanto apparatu ad opprimendum inermem Lotharingiæ ducem) enarrat magnitudinem ſociorum confœderatorum eius: nunc vero intelligere eum exutum armis, nihil opus fuiſſe tanta cura. Ingrediuntur autem omnes collectim in Lotharingiam, ducem Godefridum captum ſempiterno carceri tradit Imperator. Circa hæc tempora erant Romæ tres Pontifices eodem tempore, eorumque nullus eo nomine dignus erat, (erant enim omnibus vitiis inquinatiſſimi.) Moleſte tulit Henricus, tales haberi capita eccleſiæ Chriſti: quam ob cauſam, Romam cum copiis proficiſcitur, eo vbi venit, certatim Pontifices muneribus & promiſſis deuincere Imperatorem conantur. Henricus ſciens eſſe malos viros, nihil adulationibus, nihil donis promiſſiſque mouetur, omnes deponit, pontificatum tribuit Suigero, epiſcopo Babenbergenſi, nominatque eum Clementem ſecundum; qui aſſumpto pontificatu, coronauit Henricum. Deinde ordinauit Imperator Romæ omnia. Et monet, vt caueant, ne poſtea ſic electione ſua turbent eccleſiam. Porro eodem tempore Saraceni magnam Italiæ partem vaſtauerant, aduerſus quos ducit Imperator exercitum, in Campaniaque cum eis pugnauit feliciter: modico enim ſuorum ſanguine ſuperauit & fugauit, ita vt vniuerſa præda, quam maximam in Italia corraſerant, venerit in poteſtatem Germanorum. Ita rebus magna gloria & feliciſſimis ſucceſſibus in Italia geſtis & diſpoſitis, repetit cum valente exercitu Germaniam. Vbi venit in Germaniam, recta ducit copiarum partem in rebellem Friſiam, quam 114
breui obſequentem reddidit. Anno Domini 1048, moritur papa Germanus 1048

Clemens: euehiturque ſtatim a morte huius Boppo Bauarus, qui nominatus eſt Damaſus 2. Hunc Romæ habuiſſe milites Germanos, armisque eorum introductum vi, cum electus eſſet alius ab iis, qui id ius habent. Huius pontificatus non menſe vno durauit, defunctus eſt enim vita ex morbo, qui veneni ſuſpicionem medicinæ peritis præbebat. Romani, cum ante menſem ſuam electionem irritam fuiſſe conſiderarent, Germanosque milites creaſſe Pontificem, miſerunt legatos ad Imperatorem, oratum, vt virum bonum, & ſanctimonia vitæ ſummo pontificatu dignum eccleſiæ quæreret. (Sperabant vero Romani Henricum reſponſurum, quod ſæpe alias alii Imperatores reſponderunt, nempe vt eligerent probatiſſimum ipſi, quibus eſſet penitior perſonarum cognitio, & iudicium melius ſpiritualium rerum exactius) Imperator oblatam plenam eligendi poteſtatem (contra Romanorum expectationem) arripit libenter, ſineque mora nominat Brunonem inculpatæ vitæ, aperti ſimplicisque ingenii hominem, epiſcopum Tulenſem. Qui miſſus Romam papali habitu, in itinere abbas Cluniacenſis, & Hildebrandus, quidam facundia inſignis monachus, perſuaſerunt illi, vt depoſuerit veſtem pontificiam. Dixerunt enim, Henricum non habere ex iure neque diuino neque humano poteſtatem eligendi Pontificem; iuſſeruntque eum cogitare, quid proximo Pontifici Germano accidiſſet, qui quoque per milites Germanos contra ſancta ſanctorum pontificum decreta ſit Pontifex factus. Vix enim vixiſſe dies viginti ſex in pontificatu. Breuiter homo ſimplex & non impius, eſt inductus, vt abiecto pontificali habitu, ingreſſus ſit Romam veſtitu priuati hominis, & ex ore eius auditum eſt, quod dixit, Se non quærere ocium, & vt vitam in deliciis agat, neque titillari ſe vana gloria mundi, quam inanem & nullam cognoſcat, ſed ſeruire Domino Deo ſuo & Chriſto Seruatori ſuo, non alia cauſa Imperatoris autoritatem tam prompte ſecutum. Quare ſe paratum eſſe (addidit, *Gloria & gratia ſit Deo meo*) cedere diuinæ voluntati, cuius ſeruus cupiat eſſe, etiam quolibet periculo, qualibetque ſui nominis ignominia, modo benedicatur & glorificetur ille, qui ſolus eſt laudandus, cuique ſoli debetur omnis honor & laus in ſempiterna ſecula. Quæ verba magnopere oblectarunt Hildebrandum monachum: quare apud abbatem ſuum primo, deinde apud epiſcopos aliquot, adiuuante abbate, de huius viri ſanctimonia multa prædicat, efficitque per illos, quos induxerat in ſuam ſententiam, vt a clero populoque Rom. vnanimiter electus ſit ad pontificatus munus: vocatusque eſt Leo nonus. Hildebrandum ob morum & animi ſimilitudinem adeo amauit, vt Romæ retentum cardinalem crearit, nihilque ſine eius conſilio fecerit, planeque vnus animus vnaque ſententia in duobus corporibus extitit. Hic Pontifex poſt quintum papatus annum eſt mortuus. Non diu poſt hæc, rex Vngarorum Aba, Auſtriam & Bauariam depopulatus eſt, occiſis multis, magnam prædam, innumerabilemque multitudinem captiuorum abduxit. In Vngariam vbi reuerſus eſt, munit loca, quibus fidebat, ſocios quærit, delectum habet militum: nam facile ſcire poterat, non ſic laturum Imperatorem. Eapropter Imperator, conſenſu & auxilio omnium imperii Principum contractis copiis, Vngariam petit. Inter Vngaros magnæ erant ſeditiones: multi enim regem clanculum odiebant & mordebant; veniente autem exercitu Germanorum, palam illi maledicere incipiebant: quamobrem erat magna anſa oblata Cæſari Vngariam occupandi totam, niſi alia grauioris momenti eum auocaſſent. Idcirco cum veniſſent illi fines Vngarorum iam ingreſſo obuiam legati, & pacem peterent, facturos, quicquid iuberet, modo ſalua ſua libertate & legibus, in quibus viuerent, fœdus qualecunque fecit, & magnis Germaniæ ciuitatum & principum impenſis fruſtra conſumptis, reducit copias in Gallias, quæ erant in armis. Porro Vngarorum tyrannus Aba, poſt Imperatoris diſceſſum, incepit crudeliſſime ſæuire in eos, qui aliquid vel dixerant vel fecerant contra ſe. Quod quidam conſpirantes aduerſus Abam tyrannum, literis ſignificarunt Henrico, petebantque vt veniret, Abam odio haberi ab omnibus, Vngariæ regem vt det, rogant, multa tyrannica facta Abæ enumerant. Inter reli-

reliqua ſcelera, quæ perpetrauerat, hoc erat vnum. Inuitauerat ex toto Vngariæ regno viros circiter quinquaginta primæ nobilitatis, & qui ab omnibus optime audiebant nomine prudentiæ & iuſtitiæ (quales tyranni minime ferunt) ſimulauitque conſilio eorum vſurum: vbi autem conuenerunt, iuſſit omnes obtruncari. Quibus rebus commotus Cæſar, cum magnis copiis proficiſcitur in Vngariam: cui non minorem multitudinem Aba opponit. Dumque aliquod dies vterque captaret tempus locumque pugnæ ſibi commodiorem, tandem deſcenderunt in æquum campum, vbi primum diu æquo marte per equites, quos plurimos habuere in vtraque parte, pugnatum eſt: vbi vero manus conſerere inceperunt peditatus, ecce repentina tempeſtas exoritur, turboque vehementis venti puluerem plurimum iniicit in Vngarorum oculos, quæ res fecit, vt Henricus victor vicerit. In eo prælio periere viginti ſex millia, ex quibus vix tria millia fuerunt ex exercitu Henrici. Aba rex ex prælio euaſit hoſtium manus: ſed in villa latitans, a ſuis, quos iniuriis maximis affecerat, occiditur. Vngaria vniuerſa confluit ad pedes Imperatoris, ſupplex implorat veniam, petitque pacem. Quibus Henricus modeſte & perbenigne reſpondet, & ſummam æquitatem beneuolentiamque oſtendit. Regem Petrum, quem Aba regno vi eiecerat, reſtituit, & ſimultates, quæ erant inter Petrum regem & quoſdam Vngariæ proceres, tollit; regique præſcribit viuendi & gubernandi leges, ita vt non magis rex, quam præfectus Imperatoris in Vngaria hic Petrus dici poſſit. Hic Petrus inhumanius violentiusque in Vngaros quoſdam, leues tantum ob ſuſpiciones, animaduertit: quare accidit illi, quod plerisque ſolet euenire, qui imperant violentia nimia. Vngari enim, conſpiratione facta, contra regem ſumunt arma, ducibus Andrea & Leuenta fratribus, ex nobili genere fortibus viris: quibus ducibus omnes epiſcopos totumque clerum occiderunt in Vngaria, & profeſſione Chriſtiani nominis abiecta, in variis abominandis ſuperſtitionibus vixerunt. Regem Petrum in pugna fortiter dimicantem capiunt, & luminibus priuatum ducunt in Albam, ibi mortuus eſt ex dolore vulneris & animi anguſtia. Rege ſuperato, dux Andreas coronatur ab Vngaris, appellaturque rex. Henricus, magna comparata claſſe, nauigat in Vngariam, nauibus vehens omnem belli apparatum & commeatum. Obſidens munitiſſimum caſtrum Peſcha (quod ad Danubii ripam ſitum eſt, habetque ſubterraneum meatum ad fluuium) ſilente nocte, ſub aqua natans quidam omnes Cæſaris naues perforauit, ſubmerſæque ſunt, & perit commeatus & belli apparatus, multitudoque militum non parua. Hæc iactura tantum debilitauit Cæſarem, vt ſoluere obſidionem, & in Germaniam redire coactus ſit. In patriam reuerſo Cæſare, decernitur ſynodus, dies & locus conſtituitur: ſed eam quidam ſibi mali conſcii impedire conati ſunt. Prævalent tandem boni, qui rebus eccleſiæ conſultum optabant. Habita igitur eſt Moguntiæ. In ea fuit Papa Leo, de quo ſupra, & Imperator ipſe. Quædam de perſonis eccleſiaſticis alendis, quales eſſe debeant, & de eccleſiæ ritibus ſunt in ea ſynodo inſtituta. Hac ſynodo finita, Henricus denuo conſcribit exercitum, & in Ungaros ducit, vſusque per omnia ſecunda fortuna, victor diſponit res Vngariæ ex ſua voluntate, & conſilio Leonis Pontificis, quem vna cum Imperatore in eam expeditionem profectum, poſt Moguntinum concilium, accipimus. Poſt in Germania Pontifex cum Imperatore multa paſſim ordinauit in eccleſiis, privilegiaque uterque dedit ciuitatibus & eccleſiis multis. Eo anno natus eſt Henricus quartus. Pontifex, ex Germania diſceſſurus, Wormatiæ rem ſacram fecit in Cæſaris præſentia, & magno Principum conuentu; & benedictione apoſtolica valedixit Germaniæ. Henricus cùm Pontifice validam manum Germanorum ſelectiſſimorum militum miſit Romam, quibus illic factioſorum inordinatos motus comprimeret. Vbi attigit Italiam, nunciatur Leoni Pontifici in itinere, Giſulphum, Nortmannorum comitem, Beneuentum vrbem vi expugnaſſe, ſuoque regno adieciſſe: quam vrbem Henricus ſecundus donauerat Pontifici Romano. Cum enim cuperet eccle-

eccleſiam Babenbergenſem in cathedralem prouehi , recuſauit Pontifex Romanus, qui tum erat Benedictus octauus, niſi eccleſia Babenbergenſis Pontifici Romano daret quotannis centum argenti marcas, & equum feretratum album, quo tributum Romanus Pontifex remiſit pro accepta Beneuento vrbe. Hanc ergo vrbem Romanæ ſedi, poſtquam audiuit captam, Leo celeriter nunciat Cæſari: ſed fidens Germanorum militum manu, quos ſecum habebat, non expectat Cæſaris auxilium aut reſponſum, ſed ducit ſuos (quos tam bene armatos & alacres videns, putabat inuictos) quantumuis hoſti numero impares, aduerſus Giſulphum, confiſusque magis autoritate apoſtolica, pontificiisque benedictionibus, quam arte militari, ipſe Leo Pontifex regit ſuas copias: igitur cum hoſte imprudentius congreditur, & capitur a Giſulpho, Nortmannorum comite, qui brevi
116 poſt honorifice reuerenterque tractatum dimiſit Pontificem, comitesque Romam vsque dedit, timens nimirum Henricum. Magna illis temporibus fames Germaniam afflixit, & alias finitimas nationes; quam ſequente anno omnium rerum affluentia conſecuta eſt; eiusque anni autumno crudelis ſæuiit peſtis.

DE

DE GERMANIS
LIBER DECIMUS-QUINTUS.

EO anno mortuus eſt Henricus, & regio morte Spiræ, præſentibus proceribus, ſepultus eſt. Ante obitum vero filium ſuum Henricum regem appellauit, Romano Pontifice & omnibus Principibus conſentientibus. Ergo puer quinque annorum regnare cœpit; nominatusque eſt Henricus quartus. Pater illi moriens commendauit matrem, mulierem prudentem, & timentem Deum, admonuitque, vt conſiliis eius vteretur etiam in magnis imperii rebus. Primo pie obſecutus patris voluntati, vſus eſt matris conſiliis; & bene ſucceſſerunt omnia: ſed breui per adulatores & malos nebulones ſeductus mollis puerilis animus, matrem contemnens, ſecutus eſt eos, qui ſuadebant, quicquid illi arridere videbant. Quidam igitur mali adulatores puerum in ſe conuerterunt, ita vt ratum habuerit, quicquid ſtatuerunt. Itaque ſua facta & conatus ſub pueri prætextu defenderunt; multisque bonis deiectis, malos euexerunt: multa de imperii iure rapuerunt, multa confirmarunt iniuſta. Puer puerilia magis curans, omnia maiora concedebat. Facilior erat ad donandum magnas ciuitates, & remittenda tributa, quam ad amittendam quampiam coloribus variegatam ſonoram auiculam. Omnia literis, & ſigillo, nomineque imperatorio corroborabantur. Effrænata licentia vbique erat in omni ſcelerum genere. Poſtquam vero Imperator adoleuit, creuitque cum ætate iudicium, incepit odiſſe adulatores, per quos erat ſeductus: nam ſuperſtites quidam adhuc erant. Multa reuocauit, quæ rerum imperitus confirmauerat. Nec impune abiiſſent, qui ætate eius abuſi erant, niſi mors pleroſque abripuiſſet, & reliqui, propter extremam ſenectutem, termino ſuo proximi fuiſſent. Diffluentem licentiam peſſimorum morum compreſſit, leges bonas & iuſtitiam exulantem reuocauit, quantum licuit. Porro aulici, licentia peccandi diuturna corrupti, & malis moribus nobiles aſſueti, odiſſe Imperatorem incipiunt, cogitant de alio eligendo, conſpirant, calumniis falſis traducunt Imperatorem. Saxones primi contra eum arma ſumunt, ex improuiſo eum opprimere conati: ſed Deo, omnium gubernatori optimo, aliter viſum eſt. Henricus enim eorum manus euadit, mira celeritate exercitum contrahit, congreſſus cum illis æquo campo, facile ſibi mali conſcios fugat, diripit regionem eorum autorum, arces ex rupibus altis deiicit, incendit caſtra & vrbes. Pertinaces diu ſic paſſi ſunt graſſari, neque petierunt gratiam, quanquam ſe cernerent victos: quare omnes ex patria ſua eiecti ſunt, in exilio iuſſu Imperatoris capti ſunt: tamen plerique breui liberati, rurſum coniurant contra Henricum, ſtatuuntque inter ſe prius mori, quam aut cedere ex ſua patria, aut ſe dare Imperatori. Adiunguntur vero illis quidam ex Longobardis, & ex Sueuis, non pauci etiam ex Francis Orientalibus, & Bauari nonnulli, qui omnes non potuerunt accommodare vitam ſuam bonis legibus. Coniurant ergo, in Cæſarem ducunt ſuas copias. Cum autem vident eum inſtructum potenti animo, ad excipiendum hoſtem paratum, ſuis copiis non fidunt: quare mittunt Romam legatos ad Pontificem, Gregorium ſeptimum, cum mandatis mendacibus, accuſant eum grauiſſime, quicquid deteſtandorum nefandorumque ſcelerum fingi poteſt, illi obiiciunt. Obteſtantur igitur eum per omnia ſacra, vt ſua autoritate iuuet, quo alius Imperator eligatur, qui ſapientia & grauitate dignus ſit tanto imperio. Hunc eſſe dedecus & maculam

non imperatorum modo, ſed hominum omnium, propter abominanda ſcelera, quæ ipſi nominare non verebantur, nominibus ſuis appellare prohibet pudor. Pontifex excommunicat Imperatorem, imperat Principibus, vt nihil cum illo commercii habeant, abſoluit omnes Principes & imperio ſubiectos populos a iureiurando, nunciatque principibus imperii, vt ſint bono animo, ſe breui in Germania af-
117 futurum, interim quieſcant. Henricus Imperator, vbi hæc cognouit, obſeruauit in itinere Pontificem, obuiuſque illi exponit, vnde ſint illæ lachrymæ, nempe quod homines nimia licentia perditi, recte monentem & ſalutares leges ferre non poſſint; ſuam innocentiam probat. Papa abſoluit eum. Interea temporis electores imperii elegerant Sueuorum ducem Rudolphum in Imperatorem. Qui cum vſurpaſſet nomen Imperatoris, mox armis ab Henrico petitus eſt. Rudolphus fugit in Saxoniam, vt illic vires colligeret omnium ſecum ſentientium. Nec dubium eſt, electum hunc Rudolphum conſentiente Pontifice Romano, quia in itinere Papa eum metu abſoluiſſe dicitur: veniebat enim valida militum manu obuiam Pontifici, vt, ſi non verbis poſſet, armis extorqueret abſolutionem. Henricus, fugiente Rudolpho, occupat omnia, quæ erant in Sueuia & Bauaria hoſtium ſuorum. Rudolphus, collectis ſuæ factionis vniuerſis viribus, obſidet Herbipolin; Cæſar cum ſuis copiis eodem contendit. Erant exercitus multitudine fere pares. Principes, qui erant ex factione Rudolphi, per inſidias multos ſubornarant, qui ad Henricum ſe contulerunt, & militarunt cum eo. Vbi igitur ventum eſt ad pugnam, illi ſubintroducti quidam verterunt tergum, quidam verterunt arma in proximum quemque, horum proditorum periurorum multi erant in equitatu: idcirco equitatus prius, quam peditatus in fugam actus eſt. Nec diu confuſi & perturbati pedites, conſiſtere potuere. Henricus Imperator vulneratus, euaſit cum equitibus. Rudolphus potitur victoria & vrbe. Henricus animi conſtantis & infracti vir, reparatis copiis, repetit Herbipolin, eiectiſque præſidiis, recipit eam. Recepta vrbe, ſine mora proficiſcitur in Saxoniam, cui opponit ſe Rudolphus, non abiecti animi homo. Multis præliis multoque Germanorum ſanguine productum eſt per totam æſtatem bellum in Saxonia, poſtremo maiore reliquis prælio ſuperauit Henricus. Amputata eſt Rudolpho pertinacius pugnanti in eo prælio manus dextera; quam oſtendiſſe ferunt, vbi fuga elapſus eſt, epiſcopo ſuo, cuius impulſu rebellarat Cæſari; & obiurgaſſe epiſcopum propter impium & malum conſilium, & dixiſſe, hæc eſt manus, qua ego periuraui Henrico domino meo; ex animoque pœnituiſſe eum. Ex eo vulnere & animi dolore mortuus eſt Rudolphus. Porro, nec poſt mortem Rudolphi petiere Saxones pacem aut gratiam, ſed peruicaces alium eligunt, & nominant regem Romanorum, Hermannum nomine, armorum peritia & robore animi ſimul & corporis præſtantiſſimum virum, ſed paulo poſt electionem e Saxonia expulerunt, cauſæ non ſunt, quod ſciam, proditæ ab hiſtoriographis. Hic fugit ad Treuerenſem epiſcopum, a quo exceptus eſt propter militares virtutes. Exploraturus, quam animoſe quidam in arce vellent hoſtem repellere propugnando, cum opus eſſet, aſſumptis aliquot ſociis, ceu expugnaturus accurrit ad caſtri portas, ibi ictu lapidis, qui ex arce miſſus eſt a muliere, perit. Saxones in propoſito perſiſtunt, donec ad extremam raritatem ſunt redacti. Autores rebellionis, qui non fuga conſuluerunt ſibi, omnes occiſi ſunt. Pontifex Romanus multis viis palam & clam Henrici res impedire conatus eſt per aliquot hos annos, ſæpe eum excommunicauit, ſæpe abſoluit. Fama enim exierat de hoc Henrico, eum eſſe parum æquum ſacerdotum generi, & factis multis contra eccleſiaſticos teſtatus eſt. Qualis in eum Papa fuerit, hæc verba Bullæ, in Germaniam contra eum miſſæ, teſtantur abunde, quæ ſic habent: *Henricus, qui cornua & calcem contra eccleſiam Dei nimium ſuperbe erexit, facta coniuratione cum multis Romanæ ſedis inimicis in Italia, Gallia & Germania; qui fractus potius, quam ad ſanitatem reductus, ad me in ciſalpinam perueniens, abſolutionem anathematis ſuppliciter quæſiuit, hunc*

ego,

ego, quem ad pœnitentiam veniſſe credideram, in gratiam recepi. Huic tantummodo com-
munionem reddidi, non tamen in regnum, ex quo eum in Romana ſynodo merito depule-
ram, reſtitui, nec vectigalibus regni, vt ad fidem redirent, conceſſi. Hoc ideo feci, vt ſi
redire in gratiam cum finitimis ſuis, quos ſemper vexauerat, differret, reddereque res cum
eccleſiaſticas, tum perſonas ex fœdere abnueret, cogi ad officium execrationibus & armis
poſſet. Hac opportunitate adiuti quidam Germaniæ epiſcopi & Principes, ab hac fera diu
vexati, in locum Henrici ſuis flagitiis e regno cadentis, ducem Rudolphum deligunt, qui re-
gia modeſtia & integritate vſus, ſtatim nuncios ad me miſit, a quibus intelligerem, ſe coa-
ctum regni gubernacula ſuſcipere, non eſſe tamen adeo regnandi cupidum, vt non malit no-
bis, quam regnum pollicentibus obtemperare. Futurum ſe in Dei poteſtate ſemper ac noſtra.
Idque vt arbitraremur nos facturum, filios obſides pollicitus eſt. Stomachari tum Henri- 118
cus cœpit, & nos primo quidem precari, vt Rudolphum ab occupatione regni execrationibus
propelleremus. Dixi, me velle videre, cui ius competeret, & eo miſſurum nuncios, qui
rem omnem reſciſcerent. Vetuit Henricus, quo minus res a legatis noſtris decerneretur,
multoſque tum ſeculares, tum eccleſiaſticos interfecit, eccleſias diripuit, & prophanauit,
hanc ob rem fidens in Dei iudicio & miſericordia, fultus etiam autoritate noſtra, ipſum
Henricum eiuſque fautores vinculo anathematis colligo, atque iterum regiam ei poteſtatem
adimo, interdicoque Chriſtianis omnibus illo iuramento abſolutis, quo fides regibus dari
ſolet, ne Henrico vlla in re obtemperent, Rudolphum, quem Germaniæ proceres delegerant,
ſuſcipiant, &c. Paulo poſt in eadem bulla ſubiungit, *Agite igitur Principes, & quod*
dixi, veſtra autoritate interpoſita confirmate, &c. Poſt pauca ſequitur in Bulla, *Hoc au-*
tem iudicium cito in Henricum exercete, vt intelligant omnes iniquitatis filii, non fortui-
tu, ſed veſtra opera eum regno cedere. Velim *inſuper*, vt a *Domino gratiam conſequatur,*
veſtris monitis ad pœnitentiam inductus. Actum Romæ Nonis Martiis. Fuerunt præ-
terea aliæ diſcordiarum cauſæ inter hunc Henricum & Pontificem Romanum.
Nam Imperator beneficia & prælaturas eccleſiarum contulit, quibus placuit, non
expectata apoſtolica e Roma autoritate. Quod permoleſte tulit pontifex, aduer-
ſus iura eccleſiaſtica hæc fieri dictitans. Sæpe admonuit Henricum, vt ab illa in-
toleranda eccleſiæ præſumptione deſiſteret, eccleſiæ ſuum ius relinqueret, non
poneret manus in cœlum. Cum vero pertinaciter Henricus in propoſito perge-
ret, omnes apoſtolicas e Roma ſiue per literas, ſiue per legatos venientes admo-
nitiones contemneret, cogit Papa Romæ frequentiſſimam ſynodum epiſcoporum
& reliquorum prælatorum eccleſiaſticorum. In quo concilio multa de poteſtate
Papæ ſunt ſtatuta & confirmata, vt ſeruentur perpetuò, apud omnes Chriſtianum
nomen profitentes. Henricus denuo, ceu hoſtis perſecutorque eccleſiæ, excom-
municatus eſt. Hæc ſynodus anathematizauit eas quoque eccleſiaſticas perſonas,
quæ de manu alicuius ſecularis (ſic enim loquuntur) perſonæ acciperent, aut vn-
quam accepturæ eſſent inueſtituram, vt eſt ſcriptum quæſt. 16. cap. 7, quod incipit,
Si quis deinceps. Quo loco paulo inferius ſcribitur, ſi quis Imperatorum, regum,
ducum, marchionum, comitum vel quælibet ſecularium perſonarum inueſtitu-
ram epiſcopatuum, vel alicuius eccleſiaſticæ dignitatis dare præſumpſerit, eiusdem
ſententiæ vinculo ſe eſſe obſtrictum ſciat, &c. Quæ in bulla ſcribuntur. In hac
quoque ſynodo excommunicati ſunt ſimoniaci & fornicatores ſacerdotes omnes,
& prohibitum plebi, ne ad ſcortatorum ſacra accedat, & vxores ſacerdotibus
ademptæ. Hoc ita habere teſtatur breue apoſtolicum ad Conſtantienſem eccle-
ſiam ſcriptum, quod ita ad verbum ſonat: *GREGORIVS epiſcopus, ſeruus ſeruorum*
Dei, clericis & laicis maioribus atque minoribus in Conſtant. diœceſi conſtitutis, ſalutem &
benedictionem. Miſimus fratri noſtro, epiſcopo veſtro Othoni, literas exhortatorias, per
quas pro noſtri neceſſitate officii, apoſtolica autoritate iniunximus illi, vt ſimoniacam hære-
ſim de eccleſia ſua penitus excluderet, & caſtitatem clericorum ſtudioſe prædicandam ſuſci-
peret: ſed epiſcopus veſter neque beati Petri reuerentia præcepti, neque officii ſui ſollicitu-
dine attractus, vt nobis relatum eſt, quæ paterne ſuaſeramus, perficere curauit, & vt non
ſolum inobedientiæ, verum etiam rebellionis offenſam contraheret, quemadmodum accepi-
mus,

mus, palam clericis ſuis iuſſioni noſtræ, imo verius beati Petri omnino contraria permiſit,
ita, vt qui mulierculas habuerant, retinerent; & qui non habebant, illicita temeritate
ſubintroducerent. Quod vt audiuimus, moleſte ferentes, alteram ei ſcripſimus epiſtolam,
indignationis noſtræ motus oſtendentes; quinetiam ipſum ad ſynodum Romanam aduocaui-
mus, vt rationes reddat, & inobedientiæ cauſas, ſi rationabiles fuerint, in audientia totius
conuentus exponat. Hæc ideo, filii cariſſimi, vobis nota facimus, vt ſaluti veſtræ conſulamus:
ſi enim fronte aperta epiſcopus veſter repugnans & contumax eſſe ſtuduerit, indignum eſt
vt præſit, &c. Quapropter omnibus, ſicut prædiximus, Deo & beato Petro obedientibus
apoſtolica autoritate præcipimus, ſi in obduratione ſua perſiſtere voluerit, nullam ei obedien-
tiæ reuerentiam exhibeatis, neque id animæ veſtræ perniciem eſſe putetis. Nam ſi præceptis
apoſtolicis voluerit eſſe contrarius, ab omni illius ſubiectionis iugo beati Petri autoritate vos
abſoluimus, ita vt, ſi etiam ſacramenti obligatione quilibet ei fuerit obſtrictus, quam diu
119 *Deo ac Sed. Ap. rebellis extiterit, nulla illi fidelitatis exhibitione fiat obnoxius.* Sunt au-
tores, qui dicunt, epiſcopum illum Conſtantienſem omnino infenſos habuiſſe
ſcortatores, patrocinatumque coniugio ſacerdotum. Romam inuitatum, non
veniſſe ad ſynodum, timuiſſe enim, ne ſententia ſua locum non habuiſſet. Sunt
præterea alia multa pontificum decreta contra fornicationem, pro caſtitate ſer-
uanda ſacerdotibus. Et propter hanc cauſam congregata eſt ſynodus Erdfurdiæ
ab epiſcopo Moguntino, cuius ſacerdotes abhorrebant ab hac pontificia conſtitu-
tione (plerique enim habebant vxores, aut ſenes iam aliquando habuerunt) & con-
tra afferebant ex euangelio & Paulo, naturalique Dei inſtitutione. Et plane erat
epiſcopus eiusdem ſententiæ: ſed magis diſſimulare metu pontificiæ autoritatis
coactus eſt; nam idem, quod Conſtantiam, ſcripſerat etiam Moguntinæ eccleſiæ
Papa. In primo ſynodi conſeſſu proponebatur breue apoſtolicum, quod impe-
rabat imperioſiſſime, vt omnes ſacerdotes aut coniugium, aut ſacerdotium relin-
querent, hocque ſine omni tergiuerſatione facerent, ſine mora: alioqui non ſo-
lum excommunicationis ſententiam latam obſtinate inobedientes expectarent, ſed
etiam animabus Satanæ tradiris, corpora ſuppliciis afficienda ſeculari poteſtati tra-
diturum dominum Papam. Sacerdotes omnes vno conſenſu reſpondebant, ſe
ſua omnia ſubiicere iudicio eccleſiæ, nec ab ea vnquam diſſenſuros, modo non
aperte contra Domini inſtitutionem faciat. Coniugium, cui eſſent diuina inſti-
tutione fide que data obſtricti, deſerere aut abiurare non poſſe. Nec minus poſt
fidem datam ſacerdotio, ſe miniſterio altaris abdicare poſſe. Et multa pro con-
iugio aduerſus coactum cœlibatum adducebant, & quo quiſque vir melior, aut ſa-
cerdos ſanctior, hoc pluribus vehementius repugnabat. Epiſcopus dicit, ſe cogi
apoſtolica Romanæ ſedis authoritate ad hanc exactionem. Nec quenquam ſpe-
rare debere, quod argumenta ſupplicationesque aliquid hic mutare poſſint. Ro-
mæ eſſe hoc decretum in ſacroſancta Pontificis, cardinalium, & epiſcoporum ſyn-
odo frequentiſſima. Poſt epiſcopi reſponſionem & excuſationem, ſacerdotes
inter ſe conſultauerunt. Inter varias ſententias præualebat illorum, qui cenſe-
bant, vt ſpacium conſultandi peterent, quod ſi illud negaretur, nihilominus do-
mum quiſque rediret, nec reſponderent, vxoresne, an altaris miniſterium deſere-
re vellent. Epiſcopum ſententiam execrabilem non promulgare auſurum, cum
ipſi vnanimes concordesue ſint, prius Romam argumenta ſua miſſurum, ſaltem
rem ita differri poſſe ſine periculo. Epiſcopus, cum videret omnes vnius animi
vniuſque vocis eſſe, non audet contra mutire, timet enim propius periculum ma-
gis quam remotum, quod a Pontifice expectandum erat; nam ſacerdotes po-
tuiſſent eum cathedra epiſcopali deturbare. Quare iubet, vt quieti ſint, nihil in
vulgus ſpargant, aliquidue in Pontificem Romanum ſeditioſe dicant: ſe cum aliis
epiſcopis conaturum D. Papam ab huius ſententiæ auſteritate abducere. Sic ſo-
luta eſt hæc ſynodus. Anno Domini 1074. Negocium ita dilatum eſt in annum
1074 ſequentem. Frequentes Bullæ, frequentes nuncii e Roma veniebant eo anno,
quibus ira Pontificis in non obtemperantes ſacerdotes ſignificabatur, & minaban-
tur

tur epiſcopo & clero Moguntino anathemata & execrationes. Quare ſtatim poſt
annum ſynodus eccleſiæ Moguntinenſis diœceſis eſt congregata in vrbe Mogun-
tia. Adueniebant etiam alii eccleſiaſtici prælati, inter quos erat Curienſis epiſco-
pus, qui linguæ facundia vir potens erat; veniebant autem, vt cauerent ſchiſma
eccleſiæ, quod præuidebant futurum ex ſacerdotum Moguntinæ eccleſiæ conten-
tione cum Romano Pontifice: aderat etiam apoſtolicus ex Roma legatus cum bul-
lis pontificiis, quæ continebant horrendas minas, niſi ſtatim abſque vlla diſputa-
tione & tergiuerſatione aut uxores repudiarent, aut ſe miniſterio altaris abdica-
rent. Hoc cum epiſcopus vrgeret Moguntinus (contra tamen ſuam voluntatem
& conſcientiam, quod non ſemel tantum faſſus eſt) vrgeret epiſcopus Curienſis,
& alii,qui aderant, vt inducerent ad obedientiam clerum eccleſiæ Moguntinenſis,
quidam audacioris ſpiritus (quanquam prohibitum erat mandato domini Papæ, &
viua voce legati apoſtolici Romani) contra ſententiam Romanæ ſedis, multis ma-
gna voce diſſerebant: nonnulli, pauci tamen, vel timentes famem, ſi eſſent ſacer-
dotia relinquenda, vel alioqui non amantes vxores, libenter vxores concubinis
commutantes, reſponderunt ſe eccleſiaſticis conſtitutionibus ſacroſanctæ ſynodi
obtemperaturos. Horum quidam poſtea clam vſi ſunt vxoribus ſuis, retinuere- 120
que ſic vxores & ſacerdotia: ii vero, qui ſuas vxores non amabant, vel cum ancil-
lis ſuis, vel cum adulteris mulieribus, quas multas ipſi fecerunt, vel cum vulgari
immunda meretricum turba conſuetudinem habuerunt, loco vxorum. Ii au-
tem, qui contra præſtitam fidem vxoribus, & aduerſus Dei conſtitutionem, pu-
tabant ſalua conſcientia Dei præcepto deſpecto, hominum conſtitutionibus obſe-
qui non licere, nihil aliud reſponderunt, quam ſententias ex ſcriptura, & diſpu-
tando moleſti apoſtolico legato fuerunt, qui occluſerat aures ſuas ad eorum argu-
menta. Itaque mandatum eſt illis, vt relictis ſuis, quibus præerant, eccleſiis, alio
ſe conferrent, ne turbarent eos, qui in eorum locum eſſent mittendi: ſi quis ali-
ter faceret, excommunicationem animæ ſimul & corporis interitum præſentiſſi-
mum expectaret. Sed ſacerdotum illius eccleſiæ maior pars (neſcio qua fiducia)
obdurata, domum reuerſa apud plebem ſuam cauſam ex ſuggeſtu contra Pontifi-
cem Romanum egerunt, & quod diu alius ab alio audierat de matrimonio ex bi-
bliis, ſinguli plebem ſuam docebant, refellentes opinionem domini Papæ, quam
odioſiſſimis nominibus appellabant. Hæcque prædicarant, quum primum ve-
niebant domum, per aliquot dies, continuis quatuor aut quinque horis. Nam
ſciebant illis non diu locum fore concionandi, niſi populum pararent, vt nouam
e Roma venientem opinionem non admitterent. Nec pontificii non intellige-
bant periculum; quare excommunicationibus fulminabant, publicantes latam
ſententiam ab apoſtolica ſede profectam. Parochi autem vbique occuparant
ſua doctrina animos vulgi, nihilque mouebantur bullis Rom. nihil minis, nihil
execrationibus. Quod vbi animaduerterunt pontificii, aliquot præſtantiores di-
uerſæ partis captos interfecerunt, hoc exemplo alios deterrere volentes: ſed lon-
ge aliter accidit, quam ipſi opinabantur. Supplicio enim affectis, quos ipſi bonos
& Deum timentes viros,veritatemque defendentes iudicabant, inceperunt omnem
poteſtatem & autoritatem Romanæ ſedis contemnere, male de ea loqui, & quic-
quid Pontifici Romano intelligebant placere, illis ſuſpectum erat, conſpirabant-
que multi cum eis, etiam ſub aliis epiſcopatibus, donec tanta multitudo non ſo-
lum in Germania, ſed etiam in Gallia in eam contra Romanum Pontificem ſen-
tentiam adducta ſit, vt impune vbique & facerent & dicerent contra ſedem apoſto-
licam Romæ: nam erant etiam Principes in ea factione. Henricus conniuebat ad
hæc, imo grata illi erant: quam minimam enim optabat autoritatem Pontificis, a
quo excommunicatus erat. Quæ diſſenſio Imperatorum & Pontificis in cauſa fuit,
vt diutius & latius ſparſum ſit dogma illorum, qui diſſentire auſi ſunt a Pontifice,
Et ſynodo Romæ rite congregata, ritus eccleſiarum mutabant, ſacerdotes non
vxoratos obſeruabant, deprehenſos in ſcortatione ſententiis ex bibliis & Pontifi-

cum conſtitutionibus confutabant, & accuſabant palam coram populo, conferre
iubebant ſcortatorem meretricis ſatanæque membrum, & maritum caſte viuen-
tem & liberos iuxta Dei inſtitutionem educantem. Breuiter, erat magna illo tem-
pore in eccleſia occidentali turbatio, cœlum miſcebatur terræ. Atque hæc diſ-
cordia fecit, vt multi orientali eccleſiæ acceſſerint. Dominus abſque dubio iudi-
cabit hypocritam & iuſtum, retribuetque voicuique iuxta opera ſua: noſtræ mo-
deſtiæ & anguſti captus eſt interim ſententiam ſuſpendere, & orare ſimplici humi-
lique corde Dominum, ne cæcitatem & errores immittat in populum ſuum,
propter peccata. Id quod ſæpe factitaſſe legimus. His temporibus multa in
Germania prodigia acciderunt. Conſtantiæ peperit mulier puerum, bina capita,
quatuor manus, totidemque pedes habentem. Terræ motus in multis extitere
locis, &c.

Henricus igitur partibus Pontifici Romano aduerſis fauebat, & arte & conſi-
lio aderat: Conradus vero exequebatur vi Pontificis placita. Henricus fluctuanti
& perturbatæ eccleſiæ conſulere volens, cogit concilium Brixiæ, quæ eſt vrbs No-
rica, conuocat autem omnes epiſcopos & abbates ſecum ſentientes, aduerſus Gre-
gorium Pontificem. In eo concilio abſentem Gregorium a ſede apoſtolica depel-
lebant ſuis decretis, vt eccleſiæ turbatorem & veſanum monachum (oam mona-
chus ante pontificatum fuerat) in eius locum eligebant archiepiſcopum Rauenna-
tem, Guibertum nomine. Recenſebo autem eius decreti verba, quæ ſic habent:
*Quia Gregorium illum conſtat, non a Deo electum, ſed a ſe ipſo in fraude & pecunia impu-
dentiſſime erectum, qui eccleſiaſticum ſubuertit ordinem, qui Chriſtiani imperii perturbat*
121 *regnum, qui regi catholico ac pacifico corporis & animæ intentat mortem, qui periurum de-
fendit regem, qui inter concordes ſeminat diſcordiam, inter pacificos lites, inter fratres
ſcandala, inter coniuges diuortia (loquitur hic de ſacerdotum coniugio) & quicquid quie-
te inter pie viuentes ſtare videbatur, concuſſit, nos authore Deo congregati in vnum, lega-
tis ac literis freti epiſcoporum decem & nouem, die ſancto Pentecoſtes, Brixiæ congregato-
rum, contra eundem Gregorium procaciſſimum, ſacrilegia ac incendia prædicantem, per-
iuria & homicidia defendentem, catholicam & apoſtolicam fidem de corpore & ſanguine Do-
mini in quæſtionem ponentem, hæretici Berengarii antiquum diſcipulum, diuinationum ac
ſomniorum cultorem manifeſtum, necromanticum, pythonico ſpiritu laborantem, & idcirco
a vera fide exorbitantem, iudicauimus canonice deponendum & expellendum, niſi ab ipſa
ſede, his auditis, deſcenderit, in perpetuum condemnandum. Acta autem ſunt hæc ſepti-
mo Calend. Iulii, indictione tertia.* Porro in eadem ſynodo mutarunt nouo Ponti-
fici nomen, vt mos eſt, & eum appellarunt Clementem (erat enim inter Impera-
ror. & Pontificem Gregorium magna inimicitia) Hoc decretum per nuncium Ro-
mam miſſum eſt, & ſane incredibiliter terruit Gregorium totamque Romanam
curiam: erat ſpes tamen magna in Rudolpho. Statim poſt hoc concilium, bellum
illud contra Rudolphum per Henricum eſt geſtum, in quo vulneratus petit Ru-
dolphus, vt iam ante dictum eſt. Hoc nuncium ergo breui ſecutum eſt Romam
illud de decreto. Maior ergo pauor mentes Pontificis & Romanorum concuſſit.
Et acceſſit aliud, quod non leuius animos pontificiorum afflixit. Henricus enim,
filius Imperatoris Henrici quarti, quem pater cum Germanorum copiis in Italiam
miſerat, vt amicos ſociosue retineret in officio, & hoſtibus, ſicubi opus eſſet, reſi-
ſteret, & ſi videretur, etiam inuaderet, non paruo prælio vicit hoſtes, qui ære Pon-
tificis merebant. Facile verbis conſequi non eſt, quam poſt illa incommoda Pon-
tifex, & omnes, qui ſenſerant cum eo, aduerſus Imperatorem animo deiecti fuerint:
proſpiciebant enim iamiam Henricum cum ſuo Papa adfuturum, & vlturum ſe.
Paucis poſt diebus nunciabatur, Romæ aduenire Henricum cum infinitæ multitu-
dinis copiis. Romani igitur munire portas, muros, coouehere commeatum, dele-
ctum habere militum, ſolicitare & excitare, quoſcunque potuerunt, in Cæſarem.
Vngaris multa promittere, vt inuadant Germaniam, apud Gallos nihil intentatũ re-
lioquere, &c. Henricus venit ad mœnia Romana, eo die poſt annum, quo decre-

tum fuit illud Brixiæ contra Gregorium, nempe die Pentecoſtes; obſidione igitur
vrbem conatur premere; ſed videns omnia tam diligenter prouiſa, vt a timidis
fieri conſueuit, vt nulla omnino ſpes capiendi eam eſſet inpræſentiarum, cum ſuo
Clemente Pontifice Rauennam profectus eſt. Anno proximo poſt, rurſum venit
ad Vrbem inuadendam, paratior ad producendam obſidionem, qua diuturna ad
vltimam famem eos adegit. Inceperant in Vrbe, qui Imperatori Henrico faue-
bant, palam illius partes defendere, deſciuerunt multi ad eum ex Vrbe, & reliqua
Italia, quæ Papæ erat. Diſcordantibus igitur intra mœnia animis, paucíſque fi-
deliter ſuum locum defendentibus, vi expugnauit. Populus Imperatori accla-
mauit, ſeſe illi commendauit, in illius laudem & gloriam cecinit. Pontifex, videns
ſe a populo deſertum, rimam fugæ nullam eſſe, cum cardinalibus in caſtrum
ſancti Angeli confugit. Caſtrum militibus ab omni parte circundatur, nullum-
que ſpacium egrediendi aut ingrediendi relinquitur. Cum vero Pontifex diutius
ſuſtinuiſſet obſidionem, Romanis committit Henricus, vt diligenter cuſtodiant,
& omnibus viribus ad deditionem nitantur eum adigere, ipſe ad reliquas ciuitates
pontificias in Italia expugnandum cum exercitu Roma diſcedit. Pleriſque igitur
ex ſententia ſua ſubiugatis (quoniam facile ſe dabant, poſtquam audierant, quo
loco eſſent res ſedis Romanæ) Romam redit, cum quibuſdam ſuis Pontifex fuga
elapſus eſt, conniuentibus Romanis. Romani ergo dediderunt ſe Henrico, qui
cum ſuo Pontifice, epiſcopo Rauennate, magna pompa & fucata Romanorum læ-
titia intrauit Romam. Clamabat omnis populus eccleſiaſticus & ſecularis: *Bene-
dictus, qui venit in nomine Domini, &c.* Statimque poſt glorioſiſſimum introitum,
conſecratus eſt ex more Pontifex, per cardinales & epiſcopos, mox a Pontifice
inthronizato (vti enim liceat ſtylo Romanæ curiæ) coronatus, & Imperator Augu-
ſtiſſimus appellatus eſt Henricus quartus. Hoc loco diſſenſerunt authores, ſed
ſuperſtitioſius excutere nobis, opinor, non eſt neceſſe, cum ad Romanam ſedem 122
magis, quam Germaniam pertineant. Hæc dum Romæ acta ſunt, in Germania
& Galliis diſcordia maxima fuit in eccleſia. Quare Cæſare in Germaniam reuer-
ſo, concilium Moguntiæ habitum eſt, in quo Henricus multitudinem ſequens, ac-
ceſſit eis, qui ſacerdotum coniugium ſublatum volebant. Quare reſiſtentes ei
opinioni condemnati ſunt. In hac Moguntina ſynodo pax in Germania eſt con-
ſtituta. Saxones quoque volentes imperio obtemperaturos ſe, promiſerunt, Cæ-
ſaremque agnouerunt Henricum. Multi viri bene animati & expectantes ſalutem
animarum ſuarum in his turbationibus & contentionibus, ſe e mundi vanitate eo
tempore in monaſteria contulerunt, in quibus fuerunt Principes quidam viri.
Quamobrem monaſteria quædam tunc ſunt fundata. Monaſterium quoque S.
Georgii in Hercynia ſilua tunc eſt cœptum ædificari. Item monaſterium ad du-
plicem aquam Germanice *Zvvifalten*, & alia. Loquimur autem de ætate anno-
rum a natiuitate Domini 1083, & 1084, &c. Circa idem tempus, Henricus 4 1083
Sueuiam inhumaniter afflixit, quod ſibi elegerant regem, dum ipſe abeſſet in Ita- 1084
lia; Auguſtam vrbem vero præcipua clade affecit: cuius exemplo reliquæ territæ
vrbes, obtemperabant Imperatori; nec quiſquam res moliri nouas audebat. Hoc
tempore Friderico, duci Sueuiæ, Imperator dedit vxorem filiam ſuam Hagnem,
ex qua Henrico genuit duos nepotes, nominibus Fridericum, & Conradum, qui
poſtea Imperator factus eſt. Hæc Hagnes, mortuo primo marito Friderico, nupſit
Marchioni Auſtrio Luipoldo, eumque parentem fecit quatuor filiis, & filiabus tri-
bus. Peperit enim illi filios Luipoldum ducem Bauariæ, Conradum archiepiſco-
pum Salſoburgenſem, & Henricum ducem Auſtriæ. Henricum ferunt rurſum
cum Germanorum copiis Italiam ingreſſum, & ſeditionum, quæ plurimæ Rem-
public. imperii turbabant, autores puniuiſſe, & Saracenorum graſſantium in ma-
ritimis locis Italiæ ferociam compeſcuiſſe. Poſt reditum vrbem Auguſtam, ob-
ſeſſam & afflictam ante, nunc proditione capit. Anno eodem, qui fuit 1089, 1089
Rutenorum regis filiam duxit vxorem. Hoc tempore Pontifex Romanus in

ſynodo frequenti contra Henricum decernit multa (nam Clemens,quem Henricus Pontificem fecerat, mortuus erat) quæ non laturus Imperator, conſcribit exercitum: & in Galliis magni motus & mortalibus multis exitiales. Qua diſcordia principum fretus Turca, ſuum propagat imperium, Chriſtianorum magnam multitudinem trucidat, & abducit in ſeruitutem, quolibet mortis genere duriorem. Eodem tempore quoque miſere ab hoſtibus fidei afflicti ſunt, qui Hieroſolymis erant,Chriſtiani. Pontifex igitur (qui tum erat Vrbanus ſecundus) ſtudet in gratiam redire cum Imperatore, conciliatque alios Principes, docet periculorum a Turca magnitudinem & præſentiam. Decernitur igitur expeditio in Turcam, qualis antea nunquam fuerat. Aliæ nationes aliis itineribus ibant, Germani, de quibus loquimur in præſenti opere, ducuntur per Gualterum,Sueuiæ ducem,deſcendentes per Vngariam, in Bulgariam primo, deinde Conſtantinopolim veniunt. Conſtantinopoli ſtatuit Gualterus expectare ſocios ex reliquis nationibus, qui erant ingens exercitus. Conſtantinopolitani omnem humanitatem oſtendebant noſtris militibus, ducibus munera dabant. Poſt paucos dies veniunt copiæ ex Galliis, Hiſpaniis, & Italia. Coniunctis igitur omnibus vna viribus, nauigant per Helleſpontum in Bithyniam, quæ in Aſia eſt. Commeatus abunde ſequebatur a Conſtantinopoli, vſique ſunt ventis ſecundis. In Aſia caſtrametati ſunt, intellexerunt enim hoſtem non longe abeſſe, & primis quidem diebus cauti pabulatum & frumentatum a caſtris receſſerunt non longe, paulatim longius abierunt & plures, minorique cura: cum ſic per menſem totum (nam commorati ſunt eo in loco duos menſes) nullum viderent hoſtem, ſemperque impune præda onuſti venirent, auſi ſunt tandem per decem miliaria ſine metu pererrare regiones illas, armenta & greges ad exercitum agebant. Poſtremo, circiter tria millia Germanorum peditum, & duo millia equitum longius progreſſi, a duce Turcarum Solimano,(qui ita ex dolo hactenus graſſari paſſus fuerat, eos vt negligentes redderet) circumuenti & omnes ad vnum trucidati ſunt. Qua clade audita, vulgus in caſtris furere, arripere arma, magiſtratus monentes caute & prudenter, non temere agendum, furore nihil effici, ratione opus eſſe, non audire. Quare fræna remittere duces coacti, inſtructa acie peditum viginti quinque millium, equitum quatuor millium,aduer-
123 ſus hoſtem contendunt. Solimanus infinita multitudine venientes excipit, pugnatur diu a noſtris acerrime, ſed nimia multitudine circumfuſi, fere omnes occiſi ſunt. Occubuerunt multi nobiles in eo prælio, inter quos Gualterus, Sueuus dux, occiſus eſt. Hæc negligentiam & inobedientiam mala conſecuta ſunt. Circa hæc tempora Godeſcalus, presbyter teutonicus,cum 15. millium copiis, Iudæos per Germaniam paſſim cogebat profiteri Chriſtum, aut occidebat. Incepit autem in Francia Orientali. Poſtea in Vngaria cœperunt Iudæos quoque perſequi, rexque Vngarorum perſuaſus pium opus hos facere, non reſtitit. Cum igitur illi Godeſcali milites onuſti eſſent præda, & ſuperbirent in diuitiis, quas Iudæis rapuerant, quotidie ebrii, & petulantes, nullumque modum tenentes, etiam iniuria afficientes alios, non tantum Iudæos, rapiebant enim maritis vxores per vim, ſtuprabant virgines ciuium. Quod cum rex videt, iraſcitur, cogit copias, illos comeſſando, potando, ludendoque occupatos trucidat fere omnes, & Iudæorum facultatibus potitus ipſe. Hic finis fecit, vt Godeſcalus malus hypocrita iudicatus ſit a pleriſque. Quod huic ſub prætextu religionis ſucceſſerant rapinæ, paulo poſt alii inſurrexerunt eodem rapiendi propoſito. Autor eius factionis erat Emicho, comes de Lyningen, homo factioſus, & rapinis aſſuetus. Primum quoque tantum Iudæorum hoſtes volebant videri, ſed quid in animo habuerint, poſtea eſt cognitum. Reliquias ergo Iudæorum per Germaniam miſere afflixerunt: vbi vero ad fines peruenerunt Vngarorum, ad locum *Zaborth*, inuenerunt iter, quo tranſeundum fuit, clauſum, idque imperante rege fuit factum. Emicho multitudine conſiſus,

ſiſus, ponte facto, pertranſire flumen conatur vi, præſidia regia adoritur, munitiones oppugnat. In tantam fiduciam erant adducti, vt inceperint tractare, quomodo vellent regnum inter ſe diuidere, quis in regem eligendus ſit. Et dum ita inter ſe conſultant, diſputant, & contendunt, ecce Vngari ex improuiſo erumpunt, & plurimos ex eis occidunt, quoſdam capiunt, pauci fugæ debebant vitam. Vt autem redeam ad expeditionem contra Turcas ſuſceptam. Vbi audiuit Conſtantinopolitanus Princeps noſtrorum cladem, Solimani vero proſperitatem, multa agere cœpit contra noſtros, illis, qui præceſſerant, quos diximus in Aſia caſtrametatos, & fere 20 millia amiſiſſe, præripuit commeatum, ſequentes impediebat, Hugonem fortem heroa, fratrem regis Franciæ, per inſidias & dolum captum in vincula coniecerat, Solimanum hoc modo ſibi conciliare voluit. Sed fortiſſimi viri ex Galliis & Germania cum copiis ſecuti, vbi cognouerunt Hugonem ducem exercitus Gallorum captum, celerrime miſerunt nuncios ad Imperatorem, qui peterent, vt quos ſine omni iure in vinculis teneret, dimitteret. Id Imperatore negante, ſine cunctatione omnem circa Conſtantinopolim regionem diripuerunt; ita plebi, vt ſolet fieri, delicium Imperatoris ſui deuorandum fuit. Tandem etiam ſibi timere incipiens in vrbe, dimiſit Hugonem, & quos cum eo in cuſtodia habebat. Nec dum hic Alexius (hoc Imperatori nomen erat) ceſſauit moliri, quicquid aduerſus noſtros facere putauit. Id non ferentes noſtri, multas ciuitates ditioni eius ſubiectas occuparunt, iura, leges, & incolas mutabant. Vbi Alexius noſtrorum potentiam & alacritatem videt, & præſens ſuum diſcrimen, petit pacem, opem ſuam contra hoſtes pollicetur, magna munera noſtrorum ducibus mittit. Noſtri vtendum in præſentiarum homine hoc iudicabant, quanquam non ignorabant, fraudulentum & verſutum hominem eſſe, omnia ex falſo animo facere, &c. Conuenerunt ergo in Bithynia omnes copiæ, quæ numeratæ, inuenta ſunt peditum millia ſexcenta, equitum centum millia. Ii vniuerſi primum vrbem Nicæam populi frequentia, opibus, munitionibusque incomparabilem, obſidione circumdederunt. Solimanus, Turcarum Princeps, coacto vix credibilis multitudinis exercitu, celeritate mira longis itineribus confectis, aduenit auxilium laturus vrbi laboranti. Prælium eſt commiſſum, a matutino tempore vsque in noctem eſt pugnatum, Turcæ verterunt tergum, in fuga occiſi ſunt plures quam in prælio, riui ſanguine fluebant, ducenta millia deſiderata eo prælio fuerunt, ſed multo maior numerus Turcarum occiſorum fuit. Poſt pugnam vrbs expugnata & direpta a noſtris eſt. Solimani vxor & liberi in ea fuerunt, & periere. Solimanus vir fortis, ira ſuccenſus ob pulcherrimam vrbem, vxorem, liberoſque amiſſos, videns ſe collectis illis ob virtutem eorum non eſſe parem, obſeruat occaſionem tempuſue, quo diuiſos aggrediatur. Nec eius conſilium & expectatio vana fuerunt. Noſtri enim, poſt tantam ſtragem Solimanum non timentes, diſiuncti per aliquot miliaria copias ducebant. 124 Quoſdam igitur, qui longius proceſſerant a ſociis, Solimanus aggreſſus inopinato fugat, interficitque multos. Quod vbi ad noſtros peruenit, ſtatim coniuncti in hoſtem feruntur, & vincunt. Solimanus fuga vix tutatus eſt vitam ſuam in eo prælio. Ex noſtris maxime Germanis, periere multi acutis febribus. Progreſſi hinc in Piſidiam peruenerunt, omnia in itinere ſubiicientes. Poſtque longas itinerum maris & terræ ambages, Antiochiam peruenerunt, quam vrbem obſederunt menſibus octo; quo tempore multa incommoda paſſi ſunt, oppidani enim dolis & artibus multis inſtructiſſimi, plurima damna noſtris intulerunt, ſæpe intempeſta nocte, facta eruptione, non ſine multa noſtrorum cæde repulſi in vrbem ſunt. Ex vicinia omnia ante noſtrorum aduentum erant in vrbem vecta: eoque homines ſe contulerant cum ſuis facultatibus omnibus. Hinc factum eſt, vt noſter exercitus magna laboraret fame. Cumque iam de obſidione ſoluenda cogitaſſent, nulla ſpe capiendæ vrbis apparente, diſceptatio inter exercitus Principes eſt

 orta

orta, aliis volentibus obſidionem producere, aliis, cum nullam ſpem viderent, nolentibus manere. Fuit in exercitu Boëmundus, Tarentinorum Princeps, qui ſpem per proditionem expugnandæ vrbis fecit, idcirco manſerunt, & ut Boëmundus dixerat, tradita eſt a quodam proditore, qui in turrim noſtros admiſit ſilente nocte, vigilibusque occiſis, ex illa in alias, proditore duce, ſunt ducti. Tandemque aperuerunt portam, totum intromiſerunt exercitum, qui graſſatus eſt ſane nimium inhumaniter in omnes, non vt oportuit, habito reſpectu ſexus & ætatis. Omnes domus & plateæ implebantur cadaueribus. Magna vis auri, argenti, precioſarumque aliarum rerum eſt inuenta, militum plerique ſunt diuites facti ex præda opulentiſſimæ vrbis. Porro non ignoro de hac re longe aliter Blondum & Platinam ſcribere. Nam illi ſcribunt, cum res eſſent in ancipiti diſcrimine, quendam in vrbe primas tenentem, Pyrrhum nomine, plurimum apud omnes ciues gratia & autoritate pollentem, petiiſſe videre & alloqui Boëmundum heroa, cuius geſtorum fama ad illum Antiochenum ciuem peruenerat. Id, inquit Blondus, per inducias contigiſſe illi; conueniſſe, per interpretes collocutos; tantopereque illum Pyrrhum raptum in amorem Boëmundi, ob animi dotes, quas in verbis & moribus eius perſpexerat, vt promiſerit, ſe effecturum, vt Antiocheni ciues tradant vrbem Boëmundo, modo ille ſolus gubernare velit eam, & id velint reliqui exercitus principes concedere. Id relatum ad Principes, conceſſum eſſe, vrbem ita ab illo Pyrrho traditam, ſcribunt. Edictoque cautum eſſe apud milites, ne cives læderent, in Turcas & Saracenos (qui armati erant in vrbe, vt propugnando defenderent eam) ſæuitum eſt. Turcarum magna multitudo confugit in arcem, vbi viderunt hoſtem in vrbem intromiſſum. Quare ſtatuerunt arcem expugnandam omnibus modis eſſe, antequam diſcederent Antiochia, quamuis videretur ea arx humanis viribus inexpugnabilis: erat enim ſita in altiſſimo monte rupibus, naturali ſaxo duriſſimo inacceſſa. Hanc arcem temerario impetu expugnare nituntur, putant enim metu perculſos nihil animi habere, qui conſuluerant. Dum igitur rem non poſſibilem conantur, multi cadunt lapidum telorumque iactu, & Boëmundus ipſe fortius nimiumque temere pugnans, vulneratur grauiter ſagitta, & ex eo vulnere decubuit per aliquot dies. Dum ita in arce oppugnanda laboratur per aliquot dies, nunciatur nouus venire Turcarum exercitus, quibus præerat Corbana, Princeps militiæ regis Perſarum. Noſtri, nuncio hoc accepto, illis obuiam procedere communi concilio decernunt: ſed antequam potuerit acies ordinari, ad mœnia adſunt, cinguntque vrbem, in arcem admittuntur a ſociis. Ex arce ſperabant ſe expugnare vrbem poſſe, quare ex arce eruptionem in vrbem faciunt, pugnatur ante arcem in vrbe acriter, compelluntur Turcæ fugere in arcem, multi vtrinque occubuere in ea pugna. Poſt hanc ſubitam eruptionem, noſtri munitionibus arcem clauſerunt. Intercipiebatur vbique mari & terra commeatus, nihilque inferri in vrbem poterat, (erat enim circumfuſa hoſtibus) propterea tanta fames exorta eſt in vrbe, vt aſinos, equos, canes & mures comedere coacti ſint, peritque magna multitudo inedia. Quibus difficultatibus moti, omnes vnanimiter in vrbe cenſebant egrediendum ex vrbe, prælioque commiſſo experiri fortunam, ſatius eſſe fortiter pugnantes cum laude mori, quam fame tabeſcere & conſumi. Erumpunt, hoſtes acie inſtructa non inſtrenue excipiunt noſtros, pugnatur dubio marte aliquandiu, tandem Turcæ vertuntur in fugam. Centum millia Turca-
125 rum eo prælio occubuiſſe, concordantes ſcribunt autores. Hac potiti victoria, in caſtris inuenerunt omnium rerum abundantiam, miraque annonæ vilitas eſt eam victoriam conſecuta: nam vel ea ſufficere poterant, quæ inuenta ſunt in caſtris hoſtium: ſunt autem præterea quoque omnes viæ, quæ ab hoſtibus occluſæ erant, apertæ, &, quemadmodum ſecundam fortunam ſolent ſequi amici, multi miſerunt legatos fœdus ſocietatemque cum eis facere petentes. Poſt hoc prælium, in arce quoque territi de deditione inceperunt cogitare. Arcis præfectus ſciens, ſe nul-

nullum locum poſt deditionem habiturum apud Turcam, & fortaſſis alioqui non magnopere abborruit a Chriſtiano nomine, quare arcem noſtris tradidit, ea lege, vt, qui recuſarent nomen Chriſtianum, cum ſuis facultatibus incolumes finerent abire liberos, quo vellent; qui vero Chriſtianam vellent profiteri religionem, concederetur ius libere inter Chriſtianos viuere, & eorum legibus vti non aliter, atque ſi eſſent ex Chriſtianis parentibus orti. Hoc modo venit & arx in poteſtatem Chriſtianorum. Boëmundus Princeps Antiochiæ conſtituitur, ſed ita, vt exercitum cum ſuis copiis ſequatur vſque ad finem expeditionis ſuſceptæ. Venerunt Antiochiam legati a rege Ægyptiorum, fœdus & pacem cum noſtris vt facerent, contra Turcam auxilium pollicentur. Nam a Turcis Ægyptii multa erant paſſi. Fœdere iuncti, mittuntur ad regem Ægyptiorum cum legatis Germani, proceritate ſtaturæ præſtantiſſimi ex toto exercitu; qui cum Babyloniam venerunt ad regem, Ægyptii & rex mirari non ſatis poterant hominum noſtrorum ſtaturam, corporis habitum, armaturam, inceſſum, vultus, quæ omnia animos præſtantiſſimos præ ſe ferebant. Rex Ægyptiorum comparat copias, & illos Germanos ſecum accipiens, ad Hieruſalem, quam Turca tenebat, ducit, obſidet vrbem, minatur totum exercitum, qui Antiochiam ceperit, fœdere ſibi iunctum, hos ſe adducturum, oſtentat Germanorum præſtantia corpora, tales eſſe omnes in exercitu trecentorum millium, inquit. Hieroſolymitani perterrefacti his minis (nam fama ad eos peruenerat, quo modo Antiochiam occupaſſent illi ex Europa) tradunt vrbem regi. Qua recepta eam circumuallauit, omnique genere munitionum firmauit, vt eam noſtri non expugnare poſſent. Ita noſtros decepit rex ille, & eos, qui habitabant Hieroſolymis: nam illi ſtupefacti noſtri exercitus famæ magnitudine, non metu regis vrbem dediderunt. Antiochiæ, poſt illa in vrbe & extra vrbem prælia, crudeliſſime ſæuit peſtis, quare quamprimum eduxerunt exercitum, prius tamen rebus in vrbe ad religionem Chriſtianam coordinatis. Iter propoſitum proſequentes, verſus Hieruſalem copias ducunt, in via fere omnes ciuitates tributarias faciunt. Interim rex Ægyptiorum arte, qua dixi, potitus vrbe, parat ſe ad ferendam obſidionem & oppugnationem. Eiicit ex vrbe omnes Chriſtianos & ipſum patriarcham, ſpoliatos omnibus facultatibus. Quare Iunio menſe quinto anni 1099, copiæ noſtræ ante vrbem Hieroſolymam peruenerunt. Quæ, ſicut 1099
etiam ex ſacris ſcripturis licet videre, in monte eſt ædificata inter valles & montes ſita, qua re fit, vt hoſti difficillimus ſit acceſſus. Accedit alia incommoditas obſidentium eam, quod ſcilicet intra mœnia aquæ ſatis babent, extra paucas modicæ aquæ profundas, quæ ruricolis vix ſufficiunt ad arcendam ſitim. Amnis Siloë perexiguus ex monte Sion deſcendit in conuallem Ioſaphat; ſed per vrbem tranſit, antequam ad exercitum perueniat, quo fit, vt cum lauet vrbem tam populoſam, peſtifer reddatur, ſtercorandiſque agris vrbi ſubiectis aptior, quam animalium corporibus potu reficiendis, & præter ſordium colluuiem, quæ ſemper purgatur illo flumine, etiam oppidani, cum vident hoſtes ea aqua opus habere, veneno inficiunt. Sunt quoque, qui dicunt torrentem eſſe, qui æſtate ſæpe exiccetur. Noſtri igitur in ea obſidione aquæ penuria laborarunt maxima. Quare intelligentes, ſe in obſidione durare diu non poſſe, conſtituunt maturare oppugnationem, idcirco, cum primum totus exercitus conuenit ad vrbem, iuſſerunt vnum atque alterum diem exercitum reſocillare cibo & quiete corpora, interea Principes muros, ſitum & reliqua perpendunt, quibusque partibus viſa eſt expoſita expugnationi, magis in iis locis aggrediuntur vniuerſi eodem tempore. Hieroſolymitani acerrime defendunt muros, noſtroſque repellunt, ita triginta dies quotidie oppugnando certant, non ſine vulneribus & cæde, die trigeſimo primo variis tormentis, quibus turbabant e muris propugnatores, variis machinarum generibus, quibus muros deiiciebant, & variis pontibus, quibus tranſibant foſſas, & tranſcendebant mœnia, freti, occuparunt vrbem per vim, in quam admiſſi militari furore omnia 126
pro-

proſternebant, non muliebri ſexui, non puerili ætati, non infantibus parcentes, trucidabant omnes. Feruntur ſupra decem millia, qui confugerant ad templi altare, obtruncati. Poſt hanc horrendam cædem, ſancta loca quæſiuerunt & viſitarunt. Hoc loco miracula multa recenſent magni etiam autores, quæ quanquam plerisque fabulæ videantur; tamen paucis attingere viſum eſt. In ciuitate ſancta (ſcribunt) multis apparuerunt multi, qui in itinere de Chriſtianorum exercitu perierant. Et eo die, quo capta eſt vrbs, epiſcopus quidam, qui Antiochiæ mortuus erat, fulgentibus aureo colore veſtibus cum aureo baculo, ſuper murum vrbis ſtans apparuit, & læta fronte noſtros adhortatus fertur. Ita loca ſancta etiam ſepulti per vias, quibus iuerunt, viſitaſſe dicuntur. Hoc anno ter eſt Hieroſolyma capta & vaſtata, prius enim Saraceni ceperant ex manu Ægyptiorum regis, qui qua fraude rurſum ceperit, dictum eſt. Noſtri Gotfredum, Lotharingiæ ducem, regem Hieroſolymæ faciunt: hic enim præſtantibus factis meritus videbatur in ea expeditione, præter alios, regnum. Inſtituitur præterea patriarcha, inſtituuntur ſacerdotum collegia ad ritum Romanæ eccleſiæ primo.

DE

Digitized by Google

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS SEXTVS.

SEd redeundum in Germaniam, ne prorſus obliti videamur prouin-
ciæ ſuſceptæ. Henricus quartus his temporibus Ratisponæ de-
git: vbi Iudæis, qui erant ab illis, de quibus ſupra eſt dictum, ad ba-
ptiſmum coacti, iterum iudaizare permiſit; & facultates, quas Ju-
dæis rapuerant ſub ſpecie religionis quidam, ab illis exegit, multi-
que etiam ſuas facultates dare cogebantur. Nam inuidi, ut ſolet fieri, plura ra-
puiſſe dicebant. Accuſabantur etiam per calumniam quidam ditiores, facileque
calumniæ credebantur, & condemnabantur a pecuniæ inhiantibus. Sequenti an-
no Aquisgranum conceſſit, & ſententiam voluntatemue ſuam, qua Conradum,
maiorem natu filium, ſibi voluit ſuccedere in imperio, mutauit, & Henricum, fili-
um minorem natu, regem pronunciauit. Conradus enim rebellarat, ſed iuſtas
ob cauſas, patri ſuo. Hanc erga ſe patris voluntatem intelligens Conradus, ex-
cuſauit ſe apud imperii Principes, cauſis redditis, cur a patre iuſte diſſenſerit.
Hæc tamen omnia modeſtiſſime de patre dixit. Nomen regis nihilominus fere
per decem annos, ſi recte tempora rebus geſtis conferens colligo, obtinuit, & ma-
gnis Rerumpub. commodis in Italia imperauit. Nam vir eſt habitus timens
Deum, omnia poſthabuit publicæ vtilitati, clemens & comis erga omnes. Hiſto-
riarum diligens lector, vehemens antiquitatis amator. Patrem iuxta præceptum
Dei honorauit, nec de patre male loquentes audiuit, quicquid ſtatuerit in eum
pater iratus, nominauit patrem Imperatorem, & ſe ſeruum eius. Propter hanc a-
nimi modeſtiam & pietatem, regno Italiæ vtilis & carus fuit. Immatura morte
vero multorum magno dolore abreptus eſt. Veneno ſublatum credunt quidam.
Tempeſtiuum eſt, vt reuertamur Hieroſolymam, vt cognoſcamus, quid illic Chri-
ſtiani, quorum potiſſima pars Germani fuerunt, egerint, quisque finis expeditio-
nis fuerit. Gotfredus igitur, Hieroſolymæ rex conſenſu totius exercitus conſtitu-
tus, regnare feliciter cœpit, opera virtuteque exercitus omnia finitima ſibi ſubie-
cit. Porro Babyloniæ Ægyptiorumque rex, coactis & inſtructis magnis copiis,
aduerſus noſtros venit, Hieroſolymam recepturus; cui noſtrorum copiæ colle-
ctæ in vnum, obuiam in loca opportuna proceſſerunt, in vrbe relicto ſufficienti
præſidio. Rex Ægyptius, nomine Calipba, homo erat ſuperbus & arrogans, &
propterea non valde prudens, vsque ad mœnia vrbis non putauit expectandum
hoſtem, imo in boc erat, quomodo poſſit elicere hoſtem extra mœnia. Quamob-
rem ſine ordinibus diuiſim, ſineque excubiis ducebat exercitum. Noſtri, adhi-
bita diligenti locorum & temporum ratione, & oratione ad Omnipotentem, opti-
me ſapientiſſimeque cuncta gubernantem, habita, hoſtem oneribus preſſum, ex
itinere fatigatum, arma ad pugnam neceſſaria impoſita iumentis habente, & ni- 127
hil tale expectantem adoriuntur, & fere ſine omni ſuorum ſanguine hoſtium oc-
cidunt circiter quinquaginta millia. Reliquos diſſipatos in fugam agunt. Noſtri
igitur triumpbantes, lætique potiti victoria, Deo dant gloriam, orantque, vt & in
poſterum a malo liberet populum ſuum, & nomen ſuum glorificet. Cumque
poſt boc prælium iterum maxima pugna, in qua hoſtium millia centum deſide-
rata ſunt, ſuperaſſent, eſſentque late longeque in circuitu Hieruſalem omnia ſubie-

cta Gotfredo regi, maiori parti exercitus ex Galliis & Germania placuit domum redire. Poſt quorum diſceſſum Gotfredus, vir prudentiſſimus, non ocio ignauo dedit ſe, ſed indefeſſo ſtudio, quicquid ad imperii robur & conſtantiam facere viſum eſt, procurauit peruigil, aliis dormientibus, ipſe conſultavit de regno ſtabiliendo, meditatusque eſt legem Domini ſedulo. Primam vero inſtituendæ rite religionis rationem habuit, ſine qua nullum vnquam imperium durabile fuit, aut erit. Conſtituit per ciuitates paſſim epiſcopos, qui populum docerent, & in ſacris regerent. Quibus omnibus ſapienter inſtitutis, Gotfredus obdormit in Domino. Poſt quem regni Hieroſolymitani eligitur in regem, vna omnium voce, Balduinus, frater Gotfredi, qui in ea expeditione fortiter factis, & animi modeſtia, & prudentia fratri per omnia comparari potuit. Qui rex a Pontifice Romano per legatum apoſtolicum unctus & coronatus eſt. Hic Balduinus ſtuduit acceptum regnum dilatare: quare Aſſur & Cæſaream expugnauit, non ſine magna virtutis laude. Factus eſt breui omnibus hoſtibus terribilis, & multi ad eum reges & ciuitates mittebant munera, amicitiam eius expetentes. Auo & matre Germani fuerunt ii duo reges. Cum domum redierunt illi, quos dixi, ex Hieruſalem, & retulerunt mirabilia, quæ cum illis Dominus fecerat, creſcebatque per multorum ora fama rei, ſicut ſolent adfingi multa, innumerabilem multitudinem inuaſit cupiditas viſitandi loca ſancta, & contra infideles pugnandi: quare altera eſt decreta in Saracenos expeditio, in qua militum Germanorum viginti millia fuerunt. Huius expeditionis fortunas deſcribere longius eſſet. Illis igitur relictis, ad propiora propoſita redeamus. Henricus filius quarti, qui a patre Aquisgrani rex, & viuente patre, conſors imperii eſt factus, quorundam conſiliis ſeductus, aduerſus patrem molitur res nouas, & patrem impie infamat, hæreticum nominans, & inimicum eccleſiæ veræ. Multi in imperio Principes eccleſiaſtici & ſeculares ſe illi coniunxerunt, breuique tempore potens eſt effectus. Alii aliis ex cauſis ſe illi iunxerunt, plurimi, quod iuuenem diutius durare poſſe iudicabant, quam ſenem, alterum iam pedem in ſepulchro, vt dicitur vulgo, habentem. Henricus iunior cogit ſynodum generalem in Northuſen, villa regia, vbi magna ex parte intellexit, qui illi eſſent audientes. In hac ſynodo multa in eccleſiaſticis ceremoniis inſtituta & confirmata ſunt; Simoniacam hæreſim condemnarunt. Eſt quoque in hoc patrum conuentu hæreſis Nicolaitarum condemnata. Henricus quintus (ſic enim eſt appellatus hic) ſe, ſuum iudicium, & conſilia ſua omnia ſubiecit ſedis pontificiæ dignitati. Nihilque æque in patre deſiderare, quam reuerentiam debitam Romanæ ſedi, teſtatus in concilio. Quare ſane plurimum cauſam ſuam iuuit aduerſus patrem. Hac ſynodo finita, Henricus quintus epiſcopum Moguntinenſem, a patre expulſum, conatur reſtituere; copiis igitur hoſtiliter Moguntiam, vbi erat pater filium hoſtem expectans, petit. Ad muros vrbis vbi venit, multi Principes interpoſuerunt ſe, omnia tentantes, ſed nulla, quibus componerent pacem, media potuerunt inuenire, filio nihil aliud petente (per ſimulationem, putant, quo ſcilicet pontificum & omnium aliorum eccleſiaſticorum fauorem ſibi conciliaret) quam vt pater obediret eccleſiæ, & gloriam debitam Romanæ ſedi præberet. Patre nihil minus facere volente; verum alia maiora pollicente, non hæreditarium ius imperii confirmaturum, imperium cum filio diuiſurum, potiores partes filio relicturum. Hæc igitur cum filius recuſaſſet, nihil eſt effectum. Cum autem videt, ſe in præſentia patris nihil auſurum, reſiſtentibus omnibus Principibus, & impium iudicantibus; nihil etiam potuiſſe credo, patre præſidiis vrbem tenente firmis. Quam ob cauſam recta illinc diſcedens, Herbipolenſem epiſcopum, patris ſummum amicum, e ſede epiſcopali deturbat, ex ſuis familiaribus alium ſubſtituit. Poſt hoc factum alio properat, ſuos præficit in eccleſiaſticis perſonis & ſecularibus, vt patrem debilitet, ſe ipſum potentiorem reddat. Venit ad Noricos, qui a parte patris ſtabant, Noribergam obſedit, & vi expugnauit. Quidam, quod credo, putant proditione captam. Apud Noricos rebus ordinatis, Ratiſponam venit,

venit, obſidionem parat, minatur illis exitium, niſi ſe ſua ſponte dedant. Patrem 128
accuſat odioſis nominibus, diuina iura perturbantem, eccleſiæ reuerentiam conculcantem, &c. Econtra ſe excuſat, patrem illum relinquendum, odioque proſequendum propter Chriſtum, iuxta euangeliſtas. Ratiſponam ſcribit pater ſe adfuturum ſatis tempeſtiue: refellit obiecta inobedientis filii. Simul iubet, vt in vrbe armati expectent, vt, cum veniat & cum hoſte congrediatur, ipſi erumpant, præſentes forti animo adſint, nihil eſſe periculi, non debere eos reſpicere ſucceſſus eius, hactenus ſe illi non reſtitiſſe. Pollicetur præterea Ratiſponenſibus magna, ſi in fide perſeuerauerint, vt vno verbo expediam hanc Ratiſponæ obſidionem. Venit pater cum copiis, erumpunt contra expectationem Ratiſponenſes, fugatur cum ſuis filius, in vrbem admittitur pater. Henricus filius, poſt illam fugam veritus nominis iacturam, iuſto prælio cum patre decernere ſtatuit, quare laceſſit eum, quantum potuit; erat frequens inter eos duellum. Patris & filii caſtra oppoſita paucis paſſibus diſtabant, multi ex gregariis militibus & nobilibus in duellis cadebant quotidie. Principes denuo de pace agebant, ſed fruſtra. Multo maiores erant filii copiæ, quam patris. Item plures ſocios & obtemperantes habuit, deſciverunt quoque a patre multi ex nobilitate prima, ſcientes, filium fore Imperatorem poſt mortem patris, vtcunque res caderet, reconciliari ergo filio cupiebant. Pater ergo cum dies pugnæ aduenisſet, videns ſuorum animum a pugna alienum, (palam enim clamabant ſe nolle dimicare) ſimulans ſe aciem inſtruere (nam filius nihil æque exoptauit, quam patrem captum habere, propterea obſeruauit eum multis modis) & ita clanculum cum pauciſſimis ſe ſubduxit ex exercitu. Poſtquam pater ſic copiis exutus fuit, filius Spiram properauit, nam illic erant theſauri magni patris, qui ſemper ſtudioſior pecuniæ fuit. Filius potitus pecunia paterna, omnia vbique ſibi ſine labore ſubiicit, veniunt quotidie, qui ſe excuſant, quod patris autoritatem ſecuti ſint, fide enim illi fuiſſe obſtrictos, nunquam durum patris animum probaſſe, ſæpe admonuiſſe, vt voluptatem ex prudentiſſimo & fortiſſimo filio capiat potius quam dolorem, &c. Porro paulo poſt conuenit, quod quidam boni Principes procurarant, inter Henricos patrem & filium, vt conuenirent Bingæ, propter pacem componendam. Quo vbi peruenerunt, videt pater epiſcoporum, quorum autoritatem ſequebatur filius, in ſe animum irritatum. Quare, quo differret rem, nihilque contra propoſitum cogeretur facere (inconſtantiæ notam enim bonus ſenex timuit) petit, vt Moguntiæ iterum alio die conueniant, interim ſe deliberaturum. Quod facile eſt conceſſum (neque enim ſuſpicabatur quiſquam aliquid doli.) Antequam autem veniret conſtitutus dies, in quandam arcem ſe recepit, ibique latuit (neque enim ſuam libertatem aut vitam fidei epiſcoporum committere.) Sic enim ſcribunt quidam ſcriptores, quæ vera ſint nec ne, declarabit patris epiſtola, quam mox ſubiiciemus, in qua intelligemus, patrem a filio captum Moguntiæ. Itaque filii perfidiam reticere quibusdam viſum eſt. Veniunt Moguntiam multi, ſeculares quos vocant, Principes, plures eccleſiaſtici veniunt ad diem, quem petierat Henricus quartus, expectant patrem regis: tandem intellexerunt conſilium eius, propterea ſcilicet petiiſſe alium diem, vt interim abſcondere ſe poſſet, ne cogeretur reuocare ſuam ſententiam de Romanæ ſedis poteſtate & iure. Quare in eo conuentu antea excommunicatus, iterum anathemati, quo efficacior reddatur excommunicatio, ſubiicitur, & quicunque illi conſentiunt, aut illum ſub tectum admittunt. Erant autem, qui conſulebant ſeni, vt traderet imperium filio, quod volens iam ante feciſſet. Quare Imperator prodit, omnia imperii inſignia filio tradit, commendat eum principibus. Quod ad hæreſim attinet, ſic excuſauit, ſe quieturum, vacaturum orationi, iuſſis valere mundi curis, ſuis opinionibus nemini nociturum. Sed paulo poſt pœnituit patrem, quod totum imperium in manus dederat filii, erant enim quidam ſententiæ eiuſdem de religione, & fortaſſis nimiam filii potentiam imminutam cupiebant: ii ergo Henricum quartum ex-

citabant, qui quieti ſe dederat. Nec erat contemnenda potentia, quam pater iterum conſecutus erat, Epiſcopus Leodienſis, Henricus dux Lotharingiæ, & ciuitates quædam Colonia, Iuliacum, Bunna, &c. Dux igitur Lotharingiæ, copiis contractis, regia præſidia ad Moſam diſpoſita trucidat & capit, dum Henricus quintus Aquiſgrani celebrat cœnam Domini. Quare mox Henricus quintus ducem Lotharingiæ in frequenti Principum conuentu condemnat, maieſtatis reum, hoſtem reipub.
129 pronuncians. Decernitur communi omnium conſenſu contra eum bellum. Interea temporis Coloniæ rebus ordinatis, & vrbe munita, recepit ſe Leodium Henricus quartus, illinc literas ad verbum tales mittit filio & Principibus: *HENRICVS Dei gratia Roman. Imperator Auguſtus, epiſcopis, ducibus, marchionibus, comitibus, cæteriſque regni principibus, gratiam & dilectionem dignantibus eam recipere. Conqueror Deo Omnipotenti, & dominæ ſanctæ Mariæ, & beato Petro principi apoſtolorum, patrono noſtro, & vobis Principibus, omnibus, quæ habemus, contra diuinum & humanum ius ad infamiam & vituperium regni expoliati ſumus, ita vt nihil penitus præter ſolam vitam nobis relictum ſit, vbi cum ferme omnes eſſetis magna ex parte contriſtati, proh dolor, nihil nobis veſtra contulit triſtitia, qui de vobis ſibi ſatisfaceret, voluntas inimicorum noſtrorum odioſa. Et quia cum conſilio & rogatu filii noſtri, fide & ſecuritate vitæ & honoris ab eo primum accepta, fiducialiter & deſideranter Moguntiam in præſentia legati Romani & Principum tenderemus, vt eorum diſpoſitione ageremus tam de ſtatu eccleſiæ & honore regni, quam de ſalute animæ noſtræ, ipſe non eſt veritus in hac voluntate & obedientia nos contra datam fidem capere, & vſque ad periculum mortis fere perducere. Non auſi ſumus ita nos illi credere, vt iniuriis & contumeliis nos pro voluntate ſua, ſicut prius, valeat tractare; quapropter multum rogamus vos, & obnixe precamur, vt pro amore Dei & honore regni, ac honeſtate veſtra dignemini ſtudere, quomodo de iniuria in manibus veſtris nobis illata, per vos poſſimus recuperare iuſtitiam. Nos quoque pro conſilio veſtro & aliorum, qui nos odio non habent, religioſorum virorum, parati ſumus tam filio noſtro, ſi in aliquo eum offenderimus, quam alicui in regno libenter emendare. Præterea, ſicut domino Papæ in præſentia legati ſui & veſtra obedire parati fuimus, ita & nunc parati ſumus, ei omnem debitam reuerentiam & obedientiam ſincero corde & deuotione exhibere, & tam conſilio veſtro, quam ſpiritualis patris noſtri, Hugonis Cluniacenſis abbatis, aliorumque religioſorum virorum, de ſtatu eccleſiæ & ſtatu regni, quantum in nobis eſt, diſponere. Cum igitur ad hæc omnia parati ſumus, rogamus vos, & obnixe precamur, vt pro Deo, & honore regni & veſtro, inſtanter moneatis filium noſtrum, cum ſecundum præfatam ſententiam nulla ei aduerſum nos reſidua ſit occaſio, ammodo deſiſtat nos & fideles noſtros perſequi, & quiete ac pacifice viuere permittat, vt ſupra dicta cum tranquillitate perficiantur. Quodſi noluerit, rogamus vos per autoritatem Romanæ eccleſiæ, cui nos committimus & honorem regni, ne ſuper nos & ſuper fideles noſtros veniatis, quia manifeſtum eſt, eum non diuinæ legis zelo, vel Roman. eccleſiæ dilectione, ſed cupidine regni hoc incepiſſe. Apud quem ſi interpellatio veſtra aliaue interuentio ad præſens non prodeſſe poterit, appellamus Romanum Pontificem & ſanctam vniuerſalem Romanam ſedem & eccleſiam.* Ex hac epiſtola liquet, ipſum non poſt Moguntinum conuentum receſſiſſe metu, vt diximus quoſdam ſcribere, qui Henrici quinti impietatem erga patrem diſſimularunt, ſed contra fidem a filio captum patrem. Ad has patris querelas ſic reſpondit filius, quæ tamen prius paſſim publicari fecit. Verba adſcribam. *Poſt inueteratam per annos circiter quadraginta diſſenſionem imperii Romani, quæ tam diuinas quam humanas pene leges oboleuit, & exceptis motibus omnimodis, ſacrilegiis, periuriis, rapinis & incendiis, ipſum regnum noſtrum non tantum in ſolitudinem, ſed etiam ad apoſtaſiam catholicæ fidei, ſiue in ipſum paganiſmum prope redegit; reſpiciente tandem ſuam eccleſiam diuina clementia, nos eiuſdem Chriſti ſponſæ filii, per Spiritum ſanctum in vnitate fidei æquanimes, eam peſtem reſpuimus, ipſum incorrigibile ſchiſmatum caput, Henricum dictum Imperatorem, zelo Dei & apoſtolicæ fidei obedientia abdicauimus, catholicum nobis, licet ipſius de ſemine natum, regem elegimus; cuius regni principium ſui finem eſſe conſpiciens, etiam ipſe tanquam voluntarius, ſed vt iam eius fatentur literæ, nimis inuitus collaudauit, regalia red-*

*reddidit, filii curam cum regno noſtræ fidei lachrimando commiſit, de reliquo, nullam ſe re-
gni pompam, ſed animæ ſuæ potius medelam vlterius affectaturum ſpopondit: at nunc ecce
priſtinis ſe reddens tergiuerſationibus, præiudicium ſe paſſum per orbem terrarum conque-
ritur, Gallorum, Anglorum, Danorum, cæterarumque finitimarum gentium gladios cor-
dibus noſtris infigere meditatur, ſuper illatis etiam iniuriis recuperare ſibi iuſtitiam precatur,
conſiliis quoque noſtris ammodo promptum obedire ſe pollicetur; re autem vera ſolitis argu-* 130
*mentis caſtra hæc Domini diſpergere, Chriſti exercitum exarmare conatur, &, vt in pro-
patulo eſt, vineam Domini, quæ iam ſero floreſcere cœpit, tam per ſe ſingularem vtique fe-
ram, denuo depaſcere, quam per lupos, illos nimirum, qui ſibi adhærent, peſtilentes homi-
nes demoliri, ac per ſacrilegia ſacerdotum Belial anathemati recidiuo reddere, quaſi (quod
dictu nephas eſt) Chriſtum iam iterum in eccleſia ſua reſurgentem in omnium cordibus cru-
cifigere meditatur. Quapropter placet tam regi, quam vniuerſis regni Principibus, vt
ſenior idem, ne vlla ſibi pateat aduerſum nos iuſta querela, quacunque velit ſecuritate, qua-
cunque maluerit ſtatione, coram præſente ſenatu ſimul & populo cauſam ſuam agat, iuſtitiam
ſuſcipiat, & reddat, vt ab ortu ſchiſmatis, omnibus ſeditionum cauſis, ac ſi nil inde fuerit
diffinitum, vndique diſcuſſis, tam filio quam patri ſua iuſtitia reſpondeat: eccleſiæ vero re-
gnique ſtatus non vt ipſe more ſuo proponit, poſt longas inducias, ſed in præſentiarum his con-
trouerſiis ſublatis, vacillare deſinat. Cum his literis miſit legatos epiſcopos, qui coram ar-
guerent. Legati vix ab ira ſenis liberati ſunt, adeo grauiter hæc tulit. Reſcribit igitur
ad hæc Principibus de filio ſuo odioſiſſime, nempe eſſe hypocritam, nihil ſtudio religionis fa-
cere, ſed iuuenili ſtulta ambitione, & rerum imperitia iam adhuc nihil videre, quid iuſtum,
quidque iniquum ſit. Futurum vt idem velit & ſentiat filius, quæ iam pater (quod poſtea
euenit, quod iam audiemus) ipſum filium perſequuturum malos ſuos conſultores, adulatores
illos, qui iam per deuia ſeducant eum. Rogat ſimul, ſi qui ſint cordatiores, ex bona conſcien-
tia libere iudicent, neminem timeant, quam eum, qui occultas iudicaturus ſit cogitatio-
nes: ſe ſatis ſibi conſcium, nulla cauſa tantopere reſiſtere, quorundam faſtui & dominandi
libidini, quam propter imperii dignitatem & commoda publica;* & cætera in hanc ſen-
tentiam reſcripſit. Quibus reſpondet filius & alii Principes, Senem eſſe delirum
menteque captum, obcæcatum ſcilicet hæreſi. Cur non de ſalute animæ ſuæ co-
gitet, cui iam moriendum ſit; cur non pœnitentiam agat, & redeat ad matrem ſan-
ctam eccleſiam? Quam, docent, graue iudicium ſit habiturus, qui toties Satanæ
ſit traditus, qui imperium ita conturbarit, religionem, bonas leges, ſanctorum-
que conciliorum decreta ſubuerterit, iura eccleſiæ violarit. Huiusmodi multa
literis & legationibus ad eum mittuntur. Hæc vero cum ad ſenem perlata ſunt,
commouerunt eum vehementiſſime. Nam cum ſint ſenes moroſi, non aliter at-
que ægroti (eſt enim ſenectus morbus) etiam in iis, quæ bono animo illis fiunt, mul-
ta ſiniſtre interpretantur, & animi dolore torquentur. Senex ergo furere incepit
in legatos, qui hæc ad eum pertulerunt, & tanto dolore animi affectus eſt, vt ali-
quot diebus non comederit. Henricus quintus ducit exercitum in Lotharingiam,
illamque belli iure ſibi ſubiicit. Senis mors ob animi mœrorem maturata eſt: obiit
enim in his turbis Leodii, & ſepultus eſt illic in monaſterio. Poſt mortem ſenis
filius Coloniam recipit, auxilio epiſcopi eius vrbis. Recipit & reliqua quoque omnia
in gratiam. Leodienſes noluit recipere, niſi effoſſum genitoris ſui cadauer abii-
cerent in locum quempiam, vbi ſolent mortua pecora locari. Tanta erat non re-
ligio hominis, ſed vel in patrem odium, vel ſimulatio, qua eccleſiaſticis inſerui-
re voluit videri. Leodienſes, vt abſoluerentur ab excommunicatione, excom-
municatum cadauer effoſſum extra vrbem ruri ſepelierunt. Sed poſtea eſt rurſus
effoſſum cadauer, Spiram eſt translatum. Quidam ſcriptorum mirantur, hunc
Henricum quartum tantopere odio proſecutum Romanos Pontifices, cum alio-
qui fuerit bonus Princeps, & Deum timuerit, quod teſtantur eius opera: multas
enim eleemoſynas dedit, fueritque inſigniter prudens, & veritatis cognoſcendæ
ſtudioſiſſimus. Quæ autem cauſa odii & excommunicationis pontificum in Hen-
ricum fuerit, ſi quis cognoſcere petit, legat Carionem, qui cauſas reddit. Anno

1108 Domini 1108, mortuo Henrico quarto, Henricus quintus Aquiſgrani in
frequenti Principum conuentu appellatur Imperator, quanquam ante a pa-
tre bis declaratus fuerit rex, &, vt dictum eſt, imperauerat. Poſt comi-
tia illa Aquiſgrani, iterum ſequenti anno Francofurdiæ conueniunt Prin-
cipes & Imperator, deliberantque de bello ſuſcipiendo contra Polonos,
qui tributum Imperatori debitum dare recuſabant, regemque ſibi elege-
rant, ipſique coronam impoſuerant. Qui tum Imperatoris erat ſummuscon-
temptus. Quare conſcripto exercitu, in eos proficiſcitur. Rex ante Imperatoris
131 aduentum in caſtris eſt, pugnatur aliquoties multo vtrorumque ſanguine, ad ex-
tremum vero vicit Imperator, milite Germano fretus, & potentia ſua. Polonis igitur
in fidem receptis, tributoque veteri aucto, propter belli expenſas, reuertitur in
patriam, comitia ſtatim a reditu celebrat Ratisponæ, vbi cum Principibus confert
ſuum conſilium de profectione ſuſcipienda in Italiam. Approbantibus inſtitu-
tum eius Principibus, comparat exercitum magnum. De peditatus multitudine ni-
3000 hil certi accipio, magnum fuiſſe ſcribitur; equitatus vero fuit millium 3000. ex
Germania, quibus, vbi venit in Italiam, adiuncti ſunt plures alii. In Italia omnes
ciuitates & proceres obuiam veniunt, reuerenter excipientes munera offerunt,
Aretio excepto, nam illi primum inſidiis & dolo circumuenire Imperatorem cona-
ti ſunt: ſed non ſucceſſit. Deinde palam reſtitere, multis Italis clanculum adiu-
uantibus. Quamobrem propugnacula eorum expugnauit primum, deinde vr-
bem cepit, & diripiendam dedit militibus, exemplum ſtatuens, ne quæ alia ciuitas
talem rebellionem tentaret. Deinde profectus eſt Sutrum, vbi legati pontificii
obuii veniunt Cæſari, excipiunt Cæſarem, nomine Paſcbalis Pontificis, & apoſtoli-
cam benedictionem illi paratam eſſe, modo eccleſiæ priuilegia vetera confirma-
ret, & exemplo præceſſorum ſuorum augeret. Et multa alia de iure Cæſaris &
Pontificum ſunt tractata. Henricus omnia iuſta ſe facturum, nec latum unguem
a patrum decretis diſceſſurum, promittit: ſed hoc etiam velle a pontificiis exigere,
vt nihil amplius aliudue conentur, quam acceperint a maioribus. Se fore legum
cuſtodem, id eſſe officium ſuum, non habiturum perſonarum reſpectum, nul-
lum, qui a legibus inſtitutionibusue maiorum diſceſſerit, ſe paſſurum. Quæ re-
ſponſio Henrici quinti terruit pontificios, nam patre viuente, in omnibus ſe fore
ſubditum Romanæ ſedi prædicarat ſæpe, propterea que cum patre bella gerere vo-
luit videri, quod pater nimia libertate in exigendis officiis eccleſiaſticorum vtere-
tur. Mirabantur igitur nouas voces, & oris libertatem inſolitam. Multis autem
vtrinque commutatis, tandem conuenerunt conditionibus & legibus certis. His
conſtitutis, & literis iuramentisque confirmatis, proficiſcitur Imperator Romam,
cui omnes bominum Romæ degentium ordines procedunt ordine obuiam, cum
reliquiis, cantu & gratulatione excipiunt Henricum, deducuntque eum vsque in
beati Petri Baſilicam, vbi Papa miſſam celebrat. Poſtquam ſumpſit Papa ſacramen-
tum, vertit ſe ad Cæſarem, ei quoque miniſtrat panem, corpus Domini, in teſti-
monium fœderis, factæque pacis perpetuo ſeruandæ. Dum Cæſar ſumit ſacra-
mentum de manu Papæ, ecce eccleſiaſticorum quidam Principes, quos male ha-
bebant Cæſaris minæ de conſeruandis patrum conſtitutionibus, in templo per ar-
matos ſeditionem tumultumque excitant, corporis Henrici cuſtodes ſuis locis de-
turbantes, eum capere nituntur. Cæſar ſuis ipſius manibus vim repellens, vix
euaſit. Cæſar ad exercitum vbi venit, colligit ſuos, ſuccenſus ira ſupra modum, ad
vrbis portas properat, non clauduntur portæ (neque enim ſperabant reſiſti tanto
exercitui Germanorum poſſe.) Omnes excuſabant ſe, inuitis magiſtratibus factum
aſſerebant, omnes, qui rei illius ſeditionis eſſent, pollicentur ſe dignis ſuppliciis af-
fecturos, vel Imperatori tradituros. Sed Henricus perſuaderi non potuit, furit in
vrbe in omnes, magnam ciuium & clericorum multitudinem trucidat, Papam ca-
ptum tenet cuſtoditum, extorquet ex eo confirmationem omnium, quæ optauit,
& extorquet coronam benedictionemque, quæ conferri conſueuerant Imperatori

a pon-

a Pontifice Rom. extorquet iuramenta, ſigilla, bullas, & conſtitutiones. Poſtea liber factus Papa, coronam Romæ imponit Henrico quinto. Sed ne iterum vulpes incideret in laqueum, cuſtodes corporis plures, inſtructiores, diligentius obſeruantes dominum, & propiores habuit. Præterea ante templum equitatum iuſſit expectare. Vbi autem res finita eſt feliciter, omnes cecinere, *Gloria in excelſis Deo*. Accepta corona & apoſtolica benedictione, Romæ omnia compoſuit, ratione, qua potiſſimum fides & pax perdurare iudicauit, omnia iuramentis interpoſitis roborauit. Vbi Romæ imperium ſatis pro virili confirmauit, ad reliquas Latii ciuitates cum copiis profectus, ſimilibus rationibus, quibus Romæ, omnia diſpoſuit. Cogebaturque Italia tota iurare, ſe neque conaturos aliquid contra Imperatorem, neque aliquid molientibus re aut conſiliis adfuturos, ſed contra, imperii dignitatem defenſuros facultatum iactura & vitæ, ſi opus ſit, periculo. Omnes, quod petiit, fecerunt. His hoc modo ſtabilitis, incolumis cum incolumi exercitu (præter paucos amiſſos in ſeditione Romæ, de qua iam diximus, & quosdam ex morbis mortuos) in Germaniam venit. Porro vix Italia egreſſus, & in 1112 Germaniam reuerſus Cæſar, excommunicatur a Pontifice & collegio epiſcoporum & cardinalium: neque enim arbitrabantur, ſe teneri iure per vim extorti iuramenti, neque inimicis eccleſiæ fidem ſeruandam iudicabant. De qua re in vita Paſchalis plura ſcribuntur. Hæc contra Cæſarem excommunicationis lata ſententia, eccleſiaſticos fere omnes, multosque ſeculares Principes alienauit ab Imperatore. Turbantur non mediocriter imperii res; plurimumque negocii eſt exhibitum Henrico. Multi conſpirant aduerſus eum. Quibus ex cauſis Moguntiam conuocat imperii Principes, vt ſe excuſet, reſpondeatque accuſatoribus, & ſicubi erret, mutet ſententiam. Sed Principum nulli veniebant, præter vnum atque alterum epiſcopum, quibus quoque non conueniebat cum Romano Pontifice. Henricus vehementer doluit, ſimul ira ſuccenſus, iterum ad omnes nuncios mittit, vt veniant, ſuam innocentiam cognoſcant. Paratum, ſi quis oſtendat ſe non recte ſentire, mutare ſententiam. Nihil aliud ſe quærere, quam imperii conſtantem & felicem ſtatum, &c. ſed nihil efficit, nulli veniunt. Quod vbi intellexerunt Moguntini, quos, adhuc viuente patre, vehementer afflixerat, eorumque agrum, propterea, quod patris partes fouebant, vaſtarat, putabant ſibi occaſionem datam vlciſcendi ſe, quoniam videbant eum deſtitutum præſidiis, & omnes imperii Principes inimicos habere: quare arma arripiunt, & eum obſident incluſum in aula ſua: cum penitus eſſet in manu Moguntinenſium, minati ſunt ei, niſi omnia, quæ petant, largiatur, concedat, & confirmet, moriendum illi cum omnibus ſuis eſſe. Itaque cogebatur facere, quicquid illi volebant. Inter reliqua poſtulabant epiſcopum ſuum Adelbertum, quem iam in tertium annum captiuum tenebat, reſtitui in locum ſuum. Idque mox facere coactus eſt. Poſtquam vero votis eorum ſatisfactum eſt, & iureiurando confirmata a Cæſare ſunt illis omnia, ſoluerunt obſidionem. Cæſar igitur hinc abiens, quocunque venerat, amicos nullos inueniebat. Conſpirarant epiſcopi & Principes cum Paſchali Pontifice. Anno Domini 1116. 1116 omnes eccleſiaſtici & ſeculares maiores in imperio magiſtratus conuenerunt Coloniæ, vt de Henrico quinto capiendo, aut ſaltem deponendo, deliberarent. Aderat quoque Romanæ ſedis legatus cum excommunicationum fulminibus in Henricum. Imperator ſuo nomine mittit ad comitia Epiſcopum Herbipolenſem, cum mandatis huiusmodi: Imperatorem paratum accuſatoribus reſpondere, iudicibus Principibus, non decere cauſa non audita vllum condemnare, & Satanæ tradere. Libenter ceſſurum, ſi erret, & ſatisfacturum ex ſententia imperii Principum. Imperatorem hactenus omnia feciſſe, & a quibusdam diſſenſiſſe propter imperii Remp. Hoc genus cum epiſcopus, vir facundus, multa dixiſſet, & humiliter petiiſſet, vt audiretur, etiamſi putent certum eſſe, quod iniuſtam cauſam habeat, propterea, quod imperitis & ignaris rerum ſuſpectum eſſe poſſit, ſi audierint inauditum (præſertim cum cupiat pro ſe dicere, & rationem factorum reddere)

condemnatum, nihil effecit, imo ipſe quoque in diſcrimen non ſolum famæ, ſed etiam vitæ venit. Serio enim cum mandata expoſuiſſet, ſerio cum Imperatore ſentire contra Romanam ſedem eſt iudicatus. Nihilque aliud reſponderunt epiſcopo legati Cæſaris, quam, ipſum eodem loco habituros, & excommunicaturos, niſi deſinat hæretico impio, filio diaboli, Henrico, patrocinari. Epiſcopus metu ſe excuſat, bona fide ex Henrici, non ſua dixiſſe ſententia. Hoc officium legati fuiſſe. Promiſitque eum vitaturum ceu hæreticum, nec cum eo poſthac quicquam commertii habiturum. Rediit igitur Herbipolin epiſcopus, Cæſari nihil reſponſi afferens, & vitaturus Henricum, nec acceſſit ad eum, vt ſatisfaceret pontificiis. Cæſar iraſci, mala fide legatione functum dicere, cogere, vt omnia dicat. Epiſcopus rem narrat ordine, quo pacto pene venerit in diſcrimen vitæ. Quibus auditis, cogit epiſcopum, vt non ſolum ſecum comedat, ſed etiam coram illo miſſam celebret, quod erat magnum piaculum. Epiſcopus, quum primum potuit, ſe ſubduxit, & iterum ad concilium Coloniæ reuerſus, quid illi acciderit, exponit,
1133 abſolutionemque eſt conſecutus. Quam ob cauſam Cæſar vehementi ira commotus eſt, idcirco ducatum Franciæ Orientalis, qui erat epiſcopi Herbipolenſis, *(a)* dat Conrado Sueuorum duci, filio ſororis ſuæ. Henricus igitur Imperator vbique ab omnibus excluditur, ab omnibus contemnitur, omnes eum vitant, ceu membrum putridum. Quare iterum Romam proficiſcitur, ſuppliciter admitti ad oſcula pedum Pontificis, gratiamque & miſericordiam petit, ceu ſeruus, qui grauiter deliquit, a domino ſuo. Pollicetur Imperator, ſe facturum, quicquid imperauerit Pontifex. Mirum eſt, quam iniqua petierint pontificii a Cæſare ſic humiliato: nihil enim illi reliquerunt, quam ſolum nomen. Magni erant in Germania tumultus, dum Cæſar fuit in Italia. Factioſorum collecta multitudo vaſtabat multa monaſteria, & alia ſacerdotum collegia. Legibus nullus erat locus, qui potuit plus, plura ſibi arrogabat. Eratque plane miſer Germaniæ hoc tempore ſtatus, populo in varias & diſcordantes partes diuiſo. Cum autem tam iniqua a Cæſare exigeret Papa, nihilque ſupplicando proficeret Cæſar, confugit ad vim armorum, iratusque omnia diripienda militi concedit. Potitus vrbe, eiicit Papam, aliumque in eius locum ſubſtituit. Interea epiſcopi & Principes in Germania moliuntur aduerſus Henricum, quicquid poſſunt, multos, qui erant a parte Cæſaris, alienabant ab eo variis modis. Saxones excitant, vt contra Imperatorem armis ſumptis, cogerent quoque, qui nolebant rebellare. Henricus igitur, vtcunque compoſitis in Latio rebus, quam celerrime redit in Germaniam, ducitque copias in Saxones, quibus cum congreſſus, vicit eos pugna cruenta, componitque res, vt potuit difficultate & infelicitate ſtatus rerum Germanicarum, rurſumque in Italiam proficiſcitur. Pontifex, hoſtis Cæſaris, interea dum Imperator abfuit, coniunxerat ſibi ſocios, inter quos præcipui erant dux Apuliæ, & dux Campaniæ. Sed Henricus, fugato Papa ex Roma, abſolutionem accipit a Pontifice, quem ipſe elegerat, & nominauerat Gregorium octauum. Hoc Pontifice confirmato, & Romanorum fidei commendato, per Italiam pœnas ſumpſit de omnibus ciuitatibus, quæ aduerſæ parti adhærebant, totoque Latio pacato & ſubiecto ſibi & Pontifici ſuo, reuertitur in Germaniam. Non diu poſt Henricus quintus Moguntiam obſidione circumſeptam premit, vt neque inferri neque efferri quicquam poteuerit, tum per Rhenum, tum per terram. Moguntino epiſcopo & vrbi auxilium laturi Saxones, cogebant copias. Vbi hoc ſignificatum eſt Henrico, conſcribit plures milites in Alſatia & apud Rauracorum Baſileam. Principes Germaniæ vtroſque ad pacem hortati ſunt, & Henrico perſuaſerunt, vt rem totam componendam crederet imperii Principibus, arbitris. Conuentus Principum generalis Herpiboli habendus eſt decretus; in eo conuentu communis pax eſt conſtituta, vt, quicquid in his Germaniæ ſeditionibus & partium motibus eſſet ademptum vel eccleſiaſticis,

(a) Compara Syntagma Iuris publici *cap. III. §. XII.*

cis, vel ſecularibus, id cuique redderetur: ſi qua contentio de iure incideret, vt illa
ſine mora iudicaretur apud iudices, quos conſtituebant Principes, legeque gra-
uem pœnam ſtatuebant temere litiganti: raptores & factionum autores, vbicun-
que in imperio deprehenderentur, a magiſtratibus quam primum e medio tol-
lendos decernebant: quod vero attinet ad excommunicationem, Romanæ ſedi
relinquebant Principes. In hoc conuentu redierunt Germaniæ Principes cum Im-
peratore in gratiam: Cæſar enim ſatis expertus, ſe ſolum aduerſus tot non poſſe
perſequi ſuam ſententiam, cedit, maluitque de iure ſuo concedere, quam omnia
miſcere, & multum ſanguinem effundere, quod videbat neceſſario futurum, ſi
vellet perſeuerare in ſuo propoſito, quod vtile & ſalutare alioqui iudicabat impe-
rio. Wormatiæ, ſtatim poſt hunc conuentum, fuit alius, de ſtabilienda pace in-
ter Principes, concordia enim poſt tot factionum calamitates omnibus cordi fuit:
ibi a pontificiis legatis, quorum autoritati & poteſtati ſubiecit ſe propter pacem,
eſt abſolutus, & in ſinum Romanæ eccleſiæ receptus Henricus quintus, cum o-
mnibus, qui cum ipſo excommunicati erant. Quid autem conceſſerit Romanæ ſe-
di, per hæc verba Imperatoris intelligimus, quæ ad literam ſic habent: *Ego Hen-
ricus Dei gratia Romanorum Imperator Auguſtus, pro amore Dei & ſanctæ Romanæ eccleſiæ,
& domini Papæ Calliſti* (*nam hic receptus a Roman. erat*, & Gregorius octauus eiectus,
quem Imperator fecerat Papam) *& pro remedio animæ meæ dimitto Deo & ſanctis eius
apoſtolis Petro & Paulo, ſanctæque catholicæ eccleſiæ, omnem inueſtituram per annulum & ba-
culum, & concedo in omnibus eccleſiis fieri electionem & liberam conſecrationem, poſſeſſio-
nes, & regalia beati Petri, quæ a principio huius diſcordiæ vſque ad diem hodiernum, ſiue
tempore patris mei, ſiue etiam meo ablata ſunt, quæ habeo, eidem ſanctæ Romanæ eccleſiæ re-
ſtituo; quæ autem non habeo, vt reſtituantur fideliter, iuuabo, poſſeſſiones etiam omnium
aliarum eccleſiarum & principum, & aliorum tam clericorum quam laicorum conſilio Prin-* 134
*cipum, quas habeo, reddam; quas non habeo, vt reddantur, fideliter iuuabo. Et do veram
pacem Calliſto ſanctæque Roman. eccleſiæ, & omnibus, qui in parte ipſius ſunt, vel fuerunt,
& in quibus ſancta Rom. eccleſia auxilium poſtulauerit, fideliter iuuabo.* Illam reſigna-
tionis formam Calliſtus accepit, ſed manu Imperatoris ſubſcriptam & ſigillo con-
firmatam. Contra vero Pontifex ſe quoque obligauit Cæſari in hac forma: *Ego
Calliſtus, ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio Henrico, Dei gratia Romanorum Imperatori Au-
guſto, concedo electionem epiſcoporum & abbatum Teutonici regni, qui ad regnum pertinent,
in præſentia tua fieri abſque ſimonia & aliqua violentia: vt ſi qua inter partes diſcordia e-
merſerit, Metropolitani, & comprouincialium conſilio vel iudicio, ſaniori parti aſſenſum
& auxilium præbeas, electus autem regalia per ſceptrum a te recipiat, exceptis omnibus,
quæ ad Rom. eccleſiam pertinere noſcuntur, & quæ ex iis iure tibi debet, faciat, ex aliis ve-
ro partibus imperii conſecratus, infra ſex menſes regalia per ſceptrum a te recipiat; de qui-
bus vero niſi querimoniam feceris, ſecundum officii mei debitum, auxilium præſtabo, doque
tibi veram pacem & omnibus, qui in parte tua ſunt, vel fuerunt tempore huius diſcordiæ.
Data anno 1122, nono Calend. Octob.* Hæ obligationes Imperatoris & Pontificis in 1122
maxima populi corona ante vrbem Wormatiæ, in campo iuxta Rhenum lectæ
ſunt, & paribus datæ. Hoc autem factum eſt, vt quam plurimi eſſent teſtes. Poſt
hunc alterum conuentum habuit Babenbergæ, vbi de muneribus Pontifici Rom.
mittendis eſt actum. Nam Imperator declarare voluit animum ſuum erga Ro-
man. Pontificem quare legatos Romanos regalibus muneribus donatos dimiſit. Poſt
hæc Otho, epiſcopus Babenbergenſis eccleſiæ, vir non vulgariter religioni dedi-
tus, miſit Pomeranorum genti vicarium ſuum, virum pietate & facundia præſtan-
tem, vt apud illos apoſtolatu fungeretur, nam adhuc nihil de Chriſto audierant.
Hoc prædicante, Chriſtianam religionem aſſumpſerunt, & operibus fidem teſtati
ſunt. Othone Friſingenſi teſte, Vangiones hoc tempore defecerunt ab Impe-
ratore, & eius ſuburbanam villam, in qua ſæpe ſe oblectare ſolebat, deſtruxerunt,
& expulerunt, quos ſciebant Cæſari ſtudere. Quæque circa vrbem & in vrbe ha-

bebat, ſibi vendicauerunt. Quam ob cauſam Cæſar, contractis copiis, vrbem eorum obſedit, & cum per proditorem quempiam ſciret horam, qua ciues erupturi eſſent, ſuos clam ita diſponit, vt obſtructis portis milite, reditus fugientibus non pateret: quare magna ciuium cædes fit, plurimi capiuntur, pauciſſimi elabuntur fuga, capti alii, alii membris mutilati, plurimi oculis orbati dimittuntur in vrbem, quo ſpectaculo ciues in magiſtratus, defectionis autores, ſæuire inceperunt, itaque diſcordia in vrbe orta, & clade magna accepta, petunt pacem, quam conſecuti ſunt, magna pecunia data, nec ſine libertatis mediocri iactura. Poſt hanc vrbem ſubiugatam, Imperator vrbes in Rheni ripis ſitas inferioris Germaniæ, in ordinem redegit. Qua re confecta, omnino ex animi ſententia apud vrbem Traiectum Pentecoſten celebraturus, in morbum lethalem incidit, vbi ſenſit nullam ſpem vitæ relictam, conuocat ſuos proceres & Mechtildem vxorem ſuam, quid velit de facultatibus ſuis poſt mortem fieri, indicat, teſtamenta conſtituit, de imperii rebus conſulit: inſignia regia & coronam imperialem dedit conſeruanda diligenter in arce munitiſſima Hamerſtein. Quæ poſtquam omnia compos rationis iis, quibus plurimum fidei habuit, commiſit, functus fato eſt, anno Domini 1125, Imperii anno 15. Spiræ delatum
1125
cadauer regali pompa ſepultum eſt.

DE

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS. SEPTIMVS.

HEnricus quintus nullam reliquit prolem; fuerunt illi ex ſorore Hagna
nepotes, Fridericus dux Sueuiæ, & Conradus dux Franciæ Orientalis. Poſt huius igitur Imperatoris mortem, ſine cunctatione, Principes imperii conueniunt Moguntiæ: ibi cum multi malis artibus ambirent imperium, incorrupta Principum electorum integritas quatuor regni optimates deſignat (teſte Gotfredo Viterbienſi) *(a)* Fride- 1135
ricum ſcilicet ducem Sueuorum, Lotharium ducem Saxoniæ, Luitpoldum Marchionem Auſtriæ, & Carolum Flandriæ comitem. Ex his quatuor deſignatis, quem potiſſimum eligerent, aliquot dies deliberarunt; tandem tamen Lotharius concordi ſententia electus eſt, vir humanitatis amator, fortiſque animo. Multos male habuit, quod non de progenie Henrici quinti quiſpiam electus erat, præcipue vero, qui erant de illius genere, contemptum grauiter ferebant. Quare Lotharius ab illis ſibi periculum fore facile intelligens, nihil omiſit, quicquid ad minuendos eos facere putauit. Fridericus & Conradus, Henrici quinti nepotes, multa contra Lotharium machinati ſunt: & aliis quoque cauſas fiduciamque rebellandi dederunt. Quapropter Lotharius timens illos, primum non armis debellandos, ſed excommunicationibus deterrendos cenſuit, idcirco excommunicati ſunt ab Honorio Papa: illi nihil mutati excommunicatione, quin potius magis irritati, contrahunt copias; Conradus creatur a Friderico fratre & aliis quibusdam rex. Factus rex, ſtatim cum copiis magnis verſus Romam vertit ſigna, in itinere omnia ſuo nomini ſubiicit. Mediolani ab epiſcopo coronatus eſt corona ferrea. *(b)* Multa liberalitate vſus eſt in itinere, omnia recepturum ſperauit, vbi ſubiiceret ſibi Italiam. Cum in Italia impenſis (eduxit enim ſecum magnum exercitum) & largitionibus, quam facultates ferebant, maioribus exhauſtus totus eſſet, & ſimul audiret, Lotharium Imperatorem Sueuiam & Franconiam hoſtiliter vaſtare, in Germaniam redit, coniuncturus ſe cum fratre Friderico: verum vbi attigit patriam, deſperatis rebus ſuis, cum Lothario fœdus facit, depoſitaque regia appellatione, ſuis contentus vixit. Vlmam vix expugnare potuit Lotharius, tanta conſtantia & fide ciues vrbem defenderunt, obſediſſe eam diu accipimus, ſuburbia incendiſſe, tandem arietibus, aliiſque machinarum generibus muros diruiſſe, & multitudine militum obruiſſe oppidanorum paucitatem. Verum, poſt mortem Lotharii, Conradus Imperator eam vrbem, propter ſingularem virtutem & conſtantiam, amans, magnificentius ædificari iuſſit, quam antea fuerat, privilegiis & agri latitudine, villis, monaſteriis eam egregie donauit & ornauit. Quæ omnia hodie poſſident Vlmenſes feliciter aucta, & in maius prouecta. Nec mirum tam proſpere creſcere, & tam diu durare, quæ tam laudabilem originem habuerunt.
Anno Domini 1141, Henricus, Auſtriæ dux, magnum exercitum per Germaniam 1141
conſcripſit, & aduerſum Vngarorum regem Geiſam duxit. Rex Geiſa, aduentu Ger-

(a) *p. XVII.*
(b) Coronatus equidem Conradus fuit Modoetræ, ab Archiepiſcopo Mediolanenſi Anshelmo, non vero corona ferrea, quæ demum ab Henrico VII. Imp. originem habet; prout demonſtraui Synt. Iuris Publici *cap. VIII. §. XXVIII.* ſed ordinaria.

Germanorum cognito, omnes in Vngaria, qui bello per ætatem corporiſve vires idonei videbantur, ex iis elegit circiter octo millia, quos iudicauit robore corporis & animi virtute præſtantiſſimos, reliquis quoque in certas partes diuiſis, miſitque per longas viarum ambages, qui a tergo hoſtem proficiſcentem impedirent, vltimum agmen carpendo; miſit & ad latus partem, qui quoque conſtituta hora aggrederentur hoſtem, quam per ſignum indicaturum ſe prædixit, ipſe rex cum reliquo exercitu in planitie expectat hoſtem, factis in campo cæcis foſſis, & acutiſſimis ferramentis impleuit eas foſſas. Tot inſidiis in hoſtem inſtructis, iuſſit domi manere eccleſiarum miniſtros omnes, & orando Deum propitium reddere patriæ, ne concederet hoſti diripiendas miſerorum facultates, adeſſetque ſua cupientibus tueri, non aliena rapere. Idque clerus ſedulo die noctuque fecit. Illi igitur, qui erant miſſi ad deuorandum hoſtem appropinquantem, cum venerunt in eum locum, ad quem miſſi erant, hoſtem ſequuntur, carpuntque ex impedimentis quædam, & eos, qui aliqua cauſa impediti ab exercitu procul aberant. Neque potuerunt conſequi Germanos, qui expeditis itineribus plurimum anteceſſerant, multo nimirum profecti longioribus itineribus, quam rex ituros iudicabat. Sed cum ventum eſſet ad flumen quoddam, quod erat tranſitu difficile, propter impeditas ripas magis quam aquæ altitudinem, conſecuti ſunt Vngari Germanos, ſed equitatu tantum: neque enim pedites aderant. Cum Henrici copiarum pars tranſiiſſet, pars adhuc hæreret in citeriore ripa, equitatus vero Henrici longius proceſſiſſet, Vngari equites magnam multitudinem interfecerunt. Neque enim opponere ſe hoſtibus potuerunt oneribus graues, oppreſſi ex improuiſo. Itaque qui non fuga elapſi ſunt, occiſi aut capti ſunt omnes, & magna pars commeatus venit in poteſtatem Vngarorum. Miſit ad illos, qui erant poſt hoſtem miſſi, rex nuncios, iuſſitque ad flumen caſtra munire, vt ſic, qui ex
136 Germania ſequerentur, impedirent. Nam fama erat, multo maiorem multitudinem primis auxilio miſſam venire: ſed nemo veniebat, nec tamen inutile erat conſilium de caſtris a tergo hoſtium muniendis: nam commeatum, qui ex Germania ſequebatur, intercipiebant. Rex igitur Henricum in caſtris ſub dio poſitis expectat, habens inſidias a latere abſconditas. Vbi appropinquauit cum Germanis Henricus, opponit caſtra Vngaris. Rex ſtatuit ſe continere in caſtris, cunctandoque tardius hoſtem potius ſine ſuorum ſanguine, quam cito non ſine ſuorum cæde vincere. Sciebat enim, hoſtes neque habere, neque poſſe ſequi commeatum. Cum igitur Henricus videret, ſe in magnis difficultatibus conſtitutum, diligenter circumſpicit, an regis caſtra expugnari poſſint: cumque videt nullam ſpem, educit ſuos, acieque inſtructa conatur procedere ad diripiendos agros hoſtiles; ſed rex id quoque præuiderat futurum, foſſis cæcis factis in ea agri regione, per quam ſuſpicabatur profecturum hoſtem. Quare vbi ventum eſt ad cæcas foſſas, mittit equitatum rex ſuum, qui hoſtem abeuntem adoriantur, quo magis properet, & in foſſas incidat, idque accidit. Nam Vngaris equitibus appropinquantibus, arctius coniungunt ſe, aliuſque alium trudit, & ſemper ad progrediendum propellit: quiſque enim dum cauere vult in tanta multitudine, ne ipſe primus equitibus expoſitus ſit, incredibile eſt, quantum promouerit exercitus: neque enim conſiſtere cum vult, poteſt, ita fruſtra clamant, qui in primo agmine in foſſas detruduntur. Equitum vero quoque primum impetum non ſufferentes, magis in foſſas incidunt, ex quibus ſe expedire non potentes, a ſuis proſternuntur. Hoc cum rex in caſtris animaduerteret, educit omnes, quos ſecum habuit, & Henricum in fugam agit, multis Germanorum millibus occiſis. Henricus cum paucis reuertitur in Auſtriam ſuam. Galliæ eccleſia illis temporibus multa habebat cum Germanorum diſſentientia. Innocentius Pontifex Roma expulſus, ritus & ceremonias earum compoſuit, fretus Principum fauore. Quod Innocentii eccleſiæ pacificandæ ſtudium, & religionis amor omnes Principes ei beneuolos reddidit, eſtque illi Lotharius reſtitutionem pollicitus. Quare Lotharius, Principibus eccle-

eccleſiaſticis & ſecularibus adiuuantibus, magnas contrahens copias, iter in Italiam parat, vt reſtituat Innocentium in pontificatum. In itinere nuſquam propter vllam cauſam moratus, cito cum Pontifice venit Lotharius Romam, exceptique (quia habuerunt magnum Germanorum exercitum) honorifice ſunt a Romanis, latuit enim, neſcio vbi, antipapa. Romæ igitur omnibus ordinatis, Lotharioque glorioſiſſime a Pontifice Innocentio corona imperiali exornato, paratur reditus in Germaniam. In itinere igitur omnia in Latio pro ſua voluntate ordinat Cæſar, & redit in Germaniam: Babenbergæque ſua familia viuit, illicque cauſas grauiores omnes imperii iudicat, & componit diſcordantia. Babenbergam ad Lotharium veniſſe tradunt beatum Bernhardum Claræuallenſem, vt reconciliaret illi Fridericum & Conradum, Henrici quinti nepotes, quos Imperator in gratiam recepit, motus precibus ſancti viri Bernhardi. Itaque per Germaniam pace florente, nullis palam diſcordantibus, parat expeditionem in Polonos, qui rebellabant, & tributum debitum dare recuſabant. Poloni vero bellum timentes, Imperatori obuiam mittunt ducem ſuum cum magnis muneribus, quem occurrentem in Saxonia ad ſe admittere noluit, niſi tributum prius perſolueret, quod duodecim annis non ſoluebant, debebant autem ſingulis annis quingentas libras. Præterea iurarent, ſe obtemperaturos imperio in perpetuum. Hæc omnia dux fecit, & præterea dona dedit magna. Atque in hunc modum pacem fecit cum Polonis. Et in eadem expeditione regem Daciæ imperio ſubiecit ſola nominis autoritate. Et ab Vngarorum rege munera maxima eodem tempore Imperator accepit. Hæc dum ad ſeptentrionem a Cæſare geruntur, Romæ antipapa rurſum erigit ſe aduerſus Innocentium, fiuntque vehementes Romæ motus, populo in factiones diuiſo. Innocentius mittit legatos in Germaniam ad Lotharium, exponit rem ordine, quid Romæ a diſceſſu eius actum ſit, rogat per communem pacem eccleſiæ, vt quam primum rebus conſulat, in Italiam quam ocyſſime volet: indies enim aduerſariorum vires creſcere, eosque in vulgus ſpargere de Cæſare mendacia, eſſe occupatum in Germania, Principes bellum aduerſus eum parare, nihil præſidii reliquum in eo eſſe: deſtitutum enim vbique amicis & ſociis. Hæc vbi Lotharius audiuit, ſelectiſſimorum militum copias parat, maiores illis, quas antea in Italiam duxerat, ducit eas per vallē Tridentinā in Italiam. In itinere Cremonenſes & Mediolanenſes occurrunt Cæſari obuiam, petunt vtrique a Cæſare contra alteros auxilium. Nam diu inter ſe bellum geſſerunt. Imperator, auditis vtrisque, & cauſa percognita, Cremonenſes condemnauit, & imperauit, vt impenſas, & omnia damna Mediolanenſibus reſtituant. Legati vbi hanc Imperatoris Germani contra ſe ſententiam domum retulerunt, Cremonenſes vrbem munire, præſidia, vbi opus videbatur, diſponere, itaque ſe Lothario opponere conantur. Imperator eorum agros & caſtella depopulatus, vrbem præterit, venitque Papiam, cuius vrbis ciues magna pecunia gratiam Imperatoris emerunt, iuraruntque in leges eius. Æmilienſes & Bononienſes quoque occurrunt, oblatis muneribus gratiam & pacem petunt; peragrauit totam Italiam omnes ciuitates in deditionem accipiens. In Campania & Apulia non mediocriter laborauit, cum Rogerio præliis aliquot dimicans, & eum ſuperans, & fugientem vsque in Calabriam parte exercitus perſequens. Omnia autem vbique ſubdit ſibi Lotharius, & eccleſiæ reſtituit, quæ Rogerius rapuerat. Apuliam viro forti, ſummo amico ſuo, Rainaldo tradit Cæſar, vltra mare fugato Rogerio. Antipapa interea temporis moritur, Romanique vno ore, corde autem minime, Innocentium agnoſcebant Pontificem. Quare Imperator, Italia imperio ſubiecta, & Pontifice in locum reſtituto, in Germaniam reuertitur. Ecce in itinere, non procul a Tridento, lethaliter ægrotare cœpit, & in ruſtico tugurio, in monte hærente, moritur, anno regni ſui duodecimo. Cuius morte audita, Itali factionibus & ſeditionibus, magno Italiæ malo, omnia confundunt. Rogerius, rurſum contractis in Sicilia copiis, Apuliam recipere conatur, ſed victus a Rainaldo (cui Lotharius Germanos milites diſcedens reliquerat) fugit in Siciliam. Sed non diu poſt Rainaldo vita defuncto, Rogerius reuerſus Apuliam

137

recepit, omnibus nobilibus Apuliæ vel occiſis vel in exilium eiectis, hinc ſeipſum Siciliæ regem nominauit. Et a Pontifice Innocentio exigit belli impenſas, præ-
1138 terea multa mala illi facit. Anno Domini 1138. exceſſit e viuis Lotharius, a cuius morte ſtatim Conradus, dux Sueuorum, in conuentu principum eligitur ad imperium, apud Confluentiam; omnes principes in hoc eligendo vnanimes fuerunt, præter Saxones & Henricum, Bauariæ ducem, cui cognomen fuit Superbus; Henricus enim, dux Bauariæ, cum haberet imperialia inſignia, quæ moriens Lotharius illi potiſſimum commiſerat, quoniam gener erat Lotharii, ſibi imperium iuſtius deberi arbitrabatur: reſiſtebat igitur & contradicebat illi electioni. Conradus igitur Babenbergæ comitia celebrauit prima imperii ſui, ad quæ Saxones venerunt, & mortui Lotharii vxor cum eis, petieruntque quædam ab Imperatore, nomine viduæ. Quæ Saxonibus & viduæ Conradus, quia æqua videbantur, conceſſit. Hoc modo gratiam & pacem Saxones conſecuti ſunt. Boioariorum dux Henricus illa comitia deſpiciens, non venit, quanquam vocatus, & expectabantur ab eo imperiales faſces. Poſt hunc conuentum, alium indixit Ratiſponæ celebrandum, præcipue propter Henricum Bauarum rebellem. Vocatus igitur eſt Ratiſponam, additis minis, niſi veniat. Henricus Principum conſenſum, & ſimul Saxonum cum Conrado concordiam & reconciliationem intelligens, imperialia inſignia Ratiſponam mittit, nimirum coronam, lanceam, & crucem. Simul mittit ſuos oratores, ſed tam apte dicere non potuere, vt potuerint Henrico placare Imperatorem: quem Conradi in ſe animum animaduertens Henricus, cognomento Superbus, in Germania nihil videns, quod contra Imperatorem pro ſe faciat, vertit ſe in Vngariam & Italiam: quare ad Rogerium mittit legatos, & adhortatur clam, vt ſtrenue pergat; Rogerius nihil egens ſtimulo (ſatis enim ſponte currebat) multos iam amicos imperii, inter quos erat Robertus, dux Capuæ, ex Italia expulerat, qui omnes ad Conradum venientes auxilium petebant. Sed Conradus veritus, ne Superbus aliquid in Germania noui moliretur, non auſus eſt excedere Germania, quæ quomodo in eum eſſet affecta, nondum plene ſcire poterat. Conrado enim perſuaſum erat, nouo Principi nihil eſſe contemnendum, quantumuis leue. Innocentius cum diu Imperatorem fruſtra expectaſſet, Romæ & per reliquam Italiam collectis copiis, proficiſcitur in Apuliam aduerſus Rogerii furores: ſed cum non ſatis peritos militarium rerum duces, & exercitum ex quibuslibet obuiis leuibus ocioſis nebulonibus haberet, prælio victus eſt, & Papa cum cardinalibus & epiſcopis, qui expeditionem eum ſequebantur, captus eſt a Rogerio. Porro rex
138 Rogerius, vbi cognouit Papæ & cardinalium ingenium nonnihil, liberos dimiſit, & reuerenter comitatos Romam deduxit. Qua in eos beneficentia & liberalitate conſecutus eſt id, quod ſperarat, nempe Pontifex communi cardinalium conſenſu eum in regem vnxit, & coronauit, appellauitque eum regem Siciliæ. Rogerius igitur, vt ſtabile eſſet regnum ſuum, Conrado negotium, vbicunque fieri poſſet, faciendum iudicauit. Quare Guelfonem & Henricum, duces Bauariæ, adiutos pecuniis contra Conradum concitauit. Rex quoque Vngarorum Conradum Imp. minus potentem optans, omnemque occaſionem eum minuendi captans, poſtquam audiuit, Bauarorum duces eius hoſtes eſſe, adhortatus eſt eos, clamque pecuniam & rei militaris fortiſſimos viros miſit illis, ſimul conſilia eum aggrediendi dat. (Rex enim ille Vngarorum erat vir incomparabili prudentia in bellicis rebus) & ſimul pollicetur maiora auxilia, ſi bellum ſerio & forti conſtantique animo gerant. Rogerius interea non ceſſat in Italia ſuum regnum propagare latius, & ſtabilire omnibus modis. Et ciuitates optimateſque Italiæ de imperio partim blandimentis, partim donis, partim minis abducere & abſterrere. Etiam apud Innocentium Pontificem effecit Rogerius, vt Imperatorem Conradum multis rationibus impediret. Conradus hæc intelligens, hoſtium conſilia non contemnenda iudicauit, ſed quam primum contra eundem. Comparatis igitur copiis maximis, ducit contra Guelfonem, qui cum ſuis copiis erat in minori Rhetia, non longe a caſtro

caſtro Flochberg. Conradus magnam militum multitudinem habuit ex Sueuia, & ex illis agris, qui nunc ſunt Heluetiorum, & ex Hercynia ſilua. Dux Bauariæ Italos & Bauaros in ſuo habuit exercitu. Vterque ergo confiſus virtute ſuorum militum, congrediuntur. Sed Guelfonis acies, impetu Conradi, perturbata eſt ſtatim poſt coitionem primam. Quare in pedes ſe coniicientes, diſſipati fugiunt in montes. Ipſe quoque Guelfo montium ſilueſtrium latebris vitam debuit. Magna multitudo capta eſt in eo prælio, ex Italis & Bauaris. Guelfo iterum breue poſt tempus ſuas recollegit copias, aduerſus quem Conradus mittit filium ſuum, Henricum iuuenem, bellicis laudibus cum quouis veterum conferendum. Hic Henricus cum hoſte conflixit non procul ab oppido Winſperg, eumque vicit & fugauit. Hoc oppidum, poſt prælium, obſidione ad deditionem redactum, conceſſit Henricus, Conradi filius (alii Conradum ipſum in obſidendo oppido adfuiſſe ſcribunt) matronis & virginibus, propter gratiam, fauorem & amorem erga muliebrem ſexum, vt, quæcunque humeris portare poſſent, liceret efferre, quæ neglecto muliebri mundo & precioſiore ſuppellectili, maritos ſuos humeris impoſitos extulerunt ſecum. *(a)* Et hæc induſtria, coniugalisque amor Principi totique exercitui admirationi & voluptati fuit. His bellis confectis, & ducibus Bauarorum fractis, Conradus cogit Herbipoli comitia Principum, vbi Henrici ducatum aliis tradit, proſcripto Henrico. Henricus ad amicos ſuos in Saxoniam ſe contulit, & expoſuit eis fortunas ſuas. Quorum auxilio vehementer afflixit eos, quibus Cæſar dederat ducatum Bauariæ; & cum iam eſſet recuperandæ ditionis ſpes, morbo corripitur Henricus, paucisque diebus ægrotus obit. Poſt mortem patris filius, cui quoque nomen erat Henricus, bellum, Saxonibus adiuuantibus, a patre inceptum proſequitur. Adfuitque quoque Guelpho patruus illi: ſed poſt multam cædem, ob paupertatem a propoſito coacti ſunt deſiſtere. Multa his temporibus ſcribuntur apparuiſſe in Germania paſſim, acies armatorum inſtructæ, gladii in aëre, armati per aëra non aliter atque per terram gradientes, miſſas celebrantes ſacerdotes, & miniſtrantes angeli, & cætera. Quæ cum a vero abhorreant, muliercularumque deliramenta, ſeu fabulæ, quibus pueri terreri ſolent, ſint, non dicam. Vt ad Imperatorem Conradum redeamus. Hic Conradus Germaniam, patriam ſuam, impenſiſſime dilexit, multis egregiis ædificiis exornauit. Norinbergam vrbem non Germaniæ modo, ſed etiam totius Europæ, imo orbis terrarum ornamentum, hic Conradus auxit ædificiis, inſtitutis & priuilegiis, debetque illa ciuitas magnam ſui partem huic Imperatori. Monaſteriumque illic ad ſanctum Ægidium fundauit, viasque circa eam vrbem, vndique latrociniis obſeſ-
ſam, tutas reddidit. Anno a natiuitate Domini 1126. die Mercurii in hebdoma- 1126
da feſti Pentecoſtes, per totam fere Germaniam pruinæ frigore perierunt arborei fructus, & fruges, vites, cum fertiliſſimum omnia pollicerentur annum. Frumentariæ fruges erant in flore, tenerrimus in vitibus abundabat humor: quibus
cauſis eſt factum, vt expoſitiſſima frigori fuerint. Poſt gelu hoc, mox 16. Calend. 139
Iulii imbres ſecuti ſunt tanti, vt aluei torrentum & fluminum capere aquam non potuerint, & exundatione frumentum & pabulum plurimum perierit. Totaque ea æſtas pluuioſa fuit. Quæ cauſa fuit, vt apes pene omnes per Germaniam perierint. Autumno proximo, varia morborum genera ſecuta ſunt. Circa vel ante hæc tempora, Bernam & Friburgum in minori Burgundia ædificauit dux Sueuiæ, Bertoldus de Zeringen, qui ædificauit etiam arcem Briſaci, ex qua Burgundiam bello diuturno afflixit. Leguntur igitur in porta hi verſus inſculpti:

Hanc

(a) Commentum eſt *TRITHEMII Chron. Hirſaug. ad a. 1140.* Quem ſequitur *NAUCLERUS vol. II. Gen. XXXVIII. p. 827. CRUSIUS Ann. Suev. p. II. lib. X. cap. III. SCHATENIUS Ann. Paderborn. Tom. I. p. 755.* Sed merito illud reiicit *LEIBNITIUS notis ad Monachi Weingartenſis Hiſtoriam de Guelphis p. 789.* & *ECCARDUS de uſu & præſtantia ſtudii Etym. in Hiſtoria §. V.*

Hanc dux Bertoldus portam ſtruxiſſe notatur,
Ex qua propria fraude Burgundia depopulatur.

Quanquam quo tempore hic Bertoldus vixerit, non concordes ſcribunt, nec ego auſim quicquam aſſerere. Hic Bertoldus cum parua equitum manu ſæpe incurſionem in Burgundiam fecit, retulitque magnam prædam. Belli cauſa erat, quod duci Burgundiæ commiſerat filium inſtituendum in militari diſciplina, quem dux Burgundiæ tractauit contumelioſius. Bertoldus igitur reuocat filium domum, & copiis in Bernenſium Friburgenſiumque agro conſcriptis, ducit eas in Burgundiam, cui dux Burgundiæ ſe opponit. Cumque vtrinque aliquandiu leuioribus præliis pugnaſſent, tandem Bertoldus, cum in ea regionis parte illi omnia eſſent infeſta, Briſacum ſe recepit, illius munitionibus fretus, bellum diu gerit cum Burgundionibus. Hanc familiam de Zeringen peruetuſtam, amplam & diuitem fuiſſe, teſtantur vetera eius monumenta, quæ adhuc hodie viſuntur per Germaniam. Ruthardus de Zeringen, Alſatiæ Princeps, fundauit monaſterium Gengenbach,& alia magna quædam monaſteria, & donarunt eccleſias multas per Alſatiam, non vulgaribus muneribus. Bezelinus & Gebiſo fratres, ex familia illa, inceperunt & perfecerunt monaſterium monialium in Sultzberg, vbi ſepulti ſunt. Gebhardus ex ea familia, epiſcopus Conſtantienſis, fundauit monaſterium ſancti Petri Conſtantiæ. Sunt alia multa virorum & mulierum huius familiæ nomina, quæ multis locis paſſim per eccleſias leguntur lapidibus monumentorum inſcripta. Teſtanturque inſcriptiones illæ, pluſquam octingentos annos hanc familiam durauiſſe. Quod rarum eſt, propterea mihi viſum eſt notabile. Oportet enim bonæ conſtitutionis corporis fuiſſe illam familiam, quæ tam diu durare potuit: bonamque conſtitutionem boni quoque mores ſecuti ſunt neceſſario; ſicut neceſſe eſt, malam corporis temperiem malos etiam animi mores ſequi. Etſi non ignorem, eſſe benedictionem Domini: ſed Dominus ſolet per huiuſmodi media benedicere. His temporibus fuit conuentus Principum eccleſiaſticorum & ſecularium Moguntiæ, in quo eſt tractatum de doctrina & morum probitate viris probatis in monaſteria conſtituendis, qui iuuentutem nobilium potiſſimum, (quos bene inſtitutos & humanitate imbutos, vtile eſt multis) moribus & diſciplinis inſtituerent. Nec fere ex nobilibus quisquam erat, qui non in monaſteriis educaretur. Hinc virgines caſtæ & modeſtiſſimæ nuptui dabantur in timore Domini educatæ. Turcæ & Saraceni in Aſia Chriſtianos afflixerunt miſerrime. Quos miſeratus Ludouicus, rex Galliarum, conſcribit copias, comparatque omnia bello neceſſaria, & in
1146 Aſiam nauigat. Anno Domini 1146. Conradus quoque, Romanorum rex, a Pontifice & Principibus reliquis rogatus & adhortatus eſt, ad eam expeditionem ſuas vires præcipue ex Germania conferat. Quare, comparatis exercitu & apparatu omni ad tam longinquam expeditionem neceſſariis, verno tempore, per Bauariam & Auſtriam, & Vngarorum fines profectus eſt, in magnis æſtatis caloribus peruenit Conſtantinopolim, cum toto exercitu incolumi, præter paucos æſtus impatientiores in itinere aut mortuos, aut ægrotantes relictos. Hic eſt cum omnibus ſuis omni honore exceptus ab Imperatore Conſtantinopolitano Emanuele, quo cum multa de imperio, multaque de Turcis contulit, & adiutus ab eo commeatu, nauibus & nautis in Syriam per mare venit ſecundis ventis. Poſtea Iconeum, quæ eſt Lycaoniæ Metropolis, applicuit. Hactenus, quocunque venerunt, vſi ſunt felicibus ſucceſſibus, & omni humanitate excepti ſunt a regionum incolis. Imperator Conſtantinopolitanus viarum duces dederat noſtris, qui noſtros per deuia duxerunt, ab Iconio ſemper pollicentes breui venturos in regionem, omni genere frugum & pabulorum plenam, noſtri ſequebantur longis itineribus, cumque pene omnem conſumpſiſſent commeatum, nocte clam ex caſtris ſubduxerunt ſe duces.
1140 Qua cauſa ignoratur, ſuane malitia, an mandato Emanuelis ſui domini, an pecunia corrupti a Saracenis, an propterea, quod ex ignorantia ſeduxerint ſe & noſtros

noſtros: & cum noſtros viderent nullum habere commeatum, idcircoque iraſci timuerint ſibi, dubium eſt, quanquam tam bonos viros fuiſſe narrant, vt totus exercitus fere nihil peius ſuſpicatus ſit, quam quod ignorantia errarint, & nullum finem ſciuiſſe viæ. Luce igitur orta, duces nuſquam apparent. Imperator conuocat Principes, conſultant, quid in tanta difficultate faciendum ſit: pars cenſebat progrediendum, alii conſulunt redeundum. Quod fieri non potuit: aut enim breuius inueniendum iter ad homines, vbi inueniant alimenta ſibi & iumentis, aut moriendum: tam longo itineri enim ad redeundum, quæ habebant alimenta reliqua, non ſufficiebant. Vicit igitur ſententia eorum, qui iudicabant, quam primum iter arripiendum, & procedendum, forte enim breuius iter eſſe. Cum igitur aliquantulum proceſſiſſent, illis, qui in primo agmine fuerunt, obuiam Turcarum equites veniebant, qui noſtros laceſſebant, freti celeritate ſuorum equorum. Noſtri gaudebant, ſe videre homines, quanquam hoſtes eſſent: ſic enim aliqua ſpes aliquo modo apparebat fame conſumptis. Igitur hoſtes ſecuti fugientes, ceu fideles itineris duces, conſpexerunt magnarum copiarum hoſtilium aciem aduerſus ſe venire. Quare noſtri fame debilitati, quam primum mori, aut victores hoſtium caſtris potiri cupiebant. Inſtruunt igitur vtcunque aciem in locorum magna iniquitate, & quanquam viderent, propter famem ſe non diu poſſe prælii labores ferre. Ventum eſt igitur ad pugnam, diuque pugnarunt vtrique fortiter. Iamque hoſtes aliquot paſſus ceſſerunt; noſtri vero fame deficientes, non ſatis inſtanter inſecuti ſunt: quamobrem rurſum conſtiterunt hoſtes, & debilitatis noſtrorum viribus, opprimuntur multitudine Turcarum. Nec tamen fugæ ſe commiſerunt, ſed omnino defecti omni corporis robore, animi tamen vigore pugnantes, cadunt. Vbi Conradus Imper. videt omnes trucidari, nullamque ſpem victoriæ prorſus relictam, hortatur, vt paulatim pedem referant, ſed nihilominus hoſtem repellant cedentes, vt non totus exercitus deleatur. Supererat autem vix media exercitus pars. Hoſtes inſecuti ſunt eos fere miliare, in editum locum ſic paulatim peruenerunt noſtri, vnde facile hoſtem repulerunt, loci freti opportunitate. Circa crepuſculum igitur muniunt leuiter locum, nam bene non poterant, deerant enim vires, & deerant inſtrumenta ad fodiendum. Ea nocte equos aliquot mactarunt & comederunt, quibus vehementer opus habuiſſent ad vehendos vulneratos & alioqui debiles. Per totam eam noctem clamarunt ad Dominum Deum, vt non in finem relinqueret populum ſuum. Peruenerunt autem ſequentibus diebus non procul a Nicea, vbi quidam cibos inuenerunt. Subſequentem igitur conſtituunt expectare Ludouicum, regem Gallorum, nam breui adfuturum ſperabant. Rex igitur Galliarum Conſtantinopoli non minori honore, quam Conradus eſt exceptus, & deductus ab Emanuele, Imperatore Græcorum. Vbi in Bithyniam peruenit, rumor ad illum perfertur, Imperatorem Conradum exercitum ſuum pene totum amiſiſſe. Hic Ludouicus rex exanimatus eſt dolore pariter & metu (nam non minus confidebat Conradi copiis quam ſuis) conatur cauere, ne hæc fama in exercitum ſuum perueniat; ſed nullis vinculis potuit contineri fama, malum ocyſſime creſcens. Vbi exercitus Gallorum de clade Conradi audiuerunt, ſtatim animi deiecti ſunt. Multis vero de reditu in patriam conſultantibus, rex properare, & ſe cum Conradi reliquiis coniungere ſtatuit. Igitur Ludouicus paucis poſt diebus peruenit ad caſtra Imperatoris. Germani, viſis Gallis, reſpirant; Galli vero, exercitus Germanorum calamitate ob oculos poſita, ſpiritus amittunt. Imperator & rex Ludouicus diligenter conſiliis communibus deliberant, quid faciendum ſit, poſtque longas diſputationes tandem conſtituunt, Epheſum vna proficiſci; quo vbi peruenerunt, Imperator ſiue faſtum Gallorum non ferre volens, ſiue propter paucitatem ſuorum, ſiue quod parum cenſuit regiis copiis territis confidendum, cum ſuis recta reuertitur Conſtantinopolim. Vbi oppreſſus hyeme, manere aliquot menſes cogitur, neque enim per hybernum cœlum ventis turbatum nauigare poterant. Rex vero Galliarum E-

phesum relinquens, peruenit ad Venandrum flumen, quod tranſire noſtros prohibebant Turcæ, quare ad fluminis illius vada hæſit per aliquot dies exercitus regius: verum quotidie alacriores reddebantur Chriſtiani, & cupiebant vltroque poſtulabant milites hoſtem aggredi. Nam ripæ fluminis non erant eiuſmodi, vt magnopere aut noſtros impedirent, aut hoſtes iuuarent.

141 Ludouicus igitur clam per deuia mittit, qui alio loco conentur tranſire, qui repulſi ab hoſtibus redeunt ad exercitum, & affirmant, propter paucitatem non potuiſſe ſe pertranſire; quod ſi plures fuiſſent paulo, nullam difficultatem fuiſſe in tranſitu. Quare cum rex videret in longitudinem aliquot miliarium præſidiis hoſtium ripas munitas, diuidit exercitum in aliquot partes, quas ſimul ac ſe in diuerſis locis tranſmittere velle, quo hoſtes minus perſeuerarent coniuncti in vno loco. Diſcedunt igitur noſtri, tanquam quidam aſcendentes in ſuperioribus locis, quidam deſcendentes in inferioribus locis velint pertranſire flumen: hoſtes igitur nihil aliud conſilii ſubeſſe putantes, cum & antea idem facere conati fuerunt noſtri, dimittunt in omnes partes ſuos; noſtri autem, vt præceptum illis a rege erat, velociſſime reuertuntur, & regem tranſeuntem ſequuntur. Et plane ſic omnia ordinata erant, vt non diſceſſiſſe, ſed præcedentibus tantum primum locum dediſſe videri poſſent, nam vna acies facta eſt, antequam primi ad hoſtes venerint. Hoſtes vero, quo iuſſi a ducibus fuerant ire, profecti, expectant hoſtem. Tandem ſero ſine ordine concurrunt, cum primi iam eſſent cæſi, vel fugerent. Eſtque hoc Ludouici conſilio factum, vt ſine ſuorum magna iactura infinitam hoſtium multitudinem occiderit, & magnam prædam adeptus, lætus cum hilari exercitu longius pergit. Magnus terror ab hoc prælio inuaſit omnes earum regionum inhabitatores. Omnia igitur ſine negocio capiunt, magnam omnium rerum copiam vbique inueniunt. Sed dum illi geſtientes victores indulgent genio, hoſtes colligunt magno ſtudio vires, & occaſionem opportunitatemue captant, qua vlciſcantur ſe, & focos & aras tueantur. Noſtris igitur iter facientibus per montem, ſine ordine, hoſtes a latere in vertice montis irruentes in noſtros, diuidunt illos, qui præceſſerant, ab illis, qui ſequebantur. Itaque hoſtes, noſtris paucis in ſummitate montis facile victis, facile ex ſuperioribus locis in noſtros, ſub oneribus preſſos, tela & lapides mittunt. Pugna fit magna, Chriſtianis diuiſis vtrinque in hoſtes impetum facientibus, Turcis magnos lapides deuoluentibus. Magnus noſtrorum numerus cadit. Nox dirimit pugnam. Silente nocte noſtri, qui in extremo agmine fuerant, reuertuntur rurſum ad montis radices, & circuitu itineris longo iungunt ſe illis, qui ſuperarant montem. Magnam cladem in prælio acceperunt Galli, & commeatus, qui ſequebatur, ſequi non poterat. Quare fames non parua afflixit exercitum. Tandem, poſt longa itinera & magnas difficultates, Satiliam peruenerunt, quæ vrbs eſt ſubiecta Imperatori Conſtantinopolitano. A ciuibus eius vrbis noſtri adiuti nauigant ad portum S. Symeonis, vbi aliquot dies moratus eſt, vt feſſos recrearet, & vulneratis adhiberet curam. In eo portu occurrit regi Francorum Raimundus, Antiochiæ rex, cum donis, & reuerenter exceptum ducit ſecum Antiochiam. Petitque Raimundus a rege Ludouico, vt aliquot vrbes adiiceret ſuo principatui poſſet virtute Gallorum; ſed negat Ludouicus, vllam cauſam tam magnam eſſe, quæ eum reuocare a propoſito poſſet, Hieroſolymam enim omnino ſe profecturum. Quare Antiochia diſcedens, Hieruſalem petit Ludouicus cum exercitu. De his omnibus, quæ acciderunt regi Gallorum poſt diſceſſum ſuum, audiuit Conradus Imperator, qui hybernarat, vt diximus, Conſtantinopoli: quare hyeme trans acta, conſtituit petere potius Hieroſolymam, ciuitatem Dei, quam domum cum ignominia redire. Quamobrem nauigat recto curſu ad portum Aconenſem, & poſtea, vt in longiſſimo itinere breui ſitu, Hieroſolymam peruenit. Effundit autem Imperatori Conrado ſe obuiam vniuerſa ciuitas Hieruſalem. Rex, clerus, populuſque deinceps ibant; & introductus eſt in ſanctam ciuitatem. Pauculis poſt diebus nunciatur aduenire Ludouicus rex; cui obuiam miſe-

miſerunt patriarcham cum clero. Rex in ciuitate manſit: hocque factum eſt, vt declararetur Conradus Ludouico maior. Introduxerunt ergo magnifice regem Gallorum. Vbi igitur loca ſancta viſitarunt rex & Imperator, duce rege Hieroſolymitano & patriarcha, conuenerunt de rebus regni Hieroſolymitani conſulturi, quo ſtabilirent, quæ infirmiora videbantur, & adiicerent alia. Communi autem conſilio ſtatuunt, Damaſcum vrbem obſidere, quæ vrbs potentia ſua multum Hieroſolymitanis nocuit. Ea vrbs eſt ſita in planitie, habetque exilem agrum; ſed cultura induſtriaque fit fertiliſſimus. Neque enim tam infelicis ingenii terra reperitur vlla, quæ non fructum ſuum proferat, ſi colatur, & feratur ſeminibus, quæ non recuſat natura ſoli. Copiis igitur iunctis, tres reges, Hieroſolymitanus, Imperator, & Galliarum rex, ad Damaſcum iter faciunt per montem Libanum. Vbique ad vrbis Damaſcenæ mœnia veniunt, muniunt caſtra multis locis, quo includant oppidanos. 142 Cum primum noſtri acceſſerunt, Turcæ ante vrbem, in hortis, maceriis & denſis arboribus munitis ſe continebant, noſtros hinc repellere conantes, ne propius ad ciuitatem caſtra admouerent. Et ſane non nullius negocii fuit illinc deturbare, & intra mœnia cogere: ſagittis enim in noſtros iaculantes, damnum dederunt non paruum; ſed noſtrorum virtus hortos, oppidanis in vrbem compulſis, occupauit. Iis igitur muniendis dum noſtri occupantur, eruptione facta, Turcæ in noſtros magno impetu ruunt; ſed multis occiſis in vrbem repellunt. Sed breui poſt tempore iterum erumpentes repulſi ſunt. Poſtquam vero in ea parte vrbem videbant inexpugnabilem, altera vrbis pars credita eſt minus firma: quare per flumen noſtri traduxerunt exercitum. Quod vbi factum eſt, ex loci natura potuerunt oppidani noſtros prohibere (occupatis prioribus noſtrorum ſtatiuis) ab aquatione & commeatu. Quam ob rem fruſtra aliquoties conati expugnare vrbem, tandem ſitim & famem diutius ferre non potentes, neceſſario obſidionem ſoluunt, & Hieruſalem repetunt. Conradus igitur quam primum vtile eſſe iudicans redire ad imperium, veritus, ne longior abſentia aliquid domi mali pareret. Quare comparatis nouis quibuſdam & veteribus reparatis nauigiis, credit ſe itineri nomine Domini. Non multo poſt ſequitur eum Ludouicus rex; ſed in itinere incidit in claſſem Saracenorum, & ab illis capitur. Eodem forte tempore Rogerius, de quo ſupra, Saracenos mari & terra ſuperauit: regem Tuneſii eo anno vicit, & illi pacem conceſſit, propter promiſſum ingens tributum. Cumque Rogerius per maria vbique claſſe victor liber vagaretur, incidit, diſponente maris, terræ, & cœli Domino, in claſſem Turcarum, quæ habebat captum Ludouicum, regem Gallorum. Naualis igitur pugna commiſſa eſt, vincit Rogerius, claſſis tota hoſtium venit in manus Rogerii, regem Ludouicum viuum liberat magno cum gaudio. Atque hoc modo redit tandem poſt multa diſcrimina & multos labores domum Ludouicus rex. Conrado vero in eo reditu, quod ſciam, nihil grauius accidit. In Germaniam vbi venit, curauit diligenter ea, quæ ad religionem & communem pacem ſpectant, diſcordias hominum ambitioſorum ſtultas compoſuit, eccleſias ornauit, & fundauit nouas. Sed hæc fruſtra fieri, * niſi ſint in eccleſiis perſonæ vitæ ſanctitate inſignes, quibus nihil cordi, quam oratio & gloria Dei ſit, quique faſtum huius mundi vanitatem eſſe intelligant. Non diu vero poſt reditum in Germaniam, cœpit laborare morbo Conradus, quo quotidie ingraueſcente, tandem obiit diem, & regalibus adhibitis ritibus, ſepultus eſt in monaſterio Lorch in Sueuia. Inſcriptio ſepulchri adhuc illic legitur. Mortuus eſt anno imperii decimo quinto.

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS-OCTAVVS.

STatim poſt Conradi mortem, multis imperium ambientibus, & innouare multa cupientibus, electores Principes Francofordiæ conueniunt, & eligunt, poſt multam deliberationem, Sueuiæ ducem, Conradi tertii nepotem ex fratre Friderico, Fridericum primum, qui cognominatus eſt Barbaroſſa. Et quanquam multi anhelarent ad imperium, donisque Romæ & in Germania clanculum agerent; tamen hic concordibus omnium Principum ſuffragiis eſt electus. Poſt electionem Aquisgrani coronam imperialem accepit, in conuentu vtriusque ſtatus, ſecularis & eccleſiaſtici, Principum plurimorum ex Italia, Gallia & Germania. Et vndique ex longioribus nationibus ſtatim legationes cum muneribus venerunt multæ. Erant tempore electionis huius Principis in Germania omnia vilia: vino ad extinguendam calcem vtebantur bono: frumenti non minor erat copia. In hac que rerum copia pax erat, nec vsquam graſſabatur peſtis. Eo tempore in collegiis monachorum & monialium iuuentus educabatur ad bonam frugem. Quanquam aliorum Principum formam non deſcribere ſoleam, breuis cupiens eſſe; tamen non
143 poſſum mihi temperare, vt non huius viri corporis formam attingam, paucisſimis tamen. Corpore mediocris habitus & ſtaturæ fuit, fronte hilari, ſereno vultu, oculis ſplendentibus; ſeueritatem coniunctam cum comitate in facie tota præ ſe tulit. Libet hic aſcribere, quoniam non inelegantes mihi videntur, verſus Guntheri Ligurini, de hoc Imperatore ſic canentis:

Nobilitate viget, claroque hinc ſanguine reges,
Inde duces contingit auos, facundia dulcis,
Forma nitens, animuſque ſagax, manus impigra, ſollers
Conſiliis, belloque ferox, & pace modeſtus.
Mente ſenex, ætate puer, prudentia rerum,
Certus amor, robuſta fides, conſtantia mentis,
Nec frangenda malis, nec ſuſtollenda ſecundis,
Laudis amans, largitor opum, crudelibus atrox,
Tranquillus placidis, ferus indomituſque ſuperbis,
Supplicibus facilis, iuſtis pius, aſper iniquis,
Fortis ad inſtantes caſus, prudenſque futuri,
Præteritique memor, ſociis bonus, impius hoſti.

Huic Imperatori quantum debeat Germania, prædicari ſatis non poteſt. Vtinam, quibus rerum habenæ regendæ commiſſæ ſunt, exempla illa ob oculos haberent die nocteque. Statim poſt acceptam coronam, Mersburgi Danorum rex regiam coronam de manu Cæſaris accepit, & imperio iurauit ſe futurum fidelem. Multos conuentus in multis locis celebrauit, in quibus omnibus nulli rei ſtudere eſt inuentus unquam, quam publicis commodis ſtudere. Quare initio imperii ſtatim meruit nomen patris patriæ. Gallia diſſidebat vehementer, ſed Fridericus Imperator eam compoſuit. Erat magna diſſenſio inter Henricum, ducem Saxoniæ, & Henricum, Luipoldi Marchionis Auſtriæ fratrem. Uterque enim Noricum

cum ducatum ſibi arrogabat: vterque allegauit ius & cauſas, in ſpeciem ſaltem probabiles. Hanc litem Cæſar dirimere cupiens, magnopere laborauit. In ſuperioribus eſt dictum, qua cauſa Conradus Imperator Henricum Superbum repulerit a ducatu Bauariæ. Eum autem ducatum Luipoldo, Marchionis Auſtriæ filio, contulit. Hic Luipoldus admodum adoleſcens mortuus, reliquit ducatum Henrico fratri ſuo. Hæc fuit cauſa magnorum motuum in regionibus Norici ducatus, Sueuiæ & Bauariæ: cæſique ſunt multi eam ob cauſam. Fridericus Imperator multa tentauit, quibus componeret rem, ſed diu nihil proficere potuit: ita odio occalluerant pertinaces animi. Tandem adhibitis Germaniæ Principibus omnibus, hac ratione pacem inter eos ſtatuit: Ducatum Boioariorum Henrico de Saxonia reddidit. Nam hæreditario iure ad eum pertinebat, quem parentes & auus eius poſſederant. Henrici vero Auſtriaci animum alio modo placare conatur. Cum enim ante Marchionis titulum tantummodo haberet, appellat eum Auſtriæ ducem. Quare hic Henricus, nomine Marchionis in ducis titulos mutato, alter Henricus vero ducatu Bauariæ contentus, deponit iram. Hac diſcordia prudenter per Imperatoris induſtriam ſedata, Guelfo, frater Henrici ducis Saxoniæ, palam coram Principibus conqueritur, ſe iniuſte negligi, & ſuis facultatibus priuatum. Cui patrocinatur dux Bauariæ Henricus, germanus frater eius. Fridericus rex Rom. cupiens & hunc placare, contulit illi Marchiam Tuſciæ, ducatum Spoleti, & principatum Sardiniæ. Hi fratres Guelfo, & Henricus dux Bauariæ, fuerunt auunculi Imperatoris Friderici; quæ conſanguinitas cauſa fuit potiſſima propenſi ad eos iuuandos animi. Hoc enim peculiare hic Princeps habuit, quod omnibus viribus & ſtudio ſuos euexit, & beneficiis affecit; ſed (quod laudabile eſt) non quoquo modo. Nam nuſquam iniuſte deprehenditur, quenquam ex ſuis iuuaſſe per oppreſſionem aliorum. Erat illi frater Conradus, quem Palatinum comitem Rheni fecit, vita defuncto Hermanno comite Palatino, hærede nullo relicto, ad quem iure perueniret Palatinatus. Hic Conradus, Imperatoris frater, Heidelbergam oppidum & arcem ædificando ampliauit & decorauit, ante eum enim nihil illic erat nomine memorabili dignum. Libenter enim eo loco habitauit. Collegium ſacerdotum in Neuuenburg iuxta Heidelbergam mutauit in monaſterium monialium, & annuos reditus auxit. Cauſa mutationis hæc fuit: In oppido voluit doceri & inſtitui pueros, aliaque habebat virorum monaſteria, in quibus inſtituebantur pueri ingenui. Hoc autem voluit eſſe ſcholam puellarum ingenuarum, vbi in pudicitia ad timorem Domini, & ſanctam maritorum poſt 144
nuptias obedientiam, puellæ inſtituebantur. Credidit enim, ſeculum, quod tum erat, & aliquot, quæ poſt anteque erant, nullam magis ſalutarem rem vnquam inſtitutam, quam tales ad vtrumque ſexum ludi inſtituti, hoc eſt monaſteria, ex quibus prodibunt tot caſtæ ad maritos virgines, quæ factæ matronæ ſuam prolem educabant, ad modum, quo ipſæ erant educatæ, aut domi, aut in monaſteria traditam. Ex illis ſcholis prodibant iuuenes, modeſtia & timore Domini, humanitateque præditi. Neque erat vllus nobilium, qui ſuos non tradiderit inſtituendos in has ſcholas, vbi erant præceptores, vacantes lectioni & orationi & ieiuniis. Quam aliam cauſam putas eſſe tam bonorum Principum & modeſtiſſimæ nobilitatis, qui fuerunt per aliquot ſecula? Nemo fere a Carolo Magno Principum fuit, qui non in monaſteriis educatus ſit a puero. Confer priores Nerones ad illos Principes, de quibus partim iam dictum eſt, partim dicemus in ſequentibus. Et ſi vllum ſeculum eſſet futurum (quod omen Deus auertat) quod inſtitutionem illam ſanctam iuuentutis & religionem contemneret; ſuo magno malo & infelicitate eſſet viſurum inhumanitatem & impietatem omnium hominum, a maximo vſque ad minimum; & nulla eſſet viciſſitudinaria affectio humanitatis futura: quale ſeculum videntur minari futurum ſacræ literæ, cum prædicunt, charitatem nullam aliquando in hominum cordibus futuram. Quare qui timent Dominum, & non exuerunt omnem humanitatem, huiuſmodi ſcholas augeant,

 ſuis

ſuis facultatibus in eas collatis. Vt ſint vero boni in eis viri, qui ſeruiant Domino, quibus religionis verum ſtudium, amor proximi, bona literarum ſtudia cordi ſint; curandum eſſe non nego, & Dominum orandum, vt tales mittat. Et in ſuperioribus dictum eſt, Principes optimos hoc ſummo ſemper ſtudio curaſſe. Erat Friderico Imperatori vxor, filia Marchionis de Vogſperg, quam ille conſanguinitatis nomine, teſte Abbate Vrſpergenſi, habere non potuit: quare repudiauit eam. An fuerint aliæ (quod quidam putant) cauſæ, neſcio. Duxit poſt diuortium aliam, filiam Rainaldi Burgundiæ comitis, quæ peperit illi Henricum, Fridericum, Conradum, Philippum, & Othonem. Fridericus, in Germania omnibus diſpoſitis feliciter, paceque inter omnes firmata, conſcribit exercitum; comparatiſque omnibus ad profectionem neceſſariis, verſus Italiam mouet caſtra. Vbi cum copiis Italiam attigit, veniunt illi obuiam Mediolanenſes; petunt priuilegia quædam; petuntque Cumæ & Laudæ dominium; magnam pecuniam promittunt; & cauſas, quur petant, addunt. Sed cum apud Imperatorem æquum & iuſtum eſſet pecunia precioſius; non potuit induci, vt adimeret iſtis, illis adderet. Mediolanenſes igitur non ferebant æquo animo, quod negauit illis id, quod petebant. Volentes autem ab vrbe ſua quam longiſſime Imperatorem cum exercitu iter facere, per difficilia deuia circumduxerunt eum per tres continuos dies. Tandem intellecto eorum conſilio, & fortaſſis aliquid peius metuens, recta petit, contra Mediolanenſium conſilium & voluntatem, Mediolanum. Cumque vrbi appropinquaſſet, pro iuſto precio exercitui neceſſaria petit: quod cum negarent, iratus Cæſar Roſatum, caſtrum eorum egregium, quod habebat ſupra quingentos in præſidio armatos, capit, & incendio conſumit totum, & omnem agri eorum regionem peruaſtat, vſque ad vrbis portas. Nec mediocris timor in vrbe fuit, ne expugnaret vrbem: multas, præter dictum caſtrum, eorum arces deiecit: nominatim vero Gailardam, Trecam, & Minimam deſtruunt ferro & igne. Perque Padum flumen exercitu traducto, Curam vaſtant vrbem, Aſtam incendunt, Dertonem obſident & capiunt, vrbem præſidiis & loci natura munitiſſimam. Papienſes aliorum iactura damnoque docti, Imperatori obuiam veniunt, & ſe ſuaque omnia commendant, cum magna reuerentia coronatum in vrbem ducunt. Aliquot dies illic commoratus, officiis eorum oblectatus eſt. Diſcedens illinc per Longobardiam, Romaniam, Tuſciam, & Sutrium, Romæ appropinquauit. Ibi Pontifex Romanus cum ſuis cardinalibus, epiſcopis totoque clero occurrit Imperatori, offerens illi primum coronationem, imperialemque conſecrationem. Deinde agit cauſam ſuam aduerſus Romanos, qui intulerant illi iniurias. Deque rebus eccleſiaſticis & Repub. Romana multa collocuti, perueniunt Romam. In Baſilica diui Petri imponit imperialem coronam Friderico Pontifex in magna hominum frequentia. Romani vero conati ſunt exercitum Germanicum Imperatoris ex improuiſo opprimere. Quare per portam Adriani erumpunt magna violentia & impetu in Germanos: quibus parati Germani opponunt ſe, & occiſa magna eorum multitudine, magna etiam capta, fugant. Qui conatus Romanorum poſtquam male ceſſit, pacem petiere & gratiam ab Imperatore & Pontifice, quam aſſecuti ſunt: & redditi ſunt illis capti. Omnibus igitur Romæ diſpoſitis, & Pontifici ſubiectis, Fridericus Germaniam petere conſtituit, ſed per aliam Italiæ viam domum profectus eſt, in quibus ſcilicet Italiæ regionibus erant adhuc rebelles. Spoletum igitur, vrbem rebellantem & multa ſeditioſe contra maieſtatem Cæſaream conantem, cepit vi, & ſolo æquauit. Quo exemplo reliquarum multæ territæ, ſponte veniunt, obtemperaturas ſe imperio promittunt, quæ omnes gratiam Imperatoris conſecuti ſunt. Tam enim facilis & benignus in ſubiectos & officium facientes, quam ſeuerus in ſuperbos & ſeditioſos fuit. Vbi venit vſque ad montis Falerni anguſtias, difficilia tranſitu itinera, exercitus pars tranſierat montem. Albericus, Veronæ Princeps, occupat clauſuras montis, & præcludit viam Imperatori; petitque pecuniam ab Imperatore; alioqui minatur, non paſſurum

145

tranſire

tranſire eum per montem. Etſi maior exercitus pars montem ſuperarat, & Imperatori coniungi non potuit; tamen Imperator, vir magni animi, non modo pecuniam dare recuſauit, ſed nec dignitatis ſuæ putauit, latronem per legatos alloqui. Quare Othonem, Palatinum de Witiliſpach, cum lectiſſimis expeditis militibus mittit per alias vias difficilimas, ductoribus locorum gnaris, qui per prærupta montis reptando ſupra hoſtes conſcenderunt: & in inferiore montis parte expectabat Fridericus Cæſar. Illi igitur Germani in vertice montis cum magno clamore & animo inuadunt latrones, & magnā earum partem præcipitant; partim trucidatos, partim viuos quoſdam capiunt. Fugientes currunt in manus Imperatoris. Itaque expedito itinere, pergit Imperator in Germaniā per Tridentinam vallem. In Germania excipitur magno omnium gaudio, ignibus vbique in campis, collibus & montibus incenſis. Veniunt ex longinquis nationibus legati cum muneribus amicitiam & pacem ementes. Imperator nihil aliud agit, quam vt fiat inter Chriſtianos concordia, & ſibi quam plurimos beneficiis deuinciat. Boëmorum ducem ob ſingulares boni Principis dotes coronat in regem. Polonorum dux, fœdus & fidem Imperatori non ſeruans, vincitur, & ſub iugum mittitur, cogiturque tributum dare maius, quam antea vnquam. Hæc dum in Germania a Cæſare fiunt; Italia tumultuatur, & ſeditionibus laborat ſupra modum. Roma vrbs & Pontifices hoſtiliter inteſtinis odiis inter ſe vicīm miſere agunt. Adrianus Pontifex Fridericum exitialiter odire incipit, quod non ad nutum eius in Italiam cum copiis Germanorum venit; quas querelas iniquiore tulit Fridericus animo, incepitque non leuiter poteſtatem pontificiam contemnere. Nullum legatum apoſtolicum ferebat in Germania, niſi a ſe vocatum. Sacerdotia ipſe incipiebat conferre, quæ iuris pontificum Romanorum erant. Neque vllum ex Germania Romam ire patiebatur, ſub forma appellationis. Hoc teſtantur literæ Papæ & Imperatoris, quæ ſic habent:

Adrianus epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, Friderico, Romanorum Imperatori, ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Lex diuina, ſicut parentes honorantibus longæuitatem promittit, ita maledicentibus patri & matri ſententiam mortis intendit. Veritatis autem voce docemur, quia omnis, qui ſe exaltat, humiliabitur. Quapropter, dilecte in Domino fili, ſuper prudentia tua non mediocriter admiramur, qui beato Petro & ſanctæ Romanæ eccleſiæ non, quantam deberes reuerentiam, exhibere videris. In literis enim ad nos miſſis nomen tuum noſtro præponis, in quo inſolentiæ, ne dicam arrogantiæ, notam incurris. Quid dicam de fidelitate beato Petro & nobis a te promiſſa & iurata? quomodo eam obſerues, cum ab his, qui Dei ſunt & filii excelſi omnes, epiſcopis videlicet homagium requiris, fidelitatem exigis, & manus eorum ſacratas manibus tuis innectis, & manifeſte nobis factus contrarius, cardinalibus a latere noſtro directis non ſolum eccleſias, ſed & ciuitates regni tui, claudis. Reſipiſce ergo, reſipiſce, tibi conſulimus: quia dum a nobis coronam & conſecrationem merueris, dum inconceſſa captas, ne conceſſa perdas, nobilitati tuæ timemus, &c. Ad hanc Pontificis Romani epiſtolam ita reſpondit Imperator: *Fridericus, Dei gratia Rom. Imperator ſemper Auguſtus, Adriano, eccleſiæ catholicæ Pontifici, omnibus illis adhærere, quæ cœpit Ieſus facere & docere. Lex iuſtitiæ vnicuique, quod ſuum eſt, reſtituit. Non enim parentibus noſtris derogamus, quibus in hoc regno noſtro debitum exhibemus honorem, a quibus, videlicet progenitoribus noſtris, & regni dignitatem ſuſcepimus & coronam.* 146 *Nunquid tempore Conſtantini Silueſter regalis aliquid habuiſſe dignoſcitur? Sed eius pietatis conceſſione, libertas conceſſa eſt eccleſiæ, pax reſtituta: & quicquid regalis papatus veſter habere dignoſcitur, largitione Principum obtinet. Vnde, cum Romano Pontifici ſcribimus, iure & ex antiquo nomen præponimus, & ad iuſtitiæ normam eidem nobis ſcribenti concedimus. Reuoluite annales, & ſi lectum neglexiſtis, quod aſſerimus, illic inuenitur. Ab his autem, quæ Dei ſunt, per adoptionem & regalia noſtra tenent, cur homagium & regalia ſacramenta non exigamus? cum ille noſter & veſter inſtitutor ab homine rege nihil accipiens, ſed omnia bona omnibus conferens, qui pro ſe & Petro cenſum Cæſari perſoluit, & exemplum nobis dedit, vt ita faciatis. Docet vos,*

vos dicens, Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde. *Aut igitur regalia no-*
bis dimittant, aut, ſi hæc vtilia iudicauerint, quæ Dei, Deo, quæ Cæſaris, Cæſari perſol-
uant. Cardinalibus vtique veſtris clauſæ ſunt eccleſiæ, & non patent ciuitates; quia non
videmus eos prædicatores, ſed prædatores; non pacis corroboratores, ſed pecuniæ raptores; non
orbis reparatores, ſed auri inſatiabiles corraſores. Cum autem viderimus eos, quales re-
quirit eccleſia, portantes pacem, illuminantes patriam, aſſiſtentes cauſæ humilium in æqui-
tate; neceſſariis eos ſtipendiis & commeatu ſuſtentare non differemus. Humilitatis autem,
quæ eſt cuſtos virtutum, & manſuetudinis veſtræ non minimam notam incurritis, cum hu-
iusmodi quæſtiones, religioni non multum conferentes, ſecularibus perſonis proponitis. Pro-
uideat itaque paternitas veſtra, ne, dum talia mouet, quæ indigna ducimus, offendiculum
ponat illis, qui velut ad imbrem ſerotinum ori veſtro aures ſuas arrigere feſtinant. Non
enim non poſſumus reſpondere auditis, cum ſuperbiæ deteſtabilem beſtiam vſque ad ſedem
Petri reptaſſe videmus, paci eccleſiæ bene ſemper prouidentes. Bene ſemper valete. Hæ
ſunt ſcriptæ literæ a Pontifice & Imperatore, quæ extant cum alibi, tum in cœno-
bio Hirſaugienſi diœceſis Spirenſis. Dum in hunc modum Imperator & Pon-
tifex odioſe commutant verba, epiſcopus Laudenſis in quadam cauſa appellauit
Romam, aduerſus Imperatoris edictum. Cum vero ipſe epiſcopus eſſet in itine-
re Romam verſus, ab Imperatoris equitibus, viarum cuſtodibus, verberatur, ca-
pitur, in cuſtodiam ducitur & ſeruatur. Quod vbi Romæ nunciatum eſt, Ponti-
fex, rei indignitate incredibiliter motus, mittit ad Imperatorem quam primum le-
gatos, cardinalem & cancellarium ſuum, viros morum ſeueritate & facundia præ-
ſtantes. Qui, vbi peruenerunt ad Imperatorem, qui tamen forte Veſontii erat,
literas Papæ obtulerunt Cæſari, quæ erant vehementer libere & mordaciter ſcriptæ
& obiurgatoriæ, ita vt mirum in modum offenderint Imperatorem. Inter reli-
qua multa ſcriptum in illis fuit hoc: *Quia quamuis nobis non ex æquo reſponderis, non*
tamen nos pœniteret, ſi maiora, quam acceperis de manibus noſtris, beneficia ſuſcepiſſes, &c.
Nec minus mendacia & dura in mandatis habebant legati, quæ bona fide ex Pon-
tificis iuſſu Imperatori in os dixerunt omnia. Nec vero aliud minus patienter tu-
lit, quam quod in literis & oratione legatorum viua ſæpe repetebatur, Pontifici
Fridericum imperialem coronam & imperium ipſum debere. Quare cum vnus
legatorum contentioſe ad Imperatorem dixiſſet, ſi ergo Imperator ab apoſtolico
non habet imperium, a quo habet? Quibus verbis omnes aulæ Cæſareæ proce-
res ita ſuccenſi ſunt ſupra modum, præcipue Otho, Palatinus de Witliſpach, qui
gladium Imperialem manibus tenebat. Euaginato enim gladio, legatum, qui hæc
dixerat, petiturus: & a Friderico vix cohibitus eſt. Reſpondit legatis Cæſar, fere
in hanc ſententiam, quam videmus in ſuperius ſcripta epiſtola. Admonuit eos
officii apoſtolici, exempli Chriſti. Quid interſit inter regem, adminiſtratorem
Reipublicæ rerum terrenarum & huius vitæ; & miniſtrum eccleſiæ myſterio-
rumque religionis, multis exponit. Apoſtolici legati iniuriis affectos ſe querun-
tur; de ſua poteſtate ex iure diuino & humano multa diſſerunt, quo loco, quoque
honore Deus ſuos excipi & haberi præceperit, quam autoritatem inter homines il-
lis dederit. De clauibus multa, multa item de inferno & purgatorio; admonent præ-
terea exemplorum Imperatorum veterum, quomodo reuerenter eccleſiaſticos tra-
ctarint, quibus eos ornarint & donarint, qua felicitate & ſucceſſu propterea vſi ſint.
Imperator iuſſis tacere, abeuntibus præcipit imperioſe, vt via regia Romam reuer-
tantur, ne quæſtum in itinere faciant: ſi aliter compertũ fuerit, non impune habitu-
147 ros. Legati Romam recta petunt: vbi illuc peruenerunt; Romano Pontifici e-
narrant iram & blaſphemias (ſic enim vocabant) Imperatoris; iniurias ſibi illatas &
vim factam queruntur, vix ſe mortem euaſiſſe, nullum ſubulcum inhumanius ab
vllo agreſtiſſimo villico tractatum vnquam. Pontifex zelo accendi, meditari vl-
tionem, cogitare de excommunicatione & anathemate cœpit: quamobrem fre-
quentem epiſcoporum & cardinalium ſynodum cogit. Multa in ea ſynodo tra-
ctantur contra Cæſarem, ſed diſcordant ſententiæ. Quidam exempla profere-
bant,

bant, quod Pontifices Romani Imperatores coegerint iuxta ſuas leges & voluntatem viuere: quidam contra proferebant exempla, quod Imperatores vrbes & Italiam diripuerint, & omnia miſcuerint pro arbitrio, Pontificesque in exilium miſerint. Itaque variantibus ſententiis, in ea ſynodo ſtatutum eſt nihil. Imperator quoque, conuocatis Germaniæ Principibus, queritur, quod Papa Romanus nimium ſibi arroget, cupiatque Imperatorem obedire, ceu mancipium, pontificiis conſtitutionibus quibuslibet; apud Principes multa diſputat de functionibus miniſtrorum eccleſiæ, & quid pariat bonos hominum mores. Principes Germaniæ videntes, quem tandem finem hæc tragœdia ſit habiturá, niſi quam primum principum Friderici & Adriani animos irritatos placent; quamobrem epiſcopum Babenbergenſem cum aliis magnis viris ad Pontificem mittunt cum literis & mandatis mitioribus, & ad ſedandas iras accommŏdatis. Quibus nihil Pontifex motus eſt, pertinaciterque in ſua perſeuerauit ſententia. Quod vbi Imperatori renunciatum eſt; extemplo cum ſelectiſſimis copiis, non magnis autem, mittit in Italiam Othonem Palatinum, qui res in Italia diſponat: ſeipſum cum iuſto exercitu ſubſequuturum minatur Italiæ, niſi omnes ciuitates obtemperent Othoni. Quod vbi Pontifex intellexit, & totus cardinalium ordo; timor inuaſit eos, maxime cum viderent, Italiæ ciuitates audientes eſſe Cæſari. Quare habito conſilio, mittunt ad Cæſarem legatos epiſcopos & cardinales, qui de concordia agant, quique nihil aliud loquantur aut faciant, quam quod ad pacem faciat. Scorſum vero quoſdam Principes Germaniæ rogat per legatos & literas Pontifex, vt ſe interponant, Imperatoris iram extinguant. Poſt illa Auguſtæ eſt conſtitutus conuentus Principum, vbi conuenerunt eccleſiaſtici & ſeculares Principes, quorum opera reconciliati ſunt duo orbis capita, Adrianus & Fridericus. Hæc pax omnibus bonæ mentis Principibus gratiſſima fuit. Nam quantum mali hinc timendum fuit, nemo paulo cordatior non intelligere poterat. Poſtquam vero in gratiam redierunt Imperator & Papa; Italia cœpit tumultuari inteſtinis odiis, diſcordiis & bellis. Et Mediolanenſes adhuc memores malorum, quæ illis Imperator in prima in Italiam expeditione fecerat, rebellare cœperunt, & alios ſibi iunxerunt rebellionis ſocios, qui erant Lombardiæ ciuitates quædam, opibus & viribus pollentes. Cumam & Laudam, quæ erant fidei Imperatoris commiſſæ, deſtruxerunt; & alia quædam, quæ Cæſar in eorum agro incendiis & ferro ante deuaſtauerat, omnia repararant; & Cremonenſes, qui obtemberabant Imperatori, nec abduci ab imperio poterant, multis modis affligunt Longobardi & Mediolanenſes. Quæ cum tolerabilia nullo modo Imperator iudicaret; contrahit ingentes copias, quas in Italiam duxit: ad aduentum eius tota eſt territa Italia. Primum Brixienſes ad deditionem compulſi ſunt. Pergens poſtea, caſtrametatus eſt iuxta flumen Adduam, vbi ab altera ripa Longobardæ & Mediolanenſes hoſtes conuitiis Imperatorem laceſſerunt, verbis ad terrendos animos ingenioſe confictis, vt irritarint neminem ex toto exercitu magis quam Imperatorem, Ceruum ducem inter Leones; Leones hoc duce nihil egregie facturos; Ceruum ſibi cauere loco, prodituram propediem exercitum. Imperator ipſe flumen cum ſelectioribus paucis tranſiuit, lignea crate ex arboribus quibuslibet obuiis facta, & cum hoſtibus conferens manus, ſtatim fugauit, qui ſe recipiunt in caſtrum proximum: quos Fridericus cum paucis ſecutus eſt vſque ad arcem, in quam confugerant; ſignumque dedit exercitui, vt totus ſequeretur, id quod factum eſt. Illi in caſtro obſeſſi, deſperatis rebus ſuis, mittunt ſupplices ad Cæſarem, nuncium, qui oret, vt vitam donet omnibus, qui in caſtro eſſent, & capiat caſtrum. Cæſar nihil illis promittere voluit. Quare coacti ſunt ſe dare ad gratiam, vt loquuntur vulgo. Cæſar captis ducibus in caſtro, & militibus exutis omni militari habitu, cum pueris & mulieribus paſſus eſt nudos abire. Caſtrum militibus diripiendum conceſſit, & exurendum. Cæſar hinc diſcedens, venit Melegantium. 148
Illic moratus duos dies, expectauit fruſtra Mediolanenſium nuncios, qui pacem peterent. Quare ſine cunctatione longiore, collecto & aucto militibus Italis exercitu,

tu, properat Mediolanum. Veniunt magna multitudine armatorum obuiam
Cæſari hoſtiliter. Cumque inter foſſas, quæ erant inter Cæſarem & Mediolanen-
ſes, conſtitiſſent, expectarentque Cæſaris tranſitum, qui erat difficilis,
& non ſine diſcrimine copiarum Imperatoris, propter altitutidinem & latitu-
dinem; Cæſar per aliam viam mittit partem exercitus. Neque enim longa valde
erat foſſa. Interea iubet in proximis agris faſciculos facere ex arbuſtis, quibus milites
complerent foſſam. Adſunt igitur, qui miſſi fuerunt alia via, ſimul parati iniiciun-
tur faſciculi: & ſic duabus partibus adoriuntur hoſtem, qui primum impetum non
ferens, fugit ad vrbis mœnia: quos Cremonenſes inſecuti ſunt longius, quam Ger-
mani. Quos cum Mediolanenſes conſpexerunt ſolos, iterum ineunt cum illis e-
queſtre prælium, quod anceps permanſit, donec Imperator adcurrit, & Germa-
norum virtute intra mœnia eogit. Suburbia omnia incenderunt. Imperator vr-
bem obſidione circundat. Erat extra mœnia turris alta ad præſidium ciuitatis.
Quæ vbi in poteſtatem Cæſaris venit; vrbani deſperarunt de rebus ſuis; quare mi-
ſericordiam petunt a Cæſare. Nuncii, qui venerunt ſupplices ad Imperatorem ex
vrbe, inter reliqua, quæ modeſtiſſime & humilime locuti ſunt, dixerunt, ſe agno-
ſcere læſæ maieſtatis crimen, non ignorare, ſed videri impudentes, qui ſperent gra-
tiam; tamen auſos ſe fuiſſe tentare, quod de animi lenitate Cæſaris omnes tam ma-
gnifica prædicent; fore maiorem laudem, qui tam male meritis ignoſcere potue-
rit; nihil eſſe, quod magnopere laudibus ferri ad aſtra poſſit, ſi quis leuiter delin-
quentibus culpam condonet. Seorſum vero locuti ſunt cum Principibus, qui
erant cum Cæſare Friderico, autoritate pollentes in ea expeditione, ſcilicet cum
rege Boëmorum, Lupoldo Auſtriæ duce, Othone Palatino, Rainaldo Bamber-
genſi epiſcopo, & cum reliquis viris, quos putarunt apud Cæſarem valere gratia &
autoritate. Illorũ quibusdam munera clam dederunt. Ii ergo apud Cæſarem inuene-
runt Mediolanenſibus gratiam. Iuſſa eſt igitur vniuerſa vrbis multitudo inermis ad
Cæſarem exire, & ſe ad pedes Cæſaris proſternere. Itaque fecerunt, & eſt illis vita
donata. Nam Cæſar in animo habebat, omnes ad arma habiles occidere. Facta
eſt igitur pax. Mediolanum ſubiugatum eſt. Obſides dederunt. Longobardæ o-
mnes veniunt poſt Mediolanenſium deditionem; miſericordiam petunt, Impera-
tori obedientiam promittentes. Imperator totam Italiam ſubditam in ſe ſolum
reſpicere videns, legibus cauendum putauit, ne poſt hac tam leuibus cauſis rebel-
larent. Quare Principibus conuocatis, ſuppliciorum genera ſtatuit in violatores
pacis, & contemptores ſummorum magiſtratuum. Conſtituit quoque pecunia-
riam mulctam in eos, qui violarent fœdus: nempe vrbes mediocres ſingulæ cen-
tum marcas auri perſoluerent; maiores ducentas; Marchio quinquaginta; Comes
quadraginta; & ſic vsque ad tres marcas, pro cuiusque dignitate & facultatibus;
qui tres marcas auri non haberent, pro magnitudine rebellionis aut mori, aut ver-
beribus cædi & mitti in exilium deberent. Iudices quoque per ſingulas vrbes con-
ſtituit. Scribitur a Friſingenſi, (qui eo tempore vixit, & præſentem in Italia apud
Fridericum fuiſſe eſt probabile) Imperatorem magna diligentia a iuriſperitis quæ-
ſiuiſſe, quid iuris in ciuitates Italiæ Imperator haberet. Nam contra ius & æquum
nihil voluit prudens ſciensue facere, perſuaſus, nihil iniuſti durabile eſſe poſſe.
Omnes iureperiti & Principes eccleſiaſtici ſeculareſque, qui aderant, vna concordi
ſententia adiudicarunt Imperatori omnia regalia, quæ ſunt monetæ, telonia, vecti-
galia, nauigia, officiorum dignitatumue confirmationes, iudicum, conſulum,
omniumque magiſtratuum creationem, exactiones præterea, quotcunque tem-
pore & quotiescunque neceſſariæ ſunt, ad imperium defendendum, aut tuendum,
aut augendum. Has leges & conſtitutiones per Italiam promulgandas, commiſit
Imperator cancellario Rainaldo, & Othoni Palatino, & quibusdam aliis: qui comi-
tati forti militum manu hæc per ciuitates ſingulas ordine denunciant, & ſeruanda
imperant. Vbi Mediolanum venerunt, conuocatis ciuibus, vt fecerunt in aliis ci-
uitatibus, conſtitutiones imperiales promulgant. Ciues, his inauditis apud eos
au-

auditis, reclamant, & præconem interpellantes, non patiuntur dicere; eiiciunt
ex vrbe legatos; mox contra Imperatorem multa faciunt: quod fuit plurimarum
calamitatum cauſa. Nam Pontifex eam Mediolanenſium rebellionem fouit, & illud
de iure ſuo. Poſtquam Imperator decretum promulgauit per Italiam, & multæ præ- 149
ter Mediolanum vrbes rebellare, nouaq; optare viſæ ſunt, omnesq; alienatæ prorſus
ſunt: Pontifex rurſum quoq; diſcedit ab Imperatoris amicitia; vocat eum iniuſtiſſi-
mum tyrannum, ſæuum, & inflatum; legatos Cæſaris Romam ingredi prohibet,
niſi cum velit ipſe cum ſuis cardinalibus, vicem rependere volens. Nam & Im-
perator in priore ſimultate in Germaniam non admittebat apoſtolicos legatos,
niſi quum placuit. Minatur Pontifex, niſi deſiſtat ab illis in Italia exactionibus,
& imperioſa tyrannide, ſe toti orbi declaraturum, non Imperatorem eſſe Fride-
ricum, ſed deprædatorem. Imperator veritus periculum, ne Papa cum Conſtan-
tinopolitano principe fœdus iniret, præſertim hoc tempore, cum nouo imperio-
ſe decreto Italia exaſperata eſſet; excuſat ſe apud Pontificem verbis quam leuiſſi-
mis, pacem non eſſe rumpendam; quid hinc mali prouenturum ſit, enarrat; ſe
paratum mutare, ſi erret, ſententiam; ſapientum iudicio ſe commiſſurum cau-
ſam ſuam. Hæc omnia Papa recuſat, nec poteſt placari. Quod cum intellexit Im-
perator, non eſt arbitratus ex ſua dignitate eſſe, plura offerre. Quamobrem ſe-
ditionem Mediolanenſium comprimendam eſſe iudicauit, ne illi diutius impuniti,
aliis darent exemplum & fiduciam rebellandi. Cumas cum exercitu proficiſci-
tur, eiusque ciues in priſtinum ſtatum, a quo a Mediolanenſibus erant deturbati,
reſtituit. Supra vrbem Cumarum arcem munitiſſimam ædificauit, in illam præ-
ſidium militum Germanorum impoſuit. Quam primum vero Imperator diſce-
dit ad alia quædam conficienda, prius quam aggrederetur vrbem Mediolanum,
Mediolanenſes, ingenioſe fabricatis machinis tormentorumque variis generibus,
arcem confregerunt ædificatam apud Cumas, præſidium militum Teutonicorum
captum in cuſtodia ſeruant. Quod factum Mediolanenſium animos multis addi-
dit, vt auſi ſint aperte rebellare: quare feſtinanter Imperator in Mediolanenſes du-
cit copias, rura eorum cultiſſima peruaſtat, vineta, ſegetes, arbuſta, arbores, omnia
ſuccidit. Obſidet vrbem Fridericus, cum maiore parte exercitus, reliquam par-
tem contra alias rebelles vrbes mittit. Contra Cremenſes, quibus ſe adiunxerant
multi Longobardæ, & alii ex vicinia, miſit Rupertum, ducem primi loci, in toto
exercitu, Baſilienſem cum militibus Baſilienſibus, quos hic Fridericus multos in
exercitu habuit, quosque propter raram virtutem ſingulariter dilexit. Hic Ruper-
tus Baſilienſis, vbi venit cum ſignis Cremas, quæ ſunt validiſſimum oppidum, oc-
currunt illi obuiam cum maiore multitudine armatorum, quam expectarant Ger-
mani, in loco æquo concurritur, primo vtrinque acerrime pugnatur, multi ca-
dunt, oppidani tandem vertuntur in fugam; qui fugientium non peruenerunt re-
cto curſu intra mœnia, capti ſunt omnes, aut occiſi. Aliquot diebus obſident
oppidum, & expugnare nituntur fruſtra, tam paucis nullum ad oppugnationem
apparatum habentibus, impoſſibile erat, expugnare tam firmam vrbem cum mu-
nitiſſima arce. Quare reuocati ab Imperatore, ad exercitum redierunt. Ad mu-
nitiones igitur Mediolanenſium Imperator tempus terens, nec capiendæ vrbis
ſpem magnam habens, ſimulat diſceſſum, receditque in proximam ſiluam; mittit
vero Papienſes contra Mediolanenſes ſolos, qui vbi congreſſi ſunt cum exercitu, ex
inſidiis erumpit Cæſar, Mediolanenſium magnam multitudinem occidit, ma-
gnam quoque capit. Nec tamen poſt hoc prælium humiliati ſunt Mediolanen-
ſes. Non ignoro, quosdam ſcribere, quod & veriſimilius eſt, Cæſarem cum ma-
iore parte exercitus alio profectum, partem quandam exercitus poſuiſſe in inſidi-
as. Imperator obſidionem tandem vrbis Mediolani ſoluere eſt coactus. Quare
Cremas cum toto exercitu repetit. Primum colloquio res acta eſt. Imperator
iura imperialia, quæ promulgata eranr, & propter quæ Cremenſes in armis erant,
exigit; Cremenſes munitionibus ſuis & caſtro firmiſſimo confidentes, negant,

quicquam talium daturos ſe, nec debere argumentis diſputant. Addit etiam illis animum, quod Mediolanum cogi nondum potuerat, & quod iam olim Lotharius Imper. cum Germanis fruſtra diu in obſidione laborauerat. Imperator Fridericus eorum confidentiam animaduertens, magnis conatibus oppidum expugnare nititur. Altiſſimam ligneam turrim erexit, arietes, machinarum alias ſpecies muris iniecit, foſſas ſuccisis arboribus ac terra impleuit. Obſides, quos ab illis antea ad confirmationem pacis acceperat, qui erant ciuitatis Principum filii, ad crates ligneas, quæ turri erant appenſæ, alligauit, in conſpectum propugnatorum,
150 & hoc modo turrim ad arcem propellit; nec potuit vllum telum in turrim Germanorum mitti, vt non tangeret vades, qui omnes erant eorum liberi. Sic enim ſperauit Imperator ſe admoturum turrim, quocunque vellet: nec enim vllum putauit tam inhumanum impiumue eſſe, qui poſſit ferre ſuos liberos in conſpectu ſuo trucidari. Sed oppidani indurati telis de caſtro miſſis, & aliis inſtrumentorum generibus in ligneam turrim miſſis, ferro & igne crudeliter, contemnentes naturæ leges, ſuos interfecerunt. Cremenſes, volentes par pari referre, quosdam captiuos Germanos in edito loco, ſupra muros erectis patibulis ſuſpenderunt. Germani poſtquam hoc viderunt, ſuſpenderunt multos captiuos quoque in conſpectu oppidanorum. Tandem tantis operibus ad oppugnationem factis, & muris deiectis in magna vrbis parte, & conquaſſatis turribus mœniorum, Cremenſes deſpondent animum, ſupplices rogant ea, quæ pacis ſunt, omnia facturos pollicentur, vitam modo donet Imperator omnibus, qui in vrbe ſint. Imperator quantumuis exaſperarant illum, tamen timens Dominum, miſericordes & mites beatos prædicantem, donat omnibus vitam, ea tamen conditione, vt tantum vna ſimplici veſte induti, cum paruulis exirent, relictis rebus omnibus in arce & vrbe. Miſerabile erat ſpectaculum, nudos viros, nudas matronas cum paruulis ſic de ſuis penatibus, & facultatibus abire. Imperator vrbem militibus diripiendam dedit, & caſtrum direptum incendi iuſſit, & funditus tolli. Hæc dum gerit per Italiam Cæſar, Romæ fit maxima contra Imperatorem conſpiratio, in qua ſe aſtrinxerunt iuramentis & ſacramentis Papa Adrianus, cardinales & Siciliæ rex Guilielmus, & multæ ciuitates Italiæ. Excommunicatur igitur Imperator Fridericus, cum omnibus ſentientibus cum eo ſociis. Accidit autem, cum Adrianus Pontifex excommunicationem promulgaret apud Anagniam vrbem, & multa in Imperatorem diceret, conſiliumque cum eccleſiaſticorum Principibus caperet de alio Imperatore eligendo, procederetque refrigerandi gratia cum familiaribus ſuis, venit ad fontem, ex quo auidius bibit, hauſitque muſcam, quæ gutturi eius inhæſit ita, vt nullis medicorum artibus extrahi potuerit; mortuusque eſt non ſine magno dolore. Abbas Vrſpergenſis hæc ſcripſit ante nos, ne quis de fide noſtra dubitet. Nam alii aliter ſcribunt, quæ mihi non probabilia ſunt. Vita defuncto Adriano, mortis genere, quo dixi, coniurata illa factio cardinalium, regis Siciliæ & ciuitatum Latii ad pontificatum euexit Rolandum, Cancellarium Imperatoris, inimiciſſimum hoſtem. Romanus vero populus ſuis magnis malis, quæ propter rebelliones ſæpe paſſus eſt a Germanis Imperatoribus, eligit cardinalem Octauianum, conſentientibus quibusdam epiſcopis & cardinalibus: ſed factio, quæ elegit Rolandum, fortior erat. Quare electionem promulgant, appellantque eum Alexandrum tertium; qui tamen propter multitudinem populi Romani ab vrbe ſecedere cogitur: neque enim Romani volebant, vt propter eum iram in Vrbem euomeret. Alexandro ab vrbe expulſo, Victor (nam ſic vocabant Octauianum) occupat ſedem pontificiam paucu los dies. Alexander contulerat ſe ad regem Siciliæ, apud quem magna cardinalium & epiſcoporum ciuitatumque conuentus eſt celebratus, in quo conuentu Alexander inthronizatus, ita enim loquuntur, eſt. Alexander, videns ſibi opus eſſe ad poſſidendum pontificatum Imperatoris autoritate & fauore, quare legatos ad eum mittit, qui Cæſarem orationum vi ſibi concilient, deque communi pace tractent, polliceanturque Imperatori, Pontificem imperii dignitatem commenda-

datam habiturum. Fridericus vtrunque Pontificem iubet ad ſe Papiam venire,
amborumque cauſa per prudentes & ſapientes cognita, iuſte in re ſancta iudicetur.
Alexander non fidens Friderico, cuius tam aperte hoſtis ſemper fuerat, Anagniam
ſe confert. Fridericus grauiter tulit, quod aut abhorrebat a iudicio ſapientum &
piorum virorum, aut fidei eius non credebat Alexander, miſit ad eum legatos Im-
perator, & imperat illi, vt veniat ad Papienſem ſynodum. In illa legatione nominat
Imperator eum non Papam, ſed cardinalem. Quæ res commouit non mediocriter
Alexandrum: quare ſuperbius reſpondet Imperatori, dicens, Romanum Pontifi-
cem a nemine iudicari debere. Victor vero vocatus ab Imperatore, Papiam venit,
quem ſynodus Papienſis vno omnium conſenſu Papam declarat, & Cæſar Papam
ſalutat, & equum eius, ex maiorum more, per vrbem deduxit. Hunc Victorem
Fridericus mittit in Germaniam, vbi ab omnibus Pontifex Maximus ſalutatus & ha-
bitus eſt. Quas ob cauſas Alexander Fridericum cum ſuo Pontifice excommu-
nicat; Fridericus vero a ſuo Pontifice abſolutus, non curat anathema Alexandri.
Alexander ſibi etiam iunxerat Philippum, regem Francorum. Romanis vero diſ- 151
fidentibus ab Alexandro, quod metuebant Imperatorem, Roma diſcedit, in Gal-
liam ſe conferens, concilioque in Claromonte habito, anathemata mittit in Impe-
ratorem & Octauianum ſeu Victorem: quæ fulmina Fridericus nihil veritus, do-
mat in Italia paſſim rebelles vrbes, ſuo Pontifici Victori iurare cogit vrbes eccleſiæ
Romanæ ſubiectas. Bellum non facile his temporibus gerit Imperator in Italia,
magnæ cum aduerſariis pugnæ committuntur, in quibus tamen plerique Germa-
ni victores diſcedunt, non tamen ſine ſuorum ſanguine multo: capit multas vr-
bes per Latium, ex quibus quaſdam diripiendas militibus tradit. Mediolanenſes
ſuperbiunt, ſuam vrbem inuictam putantes, nihil omittunt, quod iudicari poteſt
Imperatorem irritare: quamobrem circumuallauit Mediolanum, & ſemel in ani-
mo fixum habet, non ſoluere obſidionem ſe velle, niſi vrbs veniat in poteſtatem
ſuam, eam obſidionem aliquot annis duraſſe ſcribunt. Multos conflictus ante vr-
bem cum vrbanis habuere Germani, multa in ea obſidione Mediolanenſes pertu-
lerunt: nullum animal tam immundum habetur, quod non comederint. Ad
extremum venit Mediolanum in manus Imperatoris. Sed quomodo certant au-
tores, alii inedia ad deditionem compulſos, alii per vim captam, alii per Iudæos
proditam, volunt, alii ſcribunt, in vrbe ciues inteſtina ſeditione ſeipſos ita inui-
cem confeciſſe, vt ad raritatem redacti ſint, cui nulla reliqua ſpes reſiſtendi potue-
rit eſſe. Quacunque via & ratione capta ſit, conſtat in manus Imperatoris perue-
niſſe, direptamque a milite Germano, innumerabileſque homines, mares & fœ-
minas, omnis generis ætatis in Germaniam tranſmiſſos. Imperator, poſtquam
milites omnia in vrbe conuaſarunt, funditus euertit mœnia, & omnia ædificia: vbi
vrbs ſolo eſt æquata, circumducere aratrum, & ſal ſeminari iuſſit, quod ſignum
erat perpetuæ condemnationis. Placentinis & Brixienſibus quoque imperauit
muros ſuos demoliri, & foſſas implere, nullamque in poſterum munitionem fa-
cere, ne deſciſcerent, vt ſæpe factitarant ante, & aliis idem imperauit ciuitatibus,
quæcunque nomine perfidiæ ſuſpectæ erant. His ita in Italia multis laboribus,
diſcriminibus, & longo tempore geſtis, Fridericus Imperator audit in Germania
exortos motus bellorum, magnas cædes fieri, obſideri vrbes & caſtra; quare reuer-
titur, præſidiis in Italia relictis. Vbi venit in Germaniam, conuentus celebrat,
partium cauſas cognoſcit, iudicat, componit, nec potuit primo anno ſedare; tan-
ta odia erant. Eo tempore Boëmi magnam Germaniæ partem diripuere, freti
partibus factionum, quidam enim ad illos confugerant & eduxerant: Cæſar ta-
men magno animo ſuam interponit vbique autoritatem; & ſi adhuc vnum annum
ceſſaſſet in Italia, miſerrime fuiſſet afflictatus Germaniæ ſtatus, quem felicem & pa-
cificum diſcedens reliquerat. Quum primum autem Imperator compeſcit quo-
rundam in Germania furores, conuertit animum ad componendam pacem inter
eccleſiaſticos. Nam videbat, magnam pietatis & religionis iacturam diſſidium il-

lud duorum Paparum parere: quamobrem, vt ſchiſma illud tolleretur, mittit legatos ad Franciæ regem Philippum, apud quem Alexander Papa erat. Habebant legati Cæſaris in mandatis, vt admonerent regem Galliarum, quanta mala euenirent ex diſcordia illa Pontificum: paratum Imperatorem, ſuum Victorem mittere ad ſynodum eccleſiæ generalem, quod etiam petat a Philippo, vt idem faciat, quo conſiderata vtriuſque electione, & vita, alter cedat, alter ad ſedem pontificiam confirmetur vna omnium ſententia. Promittit ſe venturum Rex Philippus, conſtituunt tempus & locum, nempe Diuionem. Imperator ad conſtitutum diem venit, & iuxta flumen Sauum, *(a)* qui Gallos a Germanis diuidit, caſtrametatus eſt, qui locus non procul a Diuione diſtat. Conuenerant aliquot potentes reges, Principes & ciuitates. Habebat ſecum Imperator ſuum Victorem Papam. Alexander, non eſſe poſſe legitimum concilium, quod non ipſe hoc verus Papa indixiſſet, affirmat; quare ſe venturum recuſat ad talem ſynodum. Rex Philippus, vt fidem non ſeruaſſe dici non poſſet, Diuionem venit, & ea hora, qua ingreſſus eſt, rurſum egreditur. Quam fraudem vbi audiuit Fridericus & alii Principes, non ſine ſtomacho recedunt. Fridericus ſuum Papam cum copiis Germanorum in Italiam præmittit, comparatis ad expeditionem neceſſariis, ſtatim conſecuturum promittens. In eo itinere paulo poſt moritur Victor in vrbe Luca. Imperator ſine mora alium creat Pontificem, Guidonem Cremenſem. Appellant
152 eum Paſchalem, illi obediunt fere omnes Germaniæ Principes eccleſiaſtici & alii, Italiæ quoque ciuitatum & epiſcoporum maior pars: qui vero in Italia contra Imperatorem coniurarant, conſcribunt copias, ex Galliis etiam in Italiam conducunt militum magnum numerum. Nam Germanos conducere milites conati ſunt, ſed fruſtra: omnes enim viæ præcluſæ illis erant. Coniuratioque noua multarum ciuitatum in Italia facta eſt, in qua fuerunt etiam Veneti; tantaque potentia hoſtium Cæſaris facta eſt, vt & Romani metuere Cæſarem deſierint, & paſſi ſint reuocare Alexandrum Papam. Ex Lutecia igitur Pariſiorum Romam venit, comitatus rege Guilielmo Siculo, & multis aliis Principibus. Putatur Romanis addidiſſe animum Philippus, rex Gallorum, cuius potentiam reſpexerunt potius, quam Pontificis cauſam. Eo quoque tempore factio Italorum, hoſtium Imperatoris, omnes in Latio, qui in fide erga Cæſarem Fridericum manſerunt, afflixerunt, & perfidia Imperatoris ex caſtris & vrbibus eiecerunt, & trucidarunt, quosdam captos in carcerem coniecerunt. Quæ cum viderent Ciſalpinæ Galliæ populi, ſpem concipiunt libertatis, arma ſumunt ſeditioſe aduerſus dominum ſuum, Fridericum Imperatorem. His malis motus Fridericus, maiore quam vnquam antea manu contracta, in Italiam per alpes redit. Vbi venit in Italiam, alia ratione ducendi bellum opus eſſe iudicauit, quam qua vſus fuerat in prima expeditione in Latium. Quam ſeueriſſime igitur prohibet militibus, ne quis aliquid raperet, néue quis cuipiam moleſtus eſſet, ſed omnia bona fide & iuſto precio ſoluerent. Etiam in eorum agris nulli moleſtus fuit, qui coniurationis primi autores fuerunt. In Brixiana regione diligentiſſime cauit, ne quem læderet. Ipſos quoque Veronenſes & Cremenſes (qui nihil omiſerant, quod vllo modo aduerſum Cæſarem facere exiſtimari potuit) ſe adeuntes benigniſſime & blandiſſime allocutus eſt, nec cum quoquam expoſtulauit quicquam. Bononiæ etiam plusquam Mitionem egit. Alexander Romæ in ſummo honore habebatur, conuitia iaciebant in Paſchalem, non Romæ ſolum, ſed in tota Hetruria. Cæſar igitur vi ſuam facit Hetruriam; Romæ habebat magnam ciuium partem adhuc fauentem ſibi. Quidam etiamſi non fauebant, tamen, quia ſuperiorum temporum pericula timentes, nihil contra Cæ-

ſarem

(a) Locum Conuentus ipſe definit Imperator, dum ep. VI. ſic ſcribit: *Vniuerſorum noſtrorum Principum conſilio colloquium indiximus IV. Kalend. Septembris, ad pontem Laone, inter Diuionem & Dolam, cum Archiepiſcopis, Abbatibus, aliisque Cleri noſtri Prioribus illuc venturi. HELMOLDUS Chron. Slau. lib. I. c. XC. iuxta Ararim fluuium. ALBERICUS ad a. 1161. ſuper Sagonam fluuium*, hodie dicitur *la Saóne*.

ſarem audebant vel facere vel dicere. Alexander largitionibus mulros ſibi iun-
xerat, & pene vniuerſam eccleſiæ pecuniam in vrbis defenſionem expoſuit, quo-
tidieque conciones ad populum habuit, in quibus animare aduerſus Imperato-
rem conatus eſt Romanos, Cæſaris impietatem exaggerans: barbariem Germano-
rum multis modis accuſans. Fridericus Anconam rebellem ad deditionem cogit,
moxque ad mœnia vrbis Romæ admouet exercitum, Baſilicam beati Petri capit.
Pontifex fugit in ædes Fregepanum; in vrbe magna diſcordia eſt, aliis Imperato-
rem admittere, aliis excludere volentibus. Imperator mittit ſuos in vrbem ora-
tores, qui populum oratione in ſuas partes adducant, qui exponant, quam ni-
hil Cæſar iniqui cupiat, nihil illum quærere, quam communem pacem, com-
modaque Reipub. petereque Imperatorem, vt populus Romanus, audita cauſa
& diſcuſſa vtriuſque Papæ, ipſe iudicet & iuuet æquiorem cauſam, quique ex il-
lis melior ſit vir, & ſummi pontificatus loco dignior, confirmetur, vt vnum ſit
ſanum caput eccleſiæ: neque diutius calumniator cauſam habeat calumniandi, &
male loquendi de ſancta Petri ſede, & religione Romanæ eccleſiæ. Si æquos iu-
dices in hac cauſa ſe oſtenderent Romani, pollicetur per legatos, ſe patrem Ro-
manorum futurum, vrbis Romanæ dignitatem aucturum pro virili, eccleſiæ o-
mnia redditurum; quinimo ad ea, quæ haberet, additurum. Populus nihil ini-
qui petere Imperatorem videns, & ſibi pacem offerre iudiciumque in pontifi-
cum cauſa, gauiſus eſt non mediocriter, & gratias egit Cæſari: viciſſimque mo-
deſtiſſime multa iudicio & autoritati Imperatoris tribuit, obedientiam iuſtam pro-
mittens. Quod vbi vidit Alexander, in ſilente nocte cum paucis Roma decedit,
naui Caietam delatus, hinc petit Beneuentum. Scribir regi Gallorum & regi Si-
ciliæ, Conſtantinopolitano quoque Principi, omnibuſque Principibus & ciuita-
tibus, quas contra Imperatorem eſſe cognoſcit. Imperator paucis diebus Romæ
commoratus, peſte crudeliter graſſante, diſcedere cogitur: nam quotidie ma-
gnum numerum militum abripiebat peſtis. Quantam multitudinem gregario-
rum militum ſuſtulerit peſtis, poſſumus colligere ex epiſcopis & aliis principibus
viris, quos peſtilentiæ præſens venenum interemit. Perierunt epiſcopi, Colonien- 153
ſis, Spirenſis (qui maximæ apud Imperatorem erat autoritatis: eius enim conſilia
in agendis rebus ſequebatur Fridericus, non aliter atque oracula ex tripode Apol-
linis) Ratiſponenſis, Pragenſis, Verdenſis, Leodienſis. Præter alios viros ex-
ercitus Principes, periere dux Sueuiæ, nomine Fridericus, filius Conradi regis;
Guelfo dux Berengarius, comes de Sultzbach, Henricus comes de Tubingen.
Propter hanc peſtis crudelem ſæuitiam Imperator quam primum cum copiis mu-
tat cœlum; ſed militum vulgus in itinere ſine numero cadunt, biberant enim Ro-
mæ veneno infectum aëra, & infecti per contagionem alios infecerunt. Quibus
ex cauſis diu eſt laboratum, antequam exercitus liberatus omnino ſit a peſte. In
Tuſcia Romanorumque agro caſtra muniuit omnia Germanorum præſidiis, &
nouas ædificauit arces. In monre Radicophano altiſſimum ædificauit caſtrum, ex
quo vrbi Romæ plurimum nocere potuit. Vias muniuir, vrbes muris & vallis
circumdedit. Milites Germanos præfecit ciuitatibus paſſim per Italiam. Quod
Itali grauiter tulerunt; neque enim putabant ferendum, hominem aratorem aut
paſtorem cultiſſimæ Italorum genti dominari. Hoc tempore egir Imperaror
Conſtantinopolitanus cum Pontifice Alexandro, vt eccleſiæ Orientalis ritus con-
cordes redderentur eccleſiæ Occidentali, ſubiectionemque eccleſiæ Græcorum
Romano Pont. promittit ea conditione, vt Alexander coronam imperialem, qua
iure eſſet per anathema priuatus Fridericus, Romani Imperatoris Conſtantinopo-
litano redderet. Vnum enim imperium fuiſſe, & magnorum motuum & bello-
rum cauſam fuiſſe diuiſionem illam imperii, quæ per diſſenſionem nullo conſi-
lio ſit facta. Aliaque multa apud Alexandrum addunt legati Græci, quibus in-
ducanr Papam, vt Emanuelem, Græcorum Principem, appellet Imperatorem Ro-
manorum. Alexander cupiebat quidem depoſitum Germanum Fridericum, ſed
ſatis

ſatis habebat exploratum, quam impoſſibile eſſet. Quare etſi nullam ſpem haberet, hoc poſſe fieri: tamen ſpem facit Græcis, nam magnam vim pecuniæ attulerant, & plus expectabat, qua opus erat Alexandro in ducendo bellum contra Imperatorem Fridericum. Reſpondet vero Alexander legatis, ſe celebraturum breui ſynodum, in qua res tam magna agenda ſit, interim ſe deliberaturum & acturum cauſam Conſtantinopolitani contra Germanum. Paſchalis interea temporis moritur Romæ in ſede pontificia, & ſepelitur in baſilica diui Petri. Poſt huius mortem, ſtatim ex conſilio & autoritate Friderici Cæſaris, eligitur Ioannes, Sarmienſis Cardinalis, ex Pannonia natus; creatumque Pontificem vocant Calliſtum. Hic excommunicat Alexandrum cum omnibus ei adhærentibus. Alexander viciſſim excommunicat Calliſtum cum Imperatore Friderico & omnibus obedientibus illi. Imperator ſemper omnem mouit lapidem, quo pacem in eccleſia faceret; ita tamen, ne cum nota exiſtimationis ſuæ fieret, ſi improbis nimium cederet. Quare epiſcopum Babenbergenſem, virum religioſum, in verbis, vultu, & moribus præ ſe pietatem ferentem, amicum Alexandri, mittit ad Alexandrum Imperator, vt illi offerat conditiones pacis Alexandro ſatis honeſtas: quaſque non recuſaſſet, niſi ſuſpicatus fuiſſet, ſubeſſe tam liberalibus conditionibus dolum. Natio enim plerunque alia, neſcio quomodo, alii non ſatis fidere ſolet, & quiſque magis credit ſuæ nationis hominibus, quam alienæ. Hoc autem potiſſimum erat, quod ſuſpectum habebat Alexander, in oblata illa pace a Cæſare, quod excludebat a pace Longobardos, quorum amicitia maxime fidebat Alexander. Putabat enim Papa, propterea Longobardos excludi, vt diſiunctos facilius vincere poſſet. Idcirco epiſcopum, virum bonum, remittit ad Imperatorem, nihil aliud reſpondens, quam perliberaliter Imperatorem quidem offerre ſibi pacem, ſed non eſſe ſuæ fidei, deſerere fideles ſuos ſocios, Longobardos, æquum eſſe habere communem pacem, quibuscum habuerit communia pericula & belli incommoda. Poſt hæc Alexander Romanos, Imperatorem Conſtantinop. omnes Latii ciuitates, Regem Galliæ, regemque Siciliæ ſollicitat, ad arma vno tempore capienda aduerſus Imperatorem Fridericum; & mittit quoque clam literas in Germaniam, ſi quo modo bellum etiam illic poſſet ſuſcitari, & non omnino nihil effecit. Multum enim tranquillitati imperii obſtitit. Imperator audiens ex morte Principum quorundam in Germania orituras diſcordias, propterea que ſua præſentia opus vehementer eſſe, præfert patriæ Germaniæ res Italicis, domumque reuertitur, ibique cauſas cognouit & iudicauit, pacem compoſuit, ducatus diſtribuens ex æquo iure, qua iuſtitia placauit inimiciſſimos inter ſe animos, &
1154 magna illi donata ſunt. Rudolphus, comes de Pfullendorff, omnia prædia ſua Imperatori hæreditario iure reliquit. Imperator, ne videretur ingratus, Alberto comiti de Habſpurg (qui Rudolphi comitis de Pfullendorff filiam vxorem habebat) dedit Turicenſem comitatum, & adiacentia Seckingenſis eccleſiæ, cum prædiis conquiſitis. Præterea multa alia dono vel hæreditario iure accepit Imperator. His ordinatis, Burgundiam cum copiis ingreditur, & in poteſtatem ſuam redegit, nam iure illi debebatur. Præter hæc, alia multa ad eum iure redierunt bona. Rex Boëmorum Vladislaus, cum in Italia fortiter in exercitu Cæſaris geſſiſſet multa in præliis & vrbium caſtrorumque expugnationibus, donatur ab Imperatore Leone rubeo bifurcatæ caudæ in clypeo albi coloris. Quod inſigne regium conceſſum magni æſtimatum eſt beneficii, magnæque gloriæ loco; Candelabrum etiam Solomonis, quod ex Mediolano attulerat ex ſpoliis, Pragæ collocat in eccleſiam ſancti Viti. Sunt ſcriptores hiſtorici, qui ſcribunt, hoc tempore a Friderico Imperatore monaſterium ſancti Fidis in Schletſtat fundatum: atque etiam monaſterium ſanctæ Walpurgis iuxta Hagenau: quanquam in monaſteriis inueniatur non Imperatoris nomen, ſed ducis Sueuiæ Friderici; ita veriſimile eſt, antequam ad imperium peruenerit, hæc fundaſſe, nam legitur in prima ſtatim adoleſcentia hic Fridericus religioni deditus fuiſſe, magnopereque excoluiſſe ſcholas

hu-

huiuſmodi inſtitutas, ad bene inſtituendam vtriuſque ſexus iuuentutem, qualia monaſteria fuerunt. Anno Domini 1170, Gualfagus, Angliæ comes (qui in 1170
manu ſua fere ſolus habebat Mediolanum, antequam caperetur a Cæſare, quique captus expugnato Mediolano, vt dictum eſt, cum aliis multis in Germaniam miſſus eſt) ex carcere euaſit, compedibus fractis, delituit aliquandiu in ſilueſtribus locis, deinde in ruſtico habitu per alpes Mediolanum venit. Ibique conuocatis ciuibus (pollebat enim hic vir rara facundia, nec vulgari prudentia) Mediolanenſibus, qui in tuguriis ruri humilibuſque caſis diſperſi habitabant, a vaſtatione, de qua dictum eſt, adiuuante eum Pontifice Alexandro, ſociiſque ciuitatibus, &, vt quidam ſcribunt, Imperatore Conſtantinopolitano, vrbem reſtaurauit, & mœnibus muniuit. Hoc Gualfago duce Mediolanenſes reſtituti, aduerſus Cæſarem denuo conſpirant cum omnibus in Italia rebellibus hoſtibus imperii, qui, coniunctis in vnum viribus, omnes iudices & præfectos a Cæſare per diuerſa oppida in Latio conſtitutos eiiciunt, cum omnibus, qui iudicati ſunt amici fautoreſque Cæſaris; quoſdam eorum ſuſpendentes, quoſdam mutilatos aliquo membro, viuos nudoſque dimiſerunt, alios alio ſupplicii genere affecerunt. Irritati ſic Germanorum militum inſolentia, qua multis annis in Italia vſi erant. Nemo enim ignorat militum impietatem, qua fuiſſe exaſperatos mirum non eſt. Huius factionis caput fuit Alexander Pontifex, quem cum vidiſſent ciuitates, quæ prudenter ſemper cauebant a ſeditionibus huiuſmodi, eſſe autorem huius conſpirationis ſeu fœderis, deſciuerunt, conſpirantque cum Alexandri factione; nec verebantur contra iuramenta præſtita Imperatori quiduis facere. Pontifex enim abſoluebat, & hoſtibus eccleſiæ Romanæ fidem non ſeruandam, iam antea a Romanis Pontificibus erat conſtitutum. Confœderati illi (ſic enim modeſto nomine vocare liceat) ædificarunt vrbem quandam, quam funditus exciderat in prioribus bellis Cæſar Fridericus, & a nomine Alexandri Pontificis vocabant Alexandriam. Eam vrbem ædificauerunt in loco, vnde eas vrbes, quæ perdurarant in fide, Cæſaris amicas poſſent infeſtare. Nam multis modis Alexandria incommodabat Papienſibus, Certonenſibus ac Montisferratenſibus, quos fere ſolos amicos reliquos habebat in toto Latio. Cæſariani illi in Latio eam vrbem vocabant per riſum Paleam. Hæc in Germania Cæſar vbi audiuit, contrahit copias, cum omni apparatu bellico ducit in Italiam, per montem Ciniſium, concedente hoc iter Marchione Montisferrati, qui erat amicitia & fœdere iunctus Cæſari. Et primo venit ad oppidum Secuſam, quod cum Longobardis conſpirauerat contra fidem Cæſari debitam. Hoc oppidum per vim expugnatum & direptum, totum æquat ſolo, omnibus armatis, qui non fuga elapſi ſunt, aut trucidatis aut captis. Hoc exemplum edere placuit in hoc oppido ad terrendam Italiam. Aſtenſes appropinquanti obuiam veniunt, veniam precantes, & ſe, quantum cauſa ſinebat, excuſantes: qui vbi magiſtratum ad Imperatoris iuſſum mutarunt, & obſides dederunt, pacem conſecuti ſunt. Mox Alexandriæ nouæ vrbi in Pontificis, hoſtis Imperatoris, honorem, Cæſaris ignominiam ædificatæ, admouet exercitum, in animo fixum 155
immotumque habens, eam radicitus e ſolo eruere. Hanc vrbem foſſis & muris bene munitam cum obſediſſet quatuor perpetuos menſes, Octobri menſe frigida pluuia ita continuata eſt, vt flumina alueos exeuntia nullum locum circa vrbem ſiccum reliquerint, vbi exercitus eſſe poſſit, & alioqui pluuiarum frigus, maxime per noctes, militum vulgus ferre non potuerunt. Quare ſoluta obſeſſione, ad hybernandum per vicina loca collocat exercitum. Per hyemem reparant muros Alexandrini, quos Cæſar multis locis deiecerat, ſociæ ciuitates & Pontifex Alexander omnia in eam vehunt per Padum & Tanarum fluuios, quæ ad obſidionem perferendam neceſſaria ſunt, annonam, tormenta bellica, machinas, quibus vtantur contra muris iniectos arietes, militum præſidia, & cætera. Primo vere ad vrbem obſidendam redit Imperator, ex hybernis exercitu reducto. Nihil intentatum relinquit, extruit ligneas turres, foſſata ligno, lapidibus, & terra com-

complet, ſub muris cuniculos agit. Oppidani aliquoties nocte, aliquoties inter-
diu erumpunt, & a Germanis repelluntur, non tamen abſque vtrinque cæde. In
hunc modum in obſidione laborante Friderico, dux Henricus de Saxonia, Impe-
ratoris nepos, cum ſuis, qui erant magna exercitus pars, diſcedit, dicens Deum
excommunicatis reſiſtere, Deum propugnare & defendere vrbem, in ſanctiſſi-
mi pontificis honorem ædificatam. Pecunia autem credebatur hic Henricus cor-
ruptus: nam auarior vir erat. Cuius diſceſſio vehementer perturbauit animum
Friderici, nam totus reliquus exercitus intentus erat non parum in illum Henri-
cum, & eos, quos ſecum habebat. Quare iterum obſidionem ſoluit, & receſſit
Papiam. Secutuſque Imperator, Henricum diſcedentem vſque ad lacum Cuma-
num cum magna animi demiſſione, & præter decorum conſuetudinemque ſuam
ſupplex rogauit, vt maneret, & in tanta neceſſitate non deſereret patruum, imo,
inquit, patrem ſuum. Scribiturque, quod voluerit ſe ad pedes Henrici demit-
tere. Quod recuſante duce, familiarium eius vnus, nomine Iordanus, dicit: Per-
mitte, domine, vt corona imperialis veniat ad pedes tuos, veniet & ad caput tuum.
Henricus dux Saxoniæ, præuidens Imperatorem ipſi rependere conaturum, vbi
in Germaniam illi ſit ventum, quare in Sueuia conſpirationem contra Imperato-
rem facit, cum multis aliis, cum potiſſimum cum Zolorenſibus & Weringenſibus
comitibus. In Saxonia quoque quosdam a Cæſare alienos facit. Accuſat Impe-
ratorem per totam Germaniam grauiſſime, contemptorem religionis eſſe, idcirco
infelicem in omnibus factis ſuis videri. Irato animo facere omnia, rationem in
eo nullam eſſe, affectibus turbari, & regi ceu iumentum a furioſo domino. Hoc
genus calumniis multorum animos ab Imper. alienos fecit. Imperator vero in
Italia audiens, hoſtes copias maximas contrahere (qui erant multi & potentes,
nempe tota fere Italia, rex Siciliæ, Pontifex Alexander, rex Galliarum, pecunia
Emanuelis Imperatoris Conſtantinopolitani, qui nondum ſpem imperii Occiden-
tis conſequendi depoſuerat) exercitum reducit in Germaniam, per montem Io-
uis, per difficillima itinera: nam reliquæ viæ erant ab hoſtibus obſeſſæ. In eo re-
ditu fideliter adiutus dicitur a Taurinenſibus & Nouarienſibus, alioqui infinitæ
inſidiæ erant illi vbique inſtructæ, vt per totum iter reditus indutus fuerit habitu
ſerui, & curarit equos. Vbi in Germaniam venit, conuentu Principum conuo-
cato, cauſam ſuam contra deſertorem Henricum agit. Accuſat eum proditio-
nis, & læſæ maieſtatis crimine reum facit. Dux ſæpe citatus non venit ad comi-
tia, defendens ſe quadam lege, quam ipſe confinxerat: dicebat enim, quod Im-
perator ducem condemnare non poſſet, vel eum priuare ditione ſua, niſi intra
ducis ditionem hoc decerneret, adhibitis etiam iudicibus ex condemnandi Prin-
cipis ditione. Contra reſpondebat Imperator, poſſe ad tribunal Cæſaris vocari
Principem, conuentu iuſto Principum coacto rite, in quemcunque locum in
finibus imperii. *(a)* Qua ex lege, cum non venire vellet Henricus, reſponſurus
Imperatoris obiectis, condemnatus eſt vnanimi ſententia omnium Principum, qui
ſynodo præſentes aderant. Quare eius ditiones & facultates omnes aliis dedit Im-
perator, ducatum Noricum tribuit Othoni Palatino de Witliſpach, viro in armis in-
comparabili, hic, auxilio ſuorum fratrum, ducem Saxoniæ, Henricum, ex Norico
ducatu eiecit, & in ſuam poteſtatem redegit; Ducatum vero Saxoniæ dedit Bernhar-
do de Anhalt, viro in militaribus rebus præſtantiſſimo. Hic Imperatoris auxilio, &
epiſcopi Colonienſis Moguntinique atque Lantgrauii de Turingia, contractis copiis
156 ſigna vertit in Saxoniam. Dux Henricus ſe continebat in caſtris, præſidiis firmiſ-
ſimis munitis, ſic bellum ducere ſtatuit: in vna enim arce expugnanda laborandum
eſſe aliquot menſibus putauit Bernhardo. Sed breui expugnauit fere viginti ar-
ces, & oppida quædam cepit, & ſubmouerunt ex ducatu ſuo Henricum vſque ad
Brunſchuig. Quam vrbem ad finem vitæ ipſe eiusque progenies in multa ſecula
tenue-

(a) Compara Synt. Iuris Publici *cap. XXIV. §. VII.*

tenuere. Adhuc in vetus hoc genus referunt ſuum. Aliis alias ejus poſſeſſiones diſtribuit Imperator. Anno Domini 1174 miſerabiliter diſſenſionibus, & factionum artibus laborauit Eccleſia, magnaque dabat occaſio calumniandi hoſtibus Religionis, quod multis Religioſis viris & bonis Principibus graue latu fuit, quare propter communem Eccleſiæ pacem conati ſunt Alexandrum Romanum Pontificem & Fridericum Imperatorem componere. Et primo his interceſſoribus induciæ ſunt factæ inter partes; Longobardæ, Veneti, & Pontifex Romanus, & reliqui Confœderatorum viſi ſunt ex animo petere pacem. Fridericum cum ſuis pacem petere nemo dubitabat. Sæpiſſimè enim omnibus poſthabitis rebus, conatus erat pacem facere. Quare ad pacem faciendam dictus eſt dies Papiæ. Illuc conuenerunt plurimi utriuſque factionis Legati. Tres è Roma Cardinales, Legati Regis Siciliæ, Regis Franciæ Oratores, Longobardæ,& aliarum Ciuitatum Oratores, ex Germania Imperatoris Legati Principes quidam Viri. Petierunt ab Imperatore Pontificii conditiones Fœderis, quibus Eccleſia Romana ſua Jura & Priuilegia in omnibus Nationibus recuperaret etiam in Germania, Longobardi ſimiliter, & aliì Confœderati præſcribebant longè alium ſubiectionis modum, quam Fridericus exigebar. Conſuetudinem alleganres & priuilegia, quam à Carolo Magno, Ludouico, & Lothario duraſſet, neque volebant quicquam innouatum ſeruare, aut alium vllum jugum imponi ſibi. Fridericus contrà volebat ea jura eſſe Imperatori, de quibus dictum eſt ſuprà. Neque enim ſe ignauum pecus, cui ſeruiliter inſiſtendum ſit veſtigiis præſcriptis, inquit, quod eſt abiectiſſimorum mancipiorum. Quin magis licuit Imperatoribus ſuperiorum temporum, ſtatuere, & leges ferre quam Friderico. Addebant aliaque in hanc ſententiam multa Legati Cæſariani. Quibus cauſis factum eſt vt inimicitioribus animis diſceſſerint, quam conuenerint. Poſt enim ſolutum Conuentum ſtatim vtrinque comparant Copias. Alexander Vrbem à ſuo nomine appellatam Alexandriam munit Turribus nouis & foſſatis, quòque populatiorem, & ornatiorem reddat Epiſcopum illuc conſtituit. Papiam vicinam Pallii dignitate priuat, nihil ad eam ornandam faciens omittit. Mediolanenſes, & Longobardi omnes Papienſium, Comenſium & reliquorum, qui pauci fuerunt, in Italia Imperatoris amicorum agros vaſtant. Comparantur Romæ à Pontifice, & in Sicilia, per totumque Latium, quæ ad excipiendum hoſtiliter Imperatorem neceſſaria putantur, militum copiæ, Vrbium munitiones, commeatus, pecunia etc. Imperator ad expeditionem in Italiam interea temporis ſe pararat, contractis nouis copiis, quibus in Italiam ductis, vbi Comum venit Confœderati occurrunr (nam Mediolanum conjuncti fuerunt omnes) inter Comum & Mediolanum. Primum equeſtre prælium paucorum commiſſum eſt, in quo vtrinque equites qui interfuerunt penè omnes interempti ſunt, adeò perrinaciter pugnarunr. Mox eodem die, atque adeò eadem hora, commiſſa eſt pugna amborum Exercituum; qui magni fuerunt. Primo impetu Germani è loco ſubmouerunt hoſtem, in oculis enim Imperatoris pugnantes, quiſque alii laudem præripere volebat. In illo verò concitaro aciei curſu & ardore animorum ſignifer Imperatoris ruit, & intulit in medios hoſtes aquilam, quæ in hoſtium poreſtatem venit confoſſo ſignifero. Atrociſſimè pugnaribus vtrinque dubio Marte diù Fridericus Imperator nimium remerè in hoſtes ſe coniicit, & magnam dum cædem hoſtium facir, equus ſuffoſſus cadit cum Imperarore. Quod ubi Germa-

ni viderunt, crediderunt occubuiſſe Imperatorem, cœperuntque pedem referre pugnantes primo, deindè mox verterunt tergum, cum aquila ſignum eſſet amiſſum & Imperator putaretur occiſus, in ea fuga Germanorum magna multitudo in flumine Ticino eſt ſuffocata. Nec pauci ignari viarum in hoſtium manus cucurrerunt, qui aut cæſi, aut capti ſunt. Etiam quatuor poſt prælium dies fama erat Fridericum occubuiſſe, quare Vxor ejus & familiares Eccleſiaſtici perſonæ, quos Cæſar Comi reliquerat iturus in prælium, mutatis veſtibus triſti luctu juſta Funere Regio meditabantur; ſed quinto poſt prælium die Fridericus habitu & comitatu Imperatorio Papiæ eſt viſus, priuſquam nemo eum ſuperſtitem eſſe audiret. Neque vlla erat Vxori aliiſque ſpes eum viuere, cum tot oculati teſtes affirmarent ſe vidiſſe illum cadere, & addebatur, vt ſolet fieri, occiſum eſſe à multis viſum. Ergo qui ſatagebant proſequi Funus, hoc audientes, ad eum Papiam volant. Imperator poſt infauſtam illam pugnam magnam paſſus eſt ſociorum & amicorum jacturam, multique acceſſerunt ad hoſtes ejus. Et præcipuè Eccleſiaſtici Epiſcopi, atque Archiepiſcopi deſciuerunt ab eo, dixeruntque illi in faciem: Hæc eum pati propter Hæreſim, cum excommunicato Deum eſſe non poſſe, luere Germanos Friderici contra Eccleſiam impietatem & perſecutionem. Addideruntque niſi Romano Papæ Alexandro obtemperet, pacemque det, alium Imperatorem ad Electoribus ſe poſtulaturos qui Eccleſiam colat, neque enim benè agi poſſe cum eo Imperatore, qui in Cœlum ſpuat. His malis afflictus, & minis hujuſmodi plurimis deterritus Fridericus, quærit viam & rationem, quo honeſtè minimàque cum exiſtimationis jactura pacem cum Pontifice faciat. Ad omnes igitur Religioni deditos viros, qui nec Pontificis, nec Cæſaris partibus ſe addixerant; ſed ſimplici oculo in Dominum intenti pacem curant, quæ eſt in Deo vera, mundi vanitates pedibus conculcantes, mittit nuncios, poſtulat vt Pontificem ad ea quæ pacis æquæ ſunt, adducant. Ex quibus Religioſis viris erant quidam Abbates & Epiſcopi, qui propter vitæ ſanctimoniam magnæ erant fidei & auctoritatis apud omnes Principes cordatiores. Horum igitur opera & ſtudio conueniunt partes Venetiis. Erant in hac relegati nomine Cæſaris Archiepiſcopi Magdeburgenſis, & Moguntinus: de loco conueniendi diù eſt diſceptatum, aliis alia loca ſuſpecta erant, tandem omnes Venetias veniunt. Sed Imperatorem excludunt, donec jurejurando promittit Patrum majorum Decreta ſe ſeruaturum, & ex illis pacem facturum, quod Imperator recepit ſe facturum, quamobrem pacem Pontificii conſecuti ſunt, qualem optabant. Hæc acta eſſe volunt Anno Domini 1177. In hujus temporis geſtis valde variant Scriptores, nec me extricare poſſum ex variis eorum opinionibus. Hoc quibuſdam videtur verum, quod poſt Conuentum Venetiis celebratum (ſiue non ſit illic pax confirmata, ſiue confirmata non ſit ſeruata) Fridericum animum recepiſſe magnis Germanorum copiis coactis, Romam vſque per vim veniſſe, totam per Italiam in itinere hoſtes perterruiſſe, Romanos inuito & prohibente Pontifice portas Cæſari aperuiſſe. Pontificem vix in ſerui ſordido habitu elapſum Venetias profugiſſe, & Venetiis in Monaſterium D. Virginis de Charitate profectum, hortulanum in eo Monaſterio egiſſe, poſt aliquot menſes à quodam agnitum, qui ſtatim ad Principem Venetiarum acceſſit, illique dixit adeſſe Pontificem Romanum, ſeruireque in dicto Monaſterio. Dux igitur ille confeſtim congregatis Senioribus accedit magno apparatu ad Monaſterium, ibi Ponti-

tifi-

tificem runcare olera inuenir Auguſtiſſimus Senatus, ducuntque eum cum magna ſolemnitate ad Eccleſiam D. Marci; in eo Templo Alexander abiectis ſeruilibus pannis, Principem, Senatum, & omnem Populum benedicit, liberaliſſimèque concedit Indulgentias. Imperator Fridericus vbi audiuit Alexandrum Venetiis eſſe, & loco Summi Pontificis coli, mittit Othonem Filium ſuum cum armata Claſſe Venetias, vt repoſcat Pontificem. Otho primum Patris mandata per Nuncios in Vrbem mittit, ſed Veneti recuſant daturos ſe Pontificem Eccleſiæ legitimè creatum caput in manus hoſtis. Otho bellum indicit; vt Pater præceperat, Veneti Claſſes ſuas aduerſus illum mittunt; ſuperatum & captum vinctumque Othonem in Vrbem ducunt ad Pontificem. Pontifex & Veneti agunt cum Othone de pace. Otho Patri chariſſimus Filius nil non potuit apud Fridericum Patrem; vocat igitur Patrem Venetias Otho ad ſe liberandum, & faciendam pacem. Imperator approbat pacis conditiones quæ Pontifici placuerunt adhortante & Ita volente Filio Othone. Reddit igitur illi quicquid Romanæ Eccleſiæ fuit, jurejurando promittit nuſquam in Imperio Pontificem aut ejus Legatos impediturum, breuiter promittit Fridericus patienter ſine rebellione laturum quicquid injungeret Pontificia Sanctitas. Iſtis igitur fœderis conditionibus, vbi conuenerunt Papa & Cæſar, mox ad januam D. Marci vnà acceſſere, & ibi coram uniuerſo Populo imperat Imperatori Pontifex, vt ſe humi proſternat, & veniam clara voce roget. Imperator procidit ad pedes Papæ; Papa Cæſaris collum pede in terram premit, inquiens; ſcriptum eſt. Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem: Reſpondit Fridericus: Non tibi Alexander, ſed B. Petro, cui te dicis ſuccedere pareo: Ad hæc Pontifex ait: Et Mihi, & Petro. Hæc tanta vocis contentione ſunt dicta, vt nemo qui viderit aut audierit, non facilè perſpexerit, odia in cordibus repoſta adhuc fuiſſe. Pax igitur hoc modo ſecundùm quoſdam Scriptores eſt facta. Sed quidam Scriptorum ita ſunt partium pars vt inclinent animum ſuum totum in factionem, in cujus verba ipſi jurarunt, quo fit vt hic certò aſſerere nihil auſim. Blondus hic ſcribit, poſtquam Imperator proſtratus, Pontificii pedes exoſculatus eſt, acceſſerunt ambo Papa & Cæſar ad majus ejus Templi Altare, ibique ſe mutuo amplexu exoſculati ſunt. Imperator in hunc modum humiliatus à Pontifice triſtior Venetiis diſcedit. Alexander verò volens Venetis gratitudinem oſtendere, Duci & Senatui priuilegia concedit non vulgaria. Concedit illis portare Funale candidum, quod anteà licebat ſoli Romano Pontifici portare. Item Plumbo literas obſignare conceſſit illis. Item in Theatro Romani Pontificis tertiam ſedem dedit Principi Venetorum. In feſto Aſcenſionis Domini donauit Venetos plenaria omnium peccatorum remiſſione in Templo S. Marci, quæ Indulgentiæ perpetuò in eo loco durare debent. Item Vexilla aliquot ſerica coloribus eleganter variegara Duci eorum dono dedit. Dedit quoque Principi illorum Cereum album inſignis magnitudinis. Hæc Sebaſtiano Duci Venetorum, qui tunc erat, ſupra fidem grata fuerunt; erat enim vir, apud quem Romana Sedes erar religioſa, & ſancta. Veneti abeuntem Pontificem Magno comitatu, & ſumptibus maximis comitantur propter hæc quæ dixi cæleſtia dona. Comitarur etiam eum Rex Siciliæ Romam vſque. Hic Rex non ſequitur eum propter Indulgentias, & Bullas, ſed terrena magis curans propter potentiam & largitiones, & vt

vt autoritate Pontificia ſtabiliat Regnum ſuum. Romam vbi venit Pontifex imperioſiorem longè oſtendit ergà Romanos animum; nam ſubiugarat Venetiis, vt audiuimus, Imperatorem ipſum. Primùm igitur cupiens Romæ habere omnem poteſtatem, agere cœpit de abrogandis Conſulibus, quod in totum ſemel fieri non erat poſſibile fine magno Populi motu, quare ita inter eos conuenit, vt Conſules Pontifici jurarent ſe Sedi Pontificiæ fore fideles, & audientes per omnia, nihilque contra ſententiam Pontificis facturos, nec eligerentur ad Conſulatum niſi placerent Pontifici. Sic quidem re fuerunt Conſules abrogati, (quid enim aliud erant quam ſervi Pontificis) nomine autem manſerunt. Vno poſt menſe Calliſtus, quem Pontificem Cæſariani creauerant, ad pedes Pontificis Alexandri proſtratus petit veniam, pœnitentiam acturum ſe pollicetur, ab Alexandro abſoluitur. Sed à Germania rerum geſtarum ordo me nimium ſeducit; venio igitur ad Fridericum & alia Germanorum propria.

Anno poſt Natiuitatem Domini 1181 majora ſolitis Comitia Moguntiæ celebrauit Fridericus. Aderant Principes Principumque Legati ex multis Nationibus, aderant quoque Legati ex Jeruſalem & Conſtantinopoli; eſt in hoc Conuentu conſultatum inter Principes de pace Eccleſiæ, bello in Turcas. Fridericus jam laboribus & ſenio defatigatus incipiebat de ocio cogitare, jactatus per infinita pericula jam annos triginta: Quare Filiis Regna diuiſit: Henricum Imperatorem deſignauit, Othonem Burgundiæ Ducem facit, Friderico Sueuiæ Ducatum tribuit. Sed minor natu Conradus mortuo Friderico Dux factus eſt poſtea Sueuorum, minimus natu Philippus mortuo Henrico, appellatus eſt poſtea Cæſar Auguſtus. Hos enim habuit Fridericus Imperator Filios. Fuerunt hoc tempore in Germania anni aliquot fertilitate felices, ſed ſecuta eſt copiam fructuum peſtis quæ ſuſtulit ſupra mediam partem homines per Germaniam. Poſt Conuentum Moguntinum Conſtantiam profectus eſt Fridericus cum Imperii Proceribus, vocauit illuc Longobardos, vt eum illis ageret de jure Imperatoris in eos, quid ſingulæ Ciuitates illis deberent. Et Priuilegia Ciuitatibus conceſſa confirmataque ſunt, conſtitutaque eſt inter eos pax quæ debebat durare perpetuò. Hanc Conſtantiæ pacem vocant, de qua Juriſperitorum Libris eſt ſcriptum. Si quis plura cupit, videat Baldum de hac pace Conſtantienſi: Sic incipit: Imperialis Clementiæ manſueta ſerenitas etc. Illic etiam conſcripta ſunt nomina Ciuitatum, quæ fœdus hoc jurauerunt, quod juramentum ita ad verbum habet. In nomine Domini juro ego N. quod ammodò ero fidelis Domino Imperatori Friderico, & ejus Filio Henrico, non ero in conſilio vel facto, quod ipſi perdant vitam vel membrum aut mente, ſeu Coronam Imperii vel Regni ſui, ſeu capiantur, vel ſi ſciuero aliquem feciſſe vel facere volentem per me, vel per alium Domino Imperatori, vel Regi, vel Nuncio ejus ſine fraude manifeſtabo, & eum adjuuabo. Inſuper pacem Domini Imperatoris Friderici, & Filii ejus Regis Henrici, & ſuæ partis factam cum ſocietate Lombardiæ ſicut ſcriptum eſt, & indè ſine fraude infra 15 dies poſt, & jurata bono intellectu & ſigillo Domini Imperatoris ſigillata obſeruabo bona fide, & ſine fraude. Et hoc jurare faciam omnes maſculos mecum habitantes à 16 annis & ſupra uſque ad 60 infra 15 dies poſtquam juratum habuero, exceptis ſeruis & qui per me jurare noluerint infra tertium diem Imperatori, vel Regi vel ſuis Nunciis per breue manifeſtabo. Hæ jurarunt Ciuitatum Legati nomine ſuorum Ciuium in Conuentu Conſtantienſi.

DE

DE GERMANIS
LIBER DECIMVS NONVS.

ANno Domini 1186, fuit cœlum hyemis clementiſſimum in Germania: floruerunt in Ianuario præcoces arbores omnes, & vitium oculi promoti conſpiciebantur longitudine ſpitamæ. In Februario poma quantitate nucis iuglandis conſpiciebantur. Frumenta florebant. Aues excludebant oua. Nec vllum frigus in eo anno ſecutum eſt, quod nocuerit fructibus. In Maio metebatur frumentum in regionibus, in quibus ſolet alias in fine Iulii demeti. Coctæque erant vuæ in principio Auguſti: optimum & multum vinum & frumentum eo anno proueniebat. Anno vero, qui ſequebatur, principium brumæ non erat inclemens, ſed Martio incepit frigus intolerabile animantibus & plantis, quod durauit per Aprilem & per medium Maium. Vini caritas rariſſima eſt ſecuta, periere enim frigore vites. Et frumenti quædam genera pruinis perierunt. Hoc tempore in noua vrbe Mediolano nuptiæ ſunt factæ ſplendidiſſimæ, multis Principibus Germaniæ præſentibus: aderat quoque Fridericus, ſenex Imperator, nam filius eius Henricus duxerat filiam Rogerii Siculi. Poſt nuptias Henricus, iuuenis natus annos viginti, præficitur Lombardiæ, & reliquis in Italia ciuitatibus multis: qui pro ætatis ratione ſatis grauiter omnia adminiſtrauit. Pater cum ſuis proceribus in patriam Germaniam reuertitur. Non longo poſt nuptias tempore, frater Conſtantiæ vxoris Henrici, Guilielmus nomine, rex Siciliæ, obit diem ſuum ſine hærede legitimo, deditque dotis loco ducatum Apuliæ, & regnum Siciliæ Henrico, ſororio ſuo. Quæ ditio quomodo ſuperioribus temporibus ablata imperio erat, ſupra eſt dictum. Anno ſequenti, vbi rediit in Germaniam Fridericus Imperator, magnum Principum conuentum apud Norinbergam, celebrauit, propter propagandam almam pacem. Hæc igitur decreta ſunt in eo conuentu: Quicunque in ditione alicuius intenderit aliquid; proſcriptus denuncietur, & eum epiſcopus excommunicet, & niſi ſatisfecerit pœnitentiamque agat, vniuerſo iure honoreque priuatus habeatur, omnique præbendali iure carebit perpetuo. Item ſi in raiſa (a) alicuius domini quiſpiam incendium fecerit, dominus, cuius eſt raiſa (liceat enim mihi verbis vti, quæ tum in vſu erant) iurabit ſuper reliquias, quod non faciat cum ſcientia, mandato vel voluntate ſua; reum autem abiiciet a ſe, & nunquam reſumet, alioqui damnum reſarciet. Si talis incendiarius in caſtrum domini, dum agitatur, fugerit, non tenetur eum tradere perſequentibus, ſed iuuabit, vt vel in ſiluam aut alium locum abeat, dummodo tamen dominus eius conſanguineus, vel vaſallus fuerit, alias eum perſequentibus repræſentet, vel in eadem culpa ſit. Eſt præterea ab Imperatore & Principibus conſtitutum in illis comitiis, vt quicunque alii damnum facere, aut eum lædere intendit, tribus ad minus ante diebus per certum nuncium denunciet. Sancimus, inquit Imperator, vt quicunque treugas alicui dederit, niſi aliud actum ſit, contradicere ante terminum ſtatutum nequaquam poſſit; quod ſi fecerit, violator fidei cenſendus erit. Item qui nuncium aliquem, eo quod contradicturus mittitur, læſerit; fidem ſuam violauit, & de

1186

160

(a) Raiſa notat expeditionem, ſ. excurſionem militarem. Eandem Friderici I. conſtitutionem vide apud *CONRADUM VRSPERGENSEM a. 1187.*

de cætero omni honore carebit. De filiis quoque, inquit, ſacerdotum ruſticorum ſtatuimus, ne cingulum militare aliquatenus aſſumant. Statuit etiam, ſi quis vineta aut pomaria vel vnam fructiferam arborem exciderit, vt eidem pœnæ cum incendiariis ſubiiciatur. Statutum eſt in eiſdem comitiis, qui ruſticum aliquod inſtrumentum ad arandum aut alias ad colendam terram neceſſarium furatus fuerit, grauius puniatur, quam alia furta. In agris enim relinqui ſæpe neceſſe eſt, nec patiuntur rationes ruſticorum ſemper domum intra parietes includere. Hoc genus multa conſtituta ſunt tum per Fridericum Norinbergæ; quorum quædam in ſpeciem videntur non admodum digna, quæ legibus imperatoriis aſcribantur. Sed nihil tam humile, quod non magnopere vitæ mortalium ſit utile atque etiam neceſſarium. Hoc tempore nuncium triſtiſſimum de cladibus Chriſtianorum, qui Hieroſolymis habitabant, in Occidentem peruenit. Quare Fridericus & Principes alii, pia animi affectione commoti, diſcernunt bellum; communi concordique animo accingunt ſe ad expeditionem Hieroſolymitanam, vlturi fratres, qui ab infidelibus nefanda & crudeliſſima, quæ nemo fando conſequi poſſet, patiebantur. Cumque iam iter arriperent Galli, Itali, Hiſpani, & Angli, exorta eſt inter eos diſſenſio tanta, vt geſſerint inter ſe ſanguinolenta bella; quorum cauſa & euentus mihi dicenda non ſunt, cum nihil horum in Germania geſtum ſit, neque vlli Germani interfuerint. Imperator autem cum filio ſuo Friderico, Bertoldo Morauiæ duce, epiſcopo Herbipolenſi, archiepiſcopo Tarentaſiano, epiſcopo Monaſterienſi, epiſcopo Parauienſi, epiſcopo Oliſburgenſi, (a) epiſcopo Miſnenſi, Hermanno Marchione Badenſi, & aliis multis fortibus & piis viris, per Vngariam, Bulgariam, & Thraciam Conſtantinopolin peruenit: vbi cum Imperatore Græcorum fœdus fecit; deinde recta per Helleſpontum in Aſiam eſt profectus, hactenus proſpero vſus itinere. Sed poſtquam venit in Aſiam, aliam induit fortuna faciem. Sultanus enim, qui Iconii multos ſub ſe habebat Turcas, venientibus noſtris omnia humanitatis officia pollicebatur, omnia ad victum neceſſaria exercitui ſe daturum recipiebat. Imperator credebat, & minus diligenter procurabat commeatum, omnia parata apud Sultanum eſſe putans. Sultanus interim rationibus & viribus omnibus colligebat cereales fruges, abſcondebatque intra munitiones ſuas: ſimul auxit copias ſuas, vndique congregatis Turcis, in eamque neceſſitatem induxit Fridericum, vt coactus ſit propter commeatum cum hoſte confligere locis iniquiſſimis. Anguſtias enim viarum occupauit omnium, qua tranſeundum erat Hieroſolymam verſus, & vnde cibus erat petendus. Nec leuiter nocuit hæc res noſtris. Vicerunt quidem randem & illas difficultates, non tamen ſine ſanguine. Expugnauit enim Fridericus, manu commiſſa cum Turcis, has munitiones, & expediuit, deiectis præſidiis Turcicis, viarum obſtructiones, cladem que fide maiorem acceperunt Turcæ. Non ſolum autem aperuit vias, ſed omnia in illis regionibus depopulatus eſt: commeatus omnis in Germanorum peruenit manus. Vi captam Philomelium vrbem diripuit. His tam fortiter geſtis, terruit regiones eas fere omnes, per quas tranſeundum erat: quam ob cauſam poſtea per Armeniam minorem, non ſolum impedientibus nullis hoſtibus, fecit iter, ſed in Cilicia a Principe Armeniorum eſt ſuſceptus reuerenter, & cum omnibus honoribus Imperatore dignis. Illic igitur aliquot dies conſedit, vt refocillaret fatigatas ex itineribus copias. Ipſe vero Imperator Fridericus, delectatus ſemper venationibus, cupiens ſcire beſtiarum illius terræ ingenium; dum auidius feras ſequitur, nimium incaluit. Quare dum lauandi & refrigerandi cauſa æſtuans, præcipitauit ſe nimis temere in rapide fluentem amnem, qua erat altiſſimus, vorticis violentia tractus ſub aquam, & abſorptus ſuffocatuſque eſt, cuſtodibus corporis plurimis conſpicientibus, & nequicquam iuuare

(a) Rectius *Oſſeburgenſi*, ſ. Oſnabrugenſi, quem cum reliquis expeditionis ſociis memorat *TAGENO deſcript. Exped. Aſiatica apud FREHERUM Tom. I. p. 407.*

re conantibus. Hoc accidit anno a natiuitate Chriſti 1190, imperii vero 28. Quantus in armis, in pace, quam diligens legum cuſtos, veræ probitatis amator, oſor vero hypocritarum fuerit hic Fridericus, abunde facta eius teſtantur, quæ a multis conſcripta reperiuntur. Scriptorum quidam eius quædam facta & dicta rapiunt in peiorem partem, propter inuidiam & peruerſum in rebus iudicium: quorum error facile deprehenditur ab omnibus, qui non carent omnino mente. Poſtquam periit modo, quo dixi, in vndis Fridericus Imperator, Fridericus filius, boni iuuenis officio functus, acciuit viros ſapientes ad ſe, quorum conſilio, prudentia exercitum regeret: duxitque copias Antiochiam, vbi abundanter inuenerunt omnia ad victum neceſſaria. Quam rerum omnium copiam tanta conſecuta eſt peſtis, vt pene totus conſumptus ſit exercitus. Huius peſtis cauſam phyſici alii aliam iudicant fuiſſe. Quidam plenitudinem ſaturitatemue immodicam poſt famem (nam tantæ multitudinis exercitus non potuit per tot itinera non aliquando egere) quidam aëris intemperiem, & anni tempus, cœlumque natura calidius (nam quam naturæ animantium omnium, & etiam plantarum difficulter ferant mutationes, præſertim magnas & repentinas, norunt non ſolum philoſophi, ſed ruſtici paſtoreſque) quidam vero venenum immixtum vino & farinæ arbitrantur cauſam fuiſſe tam repentini interitus tanti exercitus. Exercitu per peſtem ita perdito, cogitur Fridericus dux mutare omnium ſuorum conſiliorum rationes omnes. Propoſuerat expugnare in itinere hoſtium caſtra & vrbes; caſus vero & fata eum retrahunt ad amicas & ſocias vrbes. Quare Tyrum nauigat cum reliquiis copiarum, ſecum vehens corpus chari genitoris aromatibus conditum. Tyri corpore patris regalibus ceremoniis magnificentiſſime ſepulto, procedit. Nunciatur autem noſtris, Sultanum obuiam venire cum armatorum manu non exigua. Quanquam autem ad paucitatem eſſent redactæ Germanorum copiæ; tamen ne addant hoſti animos, fortiter aduerſus hoſtem tendunt, & ſe ad pugnam parant. Sed Sultanus iam antea expertus, quales Germani in prælio eſſent, ſe intra vrbes munitas recipit, illic expectaturus hoſtem. Noſtri Acam, firmam & opibus pollentem vrbem, obſident diu, & multa ferunt ante vrbem. Oppidani enim, contempta noſtrorum paucitate, ſæpe eruptionibus factis, noſtris non mediocriter nocuerunt. Tandemque eo deuenerat res, vt noſtri magis obſiderentur ab oppidanis, quam ipſi eos obſiderent, donec venit rex Galliarum Philippus, & rex Angliæ cum copiis noſtris ad noſtros. Tum enim conati ſunt variis tormentorum & machinarum generibus, infinitaque multitudine militum, expugnare vrbem; nec vllam requiem concedebant propugnatoribus murorum; ita ſine intermiſſione vrgebant oppugnationem. In qua contentione, oppidanis pertinaciter noſtros repellentibus, cecidere multi Principum exercitus noſtri; inter quos erat & Fridericus, filius Imperatoris, dux Sueuiæ; Comes Theobaldus, Franciæ Seneſcallus; comes Claremontis, & multi alii clari viri. Qua cæde ita ſunt noſtri exaſperati, vt omnino propoſuerint ante deditionem vrbis aut conſumptis viribus exercitus non ſoluere obſidionem. Idcirco ſecundo demum anno, fame Acam vrbem premente, & muris magna ex parte deiectis, inceperunt pacem petere. Primo tamen nullas conditiones grauiores, quæ ſolent victis imponi, recipere volebant; ad extremum noſtrorum perſeuerantia victi, acceperunt, quas noſtri præſcribebant, deditionis conditiones. Reges poſt Acam captam, & Sueuiæ ducem occiſum, dominandi libidine & de principatu contentione ſe debilitarunt, hoſtes præualentes reddiderunt. Inuidebat enim alii alius, & impediebat alter alterius conatus: eoque deuenerat res, vt magis cuperent hoſtium ſucceſſus, quam ſociorum. Quare Philippus redit domum in Galliam; Ricardus vero, Anglorum rex ſolus, etſi videbat hoſtem diſceſſu regis Galliarum inſolentiorem, ſperans omnem laudem, gloriam & principatum ad ſe ſolum pertinere, magno conatu maxima aggreditur: in itinere ſæpe pugnauit cum hoſte, & quanquam grauiter telo vulneratus erat, tamen ſemper præliis omnibus interfuit.

Compulitque vſque ad Hieruſalem Sultanum, quem rex ſecutus venit in Bethle-
hem, in quo loco caſtra muniuit, cognouitque per exploratores, magnam came-
lorum & mulorum multitudinem commeatum ex Ægypto portare Hieroſoly-
mam. Ricardus rex miſit expeditum iuuentutis robur noctu, clam ad intercipien-
dum commeatum: quod ſane feliciter ſucceſſit. Omnes enim camelos & mulos
oneratos commeatu omnis generis, cum agonibus in caſtra perduxerunt, qui
miſſi erant iuuenes. Ricardo non videbatur tempeſtiuum eſſe, ad mœnia admo-
uere exercitum, propter hyemem inſtantem: differre igitur conſtituit in proxi-
mum ver obſidionem. Hybernatum igitur dimittere exercitum decreuit. Ecce
nuncii ex Europa noui & triſtes, qui certiorem Ricardum reddunt, regem Gallia-
rum Normanniam affligere; fratremque eius Ioannem regnum Angliæ affecta-
162 re, quare Ricardus conditiones non honeſtas nec vtiles cum Sultano facit, reliquit
enim illi omnia, præter Tyrum & Ptolemaidem, & quædam parua caſtella. Fœ-
dere facto, properat domum per Thraciam & Vngariam, vbi venit in Germani-
am, in ditione Lupoldi ducis Auſtriæ, cum quo habebat ſimultates, comitantibus
ſe ſeruiuit, & inter vltimos ſeruos verſatus eſt, ne agnoſceretur. In quodam ergo
diuerſorio iuxta Viennam aſſabat ſuis manibus carnes, digito geſtans regalem
annulum, quem quidam ex familiaribus ducis Auſtriæ agnouit, nam erat miles,
qui in obſeſſione Acæ fuerat, quare mox domino ſuo Viennæ tum degenti nun-
ciat. Dux Auſtriæ, vt ille indicarat, inuenit regem in diuerſorio, captum cu-
ſtodiæ diligenter mancipat, datam occaſionem vlciſcendi ſe vehementer gaudet;
nam male illi fecerat. Capta enim vrbe Aca, in cuius obſeſſione nulla non peri-
cula, nulloſque non labores Lupoldus dux Auſtriæ ſubierat, rex Angliæ, contempto
Lupoldo, ſigna ſua per vrbem erexit, & cum erecta videret vexilla ducis Auſtriæ,
præcepit conculcari, præterea prædam inter ſuos diſtribuit, nihil relinquens Ger-
manis, qui erant copiæ Auſtriæ ducis, cum tamen communia pericula multa ma-
ioraque multo perpeſſi ſint, vt qui primi in obſidione fuerint, primamque coi-
tionem ſuſtinuerint, cum adhuc ciuium Acæ vires integræ eſſent, quas fregerant
Germani magna ex parte ante aduentum Anglorum. Hæ fuerunt inimicitiarum
cauſæ. Porro Pontifex Romanus, vbi audiuit regem Angliæ reuertentem ex ex-
peditione laborioſiſſima captum, tenerique in vinculis, ducem Auſtriæ execrauit,
iniquiſſimoque animo omnes tulerunt, qui cauſam ignorarunt. Plauſibilis enim
erat expeditio apud omnes Chriſtianos, maximeque admirabantur & diligebant
eos, quod ſumptis armis, aduerſus Turcam in longinquas regiones ibant. Dux
vero reddidit cauſas, quibus motus illum ceperit. Henricus Imperator tum egit
Wormatiæ, illuc iubet ad ſe duci captum regem, ibi Henricus audiuit cauſam Lu-
poldi & Ricardi; liberatus eſt rex, dato magno auri pondere Imperatori & Lupol-
do. Nam præda, quæ Acæ Lupoldo prærepta vi erat a rege, magni æſtimaba-
tur. Rex cum non haberet aurum ſufficiens ad ſe liberandum, eccleſiaſticum or-
natum accepit. Quo ſermonis ordine cum Friderico ex Germania, ad in Aſia
& Hieroſolymis res geſtas venerimus, quoque ductu rurſus redierimus in Germa-
niam, vides. Non igitur erit noſtri inſtituti, longius immorari in rebus Hieroſo-
lymitanis, quanquam poſtea mirabilia auditu inter Chriſtianos & Sultanum facta
ſint. Poſt nuptias magnas geſſit in Italia Henricus, Romano Pontifici obtempe-
rantes fecit, qui non obediebant, ciuitates rebellantes ſub iugum egit; Campa-
niam, quæ nimium ſuperbe deſpexerat Imperatorem, in vltimam ſeruitutem re-
degit; Neapolim, maximis præſidiis munitam, tres menſes obſedit, circaque eam
omnia diripuit: ſed peſtis crudeliſſime inuaſit exercitum. Coactus igitur cœlum
mutare, ſoluit obſidionem. Dum autem in obſidione occupatur Henricus, vxor
eius, quam nuper duxerat, a quibuſdam Apuliæ Principibus capitur. Pontifex
eos, qui captam tenebant, excommunicat, & ditionem eorum cuilibet occu-
panti concedit. Raptores anathematis fulmine territi, remittunt Henrico vxo-
rem. Imperator minatus illis vltionem (nam inpræſentiarum non vacabat) pro-
pter

pter neceſſaria regni negocia, in Germaniam reuertitur. Nam cum multa alia in
Germania corrigenda erant, tum præcipue in Sueuia quidam mouere non mouen-
da tentarant. Nam quomodo Acam oppugnans fortiter Fridericus occubuerit,
dictum eſt. Idcirco, quum primum in Germaniam venit, conuocatis proceribus,
fratri ſuo Conrado ducatum Sueuiæ dedit, & admonuit eum, vt perſuaderet ſibi,
crudelitate non ſtabile eſſe poſſe regnum, ſed humanitate & iuſtitia, præcipue a-
pud homines altiore ingenio præditos, quales eſſent omnes Germani, potiſſimum
vero Sueuos. Adhortatus quoque eum eſt, vt operam daret quam chariſſimus
ſubditis eſſe, quoque ſublimiore loco poſitus ſit, hoc modeſtiorem oportere eſſe.
Et vt ſtudeat quam pauciſſimos lædere, quantum ſcilicet iuſtitia ſalua fieri poteſt,
plurimis autem prodeſſe, iuuareque mortales diuinum eſſe quiddam, nocere Sata-
næ proprium. Hæc & huiuſmodi multa inculcauit Conrado, homini agreſti &
ferociſſimo. Archiepiſcopus Colonienſis multa, abſente Cæſare & occupato in
Italia, conatus eſt contra Cæſarem facere, & quoſdam alios in ſuam adduxerat re-
bellionem. Quos contra Henricus vbi primum incepit parare bellum, mittunt
ad eum rebelles legatos, excuſant ſe, quantum licuit, & rogant pacem, facturoſque
recipiunt ſe, quæcunque tolerabilia imperet. Ab Imperatore recipiuntur in gratiam.
Germania pacata tota, legibus & religione in ea florentibus, cuſtodibusque reli-
gionis & legum conſtitutis, contrahit copias, & ducibus Bertoldo a Kunſperg mi- 163
ſit in Italiam, per quam totam excepti ſunt a ciuitatibus honorifice, donec vene-
runt in Apuliam, ad quam peruaſtandam miſerat Imperator ipſum exercitum, ira-
ſcebatur enim Apuliæ, propter temeritatem & præſumptionem ſuique contem-
ptum, vt qui auſi fuerant præcedente anno vxorem eius capere. Quare Apuliæ
vrbes vi captas quaſdam diripuere, quaſdam vrbes & caſtella in deditionem ac-
ceperunt. Totam Apuliam occupatam muniuerunt præſidiis Germanorum mi-
litum, qui inſolentius imperioſiusque tractarunt eas vrbes, in quibus erant; qua
cauſa vix dum Italiæ finibus egreſſus erat exercitus, conſpirarunt incolæ contra
Teutonicos milites, qui in præſidiis erant, quorum partem manciparunt duriſſi-
mæ ſeruituti, partem eiecerunt, partem etiam occiderunt. Quæ res vbi ad Im-
per. perlata eſt, denuo conſcriptum exercitum in Italiam ducit, & omnes, qui præ-
ſidia eiecerant, puniuit acriter, quoſdam in exilium miſit, quoſdam patibulo ſu-
ſpendit, alios aliis mortis generibus affecit. Ciuitatum, quæ præſidia Teutonica
eiecerant, quaſdam funditus diruit, trucidatis inhabitatoribus omnibus, deterre-
re volens, ne id in poſterum vnquam Germanis fieret. Hoc bello Apuliam &
Campaniam totam redegit in prouinciam, cui præfecit fortiſſimos ex exercitu vi-
ros, reliquit eis præſidia armata Germanorum non inualida. Cum exercitu in Ca-
labriam & Siciliam eſt profectus, quas regiones vi cepit. Vbi vero ad vrbem Ca-
tanenſem appropinquauit, omnes, qui in ciuitatibus & caſtellis paſſim regnarant,
collecti in vnum, cum magno exercitu ciuium, artificum, paſtorum, & aratorum
turba vndique collecta, occurrunt Imperatori, & caſtra muniuerunt proxime ad
Germanorum caſtra. Imperator eius gentis morem bellandi ſciens, quod ſcilicet
nocte concubia ſolerent impetum facere in hoſtes, caſtra ante noctem muniendi
tempus ſibi relictum non eſſe ſimulat, reliquitque magnam partem foſſarum im-
perfectam, excubitores raros in illa caſtrorum regione collocat. Hoſtes id ani-
maduertentes, rati ſibi datam occaſionem bene gerendæ rei, iuuentutis ſelectiſſimũ
robur ſtatim poſt mediam noctem mittunt, vt in caſtra Imperatoris ea parte irruant,
qua non erant perfecta. Aduenientibus igitur hoſtibus expectatis, vigiles Ger
mani cedunt, vt iuſſi fuerant, & hoſtes intromiſerunt, quos expectans Imperator,
locis commodis circundatoſque trucidat omnes, paucis, qui capti tamen ſunt, ex-
ceptis. Fuiſſe autem creditur tria millia, ſed totius exercitus præſtantiſſimi ad
pugnandumque promptiſſimi. Cum primum illuxit, Henricus vrbi admouet
exercitum, præteriens hoſtium caſtra; celeritateque mirabili machinarum & tor-
mentorum variis generibus incipit murum deiicere, & foſſata lapide, ceſpite ligno-

que complet. Quod vbi viderunt hoſtes in caſtris, educunt exercitum in apertam planitiem, & Germanos ad pugnam prouocant, inſtructa acie. Imperator primum dubitat, præſtetne vrbem obſidione circumuallare & excludere ab vrbe hoſtes, an congredi melius ſit. Vbi videt autem, ob vrbis circuitus amplitudinem excludi non poſſe, ſtatuit congredi. Quare ſuos ad virtutem cohortatus eſt, & inter reliqua demonſtrauit claris argumentis, aut moriendum aut vincendum, nullam ſpem ſalutis in fuga eſſe poſſe, oſtenditque victu faciles eſſe colluuiem hominum, qui nunquam prælio interfuerint, non aſſuetos armorum conſpectu exanimari. Vbi videt animos ſuorum erectos, & pugnam optare, certa victoriæ ſpe concepta, aduerſus hoſtes contendit magno animo, ſtatim ſine Germanorum cæde perturbatis ordinibus, primo concurſu ad vrbem fugiunt (nam animi in vrbe ante congreſſum erant ſine dubio) exercitus Germanorum fugientes perſecutus, cum eis irruunt in vrbem, & primo furore occiſi ſunt in vrbe omnes vtriusque ſexus, nulla etiam habita ætatis ratione, captis vrbis primatibus & epiſcopo, qui multa perpetrarat contra Cæſarem, incendit vrbem, nec paſſus eſt extingui ignem, donec omnia exuſta in cinerem redacta ſunt. Huic bello quidam volunt ipſum Henricum non interfuiſſe, ſed per legatos geſſiſſe, quorum primum faciunt Henricum de *Kalend*, (*a*) Marſcalcum Imperatoris. Hoc conſtat inter omnes, bellum illud geſtum nomine Henrici, & Henricum tum in Italia fuiſſe, præliis autem interfuiſſe negant quidam. Quidam Italorum virtutem maiorem eſſe Imperatoris videntes, quam vt ſuperari poſſet, dolo eum interficere ſtatuunt, multi in eius necem coniurant. Quod vbi cognouit Imperator, ſedulo diſſimulauit, nec vultu, nec verbis vllam illis ſignificationem iræ ſuſpicionisque dedit. Principum fre-
1164 quentibus conuocationibus habitis, ſemper vnum aut duos coniuratorum adhibuit, & dimiſit vt reliquos; ſicque in conſuetudinem ducti ſunt conuentus illi, vt poſtremo omnibus coniuratis conuocatis, nihil ſiniſtri in mentem venerit. Quos correptos, in vinculaque coniectos, exquiſitis memorabilibusque ſupplicijs affecit. Quoſdam enim cute viuos exuit, alios oculis priuauit, alios aliis membris mutilatos viuos in exilium ablegauit, alios lento incendio enecauit, quoſdam veſtibus humo affixos longis & ingentibus doloribus mori coëgit. Vnum vero in primis miſerabili ſpectaculo extinxit, qui aliis potentior regnum affectabat; clauis enim ferreis per tempora transfixit, cauere iubens carnificem, ne neruoſo quopiam læſo, vita finiretur breui. Itaque omnibus fere illius regionis ſubiugatis ciuitatibus, Henricus promouet ſigna ad vrbem Siciliæ Falernum, quæ opum & magnificentia aliis Siciliæ vrbibus palmam præripiebat. Fuerunt in ea theſauri regis, & primi loci nobilitas. Adueniens primum, impetum fecit in regia viuaria, omnis generis animantium, quæ ad menſam veniunt, refertiſſima. Mactarunt milites, & læti conſumunt regias voluptates. Oppidani territi, pacem petunt, ciuitatem Imperatori totam tradunt: quare templa, ædificia publica, portas & turres, & hoc genus alia inſigniuit imperiali aquila, adiunctis ſuorum maiorum inſigniis; imperatque, vt omnes ciuitatis plateas, & feneſtras parietesque domuum frondibus odoriferis, ſericis pannis artificioſe contextis, impleri, vias gramine viridi ſterni, odores incendi, per ordinem ciues vtriusque ſexus cum muſicis inſtrumentis procedere. Primo loco puellæ, mox matronæ, deinde pueri, deinceps aliæ ætates ordine ibant. Sic voluit imperiali pompa excipi. Poſt hanc pompam, ſecundum cuiusque virtutem, largitus eſt munera militibus, ingentem enim argenti aurique vim repererat in ea vrbe. Redegitque Siciliam totam in prouinciam, ex qua magnos annuos prouentus accepit. Vt autem totum ſeminarium rebellionis e medio tolleret, nobiles omnes captiuos in Germaniam miſit. Filium regis propter hanc cauſam, ne ad regnum animum adiiceret, oculis priuari, & duci ad Rhetos, ibique in caſtro Amiſo cuſtodiæ perpetuæ mancipari iuſſit. Regis

(*a*) Siue Calatin, ex quorum gente Pappenheimii ſunt ſuborti.

gis Siciliæ vxorem mattimonio iunxit Philippo fratri ſuo, cuius ſtrenua & fideli
opera in bellis illis vſus erat. Hæc mulier, nomine Irene, filia Conſtantinopolita-
ni Imperatoris, pudicitiam ſeruare in votis habuit; ſed ob formam & genus ani-
mumque, Philippus ad eam adiecerat animum: quare coacta eſt vi ad ouptias ſe-
cundas cum hoſte. Multa queſta eſt de rerum humanarum fragilitate & incon-
ſtantia; ſed quo magis philoſophiæ præceptis animum muliebrem imbutum vidit
Philippus, hoc magis rapitur in amorem eius, & ſecum in Germaniam ductam,
Auguſtæ præſentibus multis Principibus, magnificentiſſimis apparatibus nuptias
celebrauit. Cum autem negociis publicis ab ea abeſſe cogebatur, in munito &
amœnitatis præcipuæ caſtro eam habuit inter multas matronas & puellas nobiles.
Apuliæ reginam, Sibyllam, cum filia eius miſit in monaſterium mulierum Hohen-
burg, quod eſt in Alſatia. Et hoc modo, quicquid putauit facere vllo modo ad
rebellionem, ſuſtulit. Vades quoque ſecum duxit ex Apulia duos primos comi-
tes, & epiſcopum Salernitanum. Ingenium enim cognitum habuit illius gentis,
ad res nouas promptum, & rebellionem procliue. Quanquam vero diligenter o-
mnia prouidiſſet, ne vllam cauſam aut materiam rebellaodi relinqueret io illis re-
gionibus; tamen in Apulia ſunt inuenti, qui, nullo reſpectu habito captorum &
obſidum, rebellarunt, Cæſaris ſtatutis contradicentes & contrafacientes. Quam-
obrem ira ſuccenſus Imperator, obſides, quos apud ſe in cuſtodia habebat in Ger-
mania, luminibus priuat, & ſine mora celeriter mittit legatum cum copiis in
Apuliam, rebellesque captos variis & crudelibus ſuppliciis affecit, vt exemplo a-
lii deterrerentur. Vixit aliquot annis cum vxore ſua Irene ſuauem vitam Philippus
io ocio. Et Germania creſcebat nouis pagis & vrbibus hominumque fœcundita-
te. Hoc tempore Conradus, Sueuiæ dux, Bertoldo de Zeringen indixit bellum,
& cum contractas copias duceret aduerſus eum, in vrbe Durlach mortuus eſt.
Imperator, poſt mortem Conradi, ducem Sueuiæ facit Philippum fratrem ſuum.
Per id tempus apud Principes electores effecit Henricus, vt Fridericum filium ſu-
um natu trium annorum eligerent in regem, & iurarunt puello ceu regi, electio-
que fere omnium Principum literis obſignatis eſt confirmata. Imperator Siciliam,
Apuliam, totamque Italiam magnis exactionibus preſſit, & prohibiturus rebel-
liones, multos vario genere mortis occidit. Ab eccleſiaſticis idem exegit, quod ab
aliis poſtulabat: nec abſtinuit manus ab initiatis ſacris ordinibus, ſed quoslibet ob 165
quamuis leuem ſuſpicionem ſupplicio affecit. Semel enim decreuerat prohibe-
re ſeditiones. Qui igitur nihil palam audebant, clam apud Romanum Pontifi-
cem accuſabant eum, querebanturque de ſuorum morte, quos innocentes fuiſſe
probare conabantur. Quare Pontifex eum anathemate percuſſit, prius admoni-
tum. Henrico autem bona verba daote, & ſe mutaturum pollicenre, ſi quid fa-
ctorum eius parum Principem bonum deceret: Pootifex eum abſoluit, & in gra-
tiam receptum cohortatur ad expeditionem Hieroſolymitanam, & contra Tur-
cas, qui & ante multa Chriſtianorum teoebant, & quotidie occupabant. Regni
Hieroſolymitani recipiendi ſpem facit, Deum fortunaturum vias, ſe benedictu-
rum, & pro ſua poteſtate ab apoſtolo B. Petro ſibi relicta, indulgentias liberali
plenaque manu daturum omnibus iis, qui vna ituri eſſent. Præterea promittit
ſe operam daturum, vt ſimul eant reliqui Chriſtiani nominis Principes. Probat
etiam Papa, facilem futuram profectionem Hieroſolymam vſque, cum aliis ar-
gumentis, tum & quod Conſtantinopolitanus Princeps non ſolum amicus, ſed
etiam ſocius belli futurus ſit. Et quod Sultanus nuper exceſſerat e vita, & Sulta-
r o etiam viuente, in proxima expeditione Hieroſolyma fuiſſet recepta, poſt Acam
captam, & Sultanum toties victum, ſi ille malus Satan non frigidam ſuffudiſſet
inter regem Galliæ & regem Angliæ, interque hunc & ducem Auſtriæ. Quæ Poo-
tificis verba ſic habere non ignorauit Henricus. Nam ex multorum, qui in ea fue-
rant expeditione, ore omnia cognorat, quomodo Sultanus deſponderit ani-
mum, cogitaritque de reddenda Hieruſalem, quomodoque diſcordia inter Prin-

 cipes

cipes acciderit, quæque cauſa diſcedendi regibus & reliquis exercitus ducibus fue-
rit. Henricus igitur omnino ſtatuit illud bellum ſuſcipiendum, maxime cum in
Germania ocioſorum militum abundaret copia: ſed cum multæ eſſent cauſæ, quæ
eum domi detinebant, nomine ſuo miſit archiepiſcopum Moguntinum, & ducem
Saxoniæ, & alios multos viros, natalium ſplendore & bellicis laudibus magnos, in-
ter quos primi fuerunt Conradus Cancellarius Imperatoris, Lupoldus dux Auſtriæ,
Hermannus Lantgrauius de Thuringia, dux Brabantiæ, epiſcopi Ratiſponenſis, Pa-
tauienſis, Halberſtadienſis, Conradus Marchio, & alii comites & nobiles viri, quos
enumerare nihil opus eſt. Hi ergo omnes religionis amore, ſuas maximas & pul-
cherrimas poſſeſſiones, ſuas vxores charamque prolem reliquerunt. Magni pro-
fecto & ſuſpiciendi animi fuerunt. Hæc animorum ſublimitas debetur rectæ pue-
rorum inſtitutioni: fuerunt enim omnes non in ſtabulis equorum, & in voluptati-
bus carnis, ſed in monaſteriis, ſcholis Chriſtianæ Reipublicæ ſaluberrimis, a ſan-
ctis patribus in orationibus, ieiuniis & ſalutaribus euangelicæ doctrinæ præceptis
inſtituti & educati. Duces igitur, quos dixi, ducunt magnas Germanorum co-
pias per recta itinera, & ſecundauit Dominus iter eorum vſque ad Hieruſalem, quam
petebant. Quæ in itinere eis acciderint, quid vnanimes bellicoſiſſimi viri geſſerint,
antequam per tot itinerum pericula & difficultates Hieroſolymam venerint, enar-
rari pro rei magnitudine multis voluminibus vix poſſet. Platina & Blondo au-
toribus, vrbem Iopen & Berytum recuperauerunt vi expugnatas, & ad Hieruſa-
lem caſtra moturis nunciatur, Imperatorem Henricum mortuum, cuius auſpiciis
in ea militia erant. Quare omnes vnanimiter repetunt patriam recta & breuiſſi-
ma via. Poſt illum vero repentinum abitum exercitus, receperunt hoſtes Bery-
tum & Iopen, & crudelibus modis ſæuierunt in Chriſtianos illic relictos, vrbeſque
incenderunt. Henricus Imperator Meſſanæ in ægritudinem inciderat, dum ille
Germanorum exercitus fuit in expeditione Hieroſolymitana, & obiit diem ſuum
præſentibus multis viris Principibus, vxoreque ſua, & filio paruo Friderico, qui
rex & Imperator ab electoribus erat paulo ante, vt dictum eſt, appellatus, hunc
ægrotus per legatos Romano Pontifici, qui tum erat Innocentius tertius, com-
mendat. Commendat vero eum præcipue fratri ſuo Philippo, cui Sueuiæ duca-
tum dederat: nam eius fidem & probitatem exploratam ſe habere putabat. De-
cumbens igitur in lecto, adhortatur præſentem fratrem, vt pueri bene inſtituendi
præcipuam curam gerat, & regnorum adminiſtrationem eidem Philippo com-
mittit, donec puer maturus fiat ætate. Iubet autem inſtituendum tradi bonis &
probitatis ſpectatæ præceptoribus, & exerceri quotidie ad robur animi ſimul &
166 corporis, quod neceſſarium omnino eſt Imperatori, officio ſuo fungenti. Erat
enim Henricus vir perſpicaci animo & generoſo, corporis habitu ita gracili, vt
non recte poſſis dicere tenuem fuiſſe, facies illi, qui tenuior fuit reliquis partibus
corporis, exercere venationibus eques & pedes ſe ſolebat frequenter, libentius ru-
ri in arcibus habitauit, quam in vrbibus, ſæpe in hortis, eleganter arboribus per
ordinem conſitis, ambulare viſus eſt vno aut altero comite. Poſt mortem Impe-
ratoris, curam imperii dux Sueuiæ Philippus, Henrici Germanus frater, ſuſcipit,
nomine puelli Friderici; & adminiſtrante omnia Philippo, appellatus eſt a multis
rex & Imperator: nec recuſauit nomen. Poſtea cum viderent Principes multi
diſtrahi, quæ erant imperii propria in Latio & Sicilia, nec ſatis autoritatis eſſe tuto-
ri, quidam Principum elegerunt Philippum in regem, & quo maiore autoritate
polleret, Moguntiæ a Tarentaſienſi epiſcopo eſt in regem vnctus & coronatus.
Quæ vnctio & coronæ impoſitio male habuit Pontificem Roman. & alios multos
epiſcopos. Propterea archiepiſcopus Colonienſis & alii quidam eccleſiaſticorum
& ſecularium Principum, conueniunt Aquiſgrani, & Othonem, ducis Saxonum fi-
lium, in regem Romanorum eligunt & coronant, accedente etiam calculo Papæ,
Habebat vterque Imperatorum Otho & Philippus a ſua parte potentes & multos
Principes. Ricardus, rex Britanniæ, ſtudebat Othoni, item comes Flandriæ, Papa
ipſe,

ipſe, Archiepiſcopus, qui illi coronam ſolenniter impoſuerat, item ab illius parti-
bus ſtabant dux Limpurgæ, & Liuoniæ, item comes Palatinus Rheni & Lantgraui-
us Tburingiæ. Philippo autem fauebat rex Galliarum, & omnes, qui non ſunt e-
numerati inter Othonis amicos. Innocentius igitur in ſynodo, Romæ cum cardi-
nalibus ſuis babita, reprobam electionem Philippi ſtatuit, quod decretum per a-
poſtolicos legatos miſit in Germaniam, ſignificans, quid concilio patrum, in Spi-
ritu congregatorum, viſum ſit, mandauitque autoritate apoſtolica, vt omnes ob-
ediant Othoni, promulgata excommunicatione in Philippum, & omnes ei ad-
hærentes. Sed Germanorum pauci, niſi qui alioqui adhærebant Othoni, bullis
pontificiis deterriti, a propoſito deſiſtebant. Conatus enim papales & Othonis v-
bi videt Philippus, ſe excuſat vbique ſua ipſius præſentia, aut per legatos, quid
Pontifex Romanus timeat, exponit, ſimul copias conſcribit. Nec Otho ſegnius ſe
ex aduerſo parat ad bellum. Philippus Sueuorum copias aduerſus hoſtem ducit,
opponit ſe Otho, multa cæde res eſt acta, vterque Germanos habuit, ſed virtute
militum prævaluit Philippus, eos enim in ſuo exercitu habuit, qui in montibus
Heluetiæ nati erant, & Sueuos, omnesque a Rheni origine vsque ad Argentinam,
qui etiam noſtra ætate fortiſſimi milites babentur. Superatus igitur eſt multis præ-
liis Otho, & cum per totam Germaniam ſolus haberetur rex, fractis Othone & ſo-
ciis eius, conſtituit diligenter fideles vbique præfectos apud Germanos, ipſe cum
robuſta manu arripit in Italiam iter, ne Pontifici vacaret, excommunicationibus
victoriam ſuam perturbare, voluit Italiæ & Pontifici negocium facere, Latiique
res componere, ita vt reſponderent legibus & iuri veterum Imperatorum. (Non
ignoro, hæc apud abbatem Vrſpringenſem aliter ſcripta, mibi expendenti eius
temporis ſtatum, bæc viſa ſunt probabilia; ſi quis vero aliter ſentit, nihil impedio)
Cum igitur iam copiæ eſſent partim accinctæ, partim in itinere, certior redditur
de quorundam Principum conuentibus, vt alium Imperatorem eligerent. Et
Bertoldus, dux Zeringenſis, magnis largitionibus effecit, vt ipſe ſit electus & appel-
latus rex. Philippus grauiter boc tulit, quare cum omnibus, qui fauebant illi,
principibus, comitia in Mülhuſen celebrauit, vbi queritur de leuitate & inconſtan-
tia quorundam, qui tam leuibus cauſis adducerentur ad alium Imper. eligendum.
Aderant Sueui, Saxones, Boëmi, Boioarii, & multi Rheni Principes & ciuitates, qui
coniurarunt cum Philippo, contra quoscunque vellet. Collectisque copiis, aduerſa-
rios vexabant non mediocriter, implebatur Germania rapinis & cædibus, partes v-
bique contendebant bello, nullus locus apud German. paci relictus erat: vbique
bella erant. Dux vero de Zeringen, ad poſtremum pecunia exhauſtus, cum Philippo
redit in gratiam, & agnoſcit Philippum regem. Colonienſis & Moguntinenſ. ar-
chiepiſcopi, & comes de Lyningen, & alii, qui contra Philippum elegerant Bertol-
dum ducem, cupientes alium babere Imper. (ſperabant autem aliquid ſe efficere
poſſe, quod idem volebant Papa, & rex Angliæ Ricardus) mittunt ad Othonem, qui
tum apud regem Ricardum erat, vocant eum, ſpem imperii conſequendi faciunt.
Coloniam igitur Otho vocatus venit, conueniunt multi factionis eiusdem, eligitur
Otho in regem, approbauit Pontifex electionem, execrauit vero & maledixit Phi-
lippum. Vterque præparat ſe aduerſus alterum coactis copiis, feſtinat vterque A-
quiſgranum, alteri præripere cupiens. Philippus præuenit Othonem, capit vr- 167
bem, iurant illi ciues, præſidiis munit eam. Ad alia ſub manum ſuam redigen-
da properat Philippus. Otho cum ſuis ſuorumque ſociorum copiis venit quo-
que, poſtquam diſceſſit cum exercitu Philippus, obſidet oppidum, cumque præ-
ſidia non eſſent ſatis numeroſa ad defendendam vrbem, ad deditionem adacti ſunt,
ſed ſaluis omnibus, etiam militibus, qui in vrbe erant. Capta vrbe, epiſcopus Co-
lonienſ. autoritate apoſtol. coronam imperialem imponit Othoni. Cæterum vni-
uerſa curia Imperialis & omnes officiales ſcribæque imperii ſequebantur Philip-
pum. (a) Nec non complurimi Principes vtriuſque ordinis ſecularis, eccleſiaſti-
ci.

(a) Verba ſunt *CONRADI VRSPERGENSIS p. 321.*

ci. Quam ob cauſam magnæ ſimultates, magnæ concertationes in Republ. im-
periali, & eccleſiaſtica ſunt exortæ. In Galliis & Germania, cuius temporis geſta
confuſa video, ita vt multa ignorentur, vbi aut per quem ſint facta: multa enim
regi Galliæ Philippo aſcribuntur, quæ rex Romanorum Philippus fecit. Decepti
autores nimirum nominis Philippi communione: nam vbi audiebant ſcriptumue
inueniebant, rex Philippus, errarunt facile. Hoc autem non eſt dubium, inter
epiſcopos quoſdam & Pontificem Roman. magnas ſimultates, inimicitias, odia,
& lites fuiſſe, non ſine magno eccleſiæ ſcandalo. Nam adhærentes Philippo, ana-
themate pontificio percuſſi, nihilominus ſacras functiones omnes obibant: Phi-
lippus vero omnes crudeliter perſecutus eſt, & afflixit, qui Othonis ſocii erant,
depopulatus eſt agrum, bono & multo vino nobilem Alſatiæ, deuaſtauit incen-
dio, & cædibus omnia complens, arces humo æquans, regionis magiſtratum &
nobiles captos in vincula coniiciens, præter reliqua caſtra, non procul ab Argen-
torato caſtrum, Haldenburg nomine, euertit. Item arcem in Rubiaco, vetu-
ſtiſſimo Germaniæ oppido, radicitus ſuſtulit: Caſtrum etiam in Aphich funditus
euertit, magnam prædam ſecum abſtulit. Proximo poſt anno ſtatim poſt hye-
mem, reparatis copiis, Argentinam vrbem obſidet, agrum primum depopula-
tus eſt, deinde ſuburbana ædificia, quæ egregia & multa ante mœnia erant, exuſ-
ſit. Vrbani, ſcientes ſe non poſſe diu obſidionem ferre, dediderunt ſe, æquis con-
ditionibus iurant illi ciues; epiſcopus quoque eius vrbis redit in gratiam cum Im-
peratore, magis ſuis præſentibus facultatibus timens, quam excommunicationum
minas. Porro, cum varia fortuna vſi ſint in multis prælüs Otho & Philippus, mu-
tarintque quoque eorum ſe amici, pro ſucceſſuum ratione & fortunæ mutatio-
ne, non habito iuramenti præſtiti & fidei reſpectu, ſicque varii euentus argue-
bant multorum leuitatem: ſæpius tamen victor diſceſſit Philippus, ſed vtrinque
multi occumbebant fortes milites. Et erat omnibus modis miſerandus Germa-
niæ ſtatus, multæ viduæ, multi reddebantur tot præliis pupilli, caritas annonæ ma-
gna ſequebatur, tot paſſim agris per Germaniam vaſtatis, & frumento & reliquis
victui neceſſariis in vrbes & arces abreptis & conſeruatis ad obſidiones, ſi vſus ve-
niret, perferendas. Nam ſæpe, propter ſuſpicionem belli futuri, annonæ caritas
conſueuit fieri. Poſt Alſatiam & Argentinam ſub iugum ſuum redactas, Philip-
po acceſſit amicorum multitudo, & multæ vltro ciuitates dediderunt ſe. Magnum
enim pepererat ſibi nomen deuictis tot arcibus & oppidis, præcipue vero Argen-
torato vrbe. Othonem non mediocriter commouerunt hæc, quare, ne plures
deſciſcerent, omnibus viribus inſequitur Philippum, vt ſuſpenderet expectatione
ſocios, qui quotidie deficiebant ab eo. Philippus, vbi primum audiuit ſubſequi
Othonem, vertit ſigna in eum, & occurrit illi alacriter, nihil æque cupiens, quam
prælio decernere. Otho vero non ſecutus eſt eum, quod pugnam cuperet, ſed
vt ſuos amicos in officio retineret; quare, vbi Philippum cum ſuis obuiam conten-
dere audiuit, retulit pedem, & reuerſus in Saxoniam, alia ratione opus eſſe bel-
landi aduerſus Philippum videt. Mittit ergo legatos Romam, exponit Pontifici,
quomodo in Germania a ſe & a Romano Pontifice deſciſcant multi, etiam eccle-
ſiaſtici, cauſas alias confingit. Nam ex vſu eius non erat vera, nempe quod fe-
re omnibus præliis ſuperiorem videt Germania Philippum. Pontifex Rom. con-
uocato concilio ſuorum cardinalium Romæ, repetit anathemate Philippum, O-
thonem confirmat, imperatoremque appellat. Quam ob cauſam, cardinalium
vnum mittit Coloniam, vt publicaret excommunicationem in Philippum & omnes
ei adhærentes. Item publicatis bullis, mandauit ſub excommunicationis pœna, vt
Othonem omnes pro Imperatore haberent, & vitarent Philippum, ceu mem-
brum mortuum a corpore eccleſiæ reciſum. Hic legatus multos, præſertim ec-
168 cleſiaſticos, proceres a iuramentis, quibus Philippo obſtricti erant, abſoluit. Phi-
lippus magnopere excandeſcens in Pontificem Roman. ſacerdotia eccleſiæ, pro
ſuo arbitrio, quibus volebat, contribuit, nihil Pontificis autoritatem moratus,
munit

munit omnia ſua, quam poteſt firmiſſime, & milites conſcribit, quoſcunque vſquam bonos inuenit, ſuarum partium Principes omnes Bambergæ conuocat, in frequenti eccleſiaſticorum & ſecularium conuentu multa pro ſe aduerſus Othonem dicit, extenuat verbis autoritatem pontificiam, & quam inique pro affectuum libidine iudicet & ſtatuat, in cauſa ſua declarat. Eodem tempore, ſuis partibus adhærentes Otho vocat ad Traiectum vrbem, accuſat apud illos Philippum, ſuam cauſam agit, gloriatur de legitima electione, quam approbarit ſanctiſſimus dominus Papa, reiectum ex libro viuentium Philippum, & omnes illi adhærentes exaggerat. Fuerunt hæc cauſa magnæ in eccleſia perturbationis. Hoc tempore, quod fuit anno poſt natiuitatem Chriſti 1203, Philippus ſuas copias ducit in Turingiam 1203
contra Hermannum Lantgrauium, quod Papæ anathema veritus, partes pontificis defendendas ſuſceperat, & quod iuuaret Sifridum, Moguntinum archiepiſcopum, contra Philippum. Nam hic Sifridus coniunctiſſimus erat Othoni, eccleſiaſticis eum iuuabat bonis, quam poterat maxime. Lantgrauius Turingiæ Othocarum, Boëmiæ regem & Palatinum, qui cum Othone contra Philippum ſentiebant, inuocat, vt ferant illi auxiliares manus. Boëmorum rex magna ſuorum manu occurrit obuiam Philippo, ab alia parte. Cum ſuis copiis quoque comes Palatinus venit ab Othone adiutus. Maiores copias contra ſe venire, quam putabat, vbi videt Philippus, ſeque nimium numero inferiorem, ſtatuit ſuos intra munitiones continere. Quare exercitum in vrbem Erdefurt ducit, illic expectans hoſtem. Lantgrauius cum ſociorum auxiliaribus copiis ad vrbem properat, obſidione totam vrbem circundat, ſperans, ſe eum illic incluſum tenere & capere. Quamobrem ad Othonem mittit, ſcribit ſe tenere captum in vrbe, petitque, ut militum adhuc aliquot millia mittat; nam manus ſuas Philippum effugere non poſſe, aut captum aut occiſum ſe miſſurum Othoni promittit. Iamque incipiebant gloriari victum, & cum toto exercitu captum: has pœnas dare dicebant impietatis, inobedientiæ, contemptæque eccleſiæ. Hæc fama per totam volitabat Germaniam, incipiebantque rurſum aduerſo vento impelli in partem diuerſam arundines, de quibus dixi, hoc eſt inconſtantes homines, qui quolibet vento in quamlibet partem mutantur animis. Philippus hoc periculum animaduertens, quam primum fugiendum quoquo modo videt, antequam augerentur copiæ. Propterea media nocte cum paucis ſuorum elapſus, venit ad Marchionem Miſnenſem, eique aureos pollicetur montes, qui illum pro tenuitate facultatum ſuarum iuuit. Cum paucis igitur properat liberaturus ſuos, ſed facile ab hoſtibus repulſus eſt: illi vero in vrbe aliquoties eruptionibus factis, magnam hoſtium cædem fecerunt, & fortiter propugnabant mœnia. Vbi Otho certior factus eſt, Philippum fuga ſibi conſuluiſſe, ſuos reuocat, & Lantgrauius impenſas longioris obſidionis timens, ſoluit obſidionem. Venit eo tempore Otho rex, cum multis militum legionibus Merſburgum, eoque conuocauit omnes ſuos confœderatos & ſubditos magiſtratus. Veniebant quoque, qui deficientes a Philippo, petebant amicitiam Othonis, cauſam defectionis ſuæ reddebant, ſcilicet, quod Pontifex Rom. excommunicarit Philippum & omnes, qui eum ſequerentur, & quod mandarit Papa, vt omnes relinquerent eum. Sed nulla erat pleriſque alia cauſa deficiendi, quam quod videbatur Otho ſuperior. In illis comitiis apoſtolicus legatus, epiſcopus, denuo Othonem coronauit, & benedixit illi in frequentiſſima populi concione, & magno ſtrepitu & pompa.

Philippus interea comparat copias, ſuos vbique bono eſſe animo & bene ſperare iubet, iterumque in Turingiam mouet ſigna, primumque adoritur oppidulum Wizenſe, paucisque diebus capit, & totam illam regionem, præter vnam atque alteram arcem, in fidem accepit: Nunciatur illi, Boëmiæ regem rurſum aduenire. Philippus obuiam illi ducit ſuas copias. Boëmi ad iter paratiores quam ad prælium, celeriter ibant, quibus cum nunciatur, hoſtem aduenire, adeſt quoque Philippus cum iis eadem hora fere, qui nuncia-

 bant

bant regi Boëmorum aduolare hoſtes. Itaque dum aciem inſtruit Boëmus, irruit Philippus in eos. Statim perturbatis ordinibus tergum verterunt, in qua fuga Boëmorum multitudo non exigua eſt occiſa: qui fuga euaſerunt, domum diſſipati venerunt magna cum ignominia. Philippus ex eo prælio incredibilia babuit comoda; qui enim induxerant in animum audire Pontificem Rom. præcipientem vitare
169 anatbemate percuſſum Pbilippum, mutarunt ſententiam, Philippo mittunt auxilia: quædam ciuitatum clam mittebant ſubſidium. Verebantur enim excommunicationem. Philippus omnes pagos, villas, arces, oppida cepit, & igne & ferro ſuſtulit omnia ædificia; quique paulo ante dicebatur victus, in hoſtis manu, iam victor hoſtem affligit pro ſua libidine. Thuringiæ comes Hermannus, vbi certior eſt factus triſtiſſimo nuncio, quod rex Boëmorum, in quem omnem collocauerat ſpem, tanto prælio ſuperatus ſit, deſpondet animum, videt ſe illius iræ reſiſtere non poſſe, mittit ad Philippum de pace & deditione, ſe paratum per omnia æqua illi parere ſignificat. Fit pax inter eos, in gratiam recipitur, aliosque, qui deſciuerant, aut primum nunc accedebant ſine ſuperbia & exprobratione ſuſcepit. Coloniæ quoque epiſcopus, qui defecerat, reconciliatus eſt illi. Philippus nocte dieque properabat (dum recens fama de victoria ſua vigeret in ore auribusque hominum) ad occupanda, quæ aduerſarium ſuum Othonem ſequebantur, & in fidem ſine iniuria accipiebat omnes, qui ſe dabant. Adolphus, archiepiſcopus Colonienſis, promiſit Philippo ſe effecturum, vt ſuis partibus accederent dux Lotharingiæ, & dux Brabantiæ, quod magnopere cupiebat Philippus: videbatur Otho totus fractus, ſi hoc fieret. Quare epiſcopo dedit non vulgarem pecuniæ vim, partim vt ipſe ſeruaret ſibi, partim vt largitionibus animos illorum Principum eorumque procerum tentaret, & ab Othone auocaret. Epiſcopus, bonus vir, parui æſtimauit iuſiurandum Othoni factum, aut excommunicationis latam ſententiam, primum auro aulicorum familiarium illorum Principum corda deuincit Philippo, deinde mentes quoque capit Principum auri vi, quæ magna & potens eſt in rebus mortalium. Hi duo Principes vbi acceſſerunt, Othone relicto, ad Philippum, plurimis aliis idem faciendi cauſa fuerunt, quibus nulla munera data ſunt, imo ipſi Philippo dederunt: ſicut comparatum eſt inique, vt ditioribus ſemper aliquid addatur. Philippi igitur rebus ſic ſe babentibus, fit Aquisgrani magnus principum & ciuitatum conuentus, aderant etiam duces Lotharingiæ & Brabantiæ. In eo renouantur fœdera, iuramentis & literis confirmantur, de alio ſubrogando Pontifice Rom. ſi ille nolit mutare ſententiam, deliberatur. Coronaturque in illis comitiis iterum Philippus, appellaturque rex Romanorum & Imperator ſemper Auguſtus. Multi eccleſiaſtici abbates & in aliis dignitatibus conſtituti, cogebantur obtemperare, non ſine conſcientiæ carnificina. Rege Philippo excommunicato, quidam ex eis, qui nimirum religioni magis dediti erant, potius proponebant quiduis ferre, quam animæ detrimentum pati. Nam perſuaſum erat, certo recta ad inferos deſcendere animas eorum, qui in excommunicatione mortui eſſent. Propterea Colonienſes ciues ſuum epiſcopum vocabant apoſtatam, & iniquiſſimo ferebant animo, quod contra iuramentum Othoni præſtitum, & contra ſacroſanctam Romanam ſedem beati Petri, coniunxerat ſe Philippo. Volebant enim potius quodlibet diſcrimen ſubire, quam contra Romanæ eccleſiæ obedientiam facere. Quare petebant a Pontifice Rom. vt Adolphum, archiepiſcopum ſuum, a catbedra epiſcopali deturbaret. Accuſabantque eum leuitatis & perfidiæ nomine grauiter. Hoc vero grauiſſimum iudicabant, quod ipſe coronauerat ſuis manibus Pbilippum. Quam ob cauſam legatus apoſtolicus, qui tum nomine Pontificis Rom. legatione in Germaniam fungebatur, epiſcopum Adolphum depoſuit, & conſecrauit in archiepiſcopum Colonienſem, auro ditiſſimum, Bunnæ præpoſitum, Brunonem nomine. Idem legatus eadem legatione etiam depoſuerat Moguntinum epiſcopum, quem Philippus Imperator volebat, & alium ſubſtituit. Sed conſecrati hi fuerunt epiſcopi, præterea nihil, dum Philippus ſuperſtes fuit. Nec enim vſus redituum,

dituum, aut adminiſtratio muneris epiſcopalis illis conceſſa fuerunt. Sed præualuerunt viribus & auxiliorum copia epiſcopi regii, Pontificii latere coacti ſunt. In his diſſenſionum turbis multa monaſteria (maiorum honeſtiſſima inſtituta & vtiliſſima) ſunt direpta & diruta, multæ eccleſiæ ſpoliatæ, multi pauperes oppreſſi. Dum ita ſuccedunt omnia ex ſententia Philippo, Otho aduerſarius eius laborat apud Saxones grauiſſimo morbo, & omnium pene amicorum auxilio deſtitutus, animi ægritudine non leuiore quam corporis detinetur. Nihil habet reliquum, in quo poſſit confidere quam Pontificem Rom. ad quem mittit nuncios, & in Germania legatum ſupplicat, quotidieque nuncios appellat, ſuam prædicans in Romanam ſedem obſeruantiam. Spiram Philippus conuocat Principes Germaniæ, 170
ibique decernitur bellum contra Colonienſes, omnium Principum, qui illic erant, concordi ſententia. Quare coniunctas copias Imperator Philippus ducit aduerſus Colonienſes, qui toti erant Rom. Papæ deuoti. Aduenientem placare verbis Imperatorem conantur. Imperator poſtulat, vt Adolpho epiſcopo ſatisfaciant, pro magnitudine iniuriarum, quas illi intulerant, omnia ſua reſtituant, omni honore excipiant & venerentur, vt archiepiſcopum ſuum, illique iurent. Quod cum ciues recuſarent, multaque de ſua debita eccleſiæ obedientia differerent, Philippus omnia, quæ ante mœnia ciues habebant, militibus diripienda & vaſtanda obiicit. Nihil ante vrbem manſit integrum, omnia in cinerem redigebantur. Deinde exercitum propius muris admouendo, arctius vrbem premere conatur, totam fere vrbem circumuallando magni laboris operibus. Sed paucis diebus, capiendi nullam ſpem videns, ſoluens obſidionem, ad parua oppida, Adolpho rebellantia, capienda ducit copias, quæ capta iurarunt Adolpho fidelitatem, vt ſic loquar, formula ſermonis vſitata. Multa munita loca circa Coloniam hoc bello deſtruxit Imperator. Arces omnes epiſcopo Adolpho reddidit. Otho interea reſtitutus ſanitati, autoritate apoſtolica multas recipit vrbes, nam mandato autoritatis apoſtolicæ plerique credebant, illi ſoli imperium deberi & Imperatoris appellationem. Quare cohortatur ſuos, Dominum eccleſiam ſuam non ſic peſſundari paſſurum, rationem breui futuram rerum. Impios, ceu puluerem a facie venti, coram Domino breui diſiiciendos & perdendos ſeruari. Quod vbi Colonienſes audiuerunt, reſuſcitatum ex morbo ſcilicet Othonem, & parare arma, poſt abitum Philippi pleraque omnia recuperant, eiectis & captis præſidiis Philippi & epiſcopi. Ipſe epiſcopus vix euaſit, venitque ad Imperatorem Philippum, illi omnia enarrat ordine. Quare Philippus ſine mora repetit Coloniam cum copiis, & recipit, quæ ad eccleſiam Colonienſem pertinentia omnia, quæ extra vrbem fuerunt, & quantũ fieri per magnitudinem vrbis exercitusque ſui poterat, vrbem circumuallat, mittitque paſſim ad ſuos confœderatos, vt auxiliares manus mittant, nam totam vrbem cupiebat circundare; erat enim ipſe Otho rex cum ſuo epiſcopo Brunone in vrbe, conſecrarantque epiſcopum Brunonem Sifridus Moguntinus epiſcopus, & duo ex Anglia miſſi epiſcopi. Ex Germanis enim epiſcoporum nullus audebat tentare, omnes enim metuebant Philippum. Augebatur igitur quotidie exercitus Philippi, iamque Otho videbat, ſe quotidie includi magis, augerique periculum, nec habere vllos ſociorum, a quibus eſſet exercitus ſperandus, cuius opera ſolueretur obſidio. Quare cum videret diligentius, etiam nocte omnia itinera cuſtodita, vt nulla poſſit eſſe ſpes elabendi, niſi certo periculo, conſtituit cum ſuis erumpere, per medios hoſtes diuiſos, per ambitum ciuitatis, eruptione facta, prorumpit quidem fortiter per hoſtes, & occidit multos; ſed Philippi copiæ numero ſuperiores multo (quanquam vix ſexta copiarum pars eo loco eſſet) fugientem Othonem perſequuntur, & vix dimidia pars, qui comitabantur dominum, euaſit, alii enim capti ſunt, alii occiſi. Brunonem etiam in eo prælio cepit, & in vinculis duriter detinuit perpetuum annum. Colonienſes magis etiam muniunt vrbem, & diligentius diſponunt in muris propugnatores. Philippus, vbi vidit elapſum Othonem, & capiendæ vrbis facultates ſibi non eſſe in præſentiarum, diſcedit, &

obſeruat, quid Otho parturiat. Colonienſes vero, vbi extra mœnia nuſquam eſſent tuti, omnibus fere redactis in poteſtatem Philippi, & Otho vrbe non ſatis confiſus eſſet, (quod imprimis ciues male habuit: neque enim tutorem ſatis commodum putabant, qui hoc modo obſeſſam vrbem relinqueret) Romani autem Pontificis ſpiritualia excommunicationum fulmina efficacia eſſe apud hoſtes videntes, mittunt ad ducem Brabantiæ, vt eius conſilio & opera reconcilientur Philippo Imperatori. Dux Brabantiæ ſuam operam pollicetur, veniunt igitur legati Colonienſium ad Imperat. Philippum Botpardiam, vbi cum multis Principibus & parte exercitus agebat. Primum petunt, vt condonet tot eorum delicta, quæ veniam mereantur vel ob hoc ſolum, quod ſic docti fuerint a ſuis religioſis, & propter cultum diuinum fecerint: ſed cum videant, eccleſiæ maiorem partem per Germaniam & religioſos quoque viros a partibus Philippi ſtare, gratiam humiliter ſe petere inquiunt, & delictorum veniam, offerunt epiſcopo Adolpho omnia, quæ habuit vnquam epiſcopus in vrbe iura. Cæſari item Philippo facturos plura, quam ipſe vel ſuo vel imperii nomine vnquam poſtulaturus ſit, pollicentur. Philippus
171 recipit eos in gratiam, nihil pœnæ grauioris propter rebellionem illis imponens. Quare cum legatis Colonienſium mittit quoque ſuos Philippus, qui Colonienſibus ciuibus pacis conditiones expoſuerunt, quas vbi vident non modo æquiſſimas, ſed etiam mire faciles, gratias agunt Philippo, & quæcunque poſtulat, iurant prompto animo. Philippus ergo in dignitatem archiepiſcopi, reclamante Pontifice Rom. reſtituit Adolphum, & quæcunque ad eccleſiam pertinuerant, reddidit, quædam alia armis capta eccleſiæ illi donauit. Otho autem, deſperatis ſuis in Germania rebus, omnia Philippo obtinente, ad regem Angliæ ſe contulit, vt illic lateret, tragœdiæque finem expectaret, nihil minus tamen cum Pontifice conſilia confert, quid facto opus ſit, quærit. Philippus autem firmum & ſtabile conatur regnum reddere: propterea ad omnes ciuitates proficiſcitur, renouantur vbique iuramenta, per omnes ciuitates ſuæ liberalitatis & lenitatis ſpecimen exhibet. Amicos quamplurimos parat: nam in his bellis præcedentibus omnibus ſatis didicit, multo precioſiorem poſſeſſionem amicorum multorum, quam multæ pecuniæ. Quare filiam ſuam matrimonio iunxit regi Boëmorum, aliam filiam minorem natu dedit vxorem filio ducis Brabantiæ. Opus enim fore aliquando amicis putauit: neque enim ſic quieturum Pontificem Rom. & Othonem ſperauit. Quæ hoc tempore in ſole viſa ſcribuntur, ſi quis cupit ſcire, legat in aliis. Philippus, poſtquam in Germania res ſtabiliuit ſuas, quantum potuit fieri firmiſſime, conuocatis Principibus, exponit ſuam voluntatem faciendæ pacis eccleſiæ, propter vitanda ſcandala: multorum enim ſimplicium & bonorum mentes offendi ſciebat, & in conſcientia cruciari, quod excommunicati erant omnes adhærentes Imperatori Philippo. Idcirco decernunt in eo conuentu Principes, vt legati ad Romanum Pontificem mittantur de pace facienda, & vt explicent, quantum malorum ortum ſit, & exoriri adhuc poſſit ex illa diſcordia. Miſſa autem eſt honeſtiſſima legatio ex doctis & ex Principibus viris. Hi vbi venerunt Romam, expoſuerunt multis mandata, docentque, quantus religionis contemptus vulgo fieri ſoleat, vbi vident, Principes contemnere ea, quæ religionis ſunt. Philippum autem eſſe iam eo loco, vt nullam aduerſariis reliquerit ſpem amari ab omnibus, boni Principis dotes cumulatim in eo eſſe. Et non eſſe Principem, qui religionem maioris faciat, iam partium contentionibus coactum diſſentire inuitum a Romano Pontifice, quanquam non diſſentiat, ſed eum torquere, quod ex Rom. Pontifice cum hoſte ſuo ſentiat. Hæc & alia multa vbi legati Germani expoſuerunt, nomine communis pacis, Papa priuatum ſuum negocium adfert, petunt, ſi velit Philippus abſolui, & electionem ſuam probari per apoſtolicam autoritatem, vt filiam ſuam nepoti Pontificis matrimonio copulet. Sperarunt enim pontificii, ex hoc coniugio magnam partem Italiæ ad ſe redituram. Hoc cum ſerio Romanus peteret Pontifex, polliceretur que operam ſuam & ſtudium erga Philippum Imperatorem, ſi hoc face-

ret,

ret: Item addebat Pontifex facile effecturum, vt Otho nihil poſthac amplius tentaret. Sed legati non parum offenſi, quod Pontifex tam aperte priuata publicis, carnalia ſpiritualibus anteponeret, reſponderunt, ſibi non licere in hac re quicquam agere, nec in mandatis ſuis habere; ſuadere autem, vt Pontifex propter matrimonium hoc legatos ad Imperatorem mittat, ſe autem pro virili curaturos, vt nuptiæ illæ fiant. Nunc autem propter eccleſiæ & imperii publicam pacẽ, & propter euitanda ſcandala, Romam miſſos, de his rebus agendum eſſe. Pontifex eandem canit cantilenam, ſi filiam dederit, nihil non facturum eorum, quæ petebant, imo longe plura promittebat, quam optare auſus fuiſſet Philippus. Quare pontifex cum legatis Cæſaris ſuos etiam mittit legatos, illisque plenam poteſtatem dat, omnia, quæ petit Philippus, concedendi, modo filia excommunicati Principis nubat nepoti pontificis. Mittit autem legationem, qua dignior nulla mitti potuiſſet. Erant legati Leo titul. ſanctæ Crucis in Hieruſalem Cardinalis, epiſcopus Hoſtienſis, & epiſcopus Velturenſis. Qui vbi venerunt in Germaniam, Auguſtæ Vindelicorum legati honorifice ſuſcepti ſunt a Philippo: ſed Philippus ex ſuis legatis, quos Romam miſerat, cognouit, quam ob cauſam potiſſimum adeſſent, quid ſperarent: quare ſtatuit paululum rem producere, & ita pontificios alloqui comiter, vt in ſpem certam vocaret illos, filiam nepoti Pontific. deſponſurum; etſi nihil de illa re adhuc tractatum erat: legati tamen facile coniicere poterant, omnia per legatos ſuos Imperatori expoſita. Neque enim legati, quid actum eſſet Romæ, dicere potuerunt, niſi illud de petitione Papæ dicerent. Ex Auguſta 172
igitur Philippus Spiram ſecum ducit pontificis legatos, Spiræ edito edicto publico, conuocat omnes Principes ad comitia in Northuſen; vbi natalem Domini celebrat, præſentibus legatis pontificis. Admirabantur omnes, Romanos cardinalem & epiſcopum intereſſe ſacris excommunicati Philippi. Sed Philippus propterea ita ſpe lactarat, & ſuſpenderat legatos, vt ſic viderent infirmiores (qui non ſine conſcientia commertium habebant cum Imperatore excommunicato, maxime in ſacris) nec autores excommunicationum ſemper curare illa fulgura magnopere. In comitiis igitur illis, vbi legati expoſuerunt Papæ voluntatem de coniugio filiæ Imperatoris & nepotis ſui, ſimulque intelligerent Principes ex ore legatorum, quare id peteret pontifex; nam dicebant nomine dotis ea fore ſatis, quæ in Italia poſſet Imperatoris nomine concedere, quæ alioqui non eſſent in manibus Pbilippi, Principes plerique cum Imperatore ridebant, & admirabantur, qua fronte auderent tam aperte ſua quærere. Quare nihil reſponderunt, quod attinebat ad matrimonium illud, ſed dicebant, primum oportere mortalium rebus communibus conſulere, poſtquam illæ bene haberent & pacatæ eſſent, tum ad parua illa priuata deſcendendum. Legati pontificii vbi negare non audebant, hæc ſic habere, rubore ſuffuſi, de pace inter Othonem & Philippum cœperunt tractare, etſi propoſuerant prius ſuam rem agere, copulando illos, quos dixi, nempe nepotem papæ, & Philippi filiam. Principes igitur de componenda pace inter Othonem & Philippum multa excogitarunt. Tandem placuit omnibus hoc medium: Vt Philippus Othoni ſuam filiam in vxorem det, Otho non affectaret amplius, ſuperſtite Philippo, regnum; poſt mortem vero Philippi Otho regnaret. In his comitiis Bruno, Colonienſis epiſcopus, liberatur ex carcere, & cum pontifici s legatis Romã profectus eſt, ibiq; palliũ & conſecrationem epiſcopi adeptus eſt; Adolphus vero, conſentiente Imperatore, depoſitus eſt. Papa, vbi contemptum ſe a Philippo videt, multa contra eum clam & palam machinatus eſt, de quibus nunc breuitati ſtudens nihil dicam, cum plura ſint, quam vt paucis dici poſſint. Philippus aliqua ex parte ex turbis negociorum & bellorum extricatus, ſtatuit genio indulgere per aliquot ſaltem dies, & curare corpus. Cum ergo eſſet Babenbergæ liberalius pranſus, & a prandio in cubiculum ſeceſſiſſet, cum cancellario & dapifero ſuo, corpusque quieti dediſſet, Otho de Witliſpach, comes palatinus, qui ob multas cauſas odium gerebat in regem, feſtinanter, ceu rem magnam nunciaturus, accedit ianu-

am cubilis, in quo rex dormiebat, grauiusque pulſat, agnitus ab iis, qui intus erant, cum rege intromittitur, gladium celerrime educit, & in collum vibrat, abſcindens iugulares aliquot venas. Nam quod non totum abſcidit caput, in cauſa fuit illorum duorum, qui vna in cubiculo cum rege erant, clamor, illo enim & magnitudine facinoris perterritus latro titubauit manu, paruumque idcirco vulnus inflixit; ſed lethale. Rigore & terrore obſtupuere cancellarius & dapifer. Tamen vir maximi ſpiritus dapifer, nomine Henricus de Walpurg, properat repagulis firmare fores cubilis, ſimulque clamat maxima voce, milites vocans. Sed latro confidentiſſimus & truculentiſſimus, vulnere in caput dapiferi obſtantis inflicto tam graui, vt caderet, peſſulis & repagulis remotis, ſe e cubiculo eiecit, præcipitauitque ad equos, qui parati expectabant latronem, itaque equos conſcendit, & aufugit, antequam quiſquam ſcire ex illis duobus, qui erant cum rege, poterat, quid eſſet. Latrone ex palatio ſic ſe præcipitante, clamoreque cancellarii & dapiferi audito, concurritur ad cubile regis, qui volutatus in ſanguine ſuo exanimis iacet. O fata ineuitabilia! Philippus rex ita periit, cum iam primum inciperet curare corpus. Perit gladio in cubiculo palatii ſui, quo tempore minus hoſtium habuit, quam unquam antea, qui in prœliis toties ſeruatus eſt. Regalibus ceremoniis eſt Babenbergæ ſepultus, magno multorum luctu & lachrymis. Latrocinio autem tali occiſus eſt Philip-
1208 pus, anno Domini 1208. quo etiam anno pax eſt facta, de qua iam diximus. Multi amici Philippi clam conſpirarunt de vlciſcenda morte eius. Otho de Witliſpach, poſt latrocinium illud, continuit ſe apud Egbertum, Babenbergenſem epiſcopum, & eius fratrem, Henricum Marchionem. Quare, qui conſtituerant vlciſci necem Henrici, etiam illis inſidiabantur. Henricus ergo Marchio de Aderſebe paucis poſt
173 menſibus occiſus eſt in quadam ruſtica villa a Mareſcallo Philippi Imperatoris. Quid Philippus in vita egerit, ſatis dictum eſt, quali corpore fuerit, vno verbo expediam. Fuit corpore debiliore quam animo, nam ſæpe ea conatus, quæ per corporis infirmitatem non potuit efficere, a propoſito deſtitit. Fuit enim animo ad maximas quaſque res adminiſtrandas, bella ſuſcipienda, & prælia ineunda promptiſſimo. Paulo graciliore corporis habitu fuit, facie dignitatem & animi ſublimitatem præ ſe tulit. Exercitationibus ſupra modum delectatus eſt, rarus intra parietes, ruri aſſiduus. Statim poſt mortem Philippi conueniunt Francofordiæ Principes electores, & iuxta pacis conditiones in Northuſen electus eſt ad Imperium Otho, dux Saxoniæ, qui antetantopere laborauerat tot caſibus & prælüs aliquot annis, vt regnaret. Pontifex Rom. audita morte Philippi, & Othonis electione, non mediocri gaudio affectus eſt: quare duos cardinales mittit ad eum in Germaniam, ad gratulandum Othoni & Principibus gratias agendum, ſimul vt Romam inuitarent Othonem, ad imperii coronam accipiendam. Legati igitur illi, vbi venerunt in Germaniam, & Othoni pontificia mandata expoſuerunt, per multas ciuitates eccleſiaſque iter fecerunt, indulgentias & priuilegia, & peccatorum grauiorum abſolutiones diſpenſarunt. Rex Otho poſt illa comitia conſtituit omnia itinera per Germaniam, quæ eo tempore latronibus infeſta erant, a prædonibus & latronibus libera reddere. Quare imperauit vbique edicto publicato, in prædones & pacis turbatores animaduerti, ſiue eſſent nobiles, ſiue non; neminique omnino parcere voluit. Hunc Othonem nimium familiaribus ſuis contra æquitatem ſtuduiſſe, ſcribunt autores. Secularia enim & eccleſiaſtica beneficia familiaribus ſuis contulit. Neminemque fere circa ſe habuit, quam quos ſecum ex Saxonia & Anglia duxerat. Quidam hoc in bonam partem interpretantur, fuiſſe enim illos, qui perſeuerarunt cum illo in aduerſis. Alienauit a ſe multos proceres nobiles & plebeios in iis Germaniæ partibus, quibus maxime in bello vicere omnes Imperatores. Quod enim propter Philippum odium conceperat contra Sueuos, iam in eos euomere conatus eſt: nam hactenus fortuna aduerſa illi negarat. Otho non diu poſt mortem Philippi Auguſtæ Principum conuentum celebrat, vbi comitem Palatinum Othonem de Witliſpach, & eius ſocios perpetrati latrocinii proſcripſit, eorumque

que

que poſſeſſiones & facultates omnes partim imperio adiudicauit, partim ad alios tranſtulit. Voluitque videri grauiter ferre mortem ſoceri ſui Philippi, & ſi ſcirent omnes, viuumne an mortuum mallet, ſed licebat impune optare viuum. Nec defuerunt, qui crediderunt, Othonem de Witliſpach aliquid ab Othone rege beneficii ſperaſſe, ob occiſum Philippum. Eſto hic ſuum iudicium cuique liberum, Dominus ſolus corda nouit, noſque nimium ſumus procliues ad iudicandum, vel potius calumniandum in huiusmodi rebus, neque enim eſt iudicare, ſed calumniari, ſi quis rem ignotam rapit in peiorem partem. Ad proximum, poſt electionem comitia in Hagenau habuit, in quibus expeditio cum magno exercitu in Italiam decernitur. Iubenturque copiarum duces electi, ſe quam primum parare. Ex Hagenau in Saxoniam proficiſcitur, gratia delectus militum habendi, & etiam cauſa illic Philippi nouam nuptam cuſtodiendi, quam in vrbem Brunſchuig cum honeſtis virginibus & matronis ducit, iubetque eam illic læta ſuum ex Italia reditum expectare. Conſcribitur per Germaniam paſſim exercitus, Auguſtæ conueniunt cum copiis omnes, vt imperatum erat. Per vallem Tridentinam iter facientes, Veronam veniunt, vbi excipiuntur pacifice, & offeruntur illis omnia, quæ poteſt dominus a ſubiectis ſperare. Poſtea Bononiam vſque venit, illic ſtatuit experiri totius Latii Principum animos, & omnia prius tentare verbis, quam armis. Quare Bononiam conuocat omnes Italiæ Principes & ciuitatum magiſtratus, cum eis pacem fœderaque facit, imperat quoque ſingulis, pro facultatum menſura, numerum certum equitum & peditum, contractiſque Italicis copiis, magnificentiſſime peruenit Romam. Tota vrbs effuſa venit, cum omnium ordinum, ætatum & ſexus hominibus Imperatori obuiam, aduentui gratulantur, muſicis inſtrumentis variorum generum & vocibus canunt. Adeſt ipſe Pontifex Innocentius, qui amplexus Imperatorem, ducit ad Baſilicam diui Petri, & magnificentia, qua maior excogitari non potuit, coronam Imperialem imponit illi, & benedictionis apoſtolicæ illum participem facit. Corona imperiali Othone donato, Innocentius poſtulat ab Othone iuramentum de patrimonio Petri defendendo, & ſanctæ eccleſiæ obedientiam præſtando. Othone hæſitante, neque tam prompto ad 174
iuſiurandum, vt Romani ſperabant, improbius autem Romanis exigentibus, oritur tumultus, ad arma concurritur, inter muros anguſtiæ impediebant Germanos, ex tectis & altioribus ædificiorum tabulatis euoluuntur in Cæſarianos lapides, multi primæ nobilitatis, & familiariſſimi quique occumbunt. Multi grauiter vulnerantur. Otho cum Romanis expoſtulauit, & petiit ab eis reſarciri damna; ſed videt nihil in præſentiarum contra eos fieri poſſe; omnes enim munitiones occupatas tenebant. Quare diſcedit Roma, & Mediolanum vſque profectus, e Germania auxilia vocat, & Longobardorum multitudinem magnam conſcribit, & in ditionem ſedis Romanæ ducit, nihilque prætermittit non vaſtatum. Tuſciam & Romaniolam miſeris modis perdidit. Et Romæ parabant ſe ad obſidionem perferendam, nam quotidie nunciabatur cum exercitu aduenire. Poſt depopulatas eccleſiæ Rom. terras, Neapolitani regni prouincias, quæ tenebat Fridericus ſecundus, ingreditur, & ſibi omnia iurare cogit. Hæc quo animo tulerit Pontifex Rom. nihil opus eſt dicere. Cum vero Pontifici copiæ deeſſent, quibus reſiſteret Othoni, & minis nihil efficere poſſet, admonuerat enim eum per legatos, vt eccleſiæ ſua redderet, mittit ad regem Galliæ, qui alioqui male volebat Othoni: ſemper enim ſenſerat cum Philippo Imperatore contra Othonem, precibus & pollicitationibus eum inuitat ad ſubueniendum eccleſiæ, maiorum eis exempla commemorat regi, &c. Verum Otho nihil motus Pontificiis minis & conatibus, pergit occupare, vaſtare, diripienda militibus dare vrbes & caſtra pontificia. Quare Pontifex Othonem excommunicat, in Germaniam cum bullis mittens legatos, qui rebellionem contra eum excitent. Et poſtquam videt Papa, Othonem anathematis fulmine non terreri, concilio Romæ habito epiſcoporum & cardinalium, eum ab imperio autoritate apoſtolica deponit, & pronunciauit excommunicatio-

nis

nis ſententiæ ſubiacere omnes, qui illi faueant, ſtudeant, beneque loquantur. Abſoluit vero omnes a iuramentis præſtitis, anathemaque iubet eſſe, quicunque vel nominaret eum Imperatorem aut regem. Otho animum Pontificis exaſperatum intelligens, magis omnia implet tumultibus per Italiam, ducitque copias in Apuliam & Calabriam, hoſtiliter omnia vaſtat, caſtella militibus donat. Exigit magnam pecuniam a victis, & frumentum in munitiſſimas arces conuehit in vſum obſidendæ Romæ. Factaquę eſt breui incredibilis caritas omnium rerum per totum Latium. Nec paruus timor inuaſit Romam: vidit enim ſucceſſus eius & conatus. Pontifex in Germania defectionem ab illo excitare variis artibus tentat. Mittit cum mandatis & excom̃unicationum ſententiis legatos ſuos ad archiepiſcopum Moguntinum Sifridum, huicque mandat, vt latam in ſancta ſynodo ſententiam in Othonem diuulget per totam Germaniam, quod ſcilicet Otho deturbatus ab imperio ſit. Sifridus obedit autoritati pontificiæ, & promulgat, vbicunque poteſt, ſententiam Pontificis. Quod epiſcopi temerarium factum commouit ad iram Germaniæ Principes omnes fere; nam quod epiſcopus de excommunicatione dicebat, flocci non faciebant ipſorum multi. Nam dum adhuc viueret Philippus, occalluerant ad illos terrores Romani Pontificis. Quare comitum ducumque quidam, cum magna nobilium multitudine, copiis armatis ditionem omnem eccleſiæ Moguntinæ peruaſtant, ædificia exurunt, monaſteriis & templis non parçentes. Sifridus epiſcopus ſibi bene conſcius, ſe ob nullam aliam cauſam promulgaſſe ſacroſanctæ ſynodi Romanæ ſententiam in Othonem, quam zelo & obedientia erga ſedem beati Petri, fugit in Thuringiam ad comitem Hermannum, apud quem latuit: nam is comes quoque bene cum Rom. eccleſia ſentiebat. Germaniæ Principes quidam, ubi audiuerunt Imperatoris per Italiam facta, placuerunt, qui ſcilicet didicerant, regnante Philippo, contemnere arma, quibus aduerſarii reſiſtebant; quidam vero factis Othonis reſiſtere parabant, alii aliam ob cauſam, ob excommunicationem, multi quoque, qui timebant eccleſiæ pernicioſiſſimam diſcordiam & ſcandala peſſima. Othoni vbi hæc ſic habere in Germania ſignificatum eſt, quam primum in Germaniam feſtinandum cenſuit: quare rebus vtcunque in Italia diſpoſitis, ducit exercitum domum, nec contemnendam pecuniam ex Italia ſecum attulit. Inuenit vero Germaniam tumultuantem ſeditionibus, erat enim diuiſa in partes, aliis pontificiam poteſtatem deſpicientibus, aliis
1212 eam ſuſpicientibus & formidantibus. Anno igitur poſt natiuitatem Chriſti 1212,
175 Otho reuerſus in Germaniam, menſe Maio, Norinbergam omnes Germaniæ Principes conuocat, illic Principibus commemorat Romanorum perfidiam, & multorum nobilium, fortium virorum, cædes ob oculos ponit, iniquas petitiones Pontificis & dolos exponit multis verbis. Adhortatur Principes, ne ſubmittant & deiiciant generoſos animos, vt mancipia Romanorum fiant. Addit præter reliqua, ſe paratum imperio cedere, ſi Principibus electoribus videatur inutilis, & meritus vt deponatur: nam Pontificem Romanum propterea ſibi iraſci, quod contra imperii dignitatem & vtilitatem non velit eum audire per omnia. Principum igitur iudicio ſuam cauſam ſubiicit, & imperii Rempubl. committit. Inſidiari enim Innocentium imperio & facultatibus Germanorum, imprimis Romanis moleſtum eſſe, quod ius Imperatorem eligendi apud Germanos ſit. Quod ſublatum, inquit, eſſet, ſi Pontifex poſſet deponere Imperatorem pro ſua libidine, vt præſumpſit. Principes igitur cordatiores erant, quam vt non viderent, quid ſequeretur, quantaue eſſet eorum poteſtas Imperatorem eligendi, ſi ratam haberent ſententiam Papæ, deponendo ab imperio Othonem. Cumque in hanc ſententiam Imperator quoſdam confirmaſſet Principes, quoſdam alienatos reconciliaſſet, quoſdam ad maiorem iram in Pontificem concitaſſet, decretum eſt bellum contra Hermannum, Turingiæ comitem, qui audiebat Pontificem Romanum, & propterea Sifridum, Moguntinum epiſcopum, fouebat. Quare celeriter copiis contractis, inuadit Herman-

Hermanni ditionem, & primum arces Rodenburgum & Saltzingen, munitiſſimas loci natura & operibus hominum. Agros quoque in illa regione vaſtauit totos. Oppidum Wizenſe incendit, ſed prius diripiendum obiectum militum furori. *(a)* Scribunt autores, tum primum machinam illam bellicam inuentam, quam Trybock Germani eius inuentores nominarunt. Inuentam autem certis argumentis colligitur, in iis Germaniæ locis, vbi poſt inuentæ ſunt Bombardæ, nempe Norinbergæ. Turingiam igitur nimis crudeliter totam eo bello vaſtauit. Poſt hanc hoſtilem depopulationem Turingiæ, in vrbe Northuſen Saxoniæ cum filia Philippi nuptias imperiali magnificentia celebrauit. Poſt nuptias quarto die noua nupta moritur. Suſpicabantur alii aliam mortis cauſam fuiſſe, quidam dicebant virginem non inuentam, quidam concubinas magis Imperatori placuiſſe, fuerunt, qui putabant, per pellices veneno ſublatam, non conſcio Imperatore. Inimici & Pontificii palam dicebant, per Imperatorem venenum illi datum. Dum hæc agit Otho cum ſuis, aduerſa pars, quæ adhærebat Pontifici, cuique alias non placebant facta Othonis, erant autem præcipui aduerſariorum eius Sifridus Moguntinus archiepiſcopus, Boëmiæ rex, epiſcopus Treuirenſis, item Hermannus comes Turingiæ, dux Auſtriæ, & alii quidam, qui conuenerunt, communique ſententia decreuerunt reuocare Fridericum, Henrici Imperatoris filium, eumque appellant Imperatorem, loco abrogati Othonis. Paſſim ad Principes & vrbes ſcribebant, & agebant adoleſcentis Friderici cauſam, admonentes eos iuramenti, quod olim per totum imperium puero factum erat. Item quam liberali & generoſa indole puer ſit, quamque bene & modeſte educatus ſit, declarant. Quare ad eum legationem honeſtam mittunt, & ad ſuſcipiendum imperium vocant, ſpem faciunt, Deum fortunaturum conatus eius, contra hoſtem eccleſiæ, Othonem. Mittunt autem Anſhelmum de Iuſtingen, & Henricum de Nyſen, ſummos eloquentia, nobilitate & fortitudine viros. Qui vbi ad Fridericum adoleſcentem veniunt; exponunt illi omnia, quomodo abrogatus ſit Otho, expectari eum a maiore & meliore parte Germaniæ, odire bellicoſiſſimos Germanos Othonem. Pontificis poteſtatem & autoritatem illi probant, ſi forte dubitaret. Regem Franciæ quoque contra Othonem adſuturum, ſi opus ſit, omnibus neruis, pollicentur. Fridericus agit gratias pro voluntate in ſe Principibus, ſed rem periculoſam & magnam eſſe, deliberatione propterea opus eſſe. Dux etiam Brabantiæ multis ex cauſis infenſus fuit Othoni; quare copiis armatis Leodium obſidet, & per vim capit vrbem & multos ciues, epiſcopus fuga ſibi conſulit. Hac expugnatione Leodium eſt miſerrime a militibus direptum, nulla vllius loci eſt habita ratio, non monaſteriorum, non eccleſiarum. Eccleſiaſticæ perſonæ non aliter tractatæ ſunt, quam ſeculares. Alia quoque Othoni ſubiecta diripuit hic dux Brabantiæ, & animos addidit multis audendi rebellare Othoni.

Anno Domini 1212, fuit hæreſis in Alſatia, qua ſeducti erant nobiles & vul- 1212
gus. Affirmabant quolibet die licere carnes comedere, in piſcium eſu immodico 176
tam ineſſe luxum, quam in reliquis carnis generibus. Item male facere, qui contrahere matrimonia prohiberent, cum Deus omnia crearit, & ſancta omnia ſint cum gratiarum actione accepta a fidelibus. Hi pertinaciter opinionem illam ſuam defendebant, & credebant multi illis, nec dubitabant blaſphemias dicere in ſanctiſſimum dominum Papam, qui prohiberet eccleſiaſticis contrahere, & quibusdam diebus a cibis corporum humanorum conſtitutioni idoneis. Quapropter Pontifex Romanus præcepit eiusmodi homines e medio tollere. Suntque vno die circiter centum ab epiſcopo Argentinenſi combuſti. Multi carceribus mancipati, donec reuocauerunt, palam profeſſi ſe errare. Fuerunt præterea multæ diſcordiæ in eccleſia, nec abſtinebant a ſacris faciendis, quos excommunicauerat Papa. Iterum mittuntur legati ad Fridericum Siciliæ regem, iuuenem, vt ad ſuſcipienda imperii inſignia veniat: Fridericus vix tandem perſuadetur ad tantæ difficultatis rem. Quare copiis collectis pro facultate, comitantibus eum Germanicis legatis,

(a) Vide Hiſt. Laudgrau. Thuring, c. *XXXIV. TRITHEMII Chron. Hirſaug. ad. a.* 1212. *SPANGENBERGS Sachſ. Chronic. c. CCXLVI.*

Romam primum petit. Ad Innocentium in hanc ſententiam orationem habuit, ſe ſuas tenues facultates non ignorare, nec tam ſtupidum eſſe, vt non expenderit, quid ferre humeri ſui poſſint, tamen, præſentibus legatis Germanorum teſtibus, vix inductum, vt conetur tantam rem. Potiſſimam autem cauſam, quod conetur, eſſe eccleſiæ infelicem ſtatum, qui bonus eſſe non poſſit, regnante hoſte eccleſiæ, homine Satanæ tradito. Fuiſſe autem quoque, addit, quod imperium illi iure debeatur. Quæ omnia, etiam nullo dicente, bene ſciebat Pontifex. Poſtremo huc venit omnis eius oratio, vt corona imperiali donet Pontifex eum, quo maiore autoritate in Germaniam veniat. Pontifex nondum coronandum iudicat, ſed mittit cum eo legatum cardinalem, vt mandet autoritate apoſtolica Principibus & ciuitatibus per Germaniam, vt ab Othone anathemate percuſſo, & ab imperio depoſito, recedant, & Friderico ſecundo obtemperent, qui olim puer ab eis electus ſit, & cui præſtiterint iuramentum, a quo nondum abſoluti ſint. Fridericus igitur Pontificis legato, & Germanicis legatis, copiiſque Pontificis opera per Italiam auctis, per alpium difficiles (nam recta propter inſidias Othonis ire prohibebatur) vias venit in Rhetiam, illic a Curienſi epiſcopo & nobilibus cum magna reuerentia ſuſceptus, ductuſque ad Conſtantiam vrbem eſt. Ibi conſedit per aliquot dies, & ex Sueuia copias cogit, procerumque Sueuorum auxilio, ſelectiſſimi Germanorum milites ad eum magna copia veniunt Conſtantiam. Otho, ne vires eius creſcerent, feſtinans cum exercitu, Conſtantiam verſus tendit, vbi in Sueuiam venit, omnia fere ſibi infeſta reperit, pergit autem vſque in Vberlingen oppidum: ſed Fridericus copiis & amicis ſociiſque ciuitatibus & Principibus multo præpollebat illi. Quotidieque deficiebant nobiles & gregarii milites ab Othone ad Fridericum. Germania enim bene ſperauit ſemper de hoc Friderico, cum adhuc eſſet puer, & ſciebat, ad eum imperium iure pertinere. Otho igitur, videns ſe in Sueuia deſtitutum ſociis, omniaque inclinari ad Fridericum, deſcendit ad Briſacum vſque oppidum, ad ripam Rheni ſitum, illic omnia tentauit, vt augeret vires, ſed alienos reperit, quos putauit nunquam a ſe ſeparari vlla fortuna poſſe. Quoslibet autem obuios milites conſcribit, qui Principi non obedientes, excurſus quotidianos ex oppido faciebant, atque viciniam Briſaci diripiebant. In oppido etiam ipſo manus non abſtinebant a facultatibus, vxoribus, virginibuſque ciuium: oppidani igitur ad ſe intromiſſis vicinis, eiiciunt Othonem cum rapace colluuie militum extra vrbem. Otho in Saxoniam reuerſus eſt. Fridericus per vrbes in vtraque Rheni ripa ſitas deſcendit, vbique ſuſcipitur, ceu decet excipere Imperatorem vſque ad Hagenau, quod oppidum erat totum addictum Othoni, conſtituerunt que extrema omnia experiri potius, quam deficere. Quare portis clauſis, negarunt Friderico aditum. Fridericus mox obſidione oppidulum circundat, & foſſis completis muros diruit, paucíſque diebus ad deditionem compulit. Veniunt ergo ad eum ciues, gratiam & pacem petunt, rogant, ne eis fraudi ſit fides & conſtantia erga ſuum dominum, cui iurarint fidelitatem, idem poſthac facturos Friderico, promittunt. His in fidem igitur ſuſceptis, pergit, perque omnes ciuitates ceu rex & Imperator magnifice pro cuiuſque facultatibus excipitur. Vbi Moguntiam peruenit, comitia celebrauit, illuc confluunt multi, quos non expectauit, deficiebant
177 enim fere omnes paucis diebus. Argentinenſem epiſcopum auelli ab Othone poſſe ſine armis nemo ſperabat, venit vltro ad illa comitia, & Fridericum appellat Imperatorem. Veniunt epiſcopi Baſilienſis, Conſtantienſis, Spirenſis, Herbipolenſis, qui plerique credebantur fauere Othoni. Nam archiepiſcopum Moguntinum, & Treuirenſem adfuiſſe, nihil opus eſt dicere, quos ex profeſſo hoſtes fuiſſe Othonis, iam ante ſatis dictum eſt. Adfuit comes Palatinus Rheni, Lantgrauius Turingiæ, rex Boëmiæ, & alii multi, qui omnes Fridericum appellarunt Imperatorem ſemper Auguſtum. Finitis comitiis Moguntinenſibus, recta Coloniam deſcendit, hinc feliciter peruenit Aquiſgranum; ibique eſt vnctus, & coronatus ab archiepiſcopo Moguntino. Porro Fridericus animaduertens amicitiam

regis

regis Galliarum maximo vſui ſibi eſſe poſſe, quare mittit ad eum legatos, dies & locus conſtituitur, vbi fœdus inter reges fiat. Apud Vallicolorem autem conueniunt, rex mittit ſuum filium Ludouicum: nam ipſe propter valetudinem venire non poterat. Fœdus igitur eſt inter eos factum, quamdiu ſuperſtites eſſent. Fridericus per Germaniam viſitat ciuitates, potiſſimum eas, quæ ſuſpectæ erant Othonis partibus fauere. Verum omnes ſubiugantur ſine negotio: neminem enim latere potuit, actum eſſe de Othone. Quare Otho omni ſpe in Germania diſtitutus, coniunxit ſe Ioanni Anglorum regi, & Rainaldo Boloniæ comiti. Quibus oppoſuit ſe Philippus rex Galliæ, & ſuperauit multis præliis. Rex Angliæ enim, facto fœdere cum comite Flandrenſi, nomine Ferdinando, magnam claſſem ad Granantingos, Flandriæ vrbem, duxit. (a) Contra Ferdinandum ducit copias rex Galliæ, Brugas vrbem capit, mox Grandanum obſidet: ſed ante deditionem ſoluere obſidionem coactus eſt: rex enim Angliæ illi aliquot naues ceperat. Porro rege Galliæ occupato in Flandria, Otho copiis ſuis, quas collegerat vndecunque, illiſque magis prædam quam obſonium pollicitus erat, comitatum Geldrenſem a Friderici partibus ſtantem vaſtauit, & diripiendum militi præbuit. Poſtea coniunxit ſe regi Angliæ, & Ferdinando comiti Flandrenſi, qui vna aduerſus Philippum, Gallorum regem, duxerunt copias. Philippus illis apud Tornacum occurrit, congreſſique in loco æquo, diu pugnarunt fortiter vtrinque: ſed longe multitudine ſuperior Galliarum rex vincit, fugatoſque multos cædit & capit. Captus eſt etiam comes Ferdinandus, Otho euaſit fugitque in Saxoniam. Vbi deſperatis omnibus rebus, mœrore animi confectus, incidit in morbum corporis, obiitque paucis diebus, magnis doloribus corporis & animi affectus. Cladem illam vltimam Otho accepit: & mortuus eſt anno 1214. Quæ poſtea bella Gallus cum 1214
Anglis geſſerit, & ſi hic requirere locus videatur, vt dicantur, tamen, quoniam apud alios omnia ſunt commiſſa literis, & non propria Germaniæ, prætereo. Hic ergo huic libro ſit modus.

(a) Gandauum intelligitur, tunc a Gallorum Rege Philippo obſeſſum. *FRANC. HARÆUS Ann. Brabantiæ p. 143.*

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS.

POſt deuictum & fato functum Othonem, Fridericus denuo Moguntiam conuocat imperii proceres eccleſiaſticos & ſeculares, ibi de communi pace facienda multa ſtatuuntur, & de reliquiis partium Othonis tollendis primum, deinde de expeditione ſuſcipienda in Turcas conſultatur. Item iterum Moguntinus epiſcopus magnificentiſſimis ceremoniis Fridericum coronat. Poſtea in Sueuiam aſcendit, & omnia diſponit diligenter, & iubet, vt parent ſe ad expeditionem contra Turcas: nam Imperator voto ſe ad eam expeditionem obligauerat, ſi vincere concederetur a Deo, Domino exercituum. Ex Sueuia rurſum cum valida armatorum manu deſcendit ad Moſellanos, & Treuirenſes in fidem accepit, & omnia oppida & arces in illis regionibus ad deditionem autoritate nominis tantum coactas, in ſua iurare verba compulit. Vertit deinde ſigna in Lotharingiam, & Metenſes, Leodienſesque, omnesque iurare ſibi coëgit. Poſtea copias per Moſam traiectas, ducit contra Henricum Brabantiæ ducem, qui ſemper ſtuduerat Othoni. Vbi aduentare audiuit dux Fridericum, feſtinat illi obuiam, ſupplexque pacem petit, animi gratitudinem, operam & obedientiam ſuam promptam in quibusuis pericu-
178 lis promittens. Impetrauit autem, quæcunque petiit ab Imperatore, dedit autem obſides aliquot nobiles, & filium ſuum. Hoc tempore Treuirorum archiepiſcopus Coloniam profectus eſt, ut illic ciues ad obtemperandum Imperatori induceret, & abſolueret ab excommunicatione, in qua cum Othone diu fuerant: nec enim vllis bullis mandatisue vnquam potuerunt moueri, quo diſcederent ab Othone. Quare vbi archiepiſcopus mentes ciuium mutatas cum fortuna vidit, celebrauit miſſam in templo diui Petri, coram omni populo, & abſoluit totam ciuitatem ab excommunicatione. Eodem die venit illuc Fridericus Imperator, eſtque cum magna reuerentia exceptus ab omni populo. Vbi autem ciues illi iurarunt, aſcendit in Sueuiam, ibique de expeditione in Turcas cum Principibus agit, milites deliguntur, omnia comparantur ad expeditionem neceſſaria. Offerunt autem ſe illi Principes ad militiam, Fridericus ſecundus Imperator, dux Morauiæ, dux Brabantiæ, dux de Lemburg, dux de Ancei, comes Iuliacenſis, comes de Tubingen, comes Lohenſis, Marchio de Baden, comes Montenſis, comes Spanhemenſis, comes de Naſſau, comes Feldenſis, comes Hirſutus, comes Silueſtris, comes Synenſis, Epiſcopi Moguntinenſis, Leodienſis, Babenbergenſis, Herbipolenſis, Patauienſis, Argentinenſis, Eichſtatenſis, Conſtantienſis, Auguſtenſis, hi omnes relicturi omnia, pollicentur ſe Hieroſolymam vsque contra hoſtes ituros. *(a)* In Galliis rex ſe quoque parat, & rex Angliæ. Sed in apparando anni prætereunt aliquot. Ad alia nos conferamus inſtituto noſtro propiora. Fridericus in Italiam profectionem parans, contrahit ingentem exercitum; rebellare enim per Latium audit multos. Vbi venit in Italiæ fines, obuiam veniunt, & omnia, quæ pacis ſunt, optant omnes. Nam vix alius Imperatorum ante eum exercitum numeroſiorem ex Germanis & paratiorem in Italiam duxit. Itaque primo aduentu coronatus eſt a Pontifice Romano, Honorio. Sed diutius in Italia commoratus, militum petulantiam & licentiam non ſatis compeſcens, odio tandem habitus eſt ab

(a) Hauſit hæc Mutius ex *GODEFRIDO MONACHO ad a. 1215.*

ab Italis. Conſpirant igitur quædam ciuitates in eum. Quare in Tuſcia exigens
iura imperii, & leges ferens, multis inſidiis & dolis petitus eſt. Imprimis vero
ignominioſe Bononienſes eum tractarunt. Multiplicibusque inſidiis & aſſiduis do-
lis ita diminutus eſt exercitus, vt inſignia imperialia in Sueuiam miſerit cuſtodien-
da, & filium octo annos natum commiſerit bene educandum & inſtituendum, vt
decet Principem futurum; ipſe aut mori aut vlciſci ignominiam, qua per Italiam
notabatur paſſim, iniurias ſibi illatas, inſidiasque, quibus magnam partem exerci-
tus perdiderat. Idcirco per Italiam vsque ad vrbem Romam omnia cum reliquo
exercitu hoſtili vaſtatione proſternit. Comperer[it] enim & Pontificem ſentire
cum hoſtibus ſuis. Patrimonium ſancti Petri impie tractauit, vrbes diripuit, agros
vaſtauit. Pro ſuo arbitrio epiſcopatus & omnia eccleſiaſtica beneficia contulit ſuis
amicis, eiectis, qui a Pontifice inſtituti erant. Quæcunque ex eccleſiis vndique
ad Pontificem Romanum redibant, ipſe præripuit. Pontifex mittit ad eum legatos,
qui admoneant, quomodo a Pontificibus Romanis ſit adiutus, quibus autoribus
peruenerit ad imperium, nempe ab eccleſiæ obtemperantibus, reſiſtentibus impe-
rii hoſtibus maxime. Hæc illi quo ſæpius in memoriam a pontificiis reuocantur,
hoc Imperator magis ſæuit. Pontifex iterum iterumque adhortatur eum, mina-
tur, niſi reſipiſcat, & eccleſiæ ablata reddat, ſe anathemate percuſſurum, & ab im-
perio depoſiturum. Othonis recens exemplum ob oculos illi ponit. Hæc Fridericus
omnia ſpernit, pergit in propoſito, affligit, quantum & quos poteſt ex ſubditis Pa-
pæ. Quam ob rem Pontifex excommunicat eum, priuatque imperio in ſynodo
patrum Romæ congregata, & omnium omnia iuramenta, illi vt Imperatoria & re-
gi præſtita, irrita pronunciat, contra facientes abſoluit, imperatque mandato a-
poſtolico, vt aut omnes ab eo diſcedant, aut cum ipſo anathema ſint. Hæc in e-
um euulgantur, & in Germaniam per legatos pontificios perferuntur, commo-
uent multos: nam Honorius habebatur vir ſede pontificia dignus, hoc eſt, nihil æ-
que curans atque Rempublicam vniuerſalis eccleſiæ & pacem eius. Fridericus con-
tra, minatur ſe propediem in vrbem Romam venturum, & purgaturum eccleſi-
am beati Petri, vt nemo illic ſit, niſi qui ſequatur veſtigia apoſtolorum. Porro ubi
audiuit in Germania agi, vt alienentur animi ab eo, quantum poteſt per anguſtiam 179
temporis, res Italicas diſponit, & in Germaniam properat, ne abſentia ſua defectio-
ni locum vllum det. Vbi in Germaniam venit, conuentum Principum habuit
Herbipoli, ibi ſe excuſauit, & refutauit omnia, quibus per Germaniam accuſatus e-
rat. Enarrauit enim ordine, quibus inſidiis & dolis contra Germanos vſi ſint Ita-
li, in quæ diſcrimina venerit, & quæ damna ab illis paſſus ſit. Apologia itaque pla-
catis Principum animis, in eiſdem comitiis a Principibus electoribus impetrauit, vt
in Germanorum regem elegerint Henricum filium ſuum, admodum adhuc ado-
leſcentem. Paucis poſt diebus, conueniunt Principum multi Aquisgrani, ibique
adoleſcens Henricus ab archiepiſcopo Colonienſi vngitur & coronatur in regem.
Imperator, conſtabilitis rebus in Germania, & adoleſcente rege viris ſapientibus
commiſſo, reuertitur cum copiis in Italiam. In eam vbi venit, ſtatuit primum leni
amicoque animo omnia tentare. Prædixitque publice omnibus ſe patrio animo
adminiſtraturum omnia, niſi qui nolint obtemperare æquis legibus. Rogauitque
Italos, vt potius experiri velint bonitatem & lenitatem, quam iram & ſæuitiam ſu-
am. Eodem tempore, Hieroſolymitanus rex, nomine Ioannes (amiſſo toto fere
regno, iis, quæ illi in Syria reliqua erant munitis per præſidia) venit Romam, gra-
tia petendi auxiliares copias. Rex igitur ille Hieroſolymitanus & Pontifex, intel-
ligentes, vehementer opus eſſe ſibi auxilio Imperatoris Friderici, eumque alioqui
vouiſſe iam olim, ſe militatum iturum contra hoſtes fidei Hieruſalem vsque. Quare
mittunt ad eum legatum, qui ſignificet illi, quod rex Hieroſolymorum petat, vt
in gratiam cum Pontifice redeat, hoc enim ſtatum eccleſiæ & hæc tempora, qui-
bus hoſtes fidei ita proſperentur, requirere. Fridericus pacis quoque amans &
cupidus conſentit; fit pax inter Imperatorem & Pontificem. Fridericus reddit ab-

lata Eccleſiæ, & promittit ſe, cum primum liceat, ducturum copias aduerſus hoſtes fidei, ad recuperandam Hieruſalem. Item, Ioannes rex filiam ſuam in vxorem locat Friderico, eique dotis nomine dat ius ſuum in regnum Hieroſolymitanum. Propterea Siciliæ reges, vſque ad noſtram memoriam, titulum Hieroſolymorum regni ſibi vendicant; appellanturque Hieruſalem reges. Romam igitur adducitur filia regis, Romæque celebrantur nuptiæ. Poſt nuptias, cum ſponſa proficiſcitur Imperator in Apuliam, ibi cum noua nupta nonnihil temporis triuit. Hæc dum a patre in Italia aguntur, filius Henricus rex in Germania Francofordiæ comitia Principum celebrauit, ad illum Principum conuentum veniunt quoque literæ Friderici, nunciantes venturum Fridericum in Germaniam, vt deliberet de regni Hieroſolymitani recuperatione, in literis quoque ſcriptum erat, Fridericum Imperatorem eſſe regem Hieroſolymorum, quo nimirum plures Germanorum incitarentur ad militiam illam. Eodem tempore, miſit etiam Honorius Pontifex cardinalem legatum in Germaniam, qui adhortaretur Germanos ad prompto animo ſuſcipiendam expeditionem illam in terram ſanctam. Hic cardinalis vbi venit in Germaniam, Coloniam conuocauit Principes Germaniæ, illicque eos cohortatus eſt ad honeſtiſſimam, vtiliſſimam & neceſſariam expeditionem ſuſcipiendam. Collegit etiam hic cardinalis non paruam pecuniam in Germania, ad vſum expeditionis in Turcas. Hoc tempore, filius Friderici Henricus, rex Germanorum, duxit in vxorem filiam ducis Auſtriæ, nomine Margaretam, nuptiæque magnificentia plane regia ſunt factæ in vrbe Norinberga. Eo anno, inauditi rigoris hyems fuit, & longa non minus quam dura. Et hyemem magna fames eſt conſecuta, non ſolum per Germaniam, ſed & Gallias. Hoc tempore, multæ fuerunt in Germania ſeditiones, contemnebant enim quidam iuuentutem Henrici. Conuentusque multos habuit, ſed parum profecit. Eo anno, quo Fridericus & Principes alii multi erant accincti in expeditionem contra Turcas, vt in Germania, ſic etiam in Italia excitauit Satan, qui inſtitutum honeſtiſſimum impedirent. In Italia enim contra Imperatorem conſpirarunt Longobardi, quæ conſpiratio multis annis durauit: animos conſpirandi illis addiderat occupatio Cæſaris in expeditione paranda ad Hieroſolymorum regnum capiendum. Conſpiratio autem illa (quam illi vocarunt confœderationem) impediuit valde profectionem Hieroſolymitanam. Rurſumque expeditio ad Hieruſalem recuperandam impediuit Imperatorem, quo minus conſpirantes punire potuerit; erat enim Fridericus totus in hac expeditione paranda occupatus, id quod Longobardi non ignorabant. Imperator igitur
180 ad Honorium legatos mittit, eumque rogat, vt ſua autoritate Longobardos reuocet in viam, ſi cupiat profectionem contra Saracenos maturari. Pontifex vero tam frigide negotium agit, vt magna ſuſpicio facta multis ſit, Pontifice ſocio aut etiam autore, hanc conſpirationem inceptam. Tamen tantopere geſtiebat animus Imperatoris videre loca ſancta Hieroſolymitana, vt poſthabuerit omnia expeditioni ſemel inſtitutæ. Mittit ad Longobardos legatos, qui eos a propoſito promiſſis & minis auocent, adhortentur autem contra Chriſtianorum omnium hoſtes, vnde gloriam apud homines maximam, apud Deum vitam æternam conſequi poſſint. Promittit quoque illorum militibus maius ſtipendium. Iubetque magiſtratuum ſummorum animos tentare: ſed fruſtra. Accipiunt enim munera, tamen ſuorum rem agunt. Fridericus quoque mittit legatos ad Henricum filium regem, vt Aquiſgranum Principes conuocet, quid in eo conuentu fieri velit, ſignificat, nempe vt adhortetur Principes ad Hieroſolymitanum bellum, illiſque demonſtret, quam gratum ſit Imperatori facturus, qui ſe prompte paratum offerat, diemque indicat, quem ſtatui profectione cupiat. Filius exequitur patris iuſſum, conuocantur Principes, de bello contra infideles (ita enim loquebantur) ſicut adhuc hodie, agitur. Fuerunt in illis Principum comitiis fere omnes Germaniæ Principes. Epiſcopus Colonienſis vxorem Henrici regis, filiam ducis Auſtriæ, in eo conuentu vnxit & coronauit, & in regalem ſedem iuxta maritum collocauit, reginam-

que appellauit. Hoc factum eſt anno 1227. Porro, cum diutius ceſſaret Impera- 1227
tor, videreturque de induſtria ceſſare, & cauſſas differendi quærere, ne iter matu-
randum eſſet Hieroſolymam, quod eſſet tot periculis & caſibus plenum, Pontifex
Romanus, Gregorius nonus (nam obierat Honorius Papa) præcepit Friderico Im-
peratori, vt, quemadmodum promiſerat Pontifici Honorio & ſocero ſuo, regi
Hieroſolymitano, Deoque vouerat, quam primum cum copiis in Aſiam profici-
ſceretur. Minatusque eſt illi Pontifex anathematis pœnam, niſi profectionem ma-
turet. Fridericus, conſcius promiſſi, votiue pollicetur ſe libenter primo quoque
tempore iturum, adhortaturque viciſſim Pontificem, vt admoneat reliquos, per
Chriſtianum orbem paſſim huic expeditioni deſtinatos; id Pontifex prompte fa-
cit, vt omnes armati cruceque ſignati ad diem conueniant Brunduſii præcipit, miſ-
ſis quaqua verſum tabellariis. Dictus autem dies eſt primum veris tempus. Præ-
terita bruma, cum primo vere conueniunt ingentes copiæ ad Brunduſium, præ-
cipue ex Germania, & Gallia; expectatur diu Fridericus Imperator: detinebatur
enim morbo graui corporis, multi alias cauſas ſuſpicabantur eſſe, alius aliam fin-
gebat. Dum autem illic moram facerent tantæ copiæ, aeris nouitate tentantur,
fortaſſis corruptus fuit aer ex fœtore, qui conſequi ſolet magnos exercitus. Ma-
gna igitur multitudo moritur, etiam clariſſimi duces, ex quibus fuit & Turingiæ
Lantgrauius. Potiſſimum enim Germani aſſueti frigidiori cœlo, peribant: cali-
diorem enim aerem ferre nequibant. Item fontium potu frigidiſſimorum vinis-
que auſteris domi vſi, illic nullam ſimilem fontanam aquam, vinoſiſſima & cali-
diſſima vina tantum, reperiebant. Tandem, magna parte exercitus per peſtem
abrepta, menſe Auguſto venit Fridericus, nec moratus ob peſtilentem aerem, cum
omni claſſe Brunduſio diſcedit, & Aſiam recta petit: ſed in medio curſu vertit claſ-
ſem, & reuertitur non ſine ignominia: palam enim iam omnes clamabant formi-
doloſum hominem, mollem, periurum, nunquam enim in animo habuiſſe pro-
ficiſci contra hoſtes fidei, imperio dedecus eſſe. Pontifex Romanus vbi certior
factus eſt, Fridericum copias ex medio curſu reduxiſſe, ſtatim conuocato pa-
trum concilio, communi concordique omnium ſententia, iudicat eum excom-
municatum, autoritate latæ ſententiæ excommunicationis prædeceſſoris ſui Ho-
norii. Nam illi promiſerat, ſe profecturum Hieroſolymam cum exercitu. Quo
autem omnibus certum eſſet, eum excommunicatum, denuo ei anathema de-
nunciat, quandiu non expediat expeditionem Hieroſolymitanam. Et hanc
ſententiam in eum per legatos promulgat in Germania, Gallia, & Italia. Fride-
ricus vbi intelligit, illam Romani Pontificis ſententiam vbique locum inuenire,
ſeque futilem haberi, & multis odioſum eſſe, periculumque certum ex illo con-
temptu futurum tandem, vt deturbetur de imperio, anno proximo poſt, ver-
no tempore nauigat cum Germanorum & Italorum multis legionibus in Syriam,
Acam peruenit, ibi multis egit cum Sultano de pace. Tandem inter eos ita con-
uenit, vt Sultanus Hieroſolymam Imperatori reddat, templo Domini excepto, to- 181
tumque regnum Hieroſolymitanum reſtituat, exceptis arcibus quibusdam, nimi-
rum illis, quæ robur regni erant. Induciæ decem annis ſunt etiam factæ inter
Chriſtianos & Saracenos. Quare Fridericus capit poſſeſſionem vrbis Hieruſalem
& regni illius. Conſtituto deinde patriarcha, coronatus eſt appellatuſque Hie-
roſolymitanus rex. Mittit autem in Europam legatos, qui ſignificarent Pontifici
& Principibus, quomodo coëgerit Sultanum ad reddendam Hieroſolymam. Pon-
tifici vero pax illa cum Sultano non placuit; nec quicquam in ea ſtabile eſſe poſſe
præuidit; robora enim regni retinebant hoſtes, vt, cum primum dilapſus eſſet
exercitus, facilia omnia eſſent receptu. Nec erat tam rerum imperitus Fridericus,
vt hoc non videret, ſed animus erat in Germania & Italia, ſatiſque illi erat votis ſa-
tisfeciſſe. Sic fit, cum venatur aliquis inuitis canibus. Pontifex igitur grauius
vbique accuſat Fridericum, quam vnquam antea, prædicitque, breui rediturum,
& Sultanum omnia recepturum. Efficitque, vt per imperium multi rebella-
rint

rint Imperatori, & debita non reddiderint, præfectos eius eiecerint. Totum regnum Apuliæ armis coegit ſe ſubtrahere ab obedientia Imperatoris. Quod vbi nunciatum eſt Imperatori, celeriter magnis itineribus contendit in Apuliam, cum copiarum parte. Reliquit autem Hieroſolymis Seneſcallum ſuum, cum maiore exercitus parte, ne ſtatim poſt diſceſſum ſuum reciperet hoſtis fœdifragus omnia, male ipſe audiret in Europa, & autoritatem nomenque perderet. Vbi autem peruenit in Apuliam, miſit ſine mora in Sueuiam ad cogendos milites, & ſibi adducendos: qui quum primum venerunt, Apuliæ regnum recepit, ignoſcens omnibus, qui armis coacti ſunt ad defectionem: qui vero vltro defecerant, grauibus ſupplicis affecit. Cum autem animum & facta Pontificis in ſe explorata haberet, ditionem eccleſiæ (quod patrimonium beati Petri vocant) ſcilicet ducatum Spoletanum, Marchiam, Anconitanam, Beneuentanam vrbem, & alia eccleſiaſtica bona inuadit, & capta diripit. Fridericus vero finem tragœdiæ periculoſum videns, mittit ad Pontificem, pacem & veniam rogat. Pontifex exigit, ſi velit abſolui, & quiete imperio præeſſe, vt eccleſiæ omnia reddat, præterea ob illata damna, ſoluat magnum auri pondus, quod a Friderico factum eſt. Quare abſoluitur, & iterum Imperator & rex Siciliæ appellatur. Tantum potuit vis auri. Nam Pontifex Romanus ob inhoneſtam pacem (vt ille dicebat) quam Fridericus cum Sultano fecerat, teſtatus eſt multis præſentibus, nunquam abſoluturum ſe Fridericum, niſi redeat in Syriam, & ſerio votis ſatisfaciat: Deum enim ſic non falli, qui velit ſibi ex toto corde ſeruiri. Non modo promiſſis non ſatis feciſſe, inquiebant, ante aurum acceptum, pontificii, ſed etiam illa expeditione grauiſſimas pœnas meritum, quod tot bonos viros fruſtra fatigarit, multos perdiderit. Quas ob cauſas multo præſtitiſſet ipſum domi manere, & cætera. Eiſdem temporibus dux Moſcouiæ & Polonorum venit Romam, petiitque a Pontifice, vt mitteret probum quempiam virum Prutenis, qui prædicaret Chriſtianam fidem. Miſſus eſt epiſcopus, vir ad eam functionem idoneus. Sed Pruteni noluerunt apoſtolum audire, dicebant eum non propter euangelium religionemque Chriſtianam veniſſe, ſed vt tyrannidem in ſe exercerent Chriſtiani. Hanc ob cauſam Pruteni irati arripuerunt arma, & totam fere Poloniam depopulati ſunt, & ex ea ſolitudinem vaſtiſſimam fecerunt. Nec his contenti crebris incurſionibus, miſere vexarunt poſtea diu Chriſtianorum vicinas regiones, occiſis non ſolum viris, ſed & mulieribus & infantibus. Abducuntque magnam multitudinem vtriuſque ſexus in ſeruitutem duriſſimam, labores ſcilicet & operas iumentorum. Sacerdotum & monachorum magnum numerum capiunt ad loco equorum & boum trahenda aratra. Templa monaſteriaque redigunt in cinerem. Polonorum dux, nomine Conradus, inuocat auxilium Pontificis Romani & aliorum Chriſtianorum Principum. Belli tota moles a Pontifice Romano imponitur Teutonicorum ordini. Qui ſtrenue negotium, quantumuis difficile, ſuſcipiunt. Primum ergo in Poloniam mittitur cum armata militum Germanorum manu Conradus de Lanſperg; qui cum in Poloniam peruenerunt in hoſtium conſpectum, adiunctis Polonis reliquo Germanorum exercitui, ſine cunctatione & præcedente matura deliberatione cum hoſtibus temere congrediuntur, dumque maximis animis pugnatur, cadit vtrinque innumerabilis multitudo. Dux ipſe Conradus de Lanſperg vulneratus cadit, ca-
182 dunt & alii duces. Quod vbi Poloni viderunt, terga dederunt; Germani vero, qui cum Conrado de Lanſperg venerant, confuſi quidem non mediocriter, nonnihil cum Polonis primum ceſſerunt: ſed tandem a fortibus, qui inter eos erant plurimi, adhortati, de integro fecerunt in hoſtes impetum tantum, vt hoſtes cedere coacti ſint ex campo, vbi prælium fuit, ita tamen Pruteni ceſſerunt, vt fugiſſe dici non poſſint. Poſtquam receſſerunt Pruteni, Germanis maior cura fuit vulneratos curare, quam inſequi hoſtes: iacebant enim duces eorum in ſolo lethaliter vulnerati: qui ſublati cum omnibus vulneratis curati ſunt. Dux Conradus de Lanſperg valetudini bonæ reſtitutus eſt. Dux Polonorum, quo fideliores & para-

paratiores haberet copias ordinis Teutonicorum, conceſſit, quicquid poſſent a
Prutenis recuperare ex iis, quæ tum bello capta obtinebant. Quare breui recepe-
runt Colmenſium & Luboniæ regiones, quas ſibi reſeruauit Magiſter ordinis Teu-
tonicorum. Sub idem tempus, quidam fratrum Teutonicorum venerunt ex
Hieroſolymis, viri militaribus dotibus cumulatiſſimi, quibus Pruſſiæ imperium
eſt conceſſum, ſi vincerent eos, nam erant vicinis ſuis Germanis magno oneri,
propter crebras excurſiones & rapinas. Itaque ii, aſſumptis belli ſociis militibus
Germanicis, profecti ſunt ad illos, qui in Polonia erant fratres Teutonici ordinis,
coniuncti Pruſſiam inuaſerunt, ceperunt, ad Chriſtianæ religionis profeſſionem
compulerunt, multis poſtea iidem fratres Pruſſiam ædificiis exornarunt, & hacte-
nus poſſederunt. Circa hæc tempora mare terminos ſuos egreſſum, exundatio-
ne ſua perdidit pene totam Friſiam. Miracula multa & prodigia per hæc tempora
ſcribuntur facta per Germaniam, & alias nationes, quorum quædam vera, quæ-
dam ficta puto, quæ apud multos alios eſt inuenire multis ſcripta, quidam enim
immodice oblectantur hoc genus figmentis. Quanquam, vt dixi, non nego quæ-
dam vera eſſe. Poſt hæc omnia Fridericus ſecundus, ob ſingulares virtutes du-
cum Auſtriæ, ducatum illum in regnum euexit, appellauitque eos duces reges.
Cuius rei teſtimonium præbet epiſtola Friderici quæ ad verbum ſic ſonat: *(a)*
*Fridericus, Dei gratia Romanorum Imperator, &c. Friderico, duci Auſtriæ & Stiriæ, ſuo
dilecto principi, & comiti Carniolæ, gratiam ſuam & omne bonum. De fulgore throni
Cæſarei, velut de ſole radii, certæ prodeunt dignitates, vt primæ lucis integritas minoris
luminis non ſentiat detrimenta, tantoque magis imperiale ſceptrum extollitur, tanto cu-
ra regiminis a ſolicitudinibus releuatur, quanto tribunal ipſius digniores in circuitu cir-
cumſpicit regiones. Hac igitur conſideratione admoniti, tuis, deuotiſſime Princeps no-
ſter, ſupplicationibus inclinati, nec minus ad honoris ſacri imperii exaltationem reſpectum
habentes, de infra ſcriptorum Principum noſtrorum conſilio, videlicet S. Ratiſponenſis epi-
ſcopi, L. Wormatienſis epiſcopi, H. Bambergenſis epiſcopi, C. Brixienſis epiſcopi, S. abba-
tis Campedonenſis, C. abbatis Cluniacenſis, C. ducis Morauiæ, B. ducis Bauariæ, ducatus
Auſtriæ & Stiriæ cum pertinentiis ſuis & terris, quas hactenus habuerunt ad nomen & o-
men regium transferentes. Te hactenus prædictorum ducatuum ducem de poteſtatis noſtræ
plenitudine & magnificentia principali promouemus in regem, eundem libertatibus, emuni-
tatibus, & iuribus, prædictumque regnum tuum præſentis epigrammatis autoritate dotan-
tes, etiam ad regiam dignitatem, vt ex honore, quem tibi libenter adiicimus, nihil hono-
ris & iuris noſtro diademati aut imperio ſubtrahatur; quinimo, ſicut hactenus tanquam
dux, princeps & fidelis noſter extiteris, ſic in poſterum perſiſtas, nihilque propterea iuri
& honori imperii in prædictis regno & terris ſuis omnino depereat, hoc ſpecialiter expreſſo,
quod ſucceſſores tui non per electionem eligantur, ſed ſemper maiores natu ex generatione
tua ex te & ex ſucceſſoribus tuis legitime deſcendentes, & ipſi regno ſuccedant, nullus ex
eis coronam vel conſecrationem in prædicto regno de manu cuiuſquam ſuſcipiat, niſi a nobis
& ſucceſſoribus noſtris tantum in Curia, aut alibi ex commiſſione a nobis facta. Alii ve-
ro heredes minores natu non habeant aliud, niſi quod ex regis gratia poterunt obtinere. Il-
lud etiam iuri regio coniungimus, vt ſi aliquis comes aut inferior de regno tuo contra te, aut
ſucceſſores tuos, forſitan exceſſerint, ipſum per ſententiam Curiæ iudicare poteris, & cæte-
ra. Etiam banno, vt moris eſt imperii Romani.* Iſtis temporibus erat in Po-
merania tyrannus, Chriſtianam quidem religionem profeſſus verbis, ſed cor-
de inimiciſſimus Chriſtianis, hic Teutonicorum ordinis fratribus, qui Pruſ-
ſiam obtinebant bello captam, plurimum fecit negotii, ſæpeque eos præ- 183
liis ſuperauit hic Suandepoldus: nam hoc illi nomen erat tyranno, ſæpe-
que ita præualuit, vt penitus deſperarint de Pruſſia ſeruanda. Propterea ad
Cæſarem, ad Pontificem Romanum, ad Principes alios mittunt frequen-
tes nuncios, vt ſubueniant ſibi, alioqui cedendum hoſti omnium Chriſtianorum

(a) Extat hoc Priuilegium apud *PET.* de *VINEIS lib. VI. ep. XXVI. CUSPINIANUM Auſtria p. 35. GOLDASTUM Tomo I. p. 305.*

atrociſſimo. Mittuntur tandem eis auxiliares militum copiæ, mittiturque legatus nomine Papæ, epiſcopus Mutinenſis, qui Pruſſiam in quatuor diœceſes ſeu epiſcopatus diſtribuit, & populum in religione prædicando inſtruxit, resque eccleſiæ ordinauit ad ſimilitudinem aliarum Romanæ eccleſiæ ſubiectarum. Suandepoldus poſt hoc maioribus copiis venit, & hoſtiliore vaſtatione, quam antea vnquam, omnes has ordinationes conturbat, captos abducit multos homines, plurimos occidit. Teutonicorum autem ordo, auctis ex Germania copiis, fortiter reſiſtunt, & hoſtem in ſuis terris inuadunt nonnunquam, capiuntque quaſdam arces. Sic per aliquot annos ſe inuicem bellis perpetuis confecerunt huius ordinis fratres, & Suandepoldus tyrannus. Tandem fratribus auxilio venerunt epiſcopus Merſburgenſis, Marchio Brandenburgenſis, comes de Suartzenburg, cum ſelectorum militum Germanorum exercitu, qui coniunctis viribus cum fratribus Teutonici ordinis Suandepoldum ad deditionem compellunt, pacem igitur petit, obſides promittit. Mittitur ergo a Pontifice Romano illuc legatus, qui autoritate apoſtolica pacem firmaret, & conſtabiliret rem ordinis Teutonici. Eſt igitur fœdus perpetuum confirmatum inter Suandepoldum, & fratres Teutonicos. Hæc dum in Pruſſia aguntur, in Sueuia agit Fridericus Cæſar, nec paruum ortum eſt diſſidium inter Henricum filium, & Fridericum patrem; ſuper ea re habiti ſunt multi Principum conuentus. Tandem propter pacem filius rex in Siciliam eſt miſſus, imo ductus; nam inuito animo patri ceſſit. Nec feciſſet, niſi decretum publice a Principibus prius fuiſſet. Filio autem gubernationem regiam in Sicilia commiſit. Eo anno, poſt abitum filii, duxit Fridericus vxorem tertiam, regis Anglorum ſororem. Et nuptiæ magnificentiſſimæ ſunt factæ in vrbe Wormatia. Poſt nuptias, proximo anno, cum copiis petit Italiam; Longobardorum enim conſpiratio indies vires acquirebat, incipiebatque copiis, viribus & opibus reliquam Italiam excellere, erant enim eo fœdere (vt honeſtiore vocabulo nominem) Brixia, Mantua, Mediolanum, maior Romaniolæ pars. Verona item, Padua, Vincentia, Taruiſium, & aliæ. Venetiæ quoque, quanquam clam contra Cæſarem illos iuuabant, vbicunque poterant. Paucæ ciuitates erant fideles Imperatori; plurimæ vero falſo animo, pro fortunæ mutatione, mutabant & ipſæ fauorem & mentem. Fridericus igitur vbi in Italiam peruenit, quorundam opera & conſilio, Verona eſt recuperata. Verona recepta, Mantuam hoſtiliter inuadit: ſed intelligens, ad eam obſidendam multum temporis, multumque impenſarum eſſe opus, quæ melius collocari poſſint in aliis capiendis. Quare agro Mantuano vaſtato, ædificiis omnibus incenſis, Mercariam Clarumque oppida expugnata, per vim diripit, & in cinerem redigit, inde ſine mora petit vicinam Cremonam, diuque obſeſſam capere non potuit, ſed maxima damna intulit illi. Quare relicta Cremona, caſtra mouet ad Vicentiam. Vicentini ciues petunt pacem. Dum autem agitur de pace, proditur vrbs, intromiſſus exercitus diripit vrbem & incendit, nec hoc factum eſt ſine magna ciuium cæde. Mox in agrum vicinum Paduanum immittit copias, totumque eum agrum fœcunditate eximium depopulatur. Inde ad obſidendam feſtinat Taruiſium: ſed ita præſidio valido munita fuit vrbs, vt capere non potuerit. Agros omnium vaſtauit, nulli rei parcens. Hæc in hunc modum Friderico aduerſus rebelles vrbes gerente in Latio, Henricus rex Germanorum, filius Friderici, hoſtibus iungit ſe, fœdusque contra patrem cum Longobardis ferit, impulſu, vt creditur, quorundam Germanorum Principum: nam pollicitus erat Longobardis, ſibi venturas ex Germania copias. Id Imperator timens, quam primum mittit Romam legatos, qui agant cum Pontifice, vt in Germaniam literas mittat, ne filium aduerſus patrem iuuent. Pontifex igitur, accepta pecunia ab Imperatore, dat in Germaniam literas apoſtolicas, quibus mandat ſub excommunicationis lata ſententia, ne quis filio aduerſus patrem pareat. Ergo Henricus, fruſtratus ſpe venturi ſibi exercitus ex Germania, deſtitutus præſidiis a patre capitur, regno abdicatur, duriſſimis verbis patris correptus in Apulia, cuſtodiæ arctiſſimæ mancipatur, in qua cuſto-

cuſtodia moritur breui. Quidam crediderunt, patris iuſſu necatum. Longobardi poſt captum Henricum vehementer humiliati ſunt, nam crudelibus modis afflixit eos Imperator. Quas igitur ciuitates ex rebellibus recepit in gratiam, præſidiis & magiſtratibus, quorum fides illi ſpectata fuit, muniuit, quaſdam penitus deleuit, quaſdam capere non potuit. Quantum ergo per rerum ſtatum, & conditionem temporum licuit, rebus per Italiam ordinatis, reuertitur in Germaniam, & arces multas in Auſtria deiecit ex montibus; nam prædones in illis habitabant, qui rapinis victitabant; nullumque iter erat tutum, propterea Reipub. præſens peſtis erant hæc caſtra, incremento enim ciuitatum impedimentum maximum ſunt. Proximo anno ante aduentum Cæſaris in Germaniam, Boemiæ rex & dux Bauariæ inuaſerant hoſtiliter Auſtriam, conſenſu & iuſſu etiam Imperatoris; nam dux Auſtriacus fouebat illos prædones. Quare poſt dirutas arces ſæpe ad conuentus Principum citatus non venit, nuncios & literas Imperatoris contempſit, vel quod magis credendum eſt, iudicium timuit; neque enim habuit, quod accuſatoribus reſponderet. Monaſteria enim & eccleſiarum bona diripuerat & dilapidauerat in omni genere luxus, exactionibuſque non ferendis exhauſerat ſubditos. Quamobrem ſubditi eius per totum ducatum exceperunt Fridericum, ceu liberatorem a ſæuiſſima tyrannide. In Vienna capienda laborandum putabant quidam Friderico: ſed ſponte gratulantes aduentui, aperiunt illi omnes portas, commendantque ſe vrbs Imperatoris fidei. Imperator, vt tyrannus minus eam conaretur recipere, veritus imperii vires, facit eam imperialem ciuitatem. Quod teſtantur hæc verba Imperatoris: *Volumus, vt nunquam per conceſſionem alicuius beneficii vrbs Vienna de noſtra & imperii tranſeat poteſtate;* & vt habentur in Chronicis Auſtralibus. Eo etiam tempore Conradus, filius Friderici ſecundi, electus eſt in regem Germanorum a Principibus, hoc petente patre Imperatore. Iterum poſtea Ratiſponæ, præſente patre electum, in frequentiſſima Principum congregatione; Tertio mox poſt Nemeti electum eſſe, traditum eſt memoriæ. Interea dum hæc geſta ſunt ab Imperatore in Italia & Germania, multum Imperatori iuris de regno Hieroſolymitano eſt detractum, præter æquitatem. Quare Imperator & filius eius, iam deſignatus rex, mittunt Romam legatum archiepiſcopum Rauennatem, cum literis & mandatis, quod ius Imperatori debitum in regno Hieroſolymitano ſit magna ex parte illi ereptum, id petant rex & Imperator, vt illis reddatur, rogareque eos Romanum Pontificem, vt autoritate apoſtolica, & poteſtate eccleſiaſtica illis reſtitui mandet. Id Gregorius diligenter ſe curaturum promitrit. Erat enim eo tempore in tota Italia & per Germaniam tantæ potentiæ hic Imperator, vt Pontifex non putarit illi hoc negandum; voluit ergo facere, quod optauit, modo omnem cauſam illi reuertendi in Italiam amputaret. Nam timebat, ne tota Italia prorſus ſubiugata, adiiceret animum ad vrbem. Germaniæ rebus pacificatis & ordinatis ex ſententia, ducit Fridericus copias in Italiam, reliquas vrbes Longobardicæ conſpirationis domandi gratia. Hoc vbi primum reſciuit Papa, conatus Imperatoris impediendos iudicauit, quocunque modo fieri poſſet. Quare mittit illi obuiam legatum, virum viribus linguæ potentem, qui longa & varia oratione ſuaſit Cæſari, ne cum Longobardis bellum gerat; nec enim poſſe fieri ſine magnis tumultibus totius Latii: debere autem Chriſtiano Principi nihil antiquius eſſe, quam pax. Admonet etiam legatus Imperatorem, ne fœdus cum Longobardis a maioribus ſuis, auo Friderico & Henrico patre conſtitutum, & bona fide ſeruatum violet, alioqui male auditurum. Commemorat præterea legatus Pontificis quædam officia erga Imperatorem, rogatque, vt gratiam referat, & reuertatur in Germaniam. Pollicetur quoque legatus, Pontificem curaturum vltro officium ſuum faciant rebelles vrbes. Hic legatus nihil effecit, rediitque ad dominum, Papam, referens, Imperatorem immobile ſaxum eſſe. Sine omni mora mittit Papa tres cardinales ad Imperatorem, qui in eandem ſententiam, ſed pluribus apud Imperatorem egerunt. Cumque nihil vllis rationibus commouere potuerunt Imperatorem, reuerſi ſunt ad Pontificem. 184

Pontifex igitur nihil dubitauit, Imperatorem copias non tam contra Longobardos, quam contra ſe adducere. Fridericus igitur propoſitum premens, caſtra mouet ad vrbem Clarummontem, quam expugnauit, diripuit, & incendio in puluerem redegit, ſperauit petituros Brixianos territos pacem. Sed cum pertinaciam eorum videret, nec eſſet ſpes capiendi vrbem, Mediolanum cum exercitu petit.
185 Ibi totum Longobardicum fœdus omnibus viribus congregatum erat, ſimulque pontificiæ vires, ſed clam: quanquam ſunt, qui dicant, legatum Papæ palam illic fuiſſe cum copiis. Ergo Imperatori veniunt obuiam, & ultro ad pugnam prouocant, nec mirum, erant enim multitudine Imperatore ſuperiores, aut ſaltem pares. Congreſſi igitur non procul a Mediolano, dimicauerunt vtrinque pertinaciter: poſt aliquot tamen horas victi ſunt Longobardi, magna eorum multitudine cæſa & capta. Capti autem ſunt primi duces eorum exercitus, totus fere Mediolanenſis magiſtratus captus eſt. Venetorum ducis filius quoque inter captiuos eſt inuentus. Longobardorum præcipua nobilitas, qua vtebantur in bello, capta eſt. Captiuos omnes affecit crudelibus ſuppliciis Imperator ad deterrendos animos a rebellione. Filius ducis Venetorum ſuſpenditur ex quadam turri in portu, ſemper frequentia hominum referto, vt conſpiceretur a quam plurimis. Poſt hoc prælium Longobardorum ciuitates pleræque, miſſis legatis, ſuppliciter petunt veniam, quas, acceptis obſidibus, conditionibuſque deditionis pro voluntate præſcriptis, in gratiam recipit. Bononia & Parma Brixiaque ſolæ non veniunt. Ad Brixiæ mœnia caſtra igitur Imperator mouit, eamque obſidet, poſtremo cum ea quoque conuenit certis conditionibus pacis; ſed magna ex parte libertate eius ſalua, Imperatori enim aut diu illic erat non ſatis vtiliter tempus terendum, aut condonandum aliquid. Pontifex Romanus, ſciens vires & copias Longobardorum, ex vrbe diſceſſerat, coniuncturus ſe illis; nam videbat hoſtilem Cæſaris erga ſe animum. Vbi vero nunciatur illi de pugna & fuga Longobardorum, magna triſtitia & animi dolore affectus, deſperauit de Longobardorum rebus, vertit curſum rediturus Romam; ſed clauduntur portæ, aditus negatur illi, ſiue, quod fama de Imperatoris victoria Longobardici fœderis clade præuolauerat, terrueratque vrbem, vt caueret diligenter, ne quid contra Cæſarem ageret, ſiue quidam Romanorum a Cæſare pecunia corrupti fuerunt (quemadmodum Platina, Blondus, & Vrſpringenſis tradunt) per quos Pontifex excluſus eſt ab vrbe. Scribunt enim nobiles & potentes, Romanos ciues de familia, quæ dicitur Fragepanes, eo tempore apud Cæſarem in caſtris fuiſſe, magnamque pecuniæ vim ab Imperatore accepiſſe, præterea Cæſarem illis pollicitum maximas in imperio dignitates, vt Friderico Romanorum animos conciliarent, & efficerent, vt Pontifex excluderetur aut eiiceretur ex vrbe. Id illos ſedulo feciſſe, inquiunt ſcriptores, ſed magnum Pontificis ſtudioſorum numerum fuiſſe in vrbe. Quo factum ſit, vt per vim in vrbem perductus ſit Pontifex, nec ſine factionum partiumue cædibus. Pontificem autem tradunt, poſtquam in vrbem venit, nihil omiſiſſe, quod ad reconciliandam ſibi plebem facere viſum ſit. Eccleſiæ theſauros in largitiones erogaſſe, diſtribuiſſe annonam, maiora promiſiſſe. Seditionis autem autores relegauit aut necauit. Interim tamen non deſiit circumſpicere Papa, quomodo Friderico negotium faceſſeret; exiſtimans ergo, ducem Venetorum filii ſui tam ignominioſam mortem vlturum, Genuenſes & Venetos diſcordantes ingenioſe copulauit, vt altera alteri ex fœderis conditionibus neceſſario mittere cogeretur auxiliares manus, belli tempore. Genuenſes autem ignorabant, Pontificem facere, quo Veneti ſocios haberent belli, quod ſperabat Pontifex futurum inter Cæſarem & Venetos. Poſt hæc, quo Veneti alii audentiores redderentur contra Imperatorem, Pontifex Imperatorem excommunicat, & omnium omnia iuramenta, quibus Imperatori obligantur, irrita facit. Hanc excommunicationis latam ſententiam per legatos in Germania quoque promulgat, ſpe illic rebellionis excitandæ, qua reuocetur Fridericus domum. Sed Conradus filius, rex Germano-

no-

norum, ea, quæ in Germania ſunt, adminiſtrat. Pontifex ergo Romanus, Imperatoris erga ſe animum exploratum habens, cum Venetis fœdus contra Cæſarem facit, paratur a Venetis & Pontifice communibus impenſis magna claſſis, & inſtruitur omnis generis armis, mittiturque in Siciliam. Hoc Pontifex ordinauit, vt Cæſar, imminens iam cum exercitu Romæ, auocaretur in Siciliam. Cæſari vbi ſignificatum eſt, excommunicationem ſuam publicari, fœdus cum Venetis Pontificem iniuiſſe, claſſem armatam in Siciliam mitti, Genuenſes Venetis copulatos Pontificis artibus, Pontificem apud omnes Chriſtianos Principes accuſare Fridericum, ceu hoſtem eccleſiæ, pacis turbatorem, diuinarum rerum contemptorem, hæc inquam, cum primum nunciata ſunt Friderico, incommota facie & animo multa apud ſuos dixit de ſua innocentia, aduerſariorum iniquitate & dolis, 186
precatuſque eſt clariore voce Deum, omnium diſpoſitorem, vt adſit iuſtiorem cauſam habentibus. Iuſſitque Petrum Vinenſem, oratorem facundiſſimum, qui erat Imperatori ab epiſtolis, habere orationem publice, audiente toto exercitu. In ea oratione magna eloquentia de Cæſaris Friderici 2. bona erga eccleſiam voluntate, de meritis erga Romanam ſedem; de ingratitudine, & conatibus Pontificis. Commemorauit orator prolixe in eo ſermone exempla Pontificum, quomodo tractarint Imperatores prædeceſſores ſuos. Cæſarem hactenus nihil conatum, quod non fuerit iuſtum, quodque non imperii adminiſtratio, officium eius, exegerit, &c. Itaque paratis omnium animis, nihilque propter anathematis fulmina perturbatis, duxit copias in Venetos, agrum eorum vaſtauit, & cum multa præda Paduam reuertitur, illicque rebus ordinatis, ne cauſa aut locus eſſet deficiendi, Veronam petit, in ea ciuitate quoque componit res, vt Paduæ, hinc caſtra mouens Parmam, inde Lucam, deinde Piſas venit. Marchiam interim Ecelino duce occuparat. Pontificiæ & Venetianæ interea copiæ damna Friderico intulerunt non contemnenda mari & terra. Pontifex per totum Chriſtianum orbem non deſinit publicare excommunicationem in Cæſarem, & omnes illi fauentes, & Satanæ tradit omnes, quicunque non quam primum diſcedant ab eo, libellis mordacibus per orbem miſſis, & in plurima exemplaria transfuſis, Imperator & Pontifex ſe inuicem lacerant, cauſam agit quiſque ſuam, iniurias ſibi illatas amplificant, extenuant aut negant, quas ipſi intulerunt. Fridericus queritur fœdus a Pontifice non ſeruatum. Item, quod ciuitatem Caſtellæ contra initum fœdus retinuerit. Quod cum eſſet in expeditione Hieroſolymitana, pacem in Italia turbarit, Siciliamque inuaſerit. Quod Mutinam conatus ſit auertere contra ius imperii, & Placentiam alienarit, & quod conſpirauerit cum Longobardis contra imperii iura. Pluraque alia per edita ſcripta queſtus eſt Fridericus de Pontifice Romano. *(a)* Quæ omnia Gregorius Pontifex refellere conatus eſt, in epiſtola ad regem Galliarum, quæ incipit, *Aſcendit de mari beſtia*, &c. Longum eſſet repetere vtriuſque cauſæ argumenta; quare apud alios legenda relinquo. Reiicit vero Papa alia in Cæſarem, quod vniuerſam turbet terram, regna ſubuertat, eccleſiaſticam poteſtatem contemptui habeat, eccleſias deprædetur, eccleſiaſticos ſpolier. Quam paterne ab Honorio Pontifice excommunicatum iuſte, receperit in gregem fidelium, quoties eum admonuerit, Pontifex prædicat. Item addit Pontifex, Imperatorem fouere Saracenorum cauſam contra Chriſtianos, impedire enim expeditiones in eos, & prohibere in regno, ne colligantur pecuniæ in vſum belli contra Turcas. Imperator autem hic reſpondebat, ſe prohibere legatos pontificios colligere pecuniam, nomine expeditionis in Turcas, nam eos collectam pecuniam in omni genere luxus dilapidare. Nominat ergo Pontifex Fridericum præambulum Antichriſti. Piſis igitur Cæſar agebat per aliquot menſes, exercitum recognouit, & auxit. Tum apud Piſas nomina factionibus ſunt impoſita, pontificios Guelfos, Cæſarianos Gibelinos. *(b)* Creuitque odium magnopere fa-

LIIII 3 ctio-

(a) Compara Syntagma noſtrum Hiſtoriæ Germanicæ *diſſ. XVII. §. XVII.*

(b) De harum factionum origine, quæ ſub Conrado III. Imp. potius eſt quærenda *c. I. §. IV.*

ctionum, eratque in tota Italia nullum oppidum, in quo non eſſet hoc diſſidii malum, familiæ diuidebantur peſtifera iſtius factionis labe. Fridericus igitur videns in omnibus ciuitatibus vtraſque factionum partes, properat ad quam plurimas potuit vrbes, quas facile cepit, aduentu enim ſuo aduerſa factio territa, diſſimulauit, aut fuga ſibi conſuluit; Gibelini autem erexerunt criſtas, etiam in iis locis, vbi ante aduentum Cæſaris ne mutire quidem audebant, ob multitudinem Guelforum. Feſtinatio igitur ſupra modum vtilis fuit rebus ſic ſe habentibus. Quæ autem vrbs ſe vltro non dabat, vi expugnatam, diripiendam & incendendam obiiciebat militibus; variis ſuppliciis afficiebat pontificios, effodiebat aliis oculos, alios ſuſpendebat, alios multis cruciatibus aliis lacerari iuſſit. Volens ad memoriam exemplum poſt ſe relinquere, ne qui in poſterum præſumerent rebellare Cæſari. Genuenſes, vt dictum eſt ſupra, Venetis fœdere per Pontificem coniuncti, ex eius fœderis lege cogebantur ſequi Venetos. Piſani igitur armata claſſe inuadunt Genuenſes. Qui freti ſociis Venetis, prælio nauali ſuperarunt Piſanos, multis occiſis, ceperunt claſſis eorum magnam partem nauium, reliquæ diſſipatæ cum magno dedecore redeunt Piſas. Cæterum Friderico proſperrime ſucceſſerunt omnia, quod celeritati debebat: nam ſi priores veniſſent Guelfi, id eſt pontificii ad vrbes, Cæſariani, quos nominabant Gibelinos, ſe mouere auſi non fuiſſent. Sic enim habet ſe ingenium humanum in factionibus, cum

187 ſunt in eadem ciuitate. Dum enim altera factionum pars videt alteram fortiorem, tacet, diſſimulat, odium repoſtum in corde abſcondit: vbi vero accedit aliquid, quo diuerſæ parti ſperat præualere poſſe, aperit ſe ira, mutationem fortunæ veniſſe gaudet, &c. Pontifex cum non haberet aliud, quod opponeret furori Friderici, accepit capita apoſtolorum, & portionem ſanctiſſimæ crucis, & in baſilica beati Petri ſtans in edito loco, præſenti populo Romano & clero oſtendit lacrymans, & adhortatur populum, oratione affectibus turbatiſſima aduerſus Fridericum, hoſtem principis apoſtolorum, filium Satanæ, ſic enim vocabat, pollicetur præterea fortiter pugnaturis aduerſus canem hunc (vt eius verbis vtar) præmia vitæ æternæ, & omnium peccatorum plenariam remiſſionem. Hanc concionem Romæ habuit Pontifex, cum audiret Cæſarem appropinquare vrbi. Quare hac oratione ad populum habita, &, vt videbatur, animis incenſis, iubet armari multitudinem, quam venienti Friderico obuiam ducit Pontifex. Sed Cæſar Romanos in vrbem repulit, multis occiſis & captis, captorum alios aliis membris mutilatos in vrbem remiſit. Clericis coronam in crucis formam vulnerauit per primam cutem vſque ad craneum, quibuſdam per os cranei. Vbi vidit autem totam vrbem ita a Pontificis partibus ſtare, præter expectationem & opinionem ſuam, omnia circa vrbem vaſtat & incendio conſumit. Deinde vertit ſigna in Campaniam, inde petit Beneuentum, quam expugnatam direptamque incendit. Mox oppidum ad deditionem compellit. In Siciliæ regno crudelius multo per idem tempus egit Philippus per legatos. Nam eccleſiaſtici ſentiebant cum Pontifice, & ex autoritate mandati apoſtolici diſcedebant ab Imperatore. Quapropter eorum bona confiſcauit, trucidauit multos epiſcopos, & perpetuis carceribus addixit. Pontifex mittit legatos per deuia in Germaniam, (nam omnia itinera cuſtodiebat Imperator) qui excommunicationibus & aliis artibus impugnent Imperatorem, datque plenarias indulgentias arma contra Fridericum ſumentibus. Fridericus rurſum cum exercitu Romam petit. Caſſinenſe monaſterium ditiſſimum diripit, precioſam ſuppellectilem ornatumque eccleſiaſticum aureum & argenteum conflat in monetam, quam numerauit poſtea militibus. Soram incendio conſumpſit. Bona templariorum rapuit paſſim. Rauennam expugnauit & diripuit. Habebat apud ſe milites Germanos, qui quiduis audebant & effectum dabant. Pontifex Romanus mittit legatos ad regem Galliarum & Angliæ, vt ferant auxilium eccleſiæ in extremo periculo conſtitutæ, mittit & ad alios Principes. Reges ſuadent Pontifici, vt concilium indicat, vt abrogetur Fridericus. Pontifex

tifex igitur, legatis & literis miſſis, conuocat omnes per totam eccleſiam Romanam magiſtratus & principes eccleſiaſticos & alios, celebraturus concilium apud Lateranum. Fridericus concilium contra ſe indictum audiens, aduenientibus ab omni parte claudit vias, eadem opera Romam obſidet, neque enim Romani longius procedere, neque alii ad illos venire poterant. Idcirco Entium, filium ſuum, in armis exercitatum & fortem iuuenem, Piſas mittit, qui portus & mare in illis regionibus cuſtodiret. Quo vbi peruenit Entius, per exploratores cognouit, nauibus Genuenſium vehi per altum mare multos epiſcopos & cardinales. Quare Entius, coniunctis ſibi Piſanis, cum armata claſſe Piſanorum aduerſus illos progrediuntur. Patres rogarunt conductorem, vt curſum flecteret alio, neque dimicaret prælio. Sed dux claſſis, in qua nauigabant cardinales, vir elati animi, noluit videri Piſanos timere, adhortatur milites, iubet arma capere, præmia victoribus promittit, ſed congreſſu primo ſtatim Genuenſium naues ſuccumbunt, pauci fuga elabuntur, multi cadunt, multi capiuntur. Multi abbates, epiſcopi, & duo cardines capti ad Imperatorem ducuntur, qui coniicere iuſſit eos in carceres, in quibus multi ex his mortui ſunt. Prælatorum quidam ſubmerſi ſunt in mari, inter quos fuit archiepiſcopus Veſontinus. Archiepiſcopus Rotomagenſis cum abbatibus Cluniacenſi, Clareuallenſi, & Ciſtertienſi, liberati ſunt, rege Gallorum pro eis intercedente. Pontifex propter hæc mala mœrore confectus, moritur, atque alius, nomine Cæleſtinus quartus, creatur, qui miſit ad Fridericum, Fauentiam obſidentem, legatos, qui de pace agant, ſed Pontifex moritur ante reſponſum Friderici: decimo enim octauo die pontificatus ſui mortuus eſt. Fauentiam tamdiu obſedit Imperator, donec grauiſſima fame coacta ſe dederit. Inde Bononiam aggreditur, ad deditionem compulſam cogit dare magnam pecuniam, & illinc transfert vniuerſitatem Paduã. Poſtea omne patrimonium, id eſt ditionem Pontificis Romani, in ſuam poteſtatem redigit. Fuit in milites perliberalis, prorſusque effuſe prodigus. Quare exhauſtus omni moneta argentea & aurea, monetam nouam ex corio fecit, inſignitam ſua imagine, quam præcepit vbique accipere ab omnibus. Militibusque promiſit breui auream pro ea daturum ſe. Et præcipit poſtea, ditior factus, Theſaurario ſuo, vt militibus eam ferentibus numeraret poſtea argenteam aut auream. Innocentius, quartus poſt Cæleſtinum Pontifex creatus, de pace ſine mora magno ſtudio cum Imperatore agere cœpit, ſed cum quatuor totis menſibus nihil agi poſſet, conuenire placuit Caſtellanæ: ſed Pontifex admonitus fuit, ne iret, Fridericum enim in animo habere eum capere, eiusque propoſiti Cæſaris conſcios eſſe multos Romanos ciues. Quare ſimulauit ſe iturum Caſtellanum ad Cæſaris colloquium, & præterea verbis ſpem fecit ſe aſſenſurum ad conditiones, quas Cæſar petebat: ſed cum paucis clam ſubduxit ſe, & naues conſcendit, quæ erant in portu apud Centumcellas, nauigatque in Gallias ad regem Ludouicum, a quo maxima reuerentia exceptus eſt & tractatus, Lugdunumque deductus, anno Domini 1246. conuocauit generalem ſynodum. Scribit igitur per totam Romanam eccleſiam omnibus principibus & prælatis, cuiuscunque ordinis, vt Lugdunum veniant, ad reſeruandam eccleſiam & conſulendum communi paci. Conueniunt plurimi, in ea ſynodo Ludouicus rex Galliæ offert ſe & regnum ſuum ad defenſionem Romanæ ſedis. Innocentius Pontifex, autoritate apoſtolica, citauit etiam Fridericum Imperatorem, vt perſonaliter veniret, & ad obiecta reſponderet, apud incorruptiſſimos iudices. Sed Imperator Lugduni timens, quod timuerat Pontifex apud Caſtellanam vrbem, noluit venire: miſit autem ſuo nomine epiſcopum Argentinenſem, & Hugonem, magiſtrum ordinis Teutonicorum, & Petrum de Vineis, eruditione, facundia illis temporibus incomparabilem virum: qui in ſynodo excuſarunt Imperatorem, quod per aduerſam valetudinem venire non potuerit. Cæterum paratum, omnia eccleſiæ reddere, quæ occuparat, & ſerio cum omnibus Chriſtianis Principibus bella geſturum contra Turcas, pollicebantur, contraque iura eccleſiæ nihil facturum,

188

1246

rum, &c. Hæc vt ſynodus crederet, habebant legati literas per bullam auream conſignatas, quas oſtendebant: ſed Pontifex & concilium his non credebant, cum propter alia indicia, tum maxime, quod captos cardinales aliosque prælatos eccleſiaſticos non dimittebat. Quare Papa in ipſo concilio ſolenniter pronunciauit ſententiam contra eum, condemnationis & priuationis imperii ac regnorum eius. Fridericus certior, mox per legatos nuncio miſſo, factus de ſententia illa Pontificis ſeu concilii, ad regem Galliæ ſcribit epiſtolam, ſicque exorditur: Et ſi cauſæ noſtræ, *(a)* in qua contendit probare ſententiam de iure eſſe nullam, primo ex eo, quia etſi Romanus Pontifex plenariam habeat in ſpiritualibus poteſtatem, vt peccatores quoslibet poſſit abſoluere & ligare, nusquam tamen legi dicit, vt Papa, diuina vel humana lege concedente, poſſit transferre pro libito imperium, aut de regibus & Principibus in regnorum priuatione temporaliter iudicare. Mox in eadem epiſtola ſequitur, Papam proceſſiſſe contra ſe, non per accuſationis ordinem, cum nec accuſator apparuerit, nec inſcriptio præceſſerit, nec per denunciationem, legitimo denunciatore ceſſante, nec per inquiſitionis modum, quoniam clamoſa inſinuatio non præceſſit. Negat etiam Imperator crimina notoria inſerta fuiſſe. Item in ea ad regem epiſtola aſſerit, iniquos teſtes contra ſe productos. Capuenſem enim epiſcopum reprobare ſe iure, cuius fratrem proditionis crimine conuictum condemnarit ad ſuſpendium. Vſus autem fuerat Pontifex Hiſpanis quibusdam teſtibus, quos, vt rerum Italicarum ignaros, quoque reiicit Imperator. Additque in epiſtola, *Dato quod teſtes fuiſſent legitimi*, tamen ſe neque præſentem fuiſſe, neque contumaciter abſentem. Paulo poſt in epiſtola ſequitur, *Dato quod fuerim contumax, tamen non eſt legitima contumaciæ pœna, quod delatus aut accuſatus contumax iudicio nullo diſcuſſo per diffinitiuam ſententiam debeat declarari depoſitus.* Et in eisdem literis dicit Imperator, cauſas tales in ſententia expreſſas, a quibus omnibus incorruptibilis veritas & publica monumenta eum defendant. Cenſum vero neglectum fuiſſe per ſuos officiales, quem etiam crediderit probe ſolutum: nec fuerit requiſitus a Papa. Poſt diſcordiam vero, cenſum eundem conſignatum prælatorum & publicarum perſonarum ſigillis & apud ſacras ædes depoſitum. Eſt in eadem epiſtola ſcriptum, magiſtrum ordinis Teuto-
189 nicorum, & M. Petrum de Vineis vltimo pro omnimoda pacis conſummatione tractare miſſos, quos ſaltem per triduum, ad multorum nobilium ac prælatorum inſtantiam, præſtolari noluerit Pontifex ſummus. In fine autem epiſtolæ dicit, liquere, quam iuſte dixerit Papa, eum de catbolica fide ſuſpectum, quam, teſte ſummo iudice, in omnibus & ſingulis articulis ſecundum vniuerſalis eccleſiæ diſciplinam credat firmiter, ac ſimpliciter confiteatur. Quare regem in calce literarum hortatur, vt contra Papam innocenti aſſiſtat. In hanc quoque ſententiam ſcripſit Imperator aliis Principibus, mittitque paſſim legatos, qui eadem viua voce agant. In Germania multi Principum diſceſſerunt ab Imperatore, ſtatim poſt latam excommunicationis ſententiam. Quare hæc de abrogato imperio magis locum habuit. Scripſit Papa ſtatim poſt latam ſententiam in concilio Lugdunenſi, ad Principes electores, vt ſine cunctatione conuenirent, ad alium Imperatorem eligendum. Propterea Principes, reueriti ſanctiſſimi Papæ & ſacræ ſynodi autoritatem, conuenerunt ſine mora Francofurdiæ, & elegerunt Henricum, Lantgrauium Thuringiæ, in regem. Conradus rex Germanorum, filius Friderici Imperatoris, patris repulſam indigniſſime ferens, collecto per Sueuiam exercitu, Francofurdiam ducit, Henricus occurrit illi iuxta Francofurdiam, conſerunt manus, fit atrociſſimum prælium: tandem tamen Henricus ſuperior (ſic viſum Deo) fugat Conradum magna cum ignominia. Habebat adhuc Fridericus in Germania, maxime in Sueuia, qui permanebant in fide, aduerſus quos ducit copias Henricus. Reutlingenſes primum aggreditur, qui grati (nam eorum vrbem muro Fridericus circumdederat)

(a) Reperitur integra epiſtola apud *PETRUM* de *VINEIS lib. I. cap. III.*

derat) in fide permanebant, & fortiter repulerunt hoſtem, qui aliquoties muros oppugnare conatus, magnam multitudinem perdidit militum. Quare ſoluit obſidionem, & Vlmam petit, quæ etiam in fide manebat, & propter iusiurandum, quod Friderico fecerat, voluit quoduis periculum ſubire, quam contra fidem facere. Obſidendo Vlmam, ſagitta ab oppidanis vulneratus grauiter eſt, quod vulnus ſtatim rata & lethalia ſymptomata ſecuta ſunt, & paucis diebus, poſt vulnus acceptum, moritur. Quidam dicunt dyſenteria laborantem mortuum. Vtrunque verum eſſe arbitror, nam dyſenteria ſymptoma potuit eſſe vulneris. Poſt huius mortem mox conueniunt Francofurdiæ Principes, eligunt Guilielmum, comitem Hollandiæ. Qui poſt electionem exercitum, quem habuit Francofurdiæ, duxit contra Friſiones, a quibus ſuperatus prælio occiſus eſt. Imperator vero Fridericus, poſt ſententiam latam Lugduni, conſanguineos Innocentii in Italia perſecutus eſt, domos eorum funditus ſuſtulit in vrbe Parma, & rura eorum vaſtauit, ædificia ruſtica incendit. Accepit poſtea maiores exercitus copias, easque ducit verſus Lugdunum, oppreſſurus Papam. Italiam commiſit Entio filio, iubetque, ne exeat Parma: ſed filius patri non obtemperans, copias, quas illi pater reliquerat, in Brixianos ducit. Placentini & exules Parmenſes pontificii, vbi intellexerunt, Parmam præſidiis Cæſaris vacuam, inuadunt eam, & capiunt, multis ciuibus trucidatis, qui a partibus Cæſaris ſtabant. Hæc ſignificantur Friderico, cum eſſet Taurini. Imperator igitur veritus, ne & aliæ vrbes in Italia rebellarent, reuertitur cum exercitu ad Parmam, reuocato quoque filio Entio, obſedit Parmam, præſidiis pontificiis munitam. Caſtra Fridericus muniuit, & in illis ædificauit domos, omniaque ordinauit ſicut in vrbe, forum, tribunal, macellum, eccleſiam, nominauitque Victoriam. In animo autem habebat Parmam delere. Frequenter autem erumpebant Parmenſes in Victorinos, (nam ſic nouæ vrbis ciues nominabantur) Imperator captos hoſtes, fœminas & viros baliſtis mittebat in vrbem. Cum autem Fridericus duos iam annos vrbem obſediſſet, Germani & alii Friderici milites ad portarum vnam currunt conglobati, & eam confringere nituntur. Id facturos oppidani præuiderant, & mirabantur, quod non diu ante conati erant: quare diu hanc occaſionem expectarunt inſtructa acie, erumpunt, & circumuentis illis magnam partem occiderunt, magnam captam in vrbem duxerunt, reliqui, qui pauci fuerunt, vulneribus pleni, fuga elapſi ſunt. Eodem impetu inuadunt caſtra, vel, vt vocabant, Victoriam, nouam vrbem, capiuntque. Aberat Fridericus Imperator, & magna pars exercitus, deambulantes & laſciuientes per amœna nemora, quæ non multum illinc diſtabant. Neque enim quicquam periculi Fridericus ab oppidanis eſſe tanto exercitui, exiſtimabat: quamob cauſam omnia negligentiſſime adminiſtrauit. Cum Parmenſibus nouam vrbem tenentibus concurrunt, fit atrox pugna: ſed Parmenſes iis, qui erant in noua vrbe, 190
occiſis, facile, freti foſſis & vallis, repulerunt hoſtem, potiſſimum cum Parmenſes haberent in manu ſua omnia inſtrumenta machinasque, quibus Fridericus in oppugnationibus vti conſueuerat. Quare Parmenſes victores Victoria nouo oppido potiti ſunt, cum omnibus opibus, Imperatoris quoque coronam & ſigna militaria, omnemque regiam ſuppellectilem in vrbe Victoria inuenerunt. Fridericus, amiſſa magna exercitus parte, Cremonam ſe confert, reparat exercitum. Parmenſes Victoriam vrbem funditus tollunt. Recollectis viribus, Imperator mouet caſtra ad mœnia Placentiæ, eam obſeſſam quidam domitam ſcribunt, quidam vrbem non ſubiugatam, ſed ſuburbana ædificia exuſta, & monaſterium S. Columbæ demolitum. Inde Fridericus cum exercitu tranſiuit in Hetruriam, nullæ ciuitates in Hetruria ſequebantur Pontificem, præter Florentiam: quare admouet exercitum vrbi & caſtra munit, minatur Florentinis, niſi dedant ſe, primum circa vrbem omnia vaſtaturum igneque conſumpturum (habebant autem cultiſſima rura, villasque magno ædificatas) deinde obſeſſurum vrbem, vsque dum per vim capiatur, aut ad deditionem compellatur. Florentini timentes ſuis

poſſeſſionibus pulcherrimis & etiam vrbi, eiecerunt omnes pontificios, & fœdus cum Cæſare fecerunt. Interea Entius, filius Imperatoris, aduerſus Bononienſes & legatum Pontificis, qui illic erat, ducit copias. Occurrunt illi pontificii, congrediuntur, fit cruenta pugna, ad extremum Entius cum ſuis fugatur, capiuntur multi, etiam Entius, qui Bononiam ductus mittitur in ferream caueam, in qua ſordidiſſimo victu nutritus, miſerrimam vitam poſt aliquot annos finiuit. Poſt captum filium Entium, eiusque exercitum ſuperatum, dilapſum, atque adeo deletum, in Apuliam confert ſe Fridericus, non ſine maximo animi dolore, vbi breui poſt obiit diem. Quo genere morbi, lis eſt ſcriptoribus. Alii animi ægritudine & mœrore confectum, febre, alii veneno, alii alia morte vita defunctum vo-
1250 lunt. Mortuus eſt anno 1250. regnauit annis triginta. Hic quam variis caſibus iactatus ſit, ſatis eſt dictum. Vxores habuit tres, Mariam Aragonum regis filiam, Iolen Hieroſolymitani regis filiam, & Mechtildem Anglicam: quarum Mechtilde fuit ſine prole. Maria Henricum peperit illi. Conradum regem genuit Iole, vt quidam ſcribunt. Sunt enim, qui dicunt, & Conradum ex Maria genitum.

De geſtis per hos aliquot annos vehementer ſcriptores diuerſa ſcribunt, vt eorum veſtigia ſine lapſu ſequi impoſſibile ſit.

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS-PRIMVS.

POſt Friderici tertii mortem Conradus rex, filius Imperatoris, cele-
riter conſcripto in Germania, præcipue vero in Sueuia, exercitu,
properat in Italiam. Vbi in fines Italiæ peruenit, nihil mouendum
in præſentiarum iudicat: recta igitur procedit in Siciliam & Apuli-
am. Per mare Venetorum adiutorio profectum ferunt, non mul-
tum refert, qua venerit, nam in itinere nihil geſſit memoriæ mandandum. Vbi in
Siciliam & Apuliam venit, magno gaudio & honore ab omnibus ciuitatibus ex-
ceptus eſt, & ſalutatus rex, præter Neapolin & Capuam, & paucas alias, quæ ciuita-
tes Pontificis partibus ſtudentes rebellabant. Conradus igitur primum verbis cum
Neapolitanis agit, iubet eos venire & cauſam dicere. Quod cum recuſarent,
crimine læſæ maieſtatis reos condemnauit, cumque poſt condemnationem
non peterent gratiam, obſidione & oppugnationibus perpetuis octo menſi-
bus fatigatam, & ad famem redactam, nullum auxilium ſperantem, ad de-
ditionem compulit, redactam in poteſtatem, muris, turribus & munitiori-
bus domibus euerſis, immunitam reddidit peruiamque cuilibet viatori etiam
media nocte. Poſtea Capuam eodem modo, deiectis munitionibus, perui-
am facit & aperit. Aquinum quoque, non ignobilis urbs, autoritatem pote-
ſtatemue Pontificis verita, a rege ſuo defecerat, nec primo aduentu Conradi
gratiam petiit: quare obſeſſum & expugnatum incendio conſumpſit. Quicun-
que ſuſpecti erant ſauere pontificiis partibus, illi ex regno a Conrado eiiciebantur,
ne, cum aduerſitas veniret, negocium ſuis facerent: ſciebat enim, quam non con- 191
ſiſtat regnum aut vrbs, cum partibus diuiſa eſt. Religioſos ergo pleroſque puta-
uit Papæ ſuo patri ſauere, idcirco eos exterminauit, ſacerdotia & epiſcopatus con-
tulit iis, quorum fidem erga ſe exploratam habebat. Conſtituit enim concordia
& vnanimitate ſtabilire regnum ſuum. Eiſdem temporibus, Innocentius Papa
Hugonem, tituli ſanctæ Sabinæ cardinalem legatum, nomine ſuo apoſtolico mit-
tit ad Principes & omnes ciuitates Germaniæ, præcipiens, vt abiurato & deſerto
Conrado, ſequantur Guilielmum legitime electum. Minas addens excommu-
nicationis, niſi hoc faciant. Quum autem Conradus præcipue in Sueuia haberet
adbuc in fide perſeuerantes, compoſitis in Apuliæ & Siciliæ regno rebus, vbique
Germanicis præſidiis per vrbes & caſtella diſpoſitis, cum reliquo exercitu in Ger-
maniam feſtinat, primoque in Bauariam venit, illic ab Henrico duce honorifice
excipitur, habebat enim Conradus ſororem ducis Bauariæ. In Bauaria igitur
eius ducis auxilio exercitum reparat: nam in Sicilia militum maiorem partem in
præſidiis reliquerat. Conradus ſine mora ditionem omnem epiſcopi Ratiſpo-
nenſis depopulatur, ciuitatemque ipſam capit, ſocio duce Bauarorum. In vrbe
ciuibus pepercit, ſed clerum & monacbos miſeris afflixit modis. Vſus eſt cathe-
drali eccleſia & monaſterio ſancti Emerani pro diuerſoriis & ſtabulis equorum. Ec-
cleſiarum bona rapuit omnia Conradus hic. Commorantem aliquot diebus Ra-
tiſponæ, quidam ex miniſtris epiſcopi Ratiſponenſis ſtatuit Conradum clam in-
terficere noctu dormientem: ſed rex admonitus, mutauit cubile, & alium in ſuo
lecto dormire per eam noctem, eumque per aliquot ſuos familiares vigilantes cu-

ſtodire, & rei euentum exſpectare iuſſit, ſed hic in lecto, & ſex regis familiares mane inuenti ſunt occiſi. Effugeritne latro, nihil certi habeo. Rex iraſcitur, ciues ſe excuſant, rogantque, ne tantum ſcelus ipſis imputetur. Rex perſuaſus, a monachis hæc orta eſſe, propter monaſterium S. Emerani ante direptum, iam totum euertit; inuenitque illic altare aureum pondo 67. marcarum puri puti auri, quod Henrici IIII. temporibus conflatum erat. Guilielmus electus rex hoc audiens, contractis copiis celerrime occurſurus Conrado, Ratiſponam properat: ſed Conradus apparatum & aduentum eius audiens, reducit copias ſuas in Apuliam, mox hoſtiliter aggreditur patrimonium B. Petri, agros & vrbes vaſtans, incidit in lethalem morbum, & Conradinum filium hæredem inſtituit teſtamento, deditque illi tutores Germanos, quibus commiſit regnum & filium regem, mortuus eſt in Apulia, ſepultuſque in Fungia ciuitate. Circa hæc tempora rex Guilielmus conuentum Coloniæ celebrauit, in quo præter alia tractauit de profectione ſua Romam, ad accipiendam imperialem coronam. Porro, dum Coloniæ Principes in comitiis occupantur, Friſones Holandiam depopulantur. Quibus Guilielmus occurrit, & dum per paludinoſa loca cum paucis ſitum locorum (exercitu per aliam viam miſſo) & hoſtium caſtra ſpeculari conatur, in palude impeditus, ab hoſtibus, qui in proximis arbuſtis latebant, occiditur cum comitibus, an-
1256 no Domini 1256, regni anno 7. Exercitus eius aliquot diebus expectauit regem, cumque non veniret, ſuſpicabantur alii, id quod res erat, in hoſtes incidiſſe, alii dicebant, deſperatis rebus ſe ſubduxiſſe, aliis aliud in mentem venit. Itaque exercitus dilapſus eſt, quidam ſalui domum redierunt, quidam viarum ignari, in hoſtium manus inciderunt. Poſtea corpus eius exhumatum, Miltenburgum translatum eſt, & in monaſterio illic ſepultum eſt. Huius poſtea Guilielmi filius, Holandiæ comes, vltus eſt paternam mortem, multis annis in eorum agris omnia quotannis ſemel atque iterum vaſtauit, multos Friſonum occidens & capiens. Cæſo hoc Guilielmo, Pontifex mittit ad Germaniæ electores, vt alium eligant. Conueniunt ergo Francofurdiæ Principes, ſed in eligendo Imperatore diſcordant. Quidam enim Alphonſum, regem Caſtellæ, quidam Ricardum, Cornubiæ comitem, volebant Imperatorem. Nam electores Principes muneribus corrupti erant ab illis duobus. Archiepiſcopus Colonienſis, Treuerenſis, Palatinus Rheni, ſuffragia ſua vendiderant Ricardo, qui Baſileæ erat, dum Principes Francofurdiæ in eligendo occupabantur. Alii electores reliqui Alphonſum eligebant, muneribus ab eo acceptis, vt ſcribitur, neque enim aliæ cauſæ videbantur. Ex illa diſſenſione infinita emanarunt miſeris mortalibus mala, durauit interregnum diu, ſi recte confero tempora, fere ſedecim annos. Tandem creſcentibus indies malis, & diſcordia eccleſiam & omnes Reſpublic. perdente, Pontifex Apoſtolico mandato præcepit electoribus ſub pœna excommunicationis, vt eligerent Imperato-
192 rem, idque cito. Quare Principes, cum neutri alteris vellent cedere, conuenerunt, in tertio, ambobus Alphonſo & Ricardo repudiatis, elegerunt Rudolphum, comitem de Habſpurg. His temporibus arma vbique, leges fere nuſquam dominabantur, quiſque occupat, quantum potuit per vim. Othocarus, rex Boëmiæ, in Germaniam duxit copias, occupaturus Auſtriam, arrogabat enim ſibi eius ducatus titulum, nomine vxoris, quæ erat Auſtriaca. Fridericus enim, dux Auſtriæ, ſine hærede legitimo, regniue capace deceſſerat, occiſus a rege Vngarorum. Plures eo tempore contendebant, iure ſibi deberi Auſtriam, ſed fortior, non qui iuſtiorem habuit cauſam, aliquandiu poſſedit. Totam igitur Auſtriam ſibi ſubiecit Othocarus rex. Ducatum autem vxoris nomine poſſidens, repudiauit vxorem Auſtriacam, & aliam duxit, neptem regis Vngarorum. Hoc tempore ducis Bauariæ, qui nimium inebriatus quadam nocte vino extinxit animam, Othonis filius, Ludouicus dux Bauariæ, vxorem ſuam, nobilitate & forma eximiam mulierem, adulterii crimine, ſed falſo, vt creditur, infamatam interfecit. Fuerunt his temporibus in eccleſia Romana ſchiſmata: quidam enim diſputabant de ocio

ſacer-

ſacerdorum, multitudine ſacerdotiorum, paupertate monachorum, & hoc genus multa in controuerſiam vocabantur. Hoc tempore Conradinus, filius Conradi, copias in Germania conſcribit, imperium ſibi vendicaturus, cui Pontifex reſiſtit. Sic enim in quadam ſcribit epiſtola Pontifex: *Nos volentes Conradini ambitum refrænare, omnibus & ſingulis Principibus Alamaniæ, vocem in electione Romani Imperatoris habentibus, prohibemus ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ ac interdicti, ne eum eligant in Romanum regem, attento etiam, quod non licet eligere quenquam pendenti electione duorum coram Romano Pontifice, quæ fuerat facta de rege Caſtellæ & Richardo, Cornubiæ comite.* Vbi hæc ſignificata ſunt Conradino, mirum in modum eſt commotus rei indignitate & iniquitate: ſcribitque epiſtolam plenam querelis de Pontificum Romanorum iniuriis ſibi illatis. Conradus enim pater eius, rex Siciliæ, teſtamento filium Conradinum hæredem inſtituerat. Papa igitur Innocentius aſſerens, ſe pueri Conradini baiulum; totumque regnum occupauit ſub illo prætextu, tutoribus a patre relictis reclamantibus. Vbique Pontifex conſecutus eſt poſſeſſionem Conradini, tribuit eam ſuis nepotibus, conſanguineis & familiaribus. Mortuo Innocentio, Alexander eisdem dolis & artibus contra adoleſcentem egit. Neque iuſtius Vrbanum poſtea ſecum egiſſe conqueritur. Vrbano autem defuncto vita, inclementiſſime Clementem ſe ſupprimere totum conatum, alium regem enim fecerat Clemens. Huiuſmodi plurima Principibus Germaniæ de Pontificibus ſcribit, grauius vero accuſans eum, qui tum viuebat, Clementem, & non parum quoſdam Germanorum Principes commouit. Nam quæ dicebat, erant eiusmodi, quæ negari non poterant. Quare Conradinus coniunxit ſibi, quoſcunque potuit ſocios, nimium quibuslibet fidens. Cum igitur maxime opus fuiſſet eorum auxilio, defecerunt ab eo, ceu mali fontes, qui non habent aquam, cum maxime opus eſt in æſtatis ſiccitate. Fretus tamen Germanorum militum virtute, ſatis tolerabili fortuna vſus eſt aliquandiu aduerſus hoſtes ſuos per Italiam; multas enim vrbes in poteſtatem redegit per vim. Inſigni memorabilique prælio apud Aretium hoſtes vicit. Poſt quod prælium, ſi vſus fuiſſet victoria prudenter, ſubiugaſſet totam Italiam. Iam enim mittebantur ab omnibus partibus Italiæ ad eum nuncii. Sed relictis omnibus, Romam feſtinabat. Cum vrbi appropinquaſſet, venerunt illi obuii ſenatus populuſque Romanus, & eum exceptum maximis honoribus Imperatorem ſalutant, & longo comitatu in Capitolium ducunt. Quomodo deinde rurſum e Roma diſceſſerit, & per varios caſus iactatus fuerit, finemque vitæ qualem habuerit, petere licebit ex aliis. Nos in viam redeamus. Diximus, quomodo diu durante interregno, diſcordantibus Principibus electoribus, vt ſcribitur, propter largitiones, quas dabant, qui ambiebant imperium, tandem vero electus ſit Rudolphus de Habſpurg in regem Romanorum, illis, qui affectabant imperium, reclamantibus, & minantibus, eam electionem non ratam futuram. Ex quibus erat rex Boëmiæ, qui in certam ſpem ductus erat, ſe fore Imperatorem. Sed Principes, nihil morati minas eorum, vocarunt Francofurdiam electum Rudolpbum, comitem de Habſpurg, virum armis & animi bonitate nobilem. Vbi venit Francofurdiam cum ſua vxore Anna, Principes eum comitati ſunt Aquiſgranum, vbi, præſentibus Principibus plurimis, corona imperialis imponitur ipſi Rudolpho & Annæ 193
vxori eius, filiæ comitis de Heigerlach. Antequam Aquiſgrano diſcederet, de pace Germaniæ & vniuerſæ eccleſiæ multa ſunt tractata: erant enim infinitæ diſſidiorum cauſæ, quas omnes ſummopere cupiebant Principes ſublatas. Eo tempore erat Lugduni ſynodus, in qua Pontifex, Gregorius Papa, electionem Rudolphi confirmauit, ea lege, vt veniret Romam ſequenti anno, ad coronam vnctionemque accipiendam. Quanquam hic diuerſa ſcribant autores, vt difficile ſit iudicare, quem ex eis potiſſimum ſequamur. Primum omnium conſulere patriæ cupiens Rudolphus, poſt electionem & acceptam Aquiſgrani coronam, Norinbergam conuocauit omnes Germaniæ Principes & magiſtratus. In frequenti igitur

Principum conſeſſu*, Rudolphus teſtatus eſt animi ſui propenſam voluntatem ad euehendam Germaniam, imperium, & in primis eccleſiæ pacem. Quare laudem præmiaque a ſe & ab omnipotente Deo accepturos omnes pollicetur, quicunque diligenti ſtudio conatibus eius affuturi ſint. Iubetque eccleſiaſticos præcipue, omnes magiſtratus cum ſuis ſubditis orare Deum, omnium bonorum largitorem, vt fortunet & per rectas ſemitas dirigat vias ſuas. Othocarus, rex Boëmiæ, qui magno ſtudio, vt diximus, affectabat imperium, & dux Bauariæ Henricus, non venerunt Norinbergam ad comitia. Non diu poſt conuentum illum Norinbergenſem, alium indixit Auguſtæ futurum. Auguſtam igitur Principes ad conſtitutum diem conueniunt, citant ducem Bauariæ, & regem Boëmiæ ad cauſam dicendam, & rationem ſuæ inobedientiæ reddendam. Quod attinet ad Henricum, ducem Saxoniæ, ſatis dignum Principe reſponſum dedit, illaque inobedientia illi condonata eſt. Rex Boëmiæ ſuos quoque miſit legatos, & inter eos epiſcopum Secouienſem, virum magnum animi fortitudine & facundia. Cumque iuberet Imperator, reddere Boëmos rationem rebellionis regis Othocari, principio epiſcopus, in denſa Principum corona, petit veniam dicendi & proponendi mandata regis ſui. Deinde exordiri incipit, ſuas, inquiens, dicendi facultates tenues eſſe, rem vero, quam ſuſceperit tractandam, maximam. Quare omnem ſpem ſibi poſitam in ſapientia Principum, qui melius omnia intelligant, quam ipſe explicare poſſit. Se non ignorare, quibusdam incredibilia primo videri, quæ dicturus ſit: ſed ſi ad finem vſque patientes aures præbuerint, clariſſime viſuros rem, vt habeat. In hunc modum exorſus, proponit, electionem Rudolphi nihil valere. Hoc probat epiſcopus argumentis multis, ſed inualidis: concluditque, cum ergo electio non valeat, illi non eſſe obediendum. Sophiſtam tradunt hunc epiſcopum fuiſſe, nam per totam orationem multa artificioſe collegit, vſuſque paſſim dialecticis vocibus eſt. In fine vero orationis latine multa ad legatos apoſtolicos, alioſque eccleſiaſticos prælatos dixiſſe ſcribitur. Rudolphus vero Imperator inquit ad illum: Epiſcope, nolo de me dicatis ſermone Latino, vt reſpondere ex aduerſo non poſſim. Si habetis cauſam aduerſus clericos, vtamini Latino ſermone coram epiſcopo; Contra me vero, vel alium quempiam noſtri ordinis, proponatis more ſolito. Nec Pontificem maximum fucata veſtra oratione in me concitetis. Iuſſitque aut Germanice loqui, aut tacere. Principes vero audientes, legatum Boëmiæ regis Rudolphi electionem irritam dicere, in dubium vocare, ira exarſerunt, iuſſeruntque e conſpectu ire hominem. Quare non ſine periculo epiſcopus ſe ſubduxit, quanquam ſaluum conductum habuerit a Rudolpho Imperatore. Rediit ergo epiſcopus ad regem ſuum, expoſuitque illi indignationem Principum Germanorum, prædixitque illi cauendum eſſe, nam Principes impunem, ſi poſſint, non laturos illam rebellionem. Rex omnem admonitionem contemnens, maledictis abſentem proſcindit Rudolphum & reliquos imperii Principes. Rudolphus ſtatim, finitis Auguſtanis illis comitiis, ex decreto Principũ, mittit ad regem Boëmiæ legatum Henricũ, Burggrauium Norinbergenſem, datq; illi in mandatis, ut illi nunciet: Conſenſu omnium imperii Principũ Imperatorem Rudolphũ in conuentu Auguſtæ celebrato ſtatuiſſe, vt ſine omni tergiuerſatione & mora ducatum Auſtriæ & Stiriæ ducatum, item Carinthiam & Carniolam, & alia ad imperii ius pertinentia, Imperatori reſtituat. Burggrauius cum his mandatis profectus in Boëmiam, regi Othocaro omnia exponit aperte, nihil diſſimulans. Othocarus deſpicit hæc Principum decreta, & reſpondet legato, ſe nihil morari, quid hic Rudolphus ſtatuat, Imperatorem enim non eſſe. Additque eadem fere argumenta, quæ eius
194 legatus epiſcopus in conſeſſu Principum imperii Auguſtæ dixerat. Concludit tandem Othocarus, vt referat domino ſuo, ſe nunquam obediturum ei, ſi cupiat, poſſe belli fortunam experiri, ſe quidem malle in pace manere. Vbi hæc Rudolpho ſignificata ſunt, grauiter tulit, nec moratus fuiſſet, quin ſtatim illi mouiſſet bellum: ſed fuerunt quædam alia prius propter Germaniam pacandam efficienda.

da. Marchio enim de Baden & comes Palatinus Ludouicus rebellabant Rudolpho, ex vſu enim eis fuiſſet, nullum Imperatorem haberi: nam tenebant multa per Sueuiam. Alſatiam & vtraſque ripas Rheni, & Franciam Orientalem, quæ ad imperium pertinebant, quæ occupabant nimirum, dum interregnum durauit, & temporibus, quibus Imperatores a Pontificibus ita, vt diximus, vexati & depoſiti ſunt. Hos igitur primum ſubiugauit Imperator, & coëgit omnia, quæ malo titulo poſſidebant, reddere imperio, ad priſtinam iuriſdictionem omnia reuocauit. Itaque per Germaniam rebus bene ordinatis, adiecit animum ad debellandum Othocarum regem, qui præter multa alia, quibus belli cauſas præbuit, ducatus Auſtriæ, Carinthiæ, Stiriæ, principatum Carniolæ, portus Naonis fere triginta annos contra ius & æquum poſſederat, quique erat rebellis iudicatus, qui etiam quosdam nuncios ad ſe propter Rempublicam miſſos ſuſpenderat contra ius gentium; quique conuitiis in Rudolphum iactis prouocarat ad arma. Quare per Germaniam exercitu coacto, primum ducit in Bauariam aduerſus Othocaro adhærentem Henricum, qui, etſi ante aduentum Rudolphi miſſa illi fuerint præſidia Boëmica, tamen a Rudolpho facile ſuperatus eſt, Boëmis partim captis, partim occiſis, partim in Boëmiam repulſis. Subiugato Henrico, Auſtriam inuadit Rudolphus: ſed Auſtriaci (quanquam iuramentum præſtitiſſent Othocaro, & illi obſides dediſſent, Othocaruſque, miſſis auxiliaribus copiis, cohortatus eos fuiſſet, vt permanerent in fide) excipiunt Rudolphum ceu dominum ſuum, cum magna gratulatione & veneratione. Viennæ autem erant numeroſa Boëmorum præſidia: quare etſi ciues cupiebant Rudolphum, tamen non poterant intromittere, præualebat enim Boëmus miles in vrbe. Igitur Rudolphus Viennam obſidione conatur cogere ad deditionem. Eratque illi ſpes breui capiendæ vrbis: ſciebat enim oppidanorum mentes. Multi enim confugerant ex vrbe ad eum, quos maluiſſet in vrbe habere, intra mœnia enim maiori vſui illi fuiſſent. Othocarus interea cum infinitæ multitudinis exercitu ex Boëmia appropinquat Auſtriæ. Rex vero Vngariæ, cui eodem tempore erat bellum cum Othocaro rege, coniungit ſe cum copiis ſuis Rudolpho. Erant magnæ ab vtraque parte copiæ, quotidieque expectabatur pugnæ hora. Quidam vero ſpirituales in quibusdam monaſteriis, ſancti & Deo deuoti viri acceſſerunt primum Rudolphum, rogaruntque, vt potius aliquid de ſuo iure concederet, quam tantum ſanguinis humani effunderet, caritatis, amoris, pacisque autorem Dominum Deum prædicabant illi, quid nobis donarit hoſtibus ſuis, quo modo nos patienter ferat, quid requirat a nobis: quam pretioſa ſit vita hominis, demonſtrarunt, ita vt Rudolphus teſtatus ſit, non velle congredi, etiamſi ſciret certam & glorioſam victoriam apud homines ſibi futuram. Ii poſtea monachi acceſſerunt Othocarum, eumque eadem oratione demulcent, & mentis oculos illi aperiunt. Horum igitur ſancta opera factum eſt, vt, mediatoribus arbitris quibusdam, conuenerint Rudolphus & Othocarus. Tales autem fuerunt pacis conditiones: vt Boëmia & Morauia rex Othocarus contentus eſſet, principatus vero alios, nempe Auſtriam, Carinthiam, Stiriam, Carniolam, portumque Naonis redderet iis, quibus eſſent iuſtiores tituli. Othocarus quoque regnum ſuum Boëmiæ & Morauiæ ex manibus Cæſaris Rudolphi, ceu feudum cum iuramento flexis genibus accipere eſt coactus. Sunt quoque eodem tempore eademque fere opera reconciliati reges Vngariæ & Boëmiæ, conditionibus æquis: reddidit enim alter alteri captiuos, vrbes, caſtraque ſua, fœdereque coiere ad multos annos. Viennam igitur, poſt fœdus factum, Rudolphus ingreditur, & quod Fridericus olim de ea vrbe conſtituerat, quod ſupra diximus, id confirmat, vt ratum perpetuo maneat. Othocarus rex habebat ſuperbia & loquacitate, hoc eſt peſſimis moribus, perditiſſimam vxorem, aſſidue regem maritum corripit, & contemnit, opprobrans illi odioſe, quod tantas prouincias principatusue hoſti dederit, fortuna non omnino tentata, omni belli apparatu inſtructiſſimus, meticuloſum eum vocans, non virum, iubet ipſum in gynæceo muliebres functiones obire, ſibi dare arma, repetituram, quod ille præ

igna-

195 ignauo timore hoſti conceſſerat. Hæc & hoc genus alia quotidie in aures inque faciem, præſentibus familiaribus nobilibus, contumelioſe prædicabat faſtu turgida mulier. Maritus, ſtultitia improbaque loquacitate vxoris tandem victus, non cogitat periculum, immemor iuramenti fœderisque, conuocatis, qui illi erant a conſiliis, proponit illis, ſe pœnitere, quod tam inhoneſtas admiſerit conditiones pacis, præſtare mori, quam ita vitam in dedecore conſeruare. Præterea in memoriam reuocat, Germanos a Boëmis aliquando victos, ſibi omina, auguria & omnia polliceri ſucceſſum: quare bellum renouandum ſibi videri. Conſiliarii, vel potius adulatores omnes, voluntatem, non vtilitatem regis reſpicientes in conſultationibus omnibus, probant recuperatos ſpiritus regios, & ſibi dolere pacem, inquiunt, tam iniquam, minus iuris eſſe Rudolpho in principatus illos Carinthiæ, Auſtriæ, &c. quam regi Boëmorum, aſſerunt. Hoc omnes maiore ſtudio dicebant, quia reginæ ſententiam & animum non ignorabant, quam magis dominam non ſolum aulæ, ſed totius regni experti erant. Quare, qui locum habere volebat in ea aula, obſeruabat neceſſario reginam, dominam regis. Decernitur igitur bellum, omnia neceſſaria parantur. Idcirco rex, Boëmicis copiis coactis, mira velocitate paſſim per prædictos ducatus munitiora loca occupauit multa. Rudolphus animaduertens hominis conatus inſanos, (qui ex ſtultis mulieris conſiliis proueniebant) parat copias, cum ſociis & principibus agit de bello, regem Vngariæ, quo ſatis teſtaretur animum ſuum erga eum, iuuenem in filium adoptat. Eo anno, Iuliacenſis dux parans ſe ad expeditionem Boëmicam, Aquiſgrani exactionem, a Rudolpho Imperatore impoſitam, in vſum belli exigens a ciuibus, ante eccleſiam cum filiis duobus & ducentis militibus comitantibus eum, trucidatur. Imperator ergo id facinus inultum in præſentiarum relinquens, occurrit cum copiis Othocaro obuiam, miſere affligenti Auſtriacos, quod tam faciles fuerant ad excipiendum Rudolphum, & Othocarum deſerendum. Conueniunt ergo in campo, qui vocatur Germanice *Niderſprung*, *(a)* inſtructis aciebus concurrunt, fit acerrima pugna; ad poſtremum victi Boëmi fugantur, magna vtrinque multitudine militum deſiderata. Rex quoque Othocarus occubuit, qui poſt prælium exutus omnibus veſtimentis eſt repertus, vectusque Viennam, apud fratres Franciſcanos ſepultus eſt. Hic fuit finis conſiliorum mulieris, quæ videbatur ſibi ſapientior marito. Nam rex, vt diximus, improbis conuitiis vxoris loquacis & tumidæ ad rebellandum contraque fidem faciendum impulſus fuit. Othocaro fuit filius, nomine Wenceslaus, qui patri in Boëmiæ regno ſucceſſit, deſponſataque eſt illi filia Rudolphi, nomine Iutha. Poſt victum & occiſum prælio Othocarum, traditus eſt filius eius, gener Rudolphi, Brandenburgenſi Marchioni, apud quem bonis præceptis & moribus imbueretur. Nam regnum Boëmicum cum filia illi tradidit Imperator. Poſt bellum cum Othocaro confectum, conuocauit Francofurdiam Principes imperii: ibi actum eſt de prædonum arcibus ſubuertendis, quas multas ſtatim poſt comitia funditus ſuſtulit Imperator. Eo anno, Heduorum Princeps, quem vocant Admiraldum, rebellare conatus eſt Imperatori: quare, coacta manu, pro hoſtis robore in Burgundiam proficiſcitur, & Admiraldum pugna victum cogit ſuppliciter orare gratiam. *(b)* Subiugatis Heduis & duce eorum, ducit copias in Alſatiam, nam & illic conſpirarant quidam ſeditioſi. Qui vbi de aduentu Rudolphi certiores ſunt facti, ipſi inter ſe inteſtino diſſidio confecerunt. Imperator in ordinem & obedientiam illic omnia reſtituens, multos rebellionis conſpiratio-

nis-

(a) Alias vocatur *Marchfeld, HENR. STERO ad a. 1278. NAUCLERUS* vero *Chronographia p.967. in campo, qui dicitur Niderspurg.*

(b) Hauſit hæc ex *NAUCLERO*, qui *c. l. p. 968.* ſic ſcribit: *Dein expeditionem in Burgundiones mouit: nam Heduorum procurator, ſiue Admiraldus, iugum Imperii conabatur excutere, ſuoque Burgundiam ſubiugare dominio, qui regis ad ſe eum iuſto exercitu aduentum animaduertens, obuiam illi venit: fit congreſſus belli, certatur vtrinque, ſed gubernator cum ſuis vincitur, atque ad obedientiam regis & imperii etiam volens reducitur.*

niſue autores capitali ſupplicio affecit. Eodem ferme tempore filius Rudolphi regis, Hartmannus, cum quibusdam ſuis familiaribus in Rheno flumine ſubmerſus periit, & delatus Baſileam, illic in cathedrali eccleſia ſepultus eſt. Anno poſt proximo, Rudolphus Imperator comitia celebrauit Francofurdiæ, in quibus multa de Germaniæ tranquillo ſtatu conſtituendo ſunt conſtituta. Eodem anno, annuente atque adeo iubente Imperatore, arces *Richenſtain* & *Schoneck* deſtructæ ſunt, prædonesque, qui ea latibula inhabitabant, deprebenſi ſupplicio ſunt affecti. His temporibus per Italiam Principes ſeculares cum Pontifice Romano de multis contendebant. Pontifex vſus autoritate Rudolphi abſentis effecit, quicquid cupiebat. Erat enim ſingulare Rudolpho ſtudium retinere Pontificis amicitiam. Pontifex præter reliqua conſecutus eſt a Rudolpho, vt Romaniolam & exarchatum Rauennatem Pontifici reſtituerit. Pontifex multis benedictionibus & indul- 196
gentiis animum Rudolphi ſibi deuicit. Quæ alii dicunt Rudolpho precioſa exiſtimata, alii dicunt ſimulaſſe ſibi grata fuiſſe. Anno Domini 1281. Rudolphi vxor 1281
Anna in vrbe Vienna mortua eſt. Poſt huius mortem, anno tertio duxit aliam vxorem, filiam ducis Burgundionum. Hoc tempore non vno loco per Germaniam terræ motus fuerunt, & venti maximi, qui multa deiecerunt ædificia, partusque prodigioſos pepererunt mulieres & aliorum animalium fœminæ. Hoc etiam tempore Rudolphus miſit in Italiam nomine ſuo vicarium, qui Romæ & alibi per Italiam res ordinaret, & rebelles ad obedientiam cogeret: miſit autem eum cum equitatu & peditatu Germanorum ſufficientibus, ſuſtinere quantumuis magnas copias. Hi vbi in Latium peruenerunt, a pleriſque ciuitatibus, tanquam Imperator adeſſet, ſunt excepti & honoribus affecti. Quasdam vero armorum vi ſubiugarunt. Ex quibus Florentini erant, quos virtute militum breui domuit. Paceque per Italiam facta, vt rerum ſtatus permittebat, reuerſus eſt vicarius cum copiis in Germaniam. Anno Domini 1282. comitia Auguſtæ celebrauit Rudolphus, 1282
conuocatis omnibus Principibus imperii. Præter alia, quæ in illis comitiis conſtituit, Albertum filium ſuum ducem Auſtriæ fecit, omnibus principibus conſentientibus. Paucis poſt menſibus, eidem filio dedit ducatus Stiriæ, Carinthiæ, Naonis portus, & Carniolæ. Circa eadem tempora, cum per Germaniam in ſaxis laterent multi prædones reliqui, quanquam ante multas eorum domos demolitus fuerat, Erdfurdiam conuocauit Principes, ibique communicato cum proceribus conſilio, ſtatuit omnes ſuſpectas arces deiicere. Quare ſine mora, poſt conuentum ſolutum, octoginta fere arces diruit, prædonibus, qui ad nobilem quampiam familiam referebant genus ſuum, decollatis, aliis eorum, ſcilicet famulis, laqueo ſuſpenſis. Sub idem tempus Honorius, quartus eius nominis, Papa fecit comitem Ianuenſem, nomine Pinziuallam de Fliſco, vicarium generalem imperii, miſitque eum in Germaniam ad Rudolphum Imperatorem cum mandatis, vt Rudolphus hunc vicarium confirmaret. Quod fecit in gratiam Pontificis Imperator, quanquam inuitus, male enim habebat eum, quod Pontifex hoc ius in imperio ſibi arrogabat, alium enim vicarium Rudolphus maluiſſet. Hic igitur imperii vicarius Pinziualla, vbi in Italiam rediit, ingreſſus Tuſciam, vocauit ad ſe Senenſes, Florentinos, Lucanos, Piſtorienſes, & alios aliarum ciuitatum populos, poſtulatque ab eis iuramentum, nomine Imperatoris. Ciuitates vna congregatæ deliberant, quid facere velint; reſpondent igitur vicario, ſe nullo iure poſſe ad id iuramentum cogi, quare non iuraturos. Conſpirarūtque ciuitates, communem fortunam laturas ſe, quicquid accideret. Vicarius ira commotus, non habens vero copias, quibus vi poſſet exigere, quod poſtulabat, condemnauit propter inobedientiam ſingulas ciuitates, certo pondere argenti, ciuitatum quarundam ciues in exilium mittendos ſtatuit, omnes eorum facultates ſibi nomine Imperatoris adiudicauit: verum nemo mulctam impoſitam numerabat, nemo in exilium miſſus ibat. Vbi tandem vidit ſe omnino contemni, inglorius in Germaniam venit ad Rudolphum, petitque brachium imperiale, hoc eſt, copias militum Germanorum, vltionis cupidiſſimus: neque

enim dici poteſt, quam moleſte contemptum ferant huiusmodi ingenia, quæ putant ſe in primo loco omnium rerum, cum non ſint. Nec enim dubito, hunc vicarium elatiore animo confirmatum vicarium in Italiam reuerſum, quam Cæſar vllus vnquam fuerit. Nam primo ſtatim aduentu imperioſe omnia agebat. Rudolphus non grauiter tulit, quia hunc vicarium ſuum, quem Pontifex Romanus conſtituerat, non audiebant Italiæ ciuitates. Sperauit autem ſe anſam nactum adipiſcendæ pecuniæ. Miſit ergo Cancellarium ſuum, prudentem iuxta ac eloquentem virum, in Italiam, qui primum Hetruriæ populo diceret, ſe a pacis amante Principe Rudolpho miſſum, vt ea, quæ pacis eſſent, ageret cum ipſis; quod ſi recuſarent, vellentque potius vaſtationes hoſtiles, quam tranquilla lætaque omnia, vt quam primum in Germaniam rediret. Expoſuit igitur ciuitatibus rebellibus, quam Imperatori hic contemptus nullo modo ferendus ſit. Admonet exemplo aliarum ciuitatum, quæ rebellarunt, quam ſtulte fecerint, quanta ſibi accerſiuerint mala. Quare hortatur eos ad obediendum & faciendum libenter, quod coactæ facturæ ſint aliquando. Paulatimque deducit orationem eo, quo ibat, nempe vt libertatem peterent ciuitates, effecit oratione ſua callidiſſimus orator. Ciuitates igitur petunt vltro, quod Rudolphus hac legatione volebat, nempe vt pro libertate numerarent pecuniam. Pro libertate igitur ſua dederunt Florentini ſex millia
197 nummûm auri. Lucenſes duplo plus ſoluerunt. Aliæque numerarunt pro facultatum ratione ſingulæ. Creauere ergo iſtæ ciuitates ab imperio liberæ magiſtratus, ad conſuetudinem maiorum ſuorum. Verum non diu poſt, vbi viderunt Pontifices, maiora poſſe ferre onera, imperii oneribus exoneratis, impoſuerunt cuilibet ciuitatum in Hetruria pro virium opumue modulo. Quare Pontificibus, non ſibi, ſeipſas redemerunt. Graues igitur ære multos agit ſecum ex Italia legatus Rudolphi. Quod Rudolpho fuit admodum gratum: nam pecuniæ ferunt ſtudioſiorem fuiſſe. *(a)* Honorius Papa laborauit his temporibus magna diligentia apud omnes Principes, vt pararent expeditionem in Turcas. Eius rei gratia miſit legatos ſuos in Angliam, in Gallias, & alias nationes. In Germaniam miſit Cardinalem Tuſculanum, qui Herbipolin conuocauit ad ſynodum omnes magiſtratus eccleſiaſticos & ſeculares. Aderat quoque Imperator Rudolphus. Legatus apoſtolicus in eo concilio petiit quartam partem omnium prouentuum eccleſiaſticorum per quatuor annos. Non admodum iniquo ferebant animo ſeculares, quoniam ab eccleſiaſticis ſolum exigebat pecuniam pontificius legatus. Facile vero dici non poteſt, quam moleſte tulerint eccleſiarum Pontifices exactiones illas, eoque magis, quod melius ſciebant, quam ſeculares, in quam nefandum vſum ſolerent collationes illæ conferri Romæ. Tamen epiſcopi, abbates, & alii prælati metuentes tacebant, excepto vno epiſcopo Tulenſi, Franciſcani ordinis, qui in cathedrali eccleſia Herbipoli, præſentibus omnibus ſecularibus & eccleſiaſticis, longam orationem habuit, de iure humano & diuino, de officiis eccleſiaſticis, de bonis eccleſiarum, de vſu illorum bonorum. Effecitque ea oratione, vt eccleſiaſtici prælati omnes vno conſenſu negarint daturos, patrocinatique illis ſunt plerique ſecularium Principum, tantum didicerant ex vna concione Probi, nam hoc nomen erat epiſcopo Tulenſi. Cardinalis minatus eſt epiſcopo Tulenſi, non impunitam futuram eius temerariam linguam. Iubebant Germaniæ Principes Probum bono eſſe animo, neque enim ſe paſſuros, vt quiſquam propter hanc rem vel digito vno attingat. Sed neſcio, quibus Pontificis artibus factum ſit, vt hic Probus paulo poſt ab epiſcopatu deturbatus, retruſus ſit ad fratres ſuos mendicantes. Poſtea cum Pontificii voluerunt pecuniam extorquere aliquo prætextu, quantumuis honeſti tituli, obſtruebant muneribus, ſacerdotioque aliquo, ora huiusmodi virorum, quod aliquid autoritate aut linguæ viribus poterant. Hoc tempore Eberardus, comes de Wirtenberg, Rudolpho Imperatori

(a) Sic etiam CUSPINIANUS in vita ipſius *p. 354. auaritia itaque notatus ſtudio, a pleriſque reprehenditur, in cæteris laudatiſſimus.*

ri rebellauit, admonituſque ſemel atque iterum, nihil mutauit. Quare Rudol-
phus ira commotus, coactis copiis, hoſtiliter Eberardi comitatum aggreditur. E-
berardus ſuis copiis decreuerat Imperatorem excipere, ſed vbi imparem ſe omni-
no numero intellexit, recepit ſe Stuckgardiam, illic expectaturus hoſtem. Ru-
dolphus vrbem obſedit, variis machinis muros deiicit, oppugnat, ſed animoſiſſi-
me comes Eberardus repellit hoſtem, frequentibus eruptionibus factis, magnum
numerum militum occidit. Verum Rudolphus opibus & copiis fretus, potuiſſet
bellum producere diutius, quam ferre quiuiſſet Eberardus: quod animaduertens
archiepiſcopus Moguntinus, qui bene voluit Eberardo, neſcio quibus nominibus,
interponit ſe, primum accedit Imperatorem, inquiens, Satis magnas pœnas dediſ-
ſe rebellionis Eberardum. Satis videre Eberatdum ſe victum. Maiorem gloriam
futuram Rudolphi, ſi ſuperet iram, & victo ignoſcat. Ita autem pollicetur futu-
rum obſequentem Eberardum Imperatori, vt nemo non clare viſurus ſit, victum
eſſe. Quod autem tam magno animo ſit Eberardus, vt flecti & humiliari non fa-
cile potuerit, nec ceſſerit mali primis aſſultibus, non propterea odium mereri, ſed
magis ob virtutem amore dignum eſſe. Hoc genus argumentis victus eſt animus
Imperatoris, & Eberardo plane placatus. Mediatore igitur archiepiſcopo, fœde-
ris conditionibus vtrique tolerabilibus conuenerunt, Rudolphus omnia Eberardo
reſtituit, Comes Imperatori iuramentum fidelitatis præſtitit. Erat eodem tempore
magna diſcordia inter comitem Wirtenbergenſem & ciues Eſlingenſes, quos Ru-
dolphus reconciliauit. Anno proximo poſt hanc pacem iterum ſcribunt rebel-
laſſe Imperatori comitem Wirtenbergenſem: quantum vero ego intelligo, prio-
rem rebellionem fuiſſe opinor. Eberardus enim duos comites, ſcilicet Albertum
de *Acheln*, & comitem de *Teck* armis invaſit, *(a)* propterea quod ciuitatibus
Sueuiæ, quibus Eberardus per ea tempora hoſtis erat, auxilium ferebant. Eberar- 198
dus autem horum comitum agros, villas vaſtauit & incendit, ſubditos abduxit ca-
ptiuos, quosdem occidit. Quibus rebus motus Rudolphus, ducit copias aduer-
ſus Eberardum, neque enim hoc ferre debuit. Erant enim ciuitates imperiales,
quibus indixerat bellum comes Wirtenbergenſis. Vaſtauitque Imperator magnam
partem comitatus Wirtenbergenſis. Tandem tamen quorundam, qui ſe interpo-
ſuerunt, opera, pax inter eos eſt facta, & ſua ſunt reſtituta partibus, ſcilicet Alberto
comiti, & comiti de *Teck*, & Eberardo: nam illius quoque Imperator quædam oc-
cupauerat. Tertio rebellaſſe hunc Eberardum ſcribunt: Rudolphus enim munitum
quendam locum in comitatu Wirtenbergenſi, in quo comes plurimum collocaue-
rat ſpei, demoliri præceperat. Quod Eberardus iniquiſſimo ferebat animo: neque e-
nim vllam cauſam Imperator afferre poterat, quare faceret, quæ non hoſtilem ani-
mum erga comitem declararet. Interceſſerunt quidam amici, qui compoſue-
runt eos, & impetrarunt, vt permaneret integra munitio, erat autem cœmeterium.
Nam tum in vicis & magnis pagis paſſim per Germaniam erant cœmeteria munita,
in quæ ſe inquilini recipiebant in hoſtilibus incurſionibus, quæ tum frequentes e-
rant. Habebant etiam villici ſua fructuum repoſitoria, ſingula ſinguli in illis cœ-
meteriis, vbi fruges erant tutæ ab hoſte & igne: nam lapide fieri conſueuerunt.
Vt videmus veſtigia adhuc in quibusdam Germaniæ pagis: quanquam vſus &
conſuetudo mutarit fere omnia. Porro etſi gratia Dei, noſtro ſeculo propter ho-
ſtium incurſiones hæc ædificia neceſſaria non fuerint hactenus: tamen, propter
fructuum frugumque cuſtodiam, operæ pretium eſſet habere, vt magis negligen-
tia credam abolita, quam iudicio. Videmus enim quotannis non vno loco per
Germaniam in agris incendiis perire agricolarum labores, vel dona potius Dei, fru-
menti plena horrea. Singulari ſtudio fuiſſe Rudolphum electum Imperatorem

(a) GERH. a ROO Hiſt. Auſtr. lib. I. p. 31. Achalmæ vero Comites Sueuiæ erant ab arce Achalma, prope Reutlingam, quæ hodie ditionis eſt Würtenbergicæ, ſic dicti. De his vide *MART. CRUSIUM Ann. Sueu. P. II. lib. VIII. c. VIII. P. III. lib. III. c. VII. lib. XII. c. XXXIII.*

erga ſuos conſanguineos;nam contulit in eos beneficia,comitatus,ducatus & omne
genus dignitatum. Hoc tempore Burggrauius Norinburgenſis moritur, nullo
hærede legitimo relicto. Quare ius ſubſtituendi alium ad Imperatorem rediit.
Burggrauiatum igitur ſororis ſuæ marito, *(a)* comiti de Zollern,contulit. Ab il-
lo comite legitimi hæredes manarunt usque ad Burggrauium Fridericum, qui in
concilio Conſtantienſi Marchio Brandenburgenſis eſt factus, a Cæſare Sigiſmun-
1284 do. Nec alius Burggrauius poſtea ſubſtitutus eſt. Anno Domini milleſimo du-
centeſimo octogeſimo quarto, inſignes doctrina & pietate viri in monaſteriis ad-
huc per Germaniam paſſim inueniebantur, educabaturque iuuentus ad pietatem
& timorem Domini optime in ſcholis, quæ erant monaſteria. Doctrinæ & pie-
tati erat honos & præmium apud potentatus, cauebaturque diligenter, ne ad eccle-
ſiaſtica miniſteria leues & improbi admitterentur homines. Hoc etiam tempore
Alberto Magno, propter pbiloſopbiæ cognitionem non vulgarem, epiſcopatus
Ratiſponenſis eſt datus. Hic Albertus Magnus, epiſcopus Ratisponenſis, Coloniæ
in frequentiſſima ſchola ſacras literas & philoſophiam eſt profeſſus. Fuitque
Thomas Aquinas Alberti Magni diſcipulus Coloniæ. Eisdem temporibus vixit
Nicolaus de Lyra, Lutetiæque docuit ſacras literas. Magna profecto ingenia, &
exercitata, nec probo, qui labores & induſtriam tantorum virorum ingrati omni-
no pedibus conculcanda iudicant, propterea, quod verborum lenociniis fucata
eorum ſcripta non ſunt. Habent certe multa bona. Procedat in medium, cui
non obrepat ſomnus, & nos laudabimus eum ſolum inter mortales. Circa hæc
tempora magnæ diſcordiarum cauſæ fuerunt inter epiſcopum Argentinenſem,
nomine Henricum de *Stabeleck*, virum magis ſtrenuum, quam oporteat epiſco-
pum eſſe, & inter Argentinæ vrbis ciues quidam eos componere conati ſunt diu
fruſtra. Epiſcopus tandem cum omni clero vrbe exit, mandatque ſub pœna a-
miſſionis ſacerdotiorum & excommunicationis, vt ſequantur omnes, & ne
quis Argentinenſium pueros baptizet, aut alia ſacramenta miniſtret. Super ea
re ſcribit quoque Romam epiſcopus Argentinenſis; & ciuitatis magiſtratus
mittit etiam ſuos legatos, viros doctos, quos ſemper ea ciuitas habuit & co-
luit, ſicut adhuc hodie multos habet. Argentinenſes inuenerunt ſacerdotes,
qui, accepta pecunia, contra edictum epiſcopi, omnes eccleſiaſticas functiones
obierunt. Epiſcopus coactis copiis vrbem obſidet, omnia circa vrbem bona ciui-
um diripit. Ciues ſæpe eruptionibus factis cum hoſtibus pugnarunt,aliasque propi-
tium Martē habuerunt,alias vero inimicum. Vbi vero nihil potuit amplius in vrbem
199 inuehi, omniaque præripiebat epiſcopus, ciues ira inflammati, vno animo decreue-
runt ſemel omnes erumpere in hoſtem, vt aut vincerent, quod ſperabant, aut victi
cederent epiſcopo, facerentque,quæ poſtulabat. Quare cohortationibus mutuis
fortiter animati cum præſidiis militum, quos non admodum multos ſecum habe-
bant, ruunt, eruptione facta ab epiſcopo non prouiſa in hoſtem, acerrima fit pu-
gna. Epiſcopus ipſe audaciſſime in loco periculoſo pugnat, ſuos aperta voce co-
hortatur, vincentibus promittit aureos montes: ſed poſt magnam ſtragem, am-
plius ſuos continere non valens, vertentibus tergum omnibus, fugit & ipſe, vix-
que fuga vitam ſeruauit. Deſiderati ſunt de copiis epiſcopi nobiles circiter
ſeptuaginta, ex quibus intelligi poteſt, quantus numerus gregariorum militum
occubuerit. Inter quos fuit vnus ex primæ nobilitatis de *Tierſtain*, quæ arx mi-
liari vno a Baſilea vrbe diſtat. Item fuit quoque vnus de *Geroldſeck*, frater epi-
ſcopi. Quæ familia vetuſtiſſimæ & propter virtutem bellicam clariſſimæ nobili-
tatis fuit, & adhuc durat, obtinetque antiquum ingenium & laudem. In hoc
inſigni prælio, quod ſempiternæ laudi Argentinenſibus merito eſt (loquor enim
ad animalis hominis ſenſum) ſeptuaginta ſex armati capti ſunt, & in vrbem a ciui-
bus

(a) Hauſit hæc iterum ex *NAUCLERO*, qui *p. 974.* Fridericum vocat ſororium. Non
autem ſororis maritus erat,ſed ex ſorore Agnete Nepos, prout ipſum vocat *GERH.*
a *ROO p. 20.*

bus ducti. Poſt hanc cladem epiſcopus non ſubmiſſior, ſed iracundior appetentiorque vltionis factus eſt; quare longe hoſtiliore animo aggreditur Argentinenſes, & longum eſſet enarrare damna, quæ illis intulit. Viciſſim ciues poſt victoriam audentiores, ab vrbe longius progrediuntur, & diripiunt quaſdam ditiones epiſcopi. Magni nominis reges & duces conati ſunt componere eos ſæpe alias, ſed præcipue poſt prælium, quod putabant epiſcopum deſcenſurum ad tolerabiliores conditiones; ſed intractabilior eſt poſt pugnam. Iratum igitur epiſcopum pertulerunt Argentinenſes ciues, nec ceſſerunt illius furoribus, donec mortuo epiſcopo Henrico de *Geroldſeck*, pax eſt compoſita inter clerum & vrbem. Nam ante epiſcopi mortem nullus fuit paci locus. Alius igitur conſtitutus epiſcopus cum clero in vrbem ingreditur, omnique ſtudio operam dederunt & Argentinenſes & epiſcopus, vt omnes odii reliquiæ, quæ ſolent durare diu poſt bella, tollerentur. Annis paucis poſt totum Hieroſolymitanum regnum amiſerunt, qui profitebantur religionem Chriſti. Sultanus enim, rex Ægypti, cum innumerabili multitudine venit tempore, quo minime a noſtris expectabatur, & quo minus inſtructi erant rebus ad bellum neceſſariis, quam vnquam antea. Sæpe enim Romam ad Imperatorem & Pontificem ſcripſerant & petierant auxilium: ſed non ſatis curæ erant longinqua noſtris, alieniora nimirum exiſtimantes, quam re vera erant. Sultanus igitur, victis Chriſtianis in Syria, expugnauit vrbem Tyrum, direptamque incendit. Tripolim, eximiæ magnitudinis vrbem, funditus euertit, occiſis omnis generis & ætatis inhabitatoribus Chriſtiani nominis. Nobileſque vrbes Sidonem & Berytum, quæ Chriſtianis in illis regionibus reliquæ erant, obſidione continua & diuturna fatigatas, tandem multitudine militum obtutas expugnauit, diripuit, & magnam earum partem exuſſit. Paruas præterea vrbes alias multas ſubegit, hominibuſque, quos non trucidauit, iumentorum loco vſus eſt. Pontifex Romanus ante & poſt has calamitates miſit per totam Romanam eccleſiam legatos, qui Principes hortarentur, colligerent pecuniam ad expeditionem Hieroſolymitanam: ſed dum quiſque priuata quærit, differtur negotium, pereunt tot homines, in contemptum veniunt Chriſtiani Principes. Non poſſum loco hoc diſſimulare, quod in hac re peſſimum fuit, maximeque promouit rem Turcarum, nempe, quod qui collegerant pecuniam per Gallias, Angliam, Hiſpaniam, Germaniam, totam breuiter Romanam eccleſiam ſub prætextu belli in Saracenos, in nefandos vſus dilapidauerant; & quando optime agebatur, vix decima pars exponebatur in vſum, in quem collatæ erant pecuniæ. Etiam Pontifices Romani hoc non ſemel queſti ſunt: nam fuerunt Pontifices, qui eccleſiæ cupiebant conſultum, & propterea hanc collectionem collegerunt per legatos, ex quibus inuenti ſunt multi, qui ventrem ſuum curauerunt, vermium eſcam, id bonis patribus multis omnibus retro ſeculis ſemper diſplicuit. Noua calamitas accidit in regno Hieroſolymitano. Nihil enim cum reliquum haberent Chriſtiani, quam Ptolemaidem, de eius adminiſtratione orta eſt pernicioſiſſima contentio: eius enim dominium vendicabant ſibi Templarii, Hoſpitalarii, Teutonici ordinis fratres, patriarcha Hieroſolymitanus, rex item Cypri, & Siciliæ rex. Piſani quoque titulum, neſcio quo nomine, eius imperii ſibi arrogabant. Iis igitur propter reliquias regni, quod turpiter perdiderant, contendentibus, Sultani filius 200
cum maximis copiis venit ad Ptolemaidem, omnemque eius viciniam deuaſtat, multos captos abducit, tandem propius accedit ad obſidendam vrbem. In qua rerum difficultate inceperunt iſtæ, de quibus dixi, contentiones de imperio Ptolemaidos quieſcere, iamque non de imperando cogitabant, qui in vrbe erant, ſed de propugnanda & defendenda vrbe. Nemo volebat ſolus propugnare, vt ſolus regnaret. Concordes igitur facti ſunt, obſidente vrbem tam potente & numeroſo hoſte: erant enim ducenta millia armatorum, duce Sultani filio, in obſidione. Qui omnes acerrime impugnarunt dies noctesque mœnia vrbis. Vbi autem cir-

circiter tres menſes ſuſtinuerunt grauem obſidionem, eruptione in hoſtes facta, Chriſtiani occiderunt magnum hoſtium numerum, &, vnde poſſumus colligere, quot occiderint, tria millia captorum in vrbem duxerunt, repuleruntque hoſtem ab vrbe plusquam mille paſſus. Poſt hunc ſucceſſum, Satan rurſum occupat corda quorundam, incipit denuo lis de vrbis principatu oriri, inter eos, quos ante dixi, & multo vehementior, quam antea. Alii alios nitebantur eiicere ex vrbe. Quod vbi cognouit Sultani filius, qui deſperauerat de capienda vrbe, rurſum vocatur in ſpem. Quare reuertitur, munit caſtra iuxta vrbis muros, iam ante pene deiectos, ſtatimque ſentiens, non eam oppidanorum alacritatem in defendenda vrbe eſſe, quæ fuerat prius, ſuſtinuerunt tamen per aliquot dies fortiter hoſtem (quiſque enim pro ſua ſalute pugnabat) ſed omnia frigidius agebantur, animis diſcordantibus. Quod vbi perſpicaciores rerumque æſtimatores peritiores animaduerterunt, ſubduxerunt ſe ex vrbe, quotidieque aucto deſertorum numero, ii, qui remanſeruot, ad raritatem ſunt redacti, vt non amplius potuerint hoſtem repellere: quare ſecuti ſunt deſertores, & paulatim plures ſe ſubduxeruot, conſcenſis nauibus non bene inſtructis, & rectore perito carentibus, periere fere omnes naufragiis. Quare pauci manſerunt in vrbe, qui nimirum naues non habebant, quibus fuga ſe ſeruarent; ii vero pauci hoſtis atrocitatem ſcientes, ſtatuerunt pugnando mori, ne viui in manus peruenirent crudeliſſimi & omnis humanitatis expertis hoſtis. Propterea irruunt in hoſtem, & maxima hoſtium cæde facta, cæduntur omnes ad vnum. Conuaſatis omnibus, quæ transferri potuerunt, vrbem totam exuſſerunt, effoſſis etiam fundamentis, ne iterum facile ædificari poſſet. Hoc accidiſſe, memoriæ
1290 mandatum eſt, anno 1290. Nihil amplius in illis regionibus tenebant Chriſtiani, quam Inſulam Cyprum, & minorem Armeniam. His tot miſerandis Chriſtianorum cladibus auditis, Pontifex Romanus Nicolaus, per eccleſiæ Romanæ omnes terras miſit legatos, qui adhortarentur ad ſubueniendum fratrum calamitati. Indulgentias liberaliter promiſit aliquid in eam expeditionem conferentibus; vitam vero æternam certo promittebat omnibus, qui cruce aſſumpta (nam cruce ſignari ſolebant milites) contra hoſtes illos fidei militatum irent. Nunquam plures fuiſſe inuentos præcedentibus annis in Germania, qui ſe armarint ad expeditionem illam, fertur; ſed cum omnes cuperent accinctique eſſent ad iter, nemo dabat obſonium ſeu viaticum: quare manendum fuit, voluiſſeque erat conſcientiis ſola-
1291 tium. Anno poſt natiuitatem Domini 1291, Rudolphus Imperator ægrotus portatur Spiram, comitantibus eum multis Principibus, vxore item ſua, & filia Boëmiæ regioa: ſed vbi Spiram peruenit, vectione irritato morbo, paucis poſt horis moritur. Sepultuſque eſt Spiræ, in Eccleſia cathedrali, magno honore & luctu. Hic caritate patriæ ductus, toto imperii tempore curauit Germaniæ res, Italiam ſæpe propoſuit accedere: ſed cum ſeditiones & factionum partes videret ſedari & componi non poſſe, ſine certo periculo, mutauit propoſitum, maxime cum cogitaret, quid aliis Imperatoribus Germanis in Italia accidiſſet. Satis putauit, ſi patriæ bene conſuleret, & ſuæ familiæ, quam non mediocriter auxit: contulit enim in eam Auſtriæ ducatum principatuſque alios, de quibus ſupra ſatis eſt dictum. A prædonibus liberauit Germaniam, multis eorum arcibus demolitis. Viditque ante mortem Germaniæ ſtatum quietum & felicem, creſcenteſque proſperrime vrbes. Illis temporibus caruit Romana eccleſia Papa duobus perpetuis annis, tanta erat quorundam in ordine cardinalium ambitio, & ita erant Romani in partes diuiſi; fuitque Italia per hæc tempora confuſiſſima bellis inteſtinis.

DE

DE GERMANIS 201

LIBER VIGESIMVS SECVNDVS.

POſt mortem Rudolphi Principis, quem iure quidam patrem patriæ vocant, conuenerunt Principes electores Francofurdiæ, concordique ſententia elegerunt Adolphum, comitem de Naſſau, qui ſex annos regnauit magna laude: ita enim adminiſtrauit omnia, vt nuſquam notari potuerit ſua quærere, aut fauore ſuos euehere. Præfecit rebus adminiſtrandis, quos dignos putauit, qui idoneis virtutis dotibus vtiles videbantur. Magnis laboribus & vitæ diſcrimine ſæpe dilatare imperium ſtuduit. Pecunia ſua coëmiſſe ſcribitur ad imperium quaſdam vrbes. Columbariam Alſatiæ rebellantem obſeſſam, expugnauit, & imperio ſubiecit. Poſt electionem aliquot menſibus venit in Sueuiam, ad vrbem imperialem Eslingen, illucque conuocauit omnes Sueuiæ ciuitates ac nobiles, cum illis certis conditionibus fœdus facit, ciuitatibus priuilegia conceſſit, quibus ſcilicet potentiores & ditiores redderentur. Omnes imperio eius ſubditi ſunt, præter comitem de Wirtenberg, qui, cum eiuſdem ordinis eſſet, quo fuerat Imperator, contemnebat eum. Fuerunt & aliæ odii cauſæ. Eo tempore rex Boëmiæ Wenceslaus, & nobiles primateſue regni Vngariæ, quod diu ſeditionum & bellorum tumultibus afflictatum erat, mittunt legatos regni proceres ad Othonem, Bauariæ ducem, offeruntque illi regnum, conditionibus certis præſcriptis. Otho ſtatim ſine cunctatione, ne aliquid inter os & offam incideret, comitatus equitatu bene inſtructo, proficiſcitur in Vngariam, excipiturque magna quorundam gratulatione, ab epiſcopis Verſprimienſi & Canadienſi vngitur & coronatur: Budæque regni negotia coronatus adminiſtrat, cauſas cognoſcit & iudicat. Sed non diu poſt a reliquiis factionum obſidetur, expugnatur, capitur, in vincula coniicitur, ex captiuitate, opera quorundam, elabitur, veniens ad ſuos in ducem recipitur. Hic Otho, vltionis cupidus, quam primum in Germaniam venit, nihil non tentat, quo poſſit in Vngariam redire, & pœnas ſumere de iis, qui eum coniecerant in vincula. Pararatque iam multa ad expeditionem neceſſaria, ſocios belli habebat, eratque totus in cogendis copiis, ecce nunciatur illi, eiectos ex regno Vngariæ omnes, qui eum ceperant (erat autem cum aliis quibusdam Ladislaus Waiuoda) eſſeque, vno omnium Vngarorum conſenſu, Carolum Siculum in regem electum, curante hoc per ſuos legatos Pontifice Romano. Quare Otho ſatis habens ſuos hoſtes eſſe vltos, quieuit. Anno Domini * Flandria, cum haberent ducem, nomine Guidonem, tota eſt vaſtata. Cui rex Angliæ Eduardus cupiens auxilium ferre, miſit nuncios ad Adolphum, electum Romanorum Imperatorem, fœdereque cum eo coit, miſitque ſimul magnam vim pecuniæ in Germaniam rex Angliæ ad Adolphum, in ſtipendia Germanorum militum. Adolphus igitur, mox coactis copiis, mittit eas in Flandriam. Quæ temere, ante aduentum regis Anglorum, cum hoſte comite Artenſi, qui magnum exercitum Gallorum ſimul etiam Germanorum militum ſecum habebat, congreſſi victi ſunt, & occiſi ſunt circiter tria millia in ea pugna. Comes Artenſis, poſt prælium illud, vrbes quaſdam & munitiones maritimas occupauit. Mox ab Adolpho Imperatore ſubmittuntur alii milites in locum eorum, qui primo conflictu perierant. Venit quoque interea temporis Anglo-

glorum rex in Flandriam, coniunctiſque viribus Germani, Flandrenſes, & Angli
Brugas, eiectis Gallis, capiunt. Sed cum Anglus audiret, regem Galliarum ma-
gno conatu & apparatu aduentare, Germanaſque copias propter paucitatem non
magnopere firmas, Flandrenſium vero animos inutiles propter priores pugnas,
quibus aliquoties fugati fuerant, in Angliam cum copiis ſuis ſe recepit, deſertuſ-
que relinquitur comes Flandriæ. Pontifex Romanus, his rebus cognitis, mittit Caro-
lum regem Apuliæ in Gallias, ad regem, vt pacem inter Gallum, & Anglum, du-
cemque Flandriæ componeret. Carolus rex, Pontificis legatus, magna reueren-
tia a Gallorum rege eſt exceptus. Inceptumque eſt agi de pace; cumque non ſta-
tim propter rei magnitudinem conuenire poterant, ſunt induciæ factæ ad bienni-
202 um, ita tamen, vt regis Galliarum eſſent Brugæ, & alia quædam occupata ex comi-
tatu Flandriæ. Nam rex pro impenſis multo plura poſtulabat. Eduardus, rex An-
glorum, accepit in vxorem filiam regis Galliarum, nomine Iſabelem, & his nuptiis
eſt fœdus confirmatum. Albertus dux Auſtriæ, Flandrenſis belli tempore, duxit
copias aduerſus Imperatorem. Nam male habebat Albertum, quod non ipſe erat
electus ad imperium. Dicebatur autem Albertus, dux Auſtriæ, adiutus pecunia
a Gallo, quo bello Auſtriaco domi detentus non poſſet ſubuenire comiti Flan-
drenſi. Nam niſi fuiſſet occupatus hoc bello Adolphus, ſua ipſius perſona in Flan-
driam cum potenti manu deſcendiſſet. Sic enim in animo habuerat, & regi An-
glorum promiſerat. Vterque igitur Adolpbus & Albertus, Germanicis copiis
inſtructi, multo cum ſanguine bellum hoc geſſerunt. Conuocatus eſt autem, du-
ce Auſtriæ procurante, Moguntiæ conuentus Principum Germanorum, ibique
communi ſententia omnium fere ab imperio depoſitus eſt Adolpbus, & in locum
electus hoſtis eius Albertus, dux Auſtriæ. Abrogationis cauſa fuit, quod a rege
Angliæ acceperat centum millia marcarum argenti, vt auxilium ferret illi contra
Gallos. Huius ſummæ partem debuiſſet in conſcribendum exercitum impende-
re, partem inter Principes Germaniæ diuidere. Sed ſibi fere totam ſeruauerat, ni-
hil Principibus dederat, milites paucos ſine ſtipendio miſerat in Flandriam, ſpem
magnam prædæ fecit militibus, quam eſſent inuenturi in Flandria. Atque hac
via deſtituit & prodidit, ſi quis recte exiſtimet rem, regem Angliæ, & defraudauit
Principes Germanos: quanquam illa pecunia vſus ſit in Miſnenſi ducatu emendo,
quem, vt ſic dicam, incorporauit imperio. Quod illi excuſationi apud quoſdam
eſt. Electo duce Auſtriæ Alberto, Adolphus abrogatus, indigniſſime ferens re-
pulſam, parat arma, nullis impenſis parcens, ſtatuit aut vlciſci, aut mori. Rex
Angliæ, iamdudum captans occaſionem referendi talionem, iuuat pecunia Alber-
tum contra Adolpbum. Multi etiam alii iuuabant aperte Albertum. Conradus
enim, epiſcopus Argentinenſis, Gerardus Moguntinenſis, Albertus dux Auſtriæ,
comes de Lynigen, comes de Zaibrucken, & alii multi erant hoſtes Adolphi, & in
mortem eius coniurarant. Cum igitur in caſtris eſſent ambo, quotidie propius
accedebat alter ad alterum. Cumque ventum eſſet ambobus in latam planitiem,
non procul a Wormatia, inſtructis aciebus congreſſi ſunt numero valde impares,
nam longe inferior erat militum multitudine Alberto Adolphus. Pertinaciſſimis
animis pugnarunt ad octo fere horas. Tandem Adolpho cum toto fere exerci-
tu occiſo, reliqui pauci fuga ſalutem quærunt. Et hic ſcriptores variant, ſed non
admodum multum. Electus igitur Imperator, vt diximus, Albertus Auſtriæ dux,
ante occiſum Adolphum denuo Francofurdiæ eligitur, poſt obitum Adolphi,
moxque poſt electionem deſcendit Aquiſgranum, comitantibus eum multis Prin-
cipibus; & vxore quoque ſua, comite filia comitis de Tyrolis. Aquiſgrani iuxta
conſuetudinem coronatus eſt cum vxore ſua. Non diu poſt coronam acceptam,
miſit legatos Romam, vt peterent confirmationem a Bonifacio Pontifice. Sed
negata eſt illi aliquoties confirmatio. Scribunt enim Papam reſpondiſſe, non di-
gnum imperio, qui occiderit Adolphum ſuum dominum, habentem coronam in
capite ac ſpatham ad latus, clamantem, Ego ſum Cæſar. Hic habitus & hæc vox
de-

debebat, inquit Bonifacius, deterrere Albertum, ſi homo fuiſſet. Diuque ergo, eum Papa non vellet confirmare, ratamue habere electionem Alberti, muneribus tandem impetrauit fauorem pontificium, vt confirmarit illum. Nam ante impetrare voluit ſine pecunia. Fuit enim prorſus ad rem adtentus hic Albertus, liberis volens amplum patrimonium relinquere. Habuit autem numeroſam prolem. Fuerunt illi filii ſex: Rudolphus, qui fuit Boëmorum rex, Fridericus, Lupoldus, Henricus, Albertus, & Otho. Tres filias illi fuiſſe ferunt, quarum ætate prouectiorem matrimonio iunxit regi Vngariæ, erat autem illi nomen Hagnes. Elizabet nupſit Lotharingiæ duci. Minima natu deſponſata eſt Marchioni Brandenburgenſi Goldemaro. Studium igitur illi fuit, inſanum pene dixerim, quam plurimum relinquere liberis.

An. poſt natiuitatem Domini 1300, Germani turmatim magna multitudine Ro- 1300
mam petiuerunt, gratia viſitandi ſanctorum apoſtolorum limina, & conſequendi in-
dulgentias & benedictiones Pontificis Romani. Eo anno enim Bonifacius, exemplo
veteris Teſtamenti, publicauit Iubileum, conceſſitque pleniſſimam peccatorum
omnium remiſſionem his, qui limina apoſtolorum viſitarent. Eum annum cente- 203
ſimo quoquo anno renouare præcepit. Quam ob rem, ex omnibus nationibus, Romanæ eccleſiæ tanta hominum turba confluxit, vt Roma vrbs vix caperet eos. Innumerabiliſque illuc allata eſt pecunia. Jam erant finitæ induciæ inter comitem Flandriæ & regem Galliarum, quare rex contrahit copias, duce fratre ſuo germano mittit in Flandriam, hoſtiliter omnia in Flandria a Gallis diripiuntur, vaſtanturque omnia miſeris modis, & capiuntur pleræque ciuitates maritimæ. Comes Flandrenſis, omnibus omnium præſidiis deſtitutus, recepit ſe cum ſuis in munitiſſimum principatus ſui oppidum Gandauum. Mittit ad fratrem regis ducem exercitus, petit pacem. Negotium venit ad colloquium, conuenerunt his conditionibus, vt regi certum numerum peditum & equitum mitteret, quandocunque & contra quemcunque rex cuperet: numeraretque certam loco tributi pecuniam. Viciſſim rex reſtitueret comitem Flandriæ, omniaque redderet, exceptis quibuſdam munitionibus, quas Gallus e ſua manu dimittere noluit. Fœdere pacis ita facto, Gandauum aperit comes Flandriæ, regis Galliarum fratrem, Carolum Valeſianum (nam hoc nomen erat illi) ad ſe intromittit, amicum cum ipſo habiturus colloquium: ſed fœdifragus Valeſianus intromiſſus, oppidum militibus diripiendum concedit, cum duobus filiis capit comitem Guidonem (ſic enim vocabatur comes Flandriæ) & in Gallias ad regem mittit, occupatque totum comitatum Flandrenſem. Conſtituto autem Flandriæ præfecto, nomine regis Galliarum, dimiſſo exercitu, reuertitur. Hic regis præfectus quotidianis exactionibus exhauſit Flandriam; quare magna Flandriæ pars defecit a Gallis, ad Guilielmum quendam, ex veteri familia comitum Flandriæ, originem generis habentem, cui adoleſcens Guido, comitis capti filius, ſe adiungit, ii, tumultuarie coactis copiis, Galliam Flandriæ vicinam vaſtant & diripiunt, multis prius per Flandriam occupatis, Gallis illinc eiectis. Quam ob rem ſine mora rex Galliarum mittit in occurſum comitem Artenſem cum magnis copiis. Regius igitur exercitus caſtra muniuit apud oppidum Coltracum. Guilielmus & Guido intellexerunt ſe pugnam vitare omnino non poſſe, neque ſe quoquam in tuta loca cum exercitu ſuo recipere, viderunt ſimul ſuos milites, qui erant viginti millia, de fuga cogitare, cum hoſtium eſſent decem millia equitum, quinquaginta peditum, in his difficultatibus conſtitutis, poſt longam conſultationem viſum eſt, ſuos in eum locum ducere, vt cogerentur ex deſperatione pugnare. Ducunt igitur quam primum ſuos in conſpectum hoſtium in campum planiſſimum, inter Gallos & Flandrenſes erant cææ foſſæ, in quas ruſtici per elices aquam duxerant, vt per nimiam vliginem agrum ſerere poſſent, illas foſſas ſciebant Guido & Guilielmus tranſire non poſſe ſine certo periculo tantum exercitum, præcipue tam grauem equitatum. Accedebat, quod Gallis ignotæ iſtæ foſſæ erant. Aciebus igitur vtrinque inſtructis, Guilielmus adhor-

tatur ſuos ad virtutem, oſtenditque, quam nulla ſalus illis ſit in fuga, cum a tergo
hoſtis omnia teneat: nam de induſtria ſic duxerant illos, & cum videant equitatum
tam numeroſum, qui facile fugientes conſequetur. Quam ob rem aut morien-
dum omnibus aut vincendum, vincere autem facile dicit eſſe, nam Gallis eſſe, quo
fugiant, paratum locum, neque illos pugnare pro focis & aris, item ſe compertum
habere, quosdam ex Gallorum militibus optare vincere Flandrenſes, ne ſtatim finia-
tur bellum, & alia, quæ videbantur ad parandos animos valere, dixit. Iubetque
ſimul pedetentim ire, videns hoſtilem equitatum foſſis appropinquare, ſuos iubet
præcedere paululum, vt Galli equites in eos impetum facere conentur, id ex animi
ſententia Flandrenſibus euenit: nam equitatus Gallicus totus, quantus erat, impetu
vno Flandrenſes oppreſſurus, laxis equorum habenis, aduolat, perfringuntur a
primis ſtatim crates, quibus foſſæ tectæ ſuperiecta terra erant, cadunt igitur equi-
tes cateruatim in foſſas, quæ erant profundæ & ampliſſimæ, qui vltimi erant, ca-
ſum videre non poterant, clamorem audientes, putabant prælium commiſſum:
quare alii alios tradunt in foſſas, & cum ii, qui in vltimis equitum turmis erant, re-
ſpicere videbant eos, qui foſſas vitare volebant, cum conuitiis vi retruſerunt, donec
perierit fere totus equitatus. Dum illi pugnant in hunc modum cum foſſis, per
aliam viam (nam erat eiusmodi, vt nullus tranſire poſſet) Guilielmus & Guido mit-
tunt ſuum equitatum (erat autem circiter quatuor millia) qui reliquos, qui non
perierant in cæcis lacubus, exterritos fugientes trucidauerunt, quosdam ceperunt,
ſecutusque eſt peditatus Flandrenſium equites, & cum equitibus ſuis adorti ſunt
204 peditatum Gallicum, qui deſtituti omni ope equitatus ſui, putantesque virtute e-
quitum Flandrenſium ſic oppreſſum & deletum, exanimati vertunt terga, & vigin-
ti millia perſequuntur quinquaginta millia hoſtium. In eo prælio plures ex Gallis
cæſi ſunt, quam fuerint Flandrenſium. Poſt prælium, extractum ex foſſis equita-
tum exuerunt, viuos homines inuentos, ſed nullum viuum equum ferunt. Gui-
lielmus & Guido, poſt tam omni memoria dignam victoriam, receperunt omnia in
Flandria. Terruit hoc prælium regem, terruit totam Galliam. Flandria enim re-
cepta, Guido & Guilielmus ceperunt expugnare vicinas Galliæ vrbes, & quæ vide-
bantur prodeſſe ſibi, muniebant; quæ vero obeſſe, deſtruebant. Rex ergo Gal-
liæ reparat equitatum, & omnia ad bellum neceſſaria, maiore conatu, quam an-
tea. Carolum Valeſianum, ſuum fratrem, ſummum conſtituit exercitus Princi-
pem. Omnia affectibus, dolore animi, & ira, pudoreque confuſus adminiſtrat,
non ſatis expendit anni tempus, impenſas belli, hoſtis conſilia. Exercitum igitur
ducit in Flandriam, octoginta millium armatorum, & pro ſtipendio dat adulteri-
nam monetam, quod milites ita alienauit ab eo, vt, ſi cætera omnia illi fauiſſent, ta-
men nihil hoc milite effeciſſet laude dignum. Et quoniam Flandria tota eſt palu-
dibus & vliginoſis agris plena, vt niſi exercitus eo veniat in æſtate, dum adhuc nubes
pendent, nusquam ire poteſt, minimeque equites. Venit autem rex menſe Octo-
bri geſturus bellum, cum diu in luto & paludibus hæſiſſet magnis ſumptibus, tan-
dem, cum nihil prorſus recepiſſet, induciæ ſunt in annum factæ. His temporibus
Bonifacius Papa multa contra Albertum excogitauit, quanquam eum confirma-
uerat. Nec enim vnquam fuit Pontifex hic æquus Alberto, propter occiſum do-
minum ſuum, nam putauit quiduis auſurum, qui hoc auſus fuit. Regis igitur Gal-
lorum germanum fratrem Valeſianum Romam vocat, eum Romanum Imperato-
rem facturus, reiecto Alberto. Qui vbi Romam venit, Pontifex concilio conuo-
cato, exponit ſuum inſtitutum. Cardinales & epiſcopi aliquot, melius ſcientes
Germanorum ingenium, & ſtatum eius temporis in Alamania, quam Pontifex, diſ-
ſuadent, nullo modo fieri poſſe affirmantes, vt alius poſſit fieri Imperator, quam
natus Germanus, illud ius bellicoſiſſimæ nationi extorqueri non poſſe. Quam ob
rem Pontifex audiens, Valeſianum Imperatorem fieri non poſſe, præfectum illum
conſtituit ſuper patrimonium beati Petri. Habuit hic Carolus vxorem, filiam Bal-
duini, Imperatoris Conſtantinopolitani, qui ab imperio depulſus erat. Rogat igi-

tur

tur Pontificem, vt Conſtantinopolitanum regnum ſocero ſuo liceret repetere, &
vt Pontifex adiuuaret ipſum. Quod Pontifex ſe facturum promiſit. Miſerunt igi-
tur Germanum quendam, qui Romæ erat, nobilem inter milites in Germaniam,
qui adduceret aliquot Germanorum milia Balduino, ſimul exploraret animos
Germanorum erga Albertum. Germanus legatus ex Germania, celeriter negocio
confecto, cum militibus Germanis venit Romam. Pontifex quoque miſerat le-
gatum in Gallias, vt auxiliares manus mitteret ſocero fratris ſui, addidit eſſe opus
bonum & ſanctum; nam reſtituto Imperatore Conſtantinopolitano, ſtatim ſe ex-
ercitum miſſurum in Turcas. Et erat id propoſitum Pontifici. Sed rex Galliæ, au-
dito Pontificis legato, qui erat epiſcopus Ariminenſis, nihil reſpondit pro volun-
tate & propoſito Pontificis: quare legatus, quemadmodum in mandatis habebat,
minatus eſt regi anathema, & a regno depoſitionem, fratremque regem futurum,
quem iam nolit iuuare, nam non Balduinum, ſed fratrem & Chriſtianam eccleſi-
am vt iuuet, ſe petere. Rex epiſcopum in vincula iubet coniicere. Ex qua re ma-
gna inimicitia inter regem Galliarum & Pontificem eſt orta. Rex vbi intellexit Pon-
tificis animum a ſe alienatum, qua erat parrheſia, vel, vt quidam vocant, arrogan-
tia, ius eccleſiaſticum, quod Papæ erat, ſibi vendicabat, ſacerdotia & epiſcopatus
conferebat, quibus placuit, quos prælatos cognouerat Pontifici patrocinari, depo-
ſuit, eorum prælaturas aliis conferens, diripuit etiam opulentiores epiſcopatus.
Quibus rebus motus Pontifex, maxime vero, quod impediebat expeditionem Con-
ſtantinopolitanam, &, quæ ex illa ſecutura erat, Hieroſolymitanam, conuocat Ro-
mam concilium, etiam totius Galliæ prælatos eccleſiaſticos vocat ad vrbem: ſed
Gallus, ne quis Romam iret, prohibuit ſub pœna amiſſionis vitæ, aut ſaltem, ſi cui
contingeret miſericordia, beneficii. Qua regis temeritate Pontifex magis irrita- 205
tus eſt, quare ſtatim ad eum mittit legatum, per quem autoritate & iure apoſtoli-
co præcipit illi, vt recognitionem regni ſine mora faciat, alioqui in promptu eſſe
fulmen anathematis in eum, & Galliam vniuerſam interdicto ſe ſuppoſiturum.
Nam in decretis pontificum habebatur, regem Galliarum a Romano Pontifice o-
portere recognoſcere regnum, in temporalibus quoque. Vbi hic legatus Luteti-
am venit, rex iuſſit illi eripere bullas, literaſve apoſtolicas, & legatum ex regno e-
iicere, & mandare illi, vt pontificiis nunciet, regem ſuſpenſurum omnes, qui e
Roma poſtea veniant. Hæc vbi Romæ legatus nunciauit, continuo congregatis
patribus, regem Gallorum excommunicat, & regnum eius cuilibet occupanti con-
cedit, ſimul in Germaniam ad Principes ſcribit, quæ putauit regem odioſum face-
re & onerare inuidia. Excommunicat etiam omnes, qui fauent illi, aut bene lo-
quuntur. Rex Gallorum execrationes pontificias contemnit, non eſſe pontificia
ſede dignum, eſſe hæreticum, ſimoniacum & omnibus vitiis contaminatum ho-
minem; quare eius ſententiam non morandam, ſed iure a pontificatu deponen-
dum. Hæc peſſime habuerunt Bonifacium Papam, quare ſynodo congregata,
iterum accuſat regem, in qua ſynodo Romæ habita decernitur, Philippum, regem
Franciæ, e regno deturbatum, & Albertum, electum Imperatorem, regem Gallo-
rum patres eius ſynodi appellant, nam illam putabant aliquid contra Philippum
poſſe, & etiam libenter occaſionem arripere, nam alioqui erat magna ſimultas inter
Albertum & Philippum. Abſoluunturque in ea ſynodo omnes iuramentis obſtri-
cti regi Gallorum, quinimo excommunicantur, qui non relinquunt illum. Mit-
tunt ex ea ſynodo in Germaniam legatos ad Albertum, qui eum exhortentur ad
cogendas copias, & in Galliam ducendas, Romanum Pontificem quoque ſuas
copias miſſurum per alpes in Galliam, vt vna, coniuncti membrum eccleſiæ putre-
factum abſcindant. Magna erat ira Pontificis, nec minor ira Philippi regis. Alber-
tus iram Pontificis intelligens non diu duraturam, negat ſe tantis impenſis conſcri-
ptorum exercitum, & in Galliam ducturum, niſi Pontifex regnum etiam hæredi-
bus ſuis concedat & confirmet. Quod Pontifex noluit facere, ex quo Albertus
facile colligit, Papam Germanis ſic abuti decreuiſſe, donec iræ ſuæ ſatisfaciat. Rex

 Phi-

Philippus Pontificios conatus videns, contra meditatur, quid ipſi poſſit Pontifici rependere. Cognouit autem Pontificem Anagniæ eſſe, eo mittit quendam Italum, nomine Sarram, qui etiam vitam debebat Gallorum regi, vt qui illum captum a piratis redemerat, mittitque cum eo etiam alios familiares, quibus rex fidebat, ii ergo, acceptis ducentis militibus, ex copiis Valeſii, ditionis pontificiæ præfecti, Anagniam ſilente nocte ingrediuntur, & Pontificem capiunt, Romamque ducunt, ibi moritur ſtatim poſt menſem unum. Quid eos impedierit, quod non duxerint ad Philippum regem, certum non eſt, non habuiſſe in mandatis, vt, ſi caperent eum, ad regem ducerent, fertur, & eſt probabile. Alii putant, ſanctitate pontificia deterritos; alii vero dicunt, Anagninos ciues ſe oppoſuiſſe illis, & coactos aut dimittere, aut Romam ducere. Sunt, qui aſſerant, propter morbum non auſos fuiſſe longius ducere, nam periculoſo laboraſſe morbo. An vero Valeſius, regis frater, conſcius facinoris fuerit, ignoratur. Prudenter ſane ob affectum temere in corde Pontificis exortum noluit ſe Albertus immiſceri, nam facile præuidebat, nihil hic eſſe ſolidi, leuiſſimum eſſe ventum. Hoc tempore grauiſſima odia fuerunt inter Wenceslaum regem Boëmiæ, & Imperatorem Albertum, nam Wenceslaus contempſit illum Imperatorem, & palam iactitabat, ſe recuſaſſe imperium oblatum. Albertum ſibi debere imperium. Fuit autem hic Wenceslaus vir prudens, & in militaribus rebus exercitatiſſimus, nec infelix in rebus expediendis pacis & belli tempore. Fuit educatus apud Marchionem Brandenburgenſem, vbi bona natura per educationem eſt expolita. Tantæ fuit autoritatis & nominis, vt Poloni ſe illi ſpontanei volentesque ſubiecerint. Et Vngari vltro venerunt ad eum, petentes filium eius, nomine Wenceslaum in regem, quem pater miſit magnifice comitatum: igitur in Alba Græca vnctus & coronatus eſt ab Epiſcopis regni. Albertus autem, videns hunc Wenceslaum inimicum ſuum tantopere amari, & ſuſcipi, nihil contra eum tentare auſus fuit. Alberti Imperatoris ætate Heluetii ſunt primo exiſtimati inuicti, nam multi illos bellis laceſſebant, ſed omnes cum ignominia fugati ſunt: quanquam longe vetuſtiorem non ignorem originem eorum,
206 ſed hoc tempore primum eorum virtus & fortitudo nobilitata eſt. Scribitur ab autoribus de Suitenſium aduentu in illos montes, quos iam inhabitant, quod ætate Sigiberti, Suedorum regis, & Chriſtophori, comitis Auſtrofriſonum, fuerit in eorum regionibus nimia hominum multitudo, & vt ager ille alere non potuerit: quare fame coactos mutare ſolum, aliaſque ſedes quærere. Tum igitur ſimul ex Suedis exiuere ſex millia virorum, ex Friſonibus mille & ducenti, qui omnes viribus & ætate ad arma habiles fuerunt, præter mulieres & pueros, quorum numerus longe fuit maior. Vbi ad Rhenum venerunt, a Gallis, ne tranſirent, prohibiti ſunt. Galli colluuiem hominum imbellium putarunt, ſine caſtris munitis dormiebant, excubiis negligenter procuratis. Adueni Suedi, paupertate & egeſtate excitati, diligentiſſime omnes temporis articulos obſeruarunt, quibus poſſent conſulere caris liberis, vxoribus, parentibus & ſibi. Igitur videntes negligentiam hoſtium, tempore, quo non expectabantur, hoſtem ſtertentem aggrediuntur, ſuperant, magnam multitudinem occidunt, & potiuntur præda non vulgari. Poſt hoc prælium terribiles facti ſunt hoſtibus ſuis. Mittuntur ad eos legati, quid velint, quid in animo habeant. Ipſi reſpondent, ſe nihil iniquum petere, neminem ex ſedibus ſuis velle expellere, eſſe in his regionibus deſerta loca, quæ cupiant ſibi dari, vt colant, hoc ius naturale eſſe, ſi quis hoc neget, hoſtem eſſe humani generis, qui, quod ipſe frui non poſſit, aliis ne fruantur, eripiat. Se cupere quietam vitam in ruſticis operibus, non velle aliorum labores deuorare & rapere. Sunt igitur illis conceſſa deſerta loca illa, lacus, montes, valles, colles, fontes, quæ hodie poſſident reddita cultiſſima & fœcundiſſima. Antea videbantur, quod nulla erat cultura adhibita, inutilia prorſus, quæ hodie tot hominum millia alunt rura. Nullum eſt enim ſolum tam infelicis ingenii bene & prudenter cultum, quod non ſuperet naturali bonitate optimam terram, cui nullus cultus eſt adhibitus. Non hoc dico,

quod

quod ager Helueticus non ſit habilis ad omnia fere neceſſaria ferendum, ſi aëris & ſoli qualitas ſpectari debet ex corporum magnitudine & pulchritudine & in plantis & in animalibus, nemo poteſt negare, Heluetiam præire feliciſſimis terris. Vbi proueniunt proceriores arbores, quæ ex Heluetiorum montibus vehuntur per Rhenum vſque in Oceanum, ex quibus nautæ malos faciunt? Vbi boues præſtantiores corporis magnitudine, & carnis ſuauitate naſcuntur? Vbi pomaria arborum amplitudine & fructuum bonitate feliciora? Frumenti certe granum longe in Heluetia præſtantius eſt, & candore & ſoliditate, quam in vllo loco, quem ego ſciam. Horum vero corporis robur, forma, animorum virtus in bello, comitas & mutua caritatis affectio, & hoſpitalitas tam euidens eſt, vt hoſtes eis hic palmam concedant. Habuiſſe duces tres feruntur, cum primum venerunt in deſertum hoc, quod iam paradiſus eſt, nominibus Remum, Suicerum, & Wadislaum. Remus & Suicerus occuparunt locum fracti montis, & valles monteſque iuxta alpes, Italiam aſpicientes. Wadislaus valles & montes circa Ararim fluuium habitanda & colenda accepit. Non diu poſt graue bellum regi Gothorum cum Italis Romaniſque fuit, qui ex illis Heluetiis ſecum aliquot millia in eam expeditionem duxit, qui præſtiterunt miram virtutem regi ſuo. Vbi enim Romam venerunt cum duce rege, obſederunt vrbem, & magnis ſudoribus expugnarunt eam, occiſis innumeris hoſtibus. Ita in multis expeditionibus ſic teſtati ſunt ſuam virtutem, vt diu poſt Pontifex Romanus eos ſuppliciter rogarit, miſſis ad eos cardinalibus, vt ſubuenirent illi aduerſus Saracenos, qui vrbi imminebant; & impetrauit ab eis, volebant enim Deo ſeruire, & defendere eccleſiam. Bonum certe propoſitum, & bona mens & animus. Capiunt arma, mittunt Romam expeditam & robore præſtantem iuuentutem, aduerſus Saracenos per duces cardinales ducuntur, vincunt omnem ducum expectationem & ſpem, hoſte enim ſuperato & ex Italia expulſo, rapinaque erepta, quam Saraceni per Italiam conuasârant, ſpolia omnia Romam pertulerunt, & contulerunt in ædificium Baſilicæ beati Petri. Cumque Pontifex iuſſit eos petere, quod vellent, quod modo eſſet in ſuis facultatibus, ſe daturum promiſit: boni viri religioni dediti, nihil aliud petiere, quam benedictionem & indulgentias a Papa, quinimo & ſtipendia recuſarunt, pro eccleſia & Chriſtiana religione ſe bellum hoc confeciſſe, dicebant. Propterea donati magnis indulgentiis, venerunt cum magna laude domum. Anno proximo poſt iterum ſcribunt Saracenos Italiam inuaſiſſe, & perueniſſe vſque in patrimonium beati Petri: quare denuo Pontificem Romanum miſiſſe legatos ad Heluetios, & eorum manus inuocaſſe; facileque impetraſſe, magna enim erat eorum in religione deuotio. Venientibus, cum hoſte pugnantibus, & vincentibus, obtulit iterum beatiſſimus pater Pontifex eis optionem: Quicquid optabitis, inquiens, acceptum feretis in ſpiritualibus; in carnalibus vero pro facultatum modo. Heluetii domi, poſt prioris anni expeditionem, didicerant, quid eſſet optandum. Petierunt igitur immunitatem a tributis, & vt terra, quam magnis ſudoribus colendo habitabilem feciſſent, nulli eſſet ſubiecta, ſed vt concederetur viuendi libertas, iuxta ſuas leges, quas haberent. Quod illis conceſſum eſt, quo iure adhuc hodie gaudent. Donauit quoque Pontifex abeuntes vexillo rubeo, in quo faberrime picta erat imago crucifixi Chriſti: quod vexillum maioris precii æſtimabant, quam ingentes aureos montes. Itaque cum benedictionibus & indulgentiis, magnaque cum gloria rediere domum. Propter ingentia Heluetiorum facta, multa ſcribuntur de eorum origine, & variant ſcriptores: neque enim magnopere quæritur & laboratur, vnde ignaua gens prouenerit, ſed quo quidque præſtantius eſt, hoc magis inueſtigari ſolet, quæ cauſæ, qui euentus, quis finis eius ſit, in omnibus naturalibus rebus. Quod de Carolo Magno ſcribunt, quomodo propter ferocitatem Saxones in illos montes relegarit, & vt illi viam apertam in Italiam conſeruarent per valles & montes, vbi nunc eſt nobilis pagus Vrania; relinquo alii iudicandum, quam a vero abhorreat. Nam ſi illi Saxones intractabiles, vt illi ſcri- 207

 bunt,

bunt, feroces & rebelles fuerunt natura, vt relegandi fuerint, certe prudentiſſimus Imperator non eos cuſtodes itinerum fecit, neque dedit illis ſedes natura tam munitas, quibus freti, potuiſſent excurſionibus vicinam Germaniam & Galliam multis modis affligere. Illa ſtultitia non cadit in Carolum Magnum. Alias aliorum opiniones de eorum origine omitto. Ego non aliunde credo originem duxiſſe, quam ex Germanis, qui Gallos ex his montibus expulerunt, & quod ipſi de ſingulari robore animorum & corporum ſcribunt, non hoc aſcribendum progenitoribus arbitror, nec propterea neceſſum eſt ex alio mundo originem gentis petere, nam per tot ætates degeneraſſent iamdudum. Videmus enim omnia deorſum labi & degenerare ſemina, niſi aliud ſit, quod conſeruet. Nonne videmus ignauorum hominum filios non raro indolis mentiſque præſtantiſſimæ? Rurſum virorum animi & ingenii viribus maximorum filios ad omnes functiones, ſiue animo ſiue corpore obeundas, prorſus ineptos, ignauos & aſinos prorſus cernimus, idque ſæpiſſime. Ita, vt non audiendi ſint illi, qui dicunt, Ex bonis bonos, ex malis malos progigni, hoc enim pro regula haberi non debet. Helueticorum robur naturali aëris puritati & exercitationi corporum aſcribendum arbitror. Ea enim, quæ Philoſophi Phyſici ſcribunt, animorum & corporum qualitatem variari, pro ratione aëris, alimenti, exercitatione, educatione, nemo ſanus negabit. Nec ſunt hic ſuperſtitioſi quidam refellendi, qui quicquam nec diuinarum nec humanarum rerum intelligunt, dicunt enim hæc omnia a Deo eſſe, veriſſime enim dicunt, ſed nihil dicunt, vt ipſi putant ſe dicere, contra eos, qui rerum ſcrutantur cauſas, quæ omnes a Domino emanant. Sed reuertendum in viam, ne rapiar ab inſtituto. Vicini igitur nobiles paulatim ſimplicem & laborioſum populum fecerunt ſibi obnoxium, iugumque impoſuerunt. Iugi igitur altior natura impatiens, ad libertatem rurſum aſpirauit.

1300 Accidit igitur circiter annum Domini 1300, quod comes de Habſpurg habuit nobilem quendam in valle arcta, Vraniæ arcis præfectum, hominem ſuperbum & tyrannum, qui prorſus intolerabilis latuerat, cum aliis tyrannicis factis, tum potiſſimum, quod libidine inexhauſta nullam relinquebat paulo formoſiorem virginem ac etiam matronam incorruptam, primo clam, tandem eo impudentiæ venit, vt etiam non diſſimularit, potando inter nobiles vicinorum caſtrorum iactarit etiam. Cum igitur duorum Germanorum fratrum ſororem virginem compreſſiſſet, occiderunt nobilem. Quod facinus cum comes Habſpurgenſis impunitum non vellet relinquere, conſpirarunt etiam alii, tandem acceſſit tota vallis Vraniæ, & vno die nobilibus aliquot interfectis, duas, aut, vt quidam volunt, tres arces deſtruxerunt. Vnderualdenſes ſtatim quoque acceſſerunt, nec cunctati, arces omnes illic deiecerunt. Rebelliones & ſeditionis cauſas reddiderunt no-
208 bilium intolerabilis tyrannis: nihil enim proprium erat cuiquam, quicquid placebat nobilibus caſtrorum præfectis, in villis colonorum & paſtorum (nam plerique agebant paſtoritiam vitam, ſicut & adhuc hodie eſt videre) rapiebant ceu ſuum, nec impune quiſquam interrogare audebat, cur facerent. Si quis habebat bouem pinguiorem, & nitidiorem, aut aliud pecus, abducebant. Si quis butyrum aut caſeos repoſuerat, abripiebant, & mittebant in Rhenanas vrbes, commutabantque vino, quo ſe implebant quotidie. Si quis habebat vxorem aut filiam forma aliqua, inuitabant in arces, nec marito aut parenti licebat quicquam mali vel ſuſpicari, aut etiam rogare filiam coniugemue, quid in arce fecerint, curue tamdiu ceſſarint. Tantam tyrannidem gentem minime ſeruilem non tuliſſe, mirum non eſt. Fœdere igitur coire, primi Vre, Suitz, & Vnderualden (liceat enim perſpicuitatis gratia nominibus Germanicis vti) nec quicquam vel fecerunt, vel dixerunt eorum, quæ ſeditioſi ſolent factitare, vbi ſuccedit primus inſaniæ impetus, nam laſciuiunt, gloriantur in malitia, iniurias inferunt quibuslibet obuiis, quibus præualent, negligenter omnia adminiſtrant, periculoſiſſima tentantes, omnia tuta putant, diſcordant animis, inter ſeſe litigant, quiſque imperare vult. Itaque fit, vt facile

cile

cile & cito ab aduerſariis perdantur. Confœderati illi non ſic, nam poſtquam ſucceſſit primus conatus, magno cum timore & tremore Deo gratias agunt, cui dant gloriam, in ieiuniis & aſſiduis orationibus illum precantur humiliter, vt fortunet & dirigat vias ſuas. Cauent, ne quenquam inique agendo offendant, iniuriam patientes iuuant, victis ignoſcunt, omnia ſuſpecta habent, fortunæ mutationem & inſtabilitatem partim perpendunt; Vigilantiſſime etiam minima curant; nullum hoſtem, quantumuis infirmum, contemnunt; Concordibus mentibus & conſiliis omnia faciunt; Nihil ducunt honeſta pace antiquius; Bellum nullum incipiunt, niſi ſalua pax manere non poſſit, viſique cogantur magnis cauſis honeſtiſſimoue titulo. Itaque tamdiu fœdus hoc manſit, & fœlicibus ſucceſſibus auctum eſt & euectum, vt hoc tempore potentiſſimo cuique regno conferri queat. Principes & omnes nobiles vicini, ſtatim coactis copiis, primordia illa Heluetiorum conabantur extinguere, antequam vim ignis conciperet maiorem. Nam vehementer & non immerito timebant, ne exemplum alios quoque animaret ad ſimilia tentanda. Quam ob cauſam, ceu rem facilem aggrediebantur hos tres pagos: Confœderati vero anguſtias in montibus & vallibus occuparunt, diligentiſſime & prudentiſſime ordinatis ita præſidiis, vt, ſicubi maior vis incumberet, facile conuenire poſſent. Lapidum maximorum deuolutionem in hoſtes pueris & mulieribus committebant. Partitis inter ſe officiis, tanta æquitate res periculoſas & maximas geſſerunt, vt poſt pugnas, aut victos fugatoſque hoſti nulli querelæ locus eſſet. Sæpe Principes plus in impugnandis illis pagis impenderunt operæ & pecuniæ, quam in magnis regnis expugnandis ſoleat expendi. Et, quæ ſumma eſt optimorum ducum laus, vicerunt hoſtes quam minimo ſuorum ſanguine, nec vnquam temere congreſſi leguntur, ſemper ſtudio illis fuit, vt aliquid haberent, quo iuuarentur aduerſus hoſtem. Loca & tempora diligenter perpendebant, ſi quando feſtinandum cenſebant, in velocitateque aliquid commodi eſſe, nullo labore & vigiliis deterrebantur. Si quando magis cunctandum, non pigebat opportunitatem & occaſionem, quæ cum omnibus rebus plurimum habeat momenti, in bello præcipue regnat. Ingenioſiores Græcis & Romanis fuerunt ad fallendum hoſtem, ſemper tamen fide ſeruata. Anno Domini 1305, cum ſociis qui- 1305
busdam Principibus, Lupoldus Auſtriacus dux magnum in Suitenſes confœderatos duxit exercitum. Vbi venit ad fines eorum, poſt deliberationem prolixam, quam habuit cum ſociis belli, tandem placuit, vt ſimularent ea parte ſe ingreſſuros, qua maxime putabant ſe expectari, & relictis illic tumultu ſtrepituque & ignibus, quæ præberent caſtrorum ſpeciem, deflecterent in aliam viam tranſitu difficilem, ſed minus cuſtoditam. Putabantque boni Principes, ſe magni aliquid inueniſſe, & pollicebantur ſibi victoriam certam. Ducunt exercitum, ac ſi vellent recta ire per vallem Suitenſium, & cum acceſſiſſent propius, iubent fieri ignes, fumos, & tubis ſonare, & quanta cum celeritate fieri poteſt, ducunt exercitum ſatis expeditum & tranſcendere montes paratum, ad aliam viam, qua ire conabantur, ſperantes illam præſidiis non munitam. Hæc hoſtium conſilia omnia præuidentes Suitenſes (nam ſic 209
nominabantur confœderati) relictis ſenio defectis & minoribus natu, paucoſque admodum expeditos, qui tumultu & fragore cædendis arboribus facerent fidem hoſti, omnes illic congregatos. Cæterum taciturniores ſtatua manebant in concauis locis abſconditi, in illa via, per quam veniebat Lupoldus; cum veniebant in eum locum, vbi opportuniſſimum erat Suitenſibus, ferro & ſaxis ex improuiſo irrumpunt in hoſtes, qui in anguſtiis conſtituti, multitudineque impediti, omnino non poterant armis vti, cadebant magno numero, qui in extremo agmine erant, fuga ſeruati ſunt, primi ſunt omnes capti & occiſi. Plures captos ferunt, quam fuerint Suitenſium, plures etiam in ſtrage occubuiſſe. Et in captis & occiſis fuerunt multi nobiles. Et illos, qui præbebant caſtrorum ſpeciem, qui ſecum habebant impedimenta, ceperunt Suitenſes eodem die. Captiuos humaniſſime tractabant,

nec

nec tamen niſi redemptos dimittebant, quos cognouerunt habere facultates aut amicos, quibus poſſent redimi. Cognouerunt autem ex captiuis omnia. Poſtquam ediderunt illam memorabilem ſtragem Suitenſes, habuerunt aliquandiu pacem, & multi vicini videntes felicem eorum ſtatum, & in libertate modeſtum & temperantem, coniunxerunt ſe illis. Quod rurſum Principibus incepit moleſtum eſſe, & non tolerabile videri; quare denuo aduerſus illos copias decreuerunt ducere, & tribus partibus ipſos vrgere, vt diſſipati vires amitterent. Hoc inſtitutum Principum audientes Suitenſes, conſtituerunt excipere, qui primi venirent quam ocyſſime, nam facile videbant, non eodem die in omnibus partibus adfuturos: quare primi aduenerunt principio Aprilis, quos Suitenſes coniunctis omnibus viribus aggrediuntur, cum primum ingreſſi ſunt fines eorum, & maiore parte occiſa & capta, reliquos fugatos ad duo milliaria perſequuntur. Secundi, qui ab alia parte debebant eos vrgere, veniunt fere totum poſt menſem, qui adeo meticuloſi ſunt redditi, poſtquam audiuerunt Auſtriacorum fugam (nam primi fuerant Auſtriaci) vt abiectis armis, ſe multi ſubduxerint clam. Nec cuiquam dubium erat, illos eſſe inutiles bello, tamen vt ſatis facerent decreto Principum, duces non reduxerunt domum, ſed ita copias continuere in caſtris, quæ munitiſſima habebant, vt vulgo inter milites diceretur, hoc non eſſe volentium alios capere, ſed cauentium, ne capiantur. Suitenſes ad colenda rura ſua rediere, & fœnificia, conſtitutis tamen vigilibus præſidiis locis ſuis. Illi in caſtris magno ſumptu ocioſi deſidebant. Poſtremo menſe Iulio venerunt tertii, qui diuerſa parte alia quapiam inuadere debebant, qui nihil quam reliqui territi erant ex primorum ſtrage & fuga. Quare viſum eſt omnes coniungere, quo multitudine confiſi erigerentur animi. Sed vbi conuenerunt in vna caſtra, nihilo viſi ſunt erectiores animi. Duces autem cum cuperent experiri, quidnam præſtituri eſſent in neceſſitate, ſi confligendum eſſet cum hoſte, iubent claſſicum canere, aciem inſtruunt, adhortantur eos ad virtutem, ne ſpem in fugam ponant, ſe per exploratores certo ſcire hoſtes adfuturos, cum eſſet acies inſtructa, inuenta ſunt multa arma, quæ milites abiecerant & profugerant; præterea vel inſanus potuiſſet ex vultu, geſtu, inceſſuque videre timorem & animorum terrorem. Quamobrem dimiſerunt exercitum, & abierunt domum, vnde venerant, ſicque finitum eſt bellum, quod magno apparatu & ſumptu ſuſceptum erat. Suitenſes, miſſis legatis, ad ducem Auſtriacum & alios Principes, petiere impenſas, iacturam, quam paſſi erant, negligendo rura, ſibi reſtitui, aut ſe proxima quæque direpturos. An aliquid extorſerint, non conſtat, probabile eſt autem illis pecuniam datam, nam pax eſt facta, & quieuerunt Suitenſes.
1303 Sed hoc loco ſatis ſit de Heluetiis. Anno poſt natiuitatem Chriſti 1303. Flandrenſes inuaſerunt Artenſem ditionem, & crudeliter omnia vaſtarunt. Primo impetu nemo illis reſiſtebat; quare inſolentiores facti, pergebant longius. Galli igitur animaduertentes, eos in rapiendo & incendendis ædificiis occupatos, inſidiis eos circumuenerunt in locis Flandrenſibus iniquiſſimis, & commiſſo prælio, ſuperatos fugauerunt, ſupra tria millia eorum occiderunt, & omnem prædam eripuerunt illis, ſecutique Galli in Flandriam retulerunt plus malorum, quam acceperant. Eo tempore filius comitis Flandrenſium erat in Apulia, cum primum audiuit hæc de patria, omnibus rebus, quibus in Apulia occupabatur, relictis, volauit in Flandriam. Aduentus eius ſuis gratiſſimus erat, intelligebant enim integritatem & caritatem animi eius erga patriam, cum veniſſet, vt ſuccurreret afflictæ. Quam ob
210 rem illi committebant belli ſummam. Igitur copiis reparatis, & admonitis, vt fortiter pro patria pugnent, vitam nos debere patriæ, non eſſe hominem, qui deſerat patriam. Propterea ſe ex Apulia per infeſta itinera veniſſe, vt ſuum officium erga patriam faciat. Flandrenſes receperunt animos, & incredibiliter excitati ſunt oratione illa & exemplo Philippi, hoc enim nomen erat filio comitis. Nemo erat, qui non turpiſſimum duceret, patriam deſerere. Ergo vno animo denuo hoſtiliter ingreſſi ſunt principatum Artenſem, & depopulati ſunt vſque ad mare,

re, & poſtremo venerunt ad vrbem Tornacum, quam obſederunt, & conſtanter quotidie oppugnabant muros. Rex Franciæ mittit legatos ad Flandrenſes, Tornacum obſidentes, petit inducias. Quæ facta ſunt in annum vnum his conditionibus, vt comitem Guidonem, de quo in præcedentibus, liberum dimitterent vſque ad finitas inducias, & reliquos quoque captos vtrinque liberos ſinerent viuere vſque ad induciarum finem. Guido venit in comitatum ſuum, cumque omnes ſuaderent, qualeſcunque conditiones pacis eſſe accipiendas, modo Guido liber maneret. Ad hæc Guido omnino conſuluit, vt nullas iniquiores propter ſe acciperent conditiones pacis. Cariorem eis debere eſſe patriam, cui plus debeant, quam ipſi. Se iam alioqui morti proximum eſſe: eſſe enim ea ætate, vt nulla ſpes poſſit eſſe multo longioris vitæ. Cumque ſerio de conditionibus pacis ageretur, putaretque rex Gallorum, omnino quiduis facturos Flandrenſes, modo Guidonem Principem ſuum ſeruarent, Guido vbi audiuit iniquiſſimas proponi a Gallis conditiones, inuitis Flandrenſibus iuit in captiuitatem, breui poſt obdormiuit, eius corpus petentibus Flandrenſibus eſt datum, & in Flandriam delatum, & cum magno honore ſepultum. Hoc tempore Wenceslaus adoleſcens (filius Wenceslai, regis Boëmiæ, qui inter ſanctos relatus eſt, propter vitæ probitatem & religionis amorem) Boëmiæ poſt patrem rex, tam malus quam bonus pater fuerat: ventri enim & Veneri totus erat deditus, a Germano equite ex Turingia, vel (vt quidam volunt) ex Germania Francia, nato, interficitur. Poſt huius mortem Boëmi, poſt longam conſultationem, eligunt Henricum, comitem Tyrolis & ducem Carinthiæ, qui vxorem habebat ſororem Alberti Imperatoris. Fuerant autem magnæ diu ante ſimultates inter Albertum & hunc Henricum, propter hæreditatem, & alias quaſdam cauſas. Sæpeque res veniſſet ad arma, niſi tot boni Principes interceſſiſſent inter illos, nam erant ambo auariores. Albertus, vbi intellexit, Henricum ſororis ſuæ Annæ (hoc enim nomine appellabatur) maritum in regem electum, ſtatim mittit ad Boëmos, accuſans & criminans eum, neſcio quibus nominibus, & mittit etiam ad ipſum, minatur illi, ne tam impudens arrogansve ſit, vt ſeipſum dignum iudicet regno Boëmiæ. Vbi minis nihil efficere poteſt, cogit copias per Germaniam, ducitque in Boëmiam aduerſus nouum regem, nec magno labore vincit, & ex regno deturbat, qui nondum vllas radices egerat. Eiecto igitur Henrico, facit regem Boëmiæ Rudolphum filium ſuum. Cum autem videret Boëmorum animos alieniores, propter per iniuſtam vim eiectum Henricum, quem Boëmi concordibus ſuffragiis elegerunt; animaduerteret vero etiam, Elizabet, ſancti Wenceslai regis ſenis vxorem relictam, Boëmis cariſſimam eſſe, copulat illam Rudolpho in matrimonium, quo Boëmi æquiores redderentur nouo regi. Nec conſilium vanum fuit, nam poſtquam illam Elizabet duxit vxorem, omnes Boëmi agnouerunt eum regem, & quamprimum operam dant, vt coronetur in regem, & magnam de eo concipiunt ſpem: verum primo ſtatim anno immatura morte præripitur. Poſt Rudolphi mortem, magna inter Boëmos oborta eſt concertatio, alii enim alium volebant regem; quidam aliquem Boëmum volebant, propoſitis proceribus aliquot, præſtare enim habere illic natum. Amorem enim patrii ſoli & cœli apud omnes homines valere, & propterea omnes bene inſtitutæ Reſpublicæ rectiſſime ſtudium habent, vt præficiantur adminiſtrandis rebus, aut apud ſe nati, aut qui fuerunt a primis annis illic. Nouos enim homines ſæpe perturbaſſe felices Reſpublicas accipimus: neque enim curæ illis ſolet eſſe magnæ, quid accidat. Aliorum quidam Fridericum, Rudolphi fratrem, ſic magis fore pacificum & tranquillum regni ſtatum dicentes, quidam Henricum, Carinthiæ & Tyrolis dominum, petierunt. Henricum quidem omnes elegiſſent, niſi multi a tumultibus abhorruiſſent, quantum enim vel leues Principum diſcordiæ mali afferant, experti erant: tamen ea pars, quæ Henricum, inuito Imperatore, volebat, vicit; erant enim bellicoſiores, aut certe concitatioris mentis & pacis amantes. His igitur iuſſis quieſcere, & quieſcere noluerunt, ſed pergebant foue- 211

re Alberti partes occiſi, mittunt ad Henricum, & petunt, vt regnum ſuſcipiat iterum. Promittunt ſimul ſe non ceſſuros, vt antea Alberto, e medio ſublatos eſſe, qui illi fauerint, eumue timuerint, ſignificant. Henricus, vir ſtrenuus & periculorum contemptor, redit in Boëmiam, prioris caſus exemplo nihil deterritus, vngitur & coronatur a regni epiſcopis Pragæ. Imperator Albertus cogit copias per Germaniam, proficiſcitur in Boëmiam, rex Henricus cum Boëmis occurrit illi obuiam, in caſtris continent vtrinque exercitus, committuntur leuiores pugnæ ſæpe equeſtres & pedeſtres, vincunt ſæpius Boëmi, quo factum eſt, vt Imperator magis voluerit ex caſtris per incurſiones eos fatigare vaſtando & exurendo omnia, quam fortunam totam ſemel prælio committere. Et quanquam miſere afflixit magnam partem Boëmiæ: tamen Boëmos ad deditionem compellere non potuit, adeo tenaciter adhærebant regi ſuo. Cum diu Albertus ſic in caſtris produxiſſet bellum magno Boëmorum incommodo, ſuo autem maximo ſumptu & impenſis, tandem homo ad rem attentior, non amplius volens ſumptus ferre, reducit exercitum ex Boëmia.
1311 Anno a natiuitate Chriſti milleſimo trecenteſimo vndecimo, in Germania, ſicut & aliis nationibus, Templariorum ordo eſt ſublatus, & eorum bona direpta ſunt a quibuſdam, quibus non debebantur. Quod Romanus Pontifex non æquo, vt par erat, ferebat animo: quare eorum facultates reddere mandabat ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, & adiudicauit eas ordini ſancti Ioannis, vt illis vterentur in excipiendis peregrinis & expeditionibus contra Turcas. Porro facultates Templariorum erant per quoſdam malæ fidei homines dilapidatæ, aut ſaltem mutatæ & aliter collocatæ, quam prius, dum Templarii habebant. Hinc magnæ lites exortæ ſunt, multum negocii Cæſari quoque factum eſt, vt reſtituerentur in vſum, in quem erant collatæ a piis hominibus. Vix enim extortæ ſunt a quidusdam iſtæ facultates. Clemens Papa hoc anno ſcripſit Archiepiſcopo Moguntino, vt publicaret latam Pontificis & eccleſiæ ſententiam, datam aduerſus Templarios: nam erant in diœceſi Moguntina adhuc regni quidam Templarii in poſſeſſionibus ſuis. Quare archiepiſcopus conuocauit omnem ſuum clerum Moguntiam, cumque ſederet in domo capitulari, quam vocant, exponeretque Pontificis mandata, ſimul quo modo, quibuſque cauſis (quæ grauiſſimæ erant & prorſus nefandæ) Templarii vbique per Romanam eccleſiam eſſent damnati, & ex poſſeſſionibus ſuis eiecti & relegati, ecce intrat Hugo Waltgraff (quod ſonat, ſi Latine dicas, ſilueſtris comes) cum viginti confratribus Templariis, indutis habitu ſui ordinis, hoc eſt, albis palliis cum cruce rubea aſſuta, erant omnes ſub palliis probe armati. Introeuntibus aſſurgit epiſcopus & alii, qui aderant, iubet vt ſedeant, & quid boni afferant, rogat epiſcopus. Sed Hugo comes ſtans, minaciter incipit loqui in hanc ſententiam, Domine archiepiſcope, rumor eſt vulgo, nec puto vanus, vos hic conueniſſe aduerſus nos fratres, qui nomina dedimus militiæ templi, conſilium inituros, quo pacto publicetis excommunicationem in nos Romæ editam & vobis miſſam. Nos huc venimus, non vt vim iniuſte faciamus cuiquam, ſed vt nos ab iniuria defendamus. Quam ob rem petimus, vt hanc appellationem (habebat autem literas in manu, & cum his verbis dedit epiſcopo) quam nos aduerſus hunc Clementem interpoſuimus, ad futurum ſub proximo Papa concilium, hic iam velitis præſenti clero publicare. Nam cauſa noſtra eiuſmodi eſt, vt iuſtum & æquum iudicem non formidemus. Et male, vltore Deo, aliquando perdentur, quicunque noſtras facultates attigerunt. Epiſcopus toruo comitis Hugonis vultu minacique voce, & præcipue tot armatis viris (nam erant præter Hugonem viginti nobiles Templarii commilitones confratresue, facile eſt iudicare magnam multitudinem ſeruorum ſicariorum fuiſſe) vehementer territus, blande comiterque reſpondit, Id ſe diligenter curaturum. Addit Hugo, At iam. Quare ſine mora (Papa proceſſu poſtpoſito) appellationem comitis & confratrum eius (quæ continebat prolixe cauſas argumentaque defenſionis Templariorum, & aduerſariorum iniquam ſententiam

eſſe

eſſe multis probare nitebatur) legi & publicari iuſſit, vt Hugo volebat. Quid enim faceret epiſcopus cum inermi clero, contra tot armatos & iratos, paratoſque aut extorquere, quod volebant, aut omnes occidere? Nam hoc enim fuiſſe illis propoſitum, poſtea cognitum eſt, quanquam epiſcopus & alii in congregatione facile hunc animum illis eſſe, videbant per feneſtras, hoc eſt oculos. Præter alia 212
ficta, quæ in appellatione erant, ſcripſerant, fratres militiæ templi, qui ex mandato Pontificis eſſent combuſti, crimina illis per falſos teſtes obiecta negaſſe, nec probari potuiſſe aliter, quam per falſos teſtes, qui oderint eos ob virtutem. Neque enim apud malos bonis eſſe locum. Miraculo autem probatum eos innocentes fuiſſe; nam veſtes cum ipſis iniectas illæſas manſiſſe, nec omnino ignis veſtigium concepiſſe. Hæc cum lecta eſſent, præſentibus Hugone & fratribus eius, clerus admiratione miraculi ſuſpenſus erat, nam creduli quidam ſtatim fidem adhibuerunt impudenti mendacio. Et epiſcopus credere viſus eſt. Nam benigniſſime poſt appellationem lectam, Templarios affatur, promiſit eis ſuam operam, & rogauit, vt ſui mentionem facerent in precibus ſancti ordinis militaris Templi. Dixit Archiepiſcopus, ſe aliquid boni pro eis ſcribere ad Pontificem, & diligenter cauſam eorum acturum. Addunt hic quidam, quod ego referam, nihil refert etiamſi non credatur, epiſcopum non potuiſſe dormire, nec comedere, neque vllam aliam functionem obire, antequam ſcripſerit Pontifici, & legatum Romam miſerit cancellarium ſuum, in cauſa Templariorum. Et quendam diaconum familiarem epiſcopi, virum philoſophiæ deditum, & vitæ probatæ, dixiſſe per iocum, præſente epiſcopo, Nullum teſtimonium eſſe innocentiæ, hoſtes intactos manſiſſe in igne: ſed hoc miraculo potius ſignificatum, ſub puris veſtibus, quæ fuerunt album pallium, latuiſſe impura corpora, quæ exuſta ſint; ſed veſtibus crematis, corpora ab igne illæſa teſtimonium potuiſſe videri eorum innocentiæ. Hunc qui hæc dixerat, ſacerdotem, doctum virum, ab epiſcopo irata facie iuſſum in malam crucem ire, cum tam impia & peruerſa cogitatione. Hæc vera ne ſint, neſcio, certe epiſcopus diligenter Romam ſcripſit, & ita egit cauſam Templariorum, vt Pontifex nihil durius reſponderit, ſed reſcripſit, vt diligenter adhibeat inquiſitionem rerum, quæ in appellatione continebantur. Archiepiſcopus inquiſitione facta, ad mandatum Papæ, conuocauit omnes ſibi ſubiectos ſacerdotes & prælatos, præterea inuitauit illos quoſdam vicinos epiſcopos,& in frequenti ſynodo omnem rem, vt erat geſta, exponit ordine, abſolutique ſunt in ea ſynodo Moguntina Templarii illi, qui erant ſub epiſcopo Moguntino. Circa hæc tempora Ioannes dux, fratruelis Alberti Imperatoris, qui in aula Alberti educatus erat, miſit quoſdam bonos amicos ad Imperatorem, qui illum docerent, qua ratione quoque iure arx & dominium de Kiburg ad Ioannem fratruelem ſuum pertineret, ipſius enim eſſe matris ſuæ nomine. Cum Imperator negaret, nec vllas cauſas adderet, quare ſua hæc eſſent, petierunt amici illi, vt ſaltem pateretur aliqua parte Ioannem in hoc dominio hærere. Imperator iraſci non ſolum Ioanni fratrueli, ſed etiam iis, quos miſerat, amicis, quare verbis iratis confutatos dimiſit. Hoc cum iterum atque tertio tentaſſet, nihilque videret ſe effecturum vnquam, apud hominem rei ſtudioſiorem, quam par eſt, malæ cogitationes immiſſæ ſunt in iratum cor eius, nam coniunctis ſibi ſociis Baronibus, Walthero de *Eſchelbach*, Vlrico de Palma, & Rudolpho de *Wart*, incipit cum illis tractare de interficiendo Alberto. Conſueuerat autem rex vbique cum vno atque altero colloqui equitans aut obambulans,nec habebat magnam ſui corporis cuſtodiam. Ita ergo cum vno ſeorſum milite quodam Albertum equitantem per ſata, illi coniurati, qui diu captauerant nefandi facinoris perpetrandi occaſionem, accedunt, Imperator nihil tale ſuſpicans ſalutat, rogat comiter, quomodo ſe res habeat. Vnus ex illis, ferunt Rudolphum fuiſſe, dixit loco reſalutationis, Quamdiu cadauer iſtud equitare permittimus? ſtatimque cum dicto vno momento, Rudolphus gladio medium transfixit,Ioannes dux cultrum oblongiorem collo infixit. Alter eodem momento caput medium diſ-

 ſecuit.

ſecuit. Hoc illi accidit in eo loco ſui agri, vbi nuſquam in toto mundo tutiorem ſe putarat. Sic agitur nobiſcum, quando alia auxilia & refugia quærimus,quam Dominum Deum. Hic ſuorum prædeceſſorum exemplo doctus, non voluit Italiam adire vitæ timens ſuæ, multa vitauit ob vitæ diſcrimen. Timuit enim immodice mortem, quemadmodum ſolent, qui immodico amore pecuniæ detinentur. Nihil enim ſublimius vident quam puluerem terræ, quem admirantur coactum in terrenam maſſam flaueſcentem, quam aurum vocant. Alberti igitur exemplo docemur, Dominum noſtrum refugium, & arcem fortitudinis eſſe oportere. Non diu ante huius Imperatoris mortem, in Germaniæ firmiſſimo caſtro, per latrocinium eſt a vigili ſuo nobilis Baro opibus pollens, trucidatus cum
813 omni familia, liberis & vxore. Eſt autem hic Albertus Romanorum electus Imperator interfectus loco, quo eſt monaſterium Kingsfeld fundatum, corpus eius Spiram eſt delatum, regali ritu ſepultum eſt. Filii & alii Alberti conſanguinei, præcipue tamen filii, audita miſerrima genitoris ſui morte, omnibus poſthabitis, vnum hoc inceperunt agere, quo vlciſcerentur patris mortem. Feſtinarunt igitur celeriter, primumque Rudolphum fugientem, & Romam ad pœnitentiam agendam euntem, in itinere proditum comprehenderunt, & traxerunt in campum, vbi pater erat occiſus, ibi ad caudam equi ligatus Rudolphus, & miſerabiliter diſtractus, rotæ impoſitus eſt. Baro de Palma obſeſſus in Altpuren, donec mortuus eſt triſtitia & rerum penuria. Poſt mortem Baronis, Lupoldus,filius occiſi Imperatoris Alberti, in ea arce captos quinquaginta viros iuſſit decollari, inferias illas miſſurus parenti. Ioannes dux poſt multiplicem metamorphoſin,in qua aliquando transfigurabat ſe in mercatorem, ſæpius in mendicum, nonnunquam totum ſemeſtre tempus paſcebat greges, aut armenta, aliquando agebat aratorem, dura enim egeſtas cum omnia docuerat. Poſtrema in forma mendici, quod opificium callebat melius quam alia, proditus eſt, & captus ab Imperatore Henrico, qui illum viuere permiſit multas ob cauſas, primo quod ſatis pœnarum dediſſe iudicabat, quod aliquot annos errarat in multa egeſtate & magnis laboribus, deinde, quod erat dux ex nobiliſſima familia natus. Poſtremo, quod maxime mouit Imperatorem, quod illi vitam conceſſit, quod videbatur habuiſſe iuſtas iræ cauſas aduerſus Albertum, patruelem ſuum. Quare incluſit eum monaſterio,illic pie fertur diu vixiſſe. Walteri vero caſtra occuparunt filii Alberti,Walterus fuga elapſus latens in pagis multis per Germaniam ſordidiſſimis, veſtitus opilio, pauit greges annis continuis triginta quinque, tandem ſenex paſtor in comitatu Wirtenbergenſi moriturus, dixit aſtantibus,quis eſſet. Quare honorifice ſepultus eſt. Iſta fuere fata eorum, qui occiderant Imperatorem Albertum.

DE

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS TERTIVS.

POſt occiſum Imperatorem Albertum, imperii electores Francofurdiæ conuenerunt, de eligendo Imperatore multa controuertuntur. Rex enim Galliæ Philippus turbabat eos; quoſdam enim ex Principibus pecunia corruperat (nam ambiebat imperium) & in certam ſpem ductus erat ab iis, quibus munera dederat. Totis igitur viribus hoc agebat rex. Quare Pontificem Romanum tum Auinione agentem conatus eſt, clam introductis copiis in vrbem, vi cogere, vt coacta ſynodo, ſuam autoritatem & eccleſiæ interponeret apud Principes electores, & ad illos legatum mitteret cum autoritate apoſtolica epiſcopum, quem ipſe rex iudicaturus erat. Sed hoc regis Philippi conſilium eſt Pontifici proditum, quantumuis ſecrete id Philippus cum fideliſſimis (putabat ipſe) agebat. Hoc regis propoſito cognito, Pontifex, quam primum conuocatis cardinalibus ſuis, qui erant illi a conſiliis, rem, vt erat illi nunciata, enarrat. Patres, qui Pontifici aderant in conſilio, quam maxime diſſuadent, ne Pontifex Gallum iuuet, nam illi omnes erant Gallorum regi iniqui, ob iniquas petitiones. Quare vna omnes vna ſententia primo decernunt Gallum omnibus modis impediendum, ne fiat Imperator, ne eccleſia illi ſubiiciatur, neue ius vllum habeat in eccleſiæ rebus. Quod propterea magnopere timebant, quod in ſuo regno eccleſiarum facultates & eccleſiaſticos irreuerentius ſæpe tractauerat. Deinde conſultant, qua via commodiſſime & maxime impediatur, decernuntque ſine omni mora celeriter legatum in Germaniam mittendum, & Principibus electoribus ſignificandum, vt ſine cunctatione eligant Imperatorem, niſi velint imperium peruenire ad Gallos; & illis demonſtrandum, quam hoc illis cauendum ſit, quantam libertatis Germania paſſura ſit iacturam, ſi fiat. Legati celeriter mittuntur, iubenturque feſtinare, antequam rex Auinionem veniat, & incipiat turbam, quam parturiebat. Et ſimul ſtatuerunt communi conſilio, quem 214
potiſſimum eligendum Principibus proponerent. Cenſuerunt autem nominandum comitem de Lucenburg, religionis eccleſiæque amantem, & ſtrenuum cum moderatione in rebus agendis bello & pace, Cardinali Oſtienſi, qui in concilio aderat, conſuetudine longa familiariter notum. Illa omnia legati miſſi effectum dant, ad Principes perlata vbi ſunt, intra pauculos dies conueniunt, concorditer Imperator eligitur Henricus, comes Lucenburgi, appellaturque Imperator Romanorum ſeptimus. Atque ita, ad votum & voluntatem Papæ, hunc Principes elegerunt, propterea ſtatuerat rex Galliarum cogere Pontificem ad ſe nominandum, ſciebat enim eo tempore ſic affectos principes, vt eſſent ratum habituri, quicquid Pontifex volebat. Electio ſtatim promulgata eſt per Germaniam, Galliam, & Italiam. Quod cum perueniſſet ad regem Galliæ, immoderatiſſime ira doloreque animi conturbatus eſt. Iam enim parauerat ſe, profecturus Auinionem, & ſuos nuncios clam cum muneribus in Germania habebat, nullum Principum ſciebat ſibi poſſe præferri: quare quo ſpes certior erat, hoc magis doluit, vbi ſe ea fruſtratum videt. Etſi igitur ignorabat, ſua Papæ conſilia prodita, & propterea ita feſtinatum: tamen eſt ſummus Papæ inimicus factus, colligere enim multis coniecturis potuit, ſedem Romanam ſibi æquam eſſe non poſſe, nam ita de ea meritus erat.

Quam ob rem cogitare, loqui, facere contra Pontificem, maiora ſemper contra eum moliri cœpit. Omnino enim vindicare iniuriam ſtatuebat. De imperio vero conſequendo nulla illi ſpes relicta fuit, idcirco nihil negocii Imperatori aut Principibus fecit. Poſt, electionem Henricus venit Aquisgranum cum ſua vxore, ibique ambobus illis eſt corona impoſita ab archiepiſcopo Colonienſi. A coronatione, Pontifex Clemens quintus ſtatim confirmauit apoſtolica autoritate, quicquid Principes in electione & coronatione fecerant. Simul Papa miſit paſſim per Italiam & Germaniam legatos ſuo nomine cum mandatis, vt omnes ſine tergiuerſatione illum Imperatorem reciperent, alioqui excommunicationem in promptu paratam expectarent. Clemens enim quintus Pontifex omnino duxit ſibi deuincendum hunc Imperatorem, vt ope eius poſſet vti aduerſus Gallum, qui palam minabatur pontificiis, & erat in parando bello totus occupatus. Poſtquam coronam ab epiſcopo Colonienſi & a Pontifice confirmationem accepit, incepit cogere exercitus magnos (multæ enim ciuitates paratæ erant ad conferendam pecuniam, & multi Principes quoque, eratque ipſe bene peculiatus) parabat enim expeditionem in Italiam, in Boëmiam, & contra rebelles comites Wirtenbergenſes. Habuit primum magnum Spiræ conuentum, vt animos omnium Principum & ciuitatum erga ſe & imperium exploraret, & ſimul tentaturus, anne comitem Wirtenbergenſem Eduardum poſſet adducere, vt officium ſuum faceret, ſine bello, quare vocauit illum Spiram, venit comes, ſed ita comitatus, vt totus conuentus ab eo timeret periculum. Henricus electus Imperator, qui nihil priuati aduerſus eum habebat, manſuete eum excepit, ſalutauitque comiter, & primum ſolus cum ipſo egit, conatus eum in viam reducere. In hanc ſententiam orationem cum ipſo habuit, ſibi non propoſitum eſſe, laudem quærere in debellandis iis, quorum auxilio communes hoſtes ſint vincendi, nec grauius quicquam ſibi eſſe, quam quod timeat, ne res ad arma veniat. Nec enim ſe ignorare, quantum malorum bellum ciuile ſecum ferat, hoſtes communes roborari, & inimicis præberi gaudii materiam, & partibus odii ſeminaria relinqui in multos annos, nec niſi per longiſſimam ætatem eradicari poſſe inimicitiam hoſtilem ex animis partium, fieri idcirco, vt deinde hoſtibus communibus reſiſtere non poſſint, ſed alii gaudeant propter odia & inuidiam aliorum cladibus, etiam ſi de communibus fortunis agatur. Id probat per multarum ciuitatum & gentium exempla. Simul dicit, quo loco comitatus Wirtenbergenſis in imperio eſſe poſſit, ſi res ſuas in quiete agant, quanta item materia, occaſio & facultas ſit illis comitibus ad ſummam laudem & gloriam conſequendam, habere enim ſub ſe agricolas, exercitatoſque homines, ex quibus præſtantiſſimi milites fiant, quos ſi ducat in Saracenos aliquando ſecum, maximam laudem reportaturum (nam ſciebant omnes, Henricum propoſuiſſe cum maximis copiis & conatibus proficiſci in Turcas, cum primum poſſet, omniaque affirmabat ſe agere, ad maturandam illam expeditionem in Turcas) pollicetur ſimul illi ampliſſima ex eo bello, & alias quoque ſuam operam & beneficentiam non deſideraturum. Hæc vbi Henricus Imperator plurimis illi expoſuit,
215 tandem dicit illi aperte, ſe non poſſe non defendere eas imperii ciuitates, quas affligebat indies comes, nam niſi hoc faceret, ſe poſſe iudicari virum non bonum, qui ſuum officium negligeret. Nam ſuſcipere prouinciam adminiſtrandam, & officio debito non fungi, proditoris eſſe, non Principis, dicebat. Admonet præterea, vt potius iam ſecum in Italiam comitetur, ſe illum habiturum fratris loco. Fore ſibi opus fortibus viris, remuneraturum beneficium. Fore materiam copioſam conſequendi gloriam in Italia, & fortaſſe etiam benefaciendi amicis, & eos augendi & ornandi. Poſtquam orationis finem fecit Henricus, reſpondet comes ſuperbus, ſe contra ius nihil hactenus egiſſe, nemini iniuriam intuliſſe, ſe nemini obſtrictum eſſe, vt ceu mancipium ad alterius voluntatem viuat. Gratias agere ſe Henrico, qui amet laudetque pacem tantopere, ſi velit, poſſe pacem ſeruare, neque enim ſe bellum incepturum cum Imperatore. Quam ob rem, vtrum velit

pacem

pacem aut bellum, in manu Imperatoris eſſe; ſe malle quidem pacem, ſed ita vt bellum nihil timeat, neque a bello tantopere abhorrere, vt ſuum ius non perſequi velit, aut ſeruire iis, quibus non neceſſum ſit, & alia hoc genus reſpondet Wirtenbergenſis comes. Cæſar ex eius reſponſo perfacile colligit, nihil verbis & lenitate animi apud illum fieri poſſe. Proximo igitur die ſedentibus Principibus omnibus Germaniæ, accuſatio & defenſio eius audita eſt. Aderant legati vicinarum ciuitatum, qui grauiſſime accuſabant comitem. Ciues interfectos a ſuis miniſtris, abacta armenta, & greges ſine omni cauſa, &c. omnia longum eſſet recenſere. Comes, vir ſtrenui animi, nihil negabat horum, quæ obiiciebantur, ſed iure feciſſe, &, niſi vltro officium faciant, poſthac magis ſuum ius armis perſequuturum. Et hoc illis ingenue prædicere, vt caueant, ne cogatur facere, &c. Comes igitur domum rediit, eo quo venerat Spiram animo, nihil prorſus mutatus. Henricus apud Principes poſt abitum eius conqueritur de hominis corde immobili, nedum non pœnitente, & iniurias, quas inferebat ciuitatibus, enumerat, decernitur hoſtis imperii, & bellum aduerſus eum ſtatim parat Imperator, committitque negocium fortibus viris, quos ſciebat comiti infenſos. Ipſe vrget expeditionem in Italiam, copias magnas & ſelectas, beneque armis inſtructas contrahit. Porro illi, quibus erat Wirtenbergenſe bellum commiſſum, inuadunt ducatum, hoſtiliter oppugnant, expugnant, diripiunt, incendunt, captis & occiſis multis. Comes Wirtenbergenſis, quoniam numero nimium erat impar, recepit ſe in munitiores arces & vrbes, illic conſtituit fatigare hoſtem. In impugnandis quibuſdam multum eſt operis & laboris impenſum, donec capta ſint. Poſt multa parua prælia, & variam belli fortunam, eſt fœdus factum. Eodem tempore, antequam Henricus Germania excederet cum copiis, filio ſuo dedit vxorem, & celebratis nuptiis, miſit cum exercitu in Boëmiam, ad regnum occupandum, nondum finito bello Wirtenbergenſi, & ipſe arripuit cum exercitu iter in Italiam. Vbi Henrici filius fines Boëmiæ attingit, occurrit illi obuiam cum Boëmis Henricus, comes Tyrolis & Carinthiæ, quem Boëmi in regem elegerant. Vbi exercitus ambo Germanorum & Boëmorum diſtabant paſſus mille quingentos, vterque caſtra munit, & per aliquot dies continent copias in caſtris. Quotidie autem fiebant ſingulares pugnæ, videbantur vtrinque pertinaces animi, fortuna varia erat, nunc huc nunc illuc ſe inclinabat. Primis duobus aut tribus diebus, ſine dolo inibant pugnas, & plane Germanica fortitudine & ſimplicitate, ſæpiusque altera pars capiebat, quam occidebat, alteram, & bene captiuos tractatos & potos cereuiſiaue inebriatos commutabant, augerique videbatur potius amicitia illis pugnis, quam odium inter milites, ſtatim poſt vnum atque alterum ictum alter eorum, qui congrediebantur, alteri cedebat, dabatque herbam, & ibat ſub hoc prætextu ad compotandum, & videndis alienis caſtris oculos paſcendos. Quod vbi Henricus, Boëmorum rex, animaduertit, faciles ad inſidias ſtruendas rationes ſibi offerri videbat. Quare ex ſuis fortes & bonæ fidei viros miſit, vt ſe capi ſinerent, & diligentius omnia in caſtris perſpicerent, qua diligentia adminiſtrarentur ſingula, quando comederent, quando dormirent, quæ vigiliarum excubiarumque ratio eſſet. Hi ergo præbent ſe ligatis manibus captos ducendosque in caſtra hoſtiũ, vbi ſoluuntur, & poculis certant, ſimulant ſe leuiſſimos, expediunt pocula oblata omnia, interim tamen omnia obſeruant, vt imperauerat rex, ſequenti die mox mane dimittuntur. Regi obſeruata nunciant. Obſeruauerant Francos, Saxones, Thuringos & Miſnenſes, qui in primo erant agmine, noctu omnes inebriari, & diſperſos ſolutis membris ſtertere. Sueuos, qui in extremo agmine, non ita ſolui potando, ſed non multos eſſe, & armis exui & colludere. Rex igitur mox iuſſit quendam ex captiuis Saxonibus interrogari, ſed quaſi aliud agendo, quamdiu illis eſſet manendum in primo agmine? Reſpondet Saxo, per ſortem eum locum contigiſſe ipſis ad medium menſem. Sortiri enim eos, qui præcedant, quique ſequantur, ne qui ſe aut negligi aut contemni exiſtiment. Hæc vbi rex Henricus cognouit, iubet mitti bonos potatores 216

in

in certamina illa quotidiana, qui ſe captos præbeant, & potent, nec illi ſciebant regis iuſſu ſe miſſos, & plures mittit. Vnum ex omnibus tantum rex ipſe mittit, cui fidens rex omnia conſilia manifeſtat, iubetque, vt cum tempeſtiuum videatur, ſubducat ſe, & celeriter nunciet, interea omnibus viis ab omni parte bene cuſtoditis, ne quis aliquid hoſtibus poſſit nunciare, Henricus iubet cibum omnes capere, bibere vsque ad alacritatem, citra vero ebrietatem, aciem inſtruit, adhortatur aduerſus hoſtes, qui venerunt, inquit, perdere veſtros labores, veſtram vitam & liberorum parentumque veſtrorum, nihil eſſe periculi, modo feſtinent & ſtrenue cædant. Explorator adhuc Henrico verba faciente venit, & nunciat, armis exutos, & alios ebrios, dormire maiorem partem. Henricus rex feſtinat, reperit, vt ille dixerat, non prius ſciunt venire hoſtem, quam cum vident ſuos cadere & iugulari, dormientes plurimi, plurimi ebrii, quorum neque manus, neque pedes, præ temulentia officium ſuum faciebant, trucidantur, alii ſine ordine capiunt arma, ſed terrore non minus tremunt, quam temulenti. Erat magna ſtrages, vomitiones crudæ in ſanguine natabant. Quicunque enim temulentus grauiter vulneratur, vomit plerunque, cauſas referendas relinquamus medicis. Cedunt in globum collecti, vt non recte fugiſſe quiſquam dicere poſſit, quinimo conſtiterunt, donec hoſtes nocte incidente, in ſua caſtra redierint, & ſic in ſua caſtra ea nocte Germani ſunt reuerſi. Poſt hoc prælium Germani cautiores fuere, multiſque locis poſtea pugnatum eſt, ſæpiuſque vicerunt Germani. Tandem admouet filius Henrici exercitum mœnibus Pragæ, quam vix poſt diuturnam obſeſſionem & frequentem oppugnationem cepit proditione fretus. Capta Praga, ex Boëmia recipit ſe Carinthiam, cedens Ioanni (ſic enim vocabatur) filio Henrici Imperatoris. Boëmi Imperatoris vbique ſucceſſus audientes, in regem filium vngunt & coronant, miniſtrante archiepiſcopo Moguntino. Eodem anno Henricus Imperator, vt ſatisfaceret promiſſis, quæ Pontifici Romano pollicitus erat, copias ex Germania magnas ducit in Italiam. Nam ea conditione erat electio eius a Pontifice confirmata, vt intra duos annos poſt confirmationem Italiam cum exercitu peteret, & primum hoſtes eccleſiæ & imperii in ordinem redigeret, & factionum autores, & motuum cauſas tolleret. Totum enim Latium tumultuabatur, inteſtinisque bellis pernicioſiſſime laborabat, non erat vlla ciuitas, quæ non haberet bellum cum quapiam vicina, ita inuicem ſe mordentes, conſumebantur. Præmittere autem Henrico viſum eſt legatos ad ciuitates Italicas, animos explorandi gratia. Qui legati vbi peruenerunt ad Florentinos, & poſtulant, vt venienti Imperatori exercituique eius diuerſoria præparent, & commeatum conuehant, & cum Aretinis pacem habeant, nam hoſtiliter Aretinos tum vexabant. Si hoc faciant, habituros Imperatorem, amicum & tutorem; ſi non, ſe tamen meliora ſperare, experturos, quid eius Germana virtus poſſit. Suadentque oratores multis, vt potius experiri velint, qualis amicus, quam qualis hoſtis ſit Cæſar. Florentini arrogantius reſpondent, ſuam ab imperio libertatem prædicant. Libenter quidem ſe habituros amicum Cæſarem & omnes orbis terrarum Principes, ſed libertate ſalua. Nimirum potentem eſſe Cæſarem ſibi amicum, conſilium eſſe, vt quiſque ſimilem ſui amicum ſibi adiungat, qui enim potentioris velit eſſe amicus, non commodis amicitiæ frui, ſed potius ſeruire. Quam ob rem iubent Cæſarem alios amicos quærere, & apud illos diuertere, cum ſuo exercitu. Sibi non videri operæ pretium amicum admittere, cui ſit ſeruiendum. Legati poſtea ad Aretinos proficiſcentes, inuenerunt ad Aretium Florentinorum copias. Accedentes ergo ad exercitus Principes, ſuadent, vt redeant domum, neque amplius vexent Aretinos, neque enim ſuos ſic deſerturum Imperatorem, qui iam in itinere ſit. Quod ſi in eorum manu non ſit, vt quando velint, domum reducant exercitum, petunt, vt ſenatui populoque Florentino periculum exponant, &c. Hi Florentini exercitus Principes multo ſuperbius & amarius reſpondebant, quam qui in vrbe erant. Et ſpectantibus oratoribus imperatoriis, Aretinorum villas incenderunt, & ciues captos occide-

derunt, quos alioqui liberos miſiſſent. Tam confidentes Florentinos promiſſa ciuitatum & Principum quorundam reddebant. Imperator autem per Sabaudiam iter faciebat, iamque alpes tranſierat, adiuuantibus Marchione Montisferrati ſocero ſuo & comite Sabaudiæ. Occurrunt illi obuiam ciuitatum legati & Principes, ſalutant, aduentui gratulantur, offerunt ſe & ſuas facultates in obſequium illi. Vbi Mediolanum venit Guido, Turrianus cum factione Guelphorum, Gibelinis ex vrbe eiectis, portas claudit, excluſurus Imperatorem, ſed diſcordia in ea factione orta, pars factionis periculum intelligens, redit cum Imperatore in gratiam, & opponit ſe in vrbe alteri parti, ſicque fit, vt intromittatur in vrbem Henricus Imperator. Ingreſſus Mediolanum, coronatur corona ferrea *(a)* cum vxore ſua, præſentibus omnibus Italiæ Principibus & plurimarum ciuitatum legatis, in eccleſia ſancti Ambroſii. Poſt coronationem conſultauit de ſtatu rerum Italicarum, profeſſus ſe nihil aliud quærere, quam utilitatem mortalium communem. Venerunt multi exules, qui aduerſarii fuerant Imperatoris, humiliter veniam precantes, horum nulli negauit gratiam, omnes ad ſua redire conceſſit. Ignouit etiam factionum autoribus, & Guelphorum ducibus. Pecuniæ vim magnam conferebant per Italiam ciuitates, & obtulerunt Imperatori, nam quam diu collegerant Imperatori debitam pecuniam, repoſitam iam proferunt. Bene exiſtimabant ſecum agi, quod non auare ad viuum exigebat rationes ad calculum, nam contentus ea, quam dabant, erat. Niſi ſi qua prorſus fraudulenter agere deprehendebatur, reprehenſam & æquitatis & debiti fideique admonitam iubebat reddere, quæ debebat. Padua & Bononia aliaque quædam non accedebant Imperatorem, nam erant in Florentina conſpiratione, vt ſic dicam, colligatæ. Nec officio ſuo fungebantur Cremenſes & Cremonenſes, nam eiecerant Gibelinos, nec veniebant veniam petentes. Quare Henricus aduerſus eos mittit copias, Cremonenſes agris, villis vbique ſuæ timentes, petunt pacem, & impetrant æquas conditiones pacis. Cremenſes vero pertinaciter perſeuerant in propoſito, quare Cæſar agrum eorum vaſtat, & urbem obſedit, mœnibus euerſis capit vrbem. Quo exemplo Parmenſes, qui quoque rebellabant, deterriti mittunt ad Imperatorem, & veniam petunt, vicariumque Imperatoris obedienter recipiunt. Brixia ſuis munitionibus confiſa, nihil officii confert in Imperatorem, nec quod iure debet, facit, imo alios contra Imperatorem commouet, iactat quoque conuitia in Imperatorem & Germanos, vocat eos barbaros. Nihil iniquius comparatum eſſe dicit, quam quod barbari dominantur Latinis, nec hoc eſſe ferendum hominibus liberis & ingenuis, &c. Quare Imperator depopulatur eorum cultiſſima ante vrbem rura, villas omnes incendio conſumit, mox admouet ad vrbem propius exercitum, & oppugnat omni machinarum genere; nec oppidani ignauiter defendunt mœnia: ſed deiectis per arietes mœnibus, & foſſis virgultis & ceſpite completis, nocte vna omnes confugerunt in vicinos montes, in quos præmiſerant ante mulieres & pueros, reliquere vrbem hoſti. Germani diripiunt vrbem, quibuſdam locis incendunt, ſed ſtatim extinctum eſt incendium; vt non multum nocuerit. Brixianorum calamitates vbi audiuerunt Veronenſes, Mantuani, Vincentini, Patauini, Taruiſini, Veneti, ſtatim ad Imperatorem legatos mittunt, imperata facturos promittunt. Placentini item belli calamitates timentes, Guelfos ex vrbe eiiciunt, & pacem ab Imperatore petunt, imperio facturos ſe promittunt, quicquid æquitas & iura iubeant. Præfectos itaque vbique conſtituit Imperator per vrbes. Mox deinde Genuam profectus, nam audiebat illic ciuium animos ſeduci a Ruperto Neapolitano rege, qui & Florentinis Lucenſibusque miſerat duo equitum millia in auxilium aduerſus Imperatorem. Miſitque legatos hic Robertus ad Henricum Genuam, qui fucatis verbis Henrico fidem facerent, 217

(a) Hanc coronam ferream fabricari fecerat Henricus VII. Imp. prout *GESTA BALDUINI* docent *lib. II. c. X.* Adde Syntagma Iuris Publici *diſſ. XXV. §. IX.*

Robertum fauere eius rebus, & paratum eſſe illi ſeruire quouis loco: ſed Henricus vulpina illa ingenia bene norat, nihilque periculi erat illi ab huiuſmodi falſis fictisque amicis. Cæterum Genuæ honorifice eſt tractatus, & ciues ad voluntatem eius omnia fecerunt. Cum pararet abitum, vxor eius grauida incidit in lethalem ægritudinem, paucisque diebus magnis doloribus afflicta, diem obit. Quæ non ſine mariti magno luctu ſepulta eſt illic magnifice & honorifice. Imperator mœſtus ac triſtis ob cariſſimam vxorem, quia ſolatium itineris & laborum omnium, ereptam, iter inſtitutum proſequitur, videbaturque ſibi ſolus iam, in tanto exercitu.
218 Peruenitque Piſas, ciuitatem Imperatoribus deditiſſimam, vbi nihil omittitur, quod poteſt ad magnificentiam excogitari in excipiendo Henrico. Omnes ex vrbe ordine procedunt obuiam, puellæ, pueri, virgines, adoleſcentuli, matronæ & viri diuerſis cantionibus, variis inſtrumentis muſicis vtuntur, vocant eum in cantionibus patrem patriæ, ſaluatorem, ſeruatorem. Inter hæc triſtior ſemper viſus eſt, nam amiſerat dulciſſimam coniugem, dimidiam ſui partem, quam pariter his frui decuit, aut etiam amplius, nam muliebris ſexus magis his capitur. Nec tamen ita vxoris morte doluit, vt eſſe ſe virum meminiſſe deſierit. Nam in rebus adminiſtrandis, in reſpondendo legatis, in cauſis diſcernendis, nullum doloris veſtigium omnino apparuit. Venerunt enim, dum Piſis eſſet, ad eum vndique legati magnis ex cauſis, quibus omnibus non minus prudenter quam iuſte reſpondit. Veniunt etiam Roma legati, vt inuitent & comitentur Romam, quare comitantibus eum legatis pontificiis, Viterbium peruenit, vbi quoque ante eius aduentum erant Guelphi; poſt eius vero aduentum adulabantur Gibelinis, & qui autores factionis in ea vrbe fuerant, fugiunt, alii, tacent, alii vt fidem facerent ſe fauere Imperatori, Guelphis maledicunt, eosque perſequuntur, vt ſolent leues homines in mutatione rerum facere. Viterbio diſcedentibus, Romamque verſus iter facientibus, veniunt obuiam, qui nunciant, in vrbe omnia ſeditionibus & armis turbulenta eſſe, certatim a partibus munitiones multa cæde occupari. Vrſinos, cum auxiliaribus Roberti regis Siciliæ copiis, Adriani molem, Capitolium, Ianiculum, omnesque tranſtiberinas munitiones, firmis præſidiis tenere, omninoque conſtituiſſe Roma excludere Henricum Imperatorem & Germanos: alteros vero Imperatoris fautores occupatos obtinere montes Cælium, Auentinum, & Quirinalem, aliaque breuiter omnia, præter quæ dicta ſunt, ab aduerſariis occupata. Inter has partes pugnabatur ſine intermiſſione de locis, paſſim per vrbem. Hæc cum primum Imperator audiuit, celeriter præmittit ſuæ parti expeditas cohortes aliquot, animarent & iuuarent ſuos in vrbe. Ipſe quoque feſtinat cum toto exercitu. Vbi venit, hoſtes animoſe opponunt ſe illi, vbicunque loci opportunitate putabant aliquid poſſe fieri a paucis aduerſus multos, tentabant fortunã, & non ſine plurimo ſanguine multæ committebantur pugnæ. Peruincunt tamen tandem Germani omnes difficultates, Romanis partis fauentis Imperatori adiuuantibus, Imperator per pontem Miluium & portam Flaminiam vrbem ingreſſus eſt, comitantibus eum multis proceribus Italiæ, & ciuitatum legatis. Eſtque glorioſe acceptus a multitudine populi. Sed voluntatem animi Papæ expectatam non inuenit, nam Pontifex mutarat animum, vbi videbat regem Robertum & alios cum Vrſinis coniunctos, quorum multi erant ſummi Pontificis amici, neceſſitudinibusque variis deuincti. Cum igitur in Baſilicam beati Petri veniſſet, coronationemque expectaret, rumor fuit, Pontificem cardinalibus interdixiſſe, ne coronam imponerent Imperatori. Quod primo Imperator non credebat, donec tandem tot concurrerint argumenta, quæ fidem faciebant, vt aperte videret, ſic Pontificem erga ſe animatum. Imperator de ea re miſit ad Papam nuncios, & egit cum eo expoſtulauitque multis. Vbi Papa intellexit magnum a Germanis periculum eſſe, niſi promiſſis ſatisfiat, quare coronatur & vngitur a cardinalibus, annuente Pontifice. Poſt coronationem, Tibur profectus, ibi Vrſinos in gratiam recepit, & cum aduerſariis compoſuit, pacem, vbicunque potuit, inter partes reformauit, iniuriarum immemor. Poſtea

Piſas

Piſas reuerſus, illic diutius manſit, quod in amiciſſima ciuitate tutiorem ſe putabat, quam in ſuſpectis, & furioſis factionibus vrbibus confuſis. Piſis igitur leges tulit de rebellium Imperatori pœnis, & qui ſint rebelles cenſendi. Item de ſupplicio reorum læſæ maieſtatis. Conuocauit etiam illuc Italiæ Principes paſſim, & tributum imperio debitum imperauit. Si qui non erant ſoluendo præteritorum tributorum, facilis remiſit de ſumma; ſed prædixit, ſe nullo modo in poſterum laturum, vt defraudetur imperium: neque enim ſuam ſe rem agere, ſed Rempublicam imperii. Piſas quibuſdam ædificiis exornauit, & priuilegiis donauit, antequam diſcederet, propter ſingularem eorum fidem erga omnes Germanos Imperatores. Blondus & Platina aliter de Henrici Imperatoris huius in vrbe Roma geſtis ſcribunt, quos, qui volet, poteſt legere. Imperator Piſis excedens, ducit exercitum Florentiam, vrbemque obſedit, & ædificauit arcem in imperiali monte, vbi caſtra quoque militaria muniuit. In eo tunc monte filio Friderici regis Siciliæ deſponſata eſt filia Henrici Imperatoris. Poſt ſponſalia iſta, & arcam ædificatam, premere vrbem magis inſtituit obſidione, erant autem Guelphorum in vrbe, ſi credimus autoribus, centum millia, qui quotidie eruptionibus factis impugnabant caſtra Cæſaris, & nonnunquam dimicabant tam atrociter, vt paucis diebus vrbanorum deſiderata ſint ſex millia, Cæſarianorum 1400. Vtrinque ferunt tandem deſperaſſe, Florentinos cogitaſſe de deditione, imperatorem arce in monte ſupra vrbem munita, & præſidiis idoneis illic relictis, exercitum Piſas reduxiſſe. Piſas deinde citauit regem Apuliæ Rupertum, quanquam non ignorabat, eum non venturum, cumque neque ipſe veniret, neque legatos ſuo nomine mitteret, iuridico ritu proceſſit aduerſus eum, condemnauitque eum crimine læſæ maieſtatis, ac proditionis, hoſtemque iudicauit imperii; & regnum eius dedit cuilibet occupanti. Romamque ad Pontificem de ea re miſit legatos, & petit a Pontifice, vt anathemate percutiat eum, quam primumque promulget latam excommunicationis ſententiam. Sed Pontifex moræ cauſas nectit, neque negat ſe facturum, neque aſſentitur, cumque vrgeret vehementius Imperator, detegit animum ſuum Pontifex erga Rupertum, Imperator videt facile ſe nullum excommunicationis fulmen extorquere poſſe aduerſus illum regem. Quam ob rem Imperator cum exercitu iter arripit in Apuliam, vocant eum vltro ciuitates pleræque, quæ audierant de condemnatione regis ſui, inprimis Neapolitanorum ciuium, multi ad eum ſcribunt, vt veniat. Nam rex imperioſius dominando, fere omnibus dederat dudum ante cauſas odii in ſe, nec mirum, quod oderunt plurimi hominem, qui humanas & diuinas contemnebat leges. In itinere habuit obuium elegans & amplum caſtrum, quod vocatur Bonconuentum, in eo caſtro propter feſtum diem, qui erat diuæ virgini ſacratus, per duos dies quieſcere, ibique ſacramentum corporis Chriſti ſumere. Aberat autem eo tempore epiſcopus Tridentinus, quo confeſſore, vt vocant, vtebatur: nam cum vicecancellario Romam miſerat ad Pontificem. Quare quidam monachus ordinis beati Dominici ſubornatus a Guelphis, qui in arce ea miſſam celebrabat, dedit Imperatori ſub ſpecie ſacramenti venenum. Imperatorem ſcribunt ſtatim præſens venenum ſenſiſſe, & intellexiſſe in ſacramento ſibi datum, adhibuiſſe remedia, ſed omnibus remediorum viribus veneni efficaciam prævaluiſſe. Poſt miſſam a monacho abſolutam, (nam ante finem miſſæ in ſacroſancto opere noluit impedire miniſtrum) fertur Imperator ad ſacrificum monachum dixiſſe, calicem vitæ inuertiſti mihi in mortem. Quare ô domine fuge celeriter. Nam ſi noſtri familiares & amici tuum nefandum ſcelus ſcierint, & tu comprehenſus fueris, raro & miſerabili aliquo mortis genere morieris. Igitur fuga ſerua hanc vitam, & precare Dominum, vt tibi ignoſcat, & age pœnitentiam, Dominus enim non vult mortem peccatoris, ſed vitam. Ego quidem, inquit, moriar iuxta voluntatem Domini; tu vas iræ Dei fuiſti, &c. Sic enim ſcribitur locutus ad ſcelus monachi. In eo loco ergo defunctus eſt Henricus Lucenburgenſis, Princeps optimus. Egreſſurus e Germania nullum

lum armorum genus æque in Italia timuit atque venenum. Male poſt huius Imperatoris mortem audiuit totus Prædicatorum ordo, vt ſunt hominum iudicia peruerſa, ſolent enim ſtulte propter paucos malos totum ordinem plerunque condemnare. Nec enim non potuere boni patres in eo ordine eſſe, etiamſi aliquot ſceleſti nebulones inter eos tecti locum habent. Prædicatorum ordo propter hominum iudicia mala, a Pontifice Romano literas acceperunt, illum fratrem innocentem fuiſſe, *(a)* ſic fertur, nihil hic aſſero. Corpus Imperatoris Piſas perlatum, illicque maximo luctu & magnificentia reuerentiaque plus quam regia, ſepultum eſt. Proceſſerat in propoſita expeditione contra Rupertum Fridericus rex Siciliæ & occuparat, dum Bonconuenti Henricus moratur, Rhegium vrbem, ibique conſtituit Henricum expectare, quo coniunctis copiis totam caperent Apuliam. Nec difficultas vlla fuiſſet, ita inclinabant omnium animi ad imperium & præcipue hoc Imperatore, qui tam bene audiebat vbique, etiam apud imperii hoſtes, erant autem Friderico magnæ difficultates poſt mortem Imperatoris, nam quanquam oderant omnes fere Rupertum, tamen Fridericum quoque ciuitates quædam nolebant. Fridericus, audita morte Imperatoris, cum eſſet in vrbe Rhegio, quam ceperat, ſtatim mittit ad primos duces poſt Imperatorem, petitque ſibi, ſi ipſi nolint pergere, dari quinque aut ſex millia Germanorum, vt non turpiter & cum magno periculo cogatur ab incepto deſiſtere; duces exercitus dicunt, ſe paratos in Germaniam redire, cæterum liberum faciunt, ſi qui velint auſpiciis
220 Friderici regis militate, illi eſſe paratum ſtipendium iuſtum. Sunt ergo inuenti ſex millia, qui manſerunt. Fridericus eas ciuitates ad ſe vocat, quæ Imperatori nunciarant, vt veniret. Iam erat Rupertus ita paratus, vt Imperatori ipſi ſe parem conſideret, habebat etiam Guelphos ſocios. Cum intelligeret Fridericus, vndique bellum contra ſe parari, eſſe in armis omnes eius regionis ciuitates, quas vocauerat ad ſe, Italiæ ciuitates non venire, cum hoſte communicare conſilia, a Ruperto rege aſſiduis nunciis & literis ſolicitari, colligi & inuehi intra munitiones frumenta, putauit ſibi non ceſſandum: quare, coacto exercitu, de improuiſo in fines Ruperti penitius contendit, & antequam illi arma capere aut conſulere, aut profugere valerent, magnam pecoris multitudinem, magnamque hominum cepit, depopulatis agris, vrbibus militibus diripiendas obiectis, in deditionem venire compulit, & factis, quæcunque videntur ad pacem firmandam facere, pergit, & omnibus neruis & viribus in bellum inſiſtit. Quare hoſtium conſilia quæ ſint, animo perpendit & circumſpicit, vt ſua ex eorum ratione inſtitueret. Nunquam enim quiſquam res adminiſtrabit in bello recte, niſi hoſtis conſilia & rationes cum ſuis conferat. Certo igitur perſpectis hoſtium conſiliis, ſperat tam temerarios & imprudentes eſſe, vt ad pugnam in harenas deſcendant. Sciebat enim, eos ſuis velle videri ſuperiores; & hoc ſtudio illis eſſe, certis argumentis collegerat. Quam ob rem, ſufficienti præſidio impedimentis relicto, aduerſus hoſtem ducit copias, & non longo interuallo intermiſſo, caſtrametatur. Erat inter Fridericum & hoſtes fluuius profundus & latus, altiſque ripis. Sciebat Fridericus autem, ſe in caſtris ſuis habere, qui omnia deferebant ad hoſtes, quicquid in exercitu palam dicebat, hoc enim ſatis expertus erat. Quare vt hoſtibus timoris ſui faceret ſuſpicionem, non modo caſtris muniendis conatus eſt, ſed palam ad omnes milites dixit, Quoniam hoſtium copiæ fortes & inſtructæ ſint, ſe non ſuorum militum vitam & ſuas fortunas prælio commiſſurum, ſed quam primum poſſit, vel noctu hinc a conſpectu hoſtis diſceſſurum, donec augeantur ſuæ copiæ. Hæc omnia audientes, qui fauebant hoſtibus, ſe clam ſubducunt, hoſtibuſque nunciant. Circa crepuſculum noctis ad ſe vocat omnes ordinibus præfectos, explicat illis rationem conſiliorum

ſuo-

(a) Has litteras innocentiæ ex veteri, vt ait, membrana authentica, quam ſeruant Fratres Prædicatores Verdunenſes, integras exhibuit *BALUTZIUS Tomo I. Miſcell. p. 162.* Adde *MART. DIFENBACH de vero mortis genere Henrici VII. ſect. II. §. V.*

ſuorum, iubet, vt parati ſint, ſi eueniat, quod ſperet, & quo magis credant hoſtes
ſe timeri, iubet ſuos magno ſtrepitu exire caſtris, vt videantur fugam parare, edu-
citque auerſos ab hoſtium caſtris. Hæc vbi hoſtes vident, putant Fridericum fu-
gere, nihilque amplius de timore eius dubitant, erumpunt ex caſtris hoſtes, ne
Friderici copiæ fuga elabantur illis ex manibus, & prædam ſibi oblatam permit-
tant abire. Propterea per præruptas ripas ſe præcipitant ad flumen & tranſeunt,
deinde per alteram fluminis ripam aſcendunt. Vbi Fridericus videt maiorem co-
piarum partem flumen tranſiſſe, & per prærupta loca magno labore, manibus &
pedibus quadrupedes aſcendere, cohortatur milites, inquiens, Habetis, commi-
litones, hoſtem in manibus veſtris, nunc veſtræ virtutis erit fortiter eos cædere,
nam veſtrum decem centum hoſtes ſine diſcrimine & labore cæderit. Impeditiſ-
ſimo loco enim eos videtis, modo ne ſinatis eos effugere ex manibus veſtris. Signa
ſimul cum his dictis in hoſtem vertit, milites in hærentes in ripa hoſtes impetum fa-
ciunt. Illi contra expectationem, quos perſequi & capere volebant, videntes in
ſe tanto impetu venire, ſtatim terga dant, fugientium alii occiduntur, alii lapidi-
bus obruuntur, magna pars in flumine ſuffocatur, nec exigua multitudo capitur.
Victis hoc modo, poſtridie poſt ſtragem veniunt legati quorundam ciuitatum, ſe
tradunt, rogant ne velit perdere eorum ſobolem & rura, quibus alantur, iugum
quoduis impoſitum ſe laturos promittunt. In gratiam recipit eos, ſed imperat ob-
ſides, imperat milites, quibus opus erat ad reliqua, quæ habebat in animo perficien-
da. Ruperto victo in hunc modum, Papa componit eos fœderis conditionibus,
quas prudens prætereo, nec enim eſt huius inſtituti aliena omnia perſtringere. Cle-
mens quintus celebrauit Viennæ in Burgundia concilium anno milleſimo trecen- 1311
teſimo vndecimo, in quo fuerunt omnes Germaniæ & Galliæ epiſcopi & abbates.
Rex Galliæ autem autor erat conuocandi eius concilii, vt Bonifacii Pontificis me-
moriam obliteraret: conabatur enim probare, eum non legitimum Pontificem
fuiſſe, ſed hæreticum. Nam Bonifacius eum excommunicauerat. Sed epiſcopi
& prælati alii ex Germania nolebant conſentire, ſciebant enim, vnde eſſent iſtæ la- 221
chrymæ, ex Gallis enim quidam adulabantur regi. Et Pontifex in hoc erat, vt
Bonifacius iudicaretur hæreticus. Sed concilium, hoc eſt concilii maior pars,
declarauit Bonifacium catholicum Pontificem fuiſſe. Decretum tamen eſt in eo
concilio, vt Bonifacii Pontificis execratio & iudicium de rege Gallorum, nec regi
nec hæredibus eius nocerent. Gallus etſi multo plura expectaret de eo concilio
(nam Pontificem ſuarum partium eſſe ſciebat, & aduerſus mortuum Bonifacium,
quicquid optaret, facturum, & ſui regni prælatos eccleſiarum nihil auſuros ſciebat)
tamen tandem putabat ſecum bene actum, quod conſtitutum erat, nihil illi debere
nocere Pontificis Bonifacii ſententiam. Nam vix obtinuere, qui impenſius
regi fauebant, vt in hoc Germani prælati
conſentirent.

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS QVARTVS.

POſt mortem Henrici Lucenburgenſis, Imperatoris Romanorum, conuenerunt imperii electores Principes Francofurdiæ. Eratque magna inter eos de Imperatore eligendo diſſenſio, alii aliis cauſis, ad alium eligendum mouebantur. Fridericus, Albertus, & Lupoldus, Auſtriaci Principes, ambiebant imperium, habebant autem ſibi ſtudentes Rudolpbum & Ludouicum, duces Bauariæ. Vehementer vero reſiſtebant Auſtriacis rex Boëmiæ, epiſcopi Treuerenſis, & Moguntinenſis. Cum ii viderent futurum, vt eligeretur Fridericus Auſtriacus, multa aduerſus eum conati ſunt, tandem cum nihil promouerent, quem volebant ipſi, nec impedire Fridericum poſſent, Ludouicum ducem Bauariæ eligebant, quem prius a Friderico alienarant, adiunxerunt autem ſibi & legatum Marchionis Brandenburgenſis, vt etiam ſuffragium ſuum tulerit Bauaro, quanquam aliud a Principe ſuo in mandatis habuerat. *(a)* Quare a rege Boëmiæ, archiepiſcopo Moguntinenſi & Treuerenſi, Marchioniſque legato electus eſt Ludouicus, dux Bauariæ. Fridericum Auſtriacum vero elegerunt Palatinus Rheni, archiepiſcopus Colonienſis, Ludolphus dux Bauariæ, Ludouici frater, & Rudolphus dux Saxoniæ. Erat magna diſcordia & ſimultas inter illos Principes, diſcedit vterque Francofurdia, Ludouicus Bauarus cum ſuis in Oppenheim, Fridericus Auſtriacus Heidelbergam ſe confert. Ibique hoſtilibus animis alter aduerſus alterum parat bellum. Pollicitationibus & donis amicos & ſocios comparant, potiſſimum vero Pontificem ſibi conciliare ſtudent. Inuicem item ſtruunt inſidias. Heidelbergæ militem quendam ſubornarunt, vt iret in Oppenheim, abſcondens paruam baliſtam ſub chlamyde, & obſeruata temporis opportunitate, ſagitta veneno infecta interficerent Ludouicum. Sed aliter Deo viſum eſt: monitus enim eſt a quodam ex Heidelberga. Venit igitur poſtridie poſt admonitionem miles Oppenheim, ſimulat ſe Ludouico fauere, cupere ſub auſpiciis eius militare, comprehenſus ſub pallio habuit baliſtam. Ludouicus iubet ex illo extorquere, quis iuſſerit, quid datum promiſſumue ſit illi, omnia homo confitetur. Ludouicus hunc latronem diu ſecum duxit ligatum biga, partim loco ſpectaculi, partim ne aduerſarii poſſent ſictum fuiſſe a Ludouico, ut Friderico inuidiam faceret, & innocentem ſupplicio affeciſſe. Poſtquam vero ſatis cognitum arbitratus eſt (nam omnibus per Germaniam hanc fraudem & flagitium notum voluit) tandem ad caudam equi imperauit ligare, & per ciuitatem trahere, & deinde rota membra frangere, poſtremo in quatuor partes ſecare. Ludouicus eo tempore poſt electionem, Aquisgranum profectus eſt, illicque ab archiepiſcopis Moguntinenſi & Treuerenſi vnctus & coronatus in regem Romanorum. Antequam electus fuerat in Imperatorem, hic Ludouicus fuit homo rerum negligens, & prodigalitate luxuque ſuum pene totum perdiderat patrimonium. Nam aluit magnum hominum inutilium numerum, in largiendo facultatum nullam rationem habuit. Quare quum videret illi defuturum, cenſuit quærendam vxorem, quæ amplam dotem afferret. Ea eſt enim compendioſa ad diuitias & opes uia. In ducenda

(a) Falſum hoc eſſe, atque ipſum potius Waldemanum Electorem interfuiſſe electioni, demonſtraui in Syntagmate Hiſt. Germ. *diſſ. XXVI. §. V.*

cenda igitur vxore non reſpexit genus formamue, ſed pecuniam; igitur duxit comitis cuiuſpiam non admodum nobilis, ſed pecunioſiſſimi filiam, quæ attulit ad Ludouicum ampliſſimam dotem. Verum ea obiit ſine prole: quare maior dotis pars reddenda fuit iis, qui dederant. Hac mortua, duxit filiam ducis Poloniæ, quæ quoque non paruam ad eum dotem attulit. Hæc prima fecit illum parentem, genuit enim ex illo duos filios, nomine Ludouicum & Stephanum. Hæc quoque vita breui defuncta eſt. Duxit non diu poſt huius vxoris mortem, aliam, filiam comitis Flandriæ. Ex hac genuit quatuor filios, Guilielmum, Ludouicum Romanum, Albertum, & Othonem. Non ignoro alios aliter de his tradere, inter quos eſt Abbas de Spanheim. Mihi, quæ dixi, probabiliora videntur, cuique ſuum relinquo iudicium. Certum hoc eſt, habuiſſe plures vxores & filios.

Fridericus (a) poſt coronationem coronatus eſt Bunnæ. Nam Aquiſgranum iurarat Ludouico fidelitatem. Inferior Germania vſque ad Argentinam iurauit Ludouico, neque Fridericum Imperatorem agnoſcere volebant inferioris Germaniæ ciuitates. Sueuiæ quoque magna pars & Franconiæ receperunt Ludouicum in regem. Vlma Fridericum regem agnouit. Præter Soludurum & Bernam, omnes imperiales Heluetiæ ciuitates Fridericum receperunt. Argentina quoque Fridericum Imperatorem agnouit. Qualis facies Germaniæ fuerit in ſchiſmate illo duorum electorum Imperatorum, diſſentientibus ita Principibus & ciuitatibus, facile eſt coniectura aſſequi. Partes illæ, vt eſt natura humani ingenii, non poſſunt non mutuo ſe odire, ex quo odio vicinorum Principum & ciuitatum plurima eueniunt mortalibus incommoda, ſi etiam res, vt tandem conſueuit quoque fieri, non veniret ad arma: alii enim aliis, quæ poſſunt, præripiunt, & ob odium inuidiamque impediunt alii aliorum commoda, etiam abſque ſuo commodo, imo nonnunquam maximo ſuo incommodo. In hunc modum diuiſa Germania duobus Principibus, vbique bella exoriuntur, & bellorum rumores caritatem annonæ faciunt, nam Principes, & ciuitates timentes bellum, etiam aliquando nunquam futurum, conuehunt frumenta intra munitiones, dumque ita timent & ſperant, affectibuſque animalibus ſeruiunt principes, eſuriunt multi pauperes. Aliquanto igitur tempore neuter alteri mouet bellum, neuter enim voluit cauſa bellorum & malorũ, quæ bellũ neceſſario conſequuntur, videri. Tandem Fridericus, videns aduerſarium ſuum potentiorem, & animos ad maiorem partem, vbi ſe tutiores iudicant, inclinari, fidens ſuorum virtute (qui erant ab Argentina vſque ad Solodurum, & a Lucerna Conſtantiam vſque, a Conſtantia vſque ad Vlmam. In quibus regionibus etiam noſtra ætate milites palmam ferunt. Nec fere vllus Princeps hodie aliquid feliciter in bello gerit, qui non habet ex illis aliquibus, quos dixi, locis copias) contrahit copias, vt illas vrbes ſuis adiiceret, quæ proximæ erant. Quam ob rem Eslingen obſidet. Sed non ſatis ad expugnandas vrbes paratus, poſt vnum menſem obſidionem ſoluit, & quæ vidit illi defuiſſe in oppugnationibus, comparat, ſequentique anno rurſum ad obſidendam redit, & magnis conatibus & viribus impugnat: ſed oppidani etiam ſe interim parauerant, quoniam etiam in prima obſidione poterant diſcere, quæ ſibi vſui eſſe poſſent in propugnationibus. Fridericus autem ſolum cogitarat, quid ſibi defuiſſet ad capiendam vrbem, vt erat in priore obſidione, nec ſatis attulit virium, quoniam ad munitiones & præſidia multa per id temporis, quo abfuit, interuallum adiecerant. Cum igitur pertinaciter & fortiter ſine intermiſſione nocteſque dieſque impugnaret Eslingenſes, emiſſo clanculum noctu nuncio, ſignificarunt Ludouico, niſi cito veniret cum exercitu, ſe obſidionem non poſſe ferre. Nec agi de ſola Eslinga, ſi enim aliæ viderint, nullam ſpem eſſe in auxilio Ludouici, ſponte ſua acceſſuros ad Fridericum. Conſtituunt illi diem, ante quem ſi non veniat, ſe pacem petituros, & fœdus inituros cum Friderico. Ludouicus intelligens defectionis multarum ciuitatum periculum, etiamſi non

(a) Sic etiam editio Baſileenſis, legendum tamen potius videtur: *Poſt electionem.*

non admonuiſſent eum Eslingenſes per nuncium, quanquam alias occupatiſſimus,
coacto exercitu, acceptis quoque copiis ex Boëmia a rege, feſtinat ad Eslingam li-
berandam. Certior factus de aduentu eius Fridericus, infeſtis ſignis & acie inſtru-
cta illi obuiam it, & in loco æquo iuxta Necharum pugnam ineunt, vix vnquam
vſquam pugnatum eſt pertinacioribus animis. Imperatores ipſi periculoſe pugna-
bant, milites in conſpectu Imperatorum fortiſſime dimicabant. Pugnatum ferunt
vſque in atram noctem, itaque diſceſſum, vt neuter iure victoriam ſibi arrogare po-
tuerit: quanquã multo maior multitudo ex Ludouici copiis occubuerit, quã Frideri-
223 ci, nec ſic ex hoc prælio obſidione liberata Eslinga, ſed poſt præliũ viſum eſt Ludo-
uico hoſtem auocare ab vrbis obſidione ad ſua defendenda, quod ſane ſalubre Lu-
douico conſilium fuit. Argentinenſes quoque deſciuerunt a Friderico ad Ludo-
uicum, qui eis priuilegia noua dedit, & vetera confirmauit. Eo tempore, videns
fratrem ſuum laborare Lupoldus, dux Auſtriæ, exercitu congregato proficiſcitur,
Spiram obſeſſurus. Cui cum pararet occurrere Ludouicus, adiungit ſe cum ſuis
copiis Fridericus. Quod vbi animaduertit Ludouicus, mutat ſententiam, neque
potuit adduci, vt congrederetur cum ambobus fratribus, dictitans, eſſe inuictum
quiddam, diuina naturæ lege quadam fratrum concordiam. Quare omnino con-
ſtituit rem nullo modo committere prælio, aliiſque vtebatur bellandi rationibus;
nec tamen innotuit vulgo Ludouicum cum Friderico congredi non audere, nam
hoc tam aſtute potuit diſſimulare, etiam magno ſuo commodo, vt putarint, Fride-
ricum premi & prouocari. Semper enim tranſtulit bellum a ſuis ad Friderici ſub-
iectos. Duxit quoque exercitum in Bauariam, aduerſus Rudolphum fratrem ſu-
um, quoniam, vt diximus, fouebat Friderici partes. Deſtinabat interea alio loco
Fridericum, ne poſſet Rudolpho ſuccurrere. Cum igitur in Bauariam perueniſ-
ſet inexpectatus hoſtis, Rudolphum inuenit imparatum, & aduentu eius territæ vr-
bes & arces, cum nullum viderent præſens auxilium, dederunt ſe, eiectuſque eſt
cum tota ſua familia Rudolphus. Confugit autem ad ducem Auſtriæ, ſpe ſuſpen-
ſus eſt, Fridericum breui eum reducturum in ſuum ducatum: ſed vana fuit ſpes,
Friderico enim negotia grauiora & magis vrgentia inciderunt, ex quibus ante quam
ſe extricauit Fridericus, defunctus eſt vita Rudolphus dux. Poſt mortem Rudol-
phi, reddidit Ludouicus ducatum vxori & liberis eius, ſed nihilominus manſit do-
minus Bauarorum. Tutorem enim ſeipſum liberorum fratris ſui fecit. His tem-
poribus multæ calamitates oppreſſerunt Germaniam, caritas, vt dixi, & per o-
mnes vias latrocinia erant. Et paſſim exurebantur villæ ruſticæ & toti pagi. Cuius
enim Principum populus pluribus malis afficiebatur, ab eo plures quotidie defe-
cerant, propterea clam & palam certabant in inferendis iniuriis. Et eo deuenerat
tandem res, vt cum nuſquam vllum iter tutum eſſet, ciuitates vicinæ per Germani-
am conuenerint, & egerint de cuſtodiendis viis, & per milites pedites & equites
ſuis ſtipendiis conductos, vias cuſtodierint, latronibus captis & ſuſpenſis, aut ſal-
tem abactis. Hanc ob cauſam tunc temporis Argentina, Spira, Wormatia, Mo-
guntia fœdere coierunt, & communibus impenſis conduxerunt equites & pedites,
qui vias tectas reddiderunt & ſeruarunt. Nam negotiationes, quibus creſcunt
ciuitates, iam totæ propter infeſta itinera ceſſabant. Quum primum audiuit Ludo-
uicus, eſſe Pontificem electum (nam vacarat ſedes Romana poſt mortem Clemen-
tis quinti, perpetuum biennium) mittit Romam legatos cum muneribus & pro-
miſſis ampliſſimis, confirmationem petens a Ioanne 22. Pontifice maximo: Pon-
tifex vero cauſis redditis, recuſauit. Quod vbi audiuit Fridericus, negatum ad-
uerſario, Pontificemque parum æquum Ludouico, ob delicta quædam, mittit
ſtatim Romam legatos, ſubiiciens ſe & ſuum imperium ſanctæ ſedi apoſtolicæ, iu-
raturumque pollicetur, ſe nunquam a ſententia Pontificis diſceſſurum. Pontifex
non negat illi confirmationem, ſed differt, neſcio quam ob cauſam. Rediere lega-
ti, bonam ſpem afferunt de confirmatione, ſed certi nihil. Tempore hoc, quod
1294 fuit annus milleſimus ducenteſimus nonageſimus quartus, fuit tanta ſiccitas per
æſta-

æſtatem, vt alioqui perennes fontes & flumina exaruerint. Fœni ſecuta eſt tanta
caritas, vt magnam pecoris partem mactare paſſim coacti ſint, & in plerisque lo-
cis, ob paſcuorum inopiam ſtramina eis obiecerint. Nam exaruerant & folia in
arboribus. Vinoſiſſimum eo anno creuit vinum, & bonitatis eximiæ frumen-
tum, nec ita carum factum eſt frumentum. Cauſa fuit terra bene caloribus ſolis
fermentata, quæ in proximum ſequentem annum ampliſſimam pollicebatur ſpem.
Neque fefellit ea expectatio: nam proximum poſt annum fœcundiſſimum ferunt
fuiſſe, in eo anno multum vini effuſum eſt, quod vaſa non poterant capere; fru-
mentum item plurimum perierat, quod metu bellorum ſeruatum erat, abiecta-
que eſt eo anno in ſterquilinia magna frumenti copia, nouum enim reponebant.
Adhuc autem per Germaniam erant ſeditiones, latrocinia, bella, miſereque vexa-
batur multis modis Germania, nec erat, qui opem ferret. Cum boc intelligerent
quidam cordati Principes & ciuitates, inter ſe fœdera fecerunt, vt coniuncti tran-
quillam agere poſſent vitam. Ludouico Bauaro & Friderico Auſtriaco ita omnia 224
tumultibus miſcentibus, non ſolum Germania, ſed & Italia, Gallia, aliæque na-
tiones, ſeditionibus & factionibus turbantur, & grauibus bellis affliguntur; in pri-
mis vero Italia laborat variis ſeditionibus. Ioannes Papa etiam, cum videret Im-
peratores duos propter diſcordiam non modo non tantum poſſe, quantum vnus
in imperio promouendo & defendendo valeret, ſed etiam imperium diſcordia il-
lorum dilabi, putauit occaſionem ſe habere ſuos iuuandi & prouehendi ex impe-
rii bonis. Quare, quæcunque potuit ſibi vendicare de imperio per Italiam, fecit.
Deditque exemplum aliis idem faciendi. Nam quemadmodum ſoleat vulgus de
maioribus exemplum bene aut male faciendi ſumere, neminem latet. Erant tamen
in Latio Gibelini multi, qui fœdere ſe coniunxerunt, fortiterque reſtiterunt ad-
uerſariis. Cum vero viderent, ſe non poſſe pares eſſe diutius Guelphorum poten-
tiæ & multitudini, miſerunt in Germaniam ad Ludouicum legatos, vt ipſe veni-
ret, aut ſaltem auxiliares copias ex Germania mitteret, alioqui actum eſſe, nunci-
ant, de imperio in Italia. Ludouicus reſpondet legatis, ſe propediem venturum,
nondum hoſtem prorſus deletum in Germania. Studuit enim videri ſe extra pericu-
lum eſſe, & vehementer gaudebat, quod Gibelini Itali ad ſe veniſſent, exiſtimabat
enim, ſe iam ſolum Imperatorem receptum per Italiam. Sed Gibelini propterea
potius ad Ludouicum miſerant legatos, quod ſciebant, ſimultates eſſe inter eum &
Pontificem. Ludouicus miſit cum legatis partem copiarum in auxilium Gibelinis,
ſimulans ſe illis carere poſſe, nihil enim periculi a Friderico, propter quod opus ſit
maioribus copiis. Sed quum primum abierunt legati, reparat exercitum: nam
tum maxime neceſſariæ fuerunt illi magnæ copiæ, principes enim multi per Ger-
maniam maxime eccleſiaſtici, vbi audiuerunt, quod Pontifex Romanus confir-
mationem negarat Ludouico, & quas ob cauſas negarat; Fridericum vero confir-
mare potius diſtuliſſe, quam recuſaſſe Pontificem, inclinabant animos ad Frideri-
cum, reſpicereque ad eum incipiebant, quos Ludouicus putauit ſibi fideliſſimos eſſe.
Nam ita tum habebat Germania, vt nulli dubium eſſet, fore Imperatorem, quem
approbaturus eſſet Pontifex Romanus. In Italia Gibelini multas vrbes capiunt, o-
pera Germanorum, & aliquot præliis victores diſceſſerunt. Pontifex aduerſus
vrbes in fide erga imperium obdurantes, inter quas fuit Mediolanum, Placentia
item, aliæque multæ, execrationibus fulminauit. Hoc bello quot vrbes obſeſſæ,
quæ captæ, quoties pugnatum, quoties Gibelini victi, quotiesque victores fuerint,
longum eſſet enarrare, & non noſtri inſtituti proprie, quanquam Germanus miles
magna rerum tum in Italia geſtarum pars fuerit. Cum Ioannes Pontifex animad-
uertit, Gibelinos ſæpius vincere, & expugnare munitas vrbes, fretos militibus
Germanis a Ludouico miſſis, operæ pretium & neceſſarium exiſtimauit, ad Fride-
ricum mittere legatos, vt mittat ſibi auxilium, promittitque per legatos, ſe eum
confirmaturum, ſi iam præſentem opem adferat aduerſus hoſtes eccleſiæ, & viciſ-
ſim ſe ipſi auxilio futurum aduerſus hoſtes ſuos. Addunt ſimul legati, quam fa-

cilis via ſit hæc ad ſuperandum hoſtem ſuum Ludouicum, pontificia enim autori-
tate ex tota Germania facillime poſſe Papam, ſi velit, eiicere Ludouicum. Præmia
inſuper addit vitæ æternæ, plenariam nimirum indulgentiam omnium peccato-
rum. Et fratrem eius, qui erat ſacris initiatus, pollicetur Pontifex, ſe ad archiepi-
ſcopatum Moguntinum promoturum. Fridericus, etſi non fideret pontificiis
promiſſis, intelligeretque, quicquid Papa faciebat, contra imperium eſſe, & iam
ſe in neceſſitate vocari, alias Pontificem malle alium Imperatorem, cui pontificia
ſedes magis curæ eſſet quam imperium, aut omnino nullum, nam non obſcurum
erat, quantopere fouerat illud diſſidium duorum Imperatorum, vt nullus eſſet Im-
perator: tamen omnino cenſuit mittendos, ne dominus in Italia factus Ludouicus,
aut cogeret hunc Papam Ioannem ad ſe confirmandum, aut hoc a pontificatu de-
turbato, alium ſubſtitueret, a quo confirmationem electionis ſuæ acciperet. To-
ta enim Germania intenta in Romanam ſedem erat, plurimi nanque expectabant
confirmationem, interea neutri adhærere volebat. Tantæ Romanæ ſedis autorita-
tas & religio erat apud pleroſque, vt non iudicarent, nec appellandum cenſerent
Imperatorem, niſi prius vnctus & coronatus confirmatusq; eſſet per apoſtolicum
aut per apoſtolicos legatos. Et ſi qui erant, apud quos non tantam autoritatem habe-
bat ſedes Romana; tamen confirmationem expectabant, ſcientes fore Imperatorem,
225 quem Romanus Papa eſſet approbaturus; malebat autem quiſque prudentior da-
re nomen ſuum Imperatori, quem ſuperiorem futurum videbat. Quare miſit
auxilia Pontifici. Erant præter peditatum, equitum duo millia. Simulque pe-
tiit, vt excommunicationis ſententiam in Ludouicum hoſtem ſuum per Germa-
niam promulgaret, ſic enim futurum, vt breui poſſit maiores mittere copias. Gi-
belini vbi audiuerunt, Fridericum auxilia Germanorum miſiſſe Pontifici, ſtatim
mittunt ad Fridericum legatos, qui illi expoſuerunt dilucidiſſime, quo pacto con-
tra ſeipſum & imperium mitteret auxilia, nam milite Germano fretum Pontificem
occupaturum omnia in Latio, quæ imperii ſint. Eſſe enim in Longobardia mul-
tas ciuitates, quæ in fide perſeuerent, quas Romanus Pontifex debellaturus ſit. Et
ex Hetruria Gibelinos, id eſt fideles imperii electuros, ſicque omnes ciuitates &
Principes imperiales iudicaturos, quod Fridericus imperium cupiat perditum,
propterea que vt hoſtem imperii auerſuros. Et futurum, vt Italia tota ſubiiciatur
Pontificis ditioni, vt neque Fridericus, neque alius quiſquam ex poſteris Germa-
nis poſſit ire Romam, illicque coronari. Promittunt autem illi obedientiam de-
bitam, vt iubeat exercitum, quem Pontifici miſerat, reuerti in Germaniam. Qua-
re dubius animi ignorat, quid factu optimum ſit, Fridericus, obſequi ne Pontifici,
vt conſequatur confirmationem, a qua pendebat totum imperium, an Reipubli-
cæ conſulere & reducere exercitum. Propter hanc rem, conuocatis omnibus,
qui illi a conſiliis erant, deliberauit cum ipſis. Cum igitur omnia diſcuterent dili-
genter, tandem placuit reuocare quam primum exercitum, ne Fridericus aliena-
ret a ſe omnes imperii amicos, cenſereturque hoſtis imperii, qui non cuperet ad-
miniſtrare res imperii, ſed perdere, prodere imperium. Quare ſcribit Frideri-
cus ad fratrem ſuum Henricum (nam illum cum copiis miſerat in eam expeditio-
nem) iubetque eum in Germaniam redire, accepta occaſione, quamcunque tem-
pus, locus, res, perſonæue darent. Henricus igitur, ne videretur a fratre reuo-
catus, alienaretque pontificios ab eo, petit quaſdam vrbes ab eis, ſi velint, vt una
ferat commune periculum in ſeruandis & recipiendis illis, ſe enim velle ſibi pecu-
lium parare, ſua nihil referre, quod frater Pontifici cupiat ſeruire & promiſerit auxi-
lium, ſe duce, ſuiſque magna ex parte ſtipendiis illos ſecum ex Germania veniſſe,
minatur ergo ſe reducturum copias, niſi concedant illi dominium vrbium inſigni-
um, quas nominauit, quaſque ſciebat non daturos. Pontificii magna promittunt,
vt maneat, ſtipendium duci & militibus pollicentur amplum. Dux anſa arrepta
diſcedit, conantur illi obſtruere viam reditus, ſed perrumpit obſtructiones, &
facile fuit Gibelinis non obſtantibus, illi enim ſciebant abitus cauſas. Pontifex
mit-

mittit ad Fridericum legatum, accuſatque Henricum germanum eius, & queritur ſe deſeri contra fidem. Fridericus, quia animaduertit ſe ſuſpectum Papæ, mittit Romam oratores ocyſſime, vt ſe excuſaret, ne Pontifex iratus excommunicationibus in eum fulminaret. Et in gratiam Pontificis interpoſuit ſe, vt induciæ ſint factæ inter Gibelinos & Guelphos, ne Pontifex per totam Eccleſiam quereretur, ſe a Friderico proditum, nam fama erat, & probabilis omnino, Fridericum ita voluiſſe Pontificem perdere. Induciæ autem illæ non diu a partibus ſeruatæ ſunt, Gibelini enim ſolum ex precibus Friderici conſenſerant, nam ſatis erat Friderico, pacem ſemel eſſe factam poſt diſceſſum ſuarum copiarum, vt amoueret a ſe proditionis & perfidiæ ſuſpicionem, nihil mouebatur non eſſe ſeruatas, quemadmodum illi promiſerant: imo Gibelinos non potuiſſe adduci, vt conſentirent, niſi hac ſpe, quod ſciebant Guelphos, qui erant eorum animi impotentes, aliquid breui contra induciarum ius priores facere, vt in propoſito liceret Gibelinis (qui ſecum multos Germanos habebant) pergere, dum fauerent omnia illis. Quid poſtea inter illos geſtum ſit, prudens prætereo, reuerſus in Germaniam. Anno poſt natiuitatem Christi 1323, erant per Germaniam omnium animi ſuſpenſi expectatione duorum Imperatorum. Præuidebantque multi non fore tranquillum ſtatum, donec alter alterum magno quoque prælio ſuperaret, & aut caperet, aut alioqui totum frangeret. Nam vt ſe res vtriuſque habebant, ſine multo ſanguine non poterant componi, niſi Deus mirabiliter voluiſſet prohibere. 1323

Prædicto igitur anno, cum vterque per totum ver & æſtatem ſe præparaſſet aduerſus alterum, Fridericus & frater eius Henricus ad copias ſuas coniunctis præſidiis ex Vngaria miſſis, inuadunt Bauariam hoſtiliter autumno, & primum omnia, quæ in agris erant, depopulantur, & vrbium quaſdam, quæ in fide conſtanter obdurabant, aut expugnatas diripiunt, aut in deditionem acceptas grauiſſimis exactionibus totas exhauriunt: magnamque partem ducatus Bauarici breuiſſimo temporis ſpacio per hoſtilem vaſtationem perdunt. Vngari enim maxime cum omnes Germanos, tum præcipue vicinos ſuos Bauaros odio proſequebantur, vt fieri conſueuit inter vicinas gentes, quæ bellum inter ſe aliquando gerere ſolent. Tranſmitti enim ſolet odium per longa annorum ſpacia ad poſteros. Niſi ergo Ludouicus impiger ſtrenue occurriſſet illis, actum erat de tota Bauaria, celeritate igitur opus eſſe videns, & ne tota Bauaria perderetur, & ne Sueui coniungerent ſe Friderico ante congreſſum, feſtinat Ludovicus; habebat ergo ſuos quoque paratos, aderat illi rex Boëmiæ magna cum multitudine Boëmorum, aderat cum illo in caſtris reuerendiſſimus archiepiſcopus Treuerenſis, vir ad bellum natus. Aderant item multi comites & Barones, cum his occurrit obuiam Friderico, cumque vterque exercitus diſtarent medium Germanicum miliare, ſeu circiter paſſuum duo millia, Fridericuſque expectaret Ludolphum fratrem ſuum, ex Sueuia adducentem copias, in quibus, vt par erat, præcipuam ponebat ſpem. Ludouicus prouocare non deſinit Auſtriacos, Fridericus nimium animi & iræ habens aduerſus quorundam ſuorum prudentum virorum conſilia, congredi ſtatuit, ceſſante adhuc in Sueuia fratre Lupoldo. In conſpectum ducit Ludouico exercitum pugnandi cupidiſſimum, vtrinque adhortatis ſuis, concurrunt aciebus inſtructis, fit atrociſſima pugna, ſcribunt pugnatum duodecim continuas horas, nec facile eſt relatu, a qua parte plures ceciderint. Vtrinque fere quinque millia equitum occubuerunt. Peditum occiſorum numerum alii alium ſcribunt, magnum fuiſſe licet colligere ex equitibus deſideratis. Auſtriacus numero fuit multum inferior, propterea quod nondum frater cum Sueuis venerat. Poſt ſolis occaſum pugnantes fortiter capiuntur, Fridericus electus Imperator & frater eius, duces Auſtriæ, multique cum eis proceres. Quos cum captos viderunt ad raritatem redacti milites, fuga ſalutem quærunt, pauci non vulnerati ex fugientibus fuerunt. Dux Sueuiæ Lupoldus cum electiſſimis & fortiſſimis ex Sueuia copiis iam ingreſſus erat iter, bona ſpe plenus, cum clades illa nunciatur ei, fratres eius ambos captos, exerci- 1326

ercitum pene totum extinctum, paucos per noctis tenebras elapſos. Quo nuncio homo nihil niſi optima & proſperrima ſperans, quantopere perculſus ſit, facilius cogitari quam dici poteſt. Quare magno animi dolore rediit domum. Copiarum alacritas repente commutata eſt in demiſſam triſtitiam. Reuerſi igitur ſunt domum. Poſt prælium, qui affuerant pugnæ, omnes vno ore, etiam hoſtes Friderici, ferebant, ſi affuiſſent Sueui, longe viciſſet Fridericus. Sed fatis, vt diximus, placuit. Henricus, dux Auſtriæ, captus a rege Boëmiæ abducitur in Boëmiam, ibique diligenti cuſtodiæ mancipatur. Fridericus Imperator electus in caſtro Trinſneck *(a)* in carcere perpetuum triennium ſeruatur. Lupoldus, frater Friderici, omnia ſua poſthabuit fraternæ caritati, currit Romam ad Pontificem, illique exponit Ludouici animum erga Pontificem & eccleſiaſticos homines, qualis tyrannus futurus ſit, prædicat, vt Pontifex in tempore conatibus eius reſiſtat, admonet, & deliberando de fratre multa cum Papa agit. Currit etiam mox in Gallias ad regem. Rex Galliæ, ſiue miſeratus Auſtriacorum grauiſſimos caſus & clades, ſiue alioqui odio habens Ludouicum Imperatorem, ſiue inuidia adductus, omni ſtudio conatur Auſtriacos iuuare, de ea re cum Pontifice tractat multa in rem ducum Auſtriæ contra Ludouicum. Quam ob rem Auinione in congregata epiſcoporum & cardinalium ſynodo non exigua, Pontifex excommunicationis ſententiam fert aduerſus Ludouicum Imperatorem, cauſaſque addidit in Bulla aduerſus Ludouicum, quod ſchiſmaticos & hæreticos iuuiſſet, & quotidie auxilio eſſet eccleſiæ rebellibus. Excommunicatos etiam pronunciat omnes, qui non diſcedant ab ipſo, quique in ſacris illi miniſtrant, eos priuat dignitatis officio & ſacerdotiis. Mittit ad omnes Germaniæ epiſcopos Bullæ in Ludouicum editæ exemplaria, mandatque ſub priuationis officii & epiſcopatuum pœna, vt quam primum promulgeant excommunicationis latam ſententiam in Ludouicum, & omnes, qui eius partes fouere pergant. Ludouicus, animaduertens Principes Germaniæ pleroſque audituros autoritatem eccleſiæ, præcipue eccleſiaſticos, conuocatis, ante Bullæ promulgationem paſſim factam, Principibus, excuſat ſe, cauſas odii pontificiorum nullas eſſe docet, quam quod imperium nitatur contra Pa-
227 pæ conatus tueri, quodque miſſa a ſe ſint Gibelinis auxilia aduerſus Guelphos, imperii hoſtes. Itaque ſuum officium faciendo, Papam a ſe alienaſſe. Rogatque & adhortatur Principes, vt imperii dignitatem & ſuam libertatem velint defendere. Italos inuitos ſemper tuliſſe iugum Imperatorum Germanorum, declarat, exempla multorum Pontificum & Imperatorum profert. In illis igitur comitiis vbi intelligit ſanctiorem autoritatem pontificiam eſſe, altiusque radices egiſſe in cordibus Principum, quam vt conuelli queat, appellat ad concilium generale, & ad Pontificem male informatum melius informandum. Miſitque ſtatim Romam legatos epiſcopos Germanos, quos potiſſimum arbitrabatur Pontifici caros, quibus in mandatis dedit, vt Pontifici promitterent, non modo non aduerſarium Ludouicum eccleſiæ fore, ſed patronum & defenſorem. Legati vbi peruenerunt ad Papam, exponunt mandata, quæ habebant a Cæſare, excuſant eum, quantum fieri poteſt. Promittunt multa bona Pontifici de hoc Ludouico. Papa reſpondet, quomodocunque res ſe habeat, non licere Imperatorem agere, & nomine hoc appellari, niſi ſit prius poſt electionem confirmatus, ſtatuitque illi diem, ante quem debeat nomen & adminiſtrationem imperii deponere, & Romam venire ad excuſandum ſe, & ſatisfaciendum pro delictis. Ludouico vero non eſt viſum conſilium eſſe, Romam priuatum ire, irato in ſe Pontifice, præſertim ſine copiis armatis. Vbi ergo Ludouicus neque imperium abdicat, neque Romam adit, Pontifex fulminibus anathematum excommunicationumque aduerſus Ludouicum, & illi adhærentes, procedit, vt eorum dictionibus vtar. Ludouicus appellauit. Iſti proceſſus Romanæ ſedis erant tum efficaciſſimi: piaculum enim erat inexpiabile, a Pontifice Romano diſſentire. Fuerunt tamen inuenti, qui ſequebantur Ludouicum

(a) Potius Trausnitz. *ALBERTUS ARGENTORATENSIS p. 122.*

cum, nihil excommunicationem morati. Ludouicus habuit quoſdam doctores v-
triusque iuris, qui iudicabant Pontificis ſententiam inualidam , quod doctorum
iudicium fecit, vt multi non defecerint. Eſt autem ex hac Pontificis & Ludouici
electi Imperatoris diſcordia ſchiſma per Romanam eccleſiam pernicioſiſſimum
ortum , quod durauit ſupra triginta annos. In Germania autem magis afflixit
ſchiſma hoc eccleſiam. Nec igitur tranquillitas ſecuta eſt poſt victum Fridericum,
quam fere omnes ſperabant: imo mentes & conſcientiæ plurimorum magis ſunt
perturbatæ, maior quoque fuit rerum confuſio. Lupoldus, dux Auſtriæ,interea
non ceſſat omnem mouere lapidem, vt frater liberetur, accedit Pontificem, qui
mittit legatos ad Gallorum regem , conaturque eum excitare ad arma capienda
aduerſus Ludouicum, cum legatis Pontificis it quoque Lupoldus ad regem Gal-
liarum. Voluntatem Pontificis ei exponunt ; magnam addunt occaſionem ge-
rendi res maximas illi offerri, ſine magnis difficultatibus, Germaniam fere omnem
defeciſſe a Ludouico excommunicato, plurimos fauere Friderico afflicto, Vnga-
riam paratam ad auxilium ferendum; Ludouicum furiis malæ conſcientiæ agitari,
non eſſe difficile inſanum hominem vincere, deſtitutum illorum præſidiis, quo-
rum auxilio hactenus hoſtibus reſtiterit. Hoc genus multis conabantur commo-
uere Gallum ad ſuſcipiendum bellum contra Imperatorem, & ad liberandum Fri-
dericum. Sed Galliarum rex non potuit induci, vt cum certo magnoque pericu-
lo in Germaniam duceret copias ſuas, audierat enim exempla ſuperiorum tempo-
rum.Cum autem ſæpe tractaretur de liberatione Friderici,Ludouicus poſt multorũ
interceſſiones & preces reſpondet, ſe liberum dimiſſurum,ſi reddat ſibi & reſignet
inſignia imperialia, quæ Lupoldus habebat. Conſenſit captus Fridericus : ſed Lu-
poldus reſignare diu recuſauit. Exit igitur fama, Lupoldum impedire fratrem,ne
liberetur, iniquiorem Lupoldum in Fridericum eſſe,quam Ludouicum. Quam de
ſe opinionem vt amoueret Lupoldus, lanceam imperialem & alia imperii inſignia
tradidit arbitris mediatoribusve. Nec tamen Ludouicus liberum voluit dimitte-
re Fridericum. Fictum enim erat hoc de inſignibus imperialibus, vt onerarent Lu-
poldum inuidia. Lupoldus poſtquam multis viis tentauit fratrem liberare , nec
ulla hactenus ſucceſſit ; quare cum armis magis quam antea infeſtaret Ludoui-
cum, & incenderet multa, multos caperet, nec vſque tutus ab eo eſſet Imperator,
inſidiis vbique ſtructis induſtria & ſolertia Lupoldi, ingenioſiſſimi ad excogitandos
dolos in hoſtem, Ludouicus dimiſit Fridericum tandem, ſed cum eo fœdere fa-
cto, ne vnquam ambiret imperium, neve caperet arma aduerſus Imperatorem,
aut iuuaret eius hoſtes, ſacramento & iuramento religioſiſſime interpoſito. Lu- 228
dolphus nihilominus pergit infeſtare Ludouico ſubiectos, fretus autoritate Papæ,
nam omnes,qui adhærebant illi, agnoſcebantve Imperatorem, erant anathemate
percuſſi. Igitur etiam poſt liberatum fratrem omnia circa Spiram vaſtat hoſti-
liter. Paulo poſt tamen Argentinæ correptus febre, ex eaque inſaniens vita de-
functus eſt. Multo minoris fiebat in Italia excommunicationis ſententia contra
Ludouicum, quam in Germania, Gibellini enim nimium contemnebant Romanæ
ſedis autoritatẽ.Nulli ergo in Italia,ob anathema in Imperatorem, ab imperio defi-
ciebant,ſed ſæuiebant etiam in patrimonium beati Petri, tantum abeſt, vt timuerint
execrationes pontificias.Quin vbi audiuerunt excommunicatum Ludouicum,magis
illum pro Imperatore habebant, magiſque illi fidebant. Miſerunt igitur Gibelini
literas in Germaniam ad Ludouicum, vocantque eum, vt totam Italiam imperio
ſubiugatam pacatam reddat. Hoc facile fieri promittunt. Ludouicus Impera-
tor eos adhortatur ad perſeuerandum, breui ſe venturum ſpondet, laudatque
eos nomine conſtantiæ & amoris ſtudiique erga imperium. Præmia digna polli-
cetur. Vix dum diſceſſerant illi nuncii Gibelinorum, veniunt ex vrbe ipſa Roma
legati miſſi a Senatu populoque Romano, rogantque Ludouicum Imperatorem,
vt Romam proficiſcatur,quam primum poſſit fieri. Aberat enim Ioannes Ponti-
fex, aliena a ſuo officio agens, & fruſtra ſæpe erat a Romanis vocatus. Incipiebat

enim, vt ante ſæpe alias, Roma factionibus tumultuari. Ludouicus non mediocri gaudio affectus eſt, quod ita Romam vocabatur, & quod per totam Italiam Gibelini occupata firmiſſima ferme omnia tenebant. Romanos legatos laudatos & non vulgariter muneribus donatos remiſit Romam. Se venturum breui pollicetur, diemque indicat, ad quem ſit expectandus. Promittit præterea omnibus pacem diligentibus, pacificum ſe venturum, & cum copiis, quibus poſſit ſuos defendere. Quare ſine mora conuocat Germaniæ Principes, adhortatur eos ad concordiam, oſtendit illis literas ſenatus populique Romani & aliarum ciuitatum Italiæ inſignium, iubetque eos hinc diſcere, quanti debeant facere Romani Pontificis execrationes, cum hoc Itali, in omni genere ſcientiarum, & in diuinis ſimul ac humanis legibus doctiſſimi, contra Pontificis decreta audeant, quibus magis credendum de Pontifice, vt apud quos quotidie viuit. Nec paucis Germanis proceribus addidit animos, vt auderent Ludouico excommunicato adhærere. Putabant enim, Italos, præcipue Romanos, melius certiuſque poſſe iudicare de Romano Pontifice præſentes videnteſque, quam ſe abſentes & ex aliorum relatione audientes. Quapropter communi Principum conſenſu & ſententia ſtatuit tempus profectionis in Italiam, ſtatimque compoſitis in Germania rebus, contrahit copias, comparatque alia ad expeditionem neceſſaria. Imprimis operam dat, vt quam plurimos bonos & exploratæ fidei amicos ſecum ducat, quibus in Italia opus videbat fore. Coactum exercitum per vallem Tridentinam ducit, vbi ſuperatis alpibus Tridentum peruenit, occurruntque multarum ciuitatum legati, gratulantur aduentui, & certatim inuitant eum, & pollicentur, quæ imperet, ſe prompte facturos, copias promittunt, quibus vti poſſit aduerſus hoſtes. Nam quanquam magnas ſecum ducebat, tamen ob Guelphorum infinitam multitudinem maioribus videbatur illi opus. Hoſtes enim vbi certiores facti ſunt de eius aduentu, collegerunt omnes ſuas vires, quæ contemnendæ non erant. Iubet igitur ſe arment pro viribus & facultatibus ſuis, & præſto ſint; ipſe vero ex Tridento per Brixiam Mediolanum duxit exercitum. Ibi manſit totum menſem ob cauſas quaſdam, ſcilicet pecuniam colligendi, qua opus in ſtipendia militum habebat, & coronam accipiendi. In Pentecoſtes enim feſto ab archiepiſcopo Mediolanenſi corona ferrea coronatus eſt cum vxore ſua Margarita. Coronatus ad pecuniam cogendam adiecit animum. In colligenda pecunia cum quibuſdam parum liberaliter egiſſe quidam ſcribunt; Galeatium enim, ducem Mediolanenſem, propterea priuatum principatu, & in carcerem coniectum, & vrbis Rempub. conſtituto præſide, adiunctis illi, qui eſſent a conſiliis, aliquot ciuibus, adminiſtraſſe, ſic omnia vectigalia & tributum vniuerſum ad Ludouicum perueniſſe. Hoc factum fecit, vt Imperator per totam Italiam magnam bonæ exiſtimationis iacturam paſſus ſit, & multo plus nocuit illi, quam profuit, multi enim ob hanc cauſam ab eo alienati ſunt, & qui acceſſuri erant, mutarunt propoſitum: nec mirum. Galeatius enim miſerat illi obuiā legatos, & Mediolani exceperat eum honorifice,
229 omniaque humanitatis officia in ipſum contulerat, & expectabat ab eo ſalutē auxiliumque aduerſus hoſtes. Mediolano diſcedens venit Piſas, hinc ſine mora Romam properabat, nam qui erant a parte Imperatoris, indies vocabant eum, pontificia enim factio in vrbe valida erat, quotidie aliquid moliebatur inſidiarum aduerſus Gibelinos (ſic enim appellabantur, vt dictum eſt) imperatori fauentes. Vrbi Ludouico appropinquante, per omnes vrbis plateas pugna & cædes erant. Pontificii enim conabantur Cæſarem excludere, & occupata tenebant munita quædam loca, quæ non parum vſui poterant eſſe ad eum excludendum. Verum per portam quandam clam ad ſuos præmiſerat Ludouicus cohortes aliquot Germanorum militum, quorum virtute freti Romani, qui ſtudebant Imperatori, ſuperabant pontificios Guelphos. Quapropter omni in vrbe tumultu ſedato, procedunt Romani ordine obuiam Imperatori. Multi ex clero repente mutarunt ſententiam, & a Pontifice ad Imperatorem ſenatumque Romanum defecerunt. Poſtquam enim viderunt

derunt Imperatorem ſuperiorem, & Pontificem ex vrbe fugere, uno momento dixerunt, excommunicationem aduerſus Imperatorem iniuſtam fuiſſe, nec debere ratam haberi, Imperatorem recte appellaſſe ad futurum Papam. Eſt enim hominum genus, quod ſic ventis vela dare nouit. Ducitur Imperator in Baſilicam beati Petri magno comitatu, & coronatur cum vxore ſua. Poſt coronationem, Romæ ordinat res turbatas factionum furoribus. Creat quoque Pontificem maximum, Petrum de Corbaria, monachum Franciſcanum, humillima familia natum, ſed doctrina & vitæ ſanctimonia virum probatum, vt videbatur, & ad adminiſtrationem rerum, præcipue eccleſiaſticarum, idoneum, hunc appellant Nicolaum quintum. Creat hic Pontifex epiſcopos & cardinales ex Imperatoris ſententia, & Ioannem 22. hoſtem Imperatoris, excommunicat, & hæreticum declarat, additis cauſis valde probabilibus. Statim mittuntur bullæ in Germaniam, quibus excommunicantur omnes, qui Ioannem 22 pro Pontifice habent, declarari per omnes eccleſias imperat Ludouicus, hæreticum eſſe Pontificem illum Ioannem, conuictum hæreſeos in ſancta ſynodo Romæ legitime congregata, qui fuerunt noui epiſcopi & cardinales Nicolai quinti. Hoc multos, qui ſemper abhorrebant ab eo, metu excommunicationis in Germania adiunxit Ludouico. Hæc autem ſchiſmata in eccleſia non ſine maximo conſcientiarum piarum ſcandalo fiebant. Et dici non poteſt, quantus religionis contemptus hinc ſecutus ſit: religionis contemptum vero non poſſunt non plurima mala conſequi, nimirum agreſtes inhumanique hominum mores, perfidia, omnis caritatis & mutuæ humanæ affectionis abolitio, ſtupra, iuuentutis leuitas, odia plus quam ſerpentina, auaritia, humiles & malæ cordium cogitationes, magiſtratuum omniſque principatus contemptus & odium, breuiter lerna malorum, confuſumque chaos, quod nulla ratione imperioue gubernari poteſt. Ludouico Imperatore in vrbe morante diutius, Margereta vxor eius parit puerum maſculum, quem nominauit Imperator Ludouicum Romanum. Apuliæ rex Robertus multa contra imperium & Gibelinos egerat diu, dux Guelphorum, & impulſor ad omnia facinora & rebelliones contra Imperatorem, nec ceſſabat patrocinari & conſulere Ioanni Pontifici, qui Roma exulabat, ſuaque autoritate multas ciuitates in rebellione perſeuerantes continebat. Quare omnino putauit in illum copias ducendas; omnia igitur in vrbe diſponit, & præſidiis munit, nihil enim tutum adhuc in vrbe erat, multi hoſtes ſub amicorum ſpecie latebant. **Vbi præuolauit fama ad Robertum regem,** Imperatorem hoſtili animo venturum, decreuiſſeque eum (ſemper enim fama aliquid addit) exemplum in Roberto editurum, ne quis poſthac tam facile rebellet: Rex Robertus, ſibi conſcius factorum & conſiliorum aduerſus Cæſarem, fugam ex ſuo Apuliæ regno parat, conuaſatis omnibus precioſioribus rebus, quæ transferri poſſunt, paratis nauibus, obſeruat, quando venturus Cæſar moueat ex Roma caſtra Apuliam verſus, ſignumque ſic nauigandi & fugiendi expectat. Neque enim exulante Pontifice, & Guelphis non audentibus hiſcere per totam fere Italiam, vllam in ſuis armis fiduciam habere potuit. Sed ceſſando diutius ob otii amorem Imperator, dedit tempus & locum Roberto, Guelphos per Italiam latentes, quieſcentes, ſemimortuos reſuſcitandi. Neque enim ignauus dormitabat Robertus, ſed ad ſpem & fiduciam magno ſtudio reuocabat Guelphos. Itaque factum eſt breui, Ludouico Romæ ceſſante, & ignauius per Italiam res adminiſtrante, vt Guelphi ita reſuſcitati fuerint, vt copiæ Italorum, quæ Ludouicum Imperatorem 230
Romam ſecutæ erant, coactæ ſint domum redire, ad ſua aduerſus Guelphos defendenda, quin & auxilia Germanorum quoque nonnullæ ciuitates petebant. Et Romæ, ne denuo conuenientes arma reciperent, periculum erat, nam Pontifex, qui exceſſerat Roma, non parum adhuc habebat virium. Quare ocioſius ceſſando, amiſit magnam occaſionem optime gerendi maximas res: ſi enim acceleraſſet, totum regnum, expulſo rege, Apuliæ erat in manu ſua, & vbi audiuiſſent Guelphi diſſimulantes & latentes regem ſuum ducemue, in quem omnes reſpiciebant, ſuperatum

ratum & fugatum, omni ſpe abiecta penitus, animum adieciſſent ad aliam vitam, ad Imperatori obſequendum. Imperator Ludouicus ſerius ergo multo, quam oportebat, aduerſus Robertum eduxit copias, omnia enim in itinere infeſta erant reddita, quæ ante pauculos dies prorſus amica erant. Vbi igitur rei difficultatem videt, & apud ſe expendit pericula (ſciebat enim, ſi parum aliquid non ſuccederet, vel etiam ſi vel falſus rumor Romam perueniret, Imperatorem aduerſi aliquid paſſum, ſtatim aduerſum Guelphorum factionem Romæ ſopitam excitatum iri) reuertitur Romam, ibique quæ ad confirmandum ſtatum vrbis pertinere putabat, conſtitutis, Germaniam repetere decreuit, Romanis multa pollicetur, ſi manſerint in officio. Iuramentumque ſenatui populoque Romano præſtitit, ſe Romam reuerſurum, rebus per Germaniam ordinatis, & ſtabilitis, quæ ad imperium pertinerent. Romani duos nobiliſſimos & potentiſſimos ciues cum comitatu vrbe Roma digno miſerunt cum Imperatore, quo citius rediret Romam, quique eſſent in Germania teſtimonio, quantopere Romani Ludouicum diligerent, & quanta apud eos valeret autoritate. Egreſſus ergo vrbe, ſecum duxit ſuum Papam Nicolaum Piſas vſque, cum eo a Piſanis maxima reuerentia eſt exceptus. Pontifice Nicolao Piſis relicto, ipſe cum copiis abit in Germaniam, Italiam non minus factionibus & bellorum tumultibus relinquens, quam inuenerat adueniens. Iam enim Caſtrutius, qui Ludouicum ex Mediolano Romam fere cum duobus millibus equitibus ſecutus erat, amiſerat Piſtorium, ſic enim præualebant Guelphi, vt multa occuparint, antequam Cæſar Italia exceſſerit. Nicolaus Pontifex ab Imperatore Piſis relictus (ſiue proditus, vt probabile eſt, ſiue religioſa perſuaſione, vt quidam volunt, inductus, vt agnouerit errorem ſuum, & abſolutionem a Pontifice petierit) ducitur ad Ioannem Pontificem, qui Auinione erat: vbi pontificatum abiurauit, & errorem hæreſimque confeſſus eſt, carceri mancipatur perpetuo. Quæ res Guelphis animos addidit maiores, quam vnquam ante habuerant, & in Italia ſæpe varia fortuna pugnatum eſt inter Guelphos & Gibelinos. Et in Germania multi reſpicere inceperunt ad Pontificem Ioannem. Statim enim reuocationem eius & hæreſeos confeſſionem per totam Germaniam promulgauit per legatos, & excommunicauit omnes, qui non mox reſipuerunt Pontificem Ioannem agnoſcendo, illique obediendo. Ioannes Pontifex, vt teſtaretur animi ſui ſtudium erga Chriſtianam eccleſiam, congregato concilio, decreuit bellum in Saracenos, conſentiente ſimul ad eam expeditionem Gallorum rege. Pontifex autem ad impenſas huius belli deputauit decimam partem fructuum eccleſiaſticorum bonorum per totam eccleſiam Romanam. Philippum vero, regem Galliæ, ducem expeditionis declarauit. Verum Ludouicus ex Germania decimam partem fructuum eccleſiaſticarum facultatum auferri noluit. Nec enim hoc licere Pontifici, aſſerebat, non conſulto Imperatore. Quare edixit, ne quis aliquid daret. Porro quotidie vocabant Cæſariani in Italiam Ludouicum; ſed ob multas cauſas ex Germania ire non poterat. Quare cum aliquid magni optaret deſignare Ioannes, rex Boëmiæ, petiit a Ludouico Imperatore, vt ſibi liceret in Italiam ducere copias, ſe bona fide curaturum res imperii pollicetur, nihilque præter voluntatem & iuſſum Imperatoris facturum. Imperator conſentit, ſed vt ſuo nomine omnia ageret, deditque illi Germanorum copias, quas cum Boëmis coniunctas ducit per Alpes Tridentum, inde Brixiam, cuius ciuitatis ciues vehementer inter ſe diſſidebant: erant enim quidam Pontificii, quidam Cæſariani. Rex Boëmiæ Cæſarianos pontificiis ſuperiores reddidit ſuo aduentu. Pacatis Brixianis, caſtra mouit ad Parmam, quæ conditionibus æquis fecit fœdus cum rege nomine Imperatoris, & pecuniam ſimul & milites dedit. Inde profectus venit Rhegium, quæ vltro ſe promittit facturam imperata. Et cum illa igitur facta pace, vertit ſigna in Mutinam, quam quoque Gibelini, præualentes in vrbe,
1331 tradiderunt regi Boëmorum. Et ſic in aliis multis Guelphi territi aduentu copiarum Germanicarum & Boëmicarum, ceſſerunt etiam in iis vrbibus, in quibus
ante

ante aduentum regis, Gibelini nec mutire audebant. Eo tempore Florentini obſidione premebant Lucam, vrbem Cæſaris partibus fauentem; Lucenſes igitur ad Boëmiæ regem mittunt legatos, quibus rex Boëmiæ reſpondet, ſe breui affuturum, & liberaturum Lucam, Florentiniſque gratiam, quam meriti ſint, magno cum fœnore relaturum. Statim igitur, verbis prius quam armis rem tentare prudenter volens, ſcribit Florentinis ſerio, vt Lucenſibus omnia reddant, quæ abſtulerant, & pro datis malis rependant iuſtam menſuram, obſidionemque ſine mora ſoluant, alioqui ſe cum omnibus ſuis copiis venturum. Florentini reſponderunt nunciis, ſe nemini priores intuliſſe iniuriam. Maleſactis & iniuriis Lucenſium ſe coactos hoc facere. Se ſuum ius perſequi velle; nec eſſe iuſtum, vt hoc prohibeat quiſquam. Cum primum hoc nunciatum eſt Ioanni regi, ſine cunctatione ſigna vertit in Florentinos, eorum agrum incepit depopulari: Florentini ſoluunt obſidionem, properant ad ſua defendenda. Ioannes vero ſatis tum habuit ſolutam obſidionem Lucæ vrbis, in aliud tempus differre ſtatuit vltionem in Florentinos. Studere enim incipit omnibus placere, neminem lædere, etiam ex Guelphis. Iamque profitebatur ſe pacificatorem Italiæ, vbique operam dedit, ne offenderet Pontificem Romanum. Quod vbi Cæſari Ludouico nunciatum eſt, grauiter tulit, ſcribit illi, vt bona fide agat, ſi velit ſaluam eccleſiam, ſaluum imperium, & ſaluum ſuum Boëmicum regnum. Verebatur enim, ne Pontifex coronaret regem Boëmiæ in Imperatorem, multæ concurrebant cauſæ, quæ faciebant, vt non iniuria timuerit. Pontifex enim in nulla re amplius aduerſabatur Boëmo, nec Pontifici Boëmus, vnius ſententiæ & animi eſſe omnes videbant. Quare Gibelinis incepit Boëmus ſuſpectus fieri, quantumuis prædicaret ſe vicarium Imperatoris, reuocaruntque pleræque ciuitates ſuos milites domum, & fœdus inter ſe inierunt, ſufficientes ſe confidebant ad tuendum ſtatum rerum ſuarum. Interea non ceſſabant Boëmiæ regem accuſare apud Ludouicum, miſſis frequentibus nunciis in Germaniam. Rex Ioannes viciſſim ſe excuſabat, nec enim palam hactenus iuuerat pontificios, nec dum enim tempus eſſe videbat, etiamſi in animo habere videbatur, quod timebat Imperator. Sed poſt defectionem Gibelinorum, diſceſſerunt quoque ab eo multi Germani, qui ſincere colebant Ludouicum: quare eius exercitus pars maior dilapſa eſt, vt omnino videretur reparandus. Per vrbes igitur Italicas, quas in manu ſua habebat paucas, copiis partitis & præſidio relictis, ipſe profectus eſt in Germaniam, excuſaturus ſe apud Imperatorem, & copias numeroſiores collecturus, qua cauſa miſerat legatum in Boëmiam, qui & Boëmos conſcriberet. Venit igitur in Germaniam ad Ludouicum, & qua erat facundia, appoſite & aſtute egit cauſam ſuam, dicebat ſuſpiciones illas omnes hinc exortas, quod multa ſimularit, multa diſſimularit, aliud in vulgus ſparſerit, aliud apud ſe ſtatuerit, nec enim boni & prudentis ducis eſſe, ſua conſilia non poſſe tegere, nihil diſſimulare; præſertim cum Italis nihil poſſe agi, niſi quis dolis & aſtutia vtatur. Exempla factorum ſuorum enumerat. In fine orationis adiecit, ſe præſidia nomine Imperatoris Mutinæ & Rhegii & in aliis vrbibus reliquiſſe, ſi non videatur Imperatori, vt redeat cum copiis in Italiam, quas petebat ſibi in Germania conſcribere permitti, ſe paratum dicit, domum in Boëmiam redire, & in aliis teſtari propenſam animi promptitudinem erga Imperatorem. Altius autem inſederant accuſationis aduerſus Ioannem regem argumenta in animo Imperatoris, quam vt eximi potuerint. Quare iuſſit eum quieſcere, nec permittere voluit ei milites in Germania contrahere, prohibuitque, ne in Italiam rediret; ſe enim dixit, iam in hoc eſſe totum, vt breui paret expeditionem Italicam. Hoc anno Imperator celebrauit Norinbergæ conuentum Principum, in quo egit de pace communi Germaniæ & imprimis eccleſiæ. Accuſauit grauiter ſuo ipſius ore Ioannem Pontificem, quam nihil curet ſpiritualia, totum eſſe in carnalibus rebus ſuffocatum docet, dolo malo agere omnia; ſuum vero, contra prædicat, eſſe virum doctrina & ſanctimonia vitæ, apoſtolis perſimilem: propterea dignum ſummo pontificatu,

illum eſſe verum paſtorem ouium; Ioannem Pontificem odio dignum perpetuo apud Deum & homines,qui talem perſequi non dubitet. Adhortatur igitur Prin-
1332 cipes, vt etiam atque etiam cauſas inſpiciant, ne ſpecie & fuco patiantur ſe fallere. Poſt illa Norinbergenſia comitia, Spiram rurſum conuocat Principes, & illic multa agit de Pontificis Romani ficta expeditione in Turcos, & exactionibus iniquis, & adhortatur, ne velint tantam vim pecuniarum conferre in vſus nefandos,nam confidenter prædixit, non vſuros pontificios ea pecunia ad debellandum Turcam. Sed adhortatur, vt omni ſtudio pro virili nitantur, vt verus Pontifex ex carcere liberetur, qui eccleſiæ recte præſit, tum pacificata eccleſia, ſe profecturum cum copiis Hieroſolymam, ſatis enim, inquit, vixiſſe ſe, vbi viderit eccleſiam habere Pontificem, cui curæ ſit animarum ſalus, lætumque ſe aut Hieroſolymam contra hoſtes fidei, aut ex hac vita migraturum, ſi poſt ſe relinquat imperio & eccleſiæ tranquillitatem & ſtatum felicem. His verbis commouit Principum multos aduerſus Ioannem Pontificem. Spiræ cum eſſet Imperator, acceſſerunt ad eum Romani ciues (quos dixi propterea comitatos, vt citius Romam rediret) & petierunt abeundi copiam ſibi dari, quandoquidem ipſe reuerti vel non vellet, vel per occupationes non poſſit. Reuocari enim ſe a ſuis, Romæ enim omnia eſſe partium variis ſtudiis turbata. Quos Imperator egregiis caballis donatos dimiſit Romam, illisque comites Germanos equites dedit quingentos, & pedites totidem, quibus Roma aduerſus Guelphos vti poſſet: promiſitque ſe Romam reuerſurum, quum primum ſe extricaret ex negotiis regni, quibus inuolutum videbant Romani. Præterea ad fidem conſtantiamque adhortatus eſt eos, ſuam fidem & beneficentiam Romanos non deſideraturos in ſe inquiens. Romam venerunt per multas difficultates & diſcrimina, inueneruntque Guelphos dominari in vrbe, vixque Cæſa-
1331 rianos ſpirare, vt ſic dicam. Anno Domini 1331. peruenit Ducatus Carinthiæ ad duces Auſtriæ. Quod Ioannes, rex Boëmiæ, pergrauiter tulit, nam apud ſe ſtatuerat, filium ſuum Ioannem ducatui Carinthiæ præficere, idque iure hæreditario: nam filius eius Ioannes habuit vxorem Margaritam, filiam Henrici, ducis Carinthiæ. Ad hanc aſſerebant Boëmi pertinere ducatum Carinthiæ. Henricus enim Carinthius ſine hærede maſculino obierat diem ſuum. Cauſam hanc in conuentu Principum Germaniæ rex Boëmiæ multis egit, legum teſtimoniis, exemplis & rationibus aliis. Ex aduerſo Ludouicus Cæſar contendit, ſe, vt Imperatorem, poſſe ducatum, qui careat legitimo hærede, aſcribere, cui velit, & certas ob cauſas hunc ducatum ſe adiudicare domui Auſtriæ, hoc enim ad tranquillitatem imperii facere, fore enim Carinthios imperio obſequentiores, ſi dominentur eis Auſtriæ duces. Cum igitur alioqui magnæ multis ex cauſis eſſent ſimultates inter Imperatorem & Ioannem Boëmiæ regem, cœpit rex iam non amplius clam, ſed palam dicere & facere contra Ludouicum. Ne autem res ad maius bellum perueniret, interpoſuerunt ſe quidam proceres, quibus pax cordi erat, quique a bellua bello abhorrebant, rurſus conuenerunt Principes, & comitatus Tyrolis Ioanni filio regis Boëmiæ ceſſit, qui quoque Henrici ſoceri eius fuit. Itaque res vtcunque compoſita eſt. Promiſit enim Boëmiæ rex, ſe contentum quietumque fore, comitatu Tyrolis conceſſo Ioanni filio ſuo. Verum Margarita, vxor filii regis Boëmi, fœmina inexhauſtæ libidinis, & audax (qua monſtroſius & peius in vita mortalium nihil eſt, præſertim ſi accedat, vt ſemper ſolet, loquacitas & faſtus) Ludouicum Marchionem Brandenburgenſem magis quam maritum ſuum amans, confictis mendaciis accuſauit maritum, apud neſcio quos epiſcopos, quorum & pecuniæ opera conſecuta eſt apoſtolicas Romani Pontificis bullas, quibus conceſſum eſt mulieri, vt per diuortium poſſet, cui vellet, nubere, abnegata prima matrimonii fide, quare nupſit Brandenburgenſi Marchioni, & ad eum dotis nomine attulit comitatum Tyrolis. A quo viro beſtia poſtea dicitur tractata, vt merita erat: neque enim nobilius ingenium adduci poteſt, vt tale mulieris monſtrum amet. Hic ergo Marchio nullum genuit hæredem ex illa, tradiditque duci Auſtriæ Alberto comitatū Tyrolis. Hoc tem-

tempore moritur Auinione Ioannes 22 Pontifex, inexhauſtos relinquens theſauros, quos ſub variis prætextibus collegerat. Anno poſt huius mortem, poſt varia ſtudia & ſuffragia Imperatoris, regis Franciæ, aliorumque Principum, electus eſt Benedictus duodecimus, obſcuris parentibus natus, ſed morum doctrinæque præſtantia nobilis vir. Hic, aſſumpto pontificatu, ſtatim miſit ad Imperatorem nuncios, rogatq; eum, vt animum & vires conuertat ad reſeruandam eccleſiam, nam per ſchiſmata dicta irrepſerāt multæ perſonæ indignæ, quæ alerētur ex eccleſiæ bonis. Amabat autē hic Pontifex eruditos viros, ipſe enim erat in monaſterio in libris educatus. Imperator re- 235
ſpondet legatis, ſe gaudere, talis animi Pontificem eccleſiæ a Deo datum, ſe omnia poſthabiturum eccleſiæ & diuinæ religioni adhortatur, vt in honeſtiſſimo & ſanctiſſimo propoſito perſeueret, & precari ſe Deum, addit, vt quam longiſſimam vitam Dominus Deus concedat illi. Regem Galliarum male habuit, quod Pontifex 218.
Benedictus & Imperator ita communicabant conſilia, nam aſſuetus erat per vitam Ioannis 22. Pontificem ſolum habere amicum, quod ei non parum emolumenti attulerat, declaratus enim dux expeditionis Hieroſolymitanæ, magnam pecuniam eo nomine acceperat; neque tamen vnquam regno exceſſerat. Præterea non parua ſpes erat illi facta a Pontifice Ioanne, regni Italici conſequendi. Nam excommunicatus Imperator, & Pontifex, quem Ludouicus Romæ crearat, in carcere mortuus erat, & Guelphi poſt Ludouici diſceſſum per Italiam præualebant Cæſarianis, magnam item habebat Ioannes pontifex pecuniam, proponebantque vulgo per Romanam eccleſiam Hieroſolymitanam expeditionem, cæterum in animo habebant Italicam. Omnino enim hic Papa decreuerat Ludouicum Imperatorem perſequi collecta pecunia (quam ſcribūt millies quinquaginta quinque millia fuiſſe) nam bullis non magis quam ſaxum mouebatur. Miſit autem rex regem Galliarum ad Benedictum Pontificem, multaque petiit iniquiſſima. Quam ob rem iterum Pontifex mittit ad Ludouicum in Germaniam, petitque, vt ſubueniat ſibi quam primum, nam arma Gallum aduerſus ſe parare. Petierat autem inter reliqua, vt Pontifex eum præficeret Italiæ. Quare Ludouicus mittit legatos Romam, ſuum aduentum pollicetur, adhortatur, ne cedat malis. Pontifex legatis multa dixit de infelici Italiæ ſtatu, & de ſcandalis paſſim, per eccleſiam, quæ omnia iubet diligenter inculcari Ludouico Principi. Rex Galliarum & Rupertus, Apuliæ rex, Ludouico infenſiſſimi, ſubornant abbates & alios ſpirituales patres, quibus Benedictus Pontifex maxime credebat, vt vir ſimplex, perpetuo in literarum & religionis ſtudio verſatus. Ii ergo Pontifici dicunt, quæ commiſerant illis reges, & alienant Pontificis animum paulatim ab Imperatore. Vbi illi boni patres parauerunt viam in animo Pontificis aduerſus Ludouicum Imperatorem, mittunt præfati reges alios maioris nominis prælatos eccleſiaſticos ad Papam Benedictum, qui eum admoneant, vt ab Imperatore illo Satanæ tradito caueat, ne contemptor catholicæ eccleſiæ & hæreticorum defenſor & fautor videatur. Ad quos Benedictus multa de remittendo peccantibus aduerſus nos, diſputauit; ſemper autem habebant, quod opponerent, qui a regibus miſſi erant. Quanquam autem Pontificis animum mutarent: non tamen potuerunt inducere, vt damnaret excommunicaretue Ludouicum, aut iuſtam declararet Ioannis 22 ſententiam aduerſus eum. Conatus autem eſt, miſſis legatis ad partes, componere factiones, & Principes Chriſtiani nominis. Primum autem regem Galliæ & Imperatorem, admonuit eos ſui officii, adhortaturque, vt coniunctis viribus incrementis Turcarum reſiſtant. Verum rex Galliæ iratus Pontifici, quod non voluit ſtatim execrari Ludouicum, interdixit reditus & bona cardinalium in toto regno ſuo. Et conſilio pecuniaque iuuit in Italia hoſtes Imperatoris. Eodem tempore Ioannes, rex Boëmiæ & rex Vngariæ, dux item Bauariæ Henricus, ad Pontificem ſcripſerunt, alium Imperatorem eſſe eligendum, nam hunc hominem omnia in ſacris & prophanis rebus perturbare, ſacra diuinis, cœlum terræ miſcendo. His omnibus rebus Pontifex non voluit quicquam temere agere contra Ludouicum, quod erat probitati aſcribendum,

dum, non rerum peritiæ. Cum autem Ludouico ſignificatum eſſet, quomodo rex Apuliæ & rex Franciæ Pontificem iniquiorem feciſſent ei, & quid Boëmus, Vngaruſque moliretur : conuocatis Spiram Germaniæ Principibus, expoſuit eis omnia de Gallo, & Ruberto, & quo pacto conentur Romanum Pontificem contra commouere. Finitis comitiis, rurſum miſit Romam Imperator legatos, viros prudentes iuxta ac eloquentes, Gerlacum comitem de Naſſau, & epiſcopum Curienſem, qui Romæ perbenigne ſunt a Pontifice excepti, & aures facillimas præbuit Pontifex illis per omnia, quæ ab aduerſariis obiecta erant Ludouicum excuſantibus. Reſpondit Pontifex legatis, hæreſeos accuſatum Ludouicum, & hanc perſuaſionem alte inſediſſe in principum & regum quorundam animis, quare eximendam poſt diligentem inquiſitionem. Benedictus enim Papa ſimplex vir ne-
234 ſciebat, quo animo Gallorum rex tantopere accuſaret Imperatorem, putabat omnia zelo pietatis fieri, ex ſuo aliorum iudicans animum. Rex Galliæ minabatur etiam, Pontificem ſe habiturum pro hoſte catholicæ eccleſiæ, & tractaturum, ſicut Bonifacium aliquando tractaſſet, ſi Ludouicum Imperatorem non haberet pro excommunicato & hæretico, neque enim, inquit rex Galliæ, bono ſpiritu duci eum, qui ſanctam ſanctæ ſynodi eccleſiæque ſententiam temnit, neque talem in ſummo eccleſiæ pontificatu ferendum. Sunt quoque admoniti Romæ legati ex Germania, ne in manus regis Galliarum incidant, neque enim itinera tuta fore. Quam ob rem per viam, qua nemo eos expectabat, ſunt a pontificiis perducti vſque in tutum iter. Rex Galliæ enim viam reditus obſeruabat, in ipſos legatos odium, quod habebat in Cæſarem, euomere volens. Tam impotens ira eſt Principum non recte inſtitutorum. Vbi rediere ad Imperatorem legati, bonam voluntatem erga imperium Romanum Pontificis indicarunt, ſed grauius accuſatum a rege Gallorum Imperatorem, quam vt Pontifex temere hic credere poſſet, iamque hærere Pontificem, neſcientem, vtris credendum ſit, Cæſarianiſne an Gallis & Guelphis; eſſe enim Pontificem virum ſanctimonia vitæ ſingulari, qui cupiat officio ſuo fungi, & eccleſiæ conſulere. Minas quoque Galliarum regis ei indicant. Hæc vbi audit Imperator, vehementiſſime ira ſuccenſus eſt, & celebratis mox comitiis, primo iræ feruore voluit Galliam hoſtiliter ingredi, omnibus viribus collectis. Sed Principes longiore conſultatione opus eſſe ſtatuunt, in re tanta, non peſſimum conſultorem iram temere ſequendum. Alienum erat tempus, nec erat res in Germania pacata. Boëmiæ rex hoſtili animo erat in Ludouicum, inimicus erat Vngariæ rex; hoſtis erat dux Bauariæ, erant in Germania Principes, quorum animus qualis eſſet, ignorabat Ludouicus, quidam rebellem animum aperte oſtendebant, Sueuia tota vetus odium repoſtum gerebat. Nemo adhuc potuit ſcire, quo animum ſuum inclinaturus eſſet Pontifex. Quare his ſic ſe habentibus, non cenſuerunt bellum ſuſcipiendum, donec alia occaſio & commoditas ſe offerret. Rex Angliæ paucis poſt menſibus deliberat cum quibusdam ſociis principibus ciuitatibus, de repetendo ſuo iure regni Galliæ, ad illum enim pertinere affirmabat regnum Galliæ nomine matris ſuæ Iſabellæ, quæ Philippi regis Gallorum fuerat filia. Multi Principes, epiſcopi & ciuitates parati erant iuuare regem Angliæ, ſed ex eis quidam erant regis Galliæ vaſalli, quare abſque honoris iactura non poterant contra Gallum Anglo ferre auxilium. Quam ob rem rex Angliæ miſit ad Ludouicum Imperatorem legatos, ſuum conſilium, propoſitum, ſocios, facultates, & ius Gallici regni ei declarantes, & petentes ab eo, vt faceret Eduardum, regem Angliæ, vicarium imperii, vt ſaluo honore & nomine, dux Geldriæ, & Marchio Iuliacenſis aliique Principes eum in debellanda Gallia iuuare poſſint. Omnes enim fore ſubiectos imperii vicario, vt Ligios. Ludouicus ſibi occaſionē offerri vlciſcendi ſe aduerſus Gallum gaudens, adhortatur per legatos Anglum, & alios eius ſocios, vt in honeſtiſſimo propoſito pergant, promittit non ſolum facturum ſe Anglum imperii vicarium, ſed etiam maximam partem belli futurum. Iubet igitur regem Angliæ ad ſe venire in caſtrum Rens, ad ripam Rheni ſitum. In quo loco conſultaue-

runt

runt de tempore, loco & rationibus belli gerendi. Promittit rex Angliæ, ma-
gnam vim pecuniæ miſſurum Francofordiam ad Imperatorem, in ſtipendia mili-
taria; viciſſim Imperator peditatum & equitatum magnum ſe miſſurum promit-
tit, ad omnia tempus conſtituitur. Item rex Angliæ, Imperatori homagio fa-
cto, vicarius generalis imperii deputatur. Flandrenſes cum eſſent inimiciſſimo
animo in regem Galliæ, propter bella, de quibus nonnihil ſupra dictum eſt, &
magno vſui poſſent in hoc bello eſſe aduerſus regem Franciæ, negauerunt tamen
operam ſuam. Nam ita in conditionibus pacis erant obſtricti, vt ſi vnquam fa-
cerent contra regem Franciæ, excommunicationis latæ ſententiæ pœnæ & multæ
ducentorum millium florenorum ſubiacerent. Sed cum in literis quærerent ela-
bendi viam, nihilque inueniretur ſcriptum, niſi ſi vnquam fecerint Flandrenſes
contra regem Franciæ, quidam ingenio promptior dixit, neminem optare debe-
re literas illas aliter ſcriptas, Eduardum enim eſſe regem Franciæ, non Philippum
de Valois, hoc enim erat nomen Galliarum regi. Quare rex Anglorum aſſumpſit
titulum regis Franciæ, & ceu rex Gallorum Flandrenſibus imperauit milites. Nam
& hoc erat in conditionibus pacis, vt, ſicubi opus eſſet, mitterent militum certum
numerum. Hac via effugiebant Flandrenſes excommunicationem & pœnam pe-
cuniariam. Omnibus itaque conſtitutis, viſum eſt Imperatori & Anglo primum 235
verbis agere, deinde indicere bellum. Imperator igitur ad regem Gallorum lite-
ras dat, in quibus citat eum ad tribunal curiæ ſuæ, ibique reſpondeat Eduardo, ge-
nerali imperii vicario, regi Anglorum; & niſi veniat ad præſcriptum diem, iu-
ſtitiamque faciat Anglo, ſe paratum regem Angliæ iuuando officium ſuum facere.
Et ſimul ad ſe venire imperat Gallo, vt feuda, quæ ab imperio habeat, recognoſcat,
& homagium Imperatori debitum faciat. Hæc ſcribit Ludouicus ad Gallum, ſciens
ipſum nihil horum facturum, ſed cauſam belli indicare voluit, vt rite procedendo
bellum illi indicerent, ſeu, vt loquuntur, diffidarent ipſum. Pontificem Roma-
num permiſiſſe aliquot epiſcopis, vt ferrent auxiliares manus Anglo ad hoc bel-
lum. Rex Galliæ reſpondit tabellionibus: Nihil inopinati adferri, ſe paratum ho-
ſtem excipere, mirari ſe ſtultas & iniquas Imperatoris & Angli flagitationes. Vtrin-
que igitur contrahunt copias. Gallus ad Guelphos mittit in Italiam lega-
tos, qui doceant Guelphos, actum eſſe de illis, ſi Ludouico & Eduar-
do ex animi ſententia ſuccedat in Gallia. Quare conſilium eſſe, vt coniun-
cti reſiſtant. Perſuaſi Guelphi, mittunt magnas ex Italia ad Gallum copias.
Pontifex ſedet quietus ſpectator tragœdiæ: inclinabat tamen animus eius ad alte-
ram partem magis, quia videbatur illi iuſtiorem cauſam habere Eduardus, & in
recenti memoria habebat, quid contra Imperatorem apud ſe conatus eſſet Gallus.
Rex Angliæ cum ſuis & ſociorum Principum ciuitatumque omnibus copiis paratus
expectat Imperatorem, qui pollicitus erat, ſe in ſua ipſius perſona cum magno equi-
tatu & peditatu venturum. Cumque diutius ceſſaſſet, reſpondit Imperator, ſe-
rius Anglum promiſſam pecuniam miſiſſe, quam inter eos conuenerit, remiſit-
que pecuniam regi, cum ipſe exſpectaret Imperatorem. Refrixerat autem ira
Imperatoris in Gallum. Prætexuit Ludouicus etiam pœnitentiæ; quod pecunia
non ſufficiens eſſet ad exercitum, qualem deceret habere Imperatorem, regem au-
tem ampliorem promiſiſſe. Scribunt quidam, quod propterea non ſteterit pro-
miſſis Imperator, quod poſt conuentum cum Anglo informatus ſit ab aliquibus,
quod neque deceat, neque liceat Imperatorem ab vllo ſtipendium accipere. Quan-
quam autem Imperator non venit: tamen Anglus cum aliis ſociis aduerſus Gal-
lum; Gallus rurſus cum Italis Guelphis & ſuis aduerſus Anglum tendit. Cum-
que itinere vnius diei diſtarent exercitus, monialis ſoror regis Franciæ, vidua reli-
cta comitis Hollandiæ, mulier inſignis ſanctitatis, impetrauit inter Anglum &
Gallum, fratrem ſuum Germanum, inducias ad tres annos. Sed rex Angliæ in
nullas conditiones conſentire voluit, niſi prius Flandrenſium pax eſſet facta cum
Gallo. Flandrenſibus reconciliatis, noluit exercitum reducere, niſi prius ſibi A-
quitania eſſet reſtituta. Reddidit igitur Eduardo Aquitaniam, & tamen bene ſe-

 cum

cum actum putabat, quod erant factæ induciæ, tantas copias habebat Anglus. Deinde in Anglia & inferiori Germania paſſim, atque etiam per totam Germaniam, nec non in Italia apud multos peſſime audiebat Ludouicus, quod fidem non ſeruaſſet Eduardo. Dicebant enim, pecunia a Gallo corruptum, aureiſque cathenis vinctum domi manſiſſe. Et ſunt, qui mandarunt literis tale quiddam de eo, inter quos eſt Iacobus Moguntinenſis, qui hæc ſcribit: *Rex Galliæ Philippus, vt auerteret Ludouicum, miſit ſolennes nuncios imperatrici, filiæ ſororis ſuæ, quæcunque ea fuit, vocans eam dominam Alamaniæ, petiuitque, vt ſibi Imperatorem pacificaret multa promittens. Quare interueniente, hinc inde Principes oratores ſuos mittebant, tandem contracta eſt inter eos liga perpetua literis & iuramentis firmata. Iurauitque rex Franciæ, quod Ludouicum cum apoſtolico vellet concordare: & ſic deinceps Ludouicus per regnum Franciæ Imperator ſcriptus eſt & nominatus. Quo facto, Ludouicus regem Angliæ abſoluit a vicariatu imperii: & ex tunc ipſe Ludouicus proſperitatem nunquam habuit, & rex Franciæ, qui corporale præſtiterat iuramentum, quod eum Papæ reconciliaret, nihil fecit.* Habes Iacobi Moguntinenſis verba. Item ſcribunt eiuſdem claſſis autores, poſtea Ludouicum ad Gallum miſiſſe legatos, promiſſi admonuiſſe, vt eum ſcilicet conciliaret Pontifici. Gallum non tam impudentem fuiſſe, vt ſimpliciter negarit, quod paulo ante promiſerat; habuiſſe tamen in animo, ita fidem Ludouico ſeruare, vt ipſe ſeruarat Eduardo. Miſiſſe igitur ſuos Gallum cum Imperatoris legatis ad Benedictum Pontificem, vt promiſſis ſatisfaceret; non ut pacem faceret inter Ludo-
236 uicum & Benedictum. Apud Pontificem cauſam Imperatoris ita egiſſe feruntur Galli, vt eam longe deteriorem fecerint. Poſt enim exordium, quo ſibi aures Papæ parabant, bona fide rem omnem narraſſe, quomodo bonus vir accepiſſet pecuniam, & quam gratum regem Franciæ deſeruerit in periculis, in quæ ille induxerat regem Angliæ, planeque prodiderit, quantum in eo fuit, Anglum eiuſque belli ſocios Gallo. Quare regem Galliæ cupere referre gratiam, quam promiſerit Imperatori. Rogare igitur, vt commendatum habeat, in gratiamque recipiat eum. Pontifex nulla accuſatione magis offendi & concitari contra Ludouicum potuiſſet, nec antea omnibus ſuis criminationibus & calumniis tantum efficere potuit in animo Pontificis, quantum hac commendatione. Erat enim Benedictus hic infenſiſſimus eum omnibus vitiis, tum potiſſimum proditores, periuros, fœdifragos, perfidoſque odio proſequebatur. Antea namque quæ obiecerat Gallus Ludouico, ex odio fieri credebat, quare paruam habuit illi fidem. Hæc vero vera eſſe res ipſa clamabat, & totus nouerat orbis. Nihil tamen amarius reſpondit Pontifex, quam Dominum perfidiam non impunitam abire permiſſurum. Hactenus propterea Domino diſponente, non potuiſſe ſe induci, vt abſolueret Ludouicum hunc, quanquam ſemper propter ſummum in ſecularibus magiſtratum, quem gereret, erga illum propenſum habuiſſet animum. Legati igitur Galli in Galliam, Germani in Germaniam reuerſi retulerunt dominis ſuis. Imperator animi dolore, pœnitentia & ira cruciatur eo magis, quo minus vltionem ſperat, quoque magis ſibi conſcius eſt, iram Pontificis & omnium hominum ſemeritum, quod ita deſtituerat regem Angliæ, & quantum in ipſo fuerat, perdiderat. Neque audebat, ſibi mali conſcius, Gallo obiicere fidem non ſeruatam. Gallus vero in ſinu ridebat, triumphabat, quod ita hoſtem ſuum fefellerat, virtutis eſſe aſſerens, hoſtem quocunque dolo circumuenire. Cum autem excommunicatio Ludouici, quam aduerſus eum Pontifex Ioannes 22. promulgarat, iam rata magis haberetur, quam vnquam antea, Imperator inops conſilii vbique quærebat conſilium, conſulebat autem etiam monachos, qui apud Principes ob doctrinam & probitatem adhuc in precio erant. Conſulentibus igitur quibuſdam monachis ordinis diui Franciſci, conuocat Francofurdiam Principes, & illinc ex comitiis decretum ſub ſigillo ſuo edidit, & promulgauit contra proceſſus Ioannis 22. Pontificis, quod ad verbum ſic ſonat: *Ludouicus quartus, Dei gratia Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, Vniuerſis & ſingulis regibus Chriſtianorum, ac Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſco-* [illegible] *pis,*

pis, Preſbyteris, quocunque honoris præfulgeant culmine, & cæteris eccleſiarum prælatis, nec non ſecularibus Principibus, Marchionibus, Ducibus, Comitibus, Baronibus, Capitaneis, Poteſtatibus, Rectoribus, Iudicibus, Prouincialibus, ciuitatum terrarum Romano imperio ſubiectarum, & ipſarum cuilibet incolis & habitatoribus, ac omnibus & ſingulis Chriſti fidelibus tam eccleſiaſticis quam ſecularibus, gratiam ſuam & omne bonum. Fidem catholicam, quam ſancta mater eccleſia tenet, firmiter credentes, fideliter confitentes, & ipſius eccleſiæ doctrinam in ſacris canonibus traditam ſequi volentes, quibusdam allegationibus, impugnationibus & oppoſitionibus, quæ contra nos & electionem ac promotionem de nobis factam ad culmen dignitatis imperialis, & contra imperialem autoritatem & dignitatem opponuntur, ne ſimplicium corda poſſint inficere, duximus in his ſcriptis reſpondendum. In primis contra nos & imperialem autoritatem, dignitatem, poteſtatem, & ius imperii allegatur, quod poteſtas & autoritas imperialis eſt a Papa, & electus in regem Roman. ex ſola electione non eſt nec dici poteſt verus Imperator, nec habet poteſtatem iurisdictionis, & antequam inungatur, conſecretur & coronetur. Papa in temporalibus etiam habet plenitudinem poteſtatis, ad quod reſpondemus, hanc oppoſitionem ſacris canonibus, iuri ac rationi obuiare, ſicut expreſſe patet in c. cum ad verum, &c. Si Imperator 96. diſt. vbi habetur, quod nec Imperat. iura pontificatus, nec Pontifex iura imperii ſibi vſurpare debet. Vbi gloſ. dicit, quod iſtæ poteſtates ſunt diſtinctæ, & quod neutra dependet ab altera. Imperator enim non habet imperium a Papa, ſed a ſolo Deo 93. diſt. cap. legimus, vbi tex. Quod exercitus facit Imperatorem. Et gloſſa ibi dicit eum verum Imperatorem, antequam â Papa confirmatur. Probatur idem in cap. Quoniam 10. diſt. quem textus ponit in longum. Infert, quod Papa non habet vtrumque gladium: alioqui ſi imperium haberetur a Papa, in temporalibus ad Papam poſſet appellari, quod prohibet Alexander Papa, dicens, Illa temporalia habere ſuam iurisdictionem de appell. Si duobus. cap. Cauſa hi, qui fil. ſunt le. ibi gloſ. facit & tex. in c. quo iure. 8. diſtinct. c. Nouit de iudi. Ex quibus concludit, quod po- 237
teſtas imperialis eſt immediate a Deo, & Imperator ex ſola electione antequam inungatur & coronetur, habet poteſtatem imperialem: nec Papa habet in temporalibus dictam poteſtatis plenitudinem. Secundo obiicitur nobis, quod Ioan. 22. per ſuos proceſſus caſſauit, ac mandauit electionem de nobis factam, & nos poſtea adminiſtrare non potuiſſe iura imperii, ſed adminiſtratio ad ipſum Papam pertinebat de iure. Quæ omnia ſunt contra iura imperii, & contra iura & libertates eorum, ad quos vacante imperio pertinet electio, & contra iura ac libertates Principum Alamaniæ, & ſubditorum imperii, contra conſuetudines ab antiquo rationabiliter introductas. Inſuper proceſſus ſuos, bullas aut literas, quas dicitur per mundum direxiſſe, in quibus aſſerit, ſe totam Italiam ab imperio & regno Alamaniæ ſeparaſſe, inſinuans, quod Papa eſt dominus vniuerſalis, non ſolum in ſpiritualibus, ſed etiam in temporalibus, ad quæ omnia duximus reſpondenda. Quod dicti omnes ſui proceſſus, aſſertiones & literæ & circa prædicta geſta ſunt atque fuerunt nulli & nulla, nullius roboris vel momenti, rationibus infraſcriptis. Prima ratio, quod Papa, quantumcunque legitimus, talem poteſtatem in temporalibus maxime ſuper iura imperii non habeat, clare determinant iura ſupra allegata: vnde quicquid dictus Ioan. 22. fecit in prædictis, tanquam a non ſuo iudice factum, nullius fuit roboris vel momenti. 2. q. 1. c. in primis, de iud. ad ſi clerici, cum ſimil. Secunda ratio ex eo, quod dicti proceſſus, imo verius exceſſus, contra nos & in præiudicium enorme noſtri & illorum, qui nos elegerunt, & aliorum Principum Alamaniæ, ac totius imperii, ex notorie falſis cauſis, & nullo iuris ordine ſeruato, nobilis & aliis, quorum intererat, abſentibus, & nullo modo legitime citatis emanarunt. Sunt idcirco inualidi, nullius roboris vel momenti, 3. q. 9. per totum, vbi dicitur, quod omnia, quæ contra abſentes in omni negocio aut loco aguntur, irrita erunt, nec aliquam obtinent firmitatem. Non obſtat autem, ſi dicatur dictus Ioannes Auinione exiſtens, cum ſua curia per literas, quas dicitur ad fores eccleſiæ publicaſſe, abſentes citaſſe, quoniam talis citatio in ſimili negocio eſt nulla, ne dicenda legitima, rationibus infra ſcriptis. Prima, quia ſecundum iura, ad hoc, vt citatio dicatur legitima, neceſſe eſt, quod citandus perſonaliter citetur, ſi inuenitur, aut publicetur ad domum, alias contra ipſum non poteſt procedi, probatur 4. quæſt. 5. ca. quiſque de do. & cont. cauſam, de ele. non re. ex tua. cum vulga-

tis

tis iuribus. Secunda ratio, quia adhoc, vt citatio accerſat ad veniendum, neceſſe eſt, vt
aſſignetur citato terminus & locus ad comparendum ſecurus, prout probatur c. ex parte de
appell. 3. q. 9. hortamur, vt lit. non cont. accedens. ff. de iudi. Si locum. Sed notorium eſt,
quod dictus Ioannes, tam nos quam noſtri imperii fideles & amicos odio capitali & etiam
hoſtili exercitu perſecutus eſt. Ciuitas vero Auinienſ. & ipſe Papa ac dominus ciuitatis,
nos & Romanum imperium habebat odio ex antiquo: quare deſiperet, qui diceret talem ci-
tationem aliquo modo fuiſſe; canonica, imo irrita fuit & nulla. Tertia ratio, quia nul-
lus in propria cauſa debet eſſe iudex, vel ius ſibi dicere, 23. q. 4. inter querelas. c. ne quis
in propria cauſa in rubro & nigro. Sed notorium eſt, quod dictus Ioan. contendebat ſe et-
iam in temporalibus, & in nos ac in totum imperium habere plenitudinem poteſtatis. Et
quod contra nos ac iura imperii vſurpare conabatur, & vt hoſtis perſequi curabat. Vnde.
& contra eum, tanquam aduerſarium & hoſtem noſtrum & imperii, pro defenſione noſtra
& fidelium noſtrorum, appellauimus ad futurum generale concilium, in loco tuto & ſecuro
celebrandum, igitur &c. Tertio obiicitur contra nos, quod dictus Ioan. 22. tam in nos,
quam in omnes ſequaces & fideles noſtros, habentes & reuerentes nos pro Imperatore vero.
& legitimo, & nobis tanquam Imperatori reuerentiam exhibentes, & in omnes admitten-
tes nos ad diuina, ſeu participantes nobiſcum, &c. fulminauit execrationis ſententias &
interdictum in vniuerſitatem. Et dicitur, quod ſententia paſtoris, ſiue ſit iuſta ſiue iniu-
ſta, ſeruanda eſt & tenenda. Ad qua reſpondemus, quod ſecundum ſacros canones ſenten-
tia & proceſſus huiusmodi fuerunt, & ſunt nulli & nullius momenti, quod probatur ratio-
nibus. Prima ratio, certum eſt, quod cum prælatus eccleſiæ in ſuo mandato excedit for-
mam & poteſtatem a ſacris canonibus ſibi traditam, in contrarium facientes non incur-
runt ſententias &c. probatur per c. Cum ad quorundam, de exceſ. præla. Nam ſacri cano-
nes & eccleſia prohibet ea & non concedit Papæ ius imperii & poteſtatem in temporalibus.
238 Sed Ioan. 22. ius & poteſtatem imperii ſibi vſurpare nitebatur, ergo, &c. Et hic eſt vnus
ex caſibus, in quibus execrationis ſententia non eſt aliquatenus timenda nec obſeruanda. Se-
cunda ratio, certum eſt de iure, vbi error eſt expreſſus in ſententia vel mandato, ſententia
eſt ipſo iure nulla, puta, præcipit ſubdito, vt non obediat ſuo ſuperiori, vel præcipit aliquid
contra Deum, vel contra ſacram ſcripturam pro quo 11. q. 3. Si is, qui cum duobus. Et
idem eſt, vbicunque ſententia eſt ipſo iure nulla, probatur in c. p. tuas de ſen. ex c. de pro-
cur. in noſtra præſentia cum ſi. Sed manifeſtum eſt, quod dictus Ioan. mandauit, vt non obe-
diatur nobis, cui omnes ſubiecti imperio obedire & reuerentiam exhibere ſecundum diui-
na & humana iura debent. Et quod hoc fecit volendo ſibi ius imperii in temporalibus v-
ſurpare, quod eſt contra Deum & omnem iuſtitiam. ergo, &c. Tertia ratio, manifeſtum,
quando ſententia execrationis vel interdicti fertur poſt appellationem legitimam, quod tunc
eſt nulla, nec timenda nec obſeruanda, probatur de offic. dele. cum abbas. de ſen. ex. per
tuas, & in glo. Sed manifeſtum eſt, quod nos contra dictum Ioan. & proceſſus ſuos contra
Deum & iuſtitiam in nos fulminatos, appellauimus. Ad futurum generale concilium, &
ad ſanctam catholicam eccleſiam, quæ appellatio fuit ad ipſius Ioannis notitiam deducta,
prout conſtat, legitime, & quod ipſe poſtea contra dictam appellationem promulgauit con-
tra nos, fideles noſtros, & nobis conſilium, fauorem aut auxilium præſtantes. ergo, &c. Nec
obſtat, ſi dicitur, quod Papa non habet ſuperiorem, & ſic non poſſit ab ipſo appellari, quoni-
am manifeſtum eſt ſecundum doctrinam catholicam, quod Papa, vbi de fide agitur, ſubeſt
conciliis, 16. diſt. ſicut in text. & in glo. 25. q. 2. ſunt quidam. 19. diſt. Anaſtaſius 40.
diſt. Si Papa. Idem vbi de iure diuino agitur, concilium eſt ſupra Papam, iuribus allega-
tis. Cum autem pro defenſione iuris imperii, quod a iure diuino & fide catholica pendet,
appellauerimus, ſequitur, quod appellatio noſtra interpoſita fuit ad ſuperiorem, id eſt, ad con-
cilium generale contra aduerſantes nobis, & nos ac imperium & fidem catholicam, quam
ſancta Romana tenet eccleſia, impugnantes. Quam ob rem, de concilio & conſenſu præla-
torum omnium & Principum Alamaniæ, in oppido noſtro Francofurt congregatorum, denun-
ciamus & decernimus, proceſſus huiusmodi nullos eſſe, & nullius roboris aut momenti. Ac
vniuerſis & ſingulis ſub noſtro degentibus imperio, cuiuscunque ſtatus & conditionis fue-
rint, diſtricte præcipimus & mandamus, quatenus nulla ſingularis perſona aut communitas
dictas

*dictas ſententias execrationis aut interdicti præſumant obſeruare. Quicunque autem
contra fecerint, eos omnibus Feudis, quæ tenent ab imperio, & omnibus gratiis, priuilegi-
is, libertatibus, & emunitatibus priuamus. In quorum omnium teſtimonium præſentes
literas fieri fecimus, & noſtra imperialis maieſtatis bulla iuſſimus communiri. Dat. in op-
pido Francofurt, præfatis prælatis ac Principibus ibidem nobis aſſiſtentibus, die 8. menſis
Auguſti, anno Domini 1338. indictione 6. regni noſtri anno 24. imperii vero 11.* Hoc 1338
decretum, vt vocant, ſcriptum & editum ex concilio quorundam fratrum Mino-
rum, eſt ingens turbatio in eccleſia ſecuta. Pontifex enim e contra bullis horren-
dis & multis fulminauit, quibus conſcientiæ miſerrime tortæ ſunt. Quidam eccle-
ſiaſticorum adhærere Pontifici conabantur, quos omnes prælatos & vulgum ſa-
cerdotum a præbendis & dignitatibus deturbauit Cæſar. Monachi multi relin-
quebant monaſteria, ne incurrerent excommunicationis ſententiam. Quidam for-
taſſe arripiebant hinc occaſionem vagandi. Statim poſt publicatum hunc, vt ſic
dicam, proceſſum expulit ex Francofurdia prædicatores, qui nolebant obſeruare
contra Papam Imperatoris mandata. Mox ex reliquis omnibus eccleſiis eiecit
prædicatores, qui Papæ adhærere pergebant. Plurimi Pontificis ſtudioſi, ob re-
uerentiam, quam habebant erga Romanam ſedem, nolentes Imperatoris manda-
tum obſeruare, Romam tum ex Germania profecti ſunt, ibique queſti ſunt de per-
ſecutionibus, quas ob religionis obſeruantiam perferrent. Cum autem maior
pars non eſſet pecuniata, expectabant enim fruſtra opem ab illo, propter quem
exulabant, fame ſuadente & compellente in Germaniam reuerſi, & gratiam ro-
gantes a Cæſare, recepti ſunt, quod clericorum genus tum acerrime Imperatoris
cauſam egit aduerſus Papam. Ex illis Cæſar prudenter concionatores fecit. Nam
aliquandiu nihil aliud ad populum prædicabant, quam de Imperatore & Pontifi-
ce, probabant omnes declamantes ad populum, imperium eſſe immediate a Deo;
nec habere Papam quicquam iuris in imperium, quantum attinet ad carnalia, & 239
recte Cæſarem appellaſſe ad futurum generale concilium, ceu ad ſuperiorem ma-
giſtratum; concilium enim eſſe maius, quam vel Papa vel Imperator ſit. Exorie-
bantur multa bella ex hac lite Pontificis & Imperatoris. Quidam enim Principes,
qui alioqui Imperatoris erant inimici, per ſuas eccleſias omnibus feſtis diebus pon-
tificiam excommunicationem in Ludouicum euulgabant. Aduerſus quos Cæſar
copias vel ducebat ipſe, vel mittebat. Tumultibus implebatur Germania & cædi-
bus. In Italia Papa omnia occupabat, & expulſis Gibelinis, (ſic enim adhuc eos
vocabant) conſtituit præfectos aut ſuo nomine, aut donauit ciuitates, quibus fide-
bat, amicis, nec hoc ſine magno motu Latii factum eſt. Stabiliuit ergo Pontifex
ita res ſuas in Italia, vt nihil amplius periculi eſſet a Cæſare, vt putabatur. In vrbe
Metenſi erat magnus Principum conuentus hoc tempore, aderat etiam Huldri-
chus, dux Wirtenbergenſis, vir bello & pace præſtantiſſimus, qui cum domum vel-
let reuerti, in itinere captus eſt non procul a Bonfeld, a nobili quopiam de Vinſtin-
gen, & ductus in arcem, coactus eſt dare pro ſua liberatione centies mille marcas
argenti. Hoc tempore Pontifex ad expeditionem Hieroſolymitanam collegit
pecuniam per Galliam & Angliam, in Germaniam quoque eius rei gratia miſit le-
gatos: ſed Ludouicus Imperator eos expulit, & quam in quibusdam locis coege-
rant pecuniam, eripuit illis. Romana eccleſia ſic turbata, Turcæ magno cum ap-
paratu & copiis hoſtiliter Chriſtianos inuadunt, infinitamque eorum multitudi-
nem abducunt, & illis abutuntur inhumaniſſime, in nauigationibus & agrorum
cultu, quique ex eis non valebant diutius vehementes obire functiones, vel per ſe-
nectutem, vel per morbum, occidebant, aut abiecti viui fame peribant. Quidam
boni Principes miſericordia & zelo moti, libenter laborantibus ſuccurriſſent, ſed
maior pars ambitione, dominandi libidine, & mutuo odio perditi, nihil afficie-
bantur propter aliorum afflictiones, ſed ceu perpetuo victuri curabant ſua, nullo
proximi reſpectu habito. Et duo eccleſiæ capita, Imperator & Papa, quærebant
tempus & locum, vt alter alterum poſſet ſupprimere. Poſt natiuitatem Chriſti

1342 anno 1342. Benedicto poſt ſeptimum pontificatus ſui annum mortuo, eligitur
Clemens ſextus, qui Iubileum annum celebrandum ſtatuit quinquageſimo anno,
cum Bonifacius decreuerit & publicarit obſeruandum per Rom. eccleſiam anno
100. vt antea dictum eſt. Clemens hic dum adhuc eſſet cardinalis, regis Franciæ
ſummus amicus; Ludouici vero inimicus fuit: quare ſtatim poſt arreptum ponti-
ficatum, Ioannis 22. Pontificis execrationis ſententiam in Ludouicum Imperato-
rem confirmat, & denuo excommunicat omnes, qui illi adhærent, & non ſtatim
ab eo diſcedunt. Et mox conuertit ſe ad eiiciendos ex Italia Gibelinos & proue-
hendos Guelphos, quoscunque intelligit vel vno verbo fauere Imperatori, pro-
ſcribit, aut capit, quosdam occidit. Et Ludouicus animi & bilis abunde ſatis ha-
bens, contemnit Papam cum bullis ſuis, quas aſſiduas e Roma mittebat, confert ſa-
cerdotia, epiſcopatus omnesq; eccleſiaſticas dignitates ex ſuo arbitrio, & quicquid
antea autoritate pontificia in eccleſia & collegiis, vniuerſitatibusque fiebat, iam
poteſtate imperiali confirmatur, abrogatur, mutatur & innouatur. Sed hæc non
absque ſcandalo & conſcientiarum carnificina fiunt in eccleſia, factusque eſt pror-
ſus eccleſiæ ſtatus miſerrimus. Papa fulminibus terret mentes eorum, qui adhæ-
rent Ludouico; Ludouicus non eſſe verum Pontificem vbique prædicat. Sed cum
tandem vidit Ludouicus, Pontificis amicitia & fauore eſſe ſibi opus ad imperium
adminiſtrandum & retinendum, accidiſſentque res difficiliores, multo humilior
redditus, mittit legatos ad Gallorum regem, petitque ab eo, vt iuxta promiſſum re-
conciliet ſibi Pontificis gratiam, & abſolutionem impetret. Rex Franciæ, quem-
admodum ante quoque, ſic & nunc agit cauſam Imperatoris apud Pontificem, &
pro ludo habent ſibi Imperatorem. Reſpondet igitur Gallus legatis, ſi Ludoui-
cus petat gratiam & abſolutionem, vt ſubditum & pœnitentem decet, ſe aliquid
impetraturum ab apoſtolico. Legati regis & Pontificis inimicum iniquumque
animum ignorantes reſpondent, in Pontificis & regis manum & voluntatem po-
nere, vt literas abſolutionis & mandatum ad formam, quam velint, faciant. Legatis
enim erat poteſtas data faciendi quicquid placeret, & in mandatis habebant, vt,
quocunque modo fieret, operam darent, quo abſolutionem & gratiam Papæ con-
ſequerentur. Quare procuratores curiæ Pontificiæ petiere ſibi præſcribi formam
240 placentem Papæ. Pontifex & rex conceperunt formam, penitus ſeruilem, tur-
pem & intolerabilem, in quam nemo paulo altioris animi conſentiret, etiamſi eſſet
carceri perpetuo mancipatus, aut ad ſupplicium ducendus. Mandatum (ſic enim
vocant hoc genus literarum) exigebat, vt præſentes Cæſaris legati (qui erant præ-
poſiti Auguſtenſis, & Bambergenſis eccleſiarum, & archicancellarius Imperatoris,
nomine Henricus, auunculus Imperatoris Hunibertus) nomine domini ſui confi-
terentur omnes hæreſes & errores, quibus criminabatur, & reſignarent imperium,
non reſumendum niſi gratia Papæ, Ludouicum & liberos in manu Papæ ponerent.
Item multa de imperio eccleſiæ patrimonioue beati Petri adiudicabat mandatum
apoſtolicum illud, & alia de ſtatu imperii intolerabilia ſcripta erant in eo. Hæc in
mandato contenta legati non ſolum ſigillis confirmarunt, ſed etiam nomine Impe-
ratoris ſeruanda iurarunt. Eccleſiarum enim præpoſiti, quos dixi, ſuſpiciebant
ceu numen Papam, eratque illis oraculi loco, quicquid dicebat Pontifex. Vbi cum
articulis illis in Germaniam rediere legati, Ludouicus nulli magis iratus fuit quam
ſibi, qui aliquid boni a Gallo ſperaſſet, ſibi inimiciſſimo. Nec habuit cauſam vl-
lam ad obiurgandos legatos, diſcedentibus enim commiſerat, vt, quibuscunque
poſſent conditionibus, conciliarent ſibi Papam. Miſit autem paſſim per Germa-
niam ad Principes exemplaria literarum, quas e Roma attulerant, nullusque fere
fuit Princeps Germaniæ, qui non vehementer commotus fuerit rei indignitate, ini-
quiſſimisque Pontificis flagitationibus. Quorum ſententiam & animum vbi in-
tellexit Imperator, conuocat omnes Francofurdiam, & in hanc fere ſententiam
eos allocutus eſt: Abunde opinor, ſocii & amici vobis teſtatus ſum, quam cupidus
ſim pacis & tranquillitatis eccleſiæ, quid fecerim, quid paſſus ſim. Et omnium
fere

fere bellorum, quæ hactenus geſſimus, finem fuiſſe potiſſimum pacem dignitatemque
que eccleſiæ & imperii. Singulorum a nobis geſtorum cauſas, fines deſtinatave
recenſerem, niſi ſcirem, vos, quæ veſtra eſt prudentia & ſapientia, omnia ſcire, &
pro veſtro candore nihil in aliam partem rapere, quam factum eſt. Audiuiſtis,
quid Romanus Papa petat, ex quibus facile poteſtis intelligere voluntatem eius er-
ga nos & imperium. Quanquam autem omnia ſint iniquiſſima, quæ exigunt a
nobis pontificii: tamen propter eccleſiæ pacem, & vitanda ſcandala, paratus ſum
facere, quicquid veſtra prudentia ſuadet, nec enim committam, vt vsquam videar
publica commoda poſthabuiſſe meis. Paratus ſum deponere imperium in ma-
nus Pontificis, etſi ſatis abunde probatum eſt, iamdudum Papæ iuris in imperium
& imperatorem nihil eſſe. Sed ſi aliter videtur, vt reſiſtamus Pontificis iræ, &
perſeueremus in propoſita appellatione, ſumus parati quidlibet pati, quoduis ſub-
ire periculum propter imperii dignitatem. Et alia in hanc ſententiam dixiſſe a-
pud autores reperio. Præſentium Principum multi, & legati eorum, irati propter
iniquas Papæ poſtulationes, adhortati ſunt Imperatorem, ne quid humilius, quod
non deceat Imperatorem, faciat. Præter vero reliquos, vir prudens & facundus
multarumque rerum vſu exercitatiſſimus Wickerus, protonotarius archiepiſcopi
Treuerenſis, in frequenti Principum conſeſſu, poſt multas variasque ſententias ex
omnium conſiliis & ſententiis ſummam collegit, quæ omnibus placebat, quan-
quam alii plus, alii minus rogati dixerant. Concludendo igitur breuiter hæc ha-
buit verba: Sereniſſime domine Imperator, Principes electores, & alii imperii fi-
deles, recenſentes articulos reformationis veſtræ, quos Papa requirit, ac in his re-
ſidet, concorditer articulos illos decreuerunt in perniciem & deſtructionem im-
perii eſſe conceptos, & quod nec vos, nec ipſi virtute iuramenti imperio præſtiti
annuere valeatis. Intenduntque oratores ſuos ad Papam mittere, nec non ad col-
legium cardinalium cum petitione, quod deſiſtant. Et ſi recuſarint, iam delibera-
uerunt, quod in Rens ſuper Rhenum conuenient, vobiſcum deliberaturi, qualiter
huiusmodi conatibus reſiſtatur. Hæc cum ita dixiſſet, rogauit, num hæc eſſet o-
mnium ſententia. Concorditer reſpondere, ita eſſe, & omnes polliciti ſunt, ſe
propter vllum periculũ aut timorem non mutaturos propoſitum aut ſententiam,
ſed imperii præſentem ſtatum defenſuros, quemadmodum deberent. Aderat
etiam legatorum vnus in ſacris Bibliis non vulgariter inſtitutus, qui longa oratione
conabatur eximere ſcrupulos, quos quidam boni viri in conſcientia habebant,
propter excommunicationem & Romanæ ſedis autoritatem. Multa hic dixit de of-
ficio miniſtrorum eccleſiæ, & de poteſtate eccleſiaſtica, quam etiam atque etiã com-
mendauit Principibus reuerendam & tuendam. Nam niſi ſit, inquit, religio in ſuo 241
loco & dignitate, Reſpub. nulla conſiſtere poteſt, ſed quæ ſit, & quomodo defen-
denda, pluribus docet Principes, qui illi credebant non ſolum propter argumen-
ta, & ſcripturæ teſtimonia, ſed etiam propter vitæ morumque eximiam probita-
tem. Quamobrem decretum eſt, vt legatio honeſta ad Pontificem, nomine Prin-
cipum & Imperatoris, mitteretur. Miſſi ſunt ergo ex ſecularibus & eccleſiaſticis
viri animi fortitudine, facundia, nobilitate præſtantes: qui vbi peruenerunt ad Ro-
manum Pontificem, expoſuerunt illi decretum Principum Germanorum in comi-
tiis Francofurdienſibus, quod nullo modo facere vellet Imperator, quæ peteret
apoſtolicus: eſſe enim contra iuramentum Imperio factum a Ludouico. Hæc Pon-
tifex cum cardinalibus ſuis audiens, iam non amplius bullis cum Germanis agen-
dum, ſed armis inclementer iudicauerunt. Quam ob rem quam primum regi
Gallorum hæc omnia ſignificat Pontifex, & adhortatur, vt eccleſiæ auxilium fe-
rat, quo poſſit hanc belluam ex eccleſia eiicere, iam antea ſæpe Satanæ traditam.
Gallus communicat conſilia, pollicetur opem, apparat arma. Mittit & ad alios
Principes paſſim per Romanam eccleſiam, præcipue quos alioqui ſciebat Ludoui-
co Imperatori infenſos, inter quos erat & Ioannes rex Boemiæ, quibus cum de
bello tractat contra Imperatorem, & de alio ſubſtituendo in locum Ludouici. Hoc

tempore in Germania bella fuerunt, nec ſine multo ſanguine. Sueuia vehementer affligebatur, quæ res pontificias partes non parum iuuare videbatur. Comes Wittenbergenſis diripuit & vaſtauit Mengen oppidulum. Eidem comiti Wittenbergenſi, cui erat nomen Eberardus, eodem tempore, cum propter alias cauſas, tum propter oppidum Ehingen, fuit bellum cum ducibus Auſtriæ. Qui vtrinque pertinaciſſimos gerebant animos, nec componi potuerunt, niſi longo poſt tempore. Imperator enim interpoſuit ſe quidem, ſed non potuit libere ſuam ſententiam pronunciare, ne alteram partem a ſe alienaret, quod ſumme erat cauendum Imperatori, neceſſarii enim erant illi amici multi contra Papæ conatus. Neque parum nocuiſſet Imperatoris rebus, ſi aut comes Wittenbergenſis, aut duces Auſtriæ ab eo ad Papam defeciſſent. Pontifex aluit, quantum potuit, diſcordiam illam, & cum rege Anglorum multa egit Pontifex, vt iuuaret exterminare illum Ludouicum: ſed rex Anglorum petit a Pontifice, vt ſua autoritate apoſtolicæ ſedis, reſtituat ſibi debitum regnum Galliæ, tum pollicetur, ſe omnibus viribus Galliarum & Anglici regni auxilium laturum eccleſiæ. Pontifice autem nihil contra regem Galliæ, ſummum ſuum amicum, agente, rex Angliæ noluit quicquam contra Ludouicum Imperatorem agere, ne aliquid Gallo hoſti ſuo hinc accederet. Pontifex habebat multos iam conſpirantes & paratos ad bellum ſecum contra Imperatorem Ludouicum, ecce incidunt repente, quæ propoſitum & conſilium Pontificis perturbant totum. Rex Apuliæ, qui pars pontificii belli non exigua erat futurus, ſtrangulatus eſt in vno lecto dormiens cum coniuge Ioanna ſceleris conſcia: nam maritum odiebat. Adeo a mala muliere cauendum eſt, ſiue nimium ardeat ſiue odiat. Regi Galliæ fecit Anglus & Flandria negocium, vt non vacarit illi, aliquid moliri contra Ludouicum. Ita cogitationes & conatus Pontificis contra Imperat. impediti ſunt. Hoc tempore peſtis graſſata eſt crudeliſſime per Italiam, Germaniam & Galliam, tertiam partem hominum periiſſe putant. Erat totus annus auſtrinus, cœlumque humidius, nullæ tamen pluuiæ grauiores, quæ refrigerari potuerint aërem. Arborei fructus copia magna proveniebant, ſed cereales non reſpondebant prorſus. Apulia poſt regis mortem eſt a fratre regis miſere vaſtata, & regina linguax mulier (deteſtandum malum) vix fuga elapſa, meretricio queſtu egens, vix ſordidiſſimum victum quærere potuit. Pontifex Clemens, vbi bellum cauſis, quibus dixi, impeditum eſt, rurſum redit ad excommunicationis fulmina contra Ludouicum Imperatorem: crudelibus & monſtrificis verbis terrere conàtur Germaniam, & innouat omnes Joannis Papæ proceſſus contra Ludouicum. Mittit quoque apoſtolicos legatos ad Principes electores imperii, rogat eos per matrem ſánctam Romanam eccleſiam, vt deſerant ſchiſmaticum hæreticum Bauarum, & propter ſalutem tot animarum, quæ quotidie pereant, alium Imperatorem eligant. Certum conſtituit illis diem, infra quem eligere debeant alium, additque, ſi ceſſent & non obtemperent, ſe cum ſancta patrum ſynodo prouiſurum imperio per alium electum Imperatorem. Nam hunc diutius ſe non laturum. Crimina autem, quibus Papa accuſabat Ludouicum, erant hæc: Hæreſin
242 primo loco ponebat, hæreticum enim aſſerebat Pontifex Ludouicum, quod quædam de paupertate Chriſti & apoſtolorum aliter credidit, quam eccleſia Romana in vſu habuit. Quæ opinio iam ante per Ioannem 22. erat damnata & hæretica iudicata. Item hæreſeos crimen eſſe Papa ſcripſit, quod aſſeruit Ludouicus, Imperatorem habere ius Papam creandi & rurſum deponendi. Item, qui ſæpius citatus fuit, vt veniret ad Pontificem Romanum, aut concilium, contumaciter contempſiſſet, proptereaque excommunicatus, in execratione permanſiſſet. Et quod Ioannem de Landemo, a Pontifice Romano condemnatum & iudicatum hæreſiarcham, fouebat & in aula alebat. Et quod pro arbitrio ſuo epiſcopos conſtituebat, & alia ſacerdotia conferebat, & omnes clericos, quos cognouit Pontificis ſententiam ſequi, a dignitate & officio deturbabat. Matrimonia diſiungebat, quod ius ad ſolum Papam pertinebat. Item inter conſanguineos affineſque contrahere matri-

mo-

monium permittebat, quod ſolius Papæ erat concedere. Recte autem hoc loco
notatus fertur a Papa Imperator. Nam filio ſuo Ludouico dederat vxorem comi-
tiſſam Tyrolis, adhuc priore marito ſuperſtite, Ioanne filio regis Boëmiæ, quo li-
bidinoſa mulier contenta eſſe noluit. Et mulier illa filio Imperatoris, cui nupſit, e-
rat iuncta in conſanguinitatis gradu prohibito. Præterea contra diuinam inſtitu-
tionem alia quædam in contrahendis & dirimendis matrimoniis fecerat. In bul-
la aduerſus Ludouicum etiam pro cauſa execrationis recenſetur, quod conſtitue-
rat antipapam contra legitime creatum apoſtolicum. Multæ præterea cauſæ ad-
duntur, periuria, fides violata, rapinæ, &c. Eadem legatio Clementis per literas
pontificias depoſuit ab epiſcopatu archiepiſcopum Moguntinum, Henricum de
Viernberg, & ſubſtituit Gerlacum, filium comitis de Naſſau. Ex qua re magna &
cruenta diſcordia inter hos Henricum & Gerlacum eſt orta, & feliciter ſucceſſit
frequentius Gerlaco: quare quidam deſciuerunt a Ludouico ad pontificios, in-
ter quos fuerunt multi epiſcopi, dum ſe ad bellum parat Ludouicus, rex Franciæ,
multos in Germania pecunia corrupit. Multos redegit in gratiam cum Pontifice
longa & odioſa diſcordia; terror conſcientiarum quoque efficax fuit ad commo-
uendos quoſdam. Quibus rebus comes Gerlacus de Naſſau fretus conuocat au-
toritate apoſtolici Romaniue mandati, Principes ad Rens cauſa eligendi alium Im-
peratorem. Conueniunt archiepiſcopi Lucenburgenſis, Treuerenſis, Colonienſis,
Moguntinenſis & multi alii eccleſiaſtici prælati. Veniunt quoque Rudolphus dux
Saxoniæ, Ioannes rex Boëmiæ, & alii. Interim Ludouicus parturit bellum in Ba-
uaria, ſed fatis reſiſtentibus. Illi vero, quos iam dixi in Rens, ex impulſu & auto-
ritate Papæ, elegerunt alium Imperatorem, filium regis Boëmiæ Carolum, Mo-
rauiæ Marchionem. Electus Carolus mox inſtituit Aquisgranum proficiſci, vt
coronam ex more acciperet, ſed oppoſuit illi Ludouicus copias, quibus prohibi-
tus, Aquisgranum non venit Carolus, ſed in Boëmia pater cogit numeroſiores co-
pias, & in Saxonia quoque contrahuntur, contra Ludouicum. Ad regem Galliæ
etiam frequentes mittuntur legati, vt auxilium ferat contra Ludouicum. Hoc agit
& Pontifex apud Gallum, & alios. Sed eodem tempore rex Angliæ ducit copias
magnas in Galliam, omnia diripit, incendit, funditus eruit, ſoloque æquat. Gal-
lus regem Boëmorum & filium eius Carolum, electum Imperatorem, agentes
tum forte Treueris, rogat, vt veniant auxilium laturi, pollicetur que ſtatim poſt re-
pulſum Angliæ regem, ſuas vires contra Ludouicum Bauarum. Boëmorum rex,
& Carolus filius eius, Marchio Morauiæ, cum omni ſua manu ad regem Galliæ re-
cta tendunt. Rex Angliæ quaſdam Galliæ vrbes funditus ſuſtulerat. Pariſiam
vrbem obſederat aliquandiu: cum vero nulla eam cogendi ſpes eſſet, & commea-
tus laboraret penuria, ſoluit obſidionem, & mouit caſtra ad Ambigenſium vr-
bem, circa quam omnia vaſtauit, & obſidens eam, audit aduenire cum exercitu
Philippum regem Galliæ, cum ſocio rege Boëmorum, & Imperatore electo Caro-
lo, Anglus educit ex munitionibus, quibus vrbem circumuallauerat, copias, oc-
currit obuiam Gallis, & nouo Imperatori, parentique eius Boëmo, Anglus inſtru-
cta acie ſuos hortatur ad virtutem, præmia victoribus propoſita oſtendit. Idem
hoſtes faciunt. Concurritur, acerrime pugnatur, magna fortium virorum mul-
titudo cadit. Prælium a tertia diei hora durauit vſque ad veſperam exortum, cum
ſoli Galli eorumque ſocii fugiunt, ingenti multitudine cæſa. Occubuerunt Ioan-
nes rex Boëmiæ, item rex Maioricarum, dux Lotharingiæ, Germanus frater regis
Gallorum, vir nobiliſſimus & clariſſimus Boëmus de Roſenberg, comes Flandriæ, 243
comes Naumenſis, comes de Saline, *(a)* comes de Arois, comes de Momtpel-
gart, deſideratique ſunt plures alii viri Principes, comites & Barones. Rex ipſe
Gallorum & Carolus electus Imperator, fuga ſunt ſaluati. Rex Angliæ Eduardus
victor pergit ad obſidendas vrbes & vaſtando agros paſſim per Galliam. Pontifex

(a) Rectius Comes de Salmis, ſecundum *ALBERTUM ARGENTORATENSEM p. 136.*

frequentibus legationibus inter Gallum & Anglum conabatur pacem facere, quod cum fruſtra diu tentaſſet, magno pondere auri & argenti dato, impetrauit Philippus inducias ab Eduardo. Induciis inter reges factis, eodem ſtatim anno Clemens Pontifex confirmauit Carolum, electionemque eius pulcherrima bulla approbauit, poſtea Bunnæ coronatus eſt ab archiepiſcopo Colonienſi: nam Aquenſes & Colonienſes fidem ſeruabant Ludouico, illum excludebant. Spiram Ludouicus conuocauit Principes & ciuitates imperiales, vt exploraret voluntatem eorum erga ſe, ſpe omnia adhuc meliora inuenit, plerique per ſuperiorem Germaniam deteſtabantur electionem Caroli, nihil morabantur Papæ excommunicationes. Nemo audebat in ſuperioris Germaniæ regionibus publicare papales proceſſus aduerſus Ludouicum. Cruenta bella ſunt orta inter Imperatores, eſtque Ludouicus prorſus a fortuna reductus in vltimo imperii tempore in eum ſtatum conditionemue, in qua fuit in primis imperii ſui annis. Erat ſchiſma in eccleſia & imperio non ſine corporum & animarum plurima perditione, non ſolum in Germania, ſed etiam in Italia: Romæ vero quidam moliebantur noua, qui ſe libertatis aſſertores vocabant. Erat illic vir animo & lingua præſtantiſſimus, qui morum grauitate, probitate & facundia populum Romanum ſibi totum deuinxerat, habebatque apud omnes tantum autoritatis, vt facile crederent illi, neque dubitarent illi committere ſe & fortunas ſuas: hic ergo vir, cum Pontifex diu abſfuiſſet, Romæ inſtituit ſenatum Romanum ad ciuitatis olim liberæ multarumque gentium dominæ morem priſtinum. Omnia ſuadendo & clementia, nihil per vim cogendo, faciebat. Et finxit ſibi titulum autoritatis plenum, minimeque inuidiæ obnoxium, talem: Nicolaus ſeuerus & clemens, libertatis, pacis, iuſtitiæque tribunus, ac ſacræ Romanæ Reipublicæ liberator illuſtris. Nec ſolum Roma obtemperabat eius conſiliis, ſed ex Italia paſſim ad eum quotidie veniebant legati, fœdus & amicitiam ab eo petentes, quibus ciuitatis Romanæ ius ad maiorum conſuetudinem dabat. Scribit hic Nicolaus ad Pontificem Clementem, qui Auinione erat, vt quam primum ad vrbem redeat, & ſacerdotio fungatur, miniſtret eccleſiæ in iis, quæ ad Deum pertinent, & niſi veniat, & in quiete in ſacris eccleſiæ ſeruiat, Romanum ſenatum & populum alium creaturum antiſtitem, nam epiſcopi ſui præſentiam neceſſariam eſſe ſenatui Romano. Mittit etiam legatos ad Ludouicum & Carolum Imperatores, cum literis, quibus eos & alios Principes Romam citat, quæ his erant conſcriptæ verbis. *Ad honorem & gloriam ſummi Dei Patris & Filii & Spiritus ſancti, beatorum apoſtolorum Petri & Pauli, ſancti Ioannis Baptiſtæ, in cuius ſacratiſſimo templo militarem accepimus gloriam, nec non ad reuerentiam & honorem ſanctæ Romanæ eccleſiæ, & domini noſtri ſummi Pontificis, ſtatum proſperum ac augmentum ſanctæ Romanæ vrbis, ſacræ Italiæ, & totius fidei Chriſtianæ. Nos candidus Spiritus ſancti miles, Nicolaus ſeuerus & clemens liberator vrbis, zelator Italiæ, tribunus Auguſtus, volentes & deſiderantes donum Spiritus ſancti & liberatores antiquos Romanos Principes, quantum nobis permittitur imitari. Notum facimus vniuerſis, quod quidem a nobis poſt aſſumptum tribunatus officium, Romanus populus de conſilio omnium & ſingulorum iudicum, ſapientum & aduocatorum vrbis recognouit, ſe adhuc illam habere autoritatem poteſtatemque atque iuriſdictionem in toto orbe terrarum, quam habuit in principio & ſummo augmento vrbis præfatæ. Et omnia priuilegia facta in præiudicium autoritatis & poteſtatis & iuriſdictionem huiuſmodi ad ſe reuocauit expreſſe. Nos itaque autoritatem, poteſtatem & iuriſdictionem antiquam nobis conceſſam a populo Romano in publico parlamento, & nuper a domino noſtro ſummo Pontifice, vt patet per apoſtolicas bullas eius, ne videamur de dono & Spiritus ſancti gratia & ſacri Romani populi fautoribus ingrati, iure & forma, quibus melius poſſumus & debemus, decernimus, declaramus & pronunciamus, Romanam vrbem caput orbis & fundamentum totius fidei Chriſtianæ, ac omnes & ſingulas ciuitates Italiæ liberas eſſe cenſemus. Et ex nunc omnes præfatos populos ac ciues*
244 *ciuitatum Italiæ, facimus, declaramus, & pronunciamus, ciues eſſe Romanos, quos & Romana libertate volumus gaudere. Eadem autoritate & gratia Dei & Spiritus ſancti ac po-*

pulo

puli Romani dicimus, profitemur, ac etiam declaramus Romanum imperium, iurisdictionem, ac etiam monarchiam totius ſacri imperii ad ipſam almam vrbem, ac eius populum, nec non ad vniuerſam Italiam pertinere, & easdem fore legitime deuolatas, multis rationibus & cauſis, quas ſuo loco & tempore declarari faciemus, dantes & præfigentes in his ſcriptis omnibus & ſingulis prælatis, Imperatoribus, electis, electoribus, regibus, ducibus, principibus, comitibus, marchionibus, populis, vniuerſitatibus & quibuſcunque aliis in genere & in ſpetie, cuiuſcunque prouinciæ, ſtatus & conditionis exiſtant, & contradicere volentibus, ſeu in electione præfata ac ipſo imperio iurisdictionem, poteſtatem & autoritatem prætendentibus quoquo modo, terminum hinc ad feſtum Pentecoſtes proxime futurum, ita, quod infra prædictum terminum, in ipſa alma vrbe & ſacroſancta Laterana eccleſia, coram vobis & aliis officialibus domini noſtri Papæ & Romani populi debeant cum eorum iuribus comparere: alioquin a dicto termino in antea procedetur, prout de iure fuerit procedendum, & nihilominus ad prædicta omnia in ſpecie citari facimus illuſtres Principes, Ludouicum ducem Bauariæ, & Carolum regem Boëmiæ, qui ſe aſſerunt Imperatores ad imperium electos, ducem Saxoniæ, Marchionem Brandenburgenſem, archiepiſcopos Moguntinenſem, Treuerenſem, & Colonienſem, qui in dictis termino & loco comparere debent coram nobis & aliis Romani populi officialibus perſonaliter: alioquin in eorum contumaciam procedemus, eorum abſentia non obſtante. Dat. &c. Hæ literæ vbi peruenerunt in Germaniam ad Principes, contemptæ ſunt ab omnibus. Nec Romæ diu manere potuit: Pontifex enim Clemens partim minis, partim promiſſis effecit apud plebem Romanam, vt defecerint ab eo plurimi: breuique coactus eſt noctu ex vrbe fugere, habuitque finem tota ea Romæ factio, nam quos euexerat hic tribunus, omnes vltro ceſſerunt, quidam etiam vix fuga ſeruati ſunt.

DE

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS-
QVINTVS.

ANno poſt Chriſtum natum 1347, menſe Octobri, erat Ludouicus in
oppido Monachio, inculpata prorſus vtens valetudine. Illuc ad Lu-
douicum ſalutandi gratia diuertit vidua Anna, duciſſa Auſtriæ, iter
faciens ex Sueuia in Auſtriam, illic exhibuit ſpectaculum mulieri,
mox a ſpectaculo conuiuio lautiſſimo eam accepit & liberalius Prin-
ceps bibit, etiam ſemel atque iterum ex eodem cum ducíſſa poculo, ſurgens au-
tem ab illo conuiuio ſenſit intemperiem in toto corpore. Cauſam autem cum
ignoraret morbi, venatum it exercendi corpus gratia, grauitatem corporis ex-
ercendo diſcutere cupiens, ſed morbi vi aucta, de equo decidit in terram, & re-
pente morte abreptus eſt. Suſpicio fuit veneno necatum, quod tamen, quo ſci-
am, nemo aſſeruit. *(a)* Mortuus ex venatione relatus eſt in vrbem Monachium,
& honorifice ſepultus. Ludouici morte audita, Carolus ſtatim properat in Ger-
maniam, nam eo tempore in rebus Boëmicis diſponendis erat occupatus, poſt oc-
ciſum, vt diximus, patrem. In Germania, vt rex Romanorum, honorifice ſuſci-
pitur. Ratisponam primum venit, ibi excepto Carolo, eeu Imperatori, fidelita-
tem, vt loquuntur, iurant, & Ratiſpona diſcedens, proficiſcitur Norinbergam, in
itinere a minoribus oppidis omnibus honorifice ſuſcipitur. Norinbergenſes pri-
mum aduenienti non occurrunt, ſed claudunt portas, mittunt ad eum legatos, quo
animo veniat, rogant. Carolus manſuete & perbenigne reſpondet, multa promittit,
recipitur ergo & Norinbergæ. Et hinc ad alias inſigniores imperii ciuitates pergit, ab
omnibus fere appellatur & agnoſcitur Imperator. Erant tamen quædam ciuitates &
Principes, qui eum non rite electum aſſerentes, noluerunt eum pro Imperatore ha-
245 bere. Conſpirarunt que aduerſus eum Palatinus Rheni, Henricus archiepiſcopus Mo-
guntinenſis, & Henricus dux Saxoniæ, aliique quidam. Quibus cum per legatos a-
miciſſime agere conſtituebat, ſed illi perſeuerabant in ſententia, electionem eius
irritam affirmantes, & ſeditionem legibus puniendam, non imperium eſſe. Anno
proximo poſt Ludouici mortem, rex Carolus Imperator venit ad Rauracorum
Baſileam, quæ conſtanter etiam poſt mortem Ludouici, in fide perſeuerabat. Vi-
uente Ludouico, nullis minis aduerſariorum abſterreri ab eo potuit, ſancteque ſem-
per ſeruarat fidem, & diu etiam interdictum Pontificis Romani propterea pertu-
lerant. Petit igitur, poſtquam aduenit Carolus, a Baſilienſibus recipi, copias an-
te vrbem in caſtris habens. Reſpondent Baſilienſes, ſe quidem iam eſſe liberos a
fide, quam Ludouico promiſerant, & vsque poſt mortem cum laude obſerua-
rant, ſed ciues vnanimi ſententia conſtituiſſe, neminem recipere aut appellare Im-
peratorem, niſi abſoluantur prius ab excommunicatione, & ſacrorum officiorum
celebritas reſtituatur illis. Nam ſic videbant ſe quam minimo labore & impenſis
poſſe abſolui. Forte a Pontifice tum venit legatus ab Apoſtolico, ferens de ea re
bullas Romanas epiſcopo Babenbergenſi de abſoluendis excommunicatis propter
Lu-

(a) Adſeruit tamen *ANDR. PRESBYTER Chron. Bauar. p. 36.* quod a Margaretha Maultaſchia veneno fuerit enecatus, quem ſecutus *NIC. BURGUNDUS Ludouico Bauar. lib. III. exeunte.* Licet *HENR. REBDORFIUS ad a. 1347. CORTUSII de Nouit. Padua lib. IX. c. XI. ALBERTUS ARGENTORATENSIS p. 141.* ipſum paralyſi dicant fuiſſe percuſſum.

Digitized by Google

Ludouicum mortuum. Erant autem in illis bullis hæc verba, cum multi contra proceſſus & ſententias Ioannis Papæ agentes, adhærentes quondam Ludouico de Bauaria hæretico, redire cupiant ad vnitatem eccleſiæ, committimus tibi, ut qui confeſſi fuerint errores ſuos & pœnas, quas inciderunt explicite vel implicite, & iuuerint deinceps fidem catholicam tenere, & nulli deinceps hæretico vel ſchiſmatico fauere & credere, & quod non ſpectat ad Imperatorem, Papam deponere, & alium creare, ſed hoc hæreſim eſſe damnatam, & quod nullum Imperatorem habebunt, niſi per ſedem apoſtolicam approbatum. Nec relictæ & liberis ipſius Ludouici fauebunt, niſi cum eccleſia reformentur, & Carolo, Romanorum regi, per eccleſiam approbato, parebunt, ab huiusmodi ſententiis & pœnis abſoluas, ita, quod ſi in aliquo contrauenerint, in ſententias & pœnas priſtinas relabantur. Cum igitur Baſilienſes non vellent recipere Carolum, niſi diuinus cultus reſtitutus eſſet prius illis, ipſique ſine omni nota hæreſeos abſoluerentur, forma illa ſeu conditiones in bulla conſcriptæ, quibus poſſent abſolui, ſunt ciuibus Baſilienſibus prælectæ: vbi audiuerunt ciues, quid exigeret bulla ab iis, qui vellent abſolui, reſponderunt concordes ad unum omnes: Se non deliquiſſe in fide ſeruanda, nec vllos errores velle facere in hac re, in qua bonorum ciuium officium feciſſent, nec unquam iuturos ſecundum illam formam a Papa præſcriptam. Clerus quoque vrbis, vbi tantam animorum conſtantiam in ciuibus vident, adhortantur, vt conſtantes in honeſtiſſimo propoſito obdurent. Ciuitatis & vniuerſitatis proceres eunt ad Carolum, præſentibus multis Principibus, & poſtquam ſalutarunt Carolum ciuiliter & vt decebat, Conſul Conradus de *Berenfels* his verbis affatur epiſcopum Babenbergenſem: Domine Babenbergenſis, ſciatis, quod nec fateri nec credere volumus, quod dominus noſter Ludouicus, Romanus Imperator, vnquam fuerit hæreticus. Quemcunque etiam dederint nobis Principes & domini electores, vel maior pars pro Romano Imperatore, illum pro tali habebimus, etiamſi nunquam Papam requireret, nec quicquam faciemus, quod ſit contra ius imperii quoquo modo, ſed ſi habetis poteſtatem a Papa, & vultis nos abſoluere, vt ſacra reſtituantur, nos vt hactenus, bonos viros pro virili probabimus, ſi Dominus bonorum largitor dederit gratiam. Sine ciuium iuramentis & erroris confeſſione ſacra ſunt illis reſtituta, nam alioqui nolebant Carolum pro Imperatore habere. Carolus igitur in vrbe Baſilea exceptus eſt magnifice, & iuramentum ſolitum illi Baſilienſes præſtiterunt. Laudatis autem eius vrbis ciuibus, ob animi fortitudinem & conſtantiam, deſcendit per Rhenum. Vrbes a Baſilienſium omnium ore cantata magnanimitate exemplum ſumpſerant, nec iurare nec agnoſcere errores hæreſimue volebant. Abſoluebantur autem pleræque ſine iuramento illo & confeſſione, quam exigebat. Wormatiæ, vbi ciues audiebant, quæ exigebat Papa ab abſoluendis, magnus populi excitatus eſt tumultus, cogebantque epiſcopum Babenbergenſem, vt ſine omni delictorum confeſſione eos abſolueret. Erant etiam ciuitatum & Principum nonnulli, qui omnino nolebant abſolutionem: nec enim vel nauci æſtimabant execrationes Papæ. Tanta erant ſcandala & ſchiſmata in eccleſia Romana. In his ſeditionum turbis, & bellorum tumultibus peſtis crudeliſſime afflixit Germaniam, adeoque totam Europam, ita vt multis locis propter peſtem ius non ſit redditum, totas domos, tota monaſteria, totos pagos totasque ciuitates ſuſtulit, nec talis ante hanc hominum memoria fuit vnquam. Sæpe conuenire Principes cupiebant propter electionem Imperatoris, ſed peſtis vbique graſſans diu prohibebat. 246

Poſt natiuitatem Chriſti anno 1348. conuenerunt quidam electuri alium Imperatorem Principes, erant autem dux Saxoniæ, Ludouicus Marchio Brandenburgenſis, Rupertus Palatinus Rheni, Henricus Moguntinus archiepiſcopus, qui Caroli electionem nullam eſſe iudicabant. Mittunt ad Anglorum regem Eduardum, offeruntque illi imperium, nam a Germanis genus ducebat ſuum. Eduardus pericula, labores & bella timens, recuſauit imperium, Principibus gratias agit, 1348

quodtam honorifice de ſe ſentiant, eis pollicetur ſuam opem, ſicubi indigeant. Vehementer gratum fuit illorum de ſe iudicium. Poſtea Fridericum Marchionem Miſnenſem eligunt, ſed ea lege, vt Beatricem viduam, vxorem quondam Ludouici Imperatoris, iuuet. Huic electio placet, & quomodo auſpicandum imperium ſit pro temporis ratione, incipit cogitare. Sed Carolus, vbi intellexit electum Fridericum, mutauit illi animum, decem enim millia marcarum argenti ei dedit, promiſitque maiora, expoſuit præterea illi, quam nihil ſit a quoquam periculi ſibi, quem Pontifex confirmarit, & iam maior Germaniæ pars pro Imperatore habeat. Quam ob rem Fridericus exiſtimauit ſapienter ſibi ſine moleſtia & laboribus oblatum, quod alii magnis ſudoribus & per infinita pericula quærunt, nempe otium & quietem in omni rerum copia ſeu ſaltem ſufficientia, hic enim ſolet eſſe pleriſque mortalibus finis ſtudiorum, laborum, periculorumque, quos ſubeunt: quanquam generoſioribus animis cœleſtior & precioſior ſcopus ſit functionum & laborum, nempe, gloria Chriſtianis, gloria Dei; infidelibus gloria propria, quæ eſt vanitas. Igitur Fridericus Imperator maluit accipere pecuniam, & ea in pace vti, quam tot ſubire labores, quorum finis ſit incertus, fortaſſis etiam patrimonii perditio, ignominia & mors. Hoc tempore in Germania, Italia, & Gallia, aliiſque Europæ regionibus magna Iudæorum multitudo variis ſuppliciis eſt affecta, præcipue igne exuſti ſunt, inſimulabantur enim veneno infeciſſe fontes. In Bonſeld, Alſatiæ oppidulo, de ea re eſt tractatum, ibi accuſati ſunt, quod adulterauerint monetam, quod pueros Chriſtianorum multos occiderint, quod puteos, flumina & ſontes infecerint, vt pecora & homines plurimi perierint. Saccos enim ferunt in fontibus plenos veneno inuentos. Quare tam crudelibus pœnis Chriſtiani affecerunt Iudæos, vt multi Iudæorum ſibi ipſis conſciuerint mortem. Plurimi quoque permiſerunt ſe baptizari, ob pœnarum metum. Erant fere in omnibus imperialibus ciuitatibus Iudæorum ſynagogæ, & cœmeteria elegantibus lapidibus conſtructa. Ex monumentorum & ſynagogæ lapidibus ædificauerunt ciuitates, mœnia & turres. Sicut adbuc eſt videre multos prominentes lapides inſcriptos literis Hebraicis in multis paſſim ciuitatibus per imperium Romanum, apud Gallos, Germanos, & Italos. Baſileæ murus foſſæ veteris vrbis interioris totus tectus hoc lapidum genere, etſi illic ædificia non omnia deſtructa fuerint Iudæorum, appellationemque antiquam ædes obtinens, ad ſynagogam Iudaicam. Libenter enim Baſileæ habitabant, propter vrbis amœniſſimum ſitum, & temperiem aëris. Omnia Iudæorum bona, quæ magna erant, Principes & ciuitates ſibi vendicabant. Pontifex Rom. defendit Iudæos, & multi alii. In Germania præter alios multos, qui non conſentiebant in eorum perſecutionem, erat Rupertus comes Palatinus, qui dicebatur magnam pecuniam accepiſſe a Iudæis, ſicut & alii nobiles & magiſtratus quidam. Ad quos cum multi Iudæi fugiſſent cum magnis theſauris, alii magiſtratus, ſub quibus fuerant, iniquo ferebant animo, non tam quod defendebant Iudæos, quam quod ſecum abſtulerant Iudæi facultates ſuas, quas ſibi deberi putabant ii, qui ſuppliciis afficiebant Iudæos, propter maleficia; qui vero patrocinabantur Iudæis, dicebant Iudæis iniuriam fieri, & hæc maleficia comminiſci illos, qui damnabant, vt redirent bona Iudæorum ad eos. Illaque contentio ad arma venit, & plerique plus in bella impendebant, quam ex Iudæorum facultatibus ad ſe redierit. Multa fiunt in terris a Deo, quorum cauſa nos latet. Judæi feruntur poſtea, cum ipſi admodum paucis locis tuti ambulare auderent, ſubornaſſe leproſos, quod fontes inficerent. Arteque ſcribuntur fontes medicati fuiſſe, vt lepra bibentes ſint infecti. Comprehenſi leproſi exquiſitis ſuppliciis interfecti ſunt a magiſtratibus.
247 Anno poſt natiuitatem Chriſti milleſimo trecenteſimo quadrageſimo nono, Del-
1349 phinatus venit ad regem Gallorum, ſed ea lege conſenſit Carolus, eius nominis
quartus, vt primogenitus regis Galliæ tanquam vaſallus imperii poſſideat Delphi-
natum. Hac occaſione venit ad Gallum Delphinatus: Delphinus Hunibertus no-
mine, frigidorum & infelicium mundi huius negotiorum finem videns, mori ſta-
tuit

tuit mundo, quare vendidit Delphinatum Gallorum regi, pecuniæ partem magnam
pauperibus dedit, ipſe ingreſſus eſt ordinem ſancti Dominici. Erat bis annis non
leue bellum fratribus ordinis Teutonici cum Litouiis, quos, duce magiſtro ordi-
nis Sueuo, vicerunt magno prælio, ex quo conſecuti ſunt maximam laudem. An-
no milleſimo trecenteſimo quinquageſimo, denuo conuenerunt Principes Caro- 1350
li electionem reprobantes, & miſerunt legatum ad comitem de Schwartzenburg
ex Thuringia, qui erat vir incomparabilis militaribus virtutibus ea ætate, offerunt-
que illi imperium, grauatim conſenſit, nec aliter, niſi Francofurdiæ primum de-
cernatur a Principibus imperium vacare, & prius Carolus per Principum ſenten-
tiam deponatur. Congregati igitur ſunt Francofurdiæ Principes electores qua-
tuor, & multi præterea Principes alii, qui concordi ſententia iudicauerunt electio-
nem Caroli eſſe ſeditionem contra Rempublicam, legibus & armis puniendam.
Decretumque eſt, quatuor Principes electores, qui tum Francofurdiæ erant, ha-
bere ius & plenam poteſtatem eligendi Imperatorem Romanorum. Ludouicus
igitur Brandenburgenſis Marchio, Rudolphus comes Palatinus Rheni, Henricus
dux Saxoniæ, Henricus archiepiſcopus Moguntinenſis, eligunt Guntherum, comi-
tem de Schwartzenburg, in Imperatorem. Guntherus ſex totas hebdomadas in
caſtris ad Francofurdiam expectauit hoſtem, ex conſuetudine & ſtatuta lege; ne-
mine vero adueniente, qui repelleret, in vrbem Francofurdiam ingreſſus, Impe-
rator appellatus eſt. Carolo enim non videbatur in vnum prælium ponere omnes
fortunas ſuas, ſi enim viciſſet Guntherus, actum erat de imperio Caroli. Quam
ob rem conuocauit Carolus Principes ſibi fauentes Spiram, quibus cum deliberat,
quo pacto reſiſtendum ſit hoſtibus rebellibus, illic eſt ſtatutum, vt omnes colli-
gantur vires, & omnia pro rei magnitudine adminiſtrentur. Ducit Carolus coa-
ctas copias Moguntiam, ibi expectaturus hoſtem, nam ciuibus cum Henrico
epiſcopo ſuo erant ſimultates, quapropter non excludebant Carolum. Interea
Guntherus quædam caſtra expugnauerat. Et dum conſultat, quid potiſſimum
primo expediat, incidit in morbum, qui medicis plurimum exhibuit laboris.
Cumque morbus declinare non obſcure inciperet, medicus præparauit illi potio-
nem leuem ad maturandos humores, qui erant cauſa morbi, allatumque ad Prin-
cipem medicus guſtauit, deinde obtulit ægroto. Hac potione hauſta, mox cœ-
pit vehementius quam ante laborare, & inflatus expirauit. Eodemque ſympto-
matum genere periit medicus. Quare non dubia veneni ſuſpicio fuit a quopiam
clam in potionem immiſſi. Ante mortem Guntheri vero compoſita eſt pax inter
eum & Carolum Imperatorem. Cum enim decumberet in Alta villa, arce archie-
piſcopi Moguntini, diceretur que leuiter ægrotare, quidam Principes interpoſue-
runt, & his conditionibus compoſuerunt eos, vt Guntherus reſignaret totum im-
perium, omneque ſuum ius concederet Carolo: Carolus autem Gunthero daret
oppida duo cum agris eorum in Thuringia ſita. Mox poſt factam pacem, Gun-
therus obiit, genere, quo dictum iam eſt, mortis. Corpus delatum eſt Franco-
furdiam, honoreque magno eſt ſepultum, præſente Imperatore Carolo. Carolus,
conuocatis ciuitatibus & omnibus magiſtratibus, qui eum appellabant Imperato-
rem, egit multa de commodis Rerumpublicarum, priuilegia multa multis ciuita-
tibus conceſſit. Francofurdienſibus quoque priuilegia nundinarum, & alia con-
firmauit. Pererrauit poſtea multas ciuitates Germaniæ maxime Rhenanas. Venit
quoque eodem anno cum ſua coniuge Ioanna in vrbem Bunnam, ibique eſt ab ar-
chiepiſcopo Colonienſi coronatus cum ſua vxore. Quod non coronam Aquiſ-
grani acceperit, cauſam dicunt quidam, quod tum propter peſtem aëris tempe-
ries ſuſpecta fuerit apud Aquenſes. Quidam ſcribunt, tantam illic fuiſſe turbam
flagellatorum. Quæcunque cauſa fuerit, certe non fuit, quod ab Aquiſgrano ex-
cluſus fuerit, nam Bunnæ eodem tempore confirmauit vetera, & dedit noua A-
quenſibus priuilegia. Præterea in alias multas ciuitates contulit magna beneficia.
Studio enim ſingulari fuit huic Principi augere Germaniæ ciuitates. Putauit enim

248 pulchrum regnare in pulchro regno. Hoc tempore natus eſt ex Ioanna, Suedi ducis filia, Wenceslaus, Carolo genitore. Coronato Carolo, reconciliatus eſt Ludouicus Marchio Brandenburgenſis filio Ludouici, Imperatoris vita defuncti, qui & Carolo dedit imperialia inſignia, quæ moriturus pater filio commiſerat. Sed ea conditione dedit, vt ſiue caſu, ſiue mortis, aliaue neceſſitate coactus deponere, Francofordienſibus vel Norinbergenſibus cuſtodienda, traderet. Carolus intentus omnibus neruis hoc tempore fuit in Germania pacanda. Nam pace in Germania facta, in animo magno magna habebat, nempe Turcum repellere, & Latii ciuitates ſubiugare imperio. Ludouicum Brandenburgenſem iuuit armis aduerſus hoſtes, erant enim, qui Marchiam ſibi aſſerere conabantur. Ludouicus hic Marchio poſtea vendit Marchiam Carolo Imperatori & regi Boëmiæ, qui Sigiſmundo filio ſuo eam adminiſtrandam tradidit. Carolus autem hic, poſt coronationem, ſtudium pacis & religionis declarauit non obſcuris argumentis. Miſit legatos ad Papam Innocentium ſextum, qui mortuo Clementi ſucceſſerat, petiitque ab eo, vt incumberet pacificandæ eccleſiæ & tollendis ſcandalis, & perſonis approbatis promouendis ad miniſteria ſacrorum. Vtque ſuum officium faciat, rogat; pollicetur ſe quoque ſuum facturum. His ſtudiis efficiebat Imperator Carolus, ut exteri reges ad eum miſerint e longinquis nationibus legationes & mune-
1352 ra, amicitiam petentes. Anno quinquageſimo ſecundo ſupra milleſimum trecenteſimum, Wormatiæ celebrauit comitia Principum de reformanda eccleſia, & rebellibus imperio & eccleſiaſticæ poteſtati domandis, plurima tractans. Aderat in eo Principum conuentu archiepiſcopus, vir præſtans corporis & animi dotibus, legatus Imperatoris Conſtantinopolitani: qui amicitiam pacemque petiit, attulitque regia dona Carolo, Romano Imperatori. Carolus cum eo legato Conſtantinopolitano multa egit de Turcæ viribus & conſiliis, & rurſum de rationibus, quibus reſiſti poſſit conatibus Turcicis. Legatus, vir prudens, Carolum totum incenderat cupiditate & ſtudio arma capiendi aduerſus Turcam. Super ea re ſcribit quoque Carolus Pontifici Romano, vt operam det, quo in Italia & Gallia pax fiat. Nam graue bellum hoc tempore erat Gallo cum rege Anglorum. Et Anglus quoque Pontificem Romanorum deſpiciebat, in eccleſiis ſuis pro animi ſui arbitrio dominabatur, nec quiſquam audebat vel nominare Romani Pontificis autoritatem. Romanus Pontifex Innocentius reſcribit Carolo, inuitatque eum ad expeditionem Italicam, promittit ſe illi paraturum iter, & ſimul certiorem facit, iam factiones per Italiam tumultibus ſuis inteſtinorum bellorum fatigatas, cupere, qui iuſte gubernet, paucoſque admodum ſupereſſe, quibus non cordi ſit pax. An-
1355 no igitur poſt natiuitatem Domini milleſimo trecenteſimo quinquageſimo quinto, Carolus, coactis ſelectiſſimis ex Germania & Boëmia copiis, comitantibus eum Germaniæ Principibus & ciuitatibus, primo vere in Italiam proficiſcitur, comite cara coniuge. Aduenientem lætiſſima fronte excepit Italia, nihil honoris omittens, quod a ſubditis domino exhiberi poteſt. Mediolanum vbi peruenit, aliquot illic dies commoratus, & corona ferrea coronatus eſt. Illuc multi Principes & ciuitates ad eum veniunt, & officium obſequiumque ſuum pollicentur & fidelitatem iurant. Mediolano diſcedens, Piſas petit; Piſani vero cum Mediolanenſibus certabant gloria & honore eum excipiendo, vt fit in prouocationibus illis. Diutius quam Mediolani apud Piſanos manſit, quod frequentiores Principum & ciuitatum legationes ad eum illuc confluebant, pacem & gratiam rogantes, & offerentes munera. Veniebant Florentini, magis etiam obedientiæ, quam imperio debebant, promittentes, munerique Imperatori dant ſupra centum millia florenorum. Veniunt & Piſas Senenſium legati cum muneribus, & Volaterrani, breuiter veniunt omnium ciuitatum Hetruriæ legationes cum muneribus, pacem petentes, plane obruebant officiis & donis Carolum. Piſas abiens, proſpero itinere Romam peruenit, ibi omnes ordines & ætates, mulieres & viri, obuiam egreſſi in vrbem ducunt, cum elegantibus cantionibus & muſicis inſtrumentis infinitæ varietatis. Ro-

mæ

mæ in paſchatos feſto magna ſolennitate, præſentibus Principibus omnibus, coronatus eſt cum ſua vxore, nec diu Romæ manſit poſt coronationem. Quoniam ſcribunt autores quidam, quod Pontifex ei noluerit imponere coronam, niſi iuraret, quamprimum velle excedere Roma, & ex tota Italia. Voluit enim Pontifex, conſortis impatiens, vt titulo Imperatoris ſemper Auguſti contentus, rediret in ſuam Germaniam, ibique Roman. Imperator exerceret imperium in Germanos,
Romæ imperium Papæ relinqueret, de qua re extat epiſtola Franciſci Petrarchæ, 249
quam Imperatoris notario, Nerio Foroliuienſi, ſcripſit. Nec æquo animo tum tulit Italia, quod Papa voluit tam cito Imperatorem abire; nam ſeditionum bellorumque cauſas omnes cupiebant ſublatas, quod non poterat fieri, niſi vno iuſte imperante. Quare e Roma profectus eſt per vrbem Tiburtinam, & per Senas Piſas venit, inde in Germaniam rediit, illic fœderi Heluetiorum nimium creſcenti reſiſtere conatur, dum illo tempore enim Lucernenſes cum Suitenſibus fœdere iuncti ſunt: item Zug, vallis Glarenſis, & alii non diu poſt adiunxerunt ſe illis, breuique vehementer creuit fœdus illud, cauſa fuerunt feliciſſimi eorum ſucceſſus & ingentia facta, nec non fides, amor, & beneuolentia, quibus inter ſe vtebantur. Tigurini, poſt iam dictos omnes, acceſſerunt ad illos. Quare Ioannes comes de Habſpurg, cuius patrem vicerant ante, nactus proditores in vrbe Tiguro, qui polliciti ſunt, ſe vrbem illi tradituros, cum illis igitur conſtituit tempus, quo venire debeat. Tigurini de proditione futura certiores facti, præparant ad excipiendum comitem inſidias. Nocte igitur ſtatuta, aduenientem capiunt, militum eius maiore parte occiſa. Proditores omnes dignas pœnas dederunt, toti enim membris fractis ſecti ſunt in quatuor partes ſinguli. Quam ob cauſam, mox capto Ioanne comite Habſpurgenſi, Albertus dux Auſtriæ cogit magnas copias, quibus obſedit Tigurinam vrbem. Aderant in obſidione Albertus dux ipſe, comes de Wirtenberg, comes de Hohenberg, copiæ epiſcopi Baſilienſis, & Argentinenſis, & alii multi comites, ciuitates & Barones. Frequentes ex vrbe fiebant eruptiones, nam confœderati Heluetii erant in vrbe: tandem pax eſt facta, & dimiſſus captus comes Ioannes, quibus conditionibus facta ſit, nihil certi habeo: certum hoc eſt, longa obſidione partes vtrasque fatigatas fuiſſe, Ducem Auſtriæ obſidendo, Tigurinos obſidionem ferendo. Carolus eo tempore ex Italia venerat, confirmatus & coronatus a Pontifice, quod magnæ erat illi autoritati, igitur dux Auſtriæ petit ab Imperatore, vt ſua vel autoritate vel potentia reducat Tigurinos, Carolus magno ſtudio & diligentia cum Tigurinis agit, vt deſerant fœdus illud, quod vocabat rebellionem ſeu factionem. Tigurini reſpondent, ſe paratos facere imperio Imperatorique, quicquid legibus iureque debeant, contra iuramentum præſtitum confœderatis ſuis ſe non facturos, nec fide ſalua ab iis ſeparari poſſe. Carolus hoc eorum reſponſo vehementer eſt offenſus, dixitque illis, quod non potuerint fœdere cum quoquam coire non conſulto Imperatore: quare iuramentum, quod fecerint Suitenſibus, nihil eſſe, addiditque multa alia minitando & promittendo, quibus abstraheret a Suitenſium confœderatione, hocque non ſemel tantum tentauit. Cum autem intellexit, ſe efficere nihil poſſe apud eos, ſtatuit rem armis agere, toti enim imperio pares non futuros ſperans. Contractis igitur copiis per totum imperium, ducit eas aduerſus confœderatos Suitenſes, & multis Principibus Germaniæ præſentibus, obſedit Imperator Tigurum, omniaque circa vrbem vaſtauit. Sæpe vero ex vrbe, ſæpe ex montibus confœderati impetum fecerunt in Cæſarianos, multosque occiderunt, ſed facile erat Imperatori reparare exercitum, propter hominum per totum imperium copiam. Confœderati autem ſuis hominibus vehementer timebant, erant enim pauci. Iactabant Cæſariani, confiſi hominum multitudine, ſibi plures eſſe carnifices in imperio, quam omnes confœderati eſſent, ſic volentes deterrere Suitenſes: ſed diligentiores, non timidiores reddebantur, quod ſatis teſtabantur incurſionibus & eruptionibus ſuis frequentibus, nunquam autem adoriri conſueuerant hoſtem ſuum confœderati, niſi ex improuiſo, aut loco ini-

quiore, aut noctu, aut aliquo ſtratagemate inſigni, non animi formidine, ſed diligentia ſuos conſeruandi, maius enim erat illis vnum virum ex ſuis amittere, quam ducibus belli quibusdam aliquot millia. Obſidendo ergo diutius vrbem, magnus terror occupauit animos Cæſarianorum, propter frequentes infelices pugnas. Idcirco die quodam cum dimicandum eſſet, neque Auſtriaci, neque Sueui, neque Saxones, neque Bauari, neque Franci Orientales, neque alii vlli voluerunt in prima acie præcedere, omnesque volebant in vltimo agmine ſequi, & ita acies ordinari non poterat. Cumque imperarent Principes exercitus Sueuos præcedere, diſceſſerunt domum, deinde Saxones abiere, & ſic deinceps omnes receſſerunt, ſolutaque eſt obſidio. Abitum vero Cæſarianorum fugæ non diſſimilem fuiſſe fe-
250 runt. Ante hanc expeditionem, voluit Imperator duci Auſtriæ dare magnam pecuniam pro quibusdam locis, quæ confœderati tenebant; ante autem, vt ferebant duces Auſtriaci, pertinuerant ad domum Auſtriæ. Facillime enim potentia & viribus totius imperii ſe ſuperaturum vnum atque alterum rebellem pagum aut villam, vel, vt vocabant, caſulam paſtoralem, confidebat. Poſt bellum vero hoc noluit emere Carolus quicquam eorum, quæ poſſidebant confœderati. A diſceſſu Imperatoris, confœderati proxima quæque carpebant, & dux Auſtriæ confœderatorum depopulabatur omnia, quæ accedi poterant, quare poſt ſextum demum annum factæ ſunt induciæ ad decennium. Harum induciarum tempore, familiariter Auſtriaci & confœderati mutua vſi ſunt conſuetudine. In omnibus fere Principum comitiis conſultabatur de hoc fœdere tollendo, nobiles enim omnes timebant, ne exemplo illorum alii quoque ſubditi rebellarent, vbi conſiderarent illorum libertatem, qua ſine ſeditione in iuſtitia vterentur. Nec fruſtra timuerunt, nam tentarunt nonnulli, ſed infeliciter (neque enim conſilium eſt vlli hominum generi magiſtratui etiam duriſſimo latu rebellare, neque docebunt exempla, ſemper enim male cadit ſeditioſis, Dominus enim magiſtratui iuſſit & vult obediri. Alia ratio Suitenſium fuit, nempe talis, qualis olim fuit, cum præmia tyrannicidis dabantur. Nec ciuitates, quæ pertinent ad imperium, ab imperio propterea diſceſſerunt, quod fœdere coniuncti ſunt Heluetiis, imperio enim quicquid liberæ imperiales ciuitates debent, præſtant; quæcunque vero poſſident, bellorum, quæ neceſſario iuſteque ſuſceperunt, iure occuparunt & tenent. Datum ante annum 1400. ducibus Auſtriæ, fauentibus amicis, vſi ſunt confœderati Heluetii. Venitque dux Auſtriacus, nomine Lupoldus, Tigurum, illicque magna cum reuerentia exceptus eſt, & multa officia a Tigurinis in ducem, multa a duce in Tigurinos, collata ſunt. Hæc pax tamen non diu durauit. Nam cauſæ exortæ ſunt nouæ bellorum, inuitis duce Auſtriæ & confœderatis (ſæpe enim incidunt bella, cum omnes homines mallent pacem, Domino ita diſponente, ſed vaſis iræ miniſtrantibus hoc eſt Satana) diu autem alteri alteros rurſum vexauerunt, frequentesque cædes
1382 ſunt factæ. Eo tempore, ſcilicet anno 1382. in die quodam feſto, Rotenbergam, oppidum per vim ceperunt Lucernani, capti oppidi muros & arcem ſolo æquant (nam ex illis munitionibus poterant excurrere) poſtea ſtrages & incendia ædificiorum ſecuta ſunt a ducibus Auſtriæ & confœderatis. Multi ſub idem tempus acceſſerunt fœderi Heluetiorum, tota vallis de Entlibuch ciuitati Lucernanæ acceſſit; item Sempach, nec ſine plurimis cædibus, Meienberg quoque acceſſit. Hæc autem omnia occupata ſunt bellis iuſto titulo ſuſceptis. Venit autem hoc tempore exercitus duci Auſtriæ bene inſtructus, quem repentino impetu confœderati oppreſſerunt, & occiderunt magnam multitudinem, & præcipue nobilitatis multos. Poſtea induciæ factæ ſunt, ſed tot cædibus exaſperati animi vtrinque, non diu ſeruarunt: rurſum igitur alteri alteros lædunt, & res ad arma iuſtumque bellum venit. Dux Auſtriacus, Lupoldus nomine, multis ſibi per Germaniam iunctis ſociis, cum copiis ſuis proficiſcitur ad Sempach, ad opprimendum in eo oppido præſidium confœderatorum. Quo ducis conſilio perſpecto, confœderati plures clam noctu in oppidum mittunt, qui expectent hoſtem, &, ſi videatur,

ag-

aggrediantur. Vix igitur in conſpectum oppidi venit dux cum copiis ſuis, occurrunt illi obuiam confœderati in loco paulo ſibi æquiore, & in quo equitatus vtilis eſſe non poterat. Dux & omnes nobiles ex equis deſcendentes, acie inſtructa, quantum per temporis anguſtiam licuit, (non autem licuit ſatis inſtruere, adeo hoſtis properabat) opponunt ſe illis, concurritur, pugnant nobiles primo impetu fortiſſime, & pari prorſus virtutis robore: ſed ex ſolis æſtu & laboris magnitudine fatigati nobiles, cedere coacti ſunt, neque enim poſſibile fuit, ocio aſſuetos tamdiu ſolem & labores pugnæ ferre, quandiu poterant ruſticis laboribus exercitati homines. Neceſſe enim eſt breui ſolui omnibus membris, qui non exercitatus obit, præter conſuetudines, vehementiores labores. Dum igitur ex pugna fatigati nobiles, ad equos ſuos properant, occiduntur fere omnes. Occubuere in eo prælio plurimi fortes viri, ex multitudine nobilium occiſorum eſt colligere, quantus reliquorum numerus fuerit. Cecidere in illa pugna Auſtriæ dux Lupoldus vir fortis, Otho marchio de Hochberg, Ioannes de Ochſenſtain, Ioannes comes de Furſtenberg, Ioannes & Vlricus de Haſenberg, duo comites de Tierſtain, Niger comes de Zollern, Waltherus de Gereltzech, Albertus de Rechberg, Fridericus de Monſtral, Othmarus Truchſes de Walpurg, & alii, quorum nomina memoriæ, quod ſciam, mandata non ſunt. *(a)* Inſecuti ſunt confœderati eos, qui fuga ſibi conſulere nitebantur, multos in fuga ceperunt & trucidauerunt. Magnam gloriam & prædam in eo prælio adepti ſunt. Habuit occiſus Lupoldus dux Auſtriæ filium, nomine referentem patrem. Iuuenis erat animo fortis & exercitatus in omni armorum genere. Statuit igitur vindicare patrem, & alios apud Sempach occiſos. Quare hic Lupoldus, dux Auſtriæ, ad Carolum Imperatorem profectus, exponit illi ſua conſilia omnia, & queritur de clade accepta, & parente occiſo apud Sempach, Imperator adhortatur eum ad virtutem, & bello Heluetios confœderatos fatigandos, nihil tamen temere agat, in omnibus diligenter prius conſultet, opportunitatemque temporis obſeruet. Monet, pollicetur auxiliares manus, quanquam aliis occupatus eſſet. Aggreditur igitur dux Lupoldus Suitenſes magno animo, conatu, apparatu, & ira, multis ex imperio ſociis, multis locis tentat fortunam, ſed fere vbique aduerſa erat. Eo bello comes Werdenbergenſis, Ioannes nomine, & comes Donatus de Tockenburg, copiis ſuis optime armatis, vallem Glarenſem vaſtauerunt, & direptas domos incenderunt. Quibus rebus exaſperati Glareani, coniunctis ſibi paucis ex vicinis pagis, adoriuntur hoſtem in anguſtiis montium ſeu vallium, committitur pugna, vtrinque pugnatur fortiter, ſed confœderati fortius de ſuis ſocis & pro libertate pugnantes: vertunt tergum Auſtriaci (ſic enim appellabantur omnes in eo bello hoſtes confœderatorum) occiduntur a parte comitum mille quingenti, Glareanorum & ſociorum eorum vix quinquaginta. Fuerunt autem, ſi credimus, qui de eo prælio ſcripſerunt, confœderatorum vix mille; hoſtium vero plures quam quinque millia. Fugientes Auſtriacos inſequuntur vsque ad oppidum Vrſee, vbi ex fuga ſe recolligere, & requieſcere conſtituerunt. Sed oppidum expugnant Heluetii, coguntur que noctu ex eo fugere Auſtriaci per montes in Tockenburg: Suitenſes armis eorum & reliqua præda potiti, ſequuntur eos vsque in Tockenburg, illicque & per totam Durgiam multas deiiciunt arces, & occupant multa, quæ adhuc belli iure poſſident. Cumque ſæpius ita in eo bello male ceſſiſſet, ſemperque augerentur vires montanorum hominum, & indies caperent aliquid, fatigatis vtrisque, Heluetiis carentibus ſale & frumento (nam de vino nihil dico, non enim morabantur, ſimplici victu carnis, caſei, lactisque erant contenti) duce vero Auſtriæ exhauſto pecunia, cœperunt audire eos, qui de pace loquebantur, conueneruntque conditionibus pacis, ſed non animis concordarunt. Quare pax non diu durauit, odia enim manere 251

(a) Longum occiſorum in hoc prælio Sempachienſi Catalogum inſeruit *FUGGER im Spiegel der Ehren des Hauſes Oeſterreich lib. XI. cap. III. p. 170.*

nere neceſſum erat diu, ex tanto & tam cruento bello. Cum igitur quotidie vici-
ni conuenirent, neceſſario propter commercia & alteri alteros contemnerent, &
in memoriam reuocarent, quæ in bellis facta erant ſuperioribus, frequentes cædes
fiebant, & noua bella oriebantur: de quibus in ſequentibus fortaſſe; hoc loco ſatis
ſit de Heluetiorum fœdere, nunc reuertemur retro aliquot annis. Anno poſt
1356 Chriſtum natum milleſimo trecenteſimo quinquageſimo ſexto, ſæuiit per Germa-
niam maxima peſtis, quam præceſſerat defectio Solis & Lunæ, maximusque ter-
ræ motus, quo multæ altæ in montibus arces, turres & domus in ciuitatibus & ru-
re corruerunt, maxime in ripis Rheni. Illo terræ motu maxime concuſſa eſt Baſilea,
multa enim ædificia illic ruerunt, templique maioris fundamenta magnum acce-
perunt damnum. Rimas enim per muros paſſim licet videre, quæ hoc terræ mo-
tu factæ ſunt. Item iuxta vrbem elegantium caſtrorum, quæ terræ motus deiecit,
veſtigia viſuntur adhuc. Nos mirati murorum denſitatem, tantumque pondus
potuiſſe commoueri ſpiritu in terra incluſo, vnde nam tam ampli meatus eſſe po-
tuerint flatibus, terræ altius effoſſæ qualitatem diligentius inſpeximus in montibus
& ad eorum radicem, in quibus deiectas vidimus arces, vidimus eſſe ſolutum ſa-
bulonem, qui vias præbet flatibus. Hac cauſa flatus in terram illam ſolutiorem
multi admiſſi, multos efficiunt frigidiſſimos fontes in illis locis. Conſtat enim in-
ter naturæ peritos, ex condenſatis in terra flatibus, qui æterna lege flant, perpetu-
os fieri fontes. In nimium igitur ſoluta pertranſit ſpiritus non condenſatus in a-
quam; in ſpiſſa vero nimium non ingredi poteſt, cernimus ergo, paulo ſolutiorem
ad fontes generandos aptiſſimam eſſe. Peſtis, quæ ſecuta eſt hos ex alto ſolo egreſ-
ſos ſpiritus, primum per Germaniam graſſata eſt in minorum pecorum greges,
252 mox etiam in armenta maiora, poſtremo abſumpſit maximam hominum multi-
tudinem, potiſſimum in iis locis, vbi vehementior terræ motus prius fuerat. Erat
hoc tempore hæreticus, nomine Reghardus Bertholdus de Rorbach, qui aduer-
ſus eccleſiam hos habebat perſuaſos articulos: 1. Quod homo timens Deum, &
gratias agens illi ex pia mente, tantam gratiam poſſit percipere ex cibo communi,
ac ſi frueretur euchariſtiæ ſacramento. 2. Quod laicus illiteratus, & ſacris ordi-
nibus non initiatus, illuſtratus vero lumine diuini ſpiritus, cum maiore fructu poſ-
ſit alios docere, quam euangelium aut ſacrarum literarum doctores. 3. Quod
homo in hac vita tantum proficere poſſit, vt nec ieiuniis nec orationibus illi opus
ſit. Quarto, neſcio quæ prorſus deteſtanda mendacia de paſſione Chriſti ſenſerit,
quæ apud hiſtoricos literis commiſſa leguntur. Hic habuit, qui crederet eius do-
ctrinæ. Primum vero Herbipoli ab epiſcopo coactus eſt reuocare: ſed paulo poſt
1360 in eandem hæreſim recidit, Spiræ captus eſt, & igne concrematus. Anno Domini
milleſimo trecenteſimo ſexageſimo, diſcordantibus in imperio Principibus & ciui-
tatibus, corroborauerunt, firmioremque & auctiorem reddiderunt Heluetii liber
tatem ſuam, nec enim parum eius temporis diſcordia adiuuit Heluetica fœdera.
Anno enim iam dicto, Eberardus comes de Wirtenberg ciuitates imperiales viginti
quatuor, quarum præſidem eum Imperatores fecerant, afflixit exactionibus ini-
quis & non ferendis imperialibus liberis ciuitatibus, de hac iniuria igitur apud Ca-
rolum Imperatorem conqueruntur, petunt, vt eum a tyrannide dehortetur, im-
peretque illi, vt iuſtius agat. Imperator Eberardum verbis confutat, &, vt legibus
iureque agat, omnia imperat. Eberhardus admonitionem & iuſſum Imperatoris
nihili pendens, quærit ſocios, quorum auxilio reſiſtere poſſit Imperatori; fecitque
fœdus cum ducibus Auſtriæ, nec in fœderis conditionibus excepit Imperatorem.
Quod non immerito grauiſſime tulit Carolus, minatur illi ſæpe: ſed nihil minæ, ni-
hil ius & æquum Eberardum mouent, pergit exactionibus vexare ciuitates liberas.
Tandem omnes Sueuiæ imperiales ciuitates conueniunt Cæſarem, exponunt into-
lerabilem tyrannidem Eberardi, petunt conſilium & auxilium, dicuntque ſe para-
tos eſſe ſuis ipſorum impenſis debellare comitem Wirtenbergenſem, ducem belli
tantum a Cæſare petunt, quo maioris autoritatis bellum ſit. Imperator contem-
ptus

ptus multis modis ab Eberardo comite, pollicetur non ſolum ducem belli, ſed etiam auxiliares manus, ſtatimque mittit Baſileam, Argentinam, Wormatiam, & alias quaſdam ciuitates, legatos, qui petant milites in auxilium ciuitatibus Sueuiæ, nomine ſuo, Wormatienſes, Argentinenſes, & Baſilienſes, aliique, a quibus Imperator petiit, miſerunt copias aduerſus Eberardum Wirtenbergenſem. Marchioni Badenſi imperauit quoque certum numerum militum: ſed recuſauit Marchio, nam ſanguine iunctus illi erat Eberardus comes. Eberardo autem e contra magnas copias cogente, multis Principibus clam, nonnullis palam eum adiuuantibus, Carolus intelligens, quid futurum eſſet, ſi vinceret comes Wirtenbergenſis, dedit ciuitatibus ducem Rupertum, Bauariæ Principem, & ipſe iuſto exercitu coacto, oppidum Alen obſedit, & expugnatum in fidem recepit. Inde promouit exercitum ad vrbem Eslingen, in itinere arces & pagos, quæcunque ad comitatum Wirtenbergenſem pertinebant, igne ferroque vaſtauit. Venit ex Eslingen ad oppidum Schorendorff, quod obſedit: dux autem Rupertus obſidet oppidum Groningen, Conſtantienſes, & quæ a Conſtantia vsque ad Auguſtam vrbes ſunt, obſident Goppingen eodem tempore, hæc tria Wirtenbergenſis comitatus oppida obſidentur. Eberardus comes incipit humiliari, ſuamque ſuperbiam priorem deteſtari, non habens, quo ſe vertat, ſociis expectationi eius non reſpondentibus. Deſperatis ergo rebus ſuis propter multitudinem, clam miſit ad epiſcopos Auguſtenſem, Argentinenſem, & Spirenſem, petit vt ſe interponant, pacemque faciant, pollicetur ſe mutaturum animum & facta ſua. Epiſcopi putantes ſuum maxime officium eſſe, pacem inter omnes homines, quantum fieri poteſt, facere, acceſſerunt ad Imperatorem, docent, quæ ex inteſtinis illis bellis imperii incommoda eueniant, quam imperium infirmetur, hoſtes roborentur, vt ſemel dicam, flectunt animum Imperatoris, vt audiat de pacis conditionibus loquentes. Poſt autem multa commutata verba, tales pacis conditiones factæ ſcribuntur: Primum, vt Eberardus Imperatori reſignaret omne ius, quod ſe putabat habere in ciuitates imperiales in Sueuia. Deinde, vt omnibus, qui aduerſus eum cauſam habebant, 253
coram Imperatore reſponderet. Tertio, quod non deberet milites, nobiles, barones, & comites commouere aduerſus imperium, & nullum omnino imperio bellum mouere. Quarto, vt fœdus cum ducibus Auſtriæ factum renunciaret illis. Quinto, vt nulli eorum, qui aduerſus imperium ſe iunxerant Wirtenbergenſi duci in eo bello, eſſet fraudi apud Imperatorem, ſed omnes reconciliati eſſent Imperatori, præter duces Auſtriæ, quos Carolus non voluit recipere in gratiam. Sexto, vt omnes vtriusque partis captiui deberent dimitti. Septimo, vt omnia, quæ erant ab Imperatore & ciuitatibus imperialibus capta, duci reſtituerentur; præter Alen oppidum, quod non diu comites Wirtenbergenſes tenuerant. Adiunxit igitur illud oppidum imperio. Sunt præterea aliæ conditiones pacis minoris momenti, conſulto igitur prætereo. Quantum ex ſequentibus temporibus colligo, non ſunt prædictæ pacis conditiones ſeruatæ, nam poſt aliquot annos magnam pecuniam hic Eberardus comes Wirtenbergenſis extorſit, nomine Imperatoris, a ciuitatibus Sueuiæ, quarum ſe prædicabat præſidem Imperialem. Cum vero recuſarent primum dare tantam pecuniam ciuitates, dux contraxit exercitum, multisque modis vexauit ciuitates, eoque redegit ciuitatum quaſdam maxime vicinas, vt potius dederint pecuniam. Eslingen dedit 15. millia aureorum, Vlma vero dedit 52. millia, Rotuila 10. millia, Rutlingen 15. millia, Lindou 6. millia, Conſtantiam 40. millia dediſſe lego, ſed exemplaria poſſunt mendoſa eſſe: quanquam veriſimilius reddatur tantum dediſſe, quod priuilegia illis propter hanc ſummam ſunt conceſſa. Dederunt & aliæ ciuitates quædam, ſed maior ciuitatum pars nihil dare voluit, neque compelli poterat, ſed incurſiones equitum hoſtilium, ciuibus ſuis & milite conducto, excipiebant toties, vt vltro tandem quieuerit. Inter has in imperio turbas, & inteſtina ciuiliaque bella corroboratum eſt fœdus Heluetiorum inuictum. Duces Auſtriæ, quocunque modo poterant, impediebant huius Caroli in-

li incrementum, & partibus Imperatori aduerſis ſe adiungebant. Imperator igitur per totum imperium omnibus principibus & ciuitatibus imperauit milites, & magno coacto exercitu, incipit ducere aduerſus ducem Auſtriæ, quem in conditionibus pacis, cum Wirtenbergenſi comite factis, in gratiam recipere noluit. Dux Auſtriæ per multa cum Heluetiis bella exhauſtus, intelligens tantas aduerſus ſe copias duci, mittit obuiam Cæſari epiſcopos duos, quos putauit autoritate aliqua valere apud eum, quibus mediatoribus pax eſt hoc modo facta. Primum, quod dux deberet renunciare omnia fœdera, in quibus non eſſet exceptus Imperator, ipſumque imperium. Secundo, vt dux exhiberet imperio eam obedientiam & reuerentiam, quam maiores eius exhibuerant. Tertio, vt omnes ſibi deuinctos, qui eſſent de imperio, liberos remitteret ad imperium, ſolutis iuramentis & obligationibus, nec in poſterum vllos ſibi adiungeret. Quarto, datis Imperatori Carolo literis, agnouit ſe in Palatinatu Rheni, in Sueuia, & Alſatia ducem non eſſe. Vltimo, vt, ſi eueniret Imperatori vel ſuis legatis copiiſue iter in Italiam, vel quemcunque locum, vt eſſet liber, tutus & apertus per Auſtriam tranſitus. Has conditiones accepit neceſſario dux Auſtriacus, nam paratus non erat ad bellum. Si autem illi montani homines, qui defecerant ab eo, obediuiſſent adhuc illi, audacter ſuos duxiſſet contra omnem Imperatoris potentiam; & hoc ipſum fecit eum tam audacem præteritis temporibus aduerſus Imperatorem, quod ſciebat ſuos prædeceſſores in ducatu Auſtriæ nihil non auſos contra quoſuis reges & Imperatores, fretos nimirum robuſtis illis & animoſis viris, qui in illis montibus naſcuntur. Circa idem tempus miſit Innocentius legatos ſuos in Germaniam ad Carolum Imperatorem, pro ſubſidio Cameræ. Quod vt concederet Imperator, multa iura dedit Pontifex illi in eccleſiaſticis rebus: verum Imperator ſolus in ea re neque permittere, neque negare volens, conuocauit Moguntiam Principes multos, epiſcopos Treuerenſem, & Colonienſem, ducem Bauariæ, & ducem Saxoniæ, & alios; quibus congregatis, iuſſit Imperator apoſtolicos legatos coram Principibus mandata ſua exponere. Epiſcopus igitur Caluacenſis, legatus pontificius, multis orauit. Fine orationis facto, dixit Imperator, ſe mirari, quo ore audeant tantam pecuniam petere, cum tam male viuant, & nefandis modis dilapident pecunias. Cur non, inquit ad legatum, prius reformatis clerum veſtrum, & oſtenditis vitam Chriſto ſanctisque eius dignam, vt corda fidelium piorumque hominum vltro inclinentur ad dandum, etiam ſi non petatis? Conſiderate prædeceſſorum veſtrorum vias, quantum abſitis ab illis? Iudicium Domini non feret diutius. Aderat forte canoni-
254 cus eccleſiæ Moguntinenſis, nomine Cuno de Falckenſtein, cum capitio ſerico aureis ligaturis intextis. Hoc capitium petit Imperator ſibi dari, & imponit capiti, ſuo viliore depoſito, & conuerſus ad præſentes Principes dixit: Vtrum militi an ſacerdoti ſimilior in hoc capitio videor? Subridebant præſentes omnes, canonicus rubore ſuffuſus, tacuit. Imperator vero ſeuero vultu exorſus eſt dicere longa oratione de officio clericorum, quod debeant eſſe exemplaria gregis, quantum malorum in totam plebem emanet ex corruptis moribus ſacerdotum: rurſum docet, quantum bona exempla valeant. Prædicit illis, quid futurum ſit illis, niſi mutent mores, ſeruiantque Domino, non ventri: nihil enim ſtare poſſe diu, quod non obit functiones ſuas a Deo & natura inſtitutas, demonſtratque, quomodo ſancte & inculpate vixerint in monaſteriis & collegiis primi patres, quibus beneuoli homines facti, tantas facultates in eos contulerunt. Vbiq; orationem finiuit, ad archiepiſcopum conuerſo vultu, grauiore voce dixit: Domine Archiepiſcope, mandamus, qua poſſumus maxima autoritate, vt clerum veſtrum omnem reducatis in viam, quo præſint & miniſtrent eccleſiæ, vt ædificentur homines, eorumque vita ſit illiteratis liber viuus, in quo diſcant rectum & pietatem veram: præcipimus vero, inquit, vt quam primum abuſus veſtium & calceorum, ludorum & compotationum tollatur, & in ieiuniis & orationibus toti ſint. Quod niſi fiat, minatur ſe mutaturum perſonas, operamque daturum, vt pii viri & digni fruantur beneficiis eccleſia-
ſticis,

ſticis, nam in pios vſus eſſe contributa illa bona. Hunc animum & hoc iudicium in Imperatore audientes pontificii legati, excuſare ſe conantur, inquientes, Pontificem in hoc eſſe, vt corrigat, quæ emendanda ſunt per eccleſiam, & quotidie emendare: ſed nullum hominum ſtatum poſſe irreprehenſibilem eſſe, homines eſſe, non angelos, in hac vita; & multa in hanc ſententiam locuti legati, conſcenderunt nauem, in qua ſecundo flumine Coloniam vecti ſunt, ibi ciuitate & epiſcopo permittente, magnam collegerunt pecuniam. Imperatori autem non placuit animus eorum, cum hoc iudicio de eccleſiaſticis perſonis. Hoc tempore, quantumuis reſiſteret Carolus Imperator, apoſtolici legati magnam ex Germania pecuniam Romam pertulerunt. Sub idem tempus, miſit Pontifex Innocentius Spiram literas, quibus præcepit ad apoſtolicam cameram mitti mediam partem omnium fructuum, beneficiorum vacantium aut vacaturorum duobus annis in tota diœceſi Spirenſi. Et apud alios epiſcopos quoque tentauit: ſed noluerunt conſentire. Carolus hic Boëmiam bonis legibus, ac religionis cultu exornauit, ſingulare enim illi ſtudium fuit religionis, & morum bonorum, atque etiam literarum. Vniuerſitas Pragæ ab hoc Carolo eſt fundata, & ad educandam docendamque iuuentutem monaſteria inſtituit, imitando honeſtiſſima maiorum exempla. Pragæ quoque conſtituit archiepiſcopatum. Ante Carolum enim nulla erat Pragæ Metropolitana eccleſia, ſed ſub archiepiſcopo Moguntino erat. Boëmiam præcipue amauit, multas arces, multas eccleſias exædificauit per Boëmiam paſſim. Imperator hic Norinbergæ multas inſtitutiones melioribus legibus correxit, collegia enim artificum prona ad ſeditiones mutauit. Eo enim tempore excitarunt magnam ſeditionem aduerſus magiſtratum ſuum & Imperatorem, neſcio quem popularem vrbis ſtatum cupientes, qui conſiſtere non potuiſſet. Miſit illo tempore Carolus, cum eſſet Norinbergæ, ad Innocentium Papam legatos, duos epiſcopos Argentinenſem & Pragenſem, per illos poſtulauit a Papa, vt multa per eccleſiam reformaret; Item, vt omnia, quæ a pontificia ſede aduerſus Henricum ſeptimum, qui erat auus Caroli, eſſent promulgata, reuocaret & irrita pronunciaret. Pontifex legatis reſpondet, ſe omnia facturum ad Caroli ſententiam, quandoquidem videat, eum nihil petere niſi ad Rempub. & religionem, felicemque eccleſiæ ſtatum facientia. Poſt natum Saluatorem annus 368. *(a)* per totam Europam miræ fœcunditatis, vinum & frumentum viliſſimum fecit. Hoc anno Vr- 368
banus quintus, qui Innocentio vita defuncto ſucceſſerat, tumultuante Italia, miſit legatos ad Carolum Imperatorem, vt eccleſiam ab hoſtibus defenderet, præcipue a Bernaboue, qui omnia depopulabatur, neque Imperatorem, neque Papam, neque Deum reſpiciens, cum quo tamen Carolus pacem fecit, antequam ingrederetur Italiam. Inuitante autem ſerio & ſæpius Imperatorem Pontifice Vrbano, copias ex Boëmia & Germania congregatas ducit in Italiam, multis nobilibus, baronibus, comitibus, & Principibus comitantibus eum. In Italia ciuitatibus vbique honorifice adueniens exceptus eſt, in itinere litigantes compoſuit, ſine, quantum fieri poterat, ſanguine. Vbi venit Piſas, conuocauit magiſtratus vicina- 255
rum ciuitatum, & cauſis cognitis, iudicauit ſecundum leges iuſtiſſime, ſciens, quantum autoritatis amoriſque iuſtitia Principi conciliet apud omnes homines. Res imperii ordinauit tum etiam Piſis. A rebellibus & ſeditioſis, quam primum potuit, extorſit pecuniam, nam vtiliſſimum Reipublicæ iudicauit, illas vrbes maxime egeſtate inopiaque laborare, quo non haberent facultates bonis negotium faciendi. Senis cum eſſet, rumor in populo exortus eſt, quod Imperator velit ciuitatem in vltimam ſeruitutem redigere; quare ciues arripuerunt arma, & pene Carolum oppreſſerunt, cum nihil tale expectaret; ſed virtute militum Germanorum vicit, multoſque Senenſes occidit. Romæ veniens exceptus eſt honorifice, & multa cum Pontifice decreuit: ſed poſtea parum eſt effectum datum. Nec lon-

(a) Sic etiam Baſileenſis editio, legendum tamen 1368.

gam moram fecit Romæ, quoniam omnia illi fuerunt ſuſpecta, & pleraque diſpliceuerunt, quæ propter temporum malitiam mutare non poterat. Præterea multa eum in Germaniam reuocarunt. Quam ob rem recepit ſe cum copiis ſuis in Germaniam. In Germania multa inuenit turbata, ex quibus omnibus cum videret ſe extricari vix poſſe, & multas partes cerneret potentes, quæ poſt mortem ſuam filiis ſuis ſuppreſſis, peruenturæ eſſent ad imperium, incipit cogitare, quo pacto poſſet filium ſuum Wenceſlaum regem Romanorum facere. Tentat igitur Principum electorum animos muneribus & officiis allicere ad ſuum filium eligendum. Sunt autores, qui ſcribunt, ſingulis electoribus Principibus centena millia florenorum promiſſa: poſt electionem vero, cum patri Carolo ſoluendo non eſſet, Principibus electoribus obligaſſe pignoris loco vectigalia, oppida, & telonia imperialia. Nos hoc loco nihil aſſerimus, quæ commiſſa ſunt ab aliis literarum monu-

1370 mentis, bona fide paucis indicamus. Eſt igitur, procurante patre, ſupra milleſimum trecenteſimum, ſeptuageſimo anno, Wenceſlaus electus Imperator Francofurdiæ, magnamque de ſe præbuit ſpem. Quatuor annos ante Wenceſlai electionem, Friburgenſes & comes eorum, Aego nomine, inter ſe habuerunt magnas ſimultates, plus iuris in ciues ſibi arrogabat, & ex actionibus latu difficilioribus vexauit eos: quare cum ciues ſæpius hoc eſſent conqueſti apud Imperatorem, nihilque auxilii poſſent conſequi, Imperatore occupato aliis, excluſerunt comitem, coacti eius tyrannicis exactionibus, & fœdus cum Baſilienſibus, quorum prudentia, autoritas, conſtantia, fortitudo & fides magna erat non ſolum per imperium Romanum, ſed per totam Europam.

1366 Anno igitur milleſimo trecenteſimo ſexageſimo ſexto, in vigilia annunciationis diuæ virginis Mariæ, comes conatus eſt per inſidias Friburgum capere: ſed Friburgenſes præuenientes eum repulerunt. Dux repulſus, detectiſque eius inſidiis, cœpit copias augere, maioribuſque viribus bellum gerere. Friburgenſes coniunxerunt ſibi etiam vicinas ciuitates, Neoburgum & Briſacum. His ſociis auxiliaribus captam arcem, quæ ſuper vrbem eſt, deiecerunt, & in monte præſidio ſufficienti collocato, obſidione cingunt oppidum Endingen, quod obtemperabat comiti, ad quod liberandum cum copiis accelerat comes, aduenienti Friburgenſes occurrunt, ſoluta obſidione, neque enim inter oppidum hoſtile & hoſtilem exercitum claudi tutum putabant. Comes habebat ſecum multos nobiles, milites exercitatos multis bellis, Friburgenſibus appropinquantibus, adhortatus eſt ſuos ad virtutem præſtandam, gratitudinem pollicetur, in loco editiore aciem inſtruit, numero equitum longe ſuperior, peditatum ſi non maiorem, at certe non minorem habebat. Friburgenſes odio tyrannidis concitatiores, tumultuarie inſtructa acie, in loco ſibi paulo iniquiore aggrediuntur hoſtem, equeſtre fit primum prælium, ſed ob multitudinem hoſtium Friburgenſes equites cedere ſunt coacti, quæ res non parum terruit & peditatum, nihilominus adoriuntur fortiter hoſtem, fit atrox pugna, & equites Friburgenſes denuo pugnant: dum autem neutri cedere volunt, multi cadunt, capiuntur multi, multi in Rheno ſuffocantur. Poſt hoc prælium, epiſcopus Baſilienſis, & epiſcopus Argentinenſis Conſtantienſiſque & quidam alii proceres pacem inter eos fecerunt, vtriſque bello afflictis. Cum autem & Friburgenſes & comes animaduerterant, per omnem hominum memoriam odium etiam in poſteris duraturum conceptum ex tot mutuis cædibus, accepit comes oblatam a Friburgenſibus pecuniæ ſummam, & eos manu miſit liberos. Sed ſunt, qui putant, pecuniam comiti numeraſſe Auſtriæ ducem, cuius poſtea ſubditi facti

256 ſunt, ſicut adhuc hodie domui Auſtriæ obediunt. Erant his temporibus frequentes diſcordiæ ducibus Auſtriæ, & aliis vicinis nobilibus, cum confœderatis Heluetiorum.

1371 Anno ſeptuageſimo primo ſupra milleſimum trecenteſimum, Vrbanus Papa per totam Europam miſit nuncios apoſtolicos, qui adhortati ſunt populos ad expeditionem contra Turcos ſuſcipiendam, eiuſque expeditionis nomine magnam

gnam pecuniam conflauit. Indulgentias conceſſit in plurima annorum millia iis, qui aliquid contulerunt; iis vero, qui militatum irent in eam expeditionem, cœleſte regnum clauibus apoſtolicis aperiebat. Verum cum vis non parua pecuniæ eſſet collecta, Pontifex in Galliam profectus, moritur, pecuniaque in neſcio quos vſus confertur. Quanquam enim eodem anno alius creatus ſit Pontifex, nempe Gregorius vndecimus: tamen antequam hic ad pontificatum perueniret, diſtracta eſt collatà pecunia in expeditionem contra Turcam. Erat poſt Vrbani obitum Italia & vrbs Roma confuſa factionibus. Potentiores ciuitates inceperunt aduerſari pontificiæ ſedi, multis enim annis fuerat curia Pontificis Romani Auinione in Gallia, & minor erat autoritas Papæ, qui propter beatum Petrum, & locum, Romam, magnus, & Pontificum primus habebatur; Italiam, patrimonium beati Petri, per vicarios gubernabat, hinc multæ ſeditiones, & ciuiles cruentæ diſcordiæ oriebantur. Florentini præcipue iugum Pontificum Romanorum abiecerunt, erat in Italia legatus Pontificis, homo durus & faſtu turgidus, qui in annonæ caritate negabat ciuitatibus frumentum, quod habebat in ſua poteſtate. Peruſinis ergo rebellantibus miſerunt Florentini auxiliares manus, quarum ope arcem in vrbe ceperunt, & pontificiam familiam eiecerunt. Bononienſes exemplo illorum paulo poſt quoque rebellarunt, quibus Peruſini & Florentini ſe coniunxerunt. Ii ergo ſolicitarunt ad defectionem alios, & facile multi mouebantur exemplo tam potentum ciuitatum: Romani quoque aduerſus pontificias conſtitutiones crearunt magiſtratus. Gregorius Papa vbi cognouit Peruſinorum, Florentinorum, & Bononienſium defectionem, copias armatas ex Galliis mittit in Italiam, & cum copiis mittit ſimul cenſurarum & anathematum fulgura & fulmina. Florentini vero & eorum ſocii opponunt ſuas copias pontificiis: ſimul mittunt legatum ad Pontificem in Galliam, ei exponunt, quibus cauſis moti fuerint ad reſiſtendum legatorum pontificiorum tyrannidi. Excuſant ſe, & ſimul docent, quid mali afferat abſentia Papæ ab Italia, nec factum odio Pontificis eſſe, ſed quod cupiant eum apud ſe Romæ habere. Accuſant autem nominatim legatos quoſdam, indicantque eorum iniqua facta. Pontifex vero ciuitatum legatis reſpondet durius, docet, quam contra diuinas & humanas leges ſit magiſtratui non obedire; multo vero maius piaculum eſſe tanto magiſtratui non obedire, hoc eſt ſummo Pontifici. Quam ob rem imperat, ſi velint ſuam gratiam habere, vt obediant nunciis ſuis, tanquam ſibi ipſi. Poſtea ſatis claris argumentis & ſignis intellexit, plurima & maxima mala non ſolum in Italia, verum etiam in tota Romana eccleſia euenire, propterea quod Romæ Pontifex non habitet. Et exemplum dedit aliis eccleſiaſticis prælatis ſuas eccleſias relinquendi. Et cum iuſſit epiſcopos domi apud ſuos eſſe, audebant quidam reſpondere, quod epiſcopus Romanus non Romæ habitaret. Quare decreuit curiam papalem transferre Romam, ſed ex Gallia diſceſſurus, diſſimulauit diligenter ſe profectionem cum tota curia parare ad vrbem (nam in Gallia iam manſerat curia pontificia ſeptuaginta annis) quare Galli eam iure ſuam eſſe putabant, & per vim retinuiſſent, niſi quaſi aliud agendo clam diſceſſiſſent. Venit ergo Pontifex Romam magna cum Romanorum & multarum Italicarum ciuitatum lætitia, ac ſuo aduentu finiuit bellum. Hoc tempore ciuitates imperiales in Sueuia geſſerunt non paruum nec incruentum bellum cum duce Wirtenbergenſi Eberardo. Comite enim de Helffenſtain in arce Nyberga trucidato, ciuitates conſcriptis copiis aduerſus eum tendunt, quibus nõ procul a dicta arce occurrit comes Eberardus, & commiſſo prælio ſuperauit, magna occiſa, magna capta, magnaque vulnerata multitudine. Poſt hoc prælium facta eſt Principibus quibuſdam mediatoribus pax. Hoc tempore Turcæ aduentus timor magnus inuaſit Italiam, quam ob rem Pontifex ad Cæſares Carolum & Wenceſlaum legatos mittit, vt rebus eccleſiæ periclitantibus ſubueniant, pacem faciant inter Chriſtianos Principes, ne omnes inter ſe bellantes, non ſibi, ſed Turcæ laborent, mittit & ad alios Principes, nullam

 pacem

257 pacem non honeſtiſſimam eſſe, quæ fiat propter communia eccleſiæ commoda, liberaliter promittit per Gallias, Hiſpanias, Britanniam, Germaniam, Vngariam, & alias Romanam eccleſiam audientes gentes, prædicando crucem, ſic enim vocabant, quando concionatores plebem excitabant contra hoſtes eccleſiæ. Sed diſcordia Principum fuit in cauſa, vt Pontifex fruſtra parturierit expeditionem in Turcas. Anno poſt Domini ſalutis noſtræ 1377, denuo erat bellum inter comitem Wirtenbergenſem & ciuitates Sueuiæ: poſtquam ergo comes ciuitatibus, ciuitates viciſſim comiti multa intuliſſent mala, quadam nocte paucis diebus ante feſtum Ioannis, Reutlingenſes cum ſociorum auxiliari manu exiuerunt, & latuerunt in arbuſtis, donec paſtores ex oppido Vrach & Tetingen mane ſummo pecora in paſcua agerent, quæ omnia abegerunt, & pagum Tetingen incenderunt. Cum vero cum præda reuerterentur domum, Vlricus iunior, comes de Wirtenberg, magno cum equitatu per aliam viam præuenit eos, & obuiam illis venit, ac ſi veniſſet ex vrbe: ſed ciues diligenter obſeruantes ſuos, periculo ſuorum intellecto, erumpunt per aliam portam, circundatur ita comes præter ſuam expectationem, conſeruntur manus, fit atrociſſimum prælium: ſed comes par eſſe non potuit, & perturbato ordine fugere conatur: ſed circumſepto hoſtibus armatis, nulla patet fugiendi via. Occubuerunt in ea pugna plurimi nobiles, Ioannes comes de Schwartzenburg, Fridericus comes de Zollern, Vlricus de Tübingen, Suigerus de Gundelfingen, Gotfridus de Winshen vexilifer, Reinhardus de Nyberga, Ioannes de Seldeneck, Bernhardus de Sachszenbeim, Wolfo de Stamhen, Magiſter curiæ comitis de Wirtenberg, Benzo de Hohenſtein, Ioannes de Rudenberg, Ioannes de Luſtnou, Sifridus de Willenberg, Conradus Kyfer, Waltherus de Hohenfels, Conradus de Hœfingen, Suigerus de Gemingen, Scbarbo de Bernhuſen, Henricus Waler, Sifridus Waler, Cuno Truchſes de Buchisbuſen, Eberhardus de Sternenfels, Henzo de Liechtneck, Ioannes de Sperberſeck, Andreas de Gyſſingen, Vlricus de Liechtneck, Diopoldus de Nydlingen, Cunzo de Stamhen, Wolfo de Phauhuſen, Wolfo de Iungingen, Waltherus Sper de Eſtetten, Sifridus Franco de Erdtbach, Hermannus de Ratbocem, Ioannes de Grunbach, Cuntz de Hediken, Raue de Liechtenſtein, Volcklinus de Kruthen, Ioannes de Grunbach, Guilielmus de Knishem, Conradus de Limppach, Hermannus de Boeſtain, Rupertus de Gebſydel, Ioannes de Lor, & multi aliï nobiles, nam hi, quos enumerauimus, omnes fuerunt nobiles; famulorum nomina non extant, & longius eſſet recenſere. Ipſe filius comitis de Wirtenberg Eberhardi, aliquot vulneribus acceptis, cum quibusdam aliis fuga elapſus eſt, & peruenit ad arcem Acheln. Reutlingenſes equis & reliqua præda potiti, captis aliquot, oppidum ſuum victores ingreſſi ſunt, nec paucos ex ſuis amiſerunt. Petierunt autem nobiles ſuorum cadauera, quæ illis Reutlingenſes dederunt. Durauit hoc bellum diutius, quod Carolus Imperator ſentiebat iam cum duce Wirtenbergenſi. Sueuia ex hoc bello multa paſſa eſt mala, nam villæ ruſticæ integrique pagi vtriuſque partis exuſti ſunt, & fruges contritæ in agris, quæ res multos pauperes ruſticos ad mendicitatem perduxit. Poſtquam accepit comes Wirtenbergenſis hanc inſignem memorabilemque cladem, comparauit maiores copias, quam antea in eo bello conſueuerat, armauitque omnes ſuos ſubditos. Contra quoque ciuitates conſcripſerunt auctiorem exercitum, ſed iuſto prælio non dimicauerunt, alteri autem alteros vehementius vexauerunt. Eodem tempore Lupoldus Auſtriacus dux oppidum Feldkirch, cum adiacentibus quibusdam, emit a Rudolpho de Werdenberg, hic enim tueri ſe poſſe non ſperauit, ille putauit ſibi vſui magno fore in bellis gerendis cum confœderatis Heluetiis. Non diu poſt propter eandem cauſam ab Alberto de Werdenberg idem Lupoldus emit Bludentz & ſanctum montem. Hoc etiam anno Imperator Carolus non exiguis copiis Vlmam vrbem obſidione totam cinxit, deuaſtatis eius agris. Erat autem comes Wirtenbergenſis ſocius Imperatoris in eo bello: diu vero vbi fruſtra tempus tereret ad vrbem

bem munitam optime foſſis, muris, ciuium fortitudine, conſtantia & concordia
(quæ eſt præcipuum ciuitatum robur) nulla capiendi ſpe apparente, obſidione au-
tem multum pecuniæ deuorante, ſoluit obſidionem. Poſtea Vlmenſes, coniun-
ctis ſibi aliis vicinis confœderatis ciuitatibus, inuaſerunt Wirtenbergenſem princi-
patum, & aliquot arces ceperunt, pecora abegerunt: eo anno vario martis fauore
dimicatum eſt inter Wirtenbergenſes & ciuitates. Hoc tempore magnæ diſſen- 258
ſiones inter epiſcopos, omnes prælatos eccleſiaſticos & vulgares ſacerdotes.
Pontifice enim Gregorio partem fructuum beneficiorum exigente, & contra
recuſantes fulminante, alii omnes proceſſus Papæ contemnebant, alii reuereban-
tur, & ita fiebat, vt contraria de Pontifice in ſacris concionibus docerent, illis ſe ni-
hil debere; iſtis ſummo Pontifici omnia eccleſiaſtica ſubiecta eſſe, probantibus. Hoc
tempore Imperator Carolus incidit in grauem morbum, vbi autem aduerſus o-
mnia medicorum præſidia morbum præualere videt, conuocatis ſuis, mandat,
quæ fieri velit poſt obitum ſuum, diſpoſitis rebus, ſuaque voluntate
indicata, obdormiuit.

DE

DE GERMANIS

LIBER VIGESIMVS- SEXTVS.

CArolus Cæſar reliquit filios duos, Wenceslaum & Sigismundum, quorum natu maiorem Wenceslaum octo annis ante mortem Imperatorem appellauit, vt diximus. Hoc tempore, Gregorio Pontifice mortuo, Romani & Italiæ ciuitates miſerunt nuncios ad Wenceslaum, vt operam daret, quo eligeretur aliquis, qui Romæ habitaret, nam Galli omnibus viribus conabantur reducere Curiam pontificiam in Galliam, quare Gallum quempiam cupiebant. Hæc electio quo tumultu ſit facta, ſatis eſt ab aliis traditum. Itali enim elegerunt Vrbanum ſextum; Galli elegerunt Clementem ſeptimum. Vrbanum Pontificem agnouit Italia, Germania, & Vngaria. Clementem Pontificem ſummum appellauit Gallia, Hiſpania, Cathalania & Anglia. Hi Vrbanum, illi vero Clementem, antipapam & apoſtaticum non legitime ſeu canonice electum, vocabant. Wenceslaus fouit ſerio partes Vrbani, qui ſtuduit, vt quam plurimos ſibi faceret amicos, Italiæ ciuitatibus multa condonauit. Eidem ſtudium amicos comparandi fuit Clementi. Vterque, Principes ſibi non fauentes clam & palam odiendo, cauſam præbuit multorum bellorum. Quoniam regina Apuliæ fouebat partes Clementis, Pontifex inuitauit ad occupandum regnum Wenceslaum, cui cum non vacaret venire, Carolus Vngariæ regibus originem ducens, inuitatur, qui vbi ad Vrbanum venit, Romæ vnctus & coronatus eſt, rexque Siciliæ appellatus. Ante vero, quam eum fecerit regem Siciliæ, Pontifex ſuis nepotibus meliores eius regni principatus, nempe Amaliſatanum & Capuanum & alios dedit, Carolo futuro rege iureiurando pollicente, ſe ratum habiturum, quid Papa mutarit. Carolus Romæ ſalutabatur in Curia pontificia rex Siciliæ. Interea dum hæc Romæ aguntur, Anna regina, Siciliæ vidua, nubit alii viro, Othoni duci Brunſchwigenſi, quo marito Germano, ſecum adducente in Siciliam copias ex Germania, putat ſe bene defenſam. Vbi autem intellexit hæc mulier, & a Pontifice Romano accerſiri milites ex Germania, nam Wenceslaus totus deuotus erat huic Vrbano, in filium adoptauit (cum ipſa careret liberis) Galliarum regis fratrem, Andegauenſem ducem, Ludouicum nomine. Cum ergo Carolus rex coronatus nihil omnino haberet, quo occuparet regnum, & iam inciperet rideri rex, & Pontifex creator regis ſine regno, Pontifex conſtituit effugere hanc nominis iacturam, quare cum & ipſe eſſet tenuius pecuniatus, eccleſiarum & monaſteriorum poſſeſſiones ciuibus Romanis vendidit, contraxitque ex illis fere centum aureorum millia. Supellectilem auream & argenteam eccleſiaſticam quoque mutauit in monetam, illa pecunia vſus in ſtipendia militum Carolus, copias ducit primo Neapolim, eam vrbem per fraudem quorundam ciuium cepit, in qua accepto a ciuibus iuramento fidelitatis, & ordinatis confirmatisque rebus, caſtrum nouum, in quo erat cum ſua familia & amicis regina Anna, obſidione caſtrum terra & mari, quantum per exercitus magnitudinem fieri potuit, circumdedit, nec ita tamen circumſepire potuit, vt non ingredi & egredi, qui vellent, poſſent, ſaltem per mare, nam claſſe non admodum multum valebat rex. Otho dux Brunſchuigenſis, obſeſſæ reginæ maritus, coniugem, vel potius fortaſſe regnum, dotem, non deſerere volens, addúcit copias militum Italo-

lorum & Germanorum non contemnendas, quibus obſedit Neapolim Carolo 259
proditam. Carolus autem in vrbe obſeſſus, tali dolo aduerſus Othonem vſus ſcribitur. Adulterato ſecreto ſigillo reginæ, & imitatis characteribus, quibus conſueuerat vti Anna regina, nomine reginæ ſcripſit ad Othonem, vt aliquot fidiſſimis comitibus veniret noctu hora & loco indicatis, ibi conſtituta noctis hora venturos, qui indicent eis viam & rationem occupandæ vrbis. Otho ad horam & locum deſignata venit cum Marchione Montisferrati, fratre ſuo Germano Baltaſare, & aliis tribus viris primæ nobilitatis & apud ducem Othonem fidei. Cum ad locum perueniunt, occiditur Marchio cum aliis duobus, Baltaſar eſt elapſus per noctis tenebras; Otho vero captus ductus eſt in vrbem, non ſicut ſperauerat, cum duxit vxorem reginam. Otho autem prorſus vir Germanici ſpiritus, ductus ad regem Carolum, nec capite nec genibus flexis vllum demiſſi animi ſignum dedit, ſed corripientem regem verbis confutauit, libere ediſſerens, ad quem pertineret ius regni Neapolitani, & Siciliæ. Carolus libertate viri offenſus, talemque animum in eo veritus, iuſſit Othonem duci in carcerem, diligenterque cuſtodiri. Exercitus ante vrbem duce deſtitutus ſoluit obſidionem, diſſipatique milites domum ſe conferunt. Anna in arce obſeſſa filii adoptati aduentum neſciens, in quo vno ſpes reliqua erat illi, poſtulauit liberum & tutum cum Carolo colloquium. Conuenerunt ergo in horto arci contiguo, & Anna in hunc modum eſt affata regem: Ego te hactenus vt filium amaui (nam matrem Caroli huius aluerat hæc Anna) nunc video te, diſponente Deo, mihi eſſe dominum factum, peto igitur a te, vt me iam viciſſim & maritum Othonem commendatos habeas, ſi vnquam tibi aut tuæ, quæ te peperit, matri aliquid bene feci. Carolus placido vultu manſuetiſſime reſpondit: Te non minus quam meam matrem dilexi, & id intelliges poſthac melius, teque & maritum tuum Othonem commendatiſſimos habebo, &c. Comitatem & beneuolentiam omnem, ſimulante oratione Caroli victa Anna, ſperauit in homine gratitudinem animi magnam & dignam Principe. Quare fidei eius dedidit ſe & caſtrum & omnia, quæ in eo erant. Eſtque reuerenter educta de arce in elegantiſſimas vrbis ædes, comitata pediſſequis multis honorifice: ſed, ſi ſcriptoribus credimus, paulo poſt miſſis militibus, in precibus ad Deum deprehenſa, ſtrangulata eſt, Baronibus eius captis. Et hoc modo totum regnum occupauit, ſed præſtantiorem regni partem conſanguineis Papæ tradere ex pacto coactus eſt. Præterea in eccleſiaſticis prælaturis omnia immutauit Pontifex Romanus (nam ſenſerat cum Clemente Gallorum Papa) miſit enim illuc legatum cardinalem, qui omnes eccleſiarum prælatos, epiſcopos, abbates, & totum clerum, qui reginæ adhæſerant, multis crudelibusque modis affectos & ignominia notatos, beneficiis & dignitate priuatos, in exilium miſit, & alios in locum eorum Vrbanus conſtituit. Dum hæc in Neapolitano regno geruntur, adoptatus filius Annæ, de cuius mulieris fatis iam diximus, Ludouicus, dux Andegauenſis, a Clemente Pontifice in Gallia vngitur & coronatur in regem Neapolitanum, quare a fratre rege Gallorum adiutus, validum cogit exercitum, in quo habuiſſe fertur bene armatos equites 30 millia, peditatum vero centum millium. Superatis igitur alpibus, venit in Italiam. Vrbanus immodice terretur, & Carolus, eisque adhærentes omnes muniunt vrbes, in Germaniam pro auxilio mittunt legatos ad Wenceſlaum, per Italiam contrahunt tumultuarie exercitum. Multo vero magis terruit, quod in Italia erant, qui odium in Vrbanum & amorem erga Clementem occultabant. Dux igitur Ludouicus a Barnaboue vicecomite honorifice excipitur & tractatur; adhortaturque ad premendum propoſitum, & occupandam totam Italiam, non tantum regnum Neapolitanum, & non ſolum Carolum ex regno per dolum occupato eiiciat, ſed & Vrbanum antipapam ex pontificatu deturbet. Vbi in Hetruriam cum Gallorum copiis peruenit, occurrunt illi obuiam Aretini exules, auxilium aduerſus ſuos conciues petunt, qui illos eiecerant, quod ſenſerant contra Vrbanum cum Clemente, Gallorum Pontifice ſummo. Ludouicus dux caſtra mouet ad vrbis Aretinæ mœnia, Carolus ante

Ludouici aduentum firmum præſidium in eam vrbem collocarat, quare eruptio-
nibus nocte dieque factis ex vrbe, multi quotidie cadunt, tandem poſt multas op-
pugnationes expugnatam vrbem militibus prædam facit, eſtque miſeris hoſtilibus
modis vaſtata & direpta. Caſtrum autem vrbis, propter loci munitionem & præ-
ſidia, quæ ex vrbe capta confugerant in illud, capi non potuit, quanquam conti-
260 nuo ſeſquimenſe impugnata ſit multis artibus & inſtrumentis bellicis. Quare ſol-
uere neceſſario coactus arcis Aretinæ obſidionem, recta tendit in medium regnum,
a Carolo occupatum modo, quo dictum eſt. Magna ſtatim defectio facta eſt a Caro-
lo: fuerunt enim multi, qui vehementer offenſi erant morte reginæ Annæ, nam fi-
dem illi non ſeruatam, & indigniſſime ſupplicio affectam a Carolo, quem cum
paupere matre ſua domi aluerat. Hoc ergo perfidum facinus multos alienauit ab
eo, non tantum propter miſericordiæ affectionem, ſed propter perfidiam & in-
gratitudinem, quæ vitia in quocunque animante ſunt, nihil boni ſperandum ex
eo: ideo natura docente, nullis fere magis offendimur. Quis enim noſtrum non
ſtatim odit etiam, quem nunquam vidit, hominem, cum audit benefactoribus in-
gratum fuiſſe, & credentem fidei datæ feſelliſſe, vt taceam, occidiſſe, & ſic occidiſ-
ſe mulierem? Quapropter actum erat de regno Caroli, niſi caſus eum ſeruaſſet.
Ludouicus enim iam duas inſignes regni ciuitates ceperat, ſed Ludouicus dux mor-
te in medio curſu abreptus eſt cum multis aliis Principibus viris exercitus ſui. Tra-
dunt ab hoſtibus fontes veneno infectos fuiſſe, quibus vſi ſunt. Nam & gregario-
rum militum, qui ea vſi ſunt aqua, multitudo mortua eſt, duce defuncto vita, exer-
citus redit diſſipatus in Italiam. Et expeditio tantorum conatuum, tantæque ſpei
1380 ita euanuit, habuitque illum finem. Circa annum Domini 1380. Ludouicus, Vnga-
riæ rex, duobus annis ante mortem, filiam ſuam deſponſauit Sigiſmundo, fratri
Wenceslai, filio Caroli, Imperatorum, deditque illi in dotem regnum Vngariæ. Al-
teram, quam habuit, filiam dedit duci Auſtriæ, deditque in dotem Poloniæ regnum.
Eodem fere tempore Carolus, Galliarum rex, Iſabelam, ducis Bauari filiam, vxorem
ducit, puellam formæ & morum elegantia præſtantiſſimam. Vrbanus his tempo-
ribus contra Turcam hortatur per legatos ſuos omnes Principes per eccleſiam Ro-
manam. Et tribus archiepiſcopis electoribus imperii cardinalatus vltro obtulit,
ſed recuſarunt. Qua cauſa autem noluerint ſuſcipere eam dignitatem, neſcio. Vr-
banus Papa, vt hiſtorici referunt, pro ingenii ſagacitate intelligens, quanto Germa-
nia ſibi eſſe poſſit vſui, præcipue potentiſſimi Principes Wenceslaus & Sigiſmun-
dus, aduerſus Clementem Papam in Gallia aduerſarium ſuum, mittit ad ambos Im-
peratores Wenceslaum & fratrem eius legationem cum multa benedictione apo-
ſtolica, & inuitat eos Romam, animum & ſtudium ſuum declarare cupiens erga
eos, vt ipſi viciſſim copias ſuas in auxilium contra Clementem mittant. Prorſuſque
conciliauit illos ſibi, totoſque ſuos fecit Vrbanus. Quare ex Germania Wences-
laus mittit legatos ad Clementem Auinionem, & ceu Imperator dehortatur eum
a ſchiſmate, vt pontificatum deponat, potiuſque eccleſiæ commodis quam ſuis af-
fectibus conſulat, etiam atque etiam rogat. Clemens, non ignarus, quam intimus
Wenceslaus eſſet Vrbano, iudicanſque omnia facere Vrbani, non eccleſiæ totius
nomine, ignominia legatos Cæſarianos affecit, quoſdam ex eis ſacris ordinibus ini-
tiatos coniecit in carcerem, & ceu maleficiũ reos torſit. Quod male (& non imme-
rito) habuit Wenceslaum & fratrem eius Sigismundum, inceperuntque ab eo tem-
pore omnia pro Vrbano contra Clementem, quæ potuerunt, facere. Hoc tempo-
re Vrbanus Nucoriæ obſeſſus, & in præſentaneo periculo conſtitutus, cum deſpe-
raret de ſalute, Lothar Germanus Sueuus cum paucis Germanis armatis liberauit
eum, & Genuam duxit ſaluum. Genuæ tum quinque cardinales colligatos in ſac-
cum in mare demerſit: duo cardinales, Rauennas ſcilicet, & Galeotus, clam ſe ſub-
duxerunt, & quod crudele exemplum in cardinales diſplicuit, & quod eandem for-
tunam timuerunt, peruenerunt autem ad Clementem in Gallia, a quo magno ho-
nore excepti ſunt, multa enim mala de Vrbano dixerunt, & ſpem illi fecerunt, Vr-
ba-

banum diu durare non poſſe, tantam tyrannidem exercentem in innoxios bo-
nosque viros. Vrbanus omnem ſuam ſpem ponit in Wenceslaum, electum Im-
peratorem, quem ſperat inuitatum propediem cum Germanis in Italiam ven-
turum. Otho de Brunſchuig poſt tres demum annos de carcere euaſit: ſed in
itinere iterum captus a militibus Clementis pontificis, ducitur ad Papam Aui-
nionem. A pontifice liber dimiſſus, venit rurſum in Apuliam, auxilioque a-
micorum & ciuium Neapolitanorum fauore vrbem Neapolim occupauit. Ca-
rolus erat in Vngaria, regina vxor Caroli cum filio Ladislao, & Anna filia fuga
elapſi ſunt: Otho vero paulo poſt obiit diem ſuum, & recepit Neapolim Carolus,
& miſere afflixit totum regnum exactionibus intolerabilibus, & vicinas Italiæ par-
tes eodem modo cœpit premere, & collegit magnam pecuniæ vim, quam in ſti- 261
pendia militum omnem conſumpſit: nam cum ita adminiſtraret regnum, vt ti-
meretur ab omnibus, omnes erant ei quoque neceſſario timendi. Præterea etiam
magnis indigebat copiis, quod animum ad regnum Vngariæ adiecerat. Defuncto
enim hac vita Ludouico rege Vngariæ, ſibi deberi regnum aſſerebat, maiorique a-
nimo & conatu nitebatur poſſeſſionem eius regni conſequi, quod in Vngaria liben-
tius vitam agebat. Quare commiſſo Neapolitano regno vxori Margaritæ, & ami-
cis, quibus fidebat plurimum, ipſe parat profectionem in Vngariam. Sed Vnga-
riæ Principes plerique Sigismundo adoleſcenti nomine dotis deberi regnum ſcie-
bant, & cum deſponſauit illi Ludouicus rex filiæ Mariam, deditque in dotem re-
gnum, conſenſerant primates regni: quare ſtatim poſt patris mortem coronant
eam filiam in reginam Vngariæ, Sigismundus enim maritus eius nondum ex ephe-
bis exceſſerat. Mater autem Mariæ deſponſatæ Sigismundo, nomine reginæ puel-
læ, filiæ ſuæ, regni negocia adminiſtrat, & alios Principes contemnens, alios con-
ſulens in gerendis rebus, ſeipſam iudicans prudentiſſimam (magnum malum ma-
gnaque peſtis eſt fœmina, quæ videtur ſibi prudens) regnum breui tempore factio-
num diſcordiis impleuit mulier ad obediendum & nendum nata, non ad imperan-
dum. Quare Principes ab anu contempti, mittunt Neapolim, legatum epiſco-
pum Zagabrienſem, ad Carolum in Vngariam, ad regnum occupandum vltro
currentem incitant. Carolus igitur, Vngariæ rerum ſtatu cognito, feſtinat, cele-
riterque cum epiſcopo ad vrbem Zagabrienſem venit. Illuc ſtatim Vngariæ pro-
ceres ad regem confluunt, alii timore, alii muneribus, alii pollicitationibus, non
pauci rerum nouarum ſtudio ducti. Anus ipſa quoque, repentino eius aduentu
territa, mittit ad Carolum nuncios, qui excipiant eum familiariter, & adhortatur,
vt adſit ſibi in gubernandis rerum habenis, vt eum conſulat pro ſua prudentia &
fide. Poſtremo prorſus cedit illi, traditque regnum & ſe in manus eius. His re-
bus cognitis, Sigismundus Vngarorum perfidiam, & Caroli aſtus & inſidias ve-
ritus, recipit ſe ad fratrem Wenceslaum. Carolus blandimentis fictis affatus anum,
promittit ſe eam matris loco habiturum, & nihil contra eius ſententiam & ani-
mum facturum. Quare breui poſt in Alba regali ab epiſcopis coronatur & vngi-
tur in regem Vngariæ Carolus. Sed principio ſtatim regni, totam fere Vngariam
a ſe alienauit, & regni Principes anumque reginam deſpiciens, per omnia ſuperbe
odioſeque imperabat. Mulier (vt hoc genus ingenioſum eſt ad dolos) anus regi-
na, adhibito in conſilium Principe Palatino Garenſi, verſat in animo, quibus nam
artibus poſſit Carolus clam e medio tolli (nam armis palam fieri impoſſibile vide-
batur.) Habebat autem Garenſis apud ſe iuuenem audacem promptumq; ad quod-
uis facinus, Blaſium Forbach nomine, hunc, vt interficiat Carolum, con-
ſtituunt. Anus igitur ſignificat Carolo regi, ſe habere literas de magnis &
occultandis rebus e Germania ſcriptas, rogat ſimul, vt ad ſe veniat, litera-
rum argumenta cognoſcat, & ſecum conſilia conferat, nam eſſe de ma-
ximis rebus totius regni. Carolus ſub veſperam cum Italis, cuſtodibus ſui cor-
poris, conuenit reginam. Regina igitur ſola cum ſolo rege ſedente, aulici Italici Ca-
roli comites ſecedunt, omniaque ocioſi in ædibus ſpectant, intenti in varias pi-
cturas neminem obſeruant neque egredientem, quid enim tot armati timerent ſi-

bi in domo viduæ ? itaque Blaſius ad colloquentes Carolum & reginam irrepit, &
dato lethali vulnere regi, ſe ex ædibus eiecit, rex ex vulnere ſtatim moritur. To-
tum ferme regnum conuertit ſe rurſum ad reginam anum, iubent aduocari in
regnum ſuum Sigismundum. Ad Sigismundum mittuntur a regina nuncii, re-
gnum recuperatum, interfectum tyrannum. Cumque iam omnia extra pericu-
lum viderentur (tales enim copiæ regiæ, Carolo interfecto, & regni ſtatu mutato,
in Italiam redierant, vel potius fugerant) & regina iam cum ſuis regni Principibus
ſine timore de arce in arcem, de vrbe in vrbem erraret, rerum diſponendarum
gratia, ecce amicus ſummus Caroli, qui hanc occaſionem vltioniſque tempus diu
captauerat, Ioannes de Hornnach, adeſt cum equitum manu valida, iter regina
cum ſuis familiaribus faciente, irruit in eos, & primo captum Blaſium, Caroli re-
gis interfectorem, ſupplicio capitis, regina ſpectante, afficit. Garenſis fortiter
pugnans cadit, (voluit enim potius mori, quam viuus in hoſtis manus peruenire)
reliqui reginæ comites capiuntur, & alii occiduntur, alii dimittuntur. Anus re-
gina igitur in aquam merſa, finit vitam. Aderat & adoleſcens regina Maria, vxor
262 Sigismundi, quæ viua ſeruata ob formam & ætatem, capta cuſtoditur. Sigismun-
dus antequam audiret vxorem captam, ſocrumque ſupplicio affectam, contraxe-
rat copias, quibus recipere volebat cum vxore dotem regnum Vngariam: vbi ve-
ro fortunam illam vxoris & matris eius audiuit, auxit copias, & feſtinauit in Vnga-
riam. De cuius aduentu certior factus Ioannes Hornnach, gratiam Sigismundi
redimere cupiens, acceſſit ad Sigismundi vxorem, quam captam tenebat, & dixit
illi, ſi velit ſibi placare maritum ſuum Sigismundum, & non vlciſci matris ſuæ
mortem, idque ſe facturam iuramento confirmet, ſe eam liberam dimiſſurum, vt
obuiam eat marito ſuo, & demulceat animum eius. Regina promittit omnia, &
iuramento ſuperſtitioſe præſcripto, confirmat ſe facturam, quicquid petebat
Hornnach. Quin, ne animi ſententiam & propoſitum mutaret, dicit ſe agnoſcere,
quod debeat illi vitam, propterea veneraturam vt ſeruatorem & patrem. Idcirco
quam honeſtiſſimo comitatu matronarum & virginum mittit eam marito obui-
am, ſperans eius opera ſe gratiam conſecuturum: veniunt igitur eodem ferme
die Budam rex Sigismundus, & regina vxor eius, magno gaudio & hilaritate ali-
quot dies illic conſumpſerunt, & copias ex longis itineribus fatigatas refecerunt.
Sed neſcio, quomodo regina marito ſuo Sigismundo commendarit Ioannem
Hornnach, per totam Vngariam perſequitur Sigismundus illum Hornnach, in ca-
ſtro quodam obſeſſus elapſus eſt Vuaiuodæ ope & conſilio: ſed fugiens captus &
ad præferocis equi pedes poſteriores alligatus tractuſque deinde ignito ferro la-
ceratus, poſtremo in quatuor partes ſectus eſt. Multique alii eiusdem facinoris
rei ſuppliciis affecti ſunt. Epiſcopo Zagabrienſi propter vnctionem & epiſcopa-
lem dignitatem pepercit, ab epiſcopatu tamen depoſuit. Ita occupauit Sigismun-
dus Vngariam, & iuſte adminiſtrauit. Vbi vero hæc cum Carolo in Vngaria acta
peruenerunt in Apuliam, ciuitates & regni proceres incipiebant res moliri nouas,
& a Margarita vidua regina, filiiſque Caroli relictis, deficere. Quædam ciuitates
aſſeruerunt libertatem, quam olim dicebant ſe habuiſſe, quædam nouas leges &
conſtitutiones ſibi faciebant, paucæ in fide manebant. Quæ res perturbauit to-
tum regni ſtatum. Vidua regina mittit ad Vrbanum, præſidium & conſilium pe-
tit. Vrbanus Pontifex videns etiam periclitatura ea, quæ tenebant nepotes eius,
erant autem, vt diximus, pinguiſſima regni: quare Pontifex rebelles omnibus
1387 modis reducere nititur. Anno poſt natiuitatem Chriſti octuageſimoſeptimo ſupra
milleſimum trecenteſimum, Clemens Papa Gallorum, cupiens vnitatem eccleſiæ,
vel ſaltem ſimulans ſe cupere, vt plurium fauorem ſibi pareret, mittit legatos
per Romanam eccleſiam, petitque concilium generale conuocari, vt ſchiſma tol-
latur, ex eccleſia ſe paratum cedere, ſi ita videatur eccleſiæ: nam electionem ſuam
iam reiicere, ſalua conſcientia, non poſſe, vocationem enim ſequendam eſſe. Et
promittit, ſi in concilio decernatur ſuam electionem eſſe veram, ſe Vrbanum primæ

notæ

notæ cardinalem facturum. Hic animus & hoc propoſitum Clementis multorum corda ei deuinxit. Hoc tempore conuocauit Sigiſmundus Budam omnes Vngariæ Principes, ſtuduitque eos ſibi conciliare multis rationibus, pollicens eis omnibus veniam & obliuionem omnium delictorum (grauiſſime enim deliquerant in ipſum & vxorem ſuam) excipientes, de quo dictum eſt, Carolum. Verum proceres regni non fidentes illi, ſibi conſcii, multi perſeuerabant in rebellione, in arcibus quibuſdam latentes; qui capti induſtria & conſilio Sigiſmundi, omnes Budam perducti ſunt; cum nulla reſipiſcendi ſpes in illis appareret, apud tribunal iuſſi dicere cauſam, condemnatique triginta duo vno die iugulati ſunt. Adeo enim impœnitens & obduratum in odio & inobedientia cor in illis fuit, vt nec ſalutarint regem, nec vllum venerationis ſignum præbuerint, ducti in conſpectum eius: nam ipſe in medio ſapientum virorum & iudicum ſedens, ad ſe adduci, & ad obiecta reſpondere iuſſit. Poſt horum Principum mortem, & hæc comitia Budæ celebrata, non ſtabiliorem & tutiorem regni ſtatum reddidit Sigiſmundus, vt ſperauit, ſed magnam regni partem a ſe alienauit, multi enim, qui ante fata illorum procerum iudicauerant eos ſupplicio dignos, peſſimeque de rege Sigiſmundo & regina meritos, poſt ſumptas de eis pœnas, aliter affecti, damnabant ſeueritatem regis: Sic enim poſt mortem odio & inuidia liberamur. Illorum igitur ſupplicium cauſa exſtitit magnarum calamitatum. Rex enim non diu poſt ab Vngaris captus, & in carcerem coniectus, vix mortem euitauit: nec Vngari poſt hos necatos, vnquam illi vllum argumentum beneuolentiæ aut amoris oſtenderunt: ſed ſemper habuerunt eum odio. Adeo falſum eſt vulgi iudicium, quod iam odit, mox amabit; quod iam amplectitur, mox odio proſequetur. Quare quiſquis pendet a vulgi inconſtantis iudicio, non poteſt non eſſe miſer. Eo tempore fuerunt non parua bella inter ciuitates imperiales & comites Wirtenbergenſes. Poſt prælium enim, de quo ſupra, in quo tot nobiles, barones, & comites diximus cecidiſſe apud Reutlingen, pax eſt facta, conditiones pacis non diu ſeruatæ ſunt, ciuitates enim victoria clariores factæ, & victoribus plures coniunxerunt ſe. Principes vero Wirtenbergenſes diligentiores facti, quærebant occaſionem ſe vlciſcendi, & recuperandi laudem bellicam, quam in illo memorabili prælio apud Reutlingen perdiderant, & plures adiungebant ſibi Principes, ex quibus quidam epiſcopi fuiſſe memorantur. Graue autem eſt bellum ortum, quod conſecuta ſunt infinita mala, direptiones, prædæ, incendia, fames, cædes, latrocinia, &c. Ciuitatum copiis obſidentibus cœmeterium in pago Toffingen, (in ſuperioribus autem dictum eſt, munitiones, in quas pagani in periculis ſe receperunt, fuiſſe cœmeteria illa, & ſimul horrea, in quæ fruges, & ſub horreis cellæ vinariæ, in quas vinum recondebant) qui pagus in comitatu Wirtenbergenſi eſt, non longe ab oppido *Wila*; comes Eberardus cum copiis eo properat, ciuitatum copias adoritur, fit atrocior pugna, quam ſæpe inter reges potentiſſimos in maximis bellis; prima coitione comitis Eberardi filius, Vlricus, iuuenis animo & corpore militari, & comes de Monte Leonis, vir bellica gloria clariſſimus, & alii cum illis occiduntur: quare comitis Eberardi copiæ non parum perterritæ, cœperunt reſpicere. Quod Eberardus animaduertens, exclamat ad ſuos, ne quis reſpiciat, hoſtes enim fugere, ſimul cum dicto, ruit in hoſtes non aliter atque vrſus ad ſummam iram concitatus, & ſic continuit ſuos, exemploque ſuo animos reddidit, & vicit. Interfecti ſunt eo prælio a parte Eberardi, Vlricus filius comitis de Wirtenberg, comes de *Zollern*, comes de *Leuenſtain*, comes de *Werdenberg*, præterea ſupra 40 nobiles. Maior multitudo quoque occiſa eſt a parte ciuitatum. Poſt hoc prælium iterum pax eſt facta inter imperiales Sueuiæ ciuitates & comitem Wirtenbergenſem Eberardum. 263

Poſt non diu, anno 1395. in toto comitatu Wirtenbergenſi, nobiles omnes cœperunt, conſpiratione facta, rebellare Principi ſuo Eberardo: habebant autem hi nobiles munitiones comiti vix expugnabiles, nec videbantur vinci a comite poſſe: ciuitates enim clam iuuare ferebantur eos. Comes autem, vir minime ignauus natura, 1395

tura, periculo & magnitudine rei etiam excitatus , omnem opportunitatem ob-
ſeruabat, qua aut eos diſiuogeret , aut placaret , aut vinceret. Cum igitur vna o-
mnes eſſent congregati in oppido *Heimsben*, comes per vicinas regiones noctu co-
git copias, illiſque circundat oppidulum, illudque incendit. Nobiles propter
ignem & copias,quibus circumſepti erant, nullam elabendi rimam reperientes,ma-
ioribusque circundati copiis,quam vt congredi auderent, propter ſuorum pauci-
tatem, quos ſecum in oppidulo habebant, pacem petunt: ſed comes nullas dedi-
tionis conditiones admittere voluit, quas petierunt nobiles. Ergo dederunt ſe in
gratiam comitis neceſſitate coacti. Fgit ergo cum ipſis pro animi ſui voluntate: nec
tamen inhumanius crudeliuſue audio in illos a comite animaduerſum. Hoc tem-
pore (cum ſæpe a multis cordatioribus eſſet prædictum futurum, propter Princi-
pum auaritiam, & ambitionem diſcordiarum cauſas) Turca propius,quam ante
vnquam,ad noſtros fines acceſſit. Erat autem Imperator Turcarum Pazaita inſi-
gnis virga Domini, nobiliſſimumque vas iræ Domini, qui poſt ſubiugatas Macedo-
niam, Thraciam, & Theſſaliam, hoſtilibus maximiſque copiis inuadit etiam Bul-
gariam, totamque diripit, & peruaſtat, ingentem hominum multitudinem ca-
ptam, in duriſſimam inhumaniſſimamque ſeruitutem abducit. Bulgari erant ſub-
iecti Sigiſmundo,regi Vngariæ: quare legatos mittit ad Turcam,cum primum at-
tingeret Bulgaros, ſignificat illi, ſibi pacem cordi eſſe , neque Turcæ neque vllis
aliis contra ius velle inferre bellum, docetque eum,Bulgariam ſuam eſſe, monet &
rogat ſimul,vt ab ea abſtineat. Turca differens aliquot dies reſponſum,& pergens
depopulari Bulgariam, tandem vaſtata Bulgaria, ſuperbiſſime reſpondet,iura,qui-
bus agere velit cum rege Vngariæ, eſſe arma. Succenſus Ira hoc reſponſo Sigis-
mundus, ſtatim mittit nuncium ad fratrem ſuum Wenceslaum , electum Impera-
torem, eumque ſui officii admonet, (erat autem Wenceslaus vir otii amans, labo-
resque & negociorum fomenta,vbicunque poterat, fugiebat) miſit quoque ad a-
lios Chriſtiani nominis Principes, periculum demonſtrans eorum,proximo arden-
264 te pariete. Miſit & ad Carolum Gallorum regem legatos, qui in auxilium magoas
miſit copias, ducibus Iohanne Niuernenſi, filio ducis Burgundiæ, Philippo Arteſi-
enſi, & Gualthero de Rupibus. Vbi vero Galli peruenerunt ad Sigismundum, &
cum hoſte confligendum erat, conſultant, vtri in primo agmine,Galline an Vnga-
ri, vel Germani præcedere deberent, hoſtem aggrediendo: Galli enim cupiebant
primi hoſtem adoriri, vt mererentur primam laudem, ſuam enim fortitudinem cu-
piebant teſtari: ſed Sigiſmundo erat Gallorum ingenium cognitum, nimium con-
citatum, & temerarium, qui ſæpe ſoleant præcipitare facta, & maiora viribus co-
nari. Quare Sigismundus dehortatur eos, inquiens, illis non cognitam conſue-
tudinem bellandi,qua Turcæ vtuntur, ſæpius Vngaros expertos. Conſilium igi-
tur eſſe,vt illi primi cum hoſtibus congrediantur, qui ſæpe pugnauerunt cum ipſis,
quibusque mos eorum melius cognitus ſit. Vngaros quoque minus ceſſuros, &
maioribus animis pugnaturos in conſpectu ſociorum, & ſi ſciant, fatigatis integros
Gallos ſucceſſuros in prælio. Hoc Sigismundi conſilium paruipendentes Galli, nec
ſuis ducibus nec Sigiſmundo audieotes ſunt, & viuunt in diſſolutiſſima licentia, in
omni genere luxus, quam ob cauſam Sigiſmundus parum ſpei poſuit in Gallos.
Germani minus licentia & luxu diffluebant, audiebantque duces ſuos, propterea
omnem ſpem in Germanos & Boëmos collocabat. Erant vtrinque ingentes copiæ.
Turca autem numero longe ſuperabat, erant enim Turcarum vltra ducenta mil-
lia. Turca videns Chriſtianorum exercitum non contemnendum, maiore diligen-
tia ſe circundedit, & non ſatis habuit,quod præualebat tantopere multitudine, et-
iam dolis & inſidiis vſus eſt. Ceſſit enim per aliquot milliaria ſimulans timorem.
Noſtri ſequebantur perſuaſi Turcam fugere, perueneruntque vſque ad Nicopolim
vrbem, quam obſidione circundare cooati, viderunt inſtructam Turcæ aciem in
æquo campo offerentem ſe ad pugnam, vix aut quarta pars Turcici exercitus hic ſe
oſtendebat, reliquos enim abſconderat in demiſſioris loci arbuſtis. Omne enim
Turcæ

Turcæ conſilium huc tendebat, vt noſtri negligentius aggrederentur copias ſuas, propter eam cauſam etiam ita ceſſerat, & paſſus erat ſuas regiones deuaſtari. Nec Turcam ſpes ſua fefellit, nam quanquam Sigiſmundus rex vehementer obteſtaretur Gallos, vt non nimium feſtinarenr, ſed poſt maturum conſilium demum hoſtem concordi vna omnium ſententia & animo aggrediendum, Vngaris omnino primum pugnandi locum dandum, qui pugnandi Turcarum conſuetudinem ſæpius experti eſſenr, eos ſine dubio fortiter pugnaturos, ſcientes ſe ſtare in conſpectu Germanorum & Gallorum, & nullum illis fugæ relinqui locum, prædictum enim illis iam eſſe, quoniam Galli & Germani e longinquis regionibus veniſſenr, vt Vngaros defendant, ne veniant in manus tam atrocis hoſtis, niſi pugnent fortiter, Gallos & Germanos in terga vertentes, Vngaros non aliter ituros quam in obuium hoſtem. Sed omnes nationes meliora de eis ſperare. Et verum erat, talibus dictis eranr Vngari a ducibus & rege in prælium præparati. Galli ſiue timentes, ne hoſtis cederet, & non faceret pugnandi copiam, ſiue videri fortes & bellicoſi cupientes, adhuc loquente Sigiſmundo, tumultuarie irruunt in hoſtem audaciſſime, & primo impetu hoſtem reprimunt per aliquot paſſus, & ita pugnantes Turcarum magnam multitudinem trucidant, & viciſſim cadunt, & vulnera accipiunt plurimi. Dum ita pugnant fortirer Galli, ante tempus ſine ordine hoſtem optime ordinatum aggreſſi, Boëmi & Vngari Germanique inſtruunr acies ad pugnam cum Turcis aptas, & erat magna in omnium alacritate ſpes, ſed ecce Turcarum nouum agmen adeſt, & feſſos pugnando Gallos obruit, noſtriſque iamiam hoſtem ab altera parte aggreſſuris, vertunt terga Galli multitudine hoſtium oppreſſi, & fugiunt in noſtrorum ordines trepidi, ſanguine pleni, multiſque vulneribus confoſſi, prorſusque totam Germanorum aciem & Vngarorum perturbant & confundunt. Turcæ conglobati ſimul cum fugientibus Gallis perrumpunr noſtrorum ordinem, nihilominus Germani, Poloni, Angli, non ignauius pugnant, quam Galli pugnarant, & retrudunt Turcarum cuneos, ita vt ii, qui in vltimo agmine erant, putarint eos fugere: ſed noſtrorum ordo totus erat diſſipatus, & valde pauci erant collati ad Turcam, deinde ex victis fugientibuſque Gallis animorum alacritas non parum remiſſior erat, quare tandem poſt longam pugnam, 265
magnamque Turcarum multitudinem cæſam, fugere coguntur & ipſi. In prælio multi, plures in fuga occubuerunt. Sigiſmundus fuga vix elapſus eſt, nam non induci potuit, vt fugeret, donec videret nullá penitus ſpem ſupereſſe. In fuga noſtrorum captus eſt magnus numerus, ex quibus quoſdam occidi iuſſit Turcarum Imperator, quoſdam miſit ad iumentorum operas ſubeundas. Multi Principes exercitus capti ſunt, ex quibus fuit & filius ducis Burgundiæ, qui cum viginti duobus viris Principibus redemptus eſt pondere auri ducentorum millium florenorum. Scribuntur occiſa in illa pugna ex copiis Chriſtianorum 20. millia, Turcarum vero 60. millia. Cecidit etiam in eo prælio vir in re militari præſtantiſſimus, Henricus comes de Montepelligardo, á quo hic Vlricus, dux Wirtenbergenſis, genus ducit ſuum. Hæc memorabilis ſtrages facta eſt anno 1396. Poſt hanc pugnam cognitum eſt, Ste- 1396
phani Vuaiuodæ conſilio & impulſu Turcam in Bulgariam vſque perductum, ſicut & noſtra ætate Vuaiuoda Turcam in Pannoniam vſque ad Viennam, vt in ſequentibus dicemus, adduxit. Poſt iam memoratum prælium, Stephanus Vuaiuoda Sigismundo, neſcio quam ob cauſam, infenſus, Valachiam, & Mandauiam *(a)* fere totam impulit, vt deficerent a rege Vngariæ Sigismundo. Quare aduerſus eum miſit copias Sigismundus, & breui adegit eum ad deditionem, & ad petendam gratiam. Sigismundus, vocato homine ad comitia, & cum ad obiecta frigidius reſponderet, nihilque refelleret probabiliter, iudicio condemnatum capite multauit. Hoc etiam anno, quo tam infeliciter pugnatum eſt ad Nicopolim cum Turca, ſuperſtitioſa impoſtura Albatorum multos per Romanam eccleſiam ſeduxit.

De

(a) Sic etiam editio Baſileenſis, legendum potius Moldauiam.

De cuius ſectæ propoſito qui cupit plura cognoſcere, legat Platinam. Autor fa-
1400 ctionis a Romano Pontifice igne conſumptus eſt. Anno 1400. cum Turca indies Romanum imperium & eccleſiam carperet, Wenceslaus autem Imper. (cuius præcipuum officium debuiſſet eſſe, hoſtes eccleſiæ & imperii propulſare, ocioſus torperet, imperii electores Principes neceſſario de alio eligendo Imperatore cogitare cœperunt, nam præter Turcicos horrendos conatus, Principes Chriſtiani inter ſe gerebant bella, nec multum curabat Imperator, tantum ſtudebat iis rebus, quibus ocium ſuum foueret. De quo vt alii legantur malo, quam vt ego referam. Electores ergo Principes, potiſſimum Rupertus comes Palatinus Rheni, decreuerunt hunc Principem imperio inutilem, quare conſilium de alio Imperatore eligendo contulerunt cum Pontifice Rom. qui inſtitutum magnopere approbauit, miſſis etiam legatis Pontifex, vt propoſitum premerent, & non mutarent ſententiam, adhortatus eſt. Quam ob rem conueniunt iuxta maiorum decreta, Principes electores Francofordiæ, cauſa eligendi alium Imperatorem. Sed non concordarunt, alii enim Rupertum comitem Palatinum Rheni, epiſcopus Moguntinenſ. & Colonienſ. Iodocum Morauiæ Marchionem, elegerunt. Wenceslaum non admodum grauiter tuliſſe repulſam ſcribunt. Marchio Morauiæ enim electus, ab illis, quibus dixi, Imperator, acceſſit ad Wenceslaum patruum ſuum, quem ante ſemper vt patrem coluerat, exploraturus, quo animo ferret abdicationem. Poſtquam ergo Iodocus, nepos Wenceslai, multa dixiſſet apud patruum ſuum regno abdicatum, ad ſe excuſandum, reſpondit ſedato animi ſpiritu, Se volentem deponere imperium, vt abhorrentem natura a curis multis, ocii quietiſque amantem. Etſi non cuperem, inquit, deponere imperiū, tamen non grauatim cederem tibi non nepoti, ſed filio meo. Leniretque omnem animi ex repulſa dolorem, quod imperium manet in familia noſtra. Demum ad ſuſcipiendum imperium adhortatur etiam, iubetque bono eſſe animo. Quod ad me, inquit, attinet, habebis adiutorem & in omnibus amicum, &c. Sic locutum ferunt cum nepote ſuo Marchione Morauiæ, ſimulatione an ex animo, dubium eſt. Si ex animo dixit hæc, videtur poſtea animum mutaſſe, nam captus a Sigismundo fratre ſuo, & Viennæ in cuſtodia non ſatis diligenter ſeruatus, quorundam conſilio & opera euaſit, & regni adminiſtrationem recepiſſe dicitur. Ante hanc captiuitatem, propter diſſolutiorem vitam, fuit in cuſtodia detentus, fere totum ſemeſtre tempus, fuit autem a regni Principibus captus. Diſcordantibus porro Principibus electoribus, aliis Iodocum Morauiæ, aliis Rupertum comitem Palatinum eligentibus, mortuus eſt intra ſex menſes Morauiæ Marchio. Poſt huius obitum, abdicato Wenceslao, elegerunt Rupertum, comitem Palatinum Rheni, qui quoque ſcribitur primum oblatum imperium recuſaſſe. Poſt electionem comitatus multis Principibus, Coloniam deſcendit, ibique ab archiepiſcopo Colonienſi vngitur & coronatur, appellaturque Imperator, eius electionem approbauit Pontifex. Poſt coronationem in Germania omnia magno ſtudio compoſuit, & quantum potuit fieri, pacem fecit inter diſcordantes Principes. Poſtea cogit copias, & parat profectio-
266 nem in Italiam, vt ſubiugaret rebelles imperio. Statuit enim labentem per Italiam imperii ſtatum reſtituere in priſtinum locum: & vocabatur a quibusdam magnis ciuitatibus, quæ miſerunt pecuniam in vſum expeditionis. Verum contra erant ciuitates & Principes, qui, quum primum audiuerunt in Germania conſcribi milites, ſe quoque ad bellum parabant. Plus autem temporis in apparando conſumpſit, quam incipiens in animo habebat, decreuerat enim ante Pentecoſten Romæ eſſe, & vix in autumno ad primum Italiæ limen peruenit. Vbi venit in Brixiæ ciuitatis agrum, conceſſit militibus omnia diripienda, & prædam eis reliquit, nam ea vrbs erat ſubiecta Galeatio, quo cum erant magna odia & ſimultates Ruperto. Quare Galeatius, qui ſe ad bellum parauerat, dum Rupertus adhuc in Germania profectionem adornaret, occurrit Germanis obuiam, ad defendendos Brixianos. Erat autem Galeatio, præter peditum copias inſtructiſſimas, equitatus expeditus & ro-

& robuſtus. Primum ergo vbi alteri alteris venerunt in conſpectum, prælia leuiora ſunt commiſſa equeſtria & pedeſtria: equeſtria autem frequentius. Fauit autem ſæpius Mars equitibus Italis; peditibus vero Germanis. Tandemque pedites Galeatii continuerunt omnes ſe in caſtris; equitibus vero alacritas quotidie creſcebat magis propter fauentem fortunam. Germani enim inferiores erant Italis in equis regendis. Cumque indies magis atque magis venirent in contemptum equites apud hoſtes & apud ſuos (milites enim ita deſpiciebant eos, ut in faciem eis dixerint, Concedite nobis vſum equorum, nos pugnabimus, vocabantque eorum equos caneros) factum eſt, vt quidam Principes Germanorum, qui multos ex equitatu perdiderant, domum reuerſi ſint: quorum vnus fuit Lupoldus, dux Auſtriæ. Diſceſſit etiam inuito Imperatore archiepiſcopus Colonienſis, qui magna pars Cæſariani equitatus fuit. Quare multis infelicibus pugnis equeſtribus, & diſceſſione illorum Rupertus, ne aliquid grauius incideret, rediit Tridentum cum copiis, quod non parum animi addidit hoſtibus eius, omnibusque rebellibus per Italiam ciuitatibus. Quare in magnis anguſtiis conſtitutus fuit Imperator, nam pergere ſine magno diſcrimine, redire in Germaniam ſine dedecore & exiſtimationis iactura, non potuit. Tandem tamen maluit periculoſe, quam turpiter agere, Animaduertens igitur peditatus alacres animos, Taruiſium adiit, poſtea Patauium: Patauii obuiam veniunt legati Florentinorum, qui magnam pecuniam illi dederant, antequam exiret ex Germania, & cum primum attigit Italiam, adhortantur eum aduerſus Galeatium, eorum ex profeſſo hoſtem, diuturnum enim cum hoc duce Mediolanenſi gerebant bellum. Imperator rei difficultatem Florentinis indicauit, maioribus copiis Germanorum, maiori apparatu opus eſſe, curandumque, vt Pontifex Rom. & Veneti ſe iungant ſocios eius belli aduerſus ducem gerendi. Præterea ob dictas cauſas, maioribus copiis in Germania conſcribendis, maiorem pecuniam eſſe neceſſariam, quare magnam pecuniæ vim a Florentinis ſociiſque eorum petit. Legationemque remiſſam iubet, quam primum reſpondere, quid velint facere, pecuniamne numerare, an vt ipſe in Germaniam reuertatur. Hæc vbi retulerunt domum legati, valde dubii redditi ſunt Florentini, velintne plus pecuniæ mittere, an eam, quam primo dederant, perdere: imo non ſolum perdere, ſed ſe cum pecunia perdere: nam ſciebat Galeatius, maxime ob pecuniam, quam miſerant Florentini Ruperto, Germanos in Italiam veniſſe. Facile coniiciebant, quid conaturus eſſet contra Florentiam & eius ſocias ciuitates, poſt abitum Imperatoris. Quare cenſebant, Imperatorem omnibus modis retinendum eſſe in Italia, etiamſi exhaurienda eſſet tota Reſpub. Et præterea omnibus viribus iuuandum, curandumque magna diligentia, vt Veneti & Romanus Pontifex quoque accederent ſuis partibus. Quare ſtatim mittunt ad Rupertum legatos, qui eum admoneant, quid tota Italia ſenſura ſit, ſi ita recedat, quid Germania dictura, nempe non rediiſſe, ſed fugiſſe Galeatium: nec vllum tempus hoc dedecus & hanc turpitudinem ablaturum. In hanc ſententiam multa dicunt, quæ facere videntur ad deterrendum, ne in Germaniam redeat. Per eoſdem legatos pecuniam promittunt, quam poſtulauerat, nec non auxiliares manus. Viamque & rationem ſimul indicant, qua facile hoſtem vinci poſſe demonſtrant. Effecturos etiam apud Pontif. Rom. & Venetos, vt auxilio ſint, pollicentur. Addunt legati, quæ gloria conſecuta ſit Cæſarem, ſi deuicerit hunc hoſtem. Omnes rebelles per Italiam ciuitates pendere ab hoc duce, quo victo, omnes certatim obuiam venturas & gratiam petituras. Et hoc genus mediis docent maiora commoda conſecutura, quam ipſa difficultas rei ſit. Hæc dum miſſis legationibus aguntur inter Rupertum & Florentinos, incidit brumale tempus, quo bellum geri non potuit. Hybernare igitur Imperat. conſtituit in amicis ciuitatibus. Incidit vero per hyemem non parua contentio inter Rupertum Imperat. & Florentinos, de data & promiſſa pecunia, aſſerente Ruperto, non datam ſuo tempore promiſſam pecuniæ ſummam: Florentinis autem reſpondentibus, Rupertum nondum meritum fuiſſe pecuniam (neque enim re-

267

receptiſſe ſe daturos, antequam ingrederetur cum exercitu hoſtilem Galeatii regionem) Imperatorem autem male habuit, quod Florentini eum obligabant tam ſeruilibus conditionibus. Imperator autem per eam hyemem nonnihil temporis conſumpſit Venetiis. Poſt natiuitatem Chriſti, repetiit Patauium, ibi expectaturus mitiorem verni temporis auram. Cumque neque Florentini prompti ſatis eſſent ad promendas pecunias, neque auxiliares paratæ eſſent manus apud Florentinos, neque adhuc Pontifex Rom. & Veneti iunxiſſent ſe conſortes belli, ſtatuit alio tempore hoc cum duce Galeatio bellum gerendum, & Romam petendam copiis auctioribus, reduxitque copias in Germaniam. Et illi contigit & in Italia & per Germaniam, quod legati Florentini prædixerant de exiſtimationis nota; quanquam ſolum apud iniquos, quorum ſemper numerus maior eſt, rerum æſtimatores. Et dux Mediolanenſis, poſt reditum Ruperti in Germaniam, adiecit animum ad totius Italiæ regnum, primusque conatus illi feliciter ceſſit, nam Bononiam in ſuas manus accepit, & vocabatur in certam ſpem capiendi Florentiam. Sed Dominus non annuit amplius eius cogitationibus vanis, vt ſunt omnes ſtultæ & vanæ cogitationes omnium hominum, qui non habent Deum in conſpectu ſuo, & non ponunt Deum mercedem præſidiumque ſuum. Nam in medio curſu corripuit eum acuta quædam febris, quæ hominem interfecit. Difficulter autem auulſus eſt ab huius vitæ poſſeſſionibus, ſicut ſolent omnes, qui diuites in hac vita putant ſe eſſe, arrogantes ſibi creaturas, quas Dominus creauit, vt cum gratiarum actione vtamur eis. Poſt huius mortem Florentini tranquillitatem conſecuti ſunt, quanquam enim reliquerit filios duos eiusdem mentis, ingenii & propoſiti, quo pater fuit: tamen non fuit illis tantum temporis & ocii, vt arma in Florentinos mouere potuerint, ducatus enim Mediolanenſis magna pars rebellare cœpit, ob patris duritiem, & quod filios ſimiliter animatos videbat. Reliquitque & vxorem viduam, quæ poſt Galeatii mariti mortem imperioſe & ſuperbe (quali muliere vix eſt intolerabilius malum) exercuit tyrannidem in omnes ſubiectos: quam tamen vltor pauperum Deus non diu paſſus eſt viuere, poſt mortem Galeatii mariti ſui. Anno
1401 1401. poſt ſupplicio affectos a Sigiſmundo, de quibus diximus, Vngarici proceres (qui plerique ſanguine iuncti erant iis, quos necare Sigiſmundus iuſſerat) conſpirauerunt aduerſus Sigiſmundum, & cum motus ſedare niteretur Sigiſmundus, capitur, & nobili mulieri viduæ, cuius maritum occiderat, duobusque filiis eius nobilibus iuuenibus traditur cuſtodiendus. Sigiſmundus multis pollicitationibus conatus eſt matrem & filios corrumpere, præcipue adoleſcentes, quibus promiſit aureos montes, ſe illis matrimonio iuncturum regum potentiſſimorum ſpecioſiſſimas filias, & illos comites ducesque facturum, pollicitus, nihil effecit tamen apud adoleſcentes bene natos & liberaliter educatos, ſed viduam coniugalis amoris oblitam, corrupit leuibus argumentis, laudat prudentiam mulieris, quæ propter ſingularem ſapientiam, maiore fortuna digna ſit, quæque debeat regere magnos Principatus. Filios per ætatem nondum capere, quæ proſint, quæ non, quare ipſam oportere proſpicere filiis præſtantiſſimis indole & forma, quales vix vlla mulier pariat. Laudat illi igitur illos ſupra omnem modum. Nihil enim tam magnifice dici poteſt de filio, quod mater non credat, aut quod nimium putet eſſe. Promittit igitur matri maxima, viſuram breui filios ſuos totius regni primatum tenentes, & in loco excelſo, quo natura digni ſint, conſtitutos, ſi eius opera liberetur. Mulier victa promiſſis, præcipue vero filiorum prædicatione, liberum dimiſit Sigiſmundum. Proceres autem regni Vngarici illi in arcem cuſtodiendum tradiderunt potiſſimum, quod condemnauerat illius dominæ maritum, & illorum adoleſcentum patrem, iudicantes non eſſe poſſibile, neque legem naturæ ferre, vt coniux coniugio talis, filii genitoris ſui tanti viri obliuiſci poſſint ita, vt non perpetuo odio autorem necis perſequantur. Porro dum captus fuit Sigiſmundus, Ladislaus, rex Apuliæ, vocatus eſt in regnum Vngariæ a baronibus regni. Vbi vero Vngarorum legati peruenerunt ad Ladiſlaum in Apuliam, Ladiſlaus eius regni cupidus,

nihil

nihil moratus, conſcripto exercitu volauit in Sclauoniam, ibi obuios habuit multos Vngaros Principes eccleſiaſtici & ſecularis ordinis, a quibus ſtatim vnctus & coronatus eſt in regem Vngarorum. Sed mox poſt coronam acceptam audiuit, Sigiſmundum liberatum & in armis eſſe, maioremque regni partem adhærere Sigiſmundo, eos etiam, a quibus vocatus erat. Quam ob rem Ladislaus, perſpiciens Vngarorum inconſtantiam, mutauit ſententiam, conſtituitque redire in Apuliam. Sed cum nemo eorum, qui vocarant eum, impenſas daret, vendidit magnam Sclauoniæ partem Venetis, & coacta pecunia reduxit in Apuliam copias. Sigismundus recepit totam Vngariam, autores conſpirationis aduerſus eum aufugerunt. Anno 268
poſt natiuitatem Chriſti milleſimo quadringenteſimo nono, celebratum eſt Piſis in Italia concilium, propter ſchiſma ex eccleſia tollendum, & cum, propter inuidiam & odium vitandum, vterque Pontifex, qui in Italia erat, & qui erat in Gallia, paſſim diuulgaret, ſe paratum propter eccleſiæ vnitatem, depoſito pontificatu, expectare nouam electionem; neuter tamen in Piſano concilio apparuit, quare boni patres, ex ſummorum theologorum ſententia, ſtatuerunt alium poſſe ſummum Pontificem eligi, quando ſatis clarum eſſet, illos duos non Chriſto, ſed ambitioni mundanæ ſeruire. Quam ob cauſam decretum eſt, Conſtantiæ celebrandum concilium cum propter hanc Pontificum diſcordiam, tum propter alias cauſas, quæ reformandam eccleſiam admonebant. Erant autem in multis malis pauci boni, vt ſemper omnibus ſeculis fuit, eſt, & erit vſque ad conſummationem mundi: quam ob rem impeditum eſt bonorum propoſitum & conatus in ea eccleſia. Paucis ante hoc tempus annis, bellum ortum eſt inter monaſterium ſancti Galli & Abbacellenſes. Cauſas eius belli notauerunt alii neoterici ſcriptores. Abbas eius monaſterii iunctus fuit fœdere ciuitatibus Sangallo, Conſtantiæ, Vberlingen, Lindauiis, Rauenſpurgo & Wangen; omnes ergo ii ſocii miſerunt auxiliares manus abbati ad domandos, ſi Deo placuiſſet, Abbacellenſes. Abbas igitur manu non parua aggreditur paucos illos paganos paſtores (ſic enim vocabant eos) nam omnes paſtoritiam vitam agunt. Congregati autem omnes Abbacellenſes, & qui vtiles pugnæ per ætatem videntur, occurrunt obuiam hoſtibus venientibus: reliquos vero, qui propter ætatem minus habiles ad pugnandum videbantur, in ſublimioribus locis ad viarum anguſtias diſponunt, lapidibus datis, quos in hoſtem deuoluant per alta præcipitia. Erantque ita, natura loci adiuuante, ordinati, vt decennis puer, aut nonagenarius ſenex, ſeu mulier, potuiſſet mille viros aditu prohibere. Armati autem expediti non contenti erant excludere a finibus hoſtem, quod facile erat propter locorum naturam, ſed cum primum abbatis copiæ attigerunt eorum fines, de monte per cliuum ruentes, ceu torrens, impetum in eas fecerunt, primo ſinguli aliquot lapides deiecerunt in hoſtem, quorum iactu multi cadebant. Poſtea manus conſeruerunt, ſed loci anguſtiis, & paſtorum pro libertate & focis pugnantium fortitudine victæ Abbatis copiæ, vertunt terga. In ea pugna Abbacellenſium vix vnus aut alter occubuit, ex abbatis copiis circiter trecenti ſunt cæſi. Et ſi paulo longius in montes ingreſſi fuiſſent, omnes, abſque dubio (niſi Dominus voluiſſet eos per miraculum ſeruare) aut occiſi aut ſaltem capti fuiſſent. Abbas inuictos videns, niſi fame coacti ſeſe dare cogerentur, ad vicinos Principes & ciuitates partim ipſe proficiſcitur, partim mittit legatos, vt monaſterio Dei domui (ſic enim nominare conſuetudo eſt) ſubueniant, rogat, & peſſimo exemplo paſtorum reſiſtant, ſuarum enim facultatum non eſſe, ſignificat, vt tam diu obſidione premat, donec redigat ad famem, quæ ſola via ſit ſuperandi illos. Nec exiguis copiis opus eſſe, quanquam anguſte habitent paucique ſint, eſſe enim præferoces duris in cotibus nati. Hæc dum abbas agit cum nobilibus & imperialibus ciuitatibus, Abbacellenſes quærunt quoque adminicula, fœdus cum confœderatis Heluetiis ineunt. Vbi autem cognouerunt nobiles non laturos, obſidionemque meditari longiorem, vt fame coacti victi dedant ſe, vicina caſtella expugnant, & deiiciunt ex montibus, quæcunque abbati vſui iudicant eſſe poſſe ad bellum, & vicinos ſibi iunxerunt. Quare nobiles

biles magis exaſperauerunt, qui omnes fere erant obligati feudorum nomine duci
Auſtriæ, quamob cauſam non ceſſant precibus fatigare perpetuis ducem Auſtria-
cum. Vix enim potuit adduci, vt ſumeret aduerſus Abbacellenſes arma, nam
equitatus nullus omnino vſus eſſe in montibus illis potuit, nec maioribus co-
269 piis in anguſtiis locus erat pugnandi. Et expertus erat, quales in armis eſſent illi pa-
ſtores. Victus tamen tandem, decreuit omnino non permittendam illam rebellio-
nem & defectionem impunem: quare, acceptis auxiliaribus copiis a Principibus
Germaniæ, (nam omnes cupiebant exemplum edere in illos rebelles) contra Ab-
bacellenſes ducit copias. Poſt autem primi, de quo dictum eſt, belli prælium,
quo Abbas pugnauerat infeliciter cum Abbacellenſibus, Sangallum ciuitas quo-
que magis ſtudere inceperat Abbacellenſibus, quam Abbati: inclinabant enim ſe
ad Heluetiorum fœdus, quod adeo ſancte & concorditer obſeruabatur a confœde-
ratis omnibus, vt factioni ſeu ſeditioni nihil ſimile haberet. Idcirco primum ho-
ſtiliter caſtra ad oppidum imperiale Sangallum mouet, obſidetque illud ab omni
parte, & eius vrbis agrum, quem tum habebat latum, diripit, ſed Abbacellen-
ſes, amicis ſuis hæc propter ſe fieri grauiſſime ferentes, de montibus præcipitant ſe
in hoſtes in valle, in qua eſt oppidum Sangallum, errantes, ludentes & diripien-
tes, incendentesque villas, committitur pugna, ſed impetum Abbacellenſium ve-
hementiorem non diu ferre potentes Auſtriacæ & abbatis copiæ, fuga ſalutem quæ-
rere conantes multi interficiuntur. Periere, præter alios nobiles, in eo prælio, vir
in bello magni nominis de Landenberg, item comes de Tierſtein, vnus de Clin-
genber, nomine Hermannus, Ioannes de Haluyl. Nec paruus numerus grega-
riorum militum interfectorum fuit. Comes de Werdenberg, exul e paterna poſ-
ſeſſione a Friderico duce Auſtriaco pulſus, erat in eo bello apud Abbacellenſes,
eoſque ſequebatur pedes per omnia ardua montium, induratus omnibus labori-
bus. Poſt pugnam illam, non procul ab oppido Sangallo, per deuia miſit dux
Auſtriæ expeditiſſimos armatos iuuenes, qui pagum Abbacellam expugnatum di-
riperent & exurerent, ſed omnes viæ erant obſtructæ præſidiis, vt nuſquam pa-
teret aditus: de induſtria vero quodam loco ceſſere ii, qui in præſidium conſtituti
erant, & paſſi ſunt eos ingredi. Vbi vero venerunt in locum, in quo Abbacel-
lenſes optabant eos eſſe, demittunt ergo in eos immania ſaxa. Poſtquam vero vi-
dent eos prorſus diſſipatos, & occiſis multis, multiſque claudis, territos, deſcendunt
de monte, & impetu ruunt in hoſtes iamdudum reſpicientes, & occidunt duplo
plures, quam fuerint Abbacellenſium in eo loco. Quadringentos enim aut plu-
res occiderunt, fuerunt autem vix ducenti Abbacellenſium. Poſt cladem tantus ter-
ror inuaſit Auſtriacos, vt nec dux nec abbas, nec ciuitatum legati Imperatoreſue
potuerint eos cogere, aut perſuaſionibus promiſſiſque adducere, vt rurſus mon-
tes & valles Abbacellenſium ingredi vellent. Et quotieſcunque vel falſo nuncia-
batur, eruptionem facturos Abbacellenſes, exanimati relictis armis fugerunt:
alioqui fortes viri bello erant illi de ducatu Auſtriæ, præcipue Sueuis vicini, & Sue-
ui. Sed illi montani homines omnem eorum fortitudinem vicerunt, cauſam ar-
bitror potiſſimam, quod tam difficulter a ſuis penatibus auelli poſſunt, poſſeſſio-
numque ſuarum tantopere ſunt amantes, adeoque abhorrent a mutatione ſoli, vt
ſæpe paternum paruum agellum ſcindant in minutiſſimas partes, ex quibus ſe ale-
re non poſſint, niſi mercenariam operam exerceant eorum multi. Atque hæc eſt
cauſa, quod Heluetia hodie populoſior eſt, quam vlla alia regio, pene dixerim,
ſub cœlo. Non quod non quoque veras exiſtimem philoſophicas rationes, qui-
bus docent, ob liberos flatus & ſpirationes continuas corporum & animorum con-
ſtitutionem meliorem & robuſtiorem fieri. Nec nihil cauſæ eſt, exercitatio, qua
cum omnes magna & valida vtebantur, in colendis decliuibus locis illis, in quibus
pleriſque in proſcindenda terra vſus eſſe nullus poteſt iumentorum, neque enim
conſiſtere poſſunt. Duces igitur Auſtriæ reducere cogebantur copias ab eorum
fini-

finibus, & paulo remotius caſtra mouentes, de mutando milite cogitabant. Sed Abbacellenſes, ſucceſſibus animoſiores facti, non amplius continuere ſe in anguſtiis montium ſuorum, ſed ſequebantur pauci magnum exercitum ducis, abbatis & ciuitatum imperialium abbati confœderatarum. Quare longius ab eorum finibus reduxerunt exercitũ duces, quod viderunt animo demiſſiorem, quam vt hoſti opponi poſſet. Noui ergo conſcribuntur milites multi, multi remittuntur domũ: ſed qui noui conueniebant, partim fama, antequam veniſſent in caſtra, partim in caſtris timore, quem nemo non videre potuit, militum, quoque inutiles ad pugnam & tranſcendendos Abbacellenſium montes, reddebantur. Sub idem tempus Abbacellenſes multas arces, quarum veſtigia eſt videre adhuc paſſim per montes, Marcam etiam occuparunt, munitionibus demolitis. Nec modum fecerunt vllum deſtruendorum caſtrorum in ea valle, quæ a Sangallo oppido ad Rhenum 270
vſque pertinet, omnes domus nobilium in editioribus & depreſſis locis incenderunt, quarum congeriem lapidum vident adhuc, qui eo veniunt. Defecerunt autem non ſolum ruſtici ad eos, ſed & nobiles quidam, qui rogarunt ducem Auſtriæ, vt ſuſciperet bellum aduerſus Abbacellenſes, & iuuaret abbatem, poſtquam viderunt Abbacellenſium ſucceſſus, fœdere ſe Heluetiis iunxerunt. Et quidam nobilium conceſſerunt in montes, ibique priuati aluere ſe ex fructu pecoris, & in bellis, ceu alii Heluetii pedites, militarunt. Anno poſt natum Chriſtum, ſalutem credentium 1406, eduxerunt Abbacellenſes copias ſuas aduerſus Guilielmum, co- 1406
mitem Brigantinum, & oppidum Brigantiam obſidentes, aduentu magni exercitus ex Sueuia ſoluere obſidionem, & domum redire coacti feruntur. Poſtea rediere ad Brigantiam obſidendam, ſed comes auxilio nobilium & præcipue epiſcopi Conſtantienſis, magnis copiis contractis, venerunt ad liberandum oppidum, quibus cum Abbacellenſes, quantumuis pauci, non dubitarunt congredi, nimium ſuo robore confidentes, pugnatum eſt vtrinque ſupra omnem fidem pertinaciter. Poſtquam vero magnam multitudinem occiderunt Abbacellenſes fatigati, & ſuorum cæde ad raritatem redacti ceſſere, armati pugnantesque, ita, vt non recte fugiſſe dici poſſint. Poſt hanc Brigantiæ obſidionem, confœderati Heluetiorum, collectis copiis, hoſtiliter Longobardiam ingreſſi ſunt, & occupauerunt multa in iis regionibus, diripuerunt, & exuſſerunt arcem eximiæ munitionis in valle Eſcbental, & ceperunt Thun. Et ſi in ea expeditione proceſſiſſent, ducem Mediolanenſem ex toto ducatu eieciſſent, tantopere terruerant omnes earum regionum habitatores. Dux vero promiſſis, & magna pecunia data, effecit, vt redierint domum, quæ occuparunt, in fide permanſura ſperantes: ſed quum primum rediere in patriam Heluetii, Thun rurſum defecit ad ducem Mediolanenſem. Dux autem in legibus pacis eius ius & dominium Heluetiis conceſſerat. Quare confœderati ob violatam fidem ſuccenſi ira, delectu habito, denuo hoſtilibus animis ducunt copias aduerſus ducem Mediolanenſem, eiuſque ditionem late vaſtant. Dux in munitioribus vrbibus ſe continet, ſcribit in Germaniam, excitare aduerſus Heluetios bellum conatur, ſed fruſtra: nam Principes nolebant fruſtra toties impenſas & operam perdere. Occuparunt autem arces aliquot & oppidum Bellentz cum caſtro, quod habet munitum. Domum autem reuerſis Heluetiis, dux Mediolani recepit omnia. Quam ob cauſam Heluetii pauculis poſt annis iterum copias duxerunt ad vrbem Bellentz obſidendam: vbi venerunt illuc, caſtris locatis, nihil in vrbe bellici tumultus audiuerunt, qui enim erant in vrbe armati, inſidias parturientes, ſilentium tenebant, quo illi ante vrbem vt negligentiores redderentur, aut irruerent temere, diſpoſuerat autem ſuos in vrbe, quo eos excipere commode armis poſſet. Cum autem non irrumperent, animaduerterent autem, qui in præſidiis erant vrbis, Heluetios ſine cura, negligenter diſperſos iacere paſſim abſque ordine, eruptione in eos ex vrbe facta, oppreſſerunt eos ex improuiſo: ſed tamen præter oppidanorum expectationem, quantumuis diſperſi eſſent, pugna-

uerunt vniuerſi, nec multi occiſi ſunt. Nam cum eſſent circundati ab hoſtibus, & ad eos clamarent hoſtes, vt ſe darent captiuos, potius mori, quam viui peruenire in manus hoſtiles, voluerunt. Quare fortiter pugnantes, partim occubuerunt, partim ita repulerunt hoſtem, vt euaſerint, vt tamen terga non verterint. Neſcitur, pluresne oppidanorum, an Heluetiorum interfecti ſunt in ea pugna. Vbi domum venerunt, mox ſine mora delegerunt alias copias potentiores, quas contra Mediolanenſem mitterent: ſed dux mittit ad Heluetios legatum, itaque facit pacem, ac ſi ipſe eſſet victus. Rupertus Imperator, cum imperaſſet annis decem,
1410 vita defunctus eſt in Oppenheim, & ſepultus Heidelbergæ, anno 1410. Genuit autem Rupertus filios ſex, nominibus Rupertum, Fridericum, Stephanum, Ludouicum, Othonem, & Ioannem. Verum Fridericus & Rupertus mortui ſunt ante patris mortem: reliqui quatuor cum laude vixerunt, & huius vitæ muneribus defuncti ſunt.

DE

Digitized by Google

DE GERMANIS

LIBER VIGESIMVS-SEPTIMVS. 271

QVum primum Rupertus diem ſuum obiit, conueniunt Francofurdiæ imperii electores, & in Imperatorem eligunt Sigiſmundum, Caroli quarti filium, Boëmiæ, & Vngariæ regem, ex Germanis originem & genus ducentem: alioqui non elegiſſent. Sunt autem ad hunc eligendum adducti multis cauſis, nempe quod patrem Imperatorem habuit, & quod potens erat, vt poſſet labenti imperio ſuccurrere, potiſſima vero cauſarum fuit, quod optimo & fortiſſimo animo fuit. Poſtremo, quod Germaniæ amantiſſimus fuit, quod teſtatus erat antea multis argumentis. De eximia corporis ſtatura, forma, & robore alii (qui in his, quæ nihil ad erudiendos animos faciunt, libenter tempus terunt) abunde ſcripſerunt. Quumprimum imperium ſuſcepit, nihil æque ſtudio habuit, quam vt in omnibus per Rom. eccleſiam & imperium nationibus omnes diſſidiorum cauſas tolleret, & tumultus bellorum ſedaret. Nam nihil laboris non ſubire ſtatuit, vt componeret eccleſiam, quæ tum factionibus miſerrime erat turbata, confuſiſſimoque chao ſimilior, quam congregationi fidelium ſanctorumue Dei. Eius rei gratia peragrauit multas terras, expoſuitque ſe magno periculo, & multorum odio & inuidiæ. Miſit legatos ad Pontifices, ad epiſcopos de eccleſiæ rebus componendis, & de pontificibus concordandis, nam pro ſingulari prudentia videbat felicem Rempub. imperii ſui non eſſe poſſe, niſi religio eſſet in ſummo loco, quæ tum propter Pontificum diſſidia & aliarum eccleſiaſticarum perſonarum improbitatem, corruptamque vitam contempta iacebat, multarum piarum conſcientiarum maximo ſcandalo. Cum autem multis nunciis & literis ad Pontifices & monarchas per Romanam eccleſiam egiſſet Sigismundus de concordia & reformanda eccleſia, tandem Pontifex Rom. duos cardinales ad eum mittit legatos, qui cum Sigismundo electo Imperatore agerent communi conſilio de eccleſiæ, labefactæ in omnibus ſuis partibus, ſtatu reformando. Cum autem multum in varias partes diſputatum eſſet, quomodo & quo remediorum genere ſubueniri in extremo periculo conſtitutæ poſſit, tandem vna concordi omnium ſententia iudicarunt fieri non poſſe, quam generali concilio. Pontifex vterque, qui Romæ erat, nec minus ille, qui agebat in Gallia, ſtudebat videri pius, & cupere concilium, eccleſiæque quam incorruptiſſimum ſtatum. Vtrique item magnopere curæ fuit, ne videretur hypocrita: nam ea ætate erant, qui audebant palam dicere, vtrumque Pontificem hypocritam eſſe. Miſſis igitur legatis, petebant concilium. De tempore ſatis conueniebat, de loco erat controuerſia maxima. Omnia enim videbant Pontifices in loco poſita, neque enim dubium erat, in ea ciuitate repulſam paſſurum Romanum, in qua haberetur Gallus pro vero Pontifice; & contra, in qua ciuitate agnoſceret Romanum verum Papam, illic depoſituri eſſent Gallum. Quare diu de loco litigatum eſt. Pontifex autem Ioannes magna prudentia diſſimulauit, conſiliumque ſuum vix vni atque alteri indicauit: omnino enim noluit eſſe in iis locis, vbi maior eſſet Imperatoris potentia: ſed legatis celandum hoc præcepit, & in mandatis dedit, quæ habebant integritatis & honeſtatis pulcherrimam ſpeciem. Cum autem multis Pontifex de eligendo loco legatis ſuis ad Sigismundum Imperatorem mittendis tractaret, nullumque inue-

ueniret locum, qui non aut ſuſpectum eum nomine hypocriſeos redderet, & in quem non venturi eſſent aduerſarii, aut quem ſatis tutum ſibi putaret, tandem confuſus in ſe ipſo, omnem rem legatis committit. Sic Dominus agit, inuitis etiam inſtrumentis, omnia pro ſua voluntate. Legati vbi venerunt ad Sigiſmundum, locus concilii electus eſt Conſtantia Imperialis ciuitas, quæ tum, vt noſtra ætate quoque, habuit ſapientia viros præſtantes. Legati vbi rediere ad Pontificem ſuum, ſignificaruntque illi de loco concilii futuri; inſaniuit pene præ animi dolore, clamauitque actum eſſe de ſe. Incepitque conſulere de mutando loco: ſed nullum ſatis honeſtum prætextum excogitare potuerunt omnes eius ſapientes. Prædixerunt legati illi, ne recuſaret locum, non enim mutaturum Cæſarem, adeo illi placere locum, eſſe enim Conſtantiam Vngariæ, Boëmiæ, ſeptentrionalibus populis,
272 inferiori Germaniæ, Galliis & Hiſpaniæ, & Italiæ in medio fere itinere poſitam. Addiderunt legati, quod nihil recuſando mutare poſſet, niſi quod ſe ſuſpectum redderet. Propterea Pontifex a legatis ſuis perſuaſus, diſſimulare & conuenire Imperatorem, eumque ſibi conciliare conſtituit. Idcirco Laudam ad Imperatorem properat, vbi ſeipſum multis commendauit Imperatori, opinionemque ſanctitatis apud Imperatorem ſibi parare nititur, aſſerit, ſe deiici paratum ad infimam priuatam plebeiam, modo eccleſiæ conſulatur, vocationem autem ſuam certam eſſe inquit, & inexpiabile delictum, ſi relicta vocatione, cedat iis, quos ſciat ambitioni & ventri ſeruire. Maiores item Sigiſmundo ſuos prædicat, effuſiſſimo ore ſe eos, propter virtutis amorem, propter ſingulare minimeque fucatum ſtudium religionis & eccleſiaſtici ſtatus, mortuos in Domino exoſculari & venerari, propterea in cauſa iuſta ſe Sigiſmundo, vt prudentiſſimo & exercitatiſſimo, ſapientiſſimoque iudici, plurimum fidere. Propterea hunc concilii locum ſibi perplacere, & ſi eſſet alius, in quo Imperator potentiam maiorem habuiſſet, ſe malle quam hunc, ſcilicet Conſtantiam. Et hoc genus aliis ſibi deuincire ſtuduit animum Imperatoris. Vbi autem ſperat ſe ſatis illapſum in animum Imperatoris, incipit agere de defendendo patrimonio beati Petri, quod Ladiſlaus rex Apuliæ vaſtauerat; occuparatque Latii magnam partem, Vmbriam totam, & Hetruriam, ipſam etiam Romam. Florentiam & reliquas opibus pollentes ciuitates non quidem expugnauerat obſidendo, arietibus oppugnando, ſed nominis ſui magnitudine & terrore ita ſub ſe habebat, vt plus quotidie numerarent pro pace, quam aliæ deuictæ & ſubiugatæ loco tributi. Huic autem Ladiſlao eo tempore, quo Cæſar, poſt cum Pontifice colloquium, domum redit ad maturandum concilium, accidit, quod omnibus ſuperbis mortalibus ſolet euenire. Cum enim eas Italiæ ciuitates ſubiugaſſet, quas volebat, reuerſuſque in regnum ſuum Neapolin, decreuit in ocio laborum ſuorum & victoriarum fructu frui, ecce adeſt angelus Domini, qui illum arguit ſtultitiæ, quæ eſt ſumma mundi ſapientia. Dixerat enim, Anime mi, parta ſunt tibi omnia ad otium fouendum gloria & facultates, quieſce, & fruere partis. At quid angelus Domini? Stulte, vbi quæris requiem & pacem? nulla eſt illic. Difficiles vias vitæ ambulaſti, & quæſiuiſti, neſciens cui. Arrogaſti tibi, quæ Domini ſolius ſunt. Quod ſupereſt, pauculos poſt dies, quibus grauibus morbi doloribus adficieris, migrabis hinc. Iamque incipies cogitare, quod puluis ſis, accipieſque vitæ tuæ actæ opſonium, &c. Moritur igitur Ladiſlaus, qui Italiam viuus bellis diu turbarat, & poſt eius mortem magni motus per Italiam extitere. Mittuntur ſuper ea re legati ad Sigiſmundum. Sigiſmundo propter maiora, concilium ſcilicet, & alia negotia, non aliud licebat, quam legatos mittere, perque eos minis partim, partim rationibus, partim promiſſis nonnihil in Italia compoſuit. Maluiſſet vero cum copiis ingredi Italiam ad debellandos rebelles. Quæ cum Hiſpaniarum regi cum regibus Apuliæ fuerint bella; quid item per Hiſpanias, Italiam, & Gallias geſtum ſit, quanquam memoratu digniſſima ſint, nec ſatis ordine ab vllo conſcripta, tamen, vt a noſtra prouincia ſuſcepta alieniora, conſulto præterimus, feſtinantes ad concilium generale Conſtantienſe. Decimo igitur

quarto

quarto ſupra milleſimum quadringenteſimum annum, conuenerunt ſeculares & eccleſiaſtici Principes Conſtantiæ ad concilium. Venerunt cardinales, venit & Pontifex ipſe Ioannes vigeſimustertius: ſed vrbem Conſtantiam non eſt ingreſſus primo adueniens, ſed in monaſterio extra mœnia manſit, donec certiores facti in vrbe clerus, & ſenatus, populuſque præpararent ſe ad excipiendum Pontificem maximum. Obuiam igitur venerunt Pontifici ordine eccleſiaſtici & ſeculares, deduxeruntque eum ad ædes epiſcopi Conſtantienſis: poſtero die dono Pontifici mittunt poculum argenteum, deauratum; item tria vaſa boni vini, in quorum vno Alſaticum, in alio Italicum, in tertio vernaculum erat; item octoginta ſaccos auenæ. Vbi Principes audiuerunt Pontificem eſſe Conſtantiæ, turmatim eo confluxerunt. In vigilia Simonis & Iudæ Conſtantiam Pontifex venit, poſt in die ſancti Martini templum in pontificia maieſtate circumiuit, populumque cruce manu facta benedixit. Quotidie autem plures e Roma & reliquis Italiæ ciuitatibus ſequebantur cardinales, epiſcopi, & alii Principes. Poſtea cum Pontifex in die natiuitatis Chriſti tres miſſas celebraturus eſſet, quibus Sigiſmundus intereſſe cupiebat, nec poſſet in vigilia natiuitatis Conſtantiam peruenire, nauigauit ex Vberlingen per lacum noctu, comitantibus eum, præter alios Principes, comite de Wirtenberg, Ludouico duce Saxoniæ, Barbara item regina vxore. Ex naui nocte cum ardentibus facibus recta in cathedralem eccleſiam iuerunt, magnificentia magna celebrauit Papa primam miſſam matutinam, & Imperator clara voce legit Euangelii locum illum, *Exiit edictum a Cæſare Auguſto*, &c. eo die cantauit Papa reliquas duas miſſas, in quibus benedixit populum, & liberaliſſima pleniſſimaque manu effudit indulgentias ſuper omnes miſſam eius audientes. Poſt miſſas, mutuis officiis certarunt inter ſe Pontifex & Imperator. Nondum autem omnes aderant: poſt nouum annum venerunt dux Bauariæ cum ducentis equis, & comes Palatinus Rheni cum totidem equis, totidemque equis dux Schleſiæ, aliique, quos enumerare longum eſt, Principes. Venerunt poſt purificationem diuæ virginis matris Chriſti, legati cardinales ſex ex nomine Gregorii, Gallorum Papæ, qui concilium autoritate Pontificis ſui confirmarunt. Magnaque diligentia Gregorii Pontificis legati cum primum aduenerunt, apud ſingulos Principes cauſam domini ſui egerunt. Poſt vero vnam atque alteram ſeſſionem, miſerunt nuncium in Boëmiam ad regem Wenceslaum cum literis, quæ autoritate pontificia mandabant, vt ad Conſtantiam mitteretur Ioannes Hus, vir bonis diſciplinis eruditus, nec infacundus, de vitæ probitate nihil aſſero, Deus enim ſolus nouit cor hominis, quis hypocryta, quisve vere contritus & humiliatus reuereatur Dominum. Hic Ioannes Pragæ multa docuit contra ſacerdotum vitam corruptam, contra pontificiæ ſedis ius & poteſtatem, quæ omnia extant vbique per infinita exemplaria diffuſa, quare nos in his longiores non erimus. Erant autem hoc genus plurima. Romanum epiſcopum nihilo minorem eſſe cæteris præſulibus; Indulgentias & abſolutiones Pontificum vanas eſſe, niſi vita purificetur, & renouetur homo; Hominem ſcortatione aliisve ſceleribus perditum, non poſſe myſteria Dei diſpenſare, nihil vnctionem conferre olei, niſi vnctio ſpiritus adſit, ſignum enim tantum eſſe veræ Spiritus ſancti vnctionis; Bona opera non eſſe, niſi quæ ex fide proficiſcantur, fiantque iuxta voluntatem Domini, propter nomen Domini; Quæ docentur de purgatorio, eſſe conficta, & inuenta a ſacerdotibus auaris, ventri ſeruientibus, animas enim aut in æternum damnari, aut in conſpectu Domini, hoc eſt, in æterna gaudia recipi; Imagines ſanctorum in eccleſia tollendas, ex autoritate ſcripturæ; Abunde ſatis imaginum virilium & muliebrium quotidie Dominum facere, quibus admoneamur, quales ſancti ſanctæque Dei fuerint; Benedictiones ignis, palmarum, aquarum, ſalis eſſe vanas, neque enim vllam creaturam elementumve benedictione hominis immutari: ſed ſi vtentes agant gratias Domino, & benedicant Domino omnia benedictionibus impleri; Contra ignauum (vt ipſe vocauit) ocium ſacerdotum multa dixit. Verbum Dei cum fructu prædicari a nemine, niſi vocatus ſit a Deo; Liberamque debere eſſe prædica-

1414

273

tionem verbi Dei: cuicunque enim Dominus aperiat, illum audiendum; Spiritum Domini enim ita venire, vt neſcias, vnde veniat, aut quo vadat; Vnctionem extremam non recenſendam inter eccleſiæ ſacramenta: fuiſſe enim ab apoſtolis loco remediorum adhibita; De auriculari confeſſione etiam quædam ab vſu Romanæ eccleſiæ aliena docuit; Conſilium & ſolatium grauatas conſcientias olim hoc modo quæſiuiſſe, & inoleuiſſe auricularis confeſſionis vſum; Cæterum veram confeſſionem eſſe, confiteri hominem ſe peccatorem eſſe; & miſericordia Dei paſſioneque Chriſti Ieſu fidere, eſſe abſolutionem; Templum Domini eſſe ſanctos Dei, in quorum cordibus habitet Deus per Spiritum ſuum; Tempora omnia æque ſancta eſſe; Chriſtianum omni tempore Domino ſabbathum agere; arborem bonam fructum ferre bonum omni loco & tempore. Talia multa docuit Pragæ: epiſcopus autem eius loci interdixit illi conciones. Sed in villa Hus poſtea acrius inuectus eſt in clerum, epiſcopos & Pontifices, & dominus eius villæ defendit eum contra epiſcopum. Venerunt autem alii Pragam, qui eadem, quæ Ioannes, docebant. Docuerunt etiam, calicis Domini participationem male plebi ereptam. Et contra Romanæ eccleſiæ inſtitutionem & conſuetudinem ſub duplici ſpecie panis & vini ſacramentum populo exhibuerunt. Wenceslaus rex non voluit, neſcio qua cauſa, illos hæreticos perſequi, epiſcoposque ſuos iuuare: quare epiſcopus Pragenſis multa conatus contra hanc hæreſim, nihil autem proficiens, profectus eſt ad Sigiſmundum Imperatorem, accuſauitque fratrem eius regem Boëmiæ, quod impuni-
374 tam ſinat creſcere ſectam Huſſitarum. Sigiſmundus reſpondet epiſcopo, audiendos & aduerſarios, deinde ſe deliberaturum cum ſapientibus viris, quid opus ſit facto. Porro epiſcopus Pragenſis dum accuſat Ioannem Hus & ei adhærentes apud Sigiſmundum, moritur. In Boëmia tota ferebant, manum Domini tetigiſſe veritatis perſecutorem, Dominum pugnare pro ſuo verbo, &c. Wenceslaus ergo Ioannem Hus miſit Conſtantiam, ſed non prius, quam data eſſet illi fides, quod tuto poſſet Conſtantiam ire, & in concilio libere loqui, & domum redire ad Boëmos, neque enim Boëmi & rex voluerunt eum ſine ſaluo conductu Sigiſmundi regis mittere. Vbi autem venit ad concilium, ab amicis ſtatim admonitus eſt, vt reuertatur domum: nam facile videre poterant, eius doctrinam locum non habituram in eo concilio. Exiuitque rumor, nullo tamen certo autore, Ioannem Hus fugam parare, nec Cæſaris fidei fidem habere: quare ductus eſt ceu latro captus ad Ioannem Papam, vbi per aliquos dies miſeris modis tractatus, mittitur in carcerem in monaſterio Prædicatorum, in quo diu ſine lumine iacuit. Venit & Hieronymus Conſtantiam ex Boëmia, vt aſſiſteret Ioanni, erat enim Hieronymus vir eloquentiſſimus & inſignis cum in omni philoſophiæ genere, tum præcipue in ſacris literis. Conabantur autem quidam Hieronymum abducere a Ioanne Hus, magnas dignitates, pinguiaque ſacerdotia promittendo. Inquiebant, vt inſaniam illam deponeret, cui tota catholica eccleſia, tot præſtantiſſimi doctores, omnes Principes, contradicerent: ſed immobilis petra erat, non dubitabat effundere verba per iugulum itura. Quoties auditi ſint, quotieſque cum illis diſputatum, petere licet ex aliorum monumentis. Adeo enim in mala nos incidimus tempora, vt nullo vnquam ſeculo minus tutum fuerit vel ea loqui, quæ ante annos centum & ſcripta & lecta ſint vbique. Vno igitur verbo perſtringam totam hiſtoriam Huſſitarum. Condemnatus eſt primum Ioannes Hus, qui non verebatur in faciem prælatorum dicere, eos ſeruire ventri Deo ſuo, mundanam vanam pompam, opes, delicias & luxum ſectari, canes, equos, aſinos & ſcorta alere eccleſiaſticis bonis, quæ pauperibus & veris miniſtris debeantur. Et pleroſque deponendos, alioſque probatos in locum conſtituendos, qui doctrina & exemplo ædificent eccleſiam Chriſti, &c. Vbi Papa, cardinales & epiſcopi nullam ſpem eſſe vident reſipiſcentiæ in Ioanne Hus (nam viuum dimiſiſſent, ſi reuocaſſet ſuam doctrinam) condemnatus ad ignem du-
1415 citur menſe Iulio anni 1415. Inuicto conſtantique animo, quem læta frons, vultuſque ſerenus indicabat, mortem pertulit, itaque iuit ad flammam ignis, atque ci-

bi

bi auidus ad conuiuium, ſeu ſitiens ad potum. Nullum verbum, nullamque vo-
cem emiſit, qua poſſet vlla animi turbatio intelligi: quin & in flamma ardente ce-
cinit hymnum. Eius mors multum odii & inuidiæ apud plurimos peperit eccle-
ſiaſticis prælatis. Cinis exuſti corporis, iuſſu eccleſiaſticorum Principum & Papæ,
eſt proiectus in lacum, ſiue vt omnis memoria eius deleretur, ſiue ne Boëmi colle-
ctum pro reliquiis colerent. Poſt Ioannis ſupplicium, Hieronymum multis viis
& rationibus, minis & pollicitationibus conati ſunt a ſua abſtrahere ſententia: ſed
nihil minæ, nihil promiſſa potuere apud eum. Vbi ergo nihil præualere poſſe vi-
dent aduerſus eum, pari ignis ſupplicio affectus eſt, eodem anno, ſabbatho ante ex-
ultationem crucis. Nec hic vllum triſtitiæ ſignum præ ſe in vultu & facie tulit; ſed
gratias egit Deo, quod ſoluendi tabernaculi hora aduenisset, & cecinit quoque ſpi-
rituales cantiones, vsque dum fragor flammæ intercepit vocem canentis. Et hu-
ius exuſti cineres miſerunt in altum lacum. Ferunt Sigiſmundum primum omnino
fidem ſeruare illis voluiſſe, ſed eccleſiaſticos Principes illi ex pontificiis legibus pro-
baſſe, hæreticis fidem non ſeruandam. Fuerunt etiam, qui dixerunt, Sigiſmun-
dum nunquam conſenſiſſe in eorum necem, & nullam aliam cauſam potiorem
fuiſſe, qua alienatus ſit rurſus a Pontifice, cum quo pulchre reconciliatus fuerat.
Ad Boëmos vbi hæc acta Conſtantiæ peruenerunt, omnes, qui adhærebant Ioanni
& Hieronymo (adhærebat autem maior pars totius regni) conuenerunt, & cla-
mant omnes vno ore martyrio coronatos ſanctos viros, teſtes veritatis. Nec parum
timuit ſibi rex Wenceslaus a factione vulgi ira ſuccenſi: miſit ergo ad concionem
populi, qui excuſarunt eum, docueruntque plebem, Wenceslaum regem grauiter
ferre fidem non ſeruatam, & argumenta magna probabiliaque erant, quibus ita
occiſos Ioannem & Hieron. facile colligi potuit, male habere regem. Dedit illis
enim poſtea rex eccleſias, in quibus dogma Huſſiticum libere docere poſſent, &
participare menſa Domini ſub vtraque ſpecie. Nec vſquam aut clam aut palam 275
reſtitit doctrinæ eorum. Sed Huſſitæ non contenti eccleſiis ſibi a rege conceſſis,
monaſteria & eccleſias per totum regnum diripiunt & peruaſtant, funditusque tol-
lunt pulcberrima templorum ædificia. Nam quidam reges Boëmiæ, religionis a-
mantes ædificarant, & exornarant plurima monaſteria & eccleſias, ita vt vix in alia
natione talia reperiri potuerint: ſed plebs ſupplicio Ioannis & Hieron. ita commo-
ta eſt, vt omnia fere ſolo æquarit. Hiſtoriam illius rei deſcriptam, vt ante dixi, le-
get, qui cupit, plenius apud alios. Combuſtis Ioanne & Hieron. inceperunt diſſi-
dia feruere & exagitari inter Pontifices: quanquam enim vterque ſimularit ſe ex a-
nimo cedere, & cupere eccleſiæ tranquillitatem & ſublata ſcandala; tamen clam
aliud agere eos, intellexerunt viri cordati. Ne quis autem ſuſpicetur, nos aliquid
adfingere; extant Leonhardus Aretinus & Pogius, qui interfuerunt Pontificum con-
ſiliis, & quorum monumentis ſatis abunde patet, qua integritate & fide hæc ſint in
illo concilio acta. Operæ precium eſt, opinor, vt adſcribam decretum, quod Io-
annes Pontifex in concilio publicarit. Eſt autem tale: *Ioannes epiſcopus, ſeruus ſeruo-
rum Dei, vniuerſis Chriſti fidelibus, præſentes literas inſpecturis, ſalutem & apoſtolicam be-
nedictionem. Vniuerſitati & veſtrum ſingulis innoteſcat; quod propter quietem totius po-
puli Chriſtiani profiteor, promitto, ſpondeo, moneo, & iuro Deo & eccleſiæ & huic ſacro con-
cilio, ſponte & libere dare poteſtatem ipſi eccleſiæ per viam meæ ſimplicis ceſſionis papatus, &
etiam facere & implere cum effectu, iuxta deliberationem præſentis concilii. Si & quando
Petrus de Luna, Benedictus decimus tertius; & Angelus Corarius, Gregorius duodecimus,
in ſuis obedientiis nuncupati papatus, quem prætendunt, per ſe vel procuratores ſuos legiti-
mos ſimiliter cedant, & etiam in quocunque caſu ceſſionis vel deceſſus, aut alio, in quo per
meam ceſſionem poterit dari vnio eccleſiæ ad extirpationem præſentis ſchiſmatis. Acta ſunt
hæc in Conſtantia, anno Domini 1415. prima die Martii, pontificatus noſtri anno quinto.* 1415
Hæc publicauit Ioannes Pontifex, quæ habent ſpeciem bonam, ac ſi eſſent ex pio
& ſancto animo profecta. Sed putauit bonus vir ſibi omnia tuta, habebat enim
ipſum Imperatorem ſibi adhuc fauentem, habebat aliorum Principum præcipuo-

rum fauorem. Conuiuiis excipiebat Imperatorem, & alios vtriuſque ordinis Principes, munera dabat clam multa. Roſam in ſacris benedictione apoſtolica conſecratam donauit Imperatori: in qua roſa conſecratio materiam ſuperare debet. Nec alii Pontificum legati negligenter ambiebant apud Principes variis viis, nomine dominorum ſuorum. Vbi igitur ventum eſt ad ſeſſiones, agique cœptum, vt vnum caput eccleſiæ præficeretur, ad quod omnia poſſint referri, viſi ſunt Principes diſcordes valde, aliis alii Pontifici fauentibus. Surrexiſſe autem fertur in frequentiſſimo Principum conſeſſu archiepiſcopus Moguntinus, & dixiſſe, ſe nulli obtemperaturum, niſi eligeretur Ioannes. Sed vitio datum eſt Moguntino epiſcopo præiudicium illud temerarium, nondum enim audierat omnium cauſas. Sunt autem ab aduerſariis (qui non pauci erant) Ioanni Papæ obiecta crimina plurima & grauiora, quam vt in vllo homine, ne dum in Pontifice ſummo ferenda ſint, quibus frigidius reſpondit Ioannes, quam amici eius expectabant, inceperuntque plerique alieniores ab illo fieri. Et Sigiſmundus ob crimina illa incipit odire hominem. Quod animaduertens Ioannes, aliumque euentum futurum concilii videns, quam ſperarat, magnopere doluit & pœnituit eum, quod eo decreto, quod iam ſcripſimus, proteſtatus ſit ſe reſignare papatum, ſi aduerſarii eius quoque reſignent. Quam ob rem incepit cogitare de abitu, prætexens ſe ſuoſque parum tutos, nec liberum eſſe concilium, nihil ædificationis & fructus ex hoc prouenturum ad eccleſiam. Hæc Pontificis querela vbi ad Sigiſmundum peruenit, timuit, ne diſcederet, turbarenturque magis omnia, quam ante in eccleſia, propterea promittit illi pleniſſimam ſecuritatem. Peruenit etiam ad aures Imperatoris, Fridericum ducem Auſtriæ omnia conſilia cum Papa conferre, & eum abducere velle. Hanc ob cauſam vocat ad ſe Sigiſmundus Fridericum, monet eum, ne tantum facinus audeat, docet eum, quid mali hinc ſecuturum ſit in vniuerſam eccleſiam: omnes impenſas & operam perditam, quæ in concilium collata ſit: imo omnia multo poſt peiora futura. Et ſi abducat Papam, omnes omnia mala ipſi adſcripturos, omniaque exedenda fore illi. Dux Fridericus omnia conſtantiſſime negauit, & plane Sigiſmundo perſuaſit, ſe nihil tale præſumpſiſſe, effecitque, vt minus obſeruaret timeretve diſceſſum Pontificis. Verum Pontifex habitu famuli equitis vulgaris Con-
276 ſtantia exiuit, & equo delatus ad nauiculam, quæ ad ripam Rheni expectabat, illinc naui vectus eſt vſque ad oppidum Schaffhuſen, adiuuantibus Archiepiſcopo Moguntino, & duce Auſtriæ, inimicis Cæſaris. Cæſar vbi certior factus eſt aufugiſſe Papam, ſupra modum iratus eſt, familiam & cardinales eius retinere iuſſit. Verum cardinales Sigiſmundo perſuadent, ſe non conſcios fuiſſe propoſiti & abitus ipſius Papæ, & pollicentur ſe reducturos, reconciliaturoſque eum, quam ob cauſam dimiſit eos Sigiſmundus, vt reducerent Papam, qui ſecuti dominum ſuum, cum in eadem naui, quæ perforabatur, eſſent, non qua ratione reducerent, ſed quomodo cum ipſo periculum commune effugerent, curabant; timebant enim, ne priuarentur ſuis dignitatibus, ſi manerent Conſtantiæ. Sigiſmundus vero fugam Pontificis iuſſit proclamari, & ſimul ne quis ſollicitus ſit propter eius abitum, ſe enim ſcire, quibus rationibus reducendus ſit. Mox vero poſt, in frequenti Principum conſeſſu accuſauit Fridericum ducem Auſtriæ, quod eius auxilio aufugerit Pontifex: alioqui enim nullam euadendi ſpem illi eſſe potuiſſe. Commemorat in accuſatione, quæ pericula, quæ ſcandala, quæ calamitates ſecutura ſint fugam Papæ, præter labores omnes omnium Principum fruſtratos, & maximas Principum & ciuitatum impenſas, qui omnes ſperauerant eccleſiæ pacem. Citatur ergo ad cauſam dicendam ſuam Fridericus dux, publice edito edicto ab Imperatore: ſed non comparente duce, publico Principum iudicio condemnatus, priuatur omnibus feudis & poſſeſſionibus ſuis, & omnia eius occupanti conceduntur, ſubditique a debita ei obedientia abſoluuntur. Nam nullus erat ex amicis eius, qui auſus fuerit eum defendere in cauſa tam odioſa, nemo enim voluit videri vel tam malus, vt eccleſiam & Rempublicam imperii tot incommoditatibus & malis afficeret, vel tam rerum

retum imperitus, vt non videret, quæ lerna malorum ex tam intempeſtiuo diſceſ-
ſu Pontificis euentura eſſet. Expoſita igitur domo Auſtriæ, omnibus occupanti-
bus eam, confœderati Heluetii ſine mora occuparunt. Ergo iam, quam vocant
(libenter enim vſitatis nominibus vtimur) Mellingen, Baden, Bremgarten, Walle-
ſtat, Dieſſenhofen, & alias munitiones. Quod Principes male habuit, ſed in ſen-
tentia damnationis erat, *omni ſeu cuilibet occupanti conceſſa domus Auſtriæ.* Cæſar ipſe
Stain, Frauenfeld. Occupabatur etiam Feldkirch. Papa vbi audiuit ſic agi cum ſuo
patrono Friderico, ex Schaffhuſen deſcendit Loffenbergam, inde ſine mora ſe re-
cepit Friburgum, profecturus, ſi tutum contingeret iter, ad ducem Burgundiæ,
quo cum erat illi vetus neceſſitudo, quoque intimo ſummoque vtebatur amico.
Pontifex excuſaturus ſuum diſceſſum, ita ad concilium ſcripſit. *Ioannes epiſcopus
ſeruus ſeruorum Dei. Vniuerſis innoteſcat, quod cum propter metum, qui cadere potuit in
conſtantem virum, de ciuitate Conſtantienſi receſſerimus, ne hac occaſione Petrus de Luna,
& Angelus Corarius in ſuis obedientiis nominati allegantes impreſſionem nobis factam, ſe
quouis modo ab acceſſione retraherent, & ſic protraheretur effectus pacis & vnionis eccleſiæ,
ad quorum effectum deſideria noſtra tendunt. Ex Friburgo, &c.* Fridericus autem dux
Auſtriæ, vbi videt ſeueritatem iramque Sigiſmundi & Principum, per amicos me-
diatores rogat gratiam, & via facta illi ad Imperatorem, & in ſua ipſius perſona ac-
ceſſit & agnouit peccatum, & ſe ſuaque omnia in manus eius tradidit. Et iureiu-
rando promittit dux Fridericus, ſe Papam reducturum Conſtantiam. Sine omni
igitur mora feſtinat dux, & ex Friburgo ducit Papam vſque ad Cellam Rudolphi,
illic incepit Pontifex repugnare, nec voluit longius Conſtantiam verſus ire. Quam ob
rem, dux Fridericus, miſſis ad Imperatorem nunciis, conſulit eum, quid fieri velit
cum Pontifice nolente ſequi vltro, nam vim adhibere ſummo Pontifici religio erat.
Sigiſmundus, adhibitis in conſilium Principibus multis, quibus fidebat plurimum,
quorum decreto capitur Ioannes Papa, & ducitur in cuſtodiam monaſterii Richnau
non procul a Conſtantia. Cuſtodiæ mancipato Ioanne, incipit concilium cauſas
fugæ perueſtigare & expendere, criminaque illi obiecta diſcutere curioſius & dili-
gentius. Sunt autem notabilia crimina fere quinquaginta in eo inuenta & probata,
quorum vnumquodq; per ſe ſolum abunde ſatis magnum erat, vt reiiceretur a pon-
tificatu. Quam ob rem pontificatu abdicatus Ioañes, traditur Ludouico, comiti Pala-
tino, cuſtodiendus. Ductus igitur in Manhem caſtrum, militibus Germanis ſeruandus
commiſſus eſt, neque Papa aliter loqui cum militibus, neque milites cum ipſo po- 277
tuere, quam nutu & ſignis, nemoque ad eum admiſſus eſt, qui cum loqui ſciret. In
eaque captiuitate tribus perpetuis annis fuit. Gregorius Papa maiorem in ſpem
vocatus eſt, vbi audiuit captum Ioannem, & crimina tot in eo inuenta. Legati
autem eius quoque coacti ſunt concilium approbare & confirmare, & vnus eorum
præcipuus, nomine Carolus Malateſta, collocatus in ſede, non aliter atque ſi affuiſ-
ſet Gregorius, abdicauit Papam ſuum pontificatu. Quod Malateſtæ conciliique
factum tanto dolore affecit Gregorium, vt præ anguſtia animi mortuus ſit. Erat
enim natura melancholici humoris abundantior. Porro concilium ſtatuit, Syn-
odum generalem legitime congregatam habere poteſtatem plenam ſupet omnia
in eccleſia militante, etiam ſuper Pontificem legitime electum. Hoc autem decre-
tum eſt, ne qui dicerent concilio Papam non ſubiectum. Supererat adhuc tertius
Pontifex, Benedictus 13, qui prioribus duobus pertinacior & arrogantior erat,
nec magis pontificatus gradu dignus quam cæteri. Sigiſmundus autem nulla non
pericula nulloſque non labores, vt pax redderetur eccleſiæ, ſubiuit. Aſſumptis
ſecum eccleſiaſticis & ſecularibus Principibus, anno ſecundo poſt congregatum
concilium, Sigiſmundus profectus eſt in Gallias, & Angliam ad reges, eoſque di-
ligenter adhortatus eſt, vt propter communem eccleſiæ tranquillitatem & concor-
diam, ſequantur autoritatem & ſententiam concilii in abrogando Benedicto, duo-
bus aliis depoſitis. Rex Galliæ & rex Britanniæ videntes animum Imperatoris ad
eccleſiam pacandam, reſponderunt ſe facturos, quicquid doceret Chriſtiani no-

minis reges, nec vſquam eccleſiæ defuturos, & nihil negaturos polliciti ſunt, quicquid faciat ad ſchiſma tollendum. Re curata apud hos duos reges, ex animi ſententia Narbonam ad Ferdinandum Aragonum regem pergit, qui cum ſuis ſubditis obediebat Benedicto. Vbi rex audiuit Sigiſmundum ſuo & totius concilii nomine de ſchiſmate & concordia eccleſiæ differentem, promiſit, ſe moniturum & adhortaturum eum ad abrogationem pontificatus; ſi vero non velit pontificatu ſe abdicare, & concilio generali liberam facere electionem, tum ſe effecturum apud plebem ſuam, vt omnes ſequantur autoritatem & ſententiam generalis concilii. Papa vero Benedictus ſe recepit in municiſſima loca, neque minis neque vllis ad ſuadendum compoſitis verbis moueri potuit, vt Pontificis nomen deponeret. Affirmauit autem ſe eſſe verum Chriſti vicarium, ſibi eſſe commiſſas regni cœlorum claues, ſe habere poteſtatem in concilium, non autem Chriſti vicarium concilio ſubiectum. Rex vero Aragonum, & Hiſpaniæ Principes omnes offenſi pertinacia Benedicti, præceperunt, editis mandatis, ſubiectis ſuis populis, vt relicto Benedicto, concilii generalis autoritatem ſequerentur. In hunc modum ex animi ſententia effectum dedit Sigiſmundus, quicquid propoſuerat ſibi in ea peregrinatione ſuſcepta pro eccleſiæ alma pace. Cum igitur totum pene annum conſumpſiſſet Sigiſmundus in illa profectione, rediit Conſtantiam, Principes concilii eum reuerenter exceperunt, & ſimiliter excepti ſunt omnes, qui comitati eum fuerant. Paucis poſt Sigiſmundi reditum, communi concordique totius concilii ſententia depoſitus eſt Benedictus, & autoritate generalis concilii anathematizatus, accenſis cereis candelis, & campanis pulſatis, vt eſt conſuetudo, declaraturque, a concilio vitandus, ut hæreticus inimicuſque eccleſiæ catholicæ, & omnes eius adhærentes patrocinanteſque eisdem ſententiis ſubiacere decernuntur. Hoc anno, autoritate Cæſareæ maieſtatis & concilii, quidam Barones in comites, comites quidam in duces euecti ſunt. Viſum eſt etiam tempus eſſe eligendi Pontificem, vt commodius agere poſſent de corrigendis eccleſiaſticorum moribus, qui corruptiſſimi erant. Cum igitur per aliquot dies eſſet diſputatum de ratione eligendi Pontificem, in eandem inter omnes Principes conuenit, vt cum cardinalibus, qui tribus Pontificibus obtemperabant, quinque prælati ex ſingulis nationibus eligerent Papam. Ii ergo ingreſſi conclaue, elegerunt concordibus ſuffragiis cardinalem de Columna, nomine Othonem, appellaruntque Martinum quintum. Quæ electio in feſto diui Martini facta erat. Erat autem vir rara in rebus adminiſtrandis dexteritate, propterea Sigiſmundus, cui maiori curæ erat eccleſiæ felix ſtatus, quam quibuſdam eccleſiaſticis prælatis, ſupra modum lætatus eſt, talem virum electum. Cum autem ſibi timerent multi, qui dignitates & beneficia ſub tribus abdicatis Papis conſecuti erant, propter communem pacem conſeruandam, decre-
278 tum eſt, ratum debere eſſe, quicquid Ioannes, & quicquid Gregorius, & quicquid Benedictus ſtatuiſſent & ordinauiſſent inter eos, qui illis obtemperauerunt ceu veris Pontificibus. Et ita in collatis beneficiis, gratiis conceſſis, & conſtitutionibus factis nihil eſt immutatum. Cardinales & epiſcopi facti a Pontificibus abdicatis, manebant in dignitate ſua, quo æquiore animo ferebant depoſitionem dominorum ſuorum. Poſt electum Pontificem conſtitutiones quædam non malæ ſunt editæ, quæ ſi obſeruatæ eſſent per bos centum annos, fortaſſe in meliore loco eſſent res eccleſiaſticæ. Eſt autem vna conſtitutio talis contra ſimoniacos, quod electiones, poſtulationes, confirmationes, & prouiſiones ſimoniacæ nullæ ſint ipſo iure. Item qui ad eccleſiaſtica beneficia ſimoniace perueniant, & poſtea deprehenſi ad fructuum, quos ceperunt, reſtitutionem, cogantur. Item quod ſimoniace dantes & recipientes, ſententiam execrationis incurrant. Voluit, ni fallor, hæc conſtitutio iudicio in eccleſiarum miniſtros eligi probatos viros, non muneribus & fauore corrumpi electores & collatores. Quædam præterea alia, quæ in eis actis habentur, ſtatuta ſunt in Conſtantienſi ſynodo. Conſtitutum etiam concordibus vocibus eſt, vt propter ſchiſmata tam pernicioſa eccleſiæ, concilia generalia ce-

le-

lebrarentur frequentia, nimirum hoc interuallo temporis: vt a fine Conſtantienſis
concilii poſt quinque annos iterum conuenirent in generalem ſynodum Papiæ ce-
lebrandam, ab huius fine poſt ſeptem annos iterum conuenirent in generali con-
cilio, deinde ſemper poſt decennium conuocandam generalem ſynodum. Lo-
cumque in fine concilii cuiuſque deputandum communi patrum ſententia, ſtatue-
runt. Terminum celebrandæ ſynodi breuiorem poſſe ex cauſis ſtatui a Cæſare, &
Pontifice Principibuſque aliis, ſed nullas ob cauſas tempus conueniendi vltra de-
cennium producere licere cuiquam. Quis non videt, quam ſalutaris hæc conſti-
tutio fuiſſet eccleſiæ, ſi ita ſeruata fuiſſent generalia concilia? Quanta & quot ma-
la vitari potuiſſent? In ſynodo Conſtantienſi Imperator pro neſcio quanta ſumma
pecuniæ, conſiſtorium prouinciale in Durgea ciuitati Conſtantienſi pignori dedit.
Quod poſtea iure belli ad Heluetios peruenit. Sigiſmundus, poſt pacatam eccle-
ſiam, vtcunque in concilio Conſtantienſi bellum aduerſus Turcas parat, nam, vt
reſiſti Turco coniunctis Chriſtianorum viribus melius poſſet, tantopere Sigiſmun-
dus feſtinabat in vnitate facienda. Poſt ſublatum tamen trium Pontificum ſchiſma,
non reſponderunt ſpei & expectationi Imperatoris in armis contra Turcam ſuſci-
piendis plerique Principes. Sigiſmundus vero, vir maximi animi, poſthabitis ſuis
rebus, omnibus neruis intentus fuit in expeditiones contra Turcam, quo cum non
ſatis feliciter pugnarat. Dum autem communibus eccleſiæ commodis conſulere
ſtudet, pene amiſit Vngariam & Boëmiam. Boëmi enim poſt mortem regis Wen-
ceslai, legitimo hæredi Sigiſmundo rebellabant, erant enim illi infenſi, propter oc-
ciſos in concilio Ioannem & Hieronymum. Quanquam Sigiſmundus fidem ſer-
uare illis volebat, & incolumes in Boëmiam remittere: concilium autem eſſe ſu-
per Imperatorem Pontifices & ſacerdotum Principes dixerunt, nec hæreticis de-
bere quenquam fidem ſeruare, tollendoſque e medio, quocunque modo fieri poſ-
ſit. Etſi ergo Sigiſmundus diceret, ſe fidem illis velle ſeruare, ſed poſtea operam
ſe daturum, vt redirent ad eccleſiam, & inobedientes pœnas darent: nihil tamen
aduerſus eccleſiaſticorum zelum efficere potuit. Poſtquam multa conatus eſſet
contra Turcas, & in Vngaria diſpoſuiſſet omnia, oppoſuiſſetque Turcæ præſi-
dia in locis, quibus opus videbatur, ad Boëmicas res ſeſe conuertit, ſæpiſſime
vocatus ab amicis, & iis, quibus pax & tranquillitas cordi erat, in regnum factioni-
bus multis turbatiſſimum. Non enim ſolum corrigere conabantur, quæ docue-
rat Ioannes Hus emendanda, ſed agreſtia ingenia, neque Huſſiticæ hæreſis doctri-
na, neque vlla alia, imbuta, omnia turbabant, arboreſque, quas Ioannes Hus pu-
tatione egere docuerat, indoctum inſanumque vulgus totas radicitus extirpabat.
In itinere autem Pragam verſus cum eſſet Sigiſmundus, ob cauſas magnas deflexit
Vratislauiam, vrbem Schleſiæ eximiam, in qua plebs per ſeditionem ſenatum tru-
cidauerat, quem Wenceslaus rex conſtituerat. Quo vbi peruenit Imperator, co-
gnita cauſa, autores ſeditionis & cædis capitis ſupplicio affecit, fuerunt autem mul-
ti. Quo ſeueritatis exemplo Boëmi commoti, magis Sigiſmundum odire quam
ante, arma capere, maledictis illum proſcindere, multa mendacia in illum confin-
gere, occupare omnes regni munitiones, affirmare, Sigiſmundum Boëmico no-
mini infenſum, Brandenburgenſes a Boëmico regno alienaſſe; Ioannem & Hiero- 279
nymum contra fidem datam iuſſiſſe concremari, & eodem modo perdere conſti-
tuiſſe omnes, qui ſequantur Huſſiticum dogma. Ita magnum odium & inuidiam
Sigiſmundo per totum Boëmiæ regnum conciliauerunt. Quare Sigiſmundus, co-
piis coactis per totum imperium, ducit aduerſus Boëmos, vt regnum, quod ad ſe
hæreditario iure pertinebat, reciperet. Boëmi oppoſuerunt ſe Sigiſmundo, duce
Ziſcha, qui ſæpe victor, multa oppida & caſtra cepit, & ſacerdotes, qui Romanum
Pontificem agnoſcebant, aut cremauit, aut erectis teſtibus viuos diuiſit. Nec vno
ſolum prælio ſuperauit copias Sigiſmundi. Vbi autem Sigiſmundus Imperator
animaduertit Ziſchæ fortunam conſtanter proſperam, & totam Boëmiam in ipſum
reſpicere, conatur hominem promiſſis & muneribus a propoſito & hæreticorum
fide

fide abductum ſuum facere, vt eius opera Boëmiam rebellantem domet. Homo ingentibus promiſſis & pecunia corruptus, perfiduſque, accepit non modo deſerendi, ſed prodendi ſuos conditionem: ſed dum iter ad Imperatorem facit, ſubito quodam ægritudinis genere periit. Huſſitæ primum dolebant grauiter ob mortem Ziſchæ, neque enim ſciebant in parienda enitendave proditione mortuum; vbi vero poſtea cognouerunt eius conatus, vltionem Domini in eum fuiſſe & protectionem ſui interpretabantur. Etſi autem magna diſſidia inter Huſſitarum exercitum a morte Ziſchæ fuerint, vt magnam ſpem fecerint Sigiſmundo aliquid contra eos poſſe effici: verum non aliter atque concertantes ſues, vbi aliud animans, canis, ſeu lupus acceſſerit, in vnum conuenientes, defendunt ſe acriter vnanimiterque; ſic Huſſitæ inter ſe vehementer diſcordantes, tamen communi hoſti coniunctiſſime reſiſtebant in vnum collecti animis. Quæ diſcors concordia fecit, vt non minus vſi ſint propitio Marte perpetuo, quam ante Ziſchæ mortem. Nec tantum ſua defendebant, ſed etiam aliena diripuerunt & occupauerunt. Bella hæc omnia quomodo geſta ſint, cum non apud vnum tantum autorem extent conſcripta, repetenda mihi non duxi, præſertim cum non ad res Germanorum, ſed ad Boëmicas pertineant. Paucis igitur perſtringam, Romanus Pontifex non ceſſauit a primo pontificatus ſui anno inſtigare Principes omnes, ad ſuſcipienda arma aduerſus Boëmicam ſectam indulgentias liberaliſſime concedendo omnibus, qui in eam expeditionem aliquid pro catholica Romana eccleſia conferrent. In hanc militiam miſit cardinales, ſed cum ignominia ſæpe repulſi ſunt, vt non ſine ſcandalo mirati ſint multi, (qui iudicia Domini exiſtimant animali ſenſu rationeve carnali) qui fiat, quod Dominus hæreticis contra catholicos victoriam concedat. Maioribus igitur conatibus, animis, & copiis aggrediendos duxerunt Huſſitas noſtri. Aderat in Germania vir, qui ad bellum natus videbatur, cardinalis Vinctonienſis, ex Anglorum regibus originem generis ducens, cuius induſtria coacti ſunt maximi exercitus tres, quorum quilibet ſatis ad opprimendam Boëmiam videbatur. Vnum ducebat exercitum Otho, archiepiſcopus Treuerenſis, quem ſecutus eſt totus Rhenus ab Oceano vsque ad ſummum eius fontem; præterea & tota Sueuia & Bauaria ſecutæ ſunt hunc ducem. Secundum exercitum duxerunt Saxoniæ duces, quos ſecutæ ſunt Haſſia, Thuringia, Saxonia, ſtagnales, quas vocant, ciuitates, &c. Tertium exercitum duxit Marchio Brandenburgenſis, quem ſecuti ſunt Francones & alii. Hæ copiæ omnes ingreſſæ ſunt Boëmiam confiſæ multitudine, & fortitudine ſua magis, quam brachio Domini. Vbi autem primum in hoſtis conſpectum venerunt, terror eos tantus inuaſit, vt facile euentum rei videre potuerint paulo rerum bellicarum peritiores. Huſſitæ ergo, omnibus in vnum collectiſſimis, acieque inſtructa, infeſta in hoſtem ſigna ferunt. Quod noſtri vbi viderunt, imo vbi audiuerunt, non pauci conſpexerant hoſtem, fugam turpiſſimam arripiunt, fugiuntque nemine perſequente, vnoque impetu fugæ per ſyluam currunt. Impedimenta omnia, machinæque bellicæ ſunt hoſtibus relicta prædæ. Cardinalis & Archiepiſcopus Treuerenſis adhortantur copias, ne admittant in ſe turpitudinem tantam tantumque dedecus: ſed nihil proficientes, ſimul fugere coguntur. Poſt hanc turpem fugam, animi aucti ſunt hæreticis, noſtriſque magis ſunt deiecti. Sigiſmundus autem Imperator animo nondum fractus Norinbergam Principes & ciuitates imperii conuocat, docetque eos, quam neceſſario ſit iteranda expeditio in Boëmos hæreticos, qui incipiebant vicinos indies magis magiſque carpere. Venit
280 etiam Norinbergam Pontificis legatus, Iulianus cardinalis ſancti Angeli, qui Principes adhortatus eſt ad bellum ſuſcipiendum. Eſt igitur alia ſtatim expeditio decreta in Boëmos, & contractæ ſunt copiæ maximæ, dux autem exercitus totius electus eſt Fridericus Marchio Brandenburgenſis. Erat in ea expeditione totum fere imperium, præcipue eccleſiaſtici; quibus maior cura erat, vt perderetur Huſſitica hæreſis, pugnabat enim imprimis contra eccleſiaſticos. Erat quoque in exercitu cardinalis ſancti Angeli. Hæ ergo copiæ Boëmiam ingreſſæ incendio & cædi-

bus

bus omnia obuia perdunt, nulla ratio neque ſexus neque ætatis habetur. Quæ noſtrorum crudelitas non modo non terruit hoſtem, quod noſtri futurum putabant, ſed magis incendit & irritauit. Collectis enim omnibus ſuis viribus, obuiam occurrunt noſtris: quorum aduentum vbi audiuere noſtri, nondum viſa hoſtili acie, abiecta præda, & armis, fugiunt pauidiſſime, vt eodem die, adeoque eadem hora, noſtri crudeliſſimi, & timidiſſimi viſi ſint. Cardinalis per interpretes allocutus fugientes, & adhortatus eſt, vt maneant, bellum eſſe contra hæreticos, canes, Satanæ traditos, pro eccleſia catholica, pro Chriſtiana fide, magna victoribus præmia propoſita, &c. Fruſtra loquitur indulgentias, benedictiones apoſtolicas, ſanctam obedientiam, & alia hoc genus. Surdæ ſunt aures omnium, omnis vis omnium in corporibus partium delapſa eſt in fugaces pedes. Cardinalis miraculo rei ſtupidus & attonitus, non poteſt ſatis mirari Germanos, bello fortiſſimos, & ob militares virtutes ſemper omnibus populis prælatos, ita territos fugere. Sequi autem cogitur fugientes. Multos in fuga occiderunt Boëmi, & conſecuti ſunt magnam prædam, ceperunt etiam noſtrorum multos. Et vicina quædam caſtra occuparunt, & villas diripuerunt & incenderunt. Sigiſmundus conuentus Principum celebrat, reparare arma cupit: ſed quidam Principum fatigati, differendam rem cenſent, donec mutatio aliqua animorum fiat. Aduenerat iam tempus conueniendi ad concilium Papiæ celebrandum, ſed cum peſtilenti conſtitutione inficeretur Papienſe cœlum, placuitque Pontifici concilium transferre Senas, quo vbi ex multis nationibus conuenirent multi: quidam largitionibus & promiſſis contra Martinum moliebantur, vt de pontificatu deiiceretur. Quod vbi animaduertit Pontifex, ſtatim concilii conuentum diſſoluit, & ne quis calumniari poſſet Pontificem, ſibi timere ſtatuit, poſt ſeptem annos ſynodum generalem celebrandam, eique concilio locum deputauit Baſileam. Anno igitur poſt natiuitatem Domini 1430. in Germaniam miſit Martinus Papa cardinalem ſancti Angeli, cum mandatis de concilio Baſileæ celebrando, & de bello repetendo contra Huſſitas. Venit autem hic cardinalis Baſileam, vbi ſenatus auguſtiſſimus & clerus, vrbiſque cœlum ſalubre & amœnus ſitus mirum in modum placuerunt. Hoc tempore Sigiſmundus cogit in Germania copias, Italiam ingreditur, in pleriſque locis honorifice excipitur. Quidam quidem primo aduenienti reſiſtere conati ſunt, inter quos præcipue fuerunt Florentini, & Eugenius Pontifex, qui ſucceſſerat Martino in concilio Conſtancienſi electo. Sed tandem, vbi cognouerunt animum & potentiam Sigiſmundi, vltro ad eum venerunt, & amicitiam pacemque petierunt. Factaque pace cum Eugenio quarto, Romam ingreſſus eſt, magnoque cum honore a populo Romano & a clero eſt exceptus. Eſtque Romæ a Pontifice, vt volebat, coronatus. Studuit autem vnice quam plurimis benefacere, & hanc laudem voluit poſt ſe in Italia relinquere. Multos Germanorum & Italorum, poſtquam accepit imperialem coronam, ad equeſtris ordinis decus euexit. Et reuertendo domum, in itinere ciuitatibus priuilegia confirmauit vetera, & noua donauit. Vbi venit Mantuam, inſignia imperialia dono dedit Ioanni Franciſco, Mantuæ domino, & eum Marchionem appellauit. Præterea in itinere eo multa beneficia contulit in multos. Interea dum in Italia eſt Imperator, congregatur Baſileæ concilium, adſunt Principes vtriuſque ordinis ſecularis & eccleſiaſtici, Principes ex Hiſpania, Gallia, Vngaria, & Germania. Itali ſoli & Pontifex ceſſabant odioſius. Eugenius Papa contra conſtitutionem Martini, prædeceſſoris ſui, conabatur a Baſilea transferre Bononiam concilii locum: ſed omnes Principes concilii iudicarunt, nullum concilio commodiorem Baſilea locum inuenire poſſe, cum propter ingenuos ſenatus ciuiumque animos, tum propter cœli temperiem, vrbiſque amœniſſimæ ſitum, denique propter commeatus affluentiam. Quare ſemel atque iterum monent Eugenium, autoritate concilii ſancta, cui ſubiectus ſit, vt Baſileam ſe cum ſuis cardinalibus conferat, & addunt minando, niſi veniat, ſe enim in eum animaduerſuros, 1430

281 tanquam in ſacrarum patrum conſtitutionum præuaricatorem. Quare Eugenius, timens repulſam, Baſilienſem ſynodum approbauit, confirmauitque per apoſtolicas Bullas. Sigiſmundus Imperator in Italia audiens, Eugenium periclitari in concilio Baſilienſi, celeritate mirabili volauit Baſileam. Neque enim deponi volebat, a quo imperialem acceperat coronam. Illo tempore miſit literas Imperator ad Boëmos (qui ante perpetuo prædicauerant, ſe rationem reddere paratos ſuæ fidei, & aliena refellere) vocatque eos ad liberum concilium, ad rationem reddendam doctrinæ & religionis eorum. Promittit, patres concilii benignis æquiſque auribus audituros rationes eorum dogmatum. Addit etiam in eiſdem literis, quo iure quibuſque nominibus ad ſe pertineat regnum Boëmicum. Dedit quoque literas totum concilium ad Boëmos, in quibus inuitarunt eos ad ſua dogmata propugnanda, & impugnationes eorum audiendas. Promiſerunt quoque ſub generalis ſynodi fide, plenam ſecuritatem & libertatem, quæ vellent, loquendi, & iter aduentus & reditus ſecurum. Boëmi lectis, literis concilii & Imperatoris, variarunt ſententiis: alii enim omnino non cenſebant ad concilium mittendos vllos, quoniam nullam ſpem eſſe dicebant, pontificios dogma Huſſiticum audituros. Item Conſtantiæ fidem a Cæſare datam non ſeruatam Hieronymo & Ioanni, cauſa nondum tam odioſa & exaſperata tot bellis & prælijs. Et maior pars in hac ſententia erat. Alii autem iudicabant, Baſileam cundum, iam enim concilium & Imperatorem, inquiebant, vel arma Boëmica reuerituros, ſi alias fidem non velint ſeruare. Eſſe enim omnino doctrinæ rationem reddendam ſibi, exiſtimabant, qui toties teſtati ſint, ſe paratos cum quibuslibet diſputare, de dogmatis ſui veritate, & cuilibet petenti rationem reddere doctrinæ ſuæ. In hac ſententia fuerunt optimatum plurimi, & poſt vtrorumque ſententias bene diſcuſſas, placuit eorum, qui mittendos cenſebant, quos haberent facundiſſimos, & Huſſiticæ doctrinæ ſcientiſſimos. Decreuerunt ergo, ad ſynodum Baſilienſem mittendam honeſtiſſimam legationem. Miſſi ſunt igitur legati cum trecentis equis. Vbi venerunt Baſileam, magnus ciuium & peregrinorum numerus ante portas expectabat, vt viderent Boëmos, armis inuictos homines, tantam compararant opinionem fortitudinis toties victores. Fuerunt autem ex legatis illis inſigniores, Petrus quidam ex Anglia, qui dialectices præſidia, & ſummam Huſſiticæ doctrinæ cognitionem cum naturali facundia coniunxerat, Ioannes Rochezana presbyter, Nicolaus Galecus presbyter, Guilielmus quidam, primæ ex equeſtri ordine nobilitatis, Procopius Raſus multis pugnis clarus. Ii cum paucis quibusdam aliis, poſt aduentum tertio die vocati ſunt ad publicum patrum conſeſſum: quos primus Iulianus cardinalis allocutus eſt manſuetiſſime, & adhortatus eſt ad communem pacem & vnitatem eccleſiæ, matris fidelium, & ſponſæ Cbriſti, habentis claues cœlorum, & poteſtatem iudicandi omnes doctrinas, eccleſiæque, hoc eſt, conciliorum ſtatutis non minus credendum, quam ſacris biblicis libris, quibus autoritas omnis ab eccleſia, quæ eas approbauit, ſit. Horrendum eſſe a matre eccleſia ſeparari. In fine orationis fictis lachrymis obteſtatur, vt redeant. Boëmi ex aduerſo placide reſpondent, ſe neque concilia neque ſanctorum patrum conſtitutiones contemnere, ſed eorum, qui non agantur ſpiritu Dei, decreta cum ſcriptura ſacra repugnantia non velle ſequi. Verum eſſe, ſpirituales patres approbaſſe ſcripturam, illiſque credendum eſſe: ſed cardinales, qui iactent ſe ſucceſſores eorum, nihil diuini cogitare & ſapere. Sanctorum vero patrum autoritatem apud ſe permanere in eo, quo debet, loco, id eſt ſummo. Neque ſe quicquam auſos hactenus loqui, quod non confirmatum ſit autoritate ſanctorum patrum & Cbriſti apoſtolorumque. Petebant autem a toto concilio, etiam idiotis, audiri ſe defendentes ſuam doctrinam: quam quatuor articulis ſummatim comprehendebant, in quibus a Romana eccleſia diſſentiebant. Primo, Euchariſtiæ vſum eſſe legitimum, iuxta Chriſti inſtitutionem, ſub ſpecie vtraque panis & vini. Secundo, in rebus ſecularibus dominari non licere miniſtris eccleſiæ clericis; nec omnino immiſcerier negotiis, quæ vocant, ſe-

cu-

cularibus. Tertio, omnibus Chriſtianis, hoc eſt, Domini ſpiritum habentibus, conceſſum a Deo, imo neceſſarium eſſe, vt prædicent verbum Dei, nec morandum carnem & ſanguinem, ſed obſeruandum, quid Dominus in nobis loquatur. Quarto, publica peccata nullo modo ferenda, etiam maiorum malorum cauſa. Hæc contra Romanam eccleſiam defendenda dicebant ſibi commiſſa a Boëmica eccle-
ſia. Iulianus autem inquit, multa alia de illis dici vulgo, quæ pias aures offendant; 282
quale eſt illud, Mendicantium ordines inuentum & inſtitutum Satanæ eſſe. Verum eſſe, aſſerunt legati, neque enim nouum Teſtamentum neque vetus inſtituiſſe vſquam mendicos, neque mendicaſſe prophetas, neque Chriſtum, neque apoſtolos, propterea ſequi, inſtitutos a malo ſpiritu mendicantium ordines. His de mendicantibus ordinibus reſpondit cardinalis ſancti Angeli, non ſolum his credendum, quæ ſint in noui aut veteris Teſtamenti libris comprehenſa, ſed eccleſiæ etiam inſtitutiones eſſe cenſendas de nouo Teſtamento, & quicquid ſtatuit aut approbauit, non minus indubitatæ fidei eſſe oportere, quam alia, quæ in noui Teſtamenti libris ſunt ſcripta. De quatuor autem iam dictis articulis Romanæ eccleſiæ magiſtri & Boëmorum magiſtri diſputarunt duos totos menſes. Poſtremo ita diſceſſum eſt, vt noſtri Boëmos, Boëmi vero noſtros, dicerent victos. Miſſi ſunt etiam in Boëmiam ex concilio legati, qui de concordia multa tractarunt, ſed fruſtra. Boëmi autem eo tempore inter ſe inteſtina gerebant bella, quidam enim tyrannidem inter eos exercebant; omniaque per Boëmiam multis cædibus implebantur. Quod vbi audiuit Imperator, occaſionem non negligendam putauit, quare mittit in Boëmiam legatos, qui foueant ſimultates & inimicitias inter partes, & regni proceribus ſe adiungant. Nec vanum fuit hoc Sigiſmundi concilium, nam effecerunt apud Boëmos, vt conuenerint apud Ratiſponam, & Sigiſmundum regem ſuum appellant, iurantque illi fidelitatem. Nec diu poſt Boëmiam ingreſſus eſt, multis tamen prius datis muneribus regni proceribus, Iglariæ conuentum habuit, in quo multa de pace & de religione egit cum Boëmis. Aliaque compoſita ſunt multa de demolitis monaſteriis & eccleſiis, earumque bonis direptis. Poſtea venit Sigiſmundus Pragam, reuerenterque exceptus eſt: eo ad eum veniunt multæ ciuitates & Barones, qui illum regem ſalutant, & ſolitum iuramentum præſtant. Mittunturque Pragam ex Baſilienſi ſynodo legati, epiſcopus Conſtantienſis, & alii, qui ſacerdotes Pragæ conſecrent & eccleſias, ritusque in eccleſiis ordinent, atque alia, quæ ad ſacra neceſſaria ſint, inſtituant: tamen quatuor, de quibus ſupra dictum eſt, articulos mordicus tenebant omnes. Erant quoque quidam, qui omnino nolebant quicquam commercii habere cum pontificiis, & quotidie lacerare non dubitabant eccleſiam Romanam, & illos, qui conſecrationes ab epiſcopis catholicis accipiebant, errare dicebant. Sigiſmundus igitur conceſſit Huſſitis ſuas eccleſias; Huſſitæ viciſſim paſſi ſunt Sigiſmundum ſuis vti ritibus in religionis negotiis: neque enim diſceſſit a Romana eccleſia, & quod Huſſitis permiſit, neceſſitate coactus fecit. Nec tamen vlla quies fuit Sigiſmundo, Pragæ Boëmicas turbas componenti, indies enim nouæ doctrinæ autores ſurgebant, nec vllus fuit, qui non inuenerit adhærentes. Quum autem vni induſtria, conſilio, & prudentia, quibus dotibus multum valuit rex, obſtruit os, exoriebantur vnius loco multi, planeque euenit illi, quod ſolet hydræ caput amputanti. Diu vero fatigatus multis huiusmodi monſtris, & ſenio quoque debilitatus Sigiſmundus, in ægritudinem incidit grauem: quæ cum indies ingraueſceret, medicique nullam ſalutis ſpem promitterent, vxor eius Barbara magis de regno retinendo, quam marito, ſolicita, vocat ad ſe quoſdam, dicit illis, regem ex hoc morbo breui moriturum. Quid de regno futurum ſit docet, niſi rebus in tempore conſulatur, melius autem conſuli non poſſe, quam vt ipſa vidua nubat regi Poloniæ. Proceres, vel potius adulatores, probant reginæ conſilium, mulier anus fit noua nupta (ſaltem in animo) marito, & tali marito, nondum mortuo; oblita filiæ, vxoris ducis Auſtriæ Alberti. Imperator, hoc vbi cognouit, ad morbum acceſſit, neque pa-

parum ægrotantis animum commouit. Neque tamen vir magni animi inops conſilii fuit, vocat enim ad ſe Vngarici regni primi loci proceres, eis pericula enarrat multa poſt ſuam mortem futura, & odium Boëmorum in ſe & Vngaros ſimul oſtendit, iubet igitur, vt impoſitum ſe ægrotum feretro educant ex Boëmia. Sed morbo ex vectione commotioneque irritato, diuertitur in Morauiæ ciuitatem Zuomiam, ibi ad eum filia cum marito duce Alberto venit. Barbara vxor ægrotum ſecuta, Zuomiæ capta cuſtodiæ mancipatur: quique illi a conſiliis fuerant, fuga ſibi conſulunt. Ferunt ipſum Imperatorem iuſſiſſe vxorem captiuam teneri. Vbi autem finem adeſſe ſenſit, ad ſe Boëmiæ & Vngariæ primores, quibus plurimum fidebat, vocat, commendat illis Albertum Auſtriæ ducem, appellatque eum ſuc-
283 ceſſorem regnorum ſuorum, oratque eos, vt extremam ſuam voluntatem exequantur. Non magis, inquit, ſe fauere genero ſuo, quam ſubiectis populis: futuros enim felices, quibuſcunque Albertus imperaturus ſit. Vocat quoque Albertum, eique commendat regna, vt non mutet animum, hortatur. Simul docet, quo pacto poſt mortem apud intractabiles Boëmos teſtamentum promulgandum ſit, & nominat, per quos viros promulgari expedit. Tanta cura rerum publicarum etiam morienti fuit. His ita magna ratione diſpoſitis, obdormiuit anno ſuæ ætatis 70. regni Vngarici 51. Romani vigeſimo ſeptimo, Boëmiæ decimo ſeptimo. Eſt autem corpus in Vngariam perlatum, ſepultum magnifice in eccleſia Varadienſi, anno Domini milleſimo quadringenteſimo trigeſimo ſeptimo.

DE

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS-OCTAVUS.

ALbertus dux Auſtriæ, poſt mortem ſoceri ſui Sigiſmundi, mittit in
Boëmiam legatos, quos iuſſerat moriturus Imperator: ipſe interim
comparat copias, quibus vtatur ad autoritatem magnificentiamque
regiam oſtendendam, &, ſicubi opus eſſet, ad rebelles coërcendos.
Sequentis autem anni menſe Ianuario, Albertus cum ſua vxore E-
lizabet in Vngariæ Alba Regali, totius regni conſenſu & voluntate, coronatus eſt.
In Boëmia autem teſtamento, quo hæres regni Boëmici Albertus conſtituitur, pro-
mulgato, quidam recuſant Albertum, & Caſimirum, regis Poloniæ fratrem, regem
ſalutant Boëmorum: ſed illi fuerunt quædam impotens colluuies hominum. Po-
tior autem & maior Boëmorum pars Albertum præferunt, regemque deſignant,
in memoria habentes, regum Caroli, Wenceslai & Sigiſmundi beneficia erga
Boëmos, & ſcientes vxorem Alberti, Elizabet, ex Boëmis prognatam. Nec nihil
mouit eos, quod cognouerant, Albertum Principem pacis & belli virtutibus in-
comparabilem, Boëmicique nominis amantem. Accedebat vero vetus fœdus in-
ter reges Boëmiæ & duces Auſtriæ, primorum Boëmici regni & ducatus Auſtriæ
conſenſu & imperiali autoritate confirmatum, vt domo Auſtriæ carente legitimo
maſculo hærede, rex Boëmorum ducatum accipiat Auſtriacum; rurſum regno
Boëmico deficiente hærede maſculino, regni hæres ſit dux Auſtriacus. Aliquid et-
iam faciebat, quod audiebant, quanto cum plauſu & conſenſu Vngari appellaſſent
eum regem ſuum & coronaſſent. Vxor Sigiſmundi vidua relicta, liberatur, poſt-
quam Albertus eſt rex vtriusque regni deſignatus, neque enim quicquam amplius
ab illa timendum erat periculi, ſed antequam dimiſſa ſit, dedit Alberto regi arces,
quas poſſidebat munitiſſimas, eas enim præfecti, etiam domina capta, nolebant da-
re. Vitam poſtea turpiſſimam in omni genere luxus duxit mulier inexhauſtæ libi-
dinis. Quod genus mulieres maritos tantiſper ſuos amant, dum valent, deſtitutos
viribus oderunt peius angue, multæ veneno necauerunt ſuos viros præ amore, ad
libidinem incendere conatæ. Hoc genus mulierum eadem hora eundem iam o-
dit, iam perdite amat, furiunt, perpetuo enim bilioſo humore per totum corpus
abundante & eas irritante. Quod genus furoris non niſi a phyſico philoſopho de-
prehenditur. Nam vulgus nihil minus putat, quam eas furere, ita ſuæ iræ concita-
tioris animi alias fingunt, quas prætexunt, cauſas. Talis fuit illa Barbara. Erant,
Alberto incipiente regnare in Vngaria, Budæ magni tumultus & ſeditiones. Con-
ſtabat enim ciuitas partim ex Vngaris, partim ex Germanis, erat vtrisque par ius
creandi magiſtratus & iudices: conuenerat autem inter eos, vt alternis annis crea-
rent ſummum iudicem. Germani contra hanc conſuetudinem omnibus annis
incipiebant creare iudicem Germanum, quod quidam Vngarus, nomine Ioannes
Euthneus, qui hunc contemptum & iniuriam grauius, quam cæteri, ferebat, & Vn-
garos contra Germanos excitare conabatur. Hunc ergo Germani clam captum
& lapide alligatum in Danubium demerſerunt, poſtea cadauer a piſcatoribus in lu-
cem extractum eſt. Quod vbi Vngari viderunt, magna ira commoti, impetum in
Germanos fecerunt, & omnia, quæ erant Germanorum, diripuerunt. Germani, 284

 po-

potiſſimum autores cædis ſuffocati Ioannis,fuga ſibi conſuluerunt. Vt autem ad
1436 Baſilienſe concilium redeam; Anno Domini 1436. Eugenius Baſilienſe concilium Ferrariam tranſtulit, prætexuitque facto, quod omnes, qui credebant, non poterant non probare, nempe ad Ferrarienſem ſynodum venturam & Græcorum eccleſiam, Baſileam vſque non velle venire: eſſeque, addebat Eugenius Papa, ſpem magnam vnionis eccleſiarum Græcorum & Romanorum. Propterea, vbi Eugenius certior factus eſt, totum Baſilienſe concilium in hoc eſſe, non vt hæc reforment eccleſiam, ſed vt deponant Papam contumacem & concilio non audientem, mittit Baſileam legatos, quorum vnus mirabili facunditate vir, epiſcopus Panormitanus: qui vbi Baſileam peruenit, authoritati apoſtolicæ accommodata oratione monet, vt ab incepto deſiſtant, deeſſe enim illis autoritatem Pontificiam. Eſſeque concilio Baſilienſi nullam autoritatem, quoniam a Pontifice maximo tranſlatum ſit Ferrariam. Verum, qui concilio Baſilienſi intererant Principes ſacerdotum & alii principes, contemptis iis, quæ adferebant legati Eugenii, citant per literas Eugenium denuo, vt veniat ad concilium. Eugenio autem Baſileam non veniente, publica generalis concilii ſententia a pontificatu eum depoſuerunt, & ſubſtituerunt alium Pontificem, ſcilicet Felicem quintum, ducem Sabaudiæ, qui, ducatus adminiſtratione relicta, vitam ſpiritualem contemplatiuam amplexus erat, veſtitu & tota victus ratione religioſam ducebat vitam. Hic igitur ex eremitica vita ad culmen pontificatus, præter omnem expectationem, vocatus eſt. Sed multi Principes contradixerunt illi, de quibus Æneas Siluius. Eugenius autem Baſilea abrogatus, Ferrariæ celebrat cum ſuis concilium. Cauſa eccleſiaſticæ concordiæ & communis pacis Græci petituri, concilium Venetias vſque perueniunt, vbi audientes Eugenii & Baſilienſis concilii diſſenſionem, dum dubitant, ad quos ſe conferant potiſſimum, tandem viſum eſt ad propiorem ſynodum Eugenii ire: quanquam Baſilienſe concilium miſerit illis Venetias vſque obuiam legatos, vt ſe Baſileam conferrent. Ex Ferraria autem tranſtulit Eugenius concilium Florentiam,propter peſtem Ferrariæ graſſantem. Florentiam igitur venit Imperator Conſtantinopolitanus cum Patriarcha Græcæ eccleſiæ, & multis eruditis viris, qui cum magiſtris Romanæ eccleſiæ per aliquot menſes diſputarunt. Poſt longam diſceptationem concordarunt, concordiaque eſt publice promulgata. Aſſerebant Græci, Romanam eccleſiam iure diuino non habere primatum. Item negabant,purgatorium eſſe poſt hanc vitam. Item celebrant, contra ritum Romanæ eccleſiæ, pane fermentato. Vtuntur etiam alia baptizandi forma. Habentque ſacerdotes vxores, barbamque non tondent. Sacramentum euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie omnibus dant, etiam paruulis, nondum quid ſit, capacibus. Et hoc genus plura a Romana eccleſia diſcrepantia habent. Hanc vnionem iactauit Florentina ſynodus aduerſus Baſilienſem. Prædicauerunt item pontificii, legatos ex Armenia & India apud ſe fuiſſe Florentiæ in concilio, & a ſe eruditos in catholica fide. Ipſoſque agnouiſſe Eugenii Papæ poteſtatem, omniaque,in quibus diſſentirent a Romana eccleſia, ſubieciſſe correctioni ſedis apoſtolicæ. Quod an ita ſit, neque aſſerere poſſum, certe Baſilienſi concilio nonnihil in quibuſdam nationibus conciliauit contemptus inuidiæque. Cæterum, quid in Baſilienſi concilio conſtitutum ſit, diligenter eſt in actis, quæ vbique extant, ſcriptum: quam ob rem hic immorandum nobis non ducimus. Poſt Sigiſmundi Imperatoris mortem, ſtatim ſine mora Principes electores conuenerunt Francofurdiæ, conſultaturi de eligendo Romanorum Imperatore. Nullum autem ex omnibus Principibus inuenerunt magis idoneum, quam regem Boëmiæ, Vngariæque, ducem Auſtriæ, Albertum. Illi enim omnia erant, quæ ad Imperatorem bonum pertinent, animus erga Rempub. bonus, & multarum rerum peritia, facultaſque,qua poterat, & fortitudo animi,qua audebat exequi negocia Reipub.neceſſaria. Quas ob cauſas hunc potiſſimum elegerunt Imperatorem. Sed oblatum imperium accipere non audebat.Nam Ungaris promiſerat iuramento,antequam coronarant illum,quod nollet,ſi forte offerretur imperiū,
ſine

ſine ipſorum conſenſu ſuſcipere. Moti ſunt autem Vogari ad hoc iuramentum exigendum, quod dum Sigiſmundus occupatus in Germania, & Italia aliisq; nationibus fuit, multæ regno perniciosæ ſeditiones oriebantur, exponebaturque Vngaria Turcarum furori. Conuocatis igitur regni primoribus Viennam, Albertus expoſuit illis Principum electorum erga ſe voluntatem, quibus, inquit, ſe non auſum ſimplici- 285
ter negare ſuam operam. Proceres primum conſentire non volebant: tandem tamen Principum precibus victi, conſenſerunt, ſuſcepitque imperii fasces magna multorum ſpe & gratulatione Albertus. Interea Boëmi, qui regis Poloniæ fratrem in regem Boëmiæ elegerant, compararant copias, patrocinante fratri rege Polonorum, qui miſit in Boëmiam Polonorum equitum circiter duo millia. Taſcone igitur duce, hoſtiliter aggrediuntur eos, qui Alberto obtemperabant, & depopulantur eorum agros. Albertus imperat conſcribi copias per ducatum Auſtriæ, Vngariam, & Germaniam, interim opponit ſuæ partis Boëmos hoſti. Vbi conuenerunt copiæ Alberti, Poloni, Boëmique, aduerſarii impares ſe videntes, ad Thaboritas receperunt ſe. Quos ſecutus Albertus, Thaboritas obſidet, ſed videns inexpugnabiles, niſi longiſſimo temporis ſpacio, non iudicans rem tanta temporis iactura dignam, ſoluit obſidionem, & reducit copias Pragam. Thaboritæ autem, frequentibus excurſionibus factis, pugnabant cum Alberti militibus, varia fortuna. Induciis autem ad tempus factis, domum remiſſæ ſunt Vogarorum & Germanorum copiæ, neque enim vacabat Alberto, finem ei bello imponere, propter Turcam, qui crudeliter graſſabatur in Raſcia. Obſidenteque Turca Sinderouiam, inſignem principatus Raſciæ vrbem, vocatur Albertus: ſed vrbs oppreſſa nimia Turcarum multitudine, capitur, antequam poſſit exercitu coacto auxilium ferre. Occiduntur in ea vrbe omnes, qui ad ſubeundas iumentorum operas non ſufficiunt, alii capti, in duriſſimam ſeruitutem abducuntur. Filius Principis Raſciæ oculis priuatur. Albertus vero, vbi cum exercitu maximo, maximis impenſis collecto, venit, Turca, locis non facilibus captu munitis, recedit, omnibus poſt ſe longe lateque vaſtatis, ne Chriſtianorum exercitus ſequi, deficiente commeatu, poſſit. Turca vero ſuo exercitu vtitur in aliis locis, nempe in Græcia, quam, celerius præter omnium expectationem veniens, crudelibus modis depopulatus eſt. Theſſalonicam vrbem expugnauit vi, tractauitque, qua ſolet atrocitate, victos. Theſſaloniceoſibus perditis, Ætoliam & Epirum hoſtilibus armis adortus, occupauit, nec mitior, quam aliis deuictis, illis fuit. Albertus vero cum excercitu ſuo, quantum potuit, ſecutus Turcas, magnam copiarum partem amiſit, dyſenteria enim ita peribant, vt milites caſtra relinquere ſint coacti. Et ipſe Imperator Albertus eodem dyſenteriæ morbo, quo milites, vbi Budam venit, correptus eſt. Cum autem medici ſuaderent, vt cœlum mutaret, & ipſe alioqui cuperet eſſe in Germania, Viennam ægrotans petiturus, poſtquam peruenit ad Longam villam, quæ eſt in itinere, morbi violentia victus, obiit diem ſuum. Honorifice in Alba regali ſepultus eſt. Reliquit autem vxorem Elizabet grauidam. Poſtquam vero Turca audiuit dilapſum Chriſtianorum exercitum in Vngaria, cum exercitu ſuo reuerſus, quæ reliquerat prius in Raſcia, perdit. Principes electores, poſt mortem Alberti, conueniunt Francofurdiæ, eligiturque Fridericus tertius, dux Auſtriæ, Ernesti ducis Auſtriæ filius, iuuenis adhuc, maximi animi. Fuerat autem, antequam Imperator electus ſit, Hieroſolymæ, magnaque cum gloria in Germaniam reuerſus erat. Omnes boni Principis virtutes videntur in hunc a Deo collatæ fuiſſe. Erat enim ſtatim a primis annis ſobrius omnino, quod rarum conſueuit eſſe in iſtius loci hominum genere. Cupiduſque erat multa cognoſcendi: propterea peragrauit adoleſceos ſummo iudicio præditus longiſſimas terras, vt inſtituta moreſque hominum videret. Humanitate vero & beneuolentia erga ſuos & omnes mortales qua fuerit, ſatis teſtatus eſt in vita ſua, neque vlla vnquam ætas obliuiſci poterit. Qua item pietate cum in religione tum erga ſuos fuerit, ſatis ab aliis dictum eſt. Has autem animi dotes corpus virile, robuſtum elegantiſſimumque, exornauit,

quem-

quemadmodum & corporis præſtantiam ornarunt viciſſim animi virtutes. Electus Aquisgranum deſcendit, ibique Principibus præſentibus quam plurimis, coronatus eſt. Porro, vt etiam dicamus, quid poſt mortem Alberti, vxori eius Elizabet, Sigiſmundi Imperatoris filiæ, acciderit. Cum igitur eſſet prægnans, vt diximus, conuocauit Vngarici regni primores, & ſeipſam illis commendauit, partumque, ſi Dominus Deus eum vellet ſuperſtitem. Addidiſſeque ſcribitur, omnibus notis & ſignis iudicari ſe fœmellam parituram. Quamobrem Vngarici regni proceres de rege cogitant, quoniam propter Turcam differre non erat conſilium. Quoniam autem fama apud eos erat, Boëmos in regnum ſuum vocaturos Vladislaum, Lituaniæ ducem, fratrem Polonorum regis. Iudicabant autem vtile fore omni-
286 bus modis, vt in eo viro Boëmia, Polonia, & Vngaria coniungerentur, quo vna, viribus collectis, Turcicis conatibus poſſent reſiſtere. Quam ob rem mittunt legationem honeſtiſſimam ad Vladislaum, offeruntque illi conditionibus certis regnum Vngariæ. Verum legatis adhuc in itinere exiſtentibus, peperit Elizabet elegantem puellum. Quare Vngari ſtatim alios nuncios mittunt, vt reuocent primos: verum poſtremo miſſi veniunt Cracouiæ ad primo miſſos, qui iam cum Vladislao conuenerant, vt illis commiſſum erat. Nec vllus locus relictus erat mutandi ea, quæ cum Vladislao egerant. Vladislaus regnandi cupidus, ſine cunctatione copiis delectis, iter in Vngariam arripit, Budæ in regiam ingreſſus, eeu rex honorifice excipitur a multis regni proceribus. Elizabet cum infante puero Ladislao (hoc enim nomen impoſuerant) cum amicis Principibus ad Albam Regalem ſe recepit: neque enim exiſtimauit puerum, regem natum, ab Vladislao tutum. Poſtea, conſulentibus & curantibus amicis conſanguineis, imprimis Vlrico comite, Ciliæ Albæ Ladislaus puer trium menſium vngitur & coronatur in regem ab epiſcopo Strigonenſi. Aderant & aliquot alii epiſcopi, & multi proceres Vngariæ. Nomine infantis comes Ciliæ iuramentum, quod Vngari exigunt a ſuis regibus, præſtitit. Elizabet vero mater ſciens, Vladislaum inſidiaturum puero & ſibi, ſuaſu quorundam amicorum, ad Imperatorem Fridericum tertium conceſſit, eique puerum & coronam committit. Fridericus cuſtodiendum tuendumque puerum ſuſcipit. Elizabet reuerſa eſt in Vngariam, ne, quod vulgato prouerbio dicitur, vt ab oculis, ita ex corde Vngaris excideret. Poſt aduentum reginæ in Vngariam, conuentus magnus omnium Vngariæ Principum Budæ eſt habitus, in quo Vladislaus cepit aliquot amicorum Ladislai & reginæ præcipuos, coactique ſunt iurare in verba Vladislai, eumque, qui nomine pueri arcem Viſſegradenſem tenebat, coëgit ſibi dare arcem, in ea arce ſperarat ſe coronam inuenturum, quam Elizabet apud Fridericum Imperatorem depoſuerat. Vladislaus poſtea Albam Regiam profectus, coronatus eſt magnificentiſſime. Fuerunt per totam Vngariam inteſtina bella, aliis Ladislao & reginæ, aliis Vladislao adhærentibus, conſecutæque ſunt diſſenſiones illas maximæ calamitates, cædes, vaſtationes, incendia. Vlricus enim, Ciliæ comes, omnibus neruis ſe oppoſuit Vladislao; item Boëmi quidam pro puero contra Vladislaum, multa & magna egerunt. Ita turbatam & in partes diuiſam Vngariam aggreditur Turca, omnemque regionem, quæ eſt inter flumina Sauum & Drauum, hoſtiliter direptam, occupat: cui Ioannes Huniades, arcis Namdoralbenſis præfectus, occurrit, & commiſſo prælio vincit, magna Turcarum multitudine occiſa. Et non diu poſt hanc pugnam, in Tranſſyluanis regionibus, iterum congreſſus, rurſum ſuperauit Huniades Turcas, ſed non ſine multo Chriſtianorum ſanguine. Ita autem eſt Turca victus, vt pene deletus ſit exercitus eius; receptaque ſunt omnia ab Huniade, quæ Turca occuparat non ſolum in ea expeditione, ſed quibusdam prioribus proximis. Item poſt eam victoriam, Mondauia & Tranſſyluanæ regiones quædam, quæ metu ad Turcam defecerant, redierunt ad regnum Vngariæ, obtemperaruntque regi. Verum Turca poſt cladem acceptam, reparatis viribus, maximo cum exercitu reuertitur in Tranſſyluanas regiones, & crudeliſſime omnia ſolo æquat, & in cinerem vertit. Ioannes Huniades ſtrenue

nue obuiam procedit, fit prælium, ad cuius atrocitatem nihil accedere potuiſſet, magnus numerus ſternitur: tandem Turcæ terga dant, vix credibilis multitudo cadit, potitur Huniades ingenti præda & gloria. Multo in maiore honore, quam ipſe rex, poſt has victorias habebatur Ioannes Huniades, vocabant eum patrem patriæ & ſeruatorem. Poſt tertiam victoriam ſecutus eſt Turcam, ſemouitque eum longius, & multas vrbes & caſtra cepit, quæ ſibi ſeruauit, neque reddidit his, qui per ignauiam amiſerant. Magnæ interim durabant diſſenſiones inter Vladislaum & Elizabet, neque Turca hoſtis eos concordes facere poterat, niſique Dominus per Huniadem ſeruaſſet, eos ambos Turca regno eieciſſet. Eugenius Pontifex miſit in Vngariam legatum apoſtolicum, cardinalem, ad componendos Vngaros & aduerſus Turcam adhortandos. Verum dum eſſet iam pene pax inter eos facta, moritur Elizabet. Poſtea cardinalis ſe totum conuertit ad res Turccias, nam Turca nunciabatur venire cum maioribus copiis, quam antea vnquam. Nec vanum nuncium erat, ingreſſus eſt Vngariam ſecum ducens ſupra centum millia armatorum. Sed Huniades, qua antea ſemper, vtebatur virtute & fortuna aduerſus Turcam (inſigni enim prælio vicit eos) quæ non parua erat. Suntque in ea pugna triginta millia Turcarum (ſi Vngaris credimus) occiſa. 287
Habebant autem in eo prælio Germanos milites plurimos auxiliares. Tot infelicibus præliis victus Turca, putauit bella differenda in his locis cum Chriſtianis in aliud tempus (ſperauit enim, fortunam mutaturam faciem aliquando) quare caduceatores mittit ad Vladislaum de conditionibus pacis. Vladislaus totiusque regni proceres, inconſtantiam fortunæ non ignorantes, & quanta hoſtis polleret potentia, pacis conditiones amplectuntur. Fiunt ad decennium induciæ, repugnante cardinali, nuncio apoſtolico. Eugenius permoleſte tulit hanc cum Turca pacem Vladislai, ſcribitque ad legatum ſuum in Vngariam, & ad Vladislaum regem, induciarum fidem non ſeruandam hoſti religionis, quæ eſſent Pontifice maximo neſciente & non conſentiente factæ. Quare præcipit autoritate apoſtolicæ ſedis Romanæ, vt nulla induciarum habita ratione, bellum contra Turcam reparent, iuramenta, quibus pax erat confirmata, remittit. Vladislaus, rex Vngariæ, acquieuit autoritati pontificiæ, petit auxilia a Chriſtianis Principibus, mittit nemo, excepto Philippo Burgundiæ duce, qui belli ſocium ſe præbuit mari & terra. Vladislaus ergo, collectis, quam potuit fieri, maximis copiis, Turcam inuadit: Turca vehementer ſuccenſus ira, ob induciarum fidem non ſeruatam, celeriter per Aſiam conſcriptis copiis, occurrit noſtris. Cumque non procul abeſſet Turca, cenſuit cardinalis omnino loca, quæ illic erant commodiſſima, occupanda, & rex cum cardinali ſentiebat. Verum Huniades (cui in exercitu, propter ſuperiores frequentes victorias, maxima erat autoritas; in huncque vnum reſpiciebant omnes) non cedendum omnino hoſti cenſuit, ne adderentur hoſtibus animi; noſtris vero adimerentur, fore enim ſpeciem quandam fugæ, inquit, ſi deflectant a recta in montes, timoriſque ſignum non obſcurum. Se Turcas ſæpe viciſſe minori apparatu bellico & copiis exiguis. Nihil ergo timendum, præſente legato apoſtolico, & rege ipſo Vladislao, & tot viris Principibus. Huniadem omnes audiunt, hoſtibus venientibus obuiam eunt. Ecce conſpicitur Turcicus exercitus longe maior, quam fama prænunciarat. Intelligens Vladislaus territum Huniadem, exprobrat iactationem & arrogantiam, qua noluerat opportuniora occupare loca, cumque acies inſtruenda erat, & milites adhortandi ad virtutem in prælio præſtandam, rex exprobrabat Huniadi temeritatem inconſultam. Et Huniades regem iubet fugere, inſtruxere tamen aciem vtcunque. Turcarum Imperator aſcendit cum corporis ſui cuſtodibus in collem, qui prope erat, vt bene perſpiceret cōpiarum noſtrarum ordines & numerum. Vbi ſatis perſpexit, dat pugnæ committendæ ſignum. Primo impetu noſtri ſuperiores, Turcas cedere cogunt retro: quod Imperator Turcarum animaduertit, territus eſt, fugere putans ſuos, fugamque arrepturum, vix retinuerunt, qui apud Turcas proximo Imperatori ſunt Principes. Pugnarunt ergo vtrinque magna pertinacia & conten-

 tione,

tione, cecidereque plurimi & Turcarum & noſtrorum: tandem tamen noſtri fati-
gati, a nimia multitudine Turcarum vincuntur, & in fuga plurimi trucidantur.
Ferunt, Huniadem cum decem millibus fugiſſe, cum primum conſpexit nutare
noſtrorum aciem, & adhuc dubio Marte. Vladislaus vero pertinacius pugnando
trucidatus eſt. Turcæ acceptum caput Vladislai haſtæ affixum, ſecum retulerunt
domum, & paſſim triumphantes oſtentauerunt, & linguam hanc periurii pœnas
dediſſe clamabant. Multi proceres regni, & aliquot epiſcopi occiſi ſunt. Lega-
tus apoſtolicus cardinalis, in prælio ſeruatus, ſed fugiens, incidit in manus latro-
num, qui eum nouerunt, putaruntque pecuniam habere, & propterea occide-
runt, abducto equo, & exutum veſtimentis nudum cadauer in via reliquere. Hu-
niades fugiens incidit in manus Deſporæ, Principis Seruiæ, cuius quædam oppida
habebat, quare captum coëgit ea reddere. Hæc ſcriptorem Vngaricum paulo ali-
ter habere non ſum neſcius: verum non libenter ſequor hominem, vbi ab aliis di-
uerſa audio. Multo plures Turcarum in hoc infauſtiſſimo prælio occiſos ſcribunt.
Et Turca victor, propter multitudinem ſuorum amiſſam, poſt victoriam triſtior,
cauſam triſtitiæ rogatus reſpondit, Se talem victoriam hoſtibus optare, neque ſe
cupere hoc modo ſæpe vincere, vbi plus damni ad victorem, quam ad victum re-
deat. Fuitque ita extenuatus & debilitatus, vt reliquiæ copiarum domum redu-
cendæ illi fuerint. Vt autem redeam ad Ladislaum, filium Poſthumum Alberti,
electi Imperatoris, pauca ſunt dicenda de Boëmis. Poſt mortem Alberti in Boë-
mia, fuerunt magnæ diſſenſiones, aliis alium regem volentibus. Poſtquam audi-
288 uerunt, natum ex Elizabet puerum Ladislaum, mittunt Boëmi legatos, qui nunci-
ent illi, Boëmos ſtatuiſſe diem eligendi regem, ad eum vt veniat, aut ſaltem ſuos le-
gatos mittat. Regina mittit ſuos legatos Pragam, conuenit totum Boëmicum re-
gnum, variant ſententiis in rege eligendo. Sunt, qui volunt Ladislaum, ſed major
pars contradicit, in puero infante neminem poſſe ſcire, ad quæ aptus ſit futurus.
Nec patris animum ſolere transfundi in ſœtum, ſæpe bonos ex malis, ex bonisque
malos genitos: quare ſatis eſſe cenſent, ſi eligatur poſt viginti quatuor aut ſex an-
nos, quum maturos edat fructus, ex quibus cognoſci poſſit. Hæc, quæ ſic ſentit
pars, ducem Bauariæ Albertum eligit, & legatos in Bauariam mittit, qui offerunt
illi regnum. Sed aduerſa pars, quæ Ladislaum volebat, etiam mittit legatos ad
Fridericum electum Imperatorem, admonentes & docentes eum, quid Boëmi de
futuro rege decreuerint. Fridericus ſtatim mittit ad ducem Bauariæ, & monet e-
um, ne regnum alienum ſuſcipiat, nam pertinere ad Ladislaum, filium Alberti.
Hi Friderici legati præuenere legationem Boëmorum, vt ſemper expedite magis &
celerius fieri poteſt, quod vnius autoritate agitur, quam quod multorum calculo
fit, præcipue cum diſſentiunt illi multi. Vbi ergo primores Boëmorum ad Alber-
tum ducem perueniunt, & exponunt illi multis Boëmorum voluntatem & bene-
uolentiam erga eum, & regnum liberalibus conditionibus offerunt: Albertus re-
ſpondet, agens primo gratias, Albertum piæ memoriæ vita defunctum, reliquiſſe
filium, ad quem iure pertineat regnum, ſe vix gubernare poſſe, quæ iure poſſideat,
nullam conſtantem fortunam in eiusmodi regnis eſſe ſolere. Quare diligenter
eos ad fidem puero ſuo præſtandam adhortatur, ſi velint tranquillum regni ſta-
tum. Vbi ad ſuos retulerunt hoc ducis Bauariæ reſponſum legati, alius dies dici-
tur: in eo conuentu, poſt multam controuerſiam, placuit ſententia eorum, qui ad
Fridericum mittendam cenſebant legationem, petentem, vt ipſe nomine pueri,
tanquam tutor, regnum accipiat. Legati ad Fridericum veniunt, mandata primo-
rum regni conſentientium exponunt, erant etiam ex legatis, qui ſuaſerunt Impera-
tori, vt ſuo nomine, non pueri, regnum acciperet: nam bono titulo poſſe, nempe
ex fœdere Boëmiæ & domus Auſtriæ, de quo ſupra. Sed Imperator Fridericus re-
ſpondet, ſe non vſurpaturum ſibi cuiusquam pupilli, cuius tutor ſit, hæreditatem:
nec etiam ſibi vacare tutoris nomine regnum adminiſtrare. Iubet eos magiſtra-
tus eligere, donec ætas pueri matura regno reddatur, ſibi interim ſtudio magno fo-
re,

re, vt puer educetur, ita vt vtilis regno eſſe poſſit aliquando, neque in hac tutela ſe aliud quærere, quam publica ſubditorum commoda. Boëmi conſilium Imperatoris ſequuntur, eligunt ſummos regni magiſtratus: ſed impatiens conſortis regnandi libido turbat totum regnum, de quibus rebus Boëmorum iam nihil dico. Fridericus autem puerum Ladiſlaum, vt erat vir timens Deum, diligenter ſanctaque induſtria curauit. Poſt cladem autem illam, de qua iam dixi, Vngarorum, & occiſum Vladiſlaum, conuenerunt Vngariæ proceres, vt conſulerent regno in tantis difficultatibus conſtituto, & primum opus eſſe alio rege iudicabant, aliis autem alium nominantibus, ſuperat tamen eorum ſententia, qui exiſtimabant, Ladiſlaum eligendum, & in regnum vocandum, quam ob rem maioris partis ſuffragiis Ladiſlaus puer eſt electus Vngariæ rex. Poſt electionem ſtatim miſerunt legatos ad Fridericum Imperatorem, qui eum certiorem de electis placito redderent, & vt in Vngariam puerum adducerent ſecum. Fridericus non ignarus, Vngari quid timerent, ſi alium eligerent regem, Ladiſlao hærede regni viuo, nihil que boni ſuſpicatus, reſpondet, neque oportuiſſe eligi, neque coronari Ladiſlaum, ad quem regnum Vngariæ hæreditario iure pertineat, & qui iam antea coronatus ſit. Quare ſi Vngari tandem ſuum regem, quem Deus & ius gentium eis dederit, agnoſcant, recte eos facere, & optare eis hunc animum perpetuo manere. Cæterum puerum regni gubernationi nondum per ætatem habilem, opusque eſſe illi tutore, neque ſe ſcire, cuius tutela illi vtilior eſſe poſſit, quam eius, cui genitrix eum tradiderit, ſe ſuſcepiſſe curam pueri, curaturum ita, vt vellet ſuos liberos poſt mortem curari. In ſumma, iubet eos expectare, donec adoleſcat puer, & pollicetur, ſe nihil omiſſurum in curatione ſiue animi, ſiue corporis, quod ad bonum Principem inſtituendum faciat. Vngari, vbi hoc acceperunt reſponſum, iraſci, iterum admonere per legatos, vt Vngaris ſuum regem mittat, ne cogantur vi repetere. Imperator nihil aliud quam primum reſpondet Vngaris. Vngari ducem belli eligere, copias cogere, Auſtriam hoſtiliter inuadere, agros vaſtare. Sed vbi primum audiuerunt, arma Imperatorem parare, redeunt, vnde venerant. Poſtea duce Huniade, Turcæ obuiam ducunt exercitum, ſed infeliciter pugnarunt. Iſtis ferme temporibus, exortum eſt bellum Tigurinis cum Heluetiis confœderatis. Cauſam hanc accipio fuiſſe: Tigurini aliis Heluetiis confœderati, fœdus nouum fecerant cum duce Auſtriæ, ſaluo tamen fœdere, quod cum confœderatis Heluetiis habebant. Confœderati vero Heluetii iniquo ferebant animo initum fœdus Tigurinorum cum duce Auſtriæ: quare monent eos, vt renuncient nouæ confœderationi. Tigurini reſpondebant, ſe contra primam primi fœderis fidem non feciſſe. Nec enim prohibitum in conditionibus Heluetici fœderis, alia fœdera cum aliis facere, modo non ſint contra confœderatos Heluetios. Paratos, inquiebant, ſe eſſe coram quouis iudice reſpondere. Suitenſes nihil aliud exigebant, quam vt renunciarent fœderi cum duce Auſtriæ inito. Quod cum negarent Tigurini, ſe ſalua fide facere poſſe, arripiunt arma & agrum Tigurinum omnes, exceptis Bernenſibus & Solodurenſibus, hoſtiliter inuadunt, & omnia vaſtant diripiuntque: cum veniſſent Suitenſes vſque ad vrbem, Tigurini procedunt eis obuiam, habentes coniunctas auxiliares Auſtriacas copias. Confœderati circiter quadringentos viros cum ſigno rubeo, quod erat Tigurinorum & Auſtriacorum ſignum, præmiſerunt, qui Tigurinis in ipſa turba inſtruendæ aciei commixti, fugam facerent. Congrediuntur igitur, commiſſo prælio iuxta habitationem leproſorum, pugnam fortiter vtrique incipiunt, ſed Auſtriaci & Tigurini turbantur ab iis, qui in habitu amicorum venerant. Fugiunt enim, quos ſecuti ſunt alii, & in ipſa fuga multos cædunt. Habebant enim illi alia, præter crucem rubeam, ſigna, quibus ſe inuicem a Tigurinis & Auſtriacis diſcernebant, ſed quæ nemo animaduertere potuit, niſi cui erant indicata. Qui plura de hoc prælio & bello cognoſcere cupit, inueniet multa apud Æneam Siluium, qui an omnia vera nec ne ſcripſerit, iudicent alii. Hoc tempore magna cum Vngaris bella geſſit Turca

289

Amurates. Hoc tempore bombardæ a Germanis ſunt inuentæ, breuique poſt etiam eſt ars illa libros ſtanneis typis imprimendi inuenta, diuinum plane inuentum. Moguntiæ autem autoribus Germanis cœpit ab admodum paruis exordiis, ſed breui, vt videmus, creuit induſtria humani ingenii in eam perfectionem: duobus a Germanis inuentis illis, quantum debeat hominum genus, pauci vident, nec a quoquam, quod ſciam, ſatis prædicatum, cum nihil ſit tam fere paruum, quod non inuenerit aliquem, qui celebrarit. Relinquo aliis cogitandum, quod actum fuiſſet de omnibus bonis ſtudiis his nouiſſimis temporibus, quibus omnes ventrem curant, & inexhauſta habendi cupiditate ducuntur, vix enim in viis optimos libros, quos olim magna pecunia vix comparari poterant, tollunt. Cumque inceperint, abiici & negligi boni autores, antequam cœpta ſit hæc ars, niſi fuiſſet in tempore inuenta, periiſſent omnes autores & diſciplinæ cum autoribus. Hoc aliis, vt dixi, cogitandum & commemorandum relinquo. Quemadmodum & quam neceſſarius bombardarum vſus ſit hoc poſtremo tempore, qui videtur omnibus prima ſpecie miſeris mortalibus pernicioſiſſimus: ſed non re vera ita habet, nam, propter, auaritiam & malitiam, extinctamque caritatem, in fine mundi, malorum turba legibus coërceri non potuiſſet, nemo poſſet tuto iter facere vel miliare. Inceperat enim paulo ante bombardarum inuentum, facinoroſorum hominum cœtus magnæ factiones per ſeditionem multis locis bonorum labores diripere & perdere. Et quis potuiſſet illas prædonum & latronum arces ex montibus deiicere, quæ noſtra memoria ſunt ope bombardarum deiectæ? quare noſtrum plurimi damnamus inuentorem & inuentum bombardarum, qui forte non viueremus, nec patres noſtri vixiſſent? Certe hic ſtatus rerum non eſſet; tam potentes & opulentæ vrbes non eſſent, neque enim mercaturam exercere potuiſſent negociatores, qui præcipua pars ſunt ciuitatum potentum & magnarum. Quare Dei dona deſinat contemnere, niſi quis diductum os canis & dentes ad mordendum factos damnandos putat, niſique quis cornua in boue non bonum creatoris opus exiſtimat. At nemo ſanus damnat vſum hoc genus partium animantibus a natura datum loco armorum. Malos quidem optaremus & nos carere conſilio, bombardis, & aliis facultatibus, donis Dei, vt bouem canemque rabie correptum vellemus non habere cornua & dentes. Et quæ eſt creatura, qua non abutantur mali? aut omnia, quæ Deus ad defenſio-
290 nem hominis docuit, damnes oportet, aut bombardis in eorum numero locum concedes, &c. Sed præter propoſitum hæc. Cæterum, ſi Dominus annuerit, ſeorſum proprio de bombardis dicato libello ſcribemus, nunc ad inſtitutum. Fridericus electus Imperator, iſtis temporibus omni ſtudio & induſtria in componendis per Romanam eccleſiam Principibus, vt vna iunctis aliquando armis, vnanimiter ſuſciperent expeditionem in Turcam. Circa hæc tempora Delphinus, magnis copiis per Gallias & Brittaniam contractis, ingreſſus eſt Germaniam, præcedebant de eius propoſito varii & diuerſi rumores. Ferebant quidam veniſſe contra confœderatos Heluetiorum, imperiumque totum quoque arma ſumpturum, quam primum Delphinus aggrederetur eos. Erat etiam fama, propterea primum coactos, vt diſturbarent concilium Baſilienſe, Eugenium Papam magnam ſummam pecuniæ in eam rem expendiſſe. Nec deerant, qui dicebant, ipſum venire, vt reciperet omnia, quæ ad Galliam pertinebant, vſque ad Rhenum, obſeſſurumque Argentinam, & alias ciuitates in ea Rheni ripa. Et hoc probabile erat, & propterea muniebant ſe vrbes, militeſque ad ſe accipiebant. Vbi venit Delphinus in Alſatiam, egit cum iis non omnino hoſtiliter, ne ſtatim in ſe commoueret omnes Principes & ciuitates earum regionum. Fecitque fœdus cum iis magiſtratibus & nobilibus, qui Alſatiam gubernant, vt in hyberna acciperet viginti quinque millia militum, nam conſtituerat illic hyemare, maiora enim in animo habebat, quam vt vna æſtate confici poſſe ſperaret. Vbi ad Baſileam vrbem venit, loca caſtris idonea circumſpicere, & parare omnia, quæ ad obſidendam vrbem videbantur factura. Illic demum conueniſſe, aiunt, omnes Delphini copias. Baſilienſibus au-

autem ære conductos Heluetii milites miſerunt. Quos vbi appropinquare vrbi certior factus eſt Delphinus, oppoſuit ſe illis, ne poſſent vrbem ingredi, parua admodum manus Heluetiorum ab aduerſa Birſæ fluminis ripa, prope pagum Mutis, muniuerunt in colle caſtra, quorum hodie euidentes videntur foſſæ. Dum autem ſenatus Baſilienſis deliberat, qua via & ratione in vrbem inducere poſſent expectatum præſidium, & iam nuncium deſtinarent ad eos, qui ab altera ripa Rheni aſcenderet, tranaretque deinde, vbi Birſa Rhenum paulo ſupra vrbem influit, & latens per ſaliceta, quæ denſiora ſunt in ea Birſæ ripa, perueniret ad præſidium miſſos milites; Heluetiorum nimium audax iuuentus, non expectato ex vrbe nuncio & conſilio, ſtatuit perrumpere denſiſſimas Armeniacorum (ſic enim nominabantur) copias. Impetu igitur facto, ex caſtrorum edentiore loco in hoſtes, magnam Armeniacorum multitudinem trucidant, & hoſtibus cedentibus & cadentibus, vno pugnæ impetu, ex caſtris, & per ripam alteram Birſæ decurrunt, per alteram aſcendunt: vbi vero venerunt in æquam illam planitiem campi, qui eſt inter vrbem & hoſpitale leproſorum, quod ad ſanctum Iacobum vocant, maiorem exercitus aciem oppoſitam habent, adhuc integram, nec dubitant Heluetii, quanquam fatigati, & in illam aciem irruere, nec prius cædere deſinunt, quam omnes ceciderint, & diſſiparint omnes hoſtium acies. Itaque recte dicuntur ab Ænea Siluio, qui tum Baſileæ erat, non tam victi quam vincendo fatigati Heluetii (qui eodem tempore Raperſuil, Turegum, & Varſperg arcem obſederunt) præſidium mille quingentorum armatorum. Vnum ex Heluetiis (qui in prima coitione manſerat inter ſalices, impeditus neſcio qua cauſa, ignauiæ ne & timoris, an corporis aliqua noxa) euaſiſſe audio; tamen etiam vbi domum venit, de eo, ceu deſertore, capitis ſupplicium ſumptum. Nullum autem Heluetiorum in ea pugna cæſum tradunt, qui non ſecum (ſi numerus occiſorum ad calculum reducatur) rapuerit hoſtium ſeptem aut octo. Circiter decem horas durauit prælium. Hoc factum Heluetiorum omni memoria dignum ita confirmauit Delphinum (neque enim fere vllos reliquos integros vtileſque ad pugnam habebat, præter eos, quos portis vrbis oppoſuerat, ne eruptionem facerent ciues) vt nihil amplius de vrbe capienda cogitaret, ſed de reditu. Ad infirmiora igitur inter Baſileam & Alſatiam conuerſus, depopulatus eſt omnes agros, mox deinde in Alſatiam reuerſus, quæ antea in vſum hybernorum ſeruarat, omnia diripit & vaſtat, nulla priorum conuentionum ratione habita. Mittunt autem Baſilienſes ad Delphinum legatos, & ipſe rex Romanorum ſuos mittit, cauſas aduentus tam hoſtilis rogant, iubent quam primum abeat, alioqui Germaniam totam in armis futuram, nec fore cootentam hoſtem repellere, at ſecuturam, ſeque vlturam, nec enim hactenus vllum impune Germaniam laceſſiſſe. His nunciis & clade accepta ab Heluetiis inductus, reduxit, vnde venerat, copias, Montiſpeligardi arcem & oppidum bona fide reddidit, nam aduenienti certis quibuſdam conditionibus, tradita illi erant ad tempus certum, vſui enim maximo eſſe poterat illi gerenti bellum in Germania. Hoc tempore miſit legatos ſuos Eugenius in Germaniam ad Principes de concordia eccleſiæ ageotes, multiſque locis ob eam rem ſunt conueotus Principum habiti. Norinbergæ prima comitia habita ſunt, illic pauci ſunt inuenti, qui oon cooſentirent concilio Baſilienſi contra Eugenium. Nec in ſecundis comitiis, Francofurdiæ celebratis, multi ſunt inueoti, qui contra Baſilienſe coocilium Eugeoio obedire voluериot. Tertio vero conuenerunt in Oſchofenburgo, vbi pauci quidam iouenti ſunt, qui nomina ſua Eugenio dederunt aduerſus concilium Baſilienſe. Cæterum, quædam maximi momenti & difficilia poſtularunt Germaniæ Principes ab Eugenio, quæ ſi faceret, promittebant ſe illi obtemperaturos. Quod vbi intellexit Fridericus Imperator, defendit Eugenii partes, iniquum, inquieos, tam graue a ſummo Pontifice exigere, quantumuis enim æquum videbatur Principibus aliis, tamen ob pontificatus dignitatem, & religionis obſeruantiam, non exigendum iudicabat Fridericus ab apoſtolico. Et plane ſi Fridericus in his conuentibus acceſſiſſet Papæ in concilio 291

lio Baſilienſi creato, Felici Sabaudienſi, actum in Germania de Eugenio fuiſſet. Hoc tempore Philippus Maria, Mediolanenſis dux, moritur ſine legitimo hærede; multis igitur principatum eum affectantibus, inter quos fuit & Imperator Fridericus, qui ad ſe pertinere ducatum, duce ſiue legitimo hærede vita defuncto, contendebat. Senatus vero omnes excluſit, libertatemque aſſerere priſtinam ſtatuit, quam olim ea ciuitas habuit; nullique quicquam obnoxii volebant eſſe: Imperatori tamen quotannis promittebant poculum non vulgaris ponderis ex puro auro. Volebant autem poculum dare, non pecuniam, quo donum, non tributum videretur. Sed principatus Mediolanenſis, interea dum hi contendebant, multorum prædæ exponebatur. Ludouicus enim dux Sabaudiæ, præter multa alia, Confluentiam & Valentiam occupauit; Veneti Placentiam, Laudam, Cremamque ceperunt; Franciſcus Sportia vbi animaduertit, ita quoslibet quiduis de ducatu rapere, putauit ſibi magis licere, quam cæteris, nam gener erat mortui ducis Philippi, quam ob cauſam Cremonam occupauit, mox Papiam, ciuibus eum vltro vocantibus, accepit in fidem. Qui poſtea eſt etiam dux a Mediolanenſi ſenatu electus contra occupatores ducatus, præcipue contra Venetos: beneque illi ſucceſſere conatus, reſtituitque ducatum in priſtinum locum. Papa Baſileæ electus Felix, impulſu & hortatu Friderici Imperatoris miſit legatos procuratores ſuos ad Nicolaum quintum (hic eſt ille pontifex, qui tot philoſophos fouit, ſuisque impenſis curauit Græcos autores in latinam linguam transferri, & bonos autores reſtitui) per eos ſe abdicauit pontificatu, ſed ea lege: vt legatus in Sabaudia (cuius, vt dictum, dux fuerat) & in Germania cardinalisque maneret; atque etiam ratum eſſet, quicquid hactenus ille fecerat; manerentque omnes prælati ei adhærentes in ſuis dignitatibus & locis. Nicolaus conditiones lubens accepit, & ſi grauiores fuiſſent, vt erat vir facilis, religioni & muſis deditus, conſenſiſſet propter eccleſiæ communem pacem. Poſt hanc Pontificum concordiam, comitia Imperator Fridericus, præſentibus omnibus ſecularibus & eccleſiaſticis Principibus, celebrauit Oſchoſenburgi: & illic omnes vnanimiter agnouerunt Nicolaum quintum pro vero ſummo Pontifice, edictumque publicauit Fridericus ſuper ea re per totum imperium, vt omnes haberent Nicolaum pro indubitato Papa. Nemo vero tam duræ ceruicis, tamque temerario rebellis eſt inuentus, qui contradixerit, præſertim cum Pontifices ambo concordarent. Facile boni bonis iunguntur. Niſi enim vterque Pontifex bonus fuiſſet vir, non ita coniungi potuiſſent, videbatur enim difficillimum, nam habebat Felix totum concilium Baſilienſe a ſua parte, neque dici poteſt, quod deſperarit rebus ſuis, magnis enim potentibusque amicis inuitis, renunciauit pontificatum. Fuit enim vir pius minimeque ambitioſus, quod ſatis declarauit antea, relictis enim mundi curis, florentiſſimo ducatu, ſe ad vitam contemplatiuam totum tradiderat. Nicolaus etiam, propter maiorem vnitatem eccleſiæ, acta Baſilienſis concilii approbauit, ſicut in actis extant eius literæ, quæ pro-
1449 mulgatæ ſunt anno Domini 1449. in menſe Iulio. Illa concordia Pontificum gratiſſima fuit omnibus bonis per Romanam eccleſiam, eratque ſpes magna, eccleſia vnanimi prælatos ſua religioniſve autoritate pacem inter omnes Principes facturos,
292 vt aliquando coniunctis viribus contra religionis eccleſiæque Chriſtianæ hoſtes vna omnes expeditionem ſuſciperent, non ſolum ad recuperanda proxima, quæ Turca inuaſerat & occuparat, ſed etiam ad recipiendum Hieroſolymitanum regnum. Conabanturque quidam eccleſiarum prælati, bono zelo ducti, pacem inter omnes principes facere, quidamque ſatis modeſte pieque obedientes & paratos ſe oſtendebant, pollicentes ſua priuata poſthabituros communibus commodis eccleſiæ Chriſti. Sed potentiorum multi aut cupiditati imperandi, & priuatarum rerum ſtudio, nimium dediti, aut deliciantes molliciores, obturabant aures, quaſi ea res nihil ad ſe attineret. Ob has cauſas paſſim bella exoriebantur. Carolus, rex Galliarum, cum Anglis geſſit bellum graue, & totam per vim armorum Nortmanniam occupauit, & Aquitaniam ſubiugauit, anno proximo poſt Nortmaniam captam;

ptam; conſumpſeruntque illi inter ſeſe vires ſuas, quibus Turca erat debellandus. Alii quidam Principes nuptiis celebrandis & ſpectaculis erant intenti, vt non vacaret de Turca cogitare. Eodem tempore, nempe anno Domini milleſimo quadringenteſimo nonageſimo nono, fuit graue ſanguinolentumque bellum inter Vlricum comitem Wirtenbergenſem, ſocio Alberto Marchione Brandenburgenſi, & ciuitates imperiales. 1499 Erant plurimæ ciuitates eo tempore ſociæ belli, quædam enim, quæ non aperte ſe Principum hoſtes profitebantur, clam tamen iuuabant alias vel conſilio, vel pecunia, vel milite. ſimiliter & Principibus adhærebant alii Principes multi, quidam palam, quidam occulte. In multis locis bellum erat hoc per Germaniam, nec habebat bellum, vt alias conſueuit fieri, vsquam propriam ſedem. Vlricus, Wirtenbergenſium comes, plurimum negocii fecit vicinis comitatui ſuo ciuitatibus, nec ſemel neque vno loco, nec ſimili fortuna pugnauit cum eis: ſæpius tamen victorem, quam victum fuiſſe accipimus. Erat videre incendiis exuſtas villas & pagos, arces demolitas, vaſtatos agros, ruſticos occiſos, attritas ſegetes, lugentes viduas & orphanos. Albertus dux ſcribitur nouies pugnaſſe cum Norinbergenſibus, & fere ſemper victor, præter quam in nono vltimo prælio, in quo recuperarunt omnem ſuam laudem prudentiæ & fortitudinis, quæ paſſa erat in prioribus bellis non paruam iacturam. Durauit hoc bellum Germaniæ exitiale duos perpetuos annos, nec potuit componi, donec partium facultates ita attritæ fuerunt, vt amplius ducere bellum non poſſent. Poſt nouiſſimum prælium non procul ab Eslingen, quo ciuitates non ſatis proſpere pugnarunt, facta eſt pax inter ciuitates & prædictos Principes. Parteſque cum aliis Germaniæ primoribus & ciuitatibus pararunt ſe ad expeditionem cum Friderico Imperatore in Italiam. Nam Imperator pacem eam propterea ſtudioſius fecit, parauit enim ſelectiſſimas magnaſque copias per Germaniam Fridericus profecturus in Italiam, habuitque promptos & paratos omnes Germanos: nemo enim non amabat, ob ſingulares boni Principis dotes, eum.

DE

DE GERMANIS
LIBER VIGESIMVS-NONVS.

REbus in Germania, vt temporum conditio ferebat, compoſitis, &
contractis copiis, Fridericus Romam petiturus, primo profectus
eſt ad oppidum ſancti Viti, ibi diſpoſuit, quæ reliqua erant, mox
proſecutus eſt iter in oppidum Villacum, illuc ad eum venerunt
Boëmorum & Vngarorum procerum quam plurimi, qui omnes
ſe offerebant ad ſuſceptam expeditionem, cupiebant enim gratificari potentiſſimo
& optimo Principi, qui ſecum eorum regem ducebat Ladiſlaum. Collecti
igitur Germani, Boëmi, & Vngari ſequebantur Cæſarem, Ianuarioque anni
1452 1452. ſplendidiſſime intrauerunt Italiam. Vbi venit autem Cæſar in regiones Ve-
netorum, obuios habuit honeſtiſſimam Venetorum legationem, quæ, nomine au-
guſtiſſimi Venetorum ſenatus, reuerenter excepit Fridericũ, aduentuiq; amice gra-
tulata, eo mitataq; ipſum per omnes Venetorum vrbes, victũ ſine omni precio ſplen-
293 dide miniſtrauit. Obuiamque venerunt & aliæ innumeræ legationes, gratiã, pacem
& amicitiam petentes, & munera obſequiumque offerentes. Per aliam viam, nem-
pe vallem Tridentinam, multæ ad vtramque ripam Rheni ciuitates & Principes ec-
cleſiaſtici & ſeculares, multæ item Sueuiæ ciuitates nobiles venerunt Ferrariam, ibi-
que expectato Imperatori ſe coniunxerunt, vt gratum erga optimum Principem
animum declararent. Ferrariæ igitur ſigna ſingulorum Principum & ciuitatum,
qui ad augendam gloriam eius conuenerant, ordine maxima cum voluptate in-
ſpexit Imperator. Illinc cum omni exercitu diſcedens venit Bononiam. Quan-
quam enim dux Mediolanenſis F. Sphortia amiciſſime inuitaret eum Mediolanum
ad accipiendum ex conſuetudine coronam illam ferream: tamen recuſauit, maluit
enim eam Romæ accipere. Bononiæ vero obuius venit legatus pontificius, qui
nomine Papæ excepit Imperatorem magna cum reuerentia & honore. Bononiam
relinquens, per iuga Apennini montis Florentiam venit, illic ex ordine tota ciuitas
ſe illi obuiam effudit, magiſtratus vrbis, clerus & deinceps archiepiſcopus, magni-
ficentiſſime eſt illic tractatus. Venit deinde Senas, illuc ad Imperatorem venit vir-
go forma omnibus numeris abſoluta, quæ illi deſponſata erat, Leonora nomine,
filia regis Aragonum, nata circiter annos ſedecim. Fridericus cum præcipuis ami-
cis extra vrbis portas occurrit in amplexus obuiam ſponſæ. Senenſes nihil omit-
tunt, quod ad reuerentiam, honorem, & magnificentiam facere mortales poſſunt.
Illinc Romam eunti occurrunt ex vrbe alii epiſcopi & cardinales, qui eum duxe-
runt in quendam excelſum collem, ex quo totam vrbem ſitumque eius videre po-
tuit, ex quo ad vrbem deſcendenti veniunt in occurſum totus clerus, epiſcopi &
cardinales, ſenatus populuſque Romanus ordine. Antequam autem in vrbem in-
greſſus eſt, in æquam ante vrbem planitiem effuſa eſt vniuerſa ciuitas adſpectandum
ſplendidiſſimas Germanorum, Vngarorum, Boëmorum, & Italorum (nam mul-
tæ per Italiam ciuitates & Principes comitabantur eum) copias, conuenerant enim
in eo æquore omnes. Illic ſecundum nationes, Principes, & ciuitates, omnia ſi-
gna ordine ibant. Ordines copiarum omnium regebat, viaſque illis demonſtrabat
Albertus dux Auſtriæ, frater Germanus Imperatoris. Gladius nudus præfertur
Impe-

Imperatori; feruntur illi obuiam ſanctorum reliquiæ in receptaculis argenteis, au-
reis & gemmatis, cum omni genere inſtrumentorum muſicorum, & admiranda
vocum varietate. Ita Fridericus ſub aureo panno ductus ad gradus vſque Baſili-
cæ S. Petri ad Nicolaum Pontificem, ſedentem in ſede ex ebore & auro facta, car-
dinalibus circumſtantibus. Pontifex ceu pater filium blandiſſimis verbis excipit
Imperatorem, aduentumque gratulatur. Cæſar exoſculatur primum ſanctiſs. Pon-
tificis pedes, deinde ponderoſam puri puti auri maſſam non leuis ponderis offert.
Exoſculantur etiam deinceps Papæ pedes noua nupta Leonora, Ladislaus rex, Al-
bertus frater Cæſaris. Poſtea ad lautiſſime & magnificentiſſime paratum hoſpitium
& conuiuium ductus eſt. Poſtridie Fridericus eſt vnctus & coronatus cum ſua vxo-
re Leonora, in eccleſia beati Petri ab ipſo Pontifice in regem Longobardorum. Ac-
cepta hac corona, rurſus poſtridie ductus eſt ad ſummum altare beati Petri, in alto
illic loco ſedente Pontifice, iuſſus eſt ſedere cum ſponſa ſua Fridericus in ſede alta
& materiæ & artis præſtantiſs. Ibi primo Fridericus iuxta Pontificum decreta, ſe
non modo patrimonio beati Petri nihil nociturum, ſed etiam pro virili defenſurum,
& a Romana ſede non diſceſſurum iurat, &c. Poſt hoc iuramentum, alba veſti-
tus, in album canonicorum b. Petri eſt acceptus, hocque modo canonicus factus,
ductus eſt cum vxore ad miſſam celebrantem Pontificem, qui dedit illi primum
ſceptrum ad regiam poteſtatem ſignificandam; deinde pomum rotundum in ſigni-
ficationem, dominum eſſe totius mundi, qui ſphærica conſtat figura; tertio en-
ſem, quo poteſtas malos puniendi & officium tuendi bonos ſignificatur. His tri-
bus datis in manus Imperatoris, Pontifex imponit illi quoque coronam auream
precioſiſſimis gemmis diſtinctam. Mox aliam coronam imponit Leonoræ ſpon-
ſæ. Vbi hæc omnia maiori magnificentia, quam prioribus temporibus vnquam
(vt ſolet his rebus ſemper accedere) ſunt peracta, ad prandium in palatium Pon-
tificis itum eſt, a prandio mox Imperator ad pontem Adriani duces, comites, ba-
rones & nobiles plurimos militiæ magnificis titulis donauit. Ad militiæ decus eo
die ſunt euecti circiter trecenti. Illis autem iucundiſſimo pulcherrimoque ſpecta-
culo effectis, poſt ſolis occaſum iuit ad magnificum conuiuium, quod ad Latera-
num erat paratum. Nec diutius ocioſus Romæ commoratus, Neapolim cum
vxore ſua profectus eſt, ~~illic celebrauit~~ paſcha: inde rurſum Romam rediit, ſed 294
prius viſis per Italiam multis vrbibus, ~~Pontifice multa de eccleſiæ ſtatu,~~ & de expe-
ditione aliquando ſuſcipienda in Turcam locutus, benedictioneque apoſtolica ac-
cepta, receſſit ab vrbe, in Germaniam rediturus: ſed in itinere omnia prius diligen-
ter diſpoſuit, in multoſque multa beneficia contulit; viciſſim incredibile Italorum
omnium ſtudium erga ſe expertus. Nec, quod rarum auditu eſt, vllas inſidias
illi ſtructas ab vllo comperit. Certatim veniebant ciuitatum legati, afferentes
munera materia & arte præſtantia, & prorſus digna, quæ tanto Principi offerren-
tur. Inuitabantque eum omnes. Vbi Ferrariam venit, Mutinæ, & Regii Lepidii
vrbium ducem fecit Borſium Eſtenſem, ob ſingularia merita & officia, quæ in ea
expeditione contulerat in Cæſarem. Borſius, gratitudinem animi declarare vo-
lens, donauit Imperatori aureum quoddam monile, quod valebat ſupra aureorum
millia viginti. Illic etiam Sphortiæ filium, nomine Galeatium, auratum equitem
appellauit: a quo Imperator quoque magna accepit munera. Inde ſecundo Padi
flumine Venetiam peruenit. Vbi appropinquauit vrbi, multas Venetorum naues
habuit obuias, in quibus nobilis ciuitatis eius iuuentus mirabiliter luſit. Cæſar a Se-
natu Veneto ita tractatus, vt ad honores & magnificentiam addi ab hominibus ni-
hil potuiſſet. Et quemadmodum aduenienti, ita & reuertenti in Germaniam, Ve-
neti per totam ditionem ſuam liberaliter abunde commeatum gratuito dederunt
illi & omnibus familiaribus eius. Manſit autem decem dies apud Venetos, offi-
ciis & ſpectaculo eorum detentus, abeuntem comitatus eſt totus ſenatus vſque ad
littus, vbi ſe vrbemque ſuam illi commiſerunt. Eos autem, qui per aliam viam,
quam ipſe in Italiam, venerant Principes & vrbes, rurſum dimiſit per vallem Tri-

dentinam: nec autem dimiſit vllos immuneratos, aliis noua dedit priuilegia, aliis vetera auxit, aliis confirmauit. In capitaneos beneficia liberaliſſime contulit. Nulli vero ciuitatum plus tribuit, quam Baſilienſibus, quoniam armorum ſplendore & militum præſtantia multis aliis præſtabant. Ea priuilegia quotannis Baſileæ, præſentibus auguſtiſſimo ſenatu, & omnibus ciuibus, leguntur. Vbi vero in Auſtriam rediit Fridericus, omnia turbatiora inuenit, quam reliquerat. Nouas enim res quidam, dum in Italia fuerat Imperator cum aliis Principibus, parturierant. Ciliæ enim comes cum quibusdam ſociis, dum Cæſar in Italia fuerat, concilium ceperunt de capiendo Imperatore. Erat autem tale: Maiore parte exercitus dimiſſa a Cæſare, & cum putaret ſe in vado eſſe, reuerſus in ſuam Germaniam, cœloque prorſus fideret ſereno (quid enim in Germania apud ſuos timeret, qui tam raræ proſperitatis fortuna vſus erat in Italia) cum ipſi eum volebant in quopiam loco, qui videretur & ad audax facinus accommodatus, opprimere ex improuiſo. Cum igitur eſſet apud Nouam ciuitatem, ecce illi adſunt cum non contemnenda manu militum, & vrbem obſidione cingunt. Verum Imperator nondum tam nudus erat ab omni exercitu, quare eduxit exercitum ex vrbe, irruitque in hoſtem fortiter, & prima coitione ſubmouit retro, vtrinque tres aut quatuor horas ſtrenue pugnant: verum ad extremum Imperatoris copiæ ob raritatem, non ob ſuam ignauiam, aut hoſtium fortitudinem, coactæ ſunt redire in vrbem. Nec multum abfuit, vt non hoſtes cum Cæſarianis cedentibus in vrbem irruerint: quod ſi factum fuiſſet, veniſſet in hoſtiles manus Imperator. Habuit certe, quod vehementer timeret. Adeo nihil eſt in mundi gaudio diuturnum, adeoque fortuna nunquam eſt perpetuo bona. Sed miſeri mortales in quocunque ſtatu ſint, qui neſciunt alia quam huius mundi gaudia, agitantur fluctibus maris (omnia enim, vt ille inquit, fiunt in medio mari) nunc in altum tolluntur; mox vero deprimuntur. Imperator iubet firmari vrbem, vbi videretur magis hoſtibus expoſita. Foſſas oppidani faciunt, aggeres attollunt, portas repagulis firmioribus muniunt. Nec minus hoſtes, quicquid ad oppugnationem vtile eſſe putabant, ſtrenue faciebant, muros non vno ſolum machinarum genere deiicere nituntur. Per aliam viam, vt diximus, meliores copiæ, nempe Rhenenſes & Sueui, patriam petierant. Tum præterea Vngari adhuc, neſcio vbi, ceſſabant, fortaſſe de induſtria, nam ſiniſtre ſuſpicabantur quidam quiddam de eis. Ortum enim erat hoc bellum ab Vngaris, qui ſuum regem petebant, cum Fridericus iturus in Italiam, ſecum ducere decreuiſſet Ladislaum, regem eorum. Iniquo enim ferebant animo, regem a Friderico regem, iudicabant

295 namque, id quod res erat, ſibi non fidere Fridericum. Porro vbi in Germania rumor increbuit, Imperatorem eſſe obſeſſum, multi Principes & ciuitates inceperunt contrahere copias, & ſe parare ad liberandum Imperatorem. Sed quidam Principum, inter quos fuit Sigiſmundus archiepiſcopus Saltzburgenſis, & Carolus Marchio Badenſis, pacem fecerunt inter Fridericum & Vlricum comitem Ciliæ adhærentesque ei, hac conditione, vt traderet Fridericus Ladislaum regem Vlrico comiti Ciliæ, eumque apud ſe haberet, vsque ad conuentum Viennæ breui celebrandum, in quo communi ſententia Imperatoris, Boëmorum, & Vngarorum de pueri tutela ageretur. Sed quum primum puer dimiſſus eſt ex manu Imperatoris, impulſu comitis Ciliæ & aliorum, regiam curiam inſtituit, nouos creauit magiſtratus (ex conſilio nimirum eorum, qui nihil aliud quærebant, quam ſub prætextu pueri omnia adminiſtrare pro ſua libidine) præfecturas per prouinciam vbique ordinauit, innouauit, mutauit, antiquauitque, quæcunque volebant illi conſultores. Proceres Vngarici veniebant ad puerum (etiam ii, quibus diſplicebat, quod non ſub tutore permanſerat vsque ad pubertatem ſaltem) omnia probabant, ad omnia arridebant, quæcunque per puerum fiebant, multa autem praua & ad regni ſtatum debilitandum facientia, per puerum gerebant aſſentatores, peſtes Rerumpub. Exacta deinde ab Vngaris & Auſtralibus pecunia, proficiſcitur regali pompa in Boëmiam. Vbi ad Boëmos venit, ſummis eum honoribus excipiunt; Pragæ

Pragæ deferunt illi regni Boëmici coronam: & quicquid gratum puero intelligunt, ſtudioſe officioſeque faciunt (neque difficile erat mollem puerilemque animum leuibus rebus capere) quare ludos pueriles inſtituerunt, & ſuperſtitioſa celebritate adornarunt omnia, quibus magnifice & glorioſe initiarent coronarentque nouum regem. His rebus fiebat, vt quo quisque melius adulari nouit, hoc carior regi eſſet; libere & ſincere conſulentibus nullus omnino locus eſſet. Quod vbi Imperator cognouit, non parum moleſtum illi fuit, doluit enim, vt mortalium fortunam infelicem, quorum ſub nomine pueri tam perditi leues adulatores eſſent domini. Neque enim leues illi aſſentatores latu faciles ſunt, nam iniuſtitia ipſa plerique ſolent eſſe. Hoc futurum præuiderat prudens Imperator, propterea tantopere ſtuduit puerum apud ſe retinere, donec confirmaretur ætas. Ladislao autem cum Huſſitis non conuenit, nam adulatores eius non erant Huſſitæ. Sed hæc omittentes ad maiora procedamus. Cæſar verſus in Germaniam, quanquam non mediocriter turbatus erat ob regem Ladislaum, & contumeliam iniuriamque, quæ illata ſibi erat apud Nouam vrbem, conuentus Principum celebrauit, ſumma cura ſtuduit per Germaniam, & per alias nationes Chriſtianum nomen profitentes, pacem facere, & arma in Turcam parare, qui indies non ſolum incurſionibus paulatim Chriſtianorum fines carpebat, ſed magna regna aggrediebatur. Venerunt Conſtantinopolitani legati ad Pontificem, Nicolaum quintum, cum lachrymis auxilium implorantes, conatusque Turcicos crudeles indicabant. Sed dum Pontifex ad Cæſarem Fridericum in Germaniam, & alios Principes in alias nationes mittit, dum deliberant maiore Principum parte putante (vt ante ſæpe contigerat) eſſe impoſturam quorundam auarorum hominum, Turca expugnat Conſtantinopolim, totius Græciæ decus, non ciuitatem, ſed regnum imperiumque iure appellandum. Eam vrbem quibus rationibus Turca ceperit, quanta cum crudelitate diripuerit, quamque nulli neque ſexui neque ætati pepercerit, quantaque cum multitudine; rurſum a quam paucis defenſa & a quibus, ſcripſere plures, neque noſtri eſt inſtituti. Operæ precium eſt in vaſtatione huius vrbis videre, quid auaritia poſſit. Nam, vt ferunt, ſi ciues decimam partem pecuniæ, quam in terra ſine vſu defoſſam habebant, in auxiliares copias cogendas contuliſſent, facile reſtitiſſent Turcæ, in cuius manus ipſi ciues cum liberis & omnibus facultatibus ſuis peruenerunt. Adeo iniuſto & duro tyranno ſeruit, qui ſeruit auaritiæ. Ex Europa enim Principes & ciuitates quædam ſcripſerant Imperatori Conſtantin. non deeſſe militum, quantumcunque vellet, numerum, ſed deeſſe, qui ſtipendia numeraret. Quare Imperator, concione Conſtantinopoli conuocata, adhortatus eſt ciues, vt conferrent pecuniam in auxilia militum aduocanda, nec admodum multum petiit a ciuibus, nam erant Latini parati etiam aliquid addere: ſed deerat auaris, quam habebant, pecunia, morique cum ſuis, perdita vrbe, maluerunt, quam partem aliquam de pecunia de ſuo exponere. Audientes Pont. Calliſtus 4. qui Nicolao 5. ſucceſſerat, & Fridericus Imperator, aliique reges & Principes, captam & vaſtatam tam miſeris modis Conſtantinopolim, facile coniiciebant, quid porro eſſet conaturus: quam ob rem Principes comitia celebrant, Pontifex concionatores emittit in re- 296
giones paſſim Romanæ eccleſiæ, qui adhortentur populum ad expeditionem contra Turcam, & ad collationes, quibus miles conduci poſſit, dedit illis concionatoribus magnam & inuſitatam clauium poteſtatem in multis caſibus & delictis: qui plenarias omnium peccatorum, quantumuis magnorum, indulgentias poterant concedere omni contribuenti ad tam ſanctam & neceſſariam expeditionem quinque ducatos. Nec minori curæ fuit ea res Friderico Imperatori. Erant autem paſſim per Romanam eccleſiam ſimultates & contentiones, atque etiam bella inter Principes. Anglia, vt de aliis taceam, tota erat afflicta inteſtinis ſeditionibus & bellis. Eboracenſis enim dux cum rege Angliæ bellum geſſit, & fretus proditoribus, cepit eum. In aliis locis alias belli cauſas excitabat Satan, permittente ob populi peccata Domino. Statim poſt captam direptamque Conſtantinopolin,

& fama in Europam peruenit, Turcam cum ingenti exercitu Vngariam petere. Quod vbi audiuit Ladiſlaus, cum nullam ab Imperatore Vngaris irato ſperaret opem, & Vngarorum nec viribus nec fide ſatis confideret, contulit ſe in Auſtriam, ne ſibi accideret, quod Imperatori Conſtantinopolitano. Nec rumor de Turcæ
1456 aduentu vanus fuit. Nam anno milleſimo *(a)* quinquageſimo ſexto venit in Vngariam Turca, Mahumetes nomine, ducens exercitum centum quinquaginta millium, maxima in animo habens, primumque caſtra mouet ad Albam, quæ vrbs illi commoda fore viſa eſt, ſi caperet, ad traducendum per flumen exercitum. Quare circumſepiuit illam militum multitudine. Quos Turcæ conatus vbi videt Imperator & alii in Germania Principes, mox (nam res nullam ferebat moram) mittunt Vngaris auxiliares manus contra communem Chriſtiani nominis hoſtem. Nec non & Itali copias mittunt, nam Vngaria capta, proximi erant Germani aut Itali: nec Itali parum timebant ſibi, nam putabant, Turcam tam ſtupidum non eſſe, vt primum bellicoſiſſimam nationem aggrederetur Germaniam. Miſerat quoque Pontifex Calliſtus cardinalem ſancti Angeli, virum facundia præſtantem, nec ad arma ineptum. Per Germaniam, vt vbique omnes excitaret ad arma capeſſenda, in Vngariam miſit: qui vbi Budam venit, multas ſecum ducens copias, coniunxit ſe Ioanni Huniadi, vnaque venerunt Albam in vrbem. Deiecerat Turca iam murorum vrbis magnam partem, qua irruit magna violentia in vrbem: Chriſtiani vero fortes ſe oppoſuerunt, nullis amplius freti muris aut aliis propugnaculis. Committitur ergo incredibilis atrocitatis pugna, diuque anceps perſtitit Mars immobilis, tandem noſtrorum virtute Turcæ in fugam acti ſunt, cæſis vtrinque plurimis. Sed adeſt Turcarum Imperator Mahumetes, denuo cogit ſuos in noſtros, inſtauratur iterum pugna, iterum terga dederunt Turcæ. Sed conſilio noſtros longius ab vrbe ducere voluit, alio loco inſidiis collocatis, qui eis reuertentibus ex hoſtium perſecutione, iter in vrbem interciperent: ſed callidum Turcæ conſilium in tempore animaduertunt quidam ex noſtris. Quare, dum hoſtem ſequerentur laxatis frænis & animis nihil timentibus, reuocati ſunt in medio curſu, vix autem potuerunt reuocari. Illi vero, qui reuocarunt, ſtatim duxerunt eos in eam Turcarum aciem, quæ erat in inſidiis collocata. Turcæ, cum noſtri præter expectationem in ſe ſigna verterent, ſtatim fugiunt, noſtri eos perſequuntur, nec ceſſant inſequi, donec atra nox longius prohibuit ſequi. Venerunt in manus Chriſtianorum omnes machinæ bellicæ, variæ tormentorum ſpecies. Imperator Turcarum fuga elapſus, tanto animi dolore eſt affectus, vt veneno ſumpto ſibi ipſi mortem conſciuerit. Ex captiuo quodam, qui Imperatori a conſiliis fuerat, cognitum eſt, quod Imperator Turca illis, quos in inſidiis collocarat, prædixerat ex compoſito fugituros, quos denuo ad oppugnandam vrbem compulerat, vt eos oppidani ſecuti ab vrbe ducerentur longius; hi vero interea vrbem caperent, ſeu ſaltem iter in vrbem interciperent. Neque hoc verum fuiſſe, nam nihil de fugiendo illis commiſerat, ſed contra hortatus erat, vt ſtrenue pugnarent, præmiis cum aliis, tum direptione vrbis, propoſitis. Inſidias autem illas diſpoſuerat, vt ſic verteret fugam ſuorum, ſi forte accideret, in bonum, vtque, ſi illa non ſuccederet, in inſidiis tamen reliqua eſſet ſpes. Sed cogitationes hominum quantumuis ſapientes videantur, niſi Dominus annuat, irritæ ſunt. Hoc
1456 autem Albæ factum eſt, anno poſt natiuitatem Chriſti milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſexto, in die diuæ Mariæ Magdalenæ dedicato. Porro ne ſua gloria quenquam ſciens hoc loco defraudem, Franciſcanosque fratres in me
297 concitem, Diui Franciſci ordinis Ioannes Capiſtranus haberi voluit autor victoriæ huius, & Albæ vrbis ſeruator; nec immerito, nam veſte ordinis Minorum indutus, ſtetit in bene munita turri, & oſtendit amplum vexillum, in quo erat crux picta magna, vt a longe conſpici poſſet, Chriſtianorum copiis pugnantibus. Ergo ſe-

(a) Sic etiam editio Baſileenſis, inſerendum eſt ſine dubio: *quadringenteſimo.*

ſequitur, ſecundum quosdam fratres Minorum, quod illi Capiſtrano debetur omnis victoriæ gloria: nec ſolum, inquiunt, ex turri oſtendit, pugnantibus aliis, vexillum, ſed etiam noſtris benedixit, hoſtibus mala imprecatus. Itaque ergo hic monachus ſolus heroico ſono a quopiam Homero decantandus eſt, ob hæc facta. Et propterea etiam poſt mortem claruit mirabilibus miraculis. Fuerunt in hac expeditione,qua Turca cladem illam accepit, apud Albam multi Germani, quibus Vngari palmam, etiam inuiti (nam quo animo fuerint in Germanos, non eſt obſcurum, cum tamen ſæpe eos a Turca defenderint) dabant. Fugato, vt dixi, Turcico exercitu, Ladislaus in Vngariam redit.Quid poſtea illic actum ſit ab eo, prudens prætereo, vt non admodum coniunctum cum Germania, alieniuſque a propoſito noſtro. Anno poſt Turcis paratis vlciſci ignominiam & cladem acceptam apud Albam, Pontifex copias ab Imperatore non magnas ex Germania acceptas, cum Italis ſuis, duce cardinali, miſit Rhodum, illicque rurſus eſt victus a noſtris Turca. Idcircoque eo tempore impeditus, ne ad Albam rediret, vt decreuiſſe ferebatur. Adoleſcente Ladislao rege Vngarorum & Boëmorum tempore, quo expectabant ſponſam ex Gallia, filiam regis Caroli, & certabant Vngari, Boëmi, & Auſtrales de nuptiarum loco, hoc eſt,quo in ſummo ætatis expectationis flore eſſet, mortuo, magnæ contentiones exortæ ſunt ob regna illius. Ducatum Auſtriæ Fridericus Imperator ſibi petebat, curque ad ſe deuolutus eſſet, reddebat cauſas; Albertus frater Imperatoris etiam eundem ducatum petebat. Conuentus igitur propter eam cauſam habiti ſunt, in quibus iudicatum eſt, ad maiorem natu pertinere ducatum, nempe ad Imperatorem. Quod Albertum male habuit. Dicebat enim, fratrem alioqui ſatis habere, quibus adminiſtrandis occuparetur: ſubditiſque magis vtile futurum, vt habeant Principem, qui apud eos ſit, & exiſtimet ſua bene habere, cum bene habent ciues; & ſe diuitem, cum prouinciales ſunt diuites, quam gubernari per præfectos, qui mercenarii plerumque pauperes, nihil ſtudio habent, quam vt diuites reddantur quam breuiſſimo tempore; quod hominum genus diues factum, ſolet ſe ocio tradere, ventri enim ſeruiunt. Quare diuites ſunt pluris faciendi, neque enim diutius ſeruiunt, quam donec conſecuti ſint, quod quærebant. Dum ita contentio eſt de ducatu inter fratres, latronum magnus numerus in Auſtriam irruit, & quibusdam locis ferro & igne omnia vaſtare aggreſſi ſunt: ſed celerrime totus principatus, duce Alberto, in armis fuit, & occurrit latronibus, quos obſeſſos ad ripam fluminis Morauiæ, multis occiſis, circiter ſexcentos captos ſuppliciis exquiſitis affecit. Operæprecium enim eſt,huiusmodi pacis turbatoribus exempla ſtatuere. Ex deuictis autem illis latronibus Albertus animos maiores ſumpſit, maioremque fauorem ab Auſtralibus conſecutus, Viennæ cum Sigismundo, Auſtriaco duce, conſpirat aduerſus Imperatorem Fridericum, conatique ſunt totam Auſtriam inter ſe diuidere, excluſo Friderico. Quod eorum propoſitum vbi olfecit Fridericus, Viennam properauit, antequam quicquam inciperent, tota ciuitas ſe illi obuiam effudit, & excipit cum omni, quo potuit, honore: duces quoque obuii diſſimulant animi occultas cogitationes, amanterque extra vrbis portas ſalutant. Ingreſſo autem Imperatore, conuenerunt Albertus & Sigismundus, deliberaruntque de capienda arce, quam prouinciales cuſtodiebant, præſidio in ea locato, donec ſcirent, quinam ducum eſſet dominus prouinciæ Auſtriæ. Vbi autem intellexerunt, hoc agi ab his duobus, firmiora præſidia in eam mittunt, neque enim volebant excludi Fridericum, & ita dare cauſas magnorum bellorum. Tandem in tres partes partita eſt arx (ab illa enim tota Auſtriaca in illis regionibus pendebat prouincia) prima ceſſit Friderico, ſecunda Alberto, tertia Sigiſmundo. Poſt hæc geſta Viennæ,excommunicauit Pius Pontifex Romanus Sigismundum ducem Auſtriæ, quod in quibusdam negotiis reſiſteret cardinali Nicolao Cuſæ: Sigismundus vero conſultans,quo modo, quam facillime, poſſet abſolui, opus magno labore & impenſis nec exigua pecunia pro abſolutione, fore ratus, ſi mitteret nuncios Romam, qui Papam ſibi pla-

298 carent. Quare cum cardinalis, propter quem Pontifex Romanus eum execrarat, eſſet in oppido Bruneca, collectis repente copiis, ad obſidendum cardinalem feſtinat, ſummis viribus oppidum & arcem impugnat, admotis ad muros machinis, oppidum capit: arcem vero, in qua erat cardinalis, diligenter cuſtodit, & eam capiendi vias & rationes multas tentat, venit tandem neſcio qua arte & arx in poteſtatem ducis. Captum ergo cardinalem cuſtodiæ indignius & ignominioſius mancipat, quam dignitas eius ferebat, nec prius potuit, quanquam multi eſſent interceſſores, adduci, vt dimitteret eum, quam cardinalis juberet ſacerdotes, qui a ſacri propter ducis excommunicationem ceſſabant, miſſas celebrare, cumque voluiſſet clerum ad ſacra prophananda compellere, minatus eſt Sigiſmundus illi mortem: quare cardinalis vitam ſuam ſacris præferens, iuſſit ſacerdotes per ditionem Sigiſmundi miſſas celebrare: oec ſatisfuit hoc Duci, verum arcem quandam, & non paruam pecuniam dare coëgit cardinalem. Fecit enim captus homo, vitæque nimium timens, quicquid voluit aduerſarius. His temporibus erat Pontifex totus in hoc, vt colligeret pecuniam in vſum belli aduerſus Turcam. Nam timebat ſibi Roma. De regno Boëmiæ conteodebant quoque multi, Imperator Fridericus ius regni eius ſuum eſſe factum, cum nullus hæres legitimus exiſteret. Albertus & Sigiſmundus ex fœdere, quod domus Auſtriæ cum Boëmico regno habebat (de quo dictum) regnum Boëmicum ad ſe pertinere affirmabant. Item ſoror regis mortui, vxor Caſimiri regis Poloniæ, aſſerebat ſibi regnum Boëmiæ. Item Carolus rex Galliarum, ſponſæ Ladislai, filiæ ſuæ, deberi contendit regnum. Boëmi in magno omnium procerum & magiſtratuum conuentu audiuerunt horum omnium cauſas ex oratoribus eorum, omnibuſque reſponderunt, quam potuerunt aptiſſime; verum iudicarunt ſe quoque viros eſſe, & inueniri ex Boëmis, qui adminiſtrare Rempubl. regni poſſent, nihilque neceſſe eſſe externo rege. Quam ob rem elegerunt Georgium Pogegratium, (a) virum in rebus militaribus peritum & ſingularis felicitatis. Dictique ſuperiores omnes fruſtra frequentes, non ſine maximis impenſis & ſudoribus, miſerant legationes in Boëmiam. Feceruntque Boëmi non aliter atque (ſi licet magna componere paruis) puella, quæ multos procos habet, omnibuſque ſpem facit, irridens, in ſinu tandem excluſis omnibus illis, nubit, præter omnium opinioøem, cuipiam alii. Nec vero minor erat lis de rege Vngariæ. Primum omoium in frequentiſſimo Budæ conuentu erant, qui exponebant periculum a Turca, cuius inſultus ſine Germanis reprimi non poſſent, quare omnibus modis cenſebant Fridericum Imperatorem eligendum. Erant autem alii, qui fatebantur quidem verum eſſe, opus eſſe aduerſus Turcam externo, maxime Germano milite, verum Imperatorem aliis occupari, vt non vacaret illi eſſe in Vngaria; exempla Sigiſmundi & aliorum recenſentes: Præſentiam enim regis eſſe regno, quod coloni præſentia agro eſt, dicebant. Præualuit tamen ſententia eorum, qui Fridericum voluerunt regem: eſt itaque rex appellatus Fridericus, vicitque ſuffragiis reliquos, quos alii volebant habere reges. Sed cum hoc illi nunciatum fuit, non ſtatim in Vngariam volauit: quapropter Vogari putantes raro in regno futurum, elegerunt Matthiam adoleſcentem, qui captus erat tum, expectabatque potius capitis ſupplicium, quam regnum. Sub idem tempus bellum fuit Wirtenbergenſi comiti Vlrico cum Friderico, cômite Palatino duceque Bauariæ. Erat autem belli cauſa; quod Fridericus Vlrico per vim detineret dotem vxoris ſuæ, quo prætextu (prætereo breuis eſſe ſtudens) & alter alterum incurſionibus frequenter vexabat, villas, pagoſque incendentes. Quidam etiam nobiles in illo bello cæſi ſunt. Tandem poſt multa vtrinque incommoda accepta & data, compoſiti ſunt per quoſdam Principes, & præcipue Imperatoris opera. Hoc etiam anno, vel, vt quidam volunt, vno poſt anno, fuit bellum inter duos Epiſcopos Moguntinos, nominibus Dieterichum de Iſenburgo, & Adolphum de Naſſau. Depoſuerat enim

(a) Potius Podiebratium.

nim Pontifex Romanus & execrarat Dieterichum, in locum eius Adolpho ordi-
nato. Cauſæ autem, quod Pontifex Dieterichum abrogauit, illæ fuerunt: Anna-
tum non ſoluerat. Item legatis pontificiis miſſis ad vbique pecuniam contra Tur-
cas petendam, dixerat Dietrich, Papam argentum nationis, non fidei defenſio-
nem quærere. Item quod a Bulla ſuper decimis dandis ad concilium futurum
appellarat, & reliqua quædam, quæ negabat Dieterichus. Pontifici reſpondebat
Dieterich, ſe inauditum, contra non ſolum eccleſiaſticum ius, ſed ius gentium,
condemnatum; defendebatque articulos ſibi obiectos, quos fatebatur, nam quoſ-
dam in Bulla comprehenſos negabat, conſtanterque falſo per calumniam in ſe 299
confictos. Res igitur venit ad arma, Dieterichus enim Pontificis ſententia detur-
batus ab archiepiſcopatu, noluit inſtituto ſucceſſori Adolpho cedere, ſed præſi-
diis arces & oppida Moguntinæ eccleſiæ firmauit. Habuitque quoſdam nobiles
& Principes ſibi fauentes & auxiliarios, inter quos fuit Fridericus, comes Palatinus
Rheni, cui loco ſtipendii dedit arces quaſdam ad Moguntinam eccleſiam pertinen-
tes. Eam ob cauſam Papa hunc Fridericum quoque excommunicauit. Nec
enim leue erat, eccleſiarum bona ab eo accipere, qui ius dandi non habebat, & ex-
communicatum iuuare. Et alioqui etiam aliquando pontificiis literis in comita-
tu ſuo reſtiterat, ne promulgarentur. Coniunxerat ſe quoque Dieterícho Ludo-
uicus, Diues cognomine, dux Bauarorum. Habebat vero Adolphus a ſua parte
Papam, Imperatorem, Carolum Marchionem Badenſem, Marchionem Branden-
burgenſem, Albertum epiſcopum Metenſem, Ludouicum ducem Bauariæ, co-
gnomento Nigrum, Comitem de Wirtenberg Vlricum. Ii ergo non paruis odiis
gerebant bellum inter ſe inteſtinum. Incendiis, ferro, & equorum multitudine
paſſim ſegetes, villæ, pagique atterebantur & vaſtantur, magnaque pars Germa-
niæ non modice affligebatur illorum inſania & furore, nec maius vllum, quod
ſciam, prælium fuit inter illos, quam illud in agro Haidelbergenſi; aliquid magni
enim facere geſtientes, terram Palatini intrauerunt, Ioannes epiſcopus Metenſis,
Ludouicus Niger, Bauariæ dux, Carolus Marchio Badenſis, & Vlricus comes Wir-
tenbergenſis, quibus incipientibus incendere pagana ædificia, celeriter Dieteri-
chum cum copiis ad ſe vocat Fridericus, & ſuas, quas habebat, auget, hoſtique ſocio
Archiepiſcopo occurrit. Vbi vero Dieterichus & Fridericus animaduertunt, co-
pias hoſtium ſuis impares multitudine, veniunt in ſpem aliquid magni gerendi,
quare eo perducunt hoſtem, vt a tergo, lateribus, & a fronte obſeſſum haberent.
Obſeſſi autem Principes vnam reliquam habebant ſpem, ſuos ſcilicet ex deſperatio-
ne fortius pugnaturos: quare cohortatis, & acie inſtructa, conantur vi & ferro vi-
am ſibi aperire, & in medios hoſtes ruunt, fit pugna cruentiſſima, vtrique enim
habebant optimum militem in peditatu ſimul & equitatu: ſed longe multitudine
Fridericus ſuperior, ſuperat, multis occiſis vtrinque. Comes de Helffenſtain, &
comes de Salm, cum multis nobilibus, deſiderati ſunt in parte Adolphi, & Caro-
lus Marchio Badenſis, epiſcopus Metenſis, audacis vir animi, Vlricus comes Wir-
tenbergenſis, & illorum nobiles fere omnes capti ducti ſunt a Palatino in Haidel-
bergam, glorioſe Friderico triumphante. Nec dimiſit eos, donec numerarint,
quantum ipſi victori viſum eſt, & multa alia promiſerint ſe facturos, quæ longum
eſſet ſcribere. Habebat adhuc plura Dieterichus in ſua poteſtate, quæ erant eccle-
ſiæ Moguntinæ, excludebaturque, inuito Papa & Imperatore, Adolphus ab oppido
Moguntia. Sed Adolphum alioſque adhuc integros ei adhærentes Principes, ſci-
licet Aluicum comitem de Sultz, Ludouicum Nigrum ducem, & reliquos, non
modo non fregit iſte ſociorum grauiſſimus caſus, ſed etiam magis excitauit. Qua-
re conſtituerunt aliquid contra alicuius momenti facere, quolibet etiam periculo.
Quare de vrbe Moguntia capienda deliberant. Habebant enim in exercitu ſuo,
qui vigilum in vrbe horas & loca ſciebant, qui Principibus dicebant omnia negli-
gentiſſime fieri, vigiles dormire ſolere, maxime poſtquam ſatis confabulati eſſent,
& ſatis potaſſent, nam vinum ſacerdotes abunde dabant tempore belli. Iacebant
igitur

igitur poſt vnam aut alteram horam a media nocte omnes altiſſimo ſomno conſopiti. Quare ſcalis reliquoque apparatu ad conſcendenda mœnia acceptis, ſilentio noctis accedunt ad foſſas ea parte vrbis, qua munitiſſima erat, nam indiligentius illic cuſtodiebatur, deſcendunt in foſſas, aſcendunt muros, inueniunt ſomno altiſſimo oppreſſos vigiles, quos vix excitatos rogant quædam ad propoſitum facientia, quæ cum dicerent omnia, vitam illis donarunt, ſed ſilentio indicto. Occupata igitur illa mœniorum regione, & ſilente præſidio illic relicto, ad proximos vigiles properant, quos quoque oppreſſerunt, antequam ſenſerint, eo loco quoque præſidio munito, deſcendunt de muris in vrbem; dumque portam, quæ proxima erat, confringunt, ecce vigiles, qui noctu ſolent ambire vrbem appropinquantes, audiunt crepitum & ſtrepitum, conclamant, campanis pulſatur ad arma, ciues excitati vix ſomno excuſſo, arma tandem arripiunt, cum iam porta eſſet aperta & totus hoſtilis equitatus & peditatus admiſſus in vrbem, occurrunt ciues ſatis
300 fortiter hoſti, pugnatur per totum eum diem, ſæpe hoſtes referre pedem coacti; tamen multitudine freti, tandem ciues ad deditionem compulerunt: traditis igitur armis expectarunt inermes, quid imperaret victor hoſtis, nihil enim promiſſum illis erat quam vita, mandarunt igitur hoſtes ciuibus, vt ſine omni mora, recta vrbe exirent extra ditionem epiſcopi, nec concedebatur cuiquam in domum ire ſuam, vt ſecum caſtam coniugem, virginemve ſuam, vel caros alios liberos duceret, cogebantur nudi ex vrbe adhuc ſanguine conſperſi, vulnerati, fatigati & famelici, hora ſera veſpertina migrare ex vrbe, relictis focis, plenis cellis & penariis, lectis ſtratis, vxoribus, liberisque ſuis immitiſſimo militi. O triſtia fata! Matronæ & virgines & ſcorta eodem loco habentur, extruſis maritis & patribus in exilium. Hic auditus eſt clamor puerorum & mulierum miſerabilis. Neque poterant vxores & liberi ſcire, vtrum eſſet ſuus parens in numero interfectorum ciuium (fuerunt autem interfecti quadringenti) an in exulum numero. Qui migrabant, deteſtabantur fortunam ſuam, quod non pugnaſſent, donec etiam cecidiſſent, morteque finiiſſent miſerias illas. Direpta eſt autem vrbs tota, nullique neque eccleſiaſticorum neque alii, neque etiam monaſteriis pepercit militum impietas. Forte erat eodem tempore Moguntiæ in caſtro Dietericus, dormiens in vtramque aurem, poſt tam inſigni clade affectos hoſtes in agro Haidelbergenſi. Vbi captam vrbem intellexit, non fidens munitione arcis, dum ciues & hoſtes pugnant, deſerit arcem & fuga ſibi conſulit, dolore animi admirationeque rei inexpectatæ confuſus. Fugit quoque non ſine trepiditatione cum eo comes de Katzenelbogen, qui ea nocte apud Archiepiſcopum in arce erat. Hoc tempore Pontifex per omnes Romanæ eccleſiæ regiones crucem per ſuos legatos prædicauit aduerſus Turcam, conferentibus pecuniam liberaliter indulgentias in plurimos annos pleniſſima manu promens; ſuis autem ipſorum perſonis militantibus, crucemque ſuſcipientibus promiſit vitam æternam, ceu eſſent ab omni delicto immunes. Sed nihil efficere potuit, nam in Germania res habebant, vt iam diximus: in Galliis vero & Anglia multa grauiora erant bella. Carolo enim rege Gallorum mortuo, ſucceſſit Ludouicus, filius natu maior, quo cum geſſit non paruum bellum frater eius minor natu, Carolus, adhærentibus ei pleriſque Galliæ primatibus, Anglorum rege, & Carolo duce Burgundiæ. Quod fuit bellum multorum præliorum. Italia quoque tumultuabatur bellis, ſeditionibus laborabat. Turca interim vtebatur multo cum ſucceſſu inſania Principum, profitentium Chriſtianam religionem. Nec, vt videtur, Fridericus Imperator defuiſſet expeditioni in Turcam, ſed aliis negociis intricabatur ab
1463 iis, a quibus minime oportuiſſet. Anno enim poſt natiuitatem Domini ſexageſimo tertio ſupra milleſimum quadringenteſimum, Albertus frater Imperatoris eum in arce apud Viennam, *(a)* ſentiebant quoque ciues cum Alberto contra Imperatorem, vnaque oppugnabant caſtrum, omni ſtudio & conatu bombardis muros

ros

(a) Sic etiam editio Baſileenſis.

ros concutiebant (nam vſus bombardarum erat iam tum magnus, quanquam non-
dum in eum locum perueniſſet, in quo nunc eſt) lignorum faſciculis aliaque mate-
ria foſſæ implebantur, aſcendere muros conabatur hoſtis. Illi autem in arce non
ſegnius ſtrenue defendebant arcem, & repellebant hoſtem, occidebantque pluri-
mos. Quo vero plures ciuium Viennenſium cadebant, hoc acrius ira ſuccenſi pu-
gnabant, nitebanturque omnibus viis, artibus & rationibus capere caſtrum. Pro-
poſuerant enim ab impugnatione ſe non deſtituros, donec arcem in poteſtatem re-
digerent ſuam. Neque enim incommoda & pericula ignorabant, quæ futura eſ-
ſent, ſi non caperent. Imperator Fridericus clam emiſit nuncium ad Georgium
Pogebratium, Boëmorum regem, petit ab eo, multis, quæ ſciebat illum cupere,
promiſſis, auxilium. Pogebratius non cupiens vincere Fridericum, quo cum ma-
gnæ illi erant ſimultates, tamen eum ſibi beneficio deuincere volens, liberauit il-
lum, ita tamen, vt non ſubiugarit illi Viennenſes & Albertum fratrem. Imo ſtu-
dio & curæ erat Pogebratio, vt minueret, non augeret in regionibus vicinis
Boëmiæ, Imperatoris potentiam. Cæſar liberatus ab obſidione Viennenſi-
um, egit cum Vngaris de regno, nam Vngari eum primum poſt mortem La-
dislai elegerant, & iure ſibi deberi regnum aſſerebat. Verum Matthias Waiuo-
da occupatum regnum tenebat Vngaris volentibus, nam magnam conſecutus
apud eos erat autoritatem, beneuolentiam & exiſtimationem ex deuicto Turca, 301
cum enim fugarat & receperat, multa, quæ Turca occuparat, tenebat. Quo Vn-
garorum ſtudio & victoria fretus Matthias, petiit coronam regni, quæ depoſita
olim erat apud Fridericum cum puero Ladislao. Fit itaque contentio inter eos
maxima, niſique Fridericus Imperator propter communia Chriſtianorum com-
moda cauiſſet, ne iuuaret res Turcicas mouendo bellum Vngariæ, bellum maximum
ex ea re ortum fuiſſet. Conditionibus igitur negotium componere paſſus eſt, co- 302
ronauitque Matthiam in magno procerum conuentu in regem Vngariæ. Quid
poſtea rex Matthias egerit, petito ab aliis. Anno poſt natiuitatem Chriſti mille- 1464
ſimo quadringenteſimo ſexageſimo quarto, magna turba militum ex Germania
venit in Italiam, profectura contra Turcam, veniebant etiam ex Gallia, & Hiſpa-
nia, expectabantque ſtipendia a Pio Pontifice. Pontifex enim per apoſtolicos le-
gatos crucem prædicauerat, magnis præmiis promiſſis, qui corpora afferrent in
eam expeditionem: ſed cum non afferrent ii milites ſecum opſonia, conceſſis lar-
ge indulgentiis, cum benedictione apoſtolica remiſit in patriam. Aduerſus hanc
expeditionem Turca ſe præparauerat, noſtris obuiam iturus. Quum ergo deeſſent
noſtris belli impenſæ, domumque ſe contuliſſent, Turca pergit, & Chriſtianorum
res inuadit, diripit, multos captiuos abducit, Italiæ imminet. Pius Pontifex ſcri-
bit literas, mittit legatos, ſed plerique Principes ſua quærunt priuata, & vulgus pu-
tant futurum, quod antea, cum multi milites in Italiam venerant, parati aduerſus
Turcam, ſine ſtipendio iuſſi ſunt redire domum. Erat Matthiæ, Vngariæ regi, bel-
lum cum Georgio Pogebratio, rege Boëmorum, in quo bello erat quoque Fride-
ricus Imperator intricatus. Imperator vero omnia ſemper viſus eſt poſthabere
communi eccleſiæ vtilitati. Nam cum in Boëmia rex Pogebratius rem Huſſiti-
cam promoueret, impediretque ſanctæ Romanæ eccleſiæ adhærentes, Fridericus
Imperator contra eum Matthiam, regem Vngariæ, iuuit. Et ob eam rem, ſimulque
ob expeditionem in Turcam, cogit in Germania copias, & proficiſcitur recta Ro-
mam ad Pontificem, vt cum eo præſente præſens agat, magnis per Italiam itine-
ribus Romam venit. Vbique excipitur magnis honoribus. Nec quicquam ad-
uerſi in ea profectione accidit Friderico. Romæ exceptus eſt amanter & reueren-
ter a Pontifice Paulo ſecundo, qui Pio ſecundo ſucceſſerat. Imperator Romæ
creauit equites. Venientibus ad ſe legatis ex Latii ciuitatibus reſpondit comiter
& benigne. Compoſuit diſcordes Principes & ciuitates. Suppreſſos & iniuri-
am patientes multos iuuit. Cum Pontifice & Principibus Italiæ de Turca debel-
lando multa egit. Item Fridericus inuitauit magnis precibus Pontificem, vt ipſe in

Germaniam ad Principum comitia veniret, & eoram de bello ſuſcipiendo in Tur-
cas ageret, multum enim præſentem effecturum apud eos, quibus legatorum fides
iamdudum ex quibuſdam cauſis inciperet ſuſpecta eſſe, neque quicquam poſſe
magni ab eis impetrari per legatos. Verum Pontifex nullo modo potuit induci,
vt tam longi & difficilis itineris moleſtias ſuſciperet, legatos autem miſſurum ſe
promiſit maximæ autoritatis viros. Cæſar honrificentiſſime Romæ & per omnes
in itinere ciuitates Italiæ tractatus feliciter redit in Germaniam. Non poſſum ſilen-
tio præterire facinus temerarium Saxonis militis, nomine Conradi de Kauff, homi-
nis multarum rerum vſu periti, & diu in multiſque bellis exercitati. Hic ob neſcio
quam cauſam priuatus omnibus facultatibus, in exilium mittitur a Friderico, duce
Saxoniæ. Quam ob rem vir audacis pectoris quærit vlciſcendi occaſionem. Erant
duo elegantes pueri duci illi Saxoniæ, qui in caſtro Altburg pædagogo commiſſi
erant educandi & inſtituendi: in ea arce ſeruum quendam norat Conradus, cuius
proditione fretus, quadam nocte magno itinere celeriter confecto, cum paucis
venit ad arcem, & quibuſdam ferreis clauis per rupes & muros aſcendit in arcem,
inuenitque duos pueros in cubili dormientes: quibus acceptis, minatus eſt præſen-
tem necem, ſi clamarent, aut vocem vllam ederent, hos ſerui proditoris auxilio
educit clam ex arce (quidam dicunt a prædagogo proditos) in Boëmiam ducturus,
maximum ex illis ſperans precium. Vbi venit in ſyluam, quam vocant Hercyni-
am, ſeparantem Saxoniam a Boëmia, tenera puerorum ætas fatigata petit cibum
& quietem. Conradus ſe iam in portu nauigare putans, a carbonario, qui forte
illic erat, petit pueris cibum & potum dari. Dum igitur carbonarius ex proximo
quodam pago affert panem & cereuiſiam, & aliquid opſonii, ecce ex iis, qui inſe-
cuti fuerant prædonem, quidam ad eundem carbonarium forte fortuna veniunt
302 (nam per omnes vias & ſemitas & per omnia deuia ſequebantur raptorem) & depre-
henſum cum pueris Conradum capiunt, & ad Fridericum ducunt; capitiſque ſup-
plicio eſt affectus. His temporibus incepit ſuperbia in cor Caroli, ducis Burgun-
diæ, aſcendere, quæ perdidit illum poſtea. Primum conatur Lotharingiam occu-
pare, duce Lotharingiæ mortuo. Et ab Imperatore poſtulat ſibi dari titulos regno-
rum Siciliæ & Hieroſolymitani; Vicariumque generalem imperii ſe inſtitui petit.
Treueri conueniſſe Imperatorem & Carolum hunc Burgundiæ, vbi hæc arrogan-
ter imprudenterque petiit, tradunt. Hæc vbi ab Imperatore negata ſunt, Carolus
aliam tentat viam, qua conſequatur, vt volitet per ora virorum: cogit ergo exerci-
tum, quem ducit ad obſidendum oppidum Nuſſiam, quod eſt eccleſiæ Colonien-
ſis. Cauſam eius belli reddebat, quod conaretur reſtituere archiepiſcopum a Ca-
nonicorum Colonienſium collegio, ab epiſcopatu deturbatum immerito. Erat au-
tem duci Carolo fœdus cum eo archiepiſcopo, præterea erant conſanguinei. Co-
lonienſes canonici mittunt ad Imperatorem Fridericum, auxilium petunt, omnem
rem, vt haberet, exponunt. Fridericus conſcribit repente copias, ducit aduer-
ſus Carolum, aduocatiam archiepiſcopatus Colonienſis, quæ ad imperium per-
tinebat, ſibi arrogantem contra ius. Appropinquante Friderico, Carolus maio-
ri ſtudio & conatu nititur oppidum capere, ſed a propugnatoribus ſæpe repulſus
fortiter, multos ſuorum amittit, nihilque efficit. Cæſar igitur vbi caſtra non pro-
cul ab hoſte metatus eſt, quidam autem Principes compoſuerunt eos, quibus con-
ditionibus hactenus neminem inuenire potui, qui ſcierit. Carolum autem Impe-
ratorem timuiſſe, certa ſunt veſtigia. Statim enim ſoluit obſidionem, & reduxit,
vnde venerant, copias, toto in ea obſidione anno conſumpto non ſine maximis
impenſis. Et eſt archiepiſcopus conſanguineus Caroli captus, ductuſque in car-
1470 cerem, in quo mortuus eſt. Anno ſeptuageſimo ſupra milleſimum quadringen-
teſimum, erat in Francia orientali paſtor homo illiteratus, qui quædam contra ec-
cleſiaſticos dicebat, quæ grata vulgo erant, vitam cleri plenam ſcandalis, & Deo
abominabilem prædicabat, ipſeque vitæ miram puritatem & ſanctimoniam præ
ſe ferebat. Quam ob rem magna plebis multitudo ſecuta eſt eum. Creditumque
eſt

eſt vulgo, cœlitus hominem doceri a Deo, vt qui nullas didicerat literas, diſputabat cum ſacerdotibus, nec de ſua ſententia cedebat, eſſe doctrinam Dei aſſerens, vna concione ad eum audio ſupra triginta millia confluxiſſe. Herbipolenſis igitur epiſcopus mature ſerpenti doctrinæ occurrendum exiſtimans, quodam die, cum nemo circa eum eſſet diſcipulorum, iuſſit eum captum in carcerem duci, & condemnatum ad ignem, comburi vt hæreticum. Multi poſt mortem dicebant, hominem innocentis vitæ fuiſſe. Sed hoc dicebant, qui ignorabant legem, imperita plebs: Dominus nouit. Anno eodem, ſcilicet milleſimo quadringenteſimo ſe- 1476
ptuageſimo ſexto, Carolus dux Burgundiæ, ſuam perditionem maturaturus (Sic enim ignara fatorum mente miſer homo ſæpe cæco non ſolum affectuum impetu, ſed etiam ſtulto rationis Deum non timentis iudicio, cum putat ſe ſequi maxime ſalutaria & commoda ſibi, in perditionem præcipiat ſe. Quare, qui vere ſapiens eſt, ſuſpecta habet omnia opera ſua, & timet Dominum in omnibus viis ſuis) Dux ingentibus coactis copiis, Loſannam hoſtiliter petit, cuius aduentu inopinato Loſannenſes, qui nulla tam repente ſciebant auxilia aduerſus tam inſtructum hoſtem, territi dediderunt ſe. Capta Loſanna, quæ erat Heluetiis confœderata, Heluetii ſine mora delectu habito, aduerſus eum educunt copias, præmiſſis in oppida hoſti proxima præſidiis. Dux præſidium in Granſen, capto oppido, ignominioſa morte affecit, quingentos enim & duodecim viros Germanos ſuſpendit. Quo ſcelere vehementer in ſe commouit omnes ſuperioris Germaniæ homines, non ſolum Heluetios: quare coniunctis viribus aduerſus intolerabiliter ſuperbientem hominem duxerunt copias, & non procul ab oppido Granſen exuerunt caſtris, fugato duce, & magna exercitus eius parte occiſa. Omnis belli apparatus, & qui maximus erat, in noſtrorum manus peruenit; omniaque arces & oppida occupata a Carolo recuperarunt Heluetii, & ſuſpenſos Germanos milites ſolutos laqueis terra condunt, captoſque Burgundos, quos Carolus præſidio reliquerat, laqueis eiſdem ſuſpendunt. Ex fuga illa, maxima accepta clade, recepit ſe in vrbem Ioignam, miſitque legatos in Flandriam & alia loca, qui cogerent nouas copias: exegitque a Burgundis ſextam omnium facultatum partem in vſum belli, 303
quoniam conſtituit ſemel aut vincere, aut ſe ſuoſque omnes perdere. Tanta erat animi variis affectibus turbati ira; nec habuit vllam impenſarum rationem. Feruntur tamen Burgundi illi non dediſſe. Carolus vero, copiis reparatis & auctioribus quam antea, iterum ingreditur Heluetios, vlturus ſe, oppidumque Murtam obſidione cinxit. Heluetii vero valida manu congreſſi cum hoſte, vicerunt, quanquam vehementer multitudine impares hoſtibus: fugitque Carolus turpiſſima fuga vſque in oppidum Ioignam, perſequente eum iudicio Domini, amiſitque ex ſuis copiis in eo apud Murtam prælio ſeptendecim millia. Magna illic præda Heluetii potiti ſunt. Iterum Carolus vires recolligit ſuas, immemor brachii Domini, reparatumque exercitum ducit ad obſidendum oppidum Nanſium, quod eſt Lotharingiæ ducis; Heluetios ſperans non iam ſerio aliena defenſuros. Heluetii autem inuocati a duce Lotharingiæ, aduolant, vtrinque aciebus inſtructis congrediuntur, fit magna pugna, Heluetiis inauditam & plane incredibilem virtutem præſtantibus; poſt longam pugnam terga dant Burgundiones, Heluetii & Lotharingiæ ducis equites vſque in noctem perſequuntur eos hoſtes. In fuga occubuit dux Carolus, multis acceptis vulneribus. Ex eius familiaribus captiuis cognitum eſt, quis eſſet ex tanto interfectorum numero. In oppido Nanſio apud ſanctum Georgium ſepultum eſt cadauer inuentum. Fama erat diu apud Burgundiones, & alias quaſdam gentes, elapſum ex hoſtium manibus ducem Carolum, viſitare (hoc ſcilicet vouiſſe ſanctis, ſi euaderet) loca ſanctis conſecrata, maxime Germaniæ ſanctos ita placare, quos maxime hoc bello offendiſſet: ſeptemque annorum pœnitentiam vouiſſe. Et erant, qui auſi ſunt vendere apud Burgundiones iumenta ac etiam prædia, ſolutionis die ſtatuto, quo dux Carolus rediret. Maleque creduli vendiderunt, nam ſolutionis dies nunquam veniet. Habituſque eſt in Germania qui-

quidam mendicus pro duce Carolo, qui non comedebat, niſi ſuper nudum ſolum accumbens, & ex fictili teſta, pannis abiectiſſimis tectus, ſic pœnitentiam agens ſcilicet. Hic a multis accepit lautiſſima fercula (nam quicquid offerebatur, ex conditionibus votiuæ pœnitentiæ comedere audebat, ſed cubans ſolo) volebant enim multi ſuperſtitioſi & etiam ambitioſi tam potenti duci eleemoſynam dari. Rogatus aliquando num eſſet, tacebat; admonitus vero, vt pauperum rationem haberet, cum in principatum rediret, annuit modeſtiſſime. Ex eoque auditum aliquando eſt, Pauculi anni reliqui ſunt meæ peregrinationis. Item, cum quidam ei ceu Principi (nihil enim dubitabant eum eſſe) exhiberent honorem genu ſeu verbis, amouebat ſe, inquiens, nondum tempus eſſe. Erant quoque, qui multa in eum conferebant officia, ſperantes aliquid magni ab eo recepturos. Hanc opinionem, audio, ſeſquianno poſt cædem ducis, mendicum aſſecutum, & tenuiſſe quinque annos, & ſex menſes, poſtea nunquam in Germania viſum, diuque, poſtquam ſubduxit ſe, creditus eſt fuiſſe. Nec ſolum opinione & titulo ficto ducis gauiſus eſt ille impoſtor, quiſquis fuerit, ſed clam congeſſit, haud dubie ſub prætextu illo, fretus ſtultiſſima populi credulitate, facultates, quæ poſtea, mutato vitæ genere, potuerunt ſufficere ad alendam totam familiam, nam quidam nobiles beneficia in illum contulerunt, omnia enim accipiebat, & clam rurſus pauperibus dare eum, quæ ſupereſſent, credebatur, & aliquando dabat, vbi e re ſua eſſe intelligebat. Verum facile potuit colligere, vbi nemo exigebat dati & accepti rationem. Hæc fuerunt fata Caroli ducis, viri genere nobiliſſimi, & animo nimium fortis. Hic dux Carolus reliquit filiam præſtantiſſima forma & morum concinnitate, nomine Mariam, quæ poſt patrem occiſum ſe recepit ad Flandrenſes, a quibus ſe plurimum diligi ſciebat. Cumque rex Galliæ vehementer peteret, vt Maria, filia Ducis, ad ſe veniret, magniſque promiſſis hoc ageret, Flandrenſes prorſus non poterant vllis neque promiſſis, neque precibus, neque minis moueri, ſed audierant de Friderico, Imperatoris filio, multa bona, quibus commoti, mittunt legatos ad Fridericum, & ad filium eius Maximilianum, offeruntque illi ſponſam dote & forma animique modeſtia incomparabilem. Fridericus Imperator & Maximilianus non negligendam occaſionem putarunt; legatis reſpondent perquam familiariter, & Flandrenſibus gratias agunt, quod ſic de Imperatore eiuſque filio ſentiant, pollicenturque ſe animi gratitudinem declaraturos aliquando, conſtitu-
304 unt diem, ad quem Francofurdiæ conueniant de coniugio acturi. Ad illam diem mittit rex Galliæ legatos Francofurdiam, qui in mandatis habebant, vt Imperatorem admonerent, Mariam illam, filiam Caroli ducis, regi Gallorum obnoxiam lege feudorum, nec licere illi, inſcio rege, contrahere matrimonium cum marito externo. Præterea Imperatorem debere eſſe memorem amicitiæ inter Galliarum reges & Imperatorem, quæ iam multis annis durauit, magno imperii & regni Gallorum commodo, &c. Maximilianus vero nihil moratus Francofurdiæ, veritus nimirum, ne mora paulo longior ſibi turbaret futuras nuptias, recta per Rhenum deſcendit Coloniam, ſequuntur Galli legati, vt mandata Maximiliano exponant: in itinere autem certiores redditi ſunt legati, deſponſatam Mariam Maximiliano, quare ad Ludouicum regem reuerſi ſunt. Rex Ludouicus indigniſſime fert, tantam & talem prædam ex faucibus ereptam, cogit copias, quæ ad Mariam ex paterna hæreditate pertinebant, occupat. Maximilianus vero non paruas copias ſecum ex ſuperioris Germaniæ iis partibus, in quibus optimi milites ſolent eſſe, duxerat in Flandriam, quas Gallis oppoſuit. Duxit igitur in vxorem Mariam, & accepit dotis nomine Flandriam, Brabantiam, Burgundiam, Limpurgam, Geldriam, Lucenburgum, Hannoniam, Hollandiam, Selandiam, Arteſium, & alia quædam, nam hæc omnia Carolus, dux Burgundiæ, poſſederat, & ad illam Maximiliani vxorem hæreditario iure peruenerant. Vbi aliquoties congreſſi ſunt Maximiliani pedites, & equites cum Gallis, ſæpiuſque ſuperiores diſceſſerunt, ſunt induciæ factæ ſeptem annorum. Hoc tempore vixit apud Heluetios in ſolitudine frater Ni-

colaus

Digitized by Google

colaus de Suitz, vacabat orationibus & ieiuniis per viginti annos. Potens erat in doctrina, nec ad eum fere quiſquam venit, qui illum conſuluerit, petieritue inſtitui, qui non diſceſſerit animo commotus, aut conſolatus hilariſque conſcientia, aut territus & triſtis animo. Nihil vnquam ab eo animaduerti potuit, quod diceret aut faceret ad oſtentationem. Verum ſimplex, apertus, ſynceruſque in homine erat animus. Ductum autem ſpiritu Dei vero, argumentum certiſſimum eſt, quod, quæ futura prædixit, euenere, ſicut vaticinatus eſt, prædixit autem Heluetiis multa, quæ humanæ mentis vi præuideri non potuerunt. Habuit autem vxorem & liberos. Habetur ſanctus apud Heluetios. Viginti annis nihil omnino guſtaſſe fertur, niſi ſemel, iubente epiſcopo Conſtantienſi, tres panis particulas comedit. Anno octuageſimo ſupra milleſimum quadringenteſimum, venerunt 1480
apoſtolici legati ad Fridericum in Germaniam, & alios Principes, petentes auxilium aduerſus Turcam, qui Apuliam multis locis hoſtiliter vaſtabat, capta ciuitate non ignobili Hydrunto. Sed breui poſt noſtri, profligatis Turcis, receperunt Hydruntum vrbem maritimam, & omnia, quæ Turca in illis regionibus occuparat. Ludouico, rege Gallorum, lethaliter ægrotante, cum iam deſperaret omnino de vita, venerunt ad eum legati Flandrenſium de pace agenda. Fit Fœdus ea lege, vt Margarita, Maximiliani ex Maria vxore filia, nubat Carolo, Ludouici filio, regi Gallorum, ſed iuſta ætate vtriuſque expectata. Magnis muneribus donat rex legatos Flandrenſium. Filia vero Maximiliani nondum erat nata annos duos. Vbique primum legati rediere domum, conditiones pacis placent, placet & Maximiliano gener, filia Margarita magno apparatu & pompa ex Gandauo Pariſios transfertur, (mater enim eius Maria, ducis Burgundionum filia, antea mortua erat, nam ex caſu de equo, cum eſſet in venatione, perierat) & paſſim per Galliam nondum bima puella, ceu regina, excipitur; duciturque ad grauiter laborantem Ludouicum regem, qui pugnabat variis artibus cum morbo: cum enim vinceret morbus itaque omnem naturalium remediorum potentiam, confugit ad res non naturales. Virgam Aaron a Romano Pontifice petiit ſibi mitti, nam Romæ habebatur ea virga. Quanquam quidam dubitant, an Aaronis virga ſit. Hæc virga allata nihil potuit in morbo regis efficere. Iuſſit etiam rex ſibi afferri crucem victoriæ, quam ferunt Carolo Magno e cœlo miſſam, quæ quoque inefficax fuit in morbo regis. Quædam hoc genus alia iuſſit ad ſe portari, ſed fatorum neceſſitas ineuitabilis alio vocabat regem Ludouicum. Mortuus enim eſt vno atque altero menſe poſt Margaritæ in Galliam aduentum. Tempore iſto erat in Germania legatus apoſtolicus, Raimundus Payrandus, qui habuit poteſtatem a ſummo Pontifice non ſolum viuos a peccatis abſoluendi, ſed etiam mortuos, eius enim pontificium indultum ſe ad viuos & ad mortuos extendebat. Multi mortuis quoque emebant indulgentias. Eo tempore ſanctus Lupoldus, Auſtriæ dux, in 305
ſanctorum numerum a Rom. Pontifice eſt relatus. Hoc etiam tempore Atrebatum Maximilianus cepit. Anno octuageſimo ſexto ſupra milleſimum quadrin- 1486
genteſimum, menſe Ianuario, venit Fridericus Francofurdiam cum ſuo filio Maximiliano, ibique in frequentiſſimo Principum conuentu, ab electoribus Principibus electus eſt Maximilianus in Imperatorem. Breuique poſt electionem deſcendit Aquiſgranum, ubi magna cum celebritate corona imperii ornatus eſt. Eodem tempore, in Principum comitiis Francofurdiæ fecerunt Fridericus & Maximilianus, conſentientibus Principibus, per totum imperium pacem ſeruandam ab omnibus per decem annos. Mandauit autem Imperator hanc pacem ſeruare diligenter, vt nemo alium læderet: alioqui incurreret, vt loquuntur, in bannum imperialem, & in pacis huius violatorem liceret quidlibet cuilibet impune. Sueuiæ ciuitates & Principes conuenerunt, & fœdus fecerunt, ſe illam pacem ſeruaturos, & contra quoſcunque pacis huius violatores ſe defenſuros. Hoc Sueuorum pacis ſtudium vehementer ſeni Principi placuit. Fecit autem Fridericus hanc pacem, vt vacaret Chriſtianis bellum cum Turca gerere: quare proximo anno poſt comitia

tia illa Francofurdiæ habita, celebrauit conuentum alium Principum Norinbergæ, in quo egit magna cura & ſtudio de expeditione in Turcas ſuſcipienda. In eo conuentu multa ſaluberrima ſunt conſtituta, ſed non ſeruata. Eodem anno, quo Norinbergæ fuerunt illa Principum comitia, Innocentius Papa ab omnibus eccleſiaſticis perſonis decimas poſtulauit per Germaniam: ſed clerus appellauit ab illis proceſſibus ac exactionibus ad Pontificem melius informandum. Imperatori autem Friderico diſplicuerunt illæ exactiones inſolitæ, quare oppoſuit ſe pontificiis exactionibus pro clero, nihilque datum eſt. Eodem tempore Sigiſmundus, dux Auſtriæ, geſſit non vulgare bellum cum Venetis, & Germani Roueritum oppidum expugnatum ſolo æquant. Veneti quoque caſtra quædam ducis Auſtriæ capiunt. Ad Tridentum Germani cum Venetis congreſſi, occidunt magnam Italorum multitudinem, magna multitudo quoque in fuga in flumen Ateſin ſe præcipitauit. Periit etiam Robertus, Venetorum dux, magni nominis apud ſuos, ob bellicas virtutes. Poſt illam victoriam Sigiſmundi, Veneti magnum manu repararunt exercitum: ſed Pontifex Rom. & Imperator compoſuerunt eos. Anno poſt natiuitatem

1487 Chriſti 1487. Brugenſes ceperunt Maximilianum, electum Imperatorem. Fridericus vero, collectis in ſuperiore Germania copiis, deſcendit celeriter, & liberat filium. Tres annos poſt Maximiliani captiuitatem, Matthias, rex Vngariæ, Viennæ vita defunctus eſt. Nam hic Matthias, cum intelligeret Friderici erga ſe parum beneuolum animum, cum Turca inhoneſte fœdus iniit, & Viennam cepit, totamque fere reliquam Auſtriam occupauit, Friderico aliis occupato, maxime in componenda pace inter Principes & ciuitates Chriſtianorum; Matthia autem rege mortuo, Maximilianus, comparatis copiis & Viennam ductis, omnia recepit, ſenique

1491 patri reſtituit. Anno nonageſimo primo ſupra milleſimum quadringenteſimum, duxit Maximilianus in vxorem duciſſam Britonum, virginem eximiam forma & moribus. Quod vbi cognouit Carolus, rex Galliarum, ſine mora copiis coactis, & in Britonum ducatum ductis, rapuit illam Maximiliani ſponſam, & compreſſit, Margaritamque, filiam Maximiliani, quæ ei matrimonio iuncta erat, repudiauit ſcilicet

1492 ſine omni cauſa. Anno nonageſimo ſecundo, Matthiæ regis Vngariæ copiæ erant adhuc congregatæ, quas nigram legionem vocabant: quæ poſt mortem Domini ſui receperunt ſe in munitiſſimum locum, ex quo Auſtriam & Morauiam excurſionibus & deprædationibus afflixerunt, qui auſpiciis Friderici Imperatoris obſeſſi, victi, partim occiſi, partim capti ſunt. Captos exquiſitis ſuppliciis affecerunt, in illis regionibus, quas turbauerant, alios ad rogum aſſatos necauerunt, alios viuos

1492 excoriarunt, vt exemplo eſſent aliis pacis turbatoribus. Anno Domini 1492. Lynceæ obiit Fridericus Imperator, corpuſque eius Viennam perlatum, magno cum honore ſepultum eſt. Imperauit quinquaginta tres annos & quinque menſes, magna cum laude, & Reipub. commodo. Cuius laudes alio ſtyli genere ſonandæ ſunt. Adoleſcens adhuc magnitudinem animi declarauit cum aliis multis in rebus, tum potiſſimum, quod tam longinquas peregrinationes ſuſcepit. Hieroſolymæ enim fuerat tempore periculoſiſſimo, omnibus viis latrociniis & bellis infeſtis. Quantum ſtudium pacis illi fuerit, quantus amor erga religionem, quæ erga homines caritas, ſcriptum ab aliis eſt.

DE

DE GERMANIS 398
LIBER TRIGESIMVS.

ANno, quo mortuus eſt Fridericus Imperator, Turca Croaciam oppreſſit, totamque depopulatus eſt, magnam hominum multitudinem captiuam abduxit, in ſeruitutem duriſſimam, ad labores tantum iumentis ſubeundos. Maximilianus vbi hoc audiuit, mirabili celeritate cum Germanorum manu in Croaciam properat, Turcæ copias abigit, multis ex illis mactatis, Croaciam recipit. Nec mediocrem gloriam reportauit ex illa expeditione. Anno proximo poſt fugatum ex Croacia Turcam, filia Galeatii, nomine Blanca Maria, indole, qua capacitate muliebris ſexus, præſtanti, & forma pulcherrima, virgo Maximiliano Cæſari deſponſata, venit ex Italia in Germaniam. Et nuptiæ ſunt celebratæ magnificentia plane imperiali in Inſpruck. Hoc tempore Carolus, rex Galliæ, huius nominis octauus, frequentibus nunciis, & multo auro obtinuit apud Heluetios, vt illi mitterentur milites (nam iam tum inceperant Gallorum reges nihil ſine Heluetico milite agere) parabat enim expeditionem in regnum Apuliæ, quod ſibi deberi iudicabat. Ingreſſus autem eſt Italiam autumni tempore, maximis cum Gallorum & Heluetiorum copiis. His ſe oppoſuit Alphonſus rex, magno contracto exercitu. Congreſſæque in Liguria Alphonſi & Caroli regum copiæ, ſuperauit Heluetiorum virtute Gallus (nam Galli etiam fatentur eam victoriam deberi Heluetiis) occupauitque Carolus totum Neapolitanum regnum. Patrimonium quoque beati Petri incepit vaſtare, captis aliquot caſtris & vrbibus; ipſam etiam Romam obſedit, & compulit ad deditionem Romanos & Pontificem certis quibusdam conditionibus. Quantum tum detrimenti acceperit Roma, tanto intromiſſo exercitu, facile eſt colligere. Pontifex cum ſua familia ſe recepit in caſtrum ſancti Angeli. Rex vero extorſit minis a Pontifice, quicquid voluit vel in Italia vel Gallia. Cumque ſedis Romanæ ditionem ſatis afflixiſſet, & Neapolim regnumque totum occupaſſet, Genuam oppugnauit quoque magnis conatibus: ſed expugnare non potuit. Veneti vero & Mediolanenſes, maximis comparatis copiis, occurrerunt illi, ſed eos inſigniter magno & cruento prælio vicit. Habebat enim Heluetios multos. Tandem poſtquam exhauſta eſſet Italia, & ad ſummam famem redacta, poſt cædes ſtragesque multas, præſidiis in regnum Neapolitanum conſtitutis, in Galliam rediit, Heluetiis domum remiſſis. Poſt abitum vero Heluetiorum, ſine negocio receptum eſt regnum Apuliæ ab iis, quos expulerat Carolus. Cum hæc Heluetico milite geſſit Carolus, rex Galliæ, nondum ætate egreſſus erat annum vigeſimum quartum. Erat anno nonageſimo quinto magna de Turcico aduentu fama, nec vana erat. Anno igitur eodem Maximilianus Cæſar Wormatiæ Principum comitia celebrauit magna, & propter Turcam & propter regem Galliæ Carolum, qui vxorem Maximiliano deſponſatam, duciſſam Britonum, virginem eximiam, rapuerat, & Mariam, filiam eius ſibi deſponſatam, abdicarat, & Italiam turbabat, patrimoniumque beati Petri diripiendum militi obiiciebat, multaque occupabat ſine iuſtis titulis. Sic iudicant Germani; Galli ex aduerſo aliud reſpondent. Vocabat autem Romanus Pontifex Maximilianum crebris literis; vocabatur quoque ab aliis Italis. Turca vero quotidie incurſionibus Chriſtianos vexabat miſerrimis & crudeliſſimis modis. Quare & contra hunc cupiebat

piebat Maximilianus decerni bellum. De Heluetiis quoque in illis comitiis fuit mentio habita, nam plane perſuaſum erat Principibus & Maximiliano, Carolum, regem Galliæ, nunquam ingredi auſum fuiſſe Italiam, ſi noo habuiſſet Heluetios, & quicquid fecerat magni, per Heluetios factum cooſtabat. In illis autem comitiis nihil ſolidum eſt decretum, alii enim bellum contra Turcam primum, alii primum contra Gallum ſuſcipiendum volebant. Maior Principum pars cenſebat, pacem primo firmaodam eſſe inter imperii membra, ciuitates & Principes, deinde deliberandum de bello in Turcam & alios imperii hoſtes. Itaque diſceſſum eſt, vt nihil effectum ſit datum. In illis comitiis Wormatienſibus Eberardus, comes Wittenbergenſis, eſt a Maximiliano dux creatus, præſentibus Priocipibus, adhibitis magni-
307 ficis conſuetis ſolennitatibus & ceremoniis. Eodem tempore Maximiliaous Mariam Sphortiam fecit ducem Mediolanenſem. Dum hic Principum Wormatiæ conueotus celebratus eſt, peperit quædam mulier oon procul a Wormatia duas puellas vno partu, in fronte connexas, vt altera in alteram oculis iotenta eſſet: nec ſe-
1499 parari poterant. Anno nonageſimo nooo ſupra milleſimum quadringenteſimum, inter Heluetiorum confœderatos & domum Auſtriæ fuerunt quædam ſimultates paruis ex cauſis ortæ primum, ſed ex quotidianis vicinorum inuicem conciliis odium indies creuit, tandem res venit ad arma. Quanquam voluntas non erat Maximiliani, aut vllorum præcipuorum Principum aut ciuitatum, bellum eo tempore cum Heluetiis gerere, ſed, vt dixi, nullæ magnæ cauſæ belli erant, erat tantum cæcum ſtultumque odium vicinorum quorundam hominum leuium, quibus ſemper carior eſt rerum turbatio, quam alma pax. Nam ego ex certis autoribus, qui interfuerunt tum Principum conſiliis, quique mihi dixerunt, Maximilianum & Principes Germaniæ præcipuos tum ſtatuiſſe, in fœdus illud Sueuicum recipere Heluetios, ſi modo ipſi vellent: & ſic omnino ſperaueruot ſempiternam pacem in his regionibus, quæ ſæpe miſere afflictatæ fuerant ex bellis, quæ cum Heluetiis geſta ſuot a Principibus. Verum qui non pacem, ſed rerum turbationem cupiebant ſeditioſi ſtulteque ſuperbi, noo ceſſabant irritare etiam quietos animos. Et quidam ex pacis turbatoribus erant etiam potentes, quare oon verbis tantum, ſed etiam factis incipiebant laceſſere Heluetios. Conabantur enim arces quasdam, quæ pertinebant ad Curienſem eccleſiam cathedralem, occupare, id non ferre volebant Rheti. Conuenerunt igitur Rheti, & confœderatis ſuis Heluetiis querebantur. Cenſuerunt igitur Heluetii, vt primum mitterent legationem ad Maximilianum, & ei hæc exponerent, adiicerentque, ſe oullo modo laturos, humiliter tamen precantes pacem. Miſerunt Rheti epiſcopum ipſum, cui potiſſimum erat illata iniuria. Maximilianus Imperator natura a bellis abhorrens, miſit ad Inſpruck, vt nihil inciperent ſe neſciente, ne pacem turbarent, facile poſſe ignem accendi, qui difficillime a plurimis poſſit extingui, aut omnino noo extingui. Iuſſit epiſcopum Auguſtenſem, cuius prudentiæ multum Maximilianus tribuebat, ſe interponere. Statuebant partes diem & locum, vbi conuenirent. Locus erat Feldkilch oppidum, illuc vt venirent ſui conſiliarii in Inſpruch, & autores tragœdiæ, mandauit Imperator. Interea in ægritudinem grauem incidit epiſcopus Auguſtenſis, & ex ea mortuus eſt. Eius morte quidam n[illegible] boni ominabantur, qui deſtinatus erat ad rem componendam inter partes, & multum ſpei erat in eo viro, vnus eoim talis vir nonnunquam plurimum poteſt. Mortuo autem epiſcopo Auguſtano, Maximilianus præſulem Conſtantienſem ordinauit, vt partes componeret ſuo nomine. Nam ipſi ob negocia erat in inferiorem Germaniam deſcendendum. Vbi abierat Cæſar, rem facilem compoſitu exiſtimans, ecce conſiliarii in Inſpruck, contemnentes conuentum in Feldkilch celebrandum, & ipſum epiſcopum Conſtaotienſem (geſtiebant enim bellum gerere cum Heluetiis) mittunt ad Principes & ciuitates Sueuici fœderis, petunt, vt Maximiliano & ſibi ferant auxilium aduerſus Heluetios, omoes homines præ ſe contemnentes (nam ſic in inuidiam eos adducere conabantur) & quotidie cogitantes, quomodo poſſint alios in ſuam factionem & rebellionem contra imperium

perium & ſuos naturales dominos excitare. Nec eos veritos bellum minari Im-
peratori, &c. Sueuicum fœdus cupiens Maximiliano gratificari, & opibus copi-
isque ſuis confidens, pollicetur auxilium, bono animo iubens eos eſſe, deſpiciens
nimirum Heluetiorum paucitatem. Heluetii vero, vbi hos conatus procerum
Cæſarianorum in Inſpruck animaduerterunt, & quid cum Sueuico fœdere ege-
rint, pararunt ſe quoque ad arma; ſed ne quid omitteretur ad faciendam pacem,
iterum legatos mittunt in Inſpruck, admonebant eos mandati Cæſariani de con-
uentu habendo in Feldkilch, dies enim ſtatutus præterierat. Legatis Heluetiorum
reſpondebant nobiles, ita vt facile ex reſponſo intelligi potuerit, quid apud ſe ſta-
tuiſſent: tamen ne viderentur Imperatorem dominum ſuum contemnere, dice-
bant ſe ad comitia venturos, aliumque conſtituebant. Sed vtrinque interim ſe ad
bellum parabant, nec longe poſt Cæſariani aliquot villas combuſſerunt, abrepta
præda. Nec adhuc tempus eſſe iudicabant Heluetii ſumendi arma, ſed ſæpius ver-
bis & conditionibus æquis tentare rem componere. Quare miſerunt nuncios ad
Sueuiæ confœderatos, qui ſignificarent eis, Heluetios nihil niſi pacem petere, & ſi-
mul exponebant, quæ mala & pericula ex bello hoc accidere poſſent. Verum Sue- 308
uicum fœdus nihil periculi ab Heluetiis ſibi eſſe poſſe exiſtimans, contemptim re-
ſpondit. Et belli autores quidam nobiles, ſub nominis Maximiliani autoritate,
multum poterant apud Sueuicum fœdus. Inuadunt igitur priores Cæſariani Hel-
uetios, capiunt oppidulum Maienfeld, & monaſterium, quod vocatur Munſtertal,
diripiunt, etiam non abſtinent manus ab eccleſiaſtica conſecrata ſupellectile aurea
& argentea, captiuas abducunt moniales, occidunt multos viros, & captos cum re-
liqua præda abducunt. Tum tandem Heluetii, vbi ſenſerunt nullum paci locum
relictum, collecti occurrerunt hoſtibus ſuis, defendentes ſuos focos, ſuos parentes,
& liberos. Quam longe alios animos gerant, quibus cari ſui proprii penates ſunt
defendendi, quam qui ære conducti aliena impugnant, neminem latet. Hoc et-
iam fecit, vt Heluetii primos maioribus copiis & diligentius fortiuſque exciperent,
quod ſciebant, primis illis belli autoribus victis, parum negocii in reliquis fore.
Congreſſi igitur, diu Heluetiorum impetum ſuſtinuerunt Auſtriaci & Sueui, tan-
dem tamen terga verterunt Cæſariani, quos inſecuti Heluetii, ſua omnia recepe-
runt, & igne ferroque hoſtilem agrum vaſtarunt. Poſt illud prælium, ob occiſos
vtrinque animi exaſperati ſunt ſupra modum, mox aliis locis inuaſerunt Heluetios:
ſed non fefellerat Heluetios ſua opinio, quod putabant, primis victis, aliis parum
animi futurum, nam fugiebant poſtea non raro, cum primum conſpexerunt ho-
ſtem Heluetium, vel aliquando, antequam in conſpectum veniret. Tantus terror
inuaſerat animos alioqui bellicoſiſſimorum hominum. Maximilianus, qui tum
in Geldria erat alio bello occupatus, vbi audiuit de bello illo Heluetiorum, quo-
modocunque potuit, pacem fecit apud Geldrenſes, & feſtinauit in ſuperiorem
Germaniam. Vbi venit in Sueuiam, vehementer diſplicuit illi, quod bellum erat
ſuſceptum ſe inſcio, imo nolente, nam diſcedens commiſerat, ne inciperent bel-
lum. Erant quoque in Maximiliani ſententia Principes quidam cordatiores ex ec-
cleſiaſticis ſimul & ſecularibus, quare Maximilianus cogitabat, an poſſet res com-
poni, & conſultabat de pace. Verum autores inceptoreſque belli grauiter accu-
ſabant Heluetios apud optimum virum, Maximilianum Imperatorem, & facile erat
in abſentes quiduis dicere. Inter reliqua audio eos dixiſſe Maximiliano, quo pa-
cto quosdam ad defectionem & ad ſeditionem ſolicitarint; & palam dici apud Hel-
uetios, omnes vſque ad Danubium fore breui in Heluetiorum fœdere, Maximilia-
noque nullum locum fore vſque Viennam, niſi velit etiam mulgere vaccas. Et a-
liis hoc genus ita incenderunt Principem, vt decreuerit omnes vires & neruos in
hoc bellum aduerſus Heluetios intendere. Quare totum imperium vocat in au-
xilium ad debellandos Heluetios. Conuentu frequenti Principum celebrato, con-
ſtitutum eſt, quot locis, & quoto copiarum numero inuadendi ſint. Et plane
erat prudenter decretum, quod ſi iuxta decretum imperialium comitiorum, vno

tempore omnibus locis aggreſſi fuiſſent Heluetios , feciſſent illis negocii pluri-
mum: ſed bona conſilia facta tardius ſequebantur, nam primi, qui inceperant bel-
lum, veniebant non procul a fontibus Rheni , vbi antea fugati erant, qui iterum
ſunt repulſi plurimi a paucis Heluetiis. Nam primis præliis animis ſuperatis, cor-
pora deſtituta ſpiritu inutilia erant. Cum ita aliquoties conflixiſſent infeliciter
Cæſariani, petebat Maximilianus a duce Mediolanenſi, vt ſe interponeret, & cum
Heluetiis de pace ageret, nam magnam inobedientiam in ſuis experiebatur, & vi-
debat omnium animos territos. Dux Mediolanenſis, quanquam Maximiliano
miſerat quoque auxilia & imperii nomine, & nomine amicitiæ beneficiorumque,
quæ Maximilianus in eum contulerat; tamen ſuis ipſius impenſis miſit ad Hel-
uetios legatos, qui de pace agerent, miſit ad Maximilianum nihilque omiſit,
quod ad faciendam pacem facere viſum eſt illi. Cum primum venerunt ducis
Mediolanenſis legati ad Heluetios , multaque prudenter & vere dixiſſent de belli
calamitatibus, & commoditatibus felicitateque pacis; reſponderunt Heluetii, ſibi
nihil antiquius cariusque eſſe honeſta pace, docentque legatos ab exordio cau-
ſas belli repetentes, quam neceſſario vim repellere coacti ſint, quam humiliter
precati ſint ea, quæ pacis ſunt, quam patienter contumelias & contemptus ſuper-
bos perpeſſi ſint, quantopere petierint pacem, etiam poſt illatas ab hoſte iniurias.
Quam ob rem hortati vltro ſunt ducem ad faciendam pacem, vtrique parti tolera-
bilem & honeſtam. Neque enim efferebantur victoriis, ſed Domino exercituum
Deo tribuebant gloriam, in omnibus Deum timentes, & ſcientes rerũ viciſſitudinem,
fortunæque mutabilitatem. Pacis igitur componendæ gratia locus ſtatutus eſt, vrbs
309 Tigurum, quo libere & tuto liceret venire & redire domum Cæſarianis, ſuntque
interea induciæ factæ. Sed dum hæc agebantur Tiguri, & media, quibus partes
coire poſſent, quærebantur, Cæſariani, contra induciarum fidem, Helueticum pa-
gum incenderunt, & occidebant apud Reineck circiter ſexaginta Heluetios. Sed
quanquam Heluetii propter inducias non expectarint hoſtem, & oppreſſerint eos
Cæſariani ex improuiſo, tamen plures Cæſarianos occiderunt, & fugauerunt eos.
Hoc factum tempore induciarum a ſuis Maximilianum Principem tenaciſſimæ fi-
dei non minus male habuit; quam ipſos Heluetios. Nihil igitur agi potuit eo
tempore adhuc de pace. Gallorum rex etiam cum Cæſare & Principibus imperii
egit de pace, ſed in omnibus actionibus ſuis & verbis ſuis ſatis aperte indicabat fa-
uorem ſuum erga Heluetios, & propterea minus potuit apud Maximilianum &
Principes. Tandem profeſſus eſt, ſe omnibus viribus adiuturum Heluetios, qui
inuiti ſuſceperint arma, & coacti ſint effundere ſanguinem vicinorum ſuorum.
Bombardas, pecuniam, equitatum, recuſantibus, donec opus haberent, Helue-
tiis conatus eſt obtrudere Gallus. Neque enim e re Galli fuiſſet, ſi Imperator, vt
in animo habebat, Heluetios ſubiugaſſet. Nullum enim Galliarum reges multis
annis bellum geſſerant ſine Heluetiis militibus. Galli enim dicuntur in acie fortes
eſſe, cum apud ſe habent Germanos milites, alias ſoli non adeo felices. Hoc Ger-
mani ferunt, Galli forte aliter. Poſt finitas illas inducias, iterum multis locis pu-
gnatum eſt. Singulas autem pugnas deſcribere eſt cuiuſpiam ex profeſſo bellum
hoc deſcribentis. *(a)* Multis locis pugnatum eſt, ſed fere vbique fortuna fauit Hel-
uetiis. Conſtantiæ ſæpius pugnatum eſt. Sub ſylua, Suaderloch nomine, erat cam-
pus frumentarius, maturaque erat ſeges: cum igitur meſſores ex vrbe veniſſent plu-
rimi, & meterent, militibus in acie conſtitutis, qui hoſtes repellerent, ſi venirent,
Heluetii, qui in ea ſylua excubias ſemper habebant diligenter, congregati expecta-
bant, donec demeſſum eſſet frumentum, & partim curribus impoſitum. Cum
iam militum animi eſſent in vrbe cœnam appetentes, prorumpunt ex ſylua taciti
Heluetii vno tantum ſigno, & audiebatur fragor & clangor tubarum in ſylua, non
aliter, ac ſi eſſet plena armatis (erant autem ſenio defecti & adoleſcentuli nondum
ad

(a) Quod ſingulari libello fecit *BILIBALDVS PIRCKHEIMER*, ipſe bello
præſens.

ad pugnam babiles, qui ſtrepitum & ſonitus illos excitabant) territa Cæſariana acies
cum primo Heluetiorum in eos impetu fugiunt. Nam alia via, quam expectaba-
tur hoſtis, veniebant, declinantes bombardas, quæ prorſus inutiles erant Cæſa-
rianis. Heluetii fugientes perſecuti vſque fere ad vrbis mœnia, occiderunt mul-
tos, ceperunt quoſdam, potiti ſunt bombardis, curribus & equis cum demeſſo &
colligato frumento. Hoc quoque menſe pugnatum eſt apud Dorneck, quæ eſt
arx Heluetiorum diſtans vnum miliare a Baſilea. Poſt multa infelicia prælia, ma-
thematici aſtrorumque periti perſuadebant Maximiliano, vt iam nouo loco, no-
uiſque copiis aggrederetur Heluetios, nam ſidus, quod Heluetiis tantopere fauiſſet,
iam non amplius in cœlo apparere, ſed contra exortas ſtellas, quæ Principibus &
regibus amicæ eſſent. Maximilianus igitur Italogallos quoſdam milites oberran-
tes conſcripſit, eos iunxit copiis, quas Argentina, & Alſatia, aliique in illis regio-
nibus miſerant. Ii ergo vna proficiſcuntur ad obſidendam arcem Dorneck. Erant
copiæ non paruæ, beneque omni genere armorum inſtructæ, præcipue bombar-
dis. Caſtra igitur ante arcem parantes, Heluetii vero ante quam aduenisſent,
ſciebant hoſtem in iſtis regionibus fortunam tentaturum, nam pedetentim aſcen-
debant, & in Mulhuſen manebant aliquot dies. Inprimis enim ſtudio ſolet eſſe
Heluetiis, quemadmodum omnibus rei militaris peritis, vt quid conſilii capiant
& in animo habeant hoſtes, prædiſcant. Conuenit enim plerumque ex hoſtium
conſiliis noſtra dirigere. Quare, dum caſtris locum deligunt, & tormenta ad ar-
cem oppugnandam diſponunt, Heluetii ex Lucerna, Zug, & Tiguro (nam remo-
tiores, ſcilicet Suitenſes & Vri & cæteri, poſt prælium venerunt) & omnes pro-
piores adſunt, deliberant, expectandine ſint alii: placuit ſententia vna omnibus,
non eſſe cunctandum, ne caſtrorum munitionibus firmatis, plus negocii plurium-
que nece ſint repellendi. Nec dubitabant, ſi ita ex improuiſo opprimerent adue-
nientes nihilque adhuc timentes (formidabant enim poſt duos tresve dies venturos
Heluetios) ſtatim fugituros. Quam ob cauſam præcipitabant ſe in hoſtem ex mon-
te Heluetii, ceu torrens omnia ſecum rapiens: Cæſariani violentiam primi impe-
tus non ferentes, fugiunt; ſequuntur Heluetii, cædunt ex illis quatuor millia, vix
centum ex Heluetiis cecidere. Potiti ſunt Heluetii magna præda, & belli apparatu
impedimentiſque omnibus & aliquot militaribus vexillis, Argentinenſium vexil-
lum Tiguri pendet adhuc in eccleſia, occubuerunt multi ex prima nobilitate, in-
ter alios comes de Buſeb, comes de Fürſtenberg, & comes de Caſtelwart. Poſt 310
illud prælium, optimus Imperator Maximilianus iterum conſtituit de pace agere,
ſed nullo modo voluit arbitrum habere regem Galliæ, quem dicebat Heluetiorum
in bello hoc ſocium. Heluetii autem contra petebant regem Galliæ mediatorem,
& non recuſabant ducem Mediolanenſem, quanquam non ignorabant, qua neceſ-
ſitudine eſſet Maximiliano deuinctus. Putabant ergo Heluetii, viciſſim Maximilia-
no ferendum Gallum arbitrum: noluit autem Maximilianus eum audire in hac re.
Alii autem Principes, eccleſiaſtici præſertim, pacem conati ſunt inter illos facere.
Conuenerunt Baſileam ob eam cauſam: Maximilianus ſuo nomine miſit illuc ho-
neſtiſſimam legationem, doctores iuris, nobiles & comites. Induſtriam & ſtu-
dium componendæ pacis Philippi, Palatini Rheni, imprimis prædicant. Cum igi-
tur vtrique, Cæſariani & Heluetii, peterent iniqua, vt æqua ferrent, tandem media
ſunt excogitata, quibus cruentum & infelix bellum eſt ſublatum, & pax facta. Poſt
illam pacem factam, rex Galliæ Ludouicus eodem ſtatim anno, menſe Octobri,
duxit exercitum in Italiam contra ducem Mediolanenſem; ſuum enim Mediola-
nenſem principatum iure eſſe, affirmabat. Vbi rex venit prope Mediolanum,
occurrit illi tota ciuitas obuia, ordine ſecundum ætatem & dignitatem. Ferebant
autem palmarum ramos in manibus, & vexillum cum inſignibus regis Galliarum,
& cum omni genere muſicorum inſtrumentorum, & cantionibus, quibus libera-
torem, patrem patriæ vocabant regem, atque hoc modo obtulerunt claues Gallo;
Dux enim infenſos ſibi ciues, neſcio quibus exactionibus, fecerat. Atque ſic, qui

paulo ante pacem inter Imperatorem & Heluetios compoſuerat, ſua omnia tuta
putans, repente ex omni Mediolanenſi principatu eiectus eſt, fugitque ad Maximi-
lianum. Nihil illi profuit aurum & argentum, quod congeſſerat; nihil arcis in-
expugnabilis munitiones; nihil prudentia & aſtutia, qua valuit plurimum: ſine
pugna, ſine hoſtis omni labore victus eſt, amiſit omnia. Sic agitur cum iis, qui
confidunt in fortitudine ſua. Verum rex Galliæ diſcedens reliquit præſidia Me-
diolani ex militibus Gallis, qui vexabant multis modis intolerabiliter Mediolanen-
ſes: quare rurſum, conſentientibus & iuuantibus ciuibus, facile recepit Sphortia
Ducatum auxilio Heluetiorum militum. Quod Gallus non ferens, denuo con-
ſcribit exercitum, magnumque conducit numerum militum ex Heluetia. Dux
quoque Sphortia conducit ſtipendio milites Heluetios, quos iunxit Italis, quem-
admodum rex Gallis iunxerat Heluetios. Vbi ergo regius exercitus & ducis ve-
niſſent in campum, vbi confligendum erat, & acies vtraque iam eſſet inſtructa,
eſſentque vtrique Heluetii exercitus maior vel certe potior pars, in qua ſperabant
Sphortia & Gallus, noluerunt Heluetii aduerſus ſuos pugnare, ſed congreſſi iun-
gebant dexteras, familiariter ſe mutuo ſalutabant, felicem precabantur reditum.
Interea (Heluetiis ignorantibus & iis, qui ſub Gallo, & iis, qui ſub duce militabant)
Galli capiunt ducem Sphortiam, nam multis Gallorum a facie notus erat, & abdu-
cunt in Galliam: itaque iterum ſine ſanguine totum ducatum occupat rex. Hel-
uetii, qui apud ducem erant, quique illi iurarant, indigniſſime ferebant hoc Gal-
lorum factum. Et quanquam pauciores erant, quam vt conſultum fuiſſet Gal-
los aggredi, tamen ſi dux non abductus fuiſſet, aliquaue ſpes liberandi eum fuiſſet,
nullum diſcrimen non ſubiiſſent, vt dixerunt mihi, qui tum in exercitu ducis fue-
1501 runt. Anno Domini milleſimo quingenteſimo primo fœdere iuncti ſunt Helue-
tiis Baſilienſes & Mulhuſenſes.

Eo etiam anno ceciderunt ſuper veſtes hominum ſigna crucis, quæ multos
terrebant: paucorum vero atque adeo nullorum vitam mutabant, vt ſolent pro-
digia omnia (quæ eſſe deberent nobis doctrina & admonitio, vt reſipiſceremus
& agnoſceremus Dominum Deum) fere ſemper magis iudicio eſſe, quam docu-
mento animalibus hominibus; adeo corrupta eſt hominis natura, vt, niſi Deus per
1505 ſpiritum ſuum regeneret, in ſtultitia & inimicitia Dei pereat. Anno quoque
quinto ſupra milleſimum quingenteſimum, per magnam Germaniæ partem,
maxime illas regiones, quæ ab Norinberga vſque ad Alpes, quæ Italiam a
Germania diuidunt, fuit ingens fames. Subuenerunt vero Argentinenſes o-
mnibus illis fame laborantibus regionibus, non aliter atque olim ille Pharao
311 Ægyptius rex, ſicut eſt in libris Moſi ſcriptum. Nec ſolum Argentina ciuitas
eo tantum tempore frumento iuuit vicinas regiones, ſed ſæpe ante & poſt, nuper-
que, cum in Italiam frequentibus bellis exhauſtam erat plurimum frumenti tranſue-
ctum, incideretque abundans illa humiditas pluuioſiſſimi anni, quo admodum
male reſponderunt cereales fruges, vnde ſecuta eſt maior caritas non ſolum in
Germania, ſed fere per totam Europam, quam multis annis retro audita ſit. Ar-
gentoratenſes vero iuuarunt plurimos frumento. Conſeruatio igitur talis fru-
gum laudi & gloriæ eſt ciuitati, quæ non vt maioris vendat, coëmendo aliis præ-
ripit; ſed emit, vt conſeruet ad neceſſitatem, ſi vel bellum vel intemperies aëris,
aliaue caritatis cauſa incidat. Anno hoc Raimundum cardinalem legatum miſit
Pontifex, Alexander ſextus eius nominis, in Germaniam & alias quaſdam ſepten-
trionales nationes, cum magna apoſtolica clauium poteſtate, indulta eius exten-
debant ſe in mortuorum ante multos annos animas. Verum vbi limina Germa-
niæ attigit, eum in Germania legatione fungi prohibebant Principes & Maximilia-
nus, nolebant enim caritati duræ exactionem etiam accedere: ſed tandem Princi-
pes admiſerunt legatum, qui peragrauit totam Germaniam, ex Inſpruck Norin-
bergam, illic per Franconiam Orientalem, & Thuringiam, peruenit Coloniam.
Inuenitque hic legatus Germanos ad pietatem & ad dandum promptiores aliis na-

tio-

tionibus. Caritatem, quæ fuit anno quingenteſimo primo, ſecuta eſt proximo ſequenti anno per Germaniam in omnibus locis, in quibus caritas fuit, crudeliſſima peſtis. Eandem cauſam peſtis opinor fuiſſe, quæ caritatis fuerat, præcedentis anni, nam quæ aëris intemperata conſtitutio nocuit plantis, vt non reſpondere potuerint fructificando, eadem iuſtam concoctionem impediuit in animantibus, ne alimentum ad iuſtam confectionem perueniret. Quod autem ſecundo tandem anno in corporibus morboſis ſymptoma peſtis apparuit, mirum non eſt intelligenti humorum generationem & corruptionem, longo enim tempore non raro latent morborum cauſæ, & plerunque a paruis principiis incipiunt generari. Porro non ſum ignarus, quod caritatem etiam ob alias cauſas ſoleant cum alii morbi, tum peſtis ſequi; nempe coguntur homines veſci multis generibus leguminum, herbarum, arboreorum fructuum, & radicum, quæ omnia malum corruptionique obnoxium ſuccum generant. Verum hæc relinquenda pbyſicis philoſopbis a noſtri libri titulo aliena. Cruces in aëre volantes præcedenti tempore hanc peſtem pronunciaſſe quidam volunt. Anno etiam quingenteſimo ſecundo Spirenſis diœceſis ruſtici multi coniurauerunt aduerſus dominos ſuos nobiles, conquerentes oneratos ſe tributis, vectigalibus, cenſibus, decimis aliiſque exactionibus, ſerpebat quotidie ſeditio latius, nam alius alium excitabat, & (cum ſemper malorũ multitudo maior ſit quam bonorũ) vbique inueniebantur multi, qui ſe iungebant illis, alius ſpe prædæ alius ſpe libertatis, nõnulli vt æs alienũ reddere non cogerentur. Elegerant duos viros, ad quorum arbitrium omnia agerentur, conſtituebant vbi conuenirent omnes, vt iuramento præſtito, munitiones caperent, arces & vrbes, diriperent monaſteria, &c. ſed vbi ſtatuiſſent conuenire, intellexerunt eorum locorum nobiles & alii magiſtratus. Quare primos ceperunt, atque ita tractauerunt, vt alii manſerint domi, multi enim ſuppliciis affecti ſunt. Eo anno magna Principum comitia Norinbergæ, præſente Maximiliano Imper. ſunt celebrata. Anno 1503. pabuli & omnium etiam, quæ ad hominis menſam veniunt, inſignis caritas fuit, ob ſiccitates eius totius anni. Anno poſt natiuitatem Domini 1508. Iulius 2. Pontifex eſt electus, qui poſtea auxilio Heluetiorum tot bella contra Venetos & contra Gallum geſſit, recuperatis multis, quæ pertinebant ad Romanam ſedem, multaque præterea adiecit ad patrimonium beati Petri. Hic Pontifex in Heluetios contulit multa beneficia, plurimumque aurum, magna enim eorum opera confecit bella. Hoc anno fuit multorum epiſcoporum Germanorum & ſecularium Principum conuentus Francofurdiæ; quid autem tractarint, pauci ſciebant. Anno hoc exortum eſt bellum Bauaricum, Georgiusenim, dux Bauariæ, habuit vnicam filiam, quam matrimonio iunxit Ruperto, Philippi, comitis Palatini Rheni, filio, fecitque eam filiam, cui nomen erat Elizabet, hæredem Bauarici ducatus. Quare non diu poſt, ſocero Georgio duce Bauariæ mortuo, contractis copiis Rupertus conatur occupare Bauariam: Albertus vero, dux Bauariæ, legitimum ſe hæredem ducatus eſſe affirmabat, teſtamentum Georgii contra ius factum irritum exiſtimandum eſſe. Cum autem Rupertus a teſtamento Georgii non deſcenderet, fruſtraque peteret Albertus ius ſuum, res tandem venit ad Maximilianum, cuius ſororem matrimonio copulatam habebat Albertus. Maximilianus Imperator, pacis & æquitatis amantiſſimus, in excogitandis mediis, quibus componeret partes, diu laborauit: ſed media a Maximiliano, affinitate iuncto Alberto, Rupertus reiiciebat: quare Maximilianus notauit Rupertum & omnes ei adhærentes banno imperiali. Rupertus vero, bannum contemnens, cogit magnas copias, Philippus, comes Palatinus, mittit auxilium filio, nihil etiam moratus bannum. Quam ob rem celeriter per Bauariam multa occupat Rupertus. Imprudenter vero Palatinus ſuas tantum copias reſpexit, quantæ eſſent, non expenderat contra, quid aduerſarius poſſet. Maximilianus ergo imperii ciuitates & Principes omnes conuocat, exponit maieſtatis contemptores quid conentur, quam æqua media recuſarint: igitur omnia rebellium Philippi patris & Ruperti filii concedit cuilibet oc-

Margin: 1503 (beside "Anno 1503."); 1508 (beside "Domini 1508."); 312 (beside "Imprudenter vero").

occupanti, ſuſcipitur bellum vno conſenſu omnium aduerſus Palatinum & Rupertum; magnis conatibus multiſque locis rem aggrediuntur Haſſiæ Lantgrauius, Huldricus dux Wirtenbergenſis, Alexander dux Bauariæ, & comes Validentiæ, & cum iis multi barones & nobiles diuerſis locis inuadunt Palatinatum Rheni, omnia obuia vaſtant, expugnant arces & oppida: Maximilianus vero, Fridericus Marchio Brandenburgenſis, & totum fœdus Sueuicum, & multi alii nobiles ducunt coniunctas copias in Bauariam aduerſus Rupertum. Rupertus cum hoſte longe potentiore congreditur, auxilio Boëmico, quod habebat, confiſus; pugnatur acerrime & plane dubio Marte aliquot horis: nec enim ceſſit Rupertus, donec ad eam raritatem redactus fuit, vt conſiſtere impoſſibile eſſet. Coactus igitur tandem fugere Rupertus cum ſuis, amiſit copiarum magnam partem. Boëmorum in ea pugna mille quingenti ceciderunt, non ſine bellica laude, ſtrenue enim pugnarunt. Rupertus cum parte copiarum elapſus, penitus infirmatus eſt, occupatamque fere totam Bauariam tradidit Maximiliano Alberto, relictis præſidiis quibusdam. Ipſe vero Maximilianus cum reliquis copiis properauit aduerſus Palatinum, occupauitque ſine negocio, quicquid ad Palatinatum aliquo titulo pertinebat, *Gengenbach* ſcilicet, *Ortenberg*, *Offenburg*, *Geroldſeck*, & multa in iſtis regionibus, quæ Palatinus poſſidebat. His in fidem acceptis & præſidiis munitis, traduxit omnes copias per Rhenum, occupauitque totam, quam vocant, prouincialem aduocatiam. Neque enim reſiſtebat amplius quiſquam Maximiliano, poſt tantos ſucceſſus. Marchio autem Badenſis Chriſtophorus interpoſuit ſe, & precibus multis effecit, vt Maximilianus paſſus ſit ſe ab inſtituto reuocari, & Philippum Palatinum in gratiam receperit. In aliis locis alii alia de Palatinatû ceperant. Emicho comes de Lyningen, Alexander dux Bauariæ, Guilielmus Haſſiæ Lantgrauius, multa igne conſumpſerant, Monaſterium D. Benedicti diues admodum, Lympurg nomine, totum in cinerem redegit comes Emicho. Dux Vlricus Wirtenbergenſis igne & ferro plurima vaſtauit, monaſteria aliquot munita præſidiis cepit: obſidens autem oppidum Brettam, ab erumpentibus oppidanis magnam accepit cladem, occiderunt enim multos de copiis Wirtenbergenſibus, & bombardas aliquot vi eripuerunt duci, quibus oppugnabat oppidum. Oppidum igitur illud non potuit capere: poſtea vero compulit ad deditionem arcem *Boſeckheim*; mox poſt *Leoſtain* accepit in deditionem: deinde ſubiugauit *Winſperg*, poſt hæc Nouam ciuitatem compulit ad deditionem: poſtremo cepit oppidum *Meckmul*. Recepto autem in gratiam Palatino, Maximilianus iuſſit omnes Principes domum reducere & dimittere copias. Dicto Imperatoris igitur obedientes, omnes reuerſi ſunt, vnde venerant.

1505 Rupertus ſtatim poſt infauſtum bellum obiit, vt creditur, dolore animi. Anno poſt natiuitatem Chriſti milleſimo quingenteſimo quinto, Maximilianus magna Coloniæ celebrauit comitia, præſentibus plurimis Principibus, inter multos diſcordantes pacem fecit in illo conuentu Imperator. Duce vero Geldriæ rebellante, & maieſtatem Cæſaream non ſatis reuerente, Maximilianus, comitantibus eum multis Principibus & comitibus aliis, cum copiis deſcendit in Geldriam, ducemque ſtatim adueniens ad deditionem compulit, & qua fuit bonitate Maximilianus, conditionibus prorſus amicis ducem in gratiam accepit. Eo anno, quo comitia illa fuerunt Coloniæ, apparuit cometes inſolitæ magnitudinis & formæ. Anno ſexto Maximilianus, comparato per Germaniam magno exercitu, duxit in Vngariam, nam meditabantur defectionem & rebellionem. Obſeſſuro autem Maximiliano magnis copiis vrbem Breſburgum occurrerunt Vngari ſupplices obuiam, rogantes pacem, quaslibet, non iniquiſſimas modo conditiones

313 accepturos & ſeruaturos, pollicentur. Maximilianus, quanquam magnis ea expeditio impenſis conſtiterit; tamen pacis amantiſſimus, æquis legibus pacem fecit cum Vngaris, qui longe aliud meriti erant. Eo anno inter Norinbergenſes & Marchionem Brandenburgenſem Fridericum ſimultates fuerunt, neſcio quibus cauſis, permagnæ: cumque Norinbergenſis tota fere iuuentus armata manu, magnoque ap-

paratu in pagum non longe ab vrbe diſtantem exiret , in quo erat anniuerſaria,
quam vocant, dedicatio, Caſimirus, filius Friderici Marchionis, cum equitum &
peditum copiis obuius venit, congrediuntur igitur, pugnant pertinaciter, diuque
neutris propter cupiditatem gloriæ laudemque, & præmia, cedentibus, cædun-
tur multi; tandem tamen victor euadit Caſimirus, fugiunt, ciues in vrbem. Vtrin-
que plurimi cæſi ſunt. Quod autem Norinbergenſes priores ceſſere, non animo-
rum ignauiæ, ſed corporum laſſitudini ex æſtu & labore aſcribendum eſt. Reli-
querunt enim Caſimiro lachrymabilem victoriam, multi enim primæ nobilitatis
cecidere, dum auidiores gloriæ pugnant pertinacius. Vtriusque partis fuerunt
peditum circiter tria millia, equitum ducenti. Hoc etiam anno, Galliæ rex Lu-
douicus & Maximilianus Imperator de ducatu Mediolanenſi contenderunt. Hoc
anno apparuit cometa ſub vrſa maiore, quo tempore illuſtriſſimus Princeps, Phi-
lippus, Maximiliani Imperatoris filius, archidux Auſtriæ, dux Burgundiæ, dux Bra-
bantiæ, & rex Caſtellæ Legionisque electus, gener Ferdinandi regis Hiſpaniæ, ex
Flandria cum claſſe, in qua habuit armatorum mille quingentos, in Hiſpaniam na-
uigauit. Toti claſſi præfecit comitem de Furſtenberg, nomine Wolffgangum.
Vbi autem per varia diſcrimina & caſus in mari iactati venerunt in Caſtellæ
regnum, Philippus rex nouitate aëris tentatus, incidit in morbum grauiſſi-
mum, quo paucis diebus ſuperatis naturæ viribus, obiit diem ſuum, non-
dum egreſſus vigeſimum octauum annum. Ita immatura morte abreptus eſt
Philippus, Maximiliani filius, in quem Deus tot & tanta bona contulerat,
vt noſtræ ætatis memoria nullum reperias, quem illi compares, ſiue ani-
mi dotes, ſiue corporis ornamenta, ſeu generis nobilitatem, ſeu princi-
patuum multitudinem & magnitudinem reſpicias. Acceſſerunt illis omnibus
duo filii, Ferdinandus, & Carolus, ex elegantiſſima & nobiliſſima adoleſcen-
tula cariſſima coniuge. Huius Principis omnibus nominibus ſummi laudes do- 1557
ctrina & facundia ſummus vir Eraſmus Roterodamus prædicauit. Anno Domini
milleſimo quingenteſimo ſeptimo, Maximilianus Imperator magna comitia Ger-
maniæ Principum celebrauit Conſtantiæ, in quibus actum eſt primum, quomodo
reſiſterent Venetis & regi Gallorum, qui vexabant ducatum Mediolanenſem, &
alia contra Imperatorem & imperium conabantur. Deinde ſignificabat Impe-
rator animi ſui propoſitum proficiſcendi Romam, vt ſtudium & voluntatem Prin-
cipum & ciuitatum experiretur: reperitque ſatis paratos & promptos ad expedi-
tionem illam & Principes & ciuitates, ſuperabantque plerique expectationem eius.
Hoc Maximiliani propoſitum ſummis viribus nitebantur impedire Gallus & Vene-
ti, magnamque Italiæ partem in ſua fœdera contra Imperatorum perduxerant,
conatique ſunt omnes vias in Italiam Cæſari obſtruere, commeatuque prohibere.
Maximilianus, vbi hos Galli & Venetorum conatus intellexit, Principum Germa-
niæ conſenſu decreuit bellum ſuſcipiendum contra Venetos. Quare copias con-
ſcripſit & Venetorum ditionem inuaſit, multa cepit & diripuit. Anno ſeptimo,
Iulius Pontifex miſit in Germaniam Bernardinum, Cardinalem ſanctæ Crucis, quem
maximo honore excepit Maximilianus Auguſtæ, exiuit enim illi obuiam extra vr-
bem. Venit hic legatus multis comitatus, & cum clauium poteſtate mirabili. In-
ueniebantur autem multi in Germania, qui audebant diſputare, vtilisne, an inuti-
lis eſſet eius aduentus in Germaniam; nec ſolum in controuerſiam vocare, ſed
definire quidam non dubitabant, malum eſſe aduentum illius legati, qua cauſa
neſcio, fortaſſe quod magis fauebat Gallo, quam Cæſari, vel alia quapiam cauſa.
Hoc quoque anno, impulſore (creditur) Ludouico rege Gallorum, dux Geldriæ
contra fidem fœderis, quod vinctus cum Maximiliano fecerat, hoſtiliter cum co-
piis ingreſſus eſt Brabantiam, quam miſere vexauit & diripuit. Inuocatus autem
à Brabantinis Maximilianus, deſcendit, illis auxilium tulit. Cum igitur in Flandria
eſſet Maximilianus, denuo fœdere coit cum Gallorum rege, in qua liga, vt ſic di-
cam, fuit & Iulius, conuenitque inter omnes illos, vt vna contra Venetos moue-
rent

rent arma. In amicitia Pontificis, Cæſaris, & regis, quid a partibus quæſitum ſit,
514 longius eſſet explicatu, & magis pertinet ad res Italicas: quam ob rem in præſentia
non videtur ad finem operis properanti mihi dicendum. Maximilianus, poſt fœ-
dus initum cum rege Galliæ, miſit copias ex Germania contra Venetos, coniunctis
Gallorum militibus. Pugnatum eſt in eo bello ſæpe leuioribus præliis vario mar-
tis fauore, pluresque Germanorum aduerſa valetudine ob aëris, & cibi potuſque
nouitatem periere, quam armis. Nec maius vllum prælium, quod audiuerim, in
eo bello fuit, quam cum occubuerunt Venetorum mille ducenti, in qua pugna Ger-
mani non paruam meriti ſunt bellicam laudem, nam pauci multos in loco iniquo
ſuperarunt. Veneti autem pluribus artibus inſtructi & ſtratagematis vſi, Tergo-
ſtum & Gurcenſem comitatus, & alia quædam domui Auſtriæ ſubiecta occuparant.
Nec reſpondebat Iulius Pontifex, & Ludouicus rex Maximiliani Imperatoris ex-
pectationi. Inducias ergo cum Venetis Imperator tres annos fecit, vt interim de
1059 pacis conditionibus ageretur. Anno milleſimo quingenteſimo nono Erdfurdiæ
magna ſeditio inter ciues & ſenatum fuit, nam ciues expoſiti & accepti rationem
exigebant a ſenatu: cum vero ſenatus ære alieno eſſet oppreſſus, neque tutum exi-
ſtimaſſet ad calculum reducere accepta & expoſita, elabi conati ſunt aliis modis
quibusdam. Tandem ciues epiſcopum Moguntinum, ſenatus ducem Saxoniæ
inuocauerunt, qui patrocinium confugientium ad ſe ſuſcipientes, pertinacius ſu-
am quiſque partem defendit: peneque iuſtum bellum inter eos ortum fuiſſet. Ve-
rum hoc prohibuerunt epiſcopus Herbipolenſis, & quidam alii. Veneti hoc an-
no a Pontifice Iulio excommunicantur, quod Fauentiam, & Rauennam, aliaſque
in illis regionibus vrbes, arceſque expugnarant, & admoniti non reddebant, ſed
omnia turbare pergebant. Sed fulmina excommunicationis ſpiritualia conte-
mnentibus Venetis, Iulius non ſine ſtomacho contrahit copias magnas per Italiam,
& apud Heluetios, quas ducit contra Venetos, coniunctis Galli & Imperatoris
exercitibus; ſuperanturque prælio inſigni Veneti a Pontificiis, quorum pars maxi-
ma fuerunt Heluetii, quorum opera & virtute recepit Rauennam Iulius, nec ta-
men ſine ſanguine plurimo. Eodem tempore recepit Imperator Maximilianus
Tergeſtum, & alia, quæ occupauerant Veneti. Paduam quoque redegit in poteſta-
tem Cæſar: breui autem eam iterum recuperarunt Veneti. Multa eo bello cepit
Maximilianus, præter alia Maiſterium, Thebinum, Gortium, Forumiulium, Vin-
centiam, Veronam, Reiſſiam, &c. Nec nulla occupauit Ludouicus Gallorum
rex, inter reliqua in déditionem accepit vrbes Pergamum, Cremam, Cremonam,
Piſcoram, Breſſam, & Caliſellam, quæ ad principatum Mediolanenſem pertinen-
tia Veneti multis annis tenebant. Vſus eſt etiam Heluetico milite in eo bello Gal-
lus. In belli huius vſum petiit Maximilianus pecuniam a principibus & ciuitati-
bus imperii: ciuitates vero & Principes Wormatiæ conuenerunt deliberaruntque,
quid nam faciendum ſit in hac Cæſaris petitione. Reſponderunt autem tandem
Imperatori, cum bella hæc non gerat imperii, ſed ſuo ipſius nomine, ſe iam toties
exhauſtos nihil mittere poſſe. Quod reſponſum Principum & ciuitatum impe-
rialium, quo animo tulerit Maximilianus, facile eſt cuiuis coniicere: & teſtatur a-
pologia, qua Cæſar reſpondet ciuitatibus & Principibus. Eſt autem apologia e-
dita eo anno in Tridentina vrbe. Hoc anno monachi ordinis ſancti Dominici
Bernæ ſunt combuſti, quorum facinora notiora ſunt, quam vt hic deſcribenda
ſint. Anno decimo ſupra milleſimum quingenteſimum conuenerunt Auguſtæ
Principes ciuitateſque imperii omnes, & Imperator Maximilianus, multorumque
regum legati, regis Galliæ, Vngarorum, Boëmorum, & Iulii ſummi Pontificis.
In eo conuentu multum actum eſt de Venetis, omniumque ſententia concordi
bellum denuo decretum eſt aduerſus eos. Quod vbi Veneti intellexerunt, qui-
busdam artibus Maximiliano, Principibusque quibusdam reconciliare ſeipſos co-
nati ſunt: ſed vbi primum non ſucceſſit, pararunt ſe ad bellum. Iulius Papa, con-
ducto ex Heluetia exercitu, ſuisque ex Italia copiis adhibitis, magno conatu in ſua

ipſius

ipſius perſona in caſtris verſans, Venetorum vrbes quaſdam inſignes oppugnauit,
quaſdam etiam expugnauit. Veniente vero etiam cum magnis Heluetiorum &
Gallorum copiis Ludouico rege Franciæ, & Maximiliano Imperatore, territi ſunt
non mediocriter ob hoſtium multitudinem. Quam ob rem primum omnium
mittunt ad ſummum Pontificem legatos, cum illo de pace agunt, non ignorantes,
hoc placato, cum aliis minus negotii fore. Hoc anno Teutonicorum ordinis fra- 315
tres, conſentientibus Cæſare & Principibus, per Germaniam magnam pecuniam
collegerunt in vſum belli contra Rutenos, & Tartaros, bellumque perdifficile geſ-
ſerunt in Pruſſia. Eodem tempore Conſtantienſes fœdus cum Heluetiis ferire
conati ſunt; ſed piſcatoribus reſiſtentibus, certior factus Maximilianus conatus im-
pediuit. Eodem tempore, Felix comes de Werdenberg occidit Andream, comitem
de Sonnenberg, venantem, nihil tale expectantem. Anno duodecimo magna per
totos tres menſes comitia celebrauit Treueris Maximilianus. Erant illic quoque
aliorum regum oratores, aderant Principes electores, aderat legatus regis Gallia-
rum, aderat Campeius, legatus Iulii Papæ; regum Nauarræ, Angliæ, Poloniæ orato-
res aderant, in ſumma maximus Principum conuentus fuit. Maximilianus & alii
Principes cupientes ſcire, num verum eſſet, quod ferebatur de tunica Chriſti in-
conſutili, propterea Cæſar iuſſit aperire altare, in quo eſſe dictum diu erat ante.
Inuenta eſt tunica in eo, & multæ aliæ ſanctorum reliquiæ minime vulgares. Ma-
gna multitudo poſt hunc conuentum confluxerant ex tota Germania & aliis natio-
nibus Treuerim, homines cum muneribus multis, & hoc durauit longo tempore.
Eo anno, quo tunica Domini eſt inuenta, ſeditio magna Spiræ orta eſt, ciues enim de
quibusdam grauioribus exactionibus conquerentes, ſenatu depoſito, alium ſubſti-
tuerunt; quosdam, qui non ſatis probe Rempub. tractarant, mittunt in exilium. Cæ-
ſar oratoribus ſuis illuc miſſis, ſeditionem ſedauit. Anno eodem, fœdere inter Gal-
lum & Cæſarem rupto, Gallus per Germaniam clanculum mittit nuncios, qui mi-
lites conduxerunt eius nomine; verum Cæſar pœna capitis prohibuit, ne quis ex
Germania militatum in Galliam ad regem iret: Comes vero de Lyningen, accepta
a Gallo pecunia, duxit in Galliam copias. Quare eum & omnes eius facultates,
comitesque commilitones banno imperiali ſubiecit. Maximilianus autem con-
ſcriptas per Heluetiam, & reliquam Germaniam copias ducit Mediolanum, & e-
iectis Gallis, vrbem in ſuam poteſtatem redegit. Hoc etiam tempore arx, nomi-
ne Hohenkræhen, in qua hoſpitio prædones & proſcripti excipiebantur, eſt expu-
gnata bombardarum violentia per Sueuicum fœdus, iuſſu Cæſareæ maieſtatis. An-
no decimo tertio Colonienſes ciues contra ſenatum ſeditionem excitarunt, ma-
gnoque cum tumultu concurrerunt aduerſus ſenatum. Senatus ſtatim in turbam
plebis furore concitæ miſit viros facundia pollentes & populo non ſuſpectos no-
mine criminum, quibus ſenatum accuſabant, ſed multis ex cauſis gratos: qui vbi ve-
nerunt ad concionem collectæ numeroſiſſimæ plebis, prudentiſſimo exordio effe-
cerunt, vt audiret eos vulgus, & patentibus auribus audiret, præter multorum, qui
in ſenatu erant, expectationem. Primum enim dicebant, neminem debere mirari,
quod ita concurrant ciues & Reipub. amantiſſimi, magnas enim cauſas eſſe, exactio-
nes enim graues quotidianas fieri, & tamen in ærario non eſſe, quantũ deberet (nam
ſic vulgus clamabat) hoc male habere patriæ amantes ciues merito, ſed inconſulte
& temere nihil debere fieri, neque enim ſine ordine quoplam quicquam recte fieri
poſſe. Nullamque aliam cauſam eſſe, quod ſæpe, qui iuſtam cauſam defendunt,
a malis vincuntur, quam quod illi ſua iuſta cauſa & bona conſcientia freti, vno ani-
mi impetu inconſulte conſilia ſua præcipitant, & factorum dictorumque nullam
rationem reddendam hominibus putantes, ſine ordine omnia confundunt bono
zelo, vt non poſſint eorum iuſta in confuſionibus videri, & ſic fieri, vt omnes ho-
mines, quorum iudicium ſæpiſſime fallitur, faueant & ſtudeant iniuſtam cauſam
habentibus: iſti contra vero malam cauſam ſuam colorare æquitatis ſpecie, & o-
mnem diligentiam adhibere, ne videantur fugiſſe iudicium bonorum. Nihilque

æque illis prodeſſe, quam æqua defendentium zelus concitatior, qui ſoleat ab hominibus exiſtimari furor. Quas ob res ſuadebant plebi, omnino rationem reddere promittentes audiendos, etiam ſi ſciant non poſſe, vt clare demonſtrentur omnibus Principibus & ciuitatibus meritas pœnas dare ob male iniqueque res adminiſtratas. Nihil namque in tota oratione conabantur aſſequi (neque enim amplius ſperari potuit) quam vt differrent rem ſaltem vnum aut alterum diem, nam ſenatus promittebat ſe reſponſurum, ratione reddita de ſingulis, quæ obiiciebat plebs. Aſtute autem præter cætera miſſi a ſenatu dicebant plebi, ſenatum aliquot menſibus petere dilationem; ſed ſe non velle illis eſſe autores, vt tantum ſpacium concedant, ſatis eſſe aliquot dies. Neque enim ſe in alia ſententia eſſe, quam ple-
316 bem, multa eſſe corrigenda, & onera tollenda. His & aliis hoc genus pro tempore rebus, & perſonis apte prudenterque dictis ſedarunt furorem primum multitudinis, hoc eſt, belluæ ſine ratione. Nam primo impetu ſine dubio, vt fertur, & ſequentia ſupplicia de multis ſumpta docent, trucidaſſent totum ſenatum. Diſceſſit igitur plebs tum ab armis, ſed ea lege, vt ſtatim ſequenti die reſponderet; eligebantque ex turba viros (qui ſenatum duplo numero ſuperabant) qui exciperent reſponſum ſenatus. Portasque diligenter cuſtodierunt, & vigiles per omnes vrbis plateas conſtituerunt. Verum ſenatu dimiſſo, conſuluerunt ſibi fuga, qui ſe maxime a plebe peti ſciebant: alii vero poſtero die hora ſenatus habendi conuenerunt. Vbi autem ii, qui ex turba populi ſelecti erant ad audiendum reſponſum, videbant illos non venire, ſtatim conuocata plebe, fraudem indicant, elapſos nominant, interim alii ſenatores in ſuam quisque domum ibant, maluerunt enim ſic euentum rei expectare, quam congregari, in latebris quidam abſconderunt ſe. Plebs vero furibunda per pleraſque ſenatorum domus diſcurrunt, & quoscunque ſenatores inueniunt, captos in vincula coniiciunt, miſereque tractant in captiuitate, ſineque mora ſequenti die maximæ autoritatis & ditiſſimum ex captis ſenatoribus capite truncant in foro fœni, ſequentibus diebus alios aliquot ſenatores afficiunt eodem ſupplicio, quosdam proſcribunt, & nouum ex plebe electum ſenatum ſubſtituunt. Non diu poſt hanc Colonienſem ſeditionem, duces Bauariæ vehementer inter ſe diſcordarunt, vixque Maximiliani & aliorum principum interpoſita autoritate reconciliati
1515 ſunt. Anno 1515. Mediolanum a Gallo recipitur Germanorum militum opera. Hoc anno per Germaniam atque per totam adeo Europam inundationes aquarum perdiderunt non ſolum plantas, ſed etiam ædificia multa, adeo increuerunt torrentes, & exiuerunt flumina alueos ſuos. Magna hoc anno Viennæ Principum comitia ſunt celebrata, imperante Maximiliano. Illic Maximilianus fœdus perpetuum cum regibus Vngariæ, Boëmiæ & Poloniæ fecit. Anno poſt natiuita-
1518 tem Chriſti 1518. Carolus, archidux Auſtriæ, in regem Hiſpaniæ & Siciliæ coronatur. Eo etiam anno Maximilianus Imperator conuentum Principum celebrauit Auguſtæ de duce Wirtenbergenſi. Quid actum ſit, in recenti memoria hominum eſt. Egit etiam in eo conuentu de nepotibus ſuis Carolo & Ferdinando, quos bonus Imperator commendauit imperii Principibus & ciuitatibus. Aderat & cardinalis Caietanus, legatus Apoſtolicus, præcipue propter doctrinam Lutheri aduerſus Romanæ ſedis poteſtatem. Nam anno præcedenti paucula quædam primum contra pontificias indulgentias auſus eſt edere in publicum, habuitque defenſorem Fridericum, ducem Saxoniæ. Adeo autem nihil profecerunt apud Lutherum pontificiæ minæ, vt magis etiam viſæ ſint virum excitare. Ianuario ſequentis anni, poſt illa Auguſtæ comitia, Maximilianus Imper. pacis amantiſſimus, & omnibus modis ſummus Princeps, obiit diem ſuum apud *Wels*, cum eſſet ſexagenarius. Cuius viri laudes a multis prædicatæ ſunt, vt meis opus non ſit.

DE

DE GERMANIS
LIBER TRIGESIMVS-PRIMVS.

PEruenimus, gratia Dei, ad operis finem fere. Nam quanquam plurima ſuperſint his paucis annis reliquis geſta; tamen cum ſint in recenti memoria,& adhuc ob oculos omnium poſita, digito tantum indicabimus breuiter, erunt enim alii, qui maiore ocio, doctrina, & ore ingeniove ad poſteros transmittent. Nec tutum eſt hodie res, vt habent, ſcribere in illis partium turbis. Sinceriore fide aliquando licebit ſcribere conſilia, conatus, & facta ætatis noſtræ. Poſt illa comitia Auguſtæ, vbi imperii, Principum & ciuitatum ſententiam in ſe intellexit, Cæſare iam mortuo, Vlricus dux Wirtenbergenſis, Aprili menſe anni 1519. auſus eſt aggredi vr- 1519
bem imperialem Reutlingen. Sed ſtatim opibus & viribus potens fœdus Sueuicum Reutlingen libertati reſtituit, & ducem ex toto ſuo principatu expulit. Dux mox recuperare ſua fruſtra conatus eſt, nam nondum Domino viſum erat. Anno hoc defuncto vita Maximiliano, Principes electores conuenerunt Francofurdiæ, ele- 317
cturi Imperatorem. Vbi Franciſcus, Galliarum rex, multa conatus eſt fruſtra ad imperium aſpirans. Electus autem eſt Carolus, ex filio nepos Maximiliani, archidux Auſtriæ, dux Burgundiæ, rex Hiſpaniæ, rex Siciliæ, &c. Fruſtratuſque eſt ſua ſpe Franciſcus rex Galliæ, omnemque operam & impenſas, quæ non exiguæ fuiſſe narrantur, perdidit. Principes miſerunt in Hiſpaniam ad electum Carolum legatos, Fridericum comitem Palatinum Rheni, & ducem Bauariæ, qui honorificentiſſime ab Imperatore excepti ſunt, & eximiis muneribus donati. Carolus poſt anno 20, 20
ſuſcepturus imperii gubernacula, ex Hiſpania in Angliam primo proficiſcitur, mox ex Anglia Germaniam petit, & Aquiſgrani menſe Octobri coronam accipit ab archiepiſcopo Colonienſi, magna totius Imperii ſpe & expectatione, cui hactenus, quantum per temporum conditionem potuit fieri, ſatis reſpondit. Hoc anno Lutherus a Pariſienſibus, Colonienſibus, Louanienſibus, & aliis multarum vniuerſitatum Theologis hæreticus declaratur, & a Romano Pontifice cum omnibus ei adhærentibus excommunicatur. Vigeſimo primo anno habita ſunt Principum comitia Wormatiæ, vbi Leo Pontifex Maximus per ſuum apoſtolicæ ſedis legatum confirmauit Caroli quinti electionem. Illic etiam fuit Lutherus ſuæ doctrinæ redditurus rationem petentibus. Hoc anno Ferdinandus, infans Hiſpaniæ, Imperatoris germanus, cum regina Vngariæ Anna, ſplendidas magnifice nuptias celebrat Lynceæ. Similiter ſplendide nuptias Ludouicus, Boëmiæ & Vngariæ rex, Budæ habet cum ſorore Caroli quinti. Turca vero anno hoc Vngariam multis partibus vaſtauit, & Albam Græcam cepit, quæ vrbs ſingulare monimentum Vngariæ fuit.

Hoc anno Mediolanum, nomine Caroli Cæſaris, Germani milites vrbem & totum principatum occupant. Anno 1522, Cæſar Carolus, relicta Germania, 1522
profectus eſt in Hiſpanias, Ferdinando fratri rebus Germaniæ magna ex parte commiſſis. Eodem anno Norinbergæ magnus celebratus eſt Principum conuentus, præcipue propter Turcam & propter Lutherum. Aderat enim ob eam rem Adria-

ni legatus Apoſtolicus. Aderant Vngari pericula imminentia ſatis indicantes, & auxilium petentes, ſed fruſtra.

23 Anno 23, fœdus Sueuicum circiter viginti tres arces funditus tollunt, quoniam inhabitabant eas, qui ex latrocinio & rapinis viuebant.. Eodem tempore contractas copias ducit aduerſus Treuirenſem epiſcopum Franciſcus Sickingerus, & vrbem obſidens Treuerim, vbi audiuit exercitus contra ſe parari, recepit ſe ad ſua, illic expectans hoſtes ſocios epiſcopi, a quibus obſeſſus in arce *Nanſtal*, ictu bombardæ perit. Iuuabant autem epiſcopum, comes Prouincialis Haſſiæ, & comes Palatinus Rheni, qui Principes omnia Franciſci occupabant. Rex Galliarum vi-
25 geſimo quinto a Cæſarianis victus eſt, & captus, quam duriſſimam fortunam vix vnquam minus expectauit, tam numeroſo & bene inſtructo exercitu munitus, hoſtibus oppoſitis multo inferioribus numero. Ceciderunt autem vtrinque multi, ſed plures multo ex copiis Galli. Ex numero interfectorum fuerunt viri Principes multi, ſcilicet dux Lotharingiæ, comes de Naſſau, magiſter equitum Franciæ, comes ab Otenberg, comes Tenderenſis, & alii: capti ſunt autem cum rege rex Nauarræ, comes de Lupſen, & alii plurimi nobiles. Strenue autem rex Franciſcus in eo prælio pugnauit. Captiuus autem in Hiſpaniam ductus eſt ad Carolum quintum Imperatorem. Anno hoc incepit, Thoma Muntzero autore, ſeditio illa ruſticorum in Turingia primum, nam Muntzerus, falſus propheta, perſuaſerat multis ſimplicibus nimium credulis, adeſſe fatale tempus, quo omnes impii eſſent interficiendi, ſeque ad hoc a Domino vocatum, nec fore magnum negocium, impios enim nemine perſequente fugituros, foreque omnia, ſublatis impiis, beata, omneſque ſanctos futuros; Dominum in omnibus regnaturum, omnes in ſumma felicitate victuros, neminem plus alio habiturum. Breuiter, omnia dicebat futuris ſeculis fore, quæ poſt hanc vitam ſanctis eueniunt, quæ niſi carne exutis, & immortalitate indutis contingere non poſſunt. Hæc doctrina carni arridebat, quæ a mortificatione abhorret. Magnam plebis ruſticanæ multitudinem collegit, & diripuit monaſteria & ſacerdotum nobiliumque bona, obuioſque ſimul furere cogunt, renitentes occidunt. Nec aliter per Germaniæ multas alias regiones, neſcio quo ſeditioſo & iram Dei ferente ſpiritu autore, excitati ſunt magnis turbis ruſtici, leuari cupientes ab oneribus, quibus ſe nimium deprimi querebantur. Non deberi decimas, tantos redditus & cenſus, inquiebant. Piſces in aqua, aues in aëre, feras in ſyluis capiendi omnibus idem ius eſſe iure diuino, & hoc genus multa emendare volebant, in neſcio qua æqualitate æquitatem poſitam affirmantes. Fue-
318 runt autem multis locis eodem tempore in armis, vt multi credant fatale fuiſſe, & profecto non paucis incuſſerunt terrorem. Primum enim, antequam conſilium ciuitates & Principes caperent, qua via debellandi eſſent, eiſque reſiſtendum, monaſteria & ſacerdotum facultates diripuerunt, & vaſtarunt multa, etiam nobilium bona, quæ in poteſtatem eorum venerunt. Ceperunt etiam oppida quædam. Sed inteſtinis odiis factionibuſque ſtatim primis diebus cœperunt turbæ vbique laborare: quare factum eſt, vt minori negocio, conſilio & prudentia magiſtratuum victi ſint, quam quiſquam ſperare potuiſſet. Diſcordia enim, quam infirma res facilisque victu ſit, incredibile eſt. In Turingia igitur, Sueuia, Francia Orientali, & Alſatia per eam æſtatem plusquam ruſticorum centum millia trucidata certo numerantur, omneſque victi diſſipatique dederunt pœnas, aliis pecunia, aliis capite, aliis vero exilio mulctatis. Vigeſimo vero ſexto anno, Hiſpalis celebrauit magnificentiſſime nuptias Carolus Imperator, cum ſorore regis Portugalliæ. Eodem anno Turca magnis copiis inuadit Vngariam, Ludouico, Vngariæ rege, per exiguas Germanorum copias apud ſe habente, Vuaiuoda fœdere & ſocietate belli Turcæ iuncto, Vngarorum pleraſque vires apud ſe tenente. Tamen confiſus rex Germanorum fortitudine cum hoſte congreditur, nam non potuit diutius ferre tantam crudelitatem Turcæ, acerrima fit pugna, ſed noſtri multitudine victi, cum rege

ge

ge plerique cæduntur, nec tamen inulti, maximam enim Turcarum turbam ſecum rapuerunt. Fortes & nobiles Germani multi occubuerunt cum rege, & tota aula regis. Turca poſt eam victoriam, vaſtata tota Vngaria, cum maxima præda & animi ſublatione, reuertitur in Græciam, Vngariæ regno Vuaiuodæ tradito: ſed ea lege, vt Turcæ tributarius ſit, & regnum Turcæ ſemper pateat, quicquid contra quoſuis conetur. Anno proximo poſt illam duriſſimam in Vngaria fortunam, Ferdinandus, germanus Imperatoris, Pragæ cum vxore ſua coronatur in regem Boëmiæ. Hoc quoque anno Roma a Germanis & Hiſpanis, ſub auſpicio Caroli quinti militantibus, capta eſt & direpta, quæ res ab aliis eſt commiſſa literis, prætereunda igitur nobis. Proximo anno poſt Romæ vaſtationem, Germanorum copiæ equitum & peditum electiſſimæ, nec paruæ, iuſſu Imperatoris, ducibus Marco Pſittaço, & duce Brunſchuicenſi, Venetos inuaſerunt, ſed ob commeatus inopiam & nouitatem & intemperiem aëris multi perierant equi & milites Germani: equitatus magna pars inedia exhauſta, etiam vbi venerunt domum, longo tabis morbo periit. Anno 1528, Italiam multis bellis exhauſtam & direptam, accedente etiam aëris intemperie, propter quam etiam rura, quæ perpauca fuerunt, culta parum reddiderunt, magna fames preſſit, ingens numerus mortalium fame periit. Præcipue in Inſubria & Venetorum regione. Annus proximus poſt fuit pluuioſiſſimus; præ vligine multa fruges cereales & arboreæ peſſime reſponderunt colonis: quare ſecuta eſt magna annonæ caritas, & varii morbi, præcipue febris quædam lethalis, quam vocant ſudorem Anglicum, qui ante repertam curam multos morte abripuit. Hoc quoque tempore conuentus magnus Principum Spiræ fuit, in quo de religionis rebus multa ſunt acta, & conſultatum de bello in Turcam ſuſcipiendo, & expeditione in Vngariam. Heluetii in quibuſdam diſſenſerunt, & indies magis exaſperatis induratiſque partibus, ad arma venit, Bernenſes igitur, Baſilienſes, Tigurini, aliique quidam coniuncti copias duxerunt aduerſus quatuor Heluetiorum pagos & Lucernanos. Argentinenſes vero & Heluetii alii, qui nulli partium ſe coniunxerant, magna induſtria & ſtudio pacem fecerunt, quæ, vt audiemus, non diu durauit. Hoc anno Turca cum ingenti exercitu Auſtriam intrauit hoſtiliter, & omnia obuia direpta vaſtauit vſque ad Eneſum. Totum fere menſem Viennam obſedit, & ſine intermiſſione omnis generis tormentis & artibus oppugnauit, verum Germanis militibus incredibili virtute propugnantibus, vrbs eſt defenſa, coactusque tandem eſt Turca cum magna ignominia, plurimis ſuorum amiſſis, ſoluere obſidionem. Magnamque laudem meruerunt milites, qui Viennæ in præſidio fuerunt, neque enim facile dici poteſt, quam magnis animis, ſudoribus, vigiliis, & periculis defenderint non ſolum Viennam, ſed multa alia. Nam ſi cepiſſet Viennam, ſine dubio muniuiſſet eam, vt non ſine maximo negocio recuperari potuiſſet a noſtris. Quid deinde conatus eſſet, quiuis facile iudicare poteſt. Eodem tempore, arctiſſimo fœdere Bononiæ iunguntur Pontifex Rom. Carolus Imperator, Ferdinandus, germanus frater Caroli, rex Galliæ, rex Angliæ, duces Sabaudienſis, Mediolanenſis, Ferrarienſis, Mantuæ Principes, & ciuitates Senenſes, Genuenſes, Lucani, & aliæ quædam. Per idem tempus, Carolus Cæſar Bononiæ a Pont. Rom. Clemente 7, coronatus eſt maxima cum celebritate. Poſt acceptam coronam anno 30, in Germaniam magna multorum expectatione venit. Niſique fuiſſet Cæſaris pacatior animus, quam quorumdam ſanguinolentorum hominum, turbatus fuiſſet Germaniæ ſtatus. Sed Domino cœleſti ſit gloria & laus, qui ſuo erga homines indicibili amore hactenus pacem dedit nobis contra quorundam expectationem & ſententiam, atque vtinam omnes intelligerent calamitates & infelicitates, quæ eueniſſent omnibus partibus etiam victoribus, ſi res veniſſet ad arma, vt gratiæ a pluribus agerentur Domino Deo, & plures maiore ſedulitate orarent, vt etiam in poſterum pacem nobis det Deus pater & Dominus noſter. Vbi

1528

1529

318

1530

in Germaniam, vt dixi, Carolus Imperator venit, exceptus eſt honorifice magno
ab omnibus gaudio per Germaniam, pulſatis campanis, & ignibus incenſis, ad læ-
titiam ſignificandam. Conuocatis autem Germaniæ ciuitatibus, & Principibus
eccleſiaſticis & ſecularibus, Auguſtæ cum eis multa egit de religionis articulis qui-
busdam, quos Lutherus & cum eo ſentientes docuerant aduerſus Romanæ ſedis
inſtitutiones. Lutherani illic, præſente etiam ſummi Pontificis legato, rationem
reddiderunt ſuæ doctrinæ in frequentiſſimo Principum conſeſſu: ſed nihil ſtatui
potuit in illis comitiis, ob ſententiarum multifariam va rietatem. Eodem anno
copiæ Ferdinandi Budam recipiunt, breui tamen poſt tempore a Waiuoda iterum
occupatur, & ita per totum annum vario marte inter illos pugnatum eſt. Anno
1331 hoc Heluetii liberarunt Gebennam obſeſſam a duce Sabaudiæ. Triceſimo pri-
mo anno Ferdinandum fratrem ſuum accipit imperii conſortem Carolus, & Co-
loniæ a Principibus eligitur in Romanorum regem, Aquisgrani poſtea regni co-
rona illi imponitur. Hoc anno miles arcem Muſſis inhabitans, fretus & confiſus
munitionibus arcis, quam exiſtimabat inexpugnabilem, conatus eſt diripere Val-
lem Thelinam, quæ eſt Rhetis ſubiecta: cui oppoſuerunt ſe Rheti, & fugarunt in ca-
ſtrum, quod auxilio Tigurinorum, Baſilienſium, & Bernenſium, & ducis Me-
diolanenſis obſederunt diu, tandem Caſtellanum ad deditionem compulerunt, &
arcem extirparunt radicitus, itaque deiecerunt, vt non facile ſit alliam illic ædifi-
care. Hoc etiam anno, cum multas minas quorundam audirent ciuitates, &
Principes, qui a Romanæ ſedis conſtitutionibus quibusdam diſceſſerunt, inter ſe
coierunt fœdere, vt communia pericula coniuncti repellant. De his omnibus
olim noſtri poſteritati (ſi Dominus non ante finierit hunc mundum) licebit liberius
conſilia & ſtudia partium deſcribere: erit quoque iudicium eorum non ſolum ma-
gis liberum, ſed etiam, vt opinor, magis incorruptum. Quotus enim quiſque
noſtrum iam eſt, qui non ſit aut addictus, aut certe inclinatior partium alicui? Eo-
dem tempore apparuit nobis ſub libra in occidente cometes. Hoc etiam anno
omnibus nominibus vir maximus, in omni doctrinarum genere, & trium lingua-
rum cognitione doctiſſimus, vir Ioannes Oecolampadius, obiit diem ſuum. Eo-
dem anno bellum inter Heluetios, de quo diximus iam, antea male ſopitum, nunc
denuo excitatur, in quo cum altera pars non ſatis feliciter pugnaſſet, compoſita eſt
1532 pax. Poſt natiuitatem Domini anno 1532, Imperator, conuocatis imperii prin-
cipibus & ciuitatum legatis, Ratiſponæ comitia celebrauit, conſultans de ſuſcipien-
da expeditione in Turcam, Vngariam occupantem, & Germaniæ imminentem.
Sed erant non paruæ diſcordiæ inter partes, Lutheranos (quos vocant) & Ponti-
ficios, quibus inter ſe expoſtulantibus & diſſidentibus, primum nihil potuit contra
Turcam ſolide ſtatui. Conuenerunt ergo iterum de eiſdem rebus Schuinfurdiæ,
atque poſtremo Norinbergæ. Vbi communi ſententia Principum & Imperatoris,
nam omnes pacem cupiebant, decretum eſt, vt in eo ſtatu omnia manerent, in quo
erant vſque ad futurum concilium generale, cuius tempus & locus conſtitutus erat
in eiſdem comitiis, neſcio quod malum impedierit & mutarit optimum & neceſ-
ſarium propoſitum. De his rebus, vt diximus, nihil opus eſt ſcribere, in omni-
um enim ore adhuc & oculis ſunt, mandabunturque memoriæ aliquando ab aliis
bona fide, ſine omni affectu animi aut fauentis aut odientis. In iſtis comitiis de-
creta eſt expedirio in Turcam, quem aduenturum in Auſtriam certo ſciebant Im-
perator & alii Principes, quam ob rem omnia poſtpoſita ſunt illi neceſſariæ expe-
ditioni. Venit igitur cum ingentibus copiis Imperator Turcarum, & circiter vi-
320 ginti dies perpetuos oppidum *Guntz* obſedit, cumque nullam haberet ſpem ca-
piendi illud, propter incredibilem propugnatorum fortitudinem, ſoluens obſidio-
nem, Auſtriam, Carinthiam, & Styriam, diripuit & vaſtauit, quibus conſueuit
modis, hoc eſt crudeliſſimis. Quam ob rem tota Germania concordi animo illi
occurrit fortiſſima manu: ſed Turca, vbi audiuit Germanorum inſtructiſſimas co-
pias ſibi occurrere, cum ignominia receſſit, vel potius fuga ſibi & exercitui ſuo
con-

conſuluit, nec pauci in extremis agminibus a noſtris occiſi ſunt, præcipue equites plurimos amiſit. Huic expeditioni adfuit ipſe Imperator: poſt vero fugatum Turcam, iterum Bononiam ad ſummum Pontificem eſt profectus. In huius anni Decembri vehementer periclitatæ ſunt multæ regiones, potiſſimum Friſia, Hollandia, Seelandia, ac Flandria. Circa fontem Rheni, in viciniſque regionibus inſolitæ magnitudinis terræmotus fuit, eodem menſe, quo regiones illæ, in quibus Rhenus mare influens finem habet. Hoc anno finem habuit fœdus illud Sueuicum, quod ſæpe formidabile hoſtibus, ſolatium & auxilium amicis fuit. Multæ ciuitates & Principes cupiebant conſeruare & renouare ligam, ſed quibusdam impedientibus, non potuit fieri. In ſum̃a, aliter viſum eſt Domino, qui parua & magna gubernat. His annis proxime dictis, añonæ & aliarum rerum vſui mortalium neceſſariarum caritas ſuperiorem Germaniam & Italiam ſupra modum afflixit, cum tamen cœli terræve iniquitas non fuerit cauſa. Dubitantque adhuc, etiam qui ſibi videntur in rebus humanis prudentiſſimi, quæ ſit cauſa, aliis bella, aliis bellorum metum & expectationem, aliis auaritiam & extinctionem caritatis, curamque huius ſeculi, quam extremis temporibus futuram prædixerunt multi prophetæ, quibusdam monetæ multitudinem, aliis aliam putantibus cauſam. Sunt, qui putant, hæc omnia ſimul
cauſam eſſe. Anno 34, pernicioſa ſeditione Monaſterienſes ciues ex vrbe expule- 1534
runt epiſcopum, & nouam quandam cuiusdam ſarctoris doctrinam ſecuti, omnia communia fecerunt, & plures vxores cuilibet conceſſerunt, repudio pro cuiuſuis libidine permiſſo. Verum epiſcopus quorundam auxiliaribus copiis coniunctis, poſt diuturnam obſeſſionem, & multas vtrinque cædes, cepit vrbem ſequenti demum anno, multis factioſæ ſectæ autoribus ſupplicio affectis, priſtinum ſtatum
reſtituit in vrbe. Anno etiam triceſimo quarto recuperauit Vlricus, dux Witten- 1534
bergenſis, principatum, patriam & patrimonium ſuum, auxilio comitis prouincialis Haſſiæ. Quæ res quanquam non potuit non moleſta eſſe Ferdinando regi, propter multas cauſas: tamen ex ingenito pacis amore paſſus eſt rem æquis conditionibus componere, & recepit ducem Vlricum in gratiam, maiorem ſolidioremque gloriam eſſe ratus, quam tumultibus bellorum omnia perturbare. Eodem tempore Cracouiæ in viciniſque regionibus illis magna vis aquarum fuit, quæ multos labores hominum & agros vaſtarunt. Hoc anno turbatum eſt etiam armis regnum Daniæ; eo bello etiam Lubecenſes impliciti fuerunt. Barbaroſſa hoc tempore regem Tuniſſæ Altzachenum eiecit ex regno, & regnum eius direptum occupat, nec his contentus, ex Africa cum Turcica claſſe, quæ illi a Turca Imperatore commiſſa erat, nauigat vſque ad fines Italiæ, & mare circa Genuam
obſidet. Imperator vero Carolus Turccios conatus repreſſurus, anno 35, cum ex- 1535
ercitu Germanorum, Italorum, & Hiſpanorum nauigat in Africam, & expugnatum regnum Tuniſſæ ſubiugatum reddit regi, cui iure debebatur, qua iuſtitia peperit ſibi inuictiſſimus Cæſar non minorem gloriam, quam ipſa victoria. Hæc omnia cum ſint ab aliis ſcripta, & infinitis paſſim per orbem exemplaribus diuulgata, non videtur operæprecium, vt ego repetam. Eodem tempore in Pannonia habiti ſunt multi de rebus Vngariæ componendis, conuentus, in quibus cum ſereniſſimo rege Ferdinando egerunt multa legati Turcæ, & Waiuoda. Hoc tempore Bernenſes & Gallorum rex eiecerunt ducem Subaudiæ ex toto ſuo principatu. Frequentes quoque Schmalkaldiæ conuenerunt iam ſæpe multi Germaniæ Principes & ciuitates his temporibus, propter religionem, pacem Germaniæ & confœderationem. De his rebus ſatis ab aliis, vbi euentus videbuntur, olim ſcribetur. Quid enim nos ſcribemus, adhuc ignari, quid omnipotens rerum rector facere velit. Hoc tempore Cæſar Carolus quintus, poſt multas conſultationes, de ſuſcipienda expeditione in Turcam, prius decreuit bellum contra regem Galliarum, ne ipſe turbaret Italicas res, intricato Imperatore bello Turcico, quoniam ferebatur rex omnem occaſionem captare ducendi exercitum in Italiam, iure
enim ad ſe pertinere Mediolanenſem ducatum contendebat. Commouit etiam 521
Impe-

Imperatorem, quod legationes Turcæ apud regem; viciſſim regis apud Turcam
fuerant. Non temere igitur ſuſcepiſſe Imperator videtur bellum hoc, iudicans,
nihil poſſe rectè contra communem hoſtem Turcam fieri, niſi pax prius ſit inter
Chriſtianos Principes. Quare apud Heluetios, Principes & ciuitates Germaniæ,
cauſam, ob quam bellum Gallorum regi mouendum ſit, per legatos diligenter red-
dit. Rurſum rex Galliarum reſpondit, ſibi quoque conciliare conatus fauorem
Principum Chriſtianorum & ciuitatum, præcipue Heluetiorum. Vterque Cæſar
& Galliæ rex ſuam cauſam multis probabiliter defenderunt. Sed ob quas dixi-
mus, cauſas, belli huius conſilia, deſtinata, geſta, fortunam, ſucceſſus & finem, a-
1537 liis, potiſſimum poſteris, commemoranda relinquamus. Anno Domini 1537.
Eraſmus Roterodamus in omni philoſophia, præcipue in ſacris literis vir ſummus,
infinitis laboribus & ſudoribus, quibus per totam vitam eccleſiæ Chriſtianæ ſerui-
uit, exhauſto corpuſculo, obdormiuit in gratia & pace Domini. Cuius obitum
D. D. Bonifacius Amerbachius, & D. Beatus Rhenanus, facundia, eruditione, &
animi morumque grauitate viri incomparabiles, optima fide perſecuti ſunt
in doctiſſimis præfationibus; hic in D. Eraſmi operum catalogos; ille in
Originem, præfati. Vitam eius prædicant ſatis tot præſtantiſſima operum mo-
numenta. Multi principum & aliorum magiſtratuum conuentus paſſim per Eu-
1538 & ropam, potiſſimum in Germania & Italia fuerunt anno trigeſimo octauo, & hoc
39. trigeſimo nono. Ciuitatum & Principum maxima pars cenſet, opus eſſe generali
concilio; ſed controuerſia eſt de loco: nullus enim tam rerum imperitus eſt, qui
non intelligat, plurimum referre, quis locus concilii ſtatuatur. Nam de tempo-
re inter omnes conuenit, nemo enim eſt, qui non cenſeat rebus turbatis, quam
primum poſſit fieri, generali ſynodo ſubueniendum. Anno hoc, tempore verno,
Francofurdiæ frequens conuentus Principum & ciuitatum fuit, fuit & illic Impe-
ratoris legatus. Multa de componendis quibusdam controuerſiis, deque conci-
lio acta ſunt: poſtremo alius comitiorum dies Norinbergæ celebrandorum, Au-
guſto menſe eiuſdem anni, conſtitutus eſt. Dominus Deus, in cuius manu ſunt
omnium mortalium cogitationes & conſilia, dirigat Principum & omnium homi-
num corda in vias leges ve ſuas, vt in pace ſeruiamus illi: auertatque mala, quæ
videntur imminere omni carni, niſi miſericors Pater cœleſtis nos
opus manuum ſuarum reſpiciat, cui ſoli
gloria, Amen.

F I N I S.

Digitized by Google

005636789

Digitized by Google

Digitized by Google